ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS, PHILOSOPHI, THEOLOGI,

Ac Pontificij Iuris, Cæſareique conſultiſsimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritiſsimi,

Commentaria in Primam Partem NVMERORVM:

Mendis nunc ſatè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictiſsimum Hiſpaniarum, & Indiarum Regem.

8 39 N 4

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

VENETIIS, MDXCVI.

Apud Io. Baptiſtam, & Io. Bernardum Seſsam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVIENSIS

COMMENTARIORVM IN NVMEROS.

PRÆFATIO.

DEVS Abrahæ poſteritatis ſuæ captiuitatem in Aegypto prædixerat, & eorum admirabilem liberationem reuelauit, de quibus legislator quaſi per totam Geneſim, & Exodum, vſque ad ca. 29. ſatis late tractauit, in Geneſi quidem de peregrinatione eorum nõ dura, & deſcenſu in Ægyptum agens. In Exodo vero de duriſſima ſeruitute, & horrenda plagarum inflictione, atq; ad vltimum admirabili liberatione cõplexus eſt. In quo principaliter legislationi intẽdens, vt populus liberatus per Dei magnalia, per leges datas eius populus efficeretur. Incępit ergo Exodus poſt expletam liberationem de legislatione agere, per quam tota Hebræorum progenies ſpecialis domino populus efficiebatur, nullam ergo poſt hoc Exodus currentis temporis hiſtoriam intertexuit legislationi ſolum vacans. Et qm̃ tota ſeries præceptorum veteris teſtamẽti in tres partes ſcinditur, moralia. ſ. legalia, ſiue cæremonialia, & iudicialia, de quibus omnibus in eodem Exodo incõplete tractauerat: oportebat rurſus explendæ legislationi de eis alium tractatum ſubiungere. Prima autem quæ moralia nominantur, tanquã decem a naturalis rationis dictamine elicitæ concluſiones, cum ex ſeipſis, vel ex immediata principiorum practicorum reductione naturalem habeant euidentiam, non decuit per vlteriores multiplicari tractatus. Hæc quidẽ per ſe cognita ſunt, qm̃ & gentes, quæ legem non habent, ea quæ legis ſunt naturaliter facientes, ad iſta ſe obligantes credunt, & efficiunt dictante illis conſcientia. ſic patet ad Roman. c. 2. ſ. Cum. n. gentes, quæ legem non habent naturaliter ea, quæ ſunt legis faciunt, eiuſmodi legẽ non habentes ipſi ſunt ſibi lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis: teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium. hæc igitur pręcepta, qm̃ naturaliter cognita erant, non oportuit multoties replicari. Et q̃q̃ non ſolum iſta 10. ad ius naturale pertinent, cum infinitæ concluſiones iuris naturalis ſint, & tot quot conſcientia nobis in agendis ſine lege dictat, de eis tamen exprimi nihil neceſſe fuit, quoniam ratio noſtra ſimpliciter illa noſcit, quamquam aliquando de eis quædam interſerantur, ſicut patet Exo. 19. c. de hoc igitur genere moralium præceptorum parum immorandum fuit. Secundum genus præceptorum cæremonialium dicitur, per quæ in Deum ordinabatur totus ille Iſraeliticus populus, de quibus ex multiplici cauſa ſpecialem, & explicitã oportuit fieri mentionem, tum quia hæc a ſola legislatoris voluntate

Cõtinuatio libri huius ad præcedentes.

Series pręceptorum, vet. teſt. in tres partes ſcinditur.

Infinitę cõcluſiones iuris naturalis ſunt.

ſubſiſtant a naturalis rationis dictamine non habeia ortum, tũ qa de eis maxime dubitari cõtingit, cum nullum naturale motiuum ad illa cognoſcenda hēamus, ſicut de moralibus, & aliqualiter de iudicialibus haberi poteſt. Item quia in Deum principaliter ordinant, in quibus error periculoſiſſimus eſt. Item quia iſta ſunt per quæ ſpecialius populus hebræorum Deo fęderatus eſt, quā per cætera, quamquam.n.per quæcunq; legē a Deo ſuſceptā Iſraelitę Deo vnirentur in populum peculiarem de cunctis gentibus terræ, vt colligitur Exo.9.c. magis tamen per iudicialia, & cæremonialia, quam per moralia, magis etiam per cæremonialia, quā per iudicialia, ſicut ſatis declaratum eſt Leu.1.c. De his autem cæremonialibus, quæ alio noīe legalia appellantur, ſiue legitima, prius & explicatius, quam de iudicialibus egit, quia iſta ad ſacerdotes qui ſpecialiter populi rectores ſunt, & medij inter Deũ & hoīes, pertinent. In quibus ēt tota vita, & doctrina populi deſcripta eſt. De his.n. per totum Leuiticũ ſine vlla alterius generis præceptorum admixtione actum eſt. N& ſi quædam alia ibi ſint, ita parua, & rariſſima ſunt, vt cenſeri noīe non mereantur. Ibi ēt nullam currētis temporis hiſtoriā intertexuit, ſed ſimpliciter cæremonialium præceptorum explicationi vacauit. Conſequenter aũt in hac quarta parte, vel diſtinctione pentateuchi Moyſi de iudicialibus præceptis agitur aliquas tñ hiſtorias contexendo, quamquam dubiũ ſit qui in hoc libro præcipuum ſit iudicandum an præcepta, vel hiſtoriæ. de vtroq;.n.ſatis magnus tractatus ſit, nomen tñ libri obtinuit, vt magis ab hiſtorijs, quam a præceptis diceretur. nomē quippe libri huius Numerus eſt, vel Numeri pluraliter dicti, numeratio tñ quęcunq; ad hiſtoricā pertinet narrationē. Deus ergo populũ ſuum ſufficienter legibus informans, eumq; plæe informatum ad terrā hoſtilē dudum promiſſam introducere volens, debuit eum ad ſeipum, & in reſpectu ad hoſtes regulare. vnde in iſto libro tria principaliter aguntur. Primo diſponitur populus in monte Synai ad proceſſum a princ.lib. vſq; ad c.10. In ſecundo deſcribitur proceſſus populi euntis ſecundum varios euentus intermiſcendo quędam iudicialia præcepta cum paucis cæremonialibus ex c.10. vſq; ad 33. Tertio deſcribitur modus populi ad terram promiſſionis accedentis, & in hoc totius libri cõſummatur hiſtoria. Nunc vero quærēdum ſt de noīe huius libri, qui tripliciter ſecundum

De noīe libri huius quo tripliciter noīetur, & quare de Numeris in plurali appelletur.

linguā triplicem nomen ſortitus eſt. Hebræi quidem eum Vaydaber appellant.i.locutus eſt. ſic.n.incipit, qm̃ Hebræorum mos eſt libros ſuos a principiis denominare, ſicut nos pſalmos nũcupamus. Græce autem liber iſte Arithmon dicitur.i.numerorum, qm̃ Arithmon genitiuus pluralis eſt, & inde arithmetica nomen accepit. Latini autem eum lib. Numer. ex gręca nuncupatione vocant. In quo aliquis quæreret quare liber iſte de Numeris dicitur.i.qualiter pluraliter Numeri appellatur. Cui rñdendum et hunc librum magis a Numeris appellari, q̃ a reliquis, quæ in eo ſunt, qm̃ nihil eſt per quod ſpecialius liber iſte a cæteris differat, q̃ per numerationes. In eo quippe tria deſcribuntur a quibus nomen accipere potuiſſet.ſ. præcepta, numerationes, & temporum hiſtoriæ. A præceptis quippe noīari non decuit, nam de præceptis hic nullis agitur, niſi de iudicialibus, quod principaliter dixerim, nā de cęremonialibus interdum interſeritur, vt de purgatione & oblatione pro zelotipia, & obligatione, & ritu Nazaræorum, de quibus infra 5. & 6.c. de ritu oblationum in libamentis ſuis, infra 15.c. de crematione, & ritu vitulę rufæ, infra 19.c. Sed non debuit appellari a pręceptis iudicialibus, qm̃ plura traduntur in Deut. vbi tota lex repetitur. In Exodo quoq; multa traduntur iudicialia. vñ eodem noie cenſeri poterat. Nõ debuit ēt nomen accipere a cæremonialibus, qm̃ de his in Leuitico principalius agitur. Ab hiſtorijs quoq; nomen accipere non debuit, nam vt ſunt in hoc libro, ita & in oībus alijs tribus.ſ. Geneſi, Exodo, & Deuter. aliqui temporales narrātur euentus, cum quibus liber iſte coincideret. Solæ igitur numerationes manent a quibus liber iſte potuit nuncupari: qm̃ in aliis nõ fiunt crebro numerationes ſicut hic, de quibus infra dicetur, quia ergo in hoc differt per hoc nomen accipere debuit. Secundo quærebatur quare liber iſte pluraliter Numeri nuncupetur. Cui reſpondendum eſt in hoc non vnam rem, ſed plures numerari, nec vnam cõtinuatam fieri numerationem, ſed plures, quatuor hic principaliter numerātur.ſ. omnes viri bellatores, de quo in hoc primo c. omnes primogeniti filiorum Iſrael, de quo infra 3.c. omnes Leuitæ, de quo in eo.c. habetur, omnes manſiones de quibus infra 33.c. debuit ergo pluraliter Numeri appellari.

ALPHONSI

ALPHONSI TOSTATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN NVMERORVM PARTEM PRIMAM Commentaria.

CAP. I.

Numeratio populi inf. 26. c.

LOCVTVSQVE eſt dominus ad Moyſen in deſerto Synai in tabernaculo fœderis prima die menſis ſecundi anno altero egreſſionis eorum ex Ægypto dicens. Tollite ſummam vniuerſæ congregationis filiorum Iſrael per cognationes, & domos ſuas, & nomina ſingulorum, quidquid ſexus eſt maſculini a viceſimo anno, & ſupra omniũ virorum fortium ex Iſrael, & numerabitis eas p turmas ſuas tu & Aarõ. Eruntq; vobiſcum principes tribuum, ac domorũ in cognationibus ſuis, quorũ iſta ſunt nomina.

Nomina principum 12. tribuum.

De Ruben, Eliſur filius Sedeur. De Simeon, Salamihel filius Suri Saddai. De Iuda, Nahaſon filius Aminadab. De Iſſachar, Nathanael filius Suar. De Zabulon, Eliab filius Helon. Filiorum autẽ Ioſeph de Ephraim, Eliſama filius Ammiud. De Manaſſe, Gamaliel filius Phadaſſur. De Beniamin, Abidan filius Gedeonis. De Dan, Azezer filius Ammiſaddai. De Aſer, Phegiel filius Ochram. De Gad,
A Heliaſaph filius Duel. De Nephthali, Ahira filius Enan.

LOcutus. In hoc libro Numerorũ cum legislator de numeris agat, & de euentibus populi ad terram promiſſionis procedentis, eos ordinare debuit, & hoc quãtum
B ad tria. Primo quantum ad habitudinem populi proficiſci debẽtis. Secundo quantum ad ordinationẽ ipſius populi actu proficiſcentis. Tertio quãtum ad diſpoſitionem eiuſdem ad terminum accedẽtis. de primo habetur, vſque ad finem 9. c. De ſecundo vſque ad finem 33. c. de tertio, vſque ad finem totius
C libri.

Circa primum autem cum populus deberet proficiſci neceſſe erat, vt aliquis ordo eſſet inter ipſos ꝓficiſcentes, ſcilicet, quòd ſit aliqua habitudo ſuperiorum, & inferiorum: prælatorum & ſubditorum. prima quippe negociatio circa omnem congregationẽ politicã eſt de habitudine principis, an vnus vel mul-
D ti, & in quo genere principatus præeſſe debeat, iuxta proceſſum Ariſt. in omnibus libris Polit. & hoc quia, vt ait Salo. Prou. ca. 21. vbi gubernator deeſt populus corruet. Ideo primo agitur hic de numeratione, & ordine ſubditorum. Secundo de ordine principũ. ĩ. ca. 7. Iterum prima diuiditur, quia primo ponitur ordinatio populi ſm legem cõem. deinde ſubditur ordina- *Diuiſio totius libri.*
E tio quantum ad quandam legem, & obligationẽ ſpecialẽ. ĩ. 6. c. vbi agitur de Nazaræis. Prima in duas, qm̃ primo ponitur ordinatio populi ſubditi. Secundo excluſio immundi. ĩ. 5. c. vbi agitur de immundis excludẽdis a caſtris. Prima adhuc diuidit̃ in tres partes, ſm q dẽrent eẽ tres partes, vel ordines in populo. ſ. agricolæ. & bellatores, & oratores. Quã q̃ ãt iſta diſtinctio apud oẽs populos ſit, inter Iudæos locum nunc in de-

ſerro non habuit. qm̃ ibi nulli agricolæ erãt cũ a Deo panem de cęlo reciperent manducantes manna 40. annis per deſertum, vt patet Exo. 16. & Deut. 8. c. Ideo de duabus partibus harum agitur. ſ. primo de bellantibus. ſecundo de Deo miniſtrantibus. ſecunda. j. 3. c. Prima in duas, quia primo ponitur numerus bellatorũ. Secũdo eorum ſitus reſpectu tabernaculi, & ſacerdotum, & per diſpoſitionem vexillorum. j. 2. c. Prima in duas, quia primo ponitur præceptum diuinũ. deinde executio principum. Secunda ibi. *Iſti ſunt nobiliſſimi principes*. Poterat autẽ diuidi in plures partes, ſed hoc ſuffecerit. Circa primum. *Locutus eſt dominus*. Omnia iſta, quę in hoc libro iubentur, ſicut in pręcedentibus Deus locutus eſt Moyſi, quia ille erat principalis in tota congregatione hebręorum, & magis Deo familiaris. ſic patet. j. 12. c. ſ. ſiquis fuerit inter vos propheta dñi in viſione apparebo ei, vel per ſomniũ loquar ad illum: at non talis ſeruus meus Moyſes, qui in oĩ domo mea fideliſſimus eſt, ore ad os loquor ei, & palã, & non per ęnigmata, & figuras Deum videt. ſic patet ad Heb. c. 4. i. & Moyſes quidem fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus in teſtimonium eorum, q̃ dicenda erant. Ad hunc ergo Deus loquebatur oĩa, q̃ Iſraelitę facere deberent, ipſe aũt illis poſtea hęc iubebat. Nam per ſe Deus nihil Iſraelitis loquebatur, neq; per angelum ſuum, niſi in mõte Synai in datione decalogi, de quo Exo. 20. & Deut. 5. c.

Quo tempore & loco iſta fuerint dicta Moyſi, & an immediate poſt ea, quæ habentur in Leuitico. Qũ. II.

QVAERET aliquis de tempore quo iſta dicta ſunt Moyſi. Et ad hoc patet reſponſio in litera. ſ. ꝙ dicta fuerint anno ſecundo ab exitu de Aegypto menſe ſecundo, die prima menſis. eodem modo de loco quæretur. ſ. vbi iſta dicta ſint, & eodem modo reſponſio in litera patet. ſ. ꝙ dicta ſint in tabernaculo fęderis. Sed inquirendum eſt an iſta dicta ſint immediate poſt ea, quæ habentur in Leuitico. Reſpondendum eſt, ꝙ ex litera patere non poteſt an immediate, vel per interpolationem dicta ſint. Sed dicendũ eſt ꝙ quamquam aliqua interpolatio fuerit, illa fuit parui temporis. Nam omnia præcepta, quæ habentur in Leuitico incępta ſunt dari in menſe primo, anni ſecũdi ab exitu de Aegypto. Quod patet, quia illa data ſunt in tabernaculo fęderis, vt habetur Leuit. 1. c. & tamen tabernaculum, nunquam fuit conſummatum, vſque ad annum ſecundum exitus de Aegypto menſe primo, die prima menſis, vt patet Exod. 40. c. neceſſe eſt, ergo ꝙ præcepta Leuitica dari cępiſſent in prima die menſis primi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vel poſt: antea autem dari non potuerunt, ſed iſta pcepta, quæ habentur in hoc libro incępta ſunt dari prima die menſis ſecundi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt patet hic in litera: ergo inter principium legiſlationis totius Leuitici, & legiſlationis huius libri ſolũ intercidit vnus menſis. Et tamen adhuc non fuit iſte menſis diſtantia inter ea, quæ dicta ſunt in Leuitico ab his, quæ dicuntur in hoc lib. quoniam non omnia, quæ in Leuitico ſunt, dicta ſunt in prima die menſis primi, ſed per interpolationes aliquas in menſe illo data ſunt. Quod patet, quia præceptum de die expiationis, quod habetur Leui. 16. c. neceſſe eſt, ꝙ fuerit datum poſt nonam diem, vel octauam menſis eiuſdem. Nam dicitur. eo. c. ꝙ illud pręceptum fuit datum poſt mortem Nadab, & Abiu, ſed iſti mortui ſunt die octauo, menſis primi, quod patet, quia conſecratio ſacerdotum incępta eſt in die prima, menſis primi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt declaratum eſt. Leu. 8. & 9. c. & iſta durauit per 7. dies, vt patet Leui. 8. cap. &

F Exod 29. c. poſtea vero die octaua ſacerdotes nouiter conſecrati cęperunt miniſtrare, & in eadem die Nadab, & Abiu offerentes ignem alienum mortui ſunt, vt patet Leuit. 10. c. neceſſe eſt igitur, vt adhuc illa die non eſſet finita legis datio Leuitici, ſed adhuc manerent aliquę leges dandæ. Vnde quamquam velimus ponere diſtantiam inter legiſlationem Leuitici, & huius libri, ad plus poterimus ponere 20. dies. ſ. poſt mortem Nadab, & Abiu, vſque ad finem menſis eiuſdem primi. Sed veriſimilius eſt, ꝙ fuerit quaſi continuata iſta legiſlatio, & ꝙ in toto menſe primo, anni ſecundi ab exitu de Aegypto per interpolationes dierum datæ fuerint omnes leges, quæ habẽtur in Leuitico. deinde autem in principio menſis ſecundi anni eiuſdem G inchoata fuerit legiſlatio huius libri. Fecit tamẽ Moyſes diſtinctionem inter ea, quę habentur in Leuitico, & ea quæ dicuntur in hoc libro, quoniam in Leuitico plura præcepta ponuntur: in hoc autem plures apponuntur hiſtoriæ. Item quia quamuis aliqua præcepta hic ponantur magis ad iudicialia pertinent: totus autem Leuiticus cęremonialium ordinem continet. Conuenienter igitur in his, quæ dicuntur in hoc lib. incępit quarta diſtinctio pentateuchi Moy. *An legiſlatio fuerit cõtinuata.*

Vtrum omnia, quæ hic dicuntur ad idem tempus referantur. *Quæſt.* *III.*

H NVNC vero inquirẽdũ eſt an ea, quę in hoc lib. dñr, & facta repetuntur ad idem tẽpus pertineant, vel ſm diuerſa tpa euenerint. Et rñdendum eſt, ꝙ in hoc lib. ſolum ponuntur geſta, & dicta duorum annorũ. ſ. anni ſecundi ab exitu de Aegypto, & ann. 40. De his quę dicta ſunt & facta in anno ſecundo hr̃, vſque ad finem. ca. 19. ſm ꝙ apparet ex litera in proceſſu huius libri. Ea vero, q̃ habentur a principio ca. 20. vſque ad finem pertinent ad annum 40. quod patet, quia ibi agitur de tranſitu p terram Idumęorum, & de pugna ꝯ reges Amorrhęos & morte Aaron, tamen oĩa iſta pertinent ad annũ 40. ab exitu de Aegypto. de morte Aaron patet j. 33. cap. Nam mortuus eſt anno 40. egreſſionis de Aegypto I menſe quinto, die prima menſis. De pugna Amorrhęorum, & tranſitu per terram Idumęorum, & cæteris, ꝙ fuerint in anno 40. patet Deute. 1. & 2. c. & 3. De annis vero intermediis inter ſecundum, & 40. nihil hr̃ in hoc lib. quid Iſraelitæ egerint, vel Deus ad illos. nullum tamen præceptum datum eſt, nam in omnibus præceptis ponuntur tempora quibus data ſunt, vel ibi colligi poteſt ex præcedentibus, vel ſubſequẽtibus. De his tamen annis intermediis nihil habetur in tota ſacra ſcriptura, ſed ſolum fuerunt vagi per deſertum poſtquam acceſſerunt ad Cadesbarne, vt patet infra 14. cap. cum dicitur. filii veſtri erunt vagi in deſerto annis 40. & portabunt fornicationem veſtram donec conſummantur cadauera patrum in deſerto iuxta numerum 40. dierum quibus conſideraſtis terram. Et K quia toto iſto tempore nihil proficiebant ambulantes via recta, dicuntur nihil ambulaſſe, vel ſediſſe, ſicut patet Deu. 1. c. cũ dr̃ ſediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore. Et tñ ea, q̃ dicta ſunt, & facta in ſecundo anno ab exitu de Aegypto diſtinguunt̃ hic. Nã a principio vſq; ad 10. c. incluſiue hñr ea, quæ dicta, & facta ſunt in 20. diebus a prima die, vſque ad 20. menſis ſecundi. Nam in die 20. receſſerunt Iſraelitæ de monte Sinai, vt patet j. 20. c. Ea vero, q̃ hñr a c. 10. vſq; ad 20. ad eundẽ annũ ſcdm ptinẽt, ſed in qua parte anni determinate iſta dicta, & facta fuerint nõ patet. De eis vero, q̃ hñr a c. 20. vſque ad finem libri conſtat, ꝙ illa incępta ſunt a principio anni 40. qm̃. j. 20. c. dr̃ quõ mẽſe primo Iſraelitę venerunt in deſertũ Syn, & mortua

eſt

eſt ibi Maria. Eſt autem ille mēſis primus anni 40. durauerunt autem ea quæ in ipſo habentur vſque ad mēſem 11. anni eiuſdem. Nam menſe 11. prima die menſis anni 40. incępit Moyſes ea quę habentur in Deut. vt patet Deuteronom. 1. c. & ſic habetur diſcurſus temporum libri huius, quando iſta dicta ſunt, & facta. *Locutus eſt dominus*. Vocatur hic Angelus Dei Dominus, nam Deus non loquebatur, quia Deus loqui nihil poteſt. Omnia quippe quæ Deus facit neceſſario in inſtanti ſunt, quia in Deo non eſt ſucceſſio, ſi tamen aliquid faceret ſucceſſiue in actu eius ſucceſſio eſſet, & conſequenter in eius eſſe, & ſic eſſet Deus in potētia ad aliquam partem eſſe ſui habendam quam nondū ſuſcepiſſet, & illam habiturus erat per ſucceſſionem, & tunc non eſſet in Deo æternitas, quę tamen eſt proprium ius deitatis. & hoc quia æternitas eſt interminabilis vitę ſimul tota, & perfecta poſſeſſio iuxta Boe. de conſol. lib. 5. proſa vlti. neceſſe eſt ergo, vt Deus vocē in inſtanti formaret ſi eam formaturus eſſet; tamē nō poteſt in inſtanti formari vox, quia ipſa requirit ſucceſſionem, & habitudinem prioris, & poſterioris, cum ſit conſtituta ex literis, & ſyllabis habentibus ordinem in prolatione. Item quia vox conſiſtit in motu: motus tamen formaliter dicit ſucceſſionem. ideo non poterit in inſtanti formari. Erit ergo impoſſibile, q̄ Deus formet aliquam vocem, ſed ille qui formabat eam Angelus erat quem ſcriptura Dominū vocat. Cuius cauſa eſt, quia hic agitur de legiſlatione, & ſi Iſraelitæ ſcirent, q̄ iſte qui loquebatur erat Angelus, putarent auctoritatē legis eſſe ab Angelo, & ſe obligatos ad obediendum Angelo, vnde poſſent per hoc faciliter induci ad colendum idola colentes Angelum. Deus ergo hoc vetuit faciēs, q̄ Angelus nominaretur hic Deus: ita q̄ Iſraelitæ intelligerent omnia iſta a Deo fuiſſe dicta, & nō ab Angelis. Moyſes qui iſta audiebat cognoſcebat Angelum eſſe eum qui loquebatur, q̄ autem non poſſet Deus loqui, ſed Angelus latius declaratū eſt Exo. 23. & 25. c. & Leui. c. 1. Angelo autem non repugnat loqui ſicut Deo. Ipſe enim poteſt formare vocem in ſucceſſione, quia non eſt totū eſſe ſuum ſimul ſicut eſſe Dei, ſed intellectiones ei adueniunt quæ ante non fuerant, alioquin tollerentur reuelationes Dei factæ Angelis, quoniam per has nihil poſſent recipere quia totum eſſe ſuum iam præhabuiſſent: Etiam tollerentur tres actus hierarchici. ſ. purgare, perficere, & illuminare, quod ponit Diony. in lib. de Angelica Hierarc. eſſe in Angelis ſuperioribus reſpectu inferiorum. Aduenit ergo Angelis eſſe ſuum per quādam ſucceſſionem qui, cum in eis ęternitas non ſit quę eſt tota ſimul, & Deo ſoli competit, & quia in eſſe eorum ſucceſſio eſt, ita & in actu, quia actus ad eſſe rei pertinet nihil ergo repugnat, vt Angelus in aſſumpto corpore loquatur. Sed hoc, quod dictum eſt ſępe, dicimus, q̄ Deus non poſſit operari aliquid cuius ſubſtantia ɔſiſtat in ſucceſſione, & motu, ſicut eſt loqui, & moueri, & huiuſmodi. Ratio vr̄ eſſe multum ſuadens ſic, an ſit neceſſario concludens nunc non dicimus, quicquid tamen ſit ſemper aſſerendum eſt, q̄ Deus nunquam per ſe loquatur, neque locutus fuerit, ſed ſemp̄ p̄ aliq̄ creaturam, id eſt per Angelum, vel hominē, quia iſtud conuenit diuinæ ordinationi, iuxta ſententiam Dion. lib. de Ange. Hierarc. niſi in homine Chriſto, quia ille erat verus Deus & homo, & ibi vere Deus loquebat̄, id eſt filius Dei, quia illius ſuppoſiti erat iſte actus, & non ſuppoſiti humani, quia erat ibi vnicum ſuppoſitum cum non diſtinguerentur ibi duo ſuppoſita, ſ. diuinum, & humanum, & illud vnicum ſuppoſitū erat diuinum, & non humanum, licet eſſet ſimul homo, & Deus, ſ. quia natura humana in Chriſto ſubſiſtebat per ſubſiſtentiam verbi, & non per aliam ſubſiſtentiā

Nōie Dñi intellige Angelum, quia Deus non loq̄.

Moyſes agnoſcebat loquentē eſſe Angelum, q̄uā ſcriptura vocet eū Deum.

A ab illa diſtinctā, quia tunc eſſent ibi duæ perſonæ, & duo ſuppoſita. quod falſum eſt, & verbum nō ſubſiſtebat per ſubſiſtentiam humanæ naturę, quia nullam acceperat dę nouo in Chriſto, vt non eſſet Chriſtus purus homo, & perſona diſtincta a filio Dei, & tamen quia actus ſunt ſuppoſitorum iuxta Ariſtote. & in Chriſto eſt vnicum ſuppoſitum, ſ. diuinum, oportet, q̄ dicatur ibi Deus loqui, & ambulare, & facere omnia alia quæ Chriſtus facere dicebatur. *Ad Moyſen*. Ad eum ſolum iſta dicta ſunt, quia ipſe erat ſpecialis famulus Dei, & conſecretalis, vt patet inf. 12. c. & ad Hebr. 4. c. *In deſerto Sinai*. In hoc ſignificatur locus ī quo dicta fuerint iſta. & quamquam hic dicatur, q̄ iſta dicta ſunt in deſerto Sinai, tamen non eſt intelligendum ſm̄ q̄ de Leuiti-
B co dictum eſt, nam in principio dicebatur, q̄ illa locutus fuerat Deus Moyſi in monte Sinai in tabernaculo fęderis. Et poſtea dictum eſt, q̄ omnia quę habēt̄ur in toto Leuitico dicta ſunt in monte Sinai. De hoc lı̄ q̄quam dicatur, q̄ ea quæ hn̄r hic dicta fuerunt in monte Sinai, tn̄ non eſt intelligendum, q̄ omnia quæ in toto libro continentur dicta fuerint, vel facta in monte Sinai, quod patet quia inf. 10. c. dr̄ q̄uō filij Iſrael receſſerunt de monte Sinai. ergo oīa quæ poſtea habentur pertinent ad alias manſiones. Item patet hoc ex ſupradictis quoniam ſupra declaratum fuit, q̄ ea quæ hn̄r a c. 20. vſque ad finem libr. pertinent ad annum 40. ab exitu de Aegypto, & tamen in anno 40. non erant Iſraelitę in monte Sinai, cum inde receſſerint anno 2. e-
C greſſionis de Aegypto menſe ſecundo die 20. vt patet infra 10. cap. ſolum ergo intelligendum eſt, q̄ dicta & facta fuerint in monte Sinai ea quæ habentur ab hoc loco vſque ad 10. c. incluſiue.

An iſta fuerint dicta in deſerto Sinai in caſtris, vel quando Moyſes aſcendebat montem. Quaſt. IIII.

CIRCA hoc aliquis dubitabit cum dicatur, q̄ iſta fuerunt dicta in deſerto Sinai, an fuerīt dicta ſuper montem cum aſcendebat Moyſes ad Dominum, quoniam ibi multa alia dicta ſunt ei. & Iudęi dicunt, quòd Moyſes informatus fuit a Domino in monte Sinai de quæſtionibus legis
D ſupra verticem montis.

Sed dicendum eſt, quòd nō fuerint iſta dicta in vertice montis, quia hic dicitur, q̄ fuerunt dicta in tabernaculo fęderis. conſtat tamen, q̄ non erat tabernaculum ſupra verticem montis, ſed in medio caſtrorum, vt patet ſequen. cap. Caſtra tamen non erant in monte, ſed in circuitu montis, vt patet Exodi 19. cap.

Item patet hoc, quia Moyſes ſolum aſcendit in mōtem Sinai ad ſtandum cum Domino in primo anno ab exitu de Aegypto in menſe 3. 4. & 5. cum ſtetit bis 40. diebus cum Domino, vt declaratum fuit Exo. 32. ca. & Deuteron. 9. c. Iſta tamen verba fuerunt dicta in anno ſecundo ab exitu de Aegypto in menſe ſecun-
E do, vt patet hic. non ergo fuerūt dicta ſuper verticem montis, ſed in caſtris in tabernaculo fęderis ad radicē montis.

In tabernaculo fœderis. Ponitur locus in quo dicta ſunt verba hęc, ſcilicet in tabernaculo, quia ibi loquebatur Dominus ad Moyſen. & vocatur tabernaculū fœderis, quia ibi erant tabulæ continentes fœdus Dei & Iſrael. Nam Deus promiſerat Iſraelitis, quòd acciperet eos in populum peculiarem de cunctis populis terræ, & ipſi promiſerunt, quòd obſeruarēt præcepta Domini, & quia præcepta prima quę obſeruare promiſerunt erant in tabulis quæ manebant in tabernaculo, vocabatur ipſum tabernaculum fœderis.

Cur dr̄ tabernaculū fęderis.

In quo loco fuerint hæc dicta Moyſi Et quòd fuerint tria loca in quibus Deus loquebatur Moyſi.
Quæſt. V.

QVAERET aliquis in quo loco fuerit dñs locutus iſta Moyſi. Et q̄q̄ hic dicatur, ꝙ fuerunt dicta in tabernaculo, tñ adhuc dubitabitur magis in ſpeciali de loco, qm̄ erãt tria loca in quibus Deus conſueuerat loqui Moyſi. ſ. ſuper propitiatorium, vt patet ĩ. 7. c. & Exod. 25. Alius locus erat oſtium tabernaculi fœderis apud altare holocauſtorum. Ibi. n. deſcendebat dñs, & loquebatur. vt patet ĩ 12. c, & magis Exo. 29. c. Tertius locus erat columna nubis, vbi frequẽter dñs loquebatur ad Moyſen, ſicut G erat ſuper montem Synai, qñ loquebatur de caligine. De hoc tertio loco manifeſtum eſt, ꝙ non fuerit Deꝰ locutus in illo, quia dr̄ hic, ꝙ fuerit locutus in tabernaculo: manent ergo alia duo loca. ſ. propitiatorium, & oſtium tabernaculi, & de his dubium eſt in quo locutus fuerit: ſcriptura. n. non diſtinguit. Sed dicendũ videtur, ꝙ fuerit locutus ſuper propitiatorium, & hoc ꝑp duo. Primo, quia iſte erat locus, vbi vt communiter, vel quaſi ſemper Deus loquebatur Moyſi, ſic patet ĩ. 7. cum dr̄. Cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſuleret oraculũ audiebat vocẽ loquentis ad ſe de propitiatorio, quod erat ſuper arcã teſtimonii, vnde & loquebatur ei. Secundo patet, q̄a H dr̄ hic, ꝙ locutus fuit Deus iſta in tabernaculo fœderis, & tñ ea quę dicebantur ad oſtium tabernaculi nõ dicebantur in tabernaculo fœderis, ſed extra tabernaculum in oſtio eius: ea vero, quę dicebãtur ſuper propitiatorium erant in tabernaculo fœderis, cum propitiatorium eſſet intra tabernaculum in ſctã Sanctorũ.

Prima die menſis ſecundi. Hic ponitur tempus quo iſta verba dicta ſunt. ſ. in menſe ſecundo, & eſt iſte menſis ſecundus, ſm̄ computationẽ hebræorum q incipiunt menſes a Martio, ideo Aprilem ſecundũ menſem vocant. nec tñ eſt intelligendum, ꝙ ipſi incipiant Aprilẽ cum Aprili noſtro, ſed per lunationes faciũt, ita vt aliqñ in medio Aprilis noſtri, vel circa finem incipiant Aprilem ſuum. modus aũt computandi menſes iſtos declaratus fuit Exo. 12. & magis adhuc de eo dictum I eſt. Leui. 23. c. Sciendum aũt, ꝙ in die qua fuerunt dicta iſta verba complebatur vnus menſis ab erectione ſanctuarii. Nam fuit erectum ſanctuarium prima die menſis primi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt patet Exo. 40. Iſta autem dicta fuerunt prima die menſis ſecundi, eiuſdem anni, vt patet hic in iſta litera.

Anno altero egreſſionis eorum ex Aegypto. ſ. anno ſecundo, poſtquam Iſraelitę egreſſi ſunt de Aegypto. Erat enim elapſus annus vnus, & 15. dies a die qua Iſraelitę exierunt de Aegypto, qñ iſta dicta ſunt, quod patet, q̄a quando exierunt Iſraelitę de Aegypto tranſierant 15. dies menſis primi, quod patet Exo. 12. & ĩ. 33. capitu. Nunc autem qñ iſta verba dicta ſunt tranſierat vnus menſis anni ſecundi, quia dicta ſunt in prima die mẽſis ſecundi, ſubtrahantur ergo 15. dies de menſe pri- K mo, anni ſecundi pro 15. diebus, qui fluxerant de menſe primo, anni primi, quando fuit exitus de Aegypto, & tunc manebit vnus annus integer, & 15. dies ab exitu de Aegypto, vſque ad diem hanc. Et dicitur hic, ꝙ fuerit hoc in ſecundo anno. nam in primo manſerunt Iſraelitæ in monte Synai, & conſtructum fuit tabernaculum, atque data eſt lex, fuit autem finita tabernaculi fabricatio in fine anni primi. Nam in prima die anni ſecundi fuit erectum tabernaculũ, vt habetur Exo. 40 cap. poſtea autem in menſe primo anni huius ſanctificati, & conſecrati fuerunt ſacerdotes, atque datæ ſunt omnes leges, quę habentur in Leuitico. nunc vero volens Deus, ꝙ in menſe ſecundo recederẽt Iſrae- F litæ de monte Synai fecit, vt numerarentur. Durauit autem forte iſta numeratio vſque ad diem qua receſſerunt de monte eodem. nam die 20. receſſerunt Iſraelitæ de Synai, vt patet ĩ. 10. cap. & ſic interciderunt 18. dies inter diem quo datum eſt hoc pręceptum, & diem receſſus de monte eodem, per hos autem bene poterat durare iſta numeratio, quoniam primo numerati ſunt hic omnes viri bellatores in tribubus ſuis, & familiis, ſcilicet ſexcenta tria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta, vt patet ĩ. Etiã numerati ſunt in his diebus omnes Leuitæ a menſe vno, & ſupra vſque ad ſummam viginti duorum millium ducentorũ 73. vt patet ĩ. 3. c. Etiam numerati ſunt oẽs primogeniti Iſraelitarum, vt patet eodem cap. In his igitur neceſſe erat, vt aliqui dies laberentur, & ſic credendum eſt, ꝙ poſtquã cępta eſt iſta numeratio fuit cõtinuata vſque ad diem receſſus de monte Synai, & ea finita fuit receſſus de eadem manſione.

Tollite ſummam vniuerſæ congregationis. Iuſſit hic Deꝰ, vt numerarentur Iſraelitę.

Cur fiebat numeratio totius congregationis Iſraelitarum.
Quæſt. VI.

CAVSA autem numerationis eſt, vt ſint certi viri bellatores diſtincti in tribubus ſuis, vel vt alii dicunt fuit hoc, vt quilibet Iſraelita ſolueret dimidium ſiclum. Et dicit Rab. Salom. ꝙ Deus habebat Iſraelitas, tanquam populum dilectũ, & peculiarem ſibi, vt patet Exod. decimonono cap. & ſicut ille qui habet tale peculium frequenter ipſum numerat: Ita Deus frequenter numerabat Iſraelitas. Et primo ponitur numerus eorum Exo. duodecimo capitulo, vbi dicitur, quòd erant fere ſexcenta millia peditum. Iterum autem numerati ſunt poſt fabricationem vituli, vt patet Exo. trigeſimonono capitulo, vbi dicitur, quòd numerati erant ſexcenti, & tres mille, & quingenti quinquaginta viri. Iterum autem facit eos Deus hic numerari. Iterum autem habetur numeratio eorum. ĩ. 26. c.

An iſta numeratio diſtinguatur ab illa, quæ habetur Exo. 39. & ab illa, quæ habetur infra 26. cap.
Quæſt. VII.

SED dubitatur an numeratio iſta differat ab illa, quę habetur Exo. 39. c. Aliquis dicet, ꝙ nõ differt, ſed hic reperitur, ſecundum ꝙ multa alia repetuntur. Item dicet aliquis eſſe eandem numerationem, quia non videtur eſſe hic aliqua cauſa, quare ita breuiter fieret alia numeratio. Nam in primo anno ab exitu de Aegypto fuerat facta numeratio, q̄ hr̄ Exo. 39. c. Ideo non videbatur conueniẽs fieri aliam numerationem in principio ſecundi anni. Itẽ patet hoc per ſimilitudinem ſummæ inuentæ, quia Exo. 39. c. inuenta eſt ſumma ſexcẽtorum triũ milliũ quingẽtorũ quinquaginta. hic aũt eadẽ ſumma repetitur, vt hr̄. ĩ. nec vnus ſuperat, aut deeſt: difficile tamẽ erat hoc reperiri: ſi nõ eſſet eadẽ numeratio. Sed dicẽdum eſt, ꝙ nõ fuit eadẽ numeratio, quod patet ex tp̄e numerationis. Nam illa numeratio quæ hr̄ Exod. 39. c. neceſſario fuit facta ante fabricationem tabernaculi, qm̄ dicitur ibi, ꝙ argentum, & aurum ꝓ opere ſanctuarii fuit oblatum ab his qui tranſibant ad numerũ. ergo iã tranſierant ad numerũ cũ inceptũ eſt tabernaculũ, & tñ tabernaculũ inceptũ, & finitũ eſt in primo anno egreſſionis de Aegypto, vt patet Exo. 40. ca. Iſta autem numeratio facta eſt in ſecundo menſe, anni ſecũdi: ergo neceſſario iſtę numerationes ſunt duę. Rõnes iſtæ in contrarium nihil obſtant. Quando primo dicitur,

dicitur, ꝙ hic ſit repetitio non pt̄ ſtare, quia pertinent ad diuerſa tempora. Cum aūt dr̄, ꝙ in tam breui tpe non videbatur conueniens, ꝙ iterum fieret alia numeratio. Rn̄dendum eſt, ꝙ ſiue eſſet ꝯueniens, ſiue non, conſtat eam fuiſſe factam. Ideo non multum arguendum eſt an conueniens, vel inconueniens ſit, cum in hoc, ſiue vnum, ſiue alterum ſit modicū differat. Nō tn̄ adhuc vr̄ inconueniens, ꝙ fieret numeratio, quia nunc volebat Deus, ꝙ Iſraelitæ procederēt de monte Synai per manſiones ſuas, & oportebat, ꝙ acciperent locum ad caſtrametandum, & quia ſuper hoc aliqñ oriretur diſcordia de modo caſtrametandi, diſtinxit *Deus* omnes Iſraelitas in quatuor partes ſingulas tres tribus ſub vexillo vno, & ita ſub quatuor vexillis erant omnes Iſraelitæ caſtrametantes in quadro. Sed adhuc poterat eſſe diſcordia de diuerſis partibus, quia quidam vellent eſſe ad partem ſeptentrionalem, & alii ad meridianam, & ſic de cæteris poſitionibus. diſtinxit Deus poſitiones caſtrametationis. ſ. ꝙ vexillū tribus Iuda cum ipſa tribu, & tribu Iſſachar, atque Zabulon eſſet ad partem orientalem. Vexillum autem filiorum Ruben cum ipſa tribu, & tribu filiorum Simeon, & tribu Gad eſſet ad partem meridianam. Vexillum autem filiorum Ephraim cum ipſa tribu, & tribus Manaſſe, & tribus Beniamin ad partem occidentalem. Vexillum autem filiorum Dan cum ipſa tribu, & tribus filiorum Aſer, & Nephtalim ad partem ſeptentrionalem, vt patet ſequenti capitu. Poterat tamen adhuc eſſe diſcordia ſuper magnitudine locorum ad caſtramerādum quantum ad ſingulas tribus, & familias, quia quælibet vellet accipere maiorem locum, ideo Deus diſtinxit hoc per numerum, ſcilicet ꝙ numeraretur, quot viri erant in qualibet tribu, & familia, & domo, & ſecundum hoc daretur maior, vel minor locus ad caſtrametandum. decuit igitur valde ſciri numerum virorum cuiuslibet tribus, & quia nunc Iſraelitæ erant progreſſuri per plures māſiones: iuſſit Deus, vt numerarentur omnes ad hoc, ꝙ ſcirēt modus caſtrametationis ipſorum. & ſic iſta fuit totalis cauſa, & conueniens quare fiat iſta computatio.

Cur Iſraelitæ diuiſi ſunt in 4. partes.

Ad alterum argumentum quando dicebatꝰ, quòd eſſet eadem computatio iſta, quæ habetur hic, & ea, de qua Exod. 39. cap. quia eadem ſumma colligitur in vtraque. Reſpondendum eſt nihil ex hoc probari. Nā inter vnam, & alteram computationem non intercidit vnus annus, quia illa fuit facta, quando fuit inceptū tabernaculum ad fabricandū ad hoc, ꝙ offerrent omnes tranſeuntes ad numerum dimidium ſiclum, & tn̄ tabernaculum fuit inceptum in principio ſexti menſis, vel in fine quinti anni primi. Quod patet, quia inceptum eſt, poſtquam Moyſes deſcendit de monte ſecunda vice, quando ſteterat cum domino bis 40. diebus, & cum ipſe aſcenderit in 7. vel 8. die menſis tertii: neceſſe eſt, vt additis diebus. 80. perueniatur ad finem menſis quinti, vel principium menſis ſexti. tunc autem Moyſes deſcendens de monte fecit omnes Iſraelitas numerari, & dare dimidios ſiclos ad opus ſanctuarii. Iſta autem numeratio fuit facta in menſe ſecūdo anni ſecundi: ergo ad plus diſtabat vna numeratio ab alia octo menſibus, & in his ſatis erit ſimile, ꝙ non defecerint aliqui Iſraelitæ: quoniam omnes erant ſani etiam ꝙ non fuerint aliqui ſuperadditi.

Sed contra hoc arguetur de occiſione, quę facta eſt propter fabricationem vituli, quoniam 23. millia virorum occubuerunt gladio, vt patet Exod. 32. capitu. Reſpondendum eſt, ꝙ verum eſt aliquos defeciſſe, & tn̄ quot defecerunt, tot inuenti ſunt nouiter tranſeuntes ad numerum. Nam a 20. annis computabantur homines, & multi poterant eſſe in prima numeratione q non compleuerant 20. annos, & poſtea in ſecūda iam **A** compleuerant cū eſſent octo menſes intermedii, & ſic ſatis contingeret tot fuiſſe ſubrogatos ad numerū, quot gladio perierunt. Sed an de iiſdem tribubus adderentur ad numerum de quibus perierunt viri gladio non pt̄ conſtare, quia in illa prima numeratione ſolum hr̄ ſumma totalis collecta. ſ. ſexcenta tria millia quingenta quinquaginta, & non dr̄ quantū haberet quilibet tribus. hic aūt dr̄ de qualibet tribu quantus eēt numerus. Sciendum aūt eſt, ꝙ qñ iſtę numerationes fiebant Iſraelitarum, quilibet de tranſeuntibus ad numerū dabant dimidium ſiclum: alioquin facta numeratione, & non ſoluta pecunia morerentur illi, qui numerabantur, & iſta pecunia erat ad vſum ſanctuarii, ſic patet Exo. 30. c. cum dr̄. Qñ tuleris ſummā filiorū **B** Iſrael, iuxta numerum, dabunt ſinguli precium ꝑ animabus ſuis, & non erit plaga in eis cum fuerint recenſiti, hoc autem dabit omnis qui tranſit ad nomen, vel numerum dimidium ſicli iuxta menſuram templi: ſuſceptamque pecuniā, quæ collata eſt a filiis Iſrael, trades in vſus tabernaculi teſtimonii, vt ſit monimentū eorum coram domino, & propitietur animabus eorum. Et ſic dicendum eſt, ꝙ in iſta numeratione, quilibet de numeratis ſolueret dimidium ſiclum.

An iſta numeratio differat ab illa, quæ habetur infra 16. c. Quæſt. VIII.

C SED adhuc quæreret aliquis an iſta numeratio differat ab illa, quę hr̄ ī. 26. c. Dicēdum eſt, ꝙ differat, & hoc ꝑꝑ duo. Primo, quia iſta numeratio fuit facta a Moyſe, & Aaron, illa aūt fuit facta a Moyſe, & Eleazaro cum iam Eleazarus eſſet ſacerdos magnus ſuccedens Aaron, vt patet eo. ca. Item differt iſta ab illa, quia iſta fuit facta in monte Synai, vt patet hic. Illa vero fuit facta in campeſtribus Moab ſuper Iordanem, vt patet infra 26. c. Poteſt adhuc aliter probari, quia iſta fuit facta, antequā Iſraelitæ murmurarent, & condemnarentur ad mortem, de quo infra 11. Illa quæ habetur infra fuit facta poſt mortē omnium iſtorum qui condemnati erant ne viderent terram promiſſionis, vt patet infra 26. c. cum dr̄, poſtq̄ noxiorum ſanguis effuſus eſt. &c. *Tollite ſummam vniuerſæ congregationis filiorum Iſrael.* **D** Hic iubet Deus tolli ſummam Iſraelitarum, & non accipitur ſumma Leuitarum cum his, vt patet infra in litera cum dicitꝰ: tribum Leui noli numerare, nec ponas ſummam eorū cum filiis Iſrael. & ſic nomine congregationis filiorū Iſrael, vel nomine Iſraelitarum non intelliguntur Leuitæ. Aliqñ tn̄ expreſſo nomine Iſrael intelliguntur Leuitæ, ſicut patet Exod. 28. ca. vbi iubetur, ꝙ ponantur nomina filiorum Iſrael in 12. lapidibus rationalis, & ibi neceſſe eſt, ꝙ ponatur Leui cū eis: alioquin non eſſet in recordatione coram domino, cum ibi dicatꝰ, ꝙ ponebantur illi lapides in rationali ad hoc, ꝙ eſſet recordatio Iſraelitarum coram domino. Item Apoc. **E** 7. cap. cum beatus Ioannes numeraret filios Iſrael poſuit inter eos vnam tribum filios Leui. In quo dicendum eſt, ꝙ Leuitæ aliquando comprehenduntur nomine Iſraelitarum aliquando non.

Quando nomine filiorum Iſrael intelliguntur Leuitæ, & quando non, & quæ ſit regula ad cognoſcendum. Et qui modus fuit numerandi populum. Quæſt. IX.

PRO quo ſciendū, ꝙ qñ nominanꝰ filij Iſrael, aut noīanꝰ, q̄tum ad aliquid, qđ eſt ſpirituale, vel quantum ad aliquid, quod eſt pure tpale. Si autem nominentur quantū ad aliqđ, qđ eſt ſpirituale, noīe Iſraelitarum intelligunt Leuitę, & ſic in poſitione noīum Iſraelitarū in lapidibus rōnalis

Leuitę intelliguntur, quia hoc pertinebat ad aliquid ſpūale.ſ.vt Deus recordaretur illorum, vt patet Exod. 28.c.& quando beatus Ioannes in Apo.agebat de cōuertendis ad Chriſtum & ſaluandis, ſub nomine filiorum Iſrael computauit ibi Leui eo, ꝙ conuerſio, & ſaluatio aliquid ſpūale erant. Quādo autem agitur de aliquo temporali, nomine Iſraelitarum non intelligūtur Leuitę, & ſic eſt hic, quia computabantur Iſraelitę tanquam viri bellatores. ad hoc autem nō pertinebant Leuitę cum non irent ad pugnam. Si autē aliqñ Leuitę pugnarent cum alijs Iſraelitis infra declarabitē. ſic etiam, qñ agebatur de diuiſione terrę promiſſionis per omnes filios Iſrael, vt patet infra 26.c. nomine Iſraelitarum non intelliguntur Leuitę, quia iſti non acceperunt poſſeſſionem inter alios, quia Deus erat ſors illorum, vt patet infra 18.c. ſed ſolum datę ſunt eis vrbes 48. quaſi in eleemoſynam ab alijs Iſraelitis, vt patet infra 35.c. Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ hic debeant intelligi Leuitę, quia non ſolum dr̄, ꝙ tollatur ſumma cōgregationis filiorum Iſrael, ſed ēt, ꝙ tollatē ſumma vniuerſę congregationis, ſed in vniuerſitate Iſraelitarum ſunt Leuitę: ergo ipſi computandi ſunt. Reſpondendum eſt, ꝙ cum agatur de temporalibus, quia non intelliguntur Leuitę nomine Iſraelitarum, etiam non intelligentur nomine congregationis Iſraelitarum, nec nomine vniuerſę congregationis, qa cum de temporalibus agitur vniuerſa congregatio filiorū Iſrael ſunt 12. tribus pręter Leui per cognationes. Hic datur modus ad numerationem faciendā.ſ.ꝙ non fiat iſta numeratio in toto Iſrael ſimul, ita ꝙ educatur vna ſumma ſolum de omnibus filijs Iſrael, quia hoc erat difficile, ſed diuidebatē totus Iſrael in tribus, & tribus per familias, & familię per domos. Modus ergo computandi erat, vt acciperetur vna tribus, & ꝯputarentur in ea quot eſſent familię: deinde in qualibet familia quot eſſent domus, & tunc computatis viris cuiuslibet domus, ſciebatur quot eſſent viri in qualibet familia, & ſcito numero familiarum ſciebatē quot erant viri in qualibet tribu, & iſto mō non poterat effugere aliquis vir quin numeraretē: ſi tñ deberet haberi vna ſumma totalis non diſtribuendo ꝑ tribus familias, & domos: multi poſſent manere non numerati, & aliqui bis non numerarentur. fuit ergo iſte modus a Deo impoſitus. Vocatē aūt hic cognatio tribus, & ſic dñr 12. cognationes Iſrael.i.12.tribus, quia oēs qui erant de vna tribu ſpecialiter erant cognati inter ſe. ſub tribu immediate ponuntur familiæ, quæ ſunt quidam ſpeciales progenitorum ordines immediate a trunco deſcendētes, vel quaſi immediate, velut vna erat tribus Leui. Sed quia tres filios habuit Leui.ſ. Caath: Gerſon: Merari, vt patet Exo.6.c. Erant.n. tres familię Leuitarum.ſ. Caathitarum, & Gerſonitarum, & Meraritarum, vt patet infra 3.& 4.c. ſic ēt in alijs tribubus accipiuntur familię per numerum filiorum, vel nepotum ipſius a quo nominantur tribus, vt patet infra 26.c. *Et domos ſuas.* In qualibet familia erāt plures domus, & iſtę domus diuidebātur poſtea ꝑ capita virorum. Poteſt tñ domus accipi dupliciter. vno mō pro œconomia ita, ꝙ tot ſint domus quot ſunt congregationes viri, & vxoris, quia iuxta Ariſt.1. Poli. domus conſtat ex viro, & vxore, & boue aratore, vt ait Heſio. vel iuxta ſententiam Ariſt.1.Poli.c.2. conſtat œconomia ex patre, & filijs: viro, & vxore: dño, & ſeruis, & q̄q̄ ſint ſex termini reducuntur ad quatuor perſonas, quia idem eſt pater, & vir, & dñs. Alio mō pōt accipi domus nō pro qualibet congregatione viri, & vxoris, ſed pro quadam congregatione multorum, q̄ eſt ſpecialior, quam familia, & adhuc ſub domo ſic dicta ſunt multę œconomię, & iſto modo accipitur Iudi.6.c. cum dixit Gedeon ad Angelum: ecce familia

Domus dupliciter ſumitur, & q̄bus conſtituitur.

F mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. Ecce enim dixit Gedeon ſe eſſe minimū in domo patris ſui. non tamē eſt ſenſus, ꝙ ibi accipiatē domus pro vna œconomia, quia hoc modo nō erat Gedeon in domo patris ſui, ſed ipſe per ſe faciebat œconomiam, quia habebat vxores, & concubinas, & 70. filios viros, vt patet Iudi.8.9.c. neceſſe eſt igitur, ꝙ accipiatur ibi domus pro quadam cōgregatione ſpecialiori ſub familia, quę tamen haberet adhuc plures œconomias, & ſic accipitur hic, & generaliter in alijs locis, vbi dicitur de computatione Iſraelitarum per domos, & familias. *Et nomina ſingulorum.* Ideſt, ꝙ accipiebatur numerus domorum cuiuslibet familię, & in-
G quirebatur quot viri eſſent in qualibet domo, & iſti ſcribebantur nominibus ſuis, & per hoc colligebatur ſumma cuiuslibet familię, & cōſequenter cuiuslibet tribus.

Cur hic ponuntur iſta quatuor ad computandum numerum Iſraelitarum. Quaſt. X.

SED quęrit hic Augu. quare ponuntur iſta quatuor.ſ. cognationes, domus, familię, nomina, & capita, quę ipſe vocat propinquitates, populos, domos, familiarum capita, & numerum nominum. Reſpondet, ꝙ iſta quinque idem ſignant, licet ſint diuerſa nomina, dicit tamen poni iſta ad ſignan-
H dum aliquid, & hoc eſt ꝑꝑ rationem numeri, quia ponuntur alia quatuor.ſ. ſexus, ętas, virtus, recognitio.ſ. quia dr̄ in litera, ꝙ viri, & non fęminę, & magni, & nō paruuli.ſ.a 20. annis, & ſupra etiam, ꝙ ſint viri fortiſſimi, etiam ꝙ eſſent ętatis diſcretę. Dicit autem Augu. ꝙ multiplicando quinque per quatuor, vel quatuor per quinque efficiuntur viginti, & iſta eſt ętas in qua numerabantur viri. Sed dicendum, ꝙ iſtud non ſtat, niſi forte quis velit iſtum eſſe ſenſum myſticum in quo poſſumus dicere quicquid volumus: in ſenſu tñ literali non poteſt ſtare. Primo quia iſta quinque ſunt diſtincta.ſ. cognatio: familia: domus: caput: nomen cuiuslibet. Nam cognatio accipitur hic pro tribu, & tribus ſunt duodecim, vt patet hic in litera: deinde quę-
I libet tribus diuiditur per familias. Nam habet tribus quęlibet quinque, vel ſex aut pauciores familias. Nomina autem, & numerus oīum familiarum ipſarum tribuum ponuntur infra 26.c. deinde quęlibet familia diuiditur per domos, quę ſunt congregationes minores, vt diximus ſupra deinde quęlibet domus diuiditē per viros, qui habebant nomen, ideſt qui erant a 20. annis, & ſupra. quia alii non habebant nomen, neque numerum in Iſrael, Exod. 13.c. & quilibet iſtorum vocatur vnum caput: ſicut etiam dicimus in pecoribus quot capita ſunt hic. Et qa quodlibet caput horū eſt vnus homo habet nomen, & ſic caput eſt ipſa perſona: nomen eſt notificatio eius, vnde iſta ſunt inter ſe diſtincta, & vnum non eſt aliud. Secundo patet, quia ſi iſta eſſent idem ſolo nomine differentia, non poſſet
K vnum diuidi per alterum, quia nō poſſet intelligi quō nomen diuidatur per nomen: diuiditur tamen tribus per familias, & familia per domos, & domus per capita, ſiue viros, ergo differunt iſta ſecundum rem. Tertio patet, quia Deus dabat iſtam diuiſionem tanquā modum certiſſimū ad deprehendendum, vel inueniēdum vnum virum forte in toto Iſrael, vt quando factum eſt furtum de anathemate Iericho, dixit Deus, quod diuideretur totus Iſrael per duodecim tribus, & ſorte inuenta eſt tribus Iuda, & illa tribus diuiſa fuit per familias ſuas, & inuenta eſt familia Zare, & iſta familia diuiſa fuit per domos, & inuēta eſt domus Zabdi, & dicendū, ꝙ iſta diuiſa fuit per capita ſiue viros, & inuentus eſt Achan, ille qui commiſerat furtum de

anathe-

anathemate, & lapidatus eſt. hoc totum patet Ioſ.7.c. ergo ſunt iſta quinque diſtincta ſecundũ rem. Quarto patet, quia ſi iſta quinque ſolo nomine differrent, & non ponerentur niſi ratione ſignificationis ad multiplicandum per quatuor: ipſa quoque quatuor non differrent ſecundum rem, ſed ſolum ponerentur ad multiplicationem, ſed falſum eſt, quia iſta multum differrẽt. Aliud namque eſt ętas, id eſt a viginti annis, & non infra: aliud ſexus.i.ꝙ eſſent viri, & non fęminę, & ſic de alijs.cum ergo iſta quatuor differant realiter inter ſe, etiam illa quinque ſupra poſita realiter differunt, ſed illi, qui neſciunt modũ ſacrę Scripturę, putant interdum multiplicari in ea nomina ſine rebus, quod falſum eſt. Ad Aug. dicendum, ꝙ non intellexit iſta prorſus non differre, ſed voluit accipere ſenſum myſticum, qui conſurgit multiplicando numerum per numerum, id eſt quinque per quatuor, qa ſimilia ſępe ipſe facit. *Quidquid ſexus eſt maſculini.* i.ꝙ ſolum numerarentur hic maſculi, fęminę enim non pertinent ad hanc numerationem, & ideo non ꝓpriè ſunt fęminę partes politiarum, ſed quędam adiuuamenta inquantum ſine eis non poteſt generatio haberi per quam conſeruetur ſtatus politicus: ſunt tamẽ partes directę cõmunicationis naturalis: pertinent ẽt aliquomodo ad communicationem œconomicam, vt patet 1.Poli.cap.1.& 2.

Cur hic non computantur fœminæ, & an in recta politia debeat ſtatui, quod fœminæ pugnent: Et de Amazonibus. Quæſt. XI.

CAVSA autem quare non computantur hic fęminę eſt, quia hic cõputantur bellatores, fęminæ tñ ad bellum ineptæ ſunt. Aliqui tñ legiſlatores, & politiarũ ordinatores voluerunt fęminas ſimiliter pugnare, vt viri pugnant, ſicut eſt in animalibus brutis, quia maſculus, & fęmella ꝓ cibo filiorum, & cuſtodia ęqualiter pugnant, & in his duobus conſiſtit vniuerſa pugna brutorum. Iſta fuit poſitio Socratis in politia ſua, & recitat eam Ariſto.2. Poli.c.2. ſed dicit non eſſe conuenientem, quia nõ eſt ſimile in brutis, & in homine, nã inter bruta propter imperfectionem naturę nõ ſunt diſtincta opera œconomię, ſed eadẽ ſunt maſculi, & fęmellę. In viro aũt, & vxore, quia natura pfecta eſt, & multa ſunt opera: habetur diſtinctio ſecundum naturam. Nam ad q̃dã mulieres aptę ſunt, ad quę non viri, vt ad obſequia domeſtica: viri autem ſunt ad alia ſecũdum naturam, & non ad hoc, & cum iſta opera bene ſe habeant inter virum, & vxorem permanebit amor iuxta Ariſt. 8. Ethi. In brutis aũt propriè accipiendo nõ eſt communicatio aliqua œconomica, ſed ſolum naturalis ꝓpter ſimile tertium derelinquere. Et ſi dicatur, ꝙ in brutis eſt cuſtodia natorum, & procuratio ciborum, quę ꝑtinent ad œconomiam, & non ad naturalem communicationem. Rñdendum eſt, ꝙ cum natura intendat res genitas cõſeruare, quia fruſtra eſſet gigni, niſi genita permanerent, ſicut ad communicationem naturalem pertinet ꝓlis generatio, ita ad illam pertinet eiuſdem educatio, q̃n in parua ętate eſt. Et ſic, ꝙ bruta procurent cibos pro filijs non pertinet ad communicationem œconomicã, ſed eſt pars naturalis communicationis. Signum aũt huius eſt, ꝙ in brutis nõ ſit communicatio œconomica, quia q̃q̃ ibi maſculus, & fęmella cibos procurãt ſimul, q̃n proles paruulas hñt, cum tñ per ſe proles enutriri valent, maſculus & fęmella ſeiunguntur de ſe inuicem amplius nõ curãtes. Nõ eſt ergo vlla pars cõicationis œconomicę in brutis, ſed ſola naturalis, & iſta adhuc non eſt pfecta, q̃m nõ obſeruãtur in ea eadem, quę homines obſeruant

A quantum ad communicationẽ naturalẽ, vt patet in 1. œcono.c.2. Non erat, ergo ꝯueniens argumentũ de pugna beſtiarum maſculorum, & fęmellarum ad pugnam fęminarum in communicatione humana: potiſſime, quia non ſunt ita aptæ fęminæ ad pugnam inter homines ſicut fęmellæ inter bruta. Iõ ſi aliq̃n fęminæ ducantur ad bellum nihil proſunt, ſed omnia impediunt. In experientia habitum fuit hoc, vt patet 2.poli.c.de politia Lacedęmoniorum, quia Lacedæmonij ſemel vxores ad pugnandũ in exercitum ſecũ duxerunt, & non erant bene regulabiles, ſed omnia caſtra vocibus ꝯturbabant, & in primo hoſtium certamine fugientes totum bellicum apparatum deſtrue-

B bãt. Fallit aũt hoc in Amazonibus, q̃ ſunt fęminæ ſine viris verſus glacialem polũ commorantes viriles animo, & robore. ideo notabilia bella facerent, de q̃bus Paulus Oroſius primo de ormeſta mũdi, & Iſido. Etym. lib.9.

An hic computarentur omnes viri qui erant in exercitu Iſrael. Quæſt. XII.

DICENDVM eſt etiam circa hoc, ꝙ non ꝯputabantur hic oẽs viri, qui erant in exercitu Iſraelitarum, ẽt ſi eſſent vltra 20.annos. Nã illi, qui erant de Aegiptijs aſcendentes cũ Iudæis nõ computati ſunt: illi tñ erant valde multi, vt patet Exo.12.c. vbi dr̃, ꝙ vulgus promiſcuum infinitę

C multitudinis aſcendit cum Iudęis, & apparet hoc, quia hic accipitur ſumma cuiuſlibet tribus per domos, & familias: Aegyptij tñ non pertinebant ad trib⁹ Iſraelitarum. Sed aliquis dicet, ꝙ forte non numerati ſunt Aegyptij aſcendentes cum Iudæis hic, quia iam oẽs mortui fuerant in fabricatione vituli, quia adorauerant eum, alioquin numerati fuiſſent, & vr̃ eſſe ꝓbabile, ꝙ ipſi omnes adorauerint vitulum, quia in Aegypto erant aſſueti ad colendum idola. Sed dicendum eſt hoc nõ poſſe ſtare, q̃a in adoratione vituli ſolum mortui ſunt 23.millia virorum, vt patet Exo.32. c. & tñ erant Aegyptij multo plures, quia dr̃, ꝙ vulgus promiſcuum infinitæ multitudinis aſcẽdit cũ Iudęis, vt patet Exo.12.c. Sed adhuc rñderet aliquis, ꝙ 23.

D millia virorum, qui dñr occubuiſſe gladio, erant de Iſraelitis, & Aegyptij omnes perierunt, tñ non numerantur. Reſpondendum eſt hoc non poſſe ſtare, quia poſt illam adorationem vituli, & poſt hanc numerationem, & receſſum de monte Synai adhuc ſuperſtites erant Aegyptij aſcendentes cum Iudæis in mãſione, quæ dicitur ſepulchra concupiſcentiæ, vt patet.ꝟ. 11.c.cum dicitur. Vulgus quippe promiſcuum, quod aſcẽderat cum eis, flagrauit deſiderio carnium ſedẽs, & flens iunctis ſibi filijs Iſrael. Apparet igitur, ꝙ non fuerant mortui Aegyptij in fabricatione vituli, ſed ẽt nunc permanebant, tamen non fuerunt computati, quia non pertinebant ad ipſos filios Iſrael. *A 20.anno.* Hic ponitur ętas numerandorũ.ſ.ꝙ accederent ad 20.

E annos, qui vero nõdũ attigerat ętatẽ illã nõ ꝯputabãt.

Cur oportebat, quòd accederent ad viginti annos, qui computabantur. Quæſt. XIII.

CAVSA huius eſt, q̃a cõputanẽ hic hoĩes bellatores cũ dicatẽ in lr̃a.oium virorũ fortium ex Iſrael, & tñ hoĩes añ annum 20. non ſunt animoſi ad bellũ, & viſa ꝯcuſſione armorũ terrerentẽ, atq; cito fugerẽt. Poſt annũ aũt 20. creſcit animoſitas viro, & incipit aptus eſſe ad pugnandũ. Itẽ q̃a añ annũ 20. hoĩes ſunt teneri ad tolerationem armorũ, & bellicoꝝ laborũ, ideo cito deficerent. Itẽ q̃a hoc redundabat in deſtructionẽ totius ſtatus politici.

Si,n.ad 20. annos cogerent̃ hoẽs ad labores bellicos poſtea ad nihil vtiles eſſent,quia magni labores ſuſcepti in adoleſcentia faciunt homines corporibus,& viribus minores, & pulchritudine carentes.& ad generandũ bonas proles ineptos, vt patet per Philoſophũ 7.Poli.ante annum ergo viceſimum non debuerunt computari viri bellatores. Sed dicit Iſido.ꝙ numerantur iſti a 20.annis, & ſupra.ſ.quia ab iſta ętate incipiũt homines pugnare ꝯ vnum quodque vitium, & ideo ne ſuperentur a vitijs pugnare debent. Dicendum ꝙ non eſt iſta cauſa quare ab illa ętate fiat numeratio, quia non faciebat ad propoſitum nunc, ꝙ homines pugnent ꝯ vitia,vel ſuperentur ab eis,ſed ſolum volebat Deus ordinare hic ſtatum populi Iudęorũ in deſerto, q non poterat ꝯuenienter ordinari niſi fieret iſta numeratio.Cã aũt prima,vt dictum eſt quare a viginti annis, & ſupra, & non añ fiebat numeratio,erat quia iſti accipiebantur ad opa bellica, & tñ añ viceſimum annum nõ eſt homo ſufficienter aptus ad iſta. Secunda cã, & pręcipua erat, quia oẽs iſti,q numerabantur accipiebant nomen in populo, ita vt quilibet diceretur vnus vir, vel vnum caput,& tñ Deus vetuerat in Iſrael tranſire aliquem ad nomen, & numerũ niſi completo anno viceſimo Exo.13.c. Ideo iſti non poterant cõputari infra annũ vigeſimum, quia fieret tunc ꝯ illam legẽ, quia tranſiret ad nomẽ, & numerũ q nondum erat viginti annorum. Vñ dicendum, ꝙ etiã ſi Deus vellet numerari Iſraelitas ad aliquid aliud & non ad bellũ, nõ numeraretur aliquis minor anno vigeſimo. Ad dictum Iſido.dicendum,ꝙ non facit ad ꝓpoſitum.primo, quia Deus nihil intendebat nũc de pugna ꝯ vitia, ſed de ordinatione politię Iudęorum. Secundo quia etiam pugna ꝯ vitia non incipit anno. 20.quia tunc incipere debet, qñ vitia incipiunt, & tñ incipiunt vitia añ iſtud tẽpus, quia fere in omni ętate ſunt vitia, ſicut dr̃ Gen.8.omnis ętas ab adoleſcentia ſua prona eſt ad malum,ergo in omni ętate pugnãdũ eſt.Item quia dubitauerũt aliqui in qua ętate pueri incipiant peccare, & dixerunt, ꝙ in anno 14.ſed Greg. dicit hoc eſſe falſum inquiens, ꝙ hoc eſſet verum ſi ſolus concubitus eſſet peccatum. Nam añ illam ętatẽ non exercetur:ſunt tñ multa alia peccata,vt furta mẽdacia,periuria, quę committũtur añ illam ętatẽ. patet extra de deli.pue.c.pueris.ſ.pueris grandiuſculis peccatum volunt attribuere quidam niſi ab annis quatuordecim cum pubeſcere cęperit,quod merito crederemus ſi nulla eſſent peccata niſi,quę membris genitalibus admittuntur. quis vero audeat affirmare furta mendacia, & periuria non eſſe peccata, & his plena eſt puerilis ętas, ergo ſi de pugna contra vitia ageretur, non ſolum ab anno viceſimo, ſed a puerili ętate inchoanda eſſet.

Qua ætate puer poteſt peccare.

De Iſidoro dicendum,quòd ipſe voluit aſſerere intelligi hanc literam de numeratione pugnatorum contra vitia, quia certum eſt alium eſſe ſenſum hiſtoricum eius, ſed loquitur in ſenſu morali in quo licet nobis dicere quidquid volumus. Etiam voluit dare ipſe regulam, qua ętate incipiat pugna contra vitia, quia certum eſt debere incipere ante annũ viceſimũ. Vt dictum eſt. Sed voluit facere applicationem ad literam.Et quia hic dicitur de anno viceſimo dixit ipſe de bello contra vitia in hac ętate. Nam ſaltem contra libidinem eſt pugna fortis in illa ętate, & ita ipſe dixit ad pugnam eliguntur,vt pugnam contra libidinem.

Et ſupra. Iſta litera deſignat, quòd omnes, qui eſſent vltra viginti annos, computarentur ad exercitum.

F *An omnes, qui erant vltra 20.annos in quacunque ætate computarentur ad bellum, vel ad capiendum manſiones, vel ſolum illi, qui poterant pugnare. Quæſt. XIIII.*

SED in hoc videtur eſſe dubium an computari debeant. Eſt autem in hoc occaſio dubitandi, ſcilicet an iſti computarentur ad bellum, vel ſolum ad accipiendum manſiones. Si autem computarentur ad bellum pręciſe:manifeſtum eſt, ꝙ non deberent computari oẽs, q erant vltra 20 annos, quia illi qui eſſent centum annorum,vel amplius inepti eſſent ad bellum, & iſti iam vocantur emeriti. Si aũt accipiatur hic computatio ad ſolam caſtrametationem, G non ſolum computarentur oẽs,qui eſſent viri apti ad bellum, ſed etiam quicunque excederent annos 20.etiam ſi inepti eſſent ad bellum. Sed dicet aliquis, ꝙ q̃q̃ dicantur iſti viri pugnatores,tamen non ſequitur ex hoc, ꝙ eſſent tales, qui poſſent ad bella ꝓcedere.Sic colligitur Deute.2.c.quia ibi dr̃ ꝙ non trãſierunt Iſraelitę torrentem Zareth quouſque mortui ſunt omnes viri bellatores. Et iſti ſunt,qui murmurauerant contra Dñm, & Deus iurauerat, ꝙ non intrarent in terram promiſſionis, & tñ manifeſtum eſt, ꝙ iſti non ſolum erant viri potẽtes procedere ad bellũ, ſed etiam omnes, qui eſſent vetuſtiſſimi. Nam Deus iurauerat, ꝙ omnes, qui viderãt magnitudinem eius, & murmurauerant in deſerto perirent. nec poteſt ſo- H lum hoc intelligi de illis,qui erãt iuuenes,quia magis deberet intelligi adhuc de ſenibus, quoniã iſti magis peccarent murmurando cum vidiſſent plura mirabilia Dei, q̃ iuuenes, & tamen omnes iſti vocantur bellatores Deute. 2.c.ergo bellatores non ſunt ſoli illi, q ad bellum apti ſunt, ſed etiam illi qui iam viribus deficiunt, & ſic videbitur alicui dicendum eſſe hic, ꝙ omnes, qui eſſent ab annis 20. ſupra etiam ſi eſſent vetuſtiſſimi numerarentur hic. Sed dicendum vr̃. ꝙ ſolum numerati fuerunt hic viri,qui erant apti ad bellum,illi autem,qui erant vetuſti,& deficientes viribus non numerabantur, quod patet, quia dr̃ hic in litera omnium virorum fortium, & tamẽ manifeſtum eſt, ꝙ illi,qui ſunt vetuſtiſſimi,& deficientes viribus non I vocantur viri fortes. Item patet hoc,quia cum numerantur infra viri cuiuslibet tribus dicitur omnes, qui poterant ad bella procedere, & tamen, qui ſenes valde ſunt, non poſſunt procedere ad bella.

Dicendum ergo videtur quibuſdam, ꝙ cum hic dicitã 20. anno & ſupra per illud ſupra nõ intelligunt̃ omnes ętates maiores, ſed ſolum illę ętates, quę ſunt ſufficientes ad pugnandum, & forte hoc eſt vſque ad annum 60.ſecundum,ꝙ nunc communiter determinatur: poterat tamen eſſe,ꝙ tẽpore illo eſſent homines maioris durationis in robore.ſ.ꝙ duraret maiori tempore in eis ſecundum, ꝙ ętas erat maior in eis, q̃ in nobis. Et ideo eo tempore erant homines centum annorum,& amplius,& poterant procedere ad bellũ: K ſicut patet de Moyſe, qui erat centum, & viginti annorum, qñ mortuus eſt, vt patet Deu.34.c.& tñ in ipſo anno pugnauit ꝯ duos reges Amorrhęos, & occidit eos. Idem patet de Caleb filio Iephonne,qui erat 85.annorum, & erat potens ad bellum; ſicut qñ erat 40.annorum,vt patet Io.14.c.cum dr̃ hodie 85.annorum ſum ſic valens,vt eo valebam tempore,qñ ad explorandum miſſus ſum: illius in me temporis fortitudo vſque hodie perſeuerauĩt ad bellandum, quam ad gradiendum. Poſtea autem diminuta ętate quotidie homines diminuũtur in robore. vnde Ariſto.poſuit ętatem conuenientem ad gignendum in viro vſque ad annos 70.& ad alia opera fortitudinis. vt patet 7.Polit.c.15.nunc autem non eſt robur in homine vſque ad annos ſeptuaginta,ſed vſq; ad 60.& inferius,

quæ

quæ tñ fuerit ętas in qua determinabãtur hic viri fortes nõ patet, ſed communiter dicitur, ꝙ erat ętas. 60. annorum: tamẽ an ipſa ſit, vel aliqua alia nihil ad nos. Prędicta habent aliquem colorem, & tamen nõ ſunt vera, ſed ſciendum eſt, ꝙ iſti, qui numerabantur erãt 20. annorum, & non infra, & tñ ſupra 20. annos quicunque eſſet, & in quacunque ętate computabatur. Primo patet, quia dicitur quidquid ſexus eſt maſculini a 20. anno. & ſupra: ergo quicunque maſculus vltra 20. annos computabatur. Secundo patet, quia ſi Deus intendiſſet, ꝙ non numerarẽtur omnes in quacũque ętate vltra annum 20. ſicut dixit, ꝙ infra 20. annum nemo computaretur, ita poneret ętatem aliam vltra, quam nemo computaretur, ſed nullam poſuit, ergo voluit, ꝙ omnes qui eſſent vltra 20. annum in quacũque ętate eſſent numerarẽtur. Tertio patet, q̃a Deus volebat hic ponere numerum Iſraelitarum ad ordinandum politiam, & tñ inter Iſraelitas quicunque erat vltra 20. annum traſibat ad nomen, & numerum Exo. 30. c. ergo Iſraelitę in quacunque ętate eſſent vltra annum 20. computabantur. Quarto patet, quia iſta computatio fiebat ad ordinandum caſtrametationes, & tñ ſi illi, qui eſſent in magna ętate non computarẽtur: maneret magna pars populi cui non fieret locus ad caſtrametandum, quod eſt inconueniens. Quinto patet, & pręcipuè, quia infra 14. c. dr̄, ꝙ omnes, qui cõputati ſunt in deſerto Synai mortui ſunt in ſolitudine, & poſtea ſoli paruuli introierunt in terram promiſſionis. Et tamen ſi illi, qui eſſent in magna ętate non computarentur maneret magna pars populi, q̃a ſi vetuſtiſſimi non numerarentur, non morerentur in deſerto. cum Deus ſolum dixerit infra 24. ꝙ morerentur omnes numerati a 20. annis, & ſupra, ſed certũ eſt mortuos fuiſſe ibi omnes vetuſtiſſimos, quia illud fuit a *Deo* inflictum pro murmuratione, & tñ vetuſtiores magis murmurabant, quam iuuenes: cum nõ inuenti fuerint ibi niſi duo. ſ. Ioſue, & Caleb, qui haberent bonum ſpiritum. eodem c. ergo neceſſe eſt dici, ꝙ omnes quantumcunque vetuſtiſſimi numerati ſunt, ſi excederent annũ viceſimũ. Sexto patet, quia dictum iſtorum haberet aliquem colorem ſi fuiſſent iſti numerati ad eundum ad bellum, ſed non fuit hoc, quia litera non dicit illud, nec Deus iuſſit illis facere nunc aliqua bella, ſed ꝙ procederent ordinati per deſertum, ergo nulla cauſa erat quare excluderentur aliqui a numero propter vetuſtatem. Cum autem obijciebatur, ꝙ iſti numerabantur ad bellum negandum eſt, cum aũt dr̄ in litera, qui poterant ad bella procedere. dicendum ꝙ non dicitur, vt procederent ad bellũ, ſed qui poterant procedere, & tunc intelligendum eſt, ꝙ omnes, qui ſunt vltra viceſimum annum poterant ad bella procedere. i. nemo illorum erat, qui ꝑ defectum ętatis paruę impediretur ire ad bellum: omnes quippe impleuerãt legitimam ętatem cum eſſent viginti annorum. Si aũt obijciatur, ꝙ non ſolum dr̄, q̃ poſſent ad bella procedere, ſed etiam, qui ad bella ꝓcederent, & aliquando dicitur procedentium ad bellum. Dicendum ꝙ idem ſignificatur cum omnibus, ſed cauſa eſt diuerſitatis, quia illud ſępe repetendum erat, & non debuit per eadem verba dici ſemper, quia eſſet vitium, ideo fit variatio. Non ergo ſignificatur, ꝙ iſti numerabantur ad bellum, ſed ſolum, quòd erant tales, qui poterant ad bella procedere. Sed obijcietur, quia dicitur ſequen. c. ꝙ erant omnes iſti pugnatores, & ſic numerabantur ad pugnam. Dicendum ꝙ non poteſt intelligi niſi ſicut ſupra, ſcilicet erant pugnatores, ideſt habentes ętatem legitimam ad pugnãdum, ſcilicet, quia non impediebantur pugnare propter defectum paruę ętatis. Secundo patet iſtud, quia ſic dr̄ Deuter. 2. ſ. tempus aũt quo ambulauimus de Ca-

A desbarne vſque tranſitum torrentis Zareth 38. annorum fuit donec cõſumeretur omnis generatio hominum bellatorum de caſtris ſicut iurauerat Dominus, & etiam dr̄ ibi. poſtquam ceciderunt omnes pugnatores, & tñ iſti ſunt omnes numerati a 20. annis, & ſupra, quia illi ſunt cõtra quos Deus iurauit. Nu. 14. ſed ibi perierunt omnes tam iuuenes, quam vetuſtiſſimi, quia potius veteres magis peccauerant. ergo nomine pugnatorum, vel bellatorum intelliguntur omnes, q̃ ſunt vltra 20. annum, quantumcunque ſint vetuſtiſſimi. Adhuc aũt pręcedentia magis patent, quia ſi litera iſta accipiatur ſm̃ rigorem vocis, & non ſm̃ conſuetudinem locutionis, nõ ſolum excludentur ab iſta

B numeratione aliqui propter vetuſtatem, ſed etiam excludentur plurimi qui erant 20. annorum. quia dicitur in litera. quidquid ſexus eſt maſculini a 20. anno, & ſupra omnium virorum fortium ex Iſrael, ſed certum eſt multos eſſe viginti annorum, & vltra, qui non ſunt viri fortes, ſed debiles, immo pauci ſunt, qui ſunt viri fortes accipiendo proprie virum fortem, & ita plures de illis, qui eſſent a viginti annis, & ſupra excluderentur, q̃ numerarentur, ſed hoc eſt inconueniens, quia nemo concedit, ꝙ aliquis viginti annorum excluderetur, ſed ſoli vetuſtiſſimi, ergo dicendum eſt, ꝙ non eſt accipienda litera ſm̃ rigorem, ſed ſecundum ꝯſuetudinem locutionis. Dicendum igitur, ꝙ iſti, qui numerabantur erant bellatores, vel poterant ad bella ꝓcedere. ſ. quia propter defectum paruę ętatis non im-

C pedirentur ire ad bella, & hoc modo quilibet q̃tuncunque vetuſtiſſimus poterat ad bella procedere, vel erat bellator. ſ. quia non deerat ei ętas ad pugnandũ. Sed etiam oẽs iſti, qui numerãtur vocãtur viri fortes, ideſt hñtes robur ad operandum, non quidem, ꝙ oẽs actualiter haberent robur, ſed ꝙ omnes erant in tali ętate in qua robur habere poſſint, vel debeant, ꝙ vero accidat aliquem non habere robur nihil differt, cũ ętatem roboris habeat, & hoc modo quilibet q̃tuncunque vetuſtiſſimus erat vir fortis, quia ille propter paruam ętatem non impediebatur habere robur, ſed vel erat, vel fuerat iam in tali ętate in qua robur habere poſſet. ſoli aũt qui ſunt infra annum 20. dñr nõ eſſe fortes, quia nondum peruenerunt ad ętatem in qua

D fortes eſſe poſsint. De illis ergo, qui ſunt vltra 20. annum accidit non eſſe fortes. illos vero, qui ſunt infra viceſimum, neceſſe eſt non eſſe fortes. Ideo omnis, q̃ eſt vltra annum viceſimum vocatur vir fortis, & ideo numerabantur hic. *Et numerabitis eos per turmas ſuas.* Determinatur modus numerandi. ſ. ꝙ numerarentur per turmas, & non ſimul: fiebat aũt hoc modo, vt diuiderẽtur filij Iſrael per turmas, & poſtea quęlibet illarum turmarum per ſe computaretur. Dicitur aũt turma ſm̃ Iſid. 9. Ety. cuneus, vel congregatio 30. militum, & forte diceret aliquis, ꝙ ſic computabantur iſti diuiſi per trigenas, ſed non eſt iſte ſenſus, ſed accipitur turma large pro q̃tacunque congregatione, & hoc modo tribus, vel familię dñt turmę. Et hoc eſt, quod ſupra dicebatur, ꝙ numerarentur Iſraelitę per cogna-

E tiones, & domos. ſ. ꝙ numeraretur quęlibet familia per ſe, & quęlibet tribus, & ſic proueniret ſumma totalis omnium tribuum. *Tu, & Aaron.* Iſti ponebant tanq̃ duo principales numeratores: alij aũt erãt cũ eis minus principales tribuum, vt patet. ꝟ. *Eruntque vobiſcũ principes tribuum ac domorum.* Hic ponuntur coadiutores Moyſi, & Aaron. ſ. principes tribuũ, qm̃ nõ poſſent eos numerare Aarõ, & Moyſes in multis diebus, nec haberent ꝯuenientem modum ad numerandum, q̃a ipſi non cognoſcebant eos, qui erant in ſingulis tribubus: principes autem tribuum cognoſcebãt, ideo melius cum eis expleri poſſet iſta numeratio: dicũtur hic principes tribuum, & domorũ ipſi numeratores.

Quot modi principum erant ſ qualibet tribu.

In quo ſciendum eſt, ꝙ in qualibet tribu erant tres modi principum. Primus erat princeps, qui vocabat̃ princeps tribus, & iſte erat primogenitus, qui veniebar directe per lineam primogenitorum deriuatorũ ab ipſo capite tribus, & iſte ſemper erat vnus in qualibet tribu ſicut tribus erat vnica. Erant alij principes, q̃ vocabantur principes familiarum, & iſti erant multi ſicut in qualiber tribu erãt multę familię, & dicebant̃ principes familiarum illi, qui deſcendebant per lineã primogenitorum a capitibus primis familiarum per lineam, per quam venit princeps tribus, qui autem fuerint principes familiarum in qualibet tribu habet̃ infra 26.c. Primogeniti aũt poſtea deſcendentes ab illis erant principes familiarum. Tertium genus principum in qualibet tribu erat in principibus domorũ, & dñr principes domorum illi, qui erant capita congregationum ſpecialium in qualibet tribu, quę congregationes vocantur domus. Hic aũt fit mentio de principibus tribuum, & domorum, & intelliguntur etiam principes familiarum.

An omnes principes erant cum Moyſe, & Aaron, & an iſti fuerint ſoli principes tribuum. *Quæſt.* *XV.*

SED aliquis dubitabit an cum Moyſe, & Aarõ fuerint omnes principes tribuum, & familiarum, & domorum ad numerandum Iſraelitas, vel ſi fuerint ſoli principes tribuum. Et rñdendum eſt, ꝙ fuerint ſolum principes tribuum, quia hic ponuntur nomina eorum ſolum. Sed ꝯ hoc aliquis arguet, quia litera dicit. eruntque vobiſcum principes tribuum, & domorum, ergo oportet principes domorum fuiſſe ibi. Rñdendum eſt, ꝙ non ſequitur ex hoc: nam non vocantur hic principes tribuum, & domorum tanq̃ ſint diſtincti, ſed illi, qui ſunt principes tribuum vocantur hic principes domorum, & ſatis patet, quia q̃ eſt princeps in tota tribu eſt princeps in omnibus ſamilijs, & domibus eiuſdem tribus, ſed nõ eſt princeps pręcisè familiarum, vel domorum, & ſic accipitur hic, ꝙ iſti 12. q̃ hic nominant̃, erãt principes tribuum, & domorum ſimul, & non veniebant cum eis alij, qui eſſent principes domorum ſpecialius. Sed adhuc dicet aliquis, ꝙ hic intelliguntur oẽs principes tam tribuum, q̃ domorum, q̃ familiarum, & tñ ponuntur nomina principum tribuum, quia iſti erãt nobiliores cęteris. Dicendum eſt non poſſe ſtare, ſed iſti ijdem erant principes domorum, & familiarũ, & tribuum, quod patet in litera cũ dr̃. eruntque vobiſcũ principes tribuũ ac domorum in cognationibus ſuis: quorum iſta ſunt nomina. de tribu Ruben Eliſur filius Sedeur, &c. ſic vr̃, ꝙ iſti idem ſunt principes tribuum, & domorum, & iſti ſoli adiuuerunt Moyſen, & Aaron ad numerandum. *In cognationibus ſuis.* i. in tribubus. ſ. ꝙ quilibet iſtorum principum adiuuaret Moyſen, & Aaron in tribu ſua, & non poteſt hic accipi cognatio ꝑ familia ſpecialiter, vel ꝑ domo, ſed neceſſe eſt accipi ꝑ tribu, quia iſti, qui nominantur hic principes non erant principes ſpecialiter familiarum, vel domorum, ſed tribuum.

Quomodo facta ſit iſta numeratio. *Quæſt.* *XVI.*

CIRCA modum iſtius numerationis aliquis dubitabit quomodo facta fuerit. ſ. quomodo principes adiuuerint Moyſen, & Aaron. Et dicendũ eſt, quòd quando Moyſes, & Aarõ volebant cõputare q̃libet tribum, veniebat princeps illius tribus, & congregabat per domos, & familias tribum ſuam, & ſic adiuuat Moyſen, & Aaron. Alij autem principes reliquarũ tribuũ nihil tunc faciebãt,

F Cum vero Moyſes, & Aaron peruenirent ad numerandum aliam tribum veniebat cum eis princeps illi⁹ tribus, & faciebat ſicut ſupra dictum eſt, & ſic per oẽs tribus quouſque producta fuit ſumma totaliter oĩm tribuum Iſraelitarum, & hoc modo nunq̃ erant in numeratione omnes 12. principes ſimul cum Aarõ, & Moyſe, ſed vnus ſolum. ſ. princeps illius tribus, quę tunc numerabatur. patet aũt ordo iſte ex litera cũ dr̃. eruntque vobiſcum principes tribuum, & domorũ in cognationibus ſuis. i. ſinguli principes erunt ꝑ ſingulis cognationibus, & tñ ſi non fuiſſet iſte modus, q̃ nunc poſitus eſt, ſed omnes principes ſimul numerarent cum Aaron, & Moyſe, non eſſent ſinguli prin-
G cipes ꝑ ſingulis cognationibus ſuis, ſed omnes eſſent pro qualibet cognatione ſimul, quod non vult litera.

An principes ſolum numerarent, vel Moyſes, & Aaron. *Quæſt.* *XVII.*

NVNC etiã dubitabatur de modo numerationis iſtius, an principes ſolũ numerarent̃, vel aliquid numerarent Moyſes, & Aarõ. Aliqui dñt, ꝙ q̃libet princeps numerabat omnes, qui erant in tribu ſua, & poſtea dabat ſummã eorũ Moyſi, & Aarõ, & hoc modo nihil numerabãt Moyſes, & Aaron, ſed ſoli principes. Et ſi arguatur ꝯ eos, q̃a in litera dr̃, ꝙ Moyſes, & Aaron numerarent,
H & tamen hoc modo non dabat̃ quõ numerarent. Rñdent iſti, ꝙ Moyſes dicebatur numerare, quia ſummã totalẽ oĩm ex paruis ſummis colligebat quas a principibus tribuum aſſumebat. Sed adhuc non põt hoc ſtare, quia dr̃ in litera. numerabitis eos ꝑ turmas ſuas tu, & Aaron. Ideo non debebat Aaron, & Moyſes recipere ſummã a principibus, ſed ipſi per ſe numerare debebãt per turmas: turma aũt parua multitudo eſt. Si. n. turma ſignificaret multitudinem gentis, potuiſſet adhuc ſtare poſitio illorum, ſicut ſi litera dixiſſet numerabitis eos ꝑ tribus ſuas: tunc potuiſſet intelligi, ꝙ principes numerabant ſingulos in tribubus ſuis, & poſtea Moyſes, & Aaron reciperent ab eis ſummam tribuum, & poſtea colligebant ex eis ſummã totalẽ
I per ſummas ab alijs inuentas. Sed quia litera dicit, numerabitis eos per turmas ſuas, debet intelligi, ꝙ Moyſes, & Aaron per ſe numerarent adiunctis ſecũ principibus ad facilius numerandum. Item quia dr̃. ĩ. iſti ſunt quos numerauerunt Moyſes, & Aaron & 12. principes Iſrael: ſingulos per domos, & cognationes, ergo principes adiuncti erant Moyſi numerando, & non numerabat quilibet tribum ſuam, ſicut dicebatur, ſed Moyſes, & Aaron numerauerũt omnia. *Quorum iſta ſunt nomina.* Hic ponuntur nomina principũ, qui numerauerunt cum Moyſe, & ſolum ponuntur hic nomina principum maiorum, qui erãt principes tribuum. de principibus autem familiarum, & domorum nulli numerantur hic, quia illi non vocati fuerũt
K cum Moyſe ad numerandum multitudinem populi, ſed ſoli principes tribuum, vt ſupra probatum eſt. *De tribu Ruben Eliſur filius Sedeur.* Hic ponuntur duodecim principes in 12. tribubus, & ſinguli per nomina ſua.

An iſti principes ſint qui habentur inf. 7. c. *Quæſt.* *XVIII.*

SED quęret aliquis de iſtis an ſint illi, qui habentur infra 7. cap.

Et reſpondetur, quòd ſic, quia agitur de oblatione facta in dedicatione tabernaculi, & iſtimet principes viuebant, quando fuit tabernaculum dedicatum: paruum enim tempus diſtabat inter ea, quę dicuntur hic, & dedicationem ſanctuarii. Nam quamquam infra 7. capi. dicatur de dedicatione ſanctuarij: tamen non

non fuit facta poſt hoc, ſed per vnum menſem ante A hoc: fuit enim tabernaculum erectum primo die mē-ſis primi, anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, & tūc dedicatum eſt, ergo in prima die menſis primi fuit facta dedicatio, & tunc principes obtulerunt, ſed ibi ponitur per recapitulationem: vnde eadem nomina ponuntur hic, quę ibi.

An iſta ſint nomina principum, qui habentur infra. Quæſt. XIX.

QVAERET aliquis an iſta ſint nomina principum, qui habentur infra 34.c. vbi ponūtur principes 12. tribuum ſicut hic. Dicen- B dum eſt, quòd non ſunt ijdem principes, quod patet ex nominibus eorum, quoniam ponitur hic princeps in tribu Iuda Naaſon filius Aminadab. Ibi autem ponitur princeps Caleb filius Iephone, & ſic de omnibus alijs. non eſt ibi aliquod nomen principis, quod conueniat cum iſtis. Cauſa eſt, quia ibi ponuntur principes, qui erant in anno 40. exitus de Aegypto, & ingreſſuri erant terram Chanaan atque diſtributuri eam ſorte, & hoc eis mandauit Deus, vt toti Iſrael diuiderēt terram. ſic patet infra eo. 34.c. ſed iſti principes de quibus hic dicitur non ingreſſi ſunt in terram Chanaan, nec ſorte eam diuiſerūt: immo nec viderunt, ſed omnes mortui ſunt ante tranſitum torrentis Zareth, quia iurauerat Deus, quòd nullus eorū introiret in terram promiſſionis, quoniam contra ip- C ſum murmurauerant, vt patet infra 14.c. vbi de omnibus numeratis iſta ſententia fertur, ſed manifeſtū eſt, quòd principes, qui habentur hic fuerunt de numeratis cum numerus eorum ponatur hic, primo mortui ſunt, ergo & filij eorum ſucceſſerūt loco ipſorum atque tranſierunt in terram Chanaan.

An iſti ſint principes 12. tribuum, qui habentur infra. Quæſt. XX.

QVAERETVR etiam an iſti ſint principes, vel viri 12. tribuum, qui habentur infra 13. c. vbi mittuntur 12. viri ad explorandū terram Chanaan ſinguli de tribubus ſuis. Et D non poteſt aliquis reſpondere eo modo quo reſpondebatur ſupra in alijs principibus. nam iſti non fuerūt in anno 40. exitus de Aegypto ſicut illi, qui habentur infra 34. capi. ſed fuerunt in anno ſecundo egreſſionis de Aegypto pauco tempore poſt receſſum de mōte Synai. Nam Iſraelitę receſſerunt de monte Synai die 20. menſis ſecundi, anni ſecundi exitus de Aegypto, vt patet infra 10. capit. & deinde venerunt in māſionem, quę vocatur ſepulchra concupiſcentię, vt patet infra trigeſimo tertio capitulo, vbi ponitur cathalogus manſionum, & manſerunt ibi per vnum menſem, & paucis diebus, vt colligitur infra vndecimo capitulo. Deinde venerunt in deſertum Pharan, vt patet infra decimotertio capitulo, & deinde miſerunt E exploratores, vt patet eod. capit. paruo, ergo tempore poſt ea, quę dicuntur hic, fuit facta miſſio virorum duodecim, qui habentur infra decimo tertio capi. Reſpondendum eſt, quòd illi non ſunt principes, qui nominantur hic, vt patet ex nominibus ſingulorum, quia de tribu Ruben nominatur hic princeps Eliſur filius Sedeur, & infra decimotertio capitulo nominatur Semna filius Zechur. & ſic de omnibus alijs. Nec illi ſunt principes, ſed ſolum fuerunt duodecim viri electi de 12. tribubus, vt irent ad explorandum terram Chanaan, ſed manifeſtum eſt, quòd non conueniebat principes populi mitti in exploratores, ſed alios viros.

A *De ordine tribuum, & principum, quomodo aliquādo ordinētur ſecundum ordinem natiuitatis, aliquādo ſecundum dignitatem, quandoque ſecundum vexilla, & alijs modis, & qui principes præcedant in quolibet iſtorū ordinum. Quæſt. XXI.*

SCIENDVM autem, quòd hic nominantur ſemel principes tribuum, & bis nominātur ipſę tribus, ſed non eſt idem ordo vtrobique in numeratione tribuum, vt patet ex litera, quia quidam anteriorantur in vna, qui poſteriorantur in altera. In qua ſciendum, ꝙ tribus poſſunt multipliciter ordinari in nominatione ſua. vno modo pñt nominari B ſm̄ ordinem natiuitatis, vt priores prius ponantur, & poſteriores in ortu poſterius nominentur, & hoc mō Ruben ponetur primo. deinde Simeon, & Leui, & Iudas. poſtea vero Nephthali, & Dan., deinde Gad, & Aſer. poſtea vero Ioſeph, & Beniamin. Inter hos autē ante Ioſeph, & Beniamin poni debuerunt Iſſachar, & Zabulō. Iſte. n. fuit ordo in natiuitate, quia primo Lia peperit quatuor filios. ſ. Ruben: Simeon: Leui: Iudā. deinde Bala ancilla Rachel peperit duos. ſ. Nephthali, & Dan. de primis habetur Gen. 39.c. deinde peperit Zelpha vxor Iacob ancilla Lię duos filios. ſ. Gad, & Aſer, vt patet e.c. Poſtea Lia peperit duos filios. ſ. Iſſachar, & Zabulon, vt patet e.c. poſtea peperit Rachel Ioſeph, vt apparet e.c. deinde peperit Beniamin, vt hr̃ Gen. 35.c. Et ſecundum iſtum ordinem natiuitatis C deſcripti ſunt filij Iacob in 12. lapidibus rationalis, & in duobus onychinis, qui erant in ſuperhumerali, vt patet Exo. 28.c. cum dicitur. ſumes duos lapides onychinos, & ſculpes in eis nomina filiorum Iſrael, ſex nomina in lapide vno, & ſex reliqua in altero: iuxta ordinem natiuitatis eorum. Alio modo poſſunt ordinari tribus iſtę ſecundum excellentiam, & iſto mō deberet primo poni Iudas: deinde Ioſeph: poſtea Ruben, & ſic de cęteris. Cauſa huius eſt, quia erant filij Iacob excellentiores inter ſe ſecundum ordinem primogeniturę, ſed Ruben, q̃q̃ ſecundum carnem eſſet primogenitus, tamen non manſerunt in eo iura primogeniturę, vt patet Gen. 49.c. cum dr̃. Ruben primogenitus meus: tu fortitudo mea, & principiū dolo- D ris mei, prior in donis: maior in imperio: effuſus es ſicut aqua non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui, & ſic iura primogeniturę iſtius tranſlata ſunt ad alios. ſ. ad Iudam, & Ioſeph. Conſiſtebant enim iura primogeniturę in duobus. ſ. in imperio, & in donis, vt colligitur ex verbis Iacob ad Ruben, cum dixit. prior in donis: maior in imperio. etiam colligitur hoc ex benedictione, quam tanquā ius primogeniturę dedit Iacob pater ſuus Iſaac, vt patet Gen. 27.c. vbi dixit, ꝙ creſceret, & incuruarentur ante eum omnes filij matris ſuę: vbi dedit ei imperium, & poſtea cum benediceret Eſau repetiuit idem imperium pertinere ad Iacob dicens viues in gladio, & fratri tuo ſeruies. Quod autem eſſet primogenitus maior in donis patet, quia E Deus mandabat, ꝙ cuilibet primogenito darentur duplicia, quā cęteris de hęreditate patris ſui, vt patet Deute. 21.c. ſ. ſed filium odioſe agnoſcet primogenitum, dabitque ei de eis, quę habuit cuncta duplicia. Iſte eſt enim principiū liberorū eius, & huic debentur primogenita. Iſta autem duplicia iura primogeniturę prouenire debebant Ruben, vt patet ex verbis patris ſui ad eum: cum dixit prior in donis: maior in imperio, ideſt debebas eſſe excellentior inter fratres tuos in donis, & maior in imperio, & tamen non habuit aliquid horum, quia ſequitur in eadem litera. effuſus es ſicut aqua, non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui. Iſta autem iura primogeniturę tranſire debebāt ad ſequentē filium, ſcilicet ad Simeonem, quia indi-

In quo ſtabant iura primogeniture in vet. teſt.

gnus

gnus fuerat Rubẽ, & tamen nõ tranſierunt ad ipſum, quia indignius fuit. etiam non tranſierunt ad Leui, qui erat tertius. Nam vtrunque accuſat Iacob pater eorũ Gen. 49. c. dicens. Symeon, & Leui fratres vaſa iniquitatis bellantia: in cõſilio eorũ non veniat anima mea, &c. Debuerunt ergo tranſire iura primogeniturę ad ſequentem quartum filium, ſcilicet ad Iudam, quia ipſe non fuit indignus, & tamen non tranſierunt ad eum totaliter, ſed diuiſa ſunt inter filios duarum vxorum liberarum, ſcilicet Lię, & Rachel. nam Iudę, qui erat filius Lię quartus datum eſt imperium, quod erat principum ius primogeniturę. ſic patet Gen. 49. c. ſ. non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniat, qui mittendus eſt: & poſtea ſic factũ eſt, quia de tribu Iuda fuerũt reges. Primus filius ſecũdę vxoris liberę fuit Ioſeph, & huic traditũ eſt alterum ius primogeniturę, ſcilicet duplex pars hereditatis. Nam cũ eſſet Ioſeph vnus de filijs Iacob, deberet habere vnã ſortem, ſed Iacob tradidit ei duas faciens duos filios eius Manaſſen, & Ephraim eſſe duas tribus, vt patet Gen. 48. c. cum dicitur. Duo igitur filij tui, qui nati ſunt tibi in terra Aegypti antequam huc venirem, mei erunt Ephraim, & Manaſſes: ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi: reliquos autẽ quos genueris poſt eos tui erunt, & nomine fratrum ſuorum vocabuntur in poſſeſſionibus ſuis. Iſti ergo duo filij, ſcilicet Iudas, & Ioſeph erant digniores cęteris propter iura primogeniturę. Computando ergo tribus ſecundum ordinem dignitatis primo debebat poni Iudas, & Ioſeph, & conſequenter cęteri, & tamẽ adhuc prius deberet poni Iudas, quam Ioſeph, quia excellentius ius primogeniturę communicatum fuerat Iudę, quam Ioſeph, & quia Ioſeph non computabatur tanquam vna tribus, ſed vt duę, debebat poni primo Iudas, & deinde nõ duo filij Ioſeph. ſ. Ephraim & Manaſſes, & poſtea cęteri, ſed iſte ordo nunquam ſeruatur in ſcriptura. De iſtis autem iuribus primogeniturę quomodo ſe habeant ad iſtas duas tribus, & an ſolus Ioſeph habuit iura primogeniturę, & nõ Iudas, tangitur primo Parali. 5. c. & ibi latius dicitur. Aliq̃ñ autem poſſunt numerari tribus ſecundum ordinem vexillorum: erant autem caſtra Iſraelitarum poſita in quadro, & diſtincta per quatuor vexilla, & ſub quolibet vexillo erant tres tribus ſecundum ordinem, qui habetur infra ſeq. c. & hoc modo nõ numerantur tribus ſecundum ordinem natiuitatis, neque ſecũdum ordinem dignitatis. Iſte modus numerationis fuit ſeruatus in oblatione principum, vt patet infra 7. c. Nam primo obtulit Naaſon princeps de tribu Iuda: Deinde omnes principes, qui erant ſub vno vexillo: Deinde obtulit princeps filiorum Ruben, & poſtea alij principes, qui erant ſub vexillo ſuo, & ſic per ordinem omniũ vexillorum. Hic aũt non obſeruatur perfecte aliquis de iſtis tribus ordinibus. Non. n. obſeruatẽ ordo natiuitatis, quia poſt Simeonem deberet poni Iudas numeratione, quę habetur infra, & ponit Gad, & poſt Gad ponitẽ Iudas, & in numeratione iſta poſt Iudã ponitur Iſſachar, & tñ deberet poni Nephthali, quia ſic eſt ordo natiuitatis. Dicendum igitur, q̃ non obſeruatur ordo iſte, quia hoc modo deberet poni Iudas ante alios, & tamen ponitur Ruben. Etiam non obſeruatur hic ordo vexillorum, quia tunc deberet poni Iudas, & principes ſub vexillo ſuo, & poſtea Ruben cum principibus ſuis, ſed nõ obſeruatur iſte ordo.

Determinatio. Eſt ergo dicendum, q̃ in hoc capitulo bis nominantẽ tribus, & ſm diuerſos ordines, quia aliter ordinantẽ cũ nominantur principes, & aliter cum nominantur tribus ſine principibus. Et primo nominantur hic tribus, & principes, & obſeruatur in eis quedã ordo mixtus ex prioritate natiuitatis, & ex prioritate dignitatis, q̃q̃

F adhuc non totaliter obſeruatẽ iſte ordo, & declaratur hoc, quia filij Iacob erant ex eodem patre, & quatuor matribus, quarum duę erant dñę, & liberę: alię duę erant ancillę. Filij ergo liberarum q̃tum ad hoc erant digniores filijs ancillarũ, erant aũt duę vxores dñę. ſ. Lia, & Rachel, & harum filij primo ponuntur. erant duę ancillę. ſ. Bala, & Zelpha vxores, & filij harum poſtea ponuntur. Rurſus obſeruatur in iſtis ordo natiuitatis, quia q̃q̃ omnes filij liberarum ſint ęquales q̃tũ ad hoc, tñ obſeruatur in eis ordo natiuitatis, & primo ponuntur filij Lię, qui primo nati ſunt. ſ. Ruben: Simeon: Iudas: Iſſachar: Zabulon: deinde filij Rachel, q poſtea nati ſunt. ſ. Ephraim, & Manaſſes nepotes Ra-
G chel, & poſtea Beniamin. Deinde ordinantur filij vxorum ancillarum, & in iſtis non obſeruatur ordo natiuitatis, quia ſic deberẽt poni filij Balę ante filios Zelphę, quia primo nati ſunt, vt patet Gen. 30. c. ſed non ponũtur immo miſcentur, quia Dan filius Balę, primo ponitur. deinde interponuntur duo filij Zelphę. ſ. Aſer, & Gad. deinde concluditur Nephthali, q fuit filius Balę. Forte autem iſta intermixtio fuit facta ne inuiderent ſibi principes de filijs ancillarum ſi p̄ponerentur filij vnius ancillę alteris. Poſtea vero in alia numeratione ponuntur tribus ſine principibus & ibi obſeruatur ordo vexillorũ. ſ. q̃ ſinguli tres principes, qui erant ſub vno vexillo fuerunt ſimul ꝯputati non obſeruando aliquem ordinem natiuitatis, vel di-
H gnitatis. Differt tamen iſta computatio a totali ordine vexillorũ, quia in ordine illo primo ponitur princeps de tribu Iuda, & alij ſub vexillo ſuo. Hic ñ primo ponitur princeps in vexillo Ruben, & alij principes vexilli eius, & ꝯñr tenetẽ ordo vexillorũ. Aliq̃ñ tamen ponuntur tribus non per aliquem ordinem iſtorum, ſicut computantur Apoc. c. 7. vbi non poteſt reperiri aliqua rõ illius ordinis, & forte cauſa eſt, q̃a in veteri teſtamento debebat obſeruari ordo in his tribubus ſm aliquem honorem, quia omnes, q erant in veteri teſtamento de his tribubus erant, vel ſaltem pręcipui. In nouo aũt teſtamento iam omnia vetera ceſſauerant, ideo non curabatur de honore, vel ordine in anteriorarione, vel poſteriorarione tribuum.

I

Cur non ſemper obſeruatus fuerit ille ordo, vt bis ponerentur nomina tribuum. Quaeſt. XXII.

SED quęret aliquis cum in iſto c. bis ponantur nomina tribuum, quare non fuit vtrobique obſeruatus ille ordo. Reſpondendum eſt hoc rationabiliter factum fuiſſe. Nam in prima numeratione nominantur principes. In ſecunda aũt numerantur omnes de populo, qui erant in tribubus. Iõ in prima debuit obſeruari aliq̃s ordo inter principes q̃tum ad honorem, vt tolleretur locus ęmulationis. In ſecunda aũt non potuit, vel non decuit obſeruari hunc ordinẽ, quia erat populus totus diuiſus ſub qua-
K tuor vexillis, & ſub quolibet vexillo tres trib⁹, & vt ꝯuenientius fieret computatio numerabantur oẽs, qui erant ſub quolibet vexillo, añq̃ procederetur ad cõputationẽ eorum, q erant ſub altero, & ſic in ꝯputatione totius populi nõ decuit obſeruari ordinẽ, q obſeruatus eſt in numeratione principum tribuum.

Hi nobiliſſimi principes multitudinis per tribus, & cognationes ſuas, & capita exercitus Iſrael: quos tulerunt Moyſes, & Aaron cum omni vulgi multitudine, & congregauerunt primo die menſis ſecundi: recenſentes eos per cognatiões, & domos ac familias, Numerãẽ per tribus Iſraelitę.

& capita,

& capita, & nomina ſingulorum a viceſimo anno, & ſupra, ſicut præceperat dominus Moyſi. Numeratique ſunt in deſerto Synai

Tribus Ruben.

de Ruben primogenito Iſraelis per generationes, & familias ac domos ſuas, & nomina capitum ſingulorum omne, quod ſexus eſt maſculini a viceſimo anno, & ſupra, procedentium ad bellum: quadragintaſex millia

Tribus Simeon.

quingenti. De filijs Symeō per generationes, & familias ac domos cognationum ſuarum, recenſiti ſunt per nomina, & capita ſingulorum. omne, quod ſexus eſt maſculini a viceſimo anno, & ſupra procedentium ad bellū: quinquagintanouem millia trecenti. De filijs

Tribus Gad.

Gad pet generationes, & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum a viginti annis, & ſupra: omnes, qui ad bella procederent quadragintaquinque millia ſexcenti quinquaginta. De

Tribus Iuda.

filijs Iuda per generationes, & familias ac domos cognationum ſuarū: per nomina ſingulorum a viceſimo anno, & ſupra: omnes q̃ poterant ad bella procedere: recenſiti ſunt ſeptuagintaquatuor millia ſexcenti. De filijs

Tribus Iſſachar.

Iſſachar per generationes, & familias ac domos cognationum ſuarum: per nomina ſingulorum a viceſimo anno, & ſupra: oēs q̃ ad bella procederent: recenſiti ſunt 54. millia

Tribus Zabulon.

quadringenti. De filijs Zabulon per generationes, & familias ac domos cognationū ſuarū: recēſiti ſunt per nomina ſingulorū a 20. anno, & ſupra: oēs q̃ poterant ad bella procedere 57. millia quadringenti. De filijs Ioſeph

Tribus Ephraim.

filiorū Ephraim per generationes, & familias ac domos cognationū ſuarū: recenſiti ſunt per nomina ſingulorū a viceſimo anno, & ſupra: oēs q̃ poterant ad bella procedere: 40. millia quingenti. Porro filiorū Ma-

Tribus Manaſſe.

naſſe per generationes, & familias ac domos cognationū ſuarū, recenſiti ſunt per nomina ſingulorū a 20. annis, & ſupra, omnes, qui poterāt ad bella procedere 32. millia ducēti.

Tribus Beniamin.

De filijs Beniamin per genetationes, & familias ac domos cognationum ſuarū, recēſiti ſunt nominibus ſingulorū a 20. anno. & ſupra, oēs qui poterant ad bella procedere, trigintaquinque millia quadringenti. De filijs

Tribus Dan.

Dan per generationes, & familias ac domos cognationū ſuarū, recēſiti ſunt noīb᾿ ſingulorū a 20. anno, & ſupra, oēs qui poterāt ad

A

bella procedere 62. millia ſeptingenti. De filijs Aſer per generationes, & familias ac domos cognationū ſuarū: recenſiti ſunt per nomina ſingulorum a 20. anno, & ſupra: oēs qui poterant ad bella procedere 40. millia, & mille quingenti.

Tribus Aſer.

De filijs Nephthali per generationes, & familias ac domos cognationū ſuarū, recenſiti ſunt noībus ſingulorū a viceſimo anno, & ſupra, oēs qui poterāt ad bella procedere 53. millia quadringenti.

Tribus Nephthali.

B

Hi ſunt quos numerauerūt Moyſes, & Aarō, & duodecim principes Iſrael, ſingulos per domos cognationū ſuarū. Fuerūtque oēs numerus filiorū Iſrael per domos, & familias ſuas, a 20. anno, & ſupta, q̃ poterant ad bella procedere, ſexcētatria millia virorū quingēti quinquaginta. Leuitę aūt in tribu familiarū ſuarū non ſunt numerati cum eis.

Summa omnium.

Hi nobiliſſimi principes multitudinis. Iſti 12. qui ſupra ſcripti ſunt erant principes, & vocantur nobiliſſimi

C

principes ad differentiam aliorū principū minorū. ſ. principum familiarum, & domorū. Vocantur etiam principes multitudinis. i. totius multitudinis Iſrael. ſ. ꝙ omnes iſti ſimul ſumpti erant principes totius Iſrael, & in hoc ſignificatur, ꝙ erant principes tribuum: nā ſi eſſent principes domorum, vel familiarum oēs ſimul non eſſent principes totius multitudinis, quia plures, q̃ 12. domus, & familię erant in toto Iſrael. De iſtis principibus dicit Augu. ꝙ gręci vocant eos chiliarchos: latini aūt vocant eos tribunos, & circa hoc quęrit ipſe quō poſſint iſti vocari tribuni, vel chiliarchi, quia chiliarchus ſignificat principem millenariū: tribunus aūt idem ſignificat, quod patet Exo. 18. vbi Ietro dedit cōſilium Moyſi, vt diuideret populū per

Quō iſti poſſint vocari Tribuni.

D

principes millenarios q̃ngenarios, & decanos, qlibet aūt millenarius vocatur ibi in litera tribunus, & tunc ſi iſti principes vocarētur chiliarchi, vel tribuni, quilibet eorum eſſet conſtitutus ſuper mille. Sed non ſtat: primo, quia tunc cum iſti ſint 12. principes, vt patet in litera: ſequeretur, ꝙ in toto Iſrael ſolum eſſent 12. millia virorum, ſed falſum eſt, quia infra in litera ponitur tota ſumma, & ſunt ſexcentatria millia virorum, & quingenti, & quinquaginta. Secundo, quia tunc ſeq̃retur, ꝙ omnes tribus erant ęquales: cum princeps cuiuslibet tribus ſolum contineret ſub ſe mille viros, ſed falſum eſt, quia vt patet ex ſummis particularibus omnium tribuum᾿, aliqua tribus eſt dupla, vel quaſi tripla ad alteram. Dicit Augu. ꝙ nō vocantur tribuni quaſi quilibet pręſit mille viris, ſed quia quilibet p̄ſit

E

multis millibus virorum: cum ait. nunquid, & hic ſic accipiendi ſunt chiliarchi, vel tribuni, ꝙ ſinguli eſſent ſuper millenos, & reſpondet non. neque enim omnis populus Iſrael 12. millia tunc fuerunt. ſingulos enim elegit de ſingulis tribubus, qui non millenos, ſed multa millia ꝯtinebāt. Nomē ergo commune eſt cū illis q̃ in exēplo appellātur chiliarchi, vel tribuni, ꝙ vnuſquiſque illorū eſſet mille hoīum princeps. iſtorū aūt, ꝙ vnuſquiſq; multorū princeps eſſet, quia ſiue a mille, ſiue a millib᾿ eadē ꝯpoſitio noīs reſonat, vt vocentur chiliarchi, vel tribuni. Dicendū, ꝙ neceſſitas huius dubij nō oritur ex lr̄a, quia in litera nr̄a nō vocantur iſti 12. principes chiliarchi, vel tribuni, ſed Aug. dicit, ꝙ latini

vocant

vocant eos tribunos: græci aũt chiliarchos. Et hoc p̃ſuppoſito dicendum, ꝙ pôt ſtare ſolutio Aug. & tñ patitur inconueniens, & poterit melius aliter dici. primo, quia Exo. 18. vocantur tribuni illi quorum quilibet præeſt mille viris, & non multis millibus virorum. ſic Aug. vult hic ſignificare, quia ſi tribunus poſſet dici, qui præeſt multis millibus: ita poſſet centenarius dici, qui præeſt multis centum, & quinquagenarius, qui præeſt multis quinquaginta. Sed hoc nõ recipit ↄſuetudo latinitatis, iõ neque tribunus dicetur, qui præeſt multis millibus, ſed q præeſt ſolũ mille viris, & ita non poterunt iſti vocari ſic tribuni. Et hoc inconueniens tetigit Aug. cum dixit chiliarchos vocari a mille, vel a millibus, quia eadem ↄpoſitio nominis eſt, & verũ eſt, ꝙ q̃tum ad deriuationẽ nihil differt eſſe vnũ mille, vel multa millia, quia origo eſt mille: tñ q̃tum ad impoſitionẽ nominis ſignificandũ multum differt, quia tribunus, vel chiliarchus imponit̃ ad ſigñandũ eũ, qui præeſt mille viris, & non ad ſigñandum eum q præeſt multis millibus virorum. Secundo patet, quia poteſt tolli iſta difficultas ſine aliquo inconuenienti, & vſurpatione nominis dicẽdo aliter, iõ debet aliter dici. Pro hoc dicendum, ꝙ tribunus pôt accipi dupliciter. vno modo, vt dicatur tribunus. i. millenarius, vel chiliarchus, quod idem eſt apud græcos. Alio modo dicunt̃ tribuni a tribu, vel tribubus. ſ. quia quilibet præeſt vni tribui. ſi accipiatur primo mõ nõ eſt verum, ꝙ iſti ſunt tribuni, quia non præerat quilibet eorum ſolum mille viris, ſed multis millibus, vt patet in litera. Accipiẽdo ſecũdo modo verum eſt, ꝙ ſunt proprie tribuni, quia tribubus præſunt, licet iſta ↄſuetudo loquendi non inueniatur in biblia noſtra: eo ꝙ nunq̃ vocamus tribunos, niſi millenarios, ſicut accipitur Exo. 18. & 1. Re 8. & 2. Re. 18. poſſumus tñ vocare iſtos aliquo modo tribunos a tribubus, vt dictũ eſt. Non tñ pñt vocari chiliarchi. ſicut dicit Aug. vocari eos a græcis, quia chiliarchos nõ poteſt ſigñare, niſi millenarium, quod apparet ex deriuatione nominis, & impoſitione eius. ſi tñ litera noſtra vocaret eos chiliarchos, vel tribunos, ideſt millenarios, non poterat alio modo ſolui difficultas, niſi ſicut dicit Aug. ſ. ꝙ quilibet eorum p̃eſſet non ſolum mille viris, ſed multis millibus virorum. *Per tribus, & cognationes ſuas.* i. iſti principes, qui dicti ſunt erant principes tribuum, & cognationum. Vocãtur hic cognationes familiæ, vel domus, quod patet, quia diſtinguitur hic cognatio ↄ̃ tribum, & tñ nõ pôt aſſignari, niſi triplex multitudo. ſ. tribus familia, & domus. Variatur tñ iſtud nomẽ cognatio, quia aliq̃ accipitur cognatio pro tribu, vt patet infra immediate cum dr̃. recẽſentes eos per cognationes, & domos ac familias; & ſic diſtinguitur ibi domus, & familia ↄ̃ cognationem, ſed præter domum, & familiam non manet alia multitudo, niſi tribus, & iſta neceſſario ſignificabitur per cognationem. ibi. *Et capita exercitus.* i. iſti principes numerati ſunt per capita exercitus. nã quilibet horũ principũ erat caput vnius exercitus magni, ſcilicet vnius tribus. Sed melius vocant̃ capita ipſæ p̃ſonæ ſingulares, quia quilibet vir eſt vnum caput, & tunc eſt ſenſus, ꝙ fieret numeratio per capita exercitus. i. per viros ſingulos, qui erant in tota illa multitudine, quæ vocatur exercitus, quia erant congregati in caſtris. Nam accipiendo aliter principes tribuum cõputabũt per ſeipſos, cum ipſi ſint capita exercitus, ſed non eſt bene dictum, ꝙ idem ſit computans, & quod cõputatur. *Quos tulerunt Moyſes, & Aaron.* i. Moyſes, & Aaron primo numerauerunt iſtos principes per tribus ſuas, & acceperunt in ſummam, & in hoc ſolus Moyſes, & Aaron erãt numerantes: poſtea vero adiuuerunt eos principes tribuum ad numerandum reliquum populum. *Cum omni vulgi multitudine.* Ideſt cũ

Tribunus dupliciter ſumitur.

F toto populo. Iſta litera poteſt intelligi dupliciter. vno modo, ꝙ punctuetur ſic. Moyſes, & Aaron cum omni vulgi multitudine tulerunt ſummam principum, & tunc eſt ſenſus, ꝙ ad computandum principes totus populus conuenerit cum Moyſe, & quælibet tribus adiuuit Moyſen ad inquirendum principem ſuũ. Ita, ꝙ ignoraretur de principe cuiuslibet tribus, & poſtea cõiungeretur quælibet tribus cum Moyſe ad inquirendum quis erat princeps ſuus ſecundum lineam cognationum, & domorum. Sed iſte ſenſus non ſtat, quia non eſt veriſimile, ꝙ ignoraretur quis eſſet princeps in qualibet tribu: potiſſime quia oblatio principum fuit facta per vnum menſem ante hoc, quia fuit

G incępta in prima die menſis primi anni ſecũdi ab exitu de Aegypto, ſicut ſupra declaratum eſt, & tñ tunc diſtinctè obtulerunt omnes principes omniũ tribuũ, vt patet. ī. 5. c. ergo non cõiungebatur populus Moyſi ad inquirendum quis eſſet princeps in qualibet tribu. Alius ſenſus eſt, ꝙ Moyſes, & Aaron numerauerunt principes cũ omni vulgi multitudine. i. numerauerũt ipſos principes, & omnem vulgi multitudinem. Et hoc patet, quia immediate ponit̃ numeratio omniũ Iſraelitarum, tam principum, q̃ vulgariũ. *Et congregauerunt primo die menſis ſecundi.* i. Moyſes, & Aaron fecerunt congregari omnes Iſraelitas in prima die menſis ſecundi: ad hoc, ꝙ tollerent numerum, & ſummam omnium. Fuit autem facta iſta ↄgregatio, quia Moy-

H ſes mandauit præconibus, vt clamarent per caſtra, vt conuingerentur omnes, & ſic coniuncti ſunt. tamen non eſt intelligendum, ꝙ fecerit Moyſes congregari totum Iſrael in vnum locum, & globum ad numerãdum, quoniam ſic ſequeretur confuſio, ſed fecit ↄgregari quamlibet tribum per ſe, & quamlibet familiã, & domum diſtinctè, & ſic poterat agnoſci quot viri eſſent in qualibet familia, & quot domus: & quot familiæ, & viri, & domus in qualibet tribu. Hoc autem ſignat litera immediate cum dicitur. recenſentes eos per cognationes, & domos ac familias, & capita, & nomina ſingulorum, & tamen ſi omnes Iſraelitæ ↄiũcti fuiſſent in vnum globum ad numerandum non numeraretur per familias, & domos. *Primo die menſis*

I *ſecundi.* Non ponitur hic cuius anni fuerit iſte mẽſis, quia ſupra dicitur in prin. quòd fuerit annus ſecundus egreſſionis de Aegypto, & fuit incępta numeratio iſta vno anno, & 15. diebus ab exitu de Aegypto, vt declaratum fuit ſupra. Et dicitur incępta numeratio prima die menſis ſecundi, non quòd in eodem die fuerit finita, ſed ſolum, quòd fuit incępta. Nam ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta viri non poterant numerari in eadem die a Moyſe, maxime cum deberet eos inuenire per tribus, & cognationes, & domos ſuas, & ſcribebantur nomina iſtorum omniũ, atque reducebantur in ſumma. Sed durauit iſta numeratio vſque ad diem, quo mota ſunt caſtra de mõte Sinai. ſ. die 20. menſis huius ſecundi. facta namque cõ-

K putatione hanc, & ſequentibus de quibus patet ī. 3. c.

Receſſerunt inde recenſentes eos per cognationes, & domos ac familias. Iſte eſt modus numerationis, vt leuior atque certior, & diſtinctior fieret numeratio. Nam ſi totus Iſrael fuiſſet in vnum cumulum conglobatus, vix potuiſſet haberi aliqua certitudo in numerando, quia aliquis bis numerarent̃, & aliq effugerent numerum, ſed primo diſtinctus eſt populus p duodecim tribus, quæ vocant̃ hic duodecim cognationes. deinde quælibet tribus in familias diſtributa eſt: deinde q̃libet familia in domos. poſtea vero q̃libet domus in capita virorum, vt patet ex verbis literæ. Et ſimilis modus erat, quando aliqs peccabat ĩ toto populo, & neſciebat̃ qs eẽt, q̃m tũc applicabant̃ oẽs tribus, & cadebat ſors ſup tribũ illã in qua erat vir peccator, deinde applicabatur

plicabatur tribus illa diſtincta per familias, & cadebat ſors ſuper vnam familiam. deinde familia diuidebatur per domos. Poſtea domus diuidebatur per viros quouſque caderet ſors ſuper virum illum qui peccauerat. ſic factū eſt qñ in Ierĭcho peccauit Achā de tribu Iuda: accipiens pallium coccineum, & ducentos ſiclos, & regulam auream quinquaginta ſiclorum. Nam tunc ad dominum applicitæ ſunt omnes trib9, & inuentum eſt peccatum in tribu Iuda, & diuiſa illa per familias inuentum eſt peccatum in familia Zare, & ſic ad vltimum quouſque inueniretur in Achan, vt patet Ioſue. 7. cap. & erat iſte modus facilis numerandi.

Et capita & nomina ſingulorum. Ideſt ꝙ iſta computatio fiebat per capita. i. ꝑ ſingulos viros, quia quilibet vir eſt vnum caput. & hoc exponitur cum dicitur per nomina ſingulorum. ſ. ꝙ numerabantur ſinguli viri, & ſcribebantur nomina eorum, vt haberetur certitudo numeri, & perſonarum in qualibet familia & domo. *A 20. anno. & ſupra.* Iſta erat ætas numeratorum. ſ. ꝙ ante vigeſimum annum nullus numerabatur. de hoc ſupra dictum eſt.

Sicut præceperat Dominus Moyſi. Iſtud præceptum habetur in principio. cap. vbi dixit Deus, ꝙ numeraret Moyſes omnem congregationem filiorum Iſrael in genere maſculino, & vigeſimo anno, & ſupra.

Numerati ſunt in deſerto Sinai. Non enim receſſerunt filij Iſrael de deſerto Sinai quouſque fuit facta iſta numeratio, finita autem numeratione mota ſunt caſtra die 20. menſis, vt patet infra 10. cap. *De Ruben*. Hic incipit numeratio per ſingulas tribus. & obſeruatur hic ordo quem habebant iſtę tribus ſub vexillis ſuis: pręter hoc, ꝙ vexillum Ruben prius numeratum eſt cū tribus principibus eius & tribubus ipſorum, & tamē in ordine primo erat vexillum filiorum Iuda, cum tribus principibus ſuis, & iſtud poſtea numeratū eſt.

Primogenito Iſraelis. Ideſt ꝙ Ruben erat primogenitus Iacob, qui vocatur hic Iſrael, quia mutauit Dominus nomen eius, vt patet Gen. 32. & 35. cap. Eſt autē Ruben primogenitus Iacob ſecundum carnem. ſ. qa natus eſt ante alios: nō tamē manſerunt in eo iura primogenituræ, vt patet Gen. 49. c. ſed diuiſa ſunt per Iudam & Ioſeph, vt ſupra declaratum eſt. & tamen obſeruatus fuit hic iſte honor tribui Ruben, ꝙ poneretur ante alios.

Per generationes & familias ac domos ſuas. Iſte eſt modus computationis. ſ. ꝙ non computaretur tota trib9 ſimul: ſed per diuiſiones. ſ. in familias & domos. & ponuntur hic generationes & familiæ. Nec poſſunt hic accipi generationes pro tribubus: quoniam tribus Ruben non poterat diuidi in alias tribus cum eſſet vnica, ſed dicitur ꝙ diuiſa eſt per generationes. i. per maiores diuiſiones familiarum. Nam non poſſunt dari aliqui plures diuiſiones ſub tribu quàm in familiás & domos, & tamen ponūtur hic generationes: ideo neceſſe eſt, ꝙ dicantur generationes maiores diuiſiones & primæ familiarum. Familiæ autem dicantur diuiſiones minores familiarum, vel ꝙ ponantur hic iſta expoſitiue. ſ. ꝙ tribus Ruben cōputata eſt per generationes familias & domos. i. per gñationes q̄ ſunt familię & domus. nam quęlibet cōgregatio iſtarū dr̄ eſſe aliqua gñatio. & iſte ſcđs ſenſus melior eſt, vt nihil videat̄ ſuꝑfluū in litera. *Et nomina ſingulorum*. Quia ꝯputatio iſta facta eſt per noīa oīum virorū ſcribēdo illa. *Oē quod ſexus maſculini eſt procedentium ad bellum*. i. fuerūt numerati hic oēs maſculi, q̄ poterant ꝓcedere ad bellū. Ex quo ſequit̄ qđ ſ. dicebat ſm quoſdā. ſ. ꝙ non fuerunt cōputati hic oēs, q̄ erāt a 20. an. & ſ. ſed ſolū illi qui erant potētes ꝓcedere ad bellū. Nā illi, q̄ erāt valde veteres non cōputabant hic, quia ad bellū ꝓce-

A dere non poterant: & tamen ſecundum veritatem omnes, qui erant vltra vigeſimum annum computati ſunt, quia de omnibus erat verum ſecundum modum loquendi ſcripturæ ꝙ poterant ad bella procedere vt relatum fuit ſupra q. 15.

Quadragintaſex millia quingenti. Iſta eſt ſumma tribus Ruben, & poſtea fuit numerata in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto cum ingreſſuri eſſent Iſraelitę terram Chanaan, & inuēti ſunt viri quadragintatria millia ſeptingenti triginta, & deficiunt ad iſtā ſummam duo millia ſeptingenti ſeptuaginta. Nā iſta tribus non creuit multum ſecundum ꝙ aliæ tribus, qa maledixerat ei Iacob pater ſuus, vt patet Gen. 49. cap. cum dr̄. effuſus es ſicut aqua nō creſcas, quia

B aſcendiſti cubile patris tui. Idem patet in benedictione Moyſi ad omnes Iſraelitas Deuter. 33. cap. ſ. viuat Ruben & non moriatur, & ſit paruus numero.

Quare tribus [illegible] ſēper de creſceu[illegible]

De filijs Simeon. Hic ponitur ſecunda tribus quæ numerata eſt. & ponitur iſta poſt tribum Ruben, qa erat ſub vexillo ſuo, & computabatur ſecunda tribus in ordine. ſic patet ſeq. cap. In iſta tribu eſt idem modus computandi per familias & domos ſicut in ſuperiori tribu, & ita eſt in omnibus alijs.

Quinquaginta nouem millia trecenti. Iſta eſt ſumma tribus Simeon: & iſta erat in magno numero a principio, & tamen poſtea valde minorata eſt, nec fuit aliqua tribus ita parua. nam in cōputatione quæ facta fuit in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto inuenta ſunt ſolum vigintiduo millia virorum & du-

Cur tribus Simeō nō habuit per ſe ſortem.

C centi. ſic patet infra 26. cap. & poſtea iſta tribus ſemper manſit parua, & propter hoc non recepit ſortem per ſe, ſed ſuſcepta eſt in tribu Iuda quæ erat habens magnam ſortem. ſic patet Ioſue cap. 19. cum dicitur. Hęc eſt hęreditas filiorū Simeon iuxta cognationes ſuas, in funiculo & poſſeſſione filiorū Iuda, quia maior erat, & idcirco poſſederunt filij Simeon iuxta cognationes eorum in medio hęreditatis eorum.

De tribu Gad. Hic ponitur tertia tribus quæ erat ſub vexillo Rubē: quoniam iſtę tres ſupradictæ habebāt vnum vexillum cuius princeps erat in tribu Ruben: & manebant ad partem meridianam, vt patet ſeq. c. Ideo deſcriptæ ſunt hic ſimul.

Quadragintaquinque millia ſexcenti quinquaginta. Iſta

D eſt ſumma filiorum Gad. fuit Gad de filijs ancillarū, ſcilicet, filius Zelphę ancillæ Lię, & numerus huius diminutus eſt: quoniam in numeratione quæ facta eſt in anno quadrageſimo ſolum inuēta ſunt quadraginta millia quingenti. & ſic deficiunt ad ſummam quæ habetur hic, quinque millia & cētum quinquaginta. Hoc autem eſt, quia in deſerto mortui fuerāt omnes qui numerati ſunt hic: quia murmurauerant contra Dominum. In numeratione autem illa quæ habetur infra 26. c. non fuit aliquis de numeratis hic: & quædam tribus multum creuerunt: aliæ autē paucum: etiam de quibuſdam fiebat maior deuaſtatio q̄ in alijs propter murmurationes aduerſus Deū. ſicut patet infra 11. cap. vbi populus murmurauit pro la-

E bore itineris, & combuſta eſt magna pars eius. Item ibidem illi qui deſiderauerunt carnes mortui ſunt vt patet eod. cap. etiam cum iterum murmurauerunt ꝑ labore itineris miſit Deus colubres ignitos & multi perierunt de populo, vt patet infra 21. cap. Item quando adorauerunt idola Moab & commixti ſunt mulieribus Moabitarum & Madianitarum: multi valde perierunt. ſ. 24 millia, vt patet infra 25. cap. & qñ iterū murmurauit populus pro combuſtione eorum qui ſurrexerāt ꝯ Moyſen & Aaron multi cremati ſunt. ſicut patet infra 18. c. In his aūt plagis de quibuſdā tribubus plures moriebantur quam de alijs maxime de tribu Simeon. nam in plaga illa quę fuit propter ado-

rationem Deorum Moab, plures perierunt de tribu Simeō quam de alijs, & dicitur, ꝙ fere omnes qui perierunt erant de tribu Simeon, ideo fuit tanta diminutio in eis. Nā in prima numeratione quæ habetur hic fuerunt 59. millia trecēti. & in ſecunda numeratione quæ facta eſt in anno 40. inuenta ſunt 22. millia ducēti, & ſic deficiunt 28. millia, & centum. *De tribu Iuda*. Hic ponitur quarta tribus filiorum Iuda, & iſta faciebat vnum vexillum. erat autem vexillū huius ad partem orientalem, & ſub eo erat ipſa tribus Iuda cum tribus Iſſachar, & Zabulon. Debebat autem primo poni iſta tribus quam tribus Ruben, quia vexillum huius primum erat, etiam quia dignior eſt. tamen primo poſita eſt tribus Ruben, & obſeruatus fuit ibi ſolum ordo natiuitatis. *Septuagintaquatuor millia ſexcenti*. Iſta eſt ſumma tribus Iudæ, & eſt maior omnibus alijs tribubus, & in quacunque numeratione ſemper tribus Iuda fuit maior alijs tribubus, ideo accepit maiorem ſortem quam cęteræ, vt patet Ioſue 15. & 19. c. cum autem facta eſt computatio in anno 40. ab exitu de Aegypto inuēta ſunt 70. millia quingenti, & ſic deficiunt ad iſtam ſummā quæ habetur hic quatuor millia, & centū, vt patet infra 26. c. *De filijs Iſſachar*. Iſta eſt ſecunda tribus quę erat ſub vexillo Iudæ ad partem orientalem. Eſt autem Iſſachar filius Lię quintus, vt patet Gene. 30. ca. & poſitus fuit cum fratre ſuo Iuda. *Quinquaginta millia quadringenti*.

Quare quædam tribus quodam tempore magis creſcebant, & aliæ alio tempore, & de cauſis eius. Et cur in deſerto Hebræi non multiplicati ſunt cum tantum ibi ſteterint.

Quæſt. XXIII.

ISTA eſt ſumma in tribu Iſſachar, & poſtea in numeratione quę facta eſt 40. anno ab exitu de Aegypto fuit computata iſta tribus, & inuenta ſunt 64. millia trecenti. & ſic creuit iſta tribus ad omnes alias pręcedentes, quia aliæ habebant minus in cōputatione, iſta vero habet amplius quam prius habuit, ſuperat enim illa ſumma ad iſtam per decem millia demptis centum. Hoc autem erat, quia quibuſdam tēporibus quædam tribus magis creſcebant quam alię. Etiam fiebat hoc ſecundum, quòd plures de quibuſdam tribubus condemnati ſunt propter murmurationem ad non intrandum in terram promiſſionis. Illæ autem tribus quę habebant multos paruulos nondū attingentes vigeſimum annum, quando iſta computatio facta eſt magis creuerunt, quia de illis qui non attigerant vigeſimum annum nullus condēnatus eſt, qui vero numerati fuerant hic cōpleto iam vigeſimo anno mortui ſunt. Et quia in exitu de Aegypto contigit quaſdam tribus habere plures paruulos quā alias nondum attingentes annum vigeſimum, iſtæ magis creſcere potuerunt, & reperiri in maiori numero quam ante fuerant in hac prima numeratione. Vnde aliquis admirabitur quare in quadraginta annis quibus fuerunt Iſraelitæ in deſerto, non multiplicati ſunt, ita vt eſſent multipliciter plures quam ingreſſi fuerant, ſicut factum eſt in ingreſſu in Aegyptum, & egreſſu. Nam quando Iſraelitę ingreſſi ſunt erant animę 66. vt habetur Gene. 46. cap. vel ſecundum aliam numerationem erant 70. animę, vt patet Exod. ca. 1. & Deuter. 10. cap. & hoc computando tam paruulos quā magnos, & tamen in exitu de Aegypto fuerunt plures quam ſexcenta millia peditū, pręter ſenes, & paruulos, ſed non manſerunt in Aegypto niſi annis ducētis, & quaſi 15. vt declaratū fuit Gen. 15. & Exo. 12. ca. ergo ꝓportionaliter debuiſſent in 40. annis quibus fuerunt in deſerto, augeri ad valde magnam multitudinem,

F & tamen non aucti ſunt, ſed potius diminuti, quia minor ſumma inuenta eſt anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto q̃ anno ſecundo numerationis huius, vt patet comparando iſtam ſummam illi, quæ habetur infra 26. cap.

Sed dicendum eſt hoc factum fuiſſe propter maledictionem a Deo inflictam, quoniam omnes qui numerati ſunt hic in deſerto perierunt, & etiam multi de alijs qui non fuerūt numerati: alioquin excreuiſſet numerus Iſraelitarum in deſerto ad valde maiorem ſummam quam fuerat cum ingreſſi ſunt. Quod autē dicebatur, ꝙ nullus fuit condemnatus de his qui non attigerant annum vigeſimum. Eſt verum per regulā generalem, ſ. quia infra 14. dicitur, ꝙ omnes qui erant
G a vigeſimo anno, & ſ. condemnati ſunt, ita ꝙ nullus de eis manſit ad intrandum in terram Chanaan, de illis autem qui erant circa vigeſimum annum non datē regula generalis, ſ. quòd omnes perierint, vel nullus perierit. Sed eſt certum, quòd omnes de ipſis qui murmurauerant morerentur in deſerto, quia iſta pęna inflicta fuit pro murmuratione infra 14. *De filijs Zabulon*. Iſta erat tribus tertia exiſtens ſub vexillo Iudę: nam Iudas, & Iſſachar, & Zabulon erant habentes vexillum vnum, vt patet ſeq. ca. Eſt autem Iſſachar frater Iudæ, & Zabulon, & dicitur Zabulon eſſe filius Liæ ſextus, vt patet Gen. 30. c. *Quinquaginta ſeptem millia quadringenti*. Iſta eſt ſumma in tribu Zabulon, & poſtea quando fuit computata iſta tribus in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto fuerunt inuenta ſexaginta millia
H virorum, & quingenti, & ſic ſuperat ad iſtam ſummam tribus millibus, & centum.

De filijs Ioſeph. Hic ponuntur pertinentes ad vexillum tertium filiorum Ephraim, & iſtud erat ad partē occidentalem habens ſecum alias duas tribus, ſcilicet, Manaſſem, & Beniamin, quia oēs iſtę tres tribus pertinebant ad eandem matrem, ſcilicet ad Rachelem, quæ peperit filios duos Ioſeph, & Beniamin. de Ioſeph autem exierunt duæ tribus, de Beniamin vero vnica. Et quando dicitur hic de computatione filiorum Ioſeph non eſt intelligendum, quòd computentur filij Ioſeph, tanquam vna tribus, ſicut filij Iudæ, vel Rubē,
I & ſic de alijs, ſed computantur in duas tribus, ſcilicet, in Manaſſe, & Ephraim. ponuntur tamen iſti filij Ioſeph ad ſignandum, quòd iſti duo debebant facere vnam tribum cum eſſent filij Ioſeph, qui erat vnus filius Iacob: tranſtulit tamen Iacob in Ioſeph duplicem partem hęreditatis quam in quemlibet alium filiorū ſuorum, quia iſtud erat vnum de iuribus primogenituræ quæ debebantur Ruben. Quia tamen ipſe fuit demeritus tranſtulit Iacob iſta iura in Iudam, & Ioſeph, ſcilicet in Iudam poteſtatem regnatiuam, & in Ioſeph duplicem partem hæreditatis, vt ſupra declaratum eſt. *Filiorum Ephraim*. Ioſeph diuiditur in duas tribus, ſcilicet in Manaſſem, & Ephraim, & horū maior
K erat Manaſſes: Deus tamen voluit transferre primogenituram in Ephraim, & maiorem multiplicationē in populo, & dignitate. Sic enim ſignificauit Iacob in benedictione ſua, vt habetur Gene. cap. 48. cum dixit Ioſeph. Non ita conuenit pater, quia hic primogenitus eſt, pone dexteram tuam ſuper caput eius, qui renuens ait ſcio fili mi ſcio, & iſte quidem erit in populos, & multiplicabitur, ſed frater eius Iunior maior illo erit, & ſemen illius creſcet in gentes. Vnde ſemper fuit in maiori auctoritate tribus Ephraim quam Manaſſe, & vnum de quatuor vexillis erat tribus Ephraim. tribus autem Manaſſe erat ſub eodem vexillo, ſic etiam poſtea factum eſt. quoniam dux Iſrael. ſ. Ioſue fuit de tribu Ephraim, vt patet infra 13. capit. & cum eſſent in terra promiſſionis de tribu Ephraim facti ſunt reges, ſicut de tribu Iuda. Nam Ieroboam qui

fuit

fuit primus rex in diuiſione Iſraelis, fuit de tribu Ephraim, & conſequenter omnes alij reges Iſrael deſcenderunt ab eo. vt patet 3. Reg. 12. c.

Quadraginta millia quingenti. Iſta eſt ſumma filiorum Ephraim, ſed poſtea in numeratione facta anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto inuenta ſunt quadragintaquinque millia ſexcenti, vt patet infra 26. cap. & ſic excreſcit illa ſumma ab iſta in quinque millibus & centum.

Porro filiorum Manaſſe. Iſta eſt ſecunda tribus, q̃ erat ſub vexillo filiorum Ephraim, quia ambo erant filij Ioſeph, qui erat filius Rachel, vt patet Gen. 30. cap.

Trigintaduo millia ducenti. Iſta eſt ſumma filiorũ Manaſſe, & in minori numero, quàm omnes aliæ tribus quarum computationes hic ponuntur, & tamen in B computatione facta anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto habuit valde maiorem ſummã. ſ. quinquagintaduo millia virorum & ſeptingentos, vt patet infra cap. 26. & ſuperant ad iſtam ſummam viginti millia quingenti, & ſic tribus illa quæ fuit in minori numero in computatione hac magis creuit, quàm omnes aliæ tribus. Non quidem, quòd efficeretur maior quã omnes aliæ, ſed quia in ipſa additi ſunt & inuenti plures excreuiſſe in numeratione ſecunda: quã excreuerint in qualibet alia tribu. *De filijs Beniamin.* Iſta erat tertia tribus, q̃ erat ſub vexillo filiorũ Ephraim, & ſunt omnes iſti fratres ex eadẽ mře. ſ. ex Rachele: fuit. n. Beniamin filius ſecundus & vltimus Rachel. nam cum ipſum pareret mortua eſt, vt habetur Gen. 35. capitu.

C *Trigintaquinque millia quadringenti.* Iſta eſt ſumma filiorum Beniamin, & in computatione facta quadrageſimo anno egreſſionis de Aegypto inuenti ſunt iſti 45. millia quingenti, vt patet infra 26. cap. & ſic excreuerunt ad iſtam ſummam decem millia & centũ. Iſti filij Beniamin quamquam eſſent propinquiores in cognatione filijs Ephraim & Manaſſe, tamen magis dilexerunt filios Iuda, ideo quando facta eſt diuiſio regni tempore Roboam filij Salomonis, recedentibus omnibus tribubus a tribu Iuda, manſit cum eis tribus Beniamin, vt patet 3. Reg. c. 12. *De filijs Dan.* Hic ponitur numerus tribus Dan. & pertinent iam tres tribus ſequentes ad quartum vexillum, quod erat in parte ſeptentrionali: princeps autem vexilli erat tribus D Dan, vt patet ſeq. cap. Eſt autem Dan filius Balæ ancillæ Rachelis, & cum eo ſunt alij duo filij ancillarum. ſ. Nephthalim frater Dan filius Balæ, & Aſer filius Zelphæ ancillæ Liæ. Alius autem filius ancillæ. ſ. Gad frater Aſer fuit ſub vexillo filiorum Ruben, vt patet ſup. Et quamquam omnes iſti tres eſſent filij ancillarum, tamen Dan habuit excellentiã inter alios, & hoc ꝓpter ordinem natiuitatis: tribus enim Dan excedebat tribum Nephthalim, quia quamuis ambo eſſent filij Balæ, tñ prior natiuitate erat Dan, vt patet Gen. 30. c. Excedebat ẽt Dan, & Gad, & Aſer filios Zelphæ in duobus: primo in ordine natiuitatis, quia Dan, natus fuit anteq̃ naſcerẽtur filij Zelphæ, vt patet Gen. 30. c.

De cauſa præceſſionis in filijs ancillarum in alterutrũ.

E Item excedebat Dan, quia mater ſua Bala primo tradita fuit in vxorem Iacob q̃ Zelpha mater Aſer, & Gad, vt patet Gen. 30. c. Fuit ẽt excellens poſtea tribus Dan: qm̃ de ipſa exiuit Samſon, qui fuit iudex in Iſrael, & liberauit populũ a Philiſthæis, vt patet Iudi. c. 13. & hoc ſignificauit Iacob, qñ benedixit ei Gene. 49. c. dicens Dan iudicabit populũ ſuum, ſicut & alia tribus Iſrael. 62. *millia ſeptingenti.* Iſta eſt ſumma filiorum Dan. poſtea autẽ qñ computati ſunt in exitu de deſerto inuenti ſunt. 64. millia quadringenti, vt patet infra 26. cap. Et ſic excreſcunt ad iſtam ſummam mille ſeptingenti. *De filijs Aſer.* Iſta eſt ſecunda tribus quæ erat ſub vexillo filiorum Dan: fuit autem

A Aſer filius Zelphę ancillæ Liæ, & fuit vltimus filius eius, vt patet Gen. 30. cap. & oẽs hi qui erãt ſub hoc vexillo erant filij ancillarum, atque poſiti fuiſſent omnes filij ancillæ ſub eodem vexillo, niſi quia quatuor erãt, ſ. duo filij Zelphę, & duo filij Balæ, & tamen ſub quolibet vexillo erant ſolum tres tribus, vt patet ſeq. cap. Ideo vnus de filijs ancillarum, ſcilicet, Gad poſitus fuit cum filijs Dominarum, ſ. in vexillo tribus Ruben, vt patet ſupra. *Quadraginta millia & mille quingenti.* Iſta eſt ſumma filiorum Aſer, ſed in cõputatione ab exitu de Aegypto maior inuenta eſt. fuerunt enim quinquaginta tria millia quadringenti, vt patet infra 26. cap. & ſic creſcit illa ſumma ad iſtã in duodecim millibus demptis centum. *De filijs Nephtalim.* Iſta eſt B tertia tribus, quæ erat ſub quarto vexillo filiorum Dan, & eſt vltima in tota computatione tribuũ. Fuit aũt Nephtalim filius Balæ ancillę Rachel, & fuit ſecundus & vltimus, & ita hic coniunctus eſt fratri ſuo Dan. *Quinquaginta tria millia quadringenti.* Iſta eſt ſumma filiorum Nephtalim, quæ poſtea inuenta eſt minor in egreſſu de deſerto anno quadrageſimo: fuerũt enim quadragintaquinque millia quadringenti, & ſic deficiunt ad iſtam ſummam octo millia. *Hi ſunt quos numerauit Moyſes & Aaron.* Hic ponitur epilogus totus numerationis factę, & dicitur eſſe facta p Moyſen & Aaron, quia iſti ſunt qui principaliter numerauerunt tribus iſtas, principes autem nõ fuerunt principales numerantes ſed adiutores. Item quia Moyſes & Aaron per ſe numerauerunt oẽs tribus, ſed iſti C principes non adiuuerunt ad numerandũ oẽs, ſolum autem adiuuabat quilibet ad numerãdũ tribum ſuã: & ſic quilibet de principibus numerabat vnã tribum vt ſupra declaratũ eſt. *Et duodecim principes Iſrael.* Dicũtur duodecim principes qui erãt principes tribuũ. Illi aũt qui erant principes familiarum non venerunt ad computationem faciendam, vt ſupra declaratum eſt. & hic ſatis apparet, cũ dicatur ꝙ duodecim principes Iſrael numerauerunt multitudinem hanc cum Moyſe & Aarõ. *Singulos per domos cognationum ſuarum.* Ideſt numeratio iſta facta eſt per domos & cognationes, i. per domos & familias. Nam non fuit facta iſta numeratio confuſa totius populi cõgregati in vnum, ſed diſtinguebatur quęlibet tribus in familias, & familia in domos, & domus in viros, vt ſupra eſt dictũ. D & ſic nullus poterat ſequi error. *Fueruntque omnes filij Iſrael.* Hic ponitur ſumma totalis omnium Iſraelitarum ex ſupra poſitis. Hoc tamen eſt intelligendum ſine Leuitis, quia illi nõ computati ſunt cum reliquo populo, vt infra iubetur. Etiam intelligendum eſt ꝙ in hoc numero comprehẽduntur principes multitudinis, ſiue principes familiarum, ſiue domorum, ſiue tribuũ. Omnes hi. n. tanq̃ quilibet viri de populo cõputabãtur. *Sexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta.* Iſta eſt ſumma totalis collecta ex oĩbus ſummis partialibus quæ infra habentur.

An a ſexto menſe anni primi quando oblata ſunt munera vſque ad ſecundum menſem anni ſecundi quando facta fuit iſta numeratio fuerit mortuus aliquis de Iſraelitis. Et qui fuerint, qui occiſi ſunt in adoratione vituli.

E

Quæſt. XXIIII.

ET ſciendum quòd iſta ſumma & illa quæ habetur Exo. 39. cap. vbi ponitur alia computatio Iſraelitarum ſunt totaliter æquales, ita quòd nec vnus ſuperat aut deeſt. Ex quo quidam inferunt, quòd a principio menſis ſexti anni primi ab exitu de Aegypto quando oblata ſunt donaria & facta fuit numeratio, non fuit mortuus aliquis de Iſraelitis, qui eſſet vltra viginti annos. &

fuit hoc ſpatium octo menſium, ſ. a menſe ſexto anni primi vſque ad menſem ſecundum anni ſequentis, & ſic dicunt fuiſſe magnum miraculum, quòd in tanto tempore non fuerit mortuus aliquis in tam ingenti multitudine Iſraelitarum. Dicunt autem hoc fuiſſe ſpecialiter factum a Deo qui omnibus ſanitatem, & robur conferebat. ſic habetur Pſalm. 104. Eduxit eos cum argento, & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.

Quod autem tempus iſtud intermediũ inter duas numerationes fuerit octo mẽſium, vel quaſi, apparet quia fuit facta numeratio illa deſcendente Moyſe ſecunda vice de monte, quod fuit in fine quinti menſis anni primi, vel in principio ſexti, quoniam ipſe aſcendit in montem poſt datam legem, vel confirmatam, vt apparet Exo. 24. c. & hoc erat in 8. die, vel quaſi mẽſis tertii anni eiuſdem, vt eod. c. declaratum eſt. Computando ergo 80. dies vlterius quibus Moyſes fuit cũ domino bis in monte cum aliquibus intermedijs in deſcenſu primo, peruenietur vſque ad finem menſis quinti, vel principium ſexti, & tunc in deſcenſu locutus fuit Iſraelitis de fabricatione tabernaculi, & obtulerunt atque numerati ſunt. fuerũt ergo mẽſes octo, vel quaſi intermedij.

Sed dicet aliquis, ꝙ iſti præſupponunt falſum, ſ. ꝙ nullus de viris numeratis mortuus fuerit inter primã numerationem, & ſecundam, quia perierunt 23. millia virorum gladio in adoratione vituli.

Ad hoc forte reſponderet aliquis, ꝙ iſta 23. millia virorum de quibus Exo. 32. c. fuerunt de Aegyptiis aſcendentibus cum Iudæis. Nam vulgus promiſcuum infinitæ multitudinis aſcendit cum Iſraelitis de Aegypto, vt patet Exo. 12. c. Nullus tamen de Aegyptiis numeratus fuit Exo. 39. c. nec hic. Ideo quamquã perierint 23. millia virorum in adoratione vituli, tamẽ non ſequitur ex hoc, ꝙ perierit aliquis de viris Iſraelitis numeratis.

Dicendum eſt, ꝙ non poteſt ſtare 23. millia virorũ occubẽtium gladio in adoratione vituli fuiſſe de Aegyptijs ſolum, ſed multi de Iſraelitis perierunt, quod patet ex verbis Moyſi Exodi 32. capit. cum dicitur. Ponat vir gladium ſuper ſemur ſuum, & ite, & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſq; fratrem, & amicũ, & proximũ ſuum. Item patet hoc ex verbis eiuſdẽ Moyſi poſtquã iſta facta ſunt. Dixit. n. conſecraſtis manus veſtras hodie Dño vnuſquiſq; in filio, & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio. Manifeſtum tamen eſt non poſſe hoc intelligi de Aegyptijs, quia iſti non vocantur fratres, & proximi Iſraelitarum, ſed aduenæ, & peregrini, vt patet ex toto proceſſu quatuor librorum vltimorũ Pentateuchi. Item patet hoc Deuteronom. 33. c. cum dicitur in benedictione Leuitarum. Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos. Et intelligitur hoc de occiſione facta pro fabricatione vituli. Non ergo poteſt hoc intelligi, quòd Aegyptij ſoli perierint in fabricatione vituli.

Aliter tamen reſpondendum eſt, quòd occiſio facta pro fabricatione vituli, non fuit inter iſtas duas cõputationes, ſed ante. Quod patet, quia occiſio adorantium vitulum fuit, quando primo Moyſes deſcendit de monte, immo ad hoc deſcendit, quia totus populus erat in errore ꝓ fabricatione vituli. Et dixit ei Deus. Deſcende, peccauit populus tuus quem adduxiſti de terra Aegypti, vt patet Exo. 32. c. Et tunc deſcendit atque occidit 23. millia peccatorum. hoc autem facto rediit ad Dominum, vt patet eo. c. Et hoc ad orandum, vt remitteret peccatum Iſraelitarum, & manſit 40. diebus orando, vt patet Exo. 34. c. & Deute. 9. Quibus cõ-

F pletis, deſcendit ducens ſecum tabulas ſecundas, & locutus eſt ad principes de fabricatione tabernaculi, & de oblatione, vt patet Exo. 34. & 35. c. Et tũc facta fuit numeratio ſoluentium dimidium ſiclum, quorũ ſumma habetur Exo. 39. c. Nõ ergo intercidit occiſio idolatrarum inter computationem illam & iſtam, & cõſequenter non poteſt dici, ꝙ inter illam computationem, & hãc mortui ſint de Iſraelitis 23. millia virorũ.

Dicendum ergo eſt, ꝙ ſatis poteſt ſtare nullum de viris computatis in illa computatione fuiſſe mortuũ vſq; ad tempus iſtius computationis. Et ex hoc ſequebatur aliud corollarium. ſ. ꝙ tot fuerunt in computatione illa in qualiber tribu, ſicut nũc inuenta ſunt. Nã ſi nullus ab illo tempore vſque ad hanc computatio-
G nem de viris numeratis mortuus eſt. ergo omnes qui nunc ſunt viri numerati tunc erant. Ideo dabitur, ꝙ ſicut æqualis eſt ſumma iſta totalis illi ſummæ quæ habetur Exod. 39. c. Ita ſummæ partiales ſingularum tribuum eſſent æquales.

Sed dicendum eſt, ꝙ quamquam iſta ſtare poſſint, non ſequuntur neceſſario. Quia licet tanta ſumma virorum eſſet nunc, ſicut in prima illa numeratione, tamen poterant aliqui defeciſſe de illis, & alii poſtea ſubrogarentur qui creſcerent, & ſic contingeret tot eſſe ſubrogatos quot defeciſſent, & maneret ſemper ſumma æqualis.

Sed dices non poſſe ſtare, quia in hoc paruo tempore non poterant ſubrogari aliqui loco eorum qui defeciſſent. ſolum enim fuerunt octo menſes inter vnã
H numerationem, & alteram, vt ſupra declaratum eſt, ſed non poterant aliqui in hoc tempore peruenire ad tantam ætatem, vt ſubrogarentur loco eorum qui defeciſſent. nam non computabantur aliqui immediate cum naſcerentur, ſed poſtquam vigeſimum annum agerent, & hoc non poterat eſſe in tam paruo tempore.

Reſpondendum eſt iſtud argumentum procedere ex errore. Nam ad hoc, quòd aliqui ſubrogarentur in numerum loco mortuorũ, non oportebat, vt poſt mortem vnius naſceretur alius, & tunc expectaretur vſque ad annum vigeſimum ſuum. Sed quando facta
I eſt illa computatio quæ habetur Exo. 39. c. ſolum cõputati ſunt viri a viginti annis, & ſupra. Si autẽ aliqui haberent 19. annos, & dimidiũ, vel quaſi viginti nondum completos non computabantur, & tamen iſti poſt tres, vel quatuor menſes, vel duos accederent ad annum vigeſimum, & computarentur, & ſic poterat eſſe, quòd quando facta eſt illa computatio erant plures adoleſcentes, ſ. tria millia, vel quatuor millia qui haberent 19. annos, & dimidium, & iſti non computarentur, tamen poſt dimidium annum venirent ad numerum, & ſic vſque ad quinque menſes poſt factã computationẽ creſceret iſta ſumma per quatuor millia virorum. & ſic fieri potuit, quòd aliqui de numeratis in prima computatione morerẽtur, & alii nouiter
K excreſcerẽt ſubrogati ad ſummam. Et hoc modo maneret eadem ſumma hic, quæ fuerat ante per octo mẽſes. Amplius autem ſciendum eſt, quòd iſta computatio fuit facta quaſi per triginta nouem annos ante illam quæ habetur infra 26. capitu. ſed non manet eadem ſumma tam in partialibus numeris tribuum, quam in totali ſumma. Nam de quibuſdam tribubus facta fuit diminutio, in alijs autẽ factum fuit augmentum, ſicut apparet ſupra ex dictis cum conferebamus iſtas ſummas illis, etiã ſumma totalis diſcordat quando hic ſunt ſexcẽta tria millia quingẽti quinquaginta infra tamen 26. c. habentur ſexcenta millia, & mille ſeptingẽti triginta. deficit ergo illa ſumma ad iſtã in mille octingentis octuaginta. De cauſa autẽ quare Iſraelitæ toto iſto tẽpore non multiplicati ſunt, vt excreſce-

> Quare ſũma Leuitarum nõ fuit poſita cum alijs Iſraelitis.

A rent ad ſummam priorem ſ. dictũ eſt. *Leuitæ autem in tribubus familiarum ſuarum.* Hic ponitur exceptio a numero ſuperiori. I. ꝙ non fuerunt numerati omnes Iſraelitæ. Nam Leuitæ non fuerunt computati inter ipſos. Cauſa autem huius eſt, quia illi, qui ſupra computati ſunt erant bellatores, vt patet per totum capitulum, cum dicatur virorum procedentium ad bellum. Leuitæ tamen non procedebant ad bellum, ſed erant ad miniſterium Domini ſeparati. non debuit igitur poni numeratio eorũ cum numeratione bellatorum.

An ſacerdotibus in vet. teſt. liceret pugnare. Et an eſſet differentia inter laicos Leuitas & ſacerdotes quantum ad hoc, quòd eſt effundere ſanguinem. Et cur Leuitæ non fuerunt numerati cum alijs Iſraelitis. Quæſt. XXV.

SED aliquis objiciet, quòd ſacerdotes & Leuitæ pugnabant. Nam non ſolum Leuitæ, qui magis pertinebant ad vulgares, ſed etiam ſacerdotes, vt patet de filijs Heli ſacerdotis magni qui iuerũt in pugnam cum alijs Iſraelitis & mortui ſunt, vt patet 1. Regum. 4. cap. Idem patet in Machabæis. Nam iſti erant ſummi ſacerdotes pugnauerunt tamen contra hoſtes manu ſua, vt patet ex libris Machabæorum.

Reſpondendum eſt, quòd officium ſacerdotum, vel Leuitarum non erat ire ad pugnam cum cæteris Iſraelitis, ſed miniſtrare in his, quæ ad dominum pertinebant, vt patet infra in litera. & tamen ibant ad bellum aliqui de ſacerdotibus non quidem, vt pugnarent, ſed vt confortarent plebem. ſic patet Deuteron. 20. cap. cum dicitur. Appropinquante autem prælio ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loquetur ad populum. Audi Iſrael &c. Et hoc modo ſe habent ſacerdotes noſtri temporis: quoniam licitum eſt eis ire ad iuſta bella ad confortandum pugnantes & prædicandum, atque audiendum confeſſiones. licuit tamẽ ſacerdotibus veteris teſtamenti magis ſe immiſcere vulgaribus actionibus quàm ſacerdotibus noui teſtamenti, quia in eis non erat, ita propriè ſacerdotium & ordo, ſicut nunc eſt. Ideo in temporibus neceſſitatum ſacerdotes magni pugnabãt, ſicut patet de Matathia, qui erat ſacerdos magnus, vt patet 1. Machab. cap. 1. & 2. Et tamen ipſe pugnauit & hortatus eſt filios ſuos ad pugnam, & poſt eum fuit Iudas ſacerdos magnus qui dicitur Machabæus, & frater eius Ionathas & Simon, & poſtea Ioannes Hyrcanus filius Simonis. De quolibet enim iſtorum dicitur, ꝙ erat ſacerdos magnus, & tamen omnes pugnauerunt fortiter, & effuderunt ſanguinem, vt patet ex duobus libris Machabæorum. Nunc autem non licet ſic. Qñ autem ſupra arguebatur de duobus filijs Heli, qui in bello mortui ſunt, poterat reſponderi, quòd ipſi non iuerunt in bellum ad pugnandum, ſed ad exhortandum, & dicendum verba illa, quæ iubentur dicere ſacerdotes pugnantibus, de quibus Deuter. 20. cap.

Vel poteſt dici, ꝙ iſti non iuerunt ad pugnandum: ſed ad portandum arcam in pugnam, vt clare demõſtratur. 1. Regum. cap. 4. Nam primo cum iuerunt Iſraelitæ in pugnam cõtra Philiſthijm non portauerũt ſecum Arcam & percuſſi ſunt. Poſtea autem portata fuit Arca in caſtra. Et dicitur in litera. Tulerunt Arcam fœderis Domini exercituum ſedentis ſuper Cherubin: erantque duo filij Heli cum Arca fœderis Domini Ophni & Phinees. Non ergo iuerunt iſti ſacerdotes ad pugnandum, ſed ad ferendum Arcam.

Si autẽ objicias, quòd iſti ſacerdotes pugnauerunt quia in bello mortui ſunt, vt patet 1. Reg. cap. 4.

A Reſpondendum eſt ꝙ non ſequitur ex hoc. Nam iſti ſacerdotes iuerunt ad ferendum arcam, & quando capta eſt arca a Philiſthijm, vt patet eod. cap. forte voluerunt iſti defendere arcam & occiſi ſunt: & tamen quamquam iſti pugnarent poſtquam ſemel ad bellum iuerunt non videbatur inconueniens. Nam etiam hoc dato ſemper ſtat, quòd non eſſet officium ſacerdotum pugnare, ideo non numerati ſunt.

Prædicta autem vera ſunt in eo ſenſu in quo dicuntur, & tamen veritas eſt, quòd in veteri teſtamẽto nõ erat differentia inter Leuitas ſiue ſacerdotes & pure laicos quantum ad hoc quòd liceret quibuſdam pugnare & effundere ſanguinem: alijs autem non, ſed æqualiter licebat vtriſque. Cauſa eſt quia non fuerat

B ſacerdotibus & Leuitis vetitum a Deo effundere ſanguinem. Omnia autem quæ non ſunt vetita licent. Nam nunc ſacerdotibus noſtris non licet effundere ſanguinem, quia tã iura diuina quàm humana illud vetuerunt. cum dicat Apoſt. 1. ad Timo. 3. Oportet epiſcopum eſſe non percuſſorem, id eſt non effuſorẽ ſanguinis. Quod autem dicitur de epiſcopo intelligitur de omnibus conſtitutis in ſacro ordine. De iuribus humanis nota eſt prohibitio. Si autem non eſſet prohibitum liceret illis indifferenter ſicut laicis. Sed in veteri teſtamento non fuit vetitum ſacerdotibus & Leuitis effundere ſanguinẽ, ideò licebat illis.

Sed dicendum ꝙ quamuis liceret eis non fuit officium ipſorum ſicut laicorum, quia Deus elegit eos in aliud miniſterium, in quo ſibi deſeruirent loco to-

C tius populi. quod patet infra 3. & 18. cap. Ideo occupati in illo miniſterio non poterãt vacare alijs neceſſitatibus populi, quia etiam nec accipiebant partem terræ & poſſeſſionem cum eis infra 18. & Deut. 18. c. ſed loco poſſeſſionum habebant ſolum iura ſanctuarij Ioſue 13 cap. Quando tamen populus Iſrael pugnabat contra hoſtes, omnes ſacerdotes & Leuitæ quotquot poterant adiuuabant eos in bello, & interdum ipſi erant præcipui pugnatores & duces bellorum ſicut dictum fuit de Machabæis. cum nihil in hoc magis liceret laico quam ſacerdoti.

Cauſa autem vera quare Leuitæ fuerunt per ſe numerati non fuit quaſi laici nunc numerarẽtur ad bellum, & ideo illi nõ deberent cum eis numerari, quia

D vtrumque eſt falſum, quia etiã laici non fuerunt nũc numerati, vt irent ad bellum ſicut oſtendimus ſupra q. 15. ſed quia Deus voluit ordinare caſtrametationes ipſorum per deſertum. Et ad hoc & ad multa alia oportebat quamlibet tribum eſſe numeratam, & ꝙ omnium fieret vna ſumma, ideo non excluderentur Leuitæ ab hac numeratione propter iſtam cauſam etiam ſi non liceret illis pugnare. Sed Leuitæ non debuerunt computari cũ reliqua multitudine, quia non faciebant cũ eis vnum populum. Omnes enim duodecim tribus erant vnus populus & communicabant in omnibus, ſcilicet, diuiſerunt inter ſe totam terram & vacabant rebus pure ſecularibus: Leuitæ autem in nullo conueniebant cum populo, quia non

E accipiebant aliquam poſſeſſionem, nec partem terræ cum illis infra decimooctauo, & Deuteronomij decimooctauo. Etiam nõ habitabant ſimul ſicut quælibet alia tribus, ſed habitabãt diſperſi per totam terram Iſrael in quadraginta octo ciuitatibus quæ datæ ſunt eis a populo infra trigeſimoquinto, & Ioſue vigeſimoprimo. Etiam non colebant terram, vt inde ſuſtentarentur ſicut laici, ſed accipiebant ab illis reditus ſanctuarij qui erant eis in ſuſtẽtationem infra decimooctauo, & Ioſue decimotertio capitulo. Etiam miniſtrabant iſti ſoli in ſanctuario, & nulli de laicis licebat illuc accedere infra in litera, & infra tertio, & decimooctauo. Ideo cum eſſet tãta differentia Leuitarum,

tarum, & aliarum tribuum non debuerunt poni ſub vna numeratione, quia illi ponuntur ſub vno numero qui ad aliquid commune pertinent, quod non erat Iſraelitis, & Leuitis.

Et iſtud patet, quia in litera exprimitur cauſa quare non numerarentur Leuitę cum alijs cum dicitur. tribum Leui noli numerare neque ponas ſummam eorum cum filiis Iſrael, ſed conſtitues eos ſuper tabernaculum teſtimonii. quaſi dicat ex hoc, quòd conſtituendi erant Leuitæ ſupra tabernaculum, non erant computandi cum aliis tribubus.

Secunda cauſa erat, quia Leuitæ computandi fuerunt per alium modum. Nam omnes qui ponuntur ſub eadem ſumma numerātur vno modo. ſic fuit de duodecim tribubus, quia omnes viri computabantur ibi a viginti annis, & ſupra. vt patet ſupra in litera. Leuitæ tamen computati fuerunt ab vno menſe, & ſupra. vt patet infra 3. cap. Ideo etiam ſi ipſi eſſent puri laici non poſſent computari cum alijs ſub eadem ſumma, ſed per ſe computarentur, ſicut factum eſt.

Tertia cauſa fuit, quia Leuitæ, & laici diſtinguūtur quaſi ex oppoſito. Nam fuerunt Leuitę oblati pro populo, & accepti a Deo loco primogenitorum. ſed offerens, & oblatum condiſtinguuntur, & talia non connumerantur, ideo nō debuerunt Leuitæ ſub vna ſumma poni ſimul cum populo, ſed per ſe numerari, ſicut poſtea factum eſt.

Leuitæ autem in tribubus familiarum ſuarum. Ideſt, in familiis ſuis, vel in cognationibus familiarum. Nam non poteſt hic accipi tribus proprie, quia Leuitæ non dicuntur facere tribum. Solum enim ſunt 12. tribus Iſrael, inter quas non numerantur Leuitæ, vt patet hic, & in multis aliis locis veteris teſtamenti. Et tamen adhuc dato, quòd Leuitæ facerent vnam tribum, ſicut quilibet alius de filiis Iacob, tamen inter Leuitas non eſſent multæ tribus. Sed hic dicuntur Leuitæ habere tribus cognationum, ideo accipitur tribus pro aliqua ↄgregatione ſub tribu. Et iſto modo inter Leuitas ſunt multę tribus. vel accipitur tribus pro cognatione, & ſic quot ſunt cognationes inter Leuitas tot ſunt tribus. Et quia cognationes principales Leuitarum ſunt tres, ſ. Meraritarum: Gerſonitarum, & Caathitarum, dicentur eſſe tres tribus in Leuitis. Et hoc ſignificat hic litera dicens. in tribubus familiarum, ideſt in familiis, quæ ſunt tribus, ſcilicet cognationes.

Non ſunt numerati cum eis. Ideſt Leuitæ non fuerunt computati cum aliis Iſraelitis. quod patet ex ſuperioribus, ſed ſolum alii filii Iacob. Et nō dicitur hic, quòd non computentur Leuitæ, ſed quòd non computentur cum alijs Iſraelitis. Nam Leuitę computati ſunt omnes ab vno menſe, & ſupra. vt patet infra 3. c. Et tamen iſta computatio non fuit cum computatione aliorum Iſraelitarum, nec ſumma Leuitarū eſt pars iſtius magnę ſummę, ſcilicet ſexcentorum trium millium quingentorum quinquaginta.

Locutuſque eſt dominus ad Moyſen dicens. Tribum Leui noli numerare, neque pones ſummam eorum cum filijs Iſrael, ſed conſtitue eos ſuper tabernaculum teſtimonii, & cuncta vaſa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet. Ipſi portabunt tabernaculum, & omnia vtenſilia eius, & erunt in miniſterio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Cum proficiſcendum fuerit depo-

F nent Leuitę tabernaculum, cum caſtra metandum erigent. Quiſquis externorum acceſſerit occidetur. Metabuntur autem caſtra filij Iſrael, vnuſquiſque per turmas, & cuneos atque exercitum ſuum. Porro Leuitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio ſuper multitudinem filiorū Iſrael, & excubabunt in cuſtodijs tabernaculi teſtimonii. Fecerunt ergo filij Iſrael iuxta omnia quæ præceperat dominus Moyſi.

G *Locutuſque eſt dominus.* Secundum quoſdam incipit hic capit. 2. & ſic aſſignat Nicolaus, tamen ſecundum communem aſſignationem in Biblijs non incipit hic ſed infra. Nam totum ſecundum cap. eſt de diſpoſitione caſtrorum ſub quatuor vexillis.

Tribum Leui noli numerare. Non vetat Deus Moyſi numerare tribum Leui cum infra 3. c. iubeat numerare, ſed vetat numerare cū alijs tribubus propter cauſam ſupra poſitam. Non vocatur hic tribus Leui vna de tribubus Iſrael, quia tunc eſſent treſdecim tribus. Scriptura tamen nunquam poſuit, niſi duodecim. Ideo quamquam aliquādo dicamus Leuitas eſſe vnam tribum, non tamen debemus confiteri eſſe de tribubus Iſrael.

H *Nec ponas ſummam eorum cum filijs Iſrael.* Hoc eſt quod ſupra dicebatur, ſcilicet, quod quamquam Leuitæ computarentur, tñ nō debebant computari cum alijs Iſraelitis, ita vt ex eis atque cæteris in vnum collatis efficeretur vna totalis ſumma, ſed per ſe cōputati ſunt Leuitæ. Et ſecundum, quòd factum eſt in iſta numeratione, ita fuit factum in alia numeratione facta anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto. Nam computatis omnibus Iſraelitis in vnam ſummam, poſtea Leuitæ per ſe computati ſunt.

Et conſtitue eos ſuper tabernaculum teſtimonij. Hic ponitur cauſa quare non deberent numerari Leuitæ cum

I alijs Iſraelitis, ſ. quia ponendi erant ſuper Sāctuarium, & conueniebat eis iſtud miniſterium, ideo non poterant vacare bellicis operationibus, ſicut alij qui computabantur inter filios Iſrael in ſumma ſuperiori. Iſta litera poteſt duobus modis intelligi. vno modo referendo ad omnes Leuitas, ſiue ſacerdotes, ſiue non ſacerdotes.

Et tunc eſt ſenſus, quòd Leuitæ conſtituebantur ſuper Sanctuarium, ideſt ſacerdotes qui erant partes Leuitarum conſtituebantur ſuper Sanctuarium, ſcilicet, ad facienda miniſteria in tabernaculo teſtimonij.

Erant namque quatuor miniſteria ſacerdotum in tabernaculo, & Sanctuario. Prima miniſtratio vt of- *Quatuor miniſteria ſacerdotii in tabernaculo.*

K ferrent quotidie in mane, & in veſpere, vt patet Exo. capitulo 30.

Secunda, vt diſponerent lucernas quotidie in candelabro aureo, vt patet Exodi vigeſimo ſeptimo cap. & 30. & Leuitici vigeſimo quarto capitulo.

Tertia miniſtratio erat in diſponendis panibus propoſitionis, vt patet Leuitici vigeſimo quarto capitu.

Quarta miniſtratio erat in ſacrificijs in altari holocauſtorum. Sacerdotes autem ſoli poterant iſta facere, vt patet infra tertio capit. Ideo quantum ad hoc dicebantur cōſtituti ſuper tabernaculum teſtimonij. Etiam poteſt hoc intelligi referendo ad Leuitas, ſ. quod erant ſuper tabernaculum teſtimonij, ideſt, poſiti ad portandum ea quæ erant in tabernaculo teſtimonij, & in toto Sanctuario.

Alio

Alio modo poteſt intelligi litera iſta, vt ſolum accipiatur hoc de Leuitis minoribus, & non de ſacerdotibus. Et tunc eſt ſenſus ꝙ conſtituantur Leuitæ ſuper ſanctuarium, i. conſtituatur officium eorum in portando ea, quæ pertinent ad ſanctuarium. Et iſte ſenſus ſecundus conuenientior eſt. Quod patet ex duobus. Primo quia dicitur hic: conſtitue ſuper tabernaculum teſtimonij. Et ſic videtur, ꝙ iſti qui conſtitui debebant nondum erant cōſtituti. ſacerdotes tñ iam erant conſtituti ſuper ſanctuarium, quia ipſi conſecrati fuerant in menſe primo præcedenti, & in hoc acceperant poteſtatem miniſtrandi in ſanctuario. Non erant igitur noniter conſtituendi ſuper ſanctuarium. Alij aūt Leuitæ nondū fuerant cōſtituti ſuper opera ſanctuarij: qm̄ officia eorum diſtincta ſunt infra 3. ca. & conſecratio eorum facta fuit poſt hoc, vt patet infra 8. cap. Nam in Leuitis ita fiebat conſecratio, ſicut in ſacerdotibus, tñ non obſeruabatur idem ritus, ſed facilius fiebat, vt patet 2. Paralip. 29. cap. De his ergo conuenienter dicitur, ꝙ cōſtituerentur ſuper ſanctuario.

Item ſecundo qm̄ omnia opera, quæ hic ponūtur pertinent ad Leuitas ſimplices. ſ. portare ſanctuariū, & oīa vaſa eius; & erigere atque deponere. nihil tamē horum pertinebat ad ſacerdotes. Dicendum ergo ꝙ intelligebatur hoc de ſolis Leuitis, q nō erāt ſacerdotes. Nā de ſacerdotibus dubiū nullū erat, ꝙ nō cōputarētur inter Iſraelitas, qa erāt aſſignati ad miniſtrationes in ſanctuario. De Leuitis aūt ſimplicibus erat dubium, an computari deberent cum Iſraelitis, quia illi nondum fuerant mancipati alicui officio ſanctuarij. De eis ergo intelligitur.

Officia ſimpliciū Leuitarū tūc erant.

Cuncta vaſa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet ipſi portabunt. In hoc deſignantur officia ſimplicium Leuitarum. Et ponuntur hic tres miniſtrationes eorum quas ſolum habebant. ſ. excubare in circuitu tabernaculi, ita ꝙ nullus accederet ad ſanctuarium niſi ipſi. Secundum officium erat, ꝙ qñ caſtra mouēda eſſent deponerent tabernaculum, & qñ figenda forent erigerent illud. Tertium officium erat, vt ipſi portarent de loco ad locum totum ſanctuarium & vaſa eius. De his tribus miniſtrationibus proprijs Leuitarum habetur. j. 3. & 4. c. & ibi magis dicetur. Prima aūt miniſtratio tangitur hic quam nos tertiam vocauimus, & eſt in portando ſanctuarium, & vaſa eius.

Pro hoc ſciēdum, ꝙ ſanctuariū & oīa q̃ erant in eo diuidebantur in tres partes, & portabantur a tribus familijs Leuitarū. ſ. Caathitis, Meraritis, & Gerſonitis. Nā eorū quæ erant in ſanctuario quædā erant partes ſanctuarij componentes ipſum: alia aūt erant vaſa & vtenſilia eius, & non partes. Iſta ſecunda erant arca fœderis & altare thymiamatum, menſa propoſitionis; Candelabrum aureum, Altare holocauſtorum, & labrum Aeneum, in quo lauabantur ſacerdotes. Singula autem hæc cum vaſis ſuis, & omnia iſta fuerūt tradita Caathitis ad portandum, vt patet infra 3. cap. De modo autem portationis horum habetur infra 4. ca. Eorum autem, quæ erant partes ſanctuarij quædam erant duræ, & aliæ molles. Duræ erant tabulæ, cum vectibus & columnis, atque baſibus & capitellis. & iſta portabantur a Gerſonitis, vt patet infra 3. & 4. Aliæ erant partes molles ſanctuarij. i. cortinæ, & ſaga, & pelles rubricatæ, atque hyacinthinæ, & vela atque tentoria. Hæc autem tradebantur Meraritis ad portandum. Sed differebant iſti, quia Caathitæ portabāt ſuper humeros onera ſua: Meraritæ autem & Gerſonitæ ſuper plauſtra, vt patet infra 7. cap. Iſta deſignantur hic cum dicitur.

Tractatus eorum q̃ erant in ſanctuario.

Cuncta vaſa eius. Per hoc ſignantur principalia vtenſilia ſanctuarij. ſ. Arca & altare thymiamatis & candelabrum atque mēſa propoſitionis & labium æneum ad lauandum. *Et quidquid ad cæremonias pertinet.* Per hoc deſignantur minora principalia vaſa ſanctuarij. & dicuntur pertinere ad cęremonias, id eſt ad miniſtrationes quæ fiebant in iſtis vaſis principalibus. omnis namque cultus Dei exterior cæremonia vocatur. Et quia vaſa minora erant ad cultum Dei ſubminiſtrando in vaſis maioribus, dicebantur pertinere ad cæremonias.

De ſex vaſis principalibus ſanctuarij. & eorum differentia in ſanctuario. Quæſt. XXVII.

IN quo ſciendum quòd vaſa principalia ſanctuarij ſupra nominata cum erant in ſanctuario non mouebantur. erant autem alia vaſa minora, & iſta mouebantur, quia fiebant cæremoniæ in eis: & hoc ſuper vaſa maiora.

Primum autem de maioribus vaſis vel vtenſilibus erat arca fœderis. Hæc autem non habebat aliqua vaſa parua in quibus miniſtraretur ſuper arcam. Nam nunquam fiebat aliqua miniſtratio ſuper eam, ſed ſolum in die propitiationis ingrediebatur ſacerdos magnus in ſancta ſanctorum, & aſpergebat ſanguinem cōtra arcam & propitiatorium; ſuper eam tamen nihil miniſtrabat, vt patet Leui. 16. & ad Hebr. 9. cap.

Erat ſecundum vas principale altare thymiamatū, & ſuper illud fiebat quotidie miniſtratio offerendo thymiama, vt patet Exo. 30. cap. Illud altare habebat vaſa pertinentia ad cæremonias eius, i. thuribula in quibus ferebantur prunæ de altari holocauſtorum, & ſuperponebatur thymiama: iſta vaſa vocantur alio nomine ignium receptacula, & erant cum vaſis altaris holocauſtorum, vt patet Exo. 27. cap.

Tertium vas principale erat candelabrum aureū, & in iſto miniſtrabatur quotidie diſponēdo lucernas vt patet Exo. 27. & 30. c. Habebat autem vaſa minora ad miniſtrationem ſuam, i. emūctoria & vaſa in quibus extinguebantur ea, quæ emuncta erant, vt patet Exo. 35. c. Habebat etiā duo vaſa olei pēdētia in duobus roſtris, & in his erat oleum, atque vocantur infuſoria, vt patet Zach. c. 4. Quartum vas principale erat menſa propoſitionis, & in hac fiebat miniſtratio per ſingula ſabbata, ita vt ponerentur panes recentes & tollerētur duri, vt habetur Leui. 24. & 1. Reg. 21. cap. Habebat autem iſta menſa vaſa minora ad ſuas cęremonias, ſ. acceptabula, & phialas, & thuribula, & cyathos, vt patet Exo. 25. c. Quintum vas principale erat altare holocauſtorum in quo quotidie fiebant ſacrificia. Habebat autem vaſa ad cæremonias ſuas, ſ. lebetes ad ſuſcipiendos cineres, & forcipes, atque fuſcinulas, & ignium receptacula, vt patet Exo. 27. c. Sextum vas principale ſanctuarij erat labiū æneum, & in iſto fiebat quotidiana miniſtratio, quia lauabantur ibi ſacerdotes quandocunque deberent miniſtrare, vt patet Exo. cap. 30. Iſtud non habebat aliqua vaſa ad cæremonias ſuas, ſed ſolum baſim, quæ ſecūdum quoſdam erat pars ſua, ſecundum alios minime. de cuius fabricatione dictum eſt Exo. 30. cap. Omnia autē iſta vaſa, ſiue principalia, ſiue minora pertinentia ad cęremonias maiorum portabant Leuitæ. *Ipſi portabunt.* Iſtud verbum poteſt referri ad præcedentia vel ſubſequētia. Si referatur ad præcedentia, ſ. ad vaſa & oīa quæ pertinēt ad cæremonias, intelligitur iſta portatio ſolū quātū ad Caathitas; qa ipſis cōueniebat hoc vt patet ex ſupra dictis. Si aūt referatur ad tabernaculū quod infra ponitur, iſti portantes ſunt Gerſonitæ & Meraritæ, quia ad eos hoc pertinebat, vt patet ex prędictis. *Tabernaculum & omnia vtenſilia eius.* Hic ponit aliud qđ portabant Leuitæ, i. tabernaculū. Et non ſo-

Quid ſit tabernaculum.

lum accipitur hic tabernaculum pro domo illa conſtructa ex tabulis in tribus lateribus ſuis, & operta cortinis, ſagis, & pellibus rubricatis atque hyacinthinis, quę proprie vocatur tabernaculum, vt patet ex diſcurſu duorum librorum pręcedentium. ſed vocatur tabernaculum totum Sanctuarium. Nam tabernaculũ multipliciter accipitur, ſicut declaratum eſt Leuitici 16. ca. Iſtud tabernaculum portabatur a Leuitis: nam quando caſtra mouenda erant nube recedente de ſuper tabernaculum, vt patet Exod. 40. c. & infra 9. c. veniebant Meraritæ, & tollebant omnia operimenta Sãctuarii, ſiue de pellibus, ſiue de filo, & manebant ſolæ tabulæ, & columnæ cum vaſis, & capitellis, & tũc veniebant Gerſonitæ, & ferebant hæc, prius tamen Caathitę ferebant onera ſua. de quo latius dictum eſt Ioſue cap. 3.

Quid intelligitur per vtenſilia.

Et omnia vtenſilia eius, Poſſunt accipi vtenſilia eius dupliciter. Vno modo proprie pro aliquo vaſe in quo aliquid miniſtratur. Et ſic dicuntur vtenſilia ab vtendo, quia eis vtimur in miniſtrationibus.

Alio modo accipiũtur vtenſilia pro partibus ipſius Sanctuarii, ſicut erant operimenta vel columnæ. Accipiẽdo primo modo erit hic repetitio eiuſdem, quia non eſt aliquod vtenſile in Sanctuario, niſi illa vaſa de quibus ſupra dicebatur, & pertinebant ad Caathitas. Accipiendo ſecundo modo vtenſilia dicuntur eſſe coincidentia cum tabernaculo, quia ſunt partes tabernaculi, & portatio horum pertinebat ad Gerſonitas, & Meraritas.

Et erunt in miniſterio ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Hic ponitur alterum officium Leuitarum, ſ. quòd figerent caſtra ſua in circuitu Sanctuarij. ad hoc, quòd excubarent ibi, quia non licebat Iſraelitis accedere illuc. & dicitur hic, quòd erunt in miniſterio. per hoc non intelligitur aliquid defectum ab eis quæ infra ponuntur, ſ. a portatione Sanctuarii, & depoſitione atque erectione, quia non erant alia miniſteria Leuitarum præter hęc. Et iſta copulatiua ac. non ponitur hic copulatiue, ſed expoſitiue, ſcilicet pro, ſcilicet, vel ideſt. Et eſt ſenſus, quòd erunt in miniſterio ac metabũtur per gyrum tabernaculi, ſ. quòd erunt in miniſterio, quod miniſterium eſt metari per circuitum tabernaculi.

Sed aliquis obijciet, quòd Leuitæ habebant alia miniſteria, ſ. quòd quidam erant ianitores Sanctuarij. Alij vero erant cantores. Alij autem pręerant ſacrificijs quæ fiebant in ſartagine, & craticula, vt patet 2. Paralip. c. 25. & 26.

Reſpondendum eſt hic non poſſe intelligi aliqua miniſteria pręter ea quæ explicantur in litera. Diuiſiones autem cantorum, & ianitorum, & præſidentium ſuper ſacrificia ſartaginis, & craticulæ non fuerunt factæ tempore Moyſi, ſed poſtea Dauid ordinauit hæc cum toto Iſrael, & ſacerdotibus atque Leuitis, vt patet 1. Paralip. 23. & vſque ad 27. c.

Vide in quanto honore erat Sãctuarium.

Ac per gyrum tabernaculi metabuntur. Ideſt Leuitæ figent tentoria ſua in circuitu tabernaculi. Hoc autem fiebat, vt non accederent alij Iſraelitæ ad manendum circa Sanctuarium propter reuerentiam Sanctuarij. & ſi aliquis accederet occidebatur, vt patet infra in litera. Accipitur autem hic tabernaculum pro toto Sãctuario, ſicut ſupra dictũ eſt. Alioquin neceſſe erat, quòd Leuitæ eſſent intra atrium tabernaculi figentes tentoria ſua in circuitu tabernaculi. Hoc tamen falſum eſt, quia tunc intra Sanctuarium eſſent fixa caſtra, & eſſent ibi ſordes Iſraelitarum, quod falſum eſt.

Sed dicẽdum eſt, quòd erant caſtrametationes Leuitarum in circuitu atrij in parte exteriori, & ibi arcebant omnes Iſraelitas ne accederent ad Sanctuarium. Et in iſta caſtrametatione, erat inter Leuitas differen-

F tia. Nam ſacerdotes, & Moyſes caſtrametabantur ad oſtium atrij tabernaculi. Alij autem Leuitæ erant ad tria latera, ſ. ad occidentem, & Meridiem, & aquilonem. Nam Gerſonitæ caſtrametabantur ad partem occidentalem Sanctuarij, Meraritæ autem ad partem Aquilonis, Caathitæ vero ad partem Meridianam, vt patet infra 3. cap. Et ſic erant diſtincta caſtra Leuitarũ in quatuor partes, ſicut caſtrum Iſraelitarum ſub quatuor vexillis de quibus dicitur ſequenti capi. Et ponitur hic iſtud verbum metari. In quo conſiderandum eſt, quòd aliquando declinatur iſtud verbum metor metaris per ſe. Et tunc ſignificat ſituare, vel ponere. & tunc dicitur caſtra metari, ideſt caſtra ponere, & ſunt duæ dictiones. Alio modo declinatur ſimul, ſ. caſtrametor caſtrametaris, & tamen communiter declinatur, quòd metor ſit per ſe vnum verbum ſignificans figere, vel ponere, vel ſituare.

Metari quid ſignificet.

G *Cum proficiſcendum fuerit deponent Leuitæ tabernaculum.* Hic ponitur aliud officium Leuitarum, ſ. depoſitio, & erectio tabernaculi. Nam in hoc nihil agebant ſacerdotes, ſed ſolum quãdo erat recedendum de loco introibant in Sanctuarium, & velabant Arcam, & cętera vaſa pallijs ſuis, & deinde intrabãt Caathitę, & portabant ea ſic velata, quia non licebat Leuitis illa videre nuda, vt patet infra 4. cap. Gerſonitæ autem, & Meraritæ deponebant tabernaculum, ſ. quòd Meraritæ tollebant primo cortinas, & omnia operimenta, Gerſonitę autem portabãt tabulas, & columnas ac baſes, & ſic nihil manebat de tabernaculo.

H *Cum caſtra metanda erigent.* Ideſt quando caſtra metãda fuerint, ideſt ſituanda ipſi erigent, ideſt erigent tabernaculũ, quia tunc Gerſonitæ ponebant tabulas, & columnas. Meraritę autem appendebant cortinas, & cętera operimenta. Et ſic erat factum tabernaculum, & totum Sanctuarium.

Qui dicantur extranei.

Quiſquis externorum acceſſerit occidetur. Ideſt ſi aliquis de extraneis qui non ſit Leuita acceſſerit ad miniſtrãdum in his, ſcilicet, quia vult caſtrametari in circuitu Sanctuarij, vel vult adiuuare ad deponendum, vel ad erigendum tabernaculum, monetur.

I Dicitur autem hoc de extraneis. in quo ſciendum, quòd extranei, vel alienigenę dicuntur tripliciter. Vno modo omnes gentiles, vel conuerſi ad Iudaiſmum reſpectu Iudæorum ſic patet Exo. 12. c. & Leuitici 25.

Alio modo dicuntur omnes populares in comparatione ad Leuitas extranei. Et ſic dicitur hic, ꝙ ſiquis externorum acceſſerit, ſ. de illis qui non ſunt Leuitæ. Tertio modo vocantur extranei, vel alienigenę omnes qui non ſunt ſacerdotes reſpectu ſacerdotum. Et ſic dicitur infra 3. Aaron autem, & filios eius conſtitues ſuper cultum ſacerdotij, externus qui ad miniſtrandum acceſſerit monetur. ibi enim etiam Leuitę vocantur extranei. Et dicitur hic, quòd occidetur accedens. Inquo notatur differentia, quoniam aliquan-

Differẽtia quæ fit inter occidatur, & occidetur in cõminationibus Dei in lege veteri.

K do ponitur occidatur, & aliquando occidetur. Cũ autem ponitur occidatur pertinet ad imperium. & tunc eſt ſenſus, ꝙ talis deberet mori mãdato iudicũ. Aliquñ autẽ dr̃ occidetur. & tunc non eſt ſenſus, ꝙ occideretur mãdato iudicũ ſed Dei punitione, ſicut ſępe dr̃ in Leuitico de peccantibus, ꝙ ſiqs talia, vel talia fecerit peribit aĩa eius de populo ſuo. Iſta tñ dr̃ia non obſeruat ſemper, quia aliqñ ponitur occidetur, & tñ pertinet pœnæ determinatio, & inflictio ad iudices, ſicut patet in pręcepto de obſeruatione ſabbati. Dicitur enim, quod qui fecerit opus in ſabbato occidetur, vt patet Exodi 31. & trigeſimoquinto c. De hoc autem, quod hic dicitur intelligendum eſt, quòd illi qui accedebãt ad miniſtrandũ cum Leuitis, aut admouebãtur, vt deſiſterent, aut nõ. Si non admonebantur, & nõ deſiſtebant

bant pœna non pertinebat ad iudices, ſed ad Deum. Si verò iſte qui miniſtrabat deſiſtere nollet admonitus, tamquam violator legis per ſuperbiam occidebatur mandato iudicum, ſi eſſet perſona cui iudices imperare poſſent, quod dicitur propter regem Oziam, quia ille nō habebat aliquem ſuperiorem cum eſſet rex. Et ideo quamquam admonitus fuiſſet a ſacerdotibus, vt deſiſteret a miniſtrando, noluit deſiſtere: iō Deus percuſſit eum lepra, nec inflicta eſt aliqua pœna per iudices cum ſolum Deum habet vltorem patet 2. Paralip. 26. cap.

Quomodo extraneus, qui accederet ad Sanctuarium occideretur. Et quòd aliquæ res ſanctificabant tangentes, ſed aliquæ non. Et quòd nihil erat in Sanctuario ſanctius Arca. — *Quæſt.* XXVII.

ALIQVIS quæret quomodo dicitur hic, ꝙ extraneus, qui accederet ad Sanctuariū occideretur, quia videtur ꝙ accedendo ad rem ſacram incidebat quis in mortem. Et tamen eſt inconueniens, quia potius tangendo rem ſacram debet quis sāctificari, cum iſta ſit dignitas rei ſacræ, ꝙ non ſolum ipſa ſit ſancta, ſed etiam alias appropinquantes ſanctificet, ſic patet Leui. 6. ſ. Quicqd tetigerit carnes eius, i. ſacrificium sāctificabitur, ideſt ſanctum efficietur: hic autem eſt è contrario.

Dicendum ꝙ in veteri teſtamento erant quædam res ſanctæ, quæ ſanctificabant contingentes ſe: aliæ autem erant ſanctæ, ſed nō ſanctificabant. De primis patet, vt de carnibus, & ſanguine ſacrificiorum. De ſecundis patet, vt de toto Sanctuario, & generaliter de omnibus vaſis eius. Et patet hoc, qa ſolum Leui. 6. inuenitur de carnibus, & sāguine ſacrificiorum, ꝙ ſanctificarent res contingentes ſe: de nullo autē alio quantumcunque ſacro inuenitur, ꝙ ſanctificaret cōtingentem. Nam nihil erat ſanctius in toto Sanctuario, quàm arca fœderis, & tamē illa non ſanctificabat tangentes ſe. Cauſa differentiæ eſt, quia nullum de ſacris in veteri teſtamento ſanctificabat aliquid per ſolum contactum, ſed per præſentiam, & inexiſtētiam ſuam, quando ipſum nō ſeparabatur a re, in qua erat. Cum autem ſepararetur ceſſabat res illa eſſe ſanctificata. Ex quo ſequitur, ꝙ illę res ſanctę, quę erāt durę, & aſperę, vel ſiccę, & molles, ita ꝙ nulla pars earū adhęreret tangenti, non poterant ſanctificare tangētem. Illę vero res ſacrę, quę eſſent molles, & humidę, de quibus faciliter ſepararētur aliquę partes, quę adhęrerent tangenti, & manerent cum ipſo, ſanctificabant tangentem.

De primo patet, vt in toto Sanctuario, & in omnibus partibus, & vaſis eius, quia omnino erāt dura, aut ſaltem ſicca, quod dicimus propter operimenta, quorum quædam erant mollia, & tamen erant ſicca, durorum tamen, aut ſiccorū nulla pars adhęret tangēti. Ideo licet arca fœderis eſſet vas ſanctiſſimum totius Sanctuarij, quia tamen erat durum, & nulla pars eius poterat adhęrere tangenti, non ſanctificabat tāgens.

De ſecundo patet, in carnibus & ſanguine ſacrificiorum. Nam ſanguis eſt humidus, & fluens; & faciliter adhæret cuilibet rei, & infunditur ei, vt patet in veſte, quæ aſpergit ſanguine. De carnibus ſacrificiorum patet, quia illæ erant coctę, ſi eſſent partes illæ, q̄ proueniebant ſacerdoti, & offerentibus, vt inuenitur. 1. Reg. 2. Et de his propter ſuam teneritudinē, & humorem viſcoſum ſibi inexiſtentem, poterat inhęrere pars aliqua tangenti in carne hoīs, aut in veſte eius, & in talibus, quia manebāt actualiter ipſę partes rerum ſacrarum. ſ. partes ſanguinis aut carnium, dicebantur res ſic ꝯtingentes ſanctificatę, & quia non inueniunt

A tunc res ſacrę alię huiuſmodi, ideſt humidę, & adhęſibiles, erant iſtæ ſolę per quarum contactum ſanctificabat tangens, ſiue eſſet homo, ſiue vas, ſiue veſtes, ſiue quodlibet alterum, ſic dicitur Leui. 6. Quicquid tetigerit carnes eius ſanctificabitur. Iſta ſanctificatio non manebat in rebus illis, niſi quamdiu adhærerent illis actualiter aliquæ partes rerum ſacrarum: ablatis autem illis ceſſabat ſanctificatio. Ideo ſi homo contingeret ſanguinem, vel carnes ſacras, cū aliqua parte corporis ſui nuda, lauabat & defricabat partem illam in aquis quouſque nihil ibi maneret de carnibus, aut ſanguine ſacro, & tunc ceſſabat pars illa corporis eſſe B ſanctificata. Sed illa defricatio non fiebat in quolibet loco, ſed ſolum in Sanctuario, quia in aqua illa videbatur manſiſſe pars illa carnis, aut ſanguinis ſacri, qui prius adhęſerat corpori: ideo propter venerationem eius, debebat aqua illius lotionis fundi in Sāctuario. Si autem veſtis aſpergeretur ſanguine ſacro, aut contingeret carnes, lauabatur in Sanctuario, & tunc deſinebat eſſe ſanctificata, ſed aqua lotionis fundebatur in Sanctuario ſicut dictum eſt. Et quia iſtę carnes ſacrę coquebantur in vaſis aliquibus, ſanctificabantur illa vaſa, quia neceſſe erat adhęrere aliquid groſſum, aut ſubtile illis viſcoſum de carnibus, & quādiu illud haberent erant ſancta. Sed aut illa vaſa erant fictilia, aut ænea. Si fictilia, frangebantur ad hoc, ꝙ non poſſent poſtea ſeruire vſibus prophanis. Si autem erant C ęnea, non confringebantur, ſed lauabātur, & defricabantur fortiter in Sanctuario. De hoc patet Leui. 6. ſ. Quicquid tetigerit carnes eius ſanctificabitur. Si de ſanguine illius veſtis fuerit aſperſa, lauabitur in loco ſancto: vas autem fictile, in quo cocta eſt confringetur. Quòd ſi vas ęneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua.

Conſiderandum tamen, ꝙ iſtud erat verum de tactu principali, ſed non de ſecundario, quia tunc non ſanctificaretur res contingens. Vt ſiquis cū veſte ſua tangeret carnes ſacras, & adhęreret veſti aliqua pars carnium, ſanctificabatur veſtis, & tamen ſi poſtea illa veſtis adhuc habens partem carnium ſacrarum con- D tingeret alias res, non ſanctificabat eas, ſic patet Aggę. 2. c. ſ. Hæc dicit Dominus exercituum. interroga ſacerdotes legem. Si tulerit homo carnem ſanctificatam in ora veſtimenti ſui, & tetigerit de ſummitate eius panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum: nunquid ſanctificabitur? Reſpōdentes ſacerdotes dixerunt non. Et iſtud ponitur ibi pro vero. ſ. quia erat ſecundarius contactus.

Nunc reſpondendum eſt ad id, quod petebatur, & dicetur, ꝙ quędam ſacra ſanctificabāt. ſ. quia poterāt inhęrere tangentibus, ſed tabernaculum, & vaſa eius, nullum tangentem ſanctificabant. Et ideo ſiue Leuitę, ſiue extranei contingerent iſta, non poterāt ſanctificari per contactum.

Sed cum dicitur, quare occidebatur extraneus ac- E cedens ad Sanctuarium? Dicendum ꝙ non fiebat, qa tangebat rem ſacram, ſed quia per ſuperbiā faciebat contra prohibitionem Dei, vſurpando ſibi aliena. Nam nemo debet indifferenter ſibi aſſumere honorem, ſed qui vocatur a Deo ſicut Aaron. Ad Hebrę. 5. Nam ſi cōtactus rerum ſacrarum, eo ꝙ ſacra ſunt, faceret quem dignum morte, non ſolū extranei, ſed etiam Leuitæ tangentes morerent. quod falſum eſt. Et hoc quia pertinebat ad officium iſtorum illa tangere. De hoc dicit Auguſt. Quærendum eſt, quomodo dixerit in Leuitico. qui tetigerit ſanctum ſanctificabitur, cum hic dicat, alienigena q̄ tetigerit morietur, volens intelligi eos, qui non eſſent de Tribu Leui. an forte hic tetigerit ad obſequium dicitur ſeruitutis, quod a ſolis Leuitis deberi tabernaculo præcepit.

Cur extraneus accedens ad Sāctuariū occidebatur.

Sed cõſiderandum, ꝙ vbi litera noſtra dicit externus, qui acceſſerit: d cu litera ſecundum Augu. alienigena: ideo ipſe petit, quomodo hoc poſſit ſtare, & dicit, ꝙ accipitur improprie, qa alienigena in Iudęis, dicitur reſpectu aliarum gentium, quæ non erant Iſraelitæ, laici tamen reſpectu Leuitarum non dicũtur proprie alienigenę. Concedendum eſt a nobis: ideo Biblia illa, quæ eſt ſecundum Augu. improprie dixit. Sed noſtra, quæ eſt ſecundum tranſlationem Hiero. proprie habet, quia nõ dicit alienigena, ſed externus, ſcilicet, quiſquis externorũ acceſſerit occidetur. Sic etiam infra 3. cap. vbi habetur eadem ſententia, dicit, Externus qui ad miniſtrandum acceſſerit morietur. *Metabuntur autem caſtra filij Iſrael.* Hic agitur de fixione caſtrorum: nam Iſraelitæ proceſſuri erant per deſertum; ideo Deus dabat eis leges caſtrametationis, tã pro Leuitis, quàm pro alijs Iſraelitis. Nam poſſet inſurgere contentio de caſtrametatione, tam in popularibus, quàm in Leuitis, niſi vtriſque prouiſum eſſet. Quod autem dicitur hic filij Iſrael metabũtur caſtra; intelligitur de ſolis popularibus, qui vocantur filij Iſrael. De Leuitis autem infra ponitur regula, cum dicitur. Porro Leuitæ per gyrum Sanctuarij figent tentoria. dicitur hic metabuntur caſtra, ideſt figẽt, vel ſituabunt caſtra ſua. Et ſignificat hic caſtrum multitudinem hominum diſpoſitorum ad bellum, ſecundũ ꝙ manent in ſuis tentorijs, & vt melius dicamus multa tentoria ſimul vocantur caſtra. *Vnuſquiſque per turmas, & cuneos, atque exercitum ſuum.* Ideſt populares ponent ſua tentoria in multitudinibus ſuis, vbi ſunt loca eis aſſignata.

Et ponuntur hic tria nomina. ſ. turma, & cuneus, & exercitus: ad ſignificandum diuerſitatem multitudinum. Nam turma quamquam ſignificet proprię multitudinem. 30. virorum: tamen hic accipitur pro magna multitudine, vt pro vna multitudine tribus. Velut ſi diceretur, ꝙ Iſraelitæ figerent tẽtoria ſua ſinguli in tribubus ſuis.

Turma qd ſit.

Cuneus ſignificat multitudinem non magnam. Et dicẽt eſſe vnus cuneus, multitudo vnius familiæ, vel vnius domus. Nam ſicut in bello vadunt diſpoſitæ acies per diuerſas multitudines, quæ vocantur cunei; ita in iſtis caſtrametationibus ponebãtur diſtinctę multitudines, ſ. ꝙ in qualibet Tribu ponebantur familię diſtinctæ, & in qualibet familia recipiebat domus loca diuerſa. Et quantum ad hoc dicebantur eſſe cunei. Et erit ſenſus, ꝙ quilibet Iſraelita nõ ſolum caſtrametetur in turma ſua, ideſt in Tribu, ſed etiam in cuneo ſuo, ideſt in familia, vel domo, quia q erant de vna familia non poterant accipere locum ad caſtrametandũ inter eos, qui erant de alia familia; quãquam vtrique eſſent de eadem Tribu. Dicuntur autem caſtrametari ſinguli p exercitus ſuos, quia quælibet harum multitudinum vocabatur exercitus, ex eo ꝙ erant diſpoſita in modum exercitus. *Porro Leuitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria.* Hic ponitur de caſtrametatione Leuitarum, quia ſicut populares habebant inter ſe ſuas leges ad caſtrametandum; ita & Leuitæ habere debuerunt ne eſſet inter eos contentio. Et aſſignatur hic locus caſtrametationis eorum, ſ. apud Sanctuarium, quod dicitur hic per gyrum tabernaculi; ita ꝙ inter eos, & Sanctuarium non erant alij medij, ſed ipſi erant tantum cuſtodes Sanctuarij. Et per hoc quod dicitur hic de Leuitis, intelligendũ eſt etiam de ſacerdotibus: omnes enim Leuitę ſunt. Nam ipſi caſtrametabantur in circuitu Sanctuarij, ſicut alij Leuitę: immo in parte nobiliori, ſ. ad partem Orientalem in oſtio atrij, vt patet infra 3. cap. Et non ponitur hic modus caſtrametationis ſacerdotum, & Leuitarum, quia iſte habetur infra 3. cap. ſed ſolũ po-

Quid cuneus ſignificet.

F nitur locus, ſcilicet, quòd caſtrametarentur in circuitu tabernaculi. Et hoc ponitur ad differentiam popularium, qui non poterant caſtrametari apud ſanctuarium.

Ne fiat indignatio ſuper multitudine filiorum Iſrael. Subditur cauſa huius mandati, ſcilicet, quia ſi Leuitę non caſtrametarentur in circuitu tabernaculi, Iſraelitæ accederent ad figendum ibi caſtra ſua, & tunc oriret indignatio Dei ſuper populum.

Cauſa huius eſt, quia Deus volebat haberi in magna reuerentia ſanctuarium ſuum. Si autem cuilibet liceret accedere ad ſanctuarium non haberetur in reuerentia, ſed eſſet contemptibile. Deus autem volebat, vt homines cum timore accederent ad illud; vt

Quare Deus nolebat ꝙ filii Iſrael appropinquarent arcę fęderis.

G patet Leuitic. capitulo vigeſimoſexto, cum dicitur. Cuſtodite ſabbata mea, & pauete ad ſanctuariũ meũ. Ob hoc igitur voluit, ꝙ ſolum liceret Leuitis accedere ad ſanctuarium, & ſic alii reuererentur.

Alio modo dici poteſt, quòd Deus nolebat accedere aliquos ad ſanctuarium, niſi Leuitas, quantum ad miniſtrationem, & cuſtodiam, quia alii erant indigni. Nam in adoratione vituli omnes peccauerunt præter Leuitas. Ipſi autem exercuerunt vltionem in cęteros, vt patet Exod. capitulo trigeſimoſecundo. Et tunc elegit Deus Leuitas in miniſtros ſuos, vt aliqualiter colligitur, eodem capitulo, & ibi declaratum eſt. Et iſta fuit cauſa, quare Deus voluit accipere primogenitos Iſraelitarum in ſacerdotes, cum a principio primogeniti fungebantur ſacerdotio, ſed loco

H eorum iuſſit ſeparari Leuitas, vt patet infra tertio capitulo. Si igitur Iſraelitę, vel aliqui eorum accederent ad miniſtrandum, ſicut Leuitę, vel ad figendum tentoria in loco Leuitarum, oriretur indignatio Dei ſuper multitudinem. Nam ſi tota multitudo peccaret, rationabile erat ſuper eam totam oriri indignationẽ Dei, ſcilicet pœnam aliquam. Si autem aliqui de multitudine errarent in hoc, & non omnes, non puniretur tota multitudo, ſed illi ſolum, niſi forte tota multitudo conſentiens eſſet, quòd iſti accederent ad locũ prohibitum.

Et excubabunt in cuſtodijs tabernaculi teſtimonij. i. erunt cuſtodes vigilantes pro tabernaculo teſtimonii; ſcilicet, quòd ideo Leuitæ caſtrametabantur apud ſan-

I ctuarium, vt vigilarent, ne aliquis de popularibus auderet accedere ad tabernaculum teſtimonii. Si quis autem accederet, tam ipſi Leuitæ cuſtodes, quam populares accedentes, mortis rei erant, niſi forte populares præualuiſſent contra Leuitas: tunc enim totum ſcelus ingrauabatur ſuper populares. Secus autem ſi p negligentiam, vel conſenſum popularium hoc fieret. Nam tunc vtrorumque pęna erat.

Fecerunt ergo filij Iſrael iuxta omnia quæ præceperat dominus Moyſi. Hic ponitur completio prędictorum, ſcilicet, quod omnia fecerunt Iſraelitę, vt iuſſerat dominus. Hoc autem non poteſt referri, niſi ad ſeparationem caſtrorum a ſanctuario. Hoc enim pertinebat ad Iſraelitas. Non poteſt hoc intelligi de numeratio-

K ne, quia illam non fecerunt filii Iſrael, ſed ſolum Moyſes, & Aaron, adiunctis principibus. Etiam non poteſt referri ad ſeparationem Iſraelitarum a populo, & caſtrametationem circa ſanctuarium, quia hoc non fecerunt Iſraelitæ, ſed Leuitæ ſolum: ergo refertur ad caſtrametationem Iſraelitarum per turmas ſuas. Niſi forte accipiantur hic filii pro omnibus, tam Leuitis, quàm popularibus, quia tunc omnia ſupradicta fecerunt filii Iſrael, cum etiam ipſe Moyſes dicatur hoc modo filius Iſrael.

CAP.

CAP. II.

LOCVTVSQVE eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron dicens. Singuli per turmas ſigna, atque vexilla, & domos cognationum ſuarum caſtrametabuntur filij Iſrael per gyrum tabernaculi fęderis.

Summa eorũ quæ hic continentur.

B LOCVTVSQVE. In ſuperioribus agebatur de Iſraelitarum numeratione. Hic agitur de eorum caſtrametatione. Nam ad bellum procedentiũ ide eſt ordo, vt ſciatur primo quot ſunt bellatores, & qui ſunt, & ſub quibus principibus ſunt. Secundo, vt ſciatur qualiter ordinari debent in aciebus ſuis, & caſtrorum fixione. Ideo poſtquam ſupra dictum eſt de numero bellatorum, hic dicitur de caſtrametatione eorum. Erat autem duplex ordo Iſraelitarum, ſcilicet in procedendo, & in quieſcendo. De ordine procedendi habetur infra 10. cap. De modo manendi habetũ hic. Et diuiditur in duas partes; quia primo ponitur pręceptum de caſtrametãdo. Secũdo apponitur eius executio infra. *Feceruntque filij Iſrael,* Prima in duas: quia primo ponitur pręceptum in generali: deinde in ſpeciali. Secunda ibi. *Ad Orientem.* C Iſta ſecunda in quatuor, ſecundum ꝙ ponuntur quatuor loca caſtrametationum per quatuor vexilla. Secunda ibi. *In caſtris filiorum Ruben.* Tertia ibi. *Ad Occidentalem plagam.* Quarta ibi. *Ad Aquilonis partem.* Circa primum. *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen.* Hic ponitur de locutione Dei facta pro caſtrametatione.

An iſta locutio fuerit facta poſt præcedentem immediate. Quæſt. I.

IN qua quæret aliquis, an fuerit facta iſta locutio poſt illam, quæ habetur præcedenti cap. immediate, vel fuerit aliqua interpolatio. D Nam nemo poteſt dicere, ꝙ ea quæ habentur in toto iſto libro fuerint dicta ſimul, vel facta. Nam quędam dicta & facta ſunt in ſcdo anno egreſſionis de Aegypto: alia vero anno 40. ſicut declaratum fuit pręcedenti cap. Nam ea quæ habentur vſque ad 20. cap. pertinẽt ad annum ſecundum: quæ autem habentur a 20. cap. vſque ad finem, pertinent ad 40. annum. Ideo interpolationes fiunt inter ea, quę in hoc libro habentur.

Sed dicendum eſt, ꝙ quamquam velimus ponere interpolationem inter ea quæ habentur hic, & quæ habentur pręcedẽti cap. non poteſt eſſe interpolatio niſi dierum 20. Nam a die quo incępta ſunt ea, quæ habentur in principio huius libri, vſque ad diem quo expleta ſunt ea, quæ habẽtur infra 10. tranſierunt ſolum dies 20. E quia die primo menſis ſecundi incępta ſunt hęc, vt patet pręcedenti cap. & finita ſunt die 20. vt patet infra cap. 10.

Dicendum tamen eſt, ꝙ inter ea, quę habẽtur hic, & pręcedenti cap. non fuit vlla interpolatio, ſed ſub eadem prolatione dicta ſunt. Quia principium eorũ, quę hic habentur, poſitum fuit pręcedẽti cap. ſ. quòd Iſraelitæ caſtrametentur per turmas: hic autem ponitur modus eius. Non tamẽ eſt vllatenus rationabile, ꝙ præceptum in generali daretur vna vice, & altera præceptum in ſpeciali: quoniam tunc per primum pręceptum, quod erat in generali, nihil intelligeret. Nam in moralibus, ſermones vniuerſales sũt minus vtiles, iuxta Ariſt. 2. Ethi. Dicẽdum ergo eſt, quod illa quæ habentur ſupra de caſtrametatione, & quæ ha-

A bentur hic, ſimul dicta ſunt: fuit facta tamen iſta interpoſitio, tamquam vnus articulus, eo ꝙ hic dicitur in ſpeciali, quod ſupra ponebatur in generali. *Ad Moyſen, & Aaron.*

Quando Deus loquebatur Moyſi & Aaron ſimul, & quæ erat cauſa. Et in quo maior erat Aaron quàm Moyſes. Nec ille habuit vllam poteſtatem in negocijs populi. Quæſt. II.

B HIc fuit facta locutio ad hos duos. Raro tamẽ fiebat locutio, niſi ad Moyſen ſolum, vt patet ex diſcurſu omnium quatuor librorum Pentateuchi. Quando tñ Deus loquitur Moyſi, & Aaron ſimul, interdum apparet ratio quare hoc fiat: interdum autem nequaquam. Nam aliquando ea, quæ Deus dicit, pertinẽt valde ad Aaron, ſiue inquãtum eſt ſacerdos magnus, ſiue inquantum perſona priuata; & ꝙ tunc Deus loquatur Moyſi & Aaron, rationabile valde eſt. Nam interdũ ſoli Aaron loquitur, ſicut patet Leui. 10. cap. quando dixit ei, ne ſacerdotes biberent vinum tempore miniſtrationis ſuæ.

Quare tamẽ Deus hic locutus fuerit Moyſi & Aaron ſimul, non videtur eſſe ratio. Nam iſtud nõ pertinebat ad miniſterium Aaron, inquãtum ſacerdos, ſcilicet, quòd numerarẽtur Iſraelitę ſinguli in caſtris C ſuis, & figerent tentoria in locis conuenientibus ſibi. Hoc enim neque inquantũ ſacerdos erat, neque perſona priuata conueniebat ei, ſed magis hoc ptinebat ad directionem populi, de qua nihil ad Aaron, ſed ad ſolum Moyſen. In quo intelligendum eſt, ꝙ quantũ ad ea, quæ pertinebant ad ſacerdotium, & cultũ Dei, in ſacrificijs & ſimilibus, maior erat Aaron, ꝗ̃ Moyſes. Nam Aaron erat ſummus ſacerdos; Moyſes vero ſimplex Leuita, neque habebat poteſtatem vllam faciendi ſacrificia, vel accedendi ad altare, ſicut nec alij Leuitæ.

Nec valet ſi arguas, ꝙ ipſe fecerit omnia ſacrificia tempore conſecrationis ſacerdotum. Nam tunc ex D neceſſitate factum eſt, cum nõ eſſet aliquis, ꝗ poſſet cõſecrare ſacerdotes, & in talibus neceſſitatibus Leuitę poterant ſupplere locum ſacerdotum. Sic enim eſt factum tempore Ezechiæ regis, quando purgauit templũ a coinquinationibus, quas fecerant ibi reges Iuda, quia cum eſſent pauci ſacerdotes, non poterant ſufficere ad faciendũ ſacrificia, & adiuuerunt eos Leuitę. Sic patet 2. Paralip. cap. 29. cum dicitur. Sacerdotes vero pauci erant, neque poterant ſufficere, vt pelles holocauſtorum detraherent: vnde & Leuitę, fratres eorum, adiuuerunt eos donec impleretur opus, & conſecrarentur antiſtes.

Item poterat hoc facere Moyſes; quia eo tempore prohibitum nõ erat facere ſacrificium, non ſacerdotibus. Quod patet. Nam in monte Synai, oblata E ſunt holocauſta, & victimę pacificę in cõfirmatione legis, tamen non erat tunc aliquis ſacerdos, cum nõdum eſſet conſecratus Aaron, & filij ſui, ſed poſt mẽſes nouem conſecrati ſunt. ſ. in primo menſe anni ſecundi. Confirmatio autem legis facta eſt 3. mẽſe anni primi. De hoc Exo. 24. c. Non igiẽ arguitur aliqua poteſtas in Moyſe, quia potuerit facere ſacrificia tempore conſecrationis Aaron, & filiorum ſuorũ. Erat igitur Aaron maximus, quantum ad cultum Dei, tñ quãtum ad regimen populi, Moyſes erat maior; Aaron aũt nihil poterat. Qđ patet, quia ſolus Moyſes ſedebat ad iudicandũ, qñ venit Ietro ſocer ſuus de Madian, vt patet Exo. 18. c. Item patet hoc J. 11. c. Nam cũ Moyſes eſſet in ſepulchris concupiſcẽtiæ, & fleret populus ꝯ eum, vt daret ſibi carnes, cõqueſtus eſt ad

Dominum

Dominum dicens. Non poſſum ſolus ſuſtinere om- F
nem hunc populum,quia grauis mihi eſt. Sin aliter
tibi videtᷣ obſecro, vt interficias me, & inueniã gra-
tiam in oculis tuis. Et in eodem ca. ante hoc dicebatᷣ:
Cur afflixiſti ſeruum tuum, & quare nõ inuenio gra-
tiam coram te, & cur impoſuiſti pondus vniuerſi po-
puli huius ſuper me? nunquid ego concepi omnem
hanc multitudinem,vel genui eã,vt dicas mihi porta
eos in ſinu tuo? Idem patet Deut. 1.cap.cum dicitur.
Non poſſum ſolus ſuſtinere vos, q̃a Dominus Deus
veſter multiplicauit vos,& eſtis hodie,ſicut ſtellæ cę-
li plurimi. non valeo ſolus ſuſtinere veſtra pondera,
negocia, ac iurgia. Ecce enim qualiter conqueritur
Moyſes,ſe grauatum eſſe ſolum põdere vniuerſi po-
puli:& tamen non conquereretur hoc modo,ſi alius G
eſſet maior eo in regimine populi, vel æqualis ſibi,
vel ſaltem habens aliquantulam partem curæ: nam
ſiquis partem curæ haberet,etiam ſi paruam,non re-
ćte diceret Moyſes,quare impoſuiſti ſup me pondus
vniuerſi populi huius? Nullam ergo curam,vel aucto
ritatem habebat Aaron, vel aliquis alius ſuper popu-
lum, præter Moyſen eo tempore quo iſta dicta ſunt.
Sed dices,ꝙ quamquam tunc Aaron nõ haberet ali-
quam curã,vel iuriſdictionem,poſtea tamen habuit.
Reſpondendum eſt non ſtare. Nam quãdo Moyſes
conquerebatur Domino, vt ſupra dictum eſt,ꝓuidit
ei dando coadiutores, quãrum ad expeditionem ne-
gociorum, vt non grauaretᷣ ſolus Moyſes: illi tñ non
habebant auctoritatem ſuper populum mandãdi ſi-
cut Moyſes,ſed ſolum iudicandi in cauſis ſm legem, H
vt exprimitur Deut. 1.c.cum dicitur.Nõ valeo ſolus
ſuſtinere veſtra negocia,& pondus. Et tunc ſubditur
de conſtitutione iudicum adiuuantiũ Moyſen, & de
mandatis q̃ dedit illis Moyſes dicens. Audite illos,&
quod iuſtũ eſt iudicate,ſiue ciuis ille ſit, ſiue peregri-
nus: nulla erit diſtantia perſonarum.Iſta aũt ſolũ ſunt
præcepta ad iudicantem, & non ad habentem pote-
ſtatem ſimpliciter, ſicut princeps, vel dux. Ergo q̃q̃
eſſet diſtributa pars quędam negociorum paruorũ ꝑ
iſtos: tñ auctoritas pręcipiendi manebat apud ſolum
Moyſen.etiam iſti non habebant ſimpliciter auctori
tatem iudicãdi,ſed ſolũ in paruis cauſis,vt patet Exo.
18.& Deut.1.ca.q̃q̃ ergo Aaron eſſet vnus de iſtis 70.
viris datis Moyſi in coadiutores, non haberet cẽteſi- I
mam partem,neque milleſimam auctoritatẽ,quã ha
bebat Moyſes. Item adhuc dicendum eſt,quantũ ad
iſtum modũ,Aaron nullam poteſtatẽ habuiſſe ſuper
populũ, quia ipſe non fuit vnus de 70. datis Moyſi in
coadiutores: nã illi de popularibus electi ſunt,vt col-
ligitᷣ. j.11.c.& Deut.c.1. Aaron aũt non pertinebat ad
hanc profeſſionem: ergo non habebat aliq̃ auctorita
tem ſuper populũ.Quantum ad hęc igitᷣ quę pertine-
bãt ad directionem populi, nihil ꝑtinebat ad Aaron.
Deus tñ locutus fuit ad ipſum, & ad Moyſen,& q̃dã
alia ſunt, q̃ videntur pertinere ad Aaron: & tñ Deus
non dixit ei, ſicut de eiectione immũdorũ de caſtris,
& de ſacrificijs zelotypię, & Nazarçorum. Hęc.n.ad
ſacerdotẽ ꝑtinẽt. Deus tñ ſoli Moyſi illa dixit,vt pa- K
tet j.5. & 6.c. Dicẽdum ergo non apparere hic aliq̃
rõnem,quare Deus locutus fuerit iſta ad Moyſen,&
Aarõ,niſi dicatᷣ ꝙ Aaron erat coadiutor Moyſi,quã-
tũ ad executionẽ horum. Nã p̄cedẽn.c.dixerat Deus
ꝙ Moyſes, & Aaron numerarent oẽm populũ ꝑ tri-
bus ſuas familias,ac domos: ſicut ergo ad numeran-
dũ traditus fuit Aaron ſocius Moyſi,ita ad diſtribuẽ-
dum ꝑ caſtra, & manſiones,ſ. ꝙ facerent quẽlibet fi-
gere tẽtoriũ ſuũ in tribu ſua,& familia,ac domo. Et
q̃a hoc aliquãtũ laboris erat,& nõ expleret illud ꝯue
niẽter,& faciliter ꝑ ſe Moyſes, datᷣ eſt igitᷣ ſibi coad-
iutor Aaron: & ob hoc locutus fuit Deus ad vtrũq;.

Quare dicat Deum fuiſſe locutum Aarõ ſimul cũ Moyſe.

Vbi locutus fuerit Deus Moyſi, & Aaron.
Quæſt. III.

SED nunc quęret aliquis: vbi locutus fuit Deus
Moyſi, & Aaron. Erant enim tria loca in qui-
bus Deus ſolitus erat loqui Moyſi. ſ. propitiato-
rium, & oſtium tabernaculi,& columna nubis:
de quibus dictum eſt pręce.c.Non tñ poteſt dici, ꝙ in
quolibet horum fuerit Deus locutus Moyſi,& Aarõ.
Nam ſi Moyſi ſoli loqueretur potuiſſet in quolibet
horum loqui: tñ ad Aaron,& Moyſen non potuit loq
in propitiatorio:Cauſa eſt,quia licet Moyſes introiret
in ſancta Sãctorum quandocunque vellet, vt colligitᷣ.
infra 7.c.in fi.tñ nõ erat licitũ Aaron ingredi in ſancta
G Sãctorum, niſi ſemel in anno in die propitiationis.Et
ſi alio tẽpore ingrederetur moreretur, vt patet Leui.
16 & ad Hebr 9. c.nunc tamen non erat ſimile. Aliqs
tamen forte dicere poterat, ꝙ nunc erat dies ꝓpitia-
tionis, qñ iuſſa eſt fieri numeratio, & ſic potuit ingre-
di Aaron in ſancta Sãctorum, & cum eo Moyſes,&
ibi Deus proponeret eis iſta. Rñdendum eſt nõ poſſe
ſtare. Nam dum Iſraelitę fuerunt in deſerto nunquã
fuit factum feſtum propitiationis, vt probatum fuit
Leui.16.circa principium. Item dato, ꝙ fieret quoli-
bet anno in deſerto feſtum propitiationis,nõ poterat
dici, ꝙ nunc eſſet feſtum propitiationis, quando iſta
dicta ſunt. Nam feſtum propitiationis erat menſe 7.
die 10.menſis, vt patet Leu.16. & 23.c.& infra 29.c.
Nunc tamen erat menſis ſecundus:ergo non poterat
H fieri feſtum propitiationis,quod patet, quia ea,q̃ hñtᷣ
a principio huius libri incępta ſunt prima die menſis
ſecundi, vt patet pręce.c. & finita ſunt 20.die menſis
eiuſdem vſque ad c.10.vt patet infra c.10. Item dato,
ꝙ eſſet feſtum propitiationis hoc tempore quo facta
fuit iſta locutio: tamen Moyſes, & Aaron non ingre-
derentur ſimul in ſancta Sanctorũ,quia iuſſerat Deus,
vt eo tp̄e quo intraret ſacerdos in ſancta Sanctorum,
nullus hõ eſſet in ſanctuario,vt patet Leui.16.ca.ergo
Moyſes non intraret,& ſic neceſſe eſt dici,ꝙ Moyſes,
& Aaron nõ introierunt ſimul in ſancta Sanctorũ ad
hoc,ꝙ Deus loqueretur eis.Itẽ quia nunq̃ ingredieba
tur aliquis in ſancta Sãctorũ, niſi cũ iret cũ propoſito
quærendi aliquid a dño. Hic tñ non vrᷣ,ꝙ Moyſes, &
I Aaron iuerint ad conſulendum dñm,ſed ipſe locutus
fuerit eis,ergo erat alius locus. Sedᵒ locus in quo loq
poterat Deus Moyſi, & Aaron erat oſtium taberna-
culi: ibi.n.aliqñ Deus loquebatur, vt patet Exod.29.c.
& ad ipſum locum non erat prohibitum Aaron acce-
dere. Tertius locus erat colũna nubis,ſiue in caſtris,
ſiue extra caſtra: ibi.n. Deus aliqñ loquebatur Moyſi,
vt patet Exod.16.c.vbi apparuit gloria dñi in nube, &
locutus fuit ad Moyſen. Sed quis locus horũ fuerit,
magis vrᷣ ꝙ fuerit oſtium tabernaculi: nam ibi iterum
fuerat locutus Deus Aaron, & deſcendit in nube, vt
patet j.12.c.cum drᷣ. Egredimini vos tantum tres ad
tabernaculum fęderis. Cumque fuiſſent egreſſi deſcẽ
dit dñs in columna nubis,& ſtetit in introitu taberna-
K culi vocans Aaron,& Mariã. Quamquam poterat ſa-
tis dici, ꝙ locutio iſta fuerit facta in nube extra ſan-
ctuarium. Nam infra c.12.ſatis colligitur, ꝙ Deus lo-
cutus fuerit primo Marię, & Moyſi, & Aaron extra
ſanctuarium deinde in ſanctuario. *Singuli per turmas.*
In iſta parte ponitur pręceptum de caſtrametatione
popularium,& iubetur, ꝙ ſinguli caſtrametentur per
turmas cognationum ſuarum. Et ponitur hic turma
ſignificans multitudinem magnam, ſ. multitudinem
tribus, vel familię proprie, tamen dicitur turma mul-
titudo 30 bellatorum. Et dicitur turma, quaſi turba
ad turbandum facta, quia ſic diſpoſitę ſunt turmę, vt
faciant impetũ in hoſtes, quamquã in his differentia
eſt

In tribus locis ſolebat Deus loq Moyſi.

Feſtũ propitiationis quo tp̄e fiebat.

eſt ſecundum Iſido. in 9. Etym. & Vegetium in lib. de re militari, quia multitudo 20. bellatorum, ſi pedites ſunt, vocatur turma, ſi autem ſunt equites vocatur ala. Et hoc poteſt intelligi hic pro diuerſis multitudinibus, quæ erant in qualibet tribu. ſ. multitudines familiarum, & domorum; & quælibet illarum multitudinum erat diſpoſita in vnum cuneum ad turbandum hoſtes, ſi eſſet diſpoſitio bellica. Ideo litera noſtra poſuit nomina diſpoſitionum bellicarum. *Per ſigna, atque vexilla.* Ideſt iſtę tribus ordinabuntur per ſigna, & vexilla.

Quomodo figuranda ſint in quadro caſtra Leuitarum, Quæſt. IIII.

PRo quo ſciendum eſt, ꝙ ſecundum ꝙ ex litera patet caſtra filiorum Iſrael erãt diſpoſita in quadrum, & iſta eſt diſpoſitio bellica. Nã dicit Vegetius in li. de re militari, ꝙ optimus ſitus caſtrorum eſt figura quadrata. Et ſic ſemper debent ſituari, niſi forte diſpoſitio loci impediat. Et in hoc accipienda eſt talis figura, ꝙ ſit vnum quadratũ ęquilaterum, & in medio eius ſit vnus pũctus, in quo ſe interſecant diametri ducti a quatuor angulis, & ille punctus eſt quaſi centrum. hac figura locata ponatur in centro eius tabernaculum teſtimonij, & ꝑ circuitum iſtius fiat vna diſpoſitio quadrata, ſcilicet, ꝙ ſit vnum quadratum paruum, inter quadratum magnum, & in iſto paruo quadrato ſignentur quatuor puncta ad quatuor partes cęli. ſ. Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem, & in ijs quatuor punctis diſponant̃ quatuor manſiones. In parte Orientali, quæ eſt ad oſtium tabernaculi atrij, erant ſacerdotes & Moyſes. Ad partem Meridianam caſtrametabantur Caathitę, qui erãt in prima familia Leuitarũ. Ad partem vero Occidẽtalem caſtrametabant̃ Gerſonitę, qui erant in familia ſecunda Leuitarum. Ad partem autem Aquilonarem caſtrametabantur Meraritę; & iſta erat tertia familia Leuitarum. Iſta eſt diſpoſitio caſtrorum Leuitarum in figura quadrata ꝑ circuitum Sanctuarij. Figura autem caſtrametationis popularium erat in quadrato maiori; & in illo aſſignentur alia quatuor puncta, ſcilicet, Oriens, Occiden, Aquilo, & Auſter. In puncto autem Orientali erat vnum vexillum filiorum Iudæ, & ibi erant tres Tribus, ſcilicet, Iudæ, & Iſſachar, atque Zabulon. In puncto Occidentali erat aliud vexillum filiorum Ephraim, & cũ illo tres Tribus. ſ. Ephraim, & Manaſſe & Beniamin. In puncto Aquilonis erat aliud vexillũ filiorum Dan: & in iſto erant tres Tribus. ſ. Dan, & Aſer, & Neptalim. In puncto Auſtri erat alterũ vexillum filiorum Ruben, & cum eo tres Tribus erãt, ſcilicet, Ruben, & Symeon, & Gad. Ecce enim qualiter ſic habebat diſtributio caſtrorum Leuitarum, & Iſraelitarum in duobus quadratis maiori, & minori; quorum alterum erat in altero. De ſituatione Leuitarum habetur ſeq. c. De ſituatione autem populariũ habetur hic. Totum autem patere poteſt in figura, quæ infra in margine deſcribetur, *Signa, atque vexilla.*

Quid ſignificet vexillum, & quid ſignum, & an ſignum, & vexillum ſint idem. Et quæ ſit opin. Iudæorum de figuris vexillorum, & quæ figuræ eſſent in quolibet vexillo. Quæſt. V.

POteſt intelligi dupliciter hoc. Vno modo ꝙ iſta ponantur tamq̃ duo, & hoc modo dicimus vexilla eſſe regũ, & magnorũ principum: ſigna aũt ſunt quorumcunq; militũ, ſiue per ſe, ſiue cũ rege militantium. Alio modo põt

A intelligi; ꝙ ponant̃ hic tamq̃ vnum, ſed vnũ ſit expoſitiuum alterius. Primo mõ erit ſenſus, ꝙ Iſraelitę diſtinguebant̃ per ſigna, & vexilla; ita ꝙ eſſent quatuor vexilla principalia, tãquam regalia; & ſub iſtis eſſent Tribus, ſ. ſub quolibet vexillo tres Tribus ſm aſſignationẽ ſ. factam, & quę. ĩ. hr̃ in litera. Signum dr̃ eſſe vexillum paruũ: & iſto mõ q̃q̃ tres Tribus eſſent ſub vno vexillo, tñ credendum eſt, ꝙ q̃libet earũ haberet ꝑ ſe vnum ſignum, ꝓter Tribũ principalẽ, cuius erit ipſum vexillum diſtinctiuũ caſtrametationis. Deinde q̃libet familia haberet ꝑ ſe vnum vexillũ ꝯgregationis ſuę, & iſtud vocat̃ ſignum. Poſtea aũt quęlibet do

B mus ſub familia haberet vnũ vexillũ, qđ eſt ſignũ, & ſic eſſent ſolum quatuor vexilla in tota ꝯgregatione Iſraelitarũ, ſed forte eſſent plura, quã mille ſigna. Sic aũt in bellis eſt, quia ſolũ eſt vnum vexillũ, ſed plura ſigna ſunt militũ. Iſte ſenſus eſt rõnabilis, & vr̃ velle hunc litera noſtra diſtinguẽs ſigna, & vexilla ſm morem latinum. Alio mõ poſſunt intelligi iſta duo, ita ꝙ vnum ſit expoſitiuũ alterius, & intelligetur ꝑ ſigna, & vexilla, i. per vexilla quę ſunt ſignata, vel figurata. Et hunc ſenſum ſequunt̃ Hebręi; dicentes, ꝙ in illis quatuor vexillis erant picturę notificantes Tribus, q̃ erant ſub illis vexillis. Vñ dicit Rabbi Abra. Aben Azra, ꝙ erãt in iſtis vexillis illę figuræ, q̃ hñr Ezechi. 1. & 10. c. ſ. aquilę, & hominis, & Leonis, & tauri. In vexillo filiorum Iudę erat figura aquilę, quia excelle-

C bat alias Tribus in poteſtate regnatiua. In vexillo filiorum Ephraim erat leo, quia iſti ſimiliter regnauerũt, vt filij Iudę. In vexillo filiorum Ruben erat hõ. In vexillo filiorum Dan erat figura bouis. Sed iſta nõ multum vñr, quia nondum fuerat facta reuelatio illa de quatuor animalibus: fuit. n. illa poſtea ꝑ multa tp̃a facta Ezechieli eum eſſet in Babylone apud fluuium Chobar, vt patet Ezech. c. 1. Itẽ patet hoc, quia iſtę figurę non multũ applicant̃ ad ſignificandã ꝓprietatẽ repertã in his Tribubus ſi inquirat̃, qñ tñ fit aliqua figura diſtinctiua in vexillis ſemper figurant̃ ibi arma dñorum illius vexilli. Alij Iudęi dicunt, ꝙ erãt in vexillis iſtis deſcripta alia ſigna. ſ. ĩ vexillo Iudæ fuit leo

D figuratus; quia p̄dixerat Iacob de illo, ꝙ eſſet leo, vt patet Gen. 49. c. ſ. Catulus leonis Iuda. In vexillo Ruben erat figura hoĩs, q̃a ille fuit primus hõ de ſemine Iacob, vt patet Gene. 29. c. In vexillo Ephraim fuit figuratus bos, q̃a in benedictione Ioſeph dictũ fuit, ꝙ eſſet taurus, vt patet Deuter. 33. c. ſ. Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius. In vexillo Dan erat figura ſerpentis, quia dictum eſt de eo Gen. 49. fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita. Et iſta figuratio videbatur adhuc conuenientior, quã prima. Verius tñ eſt, ꝙ accipiant̃ hic ſigna, & vexilla tãquã aliqua diſtincta ſicut primo dicebat̃: & tñ adhuc exiſtente hoc in ſignis, & vexillis eſsẽt aliquę figurę diſtinctiuę locorũ caſtrametationis, alioquin ſi eſſent omnia vexilla, & ſigna habentia eundem colorem, & non diſtincta in

E figuratione, non videret̃ aliquid, per qđ diſtingueret̃ caſtrametatio vnius tribus, vel familiæ ab altera.

An Aegyptij numerentur in hac ſumma, & an caſtrametarentur ſub quatuor vexillis filiorum Iſrael. Quæſt. VI.

ALiquis quæret circa Aegyptios aſcendentes cũ Iudęis, an numerarentur hic, in hac ſumma, quę hr̃ hic pręceden. ca. Nam Exo. 12. dr̃ ꝙ aſcenderunt ſexcenta millia Iudęorum peditum de Aegypto, & cum eis vulgus promiſcuum innumerabile. Rñdebit aliquis, ꝙ hic non fuerunt iſti numerati, quia iam mortui fuerunt in adoratione vituli, quia credendũ eſt, ꝙ omnes ipſi

perierunt;

perierunt; cum oẽs veriſimile eſt adorauiſſe, qa erãt aſſueti in Aegypto ad idolatriam. Dicendũ non ſtare, quia poſt receſſum de monte Synai in manſione, quę dr̃ ſepulchra cõcupiſcentiæ dr̃ de Aegyptijs aſcẽdẽtibus cũ Iſraelitis, ꝙ deſiderauerint carnes, vt patet j.11.c. vulgus quippe promiſcuũ, qđ aſcẽderat cum eis, flagrauit deſiderio carnium ſedens, & flens: ergo non fuerant mortui in adoratione vituli. Dicẽdum tñ eſt, ꝙ non fuerunt computati in hac ſumma, quia hic ponitur ſumma cuiuslibet tribus Iſrael determinatè: & poſtea colligitur ex eis vna totalis ſumma: ſi tñ in hac ſumma ſexcentorum trium millũ includerentur Aegyptij aſcendentes, poneretur alia ſumma ſeparatà, quę coniuncta cum ſummis cuiuslibet Tribus faceret maiorem ſummam, q̃ ſit iſta, qa iſta colligitur ex ſummis ſolis duodecim Tribuum Iſrael. Dicendum ergo ꝙ non fuerunt computati Aegyptij aſcendentes cum Iſraelitis, ſed ſoli Iſraelitæ, quia iſti erant principales: alij autem erant aduenæ; ideo non curabatur de numero eorum. Et ſic factũ eſt in exitu de Aegypto, quia dictum eſt, ꝙ Iſraelitæ erant quaſi ſexcenta millia, de Aegyptijs autem non fuit expreſſus numerus; ſed dictum eſt, quòd erat vulgus promiſcuum innumerabile.

An Aegyptij caſtrametarentur ſub quatuor vexillis filiorum Iſrael. Quæſt. VII.

QVAERETVR adhuc de caſtrametatione horum. ſ. an caſtrametarẽtur ſub iſtis quatuor vexillis filiorum Iſrael. Rñdebit aliquis ꝙ non, quia iubebatur, ꝙ quilibet caſtrametaretur per familias, & domos patrum ſuorũ Aegyptij tamen non pertinebant ad Tribus Iſrael. Sed dicet aliquis ꝙ iſti manebant extra caſtra Iſraelitarum. Rñdendum eſt falſum eſſe, quia j.11.c. dr̃ ꝙ vulgus promiſcuum Aegyptiorum flagrauit deſiderio carniũ, & fleuit iunctis filijs Iſrael: ſi tñ eſſet extra caſtra eorum non ſtaret hoc. Dicendum igit̃ ꝙ erãt Aegyptij in caſtris Iſraelitarũ ſub vexillis eorum, nec in hoc infringebat̃ p̃ceptum de caſtrametatione ſingulorũ p vexilla cognationum, & domorũ ſuarũ, qa hoc intelligit̃ quantum ad Iſraelitas, ſed nõ de Aegyptijs, qui de nulla Tribu erãt. *Et domos cognationum ſuarum.* i. quilibet caſtramerabatur in domo pertinẽte ad ſuam cognationẽ, ſ. ꝙ erãt diſtinctę tribus p familias & domos, & quęlibet domus, & familia erat per ſe. Quilibet aũt de Iſraelitis ad caſtrametandũ debebat reſpicere tria ſigna. ſ. vexillũ principale Tribus, & vexillum familię, & vexillum domus, q̃ erat minor cõgregatio. *Caſtrametabuntur filij Iſrael per gyrum tabernaculi teſtimonij.* Contra hoc aliquis arguet, quia s̃. dr̃ ꝙ Leuitę figerent tentoria ſua in circuitu tabernaculi, ne accederet aliquis de Iſraelitis, quia ſi accederet fieret indignatio ſuper populum, vt patet pręce. ca. Rñdendum eſt, ꝙ tã Leuitę, q̃ Iſraelitę populares in circuitu tabernaculi caſtrametabant̃, ſed quidã figebãt caſtra coniuncta Sanctuario: alij vero caſtra diſtantia. Nam Leuitę ponebant tentoria ſua in quadro minori immediatè in circuitu tabernaculi: Iſraelitę aũt populares ponebant caſtra in quadro maiori in circuitu Leuitarum & Sanctuarij: nam cũ circundarent Leuitas; neceſſe erat, vt ẽt circũdarẽt Sanctuariũ, qđ erat clauſũ inter Leuitas; & hoc mõ Iſraelitæ erãt in circuitu Leuitarũ immediatè caſtrametãtes; & in circuitu tabernaculi mediatè. Aliqs forte poterit aliter rñdere, ſ. ꝙ p filios Iſrael, q hic noiant̃ itelligant̃ ſolũ Leuitę, & iſti figebãt caſtra in circuitu tabernaculi immediatè. declarat̃ iſta caſtrametatio, ꝙ intelligat̃ de 12. Tribubus Iſrael, cũ deſcribat̃ modus eorum. j. in lr̃a: de Leuitis aũt nihil tangitur hic, ſed s̃. pręce. ca. & j. ſeq.

F Ad orientẽ Iudas figet tẽtoria per turmas
exercitus ſui: eritque princeps filiorum eius
Naaſon filius Aminadab. Et omnis de ſtirpe
eius ſumma pugnantiũ ſeptuagintaquatuor
millia ſexcenti. Iuxta eum caſtrametati ſunt
de tribu Iſſachar: quorum princeps fuit Nathanael filius Suar, & omnis numerus pu-
gnatorum eius quinquagintaquatuor millia
quadringenti. In tribu Zabulõ princeps fuit
Heliab filius Helan: omniſque de ſtirpe eius
G exercitus pugnatorum quinquagintaſeptẽ
millia quadringenti. Vniuerſi, qui in caſtris
Iudę enumerati ſunt, fuerũt centũoctoginta
ſex millia quadringenti: Et per turmas ſuas
primi egredientur. In caſtris filiorum Rubẽ
ad meridianam plagam erit princeps Eliſur
filius Sedeur, & cunctus exercitus pugnatorũ
eius, qui numerati ſunt quadragintaſex millia quingenti. Iuxta eum caſtrametati ſunt
de tribu Symeõ: quorum princeps fuit Salamiel filius Suri Saddai, & cunctus exercitus
H pugnatorum eius, qui numerati ſunt quin-
quagintanouem millia trecẽti. In tribu Gad
princeps fuit Beliaſaph filius Duel, & cũctus
exercitus pugnatorum eius, qui numerati
ſunt quadragintaquinque millia ſexcẽtiqn-
quaginta. Omnes qui recenſiti ſunt in caſtris
Ruben centumquinquaginta millia, & mille quadringenti quinquaginta per turmas
ſuas, in ſecundo loco proficiſcentur. Leuabitur autem tabernaculum teſtimonij per offi-
I cia Leuitarum, & turmas eorum. quomodo
erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca,
& ordines ſuos proficiſcentur.

Ordo caſtrametandi.

Ad orientem Iudas figet tentoria. Hic ponit̃ in ſpeciali modus caſtrametationis Iſraelitarum, & ponitur primo vexillum ad partem orientalem, quia iſta eſt pars dignior, & iſti ſunt, qui primo mouebant caſtra, qñ p̃gendum erat, vt patet infra 10. c. Et dicitur hic, ꝙ Iudas figet tentoria ſua ad orientem non ſolus ipſe, ſed alię duę Tribus cum eo, ſcilicet Zabulon, & Iſſachar, vt patet immediatè. Et videtur, quòd fuerit facta iſta
K caſtrametatio hoc modo. ſ. ꝙ Tribus Iudę eſſet directè ad frontem Orientis, & Tribus Iſſachar, & Zabulon ad duo latera, & ſic de alijs vexillis Occidentali, & Auſtrali atque Boreali. Et iſte eſt modus quo diſpónimus in circuitu totius mundi 12. ventos. nam ponimus 4. vẽtos principales quatuor punctis mũdi Oriẽtali, Occidentali, Auſtrali, & Aquilonari. cuilibet iſtorum damus duos ventos collaterales, ita quòd vnus ſit ad vnam partẽ, & alius ad alteram, ita erat de quatuor vexillis, quatuor Tribuum principalium, quia iſta erant in quatuor partibus mundi. alię autem Tribus minus principales erant collaterales iſtis. *Per turmas exercitus ſui.* Hic ponitur modus caſtrametationis,

Modus caſtrametationis Iſraelitarum in ſpeciali

Comparatio 12. tribuũ Iſrael ad 12. ventos.

A & dicitur ꝙ erat diſpoſita iſta Tribus Iuda ꝑ turmas exercitus ſui, ideſt, ꝙ tota ipſa Tribus erat quaſi vnus exercitus, & habebat in ſe multas turmas, & hoc verum eſt, quia quęlibet Tribus habebat in ſe multas familias, & quęlibet familia habebat multas domos, & iſtę domus vocabantur turmę, quia erant paruę multitudines diſpoſitę modo bellico; ſicut in bello ſunt turmæ, & ex hoc patet, ꝙ non erat tota Tribus poſita in vno cumulo, ſed erat diuiſa in multas partes, & quęlibet harum partium vocatur turma. *Eritque princeps filiorum eius Naaſon*. Ideſt princeps filiorum Iudæ in exercitu ſuo erit Naaſon. Iſte ponebatur princeps in Tribu Iuda; quia veniebat per lineam primogeni- **B** torum, computando a Iuda, vſque ad ipſum. Et dicitꝰ ꝙ iſte erit princeps. ſ. tempore quo iſta numeratio facta eſt: in alia tñ numeratione non fuit princeps. Nã iſte mortuus eſt in deſerto, ſicut omnes alij q numerari erant a 20. annis. ſ. de quo ĩ. 14. c. ſucceſſit autem ei Salmon filius eius: & iſte erat princeps, qñ Iſraelitę trãſierunt Iordanem, & ipſe duxit in vxorem Raab, q̃ abſconderat exploratores, & de Genealogia iſtius venit Saluator, vt patet Mat. 1. c. Iſte Naaſon fuit frater Eliſabeth vxoris Aaron, vt patet Exo. 6. c. de iſto principe habetur. ĩ. 7. c. qm̃ iſte fuit, qui primus obtulit inter omnes principes Iſraelitarũ in dedicatione Sanctuarij, vt patet. ĩ. 7. c. *Filius Aminadab*. Iſte Aminadab mortuus fuit in Aegypto, ideo nunquam fuit princeps in Tribu Iuda: ſed primus princeps in deſer- **C** to fuit in hac Tribu Naaſon. *Omnis de ſtirpe eius ſumma pugnantium*. Hic ponitur numerus pugnatorũ in Tribu Iuda, & repetitur hic ſumma quę poſita fuerat p̃ceden. c. In quo aduertendum eſt, ꝙ cum inter ea, q̃ dicta ſunt pręceden. ca. & ea quę dñr hic non interciderit aliquod tempus; eędem ſummę ponuntur hic quantum ad oẽs Tribus, & ſuperius, ſed ſ. ponebãtur ſummę ad hoc, ꝙ ſciret̃ numerus oĩum Iſraelitarũ: hic añt ponitur ſumma ad ſciendum quot erant ſub quolibet vexillo. & cum dicitur hic. *Omnis de ſtirpe eius*. Summa non refertur ad Naaſon, de quo immediate dictũ fuerat; ſed ad Tribum Iuda: qm̃ de linea Naaſon non erant omnes iſti qui numerantur hic. **D** *Iuxta eum caſtrametati ſunt de Tribu Iſachar*. Hic ponunt̃ bellatores ſecundæ Tribus, q̃ erat cũ Iuda. ſ. Tribus Iſachar. Iſta enim fuit ſimul cum Tribu Iuda ad partem Occidentalem ad vnum latus, & ponuntur hic tres fratres eiuſdem mãtris qui nati ſunt ſucceſſiuè, Primò enim natus eſt Iudas, ſecundò Iſachar, tertiò Zabulon, vt patet Gen. 29. & 30. c. Alij enim fuerunt ante iſtos. ſ. Ruben, Symeon, & Leui: & tamen nulli fuerunt medij inter iſtos, vt patet pręalle. ca. Ponitur tamen Iudas ante Iſachar, & Zabulon, quia fuit prior dignitate, & natiuitate: ponitur añt Iſachar antę Zabulon, quia fuit prior natiuitate, vt patet Genę. 30. c. *In Tribu Zabulon*. Hic ponitur tertia Tribus, q̃ erat ſub vexillo Iudæ, & ponuntur bellatores: tanta. n. ſumma eius eſt, quæ habetur hic ſicut ea, quę habetur præce. **E** ca. & idem princeps exercitus, quia totum fuit in eodem tẽpore, ſed ſolum ibi numerabant̃ ſimpliciter: hic autem collocantur in caſtris, & repetit̃ numerus eorum. *Vniuerſi qui in caſtris Iudæ annumerati ſunt*. Hic ponitur ſumma omnium, qui erãt ſub vexillo Iudæ, & iſta eſt ſumma differens a modis ſummarum, quæ habentur pręceden. ca. quia ibi ſolum ſumabat̃ quælibet tribus per ſe: deinde ab omnibus Tribubus eliciebatur vna ſumma. Hic autem numeratur per ſe quælibet Tribus, & poſtea ponitur vna ſumma omnium Tribuum: ponitur etiam tertia ſumma, q̃ eſt quarumlibet trium Tribuum manentium ſub eodẽ vexillo: & iſta tertia non habetur pręceden. cap. quia iſta pertinent ad caſtrametationem, & dicuntur hic

A eſſe caſtra filiorũ Iuda tres Tribus, quia tam ipſa Tribus Iuda, q̃ alię duę computãtur in caſtris Iudæ, eo ꝙ Tribus Iudę eſſet principalior; & ita erat in alijs tribus caſtrametationibus, quia denominatur caſtrum, vel exercitus a Tribu illa, cui erat vexillum. *In caſtris filiorum Ruben ad Meridianam plagam*. Hic ponitur ſecũdum vexillum in caſtrametatione Iſraelitarũ, quod erat ad partem Meridianam, & erat filiorum Ruben.

Quare Ruben cum eſſet primogenitus non fuit poſitus ad partem Orientalem, ſed Iudas. Et quare cum Ruben fuit Symeon & Gad. Quæſt. VIII.

B NON fuit autem Rubẽ ita excellens ſicut Iudas: quoniã perdidit primogenita ſua, vt patet Gen. 49. c. ideo nõ poſitus fuit in parte Orientali, ſed in meridiana; & tñ in exercitu ſuo triũ Tribuũ ipſe fuit dux, ſ. in Symeon, & Gad. Et ratio huius eſt, quia Ruben excedebat in primogenitura ſecundum carnem Symeonem; etiã ſi non mãſiſſent iura primogenitutę. in dignitate autem non erant inęquales, quia ſicut Ruben vituperatus eſt, ꝙ maculaſſet cubile patris ſuis ita & Symeon, ꝙ fuerit iniquus, vt patet Gen. 49. c. cum dr̃. Symeon & Leui fratres vaſa iniquitatis bellantia. Symeon autem fuit poſitus ante Gad, quia excedebat eũ in iuribus natiuitatis. Primo enim natus eſt, & quamq̃ iſte **C** ordo non traderet aliquid quãtum ad imperium, vel hęreditatem: tñ ſemper erant potiores, & honorabiliores, qui erant priores natiuitate: primogeniti autẽ in multis excedebant, de quibus pręceden. c. Itẽ excedebat quantum ad iura matris Symeon ipſum Gad; quia Symeon erat filius Lię, quę erat dña, Gad erat filius Zelphę, q̃ erat ancilla Lię, vt patet Gen. 30. ca. fuit autem poſitus Symeon in exercitu Ruben; qm̃ non erat cõueniens, ꝙ poneretur cum aliquibus alijs. Nã ſi poneretur in exercitu Iudæ poneret̃ maior ſub minore, & hoc non fuit conueniens, ſed fuit ſemper generale in iſta ſituatione vexillorum, ꝙ nunq̃ ponant̃ Tribus denominatę a filijs antiquioribus ſub vexillis **D** Tribuũ denominatarum a filijs iunioribus, vt patet inquirendo per ſingulos exercitus, & quatuor vexilla. Conueniẽs ergo fuit poni Symeonem cũ Ruben. Poſt Symeonem ponitur Gad in eodem exercitu; qa iſte fuit vnus de filijs ancillarum. ſ. de filijs Zelphę, & debet poni in iſto vexillo, qa non potuerunt poni oẽs ſimul filij ancillarum, eo ꝙ erant quatuor, ſed aliquis eorum cum filijs dñarum ponendus erat: fuerãt aũt poſiti tres filij ancillarũ ſub vno vexillo. ſ. Dan, Aſer, & Neptalim: ideo Gad, qui quartus erat, debuit poni ſub altero vexillo, & fuit ↄuenienter ſub vexillo Ruben. Ponitur autem eſſe tertius in iſto exercitu, quia alij duo excedunt eum ordine natiuitatis. Primò. n. natus eſt Ruben & Symeon, quàm naſceretur Gad, etiam præcedũt eum ordine dignitatis, quia Ruben, **E** & Symeon ſunt filij Liæ, quæ erat dña, Gad eſt filius ancillę. ſ. Zelphæ, quę erat ipſius Lię ancilla, de hoc Gen. 29. & 30. c. *Iuxta eum caſtrametati ſunt de Tribu Symeon*. Iſta eſt ſecũda Tribus, quę erat in exercitu Ruben, eo ꝙ Symeon, & Ruben erant fratres immediati, & ponitur hic ſumma exercitus eius, & princeps, ſm̃ ꝙ habetur pręcedẽ. c. quia in eodem tp̃e iſtud, & illud factum eſt. *In Tribu Gad*. Iſta fuit tertia Tribus in exercitu Rubẽ, & fuit Gad filius ancillę; ideo poſitus fuit tertio loco, qa non erat tantę dignitatis ſicut Ruben & Symeon. Erant tamẽ in Tribu Gad fortiſſimi bellatores, pugnantes gladio, iuxta illud Deute. 33. c. benedictus in latitudine Gad quaſi leo requieuit, cepitque brachium, & verticem, ideſt abſcindebat vno ictu caput hoĩs cum brachio, & pectore, qđ pertinet

ad

ad robur magnum bellantis. *Omnes, qui numerati ſunt in caſtris Ruben.* Iſta eſt tertia ſumma, quæ nõ habetur prece.c.ſ.quot eſſent viri ſub quolibet 4.vexillorum, & hic ponitur nnmerus in exercitu Ruben quantum ad omnes tres tribus. *In ſecundo loco proficiſcentur.* Hic ponitur ordo in mouendo caſtra. Habebat namque Iſraelitę duplicem ordinem.ſ.in caſtrametando, & in procedendo motis caſtris: non poterant autẽ habere eandem habitudinem in via ſicut in caſtris, quia quãdo caſtrametabantur, erant diſpoſiti per quadrum. ſi autem ſic ſe haberent, qñ procederent, nulla via eos caperet prę amplitudine, ideo debuerunt procedere longo, & recto agmine. Vñ filij Iudę, qui erant ad partem Orientalem primo mouebant caſtra, qñ nubes deſerebat tabernaculum: ſic dr̃ ſupra per turmas ſuas primi egredientur. Inter iſtos etiam erat ordo, quia nõ procedebant ſimul tres Tribus, quę erant ſub vexillo Iudę, ſed primo Tribus Iudę: deinde Tribus Iſſachar, quę erat ſecunda. poſtea Tribus Zabulon, quę erat tertia. Deinde dicitur hic de exiſtentibus in exercitu Ruben, ꝙ in ſecundo loco proficiſcerentur.i. vexillum eorum erit ſecundum in ordine: non tñ in ſecũdo loco, ideſt poſt primam Tribum, quia ante eos ꝓcedebant tres Tribus in ordine, quę erant ſub vexillo Iudę. *Leuabitur autem tabernaculum teſtimonij.* Hic ponitur modus procedendi Leuitarum portantium tabernaculũ ſcilicet ꝙ iſti procedebant in medio exercitus: ſicut.n. caſtrametabantur, ita procedebant: caſtrametatio aũt ſua erat intra totum exercitum Iſraelitarum. Nã iſti figebant tentoria in circuitu ſanctuarij, & Iſraelitę figebant in circuitu eorum, vt patet ex aſſignatione ſupra facta. Ita etiam, qñ procedebant erant Leuitę in medio portantes ſanctuarium Primo enim procedebant omnes de vexillo Iudę, & Ruben. poſtea vero omnes Leuitę: deinde illi, qui erant in alijs duobus vexillis.ſ. Ephraim, & Dan. Dicitur hoc, ꝙ ſanctuariũ leuabitur, ideſt portabitur per officia Leuitarum, vel leuabitur.i. erigetur, ſed melius accipitur hic pro portatione. *Per officia Leuitarum.* Ideſt Leuitę portabunt tabernaculum per officia ſua, ideſt ſicut eis competit ex officio, in quo ſignificatũ diſtinctio officiorum Leuitarum triplex in portando ſanctuariũ: nã Caathitę portabant omnia vaſa, tam magna, quam parua ſanctuarij, quę non erant partes eius, vt patet infra 4.c. Gerſonitæ portabant omnia, quæ erant partes durę ſanctuarij, ſcilicet columnas, & baſes, & tabulas, vt patet infra 3. & 4. Meraritę portabant partes molles ſanctuarii, ſcilicet cortinas, & omnia operimenta, atque velamenta in circuitu, vt patet infra 3. & 4. c. Cum aũt quilibet iſtorum portaſſet onera ſua, iuxta officiũ ſibi aſſignatum, dicebatur portari tabernaculũ per officia Leuitarum. *Et turmas eorum.* Dr̃ portari per turmas, quia iſti Leuitę habentes diuerſa officia nõ miſcebantur in procedendo, ſed Caathitæ procedebant per ſe in vna turma, & in alia Gerſonitę, & in alia Meraritæ, vt diſtinguerent inter ſe diuerſæ partes ſanctuarij, quę portabantur, vel dr̃ ꝙ procedebant Leuitæ ꝑ officia, & turmas.i. ꝙ quælibet familia Leuitarum habẽs vnũ officiũ diſtinguebatũ in plures turmas. nã ſub Gerſonitis erant plures familiæ ſpeciales, vt patet ſeq. ca. ſic ẽt ſub Meraritis, & Caathitis, & qñ quęlibet harũ familiarũ ꝓcedebat diſtincta ab alia dicebatũ officia Leuitarũ ꝓcedere per turmas, quia q̃libet familia hñs officiũ diuidebatur in plures turmas. *Q̃uo erigetur ita & deponetur.* Hic aſſignatur modus erectionis, & depoſitionis ſanctuarij. Erat.n. domus portatilis, & aliquando erigebatur, aliqñ vero deponebatur: erat tñ idẽ ordo in vtroque. Nam qñ deponendũ erat ſanctuarium, recedente nube deſuper ſacerdotes introibant in illud, & velabant omnia vaſa eius pallijs, atque ligabant, vt

Modus ꝓcedendi Leuitarum portantiũ tabernaculum.

F poſtea venirent Caathitę, & portarent illa, ſicut inueniebant diſpoſita; ſic patet, ĩ.4.c. poſt iſtos veniebant Meraritę, & accipiebant pelles, & oĩa operimẽta Sãctuarij, deponentes ea, & coaptabant in onera ſua, atque portabant: manebant aũt tabulę, & baſes, & columnę: Gerſonitę aũt venientes portabãt illas; & ſic nihil manebat de Sanctuario. In erectione aũt erat ordo ɔ̃trius: nam illi qui poſteriores fuerant deponẽdo.ſ. Gerſonitę erant priores erigendo: qm̃ ipſi figebant tabulas & columnas: deinde Meraritę ſuperponebant cortinas, & cętera operimenta, & ſic erat cõſtructum, & erectum tabernaculum, tunc veniebant Caathitę, & ponebant interius onera ſua, ligata ſicut repererant: ſacerdotes aũt introeuntes ſoluebãt illa,
G diſponentes proprijs locis, quia non licebat Caathitis illa tangere nuda aut videre, alioquin morerẽtur, vt patet. ĩ.4.c. *Singuli per loca, et ordines ſuos proficiſcentur.* In hoc ſignificat quod ſ̃. dicebatur.ſ.ꝙ Leuitę portãtes Sanctuariũ non ſimul procederent mixti, ſed ſinguli per loca ſua, ſ.ꝙ Caathitis dabatur vnus locus, & Meraritis alius, & alius Gerſonitis. Etiã dicitur, ꝙ per ordines ſuos, ideſt, ꝙ inter iſtos erat ordo procedẽdi ſicut in Iſraelitis, quorum exercitus Iudę pręcedebat & exercitus Ruben ſequebatur: deinde Ephraim, & Dan: & iſtũ ordinem quem ſemel habuerunt ſemper habebant, nõ tñ conſtat quis fuerit ordo Leuitarum in procedendo, an Caathitę ꝓcederent alios, vel ſubſequerentur, & ſic de alijs duabus familijs.

H Ad Occidẽtalem plagam erunt caſtra filiorum Ephraim, quorũ princeps fuit Heliſama filius Ammiud. Cunctus exercitus pugnatorum eius, qui numerati ſunt quadragintamillia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manaſſe, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadaſſur: cunctusq; exercitus pugnatorum eius qui numerati ſunt triginta duo millia ducenti. In tribu filiorum Beniamin princeps fuit Abdian filius Gedeonis, & cunctus exercitus pugnatorum eius,
I qui recẽſiti ſũt, trigintaquinque millia quadringenti. Omnes qui numerati ſunt in caſtris Ephraim centumocto millia centũ, per turmas ſuas, tertij proficiſcentur. Ad Aquilonis partẽ caſtrametati ſunt filij Dan: quorum princeps fuit Azezer filius Ammiſadai cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati ſunt, ſexagintaduo millia ſeptingẽti. Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aſer, quorũ princeps fuit Phegiel filius Ochran: cun-
K ctus exercitus pugnatorum eius qui numerati ſunt quadraginta millia, & mille quingenti. De tribu filiorũ Nephthali princeps fuit Ahira filius Can, cunctus exercitus pugnatorũ eius quinquagintatria millia quadringenti. Oẽs qui numerati ſunt in caſtris Dan fuerunt centum quinquaginta ſeptem millia ſexcenti. Et nouiſſimi proficiſcentur. Hic numerus filiorum Iſrael per domos co-

gnationum

A gnationum ſuarum & turmas diuiſi exercitus ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autem non ſunt numerati inter filios Iſrael. ſic enim præceperat Dominus Moyſi. Fecerútque filij Iſrael iuxta omnia, quæ mandauerat Dominus. Caſtrametati ſunt per turmas ſuas: & profecti per familias ac domos patrum ſuorum.

Vexillum Ephraim ad occidentem,

Ad occidentalē plagā erunt caſtra filiorū Ephraim. Hic ponitur tertium vexillum Iſraelitarū, ſub quo erant tres tribus: & erat vexillum Ephraim. ponebantur autē hic tres tribus, quæ fuerūt ab eadem matre, ſ. Rachel, & ſunt Ephraim, Manaſſes, atq; Beniamin. B præcedunt autem Manaſſes, & Ephraim, Beniamin, quia fuerunt priores natiuitate: ſunt enim Manaſſes & Ephraim filij Ioſeph, & loco eius accipiunt ſortē: fuit tñ Ioſeph prius natus, q̃ Beniamin, quia natus eſt in Meſopotamia. Beniamin autē poſtea cum rediret inde Iacob in terra Chanaā. De Ioſeph hr̄ Gen. 30. c. De Beniamin 35. c. Inter Manaſſen & Ephraim adhuc eſt ordo: quia prius ponitur Ephraim, nō quidē pp fratrem, quia ambo loco eiuſdē patris ſortes accipiunt: neque pp matrem, quia mater ſua fuit Aegyptia, ſ. Aſenech filia Putipharis, vt patet Gen. 41. c. pp eam aūt nihil habebant in terra Chanaan, neque ēt præcedit Ephraim ordine natiuitatis, ſed potius deberet præcedere Manaſſes. Ipſe enim primogenit⁹ erat, C ſed ex electione Dei præceſſit Ephraim, vt patet Gen. 48. Cum enim conquereretur Ioſeph, ꝙ poneret Iacob manum dexteram ſuper Ephraim, & conaretur transferre ad alterum: ait, non ita conuenit pater, qa hic eſt primogenitus: pone dexterā tuā ſuper caput eius, qui renuens, ait: ſcio fili mi ſcio, & iſte quidem erit in populos & multiplicabitur, ſed frater eius iunior maior illo erit, & ſemen illius creſcet in gentes. Habuit etiam Ephraim ſemper poſtea excellentiam ſuper Manaſſen. nam de tribu Ephraim fuerunt reges. de tribu autem Manaſſe nullus. primo ergo hic Ephraim fixit caſtra, & habuit vexillum ex noīe ſuo. *Et cum eis tribus filiorum Manaſſe*. Iſta eſt ſecunda trib⁹, quæ erat in exercitu Ephraim, & conuenienter ſituatæ fuerunt iſtæ tribus ſub eodem vexillo, quia omnes D tres pertinebant ad eandem matrem: fuit autē Manaſſes ante Beniamin, quia iſte ſucceſſit patri ſuo Ioſeph, ſed Ioſeph prior fuit natiuitate, quā Beniamin: ponitur autem hic numerus exercitus filiorum Manaſſe idē qui erat præced. cap. ſicut in omnibus alijs. *In tribu filiorum Beniamin*. Iſta eſt tertia tribus, quæ erat ſub vexillo Ephraim. Cauſa autem ordinis declarata eſt ſupra: habet autem eundem numerum bellatorū, & eundem principem hic, quem habebat præced. c. *Omnes qui numerati ſunt in caſtris Ephraim*. Iſta eſt ſumma tertia collecta ex his ſummis tribuum ſub eodē vexillo: & non habetur præced. cap. quia ibi non agebatur de caſtrametationibus. *Per turmas ſuas proficiſcentur*. E Hic ponitur ordo iſtorum in procedendo, ſ. ꝙ poſt vexillum filiorum Ruben procederet vexillū filiorum Ephraim. & hoc erat ſm ordinem dignitatis. Nam filij Iuda, eo ꝙ omnibus digniores erant, præcedebant in motu caſtrorum. deinde autem filij Ruben pp ordinē natiuitatis: poſt iſtos aūt vexillum Ephraim. Deinde vexillum Dan, quia illi erāt filij ancillæ, & debebāt eſſe poſteriores. dicitur ꝙ procedēt tertij, ideſt in tertio ordine vexillorum, & non tertij, i. in tertia tribu, qm̄ ſex tribus præcedebant antequam moueret caſtra Ephraim, ſ. illæ quæ erant ſub duobus vexillis prioribus.

A *Ad aquilonis partem caſtrametati ſunt filij Dan*. Hic ponitur vltimum vexillum filiorum Iſrael, & pertinet ad filios ancillarum. omnes enim tres hic poſiti ſunt filij ancillæ & poſiti fuiſſent omnes quatuor ſimul, niſi quia erat contra ordinem caſtrametationis. ideo Gad, qui erat vnus de quatuor filijs ancillarum, poſitus eſt ſub vexillo Ruben. Manſerunt autem alij tres pro altero vexillo, & inter eos ponitur prius Dan: qa fuit prior ordine natiuitatis & dignitate matris. nam fuit aſſumpta in vxorem Iacob Bala ancilla Rachelis mater Dan antequam aſſumeretur Zelpha, quæ erat mater Aſer. Etiam præceſſit in natiuitate, quia ſicut primo mater Dan aſſumpta eſt in vxorem quàm mater Aſer, ita & prima genuit. de his Gen. 30. cap.

Vexillum Dan ad aquilonem.

B *Cur Dan præceſſit Nephtalim, & Aſer Nephtalim, & de ordine inter eos. Quæſt. IX.*

Sed dicetur quare præceſſit Dan Nephtalim: cum ambo eſſent æquales ex dignitate matris, quia erant ab eadem, vt patet Gen. 30. cap. Reſpondendum eſt hoc fuiſſe propter natiuitatē: prius enim natus eſt Dan quàm Nephtalim, vt patet Gen. 30. cap. Sed adhuc quæretur, quare fuerit primo poſitus Aſer quàm Nephtalim, cum præcederet dupliciter Nephtalim ipſum Aſer, ſ. ex ordine natiuitatis, & ex dignitate matris, quæ prius aſſumpta eſt in vxorem a Iacob quàm Zelpha mater Aſer. Reſpondendum eſt hoc fuiſſe ad tollendam æmulationem, C ſcilicet, ne videretur tribus Aſer cōtemptibilior omnibus, ideo cum in iſto vexillo fuerit poſitus vnus de filijs Balæ tanquam caput, debuit poni alius in extremo, & ita medius foret Aſer, qui erat filius Zelphæ, & non videretur contemptibilior omnibus. Sed dices idem argumentum manere de Nephtali qui ponitur in extremo. Reſpondendum eſt non eſſe idē, qa vnus de filijs Balæ poſitus eſt, tanq̃ capitane⁹, ideo alius debuit poni tanq̃ vltimus, nec in hoc cōuenēbāt.

Cur primo ponitur Aſer q̃ Nephtali.

Iuxta eum fixere tentoria de tribu Aſer. Iſta erat ſecūda tribus in caſtrametatione ſub vexillo Dan: & habet eundem numerum bellatorum, & eundem principē quem ſupra habere dicebatur. Iſte autem ponitur ſecundus ex cauſa ſupra aſſignata.

D *De tribu filiorum Nephtalim*. Iſta eſt tertia tribus, quæ ponebatur ſub vexillo Dan, & eſt Nephtalim frater Dan ex eadem matre, vt patet Gen. 30. cap. & ponitur hic nouiſſimus ex ratione ſupra poſita.

Omnes qui numerati ſunt in caſtris Dan. Hic ponitur ſumma totalis omnium tribuum, quæ erant in exercitu Dan. Et ſciendum quòd ſecundum quòd tribus excedunt ſe in numero bellatorum, ita ſummæ iſtorum quatuor vexillorum non ſunt æquales, quia in exercitu filiorum Iudæ fuerunt plures quàm in omnibus alijs vexillis, ſ. centum octoginta ſex millia quadringenti: in exercitu autem vexilli filiorū Ephraim fuerunt pauciores quàm in alijs, ſ. cētum octo millia & centum. In exercitu autem vexilli filiorum Dan E fuerunt plures, q̃ in vexillo Ruben & Ephraim, ſed pauciores q̃ in vexillo Iudæ, vt patet ex litera. *Nouiſſimi proficiſcentur*. Hoc eſt de filijs Dan & alijs qui ſunt ſub vexillo eorū, quia iſti ſunt alijs minores in dignitate. *Hic numerus filiorum Iſrael*. Hic replicatur ſumma totalis omniū vexillorum & tribuū, & eſt eadem penitus quæ habetur præced. cap. *Leuitæ autem non ſunt numerati inter filios Iſrael*. Hic excluduntur Leuitæ a numero cæterorum, eo ꝙ alij erant bellatores, Leuitæ aūt non, vt declaratū fuit præced. cap. & propter alias cauſas, ſicut tactum eſt præced. cap. De numero tamē Leuitarum, & ordine, & officijs eorū habetur in ſequ. cap. quia pertinebant ad alterum miniſterium. In q 31.

C Dicit

Dicit autem Rab.Sal.ꝙ Leuitæ non fuerunt nume-
rati cũ alijs tribubus, quia Dominus pręſciuerat oẽs
numeratos hic cum bellatoribus perituros pp mur-
murationẽ, vt patet infra 14.cap. Si autem Leuitæ cõ-
putarentur cum eis, etiam ipſi perirent, ideo nõ com-
putati ſunt. Item quia Dominus elegerat tribũ Leui
ad miniſtrandum ſibi, quia iſti non peccauerant in fa-
bricatione vituli ſicut cæteri Iſraelitæ, ideo eos ſolos
vocauit Moyſes ad faciendum vindictam in oẽs pec-
cantes, vt patet Exo.32.c. numerauit ergo per ſe Le-
uitas tanq̃ miniſtros ſuos, & Iſraelitas per ſe, quia nõ
pertinebant ad eius miniſterium. *Sicut præcepit Dominus
Moyſi*. Ideſt ꝙ mandauerat Deus ne Leuitæ nume-
rarentur cum alijs, & ſic nõ numerauit eos Moyſes,
de hoc patet pręced.cap. *Feceruntque filij Iſrael iuxta om
nia quæ mandauerat Dominus*. Duo enim mãdauit De⁹,
ſcilicet, ꝙ Iſraelitæ numerarentur, & ponerentur ſub
vexillis ſuis: ſecundum erat quòd non appropinqua-
rent ad caſtrametãdum circa tabernaculum. Hæc au-
tem duo fecerũt ſm ꝙ declarat litera immediatè ſe-
quens. *Caſtrametati ſunt per turmas ſuas*. Dr̃ hic caſtra-
metatio per turmas, ideſt per vexilla, ſ. ꝙ Iſraelitæ ha-
buerunt quatuor vexilla, ſub quibus manerent. Etiam
dicũtur caſtrametati per turmas ſuas, i. in tribub⁹ ſuis,
& familijs, & domibus: hęc aũt omnia fecerunt. *Et
profecti per familias ac domos patrum ſuorum*. Iſtud perti-
net ad alterum pręceptum incidẽtale. Nam q̃q̃ prin-
cipaliter deſcribantur hic caſtrametationes: tñ etiam
ponitur de profectione, & motu caſtrorum, ſ. qui mo
uerentur primi, & qui ſecundi: & ſic de totali ordine,
& hoc eſt proficiſci per domos & familias patrum, i.
ꝙ quilibet in motu caſtrorum proficiſcerentur in lo-
co tribus ſuę, & familiæ ac domus, quia oĩa iſta erant
diſtincta in locatione caſtrorum, & hoc erat proffici-
ſci per domos & familias ſuas.

Quid ſignificet moraliter tota ordinatio caſtrorum. *Qõ. X.*

CIRCA iſta quę dicta ſunt de ordinatione ca-
ſtrorum & tabernaculi, q̃q̃ intentionis no-
ſtrę non ſit allegorijs aut tropologijs inſiſte-
re, poteſt tamen ſignari moralitas cõueniẽs.
Ponitur enim tabernaculum in medio caſtrorum, &
iſtud ſignificat animam iuſti, quę eſt in medio caſtro-
rum, i. intra corpus ſuum: aĩa aũt tabernaculum dicit̃,
iuxta illud Eccl.24.cap. qui creauit me requieuit in ta-
bernaculo meo. Aſpectus autem huius eſt ad orien-
tem, per quem intelligitur matutina illuminatio, vel
purgatio per gratiam refulgentem. aſpectus ad me-
ridiem eſt mentis inflammatio, qm̃ tunc eſt ſol in
rota & feruore aſpectus. ad aquilonem eſt reſiſtentia
cõtra principes & rectores & aereas poteſtates & col
luctatio contra dęmonem qui per aquilonem ſignat̃:
qm̃ ab aquilone pandetur omne malum, iuxta illud
Hiere.1.c. Ad orientem autem tres tribus ſunt, ſ. Iu-
das, Iſachar, & Zabulon. Iudas interpretatur confeſ-
ſio vel laus: & intelligitur vera cõfeſſio: per Iſachar, q
ſm aliquos memorans Dñm interpretatur, intelligi-
tur aſſiduitas orationis. per Zabulon, qui ſignificat
habitationem, intelligitur puritas cõuerſationis. Hęc
autem tria ad purgationem proficiunt animorũ vel
illuſtrationem quæ ſignificatur per orientem. Ad
meridianã plagam Ruben, & Gad, & Simeon collo-
cantur. Ruben qui viſionis filius dicitur, veritatis ful-
gorem ſignificat, quo mens humana inflammatur.
Per Simeon qui audiens vel auditio dicitur, charitatis
amor innuitur, qui omnibus obedit. Gad, qui fortu-
natè vel feliciter interpretatur, dulcorem mentis ſi-
gnificat refectiuum. Hæc tria inflammatam animam
conſequuntur. Ad occidentalem plagam Ephraim

F Manaſſes, & Beniamin caſtrametãtur, Ephraim, qui
accreſcens dicitur, profectum in ſpiritualibus ſignat,
ad quem Manaſſes, qui obliuio rerum temporalium
dicitur, maxime incitat. Beniamin, qui filius dexterę
dicitur, cęleſtium amorem deſignat, ad quem eorum
mouet æternitas. Hæc autem tria mortis mediatio-
nem non deſerunt. Ad aquilonarẽ regionem Dan,
Nephtalim, & Aſer ſua tentoria figunt: Dan, qui iu-
dicium dicitur, vltimi iudicij terrorẽ denotat. Neph-
talim, qui implicitus vel tortuoſus dicitur, pudorem
opprobrij deſignat, ſiquis peccato implicetur. Aſer, q
beatitudo ſiue fęlicitas dicitur, cęleſtis pręmij amorẽ
deſignat. Et hęc nos cõtra dęmonis inſultus & ver-
ſutias ſufficienter defendunt, quæ per aquilonem de-
G ſignantur: contra hęc autem magna nobis, & quoti-
diana colluctatio eſt, iuxta Apoſto. ad Epheſ.6.c. non
eſt nobis colluctatio aduerſus carnẽ & ſanguinẽ, ſed
aduerſus principes & poteſtates: aduerſus mundi re-
ctores tenebrarum harum cõtra ſpiritualia nequitiæ
in cœleſtibus.

CAP. III.

HÆ ſunt generationes Aaron &
Moyſi in die qua locutus eſt Do-
minus ad Moyſen in mõte Sinai.
H Et hæc nomina filiorum Aaron. Primoge-
nitus eius Nadab deinde Abiu & Eleazar &
Ithamar. Hæc nomina filiorum Aaron ſa- Leui.10. Infra 24.
cerdorum qui vncti ſunt: & quorum reple-
tæ & conſecratæ manus, vt ſacerdotio fun-
gerentur. Mortui ſunt enim Nadab & Abiu
cum offerrent ignem alienum in conſpectu
Domini in deſerto Sinai abſq; liberis: fun-
ctique ſunt ſacerdotio Eleazar & Ithamar
coram Aaron patre ſuo. Locutusque eſt Do
minus ad Moyſen dicens. Applica tribum
I Leui & fac ſtare in conſpectu Aaron ſacer- 21.diſt.c.i. ver. Leuitæ.
dotis vt miniſtrent ei: & excubent & obſer-
uent quidquid ad cultum pertinet multitu-
dinis coram tabernaculo teſtimonij, & cu-
ſtodiant vaſa tabernaculi, ſeruientes in mi-
niſterio eius. Dabiſque dono Leuitas Aarõ
& filijs eius quibus traditi ſunt a filijs Iſrael.
Aaron autem & filios eius conſtitues ſuper 31.diſt.c. tenere ibi qa ex alia tribu.
cultum ſacerdotij. Externus qui ad mini-
ſtrandum acceſſerit, morietur.

K HAE *ſunt*. Supra agebatur de numeratione
Iſraelitarum laicorum. Hic agitur de nu-
meratione Leuitarũ, & ſacerdotum, & di-
uiditur in duas partes: quia primo deſcri-
bitur in gñali eorũ ſtatus. Scd̃o deſcribit̃ ipe motus
ĩ. ſeq.c. Prima in tres partes, quia primò agit̃ de eorũ
ſeparatione. Scd̃o de eorũ numeratione. Tertio de
eorũ cõmutatione. Scd̃a ibi. *Locutuſque eſt Dominus*.
Tertia ibi. *Et ait Dominus*. Prima in tres partes, quia
primo ponitur ratio ſeparationis ſacerdotum. Secun
do ſeparationis Leuitarum. Tertiò ſeparationis vtro-
rumque. Secunda ibi. *Applica tribum Leui*. Tertia ibi.
Locu-

Locutuſque eſt Dominus. Circa primum, *Hæ ſunt generationes Aaron.* Hic intendit Dominus ſeparare ſacerdotes a toto populo,& iſtud fuit principium eorum: ideo ponitur hic, qui fuerint iſti ſacerdotes,& quia Aaron fuit principium omnium ſacerdotum veteris teſtamenti, incipiunt generationes ab ipſo deſcribi, Primo enim erant generaliter ſacerdotes omnes primogeniti: poſtea tamẽ cum elegiſſet Dominus Leuitas in ſortem ſuam, omnes primogeniti caruerunt iure ſacerdotali, & pro eis dabantur omnes Leuitæ ſecundum quòd patet infra.

Quare non computantur ſacerdotes à Leui, ſed incipit ordo in Aaron. Quæſt. I.

ET quamquam Aaron deſcẽderet a Leui, tamen nõ deſcribitur hic generatio Leui, ſed ſolum Aaron.Cauſa huius eſt,quia alij prio-tes,ſ.Amram,Caath,& Leui non functi fuerunt ſacerdotio: cum nunq̃ fuiſſet inſtitutum vſque ad Aaron,& Aaron non functus fuit ſacerdotio ſemper, ſed ſolum cum iam eſſet annorum octuagintaquatuor in deſerto Sinai. Nam Aaron in exitu de Aegypto,& parum ante hoc,cum ingrederentur ipſe & Moyſes ad Pharaonem erat annorum octuagintatriũ,& Moyſes erat ann.80.vt patet Exo.7.cap.functus fuit ſacerdotio in ſecũdo anno ab exitu de Aegypto. Nam in prima die menſis primi anni ſecundi ab exitu de Aegypto fuit facta cõſecratio. Ideo vno anno poſt exitũ de Aegypto incẽpit fungi ſacerdotio, vt declaratum eſt Leuit.8.& 9.cap. eſſet ergo tũc annorum 84.permanſit autem in ſacerdotio ſuo vſque ad annum 123.vitę ſuę. tanto enim tpe vixit, vt patet infra 33.cap.& ſic fuit tempus totum quo Aaron fuit ſacerdos ann.39.vel vt verius dicamus 38.anno. & dimidij. Nam in quinto menſe anni 44. ab egreſſione de Aegypto die prima menſis mortuus eſt, vt infra 33.cap. Ipſe igitur ponitur hic tanq̃ caput, & nõ Leui proauus eius. In applicatione tamen Leuitarum fit mentio de Leui: & cauſa eſt, quia oẽs Leuitę diſtincti fuerunt hic per familias ad accipiendum varia officia: familiæ aũt diſtinguuntur per ipſos filios Leui immediatè,ſ.Caath,Merari, Gerſon: & ab his deſcendunt familiæ,in quibus diuiſa ſunt officia Leuitatum: fuit ergo in applicatione Leuitatũ facta mentio de patre eorum Leui, ſed non in applicatione ſacerdotum, *Hæ ſunt generationes Aaron.* Poſſunt hic accipi generationes dupliciter. Vno modo pro filijs & ſic dicitur ꝙ generationes Aarõ,i.filij ſunt iſti quatuor,qui habentur hic: Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. Alio modo accipiuntur generationes, ideſt cognationes vel familiæ: & iſto modo dicuntur generationes Aaron familiæ deriuatæ a filijs ſuis, ſ. ab Ithamar,& Eleazar. Sed dicendum eſt ꝙ accipiantur hic generationes,ideſt filij: quia referũtur iſtę generationes ad tempus,in quo facta eſt numeratio quę habetur hic. Sed manifeſtum eſt quòd hoc tempore ex filijs Aaron nondum ortæ fuerant familiæ, ſed ipſi erant quaſi ſoli, vel ſaltem habebant filios paruulos,alioquin fuiſſent conſecrati in hoc ſecundo anno ab exitu de Aegypto cum patribus ſuis,ſicut fuerunt filij Aaron conſecrati cum eo. Nullus tamen fuit conſecratus pręter Aaron, & filios ſuos Nadab, & Abiu,& Eleazar,& Ithamar,vt patet Exo.29.& Leui. 8.cap.

An Eleazarus tempore conſecrationis ſuæ habuerit aliquem filium virilis ætatis. Quæſt. II.

SED aliquis arguet ꝙ Eleazar iam haberet ad minus vnum filium virilis ętatis,ſ.Phinees.nam iſte

A transfodit Zamri principẽ tribus Simeon, & Madianitidem coeuntes,vt patet infra 25.c. Reſpondendũ eſt ꝙ tpe conſecrationis Eleazarus non habuit aliquẽ filium virilis ętatis: & forte Phinees nõ erat tunc natus. Cum autem dicitur ꝙ erat virilis ętatis Phinees, quia pugione transfodit coeuntes. Reſpondendum eſt non ſequi ex hoc. Nã cõſecratio ſacerdotum fuit facta in principio anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt declaratũ fuit Leui.c.8.& 9. percuſſio aũt coeuntiũ facta a Phinees fuit in anno 40. ab exitu de Aegypto poſt mortẽ Aaron, cũ iam eſſent Iſraelitæ apud Iordanem, vt colligitur ex ordine proceſſus huius libri. nam ea quæ hñr a cap.20. vſque ad finem fuerũt facta in anno 40. egreſſionis de Aegypto: & tñ iſta confoſſio hr̃ infra 25.cap. ergo pertinet ad annũ 40.

B & ſic Phinees poterat eſſe tũc vir 30.vel 40.annorũ: & tamen nondũ eſſet natus tpe conſecrationis factę. *Et Moyſi.* Ideſt iſtæ ſunt generationes Moyſi.

Cur hic computantur generationes Moyſi cum Aaron, cum non fuerint ſacerdotes filij eius. Et an filij Moyſi mortui fuiſſent tempore huius numerationis. Quæſt. III.

DIcet aliquis quare computantur hic generationes Moyſi: cum filij ſui non fuerint ſacerdotes, ſed habuerũt partem cum Leuitis,vt patet 1.Paralip.25.c. Rñdet aliq ꝙ factum eſt hoc, quia generationes Aaron vocãtur generationes Moyſi. Dicit.n.Rab.Sal.ꝙ Moyſes do-

C cuit Aaron,& filios eius legẽ: & ob hoc reputatur pater eorum,quia ita debebant habere eum in reuerentiam tanq̃ ſi eſſet pater. Sed magis dicendum eſt, ꝙ Moyſes nõiatur hic habere generationes, quia habebat filios,ſ.Gerſon, & Eliezer, vt patet Exo. c.2. Sed aliquis dicet ꝙ q̃q̃ Moyſes habuit filios, tamen iam mortui erant: alioquin fuiſſet hic facta mẽtio de illis. Reſpondendum eſt ꝙ neceſſe eſt dici tunc Moyſen habuiſſe filios, vel nepotes ſaltem, nam poſtea in diſtributione Leuitarum, quã fecit Dauid, computanẽ filij Moyſi,vt patet 1.Paralip.25. cap. hoc tamen erat impoſſibile niſi tpe huius numerationis viuerẽt eius filij vel nepotes. Item patet ꝙ tunc habuit filios. nam hoc tpe cum Moyſes eſſet in deſerto Sinai, vbi facta

D eſt iſta numeratio,Iethro ſocer Moyſi duxit ad eum vxorem ſuã & duos filios,ſ.Gerſon, & Eliezer, vt patet Exo,18.c.ergo generationes habebat tunc.

Cur hic non fuerunt numerati filij Moyſi. Quæſt. IIII.

SED quæret aliquis,cum Moyſes haberet tunc filios cum facta eſt iſta numeratio, quare non fuerunt hic numerati? Reſponderi poteſt dupliciter. Vno mõ ꝙ filij Moyſi erant paruuli, quia forte vix haberent annos tres vel quatuor, ſaltẽ vnus eorum,ſ.Eliezer: quod patet, quia quando iuit Moyſes in Aegyptum ad educẽdum Iſraelitas in anno in quo exierunt inde, & veniret de Madian, in iti-

E nere circuncidit paruulum filium ſuum Eliezer, vt patet Exo.4.cap.& ſic non haberet tunc vnum annũ, & tamen ab illo tempore vſque ad tempus huius numerationis vix tranſierat annus & dimidius. quod patet, quia pauco tempore poſtquam Moyſes iuit in Aegyptum exiuit populus Dei inde: & tamen a tempore exitus vſque ad iſtam numerationem non tranſiuit vnus annus integer, ſed deficiebant quindecim dies: qm̃ 15. die menſis primi exierunt Iſraelitæ, vt patet infra 33.cap. Et tamen in prima die anni ſecundi egreſſionis de Aegypto fuit inchoata iſta numeratio,vt patet pręced.cap. & ſic non fuit vnus annus. Eſſet igitur Eliezer filius Moyſi ad plus annorum duo-

duorum, quando facta fuit iſta numeratio. Et ſecundum quòd dicitur de Eliezer, ita etiam de alio filio eius, qui vocabatur Gerſon, nam iſte videtur fuiſſe paruulus tempore exitus de terra Madian, quia Moyſes impoſuit vtrumque filium ſuper aſinum & vxorem, & ſic videtur quòd paruulus erat nõ potens ambulare, & cum ab illo tempore vſque ad iſtã numerationem parum intercidiſſet ſpatium, eſſet Gerſon paruulus ſicut Eliezer, & ſic neuter eorum erat vir, qui computari deberet expreſſo nomine ſuo, nam nullus de Iſraelitis tranſibat ad nomen niſi cum haberet annum vigeſimum, vt patet Exo. 30. cap.

Et ſi obijciat aliquis quòd Leuitæ numerabantur ab vno menſe, & ſupra, vt patet infra in litera.

Reſpondendum eſt quòd nõ erat hoc, vt iſti tranſirent ad nomen, & quilibet eorum haberet nomen tanquam vnum caput, ſed ſolum numerabantur ad redemptionem primogenitorum. Et hoc modo non ſolum fiebat computatio in Leuitis ab vno menſe, ſed etiam in Iſraelitis laicis quantum ad primogenitos. Omnes enim primogeniti Iſraelitarum laicorum computati ſunt, ſiue paruuli ſiue maiores, & pro eis dati ſunt in partem Domini omnes Leuitæ, ſiue magni, ſiue parui. Ideo fuit facta computatio ab vno menſe. Si tamen deberet fieri computatio ſimpliciter, & non ad commutationem, nõ numerarentur Leuitę a menſe vno & ſupra, ſed magis numerarentur a vigeſimoquinto anno ad officia ſua, vt patet infra 8. cap. filij ergo Moyſi, quia paruuli erant non poterant computari in numerum virorum.

Alio modo reſponderi poteſt, quòd filij Moyſi computati ſunt hic inter Leuitas, & fuit eorum computatio in familia Caathitarum, quoniam ipſi erant de genere Caath ſicut Aaron, & tamen iſti non nominabantur, quamquam eſſent viri & computarentur: ſolum enim computatæ ſunt hic & nominatæ tres familiæ principales Leuitarum, ſcilicet, Caathitarum, Gerſonitarum, Meraritarum, nominatæ ſunt etiam aliæ familiæ ſpeciales ſub iſtis, quia quælibet habebat multas, vt patet in litera: tamen de iſtis familijs nullus virorum nominatus eſt, quamquam multi eſſent. Ideo filij Moyſi qui conſtituebantur in familia Caathitarum, etiam non debuerunt nominari, alioquin peteremus de viris, qui erãt in qualibet aliarum familiarum, quare nominati non ſunt.

Cur generatio Moyſi deſcribitur inter ſacerdotes. Et cur exprimuntur hic nomina filiorum Aaron.
Quæſt. V.

SED quęret aliquis, cum Moyſes non eſſet de ſacerdotibus, ſed de Leuitis, quare generatio eius deſcribitur hic inter ſacerdotes.

Reſpondendum eſt ꝙ nihil de generatione Moyſi deſcribitur inter ſacerdotes; quoniam non exprimitur aliquis de filijs eius: & ſi accipiantur tacitè filij eius in familia, in qua computantur, non dicentur computati inter ſacerdotes, ſed inter Caathitas, de quorum familia erant: ſolum eſt ſpeciale hoc, quia ponitur hic in titulo. hęc eſt generatio Aaron & Moyſi. quod non fuit factum de aliquo aliorum Leuitarum. Cauſa huius eſt propter excellentiam, quia fuit Moyſes excellentior omnibus Leuitis, & ſacerdotibus; ſi tamẽ filij ſui deberent nominari explicitè non ponerentur inter filios Aaron, ſed inter Caathitas. *In dię qua locutus eſt Dominus ad Moyſen.* Ideſt iſtæ ſunt generationes vel filij quos habebãt Moyſes & Aarõ in die qua locutus eſt Dominus ad Moyſen, q.d. omnes iſtos qui infra nominãtur habebat Aarõ in die qua locutus eſt Dominus ad Moyſen de facien-

F do numerationẽ hanc. ſimilis modus habetur Gen. cap. 2. Cum dicitur. iſtæ ſunt generationes cęli & terræ, quando creatæ ſunt in die qua fecit Deus cęlum & terram, ideſt iſtæ res genitæ ſunt quæ erant in die illa qua Deus fecit cęlum & terram. *In monte Sinai.* Ideſt locutio iſta de numeratione facta fuit a Dño ad Moyſen in monte Sinai, & ibi etiam fuit facta iſta numeratio, vt patet ſupra c. 1. *Et hæc nomina filiorũ Aaron.* Hic numerantur ſacerdotes diſtincti a Leuitis, & exprimuntur nomina eorum. Sed dicet aliquis quare exprimuntur hic nomina filiorum Aaron cum infra non exprimantur nomina Leuitarum? Reſpondendum eſt ꝙ Leuitæ erant valde multi, quia numerus omnium acceſſit ad vigintiduo millia, vt patet infra:
G ideo non debebãt numerari nominatim: filij autem Aaron erãt pauci, ſ. duo & ipſe pater eorum. debuerunt ergo tres nominari. *Primogenitus eius Nadab.* Hic ponuntur nomina filiorum Aaron, qui tamen mortui erant: Nadab enim & Abiu iam non erat, ſed computantur hic vt ſciamr quot fuerunt filij Aaron, & maximè vt cognoſcatur quot fuerunt ſacerdotes: nã iſti duo conſecrati ſunt, & tamen cum miniſtrarent mortui fuerunt, vt patet Leuit. cap. 10. *Et deinde Abiu.* Hic ponitur ordo filiorum Aaron quantum ad natiuitatem, quia primogenitus fuit Nadab, & iſte ſucceſſurus erat ei in ſacerdotio, niſi mortuus fuiſſet: ſucceſſit autem Eleazar. poſt Nadab fuit Abiu, vt patet in litera. Alij autem duo minores erant, ſ. Eleazar, & Ithamar. Hoc autem patet ex honoribus, nam quan-
H do viuebant iſti quatuor magis honorabãtur Nadab, & Abiu ꝙ̃ Eleazar, & Ithamar. qđ patet Exo. 24. c. vbi dictũ eſt ꝙ Nadab & Abiu aſcenderunt cũ Aaron & cũ 70. ſenioribus de Iſrael ad montẽ comitãtes Moyſen: tamen non fit aliqua mentio de Eleazar, & Ithamar. Item patet hoc ex tempore miniſtrationis ſuę in conſecratione: nam Nadab, & Abiu acceperunt officia nobiliora, ſcilicet, offerre thymiama: Eleazar autem, & Ithamar non memorantur ea die accepiſſe aliquod officium, ſed credendum eſt, quòd acceperint officia alia minora: ſi tamen ipſi eſſent maiores quàm Nadab, & Abiu datum fuiſſet eis, quòd offerrent thymiama cum eſſet honorabilius. Alij tamẽ acceperunt vt patet Leuit. 10. cap.

Et Eleazar & Ithamar. Iſti fuerunt duo filij mino-
I res Aaron, qui non mortui ſunt, & vnus eorum ſucceſſit in pontificatu, ſ. Eleazar.

Hæc nomina filiorum Aaron ſacerdotis. Ad ſuperiora refertur, quia illi quatuor ſuperiores fuerunt filij Aaron: non enim habebat alios, quando conſecratus eſt: nec poſtea recolligitur habuiſſe alios. vocatur hic Aaron ſacerdos, non ꝙ filij ſui non eſſent ſacerdotes, ſed per excellentiã, qa ipſe erat ſacerdos magnus. *Qui vncti ſunt.* In hoc ſignificatur, ꝙ iſti quatuor filij Aaron fuerunt conſecrati in ſacerdotes, quia hoc pertinet ad vnctionem.

Quòd duæ vnctiones minorum ſacerdotum fuerunt.
K *Quæſt. VI.*

DE modo autem iſtius vnctionis habetur Exo. 29. & Leuit. 8. cap. Erant enim duæ vnctiones minorum ſacerdotum: quarũ vna vocatur tinctio, & alia aſperſio. tinctio eſt, quia extremum auriculæ dextræ cuiuslibet ſacerdotis, & pollex manus dextræ, & pedis tingebantur in ſanguine arietis: aſperſio eſt, quòd ipſi ſacerdotes induerentur veſtibus ſuis, & ſuper eos, & veſtes funderetur oleum mixtum ſanguini, aſpergendo guttatim. Iſtæ duę pertinebant ad minores ſacerdotes, & vocantur hic generaliter vnctio. In ſacerdotibus

bus autē magnis fiebat triplex vnctio, ſcilicet, tinctio, aſperſio, & effuſio. Duę primæ erant ſicut in minoribus ſacerdotibus: tertia erat effuſio, ſcilicet, quòd accipiebatur vas, in quo erat oleū vnctionis, & fundebatur per modum defluxus ſuper caput ſacerdotis, vt diſcurreret per capillos & barbam. de hoc eſt dictum Leuit. 8 & 21. cap. Iſtę autem omnes ſignantur hic nomine vnctionis.

Et quorum repletæ ſunt manus. Dicuntur manus ſacerdotum repletæ, ideſt completæ, ſcilicet, quòd ſuper manus eorum completæ ſunt omnes cæremonię, quę pertinebant ad ritum conſecrationis, quia fiebant aliquæ cæremonię in manibus eorum ad miniſtrandum. Nam cum ſacrificia offerebantur pro ſacerdotibus, ſuper manus omnium ponebantur adipes, & armus dexter, & pectuſculum, & eleuabant ea coram Domino, & hoc pertinebat ad conſecrationem eorum. de quo Exo. 29. & Leuit. 8. cap. Vel dicuntur eſſe manus eorum repletæ, quia tingebantur quando conſecrabantur; ſcilicet, pollex manus dextrę. & per hoc dicebatur eſſe vtraque manus conſecrata. Alio modo poteſt dici manus repleta in eo quòd accipit aliquid ad offerēdum, & hoc modo, quicunque accipiebat aliquem bouem, vel ouem, & offerebat faciens cæremonias, dicebatur replere manum ſuam & fiebat ſacerdos. Sic patet 3. Regū 13. c. ſcilicet, quicunque volebat implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos excelſorum. Iſta autem repletio dicebatur eſſe in accipiendo aliquid ad offerendum, vt declaratur 2. Paralip. 13. cap. quicunque venerit & initiauerit manum ſuam in tauro in bobus in arietibus ſeptem, fit ſacerdos eorum qui non ſunt dij.

Et conſecratæ ſunt. Iſta conſecratio refertur ad tinctionem factam in pollicibus dextris ſacerdotum: nam per hoc conſecratio erat in vtraque manu eorum: non enim requirebatur quòd vtraque manus eorum totaliter tingeretur ſanguine ad hoc quòd eſſet conſecrata, ſed ſufficiebat pollicem tingi dextrę manus. Cauſę autem horum poſitæ ſunt Leuit. 8. c.

Vt ſacerdotio fungerentur. Ideſt ad hoc fuerunt manus ſacerdotum conſecratæ, vt fungerentur ſacerdotali officio, non enim licebat ea, quæ ſancta ſunt manibus vulgaribus tractari, & nullo modo ſanctificatis. Sic etiam factum eſt de veſtibus, quoniam non miniſtrabant ſacerdotes in veſtibus vulgaribus, ſed datæ ſunt eis veſtes ſacrę ad miniſtrādum. ſic dicitur Exo. 28. cap.

Mortui ſunt autem Nadab & Abiu. Hic ponitur qui filij Aaron erant ſuperſtites, quia nō omnes qui conſecrati ſunt ſuperſtites fuerunt, ſed duo primi mortui ſunt.

Cum offerrent ignem alienum in conſpectu Domini. Scribitur cauſa mortis iſtorum, ſcilicet, quòd Nadab & Abiu in die primo miniſtrationis ſuæ obtulerūt thymiama, & ad hoc oportebat accipi ignē, nam in miniſtratione thymiamatis primò accipiebatur thuribulum, & ponebantur in eo prunæ de altari holocauſtorum: & introducto thuribulo ad altare thymiamatis ſuperponebatur thymiama prunis & ardebat. Nadab autem & Abiu errauerunt, quia cum debuiſſent ſumere ignem de altari holocauſtorum, tulerūt de alieno, qui non erat ſacer, ſcilicet, de alio igne qui erat in atrio tabernaculi ad coquendas hoſtias pacificas: egreſſus autem tunc ignis a Domino de altari holocauſtorum cōbuſſit illos. de modo & cauſa horum latè dictum eſt Leuit. 10. cap.

In conſpectu Domini. Iſta determinatio localis poteſt referri ad illud verbum mortui ſunt vel ad illud verbum offerrent. ſi referatur ad illud verbum mortui ſunt: eſt ſenſus, quòd mortui ſunt in conſpectu Do-

A mini, ſ. coram altari holocauſtorum. Nam cum Nadab & Abiu tranſirent ante altare holocauſtorū portantes ignem alienum, egreſſus eſt ignis de altari & mortui sūt ibi, & quia in altari dicebatur eſſe Dominus ſpecialiter, mortui coram altari, dicuntur mortui in conſpectu Domini. Alio modo referri poteſt ad illud verbum offerrent: & tūc eſt ſenſus, quòd offerebant ignem alienum in conſpectu Domini, ſ. coram altari thymiamatum. Nam ille ignis ferebatur ad altare thymiamatum, vt ibi arderet thymiama, & tamen nondum Nadab & Abiu acceſſerant ad conſpectum Domini, ſ. ad altare thymiamatū, ſed in introitu tabernaculi apud altare holocauſtorum mortui ſunt. *In deſerto Sinai.* Ibi. n. facta fuit conſecratio ſacerdotum, & ibi miniſtrauerūt atque combuſti ſunt.
B vltra montem Sinai in toto deſerto non fuit factum aliquod ſacrificium.

Abſque liberis. Refertur ad illud verbum mortui ſunt, i. quòd Nadab & Abiu nō habuerūt filios aliquos, quia prǽueniente morte habere non potuerunt. Ex hoc patet quod ſupra dicebatur, ſ. quod in conſecratione ſacerdotum in monte Sinai ſolum fuit conſecratus Aaron & quatuor filij ſui. nullus quippe alius erat de ſtirpe eius, qui conſecrari poſſet, & cum dicebatur, quòd Eleazar haberet tūc filium nomine Phinees, ſatis apparet non habuiſſe: quia duo fratres eius maiores, ſ. Nadab, & Abiu nullum habuerunt tunc. ergo minores fratres, ſ. Eleazar & Ithamar veriſimile eſt nō habuiſſe filios. Et dicitur hic quòd mortui ſunt
C ſine liberis ad tollendum dubium. nam crederet aliquis ſubiiceri hic & in alijs libris familias ſacerdotales deriuatas a Nadab & Abiu, quæ non ſubiicentur, quia nullæ fuerunt, cum mortui ſint abſque liberis.

Functique ſunt ſacerdotio Eleazar & Ithamar. Iſti duo fratres manebant mortuis alijs, & iſti ſoli fungebātur officio ſacerdotum coram Aaron. hoc autem intelligitur quantum ad tempus illud, in quo iſti non habuerunt filios virilis ætatis. nam poſtquā habuerunt, illi effecti ſunt ſacerdotes ſicut patres eorū, & potuerunt fungi ſacerdotio.

Quo tempore functi ſunt ſacerdotio Eleazar & Ithamar coram patre ſuo Aaron. Quæſt. VII.

D SED dicet aliquis quo tempore functi ſunt ſacerdotio ſoli coram patre ſuo Eleazar & Ithamar: nam hoc non poteſt referri niſi ad tempus, quo fuerunt in deſerto, quia ibi mortuus eſt Aaron ante ingreſſum in terram Chanaan, vt patet infra 20. & 33. cap. Si enim referretur ad tempus poſt ingreſſum in terram promiſſionis, manifeſtum eſt quod functi ſunt ſacerdotio. Nam Eleazar fuit ſummus ſacerdos, & vixit magno tempore poſt ingreſſum in terram promiſſionis: mortuus quippe eſt poſt Ioſue, vt patet Ioſue cap. vlti. De Ithamar eodē modo dicendum eſt quòd functus fuerit ſacerdotio poſt ingreſſum in terram Chanaan, ſed hoc non eſt
E fungi ſacerdotio coram Aaron, quia tunc nō ſupereminebat Aaron: ſolum igitur referēdum eſt ad tempus quo fuerunt Iſraelitæ in deſerto. Sed hoc tempore non fuit facta aliqua miniſtratio ſacrificiorū prætērquā in deſerto Sinai in conſecratione ſacerdotū: nō vr̄ ergo quō fuerint functi ſacerdotio Eleazar, & Ithamar. nam in cōſecratione ſua non fungebantur ipſi ſacerdotio, ſed Moyſes qui conſecrabat eos. Rn̄dendum eſt quòd Eleazar & Ithamar functi fuerūt ſacerdotio in monte Sinai & in alijs locis deſerti. In monte Sinai functi ſunt in ſacrificijs, quia poſtquam conſecrati ſunt miniſtrauerunt, vt patet Leuit. cap. 9. & 10. De die in qua miniſtrauerunt Aaron, & filij ſui,

& combuſti ſunt Nadab & Abiu: erat autem hoc in die octaua menſis primi anni ſecundi, vt declaratum eſt Leuit. cap. 9. Manſerunt tamen Iſraelitę toto ipſo menſe in monte Sinai & ſequenti vſque ad diem vigeſimum, nam die vigeſima menſis ſecundi anni ſecundi egreſſionis de Aegypto mouerunt Iſraelitæ caſtra de monte Sinai, vt patet infra cap. 10. Videtur ergo ꝙ omnibus iſtis diebus facerent ſacrificia, ſaltē matutinum & veſpertinum holocauſtum, quia habebāt ibi opportunitatem ad iſta ſacrificia, ſicut habuerunt ad ea, quę facta ſunt in conſecratione ſacerdotū. In hoc autem menſe & dimidio functi ſunt ſacerdotio corā Aaron. Item functi ſunt ſacerdotio per totum deſertum, quia licet non eſſent ſacrificia in alijs manſionibus pręterquam in monte Sinai, tamen poterant miniſtrare in alijs locis, quia pręter ſacrificia erant aliæ miniſtrationes, ſicut patet in ſeparatione leproſorum, & iudicando de lepra in veſtibus & hominibus & domibus. Nam hoc pertinebat ad ſacerdotes ſiue maiores ſiue minores, vt patet Leuit. 13. c. Et tamen in deſerto manſit iſta miniſtratio, quia iubebat Dominus vt omnes leproſi eijcerentur de caſtris, vt patet infra 5. cap. Ad hoc tamē ꝙ eijcerentur, oportebat vt primo ſacerdotes iudicarent eſſe leproſos, vel non, vt patet Leuit. 13. cap. Et ſi aliquis ſanarētur oportebat vt ſacerdos cōtemplaretur eum, ad videndum ſi eſſet ſanus, & reduceret eum in caſtra, vt patet Leui. 14. c. Et ſic Eleazar & Ithamar per totum deſertum functi ſunt hac ſacerdotali miniſtratione corā patre ſuo, quamquam magis intelligitur de miniſtratione ſacrificiorum. *Coram Aaron patre ſuo.* Ideſt vidente Aaron patre ſuo, q. d. iſti duo miniſtrauerunt in ſacerdotio poſtq̃ introierunt in terram Chanaan, non ſolum ibi, ſed etiam coram patre ſuo viuente. Alio modo intelligitur, coram patre ſuo, i. ꝙ pater ſuus miniſtrabat principaliter, & ipſi ſubminiſtrabāt ei. nam in holocauſtis & hoſtijs pacificis ritus erat, vt ipſe ſacerdos, qui principaliter miniſtrabat, faceret omnes cęremonias: alij autem ſacerdotes aſtarent ei, & ſubminiſtrarent, offerentes ſanguinem: & iſti vocantur minores ſacerdotes vel filij Aaron, vt patet Leui. c. 1. & 3. ita videtur factum fuiſſe in toto tempore quo manſerunt Iſraelitæ in monte Sinai poſt conſecrationem ſacerdotum, ſ. ꝙ Aaron principaliter miniſtraret complens omnes cæremonias ſacrificiorum, & filij ſui ſubminiſtrarent ei offerentes ſanguinem: & hoc modo Aaron miniſtrabat, & filij ſui corā eo fungebantur ſacerdotio.

Locutusque eſt Dominus ad Moyſen. Hic agitur de applicatione tribus Leui ad Dominum, & ſeparatione ab Iſraelitis: non ſolum enim ſacerdotes miniſtrabāt coram Domino, ſed etiam Leuitæ habebant aliquas miniſtrationes in portando ſanctuarium, ideo ipſi debuerūt ſegregari a cæteris Iſraelitis & ad Dominum applicari.

Applica tribum Leui. Vocatur hic Leui tribus, non ꝙ ſit vna de duodecim Tribubus Iſrael, quæ acceperunt ſortes hęreditatum, nam in computatione harum tribuum nō ponitur Leui, vt patet duobus præcedentibus capitulis: accipitur tamen aliquando tribus Leui pro cognatione deſcendente a Leui, & hoc modo quia deſcenderunt a Leui multæ familiæ & domus, ſicut a cęteris filijs Iacob, vocatur Leui vna tribus. quando autē debeat vocari Leui tribus & quando non, & quomodo computentur ſemper duodecim tribus, ſiue inter eas, ſiue non, declaratum fuit Deuter. 27. & Ioſue 3. cap. Iuſſit autem Deus quòd applicarentur hic Leuitæ. nam quamquam ſupra applicati fuiſſent ſacerdotes, ſcilicet, Aaron, & filij ſui: tamen tota alia tribus Leui non fuerat applicita ad

F Dominum: hic ergo iubet eam applicari: & dicitur quòd applicetur, ſcilicet, ad Dominū, quia ante erant ſicut cæteri populares: nunc autem per iſtam ſeparationem, & pręſentationem coram Aaron erant ſpecialiter pertinētes ad Dei miniſterium. vel dicitur applica tribum Leui, ſ. ad Aaron, quia principio ſolum conſecrati fuerant ſacerdotes, & ipſi habebāt curam de ſanctuario, nunc autem applicati ſunt omnes Leuitæ ipſi Aaron ad hoc quòd ad mandatum eius miniſtrarent in rebus ſanctuarij, vt patet immediatè, ſ. *Et fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis, vt miniſtrent & excubent.* Sciendum quòd Leuitæ, qui hic iubentur applicari, aſſumuntur dupliciter. vno modo vt Leuita dicit tribum, & iſto modo ſiue ſacerdotes ſiue omnes alij deſcendentes a Leui vocantur Leuitæ, & G ſic Aaron vocatur Leuita, vt patet Exo. 4. cap. Alio modo Leuita accipitur, vt eſt nomen officij: & iſto modo dicuntur Leuitæ omnes, qui habebant officia minora ſacerdotibus; & ſic accipitur hic tribus Leui, non prout ſunt Leuitæ de genere illo, quia hoc modo etiam intelligerentur Aaron & filij ſui, ſed ſalſum eſt.

Et fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis. Quando applicati ſunt Domino Leuitæ ſteterunt coram Aaron ſacerdote, & cauſa eſt quia dati ſunt ſibi, vt ei ſeruirent vt patet immediatè. ſic dicitur infra. dabiſque dono Leuitas Aaron, & filijs eius, quibus traditi ſunt a filijs Iſrael. Idem patet infra 8. cap. dicuntur autem præſentari Aaron, quia ipſe erat ſacerdos magnus, & ad H mandatum eius Leuitæ miniſtrare debebant.

Vt miniſtrent. Iſta miniſtratio non eſt de miniſtrationibus, quæ fiebant intra ſanctuarium, ſ. ſacrificia faciendo, & offerendo thymiama, & ponendo panes propoſitionis, atque diſponendo lucernas in candelabro aureo. Nam iſtæ miniſtrationes quatuor ad ſolos ſacerdotes pertinebant, vocabatur tamen miniſtratio Leuitarum, cuſtodiendo tabernaculum, excubando in circuitu eius, & deponendo illud cum caſtra mouenda forent, & erigendo, quando figebātur caſtra, atque portādo in profectionibus Iſraelitarum. ſic patet ſupra primo cap. cum dicitur. Conſtitue eos ſuper tabernaculum & cuncta vaſa eius, & quidquid ad cæremonias pertinet: ipſi portabunt tabernaculū, & omnia vtenſilia eius, & erunt in miniſterio, ac per I gyrum tabernaculi caſtrametabuntur, cum proficiſcendum fuerit deponent Leuitæ tabernaculum, cū caſtrametādum erigent. de officijs etiam eorum habetur hic in litera.

Et excubent. Ideſt vigilent. iſtæ excubiæ erāt quantum ad caſtrametationem, ſcilicet, quòd caſtrametarentur in circuitu tabernaculi, ne aliquis de Iſraelitis accederet ad ſanctuarium, ingrediens illuc. vel caſtrametaretur ibi. nam ex hoc oriretur indignatio Dei ſuper totam multitudinem, vt patet ſupra primo capitulo.

Accipiuntur excubiæ pro vigilijs, ſed Auguſtinus dicit iſtud nomen non eſſe conueniens ſicut nomen vigiliarum, & iſtud nomen prouenit a conſuetudine K exercitus, qui diuidit noctem per quatuor partes ad vigilandum in illis, & quælibet pars continet tres horas, & quęlibet vocatur vna vigilia. pertinet etiam iſtud ad conſuetudinem ſcripturæ. ſic patet Exodi decimoquarto. ſcilicet, iamq; aduenerat vigilia matutina: iſta eſt quarta & vltima vigilia noctis. Euangeliſtæ quoque iſtud obſeruant, vt dicant noctem diuidi per vigilias. ſic patet Lucæ ſecundo. ſcilicet & paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.

Excubiæ Leuitarū quid.

Vigiliæ quatuor.

Et iſtas quatuor vigilias aliquando exprimit Chriſtus nominibus ſuis, vt patet Mar. 13. ſcilicet, vigilare ergo

te ergo neſcitis an Dominus veniat ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane. vocauit ſero primam vigiliam, quæ eſt ab occaſu ſolis vſque ad tres horas ſequentes. vocauit mediam noctem ſecundam vigiliam, quæ eſt a tertia hora noctis vſque ad alias tres horas, & finitur in media nocte, a qua nomen accipit. vocatur galli cantus tertia vigilia, quę incipit a media nocte & finitur tribus horis poſt mediam noctem. & vocatur galli cantus, quia hoc tempore cantant galli. vocatur mane quarta & vltima vigilia noctis, quę extenditur vſque ad ortum ſolis: & accipit nomen ex fine ſuo. De hoc dicit Auguſtinus, noſtri cuſtodias vel excubias interpretati ſunt, ſed nimirum vigiliæ minus dicuntur, quę ſolent in caſtris ternarum horarum obſeruationem habere. vnde quarta vigilia noctis venit ad eos ambulans ſupra mare Matth. 14. cap. B infra poſt nonam horam noctis, poſt tres vigilias, & in multis locis ſcripturarum noſtri vigilias interpretati ſunt; quas gręci philacas dicunt: vbi nulla dubitatio eſt ſpatia nocturni temporis ſignificari; quod & hic accipiendum eſt.

Cur Hieronymus potius dixit excubias quàm vigilias.

Dicendum quòd Hieronymus dixit excubias, & excubate, & nõ vigilias, nec vigilare, quãquam idem ſignificẽt, ſcilicet, quia latini (ſicut Auguſtinus dicit) in veteri teſtamento magis vtuntur vocabulo excubandi quàm vigilandi. in nouo autem teſtamento vtuntur nomine vigiliarum: vbi Chriſtus magis hoc expreſſit ſicut ſupra dictum eſt. Et ſic Leuitæ excubabant in circuitu ſanctuarij. ideſt vigilabant, ne accederet aliquis externus. C Et tamen an diſtinguerent noctem per quatuor vigilias more exercituum. & ſic Chriſtus loquitur nominans eas Mar. 16. Et euangeliſta illud dixit Matth. 14. ſcilicet, venit ad eos in quarta vigilia noctis, vel tenerent alium modum vigilandi, non apparet.

Et obſeruent quidquid ad cultum pertinet multitudinis. Ideſt Leuitæ obſeruabunt omnia quæ pertinent ad cultum vel honorem Dei quem facere deberet multitudo. Eſt enim cultus honor vel labor, & ſecundũ hoc poteſt intelligi litera dupliciter. Vno modo ꝙ Leuitæ ſeruabunt omnia, quæ pertinent ad cultum multitudinis, ideſt omnia quæ pertinent ad miniſterium vel ſeruitium quod facere deberet multitudo. Et eſt ſenſus quòd ſi ſoli ſacerdotes fuiſſent ſeparati D ad cultum Dei, ipſi deberẽt miniſtrare in ſanctuario ſolum in quatuor miniſtrationibus ſupra ſignatis. Portare tamen tabernaculum, & erigere, atque deponere non poterat ad eos pertinere, quia ipſi non ſufficerent hoc facere, nec incumberet eis iſtud onus: cũ non fuerit impoſitum a Domino, ſed magis cederet multitudini, ſcilicet, quòd omnes populares deberẽt facere hoc, tamen nunc quia Leuitæ dati ſunt loco popularium, abſoluti fuerunt populares ab iſto onere portandi, & deponendi, atque erigendi tabernaculum. Et hoc eſt Leuitas facere omnia quæ pertinent ad cultum, ideſt ad ſeruitium quod tenebatur facere multitudo. Vno modo ſumitur cultus pro honore: E & dicitur cultus multitudinis honor exhibitus Deo a tota multitudine Iſraelitarum. Ea autem in quibus fiebat iſte cultus erant ſanctuarium & vaſa ſua. Leuitæ autem dicebãtur obſeruare omnia quæ pertinebant ad cultum multitudinis, ideſt omnia vaſa vel apparamenta in quibus fiebat cultus Dei impenſus a tota multitudine, & hoc erat, quòd ipſi obſeruabãt tabernaculum, & omnia vaſa eius: in his enim exhibebatur totus cultus multitudinis. Iſtum autem cultum ſoli ſacerdotes impendebant, quia ipſi faciebant omnes miniſtrationes in ſanctuario, tamen dicebatur eſſe cultus multitudinis, quia illa miniſtratio fiebat pro ſalute totius multitudinis, cum ibi ſacerdo-

Quid ſit cultus.

A tes quotidie orarent pro toto populo: obſeruabant autem Leuitæ iſta, eo quòd non pertinebat ad aliquem de popularibus accedere ad illa.

Coram tabernaculo teſtimonij. Ideſt Leuitæ obſeruabunt iſta manentes corã tabernaculo. in quo ſignificatur locus caſtrametationis Leuitarum, ſecundum quòd ipſi figerent tentoria coram tabernaculo teſtimonij, ideſt in circuitu illius, & hoc modo cõuenienter obſeruabant ipſi illa, quæ pertinebant ad cultum multitudinis, & vocatur hic tabernaculum, nõ ipſum tabernaculum ſolum, ſed totum ſanctuarium, vt declaratum fuit ſupra 1. cap. in fi. nam non caſtrametabantur Leuitæ in circuitu tabernaculi intra atrium. Et accipitur hic coram pro in circuitu. Alio modo poteſt intelligi coram tabernaculo teſtimonij, quòd B determinet illud nomen cultum cum quodam verbo ſubintellecto, ſcilicet, quòd Leuitę obſeruabant quidquid pertinebat ad cultum multitudinis coram tabernaculo teſtimonij. ideſt omnia quę pertinebant ad cultum, qui impendebatur a tota multitudine coram tabernaculo teſtimonij. & tunc eſt ſenſus, quòd Leuitæ obſeruarent altare holocauſtorum, & omnia vaſa eius, quia in illo impendebatur cultus Deo coram tabernaculo teſtimonij, quia erat iſtud altare apud oſtiũ eius. Sed primus ſenſus melior eſt; quoniam non ſolum cuſtodiebant Leuitę altare illud cũ vaſis ſuis, ſed etiam totum tabernaculum, & omnia vtenſilia eius.

Et cuſtodiant vaſa tabernaculi. Iſta eſt explicatio ſen- C tentiæ ſuperioris, ſcilicet, quòd cuſtodirent Leuitæ vaſa tabernaculi, ideſt omnia vtẽſilia eius tam magna quàm parua, quę non ſunt partes, ſed vocantur vaſa, & iſta includebantur in illa clauſula. quidquid pertinet ad cultum multitudinis, tamen hic ſuperadditur ad explicationem.

Quõ intelligitur cuſtodia vaſorum.

Cuſtodia autem iſtorum vaſorum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo cuſtodire, ideſt portare in itinere, & ſic non pertinebat cuſtodia ad omnes Leuitas, ſed ſolum ad Caathitas, vt patet infra in litera & ſequen. cap. Alio modo accipitur cuſtodire, ideſt obſeruare ne aliquis de Iſraelitis accedat ad illa vaſa, & ſic pertinebat cuſtodia ad omnes Leuitas. Omnes enim excubabant in circuitu ſanctuarij, & ſiquis de laicis ingrederetur in ſanctuarium omnes Leuitæ D rei erant, niſi vetuiſſent reſiſtentes. Vocantur hic vaſa tabernaculi largè nõ ſolum vaſa, quæ erant intra tabernaculum, ſed etiam ea, quæ erãt in atrio, ſ. altare holocauſtorum cum omnibus vaſis ſuis, & labium æneum cum vaſis ſuis. Iſta enim erãt in atrio tabernaculi, & non intra tabernaculum, & tamẽ cuſtodiebant Leuitæ omnia iſta.

Seruientes in miniſterio eius. Ideſt Leuitæ ſeruiẽt miniſterio tabernaculi. non eſt intelligendum ꝙ Leuitę miniſtrarent in tabernaculo vel in atrio eius, quia oẽs miniſtrationes ibi factę pertinebant ad ſacerdotes, & ſiquis conaretur vſurpare aliquã illarũ moriebatur, vt patet immediatè cũ dr̃. Aaron aũt & filios E eius conſtitues ſuper cultũ ſacerdotij: externus qui ad miniſtrandũ acceſſerit morietur. Leuitæ tñ extranei erant reſpectu ſacerdotũ, ſed dicebantur Leuitæ ſeruire in miniſterio tabernaculi, i. ſeruire quantũ ad aliqua quæ ſubordinabãtur ad cultum ſanctuarij. Eſt namque differentia inter miniſtrare in ſanctuario, & ſeruire ad miniſteriũ in ſanctuario. nam facere miniſtrationem in ſanctuario pertinebat ad ſacerdotes, & ſolum eſt hoc in quatuor miniſtrationibus ſupra poſitis. Seruire autem ad miniſterium in ſanctuario, non eſt miniſtrare in ſanctuario, ſed facere aliquid quod ſubordinetur ad miniſtrationem factã in ſanctuario, & hoc erat cuſtodire vaſa ſanctuarij & por-

Miniſtrare in ſãctuario & ſeruire ad miniſterium in ſãctuario differunt.

F tare illa in itinere. ſacerdotes autem in illis vaſis miniſtrabant. Qui ergo aliquid faciebat, cuſtodiens illa vaſa, vel portans ad hoc quòd ſacerdotes poſſent in eis miniſtrare, dicebatur ſeruire ad miniſterium ſanctuarij, ideſt facere aliqua quæ ſubordinabantur ad miniſterium ſanctuarij. hoc autem Leuitis pertinebat, ſed nõ miniſtrare in ſanctuario: ſacerdotibus autem pertinebat miniſtrare in ſanctuario, ſed non ſeruire ad miniſterium in tabernaculo.

Dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius. Hic ſubijciũtur Leuitę ſacerdoti magno, vt faciant ea quę iuſſerit: & dicitur ꝙ Moyſes dabit eos dono Aaron, ideſt dabit gratis, ſine aliquo precio vel conuentione ad omnia ſeruitia ſanctuarij. Nam ſi non donarẽtur
G Leuitæ Aaron & filijs eius grauarentur ipſi in cuſtodia ſanctuarij, & erectione, atque depoſitione: & nõ poſſent ea explere. Dati ſunt ergo Leuitæ ſacerdotibus vt faciant ea, quæ mandauerint ſacerdotes circa vaſa & ſanctuarium, in quibus miniſtrant ſacerdotes: dabat autem Moyſes Leuitas ſacerdotibus, quia ipſe ex mãdato Dei applicabat eos ad Aarõ & filios eius, & per iſtam applicationem tradebantur illis. Nõ eſt autem intelligendum quòd Moyſes poſſet dare Leuitas Aaron vel alicui alteri, quia Leuitæ non erant ſui, ſed dedit eos illis, quia mandauit hoc Deus: fuit autem iſta datio per pręſentationem factam ipſis ſacerdotibus.

Quibus traditi ſunt a filijs Iſrael. Ideſt Iſraelitæ tradiderunt Leuitas Aaron & filijs eius, ideſt omnibus ſa-
H cerdotibus: quoniam iſta donatio durauit toto tempore veteris teſtamenti: non ſolum enim fuit ſubiectio Leuitarum ad Aaron, ſed etiam ad omnes poſteros eius. dicit hic Deus, quòd traditi ſunt Leuitæ a filijs Iſrael, ideſt a popularibus, quia refert̃ ad ea quæ infra dicuntur. Nam omnes primogeniti erant obligati Domino ad miniſterium, & quia inter Iſraelitas erant multi primogeniti: illi dederũt pro ſe Leuitas, ſcilicet, vt daretur vnus Leuita pro vno de primogenitis Iſraelitarum. Et quia fuerunt plures primogeniti Iſraelitarum quàm Leuitæ, datum eſt precium pro quolibet primogenitorum ſuperexcreſcentium, vt infra patet.

An Iſraelitæ tradiderint Leuitas Aaron vel Deus.
I *Quæſt. VIII.*

SED obijciet aliquis cõtra iſtam literam, quòd Iſraelitæ non tradiderunt Leuitas Aaron & filijs ſuis, ſed Deus tradiderit, vt patet infra 8.c. cum dicitur. & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorũ Iſrael: tradidique eos dono Aarõ & filijs eius de medio populi vt ſeruiãt mihi ꝓ Iſrael.

Rñdendum eſt ꝙ Deus tradidit Leuitas Aaron & filijs eius dono: & populus hoc idem fecit, ſed Deus fecit ex auctoritate & ex debito ſibi. nam omnes primogeniti Iſraelitarum erãt obligati Deo: voluit autem tollere Leuitas pro illis, & quia cõſtituerat Aarõ & filios ſuos principales miniſtros ſibi, tradidit eis
K Leuitas ſubminiſtrantes quantum ad quædam. populus etiã dicitur tradidiſſe Leuitas ex debito, quia erat obligatus ad tribuendum Deo omnia primogenita. Pro eis autem cõmutauit Leuitas & dedit eos Aarõ & filijs eius: & populus dicitur proprie tradidiſſe Leuitas, quia erant in poteſtate totius populi, & poterat eos populus offerre pro ſeipſo, nec in hoc grauabat eos, quia cum offerret illos Deo ad miniſtrandum, dabat eis victum de reditibus ſanctuarij, qui omnes erant de his quę dabant Iſraelitæ.

Quomodo Iſraelitæ tradiderunt Leuitas dono Aaron & filijs eius cum obligarentur ad dandum eos. Et quæ eſſent officia ſacerdotum & Leuitarum. Quæſt. IX.

SED dicet aliquis quomodo Iſraelitę tradiderunt Leuitas Aaron & filijs eius dono. nam donatio eſt libera pręſtatio ex nulla obligatione facta, vbi autem obligatio eſt ad dandum, donum non eſt ſed ſolutio. Iſraelitæ tamen obligati erant Deo ad famulatum in omnibus primogenitis ſuis: offerentes igitur Leuitas pro primogenitis non dederunt donum, ſed impleuerunt obligationẽ.

Reſpondendum eſt quòd donatio ſemper libera eſt, & vbicunque eſt aliqua obligatio ex ea parte non eſt donatio, ſed eadem actio reſpectu diuerſorum poteſt eſſe ſolutio & donatio. nam ſecundum ꝙ alicui obligamur pręſtatio facta dicetur ſolutio, quantum ad eum vero cui nõ obligamur pręſtatio facta eſt donatio. Sic autem Iſraelitæ ſe habebant ad Deum & ad Aaron cum filijs ſuis. nam quantũ ad Deum obligati erant, vt darent primogenitos vel æquiualentiã, ideo ſiue darent primogenitos ſiue Leuitas pro illis reſpectu Dei non erat donum, ſed debiti ſolutio: ſic ſignificatur in litera, & infra 8.cap. ad Aaron autem Iſraelitæ non erant obligati ad aliquid, ideo cum ei darent Leuitas tanquam adiutores donabant, quia non erant obligati illi. Sic enim eſt de epiſcopis cõferentibus beneficia, quia ipſi tenentur tradere beneficia aliquibus ex neceſſitate iuris, cum non poſſint illa ſibi reſeruare: non tamẽ tenentur ex iure ad hãc vel illam perſonam determinatè, ſed eſt in electione eorum, dum tamen ſemper idoneum eligant: non dicẽtur igitur epiſcopi ſimpliciter donare beneficia, ſed dicentur donare huic vel illi vel ſaltẽ liberè conferre: & tamen reſpectu beneficiorum quæ cõferuntur non eſt libertas in collatione.

Aaron autem & filios eius conſtitues ſuper cultum ſacerdotij. Ideſt pones Aaron & filios ſuos ſuper miniſtrationem ſacerdotalem, ſcilicet, vt ipſi ſoli habeant poteſtatem in illa: dicitur autem hoc ad tollendum dubium ortum ex ſuperioribus. nam cum dictum fuerit Leuitas fuiſſe traditos Aaron, & filijs eius, vt miniſtrent vel ſeruiant. intelligeret aliquis, quòd poſſent Leuitæ miniſtrare in his, quæ pertinent ad ſacerdotes ſupplentes vicem illorum, vel principaliter agẽntes, ſicut ipſi. Et reſpondetur quòd non, quia ſolum Aaron & filij eius erant ſuper cultum ſacerdotij, ideſt ſuper miniſtrationem ſacerdotalem. cultus enim laborem vel ſeruitium notat.

Dicitur autem cultus ſacerdotalis, ideſt labor vel ſeruitium quod faciunt ſacerdotes, & iſte cultus ſacerdotij eſt diſtinctus a cultu Leuitico.

Ponuntur enim officia Leuitarum in excubando circa ſanctuarium, erigendo, atque deponendo illud, & mouendo per loca in profectionibus Iſraelitarum, ſic patet ſupra cap.1. & hic in litera. Cultus autem ſacerdotij ponitur principaliter in quatuor, quę erant intra ſanctuarium, ſcilicet, in faciẽdo ſacrificia & offerendo thymiama, & diſponendo panes propoſitionis in aurea menſa: & collocãdo lucernas in candelabro, vt patet ex prædictis. Iſta erant iura & cultus ſacerdotum intra ſanctuarium. extra autem habebant alia, ſcilicet, in vitula rufa cremanda, & immolãda patet infra 19.c. & in emũdatione leproſorũ, atq; ſimilibus cæremonijs, de quibus in Leuitico eſt dictum. Iſtæ ſolum committebantur ſacerdotibus. ſ. Aaron & filijs ſuis. Leuitis autem non erat fas accedere ad aliquid iſtorum.

Externus qui ad miniſtrandum acceſſerit morietur. Ponitur hic pœna tranſgreſſorum. aliqui enim de Leuitis,

Quare alienigenæ accedētes ad ministerium ſacerdotū mouebantur.

tis, vel de alijs conarentur accedere ad aliquod miniſterium ſacerdotale, & ſic vſurparent ſibi omnia iura ſacerdotalia. Deus autem ponit pœnam mortis infligendam ſiquis acceſſerit, & hoc ſiue accedens eſſet de Leuitis ſiue de laicis: quoniam omnes dicebantur eſſe extranei reſpectu ſacerdotalis miniſterij. De Leuitis autē, quòd aliquando eis fuerit inflicta mors pro vſurpatione ſacerdotalis miniſterij patet in Chore, & ſocijs eius. Erat enim Chore de Leuitis, & quidam combuſti ſunt pro hoc. Alij autem a terra abſorpti ſunt, vt patet infra 16. cap. ꝙ autem laici hoc præſumentes ſimilem pœnam habuerint. patet in rege Ozia qui offerre thymiama conatus eſt coram Domino, & ipſe erat laicus, quia erat de genere Iudæ. Cum autem non obediuiſſet ſacerdotibus percuſſus eſt lepra in fronte, vt patet 4. Regum. 15. & 2. Paralipom. 26. cap.

32. diſt. ca. propoſuiſti. & cap. plurimos. Leuitæ pro primogenitis Iſrael côputant. Exo 3 infra 8. cap. 35. q. 1. ca. nec is.

Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen dicens. Ego tuli Leuitas a filijs Iſrael pro omni primogenito, qui aperit vuluam in filijs Iſrael, eruntque Leuitæ mei. Meum eſt enim omne primogenitum, ex quo percuſſi primogenitos in terra Aegypti: ſanctificaui mihi quidquid primum naſcitur in Iſrael, ab homine vſq; ad pecus mei ſunt, ego Dominus. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen in deſerto Synai dicens. Numera filios Leui per domos patrum ſuorum, & familias. omne maſculum ab vno menſe, & ſupra numerauit Moyſes, vt præceperat Dominus, & inuenti ſunt filij Leui per nomina ſua Gerſon & Caath & Merari. Filij Gerſon: Lebni & Semei. Filij Caath: Amram & Ieſſaar Hebron & Oziel. Filij Merari: Mooli & Muſi. De Gerſon fuere familiæ duæ Lebnitica & Semeitica: quarum numeratus eſt populus ſexus maſculini ab vno menſe & ſupra: ſeptem millia quingenti. Hi poſt tabernaculum metabuntur ad Occidentem ſub principe Heliaſaph filio Lahel, & habebunt excubias in tabernaculo fœderis. ipſum tabernaculum & operimentum eius, tentorium, quod trahitur ante fores tecti fœderis & cortinas atrij: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrij tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet: funes tabernaculi, & omnia vtenſilia eius. Cognatio Caath habebit populos Amramitas, & Ieſſaaritas, & Hebronitas, & Ozielitas. Hæ ſunt familiæ Caathitarum recenſitæ per nomina ſua omnes generis maſculini ab vno menſe, & ſupra, octo millia ſexcenti. habebunt excubias Sanctuarij, & caſtrametabūtur ad meridianam plagam. Princepſque eorum erit Eliſapham filius Oziel, & cuſto-

Numeratur filij Leui.

Filij Gerſon.

Filij Caath.

A dient arcam menſamque, & candelabrum altaria, & vaſa ſanctuarij, in quibus miniſtratur & velum: cunctamque huſcemodi ſupellectilem. Princeps autem principum Leuitarum Eleazar filius Aaron ſacerdotis erit ſuper excubitores cuſtodes ſanctuarij. At vero de Merari erunt populi Moolitæ & Muſitæ recenſiti per nomina ſua: omnes generis maſculini ab vno menſe, & ſupra ſex millia ducenti. Princeps eorum Suriel filius Abiaiel: in plaga Septentrionali caſtra-B metabuntur. Erunt ſub cuſtodia eorum tabulæ tabernaculi, & vectes, & columnæ ac baſes earum, & omnia quæ ad cultum huiuſcemodi pertinent: columnæque atrij per circuitum cum baſibus ſuis, & paxilli cum funibus. Caſtrametabuntur ante tabernaculum fœderis, id eſt ad orientalem plagam. Moyſes & Aaron cum filijs ſuis: habentes cuſtodiam ſanctuarij in medio filiorum Iſrael. quiſquis alienus acceſſerit morietur.
C Omnes Leuitæ quos numerauerunt Moyſes, & Aaron iuxta præceptum Domini per familias ſuas in genere maſculino a menſe vno, & ſupra fuerunt vigintiduo millia.

Filij Merari.

Locutuſque eſt Dominus. Hic ponitur tertium. ſ. ratio ſeparationis ſacerdotum & Leuitarum ſimul.

Ego tuli Leuitas a filijs Iſrael. Iſta ſunt verba Dei ad Moyſen. Dicit enim fuiſſe Leuitas ſeparatos a filijs Iſraęl, vt miniſtrarent, & hoc quia alij erant obligati, vt patet infra. Accipiuntur autem hic Leuitæ non, vt Leuita ſignat officium, ſed tribum, & hoc modo Aaron & filij ſui Leuitæ vocantur. Quod patet, quia D Leuitæ ſeparati ſunt loco primogenitorum Iſraelitarum, ſed manifeſtum eſt Aaron & filios ſuos ſeruire pro primogenitis Iſraelitarum, ſecundum ꝙ omnes alij Leuitæ, immo magis: erant namque tanquam ordines inter Leuitas, quia miniſterium ſacerdotale differt a miniſterio Leuitarum, ut hic patet, ſicut in eccleſia miniſterium presbyterorum differt a miniſterio Subdiaconorum, & Diaconorum: Leuitæ tamen habebant in ueteri teſtamento eum locum, quem apud nos habent Diaconi & Subdiaconi, & Acolyti, quod patet ex ſimilitudine officij. Nam in apportatione valorū eſt miniſterium Diaconorum & Subdiaconorum. Oſtiarij autem in arcendo ab eccleſia indignos officium habent: Lectores vero in legendo & canendo. Hæc autem om-E nia erant apud Leuitas in veteri teſtamento, quia ibi quidam erant ianitores, alij cantores, & portabant quidam vaſa miniſtrationis ſanctæ, ſicut Caathitæ: omnes autē generaliter obſeruabant ipſum ſanctuarium, ideo ſi reſpiciantur omnia officia, quæ nunc habent Diaconi, Subdiaconi, Oſtiarij, Acolyti, Lectores, & Exorciſtæ, erant olim in Leuitis. Vnde eccleſia olim cōſueuit Diaconos & Subdiaconos Leuitas appellare. Sic patet de beato Laurentio, de quo dicitur, Leuita Laurentius &c. de his applicationibus & ſimilitudine miniſtrationum in nouo & veteri teſtamento tangitur in 4. Senten. diſtinct. 15. *Pro omni primo ge-*

Leuitarū comparatio ad miniſtros noui teſti.

mogenito. Ideſt Leuitæ non ſunt accepti a Domino, quia ſolum ipſe voluit accipere, ſed quia erant obligati: non quidem ꝙ Leuitæ eſſent obligati Domino, & non reliquus populus, ſed totus populus erat obligatus quantum ad primogenitos ſuos.

Cauſæ commutationis Leuitarum pro primogenitis totius Iſrael & quare pro primogenitis dati ſunt Leuitæ. Quæſtio. X.

EX conuentione autem Dei & populi cōmutati ſunt Leuitæ pro omnibus alijs. propter duas cauſas fuit facta iſta commutatio. Primo quia omnia primogenita filiorum Iſrael debebantur Domino, qui liberauit illa de terra Aegypti, cum exterminator occideret primogenita Aegyptiorum faciens nullum primogenitum de Iſraelitis perire, vt patet Exo. 12. cap. Sed quia primogeniti aliarum tribuum erant polluti in peccato adorationis uituli, elegit Deus omnes Leuitas, qui nō peccauerant in hoc. Item quia a principio erat de iure primogenituræ ſacerdotium: vnde omnes primogeniti ſacerdotes erant, vt declaratum fuit Gen. 24. cap, in adoratione autem vituli deliquerunt primogeniti Iſraelitarum in officio ſacerdotali, ideo translatum eſt ſacerdotium ab omnibus tribubus Iſraelitarum ad ſolam tribum Leui, ſicut enim ſi non peccauiſſet Iſrael fabricando & adorādo vitulum omnes primogeniti fuiſſent ſacerdotes, ita nūc eis cauſa legitima, & vrgenti impeditis Leuitis hoc prouenit. vnde in eorum officium ſucceſſerunt Leuitæ pereunte totali iure ſacerdotij: in alijs primogenitis prædicta ſunt ſecundum communem poſitionē, quam nos quoque ſæpe referimus & habent aliquē colorem. quid tamen ſit verum circa hoc dicetur infra quæſt. 18. vſque ad 29. *Qui aperit vuluam in filijs Iſrael.* Ideſt primogenitis qui dicuntur naſci & aperire vuluam.

Apertio vulua duplex. Et quomodo domina noſtra fuerit virgo in partu. Quæſt. XI.

ESt enim apertio vuluæ duplex. Prima eſt diſpoſitio ad conceptum, cum genitalia fęminina rūpuntur, & hoc tollitur virginitas. Sed hoc modo non accipitur hic apertio vuluæ, quoniam ſine filijs eſt talis apertio. Alia eſt autē apertio vuluæ, quæ eſt in exitu infantis ab vtero, & iſta eſt maior apertio. magis enim neceſſe eſt clauſtra fęminina rumpi cū fęmina parit, quam cum a viro carnaliter cognoſcitur, ideo ſicut in prima defloratione virginitas amittitur, ita & in emiſſione infantis ab vtero, & magis dicitur mulier perdere virginitatem, quę eſt integritas carnis, in pariendo, quàm in concipiendo, & poteſt alicui mulieri conſiſtere naturaliter pars virginitatis, quæ eſt integritas carnis, etiam ſi cognoſcatur a viro: non tamen poteſt manere eadem integritas cum parit. Ideo in præconiū beatæ virginis ponitur ſpecialiter, ꝙ ipſa fuerit virgo in partu. ſ. quando pariebat non fuit facta aliqua violatio genitalium vaſorum, in qua cōſiſtit pars virginitatis, & ſolet hoc euenire omnibus parientibus ſecundū naturam, immo neceſſe eſt, niſi aliter Deus egerit: De his apertionibus, & quando maneat virginitas, & de conceptu & partu, an poſſit naturaliter ſtare cum virginitate, & an vir exiſtēs virgo gignere poſſit: latè dictum eſt in lib. de quinque figuratis paradoxis ad illuſtrem Reginam Caſtellæ, & in libello qui ſuper ecce virgo cōfectus eſt. Iſta autem apertio vuluæ in omnibus partibus fit: dicuntur tamen primogeniti aperire vuluam quaſi alij non aperiant, hoc autem eſt, quia ante nati-

F uitatem primogeniti nulla talis apertio extiterat. Cū verò primogenitus natus eſt apertio manet pro alijs.

Eruntque Leuitæ mei. Ideſt pertinebunt Leuitæ ſpeciali modo ad Deum quàm aliæ tribus. Non dicitur hic, ꝙ Leuitæ nunc efficiantur Dei, quaſi ante nō fuerint: omnia quippe eius ſunt, ſed dicuntur fieri ſui, quia nunc ad eum ſpecialiter pertinent: ante enim pertinebant ſolum, vt Iſraelitæ: nunc autem pertinent, vt ſpeciales miniſtri, & hoc non erat in alijs Iſraelitis.

Meum eſt enim omne primogenitum ex quo percuſſi primogenitos in terra Aegypti. Dat hic Deus cauſam, quare & quomodo ad eum primogeniti pertineāt. ſ. ꝙ omnes primogeniti ſui ſunt ex tempore quo percuſſit primogenita Iſraelitarum.

G *Cur primogenita ſpecialiter dicuntur eſſe Dei, & obligantur Deo iure naturali. Quæſt. XII.*

SCIENDVM enim, quòd omnia tam primogenita quam poſtea nata ad Deum pertinent, & ipſius ſunt, quia Domini eſt terra & plenitudo eius, vt patet Exo. 9. cap. & pſal. 23. Dicuntur tamen primogeniti eſſe ipſius Dei ſpecialius quā omnes alij: non tamen dicit omnes primogenitos ſuos eſſe, ſicut dicit Leuitas eſſe ſuos. Nam Leuitæ pertinent ad Dominum tanquam miniſtri. primogeniti autem Iſraelitarum non pertinent tanquam miniſtri, q̄a nullus de eis poterat accedere ad miniſtrandum, præter Leuitas. alioquin moreretur, ſed ſunt

H ſui primogeniti. i. ſpecialius obligati, quàm omnes alij, & hoc non fuit ex ſemper, ſed ſolum ex tempore quo percuſſit Dominus primogenita Aegyptiorum. Et quantum ad hoc non pertinent primogeniti Iſraelitarum ad Deum inquātum eſt Deus, ſed magis de iure gentium. Nam quando aliquis eripit aliquem a morte, vt ſi accipiat eum in bello, & ſeruet vitam eius, efficitur ſeruus illius. Sic autem Deus eruerat primogenitos Iſraelitarum, tam in hominibus q̄ in pecoribus a morte: tenebantur ergo ſibi ad ſeruitutem, & hoc modo dicit ſuos eſſe primogenitos.

Et cum dicitur hic, ꝙ omne primogenitum eſt Dei: ſolum intelligitur hoc quantum ad Iſraelitas: nā in cæteris gentibus primogenita non ſunt obligata

I Deo, quia non eruit illa a morte. Iſta tamen obligatio pro liberatione a morte cauſata eſt. in nobis enim non ſunt nunc primogeniti magis obligati Deo quā cæteri, quia non fuit facta aliqua liberatio primogenitorum ſecundum carnem in nobis, ſed in Iſraelitis. ideo in nouo teſtamento, in quo intrauit plenitudo gentium, non fuit aliqua gens, vel natio hn̄s maiorem obligationem ad Chriſtum quàm alia, nec primogeniti quàm tertio vel quarto geniti. ideo nō eſt aliqua Tribus vel gens determinata, de qua aſſumantur nunc miniſtri altaris & alij minores, ſicut erat in veteri teſtamento: ibi enim ſoli Leuitæ & Aaronitæ hoc poterant. Cęteris autem interdictum erat ſub in-

K terminatione mortis: nunc autem cuilibet licet aſſumere ordinem & miniſtrare in altari, niſi aliquā indignitatis habeat notam, propter quam eum iura repulerint.

Sciendum etiam quòd cum dicatur hic primogenitos Iſraelitarum obligatos Deo ex tempore percuſſionis Aegyptiorum: non debet accipi, ideo obligatos fore primogenitos Iſraelitarū Deo, quia primogenita Aegyptiorum occiderit. nam obligatio cauſatur in aliquo propter aliquod bonum impenſum ei. Mors tamen primogenitorum Aegyptiorum, non fuit aliquod bonum collatum primogenitis Iſraelitarum: non ergo obligati ſunt Deo, quia liberauit eos Deus a morte: nam nocte qua exierunt Iſraelitæ de

Aegypto

Aegypto tranſiuit Angelus domini per omnes domos Aegyptiorum occidens primogenita. Cum vero accedebat ad domos Iſraelitarũ non ſinebat Deus ingredi percuſſorem, & ſic liberati ſunt Iſraelitarum primogeniti:alioquin omnes periſſent:obligati ſunt ergo propter hoc.

An conuerſi ad Iudaiſmum tenerentur offerre primogenita, cum ipſi non fuerint liberati de Aegypto.
Quæſt. XIII.

SED nunc aliquis quæreret cum ad Iudaiſmum conuerſi fuerint multi de Gentilibus, vt Ammonitis, & Moabitis, Idumæis, cæterisque. An iſti obligarentur ad offerendum primogenita ſua & redimendum ea, ſicut cæteri Iudæi faciebant, qui erant de genere Iacob, ut patet infra in litera, & infra 18. cap. Ratio huius dubitationis eſt, quia redẽptio primogenitorum fiebat propter primogenitos liberatos in Aegypto a morte, vt litera declarat hic, & Exo. 13. cap. Hoc tamen ſolum factum eſt in Iſraelitis ex genere. In illis, qui fuerunt in Aegypto, ideo poſteri iſti obligabantur ad hoc propter beneficium impenſum patribus. Nam niſi Deus liberaſſet ibi primogenitos plurimi Iſraelitarũ, qui poſtea nati ſunt, non fuiſſent nati, quia geniti ſunt ab illis primogenitis liberatis, ſiue mediate ſiue immediate, & non poſſunt gigni iidem filij ſine identitate vtriuſque parentis: naturaliter ergo obligabantur ad redemptionem: de Ammonitis tamen & Moabitis non erat ſic, quia nec ipſi, nec patres eorum ſuſceperant hoc beneficiũ liberationis, ideo non videbatur eadem ratio de conuerſis ad Iudaiſmum, & Iudæis ex genere quãtum ad iſtud præceptum de redemptione primogenitorum.

Reſpondendum eſt, ꝙ conuerſi ad Iudaiſmum tenebantur ad redemptionem primogenitorum ſuorum, ſicut Iudæi ex genere: quamquam non ſuſcepẽrint ipſi neque patres eorum beneficium liberationis primogenitorum.

Cauſa huius eſt, quia iſta redemptio data eſt Iſraelitis tanquam populo Dei ſpecialiter obligato ꝓpter redemptionem primogenitorũ in Aegypto. Omnes autem, qui erant in populo Dei, obligabantur ad iſtã redemptionem faciendam, quia erant partes populi Dei: Moabitæ autem & Madianitæ & cæteri conuerſi quando profitebantur ritum Iudæorum, non manebant, vt habentes ritus Madianitarum, vel Moabitarũ, aut aliarum gentium, ſed tãquam partes populi Dei, & quia totus populus Dei obligatus erat ad iſtam redemptionem primogenitorum, etiam conuerſi ex Madianitis, Moabitis, vel alijs gentibus tenebãtur ad eam tanquam partes populi Dei. Simile autem patet in ciuitatibus, ſi aliquis fecerit beneficium ciuitati, & omnes de illa ciuitate obligentur illi ad aliquid: veneritque aliquis de extraneis, vt ſit habitator ciuitatis illius, ad quem non pertinuit aliquid de beneficio collato: tenebitur tamen ad impendendum id, quod cæteri impendunt ad quos illud beneficium pertinuit, & hoc quidem non tanquam perſona ſingularis, vel veniens aliunde, ſed tanq̃ unus de ciuibus. ita & conuerſi ad Iudaiſmum ſunt incorporati populo Dei, ĩõ tanquam partes eiuſdem populi tenebantur ad omnia ad quæ tenetur populus Dei.

Item patet hoc ex alijs quæ fiebant in ueteri teſtamento. nam celebratio phaſe in comeſtione agni paſchalis fuit data propter liberationem Iſraelitarum de Aegypto. Conſtat tamen quòd omnes tam Iudæi ex genere quam conuerſi ad Iudaiſmum obligabantur ad hanc celebrationem phaſe. nam iubebat eos

A Dominus circuncidi, & quòd poſtea comederent: ſic patet Exo. 12. cap. hoc autem erat, quia comeſtio agni paſchalis erat recordatio beneficij collati a Deo Iſraelitis in exitu de Aegypto, & quia totus ille populus ſuſcepit hoc beneficium, omnes de illo tenebãtur ad recolendum quolibet anno in comeſtione agni paſchalis: conuerſi autem ad Iudaiſmum erant tanquã partes populi Dei, ideo tenebantur recolere iſtud beneficium.

Item patet hoc ex eo, quòd faciebant Iſraelitæ ex genere. nam ipſi redimebant omnes primogenitos ſuos: conſtat tamen ꝙ omnes qui poſtea redimebant primogenitos non erant filij primogenitorum liberatorum in Aegypto, ſed plurimi erant filij aliorum

B tertio vel quarto, vel quinto genitorum, ad illos autẽ de beneficio nihil peruenit: ſolum tamen redimebãt ipſi primogenitos ſuos inquantum erant quædam partes populi Dei.

An Aegyptij conuerſi tenerentur redimere ſua primogenita cum tunc perierint. Et quòd differrent Aegyptij conuerſi ab alijs gentibus. *Quæſt.* XIIII.

SED nunc quæreret aliquis de cõuerſis de Aegyptijs, an tenerẽtur redimere primogenita ſua, ſicut Iſraelitæ.

Ad quod aliquis faciliter ſe putabit reſpondere poſſe. ſ. ꝙ ſicut in alijs conuerſis dictũ eſt ipſi redimerent primogenita, quamquam non peruenerit ad

C eos aliquid de beneficio ſaluatorum primogenitorũ. ita & de Aegyptijs dicendum ſit.

Reſpondendum eſt non eſſe ſimile de Aegyptijs, & alijs conuerſis. Nam in alijs non fuit participatum beneficium iſtud liberationis primogenitorum, quia non erãt ſimul cum Iudæis in Aegypto, & ſi fuiſſent ibi, & iam conuerſi participaſſent beneficium hoc. Aegyptij autem non ſolum non participauerunt beneficium redemptionis, ſed cõtrario omnes primogeniti eorum tam in hominibus, quam in pecoribus mortui ſunt, ita ut non eſſet in tota Aegypto aliqua domus, in qua nõ eſſet aliquis mortuus, vt patet Exo. 11. & 12. iſti igitur, quando fuerunt conuerſi non uidebatur, ꝙ deberent offerre precium redemptionis

D pro primogenitis.

Reſpondendum eſt differentiam eſſe inter Aegyptios conuerſos, & alias gentes quãtum ad prædicta, tamen quomodocunque ſe habeant quando Aegyptij conuerterentur ad Iudaiſmum, iam non ſortirentur aliquam conditionem Aegyptiorum, ſed erãt tanquam partes populi Dei. ad eos, ergo ſicut ad cęteros pertinebat recolere beneficium ſaluationis primogenitorum, quamquã nõ peruenerit ad eas aliqua pars huius beneficij, ſed ſolum inquantum erat pars q̃dã populi Dei, qui erat obligatus ad recolẽdum iſtud beneficium. ſit ergo generalis regula, ꝙ omnes, qui cõuerterentur ad Iudaiſmum de quibuſcunque gentibus eſſent, tenerentur ad redemptionem primogenitorum ſuorum, quos haberent poſt cõuerſionem ad

E Iudaiſmum: quamquam nihil peruenerit ad eos directè, vel indirectè de liberatione primogenitorum.

An aliqui de Aegyptijs fuerunt conuerſi ad Iudaiſmum. *Quæſt.* XV.

SED dicet aliquis nullos de Aegyptijs fuiſſe cõuerſos ad Iudaiſmum, quia erãt hoſtes Iudæorum, & nunquam vellent eorum ritum ſectari. ſed falſum eſt. multi enim de Aegyptijs cõuerſi fuerunt ad Iudaiſmum, ideo de nulla gente fuerunt aliqui conuerſi prius ad Iudaiſmum, quàm de Aegyptijs.

Aegyptijs. Iſti autem aſcenderunt cum Iudęis de terra Aegypti. Cum enim vidiſſent, ꝙ Deus percuteret Aegyptios, vt liberaret Iſraelitas, crediderunt ei, & aſcenderunt cum eis in terram Chanaã, vt patet Exo. cap. 12. cum dicitur vulgus quippe promiſcuum infinitæ multitudinis aſcendit cum eis. iſti tamen non aſcendebant cum Iſraelitis, niſi confidentes de Deo ipſorum propter mirabilia quæ faciebat. ergo conuerſi fuerunt ad ritum Iudaicum. Item patet, ꝙ aliqui de Aegyptijs conuerſi fuerunt ad Iudaiſmum. Nam cũ Deus dabat legem de conuerſis, dixit, ꝙ Iudæi non eſſent moleſti Aegyptijs conuerſis, vt patet Deuteron. 23. cap. ſ. non abominaberis Idumæum, quia frater tuus eſt, nec Aegyptium, quia aduena fuiſti in terra eius, qui nati fuerunt ex eis tertia generatione intrabunt in eccleſiam Domini. videtur igitur, ꝙ aliqui cõuerſi fuerunt de Aegyptijs: alioquin Deus nõ poſuiſſet hanc legem.

Sanctificaui mihi quidquid primum naſcitur in Iſrael. Verba ſunt Dei. ſ. ego ſanctificaui mihi. i. applicaui ad me quidquid primum naſcitur. i. omne primogenitum in Iſrael. Dicitur enim Deus iſta ſibi ſanctificare, qa applicat ſibi, ſed vario modo, quoniam primogenita hominum ſanctificantur Deo, eo ꝙ redimuntur datis quinque ſiclis pro quolibet eorum pro miniſtris ſanctuarij, & hoc ſi ſint primogenita inter laicos. Si autem ſint primogenita inter Leuitas applicãtur domino ad cultum perpetuum. Si autem ſint primogenita in pecoribus applicantur domino, quãdo mũda ſunt per immolationem. Si autem immunda ſunt redimuntur, vt patet infra 18. capitu. Alia autem quæ non ſunt primogenita nullo iſtorum modorum applicantur ad Deum.

Ab homine vſque ad pecus mei ſunt. Ideſt omnia primogenita tam in hominibus, quã in pecoribus mea ſunt, & hoc quia Deus non ſolum liberauit primogenita pecorum in Iſraelitis, & primogenita Agyptiorum tam in hominibus, quam in pecoribus occiſa ſunt, vt patet Exo. 11. & 12. cap.

Non tamen eſt intelligẽdum, ꝙ primogenita omnium animalium Deus occiderit in Aegypto. nam de animalibus feris manifeſtum eſt, ꝙ non occiderit ea, quia iſta occiſio erat in pęnam Aegyptiorum, ſed de feris nihil ad Aegyptios pertinebat. etiam de omnibus alijs animalibus non occidit Deus primogenita, ſed in principalibus quæ vocantur pecora. ſ. boues, oues, capræ, & aſini cum his quamquam non ſint de pecoribus, ideo in redemptione primogenitorũ non iuſſit Deus offerri vel redimi omnia animalia, ſed ſolum oues, boues, capras, & aſinos. de his tamen primogenitis quomodo redimantur, & quare hæc ſolũ, latius dictum eſt Exo. 34. cap.

Ego Dominus. Ideſt omnia primogenita ab homine vſq; ad pecus mea ſunt, quia ego ſum dominus. Et nõ intelligitur ſolum, ꝙ ſit Dominus inquantum Deus eſt, ſed magis de iure gentium, inquantum liberauit a morte omnia primogenita & obligabantur ei, ſicut qui eripitur in bello.

Locutus eſt Dominus ad Moyſen. Poſtquam dictum eſt de Leuitarum ſeparatione: hic agitur de eorum numeratione. ſ. quot fuerint & qualiter diſtributi ꝑ officia ſua. *In deſerto Sinai.* Iſta numeratio fuit facta in deſerto Sinai, ſicut omnes aliæ numerationes laicorum, quæ habentur ſupra 1. & 2. cap. & fuit facta iſta immediatè poſt numerationem laicorum, vt ſupra habetur. *Numera filios Leui.* Hic ponitur præceptum ad Moyſen de numeratione Leuitarum facienda, & non ponitur hic, ꝙ principes populi adiuuent eum, ſicut ſupra dicebatur in numeratione popularium, vt patet præced. cap. Cauſa eſt, quia principes ponebantur

F tur ſupra quilibet pro tribu ſua, vt Moyſes facilius cognoſcere poſſet eos, qui erant in tribu illa. in tribu autem Leuitica Moyſes cognoſcebat omnes cum eſſet de eadem tribu, ideo non debuit dari aliquis de principibus populi adiutor, vt quidam uolunt, ſed ſecus eſt, vt infra patet.

Cur Aaron non adiuuerit Moyſen ad numerandum. Quæſtio. XVI.

De Aaron autem dubium eſt quare non adiuuerit Moyſen ad numerandum. Et forte dici poteſt hoc fuiſſe factum, quia numeratio Leuitarum non erat magni laboris, ſicut numeratio totius Iſraelis, ideo non eguit Aaron

G adiutore, ſicut eguerat ipſo in numeratione populi.

Aliter forte dici poteſt, quòd Aaron non fuit hic adiutor ad numerandum cum Moyſe, quia ipſe erat de numerandis, & debebat eſſe differentia inter numerantem & numeratos. Sed iſta ratio non tantum prodeſt, quia non ſolum Aaron fuit de numeratis, ſed etiam Moyſes: tota enim ſumma Leuitarum accepta eſt, ſed Moyſes vnus de Leuitis erat, ideo numerari debuit & numeratus eſt.

Sed dicendum eſt iſtas reſpõſiones peccare in fundamento: præſuppponunt enim ꝙ Aaron non adiuuerit Moyſen ad numerandum. ſed falſum eſt, quia infra dicitur in litera omnes Leuitæ quos numerauit Moyſes & Aaron &c. Et ſi obijciatur, ꝙ hic non ex-

H primitur, nihil refert cum infra exprimatur.

An principes adiuuerint Moyſen ad numerandum Leuitas. Quæſtio. XVII.

Sed adhuc aliquis quæret, an principes adiuuerint Moyſen ad numerandum Leuitas. Aliqs autem dicet, ꝙ non adiuuerunt, quia non exprimitur hic quidquam de hoc. Obiectio.

Sed ad hoc obijcietur, ꝙ non obſtat, ꝙ ſubticeantur, quia non omnia exprimuntur quæ fiunt. Item qa infra ſequen. cap. dicitur, ꝙ omnes Leuitæ recenſiti ſunt per Moyſen & Aaron & principes populi Iſrael. Reſpondendum eſt ad hoc, ꝙ non agitur ibi de hac

I numeratione omnium Leuitarum, ſed ſolum de numeratione Leuitarum tranſeuntium ad officia. ſ. ab anno. 30. uſque ad 50. ut ibidem patet. Hic autem agitur de computatione omniũ Leuitarum ab vno menſe & ſupra, commutandorum pro primogenitis Iſraelitarum.

Quid autem tenendum ſit, dicendum conuenientius dici, ꝙ principes tribuum adiuuerint ad hanc cõputationem, adhuc magis, quam ad eam, quę habetur ſeq. c. quia hic computantur Leuitę, vt dẽtur pro primogenitis Iſraelitarum, & pro illis qui defuerint, vt non accedant ad ſummam primogenitorũ Iſraelitarum dare debent Iſraelitę pecuniam, vt patet in lite-

K ra. Nam pro quolibet de excreſcentibus ad ſummam dati ſunt quinque ſicli, vt patet hic. debebant ergo videre Iſraelitæ, quot deerant de Leuitis ad ſummã primogenitorum ſuorum, vt ſic ſcirent de quantitate pecuniæ ſupererogandæ. in numeratione autem de qua ſeq. c. habetur, quæ erat quantum ad officia Leuitarũ, qui non tantum pertinebant ad Iſraelitas, fuerunt numeratores principes populi, vt ibi patet, ergo hic.

Ad rationem in contrarium. ſ. ꝙ principes cuiuslibet Tribus ponebantur cum Moyſe, quia ipſe non cognoſcebat eos, qui erãt illius Tribus, ſed nunc cognoſcebat Leuitas qui erant de Tribu ſua, ergo non adiuuerunt eum principes populi. Reſpondendum eſt, ꝙ in hac numeratione non fuerunt principes ad notificandum

candum

candum Moyſi numeratos, ſed quia ipſorum intererat numerare cum pro ſuis primogenitis traderentur iſti Leuitæ, Dicuntur hic filii Leui non prout Leuita ſignificat officium, ſed etiam prout ſignat genus quoniam omnes tam Leuitæ minores, quam ſacerdotes numerati fuerunt, cum infra Ammonitæ ponantur in familia Caath. Amramitæ tamen ſunt ſacerdotes.

Per domos patrum ſuorum & familias. Iſta numeratio facta fuit ſecũdum formam numerationis totius populi. Illa namque numeratio non facta fuit in tota multitudine ſub vno globo, ſed diuiſa fuit in tribus, & quęlibet tribus in familias & familia in domos. Iſta aũt numeratio Leuitarũ eſt, qm̃ fuerũt diſtincti per familias, quia familia Caathitarum per ſe numerata eſt, & rurſus familia Gerſonitarum per ſe, & familia Meraritarum, quælibet autem iſtarum poſtea diuiſa eſt in alias minores partes, quę poſſunt vocari familiæ, vel domus, & a minoribus illis partibus inchoata eſt numeratio, Omne maſculinum ab vno menſe & ſupra,

Cur Leuitæ hic accipiuntur pro primogenitis, cum non ſint primogeniti, & quare primogeniti non fuerunt aſſumpti ad miniſterium Dei. Quæſtio. XVIII.

SEd quæretur quare Leuitæ accipiuntur hic ꝓ primogenitis. nam ipſi non ſunt primogeniti, Aliqui dicunt, ꝙ nõ debuerunt ipſi accipi pro primogenitis, ſed vel debuerunt accipi perſonaliter omnes primogeniti Iſraelitarum, vel ſi aliqua Tribus debuit accipi pro primogenitis omnium Tribuum, illa debuit eſſe Tribus primogenitorum. ſ. Tribus Ruben. Dicunt quidam, ꝙ Leuitæ non ſunt primogeniti ſecundum carnem, ſed ſecundum reputationem Dei: ipſe enim reputauit eos in primogenitos, licet non eſſent. Nam multa accipiunt eſſe ex ſola Dei reputatione, quamquam in ſe non ſint. ſicut dicitur Malach. 1. & ad Rom. 9. antequam quidquam boni aut mali egiſſent Iacob dilexi, Eſau odio habui, & hoc eſt, quia Deus vocat ea, quæ non ſunt tanquã ſint. i. per voluntatem ſuam dat illis eſſe, 1. ad Corint. 1. De hoc dicit Orige. Leuitę aſſumũtur pro primogenitis cum non ſint primogeniti. Leui enim tertius naſcitur de Lia. primus namque Ruben eſt, ſecundus Simeon, tertius Leui: ſed apud Deum non habentur primogeniti qui corpore & natiuitate præcedũt, ſed quos propoſito mentis ipſe in ordine primitiuorum iudicat aſſumendos: Iacob namque poſterior primogenitus iudicatus eſt, & benedictionem primatus ꝓcurata diuinitus parentis cęcitate ſuſcepit: ex propoſito enim cordis, quod Deo patuit priuſquam in hoc mundo naſcerentur, aut aliquid agerent boni vel mali dictum eſt. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui filij ergo Leui primogeniti non ſunt ſecundum carnem, ſed pro primogenitis ſumũtur, vt ſit plus ꝓ primogenitis aſſumi q̃ primogenitum naſci. Et ſic patet ex intentione Orige. ꝙ Leuitæ fuerunt accepti pro primogenitis nõ quidem quaſi eis competeret ex natura. i. ex ordine naſcendi, ſed ex propoſito voluntatis Dei. Et dicit ꝙ iſtud Deus voluit antequam Leui & alij filij Iacob naſcerentur. ſ. quia ipſe potuit cognoſcere merita & demerita iſtorum antequam naſcerẽtur, & elegit illum habendum in primogenitum, qui in merito alios præcederet, & iſte fuit Leui.

Dicẽdum, ꝙ primum iſtorum eſt cõcedendum. ſ. ꝙ ex Dei propoſito accepit tribus Leui, ꝙ eſſet loco primogenitorum, quia nihil poteſt accipere eſſe hoc vel illo modo, niſi ex Dei propoſito, ſicut dicit Apo. ad Rom. 8. de electis, ꝙ ſecundum propoſitum voca- A ti ſunt ſancti. i. antequam ſint actualiter vocantur ſancti, quia ſunt in propoſito Dei, licet nõ in propria exiſtentia, & ſecundum illud propoſitum iam ſunt ſancti. quod propoſitum non incipit de nouo iuxta illud, elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati cum eo ad Ephe. 1.

De ſecundo dicendum, ꝙ non debet concedi. ſ. ꝙ Deus præcognouerat Tribum Leui futuram maiorum meritorum, ideo iſtam elegerit. & primo non ſtat, quia licet Deus præcognoſcat omnia futura, ſiue merita, ſiue quidquid aliud ſit, non videtur tamẽ iſta electio, vel aſſumptio facta fuiſſe pro meritis. nã non apparet quomodo Tribus Leui fuerit maioris meriti q̃ aliæ Tribus, cum in ipſa etiam fuerint viri peccatores, vt in alijs. B Secundo non ſtat, quia etiam ſi pro maiori merito Deus vellet alicui Tribui dare, ꝙ eſſet ꝓ primogenitis, non deberet concedi hoc fieri, quaſi Deus præuidiſſet illius Tribus merita, ſed deberet dici, ꝙ Deus ſine merito aliquo voluit miſereri illi Tribui, & exaltare eam ſuper alias, & ad hoc vt eſſet capax huius exaltationis propoſuit illi dare maiora merita quam alijs, quia ſicut Deus præſtituit rei finem, ita dat ei media perueniendi, quæ in hominibus ſunt merita, ideo deberet dici, ꝙ antequam iſtę Tribus eſſent Deus dilexerat Tribum Leui ſuper alias, & voluit illam exaltari, ita vt acciperetur pro primogenitis omnium Tribuum. Et ad hoc propoſuit dare ei maiora merita quàm alijs tribubus, vt ſic eſſet digna iſta exaltatione. non ergo fuit cauſa huius aſſumptio- C nis pro primogenitis illa quæ ponitur ab Orige.

Quæ fuit vera cauſa, ut Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Et quòd maxima immunditia apud Deum eſt idolatria. Quæſt. XIX.

SEd tunc quæretur quę fuerit vera cauſa quare Tribus Leui acciperetur pro primogenitis. Dicendum ꝙ fundamentum Dei, ut patet ſupra in litera fuit, ꝙ primogeniti totius Iſrael erant ſui. i. pertinebant ad eum ex debito, & cum ipſe vellet accipere aliquos homines de toto Iſrael, qui ſeruirent ei in pertinentibus ad cultum ſuum, iuſtè debuit accipere primogenitos, qui erant ſibi debiti, D vel ſi illos nollet poſſet accipere alios loco illorum, & quia nõ voluit primogenitos, accepit Leuitas pro primogenitis,

Sed tunc quæretur, quare Deus non accepit primogenitos totius populi ad ſeruiendum ei, cum iſti eſſent directè ei debiti,

Aliqui dicunt, ꝙ hoc fuit, quia immundi erant. volebat enim Deus applicare ſibi rem mũdam, quia ipſe mundus eſt. primogeniti autem polluti fuerant in idolatria adorando vitulum. Nulla autem apud Deũ maior immunditia reputatur, quàm cultus idolorũ: ideo propter iſtam immũditiam debuerunt omnes primogeniti repelli, & accipi aliqui alij. iſta cauſa ſolet communiter reddi, ſicut nos ſequẽtes communem poſitionem diximus ſupra q. 10.

E Dicendum ꝙ illud habet aliquem colorem, & tamen non eſt vera cauſa. nam ſi propter hoc non acciperentur primogeniti omnium Tribuum, ſequeretur, ꝙ nulla tribus deberet accipi, quia omnes fuerant pollutæ in illa idolatria, vt aliqualiter colligitur Exo. 32. Nam iuſſit ibi Moyſes, ꝙ per omnia caſtra de porta ad portam occiderentur peccatores, & ſic factũ eſt. e. c. Cum ergo in omnibus partibus caſtrorum fuerint aliqui occiſi, patet, ꝙ nulla Tribus erat in qua non fuiſſent aliqui idolatræ,

Secundo quia videtur, ꝙ etiam ſi peccaſſent omnes Tribus in idolatria, nõ obſtabat hoc eis ad accipi

mini-

miniſtros Dei, quia iam peccatum illud fuerat ablatū occiſis omnibus peccatoribus. ſ. viginti tribus millibus Exo. 32. Et in hoc ſatisfiebat pro peccato: reliquus etiam populus, qui non occiſus eſt pęnituit de peccato. nam fleuerunt omnes & abiecerunt cultus optimos, & induti ſunt vilibus veſtibus Exo. 33. Ideo mundati videbantur iam ad hoc, ꝙ poſſent accipi in miniſtros.

Tertio quia ſi propter idolatriam repellerētur primogeniti, etiam repelleretur tribus Leui. nam de iſta fuerūt etiam idolatrę. quod patet Exo. 32. cum Moyſes applicuit ſibi Leuitas ad faciendum vltionem peccatorum. nam dixit illis occidat vnuſquiſque fratrē ſuum, & amicum & proximum. Et ſic præſupponebat Moyſes, ꝙ in tribu Leui erant aliqui idolatræ, quia aliàs non diceret iſtud.

Item patet, quia ſic factum eſt. nam dicitur. e.c. ꝙ facta vltione dixit Moyſes, cōſecraſtis manus veſtras hodie Domino: vnuſquiſque in filio & fratre. i. occidendo filios & fratres, & tamen non occiſi fuerant ibi, niſi idolatræ. ergo de tribu Leui multi coluerunt vitulum. Item patet, quia Deuter. 33. in benedictione Tribuum laudantur Leuitę, quia occiderūt filios & fratres & matres idolatras, nulli parcentes propter zelum Dei, cum dicitur, qui dixit patri ſuo & matri neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro illos, & neſcierūt filios ſuos. debebat ergo etiam repelli Tribus Leui.

Quarto quia ſi propter idolatriam repellerentur aliqui nunc a miniſterio Dei, illi potiſſimè repelli debebant, quibus datus eſt principatus in iſtud miniſterium. Nam ſummum ſacerdotium datū eſt Aarō: & iſta fuit maxima dignitas in toto miniſterio Dei, & inter omnes Leuitas. Et tamen non ſolum peccauerunt aliqui de Leuitis, ſed etiam ipſe Aaron, cui datus eſt principatus ſacerdotum, maximè peccauit, quia ipſe fecit vitulum aureum petentibus Iſraelitis Exo. 32. Et Deus valde indignatus fuit contra ipſum: voluitque eum occidere, niſi quia Moyſes orauit nimis pro eo Deuter. 9. Cum igitur tam grauiter peccaſſet Aaron, nō debuiſſet dari ei aliqua pars miniſtrationis huius, & tñ datus eſt principatus ſacerdotij, ergo a fortiori, nec primogeniti, nec aliqui alij repellerentur ab adminiſtratione propter idolatriam. Dicendum igitur, ꝙ licet videatur motiuum coloratum idolatriæ ad repellendum primogenitos omnium Tribuū: nō eſt tamen illa cauſa vera.

Cur primogeniti non fuerunt aſſumpti ad miniſterium Dei. Quæſtio. XX.

TVNC ergo quæretur quare primogeniti nō fuerunt aſſumpti ad miniſterium Dei. Dicendum, ꝙ etiam ſi nō peccaſſent ipſi, neque aliqui Iſraelitæ, & etiam ſi primogeniti eſſent viri ſanctiores omnibus alijs, nō reciperentur.

Et primo fuit hoc, quia Deus noluit accipere aliquem numerum miniſtrorum, qui ſufficeret ad miniſtrandum ſibi iuxta conditionem illius cultus, & illarum miniſtrationum, quas ipſe voluit ſibi fieri in veteri teſtamento, & nō debuit iſte numerus miniſtrorum eſſe maior, quàm vt ſufficeret ad illas miniſtrationes, quia aliàs daretur deordinatio. nam ſuperfluū non poteſt eſſe ordinatum, ſed eſt fruſtra. Deus tamē nihil facit fruſtra. 1. Polit. Si autem primogeniti ſumerentur ad iſtam miniſtrationem, eſſet numerus valde ſuperabundans, quia acciperentur omnes iſti primogeniti, qui tunc erant etiam cum primogenitis Leuitarum, & omnes deſcendentes ab his, & etiā omnes primogeniti, qui poſtea naſcerentur de reliquo populo, quia omnes illi pertinebant ad Deum,

F quocunque tempore naſcerentur, cum iuberet eos redimi precio dato infra 18. tanta autem multitudo nō poterat cōuenienter occupari miniſtratione Dei: ideo non debuerunt illi accipi.

Secūdo quia ſequeretur ſic quædam deordinatio in poſſeſſionibus. nam illi qui Deo miniſtrarent non debebant habere poſſeſſionem aliquam in terra Iſrael, ſicut Deus iuſſit infra 18. & tamen cū quælibet Tribus haberet poſſeſſionem, ſi primogeniti applicarentur Deo deberent filij carere poſſeſſionibus patrum. ſ. primogeniti ipſorum, & hoc erat magnū inconueniens, quia cum omnes filij ſuccedant patribus maxime ſuccedebant primogeniti, quia quilibet eorum habebat duplum quàm alius filius de bonis patris Deuteron. 21. non ergo debuerunt primogeniti
G applicari Deo.

Tertio quia in hoc grauaretur valde populus. nam omnes Iſraelitæ debebāt prouidere miniſtris Dei de neceſſarijs, nam illi occupati miniſtratione, non poterant vacare agriculturæ, ideo conſtituerant quædam iura quæ ſolueret populus, de quibus ſuſtentarentur miniſtri Dei. infra 18. & Ioſue. 13. ſi tamen valde multi eſſent miniſtri, teneretur populus multum impendere, in quo grauaretur, ideo debuerunt eſſe pauci. Et tamen ſi primogeniti applicarentur Deo eſſent valde multi, quibus non ſufficeret populus ſuſtentationem impendere, vt valde grauaretur, ideo nō debuerunt illi accipi.

Quarto quia quantumcunque populus grauaretur
H ſoluendo magna iura non ſufficeret tantæ multitudini miniſtrorum, quia populus nollet ſubire maiora onera ſolutionum quàm poſſet portare. Et ſi Deus imponeret illis, non tolerarent illam legē, ideo miniſtri quanto eēnt plures, eſſent pauperiores. nā & Leuitæ, qui pauci erant non ſuſtentabantur ſufficienter, aut ſaltem copioſe, ſed ſemper mendicabant, & dicebat Deus, ꝙ darentur eis eleemoſynæ, ſicut perſonis miſerabilibus. i. viduis, aduenis, & pupillis, & vocarentur ad conuiuia Deuter. 12. ergo a fortiori magis mēdicarent & minus poſſent ſuſtentari omnes primogeniti, quorum erat magna multitudo. ergo non debuerunt accipi in miniſtros.

I *Reſponſio ad contra determinationem. Quæſt. XXI.*

DICENDVM igitur, ꝙ nō debuerunt accipi in miniſtros Dei primogeniti omniū Tribuū, neque etiam aliqui alij qui eſſent de diuerſis tribubꝰ, ſed aliqua vna Tribꝰ debuit tota applicari ad cultum Dei, & illa ſemper maneret ſic applicita. ſ. omnes illi qui eſſent de illa Tribu.

Et hoc debuit primo eſſe propter certitudinē. nā quando vna tota tribus Deo eſſet applicita: certum eſſet de omnibus deſcēdētibus de illa tribu, ꝙ ad Deū pertinerent, & illi noti erant. Si autem primogeniti & filij primogenitorum omnium tribuum applicaren-
K tur Deo, non eſſet ſic certum quis deberet ad Deum pertinere, quia quotidie inciperent aliqui pertinere ad Deum, qui prius non pertinuerant.

Secundo propter concordiam, requiritur enim in cultu Dei magna attentio, deuotio, & diligentia, quæ omnia tollūtur per diſcordiam: homines autē vnius cognationis magis inter ſe concordant, ſiue in bono ſiue in malo, quàm homines diuerſarum cognationum, quia omnes illi inter ſe ſunt, quaſi fratres, ſi tamen primogeniti omnes applicarentur Deo, eſſent de varijs cognationibus. ſ. de omnibus tribubus, ideo potius debuit accipi vna tota tribus.

Tertio propter vnitatem loci miniſtrandi, nàm in veteri teſtō nō voluit Deus, ꝙ per ſingula loca fierēt miniſtra-

miniſtrationes cultus eius, ſed eſſet vnicus locus, in quo fieret tota miniſtratio, & illum locum Deus eligebat, extra quem non licebat fieri miniſtrationem aliquam Deut. 12. & Ioſue. 22. & ſiquis extra locum illum vellet miniſtrare offerendo ſacrificia erat reus mortis quaſi ſanguinem effudiſſet Leui. 17. Ad iſtam aũt vnitatem loci miniſtrationis magis conueniebat vnitas tribus, quam ꝙ de omnib⁹ tribubus eſſent aliqui miniſtri, ideo debuit accipi vna tota trib⁹ & non primogeniti omnium Tribuum.

Quarto & præcipue, quia Deus voluit ꝙ miniſtri ſui nullam haberent poſſeſſionem, & ꝙ reciperent ſuſtẽtationem a populo, pro quo ſeruiretur per alias Tribus, & iſti Tribui, quę applicabatur Deo, nulla pars poſſeſſionis daretur, & tunc non grauaretur populus dando ſuſtentationem illi Tribui, quia accipiebat populus totam poſſeſſionem quam illa tribus acceptura erat ſi non applicaretur Deo, & de qua haberet fructus ſufficientes ad ſuſtẽtationem ſi terram coleret, & tunc aliæ tribus potius videbantur eſſe quaſi coloni illius Tribus dando ei fructus quos ex poſſeſſione eius colligebant q̃ dare aliquid de proprio. Etiã erat cõueniens hoc pro ipſa Tribu, quæ applicaretur Deo, quia cum ipſa occupata diuinis miniſterijs non poſſet terram colere, eſſet fruſtra ſi poſſideret, nũc vero cum nõ daretur ei poſſeſſio nihil manebat ſuperfluum & incultum, ſed cedebat reliquo populo id, quod iſta Tribus habitura erat. Si aũt primogeniti de omnibus tribubus applicarentur Deo non poſſet ſic fieri, quia tunc neceſſe erat terram diuidi per omnes Tribus cum nulla deberet totaliter applicari. Et tunc erat dubium qũo fieret, quia primogeniti q applicabantur Deo, aut deberent hr̃e poſſeſſiones, quæ competerẽt eis ſm diuiſionem ſortis ſuæ, & per ſucceſſionẽ ꝓgenitorum ſuorũ, aut nullas poſſeſſiones haberent. Si haberent poſſeſſiones tunc ſequeretur primum inconueniens. ſ. ꝙ illæ manerent incultæ, qa non poterant vacare agriculturæ occupati circa diuina miniſteria. Secundum quia tunc grauarẽt populus dando iſtis ſuſtentationem, cum ipſi haberent poſſeſſiones, & nõ acciperet populus poſſeſſiones quas iſti accepturi erant, ſicut fieret ſi tota vna tribus applicaretur Deo. Si aũt iſti nullas haberent poſſeſſiones ſequeretur inconueniens. Primo quia turbaretur ſucceſſio. nam prę iudicaretur valde iſtis, quia primogeniti debebant duplũ hr̃e de poſſeſſione paterna q̃ quilibet alius de fratribus Deut. 21. Et tunc ecõtrario fieret, quia priuarẽtur primogeniti omni iure ſucceſſionis. Secundo quia ditarentur aliqui ſine cauſa, ſcilicet quòd alij fratres acciperent, quod pertinebat ad primogenitos, quod erat inconueniens, cum non haberent ad hoc cauſam. Tertio quia maneret, tunc grauamẽ populi. nam oportebat prouidere iſtis cum non haberent poſſeſſiões, & tñ populus nihil habebat de bonis iſtorum, & ita eſſent iſta inordinata. Dicendum ergo ꝙ non potuerunt conuenienter accipi primogeniti omnium tribuũ ad miniſtrandum Deo, ſed debuit ſeparari ad hoc tota vna tribus.

Cur potius fuit ſeparata Tribus Leui ad cultum Dei quàm aliqua alia. *Quaſt.* XXII.

SED quæritur dato, ꝙ deberet vna tota Tribus ſeparari ad cultum Dei, & non primogeniti omnium Tribuum, quare potius ſeparata fuit Tribus Leui quam aliqua alia.

Dici poteſt primo, ꝙ fuit iſtud, quia iſta tribus (ut quidam volunt) non peccauit in idolatria vituli, quæ paulo ante hoc commiſſa fuerat, ideo debuit potius eligi iſta quàm alia.

A Sed dicendum, ꝙ non ſtat, quia etiam Leuitæ peccauerũt in idolatria, ſicut aliæ Tribus, vt oſtẽdimus. ſ.

Sed dici poſſet ſecundo, ꝙ iſtud fuit, quia iſta Tribus exercuit vltionem in idolatras, ideo licet de hac tribu quidam peccaſſent, alij qui non peccauerant vlti ſunt hoc crimen in peccatores de Tribu ſua, & de alijs tribus occidẽdo 23. millia, vt patet Exo. 32. Et tñ qui vindicabãt Deum de offendẽtibus ipſum in idolatria merebantur accipere honorem ab ipſo in cultu ſuo, ſic fuit de Phinees qui zelo Dei occidit principem Tribus Simeon coeuntem publicè cum Madianinde. Nam Deus promiſit tunc illi ſacerdotiũ ſempiternum in domo ſua inſta 25. & 1. Mac. 2. c. Et tñ ille vltus eſt in vnum hoĩem. iſti aũt in totum populũ, B ideo meruerunt maiorem honorẽ. ſ. vt acciperent totam adminiſtrationem diuini cultus.

Tertio potuit hoc eſſe, quia iſti oſtenderunt ſpãliorem deuotionem ad Deum. nam qñ Moyſes voluit punire idolatras clamauit dicens. ſiquis Dñi eſt iũgatur mihi. i. ſi aliquis eſt, qui pertinet ad Deum Iſrael & diligit eum veniat mecum Exo. 32. & tunc ſequit̃ ibi. congregati ſunt ad eum oẽs filij Leui, & ſic patet ꝙ oẽs Leuitæ habuerunt, tunc ſingularẽ deuotionẽ ad Deum, & nullus de alijs tribubus habuit illam, qa nemo de illis venit cum Moyſe ad iſtam vltionẽ, iõ meruerunt honorem apud Deum.

Quarto quia habuerunt zelum feruentiſſimũ. nã non ſolũ vlti ſunt in alios, qui non erant cognati ſui, ſed ẽt filios & fratres occiderunt pp Deum Exo. 32. C & non miſerti fuerunt eis, quaſi non eſſent cognati eorum, qđ multum laudatur a Moyſe Deut. 33. ideo debuit eis dari honor apud Deum.

Quinto quia videtur, ꝙ Moyſes ꝓmiſerat eis iſtud vel p̃nunciauerat futurum eſſe, qñ vlti ſunt in peccatores Exo. 32. ſ. conſecraſtis manus vr̃as hodie dño vnuſquiſq; in filio & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio, ſed conſecratio pertinet ad miniſtros Dei. ſ. ſacerdotes & Leuitas, vt patet Leui. 8. & 9. & Exo. 29. & I. 8. c. ideo prę nunciabat eis, ꝙ miniſteriũ habituri eẽnt in quo cõſecrarentur. Etiam quia dixit eis, vt det̃ vobis benedictio. i. vos feciſtis, qđ in vobis erat conſecrando manus nr̃as in ſanguine filiorũ & fratrũ: De⁹ autem dabit vobis benedictionem. i. adminiſtratio- D nem cultus ſui, in qua eritis benedicti.

Iſtæ rõnes ſunt aliqualiter conuenientes, ſed non ſunt neceſſariæ: eſſent aũt oĩno efficaces ſi aliæ tribus peccauiſſent in idolatria, & de tribu Leui nullus peccaſſet, tñ peccauerunt multi: peccauit ẽt Aaron, cui datum fuit poſtea ſummũ ſacerdotiũ, vt oſtendimus ſupra, ideo non cõcludunt neceſſario. Et tñ dicendũ ꝙ ſuppoſito, ꝙ deberet vna de tribubus Iſrael tota accipi ad miniſtrandum Deo, potius debuit accipi Tribus Leui q̃ aliqua alia, quia licet oẽs peccaſſent in idolatria, tñ iſta minus peccauit, quia fuerũt in ea pauciores idolatræ, & ẽt quia ipſi ſoli habuerunt zelum vindicandi in oẽs alios idolatras, vt ſupra dictum eſt.

Sexto & præcipue dicendũ, ꝙ fuit tribus Leui potius accepta q̃ alia, qa erat valde minor qualibet alia. E iſtud tñ erat conueniens primo, quia miniſtri Dei debebant eſſe pauci: cum pauci ſufficerent ad illam miniſtrationẽ, ſed vna tribus tota ſumẽda erat, ideo debuit accipi minima omnium Tribuum.

Secundo quia Iſraelitæ ſuſtẽtaturi erant miniſtros Dei de ſumptibus ſuis, ideo vt non grauaretur populus debuerũt eſſe pauci miniſtri, & ſi multi eſſent nõ poſſet ſufficere populus ad ſuſtentandum eos: debuit ergo minima Tribus accipi, vt ſic facilius populus toleraret ſumptus illos.

Tertio ut melius prouideretur miniſtris, quia populus non poterat ſubire magna onera expenſarum,

ſi ergo

ſi ergo miniſtri multi eſſent, oporteret eos mendicare: quãto autem eſſent pauciores melius prouiderentur eis, ideo minima tribus debuit eligi. Ad hoc autẽ fuit conueniens Tribus Leui, quia nulla fuit minor ea: immo quælibet aliarum fuit maior ea quincuplo, vel ſexeuplo, quod patet, quia in alijs Tribubus computando a viginti annis, & ſupra inueniebantur multa millia. ſ. in quibuſdam quaſi octuaginta millia. in illa autẽ quæ fuit minor omnibus. ſ. in Tribu Manaſſe fuerunt inuenta 32. millia & ducenti, vt patet ſup. 1. cap. Et tñ in Tribu Leui computando a viginti annis & ſupra forte non inuenirentur ſex aut ſeptem millia virorũ, vt patet, quia in litera ponitur ſumma Leuitarum ab vno menſe & ſupra, & tamen ſolum fuerunt, 22. millia ducenti & ſeptuagintatres: tollendo autem omnes qui eſſent ab vno menſe vſque ad annum viceſimum, quorum ſolet eſſe magna multitudo, forte non relinquerentur ſex aut ſeptem millia, ideo iſta Tribus, tanquam valde minor qualibet alia, debuit eligi ad miniſtrandum, quia cum paucioribus ſumptibus poterat prouideri huic Tribui, quam alicui alteri.

Tribus Leui minor inter oẽs alias.

An debuiſſet eligi Tribus Ruben. Et cur tribus Ruben non poterat applicari Deo. Quæſt. XXIII.

ADhuc obijcietur, ꝙ non debuit Tribus Leui aeecipi, ſed tribus Ruben, quia cũ vna tota deberet ſeparari ad cultum Dei, & iſta accipiebatur loco primogenitorũ, vt patet ſupra in litera. debuit accipi tribus illa, quæ eſſet a primogenito, quia ibi cenſerentur eſſe omnes primogeniti populi, ſed Ruben fuit primogenitus Iacob Gen. 49. ergo Tribus Ruben debuit accipi loco omnium primogenitorum ad miniſtrandum.

Dicendum ꝙ Rubẽ fuit primogenitus ſm carnẽ. i. prior origine Geneſ. 29. & 49. & tamen dato, ꝙ deberet accipi ad cultum Dei Tribus primogenitorũ non poſſet accipi tribus Ruben, quia iam perdiderat Ruben iſtud ius. Patet enim eius Iacob priuauerat eum moriens Gen. 49. ſ. Rubẽ primogenitus meus tu fortitudo mea & principiũ doloris mei: prior in donis, maior in imperio: effuſus es, ſicut aqua, non creſcas, quia aſcendiſti cubile patris tui & maculaſti ſtratum eius. i. tu Ruben, q̃ eras primogenitus meus debebas eſſe maior in imperio & potior in donis, & tñ volo, ꝙ non creſcas. i. non efficiaris in dignitate maior aliqua alia tribu, quia maculaſti ſtratum patris tui.

Sed dicendum, ꝙ ſi tribus primogenitorum deberet applicari Deo, non poterat applicari tribus Rubẽ, quia perdiderat Ruben iura primogenituræ, & translata fuerant illa in aliam tribum. ſ. in filios Ioſeph, vel vt alij volunt in tribum Iudæ. ſic patet 1. Paralip. 5. ca. ſ. filij quoque Ruben primogeniti Iſrael ipſe ꝗppe fuit primogenitus eius, ſed cum violaſſet thorum patris ſui data ſunt primogenita eius filijs Ioſeph, & non eſt ille reputatus in primogenitum, & ſic nõ potuit tribus Ruben accipi ad miniſtrãdum Deo loco primogenitorum totius populi.

An tribus Ioſeph debuerit accipi loco primogenitorum totius populi. Quæſt. XXIIII.

SEd aliquis dicet, ꝙ cum tranſlatum eſſet ius primogenituræ in filios Ioſeph, vt dictum eſt præceden. q. ꝙ debuit tribus Ioſeph accipi loco primogenitorum totius populi.

Dicendum ꝙ non debuit primo, quia vna ſola tribus debebat accipi ad miniſtrandũ Deo, vt dictũ eſt. Et tñ filij Ioſeph non faciebant aliquã vnicam tribũ,

F ſed duas. ſ. Ephraim, & Manaſſes. Et ita cõputant in tota ſcriptura, vt patet ſupra. & 7. 26. & 34. cap. iõ non debuerunt illi accipi loco omnium primogenitorũ.

Scdo quia vt ſupra dictum eſt debebat accipi tribus minima oĩum ad iſtam miniſtrationẽ, & tñ de filijs Ioſeph fuerunt nunc in iſta numeratione a 20. annis, & ſupra vltra 72. millia virorũ. ſ. in Ephraim quadraginta millia & quingenti, & in Manaſſe triginta duo millia & ducenti: tanta aũt multitudo non conueniebat ad miniſtrandum Deo, quia non poſſet ſuſtentari a populo. Tertio quia tribus illa quæ ad hoc acciperetur deberet eſſe ſine poſſeſſione, quia iura ſanctuarij eſſent ei loco poſſeſſionis. 7. 18. & Ioſue. 13. c. ſed filij Ioſeph non poterant eſſe ſine poſſeſſione, q̃a fuerat de eis pronunciatum ꝓphetice, ꝙ non ſolum hẽrent

G poſſeſſionẽ, ſed ẽt ꝙ hẽnt ſortes duarum poſſeſſionum, ſicut duę tribus. i. ſicut Ruben & Simeon, vt patet Gen. 48. cum dixit Iacob ad Ioſeph. duo filij tui, q̃ nati ſunt tibi in terra Aegypti anteq̃ huc venirẽ mei erunt: Ephraim, & Manaſſes, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi. i. habebunt duas ſortes poſſeſſionum, ſicut Ruben & Simeon, ideo Ephraim & Manaſſes, qui faciebant duas tribus, non acciperent ambæ ad cultum Dei, ſed poterat accipi vna eorum.

Dicendum ꝙ non ſtat, quia forte poſſet hoc cõcedi ſi ſolum illa rõ moueret ad hoc, & tñ manent aliæ duæ, ideo q̃cunq; tribus illarũ daretur nõ poterat accipi loco primogenitorũ. ſ. vtraq; q̃a habebat poſſeſ-

H ſionem, ut dictum eſt. ẽt quia vtraq; earum erat valde magna. Nã minor earũ. ſ. Manaſſe habuit. 32. millia virorum & ducentos in iſta numeratione. ſ. 1. c. & tñ tribus Leui non hẽbat forte. 7. millia a 20. an. & ſ. vt dictum eſt ꝑce. q. Scdo põt dici, ꝙ cum eſſent duæ tribus in filijs Ioſeph, cum non eſſet maior rõ de vna q̃ de alia: non deberet potius vna accipi ad cultũ Dei quàm alia, ita neutra acciperetur.

An tribus Iuda debuerit accipi loco omnium primogenitorum. Quæſtio. XXV.

ADhuc dicet aliquis, ꝙ deberet accipi tribus Iuda loco oĩum primogenitorũ, quia vt quidã dñt pars iuriũ primogenituræ pertinebat ad iſtã tribũ, & pars ad filios Ioſeph.

I ſ. imperium ad Iudã, & duplex ſors ad Ioſeph, & tunc non eſſet inconueniens, q̃a tribus Iudę erat vnica, & non ſicut filiorũ Ioſeph quorũ erant duæ tribus. Dicẽdum ꝙ nõ ſtat, quia ſi dẽret accipi iſta tribus rõne primogenituræ non poterat ei hoc cõpetere: Quia non ptinebant iura primogenituræ aliqualiter ad Iudam, ſed totaliter ad filios Ioſeph. 1. Paral. 5. ſ. Rubẽ fuit primogenitus Iſraelis, ſed cum violaſſet thorum pris ſui data ſunt primogenita eius filijs Ioſeph, & nõ eſt ille reputatus in primogenitũ. & ſic de ſolis filijs Ioſeph dr, ꝙ habuerunt primogenita & nõ de Iuda. Aliqs dicet, ꝙ Iudas habuit principatũ regalẽ, qui ptinebat ad

K primogenita, iõ partẽ iuriũ primogenituræ habuit.

Dicendum ꝙ non ſtat, q̃a principatus nõ ptinet ad iura primogenituræ directẽ, ſed duplicatus poſſeſſionis. ſic patet expſſe. 1. Paral. 5. q̃a cum dr̃ primogenita Ruben data ſunt filijs Ioſeph, & nõ eſt ille reputatus in primogenitũ. additur. Porrò Iudas, qui erat fortiſſimus inter fratres ſuos de ſtirpe eius principes germinati ſunt: primogenita autẽ reputata ſunt Ioſeph. i. licet Iudas habuerit principatũ, tñ non habuit primogenita, q̃a illa reputata ſunt in Ioſeph. Scdo cum dñt aliqui tribus Iuda hẽbat poſſeſſionẽ, & valde magnã Ioſue. 15. & iñ tribus q̃ acciperetur loco primogenitorũ non erat habitura poſſeſſionẽ. Sed dicendũ, ꝙ iſtud non cõcludit, quia ſi tribus Iuda acciperet loco

primoge-

primogenitorum, non daretur ei poſſeſſio, ſed acciperet iura Sanctuarij loco poſſeſſionis, ſicut factum eſt in tribu Leui Ioſue 13. ca. Tertio, quia tribus Iuda erat valde magna, ſ. maior qualibet alia. nam in iſta nnmeratione fuerunt in ea 74. millia virorum, & ſexcenti. ſ. 1. c. & ſemper fuit valde magna. Nam in alia computatione 7. 16. fuerunt in ea 75. millia, & quingenti. hoc autem valde repugnabat, quia tribus quę ad hoc acciperetur debuit eſſe minima omnium, vt ſupra oſtenſum eſt, quia alias grauarentur alię tribus ſuſtētando illam: iſta tamen erat maxima omnium, iō nulla minꝰ conueniebat ad hoc q̄ tribus Iuda. Quarto, quia de tribu Iuda pręnūciatum erat, ꝙ futuri eſſent reges Gen. 49. ſ. non auferetur ſceptrum de Iuda, neq; dux de fęmore eius. Et ſic coinciderent tribus regalis, & ſacerdotalis: ſed hoc non debuit eſſe, quia regibus incūbebat facere bella pro populo 1. Reg. 8. & regere in omnibus alijs, & tñ ſacerdotes, & Leuitę nō poterant his ſufficienter intendere, cum vacarent diuinis miniſterijs, ideo non debuit eſſe eadem tribus regalis, & ſacerdotalis, & ſic tribus Iuda non debuit accipi pro primogenitis.

Quod tribus Leui non debuit accipi pro primogenitis.

Quæſt. *XXVI.*

SED adhuc aliquis dicet, ꝙ non debuit tribus Leui accipi pro primogenitis, quia accipienda erat tribus minima ꝑꝑ cauſas ſupradictas, & tñ Leui non erat minima tribus, ſed aliæ quędam minores. Vnde aliqui dicunt, ꝙ debuit tribus Ruben accipi, quia erat minima. Sic patet Deu. 33. in benedictione tribuum, ſ. viuat Ruben, & non moriatur, & ſit paruus numero. Alij dicunt, ꝙ debuit dari tribus Simeō, quia illa erat minor omnibus, & patet, quia tam parua fuit, ꝙ non accepit per ſe poſſeſſionem, ſed in ſorte tribus Iudę, vt patet Ioſue 19.

Aliqui dicunt, quòd debuit accipi tribus Manaſſe, quia erat minor omnibus, ſicut dixit Gedeon Iudic. 6. ecce familia mea infima eſt in Manaſſe. Dicendum, ꝙ cauſa potiſſima quare tribus Leui fuerit accepta ꝓ primogenitis fuit paruitas eius, quia erat minor omnibus, & ſic poſſet ſuſtentari facilius a populo, q̄ alia tribus, & nulla de allegatis eſt minor quam tribus Leui. Cum autem dicebatur de Ruben. Dicendum, ꝙ non erat minor q̄ Leui, ſed forte erat maior quincuplo aut ſexcuplo, quod patet, quia in iſta numeratione fuerūt in tribu Ruben 46. millia, & quingenti ſupra t. c. & in alia nnmeratione. 7. 26. fuerunt quadraginta ſex millia & ſeptingenti & triginta. & tñ in tribu Leui computando ab vno menſe, & ſupra fuerūt ſolum 22. millia 7. in litera. in quibus forte non inuenirentur ſeptē millia, ſi computarentur a viginti annis & ſupra: ideo magis conueniebat ad hoc tribus Leui. Secundo, quia tribus quę ad hoc acciperetur non erat habitura poſſeſſionem. 7. 18. & tamen de tribu Ruben pręnūciatum erat, quod habitura eſſet poſſeſſionem in terra Chanaan Gene. 48. ideo non debuit Ruben accipi pro primogenitis.

Solutio de tribu Simeon quæ obijciebatur.

Quæſt. *XXVII.*

CVM vero obijciebatur de tribu Simeon. Dicendum, ꝙ nō debuit illa accipi, quia maior erat quā tribus Leui forte ſeptuplo, vel octuplo, quia ſ. 1. c. ponitur in nnmeratione. fuerunt in tribu Simeon. 59. millia virorum, & trecēti, & tamen in tribu Leui ſi computarentur a viginti annis

A & ſupra forte non eſſent ſeptem millia virorum, ſicut dictum eſt pręced. qō. Secundo quia tribus danda pro primogenitis nō erat habitura poſſeſſionem, vt dictū eſt. & tamen de tribu Simeon pręnunciatum erat, ꝙ haberet poſſeſſionem in terra Chanaan Gene. 48. ſcilicet, Manaſſes, & Ephraim, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, ideſt, habebunt Manaſſes, & Ephraim diſtinctas poſſeſſiones, & ſortes, ſicut Ruben, & Simeon.

Cum vero obijcitur, quòd tam parua erat tribus Simeon, quòd non accepit ſortem, niſi partem quandā ſortis Iudę.

Dicendum quòd non eſt verum, quia Simeon magna tribus erat, & etiam per ſe accepit poſſeſſionem,
B & hęreditatem diſtinctam a poſſeſſionibus aliarum tribuum Ioſue 19. cap. ſcilicet egreſſa eſt ſors ſecunda filiorum Simeon per cognationes ſuas, fuitque hęreditas eorum &c. Etiā patet, quòd fuerit magna tribus, quia accepit multas ciuitates, & villas in ſorte ſua, & quædam aliæ tribus fuerunt quę acceperunt pauciores vrbes, vt patet comparando eas inuicem Ioſue 19. capitulo.

Sed cum obijcitur, quòd Simeon propter paruitatem ſuam accepit partem ſortis Iudę, vtrunque negādum eſt. nam neque erat Simeon parua tribus, neque etiam accepit partem ſortis Iudę, ſed per ſe, nam neutrum illorum dicit litera Ioſue 19. ſed dicitur fuit hæreditas Simeon in medio poſſeſſionis filiorum Iuda, & poſtea ſequitur. Hęc eſt hæreditas filiorum Simeō,
C iuxta cognationes ſuas in poſſeſſione, & funiculo filiorum Iuda, & idcirco filij Simeon poſſederūt in medio hæreditatis eius, & ſic non dicitur, quòd Simeon erat minor, vel paruus, ſed dicitur in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat, quod intelligunt aliqui, i. quia maior erat tribus Iuda. Verum eſt, quòd tribus Iuda erat maior quam Simeon, & quam quęlibet alia, vt patet ſupra primo cap. ſed nō eſt ille ſenſus literę, quia tunc non faceret ad propoſitum. nam non deberet accipi aliquid de tribu Iuda, ideſt de poſſeſſione ſua, quia tribus illa erat maior, ſed potius è contrario, ſi maior erat, debebat ſibi relinqui, quod habebat, aut aliquid addi.

D Sed ſenſus eſt, quòd quando primum fuit ſeparata quædam portio terrę pro Iuda, fuerunt ſibi datę multę ciuitates quæ habentur Ioſue 15. cap. Sed cum poſtea alijs tribubus deberet diuidi terra reſidua inuentum eſt, quòd Iudas acceperat pluſquam ſibi competebat, & quòd reliquę tribus non poterant tantum habere proportionaliter, ideo oportuit, quòd auferretur de poſſeſſione Iudæ tantum, quantum acceperat vltra debitum, & illud erat multum: ita quòd de illo ſolo poterat fieri poſſeſſio ſufficiens pro vna tribu, & fuit totum illud datum tribui Simeon, vt poſſeſſio, & ſors eius. Et quia iſtud fuerat plus quoddam partis Iudę cum illud accepiſſet Simeon dicebatur accipere hæreditatem in medio filiorum Iudę, ita innuit litera cum dicit. in funiculo filiorum Iuda, quia maior erat,
E ſcilicet ipſa poſſeſſio, vel funiculus ſortis Iudę erat maior debito. & ſequitur, & idcirco filij Simeon poſſederunt in medio hæreditatis Iuda, ideſt, quia ſors Iuda erat maior debito, acceperunt filij Simeon partem illius, & iſta erat inter filios Iuda, quod eſt eſſe in medio illorum.

Solutio de tribu Manaſſe. Et quod erant in tribu Manaſſe octo familiæ. Et cur potius tribui Leui data eſt adminiſtratio Sanctuarij. *Quæſt.* *XXVIII.*

CVM autē obijciebatur de tribu Manaſſe, ꝙ dēret dari pro primogenitis, quia minor erat q̄ tribus

Leui negandum eſt. nam in tribu Manaſſe fuerunt,
nunc triginta duo millia ducenti in numeratione ſ.1.
c.& adhuc poſtea creuit viginti annis, vt ſupra dictum
eſt, ideo eſſet tribus Manaſſe ſeptupla, uel octupla ad
tribum Leui, & ſic magis pertineret ad Leui accipi ꝑ
primogenitis. Secundo, quia tribus quę ad hoc accipe
retur non erat habitura poſſeſſionem, vt dictum eſt.
de Manaſſe tamen pręnunciatum erat, ꝙ haberet poſ
ſeſſionem, ideſt, ꝙ Ephraim, & Manaſſes eſſent duæ
tribus, & haberent duas ſortes Gen. 48. ſ. Manaſſes, &
Ephraim, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mi-
hi. ideo non debuit tribus Manaſſe accipi pro primo-
genitis.

Cum autem obijcitur, quòd erat minor Manaſſes
alijs tribubus negandum eſt. nam non dixit hoc Ge-
deon, ſed ait, ecce familia mea infima eſt in Manaſſe,
& ſic non dixit de tribu Manaſſe, quòd eſſet minima,
ſed ꝙ familia Gedeonis erat minima inter omnes fa-
milias tribus Manaſſe. Pro quo ſciendum, ꝙ in tribu
Manaſſe erant octo familię, quarum nomina ponunt
ĵ.28. Erat autem Gedeon de vna iſtarum quę vocaba-
tur Hiezeritarum Iud. 6. c. & iſta erat minor omnibus
ſeptem familijs tribus Manaſſe, ſed non dixit Gedeō,
quòd tribus Manaſſe erat minor alijs, quia non erat:
ſed quia familia ſua erat minor inter omnes familias
tribus Manaſſe, & hoc verum erat. Dicendum ergo,
ꝙ ſola tribus Leui erat cui potius competeret, ꝙ habe
ret miniſtrationem Sanctuarij, & daretur pro primo-
In q° 41. genitis quam quęlibet alia propter rationes poſitas. ſ̄.
& potiſſime ꝑꝑ duas, quę potius inueniuntur in hac
tribu. Prima eſt, quia de omnibus alijs tribubus fere ꝓ-
nunciatum erat, ꝙ aliquid poſſeſſurę erant, vt colligit̄
Gene. 48. & 49. de Leui autem non habetur, ꝙ aliquid
poſſeſſurus eſſet, ſed potius, ꝙ diſpergeretur in Iſrael,
Gene. 49. & habitaret diſperſus non habens aliquam
vnam poſſeſſionem. Et ſic fuit, quia Leuitę non acce
perunt poſſeſſionem cum alijs tribubus. ĵ. 18. ſed datę
fuerunt eis quadragintaocto vrbes ad habitandum. ĵ.
35. cap. & illę non erant ſimul, ſed diſperſę per totam
terram Iſrael, quia quælibet tribus dabat aliquas, vt pa
tet Ioſue 21. Secundum, & pręcipuum fuit paruitas
iſtius tribus: nulla enim erat minor, immo quęlibet
erat maior ea ſexcuplo, aut ſeptuplo, vt patet ex com-
parationibus ſupra factis, & ſicut nunc erat tribus Le-
ui parua numero, ita manſit ſemper parua. Nam nunc
fuerunt ſolum vigintiduo millia ducenti ſeptuaginta
tres Leuitę computando ab vno menſe, & ſ̄. Ideo pro
pter paruitatem ſuam poterat iſta tribus conuenien-
tius ſuſtētari a populo quam quęlibet alia quę maior
eſſet, cum iſti Leuitę pauci numero vix poſſent ſuſtē-
tari de iuribus ſibi conſtitutis, ſed oportebat eos men-
dicare, vt colligitur Deuteron. 12.

*Cur in nouo teſtamento non ſit vna coadunatio hominum quæ ha
beat tantum ſeruire Deo, ſicut erat in veteri.*
Quaſt. XXIX.

SED quęret aliquis, quare nunc in nouo teſtamēto
nō fuit aliqua vna coadunatio hominum accepta
ad hoc, ꝙ miniſtraret, & de alijs cognationibus terræ,
nemo poſſet miniſtrare Deo, ſicut tunc erat, ꝙ ſola tri
bus Leui miniſtraret Deo, & alijs non liceret.

Dicendum, ꝙ nō debuit hoc fieri in nouo teſtamē
to. Primo, quia iſte modus miniſtrandi pertinebat ad
cęremonialia, & tū cęremonialia veteris teſtamenti,
non debebant manere in nouo teſtamēto, immo ne-
que licebat illa iam obſeruari, vt colligitur ad Gala. 4.
ergo non debuit manere iſte modus miniſtrandi.

Secundo, quia prenunciatum erat, ꝙ tempore Meſ
ſiæ mutaretur modus ſacerdotij veteris Pſalm. 109. ſ.
F tu es ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Mel-
chiſedech. quod Apoſtolus declarat ad Hebr. 8. dicens
quòd non deberet tempore Meſſiæ manere modus
miniſtrādi Leuiticus, ſed ſacerdotium Melchiſedech,
& tamen modus Leuiticus erat, quòd vnica tribus, ſ.
Leui miniſtraret, cęteris autem non liceret accedere,
ideo non debuit nunc eſſe talis modus miniſtrandi.

Tertio, quia non debuit talis miniſtratio compete-
re nouo teſtamento. nam in veteri teſtamento erant
omnes miniſtrationes carnales ad Hebr. 9. ideo deter-
minabantur miniſtri ſecundum carnem, ſ. qui pertine
rent ad vnam cognationem. in nouo autem teſtamē-
to debuit miniſtratio eſſe ſpiritualis. ſic enim Chriſtus
dixit mulieri Samaritanę, Venit hora, & nunc eſt, quā
G do veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu, & ve-
ritate: nam & Pater tales quærit qui adorent eum: Spi
ritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & ve-
ritate oportet adorare. & ſic dixit, ꝙ iam non manere
debebat adoratio, vel cultus carnalis, ſed ſpiritualis: &
tamē quòd determinetur miniſter huius, vel illius co-
gnationis eſt aliquid carnale, ideo non fuit conueniēs
in nouo teſtamento.

Quarto, q̄a illud potuit conuenire Iudęis, ſed nunc
non, quia tunc Iudęi erant vnicus populus, qui erant
congregati in regione vna in terra Chanaan, & erant
īter eos ſolum duodecim, vel tredecim cognationes,
H ideo poterat vna illarum accipi ad miniſtrandum Do
mino, & quòd de alijs nullus miniſtraret. Sed nunc in
nouo teſtamento cultores Chriſti non ſunt tantū ali-
quis vnus populus, ſed omnes nationes, & non habi-
tant in aliquo vno loco, ſed ſunt diſperſi per totum or
bem, ideo nō poteſt de eis accipi aliqua vna cognatio,
vel gens, quæ ſola Deo miniſtret, & cęteri non acce-
dant ad miniſtrandum. Quinto, quia Iudęi nō ſolum
erant vnus populus, ſed etiam tota miniſtratio illorū
fiebat in vno loco quem elegiſſet Dominus Deuter.
12. & 16. in alijs autem non licebat miniſtrare Leuit.
17. & Ioſue 23. ideo poterat vna cognatio hominum
quantumcunque parua ſufficienter miniſtrare. Nunc
vero nō eſt ſic, ſed in omni loco miniſtratur Deo, vbi
ſunt Eccleſię conſtitutę in nomine eius, ideo non po
terat aliqua vna cognatio, vel gens ſufficere ad mini-
I ſtrandum nūc, quia illa deberet miniſtrare per totum
orbem, ſed debuit licere omnibus hominibus cuiuſ-
cunque gentis poſſe miniſtrare Deo, & iſta ratio eſt
multum efficax. Nam etiam ſi Iudęi in quolibet loco
terrę ſuę haberent vnum, vel multa oratoria, ſicut nos
habemus multas Eccleſias, & in quolibet illorum mi
niſtraretur, non poſſet ſufficere aliqua vna tribus pro
omnibus illis miniſtrationib'. Sed oportebat de mul-
tis tribubus eſſe miniſtros.

Sexto, quia oportet miniſtrum conformari his in-
ter quos miniſtrat, cum poſitus ſit inter Deum, & il-
los, & debeat compati infirmitatibus illorum ad He-
brę. 5. & 8. & 9. capit. Si tamen nunc vni ſoli genti lice-
ret miniſtrare, non poſſet illa cōformari omnibus ho
minibus diſperſis vbique terrarum pro varietate mo-
K rum, & gentium: ideo non debuit eſſe aliqua vna co-
gnatio, vel gens, cui ſoli liceret miniſtrare in nouo te-
ſtamento.

Septimo, quia in veteri teſtamento, ſicut Deus de-
terminauit ſibi certum cultum, & noluit quòd aliq̄d
plus aut minus fieret: ſed pręciſe illud determinauit
Deuteronom. 12. capit. ita etiam determinauit mini-
ſtros, ſed in nouo teſtamento non determinauit ſibi
aliquem cultum in oratione, vel in aliqua exteriori cę
remonia, ſed nobis reliquit, & Eccleſię ſuę pro tem-
pore determinandū: ideo neque debuit determinare
miniſtros, an eſſent de vna cognatione, vel de omni-
bus, aut qui & quales eſſent.

Octauo,

Octauo, quia Chriſtus innuit, ꝙ in nouo teſtamento non eſſent miniſtrationes, ſaltem neceſſariæ quę requirerent determinatos miniſtros, ſed tales quæ per quemlibet fieri poſſent, & in quolibet loco, ſ. orare, & adorare: ſicut ipſe dixit ad Samaritanam quęrentem, an adorandum eſſet in Ieruſalem, vel in templo montis Garizim apud Sichem, & Chriſtus dixit, quòd tempus veniebat in quo neque in Ieruſalem, neq; in monte Garizim eſſet determinatus locus adorandi, ſed ſpiritualiter Deus adorandus erat ſine determinatione loci vbicunque quis vellet Ioã. 4. immo ita Apoſtolus diffiniuit dicens. volo ergo viros in omni loco orare leuantes puras manus ſine ira. 1. ad Timo. 2. ſicut ergo omnis locus erat licitus ad adorandum, ita omnis miniſtratio, & omnis miniſter eſſet conueniens, & non deberet diſtingui in his. Iſtud autem prænunciatũ fuerat, ſ. ꝙ in nouo teſtamento non eſſent illę determinationes miniſtrandi, & miniſtrorum, quæ erant in veteri teſtamento Malac. 1. ſ. nõ eſt mihi voluntas in vobis dicit Dominus, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſque ad Occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda. & ſic innuit, ꝙ non erat Deus ſuſcepturus illas veteres miniſtrationes, ſed alias, & illæ non eſſent in vno loco determinato, ſicut in veteri lege, ſed in omni loco orbis terrarum ab ortu ſolis vſque ad Occaſum. Sed licet Chriſtus legiſlator noſter non diffinierit aliquas miniſtrationes quæ fierent in nouo teſtamento, ſed ſolum ꝙ oraretur, & adoraretur, quod a quolibet fieri poterat, & debebat: reliquit tamen Eccleſię ſuę poteſtatem diſponẽdi de his, & illa Spiritusſancto directa inſtituit quaſdam determinatas miniſtrationes, ſiue in verbo, ſiue in opere idest in orationibus, & quibuſdam cęremonijs exterioribus, & tamen non determinauit miniſtros de aliqua vna gente, vel cognatione, ſed de omnibus gentibus poſſunt eſſe miniſtri.

Nota Eccleſiæ, ſeu cõcilij poteſtatem.

Cur ex tempore determinato ſ. ex percuſſione primogenitorum, ideo appellauit Deus ſua primogenita. Sed vide veram ſolutionem quæſ. huius in quæſtio. 35.

Quæſt. XXX.

NVNC quæretur cum Deus dixerit in litera meum eſt omne primogenitum, ex quo percuſſi primogenitos in terra Aegypti, quare dixit ſpecialiter, ꝙ ex illo tempore erant ſui primogeniti. Aliqui dicunt hoc eſſe pp ſignificationem, ſ. quia per Aegyptios ſignificantur dęmones, inter quos ſunt aliqui primogeniti, ideſt præcipui, quos niſi Deus occiderit auferendo poteſtatẽ eorum, non poſſunt ſanctificari primogeniti Iſraelitarum, i. illi qui volunt applicari Deo, ſic exponit Origenes.

Sed dicendum iſtum eſſe ſenſum myſticum, & nõ literalem, quia neceſſe eſt, ꝙ Deus intenderit hic aliquid quoad literam, quod deberet intelligi ab Iſraelitis, quibus fiebat ſermo; maxime cum hic reddat cauſa dicti. Eſt ergo dicendum, ꝙ Deus potuit iſtud hic ꝓ cauſa: dixerat enim meum eſt omne primogenitum, ideſt ad me pertinet, vel mihi eſt obligatum, & quia Iſraelitæ non viderent quomodo erat verum primogenita eſſe obligatã Deo, addidit iſtud, ſ. ex quo percuſſi primogenitos in terra Aegypti. Pro quo ſciendum, ꝙ omnia quęcunque ſunt ipſius Dei ſunt, & poſſeſſio eius vocari poſſunt Pſalm. 103. omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra poſſeſſione tua. ſic etiam Pſalm. 23. dicitur domini eſt terra, & plenitudo eius. ideo nõ ſolum ipſius Dei ſunt primogeniti hominum, ſed ẽt omnes homines, & beſtiæ, & quicquid eſt Pſalm. 49. meę ſunt ferę ſyluarum iumenta in montibus, & bo-

A ues. & hoc modo Deus non loquitur, quia tunc nõ deberet dicere meum eſt omne primogenitum, ſed diceret mea ſunt omnia. & ſi illo modo diceret, nõ redderet cauſam, ſicut reddit, ſ. ex quo percuſſi primogenitos, ſed diceret mei ſunt primogeniti, vel mei ſunt omnes homines, quia creaui eos, & poſſideo atq; guberno. ſic dicitur Deuteronom. 32. nunquid non ipſe eſt pater tuus, ideſt Deus tuus qui poſſedit te, fecit, & creauit, ſed quia voluit innuere primogenitos pertinere ad ſe quodam ſpeciali modo, reddidit cauſam ſpecialem dicens, ex quo percuſſi omnes primogenitos.

In quo aduertendum, quòd non dicit meũ eſt omne primogenitum, quia percuſſi primogenitos in terra Aegypti, ſed ex quo percuſſi. Nam quòd Deus per-
B cuteret, ideſt occideret primogenitos Aegypti, non erat cauſa aliqua obligandi ſibi primogenitos Iſraelitarum. Sed dicit ex quo percuſſi, ideſt ex illo tempore accidit aliquid, quod fecit primogenitos Iſraelitarum eſſe mihi debitos. nam in Aegypto morabantur mixtim Hebrei, & Aegyptij, ſ. in vna domo Hebręus, & in alia Aegyptius, & tamen Angelus percutiens, cũ tranſiret per domos Aegyptiorum, percutiebat in qualibet domo omnia primogenita, quę ibi erant, tam hominum quam pecorum, cum autem veniret ad domum Hebręi neminem percutiebat, ſed tranſibat vlterius, quaſi in illis domibus nullus eſſet: ideo ex illo tempore primogeniti Iſraelitarum fuerunt obligati Deo, ſ. quia percuſſi non ſunt, ſicut Aegyptij.

C *An fuerit iſta cauſa ſufficiens appellandi primogenita ſua. Et quomodo intelligitur dictum percuſſit primogenita.*

Quæſt. XXXI.

ALIQVIS dicet non eſſe iſtam cauſam ſufficientem, quia non fuit hic aliquid ſpeciale beneficium, quia non fuit, niſi quòd non occiderentur primogenita Hebręorum, & tñ mortem non meruerant, ceſſare autem ab inferendo malum non cauſat obligationem, ſed pręſtat beneficium, hic tamen non fuit aliquod aliud beneficium pręſtitum primogenitis: niſi ꝙ non occiſi fuerunt. Dicendum, ꝙ non occidere, vel ceſſare ab occiſione, qñ
D non ſubeſt cauſa occidendi, non eſt beneficium: liberare tñ aliquem a morte cum ille trahitur ad illam ab aliquo, etiam ſi iniuſte trahatur, beneficium eſt. ſic aũt fuit de Deo, quia non ſolum nõ occidit primogenita Hebręorum, ſed liberauit illa a morte. Pro quo ſciendum, ꝙ cum dr̃ hic. percuſſit primogenitos in terra Aegypti, non intelligitur, ꝙ Deus per ſe hoc faciebat, licet videatur ſcriptura hoc ſonare, ſed fecerunt illud Angeli Dei ex mandato, vel permiſſione eius, & quia iſti Angeli erant mali, deſiderabant occidere nõ ſolũ primogenita Aegyptiorum, ſed ẽt Hebręorũ, & realiter illud feciſſent, niſi Deus impediret eos hoc facere cohibendo ptãtem illorũ. Et ſic impediendo iſtos Angelos malos, vt nõ poſſent occidere Hebręos, dicebaẽ liberare eos a morte, & hoc erat p̃ſtare illis beneficiũ,
E ſecus aũt ſi Deus per ſe occideret primogenita Aegyptiorum, qa tũc ꝙ ceſſaret occidere primogenita Hebręorum non erat p̃ſtare illis beneficium. Sed ꝙ iſti executores eſſent Angeli, & non Deus, & ẽt ꝙ eſſent mali patet Pſal. 77. ſ. miſit in eos irã indignationis ſuę: immiſſiones per Angelos malos. ſed Angeli mali deſiderant mala, & cupiunt nocere cui potuerint: ideo certum eſt, quòd nocebunt, niſi a Deo arceantur, ſic patet de Sathan Iob 1. & 2. Nam quando dixit Deus, quòd erat Iob bonus, dixit Sathã, iſtud eſſe, quia Deus vallauerat domum eius, non permittens, quòd noceretur ei, & ideo petiuit licentiã nocendi a Deo. Ille tñ a principio conceſſit, & tamẽ expreſſe vetuit tangere

ipſum Iob in perſona ſua Iob 1. cap. in quo innuitur, ꝙ Sathan non ſolum volebat percutere Iob in bonis, ſed etiam ipſum occidere, niſi Deus expreſſe vetuiſſet per quod ipſum realiter impediebat, ſic fuit in præſenti, quia iſti Angeli mali tranſibant percutiendo per domos Aegyptiorum, & cum venirent ad domos Hebræorum, cupiebant etiam ibi percutere, ſed Deus impediebat eos. Sic patet Exod. 12. ſ. nullus veſtrum egrediatur oſtium domus ſuæ vſque mane, tranſibit enim Dominus percutiens Aegyptios, cumque viderit ſanguinem in ſuperliminari, & in vtroque poſte, tranſcēdet oſtium, & non ſinet percuſſorem ingredi domos veſtras, & lędere. & ſic videtur, quòd percuſſor intrare volebat, & percutere, ſed Deus non permittebat, & ita pręſtabat beneficium Iudæis liberando eos a morte, & tunc ſtat cauſa conueniens, quòd erant ſua primogenita. Et cum dicitur meum eſt omne primogenitum, intelligitur de ſolis primogenitis Iſraelitarum: non enim erant ſua primogenita Aegyptiorum, quia illis non præſtitit beneficium, ſed pœnam, etiam non erant ſua primogenita aliarum gentium, quia illis tūc neque beneficium præſtitit, neq; pęnam intulit, ſolis autem Iſraelitis tunc gratiam fecit, ideo illos ſolos ſibi obligabat. dixit tamen abſolutè, meum eſt omne primogenitum, quia loquebatur ſolis Iſraelitis, & inter illos oē primogenitum erat Dei propter cauſam dictā.

Replicatio ad eandem obiectionem in contrarium, et ſolutio eiuſdem. *Quaeſt.* XXXII.

SED adhuc aliquis dicet non eſſe iſtam cauſam ſufficientem huius dicti, & pręcepti, quia Deus nō ſolum dixit ſuos eſſe illos primogenitos Iſraelitarum, q tunc erant, ſed ēt omnes primogenitos, qui poſtea naſcerentur. Nam dī in litera, meum eſt enim omne primogenitū, ex quo percuſſi primogenitos in terra Aegypti: & ſequitur. ſanctificaui mihi quicquid primū naſcitur in Iſrael ab homine vſque ad pecus. & ita iubebat eos redimi. ī. 18. & Exod. 13. Sed vī, ꝙ ſolum eſſent ſui illi primogeniti, qui tunc erant, & exierant de Aegypto, quia quando quis liberat alterum de morte in bello, volens ꝙ ille viuat, efficitur ille ſeruus eius, ita fuit quantum ad primogenitos Hebręorum tpe exitus de Aegypto. nam illi liberati ſunt a morte, vt oſtenſum eſt pręced. qō. ideo illi efficiebantur ſerui Dei, vel aliquid eius, cęteri tū qui nondum erant nati, non liberati fuerunt a morte, & ſic non receperunt beneficiū aliquod, & ſic videtur, ꝙ non erant Deo obligati. Dicēdum, ꝙ ſm rigorem iſtud eſt verum, ſed non ſecundū quandam rationabilem inſtitutionem, quam Deus fecit data iſta cauſa, vnde poterant hic quatuor conſiderari, ſ. primogeniti, qui fuerūt tempore exitus de Aegypto, etiam totus populus qui nō erat primogenitorum, etiam filij, qui poſtea naſcerentur de primogenitis illis, inſuper & primogeniti nati de alijs qui nō erāt primogeniti. Quantum ad primum dicēdum, certum eſt iſtos obligatos fuiſſe Deo, qa realiter liberauit eos, vt declaratum eſt præced. qō. ideo fecit Deus, ꝙ nunc loco cuiuſlibet eorum daretur vnus Leuita ad miniſtrandum ſibi, vt patet ī. in litera. De ſecundo, ſ. de reliquis de populo qui non erant primogeniti, & fuerunt in exitu de Aegypto, poteſt dici, ꝙ ſm veritatem iſti erant obligati Deo, quia obligatio iſta orta eſt ex eo, ꝙ Angeli percutientes volebant occidere primogenitos Hebræorum, & Deus non permittebat: ſed certū eſt, ꝙ non ſolum volebāt occidere primogenitos, ſed quoſlibet alios, & percuſſiſſent eos de facto, niſi Deus arceret ipſos Angelos, non permittens eis intrare domos Hebręorum. ergo etiam alij qui nō erant primogeniti erant tunc Deo obligati, quia liberabat eos, ſi-

F cut, & primogenitos. De tertio, ſ. de filiis qui poſtea naſcerentur a primogenitis, dici poteſt, ꝙ non erāt tam directe obligati Deo, neque ita expreſſe pertinebant ad ipſum, ſicut patres eorum, quia patres fuerūt actualiter liberati a morte, iſti autem non potuerunt liberari cum nondum eſſent: fuerunt tamen obligati Deo, quia ſi patres eorum non fuiſſent tunc liberati, nō potuiſſent iſti naſci, & ita ex beneficio illo Dei pendebat vita, & eſſe iſtorum, ideo obligati erant Deo, & erant aliquid eius, licet minus directe quam patres. De quarto dicendum, ꝙ non videtur habere cauſam ſatis apparentem. nam primogeniti aliorum, qui non fuerant primogeniti in exitu de Aegypto non videntur obligati Deo: quia non per ſe, eo ꝙ non fuit eis in ſe pręſti- G tum beneficium, cum non liberati fuiſſent ipſi in Aegypto, etiam non pp patres, quia cum patres iſtorum qui exierant de Aegypto non eſſent primogeniti, nō dicebātur liberati, ideo multominus filij ipſorum. vnde non apparet cauſa euidens, quare primogeniti nati de non primogenitis eſſent aliquid ipſius Dei.

Cur Deus dixit ſolos Iſraelitas ſuos eſſe. *Quaeſt.* XXXIII.

NVNC autem dicendum, ꝙ circa primum quatuor membrorum ſ. poſitorum, non eſt aliquod dubium quin rectè dicatur, ꝙ illi primogeniti erāt ipſius Dei: & ideo po- H tuit illos ſibi applicare, vel cogere eos ad dādum alios loco ſui, ſicut factum eſt, quia dati fuerunt Leuitę pro eis. Sed de ſecundo eſt dubium, quō Deus non dixerit oēs tunc exeuntes de Aegypto, quia vere liberauerat eos, ſicut primogenitos. Dicendum iſtud verum eſſe, tū Deus noluit dicere oēs Iſraelitas ſuos eſſe, quia hoc modo cum oēs ęqualiter liberaſſet, oēs eſſent ęqualiter ſui, & ſi applicare vellet ex iſta cauſa aliquos ſibi oportebat, ꝙ oēs applicaret, vel nullū, cum oēs ęqualiter ad eum pertinerent. Sed iſtud non erat conueniēs, quia Deus volebat aliquos nunc ſibi applicare qui occuparentur in ſolo cultu eius, non potuit aūt fieri hoc de toto populo, quia tunc oēs miniſtrarent, & nemo eſſet q prouideret eis, & tū oportebat prouideri miniſtris, qa illi non poterant colere terram: ad hoc, ꝙ ſibi- I ipſis ꝓuiderent, dēbat q̄ri aliqua cauſa, q̄ extenderetur ad paucos, & non ad totū populū, vt illi pauci poſſent applicari Deo, tanq̄ ſui, & iſtud fuit q̄tum ad primogenitos: ideo Deus dixit ſuos eſſe primogenitos, & de alijs tacuit, quaſi non eſſent ſui ex hac cauſa, & tū vere ſui erant. Secundo fuit hoc, qa ſoli primogeniti videbant liberati in Aegypto, qa ibi Angelus ꝑcutiens nō occidebat oēs Aegyptios, ſed ſolū primogenitos eorū, iō videbatur, ꝙ ēt ſi Deus permitteret intrare Angelum ꝑcuſſorem in domos Hebręorū, nō occideret ibi, niſi primogenitos, cum non occideret alios in domibus Aegyptiorum, qui nō dicebantur liberari, ideo appareret ſolos primogenitos liberatos fuiſſe in Aegypto, & non reliquum populum, iō ſolos ipſos obligatos eſſe Deo. iſta cauſa eſt ſatis apparens, qa non vi- K debatur alios fuiſſe liberatos, & ita populus putabat, licet aliud fuiſſet verū. Tertio, vt nō viderent Iſraelitæ cōicare in aliquo beneficio cum Aegyptijs: & appareret, ꝙ Deus eis ſolis benefaciebat, & nō Aegyptijs. nā ꝙ cōe eſſet ſibi cum Aegyptijs non putarent eſſe beneficium, in veritate autem erat, ꝙ Deus mittens Angelos ꝑcuſſores, non ſolum liberabat Hebręos, ſed ēt Aegyptios, qa cum Angeli illi intrarēt in domos Aegyptiorū, non ſolū vellēt occidere primogenitos, ſed oēs quotquot ibi eſſent, ſed non occidebāt alios. ideo certum eſt, ꝙ non permittebant. Et ſi licet primogenitis Aegyptiorū inferret Deus pęnam: tū alijs Aegyptijs p̄ſtabat beneficiū, nō ꝑmittendo illos occidi. non

voluit

voluit tamen Deus oſtēdere, ꝙ feciſſet tunc aliquam gratiam Aegyptijs; neque etiam conueniebat, quia tunc nō apparet, quomodo Hebręi erant populus peculiaris Dei Exo. 19. & Deute. 7. c. ideo ſequebatur, ꝙ etiam Iſraelitis, qui non erant primogeniti, non præſtabatur hic beneficium, quia illud idem erat in Aegyptijs, & ſi diceretur præſtitū fuiſſe beneficium in hoc tam Iſraelitis, quàm Aegyptijs, innueretur vtroſque eſſe aliquid Dei, & debere ſibi applicari peculiariter, & hoc erat malus inconueniens: ideo Deus tacuit beneficium eſſe præſtitum alijs Iſraelitis, ſed dixit de ſolis primogenitis, quaſi ſoli illi liberati fuiſſent.

An filij iſtorum primogenitorum eſſet primogeniti: quod eſt tertium membrum quæſtionis præcedentis.

Quæſt. XXXIIII.

DE tertio membro, ideſt de filijs illorum primogenitorum eſt dicendum, ꝙ quidē filij iſtorum erant primogeniti, & de iſtis tā ratio, quàm lex Dei conſonant: nā ratio oſtēdit iſtos fuiſſe obligatos propter patres, qui realiter fuerant liberati; & niſi illi liberarentur, nō fuiſſent iſti nati: ideo iſti quoque erant aliquid Dei: lex etiam cōſonat in hoc, quæ applicuit omnes primogenitos Deo quandocunque naſcerentur, ad hoc ꝙ redimerentur, vt patet infra 18. & Exo. 13. Alij autem filij iſtorum primogenitorum erant non primogeniti, & hic diſſonant aliqualiter ratio & lex: nam ratio oſtēdit eos obligatos propter patres, inquantum liberati fuerunt patres eorum, quod ſi nō fuiſſent, nō naſcerentur iſti: lex tamē non dicit iſtos eſſe aliqd Dei, neque obligari ei. Primo, quia non conueniebat hoc intentioni Dei, qa tunc maxima pars populi per ſucceſſiones efficeretur Dei, & deberet redimi: hoc autem eſſet graue onus Iſraelitis, quod non poſſent portare: ideo Deus voluit innuere ſolos primogenitos ſibi obligatos, vt non oporteret alios ſibi applicari, aut redimi. Secundo, quia non cenſebatur beneficium præſtitum iſtis, quia ſicut ſupra dictū eſt, licet Deus in veritate liberaſſet in Aegypto, tam primogenitos, quàm non primogenitos, innuit ſolum ſe liberaſſe primogenitos; ita nunc, licet filij primogenitorum, tam primogeniti, quàm nō primogeniti ęquale beneficium recepiſſent liberatis patribus eorū, Deus tamen innuit iſtud beneficium pertinere, & deriuari ſolum ad primogenitos deſcendentes ex primogenitis, & non ad alios: ideo innuit alios non eſſe aliquid ſui.

An illis eſſet aliqua obligatio, ad hoc quòd dicantur ſpecialiter eſſe Dei: quod eſt quartum membrum. Et reſpondetur in fine ad ipſam principalem quæſtionem ſ. 30.

Quæſt. XXXV.

DE quarto membro dicendum, ꝙ non videtur aliqua obligatio iſtorū ad hoc, ꝙ dicantur ſpecialiter eſſe Dei, & hoc loquēdo de omnibus primogenitis. i. tā de primogenitis natis ex primogenitis, ꝗ natis ex non primogenitis. Quia primogenitus natus ex nō primogenito, aut habet obligationem ex ſe, aut ex patre. non ex ſe, qa ipſe non fuit in Aegypto, vt potuiſſet liberari, non etiā ex patre, quia cum ille eſſet non primogenitus, non erat obligatus Deo ad applicationem, neque ad redēptionem: ideo neque filius eius primogenitus poterat ꝑ ipſum obligari. Dicendum, ꝙ hic non fuit obligatio ex ratione, ſed ex lege: Deus enim qui liberauerat primogenitos in Aegypto voluit ſtatuere, ꝙ omnes primogeniti, qui poſtea eſſent in populo illo, pertinerent ad Deū: nō quidē propter ſeipſos, ſed quia liberauerat illos primogenitos, qui fuerant in Aegypto. ſic innuē

A in litera; ſanctificaui mihi quicquid primum naſcitur in Iſrael ab homine vſque ad pecus, i. ego applicui mihi, ſi non erant de ſeipſis applicati, vel debiti mihi omnes primogeniti: ego iā applico eos. Dicendum tamen, ꝙ iſta lex rationem habuit, tam ex parte Dei, ꝗ ex parte Hebræorū. De Deo patet, quia ipſe liberauerat primogenitos Iſraelitarum in Aegypto, & vt maneret ſempiterna memoria tanti beneficij voluit, ꝙ Hebręi in perpetuum offerrent ſibi omnia primogenita, hoc patet Exo. 13. f. Omne primogenitum hominis de filijs tuis precio redimes: cumque interrogauerit te filius tuus cras dicens, quid eſt hoc? Reſpondebis ei, in manu forti eduxit Dominus nos de terra Aegypti de domo ſeruitutis: nam cum induratus eſſet Pharao, & B nollet nos dimittere occidit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito hominis, vſque ad primogenitum iumentorum, idcirco immolo Domino omne, quod aperit vuluam maſculini ſexus; & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

Ex parte autem Iſraelitarum fuit iſta lex iuſta & potuit eis imponi illud onus, quia licet primogeniti, qui poſtea naſcerentur ex perſonis ſuis non tenerentur Deo ad hoc, quòd applicarentur ei, vel redimerētur, tenebatur populus ad applicandū illos, vel redimēdum.

Pro quo ſciendum, ꝙ quando Deus liberauit primogenitos Hebręorum in Aegypto, fuerunt ibi præſtita duo beneficia diſtincta. vnum ipſis primogenitis, aliud vero toti populo Hebręorum. primum erat beneficium perſonale, quia cuilibet primogenitorū il- C lorum per ſe iſtud præſtabatur: nam ſi non fuiſſent liberati occideretur quilibet illorum. Secundum erat beneficium collatum cōmunitati: nam ſi Deus permitteret occidi primogenitos illos in Aegypto vltra hoc, ꝙ quilibet illorum moriebatur, fiebat magnum damnum populo, ſiue communitati Hebręorum, qa diminuebatur, cum communitas non conſiſtat niſi ex ſingularibus. Pro vtroque beneficio fuit orta diſtincta obligatio. de primo patet, quia cum illi primogeniti fuiſſent perſonaliter liberati, fuerunt quoque ipſi perſonaliter, ideſt in ſe ſolis Deo obligati, & applicati fuerunt ei, & quia Deus nō voluit illos, dedit quilibet ipſorum per ſe vnum Leuitam, & tunc nō manſit D iam aliqua obligatio, ꝓ illo beneficio perſonali, qa plenè fuit ſolutum pro ea applicando ipſas perſonas, quarum applicatio erat perpetua, ideſt, quamdiu ipſi viuerent. De beneficio collato communitati orta eſt obligatio in communitate, & quia communitas per ſucceſſionē indiuiduorum ſemper manet eadem, poteſt manere ſemper in illa obligatio eadem: communitas autem Hebręorū, quę erat in exitu de Aegypto, manſit eadem numero ſemper: & tamē iſti cōitati in Aegypto pręſtitum fuit beneficiū, & illa fuit obligatio: ergo quādiu eſſet iſta cōitas poterat eſſe obligata pro illo beneficio, quia beneficium collatū ei erat in liberatione primogenitorum ipſius communitatis, voluit Deus obligare communitatem ad hoc, quod offerret ei ſemper primogenitos ſuos. eſſet autem E iſta lex aliqualiter oneroſa, vel ſine cauſa, ſi alij eſſent quibus beneficium collatum erat, & alij qui ſoluerēt obligationem inde natam, ſed non erat ſic, immo illi ijdem, qui a principio verè obligati fuerāt ſoluebant. Et quia iſti primogeniti, qui poſtea naſcebantur non fuerant perſonaliter tempore exitus de Aegypto, nō obligabantur ex perſonis ſuis ad applicationem, vel redemptionem, ſed quia ille idem populus Hebræorum, qui nunc erat, fuit in exitu de Aegypto, & tunc fuit obligatus ſoluebat nunc, & quia ſemper idem populus manebat ſemper ſoluebat. vnde iſta lex nō fuit impoſita perſonis priuatis, ſed populo. & ideo iuſtam cauſam habuit Deus ſtatuendi hoc, & etiam dicendi,

meum eſt omne primogenitum, ex quo percuſſi omnes primogenitos in Aegypto, ideſt, quia ibi liberaui omnes primogenitos veſtros, ſunt mei omnes primogeniti veſtri, & quia omnes primogeniti qui ex vobis naſcentur vſque in ęternum ſunt primogeniti veſtri omnes illi ſunt mei. & iſte eſt verus itellectus ad hoc, quòd ſtet litera vera ſecundum rigorem.

Cur numeratio Leuitarum fuerit facta ab vno menſe, & ſupra ad commutationem primogenitorum, & a trigeſimo anno & ſupra ad miniſtrationem. Quaeſt. XXXVI.

Quaerat aliquis, quare facta fuerit numeratio Leuitarum ab vno menſe, cum numeratio popularium fuerit facta a 20. anno & ſupra, vt patet ſupra 1. cap.

Dicẽdum eſt, quòd in Leuitis fuit facta duplex numeratio, vna fuit ad ęquandum numerum primogenitorum. Alia fuit ad diſtinguendum per officia. quãtum ad primam numerationem fuit aſſumpta ſumma ab vno menſe, & ſupra, & cauſa eſt propter redẽptionem primogenitorum. nam debebant commutari hic Leuitæ pro primogenitis Iſraelitarũ, qui tunc erant, & quia redemptio primogeniti fit ab vno mẽſe & ſupra, vt patet infra 18. cap. conueniens fuit numerari Leuitas ab vno menſe, & ſupra. ſ. quòd Leuitæ ab vno menſe, iam tantum valebant quantum primogenitum, quando Deo applicatur redimendum. Si autẽ iſta numeratio fuiſſet facta ad aliquid alterum, erat ĩconueniens, quia homines vnius menſis, nondũ ſunt apti ad aliquid, vt numerari debeant. Secunda numeratio fuit Leuitarum ad miniſtrationes ſuas, ſcilicet, vt ſciretur quot erant potentes miniſtrare in officiis Sanctuarii, & iſta ſumma accipiebatur in quibuſdam a triginta annis, in quibuſdam vero a vigintiquinque, vt patet infra 4. & 8. c. quòd autem Leuitæ fuerint numerati ab vno mẽſe, & ſupra propter redemptionem primogenitorum patet in litera, cum Deus iubeat aſſumi omnes Leuitas pro primogenitis Iſrael.

Item ex hac litera patet, ꝙ fęminę quando erãt primogenitæ non redimebantur, ſed ſolum maſculi. qđ patet, quia ſolum numerãtur hic maſculi pro primogenitis Iſraelitarum, ſi autem tam maſculina quã fœminina redimenda forent, non ſolũ numerarẽtur hic maſculi, ſed etiam fęminæ, cum manifeſtum ſit in tãta multitudine populi aliquas fęminam primogenitam fore.

Quare fœminæ non redimebantur quæ eſſent primogenitæ. Et quare primogenita fœminina in pecoribus non redimebantur & an aliquando fœmellæ immolarentur. Et quæ ſacrificia erant maioris ſtrictionis. Quaeſt. XXXVII.

Sed ad hoc aliquis rñdebit, ꝙ non numerantur hic fęminæ, quia iſti aſſumuntur ad miniſteriũ loco primogenitorum Iſrael, qui miniſtraturi eſſent ſi Leuitę non miniſtraſſent, quamquam tñ primogeniti Iſraelitarum miniſtrarent non eſſent ibi fęminæ miniſtrãtes etiam ſi primogenitę, ideo cũ ſeparentur ad miniſtrationẽ primogeniti, & redimantur, non debuerunt fęminæ numerari.

Sed adhuc non obſtat iſta rñſio, quia hic redimunẽ primogenita Iſraelitarum in hominibus, & danẽ pro eis Leuitæ. pro aliquibus aũt primogenitis excreſcentibus in populo danẽ pecunię. Fuerũt. n. in populo plures primogeniti q̃ eſſent Leuitæ oẽs numerati, & exceſſit ſumma in 273. & pro his iuſſit Dñs dari pecuniã vt patet ĩ. in litera. Si aũt fęminæ redimi deberent q̃q̃ non commutarentur pro eis Leuitę qui erãt ad miniſtrationem, tñ darentur pecunię. Sed non hẽ hic, ꝙ p

F aliquibus fęminis datũ fuerit precium, ſed ſolum pro illis viris, qui excreuerint in primogenitis Iſraelitarũ ad ſummam Leuitarum. Item patet hoc, quia Exo. 13. & 34. c. dr̃, quicquid maſculini ſexus fuerit ſanctificabitis mihi. Ibi tñ loquebatur de applicatione primogenitorum quedã redimendo, & alia immolando. fęminæ ergo ad hoc non pertinent. Aliqui rñdent ad hoc, ꝙ intelligitur ſolum de pecoribus in quibus ſola maſculina primogenita immolabantur, vel redimebãtur. Sed non vr̃ eſſe maior ratio in hominibus quã in brutis, quia ẽt ſi lex hoc voluiſſet, diſtinxiſſet, nihil tamen tale diſtinctum eſt. Dicendum ergo, ꝙ fęminę, ſiue in hominibus, ſiue in brutis non redimebantur. Cõiter enim redditur ratio a doctoribus hoc fieri ꝑꝑ imper-

G fectionem ſexus, qm̃ Deus ea quę perfecta ſunt vult, vt patet Deut. 32. c. Dei perfecta ſunt opera. Sexus autem fęmininus imperfectus eſt, ideo primogenita de illis non fuerunt redempta. Sed ꝯ hoc aliquis argũet, ꝙ oues fœminæ, & caprę offerebantur Dño, ſicut patet Leui. c. 3. in ſacrificiis pacificis. ergo poterant ẽt redimi. Rñdetur, ꝙ in ſacrificiis quæ fiebant ad ſolã Dei laudem, vt ſunt holocauſta, offerebantur ſola maſculina, vt patet Leui. c. 1. & 22. Si aũt aliquis vellet offerre fęminam in holocauſtum nõ reciperetẽ, vel ſi feciſſet votum de offerendo fęminam in holocauſtũ, non tenebat votum quantum ad fęminam, ſed obligabatur

H dare maſculum non ex lege voti, ſed ex cõditione holocauſti, quod promiſſum erat, vt fuit declaratum Leuit. 22. c. Item in ſacrificiis quę ex mandato Dei, vel neceſſitate fiebant maſculi ſolũ offerebantur, ſicut in ſacrificiis pro peccato, vt patet Leui. 4. & 6. c. niſi aliquãdo pro leui peccato, vel paruarum perſonarum Deus acceptaret fęmellam, vt patet Leuit. 4. cap. in fi. & 5. in votis etiam ſi aliquis ſimpliciter voueret vnũ animal tenebatur offerre maſculum, quamquam non expreſſiſſet de ſexu. In ſacrificiis autem quę fiebant totaliter ad libertatẽ offerentium, dabantur ſiue maſculi, ſiue fęminæ, ſicut in ſacrificiis pacificis, vt patet Leui. ca. 3. & 22. Erat enim ſemper maior aſtrictio, quantum ad cęremonias in ſacrificiis, quę erant ex neceſſitate quã in his quę libera. Nã poterat aliquis offerre libere animalia habentia caudam, vel aures amputatas, tñ nõ po-

I terat ſolui votum ex his, vt patet Leui. 22. c. cum dr̃ bouem, & ouem, aure, & cauda amputatis voluntariè offerre potes, votum autem ex his ſolui non poteſt. Ita autem videtur eſſe in redemptione primogenitorum quæ erat ex neceſſitate, quòd ſola maſculina ſuſcipiantur.

Item dicunt doctores, quòd primogenita maſculina propter fortitudinem ſexus atteſtantur magnitudinem, & potentiam diuinam, liberãdo primogenitos ab Angelo percutiente, ideo ſola maſculina propter ſexus perfectionem offerri debebant, vel redimi: iſta enim eſt ratio communis. Sed non videtur facere poſſe, cum deficiat ex fundamentis ſuis. Volunt enim, ꝙ quia redemptio iſta eſt ex neceſſitate ſit ĩ maiori aſtrictione, ideo ſola maſculina redimãtur. Sed in hoc ma-

K iorem laxitudinẽ faciunt. Maior. n. eſſet ſtrictio in redemptione primogenitorum, ſi primogenita, tã maſculina q̃ fęminina offerrentur, vel redimerentur, quã ſi ſola maſculina redimantur. Hoc. n. modo contingit abſolui Iſraelitas a medietate obligationis. Nã contingit tot fęminas primogenitas eſſe quot maſculos, & quia fęminę, nunq̃ redimunẽ erit ablata medietas obligationis, ſiue in primogenitis hoĩum ſiue pecorum. Non eſt ergo ꝯueniẽs modus iſte ad ſundãdũ, ſed ſi deberent offerri Deo ea quæ perfecta ſunt, ſ. maſculina, & iſtud ſacrificium eſſet magnæ obligationis, vel redemptio hæc, deberet eſſe modus iſte, vt omnia primogenita, tam maſculina quam fœminina redimerentur,

rentur, & hoc ſiue in pecoribus, ſiue in hominibus; ſed in hominibus daretur quinque ſicli pro quolibet primogenito, ſiue maſculino, ſiue fœminino. Non enim ſtat hic ratio inducta per iſtos,ſ.quòd Deus vult perfecta,& iſta ſunt maſculina: poſſet enim hoc intelligi verum, ſi deberent iſta primogenita applicari Domino per immolationem, cum tamen detur pro eis pecunia nihil eſt magis dari pro maſculo quam pro fęmina. In pecoribus autem deberet eſſe modus, ꝙ ſi eſſent immunda,& redemptibilia, ſicut aſinus, ſiue eſſent maſculina, ſiue fęminina redimerentur cōmutādo ouem pro quolibet illorum. Si autem eſſent primogenita pecorum immolabilium, & eſſent maſculina deberent immolari. Si autem fęminina deberent dari maſculi pro eis qui non eſſent primogeniti,& ſic B conſiſteret magna aſtrictio in redemptione primogenitorum, & applicarentur Domino maſculina. Sed iſte modus non fuit obſeruatus cum ſola maſculina redimantur, ergo non eſt iſta cauſa quæ aſſignata eſt a doctoribus.

Sola maſculina primogenita pecorum, & hominum obligata erant Deo, quia iſta ſolum liberata ſunt in Aegypto, & iſta ſolum occidebantur de Aegyptijs.

Quæſt. XXXVIII.

SED dicendum eſt, quòd ſiue in hominibus, ſiue in pecoribus ſola maſculina primogenita, C vel offerebantur, vel redimebantur, quia ſola maſculina ei erāt obligata, quia iſta redemptio fit pro liberatione primogenitorum ab Angelo exterminatore in Aegypto, licet ibi ſola maſculina liberata ſint. ergo ſola maſculina obligantur ad redemptionem.

Sed aliquis diceret hic præſupponi falſum. Nam non eſt vllo modo veriſimile, quòd in tanta multitudine Iſraelitarum exeuntium de Aegypto, vbi erant ſexcēta millia peditum armatorum præter ſenes,& pueros infra 20. annum,& fęminas, vt patet Exo.12.c. non eſſet aliqua fęmina primogenita: immo forte tot eſſēt primogenitæ fœminę, ſicut viri, cum videamus in populis tantam multitudinem fęminarum ſicut virorū. D Hoc ergo dato quęreretur de illis fęminis primogenitis an mortuę fuerint in Aegypto ab Angelo percuſſore, vel euaſerint. Si autem dicas, ꝙ omnes fœminę primogenitæ Iſraelitarum morerentur eſſet magnus luctus in omnibus Iſraelitis, ſicut ꝙ in Aegyptijs. ſed falſum eſt, quoniam Iſraelitę magno gaudio, tunc exierunt ſepelientibus Aegyptijs mortuos ſuos. Item patet hoc falſum eſſe, quia cum prędiceretur iſta plaga Aegyptus dictum eſt. eritque clamor magnus in vniuerſa terra Aegypti, qualis nec antea fuit, nec poſtea futurus eſt. apud omnes autem filios Iſrael nō mutiet canis ab homine vſque ad pecus. non perierunt ergo apud Iſraelitas aliqua primogenita de fœmininis pro his. ergo videtur, quod teneantur Iſraelitæ Domino ad ſolutionem primogenitorum.

E Reſpondendum eſt, ꝙ quando Iſraelitæ exierunt de Aegypto erant ibi multi primogeniti, tam maſculini quam fœminini nullo pereunte: tamen primogenita fęminina nō fuerunt liberata. Cauſa eſt, quia non dicūtur fuiſſe liberata Iſraelitis aliqua primogenita, niſi illa quę apud Aegyptios occidebantur. Alioquin diceremus, ꝙ omnes Iſraelitę, tam maſculi quam fęminę fuerunt liberati in Aegypto ab Angelo percutiente, quia cum ibi Angelus percuteret in qualibet domo Aegyptiorum, vt patet Exo.12.c. nullus tamen de Hebręis mortuus eſt, nunquam tamen dicit ſcriptura Sacra fuiſſe liberatos omnes Iſraelitas ab Angelo per-

A cuſſore, ſed ſolū primogenitos, quia inter Aegyptios non occidebantur omnes ab Angelo, ſed ſoli primogeniti, vt patet Exod.cap.11. & 12. Sed inter Hebręos ſoli primogeniti liberabantur.

Quod autem de Iſraelitis ſoli maſculi primogeniti occiderentur, ſatis inducitur ex cauſa propter quam primogenita Aegyptiorum occidebantur: dicitur enim, quòd ideo Deus percuſſit omnia primogenita Aegyptiorum, quia Aegyptii necabant in flumine infantes Iudęorum: iſta enim cauſa ab omnibus aſſignatur.

Sed manifeſtum eſt ſolos maſculos fuiſſe, tunc occiſos inter Iudęos, vt patet Exo. capitulo primo. cum dicitur. pręcepit ergo Pharao omni populo ſuo di- B cens, quicquid maſculini ſexus fuerit, in flumine proijcite, quicquid fœminei reſeruate. Item quando locutus fuit Pharao ad obſtetrices in eodem capit. dicitur, quando obſtetricabitis Hebręas, & partus tempus aduenerit, ſi maſculus fuerit interficite illum, ſi fœmina reſeruate. Soli ergo primogeniti maſculi inter Aegyptios perierunt. Conſequenter igitur ſoli primogeniti maſculini inter Iſraelitas liberati ſunt, & hos mandauit Deus redimi. Hęc enim ſolida, & multum rationabilis cauſa eſt. Si autem in Aegypto occidiſſet Deus omnia primogenita, tam maſculina, quam fœminina, iuſſiſſet ſibi offerri, vel redimi omnia primogenita vtriuſque ſexus. Sola tamen maſculina obligata fuerunt, quia ipſa ſolum liberauit.

Ab vno menſe, & ſupra. Cauſa ſupra aſſignata eſt, In qō.36. in princ.
C quia infra vnum menſem non poterant offerri Domino primogeniti. cum fieret redemptio iſta in die quadrageſimo poſt natiuitatem infantis. Tunc enim purificabatur fœmina, & vadens in templum offerebat primogenitum ſuum dans quinque ſiclos. ſic patet in purificatione beatę virginis: fuit enim facta die quadrageſimo poſt natiuitatē Chriſti, vt patet numeratis diebus Natiuitatis Chriſti vſque ad feſtum purificationis: tūc enim Chriſtum pręſentauit in templo offerens quinque ſiclos pro redemptione eius, & par turturum, vel duos pullos columbarum, vt patet Lucę capitu. ſecundo. & tamen iſta faciens dicebatur facere ſecundum legem Moyſi: dicitur enim Luc. 2.c. D vt ſiſterent eum coram Domino ſecundum legem Moyſi. de hoc etiam Leui.12.cap.

Quare Leuitæ ad cōmutationē computabantur ab vno mēſe, & ſupra.

Numerauit Moyſes. Hic ponitur executio pręcepti Dei, ſcilicet, quomodo Moyſes numerauerit omnes Leuitas.

Sicut præceperat Dominus. Ideſt numerauit per familias, & domos patrum ſuorum, quia ſic iuſſerat Dominus numerari, vt patet ſupra.

Et inuenti ſunt filij Leui. Hic ponitur ſumma, & modus computationis Leuitarum, & dicuntur hic filii Leui non ſolum illi qui erant Leuitę minores, ſed etiam omnes qui erant de genere eius, ſiue ſacerdotes, ſiue non ſacerdotes, quia Leuita ſignificat hic genus, & non officium. *Per nomina ſua.* Quamquam eſſent paruuli plurimi iſtorum qui numerabantur, ſcilicet, E ab vno menſe, & ſupra, tamen ponebantur nomina illorum: aliter enim non poterant conuenienter numerari, niſi deſcriberentur.

Gerſon, Caath, & Merari. Iſti ſunt tres filii Leui, & poterat eſſe ſenſus huius literę, quòd filii Leui inuenti ſunt per nomina ſua, ideſt, quod omnes filii Leui deſcendentes ab eo, tam magni, quam parui numerati ſunt per nomina ſua.

Alio modo poteſt eſſe ſenſus, quòd filii Leui inuēti ſunt per nomina ſua, ideſt, quòd computati ſunt per nomina, & ſolum inuenti ſunt iſti tres qui habent hic, ſ. Caath, Merari, & Gerſon: hos enim tres ſolum genuit Leui, vt patet Exodi 6.ca. & tunc vocantur hic

filii Leui ſolũ illi qui nati ſunt ab eo immediate, ſ. iſti tres, & iſte eſt ſenſus literæ, alias ſi accipiantur hic filii Leui pro omnibus qui deſcenderunt ab eo, fruſtra ponerentur hic Caath. Merari, & Gerſon, quia non haberent aliquam ſentẽtiam, nec aliquod verbum cum quo ordinarentur. Sed dicendum eſt, quòd referũtur ad illud verbum inuenti ſunt, & tunc ſit ſenſus qui dictus eſt.

Cur numerantur hic Caath Gerſon, & Merari, cum eſſent mortui, & an potuerunt viuere vſque ad tempus iſtud. Et ſi viuerent, an Aaron factus fuiſſet ſummus ſacerdos, & Moyſes dux. Quaſt. XXXIX.

SED quæret aliquis, quare nominantur hic Caath, Merari, & Gerſon, cum iſti iam mortui fuiſſent a multis diebus.

Ad hoc aliqui reſpondebunt, quòd quamquam mortui eſſent, tamen conueniens fuit numerari. Sic enim factum eſt ſupra in litera de Nadab, & Abiu: iſti enim mortui fuerant, vt patet ibi, tamen nominati fuerunt.

Reſpondendum eſt non eſſe ſimile, quia ibi Moyſes volebat ponere ſummam omnium ſacerdotum qui conſecrati fuerant in monte Sinai, & quia inter eos fuerunt Nadab, & Abiu, quamquam mortui eſſent, debebant nominari. quòd autem iſta fuerit intẽtio Moyſi nominantis iſtos patet ſupra in litera cum dicitur. hæc nomina filiorum Aaron ſacerdotis, quorum manus repletæ ſunt, & conſecratę, vt ſacerdotio fungerẽtur, mortui ſunt autem Nadab, & Abiu, &c. Ecce enim deſcripſit ibi omnes numeratos in conſecratione de quibus fuerunt Nadab, & Abiu quamquam iam mortui: de Caath, tamen Gerſon, & Merari nihil tale eſt, quoniam non volebat Moyſes tollere omnem ſummam deſcendentium de Leui, ſed ſolũ eorum qui tunc erant, & quia Caath; Gerſon, & Merari mortui erãt, non conueniebat quantũ ad hoc numerari.

Alio modo reſpondebunt quidam iſtos tres fuiſſe numeratos, quia tunc viuebant. Sed falſum eſt, quia iam mortui erãt a multis diebus, quod patet, quia iſti intrauerunt in Aegyptum, cum patre ſuo Leui, vt patet Gene. 46. cap. cum dicitur. filii Leui Gerſon, Caath, & Merari. tamen ab illo tempore vſque nunc fluxerant plures quam 220. anni. quod patet, quia Iſraelitæ ſteterunt in Aegypto 215. annis, vt declaratum fuit Gene. 15. & Exodi 12. capit. Nunc autem erat ſecundus annus ab exitu de Aegypto cum facta eſt ibi numeratio, vt patet ſupra cap. 1. ergo a tempore quo introiuit Leui in Aegyptum cum his tribus filiis ſuis vſque ad tempus huius numerationis tranſierant anni 217. fere, vt patet ex inductione. Nemo tamen in illo tempore poterat habere iam grandem ætatem, cũ iam eſſet vita hominis ad centumdecem, vel ad centumuiginti annos, vt patet in Moyſe, & Aaron, quoniam Moyſes vixit annis 120. vt patet Deuteronom. 31. & 34. cap. Aaron 123. vt patet infra 33. cap. Ioſeph. 110. vt patet Gene. vltimo cap. Iſti igitur non accederent ad tantam ętatem, potiſſime quia quãdo iſti tres ingreſſi ſunt in Aegyptum cum patre ſuo Leui erant aliquantæ ętatis. Poterant enim eſſe viginti, vel plurium annorum, cum filii Iuda tunc temporis ad tãtam perueniſſent ętatem, quia iam ipſe poterat habere nepotes, vt declaratum fuit Gen. 38. cap. eſſent ergo filii iſti Leui 10. vel 12. vel plurium annorum, & ſic ſi poſſent ſuperuiuere eſſent plurium quam 225. annorum, vel 230. hoc autem nullo modo dici poterat.

Item patet eſſe falſum, quia Caath qui ponitur hic. non peruenit ad tantam ętatem: vixit enim 133. annis

F ſolum, vt patet Exodi 6. cap. ergo quaſi centum annis ante iſtam numerationem mortuus erat Caath. eodem modo de aliis duobus fratribus ſuis, ſcilicet Gerſon, & Merari videbitur dicẽdum, quòd nullo modo viuerent.

Item patet hoc, quia ſacerdos magnus aſſumebatur de primogenitis deſcendentibus a Leui per lineam primogenitorum, & propter hoc Aarõ fuit ſacerdos magnus, & non Moyſes, quia ipſe erat maior quam Moyſes tribus annis, vt patet Exodi 7. cap. vbi dicitur, quòd cum eſſet Moyſes annorum 80. erat Aaron 83. propter hoc etiam in familia Gerſon, & Merari non fuit ſacerdos magnus, ſed in familia Caath, quia Caath erat primogenitus Leui, vt patet ex ordine nomina-

G tionis horum, vbicunque nominantur tres filii Leui quamquam præponitur Caath, ſed Gerſon, vt patet Gene. 46. c. & Exo. 6. & hic. ſi igitur ſuperuiuerent iſti nõ fuiſſet factus ſacerdos magnus Aaron, ſed Caath, ipſe namque erat primogenitus Leui, & auus Aaron. Item ſi ſuperuiueret Caath, & Gerſon, & Merari non fuiſſet conuenienter factus dux populi Moyſes. nam cum ipſe prꝗeſſet omni multitudini, præeſſet etiam patri ſuo Amram, & auo ſuo Caath. hoc autem nullo modo eſt honeſtum, vt patres, & aui ſint ſub ducatu filiorum. ergo non viuebant tunc iſti tres filii Leui.

H Aliter ergo dicendum eſt, quòd iſti, non numerantur hic, quia tunc viuentes eſſent, ſed quia Deus iuſſerat, vt numerarentur Leuitæ per familias, & domos patrum ſuorum, vt patet ſupra tamen non poterant computari familiæ, niſi nominatis iſtis, quia ab iſtis diſtribuuntur tres familiæ Leuitarum, primæ, ſ. Caathitarum, Gerſonitarum, & Meraritarum. quòd autẽ iſta ſit intentio Moyſi numerãtis patet, quia cum nominati fuerint iſti tres immediate ſubiungũtur diſtinctiones per filios iſtorum diſtributorum per alias familias magis ſpeciales.

Filij Gerſon Lebni, & Semei. Hic numerantur nepotes Leui quantum ad omnes filios ſuos, & primo quantum ad Gerſon in quo non tenetur ordo. cum primo nominetur Gerſon quam Caath. Erat tamen Caath primogenitus, vt quidam volunt, & ſupra dictum eſt,

I Filii autem huius Gerſon ponuntur duo, ſ. Lebni, & Semei. ab his autem deſcenderũt duæ familię, ſ. Lebnitica, & Semeitica, de quibus hic, & primo Paralip. cap. 24. iſti duo non ſunt in Aegypto. nam Leui ingrediens in Aegyptum filios habuit, ſed non nepotes, alioquin numerati fuiſſent cum eo Gene. 46. c. vbi ponitur numerus omnium animarum ingredientium in Aegyptum de fęmore Iacob. *Filij Caath Amram, & Jeſſaar Hebron, & Oziel*. Ab iſto Caath deriuatæ ſunt quatuor familiæ per iſtos quatuor filios, qui habentur hic. de generatione iſtorum habetur etiam Exodi 6. cap. *Filij Merari Mooli, & Muſi*. Ab iſto erat tertia familia Leuitarum qui vocantur Meraritæ, & ab his duobus filiis ſuis fuerunt duæ familię, vel domus minores intra familiam Meraritarum de quibus habetur

K infra. *De Gerſon fuere familiæ duæ*. Hic deſcribuntur officia Leuitarum, & locus caſtrametationis eorum. & primo dicitur de Gerſon qui habet duas familias, ſ. Semeiticam, & Lebniticam ſecundum duos filios eius ſupra nominatos. Sciẽdum autem, quòd de Gerſon dicuntur eſſe duæ familię quamquam ipſi Gerſonitæ faciant vnam familiam. Nam familiæ quædã ſunt maiores quædam minores, iſtę tres familiæ Caathitarum Meraritarum Gerſonitarum dicuntur eſſe maximę, & comprehendunt totam progeniem Leuitarum, quoniam nullus Leuita erat extra has, cum Leui non habuit alios filios, niſi iſtos tres, a quibus nominantur iſtę familię, ſub quolibet autem horũ ſunt

Familia Gerſon.

minores

minores familię, ſecũdum filios deriuatos ab eis qui ſunt nepotes Leui, & iſtę familiæ paruæ aliquãdo vocantur familiæ, & aliquando domus. *Quarũ numeratus eſt populus*. Scilicet iſtarum duarum familiarum Lebnitę, & Semeiticę quę faciunt vnam familiam totalem, ſ. Gerſonitarum, ſumma autem omnium iſtorũ fuit ſeptem millia quingẽti, vt patet hic. *Ab vno menſe, & ſupra.* Computantur ab vno menſe propter commutationem pro primogenitis Iſrael. Nam omnes Leuitæ dabantur pro primogenitis Iſraelitarum. Redemptio autem primogenitorum fit ab vno menſe, & ſupra vt declaratum fuit. ergo debuit fieri ſupputatio Leuitarum ab vno menſe: nec enim magis valebat Leuita 30. annorum ad hanc commutationem, quam Leuita vnius menſis, quia quilibet ſufficiebat pro primogenito redimendo. *Hi poſt tabernaculum caſtrametabuntur.* Hic ponitur locus caſtrametationis omnium Leuitarum.

Et ſciendum, quòd ſicut duodecim tribus Iſrael caſtramerabantur in quadro ſub quatuor vexillis, vt pręced. capit. declaratum eſt: ita intra illud quadrum erant Leuitæ caſtrametantes in alio quadro in circuitu tabernaculi, & quia tabernaculum habebat quatuor latera, ſecundum quatuor puncta mundi, fuit facta caſtrametatio Leuitarum per iſtas quatuor partes. Nam ad Orientem Sanctuarii caſtramerati ſunt ſacerdotes filii Aaron, & cum eis Moyſes. Ad Occidentem caſtrametati ſunt Gerſonitæ. Ad Septentrionem fixerunt tentoria Meraritæ. Ad Meridianam plagam caſtrametati ſunt Caathitæ, vt apparet hic in litera. & ſic erãt duo quadrata caſtrametationum, quadratũ maius caſtrametationis Iſraelitarum, & quadratũ minus caſtrametationis Leuitarum.

Sub principe Heliaſaph. Ponuntur hic principes in iſtis familiis, & caſtrametationibus, quia ſicut dictum fuit in caſtrametatione Iſraelitarum, quòd in qualibet Tribu eſſet vnus princeps, & in qualibet familia, & domo vnus princeps, ita & inter Leuitas per ſingulas caſtrametationes familiarum ponebãtur ſinguli principes. Erant autem iſti principes primogeniti, qui deſcendebant a capite illius familiæ per lineam primogenitorum, ſ. quòd iſte Heliaſaph qui ponit̃ hic princeps deſcendebat directè de Gerſon per lineam primogeniti filii Gerſon.

Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis. Ideſt debebunt vigilare, vel cuſtodire ipſum tabernaculum.

Quomodo excubiæ accipiuntur. *Quæſt. XL.*

SCIENDVM quòd excubiæ accipiuntur dupliciter. vno modo ſolum pro vigilia, & dicuntur excubitores illi qui vigilant in aliquo caſtro, vel vrbe.

Alio modo dicuntur excubiæ quælibet cura cuſtodiendi aliquid. Accipiendo primo modo omnes Leuitæ habebant excubias ſuper Sanctuarium, quia ipſi erant caſtrametantes per latera eius, ne aliquis de Iſraelitis accederet ad illud, & hoc modo nõ accipitur hic, quia ſic non diſtingueretur officium Gerſonitarũ ab officio aliorum Leuitarum. Accipiendo ſecundo modo eſt ſenſus, quòd Gerſonitę habebunt excubias ſuper iſta quæ ſequuntur, ſ. operimenta, & cortinas, &c. quæ nominantur, quia ad illos pertinebat portare hęc, & quando mouenda erant caſtra, ipſi ea tollebant. Et dicitur, quòd habebunt excubias in tabernaculo fęderis, non quòd ipſi manerent intra tabernaculum ad cuſtodiendum, quia nullus de Leuitis, vel ſacerdotibus manebat intra illud. Sacerdotes autem ingrediebantur ad miniſtrandum interius cum neceſſe erat, de Leuitis tamen nullus intrabat in tabernaculum quandiu manebat erectum, donec Aaron, & filii

A eius cooperientes omnia vaſa vocarẽt Leuitas ad portandum illa, vt patet cap. ſequenti. Nec etiam eſt ſenſus, quòd Gerſonitæ manerent intra atrium tabernaculi. Nun enim poſſent capi intra, nec etiam licebat alicui manere, niſi ad faciendum ſacrificia tpibus debitis, ne contaminaretur Sanctuarium, ſed dicitur, ꝙ habebunt excubias in tabernaculo, ideſt habebunt curã cuſtodiẽdi res quæ erant in tabernaculo q̃ ſequunt̃ .

Ipſum tabernaculum. Ideſt habebunt curam de ipſo tabernaculo, ſcilicet, quòd ipſi portent illud, & nõ accipitur hic tabernaculum pro toto tabernaculo, nam tunc non diſtinguerentur officia Leuitarum ſi Gerſo- *Qũo accipit tabernaculum multipliciter.*
B nitæ portarent totum tabernaculum, tamen vt infra, patet pars pertinebat ad Meraritas, & pars ad Caathitas. Item non poteſt accipi pro toto tabernaculo, quoniam diſtinguitur hic tabernaculum contra cortinas, & tectum, & tentorium, & alias partes tabernaculi, ſi tamen tabernaculum ſumeretur hic pro toto tabernaculo non diſtingueretur contra partes quæ int. ponuntur, quia totum nunquam ponit in numerum cõtra partes, nec è cõtrario, cum ſint idem, ſed accipitur tabernaculum pro quadam parte tabernaculi.

Quot modis ſumitur tabernaculum. *Quæſt. XLI.*

IN quo ſciendum, quòd tabernaculum aliquando accipitur ſolum pro ſancta Sanctorum, quę erãt
C quædam parua domus quadrata in ſecretiori loco totius Sanctuarii, & hoc modo accipitur Leuit. 16. cap. & Apoſtolus vocat iſtam partem interius tabernaculum aliquando, vt patet ad Hebr. c. 9.

Alio modo accipitur tabernaculum pro prima parte tabernaculi, ſ. ab introitu tabernaculi vſque ad ſancta Sanctorum, in quo erat menſa propoſitionis, & cãdelabrum aureum, & altare thymiamatis. de iſto loquitur Apoſtolus ad Hebræ. c. 9. dicens, quòd in primum tabernaculum introibant quotidie ſacerdotes ſacrificiorum officia conſummantes. & diſtinguit ibi iſtud tabernaculum contra ſancta Sanctorum.

Tertio modo accipitur tabernaculum pro illa do-
D mo conſtante ex tabulis, & operimentis quæ continebat in ſe duas partes prædictas, & iſta eſt propria acceptio tabernaculi: ſic enim diſtinguitur tabernaculum contra atrium tabernaculi, quod erat in circuitu velatum, ſed tectum non habebat.

Quarto modo accipitur tabernaculum large pro toto Sanctuario cum ipſo tabernaculo, & atrio eius, & iſto modo dicitur ſupra 1. & pręceden. cap. de Leuitis, quòd figebant tentoria ſua in circuitu tabernaculi teſtimonii: tamen neceſſe eſt intelligi hic pro toto Sãctuario, quia in circuitu totius Sanctuarii caſtrametabantur.

Nullo autem horum modorum accipitur hic tabernaculum, non primo modo, quia tunc cum ſancta Sanctorum quę eſt tabernaculum, conſtet ex tabulis,
E & ex operimentis, portarent Gerſonitæ partem tabularum, & operimentorum: ad Gerſonitas tamen nihil pertinebat de tabulis, ſed ſolum ad Meraritas, vt patet hic, & capi. ſeq. Non poteſt accipi ſecundo modo tabernaculum, quia eodem modo conſtat prima pars tabernaculi, quæ vocatur hic tabernaculum ex tabulis, & operimentis, ſed ad Gerſonitas nulle tabulæ ꝑtinent, vt dictum eſt. Item non pertinet hoc ad tertiũ modum acceptionis tabernaculi, prout eſt domus cõſtans ex tabulis, & operimentis propter rationem ſupra poſitam. Item quarto modo non poteſt accipi, qa tunc pertineret totum Sanctuarium ad Gerſonitas, & nihil ad Meraritas, nec Caathitas, quod falſum eſt cũ diſtinguantur officia per has tres familias, etiam quia diſtinguitur hic tabernaculum a quibuſdam partibus San-

Sanctuarii, quod non eſſet ſi acciperetur pro toto San ctuario.

Sed eſt quintus modus accipiendi tabernaculum, ſ. pro compoſitione facta de decem cortinis copulatis, quinque in partem vnam, & quinque in partem alteram, & deinde his duabus magnis cortinis copulatis ſibi per annulos aureos, & anſulas hyacinthinas, & hoc totum erat ad operiendum tabulas tabernaculi, & vocatur tabernaculum Exo. 26. c. Cum dicitur. tabernaculum vero, ita fiet, decem cortinas de byſſo te torta, &c. & poſtea concluditur, vt vnum tabernaculum fiat, & ſic dixit, quòd ex iſtis cortinis 10. copulatis fiebat vnum tabernaculum, ideſt vnum operimentum totius tabernaculi, & hoc mō accipitur hic, ſ. ꝙ Gerſonitę portarēt ipſas decem cortinas coniunctas quæ vocantur vnum tabernaculum, & tunc non ſtat aliquod inconueniens de ſupra aſſignatis, quia non ſequitur, quòd Gerſonitæ tollant officia aliorum Leuitarum, cum non accipiant ipſi totum tabernaculū in partem ſuam. Item non tollunt aliquid de officio Meraritarum, ſ. de tabulis, quia iſto modo tabernaculum non dicit aliquam tabulam, ſed cortinas.

Et operimentum eius. Ideſt operimentum tabernaculi. dicitur hic operimentum tabernaculi ipſum, quod operiebat cortinas, & non accipitur tabernaculū pro tabulis, vel pro domo cōſtante ex omnibus iſtis, quia tunc ipſę cortinę vocarentur operimentum tabernaculi, cum ipſę immediate ſint extentę ſuper tabulas, vt patet Exo. 26. c. & hoc modo idem vocaretur hic tabernaculum, & operimentum tabernaculi, & idem poneret in numerum contra ſeipſum. Sed falſum eſt, dicendum ergo, ꝙ operimentum tabernaculi vocantur hic alia operimenta quæ erant ſuper cortinas vocatas tabernaculum.

Deſcriptio tabernaculi quomodo conſtabat ex tabulis, & operimentis. Quæſt. XLII.

CIRCA quod ſciendum, quòd tabernaculum quod erat domus cōpoſita ex tabulis in circuitu per tria latera, ſ. Meridiem Occidentē, & Septentrionem in parte ſuperiori non habebat tabulas, ſed tegebatur operimentis factis de filo, & de pellibus, vt patet Exodi 26. c. habebat autem iſtud tabernaculum quatuor operimenta quorū vnū erat ſuper alterum.

Primum erat operimentum cortinarum, ſ. ꝙ decē cortinæ iungebantur compoſitæ. primo in duas partes, quinque in vnam, & quinque in alteram per conſuturas, & rurſus his duabus partibus copulatis inter ſe per annulos aureos, & anſulas. Super iſtud operimētum, quòd erat immediate ſuper tabulas, ponebatur ſecundum operimentum, quod erat de pilis caprarū, ſ. ꝙ quinque ſaga erant in parte vna, & ſex in altera, & rurſus copulabant iſtæ partes p anſas, & fibulas ęneas.

Erat tertium operimentum de pellibus arietum rubricatis, & iſtud ponebatur ſuper operimentum de ſagis. Erat quartum operimentum de pellibus hyacinthinis, quæ erant groſſiores, & iſtud ponebatur ſuper omnia operimenta. de his omnibus Exodi 26. ca. Fiebat autem iſta multiplicatio operimentorum, quia vnum nō ſufficiebat. Si enim poneretur primum, qđ erat de cortinis, illud quidem pulchrum erat, ſed nō ſufficeret ad reſiſtendum pluuiis: idem de operimento ſecundo ſagorum, quoniam non reſiſteret, fuerunt ergo addita duo alia, ſ. tertium de pellibus arietum rubricatis, & quartum de pellibus hyacinthinis, nec decebat, vt ponerentur per ſe operimēta de pellibus immediate ſuper tabulas, quia illa non erant pulchra, ſicut cortinæ quæ tegebant immediate tabulas. In San

F ctuario tamen vtrunque conſiderabatur, ſ. pulchritudo, & vtilitas, ideo debuerunt eſſe quatuor operimenta, vt magis declaratum fuit Exo. 26. cap. tunc ergo ſuper cortinas, quę erat primum operimentum, & vocabantur tabernaculum, erant tria alia operimenta, quia cortinæ indigebant operiri ne madefactę a pluuiis deteriorarentur, & illa tria ſuperiora operimenta vocabantur operimentum tabernaculi. Item patet, ꝙ accipiatur pro iſtis, quia omnia quæ erant in Sanctuario ſufficienter diſtributa ſunt per omnes Leuitas, tamen non reperietur in officio alicuius Leuitarū portari iſta tria operimenta, niſi intelligantur hic nomine operimenti tabernaculi.

Item quia ad Gerſonitas pertinebat portare om-
G nia quæ erant de filo, & pellibus, & tamen non exprimuntur in tota parte ſua, niſi intelligantur hic. ergo neceſſe eſt intelligi hic. *Tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis*. Hic ponitur alterum pertinens ad Gerſonitas, ſ. tentorium, quod erat ante tectum fœderis ideſt ante oſtium tabernaculi.

Quomodo ſe haberet tentorium tabernaculi in oſtio eius. Quæſt. XLIII.

PRO quo ſciendum eſt, quòd tabernaculum proprie accipiendo eſt domus conſtans ex tabulis, & erant iſtæ tabulæ in circuitu trium laterum, ſ. Meridiani Occidentalis Aquilonaris. Latus autem Orientale manebat ſine tabulis, &
H tunc poſito tecto tabernaculi deſuper manebat apertio in latere Orientali, & illa vocabat̄ oſtiū tabernaculi, vt patet Exo. 26. & 36. c. In illo autē latere nō debuerūt poni tabulæ, qa tunc nō eſſet ingreſſus ad Sanctuarium, etiam non debuerunt poni cortinæ affixæ paxillis, & funibus, quia maneret idem inconueniens. Sed poſitum fuit vnum tentorium in toto illo latere, vel oſtio tabernaculi, & iſtud erat quædam cortina facta de hyacintho, & purpura, & byſſo coccoque bis tincta, ſecundum ꝙ erant aliæ cortinę. Iſta tamen vocabatur tentorium, & non cortina ab extendendo, quia aliquando extendebatur, & aliquando colligebatur:
I pendebat enim in aliqua virgula, vel funiculo per annulos ſuos, & poterat aliquando extendi, & aliquādo colligi trahendo, ſicut fit in operimentis lectorum in circuitu, quoniam per funiculos, & annulos extendūtur, & colligūtur, & hoc eſt, quod dicit litera, ꝙ trahitur ante fores, quaſi dicat, illud tentorium, vel cortina non manebat affixum in oſtio tabernaculi funiculis, & paxillis extendentibus, & retinentibus, quia tūc, vel nunquam eſſet apertum oſtium tabernaculi, vel ſemper, neutrum tamen horum licebat, quia aliquando oportebat aperiri, vt ſacerdotes intrarent ad miniſtrationes quotidianas: aliqñ autem non erat apertū, ſ. quando nullus erat in tabernaculo, ſed quia iſtud tē-
K torium poterat impelli a vento, & paterēt faciliter ea quæ erant interius, fuerunt poſitę quinq; columnę in ingreſſu Sanctuarii, & in his pendebat tentorium, & ab his tenebatur ne impelleretur a vento. Dicitur autem hic tentorium, quod trahitur ante fores, ideſt ante oſtiū tabernaculi, quia tota illa apertio lateris Orientalis tabernaculi vocabatur oſtium eius, & ante iſtas fores trahebatur tētorium, ideſt mouebat̄ aliquando ad tegendum, & aliqñ ad reuelandū oſtium. *Tecti fœderis*. Dicitur ꝙ iſtud tētoriū eſt ante fores tecti fœderis.

Quid tectum fœderis. Et quod tectum diuerſimode accipitur. Quæſt. XLIIII.

PRO quo ſciendum, ꝙ tectum fœderis accipitur dupliciter. vno modo pro 10. cortinis copulatis in vnum.

uum, & poſitis immediate ſuper tabulas tabernaculi, & dicitur tectum a tegendo, quia immediate tegit tabernaculum. Iſto modo non poteſt accipi hic tectũ fœderis, ſed tectum tabernaculi fœderis cum illæ cortinæ non continerent fœdus Dei, ſ. arcam cum tabulis legis, ſed ipſum tabernaculum iſta continebat. Item non poteſt accipi ſic, quia dicitur hic, ꝙ tẽtorium trahebatur ante fores tecti fœderis, & ſic ponitur habere fores ipſum tectum fœderis, accipiẽdo tamen pro cortinis operientibus non dicitur eſſe tectum habens fores. Alio modo accipitur tectum fœderis pro tota domo conſtructa ex tabulis, & operimentis, & dicitur tectum fœderis, ideſt tabernaculum fœderis. Et tunc verum eſt, ꝙ habet fores, quia latus Orientale eius eſt oſtium ipſius, & ante iſtud trahitur tentorium. Vocatur autem tunc ipſum tabernaculum fœderis tectũ, non a tegendo, quaſi alia tegat, ſed ab eo, ꝙ tegatur, vel ſic habens operimentum. Diuerſitas autem iſta eſt ex conſuetudine latinitatis. Aliquando enim aſſumũtur tecta pro ipſis operimentis domorum; ſicut cum dicitur, ſicut fœnũ tectorum; quod priuſquã euellatur exaruit, vt patet Pſalmo 128. & alibi, ſicut paſſer ſolitarius in tecto Pſalm. 101. Hic enim accipitur pro parte domus. Aliquando accipitur pro tota domo; & iſte modus magis vſitat⁹ eſt apud poetas, & antiquos ſcriptores, quam in vſu vulgari latinitatis noſtræ. ſic accipit Ouidius 1. Meta. dicens.

Eſt via ſublimis cælo manifeſta ſereno

Lactea nomen habet candore notabilis ipſo,

Hac iter eſt ſuperis ad ſummi tecta tonantis;

Ecce vocatur ibi tecta tonantis, i. domus Iouis. ſic & dicitur vulgariter,

Clericus amicorum cognoſcit tecta ſuorum.

Ideſt domos. Ita accipitur hic pro tota domo quę vocatur tabernaculum fœderis.

Cortinas atrij; Ideſt etiam ad Gerſonitas pertinet portare cortinas atrij; vel ipſi habebunt excubias ſuper cortinas atrij.

Deſcriptio magnitudinis tabernaculi. *Quæſt.* *XLV.*

PRo quo ſciendum, ꝙ tabernaculum erat quædam domus conſtructa ex tabulis, & operimentis deſuper, & in circuitu. Iſta habebat in longitudine cubitos 30. in latitudine vero 10. vt ſupra declaratum eſt, & magis habetur Exo. 26. ca. In circuitu eius accipiebatur ſpacium magnũ quadrangulum, continens in longitudine centum cubitos, & in latitudine cubitos quinquaginta, & vocabatur totum iſtud ſpacium in circuitu tabernaculi atriũ tabernaculi. Iſtud fuit clauſum per columnas, & cortinas, ſ. ꝙ in latere Meridiano, & Aquilonari, quæ erãt latera longiora, ponerentur columnæ 20. in quolibet. in latere autem Occidentali; & Orientali; quæ erant minora, ponerentur columnæ 10. in quolibet. iſtę autem columnę habebãt altitudinem cubitorum quinque, & in circuitu earum ponebantur cortinæ eiuſdẽ altitudinis, & ſic manebat totũ atrium clauſum cortinis, & columnis, ita quòd nullus poſſet illuc intrare, ſicut nec in tabernaculum. Habebatque oſtium ſuũ in parte Orientali, & ſic manebat tota iſta magnitudo ſpacij in circuitu tabernaculi quæ vocatur atrium. de quo totaliter explicatur Exodi 27. capit. & ibi dictum eſt de cauſis huius atrij, vel ad quid proficeret. Cortinæ autem quæ erant in circuitu columnarum atrij portabantur a Gerſonitis, & de his dicitur hic.

Tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrij tabernaculi; Iſtud autem pertinebat ad Gerſonitas. & dicitur tentorium appenſum in introitu atrij tabernaculi; ideſt quędam cortina poſita in oſtio atrij;

A *De figura, & circuitu atrij;* *Quæſt.* *XLVI.*

PRo quo ſciendum eſt, ſicut ſupra dicebatur, quòd atrium erat magnitudo ſpatii quadranguli continentis in longitudine cubitos centum, & in latitudine quinquaginta, eratque clauſa iſta magnitudo columnis, & cortinis, ſed non ſe habebant cortinæ eodem modo in omnibus quatuor lateribus eius. Nam in latere Meridiano Occidẽtali, & Aquilonari erant cortinę immobiles, ſ. ꝙ alligabãtur capitibus columnarum per annulos, & vncinos, & affigebantur terræ per paxillos, & funiculos, ita vt B nullo impetu ventorum moueri poſſent. Latus autẽ Orientale non habebat totaliter cortinas immobiles, quia ſic nemini pateret ingreſſus ad atrium, nec ad tabernaculum, etiam non oportuit poni vnam cortinã mobilem, vel plures, quæ continerent totum latus Orientale, ſic erat tentorium, quod appendebatur ante fores tabernaculi. Totum enim latus Orientale tabernaculi erat oſtiũ eius, & ante illud ponebatur vna cortina mobilis quæ traheretur per funiculos, quia ſpatium lateris Orientalis tabernaculi erat paruum, ſ. cubitorum 10. Si tamen totum latus Orientale atrii eſſet oſtium, valde magnum eſſet, & indecens, quia latus iſtud cõtinebat quinquaginta cubitos. ideo diſtinguebatur in tres partes, ſ. pars vna quindecim cubitorum, quæ coniungebatur lateri Meridiano, tegebatur C vna cortina immobili affixa paxillis, & funiculis, erat alterum ſpatium 15. cubitorum verſus latus Aquilonare, & ſimiliter tegebatur alia cortina immobili, & erant iſti triginta cubiti ſimul. Manebant ergo 20. cubiti in medio huius lateris Orientalis, & ibi erat oſtiũ. Ante hos autem ponebatur vna cortina 20. cubitorũ quæ vocatur hic tentorium, eò ꝙ extẽdebatur, & colligebatur trahendo per funes, & circulos, ſicut in operimentis lectorum, & hoc, vt aliquãdo clauſum eſſet oſtium atrii, & aliquando apertum. & hoc operimentum vocatur hic tentorium. Differebat autem iſtud tentorium a cortinis atrii, quia cortinæ ſolum erant de byſſo retorta, vt patet Exodi 38. cap. Tentorium au D tem, ſiue tabernaculi, ſiue atrii erat de filis quinq; colorum, vt patet Exo. c. 36. & 38. Item cortinę, ſiue atrii, ſiue tabernaculi ponebantur immobiles; vt patet in prędictis locis. tentoria autem mouebantur colligendo, & extendendo: de tentorio autem atrii habetur Exo. 37. c. quantum ad fabricationem, & poſitionem.

Et quicquid ad altaris ritum pertinet.

An Gerſonitæ debuerint portare omnia quæ pertinent ad ritum altaris. *Quæſt.* *XLVII.*

VIDETVR iſta litera dicere, ꝙ Gerſonitę portare deberent omnia quę pertinebant ad ritum altaris; ideſt omnia vaſa altaris holocauſtorum, vel altaris thymiamatum. Sed E hoc falſum eſt, quia ad Gerſonitas nihil pertinebat de vaſis altaris, nec de aliis vaſis tabernaculi, ſed ſolum de ſupellectili de filo, & pellibus, non ergo portarent vaſa altaris.

Item tres familiæ Leuitarum diſtinguebantur in tria officia ſecundum tria quæ erant in Sanctuario. Erant enim quędam quę non erãt partes Sanctuarii, ſed vaſa, vel vtẽſilia, ſiue ſint in atrio, ſiue ſint in tabernaculo, & iſta ſunt arca cum propitiatorio, & Cherubim, & candelabrum aureum, & mẽſa propoſitionis, & altare thymiamatis, & altare holocauſtorum ſingula cum vaſis ſuis: hęc enim non erant partes Sanctuarii, ſed vaſa eius, & pertinebant ad Caathitas. Alię autem erant res Sanctuarii quæ erant partes eius, & iſtę diuidebantur in duas partes, quia quædam erant molles,

les, ſ. ea quæ erãt de filis, vel pellibus, ſicut omnia operimenta, ſiue cortinarum, ſiue tentoriorum, & ſimilia, & iſta pertinebant ad Gerſonitas, vt patet hic, & ſeq. c. Erat alia pars Sanctuarii quæ conſiſtebat in rebus ſolidis, ſ. in tabulis, columnis, & baſibus, & pertinebat iſta pars ad Meraritas, & ſic erant diſtincta omnia quæ erant in Sanctuario, ſiue partes eius, ſiue non, patet iſta diſtributio ex his quæ habentur hic, & ſequenti capitu. ergo non pertinebat aliquid de ritu altaris ad Gerſonitas cũ omnia vaſa pertineant ad Caathitas.

Item patet hoc, quia hic, & c. ſeq. cum aſſignantur officia Caathitarum ponunt, ꝙ ipſi portabunt altaria, & omnia vaſa Sanctuarii. Non ergo poſſunt Gerſonitæ portare aliquid de ritu altaris, nam dicunt pertinere ad ritum altaris omnia vaſa parua in quibus miniſtratur in altari holocauſtorum, & thymiamatum, ſi ergo portent Gerſonitæ omnia quæ pertinent ad ritũ altaris, neceſſe eſt, vt portent omnia vaſa vtriuſque altaris, vel ſaltem altaris holocauſtorum, ſed hoc eſt cõtra literã quæ dicitur infra. ꝙ ad Caathitas pertinet portare altaria, & vaſa Sanctuarii in quibus miniſtratur, vaſa tamen altaris ſunt in quibus miniſtratur: ergo nõ portabunt hęc.

Obiectio ad prædicta ſecundum literam facta diſſoluitur. Quæſt. XLVIII.

ALIQVIS forte reſpondebit defendens literam iſtam, ꝙ illud, quod infra dicitur de Caathitis, ꝙ ipſi portabunt altaria, & vaſa Sanctuarii in quibus miniſtratur, non intelliguntur ibi vaſa miniſtrationis pro vaſis altaris, ſed pro vaſis candelabri quæ erant emunctoria, & vaſa in quibus extinguebantur quæ emuncta erant, etiam intelliguntur vaſa menſę propoſitionis, ſ. mortariola, thuribula, phialę, cyathi, intelligebatur etiam labium ęneũ cum baſi ſua. Iſta enim omnia erant vaſa miniſtrationis, & poſſent ea portare Caathitæ, & tamen Gerſonitis venirent vaſa altaris.

Sed adhuc nõ poteſt hoc ſtare, quia ſeq. c. vbi iſta magis determinate ponuntur, declarantur vaſa altaris per nomina ſua, ſ. ignium receptacula, fuſcinulę, & tridẽtes, vncini, & batilla. de his omnibus dicitur, ꝙ portarent ea Caathitę, ergo nihil de pertinentibus ad ritum altaris portabatur a Gerſonitis, & ſic eſt.

Sed adhuc aliquis vellet ſaluare literam dicens, ꝙ ad Caathitas pertinebat portare omnia vaſa altaris, & generaliter totius tabernaculi, tamen ipſi grauabantur in portando. Ideo quandam partem vaſorum ſuorum tradebant portandam Gerſonitis, ſ. vaſa altaris, & labrum ęneum. Cum vero erant caſtra figenda Caathitæ recipiebant vaſa iſta a Gerſonitis, vt darent de eis plenam rationem ſacerdotibus, ſicut quilibet de Leuitis dabat de officio ſuo, & hoc modo dicetur hic, quòd Gerſonitæ portent vaſa altaris.

Sed adhuc non poteſt ſtare, quia ſequent. cap. cum ponitur modus portationis omnium iſtorum vaſorũ in itinere, dicitur quòd quando caſtra mouenda ſint intrabunt ſacerdotes, & operient pallijs ſuis ſingula vaſa, & tradent ea Caathitis portanda, ergo portatio vaſorum horum nullo modo pertinebat ad Gerſonitas, nec principaliter, nec vt adiutores Caathitarum.

Dicendum eſt igitur, ꝙ iſta litera habet ſenſum diſtortum, quia deuiat hic aliqualiter a litera Hebraica, & incipit deuiatio ab illo loco. tentorium autem, vſque ad illum locum, & omnia vtenſilia eius. nam vbi nos dicimus.

Tentorium quoque, quod appenditur in introitu atrij taber-

F *naculi, & quicquid ad altaris ritum pertinet, funes tabernaculi, & omnia vtenſilia eius.* Habetur in Hebræo.

Velum oſtij, quod eſt ſuper tabernaculum, & altare, & funes tabernaculi, & omnia vtenſilia eius. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ portabunt Gerſonitæ velum oſtij, ideſt tentorium, quod eſt in oſtio, ſ. in oſtio atrij.

Quod eſt ſuper tabernaculum, & altare. Ideſt quòd illud velum eſt ſuper tabernaculum, ideſt in circuitu, vel ante illud, & ſuper altare, ideſt eſt ante altare holocauſtorum.

Et funes tabernaculi. Ideſt etiam eſt ante funes tabernaculi. *Et omnia vtenſilia eius.* Ideſt etiam illud velum, vel tentorium eſt ante omnia vtenſilia, vel vaſa altaris. Patent iſta, quia tentorium, vel velum atrij eſt in
G parte Orientali atrij, & ad illam partem Orientalem eſt altare holocauſtorum. Ideo dicitur eſſe velum illud ſuper altare, ideſt ante altare, & ſuper omnia vaſa eius, ideſt ante omnia vaſa eius.

Ratio autem deuiationis literæ noſtrę a litera Hebraica fuit propter illam propoſitionem ſuper, quæ aliquando facit ſenſum ambiguum. Nam cum dicitur velum oſtij ſuper tabernaculum, & altare. poteſt referri hoc ad præcedentia, vt intelligatur ſic, ſ. quòd Gerſonitæ portabunt velum illud, & erunt ſuper altare, ideſt habentes adminiſtrationem portandi altare, & quicquid ad ritum eius pertinet, ideſt erant ſuper omnia quæ pertinent ad ritum altaris, ſ. quòd illa portabunt, & erunt ſuper funes, & vtẽſilia eius, ideſt erũt
H prępoſiti ad portandum funes altaris, & omnia vtenſilia. ſimilis modus loquendi habetur ſupra 1. c. cum dicitur. Noli numerare Tribum Leui cũ filiis Iſrael, ſed conſtitue eos ſuper Sanctuario, ideſt da eis poteſtatem adminiſtrandi in rebus Sanctuarii. Hic tamen iſta præpoſitio ſuper nõ poteſt trahi ad hunc ſenſum, ita quòd referatur ad Gerſonitas, ſ. quòd ipſi ſint ſuper altare, & omnia vaſa eius, ſed refertur ad verbum intellectum, determinans illud nomen velum, vel tẽtorium, ſ. Gerſonitæ portabunt velum ſuper altare, & quicquid ad ritum eius pertinet, ideſt portabunt tentorium, vel velum, quod eſt ſuper altare, & ſuper om-
I nia quæ pertinent ad altare. Modus huius ſupra declaratus eſt, & neceſſe eſt iſtam literam ſic intelligi. Nã ſi forte non eſſet alia litera repugnans quando diceretur hic, quòd Gerſonitæ portabunt tentorium atrij, & quicquid ad ritum altaris pertinet, deberet intelligi, ꝙ portarent Gerſonitæ omnia vaſa altaris, quia tamen repugnat litera quæ habetur infra, & etiam ſequenti capitulo ita vt non poſſit vtrunque ſtare, neceſſario trahendum eſt ad iſtum ſenſum, vt ambę literæ concordent.

Sed adhuc dicet aliquis, iſtam non eſſe expoſitionem, ſed extorſionem literę, quia infra 4. cap. habetur eodem modo cum dicitur, ꝙ Gerſonitæ portabunt velum, quod eſt in introitu ante tabernaculũ, & om-
K nia quæ ad altare pertinent, & vaſa miniſterii iubente Aaron, & filiis eius.

Reſpondendum eſt, ꝙ eodem modo defecit ibi litera nr̃a, quia ibi magis clare habetur, ꝙ Caathitę portarent omnia vaſa altaris expreſſis nominibus eorũ, ergo nullum poterat pertinere ad Gerſonitas. ſed neceſſe eſt exponi eo modo quo dictum eſt. Et adhuc magis ibi clare patet expoſitio iſta, quia litera dicit velum in introitu, quod eſt ante tabernaculum omnia quæ ad altare pertinent funiculos, & vaſa. Nam ibi ſolum deficit copulatiua, vt dicatur. & omnia quæ ad altare pertinent, ideſt portabunt velum, quod eſt in introitu ante tabernaculum, & ante omnia quæ ad altare pertinent, & ante funiculos, & vaſa, & dato, quod illa litera etiam ſic eſſet, vt iſta, non propter hoc arguitur non fuiſſe conuenienter expoſitam, quia litera Hebraica

braica ſic ait, vt expoſitum eſt. *Funes tabernaculi.* Secun- A dum literam noſtram videtur eſſe ſenſus, ꝙ Gerſonitæ portent funes tabernaculi. & hoc verum eſt. Sed non eſt ſenſus iſte, quia funes tabernaculi non erant aliquid per ſe exiſtens quod per ſe portaretur, ſed aliquid alligatum cortinis, & aliis operimentis. Ideo dicendo, ꝙ Gerſonitæ portarent cortinas Sanctuarii, & alia operimenta eius, intelligebatur ꝙ portarent omnia quæ erant coniuncta eis, ſ. funiculos eorum, & paxillos. Ideo debet exponi magis ſecundum literā Hebraicam, vt referātur omnia ad illam propoſitionem ſuper, ſ. ꝙ portabunt Gerſonitæ tentorium, quod eſt ſuper funes tabernaculi, & omnia vaſa eius, ſ. ante fu- B nes tabernaculi, & omnia vaſa altaris. Pro quo eſt ſciēdum, ꝙ tabernaculum operiebatur cortinis 10. & poſtea aliis tribus operimentis, vt ſupra fuit declaratum. Vt autem iſta operimenta manerent extenta, & non mouerentur ad impetum ventorum, alligabantur extremitatibus eorum quidam funiculi, & in funiculis ligabantur paxilli ęnei, vt figerentur terræ, & hoc modo extendebantur omnia operimenta tabernaculi, funes autem iſti erant extenti in introitu tabernaculi, & magis appropinquabāt ad oſtium atrii, & tentoriū eius quam altare, & vaſa ſua. Ideo cum diceretur tentorium atrii eſſe ante vaſa altaris, diceretur eſſe eodē modo ante funes tabernaculi, & iſte eſt conueniens ſenſus. *Et omnia vtenſilia eius.* Secundum literam noſtram deberet hic eſſe ſenſus, ꝙ Gerſonitæ portarent C omnia vtenſilia tabernaculi. Sed hoc manifeſte falſum eſt, quia tunc nihil maneret portandum Caathitis. Nam nomine vtenſilium tabernaculi intelliguntur omnia quæ erant intra tabernaculum, & non erāt partes eius, ſ. arca cum Cherubim, & candelabrum aureum, & menſa propoſitionis cum vaſis ſuis, & altare thymiamatum, ſed his dēptis, & vaſis altaris quæ ſupra ponebantur nihil omnino maneret familię Caathitarum portādum. quod patet, quia omnia iſta portabant Caathitæ, & pręter hoc nihil, vt patet immediate in litera, & magis ſeq. c. Ideo nullo modo poteſt ſic exponi, nec etiam poteſt hic rñderi ſic, ſicut ſupra conabantur quidam, dicentes ꝙ vaſa altaris pertinebant D ad curam Caathitarum, tamen quia ipſi nimis grauabantur portando tradebant ea in itinere Gerſonitis, & poſtea recipiebant ab illis, vt darent ſacerdotibus rationem de omnibus vaſis ſuis. Hoc enim in illis vaſis non poterat ſtare. nam ſi Caathitæ grauarentur valde in onere ſuo, ita vt portare non potentes, traderēt partem eius Gerſonitis, congruentius fuiſſet, ꝙ a principio Deus diuiſiſſet taliter iſta quæ portanda erant, vt quælibet familia poſſet portare, quod ei iniunctū eſſet. ergo non poteſt dici, ꝙ Caathitæ grauarentur portando onera ſua, & conſequenter non darent partem eorum Gerſonitis. Sed adhuc conceſſo hoc nullo modo poteſt ſtare, quia eodem modo diceretur hic, ꝙ ad Caathitas pertinebat portare omnia vaſa, ſiue vtenſilia tabernaculi, quia tamē dicitur hic, ꝙ Ger- E ſonitę portarent omnia vtenſilia iſta, exponeretur ꝙ ad Caathitas pertinebat cura horum portandorum, tamen quia grauabantur committebant ea portanda Gerſonitis, & ſic nihil maneret eis, cum pręter vaſa interiora tabernaculi, & vaſa altaris holocauſtorum nihil habeant Caathitæ, vt patet ex deſcriptione officii eorum hic, & ſeq. c. ergo neceſſario reducenda eſt expoſitio literæ huius ad ſenſum literę Hebraicæ, ſ. ꝙ portabant Gerſonitæ tentorium, quod erat ante altaris vaſa, & ante funes tabernaculi, & ante omnia vaſa eius. Nam cum eſſet tentorium atrii ante oſtium tabernaculi, & funes qui exterius erant, neceſſe erat, ꝙ eſſet ante omnia vaſa quæ erant intra ipſum tabernaculum. ſimilis modus loquendi habetur ſupra c. 1. &

A 2. Nam ſupra c. 1. dicitur, ꝙ Leuitę excubabunt per gyrum tabernaculi, & poſtea ſecundo dicitur, ꝙ filij Iſrael figent tentoria per circuitum tabernaculi, & hoc ſolum eſt, quia Leuitæ erant immediate in circuitu Sanctuarii, & Iſraelitæ erant in circuitu Leuitarum, ergo erant in circuitu tabernaculi. *Cognatio Caath.* Hic deſcribuntur officia Caathitarum: habebant enim diſtincta officia a Gerſonitis & Meraritis, & primo declaratur qui comprehenderentur ſub Caathitis. *Habebit populos Amramitas.* Ideſt cognatio Caath habebit ſub ſe populos Amramitarum.

B *Cur Amramitæ ponuntur eſſe ſub Caathitis. Et quomodo ſacerdotes ponuntur ſub Leuitis cum diſtinguantur ad inuicem iſti. Quæſt. XLIX.*

Dicet aliquis quare hic ponitur, ꝙ populi Amramitæ ſunt ſub Caathitis, quia manifeſtum eſt, ꝙ Amramitæ pertinēt ad Caathitas, cum Amram ſit filius Caath, vt patet Exo. c. 6. Rñdendum eſt, ideo fuiſſe hoc poſitū, quia Amramitæ ſunt ſacerdotes. nam Aarō erat filius Amram, vt patet Exo. 6. c. & de Aaron erant ſacerdotes. Cum ergo Caathitæ ponerentur tanquam Leuitę videbatur eſſe dubium, an deberēt ſacerdotes poni ſub familia eorum, & dicitur, ꝙ ſic. Sed aliquis arguet, ꝙ ſacerdotes, & Leuitæ diſtincti ſunt, quō ergo ponun-
C tur hic ſacerdotes ſub Caathitis? Eſt reſpondendum, ꝙ ſacerdotes, & Leuitæ conſiderantur dupliciter. aut quantum ad officia, aut numerum. ſi quantum ad officia, ſacerdotes non ponuntur ſub Caathitis, ſed eſt diſtinctio iſta prima, ſ. ꝙ miniſtrantium quidam ſunt ſacerdotes, & alii ſunt Leuitæ, deinde diſtinguuntur Leuitæ per Caathitas, Gerſonitas, & Meraritas, ſed quantum ad numerum aliter eſt. Nam computabantur ſacerdotes ſub Caathitis ex eo, ꝙ erant de ſtirpe eorum.

Quomodo dicuntur hic populi Amramitæ cum ſolum eſſent tres ſacerdotes qui vocantur Amramitæ, & qui computantur ſub Amramitis. Quæſt. L.

D

Sed adhuc dicet aliquis quomodo dicūtur hic populi Amramitę, qm̄ nunc ſolum erant de ſacerdotibus tres viri, ſ. Aaron, & Eleazar, & Ithamar, vt patet ex litera ſupra. Reſpondendū eſt, ꝙ nomine Amramitarum intelliguntur filii Aaron, & filii Moyſi, quorum vtrique erat filius Amrā, & quia non pertinebant filii Aaron, & Moyſi ad idē officium cum eſſent filii Aarō ſacerdotes, & filii Moyſi eſſent ſimplices Leuitæ, ideo debuerunt poni populi tanquam eſſent, duæ diſtinctiones iſtorum. Sed adhuc dicetur, ꝙ non poterant vocari iſti populi, quia erant pauci. Nam quamquam Caathitæ facerent populos, tamen omnes Amramitæ ſimul non merebantur nomen populi, eo ꝙ erant valde pauci, ſ. Aaron, &
E duo filii ſui, & Moyſes cum duobus filiis ſuis, qui vix habebāt tres, vel quatuor annos, vt ſupra declaratum fuit, quamquam ergo omnes iſti computarētur, quia erant ſex animę ſolum, non faciebant populum.

Ad hoc reſpondendum, quód Amramitę non vocantur populi pro illis indiuiduis, quæ tunc habebant, ſed pro illis quę poſtea habituri erant, & in hoc eſt ſenſus, ꝙ non ſolum hic, ſed etiam in aliis computationibus Amramitæ ſub Caathitis numerabantur, ſicut in numeratione illa quę habetur infra 26. cap. quæ facta eſt anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto.

Sed contra hoc arguetur, quoniam in libris Paral. ſacerdotes computantur per ſe qui ſunt Amramitæ, omnes alii Leuitæ per ſe, vt patet 1. Paralip. 33. & 34. c. Filii autem Moyſi qui erant vnus de populis Amramitis

mitis computati ſunt cum Leuitis, vt patet Paralip. cap. 33. cum dicitur. Moyſi autem hominis Dei filii annumerati ſunt in tribu Leui.

Reſpondendum eſt, qnòd ſacerdotes in omnibus computationibus pertinebant ad numerum Caathitarum, vſquequo facta eſt diſtinctio tempore Dauid. Ipſe enim ordinauit ſacerdotes in ſortes ſuas, & Leuitas per ſe. Si tamen non fuiſſet facta illa diſtinctio ſemper manſiſſet computatio ſacerdotum ſub Caathitis, & ſic eſſent populi Amramitarum ſub cognatione Caath.

Ieſſaaritas Hebronitas, & Ozielitas. Iſtæ ſunt aliæ tres familiæ Caathitarum denominatę a tribus filiis ſupra poſitis, & poſſet aliquis dicere ad quęſtiones quæ ſupra fiebant, quia Amramitę non vocantur hic populi, ſed omnes iſtæ quatuor cognationes ſimul vocantur populi, de quibus Amramitæ faciunt vnum populum.

Hæ ſunt familiæ Caathitarum. Ideſt iſtæ quatuor quæ ſupra nominatæ ſunt, quæ omnes deriuatæ ſunt a Caath. *Recenſita per nomina ſua.* Poteſt dupliciter hoc intelligi. vno modo, quòd referatur ad familias, ſ. quòd iſtæ quatuor familiæ recenſitę ſunt per nomina ſua, ideſt quando cõputabatur Tribus Leui iſtæ quatuor familiæ diſtinctæ per nomina ſua computatæ ſunt, vt ſupra habetur, ſ. quòd fuerunt poſita eis quatuor nomina. Alio modo referri poteſt ad eos qui erant ſub familia, & tunc eſt ſenſus, quod iſtæ familiæ fuerunt per nomina ſua recẽſitæ, ideſt omnes qui erant in iſtis familiis fuerunt recenſiti per nomina, & hoc ſiue magni, ſiue parui, vt patet immediate, & computando eos qui ſunt in familia computatur ipſa familia.

Omne generis maſculini. Fœminæ inter Leuitas non computatæ ſunt, nec etiam inter alios Iſraelitas. ratio eſt, quia alii Iſraëlitæ numerabantur potentes procedere ad bellum, fęminæ autem non poſſunt procedere ad bellum, ideo non computantur, Leuitæ autem computabantur hic ad commutandum pro primogenitis Iſraelitarum, tamen fęminæ non poterant cõmutari pro primogenitis, cum primogenita fœminina non ſint redemptibilia.

Ab vno menſe ſupra. Cauſa ſupra aſſignata eſt, ſ. quia Leuitæ dabantur hic pro primogenitis Iſraelitarum, ſed primogenita redimuntur poſt vnum menſem, vt patet infra 18. cap. ergo computatio iſtorum debebat fieri ab vno menſe, & ſupra.

An filij Aaron computati fuerint cum Amramitis.
Quæſt. LI.

CONSIDERANDVM eſt circa ea, quæ ſupra dicta ſunt de populis Amramitarum, quòd aliqui dicunt per Amramitas non intelligi hic filios Aaron, ſed ſolum filios Moyſi, & Marię ſororis eius. In quo primo dubitatur, an filii Aaron computati fuerint hic ſub Amramitis.

Dicunt quidam, quòd non, & hoc, quia filii Aaron erant ſacerdotes. Amramitæ autem, qui hic computantur ſub Caathitis, ad Leuitas pertinent, ideo non ſunt ſacerdotes. Ad hoc reſpondendum eſt filios Aaron computari hic ſub Caathitis. Nam licet quãtum ad officia non pertineant filii Aaron ad Caathitas, pertinent tamen quantum ad numerum, quoniã in ſumma omnium qui ponuntur hic neceſſario includuntur ſacerdotes.

Inconueniens autem, quod eſſe videtur ſi computentur ſacerdotes ſub Caathitis, eſt quia Caathitę deſtinantur ad portandum vaſa Sanctuarii. vt patet hic, & infra 4. cap. ſacerdotes tamen nihil horum portare debebant, ſed ſolum miniſtrabant in Sanctuario, & F quantum ad hoc dicitur non eſſe ſacerdotes ſub Caathitis, ſ. quantum ad officium, bene tamen ſunt ſub eis quantum ad numerum. & quòd fuerint ſub eis patet, quia omnes Leuitæ aſſumpti ſunt hic ad commutationem pro primogenitis Iſraelitarum, vt patet in litera. Sed ad hoc non ſolum alii Leuitæ proficiebãt, ſed etiam filii Aaron cum eſſent de Tribu illa, & non videbatur eſſe aliqua cauſa quare magis abiicerentur iſti a numero quã cęteri, Ideo rationabilius erat iſtos computari quam reliquos. quod patet, quia Leuitæ computantur hic, & commutantur, quia applicantur in cultum Dei, vt patet infra in litera. ſed magis applicabantur Aaronitæ ad cultum Dei quam cęteri, cum iſti eſſent ſacerdotes, & miniſtrarent in Sanctuario. G cęteri autem in aliis miniſteriis minoribus, neceſſe ergo fuit computari hic inter Leuitas Aaronitas, ſicut cęteros.

Hoc autem ſuppoſito neceſſe eſt, quòd computarentur ſub Caathitis, quod patet, quia vel computati ſunt ſub Caathitis, vel Gerſonitis, aut Meraritis, ſed non ſub Gerſonitis & Meraritis, ergo ſub Caathitis. quòd ſub iſtis duabus familiis non computarentur filii Aaron patet, quia non pertinebant ad eas quãtum ad officium, nec quantum ad genus. Ideo rationabilius erat ſub eis computari, quod autem neceſſe ſit dici computatos fuiſſe ſacerdotes ſub aliqua iſtarum trium familiarum, patet, quoniam omnes Leuitę dati ſunt pro Iſraelitis primogenitis, & ſumma eorum fuit vſque ad 22. millia. Summa autem primogenitorum H Iſraelitarum fuit 22. millia 273. & pro iſtis 273. qui ſuperabant iuſſit pecuniam dari, vt patet infra ergo neceſſe eſt in iſta ſumma includi Aaron cum filiis ſuis, alias daretur, quod non fuiſſent dati in commutationem pro primogenitis, ſicut cęteri Leuitę, quod falſum eſt. Hoc patet, quia iſta ſumma totalis colligitur ex omnibus iſtis ſummis partialibus Leuitarum, vt patet inducendo, ſed in nulla earum poterant computari ſacerdotes, niſi ſub Caathitis. ergo ſub eis computati ſunt.

Dicendum igitur, quòd non ſolum vocantur hic Amramitę filii Moyſi, & Marię, vt quidam dicebãt, I ſed vocabuntur filii Aaron.

An filij Mariæ ſororis Moyſi includantur ſub Amramitis.
Quæſt. LII.

QVAERERATVR ſecundo de filiis Marię ſororis Moyſi, an includerentur ſub Amramitis. Et dicunt quidam, quòd ſic. ſed non poteſt ſtare, quia ipſa fuit accepta in vxorẽ a viro alterius Tribus, vt omnes confitentur. ergo filii ſui non pertinebant ad Tribum Leui, ſed ad alteram, quoniam filii ſemper denominantur de familia patrum, & non matrum. ſic patet ſupra 1. & 2. c. ſ. per familias, & domos patrum ſuorum. de Maria, quòd cõ- K traxerit cum viro alterius tribus declaratum eſt Exo. 35. c. & 18. Item licet Maria ſoror Moyſi contraxiſſet cum aliquo Leuita, tamen ille non potuit eſſe de genere Amrã, quia ipſa erat filia Amram. vt patet Exo. c. 2. & nõ contraheret cum fratre ſuo. Hoc enim ſemper fuit prohibitum, etiam in lege naturę nulli genti licuiſſe viſum eſt, niſi in principio ęratum ſeculi propter neceſſitatem, cum non eſſent alię fœminę. Item quamquam Maria vellet contrahere cum aliquo fratre ſuo, tamen non habebat, niſi Moyſen, & Aaron, cum nullo tamen horum contraxit, quia Aaron habuit vxorem Eliſabeth de tribu Iuda. vt patet Exo. c. 6. Moyſes autem habuit vxorẽ de Madiã, vt patet Exo. 2. c. vel Ethiopiſſam, vt patet J. 12. c. ergo non Mariã. Item dato, ꝙ Maria fuiſſet accepta in vxorem ab Aaron,

ron, vel Moyſe, filii Mariç eſſent filii Moyſi, vel Aaron, & ſic non diſtinguerẽtur populi Amramitç per filios Aaron, & Moyſi, & Mariç. Si autem dicamus Mariam ꝯxiſſe cum aliquo Leuita Caathita, Gerſonita, vel Merarita, filii ſui vocarentur Caathitç. Gerſonitç, Meraritç, & non Amramitç, quia non dicerentur a nomine matris, ſed patris, non ſtat ergo nominari filios Mariç inter Amramitas, ſed ſolum filios Aaron, & Moyſi. *Habebunt extubias Sanctuarij.* Hic ponitur officium Caathitarum, & dicuntur habere excubias Sanctuarii, ideſt curam de cuſtodiendo Sanctuarium, nõ quantum ad omnes partes, ſed quantum ad vaſa, quæ ad officium eorum pertinebant, vel dicuntur habere excubias Sanctuarii, ideſt vigilare ſuper Sanctuarium, ne aliquis de popularibus illuc accederet, hoc autem omnibus Leuitis commune erat: ideo primus ſenſus eſt melior. *Caſtrametabuntur ad Meridianam plagam.* Ideſt in latere Meridiano Sanctuarii, qm̃ Sanctuarium erat quadratum, & per quatuor latera eius Leuitæ ponebant tentoria ſua ne accederet aliquis laicorum, Iſtis autem dabatur Meridiana plaga. *Princepſque eorum erit Eliſaphan.* Deſcribuntur familiæ Leuitarum ſub principibus ſuis, & iſti erant ordinati ſ'm, ꝙ principes populi, ſ. ꝙ illi qui veniebant per lineam primogenitorũ ab ipſo capite tribus, vel familiæ, eſſent principes tribus, vel familiç: Eliſaphan autem erat princeps, quia videbatur venire de primogenitis tribus illius, in qua erat. ſed falſum eſt, quia Eliſaphan erat filius Oziel, vt patet Exo. 6. c. & adhuc non videbatur eſſe primogenitus eius, ſed Miſael, quia primo in ordine ponitur Miſael, vt patet e. c. Et tñ dato, ꝙ eſſet Ozielis primogenitus, Oziel nõ erat primogenitus patris ſui Caath, ſed vltimus. nam inter quatuor filios Caath, Oziel vltimus ponitur, vt patet Exo. 6. c. & hic. Non erat ergo iſte Eliſaphan princeps Caathitarum, quia eſſet de linea primogenitorum, vt quibuſdam videbatur. Sed quia ſic ordinatum eſt, vt eſſet princeps, non tñ erat ipſe princeps totaliter in illa familia. Nam Eleazarus erat princeps Leuitarum, vt patet ĩ. in litera. iſte Eliſaphan eſt qui eduxit Nadab, & Abiu mortuos de Sanctuario, vt patet Leui. 10. c. qm̃ erant fratrueles Aarõ Eliſaphan, & Miſael. *Et cuſtodient arcam.* Hic ponuntur vaſa pertinentia ad Caathitas, & dr̃, ꝙ cuſtodiant ea, ſed non intelligitur hoc qñ ſunt in Sanctuario. nã tunc magis ſacerdotes cuſtodiebant, qui neminem permittebant intrare in Sanctuarium. vel ſi largius accipiatur, non ſolum pertinebat cura iſta ad Caathitas, ſed ad omnes de Leuitis, qui excubabant in circuitu Sanctuarii, vt patet in hoc c. ſed dr̃, ꝙ cuſtodient arcã, & alia vaſa, ſ. in itinere, quia iſti portabant, & non alii Leuitæ, cum autem iſti portarent vaſa, nõ accipiebãt per ſeipſos, ſed ſacerdotes dabant ea illis inuoluentes primo pallijs, vt patet ſeq. c. *Menſamque.* Iſta eſt menſa propoſitionis quæ erat in prima parte tabernaculi, in qua ſolum introibant ſacerdotes, & ponebãtur in hac menſa panes propoſitionis, qui ſemper ibi erant 12. & mutabantur per ſingula ſabbata, vt patet Leui. 24. c. erant ibi ẽt vaſa aurea mortariola, thuribula, phialç, & cyathi, vt patet Exo. 25. c. *Et cãdelabrum.* Iſtud erat cãdelabrum aureum de cuius fabricatura hr̃ Exo. c. 25. & ſacerdotes miniſtrabãt in eo diſponentes lucernas in mane, & veſpere de quo Exod. 27. ca. & 30. *Altaria.* Iſta ſunt duo altaria, quæ ſolum erant in Sanctuario, ſ. altare thymiamatum, quod erat intra tabernaculũ coopertum auro, & cremabatur in eo quotidie thymiama in mane, & veſpere, & nunquam fiebat ibi aliquod ſacrificium, vt patet Exo. 30. c. alterum erat poſitum in atrio tabernaculi ante oſtium, & in hoc fiebant omnia ſacrificia, nec permittebatur aliud eſſe in tota terra Iſraelitarum; de cuius fabricatura, & vaſis

A hr̃ Exo. 27. c. *Et vaſa Sanctuarij in quibus miniſtratur.* Pertinebat ẽt ad Caathitas portare omnia vaſa miniſtrationis. Diſtinguuntur autem hic vaſa miniſtrationis ab altaribus, menſa, & candelabro, & arca, qm̃ accipiũtur vaſa ſtricte. Large enim omnia quæ erãt inter Sanctuarium, & non erant partes eius, vocabantur vaſa, Sed proprie dñr vaſa ea, quæ ad miniſtrationem mouentur, & ſuper quæ miniſtratur, ea añt quæ non mouentur non vocantur vaſa. Ideo arca fęderis non vocabatur vas, quia in ipſa nõ fiebat aliqua miniſtratio, nec mouebatur, Altare quoque thymiamatis non mouebatur, nec erat vas, habebat tñ vaſa, ſ. thuribula, ſiue

B ignium receptacula, in quibus miniſtrabatur in illo, & iſta pẽdebant in altari holocauſtorum de quo Exo. 27. c. Candelabrum ex prædicta cauſa non erat vas, ſed miniſtrabatur ſuper illud, & habebat vaſa, ſ. emunctoria, & ea in quibus extinguebantur emuncta, vt patet Exo. 25. ca. Habebat etiam inſuſoria aurea pendentia in roſtris, vt Zacha. c. 4. menſa propoſitionis non erat vas, quia non mouebatur ad miniſtrationem, ſed miniſtrabatur in ea, quia ponebantur ibi panes, habebat etiam vaſa quæ ſ. dicta ſunt, vt patet Exo. 25. c. Altare holocauſtorum non erat vas, ſed miniſtrabatur ſuper illud, & habebat vaſa, ſ. ignium receptacula, & vncinos tridentes, fuſcinulas, & lebetes, vt patet Exo. 27. c. & ſeq. c. Hæc autem proprie vaſa ſunt, quia in eis miniſtrabatur per motum ipſorum atque in illis aliquid

C continebatur quç eſt proprietas vaſorum. De labio ęneo, & baſi ſua nihil dictum eſt ad quos Leuitas pertineret portatio eius, & manifeſtum eſt, ꝙ pertineret ad Caathitas. Nam Gerſonitæ, & Meraritæ portabant ea quç erant partes Sanctuarii, labium añt ęneum nõ erat de partibus Sanctuarii, ſed de vaſis: Ideo ad Caathitas pertinebat portatio illius, quia ipſi portabãt oĩa vaſa, de illo tñ nihil expreſſum eſt. Sed poteſt intelligi hic cum dr̃ omnia vaſa Sanctuarii in quibus miniſtratur, vel poteſt intelligi per clauſulam generalem quæ infra habetur, & velum, ideſt, ꝙ pertinebat ad Caathitas portare velum Sanctuarii. Dicĩ autem velum, illud quod pendebat ante ſancta Sanctorum coram

D quatuor columnis, de quo Exo. 26. ca. alia autem quæ pendebant, ſ. in introitu tabernaculi ante columnas quinque, & in introitu atrii, non vocantur vela, ſed tẽtoria. Iſtud autem velum eſt de quo dicitur Matth. 27. ca. velum templi ſciſſum eſt in duas partes a ſummo vſque deorſum, ſ. ꝙ tunc reuelatus eſt locus ſancti Sãctorum, quem tegebat velum.

Quomodo Caathitæ portabant velum Sanctuarij. Quæſt. L III.

SED dicet aliquis quõ Caathitæ portabant velum, cum ipſi nihil portarent de partibus Sanctuarii, ſed de vaſis, velũ tñ de partibus tabernaculi erat. Itẽ quia dicebatur ad Gerſonitas per-

E tinere portatio omniũ quæ erant in tabernaculo mollia, vt de pellibus, & filis, velum tamen de his eſt. Rñdendum eſt ad Caathitas nõ pertinere velum tanquã aliquid, ꝙ ipſi per ſe portarent, ſicut vnum de oneribus ſuis: ſed portabant tanq̃ aliquid de quo ligabatur, & tegebatur vnum de oneribus ſuis. Nam cũ deponebatur Sanctuarium, ſacerdotes tollebant velum ſancti Sanctorum, & operiebant arcã, & tunc cum Caathitç portarent arcã neceſſe erat, vt portarent velum. ſic patet ſeq. c. non tñ diſtinguitur portatio veli ꝯ portationem arcç, ſicut non diſtinguitur portatio funiculi a portatione oneris, qd̃ funiculo ligatur cum ſit aliquid diſpoſitiuũ. Si tñ velum eſſet aliquid per ſe portabile, & non ad velandũ, arcam non portarent illud Caathitæ, ſed Gerſonitç, ſicut portabant cętero operimenta

menta Sanctuarii. *Cunctamque huiuſcemodi ſupellectilem.* Ponitur hic clauſula generalis omnium quæ portabantur a Caathitis, & per iſtam non poteſt aliquid addi ad ſuperiora, niſi labium æneum cum baſi ſua. nã non fuit facta mentio ſupra de illo, nec inconuenienter intelligi poteſt per illud, quod dicebatur. Et vaſa quibus miniſtratur in Sanctuario, quia labium æneum, non dicebatur vas ad miniſtrandum cum in miniſtratione non moueretur, alias tamen bene vocabatur vas, quia in ſe continebat aquam ad lauãdum pedes, & manus ſacerdotum, & hoc etiã ad Caathitas pertinebat, quoniam erat de vaſis, vel pertinentibus ad vaſa, & non erat pars Sanctuarii, & cum hic dicitur cunctamq; huiuſmodi ſupellectilem, non eſt referendũ ad id, quod immediate dictum eſt, ſ. ad velum, quia tunc eſt ſenſus, quòd portarent Caathitæ velum, & omnia ſimilia, ſ. cortinas, & alia operimenta. Hoc tamen falſum eſt, quia ad Gerſonitas iſta pertinebant, ſed illud demonſtratiuum, huiuſmodi, refertur ad ſupellectilia ſuperiora quæ ſunt vaſa, & tunc eſt ſenſus, quòd portabant Caathitæ omnia ſuperiora vaſa, & ſimilem ſupellectilem. *Princeps autem principum Leuitarum.* Supra ponebatur in qualibet familia vnus princeps. hic ponitur ſuper omnes principes alius princeps, vt iuberet eis quid præcipere deberent familiis ſuis, & iſte erat Eleazar filius Aaron.

Cur filij Aaron non ponuntur principes ſuper principes populi, ſicut ponebantur ſuper principes Leuitarum. Quæſt. LIIII.

SED dicet aliquis, quare nõ ponebantur filii Aaron principes ſuper principes populi, ſicut ponuntur ſuper principes Leuitarum. Reſpondẽdum eſt hoc fuiſſe, quia licet cæteri Iſraelitæ eſſent ſubiecti ſacerdotibus quantum ad aliquid, inquãtum erant prælati ſui, non erant tamen miniſtri eorũ, nec in aliquo ſeruiebant. Leuitæ autem erant miniſtri ſacerdotum, & dati fuerant eis, vt ſeruirent ipſis. ſic patet ſupra cum dicitur. applica tribũ Leui, & fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis, vt miniſtrent ei, & excubent, & poſtea dicitur. dabiſque dono Leuitas Aaron, & filiis eius. debuit igitur conſtitui aliquis de filiis Aaron princeps ſuper Leuitas, ſed nõ ſuper principes Iſraelitarum. *Eleazar ſacerdos filius Aaron ſacerdotis.* Fuit poſitus princeps Eleazar, quia ipſe erat nũc ſuccedens in primogenitura filiorum Aaron, cũ mortui fuiſſent duo priores, ſ. Nadab, & Abiu, & ipſe erat futurus ſacerdos magnus poſt patrem ſuum, vt patet infra cap. 20. Vocatur Eleazar ſacerdos, non per excellentiam, ſicut vocatur aliquando Aaron ſacerdos, qa hoc pertinebat ſolum ad ſacerdotem magnum, Eleazar tamen non erat nunc ſacerdos magnus, ſed Aarõ, ſed dicitur ſacerdos, quia cõſecratus erat vt patet Exodi 29. & Leui. 8. c. & hoc modo Ithamar frater eius vocatur ſacerdos.

Eris ſuper excubitores cuſtodij Sanctuarij. Ideſt iſte Eleazar præerit omnibus qui cuſtodiunt tabernaculum. omnes Leuitæ cuſtodiebant tabernaculum excubantes in circuitu eius, ideo qui cõſtituitur princeps omnium excubitorum conſtituitur princeps omnium Leuitarum. Non erat tamen princeps ſuper Aaron, & Moyſen qui erant Leuitæ, quoniam iſti erant maiores. *At vero de Merari.* Hic ponitur tertia familia Leuitarum qui vocãtur Meraritæ a tertio filio Leui, qui dicitur Merari. *Erunt populi Moolitæ, & Muſitæ.* Iſtæ erant duæ familiæ minores ſub familia Merari, denominatæ a duobus nepotibus Leui, ſ. Mooli, & Muſi. dicuntur populi Moolitæ, & Muſitæ, ideſt familiæ, vel turbæ, quia quælibet iſtarũ familiarum continebat mul-

F toſ viros quoniã numerati ſunt in eis 6200. vt patet 7.

Recenſiti per nomina ſua. Ideſt omnes qui erant in his duabus familiis Moolitarum, & Muſitarum fuerunt numerati per nomina, & ſcripti ſunt, ſiue magni, ſiue parui. *Omnis generis maſculini ab vno menſe, & ſupra.* De his duobus, ſ. quare ab vno menſe computarentur, & quare ſoli maſculi cauſa ſupra data eſt. *Princeps autem eorum Suriel* Hic ponitur princeps omnium Meraritarũ, an vero iſte eſſet de linea primogenitorũ Merari non conſtat, ſed quamquam non ſit, nihil differt, quia ſatis poterat conſtitui princeps ſuper familiam Meraritarum, ſicut Eliſaphan filius Oziel erat princeps in familia Caathitarum, ſed non erat de primogenitis. *In plaga Septentrionali caſtrametabuntur.* Ad Meraritas pertine-
G bat caſtrametatio in plaga Septentrionali, ideſt ad latus Septentrionale Sanctuarii, erant quippe Leuitæ diſtributi per caſtrametationes, & ad Meraritas pertinuit iſte locus Septentrionalis. *Erunt ſub cuſtodia eorum.* Hic ponitur quid pertineret ad officium Meraritarũ in portando. *Tabulæ tabernaculi.* Iſti portabant omnes res duras quæ erant partes Sanctuarii, inter has primæ erant tabulæ ex quibus conſtruebatur tabernaculum, & a quibus denominabatur. Erat enim tabernaculũ domus portatilis cuius primum erant tabulæ: habebat enim tabulas 48. quia in tribus lateribus habebat tabulas, ſ. Occidentali Meridiano Aquilonari: Orientale autem erat apertum, in latere Aquilonari erant tabulæ 20. & in Meridiano totidem, in Occidentali autem octo, vt patet Exo. 26. ca. has portabant Meraritæ
H ſuper plauſtra, quia non poterant portare ſuper humeros virorum, ſic etiam de Gerſonitis erat, vt patet infra cap. 7. *Vectes.* Ideſt Meraritæ portabant vectes. dicuntur eſſe vectes quædam ligna magna, & lõga, quæ erant poſita tranſuerſaliter in dorſis tabularum, & immiſſa per annulos aureos, vt tenerentur tabulæ ſimul. nam ipſæ coniungebantur per incaſtraturas, & non habebãt aliud retinaculum, niſi vectes, qui erant in lateribus. iſti vectes non erant aliquid portabile ſeparatum a tabulis, ſed neceſſe erat, vt portans tabulas, portaret quoque vectes, ſicut non diſtinguitur funiculus ab onere, quod ligatur funiculo in portatione. Acci-
I piuntur hic vectes large: proprie enim dicuntur vectes ligna in quibus aliquid vehitur, vnde a vehendo vectes dicti ſunt. & ſic proprie altaria habebãt vectes, & menſa, & arca, quia portabantur in eis, tabulæ tamẽ nõ portabantur in vectibus, ſed erant ad continendũ ipſas tabulas ſub eadem compage, vt patet Exo. 36. c. *Ac columnæ.* Hoc etiam ad Meraritas pertinebat. dicũtur hic columnæ Sanctuarii illæ in quibus pendebant vela, & tentoria ad tegendum in circuitu Sanctuarĩ. Erãt autem quædam iſtarum columnarum de lignis Sethim, aliæ erant æneæ. nã illæ quæ erãt in oſtio tabernaculi, & ante ſancta Sanctorum erant de lignis Sethim, quæ vero in circuitu atrii erãt æneæ, totus autem numerus columnarum erat 69. nam in atrio erãt
K 60. columnæ æneæ, ſ. 20. in latere Aquilonari, & totidem in Meridiano, in Occidentali autem 10. & totidem in Orientali. erant autem ad oſtium tabernaculi quinque columnæ de lignis Sethim, & ante ſancta Sãctorũ erãt quatuor, quæ ſimul faciunt 69. columnas, & has oẽs portabant Meraritæ. *Baſes earum.* Ideſt baſes columnarum, vel intelliguntur etiam baſes pro baſibus tabularum. Pro quo ſciendum, ꝙ tabulæ tabernaculi ad hoc, ꝙ firmiter tenerentur erectæ cauabantur in parte inferiori qua adhærent terræ, & ponebantur duæ baſes argenteæ in qualibet earum, quæ erant in modũ paxillorũ acutorum, & infigebantur terræ. & ſic tenebantur tabulæ ne ad alterutrum caderent. aliæ baſes autem erant columnarum quæ ponebãtur ſub columnis, & non habebant figuram baſiũ priorũ, ſm ꝙ aliq;

Vectes qd ſignificet.

De columnis tabernaculi.

De tabulis tabernaculi.

qui

A qui dicunt, ſed erant amplę, & rotundę, ſed an verum ſit Exo.27.c.& 36.declaratum eſt. hic tñ magis intelligitur de baſibus columnarum, q̃ tabularũ. *Et omnia, quæ ad cultum huiuſcemodi pertinent.* Ideſt portabunt etiã Meraritę omnia, quę pertinent ad ſimilem miniſtrationem.i.ea, quę pertinent ad tabulas, vel colũnas, & baſes. Erant enim aliqua ferramenta in Sanctuario ad figendum paxillos, & diſponendum loca pro tabulis, vel baſibus columnarum, & iſta portabant Meraritę: Gerſonitę, etiam figentes paxillos tentoriorum operimentorum, & cortinarum alijs inſtrumentis ferreis vtebantur, quę ad eorum portationem pertinebant, non enim poterant iſta fieri ſine inſtrumentis, & q̃quam talia non exprimantur, tamen intelliguntur, B quod patet ex eo, quod habetur Ioſue 6.c.ſ. ꝙ omne aurum, & argentum, & ęs, ferrum, &c. in theſauris Domini conſeruata ſunt: ecce enim ibi iuſſit reponi ferrum in theſauris Sanctuarij, ergo aliquis vſus ferri eſſet in Sanctuario: nulla tamen pars Sanctuarij aut vas miniſtrationis erat de ferro, vt declaratum fuit Exo.25.c. õ neceſſe eſt intelligi, ꝙ Leuitę habuiſſent inſtrumenta ferrea ad figendum, vel deponendum Sanctuarium, vel dicitur hic omnia, quę ad huiuſmodi cultum pertinent, ideſt omnia quę talia ſunt qualia tabulę, & columnę, & baſes.ſ. ꝙ eſſent partes ſanctuarij, & eſſent durę. dr̃ hic, quę pertinent ad huiuſmodi cultũ, ideſt ad huiuſmodi miniſtrationem: ſignat enim cultus honorem, vel ſeruitium: hic autem non p̃t accipi ꝓ honore, ſed ꝓ ſeruitio, vel miniſtratione, & tñ non ꝓprie dñr ea, q̃ ſunt partes Sanctuarij ptinere ad miniſtrationẽ. Sed ſolũ vaſa, q̃ mouent̃ in miniſtrando. C *Columnæque atrij in circuitu.* Columnę ſuperiores erant colũnæ tabernaculi.i. quinque in oſtio tabernaculi, & quatuor añ Sctã ſctõrum. iſtæ aũt q̃ hic dñr ſunt columnæ in circuitu atrij, & erant 60. *Cum baſibus ſuis.* i. *Et* portabant Meraritæ baſes colũnarum cũ eis, qm̃ colũnæ ad hoc, ꝙ manerent fixæ in terra indigebant baſibus, cũ nullum pondus eis immineret ſuſtinens illas, ne in alterutrũ caderent, ſicut erat de tabulis. *Et paxilli cum funibus.* Paxilli erant de rebus duris ptinentibus ad partes Sanctuarij, ſicut tabulę, & columnæ, & ad Meraritas pertinebat deportatio eorum, ſed qũo portabant Meraritæ funes, quia iſti erant de reb⁹ D mollibus pertinentibus ad cortinas, & operimenta, q̃ ſunt ſub cura Gerſonitarũ? Rñdendũ eſt, ꝙ aliq̃ erant funes alligati cortinis, & religabantur poſtea paxillis, vt fortiter cortinæ tenerentur, alij aũt erant funes alligati paxillis, & inhęrentes illis, qui poſtea religabãtur ad cortinas, vel alia operimenta: funes aũt qui adhęrebant paxillis, & poſtea religabantur cortinis, ad vſum pertinent, & portationem Meraritarum, qui vero cortinis inhęrentes poſtea religabantur paxillis, vel colũnis, ſequuntur officia Gerſonitarum, & q̃q̃ ad Meraritas non pertineat portare aliquid, quod ſit molle, vt funiculi, quia tñ adhęrent rebus portatis ab ipſis, ipſi portant, ſicut dicebatur.s̃. de Caathitis. qui nihil portabant de partibus Sanctuarij: portabant tñ velum, quod E erat ante Sancta ſanctorũ, non quaſi principale onus, vel per ſe, ſed tanquam aliquid adhęrens oneribus eorum, quia inde velabatur arca, q̃ ipſi portabant.

Caſtrametabuntur ante tabernaculum fœderis. i. ad orientalem plagam.

Moyſes, & Aaron cum filijs ſuis. Poſita fuerãt ſupra loca caſtrametationum trium familiarum Leuiticarũ. Manebat ergo quartum latus Sanctuarij non cuſtoditum, ſcilicet latus orientale, ideo data eſt pars illa ad caſtrametationem Aaron, & Moyſi cum filiis ſuis.

Sed dicet aliquis, ꝙ iſti iam ſuſceperant locum caſtrametãdi inter Caathitas. nam ſupra probatum eſt, ꝙ numerarentur inter eos.

Neceſſe eſt poni aliqua ferramẽta in ſanctuario.

Quo Meraritæ portabant funes.

A Reſpondendum eſt, ꝙ quamquã Aaron & Moyſes computarentur in familia Caathitarum, tamẽ officium Aaron, & filiorum ſuorum erat valde diſtinctum ab officio Caathitarum, vt ſupra declaratũ eſt: ideo dabatur eis locus diuerſus caſtrametandi.

Quare Moyſes cum filijs ſuis caſtrametabatur ad partem Orientalem tabernaculi cum ſacerdotibus, cum ipſi non eſſent ſacerdotes. Quæſt. LV.

SED quęret̃ quare Moyſes, & filij ſui caſtrametabantur ad partem Orientalem cum ſacerdotibus, quia ipſi non erant de illis, ſed magis debebant poni cum Caathitis? Rñdendũ eſt aliB ter eſſe de Moyſe, & aliter de filijs ſuis: nam Moyſes quamquã non eſſet ſacerdos, erat tamẽ maior, & dignior ſacerdotibus, q̃a ipſe pręcipiebat ſacerdotibus, & erudiebat eos in lege: ideo non debebat poni inter Caathitas, ſed magis tãquam caput ſacerdotum: filij aũt Moyſi aliter ſe habebant, qm̃ ipſi nõ erãt alicuius dignitatis, vel officij excellentis, ꝑꝑ quod ſegregarẽtur a Caathitis, & ponerentur cum ſacerdotibus ad partem Orientalem, fiebat tñ hoc propter Moyſen ne filij ſui eſſent ſegregati ab eo: poſtea aũt creſcente numero filiorum Moyſi non manſerunt cum ſacerdotibus, ſed cum Caathitis, ſic patet 1.Parali.c.23. cũ dr̃. Moyſi autẽ hominis Dei filij annumerati ſunt inter Leuitas: ideo nunc, iã quia pauci erant, q̃ ꝑꝑ patrem ſuum manere debebat ante oſtium atrij ad parC tem Orientalem.

Cur pars Orientalis fuit data Aaron, & Moyſi, aliæ autem alijs Leuitis. Quæſt. LVI.

SED quęretur quare iſta pars Oriẽtis fuit data Aaron, & Moyſi, aliæ autem alijs Leuitis:

Reſpondẽdum eſt, ꝙ in parte Orientali erat oſtiũ atrij, & non licuit ibi eſſe alios Leuitas: nam ſicut interdictũ erat omnibus Iſraelitis accedere aliquo mõ ad Sãctuarium, ita interdictum erat Leuitis introire in illud potiſſime in tabernaculum; ſolis.n. ſacerdotibus hoc conueniebat, ſi tñ fuiſſet alijs Leuitis datus locus Orientalis ad caſtrametãdum, potuiſſent intrare qñcunque vellent in tabernaculũ, & in ſancta SãD ctorũ nemine ꝓhibente. & hoc fuiſſet eis ad mortẽ: ſacerdotibus autem non erat illicitum illuc introire: eis ergo conueniebat iſta pars, ſicut enim prohibebãt Leuitę Iſraelitas ne accederent ad Sanctuarium; ita ſacerdotes prohibebant, ne accederent Leuitę ad introeundum in tabernaculũ, & iſte fuit conueniẽs ordo caſtrorum. Item factum fuit hoc, quia Aaron, & filij ſui introibãt quotidie in tabernaculum. Alij aũt Leuitæ non introibant: erat ergo conueniẽtius iſtos manere ad oſtium atrij q̃ reliquos. de Aaron, & filiis ſuis patet; quia tꝑibus ſuis oblationum ipſi offerebãt quotidie in mane, & in veſpere ſacrificia, & thymiama, atque lucernas componebãt, pro quibus multoties ingrediebãtur in tabernaculum: de Moyſe autẽ E & dicendum eſt, ꝙ ipſe intraret in tabernaculum, & ſancta Sanctorum qñcunque vellet ad inquirendũ a Deo oraculum, vt patet 7.7.c. Itẽ fuit data iſtis pars Orientalis ad caſtrametandum, quia erat dignior, & excellentior: dignioribus ergo dari debuit. i. ſacerdotibus, & Moyſi. Item iſta pars erat periculoſior, quia per eam patebat introitus ad Sanctuarium, & nõ per alias: magis ergo debuit cuſtodiri, & ab hominibus maioris intelligentiæ, & diligentiæ cuſtodiẽda erat, cuiuſmodi erant ſacerdotes, & Moyſes. *Ante tabernaculum fœderis.* Soli ſacerdotes, & Moyſes cum filiis ſuis dicebantur manere ante tabernaculũ, ſed non in circuitu eius.

Sacerdotes non poterant caſtrametari intra atrium in circuitu tabernaculi, alioquin numquam commiſcerentur vxoribus. *Quaſt. LVII.*

INTELLIGENDVM tamen eſt, ꝙ iſti non erant
die ac nocte intra atriū tabernaculi in circuitu ip-
ſius tabernaculi, vel ante oſtiū eius. Nulli ergo
hoī hoc licebat, niſi ſacerdotibus tp̄e conſecra-
tionis ſuę, in qua per 7. dies manebāt intra atriū taber
naculi non exeuntes nocte, ac die, vt patet Leui. 8. &
10. c. Si aūt ſacerdotes, & Moyſes caſtrametarētur in
circuitu tabernaculi intra atriū nocte, ac die manen-
tes, neceſſe erat vt ibi manerent cōiuges & filij, alio-
quin nūquam vacarēt generationi ſacerdotes, & nū-
quā cum vxoribus ſuis cōicarent, quod eſt ꝯ modum
ęconomicū: oportet. n. ꝯuiuere viros vxoribus. Si aūt
eſſent intra atriū tabernaculi, fieret ibi cōmixtio ma-
ritalis, q̄ erat ibi illicita. Non. n. licebat coeuncti cum
vxore ſua accedere ad aliqua ſācta, donec lauaret cor
pus ſuū aqua, & ēt ipſe ſummus ſacerdos nō poterat
facere aliquā miniſtrationem ſacram die qua cogno-
uiſſet vxorē, donec lauaret corpus ſuū aqua, vt patet
Leui. 5. c. ſ. Vir, de quo egredit̄ ſemen coitus immun-
dus erit vſq; ad veſperum. Et ex hoc infertur, ꝙ non
faciebat ſummus ſacerdos oīa ſacrificia quotidie, qa
tunc ſequeret̄, ꝙ numq̄ accederet ſummus ſacerdos
ad vxorē ſuā: nam quotidie fiebāt ad minus duo ho-
locauſta. ſ. matutinum, & veſpertinū, vt patet Exo. 29.
& ī. c. 28. Et tn̄ aliqn̄ ſacerdos magnus accedebat ad
vxorem ſuā; alioquin. n. nōgigneret filios ſibi ſucceſ-
ſores. Dicendum ergo eſt, ꝙ ſacerdos magnus non
immolābat quotidie, ſed ſacerdotes minores facie-
bāt ſacrificia, & alia miniſteria: ſacerdos aūt magnus
faciebat qn̄ volebat. Minores. n. erant diſtincti per 24.
vices, & miniſtrabāt ſorte, & vna pars illarū miniſtra-
bat vno tp̄e, alia aūt miniſtrabat altero, & ſic in quoli
bet anno miniſtrabāt iſtę 24. ſortes ſacerdotū, de q-
bus 1. Paralip. 24. ca. & in qualibet harum 24. partium
erant multi ſacerdotes, & inter hos ponebat̄ ſors quis
miniſtraret, ſicut patet de Zacharia patre Ioannis, qui
ſorte exijt, vt offerret incēſum. Erat tn̄ de vice Abia,
vt patet Luc. 1. c. & iſta pars, quę vocatur Abia erat 8.
inter 24. vices ſacerdotum, vt patet 1. Paralip. 24. c. &
hoc modo q̄q̄ eſſēt ſacerdotes polluti coitu, vel alias
non impediebant̄ miniſtrationes, quia alij multi erāt
qui miniſtrarent. De miniſtrātibus aūt dicitur, ꝙ illi
nō irent in domum ſuam toto tp̄e miniſtrationis, ne
haberēt occaſionem accedēdi ad vxores ſuas, & pol-
luerentur, & hoc ſatis patet Luc. c. 1. cum dr̄, & factū
eſt, vt impleti ſunt dies officij eius abijt in domū ſuā.
& ſic vr̄, ꝙ ante tēpus impletionis ſacerdotalis officij
non licuit Zacharię redire in domum ſuā: patet ergo
ꝙ non caſtrametarentur ſacerdotes intra atriū taber-
naculi, ne ibi pollucrentur cum vxoribus. ſed dicit̄, ꝙ
caſtrametabantur ante tabernaculū fęderis, i. in parte
Orīētali atrij: qm̄ hic totum Sāctuarium vocatur ta-
bernaculum, ſicut dicebatur ſ̄. 1. c. ſ. ꝙ Leuitę figerēt
tētoria ſua in circuitu tabernaculi, ideſt atrij. De alijs
tamen non dr̄, ꝙ figerent ante tabernaculum, ſed in
circuitu: ſacerdotes aūt ante, quia erāt in parte Oriē-
tali. & Oriens vocatur ante, cum diſtinguatur quęli-
bet res p̄ ſex poſitiones. ſ. ante, & retro; dextrorſum,
ſiniſtrorſum, ſurſum, & deorſum: in mundo aūt pars
Orientalis dicitur eſſe ante: ſacerdotes ergo qui ad il-
lam erant dicebantur eſſe ante tabernaculum. *Moyſes & Aaron cum filijs ſuis.* Aliqui dicunt, ꝙ filij qui hic no
minantur, non ſunt filij Moyſi, ſed Aaron, quia filij
Moyſi computabantur inter Caathitas, & manebant
cum eis. Sed hoc non ſtat qm̄ filij Moyſi erant tunc
duo paruuli, qui vix haberēt tres, vel quatuor annos:

F non ergo erant ſeiungendi a ſolatio paterno, & ma-
terno. Nam ſi dicatur, ꝙ filij Moyſi non erant ad par-
tem Orientalem tabernaculi cum ipſo, diceretur eo-
dem modo, ꝙ non eſſet hic vxor eius, & ſic darentur
diuerſę caſtrametationes viris, & vxoribus, quod ne-
quaquam licet, potiſſimè quia filij cū non ſunt emā-
cipati ſunt in familia patrum: ideo vbi patres ſunt ibi
manere deberēt: non ſolum ergo de filijs Aaron hoc
intelligitur, ſed etiam de filijs Moyſi. *Habentes cuſtodiam Sanctuarij in medio filiorum Iſrael.* Hoc poteſt refer-
ri ad immediata. ſ. ad Aaron, & filios ſuos, & ad Moy-
ſen, & filios ſuos, vel poteſt referri ad omnes tres fa-
milias Leuitarum. ſ̄. poſitas iunctis ſacerdotibus. Pri-
G mo modo eſt ſenſus, ꝙ Moyſes & Aaron cum filijs
ſuis habebant cuſtodiam in medio filiorum Iſrael, i.
ipſi cuſtodiebāt Sanctuarium inter omnes Iſraelitas,
ne accederent ad ipſum: nam quamquam ad omnes
Leuitas pertineret onus Sanctuarij, tamē ſpecialiter
pertinebat ad ſacerdotes, cum ipſi obſeruarent oſtiū
atrij, ne quis ingrederetur, ita vt alijs Leuitis etiam nō
pateret introitus: alij autem cuſtodiebāt in lateribus
vbi non erant portæ, ideo non erat ita ſpecialis cuſto-
dia, & tunc eſt ſenſus, ꝙ inter omnes filios Iſrael ha-
bebant iſti curam Sanctuarij, ſcilicet, quòd vetabant
ne qs de Iſraelitis, ſiue Leuitis accederet ad introeū-
dum. Alio modo eſt ſenſus, quòd referentur iſta ad
omnes familias Leuitarum ſupra poſitas, & tunc eſt
H ſenſus, quòd ad illas pertinebat cuſtodia Sanctuarij
in medio Iſraelitarum, ideſt inter omnes laicos ne ac-
cederent ad introeūdum in Sanctuarium, nec caſtra-
metarentur iuxta illud. *Quiſquis alienus acceſſerit morietur.* Ideſt quicunque de extraneis acceſſerit ad caſtra-
metandum cum iſtis morietur. iſta litera intelligitur
dupliciter, ſecundum quòd præcedens: ſi enim refe-
ratur ſolum ad Moyſen, & Aaron cū filijs ſuis eſt ſen
ſus, quòd quicunque acceſſerit ad miniſtrandum, ſi-
ue excubandum in parte Orientali moriatur. Et vo-
cantur hic alieni omnes, qui non ſunt filij Aaron, &
Moyſi: ideo alijs Leuitis non licebat accedere ad ca-
ſtrametandum in parte Orientali cum ſacerdotibus,
& Moyſe, alioquin morerentur. Si autem intelliga-
I tur alio modo, ſcilicet, pro omnibus Leuitis eſt ſen-
ſus, quòd quicūque acceſſerit de extraneis ad caſtra-
metandum cum Leuitis in circuitu Sanctuarij mo-
rietur, & ſolum refertur hoc ad laicos, qui vocabant̄
hic alieni, ſed ſenſus primus eſt conuenientior hic, &
ſupra. Cum autem dicitur hic, quòd qui acceſſerit
morietur. dubium eſt an Deus occideret illum, vel
deberet occidi ſententia iudicis: quid tamen horum
ſit ſupra cap. 1. declaratum eſt in fine.

Omnes Leuitæ quos numerauit Moyſes, & Aaron. Hic
ponitur ſumma omnium Leuitarum numeratorū
in tribus familijs ſuis, ſcilicet, quòd erant viginti duo
millia, & dicitur quòd numerauerunt eos Moyſes, &
Aaron, ſupra tamen dicebatur, quòd Moyſes nume-
rauit Leuitas, & nihil exprimitur de Aaron, ſed hoc
K nihil differt: nam cum hic exprimatur de Aaron nu-
merante, ſatis conſtat quòd ipſe numerauit.

Iuxta præceptum Dei. Hoc poteſt referri ad duo, pri-
mo poteſt referri ad Aaron, & Moyſen numerātes,
ſcilicet, quòd iſti duo numerauerunt iuxta pręceptū
Domini, ideſt, quia Deus præcepit eis, vt numerarēt.
Alio modo referēt ad inferiora, ſcilicet, quòd nume-
rauerunt Moyſes, & Aaron Leuitas per familias, &
domos ſuas, ſicut iuſſerat Dominus.

Per familias ſuas. Ideſt non fuerunt omnes Leuitę
numerati ſimul in vno annulo, ſed diſtincti fuerūt p̄
familias ſuas, & quælibet familia per ſe numerata eſt.
In genere maſculino a menſe vno, & ſupra. Cauſa horum
duorum iam poſita eſt ſ̄. & erat hoc cōe quātum ad

omnes

oẽs Leuitas, ꝙ ſoli maſculi, & ab vno menſe, & ſupra computarentur. 22. *millia*. Iſta eſt ſumma totalis omnium Leuitarum numeratorum ſuperioribus.

An hic computentur omnes Leuitæ, & quare trecenti ſubticentur. Quæſt. LVIII.

SED ꝯ hoc aliquis arguet, ꝙ maior ſit ſumma Leuitarum, nam ſummæ ſuperiores ſimul collectæ efficiunt maiorẽ ſummã, nam numerati ſunt 7. millia & quingenta Gerſonitarum, octo millia, & ſexcenta Caathitarum, & ſex milia & ducenta Meraritarum, q̃ ſimul ſumpta reddunt 22. millia & trecenta, nõ eſt ergo hic ſumma totalis. Aliqs ad hoc rñdebit, ꝙ eſt modus loquendi ſcripturę, q̃ frequenter nõ curat de paruis numeris, ſed ſolũ numerat maiorẽ ſummã, & integram, vt apparet in multis locis. Sed iſta rñſio non p̃t ſtare, quia hic ꝯputant̃ Leuitę, vt aſſumantur pro primogenitis oĩum tribuum Iſrael, & quia primogeniti totius populi erant 22. millia & ducenti 73. mandat dñs eos qui ſuperant de primogenitis Iſrael. ſ. 273. redimi. ſi tñ numerarent̃ hic trecenti Leuitæ qui relinquunt̃, & ſuperant ex ſummis ſuperioribus ad iſtã excederet numerum Leuitarũ in 77. ergo nõ dimittunt̃ hic 300. Leuitæ ex iſta cã, ſed ex alia: ſi. n. computari poſſent, vel debuiſsẽt iſti 300. Leuitę nõ iuberet Deus redimi 273. primogenitos Iſraelitarum, qui ſuperant ad hanc ſummã. Dicendũ eſt, ergo ſm ꝙ dicit magiſter hiſtoriæ ſcholaſticæ, & eſt valde ꝯſonum rõni, ꝙ iſti 300. Leuitæ qui hic ſubticentur ſunt primogeniti inter Leuitas, & quia hic ꝯputant̃ Leuitæ, vt recipiantur loco primogenitorũ totius multitudinis, & ẽt ipſi primogeniti Leuitarũ erant dño obligati pro tunc: oportebat ergo eos redimi, vel dño applicari. Vñ non poterant iſti 300. Leuitę pro aliis obligari cum pro ſe eſſent obligati, ſicut dr̃ Leu. c. vlt. de primogenitis, ꝙ primogenita, q̃ ad Deũ pertinẽt nemo ſanctificare poterit, vel vouere, & hoc quia debent̃ ex rõne primogenituræ. debuerũt ergo iſti 300. Leuitę ſubtrahi de ſumma aliorum Leuitarum, q dabant̃ in cõmutatione ꝑ primogenitis Iſraelitarũ, & ſic manent 22. millia Leuitarũ, & iſta 20. duo millia cũ nõ eẽnt de primogenitis nõ erãt dño obligata, iõ poterãt obligari, & cõmutari ꝑ primogenitis Iſraelitarum. Vñ dicendum eſt, ꝙ Leuitæ applicati ſunt dño gñaliter: non tñ oẽs fuerũt dati ꝑ primogenitis Leuitarum, qui tradendi erãt, & applicandi Deo, ẽt ſi primogeniti Iſraelitarũ oĩum applicarent̃. Alii aũt fuerunt dati Deo non pro ſeipſis, ſed pro Iſraelitis, quia ipſi non erant primogeniti, ſed pro primogenitis traditi ſunt, ideo quia non acceſſerunt Leuitæ non primogeniti ad ſummã Iſraelitarum primogenitorũ additi ſunt in pecunia tot quot deficiebant in ſumma. Item pro quolibet horum darentur quinque ſicli, ſicut infra habetur in litera.

Nunquam fuit facta poſt hoc talis commutatio primogenitorum, & Leuitarum, ſed quandocunque naſcebatur aliquis primogenitus dabantur pro eo quinque ſicli. Quæſt. LIX.

SCIENDVM eſt, ꝙ ante iſtud tempus non fuerat aliqua lex de redemptione primogenitorum, eo quòd non fuerat cauſa præcedens ad illam: fuit enim cauſa liberatio primogenitorum Iſraelitarũ ab exterminatore in Aegypto, & quia iſta a modico tempore pręceſſerat non facta fuit redemptio. iſta autem lex de redemptione non obligabat primogenitos iam natos, quia eſt generale in legibus, & conſtitutionibus, ꝙ non extendantur ad p̃terita, niſi in eis exp̃ſſe de p̃teritis caueat̃: Deꝰ aũt ſic fecit hic, qa exp̃ſſit oẽs primogenitos Iſraelitarum, qui tunc erant, debere cõmutari, vel redimi: ideo fuerũt hic numerati oẽs primogeniti Iſraelitarũ, ſiue iuuenes, ſiue veteres, ſiue paruuli, & oẽs Leuitę traditi ſunt, partim pro ſe, partim pro illis: nũquam aũt poſtea talis redemptio totius Iſraelis ſimul facta eſt, ſed qñ aliqs primogenitus naſcebatur immediatè applicabatur Dño redimẽdo eum quinque ſiclis. Item erat dñia quantum ad alterũ, qa nunc fuit facta commutatio primogenitorum Iſraelitarum dando pro eis Leuitas: poſtea verò nulla talis commutatio facta eſt, quia quamq̃ naſcerẽtur plures primogeniti Leuitarum, & plures primogeniti Iſraelitarum, tñ non dabant̃ primogeniti Leuitarũ pro aliquibus Iſraelitis. Rõ huius erat, quia poſtquam Dñs ſemel applicuit ſibi hic Tribum Leui fuit ſemper ei applicita vſque in ſempiternum, & obligata ad miniſtrandum, nunc aũt quia obligata non erat, poterant Leuitę commutari pro primogenitis Iſraelitarũ obligatis. Facta aũt ẽ obligatione vniuerſali poſt hoc in oĩbus Leuitis nullus eorum potuit dari pro aliquo Iſraelita, cum eſſet perſonaliter qlibet pro ſe obligatus, non poterat dari pro alio pſonaliter, quia tunc quod meũ eſt ex vna cauſa totaliter efficeretur meũ ex altera, & numquam deſijt eſſe meum, qđ eſt ꝯ regulã iuris. & hr̃ extra de fide inſtru. in ca. inter dilectos. neceſſe fuit igitur, ꝙ poſt iſtam primogenitorum commutationem, & redemptionem factã in mõte Synai quicunque primogenitus naſcebatur, redimebat̃ datis quinque ſiclis, vt patet infra 18. cap.

An Moyſes, & Aaron cum filijs ſuis computentur cum alijs Leuitis ad redemptionem primogenitorum. Quæſt. LX.

CIRCA hoc conſiderandũ eſt, ꝙ aliqui dixerunt in iſta numeratione Leuitarum. ſ. poſitorum non cõputari Moyſen & Aaron, nec filios Aaron, ſed filios Moyſi. qđ probãt qa computando iſtam ſummã trium familiarum quę ſ. hr̃ producit̃ iſta magna ſumma 22. milliũ, & amplius trecentorum, tñ Moyſes & Aaron, & filij Aaron nõ computant̃ in illis tribus familijs, a quibus producit̃ iſta ſumma. Declarãt hoc ex loco caſtrametationis: nã Gerſonitę ad partem Occidentalem caſtrametati ſunt: Caathitę verò ad Meridianam: Meraritę aũt ad Aquilonem fixerũt tentoria, & ex his tribus familijs collecta eſt sũma prior, ſacerdotes tñ & Moyſes nõ habuerunt caſtrametationem cum iſtis, ſed in parte Orientali, vt patet in litera. Sed dicẽdum eſt hoc eſſe falſum. Nam tam Moyſes, q̃ Aaron, quã filij vtriuſq; ſ. cõputati ſunt inter Caathitas, vt probatum fuit neceſſario. Cum autem iſti dicunt Moyſen & Aaron, & filios Aaron nõ fuiſſe numeratos cum Caathitis, arguunt hoc ex loco caſtrametationis, ſed nõ eſt ſufficiens argumentum, quia quantum ad numerũ poſiti fuerũt iſti inter Caathitas, quia ſic neceſſe erat nõ tamen quantum ad officium. Adhuc tñ iſti errãt, qa dicunt filios Moyſi fuiſſe cõputatos cum Caathitis, & non Moyſen, nec Aaron, & hoc ipſi inducunt ex loco caſtrametationis, ſed in hoc errãt, qa filij Moyſi caſtrametati ſunt cum eo, & cum ſacerdotibus, vt ſupra declaratum fuit.

Cur Moyſes & Aaron, & filij Aaron non computantur loco primogenitorum populi. Et an Aaron eſſet obligatus ad miniſtrandum, vel ſolum miniſtrauit, quia uocatus eſt a Deo. Quæſt. LXI.

ALIQVI aũt q̃runt quare non cõputant̃ Moyſes & Aaron, & filij Aarõ loco primogenitorum populi, cum primogeniti ſpecialẽ Deo cultum perficerent, quod proprie conuenit Aaron, & filijs ſuis.

Reſpondent quidã cauſam eſſe, quia Leuitę dati ꝓ
primogenitis populi ad magis ſeruilia officia ſume-
bantur: Aaron autem ad excellẽtioria myſteria voca
tus eſt cum filijs ſuis: iõ ſine aliqua obligatione a Deo
acceptus eſt, vt patet ad Hebrę. c. 5. Item qa populus
dabat iſtos Leuitas ad ſeruiendum loco ſui: ideo ali-
cui dari, vel mancipari debuerunt. Si autem Aaron,
& filij eius darentur etiam pro primogenitis, nullus
eſſet, cui traderentur: ideo decuit Aaron, & filios eius
liberè ad Dei miniſteriũ vocari, vt alij Leuitę eis do-
no a populo traderentur, vt patet ſ. iſto c. Moyſes au-
tem pro nullo dari debuit, qa ſi pro aliquo datus fuiſ-
ſet alicui officio manciparetur, quod nõ decebat, qa
toti populo præerat, & pro omnibus Dñm ꝯſulebat.

Ad prędicta reſpondendum eſt quęſtionem hanc
ſuperuacuã eſſe, qa innititur falſo fundamẽto quærẽs
rõnem, quare Moſes & Aaron cum filijs ſuis, nõ fue-
rint dati pro primogenitis Iſraelitarum; cum tamen
ipſi dati fuerint, vt ſuprà probatum eſt: ideo reſpon-
ſiones ad quęſitũ pręſupponens falſum inutiles ſunt:
dato tñ, ꝙ pręſupponeretur verum in quæſtione iſta
non eſſent conuenientes reſponſiones. Et primo, qñ
dicebatur, ꝙ Leuitę dati pro primogenitis populi ad
magis ſeruilia officia ſumebantur: Leuitæ autẽ non
dati erant ad maiora. Dicẽdum eſt hoc procedere ẽt
ex errore, quia iſti petunt, quod debent probare. ſ. eſſe
diſtinctionem inter Leuitas, ꝙ quidã dati fuerint pro
primogenitis Iſraelitarum, & alij non. hoc tamẽ nõ
probãt, & eſt ꝯ rationes ſupra inductas. Cum autem
dicunt, ꝙ Aaron a ſolo Deo vocatus eſt ſine aliqua
obligatione, falſum pręſupponunt: nam Aaron erat
obligatus ad cultum Dei ẽt ſi nulla harũ applicatio-
num facta fuiſſet, quod patet, quia Aaron erat de pri-
mogenitis. ſ. primogenitus Amram, & ex hoc obliga
tus erat Deo ꝓ liberatione primogenitorum in Ae-
gypto ſicut cęteri, & qñ dicunt non fuiſſe Aaron ap-
plicitum ad miniſterium Dei, quia fuit vocatus. Rñ-
dendum eſt falſum eſſe. ad auctoritatem Apoſtoli, in
qua dr̃ fuiſſe Aaron vocatum a Deo, dicẽdum eſt, in
vocatione Aaron, & applicatione duo eſſe. ſ. miniſte-
rium, vel laborem, & gradum excellentię in miniſte-
rio ſibi commiſſo. Quantum ad primum, qđ eſt ſubi-
re aliquod onus miniſterij, erat Aaron obligatus Deo
ſine aliqua vocatione, ſicut cęteri Leuitę, & hoc ex
duobus: primo, quia erat de primogenitis, ſecũdo, qa
erat de Leuitis. Quantum ad ſm. ſ. ad gradum hono-
ris miniſterij commiſſi Aaron. Dicendum eſt, ꝙ fuit
Aaron vocatus a Deo: cõmiſſum. n. fuit ſibi ſummũ
ſacerdotium, qđ erat magni honoris immo maximi
in populo, & ad iſtud Aaron non erat applicitus, nec
poterat eum petere, niſi Deus eũ vocaſſet, qđ decla-
ratur in auctoritate Apoſtoli ad Hebr. c. 5. ſ. Nemo ſi-
bi indifferenter aſſumat honorẽ, niſi qui vocatus eſt
a Deo, vt Aaron: Ecce non dicit eũ vocatum quantũ
ad onus miniſterij, ſed quantũ ad excellẽtiã honoris.
Ad aliam rõnem, qñ dicebat̃, ꝙ populus dabat iſtos
Leuitas, ideo debebant alicui mancipari, ſed ſi Aarõ,
& Moyſes darentur pro primogenitis deberent mã-
cipari alicui: nullus tñ erat, ideo non debuerunt dari
pro primogenitis. Rñdendum eſt iſtos errare. Nam
Leuitę dati ſunt dupliciter, primo dati ſunt ꝓ primo-
genitis Iſraelitarũ, & iſta datio fuit Deo, ſicut patet in
lra. ſ. tuli Leuitas ꝓ oĩ primogenito, qđ aperit vuluã,
& quantum ad iſtam dationẽ bene potuit dari Aarõ
cum filijs ſuis, & Moyſes ꝓ primogenitis Iſraelitarũ,
nec oportebat, ꝙ alicui alteri darẽtur. Altera donatio
eſt, qua dati ſunt Leuitę minores Aaron, & filijs ſuis,
de qua donatione ſ. patet in litera: iſta aũt non fuit, ac
ſi iſti ſoli traderentur pro Leuitis cęteris non traditis,
ſed qa Deus volebat oẽm miniſtrationem ſuã com-
F mittere Leuitis, & inter hos cõmiſit eã principaliter
Aaron, & filijs eius: iõ alios Leuitas fecit ſibi dari tan
quam ſubſeruientes, hoc tñ nõ tollit oẽs fuiſſe datos
ꝓ primogenitis Iſrael, ſiue maiores, ſiue minores: iſti
aũt errant, qa exiſtimãt donationem Leuitarũ factã
Aaron, & filijs ſuis fuiſſe ſolum pro primogenitis.
Ad alteram rationem, cũ dr̃ de Moyſe, ꝙ ſi fuiſſet da
tus pro aliquo de primogenitis Iſrael manciparet̃ ali-
cui officio, qđ nõ decebat, quia erat princeps populi.
Reſpondendum eſt fuiſſe datum Moyſen ꝓ aliquo
de primogenitis populi, nec fuit Moyſes ita traditus
vt Aaron, qa Aarõ erat primogenitus; iõ pro ſeipſo,
obligatus erat, ẽt non fieret iſta applicatio, vt ſupra di
ctum eſt. Moyſes aũt non erat primogenitus, ſed na-
G tus poſt Aaron, iõ datus fuit non pro ſe, ſed ꝓ aliquo
primogenito Iſraelitarum. Cum autẽ dr̃ Aaron eſſe
primogenitũ, non eſt ſenſus, ꝙ ipſum primo genue-
rit pater ſuus: primo. n. genita eſt Maria ſoror eius, qđ
patet, qa Aaron excedebat Moyſen ſolum tribus an-
nis, vt patet Exo. 7. c. Maria tamẽ excedebat Moyſen
annis 10. vel 12. quia qñ Moyſes nouiter natus, fuit po
ſitus in aquis, Maria ſoror eius obſeruabat eũ proſpi- Maria ſoror Moyſi erat primogenita.
ciens a longe, & locuta eſt cum filia Pharaonis de nu
trice danda puero, vt patet Exo. c. 2. hoc tñ non perti-
nebat, niſi ad puellam iam diſcretam: ipſa ergo erat
prior Aaron, & Moyſe. Dr̃ tamen Aaron primogeni
tus in maſculis. Et cũ dicebat̃, ꝙ Moyſes applicaret̃
H alicui officio, ſi dat⁹ eſſet pro aliquo primogenito Iſ-
raelitarum. Rñdendum eſt eſſe verum. Cum aũt dr̃,
ꝙ non debuit hoc eſſe, quia pręerat toti populo, rñ-
dẽdum eſt, ꝙ officium largè accipit̃ pro qualibet ad-
miniſtratione gerendarum rerum, ſiue ſit in dñando
& regendo, ſiue in quibuſcũque alijs miniſterijs exe-
cutiuis: Moyſes autem habebat magnum officium. ſ.
curam totius populi, in qua nimis grauabat̃, vt patet
ĩ. 11. c. & hoc erat officium ſuum non magis, inquã-
tum Leuitę, quàm inquantũ laici. Habebat aũt aliud
miniſterium, qđ ptinebat ad Leuitas, ſ. ꝙ doceret in
cęremonijs legis, & ꝙ conſuleret Dñm pro Iſraelitis
& introiret in ſancta Sanctorum: hæc enim ad mini-
ſtrationem ſanctam ptinebãt, ideo verum eſt, quòd
I Moyſes habuit aliquod officiũ, & datus fuit pro ali-
quo primogenito de Iſraelitis.

Quare Leuitica tribus fuit minor inter omnes. Quæſt. LXII.

SCIENDUM autem circa iſtam ſummam Le-
uitarum, quæ habetur hic, ꝙ nulla Tribus fuit
in toto Iſrael, quę minoris numeri eſſet, ꝗ Tri-
bus Leuitarũ, & nulla Tribus maioris numeri
fuit, ꝗ Tribus deriuata a Ioſeph, ſi cõputet̃ vna, ſicut
ipſe eſt vnus filius Iacob. quod patet, quia ſumma Le
uitarum eſt hic 22. millium additis trecentis, q relicti
ſunt, & hoc computando ab vno menſe & ſ. tã par-
uulos, ꝗ iuuenes, ꝗ vetuſtiſſimos, quę ſumma ſi forte
reduceretur ad viros bellatores a 20. annis, & ſ. ſicut
K fiebat in alijs Tribubus Iſrael, vt patet ſ. primo, forte
non eſſent octo millia virorum pugnatorum, quod
patet, quia in populis plures cõſueuerunt eſſe de par-
uulis, ꝗ de viris computando paruulos, vſque ad 20.
annos: detractis ergo omnibus iſtis paruulis de ſũma
Leuitarum pauci manerent valde; ita vt forraſſis nõ
eſſent tertia, vel quarta pars ſummæ alicuius alterius
Tribus. Et iſta Tribus non ſolum ſic ſe habuit in hac
prima numeratione in deſerto Synai, ſed poſtea etiã
eundem modum habuit. Nã in fine 44. anni ab exitu
de Aegypto facta iterum comparatione Leuitarum
inuenta eſt ſumma 23. milliũ ab vno menſe, & ſupra.
Quòd aũt Tribus Ioſeph eſſet maioris numeri, ꝗ oẽs
aliæ Tribus, accipiendo vnam Tribum filios Ioſeph:
patet,

patet, quia qñ hic computati ſunt inuenta eſt ſumma filiorum Ephraim 40. millium quingentorum, & filiorum Manaſſe 32. millium ducentorum, qui ſimul ſunt 72. millia ſeptingentorum, & q̃q̃ hic iſtæ duę tribus, q̃ faciunt vnã tribum Ioſeph non fuerit maioris numeri, q̃ tribus Iuda, & q̃libet alia, fuerunt tñ valde maioris numeri in aliis cõputationibus, vt patet ĩ. 26. c. vbi filii Ephraim, & Manaſſes ſi ſimul ſunt faciunt ſummam 85. millium, & ducentorũ, ad q̃ ſummã nulla tribus acceſſit: erat tamẽ vnus de filiis Iacob, Ioſeph ſicut Iudas, & quilibet alius.

Summa filiorum Leui.
Numerant primogeniti omnis Iſrael.

Et ait dominus ad Moyſen. Numera primogenitos ſexus maſculini de filiis Iſrael ab vno menſe, & ſupra. & habebis ſummã eorum. Tolleſque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Iſrael. Ego ſum dominus. Et pecora eorum, pro vniuerſis primogenitis pecorum filiorum Iſrael. Recenſuit Moyſes, ſicut præceperat dominus primogenitos filiorum Iſrael, & fuerunt maſculi p̃ nomina ſua a mẽſe vno, & ſupra vigintiduo millia ducenti ſeptuagintatres. Locutuſq; eſt dominus ad Moyſen dicens. Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Iſrael, & pecora Leuitarum pro pecoribus eorum. Eruntque Leuitæ mei, ego ſum domin⁹. In pretio autẽ ducentorum ſeptuagintatrium qui excedũt numerum Leuitarum de primogenitis filiorum Iſrael, accipies quinque ſiclos per ſingula capita ad menſuram ſanctuarii. Siclus habet viginti obolos. Dabiſque pecuniam Aaron, & filiis eius precium eorum, qui ſupra ſunt. Tulit igitur Moyſes pecuniam eorum, qui fuerant amplius, & quos redemerat a Leuitis pro primogenitis filiorum Iſrael, mille trecentorum ſexagintaquinque ſiclorum, iuxta pondus ſanctuarii, & dedit eam Aarõ, & filiis eius iuxta verbum, quod præceperat ſibi dominus.

Numerus primogenitorum.
Sicli valor
Exo. 30. b
Leu. 27. c
Eze. 45. d

Et ait dominus ad Moyſen. numera primogenita ſexus maſculini. Hic ponitur numeratio primogenitorum Iſraelitarum, vt commutentur pro eis Leuitæ, & quia vnus Leuita pro vno primogenito Iſraelitarũ dandus erat, neceſſe fuit, vt ſciretur numerus primogenitorum Iſraelitarum, & numerus omnium Leuitarum ſimul, vt ſic fieret ęqua commutatio. *Sexus maſculini.* Hic cõputantur primogenita Iſraelitarũ, & ſolũ in maſculis: fœminæ autem quamquam primogenitæ non computãtur hic, alioquin maior fuiſſet ſumma primogenitorum Iſraelitarum.

Quare non computantur primogenita fœminina, & an fœmina poſſit eſſe ſacerdos. Et quòd in templo Apollinis fœmina virgo erat ſacerdos, & non vir. Quaeſt. LXIII.

CAuſa aũt quare nõ ꝯputanẽ primogenita fęminina inter Iſraelitas ponitur duplex. prima quia cõputantur hic primogeniti, vt cõmutent, q alias debebant eſſe ſacerdotes, & Deo prohibente non fuerunt

A cum ab hoc pro redemptionem liberẽtur: fœminæ tamen non poſſunt eſſe ſacerdotes, ideo non poſſunt obligari Deo ad tale miniſterium, & conſequenter nec redimi, quia vbi non eſt obligatio, non eſt redemptio.

Aliam cauſam dicũt eſſe huius redemptionis propter liberationem primogenitorum factã in Aegypto, & quantum ad hoc dicunt non magis obligari fœminas, quàm viros, cum omnes ibi fuerint liberati a percuſſore. ſed dicũt Deum voluiſſe ſolos maſculos, quia vult ſibi perfectiora.

Dicendum tamen eſt non ſtare iſtas rationes: prima enim non ſtat de applicatione ad ſacerdotium: nam hic non fit redemptio primogenitorum, vt ſolum applicarentur ad ſacerdotium, ſed magis qui obB ligati erant Deo ad miniſtrãdum, ſi autem obligatio aliqua in fęminis eſſe poterat, etiam ipſę redimerentur, ꝙ autem fœminę poſſent eſſe ſacerdotes, vel non ſint, ex ſola inſtitutione eſt. Nã apud Gentiles in templo Apollinis, in regione delphos fęmina virgo erat ſacerdos, & nõ vir, vt patet p̃ Luc. lib. 3. de bello pluſquam ciuili: dato autem quòd Deus nollet fœminas ſibi eſſe ſacerdotes, tamen ſi obligatę ſibi eſſent, inquantum primogenitæ poterat eas facere redimi, & decebat, ſed non fuit factum: ideo non eſt cauſa hęc. Alia cauſa quam ponunt, ſcilicet, quòd erant obligati primogeniti, tam maſculini, quàm fœminini Deo pro liberatione de Aegypto non ſtat: nam ſi obligatæ eſſent fœminę, quamquam non aſſumerentur in C ſacerdotes, tñ daretur pro eis preciũ in redemptione, ſicut dabatur p̃ aliis maſculinis primogenitis, qui excreuerunt ad ſummam primogenitorum Iſraelitarum, ſed non fuit. Dicendum ergo cauſam fuiſſe huius redemptionis in ſolis maſculis, quia ſoli primogeniti maſculini liberati fuerunt a Deo in Aegypto ab exterminatore: ideo ipſi ſoli debuerunt redimi, quia ipſi ſoli erant obligati: quomodo autem hoc fuerit ſupra declaratum eſt. *Numera primogenita.*

De quatuor numerationibus Iſraelitarum: & quando qualibet fuerit. Quaeſt. LXIIII.

D SEcundum quoſdam iſta eſt quarta numeratio facta in Iſraelitis poſt exitum de Aegypto. Prima fuit in Aegypto ad demonſtrandum beneficium Dei, qui tot de ſeruitute liberauit, ſcilicet ſexcenta millia peditum, & computantur ibi pedites, ſcilicet viri fortes in ea ætate, qua ad bellum procedere poſſunt, vt patet Exod. 12. cap. Secunda computatio fuit in fabricatione tabernaculi, vbi numerati ſunt omnes Iſraelitę a viginti annis, & ſupra ad hoc, quòd ſoluerent ſinguli dimidium ſiclum ad vſus Sanctuarij, de quo Exod. 30. & 38. cap. Tertia numeratio fuit quando computati ſunt omnes viri bellatores in multitudine a viginti annis, & ſupra, non computati ſunt Leuitæ, vt patet ſupra capitulo primo. Quarta computatio eſt iſta, in qua omE nes fuerunt computati ad redimendum primogenitos inter illos.

Sed dicendum eſt iſtas non fuiſſe quatuor computationes populi totius, ſed ſolum duas. Nam quando primo dicitur, quòd in exitu de Aegypto fuerũt quaſi ſexcenta millia peditum, non eſt ſenſus, quòd ibi fuerit facta computatio omnium Iſraelitarum: nam nulla talis opportunitas eis dabaẽ, nec Deus hoc iuſſit, ſed Moyſes, qui Deo reuelante tunc cognoſcebat ſummam Iſraelitarum, vel poſtea ex numeratione facta in monte Synai cognouit cum ſcripſit locum illum Exo. poſuit ibi ſummam Iſraelitarum exeuntium de Aegypto,

Item iſta ſumma quarta, quę hic ponitur non fuit totius populi numerati: ad redemptionem quidẽ primogenitorũ non fuerunt oẽs Iſraelitę numerati, ſed ſolũ primogeniti, & erat iſte modus, ꝙ diuidebatur totus Iſrael in Tribus, & quælibet Tribus in familias, & familia in domos, & tunc inquirebãt de primogenitis in qualibet domo, tñ ad habẽdum numerũ primogenitorum non oportebat haberi numerum omnium aliorum. Dicendum ergo, ꝙ prima, & quarta non fuerũt computationes totius populi, ſed ſecũda & tertia. *A menſe vno, & ſupra.* Cauſa huius computationis ab vno menſe erat, quia hic Iſraelitę nõ computabantur ad bellum, vel ad caſtrametandum, ſicut ſupra 1. c. ſed ad hoc, ꝙ redimerẽtur primogeniti de illis, redemptio autem primogenitorũ poſt menſem facienda erat, vt patet ĩ. 18. c. *Tolleſque Leuitas mihi pro omni primogenito filiorum Iſrael.* Non eſt intelligẽdũ, ꝙ Leuitę ſoli tollerentur pro omnibus primogenitis Iſraelitarum, ſed ſinguli ꝓ ſingulis primogenitis, alioquin quamquam plures fuiſſent primogeniti Iſraelitarum, quam Leuitę, non fieret aliqua erogatio pecuniæ pro his, qui ſuper excreſcebant, & tamẽ data fuit hic, vt patet infra in litera, ſed eſt ſenſus, ꝙ Leuitę ſinguli darentur pro ſingulis primogenitis Iſraelitarũ, & ſi aliqui excreſcerent de Iſraelitis, quia illi non habebãt aliquem, qui pro eis commutarẽt dabant ꝑciũ ꝓ ſeipſis. ſ. quinque ſiclos, ſi tñ ſuperexcreuiſſet ſumma Leuitarum ad ſummã Iſraelitarum, nihilominus Leuitę omnes applicarentur Deo, quia non ſolũ applicabantur Leuitę in commutationem pro primogenitis Iſraelitarum, ſed etiã ex Dei ſpeciali volũtate, vt miniſtrarent ſibi. Iõ qui ſuperexcreſcerent ad ſummam primogenitorum Iſraelitarum, ſine aliqua cõmutatione applicarentur Deo.

Quare Deus magis aſſumpſit Leuitas, quàm aliam Tribum ad miniſtrandum. Et quòd nulla eſt cauſa prædeſtinationis, & reprobationis extra Deum. Quæſt. LXV.

DE Leuitis autem quare magis ipſi fuerint applicati Deo, ꝙ̃ cæteri Iſraelitę ꝓ primogenitis eorũ voluntas Dei in cauſa eſt. Nã ſi Deus voluiſſet Tribum Beniamin, vel Zabulon applicari ſibi, & cõmutari pro omnibus primogenitis Iſraelitarũ, illa fuiſſent ei applicita: voluit tamen Tribum Leui. Quare autem magis iſtam, ꝙ̃ aliam voluerit dicunt quidam fuiſſe cauſam, quia Leuitę non peccauerãt in fabricatione vituli, & adoratione, aliæ autem Tribus aliqualiter peccauerant: iõ elegit Deus Leuitas. an vero propter hoc factum ſit, vel ex altera cauſa nihil differt. Iſtud putant aliqui, & verum eſt in generali, ꝙ volũtas Dei eſt cauſa prima omnium rerum quæ ſunt extra ipſum, & tñ quando petimus cauſam in eis, quæ poſſunt habere cauſam, numquam proprie reſpondetur per voluntatẽ Dei, quia illa non eſt cauſa immediata, ſed prima & generalis, & ſemper reſpondendum eſt de cauſa immediata, quia iſta eſt propria rei, & res per id, quod propriũ eſt differunt, & non per commune. iſtud eſt verũ, niſi in illis, quæ non poſſunt habere, vel ſaltem nõ habẽt extra Deũ, ſicut eſt de ꝑdeſtinatione, & reprobatione: nã iſta ſunt ab ęterno antequam, quicquã boni, aut mali faciat quis. Mala. 1. & ad Rom. 8 c. ideo nõ ꝑt eſſe aliqua cauſa horum extra Dei voluntatẽ, ſicut ẽt cum dicit Io. 5. nemo poteſt ad me venire, niſi pater meus traxerit eum, dicit Augu. quare iſtum trahat, & illum non trahat deſine quęrere ſi non vis errare, & ſic innuit, ꝙ non ſit aliqua cauſa horum extra Deum, quia ſi eſſet poſſet illa quęri, & quærẽdo non eſſet error. De Leuitis nũc dicendum eſt illos fuiſſe aſſum-

F ptos ad miniſtrãdũ Deo potius, ꝙ̃ alium Tribum fuit a voluntate Dei, tãquam a cauſa prima & principali: fuerunt tamen alię cauſę extra ſatis rõnabiles ex parte rei, quare potius hoc fieret, quã aliud, de quibus dictum eſt ſupra q. 18. vſque ad viceſimamnonam.

Cur Leuitæ fuerint ſemper obligati Deo. Quæſt. LXVI.

QVAERET aliquis circa hoc, cũ omnes Leuitæ, qui nunc nati erant tẽpore huius numerationis dati fuerint pro primogenitis Iſraelitarũ, & poſt hoc iuſſerit omnia primogenita Iſraelitarum redimi qñcunque naſcerenĩ, G quare Leuitæ fuerunt ſemper obligati Deo. ſ. illi qui poſtea nati ſunt. Nam illi non dabantur pro cõmutatione aliquorum primogenitorum Iſraelitarũ, vel debuiſſent omnes, qui erant de Leuitis quandocunque naſcerentur accipi pro primogenitis Iſraelitarũ, & non daretur precium pro Iſraelitis, ſicut hic non fuit datum precium pro illis Iſraelitis pro quibus cõmutatio Leuitarum facta eſt, ſed ſolum pro illis, qui ſupercreuerunt ad ſummam Leuitarum, vel qa hoc non fiebat, debuiſſent primogeniti Leuitarum quãdocunque naſcerentur Deo applicari, & alij de ſtirpe eorũ manerent liberi nõ appliciti ad cultum Dei, ſicut ꝙ erant in alijs Tribubus. Reſpondendũ eſt, ꝙ Le- H uitę fuerũt appliciti Deo dupliciter. Vno modo per viam commutationis. Alio modo per viam applicationis ſpecialis ad cultum Dei. Quantum ad primum modum cum eſſent obligati primogeniti Iſraelitarũ & cõmutarentur pro eis Leuitę, tot debebant ſolum dari de Leuitis, quot erãt primogenita Iſraelitarũ, & non amplius; & quantum ad hoc poſtꝙ̃ fuit facta iſta commutatio, oẽs qui naſcerentur de Leuitis præter primogenitos, liberi eſſent donec commutarẽtur, & quia nũquam poſtea fuit facta aliqua cõmutatio, ſed quilibet primogenitus inter Iſraelitas redimebaĩ, oẽs qui deſcenderẽt de Leuitis, pręter primogenitos, eſſent liberi a miniſterio Dei, ſicut cęterę Tribus. Fuit tñ ſecunda via applicationis ſpecialis, ſ. quia Deus applicuit ſibi illam Tribũ Leuitarum ſpecialiter ad mi- I niſteria ſua, & hoc ẽt ſi nõ fuiſſet facta aliqua cõmutatio primogenitorũ Leuitarũ pro Iſraelitis, & quantum ad hoc oẽs, q deſcenderunt de ſtirpe Leui poſt hanc cõmutationẽ factã ſpecialiter fuerunt Deo appliciti, qa ipſe voluit illam Tribũ totã ſibi applicare, ẽt ſine aliqua commutatione: vnde ſi qñ computati ſunt Leuitę, & oẽs primogeniti Iſraelitarum, fuiſſent plures Leuitæ, ꝙ̃ primogeniti Iſraelitarum, quando applicarentur omnes Leuitę Deo, & tunc illi qui ſuperexcreſcerent darẽtur ſine aliqua commutatione.

Quare redempti ſint alij propter deſcendentes ab illis primogenitis liberatis. Quæſt. LXVII.

QVAERET aliquis cũ iſta redẽptio primo- K genitorũ fiat pp obligationem, quia liberauit Deus primogenita de terra Aegypti, quare fuerũt aliqua primogenita redẽpta niſi iſta, ꝙ deſcendebant de ſtirpe primogenitorũ liberatorum de Aegypto? Rõ huius eſt: nã in exitu de Aegypto non fuerunt liberati ab Angelo exterminatore oẽs Iſraelitę, ſed ſolum primogeniti, quia ſolum primogeniti moriebanĩ de Aegyptijs: iſti ergo ſoli tunc fuerunt Deo obligati, nam mortui fuiſſent, niſi liberarentur. Filij quoque deſcendentes ab iſtis ad hoc obligabantur. Nã ſi patres eorũ mortui fuiſſent in Aegypto, ipſi numquam naſcerentur, cũ ad identitatem rei genitę requiratur identitas principij materialis, & formalis: ſi tamen iſti haberent alterum

patrem,

patrem, vel matrem non eſſet identitas principii materialis. ſ. quia non erat idem ſemen. ergo non naſcerẽtur iſti qui nati ſunt, quia ergo liberando patres a morte liberabantur filii poſtea naſcituri obligabantur filii, ſicut patres pro beneficio liberationis, ideo vr̃ ꝙ ſoli primogeniti deſcendentes a primogenitis liberatis in Aegypto debuiſſent redimi, vel commutari.

Reſpondendum eſt, ꝙ ſi attendatur obligatio directa, ſoli deſcendẽtes a primogenitis liberatis in Aegypto debebant redimi, vel commutari, quia ad hos ſolum pertinebat beneficium liberationis: Deus tamẽ contulit iſtud beneficium illis primogenitis, non tanquam perſonis ſingularibus, ſed tanquam toti populo, ideo voluit totum populum ſibi obligari. ſ. non ſolum primogenitos illos, qui tunc liberati ſunt, & filios B deſcendentes ab eis, ſed etiam omnes primogenitos totius populi, vt ſic totus populus recoleret diuinum beneficium. Sic enim fuit quantum ad alias cæremonias, liberatio enim de ſeruitute Aegypti ſolum fuit in Iſraelitis ex genere, & tamẽ Deus voluit, ꝙ poſtea omnes Iudæi, ſiue ex genere, ſiue conuerſi obſeruarent cæremonias agni paſchalis, & azymorum, quę recolebant exitum de Aegypto, ſic patet Exo. 12. e. & ĩ. c. 9. hoc autem erat, quia conuerſi ad Iudaiſmum, inquantum conuertebantur, efficiebantur quædã pars populi Dei, & quia populus Dei erat obligatus ad faciendum iſtam memoriam beneficiorum collatorũ per cæremonias, obligabantur etiam conuerſi ad Iudaiſmum, qui erant partes eiuſdem populi. Idem fuit C quantum ad redemptionẽ primogenitorum, de qua agitur, quia etiam ipſi conuerſi ad Iudaiſmũ primogenita ſua, quæ poſt conuerſionem naſcebantur, redimebant. Nõ ſolum ergo pertinere debuit iſta redemptio ad eos, qui deſcendebant de ſtirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto, ſed ẽt ad oẽs alios primogenitos Iſrael. Alia cauſa, & magis principalis eſt, q̃m ſi ſolum attenderet̃ oblĩo redimendi primogenita in illis in quibus directa erat cum primogeniti liberati in Aegypto eſſent obligati Deo, etiam erant obligati omnes filii, & filię eorum, ſiue eſſent de primogenitis, ſiue nequaquam, quod patet, quia ſicut ipſi primogeniti in Aegypto liberati mortui fuiſſent, niſi Deus illos liberaſſet, ita poſtea omnes nati ab eis, nunquam fuiſſent nati, niſi patres eorum liberati fuiſſent D in Aegypto, quia deficeret identitas materialis principii. Et quia hoc non magis erat ad primogenitos, quã ad alios daretur, ꝙ omnes nati de illis, ſiue filii, ſiue filiæ, ſiue primo, ſiue ſecundo geniti obligarent̃ Deo ad hoc, ꝙ applicarentur ei, vel redimerentur etiam ſi primogeniti, & tunc rediret, quaſi in id quod prius, q̃a cum omnes de ſtirpe primogenitorum liberatorum in Aegypto redimerentur, ſiue eſſent primogeniti, ſiue non, tot redimerẽtur, quot alias cum redimuntur primogeniti omnium Iſraelitarum, & illud non fuit decens, quia tunc videretur diuinum beneficium ad illos ſolum pertinere, & non ad reliquum populum, quod erat cauſa æmulationis. Item perderetur conueniens ſignificatio beneficii diuini. Ipſe enim liberauit E primogenitos, cum ergo redimerentur primogeniti omnium Iſraelitarum, euidenter notabatur iſtud beneficium, ſi tamen redimerẽtur de tribu illa omnes, ſiue primogeniti, ſiue non primogeniti deſcendẽtes a primogenitis liberatis in Aegypto, non pateret ſpecialis rõ ſignificationis iſtius beneficii. Decuit ergo magis, vt primogenita totius populi, redimerentur, q̃ oẽs qui deſcendebant ab illis primogenitis liberatis, ſed de iſto dubio magis declaratum fuit. ſ. q. 30. vſque ad trigeſimamquintam. *Pro omni primogenito filiorum Iſrael.* Vocãtur hic filii Iſrael ſolũ illi, q̃ fuut in 12. Tribubus: Leuitę autem non, cum dicatur, ꝙ Leui-

A tę dabantur pro primogenitis Iſrael. *Ego ſum Dominus.* Scilicet, qui mando fieri iſtam numerationem, & cõmutationem, ideo facere debetis. Vel ego ſum Dñs, qui volo Leuitas ad ſeruitium meum applicari, ideo applicabantur. *Et pecora eorum pro vniuerſis primogenitis pecoris filiorum Iſrael.*

Primogenita hominum, & pecorum applicabantur Deo, ſed diuerſimodè. Et quomodo redimebant primogenita pecorum. Quæſt. LXVIII.

LEVITAE habebãt hic pecora, & omnes alij Iſraelitę: nã de Aegypto multa pecora eduxerunt. ſ. omnia, quæ ipſi poſſidebant, & pro B hoc litigabant cum Pharaone nolẽte eis dimittere pecora, vt patet Exo. 10. cap. ſ. Ite ſanctificate Dño: oues tamen veſtrę, & armenta remaneant, paruuli veſtri eant vobiſcum. ait Moyſes hoſtias quoq; & holocauſta dabis nobis, q̃ offeramus domino Deo noſtro, cuncti greges pergent nobiſcum, non remanebit ex eis vngula. Sic autẽ poſtea factum eſt, ꝙ Iſraelitę eduxerunt oĩa pecora, q̃ habebat in Aegypto, vt patet Exo. 12. c. ſ. Profectiq; ſunt filij Iſrael de Rameſſe in Sochot, & cũ eis oues, & armenta, & animãtia diuerſi generis multa nimis: deinde aũt in deſerto iſta pecora multiplicata ſunt cum eſſent eis loca paſcualia: maxime tamẽ pecora Tribus Ruben, & Gad, & dimidiæ Tribus Manaſſe: ij enim petierunt a Moyſe, vt daret eis terram Galaad ante Iordanem, q̃ erat C valde paſcualis, eo ꝙ haberẽt pecora infinita, vt patet ĩ. 32. c. cũ dicitur filij autem Ruben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita ſubſtãtia. Omnium autẽ iſtorum primogenita pecora obligabantur Deo, ſiue Leuitarum, ſiue non Leuitarũ, quia Deus non ſolum liberabat primogenita Iſraelitarum in hoĩbus, ſed etiam in pecoribus: ideo debebant applicari Deo primogenita pecorum, ſm ꝙ primogenita hominum. Erat rñ diuerſus modus applicandi, quia primogenita pecorum applicabant̃ per immolationem: primogenita autem humana applicabantur per redemptionem, vel ad ſpecialẽ cultum ſempiternum. Nunc autem ſi locus eſſet ſacrificiorũ iuſſiſſet Deus, vt omnia primogenita pecorũ immo- D larentur, & cederent in ius Leuitarum, vt patet ĩ. 18. cap. dum tamen fuerunt Iſraelitę in deſerto non vacauerũt ſacrificiis, niſi tẽpore, quo fuerũt ſacerdotes conſecrati, vt colligitur. ĩ. 28. c. infra in monte Synai: in alijs aũt manſionibus nequaquã: ideo fecit Deus, vt primogenita pecorum redimerentur, non tamen occiderentur, ſed ſicut Leuitę applicabant̃ Domino, ita primogenita pecorum omnium Iſraelitarũ applicarentur Leuitis. Et quia non fiebat hic ſacrificium noluit Deus, ꝙ primogenita pecorum Iſraelitarum tranſirent in ius Leuitarum, ſed ipſa pecora Leuitarum eſſent pro pecoribus Iſraelitarum: remittebat enim hic Deus Leuitis omnia pecora primogenita, & ſic ipſi Leuitę remittebant eodem modo peco- E ra Iſraelitis, & hoc modo redempta erant pecora primogenita omnium Iſraelitarum nullo dato, quod fit propter duo.

Primo, quia non poterãt cognoſci omnia primogenita pecorum, ſicut cognoſcebantur primogenita humana, & hoc quia Iudæi ante hoc non attendebãt ad primogenita cũ non cogerentur redimere, poſtea aũt Iſraelitę attendentes ad hoc cum aliq̃d pecus primogenitum erat apponebãt ei paſtores aliqua ſigna, vt cognoſceretur tẽpore, quo deberet Dño dari, nũc autem erat impoſſibile Iſraelitis cognoſcere pecorũ ſuorum primogenita: ideo nec redimebãt, nec applicabant Dño. Alia cauſa eſt, quia Iſraelitæ habebant

nunc multa primogenita pecorū, cū a principio nū-
quam fuiſſet aliqua redēptio facta in pecoribus, ſed
nunc incipiebat: ideo ſi ſimul cogerenᵗ dare omnia
primogenita valde grauarentur diminuta eorū ſub-
ſtantia, ſicut ſi aliquis ſolueret in vno anno decimas,
quas ſoluturus eſſet in 7. vel 8. annis, quia fere daret
oēs fructus ſuos, in quo nimis grauaretur: leuius aūt
fit cū quolibet anno fructus decimātur, ita cū poſtea
Iſraelitę darent primogenita octo diebus, poſtquam
naſcebantur, vel poſt menſem ad modicum plus, nō
grauabātur, ſicut ſi primogenita multorum tēporū
in pecoribus ſimul redderent. Poteſt aūt tertia cauſa
aſſignari. ſ. ꝙ hoc omiſſum fuit, quia primogenita pe
corum mundorum immolabantur coram Dño, &
cęterę partes proueniebant Leuitis præter adipes, &
ſanguinem, vt patet ĩ. 18. c. ſed iſta minus principalis
cauſa eſt.

Quare fiebat iſta commutatio pecorum opin. Rabbi Salomon. Et confutatio eiuſdem. Quæſt. LXIX.

RABBI Salomon dicit hic, ꝙ iſta commu-
tatio pecorum intelligiᵗ de pecoribus ma
culatis quę offerri non poterant, ſed debe-
bat pro eis preciū dari, vt patet ĩ. 18. c. non
autem de pecoribus mundis aliarum Tribuum.

Sed hoc nō ſtat: qm̄ Rabbi Salomon vult ponere
hic modum in applicatione primogenitorū pecorū
ad Deū, qui poſtea futurus erat in terra ꝓmiſſionis. ſ.
ꝙ primogenita, quę mūda eſſent ad immolationem
immolarentur, quę vero immūda eſſent redimerētur
precio. Sed hoc non poteſt ſtare in iſta applicatione
pecorum Leuitarū, & Iſraelitarum, quia ꝓſupponit
impoſſibile, ſ. ꝙ cognoſcerenᵗ omnia pecora in toto
Iſrael, quę erant primogenita, & quæ non, vt tūc co-
gnitis primogenitis diſtinguerentur quę erant mun-
da, & quę immunda, nemini tamē Iſraelitarum hoc
erat poſſibile cognoſcere, cum a principio natiuitatis
pecorum non attendiſſent apponentes ſigna pecori-
bus primogenitis: niſi ergo Deus reuelaſſet, q̄ erant
primogenita quæ non, ſicut nunc viſo magno grege
nemo poterat dicere, quę ſunt ibi pecora primogeni-
ta, niſi a principio natiuitatis diligenter inſignita fue-
rint. Item dato ꝓ poſſibili, ꝙ oīa primogenita Iſrae-
litarum cognoſcerentur diſtinctè ab alijs nō primo-
genitis, tamen de illis non fieret, vt habetur ĩ. 18. c. ſi-
cut vult Rabbi Salomon. Nam tunc omnia, q̄ mūda
eſſent immolarenᵗ, alia autem redimerentur, & non
ſolum primogenita Iſraelitarum, ſed ēt Leuitarum.
Sed hoc non ſtat, quia tūc iuſſiſſet Deus hoc de om-
nibus primogenitis mundis, ꝙ immolarentur nō tñ
iuſſit. Item dato ꝙ iuberet omnia primogenita mun-
da immolari, tamen non videbaᵗ quomodo hoc cō-
uenienter contingeret: nam omnes carnes horū pri-
mogenitorum cedebant ſacerdotibus, ſolis adipibus
datis Deo, vt patet ĩ. 18. c. nō potuiſſent tñ ſacerdotes
comedere tot carnes ſacrificiorū. Nam forte eſſent
plura, q̄ 22. millia, vel 30. millia pecorū primogenito-
rum, q̄ offerri debebant, & comedi a ſacerdotibus: ſa
cerdotes tñ ſolum erant tūc tres. ſ. Aaron, & duo filij
ſui, non poſſent ergo iſti ēt in 40. annis comedere pe-
cora primogenita, quę tunc offerrentur, & immola-
renᵗ, nullū ergo primogenitū pecus nunc immolatū
eſt, ſed oīa cōmutata. Itē ſi primogenita munda im
molata fuiſſent, vt vult Rabbi Sa. & immunda redi-
merenᵗ, nō darenᵗ primogenita pecorum Leuitarū
pro primogenitis immūdis Iſraelitarū, ſed primoge-
nita Leuitarū tranſirent cū ipſis Leuitis in cultū Dei:
primogenita aūt immūda Iſraelitarū redimerenᵗ pe-
cunia, hic tñ nihil tale factū eſt, ſed fuerunt cōmutata

F primogenita Iſraelitarum pro Leuitis. ergo non ſtat
dictum Rabbi Salomon.

In commutatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecoribus Iſraelitarum non fuit facta commutatio ad æquandum unam ſummam cum alia, ſicut in redemptione primogenitorum, et quare hoc. Quæſt. LXX.

SCIENDVM eſt aūt, ꝙ in cōmutatione pecorū
Iſraelitarū pro Leuiticis nō fuerunt cōputata
primogenita tā in Iſraelitis, q̄ ĩ Leuitis, an plu-
ra eſſent hic vel ibi, ſ. an eſſent plura primoge
nita pecorū Iſraelitarum, q̄ oīa pecora ſimul Leuita-
G rum, ſiue primogenita, ſiue non, vt ſi ſuperabundarēt
primogenita pecorū Iſraelitarum ad oīa pecora Leui
tarum pro reſiduis dareᵗ ꝓcium, ſicut factū eſt in cō-
mutatione Leuitarum pro Iſraelitis: vbi qa primoge-
nita Iſraelitarū in ſumma excedūt oīum Leuitarū ꝓ
quolibet excreſcentiū danᵗ quinque ſicli, vt patet ĩ.
Dicunt aliq rōnem huius eſſe, qa Deo nō eſt cura de
bobus, ſed de hoībus, vt patet 1. ad Cor. c. 9. & ſic gene
raliter de alijs brutis: nō nō debuit fieri exactiſſima nu
meratio in brutis, ſicut in hoībus. Sciendum etiā, ꝙ
non fit in computatione pecorum Leuitarū ſubtra-
ctio primogenitorū ad ęquādum cū ſumma primo-
genitorū pecorum Iſraelitarum, ſicut declaratū fuit
H ſ. in primogenitis ipſorū Leuitarū, & Iſraelitarū. Nā
de ſumma totali oīum Leuitarū detracti fuerunt tre
centi primogeniti, qui nūc fuerunt cōmutati ꝓ Iſrae
litis primogenitis, quia ipſi ꝓ ſe erāt obligati cum eſ-
ſent primogeniti, ſed cęteri qui non erant primoge-
niti dati ſunt ꝓ primogenitis Iſraelitarum: hic aūt ſi-
ue pecora primogenita Leuitarum, ſiue nō primoge
nita cōmutata ſunt pro oībus primogenitis pecorū
Iſraelitarū. Rō aūt quare hoc factū eſt, & ꝙ ſuperius
dicebaᵗ eſt, qa nō poterant cognoſci primogenita pe
corū, tā in Leuitis, q̄ in Iſraelitis, & ꝯſequenter nō po
terat ſciri, an oīa pecora Leuitarū ęquarenᵗ ſummæ
pecorū primogenitorū Iſraelitarū: ſubtractio tñ pri-
mogenitorū pecorum eſſet, qñ cognoſcerenᵗ: īō q̄q̄
opportunū fuiſſet in pecoribus Leuitarū fieri ſubtra
I ctionē primogenitorū, vt alia non primogenita com
mutarenᵗ, pro pecoribus primogenitis Iſraelitarū tñ
fieri nō poterat. Alij aūt dant aliam rationem, ſ. quia
primogeniti tranſeunt in ius cultus diuini. ideo quia
primogeniti Leuitarum erant obligati Deo, ſicut cę-
teri: ideo ne fiat fraus ei vult, ꝙ primogenita eorū nō
accipiātur pro primogenitis multitudinis, ſed ꝓ ſeip-
ſis. Alij autem Leuitæ, qui non ſunt primogeniti ac-
cipiuntur loco primogenitorum populi: primogeni-
ta autem pecorum Leuitarū erāt Domino obligata,
ſed quia Leuitę applicantur Deo remittit eis primo-
genita, & ſic redeūt ad ius Leuitarū, ſicut alia pecora
ſua, quæ nō ſunt primogenita, & ſic primogenita, vel
non primogenita pecora Leuitarū ſunt totaliter iu-
ris Leuitarū: ſicut ergo pecora non primogenita Le-
K uitarū pro primogenitis accipi poſſunt Iſraelitarū pe-
corum; ita & primogenita ꝓ primogenitis eorundē.
Iſta rō cōueniens eſt, ſed dato ꝙ vellent ſegregari pe-
cora primogenita Leuitarum, vt illa non traderentur
in commutatione, non poſſent ſegregari, quia nō co
gnoſcebantur, ſicut nec primogenita pecorū Iſraeli-
tarum. Ideo ſtat prima ratio. Sciendum autem circa
hoc, ꝙ in hac commutatione primogenitorū fiebat
magna gratia populo: tenebatur enim populus dare,
vel redimere omnia primogenita ſua, tā in hoībus,
q̄ in pecoribus. Nunc aūt nihil dant de primogenitis
ſuis, vel pecorum ſuorum. ſed Leuitas cū bonis ſuis
dant ſacerdotibus, niſi quantū ad illos. 273. primoge-
nitos, ꝓ qbus dedit populus pecuniā Leuitis, ēt Deus

gratiam

gratiam facit in hac commntatione, quia pecora ſua ſibi reſeruant. Nam quia diuino cultui mancipantur, prouidet illis dãdo omnia bona eorum eis, cum Deo obligata eſſent ex traditione multitudinis, & quia iſta non ſufficiebant ad ſuſtentationem Leuitarum dedit eis omnia iura quæ habentur infra 18.cap.

An Leuitæ poſt iſtam computationem redimerent primogenita ſua, vel pecorum ſuorum, ſicut populares. Et quod Leuitæ, quia erant miniſtri Dei, habebant multa priuilegia. Quæſt. LXXI.

QVAERET aliquis circa prædicta, an Leuitæ redimerent primogenita ſua, vel pecorum ſuorum.

Reſpondendum eſt de primogenitis Leuitarum non fieri illam redemptionem. Nam ideo primogeniti Iſraelitarum redimebantur, quia non poterant applicari ad cultum Dei, ſed omnes Leuitæ, tã primogeniti quam non primogeniti, applicabantur ad cultum Dei: ergo non redimebantur, ideo quando naſcebatur Leuita paruulus primogenitus non dabãtur pro eo quinque ſicli in redemptionem, ſicut pro primogenitis Iſraelitarum, vt patet hic, & infra decimo octauo cap.

Sed magis aliquis dubitabit circa primogenita pecorum Leuitarum, an illa Deo applicarentur, vel redimerentur.

Reſpondendum eſt, quòd Leuitæ erant miniſtri Dei, & non poterant vacare agriculturæ, vel alijs laboribus, ſicut alij Iſraelitæ: ideo prouidit eis Deus dando multa iura vnde ſuſtentarentur, vt patet infra 18.& Deuteronom.18.c.& iſta erant duplicia. Prima erant in remiſſione debitorum, nam Leuitæ ſi eſſent, ſicut cæteri populares tenerentur ad ſoluendas primitias, & decimas, & redimendum primogenita, & faciendum alia, quæ faciebãt populares, Deus autem eis iſta remiſit donans bona ipſis, quæ ipſimet poſſidebant, & nunquam de illis aliqua iura ſoluent.

Secundi reditus, vel munera quæ Deus dabat Leuitis pro miniſterio ſuo erant, quòd prouentus, quos daturi erant populares Deo, cederent in ius Leuitarum, ſ.decimæ, & primitiæ, & alia iura de quibus infra 18.capit. Cum ergo caderent in iura ſacerdotum primogenita quæ offerebat populus Deo, vt patet præal. cap. quomodo veriſimile eſſet, quòd ipſi ſacerdotes, & Leuitæ offerrent primogenita ſuorum pecorum cum reciperent aliena? nam ſi offerrent, pro ſeipſis offerrent, quia ipſi comedere debebant carnes illorum.

Dicendum ergo, quòd Leuitę, & ſacerdotes non offerebant Deo primogenita pecorum ſuorum, ſicut populares, ſed ſibi reſeruabantur. Sed dicet aliquis, quod Deus nõ remittebat Leuitis iura quæ ſoluturi eſſent ſi populares forent. nam decimas ſoluebant ſacerdoti magno de fructibus ſuis, ſicut patet infra 18.cap.

Reſpondendum eſt, quòd Leuitæ non ſoluebant decimas, nec primitias, nec aliqua de pecoribus ſuis, vel alijs rebus. & cum dicitur, quòd dabant décimas ſacerdoti magno, eſt ſenſus quantum ad decimas, quas recipiebant a popularibus, quia de illis dabant decimam partem, vt patet infra 18.c. de rebus tamen ſuis nihil, patet etiam hoc in ſacerdotibus, qui nullo modo decimas dabant, nec de rebus ſuſceptis, nec de populis, illæ tamen decimæ quæ dabantur a Leuitis, non erant propriè decimæ de rebus eorum, ſed erant acſi vulgares darent Leuitis nouem partes decimæ, & decimam partem decimæ, ſ. cẽteſimam fructuum darent ſacerdoti magno: manet ergo quòd Leuitæ, & ſacerdotes non redimebant, nec offerebant primogenita pecorum ſuorum, ſed ſibi reſeruabant.

A *Quare in toto deſerto non fuit facta redemptio primogenitorum ſicut in deſerto Sinai. Quæſt. LXXII.*

SCIENDVM autem circa iſtam redemptionem primogenitorum, quòd nõ fuit poſtea facta in deſerto, ſicut in monte Sinai. de redemptione autem primogenitorum pecorum ſatis patet, quia non poterant pecora redimi quæ munda erant, ſed immolabantur, vt patet infra 18.cap. In toto tamẽ deſerto non fuit locus immolationis, niſi in deſerto Sinai, ideo non potuerunt alibi primogenita offerri quouſque introierunt Iſraelitæ in terram Chanaan, vbi erat locus obſeruandi omnes cæremonias. de primogenitis tamen Iſraelitarum magis erat dubium. B Nam iſti poterãt redimi ſine aliquo ſacrificio, ſolum datis quinque ſiclis, & ſic in quolibet loco deſerti poterant redimi.

Dicendum tamen eſt, quòd primogeniti Iſraelitarum, nunquam fuerunt redempti in toto deſerto dando pecuniam, quia hoc pertinebat ad obſeruationẽ cæremoniarum veteris teſtamenti, quæ habuerunt obligationem poſt ingreſſum terrę Chanaan. ergo ante illam non fuit facta redemptio alicuius primogeniti poſt eã quæ fuit in monte Sinai. ſic patet Exo. 13.ca. ſ. cumque introduxerit te Dominus in terram Chananęi, ſicut iurauit tibi, ſeparabis omne quod aperit vuluam Domino in pecoribus, quod primitiuum eſt, & poſtea ſequitur. omne autem primogenitum de filijs tuis precio redimes. non igitur obligati ſunt C ad iſtam redemptionem in toto deſerto. Item nõ erat aliqua neceſſitas in ſacerdotibus recipientibus iſta iura. nam precium redemptionis primogenitorum cedebat in ius ſacerdotum, vt patet hic, & infra 18.cap.

Nunc autem non indigebant pecunijs, nec eguerunt per totum deſertum, quia Dominus prębebat illis cibum de cęlo, nec etiam indigebant ad veſtimenta, quia veſtes & calcei educti de Aegypto durauerũt eis per quadraginta annos, nunquam attriti, neque inueterati, vt patet Deuteronom. octauo capit. non erat ergo aliqua cauſa redemptionis primogenitorum Iſraelitarum in toto deſerto.

D *Cur facta eſt redemptio primogenitorum in deſerto Sinai. Quæſt. LXXIII.*

QVAERET aliquis, quare cum in iſto deſerto non fuerit facta redemptio primogenitorum facta eſt in deſerto Sinai?

Reſpondendum eſt, quòd Deus hoc voluit propter formam cæremoniarum, nam Deus elegerat Moyſem, vt per eum daret Iſraelitis omnes leges, & informaret in cęremonijs, pręſciuerat autem, quòd Moyſes moriturus eſſet ante exitum de deſerto, ideo debuerunt informari de tota legiſlatione, & modo cæremoniarum in aliquo loco deſerti, principales autem cęremonię conſiſtebãt in ſacrificijs, ideo in deſerto Sinai poſt datam legem fuit tradita forma E ſacrificiorum in executione, & ſacerdotes conſecrati ſunt, miniſtraueruntque ibi vſque ad receſſum de monte Sinai toto tempore poſt conſecrationem ſuã, poſtquam autem hic ſemel informarẽtur in cęremoniis, non oportebat, vt replicarentur per totum deſertum in aliquo loco, quia ſacerdotes ſatis ſcirent facere omnia in terra Chanaan cum illuc venirent ex doctrina quam habuerant in mõte Sinai, ob hoc autem in toto deſerto non fuerunt facta ſacrificia, nec alię cęremonię, pręterquam in monte Sinai. Et quia cęremonię ſacrificiorum requirunt miniſtros, & illi ſunt ſpecialiter applicati ad Deum cum ſint medij inter Deum, & populum, vt patet ad Hebrę.5.c. debuit hic

ugi de ſeparatione horũ miniſtrorum: iſti autem erãt
primogeniti qui ſpecialiter ad Deum pertinebant.
Ideo agitur hic de cõmutatione eorum, qũo pro ip-
ſis Leuitæ dati ſunt, & quia cæteri primogeniti futu-
ri non commutabantur pro Leuitis, & erant obliga-
ti Deo, oportebat dari formam redemptionis eorũ,
& iſta data eſt cum ſolutum eſt precium pro primo-
genitis ſuperexcreſcentibus ad numerum Leuitarũ.
Primogenita quoque pecorum obligata erant Deo,
ideo dedit, vt illa quoq; applicarentur ad ipſum per
immolationem vel redemptionem, & de his debuit
hic dari forma qũo applicarentur Deo, quod factum
eſt dando oĩa pecora Leuitarũ pro primogenitis pe-
corum filiorũ Iſrael. nã ſi hic nõ fuiſſet ſemel obſer-
uata cæremonia iſta oblationis, atq; redẽptionis pri-
mogenitorũ, Iſraelitæ ĩtelligerẽt ſe poſtea nõ eẽ obli-
gatos ad ea. viderẽt. n. eis graue. Debuit ergo hic dari
forma ĩ obſeruatione iſti⁹ cæremoniæ, ſicut ĩ cæteris.

Cur Deus non iuſſit ſolui ſummam ſuperexcreſcentem ad ſummam pecorum Leuitarum pro pecoribus primogenitis totius populi. Quæſt. LXXIIII.

SED adhuc quæretur, quare Deus non iuſſit ꝑ
pecoribus primogenitis totius populi ſolui
ſummam ſuperexcreſcentem ad ſummam pe
corum oĩum Leuitarũ. Nam in hoĩbus factũ
eſt, quia pro ducẽtis ſeptuagintatribus, qui ſupfuerũt
in primogenitis Iſraelitarũ ad totũ numerum Leui-
tarũ ſolutum eſt preciũ. ſ. pro quolibet quinque ſicli.
Aliqui dicunt iſtud eſſe dubium, ſed nõ ſoluũt. Vñ
Aug. illud mouet, ſed non ſoluit dicẽs. quid eſt, ꝙ Le
uitas pro primogenitis filiorũ Iſrael ſibi deputat De⁹:
ita vt primogenitis populi numeratis, qui plures inuẽ
ti ſunt q̃ erat numerus Leuitarum, argento redime-
renĩ quinq; ſiclis pro vno datis, qđ pro pecoribus nõ
eſt factum, cum & pecora Leuitarum pro primoge-
nitis pecorũ Iſrael ſibi eſſe voluerit. Alij dicunt, ꝙ nõ
iuſſit Deus dari aliqd ꝑ ſumma ſupexcreſcente, eo ꝙ
nõ fuit aliqua, ſed maior fuit ſumma oĩum pecorum
Leuitarũ, quam ſumma pecorum primogenitorum
Iſraelitarum, aliàs aũt ẽ ſolueretur ſuperexcreſcentia.
Dicendũ, ꝙ non ſtat primo, quia non eſt veriſimile
ꝙ eſſent plura pecora Leuitarũ q̃ primogenita totius
populi cum Leuitæ eſſent pauci: iõ poſſiderent pau-
ca: totus aũt populus erat multus & poſſidebat peco-
ra multa, potiſſime, quia erãt quędam tribus. ſ. Rubẽ,
& Gad quæ habebant pecora infinita, vt patet ĩ. 32. c.
iõ non eſt hoc veriſimile. Scđò qa ſi hoc fuiſſet ſaltẽ
lr̃a illud exprimeret dans illud pro cã, ſicut exp̃ſſit, ꝙ
ſoluerẽt preciũ pro primogenitis ſupexcreſcentibus,
ſed non factũ eſt, iõ credendũ eſt nõ fuiſſe. Tertio &
principaliter, qa iſtud eẽt ſi pecora Leuitarũ numera-
renĩ, & primogenita pecorũ populi, ſed De⁹ nõ iuſſit
numerari pecora Leuitarũ, nec primogenita pecorũ
multitudinis, ſicut iuſſit numerari Leuitas, & primo-
genitos populi, vt patet in lr̃a. ergo nõ poterat ſciri, an
eẽt ęqualitas vel ſupexcreſcẽtia, cũ nõ fieret numera
tio. Aĩt ergo dicendũ eſt. ſ. ꝙ De⁹ iuſſit numerari oẽs
Leuitas & numerari oĩa primogenita toti⁹ populi, &
inuentũ eſt, ꝙ ſupexcreſcerẽt primogeniti populi ad
numerũ Leuitarũ, & ꝑ ſupexcreſcẽtibus ſolutũ eſt p̃-
ciũ, ſed nõ iuſſit Deus numerari pecora, iõ licet eſ-
ſent plura primogenita pecorũ populi q̃ oĩa pecora
ſimul Leuitarum, quod veriſimile eſt fuiſſe, nõ iuſſit
Deus dari aliquid pro ſuperexcreſcentibus.

Cur Deus non iuſſit dari precium pro pecoribus ſuperexcreſcentibus. Quæſt. LXXV.

SED aliquis q̃ret quare Deus nõ iuſſit dari preciũ
pro pecoribus ſuperexcreſcentibus,

F Aliqui dicunt hoc fuiſſe, quia Deo nõ eſt cura de
pecoribus ſicut dr̃. 1. Cor. 9. Deo nõ eſt cura de bob⁹.
Dicendum ꝙ hoc non poteſt ſtare ſi ita accipiatur
large. nam habet Deus omnia ſub ſua prouidentia
etiam minima: minus enim valẽt paſſeres quàm bo
ues & pecora, & tamen de paſſeribus cura eſt Deo
Matth. 6. & 10. ſ. nonne duo paſſeres aſſe veneunt &
vnus ex illis non cadet ſine patre veſtro, ideſt non po
teſt occidi neque mori, niſi cum Deus iuſſerit. Item
ſi non eſſet Deo cura de pecoribus non iuberet illa
immolari neque redimi, & tamen iubet infra 18. &
etiam commutat illa, ſ. pecora Leuitarũ pro primo-
genitis pecorum populi, vt patet in litera. ergo ita eſ-
ſet cura quãtum ad hoc ꝙ iuberet ſolui pro ſuperex-
G creſcentibus. Item non eſſet hoc habere curã de pe-
coribus, ſed de hominibus, quia non fieret iſtud pro-
pter pecora, ſed ꝑꝑ Leuitas, quia ſicut p̃ciũ ſuperex-
creſcentium primogenitorum datũ eſt Leuitis, vt pa
tet in litera, ita precium pro ſuperexcreſcentibus pe-
coribus daretur Leuitis, ſed Deo eſt cura de hoĩbus;
ergo non fuit illa cauſa quare Deus non iuſſerit dari
pro ſuperexcreſcentibus aliquod precium. Dicendũ
ergo & primo ꝙ fuit hoc ꝑꝑ dignitatem humanam,
quia licet Deus iuſſerit dari pecora Leuitarũ pro pri-
mogenitis pecorum Iſraelitarum, ſicut iuſſit dari Le-
uitas pro primogenitis totius populi: ad oſtendendũ
tamen dignitatem humanam voluit ꝙ fieret diligen
tia exactiſſima, ſ. ꝙ nullus de primogenitis maneret ꝑ
quo non daretur vnus Leuita, aut ſolueretur pro eo
H precium. de pecoribus aũt, quia nõ erant tantæ digni-
tatis, noluit Deus fieri talem diligentiam, ſ. ꝙ omnia
numerarentur & daretur ſingulum pro ſingulo, ſed
quaſi de reb⁹ paruæ dignitatis aut valoris dixit quòd
tollerentur omnia pecora Leuitarum pro omnibus
primogenitis pecorum Iſraelitarum, nõ attento quæ
eſſent plura aut pauciora. Secundo & præcipue fa-
ctum eſt, vt non grauarentur Iſraelitæ, quia primoge
nita pecorum ſuorum eſſent valde plura, q̃ omnia pe
cora Leuitarum, & ſi daretur ſuperexcreſcentia da-
rent Iſraelitæ multa de eis quæ poſſidebant, quod eſ-
ſet eis durum, ſ. dare ſimul magnam partem faculta-
tis: Deus aũt noluit eos nunc grauare, ne recederent
a lege ſua. Nam ſi numerarentur pecora & inuenire-
I tur ſuperexcreſcentia, non daretur precium pro illis,
ſed darentur ipſa pecora, vt tranſirẽt ad Leuitas, quia
non erat de eis ſicut de primogenitis hoĩum, qui non
poterant dari, ſed precium pro eis dabatur: dare tamẽ
nunc tot pecora durum eſſet Iſraelitis. Tertio & ad-
huc principalius fuit, quia non potuit inueniri iſta ſu-
perexcreſcẽtia, quia ad hoc oportebat numerari om-
nia pecora Leuitarũ, & omnia primogenita pecorũ
Iſraelitarum: poterãt quidem numerari pecora Le-
uitarum, ſed non erat poſſibile numerari primogeni-
ta omniũ pecorum Iſraelitarũ, quia nemo poſſet illa
cognoſcere: & iſta eſt cauſa vera, quia licet Deus vo-
luiſſet quòd fieret diligẽtia exactiſſima in pecoribus
& in hominibus, non potuiſſent illã facere Iſraelitæ:
K ideo nihil aliud potuit iuberi niſi ꝙ acciperent peco-
ra pro pecoribus, & hoc Deus p̃cepit, vt patet in lr̃a.

Cur facta commutatione Leuitarum voluit Deus quòd primogeniti redimerentur & facta commutatione pecorum quòd primogenita offerrentur. Quæſt. LXXVI.

ADHVC quæretur quare Deus voluit quòd
facta iſta commutatione Leuitarum pro
primogenitis Iſrael redimerentur poſtea
primogeniti qui naſcerentur: & facta cõ-
mutatione pecorum pro pecoribus, quòd offerrẽtur
primogenita pecorum, quæ poſtea naſcerentur, quia
in hoc videbantur grauari Iſraelitæ infra 18. nam nũq;

dederant omnes Leuitas pro omnibus primogenitis.
Ideo ſi aliqui poſtea naſcerentur, qui non eſſent redẽ
pti, nec commutati, ſuccedebãt loco illorum filii Le-
uitarum qui naſcerentur, & ſic de pecoribus, cum ſe-
mel eſſent data pecora Leuitarum pro primogenitis
pecorum Iſraelitarum, videbatur non debere offerri
primogenita pecorum quæ naſcerentur, quia pro illis
eſſent pecora quæ naſcerentur de pecoribus Leuita-
rum. Dicendum, ꝙ hoc habet aliquem colorem. & ta
men Deus non voluit ſic fieri. primo propter memo
riam beneficii ab eo collati de liberatione primoge-
nitorum in Aegypto tam in hominibus quam in pe-
coribus, in cuius memoriam voluit ab Iſraelitis fieri
in ſempiternum oblationem, aut redemptionem pri-
mogenitorum Exo. 12. Si autẽ iſta commutatio nunc
facta ſuffeciſſet, & non fieret poſtea oblatio, aut redẽ-
ptio primogenitorũ, periret memoria beneficii, ideo
debuit ſemper manere iſta oblatio, & redemptio.
Secundo fuit, quia Iſraelitæ non videbantur per
iſtam commutationem abſoluti ab onere offerendi,
& redimendi poſtea primogenita. nam omnia primo
genita, tam præſentia quam futura erant ipſius Dei.
ſic ipſe dicit ſupra in litera. meum eſt omne primoge
nitum, & tamen per iſtam commutationẽ ſolum fuit
ſolutum pro primogenitis qui tunc erãt, ideo illi qui
poſtea naſcerentur non erant liberi ab oblatione. Cũ
autem obiicitur, ꝙ ſuccedebant loco iſtorum omnes
Leuitæ qui naſcerentur, & omnia pecora quæ naſce-
rentur de pecoribus eorum. Dicendum, ꝙ non eſt ve
rum, quia cum Leuitę cum pecoribus ſuis ſemel tran
ſiſſent in ius Dei quicquid inde naſceretur ad Deum
pertinebat. Vnde nõ poterat fieri ſibi ſolutio cũ hoc,
quia ſuum erat, & quod meum eſt ex vna cauſa, non
poteſt effici meũ ex alia cauſa, niſi deficerit eſſe meũ.
Item Iſraelitæ non poterant ſoluere, niſi dãdo aliquid
quod ſuum eſſet, quia aliena nemo dare poteſt, cum
non habeat ius in eis, & tamen illi qui naſcerentur de
Leuitis, & pecora quæ naſcerentur de pecoribus eo-
rum non erant ipſorum Iſraelitarum, ideo non pote-
rant illa dare in ſolutionem, aut commutationem lo
co primogenitorum ſuorum, aut pecorum ſuorum
quæ poſtea naſcerentur, ſed oportebat illa offerri, aut
redimi. De hoc dicit Auguſt. quomodo deinceps pri-
mogenita eorum, vel pecorum ſuorum pertinebant
ad Deum vbi iuſſit immũda primogenita, vel huma-
na mutari ouibus, & quomodo non, & pro illis dein-
ceps primogenitis computabantur filii Leuitarum,
manebat enim in poſteris eadem Tribus quæ poſſet
pro primogenitis poſterioribus computari. Et reſpõ-
det dicens, niſi quia illud iuſtum fuit, vt qui naſceren-
tur de illis qui iam ad portionem Domini pertinebãt
datam pro primogenitis, qui de Aegypto exierunt, iã
Deus proprios haberet tanquam ſuos de ſuis, nec poſ
ſent iuſte pro illis computari qui deinceps primoge-
niti Deo debebantur. De vniuerſo quippe populo, &
de vniuerſis populi pecoribus data eſt portio Deo, de
primogenitis, Leuitæ ſ. & pecora eorum, iam ſi quid
genuiſſet Dei erat, non poterat hoc tanquam a popu
lo dari, quod ideo alienũ erat ac per hęc debita dein-
ceps primogenita Deo reddi oportebat, nec pro his
computari poteſt Leuitarum, vel pecorum ſuorum.

An commutatio pecorum, & primogenitorum hominum fuerit facta in re, vel verbis tantum. Quæſt. LXXVII.

SED adhuc dicetur quare non fuit facta hic ve-
ra oblatio primogenitorum pecorum Iſraeli-
tarum, vel redemptio ipſorum, quia iſta com-
mutatio magis videtur eſſe facta in verbis quã
in re. nam pro primogenitis pecorum Iſraelitarũ ni-
A hil Deus accepit, nihil etiam tributum eſt Leuitis, &
Iſraelitę nihil deberent, ſed manſerunt eis omnia pe-
cora ſua tam primogenita quam non primogenita.
Dicendum, quòd in iſta continuatione aliquid fuit
ſolutum ſecũdum veritatem, & aliquid per ſolam ap
parentiam: Deus enim dixit, quòd omnia primogeni-
ta erant ſua, tam in hominibus, quam in pecoribus, &
ideo omnia ſibi danda erant.
Sed dicendum, quòd in primogenitis hominum
vere facta fuit ſolutio, quia totus populus tenebatur
ad hoc, & computatis omnibus primogenitis totius
populi debebat eos dare populus Deo, noluit tamen
Deus accipere illos, ſed pro quolibet illorum vnum
Leuitam accepit, & pro ſuperexcreſcentibus accepit
B precium: ideo hoc recte ſolutum eſt, ſed de pecoribus
non videtur ita factum, quia nihil dederunt Iſraelitæ.
Dicendum, ꝙ iſtud poteſt conſiderari, aut reſpectu
Dei, aut reſpectu Leuitarum, ſ. quia quando offerebã-
tur, vel redimebantur primogenita partim prouenie-
bãt Deo, & partim tribui Leuitarum omnia primoge-
nita animalium quæ eſſent immunda & immaculata,
& inſuper precium redemptionis primogenitorum
humanorum dabatur ſacerdotibus. primogenita autẽ
munda immolabantur Deo, & tamen carnes eorum
totaliter proueniebant ſacerdotibus infra 18. Si nunc
reſpiciatur, quod ad Deum pertinebat, videtur ꝙ fue-
rit ſolutio vere facta, quia ſicut pro omnibus primo-
genitis populi dedit populus omnes Leuitas Deo qui
erant pars populi antequam ſepararentur, & Deus ac-
C cepit illos quaſi oblatos ſibi a filiis Iſrael, ita ꝓ primo-
genitis pecorum Iſraelitarum accepit Deus ab Iſraeli-
tis omnia pecora Leuitarum, quia ſicut Leuitæ erant
pars populi, & aliquid eius, ita pecora Leuitarum erãt
aliquid ipſius populi, & poterat dare popul⁹ illa Deo,
& eſſet vera ſolutio, niſi quòd in pecoribus non fuit
facta numeratio, ſicut in hominibus, ſed ſolum cõmu
tatio. cuius cauſa ſupra poſita fuit.

An comparando ad Leuitas fuerit facta ſolutio. Quæſt. LXXVIII.

SED comparando quantum ad Leuitas, non vi-
D detur facta eſſe ſolutio, quia Leuitis debebant
dari primogenita pecorum ab Iſraelitis poſtquã
ſemel cępetant eſſe miniſtri Dei. j. 18. nihil aũt
datum eſt. Si autem dicatur, ꝙ accepta ſunt pecora Le
uitarum pro primogenitis pecorum Iſraelitarum. Di-
cendum quod iſtud non prodeſt, quia Leuitis non po
teſt ſolui quod debitum eſt, cum eo quod ipſorũ eſt.
Sed pecora ſua erãt vere ſua, ideo nihil ſoluebatur eis
per hoc, quòd ipſi retinerent ſibi pecora ſua, ſecus aũt
quantum ad Deum, quia videbatur aliquid ſibi ſolui
ab Iſraelitis dando pecora Leuitarum, vt dictum eſt
præcedenti qõ. Eſt autem dicendum, ꝙ Deus non vo
luit fieri vere iſtam ſolutionem. primo propter id, qđ
pertinebat ad ipſum. Nam omnia primogenita peco-
rum ſi erant munda debebant offerri, & immolari
E Deo, vt patet infra 18. & tamen ſi nunc immolaren-
tur omnia primogenita pecorum Iſraelitarum eſſent
forte plura quam viginti, aut triginta millia, erat autẽ
ſuperuacuum fieri tot ſacrificia, ſimul Deo, neque ip-
ſe illa volebat. Secundo non conueniebat hoc ex par-
te Leuitarum, quia cum immolarẽtur omnia primo-
genita munda, cedebant carnes eorum totaliter ipſis
ſacerdotibus infra 18. & tamen ſacerdotes nõ poſſunt
nunc manducare tantam multitudinem carnium, nã
ipſi erant nunc ſolum tres vel quatuor, ſ. Aaron, & fi-
lii ſui, & non licebat eis dare quicquam aliis de carni-
bus ſanctis, quæ eis proueniebant, vt patet Leuit. 6. &
9. & 21. etiam non poterant reſeruare ad multos dies,

quia

quia de carnibus ſacrificij non poterat comedi, niſi
in die quo offerebatur, & ad plus in ſequenti die, &
hoc de hoſtia pacifica. in tertio autem die nulli lice-
bat mãducare de carnibus illis, quia reputabatur pec-
catum grauiſſimum, ſed ſi aliquid de illis ſupereſſet
cremandum erat Leui. 7. & 19. cap. cum ergo non
prodeſſet nunc ſacerdotibus, quòd iſta offerrentur,
non erant offerenda, quia iſta non dabantur, niſi in
fauorem eorum, & ad ſuam ſuſtentationem infra
decimooctauo, & Ioſue 13. capitulo. Tertio non fuit
factum, quia non erat aliqua cauſa faciendi, nam fie-
ret iſta oblatio primogenitorum propter legem: lex
tamen de iſtis nondum erat ſtatuta, ſed poſtea fuit
infra decimooctauo, ideo nondum poterat ligare ad
hoc quòd fieret nunc immolatio primogenitorum.
Quarto quia Deus hoc diffinierat: nam cum in ge-
nerali dixiſſet aliquid de primogenitis offerendis, &
immolandis iuſſit, quòd illud fieret in terra Chanaã
Exodi decimotertio, ſed nondum Iſraelitæ introie-
rant illuc, ideo nondum tenebantur nunc offerre pri
mogenita ad immolandum. Quinto quia non potuit
hoc fieri, quia dato quòd Deus vellet, quòd Iſraeli-
tæ offerrent & immolarent ei omnia primogenita
pecorum, nõ poſſent ipſi illud facere, quia neſciebãt
quæ eſſent primogenita, quia ante hoc nunquam ad
illud aduerterant: ſecus autem fuit poſtea, quando
Deus iuſſit immolari primogenita pecorum infra
decimooctauo, quia ſtatim, vt naſcebantur poneban
tur eis aliqua ſigna per quæ cognoſcerentur, & poſt
paucos dies immolabantur, & iſta fuit cauſa multum
efficax. Sexto quia dato quòd Iſraelitæ cognoſcerent
nunc omnia primogenita pecorum, Deus non præ-
ciperat illis, quòd illa immolarent, quia eſſent valde
multa, & paterentur magnum damnum & diminu-
tionem facultatum ſuarum, ſi omnia illa ſimul dare
deberent, ſicut ſi quis cogeretur in vno anno dare
decimas fructuum pro decem annis præteritis, vel
futuris, quia oporteret minui partem magnam fa-
cultatum ſuarum, & leuius erit alicui decimas trigin-
ta annorum in triginta annis, quàm ſoluere decimas
decem annorum in vno anno: Deus tamen nolebat
grauare Iſraelitas minuendo facultates eorum, vt nõ
recederent ſic a lege eius, ideo noluit quòd offerrent
ſibi ad immolandum omnia primogenita pecorum,
ſed poſtea per ſingulos annos ſucceſſiue, cum intro-
ierunt in terram Chanaan immolabant illa primoge
nita quę naſcebantur, vt patet infra 18. & Exo. 13. &
ſic non erat inconueniens.

*Cur Leuitæ tranſire debebant ad Deum ſine aliqua commuta-
tione. Quæſt. LXXIX.*

SED adhuc conſiderandum, quòd Leuitę, ſi-
cut omnes alij primogeniti tenebantur Deo,
tanquam aliquid eius, & ideo tranſire debe-
bant ad ipſum ſine aliqua commutatione,
quod autem populus dederit eos Deo pro primoge-
nitis ſuis fuit quantum ad illos, qui non erant primo-
geniti in Leuitis, & ideo ſolet dici, quòd cum po-
nantur hic fuiſſe Leuitę vigintiduo millia, & ex ſum-
mis particularibus colligantur vigintiduo millia &
trecenti, quòd illi trecenti erant de primogenitis Le-
uitarum. & ideo non numerantur in commutatio-
ne pro primogenitis populi. Si autem dicatur, quòd
omnes Leuitæ tam primogeniti, quàm non primo-
geniti fuerunt numerati in illa commutatione, dice-
tur quòd Deus voluit ſe habere benigne recipien-
do in ſolutionem id, quod aliàs erat ſuum.

Adhuc conſiderandum quod cum populus daret
Leuitas pro ſeipſis Deo, vt miniſtrarent loco totius
F populi, debuerunt eis dare ſuſtentationem, quia ne-
mo cogitur ſuis ſtipendijs militare, ideo qui ſeruit al-
tari viuit de altari. 1. Corin. 9. & in hoc videbatur quòd
grauarentur Leuitæ, quia dederunt eos ad miniſtran-
dum, & non dederunt eis ſuſtentationem, ſed potius
pecora quoque Leuitarum dederũt Deo pro primo-
genitis pecorum ſuorum ſupra in litera.

Dicendum quòd in hoc aliter ſe habebat Deus ad Le-
uitas, & aliter populus. De Deo dicendum, quòd nunc
durante manſione in deſerto videbatur dare aliquid
Leuitis, licet nihil daret. Nã Iſraelitæ dederant Deo
pecora Leuitarum pro primogenitis pecorum ſuo-
rum, vt patet in litera. & ſic videtur quòd Deus po-
terat auferre illa Leuitis, & dare cui vellet, quia erant
ſibi data in ſolutum, ſed non fecit, ideo dedit ipſiſmet
G Leuitis, & ſic videtur quòd ſatisfaciebat eis pro mi-
niſterio quo ſibi ſeruiebant.

Si autem accipiatur de tempore poſt introitũ Cha
naan. Dicendum quòd Deus vere ſatisfaciebat Le-
uitis, quia dabat eis omnia iura, quę debebantur ei a po-
pulo, & illa cedebãt in vſus Leuitarũ pro miniſterio
quo ſeruiebant Deo infra decimooctauo, & Ioſue
13. cap. tunc enim vere dabat eis aliquid: & tamen
dum eſſent in deſerto nihil eis dabat, licet dare vide-
retur: quia dãdo eis pecora ſua nihil dabat, cum hoc
ſuum eſſet. De Iſraelitis dicendum, quòd in deſerto
nihil dederunt Leuitis, ſed eos dederunt pro ſeipſis,
in quo videbatur eos grauare, ſed poſt introitum in
terram Chanaan dabant eis verè ſuſtentationem. nã
H decimę & primitiæ, vota redemptionis, primogeni-
torum, oblationes, & omnia iura ſacrificiorũ, de qui-
bus ſuſtentabantur Leuitæ, dabantur eis a vulgo infra
decimooctauo. dicebatur tamen dari eis a Deo, &
dari a populo. a Deo quidem dabantur, quia ipſe illa
dari inſtituerat. a populo autem dabantur, quia popu
lus de facultatibus ſuis illa pręſtabat.

*Cur populus in deſerto non dabat aliqua iura Leuitis. Et quòd
eo tempore in quo cæremoniæ inceperunt iura
ſoluta ſunt. Quæſt. LXXX.*

SED quęreretur quare populus in deſerto nõ da-
bat aliqua iura Leuitis. Nam pręſtatio deci-
I marum & primitiarum & cęterorum iurium
de quibus infra 18. non incępit in deſerto, ſed
poſt introitum in terram Chanaan Deuter. 12.

Dicendum quòd lex fuit in hoc multum iuſta: po-
ſuit enim in quo deberent miniſtrare Leuitæ, & quæ
iura deberent eis pręſtari, & iſta ſimul inceperunt, ſci-
licet, quòd ſicut cęremoniæ legis non incipiebant in
deſerto, ſed poſt introitum in terram Chanaan Deu-
teronomij duodecimo, ita quoque non inciperent
ſolui iura Leuitis, niſi poſt introitum in terram Cha-
naan, quia lex & obſeruatio Leuitica ſimul currunt:
& incipiente vno incipit aliud, & vno pereunte aliud
perit. ſic dixit Apoſtolus ad Hebr. 7. translato ſacer-
dotio neceſſarium eſt, vt legis translatio fiat.

Sed obijcietur quòd Leuitę miniſtrabant in de-
K ſerto. nam quando mouenda erant caſtra depone-
bant totum ſanctuarium & portabãt illud per partes
& onera ſua: & cum caſtra figerentur ipſi erigebant
tabernaculum, vt patet ſupra in litera & ſequen. cap.
& cum manebatur in caſtris ipſi excubabant in cir-
cuitu ſanctuarij, ne aliquis externus accederet ſupra
1. cap. & hoc fuit in toto deſerto, ideo ibi miniſtrabãt,
& debuerunt recipere aliqua iura.

Dicendum quod iuſte factum fuit, quia Leuitę nõ
miniſtrabant exercentes totum officium Leuiticum
ſed aliquid eius, ſcilicet, portationem onerum, ideo
non debuerunt eis dari iura. ſi enim totum miniſtra-
tionem

tionem exercerent, ideſt ſacrificia, & omnes cęremonias: oportebat, ꝙ darentur eis iura, quia de his cedebant eis quędam partes Leui. 5. 6. & 7. c. Fuit tamen iuſtum, tam ex parte populi, quam ex parte Dei, ꝙ tunc nihil daretur Leuitis. De populo patet, quia principalia iura debita Leuitis, & ſacerdotibus erant decimę, & primitiæ fructuum. ĩ. 18. & tamen in toto deſerto Iſraelitæ nullos fructus collegerunt, quia non colebãt terram, nec poterãt dare decimas, aut primitias. Alia iura erant quę proueniebant ſacerdotibus ex ipſis ſacrificijs, & oblationibus, ſed in deſerto nulla ſacrificia facta ſunt, niſi in monte Sinai, vt colligitur infra 18. & declarabitur ſeq. q. ideo non potuerunt dari eis huiuſmodi iura, in monte tñ Sinai, quando fuerunt facta ſacrificia, & cęterę cęremonię per aliquot dies habuerunt ſacerdotes iura ſua de ſacrificijs, & comedebant illa, ſicut eis pręceptum erat Leui. 10. vnde & Moyſes increpuit filios Aaron, quia non comederant hoſtiam pro peccato quæ eis debebatur, ſed reliquerant eã cremari, eodem cap.

Ex parte Dei iuſtum fuit non dari tempore deſerti iura Leuitis, quia iſta dabantur eis in ſuſtentationem, cum non poſſent aliunde viuere, & tamen toto tẽpore deſerti Deus prouidit Iſraelitis de neceſſarijs. Nam dedit eis mãna in cibum per quadraginta annos Exo. 16. & ille cibus nõ ceſſauit quouſq; introierunt in terram Chanaan, & manducauerunt panes de frugibus terræ. Nam poſtea nunquam viderat manna Ioſue ca. 5. etiam prouiderat Deus in alijs neceſſarijs, ſ. in veſtitu. nam veſtes cum quibus exierunt Hebræi de Aegypto manſerunt eis per quadraginta annos in eadẽ nouitate, in qua eduxerant eas de Aegypto, & nulla vetuſtas illas attriuit: calcei quoque nunquam rupti fuerunt Deuteron. 8. Ideo cum Deus ſufficiẽter prouideret, tam Leuitis, quã alijs Iſraelitis in omnibus neceſſarijs, non oportebat, ꝙ iura aliqua darẽtur Leuitis a populo. cum autem introierunt in terram Chanaan ceſſauit manna Ioſue 5. calcei quoque rumpi cęperunt, & veſtes conſumi quadam vetuſtate, quia illud beneficium non durauit, niſi per quadraginta annos deſerti Deuteron. 8. ideo Leuitæ incipiebant indigere rebus neceſſarijs, & conſequenter erant nunc eis iura præſtanda, cum Deus non prouideret miraculoſe.

An in deſerto fuerint ſoluta iura Leuitica. Quæſt. LXXXI.

SED obijcietur, quòd in deſerto fuerũt ſoluta iura Leuitica, quia infra in litera ponitur, ꝙ mille & trecenti ſexaginta quinque ſicli pro redemptione primogenitorum fuerunt dati Aaron, & filijs eius ab Iſraelitis.

Dicendum, quòd tempore deſerti non fuit generalis ſolutio iurium Leuiticorum, immo quaſi realiter nihil tunc ſoluendum erat, accidit tamen, quòd aliqua eis ſoluerentur. nam propter aliquas cauſas ſpeciales accidebat fieri aliquid in quo erant quædam iura Leuitica, ideo illa tunc præſtabantur eis. Sic fuit de illis ſiclis. nam voluit Deus, ꝙ primogeniti Iſraelitarũ redimerentur in deſerto, dando pro quolibet vnum Leuitam, & quia ſuperfuerunt aliqui primogeniti, ſ. ducenti ſeptuaginta tres vltra numerum Leuitarum, vt illi quoque viderentur redempti, iuſſit Deus pro quolibet illorum dari quinque ſiclos, qui fuerunt mille trecenti ſexaginta quinque. Sed cum iſti ſic preciarentur oportebat eos dari Leuitis, & non alijs, neque etiam Deo, quia quædam dabantur Deo, & applicabantur Sanctuario ad vſus eius, ſicut precium tranſeuntium ad numerum Exo. 30. c. ſed nunc non debebant iſti applicari Sanctuario, ſed Leuitis, quia dabantur pro redẽptione primogenitorum, & tamẽ Leui-

A tę accepti fuerant pro primogenitis, & ſeruiebãt pro eis, vt patet in litera. ergo debuerunt dari Leuitis. Itẽ quia nunc iura Leuitarum, & ſacerdotum erãt vnum ipſum precium redemptionis primogenitorum. infra 18. c. ergo eis debebat dari iſta pecunia, quæ erat pro redemptione, quia alias violaretur illa lex, & quia precium redemptionis primogenitorum ad ſacerdotes pertinebat, & non ad Leuitas infra 18. fuerunt dati iſti ſicli Aaron, & filijs eius, qui erant ſacerdotes, vt dicitur in litera, & non fuerunt dati Leuitis. Sed dicẽdum, ꝙ fuit per accidens dari iſtos ſiclos Aaron, & filijs ſuis, quia non fuerunt dati, niſi quia facta fuit redẽptio primogenitorum, & illa non facta fuit ad hoc, ꝙ Leuitæ haberent iſtos ſiclos, ſed vt commutarentur
B Leuitę pro primogenitis totius populi. volebat autẽ Deus ſtatim in monte Sinai habere miniſtros, qui ei ſeruirent, nam dedit legem in mõte Sinai, & ibi oportebat incipere obſeruationem eius, ſed hoc eſſe non poterat ſi non darentur miniſtri cęremoniarum ſtatutarum in lege, ideo debuit Deus eos ibi dare, erant autem ad hoc obligati primogeniti, ex quo liberati fuerunt de Aegypto, & Deus non volebat illos, ſed ꝙ commutarentur pro Leuitis, ideo debuit fieri in monte Sinai commutatio Leuitarum, & inde per accidẽs venit, ꝙ darentur illi ſicli redemptionis Aaron, & filijs eius. Sic etiam per accidens fuit, quòd aliqua iura Leuitica ſoluerentur in deſerto, quia accidebat fieri illa, vnde iura iſta proueniebant: erat enim generale, quòd lex non obligabat quantum ad obſeruationẽ
C cęremoniarum Leuiticarum, niſi poſt introitum in terram Chanaan Deute. 12. & tamen ſi aliquando fierent ſacrificia in deſerto, de quibus ſecundum legem prouenirent iura ſacerdotibus, ſoluebantur eis, ſicut quando in monte Sinai facta ſunt ſacrificia. nam dabantur partes ſacerdotibus, vt patet Leui. 10.

Cur Moyſes ſcripſit exceſſum primogenitorum ſuper numerum Leuitarum. Quæſt. LXXXII.

ALIQUI quærunt circa hoc, quod dicitur de Leuitis, quòd fuerũt vigintiduo millia, & quòd numerus primogenitorum exceſ-
D ſit ad iſtos in ducentis ſeptuaginta tribus, quare Moyſes hoc ſcripſit.

Aliqui dicunt, ꝙ Moyſes fecit hoc propter occultã rationem numerorum. dicunt enim, ꝙ ille numerus vigintiduo in ſacra ſcriptura commendatur, quia ſunt vigintiduo elementa, ideſt literę apud Hebręos, etiam ab Adam vſque ad Iacob, ex cuius ſemine fuerunt 12. tribus, inueniuntur fuiſſe vigintiduo patres: etiam dicunt, ꝙ ſpecies omnium creaturarum Dei ſunt vigintiduę, ideo concludunt, ꝙ Leuitę qui ſeruiũt Deo fuerunt intitulati hoc numero. Etiam dicũt, ꝙ de primogenitis Iſraelitarum ſuperfuerunt ducenti ſeptuaginta tres, quia per hoc ſignificatur generatio hominis intra vterum. nam nouem mẽſibus dicitur eſſe fœtus in vtero qui continent dies ducentos & ſeptuaginta,
E ſed aſſerunt, ꝙ non ſtatim mouetur fętus ad exitum, niſi tranſierint tres dies de menſe decimo, & ſic ſunt dies ducenti ſeptuaginta tres. Concludũt ergo, quòd iſti duo numeri conueniebant ad cultum Dei, ſ. vigintiduo, in quo ſignificantur ſpecies omnium creaturarum Dei, & ducenti ſeptuaginta tres, in quo ſignatur formatio hominis in vtero, vt ſic tam homo, quam omnis creatura Deo ſeruiat. iſta eſt poſitio Origenis.

Sed dicendum, quòd iſte non eſt ſenſus literę, neque iſtud aſſerit Origenes, neque etiam eſt cauſa quare Moyſes iſtud ſcripſerit. Primo quia non applicatur inquantum tota ratio poſita in litera de numero, ſiue in patribus, ſiue in literis, ſiue in ſpeciebus eſt de vigintiduo.

ti duobus,& non de vigintiduobus millibus: Leuitę tamen fuerunt vigintiduo millia. Secundo quia iſta quæ allegantur nullam cauſam præſtant, ſ. quòd literæ hebręæ ſint vigintiduæ, & quòd patres ab Adam vſque ad Iacob ſint vigintiduo, nihil facit ad hoc, ꝙ Leuitæ ſint tot vel tot. Tertio quia præſupponitur falſum. ſ. quòd ſpecies creaturarum Dei ſint ſolum vigintiduæ, quia multo plures ſunt, cum in ſolis piſcibus ſint plures, quàm centum & viginti ſpecies, vt teſtantur auctores certiſſimi.

Dicendum ergo quòd iſta nihil faciunt ad propoſitum, ſed ſunt ſolæ applicationes. Cauſa autem vera eſt, quòd Moyſes ſcripſit ſic, quia ita fuit in veritate, quòd Leuitæ computati ab vno menſe & ſupra fuerunt ſolum vigintiduo millia, & primogeniti Iſraelitarum computati etiam ab vno menſe fuerunt vigintiduo millia ducenti & ſeptuaginta tres, quia Deus volebat quòd nunc computarentur primogeniti Iſraelitarum pro Leuitis iuſſit vtroſq; numerari, & ſic Moyſes expreſſit numerum eorum præciſum, & ſi plures, vel pauciores eſſent Leuitę vel primogeniti, illum pręcisè numerum exprimeret. de ſignificationibus autem numerorum, nihil faciebat ad propoſitum ſuum.

Recenſuit Moyſes, ſicut præceperat Dominus. Hic ponitur executio præcepti huius de numeratione primogenitorum, & dicitur ꝙ hoc fecerit Moyſes, an vero Aaron adiuuerit eum ad numerandum, non patet ex litera, ſed ſolum loquitur de Moyſe. *Primogenita filiorum Iſrael*. In iſtis primogenitis Iſraelitarum non cõputantur primogeniti Leuitarum, quia non erant redimendi, nec commutandi, ſed Domino perſonaliter applicandi.

Et fuerunt maſculi per nomina ſua. Cõputati ſunt omnes primogeniti Iſraelitarum, ita vt quęlibet tribus diuideretur in familias, & familia in domos vſque ad minimas diuiſiones, & tunc inquirebatur quot erant primogeniti in qualibet domo vel familia, & ſcribebatur nomen cuiuslibet, cum nomine patris eius, vt ſciretur quis eſſet quilibet. *A menſe vno & ſupra*. Oẽs primogeniti, ſiue paruuli, ſiue vetuſtiſſimi hic computabantur, quia nunq̃ ante hoc fuerunt redempti, poſtea aũt cum in terra promiſſionis redimebantur, non erat redẽptio in veteribus & paruis, ſed poſt vnũ menſem redimebatur quilibet primogenitus, vt patet infra 18. cap. & colligitur hic cum dicatur ab vno menſe & ſupra.

Vigintiduo millia ducenti ſeptuaginta tres. Iſta eſt ſumma omnium primogenitorum Iſraelitarum, præter Leuitas. & ponitur hic ſumma in maſculis, nam in fęminis ſi adiungerentur maior eſſet ſumma. nã in tanto populo plures eſſent q̃ vigintiduo millia primogenitorum, ſed fortè fęminæ primogenitæ erant tot, ſicut viri: illę aũt non numerantur in primogenitis cõmutandis, ſed ſoli maſculi. *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen*. Hic ponitur ſumma Leuitarum, qui dandi erant pro primogenitis Iſraelitarum, & dr̃ hic. locutus eſt, non támen eſt intelligendum propter hoc, ꝙ iſta ſit alia locutio diſtincta a ſuperioribus. ſimul eñ Deus diceret Moyſi, ꝙ tolleret ſummam primogenitorum Iſraelitarum, & oĩum Leuitarũ ad cõmutandum pro eis, ſed aliq̄n iſtæ diſtinctiones, locutus eſt. ponunt̃ non ad ſignãdum diuerſam locutionẽ, & interpolationem factam, ſed ad notandum principia rationum diuerſarum, ſed quamq̃ dicatur, ꝙ iſta fuerit alia oratio, & locutio a ſuperioribus diſtincta nõ multum differt. *Tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Iſrael*. Non dicitur hic numera Leuitas, ſicut iuſſum eſt de primogenitis Iſraelitarũ. & hoc, q̃a Leuitæ, iam cõputati fuerant, vt ſ̃. patet. viſa ergo sũma ſolũ reſtabat, vt

F ipſi Leuitæ ſepararentur a popularibus, & darentur ſacerdotibus. iſtud tollere, quod hic ponitur, ſignificat ſeparationem quantũ ad officia, ſ. ꝙ iam non computentur Leuitæ cum cæteris Iſraelitis nec vadant ad bellum, vt ipſi, nec caſtra metentur in loco in quo cęteri Iſraelitæ, ſed ſeparati in circuitu atrij tabernaculi. iſta oĩa patent ſupra. Sciendum autem ꝙ cum hic dicitur tolle Leuitas, ideſt ſepara eos, non fecit hoc Moyſes per ſe, ſed ſignificauit populo hanc eſſe voluntatem Dei, & tunc totus populus tanquam potẽs aliquos pro ſeipſo Domino obligare accepit omnes Leuitas, & loto corpore, & raſis omnibus pilis obtulit eos coram oſtio tabernaculi, ponẽs manum ſuper capita eorum ſicut cum offertur aliquod animal. Et G tũc Aarõ & filij eius acceperũt eos de manu multitudinis ad ſeruitium tabernaculi mancipãdos, vt patet infra 8. cap. Moyſes autem nõ potuiſſet iſtos accipere propria auctoritate, nec donare, ſed populus. ſic patet ſupra in litera cum dicitur, dabisque dono Leuitas Aaron & filijs eius, quibus traditi ſunt a filijs Iſrael. *Et pecora Leuitarum pro pecoribus eorum*. Ideſt etiã tolle pecora Leuitarum loco pecorum Iſraelitarum: non accipiuntur hic pecora Iſraelitarum ſimpliciter, ſed ſolum pecora primogenita: illa enim erant obligata ſolum ſpecialiter Deo, & quia debebant tribui ipſi in ſacrificiũ vel redimi, iuſſit Deus, quòd omnia pecora quę habebant Leuitę acciperentur pro omnibus pecoribus primogenitis Iſraelitarũ: ſicut enim Leuitæ applicabantur Domino pro omnibus primo- H genitis Iſraelitarum, & ita pecora omnia Leuitarum accipiebantur pro primogenitis pecorum Leuitarũ: & in hoc fiebat magna gratia Iſraelitis, ſ. ꝙ ipſi tribuerent pecora Leuitarum, & ipſos Leuitas pro ſeipſis, nihil tribuentes de proprijs: cum tamen tenerent̃ dare omnes primogenitos de ſeipſis, & omnia primogenita pecorum ſuorum. Sciendũ quòd in hac ſeparatione pecorum Leuitarum pro primogenitis pecorum totius populi non fuit facta aliqua cęremonia, ſicut in ſeparatione Leuitarũ ab Iſraelitis, ſed ſolũ ponuntur iſta ad notificandum populo, ꝙ primogenita pecorum ſuorum erant obligata Deo, cum oĩa pecora quæ habent Leuitæ tradãtur pro eis, & ſic eſt quòd Deus recepit omnia pecora Leuitarum pro ſe: I quia tamen ipſe debebat dare ſuſtentationem Leuitis, quia erant miniſtri ſui, donauit eis omnia pecora, quę olim fuerant ſua, & tamen per traditionem populi efficiebantur Dei, velut ſi aliquis haberet debitorem, & reciperet ab eo debitum, poſtea autem illi donaret, erat velut ſi nunquam fuiſſet debitum, ſed pura donatio. *Eruntque Leuitæ mei*. Ideſt cum ſic Leuitę, & pecora eorum fuerint mihi applicita, erunt mei, ideſt ſpecialiter pertinebunt ad me. *Ego ſum Dominus*. Ideſt omnia iſta fiant, quia ego ſum Dominus, qui poſſum iſta iubere & tenemini ea facere. *In precio autem ducentorum ſeptuagintatriũ qui excedunt numerum Leuitarum*. Hic ponitur finis commutationis Leuitarum pro primogenitis Iſraelitarum: dabãtur enim K ſinguli Leuitę pro ſingulis primogenitis Iſrael: & quia erat maior ſumma primogenitorum Iſraelitarum quàm numerus omnium Leuitarum pro Iſraelitis ſuperexcreſcentibus, cum non habeant commutationem, datur precium, vt patet hic.

Quis fuit mod° quo populares obtulerut Leuitas ſacerdotib°.

Sciendum autem quòd non computãtur hic trecenti primogeniti Leuitarum, quia illi non computabantur pro Iſraelitis, ſed pro ſe dabantur. ſi autem computarentur hic, non oporteret dari aliquod precium pro Iſraelitis ſuperexcreſcẽtibus, quia nulli eſſent, ſed magis ipſi Leuitę excederẽt primogenitos Iſraelitarum infra 27. De iſtis 300. primogenitis Leuitarum ſupra declaratum eſt. Nam ſi colligantur

tres

tres ſummę familiarum Leuitkarum ſupra poſitarũ inuenientur 300. vltra ſummam totalem quæ hic ponitur, & illi ſunt primogeniti. *Accipies quinque ſiclos per ſingula capita*. Ideſt accipies a quolibet de ſuperexcreſcentibus quinque ſiclos, quilibet enim homo vocatur caput vnum. *Ad menſuram Sanctuarij*. Quia erant duplices ſicli, & ne putarent Iſraelitæ hoc intelligi de ſiclis vulgaribus qui minores ſunt. nam omnis ęſtimatio ſiclo Sanctuarij appreciandа erat, vt patet Leuit. ca. vlt. *Siclus habet obolos viginti*. Dixerat fieri debere ęſtimationem per ſiclos Sanctuarij, & quia dubitaretur quantus eſt valor illorum. Reſpondetur, ꝙ ſiclus continet obolos 20. Dicitur eſſe obolus moneta parua inter Iſraelitas, ideo per eam fit computatio maioris monetę. Nã ſemper minimum eſt menſura omnium aliorum, vt patet in 4. Phyſico. & 10. Metaph. ratio huius eſt, quia menſura habet naturam diſtinguentis, igitur in quo reperitur maior diſtinctio eſt magis mẽſura, huiuſmodi autem eſt minimum, quia propter habere paruas partes eſt multum diſtinctum. *Dabisque pecuniam Aaron, & filijs eius*. Scilicet pecuniam 273. excedentium in primogenitis Iſraelitarum. dabatur iſta ſacerdotib' pro expenſis eorum, & non cõuertebatur aliqua pars eius in vſus Sanctuarij, quin reditus miniſtrorum deberent eſſe diſtincti a reditibus Sanctuarij, & iſti ſacerdotum ſunt. Non tamen eſt intelligendum, ꝙ aliquis de iſta redemptione primogenitorũ pertineat ad Leuitas minores, ſed ſolum ad eos qui ſunt ſacerdotes. ſic patet infra 18. capitu. vbi ponitur catalogus iurium ſacerdotalium, inter quę ponitur hoc. ad Leuitas autẽ ſolum pertinet vnũ ius, ſ. omnes decimę totius Iſraelitis, vt patet eodem cap. *Precium eorum qui ſupra ſunt*. Ideſt dabuntur iſti ſicli Aaron, & filiis eius in preciũ eorum qui ſunt ſupra numerum Leuitarum: & rationabile erat, quòd daretur ſacerdotibus, & non Sanctuario, quia iſti Leuitę ſeruiebant pro illis quorum precium hic ſumebatur. *Tulit igitur Moyſes pecuniam eorum qui fuerant amplius*. Ideſt, accepit Moyſes pecuniam a primogenitis Iſraelitarum, qui ſuperexcreuerunt ad numerum Leuitarum.

Quantum continet ſiclus.
Obolus quid.
Ratio cur menſura fiat per minimum.

Qui erant illi qui dicebantur ſuperexcreſcere in numero Leuitarum, & primogenitorum Iſrael.
Quæſt. LXXXIII.

SED diceт aliquis cum eſſent Leuitę 22. millia, & primogeniti Iſraelitarum 22. millia 273. qui de iſtis dicerentur ſuperexcreſcere. nam quamquam in numero ſuperexcreſcerent 273. tamẽ non videbatur quare magis ponerentur iſti quam illi ſuperexcreſcentes. cuicũque enim imponeretur onus ſoluendi, videretur magis grauari quam cęteri.

Reſpondet Rabbi Salomõ. quòd Moyſes fecit 22. millia, & 73. cartularum, & in 22. millibus ſcripſit Leuitã in qualibet cartula: in 73. autem ſcripſit per quẽlibet quinque ſiclos, quę omnes mixtę fuerunt, & occultatę ſub aliquo veſtimento. & tũc quilibet primogenitus mittebat manum. Qui autem educebat cartulas in qua erat Leuita liber erat, quia pro ipſo ponebatur vnus Leuita. qui aũt eduxiſſet cartulã, in qua dicebatũ 5. ſiclos ſoluebat illos, & ſic materia qõnis ablata eſt. nec iſte modus ſortiendi in veteri lege prohibitus erat. Nã iuſſerat Deus, quòd terra ſorte diuideretur. vt patet infra 26. c. & 34. iuſſit etiam poni ſortes inter Iſraelitas ad inueſtigandum in eis peccatum anathematis Iericho, vt patet Ioſue cap. 7. etiam in quolibet anno in die propitiationis ponebatur ſors ſuper duos hircos, ſ. quis eſſet hircus emiſſarius, & quis ſacrificaretur pro peccato, vt patet Leui. capitu. 16. Quare autem ſortes permiſſę fuerunt in veteri teſtamento, &

A in nouo non. declaratum fuit Leui. c. 16. *Et quos redemerat a Leuitis primogenitis filiorum Iſrael*. Iſti ducenti ſeptuagintatres qui ſuper excreſcebant in numero primogenitorum Iſraelitarum ad numerum Leuitarũ dicebantur redimi a Leuitis, ſ. quòd ipſi debebant eſſe cum Leuitis ad miniſtrãdum in operibus Sanctuarii, & quia ipſi non poterant, debebant dare pro ſe precium, & quoniam pro eis ſeruiebant Leuitæ, dicebantur redimi a Leuitis, quia eis obligati erant. *Mille trecenti ſexagintaquinque ſiclorum*. Iſta eſt ſumma ſiclorum, quæ data eſt ſacerdotibus pro primogenitis Iſraelitarum, qui ſuperexcreuerũt ad numerum Leuitarum. nam ſi multiplicentũ ducenti ſeptuagintatres per quinque, proueniet iſta ſumma quę hic habetur. *Iuxta pondus Sanctuarij*. B Ideſt iſti ſicli erant de pondere Sanctuarii, continebat autem ſiclus Sanctuarii obolos 20. vt patet ſupra. ideo qui habebat ſiclum in argẽto dabat, qui vero non habebat, dabat valorem eius in moneta parua currenti, ſ. 20. obolos. vt ſupra patet. & iſte erat ſiclus Sanctuarii.

Et dedit eam Aaron, & filijs eius. Scilicet ad vſus ſuos, eo quòd erat precium redemptionis primogenitorum, quod ſemper pertinebat ad ſacerdotes, vt patet infra 18. cap.

Iuxta verbum quod præceperat ſibi dominus. Ideſt Deus pręceperat ſibi, quòd daret iſtam pecuniam Aaron, & filiis eius, & ſic fecit.

C

CAP. IIII.

LOCVTVSQVE eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron dicens. Tolle ſummam filiorum Caath de medio Leuitarum per domos, & familias ſuas a triceſimo anno, & ſupra, vſque ad quinquageſimum annum, omnium qui ingrediuntur, vt ſtent, & miniſtrent in tabernaculo fęderis. Hic eſt cultus filiorũ Caath. Taberna- D culum fęderis, & ſanctum Sanctorum ingredientur Aaron, & filii eius quando mouenda ſunt caſtra, & deponent velum, quod pendet ante fores. inuoluentque eo arcam teſtimonii, & operiẽt rurſum velamine hyacinthinarum pellium, extendẽtque deſuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes. Menſam quoque propoſitionis inuoluent hyacinthino pallio, & ponent cum eo thuribula, & mortariola, cyathos, & crateras ad liba fundenda. panes ſemper in ea erunt. E extendentque deſuper pallium coccineum, quod rurſum operient velamento hyacinthinarum pellium, & inducent vectes. Sument & pallium hyacinthinum quo operient cãdelabrum cum lucernis, & forcipibus ſuis, & emunctoriis, & cunctis vaſis olei quę ad cõcinnandas lucernas neceſſaria ſunt, & ſuper omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium, & inducent vectes. Necnon &

Filij Caath quid portare deant.

altare

altare aureum inuoluent hyacinthi no veſti
méto,& extédent deſuper operimentũ hya-
cinthinarũ pellium, inducentq; vectes. Oĩa
vaſa quibus miniſtrať in ſáctuario inuoluẽt
hyacinthino pallio,& extendent deſup ope
rimentũ hyacinthinarũ pellium: inducétq;
vectes. Sed & altare mundabunt cinere, &
inuoluẽt illud purpureo veſtimento: ponẽt-
que cum eo oĩa vaſa quibus in miniſterio e-
ius vtũtur.i.igniũ receptacula, fuſcinulas ac
tridentes: vncinos & batilla. Cuncta vaſa al- G
taris operient ſimul velamine hyacinthina-
rum pelliũ, & inducent vectes. Cumq; inuol
uerit Aaron & filij eius ſanctuarium, & oĩa
vaſa eius in cõmotione caſtrorũ, tunc intra-
bunt filij Caath, vt portent inuoluta,& non
tangent vaſa ſanctuarij ne moriantur. iſta
ſunt onera filiorũ Caath in tabernaculo fę-

Officium Eleazar filij Aaron ſacerdotis

deris,ſup quos erit Eleazar filius Aarõ ſacer-
dotis: ad cuius curã pertinet oleum ad cõcin
nandas lucernas & cõpoſitionis incẽſum &
ſacrificium qđ ſemp offertur & oleũ vnctio H
nis,& quicquid ad cultũ tabernaculi ptinet:
oĩumq; vaſorum q̃ in ſanctuario ſunt. Locu
tuſq; eſt Dñs ad Moyſen & Aaron dicens.
Nolite perdere populũ Caath de medio Le-
uitarũ, ſed hoc facite eis, vt viuant,& nõ mo
riãtur ſi tetigerint ſancta ſanctorũ. Aarõ &
filij eius intrabunt: ipſique diſponent opera
ſingulorũ, & diuident quid portare quis de-
beat. Alij nulla curioſitate videant, quæ
ſunt in ſanctuario priuſquã inuoluãtur alio- I
quin morientur. Locutuſque eſt Dominus
ad Moyſen dicens.

Locutuſque. Deſcripto in ſuperioribus qđ pertineat
ad quandã familiã Leuitarũ. Hic aſſignať modus exe
quendi officiũ cuiuslibet illarũ, & hoc tpe motus ca-
ſtrorũ diſtinctio.ſ. in portandis oneribus. & diuidiť in
duo. primo poniť officiorũ diſtinctio. ſcđo numero-
rum collectio. ſcđa ibi. *Recenſuerunt.* Prima in tres, quia

ſumma eorum q̃ hic cõnumerãtur.

primo diſtinguunť officia Caathitarum. ſecũdo Ger-
ſonitarum. Tertio Merarnatum. ſeccuda ibi. *Tolle
ſummam.* tertia ibi. *Filiosquoque Merari.*

Circa primũ dř. *Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen.* An
iſta locutio ſit diſtincta tpe a ſuperioribus nõ patet. K
ſed ſatis rõnabile eſt, ꝙ fuerit. Nã imediatè, vt aliqđ
ꝑcipiebat Dñs Moyſi ipſe exequebať, ſed s. fuerũt po
ſita ꝑcepta de cõputatione Leuitarũ & primogenito
rum filiorũ Iſrael, & cõmutatio eorũ adinuicẽ, q̃ ſa-
tis diſtant ab his q̃ ponunť hic. ergo ſatis dicendũ eſt,
ꝙ primo fuerit illa executioni tradita. deinde iſta fue-
rint mandata. ſed licet ꝯrinm aſtruere velis nõ multũ
differt. *Tolle ſummam filiorum Caath.* Tres erant familiæ
Leuitarũ, & cuilibet earũ erat diſtinctũ officiũ ſuũ. vt
patet in ſuperioribꝰ. hic aũt tollitur ſumma de eis, ad
ſciendũ quot ſunt, qui officijs mancipanť in qualibet
earum.

F· *Ad quid fuit iſta numeratio cuiuslibet tribus.* *Quæſt. I.*

SED aliquis arguet ad quid ſit iſta numerario
cuiuslibet tribus: cum immediatè ſupra fue-
rit facta numeratio oĩum trium familiarũ Le-
uiticarũ. Reſpondendum eſt, quòd numera-
tio iſta replicatur hic, qm̃ non eſt ſimilis ſuperiori nu
merationi. Nam ſupra computabantur Leuitæ ab
vno menſe & ſupra: hic aũt computantur a triginta
annis vſq; ad quinquaginta, vt patet in litera. debuit
ergo repeti numeratio. ſi tamen eſſet eadẽ quæ ha-
betur ſupra non repeteretur. *De medio Leuitarum.* Ideſt
de inter Leuitas, ſ. ꝙ oẽs Leuitę erant quaſi vnus ma-
gnus populus: & de medio eorũ ſiue de eis accipie-
batur quælibet familia ad numerandum. *Per domos &
familias ſuas.* Ideſt familia Caathitarum, & quælibet
alia numerabitur per familias, & domos ſuas, ſ. quòd
nunq̃ accipiebatur tota familia ſimul ad numerãdũ,
ſed diuidebatur rurſus quælibet familia in alias fami-
lias & domos. quòd autem diuidatur familia in do-
mos ſatis planum eſt, eo quòd domus eſt minor di-
uiſio quàm familia, ſed quòd diuidatur familia in fa-
milias non videtur. Reſpondendum eſt, quòd iſtæ
tres familiæ Leuitarũ, ſ. Gerſonitæ Meraritę Caathi-
tæ erant familiæ magnæ continentes totam tribum
Leui, ſed ſub qualibet harum erant aliæ familię mi-
nores, ſ. ſub familia Caathitarũ quatuor familiæ Am-
ramitarum, Ieſſaaritarum, Hebronitarum, Ozielita-
rum. ſub familia Gerſonitarum erant duæ familiæ,
ſcilicet, Lebnitica, & Semeitica. ſub familia Merari-
tarum erant duæ familiæ, i. Moolitæ, & Muſitæ. vt pa-
ret præced. cap. & quãdo computabatur quælibet il-
larum trium familiarum principalium ſubdiuidebať
in has familias, quas habebat ſub ſe. & deinde familia
quęlibet diuidebatur per domos quæ erat minor di-
uiſio. *Vſque ad quinquageſimum annum.* Miniſtri iſti q
hic aſſumebantur erant ętatis annorum triginta, &
non excedebant quinquageſimum.

*Cur hic numerantur Leuitæ a trigeſimo anno vſque ad quin-
quageſimum cum præced. cap. computentur ab vno menſe &
ſupra.* *Quæſt. II.*

SED quęreret aliquis quare numerantur hic Le-
uitę a trigeſimo anno vſque ad quinquageſi-
mum, cum pręced. cap. computabãtur ab vno
menſe, & ſupra. Reſpondendum eſt ꝙ Leuitę
ſupra numerabantur ad cõmutandum pro primoge-
nitis Iſraelitarũ, ideo cõputabantur in ea ætate in qua
primogeniti redimebanť. fiebat aũt redẽptio primo-
genitorũ ab vno mẽſe & ſupra vt patet ĩ. 18. c. & pręce-
denti. ideo ab vno mẽſe, & ſupra recipiebanť ibi in
cõmutatione. Etiã nõ limitabatur ibi tp̃s in magni-
tudine ætatis, ſ. an eſſet iſta cõputatio vſque ad quin-
quageſimum vel ſexageſimum. Hic aũt dř ꝙ compu
tabantur iſti, qui erãt ſolũ vſque ad quinquageſimũ.
& rõ eſt, q̃a iſti aſſumebanť ad portationẽ ſanctuarij,
quæ erat laborioſa, & non poterat cõmitti valde par-
uulis, vel valde ſenibus. redẽptio n̄ primogenitorũ
neminẽ excludebat. tm̃.n. valebat quilibet de Leui-
tis ſiue eſſet vnius mẽſis ſiue vetuſtiſſimus q̃rũ vnus
de primogenitis Iſraelitarum. Nã etiã iſte modus te-
nendus erat in applicatione primogenitorũ Iſraelita-
rum, ſi perſonaliter applicarẽtur ad Deum, ſ. ꝙ in iſta
prima applicatione oẽs tã paruuli q̃ vetuſtiſſimi ap-
plicarenť, vel ſi debuiſſet fieri vniuerſaliter ĩ pecuniis
redẽptio nõ data aliqua cõmutatione Leuitarũ, pro
oĩbus darentur pecuniæ, quia ergo fiebat pro eis re-
demptio per commutationẽ Leuitarum oẽs Leuitę
tam magni q̃ parui ẽt ſi vetuſtiſſimi accipi debebant.

Cur bellatores Iſraelitæ non aſſumantur ab anno 20. & ſupra. Et quòd operatio bellica, & Leuitarum portantium Sanctuarium differunt. Quæſt. III.

SED adhuc quęreret aliquis, cum ſupra 1.c. computarentur Iſraelitæ bellatores, & aſſumebantur ab anno 20. & ſupra, quare hic nõ aſſumuntur ab anno 20. Nec enim valet ſi dicas, ſicut ſupra reſpondebatur, ꝙ Leuitæ ſupra dabantur pro commutatione primogenitorum, ideo in quacunque ętate poterant ſumi, & non hic, quia computantur intrantes ad laborandum in operibus Sanctuarii: nam etiam bellatores, qui cõputantur ſupra 1.c. ad labores aſſumebantur cũ operatio bellica ſit laborioſa.

Reſpondendum eſt, ꝙ operatio bellica, & Leuitarum portantium Sanctuarium multum differt. Nam licet labores bellici ſint magni ex motu, & vigiliis, fame, & ſiti, frigore, & ardore: non tñ requiritur tantũ corporis robur, ſicut in portantibus onera corporaliter. Huiuſmodi autem erant omnes Leuitæ, qui hic computantur, ideo debebant iſti computari ab ea ętate in qua homo eſt in maximo robore, & hoc eſt ĩ anno 30. Et quia poſtea non durat robur humanũ poſt triceſimũ annũ per totam vitã, cõputabantur ſolum, qui erant inter annum 30. vel quinquageſimum: nã vſque ad quinquageſimum annum, ſatis robuſtus eſt vir ad portanda onera, poſtea vero deficit pauliſper fortitudo. Sed adhuc dicet aliquis, qũo iubẽtur hic cõputari Leuitæ ab anno 30. cum ĩ 8. iubeantur computari ab anno 25. Rñdẽdum eſt, ꝙ Leuitæ anno 25. incipiebant intrare in Sanctuarium, & doceri in officiis ſuis accipiendo experiẽtiam, poſtea qui aptus erat deſignabatur in officio illo, qui vero ineptus erat repellebat. & non decebat, ꝙ in anno 25. hoies mancipareñ valde magnis laboribus, quia nondum attigerunt totalis roboris cõplementum, ideo magnis & cõtinuis laboribus frangi non deberẽt, qui labores ſeruiles dñr iuxta Ariſto. 7. Poli. Et forte aliquis dicet, ꝙ Leuitæ in anno 25. conſecrabantur ad miniſteria ſua, de quibus hr ĩ. 8. c. & in anno 30. incipiebant miniſtrare, ideo ponitur hic tempus miniſtrationis, ibi aũt tempus conſecrationis, ſed an hoc verum ſit. ĩ. 8. cap. declarabitur. *Omnium qui ingrediuntur, vt ſtent, & miniſtrent in tabernaculo fœderis* 1. tolle ſummam oĩum filiorum Caath, qui ingrediuntur, vt miniſtrẽt in tabernaculo fęderis. q.d. non eſt iſta ſumma Caathitarum vniuerſalis, ſicut in continuatione pro primogenitis Iſraelitarum, de quo præcedẽ. c. ſed eſt ſumma Caathitarum ſolum ingredientium ad miniſtrandum.

Tres miniſtrationes fiebant in tabernaculo fœderis. Et quæ erat. Quæſt. IIII.

SCIENDVM autem, ꝙ nõ intelligitur hic aliquos de Caathitis introire in tabernaculum fęderis, vt ibi miniſtrent, quia non erat ibi aliqua miniſtratio, q̃ eis ꝯpeteret. ſolum. n. fiebant tres miniſtrationes in tabernaculo fęderis. Prima erat propoſitio panũ, & ordinatio in menſa, vt patet Leu. 24. c. Secunda erat ordinatio lucernarum in cãdelabro, de qua Exo. 27. & 30. c. Tertia erat thymiamatis crematio in altari aureo, vt patet Exo. 30. c. hæc autem ad ſolum Aaron, & filios eius pertinebant, vt patet ex eiſdem. Si autem aliquis ex Leuitis hoc attẽtaret moriebatur, vt patet de Chore, qui voluit thurificare in tabernaculo cum ſuis cõplicibus, & mortuus eſt, vt patet ĩ. 16. c. Extra tabernaculum in atrio eius erat vnica miniſtratio. ſ. immolatio, & oblatio: intra Sancta ſanctorum erat alia miniſtratio ſemel in anno. ſ. in die propitiationis in ſanguine, vt expiaretur ante propitiatorium, & deinde fiebat

A egreſſus ad altare thymiamatum, & tingebantur cornua eius ſanguine. hęc autem miniſtratio ad ſolum ſacerdotem magnum pertinebat, vt patet Leui. 16. c. & ad Heb. c. 9. Immolatio autem hoſtiarum, quæ erat in atrio ad omnes ſacerdotes pertinebat. miniſteriũ igitur nullum manebat Leuitis in tabernaculo, nec in atrio eius. Nam iuſſit Deus, vt non ingrederentur in tabernaculum, ſed ſoli ſacerdotes, vt patet infra 8. cap. miniſterium tamen Leuitarum erat in tabernaculo, quòd ipſi cuſtodirent res tabernaculi. nam ad eos hoc pertinebat. Et non accipitur hic proprie ingredi pro intrare, ſed pro incipere, & non refertur ingredi ad tabernaculum, ſed ad miniſtrationem. ita vt dicatur, ꝙ Leuitæ ingrediebantur ad miniſtrandum, & non di-

B catur Leuitæ ingrediebantur in tabernaculum, & eſt ſenſus, Leuitæ ingrediebantur ad miniſtrandũ in anno 30. i. incipiebant miniſtrare. Et iſte modus loquendi eſt vulgaris, vt cum dicimus, quòd aliquis ingreditur ad habitandum cum alio. i. incipit habitare cũ eo, & quia Leuitę ante annum 30. non miniſtrabat in rebus Sanctuarii, poſtea vero incipiebant miniſtrare, dicebantur ingredi ad miniſtrandum, & erat miniſtratio iſta in tabernaculo fęderis. i. in cuſtodiendo res tabernaculi.

Dicitur autem hic, quòd tollatur ſumma omnium Caathitarum ingredientium, vt miniſtrent. i. omniũ, qui ingredi debent ad miniſtrandum. Non. n. vocanẽ ingredientes, quaſi tunc actualiter ingrederentur, vel

C quaſi haberent conſuetudinem ingrediendi, quia ante hoc nullus de Leuitis miniſtrauerat, ſed ingredientes ſunt, qui nunc ingredi debent, vel ad ingrediendũ eligebantur, & miniſtrandum.

Dicitur, vt ſtent, & miniſtrent, miniſtrare enim in tabernaculo fęderis eſt miniſtrare in portando res tabernaculi. Et hoc pertinebat ad Caathitas, & non poteſt accipi miniſtratio in tabernaculo fęderis. i. in portando tabernaculum, quia iſta miniſtratio erat Gerſonitarum, & Meraritarum, quorum quidam portabãt operimenta tabernaculi, alii vero portabant tabulas, vt patet ſupra præce. c.

Et dicitur, ꝙ ingrediuntur iſti, vt ſtent, quod poteſt referri ad duo. Primum eſt, ꝙ Caathitæ dicantur in-

D gredi, vt ſtent ſuper tabernaculum. i. incipere ad habẽdam miniſtrationem in Sanctuario. ſtare enim ſuper tabernaculum eſt eſſe dominum miniſtrationis tabernaculi. ſic dicitur ſupra c. 1. noli ponere ſummam Leuitarum cum filiis Iſrael, ſed conſtitues eos ſup tabernaculum fęderis. i. facies eos dños ſuper miniſtratione tabernaculi. Alio modo põt accipi ſtare in tabernaculo. i. ſtare excubando in circuitu tabernaculi. Erat enim excubare vnum de officiis Leuitarum, vt patet ſupra 1. c. & hoc ſtando fit.

Sed dicet aliquis iſtud officiũ non ſolũ pertinebat ad Leuitas 30. annorum, ſed ẽt oẽs minores: oẽs. n. caſtrametabantur in circuitu Sanctuarii. Reſpondendũ

E eſt, ꝙ quamquam oẽs Leuitæ manerent diſtincti ab Iſraelitis in circuitu Sanctuarii, tñ non erat omnibus officium excubandi, & obſeruandi res Sanctuarii, ſed ſolum his qui peruenerant ad annum 30. quibus alia officia committebantur. *Hic eſt cultus filiorum Caath*. i. iſta eſt miniſtratio, vel ſeruitium, quod pertinet ad filios Caath. refertur ad ea, quę ĩ. ponuntur, & nõ intelliguntur hic per Caathitas oẽs de genere Caath, quia Aaron, & filii ſui erant de genere hoc. tamen non habebãt aliquod officium inter Caathitas, cũ miniſtratio ſacerdotalis eis data eſſet, quę differebat ab omnibus miniſtrationibus Leuiticis.

Poſſet tamen aliquis dicere, quòd per Caathitas intelligantur hic ſacerdotes, etiã qa ponunẽ hic miniſteria, q̃ ꝑtinent ad ſacerdotes, vt patet immediate cũ di-

catur, ꝙ Aaron, & filiū ſui ingredientur in Sancta ſan- F ctorum, & diſponent onera Caathitarum. Poſtea vero ipſi portabunt, & iſtum ſenſum videtur tenere Nicolaus.

Sed non multum conuenit, quia hic ponuntur omnia officia Gerſonitarum, Caathitarum, Metaritarū, & tamen non ponuntur hic omnia officia ſacerdotū: immo nec aliqua pars eorum, niſi inquantum pertinet ad diſpoſitionem onerum Caathitarum. non igitur intelliguntur hic ſacerdotes per Caathitas.

Diſpoſitio onerum Caathitarum. *Tabernaculum fœderis, & Sanctum ſanctorum ingredientur Aaron, & filij eius.* Hic ponitur diſpoſitio onerū Caathitarum. ipſi enim portabant vaſa ſacratiſſima Sanctuarii .ſ. arcam, & altare, & cætera. Iſta tn̄ antequam portarentur erant in locis ſuis .ſ. in Sancta ſanctorum, G & in prima parte tabernaculi. Ad hæc autem loca nō licebat alicui Leuitę ingredi, ſed ſacerdotibus ſolū, ideo oportebat, ꝙ primo ipſi ſacerdotes diſponerent onera eorum, educentes de locis ſuis, quam tangerēt Caathitæ. Item iſta vaſa quando erant in Sanctuario, erant nuda prompra ad miniſtrationem. Caathitis tamen non licebat illa tangere, nec videre nuda, & ſi tangerent, aut viderent moriebantur, vt patet infra in litera. Ad hoc ergo oportebat, vt ſacerdotes primo diſponerent onera Caathitarum, quam ipſi portarent. & ad hoc ingrediebantur in Sanctuarium, & in tabernaculum fœderis Aaron, & filiū ſui.

Erat autem modus, vt quando caſtra mouenda eſſent ſacerdotes introirent, & omnia vaſa Sanctuarii H operirent velamentis ſuis, & deinde traderent ea Caathitis portanda. Dicitur autem, ꝙ Aaron, & filiū ſui ingrederentur in tabernaculum fœderis, & in Sācta ſanctorum. quoniam per tabernaculum fœderis ſignificatur hic prima pars tabernaculi, quę vocatur ſanctum, vel Sanctuarium, per Sanctum ſanctorum ſignificatur pars ſecunda. ad vtrunque autem ingrediebantur ſacerdotes, quia in prima parte tabernaculi operiebant tria vaſa .ſ. altare, thymiamatum, & candelabrum aureum, & mēſam propoſitionis ſingula cum vaſis ſuis. Hęc enim erant in prima parte tabernaculi. deinde ingrediebantur in Sancta ſanctorum, & ibi velabant arcam cum propitiatorio Cherubin, & tribuebant ea velata Caathitis ad portandum.

Quomodo licebat filijs Aaron ingredi Sanctuarium, quoniam hoc tantum conueniebat ſacerdoti magno.
Queſt. V.

I SED dicet aliquis, quomodo licebat filiis Aarō ingredi in Sancta ſanctorum: nam hoc ſolum ſacerdoti magno conueniebat. patet Leuit. 16. & ad Hebr. nono capitulo. Et non ſolum non poterant ingredi ſacerdotes minores in Sancta ſanctorum, ſed etiam non licebat eis manere in prima parte tabernaculi, quando ſacerdos magnus introibat in Sancta ſanctorum, & ſi ibi eſſent mouebantur, vt patet Leuitic. 16. capitulo, cum dicitur nullus ſit hominum in taberna- K culo, quando pontifex ingreditur Sanctuarium, vt roget pro ſe, & domo ſua, & pro vniuerſo cętu Iſrael, donec egrediatur.

Reſpondendum eſt ſecundum quoſdam, ꝙ Aarō ingrediebatur ſolus in Sācta ſanctorum, & filiū ſui ingrediebantur cum eo in primam partem tabernaculi, & ſi arguatur contra eos, quia dicitur hic tabernaculū fœderis, & Sanctum Sanctorum ingredientur Aaron, & filiū ſui, reſpondebunt ꝙ iſtud verbum refertur ſimul ad Aaron, & filios ſuos quantum ad tabernaculū fœderis, ſed quantum ad Sanctum ſanctorum refertur ad ſolum Aaron. Sed hoc non pt̄ ſtare, quia immediate dr̄, deponent velum, quod pēdet ante fores, inuoluentq; eo arcam teſtimonii: ecce neceſſario refertur hoc ad Aaron, & filios ſuos ſimul, & tn̄ nemo poterat inuoluere arcam, niſi introiret in Sancta ſanctorū, cum arca ibi maneret. Dicendum eſt igitur, ꝙ Aarō, & filiū ſui, qui erant ſacerdotes minores, introibant in Sancta ſanctorum, quando mouenda erant caſtra, ſicut hic iubetur, nec erat hoc contra aliquod pręceptū Dei. Cum enim dicitur, ꝙ ſacerdotes minores, nunq̄ poterant introire in Sancta ſanctorum intelligitur de eo tempore, quo manebat Sanctuarium, & non mouebatur, ſed cum caſtra mouenda forent licebat eis ingredi, vt hic dicitur. Patet autem hunc eſſe ſenſum. Nam ſi arguatur ex eo, quod habetur Leuiti. 16. & ad Hebr. ca. 9. ꝙ non poſſent ſacerdotes minores ingredi G in Sancta ſanctorum, eodem modo arguetur contra ſummum ſacerdotem. Nam dicitur Leuiti. 16. cap. ꝙ ſacerdos magnus ingrederetur ſolum ſemel in anno, in die propitiationis, & tamen hoc dato nunquam ingrederetur in illud, quando caſtra mouenda forent, niſi forte mouerentur in die propitiationis. Hoc tamen falſum eſt, quia quotieſcunque mouebantur caſtra ingrediebatur illuc ſummus ſacerdos, vt patet hic. Item quando ſummus ſacerdos ingrediebatur in Sancta ſanctorum prius faciebat omnia illa, quę habētur Leuitic. 16. capitulo, cum dicitur. loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatr̄ Sanctuarium, quod eſt inter velum coram propitiatorio, niſi hęc ante fecerit, vitulum offerat pro peccato, &c. Idem patet ad Heb. 9. capit. ſ. ꝙ in ſecunda parte taber- H naculi, quę erat Sancta ſanctorum ingrediebatur ſemel in anno ſolus pontifex non ſine ſanguine, quem offert pro ſua, & populi ignorantia. manifeſtum tamē eſt, ꝙ quando caſtra mouenda erant non fiebant iſta, cum ſolum pertinerent ad diem propitiationis: ergo neceſſario intelligi debent illæ auctoritates de ingreſſu in Sancta ſanctorum, quando manebat tabernaculum, & non de ingreſſu, quando mouenda erant caſtra. ſicut ergo ſpecialiter licebat ſacerdoti magno, non obſeruatis legibus prędictis, ingredi in Sācta ſanctorum quotieſcunque mouerentur caſtra: ita liceret ſacerdotibus minoribus ingredi illuc in motu caſtrorum, pręter eaſdem leges, cum hic iubeatur eis a domino.

I Item ſi ſolum liceret ingredi ſummo ſacerdoti in Sancta ſanctorum, eo tempore & modo, quę declarātur Leui. 16. & ad Hebræ. cap. 9. ſequeretur, ꝙ quadraginta annis, quibus manſerunt Iſraelitæ in deſerto, nūquam ingreſſus fuerit ſacerdos magnus in Sācta ſanctorum, ſed hoc falſum eſt, quia quandocunque mouebantur caſtra ingrediebatur illuc, vt patet hic, & tamen caſtra fuerunt mota pluries, quam quadrageſies cum manſiones ſint plures, quam 40. in deſerto, vt patet infra 33. cap. vel ſaltem pluries, quam trigeſies cōputando manſiones, quę ſunt a deſerto Sinai, vbi factum fuit tabernaculum, vſque ad Iordanem, quę cōputatio habetur infra 33. c.

K Item quamquam non iuberetur hic, ꝙ ſummus ſacerdos ingrederetur in Sancta ſanctorum cum caſtra mouenda forent, tamen manifeſtum erat, ꝙ ingrederetur. alioquin non poterat dari modus quo diſponerentur onera Caathitarum. nam ſi ſummus ſacerdos, & alii minores non ingrederentur oportebat ingredi Caathitas, & tamen ſi ipſi viderent vaſa nuda, vel tangerent morerentur, vt patet infra in litera. oportebat, ergo ingredi illuc ſacerdotem magnum cū alijs minoribus. Superior conſequentia patet .ſ. quòd ſi ſummus ſacerdos ſolum ingrederetur in Sanctuarium modo, & tpe, quæ exprimuntur Leu. 16. & ad Heb. 9. c. nūq̄ in 40. annis quibus fuerūt Iſraelitę in deſerto fuiſſet ingreſſus illuc, qd̄ patet. nā Leui. 16. colligitur,

quòd

ꝙ nunquam ingrederetur ſummus ſacerdos in Sanctuarium, niſi in die propitiationis facta illa celebritate, quę ibi hr̃. Nunquam tñ illa facta eſt in toto deſerto, quia vt probatum eſt Leu. 16. c. feſtiuitas propitiationis non potuit celebrari in toto deſerto. ea igitur, q̃ hñr Leui. 16. & ad Heb. ca. 9. de ingreſſu in Sancta ſanctorum intelliguntur, qñ manebat tabernaculũ non motis caſtris. hic aũt dr̃ de motu caſtrorum, non licebat hic ſummo ſacerdoti, & aliis ingredi in Sãcta ſanctorum, quandocunque mouerentur caſtra, alias aũt, nunquam licebat minoribus.

Cur quando manebat Sanctuarium, non motis caſtris, non licebat minoribus ingredi in Sancta ſanctorum, ſed bene quando mouebantur. Et quando licebat ſummo ſacerdoti ingredi Sancta ſanctorum.

Quæſt. VI.

SED adhuc quæret aliquis, quare licebat ſacerdotibus minoribus cum mouebãtur caſtra, & non qñ manebãt ingredi Sanctuarium. Rñdẽdum eſt, ꝙ ſummus ſacerdos, & minores arcebantur ab ingreſſu Sancti Sanctorum propter magnam reuerentiam illius loci, & hoc erat, quia in Sancta ſanctorum ſuper arcã inter alas Cherubin erat vnus Angelus in corpore aſſumpto, & formato de aere, & ibi formabat voces, atque loquebatur, reſpondens ad omnia quęſita Moyſi ingredienti, & ſacerdoti magno, ſicut late fuit probatum Exo. 25. & Leui. 16. c. propter reuerẽtiam huius, raris licebat ingredi illuc: Moyſi. n. qui erat conſecretalis Dei, & ſpecialis famulus, vt patet infra 12. cap. licebat ingredi qñcunque vellet ad inquirendum intimũ, vt patet ſ. 7. in fi. & hoc, quia erat decẽs valde, & quaſi neceſſarium, vt liceret ingredi Moyſi illuc. Cauſę huius fuerunt declaratę Leui. 16. Summo aũt ſacerdoti non licebat ingredi in Sancta ſanctorum qñcunq; vellet, ſed ſolum in die propitiationis, & tunc ferebat ante ſe vnum thuribulum plenum thymiamate, & prunis, vt ſic groſſus vapor inde aſcendens operiret totũ propitiatorium, ne poſſet aliquid videre ſacerdos, & hoc erat, quia ipſe erat indignus videre corpus, illud formatum inter alas Cherubin in quo voces formabantur. Erat tñ dignus audire voces illius. Moyſes aũt, quia reputabatur dignior, & Deo acceptabilior, cum ingrediebatur illuc nõ ferebat ante ſe thymiama, nec faciebat aliquam pręuiam diſpoſitionẽ, eo ꝙ reputabatur dignus videre corpus illud formatũ, & audire voces illius. Sacerdotes aũt minores ꝑꝑ minorem gradum miniſterii nõ reputabantur digni ad videndum illud corpus: ideo nunq̃ intrabant in Sancta ſanctorũ, etiam non reputabantur digni ad audiendũ voces illius, ideo qñ ſummus ſacerdos ingrediebatur in Sancta ſanctorum in die propitiationis, non ſolum arcebãtur ab ingreſſu illuc, ſed ẽt ne manerent in prima parte tabernaculi, eo ꝙ voces, quæ formarentur in Sãcta ſanctorum audirentur in prima parte tabernaculi, cũ ſolum diſtinguerentur iſtę duę partes velo pendente ante quatuor columnas, vt patet Exod. 26. & ſic iubẽ Leu. 16. c. ꝙ nullus hoĩum ſit in tabernaculo, qñ Pontifex ingreditur in Sanctuarium. ſ. in Sancta ſanctorũ donec egrediatur.

Cum autem caſtra mouebantur, nihil horum manebat, quia Angelus ille qui erat in corpore formato ſuper propitiatorium inter alas Cherubin, exierat inde ad mouendum nubem, quæ erat ſuper tabernaculum, & qñ caſtra mouenda erant Angelus ille mouebat nubem. Et ſic iam ſacerdotes ſcientes eũ nõ manere in Sancta ſanctorum poterant intrare ſecurè, & tunc nihil ibi videbant, nec audiebant, & operiebant vaſa Sanctuarii, eo modo quo ſ. dicitur.

A Erat autem iſte ordo in motu caſtrorum, vt Caathitæ acciperent de manu ſacerdotum onera operta. deinde Gerſonitæ accipiebant onera ſua, ſcilicet omnes cortinas, & operimenta Sanctuarii, & quidquid erat de pilibus, & pellibus, ſicut præceden. cap. dictum eſt, denudantes tabulas Sanctuarii. tertio veniebant Meraritæ accipientes tabulas, & columnas, atque portabant, & ſic nihil relinquebatur de Sanctuario. Cum autem accedebatur ad locum caſtrorum figendorum fiebat econtrario. quoniam vltimi in mouendo erant primi in ſtruando. ideo Meraritæ, primo onera ſua deponebant figendo tabulata, & columnas: ſecũdo Gerſonitę ligando, & figendo omnia operimenta: tertio Caathitę deponendo omnia vaſa, vel ornamenta, &
B quia Caathitę vaſa ferunt, quæ non licet eis nuda tangere, nec videre, vt patet infra in litera. & octauo cap. Aaron, & filii eius tollebant vaſa, quæ Caathitæ liquerant ligata, atque ſoluebant ea diſponentes in locis ſuis.

Cur Aaron, & filij ſui non ingrediebantur ad dandum onera Gerſonitis, & Meraritis.

Quæſt. VII.

SED quęret aliquis quare Aaron, & filii ſui non ingrediebantur ad dandum onera Gerſonitis, & Meraritis, ſicut ingrediebantur ad diſponendum onera
C Caathitarum.

Reſpondendum eſt, quòd onera Caathitarũ erant in locis ad quæ non licebat ingredi Caathitis, ſcilicet in Sancta ſanctorum, & in prima parte tabernaculi. Ad iſta tamen loca nulli licebat ingredi, niſi ſacerdotibus: neceſſe ergo erat, quòd ſi ſacerdotes cooperirent, & tribuerent Caathitis, onera autem Gerſonitarum, & Meraritarum non erãt in loco ſancto, ad quę prohibitum eſſet ingredi, cum eſſent parietes Sãctuarii, & operimenta eius: ergo ipſi per ſe poterant recipere ſine ſacerdotibus diſponentibus.

Item onera Caathitarum erant talia, quæ non licebat ipſis videre, & ſi viderent morerentur, vt patet infra. Onera tamen Meraritarum, & Gerſonitarum nõ
D erant talia, quæ deberent occultari cum eſſent operimenta Sanctuarii, quæ ab omnibus videbantur, ideo neceſſe erat, vt aliquis accederet primo ad onera Caathitarum velando ea, antequam acciperentur a Caathitis, & iſti ſoli ſacerdotes erant, quoniam nulli alteri liceret, ideo infra cum ageretur de oneribus iſtorum. dixit Deus nolite perdere populum Caath de medio Leuitarum, ſed hoc facite eis, vt viuant, & non moriãtur: Aaron, & filii eius intrabunt, ipſique diſponent opera ſingulorum, & diuident quid portare quis debeat. alii nulla curioſitate videant, quæ ſunt in Sãctuario, priuſquam inuoluantur, alioquin morientur. De aliis tamen nequaquam dictum eſt, ideo ad ſola horũ
E onera ſacerdotes introibant diſponenda.

Quando mouenda ſunt caſtra. Et hoc, quia nunquam erat neceſſarium onera iſtorum componi, niſi cum caſtra mouebantur, ſciebant autem ſacerdotes, quando mouerentur, & hoc cognoſcebant per motum nubis: toto enim tempore poſt factum tabernaculum cum eſſent Iudæi in aliquo loco deſerti, manebat nubes ſuper tabernaculum, & quanto tempore ibi maneret, ſiue per vnam diem, ſiue per vnam noctem, ſiue per multos menſes, & annos, manebant Iudęi in eodem loco. Cum vero nubes inde receſſiſſet Iudęi mouebant caſtra, vt patet Exod. quadrageſimo capitulo, & infra nono capitulo, & cum iſta nubes moueretur deſuper tabernaculum tẽdebat ad primã partẽ exercitus, ſ. ſuper vexillum filiorum Iudę, & tũc om-

Signũ qñ caſtra eſſent mouẽda.

nes Iſraelitæ incipiebant diſponere caſtra ad motum, F
& ſacerdotes introibant in Sanctuarium diſponen-
tes onera Caathitarum. ſignum igitur quo ſacerdo-
tes ſciebant, quando caſtra mouenda forent, & diſpo-
nenda onera, erat nubis motus.

Et deponent velum, quod pendet ante fores. Ideſt ſacerdo
tes deponent velum, quod erat ante Sancta ſanctorũ
pendens in quatuor columnis, vt patet Exod. vigeſi-
moſexto, & hoc non erat, tanquam pertineret princi-
paliter ad Caathitas portare aliqua ſupellectilia de
filis, aut pellibus, ſed quia inuoluebatur arca in hoc ve
lo, iſtud pendebat ante fores, ideſt ante portam Sancti
ſanctorum.

Aliqui enim dicunt iſtud velum eſſe operimentũ,
quod pendebat ante oſtium tabernaculi, quia dici- G
tur pendere ante fores. Sed falſum eſt, quia illud non
vocatur velum, ſed tentorium, vt patet Exo. 26. cap. &
hic: ſemper enim obſeruatur iſta differentia, ꝙ operi-
mentum pẽdens ante oſtium tabernaculi vocaretur
tentorium, & operimentum pendens ante Sãcta ſan-
ctorum vocaretur velum. hic tamen de velo dicitur.
Item non ſtat, quia præcedent. cap. dicitur, ꝙ tentoriũ
pendens ante fores tecti fęderis portabatur a Gerſo-
nitis, velum autem a Caathitis, ergo iſtud, quod hic
dicitur non erat tentorium ante oſtium tabernaculi,
ſed velum pendens ante Sancta ſanctorum. dicebatˉ,
tamen pendere ante fores, quia in domo illa facta ex
tabulis, quæ vocatur Sanctuarium, fiebat diſtinctio ꝑ
quatuor columnas poſitas inter primam partem ta-
bernaculi, & ante illas quatuor columnas pendebat H
velum. dicitur, autẽ pendere ante fores, quia inter co-
lumnas illas erat ingreſſus in Sancta ſanctorum, & il-
le introitus vocatur fores, & quia pendebat ante illum
introitum velum dicebatur pendere ante fores.

Quid velũ. Quid tentorium.

Quare dĩ pendere ante fores.

Inuoluentque eo arcam teſtimonij. Ideſt ponebant ſacer-
dotes velum iſtud ſuper arcam, vt non videretur, & ſu
per iſtud ponebantur alia operimenta, ligabant ẽt ea
ne caderent cum portarẽtur a Caathitis, & ne vlla ex
parte nuda viderentur. *Et operient rurſum velamine hya-
cinthinarum pellium.*

*Arca operiebatur pluribus velaminibus propter duo. Et
pelles hyacinthinæ, quæ dicantur. Et veſtis.
Quæſt. VIII.* I

NON ſufficiebat primum operimentum. ſ.
velum pendens ante Sancta ſanctorũ, &
hoc propter duo, quia ipſum erat delica-
tũ, & læderetur ſi immediate eſſet diſcoo-
pertum. Item quia eo ſolo poſito viderentur tangere
Caathitę arcam. erat autem iſtud velamen non de fi-
lis, ſed de pellibus. ideo dicitur velamen hyacinthina-
rum pellium. i. factum de pellibus hyacinthinis. vocã-
tur enim pelles hyacinthinæ a quodã animali, quod
hyacinthus dicitur, vt quidam volunt, ſed hoc nihil
eſt. nam pelles hyacinthinę vocantur pelles de bobus
ſubtiliter operatæ, & rubricatæ, vel alio colore tinctę, K
quæ vocantur vulgariter guadamẽcil. nec eſt aliquod
animal ſpeciale cuius ſint iſtę pelles, ſed ex paratione
dicuntur hyacinthinæ. ſ. propter colorem, quoniam
in hyacinthino colore erãt. Nam quamquam poſſint
iſtę pelles tingi in omnibus coloribus, tamen ſolum
Deus volebat hic eas, quę erant hyacinthino colore
tinctę. Dicitur hyacinthinus color aereus, vel cęleſtis.
de iſtis hyacinthis, quomodo ſint pelles, habetur Eze-
chiel. decimoſexto, ſcilicet veſtiui te byſſo, & calcia-
ui te hyacintho, ideſt pellibus hyacinthinis. Iſtud
opertorium de pellibus erat ſecundum, & conuenie-
bat propter conſeruationem veli, quod erat immedia
te ſuper arcam,

Deinde ſubditur tertium operimentum cum dici-
tur. *Extendentq; deſuper pallium totum hyacinthinum.* Iſtud
pallium non erat de pellibus, ſed de pilis cum voce-
tur pallium, etiam quia dicitur totum hyacinthinũ,
& non de pellibus hyacinthinis. Dicitur pallium hya-
cinthinum, ideſt de colore hyacintho. Eſt autem co-
lor hyacinthinus cœleſtis, vel aereus, & erat pallium
iſtud totum hyacinthinum, non habens aliquam va-
rietatem coloris. Sic enim erat in veſte quadam ſum-
mi ſacerdotis, quæ dicebatur tota hyacinthina, & ſi-
cut illa veſtis dicebatur tota hyacinthina ad differen-
tiam rationalis, ſuper humeralis, & balthei, quæ erant
de auro, & purpura, hyacintho, & cocco bis tincto, &
byſſo retorta, vt habetur Exod. vigeſimo octauo capi-
tulo, veſtis autem hyacinthina erat tota de hyacintho.
ita hic dicitur iſtud operimentum totum hyacinthi-
num ad differentiam alterius operimenti, quod erat
vario colore factum. Nam velum quo nunc inuolue-
batur arca erat de auro, & purpura, & hyacintho, coc-
coque bis tincto, & byſſo retorta. vt patet Exod. vige-
ſimoſexto, & trigeſimoſexto cap. Iſtud operimentum
tertium ſpandebatur ſuper arcam, & non ligabatur.
Alia autem duo erant ligata, & vt honeſtius appare-
rent extendebatur pallium hyacinthinum operiens
reliqua, & vectes ipſius arcę.

Et inducent vectes. Vocantur vectes arcæ, quædam li-
gna longa affixa arcę per circulos ad portandum eã,
vnde a vehendo vectes dicuntur. Iſti non induceban-
tur in arcam, vt aliqui exiſtimant, ita quòd ponerẽtur
in ea, quando portanda eſſet, & educerentur, quando
eſſet manſura in loco, & ſic dicerentur hic induci, id-
eſt poni in circulis arcę. falſum enim eſt, quoniam ve
ctes, nunquam extrahebãtur de annulis arcę, vt patet
Exod. 25. c. ſed inducuntur vectes. i. ponuntur. ſ. ſuper
portantium humeros.

*Menſam quoque propoſitionis inuoluent in hyacinthino pal-
lio.* Dicitur menſa propoſitionis quędam menſa par-
ua operta laminis aureis, & habens coronas de auro,
de cuius fabricatura, habetur Exod. vigeſimoquinto
capitulo. Iſta vocatur menſa propoſitionis, quia in eã
proponebantur panes, ſcilicet ſemper duodecim pa-
nes in memoria duodecim filiorum Iſrael, & mane-
bant ibi de ſabbato ad ſabbatum, poſtea vero tolleban
tur, & ponebantur alii recentes, vt patet Leuit. vigeſi-
moquarto, & primo Regum 21. De compoſitione
panum, & ratione horum ſatis late dictum eſt Leuit.
vigeſimoquarto capitulo, iſta menſa erat in prima par
te tabernaculi côram domino, & quando portatum
erat totum tabernaculi operiebatur ipſa tribus vela-
mentis cum omnibus vaſis ſuis interius poſitis, ſicut
arca, & primum velamentum erat pallium hyacin-
thinum. ſ. factum de filis hyacinthinis, eratque totum
hyacinthinum.

Quid menſa propoſitionis.

Et ponent cum ea thuribula. Hic deſignantur omnia va
ſa ipſius menſæ propoſitionis, quę portanda erant cũ
menſa, habebat enim quatuor vaſorum genera, quæ
continentur hic, & iſta erant ſuper menſam, atq; por-
tabantur, & non collabebantur ad alterutrum, quia
menſa habebat per circuitum labium aureum erectũ
& coronas deſuper, & intra concauitatem menſę ꝑ
labium eminens continebantur interius oĩa vaſa cum
panibus, & deſuper ponebatur operimentũ in porta-
tione. ponitur autem hic primum vas. ſ. thuribulum.
Vocatur aũt thuribulum, quoddam vas de auro pu-
riſſimo in quo continebatur thus. nec tamen intelli-
gendum eſt, ꝙ eſſet iſtud thuribulũ, in quo cremabatˉ
thymiama thuris ſuper altare thymiamatum, qm̃ illa
vaſa erant, quæ vocantur ignium receptacula, & iſta
aſſumebantur de altari holocauſtorum, erantque æ-
nea, & tunc impoſitis prunis in eis ſupponebatur
thy-

Vaſa menſæ propoſitionis.

Thuribulum, quid.

thymiama, & ſic cremabatur. Deinde reducebatur illud thuribulum, quod vocatur ignis receptaculum ad altare holocauſtorum. Iſtud autem thuribulum, quod hic dicitur, erat ſolum ad continendũ thus ſemper in menſa propoſitionis. Nec etiam poteſt dici cõuenienter, quod iſtud eſſet ad cremandum thymiama, quia erat de auro puriſſimo, & ibi non ponerentur prunæ, de thure etiam quod ponebatur in thuribulis ſuper iſtas, & panes menſæ propoſitionis. Dicendum eſt, ꝙ non ſit illud de quo quotidie cremabatur in altari. quid ergo de iſto thure fieret declaratum eſt Leuit. 23. & 24. c.

Et mortariola. Iſtud eſt alterum genus vaſis. quod erat ſuper menſam propoſitionis, & dicuntur mortariola vaſa in quibus minuebantur thura, & alia dura aromatica, vt melius redolerent. Sic enim pertinebat ad confectionem thymiamatis cremandi in altari, de qua confectione conterenda, vſque ad puluerẽ habetur Exo. 30. c.

An iſtud vas, quod dicitur mortariola, pertineret ad menſam propoſitionis. Quæſt. IX.

SED aliquis dicet, ꝙ tale vas non pertineret ad mẽſam propoſitionis, ſed ad altare thymiamatũ, ideo videtur, ꝙ aliud vas ſit.

Reſpondendum eſt non tenere argumentum, qa menſa non habebat aliquod vas proprium cum ipſa non eſſet ad aliquam ſpecialem adminiſtrationẽ, ſed erat tanquam repoſitorium vaſorum, vtriuſque altaris, quod patet hic cum dicantur cyathi, & crateræ ad liba fundenda, & tamen manifeſtum eſt, ꝙ ſuperfundere aliquid in libis ad altare holocauſtorũ pertinet. Ibi enim cremabantur liba cum in ſingulis ſacrificiis liba ſint, de quo infra 15. c. & quaſi per totum Leuiticum. Erat igitur menſa propoſitionis repoſitoriũ vaſorum vtriuſque altaris, ſicut in domibus magnorum dominorum, quando fiunt conuiuia, ponuntur quędam menſæ, vt ſuper eas ſumantur cibi, & alia menſa in qua ſolum ponuntur vaſa aurea, vel argentea, vel cuiuſcunque generis ad ſubminiſtrationem aliarum menſarum. Ita ergo hic menſa propoſitionis erat repoſitorium vtriuſque altaris, & ſolum hoc habebat proprium, ꝙ in ea ponebantur panes.

Alii enim dicunt, ꝙ mortariolum dicatur eſſe hic vas, quod alio nomine vocatur acceptabulum, quod patet, quia Exo. 25. c. & 37. ponunẽ quatuor vaſa menſæ, ſecundum ꝙ hic, & tamẽ non ponitur ibi aliquod mortariolum, ſed vocatur acceptabulum, vbi dicitur hic mortariolum. Satis enim poterat dici, ꝙ iſta vaſa eſſent diſtincta. ſ. ꝙ acceptabulum ſit vas amplum ad ſuſcipiendum farinam, quæ vocatur ſimila, & erat offerenda in altari, & ab accipiendo, vel capiendo acceptabulum nominatur. mortariolum autem dicatẽ eſſe alterum vas, ſicut hic declaratum eſt, ꝙ autẽ ſunt iſta duo vaſa diſtincta patet infra 7. c. vbi agitur de oblatione principum, & ponitur, ꝙ quilibet offerebat vnum acceptabulum, & vnum mortariolum. quodlibet autem acceptabulum appendebat centum, & triginta ſiclos. mortariolum autem ſolum appendebat decem ſiclos. Iſta tamen erant vaſa pertinentia ad menſam propoſitionis.

Cyathi, & crateræ, quõ differunt.

Cyathos, & crateras. Iſta erant duo vaſa pertinẽtia ad menſam, vt continerent in ſe liquores, quod patet, qa dicitur, ꝙ eſſent ad liba fundenda.

Differũt autem iſta duo in figura. nam cyathi ſecũdum quoſdam dicuntur eſſe vaſa ampla in ſummitatẽ. crateræ autem dicuntur vaſa ſtrictiora, & iſta vocãtur phialę, quod etiam nomen vaſis vinarii eſt. vt patet Exod. 25. & 37. c. Iſta poſſunt differre quantum ad

A id, quod continebant, ſcilicet, quòd in vno continaretur vinum, & in altero oleum. Nam ad facienda ſacrificia requirebantur libamenta, quæ erant in vino, & oleo, & pane, vt patet Leuitic. capitulo ſecundo, & infra decimoquinto capitulo, cum autem populares offerrẽt, iſta ſacerdotes recipiebãt apud altare animal viuens, quod offerebatur: ſimilam autem, & vinum, & oleum non ſuſcipiebant in eiſdem vaſis, in quibus obtulerant populares, quia illicitum erat ſuper altare miniſtrare in vaſe non conſecrato. Sed ſuſcipiebatur ſimila in vaſe, quod vocatur acceptabulum, oleũ autem in altero vaſe, vinum vero in reliquo, ſiue autem vinũ in cyathis reciperetur, & oleum in crateris, vel econtrario nihil differt. ſufficit enim, ꝙ oleum, & vi-B num erant in his vaſis. differebant autem iſta in figura, ſicut declaratum eſt Exo. 25.

Ad liba fundenda. i. iſta vaſa, quę dicta ſunt hic erant ad fundenda liba ad miniſterium altaris holocauſtorum, in quo liba offerebantur, & cremabantur.

Modus miniſterii altaris, & quõ fiebãt oblatiões, & libamẽta.

Pro quo ſciendum modum fuiſſe hunc. ſ. ꝙ laici offerebant ſacrificium, & cum illo libamenta panis, & vini, & olei, & inſuper thuris, atque ſalis, vt patet Leui. c. 2. quamquam thus, & ſal, non ita proprie vocantur libamenta, vel liba. deinde ſacerdotes ſuſceptis his debebant fundere vinum ſuper ſimilam oblatã, & aliquando oleum ſecundum diuerſitatem ſacrificiorum, & tunc cyathi erãt, & craterę, & acceptabula ad liba fundenda. Poteſt tamen hic eſſe duplex ſenſus ſecundum, ꝙ iſtud nomen, vel participium, fun-C denda, dupliciter accipitur. Vno modo dicitur ad fundenda liba, ideſt ad emittenda, & iſto modo erant tria vaſa ad liba fundenda. ſ. acceptabulum, in quo erat ſimila, & inde fundebatẽ libum, ideſt emittebatur vna pars farinę ad cremandum ſuper altare. Nam de ſimila oblata offerebatur ſemper vnus pugillus. reliquum autem manebat ſacerdotibus ad cibos, vt patet Leuĩ. c. 2. & infra 15. ſecundum, & tertium vaſa erant craterę, & cyathi, & in iſtis fundebãtur alia liba. ſ. vinum, & oleum. Nam fundebatur pars vini ſuper ſimilam, & pars olei interdum, & hoc modo omnia iſta tria. ſ. panis, vinum, & oleum vocantur liba. Alio modo poteſt accipi, ꝙ fundere ſignificet aſpergere, ſiue effundere. D Et tunc ſolum duo vaſa iſtorum dicentur eſſe ad fundenda liba. ſ. craterę, & cyathi, quia de illis fundebatur oleum, & vinum ſuper ſimilam, & tunc vocatur ſimila ſola libum, & dicuntur liba fundi, ideſt aſpergi, vel ſuperfundi vino, & oleo. vterque modus exponendi conueniens eſt, ſed conuenientior iſte ſecundus.

Panes ſemper in ea erunt. Scilicet in menſa propoſitionis. ponitur hoc ad tollendũ dubium. Crederent enim Leuitę, ꝙ non oportebat ſemper eſſe panes ſuper menſam. Nam quamquam Deus iuſſerat, vt ſemper eſſent panes in conſpectu eius ſuper mẽſam, vt patet Leuiti. vigeſimoquarto capitulo, tamen hoc E videretur intelligendum, cum eſſet menſa in Sanctuario in conſpectu Dei. Cum vero portaretur in itinere non apparebat neceſſitas ponendi panes ſuper illam. Deus tamen iuſſit, quòd ſemper portarentur in ea.

An in deſerto haberent ſemper Iſraelitæ panes propoſitiones ſuper menſam. cum ibi nullam haberent farinam. Et quomodo mutabantur per ſingula ſabbata. Quæſt. X.

SED aliquis arguet, quomodo poterant iſti panes ſemper eſſe in menſa. Nam Deus iuſſerat, quòd iſti panes mutarentur per ſingula ſabbata, ſcilicet, quòd tollerentẽ duri, & poneretentur recentes, vt patet

Leui.24. In deſerto tamen non habebant Hebręi farinam, quomodo ergo poſſent habere ſemper panes in menſa, & mutare per ſingula ſabbata? Reſpōdendū eſt, ꝙ quamquam Iudęi non poterant ſemper per deſertum habere farinam, quia via eorum erat diſtans a populis: potiſſime, quia populi timebant eos: tamen aliquando habebant a populis circunſtantibus, ſicut patet de monte Sinai, vbi ſacerdotes conſecrati ſunt, & in eorum conſecratione offerebantur quotidie ex neceſſitate panes diuerſi generis, vt patet Exo.29. & Leui.8.c. tunc ergo potuerunt ponere panes ſuper menſam cum receſſerunt inde, & portarentur panes illi ſuper menſam in itinere. Sed tunc aliquis quęret, quomodo ergo mutabantur panes per ſingula ſabbata coram Domino, vt patet Leui.24.c. Nam tunc oportebat fieri in qualibet hebdomada nouos panes, & tamen non poſſent hoc Iudęi, cum non ſemper reperirent nouam farinam. Reſpondendum eſt, ꝙ Iudęi non potuerūt obligari ad impoſſibile, ideo cum poterant habere ſimilam a populis faciebant ex ea panes ad ponendum ſuper menſam. Cum vero non reperirent non ponebant, ſed manebāt ſemper panes antiqui, ita vt hoc pręceptum de panibus manſuris ſuper menſam nunquam infringeretur: pręceptum tamen de mutandis panibus per ſingula ſabbata non ſemper poterat impleri in deſerto. Sufficiebat enim iſtud obſeruari in terra promiſſionis.

Opinio quorundam, quòd ſacerdotes ſemper haberent panes ſuper menſam, confutatur.
Quæſt. XI.

DICENDVM antem, ꝙ quidam ita putant, ſcilicet ꝙ Leuitę.ſ. ſacerdotes ſemper haberēt panes ſuper mēſam propter hoc, quod dicitur, & tamen non poſſunt illud ſuſtinere, quia non poterant habere ſemper farinam ad formandum panes, & ob hoc dicunt, ꝙ quando Iudęi poterant habere farinam formabāt inde, & panes ponebant ſuper menſam. cum vero non poſſent, non formabant panes, & remanebat menſa ſine panibus.

Sed dicendum, ꝙ non ſtat primo, quia pręceptum aliquod non debebat ex parte ſeruari, & ex parte violari, quia quidquid de illo deficeret diceretur nō ſeruari, & tamen in deſerto non poterant Iſraelitę totaliter ſeruare iſtud pręceptum, vt non ſemper haberēt farinam ad formandum panes, ergo non tenebantur ad illud in deſerto. Secundo patet, quia etiam ſi Hebręi haberent ſemper farinam in deſerto non poſſent ſeruare iſtud pręceptum, quia ad hoc oportebat manere fixum Sanctuarium, quia Leui.24.c. dicitur, ꝙ formarentur duodecim panes, & ponerentur ibi in ſabbato, & manerent vſque ad aliud ſabbatum, & tamen in deſerto non poterat eſſe iſtud, quia ſępe mouebatur Sanctuarium, & tunc mouebatur menſa, operiebatur, & ligabatur, & portabatur a Caathitis. ergo non poterant ibi manere panes, & ſic non obligarentur ſacerdotes eo tempore ponere illos ibi.

Tertio quia lex Moyſi non obligabat ad cuſtodiā ſui in iſtis cęrimonialibus, niſi poſt introitum in terram Chanaan, Deuteronom. duodecimo. Et tamen erat iſtud pręceptum legis, ideo non obligabat ante introitum.

Quarto, quia ſi diceremus iſtud obligaſſe in deſerto, etiam diceretur, quòd obligabat oblatio ſacrificiorum, & appoſitio thymiamatis, quia iſta erant cęremonialia per eundem modum, ſed nullus dicit iſta fuiſſe obſeruata in toto deſerto, niſi in ſolo monte Sinai, ergo nec appoſitio panum.

F Quinto, quia nullum pręceptum erāt magis neceſſarium Iudęis ad obſeruandum, quam præceptum de circuncisione, quia erat fundamentum totius ſtatus, & imponebatur pro eo magna pęna, Gen.17. & tamē iſtud non fuit obſeruatum in deſerto. nam in quadraginta annis, nemo circuncisus eſt Ioſue.5. cap. Ergo a fortiori non obſeruaretur pręceptum iſtud de ponendo panes ſuper menſam.

Cum autem obiicitur, quia in litera dī, panes ſemꝑ in ea erunt, intelligēdum eſt, poſtquam inciperet obſeruari iſta cæremonia, ꝙ fieret in terra Chanaan, qa tunc nunquam deeſſe debebant panes de menſa, ſed ponebantur in ſabbato, & durabant vſque ad aliud ſabbatum, & ſtatim ponebantur alii, quando iſti auferen-

G di erant, Leuiti. vigeſimoquarto. Et ſic nunquam deficiebant panes de menſa. Simile autem eſt de igne altaris Nam dicitur Leuit.6. ignis in altari meo ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos, & poſtea dicitur ignis iſte eſt perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. qđ intelligitur ex quo ſemel inciperet ſeruari iſta cæremonia ſacrificiorum, quia tam per diem, quam ꝑ noctem ſemper ardebat. Sed certum eſt, quòd ſacerdotes non nutriebant iſtum ignem, apponendo quotidie ligna in deſerto, ſicut iubetur Leuit.6. quia quādo procedebant in via portabatur altare ligatum ſuper humeros ſacerdotum, ideo non poterant poni ibi ligna, vt cremarentur.

An vero ſemper maneret ignis in altari illo etiam ſine lignis, & cinere ex eo die quo cępit ibi eſſe ignis

H in deſerto Sinai declaratum eſt Leuit. ſexto, & nono. Cum antem dicitur panes ſemper in menſa erant intelligitur, non quòd ideo panes ſemper eſſent in altari, quia ſic indurarentur, & putreſierent, ſed intelligūtur iſti, vel illi, quia nunc erant quidam, & poſtea alii, cum nulli panes eſſent ibi, niſi per ſeptem dies, ſcilicet de ſabbato in ſabbatum, Leui. 24. Sic dicit Auguſtin. ſcilicet, & panes qui ſemper ſuper eam erunt non vtique iidem ſunt ſimileſq; eorū, quia illi auferebantur, & recentes quotidie ponebantur: dum tamen ſine panibus menſa non relinqueretur, ideo dixit qui ſemper ſuper eam erunt, ideſt qui ſemper panes non, quia illi ſemper.

Extendentque deſuper pallium coccineum. Iſtud erat ope-

I rimentum ſecundum menſæ propoſitionis, ſcilicet, quòd poneretur ſuper eam vnum pallium de filis coccineis, ideſt rubeis. Ea enim, quę coccinea ſunt, ſunt nimis rubea, ita vt aliqualiter declinent ad obſcurum propter intenſionem rubedinis, & hoc propter duplicem tincturam, quoniam dicuntur eſſe de cocco bis tincto.

Quod rurſum operient velamento hyacinthinarum pellium. Iſtud erat tertium operimentum arcæ, ſcilicet de pellibus hyacinthinis, ideſt tinctis colore hyacinthino. Erant enim iſtæ pelles groſſę de coriis vaccinis, tamē artificioſe diſpoſitis, ita vt eſſent mollia, & vocatur gaudamecin. fiebat autem econtrario operimentum arcę, & menſæ, quia arca habebat in ſuperiori

K parte pallium hyacinthinum, menſa autem in inferiori, ſcilicet immediate ſuper ipſam, & arca in medio trium tegumentorum habebat pelles hyacinthinas. Menſa vero habebat eas in ſummitate omnium operimentorum.

Et inducent vectes. Scilicet ponent Leuitæ vectes ſuper humeros ſuos ad portandum, quoniam humeris ſuis portabant, & non in plauſtris, nam iſta erant onera Caathitarum, Gerſonitę autem, & Meraritę portabant ſuper plauſtra, vt patet infra 7.c.

Sument & pallium hyacinthinum, quo operient candelabrum. Hic ponitur alterum vas principale, quod pertinebat ad Caathitas.i. cādelabrū, & iſtud operiebatur,

ſicut

A ſicut omnia alia. nam non erat aliquod vas, quod non operiretur, & hoc propter duo. Primo quia honeſtius ferebatur quodlibet vas opertum, quam non opertũ, cum iſta eſſent aurea. Item quia in quolibet horum principalium vaſorum erant alia minora vaſa, ſicut patet hic, & ſi ſine operimentis ferrentur poſſent collabi. Secunda cauſa eſt, quia non licebat Leuitis videre iſta nuda, alioquin morerentur. Operiebatur autẽ candelabrum duobus operimentis, in quo deficiebat a menſa, & arca quę habebant tria operimenta. Primum horum duorum erat pallium hyacinthinum .i. pallium factum de filis coloris hyacinthini.

Candelabrum cum lucernis. Candelabrum iſtud erat aureum totum, de cuius figura habetur Exod. 25. & 27. Lucernę eius non ſunt de cera, vel ſepo, ſed dicuntur eſſe quędam vaſa parua aurea, in quibus fundebatur oleum, & ibi poſito lychno ardebat. vnde magis vocantur iſtę lucernę, lampades, quam lucernę, ſic patet Zacha. ca. 4. Cum dicitur, ecce candelabrum aureum totum, & lampas ſuper caput eius. Iſtæ lucernæ, erant ſuper extremitatem calamorum candelabri, & erant affixę ipſi candelabro. Ita per ſeptem calamos eius eſſent ſeptem lucernę, vt patet Exo. 25. c.

Et forcipibus, & emunctorijs. Iſta ſunt vaſa candelabri quę ſimul ferebantur cum candelabro, & dicuntur eſſe forcipes inſtrumenta ad ſcindẽdum lychnum ardens. Ponuntur autem hic duo vaſa, ſcilicet forcipes, & emunctoria, vbi quę emuncta ſunt extinguuntur. eadem autem ſunt iſta, ſed vocantur forcipes hic ea, C quę vocantur emunctoria Exod. 25. ca. cauſa eſt, quia emunctorium dicitur ab emungendo, quod eſt abſtergere ſordes, iuxta illud Salomonis, qui multum emungit ſanguinem elicit, quod pertinet ad forcipes, quia per eas emunguntur, ſiue abſterguntur ſordes lychni. Ea etiam, quę vocantur hic emunctoria vocãtur Exo. 25. vaſa vbi, quę emuncta ſunt extinguuntur, & iſta erant quędam vaſa de auro parua in quibus erat aqua, & quando tollebatur ſordes lychni ponebatur in aqua, vt ibi extingueretur ſine fumo, alioquin cum extingueretur fumum emitteret, & hoc ſatis ſignificatur Exod. capitulo vigeſimoquinto, & trigeſimoſeptimo capitulo, cum dicitur, & vbi quę emuncta ſunt extinguuntur. *Et cunctis vaſis olei, quæ ad concinnandas lucernas neceſſaria ſunt.* D Ideſt etiam portabitur, & coöperietur cum ipſo candelabro omnis apparatus vaſorum, & iſta dicuntur eſſe vaſa olei, quę non nominantur qualia ſint. Non enim poteſt intelligi, ꝙ forcipes, & emunctoria dicantur vaſa olei. alia ſeptẽ, quæ vocantur infuſoria lucernarum. nam cum deficiebat oleum in lucernis fundebatur de illis infuſoriis hoc patet Zachar. c. 4. cum dicitur vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernę eius ſuper illud, & ſeptem infuſoria lucernis ſuper caput eius. pendebant autem iſta infuſoria in duobus roſtris candelabri. ſic patet eod. c. E cum dicitur, quid ſunt duę ſpicæ oliuarum, quæ ſunt iuxta duo roſtra aurea, in quibus ſunt ſuffuſoria ex auro. Iſta vaſa olei dicuntur ad concinnandas lucernas .i. ad componendas, vel ſuſtentandas, quia concinare eſt multa ſignans. concinnabatur lucernæ per iſta vaſa olei, quia quando deficiebat oleum in lucernis fundebatur de vaſis iſtis. *Et ſuper omnia ponent operimentum hyacinthinarum pellium.* Iſtud erat ſecundum operimentũ candelabri, & ponebatur vltimate ſuper ipſum, & vaſa ſua. quid autem ſit operimentum de pellibus hyacinthinis, ſupra eſt dictum. *Et inducent vectes* .i. poſtquã fuerit candelabrum diſpoſitum cum operimẽtis ſuis ponentur vectes in quibus portetur,

Emunctoria quæ vocantur.

Quomodo portabatur candelabrum in vectibus.
Quæſt. XII.

SED aliquis dicet quõ portabatur candelabrum in vectibus, qm̃ non habebat vectes, ſicut arca, & menſa, & altaria, in quorum ſabricatione vectes quoque facti ſunt. Cãdelabrum autem totum erat ex auro, ideo non poterant ibi fieri vectes, nec reperiuntur facti Exod. 25. & 37. vbi de hoc agit. Sed dicendum eſt, ꝙ vectes ponebantur in candelabro, poſtquam erat coopertum cum omnibus vaſis ſuis, & tamen ſi aliquis conſideret diſpoſitionem candelabri, & vaſorum ſuorum ligatorum, forte non videbit, quõ poſſent poni vectes. ad quod aliqui reſpondent, ꝙ erat aliquod vas magnum quadratum, B vel oblongum, in quo ponebatur candelabrum cum vaſis ſuis, poſtquam erat coopertum, & illud vas magnum erat ligneum, vel metallinum, ei autẽ ſatis poterant apponi vectes, vel poterat eſſe aliqua capſa de coriis groſſis, & induratis ad formam candelabri, & vaſorum ſuorum, ſicut nunc fiunt ad mittendum cruces, vel alia ornamenta portatilia de loco ad locum. Iſti modi ſatis conuenientes erant ſecundum ſe, tamen non videntur multum applicari ad literam. Nã ſi tale vas ligneũ, vel de coriis induratis fuiſſet ad portandum iſta vaſa candelabri, diceretur in litera. hoc tamen non habetur. etiam non videtur multum conueniens, ꝙ eſſent tot operimenta candelabri, & vaſorum ſuorum ſi debuiſſent mitti in tali capſa, vel inſtrumento ligneo.

Magis ergo dicendum videtur, ꝙ iſta inuoluebantur duobus operimentis, quæ habentur in litera, & deinde ligabantur duo vectes, vnus in dextra, & alius in ſiniſtra, & ſic portabantur. modus autem ligationis facilis eſt, ita ꝙ non rumperentur operimenta candelabri.

Necnon & altare aureum inuoluent hyacinthino veſtimento. Hic ponitur quarta principalis ſupellex Sanctuarii, ſcilicet altare aureum, & vocatur altare aureum ad differẽtiam altaris ęnei, quod erat altare holocauſtorum. nam altare thymiamatis habebat laminas aureas affixas per totũ, ideo videbatur totum de auro. altare D autem holocauſtorum erat opertum laminis ęneis, vſque ad medium, a medio autem, vſque ad pauimentum habebat craticulam reticulatam de ęre. ideo vocabatur æneum. de altari thymiamatis habetur Exo. 30. cap. de altari holocauſtorum Exod. 27. cap. hoc autem altare aureum inuoluebatur duobus operimentis, ſicut candelabrum, ſcilicet hyacinthino veſtimento, ideſt pallio facto de filis hyacinthini coloris. Accipitur enim hic veſtimentum large pro omni tegumẽto de filis, vel pellibus.

Et extendet deſuper operimentum hyacinthinarum pellium. Iſtud erat ſecundum operimẽtum altaris, & dr̃, ꝙ extendebatur .ſ. ꝙ non ligaretur, ſed poneretur deſuper E extenſiũ, vt decentius appareret. *Et inducent vectes.* Nõ ꝙ vectes ponerentur nouiter in ipſo altari, quia non educebantur vectes de altari, quando ſituabantur caſtra. ſemper enim in eo manebant, ſed inducebantur ſuper humeros portantium. *Omnia vaſa quibus miniſtratur in Sanctuario inuoluent hyacinthino pallio.* Hic ponitur regula generalis quantum ad omnia vaſa .ſ. ꝙ q̃q̃ differrent vaſa per diuerſa operimenta, quia aliqua habebãt operimentum coccineum, ſicut mẽſa, & arca, & alia, non tamen generale erat, ꝙ oĩa inuoluerentur pallio hyacinthino pręter altare holocauſtorum, quod ſolũ inuoluebatur purpureo veſtimento, & pellibus hyacinthinis. vt patet infra. Alio modo poteſt intelligi hoc non de oĩbus vaſis Sanctuarii, ſed ſolũ de vaſis altaris, qa iſta ſunt quibus ꝓprie miniſtrabãt in Sãctuario,

rio,ſed primus ſenſus eſt verior. Nam de vaſis altaris, & tegumentis eorum infra dicetur, ſed hic ponitur regula generalis de vaſis omnibus quantum ad duo opertimenta, ſcilicet pallium hyacinthinum,& pelles hyacinthinas. vocātur hic vaſa in quibus miniſtratur, non ſolum vaſa parua in qubus proprie erat miniſtratio ſicut vaſa altaris holocauſtorum,& menſę propoſitionis, ſed etiam vaſa maiora, quę non ita directe ꝑtinebant ad miniſtrationem, ſed fiebat ſuper illa ſicut ſunt duo altaria,& arca,& candelabrum,& menſa.nā ſuper omnia hęc fit miniſtratio pręterquam in arca. de miniſtrationibus horum ſatis apparet ex ſupradictis,& maxime ex his, quę habentur Exod.vigeſimoquinto,& 37.

Et extendent deſuper operimentum hyacinthinarum pelliū. Iſta duo operimēta, ſcilicet pallium hyacinthinum,& pelles hyacinthinę erāt generalia ad omnia vaſa, ꝓter altare holocauſtorum. ſolum autem operimentum coccineum erat ſpeciale in menſa, & arca,vt patet ſupra, & pallium purpureum in altari holocauſtorum, vt patet infra. *Et inducent vectes.* Etiam hoc erat generale quantum ad omnia vaſa Sanctuarij, quòd portarentur in vectibus cum non deberent portari in plauſtris,vt patet infra 7.capi. *Sed & altare mundabunt cinere.* Hic ponitur de modo portationis vltimi vaſis principalis in Sanctuario, ſcilicet de altari holocauſtorum, & vocatur hic altare generaliter,quod fit propter duo. Primo quia ſolum erāt duo altaria in Sanctuario, ſcilicet altare holocauſtorum, & altare thymiamatum. Cum ergo ſupradictum fuerit de altari aureo, quòd erat altare thymiamatis, & hic nominetur altare merum: manifeſtum eſt,quòd aſſumatur pro altari holocauſtorum,quia nullum alterum relinquitur. Secunda cauſa eſt, quia altare holocauſtorum erat principale in Sanctuario, cum ibi fierent omnia ſacrificia, in altari vero thymiamatum nullum ſacrificium fiebat vllo tempore, vt patet Exo.30.c.& quia altare erat ad ſacrificia, principaliter iſtud, in quo omnia ſacrificia fiebant, vocabatur altare principaliter, non adiuncta connotatione aliqua ad deſignandum, quòd altarę eſſet.

Cur dr̄ altare holocauſtorum & quid fiebat in eo.

Sed, & altare mundabunt cinere. Ideſt ad hoc, quòd altare portetur de loco ad locum debet mundari cineribus ſuis. fiebant enim ſacrificia in altari, & manebant ibi cineres, ideo cum mouenda eſſent caſtra tollebantur cineres illi.

Modus,qui ſeruabatur circa altare holocauſtorum, tam cum ſituabatur,quam cum mouebantur caſtra.
Quaſt. XIII.

IN quo ſciendum, quòd ſic dictum eſt Exo.27.c. altare holocauſtorum erat quadratum habens quatuor latera tabularum. intrinſecus autē erat cauum, & inane. Cum vero ſituabatur in aliquo loco replebatur terra vſque ad magnam partem circa ſummitatem,& ibi ponebantur ligna ad cremanda ſacrificia, & manebant ibi cineres.

Cum vero mouenda eſſent caſtra, totus cinis, qui erat in altari,expellebatur inde, & abſtergebantur parietes illius ſi manſiſſet aliqua pars cineris in eis. Terra quoque, quę erat intra altare euacuabatur, & manebant ſolę tabulę altaris. Et ſic portabatur operiendo illud velamentis ſuis. Cum vero iterum caſtra mouenda eſſent, ponebatur altare atque replebatur terra vſque ad certam partem, & fiebant ibi ſacrificia ſicut ſupra dictum eſt.

F *An fieret ſacrificium in toto deſerto, prater quā in mōte Sinai.*
Quaſt. XIIII.

SED dicet aliquis ex hoc innui, quòd in deſerto fieret ſacrificium in qualiber caſtrametatione: cum dicatur, quòd quando mouenda erant caſtra,mundabatur altare cinere.

Reſpondendum eſt, quòd per deſertum non fuerunt facta ſacrificia niſi in monte Sinai, & ſi forte alicubi facta fuiſſent non leguntur facta niſi in monte illo.tamen ſatis apparet dicendum ex eis, quę habentur infra 28.c.quod in nullo loco fuerint facta pręter deſertum Sinai, ideo cum Deus dedit hic legem de mundando altare cineribus, cum caſtra mouenda
G eſſent,non intelligitur,quòd ſic fieri deberet in qualibet caſtrametatione, ſed ſatis eſt,quòd aliquando fieret, & pro illa vice erit iſta regula neceſſaria.hoc autē fuit in deſerto Sinai, tunc enim facta ſunt ſacrificia in conſecratione ſacerdotum, & poſtea vſque ad receſſum de loco eodem,ideo cum caſtra mouenda erant, oportebat,quòd altare mundaretur cinere,& euacuaretur terra.Si autem in alijs manſionibus fieret ſacrificium tenebatur iſta regula de mundando altare. ſiu autem non tollitur, quin ſit generalis, & ſaltem pro caſtrametatione in monte Sinai proficeret.

Nullibi oblata ſunt ſacrificia niſi in monte Sinai.
Quaſt. XV.

H PRAEDICTA vera ſunt, ſcilicet quòd in nullo loco in toto deſerto oblata fuerint ſacrificia, niſi in monte Sinai,patet quia infra 28.c. cum fit mentio de ſacrificijs, & pręcipue de holocauſto quotidiano dicitur, holocauſtū iuge eſt, quod obtuliſtis in monte Sinai, & ſic innuitur,quòd a tempore quo oblatum eſt ſacrificium in monte Sinai vſque ad tempus quo facta eſt illa lex, non fuit oblatum ſacrificiū aliquod in aliquo loco, quia alias non diceretur ſpecialiter de monte Sinai, ſed de alijs locis propinquioribus,vbi offerebatur ſacrificiū: maxime ſi illud quotidie offerretur.ſicut iubetur Leui.6. Et tamen inter tempus montis Sinai, & huius legis datę, fluxit totum tempus tranſitus deſerti, quia in
I monte Sinai fuerunt Iſraelitę in principio ſecundi anni ab exitu de Aegypto.Exo.40.& ſupra 1.c.& ibi oblata ſunt ſacrificia, & receſſerunt inde die viceſima menſis ſecundi anni eiuſdem infra 10.c.ſed illa lex infra 28.vbi fit mentio de monte Sinai fuit circa finē anni quadrageſimi ab exitu de Aegypto in campeſtribus Moab ſuper Iordanem, quod patet, quia numeratio ſecunda Iſraelitarum de qua habetur infra 26. fuit facta in campeſtribus Moab contra Iericho ſuper Iordanem e.c.& iſta fuit penultima manſio, qa non fuit poſtea niſi alia in planioribus locis terrę Moab circa Iordanem infra 33.Et ita totus proceſſus deſerti fuit inter monte Sinai, & locum vbi data eſt illa lex, quę habetur infra 28.Et tamē inter montē Sinai,
K & tempus datę legis huius non fuit factum ſacrificiū aliquod, ergo per totum deſertum non fuit factum ſacrificium, & conſequenter, quando mouebatur altare de manſione non erat mundandum cineribus, quia nullos cineres haberet,ſed vacuum eſſet.dictum tamen fuit hoc propter montē Sinai, & ibi fecerunt ſacrificia omnia, quę habentur Leui.8.& 10.& conſecrati fuerunt ſacerdotes, & dedicatum fuit Sanctuarium infra 7.capi.Et tunc erat ſemper ignis in altari, & cinis. Leui.6.capi. Et, quia neſcirent ſacerdotes quomodo portandum eſſet altare, quando primo mouerentur inde caſtra, dictum eſt,quòd mundabūt altare cinere, ſcilicet vt non maneat ibi cinis,neque ligna

gna ardentis,ſed quòd altare vacuum portetur, quòd autem poſtea aliqua fierent ſacrificia,vel non,accidẽtale erat. Conſtat tamen, ꝙ non fuerunt facta,niſi in deſerto Sinai,vt oſtenſum eſt.

Et inuoluent illud purpureo veſtimento. Iſtud erat operimentum altaris.ſ.veſtimentum purpureum, & differt in hoc a cęteris. nam alia ſolum habebant velum hyacinthinum, & pelles hyacinthinas pręter mẽſam, & arcam, quę habebant inſuper veſtimentum coccineum,vt patet ſupra,altare autem ſpecialiter habebat veſtimentum purpureum. differt autem iſte color a prioribus,quoniam non eſt, ſicut coccus bis tinctus, ſed quidam color rubeus, qui vulgariter vocatur tenado.

An ignis in altari per deſertum portaretur ſic. vt non extingueretur pluuijs,vt dicunt Iudæi. Et an fuerit conſeruatus in puteo 70 annis. Veſtimentum rubeum quare ponebatur ſuper altare. Et quòd ignis altaris nulla aqua extingui poterat. Et quid ſignificatur cum dicitur Leuiti.6. ignis iſte eſt perpetuus. Et an ſemper fuerit in altari.

Quæſtio. XVI.

DICIT Rab. Salom. quòd ponebatur veſtimentum purpureum ſuper altare ad ſignãdum eſſe ibi ignem latentem. Nam quando facta eſt in monte Sinai conſecratio ſacerdotum, deſcendit ignis de cœlo ſuper hoſtias cremans illas,& manſit ibi ſemper, ideo quando mouebantur caſtra,& emundabatur altare cinere,manebat ille ignis intra concauitates latens, & dicit,ꝙ ponebatur deſuper opertorium æneum, ne cremaret tabulas,& operimenta,& deſuper ponebatur purpureum veſtimentum. Erat autem iſte ignis poſitus in altari quandocunque caſtra fixa eſſent, nec erat opertus tecto,ſed aquæ pluuiarum,& venti veniebant ſuper eũ, nunquam tamen extinguebatur, & ſi omnia flumina tranſirent per illum, quia opere Dei illæſus manebat. manſit autem ſic toto tempore quo hebræi fuerunt in terra promiſſionis,vſquequo ducti ſunt in Babylonem,tunc vero abſcõditus eſt in puteo, & latuit ibi per 70.annos. Cum vero redierunt Iudæi de Babylone requirentes eum in puteo illo inuenerunt aquã craſſam,quam poſuerunt ſuper ſacrificia, & ſurgens inde ignis magnus combuſſit ſacrificium, vt patet 2. Machab.c.1. Deinde manſit ille ignis in altari toto tẽpore, vſque ad deſtructionem Ieruſalem per Romanos,quando totaliter defecit Sanctuarium, & omnia quæ pertinebant ad illud,& iſte ignis amplius non viſus eſt,de hoc ſatis dictum eſt Exod. 29. & magis Leuitic.6.cap.

Iſtud communiter tenetur a doctoribus Hebræis, & Latinis,ſicut & nos tenemus,Leuit.6. & 9. Si quis tamen velit dicere,ꝙ non manſit ille ignis ſemp, maxime quando mouebãtur caſtra per deſertum, rationabilius diceret,quia alias ponerẽtur miracula ſine neceſſitate, quod non eſt faciendum.ſ.ꝙ maneret ignis ſine materia aliqua combuſtibili, & tamen iſtud eſt magnum miraculum,quia ignis in ſphęra ſua eſt materia propria, quæ eſt pars eſſentiæ eius, cum ignis ſit compoſitus ex materia,& forma, quæ eſt corpus: extra ſphęram autem ſuam non eſt ignis in ſola materia propria, ſed exigit duas materias, vnã quę eſt pars eius,& alteram de qua gignitur,& iſta ſecunda corrũpitur per actionem ignis, & illa corrupta deſinit eſſe ignis,cum non ſit hic ignis in permanere, ſed in fieri, vel gigni,iſti tamen ponunt illum ignem manentem ſine lignis,& qualibet materia combuſtibili.

Secundo,quia quando mouendum erat altare mũdabatur cineribus, & conſequenter lignis, & prunis,
A vt patet hic in litera. non videtur ergo quomodo ſacerdotes hoc poſſent facere, ſi ignis adhuc maneret intra altare,cum ille prius eſſet ſuper prunas, & cineres,quos tollebant ſacerdotes de altari.

Tertio, quia altare quando portabatur ligabatũ cũ operimentis ſuis,vt patet in litera. mirum ergo eſt,ſi ignis erat intra altare, quomodo nõ comburebat iſta operimenta,quæ erant mollia.

Quarto, quia ponitur miraculum iſtud inutiliter. nam nõ proderat ad aliquid, ꝙ maneret ignis per 40. annos,vel ſaltem triginta nouem,latens intra altare,& ꝙ nihil deberet cremare, cum in toto tempore illo, nunquam fuit factum ſacrificium aliquod, vt oſtenſum eſt præcedenti quæſtione. Deus tamen non facit
B aliquid fruſtra.

Quinto,quia motiuum iſtorum ad aſſerẽdum hoc eſt valde debile,& nihil cõcludit,quia iſtud eſt, quod habetur Leui.6.ſ.ignis iſte eſt perpetuus,qui nunquã deficiet in altari,& ita putant,ꝙ ex quo incępit eẽ ibi, nulla dies fuit in qua deficeret,ſed non eſt iſte ſenſus, ſed ſolum,ꝙ Deus volebat inſtruere ſacerdotes,quòd ille ignis manere deberet per diem & noctem, & nõ extingueretur in aliqua parte diei, & poſtea ſuccenderetur. hoc autem fieret, poſtquam ſemel inciperẽt fieri ſibi ſacrificia,quæ deberent continuari, ſicut erat in terra Chanaan, poſtquam fixum eſt Sanctuarium, & cęperunt obſeruari cæremoniæ: in deſerto tñ tranſierunt triginta nouem anni ſine ſacrificio, ideo non
C oportebat,neque proderat ibi eſſe ignem.

Iſtud patet primo, quia litera ex qua mouentur repugnat illis. nam dicitur, ignis in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos ſubiiciens ligna mane per ſingulos dies,& ſic innuitur, ꝙ illo tempore quo non ſubiicerentur ligna non maneret, & tamen quando portabatur altare per deſertum ligatum velamentis, non ſubiiciebantur ligna,quia non poterant cum eẽt altare ex omni parte opertum, & ligatum, immo excludebantur cineres de altari, antequam ligaretur, vt patet hic in litera.ergo non manebat ibi ignis.

Secundo, quod ſaltem illis ſeptuaginta annis, quibus in Babylone manſerunt Iudæi non fuit iſte ignis in altari,quia ſecundo Machab.1.c.dicitur, ꝙ ſacerdo
D tes abſconderunt illum intra puteum,& ita manebat altare ſine igne,& tamen Leuitic.6. vbi eſt motiuum iſtorum dicitur,ignis iſte perpetuus eſt,qui nunquam deficiet in altari. ergo nõ colligitur ex loco illo,quòd ille ignis eſſet ſimpliciter perpetuus, ſed ſolum quando maneret in altari, & hoc eſt qñ ſacerdos nutriet illum ſubiiciens ligna.Leu.6.

Item ꝙ dicebant ignem iſtum duraſſe per ſeptuaginta annos in puteo falſum eſt, quia litera contradicit eis.nam dicitur 2.Machab.1. ꝙ quando ſacerdotes iuerunt ad puteum non inuenerunt ignem, ſed aquã craſſam,& illam hauſerunt, & perfuderunt carnes ſacrificii, & ligna, & cum orarent ſacerdotes accenſus eſt inde ignis magnus. & ſic patet,quod ille ignis nõ manſerat, ſed extinctus fuerat, & poſtea miraculoſe
E de aqua ortus eſt ignis.

Dicendum ergo videtur,quòd iſte ignis incępit eẽ in altari in mõte Sinai, & durauit vſque ad diem quo mota fuerunt caſtra, quia fiebant quotidie ſacrificia, & ſacerdotes nutriebant illum ſubiiciendo ligna per ſingulos dies,vt dicitur Leui.6.Cum autem caſtra mota ſunt de monte Sinai, mundauerunt ſacerdotes altare cineribus,& prunis,vt dicitur hic in litera, & tũc videtur,ꝙ ceſſauit ibi eſſe ignis, ſed altare erat vacuũ, & ideo poterat operiri,& ligari. Et ſic portatum eſt triginta nouem annis per totum deſertum,quouſque poſt incęperunt facere ſacrificia, ſuper illud in terra Chanaan,& tunc cępit ibi eſſe ignis, ſiue ille de cœlo

venerit,

venerit, ſicut in conſecratione ſacerdotum. Leui. 9. ſiue ab hominibus accenſus fuerit, & continuatus fuit ſemper poſtea ignis in altari, ita vt non deficeret per diem, nec per noctem, niſi forte tranſlatis aliquando Iudeis de terra ſua, quia tunc manſit altare ſine igne ſeptuaginta annis, quia occultatus fuit in puteo 2. Macha. 1. poſtea vero accenſus eſt ignis de aqua craſſa, & ſemper fuit in altari, quia continue nutriebatur a ſacerdotibus ſubijciendo ligna, & hoc modo videtur, ꝙ permanſerit vſquequo deleta eſt Hieruſalem per Romanos, & ceſſauerunt omnia ſacrificia, & totius ſtatus populi Iudaici. Iſta poſitio eſt multum rationalis, quia neque recedit a litera ſcripturę, nec a ratione, nec ponit miracula, nec ſuſtinet aliqua inconuenientia, ideo iſta videtur tenenda. Siquis tamen voluerit tenere aliam, quam ſupra tetigimus, & Leui. 6. non repugnamus ei, quia illa eſt communis. *Ponentque cum eo omnia vaſa, quibus in miniſterio eius vtuntur.* Ideſt omnia vaſa quę pertinebant ad miniſtrationem altaris huius ponebantur cum eo inuoluta: habebat namque iſtud altare quatuor cornua, a quibus pendere poterant omnia hęc, quę autem ſunt vaſa miniſtrationis altaris immediate declaratur in litera cum dicitur. *Ideſt ignium receptacula.* Iſtud eſt primum genus vaſorum altaris, ſcilicet receptacula ignium, quę ſunt vaſa ęnea in altari holocauſtorum, & tamē pendebant in altari hoc, non ad miniſtrationem ſuam, ſed pro altari thymiamatum, quoniam in altari thymiamatum cremabatū quotidie thymiama in mane, & in veſpere, vt patet Exo. 30. c. quod ponebatur in quodam vaſe cum prunis ſumptis de altari holocauſtorum. Et iſtud vas aliquando vocatur thuribulum, inquantum cremantur ibi thura. aliquando vocatur ignis receptaculum, inquantum accipiuntur ibi prunę de altari holocauſtorum. vnde quando agitur de crematione thuris, dicitū ꝙ ſacerdotes ſumpſerunt thuribula, vt patet Leui. 10. c. ſ. arreptis Nadab, & Abiu thuribulis, quando deſignantur iſta tāquam vaſa poſita in altari holocauſtorum vocantur receptacula ignium, vt patet hic, & Exo. 27. c. quia in eis de ipſo altari prunę ad cremandum in eis thymiama aſſumuntur, & ſic vocātur hic.

Vaſa miniſtrationis altaris.

Cur receptacula ignium ponebantur in altari holocauſtorum, & an eſſent vaſa altaris thymiamatum, vel holocauſtorū.
Queſt. XVII.

SED dicet aliquis, cum iſta receptacula ignium ſint vaſa altaris thymiamatum, quare ponebātur in altari holocauſtorum.

Reſpondendum eſt, quòd propter duo. Primo, quia iſta erant vaſa ęnea, & altare holocauſtorum erat ęneum, vt patet Exo. 27. Altare autem thymiamatis erat aureum, vt patet hic, ideo non conueniebant ęnea inſtrumēta in aureo altari, ſed magis in altari holocauſtorum, quod erat ęneum. Similis cauſa fuit quare cyathi, & phialę, & acceptabula ponerētur ſuper menſam propoſitionis, & non in altari holocauſtorum. Erant enim iſta vaſa de auro puriſſimo, vt patet Exo. 25. c. Erant tamen vaſa pertinentia ad altare holocauſtorum, quia in eis fundebantur liba, vt patet ſupra in litera, & Exo. 25. capi. & tamen liba pertinēt ad altare holocauſtorum. ibi enim tam ſacrificia, quam libationes cremantur, quia tamen altare holocauſtorum erat ęneum pertinens ad miniſtrationem Banauſam, non ponebantur ibi vaſa aurea ſua, ſed reponebantur ſuper menſam auream intra tabernaculum.

Alia cauſa eſt, quia ad miniſtrationem altaris thymiamatum promprius erant iſta vaſa in altari holocauſtorum, quam thymiamatum. Cauſa eſt, quia prunę ſumi debebant de altari holocauſtorum, & ſi forte ponerentur talia vaſa in altari thymiamatum, eſſet ingreſſus, & regreſſus inutilis in tabernaculum redeundo ad altare thymiamatum. de his etiam eſt dictum Exo 27. capi. *Tridentes.* Inſtrumenta ſunt habentia tres dentes, ferreos, vel vncinos ad accipiendū carnes de olla. coquebantur nanquam in atrio tabernaculi carnes ſacrificiorum pacificorum, quę prouenjebant ſacerdotibus, & laicis offerentibus, & quando ſacerdotes accepturi erant de olla partem ſuam mittebant tridentes.

Sciendum, quòd tridens eſt hic inſtrumentum diſtinctum a fuſcinula, & eſt nomen ſubſtantiuum maſculinum. aliquando tamen eſt adiectiuum coniunctum cum fuſcinula. vnde dicimus fuſcinulam tridētem, & idem ſignificat, quod tridens ſolum, quando eſt ſubſtātiuum. de hoc patet 3. Reg. c. a. cum dicitur, & veniebat puer ſacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridētem in manu ſua, & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, & omne. quod leuabat fuſcinula tollebat ſacerdos ſibi. *Fuſcinulas.* Dicuntur fuſcinulę inſtrumenta ad pręparandum carnes in olla, & non ſunt recurua, vel habentia dentes, niſi dicantur fuſcinulę tridentes, ſed hic diſtinctę ſunt a tridentibus, ſcilicet inſtrumenta habentia concauum in extremo, & amplum ad educendum brodium. *Et vncinos.* Dicuntur eſſe vncini inſtrumēta ferrea pertinentia ad ollas, & ſunt recurua in extremitate ſicut tridentes, ſed differunt a tridentibus, qa tridentes habent tres dentes, & vncini habent vncū. Et ſi aliquis obijciat. ꝙ Exo. 27. c. vbi computantur inſtrumenta altaris non numerantur hęc. Reſpondēdū eſt, ꝙ hoc fit propter duo. Primo quia nomine fuſcinularum intelliguntur tridentes, & vncini, cum pertineant ad idem genus miniſtrationis, ſed differunt ex figura, & aliquando coincidunt. Secundo non exprimuntur ibi, quia ponitur ibi poſtea particula generalis, ſcilicet omnia vaſa altaris ex ęre fabricata, & ex illa particula intelliguntur ea, quę hic exprimuntur. Et iſte eſt mos ſacrę Scripturę, quòd alicubi aliquid imperfectè ponat, & poſtea illud alibi repetēdo ſuppleat. ſic patet Exo. 12. capi. vbi primo narratur imperfecte ordo cęremonialis agni Paſchalis, & poſtea in eo. c. ſupplētur relicta: eodem modo Exo. 25. & hic cū ponuntur vaſa candelabri non numerantur infuſoria ſeptem ex auro, & tamen illa ponuntur Zacha. cap. 4. *Et batilla.* Inſtrumenta ſunt ad diſponendum ignem. in altari enim holocauſtorum debebant ſacerdotes fouere ignem ſempiternum apponendo ligna, & deſuper carnes holocauſtorum, quę neceſſario diſponi debebant manibus ſacerdotum, ſed ne cremarentur habebant inſtrumenta ferrea, quibus diſponerent, & vocantur hic batilla, ſed Exo. 27. vocantur forcipes, & ad idem pertinēt. dicuntur enim eſſe forcipes inſtrumenta ad capiendum facta, iuxta interpretationem nominis ſui, & dicūtur vulgariter tenaculę, & magis conuenit dici forcipes, quam batilla. Conuenientius enim diſponitur ignis forcipibus, q̃ batillo, vt ſatis apparet, ideo communius vocantur iſta inſtrumēta forcipes, q̃ batilla, ſic patet Exo. 27. & 28. & Eſa. 6. c. dicitū. volauit ad me vnus de Seraphin, & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari.

Quid tridens.

Quid fuſcinulæ.

Quid vncini.

Quid batilla.

Cuncta vaſa altaris operient ſimul. Ideſt omnia vaſa altaris holocauſtorum, quia aliud altare non habebat ſecum aliquod vas. Et non eſt intelligendum, quòd omnia illa vaſa per ſe velarentur, & ligarentur ſine altari, ſed intra concauitatem altaris ponebantur, ſic patet ſupra, ſcilicet altare mundabunt cinere, & inuoluent illud purpureo veſtimento: ponentque cum eo omnia vaſa, quibus in miniſterio eius vtuntur.

Locus vaſorum altaris.

Vela-

Velamine hyacinthinarum pellium. Non eſt accipiendũ, quòd iſtud ſolum velamen eſſet ſuper vaſa altaris, ſed etiam ponebatur alterum, ſcilicet pallium purpureũ. nam vaſa ligabantur ſimul cũ altari. Sed altare ipſum purpureo tegebatur veſtimento, vt patet ſupra: ergo altare ſimul cum vaſis tegebatur duobus operimentis, ſcilicet hyacinthinarum pellium velamine, & pallio purpureo.

Et inducent vectes. Ideſt ponent Caathitę vectes ſuper humeros ſuos. Nam non erant nouiter apponendi vectes in altari, quia a principio illos habebat, ſicut patet Exo. 27. capi.

Cumque inuoluerint Aaron, & filij eius tabernaculum. Hic ponitur executio Caathitarum portando onera ſua diſpoſita a ſacerdotibus, & dicitur, quòd Aaron, & filij ſui inuoluent tabernaculum.

Tabernaculũ quomodo hic accipiat.

Accipitur hic tabernaculũ varie ab omnibus modis ſupra poſitis. Non enim poteſt hic accipi pro tota domo Sanctuarij continente tabernaculum, & atriũ, quia hoc non inuoluebatur, nec poteſt accipi pro illa, quę conſtabat ex tabulis, & operimẽtis, quę vocatur communiter tabernaculum. nec pro parte prima tabernaculi, quę vocatur Sanctum, vel Sanctuariũ. Nec pro parte ſecunda, quę vocatur Sanctum ſanctorum, ſed pro aliquo alio. Nam nihil iſtorũ poterat inuolui nec portari, quia erat domus, nec poteſt accipi hic tabernaculum pro operimento cortinarum ſicut accipitur Exo. 27. & ſupra pręcede. capi. quoniam nõ pertinebat iſtud tabernaculum ad Caathitas, ſed ad Gerſonitas.

Sed neceſſario accipitur hic tabernaculum pro aliquo de ſupellectilibus principalibus Sanctuarij, vel pro omnibus ſimul, ſcilicet pro arca, & altari holocauſtorum, quod patet magis, quia litera communior habet hic Sanctuarium. Et poteſt vocari Sanctuariũ a ſanctificationibus, quia in arca erat omnis ſanctitas, vel in altari, quia ibi fiebant omnia ſacrificia, quę vocabantur ſancta. Erit autem iſte ſenſus, quòd Aaron, & filij ſui inuoluent Sanctuarium, ideſt omnia vaſa principalia Sanctuarij, ſiue tabernaculi, ideſt omnia vaſa principalia eius, quod idem eſt, & ſunt iſta vaſa arca, & altare thymiamatis, candelabrum, menſa, altare holocauſtorum, & labium ęneum. *Et omnia vaſa eius.* Ideſt omnia vaſa Sanctuarij. Et quia vocãtur hic Sanctuarium, vel tabernaculum vaſa principalia Sanctuarij dicantur hic vaſa Sanctuarij vaſa minus principalia, quę ſunt vaſa principalium vaſorum, ſcilicet emunctoria, & infuſoria, & ea vbi extinguuntur ea, quę emuncta ſunt, quę pertinent ad candelabrum, cyathi, phialę, mortariola, & thuribula, quę ſunt vaſa menſę propoſitionis, forcipes, ignium receptacula, lebetes fuſcinulę, quę ſunt vaſa altaris holocauſtorum. Omnia enim hęc inuoluebant Aaron, & filij ſui.

Cur dicit Sanctuarium.

Vaſa principalium vaſorum.

Vaſa mẽſę propoſitionis.

Vaſa altaris holocauſtorũ.

In commutatione caſtrorum. Ideſt quando mouenda erant caſtra. *Tunc intrabunt filij Caath, vt portent inuoluta.* Ideſt poſtquam ſacerdotes inuoluerint intrabũt Caathitę ad portandum. Ante hoc enim non licebat eis intrare, & dicitur, quòd intrabunt, ſcilicet in tabernaculum, quia quando vaſa iſta ligabantur adhuc tabernaculum erat erectum, & poſtquam Caathitę eduxiſſent inde vaſa, Gerſonitę venientes tollebant cortinas, & alia operimenta, poſtea vero Meraritę tollebãt tabulas, & columnas.

Sciendum autem, quòd quando erant portanda vaſa Sanctuarij intrabant Caathitę in tabernaculum, & in Sancta ſanctorum ad educendum inde vaſa ſua. Nam ſacerdotes ſolum velabant vaſa non mouentes ea de locis ſuis, cum ſolum iubeatur eis hic, vt ea inuoluant, & de Caathitis dicitur, quòd ingrediebantur pro illis, ſed iſta vaſa prius erãt intra tabernaculũ,

A & in Sancta ſanctorum, ergo illuc ingrediebantur Caathitę.

Quomodo licebat Leuitis ſimplicibus introire in Sancta ſanctorum, cum hoc eſſet proprium ſacerdotum. Et quam magna eſſet reuerentia ſanctuarij. Quæſt. XVIII.

SED quęret aliquis quomodo licebat Leuitis ſimplicibus introire in Sanctuarium, & in Sancta ſanctorum, cum iſte introitus ſolum liceret ſacerdotibus.

Reſpõſio.

Reſpondendum eſt, quòd nõ licebat Leuitis Caathitis introire in Sancta ſanctorum, vel in tabernaculum, quando caſtra manebant, ſed quando mouebantur. etiam non poterant introire illuc cum mouerentur caſtra, ſi adhuc vaſa non eſſent inuoluta, nam ibi morerentur ſi ingrederentur, vt patet j. Cũ autem eſſent vaſa inuoluta omnis reuerentia Sanctuarij ablata erat, ideo licebat omnibus illuc introire. ſimile patet de ſacerdotibus, quia quando caſtra manebant non licebat alicui ſacerdoti minori introire in Sancta ſanctorum, nec ſacerdoti magno, niſi in feſto propitiationis, vt patet Leui. 16. & ad Hebrę. 9. c. Et quod magis eſt, quando ſacerdos magnus ingrediebatur in Sancta ſanctorum non licebat alicui ſacerdoti minori manere in prima parte tabernaculi, vt patet Leui. ca. 16. in motu tamen caſtrorum licebat minoribus ſacerdotibus, immo pręceptum erat, vt intrarẽt in Sancta ſanctorum, & inuoluerent arcam, vt patet ſupra in litera. Cauſa huius eſt, quia in motu caſtrorum receſſerat omnis gloria Sanctuarij Angelo mouente columnã nubis, vt ſupra declaratum eſt. Non tamen licebat eodem tempore minoribus ſacerdotibus, & Caathitis introire in Sancta ſanctorum, ſed ſacerdotibus poſtquam receſſiſſet nubes de ſuper tabernaculum. Caathitis autem cum inuoluiſſent ſacerdotes omnia vaſa. *Et non tangant vaſa Sanctuarij,* Ideſt Caathitę non ingredientur in Sanctuarium quouſque ſint vaſa inuoluta, vt non tangant ea immediate manibus ſuis, ſed bene licebat tãgere mediantibus operimẽtis. Sciendum eſt, quòd non ponitur hoc ſolum pro cauſa ſuperioris dicti, ſcilicet quòd non intrent Caathitę in Sanctuarium quouſque vaſa ſint inuoluta ne tangãt ea, ſed etiam propter aliquid alterum hoc fiebat, ſcilicet quia non erat licitum Caathitis videre illa, vt patet infra cum dicitur. alij nulla curioſitate videant, quę ſunt in Sanctuario priuſquam inuoluantur, alioquin morientur. Et adhuc magis eſt iſta cauſa, quam vt non tangerent. poterant enim Caathitę ingredi in Sanctuarium nondum opertis vaſis, & quòd non tãgerent ea: non poterant tamen ingredi quin viderent. Iſta ergo erat principalior cauſa, & non exprimitur hic, ſed infra.

Ne moriantur. Quaſi dicat ſi tetigerint illa nuda morientur, & non ſolum hoc, ſed etiam aliquando tangentes ea operta moriebantur. ſicut patet de Oza ſacerdote, qui tetigit arcam Domini exiſtentem ſuper plauſtrum inuolutam pannis, & mortuus eſt, vt patet 2. Re. 7. c. Sed hoc ad alteram cauſam pertinet, vt ibi declarabitur. *Iſta ſunt onera Caath.*

Tangẽtes vaſa nuda moriebãtur.

Hic ponitũ recapitulatio, vel epilogus ſuperiorum, & dicuntur eſſe iſta onera Caath, ideſt familię Caath. nam ad ipſum Caath non pertinebat aliquod onus cum iam mortuus eſſet.

Vt portent inuoluta. Ideſt, & debent ea portare inuoluta.

Et non tangant vaſa Sanctuarij ne moriantur. Repetitio ſuperioris eſt, & ponitur ſępe hoc, vt admoneantur Leuitę ne tranſgrediantur in hoc.

An liceret Leuitis tangere vaſa, cum eſſent cooperta vbique. Quæſt. XIX.

CVM eſſent iſta vaſa operta licebát eis Caathitis tangere, quamquam aliqui dicunt, quòd non licebat tangere illa Leuitis, etiam operta, niſi per vectes, & iſtud videtur ſentire beatus Thomas de Aquino in prima ſecundę vbi agit de ceremonijs veteris teſtamenti, & de tabernaculo, & dicunt iſti, quòd ideo mortuus eſt Oza, quia tetigiſ arcam coopertam ſuper plauſtrum.

Sed an liceret Leuitis tangere vaſa cum eſſent op̄ta in quocunque loco, non apparet ſatis ex litera. Sed videtur dicendum, quòd liceret eis tangere illa inuoluta, alioquin daretur occaſio, vt valde multi de Caathitis morerentur, quia cum portarent ea in itinere non reſpicientibus illis, contingeret, vt tangerent ipſa in alio loco pręterquam in vectibus, & tunc morerentur. Sed non eſt vllatenus rationabile, quòd Deus poneret talem occaſionem moriendi Leuitis. Item quando dicitur de Oza mortuo, nõ poteſt hoc ſtare, ſ. quòd mortuus fuerit, quia tetigit arcam in alio loco, quam in vectibus. Nam dato, quòd hoc eſſet in Leuitis, tamen in ſacerdotibus non erat. Ipſi enim ingrediebantur in Sancta ſanctorum, & operiebant arcam cum nuda eſſet, atque tangebant eam, ſed nõ moriebantur: Oza autem non erat de Leuitis, ſed de ſacerdotibus, vt colligitur 2. Reg. c. 6. & 1. Para. c. 13. Alia igitur cauſa eſt mortis huius de qua loco ſuo dicetur. *Iſta ſunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis.* Frequẽs repetitio eſt ſuperiorum, & dicuntur eſſe onera in tabernaculo fęderis, ideſt de rebus pertinentibus ad tabernaculum fęderis, quia Caathitę portabant omnia vaſa illius.

Super quos erit Eleazar filius Aaron ſacerdotis. Ideſt ſup̄ Caathitas erit princeps Eleazar ad dicendum, quid facere debeant, & quando mouere vaſa, & vbi deponere.

An Eleazar filius Aaron eſſet princeps Caathitarum, vel Eliſaphan. Quæſt. XX.

SED aliquis arguet contra hoc, quia princeps Caathitarum nõ erat Eleazar, ſed Eliſaphan, vt patet pręce. c. cum dicitur de Caathitis, quid agere debeant, & poſtea ſubditur princepſque eorum erit Eliſaphan filius Oziel. Ad hoc aliquis reſpondebit, quòd idem eſt Eliſaphan, & Eleazar, ſed eſt binomius, ſecundum quòd multi ſunt in veteri teſtamento. ſic patet de ſocero Moyſi, qui aliquando vocatur Raguel, vt patet Exo. 2. c. aliquando vocatur Ietro, vt patet Exod. c. 3. & 18. aliquando Ieter, vt patet Exo. c. 4. Aliquando Obab, vt patet infra 10. c. ita ergò potuit eſſe de hoc.

Reſpondendum eſt non poſſe ſtare, quia Eleazar, & Eliſaphan erant duo viri, quod patet, quia Eleazar erat filius Aaron, vt habetur hic, Eliſaphan autẽ erat filius Oziel, vt patet pręc. c. Itẽ patet cũ computatur genealogia Leuitarum ponuntur filij Oziel Miſael, & Eliſaphan, & Sechri, & ponuntur filij Aaron, Nadab; & Abiu, vt patet Exo. 6. c. Itẽ Oziel erat patruus Aarõ, vt patet Leui. c. 10. & Eliſaphan erat filius eius, vt patet e. c. & hic. Eleazar autem filius Aaron, ergo non erant eadem perſona. Rn̄dendum ergo eſt, quòd Eliſaphan, & Eleazar erant duo viri, vnus Leuita ſimplex, & alius ſacerdos, & vterq; erat princeps familię Caathitarum, ſed diuerſimode, quia vnus erat pręlatus laicus, & tanquam ex genere, ſcilicet Eliſaphan. alius erat pręlatus ſpiritualis, ſiue q̄ſi ad iuriſdictionẽ Sanctuarij, & iſte erat Eleazar, & hoc modo ſe hn̄t

F apud nos reges, & ep̄i. in eodem enim populo, & territorio principantur rex, & ep̄s, ſed rex ad ſecularem iuriſdictionem, ep̄s vero ad eccleſiaſticam.

Quomodo Eleazar dicitur princeps Caathitarum, cum eſſet princeps principum Leuitarum. Quæſt. XXI.

SED adhuc quęret aliquis quomodo dicatur hic Eleazar princeps Caathitarum, quia non ſolum erat princeps eorum, ſed etiam omniũ Leuitarum, & princeps principum Leuitarũ, vt patet pręce. c. cum dicitur. princeps autem principum Leuitarum Eleazar ſacerdos filius Aaron ſacerdotis.
G Reſpondendum eſt, quòd Eleazar erat princeps Caathitarum, & etiam erat princeps principum Leuitarum, ſed diuerſimode, quia Eleazar habebat curã ſpecialem de Caathitis, ſicut habebat Ithamar de Gerſonitis, & Meraritis, habebat autem rurſus aliam curã de omnibus Leuitis, non quidem, quòd ipſe pręciperet cuilibet de Leuitis particulariter, non enim pręcipiebat alicui Gerſonitę, vel Meraritę; ſed ſolum pręcipiebat principibus eorum, & compellebat eos ad faciendum aliquid in familijs ſibi ſubiectis. Iſto modo totaliter reperitur in nouo teſtamento quantum ad epiſcopos, & archiepiſcopos: nam quilibet epiſcoporum habet ſpecialiter curam de grege epiſcopatus ſui. Archiepiſcopi quoque habent ſpecialem gregẽ
H ſibi commendatum ſicut epiſcopi, & in hoc magis proprie dicuntur eſſe epiſcopi, quam archiepiſcopi: rurſus autem habẽt curam ſuper omnes diœceſanos epiſcopos exiſtentes in ſua metropoli, & poſſunt ſup̄ eos quantum ad aliqua, quę iura conceſſerunt: non tamen poſſunt ſuper aliquem de ſubditis epiſcoporum, & ſi aliquid iubere velint grauant epiſcopos. ſic patet extra de excel. pręla. c. ſicut vnire. Ita autem erat in Eleazar, quia ipſe habebat curã ſpecialem de Caathitis, ſicut Ithamar de Caathitis, & Gerſonitis, & q̄tum ad hoc erat velut epiſcopus: habebat rurſus curã de omnibus principibus Leuitarum, ſcilicet de Ithamar, quia erat princeps Meraritarũ, & Gerſonitarũ, & de Eliſaphan principe Caathitarũ, & de Suriel princi-
I pe Meraritarum, & de Heliaſaph principe Gerſonitarum, de quibus pręce. c. & in hoc erat Eleazar tanquam archiepiſcopus.

Obiectio ad ſupradicta diluitur. Et redditur cauſa cur Eleazar preerat omnibus principibus ſacerdotum. Et quod pluralitas principum Iſrael reducebatur ad Monarchiam. Quæſt. XXII.

SED dicet aliquis, quòd Eleazar non habebat curã de aliquo principe, Leuitarum niſi de Ithamar, qui pręerat Meraritis, & Gerſonitis. Nam ſi dicatur, quòd etiam pręerat principibus minoribus Leuitarum nõ ſolum dicetur, quòd pręerat principibus immediate,
K ſed etiam ſubditis principum. hoc autem non conceditur in ordine archiepiſcoporum ad epiſcopos, cum non pręſit archiepiſcopus ſubditis epiſcopi. Rn̄dẽdũ eſt, ꝙ Eleazar non ſolum pręerat ipſi Ithamar, q erat immediate princeps Gerſonitarum, & Meraritarum, ſed etiam alijs principibus mediatis, & minoribus, ſcilicet principi Caathitarum, & principi Meraritarum, atque Gerſonitarum: alioquin non diceretur pręeſſe Eleazar principibus Leuitarũ, ſed ſolum vni principi Leuitarũ. ſ. Ithamar. ipſe. n. ſolus erat princeps immediatus ſub Eleazar. Cauſa aũt quare pręerat Eleazar omnibus principibus ſacerdotũ erat, quia in rectiſſimis politijs debet eſſe vnus regens, vel multitudo regentium ſubordinatorum ad vnũ, vt deducit Ari. 3. 4. & 5. Poli. Sic. n. eſt naturę principatus, q vnus eſt vltimate,

mate, licet enim plures agentes, & dominantes canſę ſint, vna tamen eſt ſimpliciter dominans, ad quam omnes reducuntur, vt patet in vltima propõne 12. Metap. Entia enim nolunt male diſponi. mala eſt pluralitas principatus: bonus ergo vnus eſt princeps. Sic erat in toto populo Iudaico, in qualibet enim tribu erant multę domus, & familię, & ſingulę domus atque familię principes ſuos habebant ſuper quos in qualibet tribu erat vnus princeps totius tribus, vt patet ſupra 1. & 2. c. In his quoque tribubus erant iudices, qui vocãtur decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni, ſiue millenarij, erant etiam 70. viri coadiutores Moyſi. de his autem omnibus qualiter ſe haberent declaratum fuit Exo. 18. vltimate autem ſuper omnes iſtos erat Moyſes, quoniam pertinebãt ad eũ canſę totius populi dupliciter. ſ. ſi magnę erant, vel ſi pertinebant ad ritum colendi aut quomodocunque ad Deum, vt patet Exo. 18. & Deutero. c. 1. & ſic pluralitas principum populi Iſraelitici reducebatur ad Monarchiam vltimate. Hoc autem erat quantum ad ordinem totius populi ſecularium. In Leuitis autem ꝯformis reductio erat plurium principum ad vnum. Nam tota tribus Leui erat diuiſa in tres familias principales. ſ. Caathitas, Gerſonitas, Meraritas, per tres filios immediatos Leui, & deinde iſtę tres famillę diuidebantur in octo familias minores denominatas ab octo nepotibus Leui, de quibus pręced. c. & illę duę familię diuidebantur per domos. In qualibet aũt domorum, & paruarum familiarum erat vnus princeps, & de his nullus nominatur in litera. In alijs autẽ tribus maioribus familijs erant tres principes, ſcilicet Eliſaphan in Caathitis, Suriel in Meraritis, Heliaſaph in Gerſonitis, vt patet præce. c. deinde iſti ſubijciebantur alijs maioribus principibus, q̃a duo principes Gerſonitarum, & Meraritarum ſubijciebãtur Ithamar filio Aaron, vt patet infra: princeps autem Caathitarũ erat ipſe Eleazar, & rurſus omnes principes Leuitarũ erant cum ipſo Ithamar ſubiecti Eleazar: poſtea vero Ithamar, & Eleazar erant ſubiecti Aaron ſacerdoti magno, quantum ad ſacerdotalem miniſtrationem, & omnes iſti reducebantur vltimate in Moyſen q̃tũ ad iudicia, & ſecularem iuriſdictionem.

Cur ſolus Eleazar vocetur princeps Leuitarum. Quæſt. XXIII.

SED quęret aliquis quare Eleazar ſolus vocetẽ princeps Leuitarum cum etiam ſit Ithamar princeps. Item magis videtur, ꝙ Ithamar dicaẽ princeps inter Leuitas, q̃ Eleazar: nã Ithamar pręerat Gerſonitis, & Meraritis: Eleazar autem p̃erat Caathitis, vt patet hic, & pręce. c. Reſpondendum eſt, ꝙ vocatur Eleazar princeps ſolus, quia licet Ithamar haberet ſub ſe Gerſonitas, & Meraritas, tamẽ Eleazar rurſus pręerat ipſi Ithamar, & principibus Meraritarum, atque Gerſonitarum. vnde principes harũ duarũ familiarum reddebant rationem ipſi Ithamar de omnibus, quę pertinebãt ad officia ipſarum familiarum: rurſus autem ipſe Ithamar cum eis reddebat rationẽ de omnibus Eleazar. familia autem Caathitarum ſoli Eleazar ſuberat, ideo ei ſoli rationem reddebat, & in hoc honoratur magis iſta familia, quia Moyſes, & Aaron erant de Caathitis. Eleazar autem habebat hic maiorem principatum ſuper Leuitas, quam Ithamar, quia erat primogenitus, & ſucceſſit poſtea patri ſuo Aaron in ſummo ſacerdotio, vt patet infra 20. capi. & deinde ſacerdotes magni de familia ſua deſcenderũt, quia Phinees filius eius ſucceſſit ei in ſacerdotio, & deinde omnes de ſemine eius. ſic patet infra 25. capi. Phinees filius Eleazari auertit iram meã a filijs Iſrael, quia zelo meo commotus eſt contra eos. Iccirco loquere ad eum. ecce do ei pacem fęderis mei, & erit tam ipſi, quam ſemini illius pactum ſacerdotij ſempiternum, quia zelatus eſt pro Deo ſuo: ſic etiam hr̃ 1. Macha. 2. c. *Ad cuius pertinet curam oleum ad concinnandas lucernas.* Hic ponitur adminiſtratio ipſius Eleazar, non inquantum erat princeps Leuitarum, ſed inq̃tum erat vnus de ſacerdotibus.

Officium ſacerdotum per conſequens Eleazar de oleo lucernarũ, & erat etiam in cura vnctionis, & incenſo compoſito. Quæſt. XXIIII.

B IN quo ſciẽdum eſt, quòd ſicut ad Leuitas minores pertinebat portare vaſa Sanctuarij, & reliquas partes eius, ita ad ſacerdotes pręter ipſam miniſtrationem ſacerdotalem pertinebat habere curam de quibuſdam, quę non poterant ad Leuitas pertinere. ſ. de oleo tam ad vngendum, quam ad cremãdum in candelabro, & de thymiamate ad cremandũ in altari, atque de panibus propõnis, & ceteris, quę ꝑtinent ad ſacerdotalem miniſtrationem. hęc igitur diſtributa ſunt inter ſacerdotes, & quia ſoli filij Aaron, erant tunc ſacerdotes minores. ſ. Eleazar, & Ithamar Inter hos duos diuiſa eſt tota ſacerdotalis cura, quia ad Aaron non pertinebat habere curam de aliquo, ſed iubere, vel miniſtrare cum vellet. Et ponuntur hic illa, quę pertinebant ad Eleazar. ſ. ꝙ haberet curam de
C oleo ad concinnandas lucernas. iſtud eſt vnum genus olei pro Sanctuario. quoddam enim erat ad ardendũ in candelabro. alterum erat ad vngendum ſacerdotes, & res Sanctuarij. Primo vocatur hic oleum ad concinnandas lucernas, ideſt ad ſuſtendandas eas, ne deficerent. concinno. as. ſignificat componere, miſcere, ſuſtẽtare, & ſic accipitur hic, ꝙ lucernę concinnantẽ, ideſt ſuſtentantur ne deficiant. pertinebat iſta cura ad Eleazar. Ipſe enim prouidebat, ne deficeret oleum ꝓ lucernis. Iſtud autem erat in ſeptem infuſorijs aureis, quę pendebant de candelabro, vt patet Zacha. c. 4 & in eis ſemper tenebat Eleazar oleum. Non tamen eſt Intelligendum, ꝙ ad ſolum Eleazar pertineret fundere oleum in lucernas candelabri, quia iſta erat mini-
D ſtratio ſacerdotalis, vna de quatuor, quæ non ſolum pertinebat ad Eleazar, ſed etiam ad Ithamar, & ad Aaron. ſic patet Exo. 27. c. cum dicitur, vt ardeat ſemper lucerna in tabernaculo teſtimonij, & collocabunt eã Aaron, & filius eius, vt vſque mane luceat coram domino, & Leui. 24. c. dicitur, quòd iſta miniſtratio incendendi lucernas pertinebat ad Aaron. quantum ergo eſt ad miniſtrationem incendendi lucernas non erat determinata cura alicui ſacerdoti, ſed omnibus erat miniſtratio generalis, quantum tamen ad habendum curam de oleo, quod fundi debebat in lucernis pertinebat ad ſolum Eleazar.

Et compoſitionis incenſum. Ideſt ꝑtinebat ad Eleazar habere curam de incenſo compõnis, ſcilicet de incenſo compoſito. Erat enim duplex genus incenſi Duplex genus incẽſi.
E in Sanctuario. vnum erat ſimplex, ſcilicet quod ponebatur ſuper panes propõnis, vt patet Leuit. 24. capi. Aliud erat incenſum compoſitum, quod conficiebatur ex multis ſimul poſitis, quę conterebantur, & reddebantur in puluerem minutiſſimum, & poſtea apponebatur de illo in thuribulo, vt arderet. de compoſitione autem hac, & ponderibus eorum, quę requirebantur ad eam, habetur Exo. c. 30. Iſtud incenſum compoſitionis ſolum pertinebat ad cremandũ coram Domino quotidie in mane, & in veſpere in altari thymiamatum, vt patet Exod. 30. capi. & de hoc incenſo nulli licitum erat accipere ad fruẽdum odore eius, nec poterat facere ſimilem compõni ſub pęna mortis.

mortis. ſic patet e.c. Non eſt autem ſenſus, quòd ad ſolum Eleazar pertineret miniſtrare in incenſo compoſito, ſcilicet quòd ipſe cremaret illud ſolus coram Domino, quia hoc pertinebat ad ſacerdotē magnū, vt patet Exo.30.c. pertinebat etiam ad omnes ſacerdotes minores, vt patet Leui.21.c. cum dicit̃ de omnibus ſacerdotibus minoribus. ſancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen eius: incenſum enim Domini, & panes Dei ſui offerunt. ad omnes, ergo ſacerdotes erat generalis iſta miniſtratio: habere tamen curā ne deficeret iſtud incenſum in Sanctuario, ſed quando parum eſſet faceret plus de huiuſmodi compoſitione ad ſolum Eleazar pertinebat: diſtincta enim iſta duo ſunt ſicut formare hoſtias de maſſa, & conſecrare eas.

Et ſacrificium, quod ſemper offertur. Ideſt etiam pertinebat ad curam Eleazar ipſum ſacrificium, quod offerebatur quotidie.

Quòd ſacrificium quotidianum, & ſacrificium a caſu fuerint apud Iſraelitas. & illa, quæ eſſent, & quibus eorum curatio ſpectaret. *Quæſt.* XXV.

IN quo ſciendum eſt, quòd quędam erant ſacrificia quotidiana, & regulariter facta. Alia autē erāt a caſu: ſacrificium autem quotidianum, & regulare erat, vt quotidie in aurora immolaretur vnus agnus anniculus in holocauſtum, & alius per totam noctem. de cuius ritu late dictum eſt Leui.6.c. in diebus autem ſabbatorum duplicabantur iſta ſacrificia, ſcilicet in aurora duo agni anniculi, & in veſpere totidem, vt patet infra 28.c. Etiam in prima die cuiuslibet menſis erant determinata ſacrificia etiam in feſto azymorum, & in feſto pentecoſtes, & clangoris, & ꝓpitiationis, atque tabernaculorum. In ſingulis enim erant determinata ſacrificia, & iſta erant regularia, ita quòd ex nulla cauſa mutari deberent, de ritu enim ſacrificiorum per ſingula habetur infra 28. & 29. capi. in litera. Alia autem erant ſacrificia, quę non erant regularia, ſed offerebātur a popularibus ex deuotione, vel voto, vel alias, & iſta aliquando erant holocauſtum, aliquando victimę pacificę, & aliquando ſacrificium pro peccato. De primis ſacrificijs horum ſacerdotes habebant curam, quia illa erant determinata, & ſciebant ſacerdotes quid, & quando offerri deberet. de ſacrificijs autem, quę à caſu offeruntur a popularibus ſacerdotes non poterant habere curam, quia non erant determinata, ſed dependebant ex voluntate laicorum, etiam quia precium pro his ſacrificijs dabatur a laicis, & non poterant ſacerdotes diſponere de rebus laicorum eis non agentibus. In ſacrificijs autem, quę regulariter fiebant ſecus erat, q̃a ſumptus illorū erant penes ſacerdotes. nam de precio, quod ſoluebāt tranſeuntes ad numerum dabatur ibi his ſacrificijs, quia illud precium manebat ad vſus Sanctuarij. vt patet Exo.30.c. & eſt ſenſus, quòd pertinebat ad Eleazar ſacrificium, quod ſemper fiebat, ideſt pertinebat ad eum habere curam de emendis animalibus, vel conſeruandis ad ſacrificium.

Nam non intelligitur, quòd ipſe ſolus miniſtraret faciendo ſacrificia in altari. Nam Aaron principaliter miniſtrabat ſacrificando: filij autem ſui etiam aliquādo ſacrificia faciebant, & quilibet hoc facere poterat, vt patet Leui.7.c, vbi dicitur, quòd armus dexter, & pectuſculum pertinebat ad quemlibet de filijs Aaron, qui feciſſet ſacrificium pacificum, & hoc verum eſt, niſi talis ſacerdos haberet aliquādo maculam, vel incurriſſet aliquam immundiciam. Hi enim arcebātur ab omnibus ſacerdotalibus miniſterijs, & ſolum relinquebantur eis iura percipienda ſicut alijs ſacer-

F dotibus, vt poſſent ſuſtētari, ſic patet Leui.21.c. Cum dicitur. omnis, qui habuerit maculā de ſemine Aarō ſacerdotis non accedet offerre hoſtias Domino, nec panes Deo ſuo. veſcetur tamen panibus, qui offerenẽ in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare. Non igitur pertinebat ad ſolum Eleazar miniſtratio in ſacrificijs, ſed ad omnes ſacerdotes, ad ipſum tamen ſolum pertinebat habere curam de animalibus, quę offerri debebant, & dare cuilibet ſacerdoti animal, quando offerre deberet illud.

Sciendum tamē, ꝙ iſta cura non ſemper pertinuit ad Eleazar, ſed ſolum quandiu vixit pater eius Aarō, G ſub quo ipſe miniſtrabat. defuncto autem illo factus eſt ſacerdos magnus Eleazar, & deſijt habere iſtam curam, quę pertinebat ad alios minores ſacerdotes, & hoc fuit ante exitum deſerti. Nam in monte Hor anno 40. ab exitu de Aegypto mortuo Aaron factus eſt pontifex Eleazar, vt patet infra 20. cap. iuncto 33.

An in deſerto facta fuiſſe ſacrificia poſſit inferri ex hoc loco. *Quæſt.* XXVI.

SEd conſiderandum eſt, quia dicitur hic, quòd habebat Eleazar curā de ſacrificio, quod quotidie fit, in quo innuitur, ꝙ in deſerto fiebant ſacrificia: alioquin ſuperflue traderetur ei cura H de non ente. Reſpondendum eſt, ꝙ in deſerto non fuerunt facta ſacrificia in aliqua manſione, niſi in deſerto Sinai, vt ſępe dictum eſt, & oſtenſum eſt ſupra, & colligitur infra 28.c. ideo ſolum habuit curam Eleazar in monte Sinai quantum ad ſacrificia. ibi enim facta ſunt per menſem, & dimidium, ſcilicet a tempore conſecrationis eorum, quæ incępit prima die menſis primi anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, vſque ad diem 20. menſis ſecundi anni eiuſdē: tandiu enim ſteterunt in monte Sinai poſt conſecrationem ſacerdotalem. pro hoc ergo tempore oportuit, vt daretur aliquis, qui haberet curam de animalibus immolandis, & ſi poſtea contingeret in deſerto fieri immolationes, ad ipſum quoque cura prędicta pertineret.

I Item dato, ꝙ in toto deſerto nūquam futura eſſet aliqua immolatio debebat aſſignari iſta cura alicui, & ꝙ omnia alia officia ſacerdotalia, & Leuitica diſtinguerenẽ in perſonas, vt poſtea in terra promiſſionis ſucceſſores, qui iſta frequentare debebant, ſcirent diſtinguere officia. ſi tamen Deus non dediſſet diſtinctionem iſtorum officiorum ſacerdotibus a principio conſecrationis eorum poſteri neſcirent iſta ordinare. decuit ergo, vt Deus diſtingueret hic iſta officia in perſonas, & cum dicitur hic. *Sacrificium, quod ſemper offertur.* Ly ſemꝑ pōt intelligi dupliciter. vno modo, ꝙ ſacrificium iſtud ſemper offeratur, ideſt quotidie. Et tunc intelligetur de holocauſto matutino, & veſpertino, quę omnibus diebꝰ offerri debebāt indeſinẽter.

Sacrificiũ ſemper fieri dupliciter pōt intelligi.

K Alio modo poteſt intelligi ſemper immutabiliter, & tunc non ſolum intelligeretur de ſacrificijs quotidianis, ſed etiam de ſacrificijs duplicatis, quę fiebant per ſingula ſabbata, & de ſacrificijs feſtiuitatis azymorū, & pentecoſtes, clangoris, propitiationis, atque tabernaculorum. hęc enim, quamquam non eſſent quotidie, ſed ſolum ſemel in anno: tamen erant immutabilia ſicut ſacrificia quotidiana. quolibet autem, horum modorum poteſt hic intelligi, ſed ſecundus ſenſus melior eſt, qui etiam comprehendit primum, ſcilicet quòd pertineret ad Eleazar cura ſacrificiorum, quę ſemper offerebantur, ideſt, immutabiliter, & tunc intelligetur hoc tam de ſacrificijs iugibus matutino, & veſpertino, quia iſta erant immutabilia, & ſacrificia, quę fiebant in omnibus alijs feſtiuitatibus eodem

modo

modo determinata erant, & patet hoc, quia iſta ſacrificia erant a Deo determinata, ſicut ſacrificia quotidiana cum de omnibus detur eadem lex infra 28. & 29. c. & iſta omnia fiebant eodẽ modo de ſumptibus Sanctuarij, ſicut ſacrificia quotidiana, ergo ſicut habere curam de eo, quod pertinet ad quotidiana ſacrificia pertinet ad aliquem ſacerdotem, ita pertinebit habere curam de alijs ſacrificijs feſtorum, quę erant immutabilia, alioquin dabitur, quòd nullus haberet curam horum, & conſequenter perirent, vel nunquã fierent: cum neceſſe ſit perire ea, quę nullius cura ſuſtẽrantur. ad Eleazar, ergo omnia iſta ſimul ptinebũt. *Et oleum vnctionis.* Ideſt etiam pertinebit ad Eleazar cura de oleo vnctionis.

Duplex oleum in Sanctuario. Et Oleum compoſitionis ad quid. erat. Quæſt. XXVII.

IN quo ſciendum eſt, quòd duplex erat oleum in Sanctuario. vnum pro lucernis, & alterum ad vnctiones. pro lucernis erat oleum ſimplex de arboribus, de quo Exo. 27. c. dicitur pręcipe filijs Iſrael, vt afferant tibi oleum de arboribus puriſſimum, vt ardeat ſemper lucerna in tabernaculo teſtimonij. Cura autẽ huius olei pertinebat ad Eleazar, & de hoc dicitur ſupra ad cuius pertinet curam oleũ ad concinnandas lucernas. Secundum oleum erat in Sanctuario, quod vocatur oleum cõpoſitionis, vel vnctionis, ideſt ad vngendũ, & erat iſtud pingue magis in modum vnguenti, quam olei, ſic enim vocatur in Pſal. 132. ſicut vnguentum in capite, quod deſcẽdit in barbam barbam Aaron. Iſtud erat factum ex pluribus rebus, quibuſdam liquidis, & quibuſdam ſiccis. de qua compoſitione traditur modus. Exo. 30.

Erat autem iſtud oleum a duo, ſcilicet ad vngendũ ſacerdotes in conſecratione ſua ſecundum modum, qui habetur Exo. c. 29. & Leui. 8. Erat etiam ſecundo ad vngendum tabernaculum cum omnibus vaſis ſuis antequam miniſtraretur in eis, vt patet Exo. 31. c. de hoc vnguento habebat curam Eleazar, non quidem, quòd ipſe miniſtraret in eo faciendo vnctiones per illud, quia hoc pertinebat ad alterum, ſed quia ipſe habebat curam de conficiendo, & conſeruando illud ne vnquam deficeret. patent iſta, quia ſacerdotes in conſecratione ſua vncti ſunt hoc oleo, & tamen non vnxit eos Eleazar, ſed magis ipſe cum reliquis vncti ſunt a Moyſe, vt patet Leui. 8. c. etiam conſecratio tabernaculi cum omnibus vaſis in oleo vnctionis non fuit facta ab Eleazar, ſed a Moyſe, vt patet Exo. 31. & infra 7. c. Pertinebat tamen ad Eleazar cura conſeruandi, & conficiendi.

Et quidquid ad cultum tabernaculi pertinet. Ideſt etiam Eleazar habebit curam de omnibus, quę pertinent ad tabernaculum. non eſt tamen intelligendum hoc, ꝙ ipſe haberet curam de omnibus miniſtrationibus, quę fiebant in tabernaculo, quia iſtę communes erãt omnibus ſacerdotibus. Sed prębere materiam ad omnes has miniſtrationes, & cuſtodire illam pertinebat ad Eleazar.

Quòd Quatuor erant miniſtrationes in Sanctuario. Quæſt. XXVIII.

ERANT enim in Sanctuario miniſtrationes quatuor, ſcilicet in cremando thymiama, & incendendo lucernas, & offerendo ſacrificia, & diſponendo panes ꝓpoſitionis in menſa. Ad omnia hæc parabat Eleazar materiam. Nam quãquam ipſe non offerret ſolus thymiama, ipſe tamen ſolus habebat curam thymiamatis conficiendi, & cõ-

A ſeruandi, ne vnquam deficeret ad cremandum in altari. ſic ſupra dictum eſt, quòd ad Eleazar pertinebat incẽſum compoſitionis, ideſt thymiama compoſitũ. Secunda miniſtratio erat in candelabro diſponendo quotidie lucernas, & iſta miniſtratio non pertinebat ſolum ad Eleazar: tamen prouidere de oleo in infuſorijs candelabri ad eum ſolum pertinebat. ſic ſupra dicitur ad cuius pertinet curam oleum ad concinnãdas lucernas.

Tertia miniſtratio erat diſponere panes propoſitionis ſuper menſam auream in tabernaculo, & iſta miniſtratio omnium erat: tamen prębere ſimilam, & conficere panes pertinebat ad ſolum Eleazar.

B Quarta miniſtratio erat ſacrificium, & iſta ad omnes pertinebat: tamen prębere ea, quę immolari debebant pertinebat ad ſolum Eleazar ſic dicitur ſupra, & ſacrificium, quod ſemper offertur. de panibus autẽ ꝓpoſitionis nõ dictum eſt ad quem pertinet cõfectio eorum, & tamen intelligendum eſt, ꝙ pertineret ad Eleazar, & intelligitur per hanc clauſulam generalẽ, ſcilicet quidquid ad cultũ tabernaculi pertinet, ideſt quidquid pertinet ad miniſtrationem faciendam in tabernaculo: panes tamen propoſitionis pertinebant ad hanc miniſtrationem.

Quòd panes propoſitionis conficiebantur ab Eleazar: Iſraelitæ vero dabant ſimilam. Et libamenta ſacrificiorum, quæ dicantur. Et quæ pertinent ad ſacerdotes, & quæ ad Leuitas. Et C *An ad Eleazar pertineret cura omnium, quæ fierent in Sanctuario. Quæſt. XXIX.*

SED arguet aliquis, ꝙ non conficiebat Eleazar panes propoſitionis, ſed Iſraelitę: ſic videtur Leui. 24. c. cum dicitur de panibus his per ſingula ſabbata mutabantur ſuſcepti a filijs Iſrael fœdere ſempiterno: ergo Iſraelitę dabant panes ꝓpoſitionis iam confectos, & nõ conficiebat eos Eleazar.

Reſpondendum eſt, ꝙ Eleazar ſacerdos confecturus erat panes propõnis, & non Iſraelitę, ſed dicebantur ſuſcipi ab Iſraelitis, quia ipſi dabant ſimilam ad faciendum iſtos panes, & hoc colligitur ex litera Leui. 24. c. cum dicitur. accipies ſimilam. ſ. ab Iſraelitis, & co-
D ques ex ea 12. panes: ecce igitur panes coquẽdos eſſe iuſſit a Moyſe, vel ſacerdotibus, & non ab Iſraelitis.

Conſiderãdum autem vlterius, ꝙ pręter animalia, quę offerebantur in ſacrificiis quotidianis, & regulariter factis, de quibus habebat curam Eleazar erant aliqua alia in ſacrificijs neceſſaria. ſ. libamenta eorum. hęc autem ſunt panis, & vinum, ſal, oleum, & thus, vt patet Leui. 2. c. nec erat aliquod ſacrificium in quo nõ offerrentur libamenta ex neceſſitate, pręterquam in ſacrificio pro peccato, de quo infra 15. c. vbi ponitur quantitas cuiuslibet libamentorum, ſecundum varietatem animalis oblati. De his autem omnibus curam habebat Eleazar. ſ. vt eſſet in Sanctuario ſemper ſimila, & vinum, & ſal, atque oleum, & thus pro ſacrificijs
E quotidianis, & ipſe prębebat cuilibet ſacerdoti immolanti omnia libamenta neceſſaria.

Conſiderandum autem, quòd quamquam nunc iſta, quę dicta ſunt pertinerent ad Eleazar, tamen poſtea tempore Dauid, non manſerunt ſic ordinata, ſed quędam horum, quę pertinebant ad ſacerdotem, poſtea pertinuerunt ad ſimplices Leuitas, quędam vero alia manſerũt penes ſacerdotes: miniſtrare enim in altari, & in toto tabernaculo, ſicut a principio fuit Aaron, & filiorum eius, ita, & ſemper ad eos ſolos pertinuit, vt patet 1. Paralipo. capitu. 6. cum dicitur. Aaron vero, & filij eius adolebant incenſum ſuper altare holocauſti, & ſuper altare thymiamatis in omne opus Sancti ſanctorum, vt precarentur pro Iſrael,

iuxta

iuxta omnia, quę pręceperat Moyſes ſeruus domini. aliç autem miniſtrationes erant, quę præcedebant ad iſtas.ſ.pręparare materialia ad miniſtrationem, quam faciebant ſacerdotes in Sanctuario, vt habere ſimilã, & vinum, & alia libamenta parare, vnguenta, & thymiamata, & facere panes propoſitionis, & iſtarum miniſtrationũ cura totaliter pertinuerat ad Eleazar. Quędam nunc manebant in ſacerdotibus, ſicut conficere oleum vnctionis, & facere thymiama.ſic patet 1.Para.c.9.ſ.filii autem ſacerdotum vnguenta, & aromata conficiebant, & vocantur ibi vnguenta oleum vnctionis, aromata autem dicuntur thymiamata ad cremandum ſuper altare.

Aliç autem harum miniſtrationũ commiſſę erant Leuitis ſicut frigere ſimilam in ſartagine,& conficere panes variorum modorum ad vſum ſacrificiorũ, de quibus habetur Leu.2.c.& in hac pręerant ſimplices Leuitę, ſcilicet filij Chore, vt patet 1.Para.9.c.ſ.& Mathathias Leuites primogenitus Sellum Chorite præfectus erat omnium, quę in ſartagine frigebãtur. Alij quoque Leuitę habebant curam de panibus propoſitionis, vt pararent ſimilam,& conficerent eos ſic patet 1 Para.c.9.ſ.porro de filijs Caath fratribus eorũ ſuper panes erant propoſitionis, vt ſemper nouos per ſingula ſabbata prępararent. Aliç etiam miniſtrationes erant ſicut vinum, & oleum,& cętera libamenta parare ad ſacrificia,& iſta ſub cura Leuitarum ſimplicium. ſic patet 1.Para.c.9.cum dicitur de Leuitis ſubiungitur. pręerant ſimilę, & vino, & oleo, thuri, & aromatibus. hęc tamen faciebant Leuitę ad pręceptũ ſacerdotum, vnde ipſi ſacerdotes dicebantur pręeſſe his. ſic patet 1.Para.23.c.ſ.ſacerdotes autem ſuper panes propoſitionis, & ad ſimilę ſacrificium, & ad lagana,& azyma,& ſartaginem, & ad ferueñtem ſimilam, & ſuper omne pondus atque menſuram. Hęc quidẽ tempore Dauid ſic diſtributa ſunt, quia multiplicatus erat cultus Domini, & nõ poterat vnus ſacerdos, nec multi ſufficere in his miniſtrationibus niſi diuiderent, & diuiſę ſunt per Leuitas.

Omniumque vaſorum, quæ in Sanctuario ſunt. Ideſt pertinebit ad Eleazar cura omnium, quę ſunt in vaſis totius Sanctuarij. Non eſt autem iſta litera per ſe intelligẽda.ſ.quod haberet Eleazar curam omnium vaſorum, quę erant in tabernaculo, vel in toto Sanctuario, quia tunc ipſe deberet portare omnia hęc, ſed falſum eſt, quia cura horum pertinebat ad totam familiam Caathitarum, ſed referendum eſt hoc ad literam immediatam.ſ.quod ad Eleazar pertinebat quidquid ad cultũ tabernaculi pertinet, ideſt omnia, quę pertinebant ad miniſterium, quod fiebat in tabernaculo, & omnium vaſorum eius, ideſt quidquid pertinebat ad miniſtrationem, quę fiebat in omnibus vaſis Sanctuarij. Et tunc iſtę duę clauſulę idem ſignant, quia in hoc pertinebat ad cultum, ideſt miniſtrationem Sanctuarij, quod non fieret in aliquo vaſe Sanctuarij, ſed vna eſt expoſitiua alterius. Erat etiam quędam alia miniſtratio, quæ nõ fuit hic expreſſa. & pertinebat ad Eleazar, ſcilicet habere curam de aqua ponenda in labio ęneo ad lauandum pedes ſacerdotum, & manus cum miniſtrarent. Non enim poterant aliter miniſtrare, vt patet Exod.30.c.& tamẽ iſta cura nulli alteri commiſſa erat, cum cura totius cultus Sanctuarij pertineret ad Eleazar, vt hic dictum eſt.

Locutusque eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron. Hic ponit cautela de modo miniſtrationis Caathitarum ne moriantur, & Deus fuit iſta locutus Moyſi, & Aaron, quia ſicut pertinebat ad Moyſen ſicut ad prophetam, & principem totius populi, ita pertinebat ad Aaron tanquam ad eum, qui exequi debebat hæc: nam hic dicitur, quomodo ſacerdotes diſponerent vaſa San-

F ctuarij portanda a Caathitis tãquam ipſi ea tangerẽt. Iſta tamen diſpoſitio principaliter erat ipſius Aaron. ad ipſum ergo fuit locutio. *Nolite perdere populũ Caath.* Ideſt nõ deſtruatis Caathitas. Nomine enim Caathitarum ſolum intelliguntur hic Leuitę ſimplices de familia illa, & non ſacerdotes, quoniam illi ſunt, qui ſolum perdi poterant ſi tangerent vaſa: ſacerdotibus enim licebat tangere illa. Aliquando tamen nomine Caathitarum intelliguntur ſacerdotes ſicut praece.c. cum numerabãtur omnes de tribu Leui,& ſacerdotes cum eis in familia Caathitarum, vt ibi declaratum eſt. Et dicitur, quòd non perderent Caathitas, quoniã ſi tangerent aut viderent vaſa nuda, morerentur, &

G tunc Moyſes, & ſacerdotes dicebantur eos perdere, ideſt occidere, quia dabant illis occaſionem ad moriẽdum. Moyſes quidem, quia nõ iubebat ſacerdotibus diſponere vaſa,& tegere antequam portarent ea Caathitæ,& ipſi ſacerdotes, quia permittebant Caathitas accedere ad vaſa nuda, & non prius ipſi tegebant ea. *De medio Leuitarum.* Ideſt de inter Leuitas.q.d.non faciatis perire omnes Caathitas de intra omnes alios Leuitas, quod dicitur, quia non erat periculum alijs vllo modo in oneribus ſuis videndis atque tangẽdis, quomodocunque ſe haberent: Caathitis autem erat periculum, ideo cæteris manentibus Caathitæ morerentur, ſi tangerent onera ſua nuda.

Sed hæc facite eis. Scilicet ea, quæ ſequuntur, vt pri-

H mo tegans vaſa portanda ab eis, quam ipſi portent.

Vt viuant, & non moriantur. Eadem ſententia eſt viuere, & non mori, ſed ponitur ex ſuperadditione, & eſt modus figuratus loquendi, ſicut cum dicitur, quà poterant ibant, & quà non poterant non ibant, & tamen idem eſt vtrobique. *Si tetigerint Sancta ſanctorum.* Ideſt morientur ſi tetigerint res ſacras nudas, & non accipitur hic Sancta Sanctorum pro illa parte tabernaculi interiori vbi erat arca: nam non moriebantur Leuitæ eo, quòd tangerẽt illa, ſed quia tangebant vaſa nuda. Item non poteſt accipi hic ſenſus vllus ſi intelligatur Sancta ſanctorum pro illa parte domus. Nõ enim poterit dicere aliquis tangere Sancta ſanctorũ, niſi tangat aliquam de tabulis, vel operimẽtis domus

I illius, quia nihil aliud erat tangibile ibi, & tamen licebat impunè omnia iſta agi, cum Gerſonitæ portarent omnia operimenta illius,& Meraritæ omnes tabulas, & columnas: tamen non moriebantur.

Item ſi accipiatur hic tangere Sancta ſanctorum, ideſt introire illuc, non poterit ſtare, quia etiam licebat Caathitis introire illuc pro arca cum eſſet velata, vt ſupra declaratum eſt. Solum igitur illicitum erat tangere vaſa nuda, vel videre.

Sed dicendum, quòd accipitur Sancta ſanctorum pluraliter pro omnibus vaſis Sãctuarij, quæ ſunt multum Sancta. Et dicuntur Sancta ſanctorum ad notandum ſanctitatem excellentiæ ſicut dicimus Cantica canticorum, vel flos florum, & ſic erat de vaſis San-

K ctuarij, quæ erant valde Sancta, & non licebat illa tangi: veſtimenta autem facta ad tegendum vaſa ſancta erant, cum eſſent facta ad vſum ſacrorum, ſed non erant Sancta ſanctorum, ideo licebat illa tangi, & non vaſa contecta eis. ſimilis modus loquendi habetur ſæpe in Leuitico, vbi partes ſimilę prouenientis ſacerdotibus vocantur Sanctum ſanctorum. Leui.c.2.

Item partes de hoſtia pro peccato prouenientes ſacerdotibus vocantur Sancta ſanctorum, vt patet Leui.capi.6.& 10.ita ergo hic.

Aaron, & filij eius intrabunt. Scilicet in atriũ tabernaculi ad tegendum labium æneum, & altare holocauſtorum, & in primam partem tabernaculi ad tegendum menſam propoſitionis cum vaſis ſuis, & cãdelabrum,& altare thymiamatis,& in Sancta ſanctorum

rium ad tegendum arcam cum propitiatorio,& Cherubim. *Ipſique diſponent.* Ideſt Aaron & filij ſui ordinabunt opera iſtorum: non quidem ꝙ ipſi educerent vaſa de loco ſuo extra ſanctuarium, ſed ꝙ ea velarēt atque ligarent: poſtea vero Caathitæ pro illis ingrediebantur, ſicut ſupra declaratum eſt. Nec obſtat ſi quis dicat, ꝙ non liceret Caathitis ingredi in ſancta ſanctorum ad educendum arcam. ad hoc enim ſupra eſt reſponſum.

Opera ſingulorum. Scilicet Caathitarum. Non enim intelligitur ꝙ ſacerdotes diſponerent ea, quæ portanda erant a Meraritis,& Gerſonitis: quia iſta ab omnibus clarè videbantur,& quomodocunque tangerentur non erat in eis periculum, ſed in ſolis Caathitis.

Et diuident quid portare quis debeat. Ideſt iſti ſacerdotes diuident inter Caathitas onera portanda, vt non B ſit contentio inter eos, quid a quibus portari deberet. Erant namque vaſa principalia ſex quæ ſupra numerata ſunt, cum vaſis ſuis paruis, & iſta diuidebant inter Caathitas. Erant enim Caathitæ potentes portare onera a 30. annis vſque ad quinquagintaduo millia ſeptingenti quinquaginta,& inter illos diuidebantur iſta ſex vaſa,& hoc vt eſſent qui alternatim ſubijcerentur oneri. Nam qui incipiebant portare arcam in aurora, non poterant eam portare per totam diē, ſed mutabantur per vices,& ſic erat tolerabilis labor, & hoc cum à duobus millibus ſeptingētis quinquaginta Caathitis. vt infra patet, ſola ſex vaſa portarentur. Hoc autem quod dicitur de diuiſione onerū magis pertinebat ad Eleazar, quàm ad alios ſacerdotes, C quia ipſi erat commiſſa cura omnium Caathitarum, cum eſſet princeps eorum, vt patet ſupra in litera.

Alij nulla curioſitate videant quæ ſint in ſanctuario. i. alij tam Caathitæ quàm omnes alij Leuitæ, & populares non reſpiciant quid ſit in Sāctuario antequam tegatur. Nam ſicut Caathitæ morerentur ſi viderent vaſa nuda, ita & omnes alij, imò magis alij quàm Caathitæ, quia Caathitæ magis applicabant ad res ſacras, & dr̄. nulla curioſitate. i. non cum intentione vidēdi, q. d. non intrent Caathitæ in Sanctuarium, vt videant vaſa antequam tegantur. Curioſitas autem tunc eſſet ſi vellent videre Caathitæ qualiter vaſa erant fabricata, vel quæ figuræ erant in illis. vocatur enim curioſitas cura vel deſiderium ſciendi, & hoc modo vocantur curioſi illi qui nimis interrogant, quia de multis curant. Et hoc modo Terētius in Eunucho introducit Cheream quærentem aliquem curioſum. i. aliquē qui inquireret ab eo de ſucceſſu fortunæ ſuæ.

Curioſitas quid.

Et videtur iam ex hoc quòd Iſraelitæ ſi viderent vaſa ex aliqua curioſitate antequam inuoluerentur morerentur. Si autem viderent a caſu non intendētes videre, non morerentur, ſed hoc falſum eſt, quia quomodocunque viderent vaſa nuda morerentur, quod patet de Bethſamitibus, qui viderūt arcam Domini quādo veniebat de terra Philiſthim ſuper plauſtrum,& mortui ſunt quinquaginta millia virorum. & ſeptuaginta viri de populo Domini,& tñ nō videntur illi reſpexiſſe arcam curioſè. Nam quamquam aliqui eorum vellent accedere ad eam curioſè, tamē non omnes, ſcilicet quinquaginta millia poterāt accedere: mortui ergo ſunt ſolum, quia viderunt, ſed dicitur hic, quòd alij nulla curioſitate videant ea, quę ſunt in Sanctuario, quia magis damnabile eſt videre ex curioſitate quam alias, vtrunque tamen inducit mortem.

Qñ Leuitę vidētes vaſa morerentur.

Priuſquam inuoluantur. Quaſi dicat, cum fuerint iſta inuoluta poterunt ea tangere, & videre Caathitæ, & quicunque, ſed non ante. *Alioquin morientur.* Scilicet qualitercunque viderint. hæc autem fiebant, vt haberetur Deus in magna reuerentia, nam miniſteria quę

A fiebant in veteri teſtamento ſecundum ſe non habebant aliquam efficaciam, ſed ſolum ex deuotione agentium, niſi quantum ad purificationem quarundā corporaliū irregularitatū,& immunditiarū, quas tollebāt iſtæ miniſtrationes ex ordinatione Dei ſtatuentis legē,& hoc ſiue deuotè, ſiue nō deuote ſiſt hr̄ent iſti q ſuſcipiebāt huiuſmodi cæremonias, ſicut eſt de baptiſmo, & de ſacramentis noui teſtamenti imprimentibus characterem, quia ſiue ſuſcipientes deuotē ſe habeant ſiue non, ſemper imprimetur character, dum tamen non renuant ſimpliciter ſuſcipere ſacra.

Ob hoc igitur ſi miniſtrationes veteris teſtamenti non ponerentur a Deo in magna reuerentia cōtemnerent illas, cum ſecundum ſe non eſſent alicuius vtilitatis. Et conſequenter Deus in his contemneretur: B poſuit ergo ea in magna veneratione. Eſt autem veneratio per duo. ſ. per amorem, & timorem. Amor autem nō pertinet, niſi ad perfectos vel proficientes. Iudæi tamen erant in gradu infimo, quia nunc incipiebant aſſueſcere iugo legis, ideo per timorem & nō per amorem moueri debuerunt. vnde omnia quæ in veteri teſtamento fiebant ſub quibuſdam terroribus. & pęnis ponebantur. vt patet in datione legis, cum apparuit angelus Domini in caligine,& fumo, & tonitruis,& fulguribus coruſcantibus, perterruitq; vniuerſos Iſraelitas, ita vt dicerent ſe morituros ſi amplius audirent vocem Domini, vt patet Exo. 20. cap. & Deuter. 5. cap.

Veneratio ex duplici cā oritur.

In nouo autem teſtamento non fuit iſte timor, ſed C omnia per amorem fiunt. hanc differentiam declarat Apoſtolus ad Hebr. 12. cap. dicens non acceſſiſtis ad tractabilem & acceſſibilem ignem, & turbinem, & caliginem,& procellam,& tubæ ſonum, & vocē verborum, quam qui audierunt excuſauerunt ſe ne eis fieret verbum. Non enim portabant quæ dicebantur,& ita terribile erat, ꝙ dicebatur, ꝙ Moyſes dixit exterritus ſum & tremebundus, ſed acceſſiſtis ad Siō montem,& ciuitatem Dei viuentis Ieruſalem cęleſtem, & multorum millium angelorum frequentiā & eccleſiam primitiuorum, qui ſcripti ſunt in cęlis, & iudicem omniū Deum, & ſpirituum iuſtorū perfectorum,& teſtamenti noui mediatorem Ieſum.

Teſtm̄ nouū, in quo differt a veteri.

Ecce igitur in nouo teſtō pax & trāquillitas: in veteri aūt terror. ideo admonuit Dn̄s, ꝙ Iudæi terrerentur a tabernaculo ſuo non audētes accedere ad illud. D ſic patet Leui. c. 26. cuſtodite ſabbata mea & pauete à ſanctuario meo, ſed non erat maior terror q̄ inflictio mortis: ideo tranſgreſſoribus cæremoniarum veteris teſtamenti præcipuè in his quæ pertinebant ad Deū immediatè, ſicut erant vaſa miniſtrationis, imponebatur mors. *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen.* Hic ponitur officium Gerſonitarum, qui erant in ſecunda familia Leuitarum.

Tolle ſummam etiam filiorum Gerſon per domos ac familias & cognationes ſuas a triginta annis & ſupra: vſque ad annos quin E quaginta. Numera oēs qui ingrediuntur, & miniſtrant in tabernaculo fœderis. Hoc eſt officium familiæ Gerſonitarum, vt portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, & ſuper omnia velamē hyacinthinum: tentoriumque quod pēdet in introitu tabernaculi fœderis: cortinas atrij & velum in introitu, quod eſt ante tabernaculū. Omnia quæ ad altare pertinēt fu

Officium filiorum Gerſon.

niculos & vaſa miniſterij iubente Aaron & filijs eius portabunt filij Gerſon , & ſcient ſinguli cui debeant oneri mãcipari . Hic eſt cultus familię Gerſonitarum in tabernaculo fęderis , eruntque ſub manu Ithamar filij Aaron ſacerdotis .

Tolle ſummam filiorum Gerſon. Quia deſcribitur hic officium Gerſonitarum primo ponitur numerus eorũ qui in iſto officio ſeruiunt .

Quare numerantur hic Gerſonitæ cum præcedenti cap. numerati fuerint, & an ſit eadem numeratio vel diuerſa. Et quis eſſet modus numerandi. Quæſt. XXX.

SED dicet aliquis quare numerantur hic Gerſonitæ cum iterum numerati ſint præced. c. Forte aliquis reſpõdebit, ꝙ iſtæ numerationes factæ fuerint diuerſis tẽporibus , & ideo quãquam numerati fuerint ſupra Gerſonitæ, conueniens fuit iterum numerari hic . ſic factum eſt de numeratione omnium Iſraelitarũ, qui numerati ſunt in mõte Sinai, & iterum numerati ſunt apud Iordanem . De primo habetur ſupra cap. 1. De ſecundo habetur infra 26. cap.

Dicendum eſt non ſtare hoc, quia iſtæ duæ numerationes fuerũt in monte Sinai, quod patet, quia oĩa q̃ habentur a principio huius libri vſque ad 10. ca. facta ſunt in monte Sinai a die primo menſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto vſque ad diem 20. menſis eiuſdem. Nam ea quæ habentur ſupra cap. 1. dicuntur incępta in prima die menſis ſecundi, & ea q̃ habentur infra cap. 10. facta ſunt die 20. menſis eiuſdem. factæ ſunt ergo iſtæ duæ numerationes eodem tempore.

Reſpondendum eſt, ꝙ ideo factæ fuerunt duæ numerationes ſimul, quia non eſt pertinens ad idem vtraque numeratio. Nam præced. cap. numerati ſunt Gerſonitæ, & omnes alij Leuitæ ad commutandum pro primogenitis Iſraelitarum. hic autem computãtur ad aſſignandum eis officia . hæc autem diuerſa ſunt. Nam pro commutatione in præced. computatione numerabãtur omnes Leuitæ a menſe & ſupra vſque ad vetuſtatem. Hic autem numerantur ſoli habentes annum 30. vſque ad quinquageſimum, fuit ergo iterata numeratio.

Per domos atque familias & cognationes ſuas. Iſte eſt modus numerandi , quia non computabatur tota familia Gerſonitarum ſub vno inuolucro , ſed diuidebatur primo in duas familias. ſ. in Lebuiticam, & Semeiticam quæ habentur præcedẽ. cap. & illæ diuidebantur poſtea in alias minores , quę vocantur domus . Nam nunquam accipitur hic domus pro vna œconomia: ſed pro congregatione plurium eiuſdem progeniei. dicitur etiam quod fiebat iſta numeratio per cognationes, quia hoc eſt expoſitiuum duorum, ſcilicet domorum & familiarum . vtraque enim harum eſt cognatio quædam .

A 30. annis & ſupra. Ante tempus iſtud nemo computabatur inter Leuitas . Cauſa eſt , quia iſta computatio fiebat ad labores magnos ſubeundos : ſed ante ætatem illam non ſunt homines , habentes integrum robur: ideo non computabantur. & dicitur ſupra, non quòd omnes qui eſſent ſupra annos 30. computarentur , quia hoc modo veteres inepti ad laborẽ computarentur : ſed ſolum eo modo quo immediatè dicitur.

Vſque ad annos quinquaginta . Et hoc quia ab anno

F 30. vſque ad quinquageſimum durat robur in homine ad opera dura. deinde incipit debilitari , ideo intra Leuitas miniſtrabant , qui nondum compleuerant quinquaginta annos : poſtea vero non miniſtrabant, ſed efficiebantur cuſtodes vaſorum, vt infra 8. cap.

Qui ingrediuntur & miniſtrant in tabernaculo fœderis . Idelt tolles ſummã omnium Gerſonitarum , qui ingrediuntur & miniſtrant , Non dicuntur ingredi. i. intrare in tabernaculum ad miniſtrandum , quia hoc ſolis ſacerdotibus licebat, & ſiquis extraneorum attẽtaret moriebatur, vt patet præced. ca. ſ. Aaron autem & filios eius conſtitues ſuper cultum ſacerdotij: externus qui ad miniſtrandum acceſſerit morietur , ſed dicebantur ingredi. ſ. incipere miniſtrare, vel ingredi ad miniſtrandum, ſicut cum aliquis incipit ſeruire alicui domino dicimus, quòd intrat ad ſeruiendum illi domino, quia tunc eſt intra ſeruitium , & ante erat extra . G

Vt miniſtrent in tabernaculo fœderis . Non eſt intelligẽdum, ꝙ Gerſonitæ miniſtrarent in tabernaculo fęderis, quoniam hoc erat officium ſacerdotum , ſed miniſtrabant in tabernaculo. i. miniſtrabant portando res tabernaculi, vt immediate patet . Nã miniſtratio in tabernaculo eſt duplex, ſ. miniſtrare intra tabernaculum, & hoc pertinet ad ſolos ſacerdotes , aliud eſt miniſtrare in tabernaculo, i. portando ipſum tabernaculum vel cuſtodiendo illud. Et ſic primo modo iſta præpoſitio, in, dicit habitudinem localem . Secundo modo dicit habitudinem materiæ .

Quid miniſtrare intra tabernaculũ, & in tabernaculo.

H *Hoc eſt officium familiæ Gerſonitarum.* ſ. iſtud quod ſeqtur, & pertinebat in gñali ad totam familiam : poſtea tñ diuidebatur per cognationes, & domos , & perſonas ſm diuerſa operimẽta, q̃ portabantur. ſic patet. ĩ. cum dr̃. & ſciant ſinguli cui oneri debeãt mancipari.

Vt portent cortinas tabernaculi. Officiũ oĩum Leuitarum erat in portando aliquid pertinẽs ad tabernaculum. Sed Caathitæ portabant vaſa tabernaculi, q̃ non erant partes illius: Gerſonitæ aũt , & Meraritę portabant partes Sanctuarij : ſed harum quædã erant molles, & iſtæ portabantur a Gerſonitis. ſ. oĩa operimenta tam ex filis quàm ex pellibus : aliæ erant duræ, & iſtę portabantur a Meraritis , ſcilicet tabulæ & columnæ & baſes .

Dicuntur hic cortinæ tabernaculi primum operimentum ipſius. Erant enim quatuor operimenta extenta in tranſuerſum ſuper tabernaculum ſm diſpoſitionem quæ declarata eſt Exo. 26. c. Primum erat de cortinis . Secundum de ſagis. Tertium de pellibus rubricatis. Quartum de pellibus hyacinthinis. Primum ponitur hic, & erant decem cortinæ, quarum quinq; coniungebantur in alterutrum per conſutura: aliæ quinque eodem modo. Et ſic erãt factæ duæ magnæ cortinæ, quæ poſtea iungebantur per circulos aureos & anſulas hyacinthinas de quo Exo. 26. *Et tectum fœderis.* Iſtud eſt ſecũdum operimentũ tabernaculi , qđ ponebatur immediatè ſuper cortinas. Erat aũt de pilis caprarũ , & inde facta ſunt 11. ſaga quorũ ſex ligabantur per cõſuturã inter ſe: quinq; aũt alia identidẽ, & fiebant duo ſaga magna quæ poſtea iungebantur per fibulas æneas , & anſas de quo Exo. 26. cap. I K

Quatuor cooperimenta tabernaculi.

Iſtud vocatur hic tectũ fęderis. i. tectũ tabernaculi fęderis, & nõ accipit̃ tabernaculũ fęderis hic pro ipſa domo, quia tunc non magis eſſet tectũ tabernaculi iſtud ſcdm operimentũ q̃ alia tria . Nec accipitur, ꝙ ſit tectum tabernaculi. i. immediatè tegens tabernaculum , tunc enim primum operimentũ de cortinis vocaretur ſolum tectum, ſed dr̃ tectum tabernaculi, i. tectum cortinarũ: nam cortinæ erant pulchræ & delicatæ, & non debebant ſolæ poni ſup tabernaculũ, ſed ſup eas poſitũ eſt opimentũ de ſagis, & q̃ iſtæ corti-

næ vo-

næ vocantur tabernaculum, vt patet Exo 26. Cum dicitur. tabernaculũ vero ita fiet. 10. cortinas de byſſo &c. & poſtea ſequitur, quibus cortinarum vela iũgenda ſunt, vt vnum tabernaculum fiat. Ecce enim dicit fieri tabernaculum ex cortinis coniunctis. Et qa operimentum de ſagis erat operimentum immediatè ſuper cortinas, dicebatur tectum fęderis vel tabernaculi, quia erat tectum cortinarum.

Operimentum aliud. Iſtud eſt tertium operimentum tabernaculi, quod fiebat de pellibus arietum rubricatis, & ponebatur ſuper operimentum de ſagis, vt patet Exo. 26. cap.

Et ſuper omnia velamen hyacinthinum. Iſtud erat quartum operimẽtum factum de pellibus hyacinthinis. i. de pellibus groſſis artificioſè diſpoſitis, & tinctis colore hyacinthino, qui eſt color cęleſtis vel aereus. Et iſtud dicitur ſuper omnia, quia erat quartum operimentum & vltimum.

Tentoriumque quod pendet in introitu fœderis tabernaculi. Iſtud eſt quædam cortina poſita in oſtio tabernaculi quæ trahebatur extendendo, & dicitur quod pendet in introitu tabernaculi, quia aliud tentorium erat qđ pendebat in introitu atrij: vtrunque aũt a Gerſonitis portabatur. *In introitu fœderis tabernaculi.* Ideſt in oſtio tabernaculi fęderis, ſed litera mutata eſt. *Cortinas atrij.* Iſtæ ſunt cortinæ, quæ pendebant in circuitu columnarum atrij. Erat enim atrium ſpatium magnum habens in longitudine cubitos centum, & in latitudine cubitos quinquaginta: claudebatur aũt iſtud ſpatiũ columnis. ſ. 20. colũnis poſitis in latere meridiano, & totidem in Aquilonari. & 10. columnis in latere Occidentali & totidem in Orientali. In circuitu aũt iſtarum columnarum ponebantur cortinæ de byſſo retorta, vt non eſſet introitus in tabernaculum, nec in atrium. Iſtæ autem cortinæ portabantur a Gerſonitis. *Et velum in introitu.* Ideſt etiam portabunt velum, quod eſt in introitu atrij. Accipitur hic velum largè: nam non ſolet vocari velum operimentum oſtij atrij & tabernaculi, ſed vocatur tentorium. Illud autẽ, qđ eſt ante ſancta ſanctorum vocatur ſemper velum. hic autem non fuit ſeruata hæc differentia. & dicitur eſſe in introitu non determinando cuius ſit iſte introitus, quia refertur ad immediata. ſ. cortinas atrij. Et maximè declaratur per ea, quæ ſequuntur. ſ. qđ eſt ante tabernaculum, nam nullum velũ eſt in introitu ante tabernaculum, niſi tentoriũ, quod eſt in introitu atrij.

Velum eſt ante tabernaculũ dupliciter intelligitur.

Quod eſt ante tabernaculum. Dicitur eſſe iſtud velum ante tabernaculum dupliciter. Primo modo, quia eſt ante oſtium illius. Eſt autem oſtium pars anterior domus. ideo quicquid eſt ante oſtium domus dicit̃ eſſe ante domum. In tabernaculo autem ſic erat, ꝙ habebat oſtium contra illam partem, contra quã habebat atrium oſtium ſuum, ergo tentorium poſitũ in oſtio atrij dicebatur eſſe ante tabernaculum: cortinę autem atrij quæ erant in introitu totius tabernaculi non dicebãtur eſſe ante tabernaculum, ſed poſt tabernaculum, vel ad latera eius. Alio modo dicitur iſtud velum ante tabernaculum, quia in rebus q̃ non habent proprie ante & retro, aſſumitur ante & retro ſecundum reſpectum ad poſitiones mundi. Nam in quibuſdam rebus ſecundum naturam ſunt determinata ante & retro, ſicut in animalibus. naturaliter eñ eſt ibi ante facies, & cauda retro. Aliæ autem duæ partes dicuntur dextrum & ſiniſtrum, & hoc eſt ex aliqua virtute quæ eſt in iſtis membris. vnde motus animalium eſt ad vultum, & non ad caudam, nec in latera. Ideo quomodocunque ſe vertant animalia, ſiue habeant vultum ad Orientem, ſiue Occidentem, vel quamcunque partẽ mundi, ſemper anterior pars dicetur eſſe, vbi eſt facies animalis: aliæ res ſunt q̃ non

A determinant ſibi ante, & retro, dextrum, & ſiniſtrũ. quia non habent aliquam virtutem naturaliter magis in vna parte quam in alia, ſicut lapides, & terra, & generaliter omnia homogenea: in his igitur non põt accipi ante & retro, niſi per comparationem ad nos, & tunc adueniunt eis iſti reſpectus mobiliter ſm qđ nos mouemur, & ſic id, quod aliqñ eſt dextrum poſtea eſt ſiniſtrum, vel ante & retro nõ mutata re. Alio modo accipitur magis propriè in iſtis rebus ante, & retrò, dextrum, & ſiniſtrum ſm comparationem ad poſitiones mundi. Nam in mundo determinãtur naturaliter iſtæ quatuor poſitiones. Nam in parte Oriẽtali eſt ante, quia ibi apparet magis motus mundi, q̃ in Occidente & alijs partibus, ſicut in animali dicitur ante facies ſua, quia ad illam partem mouetur: retrò B in mundo eſt Occidens: Septentrio, & Meridies ſunt dextrum & ſiniſtrum mũdi, ideo ſm ꝙ aliquæ res reſpiciunt iſtas partes mundi dicuntur hr̃e diuerſas poſitiones: nam pars rei reſpiciẽtis ad Orientem eſt anterior, pars vero ad Occidentem poſterior, & ſic de dextro & ſiniſtro reſpectu Septẽtrionis, & Meridiei. Ita autem erat in tabernaculo, ꝙ non determinabat ſibi naturaliter aliquam poſitionem, ſed ſm partes mundi accipientur in eo ante, & retrò, dextrum, & ſiniſtrum.

Ideo pars illa tabernaculi, quæ fuerit verſus Oriẽtem erit anterior: huiuſmodi aũt erat oſtium tabernaculi. vt patet Exo. 26 cap. ideo id; quod eſſet ante oſtium tabernaculi dicebatur eſſe ante tabernaculum: C ſed oſtium atrij erat verſus partem Oriẽtalem tabernaculi, & oſtij ſui, ergo dicebatur eſſe ante tabernaculum. *Omnia quæ ad altare pertinent.* Secundum literam iſtam incipit hic verſus, & continuatur vſque ad illam partem. hic eſt cultus familiæ Gerſonitarum, & eſt ſenſus, filij Gerſon portabunt omnia quæ ad altare pertinent, & funiculos & vaſa miniſterij. Sed hoc non poteſt ſtare. Nam ſupra in litera dicebatur, ꝙ filij Caath portarent altare thymiamatis, & altare holocauſtorum cum oĩbus vaſis, & exprimuntur ibi illa noĩatim, nihil ergo manebat Gerſonitis de altari, qđ portare poſſent. Sed iſta lr̃a eſt deuians in ſnĩa à litera hebræorũ. hr̃. n. in hebræo, velum oſtij, qđ eſt ante tabernaculũ & altare in circuitu. & tunc eſt lr̃a clara. ſ. ꝙ D illud velum atrij erat ante tabernaculũ, & ante altare in circuitu. Nam cum eſſet velũ ante tabernaculũ neceſſario erat ante altare, quia altare holocauſtorũ erat apud oſtium tabernaculi, vt patet Exo. 29. & Leui. ca. 1. Eſt aũt hic corrupta lr̃a nr̃a in punctuatione, qa facit vnũ verſum ab iſto loco. *Omnia quæ ad altare.* Vſq; ad locum illum. *Hic eſt cultus.* Et tñ ſm lr̃am hebraicã verſus debet incipere a parte ſuperiori. & hoc eſt cõtinuatũ cum verſu ſuperiori vſq; ad locũ illũ. *Hic eſt cultus.* Et eſt ſenſus, ꝙ Gerſonitæ portabunt velũ, qđ eſt in introitu ante tabernaculũ, & ante altare, & ante oĩa quæ ad altare pertinent, & ante funiculos, & vaſa miniſterij, & ſic erit verſus ab illo loco. hoc eſt officium Gerſonitarũ vſq; ad locum illũ. *Hic eſt cultus.* Et E tunc eſt ſnĩa clara & vera nihil addẽdo. Sed obijcies, ꝙ non põt eſſe totus iſte vnus verſus, quia in vno verſu eſt vnicus cõtextus, & vnicũ verbũ principale, qđ dico ꝑꝑ verbum relatiui. Hic aũt ponitur verbũ geminatum. ſ. *Vt portent,* & in fine. *Portabunt filij Gerſon.* Reſpondendum eſt, ꝙ iſtud ſecundum verbum, portabunt, non refertur ad ly oĩa q̃ ad altare ꝑtinent, ſed eſt q̃dã repetitio quaſi ex ſuꝑabundãti. Et eſt ſenſus. Hęc oĩa ſupradicta. ſ. cortinas, & tectũ fęderis & operimentũ aliud, & operimentũ hyacinthinũ, & velũ, qđ eſt in introitu atrij ante altare, & ante oĩa quæ ad eum pertinent, portabunt Gerſonitæ. Et ſic ponitur tota iſta ſnĩa repetita propter verbum duplicatum.

Verſuũ hebræorũ diſtinctio.

Omnia quæ ad altare pertinent. Non refertur ad illud
verbum inferius portabunt, ſed ad præpoſitionem ſu
pra poſitam. ſ. ante tabernaculum & ſubintelligitur,
& ante omnia, quæ ad altare pertinent. Ea enim quæ
pertinebant ad altare erant ſimul poſita cum ipſo al-
tari. Ideo velum pendens in oſtio atrij erat ſimul an-
te oſtium tabernaculi & ante altare, & omnia q̄ perti
nent ad altare.

Funiculos & vaſa miniſterij. i. añ funiculos, & ante va-
ſa miniſterij. Eſt enim ſententia ſuſpenſiua. & eſt ſen
ſus, quòd illud velum, quod erat in introitu atrij erat
ante funiculos, & ante omnia vaſa miniſterij altaris.
Funiculi qui vocantur.
Vocantur hic funiculi illi, qui extendebant operimē
ta tabernaculi. habebat namque tabernaculum qua-
tuor operimenta loco tecti, vt ſupra poſitum eſt. &
G vt iſta non contraherentur in rugam, & ineptè iace-
rent atque impellerentur a vento, extendebantur fu-
niculis, quibus alligabantur paxilli ænei figendi in ter
ra, ſicut patet in omnibus tentorijs quæ portantur ad
expeditiones bellicas. Iſti autem funiculi extendebā-
tur verſus omnem partem tabernaculi, ideo neceſſe
erat, quòd quidam eorum eſſent ad partem Orien-
talem verſus oſtium tabernaculi apud altare holo-
cauſtorū, & ante hos dicebatur eſſe velum pendens
in oſtio atrij, cum eſſet ante tabernaculum, & iſti fu-
niculi erant in parte anteriori tabernaculi.

Et vaſa miniſterij. Ideſt etiam erat iſtud velum ante
vaſa miniſterij. iſta ſunt vaſa altaris holocauſtorum,
quibus miniſtrabatur in eo, quæ ſupra in litera nomi-
H natim expreſſa ſunt: ante hæc erat velum, quod pen-
debat in oſtio atrij, quia atrium erat in circuitu taber-
naculi & introitus atrij, qui erat in parte Orientali
erat ante introitum tabernaculi, & conſequenter an-
te altare, & omnia vaſa quæ nominantur hic, cū iſta
eſſent apud oſtium tabernaculi.

Iubente Aaron, & filijs eius portabunt filij Gerſon. i. om-
nia quæ ſupra poſita ſunt portabūt Gerſonitę ad mā-
datum Aaron, & filiorum eius. Et quamquam hoc
verum ſit, quòd ſacerdotes imperabāt Leuitis faciē-
tibus iſta: tamen ſpecialiter pertinebat cura iubendi
Gerſonitis ad Ithamar filium Aaron, vt patet imme-
diate, ſicut pertinebat ad Eleazar iubere Caathitis ſpę
cialiter, vt ſupra patet.

Et ſciant ſinguli cui oneri debeant mancipari. Ideſt cum
I iuſſerit ſacerdos Gerſonitis portare onera ſcient cui
oneri debent mancipari. i. quilibet ſciet, quod onus
portare debeat. ſi autem ad præceptum nullius ipſi
portarent onera contenderent de portatione onerū,
ſcilicet ad quē pertineret iſtud vel illud onus portare

Hic eſt cultus Familiæ Gerſonitarum. Ideſt iſtud eſt offi-
cium, vel labor Gerſonitarum, ſcilicet qui ſupra po-
ſitus eſt.

An ſacerdotes diſponerent onera Gerſonitarum.
Quæſtio. XXXI.

DIcet aliquis, an ſacerdotes diſponerent
onera Gerſonitarum, ſicut onera Caathi-
K tharum, antequam portarent. Nam non
licebat Caathitis accedere ad onera ſua,
antequā ſacerdotes illa inuoluerent, aliàs morerentur.

Dicendum eſt, non eſſe ſic de Gerſonitis, quia one
ra eorum non erant aliqua vaſa, quæ deberent inuol-
ui, ſicut onera Caathitarum.

Item onera Gerſonitarum erant omnibus manife
ſta, ſcilicet operimenta Sanctuarij, & nulli erat peri-
culum in videndo. de oneribus autem Caathitarum
aliter erat, ideo non debebant hæc a ſacerdotibus di-
ſponi.

Item quia diſpoſitis oneribus Caathitarum introi-
F bant ipſi pro illis ſine aliquo periculo, ergo ita iā poſ-
ſunt Meraritæ, & Gerſonitæ intrare in Sanctuarium,
& tangere vaſa ſua.

Item nō videtur rationabile, quòd ſacerdotes de-
ponerent operimenta tabernaculi; & mouerent ta-
bulas, quæ pertinebant ad Gerſonitas, & Meraritas,
ideo dato, quòd vellent, non poſſent, quia quando da
ta ſunt iſta præcepta, ſolum erant tres ſacerdotes, ſci-
licet Aaron, Eleazar, & Ithamar. alij duo namque fi-
lij Aaron Nadab, & Abiu mortui fuerant, vt patet
præceden. cap. Iſti ergo non poſſent facere hæc, ſed
faciebant Gerſonitæ & Meraritæ.

In tabernaculo fœderis. Ideſt iſte eſt cultus vel miniſte
rium, quod fit a Gerſonitis in tabernaculo. non eſt au
G tem intelligendum, quòd aliquid facerent Gerſoni-
tæ in tabernaculo, quia non licebat eis ingredi illuc.
Sed dicebantur habere cultum in tabernaculo. i. in por-
tando operimenta tabernaculi, ſicut ſupra declaratū
eſt de Caathitis.

Eruntque ſub manu Ithamar filij Aaron ſacerdotis. Hic
ponitur ad cuius curam pertineant Gerſonitæ, & di-
citur, quòd ad Ithamar filiū Aaron. Erant enim nūc
duo filij Aaron Eleazar, & Ithamar, quibus erat com
miſſa cura trium familiarum Leuitarum. ſ. Eleazar
erat commiſſa cura Caathitarum: Ithamar autem
erat commiſſa cura Gerſonitarum, & Meraritarum.

Cur Eleazar habuit curam vnius Familiæ tantum cum eſſet
maior: Ithamar vero duarum. Quæſt. XXXII.

H
SEd circa hoc aliquis quæret, cum Eleazar eſ-
ſet primogenitus horum ſuccedēs in ſummo
ſacerdotio, quare dabatur Ithamar cura dua-
rum familiarum, & Eleazar cura vnius?

Reſpondendum eſt, ꝙ Eleazar ſemper erat maior
Ithamar. Nam licet haberet commiſſam vnicam fa-
miliam ſpecialiter, habebat poſtea curam omnium
Leuitarum in generali, & erat princeps eorum. ſic di
citur præced. cap. princeps principum Leuitarū Elea
zar filius Aaron. & ſic non ſolū erat princeps familiæ
Caathitarum, ſed etiam princeps principum Gerſo-
nitarum, & Meraritarum, & princeps ipſius Ithamar.
Vnde ipſe cum principibus Gerſonitis, & Meraritis
reddebat rationem de omnibus quæ fiebant in fami-
I lijs ſuis ipſi Eleazar: maior ergo princeps erat Elea-
zar quàm Ithamar.

Quomodo Ithamar erat princeps Gerſonitarum.
Quæſtio. XXXIII.

SEd dicet aliquis quomodo erat Ithamar prin
ceps Gerſonitarum, quia præced. c. dicitur, ꝙ
Heliaſaph filius Iaiel erat princeps Gerſoni-
tarum.

Reſpondēdum eſt Gerſonitas habere plures prin-
cipes: nam Heliaſaph erat princeps familiæ ipſius, tā-
quam conſtitutus ex genere ſuper familiam Gerſoni
tarum, & erat de ipſamet familia. Ithamar antē erat
K princeps Gerſonitarum, non ꝙ conueniret ei ex fa-
milia, quia erat de ſacerdotibus, & non de Gerſoni-
tis. Sed erat princeps in iubendo quid facere debe-
rent inquantum ſubijciebantur ſacerdotibus: fuerāt
namque omnes Leuitæ traditi ſacerdotibus, vt mini-
ſtrarent coram eis ad eorum mandatum, vt præce-
den. capitulo. & infra octauo, ideo quamquam ipſi
haberent principes familiarum inter ſe, tamen fue-
runt traditi eis principes de ſacerdotibus, qui iube-
rent quid facerent miniſtrando ſacerdotibus, & hoc
modo Eleazar, & Ithamar filij Aaron erant principes
Leuitarum.

Onera filiorũ Merari.

Filios quoque Merari per familias & domos patrum ſuorum recenſebis a triginta annis & ſupra vſque ad annos quinquaginta: omnes qui ingrediuntur ad officium miniſterij ſui & cultũ fęderis teſtimonij. Hæc ſunt onera eorum. Portabunt tabulas tabernaculi & vectes eius: columnas ac baſes earum. columnas quoque atrij per circuitum cum baſibus & paxillis & funibus ſuis. Omnia vaſa & ſupellectilem ad numerum accipient, ſicque portabunt. Hoc eſt officium familiæ Meraritarum & miniſterium in tabernaculo fęderis, eruntque ſub manu Ithamar filij Aaron ſacerdotis.

Quod eſſet officiũ tertiæ Familiæ Leuitarum.

Filios quoque Merari. Hic deſcribitur officium tertiæ familiæ Leuitarum. *Per familias & domos ſuas.* Ideſt debebunt cõputari omnes Meraritæ per familias & domos, quia quamquam Meraritæ facerent vnam familiam, tñ ſub hac erant aliæ familiæ minores. ſ. Moolitæ & Muſitæ, vt patet præced. ca. ideo familia Meraritarum diuidebatur primo in illas duas: deinde quælibet illarum diuidebatur in domos, quæ ſunt minores congregationes, & ſic computabantur diſtincte viri in qualibet domo. *Domos ſuas & patrum ſuorum.* i. ꝙ cõputati ſunt Meraritę ꝑ familias & domos ſuas atq; patrum ſuorũ, qđ dupliciter intelligitur. vno mõ, ꝙ Meraritæ computabãtur per domos ſuas & domos patrum ſuorum. ſ. ꝙ eſſent iſtæ domus diſtinctæ, & tunc domus patris ſignificat magis q̃ domus ſua, vel domus Gerſonitarum, & hoc quia vocatur domus patris, qñcunque multi deſcendunt ab eodem patre, & congregatio illorum omnium vocatur vna dom⁹, quæ aliqñ vocatur familia. Domus ſua dr̃ domus cuiuslibet Meraritæ, & iam iſta eſt minima diuiſio, cum domus ſolum contineat vnam œconomiam. Accipiendo tñ domum patris eſt maior cõmunicatio, q̃ vna œconomia: nam ſm Ariſt. 1. Polit. cap. 1. cõmunicatio iſta vocatur homogalatharum, vel collactaneorum, & ſic ſignificabitur hic duplex domus. vna quæ eſt tanquam familia, & vocatur domus patrum. alia quæ eſt tanquam œconomia, & vocatur domus ſua. Aliter poteſt intelligi, ꝙ non ſint hæc tanquam diſtincta, ſed vnum ſit expoſitio alterius. ſ. per domos ſuas & patrum ſuorũ. i. per domos ſuas quæ ſunt domus patrum ſuorum. Et tũc eſt ſenſus, ꝙ iſtæ domus Leuitarum ſunt domus patrum ſuorum. i. nominatæ à patribus, quia à matribus non nominabatur aliqua generatio. & iſte eſt ſenſus literæ. Nam ſupra r. c. cũ dicebatur de his numerationibus ſemper dicebatur, ꝙ computabantur viri per cognationes, & familias, & domos cognationum ſuarum, vbi accipitur dom⁹ cognationum. i. domus patruum.

Recenſebis a 30. annis & ſupra. Ideſt nullus erat hic numerandus, niſi iam compleſſet annum 30. ideo qui incipiebant non computabantur. *Vſque ad annos 50.* Vltra ad annum quinquageſimum nemo computabatur, quia hic aſſumebãtur viri fortes robore ad portanda onera. Et tamen iſtud robur integrum nõ eſt, niſi ab anno 30. vſque ad quinquageſimum.

Omnes qui ingrediuntur ad officium miniſterij ſui. i. numerabitis omnes, qui ingredi debent ad executionem miniſterij ſui. q. d. miniſterium omnium Meraritarũ eſt portare tabulas Sanctuarij, & alia quæ infra habẽtur: omnes autem qui debebant ingredi ad iſtud mi-

A niſterium erant hic computandi. dicuntur autem ingredi ad miniſterium. i. incipere miniſtrare, quia qñ facta fuit primo iſta numeratio fuit inchoatio totius miniſtrationis ſacerdotalis. *Et cultum fœderis teſtimonij.* Ideſt numerabitis omnes Meraritas, qui ingrediũtur ad cultum tabernaculi fęderis. Hoc autem idem eſt, quod ſuperius. ſ. ad officium miniſterij ſui. Nam nõ habebant Meraritæ alium cultum tabernaculi, niſi miniſterium ſuum, nec habebant aliud miniſterium niſi cultum tabernaculi, ſed vnũ exponit alterum. ſ. ꝙ miniſterium Meraritarum erat cultus tabernaculi fęderis. dicitur cultus. i. labor vel officium, nec intelligitur, quod haberent cultum tabernaculi. ſ. ꝙ miniſtrarent in tabernaculo, & talis miniſtratio ſolis ſacerdotibus conueniebat, ſed habebant cultum taberna-
B culi fęderis. i. habebant officium ſuum, vel laborem in portando tabulas, & columnas tabernaculi. Accipitur hic largè tabernaculum fęderis pro toto Sanctuario. Non ſolum enim portabant Meraritę ea, q̃ erant in tabernaculo, ſed etiam columnas atrij, cum baſibus ſuis, vt patet infra, ſed tam atrium, quam tabernaculum vocatur hic tabernaculum fęderis.

Hæc ſunt onera eorum. ſ. iſta quæ ſequuntur. *Portabunt tabernaculi tabulas.* Hic accipitur propriè tabernaculum, quia non erant tabulæ in alia parte Sanctuarij niſi in tabernaculo. has portabant Meraritæ. Erat nãque tabernaculum conſtans ex tabulis in circuitu: in ſuperiori autem parte habebat operimenta de pellibus & filis. habebat autem in tribus lateribus tabu-
C las. ſ. in Aquilonari, Auſtrali, & Occidentali, quæ ſimul erant tabulæ. 48. quia in Aquilonari erant 20. & in Auſtrali totidem. In Occidẽtali autem octo, vt patet Exo. 26. cap. *Et vectes eius.* Portabant & Meraritæ vectes tabularum. i. quædam ligna quæ mittebantur per dorſa tabularum: nam tabulæ Sanctuarij non poterant ſimul teneri cum eſſent multæ, niſi eſſet aliqđ retinaculum vel compages eorum: habebat autem quælibet tabula duas baſes argenteas in fundamẽto, quibus infigebatur terræ, & per has quælibet tabula tenebatur, ne caderet in terram, ſed non tenebantur omnes in vnam compagem, ideo ad hoc fuerunt poſiti circuli aurei in dorſis tabularum, & per illos immittebãtur quædam ligna longa & magna, quæ cõ-
D tinebant tabulas, & iſta vocantur vectes, non a vehendo. i. portando, quia nihil portabatur in eis, ſed continebantur tabulæ in vnam compagem. Cum autem tabulæ portandę eſſent, non manebant in eis vectes, ſed educebantur, quia alias neceſſe erat ſimul portari multas tabulas. ſ. totum vnum latus Sanctuarij, qđ erat 30. cubitorum continens tabulas. 20. & tamen non poſſet moueri, ideo educebantur vectes de tabulis, & portabantur tabulæ per ſe, & ſic erat facile.

De figura columnarum tabernaculi & de baſib⁹.

Columnas & baſes earum. Portabant etiam Meraritæ columnas. Erant autem columnæ in atrio, & in tabernaculo: vtræque tamen pertinebant ad Meraritas. Hic tamen vocantur columnę ipſæ, quę erant in tabernaculo: nam de columnis atrij immediatè ſe-
E quitur.

Erant enim in tabernaculo columnæ nouem. Scilicet quinque in introitu tabernaculi ante quas pendebat tentorium, & trahebantur aliæ quatuor in diſtinctione primæ partis tabernaculi, & Sancti ſanctorum, & ante eas pendebat velum diſtinguens Sancta ſanctorũ a reliquo tabernaculo. Nec erant iſtę columnæ, ſicut columnæ atrij, quia columnę atrij erant æneę: colũnę autem tabernaculi erant de lignis Sethim, vt patet Exo. 26. iuncto 27. cap. Iſtę columnę habebant baſes, quia figebantur in terra, vt tenerentur, nec habebant baſes amplas, ſicut columnę communiter in alijs ędificijs, ſed acutas & infixas terrę.

Cauſa diuerſitatis eſt, quia in alijs ædificijs columnæ ſunt ſuſtentamenta impoſiti oneris, ideo debent habere baſes amplas, ne extremitates columnarum preſſæ magno pondere terræ infigantur, & refugiente terra impoſita onera ruant. Cum autem fuerint amplæ baſes, hoc non contingit, quia amplitudo detinet ne columnæ terræ infigantur: in columnis autẽ Sanctuarij ſecus erat, quia nullum impoſitum pondus habebant, cum Sanctuarium non haberet tectũ de lignis, ſed de operimẽtis pellium & filorum. Ideo ipſę cortinæ per ſe ſtare debebant, ad quod requirebatur eas infigi terræ, & hoc erat per quaſdam baſes acutas in modum paxillorum infixorum extremitatibus columnarum, & deinde infixorum terræ, ſic enim columnæ tenebantur.

Columnas quoque atrij per circuitum. Ideſt etiam portabunt Meraritæ columnas, quę ſunt per circuitũ atrij. Erant enim iſtæ columnæ æneæ, vt patet Exod. 27. Erantque 60. ſ. 20. in latere Meridiano, & totidem in latere Aquilonari. & 10. in Occidentali. In orientali autem totidem, vt patet Exo. 27. cap.

Cum baſibus & paxilis & funibus ſuis. Iſtæ columnæ habebant baſes, ſicut columnæ tabernaculi. ſ. quibus infigebantur terræ. vocantur autem paxilli, & funes columnarum, non ꝙ columnæ haberent aliquos paxillos ad hoc ꝙ figerentur, quia baſibus ſuis tenebantur, ſed erant paxilli & funes cum columnis atrij, quia in columnis illis pẽdebant cortinæ in circuitu totius atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funibus religatis ad columnas, & quamquam ad Gerſonitas pertineret portare cortinas, quæ erant in circuitu atrij, tamen paxilli & funiculi quibus affigebantur non pertinebant ad eos, ſed ad Meraritas, & hoc quia adhærebant iſti paxilli & funes columnis atrij, quia in columnis illis pẽdebant cortinæ in circuitu totius atrij, & illæ affigebantur mediantibus paxillis & funibus religatis ad columnas, & q̃q̃ ad Gerſonitas pertineret portare cortinas, quæ erant in circuitu atrij, tñ paxilli & funiculi, quibus affigebantur non pertinebant ad eos, ſed ad Meraritas. & hoc quia adhærebant iſti paxilli & funes columnis pertinentibus ad Meraritas.

Omnia vaſa & ſupellectilem ad numerum accipient. Hic ponitur modus quo portabant Gerſonitę vaſa ſua & ſupellectilia. ſ. ꝙ recipient ea per numerum a principe ſuo Ithamar. Et ſic poſtea darent ea per numerũ ipſi. Et dicitur hic omnia vaſa accipiendo largè, quia non erant aliqua vaſa quæ portarẽtur à Meraritis, ſed Caathitę omnia portabant, tñ ſecundum morem hebraicum largè vocantur vaſa omnia quæ pertinẽt ad aliquam miniſtrationem. Et ſic vocant vaſa belli ipſa arma, & vocant vaſa carminis, ſiue vaſa pſalmi inſtrã muſica. ſic patet Pſal. 70. cum dicitur confitebor tibi in vaſis Pſalmi. i. in pſalterio in quo canitur. Et ſic ipſa quæ portant Meraritæ vocantur largè vaſa. ſ. tabulæ & columnæ &c. vocantur etiam ſupellex, & quantũ ad hoc poteſt intelligi dupliciter, vno modo, ꝙ vaſa & ſupellex diſtinguantur, & tunc aliqua de his q̃ portabant Meraritæ vocantur vaſa. ſ. ea quæ magis pertinent ad miniſtrationẽ, ſicut funiculi & paxilli, q̃ ſunt ad miniſterium columnarum & tentoriorum: alia autem quæ magis ſtant, ſicut tabulæ, & columnæ, vocabuntur ſupellectilia.

Vaſa dicũtur oĩa q̃ pertinent ad aliquã miniſtrationem.

Alio modo poteſt intelligi, quòd vaſa & ſupellectilia dicantur eſſe idem, ſed duplicatur nomen ad magis exprimendum, ſicut aliquando in vſu noſtro eſt, & hoc conuenientius dicitur.

Hoc eſt officium familiæ Meraritarum. Ideſt iſta portatio eorum, quæ ſupra dicta ſunt, eſt officium pertinens ad Meraritas: nullã enim aliam miniſtrationẽ hẽbãt,

F *Et miniſterium in tabernaculo fæderis.* Ideſt & hoc eſt miniſterium vel officium eorum in tabernaculo fęderis, non quòd intrant in tabernaculum & miniſtrẽt ibi, ſed quòd miniſtrent in portando ipſas tabulas tabernaculi, & cætera quæ hic habentur. Vnde nõ dicit hic iſta præpoſitio in habitudinem loci, ſed materiæ.

Officium Meraritarum, an ſit aliud quàm eorum miniſterium. Quæſtio. XXXIIII.

G ALIQVI enim volunt ponere iſta diſtincta. i. ꝙ aliud ſit officium Meraritarum, & aliud ſit miniſterium eorum in tabernaculo fęderis. Dicunt enim ꝙ officium dicit aliquid laborioſum, & iſtud eſt in cuſtodiendo res tabernaculi, & portando illas. Miniſterium vel cultus dicit aliquid pertinens ad delectationem, & hoc eſt cantãdo vel pulſando. Vnde dicunt, quòd aliqui erãt de Leuitis Meraritis cantantes & pulſantes ad recreationem aliorum Leuitarum laborantium in portando res tabernaculi. Sed hoc non habet aliquem colorem, quia Meraritæ non laborabant in portando, cum ferrent onera ſua in plauſtris. ſed Caathitarum labor erat qui portabant humeris ſuis. vt patet infra 7. cap. Item non diceretur talis eſſe miniſtratio, vel cultus in tabernaculo, quia nec fiebat intra tabernaculum, nec erat in portando aliquam rem tabernaculi.

H Fundantur autem hic Iudæi ſuper hoc, quod repetitur iſtud nomen. ſ. officium vel cultus, aut officium, & miniſterium. Sed hoc nihil eſt, quia frequenter fit talis repetitio nominum in ſacra ſcriptura. Haberent autem maiorem colorem ſi dicerent, ꝙ Meraritæ habebant officium pulſandi, & canendi in Sanctuario, ſicut poſtea quidam Leuitæ habuerunt iſtud officiũ tempore Dauid, vt patet in diſtinctione officiorum q̃ habetur. 1. Paral. 25. cap. vbi ponuntur quidam cantores, & alij ianitores.

Sed adhuc hoc non ſtat, quia iſta diſtinctio nõ fuit vſq; ad tempus Dauid. Item quia dato, ꝙ iſta diſtinctio cantare & pſallere in ſanctuario fuiſſet tempore Moyſi: tñ non pertineret ad Meraritas, ſed ad Caathi

I tas. ſic patet 1. Paralip. 25. c *Eruntque ſub manu Ithamar.* Ideſt familia Meraritarum pertinebit ad principatũ Ithamar. Erat autem alius princeps Meraritarũ. ſ. Suriel filius Abiael. vt patet p̃ced. c. ſed Suriel erat princeps ex genere in ipſa familia, & Ithamar erat princeps quantum ad officia, ſed non erat de ipſa familia, ſicut declaratum fuit ſupra de principatu Gerſonitarum.

Filij Aaron ſacerdotis. Vocatur hic Aaron ſacerdos, ſcilicet ſacerdos magnus.

Recenſuerunt igitur Moyſes & Aaron, & principes ſynagogæ filios Caath per cognatiK tiones & domos patrum ſuorum, a triginta annis & ſupra, uſque ad annum quinquageſimum, omnes qui ingrediuntur ad miniſterium tabernaculi fęderis, & inuenti ſunt duo millia ſeptingenti quinquaginta. Hic eſt numerus populi Caath, qui intrant tabernaculum fęderis, hos numerauit Moyſes & Aaron iuxta ſermonẽ Dñi per manũ Moyſi. Numerati ſunt, & filij Gerſon per cognationes,

tiones, & domos patrum ſuorum a triginta annis & ſupra vſque ad quinquageſimum annum, omnes qui ingrediuntur vt miniſtrent in tabernaculo fœderis,& inuenti ſunt duo millia ſexcenti triginta. Hic eſt populus Gerſonitarum quos numerauerũt Moyſes & Aaron iuxta verbum Domini. Numerati ſunt & filij Merari per cognationes & domos patrum ſuorum a triginta annis & ſupra, vſque ad annum quinquageſimum: omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis,& inuenti ſunt tria millia ducenti, hic eſt numerus filiorum Merari quos recenſuerunt Moyſes & Aaron, iuxta imperium Domini per manum Moyſi: Omnes qui recenſiti ſunt de Leuitis, & quos recenſeri fecit ad nomen Moyſes & Aaron, & principes Iſrael per cognationes & domos patrum ſuorum a triginta annis & ſupra vſque ad annum quinquageſimum ingredientes ad miniſterium tabernaculi, & onera portanda: fuerunt ſimul octo millia quingenti octoginta. Iuxta verbum domini recenſuit eos Moyſes vnumquemque iuxta officium & onera ſua, ſicut præceperat ei Dominus.

Recenſuerunt igitur. Hic ponitur ſecundum principale huius.c.ſ. collectio numerorum. ſupra enim fuerant aſſignata officia Lenitarum. Hic ponitur ſumma omnium miniſtrantium in his officijs,& eſt ſumma iſta diſtincta a ſumma quæ habetur præce.cap.vt infra patet. *Moyſes & Aaron & principes Synagogæ.* Ideſt in numeratione Leuitarum fuit Moyſes, tanquam principaliter numerans,& Aaron tanquam coadiutor cum principibus ſynagogæ. vocatur ſynagoga multitudo.

An ſynagoga ſit multitudo Iſraelitarum, aut Leuitarum, Quæſtio. XXXV.

SED in hoc eſt dubium,an ſit multitudo Iſraelitarum, vel Leuitarum: nam primo modo erit ſenſus, ꝙ principes totius multitudinis.ſ. principes.12.tribuum adiuuerunt Moyſen ad faciendum hoc. Si autem intelligatur ſecundo modo eſt ſenſus, ꝙ principes ſynagogæ.i. multitudinis Leuitarum adiuuerunt Moyſen, & tunc fuerunt iſti principes tres.ſ. Eliaſaph princeps Gerſonitarum, & Eliſapham princeps Caathitarum, & Sutiel princeps Meraritarum,vt præced.c. patet. Hi enim erant principes totius multitudinis Leuitarum.

Dicunt autem quidam, ꝙ principes Leuitarum ſolum adiuuerunt hic Moyſen ad computandum multitudinem populi, ita principes Leuitarũ adiuuerint ad computãdum omnes Leuitas. Et primus modus conuenientior eſt. Primo quia dicitur hic, ꝙ fuerint in hac numeratione principes ſynagogæ.i. multitudinis, nunquam tamen congregatio Leuitarum vocatur ſynagoga, vel multitudo, ſed congregatio totius

A populi. Item quia ad principes. 12. tribuum pertinebat iſta numeratio. Nam ad quem pertinet aliquam rem donare, pertinet eam tradere ad numerum, ſed principes multitudinis. 12. tribuum cum tota multitudine ſua donauerunt Leuitas ſacerdotibus, vt patet præced.cap.& infra 8.non tradiderunt eos pro ſeipſis ad miniſtrandum, ergo ipſi numerare debebant. Itẽ patet, quod intelligatur de principibus multitudinis Iſraelitarum, & non Leuitarum, quia infra in litera, cum ponitur epilogus numerationis omnium Leuitarum dicitur. omnes qui recenſiti ſunt de Leuitis, & quos fecerunt ad nomẽ Moyſes, & Aaron, & principes populi Iſrael &c. non ſolum vocauit principes, ſed principes populi Iſrael, quod non poteſt intelligi de principibus Leuitarum, quia iſti non erãt principes B populi. *Filios Caath.* Iſta familia prius numerata eſt, quia erat dignior,& ad nobiliorem adminiſtrationem aſſumpta.

Per cognationes & domos patrum ſuorum. Vocantur hic cognationes familiæ minores: nam Caathitæ faciebant vnam familiam in Leuitis, ſed adhuc erant quatuor familiæ ſub eis.ſ. Amramitarum, Hebronitarũ, Ozielitarum, Ieſſaaritarum, vt patet præced.ca. & iſtæ vocantur cognationes, quia quælibet earum faciebat vnam ſpecialem cognationem, domus patrum dicuntur minores diuiſiones præter œconomias: ſunt enim ſpecialiſſimæ cognationes, ſicut congregatio omnium deſcendentium ab eodem patre, vel auo ſuperſtite.& dicuntur domus patrum, quia ſemper co- C gnationes denominantur a patribus. *A 30. annis & ſupra.* Quia ante iſtud tempus non erat perfectum robur in hominibus pro officijs iſtis ad quæ hic aſſumebantur. *Vſque ad quinquageſimum.* Si aliquis eſſet quinquaginta & vnius annorum non numerabatur, quia iam deficit robur ad magna onera & labores, quæ ptinebant his Leuitis.

Omnes qui ingrediuntur ad miniſterium tabernaculi fœderis. Ideſt numerati ſunt omnes qui incipiunt miniſtrare in tabernaculo fœderis.i. in portando vaſa tabernaculi: non autẽ in intrando & miniſtrando in ipſo tabernaculo, quia hoc ad ſolos ſacerdotes pertinebat.

Cur Leuitæ numerantur tot modis. Quæſt. XXXVI.

D SED quæretur, quare Leuitæ numerãtur tot modis.i. tot terminis: Iſraelitæ autem numerãtur ſolum vno modo.ſ. numerantur Iſraelitæ a 20.an. & ſ. vt patet ſ. 1.ca. & infra 26 & nullo alio modo: Leuitæ autem numerantur quatuor modis, vel ex quatuor terminis.ſ. ab vno menſe & ſupra, vt patet præced. c. & infra 26. Etiam à vigintiquinque annis. infra 8.cap. etiam a triginta annis, vt patet hic in litera. etiam vſque ad annum quinquageſimum, vt patet hic in litera,& infra octauo.

Dicendum quòd Leuitæ computantur pluribus modis, quia computantur ad plura, & ſecundum exigentiam rei ad quam fit numeratio accipitur alius & E alius terminus numerandi. Computantur primo ab vno menſe & ſupra, quando ipſi commutantur pro primogenitis Iſraelitarum præceden.cap & ratio eſt, quia primogeniti redimi principiebantur, quando eſſent vnius infra decimooctauo, ſed Leuitæ dabantur pro primogenitis Iſraelitarum præceden. capitu. & infra octauo, ideo ab vno menſe & ſupra computari debebaut.

Sciendum tamen, quòd iſta computatio habebat terminum a parte ante, ſed non a parte poſt, quia incipiebat computatio ab vno menſe & ſupra, & non erat aliquis terminus, quia in quantacunque ſenectute eſſet aliquis Leuita, computabatur

pro vno primogenito Iſrael. Secunda computatio erat a vigintiquinque annis vſq; ad quinquageſimũ patet infra 8.c. Tertia erat ab anno triceſimo vſq; ad quinquageſimum, vt patet infra in litera.

Sed de iſtis duabus dubitant aliqui quomodo potuerint poni, quia non apparet aliquid propter quod differant, quia tam illi qui computantur a 25. annis vſq; ad quinquageſimum, quàm illi qui à triceſimo vſque ad quinquageſimum numerantur ad opera, vt patet hic, & infra 8. ideo deberet eſſe idem terminus tam a parte ante, quàm a parte poſt.

Aliqui dicũt propter hoc, ꝙ eſt error in litera per ignorãtiam librariorum, qui vnum vel alterum corruptè ſcripſerunt.

Dicendum ꝙ non ſtat, quia tam litera noſtra tàm græca quàm hebræa generaliter habet iſtas duas differentias, ideo non licet concedere eſſe errorem, q̃a hoc modo tolleretur certitudo ſacræ ſcripturæ, cum in multis alijs poſſemus dicere eẽ errorem librariorum, & hoc eſt valde periculoſum.

Dicendum ergo ꝙ iſtæ duæ diſtinctiones ponuntur, & cõmuniter putatur, ꝙ a triceſimo anno vſque ad quinquageſimum computabantur Leuitæ ad portandum onera ſtatim, quia ætati ſuæ hoc cõueniebat, ſed a viceſimoquinto anno vſq; ad quinquageſimũ computabantur ad hoc, ꝙ addiſcerent officia quæ facturi erant. ſ. ꝙ in illis quinque annis addiſcerent officia ſua, & ſtatim in anno triceſimo inciperent portare onera vſque ad quinquageſimum annum, & tunc coinciderent ambæ miniſtrationes, ſed de hoc quid ſit verum dicetur latius infra 8. Quarta numeratio Leuitarum erat a quinquageſimo anno vſque ad mortem, & in iſta accipiebantur Leuitæ ad cuſtodienda vaſa quæ alij portabant infra 8. cap. De Iſraelitis laicis non erat ſic, quia non erant in eis tot diuerſitates finium: ideo non erant tot numerationes, ideo numerabantur ſolum a viceſimo anno & ſupra.

Sed dicendum, ꝙ adhuc iſtud non eſt verum: nã non ſolum fiebat vna computatio, ſed duæ in Iſraelitis laicis. Prima erat a viginti annis, & ſupra vſq; ad mortem, de qua ſupra 1. cap. & iſta erat, quia Deus volebat ponere numerum illorum, qui debent habere nomen & numerum in populo, & tamen per legem Dei fiebat hoc a viceſimo anno, & ſupra triceſimo, ideo ab illa ætate iuſſit nunc numerari.

Secunda numeratio eorum erat ab vno menſe & ſ. ſ. vſq; ad mortem. & iſta nõ fuit numeratio omniũ Iſraelitarum, ſed ſolum primogenitorum ſuorum. Nam fuerunt numerati omnes primogeniti Iſraelitarum ad hoc, ꝙ commutarentur pro eis Leuitæ præc. cap. & illi pro quibus nõ poſſent dari Leuitæ redimerentur. Certum eſt autem iſtos numeratos fuiſſe ab vno menſe & ſupra. nam Leuitæ, qui pro eis dabãtur numerabantur ab vno menſe & ſupra. ſ. cap. primo. Item primogeniti redimebantur generaliter ab vno menſe & ſupra infra octauo capitulo. Sed iſti redempti fuerunt, quia pro quolibet eorum fuit datus vnus Leuita, vel quinque ſicli, ſicut dantur infra 18. vt patet præced. cap. ergo fuerunt computati iſti primogeniti Iſraelitarum ab vno menſe & ſupra, licet præced. cap. non exprimatur, quia præſupponitur quaſi notum, eo quòd lex erat omnes primogenitos redimi ab vno mẽſe, infra decimooctauo cap. etiam quia Leuitæ, qui dabantur pro ipſis primogenitis numerabantur ab vno menſe & ſupra præced. cap. non ergo debebat eſſe diſpar conditio eorum, qui ad vnam rem numerabantur.

F *Quid fiebat de Leuitis, qui erant ab vno die vſque ad vnum menſem, & an fuerunt numerati. Et an in deſerto fuerit facta redemptio.* *Quæſt.* XXXVII.

SED quæretur occaſione præcedentium, cum Leuitæ ad commutandum pro primogenitis numerati fuerint ab vno menſe & ſupra, quid fieret de alijs Leuitis, qui erant ab vno die vſq; ad vnum menſem, quia certum eſt in tanto populo aliquos fuiſſe iſtorum?

Dicendum ꝙ illi non computati ſunt; licet eſſent multi, ſed tranſierunt in cultum Dei ſine aliqua commutatione, quia non fuerunt ipſi dati pro primogenitis Iſraelitarum.

G Sed tunc dicetur quid etiam factum eſt de primogenitis Iſraelitarum, qui erant infra vnum menſem. Dicendum ꝙ pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitę nec fuerunt dati ſicli, ſicut pro illis, qui erant ab vno menſe & ſupra, eo ꝙ nondum tenebantur ad redemptionem, nam ante menſem nullus primogenitus redimebatur infra decimooctauo.

Aliquis dicet, ꝙ hic fuit ſeruatus fauor Deo. Nam accepit aliquos Leuitas ſine cõmutatione. ſ. vltra numerum ſibi debitum. Iſti enim erant omnes, qui erãt infra menſem, cum illi non commutati fuerint pro aliquo primogenito Iſraelitarum, vt dictum eſt. habuit tamen illos Deus ſibi applicatos ſemper, ſicut cęteros Leuitas, qui dati ſunt in commutationem.

Dicendum ꝙ non fuit hic ſeruatus fauor Deo, ſed H potius Iſraelitis, quia ſicut aliqui Leuitæ erant. ĩ. mẽſem, ita etiam aliqui primogeniti Iſraelitarum eſſent infra menſem, & tamen pro illis non fuerunt dati aliqui Leuitę, nec etiam ſicli, ſed manſerunt ſine redemptione. Aliquis dicet, ꝙ iſtud nihil adiuuat, quia iſti primogeniti Iſraelitarum, qui erant infra menſem, licet nunc non redimerentur, quia nondum venerat tp̃s redemptionis ſuæ: adueniente tamen menſe redimerentur per legem generalem. ĩ. 18. Et ita nullus maneret ſine redemptione: Leuitæ tamen qui erant infra menſem accipiebantur ſine commutatione.

Dicendum ꝙ non eſt verum, quia iſti primogeniti qui fuerunt nũc infra menſem nunq̃ fuerunt poſtea redempti. Etiam ſi viueret quilibet vltra centum annos, quia illud teneret ſi præſupponeremus, ꝙ oẽs I maſculi primogeniti Iſraelitarum redimerentur ſtatim, vt complerent menſem.

Sed falſum eſt, quia illud ſolum fuit poſtq̃ Iſraelitæ intrauerunt in terrã Chanaan, & habitauerunt ibi pacificè, q̃a tunc fecit lex obligare Deute. 12. & tunc quotquot primogeniti naſcebantur redimebant̃ poſt menſem, ſed in toto deſerto, cum lex non obligauerit, non fiebat redemptio primogenitorũ, ſicut nec obſeruabantur alię cæremoniæ. Si aũt obijciat̃, ꝙ hic redempti ſunt & cõmutati oẽs primogeniti Iſraelitarum. Dicẽdum ꝙ hoc fuit ſolum in monte Sinai, & non fuit factũ quaſi Deus vellet, ꝙ ex tunc inciperet ſeruari lex de redemptione primogenitorũ, ſed quia voluit aſſignare ſibi miniſtros, & q̃a hoc fieri debebat K cõmutando pro primogenitis facta fuit cõmutatio, & redẽptio eorũ qui ſupfuerunt: poſtea tñ nõ fuit facta aliqua redemptio in toto deſerto. Simile patet de cæremonijs ſacrificiorũ q̃ iubebantur à lege: nam in monte Sinai facta ſunt ſacrificia, & poſtea nunq̃ fuerunt facta, vt oñſum eſt. ſ. Et ita q̃ũaliter de alijs cæremonijs. In q. 25. Apparet ergo ꝙ non fuit hic fauor aliqs ſeruatus Deo, neq; Iſraelitis, q̃a Leuitæ qui erant infra menſem non fuerunt cõmutati, ſed ſine cõmutatione applicati Deo. primogeniti aũt Iſraelitarũ infra mẽſem non fuerunt tunc redempti, nec poſtea, cum in quadraginta annis deſerti nulla fuerit facta redẽptio.

Aliquis dicet, quòd licet iſti non fuerũt redempti in deſerto, fuerunt redempti poſtquam introierunt in terram Chanaan, & ita redibat ad idem.

Dicendum quòd nõ eſt verum, quia iſti licet intrarent poſtea in terram Chanaan non tamen redimebantur, quia eſſet tunc quilibet illorum triginta nouem, aut quaſi quadraginta annorum: lex tamen dicit redemptionẽ fieri ſtatim poſt menſem Deutero. 12. ideo lex non obligaret eos ad redẽptionem, quaſi illa eſſet facta poſt natiuitatem ipſorum: nam leges aut conſtitutiones non extenduntur ad pręterita extra de conſti. c. cognoſcentes.

Obiectio refellitur quæ contra id quod dictum eſt ſupra quaſt. 36. poſſet fieri. *Quæſt.* XXXVIII.

SED aliquis obiiciet contra id quod dictum eſt ſupra q. 36. ſ. quòd Leuitę cõputati fuerint ab vno menſe, & ſupra ad faciendam commutationẽ pro primogenitis Iſraelitarum. nam infra 26. computantur Leuitæ iterum ab vno menſe, & ſupra: & tamen ibi nulla fit commutatio ipſorum pro primogenitis Iſraelitarum. Aliqui dicunt quòd fuit facta numeratio ibi ab vno menſe & ſupra, quia fuit facta iterũ redemptio primogenitorum totius Iſrael, & fuerunt Leuitæ dati pro eis.

Dicendum quòd iſtud nõ ſtat primo, quia ſcriptura nihil de hoc dicit: & tamen pręced. cap. quando factum eſt expreſſit illud, ſ. quòd numerarẽtur primogeniti Iſraelitarum, & omnes Leuitæ, & darẽtur Leuitæ ꝓ primogenitis Iſrael. ibi tñ nihil expreſſum eſt.

Secundo, quia ſi fieret ibi commutatio ſolueretur preciũ pro illis qui ſupereſſent de primogenitis Iſrael ſicut factum eſt præcedenti cap. & tamen ibi de nullo precio dicitur.

Tertiò & præcipuè, quia non poterat iſtud fieri, nã Leuitæ omnes fuerunt tunc dati Deo pro primogenitis Iſraelitarum: & per iſtam applicationem pertinebant in perpetuum ad Deum ipſi & omnes deſcendentes ab eis. Ideo iam non poſſent dari pro primogenitis Iſrael, quia tunc quod meum eſſet ex vna cauſa fieret meum ex alia: cum nondum deſijſſet eſſe meum, quod eſt impoſſibile.

Quarto, quia hoc modo nunquam daretur preciũ pro aliquo de primogenitis Iſrael: quia quandocunque naſceretur aliquis illorum daretur pro eo vnus Leuita de illis qui iam pertinebant ad Deum. ſed falſum eſt, quia regula generalis erat, quòd de cætero ꝓ quolibet primogenito darẽtur quinq; ſicli infra 18.

Dicendum ergo ꝙ non fuit ibi facta aliqua commutatio nec potuit fieri poſt hæc. Sed Leuitæ fuerunt ibi computati ab vno menſe & ſupra 1. vt non coinciderent cum numeratione Iſraelitarum: nam fuerunt illi computati a viginti annis & ſupra eo. cap. vt ergo differret numeratio Leuitarũ a numeratione populi, fuerunt computati Leuitæ ab vno menſe & ſupra præced. cap. vt ergo videretur quòd habebant propriam computationem ſecundum quã ſoliti erãt computari fuerunt numerati ab vno menſe & ſupra.

Sed aliquis dicet quòd potuerunt computari ibi a triginta annis & ſupra ſicut computantur hic in litera, vel a vigeſimoquinto anno, ſicut infra 8. cap.

Dicendum quòd non fuit conueniens, quia iſtæ computationes fiunt pro Leuitis qui incipiunt portare onera, vt patet in litera: & tamen in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto quãdo fuit facta cõputatio quæ habetur infra 26. non fuit facta aliqua applicatio Leuitarum ad portanda onera, ſed manebãt ſibi illa officia quæ tunc data fuerant, ideo non oportebat ſic computari.

A *Cur Leuitæ non computentur a viginti annis & ſupra. Et quare tota multitudo Leuitarum aliquando non numeratur.* *Quæſt.* XXXIX.

ADHVC quæretur, cum Leuitæ computentur tot modis, ideſt quatuor, vt dictum eſt ſupra q. 36. quare non computantur aliqñ à viginti annis & ſupra.

Aliquis dicet, quòd Leuitæ omnes nunquã computantur a viginti annis & ſupra, quilibet tamen illorum computatur quãdo eſt viginti annorum ad hoc quòd tranſeat ad nomen & numerum Exo. 30.

Dicendum quòd etiam iſto modo nũquam computabantur Leuitæ, quia qui ſic computantur ſunt
B Iſraelitæ, ideſt de populo vt colligitur eo. cap. Leuitæ tamen ſeparati ſunt a populo.

Item quia qui ſic computantur ſoluunt dimidiũ ſiclum eod. cap. & tamen Leuitæ nulla iura ſoluebãt, ſed potius ipſi accipiebant iura a populis: ergo non numerabantur ſic.

Sed adhuc manet ſemper dubium quare non numeratur aliquando tota multitudo Leuitarum a vigeſimo anno & ſupra ſicut alij Iſraelitæ ſupra 1. cap.

Alij dicũt quòd illa numeratio eſt bellatorum, vt colligitur ibidem, & nõ pertinet pugnare ad Leuitas.

Dicendum quòd iſtud nihil facit, quia non numerati fuerunt ad bellandum illi qui numerantur ſupra 1. etiam Leuitis non erat licitum pugnare. vtrumque eod. cap. probatum eſt.

C Sed dicendum quòd hoc fuit, primo vt nunquã coinciderent Leuitæ cum Iſraelitis qui computabantur ab anno vigeſimo: volebat autem Deus Leuitas ſeparatos eſſe ab Iſraelitis, & nõ poni ſimul cũ Iſraelitis ſupra 1. ideo nũquam debebãt numerari eodem modo quo illi, ſed illi numerabantur a viginti annis, & ſupra, ergo Leuitæ, nunquam ſic debuerunt numerari.

Secundo, quia per numerationem quę fiebat a viginti annis, & ſupra conſtituebatur homo in ſtatu politico, & incipiebat eſſe vnus de populo, q̃a tũc tranſit homo ad nomen & numerum Exo. 30. cap. Sed Leuitæ nunquam conſtituebantur in ſtatu politico, ita vt quilibet illorum eſſet vnus de populo, ideo licet
D multis modis numerarentur, nunquam debuerunt numerari a viginti annis, & ſupra.

Cur Deus iuſſit numerari Leuitas ab anno trigeſimo vſque ad quinquageſimum. Et quòd numerus trigeſimus laudatur in ſacra ſcriptura. Sic annus quinquageſimus in ſcriptura commendatur. *Quæſt.* XL.

SED quęretur quare Deus iuſſit numerari hic Leuitas ab anno trigeſimo vſque ad quinquageſimum. Aliqui dicunt quòd iſtud fuit propter ſignificationes iſtorum numerorum, & q̃a laudantur iſti numeri in ſcriptura. nam Ioſeph triginta annorum erat cum ſuſceperit regimen Aegypti Gen. 41. Ezechiel autem propheta erat triginta an-
E norum quando vidit magnas Dei viſiones, & incępit prophetare, vt patet Ezech. 1. cap. Dauid quoque triginta annorum erat quando factus eſt rex ſuper Iudã 2. Reg. cap. 2. etiam in mẽſuris ædificiorum laudatur iſte numerus. nam tabernaculi longitudo triginta cubitos continebat, vt colligitur Exo. 26. & 27. arca ẽt Noe totidẽ cubitos in altitudine habebat Gen. 6. & templũ Salomonis eandem habebat altitudinis menſuram 3. Reg. 6.

De anno quinquageſimo dicunt ſimiliter, quòd in ſcriptura commendatur & pertinet ad remiſſionem peccatorum. Nam Abraham quando petijt a Deo

non

non ſubuerti vrbem Sodomorũ incępit a quinquaginta iuſtis & peruenit vſque ad quinque non auſus infra deſcẽdere Gen.18. quinquaginta tamẽ & quinque ad eandem rationem pertinent, quia vnus ex alio naſcitur: ſimiliter quinquageſimus annus erat iubileus apud Hebręos, quia remittebantur debita, & liberabatur homo a ſeruitute, & reuertebantur poſſeſſiones venditæ ad priſtinos dominos nullo dato precio Leuit.25. etiam Chriſtus quando voluit ponere parabolam de remiſſione dixit, de duobus debitoribus quorum vnus debebat quingentos denarios, & alius quinquaginta Matth.18. ſed quingenti & quinquaginta ad idem pertinẽt: etiam quinquaginta efficitur ex numero ſeptenario in ſe ducto addita vnitate, quia ſeptem ſepties ſunt quadragintanouem, & addita vnitate completur quinquagenarius: ſeptem tamẽ ad remiſſionem pertinet, quia in anno ſeptimo fiebat remiſſio ſeruitutis, & debitorum inter Iudæos Exo.21. & Deut.15.

De vigintiquinque ſimiliter dicunt quòd ęſt perfectus numerus. nã per quinque ſignantur quinque ſenſus, & tamen quinque ductum in ſeipſum, ideſt quinquies quinque efficit viginti quinque, qui eſt numerus perfectus, & ſignat perfectionẽ ſenſuum. iſtas & ſimiles applicationes tenent Origenes & glo.

Sed dicendum quòd iſtud non eſt ad propoſitum, quia Leuitæ nnmerabantur hic ad exercendum officia ſua, ſed ad hoc numeri nihil conferunt quãtumcunque habeant perfectam ſignificationem.

Dicendum quòd veritas eſt, quia Deus iuſſit numerari ſic Leuitas, quia eligebat eos ad opera dura, ſ. vt portarent onera totius ſanctuarij: & ad hoc oportebat eos eſſe robuſtæ ætatis, vt poſſent iſta onera mouere, maximè autem in illis qui portabant onera ſuper humeros, & non dabãtur eis plauſtra, ſicut erãt Caathitæ, vt patet infra 7.cap. Sed ętas triginta annorum eſt valde robuſta, quia ante illud tempus non eſt completum robur alicuius, ideo nõ incipiebant portare Leuitę onera ante annum trigeſimum, & quia iſtud magnum robur non durat ſemper in homine, ſed ſolum ab anno trigeſimo vſque ad quinquageſimum, iuſſit Deus quòd computarentur Leuitæ ab anno trigeſimo vſque ad quinquageſimũ, quia poſt quinquageſimum ſtatim ceſſarent portare onera, & efficiebantur cuſtodes vaſorum infra 8.cap.

Cur non numerantur ſacerdotes. *Quæſt. XLI.*

QVAERETVR cum computati fuerint Leuitæ quare non fuerunt computati ſacerdotes, & quare non ponitur ætas à qua numerarentur ſicut ponitur de Leuitis?

Dicendum quòd ſacerdotes erant pars quædam Leuitarum cum eſſent de filijs Leui. ideo in computatione illa qua computati ſunt omnes Leuitæ ad cõmutandum eos pro primogenitis Iſraelitarum fuerunt ſacerdotes numerati cum Leuitis, & fuit quilibet ſacerdos datus pro vno primogenito Iſrael, ſicut quilibet Leuita: & ibi numerati ſunt ſacerdotes ab vno menſe & ſupra, ſicut numerabantur alij Leuitæ præcedenti cap.

Sed dicetur quare ſigillatim nõ fuerunt poſtea numerati ſacerdotes ſicut fuerunt Leuitæ? Nam erant tres familiæ Leuitarum, ſ. Caathitæ, Meraritæ, Gerſonitæ, pręced.cap. & cuiuſlibet earum fuit poſitus numerus per ſe hic in litera. ergo ita debuit eſſe de ſacerdotibus.

Dici poteſt quòd non eſt ſimile, quia iſtæ tres familię Leuitarum habebant officium portandi onera ſanctuarij, & quia quælibet familia habebat diſtincta

F onera ab alia familia, debuit accipi numerus cuiuslibet familiæ per ſe, & ita accipitur hic in litera. Sed ſacerdotes non portabant aliqua onera, ideo nõ oportuit eos ſic numerari.

Sed dicitur quòd licet non portarent onera habebant miniſtrationes quę eis ſolis competebãt pręcedenti cap. & infra 18. ergo pro illis debebãt per ſe numerari.

Dicendum quòd ſacerdotes per ſe debuerunt numerari ſicut quęlibet alia familia Leuitarum, immo excellentius inquantum illi digniores erant, & ita factum eſt, quia non ſolum fuit poſitus numerus illorum, ſed etiam fuerunt nominati per nomina ſua: erant enim ſacerdotes Aaron & filij ſui ſolum, quia iſtos ſolos iuſſit Deus conſecrari in ſacerdotes. Exo.
G 29. & Leui.7. & iſtis ſolis dedit veſtes ſanctas. Exo.28. Aaron tñ habebat ſolum quatuor filios, ſ. Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. duo primi cremati fuerũt a Deo in die prima miniſtrationis ſuę Leuit.10. & ſic manebãt alij duo ſoli, ideſt Eleazar, & Ithamar, & ſic nunc erãt ſoli tres ſacerdotes Aaron, & duo filij eius, & iſtud totum refertur pręced.cap. ideo non ſolum fuerunt numerati ſacerdotes, ſed etiam numerati & deſignati ex nominibus.

Cur non poſita fuit ætas a qua numerarentur ſacerdotes ſicut ponebatur de Leuitis. *Quæſt. XLII.*

H SED quęretur quare non fuit poſita aliqua ætas a qua numerarentur ſacerdotes, ſicut ponebatur de Leuitis hic in litera.

Dicendum quòd hoc fuit. primò, quia ętas ponitur pro numeratis quando debent repelli aliqui propter defectum ętatis, & tamen de filijs Aaron nemo repulſus eſt à conſecratione & officio ſacerdotali: ideo non oportuit poni ætatem aliquam.

Secundo, quia deſignatio ętatis eſt quando illi qui numerãtur multi ſunt, & neſcitur de omnibus cuius ætatis ſunt, & per illam deſignationem ſcitur qui numerãdi ſunt, & qui non. Et quia ſic erat de qualibet familia Leuitarum quòd in ea erant valde multi, vt patet hic ex ſummis ſingularibus debuit poni ætas a
I qua numerarentur: ſacerdotes autem erant nũc ſoli tres, ſcilicet, Aaron, Ithamar, & Eleazar, vt dictũ eſt. ideò non oportuit deſignari ætatem à qua numerarentur.

Tertiò, quia ꝑ Leuitis fuit aſſignata ætas, quia accipiebantur ad opera dura, ſ. ad portandum onera: ſacerdotum autem adminiſtrationes non erant duræ: ideo nõ oportebat aſſignari eis ætatem ſaltem illam quæ aſſignabatur Leuitis, ſ. à trigeſimo vſq; ad quinquageſimum.

Quartò dicendum & melius, quòd ſacerdotibus aut erat aſſignanda ætas ad hoc, quòd eſſent ſacerdotes, aut ad hoc, quòd conſecrarentur & miniſtrarent. pro primo non erat aſſignanda ætas, quia quicunque
K filius ſacerdotis eo ipſo erat ſacerdos, & ſicut natus de Leuita ſtatim eſt Leuita, ita natus de ſacerdote ſtatim erat ſacerdos, & non poterat non eſſe ſacerdos, Et ſic omnes filij Aaron, & deſcendentes ab eo a prima die natiuitatis ſuæ vſque ad mortem erant ſacerdotes: nõ igitur poterat ad hoc aſſignari aliqua ętas.

De ſecundo dicendum, quod licet quilibet filius ſacerdotis eſſet ſacerdos: tamen nullus eorum miniſtrabat quouſque eſſet cõſecratus, vt colligitur Exo. 29. & Leuit. 8.cap. vbi ponitur ritus conſecrationis eorum.

Ad iſtam conſecrationẽ requirebatur aliqua ętas, quia non licebat conſecrari paruulos ſtatim vt naſcerentur, vel quando eſſent vnius anni, quia nõ poſſent

tunc

tunc miniſtrare. conſecratio tamen fiebat ad miniſtrandum: de iſta ętate nunc non fuit aliqua expreſſio facta, eo quòd iſti erant tantæ ætatis vt conuenienter conſecrari poſſint & miniſtrare.

In qua ætate conſecrabantur ſacerdotes.

Si autem quęratur in qua ętate conſecrabantur ſacerdotes. Dicendum quòd non inuenitur expreſſim in veteri teſtamento. Certũ eſt tamen aliquam fuiſſe ętatem in qua non poſſent conſecrari: & aliquam vltra quam ſtatim poſſent conſecrari. Iſtud autem accipietur ex fine conſecrationis, quia conſecratio fiebat ad miniſtrandum, ſed aliqua ætas eſt in qua non poſſet homo exercere ſacerdotales adminiſtrationes propter impotentiam & defectum virium. Nam ſacerdotes iugulabant animalia ad ſacrificium, & decoriabant ea, & ſecabant in partes atque cremabant ſuper altare, & alia huiuſmodi. Leui. primo 3. & 4. c. tamen iſta aliquod robur corporale exigunt. Ideo ante ætatem habentem tale robur, non debebat aliqs conſecrari ad miniſtrandum.

Oportet ſacerdotem habere ſcientiã, & legem.

Secundo propter ſcientiam, quia oportebat ſacerdotes habere ſciẽtiam legis Dei Mala. 2. ſ. labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem ex ore eius exquirent, & Agge. 2. c. dicitur interroga ſacerdotes legem. oportebat autem ſacerdotes ſcire reſpondere ad dubia legis: & docere populum de his ſicut dicitur Leui. 10. ad ſacerdotes habeatis ſcientiam diſcernẽdi inter ſanctum & prophanum: inter pollutũ & mundum, doceat quiſque filios Iſrael omnia legitima quę locutus eſt Dominus. Prius tamen quã aliquis conſecraretur in ſacerdotem oportebat habere iſtam notitiam rerum, quia aliàs repelleretur à miniſterio, qui eſſet ignarus, vt patet Oſeę 4. c. ſ. quia tu repuliſti ſciẽtiam ego repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi. ad ſciendum tamen iſta requirebatur aliquãta ætas, ideo non poſſet in quacunque ætate conſecrari ſacerdos, ſed aliqua eſſet determinatą ad hoc.

Eſt tamen dicendũ quòd illa non eſſet tanta quanta aſſignatur hic Leuitis, ſ. ab anno trigeſimoprimo vſque ad quinquageſimum, quia Leuitæ aſſumebãt ad opera valde dura, ideſt ad portanda onera, quod requirit ætatem valde robuſtam. In adminiſtrationibus autem ſacerdotalibus non erat tanta difficultas neque requirebãtur tantæ vires, ideo minor ætas ſufficiebat.

Secundò, quia inuenimus ſacerdotes fuiſſe conſecratos & miniſtrare in minori ætatę, ſic refert Ioſephus libro de bello Iudaico: de filio Hircani ſacerdotis magni fratre Marianes vxoris Herodis regis qui procurante Herode ſuffocatus eſt in Iericho. illum enim dicit anno 18. ætatis ſuæ miniſtraſſe in ſummo ſacerdotio: & ſic videtur quòd in illa ætate vel paulo ante poterat quis conſecrari & miniſtrare in ſacerdotio.

Cur Leuitæ omnes computati ſunt ſub vna ſumma, & ſacerdotes non. Quæſt. XLIII.

ADHVC occaſione pręcedẽtium quæretur cum ſacerdotes per ſe computati fuerint pręced. cap. & quęlibet familia Leuitarum per ſe fuerit computata, vt patet hic in litera, quare Leuitę computati fuerunt omnes ſub vna ſumma, ſcilicet vigintiduo millia?

Dicendum quòd hoc accipitur ex fine computationis, quando enim vnus finis eſt ad quem omnes cõputantur, ponũtur omnes numerati ſub vna ſumma: quando autem ſunt plures fines fiũt tot ſummæ quot ſunt fines computationis. Quando autem numerati ſunt hic Leuitæ, ſuit accepta sũma cuiuslibet familiæ per ſe, eo quòd licet omnes tres familiæ portarent onera erant illa onera diuerſa. Nam Caathitę

A portabant vaſa ſanctuarij, quæ non erant partes eius: Meraritæ autẽ, & Gerſonitæ portabãt ipſum ſanctuarium, ideſt omnes partes eius, ſed in his differebant: quia Gerſonitæ portabant partes molles, Meraritæ autem partes duras, vt patet hic in litera: ideo debuerunt accipi ſingillatim numeri iſtarum familiarum: & ſic factum eſt.

Sed quando Leuitæ numerantur pręced. cap. fuerunt numerati vt commutarentur pro primogenitis Iſraelitarum: & hoc erat cõmune omnibus, ſcilict, quia quilibet Leuita magnus, vel paruus de quacunque familia eſſet, dabatur pro vno primogenito Iſraelitarum, ideo debuerũt omnes poni ſub vna ſumma, quia non erat aliqua cauſa differendi.

B Sic autem fuit infra 26. quando numerati ſunt iterũ Iſraelitæ in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto infra 26. nam omnes Leuitæ fuerunt poſiti ſub vna ſumma: fuerunt enim viginitria millia. Cauſa huius eſt, quia ibi non fuerunt numerati ad applicandum eos aliquibus oneribus, ſed ſolum ad ſciendum quot erant Leuitæ omnes: & ſic ſub vna ſumma eſſe debebant. Sic etiã fiebat de omnibus tribubus Iſraelitarum: quia quęlibet habebat multas familias, quæ nominantur infra 26. cap. nunquam tamen accipiebantur ſummæ particulares familiarum, ſed tota tribus cõputabatur ſub vna ſumma, vt patet ſupra 1. & infra 26. Et hoc erat quia omnes computabantur ad vnum finẽ, ſcilicet, vt ſciretur quot viri eſſent in qualibet tribu, qui iam tranſiſſent ad nomen & numerũ,

C & in iſto conueniebant omnes de tribu: non fiebant ſummæ particulares familiarum, ſed vna ſumma pro tota tribu.

Rationes poſitæ præcedenti quæſt. examinantur, & vires earum oſtenduntur. Et quòd fines fuerunt diuerſi numerationis. Quæſt. XLIIII.

SED dicendum quòd rationes poſitæ pręced. q. ab illis qui hoc quęrebant ſunt legitimæ: & tñ quod pręſupponitur ab eis in q. eſt falſum. Nã petitur quare Leuitæ omnes præced. cap. numerati fuerunt ſub vna ſumma, & hic ponitur pro qualibet familia vna ſumma: & tamẽ falſum eſt, quia

D tam hic quam ibi accipiũtur tres ſummæ pro tribus familijs. nam dicitur ibi quòd in familia Gerſon fuerunt ſeptem millia & quingenti. in familia autem Caathitarum fuerunt octo millia & ſexcenti. in familia vero Merari fuerunt ſexmillia & ducenti. & poſtea ponitur ſumma omnium Leuitarum ſimul, ſ. vigintiduo millia. ita autem penitus fit hic, quia cuiuslibet familię ponitur per ſe ſumma, & poſtea vna ſumma totalis collecta ex tribus ſummis partialibus, & non differt in aliquo hic & ibi, niſi quia ibi numerantur Leuitę ab vno menſe & ſupra: hic autẽ computantur ab anno trigeſimo vſque ad quinquageſimum.

Sed dicendum quòd rationes aſſignatę pręcedenti quęſt. ſunt verę, ſ. quòd vbicunque eſt vnus finis nu-

E merationis ponuntur omnes numerati ſub vna ſumma: cum autem ſunt diuerſi fines tot ſunt ſummę, quot ſunt fines numerãdi: & ideo Iſraelitę pro qualibet tribu licet contineret multas familias, vnicam ſummam habebant ſupra 1. & infra 26. cap. Leuitę quoque quãdo fuerũt numerati in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto infra 26. fuerunt omnes poſiti ſub vna ſumma, & non fuit numerata quęlibet familia per ſe. cauſa erat, quia ibi ſolum numerati fuerunt ad ſciendum quot erant. Iſraelitę quoque in tribubus ſuis ad idem numerabantur, vt dictũ eſt pręced. q. ideo erat vnica ſumma pro qualibet tribu.

De

De numeratione autem Leuitarum facta pręced. cap. vbi ponitur ſumma pro qualibet familia. dicendum quòd illa habuit aliquem finem communem omnibus Leuitis, & habuit alios diſtinctos competentes ſingulis familijs: finis communis erat quòd omnes numerabantur ad hoc, quòd commutarētur pro primogenitis Iſraelitarum, & propter hoc numerati fuerūt omnes ab vno menſe, & ſupra, & quantum ad hoc differt illa numeratio ab iſta. quia hic numerātur a trigeſimo anno vſque ad quinquageſimū. Alij fines fuerūt diſtincti & proprij ſingulis familijs: & ſunt tres fines, ſ. quia cuilibet familię datur princeps, & datur locus per ſe caſtrametandi, & aſſignaē quid de rebus vel partibus ſanctuarij pertineat ad illā familiam, & iſta tria differunt. nam de familia Gerſonitarum dicitur ꝙ caſtrametabitur ad occidentē ſanctuarij, & quòd habebit principem Heliaſaph, & deinde ponuntur onera huius familiæ. de Caathitis dicitur quòd caſtrametabuntur ad meridiem, & quòd erit princeps eorum Eliſaphan, & ponuntur vaſa ſanctuarij, quę iſti portabant. de Meraritis dicitur quòd caſtrametabuntur ad ſeptentrionē, & quòd erit princeps eorum Suriel, & ponūtur partes ſanctuarij quas illi portabant. Et quia iſtæ familiæ habebant ſingulæ tres fines proprios quibus inter ſe differebāt, oportuit poni ſummam cuiuslibet earum per ſe, vt ſic cuilibet familiæ aſſignarentur illa tria propria, in quibus differebat ab alijs duabus familijs.

Cauſa huius fuit, quia ſcriptura ſacra voluit breuiter loqui: potuerāt enim ibi poni duæ computationes: vna in qua computarentur omnes Leuitę ſimul pro commutatione facienda pro primogenitis, & numerarētur ab vno menſe & ſupra, & poneretur vna ſumma omnium: & hęc non eſſet diſtinctio familiarum. Alia computatio eſſet in qua numerarentur tres familię diſtinctę & ponerentur pro qualibet familia illa tria quę erant ſibi propria, & cuiuslibet familię per ſe poneretur vna ſumma: ſcriptura tamen vt breuius ageret ſub vna computatione ſeruauit iſta duo: ideo numerauit ab vno menſe & ſupra: & tamen poſuit ſummas diſtinctas ſingularum familiarum,

An ſuperflua fuerit vna iſtarum duarum numerationum. Et an ſecunda & tertia numeratio differant.

Quaſt. XLV.

TVNC tamen dicitur quòd eſt ſuperflua vna iſtarum duarū numerationum quæ habent hic & pręced. cap. quia hic numerātur tres familiæ diſtinctim: & ſimiliter pręced. cap. Aliquis dicet quòd non coincidunt, quia hic computātur a trigeſimo anno vſque ad quinquageſimū: ibi autem numerantur ab vno menſe & ſupra.

Reſpondebit aliquis quòd poterat hic fieri numeratio ab vno menſe & ſupra, quia numerātur hic Leuitę ad portandum onera: & tamen ab vno menſe nemo portat onera: ideo oportebat fieri iſtam numerationem a trigeſimo anno vſque ad quinquageſimum, nec etiam poterat fieri pręced. cap. numeratio a trigeſimo anno, quia ibi fit numeratio Leuitarum ad hoc, quòd commutentur pro primogenitis Iſraelitarum, vt patet ibi in litera. & tamen redemptio vel commutatio primogenitorū fit poſt vnum menſem a natiuitate eorum infra 18. cap. ideo debuerunt computari ibi Leuitæ ab vno menſe & ſupra.

Eſt ergo dicendum quòd neutra iſtarum duarum computationum eſt ſuperflua, immo poterant fieri tres cōputationes diſtinctæ, & quòd nulla ſuperflueret: vna enim fieret ad commutandum Leuitas pro
F primogenitis Iſraelitarum: & iſta non eſſet diſtincta per familias, ſi eſſent omnes Leuitæ ſub vna ſumma & computarentur ab vno menſe & ſupra.

Secunda eſſet Leuitarum diſtinctorum per tres familias ſub tribus ſummis ad dandum cuilibet familię proprium principem, & propriam caſtrametationē, & onera propria portanda, & eſſent tunc tres ſummę trium familiarum, & computabuntur iſti Leuitæ ab vno menſe & ſupra.

Tertia computatio eſſet Leuitarum qui inciperēt actualiter portare onera, & iſta eſſet per tres familias, & ſub tribus ſummis, & fieret ab anno trigeſimo vſque ad annū quinquageſimum, ſicut fit hic in litera.

De prima numeratione quòd differat ab alijs duabus non eſt dubium, ſed de ſecunda & tertia aliquis
G dicet quòd coincidant, quia in iſta tertia poterant poni omnia quæ ponuntur in ſecunda, ſ. caſtrametatio, & princeps, & propria onera: & fieret computatio ab anno trigeſimo, & ſic ſuperabundaret ſecunda numeratio.

Dicendum quòd iſtæ duæ differunt, & non potuit vtraque fieri ab anno trigeſimo, neque vtraq; ab vno menſe, quia illa tria quę ponuntur pręced. cap. in ſecunda numeratione competunt Leuitis ab vno menſe & ſupra: immo ex die natiuitatis, & manent eis ſemper vſque ad mortem: iſta vero quæ ponuntur hic in tertia numeratione, ſ. actualiter portare onera: non competebant Leuitis niſi ab anno trigeſimo: & non ſemper poſtea, ſed ſolum vſque ad annum quin-
H quageſimum.

Iſta patent, quia pręced. cap. In ſecūda numeratione ponitur caſtrametatio ſingularum familiarum: & tamen caſtrametari ad talem vel talem partem ſanctuarij conuenit Leuitis non ſolum ab anno trigeſimo, ſed a die quo naſcuntur, quia omnes Leuitæ caſtrametantur in circuitu ſanctuarij ſupra 1. cap. & nō commiſcentur popularibus, & cōpetit cuilibet propria caſtrametatio pręced. cap. ideo cuilibet Leuitæ etiam vnius diei competit illud, & non a trigeſimo anno ſolum.

Item in illa numeratione ponuntur proprij principes familiarum, ad ordinandum autem aliquam multitudinem oportet nullam eſſe ſine principe, ideo nō
I ſoli Leuitæ, qui erant ab anno trigeſimo & ſupra debebant habere principem, ſed etiam qui eſſent in anno 10. aut 5. vel 4. ergo numeratio ad habēdum principem non debebat fieri a trigeſimo anno & ſupra, ſed ab vno menſe vel a die natiuitatis.

Item licet portare onera non conueniat ab vno menſe, ſed a magna ætate, ſ. ab anno 30. vt hic dicitur: tamen onera eſſe propria iſtius vel illius familiæ non conuenit ſolum ab anno trigeſimo, ſed etiam ex die natiuitatis, quia Leuitæ in ſeptimo, vel octauo anno, licet non poſſent portare onera actualiter, tamē iam onera familiæ ſuæ erant ꝓpria eis, & dicebantur pertinere ad eos, ita quòd Leuitæ aliarum familiarum
K non poterant illa portare, neque ipſi onera alterius familiæ. Ideo dicendum quòd computatio quæ habetur pręced. cap. differt ab iſta, & neutra earum ſuperfluit. Nam facta illa pro illis tribus finibus ſupra poſitis oportuit iſtam tertiam fieri in qua numerarētur ſoli Leuitæ qui actualiter portarēt onera, eo quòd nunc mouendum erat ſanctuarium de monte Sinai per totum deſertum, & oportebat deſignatum eſſe certum numerum Leuitarum qui illud portarent.

Inuenti ſunt duomillia 750. Iſta eſt ſumma Leuitarū Caathitarum miniſtrātium. Alia tamen ſumma eſt, quę habetur pręced. cap. ſ. octomillia ſexcenti.

Cauſa diuerſitatis eſt, quia ibi computātur omnes Caathitæ ab vno menſe & ſupra ad commutandum

pro

pro primogenitis Iſraelitarum. Ideo fuit magna ſumma. Hic autem computantur ſoli viri robuſti ab anno 30. vſque ad quinquageſimum ad ferendum onera. *Hic eſt numerus populi Caath*. Scilicet, iſte qui ſupra poſitus eſt: & magis propriè accipitur hic populus quàm pręced. cap. vbi dicebantur populi Caathitarũ & Gerſonitarum, quia hic ſoli nominantur illi, qui tranſeunt ad numerum, ſ. vltra vigeſimum annum. In priori autem computatione ponebantur plurimi, qui non tranſierant ad numerum, quia fiebat computatio ab vno menſe & ſupra: tamen homo non tranſit ad numerũ ad hoc quòd ſit pars populi vſque ad annum vigeſimum, vt patet Exo. 30. cap.

Qui intrat tabernaculum fœderis. Ideſt populus qui computatus eſt in Caathitis intrat tabernaculum fęderis, ſ. incipiens miniſtrare, & hoc quia omnes qui computati ſunt hic erant ad miniſtrationem portandorum vaſorum, ſed non diceretur ſic pręced. cap. de Caathitis numeratis ꝙ illi intrarẽt in tabernaculum fęderis ad miniſtrandum, quia non omnes intrarent: cum fiat computatio ab vno menſe & ſupra.

Hos numerauit Moyſes & Aaron. Non ſolũ intelligendum eſt de iſtis, ſed etiam de principibus populi, qui cum eis numerauerunt, vt patet ſupra..

Iuxta ſermonem Domini. Ideſt Deus mandauit quòd omnes illi numerarẽtur, vt patet ſupra in litera: *Per manum Moyſi*. Ideſt Deus iuſſit hoc per Moyſen, ſ. ꝙ denunciauit ipſe ſermonem Domini.

Dicitur. n. ſermo Dñi fieri per manũ Moyſi vel in manu Moyſi aut alteri' ꝓphetę qñ verba dicta a Deo Moyſi reuelat Moyſes: & tãtum eſt dici locutus eſt Dominus per Moyſen ſicut per manum Moyſi, vel in manu Moyſi. Fit autẽ talis modus loquendi, quia, per, vel, in, ſignificant inſtrumẽtum actiuum, & quia manus eſt organum organorum, & inſtrumentum maximè operatiuum ponitur pro toto homine, qui talis locutionis inſtrumẽtum eſt. vel dicitur per manum Moyſi aut in manu, quia verba Dei ſunt in poteſtate Moyſi cũ ipſi reuelata ſunt, ſicut in manu noſtra ſunt ea quę nobis ſubijciuntur.

Numerati ſunt & filij Gerſon. Hic ponitur ſumma Gerſonitarum potẽtium miniſtrare, & tota litera patet cum ſit replicatio ſuperiorum, quæ iam expoſita ſunt, & inuenti ſunt duo millia 630. Iſta ſumma Gerſonitarum exceditur a ſumma Caathitarum in 120. vt patet conferendo illam ſummam iſti.

Sed dicet aliquis quòd maior ſit exceſſus: nã præced. cap. ponuntur de Gerſonitis ſeptem millia quingenti, de Caathitis autem octo millia ſexcenti: & ſic eſt exceſſus in mille & centum.

Reſpondendum eſt quòd Caathitæ ſemper excedunt Gerſonitas: & tamen ſecundum diuerſitatem numerationum eſt diuerſitas exceſſuum. In computatione facta pręced. cap. ſumebantur omnes Leuitæ ab vno menſe & ſupra, ideo plures excederent ibi de Caathitis ad Gerſonitas quàm hic vbi computantur ſoli a trigeſimo anno vſque ad quinquageſimũ: vnde eſt exceſſus pręced. cap. in mille & centum. hic autẽ in centum & viginti.

Hic eſt populus Gerſonitarum. Scilicet iſta multitudo quæ ſupra numerata eſt ad miniſtrandum,

Quem numerauit Moyſes & Aaron. Scilicet, iunctis principibus populi. Nam cum dicatur ſupra, quòd numerati ſunt Caathitæ à Moyſe & Aaron & principibus populi. intelligendum etiam in computatione Gerſonitarum. Nõ enim fieret diuerſitas. Et ſi velis proteruire dicens Gerſonitas ſolum eſſe numeratos à Moyſe & Aaron, quia de eis ſolum mentio fit, non poteſt ſtare, quia ſimilis modus eſt ſupra de Caathitis. Nam a principio dicitur recenſuerunt Moy-

Improbatio.

A ſes & Aarõ & principes ſynagogę filios Caathitarũ: & poſtea ſubijcitur de eiſdem. Hic eſt numerus populi Caathitarum: hos numerauit Moyſes & Aaron idem patet infra de Leuitis. Nam a principio dicitur quòd omnes Leuitæ fuerũt computati per Moyſen & Aaron & principes populi, & poſtea in fine ſubijcitur ꝙ Moyſes numerauerit iſtos ſubijcendo alios. Sic ergo eſt hic dicẽdum de Gerſonitis quòd fuerint numerati à Moyſe & Aaron & principibus populi.

Numerati ſunt & filij Merari. Hic ponitur ſumma Meraritarum. & litera patet ex dictis, quia eſt repetitio pręcedentium. *Omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi*. Dicuntur ingredi Meraritæ ad explendos ritus tabernaculi, ideſt ad faciendum opera

B in rebus ſanctuarij. Non enim ingrediebantur ad faciendum aliquam miniſtrationem, ſicut nec cæteri Leuitæ ſimplices, ſed ritus eorum erant, vt portarent tabulas, & columnas, & baſes, vt ſupra declaratũ eſt. Tamen iſtud nomen ritus magis conuenit ad cæremonias quas ſacerdotes faciunt in miniſtrãdo, quàm ad id quod faciunt Meraritæ: illorum enim propriè eſt officium vel miniſterium.

Inuenti ſunt tria millia ducenti. Iſta eſt ſumma Meraritarum, & excedit ad Caathitas in quadringentis quinquaginta, & Gerſonitas in quingẽtis ſeptuaginta, vt patet ex collatione ſummarum. in pręced. tamẽ cap. ſumma Meraritarum exceditur ab alijs, quia de Meraritis fuerunt ſex millia ducenti. de Caathitis octo millia ſexcenti. de Gerſonitis ſeptẽ millia quin-

Quare in alia ſumma Meraritæ excedebantur in hac aũt excedunt.

C genti. Ratio huius veritatis eſt, quia in Meraritis erãt multi viri & pauci de paruulis. In Caathitis autem, & Gerſonitis è contrario.

Hic eſt numerus filiorum Merari. Scilicet, qui ſupra poſitus eſt, & non eſt iſte numerus omnium Meraritarum, ſed eorum qui erant a triginta annis vſque ad quinquaginta: quos recenſuerunt Moyſes & Aarõ. ſubintelligendi ſunt etiam principes populi, quia omnes Leuitæ per eos numerati ſũt, vt patet immediatè.

Iuxta imperium Domini. Ideſt iſti Meraritæ numerati fuerunt, quia Deus imperauerat. *Per manum Moyſi*. Hoc poteſt referri ad duo, ſ. quòd numerati ſunt omnes per manum Moyſi, vel quòd imperium Domini factum eſt per manum Moyſi. ſed ſecundus ſen-

D ſus eſt quem facit litera.

Non enim debet intelligi quòd numerati ſunt per manum Moyſi, quaſi ſolum per eum numerati ſint. cum dicatur hic immediatè quòd numerati fuerint per Moyſen, & Aaron, & principes populi. ſed refertur ad immediatum, ſ. quòd imperium Domini factum eſt per manum Moyſi.

Omnes qui recenſiti ſunt de Leuitis. Hic ponitur epilogus omnium Leuitarum numeratorum ad officia: & non dicitur quòd omnes Leuitæ ſunt octo millia quingenti octoginta, ſicut infra dicitur. ſed omnes Leuitæ recenſiti: nam multi de Leuitis manſerunt non numerati, cum fiat hic numeratio a trigeſimo vſque ad quinquageſimum annum ſolum. Manebãt autem multi in alijs ætatibus. Summa autem omniũ

E Leuitarum qui erant tempore huius numerationis fuit viginti duorum millium trecentorum, vt patet præcedenti cap.

Et quos fecerunt ad nomen. Facere ad nomen eſt ponere aliquos viros in numero & nomine deſtinatos ad aliquod officium, ſic erat de iſtis: quoniam omnes hi tranſibant ad aliqua officia, fecerũt eos ad nomen Moyſes & Aaron, quia ipſi numerauerũt eos, & ſcripſerunt nomina eorum. In Iſraelitis autem dicebatur aliquis tranſire ad nomen quando tranſibat ad officium & numerũ bellatorum, & ideo inter Iſraelitas tranſibatur ad numerum anno. 20. vt patet Exo, 30. cap.

Quid ſit facere nomen.

30.cap. quia ab anno vigeſimo computabantur bellatores, vt patet ſupra 1.cap. iſti autem tranſibant ad numerum ab anno trigeſimo vſque ad quinquageſimum, quia alijs temporibus non miniſtrabant in his officijs. *Moyſes & Aaron*. Iſti duo erant principales computatores. Moyſes tanquam princeps totius populi & Aaron tanquam princeps Leuitarum. *Et principes totius populi Iſrael*. Scilicet, duodecim tribuum. Nam in toto Iſrael erãt ſolum duodecim tribus: principes ergo harũ dicebãtur eſſe principes totius Iſrael: & in hoc tollitur dubium quod ſupra ponebatur cũ dictum eſt quòd Moyſes & Aaron & principes ſynagogæ nnmerauerunt Caathitas. Ibi enim quidam dicebant intelligi de principibus Leuitarum, quia illi faciebant vnam ſynagogam, ideſt multitudinem per ſe. hic tamen declaratur quid ſit iſta multitudo vel ſynagoga omnium Iſraelitarum. Ideo iſti principes qui numerant non ſunt principes Leuitarũ, ſed duodecim tribuum. *Per cognationes & domos*. Ex præcedentibus patet hoc cum litera ſequẽti, quia ibi expoſitum eſt.

Ad miniſterium tabernaculi. Ideſt omnes iſti Leuitæ qui ſupra numerati ſunt ingrediebãtur ad miniſteriũ tam Caathitæ quàm Gerſonitæ quam Meraritæ. Nã omnes habebant aliquod officium in portatione vaſorum ſanctuarij, vt patet ex ſuperioribus, & quãtum ad hoc ingrediebantur ad miniſterium tabernaculi.

Et onera portanda. Non eſt iſtud aliquid diſtinctum ad miniſterium, vt ſupra ponitur. nam præter portationem rerum ſanctuarij non habebant iſti aliquod officiũ, quod pertineret ſpecialiter ad hos numeratos.

De extubatione in circuitu Tabernaculi. Et quòd excubare eſt officium commune non tantum Leuitarum. Et quòd erectio & depoſitio tabernaculi erat idem officium cum portatione.

Quæſt. XLVI.

ALIQVIS tamen obijciet quòd debebant excubare in circuitu tabernaculi, vt patet ſupra cap. 1. & 2. Et hoc non pertinebat ad alios Iſraelitas.

Reſpondendum eſt excubare non eſſe aliquod officinm proprie dictum Leuitarum, quia noo determinat ſibi aliquam operationem, nec aliquam familiam, ſed omnes Leuitæ excubabant, & ſi adhuc dicere velis ꝙ excnbare ſit officium Lenitarum, non ſtat, quia hic ponuntur officia Leuitarum numeratorum ab anno trigeſimo vſque ad quinquageſimum: ad hos tamen nõ pertinebat ſpecialiter excubare, ſed ad omnes qui erant de genere Leuitarum ſiue magni ſiue parui ætate, ſiue maſculi ſiue fœminæ: omnes enim caſtrametabantur in circuitu tabernaculi. hic tñ ponuntur officia iſtorum qui tranſibant ad numerum a trigeſimo anno vſque ad quinquageſimũ: ergo non ponitur excubare tanq̃ officium eorum.

Sed dicetur ꝙ adhuc portatio onerũ & miniſteriũ tabernaculi quod hic dr̃ nõ ſit idem, quia præter portationem onerũ Gerſonitæ, & Meraritæ deponebant tabernaculum, & erigebant, vt patet ex præced. cap. 1.

Dicendum eſt ꝙ erectio & depoſitio tabernaculi computabatur idem officium cum portatione, quia non poterant portare niſi deponerent, nec de illo fit mentio: quod patet, quia Caathitæ non deponebant nec erigebant tabernaculum, ſed ſolũ portabant vaſa eius accipiẽtes ea a ſacerdotibus, & poſt eadem reponentes: & tamen iſti dicebantur habere miniſterium in tabernaculo, & portare onera.

Fuerunt ſimul octomillia 580. Iſta eſt ſumma omniũ Leuitarum a triginta annis vſque ad quinquaginta

F numeratorum ad miniſtrationem, vt patet colligendo ſummas ſuperiores.

Iuxta verbum Domini recenſuit eos Moyſes. Ideſt ſicut Deus iuſſerat ita Moyſes numerauit. Non eſt autem intelligendum, quòd ſolus Moyſes nnmerauerit, cũ ſupra dicatur quod Moyſes & Aaron & principes Iſrael numerauerunt. Sed variatur, quia aliquando dicitur de ſolo Moyſe: aliquando de Moyſe & Aarõ: & aliquando de omnibus, vt patet in litera. Nam cũ veritas manifeſta ſit, nihil refert, quòd ſic vel aliter deſcribatur. *Vnumquemque iuxta officium & onera ſua.*

Officia non fuerunt diſtincta tantum in generali, ſed etiam in ſpeciali. Et quòd officium & onus differunt.

Quæſt. XLVII.

G POTEST hoc referri ad familias, ſ. quòd numerati ſunt omnes Leuitæ, & non ad idem: ſed vnaquęque familia ad officium ſuum & onera, ſicut ſupra diſtinctum eſt, ideo nõ numerabantur omnes Leuitæ ſimul, ſed quęlibet familia per ſe.

Alio modo poteſt hoc intelligi de perſonis ſingularibus, ſ. ꝙ fuerũt numerati Leuitæ vnuſquiſque iuxta officium ſuum & onera ſua, ideſt quilibet de Leuitis ponebatur cum illis, qui pertinebãt ad officium, & onera ſua. Nam non ſolum in generali numeratores diſtinxerunt officia: dicentes vaſa pro Caathitis: operimenta pro Gerſonitis: tabulæ & columnę

H pro Meraritis. Sed dixerunt tales Caathitæ portent arcam: & tales portent altare holocauſtorum: & hi altare thymiamatum, & ſic de cęteris vaſis. De Gerſonitis autem idem fuit, ſcilicet, quòd dictum eſt. Iſti Gerſonitæ portent cortinas, & illi portent operimenta de ſagis. Alij autem hyacinthina. Alij pelles rubricatas. De Meraritis idem modus eſt quantum ad tabulas, & columnas, vectes, & baſes, quas portabant. & accipitur hic officium & onera pro eodem, ſicut ſupra accipiebatur miniſterium & onera pro eodem. Sed officium dicit obligationem & aſſuetudinem: onus dicit portationem & actualem laborem. Nicolaus aliter diſtinguit, ſcilicet, quòd officium & onera dicuntur eſſe pertinẽtia ad diuerſa, ſ. officium ad can-

I tãtes, & pulſantes in ſanctuario: portare onera refertur ad laborem, & diſtinguebantur omnes Leuitæ per hoc quòd quidam canebant: Alij vero onera portabant. Sic enim erat tempore Dauid quãdo poſiti fuerunt multi cãtores & ianitores, vt patet primo Paralipo. 25. c.

Dicendum tamen eſt hoc non ſtare, quia ille ordo nunquam fuit vſque ad Dauid, & hoc ipſe expreſſit primo Paralip. 23. c. ſ. quòd Dominus dederat requiẽ Iſraeli, & iam nõ erat portãda arca, & vaſa ſanctuarij per diuerſa loca, ideo iam non eſſet miniſterium Leuitarum id quod ante erat, ſ. in portando, ſed alia officia eis diſtribuit, vt patet c. 23. & 25. & 26. videtur er-

K go quòd ante Dauid non habuerunt Leuitæ officiũ canendi, ſed ſolum portandi.

Item ſi fuiſſet officium Leuitarum vt cãtarent coram Domino exprimeretur alicubi de hoc: cum tamen ſępe ponantur hic officia Leuitarum, nihil tale ſcriptura meminit. ergo oon erat. ſed intelligenda ſunt officia & onera eo modo, quo ſupra declaratum eſt.

Sicut præceperat ei Dominus. Ideſt iſtę diſtinctiones factæ ſunt ſicut Dominus pręcepit, & numerationes, quod intelligitur tanquam ad numerantes quantum ad formam numerandi.

CAP.

CAP. V.

Qui ſunt extra caſtra ejiciẽdi.

LOCVTVS eſt Dominus ad Moyſen dicens. Præcipe filijs Iſrael vt eijciant de caſtris omnem leproſum & qui ſemine fluit: pollutusq́ue eſt ſuper mortuo, tã maſculum quàm fęminam, eijcite de caſtris, ne contaminent ea cum habitauerint vobiſcum. Feceruntq́ue ita filij Iſrael, & eiecerunt eos extra caſtra, ſicut locutus erat Dominus Moyſi.

LOCVTVS. Deſcripta in ſuperioribus populi numeratione, & diſpoſitione ad recedendum. Hic tollitur quoddam totius multitudinis inſectiuum, ſ. de leproſis, & fluentibus ſemine, & immundis ſuper mortuo. Iſta enim populum inficiunt, quamquàm in hoc non ſit ordo multum conſequens, ſed ſolum in ſuperioribus fuerat poſita numeratio omnium Iſraelitarũ, & Leuitarum: & quia totus liber iſte partim hiſtorias, partim pręcepta cęremonialia, & iudicialia continet, ſubiugũtur hic pręcepta: nec poteſt aſſignari ordo ita conſeqnẽs in hoc libro, ſicut in illis qui pure hiſtorici, aut pure legales ſunt, quia iſte ex vtroq; mixtus eſt, & in mixtus non eſt ordo conſequens. Et quia in hoc c. agitur de corruptione quæ duplex eſt, ſ. immunditiæ corporalis, & iniuſtitiæ, & ſuſpitionis. primò tollitur corporalis immunditia. ſecundò corrigitur iniuſtitia. tertiò examinatur diffidentia. Secunda ibi. *Locutusque eſt*. Tertia ibi. *Locutusque Dominus*.

Circa primum ponitur pręceptum de excludendis immundis a caſtris, ſ. *Locutusque eſt Dominus ad Moyſen*. Ad hoc enim quòd iſta pręcepta darẽtur, oportebat quòd loqueretur Deus Moyſi, quia non loquebatur populo per ſe niſi eum dedit legem in monte Sinai. Erat autem Moyſes valde acceptus Deo, ideo loquebatur ei omnia quæ iubere volebat Iſraelitis.

Præceptũ ejiciendi immũdos a caſtris factũ fuit poſt numerationem.

De iſta locutione an fuerit facta immediate poſt numerationes de quibus præce. cap. vel magno tempore poſt, aut aliquantò non apparet ex litera. Sed ſatis videtur dicendum, quòd parum poſt numerationem ſupra poſitam fuerit auditum hoc à Moyſe. Nam hic diſponebatur populus ad recedendum de monte Sinai: præceptum autem iſtud de eijciendis immundis extra caſtra ordinat populum quãtum ad diſpoſitionem caſtrorũ, ideo ante receſſum de monte Sinai videtur rationabiliter, quòd hoc pręceptum datum fuerit. Populus tamẽ receſſit de Sinai pauco tempore poſt iſtam numerationem. Nam numerationes ſupra poſitæ incęptę ſunt prima die mẽſis ſecundi, anni ſecundi ab exitu de Aegypto: & tamen die vigeſimo menſis eiuſdẽ mota fuit caſtra de monte Sinai, vt patet infra 10. cap. Iſta tamen præcepta data fuerunt ante receſſum de monte Sinai, vt ſupra dicebatur. ergo pauco tempore poſt numerationẽ ſupra poſitam fuit datum pręceptum quod hic habetur.

Præcipe filijs Iſrael vt eijciant de caſtris. Hic pręcipitur excluſio immũdorum in lepra, & fluxu ſeminis, & tactu hominis mortui: & hoc quia cauſabatur in his immunditia magna.

A *Quare in veteri teſtamento multæ cæremoniæ immunditiarum obſeruabantur. Et quòd multiplex immunditia eſſet. immunditia naturalis, immunditia ſecundum opinionem honeſtatis. Et quomodo purificabantur immundi.*

Quæſt. I.

PRo quo conſiderandum eſt, quòd in veteri teſtamento obſeruabantur multæ cæremoniæ mundinarum corporalium quãtum ad accedentes ad ſanctuarium: & hoc quia ea quę fiebant in veteri teſtamẽto per ſe non habebant aliquam reuerentiam, niſi Deus eis appoſuiſſet: & hoc erat faciendo obſeruari multas cæremonias in accedentibus ad ſanctuarium. Erat autem generale B quòd nullus immundus tangeret res ſacras accedendo ad ſanctuarium vel introeundo.

Erat tamen immunditia multiplex, quarum quædam excludebant homines a cõſortio aliorum, & nõ omnes. In omnibus tamen excludebantur ipſi immundi à rebus ſacris.

Eſt autem intelligendum quòd immunditiarum quędam ſunt naturaliter immunditiæ, aliæ autem per ſolam opinionẽ honeſtatis, ſcilicet, quòd quamquam non eſſent verè immunditiæ: tamen quia aliquo modo apparebant fęditates quædam, vt magis homines eſſent honeſti cauebant illas: & qui inquinatus eſſet, arcebatur a rebus ſacris. Exemplum primi eſt in leproſis, qui ſecundum naturam immundi ſunt, & inficiunt eos quibus adiunguntur: ſic etiã C in fluentibus ſemine, & in mulieribus menſtruatis. hę enim immunditiæ ab intrinſeco ſunt: dicuntur autem naturales, quia non ſunt ex aliquo exteriori, ſed ex principio intrinſeco, quod pertinet ad naturã: quia natura eſt principium motus & quietis eius in quo eſt iuxta Ariſto. 2. Phyſic.

Aliæ immunditię ſunt per contactum, ſicut ſiquis tangeret animalia morticina, vel reptilia aut hominẽ fluentem ſemine, & ſimilia. in his enim eſt immunditia, ſed non ab intrinſeco, ſed per contactum.

Sunt autem multiplices immunditiæ per contactum. nam ſiquis tangat reptilia, ſiue viuentia, ſiue mortua immundus eſt, vt patet Leuit. 11. cap. & ſiqs tetigerit carnes morticini animalis, ſiue ſit licitum D ad eſum, ſiue non, immundus eſt, vt patet eod. cap. & qui tangit carnes animalis illiciti ad eſum, ſiue cum occiſum eſt, ſiue cum morticinum immundus eſt, vt patet eo. cap. & qui tangit leproſum, aut veſtes eius vel intrat in domum, quæ propter lepram clauſa eſt, immundus eſt, vt patet Leuit. 14. cap. qui tangit hominem fluẽtem ſemine, vel lectum eius, aut id ſuper quo ipſe ſederit immundus eſt, vt patet Leui. 15. cap. & qui tetigerit mulierem menſtruatam, ſiue cognoſcendo carnaliter, ſiue ſolum tangendo manu carnẽ eius, aut veſtes, vel lectum immundus eſt, vt patet eo. cap. & qui portabat caprum emiſſariũ in ſolitudinẽ immundus erat, vt patet Leuit. 16. cap. & qui cremabat carnes ſacrificiorum diei propitiationis immundus erat, vt patet eod. cap. & ſiquis cremaret carnes E vitulæ rufæ immundus erat, vt patet infra 19. cap. Idẽ ſiquis tetigiſſet hominem mortuum, vel ſepulchrũ eius, aut oſſa arida reperta in agro, vel ingrederetũ in tentoriũ hominis mortui, aut iret ad funera immundus erat, vt patet eod. cap.

In omnibus his & alijs contrahebatur immũditia: tamen non purificabatur eodem modo, quia in quibuſdam lauabantur veſtes ſolum. in alijs autem lauabantur veſtes, & carnes, vt patet Leuit. 11. & 15. & 16. cap. in alijs autem ſolum fiebat aſperſio aquæ luſtrationis, vt patet infra 19 cap. & 31. Eodem modo quædam erant immunditię, quę durabant maiori tẽpore

quàm

quàm alię. nam communes immunditiæ durabant uſque ad ſolis occaſum: & tunc lotis veſtibus erat homo mundus, vt patet Leuit. cap. 11. In quibuſdam autem durabat immunditia per ſeptem dies, ſicut in illo qui tetigiſſet hominem mortuū, & in eo qui cognoſcebat carnaliter mulierem menſtruatam. de primo habetur infra cap. 19. de ſecundo habetur Leuit. 15. cap.

Hoc autem eſt quantum ad immunditias quę cauſabantur per contactum. In illis autem quæ erant à principio intrinſeco non dabatur certum tempus expiationis, quamquam in hoc differt, quia aut erat mulier quę pateretur menſtrua temporibus determinatis redeuntre menſe, aut erat qualibet alia immunditia de naturalibus. Si primo modo, quamquam fluxus menſtrualis duraret ſolum vna die vel minus, mulier erat immunda ſeptem diebus. Si autem eſſent aliæ immunditiæ, ſicut lepra, & fluxus ſanguinis tempore non menſtruali vel fluxus ſeminis ex ægritudine, non ponebatur tempus certum ad emundationem, ſed quamdiu manebant iſtę immunditiæ ſiue vno anno, ſiue pluribus, ſiue in æternum ſemper erat, qui patiebatur immundus. Deinde cum ſanarentur iſtæ immunditiæ manebat quilibet de pollutis per ſeptem dies in quibus fiebant aliquæ ablutiones. Deinde in octaua die offerebat, qui immundus fuerat ſacrificia. de lepra habetur Leuit. cap. 14. De emundatione autem huiuſmodi in fluentibus ſemine, & in mulieribus fluentibus ſanguine habetur Leuit. 15. cap.

Pro his autem immunditijs, quę erant naturales excludebantur homines a caſtris. pro alijs autem immunditijs quę veniebant ex contactu ſolum non eijciebantur de caſtris. Erant autem tres immunditiæ naturales pro quibus immūdi eijciebātur de caſtris, ſcilicet, fluxus ſeminis, & fluxus ſanguinis, atq; lepra: non tamen pro omnibus immunditijs naturalibus extra caſtra ibant: quia qui cognoſcebat mulierem carnaliter immundus erat, vt patet Leuit. 15. cap. Et tamen non ibat extra caſtra, ſed lauabat carnem ſuā, & immundus erat vſque ad veſperum. In immunditijs autem, quæ erant per ſolum contactum, & nullo modo ab intrinſeco, non eijcitur immundus extra caſtra, ſicut patet in eis, qui tangunt carnes animalium morticinorum, & ſimilium, vel veſtes pollutas, aut ſimilia polluta: nam iſti non vadunt extra caſtra.

Fallit tamen in quibuſdam, ſcilicet, in tangentibus hominem mortuum, vel aliquid pertinens ad illud: quia iſti immūdi ſunt, & extra caſtra vadunt, vt patet hic. ſic quoque de illo qui portabat in ſolitudinem caprum emiſſarium. Nam cum redibat lauabat veſtes ſuas, & in veſpere ingrediebatur in caſtra. Idem de illo qui cremabat ſacrificia diei propitiationis, vt patet Leuitici capitulo decimoſexto. Idem erat in ſacerdote qui immolabat vitulā rufam, & in eo qui cremabat illam.

Nam non poterant ingredi in caſtra vſque ad veſperam, & lotis veſtibus, vt patet infra decimooctauo capitulo.

Vt eijciant de caſtris. Hoc pertinet ad ea, quæ ſupra dicebantur de caſtrametatione, quia quilibet erat caſtrametaturus ſub vexillo tribus ſuæ per domos & cognationes ſuas, vt patet ſupra ſecundo cap. Iſti tamen qui eijciebantur a caſtris non manebant ſub vexillis. nam Deus iuſſerat quòd non habitarent inter alios.

F *Quomodo eiecti a caſtris manebant extra caſtra. Et quomodo qui erant extra caſtra procedebant cum caſtra mouebantur. Quæſt. III.*

Sed quæretur de his quomodo manerēt extra caſtra? Reſpondendum eſt quòd cum erant Iſraelitæ in terra ſua, illi qui huiuſmodi immundi erant habebant aliquas domos extra vrbes & oppida, in quibus manebāt ſegregati a conſortio cæterorum. Nunc tamen non erat talis modus quia non erant manentes, ſed ſequebantur columnam motam.

Et tunc dicet aliquis, quomodo illi qui erant extra caſtra, procedebant cum caſtra mouerentur?

G Reſpondendum eſt quòd nō mouebātur ad motum vexillorum ſuorum in tribubus ſuis, ſicut non manebant ſub eis cum caſtra manerent: mouebantur tamen ad motum aliorum Iſraelitarum, ſcilicet, poſtquam alij totaliter mouiſſent caſtra.

Quomodo ijdem habebant cibum cum eſſent extra caſtra. Quæſt. IIII.

Sed quæretur quomodo iſti habebant cibum cum eſſent extra caſtra? Reſpondendum eſt quòd dum fuerunt in deſerto comedebant manna, & ita poterant illi qui erant extra caſtra, ſicut qui erant in caſtris comedere. Nam manna cadebat in circuitu caſtrorū, vt patet Exo. 16. cap.

H Ideo ita in circuitu eorū, qui erant in caſtris cadebat manna ſicut in circuitu caſtrorum. Illi autem qui erant extra caſtra propter immunditiam non multū diſtabant a caſtris, ideo accipiebant de manna, quod propinquum erat eis ſicut exiſtentibus in caſtris.

Triplex caſtrum è quo eijciebantur immundi licet diuerſimode. Quæſt. V.

Circa hoc quod dicitur de eiectione à caſtris dicit Rab. Sal. quòd caſtra erant triplicia, ſcilicet, caſtrum deitatis: & hoc erat ipſum ſanctuarium, quod ſic vocabatur, qa

I ibi habitabat deitas ſpecialiter & colebatur atque cū Moyſe loquebatur.

Secundum caſtrum erat Leuitarum circundantiū ſanctuariū a quatuor partibus mūdi, vt patet 3. cap.

Tertium caſtrum erat multitudinis Iſraelitarum diuiſum in quatuor partes ſub quatuor vexillis, vt patet ſupra cap. 2. Et dicit quòd ab iſtis caſtris eijciendi erant immundi, qui hic habētur, ſed non eodem modo: quoniam a caſtris diuinitatis eijciendi erant immundi ſuper mortuo, & nō a caſtris Leuitarum, nec populi. A caſtris autem Leuitarum eijciendi erant fluentes ſemine, & de caſtris deitans. permittebantur autem in caſtris multitudinis, quia non eſt fluxus ſeminis morbus contagioſus, ſicut lepra, quæ inficiat

K accedentes: à Leuitarum tamen caſtris eijciebantur iſti, quia inter Leuitas requiritur maior munditia q̃ in laicis. Immundi tamen ſuper mortuo non eijciebantur a caſtris Leuitarum, quia iſti non cauſant immunditiam in alijs per contactum. nam ad ſanctuarium nulla immunditia accedere poterat. in Leuitis autem, & popularibus aliqua permittuntur. Iſta tenet Rabbi Sal. & videtur ſentire Nicolaus, ſed nihil ſunt: fundantur enim ſuper aliquid friuolum, ſ. quia dr̄ hic caſtra pluralr̄ ideo diſtinguit illa in tria. Sed hoc falſum eſt. nā dato q̄ ſolū poſuiſſet caſtra multitudinis nō vocabuntur caſtrū ſed caſtra. nā caſtrum ſi ſingulariter proferat ſignificat munitionē ſiue caſtellū. Cū vero pluraliter ſignificat tentoria poſita: & iſto modo

modo accipitur ſemper hic. Nam dato quòd non eſſet tabernaculum cum Iſraelitis, nec eſſent Leuitæ adhuc tota multitudo non diceretur caſtrum, ſed caſtra pluraliter, & non ſolum tota multitudo dicitur caſtra, ſed etiam quęlibet pars multitudinis quando per ſe conſideratur. ſic dicitur ſupra cap. 2. in caſtris filiorum Dan, & in caſtris filiorum Ruben, & ſic de cæteris. ideo nunquam reperietur in tota ſacra ſcriptura, nec in aliquo loco apud hiſtoricos, quòd congregatio plurium manentium in campo ad bellum vel alias vocetur caſtrum, ſed caſtra pluraliter. ſic etiã Leuitæ per ſe vocarentur caſtra.

An ſecundum Rab. Salom. qualibet immunditia reſpondeat vni de caſtris ſupra aſſignatis. Et quid ſit eijci de caſtris. Et qui polluti eijciebantur extra caſtra. *Quæſt. VI.*

MOVETVR etiam Rab. Salo. ex alio, ſ. quia hic dicitur de tribus immunditijs, & videtur ei, quòd quælibet immunditia correſpondeat vni de caſtris aſſignatis. Sed etiã hoc nihil eſt, vt infra declarabitur. Sed ſenſus eſt, ꝙ caſtra vocentur hic tam ea, quæ ſunt Leuitarum, quã ea quæ ſunt totius populi, & omnia ſimul dicantur caſtra, & quilibet de his immundis expelleretur a caſtris, ideſt a tota multitudine tam Iſraelitarum quam Leuitarum. Et quando dicebat Rab. Salom. quòd eijcerentur de caſtris iſti immundi non referebat ad idem, ſed quoſdam dicebat eijci de caſtris deitatis, & alios de caſtris Leuitarum, alios vero de caſtris populi. Sed hoc non ſtat. primo cum dicebat quòd polluti ſuper mortuo eijcerentur de caſtris deitatis. nam non poteſt eijci de caſtris, niſi qui ibi eſt, ſed intra ſanctuariũ nullus manet. ergo nullus inde eijci poteſt. Si autem reſpondere velit accipi eijci de caſtris, ideſt non permitti accedere ad miniſtrandum. dicendum eſt non ſtare, quia infra ſequitur quomodo Iſraelitæ eiecerint omnes iſtos de caſtris. ergo ſequitur quòd tunc aliquis erat immũdus extra caſtra deitatis, quod falſum eſt. debet igitur intelligi de caſtris pro tota multitudine Iſraelitarũ ſimul, quia ab illis eijciebantur omnes immundi qui hic nominantur. Item patet hoc qa quando iuerunt Iſraelitę in pugnã contra Madian iuſſit Deus, vt omnis qui occiderat hominẽ vel tetigerat cadauer occiſi, maneret extra caſtra ſeptem diebus, & lauaretur die tertio & ſeptimo: poſtea autem intraret in caſtra, vt patet infra 31. cap. ecce igitur qualiter immũdi ſuper mortuo manebant extra caſtra totius populi, & non ſolum extra caſtra deitatis. hoc autem erat, quia iſta reputabatur magna immunditia. Similiter autem de fluentibus ſemine dicebat Rab. Salom. quòd non eijcerentur extra omnia caſtra, ſed ſolum extra caſtra Leuitarum. Manebat tamen in caſtris multitudinis. Hoc tamen falſum eſt. nam non ſolum illi qui erant immundi per fluxum ſeminis ægritudinalem manebant extra caſtra, ſed etiam illi qui erant immundi per pollutionem nocturnam eijciebantur de caſtris, vt patet Deuter. 23. cap. ſ. ſi fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus ſomnio egredietur extra caſtra & nõ reuertetur priuſquã ad veſperum lauetur aqua, & poſt ſolis occaſum regredietur in caſtra, ſed valde maior immunditia erat cum quis fluebat ſemine. per ægritudinem: ergo erat eijciendus extra caſtra. Ratio huius erat, quia ſi manerent iſti in caſtris inficerent cæteros, & conſequẽter cultus Dei impediretur. quod patet, quia ſi aliquis tangeret hominem pollutum ſemine erat immũdus vſque ad veſperum, & ſi aliquis tangeret lectum huius vel locum in quo ſediſſet, aut

A alia pertinẽtia ad ipſum immundus erat, vt patet Exo. 15. cap. Sed hoc modo cum iſti manerent in caſtris multi tangerent res eorum, & efficerentur immundi, & ſic arcerentur a cultu Dei in ſacrificijs, quia non poterant accedere ad ſanctuarium. hoc autem erat inconueniens, ideo debuerunt viri iſti fluentes ſemine eijci de caſtris, ne eſſent alijs occaſio diminuendi cultum diuinum, Ideo ſenſus eſt, quòd omnes iſti eijciebantur de caſtris, ideſt a tota multitudine.

Omnem leproſum. Iſti ſunt qui magis arceri debent a caſtris, quia non ſolum iſta eſt immũditia, ſed eſt etiã morbus contagioſus, ideo periculoſa eſt habitatio iſtorũ cum alijs non infectis, & hoc obſeruatur nunc non tanquam cæremonia veteris teſtamenti, ſed tanquam aliquid conferens ad ſalutem. Manebant autẽ

B leproſi extra caſtra, & non ſolum hoc, ſed vt cognoſcerentur a cęteris immundis portabant os cõtectũ, & veſtimenta diſſuta & caput nudum, vt patet Leui. 14. cap. hoc autem erat, quouſque ſanarentur. deinde ſacerdos ęgrediebatur extra caſtra, & cõperto quòd tales ſanati eſſent, faciebat in eis cæremonias ablutionum & tinctionum, quæ habentur Leui. 14. c. *Et qui ſemine fluit.* Ideſt etiam eijciuntur de caſtris fluentes ſemine. Intelligitur hoc de illis, qui fluunt ſemine per ægritudinem, qui proprie dicuntur fluere, quia inuoluntarijs eis ſemen elabitur per ſingula momenta diſtillans, atque concretus carni, vt patet Leui. c. 15. Alij autem dicuntur effundere ſemen, & non fluere, ſcilicet, qui voluntarie hoc agunt, ſicut in coitu & ſi-

Fluere & effundere ſemen differunt.

C militer. de fluentibus tamẽ ſemine per coitum non intelligitur, quòd eijcerentur de caſtris, ſed ſolum lauabant carnem ſuam, & erant immundi vſque ad veſperum, vt patet Leuit. 15. cap. Iſti autem per ęgritudinem patiebantur, & inficiebant alios. & non ſolum eijciebantur de caſtris fluentes ſemine per ęgritudinem, ſed etiam per ſomnium nocturnum. Nam qui taliter polluebatur exibat extra caſtra diluculo, & nõ reuertebatur vſque ad veſperum poſt ſolis occaſum cum lotus eſſet aqua, vt patet Deut. 23. cap.

Cur non iuſſum eſt, quòd patientes fluxum ſeminis per ſomnium eijcerentur extra caſtra. Et quòd fœminæ fluentes ſanguine non eijciebantur. *Quæſt. VII.*

D SEd dicet aliquis quare non iuſſum eſt hic de fluentibus ſemine per ſomnium nocturnum, quòd eijcerentur de caſtris cum irent extra caſtra. Reſpondendum eſt hoc fuiſſe propter duo. primo, quia non poterat cognoſci ab alijs Iſraelitis, quis fuiſſet pollutus ſemine nocturno, ideo non poſſent eum eijcere de caſtris. de alijs autem cognoſcebant, ſ. quis eſſet leproſus, & quis fluẽs ſemine per ægritudinem, ideo illos eijciebant. Item eiectio hominis polluti ſomnio nocturno erat breuis, ſcilicet, vſque ad occaſum ſolis. Alię autem erant pollutiones maioris temporis, ideo de hac non iuſſum eſt, ꝙ

E polluti eijcerentur de caſtris, ſed quòd ipſi egrederentur, & manerent vſque ad veſperum, vt patet Deute. 23. cap.

Per hoc etiam quod dicitur de fluentibus ſemine videbitur alicui intelligendum de mulieribus fluentibus ſanguinem. Nam ad idẽ pertinet, & æqualiter efficitur aliquis immundus contingendo fęminam fluentem ſanguine, vel virum fluẽtem ſemine, vt patet Leuit. 15. cap. Vt ergo non inficerent iſtæ fęminę cõmunicãtes cum eis iuſtum erat ire extra caſtra.

Et ſi aliquis obijciat inconueniens eſſe mulierem manere extra caſtra.

Rñdendum eſt hoc non obſtare, quia hic iubetur ꝙ immũdi tã maſculi ꝗ̃ fęminæ eijciantur de caſtris,

ideo licet non exprimatur de fœminis fluentibus ſemine, ſatis videtur alicui intelligendum eſſe de eis. Sed hoc non multum differt, quia quamquam aliquando ſit eadem ratio plurium, lex ſtatuens de vno non ſtatuit de alio: ideo ſi de fęminis fluentibus ſanguine ſtatutum eſſet, quòd eijcerentur de caſtris, etiã exprimeretur de eis ſicut de cęteris, ſed nihil tale exprimitur.

Item videtur quòd non eijcerentur de caſtris tales fęminæ, quia Iudęi obſeruabant iſta pręcepta in veteri teſtamento tẽpore Chriſti, & tamen tunc erãt fœminæ fluentes ſanguine in ciuitatibus, quod patet de illa quę per duodecim annos paſſa fluxum ſanguinis erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam in medicos, & non potens curari, tetigit fimbriam Chriſti & ſanata eſt, vt patet Lucę 8. cap. tunc tamẽ Chriſtus erat in vrbe Hieruſalem, quia ibat in domum Archiſynagogi, vt ſanaret filiam eius, & multa turba cum illo: in medio tamen turbæ illa fęmina erat. ergo erat in vrbe, ſi tamen huiuſmodi fęminæ iuberetur eijci de caſtris non maneret illa ibi, cum manifeſtiſſimum eſſet illam laborare hac ægritudine, quia per duodecim annos patiebatur, vt patet eod. cap.

Item ſi fęminę fluentes ſanguine extra caſtra ponerentur, eodem modo fęminę fluentes ſanguine menſtruali irent extra, quia eandem immunditiam habebant, & faciebant homines immundos, & quidquid tangerent tempore huius fluxus mẽſtruorum, vt patet Leuit. 15. cap. ſed hoc dato fere omnes fęminæ eſſent ſemper extra caſtra, quia poſtquam fęminę perueniunt ad ætatem adultam in qua poſſunt concipere, patiuntur quolibet menſe fluxum menſtrualis ſanguinis, & tunc per ſeptem dies erunt ſeparatæ, vt patet Leuit. cap. 15. & tunc quælibet fęmina quolibet menſe eſſet ſeptem diebus extra caſtra, quo dato plures fęminę habitarẽt extra caſtra quàm in caſtris. quod ſatis erat diſſonum rationi & honeſtati. Ideo quamquam eandem immunditiam cauſant fęminę fluentes ſanguine tam menſtruali quàm non menſtruali, quam cauſant viri fluentes ſemine, tamen viri eijciuntur de caſtris cum fluunt ſemine: fęminæ autem non eijciuntur. Et ratio eſt, quia fluxus ſeminis ægritudinalis rariſſimus eſt in viris. ideo quamquam iſti eijciantur de caſtris rari eſſent. fęminæ autem fluentes ſanguine ſi eijcerẽtur eſſet eijci omnes fęminas. Si autem eſſet generale, quòd viri fluerent ſemine, ſicut fœminę fluerent ſanguine menſtruali, quamquam in vtroque immũditia eſſet: tamen neutri eijcerentur de caſtris. Et cum obijcitur tam virũ quàm fęminam excludendum eſſe. dicẽdum eſt intelligi de leproſis & pollutis ſuper mortuo. Iſta enim rara ſunt, & non ſequitur idem inconueniens quod eijciendo fęminas mẽſtruatas de caſtris,

Pollutusque eſt ſuper mortuo. Ideſt illi qui contrahebant immunditiam tangendo mortuum eijciebantur de caſtris.

Diuerſimode ex tactu fiebat homo immundus. Et quòd maior erat immunditia in contactu hominis mortui quam aliorum. Quæſt. VIII.

IN quo ſciendum eſt, quòd quicunque tangeret aliquam rem mortuam erat immundus, ſed in hoc differebat, quia aut illa res mortua erat homo, aut aliud animal. Si eſſet homo quicunque tãgeret eum ſiue per ſe mortuũ, ſiue ab alio occiſum erat immundus ſeptem diebus, etiã qui tangebat ſepulchrum, vel oſſa arida reperta in agro, vel qui intrabat in tentorium hoĩs mortui vel ibat ad funera eius erat immũdus ſeptẽ diebus, ſic patet ĩ. c. 19. Si autem

F eſſet aliud aĩal aut erat reptile, aut non: ſi reptile qui tangeret illud ſiue viuens ſiue mortuum immunditiam ↄ̃hebat, quæ durabat vſque ad veſperũ, vt patet Leui. 11. cap. Si aũt eſſet aliud aĩal, aut eſſet licitum ad eſum, aut non: ſi non, qñcunque tangeretur, ſiue per ſe mortuum, ſiue ab alio occiſum cauſabat immunditiam, vt patet Leui. 11. c. Si aũt eſſet aĩal licitum ad eſum, aut per ſe moriebatur, aut occidebatur. ſi per ſe moreretur non liceret illud tangi, quia cauſabat immunditiam. Si aũt occideretur ad cibũ licebat tangi, quia aliter comedi non poterat, vt patet Leui. 11. c. In his oĩbus immunditijs durabat contaminatio vſq; ad veſperum, & qui immũdus erat, lauabat veſtimẽta ſua, in ſola aũt immũditia ſuper hoĩe mortuo manebatur ſeptem diebus. G Cũ aũt hic dr̃ de contaminato ſuper mortuo non intelligitur de quolibet aĩali morticino, ſed ſolum de contaminatione ſuper hoĩe mortuo, & iſta durabat plusq̃ aliæ, & qui immundus erat aſpergebat ſe die tertio & ſeptimo aquis luſtrationis, & ſic mundus fiebat. In quo apparet maiorem eſſe immunditiam in tactu hoĩs mortui q̃ aliorum aĩaliũ. Nam quanto aĩal ſanctius eſt tanto cauſat maiorẽ immũditiã q̃ cętera cũ mortuũ fuerit. Iẽ quia pro contactu hoĩs mortui eijciuntur extra caſtra tangentes, ſed non pro cõtactu aliorum aĩalium mortuorũ. In iſtis aũt pollutis erat ipſ determinatum qñ redituri erant in caſtra, ſ. poſt diẽ ſeptimũ, & non facta aliqua alia cęremonia a ſacerdotibus regrediebãtur. Polluti aũt lepra & ſemine fluente q̃q̃ ſanarent non reuertebantur H in caſtra quouſque ſacerdotes facerent quaſdam cęremonias in eis. de leproſis hr̃ Leui. cap. 14. de fluentibus ſemine Leuit. 15. c. *Tam maſculum quàm fęminam eijcite de caſtris.* Ideſt iſta lex eſt pro fęminis, & pro maſculis, quod dr̃, quia aliquis dubitaret an fęminę deberẽt eijci de caſtris, eo ꝙ videbatur inhoneſtũ eis eſſe extra caſtra, ſed dr̃ ꝙ etiã erant, & hoc ſolum intelligitur quantũ ad lepram, & ad pollutionẽ ſuper mortuo. Nam ſecunda immunditia, quæ eſt in fluxu ſeminis non põt eſſe in fęminis, niſi accipiatur fluxus ſeminis, i. ſanguinis, quia ſemen eſt ſanguis decoctus, vt aliqui dicunt. ſed hoc improbatum eſt. *Ne contaminent ea.* Ideſt ne contaminẽt caſtra, de oĩbus caſtris intelligitur quod patet ex eo, quod ſubditur. *Cum habitauerint* I *vobiſcum.* Quaſi dicat ſi habitãt in caſtris polluẽt ea. ideo nõ debẽt habitare in illis, ſed morabantur extra caſtra. *Feceruntque ita filij Iſrael.* Ideſt obedierunt mãdato Dei de eijciendo immundos de caſtris. ante hoc enim nunq̃ fuerunt eiecti: poſtea aũt fuit obſeruatũ ſemper iſtud p̃ceptũ in deſerto. nã paulo poſt Maria ſoror Moyſi & Aaron incurrit lepram a Dño, quia obiurgata eſt ↄ̃ Moyſen, & manſit ſeptem diebus extra caſtra quouſque ſanata eſt, vt patet ĩ. 12. c.

An in deſerto fuerit obſeruatum præceptum de eijciendis immundis extra caſtra, & an lex Moyſi obligaret in deſerto Iudæos. Quæſt. IX.

K SED dicet aliquis, quòd iſtud non fuit obſeruatum in deſerto, quia erat cæremoniale, & cæremonię non obligauerunt vſque ad terram promiſſionis, vt patet Deutero. 12. cap. & ibi declaratum eſt.

Reſpondẽdum eſt, quòd cæremonialia pręcepta, & quaſi vniuerſaliter tota lex non obligauit Iſraelitas in deſerto, ſed ſolum poſt habitam terrã promiſſionis. Si tamen Deus iubebat ſpecialiter de aliquo præcepto, quòd obſeruaretur in deſerto obligabat. & ſic fuit de phaſe quod iuſſit celebrari in monte Sinai, vt patet infra cap. 9. Idem de ritu conſecrationis qui obſeruatus eſt in eodem monte, vt patet Exo. 29. & Leui.

& Leui.8.cap.Sic autem fuit de iſto præcepto, ſcilicet quòd eijcerentur immundi de caſtris,quia iuſſit illud obſeruari in deſerto.ideo ibi obligabat, immo maior cauſa erat obſeruandi iſtud præceptum in deſerto q̃ in terra promiſſionis. nam obſeruabatur ne immundi manentes cum mundis inficerent eos. Sic dicitur hic in litera. eijcite de caſtris ne contaminent ea cum habitauerint vobiſcum. In deſerto tamen magis poterant Iſraelitæ pollui quam extra, quia ibi erat maior communicatio eorum cum eſſent tẽtoria ſimul. Ideo magis obſeruandum erat ibi, quòd nõ eſſent immundi cum mundis, quàm poſtea in terra Chanaan.

An præcepta legis Moyſi obligarent in deſerto Iudæos. Quæſt. X.

SED ad magis intelligendum, an præcepta legis Moyſi obligarent Iudæos in deſerto ad obſeruationem ſui, eſt conſiderandum,quòd vt cõmuniter dicitur erãt triplicia præcepta, ſcilicet moralia, iudicialia, cæremonialia,ſiue legalia.

Dicuntur moralia, quæ naturaliter ſunt ad dirigendos mores etiam ſine aliqua legiſlatione poſitiua, & iſta vocantur pręcepta legis naturę, vel iuris naturalis, & inſunt in principijs rationis practicę ſine aliquo docente.de his dicitur ad Roman.2. quòd gentes quę legem non habent naturaliter ea quæ legis ſunt faciũt, quia eiuſmodi legem non habentes ipſi ſunt ſibi lex qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis,teſtimonium reddente illis conſciẽtia ipſorum. de iſtis pręceptis dicendum,quòd obligant omnes homines etiam ſi nunquam dentur eis,eo quòd naturaliter inſunt,& nemo poteſt illa ignorare, quia ſcripta ſunt in cordibus noſtris,& teſtimonium de illis reddit nobis conſcientia noſtra ad Rom.2.Item quia vt dicit Ariſt. 5.Ethic.iura naturalia ſunt eadem vbique, ſicut ignis ardet hic, & in perſis,& tamen non eſſent vbique,niſi ligarent vbique homines ad obſeruationem ſuam.ergo ſine legiſlatione obligant. Nam ſi ex ſola poſitione illa ligarent, non eſſent eadem vbiq; cum non fuerit vbique idem legiſlator qui illa ſtatuerit.

Secunda erant iudicialia, & iſta erant præcepta foralia per quæ iudicabatur de contentionibus Iſraelitarum inter ſe,& iſta ſunt illa præcepta quę dirigunt hominem ad hominem, ſicut præcepta, de furtis, & de ſeruitutibus,de coniugijs,de iniurijs illatis,de damnis datis, de venditione, & redemptione poſſeſſionum, & huiuſmodi:de quibus Exo.21.& 22.& 23. & I multis alijs locis huius libri,& Deuteronom.

Tertia erant cęremonialia,ſiue legalia, & iſta erant quæ ordinabant hominem ad Deum, ſicut præcepta de ſacrificijs,& de obſeruatione feſtorum, & ſolutione decimarum,& primitiarum votorum,& redẽptionum,& omnium oblationum atque purificationum ab immũditijs, quia omnia iſta faciebat homo ꝓpter Deum,& non propter hominem,quia in nullo conferebant proximo,ſed exhibebatur per hęc cultus Deo. De primis dicendũ, ꝙ licet illa naturaliter obligarent Et ſi non darentur,tñ Deus multa de illis dedit in lege Moyſi,ſicut patet ex decalogo Exodi 20. & in multis alijs pręceptis Leuit.19.& alibi. De iſtis eſt dicendum, ꝙ Iudęi ęqualiter obligabantur ad ſeruandum illa in deſerto, & in terra Chanaan, & patet de blaſphemia Dei quæ erat contra pręcepta moralia,& blaſphemus lapidatus eſt in deſerto Leui.13.ſic etiam idolatræ occiſi fuerunt ibi infra 25. Et ſi quis eſſet homicida,vel adulter, certum eſt, quòd occideretur, quia iſta ſunt contra ius naturale,quod exprimitur in decalogo.

Pręcepta iudicialia

De pręceptis iudicialibus dicẽdum eſt generaliter, quòd obligabant in deſerto, ſicut in terra Chanaan,

A quia iſta erant in habitudine hominis ad hominem, vt dictum eſt.& tamen in deſerto oportebat,quòd homo per aliquam regulam iuris ſe bene haberet ad hominem,quia ſi quilibet faceret, quod vellet nõ poſſet manere communitas, cum vt ait Ariſto.1.Polit.in politia ſit magis neceſſarium diſtributiuum iuſtitię, quã panis,ideſt iudex magis quam panis,ſed nõ manet politia ſine pane,ergo nec ſine iudice. ergo aliquæ regulæ iuris eſſent,per quas Iudęi inter ſe regerentur in deſerto.Deus tamẽ dederat eis præcepta iudicialia. ergo per illa potius regerentur, quam per alia quæ ipſi ſibi fingerent.Item quia Moyſes ſedebat per totum diem iudicãs populum,& audiens negocia illorum, & non ſufficiebat diffinire illa Exodi 18. & poſtea conſtituti

Et in deſerto fuerunt neceſſaria.

B ſunt iudices, decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni qui ſimiliter audiebant lites populi.eodem ca. & Deuter.1.cap.& adhuc omnes iſti non ſufficiebant ad negocia populi, ſed ad querelã Moyſi dedit Deus alios ſeptuaginta ſeniores.infra 11.& omnibus iſtis iubebatur,quòd audirent partes in deſerto, & iuſtum iudicarent Deuteronom.1.ergo oportebat, quòd haberent leges per quas iudicarent, & iſta erant præcepta cęremonialia.

Item ſi in terra Chanaan neceſſaria erant præcepta iudicialia,multo magis erant neceſſaria in deſerto; quia in deſerto erant omnes ſimul in caſtris. In terra autẽ Chanaan erãt diuiſi per loca.vbi autem ſimul ſunt,plures lites oriuntur, ideo ibi magis ſunt neceſſariæ leges iudiciales. Non eſt igitur dubium, quin omnia præ-

C cepta iudicialia obligauerunt Iudęos in deſerto, ſicut poſtea in terra Chanaan.

De cæremonialibus autem dicendum eſt, ꝙ eſt aliquale dubium, an obligarent,& obſeruarentur: & de his conſiderandum eſt, quòd quædam obligauerunt in deſerto,& obſeruatæ ſunt. aliæ vero, nec obligauerunt, nec obſeruatę ſunt,nec potuerunt obſeruari,ſed ſolum in terra Chanaan.

Pro quo ſciendum, quòd quædam pręcepta cæremonialia fuerunt quæ requirebant materiam quę nõ poterat haberi in deſerto,niſi per accidens,& iſta non obligabant,ſicut præcepta de ſacrificijs. nam requirebantur ibi animalia Leuitici 1.& 3.& libamenta ſacri-

D ficiorum ſine quibus non offerebantur ſacrificia, quæ erant farina.& vina, & oleum, & ſal, & thus, infra 15. cap.& iſta non poterant haberi in deſerto.

Ex quo ſequitur,quòd nulla pręcepta in quibus aliquid de ſacrificio agitur obſeruabãtur in deſerto,quia non poterant ſeruari, immo nunquam facta fuerunt ſacrificia in deſerto niſi in monte Sinai, vt colligitur infra 28. & declaratum eſt præcedenti cap. quæſt.15. maxima tamen pars pręceptorum cęremonialium cõſiſtebat in ſacrificiis.

Alia erant etiam pręcepta cęremonialia quę propter defectum materię non poterant ſeruari, ſicut de dandis decimis,& primitiis fructuum: nam Hebręi in deſerto non colebant terram, ideo non poterant ſoluere inde decimas neque primitias. Alia autem erãt

E quę ſeruari poterant, tamen non ſeruabantur, ſ.quia non manebat cauſa obſeruationis eorum. Et iſta ſunt omnia pręcepta cęremonialia, de ſolutione iuriũ ſacerdotaliũ,& Leuiticorum de quibus ĩ.18. Nam poterãt Hebręi dare decimas, & primitias de pecoribus, & offerre primogenita pecorũ, & redimere primogenitos ſuos,quia nõ deficiebat materia ad hoc,& tñ nõ faciebant,quia nulla iura ſoluebant Leuitis,nec ſacerdotibus in deſerto,vt oſtenſum eſt s̃.3.c.& hoc quia iura ſoluuntur pro miniſtratione:Leuitę tamen non miniſtrabant in deſerto. Alia erant cæremonialia q̃ non poterant ſeruari in deſerto ꝑꝑ incertitudinem motus caſtrorum: non.n. ſciebant Iſraelitę quandiu manere

deberent alicubi, aut quando mouenda eſſent caſtra, ſed quandiu nubes manebat ſuper tabernaculum erãt fixa caſtra, cum vero nubes eleuabatur inde mouebantur caſtra Exodi 40. & infra 9. cap. & propter hæc, licet Iudęi haberent omnem materiam conuenientem ſacrificijs, nunquam illa facerunt, quia neſciebant, an tãdiu maneret nubes, ꝙ compleri poſſet ſacrificium, cremabatur quippe per diem, & noctem holocauſtum iuge. Leui. 6. Et propter iſtam cauſam etiam non poterat ſeruari circuncíſio in deſerto, nullus quippe Iudęorum circuncíſus fuit in quadraginta annis quibus manſerunt in deſerto, vt patet Ioſue 5. cap. & hoc fuit propter incertitudinem motus. eſſet quippe periculũ nouiter circuncíſis ſi mouerentur ſtatim, ideo ad vitãdum periculum nemo circũcidebatur, vt declaratum eſt, eodem cap.

Erant autem alia cæremonialia quæ nullum impedimentum habebant ad hoc, quòd ſeruarentur, & iſta obligabant ad obſeruationem ſui, & ſeruabãtur, ſicut erat diſcernere cibos, vel manducare de quibuſdam animalibus, & alijs nõ. nam nihil impediebat iſtam obſeruationem, quia non conſiſtit in faciendo, ſed non faciendo ponuntur autem cibi illiciti Leui. 11. & Deuteron. 14. cap. Etiam poterant obſeruari cęremonialia immunditiarum, & purificationum, ideſt, ꝙ abſtineret quis ab omnibus quę iudicabantur immunda ſecũdum legem, & omnia pręcepta quę cõſiſtebant in abſtinendo ab aliquo, vel non faciendo obligauerunt in deſerto, & hoc modo obligauit pręceptum de eijciendo leproſos de caſtris Leuit. 14. Nam Deus iuſſit illos, & fluentes ſemine, & pollutos ſuper mortuo eiici de caſtris, vt patet in litera. etiam omnes immunditię cauebantur, ſcilicet, vt non tangeret fluentem ſemine, nec mulierem fluentem ſanguine, aut menſtruatam Leuitici decimoquinto cap. Sic etiam non licebat tangere mortuos infra 19. & obſeruatum fuit iſtud in deſerto, quia iuſſit Deus, quòd ſacerdotes non tangerẽt fratres ſuos mortuos, nec lugerent ſuper eos Leu. 10.

De purificationibus ab immunditijs ſimiliter dicẽdum, quòd quędam obſeruabantur in deſerto, ſcilicet illę quę non habebant aliquod impedimentum, ſicut ſiquis tangeret aliquid immundum lauabat veſtimenta ſua, & manebat immundus vſque ad ſolis occaſum Leuitici vndecimo cap. Et tunc per ſe ceſſaret immũditia ſine aliqua alia cęremonia. Sic erat de muliere menſtruata quæ ſeparabatur per ſeptem dies, & in fine illorum munda erat Leui. 15.

Aliæ purificationes erant quę exigebant alias cęremonias ſacrificiorum, ſicut in purificatione leproſorũ Leuitici decimoquarto cap. & in purificatione fluentis ſemine, & in muliere fluente ſanguine extra tempora menſtruorum Leuitici decimoquinto cap. Nam iſtę purificationes quantum ad iſtam partem, in qua requirebant ſacrificia non poterant obſeruari, ſed cęterę cęremonię ſeruabantur. Alia quoque erant cæremonialia pręcepta de obſeruatione feſtorum, & iſta obligabant in deſerto, vt patet de ſabbatis. nam Deus faciebat illud ibi obſeruari, & non voluit, quòd Iudæi colligerent manna in ſabbato, ſicut aliis diebus, ſed die veneris colligebant pro ſabbato Exo. decimoſexto capitu. Et inſligebatur mors non obſeruanti, ſicut fuit de colligente ligna in ſabbato. Nam lapidatus eſt infra 15. cap.

Sed dicendum, quòd in feſtiuitatibus duo erant, vnum ipſa obſeruatio diei abſtinendo ab opere ſeruili. Aliud ipſa ſacrificia vel oblationes diei. Nam quodlibet feſtum habebat aliqua ſacrificia, & oblationes, vt patet Leuitici 23. & infra 28. & 29. capitulo.

De primo dicendum, quòd omnia feſta quę requirebant abſtinentiam ab opere ſeruili, ſeruabantur in

F deſerto, niſi forte accideret die illa moueri columnã nubis, quia tunc mouerentur Iſraelitæ, quia motus ille nubis erat quaſi pręceptum ſpeciale Dei ad Iſraelitas, quòd ambularent.

Quę feſtiuitates ſeruabantur ĩ deſerto.

De ſecundo dicendum, quòd in quolibet feſto erãt ſacrificia, & cęremonię proprię, quarum numerus, & ordo ponitur infra 28. & vigeſimonono capitu. & iſta non poterant obſeruari eum in deſerto non fierent ſacrificia.

Ex prędictis patet, quòd omnia pręcepta moralia, & iudicialia obligauerunt totaliter in deſerto, ſicut in terra Chanaan, & fuerunt ibi obſeruata, pręceptorum autem cęremonialium quędam obligauerunt, & quędam non. & patet quę ſunt vtraque.

G *Et eiecerint eos extra caſtra.* Ideſt eiecerint iſtos immũdos, & hæc expoſitio eſt pręcedentis, quia idem eſt facere, quod iuſſit Dominus, & eijcere immundos de caſtris, cum nihil aliud ibi iuberet Deus.

Sicut locutus fuerat Dominus Moyſi. Ideſt Deus iuſſerat Moyſi, vt eijcerentur iſti de caſtris, & ſic factum eſt.

Locutuſque eſt dominus ad Moyſen dicens. Loquere ad filios Iſrael. Vir ſiue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis quæ ſolẽt hominibus accidere, & per negligentiam
H tranſgreſſi fuerint mandatum Domini, atq; deliquerint, confitebuntur peccatum ſuum, & reddẽt ipſum caput, quintamque partem deſuper ei in quem peccauerint. Si autem non fuerit qui recipiat, dabunt domino, & erit ſacerdotis excepto ariete qui offertur pro expiatione, vt ſit placabilis hoſtia. Omnes quoque primitiæ quas offerunt filij Iſrael ad ſacerdotem pertinent, & quicquid in Sanctuarium offertur a ſingulis, & traditur manibus ſacerdotis, ipſius erit.

Satisfactio pro peccato.

I *Locutuſque eſt Dominus.* Hic ponitur ſecundum principale huius cap. ſcilicet, de excludenda iniuſtitia, quæ eſt in hoc, ꝙ aliquis vſurpat res alterius, & quia contingit hoc dupliciter, ſ. in rebus ſacris, & non ſacris, ideo de vtroque dicitur. & primo de accipiente rem non ſacram. *Loquere ad filios Iſrael.* Quia alias nõ poterat ad eos peruenire iſtud pręceptum, cum Deus non loqueretur illis, ſed mediante Moyſe. *Vir ſiue mulier.* Ponitur hic lex de accipientibus res alienas, & eſt lex iſta tam ad virum quam ad fœminam. vterque enim peccat alienũ vſurpans, & tenetur ad hanc legem. *Cum fecerint ex omnibus peccatis quæ ſolent hominibus accidere.* Ideſt cum fecerint vnum de peccatis quę ſolent accidere. non enim eſt neceſſarium, ꝙ aliquis faciat omnia peccata, quæ hominibus accidere ſolent ad hoc, ꝙ teneatur hac lege.
K ſed qñcunq; fecerit aliqđ de illis tenebitur, & hoc ſignificat litera dicens, ex oĩbus peccatis. & non dr̃ oĩa peccata.

Lex contra accipiẽtes res alienas

Quomodo fieri debebat reſtitutio, & ſacrificium, quod iubetur hic, pro ijs qui tollebant res alienas. Quæſt. XI.

SCIENDVM eſt, ꝙ iſta lex non poteſt intelligi de quolibet peccato, qđ homini accidit. Nam ſi aliqs offendat Deum idolatrando, aut non colẽdo ſabbatũ, vel deierando non tenetur hac lege, quia hic dr̃, ꝙ debet fieri ſatisfactio ipſius, quod ablatũ eſt, & quintę partis inſuper. Deo aũt non fit aliqua talis ſatisfactio, ſed neceſſe eſt intelligi de peccatis factis in proximum.

Sed

Sed adhuc non poteſt intelligi de omnibus peccatis contra proximum, quia illorum quædam ſunt in quibus non fit aliqua reſtitutio, ſicut in adulterio, & iniuria, ſiue infamando, ſiue percutiendo, vel alias.

Et ſi aliquis obijciat, quòd iniuriæ poſſunt ęſtimari pecunia non tenebit iſta lex. Reſpondendum eſt non ſtare, quia dicitur infra, quòd dabitur caput rei, & quīta pars inſuper. ſed hoc non poteſt intelligi de iniurijs quia ibi quamquam iniuriæ ęſtimentur in pecunia datur precium ęſtimatæ iniuriæ, & non caput rei, & quinta pars, quia nihil tale poteſt inueniri: ſed hoc eſt cum aliquis ſurripuit alterius rem, & poſtea tenetur reddere eam cum quinta parte.

Quantum tenebatur reddere ſuo creditori negligens debitor, aut fur. Et an iſta confeſſio, & pœna haberet locum in foro iudiciali. *Quæſt. XII.*

Aliqui enim dicunt circa iſtam literam, quòd ſolum intelligitur de illo, qui inueniebat rem alterius, & negligebat reddere tēpore debito, quoniā tenebatur poſtea reddere illud cum quinta parte.

Dicunt etiam, quòd non poteſt intelligi de furto, aut doloſa extorſione, vel quacunque ereptione rei alterius iniuſte facta alio non intelligente, quod probāt quia dicitur hic, & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Dei. iſti tamen qui furantur, vel quouiſmodo illicite extorquent, non agunt per negligentiam, ſed ex deliberatione iniqua, & propoſito.

Item arguunt, quia ſi furtum eſſet non daretur res cum quinta parte ſua, ſed daretur duplum, aut quadruplum, aut quintuplum. nam in quibuſdam duplum, & in alijs variè ſoluebatur, ſcilicet pro vno boue quinque boues, & pro vna oue quatuor oues, & in alijs rebus duplum, vt patet Exodi vigeſimoſecundo cap. Ergo debet intelligi de alio, ſcilicet de illo qui inuenit rē & non reſtituit.

Sed eſt dicendum hoc nō ſtare. nam qui furabatur rem non reſtituebat duplum quadruplum, aut quintuplum, niſi conuictus eſſet. Hic autem agitur, quando aliquis confitetur id quod furatus eſt, vt patet in litera cum dicitur. confitebuntur peccatum ſuum.

Sed forte aliquis dicet, quòd hoc intelligitur de cōfeſſione inuoluntarie facta in iudicio.

Reſpondendum eſt, quòd non ſtat, quia dicitur cōfitebuntur, & tamen in iudicio diceret conuincerentur de peccato ſuo. Item quia ponitur hic, quòd peccantes offerant arietem, & tamen quando agitur in iudicio ſolum imponitur pœna, quæ cedat in vtilitatem proximi, & nunquam pœna ſacrificij, quia hoc pertinet ad forum conſcientiæ, ſiue Eccleſiaſticum, vt latè declaratum eſt Leuitici capitu. quinto. & patet Exodi vigeſimoſecundo cap. vbi cum ponantur leges quæ ſunt pure forales, ſolum imponitur pęna in ſolutione facienda proximo, & nunquam in aliquo ſacrificio. ergo non erat hic contentio in iudicio. Item magis patet, quia dicitur infra. ſi autem non fuerit qui recipiat dabunt Domino, & erit ſacerdotis. in quo præſupponitur, quòd aliquando fieret confeſſio iſta delicti, & tamen non eſſet cui ſolueretur hoc, quod oblatū erat. Si tamen iudicialiter cōtenderetur neceſſe erat, quòd eſſet aliquis qui hoc petere poſſet, & cui lucrum rei iudicatę proueniret. ergo non intelligitur hoc de confeſſione facta in iudicio, ſed de ea quæ ſponte fit.

Item quando dicebatur, quòd intelligeretur litera iſta, quando aliquis inuenit rem, & tarde eam reddidit quòd teneatur reddere eam cum quinta parte, falſum eſt, quia ſi voluntarie confiteretur, ſecūdum quòd neceſſe eſt intelligi hic, ſolum reddebat totam rem ſine

A quinta parte. Si autem inueniens negaret inueniſſe, & conuinceretur ſoluebat rem cum quinta parte, vt habetur Leuit. cap. 5.

Cum vero arguebatur, quòd non poſſet hoc intelligi de re ablata furto, quia dicitur hic per negligētiam.

Reſpondendum eſt, ꝙ non vocatur hic negligentia omiſſio faciendi aliquid tempore debito, ſed contemptus, quia vtrūque ſignatur in hoc verbo: quamquam magis proprie accipitur pro omiſſione, ſed hic ſolum pro contemptu eſt, & patet, quia iſta lex habetur Leuit. c. 5. vbi dicitur, anima quæ peccauerit, & contempto Deo negauerit depoſitū &c. Ecce poſuit ibi Deū cōtemptum, ideſt neglectum, & tamen eſt eadem lex illa cum iſta, quamquam illa complectitur plures clau-

B ſulas. quod patet quia ibi ponitur tota res cum quinta parte ſoluenda ſicut hic. Ponitur etiam aries pro peccato offerendus ſicut hic. ergo ita accipietur hic per negligentiam ſicut ibi; ſcilicet per cōtemptum. Eſt ergo ſenſus illius literę de illo qui peccat in aliquo ex omnibus quę ſolent hominibus accidere, ideſt, in peccatis quæ cōiter eueniūt, ſ. in furto, & in extorſione fraudulenta, aut violenta, & in calumnia, aut negatione depoſiti. In his enim omnibus, vel aliquo eorum qui peccat tenetur ad ea quę hic dicuntur. *Quæ ſolent hominibus accidere.* Non accipitur accidere hic proprie, quia dicunē aliqua accidere hominibus, quæ eis communiter eueniunt, ſiue ignorantibus, ſiue renuentibus tanquam a fortuna, vel aliquo agente extrinſeco proueniant. Pec-

C catum autem quodcunque ſit, voluntarium eſt, ideo non accidit hominibus, ſed fit ab hominibus. Accipitur tamen large accidere prout diſtinguitur cōtra neceſſarium eſſe, vel contra illud, quod rariſſimum eſt.

Et per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini. Iſta eſt conditio legis, ſ. quando per negligentiam, ideſt negligendo, vel contemnendo mandatum Dei deliquerūt, quod eſt peccare quaſi per ſuperbiam, ſicut dicitur Leui. cap. 5. anima quę contempto Deo. Si autem fieret aliquod peccatum non cōtempto Deo, ſed alias ex quadam leui omiſſione, ſicut in illo qui non reddidit depoſitum tempore ſuo, & tamen poſtea libenter reddit, non eſſet iſta lex, ſed ſolum ſolueretur res ſine quinta parte. *Atque deliquerint.* Ideſt in negligē-

D do mandatum Domini, & tranſgrediēdo deliquerint. Sed non eſt hic delictum aliquid diſtinctū a tranſgreſſione, & negligentia: explicaē tñ per plura verba idem ſicut in mō loquendi vulgari. vel pōt intelligi, ꝙ iſta ſint diſtincta, ſ. ꝙ negligentia, & tranſgreſſio ꝑceptorū referaē ad actū cordis, qa in corde nr̄o ꝯtemniē Deus, & non ꝑ rē exteriorem, & delictum referreē ad exteriora. ſ. ad ipſam ablationē rei. Et tunc eſt ſenſus, ꝙ iſta lex non tenet, dato ꝙ aliqs tranſgrediaē ꝑcepta Dei ꝑ cōtēptū, ſ. in corde, niſi deliquerit exterius, ſ. in opere, quantū ad ablationem rei alienę. *Confitebuntur peccatum ſuum.* Hoc intelligiē, qñ aliquis furatus fuerat rem alienam, aut fraudulenter ſubtraxerat, vel quomodocunque illicite, & conterebatur de hoc volens reſtituere domino ſuo ad quod primo confitebatur peccatum

E ſuum, & deinde reſtituebat rem cum quinta parte.

Delictum, & trāſgreſſio, an ſint idem.

Confeſſio facienda in teſtamento veteri non eſt confeſſio ſacerdotalis. *Quæſt. XIII.*

Non eſt aūt intelligenda iſta ꝯfeſſio de ꝯfeſſione ſacr̄ali qualis eſt in nouo teſtō, qm̄ in veteri teſtamento nulla talis fuit, nec eſſe poterat, qa ſacerdotes non habebant ibi claues ligandi, & ſoluendi, nec vllo modo habere poterant, nec Deus eis dare debuit, quia erat ꝯ ſtatum veteris teſtamenti, vt fuit declaratū Leui. 16. c. fiebat tñ quędam figura confeſſionis ſacramentalis, ſ. ꝙ ſemel in anno in die propitiationis ſacerdos magnus cōfitebatur oēs iniquitates populi ſuper

caput hirci, & poſtea mittebat eum in ſolitudinem. De hoc Leuitici capitulo 16. Sed tamen nec illa confeſſio proderat aliquid ad remiſſionem peccatorum, vt ibi declaratum eſt.

Sed dicendum iſtam eſſe confeſſionem quę fiebat ei cui res ablata fuerat, ſcilicet, quòd furans, aut extorquens quomodocũque indebite diceret domino rei: ecce ego abſtuli tibi hoc: ideo accipias illud cum quinta parte inſuper. vel intelligitur de confeſſione facta ſacerdoti, ſcilicet, quòd ſi iſte qui furatus fuerat, vel acceperat rem illicitè nolebat hoc confiteri ei, cui abſtulerat, reuelabat illud ſacerdoti dans ei rem cum quinta parte, vt reſtitueret ei, cui ablata fuerat. & hoc veriſimile eſt, quia iſte qui ſic peccauerat offerebat arietem pro peccato ſacerdoti, & illi manifeſtaret peccatum propter quod offerebat: quamquam in hoc nihil differebat, an ſacerdoti, vel alteri hoc peccatum manifeſtaretur, quia iſta confeſſio peccati, dato quòd fieret ſacerdoti non erat ſacramentalis, magis quam ſi fieret cuicunque laico, ſed ſolum erat reuelatio amicabilis ſecreti ſui.

Et reddent ipſum caput. Ideſt ipſam rem principalem quam iſti furati ſunt, vel quomodocunque illicitè ſurripuerunt. Vocatur autem res ablata furto caput, ideſt capitale, vel principale reſpectu quintę partis, quæ erat acceſſoria, & quaſi ex ſuperabundanti ſoluebatur. ſicut in mercatoribus ipſa pecunia, quæ principaliter ponitur vocatur caput, vel capitale reſpectu lucri ſuperuenientis inde.

Quintamque partem deſuper ei in quem peccauerint.

Triplex ſolutio ei fiebat, cui damnum fuerat illatum, quia ibi reperiebatur delictum tripliciter.

Quæſt. XIIII.

ISTA duo ſoluenda erant ei, cui damnum inflictum eſſet, ſcilicet tota res ablata, & quinta pars eius inſuper, ſoluebatur autem tota res pro ęſtimatione damni principalis: ſoluebatur autē quinta pars, vel pro dãno, quod ſuſtinuit in abſentia rei dominus eius, dum alius tenuit eam vſurpatam, vel magis quia offendit eum accipiendo rem ſuam, & fit hic ęſtimatio offenſæ, ſicut damni.

In quo ſciendum, quòd pro iſto peccato fiebat triplex ſolutio. Prima erat, quòd dabatur totum, quod ablatum erat. Secunda, quòd ſuperaddebatur quinta pars. Tertia, quòd dabatur domino aries. Cauſa huius eſt, quia in quolibet peccato neceſſe eſt aſſignari plura delicta, aut tranſgreſſiones.

Ideo ſecundum legem, nunquam aliquis ſurripiẽs aliquid ab altero tantum patitur ſolum quantum intulit, ſed aliquid magis. Erat autem hic triplex tranſgreſſio, quia cum aliquis furabatur rem alterius, offendebat Deum qui iuſſerat nõ furari, nec decipere, ideo tenebatur ei ad aliquid. & hoc ſignificatur hic cum dicitur. & per negligentiam tranſgreſſi fuerint mandatum Domini. quod apertius dicitur Leuitici capit. 5. anima quæ peccauerit, & cõtempto Deo &c. Pro hac autem offenſione dabatur aries Domino, qui dicitur pro peccato, de quo habetur infra in litera, & Exodi c. quinto. erat ſecunda tranſgreſſio contra proximum. damnificando eum, tantum quantum auferebatur ab eo, ideo reddebatur ęquale, quod vocatur hic caput. Pręter hoc erat tertia tranſgreſſio, inquantum iſti offendebant eos quibus abſtulerant res, quia auſi fuerãt accedere ad res ſuas eis renuentibus, & hoc in modum offenſę, & iniurię cadit pręter damnum rei pro quo quinta pars datur.

Si autem non fuerit qui recipiat. In hoc declaratur quo-

F modo iſtud non fit in iudicio. ſed quia ille qui peccauerat conterebatur de malo facto volens reddere, qđ vſurpauerat. nam ſi in iudicio contenderetur neceſſe erat ibi eſſe aliquem ad quem iſta pertinerent, ſcilicet dominum rei, vel procuratorem ſuum. hic tamen dicitur ſi non fuerit qui recipiat, quod intelligitur, quando ille cui res ablata eſt mortuus eſt, & nõ reliquit hæredes inſtitutos, vel qui ei ſuccedere poſſint ab inteſtato. Nam dato, quòd neminem inſtituiſſet hęredem: ſi tamen proueniret hęreditas eius alicui ab inteſtato, ſemper dicebatur manere qui reciperet. Cum autem non manebat aliquis horum, deuoluebatur iſtud debitum ad Deum, ſicut nunc in non habentibus hęredes ſuccedit Eccleſia, vel fiſcus.

G *Et erit ſacerdotis*. Ideſt iſtud, quod dabitur Domino pertinebit ad ſacerdotem. Omnia enim quę dabantur ſacerdotibus dicebantur dari Deo, quia non dabatur illis aliquid, niſi vt miniſtris Dei, & Deus volebat, ꝙ ipſi haberent iſtos reditus pro miniſtratione quam faciebant. ſic patet infra decimo octauo cap. & Deuteronomij 18.

Quæ dantur ſacerdotibus dantur Deo.

Quæſt. XV.

DICITUR tamen, quòd erit ſacerdotis, quia
H cum primo dixiſſet dabunt domino intelligeretur, quòd veniret hoc in vſus Sanctuarij, ſicut pecunia data in numeratione populi, vt patet Exodi 30. capitu. & alia quę ſimiliter offerebantur, vt patet infra trigeſimoprimo capitu. de auro, quod obtulerunt de theſauris Domini bellatores venientes de Madian: hoc tamen ſacerdoti dabatur, ideſt ad vſus ſacerdotum, ita quòd nulla pars eius cederet in vſus Sanctuarij. Erant namque diſtincta ea quæ proueniebant ſacerdotibus, & quę proueniebant Sanctuario. de iuribus autem ſacerdotum habetur infra capitulo decimo octauo. iura vero Sanctuarij pauca erant, de quibus habetur Exodi capitu. trigeſimo, & quarto Regum, duodecimo cap. Dicitur autem, quòd erit ſacerdotis, non quidem vnius ſacerdotis, quia nõ erat aliquid, quare magis pertineret ad vnum quam
I ad alterum, nec etiam ad ipſum ſummum ſacerdotem.

Nec valet ſi obiicias de ſacrificijs, quia ſacerdos qui faciebat victimam pro peccato, vel holocauſtum, & offerebat libamenta eius, ſuſcipiebat iura omnia prouenientia ex his, vt patet Leuitici capitulo ſexto. & ſacerdos faciens hoſtiam pacificam habebat pectuſculum, & armum illius in partem ſuam, nihil dans alijs ſacerdotibus, vt patet Leuitici capit. ſeptimo. ergo ſic poſſet hic eſſe.

Dicendum quòd non, quia in recipiẽdo pecuniam iſtam a peccante non erat aliqua miniſtratio ſpecialis, quam faceret vnus ſacerdos & non alij, ſicut in explendo cęremonias ſacrificiorum, ideo nõ erat cauſa quare magis pertineret ad vnum quam ad cęteros. Sed di-
K uidebatur inter omnes ſacerdotes. Secus autem erat de ſacrificio oblato pro iſto peccante, quia ad ſacerdotem qui faceret cæremonias, pertinebant omnia iura illius.

Excepto ariete qui offertur pro expiatione.

Secundum diuerſitatem peccatorum, & peccantium debet fieri diuerſa immolatio. Et aries quare non dicatur dari ſacerdoti, ſed pro expiatione.

Quæſt. XVI.

IN hoc duo dicuntur. Primum, quòd deberet iſte offerens dare arietem pro peccato.

Secun-

Secundum quòd iſte aries non pertinebat ad ſacerdotem, ſed ad Deum.

De primo præſupponitur hic regula generalis, ſcilicet, excepto ariete, qui pro expiatione offertur, ideſt, quòd ad expiandum peccatum ſemper deberet offerri aries.

Hoc tamen non eſt intelligendum, quòd pro omnibus peccatis offeratur aries. Nam diſtinguendum eſt in hoc, an ſint peccata per ignorantiam, vel alias. Si per ignorantiam debent diſtingui perſonæ peccantes, & ſecundum hoc fient diuerſorum animalium immolationes, vt patet Leuit. 4. cap. Si vero non ſit peccatum per ignorantiam, adhuc non ſemper offertur aries, ſed aliquando agna, & aliquando turtures, vel columbæ, & aliquando aries ſecundum regulas datas Leuit. ca. B 5. Dicitur tamen hic, quòd debeat dari aries pro expiatione, & hoc præſupponitur tanquam regula, quia iſta lex ponitur Leuit. capit. 5. & ibi iubetur dari arietem. Ideo præſupponitur hic generaliter, quòd debeat dari aries pro expiatione, ſ. pro tali expiatione qualis iubetur hic fieri. ſecundum erat, quòd iſte aries non pertinebat ad ſacerdotem. & dicitur hoc, quia ſuperiora iubebantur dari ſacerdoti loco Dei. ita intelligeretur, ꝙ deberet dari aries. ideo dicitur, quòd non dabitur aries ſacerdoti, ſed eſt ad expiandum pro peccato. In quo ſciendum eſt, quòd quamquam Deus vetet prouenire ſacerdoti arietem non tollitur: nam totus ſibi prouenit, quia iſte aries offerebatur pro peccato, & in talibus ſacrificijs pro peccato ſolum dantur Domino adipes C cum ſanguine, vt patet Leui. cap. 6. Omnes autem carnes ſunt ſacerdotis, vt patet ibidem, ergo ad ſacerdotem pertinet aries.

Sed dicitur excepto ariete, quia alias intelligeretur, quòd iſte aries daretur eis viuus, & non offerretur Domino, ſicut cętera pertinebant totaliter ad eundem, & tunc non eſſet aliquod ſacrificium in ariete iſto, nec expiatio. Offertur tamen iſte aries ad expiationem, & vt ſit acceptabilis hoſtia, vt patet ĩ litera. & ſic iſte aries cum traderetur Domino nullo modo pertinebat ad ſacerdotem. Sed poſtea ex lege ſacrificij pro peccato pertinebat ad ſacerdotem. Nam dicitur Leuit. capit. 6. quòd hoſtia pro peccato, cuius ſanguis non infertur D intra Sanctuarium, a ſacerdotibus comedebatur tota, illa vero de cuius ſanguine inferebatur, non comedebatur, ſed cremabatur. de ſanguine tamen huius arietis non inferebatur ad expiandum intra Sanctuarium, quia ſolum in ſacrificio facto pro peccato ſummi ſacerdotis, & pro peccato totius populi inferebatur ſanguis illuc, vt patet Leui. cap. 4. Iſte autem aries erat pro peccato perſonæ priuatæ: ideo nõ inferebatur de ſanguine eius intra Sanctuarium, ſed comedebantur omnes carnes. Hic tamen dicitur, quòd non pertinet ad ſacerdotem, quia daretur iſte aries ſacerdoti directè ſicut alia, quorum Dominus non reperiebatur poſſet vendere eum, vel comedere, aut conuertere in quoſcunque vſus, nec cogeretur inde facere ſacrificium, nunc vero cogitur immolare coram Domino, & dare ei ſanguinem, & adipes, cætera ſibi ſumendo.

Qui offertur pro expiatione. Ideſt iſte aries offerebatur ad expiationem, vel redemptionem peccati. Nam offenderat Deum iſte, qui abſtulerat rem alienam, vt vero expiaretur, ideſt emundaretur iſtud delictum, & offenſio dabatur aries Domino. an vero per iſtud ſacrificium oblatum pro peccato tolleretur culpa peccantis, vel pœna, aut remitteretur aliqua pars eius, declaratum fuit Leui. cap. 1. & 4.

Vt ſit placabilis hoſtia. Ideſt iſte aries offertur, vt ſit hoſtia ad placandum Dominum, quaſi dicat, non placaretur huic peccãti, niſi offerret aliquid. Ideo offert hunc arietem ad placãdum ſibi Dominum. Sic enim

A eſt in omnibus ſacrificijs pro peccato, quòd illa ſunt ad placandum Deum iratum pro peccatis.

Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filij Iſrael. Quia ſupra dicebatur de pecunia illa, quæ pertinebat ad ſacerdotẽ, ponuntur hic incidentaliter aliqua iura ſacerdotum. hæc magis habentur infra 18. cap. vbi eſt catalogus ſacerdotalium iurium.

Quomodo in fructibus erant tria genera primitiarum, quæ quolibet anno offerebantur per tria tempora, & de ſignificatione primitiarum, & cui dabantur; Et quæ omnino dicantur. Et quòd Leuitæ dabant decimam decimarum ſummo ſacerdoti.

B *Quæſt.* *XVII.*

ET dicitur, ꝙ omnes primitię, quæ offeruntur ptinẽt ad ſacerdotes, ſcilicet, ꝙ de illis ad Deũ non pertinet. In quo ſciendum eſt primitias ꝓpriè ſumptas dici de fructibus terrę, aliquãdo tamen primitiæ dicuntur oblationes de omnibus alijs rebus, vt oblationes de auro, vel argento, aut veſtibus, vel cęteris rebus, & ſic dicitur Exo. 25. & 35. quòd Iſraelitæ ſeparent apud ſe primitias de auro, & argento, & hyacintho, & purpura, & cęteris, atque offerant Domino. Ibi enim non eſt aliquid in fructibus terræ, quod ad primitias pertineat.

Dicuntur tamen iſtæ primitiæ ſeparationes, vel electiones, quia primitię dicuntur de primis, & primus C ſignificat prioritatem, & anteceſſionem, ſed aliquando prioritatem temporis, aliquando prioritatem dignitatis.

Accipiendo primo modo dicuntur primitiæ illæ, quæ dantur de fructibus terrę, quoniam illæ offeruntur Domino antequam homines deguſtent aliquid de illis fructibus. vnde Leuit. 23. capit. dicitur, quòd non deberent Iſraelitæ comedere de ſegetibus nouis panem, nec polentam, nec pultes vſquequo offerrent manipulum primitiarum Deo.

Secũdo modo primus ſignificat anteceſſionem dignitatis, & ſic dicuntur primitiæ quando partes rei meliores, quæ dicuntur eſſe priores alijs dignitate, of- D feruntur. Ideo cum quis ſeparat aliquid de rebus ſuis ſpecialiter ad offerendum Deo dicitur dare primitias. Vnde in Hebræo vbi nos dicimus primitias habetur ſeparationes, vel electiones. ideſt res ſeparatę, vel electæ ad offerendum Deo. Iubet autem hic Deus omnes primitias dari ſacerdotibus, quia ſiue ſint de terrę naſcentibus, ſiue non, ad eos pertinent.

Erant autem de fructibus tria genera primitiarum. Primæ erant quæ offerebantur in feſto azymorum in principio meſſis nouarum frugum. Tunc enim offerebantur Domino manipuli ſpicarum virentiũ, quorum vnus eleuabatur coram Domino, & conuertebatur in farinam torrendo grana, cuius pugillus cremabatur ſuper altare: reliquum autem eiuſdem manipuli, & omnes alij manipuli cedebant in ius ſacerdotum, E vt patet Leui. 23. cap.

In fructib⁹ tria genera primitiarum.

Secundum genus primitiarum erat in feſto Pentecoſtes, quando de qualibet domo offerebantur duo panes continentes ſingulas decimas, quoniam pars vnius cremabatur: reliquum autem proueniebat ſacerdotibus, vt patet Leui. 23. cap.

Erat tertium genus primitiarum, quod ſoluebatur in menſe ſeptimo in feſtiuitate tabernaculorum collectis omnibus terrę naſcẽtibus. & iſtę vocantur propriè primitię, quia hic dabatur aliquid magnum, ſcilicet, quidam dabant ſexageſimam partem fructuum. Alij vero dabant quadrageſimam, vel medium inter 40. & 60. Sicut dicit Hieronymus ſuper Ezechielem,

& habetur extra de deci.capit.primo. De his primitiis F
dicitur Exodi 34. Et quando agitur de primitiis fru-
ctuum terrę abſolute intelliguntur iſtę primitiæ. Per-
tinebant autem iſtę totaliter ad ſacerdotes, ſicut deci-
mæ ad Leuitas, & de his nihil offerebatur Deo ſuper
altare, nec cedebat in vſus Sanctuarii: de his omnibus
dicitur infra 18.cap.ſ. omnem medullam olei, & vini,
atque frumenti quicquid offerunt primitiarum Do-
mino tibi dedi, vniuerſa frugum initia quæ gignit hu-
mus, & Domino deportantur, cedent in vſus tuos.
Erant autem aliæ primitię quę vocantur ſeparationes
cuiuslibet rei, ſicut quòd offerrentur primitię mellis,
vel panum fermentatorum, ideſt, quòd eligerentur
de his aliqua pars, & offerretur Domino, quę vocaren
tur primitiæ, & non cremabantur in altari iſtę, nec ali- G
quid eorum. Sed totaliter cedebant in ius ſacerdotũ,
vt patet Leui.cap.2.ſ. nec quicquam fermenti ac mel-
lis adolebitur in ſacrificio Domini, primitias tamen
eorum offeretis & munera, ſuper altare vero non im
ponentur in odorem ſuauitatis. Etiam de pulmentis
dicebantur Iſraelitę offerre primitias, & dabantur ſa-
cerdotibus ſic patet infra ca.15.ſ. cum veneritis in ter-
ram quam dabo vobis, & comederitis de panibus re-
gionis illius, ſeparabitis primitias domino de cibis ve-
ſtris, ſicut de areis primitias ſeparabitis, ita & de pul-
mentis dabitis primitias. Item proueniebant ſacerdo-
tibus in primitias omnes fructus arborum quarti an- H
ni, ſ. quòd quandocunque plantarentur arbores non
comedebatur de fructibus eorũ tribus annis primis,
in anno quarto omnes fructus dabantur domino. in
quinto licebat comedere plantantibus, vt patet Leui.
19.cap. Et ſic fructus anni quarti cedebat totaliter ſa-
cerdotibus, quia nihil de fructibus cremabatur ſuper
altare. Pertinebant autem primitiæ ad ſacerdotes de
omnibus aliis rebus quæ ſeparabantur ad offerendum
Domino, vt ſiquis ſeparaſſet apud ſe aurum, & argen-
tum, vel veſtes, aut ſimilia, & offerret in Sanctuario
vocabantur primitię, & cedebant in ius ſacerdotum.
de hoc intelligitur id, quod habetur infra 18.cap.ſ. pri-
mitias autem quas vouerint, & obtulerint filii Iſrael
tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis iure perpetuo: quod
non poteſt intelligi de tribus generibus primitiarum
quæ offeruntur de fructibus terrę, quia dicitur primi-
tias quas vouerint. Et tamen manifeſtum eſt, quòd pri
mitiæ trium generum de terrę naſcentibus non cadũt
ſub voto, quia erãt poſitæ ſub pręcepto. ergo iſtę erãt
aliæ primitiæ ſpontaneę generaliter. ergo primitiæ ad
ſacerdotes pertinent. Et dicitur, quòd pertinent ad ſa-
cerdotem, non quòd pertineant ad vnum ſpecialiter,
ſed ad totum ordinem ſacerdotalem, nec poteſt acci-
pi hic ſacerdos ſpecialiter pro ſummo ſacerdote, quia
non pertinebant ad eum omnes primitię, ſed diuide-
bantur inter omnes ſacerdotes. Decima tamen deci-
mę pertinebat ad eum ſolum, quã ſuſcipiebat de Le-
uitis, vt patet infra 18.cap. nec etiam accipitur hic, ſi-
cut in ſacrificiis, quòd quicunque feciſſet cęremonias
alicuius ſacrificii haberet omnia iura prouenientia ex
illo. ſic patet Leui.cap.6. quantum ad holocauſtum, & K
hoſtiam pro peccato, & Leui.cap.6. quantum ad ho-
ſtiam pacificam. Nam in primitiis non faciebãt ſacer-
dotes aliquam cęremoniam ſpecialem, ſicut in ſacri-
ficiis. Ideo ſiue eſſent primitię de fructibus terrę, ſiue
qualitercunque non pertinebant ſpecialiter ad aliquẽ
ſacerdotem, ſed diuidebantur ęqualiter inter omnes.

Leuitę dabant decimam ſummo ſacerdoti decimarum.

*Et quicquid Sanctuario offertur a ſingulis, & traditur mani-
bus ſacerdotis ipſius erit.* Ideſt omnia quæ offeruntur in
Sanctuario pertinent ad ſacerdotes.

F *An omnia oblata in Sanctuario pertineant ad ſacerdotes, &
quid eis proueniebat de holocauſto, & quid de hoſtia paci-
fica, & quid de hoſtia pro peccato. Et vota quomodo
commutabantur. Quæſt. XVIII.*

SED hoc, quod hic dicitur diceret aliquis vide-
tur eſſe falſum, quia animalia oblata pro ſacrifi
ciis holocauſtorum, aut pro pacificis offerũtur
in Sanctuario, tamen non pertinent ad ſacerdo
tes. ſed de holocauſto omnes carnes Deo proueniẽt,
& ſola pellis ſacerdoti, vt patet Leui.cap.6. De hoſtia
pacifica ſolus armus dexter, & pectuſculum, vt patet
Leui.c.7. De hoſtia pro peccato varie proueniebant iu
ra de quibus Leui.c.6. Non ergo omnia quę offerebã-
G tur pertinebant ad ſacerdotem. Ad euidentiam huius
conſiderandum eſt, ꝙ ea quæ offerebantur, vel proue
niebant in iura Dei, aut ſacerdotum quomodocunq;
vel erant aliqua quę deberent offerri cremãdo ſuper
altare, vel non. Si vero offerrentur cremando, aut erãt
ſacrificia, aut libamenta ipſorum. Dicuntur enim ſacri
ficia ipſa animalia oblata ad immolandum. libamenta
vero dicuntur ea quę cum animalibus offerebantur, ſ.
vinum, panis, oleum, & thus, & ſal. Si autem accipia-
tur primo modo pro ipſis ſacrificiis, aut erãt holocau-
ſta, aut hoſtia pacifica, vel pro peccato. Si erant holo-
cauſta, ſola pellis proueniebat ſacerdoti immolanti, vt
H patet Leui.ca.6. Si autem hoſtia pacifica, proueniebat
pectuſculum, & armus, vt patet Leui.c.7. & 10. Si ve-
ro eſſet ſacrificiũ pro peccato, aut erat de illis de quo-
rum ſanguine inferebatur intra Sancta ſanctorum. ſi-
cut erat ſacrificium oblatum pro peccato ſummi ſa-
cerdotis, & peccato totius populi, & tunc nihil proue-
niebat ſacerdotibus, quia omnia cremabãtur extra ca-
ſtra, vt patet Leui.cap.4. Si vero eſſet ſacrificium cuius
ſanguis non inferretur intra Sancta ſanctorum, ſicut
erat in omnibus aliis, omnes carnes animalis proue-
niebant ſacerdotibus, vt patet Leui.ca.6. præterquam
in hoſtia pro delicto in qua cremabatur animalis cau-
da cum adipibus domino, vt patet eod.c. Conſideran-
dum tamen eſt in his, ꝙ non ſemper quandocunque
offerrentur animalia deberent immolari. Nam ſi ali-
quando laici ſimpliciter vouerent bouem, vel ouem
I Domino non exprimentes, ꝙ vouebant ad immolan
dum, cedebat illud animal in ius ſacerdotum, & non
debebat immolari, ſed viuũ eis proueniebat, quia om-
nia quę reddebantur ex voto erant ſacerdotum, vt pa-
tet infra 18.cap. cum dicitur. omne quod ex voto red-
diderint filii Iſrael, tuum erit. Si autem animal voue-
retur ad immolandum, vel voueretur ſimpliciter non
determinando, an pro holocauſto, vel victima pacifi-
ca, vel offerebatur in holocauſtum. Si autem determi-
naſſet offerens genus ſacrificii illud fiebat, ſicut decla-
ratum eſt Leui.cap.22. Sed quomodocunque ſe habe
ret ſemper proueniebant ſacerdoti aliqua iura de illo
animali immolato, ſiue vt holocauſtum, ſiue vt victi-
ma pacifica. Aliquando autem offerebantur animalia,
quę non dabantur in holocauſtum, vel pro peccato,
K vel hoſtiis pacificis, ſed dabantur, quia obligata erant
Deo, ſ. primogenita, & tunc illa cum offerrentur pro-
ueniebant ſacerdotibus totaliter pręter ſanguinem, &
adipem, vt patet infra 18.cap. Si autem iſta quę crema
bãtur ſuper altare eſſent libamenta, ſumebatur de eis
vnus pugillus de ſimila cõſperſa oleo, & cremabatur,
reliquum autem ſacerdotibus proueniebat, vt patet
Leuitici cap.2. quantum autem de libamentis dandũ
eſſet in quolibet ſacrificio habetur infra 15.cap. Si au-
tem id, quod offerebatur non erat aliquid quod debe-
ret ſuper altare cremari, aut erat datum ex neceſſitate,
vel ſpõte. Si autem ex neceſſitate hoc dupliciter, quia
tunc, aut pertinebat ad iura Leuitarum, aut ſacerdotũ,

Sacrificia, & libamẽta differũt.

vel

vel ad iura Sanctuarij. Si ad iura Sanctuarii erat preciũ quod dabat quilibet, quando tranſibat ad numerum, & erat dimidius ſiclus, vt patet Exod. 30. ca. De hoc enim nihil pertinebat ad ſacerdotes, ſed cedebat in vſus Sanctuarii, vt patet eod. capit. Fiebant enim ex hoc ędificationes, & reſtaurationes in Sanctuario. ſic patet 4. Reg. ca. 12. & 2. Paralip. c. 24. Si autem erant iura quæ nõ proueniebant Sanctuario, ſacerdotibus, & Leuitis proueniebant. Leuitis enim dabantur decimę omniũ fructuum terrę, & pecorum, vt patet infra 18. ca. Et de his nihil habebant ſacerdotes pręter ſacerdotem magnum, qui ſuſcipiebat decimam decimę a Leuitis, vt patet eod. cap. Alia autem iura proueniebant ſacerdotibus, & in iſtis erant ex neceſſitate primitię, quia tenebantur Iſraelitę quolibet anno dare tria genera primitiarum de quibus ſupra dictũ eſt. & iſta proueniebant ſacerdotibus, vt fuit declaratum. proueniebant etiam ex neceſſitate redemptionis primogenitorum, vel oblationes.

Quo p̃cio redimebãtur primogenita. In quo conſiderandum, ꝙ aut primogenitum erat hominis, aut pecoris. ſi hominis dabantur pro eo quinque ſicli, qui proueniebant totaliter ſacerdotibus, vt patet ſ̃. cap. 3. & ĩ. 18. Si eſſet primogenitum pecoris, aut eſſet immolaticium, aut nõ. Si immolaticium immolabatur, & omnes carnes proueniebant ſacerdoti datis Deo ſolis adipibus, & ſanguine, vt patet inf. c. 18. Si autem eſſet animal non immolaticium commutabatur, vel dabatur pecunia pro illo, & cedebat iſta pecunia in ius ſacerdotum, quia generalis regula datur infra 18. cap. de redemptione primogenitorum, quòd totaliter pertineat ad ſacerdotes, pręterquam cum offeruntur primogenita animalium immolaticiorum.

Si autem eſſent alia quę dabantur non ex neceſſitate, aut dabantur purè liberè, ſicut dona, vel ex aliquali neceſſitate, ſicut vota. nam votum quamquam a principio liberum ſit, poſtea tamen non eſt liberum. Si vero iſta quę dabantur erant vota, aut ſimpliciter vouebat ſe aliquis Deo, aut vouebat rem ſuam. ſi voueret ſe dabat certam pecuniam ſecundum diuerſitates ętatum & ſexuum, quia pro quibuſdam dabantur tres ſicli, pro alijs quinque, pro aliis decem, & ſic vario modo. de quo habetur Leuit. 27. c. in litera. & tunc iſta pecunia data proueniebat ſacerdotibus, quia iſti promittebant ſe Deo ad ſeruiendum ei, & quia non poterant ipſi manere in Sanctuario miniſtrando ei, cum non ꝑtinerẽt ad genus Leuitarum, dabatur pro eis pecunia cedens ſacerdotibus, qui loco eorum ſeruiebant, & de hac nihil proueniebat Sanctuario.

Si autem aliquis vouiſſet rem ſuam, aut illa erat animal, aut non. Si autem eſſet animal, aut tale quod poſſet offerri, vel non: ſi poſſet offerri, aut ſimpliciter offerẽs vouerat illud Domino, aut expreſſerat ad immolandum.

Si primo modo proueniebat in ius ſacerdotum, & non immolabatur, quia omne quod ex voto reddebatur ſacerdotum erat. Si autem exprimeretur ad immolandum, fiebat ſacrificium, & proueniebant inde iura ſacerdoti, ſicut ſupra declaratum eſt. Si autem eſſet animal immundum ęſtimabatur in pecunia, & ſi dominus qui vouerat redimeret, ſuperaddebat partẽ quintam ad ęſtimationem, & dabatur tota illa ſacerdoti. Si autem alius emiſſet, proueniebat ſola ęſtimatio, vt patet Leuit. 27. cap. Sed qualitercunque eſſet pecunia ſemper proueniebat ſacerdoti, quia iſta ex voto erant. Si autem quod voueretur non eſſet animal, ſed eſſet ager, redimi debebat ante vnum annum, & ſi dominus redimeret dabat quintam partem ſuper ęſtimatam pecuniam: modus autem ęſtimandi erat, vt videretur quot modios ſemẽtis capiebat ager. augebatͬ, & diminuebatͬ precium iuxta regulam datam Leu. 27. c.

A Si autem non redimeret vouens agrum ſuum, vendebatur alteri ſecundum ęſtimationem pecunię non addita quinta parte, & dabatͬ pecunia ſacerdotibus, ager autem manebat in poteſtate ementis vſque ad iubileum, poſtea vero redibat ad ſacerdotes, & in ęternũ pertinebat ad eos. ſic patet Leui. c. 27. In hoc tamen diſtingui debet, an ille qui vouebat agrum, habebat eũ ex hęreditate patrum ſuorum, vel emebat. ſi habuiſſet iure hęreditario fiebant iſta quæ dicta ſunt. Si vero emiſſet non poterat tranſire ager in proprietatem ſacerdotum in ęternum, quia vouens non poſſidebat eum in ęternum, ſed vſque ad iubileum. Ideo cogebatur **B** redimere de manu ſacerdotum, & pecunia proueniebat illis, vt patet Leui. 27. c. Idem autem quod dictum eſt de agris intelligendum eſt de domibus, & quibuſcũq; poſſeſſionibus immobilibus, vt patet eo. c. Si autem aliquis vouiſſet res alias mobiles, & inanimatas, ſicut pecuniam, aut veſtes, vel ſimilia, cedebantͬ in ius ſacerdotũ, niſi aliquis ſpecialiter vouiſſet res ſuas pro theſauris Sanctuarii. vt ſi voueret aurum, vel argentum, vel aliquid ſimile de theſauris Domini, quia tunc cedebat theſauris.

Nec obſtat ſi aliquis dicat, ꝙ omne, quod reddebãt filii Iſrael ex voto proueniebat ſacerdotibus, vt patet infra 18. c. Quia hoc verum eſt cum generaliter vouebatur aliquid domino non exprimendo pro theſauris Sanctuarii, vel ſi offerret vouẽs Domino pro ſacerdo**C**tibus. Si autẽ exprimeretur, ꝙ eſſet pro theſauris Domini nihil proueniret ſacerdotibus. quod patet, quia id, quod poterat aliquis facere ſimpliciter donans, & ſine voto, poteſt facere donãdo votiue, ſed ſimpliciter poteſt aliquis donare pecuniam pro Sãctuario Domini ad theſauros eiꝰ, vt patet infra 31. c. De Iſraelitis qui intulerunt in tabernaculum teſtimonii omne aurum, quod acceperant in pręda Madian, & de hoc nihil habuerunt ſacerdotes, ſed de reliqua pręda hominum, & iumentorum, vt patet ibidem. poterunt ergo facere hoc ex voto. Si autem id, quod proueniebat Domino non erat ex voto, ſed ſponte donatum, aut inferebatur in gazophilacium Domini, aut non. Si inferebatur **D** in gazophilacium, ſicut erat mos Iſraelitis in feſtiuitatibus offerre pecuniã in gazophilacium, vt patet Luc. 21. c. proueniebat Sanctuario, & nullo modo cedebat aliquid ſacerdotibus, ſed ad ędificationem, & reſtaurationem, & reliquos vſus Sãctuarii proficiebat, vt patet 4. Reg. 12. c. & 2. Paralip. c. 24. Si autẽ non poneretur in gazophilacio, ſed proueniret manibus ſacerdotũ, quicquid illud eſſet, ſiue animal, ſiue res aliæ inanimatę, vt ſupellectilia, vel pecunia, proueniebat ſacerdotibus: & ſi non dicerent ſe offerre in holocauſtum, vel hoſtiam pacificam, aut pro peccato proueniebat eis illud animal quodcunq; eſſet, nec immolabatur. hoc modo ſe habebãt iura ſacerdotum. De fructibus autem quarti anni omnium laborum qui proueniebant ſacerdotibus, vt patet Leuitici 19. cap. Di**E**cendum eſt, quòd pertineant ad iura, quę ex neceſſitate ſoluuntur, quia cogebantur Iſraelitæ dare iſtos fructus ſacerdotibus.

De primitiis autem pulmentorum, & mellis, & fermentatorum etiam dicendum eſt, quòd ad hęc iura neceſſitatis pertineant, quia iuſſerat Deus hęc ſolui. de primitiis mellis, & fermentatorum habetur Leuitici capitu. 2. De primitis pulmentorum habetur infra 15. capitu. & hęc totaliter pertinebant ad ſacerdotes, & ſecundum hęc debet intelligi hęc litera de iuribus ſacerdotum. Poteſt tamen iſta litera coarctari ad vnum caſum ſolum, quia dicitur. quicquid offertur a ſingulis in Sanctuarium, & traditur manibus ſacerdotis ipſius erit, ſcilicet, quod quandocunque populares offerrent aliquid in Sanctuario, & non dicerent ſe offerre

ferre

ferre pro theſauris Sanctuarii,ſed tradere manibus ſacerdotum.pertinebat ad ſacerdotes ſolum,& nihil ad Deum,& hoc, ſiue eſſent animalia immolaticia, ſiue quæcunque aliȩ res. Erat tamen in animalibus attendendum, quòd aut exprimebant offerentes ſe offerre ad ſacrificium,aut non. Si exprimerent, offerebantur in ſacrificium ſecundum voluntatem offerentium, & cedebant inde ſacerdotibus iura q̄ alias prouenire deberent. Si autem non exprimerent aliquid pertinebant illa animalia ad ſacerdores.& non immolabant̄. de aliis autem rebus quæ offerebantur manibus corū generale erat,quòd prouenirent eis.

Et traditur manibus ſacerdotis. Hoe exprimitur ad differentiam eorum quæ in Sanctuario offerebantur, & non tradebantur manibus ſacerdotum,ſed mittebantur in gazophilacium Domini, quia illa non proueniebant ſacerdotibus, ſed erant ad vſus Sanctuarii.

Ipſius erit. Ideſt pertinebit ad ſacerdotem. non eſt ſenſus, quòd ad illum ſacerdotem cui offerebatur ſolum pertineret,ſed diuidebatur inter omnes. nā omnia iura ſacerdotum erant communia prȩter iura quȩ proueniebant de ſacrificiis, quia ibi quilibet ſacerdos habebat integraliter omnia iura quæ prouenirent ex ſacrificio illo cuius cȩremonias ipſe complebat, vt patet Leuitici cap.6.& 7.Sed prȩter hȩc erant multa alia iura, ſcilicet omnia quȩcunque offerrentur, & traderentur manibus eorum.ergo non pertinebant ad vnū ſacerdotem ſpecialiter,ſed ad omnes. Ponitur tamen ſacerdos ſingulariter pro ordine toto ſacerdotali, vel ponitur ſacerdos prout diſtinguitur contra Sanctuarium. Nam eorum quȩ offerebantur quȩdam proueniebant Sanctuario vel Deo, alia proueniebant ſacerdotibus.nominato ergo ſacerdote ſingulariter, intelligitur, quòd iſta iura non pertinent ad Sanctuarium, ſed ad ſacerdotes.

Locutuſque eſt dominus ad Moyſen dicens. Loquere ad filios Iſrael,& dices ad eos. Vir cuius vxor errauerit maritumque contēnens dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiuerit, ſed latet adulterium, & teſtibus argui non poteſt,quia non eſt inuenta in ſtupro, ſi ſpiritus zelotypiæ concitauerit virum cōtra vxorem ſuam quæ, vel polluta eſt, vel falſa ſuſpitione appetitur, adducet eam ad ſacerdotem,& offeret oblationem pro illa decimam partem ſati farinȩ ordeacȩ. Non fundet ſuper eam oleum, nec imponet thus, quia ſacrificium zelotypiȩ eſt, & oblatio inueſtigans adulterium. Offeret igitur eam ſacerdos, & ſtatuet coram domino. Aſſumetque aquam ſanctam in vaſe fictili, & pauxillum terrȩ de pauimēto tabernaculi mittet in eam. Cumque ſteterit mulier in conſpectu domini diſcooperiet caput eius, & ponet ſuper manus illius ſacrificium recordationis, & oblationē zelotypiȩ. Ipſe autem tenebit aquas amariſſimas in quibus cum execratione maledicta congeſſit, adiurabitque eam, & dicet. Si

Adulteræ deprehenſio p aq. ſ.

Maledictio adulteræ.

F non dormiuit vir alienus tecum, & ſi non polluta es deſerto mariti thoro, non te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ in quas maledicta congeſſi. Sin autem declinaſti a viro tuo, atque polluta es, & concubuiſti cum altero, his maledictionibus ſubiacebis. Det te dominus in maledictionem exemplumque cunctorum in populo ſuo. Putreſcere faciat fȩmur tuum,& tumens vterus tuus dirumpatur. Ingrediantur aquȩ maledictȩ in
G ventrem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat fœmur tuum. Et reſpondebit mulier. Amen amen. Scribetque ſacerdos in libello iſta maledicta, & delebit ea aquis amariſſimis in quas maledicta congeſſit, & dabit ei bibere. Quas cum exhauſerit, tollet ſacerdos de manu eius ſacrificium zelotypiæ, & eleuabit illud coram domino, imponetque illud ſuper altare, ita dumtaxat, vt prius pugillum ſacrificii tollat de eo, quod offertur, & incendat ſuper altare, & ſic potum
H det mulieri aquas amariſſimas. Quas cum biberit ſi polluta eſt, & contempto viro adulterii rea eſt, pertranſibunt eam aquæ maledictionis,& inflato ventre computreſcet fœmur,eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quod ſi polluta non fuerit erit innoxia, & faciet liberos. Iſta eſt lex zelotypiæ. Si declinauerit mulier a vi-
I ro ſuo, & ſi polluta fuerit mariruſque zelotypiæ ſpiritu concitatus adduxerit eam in cōſpectu domini, & fecerit ei ſacerdos iuxta omnia quæ ſcripta ſunt, maritus abſque culpa erit,& illa recipiet iniquitatem ſuam.

Locutuſque eſt Dominus. Hic ponitur tertium principale,ſcilicet de examinatione ſuſpitionis:dato enim prȩcepto de reſtitutione rei alienȩ, quod omnes pacificat de commututate. Hic datur prȩceptum de euitanda, & cognōſcenda zelotypia vera, vt vir pacificetur vxori. Rabbi Aben Ezra aliter continuat iſtam literam di-
K cens,quòd poſt prȩceptum de offerendis primitiis, & aliis iuribus ſacerdotum ponitur de zelotypia, quia peccata adulterii, & ſuſpitio ſunt tanquam quædam pȩnæ in viro, & ponuntur ad deſignandum,quòd ille qui defraudauerit ſacerdotem detinendo primitias, vel alia iura punietur in hoc, quòd cum magna verecundia adducet vxorem ſuam coram ſacerdote. Et quamquam non videatur multum in radice, tamen ſatis ſtat, quia propter peccata demeretur aliquis, quòd ipſe anxietur,quia vxor eius adultera ſit, vel ſaltem affligatur habens ſuſpitionem de ea,& ſic poſuit Dominus in pȩnam, vt patet Deuteronom.28. & Oſee cap. quatro, ſcilicet, vxorem ducas, & alius dormiat cum ea.

Loquere ad filios Iſrael, Quia neceſſe erat, vt exprimeretur

Prȩceptū de euitāda zelotypia. Et quo cognoſci debat adulteria.

retur eis lex. alioquin nihil proficiebat, quod daretur lex Moyſi. A

Vir cuius vxor errauerit. Ponitur forma quomodo vir cognoſcere debeat vxorem quę adulterata ſit, & dabat dominus hunc modum Iudæis, quia valde affligerentur ſuſpicantes eam ab alio cognitam, niſi certificarẽtur hoc, vel alio modo. Et permittebat Dominus immo tradebat hãc purgationem vulgarem, ſicut eſt probatio aquæ frigidæ, vel ferri candentis, quam nobis iura vetuerunt, vt patet extra de purga. cano. vel vulga. cap. 1. Iudęis autem non erat illicita, quia erat gens imperfecta, & niſi daretur eis iſte modus experiendi de vxoribus, an adulteratæ eſſent, vel non, occiderent eas, quod deterius eſſet, nuſit ergo Deus eis hoc malum minus. Nunc autem in nouo teſtamento, quia eſt lex perfectionis non permittuntur mala parua, nec maiora. Fuerunt quoque alia permiſſa eodem modo in veteri teſtamento, ſcilicet libellus repudii, vt quando vxor diſpliceret viro poſſet eam a ſe expellere, etiam non exiſtente cauſa, & hoc, vt non occideret eam, ſed quia ex imperfectione ipſorũ habuit locum iſta lex, Chriſtus non conſenſit eam eſſe in nouo teſtamento dicens. Ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere Moyſes vxores veſtras, ab initio autem non fuit ſic. dico autem vobis quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam ſuperduxerit mœchatur, vt patet Matth. 19. capit. Simile fuit de vſuris quę permiſſæ fuerunt Iudęis ad gentiles, & ad conuerſos ad Iudaiſmum, vt patet Deuterono. capitu. 34. tamen Chriſtus excluſit eas, vt patet Lucæ capitulo ſexto. ſcilicet mutuum dantes, nihil inde ſperantes.

In nouo teſtã nihil mali permittitur, quia eſt lex perfectionis non ſic in veteri.

B

C

Vir cuius vxor errauerit. Non dicitur, quòd errauerit tanquam neceſſe ſit, quòd errauerit ad hoc, quòd iſta lex habeat locum, cum infra ponatur contrarium, ſcilicet, quòd ſi mulier polluta eſt contempto viro inflabitur venter, & putreſcet fęmur. Si autem non declinauit a viro erit innoxia, & faciet liberos. ſed dicitur, quòd vxor errauerit, ideſt, vel quòd errauerit, vel ſaltẽ pręſumatur de ea, quòd errauerit per aliqua ſigna probabilia aliqualiter, vt ſi vir mandauit vxori, quòd non loqueretur tali, vel tali viro, & poſtea reperit eam colloquentem illi, & ſimiles pręſumptiones. Non enim requiritur, quòd ſciatur eam errauiſſe cum hic veritas huius rei dubia inquiratur, nec requiritur, quòd errauerit etiam ſi incognitum ſit, vt dictum eſt. ſed ponitur ad pręſumptionem. Lex enim aliquando loquitur de re quæ pręſumitur, ſicut de re quæ vere eſt, vt patet Deuterono. 22. capit. cum dicitur de puella quę cognita eſt in agro: pręſumit enim lex eam clamauiſſe, & tamen nullum audiuiſſe voces illius, cum dicit, ſola erat in agro clamauit, & nullus affuit qui liberaret eã. Poterat tamen eſſe, quod puella ex induſtria iuiſſet in agrum, vt ibi ſecretius cognoſceretur, vel vt poſſet accuſare corruptorem, & ipſa eſſet innoxia: lex tamen quia contrariũ pręſumit dicit eam clamauiſſe, & non fuiſſe auditam.

D

E

Sciendum etiam, quòd non requiritur hic virum habere aliquas pręſumptiones, aut violentas, aut probabiles, vel ſaltem leuiſſimas, ſed quomodocunque inciderit ei ſpiritus zelotypiæ poterit eã inducere ad ſubeundam iſtam experientiam. nam niſi permitteretur occidiſſent Iudęi vxores. lex tamen erat data in remedium earum. ſicut ergo de libello repudii dictum eſt, quòd nõ cogebatur dare vir aliquam cauſam quare repudiaret vxorem, ſed ſolum ſi diſplicebat in oculis eius poterat dimittere, vt patet Deuteronom. 24. c. Ita ſi hic incidiſſet ei aliquis ſpiritus zelotypiæ, dato quòd non eſſet aliqua pręſumptio contra vxorem cogebatur ipſa ad ſubeundum hanc purgationem.

Maritumque contemnens dormierit cum altero viro. In hoc eſt totus error vxoris, & contemptus viri, quòd ipſa cum altero dormierit. Et dicitur mulier contemnens virum, quando dormit cum altero, quod dupliciter intelligitur.

Primo modo, quòd vxor habet virum qui videtur ei miſerabilis, & deſpicabilis, ideo magis diligit adulterum, quia pulchrior, & ſibi gratior eſt. Si autem virum non contempſiſſet putans eum deſpicabilẽ, non fuiſſet commixta alteri viro.

Alio modo poteſt intelligi, quòd mulier contempſit virum, ſ. quia obligabatur ei ad fidem pręſtitam matrimonialem, quia cum alio nunquam commiſceretur. Nunc autem, quia alteri ſe immiſcuit contempſit pactum factum cum viro. & iſte eſt conuenientior ſenſus, quia aliquando fœmina non contemnit virum primo modo. tamen inquirit ſibi plures viros, vt ſic ſatisfaciant ſuę libidini, vel ex aliis cauſis, & quocunque horum modorum contemnitur vir ſecũdo modo.

Et hoc maritus deprehendere non quiuerit. Ponitur hic caſus in quo habet locum iſta purgatio indicenda vxori, ſcilicet quando vir non potuit eam inuenire coeũtem cum adultero. Nam ſi vir hoc deprehenderit, & adulterium teſtibus argui poteſt, faciet eam lapidari, vt patet Leuitici capit. 20. nec erit expediens iſta purgatio, habet tamen illa locum in defectum aliarum probationum.

In quo ſciendum, quòd quando vir erat concitatus ſpiritu zelotypiæ ſuper vxorem dicebat ei, quod ſubiret hanc purgationem, & tenebatur ad ſubeundam, quòd ſi fęmina recuſaret mouebat eam coram iudicibus, quæ ſi ibi etiam recuſaret habebatur tanquam conuicta de crimine. ideo mulieres quibus indicebatur, ſubibant hanc purgationem.

Sed latet adulterium.

Si vir admonuerit vxorem ſubire iſtam purgationem coram iudicibus, & recuſaret habebatur tanquam conuicta. Et quid dicant Iudæi quando vir inuenit fœminam coeuntem cum alio. *Quæſt.* XIX.

HOc poteſt referri ad ſuperiora, vel ad inferiora. Primo modo eſt ſenſus, quòd vir nõ potuit deprehendere vxorem, ideſt nõ potuit eam reperire cum adultero commiſcẽtem. ſed latet adulterium, ideſt latet ipſum virũ, quia ſolum pręſumit nihil ſciens.

Alio modo poteſt referri ad inferiora, cum dicatur teſtibus argui non poteſt, ſcilicet, quòd adulterium latet, ideſt non eſt manifeſtum ad hoc, quod vir poſſit illud probare in iudicio, quamquam ipſe viderit vxorem adulterantem, & hoc erat, quia non poterat argui teſtibus, ideſt probari. Sed primus ſenſus melior eſt. Nam aliter non conueniret iſta litera ſuperiori, ſ. & hoc maritus deprehendere non quiuerit. debent ergo referri ad idem. Sed illa prima pars intelligitur, quãdo vir non potuit deprehendere vxorem cum adultero fornicantem, ergo etiam iſta aduerſatiua, ſ. ſed latet adulterium, debet referri ad idem, ita quòd adulteriũ lateat virum. Item patet hoc ex eis quæ ſequũtur, quia dicitur quòd non eſt inuenta in ſtupro, ſed ſpiritus zelotypię concitauerit virum contra vxorem ſuam. ſi ergo non eſt inuenta vxor coiens cum altero, adulterium adhuc latet viro, & ſic debet intelligi iſta particula de viro, & non de iudicibus, ſcilicet, quòd lateat iudices, & tamen ad hoc, quòd iſta purgatio non indicatur, ſed habeatur alterum remedium, ſcilicet, vt vxor lapidetur, non ſolum requiritur, quòd ipſe deprehenderit eam coeuntem cum adultero, ſed etiam, quòd

hoc

hoc probari poſſit teſtibus, quia non credetur viro cõtra vxorem, ſufficiebat tamen, quòd teſtibus probari poſſet, dato quod vir nõ cognouiſſet adulterium, ſed ſuſpicaretur.

Hebręi dicũt, quod differentia eſſet quando vir inueniebat vxorem coeuntem cum altero, & non poterat probare teſtibus, vel ſi poſſet probari. nam ſi poſſet probari lapidabatur, vt patet Leuitici cap. 20. & Io. 8. capitu. Si autem vir reperiſſet eam fornicantem, & teſtibus conuincere non poſſet, dicunt, quòd non poterat lapidari, ſed abiiciebat eam vir a ſe, & lucrabatur dotem, poteratque ſuperducere aliam vxorem.

Sed hoc, quod dicitur non ſtat. Nam quòd vir poſſit a ſe repellere vxorem per libellum repudij ſecundũ legem veteris teſtamenti, etiam ſine aliqua pręſumptione ſatis manifeſtum eſt. Quod tamen ipſe lucraretur dotem ſi vidit vxorem fornicari, etiam ſi non probet falſum eſt, nam tunc quilibet repudians vxorẽ lucraretur dotem, obiiciens ei, quòd fuerat fornicata, cum non requireretur probatio huius obiectionis.

Dicendum ergo, quòd ſi vir videret vxorem fornicari, & poſſet probari teſtibus, habebat remedium legis, quòd accuſaret eam de adulterio, & lapidaretur. Si tamen non conuinceretur teſtibus, ſiue vir vidiſſet eã fornicantem, ſiue non: non habebat alterum remedium, niſi quòd vel repudiaret eam ſimpliciter non obiecto aliquo crimine, vel quod faceret eam ſubire hanc purgationem.

Et teſtibus argui non poteſt. Iſta eſt ſecunda particula quæ requiritur ad hoc, quòd lex iſta non habeat locũ, vel ſaltem non ſit neceſſaria, ſcilicet ſi teſtibus argui non poteſt. Nam dato, quòd non lateat adulterium ipſum virum, ſed vidit, ſi tamen teſtibus non conuinci poteſt, lex iſta adhuc erit neceſſaria, è contrario tamen eſſe poteſt, ſcilicet, quòd vir non vidit fornicantem vxorem, & tamen poteſt probari teſtibus, tunc ſubiiciet hoc, vt patiatur pęnam legis de adulteris.

Purgatio de adultera non dabatur, niſi in adultera occulta. Tamen aliquando Iudæi nolebant accuſare fæminas adulterio, ne ſi deficerent in probatione punirentur.

Quæſt. XX.

SCIENDVM tamen, quòd quamquam non eſſet neceſſaria iſta lex de indicenda purgatione quando adulterium poterat teſtibus probari, tamen ſi vir vellet cogere vxorem ad ſubeundum hanc purgationem cogebat, & hoc poterat eſſe, quia vir volebat concludere clarius contra vxorem. Si enim teſtibus probaret forte dici poſſet, quòd teſtes erant corrupti precio, & ſic eſſet aliqualiter obſcura probatio, cum autem per hanc purgationem coram Deo factam conuinceretur adulterium, erat manifeſtior probatio, quia Deus mentiri non poteſt. Si tamẽ eſſet adulterium vxoris notorium, & vir vellet facere eam ſubire hanc purgationem, non permitterent iudices, quia in hoc videbatur contemni lex a Deo data, quæ ſolum fuerat poſita ad hoc, quòd manifeſtarentur occulta. inducere ergo illã ad ea quę notoria erant contemptus erat, & non permitterent iudices, niſi quod vel accuſaret, vel relinqueret. Aliquando tamen viri habentes probationes de adulterio vxoris non accuſabant, quia niſi eſſent probationes multũ lucidæ non condemnaretur vxor, & tunc vir deficiens in probatione criminis condemnaretur: quia in criminalibus qui accuſat debet ſe inſcribere, & non ſolum ſecundum leges humanas, ſed etiam ſecundum legem diuinam criminaliter accuſans ſi in probatione deficiat condẽ-

F natur, vt patet Deuteronom. 22. capi. de illo qui accuſauit vxorem ſuam, dicens non inueni eam virginem. Nam ſi probaſſet puella ſe eſſe virginem per veſtimẽtum, quod expandebant parentes puellæ coram iudicibus, flagellabatur vir accuſans, & cõdemnabatur ad quinquaginta ſiclos patri puellæ, & etiam, quòd nunquam poſſet eam repudiare in ęternum. non confidẽtes ergo viri probationibus ſuis faciebant aliquando ſubire vxores hanc purgationem.

Quia non eſt inuenta in ſtupro. Iſtud ponitur tanquam declaratiuum ſuperiorum, ſ. quòd non cognoſcebat vir adulterium, nec poterat probari teſtibus, quia non fuerat inuenta fęmina cum adultero. & dicitur, quia non eſt inuenta in ſtupro accipiendo large. Nam pro-
G prie ſtuprum eſt defloratio virginum, iſta tamen quæ hic cogitur ſubire purgationem hanc non eſt virgo, quia vxor eſt, & tradita viro. Sed tunc nulla fęmina virgo eſt, vel ſaltem non pręſumitur, accipitur ergo hic ſtuptum large pro adulterio.

An poſſit aliquis ſponſus cogere ſponſam nondum traditam ad iſtam purgationem. Et quod ipſe ſponſus habebat meliores probationes quam purgatio zelotypiæ.

Quæſt. XXI.

SED forte aliquis dicet, quòd poſſit accipi proprie, vt ſi aliquis habens ſponſam nondum ſibi traditam concitetur contra eam ſpiritu zelotypiæ: poterat enim facere illam ſubire hanc pro-
H bationem.

Reſpondendum eſt non poſſe ſtare. Nam ſi vir nõdum accepta vxore hoc contra eam pręſumat, habet aliud conuenientius remedium, ſ. quòd accipiat eam, & ſi inuenerit virginem ſatis probatum eſt, quòd pręſumptio erat falſa: ſi autem non inuenerit virginem poterit accuſare de adulterio, & non tenetur probare, ſed ſolum puella ipſa debet probare ſe fuiſſe virginẽ, demonſtrando ſigna virginitatis in veſtimento, vt patet Deuteronom. 22. cap. Item non poterat hoc ſtare,
I quia iſta purgatio inducta erat in defectum aliarũ probationum, quòd tamen puella deſponſata eſt nondũ tradita viro ſatis clare poteſt probari, an fuerit adulterata. nam pręter modum probationis qui eſt, quando vir cognoſcit eam relictis ſignis in veſtimento, vt ſupra dictum eſt, erat alius modus, ſcilicet, quòd matronæ inquirerent virginitatem puellæ per tactum, & viſum, & tunc ſi probaretur non eſſe virginem, conuinceretur rea criminis, & lapidaretur. Si autem reperiretur virgo, manifeſta erat ſuſpitio falſa.

Secundum legem diuinam puella quæ prima nocte non cognoſcebatur virgo, lapidabatur.

Quæſt XXII.

K SED dicet aliquis, quòd non erat iſta conueniẽs probatio, quia dato, quòd puella deſpõſata nõ reperiretur virgo, poterat obiicere ſe fuiſſe defloratam antequam acciperetur in ſponſam, & ſic non teneretur ad legem viri, nec ille coitus vocaretur adulterinus.

Sed reſpondendum eſt hoc tenere ſecundum leges humanas, & eſt valde rationabile. tamen ſecundum legem diuinam datam Hebręis ſecus eſt, quia ſi puella non reperiretur virgo cum primo cognoſceretur a viro ſuo, lapidabatur, ſiue fuiſſet cognita, ſiue fuiſſet deflorata poſtquam deſponſata fuerat, ſiue ante, vt patet Deuteronom. cap. 22. & hoc erat, quia quando puellæ accipiebantur in ſponſas tanquam virgines ſumebantur, niſi exprimerent ſe non eſſe virgines, Si ergo puel-

la de-

la deſlorata ante deſponſationē ſubiiceret ſe eſſe defloratam, & acciperetur tanquam virgo, tenebatur poſtea rea tanquam ſi deſlorata fuiſſet poſt deſponſationem: debuerat enim a principio declarare ſe fuiſſe defloratam, & ſic ſemper tenebit modus ſupra poſitus in deſponſatis mulieribus, & non erit neceſſaria iſta purgatio.

Quid faciendum erat quando aliquis acciperet puellam traditam alteri, aut defloratam. Et zelotypia quare dicatur ſpiritus zelotypiæ. Quæſt. XXIII.

SED adhuc inquiretur quid faciendū eſſet quando aliquis acciperet in ſponſam eam, quæ fuerat tradita alteri viro, vel puellam quę confitebatur ſe fuiſſe defloratam? Nam tunc ſi antequam traduceretur a viro eſt ſuſpitio de ipſa, non poſſet vir probare contra ipſam per modum ſupra poſitum, ſed videbatur neceſſarium eſſe, quòd haberet locum iſta lex.

Reſpondendum eſt, quòd in hoc caſu habebat vir remedium per repudiationem, vel quòd acciperet eā ſemel in vxorem, & poſtea cogeret ſubire hanc purgationem, & tunc manifeſtaretur non ſolum adulterium patratum poſt deſponſationem, ſed ante traductionem.

Si ſpiritus zelotypiæ concitauerit virum. Vocatur ſpiritus zelotypiæ ipſa zelotypia, ſiue præſumptio concepta de maleficio vxoris. Et vocatur ſpiritus, quia ſecūdum communem locutionem ſacræ Scripturæ omne principium actiuum, & motiuum, vel impulſiuū dicitur ſpiritus. Nam ſpiritus proprie ſumptus eſt flatus ventorum a ſpirando dictus, ideſt a flando. iuxta illud, ſpiritus procellarum quæ faciunt verbum eius, ideſt flatus ventorum, vt patet Pſalmo 148. Gene. cap. 1. ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas, ideſt ventus miſſus a Deo, & ab hoc anima noſtra vocatur ſpiritus, quia ipſa eſt principium totius motus, & operationis noſtrę, vel magis ſecundum modum vulgarem, quo creditur aerem inſpiratum, & reſpiratum eſſe animā noſtram. Ex hoc etiam omnia principia operandi, & mouendi, quæ habent aliquam impulſionem vocantur ſpiritus. De zelotypia autem ſic eſt, quòd ipſa eſt quędam pręſumptio, vel inſtinctus cordis noſtri, quo concitamur contra vxores in malum. Ideo ſpiritus vocatur. & ſic quilibet inſtinctus dicitur ſpiritus, ſicut dicimus qui ſpiritu Dei aguntur non ſunt ſub lege, ideſt qui mouentur inſtinctu diuino. Dicitur autem zelotypia quaſi figura zeli. nam zelus zeli, & typus eſt figura, quia ille qui hāc ſuſpitionem habet figuram habet zeli. Dicitur autem zelus amor priuatus nolens habere conſortium in amaro, & iſte debet eſſe in omnibus coniugatis, alioquin agerent contra legem matrimonii, ſi aliter facerent, vel fieri conſentirent. Vocatur tamen zelotypia non in omni qui habet zelum, ſed ſolum in eo qui habet ſuſpitionem de violato fœdere. Dicuntur tamen iſti zelotypi, ideſt habentes figuram zeli, quoniam qui talia ſuſpicantur de vxore vidētur amare, & ob hoc nolunt vxores aliis commiſceri. Non tamen ſemper eſt zelotypia ex amore magno, quia frequenter qui minus diligunt, magis in ſuſpitionem concitantur, ſed iſta zelotypia ex multis aliis cauſis prouenit, de quibus nihil ad nos.

Concitauerit virum contra vxorem ſuam. Dicitur vir concitatus, quando vehementer incitatur ad credendum, quòd vxor commiſerit adulterium.

Quæ vel polluta eſt, vel falſa ſuſpitione appetitur. Ponit hoc ſub disiunctione, quia non conſtat de veritate quando inquiritur iſta purgatio, & dicitur, vel pollu-

A ta eſt, ideſt, quòd commiſit crimen. Eſt enim generale in omni crimine, quòd peccans polluatur, quia peccata ſunt quædam ſordes animæ. In fornicatione tamen magis proprie eſt pollutio, quia eſt ſecundum vtrunque.

Licet oē peccās polluatur, magis tñ pp fornicationem.

Ideo dicit Apoſtolus, quòd qui fornicatur in carnem ſuam peccat, ideſt cętera peccata ſunt pollutiones animę, fornicatio autem etiam pollutio corporis eſt. dicitur mulier appeti falſa ſuſpitione, ideſt inquietari, vel impugnari, quoniam vir moleſtus eſt ei propter hanc ſuſpitionem.

Adducet eam ad ſacerdotem. Scilicet ad experiendum,
B an ſuſpicatio vera ſit.

Alia purgatio ſuſpitionis non tantum vulgaris, vt prima propter duo. Et modus ſimilis in probatione periurii. Et iudæus committens periurium coram altari moriebatur, vel eueniebat ei aliqua magna pœna. ita eſt qui iurat nunc ſuper altare beati Petri Romæ. Quæſt. XXIIII.

ET iſta eſt purgatio vulgaris, ſicut in ferro, vel aqua, aut cęteris generibus, quamquam iſta non eſt ita proprie vulgaris, propter duo. Primo, quia a Deo habuit ortum, & non ab hominibus, ſicut cęteræ vulgares.

Secundo, quia in aliis vulgaribus ex ipſa natura rei
C videtur manifeſtari delictum. Nam qui ſubit illas probationes, non poſſet euadere, niſi miraculoſe, ſicut in ferro candenti, aut aqua feruenti, vel ſimilibus. In hoc autem non erat tale, quia dato, quòd mulier biberet iſtas aquas quæ ei dabantur, tamen non ſequebatur naturaliter ad periculum, etiam ſi mulier peccaſſet, ſicut in purgationibus vulgaribus. Vocatur tamen aliquo modo vulgaris, quia inquiritur veritas rei non modo iuridico per probationes, ſed per quædam alia experimenta.

Similis autem modus purgationis eſt ſi forte aliqua eccleſia, vel locus ſit in quo qui periurium fecerit morietur immediate, vel poſt aliquod tempus certū,
D aut accident ei aliqua manifeſta infortunia, ſi voluerit aliquis alterum cogere ſubire purgationem hanc, ſcilicet, quòd ibi iuret, vt ſic pateat veritas, probatio vulgaris eſt, ideo talis illicita eſt, & qui alterū ad hoc cogit, ſiue iudex ſit, ſiue pars, peccat. Conſentiebatur tamen in veteri teſtamento talis purgatio, non ſolum quæ habetur hic quantum ad zelotypiam, ſed etiam quantum ad iuramentum. Nam ſi aliquis Hebræus iuraſſet in templo coram altari Domini committens periurium moriebatur, vel eueniebat aliqua magna pęna, vt patet tertio Regum, capitu. octauo, in oratione Salomonis cum dicitur. Si peccauerit homo in proximum ſuum, & habuerit aliquod iuramentum, quo teneatur aſtrictus, & venerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam, tu exaudies de cœlo,
E & facies, & iudicabis ſeruos tuos condemnans impiū, & reddens viam ſuam ſuper caput eius.

Nunc autem non ſunt tales probationes, quia omnia iſta permittebantur in veteri teſtamento propter imperfectionem Iudæorum. Quamquam ergo nunc ſint aliquę Eccleſiæ, vel loca in quibus falſe iurantes mortem incurrerent, & hoc nobis cognitum ſit, non debemus vti eis ad hāc experientiam: illicitum enim eſt. Dicitur autem hic, quòd vir adducebat fęminam ad ſacerdotem, quia cogebatur ipſa venire, & ſi nollet admonita a viro iudices compellebāt eam ſubire purgationem, vel haberi pro conuicta de crimine, de quo erat ſuſpitio, & dicitur ad ſacerdotem, ideſt ad quemcunque ſacerdotem. Poterat enim iſtam purgationem facere quilibet, quia non erat aliquod miniſte-

rium

rium pertinens ſpecialiter ad ſacerdotem magnum. F

Et offerret oblationem pro illa. Adducebat enim vir vxorem ſnam ad ſacerdotem ad oſtinm tabernaculi intra atrium, & ibi offerebar, quod ſequitur. & dicitur oblatio pro illa, ideſt muliere, non vt Deus miſereatur illius, ſed vt demonſtret, an fornicata fuerit, vel non.

Decimam partem ſati farinæ. Iſta eſt menſura farinæ quæ offerebatur, ſcilicet, quòd portaretur farina nondum cocta, nec aſperſa oleo, vel aqua, & ſic poneretur ſuper manus mulieris, vt infra ſequitur.

Satũ ſignificat menſuram.

Dicitur decima pars ſati, quia ſatum ſignificat hic menſuram, ſicut dicimus gomor, vel ephi. Et forte dicetur, quòd hic dicatͫ decima pars, ideſt decima pars ephi, quoniam ephi eſt menſura magna, & diuiditur G in decem partes, quarum quęlibet vocatur Gomor, vel decima ephi. vt patet: Exodi 16. capitu. & ſic poteſt hic accipi, quòd ſatum ſignificet ephi, & ſic erit ſenſus, quòd portabat vir oblationem pro vxore ſua decimam partem ſati, ideſt decimam partem ephi, ſcilicet vnum Gomor. Aliquando tamen accipitur ſatũ pro minori menſura, vt patet Geneſ. 18. capitu. cum dixit Abraham ad Sarram accelera fac tria ſata ſimile, & commiſce, & fac ſubcinericios panes. Ibi enim non poterat accipi ſatum pro menſura quæ dicitur ephi, quia non iuberet Abraham tria ſata, ideſt tria ephi commiſceri pro inuitatis, cum ſolum veniſſent ad eum tres viri, vt patet ibidem. Item quia dixit Abraham accelera tria ſata cõmiſce, ſed ſi deberet Sarra commiſcere tria ephi, & facere inde panes ſubcine H ricios, non poterat accelerare, ideſt breuiter facere. Item quia dicitur fac ſubcinericios panes, in quo videbat, vt tota farina trium ſatorum eſſet ad formandum panes ſubcinericios. Si igitur eſſent tria ſata, tria ephi eſſent triginta Gomor, quia quodlibet ephi cõtinebat decem Gomor, vt patet Exodi decimoſexto capitu. & vnum Gomor ſufficiebat tota die vni homini ad cibum, quia tantum accipiebat quilibet de manna, vt patet Exodi decimoſexto capitu. Commiſcẽdo ergo tria ſata ſimilę commiſcebatur cibus pro triginta hominibus pro tota die in mane, & veſpere. I tamen Abraham iuſſit fieri cibos pro tribus viris venientibus ad eum. ergo non iuberet tria ſata, ideſt tria ephi commiſceri. Accipitur ergo ibi ſatum pro minori menſura, hic autem rationabiliter dicitur, quòd vnum ſatum eſſet vnum ephi, cum iubeatur ſolum decima pars illius offerri.

Farina ordeacea. Iſta farina quæ hic offerebatur non erat de tritico ſed ordeo, quod eſt contra communẽ legem aliorum ſacrificiorum. Nam quandocunque offerretur aliquod ſacrificium, in libamentis eius ponebatur ſimila, quę eſt farina delicatiſſima triticea, vt patet infra decimoquinto capitu. Si aliquis de pauperibus vellet per ſe offerre farinam ſemper offerebat ſimilam. de ordeo autem nihil, vt patet Leuitici cap. ſecundo. Hic tamen iubetur farina ordeacea offerri, K quia alia ſacrificia erant pro cauſa honeſta, iſtud autem pro cauſa vili. Et ponebatur ordeum, quia ordeũ eſt cibus beſtiarum. Sic autem inquirebatur hic crimen beſtiale, ſcilicet, an fęmina ſequens deſideria beſtialia declinaſſet ad alium virum.

Quare ordeum ponebatur in tali probatione adulteræ.

Non fundet ſuper eam oleum. Etiam hoc eſt contra legem aliarum oblationum, quia ſemper ponebatur cum ſimila oblata oleum ad commiſcendum eam, vt patet Leuitici capitu. a. & infra decimoquinto cap. hic autem non ponitur. Cauſa eſt, quia oleum ſignat miſericordiam, quæ non inquiritur in hoc ſacrificio, ſed zelotypia, ſcilicet, vtrum fuerit mulier fornicata ad puniendum eam. vel quia oleum eſt fomentum luminis, adulterium autem in abſcondito tenebrarũ

F perpetratur. oculus enim adulteri diligit caliginem, vt patet Iob. 24. cap.

Nec ponet thus. Etiam hoc vetatur hic, quia quandocunque fiebat aliqua oblatio offerebatur farina, cũ illa ſi eſſet oblatio animalis. Erat autem farina libamentum, & cum farina oleum, thus, & vinum, & Sal, vt patet Leuitici cap. 2. & infra capit. decimoquinto. Et idem fiebat quando nõ offerebatur ſacrificium de animali, ſed offerebatur per ſe farina, quoniam omnia iſta veniebant cum illa, & ideo, quia iubendo, quòd offerretur farina, intelligerentur omnia iſta, expreſſum eſt, quòd non offerretur thus, vel oleum. De thure cauſa ſpecialis eſt, quia thus ſignificat deuotionẽ, vel incenſionem mẽtis in Deum iuxta illud. dirigatur ora G tio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo. hic autem non fiebat ſacrificium pro deuotione, ſed pro ſuſpitione. Item quia thus flagrantiam denotat bonæ famæ, hoc autem ſacrificium pro infamatione fit.

Quare thꝰ nõ offert.

Quia ſacrificium zelotypiæ eſt. Hic redditur cauſa quare non offeratur thus, nec oleum in hoc ſacrificio, ſicut in aliis, quia iſtud non erat ad id, quod alia, ſcilicet ad laudandum Deum, ſed ad inueſtigandum adulterium, & hoc eſt eſſe pro zelotypia, ideſt pro ſuſpitione, quam habet vir de fœmina, quòd alteri viro commiſceatur.

Et oblatio inueſtigans adulterium. Idem eſt, quod ſuperius, ſcilicet ſacrificium zelotypiæ, quia offeret pro ſuſpitione quam habet de vxore, quod eſt offerre pro zelotypia, vel offerre ad inueſtigandum adulterium H idem eſt. non dicitur inueſtigare adulterium, quòd ſit, ſed inueſtigare, an ſit. Nam cum iſta fiunt dubium eſt. an fuerit adulterium perpetratum. de iſta oblatione dicendum eſt, quòd ſola farina ordeacea offerebatur, & cum ea ſal, quia omnia alia libamenta fuerunt prohibita. ſ. oleum, & thus. etiam vinum, quod erat aliud libamentum non offerebatur, quia ſolum offerebatur cum ſacrificio carnium, vt patet infra capi. 15. De ſale autem non fuit facta prohibitio. Ideo debebat offerri, potiſſime, quia Deus dixerat in omni ſacrificio offeres ſal. & iterum, quicquid obtuleris ſacrificii, ſale condies, nec auferes ſal fœderis Dei tui de ſacrificio I tuo.

Vocatur autem iſta farina oblata ſacrificium, quia offerebatur coram Domino. Nam cum mulier portaſſet iſtam farinam cum ſale, ſacerdos tollebat vnum pugillum de illa, & ponebat ad cremandum ſuper altare, eleuans prius coram Domino. deinde reliquum ponet in vaſe ſuper manus mulieris, dum ſacerdos dicit ei verba maledictionis. tenebitque ipſa farinam in manibus. Cum vero ſacerdos compleuerit verba maledictionis tollet de manu eius farinam, & dabit ei potandas aquas amariſſimas, poſtea autem eleuabit partem reſiduam farinę coram Domino, & cedet in ius ſacerdotum, de hoc patet hic.

Modus probandi adulteram.

Offeret igitur eam ſacerdos, & ſtatuet coram Domino. Cum K vir duceret vxorem ſuam in atrium tabernaculi ad ſacerdotem, ipſe accipiebat eam, & faciebat accedere apud oſtinm tabernaculi iuxta altare holocauſtorum, & in hoc dicebatur eam offerre, & ſtatuere, ideſt pręſentare coram Domino, tãquam ſi Deus eſſet aliquis vir manens intra tabernaculum, & applicãdo ad oſtiũ tabernaculi aliquid applicaretur coram Deo. fiebat autem iſta applicatio, quia illa mulier offerebatur ſpecialiter Deo, vt declararet veritatem ſuam ſpecialiter ſuper illam, vel offerebatur, vt aliqui dicunt, ad hoc, quòd mulier timore ducta cum videret ſe adduci a ſacerdote confiteretur peccatum ſuum, non fieret iſta examinatio. ſed primum eſt conuenientius dictum.

Non enim eſt veriſimile, quòd mulier timore ducta confiteretur peccatum, quia nihil peius ſibi eſſe

poterat

poterat, quàm cum confiteretur. nam ſi confiteretur adulterium, lapidaretur immediatè: hic autem quãquam eſſet rea ſceleris, non immediate peribat, nec erat mors ita dura. magis ergo hanc vellet ſubire, quã alteram quæ erat ſi confiteretur.

Si mulier coram ſacerdote manifeſtaretur peccauiſſe, an deberet ei infligi pœna per iudices, priuſquam ſubiret iſtam purgationem. Et quòd mulier poterat ſubire pluries hanc purgationem ſi pluries eſſet ſuſpecta. Quæſt. XXV.

ALIQVIS quæret circa hoc ſi talis mulier ducta corã ſacerdote manifeſtaretur peccauiſſe, an deberet ei infligi pęna aliqua p iudices. Ratio dubij huius eſt, quia ſi de crimine adulterij pateret ante purgationem iſtam, mulier lapidaretur, vt patet Leui. ca. 20. Si ergo hoc modo patuerit, videtur etiam punienda.

Aliquis reſpondebit, quòd quamquam manifeſtetur crimen mulieris hoc modo, non poterit ſibi infligi pęna per iudices, quia duplex forus eſt. ſ. litigioſus, & conſcientiæ vel diuinus: in foro autem conſciẽtiæ, ſicut in confeſſione quamquam crimina manifeſtentur non datur eadem pœna, quæ in iudicio ſęculari, ita hic aliud iudicium erat cum agebatur coram iudicibus, & aliud cum agebatur coram Deo. ergo ſi claruerit crimen in indicio coram Deo, non eſt danda pœna ſæcularis.

Reſpondendum eſt, quòd poſtquam ſemel mulier præſentabatur ante ſacerdotem, vt ſubiret hanc purgationem, iudices non poterant ei aliquam pœnam imponere, nõ quidem propter diuerſitatem fori, quia non eſt talis diuerſitas hic, ſicut in foro conſcientiæ, & litigioſo. Nam forus conſcientiæ & litigioſus ſunt diuerſi, nec introducitur vnus propter alterum. Iſta tamen purgatio, quæ fiebat coram Deo, non erat diſtincta totaliter a foro litigioſo, ſed erat tanquam quædam pars eius, eo quòd ſolum erat introducta in defectum fori purè litigioſi. ſ. ꝙ quando vir non poterat probare adulterium teſtibus, recurrebat ad aliud genus probationis. ſ. ad iſtam purgationem: non eſt autem ſic de foro pęnitentiali, quia nõ eſt propter defectum probationum, ſed propter alteram rationem. Item in purgatione iſta litigium eſt, quia fęmina compulſa ducitur a viro ſuo ad ſubeundam eam. In foro tamen pęnitentiali nemo dicitur compulſus ab aliquo accuſatore, vt confiteatur. Ideo propter hoc non tollitur quin de criminibus illis, quę hoc iudicio manifeſtantur daretur pœna a iudicibus, ſed propter alterum. ſ. ꝙ poſtquam aliqua mulier ſubijciebat ſe huic purgationi, ſiue rea eſſet, ſiue innocens, Deus dabat pœnam condignam, vel abſolutionem. Ideo non erat conueniens, quòd iudices adderent alias pœnas, immo non poterat eſſe, quia quãdo mulier ſubibat hanc purgationem non patebat immediatè, an peccauiſſet, vel eſſet innocens, ſed poſt aliqua tempora, & tunc ſi innocens eſſet faciebat liberos, & erat nimis fęcunda, ſi autem rea putreſcebat venter eius & moriebatur. Erat autem crimen incognitum quouſque putreſceret venter mulieris, ſed cum putreſcit ipſa moritur. ergo iam non poterant iudices ei imponere aliquam pœnam, & ſic mulier q̃ ſemel ſubibat iſtam purgationem non poterat puniri a iudicibus. Ideo dato ꝙ vir eius offerret ſe probaturũ crimina mulieris, non admitteretur poſtquam ſubiret hanc purgationem, quia certior probatio eſt, quę fit per Deum, quam quæ per teſtes, cum teſtes aliqñ corrupti falſa dicant: Deus autem nunquam errat.

A Ideo ſi illa rea eſſet Deus puniret eam, vel abſolueret ſi innocens. vnde nõ recipiebatur alia probatio, quod verum eſt quantũ ad illa crimina, quæ diceretur mulier perpetraſſe antequam ſubiret purgationem illã: ſecus autem ſi obijcerentur alia poſterius commiſſa. nam tunc alia erat facienda probatio. nam ſi antequã mulier ſubiret hanc purgationem non peccaſſet, & poſt purgationem peccaret, ante tempus illud, quo ſolet apparere pęna mulierum peccantium, non puniret illam Deus, quia non poterat cadere purgatio præterita ſuper ea quæ futura erant.

Item conſiderandum eſt, ꝙ poſtquam aliqua mulier ſubibat ſemel iſtam purgationem poterat etiam iterum ſubire. Nam quoties vir conciperet de ea ſpiritum zelotipię tenebatur ſubire hanc purgationem, B quod patet, quia iſta lex eſt ad declarandam veritatẽ & falſitatem zelotypiæ, & non ponitur certus numerus quoties fieri debeat. ergo ſemper fiet quandocunque venerit zelotypia. Item fuit data iſta lex in remedium ne viri cõcepta ſuſpitione de vxoribus occiderent eas, cum non cognoſcerent veritatem, ſed hoc fieret quandocunque zelotypia veniret ſi ſubtraheretur iſta probatio. ergo quotieſcunque veniret cogebatur fœmina ad arbitrium viri ſubire eam. Item ſciendum eſt, quòd quando mulier ſubibat hanc purgationem, non puniebatur a Deo pro quocunq; delicto facto in coitu, ſed ſolum pro eo quod commiſiſſet in poteſtate viri illius. nam ſi ſub alio viro fornicata eſſet, aut antequam haberet aliquem virum, poſt C quam vero ſuſcepiſſet hunc nihil deliquiſſet, nõ monſtraret Deus pœnam ſuper eam, ac ſi nunquam peccaſſet.

Aſſumetque aquam ſanctam. Iſtę ſunt cæremoniæ quas facit ſacerdos ad purgationem fœminæ, ſcilicet quòd primo accipiat aquam in vaſe, vt maledicat illam, & det potum fęminæ.

Quare dicatur ſancta iſta aqua quam mulier bibebat. Et quare vocatur aqua amariſſima. Quæſt. XXVI.

VOCATVR autem hic aqua ſancta quæ ſecundum Rabbi Sal. erat de aqua ſacrificiorum, ſcilicet de illa, quæ erat in labro D æneo in atrio tabernaculi, in quo lauabantur ſacerdotes, & vocabatur ſancta, quia erat ad vſus ſacros. vel ſecundum Ioſephum, & hiſtoriam ſcholaſticam vocabatur ſancta, quia in ea diluebatur nomen Dei tetragrammaton, & ſanctificabatur aqua ex eo.

Sed obijcietur contra hoc, quia infra dicitur. ipſe autem tenebit aquas amariſſimas, & intelligitur de iſta aqua, quæ vocatur hic ſancta. ergo non debet ſic vocari.

Reſpondendum eſt, quòd aqua iſta vocatur ſancta ex ratione ſuperiori, ſcilicet quia eſt ad vſus ſacros. Vocatur autem amariſſima, quia multæ maledictiones in ea poſitæ ſunt, vt patet infra, vel quia cauſabat E amaritudinem in muliere bibente, ſcilicet quòd ſi rea eſſet, putreſceret femur eius.

In vaſe fictili. Ideſt in vaſe terreo: dicuntur vaſa fictilia a fingendo, quia manibus finguntur, quod eſt opus figulorum. Vaſa autem metallina, lignea, aut lapidea non ſic finguntur, ſed per dolationem, vel ſculpturam, aut conflationem figuram ſuſcipiunt. Et dicitur in vaſe fictili. nam niſi hoc exprimeretur intelligeretur, quòd deberet poni in vaſe aureo: fiebant namque miniſtrationes ſanctæ in vaſis aureis, quia omnia vaſa menſæ propoſitionis erant ex auro puriſſimo, ſcilicet phialæ, cyathi, mortariola, acceptabula,

bula, vt patet Exo. 25. Expreſſit tamen Deus, quòd fieret in vaſe fictili, & hoc ad vituperium criminis adulterij, de quo arguitur. vnde omnia quæ hic fiunt ponuntur in quadam vilipenſione, ſcilicet vt fieret ſacrificium de farina ordeacea, & quòd non poneretur ibi oleum, nec thus, ſic etiam de aqua, quòd eſſet in vaſe fictili, & quòd poneretur in ea puluis.

Quidam Iudæi dicunt, quòd ideo ponebatur aqua in vaſe fictili, quia adultera plus alienum quàm virũ ſuum diligens adultero in argenteo vaſe potum tribuit, viro autem ſuo in fictili.

Quare ponebatur in aqua puluis.

Et pugillum terræ de pauimento tabernaculi mittet in eam. Ideſt etiam ſacerdos ponet modicum de puluere in aqua illa, quod fit, vt potius iſte horridior ſit, quia ex vili cauſa accuſatur, & hoc crimen turpe eſt, & vile, ſicut puluis pedibus calcatus. vnde dicitur Eccleſia. ca. 9. mulier fornicaria, quaſi lutum conculcabitur. & dicitur de puluere tabernaculi, ideſt Sanctuarij, ſcilicet atrij, quia quando ſacerdos iſta facit eſt in atrio ante oſtium tabernaculi.

Cumque ſteterit mulier in conſpectu Domini. dicitur ſtare mulier in conſpectu Domini, quãdo ſtat apud oſtiũ tabernaculi, quia Deus dicitur eſſe in tabernaculo. Et ſic ponitur iſtud hic per recapitulationem. quia primo fiebat hoc, ſcilicet quòd mulier nudaret caput, quàm quòd aſſumeret ſacerdos aquam, vel faceret aliquid alterum, quia immediatè vt ſtaret mulier in oſtio tabernaculi fieri debebant hæc.

Diſcooperiet caput eius. Ideſt tollet ei omnia ornamẽta capitis relinquens illud nudum, quod fit ad vilipẽſionem, ſicut omnia quæ ſunt in hac purgatione.

Aliqui dicunt hoc fieri, vt mulier magis timeat, & erubeſcens confiteatur. ſed non ſtat, vt ſupra fuit declaratum. Dicunt autem aliqui hoc fieri, quia ipſa vt adultero placeret caput ornabat operiens ignominiam ſuam. nunc verſa vice eius confuſio reuelatur.

Et ponet ſuper manus illius ſacrificium recordationis. Iſte qui ponebat erat ſacerdos, & ponebat ſuper manus mulieris: ſacrificium autem quod ponebat erat farina ordeacea, quam obtulerat vir pro muliere, & de illa ſacerdos acceperat pugillum ad cremãdum ſuper altare: reliquum vero in aliquo vaſe ponebat ſuper manũ mulieris, quę tenebat illud, dum ſacerdos maledictiones poneret ſuper aquas bibendas a muliere.

Sacrificium recordationis. Vocatur ſacrificium farina ordeacea, quia de illa cremabatur pars ſuper altare. & dicitur ſacrificium recordationis, quia ponebatur ad recordationem præteriti criminis, ſcilicet vt Deus recordaretur illius criminis ad ponendam pęnam pro eo.

Et oblationem zelotypiæ. Ponitur & pro ideſt, quia nõ erat iſta oblatio zelotypiæ diſtincta a ſacrificio recordationis. ſed dicitur ad recordationem propter cauſam prædictam. & dicitur oblatio zelotypiæ, quia erat ad inueſtigandam veritatem, vel falſitatem ſuſpitionis conceptæ de muliere, quę vocatur zelotypia. nam quocunque modo eueniret ex hac purgatione mitigabatur zelotypia, & pacificabatur vir. Nam ſi mulier eſſet immaculata apparebat & ceſſabat præſumptio. Si aũt eſſet culpabilis puniebatᷓ a Deo, & ceſſabat pręſumptio, quia iam erat manifeſta veritas.

Ipſe autem tenebit aquas amariſſimas. Scilicet ſacerdos tenebit manibus ſuis in vaſe fictili aquas, dum ipſa mulier tenet oblationem. & hoc vt maledicat eis: vocantur autem hic aquæ amariſſimæ, quæ ſupra vocabatur aqua ſancta, & hoc quia maledictiones erant poſitæ in illa. vel vocatur amariſſima, quia amaricaret mulieri ſi culpabilis eſſet. vnde in hebręo non dicitur aquas amariſſimas, ſed amaricantes.

In quibus cum execratione maledicta congeſſit. Diceban-

F tur congeri, ideſt congregari maledicta, ſcilicet maledictiones ſuper aquas, quia ſacerdos ꝓferebat multas maledictiones ſuper eas,

Quæ maledictiones erant illæ quas ſacerdos proferebat ſuper aquas, & ſuper fœminam.
Quæſt. XXVII.

De iſtis maledictionibus eſt dubium, an ſint illæ, quæ infra habentur, ſcilicet det te Dominus in maledictionem &c. vel ſint aliquæ aliæ.

Videtur quibuſdam eſſe has eo, quòd non exprimantur aliæ quàm quæ habentur infra. Sed dicẽdũ eſt non eſſe illas, quia iſtæ maledictiones referuntur
G ad fęminam, & nullo modo ad aquas, ſcilicet det tę Dominus in maledictionem, exemplumq; cunctorũ in populo ſuo: putreſcere faciat femur tuum &c. nihil tamen ad aquas referri poteſt. ergo aliæ maledictiones erant quę congerebantur in aquis. Item quia in maledictionibus iſtis dicitur ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumeſcente putreſcat femur. ergo neceſſe eſt iam aquas maledictas fuiſſe, quando proferebantur iſtæ maledictiones ad fœminam.

Dicendum ergo alias maledictiones poni ſuper fęminam, & alias ſuper aquam: hic autem ſolum ponitur de maledictionibus quæ ſunt ſuper fęminam. Quæ autem ſint maledictiones ſuper aquam, nõ pa-
H tet hic, ſed videtur quibuſdam, quod ſint in ſolo nomine Domini tetragrammaton, diluendo in aquis. ſ. ꝙ acciperetur aliqua cartula, in qua ſcriberętur iſtud nomen, & tunc literæ recenter ſcripta diluerentur in aquis digito. De hoc autem, an fieret nihil differt: tamen qualitercunque ſit, non poteſt poni hic eſſe maledictio, de qua hic dicitᷓ. Nam habetᷓ in litera in quas maledicta congeſſit. i. congregauit: ſi tamen ſolum dilueretur nomen Domini in aquis, non erat ibi aliqua congeſtio, quia non congregabatur vnum alteri. ſed dicuntur congeſta maledicta, quando ſacerdos in voce ſua addit vnam maledictionem alteri. Item patet hoc, quia dicitur, in quibus cum execratione maledicta congeſſit: diluere tamen nomen Domini in aquis non eſt congerere maledicta cum execratione.
I Dicendum ergo ꝙ maledictiones poſitæ ſuper aquas dicuntur eſſe aliqua verba prolata a ſacerdote ſuper aquam, vt noceat mulieri, & dicuntur iſta maledicta congeſta cum execratione, ideſt cum imprecatione alicuius mali venturi ſuper fęminam, ſi feciſſet malũ, vt ſi dicatur aqua maledicta ſis in nomine Domini, & ſi mulier iſta peccauit ingrediaris vterũ eius, & dirumpas, atque putreſcere facias femur.

Adiurabit eam & dicet. Poſtquàm ſacerdos malediceret aquas adiurabat fęminam, ideſt proponebat ei iſta verba in modum execrationis, & non in modum iuramenti, quamquam aliquo modo pertinent iſta ad cæremonias iuramenti. nam cum aliquis iurauit
K de veritate dicenda ſubiungitur. ſi ſic feceris Deus ꝓſperet actus tuos, alioquin pereas, & talia ſunt iſta verba maledictionis, ideo vocantur adiuratio.

Si non dormiuit vir alienus tecum. Intelligitur hoc poſtquam fuit ſuſcepta in vxorem ab iſto viro. Nam ſi ante fuiſſet cognita ab alio, vel ab alijs viris non ſuis non nocebant ei aquæ iſtæ, quia non erat, tunc mulier alligata legi viri huius, qui cogit eam ſubire ad purgationem.

Et ſi non polluta es deſerto mariti thoro. Idem eſt, quod ſuperius. Ad idem enim pertinet, quòd aliqua mulier non dormiat cum viro alieno, & non polluatur deſerto thoro viri, ſed vnum eſt expoſitio alterius.

rius. nam in hoc magis declaratur quàm in ſuperiori, ſcilicet ſi non polluta eſt deſerto viri thoro, quia quamquam cognoſceretur ab aliquo altero viro antequam haberet iſtum, non dicebatur polluta deſerto viri thoro. Non enim deſeruit thorum viri, quæ virum non habebat, & eſt hic metaphora. Nam non dicitur mulier deſerere thorum viri, eo quòd commiſceatur adultero in alio lecto quàm viri ſui. nam ſi in lecto viri ſui adulteretur, nihil de crimine diminutum eſt, ſed potius augmentatum, ſed thorus viri dicitur acceſſus carnalis ad virum ſuum, & ſi præter illum habet aliquem alterum acceſſum polluta dicitur.

Non te nocebunt aquæ iſtæ amariſſimæ. Grammatica antiqua eſt: deberet enim dici non tibi nocebunt: dicuntur autem nocere aquæ iſtæ amariſſimæ, quia ſi mulier perpetraſſet nefas, putreſcebat femur illius bibitis aquis, quod eſt malum nocumentum mortis inductum. dicuntur aquæ amariſſimæ, quæ ſolent amaricare mulieribus adulterij reis, & hoc non intelligitur quantum ad guſtum, quia non ſunt amaræ quamquam bibere eas horridum eſt propter puluerem poſitum in eis, vt ſupra patet. Sed dicuntur amariſſimæ ab effectu, ſcilicet quòd dirumpebatur vterus mulieris reæ adulterij poſtquam bibiſſet.

De his tamen aquis dicendum eſt, quòd non erat in illis aliqua vis ad faciendum putreſcere femur, vel rumpi vterum. ſed Deus hoc faciebat in teſtimonium veri criminis: aquæ autem ſolum ponebantur ad cæremoniam, ſicut in alijs cæremonijs veteris teſtamenti, quæ nihil effectus habent.

In quas maledicta congeſſi. Ideſt in quas congregaui maledictiones, ſcilicet quòd ſacerdos multiplicauerat verba maledictionis ſuper aquas iſtas.

Sin autem declinaſti a viro tuo. Ideſt ſi receſſiſti ab eo coniungendo te carnaliter alteri quàm ei. *Atque polluta es.* Ideſt polluta fuiſti, ſcilicet per adulterium, quod induxit duplicem pollutionem, ſcilicet interiorem & exteriorem, quia qui fornicatur in corpus ſuum peccat.

Et concubuiſti cum altero. Repetitio eſt eiuſdem ſententiæ. Idem enim eſt concũbere cum altero, quod declinare à viro, vel pollutam eſſe. *His maledictionibus ſubiacebis.* Ideſt venient ſuper te maledictiones iſtæ quæ infra habentur.

Maledictiones q inferebantur adulteræ in probatione.

Det te Dominus in maledictionem. Ideſt faciat te Deus eſſe maledictam, vel det te in maledictionem, ideſt tantum tibi maledicat, quòd faciat poni te in forma maledictionis. nam quando aliquis valdè maledictus eſt dicimus. maledicat tibi Deus, ſicut maledixit illi. Sic enim dicitur de Sodoma, & Gomorra, & Dathan, & Abiron, quos exprimimus in maledictionibus, quia nimis ipſi fuerunt maledicti adueniente ſuper eos horrenda indignatione Dei. de Sodoma, & Gomorra habetur Geneſ. 19. cap. de Dathan, & Abiron habetur infra 16. & 26. capitulo. Sic etiam erat de forma benedictionis, quia quando aliquis valdè benedictus erat benedicebantur alij expreſſo nomine eius, ſicut cum dicitur. benedicat tibi Deus, ſicut benedixit illi, ſic habetur Geneſ. 48. capitulo, ſcilicet in te benedicetur Iſrael atque dicetur. faciat tibi Deus: ſicut Ephraim, & Manaſſe, & hoc maius eſt quàm eſſe benedictum vel maledictum ſolum, quia talis maledictio importat excellentiam, & iſte ſenſus eſt magis cõueniens. quod patet per id quod ſequitur, ſ.

Exemplumque cunctorum in populo ſuo. Ideſt Deus ponat te in exemplũ, ita ꝙ omnes de populo ſuo, qñ maledicere voluerint alicui proferant nomen tuũ: aliter enim non eſt exemplum niſi in communi vſu loquatur. vnde ſi eſſet maledictio parua, quæ non co-

A gnoſceretur a multis non eſſet vulgata, nec diceretur exemplum.

Putreſcere faciat femur tuum. Hic ponuntur in ſpeciali expreſſæ maledictiones, & hoc quòd putreſceret femur. Vocatur enim aliquando femur venter: aliquando autem crus, & non totum crus, ſed partes, quæ adhęrent ventri circa genitalia: primo modo dicitur, quòd egreſſæ ſunt de femore Iacob ſeptuagintaquinque animæ vt patet Exodi capitulo primo: femur autem non poteſt accipi ibi niſi pro ventre vel lumbis. Accipitur autem pro crure, vt patet Geneſis vigeſimoquarto cap. quando Abraham adiurauit ſeruum ſuum Eliezer dicens. pone manum tuam ſubter femur meum, vt adiurem te

B per Deum cœli. Non enim poteſt accipi ibi pro ventre vel lumbis, quia non poterat ponere ſeruus manum ſubter lumbos, vel ſub ventre, ſed ſub crure, ita vt ſupra ſederet Abraham.

Hic autem poteſt accipi femur vtroque modo, ſcilicet pro ventre: & tunc erit ſenſus quòd venter huius fęminæ putreſcat: & tunc quando ſequitur tumens vterus tuus dirumpatur. eſt replicatio ſententiæ eiuſdem, ſicut apparet ſępe in iſtis ſuperioribus. Et tunc rationabiliter dictum eſt, quòd putreſcat femur, ideſt venter, qui ab adultero viro impregnandus erat.

Alio modo poteſt accipi pro extremitate cruris, vbi crus coniungitur genitali fęmineo: & tunc erunt diuerſę ſentẽtiæ in his duabus clauſulis, ſcilicet, quòd

C femur putreſcat, ideſt illa pars coniuncta cruri, & vterus rumpatur. Cauſa autem femoris putrefaciendi eſt, quia partes femoris ad libidinem denudantur, vel quòd partes illæ, quæ in libidine delectatæ ſunt computreſcant, & iſte eſt conuenientior ſenſus, ſcilicet, quòd primò femur computreat, & cum ſit in parte inferiori ventris dirumpetur venter per locum femoris, & exibunt viſcera carne putrida conciſa, & ſic moriebatur mulier.

Et tumens vterus tuus dirumpatur. Venter enim intumeſcit tanquam aquæ illæ inflarent eum, ſed non efficiunt illud, vt declaratum eſt. Deus autem eſt qui iſtam pęnã ſine aqua infligit, & vterus ad hoc quod rumpatur primo inflatur, vt partes eius per violẽtiam

D inflationis ab alterutro diſcindantur, Si autem inflaretur venter non ita cito viſcera exirent, quamquam putreſcente femore, aliquando elapſura erant: venter autem tumeſcit, & dirumpitur, quia ibi fętus adulterinus ſuſcipiendus erat, aut ſuſceptus eſt, vel quia ibi delectatio fęminarum cauſatur in coitu, ſicut ait Gregorius in homelia trigeſimaſecũda, ſcilicet, quòd libido virorum eſt in lumbis eorum, & libido fęminæ in vmbilico eius.

Ingrediantur aquę maledictę in ventrẽ tuum. Non intelligitur quòd ſolum aquæ ingrederentur in vterum, quia ſiue eſſet fęmina rea adulterij, ſiue innocens, aquæ ingrediebantur in ventrem cum ipſa biberet, ſed dicitur quòd ingrediantur in ventrem, ſcilicet, ad

E nocendum & faciendum quæ dicta ſunt.

Et vtero tumeſcente putreſcat femur. Ideſt ſi polluta es cum biberis illas aquas putreſcat femur tuũ, & venter intumeſcat, vt propter femoris putredinẽ, & ventris tumorem vterus dirumpatur effuſis viſceribus per locum femoris.

Et reſpondebit mulier amen amen. Tenebatur hoc reſpondere mulier ad iſtas maledictiones, ſicut qui iurat de veritate dicenda tenetur reſpondere amen, ad imprecationes quæ fiunt ſuper eum, ſcilicet, ſi ſic feceris in omnibus proſpereris: ſin autẽ illico pereas, & reſpondebat hic fęmina bis amen, quia amen pertinet ad affirmationem; qui autẽ bis affirmat magis

affirmat. & ponitur duplicatio iſta ad expreſſionem affectus, ſcilicet, quòd multum intendit confirmare qui ſic loquitur. Sic Chriſtus ſępe dicebat. amen amen dico vobis, vel poteſt referri duplex amen ad duo, ſcilicet amen, ideſt ſi male feci veniant ſuper me iſta mala. & iterum amen, ideſt ſi non feci malum veniant ſuper me omnes benedictiones. vel ſecundũ, quòd ait Rab Salom. proferebatur bis amen ad deſignandum, quòd mulier inuocaret ſuper ſe maledictiones iſtas, ſi concubuiſſet cum viro illo, de quo ſuſpicabatur maritus ſuus, vel ſi cum aliquo alio.

Duplicatio amen ſignificat maiorẽ affectũ cõfirmationis.

Scribetque ſacerdos in libello iſta maledicta. Ideſt ſacerdos ſcribet omnes iſtas maledictiones in quadam parua carta ad delendum eas in aquis. Erat autem ordo iſte, quòd primo ſacerdos proferret maledictiones ſuper aquas, quę non habentur hic. deinde proferret maledictiones iſtas quæ ſunt in litera ſuper fęminam, & ipſa reſpondebat, poſtea autem ſcribebat eas in parua cartula, & dabat bibere fęminæ aquam cum lauiſſet primo cartulam in aqua ad delendum maledictiones ibi, & non ſunt maledictiones iſtæ quæ ſcribuntur illæ quæ fuerant prolatæ ſuper aquas, ſed quę prolatæ ſunt ſuper fœminam.

Et delebit ea aquis amariſſimis. Ideſt poſtquam ſcripſerit in cartula recenter lauabit cartam, vt maneant nomina in aquis. Ioſephus autem dicit, quòd ſolum ſcribebatur in cedula nomen Dei tetragrammaton, & diluebatur in aquis. Cęteræ autem maledictiones, quæ hic habentur proferebantur verbo, ſed non conſentit litera, quę dicit, quòd ſcribet ea, ideſt maledictiones iſtas in libello, vocatur autem cartula illa libellus, quia paruus liber eſt, dicunt̃ etiam aquæ iſtæ amariſſimę ab effectu, vt declaratum eſt.

In quas maledicta congeſſit. Ideſt, quòd prius protulerat verba maledictionis ſuper iſtas aquas. Aliæ namque erant maledictiones, quæ proferebantur primo ſuper aquas, & alię quæ delebantur hic, quoniam iſtæ ſunt maledictiones quæ proferuntur ſuper fęminam, & diſtinguuntur a maledictionibus aquarum, vt declaratum fuit ſupra.

Et dabit ei bibere. Ideſt dabit ſacerdos fœminę iſtas aquas maledictas ad bibendum, & tunc tollebat ei ſacerdos vas cum farina ordeacea, quod tenebat in manu ſuſcipiebatque aquas amatiſſimas, & bibebat, nec poterat effugere mulier qui biberet. nam ſi recuſaret reputabatur adulterii rea, & lapidaretur.

Quas cũ exhauſerit tollet ſacerdos de manu eius ſacrificium zelotypiæ. Ideſt, quando bibebat mulier iſtas aquas tollebatur ſacrificium de manu eius, ſcilicet farina ordeacea. nec intelligendum eſt, quòd tollebatur poſtquam bibiſſet, ſed quando bibitura erat. Nam non poſſet tenere aquas in manibus, vt biberet, & ſacrificium ſimilę, quia illud erat aliquanta pars farinæ in vaſe, ſcilicet vnum gomor. Sed intelligitur cum, ideſt quando, ſcilicet, quòd quando mulier bibitura eſſet tolleretur ei ſacrificium de manibus. Vocatur autem ſacrificium iſta farina ordeacea, quia de illa pars cremanda erat in altari, & non erat aliquod alterum ſacrificium de animalibus, ſcilicet holocauſtum, vel hoſtia pro peccato, quia ſola farina ordeacea iubetur offerri.

Et eleuabit illud coram Domino. Ideſt, ſacerdos eleuabit iſtam farinam coram Domino, ſcilicet coram altari holocauſtorum, vel coram oſtio tabernaculi: ibi enim erat Deus ſpecialiter, & erat iſta eleuatio cęremonia ſacrificiorum, nam etiam in ſacrificiis de animalibus fiebat iſta eleuatio, ſicut patet in hoſtia pacifica, vt patet Leuitici cap. 7.

Imponetque ſuper altare. Iſtud ſacrificium de farina ponebatur ſuper altare holocauſtorum ſuper parietẽ

F eius, tamen non cremabatur totum, ſed ſolum vnum pugillum de eo, vt patet hic cum dicitur. ita dumtaxat, vt prius pugillũ ſacrificij tollat de eo, quod offertur. nam nunquam totum ſacrificium de ſimila pertinebat ad altare, ſed vnus pugillus cremabatur. reliquum autem cedebat ſacerdotibus, vt patet Leuit. c. 2. Sed iſta impoſitio fiebat, vt videretur ſanctificatum id quod reſiduum erat.

Ita dumtaxat, vt prius pugillum ſacrificij tollat de eo, quod offertur. Ideſt priuſquam omnia iſta fiant debet tolli vnus pugillus de illa farina, vt crémetur ſuper altare, hoc autem fiebat antequam aliquid de iſtis cęremonijs fieret, ſcilicet, cum primo duceret mulier farinã

G in Sanctuario. & dicitur de eo quod offertur, ideſt de illa farina ordeacea quę offertur, quia nihil aliud offerebatur.

Et incendat ſuper altare. Ideſt faciat ſacerdos cremari pugillum farinæ ordeaceę in igne altaris holocauſtorum, & quantum ad iſtam partẽ erat ſacrificium iſta farina quę offerebatur. Si enim nihil de illa cremaretur ſuper altare, non proprie vocaretur ſacrificium, ſed largiſſime, ſicut vitula ruſa, de qua nihil offerebatur intra Sanctuarium, nec cremabatur, quia extra caſtra immolabatur, & tota exurebatur, vt patet infra decimonono cap.

Et ſic potum det mulieri aquas amariſſimas. Ideſt cum iſta

H omnia fecerit dabit mulieri aquas amariſſimas, vt potet, ſcilicet illas in quibus poſitę fuerunt maledictiones, & puluis, & in hoc declaratur id, quod ſupra dicebatur, ſcilicet, quòd prius ſacerdos tulit ſacrificiũ de manu mulieris, quam ipſa biberet aquas, quamquam litera ſuperior videatur contrarium dicere, ſed iſta totaliter eam explanat.

Quas cum biberit. Hic ponitur pęna quę ſequebatur in muliere bibente aquas, ſi eſſet rea adulterij, ſcilicet, quòd rumperetur venter putreſcente fęmore.

Si mulier confiteretur peccatum ſuum poſtquam eſſet coram ſacerdote antequam biberet de aquis, an cogeretur bibere, vel poterat recedere a viro ſolum perdens dotem.

I

Quæſt. XXVIII.

SCiendum eſt, quòd aliqui dicunt, quòd quãdo diluebantur maledictiones in aqua, & nomen Domini, cogebatur mulier bibere aquas, & quamquam ipſa vellet confiteri non excuſabatur quin biberet. ſi vero nondum eſſent deletæ maledictiones in aqua, & mulier vellet confiteri peccatum, non cogebatur bibere, nec etiam occidebatur pro confeſſione delicti, ſed recedebat a viro perdens dotem poteratque alteri copulari, ſicut cum apud nos aliqua fœmina fornicatur, & vir vult accuſare eam de adulterio non ad mortem, ſed ad thori ſeparationem lucrabitur dotem, vt patet extra de dote

K poſt diuort. reſtit. per totum. Sed non poteſt vir copulari alteri matrimonialiter, nec fœmina, quia apud nos matrimonium ratum eſt, apud Iudæos autem, & infideles quamquam matrimonium verum ſit, ratũ tamen non eſt, vt patet extra de diuortiis in cap. gaudemus.

Primum autem, quod dicunt Hebręi, ſcilicet, quòd poſtquam diluebatur nomen Domini in aquis cogebatur mulier bibere, & non poterat effugere etiam ſi confiteretur, dubium eſt: non. n. habet probationem. Nam ſatis fortè poſſet dici, ꝙ quandocunque mulier velit confiteri delictum, ceſſaretur ab his cęremonijs, quæ ſolum erant introductæ in defectum probationis criminis, de pœna tamen quæ daretur fœminæ, ſi

næ, ſi

næ ſi tunc confiteretur delictum non ſatis patet, ſed poſſet aliqualiter dici, quòd eſſet pœna lapidationis, ſicut ſi probaretur delictum per teſtes, vel aliàs per confeſſionem ſuam ſine hac purgatione. ſed in hoc non eſt multum inſiſtendum. Secundum dictum eorum, ſcilicet quod mulier confiteretur delictum antequam dilueretur nomen Dei in aqua, quantum ad hanc partem ſatis rationabile eſt, ſed quando adiungunt, quòd mulier ſic confeſſa non occidebatur, ſed recedebat a viro perdens dotem, non habet apparentiam. nam quantum ad hoc, quod non occideretur ſatis eſt dubium, quamquam rationabiliter dici poſſet, quòd occideretur, ſed dato quòd non occideretur non videtur verum, quòd ipſa perdens dotem poſſet recedere a viro & copulari alteri: hoc enim exiſteret ſi vir vellet lucrari dotem, & nollet vxorem. ſed aliàs ipſa non poterat recedere, quia tunc ſicut vir dat repudium vxori: ita vxor repudiaret virum. ſed hoc non conſentitur in lege. Solum enim permiſſum fuit viris ius repudiandarum vxorum, vt patet Deuter. 24. cap.

Occaſione autem huius dicti Iudæi adiungunt alterum, ſcilicet quòd nullus in lege eorum occidebatur pro quocunque crimine etiam ſi confiteretur illud, niſi teſtibus probaretur, quod dicunt propter mulierem confitentem peccatum ſuum timore aquarum amariſſimarum, quia illa ſi conuinceretur teſtibus de adulterio lapidaretur. Cum autem confeſſa eſt nullo teſte conuicta, dicebant ſolum perdere dotem.

Sed hoc valde irrationabiliter dictum eſt. nam teſtes inducuntur in defectum probationis rectiſſimæ, quæ eſt confeſſio partis aduerſæ. Nulla enim ſolidior probatio eſt quàm cum quis contra ſe deliberato animo aliquid confitetur: iſta enim non poteſt præuaricari. Nam cum quilibet diligat ſe naturaliter in ſummo gradu, non confiteretur aliquid in dãnum ſuum, niſi cum veritatis vrgeret amor: teſtes autem corrumpi poſſunt, & errare multipliciter.

Propter ſolam cōfeſſionem p̄pria aliqs cōdemnat

Ideo eſt magis ſtandum confeſſioni cuiuslibet contra ſe, quàm teſtibus contra ipſum deponentibus.

Item contrarium reperitur in veteri teſtamento, ſcilicet quòd aliquis occiditur ex ſua ſola confeſſione nullo teſte adiuncto, ſicut patet de illo iuuene Amalechite, qui dixit ſe occidiſſe Saul, & propter hoc occidit eum Dauid, & dicitur ibidem. os enim tuum locutum eſt contra te, dicens occidi Saul. falſum eſt igitur, quod dicunt, ſcilicet quòd nullus cõdemnetur de quocunque crimine, & ſi ſponte confiteatur, niſi teſtibus conuictus fuerit.

Si polluta eſt. Ideſt ſi mulier illa fuit coinquinata dormiendo cum altero viro, quod dicit coinquinationem, eo quòd peccatum eſt, & quia infringuntur ibi iura matrimonialia.

Et contempto viro adulterij rea. Ideſt & ſi contempſit virum & incidit in adulterium, iſta omnia idem ſunt. nam fœmina quæ polluta eſt, vt hic dicitur, ipſa eſt quæ contempſit virum: ipſa quoque adulterij rea, ſed ſunt omnes iſtæ conditiones peccati illius. Nam fœmina quæ adulterata eſt polluta eſt: etiam dicitur contempto viro, ideſt quòd ipſa adulterando contẽpſit virum: dicitur enim contempſiſſe, quia non curauit de obligatione quam habebat ad virum, nec de omnibus iuribus matrimonialibus: ſi enim curaſſet de viro obſeruaſſet fœdera m̃rimonij. dicitur rea adulterij, quia verè adulterium perpetrauit.

Pertranſibunt eam aqua maledictionis. Iſta pertranſitio non ſolum eſt, quòd deſcendant aquæ in ventrẽ, quia in omnibus bibentibus hoc eſt, ſed quòd tran-

A ſeant aquæ iſtæ per totum corpus, ideſt penetrent illud ad nocendum, ſicut dicimus de venenis, quòd ipſa corpus penetrant, ideſt quòd per venas tranſeũt diffundendo ſe per corpus ad nocendum: ita de iſtis aquis fiebat, quia erant ad mortem fœminæ.

Et inflato ventre computreſcit fœmur. Ideſt quòd ſi iſta mulier erat rea adulterij inflabatur venter eius, ſicut cum aliquis percuſſus eſt a vipera: totus enim inflatur fœmur etiam fœminæ, ideſt pars extrema ventris apud genitalia computreſcebat atque putrebat, & viſcera effundebantur. ſic enim fœmina erat in maledictionem & exemplum, quia Deus eam occidebat.

B *Inflatio ventris mulieris an immediatè poſt aquæ potationem ſequeretur. Quæſt. XXIX.*

DE hac punitione an immediatè fieret poſtquam mulier bibiſſet aquas, vel poſt aliquantum tempus, quidam dubitant.

Dicit enim Ioſephus quòd non fiebat immediatè inflatio ventris, & putrefactio fœmoris, ſed vſque ad decem menſes ſi mulier peccaſſet.

Alij autẽ dicunt quod immediatè fiebat, & erumpebant viſcera mulieris: hoc autem magis conſonat miraculoſæ operationi, quia Deus ſubito operatur: natura autem per ſucceſſionem, ideo ſi poſt decem menſes conſequeretur iſta pœnalitas, aliqui forte dubitarent an prouenisſet ex Deo, vel ex altera cauſa. C poterat nãque aliquid naturaliter euenire per quod putreſceret fœmur, & inflaretur venter, atque viſcera effunderentur, ideo putaretur a quibuſdam naturaliter factum. Item dato quod crederetur hoc veniſſe ſupernaturaliter, quia tamen tanto tempore proueniebat poſt factam purgationem non aduerteretur ad hoc, nec multum appenderetur diuinum miraculum: iam enim facta purgatio in obliuionem tranſiſſet. vnde non videretur eſſe conuenienter mulier illa poſita in maledictionem, & exemplum omnium in populo Dei. ſupra tamen dicebatur quòd eſſet in exemplum. magis ergo videbatur quòd immediate vel parum poſt bibitionem iſtarum aquarũ mulieri pœnalitates iſtæ prouenirent.

Conſiderandum autem quòd Deus hic propter D duritiem cordis Iudæorum, & ad euitanda mala quæ ipſi facerent, puniebat quædam peccata, quæ aliàs nõ puniret. Non enim Deus infligit punitionem quandocunque fœmina adulteretur: quandocunque tamen conciperet vir ſuſpitionem adulterij de fœmina, ſi verum eſſet, & ſubiret hanc probationem, infligebatur pœnalitas, quæ ſupra poſita eſt à Deo. nam niſi Deus ſic faceret Iudæi concepta zelotypia de vxore non habẽtes aliquam firmam probationem, aliquando occiderent illas. prouidit ergo Deus melius eſſe, vt ſolum nocentes iudicio ſuo punirẽtur, quam tam nocentes, quam innocentes virorum ſuſpitione occiderentur, & ob hoc verè dicitur de hac lege, quòd ad duritiam cordis Iudæorum data eſt, ideſt quia ipſi E erãt duri occiſuri fœminas propter ſuſpitionem, Deus permiſit eis hanc purgationem.

An Iudæi cogentes vxores hanc purgationem ſubire peccarent. Et quare leges humanæ multa permittunt quæ peccata ſunt. Quæſt. XXX.

SED quæret aliquis an Iudæi cogentes vxores ſuas hanc purgationẽ ſubire, peccarent mortaliter. Aliquis reſpõdebit quòd ſic, quia hoc erat malum, ſcilicet, velle per diuinum iudicium examinare veritatem omnium ſcelerum: ergo peccabant hoc efficientes.

Reſpondebit aliquis, quòd hoc permittebat lex, ideo malum non erat, alioquin lex iniuſta eſſet. Dicetur ad hoc, quòd non permittebat lex iſtud, & ſimilia ſimpliciter, ſed propter duritiam cordis Iudęorũ, ſcilicet ne occiderent vxores, ſic dicitur de libello repudii, qui ad duritiam cordis eorum datus eſt, vt patet Matth. decimonono capitu. ideo malum eſſe videbatur. Item patet quoniam ſi iſta mala non eſſent, nũc prohibita non forent, ſed nunc prohibita ſunt, quia non licent iſtę purgationes, nec libellus repudii, nec vſurę, & ſimilia, quæ omnia erant in veteri teſtamento permiſſa.

Reſpondendum eſt, quòd iſta mala ſunt, & tamen permiſſa erant in veteri teſtamento, quia Iudæi erant viri imperfecti, & adhuc non aſſuefacti iugo legis ſpiritualis, quòd ſi omnia quæ mala erant prohiberentur eis, non poſſent ſuſtinere legem, vnde ad maiora mala occaſionem haberent. prouidit ergo Deus inſirmitati eorum quædam eis mala permittendo, vt cętera bona quę iubebat obſeruarent. lex autem noui teſtamenti non ſic fuit, quia ipſa eſt pro viris perfectis. ideo omne malum eliminauit, nihil impium cõſentiens, & ideo bene arguitur, quòd vſura, & libellus repudii, & purgatio iſta mala ſint, quia in nouo teſtamento vetita ſunt arguendo, ſimpliciter tamen iſta Iudæis non erant mala quæ erant eis a Deo permiſſa,

Si tamen diceretur, quod permiſſa erant, & tamen mala erant, poſtquam permiſſa erant: ſequeretur, quòd iſta lex erat valde iniqua. deciperet enim homines, quoniam ipſi putantes ſe per legem facere peccarent mortaliter. nullus autem maior error eſt. nam ſi non eſſet iſta lex poſita, aliqui de Iudæis qui erant viri boni ne peccarent, non cogerent vxores ſuas ſubire aliquam purgationem, nec etiam eas occiderẽt, nunc vero, quia lex iſta poſita erat putantes ſibi licere, cogerent vxores ad hanc purgationem, & peccarent mortaliter frequentiſſime, qui alias peccaturi non eſſent, niſi lege iſta poſita.

Opi. Doc. Ideo dicendum eſt, quòd quęcunque in lege erant permiſſa, quamquam ipſa ſecundum ſe mala eſſent, permiſſio tamen Dei ea licita faciebat, non quidem, quòd iſti vtẽtes his legibus aliquod obſequium Deo per eas impenderent, magis enim Deo famularẽtur, ſi non vterentur eis, ſed quòd iſti non incurrerent aliquod peccatum vtendo his legibus.

Sic enim de vſura dicitur, quòd Iudæi dantes ad vſuram tempore veteris teſtamenti, ſcilicet vſque ad Chriſti mortem, & publicatum Euangeliũ, nihil peccarent, ſcilicet, ſi darent ſecundum formã quæ habetur Deuteronomij vigeſimoquarto capitu. Nunc vero quęcunque ad vſuram dent, mortaliter peccant, quia illa lex iam expirauit, idem dicendum eſt de repudiantibus vxores.

Sed obiicietur, quòd quamquã iſta permiſſa erant, non propter hoc erant licita. Nam leges humanæ permittunt fornicationem ſimplicem, & quędam alia, tamen iſta illicita ſunt.

Ad hoc reſponderi poſſet, quòd leges humanę rectę iſta non permittunt tanquam approbent, ſed ea non puniunt: nam ſi conarentur punire, totus ſtatus politicus breuiter ſubuertendus foret.

Aliter poteſt dici, quòd dato, quòd leges humanæ directe iſta permittant, tamen non colligitur quin iſta ſint peccatum. Cauſa eſt, quia diſpenſare in eo, quod malum eſt, quòd non ſit malum, pertinet ad illum reſpectum, cuius, quæ fiunt, bona vel mala ſunt. Iſti autem non ſunt legiſlatores humani, quia quamquam ipſi non imputent hoc peccatum ad pœnam remittentes omnem eius punitionem, tamen non tollitur,

F quin Deus talia facta ad pęnam imputet pro futuro ſeculo, & aliquando pro pręſenti. ideo nullus eſt cui ſit poteſtas faciendi actum alias illicitum eſſe licitum, niſi Deus qui legiſlator eſt habens punitionem hic, & in futuro, & reſpectu cuius actus boni, vel mali ſunt, ſi igitur ipſe per legem ſuam diſpenſauerit aliquem actum qui alias malus erat bonum eſſe, iam ille actus non erit malus, ideſt nõ offendetur Deus per illum, nec etiam imputabitur ad pęnam ęternam, vel temporalem. ſed Deus hic per legem ſuam diſpenſabat in iſtis actibus, ſcilicet vſura, & libello repudii, & purgatione, quòd eſſent liciti. ergo facientes non peccarent. Et cum arguitur de dicto Chriſti, ſcilicet, ꝙ G ad duritiam cordis Iudęorum iſta permiſſa ſunt, non eſt ſenſus ex hoc, quòd peccarent Iudæi in faciendo, vel quòd propter duritiem cordis ſui iſta facerent, ſed eſt ſenſus, quòd Deus non permiſiſſet eis facere iſta, niſi eſſent duri corde, & hoc verum eſt: tamẽ quamquam a principio permiſſa ſunt propter duritiã, poſtquam tamen permiſſa erant, ita licita erant ac ſi ex alia cauſa permitterentur.

Item patet magis, quòd vir cogens vxorem ſubire hanc purgationem nihil peccabat, quia dicitur infra. & fecerit ei ſacerdos iuxta omnia quæ ſcripta ſunt, maritus abſque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem ſuam: ecce dicit eſſe maritum ſine culpa cum cogit vxorem ad hanc purgationem.

H Et ſciendum, quòd non ſolum vir erat ſine culpa, quando fęminam cogebat ſubire purgationem hanc ſi vere peccaſſet, ſed etiam ſi non peccaſſet, dum tamen vir haberet aliquam rationabilem præſumptionem, per quam concitaretur contra fœminam ad ſuſpitionem, & tamen ſi aliquando leuis eſt ſuſpitio, nõ propter hoc ſequebatur virum peccare, quia iſta lex data erat ad ſubleuandam infirmitatem Iudæorum.

Bñdictio maledictio que quid importẽt.

Eritque mulier in maledictionem. Ideſt iſta mulier erit maledicta. quilibet enim qui punitur vocatur maledictus, ideſt diminutus a bono. maledictio namque importat diminutionem. Et benedictio augmentum, vt patet ſecunda ad Corinth. capitulo nono. Et ſic de omni pœna maledictionem pręǳicamus, ſic dicitur I Deuteronomij vigeſimo primo capit. maledictus homo qui pendet in ligno. vel dicitur, quòd erit in maledictionem, ideſt in formã, vel exemplum maledicẽdi. ſicut ſupra declaratum eſt. Nam illi qui valde maledicti ſunt ponuntur in forma maledicendi, cum alicui maledicere volumus.

Et exemplum omni populo. Ideſt iſta mulier ſic punita erit in exemplum omni populo, ideſt omnibus alijs mulieribus, ne ſimilia faciant propter pęnam Dei apparentem in ea.

Quod ſi polluta non fuerit. Ideſt, ſi non fuerit mulier rea adulterii, ſicut vir ſuſpicatur.

Erit innoxia. Ideſt non nocebunt ei iſtę aquæ, neque putreſcet fœmur, nec inflabitur venter, ſed vt prius erit.

K *Et faciet liberos.* Ideſt Deus dabit iſti mulieri, quòd gignat filios, quaſi dicat, ſi ante ſterilis erat, vel rariſſime concipiebat, Deus dabit ei, quod multos concipiat.

An mulieribus quæ erant innoxiæ in hac purgatione, dabatur fœcunditas prolis, & an conciperent ſine ſemine, vt Iudæi dicunt. Et quòd mulieres dicebantur fœlices per fœcunditatem.

Quæſt. XXXI.

DABAT autem Deus mulieri hoc bonum, quia ipſa paſſa fuerat verecundiã, & dehoneſtationẽ in purgatione, quam ſubierat nihil horum merita;

& hoc ſiebat propter legem Dei. ideo Deus dabat in A ſatisfactionem pœnæ præteritæ bonum fęcunditatis, & hoc conuenienter factum erat, quia ſi mulier peccauiſſet punienda erat in ventre, & femore, ſcilicet quòd femore putreſcente, venter rumperetur. ideo rationabile erat, quòd ſi non peccaſſet haberet bonum in ventre, quod eſt bonum fœcunditatis.

Item Deus dabat fœcunditatem fęminæ iſti, quia antiquitus nullum maius bonum reputabatur in fęmina, quàm quòd eſſet in prole fęcunda. Ex hoc enim fœminæ ſe fœlices æſtimabant, quòd plurimos peperiſſent. Sic enim dixit Lia quando habuit quatuor filios ſuos, & duos de ancilla ſua, quòd ipſa erat ex hoc beata. Vocauitque filium illum Aſer, B qui hebraicè beatitudo dicitur, ſic patet Geneſ. trigeſimo capitulo, cum dicitur peperitque Zelpha alterum, dixitque Lia hoc pro beatitudine mea. beatam quippe me dicent omnes generationes propterea appellauit eum Aſer.

Opinio Hebræorum, quòd mulier concipere poteſt ſine ſemine. Quæſt. XXXII.

HEBRAEI autem dicunt, quòd iſta fœmina quæ innoxia erat poſtquàm ſubijſſet hanc purgationem faciebat liberos, ideſt gignebat filios ſine ſemine, vel ſaltem primum filiorum ſuorum poſt purgationem illam con C cipiebat ſine ſemine.

Et hoc quidem Deo, neque impoſſibile, neque difficile eſt: ſed nullo tempore tale fatebor, nec aliquis Chriſtianus concedere debet, quòd aliqua pręter Mariam ſine ſemine conceperit. Nulla enim Hebræa muliercula Dominæ noſtræ in hoc comparanda eſt, quia multum repugnat dignitati Meſſiæ, quòd aliquis ei æqualis in natiuitate fuerit. Item quia nos diſtinguimus quatuor modos humanæ generationis, ſiue formationis, quorum quartus eſt ex ſola fœmina ſine viro, & hunc ſoli Meſſiæ attribuimus. abſit ergo vt diminuamus gloriam noſtram, ſimilia in alijs Iudæis conſtituentes.

Item repugnat hoc ſacræ ſcripturæ, quæ ſolum D Meſſiam ſic natum vult. vt patet Hierem. capitulo trigeſimoprimo, ſcilicet nouum faciet Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum. quod intelligitur de Chriſti conceptione. ipſum enim fœmina circundedit, ideſt totum eſſe ſecundum ſubſtantiam corporalem tribuit ei fœmina mater, & nihil ſuſcepit à viro, ſicut in alijs generationibus eſt.

Item repugnat hoc dicto Eſa. capitulo ſeptimo. vbi dixit. Dominus ipſe dabit vobis ſignum. Ecce virgo concipiet & pariet filium. Dixit enim hoc ſignum eſſe, & aliquid valde ſpeciale, & mirabile. Si tamen fœminæ quæ ſubibant hanc purgationem, & erant innocentes parerent filios ſine ſemine, iam hoc in tanta temporum diuturnitate frequentiſſimè E eueniſſet. vnde nec eſſet ſignum, ſicut ait Eſa. nec aliquid nouum, ſicut dicit Hieremia.

Item patet non eſſe veriſimile, quia ſi Iudæi vidiſſent quomodo mulieres expertæ hanc purgationem innocentes conciperent filios ſine ſemine, nulla ſibi difficultas eſſet ad credendum, quòd Domina noſtra virgo conceperit. huic tamen difficillimum aſſentire putant: ideo nihil tale vnquam viderunt. Sed iſta ſunt ridicula & ficta, ſicut ipſi plurima alia confinxerunt. ſolum ergo fœmina dicebatur facere liberos, quia fœcundior erat quàm prius, vel ſi primo eſſet pure ſterilis, nunc abundabat in fętu.

Iſta eſt lex zelotipiæ. Hic ponitur epilogus præcedentium, & cauſa eorum, & dicitur quòd iſta, ſcilicet, quæ prępoſita eſt lex zelotypiæ, ideſt lex per quã inquiri debet an vera ſit ſuſpitio, quam concepit vir de fęmina, quæ vocatur zelotypia.

Si declinauerit mulier à viro ſuo. Ideſt ſi fornicata fuerit, quod eſt declinare a viro. debent enim ſibi coniuges fidem quantum ad carnalem commixtionem, ne alijs miſceantur. Cum igitur fęmina alteri quàm viro ſuo commiſcetur, dicitur ab eo declinare, & nõ ſolum intelligendum eſt quando fęmina verè declinauit a viro, ſed quandocunque creditur declinaſſe. Nam hic non eſt manifeſtum an declinauerit, quia hoc inquiritur, ideo cum ſuſpicatur vir eam declinaſſe, dicitur hic declinaſſe, & poſſet tamen intelligi hoc in caſu, quando verè fęmina declinauit, & hoc propter clauſulam, quæ infra habetur, ſcilicet, quòd maritus erit abſque culpa & illa recipiet iniquitatem ſuam. Illud tamen de vero peccato intelligitur.

Et ſi polluta fuerit. Idem eſt declinare a viro & pollui. vtrumque enim ſignificat fœminam adulteratam fore. Sed duplicantur verba, ſicut ſupra dictum eſt.

Mariтusque zelotypiæ ſpiritu concitatus. Ideſt & maritus fuerit concitatus contra ipſam ſpiritu zelotypiæ, ideſt ſuſpitione de adulterio. vocatur enim ſpiritus quilibet inſtinctus vel pulſatio, & pertinet ad omnia quæ mouentur a ſeipſis, de quo ſupra magis declaratum eſt. zelotypia eſt ipſa ſuſpitio, & dicitur figura zeli, ideſt figura amoris, quia qui ſuſpicatur aliquid ſimile de vxore, & ex hoc anxiatur, videtur diligere: alioquin enim non curaret an fornicaretur. Non eſt tamen zelotypia ſemper verus zelus, ideſt amor. ideo vocata eſt typus zeli, ideſt figura, quia ſemper amorem figurat: licet illud non ſemper gerat. *Spiritus quid dicatur.*

Adduxerit eam in conſpectu Domini. Ideſt ſi vir propter zelotypiam adduxerit mulierem in conſpectu Domini, ideſt intra atrium ad oſtium tabernaculi, vbi dicitur eſſe Deus, & hoc vt præſentet eam ſacerdoti ad faciendum cęremonias, quæ ſupra habentur, & dicitur quòd vir adducat eam, quia non erat in poteſtate fœminæ adduci vel non adduci. Sed vir poterat eam cogere ad eundum illuc. vel dicitur quòd vir adducet eam, quia fęminæ non ibant libenter ad ſubeundum iſtam purgationem. Nam ſi erant nocentes reperiebatur culpa earum: ſi autem innoxiæ ſaltem dehoneſtabantur, quia diſcooperiebantur capita earum in ſanctuario, & dabatur illis aqua cum puluere ad bibendum; vt patet ſupra. ideo fęminæ non ibant, ſed ducebantur a viris.

Et fecerit ei ſacerdos iuxta omnia quæ ſcripta ſunt. Ideſt quod ſacerdos faciet pro purgatione huius fęminæ omnes cæremonias, quæ ſupra habentur.

Maritus abſque culpa erit. Ideſt nihil peccabit vir, quamquam adduxerit fęminam, & ipſa mortua fuerit. nam Deus permiſerat hanc purgationem, & ipſe dabat pœnam quæcunque inde ſequeretur. ideo ad virum nihil pertinebat. Si autem dicatur quòd iſta illicita ſunt nobis, ideo peccabant Iudæi faciendo. Reſpondendum eſt, vt ſupra fuit reſponſum.

Et illa recipiet iniquitatem ſuam. Ideſt fœmina tunc punietur pro peccato ſuo recipiendo a Deo punitionem iuxta ea quæ ſupra dicta ſunt. Sciendum quod tota iſta litera ab illo loco.

Iſta eſt lex zelotypiæ. poteſt dupliciter legi. Vnò modo, quod ſit recapitulatio præcedentium: & tũc eſt ſenſus, quòd illa quæ ſupra fuit eſt lex zelotypiæ: & iſta eſt, ſi declinauerit mulier a viro ſuo, & ſi polluta fuerit, quia tunc adduceretur in conſpectũ Dñi, &c.

Et ſic continuetur tota litera. Alio modo poteſt eſſe ſenſus, quòd ſolum illa particula, ſcilicet. *Iſta eſt lex zelotypiæ*. Sit epilogus prçcedentium, & omnia alia quæ ſequuntur, ſcilicet, ſi declinauerit mulieri a viro ſuo vſque ad finem ca. pertineant ad quendam caſum ſpecia lem declarandum.

Eſt autem caſus, quòd cum vir cogat vxorem ad hanc purgatiouem, & ipſa aliquando moriatur, dubitaretur an eſſet ibi peccatum viri, qui eam compulerit ad id per quod mortua eſt, & tunc reſpõdet Dominus in hac litera tota, ſcilicet, ſi declinauerit mulier a viro ſuo, ideſt ſi vērum eſt, quòd declinauit, & polluta fuit, & maritus coneitatus ſuſpitione adduxerit eam ad ſacerdotem, & ipſe fecerit omnia quæ ſcripta ſunt hic: quamquam mulier moriatur, maritus abſque culpa eſt, & mulier recipit pęnam iniquitatis ſuç, & iſte eſt proprius ſenſus literç,

Ratio huius eſt, quia quando obſeruautur omnes iſtç cęremoniç, & mulier moritur nõ perit opere hominum, ſed Dei iudicio. maritus ergo abſq; culpa eſt, & hoc poſitum fuit ſpecialiter magis hic, quam de vſuris, & de libello repudij, nam illa mala erant, & faciebant homines ea Deo permittente. dubitaret ergo aliquis, an peccarent, nihil tamen ibi ponitur, quia dare ad vſuram, vel repudiare vxorem non eſt de maximis nocumenris, mors autem quæ inducebatur per hanc purgationem eſt vltimum terribilium, ideo fuit hic maior cauſa determinaudi, quam in aliis. & tamen etiam ſi hoc non poneretur manifeſtum erat virum non peccare, quia poterat vir facere vxorem lapidari ſi eam teſtibus conuinceret adulterii ream. Cum ergo nunc Deus permitteret hanc purgationem tanquam probationẽ criminis, licebat viro probare vxorem ſuam hoc modo ream, & ſi inde aliqua pęna ſequeretur, non erat ei illicitum, quoniam alio modo licuiſſet.

CAP. VI.

Ritus Nazaræorũ. 35. di. §. 1. & c. vinolentum.

LOCVTVSQVE eſt Dominus ad Moyſen dicens. Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos. Vir ſiue mulier cum fecerint votum, vt ſanctificentur, & ſe voluerint domino conſecrare a vino, & omni, quod inebriare poteſt abſtinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur non bibent, vuas recentes ſiccaſque non comedent cunctis diebus quibus ex voto domino conſecrantur, quicquid ex vinea eſſe poteſt ab vua paſſa vſque ad acinum non comedẽt, Omni tẽpore ſepatationis ſuç nouacula non tranſibit per caput eius vſq; ad completum diem quo domino conſecratur. Sanctus erit creſcente cęſarie capitis eius.

L*ocutuſque*. Poſitis quibuſdam ad mali euitationem hic ſequuntur quædam aliæ leges ad cultus diuini augmentationem, ſcilicet de voto Nazarçorum.

Nazaræi q dicebant.

Erant enim Nazarçi inter Iudæos ſpecialiter Deo conſecrati, & abſtinentes a multis, ſicut nũc in religioſis eſt qui ſtrictiorem vitam habent, quam illi qui in

F ſeculo ſunt. id autem, quod facere debebant Nazarçi habetur infra in litera.

Erant autem iſti duplices, quia quidam habebant votum perpetuum, in alijs autem iſta ſegregatio erat temporalis. in eis uero qui perpetuum votum obſeruabant, non fiebant omnes cęremoniç quç hic habẽtur, ſed in eis qui temporaliter obſeruabant hoc. iſta lex eſt proprie de Nazarçis temporalibus. dicũtur autem Nazarçi, ideſt ſegregati. deſcendit hoc nomen a vocabulo Hebraico, quod ipſi ponnnt hic, ſcilicet nazir, ideſt ſegregatus. Cum autem vertitur in formam latinam, & declinationẽ dr̃ Nazarçus. Et ponũtur hic quatuor. primo ponitur modus promiſſionis. ſecũdo

G modus obſeruationis. tertiò ſtatus profeſſionis. quartò modus benedictionis. Secunda ibi. *Omni tempore*. Tertia ibi. *Iſta eſt lex conſecrationis*. Quarta ibi. *Locutus eſt*.

Oẽs iſtę leges datæ ſunt in mõte Sinai.

Circa primum. *Locutuſque eſt dominus ad Moyſen*. Iſta lex fuit data in monte Sinai, & omnes quæ habent infra vſque ad decimũ capitu. non conſtat tamen, an iſta immediate data fuerit poſt pręcedentes. Satis enim dici poteſt, quòd fuerit data immediate, quia cũ in monte Sinai facta, & dicta ſint omnia quæ habẽtur a principio iſtius libri vſque ad decimũ capitu. incluſiue: & ſiuut dicta, & facta in viginti diebus. nam a principio menſis ſecundi, anni ſecundi egreſſionis de Ae-

H gypto incępta ſunt quç habentur ſupra capitu. primo, & in die vigeſimo receſſerunt Iſraelitæ de Aegypto, vt patet infra decimo cap. non potuit ergo diſtare vna lex iſtarum ab altera multis diebus, ſed fortè ſimul dictç ſunt lex quç habetur hic, & quç habetur pręcedenti capit. Fuit autem data iſta lex ad Moyſen, quia Deus per ſe nihil populo loquebatur, ſed mediante Moyſe. petiuerat enim populus, vt nunquam amplius audirent vocem Domini ne morerentur, vt patet Exodi capitu. vigeſimo, & Deuteronomij capitu. quinto. Et ſic Deus eis conceſſit, vt patet Deuteronom. decimooctauo capit. Ratio autem quare non fuerit eis Deus locutus, niſi in datione decalogi, poſita fuit Exodi capitulo 20.

Loquere ad filios Iſrael. Quia poſtquam Deus dicebat

I iſta Moyſi præponebat ipſe toti populo. & dicitur ad filios Iſrael, ideſt ad omnes Iſraelitas, quia iſtud votũ Nazarçorum cuilibet de populo poterat conueniri, ſiue ſacerdoti, ſiue non ſacerdoti, ſiue viro, ſiue fœminæ. vt patet infra immediate. Aliquando autem dicitur in quibuſdam legibus. loquere ad Aaron, & filios eius, quia illę leges ſolum conueniebant actibus ſacerdotum. Cum vero totius multitudinis actus lex dirigeret dicebatur loquere ad filios Iſrael.

Vir ſiue mulier.

Nazaræi quomodo conſecrabantur. Nulli fœminæ conceditur ſtatus ordinis miniſtrationis, nec prælaturæ. Et quòd ſecundum diuerſitatem miniſtrationum poterant diuerſi ad eas ſe vouere.

K *Quæſt. I.*

IN hoc declaratur, quòd quilibet poterat facere iſtud votum Nazarçorum, ſe conſecrando Domino, ſiue vir, ſiue mulier, quia non importat aliquem ordinem, vel ſpecialem miniſtrationem aut prçlationem, nam hçc ad viros ſolos pertinent. nulli enim fęminæ character ordinis imprimitur, nec eis adminiſtratio p̃mittitur. Et in veteri teſtõ non erat proprie ordo. ipſæ miniſtrationes ſacerdotales, & Leuiticæ non p̃tinebant ad fęminas, ſed ſolis viris. Statua ẽt prælationis nulli fęminę, tam in veteri, quã in nouo teſtamento conceſſus eſt. Nã claues ligandi & ſoluendi non fuiſſent datæ beato Petro a Chriſto in exordio

veteris

veteris teſtamenti, ſed beatę Virgini, quæ erat excellentior, ſi licuiſſet fœminis habere ſtatum eccleſiaſticæ prælationis. ſic habetur extra de pe. & remi. capitu. noua quædam. vbi Papa dicit ſe mirari de quadam Abbatiſſa, quæ monachas ſibi confitentes abſoluebat. Dicit enim quòd claues ligandi & ſoluendi non ſunt apud fęminas. nam quamq̃ beata Virgo cũctis Apoſtolis ſanctior fuerit: non tñ ei, ſed beato Petro claues ligandi & ſoluendi collatæ ſunt. hoc autem Nazarçorum votum non dicebat aliquã poteſtatem ſpiritualem, ſed ſolam abſtinentiam a quibuſdam quæ alijs licita erant, & ad hoc quilibet ſufficit, ſicut quilibet poteſt vouere ieiunare vel ingredi religionem.

Cum fecerint votum ſanctificentur. Ideſt cum vir vel mulier vouerent ſe ſanctificare dicebatur, ꝙ vouebant ſe ſanctificare. i. ſpecialiter applicare ad cultum Dei.

Sed obijcietur ꝙ nemo poſſet vouere ſe ſanctificare, quia ſanctificatio erat ad ſpecialem applicationẽ ad Deum: iſta tamen non conueniebat omnibus, ſed ſolis ſacerdotibus, & Leuitis, qui miniſtrabant in aliqua ſpeciali operatione.

Reſpondendum eſt, ꝙ aliquę erant miniſtrationes quæ ſolis ſacerdotibus conueniebant, & ad iſtas nemo ſe poterat vouere, niſi eſſet ſacerdos, ſicut facere ſacrificium, & offerre incenſum, atque ſimilĩa. ideo ſi quis conaretur accedere ad has miniſtrationes occideretur, vt patet ſupra 3. & infra 18. cap. Eodem modo de Leuitis erat, qui habebant alias ſpeciales miniſtrationes, de quibus ſupra 1. 3. & 4. cap. Ad has autẽ nemo de popularibus ſe vouebant, nec votum Nazareorum erat ad hoc: ſed cum quis ſe conſecrabat in Nazareum applicabat ſe Domino non ad aliquam miniſtrationem ſacerdotalem, vel Leuiticam, ſed ſolum vt abſtineret a quibuſdam propter Deum, a quibus alij non abſtinebant, quæ omnia habentur infra in litera. & nihil de his pertinebat ad ritum ſacerdotalem, vel Leuiticum, ſed ipſi ſacerdotes vel Leuitæ poterant hoc vouere.

An qui ſe voto Nazareorum conſecrabant debebant ſeruare iſtas cæremonias, vel poterant ſe redimere dando certam pecuniam, ſicut in alijs votis. Et quòd votum tenebat ſi de conuenientibus factum eſſet, aliàs non. Quæſt. II.

SED adhuc quæret aliquis de hoc voto Nazareorum, quia infra dicitur, ꝙ ſi ſe ſic conſecrabant debebãt obſeruare quædam, quæ hic habentur. Et videtur ꝙ non: quia quandocunq; aliqs ſe vouebat Deo in veteri teſtamento non trãſibat in miniſtrationem eius, vel cultum aliquem ſpecialem, ſed eſſet de Leuitis: ſed ſolum dabat pro ſe certam pecuniã, & redimebatur ab obligatione quã incurrerat per votum. ſic patet Leui. 27. cap. vbi taxatur precium omnium ſe vouentium Deo ſecundum diuerſitatem ætatum, & ſexus. Nam pro quibuſdam tres ſicli, pro alijs 5. pro alijs 10. & ſic vario modo danĩ. Sed illi qui efficiebantur Nazarei vouebant ſe Domino, vt patet hic. ergo non debebant obſeruare aliquas cæremonias, ſed dare pecuniam ad ſe redimendum.

Reſpondendum eſt, quòd quando aliquis ſe vouebat Deo in veteri teſtamento, aut vouebat ſe ad aliquem actum ſpecialem ſiue tẽporalem, ſiue perpetuum, vel vouebat ſe ſimpliciter dicens, ego voueo me Deo nihil vltra addens. Si primo modo, aut ille actus erat talis qui conueniebat omnibus, ſiue ſacerdotibus, ſiue non ſacerdotibus. Si autem conueniebat omnibus, tenebatur quilibet illum exequi, A vt ſiquis voueret ſe ad ieiunandum vel ad faciendum aliquem laborem ſimilem: & iſto modo erat votum Nazarçorum, quia committebatur ibi quidam actus, vel ſtatus, qui competebat omnibus ſiue ſacerdotibus, ſiue non. Si autem ille actus eſſet talis qui ſoli ſacerdoti conueniebat, non poterat eum vouere, niſi ille qui erat ſacerdos: & dato quòd voueret non tenebat votum, nec admitteretur ad executionem eius, quamquam ipſe impoſſibile vellet: velut ſi quis nunc pure laicus non habens aliquem ordinem voueret ſe ad dicẽdum hodie miſſam. Erat enim talis actus ſibi illicitus, ideo nõ tenebat votum. Si autem ille qui ſe vouebat ſimpliciter ſe vouebat, dicens ego voueo me Deo, nihil addens. Aut erat B Leuita, vel ſacerdos, vel aliquis de popularibus. Si primo modo ille manebat in miniſterio diuino ſpecialius quàm ante, quia ſolum obligabantur ante huiuſmodi Leuitæ vel ſacerdotes miniſtrare corã Domino: non tamen ſemper, ſed ſuis diebus. nunc vero obligabatur ſemper manere coram Domino. De hoc magis fuit declaratum Leuit. cap. vlt. Si autem ille qui ſe ſic vouebat erat laicus, nõ poterat tranſire in aliquod miniſterium Dei, ſed dabat pro ſe certam pecuniam ſecundum varietatem ætatis, & ſexus, vt patet Leui. cap. 27.

In voto autem Nazarçorum non erat ſic: quia nõ vouebat ſe Nazarçus Deo ſimpliciter dicens. ego voueo me Deo, ad hoc quòd eſſet res vel poſſeſſio Dei, ſicut dicimus: ego voueo iſtam domum Deo, ſed C promittebat vel dedicabat actum ſuum Deo, ſ. abſtinentiam illam quam faciebat ab eis, quæ infra exprimuntur, ideo hoc licitum erat, nec erat mutãdum in pecunias, ſicut vota quæ habentur Leuit. c. 27. immo ſi aliquis emiſiſſet votum Nazarçorum in perpetuũ, vel pro aliquo tempore, & poſtea vellet dare pecuniam, vt non cogeretur implere votum, non recipiebatur commutatio, ſicut ſiquis voueret ſe futurum religioſum non poterat commutari hoc votum in eleemoſynas. Erat autem cauſa huius, quia illi qui ſe vouebant Deo redimebantur quando ipſi ſimpliciter erant obligati Deo, tanquam aliqua res, vel poſſeſſio eius, & non poterant tranſire in aliquem actũ conuenientem diuino cultui ſpecialiter. Cum taD men aliquis emittebat votum Nazarçorum nõ erat ipſe obligatus Deo, tanquam res, vel poſſeſſio illius, ſed ſolum obligabat ſe ad actum illum, ideo non poterat fieri commutatio in pecunia pro iſto voto.

Et ſe voluerint Domino conſecrare. Ideſt ſi vir vel mulier voluerint ſe conſecrare Deo, ideſt dedicare ſe, vel exponere ſe ad cultum illius: non tamen eſt intelligendum quòd conſecrarent ſe ad aliquod miniſterium ſpeciale Dei, quia iſtud pertinebat ad ſolos ſacerdotes & Leuitas, ſed conſecrabant ſe ad quendam ſtatum, vel modum viuendi propter Deum, qui erat ſtrictior modo viuendi laicorum, & cæterorum hominum. quælibet autem applicatio ſpecialis ad Deum conſecratio dicitur. *A vino & omni quod ine*E *briare poteſt abſtinebunt.*

Nazarei abſtinebant a vino. Et vini abſtinentia quare iubebatur & omnium inebriantium. Et quòd Nazarei ſtrictiorem habebant ſtatum ſacerdotibus veteris teſtamenti. Quæſt. III.

PRIMVM quod obſeruabant Nazarçi, erat quod toto tempore quo perſeuerabant in hoc voto abſtinerẽt a vino & ab omni inebriatiuo: & hoc ſiue votũ eſſet tpale, ſiue ad ſempiternũ. Dicebat. n. ſupra ꝙ votũ Nazarçorum

cum erat temporale regulabatur his legibus. cum erat ſempiternum habebat alias leges.

Dicendum tamen eſt, quòd iſtę conditiones quę pertinent ad abſtinentiam, ſ. quod non bibat vinum, nec vuas comedat, nec radat capillos, & ſimilia quæ habentur hic pertinebāt ad Nazarços, tam temporales quā ſempiternos: ſed ſacrificia, & alia remedia quę infra habētur ſolum pertinebant Nazaręis temporalibus, eo quod illa fiebant cum complebatur votum. Sed in ſempiternis nunquam complebatur, niſi per mortem: ea tamē quę ad ſtatum pertinent, eadem illis ſunt.

Iubetur autem hic abſtinētia a vino, & ab omni inebriatiuo. cuius cauſa eſt, quia iſti qui cōſecrantur Deo per votum Nazaręorū debent ſpecialiter vacare Deo G cauendo aliorum vitia, & contemplationi ſpecialiter inſiſtendo: vinum tamen vtrūque tollit, nam luxurioſa res eſt vinum, & contumelioſa ebrietas, qui his immiſcetur non erit ſapiens, vt patet Prouerb. 20. cap. & Hieronymus ait, venter mero ęſtuans cito deſpumat, in libidinem, & vbi ebrietas ibi libido dominatur, & furor. hæc autem vitia maxime cōmaculant, & hominem vilem faciunt, quod nō pertinet ad ſpecialiter Deo conſecratos, nec ſolum hoc, immo qui ebrioſus eſt, vel qui luxurię vacat, & conſequenti ex ebrietate, non poteſt alicui virtuti adhęrere, vt patet in prędicta auctoritate, ſ. qui his immiſcetur nō erit ſapiens. ſumit autem ibi ſapiens pro virtuoſo, ſicut vtitur Ariſto. in 2. H Ethic. & fere in omnibus moralibus libris, & Seneca vbicunque loquatur.

Item vinum tollit contemplationem. Nam cū contemplatio ſit actus rationis mentis eleuatę in Deum, & vinum deprimat intellectum non poterit vino ſtudens ſpeculationi vacare, nec etiam ſolum in his prohibetur vinum propter luxuriam, vel ebrietatem, propter quę vetuit Apoſtolus ad Epheſ. cap. 6. ſ. nolite inebriari vino in quo eſt luxuria. Sed etiam quia abſtinentes a vino acutiores ingenio ſunt, quia eſt phātaſia eorum ſemper temperata. ſic dicitur Eccle. c. 2. Cogitaui corpus meum abſtrahere a vino, vt animam meam trāſferrem ad ſapientiam, & ſic videtur, quòd per abſtinentiam a vino ſapientior homo ſit, & aptior ad ſpeculationem.

I Cauſa tamen potiſſima eſt huius abſtinentię a vino, quia qui nunquam bibit nō inebriatur, qui vero bibit, & ſi temperatus ſit, aliquando tamē in ebrietatem incurrere poteſt. In hoc autem erat ſtatus Nazaręorum excellentior, aut ſaltem ſtrictior ſtatu ſacerdotali, quia ſacerdotibus licebat bibere vinum ſemper, niſi tempore quo miniſtrabant, & erant in Sanctuario. ſic patet Leui. c. 10. ſcilicet, dixit quoque Dominus ad Aaron vinum, & omne quod inebriare poteſt non bibetis tu, & filij tui, quando intratis tabernaculum Domini, ne moriamini, quia pręceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras, & vt habeatis ſcientias diſcernēdi inter ſanctum & prophanum, inter pollutū & mundum. Idem patet Ezech. 44. cap. ſ. & vinum non bibet K omnis ſacerdos, quando ingreſſurus eſt atriū interius. Cum vero non miniſtrabant iſti, licebat eis bibere vinum, & quicquid vellent: Nazaręis autem nunquam licebat toto tempore quo durabat votum. ergo erat ſtrictior ſtatus eorum.

Et omni quod inebriari poteſt. Non ſolum Nazaręi cogebantur abſtinere a vino, ſed etiam ab omnibus inebriatiuis: quoniam quidam ſucci ſunt, qui inebriant, ſicut ſicera, quę de pomis exprimitur. Sic autem, & de multis alijs rebus exprimuntur ſucci, qui vitū ſimilitudinem pręferunt, & ebrietatem cauſant.

Inebriātia pręter vinū multa.

Ab his ergo abſtinere cogebantur Nazaręi. Sunt etiam cibi quidam ebrietatem cauſantes, ſicut eſt palma Aegyptia. Fructus enim illius ſi comedatur nondū F maturus tollit ſitim, ſi autem poſt maturitatem ſumatur tollit ſenſationem, & impedit ambulationem, linguam retardat, & ebrietatis vitium imitatur. ſic ait Solinus in Polyhiſtorum, ca. de Aegypto.

Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione. Ideſt, non bibēt Nazaręi acetum factum ex vino, & ex qualibet alia potione, quę habeat nomen, vel efficaciam aliam vini. acetum enim in ſpecie differt a vino. fit tamen ex vino, quia vinum cum corrumpitur acetum fit, ſicut homo cum moritur cadauer gignitur: & tamē manet differentia in ſpecie, vel magis inter vinum, & acetum ſicut inter hominem, & cadauer. prohibetur tamen acetum, quia licet non ſit vinum, manēt tamen in eo G aliquę qualitates vini. vnde inebriare poteſt. ſicut in corpore viuo & mortuo, manent aliquę qualitates ſimiles. nam in genito & corrupto manent ſymbola, i. quædam qualitates ſimiles, iuxta Ariſtotel. ſecundo, de Generatione & corruptione. vetatur ergo acetum ne aliquam ebrietatem inducat, vel ne bibendo acetū inducantur ad bibendum vinum.

Acetū non bibebatur a Nazaręis. Et quare.

Et quicquid de vua exprimitur non bibant. Ideſt, ſiue aliquis ſuccus exprimatur de vua, qui non ſit ad faciendum vinum, ſed ad aliqua alia condimenta, adhuc nō licebat ſumere de illo, quia ibi maneret aliqua vis vini, vel ne inducerentur ad vinum bibēdum. in hoc enim multum inſiſtitur, cum etiam acetum ex qualibet alia H potione vetetur. quęlibet enim potio, quę vinum eſt, vel ſimilitudinem vini in aliquo exprimit, quando eſt in ſuis qualitatibus habet nomen ſuum, cum vero mutatur ab illis acetum dicitur, quia tranſit in quendam ſaporem acutum, qui pertinet ad acetum. eodē modo ſi exprimeretur de vua antequam eſſet matura aliquis ſuccus, qui non eſſet vinum, nec acetum: tamen adhuc illicitum erat Nazaręis talem ſuccum bibere.

Vuas recentes ſiccasque non comedent. Hoc iubebatur ne daretur Nazaręis occaſio ad infringēdum votum bibendo vinum. Nam capti dulcedine fructus inducerentur ad bibendum de vino. vuæ tamen, ſiue recentes, ſiue ſiccę non habent vim inebriatiuam, ſed tollebatur occaſio, ſicut in fermentato, quantum ad obſeruationem Paſchalem. Iubebatur enim, quòd I Iudæi in ſeptem diebus non comederent de fermentatis, & quia ſi in domo eſſet panis fermentatus inducerentur aliqui ad comedendum de eo, vetitum eſt ne in diebus illis eſſet fermentum in domo, ſed antequam inciperet ſolennitas Paſchalis excludebant omne fermentatum de domo, vt patet Exodi capit. duodecimo.

Cunctis diebus quibus ex voto Domino conſecrantur. Ideſt omnia iſta quę ſupra dicta ſunt obſeruabunt Nazaræi toto tempore conſecrationis ſuæ, ſcilicet, quandiu durat votum. hoc videtur intelligi de temporali conſecratione, ſed non ſolum de hac, ſed etiam de illa quæ erat ſempiterna, intelligitur, & tamen iſti rari erant.

Quicquid ex vinea eſſe poteſt ab vua paſſa vſque ad acinum K *non comedent*. Hic datur regula generalis circa ea quę naſcuntur in vinea, ſcilicet, quod eſſent illicita Nazaręis, ſiue eſſent vuę, ſiue vinum, vel quilibet ſuccus inde expreſſus. & vt videatur excludere omnia alia, quæ magis ad vinum pertinent, expreſſit de vua paſſa, & de acino. vua enim paſſa modicum habet vinoſitatis, cum iam ſit deſiccatus humor eius ſubſtantialis, qui defluxurus erat in vinum manēte ſola carnoſitate eius, quæ ad cibum magis pertinet quàm ad potum, ſed hæc quoque illicita erat Nazaręis: acinum autem dicitur folliculus vuæ, vel quicquid reſtat de ea, poſtquam totum vinum effluxerit, & hoc etiam non licebat Nazaręis in cibum, vnde in Hebræo dicitur.

A folliculo vſque ad granula. Ideſt nec comedent Nazaræi folliculum vuæ, nec granula eius, & hoc vt excludatur totum, quod in vua, & ab vua eſt.

Omni tempore ſeparationis ſuæ. Hic ponitur ſecundū huius cap. de quadam ſeparatione ſpeciali Nazaræorum in ritibus, & hoc non pertinet ad cibū, ſed quantum ad alios actus, & dicitur omni tempore ſeparationis, ideſt omni tempore, quo iſte vouens ſeparatus eſt a cæteris hominibus in modo vouendi. Nazaræus enim nihil aliud ſignat, niſi ſeparatum, & qa iſti obſeruantes cæremonias, quæ hic habentur erant a reliquo populo diſtincti in modo viuēdi, dicebantur ſegregati, & totum tempus durationis voti vocabatur tempus ſeparationis. Eſt enim iſtud nomen commune apud Hebræos ꝓ omnibus rebus ſeparatis ab alijs, ſicut iſtud nomen ſegregatus apud Latinos, ſic patet Deuterono. capi. 33. vbi Ioſeph vocatur Nazaræus inter fratres ſuos, ideſt ſegregatus ab eis in ſegregatione.

Nouacula non tranſibit per caput eius. Ideſt iſte, qui Nazaræus eſt nō tondebitur, nec abſcindetur aliquid de capillis eius.

Quare Nazaræus non tondebatur toto tempore voti. Et quòd in capillorum, et aliorum pilorum tonſione diuerſa obſeruantia erat Quæſt. IIII.

HOc autem fiebat, vt completo tempore cōſecrationis huius Nazaræi cremarētur capilli eius ſuper altare. Nam ſicut cremabatur Domino ſacrificium de animalibus in altari, ita & capilli iſtius cremabantur, vt patet infra, vel fiebat hoc ad repugnandum ſpecialiter idolatriæ: nam idolatræ radebant barbam, & capillos capitis, vt patet in epiſtola Hieremiæ ad captiuos in Babylonia, quam continet ſextum ca. Baruch Prophetæ. ſed prima ratio melior eſt. Nam aliquando Deus mandabat tonderi caput, & omnes pilos corporis, ſicut in conſecratione Leuitarum, vt patet infra capitulo octauo.

Aliquando etiam Iudæi totaliter radebantur quantum ad omnes pilos corporis, ſicut in leproſis, vt patet Leuit. cap. 14. Cæteri autem Iudæorum ex aliqua parte poterāt tondere capillos, & ex aliqua parte nō, barbam autem radere non poterant, ſic patet Leuit. 19. cap. nec in rotundum tondetis comam, nec radetis barbam: idem autem iubebatur de ſacerdotibus, ſcilicet, quòd ipſi non nutrirent magnam comam, ſed tonderent eam ſcindentes forficibus: non poterant tamen radere nouacula, ſic patet Ezech. 44. cap. ſcilicet: Caput autem ſuum non radent, nec comam nutrient, ſed tondentes tondebunt capita ſua, & in hoc obſeruabatur ſpecialis cæremonia in Nazaræis quantum ad capillos, quàm in omnibus alijs Iſraelitis, quia omnibus alijs licebat tondere capillos, licet non in rotundum, necnon radere barbam, vt patet Leuit. cap. 19. iſtis tamen non licebat aliquem capillum tollere de capite radendo, vel tondendo: & hoc vt cremarentur capilli. Si vero aliquis de Nazaræis tonderet capillos ſuos, infringebat votum, & propter hoc defecit fortitudo Samſonis, quia Nazaræus erat, & capilli eius attonſi ſunt. de hoc Iudic. capi. 16. non tamen ex hoc infertur, ꝙ eſſet fortitudo ſua in capillis, de quo magis ibi declarabitur.

Vſque ad completum diem, quo Domino conſecratur. Ideſt nouacula non tranſibit per caput Nazaræi, vſque ad completionem temporis, quo erant conſecrati: & hoc quia tunc cremandi erant capilli ſuper altare holocauſtorum, vt patet infra, cum dicitur. Tunc radetur Nazaræus ante oſtium tabernaculi fœderis cæſa-

A rie conſecrationis ſuæ, tolletque capillos eius, & ponet ſuper ignem, qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum. & non ſolum vetebantur Nazaræi radi aſcēdente nouacula ſuper caput eorum, ſed etiam quod nullo modo tollerent capillos de capite, quia omnibus alijs Iſraelitis erat vetita raſio in nouacula, ꝑmittebatur ſolum tonſio, vt patet Leuit. 19. capi. ſi ergo ſolum vetaretur in Nazaræis nouacula aſcendere ſuper caput, & permitteretur tonſio non eſſet aliquid ſpeciale in Nazaræis, & cæteris Iudæis. ideo nihil deberet hic poni, ſed exprimitur ſpecialiter de capillis Nazaræorum: ergo oportebat, quòd non ſolum non raderentur nouacula, ſed etiam quòd non tonderentur capilli eorum vllo modo.

B *Sanctus erit creſcente cæſarie capitis eius.* Ideſt Nazaræus diceretur ſanctus, ideſt Domino applicitus quando creuerint cæſaries eius, ideſt capillatura, quaſi dicat, ꝙ ante hoc non cognoſcitur, an Nazaræus ſit ſpecialiter Domino applicitus, quia non videntur ſigna in habitu. Cum verò permittitur creſcere omnes capillos non tondendo eos, ſicut omnes alij tondebāt, ſciebatur ꝙ eſſet conſecratus Domino.

Omni tempore conſecrationis ſuæ ſuper mortuum non ingredietur, nec ſuper patris quidem, & matris, & fratris, ſororiſque funere contaminabitur, quia conſecratio Dei C ſui ſuper caput eius eſt. Omnibus diebus ſeparationis ſuæ ſanctus erit Domino. Sin autem mortuus fuerit ſubito quiſpiam coram eo, polluetur caput conſecrationis eius. Quod radet ilico, & in eadem die purgationis ſuæ, & rurſum ſeptima. In octaua autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ ſacerdoti in introitu fœderis teſtimonij, facietq́; ſacerdos vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum, & depre D cabitur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo. Sanctificabitque caput eius in die illo, & conſecrabit Domino die ſeparationis illius offerens agnum anniculum pro peccato; ita tamen vt dies priores irriti fiant, quoniam polluta eſt ſanctificatio eius.

Omni tempore conſecrationis ſuæ ſuper mortuum non ingredietur. Ideſt toto tempore, quo fuerit Deo conſecratus, durante iſto voto, non ingredietur ad locum, in quo aliquis mortuus fuerit.

E *Quare Nazaræus a quocunque mortuorum acceſſu abſtinere debebat. Et quòd mundi debent eſſe miniſtri Dei. Quæſt. V.*

IN hoc enim veiatur omnis immunditia, quam poterat ꝑtrahere Nazaræus accedendo ad mortuos, vel quomodocunque ſe habendo ad eos, contaminabatur autem aliquis ſuper mortuo, ſi tangeret cadauer, aut oſſa reperta in agro, vel ſi iret ad plangendum ipſum, aut introiret in domum, in qua ſtaret aliquis mortuus, vel tangeret aliqua vaſa illius. & pro quolibet horum incurrebatur immunditiā ſeptem dierum; de plangentibus mortuos, quòd

contaminarentur patet Leuit. capit. 10. nam ob hoc F
prohibitus eſt ibi Aaron cum filijs ſuis ne irent ad
plangendum Nadab, & Abiu mortuos, qui erant fi-
lij Aaron: de omnibus autem alijs habetur infra 19.
capit. ab omnibus ergo his abſtinere debebat Naza-
ręus. Ratio huius eſt, quia Deus volebat in miniſtris
ſuis, & alijs applicitis ad Deum munditiam. Vnde
nullus miniſtrorum, nec alius de Iſraelitis poterat ac-
cedere ad Sanctuarium, aut aliquas res ſacras, quando
erat immundus, alioquin moreretur, vt patet Leuiti.
cap. 15. & infra 19. Sed Nazaræi erant conſecrati Do-
mino toto tempore, quo erant in hoc voto: ergo de-
bebant abſtinere ab immunditia, quæ contrahitur
tangendo mortuos, vel quomodocunque ſe haben-
do ad illos. Etiam cauere debebant Nazarę omnes G
alias immunditias: multiplex enim modus immun-
ditiarum erat: de alijs tamen non exprimitur, ſicut
de immunditia, quę contrahitur ſuper mortuo. Cau-
ſa eſt, quia iſta erat maior omnibus alijs, quę fiunt per
ſimplicem contactum: ideo in alijs ſolum erat im-
munditia, vſque ad veſperum: in ijs autem durabat
immunditia per ſeptem dies, vt patet infra decimo-
nono, vnde ſi pollueretur aliquis Nazarę̄us ſuper mor-
tuo dies priores, quos habuerat in voto irriti erant,
ſcilicet, quòd non computabantur, ſed radebatur to-
tum caput ſuum, & offerebat ſicut iubetur infra, &
tunc incipiebat iterum tempus voti: in alijs autē im-
munditijs, non ſic fiebat, de quo infra dicetur.

Et dicitur hic, quòd non ingredietur ſuper mor-
tuo, ſcilicet ſuper hominem mortuum. Nam quam- H
quam tangeret cadauera brutorum non incurrebat
immunditiam, quæ habetur infra, ſed ſolum immū-
ditiam ſimplicem, ſecundum quòd alij Iudęi: nec
propter hoc repetebatur votum a principio: nam
etiam in alijs Iudæis, qui non erant Nazarę hoc ob-
ſeruabatur, quòd quando tetigiſſent aliqua mortici-
na brutorum, in quibus pollueren̄t, durabat immun-
ditia, vſque ad veſperum ſolum, vt patet Leuit. capit.
11. Si tamen aliquis pollueretur ſuper homine mor-
tuo manebat immūdus, vſque ad ſeptem dies, vt pa-
tet infra cap. 19.

*Nec ſuper patris quidem matris, ſororiſque funere contami-
nabitur.* Ideſt non debet Nazarę̄us contaminari in
morte patris, vel matris, fratris, vel ſororis. I

*Nazaræorum multæ obſeruantiæ. Et quòd Nazaræi habe-
bant ſtatum perfectiorem, quàm laici, & quàm
ſacerdotes minores vete. teſt. Quæſt. VI.*

NON contaminari in funere alicuius harū
perſonarum eſt, quòd non tangat Naza-
ręus cadauer illius, nec ſtet in domo poſt-
quam deceſſerit, aut quando fuerit in ar-
ticulo mortis, nec eat ad exequias plangentium: hæc
enim omnia faciunt hominem contaminari ſuper
mortuo.

In hoc enim Nazarę̄us habebat ſtrictiorem ſtatū,
quàm omnes laici Iſraelitarum. Cęteris enim lice-
bat contaminari ſuper quoſcunque mortuos, ſcili- K
cet, quòd quamquam eſſet contaminatio in facien-
do prædicta ſuper mortuos, tamen licitum erat po-
pularibus: ideò in hoc exhibebant Deo ſpeciale ob-
ſequium, & eſt de operibus miſericordiæ mortuos
ſepelire. Poſtquam tamen hæc egiſſent, manebant
ſeptem diebus in immunditia, non accedentes ad
Sanctuarium, non tamen peccabant, quia contami-
nati erant, ſed magis è contrario peccaſſent, ſi no-
luiſſent contaminari in quibuſdam mortuis, quos
ſepelire obligabantur. Item patet ex hoc quòd ſta-
tus Nazarę̄orum erat perfectior ſtatu ſacerdotum

F minorum, quantum ad quaſdam cęremonias, licet
non haberent eandem adminiſtrationem, quam ſa-
cerdotes, quod patet, quia ſacerdotibus minoribus li-
citum erat contaminari ſuper patre, & matre, fra-
tre, & ſorore. ſuper alijs autem non, vt patet Leuiti.
21. capitu. Nazarę̄is tamen non erat licitum contami-
nari ſuper aliquo: cum excludantur hic iſtę quatuor
perſonę, quę ſunt coniunctiſſimę: Cauſa autem eſt,
quia quamquam ſacerdotes eſſent miniſtri Dei, ta-
men non vouebant aliquem ſpecialem ſtatum prę-
ter eum ad quem Deus obligabat ex lege ſacerdotij.
Nazarę autem ſeipſos Domino vouebant ad aliquē
ſpecialem ſtatum, ideo imponebatur iſtis maior ſtri-
ctio, quam ſacerdotibus. Erat autem tanta ſtrictio in
G Nazarę̄is quantum ad hoc, ſicut in ſacerdote magno,
quia non poterat ſacerdos magnus contaminari ſu-
per aliquo mortuo, etiam ſuper patre, & matre, vt pa-
tet Leui. capi. 21. ita autem in iſtis.

Quia conſecratio Dei ſui ſuper caput eius eſt. Ideſt, quia
caput Nazarę̄i eſt conſecratum Domino. non eſt au-
tem intelligendum, quòd fieret aliqua vnctio in oleo,
vel in ſanguine ſuper caput Nazarę̄i ad hoc, quòd eſ-
ſet conſecratum, ſed ſolum dicebatur eſſe conſecra-
tio Dei in illo, ideſt quia illud caput erat applicitum
ad cęremonias cultus diuini, ſcilicet quòd propter
Deum non radebatur nec tondebatur, ſed creſcebat
capillatura. In ſacerdotibus autem fiebat quędam un-
ctio. nam ſacerdos magnus vngebatur oleo in capite,
quòd erat in modum vnguenti, & fundebatur ſuper
H caput eius, vt patet Exo. 29. & Leui. capi. 8 In ſacerdo-
tibus autem minoribus non fundebatur oleum in ca-
pite, ſed aſpergebatur ſuper eos, & veſtes eorum oleū
ſimplex mixtum cum ſanguine, & tingebatur au-
ris eorum dextra in ſanguine, vt patet Leui. capi. 8.
ideo in capite iſtorum poterat dici eſſe oleum vnctio-
nis, vel conſecratio. nam per oleum conſecrabantur.
ſic dicitur Leui. capi. 10. vbi iubetur. quod non exeant
ſacerdotes ad plangendum mortuos, quia habēt oleū
ſanctum in capite infra, vos autem non egrediamini
fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippè
ſanctę vnctionis eſt ſuper vos. hic autem non dicitur
de Nazarę̄is, quod erat oleum ſanctum ſuper caput
eorum, ſed ſolum, quod capita eorum erant conſe-
I crata Deo, ſcilicet quòd propter eum non radebātur
nec tondebantur.

Omnes dies ſeparationis ſuæ ſanctus erit Domino. Ideſt
Nazarę̄us iſte erit ſanctus Domino, ideſt propter Do-
minum omnes dies ſeparationis ſuę, ideſt in omni-
bus diebus quibus eſt ſeparatus in hoc voto. Dicuntur
autem dies ſeparationis Nazarę̄i omnes dies, quibus
tenet hoc votum, quia eſſe Nazeræus eſt eſſe ſeparatū
a modo communi, & habitu aliorum. omnibus autē
his diebus erit Nazaræus ſanctus Domino, ideſt ſan-
ctificatus propter Deum, & mundus. ſanctus enim
proprie mundus, vel incontaminatus dicitur. vnde in
gręco pro ſancto agios dicunt ab a, quod eſt ſine, & Sāctus quare dicatur agios.
ge, quod eſt terra, quia ſine terra, ideſt terrena fece ſit,
ideo nihil iubetur hic niſi, quòd Nazarę̄i omnibus
K diebus quibus obſeruant hoc votum ſint mundi, ca-
uentes omnes contaminationes. quędam namque
contaminationes ſunt in quibus infringitur votum
Nazarę̄orum ſicut declaratur infra. ſi Nazarę̄us vide-
rit aliquem coram ſe mori, quia tūc omnes dies prio-
res voti ſui irriti ſunt, & debet radi caput, vt ergo non
incidat in fractionem voti, cauendę ſunt omnes im-
munditię, & quamquam non omnes immunditię
deſtruant votum Nazarę̄orum: tamen omnes repu-
gnant aliquo modo, quia iſte ſtatus eſt hominum
valde mundorum, ideo debēt cauere omnem immū-
ditiam.

Si autem mortuus fuerit ſubito quiſpiam coram eo. Hic ponitur caſus, in quo deſtruitur obſeruatio Nazaræorum, ſcilicet, quando moreretur aliquis coram Nazaræis: nam debebant abſtinere ab omni contaminatione: in mortuis autem erat contaminatio: ideo ſi moreretur aliquis coram Nazaræis erant contaminati: ita quòd votum eorum non tenebat quantum ad obſeruationem, ſcilicet, quòd obſeruatio præterita nihil proderat.

Et dicitur hic ſi aliquis fuerit ſubito mortuus coram eis. non tamen intelligitur, quòd non polluerentur, ſi moreretur aliquis coram eis ſpectantibus ipſis, & ex deliberatione: nam magis hoc modo videretur, quòd deberent pollui, quàm alias. Nam cum quis ex deliberatione agit, ſi in actu illo aliqua macula, vel peccatum eſt, maior erit, quã ſi fiat ſine deliberatione: ideo quomodocunque moreretur aliquis coram Nazaræis contaminabantur.

Sed fuit poſitus iſte caſus, quia in hoc erat ratio dubitandi. Nam ſi aliquis moreretur coram Nazaræis ipſis ſpectantibus mortem illam, non videbatur dubium, quòd deberent contaminari, quia ex culpa eorum hoc veniebat. ſed cum ipſis non reſpicientibus, aliquis moriebatur, videbatur eſſe dubium, an contaminarentur, quia ipſi non fuerant in culpa. Ideo fuit hic determinatum de hoc, & non de alijs caſibus.

An Nazaræus debebat repetere obſeruationem voti ſui in omnibus immunditijs, ſicut in morte alicuius, & de diuerſitate immunditiarum, & quæ illarum infringerent votum Nazaræi, & quæ non.
Quæſt. V I I.

QVAERET autem aliquis cum hic dicatur, quòd Nazaræus debebat repetere obſeruationem voti ſui, quando moriebatur aliquis coram eo, vel alias contaminabatur in mortuo, an deberet ſic eſſe in omnibus alijs immunditijs:

Reſpondendum eſt, quòd immunditiarum quædam ſunt, quæ cauſantur per ſolum contactum, & a principio extrinſeco: aliæ autem ſunt naturales, & a principio intrinſeco. In primis eſt contaminatio in tangendo aliqua morticina, vel hominem fluentem ſemine, aut mulierem menſtruatam, & ſimilia. Aliæ ſunt pollutiones naturales ab intrinſeco, quæ ſunt morbi, & ſunt immunditiæ, ſcilicet, hominem eſſe leproſum, vel fluentem ſemine. ſimile quoque ſi ſit mulier menſtruata, vel fluens ſanguine. De primis immunditijs dicendum eſt, quòd in nulla immunditia, quæ eſt ſecundum contactum ſolum fiebat irrita obſeruatio Nazaræorum, præterquam cum aliquis polluebatur in mortuo homine: iſta tamen immunditia non ſolum erat quando aliquis tangebat cadauer hominis, ſed etiam ſi ſtaret in tabernaculo, vbi moriebatur homo, quando ipſe moriebatur, quod patet, quia hic dicitur, quòd ſi aliquis moreretur ſubito coram Nazaræo fiebat immundus, & repetebatur votum ſuum a principio, vt patet hic, eodem modo ſi intraret Nazaræus in domum alicuius mortui exiſtente ibi cadauere: incurrebat enim eandem pollutionem, quam primo, vel ſi tangeret tabernaculũ in quo eſſet homo mortuus, vel aliqua vaſa illius, aut ſi tangeret oſſa, iam arida humana reperta in agro, aut ſi tangeret ſepulchrum, vel ſi iret ad plãgendum mortuum: in omnibus enim ijs incurrebat fractionem obſeruantiæ voti, ita vt dies priores irriti eſſent: nam omnia iſta æqualia ſunt quantum ad immunditiam. Quicunque enim de nõ Nazaræis aliquod ho-

A rum tetigiſſet erat ſeptem diebus immundus, vt patet infra decimonono capit. In aliis autem immunditijs, quæ ſunt per contactum, ſi tangeret mulierem menſtruatam, aut virum fluentem ſemine, vel animal brutum morticinum contrahebatur immunditia, tamen non fiebant dies priores obſeruati in voto irriti.

De immunditijs autem, quæ erant ſecundum naturam, ſicut eſſe mulierem menſtruatam, aut fluentem ſanguine, vel virum fluentem ſemine, dicendum eſt, quòd quamquam ipſæ ſecũdum ſe maiores ſint, quàm quælibet immunditia, quæ eſt per contactum, tamen quamquam incideret Nazaræus in aliquam harum immũditiarum non fierent irriti omnes dies B priores conſecrationis ſuæ, niſi illa immunditia talis ſit, quæ directè repugnet ſtatui Nazaræorum. quod dicitur quia de ſtatu Nazaræorum eſt, quòd portent cæſariem, & non radant capillos capitis ſui, tamen aliquæ immunditiæ erant, in quibus neceſſario radebantur capilli, ſicut in viro leproſo. Si enim aliquis incurriſſet lepram, quando ſanaretur debebant omnes pili corporis ſui radi, vt patet Leuit. cap. decimoquarto. Si tamen aliquis vouiſſet ſtatum Nazaræorum, & incideret lepram, neceſſe erat, quòd ibi fierẽt irriti dies obſeruationis, quamdiu iſte maneret in lepra. quod patet, quia aut iſte ſanaretur a lepra antequam finirentur dies voti, aut non. Si autem ſanaretur a lepra prius erant radendi capilli capitis eius bis ad ritum emundationis ſuæ, vt patet Leuit. cap. deci- C motertio, hoc tamen repugnabat ſtatui Nazaræorũ, quia aſcendebat nouacula ſuper caput illius. ideo debebant dies obſeruationis repeti ab eo tempore, quo raſiſſet pilos corporis ſui, & tunc creſcente cæſarie eſſet ſanctus Domino, vt dicitur in litera. & obſeruaret votum Nazaræorum. Si autem votum finiretur in viro leproſo, antequam mundaretur a lepra neceſſe etiam erat, quòd iſti dies nõ tenerent, quia ad hoc, quòd votum Nazaræi expleretur oportebat, quòd in die expletionis ſuæ raderetur cæſaries eius, & cremarentur capilli coram Domino, & offerret holocauſtum, tamen hoc facere non poterat priuſquam emundaretur a lepra, quia capilli capitis leproſi im- D mundi ſunt, & non poterant radi in Sanctuario, ſed debebant radi extra caſtra, vt patet Leuit. 14. capit. Et tunc infringebatur votum, quia non radebantur capilli coram Domino, & cremabantur: ergo non poterat Nazaræus continuare votum ſuum, ſed tenebatur repetere a principio, quia aſcenderat nouacula ſuper caput ſuum ante diem, qua cremandi erant capilli eius coram Domino.

Item non poterat intrare in Sanctuarium ad tondendum ibi capillos ſuos, quia erat immundus, & nõ permitteretur accedere ad res ſacras: ergo non poterat tondere capillos in Sanctuario, & conſequẽter non poterant fieri omnes ritus Nazaræorum.

Sed dicet aliquis, quòd quamquam iſte leproſus non poterat tunc intrare in Sanctuarium, tamen po- E terat differre, vt poſtquam eſſe mũdatus a lepra ſcinderetur capillatura eius in Sanctuario, & ſic explerentur cæremoniæ Nazaræorum.

Reſpondendum eſt, quòd non poterat ſtare: nam ad hoc, quòd emundaret aliquis a lepra neceſſe erat, vt capilli eius bis raderentur, vt patet Leuit. 14. capit. ergo antequam iret in Sanctuarium neceſſario radebantur capilli pro emundatione a lepra. Quiſquis ergo incæpiſſet votum Nazaræorum neceſſe erat, vt vel nunquam finiret, vel poſtquam ſanaretur iterum repeteret ab exordio obſeruationem voti: ita quòd dies quibus obſeruauit in lepra, irriti eſſent.

De alijs immũditijs naturalibus, ſicut eſt eſſe mu-
lierem

lierem menſtruatam, vel fluentem ſanguine, aut virum fluentem ſemine. Dicendum eſt, ꝙ iſtæ non irritabant obſeruationem voti prioris. Sed differebant completionem.

Cauſa huius eſt, quia ad emundationem mulieris menſtruatæ, aut fluentis ſanguine, vel viri ſpermatici non radebantur aliqui capilli corporis, ſicut in emundatione a lepra, ſed ſolum lauabatur corpus, vt patet Leuit. decimoquinto cap. Lotio autem corporis non repugnabat voto Nazarçorum, ſicut raſio capillorum. ergo in lepra, cuius emundatio faciebat capillos radi, irritabantur omnes dies voti præcedentis. In alijs autem immunditijs non irritabatur, ſed differebatur expletio. quod patet, quia ſi aliquis vir, vel mulier vouiſſet Nazarçorum ſtatum, & vir incurriſſet ægritudinem fluxus ſeminis, fœmina autem fluxum ſanguinis, & votum finiretur dum iſti manerent in iſtis ægritudinibus, non poterant à voto abſolui, quia ad hoc, quòd expleretur votum oportebat, quod Nazaræus iret in Sanctuarium, & ibi tonderetur coma eius, atque offerret ſacrificia, quæ infra habentur. Cum tamen maneret in aliqua harum immunditiarum non poterat introire in Sanctuariũ. Ergo quæcunque harum immunditiarum impediebat expletionem voti differendi, tamen non irritabat dies priores.

Qñ aliquis manebat i immũditia numquam poterat emittere votum Nazaræorum.

Sed hoc generaliter dicendum eſt in omnibus immunditijs, quòd quandocunque eſſet aliquis immundus immunditia durante per aliquantum tẽpus, non vouebat ſtatum Nazaræorum, quia ille qui Nazarçus erat ſpecialiter Domino conſecrabatur ad ſeruandum munditiam, magis quàm omnes alij populariter viuentes. Sed ille, qui erat in immunditia erat magis ſeparatus a Deo, quàm omnes alij, cum non liceret ei accedere ad res ſacras: ergo iſti non debebant vouere tunc ſtatum Nazaræorum, qui dicebat perfectionem ſuper omnem ſtatum vulgarẽ, ſi tamen aliquis vouiſſet Nazarçorum ſtatum, & inciperet obſeruare, poſtea autem incurreret aliquam immunditiam, durante magno tempore, omnes illi dies computabantur in voto, dum tamen non fieret aliquid contra ſtatum Nazaræorum, ſcilicet, quòd raderentur capilli, ſicut fiebat in purgatione lepræ.

Polluetur caput conſecrationis eius. Ideſt ſi aliquis fuerit mortuus ſubito coram Nazarço polluetur caput conſecrationis eius, ideſt polluetur caput ſuum conſecratum Domino.

Sciendum, quòd non ſolum dicitur pollui caput Nazaræi in iſta immunditia, quę eſt mori aliquem coram ipſo, ſed etiam quandocunque incurrerit aliquam immunditiam, polluitur caput eius, quia ipſe totus polluebatur. Quod patet, quia in multis immunditijs ille, qui incurrebat eas lauabat totum corpus ſuum. ſed hoc non fieret, niſi totum corpus iudicaretur pollutum: ergo cum aliquis polluitur totus polluitur, & caput ſuum pollutum eſt. Quòd autem polluti aliquando lauent totum corpus ſuum aqua patet Leuit. vndecimo, & decimoquarto, decimoquinto, & decimoſexto capitulis. Sed dicebatur caput Nazaræi hic eſſe pollutum, quia non proficiebat conſecratio eius prǣterita, ſed oportebat repeti votum a principio: in alijs autem immunditijs, quamquam totum corpus ipſius Nazaræi immundum eſſet, & caput quoque, tamen non dicebatur pollui caput conſecrationis, ideſt non reputabatur ita pollutum, quòd dies pręcedentes in voto ſuo eſſent irriti, & repetendi ab exordio obſeruationis.

Caput pollui quare dicatur.

F *Cur quando Nazaræus incurrit pollutionem dicitur, quòd pollutum eſt caput conſecrationis ſuæ. Et quòd immunditia manente nihil computabatur ad obſeruationes voti.*

Queſt. VIII.

QVAERET aliquis quare cum Nazarçus incurrit pollutionem dicitur magis, ꝙ pollutum eſt caput conſecrationis ſuę, quam ꝙ aliquid alterum pollutum eſt, vel quòd ipſe pollutus eſt.

Reſpondendum eſt, ꝙ in voto Nazarçorum, quãquam multa eſſent ſubſtantialia, quę habentur hic in abſtinendo a quibuſdam: nihil tamen erat magis neceſſarium, quam ipſa capillatura, ſcilicet quòd creſcerent G capilli ſui, & non raderentur, nec tonderentur: ideo conſecratio ſua dicebatur eſſe in capite, ſcilicet quòd id, per quod erat magis applicitus Deo erat obſeruatio capillaturę. Cum ergo obſeruatio prǣterita Nazarçi irrita fiebat, dicebatur pollui caput, quod principale erat in conſecratione. Item quamquã alia pertinerent ad ſtatum Nazarçorum, habitus tamen ipſorum, & id per quod cognoſcebantur, erat capillatura, quia de quolibet alio obſeruato a Nazarçis poterat dari aliqua cauſa, quare obſeruaretur etiam ab hominibus, qui non eſſent Nazarçi: capillatura tamen ad nullos pertinebat niſi ad Nazarços, ideo debebãt denominari ab eo, quod erat principale, & hoc erat caput. *Quod radet illico in eodem die.* Ideſt ſi aliquis mortuus fuerit ſubito corã Nazarço polluitur caput eius: H ideo debet radere immediatè, quia iam non proficit illa capillatura ad continuandum votum. Sed debet repeti ab exordio.

Item dato, quòd Nazarçus vellet repetere votum manente capillatura illa, fieri non debebat, quia iam polluta erat: ideo quidquid fieret ipſa manente, non computaretur ad obſeruationem voti, ſed eſſet totũ irritum: ita ergo, vt votum proficeret debebat radi caput, & tunc creſcente noua capillatura, quę polluta non erat, obſeruaretur conuenienter votum.

In eadem die purgationis ſuæ. Immediatè enim, vt aliquis Nazarçus incurriſſet pollutionem prędictam debebat radi caput eius, & iſta dies vocabatur dies purgationis, quia in ea incipiebat purgari ab immũditia, I quam contraxit moriente aliquo coram ipſo, & iſta raſio erat purgatio, nam manente iſta capillatura, quę ſemel polluta fuerat ſemper eſſet Nazarçus pollutus. *Et rurſum ſeptima.* Ideſt etiam iſte Nazarçus raderetur in ſeptima die. in die enim qua incurrebat immunditiam radebatur, & deinde in ſeptima die computãdo a die primę raſionis iterum radebatur, quia aliqui capilli interim creuerant, qui radendi erant, quod fiebat ad maiorem munditiam, & quia ſequenti die, ſcilicet octauo iturus erat iſte Nazarçus in Sanctuariũ ad offerendum ſacrificium, vt immediate patet: illuc tamen ingredi non decebat niſi homines valde mundos. *In octauo autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ.* Iſte dies erat octauus computando a die in K quo Nazarçus incurreret immunditiam, & raſum eſt caput eius: offerebat aũt tũc turtures, vel columbas quaſi in emundationem peccati prioris, & ad ſolennitatem voti incipiendi. Si autem Nazaræus non incurriſſet hanc immunditiam, ſed a principio votum ſuũ inchoaret, non debebat offerre aliquod ſacrificium. Nunc vero, quia fuerat votum interciſum propter pollutionem Nazarçi fiebat ſacrificium, vt ſolennius inſtauraretur votum: iubebatur autem, quòd offerret Nazarçus duos turtures, vel duos pullos columbarũ, ideſt duos columbinos. erat enim ſacrificium illud de paruis, quia turtures, & columbę abundant in terra Chanaan, & ſunt ibi parui valoris. Iubetur autẽ, quòd

offe-

Turtures, & pulli columbarũ, quare Deo offeruntur & nõ ipſi columbæ, & in oſtio tabernaculi.

offerantur turtures, & non pulli turturum, & è contrario, quòd offerantur pulli columbarum, & non columbæ. Cauſa eſt, quia Deus vult pro ſacrificijs ſuis ea, quæ meliora, & pinguiora ſunt, ſicut nos volumus pro cibis noſtris. Iſtam enim comparationẽ facit Deus Malac. cap. 1. vbi dicit, quòd offeruntur ei animalia clauda, & cęca, atque debilia, quæ non offerrentur principibus, vel ducibus hominum. In turturibus autem ſic eſt, quòd maiores turtures ſunt groſſiores, & ſapidiores. in columbis verò è contrario: pulli enim columbarum ſunt pingues, teneri, & ſapidi. Columbæ autem magnæ non. Cauſa eſt, quia columbæ libidini vacant nimis, & deſiccatur tenerum, & humidum illarum, atque efficiuntur calidę, & ſiccę complexionis, vnde ſaporoſæ non ſunt: pulli autem columbarum, quia nondum libidini vacant, pingues, atque ſapidi ſunt: in turturibus autem è contrario: libidini enim non vacant, quia ſunt aues caſtiſſimæ. ideo pinguedinem, & ſaporem proprium non perdunt.

Sacerdoti in introitu fœderis teſtimonij. Ideſt offeret iſte Nazaræus duos pullos columbæ, vel duos turtures ſacerdoti ante oſtium tabernaculi fœderis. iſte erat ritus omnium offerentium: intrabant enim in atriũ Sanctuarij, vſque ad oſtium tabernaculi, & ibi erat ſacerdos aliquis, q de manu eorum acciperet quodcunque offerre vellent. Fiebat autem oblatio hæc in oſtium tabernaculi, quiã iſtud offerebatur Domino, & Deus dicebatur habitare ſpecialiter in tabernaculo: ergo vt coram ipſo fieret oblatio fiebat in oſtio tabernaculi. Alia cauſa eſt, quia iſta quæ offerebantur cremanda erant in altari holocauſtorum. Sed altare erat apud oſtium tabernaculi, vt patet Leuit. capitulo primo, ergo apud oſtium offerri debebat. Dicitur in introitu fœderis teſtimonij, ideſt in porta tabernaculi fęderis. iſta locutio nõ eſt propria, quia teſtimonium, & fœdus idem ſunt. Non enim vocatur tabernaculum teſtimonij, niſi quia erant ibi tabulæ, quæ erant teſtimonium, quomodo Deus dediſſet legem Iſraelitis, ſic patet Exod. vigeſimoquinto cap. cum dicitur: Pones teſtimonium in arca, ideſt pones tabulas decalogi, quæ vocantur teſtimonium, fœdus etiam dicuntur ipſę tabulę, quia in eis continebatur fœdus Dei, ideſt id, quod pepigerat Deus cũ Iſraelitis, vt obſeruarent. Sed debet dici in introitu tabernaculi fœderis: ponitur tamen iſte genitiuus teſtimonij pro tabernaculi. Sic etiam patet ſupra 3. & 4. cap.

Facietque ſacerdos vnum pro peccato. Ideſt offeret, vel ſacrificabit ſacerdos vnum de iſtis turturibus, vel pullis columbarum pro peccato Nazaręi: facere enim accipitur hic pro diſponere, & ſic dicitur aliquis facere capillos, ideſt ornare eos, vel ſcindere. Sic enim dicit Virgilius in Bucolicis Ecloga ſecunda,

Cum faciam vitulam pro frugibus ipſe venito.

Ideſt cum ego coquam, vel diſponam vitulam.

Quod peccatum erat, pro quo offerebat Nazaræus ſacrificium. Quæſt. IX.

SED dicet aliquis, quod peccatum erat iſtud, pro quo offerebat Nazaræus? Aliquis forte reſpondebit, quòd non erat iſtud aliquod peccatũ ſpeciale, pro quo offerretur, ſed offerebatur pro peccato in generali, quia iſte Nazaręus cuius caput fuerat coinquinatum peccauerat in aliquo, cum nemo a peccato immunis ſit, & pro emundatione alicuius peccati fiebat ſacrificium iſtud, ſicut dictum eſt Leuit. decimoſecundo cap. de mulieribus parientibus, quòd in die purgationis offerrent pro

A peccato: nullum tamen peccatum erat in pariendo, nec in concipiendo, ſed offerebatur pro peccato in generali.

Reſpondendum eſt, quòd hic fiebat duplex ſacrificium pro peccato. vnum in quo offerebatur vnus turtur, vel vnus pullus columbę, & aliud in quo offerebatur ouis immaculata, vt patet infra. De illo autem ſacrificio nunc nihil dicitur, ſed de iſto, in quo offerebatur turtur, vel pullus columbæ, dicendum eſt, quòd nõ offerebatur pro peccato Nazaræi in generali, ſed pro ſpeciali peccato, ſcilicet, quia pollutus fuit ſuper mortuo, vt patet immediatè cum dicitur. Et deprecabitur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo. Sed de hoc infra ponetur veritas.

B *Et alterum in holocauſtum*. Ideſt, & offeret alium turturem, vel alium pullum columbę in holocauſtũ. Ritus autem iſtorum duorum ſacrificiorum erant varij, quia turtur, vel pullus columbę, qui offerebatur in holocauſtum, non debebat iugulari, ſed retorqueri caput eius ad pennulas, & rupto vulneris loco decurrebat totus ſanguis ſuper altaris parietem: veſicula autem, & plumæ projiciebantur, & carnes eius non diuiſę ferro cremabantur ſuper altare, vt patet Leuit. cap. 1.

In pullo autem columbę, vel turture non erat differentia, quãdo offerebatur pro peccato, ab holocauſto, quantum ad modum occiſionis, ſed quantum ad effuſionem ſanguinis, quia in turture oblato pro holocauſto ſanguis totus decurrebat ſuper altaris crepidinem, ſiue parietem, vt patet Leuitic. capitulo primo, in turture autem oblato pro peccato aliquę guttæ ſanguinis debebant diſtillare ſuper parietem altaris, & reliquus ſanguis ad baſim illius, vt patet Leuit. capitulo primo.

C

Item differebant, quia in holocauſto totus pullus columbæ, vel turtur cremabatur ſuper altare, & nihil proueniebat ſacerdoti, in ſacrificio pro peccato totus turtur proueniebat ſacerdoti, ſicut in reliquis ſacrificiis pro peccato, in quibus omnes carnes animalis proueniebant ſacerdoti, oblatis ſolis adipibus, vt patet Leuit. cap. 6. in turturibus autem, & columbis non erant adipes, qui offerrentur: ideo nihil proueniebat Deo, niſi ſanguis: carnes vero ſacerdoti immolanti.

D

Et deprecabitur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo. Ideſt ſacerdos, qui fecerit ſacrificium pro peccato, & holocauſtum pro Nazaræo, deprecabitur pro eo, ſcilicet, vt Deus ſibi remittat peccatum, quia peccauit ſuper mortuo.

Quomodo peccauit Nazaræus, quia aliquis coram eo mortuus eſt. Et quando actus imputetur nobis tanquam culpabilis propter alium præcedentem actum, & an ſemper peccatum in ſacra Scriptura accipiebatur pro offenſa Dei. Quæſt. X.

E CIRCA hoc inquirendum eſt, quomodo ſacerdos orabat pro peccato Nazarçi contracto ſuper mortuo, in quo inquirendum eſt primo, quomodo Nazaræus peccauerit ſi aliquis coram eo ſubito defunctus eſt, quia peccatũ non cauſant, quæ nobis nolentibus accidunt.

Qõ Nazaręꝰ peccabat viſo mortuo in volũtarie.

Aliqui reſpondent, quòd licet Nazaræus nõ peccauit in hoc, quòd aliquis ante eum mortuus eſt, peccauit tamen in alia re, propter quam Deus eum permiſit cadere in talem euentum, & tunc pro illo peccato imputatur ſibi iſte actus ad malum, ſicut aliquis actus malus, qui alicui imputabilis non eſt, quia non eſt a voluntate, imputatur propter aliquam cauſam præceden-

Præcedentem huius actus, quę cauſa fuit voluntaria, ſicut patet de ebrietate Loth. coitus namque Loth cum duabus filiabus ſuis, qui eſt actus de ſe malus, nõ fuiſſet in Loth culpabilis, qui non poterat cognoſcere vtrum cum filiabus coiret, ſed quia peccauit in bibẽdo, pluſquam debuerat, coitus qui inde ſecutus eſt, occaſionaliter imputatur ei. & ſi non in toto: tamen in quanto, vt habetur per Magiſtrum ſententiarum, & in decretis. 15. quęſtione prima, capitulo inebriauerũt Loth. Si autem fuiſſet Loth in aliqua infirmitate, vel ignorantia inuincibili ſine culpa ſua, propter quam ſcire non poſſet, vtrum cum filiabus coibat non imputaretur ei ad culpam, ſicut in illo, qui cognouit vxoris ſuę ſororem, quæ intrauit in lectum viri, quam vir credidit eſſe vxorem, de hoc in decretis. 32. quęſtione G ſecunda, capitulo in lectum. De Nazarço ergo iſti dicunt, quòd cum ipſe peccauerit in aliquo, propter qđ Deus permiſit illum pollui moriente coram ipſo aliquo, imputabatur hoc ad culpam.

Dicendum eſt hoc non ſtare, quia ad hoc, quòd imputetur aliquis actus in culpa propter actum præcedentem, qui fuit voluntarius, oportet quòd iſte actus qui imputatur ſit actio noſtra, & non paſſio, & ſit talis qui alias per ſe peccatum eſſet, ſi eſſet voluntarius. Si tamen fuerit aliqua pœna, quę nobis directè infligitur propter aliquod præcedens peccatum, quamquã peccauerimus in primo: tamen illa pœna non imputatur nobis ad peccatum: nam tunc ſi aliquis peccauiſſet, & propter hoc occideretur a iudice, vel a Deo, H diceremus, quòd illa occiſio, erat peccatum iſtius, qa ſequebatur in eo propter peccatũ, quod fecerat. hoc tamen purè eſt abſurdum. Nam iſta pœna non eſt peccatum illius, ſed magis diminuit, vel conſumit totam culpam, quia malum culpæ in bonum ordinatur per pœnam.

Ratio autem huius eſt, quia peccatum eſt actio noſtra, iſta autem pœna non eſt actio, ſed paſſio. ið quantacunque peccata præcedant in nobis, quę ſint cauſa pœnalitatis conſequentis, nunquam illa pœna dicetur peccatum, ideo qualitercunque illa ſit, ſiue voluntate aſſumatur, ſiue inuoluntatie, nunquam imputatur ad peccatum. In coitu autem Loth cum filiabus ſuis aliter eſt, quia quamquam tunc peccatum non eſſet I totaliter, eo quòd non fiebat ex aliqua deliberatione, nec ipſe ſciebat quid ageret: erat tamen actio eius, & non paſſio. Etiam erat talis actus qui ſi alias voluntarie fieret, erat grauis culpa, ideo cũ ſecutus fuerit iſte actus occaſionatus ex quodam alio peccato, iſte netiet actus imputabitur ad culpam præter ebrietatem, quæ erat præcedens, & erat verè peccatum.

De Nazaræo autem, coram quo moriebatur quiſquam non erat ſic, quia ex eo, quòd aliquis moriebatur coram Nazaræo incurrebat immunditiam, & irritabantur dies prioris obſeruationis, quod pœna erat, ſcilicet, quòd rediret a principio in voto ſuo, & quòd offerret ſacrificium, & non erat aliquis actus ſuus. ergo quamquã iſta pœna eueniſſet ei propter aliquod K peccatum, nunquam poterat iſta imputari ad peccatum, quia paſſio erat, & pœna, & non actio. Etiam ſi dicatur de hoc, quòd erat mori aliquem coram Nazarço, quòd eſſet peccatum Nazarçi. Nam aliquem alium mori non erat actus Nazaræi, nec pendebat ab ipſo vllatenus, ideo quamquam propter peccatũ eius eueniret: tamen pœna erat, & non culpa, ideo nõ poterat dici peccatum, nec oportebat, vt oraretur pro illo, vel offerretur, ſicut ſi aliquis ſuſpenditur, quia furatus eſt, non funduntur preces pro eo, quia ſuſpenſus eſt, ſed magis, vt Deus liberet illum ab aliquibus aliis, in quibus deliquit, quia ſuſpenſio potius facit in diminutione pęnę eius: non ergo offertur ſacrifi-F cium hic pro Nazarço, & oratur tamquam peccauerit, eo quòd aliquis coram ipſo mortuus eſt, vel quia incurrit immunditiam: Sed propter aliquid alterum.

Alia regula eſt, quòd quamquam aliquis faciat id, quod malum eſt ſi ageret deliberatè, tamen incidit in illud, quia permittitur cadere propter aliquod alterum malum quod fecit, illud non eſt imputandum ei ad culpam, quamquam actio ſua ſit, quia malum, quod ipſe primo fecit, non eſt cauſa immediatè ad hoc, vt ſi aliquis peccauit in Deum, & propter hoc Deus permittat, eum occidere alterum inuoluntariè: iſta occiſio non imputabitur iſti ad culpam, quãquam habeat ortum ex peccato ſuo, vt ſi quis occide-G ret filium ſuum neſciens. Eſt enim iſta occiſio actio, & non paſſio occidentis, & eſſet mala ſimpliciter, ſi fuiſſet deliberata: ſit tamen ignoranter, & non imputatur aliquo modo ad culpam, quia dabitur talis caſus, in quo iſte non potuit hoc ſcire: habet etiam iſta occiſio ortum, eo quòd iſte peccauit, quia Deus non feciſſet, quòd iſte occideret filium ſuum ignorãter, niſi in aliquo valde demeruiſſet, propter quod mereretur nimis anxiari, ſicut mortuo filio, tamen non eſt iſte actus imputabilis ad culpam. Cauſa eſt, quia non habet depẽdentiam immediatam directè, aut ſaltem occaſionaliter euidenter ex aliquo peccato iſtius, ſed ſolum ex hoc, quòd Deus permittit iſtũ cadere in illud malum propter aliquod peccatũ præcedens eius: quòd autem iſte permittatur cadere, nõ H eſt actio ſua, ſed Dei. Non ergo propter hoc imputatur ad peccatum actus quem poſtea efficit, quia ille veriſimiliter non ſequebatur ex priori, ſicut in Loth ex ebrietate, aut directè, aut occaſionaliter fornicatio: ideo imputatur ei fornicatio aliqualiter, quamquam fuerit inuoluntaria, quia ſecuta eſt ex ebrietate, quæ erat voluntaria: in eo tamen qui permittitur a Deo occidere filium ignorãter, quia in aliquo alio delinquit, nõ ſequitur directè ex priori peccato, quòd iſte filium occideret. Nam vnum per ſe non habet cauſalitatem ad alterum, ſed ſolum Deus permittit vnum propter alterum. Si tamen ipſe non ordinaret ex peccato priori non fuiſſet ſecuta occiſio filii: per ſe tamen ex aliquali naturę conſequentia I ebrietas habet cauſalitatem ſuper fornicationem: ideo in eis ſolum, quæ ſecundum naturam ſic ſe habent, quòd vnum præſtat cauſalitatem alteri directã, vel indirectam, actus malus præcedens facit imputari ſequentem ad culpam, quamquam aliàs imputandus non eſſet: in his verò quorum vnum non ſequitur ex altero directè, vel occaſionaliter ſecũdum naturam, ſed ſolum in ordine Dei, qui vult vnum propter alterum permittere, non imputabitur ſequens actus ad culpam propter priorem, quia vnus non habet cauſalitatem ad alterum per ſe, ſed ſolum ex ordine Dei.

Sic autem eſt in caſu de Nazarço, coram quo aliquis homo ſubito mortuus eſt, quamquam ergo iſta K mors eſſet actus aliquis Nazarçi, vtpotè ſi ipſe occideret illum ignoranter, non erat imputandus Nazaræo ad aliquam culpam, quia nõ ſequebatur ex actu ſuo priori, ſed ex cauſalitate Dei ſic ordinatur. Non igitur incurrebat aliquod peccatum Nazarçus, ſi aliquis coram ipſo moreretur, etiam ſi hoc eueniret propter peccatum ſuum, nec igitur pro eo preces fundendæ erant quantum ad iſtam partem.

Sed dicendum eſt, quòd peccatum accipitur hic largè pro immunditia: nam quæcunque contaminatio dicitur peccatum, ideſt quædam irregularitas corporalis. Nam ſicut ea, quæ vera peccata ſunt nos a Deo ſeparant: ita irręgularitates iſtę ſeparabant

a conta-

a contactu rerum ſacrarum, ideo peccata vocabantur. vel poteſt vocari peccatum, quia erat aliquid contra ſtatum Nazaræi: debebat enim Nazaræus obſeruare omnem mundiciam, ſed hic incurrebat in quandam magnam immunditiam, quæ faciebat irritam totam præteritam obſeruationem. ergo vocabatur peccatũ, & dicitur, quòd iſte Nazaræus peccauit ſuper mortuo, ideſt contaminatus eſt ſuper illo. & tunc eſt ſenſus, ꝙ ſacerdos faciens ſacrificium deprecabitur pro iſto, q̃a peccauit ſuper mortuo, ideſt deprecabitur, quòd iſta contaminatio, quam iſte habuit ſuper mortuo, non imputetur ei ad totalem deſtructionem ſtatus Nazaræorum, ſed hoc non obſtante poſſit nunc repetere a principio votum, & quòd valeat, ac ſi nũquam fuiſſet contaminatus. Secundum illos, qui ponebãt peccatum Nazaræi illud, per quod demeruit, ꝙ moreretur iſte homo coram illo, exponendum erat aliter, ſcilicet, quòd deprecabitur ſacerdos pro iſto Nazaræo, quia peccauit ſuper mortuo, ideſt rogabit, quòd Deus non imputet iſti cõtaminationẽ præteritam, & magis, quòd nõ imputet ſibi peccatum, per quod demeruit cadere in cõtaminationem illam. ſed primus ſenſus melior eſt.

Peccatum quatuor modis accipitur in ſacra Scriptura, & quòd non ſemper accipitur peccatum pro eo, pro quo Deus offenditur. Et quod erat peccatum, pro quo mulier parturiens offerebat ſacrificium: & etiam leproſus. *Quæſt. XI.*

DICENDVM autem, quòd aliqui neſcientes conſuetudinẽ locutionis veteris teſtamenti, quandocunque dicitur de peccato, putant eſſe aliquod peccatum propriè dictũ, quod nos vocamus peccatum, ſcilicet actionem peccantis contra legem Dei, per quam Deus offenditur, & iſta eſt conſuetudo locutionis in nouo teſtamẽto: Ideo quandocunque de peccato dicitur in veteri teſtamento putant eſſe aliquod verum peccatũ, & quia interdum non inueniunt, vnde peccatum propriè dictum ibi eſſe poſſit, occurrunt eis multę difficultates.

Eſt tamen dicẽdum, quòd peccatum accipitur aliquando in veteri teſtamento pro eo, quod eſt verum peccatum, vt illud Ezech. 18. cap. anima, quæ peccauerit ipſa morietur, ideſt occidetur a Deo pro peccato. Sed illud non eſt, niſi quando quis peccat mortaliter, quia pro hoc ſolo infligitur mors. ſic accipitur Exod. 32. vbi vocatur peccatum magnum adoratio vituli, & verum eſt, quia idolatria, de qua ibi agitur eſt maximum omnium peccatorum.

Secundo accipitur peccatũ pro aliqua offenſa Dei faciendo cõtra aliquam de cęremoniis legis Dei, vel omittendo facere, quod præceptum eſt. ſic accipitur Leuitic. quarto, ſcilicet: Anima cum peccauerit per ignorantiam, & de vniuerſis mandatis Domini, quæ pręcepit, vt non fierent, quippiam fecerit: iſte modus eſt magis communis accipiendi peccatum in libris Moyſi.

Tertio modo accipitur peccatum pro ipſa re materiali, in qua committitur peccatum, licet ipſa in veritate non ſit peccatum; ita poſſet homo occiſus iniuſtè vocari peccatum, quia occiſio eius fuit peccatũ, & tamen homo mortuus nullum peccatum eſt, & ſic Iſraelitæ fabricauerunt ſibi vitulum aureum in Deũ ad adorandum, quod erat peccatum, & tamẽ vitulus ipſe aureus non erat peccatum, ſed aurum: ſcriptura tamen vocat illum vitulum peccatum, ſic patet Deuter. 10. ſ. peccatũ autem veſtrum, quod feceratis, ideſt vitulum arripiens igne combuſſi.

Quarto modo accipitur peccatum pro immunditia quadam legali, ſiue cum illa eſſet aliqua naturalis,

A ſiue eſſet ſola legalis, & non erat cum tali immũditia aliquod peccatũ, ideſt non ſequebatur ex aliquo peccato, quod eſſet operatio hominis, neque ex peccato alicuius alterius. Sed fortè erat aliquod honeſtum, & licitum, vel aliquid dependens ex natura. ſic accipitur Leui. 12. de muliere pariente: nam dicitur, ꝙ offerret pullum columbæ, ſiue turturẽ pro peccato, & ſic innuitur, ꝙ quælibet mulier, quę peperit eſt in peccato, ſed hoc non eſt verum, vel ſaltem partus nõ cauſauit in ea aliquod peccatum. Et propter hoc doctores cõmuniter non poſſunt aſſignare, quod peccatum ſit illud mulieris parientis, & ob hoc dicunt, ꝙ non ſit aliquod peccatum ſpeciale parientis, ſed eſt peccatum aliquod in generali, vel confuſo, quia nulla mulier, ſiue pariens, ſiue non pariens eſt ſine peccato.

B Sed iſtud non conuenit, quia hoc modo non ſolũ mulier pariens offerret ſacrificium pro peccato, ſed etiam quęlibet alia, cum partus nullum peccatum inducat. ergo oportet aliquid aliud eſſe peccatũ ipſius mulieris parientis, quod inueniatur in omni pariente, & non in aliis mulieribus. Et dicendum, quòd iſtud non eſt, niſi immunditia cauſata per partum, q̃a fluxit ſanguis, & aliqui alij humores, qui polluunt corpus realiter, & etiam ſi lauetur, lex indicat adhuc illud immũdum, vſque ad certum tempus, ſ. diem quadrageſimum, vel octuageſimum Leui. 12. Et tunc offerẽ ſacrificiũ pro peccato, ideſt pro immunditia mulieris parientis. Item patet iſtud, quia dicitur eod. cap. offeret pullum columbæ pro peccato, & tradet ſacerdoti

C qui orabit pro ea, & ſic mundabitur a profluuio ſanguinis ſui, & ſic innuitur, ꝙ offerendo illud ſacrificiũ pro peccato mundaretur mulier a profluuio ſanguinis, in quo ſignificatur, ꝙ peccatum parientis nõ erat aliud, niſi fluxus ſanguinis, ideſt immunditia cauſata ex fluxu ſanguinis, quã lex reputat manere vſquequo fiant illę cęremoniæ ſacrificiorum.

Cum autem dicitur, ꝙ ſacerdos orabit pro ea. eſt ſenſus, ꝙ orabit, vt Deus nõ reputet iam illam mulierem immundam, & licitè ingrediatur in Sanctuariũ.

Item patet hoc de leproſo, quia ſi lauaretur offerebat ſacrificium de peccato, ſiue pro delicto Leuit. 14. & tamen fuiſſe leproſum non erat aliquod peccatũ,

D pro quo neceſſe eſt offerri. Et ſi dicatur, ꝙ iſte incurrerat lepram ex peccato concedi poteſt, & tamẽ non eſt neceſſe, ꝙ iſte maneret ſemper in peccato quouſque ſanaretur, immo veriſimilius erat, ꝙ prius ceſſaſſet a peccato, & tamẽ pro quolibet ſanato a lepra offerebatur ſacrificium poſt emundationem. Itẽ quia ſi pro peccato, quod fuerat cauſa lepræ, offerretur ſacrificium deberet offerri ante ſanitatem, vt ſic ſanaretur, & tamẽ numquam offerebatur ſacrificium, niſi poſt mũdationem a lepra eodem capi. ergo non erat iſtud aliquod peccatum.

Sed dicendum, ꝙ erat peccatum, ideſt immũditia, quia cum lepra eſſet naturalis immũditia, poſtquam quis ſanaretur ab illa adhuc iudicabatur immundus legaliter, & durabat iſta immunditia quouſque fierẽt

E cęremoniæ per ſacerdotem, & ſic dicebatur offerri ſacrificium pro delicto, vel pro peccato, ideſt pro immunditia illa legali, vt iam non reputaretur manere ille in immunditia. Sic etiam erat de viro fluente ſemine ſi ſanaretur, & de muliere fluẽte ſanguine extra tempora menſtruorum ſi ſanaretur. Nam pro vtroque iubebatur offerri ſacrificium pro peccato Leuit. 15. ibi tamen non erat peccatum aliquod, ſed ſola illa immunditia legalis, quæ vocabatur peccatum, & ab illa mundabantur iſti per ſacrificia; & iſte modus accipiendi peccatum inuenitur ſępe in Leuitico.

Ita fuit nunc de ſacrificio pro peccato Nazaræi: nã non fuit hic aliquod peccatum eius, ſed ſola immun-

ditia, quam lex reputat eum incurriſſe, eo quòd corã
ipſo mortuus eſt aliquis, & ita dicitur deprecabitur
pro eo, quia peccauit ſuper mortuo, ideſt contami-
natus eſt propter mortuum, quia coram eo obijt, &
ſacerdos deprecabitur Deum, vt non reputetur iſte
Nazareus iam immundus, ſed vt mundus exiſtens
poſſit continuare votum ſuum. nullum autem aliud
peccatum hic intelligi poteſt. & ſic ſepe accipitur.

Sanctificabitque caput eius in die illa. Ideſt ſacerdos fa-
ciet caput Nazarei in die illa eſſe ſanctum. nõ eſt ſen-
ſus, ꝙ tunc fieret aliqua cõſecratio in capite Nazarei,
ſicut fiebat in ſacerdotibus: quoniã nũquam vngebã-
tur capita Nazareorum. Sed dicitur ſanctificari caput
Nazarei, ideſt applicari Deo, & hoc fit ex die illa cum
offert oblationes ſupra poſitas, quaſi dicat, ꝙ ante hoc
non poterat Deo applicari caput Nazarei.

Cauſa horum eſt, quia caput Nazarei quãdiu durat
in ſtatu illo eſt conſecratum Domino ad obſeruandũ
ſpeciales ceremonias, & Deus acceptat illud ad com-
pletionem voti. Cum vero polluitur moriẽte aliquo
coram eo, omnes dies preterite obſeruationis in vo-
to illo ſunt irriti, quia non computantur, & raditur,
poſtea vero in octauo die fiunt oblationes, & tunc re-
ſtituitur Nazareus priſtinæ ſanctificationi, & cõſecra-
tioni, quia ſicut ante omnes dies quos in voto ageret
valerent, & acceptabãtur a Deo: ita erit poſt iſtã diem
octauam, in qua fiunt oblationes pro eo. ſeptem autẽ
dies priores, quibus manſit in raſione capitis non cõ-
putantur in voto, quia tunc caput immũdum eſſe dr̄.
reſtitutio ergo ad priſtinũ ſtatum, que fit in die octa-
ua, vocatur ſanctificatio capitis: proprie enim ſanctifi-
catio eſt mundatio, cum ſanctum diſtinguatur cõtra
pollutum, & ſic dr̄ Leuit. 11. c. ſancti eſtote, quia ego
ſanctus ſum, ideſt eſtote mundi ab omni ꝯtaminatio-
ne. Nazareus autem ſanctificatur in hoc die octauo,
quia tũc caput eius mundum efficitur ad obſeruatio-
nem voti, & valorem: ante hoc autem non erat. & dr̄
ꝙ ſanctificabit eum ſacerdos, quia ipſe facit ritus im-
molationum, quibus expletis Nazareus mundus eſt.
Et conſecrabit Domino dies ſeparationis illius. Iſtud eſt ex-
poſitio precedẽtis, ſ. ꝙ caput Nazaræi fuerat ante hoc
ſanctificatum, ideſt effectum mũdum ad obſeruatio-
nem voti huius, & tunc conſecrantur Domino dies
ſeparationis huius, & applicantur Deo, vel dedicant̄,
quaſi dicat, ſi ante iſtam purgationẽ vellet Nazareus
ꝯtinuare votum ſuum viuendo in habitu Nazaræo-
rum, & faciendo illa, que faciunt ceteri Nazaræi non
acceptarentur a Domino illi dies obſeruationis, quia
fiebat ꝯtra ordinẽ Dei. Nunc verò expletis omnibus
ceremonijs, quas Deus iubet, acceptabantur dies ſe-
quentes in voto; & hoc eſt conſecrati dies Nazaræi.

Offerens agnum anniculum pro peccato. Præter ſacrificia
quæ ſupra fiebant in duobus pullis columbæ, vel tur-
turibus, quorum erat vnus pro holocauſto, & alius ꝓ
peccato, adhuc fit hic aliud ſacrificium pro pctō.

Pro quo peccato Nazaræi fit hoc ſacrificium.
Quaeſt. XII.

SED dicet aliquis pro quo pctō fit iſtud ſacrifi-
cium? Poſſet enim reſponderi, ꝙ fiebat ꝓ im-
munditia expianda, quam incurrerat iſte Na-
zareus moriente aliquo corã ſe, ſicut dicebat̄
ſupra de turture immolato pro peccato. ſ. deprecabi-
tur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo, ideſt ꝯtami-
natus eſt. ita poteſt hoc fieri ꝓ eadem ꝯtaminatione.
Rñdendum eſt, ꝙ non fiebat pro iſta ꝯtaminatione,
quia non erat valde opportunum pro eadem conta-
minatione bis offerri. Sufficiebat enim ſemel ad ce-
remoniarum expletionem; potiſſimè quia nõ dr̄ hic

F deprecabitur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo; ſi-
cut ſupra dicebatur, ſed ꝙ immolabitur pro pctō. Di-
cendum ergo, ꝙ hic fit immolatio pro vero pctō Na-
zarei non determinate pro aliquo, quia non eſſet tũc
aliquod, quod exigeret ſpecialem oblationem, ſed iu-
bebat Deus cum alijs ceremonijs fieri oblationem ꝓ
peccato iſtius in generali.

An poſſit concedi, quòd Nazaræi ſacrificium eſſet pro immundi-
tia eius. Et quòd vnicum poteſt fieri ſacrificium diuerſis
generibus animalium. Quaeſt. XIII.

ISTI ſi concedant ſacrificium pro pctō Nazarei
eſſe pro immunditia eius, q̃ contraxit ſuper mor-
G tuo, & non eſſe aliquod verum peccatum ipſius,
quia tñ ponitur iterum ſacrificium pro peccato
turbantur. vnde non putant illud eſſe iam pro immũ-
ditia, ſed pro aliquo alio, quia alias non repeteretur.
Dicendum tñ, ꝙ iſtud non ſtat, quia tunc redirent ea-
dem inconuenientia, que allegata ſunt preceden. q.
ſcilicet quia oporteret dari in quolibet Nazareo ali-
quod peccatũ, qñ aliquis coram eo mortuus eſt, quod
non eſt verum. Item nõ tenet, ꝙ dicatur offerri iſtud
ſacrificiũ pro pctō in generali, quia iſtud non eſt ſm̄
conſuetudinem legis, que nunq̃ imponit ſacrificium,
niſi pro aliquo determinato pctō. Itẽ quia iſtud quo-
libet alio tempore poterat imponi Nazareo, & cui-
cũque alteri, eo ꝙ in quolibet eſt aliquod peccatum,
& tñ hoc non imponitur Nazareo, niſi cum aliquis
H mortuus eſt coram ipſo, ergo non eſt hic pctm̄ ꝓ quo
offertur aliquod pctm̄ ſpeciale, neque etiam peccatũ
in generali, ſed eſt immunditia. Cum aũt obijcitur,
ꝙ ſunt hic multa ſacrificia pro pctō, ideo ꝙ oporteat
eſſe multa peccata. Dicendum ꝙ nõ ſtat. vnicum eſt
enim ſacrificium pro pctō, & tñ fit in duobus generi-
bus animalium. ſ. in turture, & in agno, & non eſt in-
conueniens, quia licet regulariter detur vnum genus
animalis in vno ſacrificio, vt colligitur Leuit. 4. & 5.
tamen aliquando in eodem ſacrificio offerũtur mul-
ta animalia non ſolum ſimilia, quod minus eſt, ſed
etiam diuerſarum ſpecierum, quod plus eſt, ſic patet
in federe, quod pepigit Deus cum Abraam: nam ibi
occiſa fuit vacca, & capra, & aries, & turtur, & colũba,
I Gene. 15. & pertinuerunt ad eundem modum aries,
capra, & vacca, quia iſta tria diuiſa fuerunt per mediũ
e. c. ideo videtur, ꝙ vnum illorum ſufficiebat: tamen
ad maiorem ſolennitatem federis poſita fuerunt iſta
tria animalia. Item patet manifeſtius ſequenti c. in ſa-
crificijs dedicationis Sanctuarij, quia ibi in ſacrificio
pacifico cuiuslibet principis oblata ſunt multa anima-
lia, tam ſimilia, q̃ diuerſarum ſpecierum in hoſtias pa-
cificas, & in holocauſtum. Nam quilibet obtulit in
holocauſtum tria animalia. ſ. bouẽ vnum, arietẽ vnũ,
agnum anniculum vnũ, & obtulit quilibet in hoſtias
pacificas decem, & ſeptẽ animalia. ſ. boues duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quin-
que. Certum eſt autem, ꝙ holocauſtum eſt vnum ge-
nus ſacrificij, ſicut ſacrificium ꝓ pctō, & ſacrificiũ pa-
K cificũ eſt vnum genus ſacrificij, ſicut ſacrificium pro
peccato, quia iſta ponũtur tanq̃ tria genera diſtincta,
vt patet Leui. 1. & 3. & 4. ergo ſicut in holocauſto, &
hoſtia pacifica offeruntur interdum multa animalia
ſimilia, & aliquando diſſimilia ad ſolennitatem ſacri-
ficij, ita & in ſacrificio ꝓ pctō fiet aliqñ: ideo hic in ſa-
crificio Nazarei factum eſt. Sed obijcietur, quòd nõ
ſolum erãt hic duo ſacrificia pro peccato, ſed etiam
tria. nam primo ponitur turtur, aut pullus columbe
pro peccato, deinde agnus anniculus pro peccato, &
poſtea ouis immaculata pro peccato, vt patet in li-
tera.

Dicen-

Dicendum, quòd iſta non referuntur ad idem tẽpus, neque ad eandem rem. Alius enim ritus erat, qñ polluebatur Nazaręus moriente aliquo coram eo, & tunc offerebatur turtur, & agnus anniculus. Alius ritus erat, quando complebatur tempus voti, & non inciderat Nazaræus in aliquam immunditiam, & tunc offerebantur ſacrificia multum diſſimilia pręcedentibus, & ibi erat pro peccato ouis immaculata, & ſic non coincidit in tempore neque in re cum prioribus ſacrificijs, ſed de turture, & de agno anniculo ꝓ peccato erat ratio dubitandi, quia offerebantur ſimul, & pro eadem re, ſcilicet pro immunditia, quam contraxerat ſuper mortuo, ſed ſunt vnicum ſacrificiũ, ſicut dictum eſt.

Aliter poſſet dici, quòd ibi fuerunt duo ſacrificia pro peccato, quæ vocantur duo, quia non fuerunt ſimul oblata, ſed diuerſis temporibus, ſcilicet vnum in mane diei octaui, & aliud ad veſperum eiuſdem diei, vt aliqualiter innuitur ex litera, ſcilicet in octauo die offeret duos turtures, vel duos pullos columbarum ſacerdoti: facietque ſacerdos vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum, & deprecabitur pro eo, quia peccauit ſuper mortuo. & ſequitur. ſanctificabitque caput eius in die illo offerens agnum anniculum pro peccato. inquãtum enim dixit ſanctificabit in die illo ſignatur, quod iſti actus non fuerũt continui, ſcilicet offerre duos turtures in holocauſtum, & pro peccato, & poſtea dicitur, quòd offeretur agnus anniculus ꝓ peccato, quia ſi in eodem tempore iſta fierent, nõ diceretur. ſanctificabitque in die illo, ſed ſolum diceretur ſanctificabit, vt ſignificaretẽ vnus actus continuus, & ita ſi diſcontinuè iſtud fieret, vocarentur duo ſacrificia pro peccato. ſi autem ſimul, etiam ſi multa animalia diſſimilia offerantur, erit vnicum ſacrificium. ſatis poſſet teneri, quòd fuerunt duo, ideſt in duobus temporibus facta: melius tamen eſt, quòd ſit vnicum ſacrificium, ideſt ambo animalia ſimul oblata.

Ita tamen, vt dies priores irriti ſiant. Ideſt etiam cum iſtis omnibus cęremonijs ſtat hoc, quòd dies priores habiti in voto ſint irriti, ideſt non computentur: vtpote ſi aliquis ſtans in voto Nazaræorum magno tempore, ſcilicet duobus, vel trib' annis, & poſt 10. vel 15. dies conſummãdum eſſet ſi moreretur aliquis homo corã eo, omnes illi tres anni nihil valerent, ſed a principio repetendi erant, & non ſolũ dies pręteriti vſque ad diem quo mortuus eſt aliquis coram Nazaræo irriti ſunt, ſed etiam ſeptem dies, qui computantur ex tunc vſque ad diem octauum, in quo fiunt ſacrificia pro Nazaræo. nam in die illo octauo incipiebant dies computari.

Quoniam polluta eſt ſanctificatio eius. Ideſt omnes dies priores irriti ſunt, quia ſanctificatio Nazaręi, ideſt caput ſuum ſanctificatum pollutum eſt. non enim poterant computari dies voti, niſi quando Nazaręus eſſet ſanctus, vel incontaminatus. Cum vero incidiſſet in pollutionem prępoſitam iam immundus fiebat, ideo quidquid obſeruabat, ſuper quod cadebat iſta contaminatio reddebatẽ pollutum, ſed dies cum pollutione non computantur. ergo nec dies pręcedentes cõputabantur: poſtea verò cum mundus eſſet incipiebant computari. In quo ſciendum, ꝙ ſi Nazaræus multoties pollueretur erat repetenda multoties iſta purificatio, & toties fiebant dies irriti. vnde poſſet aliquis Nazaręus vouens vnum annum in voto Nazaræorũ in 20. annis non finire ſi acciderent ſibi frequentes cõtaminationes, propter quas deberet votum repeti ab exordio.

Iſta eſt lex conſecrationis. Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur, adducet

A eum ad oſtium tabernaculi fœderis, vt offerat oblationem eius Domino, agnũ anniculum immaculatum in holocauſtum, & ouem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum hoſtiam pacificam, caniſtrum quoque panum azymorũ, qui conſperſi ſunt oleo, & lagana, abſq; fermento vncta oleo, ac libamina ſingulorum, quæ offeret ſacerdos corã domino, & faciet

B tam pro peccato, quàm in holocauſtũ. Arietem vero immolabit hoſtiam pacificam domino, offerens ſimul caniſtrum azymorum, & libamenta, quæ ex more debentur. Tunc radetur Nazaręus ad oſtium tabernaculi fœderis cæſarie conſecrationis ſuæ. Tolletque capillos eius, & ponet ſuper ignem qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum, & armum coctum arietis, tortamque abſque fermento vnam de caniſtro, & laganum azymũ vnũ, & tradet in manus Nazaręi, poſtquã raſum

C fuerit caput eius. Suſceptaque ruſum ab eo eleuabit in conſpectu domini, & ſanctificata ſacerdotis erunt, ſicut pectuſculum, quod ſeparari iuſſum eſt, & femur. Poſt hæc poteſt bibere Nazaræus vinum. Iſta eſt lex Nazaræi cum vouerit oblationem ſuam domino tempore conſecrationis ſuę exceptis his, quæ inuenerit manus eius. Iuxta quod mente deuouerat, ita faciet ad perfectionem ſanctificationis ſuę.

D *Iſta eſt lex.* Hic ponitur tertium huius c. ſ. ſtatus profeſſionis qui conſiſtit in complemento voti: nã ſicut cum aliquis Nazaręus polluebatur faciebat aliqua ſacrificia, ita cum finiret votum ſuum faciebat alia. *Iſta eſt lex conſecrationis.* i. iſta eſt lex quam obſeruant Nazaręi conſecrati domino, quando explent votum ſuũ. *Cum dies quos ex voto decreuerat complebuntur.* Ideſt iſta, quæ ſequuntur debet facere Nazaræus, quando explet votum. ſi enim vouiſſet manere vno anno in voto Nazaręorum, expleto illo non obligabatur vltra obſeruare cęremonias illas, ſed faciebat ſacrificia iſta, & erat liberatus a voto. in hoc autem patet, ꝙ votum Nazaręorum non erat perpetuum de ſe, ſed quilibet poterat in eo manere quanto tempore voluiſſet.

Nazaræus quæ facturus ſit qñ explet votum.

E *Adducet eum ad oſtium tabernaculi fœderis.* Iſtud verbũ pt referri ad Nazaręum, vel ad ſacerdotẽ. Primo modo eſt ſenſus, ꝙ adducet eum. i. Nazaręus adducet ſeipſum, vt vr̃ dicere litera hebraica, vel refertur ad ſacerdotem. ſ. ꝙ ipſe adduceret eum, quaſi inuitum, qa ſi aliquis de Nazaręis completo tpe ſuę conſecrationis vellet bibere vinum, & radere capillos relicta obſeruatione Nazaręorum nulla facta ſolennitate ſacerdos violenter adducebat eum ad Sanctuarium, ne perderet ſacrificiorum partes, quæ ſibi inde ꝓueniebãt. vel accipitur adductio. i. pręſentatio ad Sãctuariũ. ſ. ꝙ ſacerdos præſentaret eum ad oſtium tabernaculi fœderis. nam quamquam laici poſſent introire in atriũ tabernaculi liberè ad offerendum, nõ ad oſtiũ taber-

 naculi

naculi accedere non poterant, niſi ſacerdotes eos ducerent, & iſte eſt hic ſenſus.ſ. ꝙ in die expletionis voti Nazaræus portaret oblationem ſuam in Sanctuariū, & tunc ſacerdos acciperet eum cum oblatione ſua, & duceret coram domino ad oſtium tabernaculi.

Et offeret oblationem eius domino.i.ſacerdos præſentabit totam oblationem Nazaræi coram domino ad oſtiū tabernaculi, ſiue coram altari holocauſtorum, & ponuntur hic ſacrificia de omnibus generibus, tā in carnibus, quam in panibus propter magnam ſolennitatē expleti voti. Nicolaus dicit, ꝙ fiebat oblatio de omnibus generibus ad ſignandum, ꝙ Nazaręus debet eſſe prōptus famulari domino omnibus modis. Sed hoc non pertinet ad ſenſum literalem, quia tunc a principio debuiſſent offerri iſta ſacrificia. Nam in toto tempore quo obſeruabat votum Nazaræi erat ſpecialiter Deo applicitus. Cum vero deſinebat obſeruare rediēs ad vitam ſecularem, non erat ita applicitus, ideo magis conueniebat a principio voti, quòd ſignaret ſe eē promptum ad obediendum Deo in omnibus, quam in fine voti, ideo ſtat prima cauſa aſſignata. *Agnum anniculum immaculatum in holocauſtum.*

Sacrificia, quæ faciebat Nazaræus, & quare de iſtis animalibus. Et quòd meliora debent offerri Deo.
Quæſt. XIIII.

DECLARANTVR hic ſacrificia, quæ faciebat Nazaræus. Et primum erat holocauſtū pro quo offerebat agnum anniculum. De iſtis enim fiebat communiter holocauſtū, quia ſacrificia ſunt, ſicut cibus noſter, ideo Deus altare ſuum vocat menſam, tanquam aliquid ibi ponatur ad cibum eius, vt patet Malach. cap. 1. ſed in cibis noſtris nos eligimus ea, quæ teneriora, & ſapidiora ſunt: ita ergo Deus in ſacrificiis, & hoc quidem non quaſi magis proficeret in ſacrificium ipſi Deo vnū animal, quam alterum, quoniam ſecundum veritatem, nihil horum ſibi proficit, quia bonorū noſtrorum nō indiget, vt patet Pſal. 15. Sed offerri debebant ea, quæ meliora erant, vt ſacrificia Dei non haberentur tanquam deſpicabilia, ideo Deus conqueritur de ſacerdotibus per Malachiam, quòd contemnerēt ſacrificia illius, & dicerent eſſe polluta, vt patet Malach. cap. 1. ſcilicet, dixit dominus exercituum ad vos ò ſacerdotes q deſpexiſtis nomen meum, & dixiſtis in quo deſpeximus nomen tuum? offertis ſuper altare meum panem pollutum, & dicitis in quo polluimus te? in eo, ꝙ dicitis menſa domini deſpecta eſt, ſi offeratis cęcum ad immolandum nonne malum eſt? & ſi offeratis claudum, & languidum? offer illud duci tuo ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam dicit dominus, & nūc deprecamini vultum domini, vt miſereatur veſtri, de manu.n. veſtra factum eſt hoc, ſi quō ſuſcipiat facies veſtras. ecce qualiter conqueritur Deus, ꝙ ſacrificia ſua deſpecta ſint, ideo ea quę meliora apud nos ſunt offerenda ſunt illi.

Cur Nazaræus offerebat holocauſtum. Et quòd nullum ſacrificium eſt ita ad laudem Dei ſicut holocauſtum. Et quid hoſtia eſſet. *Quæſt. XV.*

QVAERETVR in hoc, quare Nazaræus offerebat holocauſtum.

Et reſpondetur, ꝙ ipſe offerebat omnia genera oblationum iſtarum in ſolennitatē expleti voti. in ſacrificijs tñ nullum eſt, quod ita directe ad laudem Dei ſit, ſicut holocauſtum. Nam iſtud eſt ad laudem Dei totaliter non habens alium aliquē finem principalē. ſi aūt conſequenter inde fiat expia-

F tio, ſicut patet Leuit. c. 1. vbi dr̄, ꝙ holocauſtum ꝑdeſt in expiatione, non eſt hoc ex prima intentione offerētis, ſed ſolum laudare, vel honorare Deū. alia aūt ſacrificia, q̄q̄ ſint ad honorem Dei generaliter, ſicut ſunt oēs cęremonię, tam noui, q̄ veteris teſtamenti: tñ in ſpeciali pro quibuſdam alijs cauſis fiunt. ſ. hoſtia pacifica ad pacificandum nobis Deum, et aliquid tribuat quod optamus, vel ad reddendum ei gratias, quia fuit nobis pacificatus reddendo, quod petebamus, vt fuit declaratum Leui. c. 3. & 7. hoſtia autem pro pctō, q̄q̄ ad laudem ſit: tamen in ſpeciali eſt ad emundationē delicti, vt patet Leuit. c. 4. & 5. ergo cum ad honorem Dei aliqua ſacrificia facimus, maxime debet fieri ho-
G locauſtum, quia directius proficit in laudem Dei, quā cętera. *Et ouem anniculam immaculatam pro peccato*. Iſtud erat ſecundum genus ſacrificii. ſ. pro pctō, & offerebatur ouis annicula. i. ouis, quę nondum exceſſit vnū annum. Nec accipitur ſtricte annicula. i. ꝙ in die illa, in qua offerretur compleret vnum annum, quia difficile erat hoc mō inquiri ouem anniculam. raro. n. reperirentur tales, vel ſaltem non oī tpe. Sed vocatur ouis annicula, poſtquam compleuerit dies ſeptem, vſque ad annum completum. Nam ante ſeptimum diē offerri nihil poterat, poſtea vero qñcunque, ſic patet Exo. c. 22. & Leu. 22. c. cum dr̄, bos, ouis, & capra cum genita fuerint 7. diebus erūt ſub vbere matris ſuę. die aūt octauo, & deinceps offerri poterunt dño. Cauſa
H aūt quare offerebatur ouis pro peccato, & non aries, erat quia fęmina eſt minus ſacrificium, quam maſculus. vnde pro peccatis magis debet offerri maſculus, pro peccatis autem paruis offertur fęmella, hoc obſeruatur Leui. cap. 4. vbi pro peccato ſummi ſacerdotis per ignorantiam, & pro peccato totius populi offerebatur vitulus, quia iſta ſunt magna peccata. pro peccato autem principis populi offerebatur hircus, q̄a iſtud licet non ſit ęquale duobus pręcedentibus, eſt tñ ſatis magnum. pro peccato autem perſonarum priuatarū, quod minus eſt, offerebatur capra.

Quomodo offerebatur hic pro peccato Nazaræi. Et quòd non cogitur aliquis offerre pro peccato, niſi illud ſciatur.
I *Quæſt. XVI.*

SED quęretur q̄ñ offerebatur hic pro pctō Nazaræi: non. n. eſt dicēdum, ꝙ offerretur pro peccato, quod iſte habuit ſuper mortuo. i. pro contaminatione, de qua ſupra dicebatur. ſ. & deprecabitur pro eo, quia peccauit ſup mortuo: illud. n. peccatum erat, q̄ñ repetebatur votum Nazaræi a principio propter aliquam contaminationem ſuperuenientem: nunc aūt erat expletio voti Nazaræi. Sed dicēdū eſt, ꝙ fiebat iſtud ſacrificium pro pctō Nazarçi in generali. ſ. ꝙ Nazarçus in aliquo peccauerat, q̄q̄ nō eſſet illud determinatum, & ideo vt remitteretur offerebatur ſacrificium.

K Aliter & melius dici poteſt, quòd offerebatur pro peccato Nazaræi, ſcilicet, quòd Nazarçus obſeruauerat votum toto tpe quo ꝓmiſerat. in hoc aūt neſciebat an Deū offendiſſet. ſ. agendo aliquid, qđ eēt ꝯ ſtatutū voti per quod Deus non acceptaret votū. ideo vt oīa talia remitterētur, & votū acceptabile eſſet fiebat ſacrificium pro pctō. Iſtud vltimum aliqualiter erat rōnabile, eo ꝙ Nazaræus poterat per ignorantiā omiſiſſe aliquam cęremoniam de illis, ad quas tenent̄ Nazarçi tpe quo durat votum, & pro illa omiſſione, quæ erat peccatum, poterat nunc offerre.

Sed dicendum, ꝙ non eſt verum, quia nunquā aliquis cogebatur offerre pro peccato, niſi quando ſciebat ſe peccaſſe, et ſi a principio q̄ñ peccauit, neſciret ſe peccare, & tñ nunc Nazarçus nō erat ſibi conſcius

alicuius

aliculus violationis voti. ergo non tenebatur offerre hoc ſacrificium.

Item quia ſi pro pc̄tō ſub dubio deberet Nazareus offerre ſacrificium, teneretur offerre illud, antequam moreretur aliquis coram eo, quia tunc idem dubium habebat. ſ. an peccaſſet omittendo aliquid de voto, & tñ nō tenebatur offerre aliquid, anteq̃ incideret in iſtã immunditiam, ergo non offerebat nunc ꝓ tali pc̄tō.

Sed dicendum eſt, ꝙ iſtud pc̄tm̄ erat immunditia, quam incurrerat ſuper mortuo, quę expiabatur ꝑ iſta ſacrificia. vt oſtenſum eſt ſupra 11. & 13. q. *Et arietem immaculatum hoſtiam pacificam*. Ideſt etiam offeret arietem in hoſtiam pacificam.

B

Hoſtia pacifica, quare a Nazaræo offerebatur.
Quæſt. XVII.

ISTA conditio, quę eſt eſſe immaculatum nō eſt conditio magis vnius ſacrificii quam alterius, in nullo.n. ſacrificio poterat offerri, niſi immaculatum, vt patet Leui. c. 22. offerebatur hic hoſtia pacifica pro pace habita, vel habenda, nam ſemper pacifica hoſtia a pacificando Deum dr̄, vt declaratum eſt Leui. c. 7. Nazareus autem poterat offerre hoſtiam pacificam ad vtrunque horum. Primo ad pacificandum Deum. ſ. ꝙ ſi aliquid peccauerit propter hoc, qd̄ demereretur acceptari votum a Deo, Deus pacificaret ei, & acceptaret votum ſuum expletum, & tunc quaſi in idem redit ſacrificium pro pc̄tō, & hoſtia pacifica. C hic pt̄ intelligi hoſtia pacifica pro Deo pacificato. ſ. ꝙ Nazaræus intelligeret Deum ſibi eſſe pacificatum, eo ꝙ perduxerat illum ad completionē voti, & pro hac pace offert ei hoſtias pacificas, quæ dicuntur pro pace habita, vel in gratiarum actiones. Adhuc autem alia cauſa eſt, quare offerat Nazareus hoſtias pacificas, ſcilicet propter gaudium completi voti. Nam hoſtia pacifica cedebat pro maiori parte offerentibus, cū Deo ſolum prouenirent adipes, & ſanguis, vt patet Leuiti. c. 3. ſacerdotibus autem de iſtis hoſtiis proueniebat pectuſculum, & armus dexter, vt patet Leui. c. 7. Cętera autem carnes offerentibus proueniebant. victimæ ergo pacificę erant ad gaudium ipſorum offerentium, quia comedebant partes earum, holocauſtum vero, D & hoſtia pro pc̄tō totaliter proueniebat Deo, & ſacerdotibus, offerentibus autem nihil. Et de his hoſtiis pacificis comedebant offerentes intra Sanctuarium in atrio eius, & lętabantur coram domino, vt patet Deu. 12. & 16. c. & Ioſue, c. 8. poterant etiam conuocare oēs amicos ſuos ad comedendum de his victimis, dum tñ eſſent mundi, qui poſſent intrare in Sanctuarium, qd̄ patet Deut. c. 15. vbi qui offerunt hoſtias pacificas cōuocant filios, & ancillas, ſeruos domus ſuę, peregrinos, & aduenas, & pauperes Leuitas ad comedēdum de illis. De ritibus autem horum ſacrificiorum, nihil hic dr̄, quia pręſupponuntur ea, quę hn̄t in Leuitico. de ritibus horum. ſ. de hoſtia pacifica, quid proueniat E Deo, & quid ſacerdotibus, & quid offerentibus, & de mō immolationis, & cremationis hr̄ Leu. c. 3. & 7. de toto ritu holocauſti hr̄ Leui. c. 1. de ritu autem ſacrificii pro pc̄tō hr̄ Leuit. c. 5. & 6. ideo hic nihil repetitur.

Caniſtrum quoque panum azymorum qui conſperſi ſint oleo. Hic ponuntur libamenta iſtorum ſacrificiorum, ſemper. n. holocauſtum, & hoſtia pacifica offeruntur cum libamentis, vt patet j. 15. ſunt autem libamenta ſimila, oleum, vinum, ſal, & thus de quibus ibi, & Leu. c. 2. ſacrificium aūt pacificū, qđ erat pro grãrum actione habebat ꝑter hoc ſpecialia libamenta. ſ. ꝙ offerebant panes cum illo, erant autem iſti panes conſperſi oleo, abſque fermento, & lagana, azyma vncta oleo, & ſimila cocta, atque collyridæ conſperſæ, & cōmixtę oleo,

Libamēta iſtorum ſacrificiorū. Et panis cōditiones.

A panes etiam fermentati, de quibus omnibus hr̄ Leui. c. 7. Hic autem ponuntur aliqui de iſtis panibus, & dr̄ ꝙ portabit Nazareus caniſtrum panum azymorū. i. panes azymos. in caniſtro portabantur azymi, quia ad ſacrificium non pertinent panes fermentati, quia nihil de fermento, & melle cremandum eſt ſuper altare, ideſt quamquam tradantur manibus ſacerdotis panes fermentati, ſuper altare tñ offerendi non ſunt ad cremandū, vt patet Leui. c. 2. ſed hic debebat pars iſtorum cremari. ideo azymi neceſſario eſſe debebant.

Qui conſperſi ſint oleo. Dn̄t panes ꝯſperſi oleo, quādo in ſua formatione, ſiue maſſatione oleo commiſcent̄, ſicut erant commiſcendi aqua, & ita quidam panes in formatione ſua butyro ꝯſperguntur, qui oſomogari B dn̄t: ibi aūt offerebant̄, & pars eorum cremabat̄, reliquū aūt ſacerdotibus proueniebat. *Et lagana abſque fermento.* Iſtud eſt ſecundum genus oblationis in pane, quod offerebat Nazareus, & eſt cum maſſa coquit̄ in aqua, & poſtea frigitur in ſartagine. Erant ēt iſta lagana ſine fermento, quia de eis aliquid cremãdum erat ſuper altare tñ de fermentis nihil cremabatur. *Vncta oleo.* i. iſta lagana debebant vngi, vel ſuperfundi oleo, & hoc eſt, quod vocat̄ alio noīe oleo litum. Differt. n. eſſe vnctum, vel litum oleo, & eſſe ꝯſperſum. Nã conſperſum oleo dr̄ id quod cum formatur in panem cōmiſcetur oleo, ſicut cum farina commiſcetur aqua ad formandum panes. oleo litum, vel vnctum dr̄ id qđ non commiſcetur oleo, qñ formatur in panē, ſed poſtea ei ſuperfunditur, & ſic erat de laganis, ideo nō vo C cantur conſperſa oleo, ſed oleo vncta. per iſtos duos modos panum intelliguntur omnes alii panes qui offeruntur cum hoſtia pacifica. ſ. ſimila, cocta, & collyridę, atque panes fermentati, quia omnes hi iubentur offerri cum hoſtia pacifica, vt patet Leui. c. 7. ad quem autem pertinerent iſtę oblationes panis declaratur. j. in litera. *Ac libamina ſingulorum*. Ideſt pręter hęc debent offerri libamina, in quolibet iſtorum: refert̄ hic ad ſacrificia ſupra poſita. ſ. cum quolibet ſacrificiorum offerentur libamina ſua, quę autem ſint libamina, infra 15. c. datur regula generalis pro omnibus animalibus, quantum de vino, pane, & oleo habere debeãt, quę vocantur libamina. in ſacrificio tamen pro pc̄tō D libamina nulla dantur, ideo cum hic dicitur libamina ſingulorum: non intelligitur, ꝙ omnia iſta habeant libamina, ſed ſolum illa quibus alias debetur ex iure, & iſta ſunt holocauſtum, & victima pacifica, pro quibus pręſupponitur, id quod habetur. j. 15. in quo patet, ꝙ non fuerunt iſta omnia eo ordine ſcripta, vel acta quo hic narrantur, cum illa, quę habentur infra 15. c. ꝑſupponantur hic, & alibi in Leuitico. *Quæ offeret ſacerdos coram domino.* i. omnia prędicta, ſiue panes, ſiue ſacrificia, ſiue libamenta offeret ſacerdos, quia ipſe in manibus ſuſcipiebat, & pręſentabat coram domino. *Et faciet tam pro peccato, quam in holocauſtum.* Ideſt iſte ſacerdos faciet vtrunque ſacrificium. ſ. pro pc̄tō, & in holocau E ſtum, & non intelligitur hic de libamentis, quia pro pc̄tō non offerebantur libamenta, ſed in holocauſtū ſolum, & victimam pacificam, vt patet infra 15. c. Sed dicitur facere pro pc̄tō, & in holocauſto. ſ. facere pro his cęremoniis, quæ requiruntur in ſacrificando, & pater, quia immediate ſubditur de alio tertio genere ſacrificii. ſ. de hoſtia pacifica, cum dicitur.

Arietem vero immolabit hoſtiam pacificam. Ideſt etiam immolabit arietem pro hoſtia pacifica. q. d. pro peccato, & in holocauſtum offerebat agnum anniculum, & ouem anniculam, in hoſtiam tamen pacificam offeret arietem. Sic enim ſupra iuſſum erat.

Tertiū genus ſacrificii.

Offerens ſimul caniſtrum azymorum. Dixit per ſe de hoſtia pacifica, quia ipſa habebat ſpecialia libamenta: nã offerebatur ibi ſimula, vinum, oleum, thus, & ſal, ſicut

in ſacrificio holocauſti, & pręter hoc offerebant alia libamenta. i. panes alterius modi, qui ponunt hic, & ſ. dicti fuerũt. Et dr̃. ꝙ offerretur caniſtrum azymorũ, i. caniſtrum cum panibus azymis: multi.n.ibi erant, offerebantur & reliqui panes, de quibus ſupra eſt dictũ. *Et libamenta, quæ ex more debentur.* i. cum hoſtia pacifica, ꝑter hos panes offerentur libamina, q̃ debent ex more. i. quę alias conſuetũ eſt dari in cęteris ſacrificiis pacificis, quod poteſt intelligi dupliciter. vno modo pro ſimila, & oleo, vino, ſale, & thure, quę in oībus hoſtiis pacificis offerri ſolent, nunq̃.n. ſine his licebat offerri hoſtiam pacificam, vt patet. ſ. 15. c. Alio modo poteſt intelligi de libamentis, quæ ſunt ſpeciales modi panum. i. de laganis, & collyridis, & panibus fermẽtatis, quę oīa ſunt tanquam libamenta hoſtiæ pacificę, iuſſum.n. erat in hoſtiis pacificis hęc offerri, vt patet Leuit. c. 7. *Tunc radetur Nazaræus.* ſ. poſtquã fuerint facta ſacrificia quæ dicta ſunt, radetur Nazaręus oībus pilis capitis ſui. Ante hoc enim toto tempore, quo manebat Nazaræus in voto ſuo, nutriebat capillaturam, & non licebat ei radere vllum de capillis, vel tondere. tẽpore ergo completi voti erat magna cęſaries eius, & tota radebatur nouacula.

Quomodo licebat Nazaræis radere caput cum faciebant ſacrificia cum in lege vetita eſſet raſio.
Quæſt. XVIII.

SED arguet aliquis hoc non licere, quia Leuitic. c. 19. iuſſum erat, ne quis tonderet in rotundũ comam ſuam, nec raderet barbam, hic tamen iubebatur totum radi, tam in barba, quam in capillis capitis. Reſpondendum eſt, ꝙ regulariter Iudęis non licebat tondere totam comam ſuam. Radere autem nihil licebat, vt patet Leuit. c. 19. & Ezec. cap. 44. Erant tamen aliqui caſus ſpeciales in quibus radebantur, non quia ipſi vellent, ſed quia lex hoc iuberet. Sic erat in leproſis, qui pilis totius corporis denudabãtur in emundatione ſua, vt patet Leuit. c. 14. & hoc, quia plaga leprę adhęret pilis, & vt homo perfecte mundatus eſſet, radebantur omnes pili eius. Etiam Nazaræi quando polluebantur ante finitum votum, debebat radi tota coma ſua ad purgandum eum, & coma, quę poſtea creſceret eſſet ſanctificata. ſic patet ſupra in litera. radebantur etiam capilli Nazaræorum, quãdo finiebant votum, & hoc vt cremarentur corã domino capilli ſui. Cauſa huius eſt, quia conſecratio Nazaræi erat in capillis, vt patet ſupra. i. ſanctus erit creſcente cęſarie capitis eius. Et iterum, quia conſecratio Dei ſuper caput eius, & iterum. polluetur caput conſecrationis eius., expleto autem voto Nazaręus rediturus erat ad cõmunicationes ſeculares relictis prioribus obſeruantiis. Si autem capillos ſuos ſecum portaret reduceretur ad vſus ſeculares id, quod domino conſecratum fuerat, vel ſi tonderentur ab aliis vulgaribus haberentur capilli illi nullius momenti, & conculcarentur: tamen non erat decens, quia iſti capilli Deo conſecrati fuerant. Ad honorandum ergo diuinum miniſterium, & cultum cremabantur iſti capilli coram domino, & erat valde rationabile, quia ſicut animalia, quę Deo offerebantur cremabantur coram ipſo, ita capilli Nazaręorum cum domino eſſent conſecrati cremari debebãt. *Ante oſtium tabernaculi fœderis.* Ideſt ſacerdos radet illum Nazarçum coram oſtio tabernaculi. i. apud altare holocauſtorum in quo erant cremandi capilli, vel coram oſtio tabernaculi, vt viderentur eſſe cremati corã domino, qui ſpecialiter erat in tabernaculo. *Cæſarie conſecrationis ſuæ.* Ideſt radet ſacerdos Nazaræum Cęſarie conſecrationis, ideſt cęſarie conſecrata. vocatur cęſaries tota capillatura, tam

F capitis, quam barbę, & genarum. & iſta vocabatur cõſecrata, quia erat dedicata Deo toto tempore, quo iſte obſeruabat votum Nazaræorum. Cum autem Nazaræus radebatur iam deſinebat eſſe Nazaræus.

Tolletque capillos eius. Ideſt ſacerdos radens Nazarçũ accipiet oẽs capillos eius, ita vt nihil de eis perdatur, quia debebant omnes cremari coram domino cum eſſent ſacri.

Et ponet ſuper ignem qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorũ. Ideſt ponentur iſti capilli in igne altaris, in quo cremãtur ſacrificia pacifica.

G *An capilli Nazaræorum cremarentur ſuper ignem ſacrum in altari holocauſtorum, vel in alio igne prophano. Et quæ erant ceremoniæ, quæ fiebant in raſione Nazaræi.*
Quæſt. XIX.

ALIQVI enim errauerunt in hoc exiſtimãtes, ꝙ cremabantur iſti capilli non in igne altaris holocauſtorum, quia dr̃ hic qui ſuppoſitus eſt ſacrificio pacificorũ. Sed in quodam alio igne prophano, vbi coquebantur carnes pacifici ſacrificii pro ſacerdotibus, & popularibus offerẽtibus. Sed hoc non ſtat, quia tunc non viderent pertinere capilli Nazarçi ad aliquam cõſecrationem, ſicut cremabantur aliæ res prophanæ in illo igne. Item quia dicitur hic ſuper ignem, qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum. ergo cremabantur capilli iſti in igne, in quo ſacrificia cremabantur. Sed idẽ ignis erat in quo

H cremabantur omnia ſacrificia, ſcilicet ſuper altare holocauſtorum. ergo in illo altari cremabantur capilli Nazarçi. Dicitur autem hic qui ſuppoſitus eſt in ſacrificio pacificorum, ideſt tunc quando cremabantur capilli in igne altaris erat ſuper illum ignem ſacrificium pacificum. Nam hic offeruntur tria ſacrificia, ſcilicet holocauſtum, & victima pacifica, & pro peccato. Primo autem offerebatur ſacrificium pro peccato, quia iſtud ſemper eſt primum apud omnes offerentes, deinde offerebatur holocauſtum, & cremabatur in eodem altari. poſtremo autem ſacrificium pacificũ adolebatur, & cum cremaretur iſtud ſacrificium cremabantur capilli, ideo dicitur, ꝙ ille ignis erat tunc ſuppoſitus ſacrificio pacificorum: ſi autem tũc cremaretur

I holocauſtum diceretur, quód ille ignis erat ſuppoſitus holocauſto.

Et armum coctum arietis. Hic ponuntur quædam aliæ cęremoniæ, quæ fiebãt in raſione Nazarçi. ſ. ꝙ acciperentur quidam de panibus quos offerebat Nazarçus, & armus arietis coctus, & ponebantur ſuper manus Nazaræi iam raſi, vt poſtea ſacerdos inde ſumens eleuaret illa coram domino, & dicitur ꝙ ſumet armum coctum arietis. Solum.n. offerebatur hic vnus aries in hoſtiam pacificã, & armus illius coquebatur, deinde ponebatur ſuper manus Nazarçi ad faciendum cæremonias, quæ hĩr hic. pertinebat autem iſte armus ad ſacerdotem, quia de hoſtia pacifica, tã armus dexter, quam pectuſculum ſacerdotis facientis ſacrificium

K erant, vt patet Leui. ca. 7. Hic autem ſumebatur ad faciendum iſtam cæremoniam in manibus Nazarçi: cedebat tamen in partem ſacerdotis, vt patet infra. *Tortamque abſque fermento vnam de caniſtro.* i. & accipiet ſacerdos vnã tortã de caniſtro ad ponendũ ſuper man⁹ Nazarçi. illa torta eſt de panibus azymis, quos. ſ. iuſſerat portari in caniſtro, cum dictum fuiſſet, caniſtrum quoque panum azymorum, qui conſperſi ſunt oleo offeret. vocãtur tamen iſti panes tortæ, vel ex vſu vulgari, vel ea latina origine a torquendo dictæ, quoniam quidam panes ſunt, qui in extremitatibus contorquentur. Et dicitur hic tortam abſque fermento, quia Nazarçus offerebat quoſdam alios panes, qui erant

erant fermentati: ſic enim iubebatur Leui. c. 7. vbi ponuntur panes oblati cum hoſtia pacifica.

Et laganum azymum vnum. i. etiam ponebat ſacerdos vnum laganum ſuper manus Nazaręi ad cæremoniã explendam, & iſtud etiam erat azymum, quia nihil de laganis fermentabatur. *Et tradet in manibus Nazaræi.* Ideſt ponet ſuper manus illius, & hoc vt ipſe Nazarę⁹ ſpecialiter offerre videretur: deinde ſacerdos tollebat ſibi. *Poſtquam raſum fuerit caput eius.* Erat enim iſte ordo, quòd Nazaræus primo duceret in Sanctuarium oblationem ſuam: deinde ſacrificia iſta fierent, ſcilicet ꝙ cremarentur ſuper altare ſucceſſiue, primo ſacrificium pro peccato, deinde holocauſtum, poſtea victima pacifica, & cum cremabatur iſtud vltimum ſacrificium radebatur Nazaręus, quod patet, quia ſupra dr̃ ꝙ capilli Nazaręi cremabantur in igne, qui erat ſuppoſitus ſacrificio pacificorum, poſt hęc cum eſſent coctę carnes ſacrificii pacifici extrahebatur armus dexter, & ponebatur ſuper manus Nazaręi iam raſi.

Sed arguet aliquis cũ dicatur hic, ꝙ armus dexter coctus ponebatur ſuper manus Nazaręi: nam ſupra dr̃, ꝙ ſacrificium pacificum erat in altari ſuper ignem.

Reſpondendum eſt, ꝙ quamquam cremaretur ſacrificium pacificum, tamen nō cremabantur omnes carnes eius: ſolum enim proueniebat domino de hoſtiis pacifica adeps, & ſanguis, carnes autem proueniebant partim ſacerdotibus, & partim offerentibus, vt patet Leui. c. 3. & 7. cum ergo dicitur, ꝙ cremabatur ſacrificium pacificum. non eſt ſenſus, quòd cremabã- C tur omnes carnes illius, ſed ſolum, quòd cremabatur adeps eius: cætera autem coquebantur pro ſacerdotibus, & offerentibus.

Suſceptaque rurſum ab eo eleuabit in conſpectu domini. i. ſacerdos recipiet iterum iſta de manibus Nazaręi, & eleuabit coram domino. Et dicitur hoc, quia primo Nazaræus offerebat omnia iſta ſacerdoti: deinde coctis carnibus ſacerdos ponebat in manu Nazaræi armum dextrum arietis, & tortam cum lagano. Cum vero nunc reciperet ab eo dicebatur recipere rurſum, q̃a iam bis eadem recipiebat. dicitur ꝙ eleuabit corã domino, quia ſacerdos pręſentabat iſta ſuper altare, quãquam non ad cremandum, & eleuabat verſus ſex partes poſitionis. ſ. ante, & retro, ſupra, & deorſum, ad de- D xtrum, & ad ſiniſtrum, vt ſignificaretur, ꝙ Deus cui eleuabantur iſta, erat dominus omnium rerum, q̃ ſunt ſub iſtis poſitionibus, de quo magis fuit declaratum Leui. cap. 7. *Et ſanctificata ſacerdotis erunt.* Ideſt iſta quę eleuabat ſacerdos per iſtam eleuationem ſanctificabãtur, & pertinebant ad ipſum: ſic enim in omnibus ſacrificiis pacificis eleuabat ſacerdos pectuſculum, & armum, & pertinebant ad eum, vt patet Leui. c. 7. torta autem, & laganum, quę hic ſimul eleuabãtur pertinebant ad ſacerdotem. *Sicut pectuſculum, quod ſeparari iuſſum eſt, & fœmur.* i. pertinebunt ad ſacerdotem iſta, q̃ eleuabat in manibus, ſicut pectuſculum, quod Deus iuſſit ſeparari in hoſtiis pacificis, & fęmur. E

Opin. Nicolai, quòd in iſto ſacrificio Nazaræi eſſet aliquid ſpeciale, quam in aliis ſacrificiis, & an ſit verum. Et quare vocatur pectuſculum ſeparationis, & non armus. Quæſt. XX.

DICIT enim Nicolaus, & quidam alii, ꝙ in iſto ſacrificio erat aliquid ſpeciale, quia in aliis ſacrificiis pacificis ſolum ſeparabatur pectuſculum, vt habetur Leuit. c. 7. hic autem fęmur additur. Sed hoc ſtare non poteſt, quia Leuit. cap. 7. & 10. de hoſtiis pacificis iubetur tolli armus dexter, & pectuſculum pro ſacerdote. cum dicitur pectuſculum autem erit Aaron, & filiorum eius, armus

A quoque dexter de pacificorum hoſtiis cedet in primitias ſacerdotis, & iterum, pectuſculum, n. eleuationis, & armum ſeparationis tuli a filiis Iſrael de hoſtiis eorum pacificis, & dedi Aaron ſacerdoti, & Leuit. c. 10. dr̃ pectuſculum quoque, quod oblatum eſt, & armũ, qui ſeparatus eſt edetis in loco mũdiſſimo tu, & filii, ac filiæ tuę tecum: non habebãt ergo ſolũ ſacerdotes pectuſculum de hoſtia pacifica, ſed pectuſculum cum armo dextro. Qui tamen exiſtimant ſolum pectuſculum prouenire ſacerdotibus de hoſtiis pacificis habẽt occaſionem errandi, eo ꝙ in hoſtiis iſtis vocatur ſemper pectuſculum ſeparationis, quod non dicitur de armo dextro. Exiſtimant ergo ſolum pectuſculum eſſe ſeparatum pro ſacerdotibus, ſed errant, vt declaratum B eſt. Cauſa tñ quare vocatur pectuſculum ſeparationis, & non armus eſt, quia armus eleuabatur coram dño ſemper de hoſtiis pacificis, & ꝑp hoc non erat dubiũ quin pertineret ad ſacerdotem, quia per iſtam eleuationem efficiebatur ſpecialiter illius: pectuſculum aũt non eleuabatur, vt patet Leui. c. 7. ideo dubitaret̃ an ꝑtineret ad ſacerdotẽ, quia cęterę carnes, quę non eleuabantur non pertinebant ad eum, vt ergo in pacificis hoſtiis ſemper intelligeretur pertinere pectuſculum ad ſacerdotem, vocauit illud Deus pectuſculum ſeparationis, ideſt ſeparatũ pro ſacerdotibus de omni hoſtia pacifica.

Secundum dictum Nicolai, & aliorum erat, ꝙ ſpeciale erat in hoc ſacrificio pacifico Nazaręi. ſ. ꝙ ꝓue- C niebat hic fęmur ſacerdoti, & non in aliis. Sed ꝯrium euidenter patet ex litera, quę ſignat, ꝙ ſacerdoti prouenire dẽbant hęc, ſicut in oĩbus aliis ſacrificiis pectuſculũ, & fęmur ſeparari iuſſa ſunt, qđ patet cum dicat̃, & ſanctificata ſacerdotis erunt, ſicut pectuſculũ, qđ ſeparari iuſſum eſt, & fęmur. ergo refertur hic ad iuſſionẽ, quę alibi facta erat, & non ad iuſſionem, quę fit hic, & ſic ſignificatur, ꝙ in omnibus aliis ſacrificiis pacificis dabantur pectuſculum, & fęmur.

An in omnibus ſacrificiis pacificis dabantur pectuſculum armũ, & fœmur ſacerdoti. Quæſt. XXI.

D SED tunc quęretur quomodo poſſit hoc ſtare: nam non apparet alibi, ꝙ iuſſum fuerit dari fęmur in hoſtia pacifica ſacerdoti, ſed ſolum pectuſculum, & armum, vt patet Leui. c. 7. & 10. vbi ponuntur iura hęc.

Dicendũ eſt, ꝙ forte aliquis reſpondere poſſet plura prouenire ſacerdotibus de hoſtia pacifica: nã Deut. 18. c. dicitur, ꝙ cum quis obtulerit victimas, ſiue ouẽ, ſiue bouem dabit ſacerdoti armum, & ventriculum in primitias, & ibi intelligitur de hoſtia pacifica. ergo pręter armum, & pectuſculum aliquid alterum dandum erat. Dicendum eſt, ꝙ ex hoc non tenet argumẽtum: nam ventriculus qui ibi ponitur non diſtinguit̃ a pectuſculo, & armo dextro, vt fuit ibidem declara- E tum. Hic aũt dicendum eſt, ꝙ per pectuſculum, & fęmur ſignificantur pectuſculum, & armus dexter, aliq̃n tñ ex ęquiuocatione hebraici ſermonis ponit̃ vnũ loco alterius. Nam in quibuſdam aliis multũ improprie interdum fit aſſumptio vnius pro altero, ideo dicendum erit, ꝙ quantum ad hoc non erat aliquid ſpeciale in ſacrificio pacifico Nazaręorum, & in aliis, q̃a hic non dabatur fęmur magis, quam in cęteris.

Poſt hoc poteſt bibere Nazaræus vinum. Hic ponitur iam abſolutio Nazaræi a voto ſuo: toto. n. tempore pręterito non poterat bibere vinum, nunc autem raſo capite iam ſibi incipiebat licere, quia non durabat votũ poſt capitis raſionem, ideo in die illa octaua cum offerebat Nazaræus ſacrificia poterat bibere vinum, & comedere vuas, atque contaminari in mortuis, &

facere cętera, quę alijs licebant. In hoc enim, quod de
vino dicitur intelliguntur omnia alia cum eſſent om-
nia ſub eadem obligatione voti. dicitur tamē de vino,
quia hoc erat communius, & in quo magis peccare
poſſet Nazaręus, quam in cęteris cum ſit quotidianū.
contaminari autem in mortuis, & comedere vuas,
& cętera, quę ad iſtum modum pertinent, non erant
quotidiana. magis ergo de hoc expreſſum eſt. ideo
Nazaręus conſummatis iſtis cęremonijs cū comede-
ret de partibus prouenientibus ſibi de hoſtia ſua paci-
fica in eadem die octaua bibebat iam vinum. *Iſta eſt
lex Nazaræi.* ſ. iſta quæ ſupraposita eſt quātum ad ob-
ſeruationem voti, & expletionem cum ſacrificiis.

*Cum vouerit oblationem ſuam domino tempore conſecratio-
nis ſuæ.* i. iſte ritus ſuperior ſacrificiorum eſt quem dēt
G
obſeruare Nazaræus cum vouerit oblationem ſuā. i.
cum vouerit dño offerre, & hoc in die conſecrationis
ſuę. i. qñ primum conſecratur in Nazarçum. Eſt dies
conſecrationis Nazarçi prima dies in qua vouet ob-
ſeruare ſtatum Nazaræorum aliquanto tpe, & tūc di-
cebatur vouere iſtam oblationem, quia dato, ꝙ nihil
exprimeret de his intelligebatur. Nam cum aliquis
vouebat ſtatum Nazaræorum vouebat oīa eſſentia-
lia illi voto. Iſtæ aūt oblationes ſupraposítę ſunt eſſen-
tiales voto Nazaræorum ex lege data. ergo tenebatur
quilibet Nazaræus ad illas ēt ſi in prima die conſecra-
tionis ſuę, nihil de eis expreſſiſſet, ſicut ſi quis vouiſ-
ſet regulam beati Franciſci, ēt ſi nō expreſſerit de pau
pertate, cum vouerit tñ ad illam tenetur ex conditio-
ne neceſſaria regulę. *Tempore conſecrationis ſuæ.* Dicitur
H
tempus conſecrationis dies illa, qua primo vouet ſta-
tum Nazarçorum, quia tunc conſecratur dño. i. appli
catur ei ſpecialiter recedens a cōicatione populari pp
Deum. *Exceptis his, quæ inuenerit manus eius.* i. iſtę obla-
tiones ſuperiores fient pręter eas, quas potuerit ipſe
Nazarçus facere. Eſt ſenſus, ꝙ ſuperiores oblationes
tenebatur facere Nazaræus ex conditione ſtatus Na-
zarçorum, alias tñ faciebat gratis, quæ non computa-
bantur in illis, & iſtę erant ſm facultatem ipſius Naza
rçi, ideo dr̃ exceptis his, q̄ inuenerit manus eius. i. his,
q̄ poterit ipſe, vltra prædicta offerre. & dr̃ non inueni-
re manus alicuius qñ non poteſt hr̃e id, quod vult, ſic
hr̃ Leui. c. 5. vbi dr̃. ꝙ ſi nō inuenerit manus eius duos
pullos columbę offerat pro peccato ſimilam, idē pa-
I
ret Leui. c. 12. Intelliguntur aūt iſta verba ciuiliter, nō
ꝙ offerret quantum poſſet manus eius, quia tunc te-
neretur offerre oīa, quę haberet, ſed dr̃ quilibet offer-
re, quod poteſt, qñ ſm diuerſitatem facultatum obla-
tiones fiunt differentes. Dicunt hebręi, ꝙ in ſacrificiis
gratuitis Nazarçi attenditur tp̄s voti, quia maiora ſa-
crificia gratis offerebat, qui fuiſſet quinque annis Na-
zarçus, quam qui fuiſſet vno anno, ſed in hoc nō mul
tū differt. maxime quia immediate dr̃. *Iuxta quod men-
te deuouerit ita faciet.* i. quantum ad iſta ſacrificia, ita ſe
habebit Nazarçus, ſicut vouerit: ſi. n. multum offerre
vouerit multum offeret. *Ad perfectionem ſanctificatio-
nis ſuæ.* i. omnia iſta erant ad cōplendum cęremonias
K
ſanctificationis ſuæ in voto Nazaræorum, ſicut. n. re-
quirebatur, quòd offerrentur ea, quę ſupra dicta ſunt
ad completionem voti Nazarçorum: ita ēt offerri de-
bebant ea, quæ Nazaræus ſponte dediſſet, & oīa offe-
rebantur in hac die, in qua fiebant alię cęremoniæ, &
raſio capillorum Nazaræi. Dñr iſta eſſe ad perfectio-
nem ſanctificationis. i. ad explendam, vel finiendā ſan
ctificationem. Erat aūt ſanctificatio conſecratio Na-
zaræi toto tpe quo durabat in illo voto, & non cōple-
batur iſta ſanctificatio, donec fierent oblationes ſupra
poſitę. Nam dato, ꝙ aliquis vouiſſet manere quinque
annis in ſtatu Nazaræorū, & compleſſet illos annos,
at q̄ ſic raderet caput: non dicebatur cōpleuiſſe votum,

Manus alicuius inuenire quid dicatur.

F
niſi faceret iſtas oblationes, quia iſtę erant eſſentiales
voto, ideo adhuc manebat aliquid de voto, quouſque
iſtæ fierent. conſummatis autem illis dicebatur perfe-
cta ſanctificatio. Circa votum Nazarçorum conſide-
randum eſt, ꝙ in veteri teſtamento non fuit ſub prę-
cepto, ſed q volebat vir, ſiue mulier obſeruabat illud.

*Quare Deus voluit iſtam obſeruantiam Nazaræorum eſſe in ve
teri teſtamento, & an eſſet, tanquam præceptum, vel conſiliū,
& quare lex vetus erat imperfecta, & quæ erant imperfe-
ctiones quas permittebat. In omni lege fuerunt conſilia pro
perfectis. Et lex noua, quare dicatur perfectionis lex. Et quod
multa quæ alias vitia erant permittebantur in veteri teſta-
mento, & quare. Quæſt. XXII.*

CAVSA autem quare Deus poſuit iſtā obſer-
uationem in veteri teſtō fuit, quia ipſe omni
tempore voluit ad ſe applicare aliquos ho-
mines ſpecialiter: per legem autem datā ap-
plicabat ſibi totum populū Iudęorum, tanquam pecu
liarem ſibi gentem, vt patet Exo. c. 19. & Deute. 7. Ad-
huc tñ erant quidam alij modi ſpecialiores applicādi
ad Deū, & ſtrictiores, ſed iſti non debuerunt dari in le
gem toti cōitati, ne nimis ſtringeretur, quin potius ꝑ
vitis, qui ſpecialiter Deum colere vellent relinquendi
erant, nec tñ prorſus Deus debuit illos in lege ſubtice
re, quia ſi tacuiſſet aliqui forte vellent applicari Deo,
& neſcirent modum. Expreſſit ergo Deus hic de ſta-
tu Nazarçorum, qui erat quidā modus ſpecialis adhæ
H
rendi Deo, & tñ non poſuit ſub ꝑcepto, ſed reliq̄t, tan
quam conſilium oībus volentibus ſequi: ſic. n. & in le
ge euangelica eſt. Nam licet iſta ſit lex perfectionis, tñ
nō obligauit hoīem ad oēm perfectionē, cuius cā eſt,
quia lex euangelica danda erat toti mundo. Oēs autē
hoīes nō poterant eſſe perfecti, vel ſaltē nō erāt diſpo
ſiti ad perfectionem, ideo non debuit eis dari lex con-
tinens oēm gradū, & modū perfectionis. Vocatur tñ
lex euangelica lex perfectionis, non ꝙ oēm perfectio-
nē iubet, ſed quia oēm imperfectionē prohibet. ſ. oē
pctm̄. Nullum. n. vitium in toto nouo teſtō permittit.
lex aūt vetus non vocabatur lex perfectionis, quia nec
oēm gradum, & modū perfectionis iubebat, nec oēm
imperfectionem prohibebat. nam multa, quę alias vi-
I
tia eſſent permittebantur in veteri teſtō. nam permit-
tebatur libellus repudij, vt patet Deu. c. 24. & tñ ſm ſe
illicitus erat, vt patet Mat. 19. c. permittebantur vſuræ,
& tñ ſimpliciter erant illicitę. Quod permitterent pa-
tet Deut. 24. c. Quod ſint illicitæ, patet Luc. c. 6. ꝑmit-
tebatur ēt purgatio vulgaris. ſ. ꝙ viri adducerent vxo-
res ſuas coram dño, & compellerent eas bibere aquas
maledictas, & ſic cognoſceretur an fornicatæ eſſent,
vt patet pręced. ca. Permittebatur ēt vindicta. ſ. ꝙ poſ-
ſet quis occidere hoſtem ſuum manu ſua, & non pu-
niebatur in caſu, qui habetur infra 35. c. vindicta tamē
illicita eſt cum ēt ira ſit illicita, purgatio ēt vulgaris il-
licita eſt. Omnia. n. iura illam interdixerunt. ergo im-
perfectionis lex erat vetus teſtm̄. Etiam vocabatur
K
lex euangelica lex perfectionis, quia erat tota ſpūalis,
lex autem vetus magis conſiderabat temporalia, &
de temporalibus bonis loquebatur ponens præmia.
Ergo quantum ad hoc non vocabatur ſpiritualis, nec
lex perfectionis. Illa autem lex euangelica, quāquam
eſſet lex perfectorum eo mō quo dictum eſt, nō vrge-
bat ad oēm perfectionem, cum non poſſent ſubiecti
hoc tolerare, vt igit̄ in ea homines applicarent̄ Deo
ſpecialius ponebant̄ quędā doctrinæ, in quibus hoīes
applicabantur Deo ſpecialius, q̄ per ipſam legē, & iſtę
non vocantur præcepta, ſed conſilia, & hoc modo po-
nimus multa conſilia euangelica. Sic aūt erat, qđ dixit
Chriſtus, Mat. 19. c. ſi vis eſſe perfectus vade, & vende
vniuerſa

vniuerſa quæ habes,& da pauperibus. Sic eſt conſi- A
lium de virginitate ſeruanda,vt patet. 1.ad Corin.c.7.
& multa,tam in euangelio,quàm in epiſtolis, in vete
ri autem teſtamento ſimile erat in voto Nazarçorũ,
nam ad illud nemo obligabatur, ſed obſeruabant vo-
lentes,vt ſpecialius applicarentur Deo.

An obſeruantes votum Nazaræorum mererentur aliquid per hoc. Quæſt. XXIII.

CIRCA hoc quęret aliquis, an illi qui obſer-
uabant votum Nazarçorum , per hoc aliqd
mererentur. Et reſpondendum eſt,ꝙ ſic: nã
q̃q̃ obſeruatio Nazarçorum cõſiſtat in qui-
buſdam cęremoniis pure corporalibus. ſ. ꝙ nutriret B
aliquis comam,& ꝙ abſtineret a vino, & a ſimilibus,
tñ meritorium erat:nam abſtinentia iſta erat quidam
modus ieiunii longęui : ideo ſicut ieiunium acceptatũ
a Deo, ita acceptabãtur Nazarçorum obſeruationes.
Item ea quæ in veteri teſtõ erant q̃q̃ de ſe non iuſtifica
rent,tñ iuſtificabant ex deuotione facientium. Sic aũt
de voto Nazarçorum erat : nã pertinebat ad cæremo-
nias veteris teſtamenti,ergo cum aliquis deuote aſſu-
meret illud.& obſeruaret merebatur. Item non erat
votum Nazarçorum minoris conditionis, q̃ omnes
alii actus,ſed in cęteris actibus non prohibitis,ſic eſt ꝙ
quicunque fecerit aliquem eorum propter Deũ me-
reretur faciendo,ergo de voto Nazarçorum, ſic erit,
ꝙ merebuntur omnes qui illud deuote obſeruant.Itẽ C
adbuc habet aliquid maioris perfectionis votum Na-
zarçorum, quia nõ ſolum eſt actus dirigibilis in Deũ,
& potẽs eſſe meritorium, ſed etiam eſt a Deo appro-
batum,& datum in conſilium, velut quidam modus
ſpecialis quo homines in tempore veteris teſtamenti
Deo applicari poſſint. Aliquid ergo boni conſequi-
tur in Deo, quod eſt a Deo traditum magis, quã aliæ
morales traditiones,quæ ſunt per hominem inuentę.
vnde ſcriptura laudat Nazaræos, ſic patet Threnorũ
c.4.cum dicitur: candidiores Nazarçi eius niue: niti-
diores lacte:rubicũdiores ebore antiquo: ſaphyro pul
chriores, denigrata eſt ſuper carbones facies eorum,
& non ſunt cogniti in plateis,adhæſit cutis eorum of-
ſibus aruit,& facta eſt,quaſi lignum. ſi tamen non eſ- D
ſent alicuius meriti in hac obſeruatione, nec ſcriptu-
ra laudaret illos, nec Deus iuſſiſſet aliquid laborioſæ
obſeruationis,& nullius vtilitatis.

Erat igitur magni meriti in veteri teſtamento ob-
ſeruare votum Nazarçorum , ſicut nunc in nouo te-
ſtamento magni meriti eſt obſeruare conſilia euan-
gelica,illud enim etiam conſilium erat, ſed ſecũdum
ꝙ lex ſe habebat,ita erant conſilia. erat autem lex ve-
tus aliquid carnale.ſ.in obſeruationibus corporalibus,
ideo conſilia in illa lege fuerunt pertinentia ad obſer
uationes corporales, ſicut eſt in voto Nazaræorum.
Oẽs.n.cęremonię eius corporales ſunt:lex aũt euãge-
lica eſt ſpũalis, ideo conſilia eius ptinentia ad ſup ero- E
gationem ſunt ſpiritualia rara tñ conſilia reperiunt̃ in
veteri teſtamento,in nouo autem multa.

Locutuſque eſt dominus ad Moyſen , di-
cens. Loquere Aaron, & filiis eius. Sic bene-
dicetis filiis Iſrael, & dicetis eis . Benedicat ti-
bi dominus, & cuſtodiat te. Oſtendat domi-
nus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Con
uertat dñs vultum ſuum ad te, & det tibi pa-
Eze.36. cem. Inuocabuntque nomen meum ſuper
filios Iſrael, & ego benedicam eis.

A *Locutuſque eſt dominus ad Moyſen* . Hic ponitur quar-
tum huius c.ſ. benedictionis modus, & iſte fiebat ſup
omnes Iſraelitas offerentes, ſpecialius tamen ſuper ip
ſos Nazarços,& eſt hic forma totius benedictionis.
Loquere Aaron & filijs eius . Hoc ſolum dicitur ad Aa-
ron,& filios eius, quia eſt iſta lex de officio ſacerdota-
li,ſcilicet de benedicendo Iſraelitis, ideo ſoli Aaron,
& filiis ſuis iſta dicta ſunt. *Sic benedicetis filijs Iſrael*. Sci-
licet quãdo obtulerint aliquid, vel quandocunq; pro-
pter alteram cauſam benedici debuerint. *Benedicat tibi
dominus*. Ideſt det tibi gratiam gratum facientem. per
hanc enim homo benedictus eſt , quia omnia opera
ſua Deo placent. Si autem in gratia non ſimus, nihil
quod egerimus Deo acceptabile eſt , habere tñ iſtam
B gratiam non poſſumus,niſi Deus infuderit. ergo hãc
infundendo benedicere dicitur. *Et cuſtodiat te*. Scili-
cet ne perdas gratiam, quam ſuſceperis . parum enim
prodeſt gratiam ex Dei beneficio ſuſcepiſſe, ſi eã no-
ſtris demeritis amittamus: melius enim eſt viam do-
mini nõ cognoſcere,quam poſt agnitam retroire, ſic
patet 2. Petri c.2. & pro hoc valde orandum eſt , vt ſi-
cut Deus nobis gratiam donauit gratis,ita & ex bene-
ficio ſuo eam in nobis conſeruet. *Oſtendat tibi dominus
faciem ſuam*. Illuſtrando intellectum tuum ad cogni-
tionem ſui. dicitur Deus demonſtrare nobis faciem,
quandocunque ſeipſum nobis manifeſtat: ideo pete-
bat Moyſes a domino, vt oſtenderet ei faciem ſuam
ad ſciendum ipſum, vt patet Exo.33.c.

Forma benedictiõs ſuper Nazaræos.

C *Quomodo Deus oſtendit nobis vultum ſuum cum vultum non habeat. Et quid ſignificetur. Quæſt. XXIIII.*

CAVSA huius eſt, quia q̃q̃ Deus faciẽ nõ ha-
beat cum non ſit aliquid corporeum,ſed pu-
rus ſpiritus: tamen cognitio eius ſignificatur
in nobis per tranſumptionem ad iſta corpo-
ralia,in corporalib⁹ aũt ſic eſt , ꝙ ipſa maxime cogno-
ſcuntur p faciem. nam plures partes diſtinctionũ ſunt
ibi,q̃ in reliquo corpore , in ſignificatione enim reliq
corporis ferè oẽs cõcordant in eadem ſpecie , q̃q̃ dif-
ferat magnitudo membrorum , in vultu aũt nulli hoĩ
D totalis ſimilitudo eſt ad alterũ , ideo in hoc magis co-
gnoſcuntur in quo magis differunt. Sic etiam Deus
cum dat nobis aliquam intellectionem, vel virtutem
intelligẽdi dicimus,ꝙ dat nobis aliquid de vultu ſuo.
Sic patet Pſal. 4. cum dicitur , ſignatum eſt ſuper nos
lumen vultus tui.i.in corde noſtro inſita eſt virtus co-
gnoſcendi,quæ eſt a vultu Dei. Oratur autem hic,vt
Deus conuertat vultum ſuum ad nos.i. vt det nobis
intellectionem de ſeipſo.ſ.qualiter ei placere debea-
mus: magnum eſt.n.hoc.i.ꝙ Deus illuſtret vultũ no-
ſtrum ad intelligendum modum adhęrendi illi. nam
niſi ipſe direxerit nos neſcimus , directio autem illius
in hoc eſt efficax . Nam ſi perfecte nos illuſtrat ſine
E dubio ſequimur eum. *Et miſereatur tui*. Peccatorũ tuo-
rũ pęnas debitas remittendo. Non.n.eſt aliquis hõ,q
non peccet,iuxta illud 1.Io.1.c.Si dixerimus,ꝙ pecca-
tum non hẽmus ipſi nos ſeducimus , & veritas in no-
bis non eſt . nec ſolum eſt hoc de peccato veniali , de
quo iſta auctoritas a ſanctis doctoribus intelligit̃, ſed
ẽt de pctõ mortali intelligit̃,ꝙ rari ſunt qui effugiant,
ſic dicit Salomon.3.Regum,ca.8.nec eſt enim homo
in terra,qui faciat bonum,& non peccet. pro peccatis
tñ a Deo pęnas duriſſimas meremur , & niſi benigne
tractare vellet pro quolibet peccato mortẽ iuſtè poſ-
ſet infligere, quia vero non infligit,miſeretur , & pro
hoc aſſidue orandum eſt , vt miſereatur noſtri : nam
cum ſępe delinquamus,niſi ſemper miſereretur,bre-
uiter deleremur.

Non eſt hõ q non peccet , ideo orandum eſt.

Conuertat Dominus vultum ſuum ad te. Scilicet conſolationem tibi impendendo, vt cum in aliquibus amaritudinibus fuerimus Deus nobis conſolationem impendat. Aliud enim eſt oſtendere vultum, & aliud cōuertere. Oſtendere enim eſt cum aliquis vultum velatum habebat, quamquam contra nos conuerſum haberet, contemplari non poſſemus: tunc enim ſi detegatur vultus dicitur oſtendi, vel reuelari, & hoc pertinet ad cognitionem: nam ſemper Deus vultum ſuū contra nos habet, eſt tamen nobis inattingibilis, quia habitat lucem inacceſſibilem ſicut ait Apoſtolus 1. ad Thimo. capitulo quinto. Cum autem a nobis intelligi debet oſtendit ſe. Conuerſio vultus eſt quandocunque Deus deflexerat a nobis vultum ſuum, & poſtea redit, vt nos recto vultu conſpiciat, & iſta ſunt per tranſumptionem. nam cum Deus vultum non habeat, nec illum vnquam a nobis deflectit, nec ad nos aliquando conuertit, ſed quia omnia quęcunque nobis proſpera ſiue aduerſa eueniunt Deo actore, & diſponente fiunt, quando proſpera elargitur dicitur habere vultum ſuum ad nos. Cum vero aduerſis nos premit, dicitur a nobis vultum deflexiſſe. in tribulationibus ergo conſtituti petimus, vt ad nos vultum conuertat, ſcilicet vt aduerſitatem in proſperitatem mutet, quod eſt ad nos iam vultum conuertere.

Vultum oſten ſerē aliud eſt, q̄ illum conuertere.

Et det tibi pacem. Scilicet perturbationis materiam auferendo. Eſt autem pax tranquillitas quædam animi cum nullis infeſtantibus agitamur, & iſta eſt de maximis bonis, & quæ facit maximè ad fruitionem. Nam ſiue pace nullius rei eſt perfecta iocunditas. Vltimum, ergo petitur hoc tanquam in quo omnia cōſummantur bona.

Pax quid.

Iſta expoſitio pertinet ad modum doctorum noſtrorum, qui ſecundum morem noui teſtamenti ad ſpirituale bonum omnia referunt: Iudæis tamen non fiebant promiſſiones ſecundum iſtum modum: nam quamquam implicite eis vita ęterna promitteretur, atque daretur pro deuota legis obſeruatione: promiſſiones tamen explicitę de bonis temporalibus ſemper fiebant, ideo videtur, quòd iſta forma benedictionis, quam hic Deus tribuit magis intelligeretur de bonis temporalibus, & hoc modo intelligendum eſt. Sic enim exponit Rab. Abra. Aben Ezra.

Benedicat tibi dominus. Ideſt repleat te bonis temporalibus. Benedictio enim ſemper augmentum ſignat, maledictio vero diminutionem. ſic patet Deute. 28. c. ſcilicet benedicta horrea tua: benedictus fructus iumentorum tuorum: benedictus tu in ciuitate, & benedictus tu in agro. in quo ſignificat augmētum omniū illorum pro obſeruationibus legis. Maledictio autē ibidem ſignificat diminutionem cum dicitur. maledictum horreum tuum: maledictę reliquię tuę, quod patet immediate, ſcilicet mittet Dominus ſuper te famem, & eſuriem, & increpationem in omnia opera tua. Nec ſolum ibi ſignificabat benedictio abundantiam rerum temporalium, ſed etiam ſecundum modum loquendi noui teſtamenti. ſic patet 2. ad Corin. capi. 9. ſcilicet qui ſeminat parce metet parce, & qui ſeminat in benedictionibus de benedictionibus metet. Ecce fecit ibi opponi parcitatem benedictioni, ſed parcitas pertinet ad diminutionem, ergo benedictio ad augmentationem, & patet magis, quia dicitur ibidem, & prępparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe ſic quaſi benedictionem, & non quaſi auaritiam. Cum ergo opponatur ibi benedictio auaritię manifeſtum eſt, ꝙ benedictio aliquid magnum notat. hanc aūt imprecabantur ſacerdotes ſuper offerentes, quia primum, & maximum, quod erat apud antiquos, erat abūdantia in rebus temporalibus, quia in his comprehendebantur omnia bona pertinentia

F ad vitam humanam. *Et cuſtodiat te.* Scilicet ne incidas in aliquas aduerſitates, vel ne res illas perdas quas a Deo ſuſceperis, quia nihil accepiſſe ꝓdeſt ſi perdideris. *Oſtēdat dominus faciem ſuam tibi.* ſ. demonſtrando ſe tibi hilarē. facies. n. multipliciter accipitur, & vnus modus eſt, ꝙ accipiatur facies pro vultu grato, & ſic dicit̄ aliquis monſtrare faciem ſuam alteri quandocunque ſe ei lętum oſtēdit. ſic patet Eccleſiaſtici c. 7. ſi filij tui ſunt erudi illos, & curua illos a pueritia eorum: filię tibi ſunt ſerua corpus illarum, & non oſtendas faciem tuam ad illas. i. non oſtendas te eis hilarem. rogamus aūt hoc modo Deum, vt oſtendat nobis vultum ſuū, ideſt vt det nobis proſperitatē in omnibus, quę egerimus, & per hoc cognitum ſit vultum eius eſſe nobis

Facies multipliciter accipitur.

G hilarem. *Et miſereatur tui.* ſcilicet tibi fauendo, & ab omnibus malis te conſeruando, aut ab anguſtijs eripiendo. proprie enim miſericordia de miſeris eſt, & quia illi dñr miſeri, qui ſunt calamitatibus preſſi, cum aliquis eruit illos dicitur miſereri. Si vero quis benefaciat alicui non exiſtenti in aduerſitate non dicit̄ miſereri, ſed liberaliter operari. *Conuertat Dominus vultum ſuum ad te.* ſ. ꝙ teneat ſuper te fixum vultum ſuum, vt nunquam te deſerat, ſed tibi ſemper benefaciat, vel ſi aliquando te punierit diſcedens a te rurſus conuertat vultum ſuum ad te miſeratus tui. *Et det tibi pacem.* ſ. tranquillitatem cum omnibus, vt iocunde ſemper viuere poſſis. Aliter exponit Rab. Sal. qui valde Iudæus eſt in modo intelligendi. *Benedicat tibi Dominus.* i. det tibi multos filios. *Et cuſtodiat te.* ſ. ne habeas filias. Sed

H hoc ridiculum eſt. nam Deus, qui hanc formā benedictionis dedit non intellexit talia: cum filia aliquid bonum ſit, & a Deo ſit, ſicut & filius, ideo iſta expoſitio omittenda eſt. *Inuocabunt nomen meum ſuper filios Iſrael.* Ideſt ſacerdotes inuocabunt nomen meum ſuper Iſraelitas. ſ. ad benedicendum eis. inuocatio autē eſt cum dicitur ſic benedicat tibi Dominus, &c. ibi enim ſacerdos inuocat Dominū, quia rogat, ꝙ Deus benefaciat his quibus benedicit. *Et ego benedicam eis.* i. ego conferam bona, quæ ſacerdotes imprecantur ſuper populares.

Benedictio ad ſolum Deum pertinet, licet eius inuocatio ad ſacerdotes. Quæſt. XXV.

I IN quo innuitur, ꝙ benedictio ad ſolum Deum pertinet: inuocatio autem ſuper benedicendos pertinet ad ſacerdotes. Cauſa huius eſt, quia benedictio accipitur hic pro effectu. ſ. efficere id, quod dicitur, & hoc nō pertinet ad aliquem hominē, ſed ad ſolum Deum. Benedictio tamen quę eſt imprecatio pertinet ad homines: differt tamen, quia aliqñ maiores benedicunt minoribus, & aliqñ e contrario. Si vero minores maioribus eſt ſola imprecatio bonorum. ſic dicitur de Iacob, ꝙ benedixit Pharaoni regi, vt patet Gene. c. 47. Si autem maiores minoribus benedicant etiam ibi imprecatio eſt: tamē pertinet iſtud ad auctoritatem maiorum, ideo quamquam non cō-

K feratur ꝑ illā benedictionem id, quod oratur in ea: tñ confertur aliquod alterum bonum, quia eſt ab illo, qui habet auctoritatem benedicendi. cum autem homines Deo benedicunt aliud eſt, quia ibi non imprecantur Deo euenire aliqua bona, quæ non habeat, cū in ipſo ſit totius boni complementum, ſed magis ad nos pertinet benedictio iſta, ad declarandum affectū noſtrum erga Deum, quam ad aliquid alterum. De differētia autem harum benedictionum, ſcilicet hominis ad Deum, & Dei ad homines, & maiorum ad minores, minorumque ad maiores, & quid in his cōferatur declaratum fuit Leui. capi. 9.

CAP.

CAP. VII.

FACTVM eſt autem in die qua cõpleuit Moyſes tabernaculum, & erexit illud vnxitque, & ſanctificauit cum omnibus vaſis ſuis, altare ſimiliter, & omnia vaſa eius, obtuletunt principes Iſrael, & capita familiarum, quæ erant per ſingulas tribus præfecti eorum, qui numerati fuerant munera coram domino ſex plauſtra tecta cum duodecim bobus. Vnum plauſtrum obtulere duo duces, & vnum bouem ſinguli. Obtuleruntque ea in conſpectu tabernaculi. Ait autem dominus ad Moyſen. Suſcipe ab eis, vt ſeruiant in miniſterio tabernaculi, & trades ea Leuitis iuxta ordinem miniſterij ſui. Itaque cum ſuſcepiſſet Moyſes plauſtra, & boues, tradidit ea Leuitis. Duo plauſtra, & quatuor boues dedit filijs Gerſon, iuxta id quod habebant neceſſarium. Quatuor alia plauſtra, & octo boues dedit filijs Merari, ſecundum officia, & cultũ ſuũ, ſub manu Ithamar filij Aaron ſacerdotis. Filijs autem Caath non dedit plauſtra, & boues, quia in Sanctuario ſeruiunt, & onera proprijs portant humeris.

Exo. 40.b

B

Oblatiões Iſraelitarũ tabernaculo dñi.

C

F*actum eſt*. In ſuperiotibus deſcripta ordinatione quantum ad omnem populum hic agitur de ordine, & oblatione principum: vel aliter ſupra dictum eſt de oblatione Nazarçorum, hic autem incidenter ponitut de oblatione principum. Nam principes tempore conſecrationis Sanctuarij obtulerunt ſinguli oblationes ſuas, & quia nõ fuerat alibi ſcriptum, poſuit illud hic Moyſes continuando oblationẽ oblationi, & diuiditur in duas partes. Primo deſcribitur oblatio principum. Secundo ſacerdotum, & Leuitarum, quoddam officium ſequẽti cap. Prima in duas. primo ponitur oblatio principum combinata. ſecundo oblatio ſingulariter a quolibet facta. Secunda ibi. *Igitur obtulerunt*. Circa primum. *Factum eſt autem*.

De duodecim Principum oblatione. Quaeſt. I.

HIc interponitur de oblatione duodecim principum Iſrael: erãt enim in ſingulis tribubus principes, & iuxta duodecim trib⁹ erant duodecim principes, & quoniam iſti erant capita totius populi, atque maior illis debebatur honor, obtulerunt ipſi in dedicatione Sanctuarii ante omnes alios populares, & quilibet offerebat die ſua, vnde pro duodecim principibus, fuerunt duodecim aſſignati dies iuxta ordinem, qui infra patet. Et quãquam fuerat facta iſta oblatio in dedicatione Sãctuarii: tamen non fuerat alicubi enarrata, ideo ponit eam hic Moyſes.

Sciendum autem, quòd fit hic recapitulatio. Non enim fuit iſte ordo oblationum poſt aliqua eorum, q̃ in hoc libro narrantur, nam fuerunt factę iſtæ oblationes in erectione tabernaculi, vt patet hic in litera. Erectio tamen fuit anno ſecundo ab exitu de Aegypto menſe primo die prima menſis, vt patet Exo. cap. 40. ſed iſta quæ habentur in hoc libro, vſque ad 10. c. facta ſunt in menſe ſecundo anni ſecundi. Nam numerationes Iſraelitarum fuerunt primæ in hoc libro, vt patet ſupra c. 1. Illę tamen inceptę ſunt menſe ſecũdo anni ſecundi ab exitu de Aegypto die prima menſis, vt patet eod. c. ergo per menſem integrũ præceſſit erectio Sanctuarii, & oblatio principum ad omnia, quæ habentur hic.

A

Cur fiat hic iſta recapitulatio, & quare non tenetur rectus ordo. Quaeſt. II.

B

QVAERET aliquis, quare fit iſta recapitulatio. debuiſſet enim poni in ordine ſuo, ſcilicet poſt erectionem tabernaculi in fi. Exod. Reſpondendum eſt, quòd erectio tabernaculi, & conſecratio ſacerdotum, atque oblatio principum ſimul fuerunt, non tamen ſcribuntur ſimul. nã ſacra ſcriptura in iſtis libris Moyſi præcipuè in quatuor vltimis magis eſt legis poſitiua, quam enarratiua geſtorum, ſed vtrunque facit, quamquam non æqualiter. ideo neceſſe eſt fieri anticipationes, & recapitulationes: nam ſi tota continentia eſſet hiſtorica, aut tota legis poſitiua poſſet obſeruari ordo, quia tamen præceptis miſcentur hiſtoriæ nõ bene ſibi cohęrent, quia nõ eſt ordo temporis pręcepti ad hiſtoriam, vel hiſtoriæ ad præceptum, ſed bene hiſtoriæ ad hiſtoriã, ideo ſcriptura ſacra non tantum curauit obſeruare in rebus enarratis ordinem temporis, quam ordinẽ materiæ: nam ſecundum ordinem temporis erectio tabernaculi, ſacerdotum conſecratio, principum oblatio ſimul fuit: tamen non exprimuntur ſimul, qa non pertinent ad eandem materiam. ſi enim omnia, quę ad idem tempus pertinent ſimul ſcriberentur, neceſſe erat omnia eſſe particulata, & pręciſa, vnde cõfunderetur intellectus legentium, quia non inuenirent ea, quę pertinent ad eandem materiam ſimul. Voluit ergo magis Sacra ſcriptura confundere ordinem temporum, quantum ad aliquid per anticipationem, & recapitulationem, obſeruando vnitatem, & integritatẽ materiæ, quam obſeruato ordine temporis ſingulas materias minutatim concidere modo non intelligibili. Cum ergo iſta tria pertinerent ad diuerſas materias, ſcilicet erectio tabernaculi, ſacerdotum conſecratio, & oblatio principum, quamquam in eodem tempore facta fuiſſent, tamen diuerſis locis deſcripta ſunt. In fine enim Exo. de erectione tabernaculi agitur, qa de fabricatione totius tabernaculi, & partibus eius totaliter fuit deſcriptum in Exodo, in Leuitico autẽ agebatur de omni miniſtratione pertinente ad ſacerdotes. ideo de eorum cõſecratione ibi interpoſitum eſt, ſcilicet in c. 8. Oblatio autem principum pertinebat ad laicos, ideo fuit deſcripta in hoc libro, vbi potiſſime agebatur de rebus eorum, & quia ſupra dictũ fuerat de oblatione Nazarçorum præced. c. ſubiunctum eſt hic de oblatione principum.

C

D

E

Factum eſt autem in die qua compleuit Moyſes tabernaculũ. Ideſt in die qua tabernaculum completũ eſt fuit hoc quod ſequitur. ſ. ꝙ obtulerunt principes Iſrael. Dicitur Moyſes compleuiſſe tabernaculum, non ꝙ ipſe aliquid in eo conſtruxerit, aut fabricauerit, quia Beſeleel, & Ooliab cum ſociis ſuis iſta fecerunt, vt patet Exo. 31. & 35. c. Sed ipſe dr̃ compleuiſſe, quia pręerat artificibus iubens eis qualiter deberẽt fabricare, iuxta exemplar, quod datum fuerat Moyſi in monte, vt patet Exo. 25. c. Etiam Moyſes erat, quaſi dominus artificum, quia ad mandatũ eius omnia hęc fiebant, ideo

ipſe

ipſe facere diceretur. ſicut dicitur de Salomone, quòd ipſe fecerit domum Domini, & domum ſaltus, vt patet 3. Regum, c.6. & 7. tamen ipſe nihil conſtruxit manibus ſuis, ſed iuſſit illud artificibus facere, & ſicut dicitur de Moyſe, ꝙ ipſe conſtruebat tabernaculū Domini, ita de eo dicetur, ꝙ compleuerit. cui enim competit facere competit incipere, & finire. Et dicitur hic tabernaculum, idest totum Sanctuarium, ſcilicet tabernaculum cum atrio eius. Nam non fuit erectum tabernaculum quouſque complerentur cortinę atrij, & columnę, vt eſſent in circuitu tabernaculi: principes etiam non obtulerunt quouſque omnia conſummata ſunt, ſiue in atrio, ſiue in tabernaculo. Nā prius vnctum eſt tabernaculum cum omnibus vaſis ſuis, q̃ offerrent principes, vt hic patet: tamen vnctio fuit ſimul tabernaculi, & atrij, atque omnium, quę in eis ſunt, vt patet Exod. 30. c. Sed accipitur large tabernaculum pro toto Sanctuario. *Et erexit illud*. Non erat tabernaculum aliqua domus facta, & manens ſicut domus noſtrę, quia tunc non eſſet portabile per deſertum: Leuitę tamen portabant illud, vt patet ſupra 4. c. ſed erat quędam domus conſtans ex tabulis, & operimentis, cuius partes poterant ab inuicem ſegregari, & ſingulariter portari. Cum vero ſegregatę erāt non erat tabernaculum: etiam dato, quòd eſſent ſimul non facerent tabernaculum, niſi erigerentur tabulę in ordine ſuo, & columnę ſuperpoſitis operimētis. Cum vero deponebatur non erat tabernaculum, ſed tabulę, & pelles: ſicut patet in tētorijs noſtris, quę portātur ad bellicam expeditionem. nam cum extēta ſunt vocantur tentoria, cum vero colliguntur nihil huiuſmodi ſunt. dicitur hic, ꝙ Moyſes erexit tabernaculum: non tamen eſt intelligendum, quòd ipſe erexit, ſed magis artifices, qui illud fecerant erexerunt. ipſe tamen dicitur erexiſſe, quia erudiuit alios de modo erigendi, vel iuſſit, quòd erigerent, & hoc fuit in prima erectione tabernaculi poſtquam factum eſt. nam tunc nemo ſciret erigere niſi ipſi, qui conſtruxerant: poſtea vero non erigebatur ab artificibus, ſed a Leuitis. Erat enim officium Meraritarum, & Gerſonitarum tabernaculum erigere atque deponere, & portare in via, vt patet ſupra c. 1. cum dicitur cum ꝓficiſcendum fuerit deponent Leuitę tabernaculum, cum caſtra metanda erigent, ſed in iſta erectione nihil fecerunt Leuitę, quia nondum erat datum eis hoc officium, ſed poſtea fuit aſſignatum cum fuit populus numeratus, vt patet ſupra capi. 1.

Vnxitque, & ſanctificauit. Ideſt Moyſes vnxit tabernaculum, & ſanctificauit illud. ad idem pertinēt iſta duo. vnctio dicitur, quia de oleo vnctionis, quod vocatur vnguentum liniebatur totum Sanctuarium, vt patet Exo. c. 30. ſanctificatio dicitur applicatio ad Deum, & iſtam contrahebat Sanctuarium cum vngebatur. nā antequam vngeretur erant partes eius indifferentes ad vſus humanos, & ad diuinum cultum. Cum vero vnctum eſt Sanctuarium applicitum fuit ad Deum ſpecialiter, ita vt non liceat conuerti ad vſus humanos: ſicut illi, qui ordinantur, & vnguntur contrahunt quandam ſanctificationem: ita ꝙ non liceat eis redire ad ſęculum. fuit autem iſta vnctio facta conſummato tabernaculo, & erecto, quia tūc Moyſes liniuit partes tabernaculi tangendo digito ſuo tincto in oleo. de cuius ritu declaratum eſt, Exo. c. 30. *Cum omnibus vaſis ſuis*. Ideſt etiam fuerunt omnia vaſa tabernaculi hoc oleo vncta, & ſanctificata, dicitur hoc, quia nomine tabernaculi non intelliguntur vaſa, ſicut nomine domus non intelliguntur ſupellectilia, quę in ea ſunt. fuerunt autem hic ſanctificata vaſa Sanctuarij, quia illa erant ad vſum ſacrum, ſicut & ipſum tabernaculum. Sunt autem hęc vaſa arca cum Cherubim, & ꝓ-

F pitiatorio, altare thymiamatum, menſa propoſitionis, & candelabrum. Erant etiam extra tabernaculum alia vaſa, ſcilicet altare holocauſtorum cum omnibus vaſis ſuis, & labium ęneum in quo lauabantur ſacerdotes. omnia hęc oleo vncta ſunt. *Altare ſimiliter*. i. etiam altare vnctum eſt. duo altaria erant in Sanctuario, ſcilicet holocauſtorum, & thymiamatum. hic autem accipitur altare pro ſolo altari holocauſtorū, & hoc, quia dictū fuit ſupra, ꝙ omnia vaſa tabernaculi fuerunt ſanctificata, & nomine huius intelligebantur arca, candelabrum, altare thymiamatum, & menſa: manebat altare holocauſtorum, quod non erat intra tabernaculum, & tamen iſtud fuit conſecratum, ideo
G ſubditur hic de eo ſpecialiter.

Et ſciendum eſt, quod ad conſecrationem altaris holocauſtorum fuerunt plures cęremonię quantum ad omnia alia vtenſilia Sanctuarij. nam in cęteris ſolū fuit facta quędam tinctio in oleo vnctionis, in altari autem holocauſtorum fuit facta iſta vnctio, & pręter hoc per ſeptem dies expiabatur in ſanguine, & vngebatur, vt patet Exo. 29. c. & Leui. 8. mundabiſque altare cum immolaueris expiationis hoſtiam, & vnges illud in ſanctificationem 7. diebus expiabis altare, & ſanctificabis, & erit Sanctum ſanctorum.

In conſecratione altaris holocauſtorū plures cæremoniæ fuerunt, q̃ in alijs.

Et vaſa eius. Ideſt etiam vnxit vaſa altaris. dicebant̄ vaſa altaris ea, quæ erant ad miniſtrationem eius, ſcilicet lebetes, & fuſcinulę, forcipes, & ignium recepta-
H cula, vt patet Exo. 27. & ſupra c. 4. intelligitur etiā per hęc labium ęneum in quo lauabātur ſacerdotes. Nam iſtud pertinebat ad miniſtrationem ſanctam; & fuit ſanctificatum: nunquam tamen exprimitur per ſe, & hoc, quia intelligitur nomine vaſorum altaris, quia ſicut alia vaſa, quæ erant in altari ad miniſtrationem altaris proficiebant: ita, & labium ęneum. Nam cum aliquis deberet miniſtrare in altari. primo lauabatur in labio ęneo, vt patet Exo. 30. c. & quamquam ad cęteras miniſtrationes etiam lauabantur ſacerdotes: tamē magis communis erat iſta, ideo magis dicebatur labiū ęneum eſſe inter vaſa altaris, quam cum cæteris vtenſilibus. *Obtulerunt principes Iſrael*. Ideſt in die in qua Moyſes compleuit tabernaculum, & erexit, atque vn-
I xit illud principes obtulerunt. ſ. t a. principes Iſrael, qui erant capita omnium Iſraelitarum in tribubus ſuis.

Qua die principes Iſrael inceperunt offerre, & quomodo ſe habet ad eam conſecratio ſacerdotum. Et quomodo potuit Moyſes ſolus facere ſacrificia principum, & an cogamur dicere, quòd ſacerdotes erant conſecrati, quando inceperunt offerre principes.

Quæſt. III.

QVAERENDVM nunc eſt circa hoc, quod hic dicitur de die in qua obtulerunt principes Iſrael, & nemo nos exiſtimet quærere de die in qua omnes principes obtulerunt,
K vt patet hic. Sed quæſtio eſt de tempore quo inceperunt offerre, & quia hic dicitur, ꝙ obtulerunt in die qua Moyſes erexit tabernaculū, & vnxit. dicendum eſt, ꝙ prima dies, qua obtulit primus de principibus fuit illa in qua erectum eſt tabernaculum, ſed tunc de iſta erectione dubitatur, quando fuerit: dicitur autem Exo. c. 40. ꝙ die primo menſis anni ſecundi ab exitu de Aegypto fuit tabernaculum erectum. ergo oportet, ꝙ in hac die obtulerit primus iſtorū principum. Sed circa hoc dubitant aliqui an fuerit iſta erectio de qua hic dicitur. Et dicendum eſt, ꝙ ſic, ſcilicet quod in prima die menſis primi anni ſecundi egreſſionis de Aegypto fuit prima oblatio primi principis horū, & ea die fuit erectio tabernaculi. prima etiam ipſa die inceperunt ſacerdotes conſecrari, vt fuit declaratum

Leuit.c.8. atque durauit per dies 7. vt patet e.c. oblatio autem principum durauit 12. diebus, ideo in primis ſeptem diebus fecit Moyſes oblationes principum offerendo eorum ſacrificia. In die autem octauo cum obtulit princeps filiorum Manaſſe, ſcilicet Gamaliel fecit Aarõ ſacrificia illius, quia iam in die illo octauo incęperunt miniſtrare ſacerdotes finita eorum conſecratione. vnde Moyſes fecit ſacrificia 7. principum: Aaron autem fecit ſacrificia quinque principum, & ſic in eodem die erectionis tabernaculi fuit ſacerdotum conſecratio incępta, & oblatio principum, & ad hanc poſitionem non ſequitur aliquod inconueniẽs. Alij autem dicunt aliter. ſ. ꝙ prima dies erectionis huius fuit in qua principes incęperunt offerre, & fuit prima dies anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, & dñt, quòd iſta prima dies fuit octaua dies conſecrationis ſacerdotum: ſeptem autem dies priores quibus fiebat Aaron conſecratio, erant de menſe vltimo primi anni: quo dato Aaron, & filij ſui fecerunt omnia ſacrificia principum, & nullum illorum Moyſes. Et arguũt iſti contra poſitionem ſupra aſſignatam. Dicũt enim, quòd ſi fuiſſet eadem dies in qua cępta eſt conſecratio ſacerdotum, & oblatio principum, nõ potuiſſent Aaron, & filij ſui miniſtrare in his ſacrificijs, quia nondum erant conſecrati, & ſicut in ſacerdotibus noſtris nemo poteſt miniſtrare donec ordinetur, ita illi non poterant donec expleretur eorum conſecratio, quę in die 7. finiebatur. in octauo autem miniſtrabant, ergo in his ſeptem diebus ſolus Moyſes facere deberet ſacrificia principum, ſed hoc nõ videbatur poſſibile, quoniam quondie offerebantur multa animalia. ſ. 21. tot enim quilibet princeps offerebat, ſcilicet bouem vnum, & arietem vnum, & agnum anniculum in holocauſtum, & hircum pro peccato. in ſacrificio pacifico boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque, vt patet infra: non poſſet, ergo Moyſes hoc facere fecerunt igitur Aaron, & filij ſui, ſed non poterant niſi eſſent cõſecrati. ergo dies prima erectionis tabernaculi, quia fuit oblatio prima principum, erat ad minus octaua dies conſecrationis ſacerdotum. Ad hoc reſpondetur, ꝙ in ſeptem diebus quibus conſecrabantur Aaron, & filij ſui non poterãt miniſtrare tanquam habentes ordinem, ſed poterant tanquam adiuuantes Moyſen ad miniſtrandum, quia aliter non poſſent hęc complere. ſimilis modus erat in ſacerdotibus: nam miniſtrare in officio ſacerdotali, vt faciendo ſacrificia, & ſimilia ad ſolos ſacerdotes ꝑtinet, & ſiquis tentaret de alienis hoc efficere moriebatur, vt patet ſupra 3.c. Aaron, & filios eius cõſtitues ſuper cultum ſacerdotij: externus vero, qui ad miniſtrãdum acceſſerit morietur. Si tamen aliquãdo eſſet maximus defectus ſacerdotum conſecratorum poterant Leuitę adiuuare eos ad officia ſacerdotalia, vt patet 2. Paralipo.c.29. ſacerdotes vero pauci erant, nec poterant ſufficere, vt pelles holocauſtorum detraherent. vnde, & Leuitę fratres eorum adiuuerunt eos donec impleretur opus, & ſanctificaretur antiſtes. Sic ergo hic potuerunt Aaron, & filij ſui adiuuare Moyſen ſaltem ad detrahendum pelles ſacrificiorum: in cęteris autem cæremonijs Moyſes ſufficeret.

Poſitio autem illorum non ſtat, ſcilicet quòd dies prima erectionis tabernaculi eſſet dies octaua conſecrationis ſacerdotum. nam ſacerdotes non poterant conſecrari niſi in ſanctuario, vt patet Exo.29. & Leui. capi.8. ergo erectum erat tabernaculum, quando incępit eorum conſecratio. Sed die prima erectionis tabernaculi fuit incępta oblatio principũ, vt hic patet. ergo ante oblationem incęptam principum non potuit eſſe aliquis dies conſecrationis ſacerdotum.

Ad iſtud argumentum conantur reſpondere Iudęi

A ſicut Rab. Sa. & etiam Nicolaus dicentes, quòd duplex eſt erectio tabernaculi, ſcilicet vna quotidiana qua tabernaculum mane erigebatur, & in veſpere deponebatur. alia eſt ſtabilis ſecundum, quam erigebatur tabernaculum in locatione caſtrorum, & deponebatur in eorum motione, vt patet ſupra capi. 1. & 4. & dicunt, quòd in ſeptem diebus quibus Aaron, & filij ſui conſecrabantur, erigebatur tabernaculum mane, & deponebatur in veſpere. In octaua autem die erectum eſt ad manendum, ideo quando dicitur in litera, quòd iſtę oblationes incæperunt fieri in die quo erectum fuit tabernaculum: intelligunt de erectione ad manendum, quæ primo facta fuit octaua die conſecrationis Aaron, quando ipſe, & filij ſui poterant
B miniſtrare in officio ſacerdotali.

Sed hoc dictum videtur eſſe inconueniens propter duo. Primò quia iſta poſitio non ſatis conſonat rationi. Secundo quia poſito, quòd conſonaret non coguntur ex textu ad talem poſitionem. Quod autem poſitio iſta ſit rationi diſſona patet, quæ enim neceſſitas cogebat, vt tabernaculum per continuos ſeptẽ dies erigeretur quotidie, & deponeretur: penitus fruſtra videtur, & aliquid confictum eſſe.

Item non videtur hoc eſſe ſatis poſſibile ſecũdum ea, quæ pręſupponuntur, quòd qualibet die erigeretur, & deponeretur tabernaculum, quia ſi aliquis conſideret multitudinem columnarum, vaſium, tabularũ, vectium, paxillorum, cortinarum, tentoriorum, velo-
C rum, operimentorum, & diſpoſitionem vaſorum: forte non ſufficit vna dies ad erigendum, & collocandum atque deponẽdum: maxime quia iſta cum quadam modeſtia, & reuerentia tractari debebant non tanquam res prophanę. Item quia eodem die deponebatur, & erigebatur ſecundum iſtam poſitionem, quod ſatis eſt inconueniens, cum vtrumque fieret in quadam mora ſatis magna. Sed adhuc dato hoc pro poſſibili accedit aliud, qđ impoſſibile facit, quia quolibet dierum iſtorum fiebat ſolennitas conſecrationis, quæ requirit ſatis magnam moram, vt patet Exo. 29. & Leui. capi. 8.

Item non poteſt ſtare, quia quolibet iſtorum dierũ fiebat iuge ſacrificiũ, ſcilicet quòd offerebatur vnus
D agnus anniculus in aurora holocauſtum, & alius in veſpere: ſacrificium autem, quod fiebat in aurora erat oriente ſole, & tunc neceſſe erat eſſe erectum tabernaculum, & atrium, quia nũquam fiebat ſacrificium, niſi intra atriũ tabernaculi ad oſtium eius. ergo ante diem erigeretur tabernaculum. Item neceſſe erat tota nocte a ſolis occaſu vſque ad auroram eſſe erectum tabernaculum, quia ſacrificium veſpertinum cremabatur per totam noctem vſque ad mane, vt patet Leui.c.6. ſed non poterat eſſe niſi in atrio tabernaculi. ergo erectum erat per totam noctem: non poterat ergo dari, quòd in quolibet ſeptem dierum erigeretur, & deponeretur tabernaculum etiam ſi daretur, quòd erigeretur, & deponeretur, non ſolum hoc fieret ſemel in die, ſed neceſſe eſſet fieri bis, quod patet, quia
E iſti dicunt quotidie erigi, & deponi. Sed neceſſe erat, ꝙ in veſpere iterum erectum eſſet ad cremandũ ibi ſacrificium per totam noctem, ergo bis fieret erectio qualibet die, & depoſitio, quod impoſſibile eſt, & abſurdum.

Item totaliter falſum eſt, quia Leui. capi. 8. dicitur, quòd Aaron, & filij eius in 8. diebus conſecrationis ſuæ non exirent de Sanctuario, ſed ſemper intra manerent cuſtodiendo vigilias Domini. ſi tamen tabernaculum quotidie deponeretur, & erigeretur non poſſent eſſe ſacerdotes intra Sanctuarium, quia ſicut domus proſtrata ad ſolum non eſt domus, ita tabernaculum depoſitum non erat tabernaculum. ergo

non

non fuit ſæpe erectum, & depoſitum tabernaculum F in illis ſeptem diebus, ſed manſit erectum ſicut manere conſuetum erat.

Secundo iſti errāt, quia dato, quòd iſta poſitio eſſet bona, tamen non coguntur ex textu ad eam ſicut ipſi ſe cogi putant. quia non dicitur, quòd in die quo erexit Moyſes tabernaculū facta ſunt iſta, ſed in die quo erexit, & conſecrauit atque ſanctificauit, & iſta omnia facta ſunt eodem die. nam completo tabernaculo cū erectum eſt, conſecratum eſt faciendo in eo vnctiones quaſdam in oleo ſancto, & illę non requirebant aliquorum dierum durationem, ſed breuiter factę ſunt, & ſic eodem die quo primo erectum eſt tabernaculum fuit cōſecratio ſacerdotū incępta, & oblatio principum. G Ad inconueniens autem, quod ſupra ponebatur, ſcilicet quòd non poſſent Aaron, & filij ſui facere ſacrificia in ſeptem diebus, & Moyſes non poſſet illa per ſe explere ſupra reſponſum eſt.

Alij enim reſpondent aliter, qui dicunt 7. diebus ante cępiſſe conſecrationem ſacerdotū, quam oblationem principum ad hoc, quòd potuiſſent facere ſacerdotes omnes oblationes principū. Dicūt enim, quòd oblationes principum non fuerunt incępię primo die quo erectum eſt tabernaculū, ſed primo die quo fuit erectum, ſanctificatum, & vnctum. iſta autē fuit dies octaua conſecrationis Aaron, quia intelligit hoc non de prima erectione, ſed de vltimo die completionis erectionis, vnctionis, & ſanctificationis H Sanctuarij. Cum ergo durauerit iſta conſecratio per multos dies non dicitur erectum, & vnctum, atque ſanctificatum quolibet horum dierum, ſed ſolum die vltimo, quo omnia iſta finita ſunt, & ſic eſt modus loquēdi apud artifices, ſcilicet in die qua compleueris omnes parietes domus, & totum tectum dabo tibi pecuniam. Sed manifeſtum eſt, quòd non eadem die conſummantur omnes parietes eiuſdem domus, & tectū, ſed in die refertur ad vltimam diem conſummationis horum, ſcilicet vltimę rei, quę fit in his, & ſic eſt prior completio totius Sanctuarij quantum ad fabricationem, deinde erectio, poſt vnctio, & ſanctificatio, & ſic illa dies eſt in qua Moyſes compleuit tabernaculum, & erexit, & vnxit, in qua conſummata fuit ſanctificatio, & vnctio, & patet, quòd erant omnia iſta ad terminum vltimę rei referenda, quia omnia ponūtur ſub eadem clauſula. Dicetur ergo dies completionis, erectionis, & vnctionis dies in qua fuit conſummata ſanctificatio. Sed iſta reſponſio non ſtat: pręſupponit enim, quòd poſt erectionem tabernaculi durauit conſecratio per aliquot dies, ſed falſum eſt, quia ſolum fieri debebant quędam liturę in oleo ſuper aliquas partes Sanctuarij, & vaſorum eius, ſicut fit in eccleſia, quando conſecratur, quia fiunt cruces in angulis domus. hoc autem paruo tempore indigebat, ideo eadem die factum eſt.

Item ſicut oblationes principum non incęperunt K ſecundum, quòd iſti volunt antequam finiretur conſecratio Sanctuarij, ita & oblationes, quę fiebant in conſecratione ſacerdotum non debebant incipere antequam finiretur conſecratio. Non enim licebat miniſtrari in domo illa ante ſanctificationem, & conſecrationem, quia non videbatur applicita eſſe Deo, niſi per conſecrationem, ergo iam finitum erat tabernaculum in conſecratione ſua, quando ſacerdotes incęperunt conſecrari in eo, & ſic referretur neceſſario conſecratio ſacerdotum, & oblatio principum ad idē tempus, ſcilicet quòd in eodem die cępta fuerint. Iſti tamen recuſant hoc, quia exiſtimant eſſe incōueniēs eadem die incęptum eſſe vtrunque, quia tunc non poſſent ſacerdotes miniſtrare in 7. diebus primis oblationis principum, ſed hoc non eſt inconueniens, vt

F ſupra declaratum eſt. Dicendum igitur, quòd dies iſta in qua dicitur tabernaculum erectum, conſecratum, & vnctum, fuit dies prima menſis primi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, & tunc ſimul incęperunt conſecratio ſacerdotum, & oblatio principum. Determin. auctoris.

Obtulerunt principes Iſrael. iſti ſunt 12. principes tribuum, & quia erant excellentiores, & oblationes ſuę magnæ, fuerunt eis aſſignati dies ad offerendum pro quolibet dies vnus: populares autem obtulerunt, ſed quia oblationes iſtorum erant paruæ, nec erat diſtinctio excellentiæ inter eos, ſicut inter principes, nec fuerunt eis aſſignati dies, nec deſcriptæ eorum oblationes. Sunt autem iſti principes illi, qui nominantur G ſupra c. 5. quod patet ex nominibus eorum, & patrū ſuorum: eadem enim ſunt hic, & ibi, & hoc ſatis facile eſt, quia iſta oblatio, quæ hic enarratur fuit facta primo die menſis primi anni ſecundi, vt ſupra declaratū eſt, & computatio, quæ habetur ſupra 1. c. fuit incępta die primo menſis ſecundi anni ſecundi, ideo intercidit vnus menſis inter vtranque nominationem principum. Et ſic ijdem fuerunt principes vtrobique nominati. Vocantur iſti principes Iſrael, quia erant principes totius multitudinis. Nam cum eſſent principes 12. tribuum, & in toto populo erant iſtę ſolę tribus dicebantur principes totius Iſrael. *Et capita familiarum.*

H *An obtulerint principes tribuum, & principes familiarum hic, vel ſolum principes tribuum. Quæſt. IIII.*

PER hoc aliqui intelligunt principes familiarum. nam in qualibet tribu erāt multę familiæ, ſicut patet infra 26. capitulo, & ſicut in qualibet tribu erat vnus princeps, ita & in qualibet familia, & ſicut obtulerunt principes tribuū, ita & principes familiarum, & iſti vocantur capita familiarum. ſ. principes illarum. Erant etiam in qualibet familia multæ domus, & quælibet earum habebat vnum principem, ſicut tribus, & familiæ, & iſti ſignificantur cum dicitur infra, & præfecti eorum, qui numerati fuerant, & ſic volunt iſti compræhendere oēs principes hic, ſed litera iſta ſolum intelligitur de 12. I principibus quorum oblationes infra narrantur. Si autem alij principes obtuliſſe dicerētur, etiam deſcriberentur eorum oblationes, ſed nihil tale fit. Etiam, qū̃ ex litera arguunt dicentes poni hic principes tribuum, & familiarum. Reſpondendum eſt ſolum intelligi hic de principibus tribuum, & cum dicitur ibi, & capita familiarum. nō eſt ſenſus, ꝙ iſta capita familiarum ſint alia, q̃ 12. principes Iſrael, ſed iſtimet principes ſunt capita familiarum, quia cum ſint principes totius Iſrael erunt principes familiarum. ſimilis modus loquendi habetur ſupra 1. c. cum dr̃ hi nobiliſſimi principes multitudinis per tribus, & cognationes ſuas, & capita exercitus Iſrael: conſtat tñ, ꝙ ibi ſolum dicitur de duodecim principibus, & patet etiam K hoc ex litera cum dicitur, & capita familiarum, quæ erant per ſingulas tribus. Non enim dixit, & capita familiarum, quæ erant per ſingulas familias, quia tunc intelligeretur de principibus familiarum, ſed dixit ꝑ ſingulas tribus. ergo neceſſario referēdum eſt ad 12. principes, qui dicentur capita familiarum. Dicet aliqs poſſe intelligi de principibus familiarum. Nec obſtat iſta litera, quia in tribubus erāt familiæ, ergo in tribubus erant principes familiarum. Dicendum eſt non ſtare, ꝙ non ſolum dr̃ per tribus, ſed ꝑ ſingulas trib⁹. ſ. ꝙ in qualibet tribu eſſet vnus princeps. hoc tñ referri non p̃t ad principes familiarum, quia non erant ſinguli per ſingulas tribus, ſed multi in qualibet tribu ſm̄ numerum familiarū. *Præfecti eorum qui numerati fuerant.* Hoc referunt quidam ad maiores principes. ſ. qui erāt prin-

principes domorum, & minorum congregationum, ſed non ſtat, quia ſoli principes 12. hic numerantur, ſed iſti vocantur præfecti eorum, qui numerati ſunt, ideſt principes numeratorum. iſta numeratio, quæ hic dicitur eſt illa, quæ habetur ſupra 1. c. hi autem 12. dicuntur eſſe principes omnium illorum numeratorũ, quia erant principes omnium tribuum, & non erant aliqui numerati niſi de tribubus. Et ex hoc patet, ꝙ nõ intelligatur de principibus minoribus, qui ſunt principes domorum, quia iſti non erant præfecti eorum, qui numerati ſunt, nam multi numerabantur quorũ iſti principes domorum non erant principes, ſcilicet principes familiarum, & principes tribuum, & quamquam hic dicantur iſti 12. principes præfecti eorum, qui numerati ſunt: non tamen eſt intelligendum, ꝙ ipſi non ſint numerati, ita enim numerabantur, ſicut cæteri. *Munera coram Domino.* Ideſt obtulerunt principes munera coram Domino. iſta munera ſunt, quæ infra habentur.

An principes obtulerunt de expenſis cumulatis ab omnibus oblationes iſtas, vel de ſumptibus ſuis.
Quæſt. V.

DICVNT quidam, quòd principes 12. quamquam obtulerunt iſta munera, non tamen de expenſis ſuis, ſed omnes principes familiarum, & domorum, qui minores erant conferebant partem expenſarum, & ſic in qualibet tribu omnes principes domorum, & familiarum cũ ipſo principe tribus, offerebant de proprijs expenſis ad cumulandum oblationem, quam offerebat princeps tribus: offerebat tamen ille nomine ſuo, & aliorum, quia maior eorum erat. Sed hoc non habet aliquam euidentiam, quia iſta dicentes mouentur, quia dicitur hic de principibus Iſrael, & capitibus familiarum, atque præfectis numeratorum, quos exiſtimant eſſe principes tribuum familiarum, & domorum, & quia ſolum fit mẽtio infra de oblatione 12. principũ dicunt, quòd iſti omnes principes contribuebant ad oblationem illam, quam offerebant principes tribus. Sed hoc improbatum eſt: ſolum enim intelligentur iſta de principibus tribuum, vt fuit declaratum. nullũ eſt ergo motiuum ad dicendum hoc. Dicuntur iſti principes obtuliſſe coram Domino, ideſt apud Sanctuarium, quoniam pecora, quæ obtulerunt fuerunt introducta ad oſtium tabernaculi, ſicut erat de omnibus oblationibus. de plauſtris autem non videtur dicendum, quòd introducta fuerint in atrium tabernaculi. Satis enim eſt, ꝙ fuerint ducta ad oſtium atrij, & ibi etiam dicerentur offerri coram Dño. *Sex plauſtra tecta.* Ideſt obtulerunt principes ſex plauſtra. ſ. quadrigas opertas aliquibus velamentis. principes enim offerebant plauſtra Dño, quia intelligebant ea neceſſaria eſſe ad vſum Sanctuarij. Cum enim ſanctuarium eſſet domus portatilis, & non poſſet totaliter portari humeris hominum propter magnitudinem tabularum, & columnarum, neceſſaria erãt plauſtra in quibus hæc portarentur. Moyſes tamen non dixerat eis, quòd offerrẽt plauſtra. nam cum ipſi obtulerunt dubitabat Moyſes an accipere deberet, iuſſit aũt Deus, quòd acciperet, vt patet infra. Si ipſe tamen dixiſſet eis, quòd offerrent, non dubitaret, an ſuſcipienda eſſent plauſtra, ipſi tamen principes moti fuerũt ad hoc, & cum dicitur, quòd principes obtulerũt ſex plauſtra. nõ eſt ſenſus, quòd quilibet de principibus obtuliſſet ſex, ſed omnes ſimul obtulerunt ſex, ſcilicet quia duo principes ſimul offerebant vnum plauſtrum. Dicunt iſta plauſtra tecta, ideſt operta velamentis, quod fuit ad totalem apparatum portandorum. nam illa plauſtra offerebantur, vt aliquid in eis portaretur, & quia honeſtius portarentur quæcũque velata, quam nuda, obtulerunt principes velamenta cum plauſtris, vt nihil deficeret ornatui eorum.

Oblatiões plauſtrorum.

Cum 12 bobus. Sex plauſtra habebant 12. boues, vt cuilibet correſponderent duo. Ex hoc etiam intelligendum eſt, quòd Iſraelitæ portabant res ſuas per deſertum in plauſtris. Conuenientius enim ſic portabãtur, quam ſuper animalia ſolũ. An vero de Aegypto Iſraelitæ eduxerint plauſtra, vel poſtea in deſerto fabricauerint, vt conuenientius res ſuas deportarent, non multum differt: vtrunque enim ſatis eſſe potuit. forſitan enim magis dicetur, quòd de Aegypto non eduxerint plauſtra, ne viderentur totaliter recedere, ſed etiam hoc nõ multum agit, quia alia ſigna apparebãt manifeſta in Iſraelitis de receſſu ſuo.

Vnum plauſtrum obtulerunt duo duces. Cum enim ſolũ ſex plauſtra offerrentur a 12. principibus, neceſſe erat, vt quidam eorum offerrent plauſtra, & alij non, vel ꝙ nullum eorũ oblatum eſſet ab vno principe, ſed duo intelligebantur ad offerendum vnum plauſtrum, nec fiebat iſta coniunctio duorum principum ad vnum plauſtrum propter auaritiam, vel paupertatem, quia munera, quæ per ſe quilibet obtulit præualebant, quã multa plauſtra, vt patet conſideranti pondus argenti in vaſis, & animalia oblata, ſed iſta coniunctio fuit ex magna concordia, ne vnus excellẽtior alio appareret, quia inuidi, & inanis gloriæ appetitores volũt in publico ſuper alios dare, vt alijs maiores videantur. Ne ergo quæſtio, vel murmuratio inter eos oriretur, ita cõuenerunt: ipſi etiam offerentes prius coniuncti ſunt, vt ſcirent, qui erant oblaturi. & quid, & veriſimile eſt, quòd ex aliquot diebus facta inter eos concordia de rebus offerendis quilibet apparauerit vaſa ad oblationem ſuam faciendo illa fabricari: obtulerunt autem plauſtra ad deportationem rerum Sanctuarij, & quia conſiderabant, ꝙ ſi quilibet vnum plauſtrum cum bobus offerret ſuperabũdarent, & ſi forte vnus offerret plauſtrum, & alius non, diſſenſionis materia pullularet, ita cõuenerũt, vt duo vnum plauſtrũ offerrẽt. *Et vnum bouem ſinguli.* Ideſt quilibet de principibus obtulit vnum bouem. nam cum eſſent plauſtra ſex 12. boues neceſſarij erant, ita vt cuilibet principi competeret vnus, & non offerebantur iſti boues ad ſacrificium, ſed ad portandum plauſtra. *Obtulerunt ea in aſpectu tabernaculi.* Ideſt præſentauerunt iſta plauſtra cum bobus ante tabernaculum, non quidem intra atrium tabernaculi ſicut erat de animalibus immolaticijs, quæ ducebãtur ad oſtium tabernaculi, quia illa ibi cremãda erant. Plauſtra autem ad nihil expediebant intra atrium tabernaculi, ſed ſufficiebat, quòd offerrentur ad oſtium atrij verſus tabernaculum, & hoc erat eſſe in conſpectu tabernaculi. Vnde differt eſſe apud oſtiũ tabernaculi, vel ante oſtium, & etiam in conſpectu tabernaculi. Primum dicitur de omnibus, quæ immolabantur. Secundum dicitur hic de plauſtris oblatis, ſic etiam dicebatur de vitula rufa, quòd ipſa immolaretur contra fores tabernaculi, & aſpergeretur verſus tabernaculum ſanguis eius: conſtat tamen, quòd ipſa immolabatur, & cremabatur extra caſtra, ſed quia ſacerdos, quando aſpergebat ſanguinem eius conuertebat ſe verſus partem in qua erat oſtium tabernaculi, dicebatur aſpergere contra oſtium tabernaculi, vt patet infra 19. capi.

Ait autem Dominus ad Moyſen ſuſcipe ab eis. Cũ Moyſes videret offerri plauſtra, quæ non pertinebant ad ſacrificium, dubitauit an accipienda forent, & conſuluit Dominum ſuper hoc, qui reſpondit, quòd acciperet. nam Moyſes quandocunque volebat introibat in Sancta ſanctorum, & ibi audiebat à Deo ſolu-

tionem

tionem dubiorum ſuorum, vt patet infra in litera. Et ſic factum eſt hic: Deus enim non notificauerat hoc Moyſi prius: mouerat tamen principes ad offerendũ, quia plauſtra erant neceſſaria in Sanctuario.

Vt ſeruiant in miniſterio tabernaculi. Ideſt iſta plauſtra erant, vt proficiant in miniſterio Sanctuarij. nam tabernaculum accipitur hic large, quia non ſolum erãt plauſtra ad portandum ea, quę erant in tabernaculo, ſed etiam pro cortinis, & velis, atque columnis atrij tabernaculi: dicuntur iſta ſeruire in miniſterio Sanctuarij non, quòd eſſent plauſtra ad aliquam miniſtrationem in Sanctuario, quia omnes illæ miniſtrationes fiebant per manus hominum: ſed quia ſeruiebãt in miniſtratione, quæ eſt portari ipſum Sanctuarium, & ſic dicebantur Leuitæ ſeruire in tabernaculo fęderis: non quòd intra tabernaculum haberent aliquam miniſtrationem, quia iſta ſolum pertinebat ad ſacerdotes, vt patet ſupra 3.c. Sed quia ipſi miniſtrabant in portando tabernaculum cum vaſis ſuis, vt patet ſupra capi.4. *Et trades ea Leuitis.* Sacerdotes non indigebãt his, quia plauſtra ſolum erant ad portandum res Sanctuarij. ſacerdotes autem nihil portabant, ſed Leuitę, ideo ad Leuitas plauſtra pertinebant patet ſupra 3.& 4.c. vbi ſacerdotibus ſolum datur miniſtratio in Sanctuario, Leuitis autem datur miniſtratio in portando ipſas res Sanctuarij.

Iuxta ordinem miniſterij ſui. Ideſt Leuitis dabis hęc ſecundum, quòd conuenit miniſterio ſuo. q.d. non eodẽ modo conuenit omnibus Leuitis, ſed quibuſdã non conuenit habere plauſtra, quibuſdam vero conuenit, ſicut patet de Caathitis quibus non dabantur plauſtra, vt patet infra. etiam dicitur ſecundum ordinem miniſterij ſui. q.d. non conuenit omnibus Leuitis equaliter portare plauſtra. quidam enim magis indigebant, quam alij, & ſic Deus diſtribuit, quia Meraritis tradidit quatuor plauſtra, & octo boues. Gerſonitis autem ſolum duo plauſtra, vt patet infra.

Ita pe cum ſuſcepiſſet Moyſes plauſtra, & boues. Scilicet ꝙ Moyſes recepit ab Iſraelitis iſta plauſtra cum offerrent. Cauſa eſt, quia ipſe miniſtrabat, quãdo iſta plauſtra oblata ſunt: Aaron autem, & filij ſui nondum miniſtrbãt principaliter, ſed ſolum adiuuando Moyſen, quia nondum fuerat conſecratio eorum expleta.

Plauſtra 6. & boues 12 ſimul oblata ſunt eodem die. Quæſt. VI.

SCIENDVM eſt, ꝙ iſta plauſtra, & boues fuerunt oblata ſimul. ſ. in prima die qua cęperunt offerre principes, quamquam iſta plauſtra pertinerent ad omnes principes, & quilibet offerret die ſuo. Cauſa huius eſt, quia oblationes iſtę non erant diuiſibiles, ſicut oblationes alię, quę infra habẽtur. nam duo principes offerebant vnum plauſtrum, ideo nullus illorum offerebat illud in die ſuo, quia tunc videretur pertinere ad eum ſolum, vt ergo non magis viderentur plauſtra iſta ad vnũ de principibus, quam ad alium pertinere, ſimul oblata ſunt. ideo infra cum agitur de oblatione cuiuslibet die ſuo, non fit mentio de his plauſtris, & bobus. Fuit autem iſte modus, ꝙ in die prima dedicationis Sãctuarij ſex plauſtra cum bobus ſuis fuerunt portata ad officium atrij tabernaculi, nomine omnium principum Iſrael: & ibi Moyſes ſuſcepit ea. Poſtea vero Naaſon princeps de tribu Iuda, qui fuit in offerentibus obtulit munera ſua die eadem, & conſequenter alij principes diebus ſuis. *Cum ſuſcepiſſet Moyſes plauſtra, & boues.* Scilicet tanquã ſacerdos faciens ſacrificia diei illius.

Tradidit eos Leuitis. Scilicet plauſtra, & boues. modus diſtributionis habetur immediate. *Duo plauſtra, &*

F *quatuor boues dedit filijs Gerſon.* Gerſonitę autem erant portantes cortinas atrij, & omnia operimenta, & quicquid pertinebat ad ſupellectilem pelliceam, atque de filis: his dedit duo plauſtra ſolum, quia minora erant onera iſtorum, quam Meraritarum.

Iuxta id, quod habebant neceſſarium. Ideſt iuxta quantitatem neceſſitatis dabat eis multa, vel pauca plauſtra. non eſt ſenſus, quòd daret Moyſes tot plauſtra Gerſonitis quot neceſſaria erant. Sed dabat eis ſecundum neceſſitatem, ideſt ſecundum proportionem neceſſitatis. ſ. ꝙ, quia Meraritæ in duplo plus agebant, quam Gerſonitæ dedit eis duplo plura plauſtra: non tamen dedit eis tot plauſtra quot indigebant. Non eſt enim
G veriſimile, ꝙ tot genera cortinarum, & velorum tentoriorum, & cęterorum operimentorum, quæ erant in Sanctuario tam in tabernaculo, quam in circuitu atrij portarentur in duabus quadrigis: nequaquã enim caperentur, & dato, quòd omnia, quæ pertinebant ad Gerſonitas in duobus plauſtris poſſent portare: tamẽ ea, quæ pertinebant ad Meraritas non poterant portari in quatuor, vt ſiquis conſideret ſexaginta columnas magnas ęneas, quę erant in circuitu atrij, ſcilicet 20. in latere aquilonari, & totidem in meridiano, & 10. in latere orientali, totidem autem in occidentali: etiam ſiquis conſideret columnas 9. de lignis Sethim quarum erant quinque in introitu tabernaculi, & quatuor vbi erat velum Sancti ſanctorum. Item erant
H multę tabulę ex quibus conſtabant tria latera tabernaculi, ſcilicet 48. cũ vectibus ſuis atque baſibus. Non poterant ergo iſta portari in quatuor quadrigis, ſed plurium opus erat. niſi forte quis dixerit tabulas iſtas eſſe parui ponderis, ſicut ſunt paruę tabulę ſerratiles apud nos. Sed falſum eſt, quia quęlibet harum continebat in altitudine cubitos 10. & in amplitudine cubitum, & dimidiũ, vt patet Exo.26.c. in groſſitie quoque ſatis magnę erant ſecundum correſpondentiam altitudinis, & latitudinis. Nam quidam Iudæi dixerunt quamlibet earum habuiſſe dimidium cubitum latitudinis, ſed etiam ſi hoc non ſit, ſatis apparet, ꝙ habuerint aliquantam groſſitiem cum cuilibet earum infixę eſſent duę baſes argenteę, vt patet Exo.26.
I Item non poterit aliquis dicere, quòd 60. columnæ quas habebat atrium in circuitu erant aliquid paruũ. nam altitudo cuiuslibet earum erat cubitorum quinque, vt patet Exo.c.27. Etiam ſatis magnę groſſitiei eſſent, quia ad fabricandum eas fuſa ſunt 72. millia talenta ęris, vt patet Exo.c.38. Etiam capita earum, quę erant de argento ſatis magnę quantitatis erant, niſi forte quis dixerit talentum eſſe aliquod paruum põdus. Sed hoc falſum eſt. nam de vno talento auri fabricatum eſt totum candelabrum cum omnibus vaſis ſuis, & partibus diuerſis. multæ tamen diuerſitates erant in eo, quę non poterant fieri ex vno talento auri, quod patet, quia erãt multi calami, & ſphęrulæ, & lilia, atque vaſa, & omnia hæc ſolida, vt patet Exo.cap.

Talentum eſt aliquid magnæ quantitatis.

K 25. Oportet igitur, ꝙ talentum eſſet aliquid habens magnam quantitatem, & conſequenter columnæ, & baſes, quæ portabantur a Meraritis erant magni ponderis, & quantitatis. vnde nõ ſufficerent plauſtra quatuor. Sed dabantur ſolum quatuor, quia principes nõ obtulerant, niſi ſex plauſtra, de quibus conueniebant duo Gerſonitis. manebant ergo ſola quatuor Meraritis, & dicebantur iſta dari eis ſecundum, quòd habebant neceſſarium, ideſt non ſecundum ſufficientiam neceſſitatis, ſed ſecundum proportionem, quia ſicut indigebant Meraritæ quatuor plauſtris, ita Gerſonitę duobus.

Quatuor alia plauſtra, & octo boues dedit filijs Merari. Iſti receperũt in duplo plura plauſtra, quia erat in duplo maior neceſſitas Meraritarũ, ꝗ Gerſonitarũ, cũ eſſent

onera eorum plura, & maioris ponderis. *Secundum officia ſua.* Ideſt ſecũdum exigentiam officiorum ſuorum.q.d.officium Meraritarum exigebat plauſtra in duplo plura,quam officium Gerſonitarum: vel poſſet hoc referri ad diuiſionem,quę fiebat inter Meraritas, ſcilicet quòd fuerunt eis data iſta plauſtra, ideſt diuiſa inter illos ſecundum officia ſua,ideſt ſecundum partẽ rerum portabilium traditarum aliquibus de Meraritis. nam ſupra 4.c. fuit declaratum, ꝙ familia Meraritarum,quãuis eſſet vnica diuidebatur in partes,& vni parti eius aſſignabantur talia, vel talia vaſa portanda, & alij parti alia, & quia quędam iſtarum partium maiorem onerum portationem ſuſceperant dabatur eis de quadrigis excellentia.Sic etiam videbatur debere fieri inter Gerſonitas, quamquam fieri non potuit, quia ſolum data ſunt eis duo plauſtra, quæ non poterant diuidi,niſi in duas partes ęquales. *Et cultum ſuum.* i.ſuũ miniſterium, quod habebant. iſta duo ad idem pertinent, ſcilicet cultus, & officium, ſed interdum fit replicatio ex vſitato modo loquendi etiam ſi non imponentur diuerſę res per ipſas voces. *Sub manu Ithamar filij Aaron.* Hoc refertur ad iſtas duas ſamilias Leuitarum.i.ad Gerſonitas,& Meraritas,ꝙ erãt iſtę duę familię ſub manu Ithamar, ita enim fuit ſupra diſtributum.nam iſtę tres familię Leuiticę habebant principes ſuos, qui erant principes ex genere, ſecundum quòd aſſignabãtur principes in tribubus pręter hoc, quia iſtę familię Leuiticę erant applicitę ad communes miniſtrationes Leuitarum.oportebat,vt de ſacerdotibus pręponerentur eis aliqui, qui dirigerent eos in his,quę facere debebãt: ideo familiæ Gerſonitarũ, & Meraritarum erant ſub Ithamar ſacerdote filio Aaron. familia autem Caathitarum erat ſub Eleazar filio Aaron, & rurſus principes iſtarum trium familiarum Leuiticarum erant ſub Eleazar, vt patet ſupra c.2. & 4. & hoc ſolum erat quantum ad miniſtrationes.nam non erant principes ipſarum familiarum q̃tum ad genus, cum eſſent Eleazar, & Ithamar de familia Caathitarum ſolum: etiam non erant directè principes Caathitarum, quia inter Caathitas diſtinguebantur alię quatuor familiæ, ſcilicet Amramitarum, Hebronitarum, Ozielitarũm, Ieſſaaritarum, vt patet ſupra 3.c.filij autem Aaron erant de Amramitis ſolum, ideo non veniebat eis directe principatus totius familiæ, ſed tanquam ſacerdotibus habentibus poteſtatem ſuper Leuitas ad iubendum eis in officijs ſuis. *Filij Aaron ſacerdotis.* Dicitur Ithamar filius Aaron ſacerdotis ad differentiam aliorum, qui in populo hoc nomine vocabantur, & dicitur Aaron ſacerdos.i.ſacerdos magnus. nam quantum ad eſſe ſacerdotem non excedebat filios ſuos.

Filijs autem Caath non dedit plauſtra, & boues. Fuerunt data ſex plauſtra a principibus; de quibus quatuor diſtributa ſunt Meraritis, & duo Gerſonitis. nullum ergo manebat pro Caathitis: hoc tamen ex induſtria factum eſt. Nam ſi indiguiſſent plauſtris ſicut Meraritæ, & Gerſonitę fuiſſet eis aliquid datum, ſed miniſtratio eorum non debebat eſſe in plauſtris, ſic enim Deus iuſſerat. *Quia in Sanctuario ſeruiunt.* Ideſt non habebũt Caathitæ plauſtra, quia ſeruiunt in Sanctuario, ideſt in portando res Sanctuarij, nam portabant vaſa omnia Sanctuarij, quæ non erant partes illius, & non dicuntur ſeruire in Sanctuario, ideſt facere aliquam miniſtrationem in Sanctuario. Nam nihil horum p̃tinebat ad Leuitas, ſed omnes miniſtrationes Sãctuarij ad ſacerdotes: ſeruiebant autem Leuitæ omnes in Sanctuario, ideſt in portando ipſum Sanctuarium, & vaſa eius. Et ſciendũ, ꝙ non eſt iſta cã quare non data ſunt plauſtra Caathitis. nam ita ſeruiunt oẽs alij Leuitæ in Sanctuario ſicut ipſi, vt patet.ſ.3.& 4.c.tñ data

A ſunt plauſtra alijs, ſed refertur hoc ad ea, quæ habenẽ immediate. *Et onera proprijs portant humeris.* Ideſt non dabantur ſibi plauſtra, quia portant, ideſt portare debent onera proprijs humeris.

Caathitæ portabant onera humeris proprijs, ideo non indigebant plauſtris. Quæſt. VII.

NON intelligitur, ꝙ Caathitæ portarent onera humeris ſuis.i.hẽrẽt conſuetudinẽ ad portandum, vel ꝙ portarẽt actualiter, quia nondum portauerant Leuitæ aliqua onera.nam tabernaculum fuit factum in mõte Sinai, & ex ipſo loco cęperunt portare onera. Sed nunc erãt
B in monte eodem, vt patet infra 10.c.ergo nondum portauerant quidquam humeris ſuis, ſed dicitur, ꝙ portare debeãt humeris ſuis, quia Deus iubet,ꝙ portent humeris ſuis: nec eſt alia cauſa niſi voluntas Dei. Nam ita potuiſſent portari ea,quæ portabant Caathitæ in plauſtris,ſicut Gerſonitarum onera,& Meraritarum. Sed poterit dici aliter.ſ.ꝙ Deus volebat portari iſta humeris hominum,quia maior erat reuerentia,ꝙ portarentur humeris hominum,quam in plauſtris.& quia inter omnia, quæ portabant Leuitæ excellentiora erant,quæ portabant Caathitæ.i.arca cum propitiatorio,in qua erat maxima ſanctitas,& omnia alia vaſa in quibus fiebant miniſtrationes ſacræ.ea autem, quę portabant alij Leuitæ non erant vaſa miniſtrationis,
C ſed ſolum partes ex quibus conſtruebatur Sanctuarium.ad Caathitas igitur magis pertinuit portare humeris ſuis propter excellentiam valorum, quam ad Gerſonitas, & Meraritas. Aliter dici poteſt, ꝙ Deus volebat omnia, quæ erant in Sanctuario, & partes illius portari humeris hominum, vt in maiori reuerẽtia portarentur,ſed non potuerunt omnia ſic portari: quoniam onera Meraritarum, & Gerſonitarum erãt valde magni ponderis, quæ nõ poſſent portari humeris,ideo indiguerunt plauſtris:onera autem Caathitarum minoris erant ponderis, vnde potuerunt portare ſuper humeros,& propter hoc in oneribus Caathitarum Deus iuſſerat fieri vectes, quando fabricabantur ſcilicet in arca, & in mẽſa, & in altaribus.in oneribus
D aũt Gerſonitarum, & Meraritarum nõ fuerunt facti vectes. Et ſi aliquis obijciat,ꝙ tabulę Sanctuarij habebant vectes, vt patet Exo.26.c. Reſpondendum eſt,ꝙ non erant iſti vectes ad portandum tabulas.ſed ad cõtinendum eas,vt patet Exo.c.26.& 36.ſ.quia plures tabulæ ponebantur ſimul erectæ in ſublime, & niſi eẽt aliquid, quod eas teneret in vna compage diffugerẽt abinuicẽ, & caderent: fuerunt ergo poſiti vectes.ſ. q̃dam ligna longa tranſuerſalia per dorſa tabularum, vt ſic continerentur: vectes tamẽ,qui fiebant in arca, & altaribus tanquam menſa, ad portandum erant,& non ad continendum,vt patet Exod.vigeſimoquinto capitulo.

E

Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris die qua vnctum eſt, oblationem ſuã ante altare. Dixitque dominus ad Moyſen. Singuli duces per ſingulos dies offerant munera in dedicationem altaris. Primo die obtulit oblationem ſuam, Naaſon filius Aminadab,de tribu Iuda. Fueruntque in ea acceptabulum argenteum,pondo cẽtum triginta ſiclorum, phiala argentea habens ſeptuaginta ſiclos, iuxta pondus Sanctuarij, vtrũq;

Munera in dedicationem altaris. Iudas offert.

plenum

pleuum ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ: F
mortariolum ex decem ſiclis aureis plenum
incenſo. Bouem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocauſtum, hircũ-
que pro peccato. Et in ſacrificio pacificorum
boues duos, arietes quinque, hircos quinque,
agnos anniculos quinque. Hæc eſt oblatio
Naaſon filij Aminadab. Secundo die obtu-
Oblatio Iſachar. lit Nathanael filius Suar dux de tribu Iſſa-
char, acceptabulum argenteum appendens
centumtriginta ſiclos, phialam argenteam G
habentem ſeptuaginta ſiclos, iuxta pondus
Sanctuarij, vtrunq; plenum ſimila conſper-
ſa oleo in ſacrificium, mortariolum aureum
habens decem ſiclos plenum incenſo, bouẽ
de armenro, & arietem, & agnum anniculũ
in holocauſtum, hircumq; pro peccato. Et
in ſacrificio pacificorum boues duos, arietes
quinque, hircos quinque, agnos anniculos
quinque. Hæc fuit oblatio Nathanael filij
Oblatio Zabulon. Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulon, H
Heliab filius Helon obtulit acceptabulum ar
genteum appendens centumtriginta ſiclos,
phialam argenteam habentem ſeptuaginta
ſiclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque ple-
num ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ, mor
tariolum aureum appendens decem ſiclos
plenum incenſo, & bouem de armento, &
arietem, & agnum anniculum in holocau-
ſtum, hircumque pro peccato. Et in ſacrifi-
cio pacificorum boues duos, arietes quinq;, I
hircos quinque, agnos anniculos quinque.
Oblatio Ruben. Hæc eſt oblatio Heliab filij Helon. Die quar
to princeps filiorum Ruben Eliſur filius Se-
dur, obtulit acceptabulum argenteum ap-
pendens centumtriginta ſiclos phialam ar-
genteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad põ
dus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimila
conſperſa oleo in ſacrificium, mortariolum
aureum appendens decem ſiclos plenum in-
cenſo, bouem de armento, & arietem, & K
agnum anniculum in holocauſtum, hir-
cumque pro peccato. Et in ſacrificio paci-
ficorum boues duos, arietes quinque, hircos
quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit
oblatio Eliſur filij Sedur. Die quinto prin-
Oblatio Simeon. ceps filiorum Simeon Salamihel filius Suri-
ſaddai, obtulit acceptabulum argenteum ap
pendens centumtriginta ſiclos, phialam ar-
genteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad
pondus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimi-
la conſperſa oleo in ſacrificium, mortario-
lum aureum appendens decem ſiclos ple-
num incenſo, bouem de armento, & arie-
tem, & agnum anniculum in holocauſtum,
hircumque pro peccato. Et in hoſtias paci-
ficorum boues duos, arietes quinque, hircos
quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit
oblatio Salamihel filij Suriſaddai. Die ſe-
xto princeps filiorum Gad, Heliaſaph filius Oblatio Gad.
Duel, obtulit acceptabulum argenteum ap-
pendens centumtriginta ſiclos, phialam ar-
genteam habentẽ ſeptuaginta ſiclos ad pon
dus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimila
conſperſa oleo in ſacrificium, mortariolum
aureum appendens decem ſiclos plenum in-
cenſo, bouem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocauſtum, hir-
cumque pro peccato. Et in hoſtias pacifico-
rũ boues duos, arietes quinque, hircos quin-
que, agnos anniculos quinque. Hæc fuir ob-
latio Heliaſaph filij Duel. Die ſeptimo prin- Oblatio Ephraim.
ceps filiorum Ephraim, Eliſama filius Am-
miud, obtulit acceptabulum argenteum ap
pendens centumtriginta ſiclos, phialam ar-
genteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad
pondus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimi-
la conſperſa oleo in ſacrificium, mortario-
lum aureum appendens decem ſiclos plenũ
incenſo, bouem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocauſtum, hircũ-
que pro peccato. Et in hoſtias pacificorum
boues duos, arietes quinque, hircos quinq;,
agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio
Eliſama filij Ammiud. Die octauo princeps Oblatio Manaſſe.
filiorum Manaſſe, Gamaliel filius Phadaſ-
ſur, obtulit acceptabulum argenteum appen
dens centumtriginta ſiclos, phialam argen-
team habentem ſeptuaginta ſiclos ad pon-
dus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimila
conſperſa oleo in ſacrificium, mortariolum
aureum appendens decem ſiclos plenum in-
cenſo, bouem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocauſtum, hir-
cumque pro peccato. Et in hoſtias pacifico-
rum boues duos, arietes quinque, hircos
quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit
oblatio Gamaliel filij Phadaſſur. Die nono Oblatio Beniamin.
princeps filiorum Beniamin, Abidan filius
Gedeonis, obtulit acceptabulum argenteum

appen-

appendens centumtriginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarij vtrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtũ: hircumque pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abidan filij Gedeonis.

Oblatio Dan.

Die decimo princeps filiorum Dan Abiezer filius Amiſaddai obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos, ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum appẽdens decem ſiclos plenum incenſo, bouẽ de armento, & arietem, & agnum anniculũ in holocauſtum, hircumq; pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abiezer filij Amiſaddai.

Oblatio Aſer.

Die vndecimo princeps filiorũ Aſer Phegiel filius Ochrã obtulit acceptabulũ argenteũ appendens centũtriginta ſiclos, phialam argẽteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus Sanctuarij, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ, mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum, hircumque pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Phegiel filij Ochran.

Oblatio Nephtalim.

Die duodecimo princeps filiorum Nephthalim Ahira filius Henan, obtulit acceptabulum argenteum appendens centumtriginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus Sanctuarij, vtrumque plenum ſimila oleo conſperſa in ſacrificium, mortariolum aureum appendens decem ſiclos plenum incenſo, bouem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum, hircumque pro peccato. Et in hoſtias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hęc fuit oblatio Ahira filij

A Henan. Hæc in dedicatione altaris oblata ſunt a principibus Iſrael in die qua conſecratum eſt, acceptabula argentea duodecim, phialæ argenteæ duodecim, mortariola aurea duodecim. ita vt centumtriginta ſiclos haberet vnum acceptabulum, & ſeptuaginta ſiclos vna phiala id eſt in commũne vaſorum omnium ex argento, ſicli duomillia quadringenti pondere ſanctuarij, mortariola aurea duodecim plena incenſo, denos ſiclos appendentia pondere ſanctuarij ideſt ſimul auri ſicli centum viginti, boues de armento in holocauſtum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum, hirci duodecim pro peccato, in hoſtias pacificorum boues vigintiquatuor, arietes ſexaginta, hirci ſexaginta, agni anniculi ſexaginta. Hęc oblata ſunt in dedicatione altaris quando vnctum eſt. Cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſuleret oraculũ, audiebat vocem loquẽtis ad ſe de propitiatorio, quod erat ſuper arcam teſtimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.

Numerus rerũ oblatarum.

Loquebat Dñs Moyſi de tabernaculo ſedens.

Igitur obtulerunt duces. Hic ponitur ſecundum huius cap. ſcilicet, oblatio principum diuiſim facta. nam ſupra dictum fuerat quomodo obtulerant principes ſex plauſtra, & hoc ſimul, ſcilicet, die prima dedicationis ſanctuarij: nunc ponuntur oblationes eorum quæ non fuerunt ſimul, ſcilicet, omnia quæ habentur infra, vnde de plauſtris & bobus ſupra poſitis non fit infra aliqua mentio.

Oblatio principum diuiſim facta.

Igitur obtulerunt. Non ponitur hic igitur tanquam notans conſequentiam, ſed ſolum vt principium alicuius rationis, & ſic interdum in principio locutionum noſtrarum ponimus igitur: nunquam tamen ponitur tanquam ſignum conſequentiæ niſi aliquid pręceſſerit.

Obtulerunt duces. Vocantur hic duces ſoli principes tribuum. nam de principibus familiarum & domorum nihil hic agitur cũ ſolum deſcribatur oblatio duodecim principum. vocantur iſti excellenter duces, quia erant totius multitudinis duces, & quilibet ſub ſe habebat valde magnam multitudinem. Alij autem erant minores principes.

In dedicatione altaris die qua vnctum eſt. Ideſt oblatio iſtorum fuit in die dedicationis altaris. Non eſt autem intelligendum quòd omnes principes in aliquo die obtulerint, quia obtulerunt in duodecim. Sed dicuntur obtuliſſe in die dedicationis altaris, ideſt incęperunt offerre in die prima dedicationis altaris. Erat autem dedicatio altaris conſecratio eius. nam vngebatur oleo vnctionis, ſicut & cętera vaſa ſanctuarij, vt eſſet applicitum ad Dei cultum. Aliter enim viderenter omnia illa prophana, cum non haberent aliquid per quod ſpecialiter in Deum tenderent.

Dedicatio altaris q̃d.

Quomodo ſtat, quòd fuerit facta oblatio die qua vnctum eſt tabernaculum cum etiam fuerit facta die qua erectum eſt. Et quòd altare habebat duas dedicationes. Quæſt. VIII.

SED arguet aliquis, quia ſupra dicebatur quòd iſta oblatio principum facta eſt die quo tabernaculum erectum eſt, vnctum, atque ſanctificatum. Hic autem dicitur quòd fuit facta in die dedicationis altaris.

Reſpondendum eſt vtrumque pertinere ad idem & factum eſſe eodem die. tabernaculum enim vnctum eſt in oleo ſancto die qua erectum eſt, factis quibuſdam lituris intincto digito in oleo per omnes parietes eius, & per ſigula operimenta atque vaſa, & cętera quę erãt in ſanctuario ſicut iuſſerat Deus Exodi capitulo trigeſimo: fuit autem facta iſta vnctio ſatis breuiter, quia nullæ cæremoniæ fiebant præter lituras in oleo, & tunc ipſum altare cum cæteris vnctum eſt, & iſta vocatur dedicatio eius, in eodem enim die tabernaculum, & altare dedicata dicuntur, ſicut patet ſupra in litera cum dicitur: factum eſt in die qua compleuit Moyſes tabernaculum, & erexit illud, vnxitque & ſanctificauit cum omnibus vaſis ſuis altare ſimiliter, & vaſa eius, obtulerunt principes &c. Cum ergo ad eandem diem iſta pertineant nihil magis differt dici fuiſſe factã oblationem principum die qua erectum eſt tabernaculum & vnctũ, quàm in die qua altare dedicatum eſt.

Conſiderandum tamen quòd altare habebat duas dedicationes, vnam generalem cum cæteris vaſis ſanctuarij, ſcilicet, quòd vnctum eſt in oleo ſancto factis in eo quibuſdam lituris: & iſta fiebat in eodem die in quo omnia alia vaſa ſanctuarij ſanctificata ſunt. fiebat autem alia dedicatio altaris, quæ durabat per ſeptem dies quotidie offerendo ſacrificia & vngendo, vt patet Exodi capitulo vigeſimonono, & Leuitici octauo. Cauſa autem huius ſpecialis dedicationis erat, quia ſpecialius pertinebat altare holocauſtorum ad cultum Dei quàm cætera, cum in eo offerrentur omnia ſacrificia. ſed quamcunque harum dedicationum aſſumpſerimus, dicendum eſt, quòd ad eandem diem pertinent, ſcilicet, quia eodem die inceptę ſunt, ſed prima quæ erat generalis finita eſt immediatè. Secunda autem durauit ex tunc per ſeptẽ dies, ideo vtroque modo eſt verum, quòd fuit oblatio principum in die dedicationis altaris.

Die qua vnctum eſt. Vnctio & dedicatio idem ſunt. nam dedicare eſt aliquid applicare ſpecialiter ad cultum Dei: & hoc fiebat per vnctionem. intelligitur autem iſta vnctio de illa quę facta eſt in prima die: quia tunc inceperunt principes offerre, & obtulerũt per ſeptem dies, in quibus altare quotidie dedicabatur, & conſecrabantur ſacerdotes.

Oblationem ſuam ante altare. Ideſt quilibet de principibus obtulit munera ſua coram altari, ſcilicet, holocauſtorum. Erat autem alterum altare, ſcilicet, thymiamatum, ſed in illo nihil offerebatur, nec ante illud, quia in eo non cremabantur aliqua ſacrificia, vt patet Exodi cap. 30. Item quia altare thymiamatum erat intra tabernaculum apud velum ſancti ſanctorum, vt patet prçallegato capitulo. illuc autem nemo de popularibus ingrediebatur, ſed ſoli ſacerdotes ad aliquas miniſtrationes quotidianas. nam ſi introiuiſſent morerentur, qa viderent vaſa ſanctuarij nuda, vt patet ſupra quarto capitulo. ſacerdotibus autẽ quotidie licitum erat illuc introire, vt patet ad Hebræos cap. 9. Ad altare autem holocauſtorum licebat popularibus accedere ad offerendum ſacrificia ſua, & hoc quia accedere debebant vſque ad oſtium taber-

F naculi, vt patet Leuit. cap. 1. & 3. & vbicunque dicitur de oblatione ſacrificiorum. dicitur autem quòd pręſentauerunt principes oblationem ſuam ante altare, ad differentiam oblationis primæ, ſcilicet, plauſtrorum, & boum, quia non introierũt iſta vſque ad oſtiũ tabernaculi in atrium eius, ſed manſerunt extra ſanctuarium. ipſi tamen principes cum vaſis argenteis, & animalibus oblatis intrauerunt in atrium tabernaculi ante altare holocauſtorum.

Dixitque Dominus ad Moyſen: ſinguli duces per ſingulos dies offerant. Obtulerant duces ſex plauſtra ſimul cum bobus, & hoc in eadem die. Nunc vero de alijs oblationibus ſic facere volebant, vt ſimul offerrent, & non videretur aliqua excellentia in vno ſuper alios,
G ſcilicet, vt ſicut erant æquales in oblationibus, ita eſſent æquales in tempore. Dominus autem prohibuit vt ſolennius fieret, & pro ſingulis diebus eſſent ſufficientes oblationes, ideo dixit Moyſi quòd iuberet principibus ſingulis offerre per ſingulos dies, & ſic factum eſt.

Offerant munera in dedicatione altaris. Ideſt offerant ad honorem dedicationis altaris, ſiue ad maiorem ſolennitatem. in quo Deus non imponit principibus neceſſitatem offerendi, quia tunc iuberet eis quid & quantum offerrent quod non ponitur, ſed dicit vt offerant per ſingulos dies, ſcilicet, quòd ipſi oblaturi erãt antequam Deus quidquam mandaret, quia tamen volebant offerre ſimul iuſſit Deus, vt offerrent ſinguli per ſingulos dies. ſi tamen ipſi nihil offerre deſti-
H naſſent Deus nihil iuſſiſſet offerri. Et dicitur quòd iſti offerant in dedicatione altaris, non quidem in die dedicationis ſolum, ſed quòd offerant ad ſolennitatem vel honorem dedicationis. Nam dedicatio altaris ſi accipiatur pro vnctione illa generali ad altare, & omnia vaſa ſanctuarij, in vna die & per vnicam cæremoniam facta eſt. Si autem accipiatur pro dedicatione ſpeciali altaris durauit per dies ſeptẽ, oblatio tamen principum per duodecim dies continuata eſt. ergo non intelligitur, quòd ſolum in diebus dedicationis altaris offerretur, ſed ꝙ offerretur ad honorem dedicationis. nam quamquam duraret iſta oblatio vltra dies dedicationis, quia tamẽ incępta eſt prima die dedicationis altaris, & durauit omnibus il-
I lis diebus, dicebatur ad ſolennitatem dedicationis fieri. Cum enim altare dedicatũ eſt quotidie offerebantur ſacrificia etiam ſine ſacrificijs principum. Nam dedicatio per ſeptem dies durauit. cõſecratio etiam ſacerdotum per totidem, & illi ijdem dies in quibus ſacerdotes conſecrati ſunt, fuerunt in quibus fuit altare dedicatũ, vt patet Exo. cap. 29. & Leuit. 8. Sacerdotes tamen offerebant ſacrificia quolibet horum ſeptem dierum, vt patet præalleg. cap. ergo dato ꝙ non offerrẽt principes in dedicatione altaris eſſent ſacrificia: maior tamen erat ſolẽnitas cum principes offerrent, quia quilibet eorum offerebat 21. animalia vt patet infra. *Primo die obtulit oblationem ſuam Naaſon.*

K *Quomodo principes obtulerunt æquales & ſimiles oblationes: & de multiplici ordine qui obſeruari poterat inter eos, & quis obſeruatus eſt. Quæſt. IX.*

PRINCIPES iſti diuiſi fuerunt per dies ad offerendum, & erat in hoc aliqua dignitas, ſcilicet, quis præcederet alterum: ne tamen in hoc eſſet aliqua æmulatio conuenerunt quantum ad aliquid in æqualitate, ſcilicet, quantum ad oblationes. Nam ſiue in vaſis aureis ſiue argenteis ſiue animalibus omnes principes obtulerunt æqualiter, vt patet infra in litera. & oẽs obtulerũt vaſa eiuſdẽ modi & numeri, & aĩalia earũdẽ ſpecierũ,

& nu-

& numeri, & ad ſimilia ſacrificia. in quo videtur quòd per aliquot dies ante hoc cõuenerunt inter ſe quid & quantum quilibet eorum offerre deberet: in tempore etiam offerendi ęquales futuri erant, ſcilicet, omnes in eadem die niſi Deus vetuiſſet: datus eſt autem eis ordo non ſecundum natiuitatem, quia tũc primu debuiſſet offerre Ruben, deinde Simeon & poſtea Iudas. Primò tamen obtulit princeps filiorũ Iuda, deinde Iſachar, poſtea Zabulon.

Fuit tamen obſeruatus ordo natiuitatis inter eos in ſcriptura facta in lapidibus rationalis, & in duobus onychinis qui erant in ephod, vt patet Exo. cap. 28. Et ratio eſt, quia ibi ſcribebantur quantum ad aliquid ſpirituale, ſcilicet, vt eſſent in memoria Dei, vt patet eo. cap. & quantum ad hoc non eſt vna tribus nobilior alia, niſi ſecundum quòd Deus acceperat magis vnam quàm alteram, & quia neceſſe erat deſcribi ſecundum prioritatem natiuitatis, quæ eſt à natura & nõ ſecundum aliquam excellentiam temporalem. Hic autem, ſ. quòd vnus princeps pręcederet alterum in offerendo, pertinebat ad quendam honorem temporalem, ideo datus eſt eis locus pręceſſionis & ſucceſſionis ſecundum ordinem dignitatis temporalis: & quia tribus Iuda erat maioris dignitatis ſuper omnes alias, princeps eius prima die obtulit. In cæteris autem fuit hic obſeruatus ordo ſecundum habitudinẽ vexillorum: iuſſerat enim Deus, quòd eſſent omnes tribus Iſrael diſtinctæ per quatuor vexilla, & ſub quolibet eſſent tres tribus, vt patet ſupra 2. cap. ideo ſecundũ quòd ſe habebant in illis vexillis, ita habuerunt hic ordinem in offerendo. nam prima die obtulit princeps tribus Iuda, & quia ſub vexillo ſuo erãt Iſachar, & Zabulon poſt principẽ Iudæ obtulit princeps Iſachar: & poſt eum princeps tribus Zabulon. deinde obtulerunt illi, qui erant ſub vexillo filiorum Ruben, ſ. primo ipſe princeps tribus, deinde princeps Simeon, poſtea princeps tribus Gad. deinde obtulerunt qui ſub vexillo erant filiorum Ephraim, ſ. primo ipſe princeps filiorum Ephraim, deinde princeps tribus Manaſſe, ad vltimum princeps tribus Beniamin, ad vltimum obtulerunt, qui erant ſub vexillo Dan, ſ. ipſe princeps tribus Dã, deinde princeps tribus Aſer. poſtremo princeps tribus Nephtalim, ſicut apparet ex litera. Et non fuit hic obſeruatus per omnia ordo dignitatis, ſed magis ordo vexillorum. Quòd enim princeps tribus Iuda offerret ante principes omnium aliorum vexillorum pertinebat ad dignitatem. Nam quamquam teneretur ordo vexillorum poterat fieri inchoatio à vexillo filiorum Ruben, ſicut inchoatũ eſt a vexillo filiorum Iuda, ſed dignitas tribus Iudę fecit, vt ipſi eſſet prima dies aſſignata: in alijs autẽ obſeruabatur ordo vexillorum. nam ſi eſſet pręceſſio ſecundum dignitatem poſt tribum Iuda nõ offerret princeps tribus Iſachar, ſed tribus Ruben: & deinde princeps tribus Simeon, ſed nõ eſt factum ſic. etiam primò obtuliſſent oẽs filij Lię & Rachelis qui erant filij dominarum, deinde filij Zelphę & Balę qui erant filij ancillarum, ſed non fuit obſeruatus iſte ordo. Nam tribus Gad erat de filijs ancillarum, cum eſſet Gad filius Zelphę, vt patet Geneſis trigeſimo cap. immediatè tamen poſt Simeonem obtulit Gad ante principes Ephraim Manaſſe & Beniamin, qui erãt filij Rachelis, vt patet infra in litera. fuit ergo in hoc ſolus ordo vexillorum.

Sed quantum ad hoc, quòd illi qui erant ſub vno vexillorum offerrẽt primo quàm qui erant ſub alio, ſcilicet, quòd inciperetur a principe iſtius tribus, & non a principe alterius erãt ordo dignitatis, ſcilicet, quòd incępta eſt oblatio in vexillo filiorũ Iuda, quia erat dignior princeps illius vexilli omnibus alijs prin-

A cipibus. Conſummato vexillo iſto incępit princeps vexilli tribus Ruben, & nõ princeps vexilli Ephraim vel Dan, quia erat dignior Ruben alijs duobus principibus tribuum. poſtea obtulit princeps filiorum Manaſſe, quia iſte erat dignior principe vexilli Dan, eo quòd erat de filijs Rachelis. Dan vero erat de filijs Balæ, & ſic comparando principes vexillorum ad ſeipſos fuit ordo dignitatis: comparando tamen omnes alios qui erant ſub vexillis ad ſeipſos vel principes erat ordo vexillorum.

Obtulit oblationem ſuam Naaſon filius Aminadab. Oblatio Naaſon fuit, quæ habetur infra, & iſte erat princeps in tribu Iuda cui debebatur primò offerre, quia tribus Iuda erat tribus regia, ſicut prædixerat Iacob Gen. 49. fuerat autem aſſecuta iſtam dignitatẽ quan-
B do cęteris tribubus formidantibus introire in mare tribus Iuda prima introiuit, ſicut dicebatur a quibuſdam de quo dictum eſt Exo. 14 cap. Etiã correſpondebat iſti tribui locus excellentior in caſtrametatione: nam ad partem oriẽtalem erat ſemper vexillum filiorum Iuda, vt patet ſupra cap. 2. iſte Naaſon fuit princeps in toto deſerto in tribu Iuda. Pater autem eius Aminadab mortuus fuerat in Aegypto: alioquin ipſe fuiſſet princeps tribus huius, & nõ Naaſon filius eius: fuit tamen principatus Naaſon ex primo anno egreſſionis de Aegypto. Nam prima dies anni ſecundi ab exitu de Aegypto erat in qua obtulit Naaſon, & iam erat princeps tribus Iudæ. iſte habuit ſororem nomine Eliſabeth, quæ fuit vxor Aaron, &
C peperit ei Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar, vt patet Exo. cap. 6. fuit autem mortuus iſte Naaſon in deſerto, quia omnes viri bellatores qui computati fuerant in principio anni ſecundi ab exitu de Aegypto mortui ſunt ante exitum de deſerto, vt patet infra decimoquarto capitulo. fuit tamen vnus de numeratis iſte Naaſon, vt patet ſupra capitulo primo, & ſic dicitur infra vigeſimoſexto capitulo, quòd quando in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto computati ſunt omnes Iſraelitę, nullus fuit ibi de his qui fuerant in prima numeratione. ergo nõ erat ibi Naaſon. Item patet ex nominibus principum qui aſſignabantur eo tempore. nam Salmon filius Naaſon erat princeps tribus Iudæ in exitu de deſerto, ſcilicet, in fine
D quadrageſimi anni: & ipſe accepit in vxorem Raab Iericontinam, vt patet Matth. cap. 1.

Fueruntque in ea acceptabulum argenteum. Iſti principes offerebant ſacrificia & munera. Sacrificia erant in animalibus, vt patet infra, quia de omni genere ſacrificiorum obtulerunt: munera vero erant in argento & auro, ſcilicet, quia obtulerunt vaſa: & iſta erant talia qualia vaſa ſanctuarij, quæ ponebantur ſuper menſam propoſitionis: & hoc vt proficerent iſta vaſa ad miniſterium Domini, & offerebat quilibet tria vaſa, ſcilicet, acceptabulum, phialam, & mortariolum. ſimilia nominantur Exodi capitulo vigeſimoquinto.

E Acceptabulum dicitur ſcutella argentea ampla, & vt aliqui dicunt, erat ad continendum incenſum. Sed non videtur, quia ſupra tertio capitulo dicitur, quòd phialæ, & mortariola, & cyathi, & crateræ erãt ad liba fundenda, & tamen per illa intelliguntur acceptabula. *Acceptabulũ quid.*

Dicendum ergo, quòd acceptabulum eſt ſcutella ampla facta ad recipiendum ſimilam, & communiter ſcribitur cum p̄, ita vt dicatur acceptabulum, & deriuatur ab accipiendo, quia eſt vas amplum & capax, vt in eo ponatur farina. Alij autem ſcribunt ſine p, dicentes acetabulum ab aceto, ſed non erat vſus aceti in toto ſanctuario, ideo primo modo verius ſe habet.

Siclus q d.

F *Pondo centum triginta ſiclorum*. Ideſt acceptabulum argenteum appendebat centum triginta ſiclis. Eſt enim ſiclus pondus vel moneta, & accipitur hic pondo indeclinabile, & ſic ſępiſſime habetur in his libris.

Phiala cuius figuræ eſſet.

Thialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos. Iſtud erat ſecuudum vas quod obtulit Naaſon, & vt communiter dicitur, eſt vas vinarium: in figura tamen erratur a multis. Dicunt enim eſſe ſtrictum in collo ſicut apud nos ſunt phialæ vitreę. Sed hoc non ſtat quia tunc non poſſent poni in eo farinæ. Dicitur tamen infra quòd acceptabulum & phiala erant plena ſimila, ergo non fuit figura eius ſtricta in collo, ſed alterius modi in quo non multum differt: tamen quamquam dicatur infra, quòd phiala erat plena ſimila, non ſequitur ex hoc quòd vſus eius in ſanctuario G eſſet ad ponēdum ſimilam, ſed magis erat ad fundendum vinum. principes tamen vſi ſunt illis nunc ad ponendum ſimilam, quia offerebant pro ſacrificijs ſuis.

Iuxta pondus ſanctuarij. Dicitur hoc de ſiclis. nam erat diuerſitas ſiclorum. quidam erant pertinentes ad ſanctuarium. alij vulgares. Sicli autem ſanctuarij erant maiores, ideo quandocunque agitur hic de ſiclis exprimitur quòd ſint de pondere ſanctuarij. Nā ſi non exprimeretur intelligeretur de alijs ſiclis minoribus.

Vtrumque plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificio. Ideſt acceptabulum & phiala replebantur ſimila, & hoc ad ſacrificium: quilibet enim iſtorum principum offerebat H holocauſtum & hoſtias pacificas, & ſacrificium pro peccato: in duobus autem primis ſemper offerebantur libamenta, quamquam de eis ſperare non iuberetur, quia erant concomitantia ex lege, vt patet infra cap. 15. offerebantur autem ſimila, & oleum, & vinum, & thus, & ſal in libamēta de quibus patet Leuit. cap. 2. Dicitur de iſta ſimila quòd erat conſperſa oleo, ideſt quando commiſcebatur, fundebatur oleū ſuper ipſam, ſicut ſolet farina conſpergi aqua. & ex hoc patet quòd iſta ſimila non erat panis coctus, ſed ſolum farina nondum formata in panem. quod patet, quia dicitur, quòd phiala, & acceptabulum erant plena ſimila. de pane tamē formato non diceretur hoc. Et dicitur hic ꝙ erat ſimila in ſacrificio, i. pro ſacrificio, ſ. pro ſacrificio carnium. nam iuſſum I erat quòd cum quolibet holocauſto & hoſtia pacifica offerrentur libamenta: de quibus præcipuum erat ſimila, & iſta erat pro ſacrificio, i. vt eſſet libamētum duorum ſacrificiorum. Alio modo poteſt intelligi ſacrificium nō pro ipſis animalibus, ſed pro libamentis. nam Leuit. cap. 2. & infra 15. ſimila vocatur ſacrificium, i. libamentum, & hoc modo poterit intelligi quòd oblata eſt ſimila conſperſa oleo in ſacrificium, ideſt vt ipſa eſſet ſacrificium, ſ. libamen.

Mortariolum quid.

Mortariolum ex decem ſiclis aureum plenum incenſo. Iſtud erat tertium vas quod offerebat Naaſon & erat ex auro. dicitur autem mortariolum vas ad continendum thus, quod patet ex eo quòd iſte Naaſon obtulit illud incenſo plenum, ſed nō manifeſtatur ex hoc ſufficienter. Nam de phiala & acceptabulo ſupra di- K ctum eſt, quòd offerebantur plena ſimila: & tamen phiala vas vinarium eſt. ex alio autem patet hoc magis, ſcilicet, ex paruitate vaſis, quia erat factum ex decem ſiclis ex quibus ſatis paruum vas fieret, vnde nō proficiebat ad vſum ſimilæ cōtinendæ, nec ad vſum vini aut olei pro ſacrificio, ſed ad continendum incenſum quod in quantacunque quantitate proficiebat. *Bouem de armento & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum*.

Quæ fuerunt ſacrificia oblata a Naaſon.

Quæſt. X.

HIc ponuntur ſacrificia oblata a Naaſon & ponuntur omnia genera ſacrificiorum, ſcilicet, holocauſtum, hoſtia pro peccato, & victima pacifica. in holocauſto autē ponuntur hic tria genera animalium, & hoc quia ſolum erant iſta tria immolaticia, & vt videretur eſſe complementum quantum ad omnia obtulit de omnibus de quibus offerri poterat. Inter pecora autem de nullis alijs poterat offerri, vt patet Leuit. cap. 1. vbi diſtinguitur de holocauſto, quòd aut erit de auibus, aut de pecoribus. Si de pecoribus, vel de bobus, vel de ouibus, aut de capris: & ſic videtur nulla alia permitti offerri pecora pręter hæc, cum detur ibi diffinitio ſufficiens: etiam quia in toto diſcurſu veteris teſtamenti non reperiretur de aliquo alio animali oblato.

Cur principes iſti non obtulerunt ſacrificium de auibus, cum obtuliſſent de cæteris alijs animalibus.

Quæſt. XI.

SED quæret aliquis cum iſti principes obtulerint ſacrificia omnium generum, & in quolibet ſacrificio ponerent de omnibus animalibus, quę licebat offerri, quare non obtulerunt ſacrificium de auibus. nam ita poteſt offerri holocauſtum de volucribus, ſicut de pecoribus, vt patet Leui. cap. 1.

Reſpondendum eſt, quòd holocauſtum offerebatur Deo in pecoribus directè: oblatio autem volucrū non fuit inuenta a Deo poſita niſi propter pauperes, qui non poterant offerre pecora, ſicut patet Leuitici cap. 5. 12. & 14. ſ. cum dicitur, quòd ſi non potuerit manus eius inuenire agnum anniculum, ſiue arietem offerat par turturum, aut duos pullos columbæ. iſti autem principes erāt valde diuites, quod ſatis ſignificatur in magnificis eorum ſacrificijs auri & argenti & pecorum, ideo non obtulerunt turtures, vel pullos columbæ qui pertinebant ad ſacrificia pauperum.

Cur iſti principes non obtulerunt hircos in holocauſtis.

Quæſt. XII.

ITEM aliquis quæret quare non obtulerunt hic principes in holocauſtis ſuis hircos. Nam ita poterant offerri hirci ſicut oues & boues, vt patet Leuit. cap. 1.

Reſpondendum eſt, quòd quamquam poſſet de hircis offerri holocauſtum, tamen nunquam reperitur aut rariſſimè huiuſmodi oblatio, quia magis hirci pertinebant ad ſacrificium pro peccato: ideo principes non obtulerunt hic, quia poterant animalia de tribus ſpeciebus offerri in holocauſtum. obtulit hic quilibet princeps tria animalia, ſcilicet, bouem, & arietem, & agnum anniculum. de ritu autem horum patet Leuitici capitulo primo, ſcilicet, quòd omnes carnes iſtorum animalium cremabantur, quia erat holocauſtum: pelles vero eorum cedebant ſacerdoti, vt patet Leuitici capitulo ſexto, quia tamen Moyſes fungebatur hic vice ſacerdotis, cum nondum eſſent conſecrati Aaron & filij ſui recipiebat ipſe iura horum ſacrificiorum. ſic patet de alijs iuribus quæ recipiebat tempore quo conſecrabantur ſacerdotes de ſacrificijs eorum, vt patet Exodi capitulo vigeſimonono. *Hircum pro peccato*.

Pro

Pro quo peccato principes obtulerunt ſacrificia. Et quòd ſacrificium pro peccato erat primum in ordine. Quæſt. XIII,

OBTVLERVNT iſti principes quilibet in die ſua ſacrificium pro peccato, non quidem pro peccato in ſpeciali tanquam quilibet eorum eſſet conſcius ſibi alicuius peccati propter quod teneretur offerre ſecũdum legem hęc ſacrificia, ſed ſiebat hoc magis ad ſolenniratem, ſcilicet, quòd cum nunc offerrent principes ad honorem dedicationis, debebant offerre ſolennius quo poterant. Sed erat ſolennius offerri in omnibus generibus ſacrificiorum, quàm ſi omitteretur ſacrificium pro peccato, ideo obtulerũt pro peccato. Item poterat hoc eſſe ad offerendum pro peccato, ita vt proficeret ad aliquam expiationem: non tamen offerebant pro aliquo peccato in ſpeciali, ſed in generali, vt expiarentur: ſic enim erat in die propitiationis quando offerebatur pro omnibus peccatis totius populi, vt patet Leuit. cap. 16. De iſto ſacrificio pro peccato dicendum eſt quòd Moyſes offerret illud ante holocauſtum & hoſtias pacificas. nam quandocunque offerretur ſacrificium pro peccato cum alijs ſacrificijs ipſum erat primum, ad hoc quòd Deus per ſacrificium pro peccato placaretur ei pro quo offertur: & deinde cætera ſacrificia eſſent acceptabilia Deo iam reconciliato nobis. ſic patet Leuit. cap. 16. de ritu diei propitiationis. de hoc etiam dictum eſt Exo. cap. 29.

Cur in ſacrificio pro peccato tantum offerebatur hircus, cum poſſent offerre alia animalia: & an offeratur hircus ad memoriam venditionis Ioſeph ſecundum Hebræos. Quæſt. XIIII.

CIRCA iſtud ſacrificium pro peccato oblato a quolibet principe aliquis quęret quare offerebatur ſolum hircus, cum in hoſtijs pacificis in holocauſto offerrentur multa animalia.

Aliquis forte reſpondebit quòd ſolum offerebatur hircus, quia non licebat offerri aliquod alterum pecus.

Sed falſum eſt, quia licebat offerri bouem, & capram, vt patet Leuitici capitulo quarto. licebat etiam offerri arietem, & turtures, vel pullos columbæ, vt patet Leuit. cap. 5.

Sed dicendum eſt, quòd non offerebatur niſi hircus. nam quamquam alia animalia poſſent offerri in ſacrificio pro peccato: tamen non conueniebat principibus iſtis offerentibus. Non enim obtulerunt turtures vel pullos columbæ, quia iſta oblatio erat pro peccato pauperum, cum non poterant offerre aliquid alterum, vt patet Leuitici capitulo quinto. principes autem erant diuites: ideo non obtulerunt hęc. Aliquando offerebatur bos pro peccato, ſed hoc ſolum erat cum peccaret per ignorantiam ſummus ſacerdos, vel totus populus, vt patet Leuitici cap. 4. Non ergo conueniebat his oblatio bouis pro peccato. Aliquando offerebatur capra fęmella, ſed hoc erat ſolum pro peccato perſonarum priuatarum, vt patet Leuitici capitulo quarto, cum dicitur: ſi peccauerit anima per ignorantiam de populo terræ. Iſti autem non erant perſonæ priuatæ, ſed principes populi, ideo non offerebant capram. Item non offerebant arietem, quia aries erat offerendus pro peccato cum aliquis abſtulerat quidquam de rebus ſacris, vel inuenerat rem, & non reddiderat tempore debito,

A & ſic de multis alijs caſibus, qui habentur Leuitici capitulo quinto, & ſupra quinto cap. principes autem non erant ſibi conſcij alicuius talis criminis, ideo non conueniebat offerre arietem. Manebat ergo ſolus hircus, quia Leuitici capitulo quarto iubetur, quòd cum princeps populi peccauerit offerat hircũ: iſti autem erant huiuſmodi. ergo ſola oblatio hirci eis conuenit.

Iudęi autem dicunt quòd offerebatur hircus ad memoriam venditionis Ioſeph, ad quam occultandam iugulatus eſt quidam hędus vt in ſanguine eius tingeretur tunica Ioſeph, vt ſic ſignificaretur patri ſuo mors eius, vt patet Geneſis vigeſimo ſeptimo capitulo.

Sed hoc ſatis friuolum eſt. nam hic non fiebat
B oblatio pro peccato vẽditionis Ioſeph, ideo nõ oportebat illam ſignificari. Item in omnibus ſacrificijs pro peccato cuiuslibet principis terræ offerebatur hircus, vt patet Leuitici capitulo quarto. non tamen in omnibus, nec in aliqua eorum deſignabatur peccatum venditionis Ioſeph.

Si enim in hoc intẽderetur, vt in ſacrificio pro peccato fieret memoria alicuius pręteriti peccati, magis fieret memoria de peccato immolationis vituli, vel murmurationis in deſerto, quam de venditione Ioſeph, quia iſta fuerunt maxima peccata cum propter immolationem factam vitulo perierint vigintitria millia in deſerto, vt patet Exo. cap. 32. & propter murmurationem factam in Cadesbarne omnes qui nu-
C merati fuerant a viginti annis, & ſupra adiudicati ſunt vt morerẽtur in deſerto, & nemo introiret in terram promiſſionis, vt patet infra decimoquarto cap. nihil ergo illud caſualitatis confert, vt offeratur hircus pro peccato principum, ſed magis id quod ſupra poſitum eſt.

Et in ſacrificio pacificorum. Iſtud erat tertium genus oblationis quod offerebant principes. Erat autem hoſtia pacifica iſta quaſi pro gratiarum actione, ſcilicet, quia Deus eduxiſſet illos de Aegypto, & dediſſet eis legem atque ſacrificia, & feciſſet compleri ſanctuarium, & quoniam hæc non conferrentur eis, niſi Deus eſſet illis pacificatus, ergo obtulerunt hoſtiam pacificam, ſcilicet, pro pace habita. Hic autem quam-
D quam ponantur iſta ſacrificia non ponitur aliquid de libamentis eorũ: ſubintelligendum eſt tamen quòd in quolibet animali oblato pro holocauſto, & in quolibet oblato pro hoſtia pacifica fuerũt data libamenta, ſcilicet, vinum, oleum, ſimila, thus, & ſal. De quantitate autem horum pro quolibet animali oblato habetur infra decimoquinto capitulo, vnde ſecundum ea quę ibi habentur multum de ſimila, oleo, & vino videtur hic fuiſſe oblatum cum cuilibet iſtorum animalium correſponderet certa pars libamentorum.

Boues duos, arietes quinque, agnos anniculos quinque. Iſta ſunt animalia quæ offerebantur pro hoſtia pacifica, & ſunt omnia ſimul vigintiunum. Ponuntur autem
E hic de omnibus ſpeciebus animalium immolandorum in hoſtia pacifica, Nam quamquam hirci rarò offerantur in hoſtia pacifica, tamen hic oblati ſunt; & hoc ad magnam ſolennitatem oblationis.

Cur in ſacrificio pacifico non offerebantur volucres, Quæſt. XV.

IN quo aliquis dicet quare non offeruntur hic volucres in ſacrificium pacificum cum offeratur de omnibus ſpeciebus pecorum immolaticiorum?

Rñdendũ eſt, ꝙ in ſacrificio pacificorũ nõ licebat offerri volucres, vt patet Leuit. cap. 3. vbi ponitur tota

doctrina de hoſtijs pacificis, & ponitur diuiſio, ſcilicet, quòd ſi aliquis obtulerit hoſtiam pacificorum, aut offerret de bobus, aut ouibus, aut capris. ergo videtur, quòd non licebat de alijs. in ſolo autem holocauſto & hoſtia pro peccato licebat offerri pro pauperibus volucres. de quo Leuitici capitulo primo, & quinto.

Et ſi dicas quòd ita poterant pauperes offerre hoſtiam pacificam ſicut holocauſtum & pro peccato, ergo debuit eis dari aliquid correſpondens eis, quòd poſſent offerre, ſcilicet, volucres.

Reſpondendum eſt quòd fuiſſent aues datæ in ſacrificio pacificorum, ſed ad hoc repugnabat lex hoſtię pacificæ, quia debebat hoſtia pacifica diuidi, ſcilicet, vt adipes eius darentur Domino ad cremãdum in altari, vt patet Leuitici cap. 3. pectuſculum, & armus dexter dabantur ſacerdoti facienti ſacrificia, vt patet Leuitici cap. 7. Cęterę autem carnes proueniebant offerentibus. Hoc autem fieri non poterat in volucribus, quia non habent adipes, qui ſolum prouenturi erant Domino de hoſtia pacifica: etiam nõ poſſunt fieri diuiſiones alię carnium inter ſacerdotem & offerentem, ideo conuenit pro hoſtia pacifica offerri volatilia. in ſacrificio autem pro peccato & in holocauſto conueniunt, quia carnes holocauſti totaliter cremantur, in ſacrificio autem pacifico totaliter proueniunt carnes ſacerdoti, vt patet Leuitici capitulo ſexto. nec fit diuiſio inter eum & offerentem: ideo volucres non fuerunt pro ſacrificijs pacificis.

Cur quilibet princeps in ſacrificio pacifico tot animalia obtulit, Quæſt. XVI.

ITem quæret aliquis quare oblata ſunt in ſacrificio pacifico tot animalia a quolibet de principibus, ſcilicet, decemſeptem: in holocauſto autem ſolum tria: & in ſacrificio pro peccato vnum.

Reſpondendum eſt quòd ſacrificium pacificum fiebat ad exultationem, & de hoc licebat ipſis offerentibus comedere. De holocauſto autem & ſacrificio pro peccato non licebat: & quia volebant offerentes gaudere comedendo de ſacrificijs ſuis coram Domino, offerebant multa animalia, vt ſufficienter inde epularentur. Non enim ſolum quilibet horum principum comedebat de partibus ſacrificiorum pacificorum ſibi prouenientibus, ſed etiam multi alij de tribu ſua. Nam quilibet iſtorum erat princeps vnius tribus, & conuocaret ſecum ad cibos ſaltem principales illius tribus, ſcilicet, principes familiarum & domorum: & pro his erant neceſſaria multa animalia: offerebat ergo quilibet multa, ſcilicet, decemſeptem. De numero autem iſtorum, ſcilicet, quare offerrentur boues duo, & arietes quinque: & quare non erãt quinque boues, ſicut quinque arietes, ratio reddi nõ poteſt, ſed ſola voluntas offerentis erat cauſa. Vocantur autem hic duo boues, ideſt duo tauri non caſtrati. & quandocunque dicitur de bobus offerendis vel occidendis ſic intelligitur. Nam nullum animal caſtrari debebat inter Iſraelitas, vt patet Leuitici capitulo vigeſimoſecundo, cum dicitur, omne animal quod ſectis ablatiſque teſticulis eſt, non offeretis Domino: & in terra veſtra hęc omnino non facietis, ideſt non ſecabitis vel amputabitis teſticulos animalium.

Ponuntur etiam hic quinque arietes, & quinque agni anniculi, quia iſti differunt ſecundum ætatem. nam dicuntur agni anniculi a ſeptem diebus vſque ad vnum annum completum: toto enim illo

F tempore intermedio agnus vocabitur anniculus. Cũ vero compleuerit annum, aut exceſſerit iam non vocabitur agnus, ſed aries: ideo quandocunque iubetur in veteri teſtamẽto offerri arietem, intelligitur quòd ille compleuerit annum, & non ſatisfit ſi offeratur aries nondum completo anno.

Hæc eſt oblatio Naaſon filij Aminadab. Iſte eſt epilogus pręcedentium, ſcilicet, quòd iſta quæ dicta ſunt, & enumerata ſupra, pertinent ad oblationem Naaſon.

Secundo die obtulit Nathanael. Hic ponitur quid in ſecunda die oblatum ſit: & eſt iſta oblatio ſecundi principis. Nam quilibet die ſua offerebat. fuerunt autem oblationes omnium principum æquales tam G in muneribus auri, & argẽti quã in animalibus oblatis: & hoc videtur fuiſſe factum ex conuentione inter ipſos, ne aliquis appareret cæteris glorioſior, & ex hoc haberetur occaſio æmulationis: ſi tamẽ non conueniſſent ſuper hoc, aliquis eorum vellet cæteros ſuperare addẽs muneribus eorum: & dato quòd non æmularentur in alterutrum gloriam deſiderantes in ſuper, excellentia tamen nõ contingeret quòd omnes æqualiter offerrẽt, quia aliquis eorum a principio apud ſe offerendorum quantitatem diſponens plus aut minus quàm alij appararet: ideo contingeret alterum ab altero in quantitate munerum ſuperari, ſed omnes fuerunt ęquales per omnia. ergo ex conuentione mutua & priori deliberatione iſta ſic facta ſunt.

Quid ſecunda die oblatũ eſt a Nathanael.

H *Nathanael filius Suar dux de tribu Iſachar.* Iſte princeps eſt, qui fuit princeps in eadem tribu tempore numerationis, vt patet ſupra 1. & 2. cap. & hoc quia in eodem tẽpore quaſi iſta oblatio & illa numeratio facta ſunt. pręceſſit enim oblatio principum ad numerationem vno menſe, quia primo die mẽſis primi ab exitu de Aegypto cępit oblatio principum in anno ſecundo egreſſionis. numeratio autem inchoata eſt die prima menſis ſecundi eiuſdem anni, vt patet ſupra capitulo primo. Iſte princeps de tribu Iſachar obtulit poſt principem tribus Iuda: quia erat in eodem vexillo, vt patet ſupra capitulo ſecundo. obtulit autem ante principem tribus Zabulon, quia Iſachar erat prior natiuitate Zabulon. Erant enim am- I bo filij Liæ, vt patet Geneſis capitulo trigeſimo. & quamquam ſub eodem vexillo eſſent, præceſſit tamen Iſachar propter natiuitatem. ea autem, quæ iſte princeps obtulit ſunt talia penitus, qualia obtulit Naaſon, ideo litera plana eſt ex præcedentibus.

Tertia die princeps filiorum Zabulon Heliab. Iſte princeps eſt qui habetur ſupra capitulo primo & ſecundo. Et ſic eſt de omnibus principibus qui habentur hic.

Tertius princeps offerens.

Nam habentur etiam ſupra capitulo primo, & ſecundo, ex cauſa ſupra aſſignata, iſte princeps tribus Zabulon obtulit die tertia non quidem, quòd ipſe excelleret omnes principes poſteriores dignitate, vel natiuitate: quia in vtroque excellebatur a quibuſdam eorum, ſed ideo obtulit tertia die, quia erat ter- K tius ſub vexillo tribus Iudæ, & poſtquam incipiebãt offerre principes qui erant ſub vno vexillo, non offerebant aliqui alij prius, quàm ipſi omnes obtuliſſent.

Die quarto princeps filiorum Ruben. Iſte erat princeps ſecundi vexilli quod erat ad partem meridianam, vt patet ſupra capitulo ſecundo. & oblaturus erat immediatè poſt principem tribus Iuda, quia a nullo excedebatur in dignitate, niſi ab illo: non obtulit tamen, vt ſeruaretur ordo vexillorum: poſtquam tamen obtulerunt omnes de vexillo Iudæ, incœperunt offerre principes ſub vexillo Ruben.

Et

Et cauſa eſt, quia tribus Ruben erat dignior principibus aliorũ duorum vexillorum, ſcilicet, Ephraim, & Dan: ideo fuit prior. etiam fuiſſet ante tribum Iuda niſi perdidiſſet iura primogenituræ, quæ diuiſa ſunt inter Ioſeph, & Iudã de quibus Gen.48. & 49.c. in litera & commento.

Sciendum autem quòd in oblationibus iſtorum principum vſque ad ſeptimum incluſiue Moyſes fecit ſacrificia, quia ſacerdotum nondum erat completa conſecratio, & ipſe percipiebat omnia iura prouenientia ex ſacrificijs eorum, ſcilicet, de holocauſto accipiebat omnes pelles animalium, quæ proueniunt ſacerdoti immolanti, vt patet Leuit. cap.6. datis omnibus carnibus Deo, vt patet Leui.cap.1. de ſacrificijs pro peccato proueniebant ſibi omnes carnes & pelles pręter adipes, vt patet Leuit.cap.6. de ſacrificijs pacificis proueniebat ſibi de quolibet animali pectuſculum & armus dexter, vt patet Leuit.cap.7. hæc autem iura prouenientia Moyſi comedebat ipſe cum familia ſua. Nam ſacerdotibus & filijs & filiabus ſuis comedere licebat de hoſtia pacifica, vt patet Leuit.c.10. familiæ etiam ſacerdotis, ſcilicet, ſeruis empticijs licebat hoc, vt patet Leuit.22.

Simeon quare obtulit ante Gad.

Die quinto princeps filiorum Simeon. Iſte obtulit poſt principem tribus Ruben, quia erat ſub vexillo eius, & obtulit ante principem tribus Gad, quia quamquam eſſent iſti tres principes ſub eodem vexillo: tamen princeps tribus Simeon excedebat principem tribus Gad in duobus. primo in ordine natiuitatis, quia Simeon natus eſt antequam naſceretur Gad, vt patet Gen.cap.29.& 30. Secundo excedebat in dignitate, quia Simeon erat filius Liæ quæ erat domina: Gad vero erat filius ancillæ, ſcilicet, Zelphę, vt patet pręalleg.cap.

Die ſexto princeps filiorum Gad. Iſte erat de filijs ancillarum: obtulit tamẽ ante filios Rachelis qui erãt ſub vexillo Ephraim, quia iſte erat in vexillo tribus Ruben: & omnes qui erant ſub vno vexillo poſtquam ſemel offerre cępiſſent offerebant primo quam alij qui erant ſub reliquis vexillis. fuit autem iſte princeps de filijs ancillarum poſitus cum principibus, qui erant filij dominarum propter ordinem & æqualitatem vexillorum: erat enim totus Iſrael diuiſus per quatuor vexilla, & ſub quolibet erant tres tribus. Si autem filij ancillarum potuiſſent poni ſimul ſub vno vexillo, poſiti fuiſſent ſicut fuerũt collocati tres, ſ. Dã, Nephtalim, & Aſer. deficiebat autẽ quartus, ſcilicet, Gad, fuiſſet autem iſte poſitus cum illis, ſed excederet iſtud vexillum reliqua, quia eſſent ſub eo quatuor tribus, & in aliquo alio vexillo eſſent ſolum duę. fuit ergo iſte poſitus cum filijs dominarum, ſ. cum Rubẽ & Simeon.

Tertium vexillum.

Die ſeptimo princeps filiorum Ephraim. Iſtud erat tertium vexillum ſub quo erant tres principes tribuum pertinentium ad Rachelem, ſcilicet, Ephraim, Manaſſe, & Beniamin. Princeps aũt vexilli erat Ephraim: ipſe enim excedebat in natiuitate Beniamin, quia quamquam deſcenderent ex eadem matre ambo, quia tamen Ephraim & Manaſſe ſucceſſerunt loco Ioſeph, qui erat prior natiuitate Beniamin, pręcedebant Ephraim, & Manaſſe ipſum Beniamin. rurſus Ephraim pręcedebat Manaſſe: quia quamquam eſſet Manaſſe prior natiuitate: Deus tamen benedixerat Ephraim magis quàm Manaſſe. ſic enim prędixerat Iacob auus iſtorũ Gen.48. quòd Manaſſes creſceret in populos, & Ephraim creſceret in gentes. data eſt ergo excellentia ſemper tribui Ephraim, ita vt ipſe eſſet princeps in vexillo filiorum Rachelis.

Iſta dies ſeptima in qua obtulit princeps filiorum Ephraim fuit, in qua finita eſt conſecratio ſacerdo-

A tum. Septem enim diebus durabat conſecratio eorum, vt patet Exodi vigeſimonono, & Leuitici capitulo octauo, & in his non miniſtrabant principaliter, ſed ſolum adiuuabant Moyſen quantum ad aliqua parua quæ ipſe cõplere non poterat: nondum enim eis licebat facere ſacrificia. poſt hoc autem licuit finita conſecratione.

Die octauo princeps filiorum Manaſſe. Iſte erat ſecundus ſub vexillo filiorum Ephraim & pertinebat ad Rachelem: obtulit autem ante Beniamin, quia erat ipſo natiuitate prior. Nam licet ſecundum veritatem Beniamin natus fuiſſet prius quàm Ephraim & Manaſſes, cum iſti fuerint nati in Aegypto, & Beniamin erat iam vir integrę ætatis habens decem filios quando deſcendit in Aegypto, vt patet Geneſis qua-
B drageſimo ſexto capitulo: Ephraim tamen & Manaſſe non computantur tribus niſi inquantum ſucceſſerunt patri ſuo Ioſeph cui duplicem partem hæreditatis dedit Iacob, vt patet Geneſis quadrageſimooctauo cap. Ioſeph vero erat antiquior ætate ipſo Beniamin. ergo filij ſui debebant poni tanquam priores Beniamin.

An in die octauo quo obtulit Manaſſe cœperint ſacerdotes miniſtrare. Et quòd octauo die fuit ſolennior oblatio propter nouitatem ſacerdotum.

Quæſt. XVII.

C SCIANDVM tamen quòd dies octauus iſte in quo obtulit princeps filiorum Manaſſe fuit in quo cęperunt ſacerdotes miniſtrare finita eorum conſecratione: & iam Moyſes non obtulit amplius ſacrificium, ſed Aaron & filij ſui, quia Moyſes miniſtrabat propter defectum ſacerdotum. cum vero iam fuerunt ſacerdotes ſufficientes miniſtrare, non debuit miniſtrare, nec miniſtrauit Moyſes.

In hac die populus ad ſolennitatem nouę miniſtrationis ſacerdotalis, iubente Domino, obtulit ea, quæ habentur Leuitici capitulo nono. & factæ omnes ipſę cęremoniæ, quę habentur ibidem. ideo in principio capituli dicitur: facto autem octauo die, ſcilicet, à principio oblationis principum & conſecra-
D tionis ſacerdotum, & eſt octauus dies qui habetur hic.

Fuit autem iſte dies octauus ſolennior in oblationibus cęteris diebus pręcedentibus & ſubſequẽtibus. Nam in prioribus ſeptem diebus ſolum erat ſolennitas oblationis principum: In hoc autem octauo die fuit ſolennitas oblationis vnius principis æqualis pręcedentibus: & pręter hoc fuit ſolennitas oblationis populi ad gaudium nouæ miniſtrationis ſacerdotalis: & hęc omnia ſine ſacrificio iugi matutino & veſpertino, vt patet Leui.cap.9. In hac etiam die ad gloriam nouę miniſtrationis venit ignis de cęlo ad cremandum ſacrificia, vt patet pręalleg.cap. fuit etiam
E in hac die mors Nadab & Abiu. Nam cum nouiter miniſtrarent erant inexperti, & errantes in oblatione ignis, cum obtuliſſent ignem alienũ combuſti ſunt, a Domino, vt patet Leuit.cap.10.

Die nono princeps filiorum Beniamin. Iſte erat vltimus in vexillo Ephraim, quia erat vltimus filius Rachelis. fuerunt autem iſti tres poſiti ſub eodem vexillo, quia pertinebant ad eandem matrem, ſcilicet, ad Rachelem, & vt melius conuenirent propter dilectionem decuit eos ſimul poni, magis quam quòd ponerentur aliqui de filijs Rachelis cum filijs Liæ: præſertim cum filij Rachelis tot eſſent, quot ſufficiebant ad vnum vexillum, & non amplius.

Die decimo princeps filiorum Dan. Iſti pertinebant

Die decimo pertinentes ad quartū vexillum.

ad vexillum quartum, & fuerunt vltimi, quia erant dignitate poſteriores cum eſſent filij ancillarum. Omnes enim qui ſub hoc vexillo erant pertinebant ad ancillas, ſ. Dan, Aſer, & Nephtalim. duo enim erant filij Balę ancillę Rachelis, ſcilicet, Dan & Nephtalim, Tertius erat filius Zelphæ ancillę Liæ, ſ. Aſer, vt patet Gen. cap. 30. in his fuit datus principatus vexilli tribui Dan. Excedebat enim Dan alios duos in natiuitate, ipſe enim fuit primus filius Balæ: & quantum ad hoc ſolum excedebat Nephtalim. ipſum autem Aſer in duobus excedebat. primo, quia erat prior natiuitate, ſecundo quia mater eius ſuerat in vxorem ſuſcepta prius à Iacob quàm mater Aſer. Nam cum Rachel parere non poſſet dedit viro ſuo ancillam in vxorem, vt ſaltem ex ea ſuſciperet filios, vt patet Gen. cap. 30. deinde Lia videns concepiſſe ancillam Rachelis, & quòd ipſa parere deſijſſet, dedit in vxorem viro ſuo ancillam ſuam nomine Zelpham, vt patet eod. cap. Erat ergo dignior Dan: & de tribu iſta fuit iudex in Iſrael Smſon, vt patet Iudic. cap. 13.

Die vndecimo princeps filiorum Aſer. Iſte erat ſecundus in vexillo filiorum Dan: & quamquam eſſet poſterior natiuitate ipſo Nephtalim: tamen fuit poſitus ante eum. quod patet, quia primò peperit Bala ancilla Rachelis duos filios, ſ. Dan & Nephtalim, quàm Zelpha ancilla Liæ traderetur in vxorem Iacob, vt patet Gen. cap. 30. Erat ergo poſterior natiuitate Aſer ipſo Nephtalim: pręcipuè quia Aſer erat ſecundus filius Zelphę, vt patet pręalle. cap. fuit tamen poſitus Aſer ante Nephtalim, ne videretur totaliter cōtemptus Aſer, qui pertinebat ad Zelpham ancillam, ſed ſicut frater eius Dan excedebat cęteros filios ancillarum, quia erat princeps vexilli, ita frater eius Nephtalim eſſet extremus.

Die duodecimo princeps filiorum Nephtalim. Iſte fuit vltimus in vexillo Dan & in omnib⁹ principibus Iſrael: quia erat de filijs ancillarum & de vltimo vexillo: quamquam autem ipſe debuerit pręcedere principē tribus Aſer: tamen non pręceſſit propter cauſam ſupra aſſignatam.

Hæc in dedicatione altaris oblata ſunt a principibus Iſrael. Hic ponitur epilogus pręcedentium quãtum ad omnia quę principes obtulerunt: & hoc tam in animalibus pro ſacrificijs quàm in auro & argento. Et iſtud pronomen demonſtratiuum non demonſtrat ſuperiora, ſicut ſupra fiebat in oblatione cuiuſlibet principis, quia ponebatur epilogus in fine, ſed refertur ad ea quę infra ponũtur quæ per ſingula enumerantur. Dicuntur autē iſta oblata in dedicatione altaris, idest ad honorem dedicationis altaris, vt ſolennius fieret: vel in die qua dedicatum eſt altare. non quidem ꝙ omnia in eadem die oblata eſſent, ſed inchoata eſt oblatio principum prima die dedicationis altaris & durauit per duodecim dies. dedicatio autem ſolum per ſeptem, vt patet Exo. 29. cap. Et dicitur hic in dedicatione altaris cum ſupra in principio cap. dicantur iſtæ oblationes factæ in die qua ſanctificatum & vnctum fuit tabernaculum, ſed idem iſta ſunt, quia tabernaculum cum omnibus vaſis ſuis & altari holocauſtorum ſanctificatum eſt, dicitur tamen ſpecialiter de dedicatione altaris, quia durauit per ſeptem dies. Sanctificatio autem ſanctuarij & omnium aliorum vaſorum in vna die & ſatis breuiter ſacta eſt.

In die qua conſecratum eſt. Ideſt facta fuit iſta oblatio in die qua cōſecratum eſt altare: non quidem quòd fuerit aliqua vna dies in qua fierent omnes iſtæ oblationes cum dicantur factę per duodecim dies, ſed ꝙ cępit in die qua conſecratum eſt altare. Eſt autem cōſecratio id quod dedicatio: & ſignificat quaſdam cęremonias vnctionis quę fiebant in parietibus alta-

F ris in ſanguine & oleo de quibus Exodi capitulo vigeſimonono.

Acceptabula argentea duodecim, phialas duodecim, mortariola aurea duodecim. Hic ponitur numerus vaſorum oblatorum & erant de quolibet genere duodecim vaſa: quia quilibet princeps offerebat vnum acceptabulum, & vnam phialam, atque mortariolum vnum.

Ita vt centum triginta ſiclos argenti haberet vnum acceptabulum. Hic ponitur pōdus vaſorum. Erant enim acceptabula maiora vaſa, & cōtinebat quodlibet eorum centum triginta ſiclos: ſumma autem ſiclorum iſtorum erat mille quingenti & ſexaginta, vt patet ſi multiplicentur duodecim per centum triginta.

Et ſeptuaginta ſiclos, vna phiala. Erant phialæ mi-
G nora vaſa, ſcilicet, ſub duplo minora, vel quaſi, & quodlibet continebat ſeptuaginta ſiclos. Erat autem ſumma omnium ſiclorum octingentorum quadraginta.

Ideſt in commune vaſorum omnium ex argento ſicli duo millia quadringenti. Iſta eſt ſumma ſiclorum ponderis phialarum & acceptabulorum. quod patet ex ſummis duabus pręcedentibus, ſcilicet, ſi coniungantur mille quingenti ſexaginta ſicli acceptabulorum & octingenti quadraginta phialarum erunt duo millia quadringenti ſicli.

Pondere ſanctuarij. Ideſt per pondus ſanctuarij, quaſi dicat ſicli quos appendebant iſta vaſa non erant de ſiclis minoribus & vulgaribus, ſed de ſiclis ſanctuarij qui erant maiores.

H *Mortariola aurea duodecim.* Non ponebatur ſumma iſtorum & pondus cum acceptabulis & phialis, quia illa erant argentea. mortariola autem ex auro ſunt, vt patet hic.

Plena incenſo. Ideſt iſta mortariola oblata fuerunt a principibus plena incenſo pro victimis ſuis, ſicut phialæ & acceptabula erant plena ſimila conſperſa oleo, vt patet ſupra.

Denos ſiclos appendentia. Ideſt quodlibet mortariolum habebat decem ſiclos auri in pondere.

Ideſt ſimul auri ſiclos 120. Hoc patet multiplicando decem per duodecim, quodlibet namque mortariolum decem ſiclos appendebat.

Summa animaliū oblatorū.

Boues de armento duodecim in holocauſtum. Hic poni-
I tur ſumma animalium collatorum, & quia animalia oblata ſunt ad diuerſa ſacrificia, ponitur numerus animalium cuiuſlibet ſacrificij. & primo de holocauſto, ſcilicet, quòd erãt duodecim boues: & hoc quia principes duodecim obtulerunt, & quilibet ferebat bouem vnum. Non computantur autem hic boues oblati cum plauſtris, alij duodecim boues cum ſex plauſtris: quia illi non erant ad holocauſtum, ſed ad ferenda onera, vt patet ſupra.

Arietes duodecim, agni anniculi duodecim. Iſti arietes, & agni erant ad holocauſtum ſicut boues, quia quilibet princeps offerebat holocauſtum de bobus arietibus & agnis de quolibet vnum animal.

Et libamenta eorum. Ideſt cum iſtis animalibus oblatis in holocauſtum offerebantur libamenta. erant
K autem libamenta ſimila, vinum, oleum, thus, & ſal. In thure & ſale non ponebatur menſura. nam de ſale tantum dabatur quantum ſufficeret alias in condimento, ac ſi offerretur cibus ſuper altare, & non ſacrificium. De thure menſura nulla erat, ſed quilibet offerebat quantum vellet. In oleo autem, vino, & ſimila erat menſura, nam pro bobus dabatur maius libamen, & pro arietibus, quam pro agnis. nam pro quolibet boue dabantur tres decimæ ſimilę conſperſæ oleo, ideſt tria gomor, & de oleo medietas menſurę hin. & de vino medietas menſurę hin. per arietes autē dabatur minus, ſ. duæ decimę ſimilę con-

ſperſæ

ſperſæ oleo,& tertia pars hin de oleo ad conſpergendum & de vino tantundem. pro agnis anniculis dabatur vna decima ſiue vnum gomor de ſimila, & quarta pars menſuræ hin de oleo: tantundem de vino, vt patet infra 15.cap.

Hirci duodecim pro peccato. Solum fuerunt oblati hirci pro peccato, & nõ fuit factum ſacrificium de multis animalibus propter cauſam ſupra poſitam. Erant autem duodecim hirci,quia duodecim principes obtulerunt pro pecccato,& quilibet vnum hircum.

Hoſtiæ pacificorum boues 24. Hic ponitur quot fuerint animalia in hoſtia pacifica omnium principũ. Habuit enim maiorem numerũ iſta victima quàm aliæ duæ ex cauſa ſupra aſſignata, & erant iſtæ de tribus generibus animalium, ſicut holocauſtum. de bobus autẽ erant 24. quia quilibet princeps obtulit duos boues ad hoſtiam pacificam.

Arietes 60. hirci 60. agni anniculi 60. De iſtis animalibus plura oblata ſunt quàm de bobus, eo ꝙ erant minora & fuerunt 60. de quolibet genere,quia quilibet princeps obtulit quinque arietes ad hoſtiam pacificam,& quinque hircos,& quinq; agnos,ſed ſi principes erant 12. eſſent ſimul arietes 60. & totidem hirci atque agni, vt patet multiplicando quinque per duodecim.

Hæc oblata ſunt in dedicatione altaris. Ideſt iſta omnia ſacrificia,& munera auri,& argenti fuerunt oblata in dedicatione,ideſt ad honorem dedicationis Sanctuarij & altaris: non ſolum fuerunt oblata in iſtis diebus ea,quæ principes obtulerunt,ſed etiam quotidie offerebatur holocauſtum matutinum & veſpertinum, quod non coincidebat cum alijs ſacrificijs, & ex nulla cauſa dimittendum erat, vt patet Leui. cap.9. fuerunt etiam ſacrificia, quæ obtulit populus in die qua cœperunt miniſtrare ſacerdotes, de quibus præalleg. cap. Sed de his non fit mentio,quia nõ fuerunt oblata ad honorem dedicationis altaris,ſed ſacrificium iuge matutinum & veſpertinum offerebatur ex neceſſitate legis, & non propter dedicationem, vel miniſtrationem ſacerdorum nouam.

Oblatio populi nõ fuit ea ratione qua principũ.

Oblatio autem populi,quæ fuit die octaua a principio conſecrationis ſacerdotum nõ fuit in honorem dedicationis altaris, ſed ad honorem nouæ miniſtrationis ſacerdotum, quia ipſa die cœperũt nouiter miniſtrare: ſacerdotes quoque per ſe obtulerunt ſacrificia de expenſis ſuis die eadem, vt patet Leui.cap.9.

Cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis. Cum ſupra dictum fuerit de conſecratione Sanctuarij, & omnium vaſorum eius, & de oblatione facta ad honorem illius conſecrationis. Hic agitur de cultu Dei qui fiebat in ipſo Sanctuario,& ponitur id quod pertinebat ad Moyſen.ſ. ꝙ ingrederetur in Sãcta ſanctorum ad inquirendum oraculum. Poſtquam enim ſacerdotes conſecrati ſunt,non manebat Moyſi aliqua miniſtratio in Sanctuario. Omnes enim pertinebant ad ſacerdotes,niſi ꝙ ingrederetur in Sancta ſanctorũ ad conſulendum Dominum quando vellet.

Qui erant qui ſolum ingrediebantur in Sancta ſanctorum. Et quòd ſacerdos magnus tantum ſemel in anno ingrediebatur in Sancta ſanctorum. *Quæſt. XVIII.*

IN quo conſiderandum eſt,quòd Sancta ſanctorum erat locus ſecretiſſimus in toto Sanctuario. nam erat in extrema parte tabernaculi. ibi enim erat arca fœderis,& ſuper eam Cherubim de medio quorum audiebatur vox reſpondens ad inquiſita vt infra dicetur. In iſtum locum non licebat alicui ſacerdoti minori ingredi vllo tempore, vt patet ad Hebrę.cap.9. Sed ſolus ſummus ſacerdos ingrediebatur illuc ſemel in anno in die expiationis, ferẽs in manu ſua craterulam ſanguinis ad aſpergendum coram propitiatorio, & thuribulum plenum prunis, & thymiate exhalante craſſum vaporem, vt patet Leui. 16. cap.9. & ad Hebr. 9. Non ingrediebatur autem illuc ſacerdos magnus, niſi ſemel in anno propter magnã reuerentiam loci: non enim eſſet tantum venerabilis ſi liceret ſacerdoti magno quotidie illuc introire. Non enim reputabat Deus illum dignum ad ingrediendum, niſi ſemel in anno quando fiebat expiatio pro toto populo, & tunc ſacerdos magnus ferebat ſecum thymiama emittens craſſum vaporem, vt non videret ea, quæ erant in propiniatorio, vt patet Leui. cap. 16. & hoc quia Deus reputabat illum indignum hac viſione.

De Moyſe autem ſecus erat, qa licebat ipſi introire in Sancta ſanctorum quandocunque vellet, vt innuitur hic. Non enim erat ei poſita lex ad ingrediendum ſemel in anno,ſicut erat impoſita ſacerdoti magno: etiam ipſe non ferebat ſecum thymiama, cum ingreſſurus eẽt in Sancta ſanctorũ. ſicut sũmus ſacerdos, & hoc qa ſacerdos portabat thymiama ad hoc quòd operiret propitiatoriũ ne videret corpꝰ, in quo angelus formabat vocem inter alas Cherubim, & hoc quia indignus erat videre. Moyſes autem reputabatur a Deo dignus ad videndum hæc, ideo non erat neceſſe, vt portaret ſecum quicquam, vt inde operiretur corpus,in quo formabantur voces in propitiatorio. Obſeruabat tamen Moyſes, vt nemo eſſet in prima parte tabernaculi, cum ipſe ingrediebatur in Sancta ſanctorum, ne audiret voces formatas de propitiatorio, ſicut obſeruabat ſummus ſacerdos cum illuc introibat, vt patet Leui. cap.16. Item pmittebatur Moyſi, quòd introiret in Sancta ſanctorũ quandocunque vellet: ſummo ſacerdoti autem non niſi ſemel in anno. Cuius cauſa eſt, quia Moyſes erat princeps populi Dei, ideo debebat reſpondere ad omnia quæ eſſent neceſſaria populo, ſed frequenter neſciebat reſpondere, ſicut patet in quæſtione filiarum Salphaad. bis enim interrogauerunt eum,& nunquã reſpondere ſciuit. De primo habetur infra 27. cap. De ſecundo habetur infra 36.c. & tunc oportebat, vt Moyſes inquireret diuinum oraculum, quod fiebat ſuper propitiatorium inter duo Cherubim: vnde ſi non liceret ei ingredi in Sancta ſanctorum quando vellet, multoties populus quæreret diuinum reſponſum, & habere nõ poſſet. decuit ergo vt liceret Moyſi introire in Sancta ſanctorum quandocunque vellet, & ſic frequenter introibat quærens diuinum reſponſum: propter hoc etiam non obligabatur facere aliquas cęremonias antequam introiret, ſicut ſummus ſacerdos. de quo Leui. capit. 16. quia hoc modo aliqualiter impediretur ingreſſus ſuus in Sancta ſanctorum, quia non occurreret ei ſemper citò facere ſacrificia & alias cæremonias.

Tabernaculum fœderis. Accipitur hic tabernaculum ſtrictè pro ſancta ſanctorum, ſicut accipitur Leui. capit. 16. quia non audiebat Moyſes vocem, de qua hic dicitur in prima parte Sanctuarij quæ vocatur tabernaculum, ſed in Sancta ſanctorum in propitiatorio, vt patet infra.

Vt conſuleret oraculum. Ideſt introibat Moyſes, vt q̃reret reſponſum. & dicitur oraculum reſponſum, quod datur in voce, ſic erat intra Sancta ſanctorum, qa audiebat ibi Moyſes vocem loquentem ad ſe de propitiatorio. vnde dicitur oraculũ ab ore, quia in ore formatur.

Audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio. Ideſt formabatur

mabatur quædam vox in propitiatorio, quæ audiebatur a Moyſe tanquam veniens de propitiatorio, quia ibi erat vera formatio eius, & in voce eſt motus cum ſit aer fractus per colliſionem loquentis, & venit ab vno loco in alterum. mouetur enim ille aer fractus ad modum vndarum aquæ per circulos, & peruenit ad aures audientis. & iſta eſt cauſa quare non auditur vox immediatè, vt formata eſt. ſ. quia eſt motus eius a loco formationis, vſque ad organum auditus.

Quo formabat vox ſuper propitiatoriū.

De iſta formatione vocis dicendum eſt, ꝙ non poterat eſſe a Deo, vt ſæpe probatum eſt. de quo Exodi cap. 23. & cap. 25. & Leui. cap. 1. Et hoc quia Deus nō poteſt agere per ſucceſſionem, cum totū eius eē ſit ſimul. Vox tamen non poteſt formari, niſi per ſucceſſionem, cum conſiſtat in ordine partium ſyllabarū & literarum, ideo creabilis non eſt, quia ea quæ creātur in inſtanti fiunt. Oportet igitur dari aliquid quod illam vocem formet & operetur in ſucceſſione. Sic enim eſt de angelo qui ſucceſſiuè operari poteſt, & huiuſmodi ſuper propitiatoriū inter alas Cherubim erat quidam angelus qui formabat vocem auditam à Moyſe. Iſte autem non poterat eam formare ſimpliciter in eſſe ſuo, quia eſſe angeli eſt incorporale: voces tamen ſine corpore non formantur: aſſumebat igitur iſte angelus quoddam corpus de aere, & in illo formabat voces. Eſſet autem illud habens organa ſimilia corpori humano, vt ſimiles voces formare poſſet, quia voces articulatæ quales ſunt voces humanæ non poſſunt formari in quolibet organo, ſed ſolum in humano aut quaſi ſimili. Manebat iſte angelus in propitiatorio quamdiu manebat erectum Sāctuarium, ideo tunc quandocunque introiret Moyſes poterat habere reſponſum. Cum vero mouerentur caſtra per deſertum recedebat angelus de propitiatorio ad mouendam nubem, & manebat locus ſine angelo, ac ſi tunc quiſquam quæreret nullum inueniret reſponſum. Et iſta eſt cauſa quare licebat ſacerdotibus minoribus introire in Sancta ſanctorum, cum ſacerdote magno ad deponendum ipſum Sanctuariū, ſcilicet vt tegerent arcam & vaſa, tunc enim nō erat aliquid quod videre poſſent in Sancta ſanctorum reſpectu cuius eſſent indigni. ſi tamen maneret angelus in corpore illo formato, non liceret iſtis ingredi.

Dicitur iſta vox de propitiatorio, quia propitiatorium eſt tabula aurea operiens arcam ſuper quā erāt duo Cherubim, & inter alas eorum erat corpus formatum de aere, de quo voces reſonabant.

Non eſt autem intelligendum, ꝙ ſemper quando Moyſes quæreret a Deo reſponſum introiret in Sancta ſanctorum. Nam aliquando hoc inueniebatur ad oſtium tabernaculi apud altare holocauſtorum, vt patet Exo. cap. 29. aliquando etiam extra Sanctuarium. Sed vt communiter vox iſta audiebatur intra Sancta ſanctorum in propitiatorio.

Quod erat ſuper arcam teſtimonij. Ideſt iſtud propitiatorium erat ſuper arcam teſtimonij. Erat enim quædā tabula de auro puriſſimo facta ad tegendum arcam. nam non habebat aliud opertorium arca.

Propitiatorium quid. Et duo Cherubim, an eſſent quid ſeparatum a propitiatorio. Quæſt. XIX.

DE hoc autem plurimi dubitant. Quidam enim dicunt, ꝙ propitiatorium non ſit tabula aurea quæ erat opertorium arcæ, ſed aliqua alia q̄ erat eleuata inter manus duorum Cherubim. Veritas tamen eſt, ꝙ propitiatorium erat ipſa tabula qua operiebatur arca, & ex ea ꝑ malleationem formabātur Cherubim. ſ. ꝙ extremitates illius tabulæ, quæ erant quædam groſſa materia per-

F cutiebantur malleo, & extendebantur ex ea Cherubim opere ductili. Vnde litera hebraica ſecundum punctuationem quæ in omnibus libris eorum eſt, dicit, ꝙ de propitiatorio erunt Cherubim, & ad hoc facit, quòd quando inuoluebatur arca non fit mentio de ipſis Cherubim. ſi tamen eſſet aliquid ſeparatum, quod non eſſet de tabula propitiatorij fieret mentio de illis, quia per ſe inuoluerentur. litera etiam noſtra ſatis ad hoc concordat Exodi 25. capitu. dicens facies duos Cherubim ductiles ex vtraque parte propitiatorij, ideſt ꝙ duo Cherubim producerentur de duabus partibus propitiatorij. Sed id quod habetur Exo. cap. 37. videt̄ aliqualiter deuiare. dicitur enim fecit duos Cherubim de auro ductili, & poſuit eos in vtraque ſummitate propitiatorij. Si enim Cherubim de pro-

G pitiatorio producerentur non propriè diceretur fecit duos Cherubim, & fecit eos in extremitatibus, vel ſummitatibus propitiatorij, quia quod ex aliquo eſt non ponitur in eo, ſicut pars non ponitur in toto, cum poni in aliquo locationem dicat, quod ſemper rebus extrinſecis conuenit, quia totum non locat partem, & ſic videtur ꝙ Cherubim non erant producti de propitiatorio, ſed poſiti ſuper illud.

Dicendum tamen eſt, ꝙ erant producti de extremitatibus propitiatorij, & cum dicitur. poſuit eos in vtraque ſummitate. non accipitur propriè poſuit, ſed poſuit, ideſt fecit. & hoc ſignat litera ibidem cum dixerit de auro ductili. de hoc latius dictum eſt Exodi 25. cap. & 37.

H *Inter duos Cherubim.* Non intelligitur, quòd eſſet ꝓpitiatorium inter duos Cherubim. ſ. ꝙ ad vnam extremitatem arcæ eſſet vnus Cherub. & ad aliam extremitatem alius. propitiatorium autem inter illos, ſed de ipſo propitiatorio erant fabricati duo Cherubim de extremitatibus ſuis, eo modo quo ſupra eſt dictū. Dicebatur tamen eſſe propitiatorium in medio Cherubim, quia de duobus extremitatibus propitiatorij erant facti Cherubim productiles, ac ſi eſſet propitiatorium poſitum inter illos: non erat tamen propria poſitio, quia totum non ponitur inter partes, vel in partibus, nec partes locantur in toto.

Vnde & loquebatur ei. Ideſt de medio duorum Cherubim loquebatur angelus ad Moyſen, & ob hoc ex-

I tendebant illi duo Cherubim alas ſuas ſuper propitiatorium extendendo alas vnius contra alas alterius, vt tegeretur in medio corpus formatum, in quo angelus loquebatur, & cum Moyſes oraculum vellet proponebat quæſtionem ſuam coram propitiatorio in voce, & angelus qui erat habens corpus formatum de aere inter alas Cherubim reſpondebat ei ad quæſita.

CAP. VIII.

LOCVTVSQVE eſt Dominus ad Moyſen dicens. Loquere Aarō, & dices ad eum. Cum poſueris

K ſeptem lucernas candelabrum in auſtrali parte erigatur. Hoc igitur præcipe, vt lucernę contra boream e regione reſpiciant ad menſam panum propoſitionis contra eam partem quam candelabrum reſpicit lucere debebunt. Fecitque Aaron, & impoſuit lucernas ſuper cādelabrum, vt pręceperat Dominus Moyſi. Hæc autem erat fa-

De ſitu & ordinatione candelabri & lucernarum.

ctura

ctura candelabri ex auro ductili: tã medius ſtipes quàm cuncta quę ex vtroq; calamorũ latere naſcebantur. Iuxta exemplum, quod oſtendit dominus Moyſi, ita operatus eſt candelabrum.

LOCVTVS QVE. Dicto in ſuperioribus de oblatione principum, hic agitur de officio vel dignitate pontificum. Nam quamquam de ſolo Aaron dicatur hic, quia tamen ipſe pontifex erat de omnibus pontificibus intelligitur. Vel poteſt aliter continuari. ſ. ꝙ ſupra dictum eſt de officio Moyſi. ſ. quomodo introiret in Sancta ſanctorum, hic agitur de quibuſdam pertinentibus ad officium ſacerdotum maiorum. Erat namque Moyſes, quaſi caput omnium ſacerdotum tam ſummi ſacerdotis q̃ minorum, ideo poſt eius officium dicitur de officio aliorum, & diuiditur in duo, quia primo agitur de ordinatione & compoſitione lucernarum. Secundo dę conſecratione Leuitarum ibi.

Locutus eſt Dominus. Iſta ſecũda in duas, quia primo ponitur ordinatio Leuitarũ quæ pertinebat ad ſummi pontificis officium. Secundo officiorum executio ibi.

Locutus eſt Dominus. Iterum in duas. Primo ponitur præceptum Domini. Secundo impletio mandati. ibi.

Feceruntque. Circa primum. *Locutuſque eſt Dominus.* Hic ponuntur præcepta duo. ſ. de compoſitione lucernarum, quæ pertinebat ad Aaron, & præceptum de conſecratione Leuitarum.

Quando data fuerint hæc duo præcepta, ſcilicet de incenſione lucernarum, & conſecratione ſacerdotum.

Quæſt. I.

AN vero iſta duo præcepta data fuerint hic, ſcilicet poſt ea, quæ ſupra poſita ſunt, vel ante illa, non patet ex litera. Si enim dicamus, ꝙ hic teneatur rectus ordo cum ea quæ habentur a principio libri cœperint die primo menſis ſecũdi anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, vt patet c. c. ſeqneretũ, quòd iſta fuiſſent facta poſt primam diem menſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto.

Sed fortè hoc non videbatur, quia conſecratio ſacerdotum fuit præcepta per vnum menſem antequã inchoarentur ea, quæ habentur in principio libri huius. Sed iſta duo videntur pertinere ad tempus conſecrationis ſacerdotum. ꝙ autem ſit hic recapitulatio ſatis eſt veriſimile, quod apparet ex præcedentibus. nam ea quæ habentur in præcedenti cap. per recapitulationem dicta ſunt. Cum enim ea, quæ habentur in principio libri huius inchoata fuerint in principio mẽſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, oportebat vt cætera quæ habentur in eo eſſent poſt principium menſis huius, & tunc oblatio principum, de qua habetur præced. cap. incępiſſet poſt principium menſis huius.

Sed falſum eſt, quia dicitur præced. cap. ꝙ oblatio illa facta eſt in dedicatione altaris, & cępit in die quo conſecratum eſt Sanctuarium, & omnia vaſa eius, atque erectum. Sed iſta erectio facta eſt prima die menſis primi anni ſecũdi ab exitu de Aegypto. ergo oblatio principis eodem die cœpit. vnde neceſſario per recapitulationem ponetur hic. Similiter de his, quæ habentur in hoc c. dici poſſet, ꝙ per recapitulationẽ poſita ſint, fuerintque facta in menſe primo anni ſe-

A cundi antequam fierent ea, quæ habentur in principio libri huius de compoſitione lucernarum. patet primo. Hic enim dabatur regula de modo incendendi lucernas in candelabro intra Sanctuarium. Sed iſta miniſtratio erat quotidiana in ſacerdotibus, vt patet Exodi cap. 27. & 30. & Leui. 24. ergo oportebat, ꝙ daretur antequã ſacerdotes inciperent miniſtrare: alioquin ſi miniſtraſſent aliquanto tempore antequam daretur iſtud præceptum ex doctrina. vel illo tempore ſemper bene adminiſtraſſent, aut ſemper male. Si vero ſemper bene ſuperfluum erat adiungi præceptum de modo miniſtrandi. Si autem dicatur, quòd ſemper male miniſtraſſent eſt magnũ inconueniẽs, quia cum hoc fieret propter defectum legis, quæ ab eo dari debebat, poneretur aliquod inconueniens in
B ordinatione Dei.

Dicendum eſt, ergo quòd lex iſta fuerit data antequam miniſtrare inciperent ſacerdotes. ſed miniſtratio ſacerdotum cępit die octauo mẽſis primi anni ſecundi ab ęxitu de Aegypto, vt declaratum fuit præced. capit. & Leui. cap. 8. & 9. ergo ante octauum diem menſis primi anni ſecundi datum fuit præceptum iſtud de compoſitione lucernarum, & ſic ponitur hic per recapitulationem, cum ea quæ habentur in principio libri huius inchoata fuerint die primo menſis ſecundi anni ſecundi, vt patet ſupra cap. 1. Si autem non eſſet aliqua recapitulatio neceſſe erat, vt tranſiſſet vnus menſis, aut plus ſacerdotalis miniſtrationis, in quo non fuiſſet datum præceptum de mo-
C do miniſtrandi in candelabro, quod eſt inconueniẽs. De conſecratione Leuitarum eodem modo dicendum eſt, ſcilicet quòd ponatur hic per recapitulationem.

Sed adhuc in hoc aliquis dicet, conſecrationẽ Leuitarum eſſe antiquiorem conſecratione ſacerdotũ, quia Leuitæ dicunt minores gradus. ſacerdotes autẽ habent maiora miniſteria. In ordinibus autem conferendis ſic eſt, quòd minores conferantur ante maiores. ergo Leuitæ ante ſacerdotes conſecrati ſunt.

Reſpondendum eſt, quòd non poteſt ſtare: quoniam Leuitæ conſecrati ſunt poſtquam traditi ſunt Aaron & filijs eius, & ſeparati à multitudine populi, ſed quando ſeparati ſunt Leuitæ, Aaron erat iam cõſecratus in ſacerdotem, vt patet ſupra cap. 3. vbi ei &
D filijs ſuis oblati ſunt Leuitæ. ergo conſecratio Leuitarum non fuit antequam finiretur conſecratio ſacerdotum. Item licet Moyſes conſecrauerit Leuitas, tamen Aaron fecit aliquid de conſecratione, vt patet infra. ſ. quia eleuauit Leuitas coram Domino, & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia ſua. Si tamen Aaron non eſſet conſecratus non poſſet facere aliquam talem miniſtrationem conſecrando alterum. ergo iam expleta erat conſecratio ſacerdotum, cum inchoata eſt conſecratio Leuitarum,

Dicendum tamen eſt, ꝙ hoc non obſtante ſit hic recapitulatio quantum ad conſecrationem Leuitarum. Erant enim neceſſarij Leuitæ ad ſubminiſtrationem ſacerdotum in multis, ideo non eſt veriſimi-
E le, ꝙ poſt conſecrationem ſacerdotũ aliquandiu moratum ſit, quin conſecrarentur Leuitæ, vt poſſent habere ſubminiſtrantes, nec oportebat multis diebus manere in conſecratione Leuitarum, ſicut ſeptem diebus manebatur in conſecratione ſacerdotum, quia Leuitæ faciliori ritu conſecrantur, quàm ſacerdotes, vt patet 2. Paralip. cap. 29. Sed in vna die conſecrarentur, ita vt ſacerdotes ſemper haberent ſubminiſtrantes. Hic tamen poſita ſunt per recapitulationem, quia in locis ſuis poni non debuerunt, ne intricarentur diuerſæ materiæ. Nam ſi non fuiſſet aliqua recapitulatio,

tío,ſed rectus ordo temporis, oportebat vt in princi-
pio Leuitici ageretur de conſecratione ſacerdotum,
& de oblatione principum, & de præceptis iſtis da-
tis pro compoſitione candelarum, & conſecratio-
ne Leuitarum. vt tamen non diuideretur atque intri-
caretur id quod tractabatur de officio ſacerdotum
in principio Leuitici, iſta non poſita ſunt, quia perti-
nebant ad quendam alium modum, ideo pro alio lo-
co ſeruanda fuerunt, ſicut hic, vt non perturbarent or
dinem materiæ quamquam perturbaretur in eis or-
do temporis. Et ſic dicẽdum eſt de eo, quod habetur
ſupra 3. & 4 cap. vbi agitur de oblatione Leuitarum,
quæ præceſſit ad iſtam conſecrationem. Idem etiam
patet de celebratione paſchali, de qua ſeq. cap. Nam
illa fuit in menſe 1. die 14. menſis, vt patet ibidem. Si
tamen nõ eſſet recapitulatio oportebat, vt fuiſſet mẽ
ſe 2. cum ea, quæ habentur in principio lib. huius, cę-
perint menſe 2. vt patet ſupra cap. 1.

Loquere ad Aaron. Hic non dicitur, quòd loquatur
Moyſes ad omnem Iſrael, ſicut in quibuſdam legibꝰ
dicitur. & hoc ſecundum diuerſitatem legum. nam
quædam leges ſunt quæ pertinebant ad totum popu
lum, & in his dicebatur, ꝙ Moyſes loqueretur ad om
nem Iſrael. Lex autem iſta de compoſitione lucer-
narum ſolum pertinebat ad ſacerdotes, quia ipſi mi-
niſtraturi erant, & non populares, ideo non dicitur,
quòd loquatur Moyſes ad Iſrael,

Quare dicitur hic, quòd loquatur Moyſes ad Aaron, & non ad alios ſacerdotes, & an incenſio lucernarum pertineat ad ſolum ſummum ſacerdotem. Et quòd miniſtrationes ſacerdotales in Sanctuario erant quatuor tantum. Quaſt. II.

SED quæret aliquis quare dicatur hic, ꝙ loqua-
tur Moyſes ad Aaron, & non fit mentio de a-
lijs ſacerdotibus cum videatur ad eos pertine-
re. Reſpondet Ra. Abra. Aben Ezra ꝙ incen-
dere lucernas pertinebat ad ſolum Aaron. ideo ad eũ
locutus eſt Moyſes.

Sed hoc falſum eſt. nam tam ad Aaron quàm ad
ſacerdotes minores pertinebat compoſitio lucerna-
rum. Nam ſi ad ſolum Aaron pertineret ſequeretur,
quòd multis diebus non incenderentur lucernæ in
candelabro, vel ꝙ aliquis immundus intraret intra
Sanctuarium: vtrunque eſt falſum. Nam quotidie iuſ
ſum erat in mane & in veſpere collocari lucernas, vt
patet Exo. 30. & Leui. 24. Quòd autem nullus immũ-
dus introire deberet in Sanctuarium patet Leui. cap.
15. vbi dicitur, ꝙ ſiquis immundus ad illud acceſſerit
morietur. idem infra 19. cap. Quòd autem iſta ſeque-
rentur patet, quia ſacerdos magnus habebat vxorem
& filios gignebat, qui ei ſuccederent in ſacerdotio.
neceſſe ergo erat, ꝙ aliquando accederet ad vxorem
ſuam, & tunc erat immundus per totam diem ſequẽ-
tem, vt patet Leui. cap. 15. tunc de illa die quæretur,
an introiret ad incendendum lucernas in tabernacu-
lum vel non. Si autem dicas, ꝙ introiret. ergo immũ-
dus introibat in tabernaculum, quia quamquam la-
naret carnem ſuam, & veſtes, tamen non poterat eſſe
mundus vſque ad veſperum, vt patet præall. c. Si vero
dicatur, ꝙ ceſſabat ab ingreſſu in tabernaculum, da-
bitur quòd in illa die non accederet quiſquam ad cõ
ponendum lucernas in candelabro, & quia in multis
diebus contingeret ſacerdotem magnum pollui ac-
cedẽdo ad vxorem ſuam, multi eſſent dies, in quibus
non componerentur lucernæ in candelabro. falſum
tamen eſt, quia quolibet die lucernæ componendæ
erant, vt patet Exo. cap. 30. & Leui. 24. Oportet ergo
ꝙ in his diebus aliquis alius lucernas incẽderet, & ſic

F pertineret etiam ad ſacerdotes minores. Item patet
hoc quia offerre thymiama coram Domino erat æ-
quale ei, quod eſt componere lucernas in cãdelabro.
Sed offerre thymiama pertinebat etiam ad minores
ſacerdotes, ergo pertinebit incenſio candelarum. pa-
tet hoc nam Exo. c. 30. æquiparantur incendere thy-
miama, & componere lucernas. Dicitur enim quòd
quando Aaron componet lucernas in mane, & in ve
ſpere vret thymiama perpetuum. Quòd autem ſacer
dotes minores incenderent thymiama apparet Leu.
cap. 21. cum dicitur. incenſum Dei ſui & panes offe-
rent, & intelligitur de ſacerdotibus minoribus, vt pa-
tet ibidem. Item patet Luc. cap. 1. vbi dicitur de pa-
tre beati Ioannis Zacharia, ꝙ incenderit coram Do-
mino thymiama: ipſe tamen erat de minoribus ſacer
G dotibus de vice Abia, vt patet ibidem. Item apparet
hoc ꝙ offerre thymiama & incendere lucernas per-
tineat ad eundem ſacerdotem, vt patet Exo. c. 30. cũ
dicitur, ꝙ Aaron vret thymiama in mane & in veſpe-
re, quando componet lucernas. Sed incendere thy-
miama pertinebat ad minores ſacerdotes. ergo eodẽ
modo incendere lucernas. Item patet hoc, quia mini-
ſtrationes ſacerdotales in Sanctuario ſolũ erant qua-
tuor præter illam miniſtrationem quam habebat ſe-
mel ſummus ſacerdos in anno ingrediens in Sancta
ſanctorum die expiationis. Prima erat facere ſacrifi-
cium, de qua patet in omnibus libris legalibus vete-
ris teſtamenti. Secunda erat offerre thymiama. Ter-
tia erat ponere panes propoſitionis coram Domino.
H De prima harum Exo. c. 30. de vtraque Leui. 24. cap.
Quarta miniſtratio erat componere lucernas de qua
hic. Sed primæ tres pertinebant ad ſacerdotes mino-
res, ergo & iſta quarta, quia non erat maioris dignita
tis. De prima quæ eſt in faciendo ſacrificia apparet
Leui. cap. 7. vbi dicitur, ꝙ quilibet de filijs Aaron po
terat offerre ſacrificium pacificum. De oblatione
panum propoſitionis ſuper menſam. & de crematio
ne thymiamatis ſimul habetur Leui. cap. 21. vbi dici-
tur de ſacerdotibus minoribus: incenſum. n. Dei ſui
& panes offerent, ideo Sancti erunt. Accipitur ibi in-
cenſum pro thymiamate, & panes pro panibus ꝓpoſi
tionis. manet ergo de incenſione candelarum, & col-
locatione earum, ꝙ pertineret ad omnes ſacerdotes
minores, quia non erat iſta excellentior miniſtratio
I omnibus alijs. Item patet hoc, quia tempore Dauid
cum ſacerdotes diuiſi ſunt fuerunt factæ 24 ſortes &
quælibet earum miniſtrabat tẽpore ſuo, vt patet 1. Pa
ralip. c. 24. Et quando miniſtrabat vna pars ſacerdo-
tum illa faciebat omnes miniſtrationes Sãctuarij, ſed
non poterat ſummus ſacerdos eſſe in qualibet harũ
ſortium, cum ſolum eſſet vnus ſummus ſacerdos. er-
go alij præter ſummum ſacerdotem componebãt lu-
cernas in candelabro. Item patet hoc expreſſe in lite-
ra Exo. ca. 27. vbi dicitur. vt ardeat ſemper lucerna in
tabernaculo teſtimonij extra velum, & collocabunt
eam Aaron & filij ſui, vt vſque mane luceat coram
Domino. Ergo non ſolum pertinebat ad Aaron iſta
K miniſtratio, ſed etiam ad filios ſuos, qui erant mino-
res ſacerdotes. Et hoc modo non ſtat aliquod de in-
conuenientibus quæ ſequebãtur ſi ſummus ſacerdos
ſolum miniſtraret incendendo lucernas. Nam pote-
rat ipſe accedere ad vxorem vacans generationi: non
tamen cogeretur introire immundus in Sancta ſan-
ctorum, quia alij ſacerdotes miniſtrarẽt, & ſic nõ ma
neret aliqua dies, in qua non fieret collocatio & in-
cenſio lucernarum in candelabro.

Cum autem dicitur hic, ꝙ loqueretur Moyſes ad
Aaron de incenſione lucernarum non tollitur, quin
ad eum & filios ſuos ſimul loquerẽt, & ſic videtur ꝙ
locutus

locutus fuerit: multa namque facta ſunt, quæ ſacra ſcriptura referre non curat: præſertim vbi colligi poteſt ex his quæ facta aut dicta referuntur, quid aliud dictum aut factum fuerit, & dato ꝙ Moyſes non loqueretur, niſi ad ſolum Aaron de lucernarum compoſitione ipſe erudiret filios ſuos, quia functuri erant officio ſacerdotali coram ipſo, vt patet ſupra cap. 3.

Cum poſueris 7. lucernas ſuper candelabrum. Iſtud eſt candelabrum aureum, quod fabricatum eſt in monte Sinai totum de auro, cum omnibus vaſis ſuis. de cuius figura habetur Exo. cap. 25. & 37. & hic infra.

Tantum vnum candelabrum erat in toto Sanctuario, quia nullum erat in Sancta ſanctorum, nec in atrio. Quæſt. III.

NEc erat aliquod alterum candelabrum in toto Sanctuario, ideo de eo ſcriptura loquitur appellando candelabrum, & nihil vltra determinando, quia ſi eſſet aliud candelabrum, aut eſſet intra Sancta ſanctorum, vel in prima parte tabernaculi, aut extra tabernaculũ in atrio eius. Solũ enim erant iſtæ tres partes in Sanctuario. Non erat aliquod candelabrum in atrio tabernaculi, quia illa pars erat non habens tectum, ſed patens ſoli, & lunæ, & toti cęlo: vnde non egebat alia luce, nec ibi erat. Intra Sancta ſanctorum non erat aliquod candelabrum, quia Deus volebat, vt eſſet illa pars multum ſecreta atque obſcura ne videri poſſit corpus formatum de aere, quod erat ſuper propitiatorio inter alas duorum Cherubim. nam & quando ſacerdos magn⁹ illuc introibat, vt nihil videre poſſet, ferebat coram ſe thuribulum plenum prunis & thymiamate exhalante craſſum vaporem, vt inde operiretur propitiatorium, vt patet Leui. cap. 16. Non ergo poneretur ibi aliquod candelabrum, quia ſic manifeſtaretur id qđ erat in propitiatorio.

Item nõ erat aliquod alterum candelabrum in prima parte tabernaculi, quia ibi erat iſtud candelabrũ, de quo hic dr̃. & ſufficiebat ad illuminandã totã partem cum eſſent in eo ſeptẽ magnæ lucernæ, vt patet hic, & magnitudo ſpatij partis illius nõ erat valde excedens. ſolum. n. habebat cubitos. 20. in longitudine, & in latitudine. 10. vt colligitur Exo. 26. c. & ibi declaratum eſt. Et dr̃ hic. cum poſueris ſeptem lucernas. non eſt intelligendum, ꝙ iſtę lucernę eſſent factæ de ſepo vel de cera, nihil. n. tale cremabatur in Sãctuario cuius cauſa poſita eſt Exo. c. 25. ſed ſolum oleum cremabatur. Vocãtur aũt hic lucernæ quædã vaſa de auro, in quibus fundebatur oleum, & in quolibet eorũ ponebatur lychnũ, vt ſic arderet, & hoc modo lucernæ erant partes ipſius candelabri, atque fortè cum ipſo candelabro: aliàs non diceretur, ꝙ Beſeleel fabricauerit lucernas qñ fabricauit candelabrum. Nam ſi de cera & ſepo eſſent ad alium artificem minorem pertinebat earum fabricatio. dicebantur tñ poni lucernæ ſuper candelabrum impropriè, ſicut dicebatur, quòd erant duo Cherubim poſiti ſuper propitiatorium, vt patet Exo. cap. 17. Erant namque producti de ipſo ꝓpitiatorio, vt præcedenti cap. declaratum eſt. Sic tamẽ non accipitur hic, quia ſacerdos magnus & alij minores, nec propriè, nec impropriè ponebant lucernas quæ erant vaſa aurea in candelabro, Sed accipiuntur hic lucernæ pro lychnis. Dicebantur. n. ſacerdos ponere ſeptem lucernas. i. diſponere ſeptem lychna in vaſis aureis oleum continentibus, & ad hoc ingrediebatur ſacerdos quotidie in mane & veſpere. i. vt diſponeret lychna, alioquin poſſent extingui lumina conſumptis lychnis. ſic patet Exo. cap. 30. cum dr̃. quãdo componet lucernas incendet illud, & qñ collocat eas ad veſperam, Ecce. n. componere lucernas & collocare idem ſunt: nihil tamen horum intelligitur de lucernis quæ ſunt vaſa aurea, de quibus Exo. 25. & 37. c. ſed de lucernis quæ ſunt lychna. *Candelabrum in auſtrali parte erigatur.* Hic datur locus candelabri.

De habitudine menſæ propoſitionis & candelabri, & quare ſic erant diſpoſita. Quæſt. IIII.

PRo quo ſciendũ, ꝙ vaſa principalia Sanctuarij erant arca fęderis: altare thymiamatum, candelabrum, mẽſa propoſitionis: altare holocauſtorum, & labium æneum. Primum horum. ſ. arca ponebatur intra Sancta ſanctorum in parte ſecretiori Sanctuarij, in qua nullum vas erat. in prima parte tabernaculi erant tria vaſa. ſ. menſa propoſitionis: candelabrum, & altare thymiamatum. Extra Sanctuarium in atrio erant reliqua duo vaſa. ſ. altare holocauſtorum, & labium æneum. In tribus aũt vaſis quæ erant in prima parte tabernaculi erat ordo, ꝙ altare ponebatur ante velum Sancti ſanctorum, quaſi in medio domus illius. menſa aũt propoſitionis in latere aquilonari: candelabrum vero in latere auſtrali.

Cauſa diſpoſitionis huius erat, quia per menſam propoſitionis, in qua erant panes, ſignificatur pars illa mundi, in qua eſt terra quæ colitur & facit fructus, & hoc eſt ad partem ſeptentrionalem mundi, quia iſta eſt habitata. Alia autem pars, quæ declinat ab æquinoctiali in meridiem non habitatur; ideo non producit fruges. Nam illa ex maiori parte mari operta eſt. Candelabrum aũt ponitur in parte meridiana. In eo enim ſunt ſeptem lucernæ quæ repræſentant ſeptem planetas per quos principaliter tota mundi machina in regione elementali, quãtum ad naturales generationes & corruptiones, diſponitur. Iſti licet æqualiter declinent ab æquinoctiali verſus vtrunque polũ mũdi, magis tñ a nobis recedunt quã accedant, eo ꝙ nos habentes magnam obliquitatem ſphęrę ad polũ mũdi arcticum multũ accedimus. lux ergo nobis de parte meridiana eſt, & nunq̃ ſup capita noſtra: maxime in regione hac, & in alijs bene habitabilibus, quæ pro maxima parte ſunt extra tropicum cancri. Candelabrum igitur erectum eſt in parte auſtrali, vt luceat ex aduerſo ad menſam exiſtentem in parte ſeptẽtrionali. *In auſtrali parte erigatur.* Ideſt ponatur candelabrum intra tabernaculum apud latus eius auſtrale. *Hoc igitur præcipe.* Hoc dixit Dñs Moyſi, vt pręcipiat Aaron ea. ſ. quæ ſ. habentur. *Vt lucernæ contra boream e regione reſpiciant.* Ideſt vt lucernæ taliter diſponantur, ꝙ lumẽ earum emittatur ↄ̃ partem borealẽ. i. ↄ̃ latus ſeptentrionale. Erat. n. candelabrum in parte auſtrali poſitum. Menſa aũt propoſitionis in latere aquilonari, & iubebatur, ꝙ lumen candelarum emitteretur ↄ̃ boream. i. ↄ̃ latus oppoſitũ. hoc aũt dr̃, quia lucernæ iſtæ nõ erãt de ſepo vel de cera. nam illæ cum eriguntur diffundũt lumen ſuum vndique, & non magis ad vnam partẽ q̃ ad alteram. Iſtæ aũt lucernæ erant quædã lychna poſita in vaſis olearijs, & poterant inclinari ↄ̃ vnam partem vel ↄ̃ alteram, & ſic inclinarentur ↄ̃ latus ſeptentrionale illuminarent illud magis q̃ latus meridianũ, & dr̃ ꝙ è regione lucebunt. i. ad cõtrariam partem. ſ. erat candelabrum in parte auſtrali, & debebat lumen emitti contra partem borealem.

Quare lucernæ contra boream diſponebantur. Quæſt. V.

CAuſa huius erat, vt menſa eſſet luminata, & totum medium tabernaculum. Poterant enim ſacerdotes, ſi nihil eis diceretur, inclinare lychna cõtra latus meridianum, & ſic pauca lux, vel quaſi nulla eſſet in Sanctuario, idem

poterant

poterant inclinare contra latus orientale vel contra occidentale, & tunc pauca lux eſſet in Sanctuario, qa ſolum ad illa latera, verſus menſam autem pauca lux dirigeretur, quia erat in latere aquilonari, & tamē magis erat neceſſaria lux verſus illam partem quàm verſus alias, quia ibi ponebantur panes & vaſa multa, q̄ erant neceſſaria ad quotidianam miniſtrationem, cū illa menſa eſſet repoſitorium duorum altarium. Iuſſit igitur Deus, vt lucernæ taliter diſponerētur, quòd emitterent lumen ſuum contra boream. i. contra latus ſeptentrionale, quia verſus illam partem erat mēſa propoſitionis. Et propter hoc magis conueniebat poni candelabrum in latere meridiano, quam iuxta menſam in latere auſtrali. nam ſi eſſet iuxta menſam, & inclinaretur lumen illius verſus latus ſeptentrionale, non eſſet lux in alijs partibus verſus latus meridianū. Cum autem eſſet in latere meridiano apud parietem tabernaculi, & eſſent inclinatę lucernæ verſus boream, totum medium erat illuminatum. Et iſta eſt cauſa magis literalis, quare candelabrum poneretur in vno latere, & menſa in alio, quàm ea, quæ ſupra data eſt: quamquam illa aliqualiter ſit literalis.

Ad menſam panum propoſitionis. Ideſt iſtæ lucernæ reſpiciant ſiue inclinentur verſus menſam propoſitionis. Iſta menſa erat in latere aquilonari, ideo candelabrū, qđ erat in latere maridiano inclinabatur verſus menſam, cum lucernæ illius inclinarentur ad partem menſæ. Ratio huius inclinationis ſupra poſita eſt. Vocat̄ hic mēſa ꝓpoſitionis illa in qua ponebant̄ panes.

De menſa propoſitionis, cum panibus ſuis. Panes propoſitionis, quare vocantur panes facierum. Quæſt. VI.

HABEBAT enim iſta menſa duo officia. Primum ꝙ in ea ponerentur panes. ſ. 12. in memoriam filiorum Iſrael, vt patet Leui. cap. 24. & iſti ponebantur in quolibet ſabbato recentes, & mutabantur in alio, vt ponerentur noui, vt patet ibidem. Vocantur hic panes propoſitionis a proponendo, quia proponebantur corā Domino ordinatim ſuper menſam illam. Litera hebraica vocat illos panes facierum. & dicunt Iudæi, ꝙ vocabantur panes facierum, quia habebāt duas facies. ſ. ꝙ tales erant in parte ſuperiori, ſicut in inferiori. & hoc volunt, quia dicunt illos formari in quibuſdam vaſis aureis poſitis ad ignem, ſicut hoſtiæ fiunt in vaſis ferreis, & vtrobique poſſunt habere faciem. Panes autem noſtri qui coquuntur in clibano vnicam faciē habent, quia pars illa quæ adhæret pauimento clibani denigratur aliqualiter & contrahitur in rugam, vel fiunt in ea aliquæ diuiſiones.

Sed dicendum eſt non ſtare hoc. nam non poterant panes tantæ quantitatis coqui intra vaſa aurea, aut ferrea. quilibet enim panis horum habebat duas decimas ſimilæ. i. duo gomor, vt patet Leui. cap. 24. & ſic erant tantæ quantitatis quantum comedere poſſent duo homines in die tota. Sic enim fiebat de manna: pro quolibet namque homine dabatur vnum Gomor ad totam diem, vt patet Exo. ca. 16. tanta autem quantitas panis non poterat coqui intra vaſa ferrea, vel aurea. Prius enim verteretur in carbonem ex alterutra partium quàm mediū eius coqueretur. Ideo non formabantur ſic, ſed coquebantur in clibano, ſicut panes noſtri. Exemplum autem de hoſtijs non habet aliquam ſimilitudinē, quia hoſtiæ ſunt tenuiſſimæ, & quantumcunque paruus calor ſit, poteſt eas coquere.

Sed dicendum, ꝙ iſti panes vocantur facierum. ſ. faciei, quia in hebræo ponitur plurale, pro ſingulari maxime in iſto nomine, facies: quia ſemper dr̄ facies Domini in plurali, & vocantur panes faciei. i. panes

F poſiti coram facie Domini. Hoc autem ſignat litera noſtra vocans illos panes propoſitionis. i. panes poſitos ad conſpectum Domini in tabernaculis. nam Leui. c. 24. iubetur, ꝙ illi panes ſemper ſint coram Domino. Iſtud erat vnum officium mēſæ propoſitionis: in quo ipſa diſtinguebatur ab omnibus alijs vaſis Sanctuarij: nullum quippe erat vas Sanctuarij pertinens ad hanc miniſtrationem. Aliud miniſterium erat mēſę propoſitionis. ſ. ꝙ in ea ponebantur multa genera vaſorū, vt thuribula, phialę, cyathi, acceptabula, vt patet Exo. 25. & 37. cap. Et quantum ad hoc menſa nō habebat aliquam ſpecialem miniſtrationem diſtinctam ab alijs vaſis Sanctuarij, ſed erat repoſitorium duorum altarium, quia ibi erant quædam vaſa altaris holocauſtorum, & alia pro altari thymiamatum.

G *Contra eam partem quam candelabrum reſpicit lucere debebunt.* Ideſt lucernæ debebunt lucere. i. emittere lumē ſuum contra partem, quam reſpicit candelabrum. i. contra partem oppoſitam candelabro, & iſta eſt pars aquilonaris, in qua erat menſa propoſitionis, cū candelabrum eſſet in parte auſtrali.

Fecitque Aaron. Ideſt Moyſes locutus fuit iſta de cōpoſitione candelarum: Aarō ipſe vero fecit illa inclinando lychna lucernarum contra partem aquilonarem, & hoc intelligitur de prima die, in qua cœpit miniſtrare. ſ. die octaua menſis primi anni ſecundi ab exitu de Aegypto. Ante hoc enim non miniſtrauerat ipſe, nec aliquis de filijs ſuis, cum nullus eſſet conſecratus.

H *An hoc neceſſario intelligatur de prima die miniſtrationis ſacerdotum. Quæſt. VII.*

ET neceſſe eſt, quòd intelligatur hoc de prima die miniſtrationis ſacerdotum. nam niſi ſic feciſſent errarent, & Deus illos puniret, ſicut occidit Nadab, & Abiu cū obtuliſſent ignem alienum, vt patet Leui. ca. 10. ſed non factum eſt, ergo in hac die bene miniſtrauerunt, ſed non poterant bene miniſtrare, niſi ſic agerent, ergo ſic egerunt. Non tamen ex hoc ſequitur, ꝙ in hac die prima octaua Aaron incenderit lucernas candelabri, quia frequenter ponitur Aaron, & intelligitur ipſe vel filij ſui, vt patet Exo. cap. 30. vbi dicitur, ꝙ quando Aaron

I in mane & in veſpere collocat lucernas vret thymiama: ſed non ſolum ipſe vrebat thymiama & incendebat lucernas, ſed interdum filij ſui, & ſic intelligi poteſt hic, ꝙ fecit Aaron quod dictum eſt. ſ. inclinare lucernas contra partem aquilonarem. i. fecerūt hoc filij ſui. An vero in die illa octaua, quæ erat prima dies miniſtrationis Aaron lucernas parauerit, vel filij ſui non conſtat, tamen cōſtat ꝙ filij ſui. ſ. Nadab & Abiu oblaturi erant thymiama ſuper altare thymiamatū, & tunc peccauerunt lumētes de igne alieno, & mortui ſunt. ſi autem nō fuiſſent mortui illi cremauiſſent thymiama, & incendiſſent lucernas, quia ambæ miniſtrationes fiebāt ſimul, & ab eodem. ſic patet Exo.

K cap. 30. ſ. quando componet Aaron lucernas incēdet illud, & qn̄ collocat eas ad veſperam coram Domino vret thymiama: quis tamē poſtea ſuppleuerit officiū illorum duorum nondum finitum. ſ. an Aarō vel alij duo filij ſui Eleazar, & Ithamar non conſtat: ideo nō poteſt apparere ſufficienter quis ea die lucernas collocauerit.

Et impoſuit lucernas ſuper candelabrum. Iſtud eſt expoſitio præcedentis. ſ. fecit Aaron. Nam nihil aliud fecit, niſi ꝙ lucernas incendit inclinando contra menſam. dicitur ꝙ impoſuit eas ſuper candelabrum, non ꝙ ipſe nouiter eas imponeret, quia poſitæ erant a prioribus diebus. nam ſi accipiantur hic lucernæ pro vaſis

ſuis

ſuis, in quibus erat oleum in extremitatibus calamorum candelabri: falſum eſt, ꝙ Aaron impoſuerit. lucernæ.n. illæ erant pars ipſius candelabri: fecitque eas Beſeleel, vt patet Exo. ca. 25. & 37. Si autem accipiantur lucernæ pro lychnis poſitis in vaſis illis: falſum eſt, ꝙ Aaron poſuerit eas ſuper candelabrum. Nam in præcedentibus diebus 7. in quibus miniſtrauerat Moyſes vtebatur thymiamia & incendebantur lucernæ. nihil tamen horum fecerat Aaron. manerent igitur lychna poſita ex eo tempore, & Aaron nõ imponeret ea nouiter. Sed dr̄ impoſuiſſe. i. collocauiſſe ſup candelabrum, ita ꝙ qñcunque incendebat lucernas inclinabat eas ꝯ latus aquilonare, in quo erat menſa.

Vt præceperat Dominus Moyſi. Ideſt ſic diſpoſuit lucernas in candelabro, ſicut dñs iuſſerat Moyſi. ſ. inclinãdo illas contra partem ſeptentrionalem.

B

Hæc autem erat factura candelabri. Hic tangitur in gñali figura cãdelabri. erat. n. vnicum, vt ſupra declaratũ eſt.

Ex auro ductili. Iſtud pertinet ad modum fabricationis candelabri. ſ. ꝙ eſſet ex auro puriſſimo, vt patet Exo. cap. 25. nihil habens argenti, aut ferri, vel alterius metalli, vt dixit Ioſephus. ſ. ꝙ haberet quaſdam partes ferreas. Etiam erat iſtud aurum ductile. ſ. per extẽſionem fabricatum. habebat quippe multas partes. ſ. ſeptem calamos cũ ſtipite, & ſphęrulas, & lilia. Iſta tamen non erant facta in partes diuerſas, ita ꝙ per ſe fabricaretur quælibet pars, & poſtea affigerentur atq; componerent ipſum candelabrum, ſicut fit in crucibus noſtris, quæ ex multis partibus componuntur. illud autem non ſic, ſed ductile erat. i. per malleationẽ C extendebatur, & formabantur omnes partes eius, ita vt nulla alteri affixa vel coniuncta eſſet, & hoc modo non poterat candelabrum eſſe intus inane, ſed totum ſolidum, & ex hoc erat difficilis fabricatura huius candelabri. *Tam medius ſtipes.* Ideſt haſtile medium candelabri erat ex auro ductili.

Quàm cuncta quæ ex vtroque latere calamorum naſcebantur. Ideſt non ſolum ſtipes medius erat de auro ductili, ſed etiam omnia quæ naſcebantur de vtroque latere eius.

Figura candelabri & calamorum eius. *Quæſt. VIII.*

PRo quo ſciendum figuram candelabri eſſe huiuſmodi, vt in principio haberet quandã D baſim amplam ſuper quam ſederet ne in alterutrum caderet, & ex illa naſcebatur vnũ haſtile groſſum de auro, quod erigebatur in ſublime. In lateribus autem illius haſtilis naſcebantur ſex calami: tres in latere vno, & tres in alio latere oppoſito, & hoc per tria loca. ſ. vt duo calami naſcerentur in loco vno, & totidem in alio, & in tertio totidem. In medio autem calamorum in quolibet eorum erant fabricati cyphi, ſphęrulæ, & lilia. In extremitate aũt cuiuslibet calami. ſ. in capite eius erat vnum vas de ipſomet candelabro factum, & in illo ponebatur oleum, & lychnum. Erant autem iſta vaſa ſeptem, quia erãt ſex calami, & vnus ſtipes medius: in quorum quolibet erat vnum vas. de iſta fabricatura, & de ſphęrulis, E cyphis, & lilijs qũo collocarẽtur in ſtipite medio atq; calamo latius fuit declaratum. Exo. cap. 35. & dicitur hic. *Cuncta quæ ex vtroque latere calamorum naſcebantur.* Ideſt cuncti calami, qui naſcebantur ex vtroque latere. ſ. haſtilis: hẽbat. n. haſtile duo latera oppoſita, in q̃bus naſcebant ſex calami, vt patet Exo. c. 25. calami autẽ non habebant aliq̃d quod naſceret ex lateribus ipſorum, nec valet ſi arguas de cyphis, ſphęrulis, & lilijs quæ erant in quolibet calamorum, quia iſta nõ erant in vtroque latere. i. in duobus lateribus calamorũ, ſed in circuitu cuiuslibet calami. In haſtili autem ècõtrario, quoniam ex vtroque latere. i. ex duobus lateribus oppoſitis naſcebantur calami.

Iuxta exemplum quod oſtendit Dominus Moyſi, ita operatus eſt candelabrum. Ideſt Moyſes fecit fabricari candelabrum ſm exemplum ſiue ſimilitudinem, quam dedit ei Deus. nam in candelabro erant multæ particulæ, & iſtæ non poterant intelligi qũo ſe haberent in candelabro, niſi videretur figura earum, ideo poſtq̃ Deus dixit oĩa iſta Moyſi in voce monſtrauit ſimilitudinem omnium temporum, vt ſic melius contemplari poſſet & facere figuras ſimiles coram Domino ab artificibus. & ſic dr̄ Exo. c. 25. fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. dr̄ hic Moyſes operatus candelabrũ, non ꝙ ipſe fecerit, ſed quia fieri iuſſerit, & facientes in modo fabricãdi erudierit.

Et locutus eſt dominus ad Moyſen dicẽs. Tolle Leuitas ex medio filiorum Iſrael, & purificabis eos iuxta hunc ritum. Aſpergantur aqua luſtrationis, & radant omnes pilos carnis ſuæ. Cumque lauerint veſtimenta ſua, & mundati fuerint: tollent bouem de armentis & libamentum eius ſimilam oleo cõſperſam: bouem autem alterum de armento accipies pro peccato, & applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis conuocata omni multitudine filiorum Iſrael. Cumq; Leuitæ fuerint coram Domino, ponent filij Iſrael manus ſuas ſuper eos, & offeret Aaron Leuitas munus in conſpectu Domini a filijs Iſrael, vt ſeruiant in miniſterio eius. Leuitæ quoq; ponent manus ſuas ſuper capita boũ, e quibus vnum facies pro peccato, & alterũ in holocauſtum domini, vt depreceris pro eis. Statueſque Leuitas in conſpectu Aaron & filiorum eius, & conſecrabis oblatos domino, ac ſeparabis de medio filiorum Iſrael, vt ſint mei, & poſtea ingrediantur tabernaculum fœderis, vt ſeruiant mihi. Sicque purificabis & conſecrabis eos in oblationẽ domini: quoniam dono donati ſunt mihi a filijs Iſraël. Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vuluam in Iſrael accepi eos. Mea ſunt enim omnia primogenita filiorum Iſrael tam ex hominibus quàm ex iumentis. Ex die quo percuſſi omne primogenitum in terra Aegypti ſanctificaui eos mihi & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Iſrael: tradidique eos dono Aaron, & filijs eius de medio populi, vt ſeruiant mihi pro Iſrael in tabernaculo fœderis, & orent pro eis: ne ſit in populo plaga ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium. Feceruntque Moyſes & Aaron, & omnis multitudo filiorum Iſrael ſuper Leuitis, quæ præceperat dominus Moyſi: purificatiq; ſunt & lauerunt veſtimenta

Supra 1. Exo. 13. & 33. Luc. 2. Exo. c. 3. Sup. c. 3.

ſtimenta ſua. Eleuauitque eos Aaron in cõſpectu Domini & orauit pro eis, vt purificati ingrederentur ad officia ſua in tabernaculum fęderis coram Aaron & filijs eius. Sicut præceperat Dominus Moyſi de Leuitis, ita factum eſt. Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen dicens. Hæc eſt lex Leuitarum. A viginti quinque annis, & ſupra ingredientur, vt miniſtrent in tabernaculo fœderis. Cumque quinquageſimum annum ætatis impleuerint, ſeruire ceſſabunt. Eruntque miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fœderis, vt cuſtodiant quæ ſibi fuerint commendata: opera autem ipſa non faciant. Sic diſpones Leuitas in cuſtodijs ſuis.

Et locutus eſt Dominus ad Moyſen. Hic ponitur ſecundum principale huius cap. ſ. de conſecratione Leuitarum, ſicut enim erant neceſſarij ſacerdotes ad miniſtrationes Sanctuarij, quæ erant intra ipſum Sanctuarium. ſ. facere ſacrificia: offerre thymiama: ponere panes ſuper menſam propoſitionis, & lucernas collocare, quę pertinebant ad officium ſacerdotale. ita erãt neceſſarij Leuitæ ad quaſdam alias miniſtrationes. ſ. vt erigerent & deponerẽt tabernaculum cum caſtra mouenda eſſent & figenda, & ꝙ portarent oĩa, quæ erant in Sanctuario, vt patet ſupra cap. 1. fuerunt igĩ conſecrati Leuitæ, ſicut ſacerdotes, licet non ad eaſdem miniſtrationes, nec eodem ritu conſecrandi.

Tolle Leuitas de medio filiorum Iſrael. Ad hoc ꝙ Leuitę ſanctificarentur oportebat, vt ſepararentur a reliqua multitudine, quia totus populus non erat deditus miniſtrationi ſpeciali Dei, ſed aliqui qui erant ſingulariter miniſtri, ideo illi ſeparari debebant à multitudine. ſ. vt nõ eſſent tanquam vna pars multitudinis, ſed quædam alia iura & ſpecialia officia haberent. Non eſt autem intelligendum, ꝙ Moyſes quaſi propria auctoritate tulerit Leuitas de populo ad applicandum Deo. hoc enim totus populus fecit, ſed ſolum Moyſes ſignificauit populo quid Deus iuſſerit, & tunc totus populus ſeparauit de medio ſui Leuitas applicans illos ad Aaron, vt patet infra.

An ea quæ habentur hic, & ſupra cap. 3. & 4. pertineant ad idem tempus. Quæſt. IX.

SCIANDVM autem, ꝙ ea quæ dicuntur hic, & ea quę habentur ſupra 3. & 4. cap. ad idem tempus pertinent. Nam ſupra capit. 3. dicitur ꝙ Leuitæ fuerint ſeparati de medio Iſraelitarum & applicati Aaron & filijs ſuis ad ſubminiſtrandum eis. Ita autem dicitur infra in litera. ſed hæc non potuerunt bis fieri; ſemel enim ſeparandus erat Leuitarum cætus de medio Iſrael. Cum vero ſemel ſegregatus eſſet, amplius ſegregari non potuit.

Dicendum eſt, ergo ꝙ ad idem tempus pertinent & idem ſunt. ſed fuerũt hic, & ibi deſcripta, quia hic agitur ſolum de ritu conſecrationis Leuitarum ſup. 3. cap. agitur de officijs eorum in Sanctuario: vtrunque autem præſupponit ſeparationem a populo. nã non poterant Leuitę conſecrati Domino ſpecialiter niſi ſeparati eſſent a reliqua multitudine, nec etiam poterant deſignari ad officia ſanctuarij, niſi eſſent ſeparati a reliqua multitudine, quia toti multitudini F non competebant aliqua officia Sanctuarij. vtrobiq; expreſſum eſt de hac ſeparatione: fuiſſent autem poſita iſta ſimul, niſi pertinerent ad diuerſa, quia ſupra cap. 3 & 4. agitur de ſolis officijs Leuitarum. hic autẽ agitur de conſecratione eorum, & quia iſtæ ſunt diuerſæ materiæ ſeiunctim deſcribendæ erant. *Et purificabis eos iuxta hunc ritum.* Ideſt mundificabis eos hoc modo qui ſequitur.

Leuitæ ante conſecrationem generali immunditia purgandi erant. Quæſt. X.

LEVITAE ante hoc fuerant in medio populi, nunc autem ſegregabantur, vt eſſent ſpeciales miniſtri Dei, & quia videbatur, quòd aliquas ſordes contraxiſſent in conuerſatione G populari. purificandi erant, vt nihil in eis maneret ſordis. non eſt tamen intelligendum, quòd in Leuitis eſſet aliqua ſordes ſpecialis, quam Deus per iſtam purificationem tollere intenderet. nam tunc fieret in eis purificatio quam requirebat talis ſordes, ſicut alia purificatio eſt, quæ fit in contaminatis ſuper mortuo, & alia in leproſis, alia in fluentibus ſemine, alia in cõtingentibus morticinia brutorum. Et ſic de alijs modis purificationum & cõtaminationum, vt patet Leui. 11. 14. 15. cap. & infra 19. nam ſi eſſent Leuitæ immund. aliqua harum immunditiarum, daretur eis purificatio quæ conueniebat ſecundum illam immũditiam, quam contraxiſſent, & non iſta purificatio, q̃ H habetur hic. nam non eſt aliquod genus contaminationis cui debeatur iſta purificatio, vt patet ſi inquirantur omnia quæ habentur in Leuitico, & in hoc libro de purificatione immundorum. Solum igitur eſt dicendum hic non eſſe aliquam de immunditijs quę aliàs purgandæ erant, ſed iſta fiebant ad maiorem ſanctificationem. Item omnes Leuitæ purificabantur hic qui erant vigintiduo millia & amplius, vt patet ſupra cap. 3. non tamen eſt veriſimile, quòd omnes iſti incurriſſent aliquod genus immunditiæ. Poſſet autẽ dici ſi forte pauci de illis purificarentur: de omnibus tamen non erat veriſimile.

Item dato quòd diceremus omnes Leuitas incurriſſe immunditiam, non tamen contingeret omnes incidere in idem genus contaminationis. ergo fierẽt I in eis diuerſę purificationes, ſed hic eadem fit in omnibus. ergo ſi immunditiam contraxerunt ſignificatur eſſe eadem immunditia, nulla tamen fuit, ſed fit in eis hic purificatio non ad abſtergendam aliquam labem ſpecialem, ſed vt puriores ſint, & per hoc magis applicentur ad Deum, ſicut interdum fiunt ſacrificia pro peccato, & tamen nõ eſt aliquod peccatum ſpeciale propter quod ipſi offerentes offerant, ſicut patet præceden. cap. de duodecim principibus, qui in dedicatione altaris obtulerunt omnia genera ſacrificiorum, & ibi erant ſacrificia pro peccato, tamen nõ videbatur aliqua cauſa, aut peccatum ſpeciale, ꝓpter quod ipſi offerrent, ſed ſolum offerebatur ad ſolennitatem K dedicationis altaris. Dicitur hic, ꝙ purificaret eos Moyſes: non quidem ꝙ ipſe fecerit omnes ritus qui hic habentur. nam Aaron fecit partem eorũ, cum obtulerit Leuitas coram Dño eleuans eos, & orans ꝓ illis, vt patet infra. Sed dicit Moyſes purificaſſe illos, quia ipſe fecit ritum, qui propriè pertinebat ad purificationem. ſ. aſpergere aqua luſtrationis.

Aſpergantur aqua luſtrationis. Iſtud erat primum, quod requirebatur in purificatione Leuitarum, ſcilicet quòd aſpergerentur aqua, & iſtud faciebat Moyſes.

An Leuitæ aſpergerent ſeipſos aqua, vel Moyſes aſpergeret eos, & qualiter aqua luſtrationis conficiebatur. & quid ſignificet luſtrum. Et quod ciuitas Romana purgabatur. *Quæſt. XI.*

QVAMQVAM forte ex litera iſta aliquis diceret non conſtare, an Moyſes purificauerit, ſed ſatis ſtare poſſe, quòd Leuitæ purificarent ſeipſos aſpergendo aquas, cum dicatur aſpergantur. Sed dicendum eſt non poſſe ſtare, quia qui immundus erat nũquam aſpergebat ſeipſum, ſed homo mundus aſpergebat immundum, vt patet infr. 19. ſed Leuitæ erant hic tanquam immundi, cum iuberentur aſpergi, ergo non aſpergebant ſeipſos, ſed alius eos aſpergeret, & iſte erat Moyſes.

B Quod ſi forte dicere vellemus Moyſen non aſperſiſſe Leuitas intelligeretur illa litera ſuperior, ſ. purificabis eos, ideſt mandabis, quòd purificentur. Similis modus loquendi habetur multoties in ſacra Scriptura. ſic patet Exodi cap. 19. cum dixit Deus Moyſi, ſanctifica eos in diem tertium, quod intelligitur de Iſraelitis, & tamen ſanctificatio illa ſolum erat in hoc, ꝙ lauarent veſtes ſuas, & abſtinerent ab vxoribus, vt patet ibidem. hoc autem non poterat facere Moyſes in Iſraelitis, ſed ipſi facturi erant. Dixit tamen Deus, quòd purificarentur, & ſanctificaret eos Moyſes, ſ. quòd iuberet eos ſanctificari. Sed primus ſenſus conuenientior eſt, ſ. quòd Moyſes aſperſerit ſuper illos aquam luſtrationis.

C De aqua iſta conſiderandum eſt, quod fiebat ex cõmixtione cinerum. occidebatur enim vitula rufa ętatis integræ a ſacerdote extra caſtra, vt patet infra cap. 19. & cremabatur tota, ita vt verteretur in cineres, qui ſumebant, & poſiti in loco mundo extra caſtra erant ad mundificationem a contaminationibus. accipiebatur enim aliqua pars eorum, & miſcebatur aquę, atq; inde fiebat aſperſio ſuper hominem immundum, & mundabatur. vocatur iſta aqua luſtrationis, ideſt purgationis, quia luſtrare ſignificat circundare, purgare, illuminare, & omnia iſta poſſunt deſcendere ab iſto nomine luſtrum. tri. pro quinquennio, quoniam ciuitas Romana de quinquennio in quinquennium, vt quidam dicunt purgabatur, circundabatur, & illuminabatur. fiebant autem iſta ſimul, quia totus populus in Calendis Februarii ſumptis facibus circuibat totam vrbem, & tunc dicebatur ciuitas purgari. Vocatur autem apud Romanos iſtud feſtum arnabale, ideſt ambitus ciuitatis per partem exteriorem in aruis. Vocatur etiam feſtum illud Februa. ideſt purgationes, quia fiebant illo die purgationes mortuorum. de ritibus horum ponit Ouidius in 2. lib. Faſtorum.

Scđs ritus erat raſio pilorum.

Et radant omnes pilos carnis ſuæ. Iſte eſt ſecundus ritus qui fiebat in purificatione Leuitarum. An vero ipſi Leuitę raderent ſeipſos, aut in alterutrum aliqui raderent alios, vel alij de popularibus raderent Leuitas, nõ conſtat.

Satis tamen manifeſtum eſt, quòd Moyſes non raſit illos. Non enim poterat ipſe videre tot. Eſſet enim hoc multorum dierum opus. De aqua luſtrationis ſecus erat, quia poterat eã breuiter aſpergere ſuper omnes Leuitas. Fiebat raſio omnium pilorum, quia totalem munditiam ſignificat: pilis enim ſordes inhęrent qui cum ablati fuerint nihil ſordis relinquitur, vel iõ raduntur, quia pili naſcuntur de ſordibus, ideſt, de ſuperfluitatibus exeuntibus per poros. Eſt autem iſta purificatio leproſorum. Nam cum ceſſaſſet lepra radebantur omnes pili corporis leproſi, vt non eſſet aliquid in quo poſſet manere lepra, vt patet Leuit. capit. 14. Leuitæ autem non erant leproſi, ſed fiebat talis ritus ad ſignificandum totalem munditiam inducen-

A dam. Dicit Rabbi Moyſes, quòd Leuitæ purificabãtur modo leproſorum, quia ipſi offerebantur Domino loco primogenitorum Iſraelitarum qui peccauerant in vitio idolatriæ, ponendo vitulum fabricatum, & inducẽdo Aaron, vt fabricaret. idolatria autem eſt quædam lepra ſpiritualis, ergo fieri debebat in eis purificatio quæ debebatur leprę, ſcilicet radere pilos carnis totius, vt poſtea noui pili creſcerent.

Cumque lauerint veſtimenta ſua. Iſtud pertinebat ad purificationem, ſcilicet, quod lauarentur veſtimenta, & eſt generale ad multas purificationes. Sic enim purificabantur qui erant leproſi, & fluentes ſemine, & polluti effuſione ſeminis, & in multis alijs, prius tamen aſpergebatur aqua luſtrationis ſuper Leuitas quã eorum veſtes lauarentur.

B *Et mundati fuerint*. Iſta munditia non erat aliquid diſtinctum a cęremonijs ſupra poſitis, ſcilicet, quòd lauarentur, & aſpergerentur aquis, atque raderent pilos, ſed dicitur, quòd in his cęremonijs conſummabatur eorum purificatio. Cętera autem non pertinebant ad purificationem, ſed magis ad quandam ſolennitatem.

Tollant bouem de armentis. Hic ponũtur ſacrificia duo quæ faciebant Leuitæ, ſcilicet pro peccato, & in holocauſto: & quamquam dicatur hic, quòd tollant bouem, tamen intelligendum eſt, quòd duos tollerent hic tamen dicitur de primo eorum, qui erat in holocauſtum.

Et libamentum eius. Ideſt etiam tollant Leuitæ libamentum debitum cum boue. C Iſti duo boues offerebantur de expenſis Leuitarum, quia erant in ſolennitatem conſecrationis eorum.

Leuitæ offerebant boues, ſed quæ ſit ratio inquiritur. *Quæſt. XII.*

DICVNT Iudæi, quòd offerebant Leuitę boues in memoriã peccati vituli fabricati ab Aaron petẽte toto populo. Sed iſtud nihil eſt, quia in multis alijs ſacrificijs offeruntur boues, & non fiunt pro peccatis illis, ſed pro peccato ſpeciali perſonarum, vel ex aliqua alia cauſa. Item hoc D ſtaret aliqualiter ſi offerretur iſte bos pro peccato, ſed non ſolum offertur pro peccato. nam etiã in holocauſtum offertur alius bos. Non enim propter hoc offerẽ ſed ad maiorem ſolennitatem, quia bos eſt hoſtia ſolẽnior, quam aries, vel agnus cũ ſit maior, & ſumptuoſior, & quia offerebatur hic pro omnibus Leuitis debuit offerri hoſtia ſolennis. Dicitur autem, ꝙ offerrẽt cum libamine ſuo, quia in omnibus ſacrificiis holocauſtorum, & hoſtiarum pacificarum offerebantur libamina, ſ. ſimila, oleum, vinum, thus, & ſal, vt patet Leuit. c. 2. quantitas autem libaminis debiti pro boue nõ ponitur hic, quia infra 15. capit. habetur regula generalis de omnibus libamentis, ſcilicet, quòd cum quolibet boue offerantur tres decimæ ſimilę conſperſæ, ideſt tria gomor, & medietas menſuræ hin de vino, E & tantundem de oleo ad conſpergendam ſimilam.

Similam oleo conſperſam. Declaratur hic aliquid de libamine, ſcilicet, quòd offeratur ſimila cõſperſa oleo, non tamen totum declaratur, quoniam ſuperadditur vinum, thus, & ſal. de quantitate horum nihil ponitur hic, ſed habetur infra 15. cap.

Bouem autem alterum de armento tu accipies. De boue ſuperiori non dictum fuit ad quid eſſet, ſed intelligendum eſt, quòd erat in holocauſtum, quia hic iubentur offerri in holocauſtum, & pro peccato, vt patet infra. Sed bos iſte erat pro peccato, ergo bos de quo ſupra dicebatur erat in holocauſtum, ſed nõ fuit expreſſum, quia ĩ. exprimitur. De iſto boue dicitur, ꝙ

acciperet illum Moyſes de armento. non eſt intelligẽdum, quòd de expenſis ſuis offerretur iſte bos, ſed de expenſis Leuitarum, quia pro eis fiebãt iſta ſacrificia, & non pro Moyſe ſpecialiter. Dicſitur autem boues tolli de armento. quia armentum ſignificat congregationem magnorum pecorum, ſ. boum, ſicut grex ſignificat congregationem minorum, ſ. ouiũ, & caprarum. vnde boues nunquam, niſi de armento tolli poſſunt, niſi ſolitarij ſint. & ſic iſta additio eſt, quaſi ex ſuperabundanti. *Et applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis.* Iſte erat ritus oblationum, quòd quãdo aliquid offerebatur, ipſa oblatio, & offerens ducerẽtur ad oſtiũ tabernaculi, quia omnes oblationes fiunt Domino. Ipſe autem ſpecialiter eſſe dicebatur in tabernaculo.

Ad hoc ergo, ꝙ offerrentur coram eo oẽs oblationes ducebãtur ad oſtium tabernaculi. Erat enim hic duplex oblatio, ſ. boues duo oblati pro Leuitis, & ipſi Leuitæ qui non erant hic, tanquam offerentes, ſed tãquam oblatio, ideo ſicut res oblata eleuatur corã Domino, ita & Leuitæ, eleuabantur, vt patet infra. Nam Iſraelitę offerebant eos pro ſeipſis, vt eſſent in miniſterio Sanctuarij, ſicut ſiquis offerat Deo aliquod ſacrificium, & ſicut cum quiſpiam offert portat oblationem ſuam coram Domino, ita Leuitæ portati ſunt a filijs Iſrael. Moyſes autem quaſi nomine totius Iſrael applicabat iſtos Leuitas coram Domino. ideo dicitur hic, ꝙ Moyſes applicaret Leuitas coram tabernaculo. Si autem Leuitæ eſſent hic tanquam offerens, & non tanquam oblatio, non diceretur, quòd Moyſes applicaret eos ad oſtium tabernaculi, ſed ipſi illuc irent. Dicitur hic tamen quòd Moyſes applicaret eos. *Conuocata omni multitudine filiorum Iſrael.* Ideſt Leuitæ iſti offerebantur coram oſtio tabernaculi pręſenti omni multitudine Iſraelitarum.

An omnes Leuitæ fuerint introducti ad oſtium tabernaculi. Quæſt. XIII.

AN vero omnes Leuitæ introducti fuerint ad oſtium tabernaculi intra atrium non cõſtat. Satis enim videbatur ſufficere, ꝙ aliq nomine omnium offerrentur. Si autem velimus dicere, ꝙ omnes fuerint oblati, etiam ſatis ſtat. nam quanquam nõ caperentur omnes Leuitę intra atrium tabernaculi, poterant recipi ſucceſſiue, vt quidam primo offerrentur, alij vero poſterius.

De alijs tamen cęremonijs, ſ. de lotione veſtium, & raſione pilorum, atque aſperſione aquarum luſtrationis, dicendum eſt, quòd in quolibet Leuita facta fuerit, quia in hoc non ſufficiebãt quidam pro omnibus, cum requiratur in quolibet actus determinatus purificationis. Dicitur, quòd fiebant iſta congregata omni multitudine Iſraelitarum, quia ipſi erant offerẽtes. Nam Leuitæ offerebantur pro primogenitis Iſraelitarum, vt patet infra in litera. Et ſicut totus Iſrael oblaturus erat primogenitos ſuos, ita nũc obtulit Leuitas pro primogenitis ſuis. fuit autem cõgregata iſta multitudo non, quod omnes eſſent intra atrium tabernaculi, ſed quidam erant exterius, alij vero interius. Illi enim qui erant principales in populo repreſentantes perſonam totius populi introierunt in atrium tabernaculi, tanquam ipſi offerrent Leuitas illos, alij vero manſerunt exterius. Sed adhuc, an fuerit hic congregata tota multitudo populi non conſtat, quia aliquando ipſi qui ſunt principales in aliqua multitudine vocantur tota multitudo. ſic poterat eſſe hic de Iſraelitis. *Cumque Leuitæ fuerint coram Domino.* Ideſt, quãdo Leuitæ fuerint pręſentati ad oſtium tabernaculi, quod eſt eſſe coram Domino.

Ponent filij Iſrael manus ſuas ſuper eos. Hoc fiebat ad mo-

F dum ſacrificiorum. Cũ enim aliquis offerret aliquod animal ducebat illud ad oſtium tabernaculi, & ponebat manus ſuas ſuper caput illius tradens ſacerdoti, ſ. quia ille qui offerebat tradebat rem domino, qui morari dicebatur ſpecialiter in tabernaculo. Ponebantur autem ibi manus ſuper caput animalis ad renunciandum proprietati animalis, quoniam iſta impoſitio manus ſignificat emiſſionem a domino, & ſic vocantur ſerui liberati manumiſſi, quia domini ſui liberantes illos a manu ſua eos emittebant. Leuitæ autem erant hic oblatio Iſraelitarum, quia Iſraelitæ offerebant eos ad miniſtrandum coram Domino loco primogenitorum ſuorum. ideo manus ſuper eos imponere debebant, vt ſignificaretur, quòd renunciabant Deo ꝓ-

In oblatione animalis manus a Dño ſuper caput ponebat.

G prietatem ipſorum.

Et non accipitur hic impoſitio manuum, vt ſignificetur, quòd imprecabantur Iſraelitæ peccata ſua euenire ſuper capita Leuitarum, ſicut in ſacrificijs fiebat. nam imponebantur manus ad renunciandum ꝓprietati animalis, & ad imprecationem, quòd Deus transferret peccata offerẽtis ſuper ipſum animal. Sic enim fiebat in die propitiationis, quando cõfitebatur ſacerdos omnia peccata Iſraelitarum poſitis manibus ſuper caput capri emiſſarij, vt portaret omnia peccata Leuitarum, vt patet Leuit. cap. 16. nam non imprecabãtur Iſraelitæ peccata ſua venire ſuper Leuitas. cum

H autem dicitur hic, quòd filij Iſrael ponent manus ſuꝑ capita Leuitarum, non erat intelligendum, quòd quilibet de filijs Iſrael poneret manum, ſed ſolum illi qui erant maiores, ſcilicet principes populi qui repreſentarent totius populi perſonam.

Et offeret Aaron Leuitas munus coram Domino. Ideſt Aarõ obtulit Leuitas in munus, ſcilicet, quòd ſicut cum offertur aliquod ſacrificium offertur munus, ita Leuitę quia erant aliquid quod dabatur Deo erãt munus. Dicitur autem obtuliſſe Aaron, quia poſtquam Iſraelitæ pręſentauerunt Leuitas, tãquam oblationẽ ſuam Aaron qui erat ſacerdos, ipſe Aaron obtulit eos præſentans coram Domino. fuit autem iſta oblatio quædam eleuatio. eleuauit enim quoſdam de Leuitis coram Domino, vt patet infra, & iſtud erat, ſicut in alijs ſacrificijs. nam poſtquam offerebat quiſpiam oblatio-

I nem ſuam, ſacerdos accipiens illam eleuabat coram Domino, ſicut patet Leuit. 7. cap. & alibi ſępius.

A filijs Iſrael. Ideſt iſtud munus, quod offerebat Aaron coram Domino erat oblatum a filijs Iſrael. *Vt ſeruiant in miniſterio eius.* Ideſt ad hoc obtulerunt Iſraelitę Leuitas, vt miniſtrarẽt Dño: non quidem quòd miniſtrarent in tabernaculo vel in atrio eius, quia omnes tales miniſtrationes pertinebãt ad ſacerdotes, ſed miniſtrabant Domino erigendo, & deponendo Sãctuarium, & portando illud in via, atque in circuitu illius caſtrametando ad cuſtodiam, vt patet ſupra cap. 1.

Leuitæ quoque ponent manus ſuas ſuper capita boum. Leuitę erant offerentes, & erant oblatio. ipſi enim erãt oblatio filiorum Iſrael, & erant offerẽtes duos boues, & ſicut Iſraelitę poſuerũt manus ſuper Leuitas, quia ob-

K tulerunt eos, ita Leuitę poſuerunt manus ſuper boues, quos ipſi obtulerunt ad renunciandum proprietati, quia non erat aliqua oblatio ſuper quam offerentes manum non ponant.

Ex quibus vnum facies pro peccato. Ideſt de iſtis duobus bobus offeres vnum pro peccato, faciendo in eo cæremonias quæ fiunt in ſacrificijs pro peccato. ponitur hic præpoſitio pro, ex, vel, de. Et dicitur, quòd de iſtis bobus fiet vnus pro peccato, ſcilicet iugulabitur, & diſponetur ſecundum cæremonias ſacrificij pro peccato.

Pro

Pro quo peccato Leuitarum offerebatur vitulus. Quaeſt. XIIII.

QVAERET aliquis pro quo peccato Leuitarum offerebatur iſte vitulus. Poſſet aliquis reſpondere, quòd hic non accipitur peccatum propriè pro culpa, ſed pro quadam immunditia. ſic accipitur ſupra ca.6. ꝙ ſacerdos offerret vnum turturem, vel pullũ columbæ pro peccato Nazaræi, quando aliquis moritur coram ipſo: & ſubditur ibi cauſa, quia peccauit ſuper mortuo, ideſt cõtaminatus eſt. Et ſic peccatum vocabitur cõtaminatio ſola, & quia Leuitæ purificabantur hic. quaſi haberent aliquam immunditiam, dicebatur offerri hoſtia pro peccato pro illis, ſ. pro eorum immunditia, & hoc ſatis ſtare poteſt. Alio modo reſponderi poteſt, quòd Leuitę non habebant aliquod ſpeciale peccatum, propter qđ ſecundum legem tenerentur offerre, ſed fiebat oblatio pro peccato in generali, quia ſemper homo habet ad purgandum dum viuit. Vel poteſt dici, ꝙ offerebatur ſacrificiũ pro peccato non ad emũdationem aliq̃, ſed magis ad ſolẽnitatem conſecrationis Leuitarum, ſicut principes obtulerunt tempore dedicationis altaris, ſed duæ primæ reſponſiones meliores ſunt.

Quis ritus erat in ſacrificio pro peccato. Quaeſt. XV.

QVAERET aliquis de ritu iſtius ſacrificij ꝓ peccato. Et reſpondebit aliquis, ꝙ fieri debet, ſicut in alijs ſacrificijs ꝓ peccato, quod verum eſt. Sed nihil in hoc determinat̃, qa in ſacrificijs pro peccato non eſt vna regula pro oĩbus ſicut in ſacrificijs holocauſtorum, & hoſtiarum pacificarum, ſed habent duas regulas, ſecundum ꝙ patet Leui.6.c. Quædam enim totaliter cremabãtur quorũ ſanguis inferebatur in Sanctuarium. Alia vero quorũ ſanguis nõ inferebatur illuc cedebant totaliter in ius ſacerdotum. de boue autem oblato pro peccato Leuitarum non conſtat, an ſanguis introduceretur intra Sanctuarium, vel non: ideo nõ videtur manifeſtè, ſecũdum quod genus cęremoniarum fuerit factũ iſtud ſacrificium. Et dicet aliquis, ꝙ fuerit bos totus combuſtus præter adipem, & ſanguinem, ita ꝙ nulla pars illius prouenerit ſacerdotibus, ſicut patet de ſacrificijs pro peccato, quę habentur Leui.c.4. Nam ibi bos oblatus crematur extra caſtra. hircus autem & capra oblati a ſacerdotibus comeduntur. Dicendum eſt hoc non obſtare: nam ad hoc, ꝙ cremaretur bos non ſolũ requirebatur, ꝙ offerretur pro peccato bos, ſed etiam ꝙ ſanguis eius inferatur in Sanctuarium. Nam offerri bouem nihil differt ad hoc, ꝙ carnes eius crementur extra caſtra, ſed ꝙ ſanguis inferatur in tabernaculum. ideo. Leui.c.6 quando ponitur regula de varietate ſacrificiorum pro peccato, non fit mentio de boue, vel hirco, ſed ſolũ dicitur, ꝙ ſi hoſtia fuerit cuius ſanguis introducitur in tabernaculum, non comedetur, ſed exuretur igni. ſi autẽ non introducitur ſanguis in Sanctuarium cedet tota in ius Sacerdotum. Item patet, ꝙ eſſe bouem, vel hircum oblatum pro peccato nihil differt ad hoc, ꝙ crementur carnes, vel comedantur. Nam Leuit.c.16. dicitur de hirco oblato pro peccato populi, ꝙ cremaretur extra caſtra, & hoc quia fuerat ſanguis eius ĩtroductus in tabernaculũ, vt patet ibidẽ. ergo bos oblatus pro peccato Leuitarum ꝓpter hoc, ꝙ erat bos non magis videtur, an fuerit totus crematus extra caſtra, vel ceſſerit in ius ſacerdotum. Itẽ nõ ſtat, ꝙ iſte bos fuerit crematus extra caſtra, quia non eſt ſimile ei, quod habetur Leui.c.4. nam ibi ſolum iubetur, ꝙ ſanguis hoſtiæ pro peccato ſummi ſacerdotis, & totius populi introducatur in Sanctuarium, & carnes eius crementur extra caſtra. bos autem iſte nõ offertur pro peccato ſummi ſacerdotis, nec totius populi, ſed pro peccato Leuitarum. ergo non debebat cremari extra caſtra. Item illud, quod hr̃ Leuit.c.4. intelligitur, ꝙ eſſet aliquod peccatum ſpeciale ꝑ ignorantiam, vt patet ibidem. Hic autem non offert̃ pro aliquo peccato determinato, ſed offertur in generali pro omnibus peccatis, vel pro peccato, i. pro immunditia, aut ad ſolẽnitatem cõſecrationis Leuitarũ ergo non cremabatur bos oblatus pro eis, ſed fiebat in eo ſecũdum cęremonias aliorum ſacrificiorum, ſ. ꝙ immolaretur effuſo sãguine eius ad baſim altaris. primo tinctis cornibus altaris ſanguine cremabat̃ adeps: carnes vero totaliter proueniebant in ius ſacerdotum.

B *Alterum in holocauſtum Domini*. Ideſt occides aliũ bouẽ in holocauſtum, quia duo erant boues pro duobus ſacrificijs, vt patet hic. In iſto boue pro holocauſto fiebant cęremoniæ holocauſtorum, quæ habentur Leui.c.1. & in his non eſt aliqua variatio. *Vt depreceris pro eis*. Hoc poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ vt Vt poteſt duo dicere.
non dicat cauſam finalem, ſed conſecutionem, ſ. offerent Leuitæ duos boues, vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum, & deprecaberis pro eis. dicebat̃ deprecari pro eis Moyſes, quia ipſe offerebat eos coram Domino. poteſt intelligi alio modo, ꝙ vt dicat cauſam finalem, ſ. ꝙ Leuitæ ad hoc offerant duos boues, vt oret pro eis Moyſes, quaſi dicat, nõ haberet occaſionem orandi pro eis ſecundum formam officĩ eius, niſi aliquid offerrent. Cum vero obtulerint, te-
C netur orare pro eis, quia in quocunque ſacrificio tenetur ſacerdos orare pro ipſo offerente: ſicut apparet Leui.c.5. & 14.

An Moyſes, vel Aaron fecerit ſacrificia Leuitarum. Quaeſt. XVI.

SED ex hoc videtur dubium, quis fecerit ſacrificia Leuitarum, an Moyſes, vel Aaron. Et aliquis dicet, ꝙ Moyſes, qa dicitur hic, vt depreceris pro eis: ſacerdos tamen faciens ſacrificiũ erat, qui orabat pro offerente. Item poſſet hoc cõuenienter ſtare ſi dicamus, quòd fuit facta iſta cõſecra-
D tio Leuitarum, dum fiebat conſecratio ſacerdotum nondum illa expleta, quia tunc non poſſet Aaron facere ſacrificia, ſed Moyſes illa faciebat. Sed non ſtat hoc, quia hic dicitur, quòd Moyſes applicaret Leuitas ad oſtium tabernaculi, & ſic ipſe offerebat eos, nũquam tamẽ eſt idem offerens, & faciens ſacrificium. ergo offerebantur ipſi Aaroni tanquam facienti ſacrificium, vel recipienti oblationem ab ipſo Moyſe, q̃ ã ab offerente nomine totius populi. Item patet, quòd Aaron fuerit hic tanquam ſacerdos, & fecerit ſacrificia, quia dicitur infra, quòd Moyſes ſtatuit Leuitas in conſpectu Aaron, & filiorum eius: ergo Aaron, & filij ſui erãt hic tanquam ſacerdotes, & non Moyſes: & conſequenter ipſi facerent ſacrificia. Item patet, quia eleuatio hoſtiæ coram Domino pertinet ad ſacerdo-
E tem, vt patet Leui.cap.7. Aaron tamen eleuauit Leuitas coram Domino, vt patet infra, ergo ipſe erat tanquam ſacerdos ſuſcipiens oblationem.

Item Aaron præſentauit Leuitas coram Domino, poſtquã ſuſcepit eos de manu Moyſi, vt patet ſupra. Iſta tamen præſentatio pertinet ad recipientem oblationem. ergo Moyſes erat hic, vt ſacerdos ſuſcipiens oblationem.

Sed obijcietur, qa dicitur hic ad Moyſen è quibus vnum facies pro peccato, & alterum in holocauſtũ, ideſt de iſtis duobus bobus vnum immolabis pro peccato, & alterum in holocauſtum: ergo ad Moyſen pertinebat iſta immolatio.

crificia faciebant, & ſiquis de Leuitis auderet vſurpare aliquem de miniſtrationibus ſacerdotalibus moriebatur, vt patet ſupra cap. 3. Sed accipitur hic ingredi in tabernaculum fœderis, ideſt ingredi, vel incipere portare tabernaculum fœderis, & vaſa ſua. hoc enim erat Leuitarum officium, vt Sanctuarium erigerent, atque deponerent, & in via portarent cum caſtra mouenda forent, & excubarent in circuitu Sanctuarij, ne aliquis de popularibus accederet, vt patet ſupra ca. 1. & 3. & 4. & ad iſtud non licebat eis accedere, ſicut nec alijs popularibus antequam conſecrarentur, nunc vero licebat. ſic etiam dicebatur ſupra præcedenti capit. quòd plauſtra oblata a principibus, & boues ſeruie- B bant in miniſterio tabernaculi, tamen plauſtra non introibant in tabernaculum, ſed ſolum ſeruiebant ad hoc, quòd portabatur in eis ipſum tabernaculum. & accipitur hic tabernaculum fœderis large pro toto Sanctuario, quia non ſolum ſeruiebant Leuitę portando res tabernaculi, ſed etiam portando ipſum atrium cũ omnibus partibus ſuis, vt patet ſupra capitulo tertio, & quarto.

Vt ſeruiant mihi. Ideſt ingredientur Leuitæ in Sanctuarium ad ſeruiendum mihi, ſcilicet portando Sanctuarium cum omnibus vaſis ſuis. Erat enim iſta miniſtratio facta Deo, licet non de principalibus.

Sicque purificabis, & conſecrabis eos. Iſte eſt epilogus præcedentium, ſcilicet, quòd Leuitæ purificarentur, & conſecrarentur per iſtum modum qui ſupra poſi- C tus eſt. Hic ponuntur duo, ſcilicet, purificatio, & conſecratio. purificatio pertinet ad cęremonias quę primo fiebant, ſcilicet ad aſperſionem aquę luſtrationis, & lotionem veſtium atque raſionem pilorum totius corporis, iſta fiebant extra Sanctuarium, & dicebãtur pertinere ad purificationem, quia quando iſta fiebant videbantur eſſe Leuitę tanquam immundi, & per iſtã purificationem diſponebantur ad hoc, quòd poſſent applicari miniſtrando, & iſta conſecratio vel applicatio dicit omnes cæremonias, quæ fiebant poſtquam introducebantũ Leuitæ in Sanctuarium, ſcilicet, quòd præſentarentur Aaron, & quòd ipſe eos coram Domino offerret atque eleuaret, & oraret pro eis, fierẽt- D que ſacrificia duo pro eis, ſcilicet pro peccato, & in holocauſtum.

An omnes Leuitæ tam magni quam parui radebantur in omnibus pilis, vel ſi ſufficiebat in quibuſdam. Et quòd in quibuſdam actibus cæremonia facta in vno ſufficit ad multos: in alijs vero requiritur, quòd fiat ſingulariter. Quæſt. XVIII.

QVAERERET aliquis circa purificationem quæ fiebat in Leuitis radendo omnes pilos corporis, an eſſet generalis in omnibus Leuitis, ita vt magni, & parui filij Leuitarum raderentur.

Forte aliquis dicet, quòd non erat neceſſarium radi omnes Leuitas, quia ſicut non erat neceſſe, quòd ſuper omnes Leuitas imponerentur manus, ſed ſufficiebat imponi ſuper quoſdam nomine omnium, ita ſufficeret, quòd raderentur aliqui nomine omnium Leuitarum.

Sed non poteſt ſtare, quia quilibet de Leuitis, ſiue magnus, ſiue paruus accipiebatur loco vnius primogeniti Iſraelitarum ad miniſtrandum in Sanctuario, ergo quilibet debebat purificari, vt miniſtraret, ſed ad purificationem erat neceſſaria raſio omnium pilorũ, ergo oportebat quemlibet Leuitam radi. Item raſio iſta Leuitarum, & omnia quæ hic fiunt erãt quędam pertinentia ad conſecrationem Leuitarum, ſicut er- A go in miniſtris Eccleſię, quando ordinantur cęremoniæ illæ, quæ pertinent ad collationem ordinis debẽt ſuper quemlibet replicari ſpecialiter, & non ſufficit, quòd fiant ſuper aliquos nomine aliorum, quando multi ſunt, quia illi non dicerentur ſic conſecrati. ergo ſic in Leuitis fieri debebat, quòd quilibet eorum raderetur.

In ſacramentis etiam ſic eſt, quia non ſufficit, quòd vnus pro multis baptizetur, aut ſuſcipiat Euchariſtiam, ſed quilibet per ſe recipere debet. Nec eſt ſimile de purificatione Leuitarum, & de oblatione eorum, quia cum offerrentur quidam applicando B illos ad oſtium tabernaculi, etiam ſi alij non applicarentur, cauſabatur in illis obligatio ad miniſtrandum coram Domino. ſolum enim fiebat iſta applicatio ad hoc, quòd per eam Leuitæ viderentur obligati ad miniſtrandum coram Domino, & quia obligatio cauſatur in nobis in mente, dato quòd non applicarentur ad oſtium tabernaculi ſi vellent obligari obligabantur. Applicatio autem ſolum erat propter formam cæremoniarum, ideo ſufficiebat, quòd in quibuſdam obſeruaretur iſta cęremonia cum conſtaret de omnibus alijs, quòd vellent obligari.

De purificatione autem, & ſuſcipiendis ordinibus non eſt ſic, quia obligatio, ad ſeruiendum in nobis, quando ſumus liberi, inducitur ſolum per actum noſtrum, ſcilicet, per hoc, quòd volumus obligari. C dato ergo, quòd non interueniat aliqua alia cæremonia fiet obligatio ſolida. cæremoniæ autem ſolum pertinent ad ſolennitatem. purificatio autem, & ſuſceptio ordinum non eſt per actum noſtrum, quia cum ego volo obligari ſum obligatus: tamen quando volo habere ordinem, non immediate habeo ordinem, niſi intercidderint actus, quos facit conferens ad tribuendum ordinem. ita de purificatione. non eſt enim per actum noſtrum, quia non ſumus purificati ex hoc, quòd volumus purificari, ſed requiruntur actus cæremoniales purificantes, ideo in ordine, & oblatione requiritur replicatio actuum cæremonialium ſuper quemlibet, ad hoc D quòd quilibet ſit ordinatus, & purificatus: ideo aliquis poteſt ſe obligare per procuratorem, & vnus nomine multorum poteſt ſe obligare obligando illos, conſtito tamen prius de voluntate ipſorum, ſcilicet, quòd obligari volunt: nemo tamen poteſt ordinari per procuratorem, nec vnus poteſt nomine multorum ordinari, ita vt illi multi recipiant ordinem per receptionem vnius, quia collatio ordinis habet determinatas cæremonias, & requirit materiam determinatam in quam fiant, nec eſt actus tranſumptibilis ab vno in alterum per voluntatem.

Hæc autem omnia vera ſunt, ſcilicet, quòd quilibet de Leuitis per ſe purificaretur radendo omnes capillos corporis: tamen non fuit facta purificatio omnium Leuitarum tunc. Erant enim quidam paruu- E li, ſcilicet vnius menſis, quod patet, quia ſupra capit. tertio, dictum eſt, quòd omnes Leuitę ab vno menſe & ſupra, acciperentur loco primogenitorum Iſraelitarum, ſed iſti erant teneri valde, & non poterat fieri in eis raſio, ita vt pili penitus tollerentur, quoniam periclitarentur, quia in paruulis pars ſuperior capitis eſt valde mollis, & leui contactu morientur ſi premantur.

Ad hoc tamen, quòd raderentur pili omnes partis illius oportebat fortiter premi cerebrum. vnde neceſſario periclitarentur, Deus autem nihil tale iuberet,

Omnes Leuitæ qui poterant purificari ſine periculo fuerunt purificati. Et quòd quamquam quilibet eo quòd eſſet filius ſacerdotis habebat ius miniſtrandi tamen non poterat miniſtrare quouſque conſecraretur.
Quæſt. XIX.

DICENDVM eſt ergo, quòd omnes Leuitæ ab vno menſe, & ſupra fuerũt ſeparati pro primogenitis filiorum Iſrael,& obligati ad miniſtrandum coram Domino: non tamẽ omnes immediate purificati ſunt, ſed ſolũ illi qui poterant ſine periculo purificati. alij autem manebãt purificandi in alijs temporibus. Nam non eſt intelligendum, quòd ſolum nunc fuiſſet facta purificatio ad Deum. Eodem modo non eſt intelligendum, quòd ſacerdotes ſolum nunc fuerunt conſecrati: poſtea vero nunquam. Sic enim quidam intelligunt, ſ. quòd Leuitæ tunc fuerunt appliciti Deo, vt miniſtrarẽt ei, & fuerunt factæ iſtę cæremonię, quia ante hoc nũquã miniſtrauerant Leuitæ corã Domino, ſed poſtea omnes Leuitæ qui naſcerentur miniſtrabant nulla facta in eis cæremonia, ſed quia filij Leuitarum erant, poterant miniſtrare, ita & de ſacerdotibus intelligunt, ꝙ antequam Aaron, & filij ſui applicarentur Domino nulli erant ſacerdotes, cum vero appliciti ſunt Deo factæ ſunt cęremoniæ conſecrationis, quę habentur Leuitici cap.8.& Exodi capi.29. ſed poſtea, quòd nullus ſacerdos conſecraretur, ſed ſolũ ex eo quòd erant filii ſacerdotum liceret eis miniſtrare in ordine ſacerdotali.

Sed falſum eſt, quia ad hoc, quòd aliquis haberet poteſtatem,& ius miniſtrandi, ſufficiebat, quòd eſſet de filiis ſacerdotum, nunquam tamen permittebatur miniſtrare vſquequo conſecrarẽt, ſecundũ ritum cõſecrationis Aaron & filiorum ſuorum, & ſic ſępiſſime fiebant conſecrationes ſacerdotum inter Iudęos, ſicut inter nos ſępiſſime fiunt collationes ordinum, cum omnis qui miniſtrare debet, ordinetur.

De ſacerdote magno, quod inter Iudęos conſecraretur quandocũque ſuſcipiebatur in ſummum ſacerdotem patet Exod.cap.29.cum dicitur. veſtem autem ſanctam qua vtetur Aaron habebunt filij eius, vt vngantur in ea, & conſecrẽtur manus eorum: ſeptẽ diebus vtetur illa qui pontifex pro eo ſuerit conſtitutus de filijs eius. ſimile patet Leuit.ca.6.cum dicitur. hęc eſt oblatio Aaron.& filiorum eius, quam offerre debent in die vnctionis ſuæ, & poſtea ſequitur. offeret autem eam calidam in odorem ſuauiſſimum Domino ſacerdos qui patri iure ſucceſſerit. ergo ſacerdotes magni ſuccedentes Aaron conſecrabãtur ſicut ipſe. De ſacerdotibus minoribus, ꝙ conſecrarentur antequam miniſtrarent, patet ſecundo Paralipom.cap.29. vbi cum Ezechias rex cultum Domini derelictum a parentibus ſuis reſtauraret, obtulit ſacrificia multa ipſe,& princeps eius. & dicitur ibi, quòd ſacerdotes nõ ſufficiebant ad detrahendum pelles holocauſtorum, quia pauci conſecrati erant, ſed Leuitæ adiuuerunt eos,& hoc non quaſi deficerent viri de genere ſacerdotali, ſed quia pauci conſecrati erant: ſic enim dicitur. vnde & Leuitę fratres eorum adiuuerunt eos donec impleretur opus,& ſanctificaretur antiſtes. Apparet igitur, quòd ſinguli ſacerdotes qui inter Iudęos erant, quamquam de genere ſacerdotali eſſent, nõ poterant miniſtrare donec conſecrarentur.

De Leuitis autem ſimiliter dicendũ eſt, quòd non ſolum nunc fuerunt purificati, vt applicarentur Domino, ſed etiam quandocunque aliquis Leuita naſcebatur, quamquam propter hoc, quòd erat filius Leuitæ habebat ius miniſtrandi: tamen nunquam miniſtrabat donec purificaretur, & fierẽt cæremonię quæ

F habentur hic, quod patet ſecundo Paralipomen. cap. 29. cum dicitur, quòd ſacerdotes non poterant detrahere pelles holocauſtorum, & adiuuerunt eos Leuitæ, quia Leuitæ faciliori ritu ſanctificantur quam ſacerdotes. in quo manifeſte innuitur, quòd de ſacerdotibus pauci erant conſecrati, eo quòd conſecratio eorum eſt difficilis.

De Leuitis autem erant multi conſecrati, ideo potuerunt ipſi adiuuare ſacerdotes, & ſubditur cauſa, ſcilicet, quia Leuitæ faciliori ritu ſanctificantur quam ſacerdotes, ergo cõſuetum erat purificari Leuitas antequam miniſtrarent, alioquin nihil ibi diceretur, ſed ſuffeciſſet, quòd applicati eſſent Deo ex prima vice, qua obtulit eos Moyſes coram Aaron, & filiis ſuis.

G Ita ergo dicendum eſt hic, quòd Leuitæ qui potuerunt purificari ſecundum omnes iſtas cęremonias purificati ſunt. qui vero non potuerunt quamquam ex nunc appliciti eſſent Deo, tamen non fuerunt purificati, ſed manſerunt purificandi ad alia tẽpora, & tunc obſeruarẽtur in eis cęremonię de quibus hic quę obſeruatę ſunt in alijs, qui hic conſecrati ſunt & purificati, & ſic ſucceſſiue Iudęi Leuitæ cõſecrarentur, cum peruenirent ad ætatem in qua poſſent miniſtrare.

Quamquam ſatis poterat dici hic, quòd non fuerunt purificati hic omnes Leuitę in quibus poterat ſine periculo obſeruari iſta purificatio, ſed quòd ſolum purificati ſunt illi qui fuerunt aſſumpti immediate ad miniſtrandum. Iſti autem erãt ſolum octomillia quingenti octoginta, vt patet ſupra capit. 4. omnes autem
H Leuitę ſimul ab vno menſe & ſupra, qui Domino appliciti ſunt erant viginti duo millia & trecentum, vt patet ſupra capit. 3. ſed de iſtis ſolum erant octomillia quingenti octoginta in ętate, quæ conueniebat miniſtrationi. & de his dici poteſt, quòd iſti ſoli fuerũt purificati, quamquam in hoc non multum differt, ſcilicet, an dicamus omnes potentes miniſtrare fuiſſe purificatos, vel omnes alios qui poterant ſine periculo purificari, dato quòd non poſſent miniſtrare.

Et conſecrabis eos in oblatione Domini. Ideſt conſecrabis ſiue applicabis eos Domino faciendo illos oblationẽ,
I quaſi dicat, quòd per hoc, quòd Moyſes offerebat Leuitas coram Domino, erant conſecrati, ideſt appliciti Deo.

Quoniam dono donati ſunt mihi a filijs Iſrael. Ideſt filij Iſrael donauerũt mihi iſtos Leuitas in donum, vel munus, ideo offeras eos mihi, tanquam donum datum a filiis Iſrael.

An Leuitæ fuerint donati Deo. *Quæſt.* XX.

SED videtur, quòd non fuerint donati Leuitæ, Deo, quia donatio eſt libera datio, vbi autem aliquis obligatur ad dandum non eſt donatio, ſed ſolutio. filii tamẽ Iſrael obligabantur Deo dare omnia primogenita ſua, quia redemerat ea de Aegypto. ergo cum darent illa, vel aliquid pro illis,
K non donabant, ſed ſoluebant. ſic autem fuit cum darentur Leuitæ pro primogenitis, ergo non fuerunt donati.

Reſpondendum eſt, quòd accipiẽdo donationem proprie non fuerunt donati Leuitæ Domino, ſed dati in commutationem. ſic enim ſignificat litera iſta cum dicat, quoniam dono donati ſunt mihi a filiis Iſrael pro primogenitis qui aperiunt omnem vuluam, ſed donatio large dicitur, ideſt dare vel ſoluere. Vel poteſt dici, quòd quamquam Iſraelitę tenerẽtur dare Domino primogenitos ſuos, vel Leuitas pro illis, qa tamen libenter ſoluerunt, Deus acceptauit illam ſolutionem, tanquam donationem ſponte factam, tñ ſecundũ veritatem magis Deus donabat hic Iſraelitis,

quam

quam Iſraelitæ Deo. tenebantur enim Iſraelitę dare omnes primogenitos ſuos Deo. quòd autem Deus acceptaret commutationem, ſ. quòd darentur Leuitæ pro primogenitis bonum erat Iſraelitis, qui autem benefacit, quantum ad id in quo benefacit, donare dicitur.

A filijs Iſrael. Licet Moyſes offerret Domino Leuitas, tamen non dicebatur ipſe donare illos, ſed Iſraelitæ, quia nomine Iſraelitarum donabantur, ideo ipſe Moyſes erat vnus de Leuitis datis in commutationē, ſed ipſe faciebat iſta, quia erat legislator referens intētionem Dei ad populum.

Pro primogenitis qui aperiunt omnem vuluam. Ideſt pro omnibus primogenitis Iſraelitarū. Illi enim tenebantur Deo ad miniſtrandum coram illo, tanquam ſerui ſui, quia redemit eos a morte. voluit tamen commutare, vt acciperet ſibi tribum Leui totaliter, quæ non fuerat maculata labe idolatriæ, reliquis tribubus maculatis in fabricatione, & adoratione vituli in monte Sinai, ideſt ſolum Leuitæ fuerunt vltores huius ſceleris cum Moyſe, occidentes omnes in quibus apparebat ſignum idolatriæ, vt patet Exodi capitu. 32. iſta eſt poſitio communis, ſcilicet, quòd Leuitæ quaſi non peccauiſſent in idolatria fuerint a Deo electi. ſed an peccauerint ipſi, ſicut aliæ tribus in idolatria, vel quātum, & quare Deus non accepit primogenitos omnium tribuum, ſed aliquam vnam tribum totam, & quare potius totam tribum Leui quàm aliquam aliā: fuerunt poſitę cauſæ verę ſatis late ſupra 3. cap. q. 18. vſque ad 30.

De iſta redemptione primogenitorum & commutatione, & quomodo omnes primogeniti qui tunc erant in Iſrael, & poſtea futuri eſſent, deberētur Domino, & an omnes ſiue primogeniti, ſiue non primogeniti deſcendentes de genere illorum primogenitorū liberati fuerant in Aegypto deberentur Domino, vel ſoli primogeniti deſcēdentes ex eis, & de multis aliis in hunc modum, ſatis late dictum eſt ſupra cap. 3. vbi agitur de iſta commutatione, & redemptione primogenitorum.

Primogeniti quare dr̄ aperire vuluā.

Qui aperiunt omnem vuluam in Iſrael. Ideſt, qui primo egrediuntur de vtero inter filios Iſrael. Dicūtur enim primogeniti aperire vuluam, quia quamquam aperta fuerit ad cognitionem carnalem cum ſuſciperetur ſemen, tamen apertio quæ eſt in effuſione infantis ab vtero maior eſt. Ideo dicitur tūc aperiri, quia clauſtra virginea neceſſario rumpuntur, niſi miraculum adſit. In conceptione autem, & ſuſcipiendo ſemen non ſemper rumpuntur clauſtra. ſatis enim faciliter cum omni carnis integritate, & virginitate mentis ac corporis mulier cōcipere poteſt ſuſcepto ſemine. de quo ſatis dictum eſt in libro noſtro de quinque figuratis paradoxis. Et accipitur hic aperiri omnem vuluam, ſ. in hominibus. Nam pro primogenitis qui aperiunt vuluam brutorum non fuerūt dati Leuitę, ſed ſolum pro primogenitis hominum, pecora autem ſola data ſunt ipſorum pro omnibus pecoribus primogenitis Iſraelitarum, vt patet ſupra cap. 3.

Mea ſunt omnia primogenita filiorum Iſrael. Hic redditur cauſa ſuperioris dicti, ſcilicet, ideo accepi Leuitas pro omnibus primogenitis Iſrael, quia mea ſunt omnia primogenita, & non ſolum in hominibus, ſed etiā in iumentis, & iſta primogenita non ſolum dabantur Deo pro tunc, ita quòd Leuitæ darentur pro omnibus primogenitis qui tunc erant, ſed etiam omnia primogenita quæ poſt eſſent redimebantur, vt patet ſupra capitulo tertio, debebant enim pro quolibet dari quinque ſicli.

A *Tantum primogenita in filijs Iſrael, et non in alijs gentibus ſunt Dei. Et quomodo erant applicati ei. Queſt. XXI.*

ET cum dicitur hic, ꝙ omnia primogenita in filiis Iſrael ſunt Dei intelligitur, ꝙ non in alijs gentibus. Non erant enim in aliis nationibus primogenita obligata Deo. Nam quamquā omnes, tam primogeniti quam non primogeniti poſſeſſio Dei ſit: tamen hic intelligitur de ſpeciali modo pertinendi ad eum ſm̄ aliquam obligationem, & hoc non erat in aliis hominibus, niſi in primogenitis, quia Deus ſolum redemerat primogenitos de Aegypto, B cum ipſi ſoli occiderentur ab Angelo exterminatore vt patet Exo. c. 12. In alijs autem gentibus primogeniti necnon primogeniti non erant Deo obligati, quia non redemerat eos a morte, ſicut primogenitos Iſraelitarum in Aegypto. Ideo quātum ad ipſum modum obligationis, etiam ſi Deus accepiſſet aliam gentem, ſicut Iudęis tribuit, non poterat eis imponere, ꝙ primogeniti redimerentur, vel applicarentur ei, quamq̄ abſolute, vel ex alia cauſa poterat hoc fieri. Item in nouo teſtamento non potuit iſta lex poni ex eadem cauſa, nam quamquam nos per Chriſtū redempti ſumus, & propter hoc ei teneamur in immēſum: tn̄ non magis tenentur primogeniti quam non primogeniti, cū omnes ęqualiter participent redemptionem, quantū ad ſufficientiam non quantū ad efficientiā. Primoge- C nitis igitur nulla debuit imponi ſuper hoc maior difficultas quam cæteris. Item quia Iſraelitę dabant preciū pro primogenitis, quia liberati fuerāt a morte corporali, nos autem non ſumus liberati a morte corporali, ſed a ſpirituali: ideo non conueniebat talis lex. Item quando dicitur hic de primogenitis Iſraelitarū, quòd erant redimendi, quia pertinebant ad Deum, non ſolum intelligitur de primogenitis Iſraelitarum ex genere, ſed etiam de primogenitis conuerſorum, ſicut fuit declaratum ſupra cap. 3. & hoc ſiue eſſent de Aegyptijs, ſiue de alijs gentibus conuerſi. cauſæ horum ibidem poſitæ ſunt, vocantur autem hic primogenita filiorum Iſrael, ideſt omnium qui erant in ritu Iu- D daico, ſiue eſſent Iudęi ex genere, ſiue non, nā ex hoc quòd conuerſi erant ſubijciebantur legibus Iſraelitarum. *Tam in hominibus, quam in iumentis*. Ideſt non ſolum iſta primogenita data ſunt de hominibus, ſed ēt de animalibus brutis, & etiam poſt hoc danda erant. cauſa huius erat, quia non ſolum Deus eripuit a morte in Aegypto primogenita Iſraelitarum, ſed etiā primogenita pecorum ſuorum. quamquam autem dicatur hic, quòd primogenita iumentorum redimenda erant, non eſt intelligendum de omnibus iumentis, ſed ſolum de tribus ſpeciebus pecorum immolaticiorum, ſcilicet de ouibus, bobus, & capris. Quare autem reliqua non redimerentur, aut offerrētur declaratum fuit Exodi 34. & ſupra cap. 3. aſinus vero his ſuperadijciebatur, quia primogenita aſinorum quamquam nō E eſſent immolaticia redimebantur, ſcilicet, quòd commutabantur oue, vt patet Exodi cap. 13.

Ex die quo percuſſi omne primogenitum in terra Aegypti. Ideſt, quādo Deus percuſſit primogenitos Iſraelitarū & primogenita pecorum ſuorum, quia non ſolum liberati ſunt viri, ſed etiam pecora. fuit autem iſta pcuſſio die quo exierūt Iſraelitę de Aegypto, quia occidit tunc Deus omne primogenitum in terra Aegypti, vt patet Exodi c. 12. fuit iſta plaga vltima propter hoc, ꝙ Aegyptij occiderant filios Iſraelitarū in flumine ſuffocantes, vt patet Exodi cap. 1. *Sanctificaui eos mihi*. ideſt applicui ad me. quoniam sāctificare eſt aliquid ad dominum applicare, & nō eſt iſta ſanctificatio, ita quòd primogeniti eſſent applicati Deo miniſtrando aliquando, ſicut poſtea fuit in Leuitis, nunquam enim

poſt illam obligationem Deo miniſtrauerant. Sed F
erant applicati Deo, quantum ad hoc, ꝙ eſſent obligati Deo miniſtrare, vel dare alios miniſtros loco ſui, & iſtud non erat in aliis Iſraelitis poſtquam applicati ſunt Leuitæ Deo loco omnium primogenitorum Iſrael, fuerunt etiam ſanctificati Deo omnes primogeniti, quia quamquam non eſſent iam applicati Domino quantum ad hoc, ꝙ obligarentur dare pro ſe miniſtros, vel ipſi miniſtrate, erant tamen obligati ad hoc, ꝙ ſoluerent ſinguli quinque ſiclos pro ſeipſis, vt patet ſupra capit. 3. ad quod non erant obligati alii de populo.

Et ſciendum, ꝙ iſti primogeniti a Deo accepti fuerant, vt miniſtrarent ſibi ex die quo percuſſit primogenita Aegyptiorum. quod intelligendum eſt quan- G
tum ad obligationem, quæ tunc nouiter innaſcebatur, tamen ſine obligatione aliqua a principio primogeniti Domino miniſtrabant: ipſi enim erãt ſacerdotes, ſicut fuit declaratum Gene. 14. cap. de Melchiſedech qui erat ſacerdos Dei, eo ꝙ eſſet primogenitus Noe, tunc tamen non ſanctificabat Deus ſibi primogenitos, ſed ipſi ſe ſanctificabant Deo, cum libere offerrent nondum obligati, nunc vero Deus ſanctificabat ſibi primogenitos, quia erant iã ſibi obligati propter ſuſceptum beneficium, ideo quamquã ipſi nollent, Deus illos ad ſe applicaret.

Et tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Iſrael. Ideſt accepi Leuitas in commutationem pro omnibus Iſraelitis, quia quamquam alii deberent miniſtrare: Deus tamen non acceptauit eos, ſed ſolum Leuitas, H
quod fuit facilius populo. Nam ſi omnes primogeniti Iſraelitarum fierent miniſtri Dei, creſceret numerus miniſtrorum in immenſum, datis autem Leuitis ſolis, & ꝙ poſtea alii primogeniti Iſraelitarum redimerentur dato precio, & non applicarentur Deo, nõ creſceret numerus miniſtrorum ad tantam multitudinem. Conuenientius ergo fuit accipi Leuitas pro omnibus primogenitis, quam accipi ipſos primogenitos Iſraelitarum in ſingulis tribubus, & familiis.

Tradidique eos dono Aaron, & filijs eius. Ideſt Leuitas acceptos pro primogenitis Deus tradidit Aaron, & I
filiis ſuis. non ſolum alii Leuitæ fuerant accepti pro primogenitis, ſed etiam Aaron, & filii ſui, & Moyſes, vt declaratum fuit ſupra c. 3. omnes autem hos Leuitas non potuit Deus dare Aaron, & filiis ſuis, quoniã ipſe Aaron, & filii eius erant de iſtis Leuitis, ſed dedit omnes alios eis propter ipſos, & dicitur, ꝙ tradidit eis dono, ideſt donando, quia Deus impoſuerat onus totius miniſterii ſuper Aaron, & filios ſuos. Cum autem dederit eis Leuitas, vt adiuuarẽt ipſos, dicebatur dono dare.

De medio populi. Ideſt dedit Leuitas Aaron educendo eos de medio populi, quaſi dicat prius erant Leuitę, ſicut populares non habentes aliquam ſpecialem Dei miniſtrationem. poſtea cum Deus fecit illos eſſe K
ſuos miniſtros. dicitur ſeparauiſſe eos de medio populi, ideſt ab aliis popularibus diſtinguendo eos in diuerſitate miniſtrationis eis traditę quam non habebant alii Iſraelitę. *Vt ſeruiant mihi pro Iſrael.* Ideſt vt ſeruiant loco primogenitorum Iſrael. nam quamquam totus Iſrael deberet dare Deo miniſtos, tamen non accepti ſunt hic Leuitæ pro toto populo, ſed loco primogenitorum, vt ſupra patet. tamẽ cum acciperentur pro primogenitis dicebantur accipi pro Iſrael, quia totus Iſrael tenebatur dare primogenitos ſuos ad miniſtrandum.

In tabernaculo fœderis. Ideſt, vt ſeruiant Leuitę in tabernaculo, non quidem, quòd facerent aliquam miniſtrationem in tabernaculo, ſed quòd ſeruirent portando tabernaculum, & vaſa eius, ſicut ſupra declaratum eſt, nulla enim alia miniſtratio competebat Leuitis, & accipitur tabernaculum fœderis pro toto Sãctuario, quia non ſolum miniſtrabant Leuitę portando tabernaculum, & vaſa eius, ſed etiam portando totum atrium cum vaſis quę in eo erant, vt patet ſupra cap. 3. & 4.

Et orent pro eis. Ideſt Leuitæ orabunt pro filiis Iſrael, quia ſeruiebant loco eorum, & ſuſtentabantur de iuribus. & reditibus receptis ab Iſraelitis.

Ne ſit in populo plaga ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium.

Accedentibus Iſraelitis ad miniſtrandum in officio ſacerdotali, vel Leuitico quomodo puniréntur vtrique. Et Deum tuliſſe Leuitas pro primogenitis Iſrael quomodo intelligitur. Et quomodo Moyſes, & Aaron non omnino potuerunt reſiſtere Chore.

Quæſt. XXII.

ISTA litera poteſt dupliciter legi. vno modo per ſe, & tũc refertur ad literam ſuperiorem, ſcilicet tuli Leuitas pro primogenitis Iſraelitarum, quaſi dicat, ideo accepi Leuitas pro primogenitis Iſrael, quia non erant mihi grati, & ſi accederent ad Sãctuarium meum occiderem eos.

Sed iſte ſenſus non eſt conueniens, quia ſi Deus ſemel accepiſſet primogenitos Iſraelitarũ in miniſtros, non occideret eos, quamquam accederẽt ad Sanctuarium, niſi in aliquo alio delinquerent, alioquin Deus eſſet valde irrationabilis ſi acciperet eos ad occidendum ipſos, iubens illis id, per quod neceſſario mortẽ incurrerent. Adhuc eſt inconueniens, quia dicitur in litera. ſi auſi fuerint accedere, ille autem qui audet accedere contra prohibitionem audere dicitur. ſi tamẽ primogeniti Iſraelitarum acciperentur a Deo in miniſtros non dicerentur audere accedere, quia non eſſet prohibitum eis, ideo iuberentur, quòd accederent cum mandarentur, quòd miniſtrarent, ideo ſecundũ iſtum ſenſum deberet dici ſi acceſſerint, & nõ ſi auſi fuerint accedere. legatur continuata cum ſuperiori ſub eadem clauſula, ſ. quòd Leuitæ orent pro Iſraelitis ne ſit in populo plaga, ſi ipſi fuerint auſi accedere ad Sanctuarium.

Et adhuc ſecundum hunc modum poteſt intelligi dupliciter. Primo modo, quòd Leuitæ orarent pro Iſraelitis, quòd quamquam aliquando accederent ad Sanctuarium Deus nõ occideret illos. Sed iſte ſenſus non ſtat, quia cum aliqui de Iſraelitis accederent ad Sanctuarium, aut hoc fieret per negligentiam Leuitarum, ſ. quia ipſi conſentiebant, quòd populares accederent, vel non curabant prohibere, aut eſſet per potentiam ipſorum popularium inualentium cõtra Leuitas. Si primo modo, tam Leuitę quam ipſi Iſraelitę introeuntes rei mortis erant, & ſuper Leuitas principaliter veniebat illud peccatum, ſicut veniret ſuper ſacerdotes ſi permitterent alios non ſacerdotes miniſtrare in ordine ſacerdotum, ſic patet infra 18. ca. cum dicitur. dixit Dominus ad Aaron, tu & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitatem Sanctuarij, & tu & filij tui, ſimul ſubſtinebitis peccata ſacerdotij noſtri, ideſt omnia peccata, vel errores qui fierent in Sanctuario volentibus accedere ad faciendum aliquid de officio ſacerdotali vel Leuitico, ſuſtinebunt ipſi Leuitæ, & ſacerdotes, ſi ipſis volentibus, aut ex negligẽtia hoc fieret, & ſi aliquis de Leuitis negligentia ſacerdotum intromitteret ſe ad miniſtrandum in ordine ſacerdotali, peccabat ipſe Leuita, & ſacerdotes quorum negligentia hoc accideret, atque punirẽtur ſimul. ſic patet eod. c. cum dr̃. excubabunt Leuitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita dum-

taxat,

taxat.vt ad vaſa Sanctuarii, & altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis ſimul.

Si autem accederẽt populares ad miniſtrationem Leuitarum per potentiam opprimentes Leuitas, peccatum non eſſet Leuitis, ſed in popularibus, & ipſi ſoli perirent, ſicut patet de rege Ozia qui offerre voluit thymiama coram Domino, & reſiſtentibus ei ſacerdotibus cum conaretur ſemper offerre percuſſus eſt lepra in fronte, vt patet 3. Reg. capit. 15. & non ſolum punirentur illi qui vellent miniſtrare, ſed etiam populus ſi conſentiret, vel non prohiberet illos a præſumptione ſua, & propter hoc cum populus Iſrael non repreſſiſſet Chore, & ſocios eius volentes miniſtrare in ordine ſacerdotali, ſed potius contra Moyſen, & Aaron inſurrexiſſet dicens, ꝙ ipſi occiderant eos qui cremati fuerant offerendo thymiama, vaſtatus eſt ex magna parte, quoniam combuſti ſunt 14. millia & ſeptingenti ex eis, vt patet infra 16. cap.

Sed dicet aliquis quomodo ergo Moyſes, & Aarõ permiſerunt facere officia ſacerdotalia Chore, & ſocijs ſuis. debuiſſent enim reſiſtere, & tamẽ ex hoc nõ fuerunt a Deo puniti. Reſpondendum eſt, ꝙ Moyſes, & Aaron ſatis reſtiterunt Chore, & ſociis ſuis, vt deſiſterent ab hoc incepto, ſed noluerunt. per potentiam autem nequibant illos comprimere, quia illi erãt valde multi. Ideo Moyſes motus a Domino, vt ipſe daret ſignum manifeſtum quos elegiſſet ad ſacerdotiũ dixit, quòd ſepararetur Aaron cum filijs ſuis in partẽ vnam, & Chore cum ſocijs in partem alteram, & offerrent thymiama: tunc enim videretur quos Deus acceptaret: non ergo peccauerunt, quia iuſſu Dei credendum eſt hoc fuiſſe factum, vt manifeſtaretur miraculum eius, ſicut immediate comprobatum eſt. de hoc infra 16 cap. ſi tamen Aaron ſimpliciter permiſiſſet Chore cum ſociis ſuis accedere ad miniſtrandum, ſiue cum ipſo Aaron, ſiue ſine ipſo, grauiter peccauiſſet, & eſſet reus mortis.

Licebat populo aliquibus temporibus accedere ſine plaga ad Sanctuarium. Quæſt. XXIII.

SCIANDVM, quòd quando hic dicitur, quòd erit plaga in populo ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium. non eſt intelligendum, ꝙ quandocunque accederet populus ad Sanctuarium eſſet plaga, quia non ſolum licebat accedere, immo etiam introire in atrium vſque ad oſtium tabernaculi omnes quippe offerentes perueniebãt vſque ad oſtiũ tabernaculi, oblationem ſuam ibi Domino pręſentãtes, vt patet per totum Leuiticum.

Item licebat popularibus, quando offerrẽt hoſtias pacificas comedere intra Sanctuarium partes ſibi ꝓuenientes ex eis. ſic patet Deuteron. 12. c. & 16. l. ꝙ offerentes comederent coram Domino, & lętarentur, hoc autem erat coram tabernaculo intra atrium. Itẽ patet hoc, quia carnes hoſtiarum pacificarum deditæ offerentibus coquebantur intra Sanctuarium, vt patet 1. Regum c. 2. vbi filii Heli accipiebant de caldaria, vel lebete de inter partes prouenientes offerentibus, & propter hoc conquerebantur offerẽtes, ergo intra Sanctuarium comedebantur carnes iſtę, quia non coquerentur ibi, niſi comederentur: ergo non erat illicitum popularibus accedere ad Sanctuarium. Sed eſt ſenſus, ſi auſi fuerint accedere ad Sanctuarium, ideſt, ad aliquam de miniſtrationibus Sãctuarii, ſiue ad miniſtrationes Sanctuarii, ſiue ſacerdotales, ſiue Leuiticas. vnde nemo de popularibus poterat ſe intromittere ad erigendum, & deponẽdum tabernaculum, nec ad portandum vaſa illius, aut ad excubandum, & caſtrametãdum in circuitu illius. Hęc enim omnia per-

A tinebant ad miniſtrationes Leuiticas, vt patet ſup. c. 1. non ergo tenet iſte ſenſus, ſ. ꝙ oratẽt Leuitæ, vt Deus non puniret Iſraelitas, ſi aliquando auderent accedere ad Sanctuarium ad miniſtrandum, quia in hoc daretur audacia ipſis popularibus. Sed eſt ſenſus, ꝙ orent pro Iſraelitis ne ſit plaga in eis ſi auſi fuerint accedere, ideſt orent, vt Deus non permittat illos incidere in hãc præſumptionem, vt accedere velint, quia ſi acceſſerint morerentur. Et iſte eſt ſenſus conueniens. Aliquando enim Deus permittit aliquem cadere in peccatum, quia nec ipſe, nec alius orauit pro eo, vt non ꝑmitteretur cadere. Cum autem oratur pro aliquo inſtãtiſſime ne cadere permittatur Deus placatus exaudit, & non permittit cadere. ſic autem de Iſraelitis, niſi

B enim pro eis orauerint Leuitæ, forte aliquando exigẽtibus peccatis ſuis permitterentur accedere ad Sãctuarium, & morerentur. Leuitis autem exorantibus non permittebantur.

Feceruntque Moyſes et Aaron, & omnis multitudo filiorum Iſrael ſuper Leuitas quæ præceperat Dominus. Hic ponitur epilogus præcedentium, i. ꝙ Iſraelitæ fecerũt omnia quæ fieri iuſſa erant circa Leuitas: ſupra enim ſolum mandatum poſitum fuerat, hic autem eſt executio, & ne repetantur omnia ſuperiora ponuntur ſub epilogo: & dicitur quod Moyſes & Aaron, & Iſraelitę fecerunt ſuper Leuitas, ideſt de Leuitis quæ iuſſerat dominus. ſinguli enim iſtorum aliquid fecerũt, qa Moyſes accepit Leuitas de medio Iſrael, & portauit eos ad Sanctuarium, ac obtulit corã Aaron, & filiis eius duos

C boues cum eis, vnum in holocauſtum, & alterum ꝓ peccato: Aaron quoq; aliquid fecit, quia ſuſcepit Leuitas de manu Moyſi, & Iſraelitarum, eleuauitq; eos coram Domino atque pro illis orauit, vt purificati accederent ad miniſterium tabernaculi. Iſraelitę etiam aliquid fecerunt, ſ. ꝙ cum Moyſe obtulerũt ipſos Leuitas in cõmutationem pro primogenitis ſuis, & manus impoſuerunt eis, quando oblati ſunt.

Purificati ſunt, & lauerunt veſtimenta ſua. Hic declarat, quod fuerat dictum ſub epilogo. purificatio enim ſignat tres ritus, ſ. lotionem veſtium, & aſperſionem aquæ luſtrationis, & raſionem pilorum totius corporis, vnum tamen eorum exprimitur hic. ſ. de lotione

Purificatio ſignificat tres ritus.

D veſtium, ideo purificare ſignat alia duo: quamquam aliqui volunt, quòd purificatio etiam ſignet ritum oblationis factæ pro Leuitis, non ſtat, quia hic ponit litera duo, ſ. purificationem, & conſecrationem: purificatio pertinet ad illa quæ facta ſunt antequam introirẽt Leuitæ in Sanctuarium. Cõſecratio autem ad ea quæ facta ſont poſt introitum in Sanctuarium. *Et lauerunt veſtimenta ſua.* Iſta lotio intelligitur in aquis viuẽtibus, quamquam aliqui dicere volũt, quòd intelligatur de aquis luſtrationis.

Sed hoc nullo modo ſtat, qa aquæ luſtrationis erãt ſolum ad aſpergendum, & non erant ad lauandum, ideo quandocunque dicitur de aquis luſtrationis nõ dicitur, quod lauabitur aliquis, ſed quòd aſpergetur aquis, ſic patet ſupra de Leuitis cum dixit, quòd aſper

E gentur aqua luſtrationis. Idem patet infra cap. 19. vbi de iſtis aquis fit mentio: nec enim poterant accipi conuenienter aquę luſtrationis ad lauandũ, quia erãt ipſę commixtæ cineribus, vt patet infra cap. 19. Ideo magis veſtes coinquinarentur in illis ſi lauarentur, quam abluerentur. Ad aquas ergo viuẽtes pertinebat iſta ablutio.

Eleuauitque eos Aaron in conſpectu Domini. Ideſt eleuauit Leuitas. non eſt intelligendum, quòd omnes Leuitas eleuauerit Aaron: non enim poſſet eleuare, potiſſime quia erant valde multi. Sed eleuauit aliquos eorum nomine omnium: non enim requirebatur, quòd fieret iſta eleuatio in quolibet, quia non erat ali-

quis

quis actus purificationis Leuitarum, ſed erat quædã
cęremonia oblationis, & quia per oblanonem Leui-
tæ applicabantur Deo, & obligabantur ad miniſtran-
dum, ſufficiebat conſtare de eis, quòd volebant obli-
gari, & nulla alia exiſtente cęremonia obligarentur.
fiebat tamen iſta eleuatio propter formam oblatio-
nis, ideo in quibuſdam ſufficiebat obſeruari. fiebat au
tem iſta eleuatio in conſpectu Domini, ideſt coram
oſtio tabernaculi, quia ibi fiebant omnes oblationes,
& erat ad figuram aliarum oblationum, quia quan-
docunque offerebatur aliquid, ſacerdos eleuabat illud
coram domino, quia erat iſta cęremonia quædam, vt
Deus acceptaret oblationem, & quia Leuitæ erant
dari tanquam quædam oblatio, conueniens erat, vt
eleuarentur coram domino. *Et orauit pro eis, vt pu-
rificati ingrederentur ad officia ſua.* Ideſt Aaron, quan-
du ſuſcepit Leuitas de manu Iſraelitarum orauit Do
minum, vt ingrederentur ad officia ſua purificari, id-
eſt, vt acceptaret eos tanquam purificatos. non eſt ſen
ſus, quòd Aaron oraret, vt eſſent purificati Leuitæ.
Nam antequam ipſe oraret iam purificati erant, non
ergo oraret pro hoc cum iã eſſet, pręcipuè quia iſtud
dependebat ex actu noſtro, ſ. purificare, vel non puri-
ficare Leuitas, nemo autem oraret pro eo, quod tota-
liter in ſua poteſtate ſitum eſt. ſed orauit, vt ingrede-
rentur purificati, ideſt, quòd facta iſta purificatione
Deus acceptaret Leuitas tanquam perfecte purifica-
tos ad miniſtrãdum. Quia quamquam eſſet facta iſta
purificatio in Leuitis neſciebat Aaron, an ſufficeret,
ideo orat Deum, vt facta ſolum hac purificatione ac-
ceptet Leuitas tanquam perfecte purificatos, & non
infligatur eis aliqua pęna propter imperfectam puri-
ficationem.

Ingrederentur ad officia ſua. Ideſt inciperent facere of-
ficia ſua, quia non ingrediebantur ad locum aliquem
ad miniſtrandum, ſed accipitur hic ingredi, ideſt in-
cipere.

In tabernaculum fœderis. Ideſt, quòd ingrediantur ad
officia ſua in tabernaculum. vocauit officia plura, quia
non erat eadem miniſtratio omnium Leuitarum, ſed
ſecundum, quòd erant tres familię, ita erant diſtincta
tria officia, vt patet ſupra ca. 3. & 4. vel accipiuntur of-
ficia pro diuerſis actibus, qui omnibus Leuitis conue
niebant, ſ. erigere tabernaculum, & deponere, atque
portare, & in circuitu illius excubare, quilibet enim
de Leuitis hęc omnia faciebat. ſic patet ſupra cap. 1.
Sed ſolum diſtinguebãtur in hoc, quòd portatio qua-
rundam partium Sanctuarii pertinebat ad quoſdam
Leuitas, & portatio aliarum partium pertinebat ad
alios. ſic patet ſupra cap. 3. & cum dicitur, quòd ingre-
diantur in tabernaculum fęderis. non eſt ſic intelligẽ-
dum, ſed quòd Leuitæ ingrediebantur ad officia ſua,
ideſt incipiebant miniſtrare in officiis ſuis, & hoc in
tabernaculum fęderis, ideſt iſta officia erant in taber-
naculo, ſ. in portando res tabernaculi, intra tabernacu
lum autem nihil faciebant, nec ingrediebantur vn-
quam illuc, immo ſi ingrederentur morerentur. ſic
patet ſupra cap. 4. vbi dicebatur, quòd ſi viderent nu-
da vaſa Sanctuarii morerentur, & tamen ſi ingrede-
rentur in tabernaculum neceſſe erat, quòd viderent
vaſa nuda, ergo morerentur. & accipitur large taber-
naculum fęderis pro toto Sanctuario, quia ita porta-
bant Leuitæ partes atrii, ſicut partes tabernaculi.

Coram Aaron, & filiis eius. Ideſt, quòd miniſtrarent
Leuitæ coram Aaron, & coram filiis ſuis, ſ. iubenti-
bus eis: nam Eleazar erat princeps familię Caath, &
ad pręceptum eius mouebantur omnes Caathitæ in
officiis ſuis. Ithamar autem erat princeps ſuper fami-
liam Gerſon, & Merari, & ad pręceptum eius mini-
ſtrabant omnes qui de his familiis, ideo coram Aarõ,

F & filiis eius dicebantur miniſtrare, quia ad eorum prę
ceptum, & propter hoc dicebatur ſupra, quòd Leui-
tæ fuerant donati Aaron, & filiis ſuis, ſ. vt ſeruirent eis
in illis quæ iuberent, vel dicitur. coram Aaron, & filiis
ſuis, ideſt in pręſentia eorum, quia videntibus ipſis fa-
ciebant Leuitę omnia miniſteria ſua.

Sicut præceperat Dominus Moyſi de Leuitis, ita factum eſt.
Iſte eſt epilogus omnium pręcedentium. Poſtquam
enim aliqualiter in ſpeciali declarata eſt executio mã-
dati, ſubditur hic generaliter, quòd omnia quæ præ-
cepit Dominus de Leuitis facta ſunt.

Locutus eſt Dominus ad Moyſen. Supra fuit poſita ap-
plicatio Leuitarum ad Dominum, vt miniſtrarent,
hic autem ponitur quædam regula de ętate miniſtrã-
G rium. *Hæc eſt lex Leuitarum.* Ideſt iſta lex eſt diſtinctiua
Leuitarum ſecundum officia quãtum ad ętates ſuas.

A 25. annis, & ſupra ingredientur, vt miniſtrent. Ideſt
poſtquam compleuerint annum 25. & vſque ad quin
quageſimum ingredientur, vt miniſtrent, ideſt mini-
ſtrabunt, vel incipient miniſtrare.

Quo anno debebant Leuitæ miniſtrare.
Quæſt. XXIIII.

SED dicet aliquis quomodo iubetur hic, quòd
Leuitæ ab anno 25. miniſtrarent, quia ſupra 4.
H cap. dicitur quòd inciperent miniſtrare ab an-
no trigeſimo.

Reſpondendum eſt, quòd miniſtratio Leuitarum
incipiebat in anno 30. vt patet ſupra cap. 4. tamen poſt
completum annum 25. incipiebant Leuitę aſſueſieri
ad miniſtrationem, vt videretur, an eſſent apti, vel ine-
pti ad hoc, & cum perueniſſent ad annum 30. ſi re-
perirentur idonei miniſtrabãt principaliter, alioquin
expellebantur. hic autem computatur tempus in quo
incipiebant aſſueſieri ad miniſtrandum.

Quare Leuitæ tempore Dauid cœperunt miniſtrare anno. 20.
Quæſt. XXV.

SED dicet aliquis, quòd Leuitę miniſtrabant ex
I anno 20. vt patet 1. Paralip. 23. Sic enim ordi-
nauit ibi Dauid.

Reſpondendum eſt, quòd ante tempus Da-
uid Leuitæ ſemper miniſtrauerunt ab anno. 30. vſque
ad quinquageſimum. Dauid tamen in ſenectute ſua
ſtatuit cum toto Iſrael, vt Leuitę miniſtrarent ab an-
no 20. & redditur cauſa in eo. c. ſ. quòd iam Dominus
dederat requiem Iſrael, & non erat officium Leuita-
rum vlterius portare Sanctuarium de loco in locum,
ideo ſufficiebat, ꝙ Leuitæ ad miniſtrandum compu-
tarentur ab anno 20. quaſi dicat, ꝙ quando erant Le-
uitæ portantes Sanctuarium de loco in locum erant
officia eorum onéroſa, vnde non ſufficerent ad illa
iuuenes teneri qui erant in anno 20. ſed requirebatur
robur maioris ętatis, ſ. 30. anni. Cum vero ceſſatum eſt
K a portatione Sanctuarii manentibus ſolum officiis ia-
nitorum, & cantorum atque ſimilium ſufficiens erat
a 20. anno computari Leuitas, & propter hoc Dauid
ad ampliandum cultum Dei mutauit Leuitarum ętã-
tem pro miniſtrantibus. Cum dicitur hic a 25. annis,
& ſupra, non eſt intelligendum, ꝙ in toto tp̃e ſ. 25. an
num miniſtrarent Leuitę, quia cũ perueniebant ad an
nũ quinquageſimũ miniſtrare deſinebant, vt patet ſ.

*Cur numeratio Leuitarum aliquando fit ab anno 30. aliquando
a 25.* *Quæſt.* XXVI.

SED adhuc dubium eſt circa id, quod aliqui dixe-
rũt ſupra de numeratione Leuitarum, quia ſupra

4. cap.

A 4.cap. iubentur numerari ab anno trigeſimo hic vero a 25.

Aliqui dicunt, quòd iſtud fuit, quia ſupra 4.cap. ponitur numeratio Leuitarum ad portãdum onera. hic autem ponitur numerus eorum ad commutandum pro Iſraelitis, & ideo accipitur alia ętas.

Dicendum, quòd non ſtat. primo quia Leuitę ſemel numerati fuerant ad commutandum pro Iſraelitis ſupra 4.capit. ideo non oportebat iterum ad hoc numerari. Secundo quia Leuitę ad commutandum pro primogenitis computati fuerunt ab vno menſe, & ſupra, vt patet ſupra 3.cap. Sed hic computantur ab anno 25. ideo non numerantur ad commutationem. Tertio quia dicitur hic: hęc eſt lex Leuitarum a 25.annis, & ſupra ingredientur, vt miniſtrent. ergo iſta B numeratio non erat ad commutandum Leuitas pro primogenitis, ſed ad laborandum in operibus Sanctuarii. Quarto quia in numeratione illa quę fit ad commutandum Leuitas non ponitur aliquis terminus a parte poſt, ſed dicitur ab vno menſe, & ſupra, vt patet ſupra 3.cap. ſed in iſta numeratione ponitur terminus a parte ante, & a parte poſt, quia dicitur a 25.anno vſq; ad 50. vt patet in litera. ergo nõ eſt iſta numeratio ad commutationem Leuitarum.

Alii dicunt, quòd fit iſta computatio ad ſciendum, numerum Leuitarum, illa autem quæ habetur ſupra 4. fiebat ad inueniendũ eos qui portarent onera, ideo eſt diuerſa.

Dicendum, quòd etiam iſtud non ſtat. primo, quia C ſiquis vellet ſtare numerum Leuitarum ſimpliciter deberet computare eos a primo die natiuitatis ſuæ, quia illi iam erant Leuitæ, & tamen hic non computantur ſic.

Secundo, quia ſiquis vellet numerare Leuitas ad ſciendum quot ſunt, quando illi habent nomina, & numerum iuxta cõſuetudinem Iſraelitarum deberet eos numerare ab anno viceſimo, quia illo tẽpore trãſeunt Iſraelitæ ad nomen, & numerum Exodi 30.ca. & tamen numerantur hic a vigintiquinque, ergo nõ fit ad hoc.

Tertio quia Leuitæ habent propriam numerationem, ideo etiam ſi numerentur ad inueniendũ quot D ſunt non numerabuntur a viginti annis, & ſupra, ſed ab vno menſe, & ſupra. ſic patet infra 26. vbi in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto numerati fuerũt omnes Iſraelitæ a viginti annis, & ſupra ad ſciendum quot erant. Leuitæ autẽ numerati fuerunt ibi ab vno menſe, & ſupra, & non fuerunt numerari ad commutandum pro primogenitis Iſraelitarum, quia iam fuerat facta iſta commutatio, nec etiam ad portandum onera, quia non conuenit illi ętati, ſed ſolum numerati ſunt ad ſciendum quot erant, quaſi illa numeratio ſit propria Leuitis. ſic Iſraelitis eſt proprium numerari a viginti annis, & ſupra, ad hoc, quod ſciatur quot ſunt. ſupra 1.cap. quia illo tempore tranſeunt ad nomen, & numerum Exodi 30.

Quarto, quia dicitur hic in litera, quòd Leuitę a vigeſimoquinto anno, & ſupra ingredientur, vt mini- E ſtrarent. ergo non erat iſta numeratio ad ſciendum, quot erant, ſed ad ſignandum miniſtrationis tẽpus.

Quinto quia ſi numerarentur ad ſciendum quot erant poneretur terminus a parte ante quicunque ille eſſet, ſed nullus poneretur a parte poſt, quia poſtquam aliquis incipit eſſe de populo, vel habere nomẽ, & numerum, nunquam deſinit habere vſque ad mortem, & tamen hic dicitur, quòd fieret iſta numeratio ab anno vigeſimoquinto vſque ad quinquageſimũ, ergo non fiebat ad ſciendum quot erant Leuitæ.

An numeratio Leuitarum fiebat ad miniſtrandum. Quæſt. XXVII.

Dicunt alii, quòd fiebat iſta numeratio ad miniſtrandum, & etiam illa quæ habetur ſupra 4.cap. & tamen ibi numerantur Leuitæ a 30.anno, quia accipiuntur ad operationes duras, ſ. portando onera, hic autem numerantur ad operationes faciliores, in quibus ſufficit minus robur, ideo numerantur ab anno 25.

Sed dicendum, quòd non ſtat. primo quia ſi numerarentur ad tales miniſtrationes nõ fieret numeratio a 25.anno, ſed potius a viceſimo, quia ita Dauid numerauit Leuitas ad officia Sanctuarii, quando iam ceſſa- B uerant portare Sanctuarium 1. Paralip.23.cap. & declaratum eſt ſupra quęſt.26. & tamen hic numerãtur ab anno 25. ergo non erant iſtę miniſtrationes faciles ſed durę.

Secundo quia pręſupponitur falſum, ſ. quòd eſſent aliquę alię miniſtrationes, vt cantorum, ianitorum, theſaurariorum, quia iſtę miniſtrationes non fuerunt inſtitutę tempore Moyſi, ſed poſtea Dauid diſtinxit omnia hęc officia, vt patet 1. Paralip.24.cap. vſque ad 27. ſed tempore Moyſi Leuitæ ſolum habebant officium portandi Sanctuarium, vt patet ſupra 3. & 4. ergo iſta numeratio non fieret ad aliquas faciles miniſtrationes, ſed ad portandum Sanctuarium.

Tertio quia iſta numeratio, & illa quę habetur ſupra 4.cap. habent eundem terminum a parte poſt, ſ. C annum 50. ergo videtur, quòd ad eaſdem miniſtrationes fit, & tamen numeratio facta ſupra 4.cap. fit ad portandum onera, ergo etiam iſta.

Quarto quia ſi fieret iſta numeratio ad miniſtrationes faciles, ſicut habet alium terminum a parte ante quam numerano ad dura quæ habetur ſupra 4.capit. ita haberet alium terminum a parte poſt, ſ. ſexageſimum, vel 70.annum, & tamen ponitur annus 50. terminus a parte poſt, ſicut in numeratione poſita ſupra 4.cap. ergo non erat numeratio iſta ad miniſtrationes faciles.

Quinto quia quando Dauid numerauit Leuitas ad miniſtrationes faciles quę non erãt portatio Sanctua- D rii numerauit eos a viginti annis, & ſupra, & non fuit poſitus aliquis terminus a parte poſt 1. Paralip.23. & tamen hic ponitur terminus, ſ. annus 50. ergo nõ miniſtrabant iſti in miniſtrationibus leuibus, ſed in difficilibus.

An numeratio Leuitarum quæ hic fit, differat ab ea quæ habetur ſupra 4.cap. Quæſt. XXVIII.

Alii dicunt, quòd differt iſta numeratio ab illa quę habetur ſupra 4.cap. quia licet tã hic quam ibi numerentur Leuitę ad portãda onera, tamen Leuitę qui erant triginta annorum portabant ſtatim onera, qui autem erãt 25. annorum non portabant onera ſtatim, ſed a 25. vſque E ad trigeſimum annum miniſtrabant in officiis portandorum onerum, ſed nondum illa portabant, cum autem peruenirent ad annum triceſimum portabant ſtatim onera.

Dicendum, quòd non ſtat, quia opus portandorum onerum non erat alicuius difficultatis ad ſciendum illud, ſed ſolum opus erat robore ad executionem.

Secundo quia dato, quòd aliquod tempus eſſet neceſſarium ad inſtruendum in illis, tamen illud eſſet paruum, non autem quinque annorum, ſ. a viceſimo quinto vſque ad triceſimum. ergo ad aliud fiebat iſta differentia.

Tertio

Tertio quia tunc illi qui eſſent triginta annorum, & vltra tempore quo facta eſt numeratio in monte Sinai ipſorum Leuitarum ad portandum onera, non ſtatim portarent illa, ſed per quinque annos inſtruerẽtur in officiis ſuis. quia non erat facilius homini triginta annorum ſcire officium portãdorum onerum quam homini vigintiquinq; annorum, ſed iuxta iſtã poſitionem homini 25. annorum dabantur quinque anni ad addiſcẽdum iſtud officium. ergo etiam quinque anni concederentur hoĩ triginta annorum. Hoc autẽ dato, ſequeretur quòd quando caſtra mota ſunt de monte Sinai nullus portaret Sanctuariũ, quia omnes Leuitæ addiſcerent portare onera, & nemo portaret adhuc, quod eſt falſum, quia ſtatim poſt iſtã numerationem, non per viginti dies portauerunt Leuitę Sanctuarium. quod patet, quia numeratio tam Iſraelitarum quam Leuitarum cępit prima die menſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto ſupra 1.ca. receſſerunt autem Iſraelitæ de monte Sinai die viceſimo menſis ſecundi eiuſdem anni infra 10.capitu.& portatum fuit tunc Sanctuarium a Leuitis eod.cap.ergo non fuerint viginti dies intra numerationem Leuitarum, & portationem Sanctuarii. non igitur conceſſum fuit Leuitis 30.annorum aliquod tempus ad addiſcendum officium portandorum onerum, & cõſequenter neque concederetur tẽpus aliquod Leuitis qui erant 25.annorum.

Quarto quia ſi ſtatueretur tempus aliquod in quo inciperent Leuitę addiſcere officium portandi onera non eſſet ab anno 25.ſed a viceſimo, vel prius, quia licet tunc non poſſent portare onera, poſſent tamen addiſcere officium portandi.

Quinto quia videtur, quòd nullum tempus debuit aſſignari in quo Leuitæ inciperẽt addiſcere officium ſuum, quia per hoc potius pręſtaretur illis cauſa ignorandi. Nam inter Leuitas erant iam diſtincta officia, & onera per familias ſuas ſupra 3. & 4.cap. ideo certũ erat quid competeret cuilibet Leuitæ ſtatim a natiuitate ſua de oneribus Sanctuarii, propter quod ſtatim, vt eſſent pueri alicuius diſcretionis incipiebant addiſcere ea quę pertinebant ad officium ſuum. ſi autem ſtatueretur eis terminus a quo inciperent, non inciperent prius inſtrui, & ſic periret multum de tempore. non igitur iuſſum eſt, quòd a 25.anno Leuitæ inciperent inſtrui ad portandum onera.

Sed qui tenent iſtam poſitionem mouẽtur ad hoc, quia dicitur in litera a 25.annis, & ſupra ingrediẽtur, vt miniſtrent, ſ.quia dicit.ingredientur vt miniſtrent, & non dicitur miniſtrabunt, vel portabunt onera, & illud ingredi intelligunt eſſe quãdam diſpoſitionem pręuiam ad miniſtrãdum, ſcilicet inſtrui in officio miniſtrandi.

Sed dicendum, quòd non ſtat, quia potius iſta litera ſignat contrarium, quia ingredi ſignificat incipere, & dicitur ingredientur, vt miniſtrent, ideſt incipiant miniſtrare. Secundo quia ſic dicitur ſupra 4.cap.quòd numerati a triginta annis vſque quinquaginta ingrediuntur, vt miniſtrent, & tamen certum eſt, quòd illi portabant actualiter onera, ergo etiam iſti qui numerantur a 25.annis non inſtruuntur in portandis oneribus, ſed ad aliud numerantur.

An iſta numeratio Leuitarum fieret, vt videretur an eſſent apti, vel inepti ad ferenda onera.
Quæſt. XXIX.

DICVNT alii, quòd iſta numeratio fiebat pro Leuitis, vt in anno vigeſimoquinto inciperẽt portare onera, & videretur ſi erant apti, vel inepti ad iſtud, qui enim eſſent apti reciperentur ad hoc cum

F eſſent annorum triginta. qui vero eſſent inepti repellerentur tunc.

Sed dicendum, quòd non ſtat. primo quia iſtud officium erat tale in quo nõ erat opus inquiri, an aliquis eſſet aptus, vel ineptus, quia non requirebatur hic aliquod ingenium, aut induſtria, ſed vires corporales. Ideo ſtatim poſſet ex habitudine corporis cognoſci, ſine aliquo experimento quis eſſet aptus, vel ineptus ad hoc.

Secũdo, quia dato, quòd requireretur aliquod experimentum eſſet illud duorum, vel trium dierum, non autem quinque annorum, ſcilicet ab anno 25. vſque ad triceſimum.

Tertio quia eodem modo cũ Leuitę eſſent trigin-G ta annorum ſi ante hoc nunquam portauerant onera deberet ſimiliter experiri de eis, an eſſent apti, vel inepti ad hoc, quia ita poterat aliquis triginta annorum eſſe ineptus ad portanda onera, ſicut aliquis vigintiquinque annorum. Sed de homine trigenario nemo concedit, quòd fieret experimentum, an eſſet aptus, vel ineptus, ergo etiam non fieret de illo qui erat 25. annorum.

Quarto quia fieret iſta experientia, an quis eſſet aptus, vel ineptus ſi deberet quis repelli a miniſterio propter ineptitudinem, ſed nemo repellebatur, quia non erat iſtud officium, quod requireret aptitudinẽ H aliquam pręter vires corporales, quilibet autem habet aliquas quidam maiores alii minores, ideo quilibet eſt aptus ad portanda onera.

Quinto quia repellitur quis propter ineptitudinẽ ab officio, vel dignitate, quando illa pertinent ad honorem perſonæ. Secus autem quando pertinent ad onus, & ſeruitutem quandam, portare tamen onera, quod erat officium Leuitarum non erat aliquid pertinens ad honorem, ſed ad ſubiectionem, & ſeruitutem quandam. ergo nemo repelleretur propter ineptitudinem.

Sexto quia ad ſacerdotes pertinebat officium magnę dignitatis, ſcilicet miniſtrare in Sanctuario, ideo Deus requirebat in eis magnam aptitudinem, & propter multas maculas repellebãtur a miniſtrando Leuitici 22.ſcilicet ſi fuerit cęcus, vel claudus, ſi habens I paruum, vel grãdem, vel tortum naſum, ſi pedem fractum, vel manum, ſi eſſet gibbus, vel lippus, vel albuginem habens in oculo, vel ſi ſcabiem iugem, vel impetiginem in corpore, vel ſi eſſet hernioſus. De Leuitis autem non inuenitur, quòd aliqua macula, vel ineptitudo repelleret eos a miniſtrando. ergo iſtud officium non requirebat aliquam aptitudinem, vel dignitatem perſonæ, quia ſi aliquam exigeret exprimeretur illa, quia in lege Moyſi Deus nihil volebat fieri niſi quod ipſe expreſſerat Deute. 12.ſ. quod pręcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quicquã, neque minuas. Septimo, quia ſi aliquis inter viceſimumquintum, & triceſimum annum propter ineptitudinem repelleretur, ita & aliquis ĩ anno triceſimo poſſet eſſet ineptus, & repelleretur. ſed falſum K eſt, quia omnes qui erant ab anno triceſimo numerati ſunt ſup.4.ca.ergo nemo repellebatũ propter ineptitudinẽ ſiue in 25. ſiue ĩ 300.anno. Octauo quia ſi propter ineptitudinem repellerentur aliqui daretur occaſio, quòd multi ſe fingerent ineptos, vt non cogerentur portare onera quod eſſe nõ debet. Nono quia eſſet hoc in pręiudiciũ illorum qui eſſent apti, ſ.q̃ ſoli cogerentur portare omnia onera, quod eſt inconueniens.

Dicendum ergo, quòd propter ineptitudinem nemo repellebatur, ideſt propter paucas vires, quia & ſi non tantum portare poſſent quam alii qui apti, ideſt robuſtiores erant, adiuuarent ſaltem eos in aliquo,

quod

quod erat conuenientius quam, ꝙ robuſti ſoli onera portarent.

Determinatio auct. ad q. 26. de numeratione Leuitarum a 25. anno vſque ad quinquageſimum. Quæſt. XXX.

DICENDUM ergo videtur, ꝙ numeratio Leuitarum a 25. anno vſque ad quinquageſimum fiebat ad miniſtrandum in portandis oneribus, ſicut illa quæ facta eſt ſupra 4. ca. & patet primo, quia dicitur hic, quòd Leuitæ a 25. annis ingrediuntur, vt miniſtrent, & ſupra 4. cap. dicitur de omnibus numeratis ibi, ꝙ ingrediebantur, vt miniſtrarent.

Secundo, quia dicitur hic, ꝙ a vigintiquinque annis vſque ad quinquaginta ingrediebãtur ad miniſtrãdum. Et tamen ſi non eſſet iſtud in portatione onerũ, quæ ſunt opera dura non poneretur annus quinquageſimus, vt terminus huius laboris, ſed vel nullus terminus poneretur, vel ſaltem poneretur vlterius, ſ. in ſeptuageſimo, vel octuageſimo anno.

Tertio quia termini iidem ponuntur hic, & ſupra 4. cap. a parte poſt, ſ. annus quinquageſimus, quod nõ fieret niſi eſſet eadem miniſtratio, ſed ſupra 4. ca. facta eſt numeratio ad portandum onera, ergo etiã hic numerantur Leuitæ ad onera portanda.

Quarto patet, quia dicitur hic, ꝙ Leuitę a 25. annis miniſtrabant, & cum implerent annum quinquageſimum ceſſarent ſeruire, cuſtodientes ſolum quæ ſibi commendarentur, opera autem non facerent, & ſic patet, ꝙ iſti numerati miniſtrabant a vigintiquinque annis.

Quomodo differt numeratio Leuitarum facta hic, & ſupra. Et quod erant Leuitarum tres differentiæ. Quæſt. XXXI.

SED tunc manet difficultas cum iſtę duæ numerationes ſint Leuitarum ad portanda onera, quomodo differunt numeratio quæ habetur hic, & quæ habetur ſupra 4. capit. ita vt vna ſit ab anno viceſimoquinto, & alia ab anno triceſimo?

Dicendum, quòd non ſatis conſtat, quia ſcriptura non continet aliquid vnde euidenter colligamus differentiam iſtorum.

Sed poteſt dici, quòd illa numeratio quæ habetur ſupra 4. cap. fuit facta pro Leuitis qui ſtatim actualiter portaturi erant onera, iſta autem fuit facta pro Leuitis qui purificati, vel conſecrati fuerunt ad portanda onera. Pro quo ſciendum, quòd in Leuitis erant tres differentiæ. Quidam erant deputati ad portanda onera, ſed non actualiter conſecrati, & purificati. quidam erant qui conſecrati erant, & actualiter deputati ad portanda onera. quidam vero ad portandum illa conſecrati, vel purificati erant, non tamen ſtatim portabant, licet tenerẽtur pro aliquo tempore portare onera. Amplius conſiderandum eſt, quòd cum Leuitę diſtincti eſſent per familias, & cuilibet familiæ data eſſent certa onera ſupra 4. cap. de quolibet Leuita a prima die natiuitatis ſuę conſtabat quę onera pertinerẽt ad eum. Sed dicendum, quòd non ſtatim, vt Leuita eſſet potens ad onera portanda portabat illã, ſed neceſſe erat prius conſecrari, vel purificari, & tunc licite accedebat ad portanda onera. iſtud patet quia 2. Paralip. 29. dicitur de Leuitis, ꝙ conſecrantur ad miniſtrandum, & etiam ſacerdotes conſecrantur ad miniſtrandum, & aliter non miniſtrant. Et quamuis certum ſit de primogenito ſacerdotis magni, quòd ille ſucceſſurus ſit patri in dignitate, & miniſtratione Leui. 21. ta-
A men nunquam miniſtrat in ſummo ſacerdotio, ſi habet aliquas maculas propter quas prohiberẽt de quibus habetur Leui. 21. & tamen non poterant actualiter miniſtrare, neque recipiebantur ad hoc niſi prius conſecrati eſſent, vt patet Exo. 29. & Leui. 8. de Leuitis, ita erat, ideo antequam ſequeretur aliqua miniſtratio ipſorum conſecrati ſunt, vt patet hic. nam fuit iſta conſecratio facta in monte Sinai vbi fabricatum eſt Sanctuarium, & poſt hæc mota ſunt caſtra, & cęperũt Leuitę portare Sanctuarium infra 10. c. & ſic conſecratio pręceſſit miniſtrationem.

Et tunc dicẽdum, ꝙ Deus voluit prouidere de Le-
B uitis, vt eſſent qui poſſent portare onera Sanctuarii, & ad hoc ſtatuit, ꝙ ſoli illi qui erant ab anno triceſimo vſque ad quinquageſimum portarent onera, qui vero eſſent infra 13. vel vltra quinquageſimum nihil portarent, & quia ſtatim mouẽda erant caſtra de mõte Sinai, & portandum Sanctuarium, fecit Deus numerari omnes Leuitas qui erant ab anno triceſimo vſque ad quinquageſimũ, vt illi ſtatim portarent Sanctuarium, & iſta numeratio eſt quæ habetur ſupra 4. ca. quia cum iſti cito deficerent niſi haberent alios adiutores, fecit Deus, ꝙ conſecrarentur, ſiue pacificarentur multi alii de Leuitis qui poſt paucum tempus poſſent iſtos adiuuare, & ita iuſſit, ꝙ omnes Leuitæ qui erant a vigintiquinque annis, & ſupra conſecrarentur nunc, quia licet non tenerentur ſtatim portare onera,
C tamen adueniente anno triceſimo erãt diſpoſiti portare illa, quia nihil dederat eis ad hoc, ꝙ ſtatim miniſtrarent. Motiuum autem huius eſt, quia ſcriptura poſuit iſta ſimul: nam poſtquam ſcripſit ritum purificationis Leuitarum adiunxit. Hęc eſt lex Leuitarum a vigintiquinque annis, & ſupra ingredientur, vt miniſtrent, ideſt a vigintiquinq; annis numerabuntur nũc ad hoc, ꝙ conſecrentur omnes qui ſunt vigintiquinque annorum, vt poſſint miniſtrare quando venerit tempus ſuum, ſ. annus triceſimus, & non videtur aliquid aliud, quod veriſimilius dici poſſit ad hanc literã.

D *Obiectio contra prædicta. Et quare Leuitæ ante tempus portandi onera ſunt conſecrati. Quæſt. XXXII.*

SED aliquis dicet, ꝙ iſtud erat ſuperfluum, quia cum non deberet aliquis Leuita portare onera quouſq; eſſet triginta annorum, fruſtra erat conſecrari nunc omnes Leuitas a vigintiquinque annis, & ſupra, cum per quinque annos non deberent portare onera, ſed ſatis erat, ꝙ qñ quilibet perueniret ad annum triceſimũ conſecraretur, & ſtatim portaret onera. Dicendum, ꝙ non fuit ſic factum. primo quia tunc in mõte Sinai erat opportunitas ad cõſecrandum Leuitas qñ fuerunt ſacerdotes conſecrati, quia ibi erat populus quietus, & exercebantur ſacrificia, poſtea aũt forte non occurreret in breui talis opportunitas, fuit igitur conueniens hunc anticipari cõ-
E ſecrationem iſtorum, & fuit magna multitudo Leuitarum ꝯſecrata. Secundo erat hoc cõueniens ꝓꝑ minores ſumptus, quia in conſecratione Leuitarum offerebantur duo boues cum libamentis ſuis, vt patet hic in litera: Si autem quilibet Leuita per ſe conſecraretur, vel pauci ſimul, fierent eis magni ſumptus. potiſſime, quia Leuitæ erant pauperes, quibus Deus iubebat eleemoſynam fieri Deut. 12. ideo voluit Deus, ꝙ multi conſecrarentur ſimul, ẽt ſi nondum veniret tꝑs miniſtrandi ipſorum, ſ. omnes qui erant a 25. anno vſq; ad 50. Et non ſolum vr̃ iſtud tunc fuiſſe, ſed ẽt, ꝙ ſic fieret in terra Chanaan poſtq̃ ibi eſſent Iſraelitę, ſ. ꝙ non conſecraretur quilibet Leuita per ſe, ſed oẽs qui eſſent intra 25. & 30. annum conſecrarentur ſimul, & iſti eſſent multi: nam poſtq̃ erat Leuita triginta

ginta annorum non licebat ei manere ſine conſecra-
tione, quia ſtatim miniſtraturus erat, & pręiudicium
aliorum eſſet ſi non eſſet tunc conſecratus, quia non
poſſet adiuuare illos ad miniſtrandum, ad quod tamē
tenebatur. Et iſta videtur fuiſſe conſuetudo conſecra-
tionis Leuitarum vſq; ad tempus legis Dauid, quia
ille ordinauit aliter Leuitas diuidendo eos per officia,
& computando ab anno viceſimo ad miniſtrandum
1. Paral. 23. ſed Leuitæ conſecrabantur antequam mi-
niſtrarent, ergo qui miniſtrabant in anno. 20. oporte-
bat, quod conſecrarentur ante annum viceſimum,
& forte conſecrarētur ſimul omnes qui erant ab an-
no quintodecimo vſque ad viceſimum.

An poſt vnam conſecrationem Leuitarum fuerit facta alia, & quando Et quod Leuitæ 30 annorum etiam non conſecrati portabant onera. Quæſt. XXXIII.

ADHVC aliquis dubitabit de tempore quo
fuerunt Iſraelitæ in deſerto, an poſt iſtam
conſecrationem fuerit facta alia. nam iſta
duraret vſque ad quinque annos, ita vt nō
eſſet opus fieri aliam, quia conſecrati fuerunt omnes
a 25. annis, & ſupra. & tamen non erant portaturi one
ra vſque ad annum 30. niſi manerēt quinq; anni poſt
iſtam conſecrationem, in quibus non erat neceſſaria
alia conſecratio Leuitarum. & ſatis videtur dicendū,
ꝙ in illis quinq; annis non fuerit facta alia conſecra-
tio Leuitarum. Sed tunc quæritur, an poſt illos quin-
que annos fuerit facta ſtatim alia conſecratio Leuita-
rum. Aliqui dicunt, ꝙ ſtatim poſt illud quinquenniū
fuit facta alia conſecratio, quia alias multi Leuitę ac-
cederent ad annum 30. & non conſecrarentur, eſſet
autem iſtud in pręiudicium aliorum Leuitarum qui
portabant onera, ꝙ iſti in ętate legitima conſtituti nō
adiuuarent eos in officio ſuo. Iſtud patet, quia qñ tunc
in monte Sinai facta eſt conſecratio Leuitarum ab
anno 25. eſſent aliqui propinqui illi anno quibus for-
te ſoli tres, vel quatuor menſes deficerent, & iſti poſt
quinquennium eſſent triginta annorū. Si igitur poſt
illud quinquennium non fieret alia conſecratio mul-
ti accederent ad annū 30. & non ꝯſecrarentur, & tñc
non portarent onera, qđ erat in pręiudicium aliorū.
Dicendum, ꝙ non fuit facta alia conſecratio Leuitarū
poſt quinquennium, immo forte vſq; ad 40. annos,
quia toto tpe deſerti non facta fuit: nam conſecratio
iſta non fit ſine ſacrificiis, quia offeruntur duo boues,
vnus pro peccato, & alius in holocauſtū, vt patet hic
in litera. & tñ in toto deſerto nunquam fuerunt facta
ſacrificia niſi in monte Sinai, vt colligitur ĩ. 28. & pro
batum eſt ſ. 4. c. quæſt. 15. ideo nō potuit fieri poſt hoc
alia conſecratio in toto deſerto quęſt. 35. Sed tunc di-
cetur, qūo ergo ſe haberent Leuitę illi qui peruenirēt
ad annum 30. nam vr̃ in eis neceſſario ſequi vnum de
duobus inconuenientibus, ſ. ꝙ nunc miniſtrarent ſi-
ne conſecratione, aut adueniente ętate legitima non
miniſtrarēt, qđ erat in pręiudicium aliorum qui por-
tabant onera, & non haberent adiutores. Dicendum
certum eſſe, ꝙ nunquam fuit alia conſecratio Leui-
tarum in deſerto, & tñ Leuitæ qñ perueniebant ad an
num 30. miniſtrabant portando onera etiam ſi non
eſſent conſecrati. primo quia maius inconueniēs erat,
ꝙ Leuitæ in ętate legitima non miniſtrarent, quam
ꝙ miniſtrarent nondum conſecrati: nam vtrunque
Deus iuſſerat, ſ. ꝙ portarent onera ab anno 30. ſ. 4. ca.
etiam, ꝙ conſecrarentur ad portanda onera, vt patet
in litera. magis tñ neceſſarium erat, ꝙ portaretur Sā-
ctuarium etiam a non conſecratis, quam ꝙ ceſſaret
portari propter quoſdam non eſſe conſecratos. Secū-
do, quia portari Sanctuarium a non conſecratis nul-
F lius pręiudicium erat, ſed ꝙ Leuitæ in ętate legitima
non adiuuarent alios ad portandum propter non eſ-
ſe conſecratos, eſſet præiudicium portantium, cum
omnes Leuitæ ab anno triceſimo tenerentur ſtatim
miniſtrare ſupra 4. ca. ergo potius fieri debuit, ꝙ non
conſecrati portarent onera, quia hoc nulli erat præiu-
dicium. Tertio quia ſi daretur, ꝙ non conſecrati non
portarent onera ſequeretur, ꝙ aliquod tempus eſſet
in deſerto, in quo nemo poſſet portare aliquid de San
ctuario, & patet hoc, quia iſta conſecratio facta eſt in
principio ſecundi anni ab exitu de Aegypto: nam fa-
cta eſt in monte Sinai, & de illo receſſerunt Iſraelitæ
die viceſima menſis ſecundi anni ſecundi ĩ. 10. ca. &
ſic manebant 39. anni vſque ad introitum in terram
G Chanaan, & in toto iſto tpe nunquam facta fuit con-
ſecratio, quia non potuerunt fieri ſacrificia neq; facta
ſunt, vt oſtendimus pręced. quęſt. Et tamen iſta conſe
cratio Leuitarum fiebat ab anno 25. & qui conſecra-
bantur portabant onera ſolum vſque ad annum quin
quageſimum, vt patet hic in litera, & ſic nemo illorū
qui nunc conſecrarentur, poterat portare onera, niſi
vſque ad viginti quinque annos poſt hoc, quia tunc
neceſſe eſſet, quòd omnes iſti numerati compleuiſ-
ſent annum quinquageſimū, & ſic nemo illorū tene-
retur ad portanda onera, immo Deus iubebat, quòd
non portarent ea, vt patet hic in litera, ſed iſti viginti,
& quinque anni complerentur in anno 26. aut 27. ab
exitu de Aegypto, cum iſta conſecratio facta fuerit
in principio anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt nūc
H oſtenſum eſt. ergo in quatuordecim annis vſq; ad exi-
tum de deſerto, & introitum in Terram Chanaan ſe-
quentibus, nemo eſſet qui poſſet portare Sanctuariū.
Sed falſum eſt, quia illud fuit portatum, ergo neceſſe
eſt, ꝙ multi Leuitæ non conſecrati miniſtrarent por-
tando onera, & iſta ratio neceſſario concludit.
Quarto quia non erat inconueniens, ꝙ Leuitæ nō
conſecrati portarent onera, quia ad hoc non fuit obli-
gatio niſi ex lege Dei, quæ voluit fieri certas cęremo-
nias ſacrificiorum ad hoc, ꝙ Leuitæ conſecrarentur,
& tamen iſta lex de ſacrificiis non obligauit in toto
deſerto, nec obſeruata fuit, vt patet Deuteronom. 12.
I ideo Leuitæ non obligabantur tunc conſecrari, ſed
licite miniſtrarent non cōſecrati, quia miniſtratio iſta
portandorum onerū erat ſimpliciter neceſſaria, con-
ſecratio autem iſta non erat neceſſaria.

Cur hic non fuit poſita ſumma Leuitarum a 25. vſque 50. annum, vt ſupra. Quæſt. XXXIIII.

ALIQVIS quæret, quare non fuit hic poſi-
ta ſumma iſtorum Leuitarum a 25. anno vſ
que ad 50. ſicut fuit poſita ſupra 4. ſumma
illorum qui numerabātur a triginta annis?
Dicendum, ꝙ non fuit poſita hic aliqua ſumma, quia
nec poterat poni, quia ſumma non eſt, niſi numera-
K torum. Hic autem nulla fit numeratio: nam Deus nō
iuſſit hic numerari aliquos, ſed ſolum mādauit, quòd
Leuitæ a 25. anno ingrederentur, vt miniſtrarent, id-
eſt conſecrarentur ad hoc, ꝙ poſſent miniſtrare, vn-
de eſt lex, & non numeratio. ſic patet cum dicitur in
litera. locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens, hæc
eſt lex Leuitarum, a viginti, & quinque annis ingre-
diuntur, vt miniſtrent, &c. ſed ſupra 4. cap. iuſſit Deus
numerari omnes Leuitas qui erant triginta annorū,
ideo ibi potuit poni ſumma, & hic non, vt ſciretur
quot erant qui miniſtrare debebāt in ſingulis modis
onerum, ſed hic Leuitæ non fuerunt applicati ad ali-
quam miniſtrationem, ſed ſolum fuerunt conſecrati
ad hoc, quòd quando eſſent ętatis legitimæ mini-
ſtrarent, ideo non debuit poni aliqua ſumma eo-

rum,

tum, quia ad nihil proderat cum nulli officio applicarentur.

Quare nullus Leuita infra 25. annum conſecrabatur, omnes tamen ſupra. Quæſt. XXXV.

CONSIDERANDVM vlterius, ꝙ licet hic dicatur de Leuitis a 25. anno vſque ad 50. & dixerimus, ꝙ iſtud fuit ad conſecrandũ omnes Leuitas qui erant 25. annorum. non eſt intelligendum, ꝙ ſoli illi qui eſſent inter 25. & 50. cõſecrarentur. Sed dicendum eſt, ꝙ nullus infra 25. annum conſecrabatur, omnes tamen qui erãt ſupra 25. conſecrabantur etiam ſi eſſet annorum centum. Cauſa huius eſt, quia licet ſoli qui erant intra 30. & 50. annum portabant onera, vt patet ſupra 4. cap. tamen qui erant vltra 50. annum vſque ad mortem ſuam miniſtrabant in aliquo, non quidem portando onera, ſed cuſtodiendo illa quæ portarentur ab aliis, quando eis commendabantur poſt portationem, vt patet hic in litera. Conſecratio tamen Leuitarum fiebat ad miniſtrationem, ſed iſti vltra 50. annum miniſtrabant cum dicatur in litera. erunt miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fęderis. ergo oportebat iſtos conſecrari, ſicut, & cęteros. Sed dicetur quare ergo litera expreſſit hic de 25. anno vſque ad 50. quia videtur innuiſſe, ꝙ poſt 50. nullus conſecraretur. Dicendum, ꝙ ſcriptura ſacra eſt breuis, & vult multa comprehẽdere ſub vno. facit enim hic duo. Vnum eſt, ꝙ ponitur lex de conſecratione Leuitarum. Aliud eſt, ꝙ iubetur quid facere debeant Leuitæ in ſingulis ętatibus, ſ. quid a 25. vſque ad 50. & quid a quinquageſimo vſque ad mortẽ, ſi ſolum primum ponere vellet diceret. hęc eſt lex Leuitarum, ꝙ a vigintiquinque annis ingrediantur, vt miniſtrent, ideſt conſecrentur ad hoc, ꝙ miniſtrare poſſent, & tunc nihil deberet addi de anno 40. vel de alio, ſed diceretur abſolute a 25. annis, & ſupra, ideſt ab illo anno vſque ad mortem omnes Leuitę quotquot tunc eſſent conſecrarentur. Si autem ſolum ſecundum dicere voluiſſet diceret. hęc eſt lex Leuitarũ a 30. anno ingredientur, vt miniſtrent. & quando cõpleuerint annum 50. ceſſabunt portare onera, & erũt miniſtri aliorum Leuitarum cuſtodiendo onera portata ab eis. ſed ſcriptura voluit complere vtrunq; ſub vna locutione propter breuitatem, ideo poſuit duos terminos, ſ. 25. annum propter primum, ideſt propter conſecrationem Leuitarum, & quinquageſimũ propter ſecũdum, ſ. quia tunc ceſſant portare onera. Sed obiicietur, ꝙ ſuperuacuo fuerit facta iſta mixtio, ſed ſufficiebat poni ſolum primum de conſecratione Leuitarum: nam ſecundum iam fuerat poſitum ſupra 4. cap. vbi numerati ſunt omnes Leuitæ ab anno 30. vſque ad quinquageſimum ad portanda onera. Dicendum, ꝙ fuit conueniẽs iſta mixtio duorum pręceptorum hic facta, quia licet ſupra 4. c. fuerit poſitum mandatum de operatione Leuitarum, tamen non ſufficiẽter, quia ſolum dictum fuit, quòd ab anno triceſimo vſque ad quinquageſimum portarent onera, ſed poſtea quid facerent non fuit expreſſum. hic autem additum fuit, ſ. ꝙ poſt quinquageſimum annum non portent ipſi onera, ſed cuſtodiant illa quæ portata fuerint ab aliis Leuitis, & ſint miniſtri eorum, ideo conueniens fuit fieri hic iſtam mixtionem duorum præceptorum.

An Moyſes fuerit conſecratus cum alys Leuitis. Quæſt. XXXVI.

NVNC eſt dubium de Moyſe, an fuerit conſecratus cum aliis Leuitis. Dicendum, ꝙ de ipſo ſolo

A eſt dubium. nam de omnibus aliis quid factum fuerit certum eſt. Leuitarum namque quidam erant filii Aaron alii filij Moyſi, omnes alii erant diſtincti in tres familias, ſ. Gerſonitarum Meraritarum, & Caathitarum ſupra 3. De Aaron, & filiis eius patet, quòd fuerint conſecrati, vt fungerentur ſacerdotio Exodi 29. & Leuitici 8. & 9. & ſupra 3. cap. de filiis autem Moyſi, licet duos haberet, ſ. Gerſon, & Eliezer, Exodi 2. ca. tamen certum eſt, quòd nullus eorum fuit conſecratus, quia fuerunt Leuitæ conſecrati ab anno 25. vt patet hic in litera, & tamen filii Moyſi erãt paruuli, quia maior eorum vix erat annorum ſex, aut ſeptem. Nã
B quando Moyſes reuerſus de Madian in Aegyptum tulit duos filios ſuos, & poſuit eos ſuper aſinam, Exo. 30. c. in quo innuitur, quòd erant paruuli nondum potentes itinerare peditando cum imponerentur aſino. etiam ſatis erant parui cum ambo in eodẽ aſino poſſent ire in itinere, ſed ſtatim, vt intrauit Moyſes in Aegyptum cum illis ſecutæ ſunt plagę, & egreſſus eſt Iſrael de Aegypto, quia ad faciendũ hęc mittebat Deus Moyſen in Aegyptum Exodi 3. & 4. cap. & conſecratio Leuitarum fuit facta in principio ſecundi anni ab exitu de Aegypto, vt ſupra oſtenſum eſt, & ſic illo tẽpore filii Moyſi vix eſſent ad plus octo, vel nouem annorum, vnde non poſſent conſecrari. de omnibus autem Leuitis trium familiarũ dicendum, quòd illi qui erant a 25. annis, & ſupra fuerunt conſecrati, cęteri vero
C minores non fuerunt conſecrati, & ſic manet dubium de ſolo Moyſe, an fuerit conſecratus cum ipſe eſſet ętatis legitimæ, ideſt annorum quaſi octoginta, nam quãdo Moyſes faciebat prodigia in Aegypto erat annorum octoginta Exodi 7. ca. conſecratio autem fuit quaſi duobus annis poſt.

Aliqui dicunt, quòd Moyſes non debuit conſecrari, quia hic dicitur de Leuitis a 25. anno vſque ad 50. & agitur de conſecratione eorum, & tamen Moyſes erat vltra annum quinquageſimũ, ſcilicet, octogintaduorum annorum, vt dictum eſt, ideo non poterat cõſecrari.

D Dicendum, quòd Moyſes poterat conſecrari, quia nulla lex hoc prohibebat. Et cum obiicitur de anno 50. Dicendum primo, ꝙ illud fuit ad oſtendendum tẽpus miniſtrationis, & non conſecrationis, vt oſtẽſum eſt pręced. quæſt. Cõſecratio autem poterat fieri a 25. anno vſque ad mortem, vt ibi dictum eſt. poterat ergo Moyſes conſecrari, licet eſſet octogintaduorum annorum.

Secundo patet, quia licet vſque ad quinquageſimũ annum eſſet miniſtratio in portando onera, erat poſt illum annum miniſtratio in cuſtodiendo onera, vt patet hic in litera. & tamen ad quamlibet miniſtrationem Leuiticam requirebatur cõſecratio. ergo Moyſes poterat conſecrari. ergo videtur, quòd erat ſibi neceſſarium conſecrari, cum maneret ſibi aliqua miniſtratio, ſ. cuſtodia vaſorum.

E Tertio patet, quia Aaron erat antiquior Moyſe tribus annis, quia quando fiebant prodigia in Aegypto erat Moyſes annorum octoginta, & Aaron erat octoginta trium, Exodi 7. cap. Et tamen Aaron conſecratus eſt poſtea in anno ſecundo ab exitu de Aegypto Exod. 29. & Leui. 7. ergo Moyſes qui minor ętate erat poterat conſecrari.

Moyſes non fuit conſecratus, ſed conſecrans. Et quod Conſecratio non fit a minori, ſicut & iuramentum. Quæſt. XXXVII.

SED nunc manet dubium cum Moyſes potuerit conſecrari, an fuerit conſecratus? Aliqui putant, ꝙ ſic, quia Deus iuſſit hic omnes Leuitas cõſecrari, ſed

ipſe

ipſe erat vnus de eis,ideo ↄſecraretur, qa nollet tranſ-
gredi legem.Sed dicendum,ꝙ Moyſes non fuerit cō-
ſecratus .primo quia inter conſecrantem.& conſecra-
tum eſt diſtinctio perſonarum,ſed Moyſes fuit hic cō
ſecrans Leuitas, ergo ipſe non conſecrabatur. patet
quia dr̄ in litera locutus eſt Dominus ad Moyſen tol-
le Leuitas de medio filiorū Iſrael, & purificabis eos,
& poſtea dicitur.ſtatues Leuitas in conſpectu Aaron,
& conſecrabis oblatos Domino. Etiam ibi apparet
qn̄o Moyſes immolauerit illos duos boues pro Leui-
tis,ergo non fuit ipſe conſecratus. Secundo, quia Le-
uitæ non fuerunt conſecrati,niſi quia lex hoc iuſſit,&
tn̄ ex lege hac non colligitur, ꝙ deberet conſecrari
Moyſes inquantum Deus dicit Moyſi, ꝙ conſecret
Leuitas: ergo ipſe non fuit conſecratus, quia nolebat
aliquid facere vltra neceſſitatem legis. Tertio quia
Deus voluit facere differentiam inter Leuitas, ſ.vt ali
qui miniſtrarent poſt conſecrationem in gradu infe-
riori, alii autem poſt conſecrationem miniſtrarent in
gradu ſuperiori,alii vero ſine conſecratione miniſtra-
rent in gradu ſuperiori,& conſecrarent alios ad mini-
ſtrandum tam in ſuperiori quam in inferiori gradu.
In primo modo fuerūt Leuitę de quibus hic dicitur,
quia illi conſecrati fuerant ad hoc, ꝙ miniſtrarent in
officio portandorum onerum, quod erat minor gra-
dus miniſtrandi.In ſecundo modo erat Aaron, & filii
ſui qui ſoli miniſtrauerunt in officio ſacerdotali ſupra
3.& infra 18. & erat iſte gradus excellentiſſimus, ad
quem non licebat alicui accedere, niſi Aaron, & filiis
eius, & tn̄ iſti non miniſtrauerunt quouſque conſecra
ti ſunt Exo.29. & Leui.8. In tertio gradu erat Moyſes
qui miniſtrauit in officio ſacerdotali faciens ſacrifi-
cia Exo.19. & Leui.8.& ipſe conſecrauit tam ſacerdo
tes quam Leuitas,vt poſſent miniſtrare.De ſacerdoti-
bus patet Leui.8. De Leuitis patet ſupra in litera. dif-
ferret ergo iſte gradus a primo, ſed in primo gradu
erant Leuitæ qui conſecrati ſunt, vt miniſtrarent, er-
go Moyſes qui erat in tertio gradu nō conſecraretur
ab aliquo,vt miniſtraret.Quarto quia ſi Moyſes debe
ret ab aliquo conſecrari non eſſet ille,niſi Aarō, quia
ille erat maximus omnium Leuitarum, & ſacerdotū
præter Moyſen, & tn̄ non conſecraretur Moyſes ab
Aaron, quia Moyſes erat maior: conſecratio autem
conſiſtit in quibuſdam benedictionibus, ſed maior
non benedicitur a minori,ſed è cōtrario minor a ma-
iori benedicitur. ſic dicit Apoſtolus ad Hebrę.7. ergo
non poterat conſecrari Moyſes ab Aaron. Sed dato,
ꝙ Moyſes miniſtrare deberet,neceſſe erat, ꝙ aut non
conſecratus miniſtraret,aut a ſeipſo conſecraretur,cū
a minori non poſſet conſecrari.Sic eſt de iuramento,
quia homines per maiorem ſuum iurant ad Hebræ.
7.& tamen cum Deus nō habeat aliquem maiorem
ſe,neceſſe eſt, ꝙ aut non iuret, aut per ſeipſum iuret,
& quia Deus voluit aliqn̄ iurare in veteri teſtamento
iurauit per ſeipſum,Gen.22. Et iſtam rationem ponit
Apoſtolus ad Heb.7.dicens,ꝙ per ſeipſum iurauit, qa
non habuit alium maiorem ſe,ſed in Moyſe non fuit
tanta neceſſitas conſecrationis,ꝙ ipſe ſeipſum conſe-
craret, cum multi Leuitæ miniſtrarent,ſine conſecra
tione,ſicut fuit in deſerto,vt ſupra oſtenſum eſt. dato
ergo, ꝙ Moyſes miniſtraturus eſſet, ſicut alii Leuitæ
non conſecraretur a ſe,nec ab alio, ſed miniſtraret nō
conſecratus. Quinto quia non videtur eadem neceſſi
tas conſecrationis in Moyſe quæ in aliis Leuitis, quia
ij conſecrabantur ad portandum onera, Moyſes aūt
etiam ſi non eſſet excellentior aliquo Leuita, non te-
neretur portare onera,quia iſta obligatio erat in Leui
tis ab anno triceſimo vſque ad quinquageſimum ſu-
pra 4.ca. Moyſes autem erat nunc octogintaduorum
annorum, quia in exitu de Aegypto fuit annorum

F octoginta.Exo.7.ca. ergo non tenebatur portare one
ra. Sexto quia dato, ꝙ conſecratio Leuitarum fieret
non ſolum ad portanda onera,ſed etiam ad cuſtodiē-
dum illa, & ideo Leuitæ qui erant vltra annum quin-
quageſimum conſecrarentur, tamen Moyſes non de
buit conſecrari, quia in nullo miniſtraturus erat, ſ. in
portando onera,neque cuſtodiēdo illa, quia ipſe erat
princeps totius populi cum omnes iudicaret, & om-
nibus imperaret Exo.18.& infra 27.& Deut.1.c.etiam
erat princeps ſuper omnes ſacerdotes, ideſt ſuper Aa
ron, & filios eius, cum ipſe cōſecrauerit eos Exo.29.
& Leui.8.& ipſe pręciperet eis, quicquid acturi eſſent
ſupra 3.cap. ergo nullam miniſtrationem iſte habitu-
rus erat,niſi ſolum pręcipiendi omnibus, & tamē prę
G cipere non eſt miniſtrare, conſecratio autem fit pro
miniſtratione, ideo Moyſes non debuit conſecrari.

Dicendum,ꝙ iſta eſt vera cauſa:nam ſi Moyſes nō
eſſet princeps totius populi Dei, & haberet aliquem
maiorem a quo poſſet conſecrari,cum ille eſſet de fa-
milia Caathitarum conſecraretur,& miniſtraret, ſed
quia fuit maior,& princeps omnium non fuit obliga-
tus alicui miniſtrationi, nec etiam potuit ab aliquo
conſecrari, ideo neque conſecratus eſt, neque mini-
ſtrauit,cęteri autem Leuitæ de tribus familiis a vigin
tiquinque annis,& ſupra conſecrati ſunt, & miniſtra-
uerunt.

Ingredientur, vt miniſtrent. Ideſt incipient miniſtrare,
& hoc in portando vaſa Sanctuarii, & ipſum San-
H ctuarium.

In tabernaculo fœderis. Ideſt iſtæ miniſtrationes perti-
nent ad tabernaculum fœderis, non quòd in illo fie-
rent,ſed quòd conſiſtebant in portando illud.

*Cumque quinquageſimum annum ætatis impleuerint ſerui-
re ceſſabunt*. Ideſt miniſtratio Leuitarum ceſſabit quan-
do peruenerint ad annum quinquageſimum. hoc in-
telligitur quantum ad portationem onerum, & ere-
ctionem atque depoſitionem Sanctuarii. hæc enim,
erant opera dura,& non ſufficerent Leuitæ quinqua-
genarii ad illa, quia illa ętas iam incipit declinare ad
defectum,tamen iſti ſeruiebāt in hoc,quòd caſtrame-
tabantur in circuitu Sanctuarii, ſicut cęteri, & erat
I iſtud vnum de officiis Leuitarum, vt patet ſupra ca-
pitul.primo.

Eruntque miniſtri fratrum ſuorum. Ideſt Leuitæ poſt-
quam exceſſerint annum quinquageſimum erūt mi-
niſtri aliorum Leuitarum qui ſunt fratres ſui,ideſt de
familia ſua.

Et non eſt intelligendum,quòd eſſent miniſtri illo
rum,ideſt ſeruirent eis, quia cum ipſi liberati eſſent a
miniſtratione propter ętatē non fierent miniſtri alio-
rum incidentes in aliam ſeruitutem, ſed erant mini-
ſtri fratrum ſuorum in cuſtodiēdis oneribus eorum.
Erant enim Leuitæ obligati ferre onera, & cuſtodi-
re illa, nunc vero iuuenes ante annum quinquageſi-
mum ferebant onera. Senes autem qui exceſſiſſent
annum quinquageſimum habebant curam de cuſto-
K diendis vaſis. & in hoc erant miniſtri fratrum ſuorū,
ideſt ſeruiebant illis.

In tabernaculo fœderis. Non quòd iſti Leuitæ mini-
ſtrarent pro fratribus ſuis in tabernaculo fœderis,ſed
erant miniſtri in tabernaculo fœderis, ideſt in cuſto-
diendo res pertinentes ad tabernaculum.

Vt cuſtodiant quæ ſibi fuerint commendata. Ideſt Leui-
tæ iſti ſenes cuſtodiebant ea quæ alii iuniores ferentes
onera commendabant eis,nam cum mouerentur ca-
ſtra,& in aliquo loco ſediſſent portitores onerum Le
uitæ ſuccedebant in cuſtodia iunioribus potentibus
iam vacare aliis operationibus.

Opera autem ipſi non facient. Ideſt Leuitæ ſenes non
facient opera laborioſa quæ ſunt portando taberna-
culum,

culum, erigendo atque deponendo, ſed ſolum cuſtodient ſibi commendata, quod eſt leuiſſimum, & ob hoc cum caſtra eſſent fixa, & erectum tabernaculum Leuitæ tenebantur excubare in circuitu eius ne accederent populares. Poterant tamen iſtas excubias commendare Leuitis ſenibus, & ipſi tenebantur eas ſuſcipere ex hac lege. *Sic diſpones Leuitas in cuſtodijs ſuis.* Verba ſunt Dei ad Moyſen. ſ. ſic ordinabis Leuitas, quantum ad ea, quæ facere debent, & accipitur hic cuſtodia large pro omni officio. Aliter enim ſolum diceretur de Leuitis ſenibus, qui ponebantur in cuſtodiis. de omnibus tñ intelligitur, nam Leuitæ iuniores habebant cuſtodias. i. curam, vel officium portãdorum onerum: Leuitę autem ſenes habebãt cuſtodiam de conſeruandis eis, quæ commendata eſſent, & ſic cuilibet competebat ſua cuſtodia. ſ. ſuum officium per B ſingulos Leuitas.

CAP. IX.

Phaſe primum celebratur.

LOCVTVS eſt dominus ad Moyſen in deſerto Synai, anno ſecundo poſtquam egreſſi ſunt de terra Aegypti, menſe primo, dicens. Faciant filij Iſrael phaſe in tempore ſuo quartadecima die menſis huius ad veſperam, iuxta omnes cæremonias, & iuſtificationes eius. Præce- C pitque Moyſes filijs Iſrael, vt facerent phaſe. Qui fecerunt tempore ſuo quartadecima die menſis ad veſperam in monte Synai. Iuxta omnia, quæ mandauerat dominus Moyſi fecerunt filij Iſrael.

Locutus. In ſuperiori dictum eſt de conſecratione Leuitarum, & quodam officio ſacerdotali. Hic conſequenter agitur de celebratione paſchali.

Quæ ſit huius cap. intentio opinio Nic. Et an aliquo modo pertineret immolatio phaſe ad ſummum ſacerdotem. D
Quæſt. I.

NICOLAVS aliter dicit. ſ. ꝙ ſupra deſcriptũ eſt officium pontificis in diſpõne lucernarum, & quantum ad Leuitarum conſecrationem. hic agitur de eius officio q̃tum ad paſchalem celebratione. Sed non multum videtur, quia ad põtificē nihil facere pertinebat de celebratione paſchali, ſed ſinguli per domos ſuas immolabant agnum anniculum, & comedebant ſecundum omnes cęremonias, quę habentur Exo. capi. 12. inter quas nulla erat, quę pertineret ad pontificem, vel ad E aliquem de ſacerdotibus.

Magis ergo dicendum eſt, quòd in iſto libro non oportet ſemper poni continuationem geſtorũ, quia ea, quæ habentur hic non ſunt ſcripta in ordine conſequenti, ſed magis per recapitulationem cum pertinerent ad tempus, quod pręceſſit, antequam fierent ea, quę habentur in principio huius libri. ne illa tamē ſimpliciter omitterentur qualicunque ordine ſcripta ſunt in hoc libro in quo recolliguntur omiſſa, & multoties non eſt aliquis ordo conſecutionis inter ea, quę ſcripta ſunt, vt patet ſupra capi. 6. & 7. quia 6. capi. dicitur de voto Nazarçorum, & ſtatu eorum. In 7. deſcriptum eſt de oblatione principum facta in dedicatione altaris, ſed iſta nihil ſibi attinent, ſed ſolum po- A nuntur ne omittantur, ita celebratio paſchalis facta in monte Synai nihil attinebat ad conſecrationem Leuitarum: tamen quia iubente Domino facta fuerat, ne videretur omiſſa deſcripta eſt, tanquam quidam caſus incidentalis, & diuiditur in tres partes. nam primo deſcribitur tempus, & modus celebrationis. Secundo caſus dilationis. Tertio reatus tranſgreſſionis. Secũda ibi. *Ecce autem quidam.* Tertia ibi. *Siquis autem mundus eſt.* Circa primum. *Locutus eſt Dominus.*

In iſto libro multa recapitulantur, quæ fuerant omiſſa, & fit cõmutatio ordinis, & quòd iſta facta ſunt ante ea, quæ habentur in principio libri huius.
Quæſt. II.

B ISTA non ponuntur hic continuato ordine, ſed per recapitulationē. prius enim dictum, & factũ eſt id, quod habetur hic quantum ad id, quod habetur ſupra cap. 1. Nam ea, quę facta ſunt in principio huius libri incępta ſunt die prima menſis ſecũdi anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, vt patet ſupra cap. 1. ea autem, quę habentur hic, facta ſunt menſe primo anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, ſcilicet die 14. vt patet in litera. ergo ante hoc ſaltem per vnũ, vel duos dies dicta ſunt, ſcilicet die 12. vel 13. menſis eiuſdem. neceſſario igitur eſt hic ordo turbatus: inceptus tamen fuit liber a computatione Iſraelitarum in deſerto Synai, quia illud principalius erat, quam hęc omnia. An vero inter hęc, & ea, quę habentur pręce. C cap. ſit ordo conſequens, ita quòd illa dicta fuerint ante iſta non patet, quia illa dici potuerunt in fine conſecrationis ſacerdotum, ſcilicet die octauo mēſis primi cum finita eſt conſecratio Aaron, vel potuerunt dici poſtea circa finem menſis primi. De eis autem, q̃ habẽtur hic dici poteſt, ꝙ fuerint dicta tempore quo conſecrabantur ſacerdotes, vel poſtea aliquibus diebus, vſque ad diem 12. vel 13. menſis, poſtea vero dici non potuerunt, q̃a die 14. menſis primi iſta facta ſunt, vt patet in litera, non poteſt ergo apparere quid iſtorũ duorum prius fuerit.

Satis tamen rationabile eſt, ꝙ prius fuerit id, quod habetur præced. c. ſ. immediate poſt conſecrationem D ſacerdotum. Iſta vero, quæ habentur hic, tunc vel poſtea aliquibus diebus facta fuerunt, & dicta.

In deſerto Synai.

Quantum tempus ſteterunt Iudæi in monte Synai. Et lex quo tempore data eſt Moyſi. Et Sanctuarij fabricatio quando fuit denunciata.
Quæſt. III.

ISTA locutio fuit facta in deſerto Synai, quia ibi erãt Iſraelitæ in principio anni ſecundi ab exitu de Aegypto, venerunt in montē Synai tertio mē- E ſe egreſſionis, vt patet Exod. capitulo decimonono, manſerunt autem in eodem loco a prima die menſis tertii anni primi, vſque ad diem 20. menſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, in eadē quippe mota ſunt caſtra de monte Synai, vt patet ſeq. cap. Et ſic manſio Iſraelitarum in monte Synai fuit vnius anni demptis decē diebus, vt patet colligendo. ſ. ſi mãſiſſent Iſraelitæ, vſque ad primam diem menſis tertii anni ſecundi fuiſſet annus integer, defecerunt autem decem dies ad hoc cum receſſerint Iſraelitæ 20. die menſis ſecundi, toto autem hoc tempore quo fuerũt Iſraelitę in monte Synai, fuerunt occupati circa aliquid. Nam in eadem die qua venerunt Iſraelitę in Synai aſcendit Moyſes in montem, & deſcendens ad populum purificauit eos, vt in die tertio lauarent veſti-

menta ſua,& tunc data eſt lex. in eadē autem die aſcēdit Moyſes ad Dominum vocatus ab ipſo, vt patet Exod.c.20.& ſuſcepit pręcepta cęremonialia, & iudicialia, quæ habentur à fine, ſiue medio 20.c.vſque ad c.24.& immediate deſcendens de monte annunciauit populo oīa verba legis, & confirmata eſt corā toto populo factis ſacrificijs, vt patet Exod.c.24. Deinde eadem die qua lex confirmata eſt, Moyſes aſcendit in montē, & ſtetit ibi 40.diebus, & 40.noctibus,& audiuit omnia,quę ſcripta ſunt de fabricatione tabernaculi a principio c.25.vſque ad principium c.32.Exod. Die autem 40.deſcendebat de monte portans duas tabulas. & cum audiuiſſet vocem Iſraelitarum cantātium, atque adorantium vitulum fregit tabulas in radice montis, & veniens ad populum occidit 23. millia idolatrarum,vt patet Exod.c.32. Iterum autem reuerſus eſt poſt interfectionem iſtam in mōtem,& ſtetit alijs 40.diebus cum domino.ſuſcepitque tabulas legis ſecundas,& venit ad populum, vt patet Exo. c.34. & Deute.c.9.tunc iuſſit populo,ꝙ offerret denunciās fabricationem Sanctuarij, quam Deus imperauerat, vt patet Exod.35.& tunc congregatis artificibus incęptum eſt opus Sanctuarij,vt patet Exo.c.35.& 36. fuit autem iſta inchoatio Sanctuarij, in principio menſis ſexti, vel circa finem quinti in anno primo egreſſionis de Aegypto,vt declaratum eſt Exod.c.24. Durauit autem ab eo tempore, vſque ad vltimum diem anni primi fabricatio tabernaculi.ſ.per menſes 7. Prima autem die anni ſecundi fuit erectum tabernaculum, vt patet Exod.c.40.& in eadem die cępit conſecratio ſacerdotum,vt probatum eſt Leuit.c.9. incępit quoque oblatio principum, quę durauit 12.diebus, vt patet ſ. c.7.deinde in die 14. menſis eiuſdem facta eſt celebritas paſchalis,vt patet hic,& datæ ſunt leges totius Leuitici in hoc menſe durāte celebratione paſchali, vſq; ad 22.diē menſis eiuſdē. Deinde in primo die menſis ſecundi iuſſit Deus Moyſi, vt numeraret Iſraelitas, & numerati ſunt in eodem menſe, factis autem his numerationibus, & diſpoſitionibus Iſraelitarum per vexilla ſua receſſerunt die 20. menſis eiuſdem, vt patet ſeq.c.& ſic non fuit aliquod tempus ſuperfluū Iſraelitis,dum manſerunt in monte Synai.

Anno ſecundo poſtquam egreſſi ſunt de terra Aegypti. Quamquam iſtud non fuiſſet poſitum, ſatis tñ apparebat, ꝙ nō potuiſſent Iſraelitę celebrare paſcha aliquo anno in monte Synai, niſi in ſecundo ab egreſſione de Aegypto,nam in primo anno non poterant ibi facere paſcha,quia in Aegypto illud fecerāt, immo eadem die qua egreſſi ſunt de Aegypto fecerant paſcha occidentes per ſingulas domos agnum immaculatū, vt patet Exo.12.& infra 33. non poterant etiam in anno tertio egreſsionis de Aegypto facere Iſraelitę paſcha in monte Synai,quia ſecundo menſe anni ſecundi ab exitu de Aegypto receſſerunt de monte Synai,vt patet ſequen.c.ergo ſolum erat annus ſecūdus in quo poſſent Iſraelitę facere paſcha in monte Synai.

Poſtquam egreſſi ſunt de terra Aegypti. Non eſt ſenſus ꝙ completus eſſet vnus annus, poſtquā Iſraelitę exierant de Aegypto, & iam inciperet currere ſecundus, quia nondum fuerat conſummatus vnus annus: nam die 15.menſis primi exierant Iſraelitæ de Aegypto,vt patet infra 33.ca. quando tamen iſta verba ſunt dicta, nondum erat dies 15.menſis primi anni ſecundi.quia fuit factum paſcha die 14.& ante hoc per aliquot dies ſaltem per vnum dicta ſunt iſta,quę habentur hic. ergo aliqui dies deficiebant ad completionem vnius anni,ſed dicitur, ꝙ iſte erat ſecundus annus, poſtquam exierant de Aegypto non computando a die quo cęperat annus in quo Iſraelitę exierunt de Aegypto.cęperat autem diebus 15. ante exitum eorum cum ipſi

F egreſſi fuerint die 15. menſis primi anni illius, vt patet infra 33.c. *Menſe primo.* In hoc menſe fuit Deus locutus de celebratione paſchali. Nam ante hunc loqui potuerat de hac celebratione. Et poſt hunc menſem non poterat, quia non ſtat celebrari paſcha poſt menſem primum cum data ſit lex,ꝙ in hoc menſe celebraretur,vt patet Exo.cap.12. ſed in quo die menſis illius fuerint dicta verba iſta non conſtat, neceſſe tamē eſt, ꝙ fuerint dicta ante diem 14. cū in eo fuerit paſchalis celebritas.

Faciant filij Iſrael phaſe in tempore ſuo. i.celebrēt paſcha tempore ſtatuto.ſ.die 14.menſis primi.

Et ſi cæremoniæ non obligabant in deſerto bene tamen paſchalis
G *obſeruantia. Quæſt. IIII.*

CONSIDERANDVM eſt circa hoc, ꝙ in deſerto non obligabant cæremonię legales,ſed poſtquam introirēt in terram promiſſionis, vt patet Deuteron.c.12. cum dicitur non faciatis ibi,quæ nos hodie hic facimus ſinguli,quod ſibi rectum videtur. Nondum enim veniſtis ad requiem, & poſſeſſionem,quam dominus Deus daturus eſt vobis. ideo neque paſcha, nec alia feſtiuitas, aut aliqua de cæremoniis habebat obligationem in deſerto, & ſic Deus quando dabat leges iſtas frequenter dicebat. cum ingreſsi fueritis terram Chanaan, vel cū ingreſsi fueritis terram poſſeſsionis veſtrę ad innuendum, ꝙ ante non obligabant cęremonię. ſic patet Leuit. cap.
H 14.& infra 15.

Celebritas tamen paſchalis in deſerto Synai obligauit, quia dominus ſpecialiter iuſſerat de iſto loco, ꝙ ibi celebrarēt paſcha,& ſi ita iuſsiſſet expreſſe de omnibus aliis cæremoniis,ꝙ obſeruarentur in toto deſerto obligaſſent,tamen non iuſsit. Quando autem dicitur hic,ꝙ faciant Iſraelitæ phaſe tempore ſuo,non intelligitur,ꝙ iſtud pręceptum erat generale,ſed erat tēporale,ſcilicet ſolum obligans pro iſta vice, quod patet, quia dicitur hic faciant filii Iſrael phaſe in tēpore ſuo 14.die menſis huius. Si tamen intellexiſſet Deus, vniuerſaliter non diceret 14.die menſis huius, ſed diceret menſis primi.

I *Quæ fuerit cauſa quare non obligabantur Iſraelitæ in deſerto facere cæremonias. Quæſt. V.*

CAVSA autem quare Iſraelitę non obligabātur in deſerto facere cæremonias erat, quia erant in motu,& incerti,quando nubes moueretur,ad cuius motum ipſi mouebātur, & ſic aliqn̄ inciperentur cæremoniæ, & relinquerentur inſectę,& pp hoc non fiebat circunciſio in deſerto, vt declaratum fuit Deut.12.c.& Ioſue 5. Item quia non habebant Iudęi in deſerto omnia neceſſaria ad explēdum cæremonias,potiſsimè in ſacrificiis,in quibus requirebatur vinum,& oleum,thus,& ſal, & ſarina. Iudęi tamen hęc habere non poterant cum nulla gens
K communicaret eis,quia erant hoſtes oīum,& ob hoc Deus dederat eis manna,quia non poterant hr̄e cibos a populis: ſacrificia tamen ſine his non fiebant, ergo non obligabantur ad hęc.

Cur iuſſit Deus,vt in deſerto obſeruarent phaſe, cum cæremoniæ legis ibi non obligarent. Et quare non obſeruata ſunt in Synai alia cæremoniæ legis,vt circunciſio, & ſimila. Quæſt. VI.

QVAERET aliquis cum in toto deſerto nō obligarentur Iudęi ad aliquas cęremonias, quare Deus iuſsit, vt obſeruaretur ibi phaſe.

Reſpon-

Reſpondendum eſt, ꝙ in deſerto Synai non obligabantur Iudęi obſeruare phaſe, ſicut nec in aliis locis deſerti, obſeruauerunt tamen, quia Deus iuſsit ſpecialiter.

Cauſa præcipiendi fuit, quia Deus volebat Iudæos aſſuefacere cęremoniis legis, & quia Moyſes erat legislator cui Deus omnia loquebatur, illo viuēte Deus voluit informari Iudęos in lege, & quia ſi relinqueretur hoc pro terra promiſsionis Moyſes nō poſſet erudire Iudæos, quia ipſe non erat illuc ingreſſurus, ſicut poſtea patuit, & Deus hoc pręcognouerat, voluit igitur, ꝙ erudiret illos in deſerto aſſuefaciendo eos ad cuſtodiam cęremoniarum, & quia in toto deſerto non erat aliquis locus ita conueniens ad quietem Iudęorū cum non haberent ibi aliquos hoſtes, poterant ēt ibi habere neceſſaria ad cæremonias, quia erat coniuncta terra Madian, & illi erant Iudæis mittentes neceſſaria cum ſocer Moyſi Ietro eſſet de terra Madian, & ipſe veniſſet ad Moyſen, vt patet Exod. cap. 18. voluit ergo Deus, ꝙ obſeruatio cęremoniarum in monte Synai inciperet. Ideo poſtquam data eſt lex conſecrati fuerunt ibi ſacerdotes, & factum eſt Sanctuarium, & ſacrificia, per multos dies facta ſunt. ſ. in conſecratione ſacerdotum, & in oblatione principum, fuit etiam ibi obſeruata cęremonia de redemptione primogenitorum, & dati ſunt Leuitę pro omnibus primogenitis filiorum Iſrael, & pro reſiduis fuit datum pretium ꝑ quolibet quinque ſicli, vt patet ſupra c. 3. manebat autem cęremonia de obſeruatione paſchali, nam alię ſolennitates non poterant obſeruari. Et iſta fuit obſeruata ſecundum omnes cęremonias ſuas, quæ fuerant poſitæ Exo. c. 12.

An eſſet neceſſarium obſeruari phaſe in monte Synai. Quæſt. VII.

SED dicet aliquis, ꝙ non erat neceſſariū obſeruari phaſe in monte Synai, nam iam fuerat aſſuefactus populus per phaſe, quod fuit celebratum in Aegypto die egreſſionis Iudęorū inde. Reſpondendum eſt, ꝙ non fuit hic iuſſum, vt obſeruaretur phaſe principaliter, vt aſſuefierent Iudęi ad cæremonias illius, quia iam iſtas cognouerant in Aegypto, ſed vt crederent ſe eſſe obligatos ad hanc obſeruationem, nam ſi obſeruando cæteras cæremonias in monte Synai nō fuiſſet obſeruatum phaſe, non crederent ſe Iſraelitæ obligatos ad illud, nec erat arguendū de phaſe obſeruato in Aegypto, quia illud non fuerat obſeruatum, tanquam cæremonia veteris teſtamenti, ſed potius omnes celebritates paſchales poſtea factæ ad memoriam illius fuerunt, ideo debuit obſeruari in monte Synai, vt ibi tanquam cęremonia legalis inciperet obſeruari.

Cur in monte Synai non fuit obſeruata circuncisio. Quæſt. VIII.

SED quæret aliquis cum omnes cęremoniæ in monte Synai obſeruari cęperint, quare nō fuit obſeruata circuncisio, nemo enim ibi circunciſus eſt, & tñ non eſt veriſimile, ꝙ in tanta multitudine populi, vbi erant plura, quam 60. millia virorum Iudęorum pręter conuerſos de Aegyptiis aſcēdētes cum Iudæis, nemo natus fuerit.

Aliquis forte dicet, ꝙ multi nati fuerunt, & omnes circunciſi, ſcriptura tamen ſubticet. Sed dicendū eſt, ꝙ nemo fuerit circunciſus in monte Synai, neque in toto deſerto, quod patet Ioſue c. 5. cum dicitur, populus autem qui natus eſt in deſerto per 40. annos itineris latiſſimæ ſolitudinis incircunciſus fuit, donec conſumerentur omnes qui non audierant vocem domini quibus ante iurauerat, vt oſtenderet eis terrā lacte, & melle manantem, horum filii ſucceſſerunt loco patrum, & circunciſi ſunt a Ioſue, quia ſicut nati fuerant in pręputio erant, nec eos aliquis in via circunciderat: non poteſt ergo dici, ꝙ aliquis fuerit in monte Synai circunciſus. Cauſa huius erat periculum motus, quia circunciſi ſi mouerentur in itinere, quouſque ſanarentur periclitarentur, ideo Iſraelitę, poſtquam circunciſi ſunt in Galgalis manſerunt in eodem loco, donec ſanarentur, vt patet Ioſue c. 5.

Ad hoc aliquis dicet non ſtare, quia in deſerto Synai manſerunt Iſraelitę per vnum annum integrum demptis diebus decem, vt ſupra eſt probatum. Poterāt ergo in illo vno anno circuncidi plurimi ſine periculo itinerationis.

Ad hoc reſpondetur, ꝙ quamquam ibi manſerint per annum vnū, non erant certi an deberent manere ſaltē per duos dies, vel tres, aut plures, quia quotidie ipſi expectabant columnam mouēdam, ad cuius motū ipſi moueri debebant, incertitudo ergo excuſabat. Sed arguetur adhuc, ꝙ illi qui erant in monte Synai erant certi, ꝙ manerent ibi multis diebus, ergo poterant circuncidere pueros natos, quod patet, quia iuſſit ibi dominus Sanctuarium cōſtrui, & omnia vaſa eius. Iſtud autem erat opus multorum dierum, & durauit magno tempore: nam etiam cum magna velocitate artificium non potuit conſummari, vſque ad 7. mēſes. ſ. a principio menſis ſexti, vſque ad finem anni, vt ſupra declaratum eſt. ergo certi erant, ꝙ hoc tpe manerent ibi. Reſpondendum eſt, ꝙ licet Iudęi nouiſſent conſtructionem tabernaculi eſſe opus multorū dierum, tamen non erant certi an omnibus illis diebus manſuri eſſent in deſerto Synai, poterat enim ibi Sanctuarium incipi, & alibi conſummari, vnde non erant certi ſaltem de aliqua die, ꝙ ibi manſuri eſſent, ideo excuſabantur a circunciſione.

Cur in monte Synai non fuerunt obſeruata alia feſta præter phaſe. Quæſt. IX.

QVÆRET aliquis quare in monte Synai nō fuerunt obſeruata alia feſta præter phaſe. Nā erāt multa alia. ſ. pentecoſtes, feſtum clāgoris, dies propitiationis, ſolennitas tabernaculorum. De die autem ſabbati, ꝙ obſeruaretur ſatis apparet, quia quidā lapidatus eſt eo, ꝙ colligeret ligna in ſabbato, vt patet ĩ. 15. c. de aliis tamen nō apparet, ꝙ obſeruatę fuerint. Sed potius videtur, ꝙ non, cum nihil de eis iuſſum ſit. Reſpondebit aliquis ad hoc, ꝙ non fuerunt obſeruatæ aliæ feſtiuitates in monte Synai præter paſcha, quia non fuit tempus ad obſeruandum illas: feſtum enim pentecoſtes ſecundum Iudęos, ſemper eſt quinquaginta diebus poſt ſolennitatem phaſe, vt patet Leuit. 23. cap. Ideo neceſſario euenit ſemper in tertio menſe, cum phaſe ſit die 14. menſis primi. Sed non ſteterunt Iudæi hoc tempore in monte Synai, nam die 20. menſis ſecundi, inde receſſerunt, vt patet ſeq. c. conſequenter aūt, nec obſeruari potuerunt alię tres ſolēnitates. ſ. clangoris, propitiationis, & tabernaculorū, quia iſtę ſunt in mēſe 7. vt patet Leu. c. 23. Sed ꝯ hoc dicet, ꝙ iſta reſponſio procedit de obſeruatione feſtorū ſecundo anno ab exitu de Aegypto, ſed poterant obſeruari omnes in monte Synai, anno primo egreſſionis de Aegypto, quod patet, quia Iudęi celebrant diē pentecoſtes, die 6. menſis tertii, venerunt tamen in montem Synai die prima menſis tertii, vt patet Exo. c. 19. De aliis tribus ſolennitatibus, quæ ſunt menſe ſeptimo, ſatis apparet, ꝙ ibi potuerunt obſeruari, quia fuerunt Iſraelitæ menſe illo in monte Synai, & toto ipſo

anno,vſque ad diem 20.menſis ſecundi, anni ſequen-
tis. Dicendum eſt,ꝙ non potuerunt obſeruari aliæ fe-
ſtiuitates in monte Synai præter ſabbatum & phaſe,
ſabbatum quidē non requirebat aliquam cęremoniā
ad obſeruationem, ſed ſolum ꝙ vacaretur a laborib⁹,
& hoc in quolibet loco haberi poterat.Vñ dicendum
eſt,ꝙ toto tp̄e quo manſerunt Iſraelitę in monte Sy-
nai obſeruauerunt ſabbatum,qa p̄ceptum de ſabbato
fuit datum ante montē Synai.ſ.in deſerto Syn. Et iſta
manſio eſt ante Synai per manſiones tres.ſ.halus, de-
pheca,& raphidim,vt patet ĵ.33.c. in manſione.n.illa
datum eſt primo manna,& præceptum de ſabbato,vt
patet Exo.16.c.ꝙ autem phaſe fuerit obſeruatum pa-
tet hic. Alię quatuor ſolennitates non potuerunt ob-
ſeruari anno primo pp̄ duo. primo,quia nondum fue
rat data lex de obſeruatione illarum.hr̄.n.lex de obſer
uatione earum Leuit.c.23. Et tñ illa non fuit data,vſ-
que ad ſecundum annum ab exitu de Aegypto,quod
patet, quia oēs leges Leuitici fuerunt dictæ Moyſi a
dño in tabernaculo fęderis,vt patet Leui.c.1.taberna-
culum tñ nunquam fuit erectum,vſque ad primā diē
anni ſecundi egreſſionis de Aegypto, vt patet Exo.c.
40.ergo non potuerunt dari leges de his feſtiuitatibus
ante principium anni ſecundi, & conſequenter, nec
potuerunt obſeruari anno primo. Alia cauſa eſt,quia
dato,ꝙ fuiſſent leges de his ſolennitatibus datę in an-
no primo,non potuiſſent obſeruari,quia exigebāt iſtę
feſtiuitates multas cęremonias ſacrificiorū, de quib⁹
patet Leu.c.23.& ĵ.c.28. & 29. hęc afit fieri non pote-
rant ſine Sanctuario, ſed nondum factū erat Sanctua-
rium, vſque ad principium anni ſecundi cum erectū
eſt tabernaculum. ergo non potuerunt obſeruari in
monte Synai alię ſolennitates pręter phaſe, & ſabba-
tum. *Decimaquarta die menſis huius ad veſperum.* Dr̄ de die
14.quia in hac fiebat ſemper phaſe,vt patet Exo.c.12.
dr̄ menſis huius,quia quando Deus iſta loquebaẗ erat
menſis primus anni ſecundi,vt patet ſupra.

An in deſerto Synai fuerint obſeruati dies azymorum, ſicut fe-
ſtum phaſe. Et an iſta differant tanquam duo feſta.
Queſt. X.

Quaeret aliquis circa hoc an in deſerto
Synai fuerint obſeruati dies azymorū: qui
erant ſeptem.ſ.a die 15. menſis primi, vſq;
ad diem 22. menſis eiuſdem incluſiue,vt
patet Exod.c.12.Reſpondebit aliquis,ꝙ fuerint obſer
uati,quia feſtiuitas paſchalis, & azymorum erat eadē:
iubendo ergo ꝙ fieret phaſe iubebatur,ꝙ obſeruaren
tur azyma per ſeptem dies. In contrarium dicetur,ꝙ
iſtæ erant duę ſolennitates,ideo cum de vna ſola iube
tur,non intelligitur de alia,ſed oportet exprimi.
Dicendum eſt,ꝙ iſtę erant duæ ſolennitates diſtin-
ctę ſecundum dies,& ſecundum cauſas,& ritus obſer-
uationum,& ſic ponuntur duæ Leuit.c.23. cum dici-
tur,menſe primo 14. die menſis ad veſperū phaſe do-
mini eſt, & decimaquarta die menſis huius eſt ſolen-
nitas azymorum.ecce qualiter duo feſta illa dixit. Itē
diſtincta ſunt in die,quia ſolū decimaquarta die men
ſis primi dicitur eſſe ſolennitas phaſe. Deinde in 15.
die erat ſolennitas azymorum,vſque ad diē 22. eiuſ-
dem menſis. Item diſtinguebātur obſeruationes iſtę,
quia phaſe ſolum inducebat comeſtionem agni cum
cęremoniis ſuis in die decimaquarta, & non pręſup-
ponebat aliquod ſacrificium. feſtiuitas tamē azymo-
rum habebat alias ſolennitates.ſ.ꝙ offerrentur mani-
puli nouarum frugum in die ſecunda azymorum, &
ꝙ fierent ſacrificia quotidie,de manipulis hr̄ Leuitic.
c.23.de ſacrificiis habetur ĵ 28.c.
Item differebant iſtæ duæ feſtiuitates, quantum ad

F cauſas.Nam phaſe celebratur propter tranſitum ange
li exterminatoris vltra domos Iudęorum, quia quan-
do percutiebat primogenita in domibus Aegyptiorū
veniens ad domum in qua maneret aliquis Iudęus trā
ſibat percutiens Aegyptios,& liberans Iudæos.ſic pa-
tet Exod.c.12.cum dicitur, & cum dixerint vobis filii
veſtri,quæ eſt iſta religio diceris eis, victima tranſitus
domini eſt, quando trāſiuit ſuper domos Iſrael in Ae-
gypto percutiens Aegyptios, & domos noſtras libe-
rans.obſeruatio autem azymorum fuit,quia cū egre-
derētur Iſraelitę de Aegypto mortuis primogenitis
Aegyptiorum fecerunt Aegyptii feſtinare Iudęos ad
exeundum,quia putabant ſe morituros,ſi ibi vltra ma
nerent,ideo non potuerunt fermētare maſſas hebręi,
G ſed ligauerunt in palliis ſuis,& comederunt in itinere
panes azymos,vt patet Exod.c.12.Ad memoriam au-
tem huius egreſſionis feſtinatæ de Aegypto, & panis
non fermentati faciebant feſtum azymorum, quoli-
bet anno,ſic patet Deuteronom. c.16.ſ.ſeptem diebus
comedes abſque fermento afflictionis panem, quo-
niam in pauore egreſſus es de Aegypto,vt memineris
diei egreſſionis tuę de Aegypto omnibus diebus vitę
tuæ.In omnibus ergo erant diuerſæ iſtę duę ſolennita-
tes,ideo poterat obſeruari vna ſine alia.& cum hic ſo-
lum dictū fuerit de obſeruatione phaſe, ſatis dici po-
terat,ꝙ non fuerit facta obſeruatio azymorum, nihil
enim de ea tangitur in toto iſto c.
Sed dici poteſt etiam ſatis rationabiliter, ꝙ fuerit
obſeruata iſta feſtiuitas. Nā ſicut fiebat phaſe ad me-
H moriam liberationis primogenitorum ab angelo p̄-
cuſſore in Aegypto, ita feſtum azymorū erat ad me-
moriam egreſſionis feſtinatę de Aegypto, vtrunque
autem erat beneficium Dei, & de vtroque vellet fieri
memoriā,q̄q̄ ergo non fuerit expreſſum de feſto azy
morum,tamen ſatis rationabiliter intelligi potuit.
Item Iudęi vtrāque harum feſtiuitatum, ſimul ob-
ſeruant,ideo cum iuberetur, ꝙ obſeruarent phaſe in-
telligi poterat etiam de feſto azymorum. Quid autē
horum verius,aut rationabilius ſit dicendum videtur,
ꝙ Iſraelitę ſolum phaſe obſeruauerint. de azymis au-
tem nihil. Et cauſa huius eſt,quia ad obſeruationem
azymorum requirebatur, quòd totus populus come-
deret azymos panes per ſeptē dies, ſed pro tanta mul-
I titudine Iſraelitarum, & Aegyptiorum aſcendentiū
cum eis virorum,& fœminarum paruulorum,& ma-
iorum vix poſſet haberi copia panis pro ſeptem die-
bus.ergo non poſſet ibi obſeruari feſtum azymorum.
de phaſe autem aliud eſt,quia obligabantur Iudæi co-
medere fermentatum. non tamen obligabantur co-
medere azyma,ideo poſſet fieri phaſe ſine azymis, &
dato quòd obligarentur Iudęi comedere azyma,hoc
tamen ſolum erat pro vna cęna, ſcilicet die 14. ad ve-
ſperum, & pro illa vice haberi azyma pro toto popu-
lo,quamquam difficile eſſet non tamen nimis.haberi
autem pro diebus ſeptem.erat difficillimum. poterat
ergo obſeruari phaſe, ſed de azymis ſeptem dierū nō
videbatur. Et iſta videtur cauſa quare cum Deus iuſ-
K ſerit obſeruari azyma,nec includebat aliquod incon-
ueniens obſeruari phaſe non obſeruatis azymis cum
eſſent iſtæ duæ feſtiuitates differentes ex multis,vt ſu-
pra declaratum eſt.
Iuxta omnes cæremonias,& iuſtificationes eius. Ideſt ob-
ſeruabitur phaſe, ſecūdum omnes cæremonias ſuas,
non replicantur hic cæremonię,quia Exod.12. capit.
deſcriptę ſunt,& Iudæi ſatis illas nouerant cum obſer-
uauiſſent in Aegypto die qua inde exierant, vt patet
Exo.cap.duodecimo,ponuntur hic cęremonię, & iu-
ſtificationes phaſe, & vtrunque ſignat cęremonias,
ſed accipiuntur cęremoniæ conditiones, quę conſide
rantur ex parte agni comedendi. ſ. quòd ſit annicu-
lus,

lus, immaculatus, aſſus igne. Iuſtificationes vocantur cæremoniæ, quæ pertinent ad ipſos comedentes. ſ. ꝙ comedant feſtinantes, & calciatis pedibus, habentes baculos in manibus, & accincti lumbos, & ꝙ comedant in vna domo, & non comminuant oſſa, & nihil reſeruent in craſtinum, & ſic de omnibus alijs cæremoniis, quæ habentur Exo. c. 12. Omnes. n. illæ diſtinguuntur in cæremonias, & iuſtificationes.

An azyma, quæ comedi debebant in agno paſchali die 14. obſeruata fuerint in deſerto, & an potuerint habere farinã pro azymis. Et quòd non obligabantur comedere azyma in diebus azymorum, ſed obligabantur non comedere fermentatum.

Quæſt. X I.

DE omnibus cęremoniis, ꝙ obſeruatæ fuerint in hac paſchali celebritate non vr̃ dubium, quia facile erat obſeruari. De ſolis azymis dubium eſt, nec dubitamus hic de azymis, ideſt de feſtiuitate azymorum per ſeptem dies, quia de hoc iam expeditum eſt, ſed de azymis, quæ comedi debebant die quartadecima cum ipſo agno paſchali, ſicut iubetur Exo. cap. 12. ſcilicet edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. Ad hoc reſponderi poterat, quòd ſiue Iudæi comederent azyma cum agno paſchali, ſiue non, nihil differebat, quia non obligabã tur comedere fermentata, vt declaratum fuit, Exo. 12. cap. nam niſi fuiſſet hoc expreſſum intellexiſſent Iudæi, quòd licebat eis comedere fermentatos panes, ſicut ſemper comedebant: dictum eſt autem, quòd comederent cum azymis, ideſt non comederent cum fermentatis, vel ſi comedere volebãt panem nõ eſſet fermentatus. In deſerto autem Iudæi comedebant manna, & illud non erat panis fermentatus, nec ſine fermento, ideo ſufficiebat ad hoc, ꝙ non comederẽt azyma. Sed adhuc dato, ꝙ obligarentur Iudęi comedere azyma, tamen videtur, ꝙ non comederint, quia ſolo manna veſcebantur pro pane. panem autem nõ habebant, & hoc quia ipſi non ſeminabant, nec metebant, cum eſſent in motu, nec poterant habere a gentibus vicinis, quia non audebant ad eas accedere, omnes quippe eorum hoſtes erant, ſed via deſerta gradiebantur, & ideo hic quando expreſſum eſt, ꝙ obſeruaretur phaſe nõn fuit dictum cum azymis, & lactucis agreſtibus, ſed in generali cum omnibus cęremoniis, & iuſtificationibus ſuis. ſ. quæ poterant ſeruari ſecundum conditionem temporis, ad impoſſibile autẽ non obligabantur, ideo Exo. c. 12. ei꜡m agebatur de ſolennitate, prout obſeruata erat in Aegypto, & poſtea in terra Chanaan nominati ſunt azymi, & lactucę agreſtes, q͂a facile erat in Aegypto haberi, & in terra Chanaan. hic autem non fuerunt iſta nominata.

Si autem dicas, ꝙ Iudæi habebant farinam ductam ex Aegypto ex qua azymos conficerent. Non ſtat, q͂a Exo. c. 16. dicitur, ꝙ menſe ſecundo ab exitu de Aegypto defecit panis, & omnia alimenta adducta ex Aegypto, & datum eſt manna, vt patet Exod. capit. 16. ergo non poterant ꝯficere panes de farina adducta ex Aegypto. Si autem dicatur, quòd ex gentibus vicinis Iudęi habuerunt farinam pro azymis. non videtur, ꝙ ꝓ tanta multitudine potuiſſet haberi, quia terra deſerta erat, & ciuitates multum diſtabant, & Iudæi expectabant motum columnæ, vt ipſi mouerentur. Poſſet tamen columna moueri, dum aliqui profecti fuiſſent pro alimentis.

Item quia Iudæi neſciebant viam deſerti, niſi colũna præcederet. Vnde Moyſes dixit ſocero ſuo Ietro vade nobiſcum, quia tu ſcis loca, vbi per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter, vt patet

A ſequenti cap. ergo neſcirent ire Iudęi ad ciuitates pro cibis. Item quia hoſtes dare nollent, ſed potius deſiderarent eos fame perire, tanquam inuaſores terrarũ ſuarum.

Si autem dicas, ꝙ ex miraculo potuit haberi farina ad conficiendos azymos. Non videtur, quia non apparebat alicuius neceſſitatis eſſe, ꝙ miraculum fieret ad obſeruationem paſchalem, quia hoc obſeruari ex ſe non proderat, ſed ex intentione obedientium. ſatis autem eorum obedientia monſtrabatur, quia alias cęremonias obſeruantes hanc quoque ſeruaſſent ſi facultas occurriſſet. maxime quia aliquando Deus faciebat eos non obſeruare alias maiores ſolennitates, vt ſabbatum, quia aliquãdo mouebatur nubes, & am-
B bulabant diebus ſabbatis ſecundum motum nubis, vt ipſi Iudæi confitentur.

Sed his non obſtantibus adhuc dici poſſet, ꝙ Iudęi habere potuiſſent aliquam farinam in deſerto ad conficiendos azymos, ſed an habere poſſent tantum quãtum neceſſitas totius multitudinis exigebat dubium eſt, ꝙ autem habere potuiſſent, patet quia ſacerdotes conſecrati ſunt in monte Synai in iſto menſe primo, & durauit conſecratio eorũ per dies octo, & tunc offerebantur panes, & ſimila: ſic habetur Exo. 29. & Leuit. c. 8. Item in iſto menſe primo obtulerunt principes duodecim Iſraelitarum per dies 12. & quilibet offerebat vnum acceptabulum, & phialam cum ſimila, vt patet ſupra 7. c. ergo erat ſimila in monte Synai, ſed
C ad hoc parua erat neceſſitas ſimilæ. pro celebrandis autem azymis magna requirebatur multitudo, ideo faciliter potuiſſet haberi pro oblatione principum, & conſecratione ſacerdotum, tamen pro conficiendis azymis erat difficilius, an tamen habuerint non multum differt.

Præcepitque Moyſes filijs Iſrael, vt facerent Phaſe. Supra fuerat poſitum præceptum a Deo, & datum Moyſi. hic autem ipſe recitat Iſraelitis, vt parent ſe ad faciendum paſcha.

Qui fecerunt tempore ſuo. Iſta eſt executio mandati. ſ. ꝙ Iſraelitę fecerunt phaſe tempore ſuo. i. tpe debito ad hoc ꝯſtituto. ſ. in die 14. vt patet immediate, & hoc fuit ſm̃ cæremonias quas Deus iuſſerat obſeruari.

D *Decimaquarta die menſis ad veſperum.* Iſtud erat tẽpus determinatũ pro phaſe. ſ. in 14. die, & in veſpere diei illius, quia non durabat phaſe in tota die, ſed ſolum in veſpere diei 14. cum ſolum eſſet vna cęna, & vocatur veſperum Solis occaſus, quamquam enim poſſit vocari veſperum, poſtquam Sol declinat a circulo meridiano verſus occaſum, tamen ſolum accipitur pro tẽpore occaſus Solis, quia in hoc iubebatur immolari phaſe, ſic patet Deut. c. 16. cũ dicitur immolabis phaſe veſpere ad Solis occaſum, q͞n egreſſus es de Aegypto: fiebant tñ aliquę ꝑparationes pro iſta ſolennitate poſt meridiem: nam immediate tollebatur oẽ fermẽtatum de domo, quia nõ poterat immolari phaſe exi-
E ſtente fermento, vt patet Exo. c. 23. & 24. cum dicitur, non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ meę. *In monte Synai.* Ibi datum eſt præceptum de celebrando paſcha, & ibi celebratum eſt, q͂a non receſſerunt inde Iſraelitæ, vſque ad diẽ 20. menſis 2. vt patet ſeq. c. *Iuxta omnia quæ præceperat dominus Moyſi fecerunt filij Iſrael.* Iſte eſt epilogus p̃cedentium. ſ. ꝙ Iſraelitæ fecerunt oĩa, q̄ prĉceperat dñs. i. obſeruauerunt oẽs cęremonias quas Deus iuſſerat, non quidẽ quas iuſſerat in monte Synai, quia forte non potuerunt omnes illas obſeruare, ſed iuſſit obſeruare eas, quas natura loci obſeruari patiebatur. An vero potuerint ibi obſeruati omnes, quę fuerunt obſeruatę in Aegypto dubiũ eſt, de quo ſupra dictum fuit.

Ecce autem quidam immundi ſuper aĩa hominis, qui nõ poterant facere phaſe in die illo accedẽtes ad Moyſen, & Aaron, dixerũt eis. Immũdi ſumus ſuper aĩa hoĩs, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre dño in tpe ſuo inter filios Iſrael? Quibus reſpondit Moyſes. State, vt conſulam quid pręcipiat dñs de vobis. Locutuſque eſt dñs ad Moyſen, dicens. Loquere filijs Iſrael. Homo q̃ fuerit immũdus ſuper aĩa., ſiue in via procul in gente veſtra faciat phaſe dño in menſe ſecundo, quartadecima die menſis ad veſperam, cum azymis, & lactucis agreſtibus comedent illud. Non relinquent ex eo quippiã,
Ioan. 19. vſque mane, & os eius non confringent. Omnem ritum phaſe obſeruabunt.

Ecce autem quidam immundi. Hic ponitur ſecundum principale huius c. ſ. caſus dilationis. Nam licet regulariter deberent Iſraelitę celebrare phaſe 14. die menſis primi, aliquando poterat extendi ad menſem ſecũdum, & de hoc ponitur hic caſus. ſ. quãdo aliquis erat immundus, & non potuerat celebrare, vel ſi erat peregrinus extra terrã promiſſionis, & ponitur hic caſus, vt ſequatur determinatio, & dicitur, ꝙ quando Iſraelitæ celebrauerunt phaſe in deſerto fuerunt inter eos, aliqui immundi, & cum non permitterentur celebrare acceſſerunt ad Moyſen, dicentes quare non celebrabant, & fuit reſponſum, ſicut hic dicitur.

Quare aliqñ differebatur phaſe.

Super animam hominis. i. quidam erant immundi, quia contigerãt hominem mortuum, & dicuntur immundi ſuper animam. i. mundi propter contactum hoĩs, ſiue corporis mortui. Accipitur. n. aĩa multiplr aliqñ ꝓ toto homine. ſic dr̃ Gene 46. c. & Exod. c. 1. ꝙ egreſſę fuerunt de femore Iacob animę 70. i. homines. Aliqñ ponitur anima pro vita. ſic accipitur Io. 12. c. & Matth. 16. c. vbi dr̃, ꝙ qui animam ſuam perdit inueniet eam, & qui animam ſuam cuſtodit perdet illam, quę de vita intelliguntur, quę tunc perditur in hoc ſeculo, qñ in laboribus ducitur, & tũc inuenitur qſi delicioſa eſt. Alio modo accipitur anima ꝓ corpore, & ſic eſt hic, ſcilicet, ꝙ quidam erant immundi ſuper animam hominis. i. ſuper corpus hominis mortui. Non põt. n. intelligi anima pro ſpiritu, quia nemo polluitur contingendo ſpiritum cum nec contingi poſſit. nec accipitur anima pro homine, quia contingendo hoĩem nõ eſt immunditia, niſi forte ſit leproſus, aut fluens ſemine, & tunc non diceretur ſuper animam hominis, ſed ſuper hominem leproſum, aut fluentem ſemine. ergo neceſſe eſt accipi animam pro corpore.

Qui non poterant facere paſcha. i. iſti immundi ſuper animam acceſſerunt ad Moyſes, quia non poterant facere paſcha, & hoc eſt, quia alii non permittebant eos comedere cum eſſent immundi.

Cur immundi non poterant comedere cibaria paſchalia, ſeu phaſe. Quæſt. XII.

SED quæret aliquis quare non permittebantur comedere iſti, qui immundi erant. Non poteſt dici, quòd hoc ſit propter legem, quę infra habetur, quia illa fuit data ad conſultationẽ Moyſi propoſito caſu de iſtis viris immundis, nec poteſt dici, quòd fuerit propter legem, quę habetur Exo. c. 12.
F quia ibi non dicitur quidquam de immunditia comedentium, ſed ſolum, quòd agnus debebat eſſe immaculatus, nec etiam hoc videtur propter formã obſeruationis factæ in Aegypto, non enim eſt veriſimile, ꝙ omnes Iudęi tunc eſſent mundi, omnes tamẽ comederunt de phaſe, vt patet Exo. c. 12.

Sed dicendum eſt, quòd iſti prohibebantur comedere cum eſſent immundi, quia victima paſchalis erat ſacrificium, & nullum ſacrificium poterat guſtari ab immundo. Si autem immundus comediſſet peccabat, ſic patet Leu. cap. vigeſimoſecundo, quòd autem agnus paſchalis eſſet ſacrificium, patet ex confeſſione iſtorum immundorum, dixerunt enim quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino in
G tempore ſuo inter filios Iſrael? Si autem oblatio vocari poteſt, ergo & ſacrificium, quia omnis oblatio de animalibus vocabatur ſacrificium. Et ſic infra vocatur ſacrificium.

An in Aegypto obſeruatum fuit, vt comedentes phaſen eſſent mundi. Quæſt. XIII.

QVAERET aliquis, an in Aegypto fuit obſeruata iſta cęremonia. ſ. ꝙ omnes comedẽtes eſſent mundi. Et dicendum ꝙ non: primo, quia nihil tale iuſſum eſt illis, Exo. c. 12. vbi data eſt tota lex de agno paſchali: ipſi tamen neſcirẽt facere aliquid vltra ea, quæ iuſſa ſunt, quia illa, quę cęremonialia ſunt dependent ex præcepto, & non ex ra-
H tione. Cum ergo præceptum deficit nulla eſt obſeruatio. Item non poterat iuberi, ꝙ omnes comedẽtes eſſent mundi, quia in hoc præſupponebatur cognitio de mundo, & immũdo. ſ. per quod efficeretur homo immundus contingendo, ſed iſtę leges non erant datæ Iudęis, quia poſtea fuerunt datę in Leuitico. ca. 11. 13. & vſque ad 16. & ĩ. 19. Ergo non poterat eis dici, ꝙ ſoli mundi comederent.

Sed aliquis arguet, ꝙ Deus poterat dare eis aliquã cognitionem, ſecundum quam homines eſſent mundi, vel immundi, & tunc poſſent ſcire ad quos pertinebat. Reſpondendum eſt non poſſe ſtare, quia ad hoc, ꝙ darentur regulę de munditia, & immunditia oportebat, ꝙ dicerentur omnia, quæ habentur infra 19. ſed
I non poterant dici, nec Iudæi poterant ea capere. ergo non data eſt lex de munditia, & immũditia. Item omnes Iſraelitæ comederunt phaſe in Aegypto, quando inde exierunt, ſed non poterant comedere omnes ſi ſoli mundi comedere deberent. ergo non data eſt lex de munditia, & immunditia, ſcilicet, quòd ſoli mundi comederent.

Item ſi daretur regula, ꝙ ſoli mundi comederent, forte nullus in toto populo comederet. Nã cum prius non habuiſſent Iudęi leges de cauendo a morticinis. & ab aliis rebus, quorum tactus immundus eſt, & de diſtinguendis cibis, non eſt veriſimile, ꝙ in toto populo eſſet aliquis, qui non haberet aliquem modũ iſtarũ immunditiarum, ſiue in tactu, ſiue in guſtu. ideo nul-
K lus comederet, ſed hoc manifeſte eſt falſum. Item nõ poterat dari iſta lex, ſcilicet, quòd ſoli mundi comederent, quia tunc ſequeretur, ꝙ aliqui erant in populo mundi, & aliqui immundi. Sed hoc non ſtat, quia ſi aliqui eſſent immundi, hoc erat, quia non cauerent a quibuſdam, a quibus alii cauebant, ſed non erat aliqd tale per cuius acceſſum homines contraherent immunditiam, cum nulla eſſet facta prohibitio. ergo nulli erant, qui poſſent eſſe immundi.

Item non poterat dari lex, ꝙ ſoli mundi comederent, quia mundi, & immundi conſiderantur reſpectu ad Sanctuarium, vt non accedant ad illud, qñ fuerint cõtaminati, ſed cũ erant Iſraelitę in Aegypto nõ erat aliquod

aliquod Sanctuarium,ergo non poterant eſſe mundi, vel immundi. Et ideo toto tempore quo fuerūt in deſerto,ſine Sanctuario. ſ.anno primo nō fuit aliqua lex data de munditia,& immunditia, nec fuerunt cibi aliqui vetiti, ſed licuit eis comedere quidquid volebant. Cum vero Sanctuarium erectum eſt in principio anni ſecundi inceperunt dari leges de abſtinendo ab immunditia,& in quibus rebus contrahatur,vt patet Leuit.c.11. non ergo debebat dici exiſtentibus in Aegypto,ꝙ ſoli mundi comederent. Item dato,ꝙ eſſet eis data lex de munditia,& immunditia, qñ Iudæi erant in Aegypto,& obſeruaſſent ea aliquo tpe, niſi in exitu de Aegypto cum celebratum eſt phaſe non dēbāt ſoli mundi comedere,quia iſtud phaſe fiebat,vt poneretur in porta cuiuslibet Iudæi aſperſio in ſanguine,vt cum angelus percutiens veniret non intraret in domum illam ad percutiendum.Si tñ non inueniret ſanguinem in porta introiret,vt patet Exo.c.12. Volebat tñ Deus liberare oēs primogenitos Iſraelitarū a morte.ergo debebat quilibet de Iſraelitis, ſiue mundus,ſiue immundus comedere de phaſe,& linire portā ſuā ſanguine agni illius, vt ſic videretur particeps beneficii, quod induci debebat per ſignificationem ſanguinis agni paſchalis.ſ.liberari ab angelo exterminatore. Dicendum eſt igitur,ꝙ Iſraelitæ in Aegypto celebrauerunt phaſe, & nemo fuit qui non comederet de illo. Non tamen dictum eſt, quòd comedentes eſſent mundi, vel immundi, ſed eorum nullus immundus fuit,nec eſſe poterat, quia immunditia erat contingēdo aliquid,quod erat vetitum,ſed nihil tunc erat vetitum Iſraelitis.ergo non poterant aliqui eorum eē immundi. tempore tamen celebrationis phaſe in deſerto Synai poterant multi de Iudæis eſſe immūdi, quia habebant iam leges,ſecundum quas diſtinguebāt mūdum,& immundum,vt patet in Leuitico. Habuerūt ergo rationabilem cauſam inquirendi iſti, qui erant nunc immundi,an liceret eis comedere phaſe,vel qđ remedium daretur.

Qui non poterant facere paſcha in die illo. Non dicitur de immundis, ꝙ nullo modo poſſent facere paſcha, ſed ꝙ non poterant in die illo. quamcunq; enim immunditiam incurriſſent ſi illo die incurriſſent non poterāt facere phaſe, quia nulla minor immunditia erat, quā vſque ad veſperum.ſ.vſque ad ſolis occaſum. iſta tamen quam contraxerant hi maior erat.ſ.quia polluti fuerant ſuper mortuo,& durabat per 7. dies, vt patet infra 19.c.& ſic cum non finiretur in die illa tēpus immunditiæ non poterant celebrare phaſe eodē die. vñ nō conquerebantur principaliter iſti immundi, ꝙ nō poſſent celebrare die eodem, ſed petebant an poſſent alia die celebrare,& ad hoc reſponſum eſt illis, ꝙ poſſent celebrare menſe ſecundo,die 15.vt patet j.

Accedentes ad Moyſen,& Aaron dixerunt. Ad illos duos acceſſerunt viri immundi,quia erant principes. Moyſes enim erat princeps totius populi in directione tēporali,& in conſulendo dominum. Aaron vero erat princeps ſacerdotum,& quantum ad omnia,quæ pertinebant ad Sanctuarium.ad vtrunque autem acceſſerunt.ſ.vt ſi quęſtionis determinatio ptineret ad Moyſen haberent diffinitorem, ſi vero ad Aaron eodem modo haberent iudicem, pertinebat tamen quæſtio ad Moyſen, quia Aaron ſolum pręerat quantum ad ea,quæ erant in Sanctuario.Reſpondere autem ad dubia,& conſulere dominum non pertinebat ad eū,nec ad aliquem de iudicibus populi, ſed ad ſolū Moyſen, vt patet Exod.18.& Deutero. c. 1. ideo propoſita quęſtione non reſpondit Aaron, ſed Moyſes, vt patet infra cum dicitur,quibus reſpondit Moyſes.

Immundi ſumus ſuper animam hominis. Iſta ſunt verba immundorum, qui confitentur ſe immundos, quia

A tetigerunt hominem mortuum. *Quare fraudamur, vt non valeamus offerre oblationem domino.* Ideſt quare nos priuamur iure nřo.i.ne poſſimus offerre dño oblationem occidendo agnum paſchalem, & comedendo?

Dicebant autem ſe fraudari, quia putabant multis bonis priuari cum non offerrent oblationem agni paſchalis,multa enim bona promiſſa erant obſeruatoribus legis,vt patet Leuitic.cap.25.& Deuteronom.28. Et multa mala non obſeruantibus econtrario. Nam qui operaretur ſecundum legem merebatur,quòd viueret,ſic patet Leui. cap.18.i.cuſtodite leges meas,atque iudicia,quæ faciens homo viuet in eis. Illud patet ad Roman.capit.10. cum autem iſti non obſeruarent phaſe in tempore ſuo putabant ſe priuari his bonis, &
B erat quidam modus querelæ, ſcilicet quare nos propter bonum,quod fecimus priuamur iſto bono? forte enim iſti ſepeliuerant aliquem mortuum, quod licitum,& meritorium erat, & tamen propter hoc priuabantur iure celebrandi phaſe. Vel aliter, forte iſti contigerant mortuum non attendentes, ita vt nihil fieret ex deliberatione, quare ergo cum nō peccauiſſent,priuabantur iure ſuo?

Vt non valeamus offerre oblationem domino. Agnum paſchalem vocant oblationem,quia erat ſacrificium, vt patet infra. Omnia autem ſacrificia domino offerri dicebantur. Etiam quia de agno paſchali accipiebatur adeps & cremabatur coram domino. ſic videt̄ Exod. c.34.carnes autem non cremabantur, ſicut in aliis ſa-
C crificiis,ſed comedebantur. Etiam quia Iſraelitę immolabant illam victimam paſchalem propter pręceptum Dei,dicebantur offerre illi.

Aliqui autem dicunt, ꝙ tempore paſchali quilibet ex deuotione aliquid offerebat, ſicut patet de venientibus in Hieruſalem qui offerebant turtures,& columbas,quę vendebantur in templo ad oblationem,vt patet Matth.21.c.Hoc quidem verum eſt, ꝙ non ſolum in phaſe, ſed etiam in aliis feſtiuitatibus Iudęi venientes in Sanctuarium offerebant ſacrificia,vel aliqua dona in pecuniis,ſicut patet Luc.c.21. de illis qui mittebant munera in gazophilacium.ſed hic non intelligit̄ de tali oblatione,ſed ſolum de ipſo agno paſchali.

In tempore ſuo. i. in die 14. menſis in qua alii celebra-
D bant phaſe, & ſic non conquerebantur iſti totaliter ſibi eſſe ablatum ius celebrandi phaſe,ſed ꝙ nō poſſent tempore illo celebrare in quo alii.

Inter filios Iſrael. Ideſt ſicut omnes alii Iſraelitæ faciebant. licebat enim cęteris in illa die quartadecima celebrare paſcha,ideo cogebantur, niſi haberent duas cauſas,aut alteram earum, ſcilicet quòd peregrini eſſent,vel immundi.

Quibus reſpondit Moyſes. Quamquam propoſuerint quæſtionem coram Aaron, & Moyſe, ſolus Moyſes reſpondit,quia ad eum pertinebat determinatio. potiſſime,quia iſte caſus, non erat expreſſus in lege, ſed oportebat dominum conſuli ſuper eo, ad Moyſen au-
E tem pertinebat conſulere dominum,Aaron autē nunquam conſulebat viuente Moyſe, quia ipſe pro omnibus conſulebat.poſt mortem tamē Moyſi, & Aarō filii ſacerdotes magni conſulebāt dominum,ſicut patet de Eleazaro filio Aaron.de quo iuſſit Deus, quòd quandocunque aliquid agendum eſſet Eleazar cōſuleret dominum,vt pro Ioſue,vt patet j.27.cap.hoc autem erat,quia fuerat iam mortuus Moyſes,& nō manebant alii conſulentes.

State vt conſulam quidquid pracipiat dominus. Neſciuit Moyſes reſpondere in hoc caſu, quia non erat determinatus a lege, nec audebat quidquam dicere, etiam ſi ſibi bene, vel male appareret, quia in his, quæ pertinebant ad pręceptum, nihil diffinire volebat,ſed relinquere domino diffinitionē, ſic.n.in mul-

tis alijs factũ eſt, vt patet infra 27. & 36.c. leges enim, quia particularia regulant, quotidie habent caſus nouiter emergentes: ideo nullus homo legiſlator vnq̃ legiſlationẽ perfectam dare potuit, ſed quotidie noua fit legum mutatio, & appoſitio. *Quid præcipiat Dominus de vobis.* Ideſt quid pręcipiat fieri in hoc caſu.

Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen. Quomodo enim fuerit locutus dubium eſt, quia multis modis poterat Deus loqui Moyſi. Aliquando enim apparebat ei in nube extra caſtra, & ſic locutus eſt in monte Sinai, vt patet Exo. 24.c. & 33. Aliquãdo loquebat̃ ei ad oſtiũ tabernaculi in colũna nubis, vt patet Exo. c. 29. & non ſolum ipſi, ſed etiam Aaron, & Manę ad oſtium tabernaculi locutus eſt, vt patet infra 12.c. Aliquando loquebatur intra Sancta ſanctorum ſuper propitiatorium, & iſte erat modus communior, vt patet ſupra c. 7. cum dicitur, ꝙ cum Moyſes vellet conſulere oraculum audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio de medio Cherubim. quocunque autem iſtorum modorum poterit dici, ꝙ cõſuluerit hic Moyſes Dominũ, ſed tertius veriſimilior eſt, quia magis vſitatus. *Loquere filijs Iſrael.* Moyſes ſolũ quęſiuit in caſu iſtorum hominum immundorum cum dixit. ſtate, vt cõſulam quid pręcipiat Dominus de vobis: reſpondit tñ Deus generaliter dans legem pro toto Iſrael, vt patet hic, ideo dixit loquere filijs Iſrael. i. nõ ſolum ad iſtos in quo eſt caſus iſte, ſed etiam ſit lex ad omnes alios in futurum. *Homo, qui fuerit immundus ſuper animam.* i. ſi aliquis homo fuerit contaminatus tangendo cadauer hominis.

De immunditijs, quæ impediebant hominem a celebratione paſchali, & de illo, qui ſecũdo menſe erat immundus qualiter celebraret phaſe. Quæſt. XIIII.

PONVNTVR hic duo caſus in quibus dilatabatur celebratio paſchalis, & eſt primus ſi ſit aliquis immundus, & quamquam hic dicat̃ ſolum immundus ſuper animam. i. in contactu cadaueris, tamen etiam intelligendum eſt de omnibus alijs immunditijs. nemo enim immundus poterat manducare paſcha, quia illud erat ſacrificium, vt patet infra, & non licebat contingi ab immundis. maximè, quia iſta immunditia, quę eſt contingere mortuos non eſt omnium maxima. ſunt enim maiores immunditię in lepra, & fluxu ſeminis, atque ſanguinis, & mulieribus mẽſtruatis. ſi ergo iſta impediebat: ergo, & reliquę impedirent. Nec ſolũ magnę immũditię impediebãt, ſed etiam paruę a celebratione paſchali, vt patet Io. 18. de Iudęis, qui noluerunt introire in prætorium Pilati ne fierẽt immundi ad manducãdum paſcha. cum dicitur, & ipſi non introierunt in pretorium, vt non contaminarentur, ſed mãducarẽt paſcha. introire tñ in pretorium de minimis immunditijs erat. Omnes igitur alię immunditię in quibus aliquis exiſteret die quo paſcha celebrandũ erat impediebant eũ ne poſſet celebrare. Sed diſtinguendũ eſt, quia quędam erant immunditię naturales manẽtes magno tp̃e, ſicut lepra, & fluxus ſeminis, vel ſanguinis in muliere cũ eſſet extra tp̃a menſtruorum, & in his dicendum eſt, ꝙ qui erat immundus tp̃e celebrationis paſchalis, ſi non eſſet mundus menſe ſc̃do ab immũdicia illa ñ celebrabat phaſe. Si vero poſtea efficeretur mũdus in tertio, vel quarto mẽſe nõ poterat illud celebrare nec in toto illo anno celebrabat. Si aũt eſſent immunditię ꝑ cõtactũ paruo tp̃e durabãt. nã q̃dam durabant diebus 7. ſicut hominis, qui polluebatur in cadauere, aut in aliquo alio, quod ꝑtineret ad morticinum humanũ ſm formã, q̃ habet. j. 26.c. Item ſi quis cognouiſſet carnalr mulierẽ menſtruatã

F erat 7. diebus immundus. In alijs aũt pollutionibus erat minor immunditia, iõ ſolum erat per diem vnũ, ſcilicet vſque ad ſolis occaſum, & iſtę oẽs ablatę eẽnt iam in mẽſe ſecundo, & ob hoc non fuit locutus hic Deus, ꝙ oẽs immundi celebrarent phaſe menſe ſecũdo, vt excluderentur illi, qui habebant immunditias multũ durantes, ſicut leproſi, & fluentes ſemine, quia forte non eſſent iſti immundi in menſe ſecundo. de omnibus aũt alijs, qui immundi erant ꝑ contactum, manifeſtũ eſt, ꝙ eẽnt mũdi ante mẽſem ſc̃dm, q̃a nõ poterat durare immũditia illa ad plus, q̃ per 7 dies. De illis aũt, q̃ immundi erant in ęternum, ſicut leproſi dicendũ eſt, ꝙ nunq̃ celebrarent phaſe, & ſiqui incidentes in ęgritudinem fluxus ſeminis nunq̃ ſanarent̃, nõ

G licebat eis vnq̃ celebrare phaſe. ſic quoque de mulieribus ſi incurrerent fluxũ ſanguinis ꝑpetuũ, aut valde magni tp̃oris. ſicut patet de muliere illa, quę 12. annis paſſa eſt fluxum ſanguinis, & a Chriſto ſanata eſt, vt patet Luc. c. 8. nam toto illo tp̃e nunq̃ celebrauit phaſe, & ſi aliquis dicat, quare ergo dictum eſt hic ſolũ de immundis ſup aĩam cum alię pollutiones impediant? Rñdendum eſt, ꝙ interrogatio fuerat facta in caſu de pollutione ſuper animam, ideo rñſum eſt in eodem. voluit tñ Deus extendi iſtam legem ad oẽs caſus immunditiæ, cum ſimilis cauſa eſſet. *Aut in via procul in gente veſtra.*

H *Qui peregrini excuſabantur a celebratione phaſe. an illi qui peregrinabantur in terra Chanaan, vel qui ibant in terram Gentilium. Et an poſſent extendere celebrationem, vſque ad alium menſem. Et an in loco Sanctuarij poterat celebrari. Quæſt. XV.*

ALIQVI intelligunt iſtam lr̃am, ꝙ ſi aliq̃s de Iudæis iuiſſet in longam peregrinationẽ in Terram Chanaan, ita vt non poſſet venire ad paſchalem celebrationem, ꝙ in mẽſe ſecundo rediret, & celebraret phaſe. Aliquis dicet ꝯ hoc, quia ſi Iudæi eſſent viatores intra terram ſuã, ꝙ non impedirentur a celebratione phaſe, quia in quolibet loco terræ promiſſionis poterat celebrari phaſe. Sed ſolum ſi eſſet viator in terra gentilium nõ poſſet

I celebrare illud, & expectaret̃ ad mẽſem ſc̃dm, ſed iſta ratio non ꝓcedit. præſupponit enim falſum. i. ꝙ poſſit celebrari phaſe in quolibet loco terræ promiſſionis, Sed falſum eſt, quia ſolum celebrabatur in loco Sanctuarij, vt patet Deuter. c. 6. i. immolabiſque Domino de ouibus, & de bobus in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi. Sed ẽt hoc non obſtante non ſtat iſta expoſitio, quia tunc ſequeretur, ꝙ ſi aliquis eſſet viator extra terram promiſſionis, ꝙ non excuſaretur a celebratione phaſe, & ꝙ ille qui erat viator intra terram promiſſionis excuſaretur, ſed hoc valde irrationabile eſt. nam longior peregrinatio eſſet Iudęorum extra terram promiſſionis, q̃ intra illam. Cum ergo pro minori peregrinatione excu

K ſarentur a celebratione paſchali menſe primo, magis excuſarentur pro longiori peregrinatione. Ideo non debet exponi ſi fuerit aliquis in via procul in gente veſtra. i. intra gentem veſtram. Sed ordinetur aliter litera. ſ. ſi aliquis in gente veſtra. i. de gente veſtra, ſcilicet de Iudæis, vel conuerſis ad Iudaiſmum fuerit in via ꝓcul. i. iuerit in longinquam regionem, ita vt non poſſit redire ad celebrationem phaſe, & hoc modo non limitatur magis peregrinatio pro terra Iudęorum, q̃ extra illam, ſed vbicunque dicatur in via procul excuſaretur viator a celebratione phaſe, & hoc ſatis litera innuit, quæ non dixit, ſiue in via procul in terra veſtra, ſed in gente veſtra.

Si

Si enim primo modo diceretur, intelligeretur de peregrinatione, quæ erat in terra promiſſionis. Dr̃ tñ in gente.i.refertur ad genus.ſ.ſi quis de gente veſtra fuerit in via procul.

An peregrinantes in terra promiſſionis excuſarentur a celebratione paſchali menſe primo. Et quòd non erat diſpenſabilis, vt alia feſta. Et quòd omnes de terra promiſſionis obligabantur ter in anno aſcendere ad locum Sanctuarij. Quæſt. XVI.

ET tunc eſt dubium an qui peregrinabant̃ intra terram promiſſionis excuſabantur a celebratione paſchali menſe primo.

Et dicendum eſt, quòd non, quia omnes de terra promiſſionis obligabantur ter in anno aſcendere ad locum Sanctuarij, vt patet Exod. c.23.& 34.& hoc erat in tribus feſtiuitatibus.ſ.in phaſe, & pentecoſte, & feſto tabernaculorum, vt patet in eiſdem co. cap. ſi igitur obligabantur venire omnes, qui eſſent in extremitatibus terræ promiſſionis, magis obligarentur illi, qui erant viatores per ipſam terram. De his tribus feſtiuitatibus dicunt Iudæi, quòd erant duo diſpẽſabilia.ſ.pentecoſtes, & feſtum tabernaculorum, feſtũ autem phaſe non erat diſpenſabile, ideo omnes qui in terra promiſſionis eſſent, ſiue peregrini, ſiue nõ peregrini, qui pertinerent ad ritum, & cæremonias hebręorum cogebãtur venire. ſola autem peregrinatio, quæ erat extra terram Chanaan excuſabat a celebratione paſchali in menſe primo. Nec tamen eſt intelligendum, ꝙ omnis peregrinatio extra terram ꝓmiſſionis excuſaret a celebratione paſchali, ſed ſolum illa, quæ eſſet procul, ita quòd non poſſet peregrinus redire in terram promiſſionis, ſiue in locũ Sanctuarij. Aliquæ tamen peregrinationes erant in terra Gentilium ipſis Iudęis breuiores, quam peregrinationes intra terram promiſſionis: ſicut cum Sanctuarium ſtaret ad vnum latus terræ Chanaan, illi qui habitabant circa Sanctuarium breuiorem peregrinationem haberent ſi irent in terram Gentilium ſibi coniunctam, quam ſi irent in extremitatem oppoſitam ſibi in terram Chanaan, ſed non excuſabantur propter peregrinationem, quæ erat in terra Chanaan. ergo nec propter peregrinationem breuem, quæ eſſet in terram Gentilium, ſed propter longinquã de qua redire non poſſent ad tempus celebrandi phaſe, & hoc ſignificat litera cum dicit, ſiue in via procul.

Faciat phaſe domino menſe ſecundo. Dilatabatur per vnũ menſem celebritas paſchalis.ſ. per vnam lunationẽ, quia Iudęi menſes computant per lunationes, ſcilicet quòd ſi non poſſet, in 14. die lunationis primę celebrare phaſe in 14.die lunationis ſecundę celebrabit.

An peregrini impediti poſſent celebrare in alio menſe. Quæſt. XVII.

SED tunc quęret aliquis de iſtis peregrinis ſi forte non venirent ad menſem ſecundum, an celebrare poſſent in alio menſe. Reſpondendum eſt, ꝙ cum lex daret peregrinis ſpatiũ celebrandi phaſe in menſe ſecundo, obligabat eos ad tunc celebrandum, ideo ſi voluntarie morarentur, ne redirẽt ad celebrandum phaſe menſe ſecundo.ſ. ex cauſa lucri, peccabant, ideo tenebãtur omiſſis omnibus lucris venire ad menſem ſecundum celebraturi phaſe. Si tamen aliqua infirmitate, vel alio caſu impedirentur, ita vt nequaquam poſſent venire in terram Chanaan erat dubium, an deberent celebrare phaſe alio tempore.

A *An immundi poſſent extendere celebrationem ad alium mẽſem. Et quod phaſe celebrari non poterat, niſi 14. die 1.vel 2.menſis, aliter in toto anno non celebrabatur. Quæſt. XVIII.*

EODEM modo quæreretur ſi aliqui eſſent immundi menſe primo contactu cadaueris, vel alio modo, & deinde mundati inciderent iterum immunditiam, ita vt contingeret 14. die menſis ſecundi eos immundos eſſe, an deberent celebrare phaſe, vel ad alium menſem extendere, vel ſimpliciter omittere.

Reſpondendum eſt, quòd illi qui erant immundi B non poterant in ſecundo menſe celebrare phaſe: nã ſi in primo menſe non celebrabant, quia immundi erant, ſed differebatur ad ſecundum: eodem modo in ſecundo non celebrarent. Item dicendum eſt, ꝙ nunquã poſſent celebrari phaſe, niſi in die 14. lunationis. Nam ſi aliis temporibus poſſet phaſe celebrari nõ diceretur, quòd ille qui non potuit 14.die menſis primi celebrare, in menſe ſecundo 14.die celebraret, ſed ꝙ quamquam citius poſſet celebraret.ſ.in 20.vel 25.primi menſis. aut quandocunque. Solum tamen dictum eſt, ꝙ celebraret die 14.menſis ſequentis. ergo qui immundus erat in die 14. menſis ſecundi non poterat in toto ipſo menſe celebrare phaſe, ſed vel extenderetur ad menſem tertium, vel ſimpliciter omitteretur.

Dicendum igitur, quòd in his omnibus qualiter- C cunque eueniret, vt ille qui immundus erat, vel in via 14.die menſis primi, ſi in ſecundo menſe eſſet impeditus. ita vt non poſſet celebrare phaſe, in toto illo anno non celebrabat. Nam ſicut contigit, ꝙ in menſe ſecundo eſſet immundus, ita poſſet contingere in tertio menſe in die illo 14.& ſic in quarto, & in cęteris, ita vt contingeret, quòd in die tabernaculorum celebraret quis feſtiuitatem phaſe, quod patet, quia feſtũ illud incipit menſe ſeptimo, die 14.menſis ad veſperum, ſed durat per ſeptem dies, ſicut feſtum azymorum. Si autem celebratio phaſe extenderetur ſemper vlterius quandocunque, vt contingeret aliquem immundum eſſe, fieret, vt in tempore illo aliquis celebraret phaſe, & tunc non diſtinguerentur phaſe, & fe- D ſtum tabernaculorum, quod eſt abſurdum.

Item iſta feſta erant ſigna rememoratiua exitus de Aegypto, ſi autem multum longe fierent a tempore egreſſionis de Aegypto viderẽtur aliquid perdere de perfecta ſignificatione. & propter hoc cum diceba tur ſupra de illo qui erat immundus die 14. mẽſis primi cum erat celebrandum phaſe, non fuit reſpõſum, ꝙ cum ille primo mundatus eſſet ab illa pollutione celebraret phaſe, ſed ꝙ expectaret ad 14.diem menſis ſequentis, vt ſemper fieret celebritas illa in 14. die, ſicut in exitu de Aegypto facta eſt die 14. vt patet Exo. ca. 12. Si autem attenderetur emundatio a pollutione non diceretur, quòd expectarent, vſque ad menſem ſecundum, quia non poterat immunditia iſtorum du- E rare, niſi per ſeptem dies ad plus dato, quòd in eadem die 14. incurriſſent hanc immunditiam, & ſic celebrarent phaſe die 21. menſis primi, iuſſum tamen eſt, vt expectarent ad 14.diem menſis ſecundi. Ergo conformiter non poterat extendi celebratio phaſe ad tertiũ, vel quartum menſem, quia ſicut ſi fieret extra 14. diẽ perderetur ratio ſignificationis, ita ſi vltra ſecundum menſem, ſcilicet in tertio vel quarto, aliqualiter diminueretur ſignificatio.

Sed dices, ꝙ etiam diminuebatur cum extenderetur ad menſem ſecundum, quia eductio Iſraelitarum de Aegypto in primo menſe fuit.

Reſpondendum eſt, quòd aliqualiter diminuebatur ſignificatio facta mutatione de primo menſe ad ſecun-

ſecundum.lex tamen permittebat ex cauſa. Si autem ad tertium, vel quartum menſem differretur magis perderetur ſignificatio, & hoc lex non permiſit.

An immundi celebrauerint phaſe menſe 2.in deſerto. Quæſt. XIX.

CIRCA iſtos viros immnndos inquiretur an celebrauerint phaſe mẽſe ſecũdo. Et reſpõdebit aliquis, quòd ſic, quia propter eos data fuit iſta lex. Dicendum eſt, quòd quamquã quæſtio fuit facta propter illos: tamen lex iſta data eſt vniuerſaliter, nec diffiniuit quidquam de illis, ideo quamquam obligaret in terra promiſſionis, in deſer- G to tamen non obligabat, & ſic ex viribus iſtius legis dicendum eſt, quòd non obligati fuerunt iſti viri immundi celebrare phaſe, quia lex non fuit data ſpecialiter pro illis, vt omnes leges, quæ dabantur generaliter, ſolum obligauerunt pro terra promiſſionis.

Si autem obijcias, quòd Iſraelitæ in monte Sinai obligati fuerunt celebrare phaſe, vt patet hic.

Reſpondendum eſt, quòd non fuit illud ex lege data vniuerſaliter de celebratione phaſe, quia alias quolibet anno in deſerto phaſe celebraſſent, & obſeruaſſent omnes cęremonias. Sed falſum eſt. Sed ſolum fuerunt obligati ex lege aut potius mandato ſpeciali, quia dixit eis Deus. faciant filij Iſrael phaſe tempore ſuo 14.die menſis huius. de immundis tamen non H fuit determinatum ſic ſpecialiter, quòd in menſe ſecundo celebrarent phaſe. Sed data eſt lex vniuerſaliter, ideo ex viribus legis non obligabantur pro tunc celebrare. Sed credendum eſt, quòd celebrauerint, quia Moyſes eis mandaret ſpecialiter, cum iſta lex occaſione eorum data fuerit.

An liceret immundo celebrare phaſe menſe tertio die 14.ſi contingeret eum eſſe immundum 14.die menſis ſecundi. Et an impeditus facere phaſe menſe ſecundo poſſet facere tertio. Quæſt. XX.

CIRCA hoc, quod dicitur hic in litera de mẽſe ſecundo dubitant aliqui ſi contingeret I eſſe aliquem immundum 14.die menſis ſecundi an liceret ei celebrare phaſe menſe tertio die 14.

Dicendum, quòd Deus volebat celebrationem phaſe non omitti a Iudęis propter magnam ſignificationem, & memoriam beneficiorum eis pręſtitorũ: ideo ſi tempore conſtituto a Deo pro hac ſolennitate eſſent aliqui impediti celebrare phaſe, ſcilicet propter immunditiam, vel peregrinationem, iubebat, ꝙ alio tempore celebrarẽt. Conſiderãdum tamẽ, quòd non licebat quolibet die ceſſante impedimento celebrare, vt ſiquis die quartadecima menſis primi in qua fit phaſe eſſet immundus aut peregrinus, & poſt K decem dies ceſſaret immunditia, vel peregrinatio, nõ licebat ipſo die celebrare phaſe, ſed volebat Deus, ꝙ celebraretur in 14.die menſis ſecundi, vt patet in litera. Cauſa huius erat, quia Deus volebat retineri ſignificationem huius ſolẽnitatis. fiebat enim phaſe in memoriam liberationis exitus de Aegypto. fuit autem liberatio die quartadecima, & exitus die quintadecima, ideo voluit Deus, quòd in menſe primo die quartadecima fieret iſta feſtiuitas. ſic dicitur Deutero. 16. obſerua menſem nouarum frugum, & verni primi temporis, vt facias phaſe Domino Deo tuo, quoniam in iſto menſe eduxit te de Aegypto.

Ex hoc patet, quòd ſi propter aliquam cauſam deberet celebrari phaſe extra tempus ſuum ſemper celebraretur die quartadecima, ideo qui in primo mẽſe F non potuit celebrare phaſe die quartodecimo celebrabat illud ſecundo menſe quartodecimo die, & ita ſi propter aliquam cauſam poſſet, aut deberet phaſe fieri vltra menſem ſecundum quocunque menſe fieret, ſemper fieret die quartodecimo. Et tunc manet dubium ſi impediretur quis facere phaſe menſe ſecũdo, an poſſet illud facere menſe tertio die quartodecimo, ſiue teneretur ad hoc.

Aliqui dicunt, quòd ſic, quia eadem ratio eſt, quòd mutetur de ſecundo in tertium, vel de primo in ſecũdum, & tamen lex voluit, quòd cum eſſet tempus determinatum pro phaſe dies quartadecima menſis primi, Exo. 12. & Leui. 23. mutaretur ad ſecundum men- G ſem propter impedimentum, vt patet hic, ergo eadẽ ratione de ſecundo menſe fiet mutatio in tertium. ſic dicit Auguſtinus, ſed ſi quęratur quid facerent ſi forte talis immundus ad ſecundum etiam menſem occurreret. puto quod dictum eſt de menſe ſecundo tanquam regulariter fuiſſe tenendum, vt tertio mẽſe phaſe obſeruarent.

Quare non licebat tertio menſe, vel alio a primo, & ſecundo celebrare phaſe. Quæſt. XXI.

SED dicendum, quòd non ſtat, immo ſi accideret aliquem in ſecundo menſe immundũ eſſe, vel peregrinum non licebat ei iam in anno illo H celebrare phaſe. Primo quia tunc daretur abſurdum, ſcilicet quòd celebraretur phaſe in ſexto aut ſeptimo menſe, vel quocunque. nam ſicut accidebat immundum eſſe aliquem ſecundo menſe, accideret etiam immundum eſſe tertio menſe, & tunc celebraret in quarto, & ſic fieret de ſexto, & ſeptimo, & omnibus alijs. nemo tamen conceder, quòd phaſe, quod erat primum feſtum anni, celebraretur in fine eius. ergo nec in tertio aut quarto menſe, & tamen ſi dẽt idẽtitas rationis, oportebit iſtud concedi, quod etiam Auguſtinus vult dicens, quod dictum eſt de menſe ſecundo tanquam regulariter fuiſſe tenendum, ſcilicet vt non celebraretur in alijs menſibus.

Secundo, quia recederetur a ſignificatione. nam I fiebat phaſe ad memoriam exitus de Aegypto, & tamen fuit iſte exitus determinato tempore anni, ideo ſi mutaretur feſtiuitas ad aliud tempus, videretur iam aliud ſignificare, quod non conuenit. ſic dicitur Deuter. 16. quòd facerent Hebręi phaſe mẽſe primo, quia in illo exierunt de Aegypto.

Tertio, quia accideret, quòd feſtum phaſe coincideret cum alijs feſtiuitatibus, ſcilicet cum feſto tabernaculorum, quod fiebat menſe 7. die 14. & celebrabãt per 7. dies Leui. 23. & patet hoc, quia ſi poſſet transferri phaſe de menſe ſecundo in tertium, & quartum, & ita de alijs. accideret transferri ad ſeptimum, vt ſiquis in alijs menſibus eſſet immundus, & in ſeptimo eſſet mundus, & celebraret tunc phaſe die quartodecimo. K Nam tunc feſtum phaſe eſſet omnino idem cum feſtis tabernaculorum, quia illud celebratur per ſeptem dies, ſcilicet a quartodecimo vſque ad vigeſimum ſecundum, Leu. 23. feſtum autem phaſe, & azymorum durat ſimiliter a quartodecimo vſque ad vigeſimum ſecundum, Exo. 10. cap. Ideo eſſet tunc omnino idem feſtum, quod eſt valde abſurdum. nam diuerſæ erant cęremonię horum feſtorum, & diuerſę cauſę celebrandi illa, vt patet Leui. 23. ideo non licebat transferri phaſe ſemper de menſe in menſem propter impedimentum.

Quarto, quia celebratio phaſe erat aliquid cæremoniale, ſed in cęręmonijs, quę fiebant ad cultum Dei nõ licebat aliquid fieri vltra id, quod iuſſum erat, Deuter. 12. ſcilicet, quod præcipio tibi hoc tantum facito

Domino

Domino Deo tuo, neque addas quidquã nec minuas. Deus tamen iuſſit celebrari phaſe menſe primo, Exo. 22. Et ſi adeſſet impedimentum præcepit transferri ad menſem ſecundum. Et tamen etiam ſi eſſet impedimentum in menſe ſecundo, non dixit, quòd trasferretur ad menſem tertium, & ad alios, ergo nõ licebat transferre: ſed illi quibus accidebant impedimenta in ſecundo menſe, non poterant celebrare phaſe in toto illo anno.

Obiectio ad ſupra dicta ponitur, & ſoluitur.
Quæſt. XXII.

SED adhuc objiciunt, quòd deberet mutari in tertium menſem, & ad alios propter identitatem rationis, quia cum eſſet tempus phaſe mẽſis primus licebat propter impedimentũ trãſferri ad ſecũdum, vt patet in litera, ergo ſimiliter manente impedimento in ſecundo menſe transferretur ad tertium, & ita de alijs.

Secundo, quia rationes, quæ oſtendebant non debere fieri mutationem non tenent. nam dicebatur, quod periret ſignificatio feſtiuitatis data mutatione, & tñ quando celebratur in menſe ſecundo fit mutatio, quia in menſe primo liberati fuerũt Iſraelitę de Aegypto, Deuter. 16. ergo non perit ſignificatio mutato tẽpore, vel dato, quòd pereat licitum eſt mutari: ita mutando in tertium, vel quartum menſem, vel manebit ſignificatio, vel dato, quòd pereat, licebit mutari.

Dicendum, quòd iſta non ſtant, ſed ſolum fiebat mutatio de primo in ſecundum menſem, ſed non de ſecundo in tertium, vel in alios, vt dictum eſt præcedenti q. Ad primam rationem in contrarium dici poteſt vno modo, quòd etiam ſi eſſet hic identitas rationis non teneret argumentum, quia illud non tenet in eis, quę pure dependent a voluntate, & tamen ſic erat de cęremonialibus, quia dependebant ex ſola Dei voluntate, ideo non teneret ibi identitas rationis cum ex ea arguitur.

Secundo poteſt dici, & melius, quòd non eſt hic identitas rationis, quia aliquid eſt, propter quod mutetur de primo menſe in ſecundum, & illud non eſt ad hoc, quòd mutetur de ſecundo in tertium, & in alios, quia mutando de primo in ſecũdum non occurrit aliqua feſtiuitas, cum qua coincidat phaſe, quia in ſecundo menſe Hebręorum nulla feſtiuitas erat, niſi ſabbatum, quod eſt in qualibet hebdomada, ſi tamen mutaretur de ſecundo in tertium, & ita in alios menſes accideret celebrari phaſe menſe ſeptimo die quartodecimo, & ita coincideret totaliter cum feſto tabernaculorũ, vt oſtenſum eſt pręc. q. ideo licebat mutari de primo in ſecundũ, ſed non de ſecũdo in alios.

Tertio, quia non tenet identitas rationis in cęremonijs, quia Deus iuſſerat nihil fieri, niſi quod ipſe iuberet de his, quę pertinerent ad cultum ſuum, Deuter. 12. quod præcipio tibi hoc tantum facito Domino Deo tuo, neque addas quidquam, neque minuas. Deus tamen iuſſit mutari de primo in ſecundũ menſem exiſtente impedimento, ſed non de ſecundo in alios, ergo non licebat mutari de ſecundo.

Quarto, quia hic non eſt aliquod argumentum ex identitate rationis, ſed eſt lex pura. nam ſi Deus inſtituiſſet celebrari phaſe ſolum menſe primo, & nos diceremus, quòd propter aliquod impedimentum licebat etiam celebrari menſe ſecundo: deberemus etiã concedere ex identitate rationis, quòd mutaretur ad tertium, & quartum, & alios, ſed nõ eſt ſic, quia Deus dedit legem de celebrando phaſe menſe primo, & ſecundo, ideo non eſt ſic, vnde nos extendamus hoc ad alios menſes.

A *Alia obiectio ad eadem ſoluitur. Et quod feſta Hebræorum erant duplicia: quædam ſemel in anno accidentia: alia vero ſæpe.*
Quæſt. XXIII.

ADHVC diceret aliquis, quòd quamuis non liceret transferri phaſe per omnes menſes tamen ſaltem liceret transferri de ſecundo in tertium, & vſque ad ſextum, quia dicebatur, quòd ſi transferretur per omnes mẽſes accideret feſtum phaſe, & tabernaculorum eſſe idem omnino, & tamen hoc nunquam accideret, niſi cum celebraretur phaſe in ſecundo menſe, quia in alijs non eſt aliquod feſtum die quartodecimo.

B Dicendum quòd non licebat tranſferri in aliquem menſem niſi de primo in ſecundo, quia licet non exiſteret illud incõueniens niſi celebrato phaſe in 7. mẽſe, tamen exiſtebant alię, & illę accidebãt in omnibus menſibus, niſi in ſecundo, ideo conuenienter de ſolo primo ad ſecundum conceſſit Deus fieri mutationẽ. Iſtud patet, quia turbaretur aliter ordo feſtorum: nã primum feſtum anni totius erat phaſe, quod fiebat menſe primo. ſecundum erat pentecoſtes. deinde feſtum clangoris, & propitiationis, & tabernaculorum Leui. 23. & infra 28. & 29. feſtum autem pentecoſtes erat quinquaginta diebus poſt feſtum phaſe. ideo vocatur pentecoſtes, ideſt quinquageſima Leui. 23. Ex quo apparet, quòd cum phaſe celebraretur quartodecimo die menſis primi, quòd pentecoſtes celebraretẽ
C die quinto menſis tertij, quia in hoc tempore ſunt quinquaginta dies.

Ex his apparet, quòd cũ feſtum phaſe transferretur de menſe primo in ſecundum, non mediabat aliqua feſtiuitas inter iſta tempora, quia inter phaſe, & pentecoſten nulla feſtiuitas eſt, vt patet Leui. 23. & ita mutando phaſe ad quartumdecimum diem menſis ſecundi non fiebat aliqua deordinatio feſtorũ. Si autẽ mutaretur phaſe de ſecundo menſe in tertium celebraretur die quartodecimo menſis ipſius, & ita fieret maxima deordinatio feſtorum, quia prius celebrarẽ pentecoſtes, quam phaſe, quia pentecoſtes erat die quinta menſis tertij, vt dictum eſt, & tunc phaſe die quartodecimo menſis tertij, & iſta ratio eſt multum
D concludens. Et quod dicitur de mẽſe tertio a fortiori dicetur de alijs menſibus ſequentibus, quia quanto magis elongabitur phaſe a menſe ſecundo, tanto erit maior deordinatio feſtorũ, quia poſteriorabitur phaſe ad pentecoſtẽ, ideo non potuit fieri mutatio in aliquem menſem, niſi in ſecundum ſine turbatione feſtorum, & hoc ſolum Deus conceſſit.

Sed objicietur, quòd adhuc non euitatur inconueniens, quia mutando phaſe de primo menſe in ſecundum turbatur ordo feſtorum. nam prima die menſis ſecundi celebrabatur feſtum calendarum, quod erat feſtum apud Hebręos, vt 1. Re. 20. ſcilicet ecce calendæ ſunt craſtinæ, & 4. Reg. 4. c. ſ. quã ob cauſam vadis ad eum hodie non ſunt calendę neque ſabbatum. Si
E autem mutaretur phaſe ad quartumdecimum diem menſis ſecundi, turbaretur ordo inter phaſe, & feſtũ calendarum ſecundi menſis, quia cum præcedere deberet phaſe, ſubſequeretur nunc.

Dicendum quòd iſtud nihil facit, quia turbatio feſtorum, nõ dicitur niſi in comparatione illorum, quę ſemel in anno accidebant. non autem in comparatione ad alia, quę ſępe eueniebant. Pro quo ſciendum, quod quędam feſta erant inter Hebręos, quę ſolum ſemper in anno accidebant, & ſunt quinque, ſcilicet phaſe, pentecoſtes, dies clangoris, dies propitiationis, feſtum tabernaculorum, & iſta habebant determinata tempora in anno Leui. 23. 28 & 29. Erant autẽ duo feſta, quæ ſæpe in anno accidebant, ideſt ſabbatum, &

neomenię

neomenię ſiue calendę. ſabbatum enim erat qualibet hebdomada. neomeniæ autē, id eſt calendę quolibet menſe, ſcilicet prima die menſis infra 28.& ſic non poterat eſſe turbatio inter phaſe, & calendas ſecundi menſis, quia phaſe erat ſemel in anno: calendę autem erant in quolibet menſe, ideo ſiue eſſet phaſe primo menſe, ſiue ſecundo ſemper eſſent aliquę calendę ante phaſe, & aliquę poſt phaſe. ſecus autē eſſet de phaſe, & pentecoſte, quia phaſe ſemper eſt ante pentecoſten. Si autem transferretur phaſe ad tertium menſem pręcederet pentecoſtes ad phaſe, quod nō fieret trāſferendo ad ſecundum mēſem, ideo non debuit trāſferri ad alios menſes.

Ad ſecundam rationem quæſt. 22. reſpondetur. Quæſt. XXIIII.

NVNC reſpondendum eſt ad ſecundam rationem poſitam ſupra q. 22. de mutatione ſignificationis. Dici poteſt vno modo, ꝙ transferendo ad ſecundum menſem nō peribat ſignificatio, quia Deus faciebat iſtam mutationem, ideo retineretur ſignificatio, quam ipſe vellet haberi ex illo feſto. ſecus autem facta mutatione ex ratione noſtra ad alios menſes, quia nos non poſſumus dare feſtiuitati ſignificationem.

Secundo poteſt dici, & melius, quòd mutando ad ſecundum menſem nō peribat ſignificatio, quia phaſe fiebat ad ſignādum liberationem de Aegypto, quę facta eſt in principio veris, Deuter. 16. Si autem mutaretur ad ſecundum menſem parua differentia erat, quia manebat idem tempus. ſcilicet ver cum habeat ver tres mēſes. Si autem transferretur ad tertium, vel quartum menſem exiret tempus veris, & ita non maneret ſignificatio, ideo neque Deus ſtatuit mutari ad alium menſem, niſi ad ſecundum.

Cum autem obiiciebatur ſupra q. 26. de dicto Auguſtini. Dicendum eſt, quòd Auguſtinus non tenuit determinate, quòd transferretur phaſe ad menſem tertium, & ad alios, ſed ſub diſiunctione, ſcilicet quòd, qui erat immundus menſe ſecundo celebrabat phaſe menſe tertio, vel non celebrando non incurrebat culpam aliquam cum ait. quid facerent ſi forte talis immunditia ad ſecundum etiam mēſem occurreret: puto, quod dictum eſt de menſe ſecundo, tanquam regulariter fuiſſet retinendum, vt tertio menſe obſeruarent: aut forte ſi paſcha non egiſſent ad culpam nō pertineret. Et hoc verum eſt, quia vel celebrarent phaſe in aliis menſibus, vel non eſſent in culpa non celebrando, quia alias obligarentur ad incompoſſibilia, & tamen vnum iſtorum erat determinate verum, ſcilicet quòd Iudæi non tenebantur celebrare phaſe mēſe tertio, neque in ſequentibus: immo non licebat eis etiam ſi vellent, quia erat iſtud extra tempus ſtatutum.

Aliter etiam poteſt dici, quòd ex illa auctoritate Auguſtini, nihil ſequitur cum non loquatur aſſerēdo, ſed ſub dubio dicens. puto quod dictum eſt, &c.

Decimaquarta die menſis ad veſperum. Et in ſecūdo mēſe non poterat celebrari phaſe extra diem 14. quia in illa die fuerat in Aegypto phaſe in cuius memoriam fiebant omnes poſteriores celebrationes, & ſi mutaretur iſta dies 14. perderetur ratio ſignificationis.

Cum azimis, & lactucis agreſtibus comedent illud. Id eſt comedētur phaſe cū lactucis, & azymis. Accipitur autē hic phaſe non pro celebratione, vel feſtiuitate, ſed pro ipſo agno, quia de ipſo verum erat, quòd comederetur.

F *An in deſerto obſeruata fuerint azima, & lactucæ agreſtes, & quæ azyma erant iſta. Quæſt. XXV.*

ET poſitę fuerunt hic iſtę duæ cęremonię: nō quòd iſtę ſolę obſeruari deberent, quia iubet infra, quòd omnes obſeruentur, ſed commemorauit aliquas ſpecialiter, vt daret poſtea generalem limitationem de omnibus.

Aliqui dicunt, quòd poſitæ ſunt iſtę duę, quia in celebratione facta in deſerto non potuerunt obſeruari cum non eſſent ibi azyma, nec lactucę agreſtes, ad innuendum, quòd quamquam ibi non obſeruabant iſtę duę cęremonię: tamen in terra promiſſionis obG ſeruandę erant, & ſatis rationabile erat, ſi de his duabus ſolum diceretur, ſed etiam de aliis ſubiungitur, ideo tenendum eſt primum. Quare autem comederetur phaſe cū lactucis agreſtibus, & quare cum azymis, Exo. 12. c. declaratum eſt.

Et non ſunt iſta azyma, quę durabant per 7. dies. nam iſta non incipiebant die 14. ſed 15. vt patet Leui. cap. 23. ſ. menſe primo 14. die menſis ad veſperum phaſe domini eſt, & 15. die menſis huius ſolennitas azymorum. Sed iſta ſunt azyma de quibus hic comedebatur die 14. ergo non pertinent ad feſtiuitatē azymorum, ſed ad ſolennitatem phaſe, & ex alia cauſa comedebantur, quam azyma ſeptem dierum ſequentiū. Diuerſitas horum declarata eſt, Exo. capi. 12. *Non re-*
H *linquent ex eo quippiam.*

Quomodo cæremoniæ in veteri teſtamento habebant duas cauſas literales: vnam referendo ad vetus teſtamentum: aliam ad ſtatum noui teſtamenti. Et quod lex debebat intelligi in ſenſu literali. Quæſt. XXVI.

OMNES iſtę cęremonię, q̄ dabantur cū agno paſchali habebāt duplices cauſas literales, Vna erat per comparationem ad tempus illud ſecundum ſtatum Iudęorum, quem tunc habebant. Alia cauſa eſt ſecundum comparationem ad Chriſtum, qui ſignificabatur per iſtum agnū
I paſchalem, & Deus dans hanc legem intendebat eū ſignificare, nec quidem in ſenſu allegorico, ſed in literali, quia beatus Ioannes allegat iſtam particulam c. 19. de Chriſto dicēs, vt impleretur, quod in lege ſcriptum eſt. os non comminuetis ex eo. Euangeliſtę tamen nunquam allegant aliquid in ſenſu allegorico, quia nunquam eſt argumentum ſolum in ſenſu allegorico, analogico, vel tropologico, ſed ſolum in literali. Sic enim ait Dionyſius, quòd myſtica theologia non arguit, id eſt de ſenſu myſtico nunquam ſumitur argumentum, neceſſe eſt igitur, quòd ſecundum ſenſum literalem etiam de Chriſto iſta intelligantur. vnde erit duplex cauſa literalis cuiuslibet harum cæremoniarum, ſicut eſt duplex ſenſus literalis.

K Prima cauſa aſſumitur ex comparatione ad Chriſtum ſecundum ea, quæ conſiderantur in paſſione Chriſti, & in ſumptione Euchariſtię, ad quæ duo pertinet ſignificatio agni paſchalis, & tunc non confringebatur os ex agno paſchali, quia de Chriſto in ara crucis immolando, nihil confractum eſt, ſed cum fracta fuiſſent crura latronum, & peruentum eſſet ad Ieſum repertus eſt mortuus, & non fuerunt fracta crura eius, vt patet Ioſue 19. c. ſubditur ibidem. hoc autē factum eſt, vt impleretur ſcriptura, os non comminuetis ex eo. alia cæremonia, quòd non relinqueretur quicquam ex illo inquantum refertur ad Chriſtum ſignat ſumptionem corporis eius, ſcilicet quòd nihil eſſet relinquendum de eo, ſed quicunque Chriſtum ſumit totum ſumit, ideo quandocunque aliqua particula

cuſa ſumitur a recipientibus Euchariſtiam : etiam ſi illa parua ſit, totus Chriſtus ibi ſumitur, & ſi ſit maxima non poteſt ſumi, niſi totus Chriſtus: nec magis habet, qui parum ſumit, quam qui multum, quia vtrobique totus Chriſtus eſt, ſicut erat de manna, quia qui multum collegerat, non reperiebat magis, quam qui parum, ſicut patet Exo. capi. 16.

Si autem referantur iſtę duę cęremonię ad ſtatum Iudęorum fiebant ſic, quoniam in Aegypto fuerant, ita obſeruatę: ad nihil enim obſeruabãtur, niſi vt eſſet memoria celebrationis phaſe in Aegypto, & quia ſic fuerat in Aegypto, vt patet Exo. c. 12. ſic poſtea obſeruatę ſunt. Cauſa autem quare in Aegypto ſic fuerunt obſeruatę, eſt quia cum feſtinatione receſſuri erãt, & non erant comeſturi ſequenti die in Aegypto, ideo nocte illa in qua fiebat phaſe comedi debebat totũ. Si autem aliquid relinqui poſſit haberẽt adhuc ſpem comedendi iterum de illo in Aegypto, & ex hac eadem cauſa iubebatur, quòd ſi aliquid ſupereſſet crematetur igni, ne iterum redirent ad comedendum de illo. Iuſſum eſt autem, quòd non confringerent oſſa, ſed relinquerent ea integra, & ſolas carnes comederẽt ad ſignandam velocitatem egreſſus de Aegypto, quia qui illius oſſa frangunt, & medullas eius bibunt, morantur ſugendo, qui vero ſolas carnes comedit velociter finit.

Et os eius non confringent. Ideſt non frangent oſſa illius, & ſic obligabantur Iudęi non ſugere medullas oſſium agni paſchalis, quia non poſſunt bibi, niſi fractis oſſibus.

Quid fiebat de oſſibus agni paſchalis. Quaeſt. XXVII.

SED quęret aliquis quid fiebat de oſſibus agni paſchalis? forte reſpondebit quiſquam, quòd comburebantur ſimul, ſicut dicitur de carnibus, ſcilicet ſi quid reſiduum fuerit igne comburetis, vt patet Exo. c. 12. oſſa tamen erant reſidua, quia nunquam comedebantur, ergo cremabantur.

Reſpondendum eſt, quòd quamquam oſſa ſemper eſſent aliquomodo reſidua, tamen non poteſt intelligi de illis, quòd cremarentur, quia dicitur ſi quid reſiduum fuerit. in quo ponitur in dubium an eſſet aliquid reſiduum. manifeſtum tamen eſt, quòd oſſa ſemper erant reſidua. ergo ſi illa deberent comburi non diceretur, quòd ſi aliquod reſiduum fuerit. Sed diceretur non remanebit ex eo quidquam, & quod reſiduum eſt igni comburetis. Dicendum ergo, quòd ſolę carnes erant, quę comburebantur, quando ſupererant. oſſa vero non comburebantur, ſed proijciebantur.

Omnem ritum phaſe obſeruabunt. Subditur hic generaliter de omnibus alijs cęremonijs, quia erant obſeruandę omnes cęremonię, quę erant pertinentes ad phaſe, ideſt ad modum celebritatis paſchalis de quibus Exo. capi. 12.

An omnes caeremoniae dictae de phaſe obſeruari deberent in poſteris. Quaeſt. XXVIII.

NON tamẽ eſt intelligẽdum, quòd omnia, quę ibi dicta ſunt obſeruari deberẽt in poſteris. Nam iubetur, quòd decima die mẽſis primi ſumeretur agnus anniculus, & obſeruaretur vſque ad diem 14. ad immolãdum. poſtea tamen non obligabantur Iudæi ſumere agnum illum a die 10. vſque ad 14. ſed quòd immolarent in 14. ſiue ante ſumerent, ſiue nõ. Cauſa huius fuit, quia Hebræi nunquam celebrauerant phaſe, ideo oportebat, vt præmonerẽtur in cæremonijs eius, ita vt parati

A eſſent per aliquot dies ante. Item Hebręi receſſuri erãt de Aegypto in nocte diei 14. & hoc eis ante fuerat nũciatum, vt patet Exo. c. 12. Si autem non acciperent agnum anniculum ante diem 14. occupati circa alia, quę parare debebant pro receſſu, obliuiſcerentur cæremoniarum, ideo decuit per aliquot dies, quòd quilibet eorum haberet agnum in domo, & ſic non obliuiſcerentur celebrare phaſe. Nunc autem in poſteris Iudæis non exiſtebat aliqua cauſarum iſtarum, ideo non oportebat, quòd ſumerent agnum anniculum ante diem 14.

Item in Aegypto obſeruauerunt Hebręi cęremoniam ſanguinis liniendo portas domus, ſcilicet ſuperliminare, & vtrunque poſtem, vt patet Exo. 12. Iudæi
B tamen non obſeruauerunt, nec cogebantur obſeruare, quia illud erat extra cæremonias agni paſchalis. ſolum enim fuit, quia nocte illa qua Iudæi comederunt phaſe in Aegypto, angelus percuſſurus erat omnia primogenita Aegyptiorum, & tranſibat per omnes domos, quia vero Iudæi habitabant inter Aegyptios, vt non percuteret angelus in domibus Hebræorum ponebatur ſanguis in porta, vt angelus videns tranſiret. poſtea autem in terra promiſſionis nihil tale euẽturum erat, ideo Iudæi non liniebant portas ſuas ſanguine. non enim erat iſta propriè cęremonia phaſe, ideo cum poſitæ eſſent cęterę, quę pertinebant ad ritum comedendi agnum, ipſa non fuit cum illis poſita, ſed poſtea deſcripta, vt patet Exo. c. 12. tanquam ali-
C quid, quod ſpecialiter pertinebat ad celebrationem phaſe, quę fiebat illa vice. Cum autem dicitur, quòd omnes cęremonias phaſe obſeruabunt. nõ eſt ſenſus, quod obſeruarent omnia, quę ſeruata ſunt in Aegypto, ſed ſolum ea, quę proprie pertinebant ad phaſe. Aliquę enim in Aegypto obſeruatę fuerant, quę non erant cęremonię phaſe.

Si quis autem, & mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phaſe: exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium domino non obtulit tẽpore ſuo. Pec-
D catum ſuum ipſe portabit. Peregrinus quoq; & aduena ſi fuerint apud vos, facient phaſe domino iuxta cęremonias, & iuſtificationes ſuas. Pręceptum idem erit apud vos tam aduenę, quam indigenæ. Igitur die qua erectũ Exo. 40.
eſt tabernaculum, operuit illud nubes. A veſpere autem ſuper tẽtoriũ erat quaſi ſpecies ignis vſque mane. Sic fiebat iugiter. Per diẽ operiebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis. Cumque ablata fuiſſet nubes,
E quę tabernaculum protegebat: tunc proficiſcebantur filij Iſrael, & in loco vbi ſtetiſſet nubes, ibi caſtrametãbantur. Ad imperium domini proficiſcebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus ſtabat nubes ſuper tabernaculũ manebãt in eodem loco. Et ſi eueniſſet, vt multo tempore maneret ſuper illud: erant filij Iſrael in excubijs domini, & non proficiſcebãtur quotquot diebus fuiſſet nubes ſuper taberna-

bernaculum. Ad imperium domini erigebãt tentoria, & ad imperium illius deponebant. Si fuiſſet nubes a veſpere vſque mane, & ſtatim diluculo tabernaculũ reliquiſſet, proficiſcebantur. Et ſi poſt diem, & noctem receſſiſſet, diſſipabant tentoria. Si vero biduo aut vno menſe, vel longiori tempore fuiſſet ſuper tabernaculum, manebant filij Iſrael in eodem loco, & non proficiſcebantur. Statim autem vt receſſiſſet, mouebant caſtra. Per verbum domini figebãt tentoria, & per verbum illius proficiſcebantur. Erantque in excubijs domini iuxta imperium eius per manum Moyſi.

Qui nõ celebrabant phaſe qua pęna puniebãtur.

Si quis mundus eſt. Hic ponitur pęna non celebrantiũ phaſe, ſcilicet quòd perirent de populo ſuo.

Erat enim phaſe rememoratiuum cuiuſdam beneficij, per quod cępetit gens Hebræorum eſſe populus Dei. incęperunt enim pertinere ad Deum ſpecialiter, quia eduxit illos de Aegypto, faciens miracula. hoc autem fuit ſignificatum in phaſe, ideo volebat Deus, vt celebrarent phaſe, quia ſic recolerent ſemper beneficium a Deo pręſtitum. repetũtur autem hic duę conditiones eorum, qui excuſantur a celebratione phaſe in menſe primo, ſcilicet ſi non eſt mundus, & ſi eſt in itinere. Primum autem eſt ſi non ſit mundus, & ponitur hic generaliter, ſupra autem ponebatur ſpecialiter, ſcilicet ſi immundus eſt ſuper animam, ideſt In contactu alicuius cadaueris. Ex hoc autem patet, ꝙ non ſolum, qui ſic immundus eſt, ſed quamcunque aliam immunditiam habẽs, ſiue naturalem, ſiue per contactum non poterit celebrare phaſe, quia dicitur ſi mundus eſt, qui tamen in aliqua harum incurrit nõ eſt mundus, & ex hoc ſumpſerũt auctoritatem Iudęi illi, qui ducentes Chriſtum ad Pilatum noluerunt introire in prætorium ne contaminarentur, ſed manducarent paſcha, vt patet Ioan. 18. c. ſupra tamen reſpõſum eſt in caſu illo, quia de ipſo quærebatur.

Et in itinere non fuerit. Iſte eſt alius caſus in quo excuſantur a celebrando phaſe menſe primo intelligẽdo, ſic fuit ſupra declaratum, ſcilicet quòd eſſet illa via extra terram Chanaan, quia in terra ipſa cum eẽt terra Iudęorum omnes obligabantur venire ad Sanctuarium. Sed intelligitur de via in terram Gẽtilium, & ꝙ illa eſſet ad partes longinquas. non enim excuſabat quælibet peregrinatio in terram Gentilium, vt ſupra declaratum eſt.

Et tamen non fecerit phaſe. Ideſt ſi non fuit impeditus per aliquam iſtarum duarum cauſarum, & non obſeruat phaſe, omittit illud ex negligentia, ideo inferretur pęna, quæ ſequitur tanq̃ in contemptorẽ legis.

Alia excuſatio non celebrandi phaſe, ſcilicet ægritudo. Quæſt. XXIX.

SCIENDVM tamẽ eſt, quòd præter iſtos duos caſus poterant eſſe alij in quibus non obſeruaretur phaſe, velut ſi quis eſſet valde ęger: huic enim cibus carnium eſt nocius. impoſſibilitas autem eum excuſat. de his autem, quamquam lex nunquam exprimat, ſemper intelligitur, quia lex rationabilis eſt, & non debet obligare ad impoſſibile, vel ad id, quod mortem, aut periculum mortis inducit.

F *Si quis vouiſſet apud Iudæos anno integro abſtinere a carnibus an obligaretur veſci carnibus in feſto phaſe. & ſiquis vouerit ieiunare omnem ſextam feriam, & fuerit Natalis Domini die illa non cogetur ieiunare, & tamen poteſt. & quare magis in hoc, quam in phaſe. Quæſt. XXX.*

SED quęret aliquis an ſi vouiſſet quis manere vno anno in abſtinentia ſine cibis carnium teneretur celebrare phaſe. Erat enim inter Iudęos modus vouendi ieiunia, vel quamcũque carnis macerationem ad cultum Dei, vt patet infra 30. c. Cum dicitur. ſi vouerit, & iuramento ſe aſtrinxe-

G rit, vt per ieiunium, vel cęterarum rerum abſtinentiã affligat animam ſuam, &c.

Aliquis dicet, ꝙ liberum erat cuilibet non comedere carnes per votum, quia comedere carnes eſt nobis indultum. Poſſumus autem renunciare ei, quod pro nobis introductum eſt. Sic autem de celebratione paſchali, quia licebat ibi ſingulis comedere carnes agni immolati, ſi tamen vellet renunciare priuilegio ſuo, obligando ſe ad macerationem carnis, vel ſponte faciendo, videbatur, quòd poſſet.

Simile eſt in eccleſia de die Natalis Domini, quia propter reuerentiam feſtiuitatis Saluatoris noſtri indulſit eccleſia, vt quamquam accideret dies illa in 6. feria liceret carnes comedi, vt patet extra de obſer. ie-

H iu. in c. vltimo. ſi tamen aliquis ex deuotione vult illa die ieiunare nõ aſtringitur comedere carnes. ſi tamẽ vouerit omnibus ſextis ferijs ieiunare, & acciderit Natalis Domini in 6. feria non obligatur ieiunare. ſi tamen ex deuotione voluerit laudabile eſt. Sic autem in celebratione phaſe, ſi aliquis vouiſſet nunquam comedere carnes inter Iudæos non obligabatur abſtinere a carnibus in die phaſe, niſi forte expreſſe de illa die meminerit in voto. Si tamen vellet alias ſine voto videbatur, quòd poſſet.

Reſpondendum eſt, quòd inter Iudæos nemo ex voto, vel ex deuotione poterat abſtinere a carnibus in die phaſe, quia erat lex iubens comedi carnes. nec eſt ſimile de Natiuitate Domini in eccleſia, & de pha-

I ſe inter Hebręos, quia quòd liceat comedi carnes die Natalis cum accidit ſexta feria ex indulto, vel quaſi priuilegio habetur. licet autem cuilibet renunciare priuilegio ſuo, quòd vere aliquis non comederet carnes in die phaſe non erat facere contra indultum, ſed contra neceſſitatem pręcepti. nam fuerat impoſitum ſub neceſſitate, vt quilibet comederet de phaſe, niſi haberet aliquam de cauſis excuſantibus, ideo nec per votum, nec per deuotionem contrarium effici licebat: immo ſi aliquis voueret expreſſe non comedere carnes in die phaſe peccabat, quia vouebat non facere, quod Deus iuſſerat, velut ſiquis voueret nunquam colere Deum, vel non honorare parentes.

Exterminabitur anima illo de populo ſuo. Ideſt homo ille

K peribit de reliquis popularibus.

Animam perire de populo quomodo intelligitur, & quomodo Deus exterminat quemquam. & quod caſualia nobis euenientia reſpectu Dei efficientis illa ſunt a propoſito. Quæſt. XXXI.

ACCIPITVR hic anima pro homine, & dicitur perire anima, quando homo morit, quia tunc ipſe perit, & dicitur de populo ſuo perire, quia iam non manet in populo, ideſt inter reliquos Hebręos. In quo ſignificat, quòd Deus huiuſmodi contemptorem legis occideret tradendo in manus aduerſariorum aut beſtiarum, vel in aliquod genus mortis. Hęc enim omnia infortunia,

quæ

quę nobis accidunt, Deo diſponente eueniunt, vnde cum aliquis grauiter coram eo peccauerit interdum tradit illũ in manus alicuius, vt occidatur. alius tamen ignorat quid agat, ſicut eſt in occidente a caſu, quod tamen nobis eſt caſus, Deo non eſt caſus, ſed ab intẽtione factum, quia ipſe taliter direxit hunc, & monit, vt exigentibus demeritis ſuis incideret in manus alterius ignorantis. ſic patet Exod. capitulo vigeſimoprimo. Cum dicitur. ſiquis autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manu eius conſtituam tibi locum, quo fugere debeat, & ſic ſignificat, quòd ipſe Deus tradit manibus noſtris, vt occidantur illi, qui a caſu pereunt.

Et iſte modus loquendi eſt frequens in lege veteri, & eſt ad incutiendum timorem, vt homines caueant infringere præcepta Dei. in lege autem noua nihil tale dicitur, ſed veraciter ſic fit. nam Deus tradit eos, qui peccant nunc interdum in magna infortunia, interdũ in mortem, ponitur autem iſta clauſula, quando pęna infligenda non pertinet ad iudices, ſed ad Deum.

Quam pœnam incurrebat non celebrans phaſe, & quomodo erant puniendi a Deo, & a iudicibus. & alius ſenſus quomodo quis dicatur perire de populo.
Quæſt. XXXII.

SCIENDVM tamen eſt, quòd ille, qui noluit celebrare phaſe tempore ſuo, aut hoc fecit occultè, ita vt non conſtaret iudicibus ne deduceretur cauſa in iudicium: aut fecit hoc publicè. Si autem aliquis publicè, cęteris phaſe celebrantibus, noluit celebrare tanquam contemptor, & deſtructor manifeſtus legis, occidi debebat per iudices: peccatorum autem occultorum, ſolus Deus eſt vltor, & in hoc caſu peccantes ſibi faciebat perire de populo.

Alio modo poterat quiſquam intelligere, ꝙ anima illa peribit de populo, ideſt peccat mortaliter ille, qui facit, & anima ſua peribit in ęternum. dicitur autem perire de populo ſuo, ideſt de populo iuſtorum, qui erant in lymbo. Sic dicitur de Abrahã, quòd mortuus eſt, & applicatus ad populum ſuũ, vt patet Gen. ca. 25. Vocatur ibi populus ſuus populus iuſtorum. ſic etiã de Iacob Gen. 49. capi.

Sed iſte ſenſus non conuenit, quia non dicitur hic peribit anima illius, ſed peribit anima illa in quo ſignificatur homo, & non anima. Item quia dicitur de populo ſuo, qui autem de populo perit in populo erat, ſed iſti tranſgreſſores legis nunquam fuerunt in populo Dei in lymbo. ergo non poſſunt de illo perire.

Item in veteri teſtamento, nunquam eſt conſueta poni talis pęna, quia ſecundum quãtitatem promiſſorum bonorum debet eſſe qualitas infligendarum pęnarum, ſed omnes promiſſiones de bono, quę erant in veteri teſtamento ſaltem in cortice literę de bonis terrenis fiebant in pręſenti ſtatu, ergo pęnę infligẽdæ in temporali calamitate eſſe debuerunt. neceſſario ergo intelligetur hoc de morte temporali infligenda. Itẽ quia populus ille erat adhuc rudis, & imperfectus valde: nec ſatis ſpiritualia, & ęterna cõcupiſceret, nec pęnas ęternas poſt tranſlatam vitam formidaret. animalis enim homo, ideſt rudis, & imperfectus ignorat, quę Dei ſunt, vt patet 1. ad Corin. capitu. 2. debuerunt, ergo pęnę in pręſenti ſtatu comminari, quę infligendæ timerentur.

Quia ſacrificium Domino non obtulit tempore ſuo. Ideſt peribit anima iſta de populo ſuo, quia non obtulit ſacrificium, ſcilicet agnum paſchalem, qui vocatur ſacrificium.

A *In quo genere ſacrificiorum ſit agnus paſchalis. Cum tria genera ſacrificiorum eſſent.* *Quæſt. XXXIII.*

QVAERET aliquis cum agnus paſchalis ſit ſacrificium in quo genere ſacrificiorum ſit, ſunt enim ſolum tria. ſ. holocauſtum, hoſtia pro peccato, victima pacifica, vt patet ex proceſſu totius Leuitici.

Non poteſt autem dici, quòd pertineret ad holocauſtum, quia in holocauſto omnes carnes cremabãtur in altari, hic autem nullæ, ſed omnes comedebantur ab ipſis Iudęis facientibus phaſe. Item non poterat dici hoſtia pro peccato, quia iſta eſt duplex, quędã
B enim eſt cuius ſanguis infertur intra tabernaculum, & de hac nihil comeditur, ſed carnes cum pelle, cornibus, & fimo cremantur extra caſtra, vt patet Leuit. ca. 6. Aliud erat ſacrificium pro peccato, cuius ſanguis non inferebatur intra Sanctuarium, & omnes carnes huius proueniebant ſacerdotibus pręter adipem, qui cremabatur in altari, & ſanguinem, qui fundebatur ad baſim eius, vt patet Leui. c. 6. iuncto c. 4.

Non poterat etiam vocari hoſtia pacifica, quia in hoſtijs pacificis pars quędam proueniebat Deo, ſcilicet adipes, ſacerdotibus autem pectuſculũ, & armus, offerentibus vero cęterę carnes, vt patet Leuit. cap. 7. in agno tamen paſchali nõ cremabantur omnes carnes, ſicut fiebat interdum in hoſtia pro peccato, nec proueniebãt omnibus ſacerdotibus, vt fiebat aliquã-
C do in victima pro peccato: nec etiam diuidebatur inter ſacerdotes, & offerentes, ſicut in victima pacifica, ergo non erat holocauſtum, nec hoſtia pro pecato, nec victima pacifica, & conſequenter nec ſacrificium, cum nulla ſint ſacrificia præter hęc.

De quinque ſimilitudinibus quas habet agnus paſchalis cum ſacrificio, & quomodo reducitur ad holocauſtum: Et quòd vitula rufa eſt magis participans rationem ſacrificij, quam agnus paſchalis. *Quæſt. XXXIIII.*

RESPONDENDVM eſt, quòd agnus paſchalis non erat proprie ſacrificium, cum non eſſet ſub aliquo iſtorum trium, ſed voca-
D batur large ſacrificium, quia habebat aliquas proprietates ſacrificij. Prima quia adipes agnorũ immolatorum in phaſe cremabantur ſuper altare, vt colligitur Exo. c. 33. cum dicitur. immolabis ſuper fermẽto ſanguinem victimę meę, nec remanebit adeps ſolennitatis meę vſque ad mane: ibi vocatur agnus paſchalis victima Dei ſiue ſacrificium, & immediatè ſubditur de adipe eius, quòd non remaneret vſque mane, ideſt ad auroram ſequentis diei, ſed in ipſa nocte diei 14 cum immolabatur agnus cremandus erat adeps ſuper altare, ſicut cremabantur adipes holocauſtorum veſpertinorum tota nocte, vt patet Leu. c. 6. Et iſta videtur eſſe cauſa quare Deus iuſſerit fieri phaſe ſolum in loco, vbi eſt Sanctuarium, vt patet Deutero. 16. capi. ſcilicet vt ibi poſſent cremari adipes im-
E molatorum agnorum. Si autem in alijs locis fieret phaſe, cum in nullo alio eſſet Sanctuarium, non poſſent cremari adipes, nec eſſet ſacrificium.

Secunda conditio ſimilitudinis eſt, quia ſicut nemo poterat comedere de ſacrificijs, niſi mũdus eſſet, & arcebatur etiã ab ingreſſu Sãctuarij: ita & de agno paſchali nemo poterat comedere, niſi mundus, & ex hac cauſa data eſt dilatio immundis, vt celebrarent phaſe menſe ſecundo, vt patet in litera.

Tertia conditio ſimilitudinis eſt, quia ſicut ſacrificia non poterant fieri, niſi in loco Sanctuarij, & ſi aliquis alibi faceret merebatur mortem: ita non poterat celebrari phaſe, niſi in loco Sanctuarij. patet hoc de

alijs

aliis ſacrificiis Deutero.c.12.ſ.caue ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in eo quē elegerit Dominus Deus tuus in vna tribuum tuarū. idem Leui.c.17.de celebrādo phaſe in loco Sanctuarij habetur Deutero.c.16.ſ.immolabiſque phaſe Domino Deo tuo de ouibus, & de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.

Quarta ſimilitudo eſt, quia ſicut carnes ſacrificiorum cremabantur, vel ſecundum totum, vel quantū ad aliquid, ita carnes agni paſchalis cū reſiduę eſſent, cremabantur igni, vt patet Exo.capi.12.non tamen cremabantur in igne altaris, ſed in quodam alio igne prophano, vt declaratum eſt e.c.Poteſt autem conuenientior comparatio haberi carnium reſiduarum de agno paſchali ad carnes reſiduas de hoſtia pacifica. Nā ſi ſacerdotes, vel offerentes non poſſent die oblationis comedere omnes partes ſibi prouenientes, vel in ſecundo die in quibuſdam hoſtijs pacificis, cremabantur igne reſiduę carnes, vt patet Leui.cap.7.& 19.

Quinta ſimilitudo poteſt eſſe quantum ad cauſam iubētem. omnes enim carnes quas Iudęi comedebāt, aut propter ſeipſos, vt delectarentur, & cibarentur comedebant, aut vt Deum colerent. Si primo modo nō vocabantur ſacrificia, nec obſeruabantur aliquę cęremonię ex parte comedentium, ſiue eſſent mundi, ſiue immundi, nec ex parte animalium, ſiue eſſent maculata, ſiue immaculata, ſed qualitercunque manducari licebat, vt patet Deutero.capi.12.

Si autem immolarent, vel manducarent carnes aliquas propter pręceptum Domini, obſeruabantur in illis cæremoniæ, tam ex parte immolatorum animalium, quam ex parte comedentium, vt patet Deute.c.12.& iſta vocantur ibi largo modo holocauſta, ſed ſic erat de agno paſchali, quòd debebant obſeruari in eo, cęremonię, & propter Deum immolabatur. ergo includebatur nomine holocauſtorum generaliter dictorum. ſic autem vocatur hic ſacrificium: propriè tamen non erat. ſic autem erat de vitula ruſa, quę iubēte Domino immolabatur, & comburebatur extra caſtra, vt patet infra 19.c. tamen ipſa non pertinebat ad aliquod genus ſacrificij: non enim erat holocauſtum, quia illud totum in altari crematur. vitula autem ruſa tota cremabatur extra caſtra. Item non erat hoſtia pro peccato, quia in hoc ſemper ſanguis fundebatur ad baſim altaris, ſiue introduceretur in tabernaculū, ſiue non, vt patet Leui.capi.4.5.& 6.in hac autem, nec adipes Domino offerebantur, nec ſanguis fundebatur ad baſim altaris, ſed totū extra caſtra cremabatur.

Item non erat hoſtia pacifica, quia iſta ſemper diuidebatur inter Deum, ſacerdotes, & offerentes. vitula tamen ruſa nulli horum in parte, vel in toto proueniebat. ſed cremabatur, vt patet infra capi.19.vocatur tamē ſacrificium, quia habebat aliquas ſimilitudines ad ſacrificium, ſcilicet quia iubente Domino immolabatur, & in loco Sanctuarij contra fores tabernaculi extra caſtra, & quòd eſſet munda, & multę alię cæremonię.

Erat tamen magis participans rationem ſacrificij vitula ruſa immolata, quam agnus paſchalis. Primo quia ipſa vitula ruſa immolabatur a ſacerdote, vt patet infra c.19. Eleazarus enim filius Aaron immolauit illam. De agno autem paſchali an immolaretur a ſacerdotibus, vel a popularibus comedentibus non cōſtat, quamquam ſatis dici poſſet, quòd immolabatur a ſacerdotibus, cum adipes ſumendi eſſent ad cremandum in altari, vt ſupra dictum eſt.

Item ſimulabatur vitula ruſa ſacrificio pro peccato, quia ſicut in quibuſdam ſacrificijs pro peccato aſpergebatur ſepties ſanguis contra velum Sanctuarij, vt

F patet Leui.capi.4.ita, & de ſanguine vitulę ruſę ſepties aſpergebatur contra fores tabernaculi, vt patet infra 19.capitu.

Item ſimilabatur ſacrificio pro peccato, quod erat pro toto populo. Nam cum totus populus peccabat offerebatur pro eo vitulus, & cremabatur extra caſtra, vt patet Leui.capi.4.ita autem iſta vitula ruſa cremabatur pro toto populo extra caſtra, ſcilicet vt de cineribus eius commixtis aqua totus populus aſpergeretē ad expiationem immunditiarum, vt patet infra 19.c.

Item vitula ruſa dicebatur ſacrificium pro peccato, quia in veteri teſtamento contaminatio exterior ſecundum quam aliquis prohibebatur accedere ad
G Sanctuarium, vocatur peccatum, vt patet ſupra c.7.de Nazaręo, qui dicitur peccauiſſe ſuper mortuo, ideſt contaminatus fuiſſe: vitula autem ruſa erat, vt de cineribus eius expiarentur omnia iſta peccata, ſiue contaminationes. ergo vocaretur ſacrificium pro peccato maiorem ergo, ſimilitudinem habet vitula ruſa ad ſacrificium, quam agnus paſchalis, quia agnus iſte ſolū habet ſimilitudinem quandam generalem, nō determinando ſe ad aliquod genus ſacrificij. ad nullum.n. eorum ſpecialiter habet ſimilitudinem: vitula autem ruſa ſimilitudinem magnam habet ad ſacrificiū pro peccato, vt ſupra declaratum eſt. ſcriptura tamen loquens generaliter vocauit agnum paſchalem ſacrificium: ideo illi, qui non celebrant phaſe, dicuntur non
H offerre ſacrificium tempore ſuo, ideſt in tempore determinato ad iſtam celebritatem die 14.vt ſupra patet. Vnde non ſolum puniuntur omittentes paſchalē celebritatem, quia non immolant, ſed quia non faciūt tempore ſuo. vnde ſi aliquis de Iudęis cum propoſito celebrandi phaſe menſe ſecundo, omiſiſſet illud celebrare menſe primo incurrebat hanc pœnam, ac ſi nunquam celebraret, niſi detineretur aliqua duarum pręcedentium cauſarum: ideo ſi in menſe ſecundo celebraret iam in hoc peccabat, quia faciebat extra tempus determinatum a lege non habens aliquam cauſam faciendi.

Peccatum ſuum ipſe portabit. Ideſt qui nulla cauſa impeditus de pręcedentibus non celebrauit phaſe por-
I tabit peccatum ſuum, ideſt ſuper eum veniet iniquitas ſua, & hoc eſt repetitio præcedentis cum dictum fuit. exterminabitur anima illa de populo ſuo. nihil quippe aliud importatur per hoc.

Dicitur aliquis portare peccatum ſuum, ideſt ſuper ſe recipere pœnam debitam pro delicto, ſicut eſt in oneribus, quę ſuper nos ferimus. *Peregrinus quoque, & aduena ſi fuerint apud vos.*

Quare non ſolum Iudæi, ſed etiam gentiles conuerſi tenebantur celebrare phaſe alij autem non. Et quòd Iudæi non cogebant gentiles ad cæremonias ſuas, ſed cogebant ad non agendum contra illas, & cum puniebant eos pro hoc non puniebant tanquam legis violatores, ſed tanquam illatores iniuriæ.

K *Quæſt. XXXV.*

Hic declaratur ad quos extendatur iſta lex, quia cum daretur Iſraelitis putaret aliquis ſolos ipſos obligari. Reſpondetur tamen non ſolum ipſos, ſed etiam conuerſos ad Iudaiſmum de gentilibus obligari ad hanc legem, & iſti vocantur hic aduenę, & peregrini.

Aliqui exiſtimant hic diſtingui aduenas, & peregrinos, quia ſolum ſunt aduenę, qui conuerſi ſunt ad Iudaiſmum, & manent in terra Hebręorum, & quòd peregrini vocentur gentiles, qui tranſibāt peregrinādo per terram Hebræorum, ſicut faciunt mercatores, qui tēdunt de vna terra in alteram ad negociationes. Sed hoc falſum eſt: ſoli enim, qui ſunt ſub aliqua lege

obligantur

obligantur ad obſeruandum illam, qui vero non ſunt ſub ea ad nihil neceſſitantur, vt ait Apoſtolus ad Ro. ca. 3. ſ. ſcimus autem quõ quæcunque lex loquitur his qui in lege ſunt loquitur. Iſti tñ peregrini, vt iſti aſſignant non erant ſub lege hebræorum cum eſſent gentiles. ergo non obligabantur ad obſeruandum illam, ſed ſolum cogerent Iudæi illos, vt non facerent aliqd, quod redundaret in iniuriam legis ipſorũ, vt ꝙ non colerent idola in terra ſua, & ſimilia. non tamen cogerent eos circuncidi, nec facere aliquas cæremonias. Cum vero aliquis cogeretur non colere idola, & occideretur, ſi faceret aliquem cultum manifeſtum non erat hoc, tanquam directe obligarentur ad legem, ſed quia facientes illud irrogabant iniuriam Iudæis colendo Deos alienos in terra Dei ſui, & tunc plecterẽt hmõi peccantes non tanquã legis violatores, ſed tanquam vltores iniuriæ ſibi irrogatæ, faciendo in terra ſua, quod non licebat. ſ. colendo Deos alienos. hic tñ vocãtur peregrini iſti, qui obligati ſunt ad obſeruandum legem. ergo non ſunt gentiles peregrini nondũ conuerſi. Sed aduenæ, & peregrini accipiuntur hic ꝓ eiſdem, & ſunt illi, qui conuerſi ſunt ad Iudaiſmum, vel filii conuerſorum, vocantur autem iſti aduenæ, qa de terra aliena ad terram Iudæorum venerunt, & de cultu Deorum alienorum ad cultum veri Dei. vocantur autem iſti peregrini, quia nunc qñ manent in terra Iudæorum non manent, vt in terra ſua, ſed vt in terra aliena, quicunque autem in terra aliena moratur, quantumcunq; magno tempore moretur in ea, ſemper vocatur peregrinus: ſicut Abraham, quamquam manſerit magno tempore in terra Chanaan. ſ. ex anno 75. vitæ ſuæ, vſq; ad mortem cum iam eſſet annorum 175. vt patet Gen. c. 12. iuncto 25. ſemper tñ vocatus eſt peregrinus in terra illa. ſic enim ipſe vocauit ſe, vt patet Gen. 23. c. ſ. aduena ſum, & peregrin⁹ apud vos, & tunc eſt ſenſus, ꝙ illi, qui erant conuerſi ad Iudaiſmum qui vocabantur peregrini, & aduenæ ex cauſis dictis, debebant obſeruare iſtam legem, ſicut Iſraelitæ.

Cur peregrini conuerſi compellebantur obſeruare legẽ de phaſe celebrando, cum ipſi non recepiſſent beneficium cuius memoria agebatur. Quæſt. XXXVI.

QVAERET aliquis, quare compellebantur peregrini obſeruare iſtam legem de phaſe celebrãdo, quia lex fuit introducta ad memoriam beneficii præſtiti Iſraelitis in exitu de Aegypto cũ celebrauerunt phaſe. conuerſi tamen ad Iudaiſmum de gentilitate non participauerũt hoc beneficio, nec eorum priores. ergo non erat aliquid, quare deberent obligari.

Reſpondendum eſt, ꝙ Iudæi non celebrabant phaſe, tanquam ipſi ſuſcepiſſent beneficium liberationis de Aegypto, quia illi qui celebrabant poſtea magno tempore non cõicauerant hoc beneficio in ſeipſis. ſolum tñ obſeruabant, quia erant quædam partes populi Dei. Ita autem de conuerſis erat, quia ipſi non cõicauerant partem præſtiti beneficii in ſe, nec in prioribus ſuis: erant tñ partes populi Dei, & quia populus Dei obligatus erat cum liberatus eſſet de Aegypto, ipſi quoque obligabantur ad celebrandum phaſe, & iſta fuit cauſa, quare expreſſum eſt, ꝙ peregrini etiã obligarentur, quia dubitaretur de ipſis cum non pertineret ad eos beneficium.

Eodem modo dicendum eſt de redemptione primogenitorum: fiebat enim propter liberationẽ eorũ ab angelo exterminatore in Aegypto, & quia nõ fuerant ibi liberati aliqui primogeniti de genere conuerſorum, non videbantur obligari, quia erant pars popu-

A li Dei. Beneficium autem iſtud non erat collatum ſingulariter perſonis, ſed magis toti populo, cuius pars quædam erant conuerſi, obligabantur ergo, ſicut declaratum eſt ſupra tertio cap. *Faciant phaſe domino.* Ideſt celebrent feſtiuitatem paſchalem, ita ꝙ quilibet de cõuerſis in domo ſua occideret agnum ad immolandũ ſecundum formam, quæ habetur Exo. c. 12. ſicut tenebatur facere quilibet Iudeus.

Iuxta cæremonias, & iuſtificationes eius. Ideſt quilibet de conuerſis debebat obſeruare omnes cæremonias phaſe quas obſeruabant Iudæi. Dicuntur cæremoniæ, & iuſtificationes, quia cæremoniæ pertinent ad ritum ipſius agni, quantum ad cõditiones eius, iuſtificationes conſiderantur quantum ad cæremonias ipſorum co-
B medentium, ſicut ſupra declaratum eſt.

Præceptum idem erit apud vos, tam aduenæ, quam indigenæ. Ideſt lex erit communis pro Iudæis, & pro conuerſis ad Iudaiſmum. intelligitur de hac lege celebrãdi phaſe, vocantur aduenæ conuerſi. indigenæ dicuntur ipſi Iudæi, ideſt geniti, vel naturales de terra. Dicitur enim indigena quaſi inde genitus, & iſti vocantur alio nomine ciues, vt patet Leuit. c. 24. vbi dicitur, ꝙ erit iudicium æquum, ſiue ciuis, ſiue peregrinus ſit. nec accipitur hic indigena reſpectu alicuius terræ, ſicut ipſum nomen ſignat, ſed reſpectu legis. ſ. ꝙ Iudæi erant nati de lege, quia ipſimet eam primo ſuſceperunt, & poſteri eorum in lege naſcebantur: gentiles autem non naſcebantur in lege, ſed ad eam veniebant, tanquam
C peregrinantes. Et cum dicitur, quòd erit eadem lex ſolum intelligitur in illis, in quibus eſt obligatio, quia æqualiter obligabantur vtrique, in ſuſcipiendis tamen honoribus, & quibuſdam priuilegiis non erant æquales, præcellebant quippe Iudæi, cum nũquam aſſumerentur principes, vel homines ad dignitatem de conuerſis, ſicut declaratum fuit Deuteronom. cap. 23.

Igitur die qua erectum eſt. Supra dictum fuit de diſpoſitione populi proficiſci volentis: hic agitur de his, quæ pertinent ad eius ordinem actu proficiſcentis, & diuiditur in duo. primo ponitur profectionis directio. ſecundo ipſa profectio quaſi in medio cap. ſequentis ibi. *Anno ſecundo.* Prima in duas. Primo ponitur directio facta miniſterio angelico. Secundo directio facta
D miniſterio humano, & agitur hic de nube dirigente Iſraelitas in itinere. Cuius cauſa eſt, quia ſequenti cap. dicendum erat quomodo Iſraelitæ receſſerũt de mõte Sinai per manſiones ſuas, & quia dirigebantur in iſto itinere per nubem præcedentem, ponitur hic de illa quomodo mouebatur, & dicitur. ꝙ in die qua erectum eſt tabernaculum, nubes impleuit illud ſedẽs ſuper illud, & iſta eſt, quæ dirigebat Iſraelitas in itinere, vt patet infra.

Erectio tabernaculi, de qua hic quando fuit. Et an nubes, & columna ſint idem. Et quomodo differant. Quæſt. XXXVII.

E

FVIT autem erectio tabernaculi de qua hic dr̃ anno ſecũdo ab exitu de Aegypto die primo anni, vt patet Exo. c. 40. Antea vero, quam tabernaculum eſſet erectum nubes iſta erat ſuper tabernaculum Moyſi, quod erat paruum tabernaculum, vt patet Exo. cap. 33. Nam cum poſuiſſet tabernaculum extra caſtra nubes erat ſuper illud. deſcẽdebat. n. columna nubis ad oſtium tabernaculi, & ibi loquebatur Deus cum Moyſe. Cum vero tabernaculũ iſtud magnum erectũ eſt ceſſauit nubes deſup tabernaculũ paruũ, & cœpit eẽ ſup tabernaculũ teſtimonii, qđ erexerat Moyſes. Erat aũt ibi cũ caſtra ꝯſiſtere debebant, cũ vero mouenda eſſent, recedebat ad vexillũ filiorum Iuda, qui p̃cedebant. & ſic mouebantur.

De iſta nube aliqui dubitant an eſſet eadem, quę vocatur nubes, & quæ vocatur columna, & an eſſet vna columna nubis ad directionem in via, & ad deſenſionem a calore alia, quę vocaretur nubes, & non columna. de his declaratum eſt Exo. c. 13.

Operuit illud nubes. i. ſedit nubes ſuper illud eleuata, vt patet infra cum dicitur, a veſpere ſuper tentorium erat quaſi ſpecies ignis, vſque ad mane, & iſta dicitur impleuiſſe tabernaculum, non quidem ꝙ eſſet intus, ſed intra Sanctuarium erat quędam nebula replēs omnia, vt patet Exo. 40. c. nubes autem erat ſupra pendēs, vt patet in pręalleg. c. Iſta vocatur hic nubes: alibi tamen vocatur columna nubis, vt patet Exo. c. 14. & 33. Differunt autem iſta duo per figuram, quia nubes dicit figuram extenſam, & non eleuatam. Columna autem dicit magnam longitudinem, & paruam latitudinem, hmōi autem erat illa nubes, quæ dirigebat Iſraelitas, & ob hoc vocata eſt hic nubes non deſignando figuram, ſed naturam, quia ſiue nubes, ſiue columna nubis, vtraque eſt nubes.

A veſpere autem ſuper tentorium erat, quaſi ſpecies ignis, vſque ad mane. i. in veſpere cum ſol occumberet apparebat columna in figura ignis, vſque mane, in aurora autem incipiebat apparere in ſpecie columnę albæ.

An columna eſſet verus ignis, vel ſolum ſpecies ignis. Et quòd nubes quamuis non eſſet verus ignis, erat tamen vera eius ſpecies. Quaſt. XXXVIII.

ET dicitur hic, ꝙ erat ſpecies ignis. i. ſimilitudo, ita ꝙ non eſſet verus ignis: vocatur tamen ignis Exo. c. 40. cum dicitur, per diem incubabat nubes tabernaculo, & ignis in nocte: alibi autem vocatur columna ignis. i. ignis formatus in modum columnæ, ſic patet Exo. c. 13.

Dicendum tamen eſt, ꝙ iſta columna non erat verus ignis, ſed ſpecies ignis, ſicut hic dicitur. Nam ſi diceremus, ꝙ erat verus ignis, non poſſet ſtare illa litera, quę vocat nubem illam ſpeciem ignis, cũ ſpecies non dicat rem, ſed ſimilitudinem rei. Cum autem vocatur ignis Exo. 40. c. vel columna ignis Exo. 13. c. non dicitur, tanquam aliquid de vero igne eſſet in illa, ſed quia Iſraelitis apparebat, quaſi eſſet verus ignis, & hoc quantum ad fulgorem: non tamen quãtum ad ardorem: nihil enim exurebat, & cum illa columna non eſſet verus ignis fecit Deus, vt appareret ignis, vt ſic Iſraelitę dirigerentur in via, cum ambularent per noctem, vel cũ ſtarent eſſent lucida omnia caſtra, quod non fieret ſi maneret columna in ſimilitudine nubis. Et dicitur hic, ꝙ operiebat nubes per diem, & per noctem, quaſi ſpecies ignis, non ꝙ eſſet ibi ſpecies ignis, & non ſpecies ignis: immo erat ibi vera ſpecies ignis, quamquam non eſſet ignis verus: multum. n. differt eſſe veram ſimilitudinem, vel veram rem. Nam figura hominis eſt vera figura hominis: non tamen eſt verus homo. Aliud enim requiritur ad veritatem rei, & aliud ad veritatem ſimilitudinis rei, ſic erat de igne, qa quamquam non eſſet illa columna verus ignis: erat tamen vera ſpecies, vel ſimilitudo ignis, quia veritas ſpeciei non eſt in eſſendo, ſed in apparendo, veritas autē rei eſt in eſſendo. De hoc an eſſet iſta columna verus ignis, vel ſimilitudo ſolum, & quõ concordentur ſcripturæ loquentes de hoc, declaratum fuit latius Exod. cap. 13.

Et ſic fiebat iugiter. i. quotidie accidebat mutatio nubis. quia per noctem apparebat figura ignis, per diem vero figura nubis lucidę.

Per diem operiebat illud nubes, & per noctem quaſi ſpecies ignis. Satis enim apparet, ꝙ non fuerit ibi ignis, ſed figura eius.

F *An erat eadem columna nubis, & ignis, ſcilicet in die, & nocte, vel eſſent duæ. Quaſt. XXXIX.*

QVIA tamen dicitur, ꝙ erat ibi nubes per diem, & per noctem ſpecies ignis, videtur eſſe dubiũ an fuerit eadem nubes, quę erat per diem, & quæ per noctem, vel ſi per noctem veniebat aliqua nubes, quæ haberet figuram ignis, & in aurora illa recederet, & ſubintraret alia, quæ eſſet nubes columnatis lucida apparens per totum diem.

Reſpondendum eſt, ꝙ eadem erat columna ignis, & nubis, & non eleuabatur, nec deprimebatur, ſed manebat in eodem loco: in nocte tamen apparebat velut ignis. per diem autem, tanquam nubes lucida: eadem tamen erat, quod ſatis apparet Exo. c. 14. cum dicitur. iamque aduenerat vigilia matutina, & ecce reſpiciens dominus ſuper caſtra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum. Ecce ibi reſpexit dominus per columnam ignis, & nubis. ergo eadem erat columna, alioquin non diceretur per columnam, ſed per columnas. Item quia iſte reſpectus, ſiue aſpicere Dei non fuit diuerſis temporibus, ſed ſimul: neceſſe ergo erat, quòd tunc eſſet vna columna, ſiue nubis, ſiue ignis, & non ambæ: & tñ dr̃ reſpexiſſe per columnam ignis, & nubis. ergo erat vnica. antecedens patet, quia ſi duæ columnę eſſent, nunquam eſſent ſimul, ſed columna nubis ſolum in die, columna autem ignis ſolum per noctem.

Item in tempore quo Deus reſpexit nõ poterat eſ-
H ſe, niſi vna, & iſta eſſet columna ignis, quia hoc erat ꝑ noctem in vigilia matutina, vt patet præalle. capitulo. Dicitur tamen, quòd tunc reſpexit per columnã ignis & nubis, vnica ergo erat, quę per noctem apparebat, quaſi ignis, & eadem per diem velut lucida nubes. De probatione huius ſatis dictum eſt Exod. capitulo decimotertio, & ibi de tota materia columnæ pręcedentis Iſraelitas. de hoc etiam Exod. cap. 40. aliquid declaratum eſt.

An iſta columna cum dicatur columna ignis, & nubis, eſſet columna ignis, vel columna nubis. Quaſt. XL.

I SED tunc cum conſtet iſtam nubem eſſe vnam, & dicatur, ꝙ erat columna nubis, & ignis, dubitaretur quid horum erat: nam poterat eſſe vtrunque.

Reſpondēdum eſt, ꝙ erat vera nubes, & hoc ſignificat litera cum dicit, ꝙ per diem operiebat illud nubes, & per noctem, quaſi ſpecies ignis: de nube. n. ſimpliciter locuta eſt ſcriptura, de igne vero nõ dixit ſimpliciter, ſed nominauit ſpeciem ignis, quod ſignat ſolam ſimilitudinem, quot autem miracula ſequerētur ſi poneretur ignis verus, & quot ſi eſſet nubes, & ſimilitudo ignis declaratũ eſt Exod. c. 13. *Quaſi ſpecies ignis.* Poteſt accipi dupliciter hic ſpecies ignis. vno modo pro igne. Alio modo pro ſimilitudine. Si primo mo-
K do eſt ſenſus, quaſi ſpecies ignis. i. quaſi ignis, de hoc eſt verum, quia videbatur illa nubes eſſe ignis, ſed non erat: ſi ſecundo modo ponitur quaſi improprie, quia non erat ibi, quaſi ſpecies ignis. ſed vera ſpecies ignis: nam licet verus ignis non eſſet ibi, erat tamen vera ſimilitudo ignis cum appareret, vt ignis. Iſte modus tñ loquendi eſt hebraicus, & patitur multas calumnias, ſi in verbis inſtare velimus: ſenſus tamen ſolus tenendus eſt cum apparet quid litera intendat. *Cumque ablata fuiſſet nubes.* Ponebatur ſupra de modo apparitionis nubis ſuper tabernaculum. Hic ponitur de motu eius ſcilicet quomodo ipſa mota mouebantur caſtra, & ipſa ſtante pariter ſtabant.

Motus columnæ non erat naturalis, ſed ab angelo.
Quæſt. XLI.

AVFEREBATVR autem iſta nubes, ſcilicet ab alio mota. Non enim mouebatur naturali motu, aut intrinſeco, quia non correſponderet ei motus, velut progreſſiuus, ſicut eſt in animalibus, ſed magis aſcenderet in ſublimi ad locum aliarum nubium, cum omnia, quę ſunt extra loca ſua naturali inclinatione ferantur in illa.

Item quia ſi motu naturali moueretur non ſtaret aliquando, & moueretur interdum, ſed ſemper moueretur donec perueniret in locum ad quem ferebatur. Item quia dirigere vias, & loca caſtrametationum non pertinet ad agens naturale, ſed ad agens, quod ſecundum rationem operatur, ſed columna iſta faciebat hęc. ergo non mouebatur naturaliter.

Item quia quandocunque Iſraelitæ caſtra figebant aut mouebant dicebantur facere mandato Dei, vt patet infra cum dicitur. per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiſcebantur. Erat tamē profectio, & caſtrametatio ſecundum motum, & ſtationem nubis. ergo nubes non mouebatur naturaliter, ſed per mandatum Dei. ſ. ab aliquo miniſtro eius: angelus enim quidam erat in nube illa mouens ipſam facienſque ſtare cum vellet, vt patet Exo. c. 14. ſcilicet tollenſque ſe angelus Domini, qui pręcedebat caſtra Iſrael abijt poſt eos, & cum eo pariter nubes, & iſte poſſet mouere nubem ſecundum actum rationis: vnde motus nubis non dicebatur naturalis, ſed violentus ab agente extrinſeco. de iſto motu declaratum eſt Exo. 40. capi. *Quæ tabernaculum protegebat.* i. iſta nubes operiebat tabernaculum: protegere enim, & obumbrare idem ſunt, quia protegere a tegendo dicitur.

Aliqui ponebant duas nubes fuiſſe.
Quæſt. XLII.

ET ex hoc dicunt quidam, ꝙ erat duplex nubes. Vna quę tegebat tabernaculum, & erat in figura columnari. Alia vero erat extenſa ſuper oīa caſtra ad defendendum Iſraelitas ab ęſtu, & iſta erat ampla, & longa ſm magnitudinem caſtrorum, & hæc non vocatur columna, quia non erat erecta in ſublime in forma columnari, ſed expanſa ſuper omnia caſtra, & hoc quia dicitur hic quæ protegebat tabernaculum. q. d. ꝙ alia erat nubes protegens tabernaculum, & alia protegens omnia caſtra.

Iſtud argumentum præſupponit, ꝙ aliqua eſſet nubes tegens caſtra, & hoc diſtinguit inter nubē tegentem caſtra, & tegentem tabernaculum, ſed an fuerit aliqua nubes tegens omnia caſtra, aut partem eorum ſatis dubium eſt, & videtur, ꝙ non fuit, ſicut declaratum eſt Exo. c. 13. & de hoc dicetur infra c. 14. Item argumentum iſtud peccat: non enim ſequitur, ꝙ operiret iſta nubes tabernaculum, & non operiret caſtra.

Nunc proficiſcebantur filij Iſrael. i. nube mota incipiebant moueri.

Quomodo mota nube caſtra mouebantur. Et quantum durauit iſta profectio, & directio nubis. Et quare vltra Iordanem nubes non direxit Hebræos.
Quæſt. XLIII.

PRIMO enim nubes eleuabatur de tabernaculo, & ſedebat ſuper vexillum tribus Iudæ, q̄ erat prima in motu, & tūc clangebāt ſacerdotes duabus tubis argenteis facientes clāgorem longū, & concitum, & tunc parabant ſe ad rece-
A dendum oēs qui erant in caſtris deponentes tentoria ſua, & componentes ſarcinulas. In primo aūt clangore ꝓcedebant qui erant ſub primo vexillo filiorum Iuda. ſ. tres tribus. In ſecundo clangore procedebant, qui erant in ſecundo vexillo filiorum Ruben. In tertio clāgore recedebāt manētes ſub vexillo filiorū Ephraim. In vltimo clangore mouebant caſtra, qui erant in vexillo filiorum Dan, & tunc incipiebant proficiſci dirigente nube, vt patet ſeq. c.

Durauit aūt iſta profectio dirigente nube, vſque ad tranſitum Iordanis, ſiue vltimā manſionem filiorum Iſrael. Cum aūt tranſierunt in terram vltra Iordanem non habuerunt columnam pręcedentē, ſed arca Dei pręcedebat illos per duo millia paſſuum ad diſponen
B dum locū caſtrorum, vt patet Ioſue c. 3. nam antequā tranſirent Iordanem dixit Iſraelitis Ioſue, ꝙ arca Dei pręceſſura eſſet, & nullus propinquaret ad eam, vt patet eo. c. Non fuit aūt conueniens, ꝙ in terra vltra Iordanem nubes dirigeret Iſraelitas, ſicut in deſerto direxerat. Cauſa eſt, quia deſertum erat terra ſine itinere, & ſine habitatore, & nemo ſciebat per illam ꝓgredi, niſi Deus dirigeret, vt patet Hiere. c. 2. Cum dr̄, q traſduxit vos per deſertum per terram inhabitabilē, & inuiam, per terram ſitis, & imaginem mortis, per terrā in qua non ambulauit vir, neque habitauit homo. Potiſſime autem de Iudęis, qui nunquam in terra illa fuerant, neque reperiebant aliquando a quo quærerent, quà eis progrediendum eſſet: Gentiles aūt qui habita
C bant in circuitu illius deſerti aliqualiter cognouerant loca deſerti, & quo eundum eſſet. Sic dr̄ infra 10. c. de Ietro ſocero Moyſi, qui erat Madianita, ꝙ ipſe dirigeret Iſraelitas in deſerto. ſ. noli inquit nos relinquere, tu enim noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris doctor noſter. In terra autem vltra Iordanem non erat hmōi, quia tota erat populata, & habens vias, quocūque autem irent Iſraelitę nō poterant errare, quia totam terram acquirere debebant. ideo nihil differebat an primo irent ad iſtū locū, vel ad illum. in deſerto autem multum differebat, q a ſi non haberent aliquem directorem poſſent viā carpere ad ingrediendum in terram Madian, Amalech, vel Moab aut Amō, & ſic de alijs populis cōtra quos
D Deus non iuſſerat, vt pugnarent, ſed contra Chananęos: incidentes tamen in gētem aliquam huiuſmodi neceſſe erat, vt pugnarent. ergo oportuit haberi directorem eſſe Deum, & hoc per columnam nubis, q̄ eſſet ſignum viſibile demōſtrans iter, & tempus manendi atque mouendi caſtra. Item decuit propter alterum haberi columnam nubis pręcedentem. Nam ſi Iſraelitę mouerētur, quando vellent, aut haberēt aliquem de gentilibus directorem ſtarent in māſionibꝰ tanto tpe, quanto vellent, & aliqñ mouerentur ante tempus a Deo determinatum: Deus autē volebat detinere Iſraelitas in deſerto annis 40. propter murmurationes ipſorum, vt patet infra 14. ca. Si autem nō eſſet
E nubes dirigens, ſed mouerētur ad libitum citò introirent in illam, dedit autem Deus nubem, vt nō mouerentur q ſi vellent, ſed ad motum ipſius, ideo ſi nubes maneret per duos annos cogebantur quoque ipſi manere, & hoc modo per 40. annos ſteterunt. In terram autem Chanaan vltra Iordanem non erat neceſſariū aliquid hmōi, quia Iudæi non erant manſuri in aliquibus locis magno tēpore, ſed quanto velocius poſſent capere debebant terram Chanaan.

Item non fuit conueniens nubes ad directionē vltra Iordanem, quia actus pręcipuus Iſraelitarum erat ibi pugnare contra hoſtes. Sed ad hoc non conueniebat motus nubis, quia pugnantes debent moueri ſm habitudinem motus hoſtium huc, vel illuc perſequēdo, vel retrocedendo. Si tamē attendere deberent ad

nubem, nihil facerent de pertinentibus ad bellicã directionem. Ideo valde eſſet eis nubes impeditiua. ceſſauit igitur, antequam tranſirent Iordanem, & tũc fecerunt arcam domini directricem viarum. ſ. vt ipſa p̃cederet, & in loco in quo ſederet, caſtra figerentur, prius tamen concordabatur inter Iſraelitas, vel ſaltem diſponebatur a Ioſue in quo loco caſtrametandũ foret. hoc cognito ſacerdotes portabant arcam præcedentes populum duobus millibus paſſuum, & vbi mãſiſſent figebantur caſtra, hoc autem erat cum totaliter caſtra mouenda forent: ſecus autem quando ſolũ mouebantur aliqui bellatores ad aliqua loca, qa tunc non oportebat præcedere arcam, ſed ipſi inquirebant vias ad loca illa: ſemper. n. ad propinqua oppida mouebantur, de his declaratum fuit Ioſ. c. 13.

Cum autem dicitur Exo. 13. nunquam defuit colũna nubis per noctem coram populo, intelligendũ eſt de toto tempore quo fuerunt in deſerto, vſque ad trãſitum Iordanis, vt ſatis poteſt colligi ex eadem litera cum dicitur. Dominus præcedebat eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux eſſet itineris, vtroque tempore. ergo ſolum fuit columna illa dirigens dum erat neceſſaria in terra vltra Iordanem. ergo nec fuit ibi columna. Item patet hoc ex ſimilitudine ad manna: quã manna fuit datum Iſraelitis in defectum cibotũ ſuorum menſe ſecundo, poſtquam egreſſi ſunt de Aegypto, vt patet Exo. c. 16. Durauit autem per totum deſertum, quia ibi non poterant haberi cibi. Cum vero introierunt Iſraelitę in terram vltra Iordanem, & inceperunt comedere de frugibus terrę, ceſſauit mãna, vt patet Ioſ. c. 5. eo ꝙ non erat iam neceſſarium aduenientibus aliis cibis. ita cum data eſt columna ad dirigendum viam, & iam non eſſet neceſſaria viarum directio, ceſſare debuit nubes, & dicitur, ꝙ cum moueretur nubes proficiſcebantur filii Iſrael: non ſolum, ꝙ ipſi proficiſcerentur, ſed etiam alii conuerſi ad Iudaiſmum, qui aſcenderant ex Aegypto proficiſcebantur cum eis. nam illi manebant in caſtris, ſicut Iſraelitę, vt fuit declaratum ſupra 2. c. ergo cum ipſi mouerentur mouebantur quoque conuerſi ad Iudaiſmum. ſed nomine Iſraelitarum iſti intelliguntur. *Et in loco vbi ſtetiſſet nubes caſtrametabantur.* Ideſt quando nubes ceſſaret figebant caſtra.

Caſtra non figebantur propter quemcunque motum columnæ, nec vocabatur omnis locus manſio.

Quæſt. XLIIII.

HOc autem non eſt intelligendum, ꝙ ſemp̃ figerent caſtra, qñcunque ſtaret nubes, qa tunc quotidie figerent bis caſtra. Nõ. n. poterant Iudæi, & aĩalia eorum moueri per totum diem ſine cibo, & potu, ſed neceſſe erat, ꝙ ſederent ad ſumendos cibos. nemo. n. poſſet laborẽ itineris ſi continuus eſſet, per totam diem tolerare.

Item neceſſe erat, vt in qualibet nocte ceſſaret nubes a motu, vt ſic Iſraelitæ poſſent vacare ſopori: alioquin nube mota ipſi manere nequibant. Nemo. n. diceret eos per noctes, & dies ambulauiſſe, quia hoc intolerabile erat, ideo oportet, ꝙ quotidie quieſceret aliquantulum ad tempus ſumendorum ciborum, & quietem animalium, & per noctem ad recreationẽ, & ſomnum: tñ non figebantur caſtra qñ manebat nubes ſolum ad ſumendos cibos in die, nec etiam ſi ad Solis occaſum ceſſaret a motu non figebantur caſtra propter hoc, ſed ſi nubes reſideret in aliqua parte diei, & continuaret, vſque ad noctem: videbatur, ꝙ ibi aliquantulum manſuri eſſent, & figebant caſtra. Si tñ cõtingeret, ꝙ ſequenti aurora moueretur nubes, caſtra

F quoque cũ illa mouebantur. Non eſt ergo intelligendum, ꝙ vbicunque nubes maneret caſtrametarent. i. figerent caſtra, niſi exponatur eo mõ quo dictum eſt. Alio modo p̃t accipi caſtrametari. i. manere, & tunc verum eſt, ꝙ in quocunque loco manſiſſet nubes caſtrametabantur. i. manebant Iſraelitæ, & hoc mõ non ſolum fuerunt 42. manſiones, ſicut deſcribũtũr infra 33. capi. in catalogo manſionum, ſed valde plures. ſ. ꝙ qualibet die qua mouerentur ad minus facerent duas manſiones. *Ad imperium domini proficiſcebantur.* i. Iſraelitæ nunquam mouebantur, niſi cum Deus mandaret. non eſt autem intelligendum, ꝙ Deus ſemper daret mandatum expreſſum de motu caſtrorum, qñcunq; eſſent mouenda. Sed dicebantur moueri per manda-
G tum domini. i. per columnam nubis, & illa ad mandatum Dei mouebatur, quia angelus Dei erat in nube mouens illam, vt patet Exo. c. 14. Angelus autẽ nunquam ſine Dei mãdato mouebat. i. ſine hoc, ꝙ cognoſceret determinate Deum velle, ꝙ mouerentur.

Et ad imperium illius figebant tabernaculum. i. etiam per mandatum Dei fingebantur caſtra. idem ſenſus eſt hic. ſ. ꝙ non Deus iuberet ſemper qñ mouenda eẽnt caſtra, ſed per motum nubis mouebantur. dicebantur tamen moueri ad mandatum domini, & locari, quia ſicut angelus ſine Dei ſpeciali mandato non moueret caſtra, ita nec figeret dando ſignum ad hoc per motum, & ſtationem nubis, ideo per mandatum Dei ẽt figebantur caſtra. Aliquando tamen fuit ſpeciale mandatum Dei de motu caſtrorum, ſicut patet infra 14.
H cum dicitur, quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete caſtra, & reuertimini in ſolitudinem. hic tamen non dicitur, niſi pro mãdato, quod eſt per motum nubis, & cum dicitur, ꝙ figebant tabernaculum, non ſolum intelligitur de tabernaculo teſtimonii, ſed etiam de tabernaculis Iſraelitarum, quia tunc figebantur caſtra, leuius tamen erat figere tabernacula Iſraelitarum, quam tabernaculum domini.

Cunctis diebus quibus ſtabat nubes ſuper tabernaculum manebant in eodem loco. Iſtud erat ſignum Iſraelitis ad manendum. ſ. ſtatio nubis. ideo ſi valde magno tp̃e ſtetiſſet, ipſi quoque manebat, quia non habebant aliũ directorem, & ſi pauco tempore eodem modo imme-
I diate recedebant, cum tñ ad motum nubis caſtra figẽda eſſent, tabernaculũ erigebatur ſub illo loco in quo nubes ſtaret, in circuitu autem illius Leuitæ figebant tentoria ſua cum iuſſum eſſet illis, vt excubarẽt in circuitu tabernaculi, vt patet ſupra c. 1. Deinde totus populus Iſraelitarum diuiſus per turmas ſuas figebat caſtra ſub vexillis ſuis ſecundum ordinem datum. ſ. c. 2. Et ſic ipſa nubes dabat modum caſtrorum locandorum. Dicitur autem de nube, ꝙ erat ſuper tabernaculum, quia erat eleuata, & pendẽs ſuper illud, quod fiebat ad atteſtationem diuinæ glorię. Erat. n. gloria Dei in nube, & quia in Sanctuario erat etiam gloria Domini, quia ibi colebatur, ſedebat nubes ſuper Sãctua-
K. rio. Item quia nubes iſta per noctem apparebat in ſpecie ignis videntibus omnibus Iſraelitis de manſionibus ſuis, vt patet Exod. c. 40. vt ergo ęqualiter luceret in omnibus caſtris debuit poni in medio, tabernaculum autem erat in medio Iſraelitarum, vt declaratum fuit ſupra c. 2. ergo ſuper illo eſſe debebat. Itẽ fuit hoc, vt non videretur Deus magis acceptare aliquam de tribubus Iſraelitarum, quam alias, ſicut acceptauit tribum Leui faciendo florere virgam tribus eius, vt patet infra 17. capit. debuit ergo eſſe ſuper Sanctuarium, quia ille locus erat ſibi acceptabilis cum ibi coleretur: ante vero, quam eſſet tabernaculum factum ſedebat nubes ſuper paruum tabernaculum Moyſi, qđ tenderat extra caſtra in monte Synai, quia etiã ille locus

cus erat acceptabilior cęteris propter Moyſen, ſic patet Exo.c.33.

Iſta nubes, quę ſuper Sanctuarium erat erecta aliqñ humiliabatur deſcendens ad oſtium tabernaculi, vt ibi Deus loqueretur, ſic factum eſt infra 12. ca. vbi ad oſtium tabernaculi deſcendit dominus in columna nubis, & locutus eſt ad Aaron, & Mariam, & in hac nube deſcendente frequenter loquebatur Moyſi, ſiue quando habebat tabernaculum ſuum extra caſtra, vt patet Exod.c.33. ſiue cum eſſet conſtructum tabernaculum magnum, vt patet Exo. 29. vbi dicitur, ꝙ ad oſtium tabernaculi conſtituet dominos, vt loquatur Moyſi, & præcipiat filiis Iſrael. *Et ſi eueniſſet, vt multo tempore maneret ſuper illud.* i. ſi contingeret, ꝙ nubes ſtetiſſet magno tempore ſuper tabernaculo, Iſraelitæ manere debebant, ſicut in monte Synai, vbi ſteterũt vno anno demptis diebus 10. ſ. a primo die mẽſis tertii anni primi egreſſionis de Aegypto, vſque ad diem vigeſimam, menſis ſecundi, anni ſecundi, vt declaratũ fuit ſupra, & patet Exo.c.19. iuncto cap. ſeq. fuerunt etiam multo tempore in Cadesbarne, vt patet Deuter.c.1. ſ. ſediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore: nam ibi ſteterunt, quaſi in medio anni ſecundi ab exitu de Aegypto, ibi quoque in anno 40. menſe 1. ſicut declarabitur infra 13.c.

Tabernaculum etiã in deserto fuit erectũ.

Ex hoc apparet, ꝙ q̃q̃ in deſerto Iſraelitæ non facerent cæremonias ſacrificiorum, quia erãt in motu, & non habebant materiam iſtorum cęremonialium, tñ tabernaculum ſemper erectum erat: hoc aũt, vt ſacerdotes introirent in illud ad faciendum preces coram dño, vt poſſent ẽt populares conuenire ad orandũ coram illo, & vt vaſa Sanctuarii honorabilius eſſent poſita in domo illa, q̃ ſi non eſſet erectum Sanctuarium, ideo in qualibet caſtrametatione tenebantur erigere tabernaculum intelligendo, vt ſupra declaratum eſt. *Erant filij Iſrael in excubijs domini.* i. manebant Iſraelitæ vigilando, vel excubãdo, qñ Deus iuberet, vt recederẽt. Accipitur.n. proprie excubia. i. vigilia ad conſeruandũ aliquid, & ſic ſunt excubiæ in caſtris cum cuſtodiunẽ ne hoſtes illa accipiant, & ſic dicebantur Leuitę excubare in circuitu tabernaculi, quia vigilabant ſolicitè cuſtodientes ne aliquis de Iſraelitis accederet ad Sanctuarium, vt patet ſupra c. 1. hic autem non dicebanẽ Iſraelitæ ſic excubare, quia ipſi non erant in excubijs Sanctuarii, ſed dicebantur eſſe in excubiis domini. i. expectando Deum, qñ iuberet, ꝙ recederent de loco illo caſtrorum mouendo nubem. *Et non proficiſcebantur quotquot diebus fuiſſet nubes ſuper tabernaculum.* i. non mouebant caſtra omnibus diebus quibus manebat nubes, & hoc quia ſi mouerent illa ſine motu nubis, crederent ſe facere ꝯ voluntatem Dei, & peccarent.

Item quia ipſi neſcirent viam ſi mouerentur ſine nube, oportebat ergo, ꝙ expectarent eam. Item quia ipſi non habebant aliquem cibum, niſi manna. Si aũt recederent non mota nube, cum manna ſolum caderet in circuitu caſtrorum forte non haberent illud, aut non crederent, ꝙ poſſent habere, ideo timerent moueri. *Ad imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant.* Erigere tentoria erat, ꝙ Iſraelitæ caſtrametarentur, & extenderent tentoria ſua, & ipſum tabernaculum Dei, deponere autem tentoria erat, ꝙ ipſi tollerent illa ad motum, vtrunque autem fiebat ꝑ imperium domini, quia ſiue caſtra moueri deberent, ſiue ſtare, Deus illud iubebat, non quidem proferẽdo, aut reuelando Moyſi, aut alicui alteri, ſed ſolum mouendo nubem in quo ſufficienter apparebat, ꝙ Deus iubebat moueri caſtra. idem autem de locatione, quia cum nubes ſtaret, non poterat ſtare, niſi Deus iuberet angelo, ꝙ non moueret eam.

Si fuiſſet nubes a veſpere, vſque ad mane, & ſtatim diluculo tabernaculum reliquiſſet proficiſcebantur. i. qñ ſolum manebat nubes ſuper tabernaculum per vnam noctem, & receſſiſſet in aurora, mouebatur tabernaculum.

An nube ſtante ſtare deberet, & tabernaculum.
Quæſt. XLV.

De hoc non erat aliquod dubiũ, ꝙ mota nube moueri deberet tabernaculũ, ſiue ſtetiſſet nubes magno tempore, ſiue pauco: etiã ſi ſolum dimidia hora, ſed an ſtante nube deberet tabernaculum ſtare erat dubium. Vr̃ autem hic, ꝙ qñcunque tabernaculum in veſpere collocaretur nube ſtante deberet erigi, quia alias non diceretẽ, ꝙ manebat nubes ſolum a veſpere, vſque in mane ſuper tabernaculum, niſi illud erectum eſſet. ergo cum ceſſaret moueri nubes in veſpere debebat immediate erigi tabernaculum. Reſpondendum eſt, ꝙ non erigebatur tabernaculum, qñcunque nubes maneret, ſicut ſupra dictum fuit: nam cum maneret ad ſumendos cibos, vel ad aliquam quietem per diem, non figebatur tabernaculum, nec etiam tentoria hebrçorum, iõ autem ſicut ſupra dictum eſt, neceſſarium erat, vt qualibet nocte ceſſaret motus nubis, vt Iſraelitę quieſcerẽt vacantes ſopori: nam nec ipſi, nec animalia eorũ poſſent tolerare laborem vię ſi per noctem, & diẽ durarent, ſed mouebanẽ qualibet nocte, & quia ipſi nõ poterant ſtare, niſi ſtante nube, ſtabat quoque nubes, nõ tamen erigebant tabernaculum in ipſa nocte, ſed ſi viderent, ꝙ ſequenti aurora non mouebatur nubes erigebant tabernaculum, quia credebant ſe ibi mãſuros aliquanto tempore. Cum autem dicitur hic ſi manſiſſet nubes a veſpere, vſque mane: non eſt accipiendũ pro Solis occaſu, quia ſi in Solis occaſu quieuiſſet nubes non erigebatur tabernaculum, quia non erãt certi de futura manſione, ſi tamen nubes poſt meridiem ante Solis occaſum quieuiſſet, intelligebant non fieri hoc, vt quieſcerent per noctem, ſed vt manerent ibi aliquanto tempore, ideo erigebant tabernaculum, & tentoria ſua: ſi fuiſſet nubes a veſpere ſolũ. i. a Solis occaſu non erigebant, & in illo caſu intelligitur hic lr̃a. *Et poſt diem, & noctem receſſiſſet diſſipabant tentoria.* i. ſi non maneret columna nubis ſuper tabernaculũ, niſi vna nocte, & die, immediate mouebantur caſtra, & diſſipabantur tentoria. i. deponebantur. Conſiſtunt enim tẽtoria in erigendo, quia quando ſunt erecta ſunt dom⁹ vel tentoria, cum vero colliguntur, & deponuntur nihil horum ſunt, ſed ſunt diſſipata, ſicut domus, quę ad terram diruuntur. *Si duobus, aut vno menſe.* i. ſi ſtetiſſet columna ſuper tabernaculum duobus menſibus, aut vno menſe. q. d. non habebant Iudęi tempus determinatum, ſiue multum, ſiue paucum ad recedendum de caſtris, niſi cũ columna moueretur, ideo ſi valde magno tempore ſtetiſſet ipſi quoque ſtabãt, ſi vero poſt paruulam moram moueretur, ipſi pariter tẽtoria diſſipabant.

Vel longiori tempore fuiſſet ſuper tabernaculum. Dicebatur eſſe longiori tempore, vt cum eſſet vno anno, ſicut fuit in monte Synai demptis decem diebus, vel ſi fuiſſet valde magno tempore, ſicut in Cadesbarne, vt patet Deuteronom. cap. 1. *Manebant filij Iſrael in eodem loco, & non proficiſcebantur.* Ideſt toto illo tempore Iſraelitæ erant in caſtris, vbi fuiſſet columna, & non poterant inde moueri, quia neſciebant contra quam partem mouerentur, etiam quia in hoc putarent ſe offendere Deum.

Statim autem, vt receſſiſſet mouebant caſtra. Sicut cõpellebantur manere in caſtris qñ columna manebat, ita cõpellebantur mouere caſtra tũ illa mouebatur: nam ſi non mouerentur ſequentes illã poſtea neſcirent viã

qua pergendum eſſet. Item quia columna nubis mouebatur per mandatum Dei ab angelo, qui erat cũ ea, cum ipſa mota non mouerentur Iſraelitę putarent ſe agere ꝯ mandatum Dei, & vere agerent, atque offenderent. Item ſortaſſis timerent, ꝙ non poſſent habere manna in cibũ, ſi non ſequerentur columnam, quia Deus dabat manna Iſraelitis ex beneficio: ſi autem nõ ſequerentur pręceptum eius in motu caſtrorũ, rationabiliter crederent, ꝙ Deus non daret eis manna, & cum dicitur, ꝙ ſtatim, vt receſſiſſet mouebant caſtra. intelligendum eſt, ꝙ prius ſacerdotes clangebãt buccinis ad conuocandum multitudinem, vt moueret caſtra, & tunc mouebant primo, qui erant ſub vexillo tribus Iudę. & incipiebant proficiſci, ſicut ſ. declaratũ eſt, & patet ſequenti cap. *Per verbum domini figebant tentoria*. Ideſt per mandatum Dei figebant tentoria caſtrametantes.

In præceptis domini non eſt vox, nec verbum. Quæſt. XLVI.

NON eſt intelligendum, ꝙ eſſet ibi verbũ, ſiue vox in iubendo. Erat tamen verum mandatum Dei, quia mouebantur Iudæi ad motum nubis: nubes autem ab angelo impellebatur. Angelus vero ſine ꝑcepto Dei nõ mouebat, ideo verum mandatum erat ad mouendum, & ad figendum caſtra: non tñ erat ibi verbum dñi. i. aliquod mandatum in voce, quia non mandabat Deus angelo in voce, cum nec angelus audiat, vt vocibus percipiat, nec Deus habeat organa vocatiua, ſed in ſola ſimplici intellectione iubet cauſando in angelo cõceptum eius rei, quam vult fieri. Non erat ẽt verbum dñi in reuelatione facta Moyſi: nam licet aliqñ reperiatur, ꝙ Deus iuſſerit moueri caſtra, ſicut patet Exo. 14. c. qñ erant ſuper mare rubrum, & ĩ. 14. c. cum erant in Cadesbarne, ſed hoc rariſſimum eſt. Scriptura tamen loquitur hic de eo, quod ſemper erat. ideo vocat̃ verbum domini large. i. pręceptum factum ad angelũ de mouendo nubem, vel faciendo eam ſtare. Alio modo poteſt intelligi, ꝙ mouebantur Iudæi per verbũ dñi. i. ꝙ a principio qñ nubes primo venit ſuper Iſraelitas ad dirigendum viam Deus iuſſerit eis, ꝙ quandocũq; columna moueretur ipſi mouerentur, & qñcunq; ſtaret ipſi quoque ſtarent. veriſimile. n. eſt hoc dictũ fuiſſe, quia alias neſcirent modum in procedendo, & quia propter illud pręceptum datum in voce Iudęi mouebantur quandocunque mouerent̃: ergo erat illis motus, & ſtatio per verbum domini. *Et per verbum illius proficiſcebantur*. i. mouebantur qñ Deus iuberet. intelligendum eſt, vt in prædictis. *Erantque in excubijs domini*. Ideſt iſti erant excubando. ſ. obſeruando, vel expectando dominum, qñ iuberet, vt mouerentur, vel ſtarent. *Iuxta imperium eius*. i. mouebantur Iſraelitę per imperiũ domini. ſ. quando iubebat, ꝙ mouerentur, vel ſtarent. Videbatur. n. Deus habitare in illa nube, ideo quandiu manebat nubes Deus videbatur cum illis manere, cũ vero moueretur nubes, videbatur, ꝙ Deus recederet ab eis. ideo ſequebantur eum recedentem. Sic dicit Ioſephus lib. 3. Antiquit. ſ. quoties vero ſuper tabernaculum ſtare nebulam contingebat, tanquam ibidem Deo commorante quieſcebant. cum vero conuerteretur procedebant. *Per manum Moyſi*. Ideſt iſtud imperium domini erat per manum Moyſi. Iſta litera videtur in ſuperficie ſignificare, quòd quandocunque mouerentur caſtra, vel figerentur fiebat hoc per imperiũ dñi, & hoc per manũ Moyſi. i. per Moyſen. ſ. ꝙ Deus loqueretur Moyſi, & ipſe ſignificaret populo. Sed nõ eſt ſic intelligendum. Nam ſi nubes erat Iudęis ſignũ certiſſimum mouendi caſtra, & figendi, nõ oportebat

F dari aliquod alterum ſignum, vel pręceptum, eſſet. n. ſuperfluum. Sed dr̃ verbũ factum per manũ Moyſi. ſ. ꝙ Deus a principio qñ venit columna nubis dedit pręceptum in verbo, vt mouerentur Iſraelitæ mota colũna, & illa manente caſtra figerent, & iſtud fuit per manum Moyſi. i. per illum, quia Deus fuit locutus ipſi, & ipſe populo.

CAP. X.

De tubis argenteis, & earum varia pulſatione.

G LOCVTVS QVE eſt dominus ad Moyſen dicens. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus cõuocare poſſis multitudinem quando mouẽda ſunt caſtra. Cũq; increpueris tubis, cõgregabitur ad te omnis turba ad oſtium tabernaculi fęderis. Si ſemel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Iſrael. Si autem prolixior, atque conciſus clangor increpuerit, mouebunt caſtra primi qui ſunt ad orientalem plagam. In ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria, qui habitant ad meridiem, & iuxta hũc mo-
H dum reliqui facient vlulantibus tubis in profectionem. Qñ autem congregandus eſt populus, ſimplex tubarum clangor erit, & non conciſo vlulabunt. Filij autem Aaron ſacerdotis clangent tubis: eritq; hoc legitimũ ſempiternum in generationibus veſtris. Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes qui dimicant aduerſum vos clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio veſtri coram domino Deo veſtro, vt eruamini de manibus
I inimicorum veſtrorum. Si quãdo habebitis epulum, & dies feſtos, & calendas canetis tubis ſuper holocauſtis, & pacificis victimis, vt ſint vobis in recordationẽ Dei veſtri. Ego dominus Deus veſter.

Sacerdotes clãgũt tubis.

De directione hebræorum ꝑ deſertũ humano miniſterio.

LOcutuſque. In ſuperioribus dictum eſt de directione Iſraelitici populi per deſertum proficiſcentis miniſterio angelico. Hic agitur de eadẽ profectione directa humano miniſterio, & diuiditur in duas. quia primo ponitur diſpoſitio ꝓcedendi. ſ. tubæ ad conuocandum populum. Secundo
K deſcribitur ipſe motus in procedendo infra. *Anno ſecundo*. Iſta ſecunda in tres, quia primo deſcribitur motio caſtrorum, & exercitus ordinatè progrediens. Secundo adiungitur ſocius in itinere expediens. Tertio inſurgit caſus in proceſſu impediens. Secunda ibi. *Dixitque Moyſes*. Tertia in c. ſeq.

Circa primum. *Locutus eſt dominus ad Moyſen*. Hic volebat Deus diſponere Iſraelitas in proceſſu per deſertum, vt ordinate procederent, & ad hoc oportebat, vt omnes ſcirent quando procedendum eſſet, vt ſic quilibet teneret ordinem ſuum in procedendo, & ad hoc iuſſit fieri tubas, vt ſic congregarentur Iſraelitæ, vel cõmouerentur ad caſtrorum motum.

An hæc fuerint immediate dicta poſt ea, quæ dicta ſunt.
Quæſt. I.

IN hoc dubitabit aliquis an fuerint ea, quę dicunt̃ hic immediate poſt ea, quæ ſupra deſcripta ſunt. Et reſpondendum eſt, ꝙ non poteſt hic aſſignari certus ordo, ſed omnia, quę hñr vſq; ad c. ſequẽs ſunt poſita ſm̃ recapitulationem, & anticipationem. Nam id quod hr̃ præc.c. & ſupra c. 7. prius factum eſt quam id quod hr̃ s̃. 1. c. vt in eiſdem declaratum eſt. Ideo non poteſt in his cognoſci ordo temporis, niſi in quibuſdam in quibus innuitur ex aliquibus ſignis. De hoc autem an dictum fuerit ante celebrationem phaſe, de qua dictum eſt, vel poſtea, non poteſt conſtare, vtrunque enim ſatis eſſe poterat, nec tamen ponuntur hic ſecundum iſtum ordinem, quaſi iſta habeant ordinem temporis ad pręcedentia. Sed quia in iſto c. dicendum erat de receſſu Iſraelitarum de monte Synai, & hoc fiebat per nubem, vt dictum eſt de motu, & ſtatione nubis præced.c. & quia non ſolum mouebantur Iſraelitę ad motum nubis, ſed etiam ordinabantur in motu per clangorem tubarum, dictum eſt hic de fabricatione earum. Satis tñ potuerunt fabricari in anno primo egreſſionis de Aegypto, qñ fabricata ſunt alia vtenſilia tabernaculi. Ad ſacerdotes.n. pertinebat clangere in his buccinis, vt patet infra in litera, & Ioſue c.6. ſicut igitur cętera, in quibus ipſi miniſtrabãt fabricata ſunt cum Sanctuario, ita & iſtę tubę fabricari potuerunt, ſed in hoc nihil differt.

C *Fac tibi duas tubas argenteas.* Debebant fieri iſtę tubę de argento, quod offerebatur in Sanctuario ab Iſraelitis, multa enim reſeruabantur in theſauris domini, ſicut patet de dimidiis ſiclis argenti, quos offerebant, q tranſibant ad numerum a 20. anno, & ſupra, vt patet Exod.c.30.

Tubæ erant ad multos vſus. Et quòd plures, quam duæ erant tubæ, quæ poſtea factæ fuerunt, nec in hoc repugnabant præcepto Dei. *Quæſt.* II.

FVERVNT autem iſtę tubę ad multos vſus, ſm̃ ꝙ hr̃ j.ſ. ad conuocandum multitudinẽ, & ad mouenda caſtra, & ad feſtiuitates, & epulas, D atq; ſacrificia, & ad bella. Dixit.n. ꝙ eẽnt duæ, non quidem ꝙ non fuiſſent factę plures. Sed quia iſtę duæ ſufficiebant pro tunc, poſtea tamen ad maiorem ſolennitatem factæ ſunt multæ. Nam Ioſ. c.6. dr̃ ꝙ ſacerdotes clangebant 7. buccinis iubilęorum, & hoc qñ circundabant Iericho, ſed illæ ſunt de buccinis, de quibus hic dicitur: nam hr̃ j. ꝙ ad bellum vterentur Iſraelitæ his buccinis, & ita factum eſt apud Iericho, quia totus Iſrael armatus circundabat vrbem, & ſacerdotes clangebant buccinis. Septem tamen erant ibi, ergo multę factę ſunt, quamquam Deus iuſſerit ſolũ de duabus, ſiue autem fuerint factæ multæ nunc, quãdo Deus iuſſit fieri duas, ſiue poſtea, non differt, nec E repugnabant præcepto Dei Iſraelitæ ſi facerẽt plures tubas argenteas, quia ipſe iubebat fieri duas, ne grauarentur Iſraelitę dando multum de argento. ſi autem ipſi libenter vellent plures tubas facere, nihil perturbabant diuinũ pręceptũ, ſed potius augmentabant cultum diuinum. Sic enim fuit de principibus 12. tribuum, iuſſerat autem Deus fieri acceptabula phialas, & mortariola in Sanctuario, vt patet Exo.25.c. & ſacta ſunt, vt patet Exod.c.37. pręter hæc tamen quilibet de 12. principibus obtulit vnam phialam, vnum acceptabulum, & vnum mortariolum ad vſus Sanctuarii, vt patet ſupra c.7. de tubis ergo cõformiter fieri potuit. Iubetur etiam ꝙ ſint argenteæ, quia maioris pulchritudinis erunt, quam alias ſi eſſent de rudi metallo. Itẽ

A quia argentum eſt metallum valde ſonorum conueniens ad talia inſtr̃a. *Ductiles.* i. ſunt iſtę tubę ductiles, vocantur ductiles. i. factę per extenſionẽ malleatoriã, & non opere fuſili, ducere.n. eſt producere, vel extẽdere, & hoc proprie qñcunque aliqua groſſa materia ꝑ malleationem extenuatur in laminas. ſic accipiebatr̃ ꝑ fabricatione tubarũ magna maſſa argenti, & illa extenuabatur in tubam, ita ẽt dictũ eſt de cherubim, ꝙ eſſent productiles ex vtraque parte propitiatorii. i. ꝙ extenderentur per malleationem, vt patet Exod.c.25. & 37. Itẽ tubę erant magnę, quia audiri debebant ꝑ totũ exercitum hebręorũ, qui erat valde magnus cũ eſſent ibi plura, q̃ ſexcenta millia peditum hebręorũ p̃ter ſenes, & paruulos, & fęminas, & p̃ter innumerabile vulB gus promiſcuum Aegyptiorum, quod aſcendit cum Iſraelitis, vt patet Exo.c.12. magnum.n. valde ſpatium tenerent caſtra horum. *Ad conuocandam multitudinem, quando mouenda ſunt caſtra.* In hebręo hr̃ hic coniunctio media.ſ. *Ad conuocandum multitudinem, & quando mouenda ſunt caſtra.* ſm̃ literam noſtram eſſet ſenſus, ꝙ qñ caſtra mouenda eſſent clangeretur ad conuocandũ totam multitudinẽ, vt venirent ad Moyſen, ſm̃ literam hebraicam eſt ſenſus, ꝙ iſta ſunt duo.ſ. conuocare totam multitudinem, & clangere, qñ mouenda erãt caſtra, ſed conuocatio multitudinis non erat, qñ mouẽda erant caſtra, ſed ad aliquid alterum.

Multitudo an conuocaretur per tubam, quando recedebant caſtra. Et quis erat vſus tubarum.
Quæſt. III.

C ET videtur iſta litera rationabilius ſtare, quam noſtra, quia qñ mouenda erant caſtra nõ erat aliquid, ad quod conuocarentur oẽs Iſraelitę, ſed ſi forte non eſſet aliquod ſignũ, ꝑ qđ mouerentur p̃conizaretur per caſtra, ſicut Ioſue fecit, qñ mouenda erant caſtra de Belſethin, vſque ad Iordanẽ fecit p̃conizari per caſtra diebus tribus ante, vt ſe pararent ad recedendum, non tñ ↄuocauit totã multitudinem, vt patet Ioſue capit. 1. Hic aũt potuiſſet ſic facere Moyſes dato, ꝙ nulla ſigna haberet ad hoc, ꝙ mouerentur caſtra, habebat tamen duplicia ſigna. ſ. motum D columnæ nubis, & clãgorem tubarum poſt motum columnę, ideo non oportebat, vt conuocaret multitudinem, qñ mouenda eſſent caſtra. Item quia. j. dicit̃, ꝙ qñ clangeretur prolixe, & conciſe vlulãtibus tubis mouerent caſtra, qui erant in vexillo tribus Iudæ, & in ſecundo clangore qui erãt in vexillo tribus Rubẽ, & ſic de aliis duobus vexillis, non.n. veniebant iſti audito clangore ad Moyſen, vel ad Sanctuarium, ſed incipiebant mouere caſtra, ſecundum ordinem ſuũ. Non eſt igitur dicendum, ꝙ quando caſtra mouenda eẽnt conuocaretur multitudo ad aliquid.

Secundum literam hebraicam nõ videtur aliquod inconueniens, ſed ponuntur hic duo vſus tubarum.ſ. E ad conuocandum multitudinem, & ad mouendũ caſtra. primus vſus erat, qñ ſtantibus caſtris Moyſes volebat iuſſu Dei conuocare multitudinem ad aliquid. ſecundus vſus erat excitare multitudinem ad procedendum. & hoc modo dicetur, quòd Hieronymus bene tranſtulit, ſcriptores tamen poſtea vitiauerunt omittentes illam coniunctionem, &, quod facillimum erat: potiſsime, quia videtur eſſe ſententia conueniẽs, vt dicatur ad conuocandum multitudinem, quando mouenda ſunt caſtra. Alio modo adhuc dici poſſet tenendo literam noſtram, quòd in nullo ſit defectuoſa, & quando dicitur, ꝙ iſtę tubę erant ad conuocandam multitudinem, qñ mouenda erant caſtra, nõ intelligitur, ꝙ deberet conuocari ad congregandũ eã in vnum, vt aliquid deliberarent, ſed erat ad conuoca-

dum multitudinem.i.ad concitandam eam, vel com-
mouendum,vt mouerent caſtra,quia anteq̃ audirent
clangorem buccinæ diuertebant ad alios actus. Cum
vero audirent clangorem concitabant̃ ad mouendũ
caſtra,& hoc eſt conuocare,& nũc dicetur ad lr̃am he-
braicam,ꝙ ibi ponitur.& ex ſuperabundanti, ſicut ſę-
pe ſolet poni in ea aliquid additum ſuperflue,& aliq̃d
diminutũ ex improprietate idiomatis,quaſi barbarici
conferendo ad proprietatem latini ſermonis. Et aliq̃
probant,ꝙ iſte ſenſus lr̃ę nr̃ę ſit conuenientior, quia
ſm̃ lr̃am hebraicam pręſupponitur, ꝙ vocaretur mul
titudo per clangorem tubarum aliq̃n ad faciendũ ꝗp-
piam,ſed hoc non ꝯſonat lr̃ę,quia ĩ. datur modus clã
gendi in buccinis iſtis, & datur quidã modus ad ꝯuo-
candum principes,& alius ad mouendum caſtra, ſi ſi
aliq̃n ꝯuocaretur multitudo in clangore tubarum da-
retur aliquis modus ad conuocandum eam diſtinctus
ab aliis modis,ſed nullus talis eſt. Ergo intelligẽdum
eſt,ꝙ tubę erant ad conuocandũ principes, & ad mo-
uendum caſtra.hic tamen ſolum ponitur de motu ca-
ſtrorum, quia ad hoc principaliter fuerãt factæ tubæ,
& iſta eſt cauſa quare poſitum eſt hic de tubis. Sed fal
ſum eſt,quia infra ponitur,ꝙ aliquando vocaretur po
pulus,& aliquando principes:hoc tamen non obſtan-
tę melior eſt litera noſtra. Si tamen aliquis vellet te-
nere ſenſum, quẽ videtur facere litera hebraica, poſ-
ſet dicere, ꝙ hic ponitur duplex officium tubarum.ſ.
conuocare multitudinem ſine motu caſtrorũ, & con
citare ad mouendum caſtra,& cum dicitur,ꝙ nõ erat
aliquis modus conuocare multitudinem. Reſpondẽt
quidam,ꝙ per multitudinem non intelligunt̃ hic om
nes de populo,ſed ſoli principes qui vocantur eminẽ-
ter multitudo,cum contineant totam multitudinem
in virtute. Sed non ſtat,quia ipſa multitudo vocabat̃
aliquando,vt ĩ.patet,ſed melius eſt ſm̃ ſenſum,quem
facit litera noſtra,ꝙ non ponatur hic coniunctio.

*Cur Deus iuſſit fieri tubas ad vocandam multitudinem, quia vi-
debatur ad hoc ſufficere nubes, & de tribus generibus
clangendi cum tubis, quomodo diſtinguebantur, & ad quid proficiebant.*
Quæſt. IIII.

QVAERET aliquis circa hoc quare Deus iuſſerit
fieri tubas ad conuocandum multitudinem
in motu caſtrorum: videtur enim eſſe ſup-
fluum, quia columna nubis erat ſignum ſufficiens ad
mouendum caſtra,& ad locandũ,illa enim mota mo-
uebantur Iſraelitę, & illa ſtante pariter ſtabant, vt pa-
tet pręced.c. Videret igitur totus populus q̃n mouen-
dum,aut ſtandum eſſet,nec indigebant tubis.

Reſpondendum eſt,ꝙ non factæ ſunt tubę ad dan-
dum ſignum de motu populi, quia per nubẽ cogno-
ſcebatur hoc, & ſi non ſtaret nubes, nihil proficerent
tubæ, niſi forte in qualibet caſtrametatione, aut mo-
tione Deus loqueretur Moyſi, & ipſe per tubas daret
ſignum mouendi,vel ſtandi,ſed hoc non erat.tubę igi
tur non proficiebant ad aſſignandum tempus mouẽ-
di caſtra,ſed ad deſignandum ordinem mouendi, qui
non poterat cognoſci per motum nubis,ideo quantũ
ad id in quo deficiebat nubes adiunctę ſunt tubę. Nã
quando nubes mouebatur erat omnibus ſignum mo
uendi caſtra. Si tamen non daretur aliquis ordo in ꝓ-
cedendo,commiſceretur, & perturbaretur totus po-
pulus.Deus autem dederat ordinem, quia volebat, ꝙ
diſtincte caſtrametarentur,& procederent.Ideo iuſſit
vt diſtinguerẽtur per quatuor vexilla, & ſub quolibet
eorum eſſent tres Tribus,vt patet ſupra 2.c. Ita etiam
iuſſit, vt in motu caſtrorum primo inciperent proce-
dere, qui erant ſub vexillo tribus Iudę, poſtea qui ſub

F vexillo filiorum Dan. Iſte tamen ordo procedendi ꝑ-
turbaretur, niſi eſſet aliquod ſignum diſtinctiuum or-
dinis procedendi. Contingeret enim, vt qui erant in
vexillo filiorum Ruben inciperent mouere caſtra,an-
tequam finiuiſſent mouere omnes qui erant ſub ve-
xillo filiorum Iuda,& ſic miſcerentur, & perturbare-
tur totus ordo populi procedentis.Idem autem de fi-
liis Ephraim ad filios Ruben, & de his qui erant ſub
vexillo Dan ad eos qui mouebant ſub vexillo filiorũ
Ephraim,ne ergo totus ordo a Deo traditus in caſtra-
metando,& procedendo perturbaretur,datę ſunt tu-
bæ.ſ.vt poſtquã nubes mota dediſſet omnibus ſignũ
mouendi caſtra clangeretur in buccinis, & in illo pri-
mo clangore oẽs qui erant ſub vexillo filiorum Iuda
G incipiebant deponere tentoria,& mouere caſtra,atq;
procedere ſecundum ordinem ſuum,finito autẽ iſto
& inchoato ſc̃do clãgore incipiebãt mouere caſtra q̃
erant ſub vexillo filiorum Ruben, & procedebant ſe-
quentes alios de primo vexillo: inchoato autem ter-
tio clangore mouebant caſtra, qui erant ſub vexillo
filiorum Ephraim: inchoato autem quarto clangore
mouebant caſtra extremi, qui erant ſub vexillo Dan.
Erat autem hoc inter eos, ꝙ in primo clangore dum
mouerent caſtra, qui erant ſub vexillo Iudæ, omnes
de aliis vexillis manebant nihil mouentes. Cum vero
in ſecundo clangore mouerent caſtra, qui erant ſub
vexillo Ruben, qui erant ſub duobus reliquis vexillis
conſiſtebant,& ſic per ordinem ſuum: hoc autẽ mo-
do non commiſcebantur in procedendo illi, qui erãt
H ſub vno vexillo eis,qui erant ſub alio:hoc autem non
poterat fieri conuenienter, & faciliter, niſi per diſtin-
ctos clangores, quod erat vſus tubarum: & ſic erant
ad conuocandum multitudinem in motu caſtrorũ,
ideſt non ad excitandum, vt mouerentur,ſed ad ordi-
nandum proceſſum eorum per prius, & poſterius, &
hoc ſignificatur infra cum dicitur, ꝙ in primo clan-
gore, & vlulatu tubarum congregarentur, & moue-
rent caſtra,qui erant ad partem orientalem ſub vexil-
lo filiorum Iudæ. In ſecundo ſonitu mutabunt tento-
ria, qui habitant ad meridiem, ſcilicet qui ſunt in ve-
xillo filiorum Ruben,& ſic de cæteris. Ideo non erat
ſuperfluum habere tubas, quia ſine eis nõ potuiſſent
Iſraelitę moueri ordinate cum caſtra mutabantur.
I *Cumque increpueris tubis congregabitur ad te omnis turba.*

*De tribus generibus clangendi in tubis. Et quæ erant ſigna di-
ſtincta, quæ dabantur per clangorem tubarum.*
Quæſt. V.

HIc ponitur ſignum quomodo per clango-
rem tubarum conuocarentur populares
vel principes, & quomodo mouerentur
caſtra. Et quia iſta erant tria ponuntur hic
tria ſigna ad hęc diſtincta in modo clãgendi: Aſſigna-
ri autem poteſt diuerſimode iſte clangor ſecundum
literam noſtram,& hebręam propter hoc,quod infra
dicitur ſi ſemel clanxeris, & in Hebræo habetur ſi in
K vna clãxeris, quod poteſt intelligi de vna tuba,vel de
vna vice: ſi autem intelligatur de vna tuba ſecũdum
poſitionem hebraicam dabitur differentia ſic, ꝙ q̃ñ
conuocare debebat Moyſes populum,clangebat ſine
vlulatu,& conciſione prolixa. Cum vero caſtra mo-
uenda eſſent, erat clangor prolixus,& conciſus,& vo-
catur vlulatus. Differebat autem inter vocationem
principum, & vocationem populi, quia populus vo-
cabatur clangendo tuba duplici: principes autem vo-
cabantur clangendo vnica tuba: ſemꝑ tamen, ſiue in
vocatione principum, ſiue in vocatiõe totius populi
erat clangor planus voce continuata, ſine eleuatione,
& depſſione vocũ minutiſſimarũ, q̃ vocatur vlulatus.

Se-

Secundum lr̃am latinam, quę ponit ſemel eẽ clangendum in vocatione principũ debet aliter aſſignari iſte modus diuerſus clangendi. ſ. φ qñcunq; ɔuocabaẽ populus, vel principes erat clangor planus, ſicut ante dicebatur. Cum vero conuocabantur ad mouendũ caſtra, erat clangor conciſus, qui vocatur vlulatus. In vocatione autem principum, & populi erat differẽtia, quia cum vocaretur populus clangebatur multoties voce ęquali, & in duabus tubis. Cum vero conuocabantur principes, ſolum ſemel clãgebatur, ſiue clãgeretur in vnica tuba, ſiue in duabus.

Dicitur hic cum increpueris tubis: intelligitur qñ eſſet iſte ſonitus non in vlulatu conciſo vocum minutiſſimarum eleuando, & deprimendo, ſed cum clangeretur in voce plana. & dicitur increpare, ideſt ſonare. increpare enim arguere eſt. increpare vero eſt ſonare, & pertinet ad inſtrumenta vocatiua, & non dicitur hic an ſemel, vel pluries increparetur, ideſt ſonaretur in tuba: ideo magis conuenit hoc literę hebraicę, quam noſtrę, quę ponit differentiam vocationis multitudinis a vocatione principum, in hoc, quòd clangebatur duabus tubis in vocatione populi. Cum vero principes vocabantur clangebatur in vna tuba: nos tamen tenentes iſtam literam cogimur dicere, φ intelligatur hic clangere, ideſt multoties clangere. Sed tunc dicetur. quomodo ergo differret vocatio populi a clangore, quando caſtra mouebantur, quia in motu caſtrorum clangebatur quater, & in quolibet clangore mouebatur turba, quę erat ſub vno vexillo, & ſic in alijs clangoribus, vt patet infra.

Dicendum eſt, quòd differebat in hoc, quòd cum conuocabaẽ populus erat clangor continuatus, & nõ vlulabatur eleuando, & deprimendo in voces minutiſſimas. Cum autem caſtra mouenda erant: erant voces clangoris minutę in eleuatione, & depreſſione, vt patet infra.

An deberet eſſe vnus tantum clangor in vocatione principum. Quęſt. VI.

SED dicet aliquis, quòd non ſtat expoſitio ſecũdum literam noſtram, ſcilicet quòd in motu, & vocatione principum deberet eſſe vnicus clangor multiplex. Nam infra dicitur, quòd quando populus congregandus eſt, ſimplex tubarum clangor erit: ergo vnicus, quia ſimplex vnum notat.

Reſpondendum eſt, quòd ſimplex aliquando diſtinguitur contra pluralitatẽ, vel diuerſitatem in qualitate, quamquam non ſit diuerſitas in numero: hic autem ſimplex non opponitur pluralitati in ſubſtantia, ſed diuerſitati in qualitate ſoni. nam immediatè declaratur in litera cum dicitur, quòd ſimplex erit clangor tubarum, & non conciſè vlulabunt. Opponitur, ergo hic ſimplex conciſo, & non pluralitati, quãquam ergo in conuocatione populi pluries clangeretur: ſi tamen ille clangor non erat conciſus vocabatur ſimplex clangor: vnde ſatis ſtat quantum ad hoc litera noſtra.

Congregabitur ad te omnis turba. Rarò Moyſes cõgregabat totam multitudinem. Aliquando tamẽ cõgregauit, ſicut patet, quando recitauit Deuteronomium coram toto Iſrael, vt patet Deutero. c. 29. Item aliquãdo ad dandas aliquas leges vocabatur tota multitudo, ſicut patet in Leuitico ſępe. Item congregata eſt, quãdo obtulerũt Leuitas ad oſtium tabernaculi, vt patet ſupra cap. 8. & in quibuſdam alijs.

Ad oſtium tabernaculi. Iſte eſt locus ad quem congregabatur multitudo, quando veniebat ad Moyſen, & ponitur de oſtio tabernaculi propter duo. Primo vt eſſet locus determinatus ad quẽ veniret tota multitudo, quando vocaretur a Moyſe, & non vagaretur inquirendo eum. Secundo ponitur, quia iſte erat locus ſanctus, & quando Moyſes vocabat totam multitudinem, vocabat illam ad hoc, quòd audirent verba Dei, vel facerent aliquas cęremonias pro quibus maxime conueniebant ad oſtium tabernaculi.

Poteſt autem hic accipi tabernaculum large, & tũc vocabitur oſtium tabernaculi introitus atrij, quia totũ atrium cum tabernaculo vocatur tabernaculum, & tunc multitudo tota deberet congregari ad oſtium atrij, & ibi loqueretur Moyſes illis. Alio modo poteſt accipi tabernaculum proprie, & tunc eſt ſenſus, quòd congregarentur ad oſtium tabernaculi, ideſt intra ipſum atrium, & hoc modo non poterat dici de tota multitudine, quòd eſſet intra atrium ad oſtium tabernaculi. Sed ſolum de quadam parte, quia non poterãt omnes capi intra atrium, & hoc ſufficiebat, quòd eẽnt intra atrium, qui capi poſſent: alij vero eſſent circunfuſi in gyro tabernaculi.

Tabernaculum dupliciter dicitur.

Si ſemel clangueris venient ad te principes. Ideſt quando erat clangor vnicus, ita tamen, quòd non eſſet conciſus veniebant principes. Si enim clangor eſſet vnicus, prolixus tamen, & conciſus mouerent caſtra, qui erãt ad partem orientalem ſub vexillo tribus Iuda, vt patet infra in cõuocatione, ergo principum, & populi ſemper eſſe debebat clangor ſimplex: ita quòd non eſſet conciſus: differebat tamen a clangore, qui fiebat ad vocãdam multitudinem, quia ille erat multiplex, iſte autem vnicus. In litera autem hebraica habetur ſi in vna clanxeris, & poteſt referri ad tubam, vel vicem, ſcilicet ſi clanxeris in vna tuba, vel ſi clanxeris vna vice: accipiendo autem, quòd eſſet vna tuba tenebat aſſignatio, quam primo fecimus in differentia clangorũ. ſi autem accipiatur in vna, ideſt in vna vice tenebit aſſignatio ſecundo facta, & hoc litera noſtra ſecuta eſt cum dixit. ſi ſemel, ideſt ſi in vna vice, & non ſi in vna tuba: ſatis tamen conueniebat alio modo, qui dicebatur ſupra ſi clanxeris tubis, ideſt in duabus: hic autem dicebatur ſi in vna, quod videtur intelligi de vna tuba cum ſupra diceretur de pluribus.

Iſta conuocatio principum fiebat a Moyſe ad iniẽdum aliquod conſilium, vel ad ſciendum de ſtatu populi, quia cum quilibet princeps haberet curam ſpecialem de tribu ſua magis cognoſcere poterat quid fiebat in ea, quam Moyſes, qui erat ſuper omnes principes, vt ergo informaretur àb eis circa ea, quę fiebant in populo vocabat illos. *Venient ad te principes, & capita multitudinis.* Principes vocantur hic illi, qui erant in 12. tribubus principales.

Habebat enim quęlibet tribus vnum, qui veniebat a capite ipſius per lineam omnium primogenitorum, & iſti principes ponuntur ſupra 1. & 2. & 7. c. vocantur hic capita multitudinis alij principes, qui erant ſub iſtis, ſcilicet principes familiarum, & domorum, cum enim conſilium iniẽdum erat, quamquam principes tribuum eſſent nobiliſſimi: non tamen ipſi ſoli vocabantur, ſed etiam principes alij minores. multi enim erant, qui ad conſilium vocabantur, ſic enim patet infra 16. c. de. 250. viris qui coniurauerunt cum Chore, quando ſurrexit contra Aarõ, & Moyſen. Erant enim iſti proceres, & tempore conſilij per nomina vocabãtur. Iſti tamen non erãt principes tribuum: ergo pręter illos vocabantur alij principes minores, vt illis vocatis videretur vocata tota multitudo.

Si autem prolixior atque conciſus clangor increpuerit. Hic ponitur modus clangendi ad mouendum caſtrum, & dicitur, quòd erat prolixus, & conciſus. In hoc differebat a clangore quo vocabatur multitudo, & quo vocabantur principes, quia alius erat ſimplex: iſte vero conciſus, & prolixus. Dicitur prolixus, quia magis

Modus clãgendi in mouendo caſtra.

durabat

durabat, quam cum vocarentur principes, vel multitudo, dicitur conciſus, ideſt ciſus in partes minutiſſimas ad differentiam clangoris, qui eſt in voce vna cõtinuata. Iſte autem eſt per eleuationem, & depreſſionem, & fiunt voces minutiſſimę, quantum ad hoc autem conciditur ille clangor, ſcilicet quòd non eſt vnus continuatus, ſed diuiſus in voces paruas, quod in clangendo ſatis apparet. F

Mouebunt caſtra primi, qui ſunt ad orientalem plagam. i. in primo clangore conciſo mouebantur, qui erant in parte orientali, ſcilicet qui mouebant̄ ſub vexillo filiorum Iudę. Erant enim quatuor vexilla, & ſub illis erat diuiſus totus populus ſub quolibet vexillo tres tribus: in caſtrametatione enim non commiſcebantur, qui G erant ſub vno vexillo his, qui erant ſub alio. ergo in procedendo quodlibet vexillum per ſe procedebat, & dum mouerent caſtra, qui erant ſub vno vexillo non mouebant, qui erant ſub alio, vt ſic eſſent incommixti, & ad hoc fiebant quatuor clangores, vt in primo clangore mouerent caſtra, qui erant ſub vno vexillo, & in quolibet aliorum clangorum mouerent, qui erant ſub alio, & alio vſque ad vltimum.

Clangor an duraret quouſque mouerentur caſtra. Quaeſt. VII.

AN vero duraret clangor dum mouebantur caſtra, & incipiebant procedere omnes, q erant ſub vno vexillo, vel ſolum clangeretur ad dandum illis ſignum recedendi non H apparet. Satis dici poſſet, quòd incipiebat clangor primus poſt motũ nubis, & tunc, qui erant in primo vexillo incipiebant mouere caſtra: non tamen durabat clangor vſquequo totaliter caſtra mota eſſent illius vexilli. Non tamen propter hoc incipiebant, qui erãt ſub ſecundo vexillo mouere caſtra ſua, quamquam deſijſſet clangor primus, niſi inciperet ſecundus clãgor. Eo autem inchoato mouebantur, & ſic erat ordo in cæteris.

In ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tuba. Fiebat ſecundus clangor, vt mouerent caſtra, qui erant ſub ſecũdo vexillo. In primo enim erat tribus Iuda, Iſſachar, I & Zabulon ad partem orientalem, & iſti mouebant̄ in primo clangore. in ſecundo mouebantur, qui habitabant in vexillo ſecundo, & dicitur iſtę ſecundus clãgor par vlulatus, quia erat conciſus eleuando, & deprimendo voces in acutas, & graues, ſicut in primo fuerat. Et fiũt iſtę voces multiplici impetu: non enim poſſunt fieri minutiſſimę voces in tubis, niſi ſint multi flatus, ſcilicet tot quot ſunt ipſę voces formatę. Cũ vero clangor planus eſt vnico impetu magna pars vocis formatur, & iſti nunquam vocantur vlulatus, quia ad modum vlulantium animalium in acutum, & grauem formatur conciſus clangor, & dicitur vlulatus tubæ, non quòd eſſet vnica tuba, quia in motu caſtro- K rum vtraque tuba clangebatur, vt patet infra, & iuxta modum hunc reliqui facient vlulantibus tubis in ꝑfectione, ſed intelligitur plurale pro ſingulari, quia ſemper clangebatur in duabus tubis in motu caſtrorum.

Et iuxta hunc modum reliqui faciant. Ideſt ſicut fecerũt illi, qui erant ſub duobus vexillis mouendo caſtra in duobus clangoribus, ita facient reliqui, ideſt qui ſunt ſub alijs duobus vexillis, ſcilicet qui habitant ad partẽ ſeptentrionalem ſub vexillo filiorum Ephraim, quia iſti mouebunt caſtra in tertio vlulatu tubarum, & qui habitant ad partem occidentalem ſub vexillo tribus Dan in quarto clangore mouebunt caſtra, & hoc mõ nõ cõmiſcebunt̄, q ſunt ſub vno vexillo, his q ſunt ſub altero: ꝯmiſcerent̄ tñ ſi nõ daret̄ eis ordo ĩ ꝓcedẽdo.

Leuitarum ſeparatio quare facta fuit. Et an fuerit aliqua tribus ablata. Quaeſt. VIII.

PONITVR hic de 12. tribubus Iſrael; quę erant ſub quatuor vexillis, vt dicitur ſupra 2. capi. & Leuitæ non erant ſub aliquo illorũ vexillorum, ſed erant in circuitu Sanctuarij. Ideo quando nunc fit mentio de motu caſtrorum ꝑ ordinem iſtorum quatuor vexillorum, non intelligitur, ꝙ ibant Leuitæ ſub aliquo iſtorum, ſed per ſe ibãt portantes Sanctuarium, vt patet infra in litera vbi ponitur ordo quo proceſſerunt Iſraelitæ de mõte Synai.

Aliqui autem dicunt, ꝙ iſta ſeparatio Leuitarum fuit, quia tribus Iſrael debebant eſſe 12. propter 12. filios Iacob, ſiue Iſrael. Et tamen, quia Ioſeph, qui erat vnus filius fecit duas tribus, ideſt Ephraim, & Manaſſe Gen. 48. eſſent iam tribus 13. voluit Deus ſeparare Leuitas ad ſe, vt non facerent aliquam tribum in populo, & ſic manerent ſolę 12. tribus. Dicunt autem, ꝙ in iſta ſeparatione fuit tribus Leui ablata pro Manaſſe, vel potius tribus Manaſſe fuit ſubrogata, vt eſſet vna tribus in populo propter tribum Leui, quæ ſeparabat̄ a populo, vt applicaretur Deo. De hoc dicit Ioſephus lib. 3. antiqui. ſ. pro Leui tamen elegit inter principes tribum Manaſſe filij Ioſeph, & Ephraim pro ipſo Ioſeph: hoc autem fuit ſupplicatio Iacob ad Ioſeph cum feciſſet filios eius ſibi præberi.

Non eſt autem intelligendum, quòd tribus Leui applicita fuit Deo pro ſola tribu Manaſſe, quia data fuit pro omnibus primogenitis Iſraelitarum, vt patet ſupra 3. & 8. c. Etiam non eſt putandum, quòd ideo Manaſſe cępit eſſe tribus, quia Leuitarum tribus applicita fuiſſet Deo, quaſi aliter non eſſet Manaſſe futura vna tribus. Primo quia antequam fieret iſta ſeparatio Leuitarum ab alijs Iſraelitis, erant Ephraim & Manaſſes duæ tribus, quia hoc factum eſt in Aegypto viuente Iacob, & ipſo iubente Gen. 38. ſ. Ephraim, & Manaſſes, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, ideſt erunt duę tribus, ſicut ſunt Ruben, & Simeõ: Leuitę autem multo poſt ſeparati ſunt, & applicari Deo, ſcilicet nunc in deſerto Synai.

Secundo quia iſtud haberet aliquem colorem ſi neceſſe eſſet tribus Iſrael eſſe determinate 12. ideſt ꝙ non poſſent eſſe ſolum 11. nec poſſent eſſe 13. quod falſum eſt. Poterat namque ſeparari Leui ab alijs, & applicari Deo ita, vt deſineret eſſe vna de tribubus populi. Potuiſſet etiam Ioſeph non diuidi, ſed ꝙ eſſet vnica tribus, & tunc eſſent ſolę vndecim tribus Iſrael. Poterant etiã eſſe tribus tredecim. ſ. ꝙ Leui non applicaretur Deo, ſed maneret, vt vna tribus in Iſrael. Et etiam, quòd Ioſeph ex priuilegio diuideretur in duas tribus, ideſt Manaſſe, & Ephraim, ſicut factum eſt, & tunc eſſent tribus tredecim. Tertio, qa ſubrogatio Manaſſe non fecit, ꝙ Leui deſineret totaliter eẽ tribus, quia aliqñ vocat̄ tribus. ſ. in ſpiritualibus, vt qñ ponuntur noĩa 12. tribuum, vel duodecim filiorũ Iſrael in 12. lapidibus ipſius rõnalis ponit̄ Leui, vt vna tribus, & nõ ponunt̄ Ephraim, & Manaſſe, ſed Ioſeph pr̄ eorũ, vt patet Exo. 28. Sic ẽt, qñ fuerũt poſitę ſex trib⁹ ad maledicendũ, & ſex ad bñdicẽdũ ꝓ violatorib⁹, & obſeruatorib⁹ legis: fuit Leui vna trib⁹, & Ioſeph alia, & non nominantur ibi Ephraim, & Manaſſe, vt patet Dueter. 27.

Nulla tribus fuit ſubrogata. Et Ioſeph quare diuiſus ſit in duas tribus. Quaeſt. IX.

DICENDVM ergo, ꝙ non fuit aliqua tribus alteri ſubrogata ad ſupplendum numerum, ſed accidit, ꝙ ſeparata tribu Leui a populo, & diuiſo Ioſeph in

duas

duas tribus manerent 12.tribus, iuxta numerum 12. filiorum Iacob, ſicut futurum erat ſi nulla mutatio fieret in eis, ſcilicet ſi Leui non ſepararetur ab alijs,& ſi Ioſeph non diuideretur in duas tribus. Iſtud autem non fuit vnum propter alterum, ſed quodlibet habuit per ſe cauſam. Nam quòd Leui ſepararetur a reliquis tribubus fuit ad cõmutandum pro omnibus primogenitis Iſrael ſupra 3.& 8.capi.

Quare autem tribus Leui potius, quam aliqua alia acciperetur pro omnibus primogenitis Iſraelitarum ſatis fuit declaratum ſupra 3.capi.q.18.vſque ad 30.

De Ioſeph autem, quòd diuideretur in duas tribus cauſa fuit, quia Iacob voluit illi dare ius primogenituræ:pertinebant enim primogenita ad Ruben,quia ille erat prior natiuitate Gen.29.Sed quia offendit patrẽ maculando cubile eius, priuauit eum primogenitura iubendo, ꝙ non creſceret Gen.49.capi.Et quia inter gentes illo tempore conſuetum erat, quòd primogenitus haberet duplum de bonis patris, quam quilibet aliorum fratrum, & ſic etiam poſtea Deus ſtatuit illud in lege ſua Deutero.21.voluit Iacob transferre iſta primogenita, ideſt duplum de poſſeſſione in aliquem alium de filijs ſuis.& tranſtulit in Ioſeph,& tũc duo filij ſui Manaſſes, & Ephraim cęperunt eſſe duę tribus,ita vt acciperẽt duas ſortes,ſicut ꝗlibet alię duę tribus Gen.48.& iſtud patet primo Para.1.c.ſ.Ruben fuit primogenitus Iſraelis, ſed cum violaſſet thorum patris ſui data ſunt primogenita eius filijs Ioſeph. Sed his factis accidit, quòd tribus manerent duodecim,ſicut manerent ſi nulla mutatio fuiſſet facta, & tunc Ioſephus dicit, quòd tribus Manaſſe fuit data pro Leui.i.iſta compleuit numerum pro Leui, vt manerent 12.tribus.

Poterat autem dicere hoc de qualibet alia tribu, qa ablato Leui quæcunque alia tribus complebat locum duodecimum, & non potius vna, quam alia.Sed Ioſephus dixit de Manaſſe,quòd rationabilius dicebatur de Manaſſe,& Ephraim,quã de alijs, quia in alijs nulla mutatio facta eſt, ſed manebat quęlibet tribus naturaliter vna,ſicut erat propter patrem.in tribu autem Ioſeph fuit facta mutatio, quia fuit Ioſeph diuiſus in duas tribus,& quia vna iſtarum videbatur eſſe addita, illa debebat dici potius ſupplere pro Leui, quam aliqua alia.

Cur potius dixit,quòd Manaſſe acceptus eſt pro Leui, quam Ephraim. Quæſt. X.

SED tunc peteret quare potius dixit, quòd Manaſſe acceptus eſt pro Leui, quam Ephraim.

Dicendum,quòd vna iſtarum tribuum erat addita, & alia ſupplebat loco patris ſui Ioſeph, qui facturus erat vnam tribum etiam ſi nulla mutatio fieret,& tamen Ephraim ſuppleuit loco Ioſeph.& nõ Manaſſe,ideo debuit dici,quod Manaſſes acceptus eſt pro Leui, quaſi ſolus ille eſſet additus.

Iſtud autem fuit, quia Ephraim licet non eſſet primogenitus Ioſeph, ex diuina diſpoſitione reputatus fuit, vt primogenitus eius. vnde accepit maiores benedictiones,& Iacob auus eius poſuit manum dextrã ſuper eum, & ſiniſtram ſuper Manaſſen Gen.48.Item Iacob prænunciauit ibi maiora de Ephraim, quam de Manaſſe cum dixit ſcio fili mi ſcio, & iſte quidem.i. Manaſſes erit in populos,& multiplicabitur. Sed minor frater eius maior illo erit, & ſemen eius creſcet in gentes.

Item ſemper fuit poſtea ſic obſeruatum, quòd tribui Ephraim deferretur maior honor, quam tribui Manaſſe. nam fuit Ephraim conſtitutus, vt princeps vnius vexilli in caſtrametationibus, & ſub vexillo ſuo

A caſtrametata fuit tribus Manaſſe ſupra 2.capi.etiam in dedicatione Sanctuarij prius obtulit munera ſua princeps de tribu Ephraim, quam de tribu Manaſſe ſupra 7.capi. Secundo fuit hoc propter conuenientiã tribus Leui cum tribu Manaſſe. Erat enim tribus Leui minima omnium in numero,vt patet conferendo ſummas poſitas ſupra 1.& 3.capi.Sed tribus Manaſſe erat minor, quam tribus Ephraim, vt patet ſupra 1.c. Ideo potius poni poſſet Manaſſe pro Leui, quam Ephraim pro Leui.

Ex quo proueniebat iſte ordo mouendi caſtra. Et quomodo erant ordinata. Quæſt. XI.

B CONSIDERANDVM etiam, quod iſte ordo mouendi caſtra, & procedendi proueniebat ex ordine caſtrametationis. nam ſicut erat ordo in caſtrametando ne miſcerentur inter ſe qui erant de diuerſis tribubus, ita fuit ordo in procedendo,vt non fieret aliqua mixtio, vel confuſio.

Erant autem caſtra ordinata eo modo quo habetur ſupra 2.capi.ſcilicet tabernaculum Dei erat in loco, vbi quieuiſſet columna nubis, & ſtatim in circuitu eius erant omnes Leuitę, ne laici accedere poſſent ad illud:non erant tamen iſti confuſè, & inordinatè, ſed caſtrametabantur per quatuor latera Sanctuarij, ſcilicet Moyſes, & Aaron, & filij eorum caſtrametabanẽ in latere orientali Sanctuarij: familia Gerſonitarum C caſtrametabatur ad latus occidentale eius: familia autem Caathitarum caſtrametabatur in latere meridiano: familia autem Meraritarum in latere aquilonari ſupra 3.capi.& ita erat Sanctuarium ex omni parte clauſum a Leuitis.

Deinde in circuitu Leuitarum diſponebantur caſtra Iſraelitarum per quadrum, quaſi eſſent duo quadrata,& amborum idem centrum,ſcilicet tabernaculum Domini erat centrum totius caſtrametationis,& in circuitu eius erat vnum quadratum paruum caſtrametationis Leuitarum, ſicut nunc dictum eſt: in circuitu autem illius erat quadratum caſtrametationis totius populi, & erat populus diuiſus per quatuor vexilla, & ſub quolibet vexillo erant tres tribus cuius D modus patet ſupra 2.capi.

Non erant autem illę tribus caſtrametatione omnino coniunctę,ſed diſponebantur tali modo, vt eẽnt vię, & plateę diſpoſitę per medium, quia proderant iſtę vię ad faciliorem progreſſum ipſorum Iſraelitarũ quandiu manebant caſtra: etiam plateę proderant, vt fierent conuentus Iſraelitarum, & eſſent aliquę res venales, quemadmodum fit in ciuitatibus, nam alio modo non diſponerentur conuenienter aliqua magna caſtra.

De hoc dicit Ioſephus lib.3.antiqui.figentes autem caſtra tabernaculum, in medio ſtatuebant, & ternæ tribus per latera ſingula tabernaculi manebãt,& plateas per medium habebant. Eratque platea quaſi fori E rerum venalium ſingulis in ordine conſtitutis,& opifices artium ſingularum in ſtationibus erant:nullique alij loco, quam ciuitati competenter edificatę,& collocatę ſimilis erat:ea ſiquidem,quæ circa tabernaculũ erant, ſacerdotes tenebant, deinde cuncti Leuitę.

Vlulantibus tubis in profectione. Ideſt quandocunque proficiſcentur Iſraelitæ mouentes caſtra tubæ vlulabunt, ideſt clangent conciſe in voces minutiſſimas eleuando, & deprimendo in acutas, & graues, & ab hac proprietate vocatur vlulatus,quia animalia bruta cum vlulant non tenent ęqualitatem vocis, ſed aliqñ eleuant,& aliquando deprimunt:in vocatione autem principum,& populi aliter erat.

Quando autem congregandus eſt populus. Quia dixerat

ſupra

ſupra de modo clangendi in vlulatu quantum ad perfectionem caſtrorum, ponitur hic quomodo diſtinguatur clangor iſte a clangore quo conuocatur populus, & principes, & dicitur, quòd quando conuocatur populus erit clangor tubarum ſimplex, ideſt non eleuando, & deprimendo in acutum, & grauem quemadmodum fit in motu caſtrorum vlulando, & intelligitur hic per congregationem populi, tam congregatio multitudinis, quam congregatio principum: in vtraque enim erat clangor tubarum ſimplex, & non vlulabatur conciſe, quamquam iſtę duę differrent inter ſe, quia in clangore conuocationis populi clangebatur pluries: in clangore autem conuocationis principum ſolum ſemel, vt apparet ſupra. F G

De differentia clangoris quo vocabantur principes ab iſto populi. *Quaſt.* *XII.*

SI autem dicere vellet aliquis, quòd etiam in clangore, quo vocabantur principes clangebant vlulantibus tubis cũ ſolum dicatur hic de clangore conuocationis populi, ꝙ eſſet ſimplex, nõ poterit facere differentiam inter clangorem conuocationis principum, & motionis caſtrorum. nã vtrobique clangebatur vlulando.

Et ſi dicatur in quo differebant, quia in motu caſtrorum quater clangebatur ad motum quatuor vexillorum: in motu autem, & conuocatione principũ erat vnicus clangor. H

Reſpondebit non poſſe etiam per hoc differre, quia cum vlularetur in clangore vnico, quo conuocabant principes putarent ſe vocari ad mouendum caſtra, qui erant ad partem orientalem in vexillo tribus Iudę, quia ipſi in primo clangore vlulatus mouebant caſtra, vt ſupra patet. Et ſic dubitaretur an in illo primo clangore conuocarentur illi ad mouendum caſtra, vel principes ad veniendum ad Moyſen, ideo cõputaretur vſque ad ſecundum clangorem ad ſciendũ differentiam, & tunc ſi eſſet clangor motus caſtrorũ iam eſſet ordo perturbatus, quia in ſecundo vlulatu non debebant mouere caſtra, qui erant ſub vexillo filiorum Iuda ad partem orientalem, ſed qui erant ad meridiem ſub vexillo filiorum Ruben. Ideo dicendũ eſt, quòd in vocatione principum non vlulabatur, ſicut in motu caſtrorum, ſed clangebatur ſimpliciter, ſicut in motu, & congregatione populi ad Moyſen. I

Et non conciſe vlulabunt. Ideſt, quando congregatur populus, & principes, non fiet vlulatus conciſus, ideſt non fiet pluralitas vocum, quod eſt eſſe conciſum. ideſt diuiſum in voces minutas, nec fiet eleuatio, & depreſſio in grauẽ ſonum, & acutum, quod vocatur vlulatus, ſed erit plana vox, & vnicus tenor clangẽdi.

Filij Aaron ſacerdotis clangent tubis. Hic ponitur ad quem ſpectet clangor tubarum, & dicitur, quòd ad ſacerdotes filios Aaron, ita quòd quandocunque clãgendum eſſet ipſi clangerent, ſiue in motu caſtrorum ſiue alias. K

Et cauſa huius eſt, quia iſtę buccinę videbantur pertinere ad vſum ſacrum, ſed ſacerdotes ſoli miniſtrabant in vaſis ſacris. Ad eos igitur pręcisè iſte clangor pertinebat, & ex hoc patet, quòd ſacerdotes ire debebant ad bellum tempore veteris teſtamenti, quia quandocunque ad bellum eundum erat, clangebatur in his buccinis, vt patet infra. Soli tamen ſacerdotes poterant in eis clangere, vt patet infra: ergo ipſi cogebant ire ad bellum. Dicitur hic filij Aaron ſacerdotis, ideſt ſacerdotis magni, quoniam ipſe tunc erat ſummus ſacerdos, & iſte clangor fiebat ſemper per filios Aarõ, ſiue eſſet in conuocatione principum, ſiue populi, ſiue in motu caſtrorum.

Eritque hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris. Ideſt iſta lex ſemper durabit dum generationes veſtrę durauerint.

Quomodo lex data de tubis erat ſempiterna. Et quare vocetur æterna. *Quaſt.* *XIII.*

IN quo ſignificatur, quòd non erat mutanda iſta lex apud Iudæos ex aliquibus accidentibus inter eos. Non poteſt autem intelligi hoc quantum ad clangorem tubarum in motu caſtrorum, & vocatione principum, quia hoc pauco tempore duraturum erat, ideo lex data de illo non erat ſempiterna. Sed intelligitur de alijs, quæ infra habentur. s. ꝙ erit legitimum ſempiternum, ideſt durabit iſta lex pro ſemper, quia infra dicitur, quòd quando Iudęi haberent calendas, aut epulum, vel feſtiuitates clangerẽt tubis ſuper holocauſta ſua. Hoc autem toto tempore quo ſtatus Iudaicus duraret erat duraturum, ideo quantum ad hoc intelligitur, quòd eſſet lex ſempiterna, non tamen quantum ad modum caſtrorum, & vocationem principum atque multitudinis, quę pauco tempore duratura erat, ſcilicet dum tranſiretur per deſertum.

Poteſt tamen referri ad iſta, quia quamquam non eſſent duratura valde magno tempore: tamen quia lex manſura erat toto tempore quo illa manerent vocabatur lex ęterna. nam ad hoc, quòd aliqua lex vocetur ſempiterna non requiritur, ꝙ illa omni tempore maneat, ſed ſatis eſt, ꝙ dum manſerit ipſe materia, de qua datur lex maneat lex: illa vero ceſſante nõ ſtat lex, non quidem, ꝙ per aliam aboleatur, aut per contrariam cõſuetudinem, ſed ex defectu materię ipſius; ideo lex non deſinit eſſe ſempiterna, ſed materia de qua datur non eſt ſempiterna.

Et quantum ad hoc etiam reſpondebitur ſi aliquis dicat, quòd non fuit lex iſta ſempiterna, quia ceſſauit tempore ſequenti poſt Chriſti mortem. nam poſtea non fuerũt holocauſta, nec feſtiuitates in quibus clãgeretur tubis.

Reſpondetur legem hanc non propter hoc deſijſſe eſſe ęternam, quia ipſa non directe ceſſauit, ſed materia de qua dabatur ſcilicet holocauſta, & feſtiuitates: ſi tamen manerent poſt Chriſti mortem ſolennitates, & holocauſta adhuc lex iſta de clangendo maneret: velut ſi in aliquo populo eſſent leges datę, vt ſemper manerent, ſi deleretur populus ille ab hoſtibus, ita vt non manerent reliquię, leges quoque peribant, quæ ſine materia de qua ſunt, & ſine ſubditis, quos obligant, eſſe nequeunt: ſi tamen populus ille in ęternum maneret, leges quoque manſiſſent. *Si exieritis ad bellum de terra veſtra contra hoſtes.*

Quomodo buccinæ eſſent ad vſum bellorum. Et ſacerdotes quare ibant ad bellum. *Quaſt.* *XIIII.*

HIc ponitur quomodo iſtę buccinę eſſent etiam ad vſum bellorum. Nam omnes bellatores habent buccinas ad conuocandũ exercitum, vt ſic detur ſignum parandi ſe ad bellum, vel incipiendi pugnarę, aut mouendi caſtra, & ſic de cæteris bellicis apparatibus. Iudæi ergo buccinas habere debuerunt in bello ad omnia hęc, & dicitur, quòd ferrent iſtas tubas argenteas ad bellum. Sacerdotes autem ibant illuc ad clangendum in eis, quia nemo de alijs poterat ſe intromittere de clangore tubarum cum eſſet officium ſacerdotum, vt ſupra dictum eſt.

Et non ſolum ibant ſacerdotes ad bellum, vt clangerent, ſed etiam aliquando, vt portarent arcam Domini

mini illuc. ſic patet de duobus filijs Heli, qui portauerunt eam in caſtra cũ delata eſt in terram Philiſthijm, vt patet 1. Reg. capi. 4.

Aliquando etiam ſacerdotes ibant ad pugnandum ſi eſſet magna neceſſitas, ſicut factum eſt tempore Machabęorum. Ipſi enim erant duces, vt patet in primo, & ſecundo Machabęorum, & tamen erant ſacerdotes magni, quia Mathathias pater Machabęorum erat ſacerdos magnus, vt colligitur 1. Macha. c. 1. & 2. filij etiam ſui, ſcilicet Iudas, Ionathas, & Simon fuerũt ſacerdotes magni ſucceſſiuè, vt patet ex proceſſu. 1. Macha. Ipſi tamen agebant maxima bella.

Ibant etiam ſacerdotes ad bellum ſemper ad confortandum pugnantes, ne pauerent, & fugerent, vt patet Deutero. c. 20. & loquebatur ſacerdos in cõſpectu totius exercitus dicens. vos hodie contrà inimicos veſtros pugnam committitis nõ pertimeſcat cor veſtrum: nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos, quia Dominus Deus veſter, in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt patet eod. cap.

Dicitur hic, ſi exieritis ad bellum de terra veſtra: nõ ſolum eſt hoc cum exibant, ſed etiam cum manebãt in terra ſua Chanaan, quia ſolum dicebantur iſti exire, quando ibant extra terram Chanaan, quia illa terra erat ſua. Aliquando tamen non exeuntes clangebant buccinis, vt patet in Iericho, vbi ſacerdotes 7. clãgebant in 7. buccinis iubilęorum luſtrando ciuitatẽ cum pugnaturi erant contra illam, vt patet Ioſue c. 6. Iericho tamen in terra Chanaan erat, ſed dicitur, qñ exieritis ad bellum de terra veſtra, quia hoc communius fiebat. cauſa tamen eadem ſubſiſtit in omnibus bellis, ſiue in terra ſua, ſiue extra, quia dicitur infra ꝙ hoc fiebat, vt eſſent in recordatione Dei ad hoc, quod erueret eos de manu hoſtium, ſed hoc ipſi indigebãt ſiue eſſent in terra ſua pugnantes, ſiue in aliena. ergo vbique erat clangendum tubis.

Item ſi ſolum clangeretur, quando Iudæi exirent de terra ſua in valde paucis bellis clangeretur. nam plurima bella erant ipſis Iudæis cum habitatoribus terræ Chanaan, vt patet ex proceſſu libri Ioſue, Iudicum, & Regum. Rarò autem extra terram illam ibãt ad clangendum in bellis, ideo etiam intelligendũ eſt cum irent ad pugnandum contra hoſtes in terra ſua Chanaan. Niſi forte dicatur hic. ſi exirent de terra ſua, ideſt de vrbibus ſuis, & tunc etiam ſi pugnarent in terra Chanaan, aut in quacunque alia dicebantur exire de terra ſua ad pugnandum, & debebant clangerę tubis. *Contra hoſtes, qui dimicant aduerſus vos.* In hoc videtur, quòd ſolum Iudæi deberent clangere tubis, qñ hoſtes dimicarent contra ipſos, ideſt non mouerent ipſi bellum, ſed alij. non eſt tamen ſenſus iſte, ſed ſiue Iudæi aggrederentur ſiue hoſtes aggrederentur ipſos dicebantur dimicare hoſtes contra ipſos Iudæos. nam in eo, quòd reſiſtebant illis non ſe tradentes eis dicebantur dimicare. Ideo deberent Iudæi clangere ad inuocandum Deum ſuum contra illos.

Clangetis vlulantibus tubis. Hic nõ erat determinatus numerus tubarum, ſicut dictum fuerat ſupra, quòd fierent duę tubę, quoniam poterant multę tubę portari ad bellum, ſicut patet contra Iericho, vbi ſeptem tubas tulerunt ſacerdotes ad clangendum, vt habetur Ioſue c. 6. & hic vlulabant tubę, ſicut in motu caſtrorũ, vt ſupra patet.

Erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro. i. Deus recordabitur veſtri ad eruẽdum vos de manu hoſtiũ.

Quo Deus ꝑ clangorẽ tubarũ recordaretur Iudęorum.

Non eſt intelligendum, quòd Deus per clangorẽ tubarum recordaretur benefacere Iudæis liberando illos, quia Deus nihil recordari poteſt cũ omnia ſemper, & ſimul intelligat, quia ei nihil nouiter aduenit,

A nec recedit, cum ſtatus eius ęternus, & pręſentatiuus ſit. Itẽ dato, quòd Deus poſſet alicuius recordari: nõ tamen poterat moueri ad recordationem per clangorem tubarum, quoniam Deus, nec tubas audit, nec habet potentiam, aut organa auditiua: nihil enim magis per clangorem tubarum, quam per lapidem intelliget, quia iſta ſolum mouent animalia habentia vires ſenſitiuas. Deus igitur, & angeli, & animę noſtrę a corporibus ſeparatę his non immutantur, quamquam tñ Deus non immutetur audiendo clangorem intelligit quid ſit ille clangor, & quando ſit, & ad quid. Ponitur tamen, quòd Deus recordaretur Iudæorum per clãgorem comparando ad modum humanum, quia ho-

B mines per aliqua ſigna data recordantur eorum, quæ aliquando cognouerant, & nunc actualiter non intelligebant: Iudęi autem erant rudes non cognoſcentes modum ſtatus diuini, ideo vt ipſi intelligerent, quòd Deus volebat eis benefacere adiuuando in bello poſita ſunt iſta, quæ ſunt ſigna hominibus rememoratiua, vt intelligerent Deum per illa recordari ipſorũ, quod alias non intelligerent.

Vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum. Ideſt ad hoc erit iſta recordatio, vt eruam vos ab hoſtibus, & iſte eſt propriè modus humanus, quia ſicut homines auditis tubis mouentur ad bellum incitati ad iram ex natura ſoni, q̃a tales tubę, quę longę, & ſtrictę ſunt ex modo percuſſionis iratum ſonum reddunt, vt ponit Ariſtoteles 8. Politico. Sic Deus auditis tubis dicitur

C ad miſerendum incitari: eſt autem hic mutatio perſonę, quia cum ſupra dictum fuerit, vt ſit recordatio veſtri coram Deo veſtro, deberet hic ſubiungi, vt eruat vos, & dicitur, vt eruam, & iſta mutatio frequenter fit in ſcriptura, vt patet Pſalmo. 3. vbi fit tranſitus de tertia perſona ad ſecundam cum dicitur. Domini eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedictio tua: debuiſſet autem dici Domini eſt ſalus, & ſuper populum ſuum benedictio ſua.

Si quando habebitis epulum. Hic ponuntur alij vſus tubarum, ſcilicet, ꝙ quando Iudęi haberent epulum, ſcilicet ſolennes epulas clangerent, quod intelligitur ſi interdum facerent magnam ſolemnitatem in cibis, vel conuiuijs, & tunc offerrent aliqua holocauſta: de-

D bebant enim ad iſtorum ſolennitatem clangere buccinis. *Et dies feſtos.* Ideſt ꝙ in diebus feſtiuis magnæ ſolennitatis clangerent tubis, quod dupliciter intelligitur. vno modo, ꝙ in feſtiuitatibus ordinatis a Deo clangerẽt tubis. ſ. in feſto azymorum, & pentecoſtes, & feſto tabernaculorum, atque clangoris de quibus Leui. c. 23. Nam iſte clangor fiebat ſuꝑ holocauſta, vt patet. 7. i. ñ in feſtiuitatibus iſtis fiebant multa ſacrificia, vt patet. 7. 28. & 29. c. Alio modo intelligit̃ de diebus feſtis. i. ſi Iudęi facerent aliquam feſtiuitatem valde ſolennem pręter eas, quas Deus inſtituit, ſicut pro lętitia de victoria belli, vel ꝓ principe nouiter aſſumpto, & in ſimilibus faciebant ſacrificia multa, & clangebãt tubis, & adhuc magis videtur intelligi de iſtis,

E q̃ de feſtiuitatibus ordinatis a Deo. nã dr̃, ſi qñ habueritis epulum, & dies feſtos, quod ponit̃ ſub dubio: ſi tñ intelligeretur de feſtiuitatibus inſtitutis a Deo non poneretur ſub dubio, ſed diceretur. ſi habueritis epulum, & qñ habebitis dies feſtos. *Et calendas.* i. ꝙ in calendis debebant clangerę tubis.

Calendæ, quæ dicuntur, & vnde hoc nomen venit.
Quæſt. XV.

DICVNTVR calendæ principia menſium. nam in exordio cuiuslibet menſis ponuntur primę calendæ: iſtud nomen venit a gentilibus: dicuntur. n. calendæ a calando, ideſt vocando, quia gentiles in principijs

cipijs menſium toties vocabant, quot feſta in menſe obſeruanda erant, & quia in alijs diebus menſium dicitur 2. vel 3. vel 4. calẽdas. & ſic cõſequenter: in principijs autem menſium dicitur calendas abſolutè: vocantur apud nos principia menſium calendę, vel capita calendarum. Apud Iudæos autem non rectè vocantur exordia menſium calendę, quia apud eos, nec calendę, nec idus, nec nonę ſunt, ſicut in vſu latinorũ: potiſſimè, quia ipſi non incipiunt menſes in capitibus calendarum, ſicut nos inchoamus, ſed in principijs lunationum, cum apud eos vna lunatio facit vnum mẽſem, & iſtę aliquando incipiunt in medio menſium, vel circa fines, & vario modo. Sed magis ſecundum eos vocantur principia menſium Neomenię, ideſt nouę lunationes, ſic dicitur Pſalmus 80. buccinate in Neomenia tuba. Erat autem apud Iudæos feſtum in qualibet noua lunatione, ſicut patet hic, & offerebãt ſacrificium, cum dicatur, quòd in calendis canerent ſuper holocauſta, & victimas pacificas, ſic etiam patet infra 29. c. ꝙ in die clangoris deberet offerri ſacrificiũ præter ſacrificiũ calendarum, & in hac die fiebat ſolennitas in lętitia magna, & clangebatur tubis, vt patet prę allega. Pſalmo, ſcilicet buccinate in Neomenia tuba in ſigni die ſolẽnitatis veſtrę, ideſt quòd iſta dies erat inſignis, ideſt ſolennis inter cęteras ſolennitates Iudęorum.

Canetis tubis ſuper holocauſtis, & victimis pacificis. Ideſt in die iſta ſolenni calendarum, vel quando habebitis epulas, aut in alijs feſtis canetis tubis ſuper ſacrificia ipſorum dierum, quia in calendis fiebant holocauſta, & hoſtię pacificę, vt patet hic. de ſacrificijs tamen calendarum magis patet infra capi. 28. vbi dicitur, quòd offerrentur duo vituli, & vnus aries, & ſeptem agni anniculi immaculati in holocauſtum cum libamentis ſuis: offerebatur etiam hircus pro peccato de victimis pacificis. non dicitur ibi: eo quòd illę non fiebant ex neceſſitate, nec de iuribus Sanctuarij, ſed de oblationibus popularium. Ipſi enim ad ſolennitatem dierum iſtorum offerebant victimas pacificas: tempore quoque aliarum feſtiuitatum, & ſolennium conuiuiorum fiebant holocauſta, & victimę pacificę, & in omnibus his clangebatur buccina, ſcilicet quòd ſacerdotes intra atrium tabernaculi clangerent buccinis, dũ cremarentur holocauſta ad ſolennitatem illorũ: alijs autem diebus profeſtis, quamquam fierent holocauſta quotidiana: non tamen clangebatur tubis, quia iſte vſus erat ad ſolennitatem magnam ſacrificiorũ: ideo non conueniebat, niſi diebus feſtis. ſic enim nunc eſt in eccleſia, quia quamquã quotidie fiant diuina officia; crepitus tamen organorum eſt in ſolis feſtiuitatibus, & ibi fit ſpecialis ſonitus cymbalorum.

Dies calendarũ erat ſolennis.

Vt ſint vobis in recordatione Dei veſtri. Ideſt, vt ſint iſtę victimę ad memoriã, quòd Deus recordetur veſtri, q offertis. hoc intelligendum eſt, ſicut ſupra dicebatur de crepitu tubarum in bello. nam Deus non recordabatur ſpecialiter per iſtas voces. Sed quia ipſis videbatur, quòd cum clangerent Deus audiret, & recordaretur eorum: ideo clangebant. nõ tamen fiebat aliqd, quia ſi per hęc Deus recordaretur non ſolum clãgẽdum erat in feſtiuitatibus, ſed etiam in omnibus alijs diebus, cum fierent quotidiana ſacrificia, quia alias nõ proficerent, cum Deus non recordaretur. ergo non erat hoc, vt Deus recordaretur, ſed magis ad ſolennitatem: cum tamen ipſi clangebant buccinis in feſtiuitatibus iſtis, Deus acceptabat ſacrificia eorum, quia obediebant buccinando, ſicut ipſe iuſſerat, & omnia iſta magis proficiebant ex deuotione, & obedientia operantium, quam ex ſeipſis. Nam, quæ erant in veteri teſtamento non iuſtificabant pręter circuncisionem, ſicut Apoſtolus probat latè in epiſtola ad Romanos, & in epiſtola ad Hebræos. Si autem Iudęi non clanxiſſent in his feſtiuitatibus non acceptarentur ſacrificia eorum a Deo, & ſic cum iſta facerent dicebantur eſſe in recordatione Dei, ideſt quòd acceptabat opera eorum.

F G H I K

Ego Dominus Deus veſter. Ideſt debetis facere, quę iuſſi, quia ego, qui iubeo ſum Deus, & obligamini facere, quę iubentur.

Ad quid fuere facta iſta tuba, & de numero, & magnitudine, & figura ac vſu, & vtilitate earum, & an clangeretur ambabus tubis ſimul, vel aliqua tantum. Quæſt. XVI.

CIrca iſtas tubas poterat dubitari de quatuor. ſ. de numero earum, & de magnitudine, & de figura, & de vtilitate, ſiue vſu earum De primo, ideſt de numero earum videtur hic reſpondere ſcriptura dicendo fac tibi duas tubas argenteas, & ſic ſolas duas fieri pręcepit.

Dicendum ꝙ Deus ſolum obligauit nũc Moyſen ad faciendum duas tubas, & tamen Iſraelitę fecerunt plures. Iſtud patet, quia in introitu in terram Chanaan in primo loco, ſcilicet in vrbe Iericho iuſſit Deus, ꝙ ſacerdotes ſeptem clangerent in ſeptem buccinis iubilęorum Ioſue 6. & iſtę buccinę ſunt, quæ vocantur hic tubę ductiles. Et patet, quia iubetur, quòd quando eundum eſſet ad bellum, ꝙ clangeretur in iſtis buccinis, & tamen ibi ad bellum ibatur, quia illud fuit primum bellum in terra Chanaan, ergo in his clangi deberet, & ſic ſaltem ſeptem buccinę iubilęorum tunc erant, & forte plures eſſent, ſed ſacerdotes ſolum acceperunt ſeptem, quia Deus ſolum iuſſit, ꝙ clangerẽt ſeptem ſacerdotes.

De iſtis buccinis neceſſe eſt dici, quòd factę fuerint in deſerto. Nam ſtatim poſt tranſitum Iordanis clanxerunt ſacerdotes in eis Ioſue 6. Ideo oportuit, quòd faceret illas Moyſes, qui vixit toto tempore deſerti cum mortuus fuerit in vltima manſione apud Iordanem, vt colligitur Deuter. 31. & 34. c. & tunc manet dubium an Moyſes fecerit eas, aut in monte Sinai, vel poſtea procedente tempore in deſerto.

Dicendum quòd vtraque eſſe poterat cum Iſraelitę manſerint quadraginta annis in deſerto: credibilius tamen eſt, quòd nunc eas fecerit in monte Sinai, vbi fabricata ſunt omnia, quę pertinebant ad Sanctuarium. tunc enim erat copia materię, & artifices erant in continuo opere. eratque opportunitas ad hęc faciendum, quia omnia non ſe ita bene habuerunt, ſequenti tempore in deſerto, ideo veriſimilius eſt in monte Sinai factas fuiſſe multas tubas argenteas, licet Deus ſolum iuſſerit de duabus. Sed Deus voluit ſolum exprimere de duabus, quia tetigit id, quod erat neceſſarium, non autem, quod erat pulchrum, & ad maiorem ſolennitatem, & quia iſtę tubę erant argenteę requirebant expenſas, noluit Deus nunc obligari Iudæos, niſi ad id, quod ſolum erat neceſſariũ, & paucum erat.

Erant autem neceſſe ſaltem duę buccinę, quia in vnica non poterant fieri iſtę differentiæ quas Deus hic fieri iubebat in clangendo, & maxime iuxta expoſitionem literę hebraicę, quę ſignificat, quòd aliquando clangeretur in vna buccina, & aliquando in alia, ſiue in duabus, vt ſupra tactum eſt.

Cur Deus iuſſit iſtas buccinas fieri argenteas. Et quare non fuerunt de auro. Quæſt. XVII.

SEd quęretur quare Deus iuſſit iſtas buccinas fieri argẽteas. Dicendum ꝙ fuit primo propter honorem

rem ipſius. Nam pertinebant iſtę tubę ad Deum inquantum dicitur, ꝙ quando clangeretur in eis Deus recordaretur Iudęorum, vt erueret eos de manibus hoſtium:ad Deum autem pertinent res honorabiles. argentum vero eſt metallum precioſum. ideo de argento fieri debuerunt, & non de communi metallo de quo fiunt alię tubę.

Secundo fuit hoc propter excellentiam miniſterij, quia applicabantur iſtę tubę ad diuina miniſteria, ſcilicet quando erant dies feſti ad Deum, & ſacrificia ſolennia clangebatur in his tubis, vt patet in litera, ſed miniſterium, quod Deo pręſtatur eſt excellentiſſimũ. ideo tubę quibus erat vſus in illo miniſterio debebãt eſſe inſignes: ideo fuerunt argenteę.

Tertio fuit hoc propter miniſtros. nam in his tubis non clangebant populares, ſed ſoli filij Aaron, vt dicĩt in litera, & tamen iſti erant miniſtri excellentiſſimi, qui miniſtrabãt intra Sanctuarium, ideo competebãt eis inſtrumenta, vel vaſa excellentiſſima. ſic autem erant tubæ argenteę: ideo tales factę ſunt.

Quarto & pręcipue fuit hoc propter ſonoritatem: fuerunt enim iſtę tubę, vt audiretur clangor eorum, ſed nullum metallum ſonorius eſt, quam argentum: ideo de hoc fieri debuerunt. Iſta fuit cauſa quare non fierent de auro. excellentius quippe erat aurum, & multa alia vaſa in templo Domini erant de auro puriſſimo, ſicut candelabrum, & menſa, & propitiatorium, & duo cherubim, & altare thymiamatũ, & alia de quibus Exo. 25. & 30. c. & ita poterat eſſe de iſtis tubis, ꝙ fierent de auro puriſſimo, ſed non fuit conueniens tales fieri illas, quia eſſent maiorum expenſarũ, & minoris vtilitatis, ſcilicet quia non eſſent, ita ſonorę. ſicut de argento, cum argentum ſit ſonorius inter alia metalla: aurum vero raucum eſt. ideo de argento fieri debuerunt.

Quæ vtilitas erat ex vſu tubarum. Et quare ſuper hoſtia non clangebatur. Quæſt. XVIII.

DEINDE quęritur de vtilitate, & vſu iſtarũ tubarum. Dicendum ꝙ iſta ſunt duo. Vtilitas eſt, ad quod proderant, vel in quo ſeruiebant iſtę buccinę. Vſus eſt ipſe modus vtendi eis.

Ad primum dicendum, quòd iſtæ tubę proderant ad quatuor, vel ad plura. vnum erat conuocare multitudinem. ſecundum vocare principes. tertium erat vti eis in bello. quartum erat ad ſolennitatem feſtorũ, vel epularum. quintum erat ad ſacrificia.

De primo dicitur in litera fac tibi duas tubas quibus conuocare poſſis multitudinem, & ſequitur. cũque increpueris tubis cõgregabitur ad te omnis turba. De ſecundo patet, quia dicitur in litera ſi ſemel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis Iſrael.

De tertio patet, quia dicitur in litera. ſi exieritis ad bellum contra hoſtes clangetis vlulantibus tubis.

De quarto patet, quia dicitur in litera. ſi quando habebitis epulum, & dies feſtos, & calendas canetis tubis. Et iſtum quartum diuidebatur in tria, ſcilicet in epulas, & dies feſtos, & calendas. In epulis ſolennibus quas celebrare vellet populus, vel principes fiebat aliqua memoria Dei, & ideo poterat ibi clangi conuenienter in iſtis tubis, quę ad Deum pertinebant. nam & gentiles quibus minor cura de Deo erat hoc interdum faciebant. ſ. ꝙ aduenięre aliqua proſperitate quaſi illa collata eſſet a dijs ſuis faciebant eis magna ſacrificia, & celebrabant magnificas epulas. ſic patet de Philiſthinis, quando tenuerunt Samſonem, vt patet Iudic. 16. ſ. principes Philiſthinorum conuenerunt in

A vnum, vt immolarent hoſtias magnificas Dño Deo ſuo, & epularentur dicentes. tradidit Deus noſter inimicum noſtrum Samſon in manus noſtras. a fortiori, ergo Iudæi quibus maior cura erat de cultu Dei facerent tales epulas, in quibus eſſet memoria de Deo. Et iſta eſt cauſa quare in illis epulis poterat clangi his buccinis, quia iſtæ erant ſanctę, & pertinebãt ad Deũ, & ſoli ſacerdotes clangebant in eis. Si igitur nõ eſſent iſtæ epulæ pertinentes ad Deum non clangerent miniſtri Dei in illis. Ideo dicendum, ꝙ ſi fierent aliquę epulę, vel conuiuia magnifica, in quibus nulla memoria haberetur de Deo, neque exhiberetur ei aliquis fructus, non erat clangendum in his tubis, ſed q̃n fiebant conuiuia ſimul cum ſacrificijs, clangebatur in

B his tubis, quia ſacrificia illa pertinebant ad Deũ. Iſtud patet in litera. ſ. ſi q̃n habebitis epulum, & dies feſtos, & calendas canetis tubis ſuper holocauſtis, & ſic id ſuper quo canebant erant holocauſta, & non principaliter epulę. Secũdum iſtorum erant dies feſti, quia etiam ſi Hebręi nõ facerent epulas. i. cõuiuia magna, ſi haberent dies feſtos clangebant in his tubis, & intelligitur tam de feſtis ordinarijs, quę erant ſtatuta ꝑ legem, q̃ principaliter de feſtiuitatibus, quas Hebræi ſponte faciebant propter aliqua proſpera, quę accidebant. nam in illis faciebant ſacrificia, & tunc clangebant tubis. Tertium iſtorum erat calendę, & potuit Deus ſpecialiter de calendis, quia licet eſſet quædam feſtiuitas calendarum erat magnæ celebritatis plusq̃

C quædam aliæ. vnde ſcriptura ſpecialiter ſæpe eam nominat. ſic patet primo Reg. 20. c. Cum dixit Dauid ad Ionatham. ecce calendę ſunt craſtinę, & ego ex more ſedere ſoleo iuxta regem ad veſcendum, & ſic patet, ꝙ in die calendarum Saul ſolitus erat facere magna conuiuia, & Dauid ſedebat ibi iuxta eum. Sic etiam dr̃. e. c. cras calẽdę ſunt, & requireris: requiretur enim ſeſſio tua vſque perẽdie. Item patet, quia maritus mulieris Sunamitis, q̃n petiuit ab ea cur iret ad Heliſeum dixit ei, q̃ ob cauſam vadis ad eum: hodie non ſunt calendę, nec ſabbatum, & ſic non fecit memoriam de alijs feſtiuitatibus, ſed ſolum de calendis, & ſabbato. Et licet eſſet magnum feſtum calendarum: tñ adhuc pręcipuum erat in clangendo tubis. quare magis in

D hoc feſto, q̃ in alijs clangeretur, vt patet Pſalmus 80. ſcilicet buccinate in Neomenia tuba inſigni die ſolẽnitatis veſtrę. i. in Neomenia, ſiue calendis buccinate tuba. i. clangite tubis. inſigni die ſolennitatis veſtrę. i. quia iſta dies eſt inſignis. ſ. excellens inter ſolennitates veſtras. De quinto patet, quia dr̃ in litera. clangetis tubis ſuper holocauſtis, & pacificis victimis. Iſtud ſm veritatem non differt a quarto, quia id ſuper quo clãgebatur in epulis, & feſtis, & calendis erant ſacrificia, vt litera ſignat, & non clangebatur ſuper ipſis epulis. Dr̃ aũt ſuper holocauſtis, & pacificis victimis, quia licet eſſent tria genera ſacrificiorum. ſ. holocauſtum, pacifica victima, & hoſtia ꝓ pctõ, ſuper ſolis holocauſtis, & pacificis clangebatur. nam clangor erat ad ſolennitatem, & exultationem. Hoſtia aũt ꝓ pctõ regu-

E lariter erat ad mętorem, & nõ ad exultationem, ideo ſuper ea non clangebatur, ſicut ſuper holocauſto, & pacifica hoſtia. interdum tamen licet raro erat hoſtia pro peccato ad ſolennitatem, & non ad mętorem, & tunc non erat ſola, ſed cum holocauſtis, & pacificis, ita fuit in oblatione principum in dedicatione Sanctuarij ſupra 7. capitulo. & ibi declaratum eſt. Et tunc clangebatur tubis ſuper his ſacrificijs, quia non erant ſola ſacrificia pro peccato, ſed cum his holocauſta, & pacifica, quæ erant ſacrificia exultationis.

Quæ-

Qualiter ſacerdotes clangebant in tubis. *Quæſt.* XIX.

DICTVM eſt de vtilitate tubarum, & ad quid erãt. nunc dicendum eſt de vſu earum. qualiter clangebant ſacerdotes in eis. Et dicendum, ꝙ in hoc voluit Deus deſcribere rem multum particulariter. ſ. ponendo modũ quo clangebatur in tubis, & præſupponendum eſt, ꝙ in hoc videtur aliqua diuerſitas inter lĩam noſtram, & hebraicam: ſaltem in cortice literę. nam ſm literam noſtram innuitur, ꝙ ſemper clangebatur in duabus tubis, ſed erat iſta differentia, ꝙ aliqñ erat clangor ſimplex. i. planus, & quaſi vnius modi, & tunc conueniebant principes ad Moyſen. aliquando
G erat clangor prolixus, & conciſus diuiſus in multas voces acutas, & graues, & tunc erat ſignum mouendi caſtra. Sed ſm literam hebraicam vr̃ eſſe differentia in alio. ſ. quia aliqñ clangebatur in vna tuba aliqñ in duabus, qñ in duabus congregabatur multitudo ad Moyſen. Adhuc tñ iſtud apertius ponit Ioſephus li. 3. Antiqu. ſ. ꝙ eſſent duę tubæ, & vna erat ad ꝯgregãdũ principes, qñ deberent cogitare de rebus neceſſariis, alia erat ad iuſſionem, & collectionem. ſ. ad mouendum caſtra, qñ aũt clangebatur in ambabus conuocabatur totus populus ad Moyſen, & ſecundum hoc p̃ſupponendum eſt, ꝙ illę duę tubę differebant in magnitudine, vel figura, ita vt facerent ſonum differentem, & de vtraque earũ etiã ſi ſola audiretur agnoſceretur, quę erat, quia aliter non diſtingueretur inter
H duos modos vocandi. Dicendum ꝙ ſatis innuitur ex litera, ꝙ eſſent tres modi vocandi. primus ad congregandam totam multitudinem ad Moyſen cum dr̃. cũque increpuens tubis congregabitur ad te omnis turba, & ſic innuitur, ꝙ ad congregandam multitudinẽ clangebatur duabus tubis ſimul. Secundus modus erat ad conuocandos ſolos principes, vt tractaret cũ eis Moyſes de aliquibus pertinentibus ad populum, & de hoc dr̃ ſi ſemel clangueris venient ad te principes, & capita multitudinis. Et in hoc eſt differentia, qa vbi litera noſtra dicit. ſi ſemel, dr̃ in Hebræo ſi in vna clãxeris. i. ſi in vna tuba. litera aũt noſtra dixit ſi ſemel, quia ſemel, & vnum ad idem pertinent. Tertius mo-
I dus erat ad mouendum caſtra, & de hoc dr̃ in litera. ſi autem prolixior clangor increpuerit mouebunt caſtra. Aliqui tamen volunt, ꝙ ad mouẽdum caſtra clãgebatur hoc modo, ꝙ ſonante prima buccina mouebant caſtra, qui erant ad partem orientalem: ſonante aũt tertia mouebant caſtra, qui erant ad occidentem, & quarta ſonante mouebant caſtra, qui erant ad aquilonem, ita dicit Ioſephus lib. 3. Antiqu.

An eſſent quatuor tubæ. *Quæſt.* XX.

SED ex hoc videtur innui, ꝙ ſaltem eſſent quatuor buccinę: Deus tñ iuſſit hic fieri ſolum duas, & ita non conuenit. Aliquis dicet, ꝙ non
K obſtat, quia licet Deus ſolas duas fieri iuſſerit Moyſes fecit multas, vt ſupra oſtendimus. q. 16. quia ſaltem erant ſeptem. Dicendum ꝙ illud non ſufficit, quia etiam ſi Moyſes feciſſet mille tubas Deus non iuſſerat fieri, niſi duas, ideo oportebat, ꝙ præceptum Dei poſſet compleri in duabus, ſed ipſe ponebat hic iſtos diuerſos modos vocationis: ideo oportebat, ꝙ poſſent fieri in ſolis duabus tubis, & ita non eſſent ibi tertia, & quarta tuba. Eſt dicẽdum, ꝙ duæ tubæ ſufficiebant ad iſtas differentias vocationum, & quãdo Ioſephus dicit de tertia, & quarta tuba non intelligit̃ de numero tubarum, ſed de numero clangorum. nã primo clangebat̃ in prima tuba, & mouebant, q erãt ad orientem. ſecundo in ſecunda tuba, & mouebant̃, qui erant ad auſtrum, tertio in prima tuba, & moue-
F bantur, qui ad occidentem erant. quarto in ſecunda tuba, & mouebantur qui ad aquilonem erant, & ita in duabus tubis clangebatur quater, vnde non erãt quatuor tubæ, ſed quatuor tubationes.

Tres modi clangendi. *Quæſt.* XXI.

DE iſtis modis clangendi inquantum attinet ad literam noſtram iuxta communiorem ſententiam dictum eſt ſupra in expoſitione literę, & tamẽ poſſet adhuc dici magis planè ad intellectum literę noſtrę. ſ. ꝙ hic ſignantur tres modi clangendi. vnus ad conuocandum totam mul-
G titudinem, alius ad conuocandum ſolos principes. tertius ad mouendum caſtra. De primo dicendum, ꝙ clangebatur in duabus tubis, & tñ non dicitur an ſemel, vel pluries clangeretur. Nam per hoc, ꝙ in duabus clangebatur qualitercunque clangeretur ſignũ erat, ꝙ cõuocabatur multitudo, ideo litera de illo nihil diſtinxit, ſed ſolum ait, cumque increpueris tubis congregabitur ad te omnis turba. Sed dicendum, ꝙ hoc non eſt verum: nam ad conuocandam multitudinem non ſolum clangebatur in duabus tubis, ſed etiam ſemel tantum clangebatur, & erat clangor planus. nam dr̃ in litera, iuxta hũc modum reliqui faciẽt vlulantibus tubis in profectione. qñ autem congregandus eſt populus ſimplex tubarum clangor erit, &
H non conciſè vlulabunt. Secundus modus erat ad conuocandum principes, & de iſto dicit litera noſtra, ſi ſemel clangueris venient ad te principes, & nõ innuit an in vna, vel in duabus tubis clangeretur, & ideo nõ poteſt bene ſignari differentia inter primum, & ſecũdum modum. Nam in primo clangebatur in duabus tubis. ſi autem in ſecundo in duabus quoque clangeretur nõ erat per quid differret: niſi forte diceremus, ꝙ ad conuocandum multitudinem clangebatur pluries, & ad vocandum principes ſemel tm̃, ſicut hic dicit litera. ſ. ſi ſemel clangueris venient ad te principes. Dicendum tñ, ꝙ iſtud non ſtat, quia in ꝯuocatione multitudinis ẽt ſemel tm̃ clangebatur, quia dr̃ in litera. qñ aũt congregandus eſt populus ſimplex tuba-
I rum clangor erit. i. vnicus. ergo non poterat differre a primo modo vocationis. Eſt igitur dicẽdum, ꝙ differebant, quia primo modo. i. ad vocandam multitudinem clangebatur duabus tubis. ſecundo modo. i. ad vocandum principes clangebatur ſolum in vna tuba. & hic videtur defeciſſe litera noſtra ab hebræa, quia vbi dicit hic litera noſtra ſi ſemel clangueris, dicit litera hebrça ſi in vna clangueris. i. in vna tuba, & tunc eſt differentia plana.

Tertius modus erat ad mouẽdum caſtra, & de hoc non dicit litera an in vna, vel in duabus tubis clangeretur. Aliqui ergo dicunt, quòd clangebatur in duabus tubis, vt differret modus tertius a ſecundo, in quo clã-
K gebatur in vna tuba. Sed obijcietur, quòd non ſiet, qa tunc non differret modus tertius a primo, in quo etiã clangebatur in duabus tubis.

Aliquis dicet, quòd differebat, quia in primo modo clangebatur duabus tubis, ſed tñ clangebatur ſemel tantum. In tertio autem clangebatur etiam in duabus tubis, ſed ſæpe, quia pro quolibet vexillo ſemel clangebatur, & hoc innuitur in litera cum dicitur, & iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectione, quando autem congregandus eſt populus ſimplex tubarum clangor erit, & ſic dixit, quòd in profectione, id eſt in motu caſtrorum vbi eſt tertius modus vocandi vlularent tubæ, & ſic non erat vnica tuba. Cum autem populus congregatur, quod eſt in primo modo, dixit clangorem tubarum eſſe ſimplicem, & ſic tam in primo, quam in tertio

modo

modo multæ tubæ ſunt. ſed in primo eſt vnicus clangor,& in tertio ſunt multi. Alij dicunt, quòd in tertio modo clangebatur in vnica tuba.

Sed tunc petitur,quomodo differat tertius modus a ſecundo, quia etiam in ſecundo clangitur in vna tuba.

Reſpondendum,quòd differt,quia in ſecundo modo clangebatur in vnica tuba, & erat vnicus clangor. in tertio autẽ clangebatur in vnica tuba, ſed erant plures clangores, quia pluries clangebatur, iuxta numerum vexillorum.

An ambabus tubis,ſimul clangeretur.vel aliqua tantum.
Quæſt. XXII.

De vtraque poſitione dici poteſt,quòd eſt ſatis rationabilis, & tamen magis teneri debet iſta ſecunda, quia magis conſonat literæ.Ioſephus quoque lib.3.Antiquita.iſtam tenet dicens, quòd in motu caſtrorum clangebatur vna tuba, & deinde alia: & ita non clãgebatur in duabus ſimul.

Sed obiicietur, quòd non ſtet, quia non poſſet diſtingui ſecundus modus a tertio. nam cum in ſecundo clangatur vnica tuba,& in tertio ſimiliter: dato, quòd in ſecundo ſemel tantum clãgatur, & in tertio pluries. tamen in prima vice clangendi non poterat eſſe differentia, quia neſciretur, an vocabantur principes, vel dabatur ſignum ad mouendum caſtra.

Aliqui reſpondent, quòd vna tuba erat qua vocabantur principes, & alia ad mouendum caſtra, & ita differebant.

Sed dicendum,quòd nõ ſtat,quia vt vult Ioſephus libro tertio Antiquitatum. aliquando clangebatur in vna,& poſtea in alia,ſicut ſupra diximus. & ita manebat ſemper illud dubium cum alternarentur tubæ. Alij dicunt,quòd in primo clangore non poterat hoc cognoſci,ſed expectabatur ſecundus, & ſi ille ſequeretur erat ſignum mouendi caſtra, ſi autem non ſequeretur ſecundus, erat ſignum conuocationis principum. Sed dicendũ,ꝙ non ſtat,quia eſt contra ſignũ datum in litera de mouẽdo caſtra, quia dicitur quòd in primo clangore mouebũt caſtra,qui ſunt ad Oriẽtalem plagam.in ſecundo autem ſonitu,& pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem. ſi autem deberet expectari, ſicut illi dicebant, non inciperent caſtra moueri vſque ad ſecundum clangorem, vel vlulatum,quod eſt contra literam,quia ante ſecundum clangorem debebãt eſſe mota caſtra, quæ erant ad orientem,& in ipſo ſecundo mouebãtur caſtra quę erant ad meridiem.

In vna tuba ne an in duabus clangeretur in tertio modo, quo mouentur caſtra. Et quis erat clangor conciſus.
Quæſt. XXIII.

Aliter igitur dicendum eſt, quòd ſecundum veritatem in tertio modo,quo mouẽtur caſtra, clangitur in vna tuba, & non in duabus,ſicut in primo modo.& patet quia dicitur in litera.in ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiẽ, & ſic dixit vlulatum tubæ,& non tubarum, & ille eſt tertius modus clangendi.

Cum autem petitur, quomodo cognoſcetur tunc in primo clangore, ideſt in prima vice clangendi, an conuocentur principes, vel detur ſignum mouendi caſtra, quia vtrobique clangebatur in vna tantum tuba?

Dicendum quòd erat differentia,quia quando vo-

A cabantur principes erat clangor paruus,i. pauco tempore durabat.Cum autem dabatur ſignum mouendi caſtra erat clangor ille primus valde longus, ideo antequam finiretur ille primus clangor erat notum, an principes vocarentur,vel caſtra mouenda eſſent.Si vero caſtra eſſent mouenda, fiebat clãgor primus valde longus,& interim incipiebant mouere caſtra qui erãt ad Orientalem plagam,& finito illo clangore,& data pauſatione incipiebat ſecundus clangor ſimilis primo in tuba ſecunda, & tunc mouebãt caſtra qui erant ad meridiem.ſimiliter quoque dato interuallo ſequebatur tertius clangor ſimilis in prima tuba, & tunc mouebant caſtra,qui erant ad Occidentem. idem erat de quarto clangore qui fiebat in ſecunda tuba,& ſic mouebant caſtra qui erant ad Aquilonem, ita vult Ioſe-
B phus libro 3.Antiquit.Iſta omnia colliguntur ex litera cum dr̃,ſi autem prolixior atque conciſus clangor increpuerit, mouebunt caſtra primi qui ſunt ad Oriẽtalem plagam.dixit autem, ꝙ eſſet clangor prolixior. & iſtud eſt in quo differt a vocatione principum,& ſignificatur,ꝙ in illa debebat eſſe clãgor breuis,iſte autem qui erat ad mouendum caſtra eſſet prolixus, ſiue longus,& per hoc in primo clãgore appareret ſtatim an erat ad vocandum principes, vel ad mouẽdum caſtra,& tunc ſi eſſet longus durante ipſo primo clãgore mouebant caſtra qui erant ad Orientem.

Dicitur atque conciſus: vocatur conciſus, ideſt diuiſus,quia clangor ad mouendũ caſtra non erat vnicus, ſed diuidebatur in quatuor clangores, pro quatuor ca-
C ſtris,vel vexillis caſtrorum mouẽdis, & in hoc differt tertius modus,tam a primo quam a ſecundo, quia in primo erat vnicus clangor,licet fieret ĩ duabus tubis, in ſecundo ẽt erat vnicus clãgor,& in vna tuba.in tertio vero erant multi clangores,ideo vocatur iſte clangor conciſus,ideſt diuiſus,quod non dr̃ de primo,nec de ſecundo modo.Et litera dixit, ſi aũt prolixior atq; conciſus clangor,& non dixit prolixior, atque conciſior faciẽdo in vtroque comparationẽ. cauſa eſt,quia in comparatione propria vtrunque extremum participat illa qualitate in qua fit comparatio: tertius autẽ & ſecundus modus participant in aliquali prolixitate clangoris,ſed tertius eſt longior.ideo dixit ſi autẽ ꝓli-
D xior,ſ. in eſſe conciſum non participant ſecundus, & tertius modus,quia ſolus tertius modus eſt conciſus, ideſt diuiſus.primus aũt & ſecundus eſt ſimplex, ideo dr̃ atque conciſus clangor,& non dicitur conciſior.

Alij exponunt ſm̃ communem ſñiam quę fuit poſita exponendo literam, ꝙ clangor conciſus dicãr diuiſus in voces minutiſſimas, quę pluribus flatibus, & ſpiritibus mittuntur,quarum quędam ſint acutę, & q̃dam graues, & ideo licet ſit iſte clangor vnicus per ꝯtinuitatem clangendi, dicunt ꝙ eſt conciſus, ideſt diuiſus in plures voces & tonos,& diſtinguunt iſtũ contra clangorem ſimplicem & planum, qui nõ dr̃ in voces acutas & graues. Et ſecundum hoc differunt ſecũdus & tertius modus,quia in ſecundo erat vox plana, & ęqualis.in tertio autem erat vox non ſimplex, neq;
E ęqualis,ſed diuiſa per acutas & graues, & ita per hoc in principio ipſius clangoris ſtatim cognoſceretur,an vocarentur principes,vel caſtra mutanda eſſent.Dicẽdum ꝙ iſtud aliqualiter ſtaret, & ſufficeret ad faciẽdũ dr̃iam inter ſecundum & tertium modum, & tñ non conuenit literę quę diuidit ſecundum & tertiũ modũ & prolixum,& conciſum: & conciſus nõ eſt proprie niſi diuiſus in multos clangores.Secundo,quia inueniretur hoc modo,ꝙ tam in ſecundo, quã in tertio modo erat vnicus clangor. Sed falſum eſt, quia oportebat in tertio modo eſſe ſaltem quatuor clangores pro motu quatuor vexillorum, ideo non eſt tenenda iſta expoſitio,ſed pręcedens.

Quare dicatur in ſecundo ſonitu, & pari vlulatu. Et quòd quatuor clangores erant, vt ordinate procederetur. Quæſt. XXIIII.

DICTVR vltra in litera, in ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, ſcilicet, quando dabatur ſignum mouēdi caſtra erat primus clangor prolixus, & tunc mouebant caſtra qui erant ad Orientem, ceſſante autem illo clangore poſt aliquantulum temporis incipiebat ſecundus clāgor, ad hoc quòd mouerent caſtra qui erāt ad meridiem. & de iſto dicitur in ſecundo ſonitu, quia non erat idē ſonitus continuus ad mouendum omnia caſtra. Sed iuxta numerum quatuor vexillorum fiebāt quatuor clangores, quia ſi eſſet clangor vnicus, & continuus mouerentur caſtra inordinatè, quia vel mouerentur omnia ſimul, vel neſcirent, quando deberet incipere moueri quęlibet pars. dando autem quatuor ſonitus pro quatuor vexillis ſciretur, quòd in principio cuiuſlibet ſonitus, vel clangoris erat mouendum vnum vexillum, & ita non fieret mixtio neque confuſio in motu. Et dicitur in ſecundo ſonitu, & pari vlulatu, i. ęquali clangore, ſ. quia quanto tēpore clangebatur ad mouendum primum vexillum tanto tempore clangebatur ad mouendum ſecundum, & ita erat par vlulatus, ideſt ęqualis ſonitus.

Aliqui volunt vlulatum dici pro inęqualitate vocis, ideſt quia quædam erant acutæ, & quędam graues iuxta expoſitionem communem, & iſtum vlulatum vocabant clangorem conciſum. Dicendum, quòd poteſt concedi talem diuerſitatem vocū fuiſſe in motu caſtrorum, & tamen litera non ſignificat hoc, nec poteſt dici, ſicut iſti volunt, quòd ſit vlulatus clangor cōciſus, quia dicitur conciſus, ideſt diuiſus in plures clangores. vnde ſecundum veritatem poterant eſſe omnes tres modi clangēdi plani, vel quòd quilibet haberet diuerſitatem vocum, quia non eſt iſtud per quod litera facit differre iſtos modos, ſed per aliquod vt dictum eſt.

Sequitur & pari vlulatu tubæ in quo patet manifeſte, ꝙ in motu caſtrorū non clangebatur ſimul in duabus tubis, ſed in vna tantum, quia non dicitur vlulatus tubarum, ſed tubæ. Dicitur leuabunt tentoria qui habitant ad meridiem, ideſt eleuabunt, vel mouebūt caſtra qui ſunt ad meridiem, ſ. ſub vexillo filiorum Ruben, quod erat ad meridiem ſupra 2. ca. & ponitur habitare large, ideſt caſtrametari, quia nemo ibi habitabat, cum non haberent domus, neque figerent tentoria intentione manendi, ſed ſtatim mutādi illa ad motum nubis.

Dicitur, & iuxta hunc modum reliqui facient, ideſt reliqua duo vexilla, ſ. ſicut pro primo vexillo fuit vnus ſonitus ad mouendum, & ceſſante illo poſt aliquantum tempus cępit ſecundus clangor, & moueri cęperunt caſtra ſecundi vexilli, ideſt, filiorum Ruben qui erant ad meridiem. deinde finito illo incipiebat tertius clangor, & mouebant caſtra quæ erant ad Occidentem ſub tertio vexillo filiorum Ephraim. & iſto clangore ceſſante incipiebat quartus ſonitus, & in iſto mouebant caſtra qui erant ſub quarto vexillo filiorū Dan ad Septentrionem. & iſte erat modus mouendi omnia caſtra. Sed etiam Leuitæ mouebantur portantes Sanctuarium, ſed ibant iſti in medio vexillorum, & non fiebat pro iſtis aliquis clangor, ſed poſtquam mota erant duo vexilla, ſ. filiorum Iudæ, & filiorum Ruben, incipiebant moueri Leuitæ portantes Sanctuarium. deinde mouebantur alia duo vexilla, ideſt filiorum Ephraim, & filiorum Dan, & ſic Leuitæ ibant in medio exercitus in progreſſu, ſicut in caſtra-

F metatione erant in medio caſtrorum, vt patet infra in litera.

Quòd in primo modo clangebatur duabus tubis ſimul, in alijs autem vna tantum. Quæſt. XXV.

SED obijcietur, quia ſupra aſſeruimus, quòd in tertio modo vocationis clangebatur in vna tuba. & tamen litera videtur dicere, quòd clangebatur in multis tubis, ſ. iuxta hunc modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectionem, ideſt tubæ vlulabant ad mouendum caſtra, & progrediendū. Dicendū, ꝙ in ſolo primo modo clāgebatur duabus tubis ſimul.
G In ſecundo autem & tertio vna tātū, ſed differebat, quia in ſecundo modo erat vnica tuba, & vnicus clangor. In tertio autem modo erat vnica tuba, ſed multi clāgores, quia ſaltem quatuor, ideo vocantur tubæ, ideſt tubationes, ſicut aliquando quod vnum ſolū eſt propter varios actus ſuos vocatur pluraliter, ſicut ſol vnicus eſt: & tamen quia per ſingulos dies facit ſingulas circulationes dicuntur ſoles pluraliter, ſicut Virgil. primo Aene. dixit ſoles Hybernos, ſ.

Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles Hyberni.

Ita tuba, licet eſſet vnica, tamen quia clangebatur in ea quater dicebantur quatuor tubæ, ideſt quatuor tubationes. & hoc conſonat literę cū dicitur, iuxta hūc
H modum reliqui facient vlulantibus tubis in profectione, & ita dixit reliquos, ſ. illos qui erant de alijs vexillis, & tamen ad motum plurium vexillorum erant plures clangores.

Secundo patet, quia dr̄ in litera, quando autem cōgregandus eſt populus ſimplex tubarum clāgor erit, & non conciſe vlulabunt: & ita ſignificatur, ꝙ differētia inter primum, & tertium modum vocandi erat, quia in primo erat vnicus clāgor, & erat in duabus tubis. In tertio autem erat clangor cōciſus, ideſt, diuiſus in multos clangores, ſ. in quatuor, & tamen tuba erat vnica cum dicatur in litera. in ſecundo autem ſonitu, & pari vlulatu tubæ, & ſic dixit vlulatum tubæ, & non tubarum. Tertio adhuc poſſet dici iuxta ſententiā Ioſephi lib. 3. Antiquit. ꝙ clangebatur ad motum caſtro
I rum in duabus tubis, ſed non ſimul, ſed ad motum primi vexilli clangebatur in prima tuba. ad motum ſecūdi clangebatur in ſecūda tuba. ad motum tertij vexilli clāgebatur rurſus in prima tuba. ad motum autem quarti clangebatur iterum in ſecunda, & ita ſimul nūquam clangebatur in duabus tubis, ſed per ſucceſſionem clangebatur in illis.

Quam figuram et magnitudinem habebant tubæ. Quæſ. XXVI.

NVNC ſupereſt dicere de figura, & magnitudine tubarum. Dicendū ꝙ ſcriptura de his nihil expreſſit, ſed hoc relinquebat Moyſi. & hoc potuit eſſe primo, quia Deus diceret Moyſi determinate, tam figuram q̄ magnitudi-
K nem, & tn̄ ſcriptura non expreſſit illud, q̄a multa fiunt quę ſcriptura non refert ſic dr̄ Io. 20. c. multa alia fecit Ieſus quę in hoc libro ſcripta non ſunt. ſimiliter in veteri teſtamento multa fuerunt quę non ſcribūtur, & maxime in hiſtoriis Regum, & ideo fit ſæpe remiſſio ad alios libros, ſicut per totum tertium, & quartum libros Regum fit ſępe remiſſio ad librum verborū dierum regum Iſrael & Iuda. & per totum ſecundum librum Paralip. fit remiſſio ad multos libros Prophetarum, quorum nullus eſt apud nos.

Sed poteſt dici, ꝙ Deus non dixit Moyſi aliquid de magnitudine & figura iſtarum tubarum, oſtendit tn̄ ei in viſione aliquas tubas, & ex illis potuit Moyſes addiſcere magnitudinem, & figuram harum tubarū, &

iſte

A Iſte modus planior eſt ad inſtruendum, quam ſolum dando regulam faciendi in voce. vnde Deus quando inſtruxit Moyſen de fabricatione Sanctuarij, non ſolum dixit ei de ſingulis rebus, quomodo fieri deberēt, ſed etiam oſtendit ei vnam ſimilitudinem omnium, vt videret ibi Moyſes Sanctuarium totum erectum, & partes eius quaslibet per ſe, & per hoc etiam ſi nō daretur ei aliqua regula faciendi poterat plene fabricare totum illud de materijs ſuis. & ideo quādo Deus iuſſit Moyſi conſiderare fabricationem ſingularum rerum non dixit, quòd attēderet ad verba, quæ ab eo audierat, ſed ad exemplar, ideſt figuram quam ei mōſtrauerat, vt patet Exo. 25. ſcilicet inſpice, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. ita ergo poterat fieri de tubis.

B Tertiò poteſt dici, quòd Deus nihil dixit Moyſi de figura, & magnitudine tubarum, nec etiam oſtendit ei exemplar aliquod, ſed reliquit iſtud ingenio Moyſi. Iubebat enim Deus fieri iſtas tubas ad clangendū. Moyſes autem viderat multas alias tubas in Aegypto vbi fuerat dux belli cōtra Aethiopes, ideo nouerat ipſe quales oportebat eſſe tubas ad hoc, quòd clangeretur in eis, & ſic non oportebat, quòd Deus diceret aliquid Moyſi de figura, & magnitudine tubarum.

Quomodo poterimus habere notitiam de magnitudine tubarum. Et figura qualis fuit. Quæſt. XXVII.

C SED dicendum, quòd licet ſcriptura de magnitudine, & figura tubarum illarum nihil dixerit, poſſumus nos habere notitiam earum teſte Ioſepho. Nam temporibus ſuis durabant tubæ iſtę, vel multæ aliæ eiuſdem magnitudinis, & figuræ, quia Deus iuſſerat, quòd quando exirent ad bellum clangerent his tubis, etiam ſi quando haberent epulas, aut dies feſtos, vel calendas clangerent his tubis. & dixit, quòd iſtud eſſet eis legitimum ſempiternum in generationibus ſuis, tempore tamen Ioſephi durabat ſtatus gentis illius. ideo clangebatur in bellis contra Romanos, & cōtra alios hoſtes Iudęorum tempore illo his tubis. Erant autem illæ tubę paruæ magnitudinis minores noſtris, ſcilicet, quali vnius cubiti: D figura autem erat, quòd eſſent ſtrictę paulo capaciores quàm calamus, & locum conuenientem habebant ad poſitionem oris. durauit autem iſta forma tubarum quandiu durauit ſtatus Iudaicus, cum tales eſſent tempore Ioſephi.

De his tubis dicit Ioſephus libro tertio Antiquitatum, adinuenit autem modum tubæ ex argento factæ quæ eſt huiuſmodi, longitudinem quidem habet penè cubitum, eſt autem anguſta fiſtula cantatoria calamo capacior, præbens latitudinem quæ conueniat ori ad ſuſceptionem ſpiritus, & claſſico ſono vicina: factæ ſunt tales duæ, & vna quidem vtebantur ad iuſſionem, & collectionem populi in Eccleſijs celebrandam. altera vero cum oporteret ad cogitandum de rebus neceſſarijs principes conuenire. ambabus autem multitudo colligebatur, cumque tabernaculum E moueretur hæc fiebant, inſonante priore qui habitabant ad Orientalem tabernaculi partem ſurgebant, cum vero ſecunda ſonuiſſet qui ad Auſtrum reſidebant apparabantur. Et ita in theca inuoluta tabernaculi medietate præcedentibus ſex tribubus portabatur, & alia media ſequentibus ſex. Leuitæ vero omnes circa tabernaculum erant. tertia vero ſonante, pars quæ conuerſa erat ad Occidentē ferebatur, & quarta quę circa Septentrionem, vtebantur autem his tubis etiam in ſacrificijs hoſtias offerentes, & ſabbatis cæteriſque diebus.

A Anno ſecundo menſe ſecundo, viceſima die menſis, eleuata eſt nubes de tabernaculo fœderis. Profectique ſunt filij Iſrael per turmas ſuas de deſerto Sinai, & recubuit nubes in ſolitudine Pharan. Moueruntque caſtra primi iuxta imperium Domini per manum Moyſi. Filij Iuda per turmas ſuas, quorum princeps erat Naaſon filius Aminadab. In tribu filiorum Iſſachar fuit princeps Nathanael filius Suar. In tribu Zabulon erat B princeps Eliab filius Helon. Depoſitumque eſt tabernaculum, quod portantes egreſſi ſunt filij Gerſon, & Merari. Profectique ſunt & filij Ruben per turmas & ordinem ſuum, quorum princeps erat Eliſur filius Sedeur. In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamihel filius Suriſaddai. Porro in tribu Gad erat princeps Heliaſaph filius Duel. Profectique ſunt, & Caathitæ portantes Sanctuarium. Tandiu tabernaculum portabatur donec venirēt ad erectionis locum. C Moueruntque caſtra, & filij Ephraim per turmas ſuas, in quorum exercitu princeps erat Eliſama filius Ammiud. In tribu autem filiorum Manaſſe princeps fuit Gamaliel filius Phadaſſur, & i tribu Beniamin erat dux Abidan filius Gedeonis. Nouiſſimi caſtrorum omnium profecti ſunt filij Dan per turmas ſuas, in quorum exercitu princeps fuit Abiezer filius Amiſaddai. In tribu autem D filiorum Aſer erat princeps Phegiel filius Ochran. Et in tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahiram filius Henan. Hæc ſunt caſtra, & profectiones filiorum Iſrael per turmas ſuas, quando egrediebantur.

Prima pfectio filiorum Iſrael poſt factū tabernaculū. & ordo.

Menſe ſecundo. Hic ponitur ſecundum huius capituli, ſcilicet proceſſus ordinatus Iſraelitarum. nam in ſuperioribus dictum fuerat de quibuſdam præparatorijs ad recedendum de monte Sinai. hic agitur de ipſo receſſu, & fuit in anno ſecundo egreſſionis de Aegypto, nam in principio eiuſdem anni ſteterant in eodem monte numerantes populum, & prius conſecrantes ſacerdotes, vt declaratum fuit præcedenti capitulo.

E *Menſe ſecundo, vigeſima die menſis*. Tunc enim fuerāt expleta omnia quæ fieri debebant in monte Sinai, ideo fecit Deus, vt recederet nubes de loco ipſo. Nam a principio egreſſus de Aegypto vſquequo eſt peruentum in Cadesbarne, non morabantur Iſraelitæ in manſionibus, niſi quandiu expediebat illis morari ad recreationem, vel ex alijs cauſis. In monte autem Sinai magno tempore fuerunt morati, ſcilicet anno vno demptis decem diebus, quia primo anno egreſſionis de Aegypto, menſe 3. die prima mēſis venerunt in montē Sinai, vt patet Exodi cap. 19. & receſſerunt inde in anno 2. menſe 2. die 20. vt hic patet.

ergo ſolum deficiebant dies decem, ſcilicet vſque ad menſem tertium in quo compleretur annus integer. Dato tamen tempore iſto morati ſunt vtiliter Iudæi in monte Sinai, quia ſemper habebant aliquid agendum, vt declaratum fuit præcedenti cap. in principio. Cum vero omnia expedita ſunt receſſit inde nubes, & ſic velociter pertranſitum eſt vſque in Cadesbarne, & breuiter tranſituri erant atque intraturi in terram Chanaan, niſi murmuraſſent, pro quo datum eſt eis, quòd manerent quadraginta annis in deſerto, vt patet infra 14. capit. Cum autem ſteterunt in Cadesbarne, iam non morabantur in manſionibus ſolum quantum expediebat eis, ſed in pęnam manebant magno tẽpore donec conſumerentur qui peccauerant. ideo dicitur manſiſtis in Cadesbarne magno tempore, vt patet Deuter. cap. 1.

Eleuata eſt nubes de tabernaculo fœderis. Toto tempore præterito fuerat nubes ſuper tabernaculum, nunc autem receſſit, quia quanto cunque tempore Iudæi mãſuri erant in aliqua caſtrametatione, nubes ſtabat ſuper tabernaculum, vt patet præcedenti capit. Cum vero caſtra mouenda erant nubes eleuabatur, incipiens moueri contra illam partem verſus quam Iſraelitæ profecturi erant, & tunc ipſi ſequebãtur eam, & cum ipſa requieſceret, ipſi quoque figebant caſtra.

An de nocte colũna moueret.

An vero per noctem Iudæi aliquando ſequerẽtur columnam. dicendum eſt, quòd nunquam columna mouebatur per noctem, niſi cum trãſierunt mare rubrum perſequentibus Aegyptiis, vt patet Exo. ca. 14. alias autem ſemper per diem mouebatur, quia nulla erat neceſſitas ambulandi per noctem. De motu etiã columnæ per diem declaratum eſt Exo. ca. 13. & pręceden. c. quòd non ſemper caſtrametarentur Iſraelitę quando columna ceſſabat ad ſumendũ pauliſper quietem, vel cibos, quod quotidie neceſſarium erat, tamẽ non erant figenda ibi caſtra. Quomodo autem ſciretur vbi erant figenda caſtra, & vbi non, ſupra declaratum eſt.

Profectique ſunt filij Iſrael per turmas ſuas de monte Sinai. Ideſt mouerunt caſtra, quia nubes mota erat, & hoc per turmas, ideſt ſecundum ordinem turmarum ſuarum. non enim ibat populus confuſus, & mixtus, ſed diſtincti erãt per vexilla quatuor, vt patet infra. & ſupra 2. c. & ſicut caſtrametabantur diſtincte, ita mouebantur diſtincte. Si enim in mouendo caſtra miſcerentur, ita poſtea mixti eſſent in caſtrametando, ideo turbato altero ordine vterque confunderetur.

Et recubuit nubes in ſolitudine Pharan. Ideſt nubes non quieuit ad deſertum Pharan. Eſt enim magnum deſertum Pharan in latere Meridiano terræ Chanaan in quo eſt Cadesbarne. & de hoc dicitur Abacuc capit. tertio. dominus ab auſtro veniet, & ſanctus de mõte Pharan.

An poſt deſertum Sinai nubes primo requieuerit in deſerto Pharan, vel poſt in aliqua alia manſione. Et quod ſolitudo Pharan in qua primo recubuit nubes, continet multas manſiones. Quæſt. XXVIII.

SED dicetur, quòd non recubuit primo nubes in ſolitudine Pharan, quia primo recubuit in aliis manſionibus, ſ. poſt mõtem Sinai ſedit in ſepulchris concupiſcentiæ, vt patet ſeq. c. deinde venerunt in aliam manſionẽ quæ dicitur Aſeroth, vt patet eod. c. deinde venerunt in ſolitudinẽ Pharan, vt patet infra 13. c. ergo non venerunt poſt montem Sinai immediate in ſolitudinem Pharan. Rñdendum eſt, ꝙ ſolitudo iſta eſt valde magna, & continet in ſe manſiones multas, atq; appropinquat lateri auſtrali terræ Chanaan, ſunt tñ aliquę partes eius quæ nõ pro-

F prie vocantur deſertum Pharan, & in his ſunt duę mãſiones Iudæorum, ſ. Sepulchra concupiſcentię, & Aſeroth, deinde reliquæ partes deſerti illius vocãtur proprie ſolitudo Pharã: ideo infra c. 13. dicitur, ꝙ venerũt in ſolitudinẽ Pharan poſt Aſeroth, & Sepulchra concupiſcentię, quia accipitur ibi pro partibus illis, vbi vocatur proprie ſolitudo Pharan. hic autẽ pro terra illa vbi vocatur large ſolitudo Pharan, & includũtur iſtæ duę manſiones, ſ. Sepulchra concupiſcentiæ, & Aſeroth infra tñ 24. c. vbi ponitur catalogus manſionum nulla iſtarum vocatur ſolitudo Pharan, nec etiam illa quę habetur infra 13. c. ſed deſignãtur manſiones iſtæ nominibus ſuis. *Moueruntque caſtra primi.* Iſti ſunt filii Iuda, & cęteri qui erant ſub vexillo ſuo, & caſtrameta- G bantur in parte Oriẽtali. iſti enim ſemper primo procedebant, ideo ſupra dicebatur, ꝙ in primo vlulatu tubarum mouebant caſtra filii Iuda. *Iuxta imperium Domini in manu Moyſi.* Ideſt ſic imperauerat Dominus, & hoc per manum Moyſi, ideſt per Moyſen, ſ. loquẽs per illum. Hoc poteſt intelligi dupliciter. vno modo de motu caſtrorum abſolute, ſ. ꝙ Iſraelitæ mouiſſent caſtra, & tunc eſt ſenſus, ꝙ mouerunt caſtra iuxta imperium Domini, ideſt, ꝙ mouerunt caſtra, ſicut Dominus imperauerat. Ipſe enim dixerat, ꝙ mota nube mouerentur Iſraelitæ, ipſi autem ſic fecerũt. ergo iuxta imperium Domini mouerunt caſtra, & iſtud imperium fuit per manum Moyſi, ſ. quia Deus locutus fue- H rat ei verba hęc. Alio modo poteſt intelligi referẽdo ad ordinem mouendi caſtra, ſ. ꝙ filii Iuda proceſſerẽt primi, & filii Ruben ſecundi, & ſic conſequenter. mouerunt autem hoc ordine caſtra, ideo dicunt̃ feciſſe iuxta imperiũ Dñi, quia Deus iuſſerat, vt primo mouerentur filii Iuda, & conſequenter alii, vt patet ſupra in litera, & ſ̃. 2. c. & fuit datũ iſtud imperium per manum Moyſi, ideſt per Moyſen, quia ipſe annunciauit hoc Iſraelitis. *Filij Iuda per turmas ſuas.* Scilicet, ꝙ iſti mouerunt caſtra primo in clangore primo tubarum.

Per filios Iuda duo poſſumus intelligere. Quæſt. XXIX.

QVOD autem dicitur per turmas ſuas poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ dicantur I hic filii Iuda ſolum qui erant de tribu illa, & tunc eſt ſenſus, ꝙ iſta tribus erat diſtincta per familias, & familiæ per domos, vt patet ſ̃. c. 1. & 2. & ſicut erãt diſtincti, ita proceſſerũt, quia illi qui erant de vna familia non miſcebantur procedendo eis qui erant de alia, vt patet ſ̃. c. 2. Alio modo poteſt intelligi vt dicantur filii Iuda oẽs qui erant ſub vexillo tribus Iudæ, & tunc filii Iſſachar, & Zabulon vocabũtur filii Iuda, & dr̃, ꝙ ibant diſtincti filii Iuda per turmas ſuas, quia primo mouebantur ipſi qui erant de tribu Iuda. ſecundo ipſi qui de tribu Iſſachar. tertio q de tribu Zabulon, & adhuc quęlibet iſtarum tribuũ erat diſtincta in familias, & domos in procedendo, & quęlibet diſtinctio vocabatur vna turma. Primus tamen ſenſus K conuenientior eſt, ſ. ꝙ accipiantur filii Iuda pro ſolis, qui erant in tribu illa. quod patet, quia dicitur immediate quorũ princeps erat Naaſon filius Aminadab, & tamen iſte ſolum erat princeps in tribu Iuda.

Sed dicet aliquis ex hoc nõ ſequi, quia ſicut tribus Iuda erat principalis inter has tres, ita princeps tribus Iuda diceretur princeps omnium trium tribuum.

Dicendum eſt, ꝙ non ſtat, quia ponuntur immediate principes aliarum duarum tribuum, ſ. Iſſachar, & Zabulon diſtincti contra principem tribus Iuda. neceſſe eſt igitur, quod ſolum accipiatur hic primus ſenſus, ſcilicet, quòd ipſi filii Iudę de tribu illa procedebant diſtincti per turmas ſuas, ideſt per familias, & domos.

Quorum princeps erat Naaſon filius Aminadab. Iſte eſt
qui fuit princeps in numeratione facta in eodem mõ
te Sinai, vt patet ſupra c. 1. & nunc in receſſu de Sinai
erat princeps, ſed non eſt ingreſſus in terrã promiſſio-
nis, vt declaratum eſt ſ. c. 7. & ſic fuit de omnibus prin
cipibus tribuum, qui numerãtur hic, cum ſoli Caleb,
& Ioſue illuc introierint de computatis a 20. anno, &
ſ. vt patet infra c. 14. & 26. *In tribu filiorum Iſſachar prin-
ceps fuit Nathanael.* Ponitur hic de iſtis principibus ad
notandum ordinem procedendi ipſarum Tribuum,
quia ſub vexillo Iudæ erant tres Tribus, & non proce
debant ſimul. Sed primo tribus Iuda, deinde tribus Iſ-
ſachar, poſtea tribus Zabulon, ideo ponuntur hic prin
cipes hoc ordine. iſte princeps Iſſachar eſt qui poſitus
fuit ſupra 1. & 2. cap. quia in eodem tempore factum
eſt hoc, & illud. Incępit enim illa numeratio menſe
2. in principio, vt patet ſupra cap. 1. & receſſus iſte fuit
die 20. menſis eiuſdẽ, vt patet hic. *In tribu Zabulon erat
princeps Eliab.* Ponitur iſte princeps tertius, quia poſt
duos illos ſuperiores mouebatur tribus Zabulon, cũ
eſſet ſub vexillo filiorum Iuda. *Depoſitumque eſt taberna-
culum.* Hic ponitur de motu Leuitarum portantium
Sanctuarium: nam ipſi progrediebantur inter Iſrae-
litas. & dicitur quòd depoſitum eſt, quia toto tempo-
re quo nubes ſtabat ſuper Sanctuarium illud erat ere-
ctum. Cum vero receſſiſſet nubes deponebant illud
Leuitæ. nam Aaron, & filij ſui ingrediebantur in San-
cta ſanctorum operientes arcam, & cętera vaſa Sãctua
rij velamentis ſuis, vt patet ſupra 4. cap. & tradebant ea
Caathitis portanda. deinde Gerſonitę & Merantę ve-
nientes deponebant velamenta Sanctuarij, & tabulas
& portabant ſinguli tabulas ſuas.

Quomodo procedebant Leuitæ portantes Sanctuarium, an omnes ſimul, vel diuiſim intermixtis alijs tribubus, & de ordine procedend. totius exercitus. & eius figura. *Quæſt.* XXX.

D E ordine tamen procedendi erat dubium.
Aliqui enim volunt, quòd ſicut locabãtur
caſtra, ita mouerentur, ſ. quòd eſſent diſpo
ſita in quadro, non quidem in quadrato di-
recto, ſed in quadrato circuli, vt ſiquis circulũ faciens
diuidat illum duobus diametris ſe ortogonaliter ſe-
cantibus, in extremitatibus duorum diametrorum ꝓ-
trahanĩ lineæ quatuor quæ ſunt cordę circuli, & fient
in modum quadrati locati intra circulum, & iſte eſt
modus quo caſtra diſponebantur. In centro autẽ cir-
culi, vbi erat interſectio duorum diametrorum pone
batur Sanctuarium. patet iſta diſpoſitio per denomi-
nationem partium mundi, contra quas locabantur ve
xilla cum Oriens, Occidens, Septentrio, & Meridies
ſint quatuor oppoſita puncta ſecundum duos diame
tros circuli, & in his partibus erant vexilla caſtrorum.
Dicunt autem iſti, quòd ſecundum iſtum modum
mouebantur caſtra, ſcilicet, vexillum tribus Iudę in
parte Orientali, & vexillum tribus Rubẽ in parte Me
ridiana, & vexillum tribus Ephraim in parte Septen-
trionali, vexillum autem tribus Dan in parte Occi-
dentali.

Sed non poterat eſſe iſte modus, quia cum Leuitæ
eſſent in medio, & ad duas extremitates latitudinis eſ
ſent, tribus Ruben, & tribus Ephraim occuparent val
de magnam latitudinem, & nulla eos viarum ampli-
tudo capere poſſet. Item quia aliquãdo oportebat eos
ſubire loca anguſta inter montes, & impoſſibile erat
caſtra ſic moueri, ſed neceſſe eſſet illa commiſceri,
quod inconueniens eſt.

Ideo dicendum eſt, quòd ordo in procedendo erat
alius quam in caſtrametando. nã in procedendo erãt
A in longo agmine. in caſtrametando autem erant in
modo quadrati, ideo non obſeruabantur differentiæ
iſtæ Orientis, & Auſtri, & Septentrionis in proceden-
do, ſed tribus Iudę prima procedebat in ordine Oriẽ-
talis partis. deinde tribus Iſſachar, poſtea tribus Zabu-
lon. ad extremum autem aliæ tribus ſecundum ordi-
nem ſuum in longitudine, & iſto modo non ſequeba
tur aliquod inconueniens, nam quando Iſraelitæ trã-
ſirent per aliquam viam anguſtam quęlibet tribus in
ſeipſa coanguſtabatur, & non fiebat mixtio, ſicut ſi ꝓ-
cederent caſtra in quadro, ſicut locata erant.

Item videtur neceſſarius iſte ordo, ex eo quòd ha-
betur ſ. ca. 2. ſ. quòd primi in ordine mouerent caſtra,
qui erant ſub vexillo Iudę. deinde ſecundi mouerent,
B qui ſub Ruben. deinde tertij qui ſub Ephraim. poſtea
quarti qui ſub vexillo Dan. hoc autem impoſſibile eſt
ſi ponatur tabernaculum in medio, & Rubenitæ, &
Ephraitę ad duo latera, quia tunc neuter illorum pre-
cedet.

Leuitæ quo ordine progrederentur. *Quæſt.* XXXI.

E T dicitur ibi de progreſſu Leuitarum cũ San-
ctuario, quia ipſi mouebantur inter Iſraelitas
portantes Sãctuarium, ſed videtur eſſe dubiũ
in qua parte mouebantur, quia dicitur hic, ꝙ
filij Gerſon, & Merari portauerunt tabernaculum, &
fit mentio de his poſt tres tribus, quæ erant ſub vexil-
lo Iuda. Caathitę autem portabant vaſa ſua, & fit mẽ-
C tio de eis poſt caſtra trium tribuum, quæ erant ſub ve-
xillo Ruben, & ſic erant diuiſi Leuitę intercedẽtibus
alijs tribubus. Sed hoc non videtur eſſe rationabiliter
dictum, quoniam Leuitæ mouebãtur, ſicut caſtrame-
tabantur, ſed ipſi in medio omnium Iſraelitarum ca-
ſtrametabantur. ergo quando mouerentur deberent
moueri ipſi in medio omnium Iſraelitarum ſecundũ
longitudinem profectionis caſtrorũ. Sic enim erat in
omnibus aliis tribubus, quia quęlibet mouebatĩ in or-
dine quo caſtrametabatur. vnde ſicut filiũ Iuda caſtra-
metabantur in parte anteriori, ſ. ad orientem, ita mo-
uebant caſtra in parte anteriori, & ſicut tribus Dã ha-
bebat locum caſtrorum in vltimo, ſ. ad Aquilonẽ, ita
D mouebatur in vltima parte Aquilonis caſtrorum. Itẽ
quia ſicut non licebat alicui caſtrametari inter Leui-
tas cum caſtra conſiſterent, & ſi aliquis accederet mo
rereĩ, vt patet ſ. ca. 1. ita ſiquis conaretur miſceri inter
eos cum proficiſcebanĩ, idem eſſe debebat: potiſſime
quia tunc vaſa ſacra portabant. Si tñ eſſet iſte ordo, ſ.
ꝙ Gerſonitę, & Meraritę procederent poſt tres tribus
vexilli Iudæ, & Caathitæ procederẽt poſt vexillum tri-
bus Ruben, interciderent tres tribus inter Leuitas, iõ
dicendum eſt, ꝙ ſimul irent ſic patet ſupra c. 2. cum dr̃
de ordine profectionis Iſraelitarum. & cum fuerit po
ſitæ ſex tribus ſub duobus vexillis ſubiungitur ibi de
Leuitis, ſ. leuabitur autem tabernaculum teſtimonij
per officia Leuitarum, & turmas eorum, & quõ erige
tur, ita deponetur. ergo ſimul proficiſci debebant Le-
E uitę. & non in anteriori parte poſt vexillũ tribus Iudę
ſed in medio caſtrorum poſt ſex tribus. Rõnes aũt eo
rum qui dicunt Gerſonitas, aut Meraritas proceſſiſſe
poſt vexillum tribus Iudę, & Caathitas poſt vexillum
tribus Ruben nihil habent efficaciæ, ſ. quòd diuiderẽ-
tur Leuitæ ne occuparẽt magnam latitudinem, ſi mo
uerentur ſimul, ſed hoc nihil eſt, quia ſicut cęteræ tri-
bus extendebantur in longum, & poterant capi ꝑ viã
quantumcunq; ſtrictam, ita & Leuitæ extẽdebanĩ in
longam ſeriem, ideo nihil magis obſtabat procedere
omnes ſimul quam per partes. Item qñ dr̃, ꝙ iſta diui
ſio fiebat, quia portabant Merantæ, & Gerſonitę res
minus ſacras, ſcilicet operimẽta Sãctuarij, & tabulas,

Caathitæ autem res magis ſacras, ſ. vaſa, ideo mouebãtur in loco tutiori, ſ. in medio caſtrorum, ſed hoc nihil agit, quia nulla neceſſitas eſt quę cogeret moueri Gerſonitas, & Meraritas ĩ parte anteriori. ideo ſiue portarent res magis ſacras, ſiue minus, nihil differebat, cũ poſſent omnes moueri in medio caſtrorum. Nec etiã timebatur magis de rebus Sanctuarij ſacris, quam nõ ita ſacris, quia ipſa arca erat magis ſacra quam omnia quæ erant in Sanctuario, cum ſuper ea eſſet ſpecialiter gloria Domini, vt patet Exodi capit. 25. ipſa tamen mouebatur præcedens caſtra per tres dies, vt patet infra in litera, ergo non fiebat ex cauſa.

Si autem dicas, ꝙ non erat illa arca Sanctuarij, ſed aliqua alia, vt a multis aſſeritur. Adhuc non tollitur argumentum, quia arca Sanctuarij pręcedebat Iſraelitas per duo millia paſſuum cum intrarent in terram Chanaan contra Iericho. ibi tamen erat maius periculum hoſtium quam in deſerto. Idem patet, quia quãdo Iudæi erant in terra promiſſionis, portabant ſecum arcam in bellum, vt patet primo Regum capit. 4. ergo non ponebatur in medio exercitus procedentis, quia talis erat ordo procedendi, qualis ordo caſtrametandi. hic autem ponuntur diuiſi iſti Leuitæ, non quòd ipſi diuiſi procederent, ſed quòd aliquando ſcriptura non ſeruat ordinem rei.

Et ſi dicas ſcriptura ponit hic diuiſos Leuitas in pcedendo, ergo erant diuiſi, cum procedebant.

Reſpondendum eſt, quòd ſi ſcriptura aſſereret fuiſſe Leuitas diuiſos: neceſſe eſt, quòd diceremus eos diuiſos, quia tunc arguitur ex ipſa ſcriptura, & nõ ex ordine eius. aliud autem eſt, quòd ſcriptura diuiſe ponat Leuitas in procedendo, ſcilicet, quod primo dicat de proceſſu Gerſonitarum, & Meraritarum. deinde progreſſu trium tribuum quæ erant ſub vexillo Ruben. poſtea de proceſſu Caathitarum. nam iſte ordo enarrandi non probat, quod ſic fuerit ordo in faciendo, ſecus autem ſi ſcriptura aſſereret, quòd iſte erat ordo Leuitarum in procedendo. Nam ſi argueretur ex ordine ſcripturæ ſequeretur, nunquam eſſe anticipationem, neque tamen recapitulationem. iſta tamen frequentiſſime ſunt, ergo non eſt neceſſarium argumentum ex ordine literæ: potiſſime cum colligatur contrarium ex ipſa ſacra Scriptura ſupra cap. 2.

Quod portantes egreſſi ſunt filij Gerſon, & Merari. Ideſt, Gerſonitæ & Meraritę portauerũt tabernaculum. iſtę duę familię Leuitarum portabãt omnes partes tabernaculi & atrij. Caathitæ autem ſolum portabant vaſa Sanctuarij quæ non erãt partes tabernaculi, nec atrij, ſed aliquid poſitum intra tabernaculum, & atrium, ſicut vtenſilia in domo. Recte ergo dicitur, quòd iſtę duæ familię portarent tabernaculum, cum nihil de illo portarent Caathitæ.

Et accipitur large tabernaculum pro ipſo tabernaculo, & atrio eius, quia totum hoc portabant iſtæ duę familię, vt patet ſupra cap. tertio, & quarto. Item apparet hoc ex litera ſuperiori, quia dicitur. depoſitum eſt tabernaculũ, quod portantes egreſſi ſunt filij Gerſon, & Merari. ergo Gerſonitæ & Meraritæ, non portauerũt aliud tabernaculum, niſi quod deponebatur, & hoc ſolum pertinet ad operimenta, tabulas, & columnas, quia iſta erant erecta & extenta. vaſa autem Sanctuarij non erant aliquando erecta, nec extẽta, cũ non conſtrueretur ex ipſis aliquid, ideo non intelligũt de illis. De Caathitis autem dicitur infra, quòd portarent Sanctuarium, & iſtud eſt in vaſis, quæ nec ſunt tabernaculum, nec pars eius.

Profectique ſunt filij Ruben per turmas. Iſti ſunt qui mouebantur ſub ſecundo vexillo, & erant tres tribus, ſcilicet Ruben, Simeon, Gad. In his tamen primo mouebatur tribus Ruben. deinde tribus Simeon, poſtea tribus Gad, ſicut patet ex nominatione, & ordine principum hic. & dicuntur hi filij Ruben ſolum qui erant in tribu illa, & non omnes qui erant ſub vexillo Ruben, cum infra exprimantur aliæ tribus diſtinctę.

Per turmas, & ordinem ſuum. Ideſt tribus Ruben quãquam eſſet vnica non mouebatur tota ſimul in vno cuneo, vel turma, ſed diuiſa erat per turmas, quia ipſa erat diuiſa in familias, & ſingulę familię ĩ domos, cuilibet autem domorum, & familiarum dabatur certus ordo procedendi. Et dicitur hic per ordinem ſuum, quia non ſolum erant diſtinctę iſtę familię, & domus, ſed etiam dabatur cuilibet earum certus ordo in procedendo, & hunc tenebat quęlibet turma ad hoc, ꝙ quidam pręcederent, & alij ſubſequerentur. Totus autem iſte proceſſus turmarum erat ordinatus per Moyſen, & principes populi, quando fuerunt cõputati omnes Iſraelitæ per familias, & domos ſuas, quia ſicut ibi datus eſt ordo in caſtrametando, ita datus eſt ordo in mouendo caſtra.

Quorum princeps erat Eliſur. Iſte princeps fuit nominatus ſupra capit. 2. in caſtrametatione, & totius populi ſupputatione. & hoc quia pertinebat ad idem tempus id quod dictũ eſt ibi, & hic, ſcilicet in eodem menſe facta ſunt, & ſic eſt de omnibus alijs principibus q habentur hic. *In tribu autem filiorum Simeon princeps fuit Salamihel.* Ponitur nomen principis iſtius tribus ad notandum ordinem quem habebat iſta tribus ad alias in procedendo, nam ſicut computatur poſt tribum Ruben, ita poſt illam mouebat caſtra.

Porro in tribu Gad. Ponitur hic princeps tribus Gad, quia iſta tribus mouebatur poſt tribum Simeon. Et erat ſexta in motu caſtrorum.

Quomodo poſſit ſtare, quòd tribus Iudæ quæ erat in parte Orientali primo moueretur, quia tunc videtur, quòd ſemper mouerentur verſus Orientem.

Quæſt. XXXII.

CIRCA hoc aliquis dubitabit cum dictum fuerit ſ. ꝙ ſemper in primo clangore mouerent caſtra qui erant ad partem Orientalem. hic enim videtur ſi ſemper Iſraelitæ mouerent̃ contra Orientem, quia ipſi eſſent primi ſecũdum ſitũ verſus Orientẽ. aliquando tñ mouebantur verſus Aquilonem, aut Meridiem, aut verſus Occidẽtem, ſicut patet cum Iſraelitę introierunt in terram Chanaan. per partem enim Orientalem eius introierũt. Nam Iordanis eſt in parte Oriẽtali terrę illius, vt patet ſ. 32. & 34. c. Iſti tamen tranſierunt Iordanem, quando introierũt in terram illam. ergo non debebant ſemper pręcedere filij Iuda, ſed quando mouerentur contra Orientẽ, videtur ꝙ deberent ipſi pręcedere. cum vero ꝯ Occidentem, ꝙ pręcederent filij Ephraim. cum autem cõtra Meridiem, quòd pręcederent filij Ruben, verſus Septentrionem autem ꝙ pręcederent filij Dan. Dicẽdum eſt, ꝙ in motu caſtrorum ſemper pręcedebãt filij Iuda, & ipſi in primo clangore caſtra mouebant, & ſic per ordinem alij, vt ſupra dictum eſt. Si vero aliqñ ꝯ Occidentem caſtra mouenda eſſent quamquam filij Ephraim eſſent magis propinqui illi parti, tamẽ ipſi ſtabant, & mouebãtur filij Iuda, & poſtea cęteri, ad vltimum ipſi filij Dan, quamquam iſti eſſent magis ꝓpinqui Aquiloni, ꝗ omnes alię tribus. & ita erat ſi fieret motus contra Septentrionem, vel cõtra Meridiẽ, & non turbabatur ordo caſtrorum. *Profectique ſunt Caathitæ portantes Sanctuarium.* Dicebatur ſupra de motu Iſraelitarum, hic dicitur de motu Leuitarũ, ſ. ꝙ mouebantur poſt ſex tribus duorum vexillorum de quibus ſupra. Et quamquam dicatur hic de ſolis Caathitis: tñ intelligendum eſt de omnibus aliis Leuitis. Omnes enim ſimul pergebant, vt ſ. declaratum eſt. Dr̃ tamen

Leuitæ, qñ mouebantur.

ſupra

ſupra de motu Gerſonitarum, & Caathitarum ſolũ, A quia ibi dicebatur, quòd depoſitum eſt tabernaculũ, & portabatur a Leuitis, ſed portare illud non pertinet niſi ad Meraritas, & Gerſonitas, ergo illi ſoli nominati ſunt. Caathitæ autem non portabant aliquam partẽ Sanctuarij, ſed ſolum vaſa eius, vt patet ſupra capi. 4.

Dicitur hic, quòd portabant Caathitæ Sanctuariũ, non Sãctuarium, vt ſolet accipi pro domo ſancta, vel loco ſancto. ſed Sanctuarium, id eſt vaſa ſancta, quia ſo la vaſa Sanctuarij ipſi portabant, partem vero nullam, ſed Gerſonitę, & Meraritæ.

An omnes Caathitæ ibant poſt ſex tribus. Et an ſacerdotes portabant arcam, quando præcedebat Iſraelitas, vel Leuitæ. *Quæſt.* XXXIII. B

CVM autem diceret de Caathitis, quòd præcedebant poſt ſex tribus præpoſitas, non eſt intelligendum, quòd omnes Caathitæ hic, præcederent, quia aliqui ibant cum arca, quæ præcedebat per tres dies populum mouentem caſtra, vt patet infra in litera. & ſiue intelligatur de arca Sãctuarij, ſiue de aliqua alia, quæ haberet aliquam ſanctificationem.

Dicendum eſt, quòd illa portabatur a Caathitis, qa non licebat popularibus tangere illam, cum eſſet aliquid ſanctum: vocatur enim arca Domini, vt patet infra. Niſi forte dicas, quòd ſacerdotes illam portabant, ſicut portauerunt in tranſitu Iordanis, & præcedebãt per duo millia paſſuum, vt patet Ioſue cap. 3. Portauerunt etiam cum iuerunt ad luſtrandum vrbem Iericho, vt patet Ioſue cap. 6. & alias ſæpe. C

Sed non ſtat, quia ſacerdotes erant tunc valde pauci, ſcilicet ſolum tres Aaron, & duo filij ſui Eleazar, & Ithamar, cum mortui eſſent Nadab, & Abiu, vt patet ſupra cap. 3. Sed iſti non poterant portare cum eſſet longa via, quia ipſi præcedebant per tres dies omnia caſtra, vt patet infra. Item quia dato, quòd eſſet leuis labor non poterant portare arcam pauciores quatuor viris, quia illa portabatur per quatuor extremitates duorum vectium. Item quia non eſt veriſimile, quòd Aaron qui erat ſummus ſacerdos ſubiret laborẽ portandi humeris ſuis arcam quotidie per viam. manebant D ergo ſolum duo filij eius, & iſti nequaquam poterant portare.

Item quia in motu caſtrorum ſemper erat neceſſarius clangor tubarum, vt patet ſupra cum eſſet legitimum ſempiternum, vt patet ſupra. & per hoc diſtinguebantur profectionum ordines ſecũdum quatuor clangores, ſed ſacerdotes hoc facere debebant cũ iuſſum eſſet, quòd filij Aaron facerent, vt patet ſupra. ergo oportet, quòd facerent Eleazar, & Ithamar, quia tunc non erant plures, & conſequenter non portarent arcam ante motum caſtrorum, ſed Caathitæ iuxta ordinem ſuum.

Si autem dicas, quòd erant plures non ſtat, quia ſupra tertio c. probatum fuit, quòd ſoli Eleazar, & Ithamar erant tempore huius numerationis de filijs Aaron. aliqui igitur de Caathitis præcedebant caſtra cũ arca, reliqui vero intra ipſa caſtra mouebantur præcedentibus ſex tribubus, & alijs ſex ſequentibus, vt ſicut in caſtrametando erant in medio, ita in procedendo in medio eſſent. E

Sed hoc quod dicitur de Caathitis portantibus arcam, quòd nõ irent in medio omnium Iſraelitarum, ſed præcederent, debet intelligi de illo tempore quo arca præceſſit: an tamen hoc fuerit ſemper quandiu in deſerto manſerunt Iſraelitæ, & mouebant caſtra, vel ſolum fuerit in ſola iſta mutatione caſtrorum de monte Sinai, infra declarabitur.

Tandiu tabernaculum portabatur donec veniret ad erectionis locum. Id eſt Leuitæ ſemper portabant tabernaculum, id eſt partes tabernaculi, & nunquam ſituabant, neque figebãt quouſque veniretur ad locum erectionis, id eſt, vbi erigendum erat, & iſte erat locus vbi caſtra figenda eſſent.

Eſt autem ſenſus, quòd quamquam Iſraelitę quieſcerent aliquando ſtante nube, vt ipſi ſumerent cibos vel modicum recrearentur, aut ſi requieſcerẽt per noctem cum dormiendum erat, non figebatur tabernaculum, ſed manebant partes illæ in ſarcinulis diſpoſitæ, ſicut eas Leuitæ iuxta officia ſua aptauerant, quia nondum deuẽtum fuerat ad locum erectionis. Cum autem perueniretur ad locum caſtrametandi eleuabatur Sanctuarium.

Et ex hoc ſequitur, quòd Iudæi non poterant obſeruare leges cæremoniarum in deſerto, quamquã vellent, quia iuſſum erat, quòd quotidie ferretur holocauſtum matutinum, & veſpertinum, vt patet infra vigeſimo octauo capit. tamen non poterat in deſerto fieri, multi tamen dies tranſibant in quibus non erigebatur tabernaculum, ad hoc quòd ibi fierent cęremoniæ, quia erant Iſraelitæ in motu. *Iudæi non poterãt obſeruare cæremonias in deſerto.*

Sed adhuc dato, quòd quieſcerent caſtra non fiebant ſacrificia, quia non habebantur libamina, & alia neceſſaria ad cæremonias illas. litera Hebræa aliter habet hic.

Et eleuabunt tabernaculum vſque ad aduentum ipſorum. Quod exponunt aliqui, ſcilicet, quod Gerſonitæ, & Meraritę præcedebant Caathitas, quia erant poſt vexillum tribus Iudę, Caathitæ autem poſt vexillum tribus Ruben. & dicitur quòd Gerſonitę, & Meraritę eleuabant tabernaculum vſque ad aduentum, id eſt vſque ad aduentum Caathitarum. nam cum pręcederent eos intermedijs tribubus poterant interim eleuare tabulas Sanctuarij erigendo, & ſupponendo operimenta. tunc cum venirent Caathitæ inueniebant erectum Sanctuarium, & ponebant ibi vaſa ſua, ſacerdotes vero introeuntes diſponebant ea in locis ſuis.

Sed non ſtat, quod dictum eſt, quia non præcedebant Gerſonitę, & Meraritę alios Caathitas, ſicut ipſi ſupponunt, ſed ſimul ibant.

Item dato, quòd pręcederent iſta litera non ſignificat hoc, ſed quod ipſi non eleuabant vſque ad euentũ ipſorum, id eſt vſquequo ipſi venirẽt, ſ. ad locum ad quẽ venturi erãt. & hoc manifeſtius ſignauit litera noſtra dicens, tandiu tabernaculum portabatur, donec veniret ad erectionis locum. *Mouerunt caſtra filij Ephraim per turmas ſuas.* Iſta fuit ſeptima tribus in ordine mouendi caſtra, & erat ſub vexillo tertio ad Septentrionem, atque mouebatur in tertio clangore tubarum.

Dicitur moueri per turmas ſuas, quia erat diſtincta per familias, & per domos, & quęlibet harum congregationum dicebatur eſſe turma, & per ſe procedebat. Exprimendo autem de filijs Ephraim intelligitur & de omnibus qui erant ſub vexillo eorum, ideo nõ exprimuntur tribus, ſed principes earum, & ſunt ijdem principes qui ponuntur ſ. c. 2. *In tribu autem filiorum Manaſſe.* Iſti procedebãt immediate poſt tribũ Ephraim, & erant octaui in motu caſtrorum. *Et in tribu Beniamin dux Abidan.* Iſta erat nona tribus in procedẽdo, & erat tertia ſub vexillo Ephraitarum. *Nouiſſimi caſtrorum omnium profecti ſunt filij Dan.* Id eſt in vltima parte mouebant caſtra illi qui erant ſub vexillo Dan. ita enim in caſtrametando erat, quòd ipſi vltimi caſtrametarentur. Cauſa erat, quia omnes tres tribus huius vexilli erant de filijs ancillarum, & ob hoc erant indigniores alijs, ideo in vltimo loco caſtrametabantur, & caſtra mouebant.

Opinio de his qui vltimo mouebant caſtra. Et quòd erat talis ordo mouendi caſtra qualis erat in locando.
Quaſt. XXXIIII.

ALIQVI circa iſtum motum caſtrorum errant putantes, quòd illi qui erant ad Occidentem deberent ad vltimum mouere caſtra. eorum motiuum eſt, quia ſicut prima pars caſtrorum erat Oriens: ita vltima, erat Occidens cum eſſet ſibi oppoſita, & tamen qui erant ad Orientem mouebant primo caſtra, vt patet ſupra in litera. ergo qui erant ad Occidentem deberent vltimo mouere.

Sed dicendum, quòd falſum eſt, quia tunc qui erãt ſub vexillo filiorum Ephraim deberent vltimo mouere caſtra, eo quòd iſti caſtrametabantur ad Occidẽtem, vt patet ſupra a. ca. & tamen falſum eſt, quia filij Dan, & qui erant ſub vexillo ſuo mouebant caſtra vltimo, vt dicitur hic, & tamen filij Dan caſtrametabantur ad Septentrionem.

Dicendum, quòd talis erat ordo mouendi caſtra qualis ordo in locando illa. locabantur autem vexilla tribuum ſecundum dignitatem, quia vexillum tribus Iuda locabatur primũ, quia erat dignior tribus, & ſub eo aliæ tribus. deinde vexillum filiorum Ruben, quia non videbatur alia tribus dignior poſt Iudam. deinde ſituabatur vexillum tribus Ephraim cum eis qui ſub eo erant. vltimo locabatur vexillum filiorum Dan, vt patet ſupra cap. 2.

Et ordo quantum ad loca erat iſte, quòd vexillum filiorum Iuda erat ad Oriẽtem, vexillum filiorum Ruben ad Meridiem: vexillum autem filiorum Ephraim ad Occidentem, ſed vexillum filiorum Dan ad Septẽtrionem. ſed vexillum iſtud erat vltimum, & in hoc erant illi qui putant Occidentem eſſe vltimum, quia oriens fuit principium, ſed non eſt talis ordo, immo incipiendo ab Oriente fit finis in Septentrione, cum non fiat motus per lineam rectam, ſed per circulum, vt redeatur de puncto ad pũctum. & ita cum incipiat motus ab Oriente debet finiri circa Orientem, & hoc eſt in Septentrione.

Ex hoc patet ordo in mouẽdo caſtra, ſcilicet, quòd primo mouetur vexillum Iuda, quod erat ad Orientem. Secundo vexillum Ruben, quod erat ad Meridiem. Tertio vexillum Ephraim, quod erat ad Occidentem. Quarto vexillum Dan, quod erat ad Septentrionem. & iſte ordo, tam in locando caſtra, quam in mouendo ea ponitur ſupra 2. cap.

Per turmas ſuas. Ideſt per familias, & domos diſtincti, vel per turmas, ideſt per tribus ſi accipiantur hic filij Dan pro omnibus tribubus, quæ erant ſub vexillo eorum.

In quorum exercitu princeps fuit. Ponuntur hic nomina principum, & in omnibus ſuperioribus, quia dicũtur diuiſæ profectiones vexillorũ per turmas. dicitur autem turma vna multitudo, & quia nõ poteſt eſſe vna, niſi per comparationem ad aliquid vnum, & iſti ſunt principes, ponuntur nomina principum. *In tribu autem filiorum Aſer*. Iſta erat ſecunda tribus ſub vexillo filiorum Dã, & erat vndecima in profectione. *In tribu filiorum Nephtalim princeps*. Iſta erat tertia tribus vexilli filiorum Dan, & erat duodecima, atq; extrema in motu caſtrorum, cum eſſet magis aquilonaris.

Hæc ſunt caſtra, & profectiones filiorum Iſrael. Hic ponitur epilogus prędictorũ, ſ. iſta, quę dicta ſunt, ſunt caſtra, i. modi caſtrametandi, & profectionis, ideſt modi proficiſcendi, quaſi dicat. in ſuperioribus data eſt doctrina de modo figendi caſtra, & de modo mouendi illa. vtrobique enim erat quidam ordo, nam cum figerent caſtra quilibet debebat eſſe ſub vexillo ſuo per fami-

F lias, & domos patrum ſuorum, vt patet ſupra capit. 2. In proficiſcendo erat ordo, quia quidam debebant ꝓficiſci in primis, alij in extremis. *Per turmas ſuas, quando gradiebantur*. Ideſt iſtum modum habebant in proceſſu per diſtinctionem turmarum, quando gradiebantur, ſ. mouentes caſtra. *Dixitque Moyſes*. Hic ponitur ſocius in itinere expediens, ſ. Ietro ſocer Moyſi, quem rogauit ipſe Moyſes, vt iret cum Iſraelitis, & doceret eos de locis caſtrametationum, quod valde cõueniebat Iudęis, & ponitur quomodo Moyſes deprecatus fuerit, ſed non acquieuerit Ietro.

Dixitque Moyſes Obab filio Raguel Ma *Moyſes cognatũ ſuũ hortat̃ ſecum proficiſci.*
G dianitę cognato ſuo. Proficiſcimur ad locũ
quem dominus daturus eſt nobis, veni nobiſcum, vt benefaciamus tibi, quia dominus bona promiſit Iſraeli. Cui ille reſpondit. Nõ vadam tecum, ſed reuertar in terram meam in qua natus ſum. Et ille. Noli inquit nos relinquere. Tu enim noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter. Cumq; nobiſcum veneris quic-
H quid optimum fuerit ex opibus quas nobis
traditurus eſt Dominus, dabimus tibi. Profecti ſunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos per dies tres prouidens caſtrorum locum. Nubes quoque domini ſuper eos erat per diem cum incederent. Cumque eleuaretur arca, dicebat Moyſes. Surge Domine, *Pſal. 7.* & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua. Cum autem deponerent aiebat. Reuertere Dominę ad multitudi-
I nem exercitus Iſrael.

Dixitque Moyſes Obab. Iſte eſt Ietro qui multa habet nomina.

Quomodo Ietro haberet multa nomina, & an iſte eſſet qui erat ſocer Moyſi. *Quaſt.* XXXV.

VOCATVR enim Ietro, vt patet Exo. ca. 3. & 18. vocatur Ieter Exodi capit. 4. vocatur Raguel Exodi cap. 2. vocatur Obab hic. Et ſic multi habent plura nomina, ſecundum quòd reperitur, tam in nouo quàm in veteri teſtamẽto, vt patet de beato Petro qui vocatur Bariona, & Ce-
K phas, & Simon, vt patet ex proceſſu Euangeliorum.
Aliqui autem volunt, quòd iſte Obab nõ fuerit Ietro ſocer Moyſi, ſed filius eius, & probãt quia dicitur hic cognatus Moyſi, ideſt affinis, quia de ipſo Ietro nõ diceretur, quòd erat cognatus, quẽ nos vocamus leuirum, vel ſororium, ſ. fratrem vxoris, & ob hoc non vocatur hic Ietro, ſed Obab.

Dicendum tamen, quòd iſte fuit Ietro, nam ipſe venit ad Iſraelitas in deſerto, vt patet Exodi c. 18. & cum arguitur, quòd vocatur cognat⁹, nihil differt, quia cognatus accipitur non pro cognatione, ſed pro affinitate, & ipſe ſocer affinis eſt. Et vocatur ſic Ietro cognatus Moyſi, Exo. c. 18. In Hebręo tamẽ magis clare ponitur cũ dicatur hic Obab ſocero Moyſi. *Filio Raguel*. Iſte Raguel erat auus vxoris Moyſi.

An

An per Obab intelligatur Ietro, vel filius eius. Et quæ miracula faciebat Deus, vt oſtenderet ſe bellare pro Iudæis.
Quæſt. XXXVI.

SED ex hoc aliquis adhuc conabitur probare,
quòd non ſit Ietro, ſed filius eius, quia ipſe Ie-
tro vocabatur Raguel, vt patet Exodi cap.2. cũ
dicitur, quòd ſacerdoti Madian erant filiæ ſe-
ptem. & poſtea dicitur de iſtis, quę cum reuerſę eſſent
ad Raguel patrem ſuum. Ecce enim vocauit ipſum
Raguel Ietro. non poteſt tamen dici, quòd iſte Ra-
guel erat pater Ietro, quia de vtroque dicitur, quòd
erat ſacerdos Madiã. & dicitur de vna illarum filiarũ,
quòd accepta ſit in vxorem a Moyſe, vt patet Exodi
capitu.2. Et tamen propter illam vocatur Ietro ſocer
Moyſi, vt patet Exodi cap.3. & 18. Quod autem voce
tur hic Raguel pater Obab, nihil obſtat, quia hic non
accipitur Raguel pro ipſo Ietro, ſed pro patre eius, &
frequenter vocantur filii nomine patrum, ſicut pa-
tet Luc.1.cap. Cum dicitur de Ioanne Baptiſta, quòd
vocabant eum Zachariam nomine patris ſui.

Madianitæ cognato ſuo. Ideſt de terra Madian, erat iſte
Ietro Madianites, ſicut patet Exodi cap.2. vbi dicitur.
ſacerdos terræ Madian, & cap.3. eiuſdem. & dicitur,
quòd iuit Moyſes in terram Madian, & ibi accepit
vnam de filiabus eius in vxorem. loquebatur autem
Moyſes Ietro, quia ipſe venerat de terra Madian ad
montem Sinai cum eſſent ibi Iſraelitæ ferens vxorẽ
Moyſi, quæ manſerat in terra Madian, & duos filios
eius, vt patet Exodi cap.18. & ipſe fecerat ordinari in
populo iudices qui adiuuarent Moyſen, ſicut habe-
tur eod.cap. Nunc autem cum ſtetiſſet cum Iſraelitis
in eodẽ monte, & vellent inde recedere petiuit Moy-
ſes, vt iret cum eis qui noluit, vt patet infra. Vocatur
hic cognatus Moyſi, ideſt affinis, quia erat ſocer
eius.

Proficiſcimur ad locum quem Dominus Deus noſter daturus eſt nobis. Ideſt nunc recedimus hinc, vt vadamus ad
terram illam, quam Dominus dabit nobis, ideo vade
nobiſcum. & dr̃ ad locum, i. ad terram, vel regionem,
quia non erat aliquis locus, vel ciuitas, ad q̃ ipſi deter-
minate irent. ſed vocatur gñaliter locus, & dr̃, ꝙ Deus
daturus erat terram illam, quia q̃q̃ Iudæi pugnantes
occiderint Chananæos, non tamen ipſi fecerunt ali-
quid horum viribus ſuis, ſed omnia virtute diuina, ſi-
cut patet Deut.8.ca. vbi dicitur. ne dicas in corde tuo
fortitudo mea, & robur manus meę hæc mihi omnia
præſtiterũt, ſed recorderis Domini Dei tui, ipſe enim
tibi vires prębuit, vt impleret pactum ſuum. & patet
hoc maxime in operationibus miraculoſis. Nam cũ
Iudæi vincerent, Deus pręmittebat aliquas operatio-
nes, per quas bellum magis erat Dei quam Iudæorũ,
ſicut cum diruit muros vrbis Iericho, vt patet Ioſue
capit.6. Et cum iecit lapides magnos grandinis ſuper
Chananæos, qui occiderent plures de ipſis quam Iu-
dæi occiderant. fecit etiam ſolem ſtare, vt reliqui qui
ſuperfuerant morerentur, vt patet Ioſue capit.10. ipſe
ergo damnus erat, & non erant acquiſitori Iudæi.

Miracula quæ faciebat Deus, vt oſtenderet ſe bellare pro Iudæis.

Veni nobiſcum, vt benefaciamus tibi. Ideſt, vade in terrã
illã, & ibi dabimus tibi ſortem nobiſcum, & de diui-
tijs terræ illius. nam quicquid optimum in terra illa eſ
ſet ei date promittebant, vt patet infra, cum dr̃. cum-
que nobiſcum veneris quicquid optimum fuerit ex
opibus, quas nobis traditurus eſt Dominus dabimus
tibi. Intelligebat autem Moyſes, quòd ipſe tranſiturus
eſſet in terram Chanaan, quia illa propinqua erat: po-
tiſſime quia Deus iuſſerat ei, vt introduceret Iſraelitas
in terram Chanaan, vt patet Exodi cap.33. & Deuter.
10. neſciebat tamen mala quæ ventura erant ſuper to
tum populum, ſ. quòd condemnaretur ad manẽdum
A annis quadraginta in deſerto, vt patet infra 14.c. & ma
lum futurum ipſi, ſ. quòd murmuraret, vel non bene-
diceret Domino ad aquas contradictionis, & quod
condemnaretur ne intraret in terram Chanaan, vt pa-
tet infra cap.27. & Deuterom.4.

Quia dominus bona promiſit Iſraeli. In hoc declarat
quomodo poſſent benefacere ipſi, quia Deus daturus
eis erat bona cum promiſiſſet, & promiſſio Dei certa
eſt. De illis autem poterant dare ei, tanquam directori
viarum.

Cui ille reſpondit, non vadam tecum. Nolebat ire Ietro
in terram Chanaan, quia tenebatur deſiderio terræ na
talis, ideo licet veniſſet ad Moyſen in deſerto Sinai, vt
daret ei duos filios, & vxorem, quos reliquerat in ter-
B ra Madian, vt patet Exodi 18. capit. nunc tamen vole-
bat manere. & dixit nõ vadam tecum. ad ipſum enim
ſolum loquebatur, quia dato quòd iret cum Iſraelitis
non faciebat, propter eos, ſed propter Moyſen gene-
rum ſuum, & propter filiam, & nepotes.

Sed reuertar in terram meam in qua natus ſum. Ideſt reuer
tar in terram Madian. nolebat enim aliquatenus ire
cum eis detentus affectione patrię, ſed mori volebat
vbi nat⁹ fuerat. Eſt enim amor natalis patrię tenerri-
mus, potiſſime cum quis inter ſuos viuere deſiderat,
nam iuxta Ouid.

Mollius oſſa cubant manibus tumulata ſuorum.

Eſt enim amor natalis patrię tenaciſſimus etiã a men
tibus perfectorum hominum ſero recedens, ſicut pa
C tet de beata Maria Aegypriaca, quæ ꝑ multos annos
in deſertis locis habitans fere incibata manebat, veſti-
bus carens, magnos perpeſſa labores, ſed adhuc Aegy
ptum natalem patriam cupiebat. *Et ille, noli inquit nos relinquere.* Ideſt, Moyſes dixit ad Ietro noli derelin-
quere nos.

An Ietro eſſet conuerſus ad Iudaiſmum.
Quæſt. XXXVII.

EX hoc arguunt quidam, quòd eſſet Ietro con-
uerſus ad Iudaiſmum. nam alias non multũ
inſtitiſſet Moyſes, vt iret cum eis, quia genti-
libus cum Iudæis parua erat communicatio,
D nec congrua habitatio.

Dicendum eſt, quòd nondum fuerat conuerſus ad
Iudaiſmum Ietro, quia conuerſio, & introitus in cęre
monias veteris teſtamenti eſt per obſeruationem cę-
remoniarum circunciſionis: ibi enim eſt ianua, ſicut
eſt baptiſmus ianua in nouo teſtamento, ſed non fie-
bat tunc aliqua circunciſio, quia in toto deſerto nul-
lus circunciſus eſt, vt patet Ioſue cap.5. ergo, nec ipſe
Ietro, nec etiam fuit eruditus in alijs cęremonijs, de
quo declaratum eſt late Exodi 18.ca. Rogabat tamen
Moyſes, vt iret cum eis, quia intelligebat, quòd con-
uerteretur ad ritus Iudaicos cũ maneret inter Iudæos.

Tu enim noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus. Ideſt, quia cognoſcis loca caſtrametationum,
quod nobis valde conueniens eſt, noli nos derelin-
E quere.

An Moyſes ſuperflue diceret Ietro, quòd ipſe dirigeret Iſraelitas per deſertum cum nemo vnquam ambulaſſet per vias illas. Et quod terra deſerti inhabitabilis facta eſt habitabilis per fontem Moyſi.
Quæſt. XXXVIII.

SED arguet aliquis ↄtra hoc, quòd iſta verba Moy-
ſi eſſent ſuperflua. nam ipſe volebat habere Ietro,
vt erudiret eos de locis caſtrametationum per deſer-
tum. ſed videtur, quòd nemo hoc ſciret, quia nullus
ambulauerat per terram illam. ergo non poterat diri-
gere.

gere. patet quia habetur Hiere.capi.x. qui tranſduxit
vos per deſertum per terram inhabitabilem, & inuiā,
per terram ſitis, & imaginem mortis. per terrā in qua
non ambulauit vir, nec habitauit homo.

Reſpondendum eſt, quòd terra deſerti per quam
ibant Iudæi quæ eſt Arabia, non erat tunc habitata.
Erat enim inconueniens habitationi cum eſſet defi-
ciens aquis, & aliis commodis humanæ vitæ. fuit autē
facta habitabilis poſtquā in Raphidim factus eſt fons
erumpens de petra percutiente Moyſe, vt patet Exo.
cap.17. Irrigat enim ille fons totam terram illius val-
lis magnæ in qua ſunt multa oppida Arabum. idem
factum eſt in Cades deſerti Sin, de quo infra 20. capit.
& terra quoque fuit conueniēs habitationi, & poſtea
reddita eſt habitabilis, atque nūc habitatur. vt patet in
lib. de diuiſione Terræ ſanctæ. Ante tranſitum tamen
Iſraelitarum per terram illam, quamquam non eſſet
habitata, Gentiles vicini cognoſcebant loca, & receſ-
ſus deſerti. Nam cum eſſet Moyſes apud Ietro ſoce-
rum ſuum in terra Madian, veniebat ad interiora de-
ſerti paſcens gregem in monte Sinai, vt patet Exodi
cap.3. Cum ergo Moyſes qui erat aduena in terra Ma
diā cognoſceret aliquid de viis deſerti, magis cogno-
ſceret Ietro, qui in terra Madian natus fuerat, & licet
illa non haberet vias publicas, quia non multum fre-
quentabatur tranſitus per eam, habebat tamē aliquas
ſemitas quibus ipſi qui habitabāt in locis vicinis poſ-
ſent ad alterutrum ire, ideo cognoſcebant ipſi loca
deſerti, & maxime hoc erat in paſtoribus. ideo rectè
dixit Moyſes. Cum autem dicit Hiere. quòd in terra
illa non habitauit vir. verū eſt cum dicitur, quòd non
tranſiuit per eam homo, intelligendum eſt large, ſ.
quòd non erat frequentata in tranſitu hominum, ita
vt eſſent viæ patentes, multi tamen homines per eā
tranſierant.

Et iſte modus loquēdi eſt in ſacra Scriptura, quòd
interdum plus dicat, & minus ſignificet, ſicut in locu
tionibus parabolicis, vt cum dicitur. omnes prouinciæ
veniebant in Aegyptum, vt emerent eſcas, vt patet
Gene. cap.41. manifeſtum tamen eſt, quòd non venie
bat medietas prouinciarum, nec ſaltem tertia pars in
Aegyptum, ita hic in negādo, ſicut enim affirmantur
omnes exiſtentibus paucis, nec in hoc eſt falſitas ſa-
cræ Scripturæ, quia modus locutionis eſt iſte, vt inter-
dum plura dicantur, & pauciora ſignificentur. ſic etiā
apud Poetas, & alios ſcriptores viſitatum eſt, vt cum
dicitur Alexandreidis lib.3.

Aurea fœmineus perſtringit ſydera clamor.

Ideſt, quòd clamor mulierum de ciuitate Tyri per-
ueniebat vſque ad cœlum cum capiebatur ciuitas.
hoc tamen falſum eſt, ſed conſueuimus ſic loqui.

*Cur Moyſes petebat Ietro ire cum illo ad demonſtrandam viam
cum per nubem dirigerentur. Et quod Ietro non direxit
Hebræos per viam, ſed aſſignabat loca conuenientio-
ra caſtrametandi.* *Quæſt.* XXXIX.

QVAERET aliquis, quare Moyſes petebat Ie-
tro ire cum illo ad mouſtrandam viam, &
caſtrametandi loca, quia dato, quòd ſciret
nō attinebat ad eum directio. ſed mota nu-
be mouebātur, & in quo loco quieuiſſet quieſcebāt,
vt patet præcedenti capit. cum ergo illa aſſignaret lo-
cum non expediebat, quòd aſſignaret Ietro. Item nō
ſe compatiebantur hæc, quia aliquando Ietro cogno
ſceret locum caſtrametandi conuenientem, nubes ta
men non ſtabat ibi. ideo cum procederet nihil prodeſ
ſet, quòd Ietro diceret hic, vel ibi eſt modus conue-
niens caſtrametationis. Item habebant Iudæi arcam
directricem populi præcedentem ad ſignandum ca-
F ſtrorū locum, vt patet infra. quia præcedebat per dies
tres ad inquirendum locum caſtrametationis, datis
autē his ſignis nullo modo erat neceſſarium, ꝙ Ietro
oſtenderet eis loca.

Reſpondendum eſt, quòd Moyſes nō hortabatur
Ietro ire cum eis, vt ipſe ſignaret caſtrorum loca, quia
nubes, & arca hoc ſignabant, ſed poſtquam eſſet da-
tus locus caſtrorum poterant Iudæi adhuc declinare
ad dextram, vel ſiniſtram non procedendo vlterius, ſi
forte eſſent loca amœniora, & abundātiora aquis. hoc
autem nouerat Ietro qui ambulauerat per deſertum,
ideo poterat eos docere de locis caſtrorū. Vnde non
dixit hic Moyſes, quòd erudiret eos de via per quam
ire deberent, quia hoc totaliter pertinebat ad nubem,
G ſed quòd aſſignaret eis cōuenientiora loca figēdo ca-
ſtra ad vnam partem, vel alteram, hoc autem non po-
terant ſcire Iudæi, quamquam nubes non præcederet
eos: petebant igitur a Ietro.

Et eris ductor noſter. Ideſt diriges nos, non quidem in
procedendo, ſed in caſtrametando ad vnam, vel alte-
ram partem manentis nubis.

In Hebræo autem, & Chaldaica litera aliter habe-
tur, ſ. (tu fuiſti conſiliator, vel præceptor noſter) & po-
teſt referri ad ſenſum literæ noſtræ, quia quamquam
ponatur fuiſti, non obſtat, nam litera Hebraica ſæpe
mutat tempora ex improprietate ſermonis, ſicut pa-
tet Ioſue cap.10. ſ. tunc locutus eſt Ioſue domino in
die qua tradidit Dominus Amorrhæum in conſpectu
filiorum Iſrael, ſol contra Gabaon ne mouearis. In li-
H tera autem Hebraica habetur ibi tūc loquetur Ioſue.
ſed manifeſtum eſt, quod de præterito debet ibi eſſe
ſermo, & non de futuro, ita hic è contrario. Et dici-
tur præceptor, vel conſiliator, quod ad idem pertinet,
quia conſiliaretur Iudæis in quibus locis caſtra fi-
gerent.

Alio modo poteſt litera illa intelligi referendo ad
ea quæ infra habentur, ſ. cumque nobiſcum veneris.
quicquid optimum fuerit de cunctis opibus quas no-
bis Dominus traditurus eſt, dabimus tibi, & cauſa il-
lius ponitur hic, ſ. tu enim fuiſti præceptor, vel conſi-
I liator noſter, ideſt tu docuiſti nos qualiter conſtitue-
remus iudices ad regendum populum, ſine magno la
bore, & turbatione. de hoc patet Exodi cap.18. nam
die qua venit Ietro ad Moyſen videns eum tota die
ſedere ad iudicandum, & non poſſe explere cauſas po
puli dixit. ſtulto labore conſumeris tu, & populus qui
tecum eſt. & poſtea ordinauit ibi iudices, pro hoc au-
tem tenebantur ei ad valde magna bona, nec quidem
ſolus Moyſes quem eripuerat a labore graui, ſed etiā
totus populus cui dederat optimam normam viuen-
di. ideo rectè diceretur, quòd de optimis opibus terræ
daretur illi.

*Obiectio reprobatur quòd Ietro nullo modo poſſet aſſigna-
re loca in quibus Iſraelitæ caſtrametarentur.*
K *Quæſt.* XL.

SED adhuc aliquis dicet, quòd non poteſt ſtare
id quod dictum eſt præcedenti quæſt. quia Ie-
tro nullo modo poterat aſſignare loca in qui-
bus Iſraelitæ caſtrametarentur, quia nubes fa-
ciebat omnia hæc.

Aliqui dicunt iſtud eſſe verum. & tamen procedit
hoc ex errore literæ noſtræ. nam litera Hebraica aliter
habet, ſ. fuiſti conſiliarius noſter, vt nunc dictum fuit.

Dicendum, quòd etiam ſi concedamus debere po
ni iuxta literam Hebraicam, & non iuxta literam no-
ſtram adhuc non tollitur inconueniens, quia dicitur
tu noſti in quibus locis per deſertū caſtra ponere de-
beamus. & ſic innuit, quòd Ietro debebat prodeſſe Iſ-

raelitis

raelitis in aliquo, quantum ad hoc, quòd nouerat loca in quibus ponerent caſtra, ideo ex hoc patet, quòd litera noſtrá magis proprie poſita eſt, quam Hebræa quantum ad correctionem, quia ſi ſolum diceretur veni nobiſcum, vt benefaciamus tibi, quia fuiſti conſiliarius noſter, poſſet aliqualiter ſtare, ſ. quod vellent retribuere pro beneficio, quod receperant, & tamen dicitur, tu noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus. ſi autem ſequatur, quia fuiſti conſiliarius noſter, nihil facit ad propoſitum. ſi vero dicatur, & eris ductor noſter, ſequitur ex præcedenti, quia qui nouit vias poteſt dirigere.

Et tunc manet dubium, quod prius, ſ. ad quid dixit Moyſes bonum Ietro eius ductor noſter. Aliqui dicunt, ꝙ volebat Moyſes, ꝙ dirigerentur in via per doctrinam Ietro, quia ipſe nouerat in deſerto loca aquoſa, & arida, & vbi poſſent conuenienter caſtra figere.

B Sed dicendum, ꝙ non ſtat, quia Iſraelitæ figebant, & mouebant caſtra ſtante, & mota colūna, ideo oportebat, ꝙ ſequerētur illam, & forte columna moueret ad alium locum, quam ad illum quem Ietro putaret eſſe conuenientē caſtrametationi, ideo non prodeſſet doctrina ſua.

Aliqui dicunt, ꝙ poſtea, ita factum eſt, ꝙ per motū nubis figerentur, vel mouerentur caſtra, & ita non poterat in aliquo prodeſſe doctrina Ietro. & tamē nunc in receſſu de monte Sinai nōdum Moyſes cognouerat iſtud, ſed putabat, ꝙ modo humano poſsēt dirigi, ideo petiuit iſtud a Ietro.

C Dicendum, ꝙ non ſtat, quia iſtud poſſet concedi, ſi ante hoc nunquam Iſraelitæ directi fuiſſent in figendo caſtra, & mouendo illa per nubem, & tamen tempore exitus de Aegypto directi fuit a columna, & illa docebat loca caſtrametationis Exodi 13. & nunc vſque ad montem Sinai fuerant 12. caſtrametationes, vel manſiones infra 33. Et in omnibus his directi fuerant per columnam nubis Exodi 40. & præcedenti c. ideo non poterat tunc Moyſes iſtud credere.

Quid eſt id in quo Ietro poterat dirigere Iſraelem.
Quæſt. XLI.

D Aliqui dicunt, ꝙ doctrina Ietro in aliquo prodeſſe poterat ad caſtrametationes, & ideo hoc petiuit ab eo Moyſes. Dicendum hoc non eſſe negandum. nam dato, ꝙ nubes dirigeret, adhuc poſſet eſſe aliqua directio vlterior, quia alias Moyſes non peteret iſtud, & patet hoc, quia non obſtante motu nubis adhuc arca dirigebat ad caſtrametationem, quia dicitur infra in litera. arca fœderis Domini præcedebat eos per dies tres prouidēs caſtrorum locum, ideo & Ietro in aliquo poterat dirigere, quia Moyſes non loqueretur ſuperflua. Sed petimus quid eſt illud in quo poterat dirigere.

Aliqui dicunt, ꝙ id in quo dirigebat Ietro erat poſt ſtationem nubis. ſ. quia faciebat, ꝙ caſtra locarentur ad partem dextram, vel ſiniſtram, vel modicum ante, & retro, vbi eſſet facilius habere aquam, aut vitare incommoda loci. ſicut dictum eſt ſupra quęſt. 39.

E Sed obijcietur, ꝙ etiam iſtud non poterat facere Ietro, quia nubes dirigebat caſtra, & vbi illa ſtetiſſet figebantur caſtra, & non poterant mutari ante, neque retro, ad dextram, nec ad ſiniſtram, eo ꝙ Sanctuarium Domini figebatur ſub columna nubis ſtante. nam illa manebat toto tempore caſtrametationis ſuper Sāctuarium, vt patet præced. c. & Exo. 40. & inde deſcendebat ad oſtium Sanctuarij quando loquebatur cum Moyſe, vt patet ſeq. c. ſed poſito Sanctuario non poterat in aliquo mutari caſtrametatio, quia Leuitæ omnes erant iuxta ordinem ſuum in circuitu Sanctuarij

A ſupra 3. c. & Iſraelitæ per quatuor vexilla locabant caſtra ſua in circuitu Leuitarum ſupra 2. ca. ideo ſtante nube non poterant mutari caſtra ad ante, & ad retro, dextram, & ſiniſtram.

Cum nubes omnino dirigeret Iſraelitas, quomodo etiam Ietro eaſdem dirigeret, vel ad eundum, vel ad ſtandum.
Quæſt. XLII.

Aliquis dicet aliter, ꝙ nube ſtante erat ſignum caſtrametationis, ita ꝙ Iſraelitę nō poſſent vltra procedere, & tamen poterant modicum ante, aut modicum poſt, ad dexteram, aut ſiniſtram locare caſtra.

B Cum autem obijciebatur de columna nubis, ꝙ ſtabat ſemper ſuper Sanctuarium dicunt verum eſſe, & tamē poſtquam illa ſtetiſſet in aliquo loco ante fixionem caſtrorum, ſi vellent Iſraelitæ vltra, aut retro, ad dextrum, vel ſiniſtrum figere caſtra reuertebatur columna, & ſtabat ſuper Sanctuarium vbicunque Iſraelitę illud poſuiſſent. Et iſto modo poterat doctrina a Ietro prodeſſe Iſraelitis ad locādum caſtra hic, vel ibi vbi commodius eis eſſet.

Sed dicendum, ꝙ non ſtat, quia iſtud nullo modo eſt veriſimile, ꝙ poſtquam columna quæ dirigebatur a Deo ſtaret in aliquo loco; ſi Iſraelitę alibi ponerent Sanctuarium, quod illa moueretur ad ſtandum ſuper Sanctuarium, & tamen neceſſe eſt cōcedi, ꝙ illa ſemper ſtaret ſuper Sanctuarium pręced. c. & Exo. 40.

C Secundo, quia iſta videretur magna audacia, ſ. ꝙ homo vellet dirigere vltra id, quod dirigebat Angelus Domini, nam Angelus erat qui mouebat columnam Exodi 14. ergo poſtquam ille poſuiſſet columnam in aliquo loco, ꝙ vellent homines ponere alibi Sanctuarium ad hoc, ꝙ Angelus moueret colūnam ad ſtandum ſuper Sanctuarium, magna inſania erat, quia vellent, ꝙ Deus obediret homini.

Tertio non ſtat, quod dicunt, ſ. ꝙ poſtquam nubes ſtetiſſet in aliquo loco, Iſraelitę per doctrinam Ietro irent antę, vel retro, ad dextram, vel ad ſiniſtram ad loca magis aquoſa, vel vbi conuenientius locarentur caſtra, quia in hoc ſignificabatur, quòd homo melius dirigeret ad ea quę cōueniebāt toti populo quam Deus, vel Angelus eius.

D Quarto, quia quando Deus non iubet aliquid ſpecialiter homini, debet homo viuere per prudentiam ſuam, quando tamen Deus circa aliquid hominem dirigit, non ſolum non debet homo agere per prudentiam ſuam, immo peccat ſi velit agere per illam. ſic patet de Apoſtolis, quibus Chriſtus dixit, ꝙ quando trahere ntur ante reges, & preſides non cogitarent quid loquerentur, quia Spiritus ſanctus loqueretur in eis. Mat. 10. & Luc. 21. cap. & ita iſti ſi vellent cogitare qđ reſponderēt peccarent, quia non confiderēt in Deo. Sic erat in præſenti, quia Deus dederat nubem, & Angelum motorem eius ad oſtēdendum loca vbi caſtrametari deberent Iſraelitę, & tēpus recedendi, & quantum progrederentur, ideo quod poſtquam Angelus

E faciendo ſtare columnam ſignaret locum caſtrametādi, vel etiam homines vltra, vel retro, ad dextram, vel ad ſiniſtrā locare caſtra quaſi ibi commodius eſſent, erat repugnare diuinæ directioni, quaſi Deus erraret quod blaſphemia eſt.

Quinto, quia etiam præiudicaretur Deo qui videbatur ſpecialiter eſſe in arca, nam præcedebat arca Domini per tres dies ad prouidendum caſtrorum locum, vt dicitur in litera. quòd ergo poſtquam illa prouidiſſet locum caſtrorum vellent Iſraelitę mutare aliquid inde ad vnam partem, vel ad aliam, error erat.

Deter-

Determinatio quæſt. 39. Et conſilium Ietro ad quid proderat. Quæſt. XLIII.

ALITER ergo dicendum eſt, ſ. quòd cum
nubes extitiſſet non procedebant vltra, vel
retro Iſraelitæ ad locandum caſtra, quia nõ
auderent, nec ad hoc proderat eis doctrina
Ietro, ſed ſub columna figebatur Sanctuarium, & de-
inde caſtra in circuitu, vt patet ſupra 2. & declaratum
eſt præced. cap. quia nemo poterat melius aſſignare lo
cum caſtrorum quam Deus. Sed poſtquam ſic locata
erant caſtra forte neſciebant Iſraelitæ vbi eſſent pro-
pinquiores aquæ, vel paſcua. aut alia commoda caſtro-
rum, & in iſto doceret eos Ietro. Iſtud eſt conuenien-
ter dictum, quia locatis caſtris forte Iſraelitæ non vi-
derent aquas cum neſcirent vbi eſſent, etiam neceſſa-
ria erant ligna Iſraelitis, quia erat populus multus, &
ſemper erant aliqui qui de caſtris exibant ad portan-
dum ligna, & aquas pro caſtris, & iſtud officium, ita
erat neceſſarium omni tempore, quod etiam ad res ſum-
me neceſſarias ſpecialiter non vocarentur illi qui iſta
officia exercebant, ſicut fuit in confirmatione legis.
Nam Moyſes vocauit omnes Iſraelitas exceptis iſtis,
ad audiendam legem quę nouiter dabatur Deute. 29.
ſ. vos ſtatis hodie cuncti coram Domino Deo veſtro
principes veſtri, ac tribus, & maiores natu, atque do-
ctores omnis populus Iſrael liberi, & vxores veſtræ,
& aduenæ qui tecum morantur in caſtris, exceptis li-
gnorum cęſoribus, & his qui comportant aquas, vt
tranſeas in fœdere Domini Dei tui. Erant enim ne-
ceſſaria paſcua Iſraelitis, quia habebant pecora multa,
& iumenta, ſicut dicitur infra 32. cap. quòd tribus Ru
ben, & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iu-
mentis infinita ſubſtantia. Et ita ad omnia hęc pote-
rat prodeſſe Ietro, quia locatis caſtris poterat oſtende-
re in quibus locis eſſent propinquiores aquę, & ligna,
& paſcua. Et tunc erit ſenſus, tu noſti loca in quibus
per deſertum caſtra ponere debeamus, ideſt poſitis
caſtris in deſerto, tu noſti loca in quibus ſunt ipſę hu-
manitates caſtrorum, ſ. aquæ, ligna, & paſcua.

Cum autẽ obiicitur, quod Deus dirigebat hic per An-
gelum ſuum, ideo non debebat recurri ad directionẽ
humanam. Dicendum, quod in eis in quibus dirigit, ſtul-
tum eſt velle vti prudentia humana, ſed vbi Deus ceſ-
ſat dirigere, ad humanam prudentiam recurrendum
eſt. ita erat nunc, quia quantum ad oſtendendũ locum
caſtrametandi ſufficienter Deus prouidebat faciẽdo
ſtare columnam in aliquo loco, in quo oſtendebatur,
quod ibi erat locus conueniens caſtrametandi, vel ſaltem
ille erat a Deo volitus. & hoc ſatis erat, ſed columna
nubis, aut Angelus, qui erat in columna, vel ipſa arca,
quæ aliquando præcedebat nihil loquebantur, vt dice
rent in tali, vel tali loco eſt copia aquarum, vel ſunt
paſcua, aut ligna, ideo ad hoc neceſſaria erat, vel ſaltẽ
vtilis humana doctrina, vbi Deus ſpecialiter non pro-
uidebat. Et quantum ad hoc erat conueniens Iſraeli-
tis doctrina Ietro, & pro hoc dixit ei Moyſes, quòd ip-
ſe nouerat loca, in quibus caſtrametandum erat per de-
ſertum, & dirigeret eos. & iſta eſt poſitio conueniens.

Cur Ietro noluit ire cum Moyſe cum inſtanter peteret. Quæſt. XLIIII.

SED quæretur quare Ietro noluit ire cum Moy
ſe cum inſtanter peteret hoc Moyſes.

Dici poteſt, quod fuit primo ex deſiderio
terrę natalis, quia illa allicit omnes. ideo licet
multas opes promitteret Moyſes ipſi Ietro noluit ire.
ſic colligitur in litera, ſ. cui reſpondit Ietro, non vadã,
ſed reuertar in terram meam in qua natus ſum.

F Secundo, quia Ietro erat ſenex, & ſciebat, quòd Iſ-
raelitę progrediẽtes per deſertum multos labores to-
leraturi eſſent, noluit autem ipſe iſta ſuſtinere, ſed vi-
uere quietus in terra ſua. Tertio quia iſte nouerat, quod
Iſraelitę ibant in terram Chanaan quam non poſſent
acquirere, niſi per multos labores, & bella cõtra Cha-
nanæos. noluit autem ipſe ire ad videndum bella, &
ſuſtinendum mala quæ in bellis accidunt, ſed voluit
reuerti in terram ſuam. Quarto dicunt aliqui, quod fuit,
quia Ietro nõ credidit verbis Moyſi. dixit enim Moy-
ſes, quòd ibant in terram, quam Deus daturus erat eis,
& quicquid optimum eſſet in opibus quas ibi habe-
rent darent ei. Ietro autem qui gentilis erat forte nõ
credidit dandam eſſe terram illam Iſraelitis, ideo no-
G luit illuc ire.

Sed dicendum, quod non ſtat, quia Ietro audiuit om-
nia bona quæ fecit Deus Iſraelitis, & propter hoc mo
tus eſt ad veniendum in deſertum ad Moyſen. Exodi
18. Etiam ibi dicitur, quod lętatus eſt Ietro ſuper omnibus
bonis quę fecerat Deus Iſraeli, eo quòd eruiſſet eum
de manu Aegyptiorum, & ait. benedictus Dominus
qui liberauit vos de manu Pharaonis. Item patet, quia
Ietro agnouit ibi virtutem Dei, & laudauit eum, ob-
tulitque ſibi ſacrificia eod. c. ſ. nunc ergo cognoui, quia
magnus eſt Dominus ſuper omnes Deos, eo quod
ſuperbe egerint contra illos. obtulit ergo Ietro cogna
tus Moyſi holocauſta, & hoſtias Deo. & ſic Ietro qui
tanta de Deo cognouerat non diffideret verbis eius,
vt putaret non introducendos eſſe Iſraelitas in terrã
H Chanaan. Quinto poteſt dici, quòd fuit hoc, quia Deus
poſuit in corde Ietro, vt non iret cum Moyſe. nam
fruſtraretur intentio Moyſi: volebat enim Moyſes,
quòd Ietro iret cum eis, quia putabat, quòd ſtatim in-
grederentur in terram Chanaan, cum non longe eſ-
ſent ab ea, & ibi habituri eſſent opes multas, de qui-
bus, quod optimum eſſet, darent Ietro. Deus autem
aliter prouiderat, ſ. quod Iſraelitæ manſuri eſſent in de-
ſert 40. annis, & ibi quoque Moyſes moreretur cum
eis infra 14. & 27. & Deut. 4. & 24. c. Et ſic Ietro ſi iret
cum Moyſe moreretur quoque in deſerto, quia erat
iam ſenex. Deus autem noluit hoc, quia erat Ietro bo
I nus vir, vt colligitur Exodi 17. ideo mouit cor eius ad
non eundum cum Moyſe, ſed vt reuerteretur in ter-
ram ſuam, & ibi moraretur in pace.

Cur Ietro noluit cum Moyſe ire cum quo non vocatus optabat eſſe ſecum in deſerto. Et quare Ietro venit ad Moyſen in deſertum. Quæſt. XLV.

ADHVC quæretur, quare Ietro noluit ire cũ
Moyſe cum motus fuerit tãto deſiderio ve
niendi ad ipſum in deſertum Sinai non vo-
catus ab eo? Exodi 18.

Dicendum, quòd non eſt mirum Ietro noluiſſe ire
cum Moyſe, licet ad eum venerit, quia non venit deſi
K derio eũdi cum ipſo, ſed propter alia. Primo venit Ie-
tro ad Moyſen in deſertum, quia gauiſus eſt de om-
nibus bonis, quę audiuit facta eſſe Iſraeli a Deo, voluit-
que videre Moyſen, & Iſraelitas Exo. 18. Sed ad hoc
ſatis fuit ſtetiſſe cum Moyſe in deſerto Sinai. nam ibi
laudauit Deum, obtulitque ei ſacrificium, vt patet eo.
cap. ideo noluit vltra procedere.

Secundo, quia Ietro venit in montem Sinai manen
tibus ibi Iſraelitis, & non ad aliquam aliam manſio-
nem, quia iſte locus erat propinquus terræ Madian in
qua morabatur Ietro. Et patet hoc, quia quãdo Moy-
ſes paſcebat oues Ietro in terra Madian, intrabat ali-
quando Moyſes ad interiora deſerti Sinai, & ibi paſce
bat gregem. Exodi 3. cap. ibique locutus eſt ei Deus.
& ita apparet, quòd deſertum illud erat iuxta terram
Madian,

Madian, ideo non valde fatigaretur Ietro eundo ad Moyſen in montē Sinai. Secus autem ſi cum eo pergeret in terram Chanaan, ideo noluit ire.

Tertio, quia cauſam rationabilē habebat Ietro eundi ad Moyſen in mōte Sinai. ſciebat enim quòd Moyſes ibat in terram Chanaan, & nunquam reuerſurus eſſet in terram Madian. Erat autem Moyſes gener Ietro, ideo voluit eum videre Ietro priuſquam recederet. nam Moyſes non poterat honeſte venire ad viſitandum Ietro in terram Madiā, quia ſic desereret populum in via, quod non licebat.

Quarto, quia habuit Ietro cauſam valde neceſſariā ad veniendum ad Moyſen. Acceperat enim Moyſes Sephoram filiam Ietro ī vxorem, ex qua habuit duos filios, ſcilicet Gerſon, & Eliezer. Exodi ſecundo cap. quando autem iubente Deo iuit Moyſes de terra Madian in Aegyptum portabat ſecum vxorem, & filios, ſed propter diſcordiam circunciſionis reuerſa eſt vxor cum filijs, Exodi quarto capit. Moyſes autem iuit ſolus in Aegyptum, manſitque ibi quouſque eduxit Iſraelitas. Cum autem maneret in Aegypto Moyſes, non curauit Ietro mittere ei vxorem, & filios. Cum vero egreſſus eſt de Aegypto factus princeps totius Iſrael, voluit Ietro reducere ei vxorem, quia erat ſibi magnus honor, quòd haberet talem generum, ideo antequam elongaretur ab eo cum adhuc eſſet in mōte Sinai, voluit ire ad ipſum ferens ei vxorem, & filios. Et iſta eſt cauſa præcipua aduentus Ietro, vt innuitur Exodi decimo octauo capit. ſcilicet, cum audiſſet Ietro ſacerdos Madian cognatus Moyſi omnia q̄ Deus fecerat Moyſi, & Iſrael populo ſuo tulit Sephoram vxorem Moyſi, quam dimiſerat, & duos filios eius, & poſtea ſequitur. & mandauit Moyſi dicens. ego cognatus tuus Ietro venio ad te, & vxor tua, & duo filij eius cum ea. ſed hoc expleuit Ietro veniendo in montem Sinai, ideo noluit vltra ire cum Moyſe.

Quinto fuit, quia licet Ietro veniebat ad Moyſen propter cauſam prædictam, tamen Deus faciebat eū venire propter aliam cauſam, ſcilicet, vt per manum eius ordinaret ſtatum populi Iſrael. Quia ſicut dicitur Exodi decimo octauo cap. ipſe dixit Moyſi, quòd ſtulto labore conſumebatur volens audire omnes lites populi, & eo monente ordinauit Moyſes populum diſtribuendo per decanos, quinquagenarios, centuriones. & tribunos, vt ipſe min⁹ occuparetur, ſed iſtud expleuit Ietro in monte Sinai, ideo noluit vltra ire, quia Deus qui mouerat ipſum ad veniendum in mōtē Sinai, non mouebat eum ad eundum cum Moyſe in terram Chanaan.

Iudæi ſi non peccaſſent cito ingreſſi eſſent terram promiſſionis. Quæſt. XLVI.

AEſtimabat enim Moyſes, quòd immediate introituri eſſent in terram Chanaan, & poſſent dare Ietro de opibus terræ, & ſic futurum erat, niſi peccaſſent Iſraelitę, quia terra promiſſionis non multum diſtat a deſerto Pharan, de quo miſſi ſunt exploratores, vt patet infra 13. cap. Quod autem prope eſſet, patet quia ipſi adduxerunt vnum racemum cum vite ſua pendentem in vecte inter duos viros de terra promiſſionis ad Iudęos in deſertum Pharan, quod non eſſet ſi multum inde diſtaret terra illa. Item quia exploratores miſſi ſolis quadraginta diebus morati ſunt eundo, & redeundo, & luſtrando terram Chanaan, vt patet infra 14. capit. ſi tamen valde diſtaret maiori tempore indigerent. Item Iudęi erant in Cadesbarne, quando miſſi ſunt exploratores, vt patet Deuteronom. capit. 1. & tamen Cadesbarne eſt coniuncta terræ promiſſionis, ſcilicet

A in latere ſuo Meridiano. nam deſertum Sin eſt principium lateris Meridiani, vt patet infra trigeſimoquarto cap. ſed in deſerto Sin eſt cadesbarne. ideo aliquando vocatur Cadesbarne, & aliquando Cades deſerti Sin, vt patet infra vigeſimo capi. Quod autem Cadeſbarne ſit coniunctiſſima terrę Chanaan, patet Ioſue cap. 10. vbi dicitur, quòd a Cadesbarne vſque Gazam cepit Ioſue vno impetu. Item Ioſue capit. 15. ponitur Cadesbarne terminus ſortis filiorum Iuda a parte Meridiana. parum ergo diſtabat, ſed quia Iudęi peccauerunt in eadem manſione, impediti ſunt vſque ad quadraginta annos non intrare, vt patet infra 14. ca.

B *An ſi Ietro iuiſſet cum Iudæis obligaretur mori propter ſententiam datam in Cadesbarne. Et numeratos a vigeſimo anno non poſſe ingredi in terram promiſſionis de quibus intelligitur. Quæſt. XLVII.*

VNde ſi Ietro iuiſſet cum Iudęis de deſerto Sinai, ſicut Moyſes petebat, & aliqui concedūt, quòd iuiſſet, moreretur in deſerto, nec tranſiret in terram illam. Et probant hoc aliqui, quia de his qui erant numerati a vigeſimo anno, & ſupra nullus introiret in terram Chanaan, vt patet infra decimoquarto capitu. Ietro autem erat plurium quam viginti annorū, quia erat iam ſenex, ideo non introiret illuc.

Reſpondendum eſt hoc nihil obſtare, quia illa ſententia ſolum intelligitur de numeratis a vigeſimo anno.
C Iſti autem erant ſoli filij Iſrael de duodecim tribubus. Vnde Leuitæ non fuerunt hac ſententia puniti, quia ipſi non erant de computatis a viginti annis. Item mulieres non includebantur directe in hac ſententia, quia non fuerant computatæ. de quo declaratum fuit Ioſue capitulo quinto. ſic autem erat de Ietro. ipſe enim non erat computatus cum illis qui dicebantur computati a viginti annis, & ſupra, cum nō pertineret ad Iſraelitas, ideo non ligabatur hac ſententia.

Sed hoc non obſtante dicendum, quòd ſi ipſe iuiſſet cum Iſraelitis in deſerto moreretur, quia a tempore quo receſſerunt Iſraelitæ de monte Sinai vſque ad
D ingreſſum in terram Chanaan tranſierunt anni quaſi trigintanouem, ſed non viueret tanto tempore Ietro. Erat enim iam ſenex cum haberet filias ſeptem, quarum vnam accepiſſet Moyſes in vxorem, & tamen Moyſes non intrans in terram vltra Iordanem vixit annis centum & viginti, vt patet Deuteronom. capit. 31. Ergo Ietro qui ſenior eſſet non poſſet viuere tanto tempore, vt ingrederetur in terram poſt quadraginta annos manſionis deſerti, ideo moreretur in deſerto.

Quicquid optimum fuerit ex opibus quas nobis Dominus traditurus eſt. Vocat hic opes, ipſas vrbes, & oppida, & ruſticas poſſeſſiones, ſcilicet vineas, & agros. De his autem erant daturi Iſraelitæ Ietro ſi illuc iuiſſet. Vel poſſunt accipi opes pro ipſis diuitijs ī pecunijs, & alijs
E rebus mobilibus. Nam etiam de his promiſerat Deus Iſraelitis, vt patet Deuteron. cap. 6. ſ. & dederit tibi ciuitates magnas, & optimas, quas non ędificaſti, & domos plenas cunctarum opum quas non extruxiſti, ciſternas quas non fodiſti, vinea & oliueta, quę non plātaſti &c. De omnibus autem his diuitijs poteſt intelligi. *Dabimus tibi*. Nomine totius populi loquebatur hic Moyſes, quia nō ſolum ipſe erat obligatus Ietro, quia inſtituerat modum quo releuaretur a labore, ſed etiam totus populus tenebatur illi, quia inſtituerat eorum politiam. nam licet Deus dediſſet leges, politiam tamen ordinauit Ietro.

Ietro ordinauit politiam Hebræis: Deus aũt dedit legem, ſed non ordinauit politiam, & quomodo ſe habeat ordo politicus ad legis dationem, & quid præſupponat alterum.
Quæſt. XLVIII.

DIFFERVNT enim iſta, quia politia dicit habitudinem plurium qui conueniunt ad ſimul manendum, & hoc quantum ad ſuperioritatem, vel inferioritatem, aut ęqualitatem, & iſte eſt ordo neceſſarius immediate, vt aliqua multitudo conuenit. nam non ſolum non eſt poſſibile manere aliquam multitudinem non habentem inter ſe aliquem ordinem politicum, ſed etiam impoſſibile eſt eſſe vnam multitudinem, quia illi qui ſunt ſimpliciter multi non poſſunt reduci ad aliquam vnitatem, niſi ſecundum aliquem ordinem, per quem referantur ad aliquod vnum, & illa eſt habitudo politica. ſine legibus autem quamquam populus non bene manere poteſt, conuenire tamen poteſt, & effici vnus. ideo eſt magis neceſſaria politia quam lex, & eſt prior naturaliter. Ordinauit autem inter Iudæos politiam Ietro cum ipſe conſtituerit iudices, qui præeſſent diſtinguens illos ſecundum varia officia. vt patet Exodi cap. 18. & non poſuit aliquam legem de modo iudicandi iſtorum, ideo ordinauit politiam, & non leges, pro quo debebatur ei valde magnus honor a toto populo, & volebant ſibi regratiari dando poſſeſſionem inter eos, & opes multas in terra Chanaan.

Quomodo Moyſes potuit hæc dicere Ietro, quia videtur, quòd fuerit reuerſus in terram ſuam ante datam legem.
Quæſt. XLIX.

QVAERET autem aliquis quomodo Moyſes potuerit iſta dicere Ietro, quia ipſe venit ad Iſraelitas in montem Sinai, vt patet Exo. capit. 18. & ibi dicitur, quòd reuerſus eſt in terram ſuam. ſed illud dicitur ante legis dationem, vt patet ibidem ex ordine literæ. ſed data eſt lex in principio menſis tertii anni primi ab exitu de Aegypto. Nam prima die menſis huius tertii venerunt Iſraelitæ in montem Sinai, vt patet Exodi ca. 19. & poſtquã purificati ſunt per tres dies data eſt lex, vt patet ibidẽ. ergo non ſtaret Ietro in monte Sinai quando recedere volebant Iſraelitæ de monte Sinai, quod fuit anno ſecundo egreſſionis de Aegypto menſe ſecundo die 20. menſis, vt patet hic. & tunc dicta ſunt iſta verba, non tamen poterat hoc tempore ſtare hic Ietro cum iam receſſiſſet.

Ad hoc Nicolaus dicit ſuper 18. cap. Exodi. quòd Ietro venit ad Moysẽ primo anno egreſſionis de Aegypto, & dicit, quòd non rediit in terram ſuam vſque ad annum ſecundum egreſſionis de Aegypto, ſ. quando dicta ſunt verba iſta quæ habẽtur hic, & quòd per anticipationem ponatur de receſſu eius ibidem, & dicit hoc eſſe probabile, quia Ietro erat conuerſus de nouo ad fidem, ideo debebat plenius informari, & maxime, quia illo anno erat danda lex, tum quia videns generum ſuum in tanta gloria, & filiam ſuam, non eſt veriſimile, quòd ita cito recederet. Hic autem ſuper iſtud cap. dicit, quòd fuerat cõuerſus Ietro ad iudaiſmum, & ad preces Moyſi generis ſui conſenſit ire cum Iſraelitis in terram Chanaan, prius tamen abiit in terram ſuam, quæ non multum diſtabat a deſerto Sinai, vt diſponeret domui ſuę, & poſtea iret cum Iſraelitis. Quod autem dicitur hic de precibus Moyſi ad ipſum, factum eſt tempore quo fuit conuerſus ad iudaiſmum, & iſta conuerſio fuit poſt datã legem, & ante receſſum populi, & tanto tempore, ꝙ

F poſſet ſe conuenienter diſponere ad recedendum cũ filiis Iſrael.

Sed quædam iſtorum non ſtant conuenienter. Primo quia dicitur hic, quòd Ietro venit ad Moyſen primo anno egreſſionis de Aegypto. Sed hoc probatum eſt totaliter eſſe falſum Exodi capi. 18. Non enim potuit venire tempore illo, ſed venit poſt datam legem, circa finem primi anni egreſſionis de Aegypto, vel in principio ſecundi, vt probatum eſt ibidem.

Quo tempore Ietro reuerſus eſt in terram ſuam.
Quæſt. L.

ET cum dicit Nicolaus, quòd non rediit Ietro G in terram ſuam vſque ad annum ſequẽtem, ſed ſteterit quaſi per annum cum Iſraelitis in monte Sinai, dependet ex hoc, quòd præſupponit ipſum veniſſe in primo anno. ſed falſum eſt. Cum autem probat dicens, quòd erat conuerſus Ietro ad iudaiſmum, & debebat erudiri in ritibus legis, falſum eſt, ſicut probatum fuit Exodi 18. capit. Cum autem dicit hic, quòd Ietro conſenſit precibus Moyſi, vt iret cum Iſrael, ſed prius rediit in terram ſuam, non paret ex litera, ſed magis contrarium, cum ſemper dicatur hic, quòd Ietro nolebat ire cum Iſraelitis.

Et ſi aliquis diceret, ꝙ quamquam hic ponatur, ꝙ repugnaret Ietro precibus Moyſi, tamen poſtea conſenſit, & hoc ſubticet litera. ſed hoc quamquam H poſſibile ſit, tamen non eſt rationabiliter dictum, quia vel totum ſcriptura ſubticuiſſet, vel cum expreſſit, ꝙ Ietro repugnaret precibus Moyſi, ſubiungeret ꝙ ad vltimum conſenſiſſet, ſed non facit. Item non eſt verum, quòd dicitur, quia Exo. c. 18. habetur, ꝙ in terrã ſuam rediit. coniungantur ergo ea quæ habentur hic eis quæ habentur Exo. c. 18. & cum hic dicat Ietro ſe nolle ire cum Iſraelitis, ſed redire in terram ſuam, & illic dicatur, ꝙ iuit in terram ſuam, ſatis videtur ſequi, ꝙ non redient. Si enim ſolum diceretur, ꝙ iuit in terram ſuam, & non ponerentur ea quæ habentur hic, colorem aliquem haberet, quod dicitur: ſed cum hic I exprimatur, ꝙ Ietro nolebat ire cũ Iſraelitis videtur, ꝙ redierit in terram ſuam animo nunquam reuertẽdi ad Iudęos.

Si autem dicas, ꝙ adhuc poſtea redire potuerit nõ negatur, ſed non eſt rationabiliter poſitum, ꝙ redierit. Item ſi diceretur, ꝙ Ietro redierit in terram ſuam, & poſtea ad Hebręos reuerſus ſit, ſic pręſupponũtur aliqua quę ſunt difficilia, aut ſaltem non multum veriſimilia, ſ. ꝙ cognouerit Ietro, & Moyſes tẽpus quo receſſura erat nubes de monte Sinai, alioquin nõ poſſet ire tali tempore in quo cognoſceret, an redire poſſet ante motum nubis. Sed hoc non eſt veriſimile, quia Iudęi ſemper erant expectãdo quando moueretur nubes, ideo dicebantur eſſe in excubiis Domini, K vt patet pręced. c. Si tamen cognoſcerent tempus receſſus nubis non eſſent expectantes. Item non conuenit hoc literę, quia dicitur proficiſcimur in terrã quã Dominus Deus daturus eſt nobis. ergo tunc erant in profectione, vnde non poſſet Ietro in terram ſuam redire, & poſtea venire ad Iſraelitas, quia neſciret vbi eſſent. Item quod dicit Nicolaus, ſ. ꝙ iſta verba dicta fuerint ipſi Ietro ante dationem legis, non ſtat. Primo quia pręſupponitur, ꝙ venit Ietro ad Moyſen ante dationem legis. Sed falſum eſt, vt probatum fuit Exodi cap. 18. Item non ſtat, quia iſta verba referuntur neceſſario ad tempus quo Iſraelitę mouebant caſtra de mõte Sinai, cum dicatur. proficiſcimur in terram. ſed data lege adhuc ſteterunt in monte Sinai quaſi per vnũ annum, ergo non fuerunt data ante.

Dicen-

Dicendum igitur, quòd Ietro venit ad Moyſen in deſerto Sinai poſt datam legem quaſi in principio anni ſecundi, vel in fine primi, & ſtetit ibi per duos menſes, aut parum plus, quouſque receſſerunt Iſraelitę de monte Sinai. Tunc ergo petiit Moyſes, vt iret cũ eis. ipſe autem noluit reſpondens ea quæ habentur hic. ſubiicuit tamen ſcriptura de receſſu eius cum receſſeri poſt verba iſta, quia Exodi c.18. dictum fuerat, ꝙ receſſit in terram ſuam.

Obiectio contra concluſionem auctoris. Et eius ſolutio. Et quod filij Ietro poſt magnum tempus venerunt ad Iſraelitas.
Quæſt. LI.

CONTRA hoc aliquis arguet, ꝙ Ietro iuerit cum Iſraelitis, quia de filiis eius dicitur, ꝙ habitauerint in terra promiſſionis in ſorte filiorum Iuda. ergo pater iuit. Hoc habetur Iudi. c.1. ſ. filii autem Cinei cognati Moyſi aſcenderunt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in deſertum ſortis eius, & habitauerunt cum eo. Iſte autem Cineus eſt Ietro qui vocatur cognatus Moyſi, id eſt ſocer. Idem pater Iudicum capi.4. ſcilicet Aber autem Cineus receſſerat quondam a cęteris fratribus ſuis Cineis filiis Obab cognati Moyſi. Iſte autem eſt Ietro, vt patet hic. Et tamen illi Cinei filii eius habitabant in ſorte Iuda, & Nephtali. ergo Ietro iuit cum Iſraelitis alioquin non eſſent in terra promiſſionis filii eius.

Reſpondendum eſt, quòd Ietro non iuit cum Iſraelitis reuerſus in terram ſuam, vt dictum eſt. filiì tamen ſui magno tempore poſtea videntes Iſraelitas appropinquare terræ Chanaan iuerunt ad eos, vt ingrederentur cum eis expectantes, quòd daretur eis, quod fuerat promiſſum patri eorum, & factum eſt, quia in ſorte Iuda recepti ſunt, vt patet Iudicum cap. primo.

Nec poteſt dici, quòd iſti filii Ietro iuerint in terrã Chanaan poſtquam illuc Iſraelitæ ingreſſi ſunt, quia ante ingreſſum pugnauit Iſrael contra Madianitas, & occidit omnes maſculos eorum, vt patet infra 31.ca. Ante hoc igitur bellum venerũt filii Ietro de Madian ad Iſraelitas. fuit enim bellum iſtud quaſi in fine anni quadrageſimi ab exitu de Aegypto paulo anteq̃ moreretur Moyſes, vt patet infra 31.ca. ſcilicet vlciſcere filios Iſrael prius de Madianitis, & ſic colligeris ad populum tuum. ante finem ergo anni 40. venerunt filii Ietro ad Iſraelitas.

An Ietro iuerit in terram Chanaan. Quæſt. LII.

SED aliqui dicunt circa præcedẽtia, quòd Ietro iuit in terram Chanaan, quia licet hic dicatur, quòd ipſe dixit reuertar in terram meã in qua natus ſum. non dicitur, quòd reuerſus eſt, & forte Moyſes rogauit eum, & tãdem exorauit, quòd iret cum eis. Secundo cum inueniantur poſtea filii eius in terra Chanaan Iudicum primo. & quarto capit. filii tamen non irent, ſine patre, quia non deſererent eum.

Dicendum, quod Ietro non iuit cum Moyſe, ſed rediit in terram Madiã, quia ipſe, ita dixit hic. & poſtea non habetur contrarium, ideo videtur, quòd redierit in terram Madian.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd licet non habeatur hic, an Ietro redierit. habetur tamen Exodi 17. ſcilicet dimiſit Moyſes Ietro cognatũ ſuũ, qui reuerſus abiit in terram ſuam, ſcriptura tamen tacuit iſtud hic. quia ibi illud dixerat, & ibi tacuit iſtud, quod dicit hic, quia conſuetudo ſcripturę eſt, quòd ſit breuiloqua, & tamen idem in pluribus locis narratu-

A ra ſit in nullo plene narrat, ſed ex narrationib⁹ imperfectis, quæ fiunt in diuerſis locis fit vna plena narratio, & iſta eſt hic, quia coniungendo ea quę habentur hic, & Exodi 18. colligitur plena veritas de eo, quod pertinet ad Ietro, & tamen id, quod ponitur hic, quòd Moyſes rogaret Ietro ire cum eo, & ille non aſſenſerit, non potuit conuenienter poni Exo.18. quia iſtud fuit tempore receſſus de mõte Sinai, vt patet in litera, ſed quod habetur Exo.18. ſignificatꝰ ex ordine literæ fuiſſe in aduentu in montem Sinai, & ita non debuerunt ibi poni iſta. Ad ſecundum dicendum, ꝙ filii Ietro introierunt in terram Chanaan, & habitauerunt ibi poſtea cum Hebręis, ſemperq; ibi fuerunt. nã poſt mortem Ioſue in principio temporis iudicum erãt filii Ietro, qui vocantur Cinei, in terra Chanaan. B nam dicitur Iudi.1. ꝙ filii Cinei cognati Moyſi aſcenderũt de ciuitate palmarum cum filiis Iuda in deſertum ſortis eius. Erant quoque poſtea tempore iudicum ſub iudice Delbora, & Barach Cinei cum Iſraelitis. Nam dicitur Iudi.4. Aber autem Cineus receſſerat quondam a cęteris Cineis fratribus ſuis filiis Obab cognati Moyſi, vxor autem iſtius nomine Iahel occidit Syſaram principem exercitus Iabin regis Aſor, vt patet eod. c. Iſti quoq; Cinei manebant cum Iudæis tempore Saulis regis. nam quando iuit Saul ad percutiendũ Amalechitas, iuxta quos in terra Iſrael habitabant Cinei, dixit eis Saul, ꝙ recederẽt inde, vt patet 1. Reg. 15. ſ. dixit Saul Cineo recedite ab Amalech ne forte inuoluam te cum eo: tu enim feciſti miſericordiam C cum omnibus filiis Iſrael cum aſcenderent de Aegypto, & receſſit Cineus de medio Amalech. Ita autem manſit populus Cineorum inter Iſraelitas quouſque per quandam captiuitatem perierunt, de quo prędnunciauit Balaam infra 24. ſ. vidit quoque Cineum, & aſſumpta parabola ait. Robuſtum quidem eſt habitaculum tuum, ſed ſi in petra poſueris nidum tuum, & fueris electus de ſtirpe Cin quandiu poteris permanere. Aſſur enim capiet te.

Quomodo filij Ietro potuerunt intrare in terram Chanaan.
Quæſt. LIII.

D SED nunc eſt dubium cum Ietro redierit in terram Madian, quomodo filii ſui potuerũt intrare in terram Chanaan?

Aliqui dicunt, quòd Ietro de monte Sinai rediit in terram ſuam Madian, ſed poſtea cum filiis ſuis reuerſus eſt ad Moyſen in deſertum, & ſic potuerunt filii eius intrare in terram Chanaan.

Sed dicendum, quòd hoc non eſt veriſimile, quia cum Ietro oratus a Moyſe noluerit ire cum eo in terram Chanaan, multominus vellet poſtea reuerti ad ipſum tolerando ſuperuacuos labores. Secundo quia hoc erat minus veriſimile. nam quando Ietro erat cũ Moyſe in monte Sinai putabat, quòd ſtatim ingreſſuri eſſent Iſraelitæ in terram Chanaã, quę ſatis erat propinqua, quod etiam putabat Moyſes, qui promiſit dare E illi optimum, quod Iſraelitę haberent inter omnes opes, quas Deus eis daturus eſſet, & tamen tunc noluit venire, multominus ergo vellet venire poſtea, quia ſtatim cęperũt Iſraelitę impediri in via in deſerto Pharan, vbi pręnunciauit Deus, quòd 40. annis manerent Iſraelitæ in ſolitudine.

Dicendum ergo, quòd Ietro rediit in terram Madian, & nunquam poſtea reuerſus ad Moyſen, neque ingreſſus eſt in terram Chanaan, ſed mortuus eſt in terra ſua. filii autem eius venerunt ad Moyſen, & illi introierunt in terram Chanaan, habitaueruntque ibi poſteri eorum, vt dictum eſt quęſt. pręced.

Quomo-

Quomodo filij Ietro venerint cum Moyſe, cum pater eorum noluerit venire. Quæſt. LIIII.

NVNC quæretur quomodo filii Ietro venerunt cum Moyſe, cum pater eorum Ietro noluerit ire cum eo, ſed redierit in terram ſuam.

Dici poteſt vno modo, quòd Ietro cum eſſet iam ſenilis ętatis noluit ire cum Iſraelitis ad tolerandum labores, ſed rediit in terram ſuam, quia tamen Moyſes promiſerat Ietro dare quicquid optimum eſſet de cunctis opibus terrę Chanaan, & hoc credidit Ietro confidens, ꝙ non mentiretur ei Moyſes, qui erat vir Dei, etiam erat cognatus eius, voluit quòd filii ſui irēt cum Moyſe ad hoc, quòd reciperēt illa bona, quę ꝑmittebat Moyſes Ietro, & tunc commendaret eos illi atque recederet. Iſtud eſt ſatis veriſimile, licet ſcriptura illud non dicat, quia multa ſubticet. Sic enim fuit de Berzellai Galaadita qui fuit vir diues, & largitus eſt alimenta multa regi Dauid, quando erat profugus a facie filii ſui Abſolō. Cum autem reuerteretur Dauid in Hieruſalem volēs dare viciſſitudinem ei dixit. veni mecum, vt requieſcas ſecurus in Ieruſalem. Berzellai autem, quia erat ſenex noluit, ſed ait. quot ſunt dies annorum vitæ meę, vt aſcendam cum rege in Ieruſalem, octogenarius ſum hodie, nunquid vigēt ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue, vel amarum, aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus, vel potus, vel audire poſſum vltra vocem cantorum, atque cantatricum, nec indigeo hac viciſſitudine, ſed obſecro reuertar ſeruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & ſepeliar iuxta ſepulchrum patris mei, & matris meæ. & ſequitur quomodo commendauit ei filium ſuum dicens. Eſt autem ſeruus tuus Chamaan vadat tecum Domine mi rex, & fac ei, quod tibi bonum videtur. dixit itaque rex ei, mecum tranſeat Chamaan, & ego faciā ei quicquid tibi placuerit, & omne, quod petieris a me impetrabis. ſic poterat eſſe de Ietro, quòd ire nollet propter ſenectutem, & mitteret filios ſuos cum Moyſe.

Secundo poteſt dici, quòd quando rediit Ietro in terram Madian manſerūt filii ſui cum eo in terra ſua, quia Ietro noluit, quòd aliqui de ſuis irēt cum Iudęis. Etiam ipſi noluerunt deſerere patrem ſuum, quia eſſet ſibi vita difficilis, & cum tedio, ſi in ſenectute ſua a filiis dereretur, ſed manſerunt filii ſui cum eo in terra Madian quandiu ille vixit, & mortuo eo iuerunt ad Moyſen cognatum ſuum, in quo ſpem habebant, vt benefaceret eis. vel forte Ietro moriturus dixit filiis ſuis, quòd poſt mortem eius irēt ad Moyſen, recepitque eos libenter Moyſes.

Tertio poteſt dici, quòd poſt mortē Ietro, vel forte viuente eo Moyſes miſit ad ipſum, & filios ſuos, vt venirent ad eum in deſertum. eſſet autem hoc quando Iſraelitæ pugnaturi erāt contra Madianitas. Deus enim iuſſerat. hoſtes vos ſentient Madianitæ, & percutite eos infra 25. capitu. Deus autem noluit, quòd Moyſes moreretur quouſque iſtud faceret infra 31. c. Locutus eſt Dominus ad Moyſen vlciſcere pri⁹ filios Iſrael de Madianitis, & ſic colligeris ad populum tuū. Moyſes autem, quia intendebat delere omnes Madianitas tam viros quam fęminas vſq; ad paruulos vnius diei, ſic factum eſt infra 31. cap. cupiens ne cognati ſui filii Ietro delerentur cum reliquis Madianitis, veriſimile eſt, quòd miſerit, & vocauerit eos prenuncians mala ventura toti terræ Madian, illi autem tunc venirent. Iſtud eſt ſatis veriſimile, & ſi tunc viueret Ietro certum eſt, quòd veniret ſuadente Moyſe, & tamen credibile eſt, quòd non viueret, quia illud fuit anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto, & nō viueret tā-

F to tempore Ietro qui erat ſenex. ſi autē ille mortuus eſſet, ſaltem filii eius, & tota cognatio eorum venirēt ad Moyſen, & ſic mortuo Moyſe intrarēt cum Iſraelitis in terram Chanaan.

An Iſraelitæ ſeruauerint filijs Ietro, quod eis Moyſes promiſerat in omnibus, & per omnia. Quæſt. LV.

SED quæretur, an Iſraelitæ ſeruauerint filiis Ietro id, quod Moyſes promiſerat Ietro, ſcilicet, quòd daret ei quicquid optimum erat in omnibus opibus, quas Deus daret eis in terra Chanaan.

G Aliqui dicunt, quòd non, quia non obligabatur ad hoc Moyſes neque Iſraelitæ. Nam Moyſes offerebat iſtud Ietro, vt iret cum eis in terra Chanaan, ſed Ietro noluit ire dicens. non vadam, ſed reuertar in terram meam in qua natus ſum. Ideo ſi poſtea Ietro, vel filii ſui poſt multa tempora reuerterentur ad Moyſen, nō tenebatur Moyſes ad aliquid, quia Ietro non acceptauerat promiſſionem quam fecerat Moyſes.

Secundo, quia iſta promiſſio fiebat pro opere determinato, quod facturus erat Ietro. Sed illud neque facere voluit, neque fecit, ideo non tenebatur ei Moyſes neque Iſraelitæ ad aliquid, patet quia dicitur in litera. noli nos relinquere. tu enim noſti in quib⁹ locis per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris noſter ductor, cumque nobiſcum veneris quicquid optimū

H fuerit ex opibus quas daturus eſt Dominus, dabimus tibi.

Tertio, quia dato, quòd illa promiſſio obligaret non fuit facta filiis Ietro, ſed patri. Ille autem non venit, ſed filii, ideo non obligabantur Iſraelitæ ad dandum eis bona quæ promiſerant patri eorum.

Quarto, quia iſtam promiſſionem fecit Moyſes, & non Iſraelitæ, vt patet in litera. Moyſes autem non potuit illam complere, quia mortuus eſt in deſerto. ideo non tenerentur Iſraelitę ad aliquid, dato quòd illa ꝑmiſſio ſecundum ſe eſſet obligatoria.

I Quinto, quia etiam ſi Iſraelitæ hoc promiſiſſent, & obligarentur, veriſimile eſt, ꝙ non complerent, quia viuente Moyſe propter reuerentiam eius cum eſſent filii Ietro cognati ipſius benefacerent illis. mortuo tamen Moyſe non eſſet ad quem reſpicerent, ideo nollent complere.

Sexto quia difficile erat compleri iſtud. nam promiſerat Moyſes Ietro, ꝙ daret ei quicquid optimum eſſet in omnibus opibus, quas habituri erant in terra Chanaan Iſraelitę, vt patet in litera. Sed difficile erat hominibus auaris dare meliora quę habebant in omnibus rebus ſuis, ideo non complerent illud.

Quod Iſraelitæ impleuerint filijs Ietro, quod promiſſum fuerat patri per Moyſen. Et quod priuilegium habuerint.

K *Quæſt. LVI.*

SED dicendum, ꝙ non obſtantibus pręcedentibus Iſraelitę impleuerunt id, quod promiſerat Moyſes in filiis Ietro. nam promiſerat, ꝙ quicquid optimum eſſet in opibus, quas habituri eſſent darent ei, ſed nomine opum intelligebantī vrbes, caſtra, poſſeſſiones ad habitandum, & bona mobilia. Circa bona mobilia quō ſe habuerint Iſraelitę cum filijs Ietro, i. an de ſpoliis Chananæorum darent eis partes magnas, aut paruas non apparet. Credēdum tn̄ eſt ꝙ ſe haberent ad eos bene, quia cum id quod maius erat impleuerint, veriſimile eſt, ꝙ implerent minora. De bonis immobilibus, ideſt poſſeſſionibus terræ, & locis ad habitandum dicendum, quòd Iſraelitę compleue-

pleuerunt promiſſionem, dando quod optimũ erat, & non potuerunt plenius hoc facere, quàm ꝙ ponerent in arbitrio filiorum Ietro, quam partem terræ illi vellent habere, i. In qua vellent habitare, & tunc ſecũdum proportionem paucitatis, aut multitudinis eorũ ad Iſraelitas dabatur eis magnitudo terrę in loco vbi elegiſſent. Iſtud autem apparuit, quia ſtatim vt introierũt Iſraelitę in terrã Chanaan, acceperunt filij Ietro optimã partem illius: nã non eſt in tota terra Chanaã aliquæ ęqualis in naturali bonitate ad terrã vrbis Iericho, & Ieruſalem. Sic dicit Ioſephus lib. 5. Antiquit. ſ. natura, namque terrę Chananæorum hmõi eſt, vt & planiciem magnã habeat, & fructibus terræ ſit copioſa, q̃ comparata alij terrę creditur eſſe fęlix: cum locis autem Ierichontinis, & Ieroſolymorum ęſtimata putatur eſſe valde viliſſima, ſed iſtã terram vrbis Iericho quæ vocatur alio nomine ciuitas palmarũ acceperũt filij Ietro concedentibus Iſraelitis: ideo optimã terrã habebant. patet hoc Iudic. 1. c. ſ. filij autẽ Cinei cognati Moyſi aſcẽderunt de ciuitate palmarum, i. Iericho, & ſic habitabant ibi. Aliud quoque priuilegium habebant, quia ſi ſemel habitaſſent in terra alicuius Tribus Iſrael, & poſtea placeret eis magis terra alterius Tribus, vel conuerſatio gentis illius, poterant trãſire ad illã, & ibi accipiebant locum habitandi. patet hoc, quia a principio introitus in terrã Chanaan filij Ietro elegerunt habitare in vrbe palmarum, i. Iericho, & ibi manſerunt, vſque ad principium temporis Iudicum, tũc aũt voluerũt ire ad habitandũ in ſorte filiorũ Iudę & ibi habitauerunt. ſic patet Iudi. 1. ſ. aſcenderunt filij Cinei cognati Moyſi de ciuitate palmarum cum filijs Iuda in deſertum ſortis eius, qđ eſt ad meridiẽ, & habitauit cũ eo, & ſic tranſierunt ibi de ſorte vnius Tribus in aliam, quia Iericho erat in ſorte Beniamin Ioſ. 18. cap. & tranſierunt ad habitandum in ſorte Iudæ. Sed adhuc poſt hoc ſi placeret eis dimiſſa ſorte Iudæ ire ad habitandum ad aliam ſortem permitterent, & daretur eis ibi locus ab Iſraelitis; ſic patet de Aber Cineo, qui voluit recedere ab alijs fratribus ſuis Cineis, & habitauit in ſorte Nephthali, vel Zabulon occupans de terra quãtum voluit Iudi. 4. ſ. Aber aũt Cineus receſſerat quondã a cęteris Cineis fratribus ſuis filijs Obab cognati Moyſi, & tetenderat tabernacula, vſq; ad cõuallem, quę vocatur Sennim, & eſt iuxta Cedes, & tamen Cedes eſt ciuitas in ſorte Nephthali Ioſu. 19. ideo licebat iſtis trãſire de Tribu in Tribum habitando vbi vellent. Et non ſolum in hoc benefaciebãt eis Iſraelitę, ſed etiam diligebant eos, & cauebant, inferre eis mala, ſicut fecit Saul rex, qñ percuſſurus erat Amalechitas. Nam dixit Cineis, qui erant apud Amalechitas, ꝙ recederent inde ne perirent cũ illis. 1. Reg. 15. c. Dicendum ergo, ꝙ Iſraelitę impleuerunt circa filios Ietro omnia, quæ promiſerat ei Moyſes, & in nullo defecerunt etiam poſt mortem Moyſi.

Solutio rationum in oppoſitum poſitarum ſupra quæſtione quinquageſimaquinta. Quæſt. LVII.

NVNC reſpondendũ eſt ad rationes poſitas ſupra quęſt. 55. Ad primum dicendũ verum eſſe ſecundum rigorẽ, ꝙ Moyſes nõ obligabatur ad promiſſionem factam Ietro, cum ille non acceptauerit eam, & tamen credendum eſt, ꝙ reformauerit eã Moyſes, qñ filij Ietro mãſerunt cum eo, vel qñ redierunt ad ipſum mortuo Ietro, ſiue qñ vocauit eos ante deſtructionẽ Madianitarum, vt dictum eſt ſ. quęſt. 54. & ſic manebat obligatio volente hoc Moyſe. Ad ſecũdum dicendum, ꝙ Moyſes volebat, ꝙ Ietro dirigeret eos per deſertum, & tamen non propter hoc principaliter promiſit ei

A dare bona, vt patet hic ex ordine literæ. Nam dicitur. dixit Moyſes Obab Madianiti cognato ſuo, ꝓficiſcimur ad locum, quem Dominus daturus eſt nobis. veni nobiſcũ, vt benefaciamus tibi, quia Dominus bona ꝓmiſit Iſraeli. Et ſic patet, ꝙ Moyſes abſolutè promittebat benefacere Ietro non adiuncto aliquo opere. Sed poſtea cum Ietro diceret. non vadã, ſed reuertar in terram meam, in qua natus ſum, adiunxit Moyſes, noli nos relinquere: tu enim noſti, in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter, cũque nobiſcum veneris, quicquid optimum fuerit ex opibus, quas daturus eſt Dñs dabimus tibi, & ſic manet prior obligatio: puta q̃ facta eſt ſine adiunctione alicuius operis. Item patet, quia etiam ſi Ietro in nullo iam cõferret Iſraelitis, tenebantur ei pro B beneficio p̃terito, ſ. quia ordinauerat totam politiam Exo. 18. qđ fuerat magnũ beneficium, & pro hoc poterat Moyſes abſolutè promittere aliquid ipſi Ietro, ẽt ſi nihil vltra facturus eſſet. Item patet, ꝙ Iſraelitę crederent ſe obligatos ipſi Ietro pro illo beneficio, quia licet nunc non direxerit Ietro Iſraelitas, neque noluerit ire cũ illis, cõfeſſi ſunt ſe recepiſſe beneficium ab eo. ſicut patet in Saule. 1. Reg. 15. ſ. dixit Saul Cineo recedite ab Amalech ne forte inuoluam te cũ eo. tu enim feciſti miſericordiam cum oĩbus filijs Iſrael cũ aſcenderent de Aegypto. Ad tertium dicendum, ꝙ ꝓmiſſio facta eſt Ietro, & tñ vtilitas ex illa proueniens pertinebat ad filios eius, qui ſuccedebant ei in oĩbus bonis: ideo ſi ex hac promiſſione aliquid erat debitũ C Ietro, deberetur quoque filijs eius. Aliter etiam põt dici, ꝙ licet iſta promiſſio non tranſiret in filios ex viribus ſuis, tñ Moyſes voluit, ꝙ extenderetur ad filios, qñ accepit filios Ietro commendatos ſibi recedente patre, vel qñ poſtea ad eum redierunt. Ad quartũ dicendum, ꝙ iſta promiſſio non fuit ſolius Moyſi, ſed totius Iſrael, quia licet ſolus Moyſes locutus eſt, fuit tñ nomine totius populi, eo ꝙ erat princeps multitudinis, & repręſentabat perſonã eius. Item patet ex verbis Moyſi, ꝙ non fuerit ipſius, ſed totius populi, & iõ locutus eſt ſemper pluraliter cũ ait. proficiſcimur ad locum, quem Dñs daturus eſt nobis. veni nobiſcũ, vt benefaciamus tibi, quia Dñs bona promiſit Iſraeli. & ſic non dixit benefaciã tibi, ſed benefaciamus tibi: vñ D totum onus poſuit ſ̃. populũ, ſed populus manebat: ideo manebat obligatio. Ad quintum dicendum, ꝙ licet viuente Moyſe magis mouerentur Iſraelitæ ꝓꝑ reuerentiam eius ad honorandum filios Ietro: tñ adhuc eo mortuo nihil defuit de eo, qđ promiſſum erat illis. Hoc aũt eſſet, quia Moyſes moriens commẽdaret iſtud Iſraelitis, & illi ꝓꝑ reuerentiam eius facerẽt. Et principaliter hoc fieret propter bonos ſucceſſores Moyſi. Nam ſucceſſit ei Ioſue puer eius Exo. 33. Iſte diligebat valde Moyſen, & zelabat pro honore eius pluſquã volebat Moyſes ſequen. ca. & hunc inſtruxit Moyſes, & conſtituit eum principẽ, deditq; ſibi partẽ glorię ſuę adhuc viuens. ſ̃. 27. & Deute. 31. iõ iſte vellet complere oĩa, quę dixit ei Moyſes: maximè quia E mortuo Moyſe Deus apparuit Ioſue præcipiens ei, ꝙ obſeruaret omnia, q̃ dixerat Moyſes, vt patet Ioſ. 1. c. iſte igitur Ioſue quamdiu vixit honorauit valde filios Ietro, & dedit eis locum ad habitandum vbi voluerũt in terra Chanaan, ſ. vrbem palmarum, i. Iericho: nã iſtã tenebant poſt mortem Ioſue ante tẽpora Iudicũ, vt patet Iudi. 1. c. & poſtea principes populi, qui ſecuti ſunt, eadem fecerunt circa filios Ietro. vnde vſque ad tempora Saulis regis perſeuerabat iſte honor, & memoria præſtiti beneficij a Ietro: nam dixit Saul ad Cineum, tu feciſti miſericordiam cum omnibus filijs Iſrael cum aſcenderent de Aegypto. Ad ſextum dicendum, ꝙ durum eſt dare optimum, qđ quis habet

in rebus ſuis, & tñ quia iſtud, qđ accepturi erant filij Ietro non erat valde magnum cõparatum ad ea, quæ ipſi poſſidebant, potiſſimè moti propter reuerentiã Moyſi, & promiſſionis ſuę compleuerunt illud. *Profectique ſunt de monte viam trium dierum.*

An Iſraelitæ ambulauerunt viam trium dierum in die, qua mouerunt caſtra de Synai, vel ambulauerunt tribus diebus continuis ſine interpolatione. Quæſt. LVIII.

RABBI Salomon dicit, ſ. ꝙ die qua mouerunt caſtra Iſraelitę de Synai ambulauerũt viam trium dierum, vt demõſtraret Dominus, quòd cito eos in terrã promiſſam introduceret, niſi ipſi obijcem parauiſſent.

Sed non multum conſonat: nam fieri nequiſſet, ꝙ tota multitudo Iſrael cum pecoribus, & paruulis ſuis viam trium dierum ambulaſſet, niſi Deo mouente illo totaliter, quin potius ille populus viam trium dierũ in decem vix conficere poſſet. Si autem diceretur, ꝙ multitudo tota Deo mouente ambulauerit die vna ſpatio trium dierum, nõ ſequeretur inde fatigatio, ſed ſequenti cap. dicitur populum cõqueſtum fuiſſe propter laborem itineris.

Aliqui autem dicunt, ꝙ ambulauerunt viam dierũ trium, ſcilicet, cõtinuè; ita ꝙ non quieuerunt per tres dies. Sed etiam hoc non conuenit, quia nullus poſſet ſuſtinere continuam viam trium dierum non ſumpto cibo, nec ſopore. ſi autem ſomnum caperent neceſſe erat nubem quieſcere, quia ipſa mota, ipſi quoque mouebant.

Sed dicendum eſt, ꝙ Iſraelitę mouebant caſtra, & ambulauerunt viam trium dierum, ideſt, quod nõ fixerunt caſtra vſque ad diem tertium. In quolibet tamen horum trium dierum quieſcebant paululum ad ſumendos cibos per diem. In nocte autem nubes ſtabat, vt caperent ſomnum: fuerunt tamen conqueſti de labore itineris, vt patet ſequẽti cap. ꝙ iſtę dietę fortè erant magnę, & non ſufficiebant paruuli Iudæorũ, & mulieres ad iſtum motum. Vel conqueſti ſunt, q̃a per tres dies ambulauerunt non habentes aliquã viã quietis intermediam. In alijs autem manſionibus, cum ambularent per vnum, vel duos dies quieſcebãt. Raro enim ambulabant pluribus diebus: nam non reperitur, niſi Exod. capitulo decimoquinto, vbi cum receſſiſſent Iſraelitę de mari Rubro proceſſerunt diebus tribus per deſertum, nõ inuenientes aquas vſque in Marath. Erat autem difficile hoc Iudęis, ideo conqueſti ſunt: die autem tertio profectionis huius, venerunt in ſepulchra concupiſcentię, de qua manſione patet ſequenti cap.

An in his tribus diebus fecerint manſiones. Quæſt. LIX.

ALIQVIS autem forte dicet, quòd in his tribus diebus Iudęi fecerũt mãſiones tres. Prima die venerunt in Sepulchra cõcupiſcentiæ. Secunda die in Aſeroth. Tertia in deſertum Pharan. Sic enim ordinantur iſtæ manſiones, vt patet ſequenti cap. & infra 12. & 13. Et aliqualiter apparet hoc ex litera. Nam hic dicitur, quod recubuit nubes in deſerto Pharan, ergo ibi fuit manſio. Sed ante deſertum Pharan ſunt duę manſiones, ſcilicet, Sepulchra concupiſcentiæ, vt patet ſequenti cap. & poſtea Aſeroth, vt patet eodem, & infra 12. c. deinde deſertum Pharan, vt patet infra 12. cap.

Reſpondendum eſt, quòd iſti tres dies non fuerũt per tres manſiones, ſed vltimo die eorum venerunt in manſionem, quæ dicitur Sepulchra concupiſcen-

F tiæ. Non enim poterat dici, quòd tribus diebus, poſtquam receſſerũt de Synai veniſſent in deſertum Pharan, de quo infra 13. cap. Nam cum primo veniſſent in Sepulchra concupiſcentiæ, manſerunt ibi diebus aliquot, ſcilicet, per vnum menſem, vt aliqualiter patet ſequenti capit. Deinde cum veniſſent in Aſeroth manſerunt ad minus diebus ſeptem, quibus Maria ſoror Moyſi fuit leproſa, vt patet infra capitulo duodecimo. Poſtea autem venerunt in deſertum Pharan, vt patet infra capit. 13. ergo non venerunt illuc tertia die poſt receſſum de Synai. Aliter tamen nequibant in tribus diebus facere tres manſiones.

Sed dicendum eſt, quòd ambulauerunt via trium dierum poſt receſſum de Synai non faciẽdo aliquam G caſtrametationem. Nam ſi intelligeretur, quòd quælibet caſtrametatio erat vnus dies, non ſolum diceretur, quòd ambulauerunt itinere dierum trium, ſed etiam dierum viginti, vel triginta, cum poſt montem Synai fuerint plures, quam triginta manſiones, vt patet infra 33. cap. Et cum dicitur, quòd nubes recubuit in deſerto Pharan, non intelligitur de deſerto Pharan eo modo, quo habetur infra 13. cap. differentiam autem hanc ſupra aſſignauimus. Item magis ex litera illa contrarium apparet, quia nubes requieuit in deſerto Pharan, vt patet ſupra, ſed antequam nubes requieſceret non poterat fieri aliqua mãſio. ergo in iſtis H tribus diebus, vſque ad ſolitudinem Pharan, non fuerunt factæ tres manſiones. Item cum nubes requieuerit in deſerto Pharan poſt receſſum de monte Synai, illa erat prima manſio, quę fieret poſt illum montem, ſed ante manſionem factam in ſolitudine Pharan, de qua dicitur infra 13. capi. fuit duplex manſio, ſcilicet, Sepulchra concupiſcentię, & Aſeroth, vt patet ſequenti cap. & infra duodecimo. Ergo non eſt iſta ſolitudo Pharan, de qua dicitũ hic, ſicut illa, de qua dicitur infra 13. cap. *Arca Domini præcedebat eos per dies tres.* Ideſt arca fœderis, in qua erant tabulę pręcedebat Iſraelitas diebus illis tribus, quibus peruenerunt, vſque ad mãſionem primam, quæ vocatur Sepulchra concupiſcentiæ.

I *Quomodo arca potuerit præcedere populum; cum dicatur, quòd totum tabernaculum portabatur in medio caſtrorum. Quæſt. LX.*

CIRCA arcam iſtam dubitatur, quomodo potuerit præcedere populũ, quia dicitur, quòd Gerſonitę, & Merarite, & Caathitę portabãt vaſa ſua in itinere in medio Iſraelitarum, ſcilicet, ꝙ pręcedebant aliquæ Tribus, & aliquę ſequebantur, vt patet ſupra 2. cap. & declaratum fuit hic.

Rabbi Salomon reſpondet, quòd iſta arca nõ erat arca fœderis, in qua tabulę poſitę fuerant, & ſeruabatur in Sanctuario, ſed quędam alia arca, in qua ſeruabantur primę tabulę fractę a Moyſe, de quibus Exod. capitulo trigeſimoſecundo, & iſta quamquam non eſſet in Sanctuario, tamen in magna reuerentia ſer- K uabatur, & præcedebat populum apparente nube ſuper illam.

Sed hoc non conuenit, quia non eſt veriſimile, ꝙ tabulę illę fractę a Moyſe obſeruatę fuerint in aliqua arca, ſed magis, quòd fuerint occultatę in terra. Nam ad nullum vſum erant vtiles, quia tabulę ſolum proficiebant, vt præſtarent teſtimonium legis datæ: propter hoc enim eas Deus vocauit teſtimonium, & iuſſit poni in arca, vt patet Exo. cap. 25. ſed iſtę tabulæ fractę non proficiebant ad aliquem vſum teſtimonij, ſicut inſtrumenta rupta, vel cancellata: ergo non erãt conſeruandæ. Item potiſſime hoc tenet ſecundum poſitionem Hebręorum.

Quomodo

Quomodo Moyſes auſus fuerit frangere tabulas a Deo ſcriptas. Quæſt. LXI.

QVAERIT enim Rabbi Abra. Aben Ezra, quomodo Moyſes prorupit in tantam audaciam, quòd auderet frangere tabulas a Deo ſcriptas.

Reſpondet. aliquos antiquos Hebręos, & ſatis rationabiliter ſenſiſſe, quòd poſtquam peccâſſet populo deſcenderet Moyſes de monte, eo vidente cęperunt literę de tabulis euolare, ita vt nihil ſcriptũ in eis maneret. Videns autem illas totaliter raſas, & inutiles, tanquã ad nihil aptas confregit, hoc autem dato non erant ponendę in aliqua arca. Item dato quòd iſtę tabulę fractę fuiſſent conſeruatę, nõ poterat vocari arca, in qua erat arca fœderis. Vocatur tamen hic, quod patet, quia fędus dicitur eſſe pactum initum a Deo cum Iſraelitis, & arca dicebatur fœderis, quia cõtinebat tabulas habentes illud pactum. Sed tabulę fractę non continebant aliquod pactum, quia erant diuiſę in particulas, ita vt nihil legi poſſet, ſicut eſt de literis ruptis. & dato quòd poſſent congregari particulę tabulæ ad hoc, quòd legeretur ſcriptum, non facerent fidem, ſicut inſtrumenta rupta, & cãcellata: nõ eſſent igitur tabulę fęderis, & arca, in qua eſſent non vocaretur arca fœderis. Item adhuc patet, quia fędus, & teſtimonium idem ſunt. Vocantur autem tabulę teſtimonij, quia certitudinem teſtimonij perhibẽt: hoc autem tabulę fractę non facerent: ergo nec vocarentur tabulę fęderis. Item propter hoc Moyſes iterum aſcendit in montem ad habendum ſecundas tabulas, quia primę fractę fidem non faciebant. ſi autem fidẽ feciſſent fruſtra aſcendiſſet in montem. ergo nõ vocabantur tabulæ fęderis. Item ſicut domus ad ſolum proſtrata non eſt domus: ita tabulæ fractę, & inſtrumenta rupta non ſunt inſtrumenta, nec tabulæ, ſed arca continens vocabatur arca fœderis propter tabulas contentas: ergo illa, in qua eſſent huiuſmodi tabulę non vocaretur arca fœderis. De hac tamen dicitur, quòd erat arca fœderis. ergo iſta erat quæ continebatur intra Sancta Sanctorum, in qua recondebantur tabulæ ſecundæ.

Opinio Nicolai de iſta arca, quæ præcedebant populum refellitur. Quæſt. LXII.

NICOLAVS autem dicit, quòd iſta erat arca fœderis cõtinens tabulas ſecundas, quę ſeruabatur intra Sancta Sanctorum. Cõſueuerat autem ſemper portari in medio caſtrorum a Caathitis: nũc autem præcedebat, in quo facit differentiam dicens, quòd quando arca ducebatur per loca hoſtilia propter timorem hoſtium ibat in medio caſtrorum. Cum vero ducebatur per loca ſecura præcedebat. Item dicit, quòd Deus voluit nũc gloriam arcę. Iſta enim fuerat prima mutatio caſtrorum poſt fabricationem arcę: ideo voluit eam oſtendere glorioſam, dirigendo in via cum præcederet, & aſſignando caſtra.

Sed non ſtat illud, quod dicitur, ꝙ cum eſſent loca hoſtilia arca erat in medio. Cum vero loca ab hoſtibus tuta, præcedebat: nam nulla erat maior hoſtilitas contra Iudæos, quàm cũ ingrederentur terram Chanaan Iordane pertranſito, ibi tamen arca Domini pręcedebat caſtra Iſraelitarum per duo millia paſſuum contra Iericho, vt patet Ioſue, capitulo tertio, ita & cũ procederetur ad alia loca. Item non poterant eſſe loca magis hoſtilia, quàm cum Iudæi ibant ad pugnandum contra hoſtes, ſed multoties portabant arcam in bellum, vt patet primo Regum quarto capit. ergo

A non deſinebat præcedere arca Iſraelitas propter timorem hoſtilem.

Contra Nicolaum. Quòd arca præcedebat Iſraelitas in omni motu. Quæſt. LXIII.

SED dicendum eſt, ꝙ arca Domini, in qua erãt tabulę ſecundæ præceſſit hic Iſraelitas, & non magis curabatur, an eſſet in locis hoſtilibus, quàm in locis tutiſſimis, vt ſupra inductũ eſt. An tamen arca præcederet ſemper Iſraelitas per deſertum in motu caſtrorum nõ patet, quia hic dicitur, quòd arca pręcedebat eos per dies tres, quod refertur ad iſtos tres dies, quibus ambulauerunt Iudæi, vſque B ad primam caſtrametationem poſt montem Synai. Satis tamen videtur dicẽdum quibuſdam, quòd præcederet arca Domini Iſraelitas in omni motu caſtrorum, quia infra dicitur, quòd cum eleuaretur arca dicebat Moyſes; Surge Domine, & diſſipentur inimici tui. Cum autem deponeretur dicebat; Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael. Sed hoc ſignificat conſuetudinem, & non vnicum actũ ex modo verborum. ergo non ſolũ dixit Moyſes hoc ſemel, ſed ſemper aut pluries dicere conſuetus erat, & conſequenter multoties pręcedebat arca, & ſemper Iſraelitas procedentes.

Niſi forte aliquis dicat, quòd iſta dicebantur ſemper in eleuatione arcę, & depoſitione, etiam ſi ipſa eſſet in medio caſtrorum. vnde non probabitur, quòd C ipſa multoties pręceſſerit.

Reſpondendum eſt non poſſe intelligi de arca, ſi moueretur in medio caſtrorum, quia dicitur in verbis Moyſi, quando deponebatur arca, reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael. Si tamen arca eſſet in medio non diceretur, ꝙ reuerteretur Deus, qui ſignificabatur eſſe ſuper arcam, quia qui reuertitur pręcedebat. ergo oportet, ꝙ intelligatur de motu arcę in præceſſione caſtrorum, & ſic dicetur, ꝙ ipſa poſtquã facta eſt ſemper pręceſſit caſtra. non tamen erat ipſa, quæ principaliter dirigebat in via, ſed ipſa columna ſedens ſuper illam dirigebat, & quãdo ſteiſſet colũna ſtabat arca. Erat igitur iſta præceſſio arcę non ad aliquem fructum directionis, quem non ſequerentur D Iſraelitæ per motum nubis, ſed ſolum ad gloriã arcę, vt videretur dirigere, & ad maiorem ſecuritatem Iudæorum, quia ipſi intelligebãt gloriam Domini eſſe in arca. vnde cum ipſa pręcederet credebant ſe tutos ab hoſtibus a parte anteriori. Quòd autem arca præceſſerit ſemper in motu caſtrorum aliqualiter colligitur infra cap. 14. cum dicitur de Iſraelitis, qui contrà præceptum Domini voluerunt aſcendere contra terram promiſſionis per locum Amalechitarũ, & Chananęorum. Et dicitur ibi. arca autem teſtamenti Domini, & Moyſes non receſſerunt de caſtris, in quo ſignificatur, quòd ipſa præcedere conſueuerat, & tunc non præceſſit, ſi tamen in medio caſtrorum ipſa moueri conſueuiſſet cum cęteris apparamentis Sãctua-E rij, non diceret, ꝙ arca non receſſit de caſtris, ſed Sanctuarium non receſſit. De arca tamen ſola dicitur. ergo ipſa aliter ſe habebat in motu caſtrorum, quàm reliquum Sanctuarium. Item quia dicitur, quòd non receſſit de caſtris. Si enim arca moueretur in medio caſtrorum, numquam deberet moueri, niſi cum mouebantur caſtra tota. Innuitur tamen, quòd ipſa moueretur non motis caſtris, cum dicatur, quod non receſſit de caſtris, quaſi dicat, quòd aliquando conſueuerat recedere de caſtris, & hoc erat in præceſſione motus caſtrorum.

Determinatio quæſt. præcedentis. Et quomodo portabatur arca, & a quibus. Quæſt. LXIIII.

PRAEDICTA videntur eſſe quibuſdam vera, & continent aliquid erroris. Nam quod dictum eſt de iſta arca, an eſſet arca fœderis, vel alia arca.

Dicendum eſt, ꝙ erat arca, quę erat intra ſancta Sanctorum, in qua erãt tabulę, & manna, & virga Aaron, quæ frõduit, vt dicitur ad Hebrę. 9. & nullam aliam arcam habebant Iudæi, in qua eſſent aliquę alię tabulę, quia tabulę fractę ad nihil proderant, vt dictum eſt ſupra quæſt. 61. & 62. Dicendum etiam, ꝙ iſta arca fœderis pręceſſit nunc Iſraelitas cum mouerunt caſtra de monte Synai, vt dicitur in litera. Sed tunc eſt dubium, quomodo illa portabatur, vel a quibus.

Dicunt quidam, ꝙ portabatur a ſacerdotibus propter honorem eius, quia iſtud erat vas ſanctiſſimum in toto Sanctuario. Sed dicetur, ꝙ non ſtat. Primo, quia ad ſacerdotes nõ pertinebat portare aliqua onera. Nam Deus diſtinxerat officia inter ſacerdotes, & Leuitas: ſacerdotibus autem commiſerat, quòd miniſtrarent in Sanctuario, & nõ quòd portarent aliqua onera ſupra 3. & infra 18. cap. Leuitis autem commiſerat, ꝙ portarent onera ſupra 3. capit. ideo ſacerdotes non portarent arcam. Secundo, quia Deus pręceperat ſpecialiter familiæ Caathitarum portare arcam ſ. 3. & 4. cap. ideo nullo modo pertineret ad ſacerdotes.

Sed aliqui obijciunt, quòd ſacerdotes portarent illam: nam ſic portauerunt in tranſitu Iordanis, vt patet Ioſue 3. cap. ita ergo portarẽt nunc. Secundo, quia dicunt, quòd quãdo arca portanda erat in medio caſtrorum portabatur a Caathitis, tamen quando portabatur extra caſtra pręcedendo, illa nõ portabatur a Leuitis, ſed a ſacerdotibus, ſicut fuit in tranſitu Iordanis, & introitu in terram Chanaan. Nam pręcedebat arca per duo millia paſſuum ad totum populum, vt patet Ioſue tertio cap. & tunc portabatur a ſacerdotibus, eodem cap.

Dicendum, quòd arca non portabatur tunc a ſacerdotibus, ſed a Leuitis propter cauſas ſupra poſitas. Secundo, quia dato ꝙ pertineret ad officium ſacerdotum portare arcam, & vellent illam portare non poſſent, quia erant ſoli tres ſacerdotes, ſcilicet, Aaron & duo filij eius Eleazar, & Ithamar ſupra 3. cap. & tamen tres non poterant portare arcam, quia ſaltẽ erãt neceſſarij quatuor, qui portarent eam per quatuor extremitates duorum vectium. Exo. 25. cap. Tertio, quia Aaron, qui erat vnus iſtorum trium, non eſt veriſimile, ꝙ portaret arcam, quia ipſe erat ſummus ſacerdos; ideo non portaret aliqua onera.

An pertineret ad ſacerdotes portare arcam. Et quare portarunt arcam per Iordanem. Et quòd etiam aliàs portauerunt. Quæſt. LXV.

CVM autem obijcitur, ꝙ pertineret ad ſacerdotes portare arcam, quia portauerunt eam per Iordanẽ. Dicendum, ꝙ illud fuit aliquid ſpeciale. Nã ibi Deus volebat diuidere Iordanem manente arca intra aquas, & nũquam aliquid tale factum eſt: ideo ad exaltationem huius miraculi voluit Deus ſpecialiter, ꝙ ſacerdotes portarent arcã; hic autem nihil tale fuit: ideo nõ portabant ſacerdotes arcam, ſed Leuitę, ad quos pertinebat. Item iſtud non fuit non portare arcam per viam, ſed fuit tenere eam in aquis Iordanis, quouſque tranſiret populus, vt colligitur Ioſue 3. portatio autem magis ptinebat ad Leuitas, quàm ad ſacerdotes. Ad ſecũdum cum dicebant, quaſi regulam dando, ꝙ quando ibat arca in

F medio Iſraelitarum portabatur a Leuitis, cum autem præcedebat caſtra portabatur a ſacerdotibus; non eſt concedendum, quia ſcriptura nõ ponit aliquã diſtinctionem talem, ſed abſolutè officium portandi arcã tribuit Leuitis, vt patet ſupra 3. & 4. cap. Dicendum tamen eſt, ꝙ aliquando inueniunt ſacerdotes portaſſe arcam, & hoc numquam fuit, niſi in aliquo opere ſpeciali, & mirabili: ſic enim fuit quando Ioſue cũ Iſraelitis de vltima manſione deſerti venturi erant ad Iordanem. Nam tunc ex ipſa manſione, vſque ad Iordanem ſacerdotes portauerunt arcam pręcedentes populum per duo millia paſſuum Ioſ. 3. c. cum etiam diuidendus fuit Iordanis introierunt ſacerdotes portãtes arcam in aquas Iordanis, & tamdiu ſteterunt ibi

G quouſque tranſiuit totus populus per alueum arentẽ, & poſtea aſcenderunt ſacerdotes de alueo portantes arcã Ioſ. 4. c. an tamen poſt exitũ de Iordane, vſque ad locum caſtrametationis, vſque ad Galgalã, vbi illa nocte caſtrametati ſunt Iſraelitę portauerunt ſemper ſacerdotes arcã, vel ſucceſſerint in hoc Leuitę, nõ ſatis patet Ioſue 4. Iterum autem ſacerdotes portauerunt eam, quando debuerunt corruere muri Iericho: nam iſtud erat opus admirabile, quod numquam auditum fuerat, ſ. ꝙ muri totius vrbis nullo impellente ꝑ ſeipſos corruerint, & quia hoc factum eſt in pręſentia arcę, voluit Deus, ꝙ tũc arca portaretur a ſacerdotibus,

H quia hoc pertinebat ad maiorem honorem. iſtud patet Ioſ. 6. Sed poſt hoc non legitur, ꝙ ſacerdotes portauerint arcã, ſed ſoli Leuitę portabant eam, ad quorum officium pertinebat. Sic patet 1. Paralipo. 15. vbi Dauid volebat magnã feſtiuitatem celebrare trãsferẽdo de domo Obethedom arcã Dei in domum ſuã, & ad hoc non fecit, ꝙ portaretur a ſacerdotibus, ſed a Leuitis; ideo dixit illicitum eſſe portari ab alijs, propter quod fecit conſecrari Leuitas, vt poſſent portare illam cum dicitur. eod. cap. tunc dixit Dauid illicitum eſt, vt a quocunque portetur arca Dei, niſi a Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eam. & poſtea dicitur. eo. cap. cumque adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur ſeptem tauri, & ſeptem arietes. ita ergo in pręſenti cũ non fieret aliquid admirandum, non portarent ſacer-

I dotes arcam, ſed Leuitæ.

Soli Leuitæ portabant arcam: ſacerdotes autem non niſi propter aliquid valde admirandum. Et quòd Oza inordinatè portauit arcam. Quæſt. LXVI.

ADHVC obijcietur, ꝙ alijs tẽporibus ſacerdotes portabãt arcã, ſ. qñ ibatur ad bella, vt 1. Reg. 4. c. ibi duo filij Heli ſacerdotis magni portauerunt arcã. Secundo, quia qñ arca mota fuit de Gabaa in Ieruſalem, & poſita eſt in domo Obethedom, ſacerdotes portabãt arcã: nã Oza ſacerdos filius Aminadab portabat arcã. 2. Reg. 6. c. & 1. Paralip. 13. ergo licebat ſacerdotibus alijs tẽporibus portare arcã. Dicendum eſt, ꝙ arca non portabatur

K a ſacerdotibus, ſed a Leuitis, quia Deus ſtatuerat eos ad portandũ arcã, & nõ ſacerdotes ſ. 4. c. niſi eſſet aliquid valde admirãdũ, ſicut fuit in diuiſione Iordanis, & in caſu murorũ Iericho: alias aũt ſolis Leuitis licebat portare eã, ſicut dixit Dauid 1. Parali. 15. Ad primũ in ↄ̃trium dicendũ, ꝙ falſum pręſupponit: nã filij Heli ſummi ſacerdotis non portabãt arcã, nec poterãt portare, quia erãt ſoli duo, ſ. Ophni, & Phinees. 1. Reg. 2. & 4. c. & tñ arca nõ poterat portari, niſi ſaltẽ a quatuor ꝑ extremitates duorũ vectiũ, vt innuit Exo. 25. Scđo quia litera, q̃ allegatur 1. Reg. 4. c. nõ innuit, ꝙ iſti duo ſacerdotes portabant arcã, ſed potius, ꝙ cuſtodiebant eã tanq̃ principes, cum eſſent filij ſummi ſacerdotis,

quia

quia dicitur eod.cap, erant duo filij Heli cum arca fœderis Domini. Et ſic non dicitur, ꝙ portabant eam, ſed quòd erant cum ea, ideſt in cuſtodia eius.

Ad ſecundum, quod dicebatur de Oza ſacerdote, quod portabat arcam. Dici poteſt vno modo, quòd ille non erat ſacerdos, ſed Leuita. quia 2. Reg. 6. & 1. Paralipo. 13. cap. vbi de hoc agitur, non ſatis oſtenditur an eſſet ſacerdos, vel Leuita, licet quid horum fuerit ibi declarabitur. Secundo, quia dato quòd ille eſſet ſacerdos nihil inde probatur, quia ex eis, quæ fiunt inordinatè non probatur aliquis ordo, & tamen illa portatio facta per Ozam fuit inordinata. Sic enim innuit Dauid 1. Paralipome. 15. cum ait. vos qui eſtis principes familiarum Leuitarum, ſanctificamini cum fratribus veſtris, & afferte arcam Dei Iſrael ad locum qui præparatus eſt, ne vt a principio, quia non eratis præſentes percuſſit nos Dominus, ſic & nunc fiat; & ita innuit, quòd illicitè fuit portata arca, quando portauit eam Oza, eo quòd non fuit tunc portata a Leuitis. Tertio, quia ibi fuit etiam alius error, quia arca portata eſt ſuper plauſtrum 2. Regum 6. & 1. Paralipome. 13. Iſtud autem erat illicitum, quia arca portari debebat humeris hominum, & non ſuper plauſtra, quia portabatur a Caathitis ſupra tertio, & quarto capitulo, & illis non erant data aliqua plauſtra ad portandum onera ſua, ſicut alijs Leuitis, ſed iuſſum eſt, quòd portarent onera humeris ſuis ſupra ſeptimo capitulo: ideo licet portaretur a Leuitis, vel a ſacerdotibus, aut quibuſcunque alijs neceſſe erat portari illicitè: vnde ex hoc non poteſt ſumi aliquod argumentum, qualiter arca portaretur, vel portari deberet.

Opinio quorundam, quòd Moyſes portabat nunc arcam. Sed quòd Moyſes nunquam portauit arcam probatur. Quæſt. LXVII.

ALIQVI dicunt, quòd Moyſes portabat nunc arcam. Motiuum iſtorum eſt, quia dicitur infra in litera, cumque eleuaretur arca dicebat Moyſes; Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, cum autem deponerent dicebat, reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael.

Dicendum, quòd non eſt verum, quia Moyſes nũquam portauit arcam. Nam ſi ex litera illa arguatur dicetur, quòd ſolus Moyſes portabat arcam, quod falſum eſt, quia non poterat portari a paucioribus, quàm a quatuor, vt ſupra dictum eſt. Secundo, quia Moyſes erat princeps totius populi: ideo non pertinebat ad eum officium portandi onera, ſed ſolùm iubendi, & ordinandi de rebus totius populi. Tertio, quia etiam ſi Moyſes nullius dignitatis eſſet, ſed ageretur cum eo ex vigore legis, non deberet portare arcam, quia portare onera Sanctuarij nõ pertinebat, niſi ad Leuitas, qui erant inter annum triceſimum, & quinquageſimum ſupra quarto, & octauo capitulo. Moyſes tamen erat nunc annorum octuagintaduorum, quia in anno, quo eduxit Iſraelitas de Aegypto erat annorum octuaginta Exod. 7. capit. & nunc erat ſecundus annus ab exitu de Aegypto, vt patet hic in litera, & ſupra primo capitulo: ideo non pertinebat ad eum portare arcam. Quarto, quia iſtud motiuum nihil facit, ſed potius ex verbis literę ſignatur, quòd Moyſes non portabat arcam, ſed alij. quia dicitur cumque eleuaretur arca dicebat Moyſes, ideſt cum eleuaretur per alios Moyſes dicebat, ſurge Domine, non ergo portabat Moyſes arcam, nec erat vnus de portantibus, ſed erat pręſens cum ea quando portabatur, & ideo loquebatur ille, ſurge Domine, &c.

A *Quomodo arca portabatur cum præcederet Iſraelitas. Et quòd ſacerdotes ibant cum ea, & etiam Moyſes. Quæſt. LXVIII.*

SED quæreretur nunc cum arca pręcederet Iſraelitas vadẽs extra caſtra, quomodo portabatur? Aliqui dicunt, ꝙ arca erat vnum de vaſis Sanctuarij, cuius portatio pertinebat ad Caathitas ſupra 3. & 4. capitu. ſed ipſi quoque portabant omnia alia vaſa Sanctuarij, quæ non erant partes eius. eodem cap. ergo ſimul alij Caathitę portarent onera ſua cum Leuitis, qui portabant arcam, & ſic tota familia Caathitarum præcederet caſtra cum vaſis ſuis. Item dicunt, ꝙ cum totum Sanctuarium deberet portari ſimul, vt non diuiderentur res ſacræ inter ſe, quòd non ſoli Caathitæ, ſed etiam omnes alij Leuitę portantes aliqua onera Sanctuarij irent ſimul cum arca præcedendo caſtra.

B Dicendum, quòd non eſt verum, quod dictum eſt ſed ſola arca præcedebat caſtra. Cętera autem vaſa Sanctuarij, & partes eius manebant in ordine ſuo in medio Iſraelitarum. Item quia de arca erat aliquid ſpeciale, ſcilicet, quia apparebat ibi gloria Domini, & loquebatur ſuper eam Deus in medio duorum Cherubim ſupra 7. capit. quod non fiebat in aliquo de vaſis Sanctuarij: ideo erat aliqua cauſa, ꝙ ipſa pręcederet, ſed de nullo aliorum vaſorum erat talis cauſa, cũ non appareret in eo aliqua ſpecialis ſanctitas.

C Dicendum autem, ꝙ arca cum præcederet caſtra portabatur a Leuitis Caathitis, & ſaltẽ illi eſſent quatuor, quia non poterat portari a paucioribus, vt dictũ eſt: cum illis autem irent multi alij Caathitę ad hoc; ꝙ mutarent vices portandi arcam; quia ijdem Leuitę non poterant ſemper portare onus, ſed aliquãdo pauſarent ſuccedentibus alijs in portatione oneris. De ſacerdotibus etiam, ideſt de Aaron, & filijs eius dicendum, ꝙ irent ſimul cum arca; licet ipſi non portarent eam; quia ſacerdotes procedebãt in via cum Leuitis, qui erant de Tribu ſua, ſed nullus locus cõuenientior erat, in quo ipſi procederent, quàm ſimul cum arca: ideo irent cum ea. Item patet ex ordine caſtrametandi, quia cum caſtra fixa eſſent Leuitæ manebant in circuitu Sanctuarij, & tamen ad oſtium eius erat Aaron cum filijs ſuis ſupra tertio capitulo, & iſtud erat D ad maiorem cuſtodiam Sanctuarij. ergo cum arca eſſet vas optimum Sanctuarij irent ſacerdotes cum ea ad honorem, & cuſtodiam eius. Item patet ſimile, quia quando arca portabatur ad bella, licet a Leuitis portaretur, tamen ſacerdotes honorabiliſſimè ibant cum illa ad cuſtodiam eius. Sic fuit quando portata eſt ad bellum contra Philiſthinos 1. Reg. 4. c. cum dicitur, ꝙ duo filij Heli ſummi ſacerdotis erant cum arca, & quando Saul iterum iuit cõtra Philiſthinos ibat arca cum eo, & cum arca erat Achias ſacerdos, qui ibi conſulait Dominum 1. Reg. 14. & ille dicebatur eſſe ſummus ſacerdos. ergo nũc omnes ſacerdotes, quotquot eſſent, irent cum arca, cum nihil aliud faciendũ E haberent. De Moyſe quoque dicendũ eſt, ꝙ ipſe iret cum arca. & patet primo ex eo, quod dr̃ in litera, cũ eleuaretur arca dicebat Moyſes; Surge Dñe, & diſſipentur inimici tui, cum aũt deponeretur dicebat, reuertere Domine ad multitudinẽ exercitus Iſrael, ſed non poterat Moyſes eſſe præſens arcę, quando eleuabatur, & deponebatur, niſi iret cum illa. ergo ẽt Moyſes ibat cum arca. Secundo, quia videtur, ꝙ cũ Moyſes eſſet princeps, tam ſacerdotum, quam Leuitarũ, & nihil eſſet ſanctius in omnibus vaſis Dei, q̃ arca, nõ habebat Moyſes cauſam eundi in alio loco, niſi cum arca. Tertio, quia videtur, ꝙ iſta erat conſuetudo de motu arcę, ſcilicet, quòd illa nũquam moueretur ſine

Moyſe, neque Moyſes ſine illa ad progrediendum in via. Sic colligitur infra quartodecimo, cum dicitur, ꝙ totus populus receſſit de caſtris ad eundum in terram Chanaan. Et quia Moyſes noluit ire, non fuit mota arca: cum dicitur. eodem cap. ſcilicet, arca autē teſtamenti Domini, & Moyſes nō receſſerunt de caſtris. De omnibus aūt alijs Caathitis, & Merariis, & Gerſonitis dicendum, ꝙ non ibant cum arca, ſed procedebant in medio Iſraelitarum in ordine ſuo. Ad duas rationes in contrarium reſpondebitur quæſtio. ſequenti.

An ſit verum, quòd arca præcedebat Iſraelitas per tres dies, & an iret cum nube, vel ſine illa, aut diſtans a caſtris, vel coniuncta. Et an Leuitæ irent ſimul omnes. Quæſt. LXIX.

SED aliquis dicet, quòd iſta litera non poteſt ſtare, cum dicitur. Arca Domini præcedebat eos per tres dies, quia ſignificatur, quòd ibat extra Iſraelitas. Deus tamen ſtatuerat, ꝙ in motu caſtrorum eſſet iſte ordo, ſcilicet, ꝙ primo procederent tres tribus, quę erant ſub vexillo Iudę: deinde tres Tribus, quæ erant ſub vexillo Ruben: deinde omnes Leuitę portantes Sanctuarium iuxta officia ſua, poſtea tres Tribus, quæ erant ſub vexillo filiorum Ephraim, vltimo illi, qui erant ſub vexillo filiorum Dan. ſupra ſecundo cap. ergo teneretur ille ordo, & procederet arca in medio Iſraelitarum, & non præcederet.

Secundo, quia lex illa fuerat ordinata in monte Synai, vt patet ſupra 1. & 2. cap. Sed nunc recedebant Iſraelitę de monte Synai, vt patet hic in litera. ergo nō eſt veriſimile, ꝙ ſtatim violaretur antequā inciperet obſeruari: nō ergo p̄cederet caſtra, ſed iret in medio.

Aliquis dicet, ꝙ illa lex fuit aliquando ſeruata, & vt communiter ſeruabatur, & tamen nunc ex aliqua cauſa ſpeciali non fuit ſeruata, & pręceſſit arca.

Sed obijcietur, ꝙ etiam nunc fuerit ſeruata, quia ſupra in litera ponitur ordo recedendi de monte Synai, & dicitur. ꝙ mouerunt caſtra primi illi, qui erant ſub vexillo filiorum Iudæ: deinde qui erant ſub vexillo Ruben, & tunc ſequitur. profectique ſunt Caathitę portantes Sanctuarium. tamdiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum, & poſtea dicitur, ꝙ proceſſerant, qui erant ſub vexillo filiorum Ephraim, & ad vltimum, qui erat ſub vexillo Dan. Et ſic Caathitæ cum Sanctuario ibant in medio, ſed Caathitę portant arcam ſupra 3. & 4. cap. ergo non pręcedebat arca, ſed ibat in medio.

Dicēdum, ꝙ arca præceſſit hic omnes Iſraelitas in motu, quaſi dirigens in via, & neceſſe eſt hoc concedi, cum litera dicat hic. arca fœderis Domini pręcedebat eos per dies tres.

Ad primam rationem in contrarium dicendum, ꝙ ordo procedendi poſitus ſupra 2. cap. fuit ille, qui ſemper ſeruabatur per deſertum, & tamē nunc in receſſu de mōte Synai propter aliquam cauſam ſpecialem, de qua infra dicetur, præceſſit arca. Sic etiā erat lex, ꝙ arca portaretur a Leuitis ſupra 3. & 4. cap. & illicitum erat portari eam ab aliquo alio. 1. Paralip. 15. ca. tamen interdum ex aliqua ſpeciali cauſa portabatur a ſacerdotibus, ſicut fuit in tranſitu Iordanis, & in caſu murorum Iericho Ioſue 3. & 6. cap.

Ad ſecundum dicendum verum eſſe, ꝙ iſta lex de ordine procedendi facta eſt in monte Synai, & ſeruata fuit ibi quantum ad omnia, ſ. quantum ad ordinem procedendi omnium Iſraelitarum, etiam quantum ad ordinem procedendi omniū Leuitarum, prę terquam in arca, quę non iuit in medio, ſed præceſſit p̄pter aliquā cauſam ſpecialem, de qua infra dicetur.

F Ad tertiam rationem cum obijcitur, ꝙ hic etiā arca iuit in medio. Dicendū, ꝙ non eſt verum: & quando dicitur in litera, ꝙ poſt duo vexilla, & tres Tribus profecti ſunt Caathitæ portantes Sanctuarium. Dicēdum, ꝙ verum eſt, ſed ipſi non portabant arcam.

Et cum obijcitur, quòd Caathitę portabāt arcam. Dicendum, quòd Caathitę erant multi, & portabant omnia vaſa Sanctuarij, quę non erant partes eius, & nominantur ſupra 3. & 4. cap. Arca autem erat vnum de his vaſis, & ſic Caathitæ qui portabant arcā pręcedebant nunc omnes Iſraelitas. Illi vero, qui portabāt cętera vaſa Sanctuarij ibant in medio Iſraelitarum in ordine ſuo. Cum autem dicitur in litera: profecti ſunt Caathitę portantes Sanctuarium, intelligitur de omnibus alijs Caathitis, qui portabāt cętera vaſa Sāctuarij G præter arcam. Et propter hoc dicitur abſolutè portantes Sanctuarium, quaſi totum portarent, quia nō deerat niſi arca. Ex pręd ictis poteſt reſpōderi ad duas rationes factas pręcedenti quęſt. quę innuebant, ꝙ arca cum toto Sanctuario præceſſerit caſtra cum omnibus Leuitis.

Ad primam dicendum verum eſſe, ꝙ Leuitę portabant, tam arcam, quàm reliquum Sanctuarium, & vt communiter omnes ibant ſimul, & arca cū cęteris vaſis, & tamen nunc ex cauſa ſpeciali pręceſſit ſola arca: alia autē vaſa Sanctuarij manſerunt in ordine ſuo.

H Ad ſecundam dicendum ꝙ licet Leuitę dividerētur in tres familias, & haberent onera trium modorū, vt patet ſupra 3. & 4. capi. tamen omnes familię Leuitarum ibant ſimul in procedendo; ita ꝙ nullus de Leuitis miſceretur eis, quamquam ipſi non miſcerētur inter ſe, ſed quęlibet familia per ſe ibat: & iſte erat ordo eorum procedendi ſupra ſecundo cap. Aliqui autem putant, ꝙ non irēt ſimul, ſed ꝙ in motu caſtrorum præcederent tres Tribus, quę erāt ſub vexillo Iudæ, & ſtatim procedebant Gerſonitę, & Meraritę portātes onera ſua: deinde ſequebantur tres Tribus, quę erant ſub vexillo Ruben, & poſtea ſequebantū Caathitę portantes vaſa ſua. Iſte ordo innuitur in litera; & tamen verum eſt, ꝙ omnes familię Leuitarum ſimul ibant in medio caſtrorum, vt innuitur ſupra 2. cap. vt ſupra declarauimus: & tamē ſiue vno modo, ſiue alio I dicatū non pręcedebat aliquis Leuita Iſraelitas in motu: ideo neque aliqua pars Sanctuarij: nunc tamen ex cauſa ſpeciali pręceſſit arca.

An ſemper arca præceſſerit in deſerto Iſraelitas, vel ſolum nunc. Quæſt. LXX.

QVAERATVR cum dicatur hic, ꝙ arca Domini pręcedebat Iſraelitas per tres dies. An iſtud fuerit ſemper quamdiu Iſraelitæ fuerunt in deſerto, vel ſolum fuit nunc.

Aliqui dicunt, ꝙ iſtud fuit per totū deſertum: & patet primo, quia dicitur hic. Arca Domini præcedebat eos: & iſtud ſignificat conſuetudinem: nam ſi vna vice tantum fuiſſet factum, non diceretur præcedebat K eos, ſed præceſſit eos. Secundo patet, quia dicitur in litera, ꝙ cum eleuaretur arca dicebat Moyſes, Surge Domine: cū aūt deponeretur dicebat, reuertere Dn̄e ad multitudinem exercitus Iſrael, & tn̄ ſi arca iret in medio caſtrorū non diceret Moyſes, reuertere Dn̄e, quia nō reuertitur ad aliquos, niſi qui p̄ceſſit eos, vel receſſit ab eis. ergo extra caſtra ibat arca, qn̄ Moyſes iſta dicebat. Si aūt obijciatū, ꝙ hoc fuit ſemel, qn̄ arca p̄ceſſit de monte Synai: nā tunc potuit dici, reuertere Domine, eo ꝙ arca præcedebat, & videbatur Deus eſſe extra caſtra. Dicendum, quòd non ſtat, quia dicitur in litera: cumque deponeretur dicebat Moyſes, reuertere Domine, ſed deponeretū, ſignificat cōſuetudinem,

dinem, quia ſi eſſet vnicus actus diceretur cum depoſita fuit. ergo videtur, quòd ſemper præcedebat arca, & ita conſuetum erat, quod Moyſes diceret quandocunque deponebatur, reuertere domine, &c.

Tertio, quia ſi iſtud non eſſet conſuetum nõ videretur, ad quid cur nũc præcederet arca recedendo de monte Synai: ſed dicitur, quod pręcedebat. ergo videtur, quòd iſta erat conſuetudo, & regula, vt deberet arca præcedere per totum deſertum, & poneretur hic potius quàm alibi, quia iſta fuit prima mutatio caſtrorum poſt factam arcam, ponitur hic de ordine procedendi eius. Nam in monte Synai arca fabricata eſt, & cum hic in prima mutatione dicatur, quod arca pręceſſerit, intelligẽdum videbatur, quòd poſtea ſemper ita fuerit.

Quarto, quia manebat cauſa pręceſſionis arcę. nam dicitur, quòd pręcedebat ad diſponendum locum caſtrorum, & tamen conueniens erat Iſraelitis, quòd ſemper diſponeretur eis locus caſtrorum: ideo conueniens erat pręcedere ſemper arcam.

Quinto patet, quòd ita ſemper factum fuerit per deſertum: nam etiam in vltima caſtrametatione deſerti, quando tranſierunt Iſraelitæ Iordanem pręcedebat arca per duo millia cubitorum, Ioſue 3. cap. de toto ergo tempore intermedio videtur ita iudicandũ eſſe, & iſtud tenent aliqui pro firma veritate.

Opinio quorundam, quòd arca non præcedebat ſemper Iſraelitas per deſertum. Quæſt. LXXI.

IN contrarium videtur, quòd arca non pręcedebat ſemper Iſraelitas per deſertum, ſed ſolum nunc pręceſſit. Primo patet, quia Deus dedit ordinem locandi caſtra ſupra ſecundo cap. & ponitur arca cum Sanctuario in medio: ideo in proceſſu talis debet eſſe ordo, quòd arca, & Sanctuarium ſint in medio. Secundo, quia etiam ſupra ſecundo capit. ponitur ordo procedendi, & dicitur, quòd qui erant ſub vexillo Iuda prius mouerunt caſtra: deinde qui erant ſub vexillo Ruben: & poſtea ſequitur: leuabitur autem tabernaculum teſtimonij per officia Leuitarum, & turmas eorum. & ponitur de toto tabernaculo, quia nulla pars eius excipitur: & poſtea dicitur de alijs duobus vexillis, quòd ſequerentur: ideo ordo datus ad procedendum erat, quòd totum Sanctuarium cum arca procederet in medio. Tertio patet, quia Ioſephus lib. 3. Antiquita. Ponens ordinem procedendi, dixit arcam ire in medio ſex Tribubus præcedentibus, & totidem ſequentibus. Quarto, quia videtur litera ſignificare iſtud hic, inquantum dixit arca fœderis Domini pręcedebat eos per dies tres, & ſic innuit, quòd non præceſſit arca, niſi in iſtis tribus diebus primis poſt receſſum de monte Synai, quia ſi generale eſſet, quòd arca pręcederet Iſraelitas non diceretur, quòd pręcedebat per dies tres, ſed abſolutè, quod præcedebat: ſcriptura tamẽ limitauit tempus: ergo videtur, quòd non præceſſerit, niſi in his tribus diebus, & poſtea ſemp fuerit in ordine ſuo in medio caſtrorum. Niſi forte aliquis dicat, quòd præcedebat per dies tres, ideſt ſemper recedebat de caſtris tribus diebus antequam mouerentur caſtra, & ita præcedebat per tres dietas. Sed hoc falſum eſt, ſicut infra declarabitur.

Dicendum, quòd iſtæ duæ poſitiones habent ſatis de apparentia propter aliqua motiua earum, tamen ſecunda eſt vera, ſcilicet, quòd arca non præceſſerit ſemper, ſed ſolum nunc, vel ſi aliquando fuiſſet aliqua cauſa ſpecialis pręcedendi, de quo nõ legitur in toto deſertu.

A *Reſponſio ad rationes primæ poſitionis, ſcilicet, quòd præceſſerit arca per totum deſertum. Quæſt. LXXII.*

NVnc reſponderi poteſt ad motiua cõtrariæ poſitionis, quæ ſunt ſupra quæſt. 70.

Ad primum dicendum, quòd iſtud verbum pręcedebat ſignat actum, qui continuatur, & nondum eſt completus, non tamen innuitur, quòd erat conſuetum in omni mutatione caſtrorum præcedere arcam: ſed dicitur hoc, quia ille actus durauit per tres dies, & quia tres dies non ſunt ſimul extendebatur iſte actus præcedẽdi per eos: & dicitur quòd præcedebat per tres dies, ideſt in omnibus illis tribus diebus.

B Ad ſecundum dicendum, quòd iſtud poteſt ſignificare conſuetudinem, & non illam ſignificat, ſcilicet, quòd non ſolum in hac mutatione prima caſtrorum Moyſes dixit iſtud, ſed etiam in omnibus: nam quandocunque eleuabatur arca, vt portaretur dicebat Moyſes. Surge Domine, & quando deponebatur dicebat. reuertere Domine. Cum autem obijcitur, quòd non poterat dici reuertere, niſi arca eſſet extra caſtra. Dicendum, quòd intelligitur reuertere Domine, ideſt iam non procedas, ſed ſta, quia quamdiu mouebatur arca videbatur, quod Deus moueretur, & ſi nõ ceſſaret moueri ceſſante arca videretur, quod ibat extra multitudinem Iſrael, & recedebat ab eis: ideo dicebat Moyſes reuertere, ideſt non procedas vltra, ſed mane, & patet quòd ſic intelligatur, quia alias, ſiue ſemel tã-
C tum arca pręceſſerit, ſiue ſemper procedere oportebat dicit eam elongatam eſſe a caſtris, iuxta illos, qui dixerunt, quòd pręcedebat per tres dietas. Sed falſum eſt, quia arca ibat in fronte caſtrorum, quia non poteſt aliter poni, & ſic non erat extra caſtra. Dicebatur tamen, quòd Deus reuerteretur: ideo non poteſt accipi, quòd arca eſſet elongata, nec in iſta vice, quę pręceſſit, neque in alijs, ſed ſemper competebat hoc, ſiue arca iret in medio exercitus, ſiue in fronte, quod reuerteretur Deus, ideſt non procederet, ſed ſtaret.

Ad tertium dicendum, quod aliqua cauſa ſpecialis fuit, quare præcederet nunc, & non ſemper, vt dicetur ſequenti quæſt. ideo non ponitur hic iſtud pro regula, quòd ſemper ſic præceſſerit, ſed pro vna vice
D tantum. cum dicatur, quòd præcedebat per tres dies, ideſt non præceſſit, niſi in illis tribus diebus.

Ad quartum dicendum, quod non manſit ſemper iſta cauſa præceſſionis arcæ, quia licet nunc præceſſerit ad prouidendum locum caſtrorum, non fuit poſtea neceſſaria talis prouiſio, vt infra dicetur.

Ad quintum dicendum, quòd illud nihil probat: nam ibi fuit cauſa ſpecialis, & neceſſaria, vt arca deberet præcedere, quę tamen non erat in deſerto, vt dicetur quęſt. ſequenti.

Quare nunc arca præceſſit, & non poſt. Et duæ cauſæ quare arca præcedebat. Quæſt. LXXIII.

E SEd quęretur cum generale eſſet, quòd arca cum toto Sanctuario procederet in medio exercitus, quomodo nunc pręceſſit Iſraelitas.

Aliqui dicunt, quòd non fuit propter aliquam cauſam, neque aliquid conferebat, ſed ſolum fuit ad gloriam arcę.

Dicendum, quod non ſtat, quia in litera ponitur aliqua cauſa pręceſſionis, ſcilicet arca Domini pręcedebat prouidens caſtrorum locum: ſed iſtud erat aliquid facere. ergo non erat verum, quod ſine cauſa pręcedebat. Tenendum eſt, quòd fuit aliqua cauſa ſpecialis, quare pręceſſerit nũc, quia ita fieri ſolet, quod agatur

interdum cõtra regulam propter ſpecialem cauſam, ſicut ad ſolos Leuitas pertinet portare arcam ſupra 3. & 4. cap. aliquando tamen portauerunt illam ſacerdotes propter aliquid ſpeciale, ſicut in tranſitu Iordanis, & caſu murorum Ierico Ioſue 3. & 6. capit. Sic igitur erat generale, quòd arca procederet in medio: aliquando tamen ibat in principio, ſicut fuit ad tranſitum Iordanis, & ibi fuerunt duæ cauſę, quare arca præcederet. Prima, quia volebat Deus diuidere Iordanem ad tranſitum Iudæorum; ſed hoc facere volebat per pręſentiam arcæ: ideo voluit, quòd arca præcederet intrando prius in Iordanem. Secundo, quia erat arca neceſſaria ad dirigendum Iſraelitas in motu, ceſſauerat enim ibi columna nubis, quæ ſolebat præcedere Iſraelitas in deſerto. Nam ſicut ceſſauit manna ſtatim, vt introierunt Iſraelitę in terram Chanaan Ioſue quinto cap. ita ceſſauit columna nubis antequã intrarent in terram Chanaan iuxta Iordanem: ideo oportebat, quòd haberent iam aliud directiuum loco nubis: & iſtud fuit arca. patet hoc Ioſue tertio, ſcilicet, quando videritis arcam, & ſacerdotes portantes eam, ſurgite & ſequimini, ſitque inter vos & arcam ſpatium cubitorum duorum millium, vt poſſitis procul videre, & noſſe, per quam viam ingrediamini, qa prius non ambulaſtis per eam.

Ita in præſenti erant duæ cauſæ ad hoc, quòd arca pręcederet. Prima fuit ad diſponendum locum caſtrorum, ſicut in litera dicitur. Arca Domini præcedebat prouidens caſtrorum locum. & forte fuit hic aliqua ſpecialis cauſa prouidendi locum caſtrorum. quod nõ fuit in alijs caſtrametationibus: ideo ſolum nunc præceſſit. Secunda fuit ad oſtendendum Iſraelitis excellentiam arcę, vt putarent ibi eſſe diuinã virtutem, & conſolarentur, atque confiderent habendo illam ſecum, ſicut è contrario Philiſthini quando viderunt arcam Dei veniſſe in caſtra timuerunt valde dicentes. Venit Deus in caſtra, & ingemuerunt dicẽtes. veh nobis, quis nos liberabit de manu deorũ ſublimium iſtorum 1. Reg. 4. ca. Et ad hoc volebat Deus innuere Iſraelitis, quòd per pręſentiam arcę conferebantur eis bona multa: & quia nunc arca noviter facta fuerat, voluit quòd pręcederet caſtra, quaſi per virtutem illius diſponeretur locus caſtrorum, & liberarentur Iſraelitę ab omnibus malis. Poſtea autem non fuit iſtud neceſſarium, cum ſemel arca haberetur in honore: ideo poſtea non pręceſſit.

Quomodo arca prouidebat locum caſtrorum.
Quæſt. LXXIIII.

Adhvc quæretur quomodo arca prouidebat locum caſtrorum. Aliqui dicunt, quòd illa pręcedebat ad ſignãdum locum caſtrametationis, ſcilicet, quòd vbi illa ſtaret figerentur caſtra, & per locum perquem illa moueretur, procederent Iſraelitę.

Sed obijcietur, quòd arca non proderat ad iſtud, qa hoc faciebat columna nubis, quæ mouebatur ab Angelo, & pręcedebat in fronte exercitus, & aſſignabat locum caſtrametandi, & tempus recedendi.

Aliquis dicet, quòd nunc non erat nubes, quę dirigeret; ideo fuit arca neceſſaria ad dirigendum in via.

Dicendum quòd non ſtat, quia nubes ſemper dirigebat, ſiue per diem, ſiue per noctem, Exod. 13. capit. ſcilicet: Dominus pręcedebat eos ad oſtendendum viam per diem in columna nubis, & per noctẽ in columna ignis, vt dux eſſet itineris in vtroque tempore, numquam defuit columna nubis per diem, neque columna ignis per noctem coram populo. Item patet ſpecialiter in iſto receſſu de monte Synai, quòd fuerit columna dirigens, vt patet ſupra in litera, ſcilicet, anno ſecundo eleuata eſt nubes de tabernaculo fœderis, profectique ſunt filij Iſrael de deſerto Synai, & recubuit nubes in ſolitudine Pharan. & ſic apparet per totam viam de deſerto Synai, vſque ad deſertum Pharan, vbi caſtrametati ſunt, direxit eos nubes. Item patet hic in litera, quia cum dicitur arca Domini pręcedebat eos prouidẽs caſtrorum locum, ſequitur. nubes quoque Domini ſuper eos erat per diem cum incederent. ergo nubes pręcedebat, & illa prouidebat locum caſtrorum.

Adhuc dicũt iſti, quòd arca prouidebat locum caſtrorum, quia dirigebat ad illum. Sic enim Ioſue 3. iubetur, ꝙ Iſraelitę ſequerentur arcam, quæ præcederet eos, vt ſcirent viam, per quam deberent ingredi: ita ergo eſſet hic.

Dicendum quòd non eſt ſimile, quia ibi iam defecerat nubes iuxta Iordanem, & numquam vltra eam viderunt Iſraelitę: ideo oportuit, quòd daretur eis alterum directiuum, & iſtud fuit arca. Sed hic erat nubes, quæ dirigeret, vt dictum eſt. ideo non erat neceſſaria arca ad prouidendum loca caſtrorum.

Dici poteſt, quòd pręcedebat arca diſponẽs caſtrorum locum non quaſi neceſſarium eſſet, ſed quia vere illud faciebat. Et hoc quia arca ibat in fronte exercitus, & ſuper eam ibat columna nubis, per cuius motum ſciebatur via, & locus caſtrametandi: ideo arca, quæ ibat ſimul cum nube dicebatur idem facere, qđ nubes, ſcilicet, quia vbi illa ſtetiſſet figebantur caſtra. Et ideo ſecũdum illos, qui dicunt, quòd arca ſemper præcedebat, dicetur quòd illa ſemper prouidebat caſtrorum locum. ſecundum illos autem qui dicunt, ꝙ ſolum nunc præceſſerit debet dici, quòd ſolum nunc arca ꝓuidit locum caſtrorum: poſtea autem ſemper columna nubis prouidit locum caſtrametandi.

Per tres dies, per quos arca præceſſit quid intelligatur. Et iſta quæſtio ſatis tibi notum eſt, quòd differt a quæſt. 58.
Quæſt. LXXV.

De iſtis tribus diebus, ꝑ quos dicitur arca hic pręceſſiſſe Iſraelitas eſt dubium, quomodo accipiantur.

Aliqui dicunt, quòd ſunt tres dies, ideſt tres dietę, ſcilicet quòd tribus diebus pręcedebat arca mora de caſtris antequam caſtra mouerentur, & veniebat per tres dies prius ad locum caſtrorum.

Sed dicendum, quòd iſtud non ſtat. Primo, quia innueretur, quòd in omni motu caſtrorum pręcedebat arca, & tamen falſum eſt, quia ſolum præceſſit nunc recedendo de mõte Synai, vt ſupra dictum eſt.

Secundo, quia non poterat fieri, quòd arca præcederet per tres dies, neque per vnam, quia tunc oportebat pręſciri locum caſtrorum per tres dies, ſed falſum eſt, quia non ſciebant Iſraelitæ, ſed erant ſemper expectantes motum nubis: ideo dicebantur eſſe Iſraelitæ ſemper in excubijs Domini præcedenti capitulo, & Exod. quadrageſimo. non poterat ergo ſic præcedere arca.

Tertio, quia etiam ſi ſciretur prius motus caſtrorũ non poterat portari arca præcedendo, quia illi, qui portarent neſcirent, per quam viam ituri erant, neque etiam vbi manſuri eſſent, quia hoc ſciebatur per ſolã columnam præceden. cap. Niſi forte dicatur, quòd cũ arca ibat columna, quia tunc ſciretur via, & locus caſtrametandi.

Sed hoc nõ ſtat, quia Iſraelitę, qui manebant in caſtris neſcirent tempus mouendi caſtra, & dato quòd diceretur eis recedẽdũ poſt triduum neſcirent viam, quia non habebant directorem.

Quarto

Quarto quia iſtud videbatur prorſus inutile, quòd arca præcederet per tot dies, quia in hoc nihil conferebat Iſraelitis cum non viderent eam, & tamen non eſt ponendum aliquid in operibus Dei ſine ratione.

Quinto, quia iſtud eſſet ponere arcam in periculo, & eos qui portabant illam, vt poſſet capi ab hoſtibus nam aliquando capta eſt ab hoſtibus exiſtens cum toto exercitu, vt quando ceperunt eam Philiſthini 1. Regum 4. cap. a fortiori capi poſſet ſi ſola eſſet, ideſt cum paucis diſtans ab exercitu per tres dietas.

Sexto quia gentes quæ habitabant in lateribus deſerti oderant Hebræos tranſeuntes per illud, & inſidiabant eis ſi forte poſſent inuenire aliquos paucos quos occiderent, aut prædarentur, vnde extremitates exercitus intuebantur ſi aliqui manerent tardi, & illos capiebant. Sic fecerunt Amalechitę Deuter. 25. memẽto quid fecerit tibi Amalech quando egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit tibi in via, & extremos agminis tui qui lapſi reſidebant occiderit. a fortiori ergo occiderent eos, qui per tres dietas diſtabãt ab exercitu.

Niſi forte dicas, quòd arca defenderet ſe, & portitores ſuos.

Sed iſtud non erat ſemper verum, cum ipſa capta fuerit a Philiſthinis, & manſerit in poteſtate eorum longo tempore 1. Reg. 4. & 5. cap. ſed periculum non erat ponendum, ſine neceſſitate.

Septimo quia per hoc nocebatur manẽtibus in caſtris: habebãt enim magnam confidentiã in arca Dei, ideo quanto illa magis elongaretur ab eis magis timerent, cum autem eſſet pręſens confiderent. nam propter hoc portabant eam ſecum in bella, vt adiuuarentur per eam 1. Reg. 4. & 14. cap.

Octauo quia illi qui portarent arcã hoc modo non haberent cibos. nam Iſraelitæ in deſerto non manducabant, niſi manna Deuteronom. 8. iſtud tamen ſolũ cadebat in circuitu caſtrorum Exodi 16. & ſequenti cap. ideo non haberent cibos illi qui per tres dietas diſtarent a caſtris: non eſt ergo dicẽdum, quòd per tres dies, ideſt per tres dietas pręcederet arca motum caſtrorum.

Alia opinio de tribus diebus de mente auctoris, Quæſt. LXXVI.

ALITER dicendum eſt de iſtis tribus diebus, ſ. quòd non pręcederet arca Iſraelitas per aliquem diem, ſed iret in fronte caſtrorum coniuncta Iſraelitis, vel parum diſtans ab eis, ita vt videretur. Sed ſunt iſti tres dies in quibus proceſſerunt Iſraelitę de deſerto Sinai vſque ad deſertum Pharan, ſ. quòd præceſſit in his tribus diebus vadens in fronte caſtrorum, & poſtea nunquam præceſſit, ſed iuit in medio exercitus cum reliquo tabernaculo.

Sed obiiciunt, quòd arca iret elongata a caſtris per tres dietas, quia ſimile habetur Ioſue tertio. ſcilicet, quòd arca pręcederet Iſraelitas per duo millia paſſuum. Dicendum, quòd non eſt ſimile. primo quia ibi non elongabatur arca ab Iſraelitis per tres dietas, neque per vnam, ſed ſolum elongabatur tantum, vt poſſent Iſraelitę videre arcam, & ipſa eſſet ſeparata ab eis, & ſic erat inter eos, & illam ſpatium duorum millium cubitorum, ſcilicet ſit inter vos, & arcam ſpatium cubitorum duorum millium, vt poſſitis procul videre, & noſſe per quam viam ingredimini eod. cap. Sed hic non erat ſic, quia ſi præcederet arca per tres dies, non viderent eam Iſraelitæ, & ita non prodeſſet eis ad aliquid. Secũdo, quia ibi fuit conueniens, quòd arca præcederet, & eſſet aliqualiter elongata a popu-

A lo. nam tunc non erat columna quæ dirigeret eos, quia iam ceſſauerat ante tranſitum Iordanis, & ſic indigebant alio directiuo, & iſtud fuit arca. non debebat tamen eſſe coniuncta populo, quia tunc non viderent eam, ſed ſi aliquantulum diſtaret. ideo debuit eſſe aliqua diſtantia, & non valde magna, ſicut dicitur Ioſue tertio. ſit inter vos, & arcam ſpatium cubitorum duũ millium, vt poſſitis procul videre, & noſſe per quam viam ingrediamini. & ſic propter hoc erat aliquantulum procul, vt videri poſſet, in præſenti autẽ non erat ſic, quia Iſraelitę habebant aliud directiuum pręter arcam, ſcilicet nubẽ quæ erat in principio caſtrorum: &
B dato ꝙ pręcederet arca ſolum in fronte exercitus, & nõ diſtaret, aliqualiter poſſet dirigere, & videri, eo ꝙ ſuper illam erat eleuata columna nubis, quæ videretur propter altitudinem ſuam, dato quòd nõ diſtaret a caſtris. non erat ſic de arca, quando ibat ſola in tranſitu Iordanis, quia non poterat ipſa eleuari, ideo non videretur ſi non diſtaret aliquãtulum, & propter hoc debuit diſtare ſpatio duorum millium cubitorum, vt ſic videri poſſit Ioſue 3.

Per dies tres. Ideſt, quòd arca Domini pręcedebat Iſraelitas per tres dies, quod dupliciter ĩtelligi poteſt. Primo modo, quòd pręcederet per tres dies, ideſt per illos tres dies quibus iuerunt Iſraelitæ de monte Sinai vſque ad primam mãſionem de qua ſupra dicebatur, quòd profecti ſunt de monte Domini viam trium
C dierum.

Alio modo intelligitur, quòd præcedebat per tres dies, ideſt in recedendo de monte Sinai arca Domini præcedebat Iſraelitas, & hoc per tres dies, ideſt, quòd tribus diebus, antequam recederent Iſraelitæ receſſerat arca, & venit in locum caſtrorum tribus diebus prinſquam ipſi.

Sed hoc non ſtat, quia ſequuntur ad hoc aliqua, quæ non ſunt veriſimilia. Primum eſt, quòd recederet arca per tres dies ante Iſraelitas, & cognoſceretur tribus diebus ante quàm motus caſtrorum fieret, ſed hoc non ſtat, quia ſemper erant incerti, quouſque viderent moueri columnam.

D Item ſi arca pręcederet per tres dies ante motum caſtrorum, per quid dirigerentur portantes arcam ad locum caſtrametationis? Non poteſt dici, quòd per motum nubis, quia cum mota nube mouerentur Iſraelitę nõ poſſet arca pręcedere Iſraelitas per aliquod tempus in motu.

Item dato, quòd recedente columna cum arca manerent Iſraelitę in caſtris vſque ad dies tres ſine colũna, ſequeretur, quòd cum recederent neſcirẽt locum quo ire deberent, nec quà tranſeundum erat, quia nullum habebant ſignum itineris directiuum, ideo non poterat dici, quod moueretur columna cum arca tribus diebus ante motum caſtrorum, & tunc non poterit dari quomodo illi qui portarent arcam pręcederent caſtra tribus diebus, quia neſcirent viam, nec ca-
E ſtrametandi locum.

Dicet aliquis, quòd arca præcedebat Iſraelitas per dies tres, ſicut in terra Chanaan ceſſante nube præcedebat duobus millibus paſſuum, vt patet Ioſue capitulo tertio.

Sed dicendum eſt non eſſe ſimile, quia quando Iſraelitę tranſierunt Iordanem mouebãtur per terram populatam habentem vias, & Iudęi non habebãt determinata aliqua loca ad caſtrametandum, ſed vbicũque vellent illa figebant. Cum tamen arca pręcedere deberet determinabat Ioſue de loco vbi vellet fieri caſtrametationem, & vſque ad ipſum locum Iudęi ꝓcedentes ſiſtebant portantes arcam, & hi erant ſacerdotes, vt dicitur. reliqua vero multitudo cum perueniſſet ad ipſum locum, caſtra figebat. In deſerto autem

tem

F tem non poterat ſic eſſe, quia loca caſtrametationum erant eis incerta, & via qua procedendum eſſet, cum ad omnia hęc dirigeret colũna nubis: ideo nõ poſſent ſacerdotes moueri conuenienter per tres dies cum arca, vel Caathitę ante motum caſtrorum. Item dato quòd mouerentur portantes arcam, neſcirent tamen locum caſtrametationis, quia ſiue hic, ſiue ibi, ipſi ſtarent, niſi ibi quoque columna conſtitiſſet, non figebantur caſtra, cum ad motum, & ſtationem columnę hęc dirigerentur, vt patet ſupra præcedenti capitulo. Item litera dicit hic, quòd arca præcedebat ad diſponendum caſtrorum locum, ſed ipſa nõ poterat diſponere, niſi etiam columna diſpoſuiſſet. ergo ipſa cum columna mouebatur, ſed columna non præcedebat Iſraelitas vadens in fronte exercitus. ergo pariter arca G in principio caſtrorum præcedebat. Item dato, quòd arca dirigeret portantes ſe, & aliqua virtute diuina ipſi mouerentur per locum per quem ituri erant, & cõſiſterent in loco vbi conſiſtere debebãt, & nubes erat recubitura ad fixionem caſtrorum, tamen erat ſuperfluum hoc fieri, quòd enim fieri poſſet ſatis apparet. Sic enim factum eſt, quando Philiſthini immiſerunt arcã Domini de terra ſua impoſitam plauſtro, quod portabatur a duabus vaccis fętis, & aſcendebant contra terram Iudæorum, nec declinabant ad dexteram, nec ad ſiniſtram mugientes, nemo tamen eas dirigebat, vt patet 1. Regum. capitu. 6. Quod autem eſt ſuperfluum eſſe virtutẽ talẽ, quę dirigeret portantes arcam quantum ad viam, & quantum ad locum caſtrametãdi manifeſtum, quia tunc ſuperflueret ipſa columna H nubis, vel arca. Poterant enim per quodlibet iſtorum ſignorum ſufficienter dirigi Iſraelitæ. Nõ ergo oportebat multiplicari illa. Item adhuc nullo modo erat vtile Iſraelitis, quòd arca pręcederet per tres dies antę motum caſtrorum, quia tunc ad nihil proficeret cum non viderent eam Iudæi.

Ideo dicendum, quòd arca nõ pręcedebat per tres dies, ita quòd receſſiſſet de caſtris diebus tribus ante motum caſtrorum, ſed præcedebat tribus diebus. i. in illis tribus diebus quibus peruenerunt Iſraelitæ de monte Sinai ad primam manſionem præcedebat arca, ſcilicet, ꝙ mouebatur in fronte caſtrorum, & ſup illam erat nubes.

Prouidens caſtrorum locum. Ideſt arca præcedebat ad I hoc, quòd ipſa primo aſſignaret caſtrorum locum, quàm Iſraelitæ venirent, & hoc erat, quia nubes mouebatur ſuper arcam. vbi autem ſtetiſſet nubes pariter arca ſtabat, & quia nubes deſignabat caſtrorum locũ, arca quę ſimul mouebatur, dicebatur etiã prouidere locum caſtrorum.

Nubes quoque domini ſuper eos erat per diem cũ incederent. Hoc intelligitur de nubecula, quę dirigebat Iſraelitas in via præcedens in fronte caſtrorum ſuper arcam. dicebatur tamen eſſe ſuper eos. i. ſuper Iſraelitas, quia iuxta eos erat in fronte caſtrorum.

Aliqui autem intelligunt hoc de nube quadã magna, quæ dicebatur eſſe extenſa ſuper omnia caſtra, quando mouebantur ad protegendum Iſraelitas ab K æſtu, & iſta non erat in modum columnæ, quia erat valde lata tegens omnia caſtra. de hac tamen an ſit, dictum eſt Exo. capitulo 13. & dicetur infra 14. capitu. Hoc autem ſolũ de nube columnari intelligitur. Et dicitur, quòd erat ſuper eos per diem, quia apparebat per diem in colore nubis, per noctem vero in colore ignis, & luce, vt patet præcedenti capi. Si autẽ aliquãdo per noctem ambularẽt, non dicebatur moueri ſup eos nubes, ſed ignis, ſicut fuit cum tranſierunt mare rubrum, vt patet Exo. capi. 14.

Cumque eleuaretur arca dicebat Moyſes. Hoc intelligitur de eleuatione eius ad motum caſtrorum.

F In quo ſciẽdum quòd ſignum mouendi caſtra nõ poterat eſſe per arcam, ſed per nubem, quia arca erat in ſanctuario. Erat tamen modus quòd cum receſſiſſet nubes quę erat ſuper ſanctuario introibat Aaron cum filijs ſuis, & diſponebant vaſa ligantes ea operimentis ſuis, vt patet ſupra cap. 4. tunc Caathitæ accipiebant illa ad portandum. Gerſonitę autem & Meraritæ venientes deponebant Sanctuarium, & procedebant ad primam partem caſtrorum, ſ. ad vexillum filiorum Iuda. diſpoſita autem arca & ligata operimentis ſuis Caathitæ mouebantur ad illam partem, in qua erat nubes, vt pariter mouerẽtur cum nube in fronte caſtrorum. Cum vero ipſi moueri inciperent Moyſes dicebat iſta quæ infra habẽtur, quia tũc mouebatur arca.

Quòd ſola columna nubis per motũ ſuũ dabat ſignum caſtrorum.

G *Surge domine & diſſipentur inimici tui.* Loquebatᷓ Moyſes ad Dominum, vt faceret iter ſuũ proſperum depellendo omnes aduerſitates hoſtiles, & quæcunque alia incommoda viarum, & loquebatur quòd ſurgeret velut ſi Deus eſſet in arca fęderis, & hactenus recubuiſſet cum manebant caſtra: nũc vero procedendum erat, ideſt ſurgere debebat, vel dicitur ſurgere, ideſt parare ſe ad bellum contra hoſtes ſuos: tales enim metaphoras frequenter ſcriptura facit de Deo, vt patet Exo. cap. 15. Dominus quaſi vir pugnator. & dicebat Moyſes potius iſta verba in motu arcę fęderis quàm nubis, vel alicuius rei ſanctuarij, quia in arca erat ſpecialiter gloria Domini.

Verba quę dicebat Moyſi ſuper arca.

Et diſſipentur inimici tui. Ideſt diſſipa inimicos noH ſtros qui ſunt inimici tui. Deus enim nullum habet propriè inimicum, quia qui inimici ſunt oderunt ſe. Deus autem nihil odio habet eorum quæ ſunt, quia ſi aliquid odio haberet illud conſiſtere non poſſet, vt patet Sap. cap. 11. ſ. ſed miſereris omnium, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pęnitentiã: diligis enim omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim odiens aliquid conſtituiſti aut feciſti: quomodo autem poſſet aliquid permanere niſi tu voluiſſes? aut quod a te vocatum non eſſet conſeruaretur? Dicitur tamen Deus habere inimicos, quia illi qui erant inimici Iudęorum erant inimici Dei, ſi Iudęi colerent Deum, ſic patet Exo. cap. 23. ſ. quòd ſi audieris vocem eius, & feceris I omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Dicebat autem Moyſes quòd diſſiparẽtur inimici Dei, ideſt populi aduerſantes Iudęis, qui ſunt inimici Dei, iuxta illud Pſalm. 88. nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolitę malignari. & alibi, qui vos tangit me tangit.

Ex iſtis autem verbis Moyſi inoleuit in Eccleſia cõſuetudo quæ iam pro lege ſuſcepta eſt, ſ. vt in principijs canonicarum horarum dicatur. Deus in adiutorium meum intende &c. in quo petimus vt Deus ſurgat ad adiuuandum nos, ſicut Moyſes petebat hic in principio cuiuslibet profectionis caſtrorum, quòd Deus ſurgeret ad diſſipandum hoſtes. Etiam dicebat hoc, vt gloria Domini, quæ erat ſuper arcam diK ſponeret viam, tollendo ſerpentes, & beſtias, & cętera incommoda viarum: & hoc eſt prouidere caſtrorum locum. Vnde aliqui Iudæi dixerunt quòd arca pręcedebat, vt omnem montem, & viam abruptam planam redderet ſicut legitur infra cap. 21. de ſcopulis Arnon. Sed iſta poſitio iriſio eſt. Quod autem dicitur de ſcopulis Arnon, non fuit ſine ſpeciali cauſa de qua ibi dicetur. Si tamen arca feciſſet hoc quod dicunt, expreſſum foret quia magnum erat miraculum.

Vnde inoleuit conſuetudo in Eccleſia ꝙ in exordijs horarum dicatur, Deus in adiutoriũ.

An arca tranſiens faciebat omnia loca abrupta eſſe plana.

Et fugiant qui oderunt te. Ideſt fugiant qui oderunt nos, & propter hoc dicuntur odiſſe te, ſicut inimici noſtri vocantur inimici tui. Nulla enim gens eſt quę

Deum

Deum directe odiſſe poſſit, cum enim ſit ſummum bonũ non poteſt ab aliquo apprehendi in ratione mali cui debetur odium, & ipſi quoque qui ab eo puniũtur, licet dicantur eum odiſſe non tamen directe oderunt. Sed accipitur odium Dei pro odio, quod gentes habebant ad Iudæos. conſtituebant enim Iudæi Deũ tanquam ducem exercitus ipſorum, vnde vocabant ſe caſtra Dei viuẽtis, ſicut dixit Dauid, vt patet primo Regum capitu. decimoſeptimo. Et quia quicunque oderit aliquem exercitum ducem eiũ exercitus exoſum habet, gentes quæ habebant Iudæos exoſos dicebantur odiſſe Deum, etiam ſerpentes, & beſtię dicebantur odiſſe Deum inquantum volebant lędere Iudæos tranſeuntes per deſertum, niſi Deus tolleret.

A facie tua. Ideſt fugiant ante te. Deus vbique erat, & nihil ante ipſum, & poſt ipſum fugerę poterat. Sed dicebatur Deus eſſe ſpecialiter in arca fœderis, quia ibi apparebat gloria eius, ideo quãdo aliquid fugeret viſa arca fœderis, dicebatur fugere a facie Domini. & iſta erat cauſa quare præcedebat arca in fronte caſtrorum, ſcilicet, vt in præſentia arcę omnia nociua fugerent.

Cum autem deponeretur. Ideſt quando arca conſiſtebat in loco figendorum caſtrorum, dicebatur arca deponi, quia portabatur in via ſuper humeros Leuitarum. Cum vero conſiſtendum eſſet, deponebant eam de humeris, & vbi ſtetiſſet arca Sanctuarium conſtituebatur erigendo, & ibi manebat nubes ſuper illud, nec mouebatur vſque ad aliam profectionem caſtrorum.

Aiebat. Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Iſrael. Hoc loquebatur tanquam ſi Deus eſſet in arca, & quia pręcedebat arca caſtra, & tunc conſiſtendum erat orabat, quòd reuerteretur Deus in caſtra quę poſteriora erant. Orabat autem hoc Moyſes, quia ſicut indigebant, quòd Deus pararet viam antequam mouerentur, ita indigebant, quòd caſtra locata a malis ingruentibus cuſtodiret. dicitur ad multitudinem exercitus, quia Iſraelitæ in procedendo erant diſpoſiti in modum caſtrorum, nam per vexilla, & turmas ſuas procedebant, vt patet ſupra in litera.

CAP. XI.

Murmurãs populus igne punitur.

INTEREA ortũ eſt murmur populi quaſi dolentium pro labore contra dominum. Quod cum audiſſet iratus eſt, & accenſus in eos ignis domini deuorauit extremam caſtrorum partẽ. Cumque clamaſſet populus ad Moyſen, orauit Moyſes ad dominum, & abſorptus eſt ignis. Vocauitque nomen loci illius incenſio, eo quòd ſuccẽſus fuiſſet contra eos ignis Domini.

I*nterea.* Dicto de multitudine Iſraelitarum progrediente. Hic agitur de caſu a progreſſu impediente, & ponuntur multi caſus impediẽtes progreſſum. Primo de obiurgatione populi. Secundo de murmuratione Mariæ, & Aaron fratrum Moyſi, Tertio de ſeparatione exploratorum. Quarto de ſeditione Core, & ſibi adiunctorum. Quinto de commotione populi propter penuriam aquarum. Secunda in capitu. ſequenti. Tertia in capit. decimotertio. Quarta in capit. decimoſexto. Quinta in capitulo vigeſimo. poteſt autem adhuc poni ſexta, ſcilicet de inuaſione aduerſariorum in eodem capitu. ibi *Miſit interea*. Prima in duas, quia primo ponitur murmuratio ex impatientia laboris. Secundo ex concupiſcentia saporis ibi. *Vulgus quippe*. Illa ſecunda diuiditur in quinque partes, quia primo ponitur dicta murmuratio. Secundo Moyſi afflictio. Tertio Domini conſolatio. Quarto promiſſi impletio. Quinto peccati punitio. ſecunda ibi, *Audiuit ergo Moyſes*. Tertia ibi. *Et dixit Dominus*. Quarta ibi. *Venit ergo Moyſes*. Quinta ibi. *Adhuc carnes*. Circa primum. *Interea ortum eſt murmur*.

A

B

An quæ ſequuntur continuentur ſupradictis. Et quando murmurauerunt Hebræi. Et quòd incenſio, & ſepulchra concupiſcentiæ ſunt idem. Quæſt. I.

QVAERAT aliquis, an iſta ſe habeant continuate ad ea quæ ſupra dicta ſunt.

Et reſpondendum eſt. quòd ſic, quia ſupra dicebatur de profectione Iſraelitarum per dies tres quouſque venirent ad locum caſtrorum. hic autem dicitur de murmuratione orta ex labore itineris illorum dierum. Etiam hoc ſignificatur per iſtud aduerbium temporale, interea, quod tollit anticipationem, & recapitulationem, & ſic faciunt omnia aduerbia limitantia tempus, & dicitur, quòd

C interea ortum eſt murmur populi, ideſt, quando venerunt in locum caſtrametationis incęperunt murmurare, quia vexabantur nimis in via. non enim fuit hoc ante caſtrametationem, ſed cum iam caſtra fixa eſſent.

Sed aliqs arguet, quòd ſi eſſet iſtud murmur poſtquam Iſraelitę caſtra fixerunt, cum iſta caſtrametatio eſt in ſepulchris concupiſcentiæ, quia nulla manſio eſt inter montem Sinai, & ſepulcha concupiſcentię, vt patet infra trigeſimo tertio capi. vocaretur manſio illa incenſio. ſicut infra, dicitur, quòd vocauit Moyſes nomen loci iſtius incenſio, quia ibi incenſus eſt ignis contra Iſraelitas, vt patet infra. & tamen non

D fuit vocata iſta manſio incenſio, ſed Sepulchra concupiſcentiæ, vt patet infra trigeſimotertio capitu. ergo non eſt idem locus, nec fixerant adhuc caſtra Iſraelitæ, quando murmurauerunt, & incenſus eſt ignis.

Reſpondendum eſt, quòd idem locus eſt incenſio & Sepulchra concupiſcentiæ, & iam erant in caſtris Iſraelitæ, quando murmurauerunt, & facta eſt incenſio. Nam cum hic dicatur de murmuratione, & incenſione: immediate ſubditur, quòd vulgus promiſcuum Aegyptiorum deſiderauit carnes. & nihil inter hęc ponitur per quod videãtur pertinere ad diuerſa loca.

Sed cum deſiderauerunt carnes Aegyptij erant Iſraelitæ in caſtris, vt patet infra eodem ca. ergo cum

E murmurauerunt propter laborem itineris, erant in caſtris in loco qui dicitur Sepulchrum concupiſcentiæ. & vocatus eſt locus iſte a principio incenſio propter incenſionem ibi factam, & illud nomen ſemper manſiſſet, niſi superueniſſet caſus alius: ſuperuenit tamen poſtea caſus de occiſione Iſraelitarum qui deſiderauerant carnes, & quia fuit iſte caſus poſterior, & maior, fuit denominatio ab eo, & ceſſauit primum nomen.

Ortum eſt murmur quaſi dolentium. Ideſt fuit murmur inter Iſraelitas, non principaliter tanquam murmurãdo, ſed tanquam dolendo, & fuit ordo, quòd primo populus doleret pro labore itineris. ambulauerant quippe tribus diebus, non interpoſita aliqua die quietis, & forte dietę iſtę magnę erant: ideo paruulis, & mulie-

ribus

ribus eorum non potentibus tolerare laborem itine- F ris, murmurauerunt contra Dominum dolentes.

Et non fuit murmur iſtud, ſicut cum aliqui ex maliuolentia repugnant, quod eſt proprie murmurare, ſed fuit quędam conqueſtio, quòd columna multum procederet, & fatigaret eos ambulando. Iſtud autem murmur minus eſt, quam cum aliqui murmurant ex mordacitate: ideo poſitum eſt hic ad diminuendum, quòd fuit murmur iſtud quaſi dolentium, ideſt non propriè in modum murmuris, ſed magis in modum doloris, & conqueſtionis.

Cum Deus magis puniat peccata maiora, quam minora, quare puniuit murmurationem iſtam, & non puniuit alias maiores. Et quòd Deus ſæpe pœnas multorum peccatorum reſer- G *uat ad vnum tempus, vt ſimul puniat, & tunc videtur crudeliter punire.* *Quæſt. II.*

SED tūc quęreretur cum Deus magis puniat peccata maiora, quam minora, & Iſraelitę murmurauerunt contra Dominum cum deſecit panis, vt patet Exo. 16. capi. & cū defecit aqua in Marath, vt patet Exo. capi. 15. & in Raphidim Exo. capi. 17. & ibi non dicitur, quòd murmurauerūt, quaſi dolentes, ſed quòd murmurauerunt. quare ibi Deus non dedit pœnam, & dedit hic.

Reſponderi poſſet, quòd forte hoc factum eſt, qa Iudæi tunc non viderant tot miracula Dei, & beneficia, ſicut nunc, ideo magis ingrati erant nunc, & merebantur magis puniri. Sed in hoc non eſt inſiſtendū: H tot enim viderant tunc Iſraelitę miracula tā in Aegypto, quam in mari rubro, vt ſufficeret ad faciendum eos ingratos, ſi non crederent, & murmurarent contra Dominum.

Sed ideo factum eſt, quia Deus ſecūdum altiſſimā diſpoſitionem ſuam interdum peccatorem non punit, reſeruans ad alia tempora puniēdum. Nam ſi immediate, quòd quis peccat vniuerſam delicti ſui pœnam lueret, non punirentur peccata patrum in filios vſque in tertiam, & quartam generationem: peccata tamen poſtquam ſemel perfectè punita ſunt, nunquā amplius puniuntur, quia non iudicat Dominus bis in idipſum, vt patet Naum. capi. 1. non ergo puniuntur peccata immediatè, vt facta ſunt ſemper, ſed interdū I reſeruantur ad alia tempora punienda. Sic igitur de murmuratione triplici Iſraelitarum in Marath, & deſerto Syn, & Raphidim factum eſt, quòd quamquam eas Deus non puniuit immediate ad alia tempora puniendas reſeruauit. Et forte tunc in incenſione facta pro murmuratione punita ſunt partim illa peccata, hęc enim Dei conditio eſt, vt hominem peccantem non tangat; poſtea vero cum ſemel peccauerit omniū præteritorum malorum ſimul pœnas luere cogat, ſicut declaratum eſt late Ioſue capi. 6.

Aliter reſponderi poteſt, quòd pro his murmurationibus Deus pœnam immediate inflixit, quia cum poſitæ fuerint illę tres murmurationes Exo. capitulo decimoquinto, decimoſexto, decimoſeptimo. In eo- K dem decimoſeptimo ſubiungitur quomodo Amalechitę venerint ſuper Iſraelitas, & occiderint quoſdam illorum. hoc tamen non fuit, niſi pro peccato pręterito: alioqnin eis nocere non potuiſſent.

Aliter autem adhuc reſponderi poſſet, quòd peccata illarum murmurationum non fuerunt maiora hac murmuratione, ſed minora, qa minor cauſa erat ibi murmurandi, quam hic, quia ibi deficiebat panis, & omnia cibaria, & potus aquarum, tam pro hominibus, quam pro iumentis, quod rationabilius erat ad formādum querelam, quam laborare in itinere: ideo ſi magis puniantur hic, quam ibi non erit admirabile.

Pro labore contra Dominum. Ideſt murmurauerunt pro labore itineris, quia multum cogebantur ambulare, & iſta murmuratio fuit contra Dominum. non erat autem in poteſtate Iudæorum quòd ambularēt multum aut paucum. Nam mouebantur ad motum nubis, & ſi nube mota velociter, ipſi pigrè mouerentur antecederet eos nubes, ita vt non viderent illam, nec haberent itineris directiuum. cogebantur igitur feſtinare ſi nubes velociter moueretur, & ex hoc innaſcebatur querela contra Dominum mouentem nubem. credebāt enim Iſraelitæ quòd angelus moueret nubem præcepto Dei, quia ſic dicitur Exodi capitulo decimoquarto. Cum ergo moueretur nubes velociter arguebant, quòd Deus hoc iuberet, vnde querela de feſtinatione in itinere contra Deum erat.

An Iſraelitæ in itinere ambulando fatigarentur, & an beneficium de permanſione veſtium, & calceorum, & de pedibus non ſubterendis fuerit in ſolis bonis, vel in omnibus. Et ſubteri pedes quid ſignificet. *Quæſt. III.*

SED aliquis dicet quòd Iſraelitæ non fatigarentur labore itineris, quia Deuteronomij capitulo octauo dicitur: veſtimentum tuum quo operiebaris nequaquam vetuſtate defecit, & pes tuus non eſt ſubtritus. ergo non laborabant, quia in labore itineris pedes ſubteruntur.

Ad hoc reſpondet Nicolaus, quòd illud intelligebatur de viris iuſtis, quibus Dominus multa dabat priuilegia. iniuſtis tamen non accidebat illud, ſed laborabant; & non ſubterebantur pedes eorum. Ponit exemplum de manna quod viris bonis conuertebatur ad omnem ſaporem quem voluiſſent, vt patet Sapientię capitulo decimoſexto. malis vero ſapor erat malus, ita vt nauſearet anima eorum, vt patet infra vigeſimoprimo capitulo, & dicerent animam ſuam aridam, vt patet hic.

Sed iſtud non ſtat. primo, quia beneficium illud quod habetur Deuteronomij capitulo octauo, non ſolum bonis, ſed etiam malis commune erat. quod patet, quia omnes Iudæi ſiue boni ſiue mali in veſtibus, quas de Aegypto eduxerunt, manſerunt vſque ad mortem ſuam in deſerto, vel vſque ad introitum in terram Chanaan. alioquin plurimi eorum nudi eſſent, cum veſtes eorum pauco tempore durare poſſent naturaliter. maximè ex motu itineris, quo veſtimenta facilius valde atteruntur.

Item ex ſudore & puluere putreſacientibus. vnde ante duos annos aut tres plurimi de Hebræis nudi eſſent, ſed falſum eſt, quia omnes habebant veſtes.

Item iſta beneficia narrabat Moyſes toti populo, ſcilicet, manna de cœlo datum, & veſtes, & calceos vetuſtate non conſumptos, & pedes itinere non ſubtritos, ſed tria prima erant communia bonis & malis, ergo & quartum.

Item Moyſes narrabat iſta beneficia toti populo tributa. ſi tamen ſolis bonis tributa eſſent non narraret illa toti populo, cum eſſet ſpeciale priuilegiū. ergo toti populo hoc collatuum eſt, quòd pedes eorum non ſubtererentur.

Item hoc confirmatur per ſaporem datū in manna, quia viris bonis conuertebatur ad omnem ſaporem quem voluiſſent, malis autem non. ideo ſcriptura quamquam poſuerit de manna collato, & hoc beneficium ſępe Moyſes populo retulit, nunquam tamen de ſapore, qui in bonis efficiebatur, locutus eſt, ſed magis dixit de ſapore quem habebat manna ex ſeipſo, & quem experiebantur mali, ſcilicet, quòd

eſſet

eſſet quaſi panis oleati, vt patet infra. ſcilicet, & faciebant ex eo tortulas ſaporis quaſi panis oleati. ſi ergo ſic fuiſſet de ſubtritione pedum non retuliſſet Moyſes illud beneficium maxime toti populo. Item reſpõſio iſta non ſtat, quia dato, quòd ſoli boni non ſubtererentur in pedibus, mali verò ſic, nemo nos cogebat ad iſtam diſtinctionem, quòd aliud eſt ſubteri pedes, & aliud laborare in itinere, nam quamquam ſecundũ proprietatem latinæ dictionis ſubteri ſignificet percuti, vel fuſtigari ex contactu durorum qui fit in motu itineris, tamen ſecundum proprietatem Hebrææ vocis hic eſt verbum, ſignificans inflari, ſcilicet, quòd pedes Hebræorum nunquam inflati ſunt. ſępe enim in ipſis itinerantibus propter complexionem, & mala calciamenta veſſicę turgentes cauſantur in pedibus. De Iſraelitis autem dicitur, quòd pedes eorum nunquam fuerunt inflati, poterant tamen laborare in itinere, quia ex magno motu fatigarentur, & dicebat illud Dominus, quia veſſicę potiſſime fiũt propter defectum calciamentorum, & quia dixerat, quòd veſtes Hebræorum attritæ nunquam fuerunt, nec calciamẽta, addidit de pedibus, qui nunquam fuerant inflati, quia ſi concederentur inflati, diceretur quod aliquando non habuiſſent ſubtulares, vel haberent eos fractos.

Dicendum ergo, quòd nullius Iudęi, ſiue boni, ſiue mali pedes per deſertum ſubtriti ſunt, ideſt inflati in veſſicas turgentes. omnes tamẽ laborabant ex magnitudine itineris. Et ſic nihil obſtat ad hoc, id quod habetur Deuteron. cap. 8.

Quod cum audiſſet iratus eſt. Ideſt, quando Deus audiuit, quòd murmurabant Iudęi propter laborem itineris, iratus fuit contra illos immittens ignem qui cõbuſſit multos eorum.

Quòd licet Deus non audiat, nec iraſcatur, conuenienter tamen figuratiue ei hæc attribuuntur. Quæſt. IIII.

ET ponit ſcriptura hic Deum in modo humano, velut ſi aliquis audiret, quòd alij murmurant de ipſo, & iraſceretur: Deus tamen nec audit, nec iraſcitur. Audire quippe ad ſola animalia pertinet, quæ habent organum & potentiã auditiuam: Deus autem animal non eſt, quia non eſt corporeus. iraſci etiam pertinet ad affectiones virtutis ſenſitiuę quę diuiditur per iraſcibilem, & concupiſcibilem. in Deo tamen non eſt ſenſitiua virtus, cum ſolius animalis ſit.

Eſt autem hic anthropoſpatos, ideſt conuerſio humanæ paſſionis in Deum, & non fruſtra ſcriptura vtitur talibus locutionibus, quia cum velit nobis de Deo indicare, quomodo intellexerit murmurationem de ſe factam, & punierit murmuratores, demonſtrat eo modo, quo nos intelligere poſſumus, quia vt eſt commune ſemper receptio fit ſecundum naturam, & modum ſuſceptiui. Cum ergo intellectus noſter naturaliter cognoſcere non poteſt, niſi ex maiori lumine res maiores ſe, ſed ſolum minores. ſeipſum etiam directe cognoſcere non poteſt, ſed ſecundum quandam reflexionem, quæ de Deo dicuntur ab eo, ſecundum ꝙ ſunt cognoſci non poſſunt, oportet ergo, quòd dicantur eo modo quo cognoſci poſſint, ſcilicet, ſecũdum ſimilitudinem alicuius rei minoris intellectu noſtro. Et quia corpora habent gradum ſub intellectum quę intellectus naturaliter cognoſcit, ideo ſcriptura ſępiſſime quę Dei ſunt ſub imagine corporum manifeſtat; pertinet autẽ ad res corporeas, vt ad homines, quòd aliquid intelligant, quia vident, vel quia audiunt: quia ergo Deus intellexit, quòd murmurauerant de ipſo Iudęi, dicitur, quòd audiuit murmurationem. non ta-

A men audiuit. Item quia nos quando punimus aliquẽ irati ſumus illi, ita cum Deus puniebat Iſraelitas dicebatur eis iratus, non tamen erat.

Et accenſus eſt in eos ignis Domini. Ideſt quidam ignis cauſatus eſt a Deo nouiter qui combureret Iſraelitas, ſiue magnã partẽ eorum, & dicitur ignis Domini, quia a Deo cauſatus eſt, nec erat ibi prius.

Et dicendum eſt, quòd iſte ignis fuit erumpens de terra, & non venit de cœlo ſecundum quòd tempore Heliæ, quando combuſti ſunt duo quinquagenarij, & centum viri cum eis, vt patet quarto Regum. ca. 1. ibi enim de cœlo ignis deſcendit.

B *Deuorauit extremam partem caſtrorum*. Ideſt combuſſit vnam extremitatem in caſtris, ſcilicet eos qui erant poſteriores. extremum enim poteſt dici anterior pars vel poſterior, quia in vtraque eſt quidam finis, vel extremitas, ſed magis hic intelligitur de extremitate poſteriori, & hoc, quia iſta accenſio fuit pro murmuratione ex labore itineris, ibi tamẽ qui poſteriores erãt magis erant fatigati, & ob hoc reſidebant in poſterioribus. ipſi ergo magis murmurarent, & ſuccenderetẽ ignis in illos. Aliquis dicet ex hoc nihil probari, quia caſtra erant ordinata ſecundũ modum poſitum præcedenti capitu. ita quòd illi qui erant ſub vno vexillo non poſſent miſceri eis, qui erant ſub altero, quamquam ergo fatigati eſſent qui procedebant ſub vexillo primo, non poſſent manere in poſteriori parte

C exercitus.

Reſpondendum eſt, quòd quamquam eſſent ordinata caſtra, vt dictum eſt, tamen illi qui multum fatigati erant reſidebant in poſterioribus, & ſequebantur veſtigia pręcedentium reſumptis ſpiritibus, & quamquam non viderent nubem, vel exercitum, per veſtigia tanti populi, & quadrigarum deprehẽdebant viã. Quod autem interdũ ſic manerent Iudæi patet Deuteronom. capit. vigeſimoſexto. ſcilicet memẽto quid fecerit tibi Amalech cum egrediebaris de Aegypto, quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui laſſi reſidebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus.

D *Cumque clamaſſet populus ad Moyſen*, Cum viderunt ignem exortum, & comburi quoſdam clamauerunt ad Moyſen, vt oraret pro eis. Intelligebant enim, quòd ad clamorem Moyſi Deus faceret ſtare ignem.

Orauit Moyſes dominum, & abſorptus eſt ignis.

An fuerit magna combuſtio propter murmurationem eorum. Et an omnes principes combuſti ſint, & iudices in iſta incenſione, quia non repreſſerunt murmur populi. Quæſt. V.

NON fuerunt hic multi combuſti, quia ſcriptura poſuiſſet numerum eorum, ſicut infra decimoquinto cap. quando combuſta eſt quędam pars populi murmurans contra Moyſen dictum eſt, quòd eſſent 14. millia, hic au-

E tem nihil. fuit ergo parua cõbuſtio, & hoc quia murmuratio parua erat, ſcilicet propter dolorem. infra autem cap. 16. fuit magna murmuratio, ideo maior plaga, & conſequenter expreſſus eſt numerus combuſtorum.

Dicũt aliqui, quòd extremum poteſt accipi hic dupliciter. Vno modo prout extremum ſignificat circũſtantiam loci. Alio modo vt ſignat circunſtantiam dignitatis. primo modo eſt ſenſus qui ſ. poſitus eſt. Accipiendo ſecundo modo dicuntur extremi qui ſupra omnes præſunt in dignitate, vel qui infra omnes, ſ. maximi, & minimi, & poteſt de vtroque accipi, ſ. ꝙ extremi combuſti ſunt, ideſt minores qui de ipſis murmurauerunt, vel extremi, ideſt principes. Sed non intelligitur de principibus tribuũ qui iidem manſerunt poſtea,

ſtea,ſed principes, ideſt iudices, qui conſtituti ſunt a Moyſe, vt patet Exod. capitulo decimo octauo, & conſumpti ſunt,quia murmurauerunt, vel quia murmurantes non correxerunt; quod pertinebat ad eorũ officium,& hoc tenent quidam, ſicut videtur tenere Nicolaus.

Sed non ſtat,quia hic extremum non poteſt ſignificare,niſi circunſtantiam loci,quia non dicitur,ꝙ deuorauit extremos, ſed extremam partem caſtrorum. ergo habitudinem loci caſtrorum dicit. Item non poteſt intelligi, quòd iudices conſtituti in monte Sinai cremarentur hic, quia non repreſsiſſent murmurantes. Nam iſtud fuit factum ſubito.i.quòd cum murmurauerunt Deus, ſuccendit ignem in illos,nõ potuerant autem iudices comprimere murmurationẽ, nec deliquerunt nõ comprimentes, quia delictum in iſtis eſſet ex negligentia: non cauſatur tamen negligentia ſi immediate, vt aliquis peccat, vel cũ eſt in ipſo actu peccandi prælatus non corrigit, ſed cum cognouerit ſi differat correctionem per aliquod tẽpus inutiliter. iſti ergo non neglexerunt, quia ſubito hęc facta ſunt, nec peccauerunt,ideo nec combuſti ſunt.

An iudices, & Nadab, & Abiu perierint in iſta incenſione, quia viderunt dominum ſuper montem Sinai, vt dicit Rab. Salom & vnde venit iſte ignis incendens eos. Et videre Deum an eſſet peccatum.

Quæſt. VI.

RAB. Salom.dicit,quòd hic mortui ſunt iudices conſtituti in populo,quia viderũt dominum in monte Sinai in igne, & mortui ſunt per ignem. Sed Deus noluit immediate illos occidere, ne gaudium legis nouiter datę in lachrymas verteretur: de iſta viſione Dei Exod. cap. 24. & dicit idem Rab. Salomo. quòd Nadab, & Abiu, qui ibi Deum viderunt, igne cremati ſunt in Sanctuario, vt patet Leuitic. capitulo decimo, & ſupra tertio capitulo, ſeptuaginta autem ſeniores, qui ibi Deum viderunt, dicit hic incendio periiſſe in iſta combuſtione.

Sed iſta valde falſa ſunt, quia non fuerunt mortui Nadab, & Abiu, quia viderunt Dominum, ſed quia obtulerunt ignem alienum,vt patet prę allega. capitu. Item falſum eſt,quod dicitur, ſcilicet quòd omnes, q viderunt dominum mortui fuerint. nam Moyſes, & Aaron viderunt dominum,ſed non mortui ſunt. Reſpondet de Moyſe,quòd ei licebat videre dominum, ideo non fuit mortuus. De Aaron autem dicit,quòd non fuit mortuus,quia orauit pro ipſo Moyſes, vt patet Deute.c.9. Sed hoc nihil eſt,quia non orauit Moyſes,vt non occideret dominus Aaron,quia viderat ipſum,ſed ne occideret ipſum,quia fabricauerat vitulũ, vt patet eod.c.

Si autem adhuc arguas, ꝙ fuit mortuus Aaron in monte Hor,vt patet infra c.20.

Reſpondendũ eſt,ꝙ illa mors fuit naturalis, & non pœnalis,ſicut incenſio filiorum ſuorum. Et ſi adhuc dicas,ꝙ in pœnam data eſt ſibi illa mors. Reſpondendum eſt, ꝙ mors a natura erat. modus etiam mortis non erat pœnalis: leuiter enim mortuus eſt, ſed ſolũ fuit pęna,ꝙ mors anticipata fuerit. hęc autem anticipatio fecit ne introiret in terram promiſsionis, quod fuit propter peccatum,alioquin introiſſet. nec tamen fuit,quia dominum viderit in monte Sinai, ſed q̃a peccauit ad aquas contradictionis non benedicens domino,infra vigeſimo capitulo, cum dicitur: pergat inquit Aaron ad populos ſuos: non enim intrabit terram,quam dedi filiis Iſrael, eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis. Item falſum eſt,ꝙ

F omnes tunc videntes Dominum mortui fuerint, quia totus populus vidit Dominũ ibi, vt patet Exodi cap.24.ſcilicet, videruntque Dominum, & comederũt,atque biberunt. ergo totus populus moreretur. ſed falſum eſt.

Ad hoc dici poſſet, quòd totus populus mortuus eſt,quia omnes qui erãt a viginti annis, & ſupra condemnati ſunt,ne intrarent in terram Chanaan, vt patet infra capitulo decimoquarto, & mortui ſunt omnes per deſertum.

Reſpondendum eſt non ſtare, quia illi non condemnati ſunt,quia viderunt Dominũ, ſed quia murmurauerunt,vt patet infra cap.14. Item non ſoli illi, qui erant a viginti annis & ſupra viderunt Dominũ, G ſed etiam omnes iuniores, cum eſſet ſpecies gloriæ Domini ſuper eos in Sinai: non tamen fuerunt condemnati minores viginti annis, vt patet eodem cap. Item non ſolum populares qui numerati erant a viginti annis viderũt Dominum, ſed etiam omnes Leuitæ: & tamen non fuit ſententia illa contra Leuitas,cum non eſſent numerati inter Iſraelitas a viginti annis & ſupra, vt patet ſupra capitulo primo. Item mulieres viderunt Dominum in Sinai,ſicut viri, non tamen fuit contra eas ſententia data, quia ipſę non numerabantur. non igitur venit pœna illa in mortuos,eo quòd Dominum viderint. Item videre Deũ non erat peccatum. ergo nec punitio danda.

Nec obſtat ſi dicas quòd videre vaſa Sanctuarij erat peccatum, & ſiquis de Leuitis,vel de vulgaribus H videret illa,moreretur,vt patet ſupra capitulo quarto. ergo magis videndo Deum.

Reſpondendum eſt, quòd videre vaſa nõ erat peccatum,nec cauſabat mortem,niſi cum quis ex curioſitate illa videret,ſcilicet,data opera ad videndum. Si tamen aliquis non attenderet ad hoc, & alius ſubito monſtraret ei vaſa Sanctuarij nuda non moreretur. Et ſic dicitur ſupra capitulo quarto. quòd nulla curioſitate Leuitę viderent ea, quæ erant in Sanctuario prius quàm tegerẽtur. ſic autem erat de viſione Dei quantum ad Iudæos, quia Deus apparuit ſuper eos, vt patet Exodi capitulo vigeſimoquarto. & ſub pedibus eius quaſi opus lapidis ſaphyrini, & quaſi cœlum cum ſerenum eſt. in poteſtate ergo ipſorum nõ I erat videre,vel non videre, ſicut cum aliquid coram nobis ponitur ſi oculos apertos habuerimus, neceſſario illud videmus. nihil ergo peccabant cum viderunt, & ſi ex hoc Deus puniuiſſet, non eſſet iuſta pęnæ inflictio, ſed occaſionem quæreret contra illos.

Item Deus iuſſit,quòd Moyſes, & Aaron,Nadab, & Abiu,& ſeptuaginta ſeniores ex Iſrael aſcenderent ad Dominum, & adorarent procul, vt patet Exodi capitulo trigeſimoquarto. & ſic factum eſt. nihil ergo peccauerũt implentes iuſſa Dei. ergo nec ob hoc puniti ſunt. Manet ergo, quòd propter viſionem illam Domini in mõte Sinai nemo aut mortuus, aut punitus eſt. Nec etiam extrema pars caſtrorum dicuntur ipſi iudices, vel principes populi. Sed ſolum K illi qui erant in extremitate caſtrorum ad partem occidentalem.

Et abſorptus eſt ignis. Ideſt cum orauiſſet Moyſes ad Dominum abſorptus eſt, ideſt conſumptus quia nõ fuit viſus amplius, & pertinet proprie hoc ad ea quæ totaliter conſumuntur: ſicut dicimus aliquem abſorptum eſſe a terra,quia ille ignis erumpebat de terra, & cum ceſſauit, occultauit ſe infra terram ſuſceptus ab ipſa,& non veniebat de cœlo ſicut ignis tempore Heliæ.

Quare iſte ignis non venit de cælo, ſicut quando inuocauit Helias. Et quod ignis iſte a Deo dupliciter fieri poteſt, & ſimiliter quælibet res materialis. Quæſt. VII.

QVAERET aliquis quare iſte ignis non venit de cęlo, ſicut ignis quem inuocauit Helias ſuper quinquagenarios duos, & centum viros illorum.

Reſpondendum eſt, quòd Helias erat homo, & volebat ſe comprobare ſeruum Dei ad laudē ipſius Dei, quo deſpecto rex Ochozias miſerat ad conſulēdum Deum Acaron, quaſi non eſſet Deus in Iſrael, & ob hoc voluit manifeſtare Helias potentiam Dei, & inuocauit ignem de cęlo. quantum enim ad Deum erat, nihil difficilius continebat de cęlo ignem deſcendere, aut de terræ viſceribus erumpere, vel in ipſis corporibus hominum cauſari. Si tamen de terra erumperet, vel in hominibus cauſaretur, nō appareret manifeſte Dei potentia. nam magi artibus dęmonum iſta efficiunt. Qui enim potuit ſerpentes coram Moyſe ſubito ponere, potuit & ignem pręſentare. ſerpentes tamen, & alia quę fecerunt ſapientes Pharaonis magico ritu facta ſunt. potuiſſet ergo ſic de igne. crederēt autem maxime illi qui habitabant, in terra Chanaan, quia gentes quæ prius ibi habitauerant, augures diuinos incantatores, & omne genus maleficorum ſuſcipiebant, vt patet Deuter. ca. 18. & poſtquam terra capta eſt a Iudæis, adhuc reſidui de illis populis, ſ. Philiſthiim his artibus vacabant, quia augures, & alios maleficos habebant, vt patet primo Reg. c. 6. vbi dicitur, quòd Philiſthiim vocauerunt ſacerdotes, & diuinos ſuos, quod patet Iſa. c. 2. ſ. augures habuerunt, vt Philiſthiim. vt ergo non crederetur, aut ſuſpicari poſſet ignem qui combuſſit quinquagenarios fuiſſe malefica arte, aut cauſatum, aut aliunde adductum, vt manifeſtaretur diuina potentia inuocauit Helias ignem de cęlo, quòd autem ad iſtum finem fecerit patet ex verbis ſuis. 4. Regum, cap. 1. ſ. ſi homo Dei ſum deſcendat ignis de cęlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. hic autem nō erat neceſſaria manifeſtatio diuinę potentiæ mittendo de cęlo ignem, quia qualitercunque incandeſceret ignis in Iudæos, crederent eſſe a Deo. maxime, quia cum murmurauiſſent ſciebant hoc eſſe in vltionē ſceleris, & patet, quia immediate clamauerunt ad Moyſen, vt oraret ad Dominum, & conſumptus eſt ignis.

Vocauitque nomen loci illius incenſio. Ideſt Moyſes appellauit partem illam ſolitudinis, in qua tunc erāt, incenſionem. ponuntur enim iſta nomina ab euentu, ſicut infra nominātur Sepulchra cōcupiſcentię, quia in ipſo loco ſepultus eſt populus, qui concupiuit carnes, vt patet infra in litera. & ſic locus vbi apparuit dominus per noctem innixus ſcalę Iacob, vocatus eſt Bethel, ideſt domus Dei, Gene. 28. Et locus vbi vidit Angelum luctantem ſecum Iacob dictus eſt Phanuel, ideſt facies Dei, Gene. cap. 32. Iſte modus frequentatus eſt in ſacra Scriptura, quòd locorum nomina ab euentu imponantur. Sciendum, quòd idem locus eſt iſte qui vocatur incenſio, & qui vocatur infra Sepulchra concupiſcentiæ, & iſtud primum nomen manſiſſet, niſi propter caſum ſecundo euenientem qui maior erat, vt ſupra declaratum eſt.

Eo quòd ſuccenſus fuiſſet contra eos ignis Domini. Ponitur cauſa nominis, ſcilicet, quod in eodem loco ſuccenſus eſt contra Iudæos ignis Domini, ideſt ignis a Domino concitatus, quia ſine miniſterio humano ille ignis cauſatus eſt.

Dicendum eſt de iſto igne, quòd a Deo fuit factus, ſed poterat dupliciter fieri. vel ſine materia pręiacente, & ſic creabat, vel pręſuppoſita aliqua materia, &

A tunc faciebat. Deo autem vtrunque ęqualiter conuenit. Nam quamquam ex materia ignem produceret non pręſupponebat qualitates aliquas ſymbolicas ad hoc, quòd fieret faciliſſime tranſitus in naturam ignis, quia vbi ſunt ſymbola eſt facilis tranſmutatio iuxta Ariſtotel. ſecundo de Generatio. ſed ita agit in materiam indiſpoſitam, ſicut in materiam diſpoſitā, quod eſt ſuper virtutem agētis naturalis. Illud enim ſolum agit ſuppoſita diſpoſitione in materia, vel ſi non ſit prius illam cauſat, deinde formam inducit.

Quare iſte locus vbi facta eſt incenſio non nominatur manſio. Quæſt. VIII.

B QVAERETVR de iſto loco quare non nominatur inter manſiones.

Aliqui dicunt, quod nō debuit nominari, quia non fuit ibi manſio, ſed accidit hoc dum Iſraelitæ irent per viam. nam ibi poterant murmurare pro labore itineris, & Deus faceret erumpere ignem de terra qui cremaret aliquos, & poſtea venirent ad locum manſionis.

Alii dicunt, quòd iſta fuit manſio, & accepit hic nomen a Moyſe, & tamen aliquæ manſiones tacentur, quia ſcriptura non numerat omnia.

Dicendum, quòd non ſtat, quia infra trigeſimotertio capitu. poſuit Moyſes catalogum omnium manſionum, quæ fuerunt de Aegypto vſque ad Iordanē, & incipit. hę ſunt manſiones filiorū Iſrael qui egreſſi
C ſunt de Aegypto, ſed ibi non ponitur iſte locus tanquam manſio. nam dicitur egreſſi de ſolitudine Sinai venerunt ad Sepulchra concupiſcentiæ, & ita nō eſt aliqua manſio inter deſertum Sinai, & Sepulchra cōcupiſcentię. Et tamen iſte locus qui vocatur incenſio nominatur hic ante Sepulchra concupiſcentiæ, quia infra in litera fit mentio de Sepulchris concupiſcentiæ. ergo non eſt locus iſte aliqua manſio, quæ fuerit inter deſertum Sinai, & Sepulchra concupiſcentiæ. Dicunt ergo aliqui, quòd iſte locus non fuit manſio aliqua, ſed inter duas manſiones. nam de monte Sinai vſque ad Sepulchra concupiſcentię, vbi vocatur deſertum Pharan, fuerunt tres dietę, vt patet pręced.
D cap. Et in aliqua parte illius itineris populus dolens, & quaſi murmurans pro labore itineris cremaretur a Deo, & vocaretur locus ille incenſio, non manerent tamen ibi, ſed procederent vltra venientes ad locum qui poſtea vocatus eſt Sepulchra concupiſcentiæ, & ibi figerent caſtra.

Dicendum, quòd non eſt verum, ſed iſte locus quę vocatur incenſio eſt manſio, & eſt ipſa quæ vocatur Sepulchra cōcupiſcentię. iſtud patet primo, quia poſtquam venerunt ad hunc locum non fit mētio aliqua, quòd ambulauerint, ſed quaſi continuata narratione referuntur illa quæ acciderunt in loco, qui vocatur Sepulchra concupiſcentiæ, & ita innuitur, quòd ſit idē locus in quo accenſus eſt ignis, & qui vocatus eſt Sepulchra concupiſcentię.

E Secundo, quia non poteſt dici, quòd iſta acciderint in via, ſed oportet poni, quòd fuerit hoc locatis iam caſtris, quia dicitur ſupra in litera. accēſus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem caſtrorum. Et ſic iam erant in caſtris, & non in via. niſi forte aliquis dicat, quòd accipitur extremitas caſtrorū pro extremitate exercitus procedentis in via,

Sed dicendum, ꝙ non ſtat, quia populus procedēs non vocatur caſtra, ſed exercitus, vel agmen. Sic accipitur Deuteronom. 25. capit. Memento quæ fecit tibi Amalech in via quādo egrediebaris ex Aegypto, quo modo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui laſſi reſidebant, occiderit. & ſic non fuit hoc in via, ſed

iam

lam locatis caſtris, & tunc neceſſe eſt dici, quòd iſta ſit alia manſio diſtincta a ſepulchris concupiſcentię, vel ambo ſint vna manſio. Non poteſt dici primum, quia inter deſertum Sinai, & ſepulchra concupiſcentię non ponitur aliqua manſio. Sed dicitur profecti ſunt filij Iſrael de deſerto Sinai, & venerunt in ſepulchra concupiſcentię. ergo oportet poni, quòd iſte locus, qui vocatur incenſio, & ſepulchra concupiſcentię ſint eadem manſio. Tertio patet, quia eſt communis poſitio. ſic enim tenet hiſtoria ſcholaſtica, & alij doctores.

Eſt ergo dicendum, quòd ſit eadem manſio, & habet duo nomina. nam primo vocatus eſt ille locus incenſio: deinde vocatus eſt ſepulchra concupiſcentiæ. De primo patet, quia dicitur. vocauitque nomen loci illius incenſio. De ſecundo dicitur infra in litera. vocatuſque eſt locus ſepulchra concupiſcentię. Sed primū nomē poſitum eſt a Moyſe, quia dicitur in litera. orauit Moyſes ad Dominum, & abſorptus eſt ignis. vocauitque nomen loci illius incenſio. ſecūdum nomē videtur magis poſitum a toto populo, quia dicitur. vocatuſque eſt locus ſepulchra concupiſcentię, & non ponitur a quo vocatus ſuit ſic.

Quare iſte locus cū haberet duo nomina, ideſt incenſio, & ſepulchra concupiſcentiæ, vltimum ſolum remanſit.
Quæſt. IX.

SED quęretur cum iſta manſio haberet duo nomina: quare non manſit ei poſtea, niſi nomen ſepulchrorum concupiſcentię. nam vbicūque fit mentio de hoc vocatur locus ſepulchra cōcupiſcentię. nam infra 33. cap. vbi ponitur catalogus manſionum vocatur ſepulchra concupiſcentię, & nō incenſio.

Dicendum quòd fuit primo, quia vnum nomen impoſitum fuit a Moyſe, ſcilicet incenſio, & aliud a toto populo, ſcilicet ſepulchra concupiſcentię, vt dictum eſt.q.pręcedenti. Et ſic pręualuit nomen impoſitum a toto populo, quaſi eſſet maioris auctoritatis. Secundo quia iſtud nomen ſepulchrum concupiſcētię fuit datum loco propter caſum poſterius accidentem: ea tamen, quę poſteriora ſunt magis denominãt rem quaſi magis in memoria imprimantur. Tertio & principaliter, quia iſta duo nomina fuerunt hic impoſita loco propter duo mala, quę acciderunt Iudęis, ſcilicet duas combuſtiones eorum, ſed in prima pauci combuſti ſunt. in ſecūda autem valde multi, ideo debuit imponi nomen ab eo, quod maius erat, & iſta eſt vera cauſa. Iſtud patet, quia ſupra in litera dicitur. accēſus in eos ignis Domini deuorauit extremam partem caſtrorum, & non dicitur quot erant, quaſi non eſſent valde multi, quia alias fieret vnum de duobus, ſcilicet vel exprimeretur numerus eorum, ſicut infra 16. ponitur numerus eorum, qui combuſti ſunt propter murmurationem, vel poneretur aliquid denotãs magnitudinem rei non expreſſo numero. Combuſtio autem facta in ſepulchris concupiſcentię fuit valde magna, vt patet infra in litera, ſcilicet & ecce furor Domini concitatus in populum percuſſit eum plaga magna nimis, ideo debuit vocari locus ſepulchra concupiſcentię, & non incenſio.

Vulgus quippe promiſcuum, quod aſcēderat cum eis flagrauit deſiderio carnium ſedens, & flens, iunctis ſibi pariter filijs Iſrael, & ait. Quis dabit nobis ad veſcēdum carnes? Recordamur piſcium quos comedebamus

Petit populus carnes.

F in Ægypto gratis: in mentem nobis ve-
niunt cucumeres & pepones porrique cępe
& allia. Anima noſtra arida eſt: nihil aliud
reſpiciunt oculi noſtri niſi man. Erat au- Exo. 16.
tem man quaſi ſemen coriādri coloris bdel-
lij. Circuibatque populus: & colligens il-
lud frangebat mola, ſiue terebat in morta-
rio: coquens in olla & faciens ex eo tortulas
ſaporis quaſi panis oleati. Cumque deſcen
deret nocte ſuper caſtra ros: deſcendebat
G pariter & man. Audiuit ergo Moyſes flen-
tem populum per familias ſingulos per
oſtia tentorij ſui. Iratuſque eſt furor Do-
mini valde, ſed & Moyſi intoleranda res vi-
ſa eſt, & ait ad Dominum. Cur afflixiſti
ſeruum tuum? Quare non inuenio gratiam
coram te? Et cur impoſuiſti pondus vni-
uerſi populi huius ſuper me? Nunquid ego
concepi omnem hanc multitudinem vel
genui eam, vt dicas mihi, porta eos in ſinu
tuo ſicut portare ſolet nutrix infantulum,
H & defer in terram pro qua iuraſti patribus
eorum? Vnde mihi carnes vt dem tantæ
multitudini? Flent contra me dicentes.
Da nobis carnes, vt comedamus. Non poſ-
ſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum
quia grauis eſt mihi. Sin aliter tibi videtur.
obſecro vt interficias me, & inueniam gra-
tiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.
Et dixit Dominus ad Moyſen. Congrega
mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael,
I quos tu noſti, quòd ſenes populi ſint ac ma-
giſtri, & duces eos ad oſtium tabernaculi fę-
deris: facieſque ibi ſtare tecum, vt deſcen-
dam & loquar tibi, & auferā de ſpiritu tuo,
tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus po
puli, & non tu ſolus graueris. Populo quo-
que dices. Sanctificamini. Cras comede-
tis carnes. Ego enim audiui vos dicere.
Quis dabit nobis eſcas carnium? Bene no-
bis erat in Aegypto. Vt det vobis Domi-
K nus carnes & comedatis non vno die, nec
duobus vel quinque aut decem, nec viginti
quidem ſed vſque ad menſem dierum: do-
nec exeat per nares veſtras & vertatur in nau
ſeam, eo quòd repuleritis Dominum qui in
medio veſtri eſt, & fleueritis coram eo dicen
tes. Quare egreſſi ſumus ex Aegypto vt pe-
riremus in ſolitudine? Et ait Moyſes ad Do-
minum. Sexcenta millia peditum huius

Querela Moyſi pro populo flente.

Leui. 16. Iohn 3. 1. Reg. 16.

populi

populi ſunt. Et tu dicis dabo eis eſum carnium menſe integro. Nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibum? vel omnes piſces maris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient? Cui reſpon-
Eſa. 56. dit dominus. Nunquid manus domini inualida eſt? Iam nunc videbis vtrum meus ſermo opere compleatur.

2. murmuratio. *Vulgus quippe promiſcuum.* Hic ponitur ſecunda murmuratio, ſcilicet ex concupiſcentia saporis, quia peccauerunt, tam Iſraelitæ, quam Aegyptii deſiderando carnes. Iſta pars diuiditur in multas, ſed iſta diuiſio ſupra poſita eſt. Et dicitur hic, quòd vulgus promiſcuũ
Vulgus promiſcuum dupliciter intelligit. deſiderauit comedere carnes. Intelligitur autem dupliciter vulgus promiſcuum. Vno modo pro populo commixto ex maribus, & fęminis. Alio modo pro populo venienti ex commixtione Iudęarum fęminarũ, & Aegyptiorum virorum, vel econtrario. ſic enim aliq erant inter Iſraelitas, vt patet de illo viro qui blaſphemauit nomen Domini in caſtris Leuiti. 24. c. De quo dicitur, quòd erat filius Salumith de genere Dan, quẽ peperit ex viro Aegyptio. Sed primus ſenſus eſt quẽ facit hic litera, quia dicitur, quòd aſcenderat ex Aegypto ad differentiam Iudæorum, qui quamquam aſcendebant de Aegypto, tamen non videbantur aſcendere de terra ſua, ſed de aliena. Etiam quia dicitur, quòd vulgus iſtud promiſcuum iunctis ſibi filiis Iſrael deſiderauit carnes: ſi tamen illi promiſcui pertinentes eſſent ad Iſrael ex vno latere non diſtinguerentur ab Iſraelitis: oportet ergo, quòd iſtud vulgus promiſcuũ ſit diſtinctũ a genere Iſrael, & iſti ſunt Aegyptii aſcendentes cum Iſraelitis. Sic dicitur Exod. cap. 12. vulgus quippe promiſcuum innumerabile aſcendit cum eis, & iſti adhuc manebant.

Quod aſcenderat cum eis. i. quod aſcendit cum Iudęis de Aegypto: nã cum exituri eſſent Iſraelitę de Aegypto prædixerunt quibuſdam Aegyptiis: illi autem credentes domino propter mirabilia facta aſcenderũt cũ Iſraelitis, & iſti vocantur vulgus promiſcuum, quia tã maſculi, quàm fęminę erant.

Quare Aegyptij vocantur vulgus promiſcuum. Quæſt. X.

SED dicet aliquis cum non ſolum in Aegyptiis aſcendentibus eſſent maſculi, & fœminæ, ſed etiam in Iſraelitis, quare Aegyptii vocantur vulgus promiſcuum?

Reſpondendum eſt Aegyptios ſic vocari in comparatione Iſraelitarum, quia in Iſraelitis non vocabatur populus, niſi ipſa multitudo virorum numeratorum tranſeuntium ad nomen. Et ideo poſtquam aliquis erat viginti annorum dabat dimidium ſiclum, & tranſibat ad numerum, vt patet Exod. capitulo trigeſimo, inter Aegyptios autem, tam viri, quàm fœminę computabantur populus, ideo Iſraelitę non vocabantur promiſcuum vulgus: Aegyptii vero ſic, & patet hoc Exod. capitulo duodecimo, vbi cum primo poſitus fuit numerus populi Iudaici egredientis de Aegypto dictum eſt, quòd erant ſexcenta millia peditum. De Aegyptiis vero nõ facta eſt computatio per viros, ſed dictum eſt, ꝙ aſcenderat vulgus promiſcuum.

Flagrauit deſiderio carnium. i. deſiderauerunt iſti Aegyptii comedere carnes: ponitur iſti, quia quamquã deſiderium fuerit in omnibus, vt infra patet: tamẽ primi fuerunt Aegyptii murmurantes, ideo in eis peccatum maius fuit, & perierunt plurimi eorum in loco

A ipſo. Nam vt infra dicitur ibi ſepultus eſt populus, qui deſiderauit comedere carnes.

An deſiderium Aegyptiorum conuenienter dicatur fuiſſe carnium & quomodo Hieron. hic, & interdum in litera noſtra addit aliquid ad literam hebraicam, quando colligitur ex ſenſu literæ hebraicæ. Et quòd non vocatur additio, quando exprimitur, quod neceſſario ſubintelligitur. Quæſt. XI.

IN Hebręo non dicitur deſiderio carnium, ſed flagrauit deſiderio. etiam in quibuſdam libris nõ habetur hoc. Et eſt ſatis conuenienter dictum,
B quia deſiderium Aegyptiorum non fuit hic determinatè de carnibus, ſed de multis guſtabilibus: perierunt enim piſces, cucumeres, pepones, porros, allia, & cępas, vt patet infra. Fuit tamen additus iſte genitiuus carnium forte ab aliquibus ſcriptoribus, cum eſſet interlinearis expoſitio, & poſtea in textu poſitus eſt. aut ſi velimus dicere a Hieronym. fuiſſe factum ſatis rationabiliter dicetur, quia cum litera dicat Aegyptios flagraſſe deſiderio, & non exprimat quid eſt, qđ deſiderauerunt: oportet quòd intelligamus aliquid hoc fuiſſe, & illud litera noſtra vocauit carnes, quod apparet ex verbis iſtorum immediatè, ſcilicet quis dabit nobis ad veſcendum carnes, quamquam autem piſces, cucumeres, & cætera deſiderauerint, non ta-
C men ita exarſerunt deſiderio cæterorum, ſicut carnium, quod patet ex verbis ſuis: de carnibus enim dixerunt quis dabit nobis ad veſcendum carnes? de cæteris autem non expreſſerunt magnitudinem deſiderii. Sed dixerunt, recordamur piſcium, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones. Rationabiliter ergo additus fuit iſte genitiuus carnium, quia deſiderium iſtorum fuit de carnibus. Et iſtum modum addendi, aliquando habuit Hieronym. in litera noſtra, quæ non quidem eſt additio, quia id quod neceſſario ſubintelligitur non deeſt, vt ait Priſcianus in ſecundo maioris, ſed ex hac litera colligebatur quid deſideraviſſent Aegyptii. Cum ergo poneretur non erat additio. ſic
D patet Geneſi. capitulo quarto, vbi dicit litera noſtra: dixit Cain ad Abel fratrem ſuum egrediamur foras: cumque eſſent in agro, & cætera. In hebræo habetur dixit Cain ad Abel fratrem ſuum: cumque eſſent in agro, & cætera: addidit ergo litera noſtra illam particulam, ſ. egrediamur foras, quia neceſſario intelligebatur ex litera: nam cum dicatur ex litera, quòd dixerit aliquid Cain ad Abel, & ſubticeatur quid illud fuerit, & poſtea ſubiungatur: cumque eſſent in agro, videtur quòd quando locutus fuit Cain ad Abel non erat in agro, ſed litera dicit, quòd aliquid dixerat Cain ad Abel. ergo nihil poterat conuenienter intelligi dixiſſe Cain, niſi quòd exirent in agrum, vel foras, ſicut
E litera expreſſit. Similis modus habetur infra capitulo vigeſimo, quia in litera hebraica habetur, quòd Moyſes, & Aaron clamauerint ad Dominum. Sed non habetur quid clamauerint. In noſtra autem exprimitur oratio eorum, & dicitur hic, quòd flagrauerunt deſiderio, ideſt exarſerunt ad ſignandum magnitudinem deſiderij, quia non ſolum erat deſiderium, ſed quaſi ſuccenſio ignis.

Sedens & flens. Ideſt iſti Aegyptij, qui deſiderabant carnes ſedebant, & plorabant: ex quo apparet, quòd iam erant in caſtris ſic patet infra, & ex hoc videtur quõ iſti deſiderabãt, quia quando in aliquo eſt ſpecies querelę, vel iracundię magnę, efferatur vultus eius, & non poteſt quieſcere. De iſtis autem dicitur, ꝙ erant ſedentes, quia deſiderium iſtorum erat molle, & tranquil-

quillum, ſicut in eis qui ſuſpirant ex deſiderio aliquorum relictorum bonorum,& tunc in iſtis ſequitur fletus,quia lachrymę ex impotentia veniunt,vt cum aliquis,quod deſiderat, adipiſci non valet, deſluit in lachrymas.iſtis autem hoc acciderat. Reliquerãt enim carnes,piſces,& ſimilia,quæ deſiderabant valde, & qa nequaquam habere poterant flebant,qui autem vehementer iraſcuntur non flent, quia ira accendit in vindictam,quam proſequuntur irati,& quia ſperant ſe illam habituros non flent,qa nõ eſt ibi impotentia. Cũ vero aliquis deſperat ſe conſecuturum vindictam ꝓfluit in lachrymas,& ſic ira digeritur, & emittitur ille impetus concitatiuus,quo fit, vt ſi aliqui irati plorauerint, iam non poſſit in eis manere impetus irę prior, quia vacuata eſt materia iracundię, ideo cum ira diuldatur in paſſionem ſpei,& deſperationis,ad iram, quę eſt cum ſpe,nunquam lachrymę veniunt, iram vero cum deſperatione proſequendi quod petitur, lachrymę conſequuntur, cauſa eſt ipſa impotentia cauſans fletum,ideo Boetius de conſolat. lib.3. metro vltimo ponens cõnotatum fletus vocauit eum impotentem dicens,& quod fletus dabat impotens.

Lachrymã do ira digeritur.

Iunctis ſibi pariter filiy Iſrael. i.etiam Iſraelitę fleuerũt deſiderantes carnes:nam cum vidiſſent Aegyptios ex hac cauſa lachrymãtes facillime, ipſi quoque in hanc querimoniam inducti ſunt, quia ipſi etiam comederant in Aegypto carnes,piſces,& pepones, & cætera, quæ deſiderantur hic.

An deſiderium Aegyptiorum fuerit carnium tantum. Quæſt. XII.

QVAERETVR quare dicitur hic, quòd flagrauit populus deſiderio carnium, quia videtur non debere ſic dici. Primo,quia populus non ſolum deſiderauit manducare carnes,ſed etiam multa alia,ſcilicet pepones,cucumeres, piſces,& allia,porros,atque cępas. Secundo,quia querela vulgi non fuit hic principaliter pro carnibus, ſed pro quibuſdam aliis cum dicatur: recordamur piſciũ, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres,& pepones, porri, & cępę, & allia.

Dicendum,quòd Aegyptii non deſiderauerunt ſolas carnes,ſed multa alia,quæ ponũtur in litera, & hoc ſignificauit ſcriptura,quę non poſuit carnes. Nam in hebræo non dicitur flagrauit deſiderio carnium, ſed ſolum flagrauit deſiderio,ſcilicet tam carnium,quam piſcium,cucumerum,peponum, porrorum, & alliorum,quæ omnia exprimuntur in litera, & tamen litera noſtra addit iſtum genitiuum carnium, ſiue ſit a Hieron.poſitus,ſiue ab aliquo alio, vt dictum eſt præcedenti quæſt.

Aliter poteſt dici, quòd iſtud fuit rationabiliter dictum. primo,quia licet Iſraelitæ deſiderauerint omnia hęc: tamen principaliter deſiderauerunt carnes, ideo de illis ſpecialiter dici debuit. Secundo,quia populus non videtur deſideraſſe, niſi carnes, quia illud deſiderauerunt,quod petiuerunt, & tamen nihil petiuerunt,niſi carnes,quia dicitur.quis dabit nobis ad veſcendum carnes? & non dicitur. quis dabit nobis ad veſcendum piſces,cucumeres,& pepones,porros,cępas.& allia? Tertio,quia Moyſes non dixit populũ petere, niſi carnes, infra in litera.ſ.vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini, flent coram me dicentes. da nobis carnes,vt comedamus. Quarto,quia Deus volens ſatisfacere deſiderio populi,nunc dedit ei carnes: ſi tamen aliquid aliud deſideraſſent, etiam illud dediſſet,vt patet infra in litera,ſcilicet populo dices. ſanctificamini,cras comedetis carnes: ego enim audiui vos

F dicere,quis dabit nobis eſcas carnium? Quinto patet, quia ſi populus deſideraſſet aliud,quàm carnes,peccatum ſuum fuiſſet non ſolum in deſiderio carniũ, ſed etiam aliarum rerum. videtur tamen,ꝙ peccauerunt in ſolo deſiderio carnium. ergo nihil aliud deſiderabãt. hoc patet infra in litera, vocatuſque eſt locus ſepulchra concupiſcentię,ibi enim ſepelierunt populũ, qui deſiderauerat carnes.

Dici ergo poteſt,quòd populus nõ deſiderauit hic, niſi carnes. Et cum obiicitur,quòd multa alia ponant in litera. Dicendum quòd non ponuntur illa, tanquã deſiderata a populo, ſed ponuntur in confirmatione præſuppoſiti Iudęorum. Eſt autem ſenſus,quòd populus deſiderabat carnes, & quia non poterant habere
G illas,flebant,& deteſtabantur deſertum,in quo erant, vbi non poterant haberi carnes,ſicut in Aegypto, vnde exierant, & ob hoc dicebant melius fuiſſe manere in Aegypto,& ad hoc oſtendendum inducebant multa quę habebantur in Aegypto copioſe, & in deſerto nullo modo erant,cucumeres,pepones,piſces,porri, cępe,& allia, & patet iſte ſenſus ex modo loquendi literæ.nam de carnibus dicitur:quis dabit nobis carnes ad veſcendum? de cæteris autem non dicitur. Sed dicitur recordamur piſciũ quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, ideo quaſi iſta non deſideraret populus, ſed ſolas carnes, reſpondit Deus ad carnes, & iſtas dedit illis, & non aliquid de cęteris nominatis, & ſic patet,quia alibi populus non petiuit, niſi carnes, neq;
H ſignificauit ſe aliud velle Exod.decimoſexto, ſcilicet vtinam mortui eſſemus per manum domini in terra Aegypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate.

Sed obiicietur, quòd hic piſces deſiderabant, quia Moyſes non ſolum fecit memoriam carnium, ſed ẽt piſcium,infra in litera dicens.nunquid ouium,& boũ multitudo cædetur, vt poſſit ſufficere ad cibum, vel omnes piſces maris in vnum congregabuntur,vt eos ſatient?

Dicendum,quòd ibi non ſignificatur populũ deſideraſſe piſces,ſed Moyſes reſpondet ad id quòd Deus dixerat, ſcilicet, quòd ſatiaret populum carnibus vno menſe.Moyſes autem neſciens,quomodo hoc fieret,
I & reputans valde difficile dixit iſta, ſcilicet nunquid ouium,& boum multitudo cędetur,aut congregabũtur omnes piſces maris? nõ ergo dixit hoc deſideraſſe eos,ſed expreſſit difficultatem, ſatiandi tantum populum,de quocunque cibo ſatiaretur.

Ad ſecundum dicendum, quòd querela non fuit proprie de piſcibus, cucumeribus, & peponibus,ſed ſolum fuerunt iſta inducta ad oſtendendum meliorẽ eſſe terram Aegypti,& melius ibi fuiſſe eos,quam in deſerto,& hoc ſignificauit Deus infra in litera dicens. ego.n.audiui vos dicere quis dabit nobis eſcas carniũ? bene nobis erat in Aegypto.

Quis dabit nobis ad veſcendum carnes. Iſta poteſt eſſe oratio deſiderantis, vel deſperantis. Primo modo eſt
K ſenſus. vtinam aliquis daret nobis ad veſcendum carnes. Secundo modo eſt ſenſus,ꝙ ipſi erant deſperantes poſſe habere carnes ad veſcendum, ideo dicebant quis dabit nobis ad veſcendum carnes, ideſt quis eſt, qui poſſit nobis tribuere carnes in hac ſolitudine? Et ſic locuti ſunt Iſraelitæ pro manna dicentes. nunquid poterit Deus parare menſam populo ſuo in deſerto? vt patet Pſa.77.Sed primo mõ magis intelligitur.ſ. ꝑ modũ deſiderãtis, quia dictum fuerat hic,ꝙ vulgus promiſcuum flagrauit deſiderio carnium.

Quo-

Quomodo Aegyptij petierunt carnes, cum in Aegypto eas non comederent, nec ibi ſit eſus carnium, & de ritibus Aegyptiorum, & quibus carnibus veſcuntur, & quibus non, & quibus piſcibus, & quid colunt. Quaeſt. XIII.

QVAERET aliquis quõ Aegyptii petierunt carnes ad veſcendum, quia in Aegypto dicitur de eis, ꝙ non comederent carnes, ſic videtur innuere Iuuenalis in Satyra penultima, ꝙ comedant Aegyptii fructus, & non carnes, & incipit Satyra.

Quis neſcis voluſi bithynice qualia demens.

Item videtur aliqualiter hoc ex text. Sacrae ſcripturę Exo. c. 8. vbi dixerunt Iſraelitę, ꝙ non poterant immolare domino in terra Aegypti, quia ſi ibi immolarent ea, quae Aegyptii colebant, lapidibus eos obruerent. Ipſi tamẽ immolaturi erant oues, boues, & hircos. ergo Aegyptii iſta colebant, & conſequenter non comedebant. Item patet Gene. c. 47. vbi dicitur, ꝙ Aegyptii deteſtantur oẽs paſtores ouium, & hoc eſt, quia paſtores percutiunt pecora. Aegyptii autem cum illa colant, deteſtantur paſtores.

Reſpondendum eſt, ꝙ Aegyptii comedebant carnes cum eſſent in Aegypto, nec enim colebãt omnia animalia, ſed ſolum pecora habentia lanam, alia autẽ ſunt pecora, quibus veſci poterant. Sic enim dicit de Aegyptiis Iuuenalis in pręalle. Satyra.

O ſanctas gentes quibus haec naſcuntur in hortis
Numina. lanatis animalibus abſtinet omnis
Menſa, nephas illic fętum iugulare capellae.

Poterant igitur Aegyptii comedere de aliis pecorib⁹, quae non habent lanam. Maxime, quia quamquã inter Aegyptios eſſet, tanquam nephas comedere carnes, aliqui tamen comedebant, ſicut inter Sarracenos potus vini vetitus eſt. multi tamen ipſorum bibunt. ita iſti Aegyptii non obſeruabant ritũ aliorũ Aegyptiorum, ſed vellent comedere carnes, ſicut aſſueti erant.

Item adhuc ipſa animalia, quae a quibuſdam Aegyptiis colebantur ab aliis comedebantur, quia non obſeruabant omnes eundem ritum, ſicut patet de piſcibus. Nam dicunt Aegyptii ſe comediſſe piſces in Aegypto. ſ. recordamur piſcium quos comedebamus in Aegypto gratis. Et tamen Aegyptii colebant piſces, vt patet per Iuuenalem in Satyra allegata. nã in Thebis, quę eſt ciuitas principalis Aegyptiorum colebantur piſces cum dicit,

Atque vetus Thebe centum iacet obrupta portis
Illic ceruleos hic piſcem fluminis: illic
Oppida tota cauem venerantur, nemo Dianam.

Aegyptii tamen comedebant piſces. Itẽ apud quoſdã Aegyptios adorabantur in Deos porri, cępe, atque allia, quę naſcuntur in hortis, & nephas erat ſiquis comederet de eis, vt ait Iuue. ĩ eadẽ Sat. de Aegyptiis. ſ.

Porrum, & caepe nephas violare, ac frangere morſu.
O ſanctas gentes quibus haec naſcuntur in hortis. Numina.

Multi tamen de Aegyptiis comedebant porros, & cępas, atque cucumeres. Sic enim confitentur hic dicentes in mentem nobis veniũt cucumeres, & pepones. porri, cępę, & allia. i. veniebat eis in mentem, quõ comediſſent iſta in Aegypto. non ergo obſeruabatur, vt animalia quę a quibuſdam colebantur, ab aliis non comederentur. Item ſi Aegyptii nullo modo comederent carnes, ſed colerent ipſa animalia, non permiſiſſent Iudęos comedere carnes in Aegypto, comedebant tamen, vt patet de agno paſchali, qui per ſingulas domos Iſraelitarũ in Aegypto immolatus eſt. Sed ad hoc poſſet reſponderi, ꝙ factum eſt in vltima nocte. qua receſſerunt Iſraelitae de Aegypto, & non habuerunt Aegyptii ſpatium puniendi eos, alioquin pu-

A niuiſſent. Arguetur tñ aliter, ꝙ erant conſueti Iudaei comedere in Aegypto carnes, vt patet Exo. c. 16. cum dr̃. vtinam mortui eſſemus in Aegypto, qñ ſedebam⁹ ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate, & tunc nõ puniebant eos Aegyptii. ergo licitum erat in Aegypto comedi carnes.

Dicendum eſt ergo aliqua aĩalia fuiſſe quorum carnes licitę erant in Aegypto, & de aĩalibus, quae cõiter non comedebantur, adhuc non erat vniuerſalis obſeruatio, ſed aliqui comedebant, alii aũt non, ideo in deſerto potuerunt deſiderare carnes.

Quomodo Iudaei deſiderauerunt carnes, cum haberent pecora ſecum & an deſiderauerint carnes teneras, & delicatas. ſ. auium. Quaeſt. XIIII.

B QVAERET aliquis quõ Iſraelitę deſiderauerunt hic carnes dicentes quis dabit nobis ad veſcẽdum carnes? videbatĩ deſiderium iſtud irrationabile, quia ipſi pecora hẽbant de quibus comedere poſſent. Aliqui rñdẽt, ꝙ Aegyptii aſcendentes cũ hebręis, & hebręi pauperes non hẽbant pecora, ideo deſiderabant carnes. Sed vr̃ hoc non ſufficere, qa non ſolum deſiderauerunt pauperes Iudęi, ſed ẽt multi de aliis, cum dicatur de filiis Iſrael generaliter: ipſi tamen Iſraelitę multa pecora eduxerant de Aegypto. nam Moyſes petiit a Pharaone, vt permitterentur ire Iudęi cũ pecoribus ſuis, & non remaneret ex eis vngula in

C Aegypto, vt patet Exod. c. 10. & poſtea ſubiungit quõ eduxerint omnia hęc Exo. c. 12. ſ. oues, & armenta, & animantia diuerſi generis multa. nimis ergo pauci eſſent, qui deſiderarent comedere carnes, quia oẽs alii haberent. Ad hoc reſpondent quidam, ꝙ oĩa pecora Iſraelitarum mortua fuerant in deſerto, praeter pecora tribus Ruben, & Gad. Iſtae enim duę tribus habebant valde multa pecora, vt patet infra 32. cap. ſed dicunt, ꝙ propter auaritiam dare nolebant aliis, nec ipſi comedebant. Sed hoc non multum ſtat, quia non apparet aliqua ratio quare dicere debeamus, ꝙ pecora aliarum tribuum fuerant conſumpta. hoc autem ſolum dicunt quidam, quia de pecoribus tribus Ruben, & Gad fit ſolum mentio infra c. 32. de aliis neqnaquã.

D Sed hoc, nec concludit, nec eſt veriſimile, ſed ſolũ ponitur ibi de his duobus tribubus, quia ipſę petierũt terram Galaad, quia abundabant in pecoribus, vt patet ĩ. c. 32. ſed ex hoc non infertur, ꝙ alię tribus non haberent pecora, ſed ſolum, ꝙ nõ ita abundarent. Nicolaus aũt dicit, ꝙ non conquerebantur Iudęi, ꝙ non hẽrent carnes pecorum, ſed quia non habebant carnes delicatas. ſ. auium, ideo Deus dedit eis tales carnes. ſ. coturnices, vt patet ĩ. Sed hoc nõ multum ſtat, quia carnes auium ita haberi poterant in ſolitudine, ſicut in Aegypto, & forte magis, quia in montanis, & locis ſeparatis ab humana communicatione plures aues nidificant, ſed non poterant habere pecora, ſicut in Aegypto,

E vel aliis locis humanae habitationis. ergo magis conquererentur pro defectu carnium pecoralium, quam pro defectu auiũ. Quòd vero Deus miſerit coturnices Iudaeis in cibum, non ideo eſt, quia ipſi deſiderauerunt coturnices ſpecialiter, ſed quia apud mare rubrũ circa ipſos Iudęos erant coturnices innumerabiles, & dominus eas in vento fluxit, vt roderẽt in circuitu caſtrorum, vt patet infra.

Dicendum eſt igitur, ꝙ Iſraelitę habebant pecora, nec fuerunt mortua ſpecialius pecora decẽ tribuum, quam pecora Gad, & Ruben. Sed hebraei petebãt carnium comeſtionem ad ſufficientiam. omnia autem pecora, quę habebant forte non ſufficerent eis ad vnã diem ſi comedere vellent ad ſaturitatem. Sic enim patet ex verbis Moyſi, infra. ſ. ſexcenta milliũ peditum

huius populi ſunt. Et tu dicis dabo eis eſum carnium
menſe integro, nunquid ouium, & boum multitudo
cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibũ, vel oẽs piſces ma-
ris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient? ſi tñ ſuffi-
cerent pecora, quæ habebant Iudęi ad cibum ipſorũ,
non diceretur nunquid ouium multitudo cędetur. er
go quanquam hẽrent pecora, tñ non comedebãt ea,
nec faciebant hoc ex auaritia. nam ſi aliquot diebus
carnibus ſaturari voluiſſent, non manſiſſet in pecori-
bus, nec vngula: reſeruabant aũt pro futuris tempori-
bus, cum introirent in terram eis promiſſam, vt inde
haberent pecorum ſucceſsionem propagando.

Recordamur piſcium, quos comedebamus in Aegypto gratis.
Hoc poteſt referri, tam ad Aegyptios, q̃ ad Hebræos:
magis tamen eſt verbum hebræorum, quia Aegyptii
dicerent recordamur piſcium, quos comedebamus
gratis in terra noſtra. & non eſt intelligendum, quòd
Iudæi comederent gratis piſces. i. pro nullo precio, qa
Aegyptii non darent eis, cum paleæ ad conficiendos
lateres eis gratis non darentur, quanto magis non da-
rẽtur piſces? de paleis, vt patet Exod. cap. 5. ſed dicitur
gratis. i. pro paruo precio, quaſi pro nihilo, & hoc eſt,
quia terra Aegypti nimis abundat in piſcibus propter
Nilum fluuium, & piſces illius ſunt ſaporoſiores om- *Piſces Nili ſaporoſiores alus.*
nibus alus piſcibus, quia eſt aqua illius temperatiſsima
& ſaluberrima, cum de fonte paradiſi procedat, & pa-
tet hoc in vita Beatę Marię Aegyptiacæ, quę poſtquã
in deſerto quaſi incibata 30. annis, & ſine veſtibus mã
ſerat, adhuc piſcium Aegypti recordabatur dicens.

Piſces Aegypti, vinique cupido relicti,
Me miſeram tangunt, & ea vehementius angunt.

De his ergo ſpãliter recordabãtur Iudæi, & Aegyptii.

*In mente nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, cæ-
pæ, & allia.* Ponunt Iſraelitæ, & Aegyptii omnia alia,
quibus delectabiliter veſcebantur in Aegypto. ſ. cucu-
meres, &c. quia iſti fructus erãt illis ſapidi, & ponun-
tur hic omnia delectabilia Aegypti, de quibus nihil
habebant in deſerto. Cucumeris fructus communes
ſunt, qui ibi habentur, & nomen eorum notum eſt.
Aliqui dicunt cucumeres eſſe cucurbitas, ſed falſum
eſt. multum enim differunt. pepones, ſecũdum Nico-
laum ſunt melones. eſt tamen alterum genus. Diffe-
runt enim, tam a cucumeribus, quam a melonibus, ſed
minores ſunt, & groſſiores cucumeribus, & medii ſũt
in figura, & colore inter cucumeres, & melones. no-
men autem eorum in vulgari noſtro modicũ diſcre-
pat a latino. Sed hebręi pepones vocant quoddam ge-
nus magnorum cucumerũ, qui inſipidi ſunt, & quaſi
pro nihilo habentur. vulgariter autem vocantur ba-
delas. Porri, & cępę, & alia cõmuniora ſunt, & p hęc
intelliguntur omnia terræ naſcentia, quæ plantantur
in hortis. Nicolaus dicit, ꝙ per iſta intelliguntur ciba-
ria illa, quæ comedebantur cum his, quia iſta ſunt ve-
lut ſalſamenta, & ſic dicimus aliquando ſal pro oĩbus
cibis, qui ſale condiuntur, vt patet 1. Eſdræ c. 4. memo
res ſalis, quod in palatio comedimus. i. ciborum ſale
conditorum. ſed non differt: magis tamen vr̃, ꝙ po-
nuntur, tanquam cibi per ſe diſtincti.

Quare magis deſiderabantur carnes, quam cæpe, porri, &c. Quæſt. XV.

SED quæretur quare Aegyptii non petiuerunt
hic cucumeres, & pepones, piſces, porros, cę-
pas, & allia? Nam iſta potius debuerunt deſide-
rari, quam carnes, quia deſiderium eſt de eis,
quæ non habentur. Carnes autem habebant Iſraelitæ
in deſerto. piſces vero ad ſufficientiam, vt ſupra dictũ
eſt. cucumeres autem, pepones, porros, cępas, & allia:
nullo modo habebant, ideo iſta magis deſiderari de-

F berent. Dicendum verum eſſe, ꝙ in deſerto iſta non
erant, quia nemo ea ibi ſeminauerat, vel plantauerat.
Iudæi autem, quia erant ſemper incerti de motu non
ſeminabant illa.

Dicendum eſt verum eſſe, ꝙ iſta nullo modo habe
bantur, & tñ magis deſiderabant Iſraelitæ carnes, quia
erant ſapidiores, & magis conueniebant nutritioni.
Cætera vero ex accidenti ſe habent, ideo quando he-
bræi cęperunt murmurare contra Moyſen, ꝙ eduxiſ-
ſet eos de Aegypto de ſolis carnibus locuti ſunt. Exo.
16. ſ. vtinam mortui eſſemus per manum dñi in terra
Aegypti, qñ ſedebamus ſuper ollas carniũ, & comede
bamus panes in ſaturitate. ibi. n. de fructibus nulla mẽ
tio facta eſt. Eſt ñ dicendum, ꝙ aliquando hebręi lo-
G quebantur de iſtis non ad deſiderium ipſorum ſaturã
dum, quaſi hęc valde cuperent, ſed aliquando ad oſtẽ
dendum meliorem fuiſſe terram Aegypti, quam illa
in qua erant, cum ibi non eſſent, nec eſſe poſſent fru-
ctus aliqui: in Aegypto autem eſſent multi. Sic dicitur
infra 20. c. ſ. quare nos feciſtis aſcendere de Aegypto,
& adduxiſtis in locum iſtum peſsimum, qui ſeri non
poteſt, qui nec ficum gignit, neque vineas, neque ma-
logranata? Aliquando autem ponuntur iſta, tam ad
comparandum terram Aegypti ipſi deſerto, quam ad
oſtendendum meliores fuiſſe cibos in Aegypto, quã
in deſerto, quia erat in Aegypto diuerſitas ciborum, &
varietas ſaporum: in deſerto autem non erat, niſi vnꝰ
cibus, & ille erat Iudęis aridus, & inſipidus, & ad hoc
ponuntur in litera. Dixit enim populus, recordamur
H piſciũ, quos comedebamus in Aegypto gratis: in men
tem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porri, cę-
pæ, & allia. Et ſequitur: anima noſtra arida eſt, & nihil
aliud vident oculi noſtri, niſi man, & infra 21. dixerũt:
nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſsimo. hebręi
ergo nõ ponuntur ibi, nec alibi deſideraſſe, & petiuiſ-
ſe fructus, vel piſces, ſed ſolas carnes, & panẽ, eo ꝙ iſta
ſunt neceſſaria ad nutritionem, & ſapidiora: illa vero
ſunt ex ſuperabundanti ad demulcendum guſtum va
rietate ſaporum.

Anima noſtra arida eſt. Supra ponebatur murmu- *Alia murmuratio.*
ratio propter defectum ciborum, quos deſiderabant.
hic ponitur alia propter præſentiam ciborum, quos
horrebant, ſcilicet propter manna, & ſi non ſubiun-
I xiſſent murmurationem iſtam, prior non erat valde
magna, ſed iſta eſt directius in Deum, quam prior. Nã
alia erat, quia deficiebant eis neceſſaria: iſta vero, quia
contemnebant ea, quę Deus dederat, in quo Deus vi-
debatur contemni, cum ipſe dediſſet eis cibum iſtum
de cœlo, tanquam aliquid excellens, quod nec ipſi,
nec patres eorum guſtauerant. Illi tamen contemne-
bant, & iſta fuit cauſa, quare Deus valde iratus eſt, vt
patet infra. Et dicunt anima noſtra arida eſt, ſcilicet
pars animę vegetatiuę. Nam de parte rationali intel-
ligi non poteſt, cum ipſa, nec cibis egeat, nec alatur.
vegetatiua vero variis ciborum ſaporibus, & qualita-
tibus nunc ſiccis, nunc humidis, nunc diuerſimodè
ſe habentibus delectatur. In deſerto autem conquere
K bantur Iudęi, quia anima eorum arida eſſet. ſ. quia nũ-
quam mutabant qualitatem cibi, ſemper comedẽtes
manna, quod eis pro pane, carnibus, & piſcibus, & cæ-
teris alimentis erat, & deſiccabantur per accidens ex
defectu cibi, quia horrebant manna pp ſaporem. ideo
parum de eo comedebant, & conſequenter parũ nu-
triebantur. *Nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri, niſi manna.* i.
in Aegypto hẽbamus multos cibos, in quibus poſſe-
mus facere mutationem, vt non faſtidiremus. Nunc
vero ſolum habemus manna, ideo quantumcunque
ſit ſaporis delectabilis, non poſſumus delectabiliter, &
ſufficiẽter nutriri, qa natura nr̃a, ſicut mutabilis eſt, ità
in cibis, q̃ in omnibus, q̃ facit, mutationem deſiderat.
vnde

Natura noſtra gaudet vnica, & ſimplici, & in cibo, & in aliis, & quare.

vnde Ariſt. in ſi. 7. Ethi. dicit, q quia natura Dei eſt ſimplex, eadem actio eſt ſibi delectabiliſſima. vnde ſemper gaudet vnica, & ſimplici delectatione: nobis aũt tãſmutatio omnium dulciſſimum eſt ſm poetam ꝑpter malitiam quandam, quemadmodum hõ facile tranſmutabilis malus, & natura, quę indiget tranſmutatione, non eſt enim ſimplex, nec epiebes.

Quare in manna dedit Deus varietates odorum, & ſaporum viris bonis, & an eſſet varius ſapor in manna, vel alias, & quare Iudæi illum horrebant, & cur erat eis dulcis, & prouocatiuus ad nauſeam, & de figura, quantitate, ac colore eius.

Quæſt. XVI.

ET ex hac cauſa Deus dedit varietatem ſaporum in manna, in priuilegium ipſis bonis, vt patet Sapien. cap. 16. vt ſicut ſumentes cibos varios experiuntur ſapores, ita & ipſi in vnico cibo quoſcunque vellent ſapores mutabãt. Sed adhuc non videbatur hoc cęteris paribus ſufficere, ſicut diuerſitas ciborum, quia varii cibi, varios habent ſapores, varias etiam qualitates dẽſitatis, & raritatis. varios etiam odores, qui multum demonſtrant circa ſaporem ciborũ, quia ſapor, & odor cognata ſunt, ſecũdũ naturam, tam quantum ad cauſam efficiẽtem, quam aliquo modo circa materialem. In manna autem non erant iſtę varietates, quia q̃q̃ ſapores eſſent diuerſi, tñ color vnicus erat. ſ. color bdellii, & figura ſemper eadem. ſ. quaſi ſemen coriandri, vt patet infra. etiã odor non erat diuerſus cum potius videretur non emittere odorem: manna autem non erat potens emittere odorem, quia cauſatur odor ex reſolutione calidi agentis in ſiccum. In manna autem nõ erat calor, ſed potius ad calorem Solis in humõrem aquaticum conuertebatur, vt patet Exo. 16. c. Iſta tamen in cibis multum immutant appetitum noſtrum: quidam. n. ꝑpter odorem mouentur, etiam ſi ſapor non ſit notabilis, alii autem pp colorem, ſicut Eſau deſiderauit lenticulam ruſam, & deſignauit, q moueretur pp colorẽ cibi, cum dixit, da mihi de coctione hac ruſa, quia oppido laſſus ſum, vt patet Gen. cap. 25. Alii vero cibos abhorrent, quia rari, vel denſi ſunt, & ſi eorum ſapor conueniens ſit. q̃q̃ ergo eſſet ſapor manna conueniẽs, qa tñ erat ſemper idem cibus abhorrebant illum Iudæi. Potiſſime autem, quia ſapor iſte bonus in manna non erat generalis, ſed ſolum quantũ ad viros bonos, malis autem videbatur eſſe malus ſapor, & hoc propter duo. Primo, quia Deus in pœnam ipſorum dabat faſtidium illis, & poſſet hoc euenire dato, q cibus eſſet bonus. Secundo Iudęi horrebant manna, quia quamquam bonis verteretur ad omnem ſaporem, hoc tñ non erat ex natura cibi, ita q ille haberet omnes ſapores, quia tunc quicunque poſſet experiri omnes ſapores in illo, ſed falſum eſt.

Ipſum impoſſibile eſt, q aliqua vna res habeat in ſe ſapores diuerſos, quia ſapor eſt quædam qualitas conſequens digeſtionem humidi a calido, ſicut ergo in qualibet re eſt vnus determinatus modus digeſtionis humidi, ita erit vnicus & determinatus ſapor, nec eſt vllatenus poſſibile aliq̃ rem manentem in complexione eadem habere diuerſos ſapores.

Manna immutare guſtũ bonorũ iudæorũ potuit eſſe dupliciter.

Quod autem manna immutaret guſtum Iudęorũ bonorum poterat eſſe dupliciter. vno mõ, q illa varietas ſaporum ſimul, vel ſucceſſiue, non eſſet in ipſo manna, ſed in ipſo organo guſtatiuo, ſicut põt Deus facere, q nos videamus coram nobis, id quod non eſt ante nos, ſed ſolum in oculis noſtris, & hoc erit cauſando in pupilla noſtra aliquas ſpecies rerũ, quibus immutetur actualiter potentia viſiua, ſicut ſi obiectum prius

A eſſet a quo actualiter defluerent ſpecies ad oculum. Eſt enim generale, in qualibet mutatione organica, quod non requiratur pręſentia obiecti ad immutandum, ſi poſſit eſſe ſpecies in organo. Non enim immutatur potentia, niſi cum tangitur, quia omnis actio naturalis eſt per contactum. iuxta Ariſtot. 2. de Generatione. Obiectum autem non tangit ipſam potentiã, maxime in viſiua, ideo ſi immutatio per contactum ſpeciei pręſentis in organo, dato quòd obiectum non ſit pręſens immutabitur potentia. Et iſto modo in potentia guſtatiua poterat eſſe immutatio multorum ſaporum, dato quòd realiter in cibo non eſſent multi ſapores, ſi Deus vellet cauſare ſpecies ſaporum in organo guſtatiuo Iudęorum. Alio modo poterat eſſe, q

B manna immutaret guſtum, ſecundum diuerſos ſapores, quia Deus cauſaret, nunc vnum ſaporem in illo, poſtea vero alterum, ita vt cum Deus cognoſceret, q aliquis de Iudæis bonis deſiderabat talem, vel talem ſaporem in manna, cauſabat illum ibi, & immutabatur ſecundum illum: alias tamen nunquam erat ibi ille ſapor.

Habebat autem manna vnum ſaporem ſpecialem conſequentem modum determinatum compoſitionis ſuæ. ſ. ſaporem mellis, vt patet Exod. c. 16. Et tñ iſte ſapor prouocat hominem ad nauſeam, de dulcibus. n. poſſumus paucum guſtare, & delectant, ſi vero multũ in cibum ſumpſerimus nauſeabimus. ſic patet de ipſo melle Prouerb. 25. c. cum dicitur, mel inueniſti comede, quod ſufficit tibi, ne forte ſatiatus euomas illud. Et

C ſic conquerebantur ipſi Iudęi, q comedentes ſemper iſtum cibum prouocabantur ad nauſeam, vt patet 3. 21. c. ſ. nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo. Item ſapor manna declinabat aliqualiter ad ſaporem olei, vt patet infra. ſ. ſaporis, quaſi panis oleati, & tamẽ ſapor iſte etiam nauſeam gignit, & hoc propter duo. Primo, quia eſt aliqualiter dulcis, & dulcia nimium ſumpta prouocant nauſeam. Secundo, quia eſt de re pingui, & pinguia magis prouocant ad vomitum, quã cętera, ideo ſiue eſſet ſapor mellis, ſiue ſapor ſimilę cũ oleo, ſemper erat prouocatiuus nauſeæ cum ſumeretur in quotidianum cibum. vnde ſatis Iudæi habebant occaſionem nauſeandi. Nec tamen iſte ſapor erat totali-

D ter prouocatiuus ad nauſeam, quia tunc etiam ipſi boni nauſearent cum natura cibi eadem eſſet illis, & malis, ſed adhuc dato, q cibus aliqualiter præberet occaſionem nauſeandi, tñ non nauſearent boni, qa ex priuilegio mutabatur in illis ad omne genus ſaporis, ſiue carnium, ſiue piſcium, vel aliorum ciborum, aut condimentorum. In malis autem accidebat ſapor peior naturali ex miraculo, vt in hoc punirentur, & non ſolum propter malos manna erat mali ſaporis, ſed etiã ſi manna haberet ſuum naturalem ſaporem communem bonis, & malis, ſicut nunc in oĩbus cibis contingit, quia tñ dulcis ſaporis erat prouocatiuum ad nauſeam: nam licet dulcia naturę conuenientia ſint, tamẽ

E in magna quantitate ſumpta nauſeam cauſant, vt de melle dictum eſt. Et ſi aliqua dulcia ſint, quæ nauſeã non prouocant pp aliquem modum ſpecialem cõpoſitionis, in faſtidium cauſant, & modicũ de eis comedere poſſumus. Et iſta fuit cauſa, quare Deus mutauerit ſaporem manna in viris bonis ad omnem modũ, quod ante non fecerat, nec nunc facit in oĩbus cibis, quia ſi mãſiſſet ſapor naturalis manna, neceſſe erat ẽt ipſos bonos ad nauſeam prouocari, & faſtidire, quia virtus non põt regulare modum immutationis potẽtiarum paſſiuarum, quia iſta ſunt naturalia, virtus autẽ ſolum dirigit actus liberos, ideo ſicut non eſt in poteſtate voluntatis noſtrę, quibus viſis tangamur, iuxta Auguſtinum, ita non eſt in noſtra poteſtate, qualiter a ſaporibus, vel quantum immutemur.

Erat autem Man, quaſi ſemen coriandri. Hic determinatẽ qualitas ipſius mannę quantum ad quatuor.ſ.in quantitate granulorum, in figura, in colore, & ſapore.

De quantitate & figura mannę, & colore.

Prima duo determinantur in hoc, ꝙ dr̃, ꝙ erat quaſi ſemen coriandri.ſ.quantum ad magnitudinem granulorum, & quantum ad figuram, quia erant granula rotunda, ſed non in ſapore, nec in colore. Eſt.n.color coriandri niger, color autẽ in manna erat albus, ideo poſita ſunt iſta duo magis diſtinctè Exod. ca.16.i.erat manna, quaſi ſemen coriandri album, ideſt erat manna album, & quantitas eius erat, ſicut ſemen coriandri.fiebat autem manna ex quadam congelatione in aere, quaſi vna de impreſſionibus metheoricis, ſed talem natura facere non poteſt. Angeli autem faciebant, ideo vocatur panis angelorum Pſalm.77. panem angelorum manducauit homo, ideſt panem factũ miniſterio angelorum. An vero manna naturaliter fieri potuiſſet declaratum eſt Exod.cap.16.& cum dicatur hic, ꝙ erat quaſi ſemen coriandri, dicitur Exo. cap.16. ꝙ erat quaſi pilo tõſum.i.percuſſum pilo: qđ eſt baculus ad frangendum triticum, qñ volumus illud decorticare, & percutiendo decorticamus. Cum vero fuerit decorticatum apparet album cum prius eſſet coloris flaui. & hoc pertinet ad colorem, vt non videatur eſſe manna nigrum, ſicut ſemen coriandri.

Et coloris bdellij.i.manna erat coloris albi, ſicut bdellium. Eſt enim bdellius arbor babylonica, de qua ſuccus manat precioſus, qui bdelliũ dicitur. ſed hic bdellium pro lapide ſumitur, quoniã arbor illa non eſt coloris albi, & dictio hebraica poſita hic ſignat berillũ, vel cryſtallum, vtrunque autem albi, vel lucidi coloris eſt, ſic habetur Gen.capitu. 2. ſ. ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus. bdellium ibi lapidem nõ arborem ſignificat.ſ. ꝙ in flumine illo ſunt lapides dicti bdellium. & lapides onychini.

Manna vbi colligebatur.

Circuibatque populus colligens illud. Ideſt Iſraelitę ambulabant in circuitu caſtrorum ad colligendum mãna, quia non cadebat intra caſtra, cum eſſent ibi loca immunda, & conculcata ab hominibus. ſi autem in locis illis fętidis cecidiſſet, populus horreret comedere illud, ideo dicitur Exod.cap.16.quòd cadebat in ſolitudine, ideſt extra caſtra in deſerto, & quamquam dicatur infra, quòd deſcendebat ros per caſtra, & pariter deſcendebat manna. non eſt intelligendum, quòd ſuper ipſa caſtra caderet, ſed quia cadebat prope illa dicebatur cadere ſuper ea, ideo populus per ſolitudinẽ circuibat colligens, quantum ſibi ſufficeret ſinguli, iuxta menſuram Gomor, vt patet Exo.c.16.

Mãna quõ aptabatur ad comedendum.

Frangebat mola, ſiue terebat in mortario. Ideſt manna habebat aliquam duritiem, ideo populus cum vellet facere cibos ex illo frangebat mola: velut ſiquis frangeret lapillos olearũ in molari lapide. vel terebat populus in mortario, ſicut nunc ea, quæ dura ſunt conterimus, & vtrunque pertinebat ad idem, comminuebatur enim manna, ſicut far molendo illud. Nam cum eſſet minutum, & durum, non poterat ſumi in cibũ ſub ea forma in qua erat, ſed conterebatur, ſicut triticum in farinam, vt poſtea formaretur in paſtam.

Coquens in olla. Ideſt cum populus contriuiſſet in mortario coquebat in olla, quia ibi cõmiſcebatur, velut ſiquis farinam ponat in olla cum aqua ad faciendũ pultes. & condenſabatur ibi, ita vt fierent panes ex eo, & poſſent comedere Iudęi, frangendo partes panum.

Et faciens ex eo tortulas. Ideſt poſtquam coquebatur in olla fiebant tortulæ ex illo. Non enim erat iſta decoctio ad id, ad quod ſunt alię decoctiones: nã in aliis fit decoctio, vt humiditas ſuperflua per calorem in re cruda digeratur, & fiat conuenientior cibus, quia calor ſtomachi non poteſt digerere rem crudam in cibum ſumptam, & propter hoc carnes decoquuntur,

F manna autem nõ coquebatur, vt melius digereretur, quia modico calore Solis, ſi liquefieret vertebatur in aquam, vt patet Exod.c.16. Si tamen eſſet durę ſubſtãtiæ, & indigeſtæ, non poſſet ad paruum calorem reſolui. Coquebatur tamen, vt ex eo formarentur panes, ſicut farina, quamquam ſit ſatis delicata, niſi conſpergatur aqua non poterit formari in paſtam, & tũc cum educeretur manna de olla formabatur in tortulas, velut ſiquis farinam coctam in olla ad pultes, & nimis denſatam formaret in panes.

Saporis quaſi panis oleati. Ideſt ſapor mannę erat quaſi ſapor panis mixti cum oleo, ſicut interdum, quãdo paſta commiſcetur aqua. ponitur oleum loco aquę, & tunc quando panis fuerit decoctus eſt ſapor illius

G ſpecialior ſaporibus aliorum panum propter ſpecialẽ commixtionem humidi dulcis. Nam dicitur panis oleatus, ideſt quaſi panis frixus in oleo, & iſte delectabilior adhuc eſt, quam ſi in paſta commiſceatur oleum, quia fit ibi maior commixtio, & fortior digeſtio. Sed Exo. capitulo 16.dicitur, quod ſapor mannę erat, quaſi ſimilę cum melle, ideſt velut ſiquis comederet panem cum melle: ſimila enim panis delicatus eſt, ſed in idẽ redeunt iſti ſapores, quia ſunt dulces. In hebręo dicitur ſapor eius, ſicut humiditas olei. Sed Rab.Salom. & alii hebręi communiter diuidunt dictionem, quæ ſignificat humiditatem, & faciunt ſignare mel, & panem, & exponunt, quòd ſapor mannę erat, tanquam ſapor panis cum melle, & oleo. litera tamẽ noſtra magis adhęſit ſignificato primo.

H

Quamquam manna haberet aliquas qualitates naturales, tamen aliquas habebat non naturales, ſicut quòd ad Solem liquefieret, & ad ignem Induraretur. Qõ. XVII.

CONSIDERANDVM eſt autem circa iſtas qualitates, quæ erant in manna, quòd quamquam neceſſario cõſequeretur aliquis ſapor & color, & magnitudo., atque figura ipſum manna: tamen erant in eo qualitates quædã, quæ nullo modo per naturam exiſtere poterant. Erat enim manna corpus habens qualitatem elementalem, vel ſimilem elementali; ſcilicet quandam humiditatem: deinde quandam duritiem, ita vt tereretur mola, vel

I in mortario, & adhuc poſtquam coquebatur habebat aliquam duriciem, quia compingebatur in tortulas. Sed ſicut ipſum manna erat voluntate Dei ab angelis cauſatum ſine operatione alicuius agentis corporei naturalis, ita iſtę qualitates erant in manna modo ſupnaturali.ſ.ꝙ videbantur operari ad oppoſitum. Nam manna liquefiebat incaleſcente Sole. Si ergo hoc naturaliter efficeretur oportebat, vt quocunque calore appoſito q̃ eſſet ęqualis caloris Solis, mãna liqueſceret. ergo qñ poneretur in olla ad ignem liquefieret, & non poſſent poſtea ex eo cõpingi tortulę cuius ɔ̃riũ eſt hic. Vtrunque ergo fiebat.i.ꝙ liquefieret in caleſcente Sole, & cum poneretur in olla condenſabatur, vt fierent tortulę. Non eſt autem ſic de aliqua re natu-

K raliter eliquabili, vt de butyro congelato, aut oleo, vel muc, melle, cera, ſiue gelu, & ſic de cęteris. Nam licet iſta aliquando nimis condenſata ſint, & dura frigore conſtringente, tamen ad calorẽ Solis poſita reſoluuntur: idem ſi igni coniunguntur, aut ſi ponantur in olla, ſed mãna ad Solem liquefiebat, ad ignem autem, vel in olla indurabatur. Non ergo erat illa qualitas in mãna naturaliter, quia tunc poſita identitate agentis in ſpecie poneretur identitas effectus. Sed cum poluerimus manna ad calorem Solis liquefieri, & non ad calorem ignis: neceſſe eſt, vt non eſſet illa qualitas ibi naturaliter, ſed ab aliqua ſuperiori cauſa ſic dirigente. In nulla.n. re naturali ſic reperietur. ſi ergo

iſtę

iſtę qualitates reperiebantur in manna non naturaliter, non conſequebantur naturam temporis.

Sed tunc dices, quare ergo liqueſiebat cum Sol incaluiſſet? Reſpondetur ꝙ hebræi in aurora, quolibet die accipiebant manna, quod pluerat de cęlo, ſecundũ menſuram aſſignatam, & ne maneret in craſtinum, & conculcaretur, comederetur que in ſequenti die, liqueſiebat adueniente ſolis ardore.

Cumque deſcenderet nocte ſuper caſtra ros deſcendebat pariter, & man.

Modus quo deſcendebat manna. Et an pruina, quæ cadebat cum manna, gigneretur quotidie naturaliter, vel ſupernaturaliter. Et an poſſet manna de die cadere. Et an eſſent tria in deſcenſu mannæ.

Quæſt. XVIII.

ISTE eſt modus quo cadebat per noctem manna. Non enim cadebat per noctem, quaſi non poſſit per diem cadere. Si enim naturaliter gigneretur ſolum per noctem caderet, ſicut eſt de rore, qui nonquam per diem cadit, niſi forte manna eſſet de impreſſionibus metheoricis accedentibus ad duritiem, & valde magnum frigus, ſicut ſunt grandines, & nix, quę etiam per diem cadunt. Sed cadebat per noctem, quia angeli conficientes illud tunc formabant, & cadere faciebant.

Et forte aliquis dicet, ꝙ licet manna non formaretur naturaliter: tñ pruina, quæ deſcendebat cũ mãna, vt dr̃ Exo.c.16. ſiue ros, vt dicitur hic non poterãt cauſari, niſi per noctem, ideo neceſſe erat, vt etiam ipſum manna per noctem caderet, ſed ẽt hoc non ſtat. Nam ſicut manna non gignebatur naturaliter, ita nec ros poterat quotidie naturaliter gigni. nam ꝙ ſępiſſime gignatur manifeſtum eſt, ſed ꝙ nulla eſſet dies ꝑ 40. annos in qua non caderet ros non videtur naturaliter: potiſſime in terra illa, quę valde calida eſt. Item adhuc difficilius erat, quia licet vocetur hic ros, tñ erat pruina congelata, & dura ſuper quã caderet manna, vt colligitur Exod.c.16. & ibi declaratum eſt, pruina tamen non gignitur, niſi in temporibus valde frigidis, & conſequenter ſolum in terris aliqualiter frigidis: terrę autem multum declinantes ad ęquinoctialem, ſicut ſũt Aegyptus, & Arabia non habent tales impreſſiones, aut rariſſime ibi eueniunt, ꝙ ergo quotidie eẽt pruina non erat naturale, ſed a cauſa ſupernaturaliter agẽte. Dicendum igitur, ꝙ poterat cadere manna per diem & pruina cum eo: nolebat tñ Deus, ꝙ caderet, ſed ſolũ in tenebris cum Iudæi non viderent illud, ſed ſolum reperirent in aurora paratum ſibi a Deo. Modus autẽ quo cadebat manna per ſingulos dies erat, ꝙ primo veniret quidam ventus miſſus a Deo purgans ſuperficiem terrę, ita vt nulla ſordes maneret qua manna deſcendens commaculari poſſet: deinde deſcendebat pruina, quę eſt gelida valde, & formata in granula: poſtea manna, & iſta duo ſignantur hic. i. cumque deſcẽderet ros deſcendebat pariter, & man. i. ſuper rorem, qui pruina erat deſcendebat manna, & hoc fiebat, vt eſſet ad hoc mundius ipſum manna, ꝗ ſi immediate faciei terrę adhęreret. Alij vero dixerunt tria fuiſſe in deſcenſu mannæ. i. ꝙ primo deſcenderet ros. deinde manna. tertio loco pruina. Sed iſta poſitio improbata fuit Exo.c.16. Solum ergo erant iſta duo, quæ ponuntẽ hic. Nõ ñ accipitur ros propriè pro rore, ſed pro pruina, quia modicum proficeret ros cum ſit quaſi aqua. pruina vero eſt dura. Ideo ꝯuenienter ſubſterneret ipſi manna, & dicitur hic, ꝙ cum deſcenderet ros. i. pruina deſcẽdebat pariter manna. i. immediate deſcendebat, & tamen prius deſcendebat pruina tanquam ſtramẽtum manna.

A *Audiuit ergo Moyſes.* Hic ponitur Moyſi afflictio, affligebatur autem, quia ipſe erat princeps populi, & nõ poterat ſufficere illi in omnibus, quę volebat, ideo plorabant coram ipſo petentes ab eo carnes. Intantũ autẽ afflictus eſt, ꝙ petiit, vt moreretur, & dicit, ꝙ audiuit Moyſes populum flentem, quia magna pars populi flagrauerat deſiderio carnium, & oẽs hi plorabant ponentes querimoniam, quę ſupra hr̃, & hoc eſt veriſimile, quia vulgus promiſcuum Aegyptiorum incępit primo lugere flagrãs deſiderio, & poſtea adiũcti ſunt ſibi filii Iſrael, vt patet ſupra. Erãt autem Aegyptij diffuſi per omnia caſtra, quia vt ſupra 2.c. declaratum eſt ipſi caſtrametabantur ſub vexillis quatuor Iſraelitarũ non habentes caſtra per ſe diſtincta, aut vexilla, ſed ſi-
B cut Iſraelitę in quatuor turmas vexillorũ diuiſi ſunt, ita & Aegyptii in quatuor partes, & ſub quolibet vexillo Iſraelitarum erat vna pars Aegyptiorum. Cum ergo ipſi primo incępiſſent flere potuerunt ſimiliter oẽs qui erant in caſtris, flere, quod non accidiſſet ſi haberent Aegyptii diſtincta caſtra, vbi ergo erat Moyſes audiuit vocem plorantium. *Per familias.* i. tã Aegyptii, quam Iſraelitę plorabãt per familias ſuas. hoc eſt quia erant diſtincti Iſraelitæ in caſtrametando per tribus 12. & quęlibet tribus ꝑ familias ſuas, quælibet autem familia per domos, ita vt ſicut erant diſtincti per familias, ita quęlibet familia per ſe ploraret.

Singulos per oſtia tentorij ſui. i. & quilibet erat ad oſtiũ tentorii ſui, & ibi plorabat: ita vt quamquam quęlibet
C familia haberet diſtinctum ploratum ab alia, tamen adhuc quęlibet diſtinctè plorabat a cæteris cum eſſet in oſtio tentorii ſui. Moyſes vero procedens per caſtra vidit ſingulos plorantes in tentoriis ſuis.

Iratuſque eſt furor domini valde. Ideſt Deus fuit valde iratus contra Iſraelitas, quia conquerebantur de ipſo, & erant ingrati de pręſtito beneficio, nam cum dicerent ſe recordari de piſcibus Aegypti, & cucumeribus, atque peponibus, ſignificabant ſe magis velle ibi ſtare, quam in deſerto, quod erat directè contra beneficium liberationis de Aegypti ſeruitute, & dicit Deꝰ valde iratus. i. valde diſpoſuit punire, quia periit populus qui deſiderauerat carnes, vt patet infra.

Sed & Moyſi intoleranda res viſa eſt. Ideſt etiam Moyſi
D viſum eſt hoc valde difficile, & nullo modo tolerabile. non refertur hoc ad iram Dei, ſcilicet, quòd Moyſes iudicaret eſſe intolerabile, quia Deus iraſcebatur contra populum pro murmuratione, cum potius eſſet rationabile, ſed refertur ad ploratum populi, ita ꝙ Moyſes iudicauerit intolerabile eſſe totum populum clamare deſiderio carnium, & poteſt hoc dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ videretur intolerabile, quia cõtra dominum murmurabant petentes carnes, & ipſe zelaret pro eo. Alio modo, quod Moyſi videretur intoleranda res, quod totus populus contra eum clamaret, & ploraret ꝑ carnibus, quia ꝓpter hoc erat vnuſquiſque in oſtio tẽtorii ſui, vt eos Moyſes videret plo-
E rantes, qui de eis curam habebat, & in hoc ploratu de eo conquerebãtur. Etiam videbatur ſibi intolerabile, quòd Deus imponeret ſibi totam curam populi dicens, quòd portaret omnes in ſinu ſuo, ſicut ſolet portare nutrix infantulum, & quòd incumberet ei onus dandi carnes populo lugenti, & iſte eſt ſenſus quem facit litera, vt apparet ex ſequentibus verbis querimoniæ Moyſi, & non zelat hic Moyſes pro Deo. Et eſt ſenſus, ꝙ non ſolum Deus iratus eſt, quia contra eum murmurabant Iſraelitę, & Aegyptii, ſed etiam Moyſi viſum eſt durum, & intolerabile, ꝙ omnes iſtę querelę ad eũ dirigerentur, & hoc ſignat iſta dictio. *Sed &.* i. etiam. *Et ait ad dominum cur afflixiſti ſeruum tuum?* Erat. n. Moyſes anguſtiatus, vſque ad ſummum, ita vt potius eligeret mori, ꝗ ſuſtinere talem laborem illius populi,

li,vt patet infra cum dicit. non poſſum ſolus ſuſtinere F omnem hunc populum,quia grauis mihi eſt. ſin aliter videtur,obſecro,vt interficias me, & inueniã gratiam in oculis tuis,ne tantis affligar malis. Ideo non potuit continere verba ſua,ſed aliqualiter conqueſtus eſt Deo, quòd eum ab hoc labore eriperet, & dixit. Cùr afflixiſti ſeruum tuum? in quo aliqualiter innuit, quòd iſta afflictio ex aliqua parte erat iniuſta, quaſi dicat. Domine ego ſum ſeruus tuus, inquantum valeo ſeruiens tibi:cur ergo imponis mihi onus intolerabile populi huius,quod morte grauius eſt?

Quare non inuenio gratiam coram te. Ideſt quare non habeo ego gratiam,vel beneficium aliquod coram te,ſicut alii habent? quaſi dicat non videtur eſſe iuſtum,& dicebat Moyſes, quare non inuenio gratiam.i.quare G non facis mecum hanc miſericordiã, vt auferas a me vniuerſi populi onus, vel quare non inuenio gratiã, vt me interficias,ſi non videtur tibi bonum, ꝙ auferatur a me labor iſte?

Moyſes ex afflictione locutus, & conqueſtus eſt non potens continere dolorem, & quid ſit loqui ex abundantia cordis. Et inuenire gratiam coram aliquo quid ſit. Quaeſt. XIX.

SATIS apparet iſta eſſe verba viri afflictiſſimi. Nam ſi Moyſes integra mente, & tranquillus conſiſteret ſciret placitum eſſe coram Deo, ꝙ ipſe ſuſtineret laborem iſtum, cum non venerit a caſu,ſed Deus ei impoſuerit,ſed quia afflictus valde erat,non potuit tantum continere dolorem, quin H potius ex abundantia cordis locutus eſt. Sic enim in omnibus eſt,quòd quando cor abundat coguntur loqui,iuxta illud Luc.6. c. ex abũdantia cordis os loquitur,ideſt quando cor abundat valde, ita quòd interior conceptus, vel impetus mouet ad loquendum,nõ poteſt homo continere verba, ſed loquitur, & hoc eſt loqui ex abundantia cordis,& ſic aliquando habet homo impulſum interiorem ad loquendum, ita vt durum eſſet ei tacere, & dicitur ęſtuare verbum in corde eius, ſicut dixit Heliu, quando volebat loqui contra Iob,& non poterat continere verba ſua indignatione & zelo Iob 32. c.ſ. plenus enim ſum ſermonibus, & coarctat me ſpiritus vteri mei, en venter meus, quaſi I muſtum abſque ſpiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit,loquar,& reſpirabo paululum,ita & in Moyſe factum eſt, ꝙ per verba ſua dolor ipſius aliqualiter lenitus eſt. Si vero laboraſſet continere verba effectus fuiſſet amariſſimus dolor.

Dixit hic, ꝙ non inueniebat gratiam coram Deo. Eſt.n.inuenire gratiam coram aliquo, ꝙ omnes actus noſtri videantur ipſi boni, & tunc benefaciat nobis, ita & dicimur eſſe in gratia Dei, quando in charitate ſumus,quia tunc oẽs actus noſtri quicũque ſint, Deo videntur acceptabiles. videbatur aũt Moyſi, ꝙ nõ inueniret gratiam coram Deo, quia ſi actus ipſius eẽnt acceptabiles,aut Deus ei laborem hunc maximũ, aut K vitam adimeret,quorum neutrum faciebat.

An Moyſes ſciret ſe habere gratiam Dei, & inuenire gratiam coram Deo. Quaeſt. XX.

SED arguet aliquis, ꝙ Moyſes inueniret gratiã coram Deo,& ipſemet confiteretur, vt patet Exo.c.33.cum ait Moyſes.ſi ergo inueni gratiã in conſpectu tuo oſtende mihi viam tuam, & poſtea dr.inueniſti gratiam coram me, & teipſum noui ex nomine. Hoc tamen ſciebat Moyſes,cum Deus fuiſſet ei locutus. ergo non poterat dicere, ꝙ non inueniebat gratiam coram domino. Aliquis forte dicet ꝙ Moyſes gratiam inueniebat, & ſciebat ſe inuenire, nunc tamen quia erat turbatus non iudicabat hoc, ſicut accidit hoĩbus paſſionatis,quod ſatis ſtare poſſit.

Sed aliter dicendum eſt.ſ. ꝙ Moyſes ſciebat ſe inuenire gratiam coram Deo in multis aliis.ſ.quia acceperat eum ad ſpecialem collocutionem, & demonſtrauerat ei lumen gloriæ ſuę in mõte Sinai, vt patet Exo. 33.c. Dicebat tamen ſe non inuenire gratiam.ſ.in iſto negotio de auferendo labore,aut vita adimenda.

Et cur impoſuiſti pondus populi vniuerſi huius ſuper me? In hoc dicebat ſe non inueniſſe gratiam, quia imponebatur ſuper eum labor totius populi. Nec conſiderabat Moyſes, quantum honorem ei Deus contuliſſet, cum feciſſet eum rectorem tanti populi, ita vt omnia manu eius gererentur, ſed attendit ad laborem, quia gens illa valde grauis ſibi erat cum flerent contra ipſum dicentes,da nobis carnes,ideo libenter hunc magis glorioſum,quam delectabilem honorem cuilibet alteri renunciaſſet,niſi Deus id prohiberet. Et videtur hic, ꝙ Moyſes non cõquerebatur fuiſſe aliquod onus impoſitum ſuper ipſum, ſed quia erat onus vniuerſi populi,ſic patet infra.ſ.nõ poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, & Deus ei ſic prouidit non adimendo curam totius populi, ſed ei adiungendo coadiutores.ſ.70.viros,de quibus infra. *Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem,vel genui eam?*

Quare Moyſi videbatur grauis impoſitio oneris pro populo. Et de cura paterna ad filios, & rectorum politiarum & quòd non ſufficit vnus prouidere multis, tanquam pater, ſed poteſt prouidere, tanquam rector. Qõ. XXI.

HIC ponitur cauſa, quare videretur aliqualiter grauis impoſitio oneris,quia tantam curam,& tam vigilem impoſuit Deus Moyſi pro omnibus Iſraelitis, quantum haberet ſi genuiſſet eos,vel ſi concepiſſet,quia dixerat illi. porta eos in ſinu tuo. Sed hoc videbatur difficile,quia tanta cura non pertinet,niſi ad patrem,vel matrem. Rectores.n.ciuitatum, q̃q̃ habeant curam de toto populo,vt iuſte viuant ſm leges politiæ, tñ non habent curam de ſingulis perſonis de populo an habeant cibos, vel veſtimenta,& an ſint ſani, vel ęgritudine laborẽt, & an lętentur,vel amaro animo ſint. Cura ergo rectoris ciuitatum facilis eſt in comparatione oĩum harũ, quiã eſt vnica, ideo vnus homo poteſt habere curam magnę ciuitatis. Cura aũt materna,vel paterna longè differunt, quia pater curam habet filii, vt rectè viuat, ne efficiatur turpis in ignominiam patris ſui. Curat ẽt de cibo,veſte,ęgritudine,anxietate, cęteriſque humanis incommodis, & neceſſitatibus, & iſta intenſa eſt cura valde. Nec ſufficit hoc modo vnus homo prouidere multis,vel curam eorum gerere: talis autem cura fuerat impoſita Moyſi. Dixerat enim illi Deus porta eos in ſinu tuo,ſicut portare ſolet nutrix infantulũ. non ergo dabatur Moyſi cura principis, vel rectoris, ſed cura patris,& matris pro toto populo, ad quã impoſſibile erat ipſum ſufficere,& ob hoc dixit.nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem.i.nunquid ego ſum mater oĩum iſtorum, quia concipere ad matrem pertinet. vel genui eam.i.nũquid ego ſum pater totius multitudinis? gignere enim ad patrem ptinet. q.d. Domine tu non imponis mihi curam, tanquam principi,vel rectori,quia hoc faciliter tolerarem. Sed imponis mihi curam paternam,& maternam, tamen ego non cõcepi hanc multitudinem,nec genui.quòd autem imperaretur ei cura paterna patet, quia ad principem,vel rectorem ciuitatis nõ pertinet dare ſingulis

lis cibos,& veſtes, ſed ſolum prouidere, ne iniuſtè viuant. a Moyſe autem non ſolum hoc expectabant Iſraelitæ, ſed etiam ꝙ daret eis carnes, quod pertinet ad curam paternam.

Vt dicas mihi porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum. Non apparet vbi dixerit Deus Moyſi verba tam efficacis,& ſolertis curę. ſatis tamē manifeſtū eſt, quod dixerit cum Moyſes referat illa fuiſſe dicta, & in hoc ſignificabatur intenſiſſima cura. Non enim poteſt eſſe vigilantior atque magis ſolicita cura, q̃ ea, q̃ habet nutrix de infantulo, quē portat in ſinu, quia de omnibus prouidere debet, & etiam ipſum geſtare cum moueri nequeat, atque diligenter attendere ne aliquo incommodo inducatur ad plauctum: talem B volebat Deus Moyſen habere curam de tota multitudine Hebręorum: non quidem, quòd ita intenſam, vel ſingularē haberet, quia impoſſibile erat circa ſingulos de multitudine talem ipſum exhibere curam, cum vix vni ſoli impendere poſſet, ſed incitabat eum quantum poſſet impendere curam diligentem, & dixit ei porta eos in ſinu tuo, ideſt inter brachia tua, quia ſinus eſt ſpatium contentum inter brachia noſtra, qñ aliquid complectimur, & ſic dicitur Deut. cap. 13. & vxor, q̃ eſt in ſinu tuo, ideſt inter brachia tua, ſic portat nutrix infantulum in ſinu, ideſt inter brachia. *Et defer in terram pro qua iuraſti patribus eorum.*

An Moyſes iurauerit patribus Iſraelitarum eos portare in terram Chanaan, & ſi non quare hoc dixit. Et an Moyſes debebat paternam, & maternam habere curam circa populum, & non deberet conqueri.
C *Queſt. XXII.*

IN hoc Deus imponebat curam Moyſi inducendi Iſraelitas in terram Chanaan. Sed hoc Moyſes facere non poterat, niſi Deus illud faceret, quia non poterat ſuperare hoſtes, & magis conquerit cum dicat, in terram pro qua iuraſti patribus eorum, ac ſi Moyſes iuraſſet, & teneretur ducere illuc Iſraelitas, ſed nihil tale iurauerat, quomodo ergo Moyſes dicit hic, quòd Deus dixerit ei, quòd ipſe iurauerat patribus Iſraelitarum.

D Reſponderi poteſt ad hoc, quòd non loquebatur ſic Deus Moyſi, ſicut Moyſes locutus eſt Deo, ſed dixerat Deus duc eos in terram pro qua iuraui patribus eorum. Moyſes tamen, quando conquerebatur Deo dixit, quòd Deus iuberet ei dicens. porta eos in ſinu tuo, & defer in terram pro qua iuraſti patribus eorū.

Sed tunc dicet aliquis Moyſen fuiſſe mentitum, q mutauit ſententiam verborum Domini. Reſponderi poteſt, quòd Moyſes iſta ſcribens nō aſſerit hic, quòd Deus iſta iuſſerit. Sed aſſerit, ꝙ ipſe dixerit illa Deo, quando conquerebatur de ipſo, & verum eſt, quòd dixerit. an tamen cum conqueſtus eſt verum dixerit. eſt dicēdum, quòd perturbato animo loquebatur, tāquam vir valde afflictus: proprium autem eſt afflictorum verbis exaggerare dolorem: ideo quamquā eſſet E impoſitum onus ſatis magnum ipſi Moyſi, ille tamē adhuc maius expreſſit dicens, quòd Deus dixerat ei in terram pro qua iuraſti patribus eorum. multa autem nobis permittuntur, cum animo perturbato loquimur, quæ non licerent ſi integro animo diceremus: ideo poſtea Moyſes nunquam illud aſſeruit. Sed cum ſcripſit hic retulit tāquam hiſtoricus, ſcilicet quòd olim perturbatus dixerit: non tamen, quòd ſic fuerit. Alio modo dici poteſt, vera eſſe, quę hic Moyſes protulit, quamquam vt afflictus loqueretur, & quòd Deus ei dixerit defer illos in terram pro qua iuraſti patribus eorum. nec tamen iurauerat Moyſes, ſed Deus. Dixit tamen Deus hoc Moyſi, quia faciebat eum ſubſtitu-

A tum ſuum in negocio portandi Iſraelitas in terram promiſſionis, & ſicut Deus iurauerat, & videbatur hoc iuramento aſtrictus: ita Moyſes cum eſſet procurator ſuus, tenebatur ad omnia, ad quę Deus virtute iuramēti. Et quantum ad hoc cenſebatur iuraſſe. vtrūque autem ſatis poteſt ſtare.

Sciendum quòd licet Moyſes conquereretur hic dicens, quòd non erat pater, nec mater populi, nec deberet impendere curam, quę dicitur hic. tamen ſecūdum veritatem ipſe cēſebatur, tanquā mater, & pater populi, quia erat prelatus, & populus iſte adhuc erat rudis indigens beneuola, & materna tractatione. ſic prelati ad infirmos, & adhuc teneros in manſueta, & B materna tractatione, & ſupportatione ſe habere debent, ne deficiant, vel ſcandalizentur, & tenere eos diligere. Sic enim Paulus eos quibus pręadicabat filios vocat dicēs. filioli mei quos ego ſemper parturio donec formetur in vobis Chriſtus, & iterum, per euangelium ego vos genui. & ob hoc oportebat eum de ſalute eorum eſſe ſolicitum, & neceſſe eſt vitam prelati eſſe omnium miſerrimam ſi ſibi commiſſa recte diſpenſet, quia quotidiana fluctuantium curarū immenſitate vaſtatur, vt ait Gregorius primo dialogo. Vnde quòd afflictus eſſet à prelatorum beneficiorū conditione alienum non eſt.

Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? Quaſi dicat ipſi petunt a me carnes, tanquam ſim pater, & mater ipſorum, & debeam illis in omnibus prouidere, & ſi C pauci eſſent aliquo modo tolerabile foret, vt eis carnes daret, ſed tantę multitudini erat ſibi impoſſibile, & in hoc iuſtificat querimoniam ſuam, quia Deus impoſuerat ei curam de populo maternam, & paternam, & tamen pater de filio curam habere debet q̃tū ad alimenta.

Flent contra me dicentes. da nobis carnes, vt comedamus. In hoc patet miſeria Hebręorum. nemo enim tanti populi poterit excuſare vilitatem. nam & pro paruulis planctus iſte ignominioſus eſt: quanto fortius pro populo? nam & ſi fame perirent plorandum non erat: nunc tamen deficientibus carnibus plurimi de populo plorauerunt, & quod amplius eſt ad maiorem huius populi ignominiam publicè plorare non erubue- D runt: quilibet enim in oſtio tentorij ſui querimoniam lachrymabilem emittebat, vt patet ſupra. Si tamē omnes cibi eis defeciſſent, ita vt fame pereundum eſſet, vel ſiti omnes exareſcerent, querimonia quidem iuſta aliqualiter videretur: nec tamen cum lachrymis proponenda. Non enim viros lachrymę decent, & cū hic dixit, ꝙ plorabant dicentes ipſi da nobis carnes. poteſt dupliciter intelligi. Vno mō, ꝙ ſolum plorarēt ſinguli per oſtia tentoriorum ſuorum deſiderantes carnes, & non ꝓponerent aliquid Moyſi: cum tamen coram ipſo plorarent ſatis innuebatur, ꝙ ab ipſo peterent, quia erat dux, ideo ipſe recurrit ad Dñm. Alio modo poteſt intelligi, ꝙ Iſraelitę exiſtētes in oſtijs tētoriorum ſuorum clamabant cum lachrymis dicētes. E da nobis carnes. *Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum.* Non dixit Moyſes, ꝙ nō poterat ſuſtinere populum, ſed ꝙ non poterat totū ſimul. vnde adiutoribus indigebat, & Deus ei in hoc prouidit dans 70. adiutores, vt patet infra.

Inuectiua contra hebræos, qa flebant ꝑ carnibus.

An ſoli Moyſi conueniret cura totius populi, & quare conqueritur cum eſſent multi alij iudices.
Queſt. XXIII.

SED dicet aliquis quomodo Moyſes dicit ſe ſuſtinere ſolum onus totius populi? Alii enim cum eo principes erant. ſ. decani, quinquagenarii, cēturiones, & tribuni, qui ſuggerente Ietro fuerant conſtituti ſu-

per

per populum,vt patet Exod.c.18. Ad hoc reſpondent quidam hebręi, ꝙ rectores populi mortui fuerant in incendio,quando dicitur ſupra, ꝙ ignis vorauit extremam partem caſtrorum, ideſt digniorem , & hoc, qa iſti murmurauerant,vel murmurantes nõ repreſſerãt.

Sed hoc falſum eſt , & ſupra improbatum . Item ſi omnes iudices conſtituti mortui ſuiſſent ſupra in incendio , nunquam tã grauis afflictio Iudæis accidiſſet in deſerto , plures enim hic mortui fuiſſent , quam in omnibus alijs plagis,eſſent enim quaſi 80, millia virorum de his iudicibus, quia de ſexcentis millibus virorum eſſent ſexcenti tribuni , & centuriones ſex mille quinquagenarij duodecim millia , decani ſexaginta millia, qui perueniunt fere ad octoginta millia virorum , ſuiſſet igitur expreſſus numerus occiſorum,in tam graui plaga,ſed nihil dictum eſt . ergo non fuerunt iſti mortui.

Alij enim,qui dicunt fuiſſe populares ſuccenſos in ſuperiori combuſtione , aſſerunt quòd omnes iſti iudices manebant : tamen non curabant de ſpiritualibus , ſicut Moyſes , ſed ſolum de foralibus , vel corporalibus.

Sed non multum videtur , quia dare cibũ aliquem corporale erat . erudire autẽ in quęſtionibus legis,vel conſulere dominum erat ſpirituale:hic autem non inquirebatur de ſpirituali , cum populus peteret carnes a Moyſe,ſed de corporali. Item dato,ꝙ aliqui principes alij, ſiue iudices populi ſe intromitterent in ſpiritualibus,& temporalibus,tota afflictio integra rediret ad Moyſen,quia in principatibus monarchicis,qualis iſte erat,pluralitas rectorum eſt ſubordinata , & reducta ad vnum, qui totum regimen eminenter cõtinet. Sic autem erat in hebręis, quia omnes principes conſtituti reducebantur in Moyſen , quia ipſe curabat de rebus magnis,iſti vero de paruis,etiam per appellationem ad ipſum deuoluebantur cauſæ. Vnde alijs non potentibus iudicare,vel prouidere , omnes cauſę, curę,& labores deuoluebantur ad ipſum. Si autẽ fuiſſet principatus ariſtocraticus,vel oligarchicus, vbi plures ęqualiter dominarentur,non fieret vltimatè deuolutio cauſarum ad vnum,ſed ad multos ſimul. Ideo ꝗꝗ eſſent iſti iudices Moyſes poterat dicere,quòd erat iuper eum onus totius populi , quia iſta,quę inquirebãt ab ipſo populares,non poterant fieri per aliquem aliorum,quia nõ erant cauſæ forales.Item quia valde magnę erant , & pertinebat ad ipſum Moyſen de magnis dare remedium . Et ſciendum,quòd quamquã Moyſes motus fuerit ad dicendum iſta nunc, quãdo petijt populus carnes ab eo : tñ non propter hoc ſolum dixit , ſed quia multis alijs occupationibus impediebatũ, non poterat ſolus ſuſtinere. Nam ſi propter iſtum caſum ſolum penijſſet poſtꝗ prouiſum eſſet in eo non darentur coadiutores Moyſi: fuerunt tamen dati 70. viri in adiutorium eius , & iſti tollebant cauſam querelę Moyſi.ideo in omnibus 40.annis quibus Iſraelitę in deſerto fuerunt , nunꝗ Moyſes conqueſtus eſt , ꝙ grauaretur numeroſitate negociorum populi.

Quomodo datis 70.ſenioribus tollebatur querela Moyſi, & non tollebatur exiſtentibus prioribus iudicibus conſtitutis conſilio Ietro . Et quæ eſſent differentiæ iuriſdictionis Moyſi , & aliorum iudicum conſtitutorũ conſilio Ietro. Quæſt. XXIIII.

QVAERET aliquis cũ iſti 70. ſenes dati fuerint Moyſi in adiutorium quomodo tollebatur querela eius,& non tollebatur exiſtẽtibus omnibus alijs iudicibus, decanis , quinquagenarijs,centurionibus.& tribunis.Reſpondendũ

F eſt,quòd tribuni,quinquagenarij,& cæteri iudices,nõ habebant aliquam poteſtatem in eis , in quibus Moyſes grauabatur , nec erat poteſtas delegabilis , quamquam Moyſes eam illis admittere vellet.

Pro quo ſciendum eſt , quòd iuriſdictio Moyſi , & omnium iſtorum iudicum conſtitutorum conſilio Ietro,de quibus Exo.cap.18.non erat eadem,quia habebãt iuriſdictionem diſtinctã a iuriſdictione Moyſi, ſecundum ſpeciem , & ſecundum quantitatem . Primò differebat ſecundum ſpeciem , quia Moyſes pręerat in his,quæ ad Deum pertinebant,cęteri autem in his quæ ad populum . ſic patet Exo.c.18.cum dicitur. eſto tu populo in his, quę ad Deum pertinent.vt referas,quę dicuntur ad eum , oſtendaſque populo cæremonias,ritumque colendi, viamque per quam ingredi debeant,& opus,quod facere debeant.& quantum ad hoc tota iuriſdictio ſpiritualis reſidebat in Moyſe: etiam aliquid alterum,quod nõ pertinebat ad iuriſdictionem,ſed ad propheticum vſum,ſcilicet inquirere aliquid a Domino,vel reſpondere ex verbis eius:omnibus autem alijs iudicibus iuriſdictio erat in ſolis tẽporalibus.

Adhuc erat ſecunda differentia iuriſdictionis Moyſi a cæteris ſecundum quantitatem , quia alij ſolum poterant negocia parua iudicare . Ipſe vero iudicabat de magnis : ideo quando aliqua cauſa magna perueniſſet ad eos,deuoluebant illam ad Moyſen Exo.c.18. ſcilicet quidquid autem maius fuerint referant ad te, & ipſi minora tantummodo iudicent. idẽ patet Deu. ca.1. Item differebat iuriſdictio Moyſi a cæteris ſecũdum excellentiam , quia per appellationem poterant ad ipſum deuolui cauſę, & hoc innuitur Deutero.c.1. cum dicitur,quòd ſi difficile vobis aliquid viſum fuerit,referte ad me , & ego audiam.

Nũc autem quantum ad hęc , quæ erant foralia , & in quibus iudices conſtituti ſubordinabantur Moyſi ſufficienter prouiſum erat: nec vnquam Moyſes conqueſtus eſt poſt conſtitutionem illorum iudicum ſe vexatum negocijs foralibus populi . Erat tamen prima iuriſdictio in qua differebat Moyſes a cæteris ſecũdum ſpeciem , ſcilicet in ſpiritualibus, in quibus non habebat aliquem iudicem ſibi ſubordinatum , ſed ipſe ſolus expedire debebat. Etiam manebant negocia, quę erant valdè magna, quamquam non eſſent ſpiritualia:de quibus nullus de iudicibus conſtitutis conſilio Ietro ſe poterat intromittere Exo.18.& Deut.c.1. & iſta multa erant.ergo in his indigebat adhuc Moyſes coadiutore propter pluralitatem : nec fuerat ſufficienter prouiſum per ordinationem Ietro. Ideo dicẽdum , quòd quantum ad illa negocia, quæ Ietro diffinierat debere pertinere ad iudices conſtitutos,nõ facta eſt aliqua mutatio , ſed mãſit eis ſemper ſua iuriſdictio nõ impedita per iuriſdictionẽ 70. ſeniorum: nec iuriſdictio ſeniorum impediebatur per iuriſdictionẽ illorũ iudicum prius conſtitutorum , ſicut iuriſdictio decanorum, quinquagenariorum , centurionum , & tribunorum non impediebat iuriſdictionem Moyſi, nec econtrario, ſicut late declaratum eſt Exo.cap.18. ſed commiſſa ſunt 70.ſenioribus ea , quę Moyſes ſpecialiter habebat, ſcilicet quòd iudicarẽt de cauſis magnis, ſicut Moyſes, quod non faciebãt iudices conſtituti conſilio Ietro,etiam quòd conſulerent Dominũ, & reſponderent de quęſtionibus legis , ſicut Moyſes, & ſic erat diſtributa nunc mandato Dei iuriſdictio,ꝙ olim pertinuerat ſoli Moyſi cõſilio Ietro in 70. viros: nec propter hoc Ietro male diſpoſuit : quin potius ſi diſpoſuiſſet , ita vt nunc Deus diſpoſuit, male diſpoſuiſſet,qa iſta iuriſdictio circa maxima negocia,& potiſſimè in referendo ad Dominum quęſtiones populi,& referendo , quæ Deus dicebat, ſolum pertinebat

ad

ad virum habentem ſpiritum propheticum, Ietro autem nõ credidit alium eſſe in populo præter Moyſen: ideo ei ſoli credidit. Deus etiam, quando nunc dedit 70. viris partem iuriſdictionis, quam habebat Moyſes non reperit eos in populo tales quales ad hoc neceſſarij erant, ſed ipſe eos fecit dando illis propheticum ſpiritum, & faciendo eos viros nouos, quod patet ex eo, quod habetur infra. Si autem Ietro potuiſſet alicui dare ſpiritum prophetiæ non conſtituiſſet ſolum Moyſen in cauſis magnis, ſiue in his, quæ ad Deum pertinent, quia tamen non poterat, ſoli illi quem cognoſcebat eſſe prophetam hanc iuriſdictionem commiſit.

Iudices 70 dati à Deo erant prophetę, non ũi dati a Ietro, & quare.

Quod autem 70. viri nunc accepti a Domino iuriſdictionem Moyſi, quantum ad cauſas magnas, & B quantum ad ſpiritualia acciperent, patet ex eo, quod habetur in litera. & primo quantum ad cauſas magnas, cum dicitur. tradam eis, vt ſuſtentent tecum onus populi, vt non tu ſolus graueris. ergo de cauſis magnis partem accipiebant, alioquin non tolleretur onus populi a Moyſe. Quòd etiam acciperẽt partem iuriſdictionis quantum ad ea, quæ pertinebant ad Dominum, ſcilicet in conſulendo Deum apparet, quia dicitur, & auferam de ſpiritu tuo tradamque eis, ideſt ego dabo partem ſpiritus prophetici illis viris, vt ſciãt reſpondere ex parte Dei, & conſulere ipſum, ſicut & tu. Item patet, quia dicitur infra, quòd cum aſſumpti eſſent iſti 70. viri requieuit in eis ſpiritus, & prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt. ergo ſpiritus prophetiæ C eis datus eſt. Item patet hoc de duobus iudicibus illorum, qui relicti fuerant in caſtris, ſcilicet Heldad, & Medad, quia etiam iſti prophetabãt in caſtris, vt patet infra. de alijs iudicibus electis conſilio Ietro non legitur, quòd vnquam prophetauerint, ſed quòd erant viri bonę conuerſationis. de iſtis autem dicitur, quòd prophetauerunt. Ideo ſi aſſumpti fuiſſent, & non ꝓphetauiſſent nihil proficiebat eos aſſumptos eſſe, quia nequaquam tollerent onus Moyſi.

Cauſa autem quare Deus dedit iſtis ſpiritum prophetię, fuit quia volebat Moyſen liberare a magnitudine oneris populi, ipſe autem non grauabatur circa negocia parua foralia, quia in iſtis erant iudices conſtituti primo, qui omnia expedirent. Sed grauabatur D circa negocia magna, quorum nullum licebat expedire illis, ſed ſoli Moyſi. grauabatur etiam circa ſpiritualia referendo ad Dominum tot querelas populi, & in iſtis dati ſunt ſibi coadiutores. Sed iſta negocia non poterant expediri ſine ſpiritu prophetico. datus eſt ergo. hoc patet, quia illa in quibus quęſtiones populi deferri deberent ad Dominum non pertinebant, niſi ad virum, cui Deus loqueretur, & iſte eſſet propheta. certificare etiam de quęſtionibus legis non pertinebat, niſi ad prophetam. Item negocia magna, quamquam non eſſent ſpiritualia, quia dubitabant in eis, referebant ad Dominũ, ſicut patet de quęſtione ſucceſſionis hęreditariæ filiarum Salphaad, vt patet infra vigeſimo ſeptimo capitulo. & de quæſtione contractus E matrimonij inter viros, & fęminas diuerſarum tribuum: in quibus Moyſes reſpondere non potens conſuluit Dominum, oportebat igitur, quòd iſtis viris, qui dabantur Moyſi in coadiutores daretur ſpiritus propheticus, & ex hoc etiam patet, quòd ipſi nõ fuerũt aſſumpti ad paruas cauſas ad quas fuerant aſſumpti priores iudices cõſilio Ietro, quia nõ erat neceſſarius ad illas ſpiritus propheticus, cum illæ diffinirentur ex lege poſita, vel prudentia ipſorum iudicum, aut ſi aliquando dubitarent referebant ad Moyſen, ſed iſti acceperunt ſpiritum propheticum, vt eſſent iudices. ergo ad maiora aſſumpti ſunt.

A *An per electionem iſtorum iudicum 70. euacuata fuerit poteſtas priorum aſſumptorum conſilio Ietro, & quanto tempore manſerint vtrique inter Iudæos.*
Queſt. XXV.

QVAERET aliquis an per electionem iſtorũ iudicum 70. euacuata fuerit poteſtas priorũ iudicum aſſumptorum conſilio Ietro.

Et dicet aliquis, quòd ſic, quia ſi illi fuiſſent vtiles non eligerentur alij: fuerunt tamen alij electi, quia illi, vt inutiles reprobati ſunt.

Reſpondendum eſt, ꝙ ſemper manſerunt priores iudices, nec fuit quiſquam de eis ablatus: nam officia B ad quæ aſſumebantur erãt diuerſa, quod patet ex differentia iuriſdictionis Moyſi, & aliorum iudicum, differebat enim iuriſdictio Moyſi a cęteris ſecundũ ſpeciem. ſ. quia ipſe iudicabat de ſpiritualibus. ſ. de cęremonijs legis. de ritu colendi, & de oĩbus, quę ad Deũ pertinent. Alij autem de ſolis foralibus. differebat etiã ſm quantitatem, quia Moyſes iudicabat in rebus magnis. alii autem in ſolis paruis.

Item differebat ſecundum excellentiam, quia cauſę per appellationem ab alijs deuoluebantur ad Moyſen. ita etiam differebat iuriſdictio 70. virorum, nunc electorum a iuriſdictione iudicum electorum conſilio Ietro, quia iſti 70. dati ſunt coadiutores Moyſi, & ſuccedebant in iuriſdictionem eius iudicando de his, quæ ad Deum pertinent, & de cauſis magnis foralib⁹, C & recipiendo cauſas deuolutas per appellationem ab alijs. Ideo ſicut iuriſdictio Moyſi non impediebat iuriſdictionem illorum iudicum, quia erant diſtinctę: ita & iuriſdictio ipſorum 70. nouiter acceptorum nõ impediebat iuriſdictionem priorum, quia erat ſubordinata illis. ſed durauit vtraque: immo ſi iudices conſtituti conſilio Ietro ablati fuiſſent, iſti 70. nouiter electi non potuiſſent prouidere toti populo, & magis iã grauaretur Moyſes, quam primo. prius enim grauabatur magnis cauſis populi: iſtę tamen non erant valde multæ: nunc autem ablatis iudicibus prioribus nullus eẽt finis in cauſis, quia omnes cauſæ paruę totius populi deuenirent ad audientiam Moyſi, & 70. iudicum, iſtæ autem quamquam difficiles non eſſent, erant tamen D propter infinitatem ſuam inextricabiles per iſtos paucos viros, & ſic maior eſſet iam turbatio Moyſi propter cauſarum pluralitatem aſſumptis iſtis 70. iudicibus, quam prius fuiſſet propter cauſarum magnitudinem illis non aſſumptis: oportuit igitur, quòd cũ iſtis iudicibus nouiter electis manerent etiam priores. Si autem fuiſſent aſſumpti ad idem genus iuriſdictionis, ſecundum ſpeciem, & ſecundum magnitudinem: nõ oportebat priores exiſtere iſtis electis, quia nõn grauabatur Moyſes, quia illi erant pauci iudices, ſed qa non habebant poteſtatem iudicandi in omnibus cauſis ad hoc, ꝙ releuarent Moyſen.

An iudices ordinati conſilio Ietro manſerint in toto deſerto. Queſt. XXVI.

E QVAERET aliquis an iſti iudices ordinati ꝑ Moyſen conſilio Ietro manſerint in toto deſerto 40. annis.

Reſpondendum eſt, quòd ſic, quia in toto deſerto fuit congregatio populi in modum caſtrorũ, & erant diſtincti per vexilla, & turmas: poterant ergo diuidi ꝑ millenarios, cẽtenarios, quinquagenarios, & decanos, quod requirebatur ad hoc, quòd eſſent iſti iudices: nã de decem viris eligebatur vnus decanus. de quinquaginta eligebatur vnus quinquagenarius. de centum ſũmebatur vnus centurio. de mille ſumebatur tribun⁹, vel millenarius, quod fieri non poſſet, niſi populus ſic

eſſet

eſſet diuiſus. fuerunt etiam iſti iudices neceſſarij in toto deſerto, quia erat ibi eadem cauſa, quæ in monte Sinai cum ordinati ſunt, ſcilicet pluralitas cauſarum quotidianarum ad quas ſufficere non poterat Moyſes, nec etiam alij iudices, niſi valde multi eſſent, qui omnes cauſas faciliter audire poſſent. Sic erãt accipiẽdo de decem viris vnum, & de quinquaginta vnum, &c. Oportebat ergo, vt vel iſti iudices ſemper manerent in toto deſerto, vel ſtatuerentur alij, qui ſufficiẽtius, aut ęquè ſufficienter vniuerſas cauſas dirimerẽt, vel populus eſſet inordinatus non habens iudicem, quod non concederetur, quia in quacũque communicatione politica, qualis erat communicatio Iſraelitarum in caſtris, eſt neceſſarius diſtributiuus iuſtitiæ, G
id eſt iudex tantum quantum panis, iuxta Ariſto 3. Politico. Quod autem pluralitas cauſarum non ceſſaret manifeſtum eſt. nam ſi reduceretur tota illa multitudo ad ſtatum perfectiſſimum, ita vt nequaquam contenderent, non cõtingeret hoc, ſed Iudęi ſemper erãt imperfecti, immo in pleriſque irrationabiles, vt patet ex petitionibus, & querimonijs ſuis. ergo cauſarum pluralitas non erat adempta. Item nõ erat prouiſum de iudicibus, qui poſſent ſufficienter dirimere omnes cauſas populi ſi priores auferrentur, quia 70. nouiter aſſumpti non electi ſunt ad cauſas paruas, quas iudicabant iudices prius exiſtentes, vt ſupra declaratum eſt, & dato, quòd eligerentur ad eaſdem cauſas non ſufficerent, quia erant in populo plures, quam ſexcẽti mil- H
le viri pręter Aegyptios, qui etiam cauſas haberent, & præter ſenes, qui non computantur in ſexcentis millibus. ad hos autem non videbatur poſſibile ſufficere 70. viros ſi in quibuſcunque etiã minimis cauſis diffinire deberent. Neceſſe eſt igitur, vt dicamus, quòd manſerunt in toto deſerto per 40. annos iudices, qui electi fuerant in monte Sinai conſilio Ietro. De iſtis iudicibus dicendum eſt, quòd erant per electionem, vt patet Exo. capi. 18. quia populus eligebat illos, & Moyſes confirmabat, & cum aliquis iſtorum moreretur eligebatur alius loco eius, qui iudicaret in eadẽ auctoritate. De modo autem ſubordinationis iſtorum iudicum inter ſe, & de modo ſubordinationis eorũ ad Moyſen: late declaratum eſt Exo. 18. c. I

An iſti iudices manſerint in terra Chanaan. Et quòd in terra Chanaan Iſraelitæ habuerunt duplicem ſtatum pacis, ſcilicet, & belli, & qualem. Quæſt. XXVII.

QVAERET aliquis an iſti iudices manſerint in terra Chanaan poſt ingreſſum Iudæorum illuc.

Reſpondendum eſt, quòd Iſraelitę in terra Chanaan habuerunt duplicem ſtatum. vnus fuit ſtatus bellicus, cum totus Iſrael erat in caſtris, & vagabatur per diuerſa loca pugnando ad expellendum, & delendum Chananęos de terra, & iſte ſtatus manſit toto tempore quo Iſraelitæ fuerunt in acquirẽdo ter- K
ram Chanaan, quouſque eam diuiſerunt, & incęperũt habitare per loca, quando tribus Gad, Ruben, & dimidia pars Manaſſe redierunt in terram ſuam data requie Iſraelitis, de quo Ioſue capitu. 22. quod fuit ſpatium forte 10. annorum, aut plurium. nam in ſola pugna ad accipiendum terram de manu hoſtium fluxerant anni quaſi 7. vt declaratum fuit Ioſue capi. 9. & iſte totus ſtatus fuit, ſicut in deſerto, quia erant Iſraelitę congregati in caſtris, & mouebantur de loco ad locum non habitantes in oppidis, & ciuitatibus, vt poſtea habitauerunt: nec obligabantur cuſtodire cęremonias legis, nec cuſtodiebant, ſicut in deſerto.

Secundus ſtatus fuit in terra Chanaan aliqualiter pacificus, poſtquam terra capta de manibus hoſtium, & forte diuiſa cęperunt habitare Iudęi diuiſi per ſingula loca. Quantum ad primum ſtatum dicẽdum eſt, quòd fuit idem modus, qui erat in deſerto, quantum ad omnia, & etiam in iudicibus, quia ibi cum totus populus eſſet congregatus, poterat diuidi in millenarios, centenarios, quinquagenarios, & denarios, & ſecundum hunc modum acciperentur iudices, nec videbatur alius modus conueniens accipiendi iudices, cum nec lege diffinitum eſſet, nec ipſi poſſent reperire: manſit ergo toto illo tempore, quod fuit 14. annorum, vt quidam dicunt, ordo prior iudicum ſecundũ ordinationem Ietro. nec de iſto tempore multum eſt dubitandum.

De ſecundo autẽ ſtatu, qui erat pacificus, poſtquam Iſraelitæ habitauerunt diuiſi per loca terræ Chanaan magis dubitatur. Et dicendum eſt, quòd non manſerunt iudices, decani, & quinquagenarij, & cęteri quos inſtituit Ietro, & hoc, quia non videbatur modus ad aſſignandum. nam quando Iſraelitę erant in deſerto erat vnus populus, & accipiebant iudices, quaſi vnus populus. Sed quia valde multi erant aſſumebantur iudices ſecundum denarios, quinquagenarios, & centenarios. In terra autem Chanaan poſtquàm cęperũt habitare per loca, non fuit totus Iſrael quaſi populus vnus, ideo non poterat diuidi cõuenienter per denarios, centenarios, millenarios: nam dato, quòd computarentur omnes habitatores terrę, & per eorum numerum ſciretur, quot erant quinquagenarij aſſumendi, centuriones, & millenarij: tamen non poterãt iſti iudices conuenienter poni in locis, vt ſi aliquis locus eſſet habens octingentos viros, illi non poſſet habere vnum tribunum, ſiue millenarium, quia nõ erãt ibi mille viri, & ſi in aliquo loco eſſent mille, & nongenti viri ſolum eſſet ibi vnus millenarius, & pro nõgentis non poneretur aliquis millenarius, ita quantũ ad omnes alios iudices, vt ſi in aliquo eſſent nonaginta viri, non poterat ibi poni centurio aliquis, quia nõ erant centum viri: non igitur potuit vllatenus eſſe iſte ordo iudicum in terra Chanaan, poſtquam habitauerunt diuiſi per loca. Item patet hoc, quia ſi eſſet diuiſus ſic totus populus Iudæorum per millenarios, centenarios, &c. ad ponendum iudices eſſet cognitus numerus omnium virorum totius populi per numerũ iudicum, ſed non erat cognitus, quia propter hoc miſit Dauid Ioab principem militię ſuę, vt numeraret omnes viros Iſrael, & Iuda, vt patet 2. Regum cap. 24. Ergo tunc non erat ordo iudicum tribunorum, quinquagenariorum, centurionum, & decanorum: alioquin non opus eſſet, vt Dauid mitteret ad ſciendum numerum virorum. Item patet hoc, quia Moyſes in anno 40. ab exitu de Aegypto prope mortem ſuam, cum iam ingreſſuri eſſent Iſraelitę in terram Chanaã ſtatuit de modo iudicum dicens, quòd ſi iudices, qui eſſent per ſingula loca dubitarent in iudicio, vel non viderentur bene ſententiare recurreretur ad ſacerdotem magnum, qui in tempore illo eſſet iudex, & ille diffiniret cauſas, vt patet Deuter. 17. capi. Si tamẽ exiſteret ordo priorum iudicum non recurreretur immediatè ad ſummum ſacerdotem, ſed a decanis, qui erant primi iudices deuoluerentur cauſę ad quinquagenarios, & ab eis ad centuriones: ab his autem ad tribunos, ſiue millenarios: poſtea ad vltimum ad ſacerdotem: non tamen erat talis ordo. ergo non conſiſtebant priores iudices, quòd autem hoc modo fieret deuolutio cauſarum inter iudices ordinatos conſilio Ietro ſatis declaratum eſt Exo. capi. 17. Ideo dicendũ eſt, quòd modus iudicum inter Iudęos fuit, ſicut ait Ioſephus, ſcilicet quòd in quolibet loco eſſet vnus iudex, vel ſi eſſent loca magna erant plures iudices, & cuilibet iſtorũ aſſiſtebant duo Leuitę, tanquam aſſeſſores,

quia

quia iſti erant magis inſtructi in lege, & conſulebant iudici quomodo ſententiaret. Si autem aliquando iſti dubitarent in iudicio deuoluebatur tunc ad ſummum ſacerdotem, vel ſi appellaretur ab eis. ſacerdos autem ſummus habebat ſecum 70. iudices, qui etiam conſulebant ei, & ipſe nunquam ſine propheta iudicabat, ideo quidquid ille determinaſſet, ratum erat, nec habebatur locus appellandi, & hoc conuenit literę, quę habetur Deut. 17. capi.

An 70 iudices ſemper manſerunt in deſerto, & quomodo aſſumerentur aliqui loco iſtorum. Quæſt. XXVIII.

QVAERET adhuc aliquis de iſtis 70. ſenioribus, qui nunc aſſumpti ſunt in iudices, an ſemper manſerint in deſerto.

Et reſpondēdum eſt, quòd ſic, quia exiſtebat cauſa ſemper propter quam aſſumpti ſunt. nam ideo dati ſunt Moyſi in coadiutores, quia grauabatur nimis in cauſis magnis populi, quas ſolus non poterat ſuſtinere, & in his, quę pertinebant ad Dominum, ſed ſemper manebant multę cauſę in populo difficiles, in quibus oportebat conſuli Dominum, & non poterat Moyſes ad omnia hæc. Ideo neceſſe erat, vt manerēt iudices coadiutores ad iſtas cauſas, & iſti erant 70. viri nunc electi. Alioquin quotidie haberet Moyſes cauſam conquerendi, quòd non poſſet ſolus ſuſtinere totum laborem tanti populi: nunquam tamen poſtea conqueſtus eſt. ergo ſemper manſerunt. Et dicendum eſt de iſtis 70. viris, quòd quandocunque aliquis eorū moreretur eligebatur alius, & ille accipiebat ſpiritum propheticum: ſicut priores acceperant, & ſic poterant Moyſen liberare a magnitudine curarum. Si autem ſolum eligerentur viri loco priorum, & non veniret in eos ſpiritus propheticus, non poſſent iudicare de cauſis magnis, nec de his, quæ pertinebant ad Deum, & tunc nihil differrent a prioribus iudicibus electis conſilio Ietro, & conſequenter non liberarent Moyſen ab aliquo onere magnarum cauſarum, nec ab his, quæ pertinebant ad Deum, ſicut nec priores iudices. Ideo dicendum neceſſario, quòd quicunque poſtea aſſumpti fuiſſent in iudices tempore Moyſi loco aliquorum de 70. defunctorum acceperunt ſpiritum ꝓphetię, & in iſtis qui primo aſſumpti ſunt, ſpiritus prophetię ſemper manſit, quia ſi a principio habuiſſent hunc ſpiritum, poſtea vero nequaq̄, nō potuiſſent iudicare de magnis cauſis, & de his, q̄ ad Deum ptinēt recedēte ab eis ſpiritu prophetico, & ob hoc dicitur infra in litera de iſtis 70. quòd cum requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerunt nec vltra ceſſauerunt, ideſt in tota vita ſua habuerunt ſpiritum prophetandi.

An 70. ſeniores manſerint in terra Chanaan vſque ad Chriſtū, & an eſſent tunc prophetæ, ſicut in deſerto, & quam habitudinem habebant ad Moyſen, & ad iudices electi conſilio Ietro in deſerto, & poſtea ad ſummum ſacerdotem in terra Chanaan. Quæſt. XXIX.

QVAERETVR adhuc de iſtis 70. viris an māſerint in terra Chanaan poſtquam Iudęi illuc introierunt. Et forte de iſtis poſſet dici, ſicut de alijs iudicibus conſtitutis tempore Ietro, ſcilicet quòd fuerint neceſſarij in deſerto, & tamen poſtea non manſerint in terra Chanaan. Et videtur hoc ſatis rationabile, quia 70. ſeniores erant dati in ſubſidiū Moyſi ne ſolus ipſe grauaretur, vt patet hic, ſed cum introierunt Iſraelitæ in terram Chanaan, iam Moyſes mortuus erat: ergo non erant neceſſarij 70. ſeniores.

A Reſpondendum eſt, quòd quantum ad hunc finē ad quem aſſumpti ſunt primo ſeniores, non erat neceſſe illos manere in terra Chanaan: tamē manſerūt, quia ſicut ait Ioſephus, & videtur ſatis concludi ex ſacta Scriptura, in terra Chanaan cum Iudæi ibi habitauerunt, erant ordinati iudices per ſingula loca, & cuilibet dabantur duo Leuitę. Pręter hos erant alij iudices in loco Sanctuarij, qui erant iudices appellationū, & magnarum cauſarum, & iſti vocabantur domus iudicij. In his autem dicit fuiſſe caput ſummum ſacerdotem, ſicut apparet Deuter. 17. capi. Cum eo autem erant 70. ſeniores, & quandocunque aliqua ſententia erat proferenda iniebant cōſilium omnes iſti, & ſum-
B mus ſacerdos proferebat in ſententia, id quod omnes ſeniores, vel maior pars eorum terminaſſet: hoc etiā colligitur Matth. 26. & 27. capi. & Marci. 14. & 15. cap. vbi dicitur de principe ſacerdotum, & ſenioribus, q̄ conuenerunt in vnum, & inierunt conſilium quid facerent de Chriſto, & ad vltimum dicitur, quòd omnes condēnauerunt eum. Marci. 14. capitu. ſummus tamen ſacerdos principaliter loquebatur quaſi nomine omnium, vt patet eo. capi. & Matth. 26. capitulo. Ergo etiam in terra Chanaan manſerunt iſti ſeptuaginta ſeniores: non tamen habuerunt poſtea ſpiritū propheticum, ſicut acceperant iſti, qui electi ſunt tempore Moyſi, quia hoc factum eſt, vt Moyſes releuaretur, ne ipſe cogeretur conſulere Dominum in omnibus cauſis magnis populi. poſtea autem non fuit aliq̄s
C quē Deus vellet ſpecialiter reſeruare ab hoc labore, ſicut reſeruauit Moyſen. Sed eligebantur illi ſeptuaginta viri de populo etiam ſi non haberent ſpiritum ꝓpheticum, quod patet, quia tempore Chriſti fuerunt iſti ſeptuaginta ſeniores: ergo fuerunt etiam temporibus pręteritis, & tamē aliqua tempora fuerunt priora in quibus nullus erat propheta, vt patet primo Macha. capitulo. 4. vbi dicitur, quòd cum Iudas Machabęus mundauit domum Domini, & altare, quod a gētibus erat prophanatum, non auſus eſt reſtituere lapides altaris in locum ſuum, ſed reſeruauit eos in mōte Sancto, donec veniret propheta, & reſponderet quid de eis faciendum eſſet. ergo illo tempore non erant prophetæ, & tamen erant ſemper ſeptuaginta ſenio-
D res. ergo non habebant ſpiritum propheticum. Tempore autem Moyſi habuerunt, vt eum a laboribus releuarent, quod fieri nequibat, niſi haberent ſpiritum propheticum ad reſpondendum de his, quę pertinebant ad Deum.

Quam habitudinem haberent ad inuicem iudices electi conſilio Ietro, & ſeptuaginta ſeniores. Quæſt. XXX.

QVAERET aliquis cū iudices, qui electi fuerant tempore Ietro manerent toto tempore quo manſerunt iſti ſeptuaginta ſeniores in deſerto, quam habitudinem habebant
E ad inuicem.

Reſpondendum eſt, quòd iſti ſeptuaginta ſeniores erant ſuperiores iudicibus electis conſilio Ietro, quod patet ex, iuriſdictione commiſſa illis: fuit enim commiſſa illis iuriſdictio, quam habebat Moyſes, quia nō poterat ipſe prouidere in omnibus caſibus ton populo. ideo tam cauſæ magnæ forales, quam cauſę pertinentes ad Deum ſolum, quam illę, quę per appellationem deuoluebantur, commiſſę erant ſenioribus, & in omnibus his aliquo modo ſubordinabantur iudices ordinati per Ietro ad 70. ſeniores.

Primo quantum ad ſpiritualia, quia ſi aliqua cauſa pręſentaretur in iudicio iſtorum iudicum Ietro, quæ eſſet ſpiritualis, non cognoſcebant de ea, ſed remittebant

bant ad Moyſen, vel ad vnum aliquem de ſenioribus, quia non pertinebat ad forum ipſorum. Etiam ſi eſſet aliqua cauſa foralis magna, vel ambigua, etiam ſi non eſſet magna deuoluebatur etiam ad ſeniores. Item ſi quando iſti iudices aliquid iudicarent, quod videretur grauare alterum de litigatoribus, erat ei ius appellãdi ad Moyſen, vel ad aliquem de ſenioribus. Iſti confirmabant, vel approbabant ſententiam, quod vero iſti iudicaſſent ratum habebatur, nec appellabatur ab aliquo eorum ad alterum, vel ab omnibus eis ad aliquẽ alterum, & hoc propter duo. primo quia appellatio ſemper eſt ad ſuperiorem, ſed iſtis non erat poſitus aliquis iudex ſuperior.

Secundo, quia ius appellandi introductum eſt ne partes iniuſte grauentur a iudice. ſi autem conſtaret manifeſte, quòd non erat grauamen, non erat locus appellationi, & ob hoc appellationibus friuolis deferendum nõ eſt, ſed quodcunque iſti iudicauiſſent cõſtabat eſſe iuſtè factum ergo, conſtabat neutram partium grauari, & conſequenter appellationi deferendum non erat, quòd autem conſtaret patet, quia iſti judicabant ſpiritu prophetico, vt patet infra cum dicitur, quòd quando aſſumpti ſunt iſti requieuit ſuper eos ſpiritus, & prophetauerũt, & nũquam vltra ceſſauerunt. Si autem in aliquibus iudicibus ſic eſſet, quòd cunſtaret eos habere ſpiritum propheticum, etiam ſi eſſent infimi iudices, nunquam permitteretur ab eis appellatio.

Dicendum eſt igitur generaliter, quòd iudices cõſtituti conſilio Ietro habebant eãdem ſubordinationem ad ſeptuaginta ſeniores, quam habebãt ad Moyſen, quia illis commiſſa erant omnia, quæ pertinebant ad iuriſdictionem Moyſi, vt ſic facilius toleraret laborem eius Moyſes, vt ſupra declaratum eſt, ſed ad Moyſen erant ſubordinati iſti iudices facti conſilio Ietro, quòd ab ipſis deuoluerentur cauſę ad eum in caſibus ſupra poſitis. ergo eodem modo deuoluebãtur ad ſeptuaginta ſeniores: nec in hac parte erant minoris auctoritatis ſeptuaginta ſeniores, quã Moyſes.

An ſeptuaginta Iudices eſſent ſubordinati Moyſi.
Quæſt. XXXI.

QVAERETVR adhuc de iſtis ſeptuaginta ſenioribus an haberent aliquam ſubordinationem an Moyſen.

Reſpondendum eſt, quòd ex litera non apparet aliqua ſubordinatio, ſed magis, quòd iſti fungerentur eadem iuriſdictione qua Moyſes fungebatur, quia dati ſunt ſibi in coadiutores, nec eſt de iſtis, ſicut de alijs iudicibus, quos ordinauit Ietro, quia de illis dicitur. quę eſſet poteſtas eorum, vt patet Exo. 18. capitu. Et ibi habetur quomodo ſubordinentur Moyſi. hic autem nihil dicitur de iſtorum iuriſdictione, ſed ſolum, quòd erant coadiutores Moyſi ne ipſe nimis grauaretur: non tamen tollerent eius grauamen ſi forte maneret aliqua ſpecies iuriſdictionis Moyſi, quę non pertineret ad iſtos iudices ſeniores, vel ſi eſſet ſubordinatio eorum ad Moyſen, quia tũc deuolutis cauſis ab iſtis ad Moyſen maneret idẽ grauamen in Moyſe, quod prius erat cum deuoluebantur cauſæ a iudicibus ordinatis per Ietro ad ipſum

Item patet, quòd habebant totaliter eandem iuriſdictionem, quam Moyſes, quia dixit Deus, auferam de ſpiritu tuo, & dabo illis. Cum ergo per eundem ſpiritum iudicarent per quem Moyſes: de eiſdem iudicarent de quibus Moyſes. Ideo dicendum eſt, quòd non erat aliqua ſubordinatio iſtorum ad Moyſen: ita quod Moyſes eſſet maior, ſiue in aliqua ſpecie iuriſdictionis, quam haberet ipſe, & non ſeniores, quia

F tam ſpiritualia, quam temporalia eis commiſſa erãt, cum datus eſſet eis ſpiritus propheticus, per quem de omnibus difficilibus iudicare poterãt: nec etiam erat maior Moyſes quantum ad excellentiam iuriſdictionis in ſubordinatione, quia non erant ei ſubordinati iſti ſeniores quantum ad aliquid. Nam cum aliqua cauſa deuoluebatur a iudicibus minoribus, quos Ietro conſtituerat: non erat aliquis ordo an ad Moyſen illa deuolueretur, vel ad aliquem de ſenioribus. Item ab ipſis ſenioribus nunquam appellabatur ad Moyſen, quia ita erat iuriſdictio ipſorum excellens, ſicut iuriſdictio Moyſi, & iudicium eorũ, ita erat certum, ſicut iudicium Moyſi quia ipſi ſpiritu prophetico iu-
G dicabant cum dicantur accepiſſe de ſpiritu Moyſi. nõ erat igitur aliquid cauſę quare ab eis ad Moyſen appellaretur: fieret tamen ſi non accepiſſent ipſi ſpiritũ propheticum, quia eſſent eorum iudicia adhuc incerta.

Nec debet hoc videri cuiquam irrationabile, quòd iſti efficerentur ęquales Moyſi. nam non erat iſta iuriſdictio contentioſa, ita quòd Moyſes contenderet ſe habere iuriſdictionem maiorem, & alij dicerent ſe habere iuriſdictionem ęqualem ei, quia tunc non fuiſſet datum aliquid de iuriſdictione ſenioribus: nec ęqualiter, nec inęqualiter, ſi eam Moyſes in ſolidum voluiſſet, ſed data eſt iuriſdictio illis ad petitionem Moyſi, ne ipſe grauaretur. Et tamen ſi non conſtitue-
H rentur ei ęquales in iuriſdictione reſeruata Moyſi aliqua ſpecie iuriſdictionis, quę non eſſet pęnes ſeniores, vel aliqua ſubordinatione in deuolutione cauſarum, ſemper maneret Moyſes in grauamine, quia in illo in quo excederet alios iudices ipſe ſolus poſſet iudicare, & ibi pluralitate cauſarum turbaretur. non ergo fuit iniuſtè factum contra Moyſen, quòd alij iudices fuerint ſibi ęquales facti, ſed magis in hoc gratiã ſuſcepiſſe dicitur. Nec erat inconueniens fieri ſic plures iudices ęquales, quia non eſſet æqualitas occaſio contendendi, cum nullus inuideret alteri, quia erant omnes prophetę, & quilibet ſatis gauderet, quòd quilibet aliorum ſibi totam iuriſdictionem acciperet. Item non erat periculum, quia quilibet habebat ſpiri-
I tum propheticum, & poterat iudicare de cauſis quãrumcunque difficilibus.

Septuaginta ſeniores non ſe habebant ſic ad ſummum ſacerdotem in terra Chanaan, ſicut ſe habuerant in deſerto ad Moyſen, & quare hoc. Et quid notandum pro intellectu euangelij paſſionis Domini.
Quæſt. XXXII.

CONSIDERANDVM autem, quòd nõ erat de iſtis ſeptuaginta ſenioribus, ſicut fuit poſtea de eis in terra Chanaan cum erant in domo conſilij, ſcilicet in congregatione iu-
K dicum cum ſacerdote magno, quia nunc poterant per ſe iudicare ſine Moyſe: poſtea vero in terra Chanaan nequibant. Et cauſa eſt, quia iſti fuerant dati in ſubſidium Moyſi, vt releuaretur a laboribus. Si tamen non poſſent iudicare ſine Moyſe, intereſſet Moyſes omni iudicio, & tunc iam nihil tolleretur de grauamine, quia ipſe ibi poſſet per ſe iudicare. Nec enim dati ſunt ſibi ſeniores illi tanquam conſulentes, quia non indigebat, cum haberet ſpiritum propheticum, ſed tanquam adiutores, vt ipſi quoque in cauſis iudicarent, & tamen non poſſet hoc fieri, niſi ipſi per ſe iudicare poſſent: etiam ex parte ipſorum non erat aliquod periculum, quòd quilibet eorum per ſe iudicare poſſet, quia quilibet habebat ſpiritum propheticum, & poſſet dicere verum in quacunque cauſa quantumcunque ardua.

In terra autem promiſſionis nõ debuit eſſe ſic, quia apud ſummum ſacerdotem reſidebat maxima auctoritas iudicandi Deute. 16. capitulo. ipſe tamen nõ erat propheta: ideo indigebat conſiliarijs ad proferendas ſententias. dati ſunt autem ſibi ſeptuaginta ſeniores, qui aſſiſterent ei, & illi omnes ſimul vocabantur domus iudicij. Senioribus etiam non debuit licere per ſe iudicare, quia tunc non erant ipſi prophetę, ſicut fuerant tempore Moyſi, vt ſupra declaratum eſt. ideo aſſiſtebant ipſi ſacerdoti magno, & cum eo dicebantur ſententiare, vt patet Marci. 14. capi. vbi dicitur, ꝙ ſacerdos magnus, & ſeniores condẽnauerũt Chriſtũ, & hoc inquantum ſacerdos magnus ſentẽtiam, quã proferre debebat, de eorum conſilio, & auctoritate prius habebat formatam. Solus tamen ſummus ſacerdos proferebat ſententiam, & dicebatur iudex tempore ſuo.

Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populũ. Dicebat hoc Moyſes, quia tunc non erant aliqui, qui poſſent eum adiuuare in cauſis magnis, & in his, quę per appellationem deuoluebantur ad ipſum. vnde ſolus ſuſtinere dicebatur totum populum.

Quare grauis mihi eſt. Ideſt eſt mihi inſupportabilis cum haberet multas cauſas in quibus oportebat ipſum Moyſen iudicare. vel dicitur grauis mihi eſt, ſcilicet quia petit irrationabilia, ſicut hic cum flebant omnes petentes ab ipſo carnes.

Sin aliter tibi videtur obſecro, vt interficias me. Ideſt ſi nõ videtur tibi bonum, quod peto, ſed magis contrariũ iudicas, ſcilicet vt non debeam liberari a labore huius populi: obſecro, vt interficias me tollendo animam meam ad te, quia melius eſt mihi ſemel mori, quam quotidie.

An Moyſes peccauerit petendo mortem a Deo, & an liceat alicui propter deſiderium Dei, vel quia non credit ſe vtilem proximis: aut ne præoccupetur a peccatis, vel quia eſt in anguſtia paſſionali: aut propter mala, & incommoda, quæ patitur hic temporaliter, mortem appetere, & quis rationabilius mortem petierit Ionas an Moyſes.

Quæſt. XXXIII.

QVAERIT aliquis an peccauerit Moyſes petens mortem, niſi leuaretur ab iſto labore. Reſpondendum eſt, quòd petere mortem a Deo ſtat dupliciter, quia vel petimus eam, vt cum ipſo gaudeamus, vel vt ab aliquo malo, & labore pręſenti eruamur. Si enim primo modo nõ eſt inconueniens petere. ſic enim petijt Apoſtolus ad Colo. 2. capitu. cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto.

Nec tamen inſiſtendum eſt determinate huic orationi, ita vt omni modo velimus migrare de hoc ſeculo, quia forte ille, qui ſimilia petit vtilis eſt populo Dei ad aliquid, & Deus ipſum ſeruat ad fructum populi ſui, quòd ergo ipſe velit totaliter mori repugnat voluntati diuinę, ideo magis petere debet cum conditione, ſcilicet quòd vellet migrare de ſeculo ad vitam ęternam: ſi tamen aliter videtur Deo, quòd fiat voluntas eius. immo, qui recte ſapiunt, non debent iſta petere, ſed deſiderare, & adhuc, non omnimode deſiderare. Sic enim patet de verbis Apoſtoli ad Philippen. capi. 1. ſcilicet quòd ſi viuere hic in carne mihi fructus eſt operis, & quid eligam ignoro: coarctor autem è duobus deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo enim magis melius: permanere autem in carne neceſſarium eſt propter vos, & hoc confidens ſcio, quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum veſtrum, & gaudium: ita etiam patet de beato Martino, qui cum in articulo mortis peteret ſe liberari de hoc ſeculo, adhuc non determi-

A nate hoc petijt ſubiungens. domine ſi adhuc populo tuo neceſſarius ſum, non recuſo laborem.

Sed aliquis dicet hoc verum eſſe in illis, qui in ſtatu pręlationis, aut in doctrina verbi, vel exemplo vitę vtiles ſunt populo Dei, aut eſſe poſſunt. De his tamẽ, qui in tali ſtatu ſunt, vt horum nihil conueniat, videbitur aliter dicendum.

Reſpondendum eſt, quòd nemo habens rectum deſiderium in Deum debet totaliter determinate petere, vt de hoc ſeculo migret ad Chriſtum, quia nullus tam imperfecti ſtatus eſt ſi aliquid boni deſiderij habeat, quem Deus facere non poſſit excellentiſſimũ virorum in eccleſia ſua: non enim hoc nobis prouenit, aut ex natura, aut ex labore, vel ex diligentia operationis circa aliquid, ſed Dei ſolius volentis munus eſt nos efficI excellentes miniſtros ſuos, ita vt recte dicat Apoſtolus ad Rom. capi. 9. non eſt currentis, nec volentis, ſed Dei miſerentis. ideo licet nullus ſe dignũ illa miſericordia ęſtimare debet, nemo tamen de illa debet deſperare. Paulus enim erat velut non ens perſequens eccleſiam Chriſti, ſed Deus illum excellentiſſimum virorum, doctorem gentium, & vas electionis fecit. Petrus quoque ruſticus, & piſcator erat cui fortè vix capiendorum piſciũ inerat peritia, ſed Deus illum totius eccleſię principem in ſummum pontificatum elegit: quis ergo deſperare debeat cum hęc ſtupenda nobis infinitæ indignationis munera altiſſima Dei prouidentia contulerit? nemini igitur de celſitudine miniſterij Dei pręſumendum eſt, nec rurſus deſperandum.

Item dato, quòd ille, qui nec pręlationis, nec doctrinę officium habet, nec magno exemplo prodeſt. dum tamen deſiderium bonum habeat, ad maiorem ſtatũ non aſſumatur poteſt eſſe proficuus eccleſię Dei, quia Deus vtitur nobis, vt miniſtris, & nemo tam inutilis eſſe poteſt, vt ſumma ſapientia Dei eo ad aliquod bonum eliciendum vti non poſſit. Si tamen determinatè eligeremus mori, & eſſe cum Chriſto, ſubtraheremus proximis fructum, qui ex nobis prouenire poterat, & Deo miniſterium, quod per nos exercere poſſet: ideo nulli licet determinatè velle mori, & eſſe cũ Chriſto, ſed vel ſub dubio, & electione Dei ponat, vel ſolum deſideret, & non petat: nec dico, quòd non petat, ſcilicet in voce, quia ſola voluntate petere quantũ ad Deum ſatis eſt, ſed quòd non petat, ideſt non ſe determinet ad vnam partem, ſed ſit in eo quędam inclinatio, ſicut interdum quædam deſideramus, & alia eligimus, & vtraque bona ſunt.

An liceat mortẽ appetere, vt liberetur a malo præſenti. Et quòd Deus magnam gratiam facit alicui eum eripiendo de hoc ſeculo nequam ne præoccupetur peccatis.

Quæſt. XXXIIII.

ALIO modo deſiderat aliquis mortem, vt liberetur ab aliquo malo pręſenti, & ſi non licet primo modo petere mortem ſimpliciter, minus licebit iſto ſecũdo modo. Sed adhuc ſubdiuiditur iſte modus, quia quidam mortem appetunt, vt liberentur a malo pręſenti, quod eſt peccatum. Alij vero, vt liberentur a malo pręſentis temporis, quod eſt tribulatio, & omnia humanę vitę aduerſa, & incommoda. Si autem aliquis modus eſſe poteſt in quo petere mortem in iſtis caſibus liceat: ſemper erit magis licitum petere mortem, vt a peccato, quod ſuperuenire nobis poteſt, eruamur. nam iſtud deſiderium ex fundamento charitatis aliqualiter prouenit, qui enim Deum non diligit, non deſiderat mori, vt a peccatis eruatur, ſed magis deſiderat frui præſenti luce, in qua amatoribus huius ſeculi totum

gaudium

gaudium eſt, cum nihil eis poſt funera reſtet, niſi ęterna, & intoleranda tribulatio. Qui tamen huiuſmodi deſiderat plenam fidem non habet, quoniam confidere debemus, quòd ſi habuerimus bonum deſiderium, Deus non permittet nos incidere in peccatum, nec patietur tentari vltra id, quod poſſumus. ſic patet prima ad Corinth. capi. 10. ſcilicet fidelis eſt Deus, qui non patietur vos tentari ſuper id, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt poſſitis ſuſtinere. Etiam qui ſic deſiderat eripi a ſeculo ne incidat in peccatum, tollit Deo miniſterium, quod poteſt per ipſum exercere ad vtilitatem eccleſię ſuę: ideo nulli determinate petere licet, quòd Deus eũ ab hoc ſeculo migrare faciat ne eum peccata pręoccupent, ſed magis confidat in Domino, quoniam ipſe dabit bonitatem. Si autem petere voluerit non determinate petat, ſed conditionaliter dicens. Domine ſi tibi bonum videtur, vt ab hoc ſeculo migrem ne peccatis pręoccuper, deſidero illud. ſi vero aliter iudicas fiat voluntas tua. Sciendum tñ, ꝙ quamquam nulli liceat petere a Deo ſimpliciter, vt eum eruat ab hoc ſeculo ne ipſum peccata grauent: Deus tamen magnam gratiam facit ſi nos velociter de hac luce ſubtrahit, ne ante mortem superuenientibus pręgrauemur peccatis. ſic patet Sapien. 4. capi. ſcilicet placens Deo factus eſt dilectus, & viuens inter peccatores translatus eſt: raptus eſt ne malitia mutaret intellectum illius: aut ne fictio deciperet animam eius: faſcinatio enim nugacitatis obſcurat bona, & inconſtantia concupiſcentię tranſuertit ſenſum, ſiue malitia: cõſumatus in breui expleuit tempora multa: placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properauit educere illum de medio iniquitatum Non eſt autem ſimile Deo, & nobis, quia Deus ſcit quid nobis futurum eſt: nos autem neſcimus quid ſuperueniet, ideo cum ipſe nos eripit ne nos peccata ſurripiant gratiam facit. cum vero nos petimus migrare de hac luce, neſcimus q̃d petamus.

An liceat appetere mortem, vt liberemur a laboribus, & tribulationibus huius vitæ. Quæſt. XXXV.

ALio modo petit aliquis mortem, vt liberetur a ſolis laboribus, & incommodis huius vitę, & tunc nunquam licet, ſed grauiter peccat, qui talia petit. nam non de fundamento fidei, nec de radice charitatis hoc procedit, ſed ex maxima inconſtantia, & mollicie cum labores ſufferre impotentes tędio vitę hoc petimus, & in tantum quidam molles ſunt, vt cum eis magnę aduerſitates ingruerint, tędio vitę affecti mortem ſibi inducant, & iſti valde damnabiles ſunt. nam & leges ipſæ humanę valde puniunt eos, qui ſe occiderunt, & quia non poſſunt poenas eis infligere cum ſenſu carẽãt exanimata corpora, irrogatur quędam inhonoratio, ſcilicet, quòd non ſepeliantur, & alię inhonorationes, & figurę poenalitatum circa talium corpora fiunt. Sic enim ait Ariſto. 5. Ethico. quòd iniuſtum facit ciuitati, qui ſeipſum occidit, ideo inhonoratio adeſt ſeipſum corrumpenti, ideſt infligitur dedecus homini occidenti ſe, ſed hoc autem extremum malorũ eſt. Cum vero aliquis mori petit, ſed non occidẽs malum quoddam habet, quicũque tamẽ hoc deliberate petit mortaliter peccat, & valde grauiter.

Moyſes non peccauit appetendo mortem. Et quòd eis, qui ſunt in paſſione multa non imputatur ad peccatum, appetitio mortis. Quæſt. XXXVI.

DE Moyſe autem dicendum eſt, quòd quamquã ipſe mortem petierit, tamen non peccauit, nam

F ſcriptura eum non arguit hic peccaſſe, nec alibi. Si tamen peccaſſet aliquando fieret mentio, & daretur poena, ſicut infra 27. capitu. dicitur, quòd non introibit in terram Chanaan, quia peccauit non benedicẽs Dominum ad aquas contradictionis. Si tamẽ hic peccaſſet peccatum iſtud eſſet maius, & infligeretur aliqua poena, fieretque mentio, ſed nihil tale ſcriptura meminit, ideo firmiter dicendum eſt non peccauiſſe illum in verbo hoc. multa enim eũ excuſant. Primò quia non petiuit directe mortem, ſed cum quadam conditione dicens. non poſſum ſolus tolerare omnem hunc populum, quia grauis mihi eſt, ſin aliter tibi videtur obſecro, vt interficias me. Item excuſatur, G quia non petiji hoc deliberate, ſed ex magna afflictione, & ita ſuccenſus, vt patet ſupra, ſcilicet, & Moyſi intoleranda res viſa eſt, & ait ad Dominum. cur afflixiſti ſeruum tuum? eis autem, qui ſunt in paſſione multa non imputantur, quę imputarentur ſi aliter ꝓponerent, & hoc, quia fortis paſſio maxime ira perfectam deliberationem tollit.

Similiter autem, & Ionas propheta mori concupiuit cum vidit, quòd non ſubuertebatur ciuitas Niniue, quod ipſe prædicauerat, vt patet Ion. capit. 4. ſcilicet, & nunc Domine tolle quęſo animam meam a me, quia melior eſt mihi mors, quam vita, & cum poſtea iterum iraſceretur valde propter hederam comeſtam a verme dixit Dominus ad Ionam, putas ne H bene iraſceris tu ſuper hedera, & dixit Ionas bene iraſcor ego vſque ad mortem. hæc autem dicebat Ionas commotus ira, & plenus afflictione magna, vt patet pręallega. capitu. cum dicitur, & afflictus eſt Ionas afflictione magna, & iratus eſt, & orauit ad Dominum, &c. De Iona autem an peccauerit in eis, quę petijt loco ſuo dicetur. quidquid tamen ſit magis valde imputabile erat Ionę, quam Moyſi, quia Ionas deſiderauit, vt deſtrueretur ciuitas Niniue, vt verum videretur verbum de ore eius, & prælegit mori omnes Niniuitas, quam retractari verbum ſuum, quod ſatis militabat contra fraternam charitatem: quod vero iſta fuerit intentio Ionę, & cauſa irę ſuę apparet Ionę. capitu. 4. ſcilicet obſecro Domine nunquid non hoc I eſt verbum meum, cum adhuc eſſem in terra mea? propter hoc pręoccupaui, vt fugerem in Tharſis, ſcio enim, quia tu Deus clemens, & miſericors es, patiens & multę miſerationis, & innocens ſuper malitiam, & nunc Domine tolle quęſo animam meam a me, quia melior eſt mihi mors, quam vita. Moyſes autem non petijt mortem, quia aliquid deſideraret contra fraternam charitatem, ſed quia erat in labore maximo: patet autem ex prioribus, quod non peccauerit hęc petens.

Et inueniam gratiam coram oculis tuis. Scilicet ſi occideris me, vt eruar a tanto labore, quia in vno iſtorum duorum putabat ſibi Moyſes gratiam fieri, ſcilicet ſi tolleretur ab eo tanta regiminis ſolicitudo, vel ſi Do- K minus tolleret animam eius, quia vtrunque erat eruere a labore.

Ne tantis afficiar malis. Scilicet quibus quotidie afficior. afficiebatur enim corporali labore, & vexabatur continuis turbulentis ſolicitudinibus, timebat etiam, quod maius eſt, ne impotens ad eorum mala toleranda impatiens fieret, vel aliquam Dei offenſam incurreret, ſicut factum eſt poſtea ad aquas contradictionis, vt patet infra capi. 20.

Afficere accipitur hic pro cruciari. tria enim ſignat, ſcilicet punire, informare, & deſiderare. Primo modo dicimus aliquem corporaliter afficiendum, velut tędio affectus veniat reſponſurus. Secundo modo dicitur, quod in ſacramento Eucharistię accidentia nõ afficiunt corpus Chriſti, ideſt nõ informant illud exi-

Afficere tria ſignificat.

ſtendo in eo ſubiectiue. Sic dicitur extra de celebratio. miſſarum. cap. cum Marthę. In tertia ſignificatione vocamus affectiones vel affectus deſideria, & venit de afficere, id eſt deſiderare.

Et dixit Dominus. Hic conſequenter ponitur Domini cõſolatio, & quia duplex fuerat querimonia Moyſi, ſcilicet de labore ſuo, & de cõqueſtione populi pro carnibus, ideo ponitur duplex prouiſio. Prima quantum ad curam populi. Secunda quantum ad prouiſionem cibi.

Populo quoque. Circa primum dicitur. *Congrega mihi ſeptuaginta viros.* Quamquam Deus prouidere vellet vtrique: primo tamen prouidit Moyſi, quia rationabilior erat ſua querimonia. & ad hoc voluit ſibi dare coadiutores, & non tollere penitus ſibi curam ab eo. ſic enim petierat cum dixerit, non poſſum ſolus ſuſti B nere, & ad hoc dedit ſibi ſeptuaginta viros coadiutores, qui haberent omnem ſpeciem iuriſdictionis & excellentiam quam nunc habebat Moyſes, vt ſupra declaratum eſt, quoniam alioquin non poſſent eum excuſare a maximis curis, & fuit hoc in fauorem Moyſi.

Iſti ſeptuaginta ſeniores prius electi fuerunt quã congregarentur coram Domino ad oſtium tabernaculi, ſicut hic dicitur. de modo tamen electionis eorum infra dicetur.

An ſeptuaginta ſeniores primum habuerint aliquod regimen, & an eſſent iſti præpoſiti Iudæorum in Aegypto.
Quæſtio. XXXVII.

DICVNT aliqui de iſtis ſenioribus, quod iſti regebant prius populum ſub Moyſe, & ſolum in temporalibus: nunc autem in ſpiritualibus & temporalibus regere incęperũt dato ſibi ſpiritu prophetico.

Sed nõ multum concordat literæ, quia textus vult ſignare hic nouam electionem, & ſubiungit conditiones eligendorum, ſcilicet ſeptuaginta de ſeniorib⁹, quos tu noſti, quod ſenes populi ſunt ac magiſtri. Si tamen iſti prius rexiſſent populum non oportebat, ꝙ ponerentur conditiones eorum, immo non ponerentur, quia eſſet ſuperfluum, quia conditiones non ponuntur, niſi pro eligendis. Cum vero aliqui iam aſſumpti ſunt, non oportet poni conditionem. ſi igitur D iſti ſenes eſſent, qui primò regebant populum nõ ponerentur nunc conditiones eorum, ſed diceretur. cõgrega ad me ſeptuaginta ſeniores. Item iſti fundantur ſuper aliquid, quod non facit probationem, ſcilicet quia dicitur Exo. cap. 24. Moyſi autem dixit Dominus. Aſcende ad Dominum tu & Aaron Nadab & Abiu, & ſeptuaginta ſenes ex Iſrael, & adorabitis procul. ergo videtur, quod iam eſſent iſti ſeptuaginta ſeniores. Dicendum nihil induci ex loco illo, quia ibi non aſſignantur aliqui certi ſeniores, ſed dixit Dominus Moyſi, quòd aſſumeret ſecum ſeptuaginta de ſenibus Iſrael. Si autem eſſent iſti ſenes determinati non diceretur, quòd aſſumeret ſeptuaginta de ſenibus Iſrael, ſed ſeptuaginta ſenes Iſrael. multum enim differunt iſtæ locutiones, quia eſſe de ſenibus Iſrael dicit multitudinẽ ſenum, & de eis aſſumptos aliquos. Dicere autem ſenes Iſrael dicit quandam determinationem ſenum, ita quod eſſent aliqui ſpeciales ſenes electi ad aliquid. ibi tamen non dicitur, quòd eſſent ſeptuaginta ſeniores Iſrael, ſed ſeptuaginta de ſenioribus. ideo non præfuerunt iſti in gubernatione populi ante tempus hoc.

Item dicit Rabbi Sal. quod iſti ſeptuaginta ſeniores erant, qui erant præpoſiti de filijs Iſrael in Aegypto qui flagellati ſunt a miniſtris Pharaonis, quia po- A pulum non grauabant cogendo ad complendũ quotidie numerum laterum, & ideo meruerunt habere ſpiritum prophetiæ, & hoc dicit Rabbi Sal. quia in litera ſubditur. quos tu noſti, quod ſenes populi ſunt, ac magiſtri quos ipſe vocat præpoſitos.

Sed non eſt iſte ſenſus, quia non vocantur hic magiſtri quaſi præfuerint in Aegypto, ſed magiſtri populi, id eſt magis eruditi inter reliquos de populo, vt ſciant dare conſilium in his quæ agenda ſunt. *Septuaginta viros de ſenibus Iſrael.* Iſti ſeniores non erant in numero determinato, ſed omnes veteres magni conſilij, atque prudentiæ vocantur ſeniores, nec ſolum vocatur aliquis ſenior, quia ætate ſenex eſt: multi enim in ſenectute conſtituti ſimilia pueris patiuntur, ita vt nihil differat iuuenis ſecundum tempus, vel ſecun- B dum morem iuuenilis iuxta Ariſtotel. 1. Ethicorum. Sed dicuntur ſeniores, quia eorum iudicium magnũ & inueteratum eſt, ſicut in ſenibus eſſe deberet. iuxta illud Sapient. 4. cap. ſenectus enim venerabilis eſt non diuturna, nec annorum numero computata: cani ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata.

Qui vocantur debent ſenes.

Quos tu noſti. Moyſes debebat iſtos accipere, & præcognoſcere eos, difficile enim eſt & periculoſum hominem incognitum aſſumi in principatum. Nam principatus eos, qui olim cogniti fuerant alterius modi cognoſci facit iuxta dictum Biantis, & habetur ab Ariſtotel. 5. Ethicor. ſcilicet principatus oſtendet virum: quanto magis de hominibus, qui prius incogni C ti fuerant: quomodo autem ſtet iſta aſſumptio cum ſortibus quæ poſitæ ſunt, infra declarabitur.

Quod ſenes populi ſint ac magiſtri. Id eſt non debes aſſumere aliquos, niſi de quibus tu cognoueris, ꝙ ſunt ſenes populi, id eſt homines ſenſati inter totum populum, & ſint magiſtri, id eſt per excellentiam prudẽtiæ eorum ipſi alios erudiant in agendis. nam ad iſtum principatum non oportebat aſſumi, niſi viros prudentes, cum deberent regere totum populum.

Quare Deus iuſſit, quòd ſeptuaginta ſeniores ſumerentur de viris prudentibus, cum eſſent futuri prophetæ. Et an ſemper haberent ſpiritum propheticum, & iudicarent prophetice, & quomodo Deus in miniſtris vete. ac nouæ legis ſemper ele- D git honeſtatem Et quid ſit ſpiritus prophetiæ.
Quæſtio. XXXVIII.

QVAERET aliquis quare iuſſit Deus, vt aſſumerentur iſti viri prudentes. Nam non erant iudicaturi ſecundum humanam peritiam, ſed ſecundum ſpiritum Dei, ideo datus eſt eis ſpiritus propheticus immediate, vt electi ſunt, vt patet infra, ſed dato ſpiritu prophetico, ita poterat iudicare ſecundum certitudinem ille qui ante fuerat ruſticus, ſicut qui fuerat ſapientiſſimus.

Reſponderi poteſt ad hoc dupliciter. vno modo, quod ideo fuerunt iſti viri prudentes aſſumpti, quia E quamquam ſecundum ſpiritum propheticum prophetarent: aliquando tamen iudicare deberent non habentes ſpiritum propheticum, ſicut patet de Moyſe, qui habebat ſpiritum propheticum, & tamen bis interrogatus eſt, & neſciuit reſpondere, vt patet infra vigeſimoſeptimo, & trigeſimoſexto capitulo. Si tamen tunc actualiter habuiſſet ſpiritum propheticũ, reſpondiſſet ſicut poſtea, cum a Domino quæſiuit habuit reſponſum, vt patet in quolibet prædictorum capitu. Eſt enim ſpiritus prophetiæ aliquod lumen raptim tranſiens, & non manet in intellectu nrõ per modum habitus, quia ſic licitum eſſet prophetæ, quãcunque vellet prophetare. non tñ eſt verũ, qa ali-

Spũs prophetiæ quid.

quando veniebat ſuper eos ſpiritus prophetię,& prophetabãt. Aliquando autem nihil poterant dicere. ſic patet multoties in prophetis cum dicitur. factus eſt ſpiritus Domini ſuper talem, aut talem prophetam. Si tamen eſſet per modum habitus nõ veniret in certis temporibus: ſed poſtquam ſemel in aliquo eſſet ſemper eſſet, ſic patet de Heliſeo à quo cum quæſiuiſſent tres reges de euentu belli neſciuit reſpõdere, quouſque coram eo caneretur in pſalterio, & tunc venit ſuper eum ſpiritus Domini, & prophetauit. ſic patet. 4. Reg. cap. 3. ſ. nunc autem adducite mihi pſaltem: cumque caneret pſaltes facta eſt ſuper eum manus Domini & ait. hæc dicit Domin⁹. facite in alueo torrentis huius foſſas & foſſas &c. & iterum Heliſe⁹ cum videret ad ſe venientem mulierem quandam, & G tetigiſſet pedes eius, dixit ſe neſcire ad quid veniebat, vt patet 4. Reg. 4. ca. ſ. cumque veniſſet ad virum Dei in monte apprehendit pedes eius, & acceſſit Giezi, vt amoueret eam, & ait homo Dei: dimitte illã: anima enim eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Accidebat etiam interdũ vt prophetæ non habentes actualiter ſpiritum ꝓphe⁹ticum loquerentur aliqua quæ videbantur eis bona, & poſtea ſuperueniente ſpiritu Dei in eos contrariũ dicebant, quia primum fuerat ſecundum humanam prudentiam: ſecundùm autem ex Dei conſilio. ſic patet de propheta Nathan à quo cum quæſiuiſſet Dauid, an deberet facere domum Domino, reſpondit omne quod eſt in corde tuo vade, & fac, quoniã Dominus tecum eſt, & in nocte illa factum eſt verbum H Domini ad Nathan, vt iret ad Dauid dicens, ꝙ non ædificaret ipſe domum Domino: ſed filius qui naſciturus eſſet ex eo. Ecce qualiter iſte propheta quando non habuit ſpiritum Domini errauit, ita igitur cõtingeret iſtis viris aſſumptis cum Moyſe, quia aliqñ non haberent ſpiritum Domini, & tunc niſi haberẽt humanam prudentiam neſcirent iudicare: decuit ergo eſſe prudentes.

Sed contra hoc dicet aliquis non ſtare iſta, quia iſti ſeptuaginta ſeniores, poſtquam habuerunt ſpiritum propheticum, ſemper illum habuerũt: ideo per eum poſſent ſemꝑ iudicare, nec erat neceſſaria aliqua prudentia. patet hoc, quia infra dicitur. cumque requie- I uiſſet in eis ſpiritus prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt.

Reſpondendum eſt ad hoc, ꝙ iſti iudices ſeptuaginta aſſumpti receperunt ſpiritum propheticum cũ electi ſunt, & iudicabant aliquando ſpiritu prophetico: interdum tamen non habebant ſpiritum propheticum, & ſola humana prudentia iudicabant. Et cum dicitur, ꝙ prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt. eſt ſenſus, ꝙ prophetauerunt tunc, quando ſpiritus propheticus fuit in eis nouiter datus. & non ceſſauerũt, ideſt quamquam aliquando ceſſarent prophetare, tamen poſtea redibant ad prophetandum, & nunc ita ceſſauerunt, quin aliquando poſtea prophetare poſſent, nec eſt poſſibile aliter intelligi. quod patet, quia cum dicitur, ꝙ non ceſſauerunt, aut dicitur, ꝙ nõ ceſſauerunt ſecundũ habitum, aut ſecundum actum. Si K dicas, ꝙ nunquam ceſſauerunt ſecundum actum, eſt impoſſibile, quia tunc nunquàm dormiſſent, nec comediſſent, aut quicquam operis haberent, ſed ſemper loquerentur: hoc tamen eſt falſum, quia non poterant ſine his viuere. Item non decebat, ꝙ ſemper loquerentur, quamquam poſſent, quia tunc non poſſent audire venientes ad ſe ad iudicium, nec iudicare ſi ipſi ſemper loquerentur. oportebat igitur, vt non ſemper prophetarent actualiter. Item nõ poteſt hoc intelligi ſecundum habitum. ſ. quod nunquam ceſſaret in eis habitus propheticus, quia prophetia ſpiri-

F tus propheticus non dicit aliquẽ habitum, ſed quoddam lumen raptim tranſiens per modum actus fluẽtis, vt ſupra declaratum eſt. Apparet igitur, quod iſti indigebant prudentia magna, vt quando non haberent actualiter lumen propheticum per humanam prudentiam iudicarent.

Secundo reſponderi poteſt, quod hoc factum eſt propter honeſtatem. nam quamquam iſti haberent ſpiritum propheticum, qui ſemper in eis maneret, tamen non erat honeſtum, quod ſi prius fuiſſent rudes & indocti atque inhoneſtę conuerſationis aſſumerentur ad hunc ſtatum, quia populares videntes illos in ſtatu prælationis, cum prius vidiſſent eos & rudes & inutiles ſcandalizarentur, etiam haberentur contemptui, nec eis vlla præſtaretur auctoritas. Hoc autem Deus cauebat, quia non ſolum volebat facere bonum, quod eſſet bonum iure, ſed etiam quod appareret recte factum. Et ob hoc tam in nouo, quàm in veteri teſtamento obſeruata eſt magna honeſtas in miniſtris, vt non contemnatur miniſterium ipſorum. De miniſtris legis veteris patet Leui. c. 21. ſcilicet, quod nullus accederet ad miniſtrandum ſi eſſet cęcus, vel claudus, ſi paruo vel grandi, & torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi habẽs albuginem in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, vel herenioſus, & poſtea dabatur regula generalis, quod omnis qui habuerit maculã de ſemine Aaron ſacerdotis, non accedet offerre hoſtias Domino, nec panes Deo ſuo. In nouo etiam teſtamẽ- H to obſeruatur ſecundum decreta patrum, quod ſi aliquis fuerit leproſus, vel enormiter læſus, & deformiter, aut habeat aliquam magnam deformitatem: etiã ſi non ſit plaga, non poſſit promoueri ad ſacros ordines, & ſi poſtea inciderit in hæc remouetur ab adminiſtratione, vt patet extra de corrig. vitt. per totum.

Miniſtri Domini debent eſſe valde integerrimi. Et prædicatores quales.

Eodem modo de officio prædicationis dicendum eſt, quod non admittantur ad illud habentes læſiones enormes, vel quaſcunque magnas deformitates, vel ſi fuerint primo infames, aut inciderint in aliqua valde horribilia: ideo dato, quod aliquis qui primo fuit infamis, ſiue de facto, ſi de iure poſtea redeat ad ſanctiſſimam conuerſionem, nõ debet recipi ad ſtatum I prælationis, vel officium prædicandi, & propter hoc Chriſtus repulit a comitatu ſuo quendam virum, quem ſanauerat a dęmonio, & ille a multis temporibus tenebatur a dæmonibus, & non induebatur a veſtimento, nec manebat in domo, ſed in monumentis, & cum arriperetur fortiſſimè, quamquam cuſtoditus catenis & compedibus, rumpebat vincula, & agebatur a dæmonio in deſerto. Cum autem ſanatus eſt dicit litera, quòd vir a quo exierant dęmonia rogabat Ieſum, vt eſſet cum eo: dimiſit autem eum Ieſus dicens. redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Dominus, vt patet Luc. capitu. 9. Nec enim ob aliud repulit eum Chriſtus ne eſſet ſuus diſcipulus, niſi quia propter infamiam præcedentem, quamquam nunc eſſet vir bonus, non erat aptus ad K prædicationem: eſſet enim ſcandalum, & contemnerentur verba in ore eius. Sic autem de iſtis ſeptuaginta viris fuiſſet niſi eligerentur viri magnæ auctoritatis & prudẽtię, quos etiam pro præterito ſtatu reliqui venerarentur.

Quòd ſenes populi ſint ac magiſtri. Non erant omnes iſti ſenes ætate, quia Heldad, & Medad non erant ſenes ætate, ſed conſilij maturitate, vt infra dicetur.

An omnes iſti ſeptuaginta iudices electi a Moyſe potuerint eſſe iuuenes ſecundum ætatem, vel oportebat neceſſario omnes eſſe ſenes & an liceat aliquando aſſumi iudices ex iuuenibus, & quæ requiruntur in bono iudice, & ad prudentiam diuinam,an requiratur ſenectus. Quæſt. XXXIX.

SED adhuc quæreretur, an omnes iſti ſeptuaginta,qui nunc electi ſunt,& congregati a Moyſe fuerint neceſſario ſenes ſecundum ætatem, vel potuerint omnes eſſe iuuenes.

Aliquis diceret,ꝙ erant aliqui eorum iuuenes, ideo ꝙ nihil impediebat omnes iſtos eſſe iuuenes ſecundũ ætatem. Cauſa eſt, quia iſti eligebantur nunc ad iudicandum,& oportebat eos eſſe prudentes, & honeſtæ conuerſationis. Sed hoc poteſt reperiri in iuuenibus, & multi ſunt ſenes ſecũdum ætatem ſuam, qui nec prudentes ſunt,nec honeſtæ conuerſationis, ideo nõ quæreretur hic ætas:ſed iſta diſpoſitio, quæ etiam in iuuenibus reperitur.

Aliqui dicunt in contrarium, ꝙ oportebat eſſe ſenes ſm ætatem, & non ſolum ſenes, ſed valde ſenes, quia dicitur in litera. congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael,& iterum dr.j.narrauit Moyſes populo verba Domini congregans ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael. ergo ſicut Deus iuſſit accipi valde ſenes,ita Moyſes fecit. Item patet,quia dr in litera cõgrega.ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, ergo ſicut Deus iuſſit accipi valde ſenes, ita Moyſes fecit.

Secundo patet,quia dr in litera. congrega ſeptuaginta viros quos tu noſti,quòd ſenes ſint.ergo nemo poterat eorum eſſe iuuenis.

Dicẽdum ꝙ an oporteret omnes iſtos, vel aliquos eorum eſſe ſenes ſm ætatem apparet ex fine, ad quẽ eligebantur: ſumebantur. n. ad hoc ꝙ eſſent iudices principales in populo,& haberent eãdem iuriſdictionem,& officium cum Moyſe. Ad hoc aũt tria requirebantur.ſ.prudentia, recta conuerſatio, & quædam grauitas ſiue reuerentia perſonæ.

Primum autem eſt maxime neceſſarium, quia qui iudicat debet diſcernere inter cãm & cãm: ſanguinẽ & ſanguinẽ:lepram & lepram Deute.17.cap.& quãto fuerint iudicia difficiliora tanto requiritur maior prudentia,& ideo in illis debet recurri ad maiores iudices & prudentiores.e.c.

Sed iſta prudentia,vel peritia requiſita in his, quæ eligebantur debebat eſſe duplex.ſ.vna humana,vt homo tantũ eſſet inſtructus ex literis, vel ex aſſuefactione rerum, quantum fragilitas humana ſinit ad poſſe iudicare de negocijs.Secunda eſt diuina per quam haberetur determinatio quorũdam dubiorum, in quibus non poſſet reſponderi humanitus, vel ſaltem hoies qui ſunt non habent actualiter talem cognitionem, licet habere poſſint, vel aliqui homines alibi exiſtentes illam habeant. De prima prudẽtia vel peritia erat cura Moyſi inquirere, ꝙ tales eſſent illi quos congregaret,vt ſinguli haberent talem prudentiam. De ſecunda non pertinebat ad ipſum,quia non poterat ipſe largiri alicui dona Dei : ſed Deus prouidit in hoc. nam congregatis iſtis viris Deus dedit eis de ſpiritu Moyſi ad hoc ꝙ prophetarẽt, & inceperunt prophetare, & nunquam ceſſauerunt,vt patet j.in litera.

Secundum erat honeſta conuerſatio,quæ valde requiritur in iudicibus, & principibus populi. Parum enim prodeſt,ꝙ quis recte dicat, & doceat, ſi ipſe iniuſte viuat & turpiter , quia in moralibus magis mouent facta ꝙ verba,vt colligitur 10.Ethic.in princ. vbi Ariſto.inducit Eudoxum dicentem delectationẽ eſſe malam & fugiendam,quia iñ ipſe proſequebatur delectationes contemptas fuit doctrina eius.Et non ſolũ

A propter honorem doctrinæ:ſed etiam propter periculum ſubditorum oportet iudicem, & principem eſſe honeſtæ conuerſationis : qm̃ ſi ipſe peccauerit trahĩt peccatum eius a reliquis in exemplum. vnde nõ põt ipſe peccare,quin multos trahat in peccatum.ideo dicitur Leui.4.quod ſi ſacerdos ſummus peccauerit facit delinquere populum.

Tertium erat grauitas quædam vel reuerentia pſonæ,quia multum neceſſaria eſt in iudice & principe: nam ſi iſtud defuerit cõtemnetur tam ipſe, quàm ea quæ fecerit, aut ſaltem non tam viriliter gubernabit, ſicut reuerendus exiſtens. Nunc per prædicta põt iudicari an oporteret omnes iſtos eſſe ſenes ætate, vel poſſent eſſe iuuenes.

B De primo.ſ.de prudentia vel peritia,dicendum; ꝙ illa erat duplex.ſ.humana & diuina.de diuina.n. quæ pertinet ad ſpiritum propheticum,vel ad cognitionẽ habitualem infuſam,patet ꝙ non requirebatur ſenectus.nam in quacunque ætate põt Deus dare ſpiritũ ſuum cui voluerit. De ſpiritu habituali.i. notitia ſemper manente patet in Salomone, cui data fuit ſapientia magna a Deo per noctem.3.Reg.3.& 2. Paralipo. 2.c.Erat tũ tunc Salomõ puer.3 Re.3. ſ.ego aũt ſum puer paruulus & ignorãs ingreſſum meum , & exitũ. De ſpiritu non habituali qualis eſt ſpiritus propheticus patet , ꝙ Deus interdum det illum iuuenibus,ſicut fuit de Daniele,qui erat de pueris iudæorum, qui erant ante regem Nabuchodonoſor. Danielis.1. De^9 tñ dedit ei tunc cognitionem propheticam Dan.13.ſ.

C ſuſcitauit Dñs ſpiritum ſanctum pueri iunioris, cuius nomen eſt Daniel.& nõ ſolum paruis ætate, ſicut Danieli Deus dat ſpiritum prophet cum, ſed ẽt aliqñ exiſtentibus in vtero , ſicut Ioannes Baptiſta , cum eſſet in vtero prophetauit oſtendens veniſſe Chriſtũ Luc. 1.cap.Danieli aũt non ſolum dedit Deus ſpiritũ propheticum, ſed etiam ſpiritũ habitualẽ. i. ſcientiã manentem Dan. 1.ſ. pueris autem illis dedit Deus ſcientiam,& diſciplinam in omni libro , & in omni ſapiẽtia:Danieli aũt intelligentiã oium viſionum & ſomniorum. quantum ad hanc cognitionẽ , ergo non requirebatur,ꝙ iſti qui eligebantur eſſent ſenes,quia poterant eſſe in quacunque ætate,in qua Deus vellet dare illis ſpiritum propheticum.

D Erat alia prudẽtia,vel peritia humana, & de iſta dicendum,ꝙ põt haberi aliqualiter ex literis, quia iudicia ſeruiunt ex legibus:leges aũt ſcriptæ ſunt, & circa talia poſſunt iuuenes eſſe periti propter ſtudium adhibitũ illis.Sed vltra hoc requiritur prudentia,quia non poſſunt omnia determinari per legem & rationem vniuerſalem,quæ oporteat facere iudicem , vel principantem,& circa hęc debet eſſe prudentia , quæ eſt directiua agibilium.6. Ethic. iſta autem nõ poteſt faciliter inueniri in iuuenibus, quia iſta indiget experientia & tempore.1.Ethicorum.cap. 2.& 3. Et quãtum ad hoc dicendum, quod conueniebat iſtos qui eligebantur eſſe ſenes ætate, eo quod prudentia multa requirebatur, quæ non poteſt haberi, niſi per lun-

E gam experientiam, ſed longa experientia non poteſt haberi, tuſi in magno tempore, & ob hoc non ſolum iudices non debent eſſe iuuenes , ideo nec auditores moralium qualia oportet iudicem, & prudentem diffinire non debent eſſe iuuenes primo Ethicorum capit.3. ſcilicet. politicę non eſt proprius auditor iuuenis : inexpertus enim eſt eorum qui ſecundum vitam ſunt actuum . dicit quoque Ariſtotel. iuuenes fieri interdum ſapientes , ſed non prudentes , ſcilicet Geometrici quidem iuuenes , & diſciplinati fiunt, & ſapientes talia : prudens autem non videtur fieri. Cauſa autem , quoniam & ſingularium eſt prudentia , quæ fiunt cognita ex experientia:

rientia: iuuenis autem expertus non eſt: multitudo enim temporis facit experientiam.6.Ethic.c.9.

Secundum erat honeſta conuerſatio, & quantum ad hanc poterant iſti eſſe ſenes, vel iuuenes, cum in vtriſque contingat inueniri honeſtam conuerſationem. ſed facilius eſt hoc reperiri in ſenibus, quàm in iuuenibus, quia iuuenes propter feruorem ſanguinis, & magnas mutationes naturæ, quæ in eis fiunt, ſunt valde perſecutores paſſionum: vnde facilius eſt eos temperatos eſſe, & non perſecutores paſſionum. vnde Ariſtotel. dicit iuuenes & melãcholicos ſemper indigere delectationibus: iuuenes quidem quamdiu durat iuuentus: melancholicos autem per totam vitam: & iuuenes indigent propter magnam mutationem: quæ fit in eis propter augmentationem: melancholici autem indigẽt propter malitiam complexionis, quia corpora eorum, quaſi quodam morſu conſumuntur ſemper, & ideo ſunt in continuo appetitu, & delectabilia ſibi ſunt velut quædam medicina.7. Ethicorum cap. vltimo. Dicendum ergo ꝙ quantum ad hoc, licet poſſent tam de iuuenibus, quàm de ſenibus accipi iſti ſeptuaginta, tamen conuenientius erat de ſenibus accipi, quia in iſtis facilius inuenitur vitæ honeſtas, & non eſſe perſecutores paſſionum.

Tertium erat maturitas quædam & grauitas, ſiue reuerentia, & iſta poſſunt inueniri tam in ſenibus, quàm in iuuenibus, quia reuerentia & grauitas præſtantur a virtute, cum honor ſit exhibitio reuerentiæ in teſtimonium virtutis.1.Ethicor. Sed contingit iuuenes habere virtutem, ſicut & ſenes, ideo in vtriſq; poteſt eſſe reuerentia & grauitas. Eſt tamen dicendũ, ꝙ ex hac parte, licet poſſent iuuenes eligi a Moyſe: magis tamen conueniebat accipi ſenes, quia vltra reuerentiam debitam virtuti in quocunque illa ſit, debetur quædam reuerentia propria ſenectuti. ſic Deus iuſſit fieri Leui.19.ſ. coram capite cano conſurge, & honora perſonam ſenis. Idem autem ſenſit Ariſtot.9.Ethicor.cap.2. vbi diſtinguit honores ſecundũ diuerſas perſonas quibus debentur, & dicit de honore ſenis.ſ.& eum qui ſecundum ætatem eſt in aſſurrectione & inclinatione & talibus. cũ ergo ſenibus vltra virtutem debeatur quædam alia reuerentia, ſequitur quòd exiſtentibus tam ſenibus quàm iuuenibus in virtute magis reuerendi ſint ſenes quàm iuuenes.

Sed nunc dicendum, quod Moyſes circa iſtos ſeptuaginta viros tenuit modum, quod elegit ſenes ętate, eo quòd iſta plenius in eis inueniri veriſimile erat, quàm in iuuenibus, & tamen an omnes fuerint ſenes ætate non conſtat: potuit quoque eligere aliquos iuuenes.

Aliqui enim dicunt, quod erant quidam iſtorum iuuenes, & ſpecialiter illi duo, ſcilicet Heldad & Medad qui manſerant in caſtris. Nam dicunt, ꝙ propter hoc non iuerunt cum alijs quamquam vocati eſſent, quia cum eſſent iuuenes erubuerunt accipi ad illum ſtatum, ad quem accipiebantur ſenes. Sed an hoc verum ſit non ſatis patet. motiuum tamen iſtorum ſatis eſt rõnabile.ſ. quia nõ vocantur iſti ſeniores, vel ſenes, ſicut alij, ſed vocantur viri, vt patet infra in litera, ſcilicet remanſerant autem in caſtris duo viri quorũ vnus vocabatur Heldad & alter Medad. Quod autẽ potuiſſet Moyſes eligere, qui eſſent iuuenes, vel viri, ideſt triginta vel quadraginta annorum, qui nondum vocantur ſenes: patet, quia eligebantur iſti qui eſſent prudentes, & eſſent magiſtri in populo. Contingeret tamen de iſtis eſſe plures forte in ætate.30. vel 40. annorum, quàm in ætate 80. annorũ, vel maiori, in qua tunc dicebãtur ſenes, ideo eligerentur fortè q̃ eſſent iuuenes, vel viri, & non qui eſſent ſenes.

F Secundo quia apparet, ꝙ Deus non loquatur hic de ſenectute, quæ eſt ſecundum ætatem, ſed ſecundũ prudentiam & virtutẽ, & patet quia Deus iuſſit Moyſi congrega mihi ſeptuaginta viros quos tu noſti, ꝙ ſenes ſint. Si tamen loqueretur de ſenectute ſm ætatem nõ loqueretur quos tu noſti, ꝙ ſint ſenes, in quo ſignificatur aliqua ſpecialis inquiſitio relicta Moyſi. Senectus tamen ſecundum ætatem ex aſpectu nota eſt, & quilibet eam cognoſcit.

Tertio & præcipue, quia iſti nõ vocantur ſenes abſoluti, ſed ſenes populi. nam dr̄ congrega mihi 70. quos tu noſti, ꝙ ſenes populi ſint. i. reputati a populo, vt ſenes, & vocantur ſenes populi illi quos populus propter prudentiam, & virtutem veneratur, & petit
G ab eis conſilium, quaſi eſſent ſenes, qui aũt ſunt ſenes ſecundum ætatem nihil aliud habentes, vocantur q̃dem ſenes, ſed non ſenes populi.

Quarto quia ita Gregorius exponit, dicens vocari hic ſenes non quidem ſm ætatem, ſed ſm grauitatẽ morum, & vult ꝙ hoc modo multi iuuenes vocentũ ſenes cum ait. congrega mihi ſeptuaginta &c. ſicut plerunque iuuenes dicuntur qui nulla conſilij grauitate præeminent, ita ſenes nõ eos ſcriptura vocat, qui ſola grauitate tpum, ſed morũ grauitate maturi ſunt: vnde ſenectus venerabilis eſt nõ diuturna, nec annorum numero computata. hinc ad Moyſen dr̄ cõgrega mihi 70. viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, ꝙ ſenes populi ſint. in quibus verbis ſenectus cordis notatur, cum tales iubẽtur eligi ſenes qui ſciuntur. ſi cor
H poris ſenectus quæreretur a tantis ſciri poterat a q̃tis videri. Cum vero dr̄ quos tu noſti, ꝙ ſenes populi ſint patet, ꝙ ſenectus mentis, & non corporis eligatur. Dicendum ergo ſine dubio, ꝙ poterat Moyſes eligere multos de illis. 70. qui non eſſent ſenes ætate, ſed forte triginta vel quadraginta annorum, in quibus inueniretur prędicta diſpoſitio, ad hoc, ꝙ eſſent iudices, & forte aliqui tales fuerunt inter iſtos 70. ſed de nullius eorum ætate conſtat. Nunc vero reſpondendum eſt ad obiecta poſita ſupra.

Ad primum dicendum, ꝙ Moyſes elegit oẽs iſtos ſeptuaginta, vt eſſent ſenes accipiendo ſenem, eo modo quo accipit hic ſcriptura, & quia ſenex & iuuenes opponuntur, nullus iſtorum erat iuuenis, eo modo
I quo ſcriptura accipit hic iuuenem. Pro quo ſciendũ, quòd ſenex propriè dicitur ſecundum ætatem, quia eſt nomen ætatis ex origine ſua, quia tamen ſenibus conueniunt quædam, ſcilicet prudentia, reuerentia, & virtus, & iſta conueniunt ſibi quaſi ex conditione ætatis, ſcilicet prudentia propter longam experientiam, quæ requiritur ad prudentiam, & iſta eſt in ſenibus, & non poteſt eſſe in iuuenibus.1.Ethicor. 3.& 6.Ethic. 10.cap. Virtus autem, quia iam ceſſauerunt in eo paſſiones, & non eſt illa ætas perſecutiua paſſionum, ſicut iuuentus.7. Ethic.cap.vltimo. Reuerentia autem competit tam propter duo præcedentia, quàm propter ipſam ætatem. ſolet dici tam ex cõſuetudine hominum, quàm ſacræ ſcripturæ illos eſſe ſenes, qui ſunt maturi in prudentia, & virtute, etiam ſi
K ſint in ætate iuuenili, & illos eſſe iuuenes, qui nec prudentiam habent, nec virtutem, & paſſionum perſecutores ſunt, licet ſint in ætate ſenili. Et vtrunque iſtorum tam ſcriptura, quàm modus loquendi communis ait: vocat enim ſcriptura ſenes ipſos prudẽtes, & honeſtæ conuerſationis in virtute maturos: etiam ſi ſint paruæ ætatis Sapient.4.c. ſcilicet ſenectus enim venerabilis eſt, non diuturna, nec annorum numero computata: cani enim ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. è contrario aũt vocatur in ſcriptura puer, aut iuuenis ille, qui eſt magnæ ætatis, ſi nec virtutem, nec prudentiam habet. ſic accipit

Qui vocãtur ſenes

Eſa.65.

Puer quis dicatur.

Eſa.65.c.ſ.puer centum annorum morietur, & pecca tor centum annorum maledictus erit. Ibi enim vnũ declarat alterum, quia puer centum annorum vocatur, qui eſt peccator centum annorum.i. qui in anno centeſimo, ita proſequitur delectabilia, ſicut puer in ætate puerili, cui ætati conuenit imprudentem eſſe, iuxta id quod dixit Salomon. ſtultitia colligata eſt in corde pueri. competit etiam proſequi paſſiones, & facere turpia, ideo in iuuenibus, & pueris verecundia landabilis eſt, quia propter eam abſtinent a turpibus. 4. Ethic. cap. 16. Quod autem accipiatur ſic puer & ſenex in modo noſtro patet, quia Ariſto.1. Ethic.c.3. æquiparat iuuenes ſecundum ætatem & ſenes, quorum cõditio eſt iuuenilis cum ait. differt autem nihil iuuenis ſecundum ætatẽ, aut ſecundum morem iuuenilis, nõ enim a tempore defectio eſt, ſed propter ſecundum paſſiones viuere, & proſequi ſimul.

Dicendum ergo, ꝙ iſto modo non accepit Moyſes hic aliquos de ſeptuaginta, qui non eſſent ſenes: omnes quippe erant ſenes.ſ. maturitate cõſilij & grauitate morum, licet ſecundum ætatem eſſent iuuenes, & nullus erat iuuenis. ſ. perſecutor paſſionũ, aut imprudens. Sic dicit Gregorius. ſ. ſicque plerunq; iuuenes dicuntur, qui nulla conſilij grauitate præeminent, ita ſenes non eos ſcriptura vocat, qui ſola grauitate temporum, ſed morum grauitate maturi ſunt. vnde ſenectus venerabilis eſt non diuturna, neq; annorum numero computata.

Cum autem dicebatur, ꝙ non ſolum deberent iſti eſſe ſenes, ſed etiam valde ſenes, quia dicitur in litera. cõgrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael. Dicendum eſt, ꝙ nihil ex hoc probatur, immo potius ex iſto loco poteſt colligi, ꝙ iſti non erant ſenes ſm ætatem, & magis cõcluderetur eos eſſe antiquos ætate, ſi vocarentur ſenes, quàm ſi vocarentur ſeniores.

Senior dupliciter accipitur.

Pro quo ſciendum, ꝙ ſenior accipitur dupliciter. vno modo, vt eſt nomẽ comparatiuũ de ſenex, & vocantur ſeniores illi, qui ſunt valde ſenes. Sed tunc neceſſe eſt, ꝙ ponantur extrema comparationis.i. ꝙ aliquis dicat ſenior alio. Alio mõ accipitur ſenior abſolutè, & eſt nomen dignitatis importans quandam auctoritatem & prudentiam, & aliquando poteſtatem, & hoc modo non ponitur aliquod extremum cõparationis, cum ſit nomẽ abſolutum: iſte modus eſt frequentatus in veteri, & in nouo teſtamento: vnde iudices qui habebant ſummam poteſtatem in populo vocabantur ſeniores, & ita oẽs Euangeliſtæ accipiũt. Sic accipitur Mat.26.i. duxerunt eum ad Caiphã principem ſacerdotum, vbi Scribæ, & ſeniores conuenerant. Sic etiam accipitur Luc. 23. & ſæpe apud Euangeliſtas, & ibi ſeniores vocantur abſolutè, quia non comparantur ad aliquem quo ſint ſeniores. Sed dicuntur ſeniores ipſi qui ſunt maximi iudices in populo cum ſummo ſacerdote. Sic accipitur in præſenti, quia vocantur iſti ſeniores. ſ. homines honorabiles, & magnæ prudentiæ, qui in populo iudicarent, vt rectores, & iudices, & ad quos alij recurrerent, licet nõdum eſſet eis data iſta poteſtas, & hoc aliquomodo colligitur ex litera cum dicitur, Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, ꝙ ſenes populi ſint ac magiſtri, & ſic iſti, vt magiſtri reputabantur in populo, licet nondum eſſet eis attributa aliqua poteſtas iudicandi.

Alij etiam dicunt, ꝙ iſtud nomen ſenior quando accipitur abſolutè, pro quo græci presbyterum dicunt, nunquam accipitur in ſcriptura, niſi pro illo qui ſanctus eſt, & virtutibus plenus. Etiam ſi non ſit in ætate longæua, ſic dicit Adamantius. presbyteri, & ſeniores non pro longæua vita dicuntur, ſed pro maturitate ſenſus, & grauitate vitæ veneranda: maxime

A cum additur plenus dierum. Si enim pro vitæ prolixitate ſenior quis diceretur, primus Adã, vel Mathuſalem, vel Noe, qui plus quàm alij vixerunt, hoc nomine cenſerentur. Sed Abraham, qui minus vixit primus in ſcripturis presbyter, vel ſenior appellatur. dixit enim Dominus Moyſi elige tibi ab omni populo presbyteros, quos tu ipſe noſti, quod ſenes ſint populi. obſerua etiam ſicubi inuenias aliquem peccatorẽ vocatum ſeniorem, & plenum dierum. Et iſto modo oportebat omnes iſtos eſſe viros ſanctos, & prudentia maturos.

Ad ſecundum cum obijciebatur, ſcilicet quos tu noſti, quòd ſenes ſint. dicendum quod ex hoc loco magis accipitur contrarium. Primo quia iſti non vocantur ſenes abſolutè. Sed dicitur. quos noſti, quod B ſenes populi ſint. Vocantur autem ſenes populi, qui à populo reputantur valde reuerendi pro grauitate morum, & maturitate conſilij, & iſtud contingit inueniri in iuuenibus ſecundum ætatem, & multos eſſe longæuos, in quibus iſta non ſint. Secundo quia dicitur. quos tu noſti, quod ſenes populi ſint ac magiſtri, & ſic pro eodem accipitur eſſe ſenes populi, & magiſtros populi. iſtud tamen non conuenit ſecundum ætatem, ſed ex ſola prudentia & virtute.

Senes populi & magiſtri ꝓ eodem accipiuntur.

Item hoc tenet Gregorius ex hac litera. oſtendens ꝙ non accipiantur hic ſenes pro ætate, ſed pro conſilij maturitate cum ait: hinc ad Moyſen dicitur cõgrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, ꝙ ſenes populi ſint. in quibus verbis ſenect⁹ C cordis notatur cum tales iubentur eligi ſenes ꝗ ſciuntur. Si enim ſenectus corporis quæreretur a tantis ſciri poterat a quantis videri. Cum vero dicitur quos tu noſti, ꝙ ſenes populi ſint: patet ꝙ ſenectus mentis nõ corporis eligatur. Dicendum ergo, ꝙ licet iſti ſeptuaginta forte pro maiori parte eſſent ſenes ætate, tñ poterant aliqui vel multi ipſorum accipi qui non eſſent ſenes, dum tñ prudentia maturi & virtute graues eſſent.

Et duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis. Poſtquã electi ſunt eo modo quo. ſ. ducti ſunt ad oſtium tabernaculi, vt ibi acciperent ſpiritum prophetiæ. & ſic factum eſt, quia deſcendit ibi ſpiritus Dñi ſuper ſingulos eorum & prophetauerunt. Item factum eſt, vt cũ maiori auctoritate reciperentur in iudices: nulla autẽ D poterat eſſe maior auctoritas, quam vt in Sanctuariũ ducerẽtur. Item factum eſt, vt totus populus videret quõ accipiebentur in iudices, & non crederetur, ꝙ ipſi ſe ingeſſerant, aut vſurpauerant iudicis officiũ, ſed Dei mandato ſuſcipiebant: ad honores. n. nemo aſpirare debet, niſi a Deo vocetur, vt pater ad Hebr.c.5.ſ. nemo indifferenter ſumat honorem, ſed qui vocatus eſt a Deo, vt Aaron.

Facieſque ſtare tecum ibi, vt deſcendam & loquar tibi. Iſta dicebat Deus Moyſi extra ſanctuarium, quia quamquam haberet tria loca principalia, in quibus Deus loqueretur ei, vt declaratum eſt Leui.c.1. tñ vbicunq; vellet audiebat ſermonem Domini. Cum autem di- E citur hic. facieſque eos ſtare ibi tecum, & dicitur, ꝙ ducet eos ad oſtium tabernaculi: videtur quòd non ſtaret in tabernaculo, quia tunc diceretur, facieſq; eos ſtare hic & duces eos huc, & dicitur, ꝙ Deus deſcenderet ad loquendum Moyſi ibi. & eſt ſenſus, quod columna nubis inclinabatur vſque ad oſtium tabernaculi, & ibi loquebatur. Erat autem iſte deſcenſus, vt vox melius audiretur, & ne ſonaret de excelſo, quia tunc audirent populares, qui erãt extra ſanctuariũ. ſic patet ſ.12.c.i. egredimini vos tm̃ tres ad tabernaculũ fœderis. Cumque fuiſſent egreſſi deſcẽdit Dominus in colũna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocãs Aarõ & Mariã. Alij aũt voluẽt intelligere hoc

Quo De' dicebatur deſcendere ad loquẽdum, & quomõ Deus dicatur deſcendere, quã ſe facit intelligibilem, vel quã eleuat intellectũ noſtrũ ad notitiam ſui.

quantum ad deſcenſum intellectus. ſ. ꝙ Deus deſcen- F deret conformans ſe intellectui noſtro, & non eſſet ibi aliquis alius deſcenſus.

Eſt autem modus huius, quia Deus tenet ſummũ gradum in entibus, & ab intellectu noſtro naturali lumine ſicuti ipſe eſt intelligi non poteſt, quia nulla intelligentia naturalem capacitatem habet eorum quę eam excedunt ſm gradum eſſendi. Et ſic angeli naturali lumine non cognoſcunt ea, quæ de Deo ſunt, niſi valdę imperfectè, & iſta fuit occaſio peccati, & obſtinationis quorundam ipſorum, ſicut in nobis error intellectus practici.

Cum ergo Deus alicui creaturæ ſe reuelare vult: neceſſe eſt, ꝙ a ſua perfectione ad gradum inferiorẽ deſcendat: non quidem ſm eſſe, ſed ſm modum im- G mutationis. ſ. ꝙ quamq̃ Deus immutet intellectum noſtrum ad intelligendum aliquid de ipſo, non imutat ad intelligendum ſub tanta perfectione ſub quanta ipſe eſt, quia cum ſit immutans liberum, immutabit intellectum creaturæ, ſm quemcunque gradum voluerit, ſicut ſi ignis eſſet agens voluntarium calefaceret ſm quẽ gradum vellet. i. virtutẽ ſuam vltimã. ſ. quia naturale agens eſt agit ſm vltimũ de potentia. vel Deus dr̃ deſcendere, quia creaturã a gradu capacitatis ſuæ naturæ ad vlteriorem eleuat, & non põt eleuare, niſi deſcendat: hoc aũt nunquã contingit viatori, niſi ad horam raro & in paucisſimis: in prima autẽ cuilibet dabitur ſm meritorum gradum, ideo de cõi lege oportet, ꝙ quñcunque Deus alicui ſe intelligen- H dum dat deſcendat, & ob hoc ſcriptura iſtum modũ loquendi propriisſime ſeruat.

Iſte ſenſus verus eſt: litera tñ ſolũ facit primum. ſ. ꝙ deſcenderet Deus in columna nubis ad oſtium tabernaculi, vt loqueretur Moyſi: ea aũt quæ Deus loqui debebat Moyſi erant aliqua pertinentia ad officium illorum iudicum, vel ſaltem proponeret ibi, ꝙ vellet illos aſſumi iudices. *Et auferam de ſpiritu tuo.* i. dabo iſtis viris ſpm̃ ꝓpheticũ, ſicut tibi, vt ſciant regere populũ.

Cauſa huius erat, quia iſti viri ſumebantur ad magna negocia, vt eſſent coadiutores Moyſi: hæc autẽ non poterãt iudicari, niſi ab hoĩe hñte ſpiritum Dei, cum nõ eſſent poſitæ leges de oĩbus, ideo oportebat vt iudex a Deo illuſtratus eſſet ad cognitionẽ iſtarũ cauſarum, vel ſi aliqñ ignoraret, ꝙ poſſet inquirere a I Deo, & rñdere ſibi, ſed adhuc non ꝑtinebat hoc niſi ad prophetas: cuicunque. n. aliquid Deus loquitur ꝓpheta vocatur, cum illud alijs poſtea retulit. Si verò iſtis non eſſet datus ſpũs propheticus, nihil tolleretur de onere Moyſi, quia non poſſent iudicare de cauſis magnis pertinentibus ad Moyſen. Nam ſi ſine ſpiritu ꝓphetico potuiſſet quiſquã de his iudicare, ſuffeciſſent oẽs iudices populi, qui poſiti fuerant conſilio Ietro. ſ. decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni qui erant quaſi octuaginta millia virorum, vt ſ. declarauimus Exo. c. 18. Sed non tollebant illi onus Moyſi, nec iſti ſi non haberent ſpiritum propheticum.

An aliquid fuerit ablatum de ſpiritu prophetico Moyſi pro ſeptuaginta ſenioribus. Et habitus ſcientificus quomodo ſit diuiſibilis, vel indiuiſibilis. K *Quæſt. XL.*

ET cum dicitur hic auferam de ſpiritu tuo. nõ eſt ſenſus, ꝙ aliquid fuerit ablatum de ſpiritu Moyſi. ſ. de lumine ſuo prophetico quo cognoſcebat difficultates cauſarũ, & ſciebat ad oĩa rñdere, quod patet, quia ſi aliquid fuiſſet ablatum de lumine Moyſi cũ de eius ſpiritu darẽt 70. viris modicũ, aut nihil remaneret Moyſi. Et ſic neſciret rñdere vel iudicare in cauſis, ſicut ante faciebat. Sed falſũ eſt, qa poſtea ita pfectè rexit populũ, ſicut prius rexerat,

F Item iſti iudices aſſumebantur, vt Moyſes aliqualiter relaxaretur a priori labore. Si aũt ſpiritus Moyſi diuideretur, paucum remaneret ei, & ſic non eſſet relaxatio, ſed aggrauatio. Nam vni homini ignorãti ita difficile eſt regere vnum virum, ſicut homini prudẽtisſimo regere decẽ millia. ſicut igitur erat prius difficultas Moyſi regere totum populum, quantũ ad cauſas arduas, cum eſſet prudẽtisſimus, hñs magnum lumen propheticũ, ita eſſet ei nunc difficile regere aliquam partẽ populi, cum eſſet effectus minus ſapiẽs.

Item ſequeretur, ꝙ nec ipſe, nec alij ſeniores poſſent regere totum populum, aut aliquã partem populi, quia Moyſes & ſeniores aſſumpti erant ſolum ad cauſas magnas, ſed tantam difficultatem requirebat G vna cauſa ardua, ſicut millæ cauſæ arduæ intenſiuè, quamquam maiorem laborem iudicantis requirunt mille cauſæ, quam vna. Si ergo ad hoc, ꝙ Moyſes iudicaret oẽs cauſas difficiles populi habuerat prius magnum ſpiritũ, ita ad hoc, ꝙ iudicaret vnam de difficillimis requirebatur in eo tantus ſpũs propheticus, ſicut prius: velut ſi ſint mille propoſitiones æqualiter difficiles, tm̃ ingenium requiritur in aliquo ad intelligendũ vnam earum, ſicut ad intelligendũ oẽs: quãquam neceſſario erit maior diſcurſus intellig ẽdo plures quàm vnã: ſi tñ fuiſſet ſpiritus Moyſi diuiſus, qa de eo daretur 70. viris, non eſſet ita magnus vt prius. Ideo non ſufficeret ad diffiniendũ aliquã cauſam de difficillimis: nullus quoq; de ſenioribus ad hoc ſufficeret, quia ipſi haberẽt valde minorẽ ſp̃m, quã Moy- H ſes, cum darentur eis particulæ quædã ſpiritus Moyſi, & ſic nemo eſſet in populo qui ſufficeret ad iudicandũ de magnis cauſis, ideo non fuit aliquid ablatũ de ſpiritu, quia nec ſenioribus ſufficeret, quod auferebatur, nec Moyſi ſatis eſſet quod maneret.

Item quia populus non bene regeretur: melius. n. vnus rector perfectus populum reget, quã multi imꝑfecti, vt ſi ſciẽtia alicuius vnius pluribus diuideretur, vt vnus vnam propoſitionem ſciret, alius aliam, & ſic conſequenter, nullus eorũ ſciens eſſet: vnus aũt hñs totum ſciens eſſet, & ſi vnus perfectus rector oĩa negocia magnæ cõitatis agere non poſſet, tñ ea quæ ageret perfectè ageret. Si aũt eſſent plures rectores imperfecti in quolibet negocio errarent, quod non expe- I dit multitudini, quia virtus vnita fortior eſt ſeipſa diuiſa. Item quia etiam ſi daretur, ꝙ plures melius regerent habentes vnum ſpiritum particularem, quàm vnus totaliter, tamen ſpiritus qui vni datus eſt alteri dari non poteſt, & eſſet magna difficultas vtrum habitum ſcientificum vel moralem, quem aliquis habet, poſſit Deus de anima vnius ad alteram tranſmutare animam, & dato ꝙ tranſmutaret, ſicut corporalia accidentia abſoluta, tunc non maneret in alio. Si ergo diceremus, ꝙ ſpiritus Moyſi ad alios tranſlatus eſt. ergo non manſit in Moyſe, quod eſt abſurdisſimum, & contra literam. conſequentia patet, quia in ſimplicibus, vel totum tollitur, vel nihil: habitus autem ſimplex eſt cum ſit ſubiecto non extenſo.

Sed ad hoc reſpondetur, quòd licet habitus ſcien- K tificus, vel ſpiritus cognitiuus ſint indiuiſibiles quantum ad extenſionem, tamen diuiſibiles ſunt quantum ad pluralitatem, quia habitus theologicus dicit aggregationem plurium habituum particularium, cum cuilibet propoſitioni correſpondeat vnus habitus, & iſti particulares habitus diuidi non poſſunt in alios habitus: eſt etiam ſcientia, vel ſpiritus maior in aliquo propter maiorem certitudinem, quę gradus habet, quorum vnus ſine alio haberi poteſt, vt patet in gradibus albedinis.

Sed quantum ad neutrum iſtorum modorũ fuit facta diuiſio, quia quãtũ ad primũ ſequeretur, ꝙ Moy-

ſes ma-

ſes manebat valde minus ſapiens, q̃ prius, cum de ſpiritu eius datũ eſſet ſeptuaginta viris, ideo illa quę data eſſent illis, non manerent apud Moyſen. Secundus modus dari non pôt, quia gradus ſignificat terminũ, cum dicat menſuram quãdam, & non poſſent diuidi gradus, niſi diuidatur res menſurata, vel terminata, & hoc eſſe non poteſt, quia repugnat cum ſit quilibet habitus ſimplex. Item ꝙ ſi fieri poſſet non debuiſſet fieri, quia diminui ſpiritum alicuius eſt tolli ſibi gratiam gratis datam. Iſta tamẽ ſine demeritis nõ deberet auferri: ſed Moyſes nihil demeruerat, vt tollerẽt de ſpiritu ſuo. ergo non debebat tolli: potiſſime quia gratia gratis data non conſueuit tolli hominibus, etiã ſi demereantur, ideo etiam ſi Moyſes peccaſſet, qđ non fuit, non auferretur ei pars ſpiritus.

B Quomodo ergo ablatum eſt de ſpiritu Moyſi ad dandum alijs, cum litera dicat hoc factum?

Quomodo intelligitur quòd Deus auferat de ſpiritu Moyſi, & det ſeptuaginta, in quo determinatur ſuperior quaſtio. Quaſtio. XLI.

DICENDVM quòd ſpiritus Moyſi non fuit minoratus aliquo modo. ſed Deus dedit ſimilem ſpiritum alijs, vt regerent, ſicut Moyſes, & tunc erit ſenſus, auferam de ſpiritu tuo. i. auferam de ſpiritu, de quo dedi tibi, quaſi dicat, ego dedi tibi ſpiritum propheticum, & de ſpiritu prophetico etiam dabo iſtis, vel accipitur tuus. C ideſt ſimilis, ſic enim habetur in litera chaldaica, augmentabo vel multiplicabo ſpiritum, ſcilicet faciam, ꝙ non ſolum in te ſit iſte ſpiritus regendi, ſed in multis. Alio modo poterat intelligi, ꝙ ſpũs Moyſi multiplicaretur, vel augmentaretur in ſe, ita ꝙ Moyſes cognoſceret q̃ ante, vel clarius illa intelligeret. Sed iſte ſenſus non facit ad propoſitum.

Alij dicunt, ꝙ hoc factum eſt, ſicut in candela, ꝙ ex eadem candela acquiritur lumen in pluribus ſine diminutione in priori. Sed non tenet iſtud exemplũ, quia cum illuminantur multæ lucernæ ab vna, nulla earum accipit particulam luminis eius, quod erat in priori lucerna. Sed ignis prioris lucernæ gignit ignẽ in ſecũda, & in omnibus alijs lucernis: nõ poterit aũt ſic fieri in aqua ſi ſit in vno vaſe, & pars eius transfundatur ad alterum vas, quia tunc aut nihil manebit in D priori aut minus. Cauſa eſt, quia aqua quæ eſt in vno vaſe non pôt gignere aquam in alio vaſe appoſito: ignis aũt gignit in quamcunque materiam appoſitã ſibi ignẽ, cum ſit facilior gñatio ignis, q̃ aquæ. de ſpũ aũt prophetico exiſtente in Moyſe non pôt dici, ꝙ eſſet, ſicut de lucerna, quia ille nõ poterat gignere ſpiritum propheticum in mentibus aliorum, quia vnus habitus nunq̃ gignit alterum: maxime de ſpũ prophetico, quia ille eſt per infuſionem, & non pertinet ad habitus, nec ad conditionẽ eorum. Nicolaus dicit, ꝙ acceperunt ſeniores de ſpũ Moyſi promeritoriè. ſ. ꝙ Moyſes orauit pro illis, & promeruit, vt daretur ipſis ſpiritus propheticus. E

Sed hoc nõ valde ſtat, quia anteq̃ Moyſes peteret vel determinaret aliquem modum, Deus dixit, ꝙ de ſpũ ſuo auferret ad dandum ſenioribus. Item non eſt proprie dici, ꝙ de ſpũ Moyſi fuerit datum alijs ꝓmeritoriè. i. ꝙ Moyſes orauerit pro illis, & meruerit, ꝙ daretur eis ſpũs propheticus, quia dato ꝙ mereretur dari illis ſpm̃ propheticum cũ ſpũs Moyſi nihil agebat ad merẽdum, ideo ꝑ hoc non diceret auferã de ſpũ tuo: ſed diceret dabo illis de ſpũ propter te. Sed intelligendũ eſt eo mõ quo ſupra dictum eſt. ſ. ꝙ de ſpiritu Moyſi daretur eis. i. de ſimili ſpũ prophetico.

Et ſi obijciatur, quia dr̃. ĩ. ꝙ Deus abſtulit de ſpiritu qui erat in Moyſe & dedit 70. viris in quo videtur, A ꝙ de ipſomet ſpũ in numero acciperetur. Rñdendũ eſt eſſe impoſſibile, vt ſupra declaratum eſt: ſed reducẽdum eſt ad ſenſum ſupra poſitum. ſ. abſtulit de ſpiritu, qui erat in Moyſe, ideſt de ſimili ſpiritu ei quem habebat Moyſes.

Tradamque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi. Ideſt dabo iſtis ſpm̃ propheticum, vt habeant partem oneris populi: non ſolum iſti cum Moyſe habebãt onus populi, ſed etiam oẽs alij iudices conſtituti conſilio Ietro, quia illi iudicabant omni tpe, vt patet Exo. c. 18. & ſi ceſſaret officium illorum non potuiſſet Moyſes cum omnibus 70. ſibi adiunctis ſufficere, quia illi iudicabant in cauſis paruis populi, & illæ erãt plurimę. dr̃ tamen de iſtis ſolis, ꝙ ſuſtentarent onus, quia alij B non poterant tollere partem laboris Moyſi, cum nõ poſſent iudicare in magnis cauſis, nec in his, quæ ad Deum pertinebant: iudices aũt nunc dati poterant, ideo tollebant iſti labores Moyſi, & quia ipſe dixerat ſupra, ꝙ non poterat ſolus ſuſtinere oẽm huius populi curam, dati ſunt qui diminuerent, ideo hi ſoli dicebantur portare ſecum onus.

Et non tu ſolus graueris. Ideſt adiũguntur tibi iſti ne tu ſolus habeas omne põdus populi, & in hoc valde graueris. Sic enim dicebat ſ. Moyſes, non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populũ, quia grauis mihi eſt.

Quare dixit Deus auferam de ſpiritu tuo, & an fuerit neceſſe, quòd auferret. Quaſt. XLII.

C SED adhuc eſt dubium circa id, quod Deus dixit ſ. in litera. ſ. auferam de ſpiritu tuo tradamque eis. ad quid neceſſe fuit, ꝙ Deus auferret de ſpiritu Moyſi, & daret iſtis ſeptuaginta viris. Dicendum, ꝙ Moyſes conqueſtus fuerat, ꝙ non poſſet ſuſtinere põdus totius populi: Deus aũt voluit ei prouidere dando ei conſortes, qui in aliquo alleuiarent laborem eius, ſed hoc non poterat eſſe, niſi dando ſe ſpiritu illius, ideo dixit, quòd auferret de ſpiritu eius & daret illis.

Pro hoc conſiderandum, vt ſupra dictum eſt, ꝙ in populo Iſrael erant multi iudices ſub Moyſe. ſ. decani, quinquagenarij, centuriones, & tribuni qui aliquo modo alleuiabant laborem Moyſi. nam a princi D pio ſolus Moyſes audiebat cauſas, & lites totius populi Exo. 18. dixit autem ei Ietro, quòd ſtulto labore cõſumeretur, nec poſſet ſolus iſtud tolerare: nunc enim conſilio eius Moyſes diuiſit populum per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos qui audiebant etiam lites populi, & ſic minor erat labor Moyſi quàm prius. Sed adhuc per hoc non tollebatur totus labor Moyſi, quia illi iudices ſupradicti ſolum iudicabant in paruis cauſis: maiores autem referebant ad Moyſen, ẽt paruæ cauſæ aliqñ per appellationẽ deuoluebantur ad Moyſen. inſuper illa quæ pertinebãt ad Deum, & ad ritum colendi, ſiue parua, ſiue magna eſſent, ad ſolum Moyſen pertinebant Exo. 18.

E In iſtis autem tribus quæ ad ſolum Moyſen pertinebant grauabatur valde Moyſes, quia erãt hic multa & magna, quæ nõ poterat ipſe ſolus ſuſtinere, & pro hoc petiuit releuari. Deus autem dedit ei ſeptuaginta viros, qui eum adiuuarent. Si autem iſti deberent in ſolis paruis rebus iudicare, non oportebat dari eis de ſpũ Moyſi: ſed ſufficiebat cuilibet ſpiritus ſuus. nã & illis iudicibus, decanis, quinquagenarijs, cẽturionib⁹, & tribunis, qui habentur Exo. 18. non legitur datum fuiſſe aliquid de ſpiritu Moyſi, quia non indigebant eo: iſti autem aſſumpti erant ad eaſdem res ad quas Moyſes, quia aliter non poſſent releuare laborem eius, ſed eſſent ſicut decani, & quinquagenarij,

cum oportuit ꝙ iſti haberent ęqualem ſpiritum cum
Moyſe,& tamen non habebant illum ante hoc,ideo
Deus voluit eis dare, & ad hoc dicitur.auferam de ſpi
ritu tuo tradamque eis.ſ.per hoc ſcies, ꝙ poterunt re
leuare te a parte laboris, quia auferam de ſpiritu tuo,
& dabo eis,ideo poterunt ea,quæ tu potes.

Quis erat iſte ſpiritus,de quo daturus erat Deus iſtis 70. viris. Quæſtio. XLIII.

SED quæretur quis erat iſte ſpiritus, de quo da-
tutus erat Deus iſtis ſeptuaginta viris?
Aliqui dicunt,ꝙ erat ſpiritus ſapientiæ,vel pru-
dentiæ,quia iſti aſſumebãtur nunc ad magnas
cauſas,in quibus opus erat magna prudentia, & non
habebant tantam iſti viri, ideo voluit eis dare illam
nunc,& iſta dona animæ vocantur ſpiritus,ideo dici-
tur dediſſe illis de ſpiritu .ſ.de prudentia, vel ſcientia,
aut ſapientia. ſic accipitur Eſa. 11. ſ. requieſcet ſuper
eum ſpiritus Domini:ſpiritus ſapiẽtiæ & intellectus:
ſpiritus conſilij,& fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ & pie
tatis,& repleuit eum ſpiritus timoris Domini. Et nõ
ſolum vocatur ſpiritus cognitio data alicui ad intelli-
gendum in moralibus vel ſpeculatiuis, ſed etiam co-
gnitio artis ad operãdum aliquid manualiter. ſic fuit
quando Deus voluit ꝙ fieret ſibi ſanctuarium in de-
ſerto, quia ad illud requirebatur multa peritia, voca-
uit ipſe Beſeleel de tribu Iuda, & huic dedit ſpiritum
ad ſciendum iſta facere Exo. 31. ſ. impleui eum ſpiritu
Dei ſapientia,& intelligentia,& ſcientia in omni ope
re ad excogitandum fabre, quicquid fieri poterit ex
auro,aut argento, & ære, & marmore, & gemmis &
diuerſitate lignorum. Ita poterat eſſe ꝙ iſtis ſenioribꝰ
daretur nunc ſpiritus prudentiæ.

Sed dicendum,ꝙ non ſtat conuenienter,quia tunc
intelligeret, ꝙ Deus daret illis de prudentia Moyſi,
vel ſimilem, aut æqualem prudentiam, cum dicatur
auferam de ſpiritu tuo. Et tamen hoc non proderat,
quia prudentia quam Moyſes habebat etiam ſi eſſet
propheta Dei & valde acceptus illi, non erat maior,
quam prudẽtia aliorum hominum, ideo multi exce-
debant eum in prudentia,ſicut fuit de Ietro, qui ordi-
nauit totam politiam Iudæorum, quam Moyſes ne-
ſciuit ordinare dixitque ei.ſtulto labore conſumeris
tu & populus qui tecum eſt.Moyſes autem obediuit
ei accepitque ordinem ab eo datum diuidendo popu
lum in decanos,quinquagenarios,centuriones,& tri
bunos Exo. 18. Erat tñ Ietro gentilis vir ſacerdos Ma-
diam,& non erat propheta Dei,& fuit valde pruden-
tior Moyſe. non ergo oporteret dari iſtis viris de ſpi-
ritu.i.prudentia Moyſi, quia forte iſti erant prudẽtio-
res eo,vel ſaltem æqualiter prudentes.

Dicendum ergo, ꝙ iſte ſpiritus qui datus fuit illis
erat ſpiritus propheticus,& patet primo,quia accipie
bãtur iſti ad releuãdum laborem Moyſi in rebus ma-
gnis quæ ad Deum pertinent,& tñ homo non habet
participationem a Deo,niſi per ſpiritum propheticũ,
ſecundum quem Deus loquitur homini,& homo eſt
particeps ſermonis eius,ideo ad hoc ꝙ iſti poſſent re
leuare Moyſen in rebus magnis,quæ ad Deum perti-
nebant,oportebat ꝙ daretur eis ſpiritus propheticus.
Secundo patet, quia litera hoc exprimit.ſ. deſcen-
dit Dominus per nubem, & locutus eſt auferens de
ſpiritu,qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris;
cumque requieuiſſet in eis ſpiritus prophetauerunt,
nec vltra ceſſauerunt. & ſic patet, ꝙ ille erat ſpiritus
prophetiæ, quia ſtatim vt requieuit in eis dicitur, ꝙ
prophetauerunt.ſi tñ eſſet ſpiritus prudentiæ, vel ali-
cuius alterius doni,aut perfectionis, non ſequeretur
ad illum prophetare, ſed ſecutum eſt. certum eſt er-

F go,quòd erat iſte ſpiritus prophetiæ, qui datus eſt il-
lis ſeptuaginta.

Sed adhuc quæretur quomodo potuit dari iſtis ſe-
ptuaginta de ſpiritu prophetico Moyſi, quia dicitur.
auferam de ſpiritu tuo tradamque illis?

Dicendum ꝙ aliqui putant iſtum ſpiritum eſſe ani
mam Moyſi, quia in ſcriptura accipitur ſpiritus pro
anima,vt Matth. 27. inclinato capite emiſit ſpiritum,
ideſt animam.& de anima Moyſi dicunt aliquid datũ
eſſe iſtis ſeptuaginta viris, quia in anima Moyſi erat
omnis perfectio eius, & dando illis de anima Moyſi
dabatur de omnibus perfectionibus, quæ erant in ea.

Sed dicendum,ꝙ non ſtat,quia anima eſt immate-
rialis cum ſit ſpiritus: immaterialia autem non diui-
G duntur: ideo non poterat ſecũdum particulas anima
Moyſi diuidi,vt aliqua pars eſſet in eo, & aliæ partes
in ſeptuaginta viris. Secundo quia anima eſt forma
compoſiti vel compoſitionis,& vbi eſt eadem forma
eſt idem indiuiduũ.eſſent ergo omnes iſti ſeptuagin-
ta viri ipſa perſona Moyſi,quia habebant animã eius,
quod abſurdum eſt. Tertio quia anima cum ſit for-
ma ſubſtantialis dat eſſe actu, & non poſſent plures
formæ ſubſtantiales vltimæ eſſe in eodem, quia cum
quilibet earum det eſſe,& conſtituat vnum ens, eſſet
vnum indiuiduum multa indiuidua. Sed dicendum,
ꝙ iſte error proceſſit ex parua cognitione eorum,qui
in natura nihil ſapiunt. vnde non ſolum contra veri-
tatem ſacræ ſcripturæ iſti errant, ſed etiam contra ve-
ritatem naturæ.

H Alij autem dicunt,ꝙ dicatur hic ſpiritus Moyſi ali
qua perfectio,vel donum eius, quia omnia dona ſpi-
ritualia, quæ ſunt in anima noſtra, ſiue ſint in intelle-
ctu,ſiue in voluntate, vocantur ſpiritus ſecundũ con-
ſuetudinem ſcripturæ, ſicut dicitur Eſa. 11. Spiritus ſa
pientię,& intellectus,ſpiritus conſilij,& fortitudinis,
ſpiritus ſcientiæ,& pietatis,& ſpiritus timoris Domi
ni,ipſa quoq; cognitio artis ad fabricandũ templũ vo
catur ſpiritus ſcientiæ, ſapientiæ, & intelligentiæ, ſic
ẽt dicitur Pſal. 57. ſpiritum rectum innoua in viſceri-
bus meis,& iterum,ſpiritum ſanctum tuum ne aufe-
ras a me.ibi de pfectionibus voluntatis agitur. Item
patet,quia ſupra oſtẽdimus,ꝙ ſpũs qui datus fuit iſtis,
fuit ſpũs propheticus. diceretur ergo auferam de ſpi-
I ritu tuo, ideſt de ſpiritu prophetico, qui eſt in te, &
dabo illis partes aliquas.

Sed dicendum,ꝙ non ſtat.primo quia ſpiritus, qui
erat in Moyſe erat quædam qualitas ſpiritualis, & nõ
poteſt diuidi:ideo ipſe ſolus haberet eam, & non ha-
berent alij partem. Secundò quia ille ſpiritus erat ac-
cidẽs quoddam,ſiue eſſet manens,ſiue non manens:
accidentia tamen non poſſunt migrare de ſubiecto
in ſubiectum,quia accipiunt eſſe in eo,& indiuiduan
tur p illud,ideo cum ſemel eſſet illa qualitas in Moy-
ſe non poſſet pars eius, vel tota trãſire ad alios. Tertio
quia ſi auferretur aliqd de ea, & daretur alijs, quantũ
illis daretur tñ deficeret Moyſi, & ita efficeretur Moy-
ſes minus prudens q̃ prius,& magis ineptus ad regen
dũ populũ.qđ eſt abſurdũ. Quarto quia iſtud eſſet ad
K magnã pęnã Moyſi.ſ. ꝙ Deus dediſſet ei prius aliquã
magnã perfectionẽ,& nunc auferret partẽ illius: hoc
aũt eſſet ꝯ intentionẽ Moyſi: petebat.n.ipſe releuari
a laboribus, & tñ per hoc cõſtituebatur in maiori la-
bore,cũ efficeretur minus ſapiens, & minus potens re-
gere populũ.Quinto quia hoc eſſet iniuſtũ. Deus.n.
nõ infligit alicui pęnã, niſi pro peccato: Moyſes au-
tem in nullo peccauerat nunc: auferri tamen aliqd
de ſpiritu eius erat ſibi magna pœna, diminuendo
maximum bonum eius, ideo non fieret hoc. Sexto
quia per hoc non prouideretur alijs viris. nam ſi il-
la perfectio cognitionis, quæ erat in Moyſe diui-
deretur

deretur ſin intenſionem per ſeptuaginta viros, ita vt A aliquid maneret Moyſi, daretur tam paucum cuilibet ipſorum, ꝙ videretur ad nihil prodeſſe. Deus tamen intendebat nunc prouidere populo per ſpiritum quē dabat iſtis viris: ergo non erat de ſpiritu Moyſi. Dicendum non poſſe ſtare, quod ſpiritus propheticus, qui erat in Moyſe vel aliqua alia qualitas animæ eius diuideretur nunc per iſtos ſeptuaginta viros, & ita diceretur dari illis ſpiritum Moyſi,

Determinatio totius quæſtionis, & quare dixit de tuo.

Dicendum igitur quòd iſte ſpiritus qui datus fuit nunc iſtis ſenioribus, non erat aliquid quod fuiſſet in Moyſe, quia etiam ſi poſſet dari de eo quod ille habebat non daretur, ſed daret Deus illi ſpiritum de nouo, vt Moyſi nihil deeſſet de illo quod habebat: & alijs daretur quantum eis opus erat. Eſt autem intel- B ligendum quòd Moyſes habebat ſpiritum propheticum, & iſti ſeptuaginta viri indigebant nunc ſpiritu prophetico, vt poſſent regere populum: hunc autem dedit Deus illis nunc, ſicut prius dederat Moyſi, ſed vnus ſpiritus non erat pars alterius, ſed ſicut erant diuerſi homines, ita diuerſi ſpiritus.

Aliqui tamen intellexerũt quod de ſpiritu Moyſi non fuit aliquid datum illis, ſed dicitur dari ad modũ quo de lumine vnius candelę datur alteri, ſ. gignendo lumē in ea, & non deficit per hoc aliquid de lumine prioris candelæ.

Sed dicendum quòd non ſtat, quia iſtud fit per generationem, inquantum ignis qui eſt in candela agendo in materiam alterius candelæ gignit ſe in ea, ideſt C alterum ignem ſibi ſimilem, ſed ſpiritus propheticus qui eſt in aliquo, nō poteſt gignere in anima alterius, quia reſpectu harum perfectionum ſolus Deus eſt actiuus.

Dicendum igitur, quòd nihil de eo, quod erat in Moyſe fuit ablatum ad hoc, quòd daretur alijs, ſed dicitur auferam de ſpiritu tuo. Primo propter conſuetudinem loquendi, quia ſimplices putant iſta ſpiritualia diuidi & tranſmigrare, quemadmodum naturalia, quæ diuiduntur: & ſcriptura vult condeſcendere iſtis modis loquendi. Secundò & pręcipue, quia Deus volebat conſolari Moyſen dicendo, quòd dabat ei adiutores ad releuandum laborem eius, & qa D non poterat fieri hoc, niſi per ſimilitudinem virtutis alicuius, & nō poteſt eſſe maior ſimilitudo quã identitas, dixit Deus auferam de ſpiritu tuo, vt ſic Moyſes intelligeret vere ſibi futuros ſocios in labore cum haberent de ſpiritu eius.

Tertiò & principaliter fuit ad honorem Moyſi, vt non inuideret alicui. nam cum nunc conquereretꝰ, quòd nō poſſet ſuſtinere onus totius populi, & Deus ad prouidendum ei daret viros, qui regerent: putaretꝰ forte quòd illi erant excellentiores Moyſe cum poſſent id quod ille non poterat. Sed Deus volebat ꝙ non crederetur hoc, vt videretur Moyſes ſemper manere, vt maior in populo, ideo non dixit dabo eis de ſpiritu meo: ne per hoc intelligeretur quod dabat eis aliquem nouum ſpiritum, vel maiorem quàm eſ- E ſet in Moyſe, ſed dixit auferam de ſpiritu tuo, quaſi dicat tu eris principalis, quia de tuo illi accipient, & iſta eſt veritas. Sic enim quando Deus miſit Moyſen & Aaron ad Pharaonem, vt educerent Hebræos de Aegypto, volebat quòd iret ſolus Moyſes Exo. 4. & quia ille ſe excuſauit dicens ſe eſſe impeditæ linguæ dedit Deus ei Aaron in ſocium eod. cap & tamen ne videretur quòd Aaron erat maior quia loquebatur ad Pharaonem, & non Moyſes; abſtulit Deus iſtam dubitationem Exo. 7. dicens. ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus: non dixit erit propheta meus. Certum eſt tamen ꝙ quicunque propheta eſt propheta Dei, quia nullus A poteſt ei dare ſpiritum niſi ipſe: Deus tamen dixit Moyſi, Aaron erit propheta tuus, vt intelligeretur ꝙ eſſet minor eo, ſicut propheta eſt minor Deo.

De his dicit Auguſtinus: putari enim poteſt dictũ eſſe auferam de ſpiritu tuo, ideſt de ſpiritu hominis quo humana natura completur corpore adiuncto, q conſtat ex corpore & ſpiritu, quem etiam animã dicunt. vnde Paulus. quis hominum ſcit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ſic & quæ Dei ſunt, nemo ſcit niſi ſpiritus Dei, & quod adiungit: nos autem non ſpiritum huius mundi accipimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, oſtendit alium eſſe ſpiritum Dei cuius particeps ſit ſpiritus hominis per gratiam Dei, quamuis poſſit etiam, ſicut alij interpretati ſunt, intelligi ſpiritus Dei, hoc eſt de ſpiritu tuo, B qui in te eſt, quia fit etiam noſter, qui Dei eſt cum accipimus eum, ſicut de Ioanne dicitur in ſpiritu & virtute Heliæ. Non enim anima Heliæ in eum fuerat reuoluta, quod ſi quidam hęretici ſic opinantur, qui dicunt in eo quod ſcriptum eſt ſpiritus Heliæ requieuit ſuper Heliſeum, cum iam ille haberet animam ſuam, niſi quia dictum eſt ſpiritu Dei, vt etiam per illum operaretur talia qualia per Heliam operabatur, non ab illo recedens, vt iſtum poſſet implere, aut partitus minor eſſet in illo, vt poſſet eſſe in omnibus tantus, in quibus per illam gratiam eſſe voluit: nunc autem cum ſcriptum ſit auferam de ſpiritu, qui eſt in te, nec dictum ſit de ſpiritu tuo, facilius ſoluitur, quia C intelligimus nihil aliud ſignificare voluiſſe, niſi ex eodem ſpiritu gratiæ illos quoque habituros ad adiutorium ex quo habebat Moyſes: & vt iſti haberent quantum Deus vellet: non vt ideo Moyſes minus haberet.

Sed dicendum quòd Auguſtinus non tenet literã Biblię noſtrę, quia in Biblia quam ipſe ſequitur, dicitꝰ, auferam de ſpiritu, qui in te eſt. in noſtra dicitur, auferam de ſpiritu tuo: & tamen vtroque modo ipſe reſpondit, & bene, non intelligi de ſpiritu Moyſi, ſed de ſpiritu Dei qui fuit tã in Moyſe quàm in ſeptuaginta viris. Sed glo. iuxta literam noſtram in qua innuitur fuiſſe aliquid datum de ſpiritu Moyſi, dicit nō D fuiſſe hoc per diuiſionem ſpiritus ſui, ſed per modũ lucernę de cuius lumine alię accipiunt, cum ait. ideo eſt intelligendum quaſi materialem, & corpoream ſubſtantiam in ſeptuaginta portiones ſecuerit, & vnicuique particulam dederit: impium eſt enim intelligere hoc de natura Spiritusſancti. ſed Moyſes & ſpiritus qui erat in eo, quaſi clariſſimi luminis lucerna fuit, ex qua ſeptuaginta Deus accēdit, ad quos principalis luminis ſplendor aduenit, & origo ipſius nihil damni ex deriuatione accepit.

Aug tenet Bibliã ſeptuaginta interpretũ.

Sed dicendum, quòd hoc non multum facit, quia ſi de ſpiritu Dei accipiatur, nemo dubitaret, quòd Deus dando deficeret, vel minueretur in ſe, ſed dubitaretur hoc in Moyſe. Secundo, quia hoc non facit ad literam in qua dicitur, auferam de ſpiritu tuo. E & non dicitur, auferam de ſpiritu meo. Si tamen de ſpiritu Moyſi accipiatur, non eſt bona comparatio lucernæ, quia illa dat lumen alijs gignendo aliquid in eis: ſpiritus tamen Moyſi non poterat gignere aliqd in ſeptuaginta viris, quia reſpectu huius non erat ille aliqua cauſa efficiens, ſed ſolus Deus, ideo accipiatur ſicut ſupra declarauimus,

Populo quoque dices. Hic ponitur ſecunda prouiſio, ſcilicet, ad defectum cibi, quia populus fleuerat deſiderio carnium, & Deus primò ſatisfacit eis, vt poſtea pęnam infligat, & dicitur, populo quoque dices, ideſt denunciabis populo hoc, quod ego dico.

Sanctificamini, cras comedetis carnes, Ideſt parate vos ad comedendum carnes mane, quia cras vobis dabuntur.

Sãctificatio quid.

buntur. Sanctificatio ſecundum proprietatem Hebraici nominis ſignificat apparationem ad aliquid, & ſic dicitur Exodi capitulo decimonouo, ꝙ Moyſes ſanctificaret populum in diem tertium, ideſt diceret eis quòd pararent ſe ad diem tertium, vt ſuſciperent legem, & iſte modus eſt communis, vt patet Ioſue cap. 3. & 7. Alio modo accipitur ſanctificare, ideſt applicare ad cultum Dei, & ſic dicitur, quòd ſanctificandum eſt ſabbatum, & ſanctificanda ſunt primogenita, ideſt applicanda Domino. Aliquando ſãctificare accipitur, ideſt occidere ſiue apparare mortem, & ſic accipitur Hieremię cap. 12. Sic etiam Micheę tertio, ſcilicet, prędicant pacem, & ſiquis nõ dederit in ore eorum quippiam, ſanctificant ſuper eum pręlium, ideſt denunciant ſibi quòd parent ſe ad bellum, idem Iohelis cap. 3.

Et ſecũdum duos ſenſus iſtorum poteſt accipi hic in ſecundo ſenſu intelligetur ſanctificamini, ideſt parate vos ad punitionem quæ veniet, quia cras dabo vobis carnes ſecundum magna deſideria veſtra: punitio autem infra ſubditur. Sed primus ſenſus eſt melior.

Ego audiui vos dicere. Iſta ſunt verba reprehenſoria Dei, quę loqui debebat Moyſes ad populum nomine Dei. Et dicit hic Deus. ego audiui vos dicere: non quòd ipſe audiret quicquam, quia Deus nihil audire poteſt cum non habeat potentiam auditiuam nec organa, ſed loquitur ſecundum modum humanum, ſcilicet, quòd intellexit ea, quæ ipſi loquebantur ac ſi audiret.

Quis dabit nobis eſcas carnium. Hoc dixerant Aegyptij iũcti ſibi filijs Iſrael, ſcilicet, quis dabit ad veſcendum carnes? nec ſolum petierunt carnes, ſed etiam alia quæcunque comedebant in Aegypto, ſcilicet, cucumeres, pepones &c.

Bene nobis erat in Aegypto. Hoc non eſt expreſſum ſupra. Satis tamen apparet, quòd dixerint cum hic referatur, quòd dixerint: potiſſime cum alias dixerint hoc Exodi capitulo decimoſexto, ſcilicet, vtinã mortui eſſemus per manum Domini in terra Aegypti quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate. etiam ex verbis eorum colligitur hic quòd vellent eſſe in Aegypto cum dixerint. recordamur piſcium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones: anima noſtra arida eſt, nihil aliud reſpiciunt oculi noſtri niſi manna.

Vt det vobis Dominus carnes. Iſta litera eſt ſuſpenſiua ex ſuperioribus, ſcilicet, ſanctificamini, vt det vobis Dominus carnes. Alio modo poteſt intelligi, ſcilicet, quia vos murmuraſtis dicẽtes quis nobis dabit carnes: etiam bene nobis erat in Aegypto fuit cauſa, vt Deus ad malum veſtrum det vobis carnes.

Et comedatis, non vno die vel duobus vel decem aut viginti, ſed vſque ad menſem dierum. In hoc ſatisfacit Deus deſiderio Aegyptiorum & Iſraelitarum, quia ipſi petierant, vt aliquis daret eis ad veſcendum carnes, & ſi ſolum ſemel daretur ſufficeret ad petitionem eorũ, vt magis tamen Deus eorum deſiderio condeſcenderet, voluit dare per menſem integrum carnes, quia coturnices quę venerunt ſuper caſtra ſuffecerunt eis per vnum menſem, cum quilibet collegiſſet multas valde, quia qui parum collegit habuit decem choros, vt patet infra, & ob hoc apparet, quòd ſaltem ſteterunt Iſraelitæ in ſepulchris cõcupiſcentiæ per vnum menſem, quia ibi venerunt eis coturnices, quas per vnum menſem comeſturi erant.

Nauſea vñ cauſetur.

Donec exeat per nares veſtras, & vertatur in nauſeam. Ideſt tantam multitudinem carnium dabo vobis, vt vos ſaturati nimis in nauſeam prouocemini.

F Eſt enim nauſea interdum ex abominatione ſtomachi, vt quia aliquis cibus eſt, quem ſtomachus valde horret, & non poteſt eum in ſe continere. Aliquando tamẽ fit nauſea ex maxima repletione, cum cibus nequaquam capi poteſt in ſtomacho, & ſic iſtis prouenturum erat. nam non eſſet in eis nauſea, quia abominarentur cibum, cum eſſet eis valde delectabilis. Sed quia erant valde voraces, credentes ſe nunquam ſaturandos, comedebant ardentiſſimè, & vertebatur in nauſeam propter ſuperabundantiam.

Et non ſolum erat iſta nauſea per illorum os, ſed etiam per nares, & hoc quia ſunt duo ſpiracula narium ad partem interiorem oris, & per illa interdum exeunt partes ciborum. Cum autem maxima fuerit nauſea vtraque replẽtur ſpiracula oris & narium, G & hoc erat ad magnum vituperium voracitatis Iudęorum.

Eo quòd repuleritis Dominum qui in medio veſtri eſt. Nõ dicebantur repellere Dominum directe, quia petebant carnes quas non habebant. Sic enim interdum petebant aquas. ſed dicebantur repuliſſe, quia oderãt cibum quem Deus eis dederat, deſpicientes manna in quo, & ipſe Deus deſpiciebatur. nam qui contemnit munus, contemnit etiam muneris largitorem. Item directius adhuc repulerant Dominum, quia pęnitebat eos egreſſos eſſe de Aegypto. Deus tamen tanquam in maximum beneficium eos inde eduxerat. Contẽnebant igitur Deum non ſolum munus eius contemnentes, ſed etiam a ſe reijcere volentes ſi H poſſent.

Et fleueritis coram eo dicentes quare egreſſi ſumus ex Aegypto? Dicebantur iſti fleuiſſe coram Domino, ideſt publice, quia quilibet flebat per oſtium tentorij ſui, & Moyſes hoc audiuit. vel dicebãtur coram Domino fleuiſſe, quia omnia conſpicit Deus. In omni enim loco oculi Domini contemplantur bonos & malos, Prouerbiorũ decimoquinto capitulo, & hoc quia omnia ſunt nuda, & aperta oculis eius ad Hebręos capitulo quarto. Dicebantur tamen repuliſſe Dominum qui erat inter eos, quia quamquam vbique ſit, inter eos tamen ſpecialius erat, ſcilicet faciendo eis ſpecialiora beneficia, & ſic dixerunt Iſraelitę in Raphidim, eſt ne Deus inter nos an nõ? ideſt nun- I quid habitat Deus inter nos ſpecialiter ad faciendum mirabilia pro nobis? quòd autẽ dicitur quare egreſſi ſumus ex Aegypto dicebant Iudęi, quia exiſtimabant melius ſibi eſſe in Aegypto quàm in deſerto, cum non haberent in cibum niſi manna quod iam abhorruerant.

Et ait Moſes. Hic ponitur reſponſio Moyſi ad Dominum ſuper his quæ dixerant.

Sexcenta millia peditum huius populi ſunt. In quo dicit eſſe difficile poſſe dari carnes tantæ multitudini, quia erant ſexcenta millia peditum, nec tamen computauit hic Moyſes fœminas tam veteres quàm puellas, quæ eſſent plures ꝙ mille millia. Ipſis tamen carnium K particula prouentura erat ſicut & viris. Non computauit etiam ſenes & paruulos, quia nomine peditum non comprehenduntur iſti.

Sunt enim pedites ad bellum expediti, Ideo collecta ſumma omnium non ſolum eſſent ſexcenta millia peditum, ſed eſſent plus quàm ter millies millia hominum, quorum cuilibet aliquid de pentis carnibus prouenturum erat. Moyſes tamen ſolos viros bellicos computauit.

An Moyſes ſufficienter computauerit ſummam virorum. Quaeſt. XLIIII.

SED adhuc dicetur quòd non ſufficienter computauerit Moyſes, quia ſupra capitulo primo vbi colligitur

Igitur ſumma virorum pugnatorum, ponuntur ſexcenta tria millia virorum quingenti quinquaginta. A

Ad hoc forte aliquis reſpondebit quòd tempore intermedio illius numerationis, & iſtius defecerunt de Iſraelitis tria millia quingenti quinquaginta, qui ſuperexcreſcebant. Sed non videtur rationabiliter dictum, quia inter finem numerationis illius & iſtud dictum Moyſi ſolum interciderunt dies tres, quod patet, quia numeratio illa facta eſt in monte Sinai, & incępta die primo menſis ſecundi anni ab exitu de Aegypto: durauit autem iſta numeratio fere viginti diebus, quia populus magnus erat: die autem vigeſimo menſis eiuſdem mouerunt caſtra Iſraelitę de monte Sinai, vt patet præcedenti capitulo. Ita vt idē eſſet tempus finitæ numerationis, & motus caſtrorū, B ſed poſt receſſum de monte Sinai vſque ad tres dies venerunt Iſraelitæ in ſepulchra concupiſcentię, quæ eſt manſio immediata ad montem Sinai, vt patet infra trigeſimoprimo capitulo. Quòd autem fuerit iter trium dierum apparet præcedenti capitulo, ſcilicet, profectique ſunt de monte Dei via trium dierum, & hoc fuit vſque ad ſepolchra concupiſcentiæ, vt ibi declaratū eſt: & tamen immediate vt acceſſerunt Iſraelitę ad ſepulchra concupiſcentiæ, factus eſt planctus iſte, & locutio Dei ad Moyſen atque reſponſio iſta. ideo non ſtat quòd mortui fuerint in illo tempore intermedio tres mille quingenti quinquaginta viri.

Aliter autem reſpondet ad hoc Nicolaus, quòd iſti qui excedebant ad ſexcenta millia in numeratione il- C la quę facta eſt ſupra capitulo primo, mortui ſunt in combuſtione de qua habetur ſupra. Quòd autem ibi aliqui combuſti fuerint neceſſe eſt dici. Sed quòd comburerentur viri de computatis, vel tot quot ſuperexcreſcebant ad ſexcenta millia, non conſtat.

Ideo dicendum eſt rationabilius, quòd hic ponuntur ſexcenta millia peditum, non quòd tot eſſent pręciſè, ſed quia Moyſes nō curauit determinare numerum taxatum, quia nihil referebat ad propoſitum ſuum. Satis enim erat dici ſexcenta millia. ſimilis modus habetur ſępe in ſcriptura ponente aliquos numeros, & tamen ſubintelliguntur alij maiores, & aliquando minores, ſicut dictum eſt Geneſis decimo- D quinto capitulo, peregrinum erit ſemen tuum quadringentis annis in terra non ſua, & tamen fuerunt anni quadringenti quinque, vt probatum eſt Exodi capitulo duodecimo, & Geneſis decimoquinto. Sed ſubticuit ſcriptura illos quinque annos. ſic etiam in exitu de Aegypto voluit Moyſes exprimere multitudinem populi exeūtis, & dixit, quòd erant fere ſexcenta millium peditum Exodi capitulo duodecimo. plura tamen erant. nam ibi computantur Leuitæ, qui nondum erant ſeparati a reliquo populo Iſrael: ſicut fuerunt poſtea in monte Sinai. Omnes tamen collecti plures eſſent pedites, quàm ſexcenta decem millia.

An Leuitæ computentur in hoc numero ſexcentorum millium peditum multitudinis. Quæſt. XLV. E

QVAERET aliquis an computentur hic Leuitæ inter ſexcenta millia peditum. Reſpondebit quiſquam quòd non, quia Leuitæ non computabantur inter multitudinem Iſrael, vt habetur ſupra primo cap.

Ad hoc poſſet reſponderi quòd non computabantur Leuitæ inter multitudinem cum fiebat computatio ad bellum, vel ad ſimilia negocia. Hic autem computabat Moyſes ad comedendum: Leuitæ autē cibo indigebant, ſicut alij, ideo computantur hic. Ad hoc diceret aliquis quòd non poſſet ſtare, quòd po- A pulus computabatur hic, vt bellatores. quod patet, quia dicitur ſexcenta millia peditum: pedites autem genus pugnantium ſunt. Ad hoc reſpondendum eſt, quòd non ſolum populares, ſed etiam Leuitæ pedites dicuntur, quia quando exierunt ab Aegypto cum nondum Leuitæ ſeparati eſſent a reliquo populo, dictum eſt, quòd erant ſexcenta millia peditum illius populi.

Forte aliquis dicet, quòd ibi non numerantur Leuitæ, quia ſumma aliarum tribuum erat tanta, & maior, vt patet ſupra cap. 1. quia ab illa numeratione quę fuit in exitu de Aegypto vſque ad iſtam quæ habetur in principio huius libri, ſolum fuit vnus annus, & tamen in ſolis Iſraelitis ſine Leuitis reperta eſt maior ſumma quàm ibi dicatur.

B Reſpondendum eſt, ꝙ Leuitę computati ſunt in numeratione illa, quæ fuit in exitu de Aegypto, quia non erat aliqua cauſa quare magis computarentur aliæ tribus relicta illa, quàm quòd adimeretur tribus Iuda vel Ruben, & computaretur tribus Leuitica, quia nondum erat facta diſtinctio. Dicendum ergo quòd ſub hoc numero intellexit Moyſes omnes Iſraelitas & Leuitas. Intellexit etiam omne vulgus promiſcuum quod aſcenderat de Aegypto cum Iudæis, & dicitur eſſe innumerabile, vt patet Exodi cap. 12. Omnes enim hi petierant carnes, & omnibus erant dandę. Expreſſit tamen Moyſes iſtam ſummam, quia ſi erat difficile tantę multitudini dari car- C nes, difficilius tamen eſſet dari pluribus: intelligebat etiam Moyſes dandas eſſe carnes, ſed numerando numerum peditum intelligebatur, quòd etiam magna eſſet multitudo mulierum, & paruulorum indigentium carnibus.

Et tu dicis dabo eis eſum carnium menſe integro? Admiratur Moyſes de locutione Dei, ſcilicet, quòd dixerit ſe daturum carnes toti illi populo menſe vno, quia videbatur eſſe difficillimum. Iſta verba Moyſi ex ſeipſis videntur aliqualiter dura, quia ſignificant diffidentiam de completione diuini promiſſi. Vnde doctores Hebræi vanè ſentiunt hic. Rab. Dequibus, dicit quòd Moyſes dubitauit hic vel deſperauit de D impletione verbi huius qōnis dicens impoſſibile eſſe hoc in tempore illo, in quo Deus dixit, & dicit, quòd tantum vel maius peccatum fuit iſtud, quantum peccatum ad aquas contradictionis, de quibus habetur infra cap. 20. dicēs eſſe mortale, vt probat per id quod ſequitur in reſponſione Domini, ſcilicet, nunquid manus Domini inualida eſt? quæ eſt reſponſio ad dubitantem vel deſperantem de impletione facti, Dicit tamen quòd non fuit Moyſes hic punitus, ſed in aquis contradictionis, quia iſtud peccatum fuit occultum, cum nemo de populo aſtitent quādo iſta dixit Moyſes: peccatum autem ad aquas contradictionis fuit publicum, ideo ibi pęna data eſt. Aliter enim peccata manifeſta, & aliter occulta punienda ſunt.

An Moyſes dubitauerit de impletione diuini promiſſi.

Alij Hebręi dicunt, ſicut Rab. Simeon & com- E muniter omnes quòd Moyſes non peccauit hic: & inducunt quod habetur ſequēti cap. qui in omni domo mea fideliſſimus eſt, quod dicebat ibi de Moyſe. Idem autem dicunt Doctores noſtri quòd Moyſes non peccauit hic, quia non diſcredidit potentię diuinę. ſatis enim credidit Deum hoc poſſe. Sed de modo impletionis dubitauit, quia nondum fuerat ei modus reuelatus.

Forte Moyſes putabat, quòd Dominus iuberet omnia pecora, quæ in exercitu erant occidi, & quòd inde Iudæi comederent ad ſaturitatem, & ad hoc reſpondet Moyſes, quòd non ſufficiunt, quia populus multus eſt, & etiam maior multitudo pecorum non ſufficeret, & hoc ſonant verba literæ, ſcilicet, nūquid

ouium,

onium, & boum multitudo cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibum, vel omnes piſces maris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient. & iſto modo ſaluantur multa in ſcripturis de multis ſanctis, qui de potentia Dei dubitare viſi ſunt. Sic de Domina noſtra, quæ dixit Lucæ 1.cap. quomodo fiet iſtud quia virum nō cognoſco? & tamen non dubitauit ipſa quòd Deus poſſet facere illud. Sed dubitauit de modo faciendi dicens. quomodo fiet iſtud? ideo non peccauit hic mortaliter nec venialiter, quia nullatenus Deo diſcredidit. E nam Moyſes non miratus eſt, quia Deus dixit, quòd daret toti populo carnes, ſed quia dixit ꝙ daret menſe integro. Nā forte pro vna die aut duobus ſufficiebant carnes pecorum quæ habebant Iſraelitę, ſed non pro vno menſe, ſed de his quid verius ſit late diſputabitur poſtea in quæſtionibus.

De dubio virginis in conceptione.

Nunquid onium & boum multitudo cædetur. Ideſt Domine ſcio, quòd potes ſaturare hunc populum, ſed modum neſcio, ideo nunquid facies hoc cędendo multitudinem onium & boum? quamquam iſta verba de modo inquirant, ſed Moyſes non ſolum inquiſiuit, ideo etiam videbatur vel totaliter non aduertere, vel aliqualiter dubitantis habere modum. Nam ſi nequaquam haberet modum dubitandi, non diceretur ei. nunquid manus Domini inualida eſt?

Aut omnes piſces maris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient? Quaſi dicat tanta eſt multitudo quòd ſi deberent ſaturari piſcibus, oportebat congregari omnes piſces maris. Iſta verba Moyſi hyperbolice ſonant. nam ad ſatiandum Iudęos piſcibus non oportebat congregari omnes piſces maris, nec milleſimā partem piſcium. Sed quędam pars quaſi minima in comparatione omnium piſcium maris ſatiaret eos, vſitata tamē eſt hyperbole in ſacra ſcriptura, maximè pro hominibus ſtupidis.

Manus Domini inualida quare dicatur.

Cui reſpondit Dominus. nunquid manus Domini inualida eſt? Ideſt quare quæris de modo, quia qui inquirunt de modo deſiderant ſcire poſſibilitatem rei. Deo autem quodcunque eſt poſſibile, ideo ſicut ſatiare totū illum populum carnibus, aut piſcibus erat Deo faciliter poſſibile, ita ſatiandi modus quilibet eſſet ei poſſibilis, quem vellet, quia manus Domini, ideſt poteſtas eius non eſt inualida, ideſt deficiens circa aliquid, ſed quodcunque vult hoc poteſt: accipitur manus pro poteſtate, quia in nobis potentię operatiuę in manibus ſunt, cum manus ſit organum organorum iuxta Ariſtotelem ſecundo de Anima. Et non eſt inualida, quia non eſt apud Deum impoſſibile omne verbum Gen.17.cap.& Luc.c.1.

Iam nunc videbis vtrum meus ſermo opere compleatur. Ideſt immediate videbis quomodo completur meus ſermo. Non dicebatur ad Moyſen hoc tanquam ad conuincendum eum de incredulitate per ipſam rei experientiam, ſed quia quæſiuerat de modo, reſpondit Deus quòd immediate videret modum completionis. nam ſequenti die completum eſt promiſſum venientibus coturnicibus ſuper caſtra.

Venit igitur Moyſes, & narrauit populo verba Domini congregans ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos ſtare fecit circa tabernaculum. Deſcenditque Dominus per nubem, & locutus eſt ad eum, auferens de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris. Cumque requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt. Remanſerant autem in caſtris duo

Septuaginta ſeniores dantur in auxilium Moyſi.

F viri, quorum vnus vocabatur Heldad, & alter Medad, ſuper quos requieuit ſpiritus, nam & ipſi deſcripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumque prophetarent in caſtris, cucurrit puer & nunciauit Moyſi dicens. Heldad, & Medad prophetant in caſtris. Statim Ioſue filius Nun miniſter Moyſi, & electus è pluribus, ait: Domine mi Moyſes prohibe eos. At ille, quid inquid ęmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus ſpiritum ſuum? Reuerſuſque eſt Moyſes & maiores natu Iſrael in caſtra.

G

Venit igitur Moyſes & narrauit populo verba Domini. Hic ponitur executio eorum, quę Deus dixerat, & quia illa erant duplicia ponitur duplex executio. & dr̄ ꝙ narrauit Moyſes populo verba Domini, ſcilicet, tam illa quæ dicta ſunt de prouiſione iudicum, quàm de comeſtione carnium: vtrumque enim ad populum pertinebat. Nam poni iudices ſuper populum pręter eos, qui erant, intererat populi, ideo narratum eſt de omnibus. *Et congregans ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael.* Ideſt congregauit Moyſes ſeptuaginta ſeniores. H

An electio ſeptuaginta ſeniorum fuerit per ſortem, Quæſt. XLVI.

CONGREGATIO iſta ſecundum quoſdam fuit non per voluntatem Moyſi, ſed per ſortem. Ipſe enim volebat tollere omnem ſeditionem & contentionem in populo. Si igitur elegiſſet, quos voluiſſet, reliquus populus contenderet, ſicut tumultuabatur cōtra ipſum & Aaron, vt patet infra decimoſexto capitulo, quamquam ipſi de voluntate Dei, & mandato pręeſſent populo. Et accepit Moyſes iſtos ſeniores de omnibus tribubus, I vt eſſet ęqualitas, & non videretur aliqua contemni; ſeptuaginta tamen non poterant accipi ęqualiter de omnibus tribubus, ſed de qualibet aſſumpti ſunt ſex viri, qui erant ſimul ſeptuagintaduo: iuſſerat autem Deus accipi ſeptuaginta ſolum, ideo vt prouenirent ſex cuilibet tribui, ſaltem in electione Moyſi quæ faciunt ſeptuagintaduo, totidem viri aſſumpti ſunt. Vt autem vtrique pareretur, accepit Moyſes ſeptuagintaduas cartulas & in ſeptuaginta earum ſcripſit zaquem, quod hebraicè dicitur ſenex, & duas dimiſit non ſcriptas: inuoluens autem eas prędixit, quod qui literas ſcriptas extraherent iudices eſſent: qui autem non ſcriptas, non eſſent iudices, & ſic nulla tribus K indignaretur: quod factum eſt, & ſeptuagita iudices conſtituti ſunt.

Opinio Iudæorum.

Iſta eſt poſitio quorūdam Hebręorum, & aliquorum latinorum ſine vlla cauſa, & ideo non eſt tenenda. Primò, quia litera nihil tangit de hoc: non enim dicitur, quod ponerentur ſortes pro iſtis ſeptuaginta viris: error enim eſt aſſerere aliquid ſine cauſa.

Secundo, quia videtur hoc repugnare intentioni Dei: volebat enim ipſe quòd acciperentur hic viri meliores in populo, vt poſſent pręeſſe, & tamen ſors non elegit bonum & malum.

Tertiò, quia videtur hoc contrarium literæ. nam dicitur congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti quòd ſenes populi ſint, & ita

diſtri-

diſtrictioni Moyſi incumbit iſtud onus,ſcilicet,quòd ipſe ducat illos quos nouerit dignos,& non tribuitur aliquid ſorti. A

Quartò, quia ſi forte agendum eſſet, quælibet tribus duceret ad Moyſen aliquos viros de ſuis, vt inter illos poneretur ſors. Sed nõ fuit,immo Moyſes congregauit eos,vt dicitur in litera. ergo non fuit ſors.

Quintò,quia ſi ſors eſſet,iſtam deberet Deus facere,& nihil deberet poni coram eo, vt videretur quod id quod eueniebat ſorte proueniebat de voluntate eius,ſicut fuit quando fuerunt poſitæ ſortes pro diuiſione tantum inter tribus. nam fuerũt poſitę coram Domino in Silo Ioſue 18. & 19. ſed hic nihil factum eſt coram Deo. nã dicitur infra in litera quòd Moyſes cõgregauit ſeptuaginta viros, quos fecit ſtare circa tabernaculum, & tunc Dominus deſcendit in nube dans illis de ſpiritu Moyſi,& ita antequam venirẽt coram Deo erant ſeptuaginta. Nihil ergo actum eſt coram Deo ſorte ad hoc, quòd eſſent iſti vel illi viri. B

Sextò quia ſi deberent eligi per ſortem de populo oporteret congregari coram Domino omnes tribus, & ibi ſors deprehenderet illos viros, qui deberent eſſe de ſeptuaginta, ſicut fuit quando deprehenſus eſt Achor per ſortem in furto. nam omnes tribus applicatæ fuerunt tunc coram arca Domini Ioſue 7. cap.ſed hic nihil tale fuit. Dicendum ergo quòd iſta ſunt penitus facta a Iudæis: putauerunt enim quòd eſſet inuidia,& querela in populo ſi acciperentur iudices de quibuſdam tribubus,& nõ de aliis, vel plures de quibuſdam quàm de aliis,ideo dixerant quòd ſorte factum fuiſſet, quaſi ſors tollat inuidentiam. Addiderant etiam tot iudices debuiſſe eſſe de vna tribu, quot de alia, & quia non erat poſſibile niſi eſſent ſeptuagintaduo finxerunt cedulas ſcriptas, & non ſcriptas. Sed iſta puerilia ſunt, & de ſe apparent ficta. C

Eſt autẽ veritas, quòd Moyſes elegit iſtos ſeptuaginta viros inſpiciens illos, in quibus inueniretur cõditiones requiſitę ad regendum populum,& non petiuit aliquos ab Iſraelitis, ſed ipſe pro ſe fecit iſtam inquiſitionem, & quos voluit congregauit, quia dixerat ei Deus congrega mihi ſeptuaginta viros,quos tu noſti, & quia ei ſoli hoc relinquebatur, ſolus ipſe fecit,nec fuit aliquis in populo qui murmuraret. D

Aliquod autem motiuum Hebræorum fuit ad aſſignandum iſtud, quia dicitur infra in litera. remanſerant autem in caſtris duo viri ſuper quos requieuit ſpiritus. nam & ipſi deſcripti fuerant, quod intelliguntiſti, id eſt proueneerant eis cartulæ ſcriptæ. Sed iſtud nihil eſt, vt infra dicetur, ſed dicitur quòd erant deſcripti, quia Moyſes quando elegit iſtos ſeptuaginta viros ſcripſit nomina omnium illorũ,& ſuper omnes,quos Moyſes ſcripſit ad iſtud officium,deſcendit Spiritus Domini, licet nõdum veniſſent ad Sanctuarium. Sed quod dicunt Hebræi de murmuratione ſi non acciperentur viri de omnibus tribubus, non valet, quia hoc poſſet ſtare ſi acciperentur ad hoc, quòd darentur eis aliquæ dignitates populares, quæ humanitus haberentur, aut ſi diuideretur aliqua vtilitas humana inter eos, ſicut fuit in diuiſione terræ. nam cum murmuratio ſequeretur ſi quibuſdam daretur plus quàm aliis: nunc tamen iſti ſeptuaginta aſſumpti fuerunt non ad aliquam dignitatem popularem,ſed ad hoc quòd Deus daret eis de ſpiritu ſuo,& conſtitueret illos prophetas,ſicut factum eſt, ideo nemo Iſraelitarum poterat inuidere, vel cõqueri quòd acciperentur iſti vel illi: quia alias diceretur quòd Iſraelitę, conquererentur ſi Deus faceret plures prophetas de vna tribu quam de alia, quod nemo vnquã dixit,neque habet colorem. E

An Moyſes diffidendo de ſaturatione populi dubitauerit de impletione verbi Dei, vel de modo implendi. Et an in hoc peccauerit mortaliter. Et rem eſſe impoſſibilem dupliciter intelligi.

Quæſt. XLVII.

QVAERET aliquis circa ſuperiora de dubitatione Moyſi, an dubitauerit de modo vel de impletione verbi Dei? Et dicetur ſorte quòd non dubitauit de modo, quia ſi dubitaſſet ſolum de modo impletionis non dixiſſet ei Deus, iam videbis vtrum ſermo meus opere compleatur. Sed reſpondere per vtrum eſt reſpondere de ſubſtantia facti, & non de modo. ſi autem dixiſſet, iam nunc videbis qualiter ſermo meus opere compleatur: poſſet intelligi,quòd fuit facta quæſtio de modo, & non de facto.

Reſpondetur quòd res dupliciter impoſſibilis eſt. Vno modo, quia res in ſe impoſſibilis eſt, vt hominem fieri aſinum, vel quia licet contradictionem nõ includat, tamen nulli potentiæ ſubditur ſecundum Philoſophum 2. de cęlo & mundo. ideo terra non mouetur, quia nullum eſt agens expellere potens eã de medio mundi. Secundo modo res dicitur impoſſibilis non quòd ipſa in ſe ſit impoſſibilis per aliquem dictorum modorum: ſed quia modus per quem fieri debet impoſſibilis eſt, vt aliquem perfectè docere alium grammaticam poſſibile eſt,ſed per ſolam figurationem corporalem eſt impoſſibile,ſi verbum non intercidat: quolibet ergo modo res dicetur impoſſibilis,quia ſiue ex ſeipſa,ſiue ex modo impoſſibilis eſt, & nunquã deducetur ad effectum. Dicendo igitur quòd aliqua res deducta fuit ad eſſe demonſtratur, quòd nec fuit impoſſibile ipſam rem fieri, nec modus factionis. ſic ergo dicebat Dominus. iam nunc videbis vtrum ſermo meus opere compleatur, id eſt videbis quòd complebitur realiter, & ſic non dubitabis de facto, nec de modo: non tamen ponitur hic vtrum ad quærendum magis de ſubſtantia rei quam de modo. Et ita vſ ꝗ tam de facto ꝗ de modo dubitauit.

Sed reſtat adhuc dubium circa id, an peccauit hic diffidendo vel dubitando de ſaturatione populi quã Deus dixerat.

Aliqui dicunt vt tactum eſt in expoſitione literæ, ꝙ non peccauit Moyſes hic: quia ſtatim ſeq. cap. laudatus fuit valde a Deo, & condemnati ſunt Maria & Aaron, quia murmurauerunt contra eum: ſi tamen hic peccaſſet non laudaretur ibi, ergo non peccauit. Secundo, quia ſi Moyſes in hoc peccaſſet, eſſet peccatum ſuum valde magnum, ſcilicet, diffidentia de poteſtate Dei, & eſſet maius quã peccatum ad aquas contradictionis,quod fuit ſolum inquantum non laudauerunt Dominum, & tamen ibi Moyſes & Aaron fuerunt puniti infra vigeſimo cap. hic autem nulla pena inflicta fuit, ergo videtur quòd nõ peccauit hic Moyſes.

Prima opinio, quòd peccauit & eſt iſta opinio Rab. De quibus, vt tetigit auctor ſupra in expoſitione literæ q. 45.

Quæſt. XLVIII.

DICENDVM quòd ſi ſolum attendantur ea quæ habentur hic in litera oportebat dici, vt tetigimus in eiuſdem literæ expoſitione, quòd Moyſes peccauerit, & fuerit in eo quidam modus diffidentiæ: putando ꝙ fieri non poſſet id,quòd Deus dixerat de ſaturatione populi in carnibus. Primò,quia Moyſes oſtendit difficultatem eſſe ſatiando populum iſtum propter multitudinem: inquantum dixit ſexcenta millia peditum huius populi

puli ſunt q.d. quomodo erit poſſibile ſaturari tantam multitudinem? ſi enim Moyſes non putaret præſtari aliquam difficultatem ad ſaturationem, quam Deus permittebat ex multitudine populi non diceret ſexcenta millia peditum huius populi ſunt. Secundo & præcipuè, quia Moyſes non ſolum oſtendit iſtud eſſe impoſſibile, ſed quaſi innuit Deũ erraſſe promittendo iſtud quod compleri non poſſet, & de iſta promiſſione eum arguit dicens, ſexcenta millia peditum huius populi ſunt, & tu dicis dabo eis eſum carniũ menſe integro? quaſi dicat non bene dicis. nam verba iſta non poſſunt ſonare niſi in redargutione. Tertiò, quia Deus increpauit Moyſen pro eis quæ dixit. & innuit Moyſen putaſſe fuiſſe impoſſibile quod promiſerat, cum dicitur in litera. cui reſpõdit Dominus nunquid manus Domini inualida eſt? & ita innuit ꝙ Moyſes putabat manum Dei eſſe inualidã, quia alias non rectè Deus eum argueret. Quartò, quia Deus innuit quòd Moyſes dubitauit de ſaturatione a Deo promiſſa, & hoc ſiue quia putabat eam eſſe impoſſibilem, ſiue quia credebat nõ eſſe futuram, vtrumque tamẽ erat peccatum, quia per primum negabatur poteſtas Dei, per ſecundum bonitas, quaſi putaretur ꝙ licet Deus poſſet, nollet tamen complere quod promiſerat. quòd hoc Moyſes putaret patet, quia dicitur in litera, iam nunc videbis vtrum meus ſermo opere compleatur, ideſt tu putas ꝙ ſermo meus non poteſt compleri vel ſaltem nõ complebitur? & tamen nunc videbis ꝙ complebitur. Dici ergo poſſet ex præcedentibus, niſi aliquid alterum aduertere deberemus, quòd Moyſes peccauit hic & valde grauiter.

Prima cõcluſio auctoris apparens ex cortice literę. & in hac vltimo videtur ſtare.

Ad rationes autem in contrarium facile eſſet reſpondere. Ad primum cum dicitur quòd Deus laudauit eum. dicendum ꝙ iſtud nihil facit, quia quãdo Moyſes laudatus fuit a Deo erat ſine peccato. Nam licet nunc peccaſſet potuit ſtatim dolere de peccato, & eſſet Deo acceptus ſicut prius. & ad hoc erat ſatis motiuum conueniens, ſ. cum Moyſes peccauit non aduerteret ad hoc: poſtea autem cum Deus increpuit illum, dicendo nunquid manus Domini inualida eſt? &c. Moyſes rediret ad ſe, & de peccato doleret, & ſic rediret ad Dei gratiam. Item Deus laudauit ſeq. cap. Moyſen non quaſi tunc eſſet ſanctior q̃ prius, ſed quia ibi occurrit cauſa quia murmurabant contra eum Aaron & Maria, & volebant quaſi deijcere eum a ſtatu, in quo Deus illum poſuerat: Deus autem tunc defendit eum dupliciter. primò puniendo Mariam reddendo eam leproſam. Secundo laudando Moyſen, vt videretur non eſſe verũ quod Maria & Aaron dixerant contra Moyſen, ideo iſta laus Dei non probat Moyſen non peccaſſe ante hoc.

Ad ſecundum dici poſſet, quòd illa ratio nihil facit: licet enim nunc Moyſes peccaret non oportebat, quòd ſtatim puniretur, quia non puniuntur homines quandocunque peccant, quia alias non diceretur Deus longanimis & miſericors infra 14. & Exodi 34. Eſt tamen longanimis diu expectando nos ad pœnitentiam per miſericordiam ſuam, vt non puniat nos ſi pęnituerimus Eſaiæ 30. cap. ideo expectat nos Deus, vt miſereatur noſtri. Et ſic Deus forte non puniret nunc Moyſen peccantem expectando ipſum, & quia poſtea peccauit ad aquas contradictionis puniuit ipſum infra 20. cap. Et cum obijcitur ꝙ ſi peccaret Moyſes, eſſet maius peccatum quàm illud quod commiſit ad aquas contradictionis, ideo magis puniretur. Dicendum quòd non ſtat, quia accidit quòd homine committẽte aliquod graue peccatum Deus non puniat ipſum, & poſtea cum commiſerit paruum peccatum puniat ipſum. & cauſa eſt, quia tũc non punit pro illo peccato paruo ſolo, ſed pro omni-
F bus quæ præceſſerant in homine illo, quæ Deus reliquerat impunita, & quia per multa peccata creuerat indignatio Dei, puniuit nunc in paruo peccato, quod non punierat in magno. Certum tamen eſt, quòd iſtud peccatum paruum in fine commiſſum ſimul cum omnibus præcedentibus, maius eſt, quàm illud peccatum magnum, quod a principio iſte commiſerat. Simile Chriſtus dixit Lucę decimotertio cap. quando aderant quidam nunciantes de Galilęis quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificijs eorũ. Nam dixit nũciantibus. putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerunt, quia talia paſſi ſunt? non dico vobis. ſed niſi pęnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis. Et ſic innuit, quòd non punitur aliquis pro peccato, quia magis peccauit, vel
G quia maior peccator eſt, ſed quia diutius expectatus non redijt ad pęnitentiam. vnde concludit Chriſtus niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis. Ita poterat dici nunc de Moyſe, quòd maius peccatum eſſet nunc ab eo commiſſum, quam ad aquas contradictionis. Deus tamen puniuit eum tunc, & non nunc, quia tunc retribuit ei pro ambobus. Erat autem maius peccatum vtrumque ſimul quam primũ per ſe. ideo puniret pro vtroque ad aquas contradictionis. Prędicta diximus non quaſi nunc aſſeramus Moyſen peccaſſe, ſed quia ſi reſpiciantur ſolum ea, quæ habentur in litera, apparebit Moyſen grauiter peccaſſe, nec rationes quæ videntur eũ excuſare ſufficiant ad illud.

H

Secunda opinio tenens Moyſen non peccaſſe & eſt Rab. Simeon & Auguſtini & communiter omnium catholicorum.

Queſt. XLIX.

ALIQVI tamen dicunt quòd Moyſes non peccauit hic, & erãt verba ſua vera, ſcilicet, quòd non poſſit fieri talis ſaturatio de carnibus in populo. Dicũt enim quòd Moyſes putabat iſtam ſaturationem ſibi imponi, ſcilicet, ꝙ ipſe deberet ſaturare populum de carnibus. & certum eſt, quòd Moyſes hoc non poterat. Et ſic verũ erat, quia iſta ſaturatio eſſet impoſſibilis.

Eſt autem motiuũ ad hoc, quia moyſes aſſerebat
I peti carnes à ſe, & non a Deo, ideo quod ipſe deberet facere iſtam ſaturationem, quia dicitur ſupra in litera. num ego concepi omnem hanc multitudinem, vt dicas mihi porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iuraſti patribus eorum? vnde mihi carnes, vt dem tãtæ multitudini? flent coram me dicentes da nobis carnes, vt comedamus. Si autem ita accipiatur, vt iſta incumberent Moyſi rectè ipſe diceret, & non peccaret diffidendo, & aſſerendo ſaturationem iſtam eſſe impoſſibilem.

Sed non ſtat, quia iſta ſaturatio non fuit hic impoſita Moyſi, nec etiam Moyſes credidit iſtud. Sed ꝙ
K Deus deberet dare iſtam ſaturatatem. primò patet, quia quando Moyſes conqueſtus eſt Deo, quia populus petebat carnes, & quod nõ poterat ſuſtinere onus tanti populi, Deus dixit quod in vtroque prouideret loquens ſtatim de ſeptuaginta ſenioribus, & de ſaturatione pręſtanda. non ergo poterat Moyſes putare, quod hoc ad ipſum pertineret. Secundo, quia Moyſes expreſsè dixit, quod Deus promiſerat ſe hoc facturum cum ait. ſexcenta millia peditum huius populi ſunt, & tu dicis dabo eis eſum carnium menſe integro? & ſic Moyſes imponebat iſtud Deo & non ſibi.

Tertio patet ex verbis Dei ad Moyſen, nam dixit nunquid manus Domini inualida eſt? ſi tamẽ Moyſi

incum-

incumberet iſta ſaturatio, non eſſet ad propoſitum A
iſtud verbum Dei. Sed potius diceret Deus Moyſi
nunquid manus tua inualida eſt?

Quartò, quia dixit Deus: iam nunc videbis vtrum meus ſermo opere compleatur. ergo quod dictum fuerat de ſaturitate non erat ſermo Moyſi, ſed Dei: & ad ipſum pertinebat impletio, & non ad Moyſen. Dicendum ergo quòd iſta excuſatio nihil valet, quia non eſt vera.

Alij dicunt quòd Moyſes nō peccauit hic, & licet dixerit impoſſibilem eſſe ſaturitatem non errauerit, quia putabat, quòd iſta ſaturitas deberet eſſe de illis carnibus, quas habebant Hebræi. Nam habebant pecora aliqua, & tunc Moyſes ſciens quòd de pecoribus illorum non poterat fieri tanta ſaturitas, dubitabat an eſſet poſſibile. Et videbatur non peccare, quia B
pecora Iſraelitarum non ſufficiebant pro tanto tempore. Motiuum autē huius poſitionis patet inquantum dicitur in litera. ſexcenta millia peditum huius populi ſunt, & tu dicis dabo eis eſum carnium menſe integro? quaſi dicat poſſent quidē pecora Hebræorum ſufficere eis pro paucis diebus: & tamen quod pro vno menſe integro omnes Hebræi ſaturarentur videbatur eſſe impoſſibile. Secundò quia in litera dicitur. nunquid ouium & boum multitudo cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibum? ideſt tota multitudo omnium boum, & ouium quæ poſſidentur ab Iſraelitis, quaſi dicat adhuc iſta non ſufficerent, & tunc Moyſes poterat dicere quòd iſtud erat impoſſibile, C
ſcilicet, quòd tanto tempore ſaturarētur Iſraelitæ de carnibus quas habebant.

Sed dicendum quòd hoc non ſtat. Primò, quia Deus ad oſtendendum magnitudinem ſuam dixit, ꝙ ſaturaret Iſraelitas carnibus, non ſolum vno die, vel duobus, aut quinque, vel viginti, ſed per vnum menſem integrum quouſque exiret per nares eorum. in quo ſignificauit exceſſum poteſtatis, & tamen ſi de carnibus pecorum, quæ poſſidebant Hebræi iſta ſaturitas futura eſſet, nulla potentia oſtendebatur, quia in poteſtate Hebręorū erat comedere de eo quod poſſidebant.

Secundò, quia Moyſes conqueſtus de magnitudine D
curæ huius populi dixit. vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? flent coram me dicentes, da nobis carnes vt comedamus. & tamen ſi iſta ſaturitas futura eſſet de carnibus pecorum quæ poſſidebant Iſraelitæ, non diceret Moyſes. vnde mihi carnes, vt dem tantę multitudini? quia iam ipſa multitudo haberet vnde cibaretur. Etiam non dicerent Iſraelitæ ad Moyſen da nobis carnes, vt comedamus, quia de eo quod ipſi habebant nihil peterent, ſed petebant aliquas carnes, quas ipſi non habebant, de quibus poſſent ſaturari ad ſufficientiam, non perdendo ea quæ poſſidebant.

Tertio patet ex verbis Moyſi. nam dixit nunquid ouium & boum multitudo cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibum, vel omnes piſces maris in vnum cōgre- E
gabuntur vt ſatient eos? Si tamen de pecoribus quæ Iſraelitæ poſſidebant futura eſſet ſatietas, non diceretur vel omnes piſces maris in vnum congregabuntur, quia piſces non poſſidebantur ab Iſraelitis.

Quarto quia Deus reſpondit Moyſi nunquid manus Domini inualida eſt? & tamen ſi intelligeretur ſu tura ſaturatio de pecoribus populi diceretur. nſiquid pecora populi non ſufficiunt ad ſaturationem iſtam? Dicendum ergo quod iſta poſitio non ſtat. Sed neceſſe eſt quod Moyſes intellexerit de ſaturatione futura a Deo de quibuſdam carnibus, quę non poſſidentur ab Iſraelitis.

Alij dicunt, quòd Moyſes non peccauit hic, quia non dubitauit de poteſtate Dei, an ipſe poſſet ſaturare totum iſtum populum quantocunque tempore ipſe vellet. Sed dubitauit de modo quo iſtud fieri poſſet: talis autem dubitatio non facit incredulitatem neque diffidentiam, quia talis inuenitur in illis, qui nunquam peccauerunt, ſicut patet de Domina noſtra, de qua certum eſt, quòd nunquam peccauit. Et tamen quando Angelus nunciauit ei, ecce concipies in vtero, dixit illa ad Angelum. quomodo fiet iſtud quoniam virum non cognoſco? Lucæ primo capitulo: illa autem non dubitauit, quòd poſſet concipere, & parere, ſicut Deus iubebat, ſed de modo quo Deus hoc fieri vellet, ſtante virginitate eius, incerta erat, quia Deus poterat hoc facere quot modis ipſe vellet, & ipſa neſciebat quem modum Deus eligeret: & quoniam ipſa propoſuerat non cognoſcere virum, voluit certificari an Deus vellet quòd ipſa cōciperet per hunc modum, vel per alium. de Moyſe ita eſſe poterat, quòd ipſe non dubitaret de ſaturitate quā Deus promittebat, ſed de modo illius, ideo non peccaret.

Dicendum quod hoc non ſtat: quia videtur quod Moyſes non dubitauit hic de modo, ſed de ipſa re, quaſi putaret iſtam ſaturationem eſſe impoſſibilem. Primo, quia dixit ſexcenta millia peditum huius populi ſunt, & tu dicis dabo eis eſum carnium menſe integro? quaſi dicat non bene dicis, quia tantæ multitudini non poteſt dari ſaturitas carnium tanto tempore. ſi tamen Moyſes dubitaret de modo, non poneret iſta, quę negant poſſibilitatem facti nominando multitudinem populi, & magnitudinem temporis, quo duraret ſaturitas.

Secundò, quia dicitur in litera, nunquid ouium & boum multitudo cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibū? vel omnes piſces maris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient? & ſic Moyſes negauit hic poſſibilitatem rei, quia dixit, quòd ſiue de carnibus, ſiue de piſcibus ſaturandi eſſent, non eſſet poſſibilis iſta ſaturatio, quia neque pecora, neque piſces maris ad hoc ſufficerent.

Tertiò patet, quia Deus reſpondens Moyſi dixit nunquid manus Dñi inualida eſt? Et ita videtur, ꝙ Moyſes negabat poteſtatem Dei ad faciendum hoc. Nam ſi concederet, quòd Deus poterat hoc facere, & tamen de modo dubitaret, non recte reſponderet Deus dicens. nunquid manus Domini inualida eſt? ergo videtur quòd Moyſes non dubitauit hic de modo faciendi, ſed de ipſa re an fieri poſſet.

Dici ergo poſſet aliter, tenendo quòd Moyſes nō peccauerit hic. & primo quia ſecundum regulam iuris debent fauores ampliari, & odia reſtringi. fauorabile autem eſt, quòd Moyſes non peccauit, cum eſſet vir ſanctus, potius quàm quod peccauerit, ideo ſi poteſt aliquo modo excuſari, debet excuſari. Secundo, quia doctores noſtri, & etiam Hebræi communiter tenent quod Moyſes nunc non peccauerit, ideo ſi poteſt defendi hoc debet teneri. Tertio, quia Moyſes ſtatim poſt hoc laudatus fuit a Deo ſequenti capitulo. Et tamen ſi peccaret, & maxime ſi peccaret grauiter, non laudaretur a Deo, ideo videtur quòd non peccauit vel parum peccauit. Quarto quia ſi peccaret hic Moyſes videretur quod deberet ſequi aliqua pœna, & tamen nulla ſecuta eſt, ideo apparet quod non peccauit.

Secunda concluſio auctoris, quòd non ſit certitudo quòd peccauerit. Et an Moyſes dixerit diffidendo vel quærendo. Quæſt. L.

DICENDUM quod in hoc non eſt certitudo an Moyſes peccauerit, & ſi peccauit non eſt certum,

tum, an multum vel parum peccauit, propter diuerſum modum loqnendi.

De hoc aliqui dicunt, quòd Moyſes dixit iſta per modum quęrentis de dubio, & non per modum diffidentis, & tunc videretur non eſſe peccatum, & iſtud redit ad id, quod dicebatur, ſcilicet, quod Moyſes dubitauit de modo, & non de re. ſed iſtud ibi improbatum eſt, quia tota litera repugnat huic ſenſui.

Alij autem dicunt, quòd ſi aſpiciantur verba Moyſi, iudicandum eſt ipſum peccaſſe, & etiam valde grauiter: reſpiciendo tamen ad intentionem eius non peccauit, quia non fuit intentio ſua dicere ea quæ ſignificantur per iſta verba, quæ ipſe expreſſit, ideo licet iſta verba ſignificent quandam diffidentiam de poteſtate Dei ad faciendum hoc, dicunt, quòd non fuit intentio Moyſi ſignificare iſtud, ſed aliquid valde minus, in quo non eſſet peccatum.

Et ad hoc dicunt, quòd debet attendi finis rei. nam vbi aliqua verba ſonant in bonum, & tamen ſequitur ibi punitio vel redargutio Dei, debet intelligi, quòd non fuerunt dicta bono animo, vel ibi intercideri aliquid propter quod peccauit, qui illa dixit. Cum autem aliqua verba ſonant in malum, & tamen poſtea non ſequitur ibi aliqua punitio Dei: innuitur quòd illa verba non fuerunt dicta malo animo, & ille qui ea dixit non ſignificauit ex animo id quod per ea videtur ſignificari.

Et ponunt ad hoc exemplum in factis Moyſi. nam infra vigeſimo capitulo ponitur, quid locutus fuerit Moyſes ad Iſraelitas murmurantes pro aqua, ſcilicet, audite rebelles, & increduli: num de petra aquā poterimus vobis elicere? & ſequitur quòmodo percuſſa petra exierunt aquæ. & ita nihil ibi videtur, quod pertineat ad peccatum, vel incredulitatem: & tamen ſequitur ibi pœna, quia Deus dixit quòd propter hoc Moyſes & Aaron non intrarent in terram promiſſionis. Hic autem videtur econtrario. nam Moyſes dixit aliqua verba quæ ſignant diffidentiam, & incredulitatem: & tamen non fuit ſecuta aliqua pœna ad illa, ideo debet putari, quòd non fuerint dicta animo diſcredendi.

Iſta eſt poſitio Auguſtini volentis excuſare hic Moyſen, quæ eſt aliqualiter rationabilis cum ait. ſexcenta millia peditum &c. Quęritur vtrum hoc Moyſes diffidendo dixerit an quęrendo? ſed ſi putauerimus eum diffidendo dixiſſe, quæritur cur hoc ei nō exprobrauerit Dominus, ſicut quando ad petram, vnde profluxit aqua, videtur de Domini poteſtate dubitaſſe? Si autem dixerimus eum modum quæſiuiſſe quo fieret, reſponſio Domini, qua dicitur. nunquid manus Domini non ſufficiet? quaſi redarguentis videtur quòd ille non crediſſet. ſed melius puto intelligi Dominum ita reſpondiſſe tanquam modum, quem ille quęrebat dicere voluerit, ſed potius opere ipſo potentiam ſuam demonſtrare: poterat etiam Mariæ dicenti quomodo fiet iſtud quoniam virum nō cognoſco? à calumniantibus obijci quòd minus crediderit: cum illa modum quæſierit non de virtute Dei dubitauerit. quòd autem reſponſum eſt illi, Spirituſſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, poterat etiam ſic reſponderi quomodo hic. nunquid Spirituiſancto impoſſibile eſt qui ſuperueniet in te? ac ſi idem ſenſus conſeruaretur. Sed Zacharias talia dicens incredulitatis arguitur, quam ob rem pœna plectitur. Deus enim non de verbis ſed de cordibus iudicat.

Alioquin poterat Moyſes excuſari, niſi in eum clara eſſet Dei ſententia, quòd diffidendo talia dixe-

F rit. Audite me increduli, nunquid de petra iſta vobis aquam educimus? deinde ſequitur. & eleuata Moyſes manu ſua percuſſit petram &c. ad hoc illam virgam in qua tanta miracula fecerat ſumpſit: eaque petram percuſſit, atque inde ſolitę virtutis eſt conſecutus effectus. verba ergo quibus ait. nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? poſſent accipi ſic tanquam diceretur, nempe ex hac petra ſecundum veſtram incredulitatem aqua educi non poteſt: vt denique percutiendo oſtenderetur diuinitus potuiſſe fieri, quod illi in infidelitate non crederent: maxime, quia dixerat audite me increduli. Sed Deus qui inſpector eſt cordis quo animo dicta fuerint iudicauit. ait enim quoniam non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me in conſpectu filiorum Iſrael? &c. ac

G per hoc intelligit Moyſen ita dixiſſe tanquam ad incertum percuſſerit, vt ſi non ſequeretur effectus, hoc prædixiſſe putaretur cum ait. nunquid ex hac petra educimus vobis aquam? quod in animo eius omnino lateret, niſi Dei ſententia prodidiſſet. econtrario ergo debemus hic intelligere verba Moyſi de promiſſis carnibus quęrentis, quomodo fieret, non diffidentis fuiſſe, quando ſententia Dei ſecuta non eſt, quę vindicaret, ſed potius, quæ doceret.

Ex prædictis apparet quòd intentio Auguſtini fuit nunc non peccaſſe Moyſen, licet verba dixerit, quę ſignificarent incredulitatem & diffidentiam, quod fortaſſis concedendum eſt. multa tamen tanguntur in eadem auctoritate, quæ forte non debe-

H rent concedi, & maximè quod dicitur de incredulitate Moyſi ad aquas contradictionis, ſed tam de hoc quam de alijs in eadem auctoritate contentis ad pręſens nihil dicimus.

Tertia concluſio & vera determinatio auctoris, & vltima reſolutio. Et quòd poteſt teneri, quòd Moyſes peccauerit, minus tamen quàm verba ſonant.

Quæſt. LI.

SED poteſt dici, quod Moyſes peccauit aliquo modo: & tamen minus, quàm ſignant verba ab eo prolata. cauſa huius erat turbatio

I magna Moyſi: quia ex magnitudine curarum populi, & tędio propter rationabiles querelas, tantum erat commotus, quod vix conſiderabat quid diceret.

Et patet hoc, quia in nullo loco inuenitur Moyſes dixiſſe verba cum tanta amaritudine. Nam petiuit a Deo quod occideret ipſum ſi non auferebat curam huius populi, vt patet in litera. Et tamen ea quę dicuntur cum perturbatione animi, quantumcunque mala ſint, non imputantur, ſicut ea quæ deliberato animo dicuntur, ſicut in Loth quando dixit Sodomitis, quòd daret eis duas filias ſuas virgines, ne abuterentur viris: licet malum iſtud eſſet, quia tamen

K turbatus, & non ex deliberatione dixit, nihil aut parum ei imputatur. ſicut dixit Auguſtinus, & habetur decimaquarta diſtinctione, capitulo quod ait. nunquam autem fuit maior turbatio Moyſi quam nunc: ideo nunquam minus ei imputaretur aliquid, licet in ſe videretur eſſe graue.

Secundo fuit, quia Moyſes non dixit aliquid nunc coram populo, ſed ſolum ad Deum: peccata autem tanto ſunt maiora quanto manifeſtiora, & maxime in pręlatis, quorum actus trahuntur ab alijs in exemplum. non parum imputatum fuit Moyſi ex hoc.

Tertiò, quia ex iſto malo, quod nunc dixit Moyſes, non fuit ſecutum aliquid malum in populo.

Nam

Nam in peccato Moyſi ad aquas contradictionis, etiã ſi ex parte ſua aliquid paruum eſſet ſecutum eſt occaſionaliter in populo, ꝙ populus non laudaret Deum increpitus a Moyſe, ideo reputatum eſt peccatũ Moyſi graue, nunc autem cum eſſet peccatum Moyſi in occulto, quia hæc verba non audiuit populus, ſed ſolus Deus, non fuit ſecutum ſcãdalum in populo, ideo minus imputatur Moyſi.

Quare Moyſes locutus eſt de piſcibus, cum tamen tam Aegyptij quam Hebræi non peterent, niſi carnes.
Quæſt. LII.

SED adhuc quæretur, cum Hebræi, & Aegyptij peterent hic carnes, dicendo quis dabit nobis ad veſcendum carnes? quare Moyſes loquens de ſaturitate iſtorum nominauit etiam piſces, cum dicatur in litera, nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibũ, vel omnes piſces maris in vnum congregabuntur, vt ſatient eos?

Aliqui dicũt, quòd Moyſes hoc dixit, quia Hebræi non ſolum carnes, ſed etiam piſces deſiderauerũt, vel petiuerunt, quia dicitur ſupra in litera. recordamur piſcium quos comedebamus in Aegypto gratis.

Dicendum quòd Hebręi, & Aegyptij non petiuerunt hic piſces, ſed ſolas carnes, nam quoties litera de deſiderio, & petitione iſtorum dicit, de ſolis carnibus loquitur. Nam dicitur vulgus promiſcuum flagrauit deſiderio carnium. Et iterum dicitur quis dabit nobis ad veſcendum carnes. & poſtea in querela Moyſi dicitur, vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini? flent coram me dicentes, da nobis carnes, vt comedamus. poſtea quòd in prouiſione Dei de ſolis carnibus dicitur, ſ. ſanctificamini. cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere, quis dabis nobis eſcas carniũ? bene nobis erat in Aegypto, vt det vobis Dominus carnes. Secundo, quia cum Deus prouiderit hic, tam Moyſi quam populo, vt ceſſaret querela eorum dedit omnia quę petita ſunt, dedit autem carnes, & nihil de piſcibus. ergo non fuerunt petiti piſces. Tertio, quia ſi putaretur piſces fuiſſe petitos inquantum dicitur, recordamur piſcium quos comedebamus in Aegypto gratis, diceretur etiam quòd petiuerunt cucumeres, pepones, porros, cępas, & allia, inquantum adiungitur in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, & tamen iſta non petiuerunt, quia ſi petiuiſſent dediſſet eis Deus ad complementum deſiderij eorum, quod non factum eſt.

Sed dici poteſt, ꝙ Moyſes expreſſit hic de piſcibus, quia populus petiuerat carnes, quia nomine carnium intelliguntur piſces. ſic dicit Apoſt. 1. Corin. 15. c. non omnis caro eadem caro, ſed alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia volucrum, alia aũt piſcium. Et ſic accipit Ariſt. lib. de animalibus ſæpe dicens, eſſe carnem in piſcibus, ideo ſaturando de piſcibus videbatur eſſe impletum deſiderium, ſ. quòd fieret ſaturitas de carnibus.

Secũdo poteſt dici, quòd hoc dixit Moyſes ad oſtẽdendum modum humanę nutritionis, qui cõſiſtit in cibo & potu. cibus autem diuiditur in panem & condimentum, ipſum autem condimẽtum eſt cibus melior pane, ſ. carnes, & loco earum piſces accipiuntur, quia non multum differunt in nutritione, quæcũque autem alia in cibum veniunt ſunt, vt irritamentum aliquod, & non vt principales cibi, ſicut ſunt fructus: ideo in illis non fit ſaturatio, & quia nunc Moyſes volebat loqui de ſaturatione populi in cibo, & habebant aliquid loco panis, ſ. manna, debuit dicere de alio adiũcto, ſcilicet de carnibus, vel eo quod loco carnium accipitur. piſces autem ſunt huiuſmodi, & non fructus aliqui, ideo de carnibus, & piſcibus dixit hic, ſcilicet nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vel õmnes piſces maris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient? Et iſta eſt cauſa quare licet populus fecerit memoriam de piſcibus cucumeribus, peponibus, porris, cępis, & alliis, Moyſes non dixit nunc, niſi de carnibus, & piſcibus, quia iſta ſunt proprie materia humanæ nutritionis, & præſtant ſaturitatem, fructus autem non ſunt materia ſolida ad ſaturandum, ſed adhibentur ad irritamentum ſaporis vltra ſaturitatem.

An principes populi conſtituti conſilio Ietro durarent nunc, cum non fiat de eis mentio. Et an huiuſmodi principes fuerint conſtituti. Et ad quid eſſent vtiles principes electi per Ietro. Et an iudicarent in aliquibus cauſis. Quæſt. LIII.

QVAERVNT aliqui de principatibus qui cõſilio Ietro conſtituti ſunt, ſcilicet de centurionibus, tribunis, quinquagenarijs, & decanis, an nunc durarent? Quærunt etiam, an conſtituti ſunt, quia non reperitur de talibus principatibus in ſerie hiſtoriarum facta mentio.

Reſpondebit aliquis, quòd principes quos Ietro ꝯſuluit poni non fuerunt poſiti, ſed populus fuit iudicatus per ſeptuaginta viros, qui fuerunt etiam ante hoc de quibus dicitur Exodi vigeſimoquarto capit. quòd aſcenderunt cum Moyſe in montem.

Sed hoc falſum eſt, quia Exodi capit. decimo octauo. dicitur, quòd Moyſes fecit omnia quæ Ietro ſuggeſſerat illi, & electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael conſtituit eos principes populi, tribunos, cẽturiones, quinquagenarios, & decanos, qui iudicabãt populum omni tempore.

Dicendum igitur, quòd conſtituti ſunt principes quos ſuggeſſit Ietro, & habebant officium ſuum. Poſſet autem aliquis dicere, quòd illi ſeptuaginta viri de quibus dicitur Exo. c. vigeſimoquarto. eſſent tribuni, & centuriones, quinquagenarij, & decani, & præter eos non eſſent electi alij iudices, in quibus ſaluaretur conſilium Ietro, & id quod habetur Exodi capitu. decimo octauo.

Reſpondendum eſt, quòd hoc eſt falſum, quia decanus dicitur qui præeſt decem, tribunus vero qui ꝑeſt mille, quinquagenarius qui pręeſt quinquaginta, centurio qui pręeſt centum, ſed in toto populo Iſrael præter vulgus promiſcuum Aegytiorum, & præter Leuitas, qui etiam iudicibus indigebant, erant ſexcenta millia virorum, & vltra, ideo ad minus eſſent ſexcenti tribuni, centuriones ſex mille, quinquagenarij duodecim millia, decani ſexaginta millia. ergo non erant iſti ſeptuaginta viri decani, vel quinquagenarij, centuriones, aut tribuni.

Item implicat contradictionem, quòd iſti haberent omnia officia hæc. Nam decanus eſt qui ſolum habet decem, tribunus vero qui ſolum præeſt mille, ergo qui pluribus quam decem præeſt non eſt decanus, vnde quinquagenarij, centuriones, & tribuni non ſunt decani. quodcunq; ergo daretur de iſtis maneret, quòd non eligerentur alij iudices. eſſet enim ſolum vnum genus iudicum, de his quę Ietro conſuluit accipi. ſed falſum eſt, quia omnia quæ Ietro dixit facta ſunt, vt patet Exo. c. 18. Errãt etiam iſti, quia exiſtimant illos 70. ſeniores eſſe ſeniores, de quibus hic dicitur. ſed falſum eſt, vt ſupra fuit declaratum, quia illi non habebant aliquod officium, vel dignitatem in populo, ſed ſolũ erant viri honorabiles, & iuſſit Deus Moyſi accipere ſeptuaginta de ſenibus, vt aſcenderẽt cum ipſo ad honorandum eum, pręter illos tamẽ ſeptuaginta ſenęs multi alij erant.

Ad ſecundam quæſtionem, ſcilicet, an principatus F
illi electi conſilio Ietro durauerint in deſerto ſupra re
ſponſum eſt, quòd ſemper durauerunt, ſiue ante con-
ſtitutionem iſtorum ſeptuaginta, ſiue poſt, & hoc, q͂a
per quadraginta annos durauerunt in deſerto etiam
in terra promiſſionis toto tempore, quo Iſraelitæ fue
runt in bellis nondum diuiſa terra, poſtea ceſſauerũt,
vt ſupra dictum eſt.

Aliqui tamen neſciunt ordinare ad quid eſſent vti-
les principatus electi per Ietro, exiſtimant enim quòd
ſeptuaginta viri abſtuliſſent omnem iuriſdictionem
illorum. Dicunt ergo, quòd iſti ſeptuaginta viri erant
de illis centurionibus, vel tribunis qui prius fuerant, &
data eſt eis iuriſdictio iudicum prius electorum per Ie G
tro. Erat enim modus, quòd Moyſes regebat in his q̃
ad Deum pertinebant. & in cauſis magnis, vel dubijs
quas alij iudicare non valebant: ſeptuaginta autem vi-
ri, nunc electi de iudicibus prioribus erant totius mul
titudinis iudices, audientes omnia negocia foralia, cir
ca contractus, vel humanas commutationes, aut diſtri
butiones, in quibus duobus totus iuris ſtatus vertitur.
Alij autem principes, ſ. decani, quinquagenarij &c. nul-
las cauſas audiebant, ſed ſolum in tribubus ſuis tene-
bant ſubditos in pace, cauentes ne aliqua ſeditio eſſet
inter eos, & aſſignabant caſtrorum loca, & tentorio-
rum pro quolibet, & regulabant eos in motu caſtro-
rum, & in via ne miſcerentur, & quantum ad ſimilia, H
ideo iſti ſeptuaginta releuabãt Moyſen ab omni one-
re. Alij autem non, & ob hoc dicunt fieri mẽtionem
de his, & non de alijs.

Sed iſta non tenent. primo quia Moyſi dantur om
nes cauſæ ſpirituales, ſ. quę ad Deum pertinent, & om
nes cauſę arduæ forales, & tũc ſemper maneret Moy-
ſes grauatus onere totius populi, quia ipſe non poſſet
omnes iſtas expedire, & ob hoc clamauit hic ſe nimis
grauari.

Item irrationabile valde eſt, quòd non committe-
retur ſeptuaginta viris nunc electis aliqua cauſa ſpiri-
tualis, & de magnis, quia ipſis datus erat ſpiritus pro-
pheticus, vt patet hic. per quem poſſit iudicari de diffi
cilibus, quòd autem ſolæ paruæ cauſę forales cõmit-
terentur eis, ſicut iudicibus pedaneis, & ad hoc dare- I
tur eis ſpiritus propheticus, irrationabile eſt, quia leui-
ter humana prudentia iudicari hæc poterant.

Item iſtę cauſę forales quas iſti dicunt datas ſeptua-
ginta viris fuerunt prius in decanis, centurionibus, &
tribunis electis conſilio Ietro, & non fuit eis datus ſpi
ritus propheticus ſicut iſtis. de vtroque patet Exo. ca.
18. ergo ſuperfluum erat his dari ſi aliquid alterũ non
habebant difficilius iudicare, habebãt igitur alias cau-
ſas maiores iudicandas.

Item ſi ſeptuaginta viris ſolum datę ſunt paruę cau
ſę quas habebant iudices electi conſilio Ietro, ita pote
rat Moyſes releuari per illos, ſicut per ſeptuaginta vi-
ros, & adhuc melius cum eſſent plures, ad quid ergo
electi eſſent ſeptuaginta?

Item non poterit dari aliquis modus per quem gra K
uamen Moyſi ablatum eſſet, quia nihil magis facie-
bant ſeptuaginta viri, quam priores expoſitione iſto-
rum. Sed ante conſtitutionem ſeptuaginta Moyſes
conqueſtus eſt ſe grauari, poſtea vero nõ. ergo aliquis
ordo cauſarum mutatus eſt, qui non fuerat in priori-
bus iudicibus, ſcilicet, quòd aliquid pertinens ad Moy
ſen, nunc pertineret ad ſeptuaginta ſeniores. Itẽ non
poteſt ſtare quod dicunt, ſ. ꝙ ſeptuaginta ſeniores iu-
dicarent de omnibus cauſis foralibus. nã in tanta mul
titudine non poſſent ipſi ſufficere. Oportebat enim eſ
ſe plures quam mille iudices ad expediendum omnia
negocia populi. ideo dicendum, vt prius dixeramus, ſ.
ꝙ iudices electi per Ietro manerẽt ſemper in ſuo prin

cipatu, & iudicarent cauſas forales paruas. Iſti autem
ſeptuaginta iudices ſententiarent in eiſdem cauſis in
quibus poterat Moyſes, ſ. in ſpiritualibus, & in forali-
bus magnis, & tunc non manebit aliquod incõueniẽs
de ſupra aſſignatis. *Quos fecit ſtare circa tabernaculum.* Sci
licet intra atrium tabernaculi apud oſtium: ſic enim
ſupra iuſſum fuerat, cauſa huius ſupra declarata eſt.

Deſcenditque Dominus per nubem. Ideſt per columnam
nubis: erat enim columna nubis ſuper tabernaculum
toto tempore quo manebant caſtra, & cum Deus vel
let interdum loqui Moyſi ad oſtium tabernaculi in-
clinabatur columna illa vſque ad oſtium, & ibi loque
batur voce ſummiſſa. Si autem fieret locutio de ex-
celſo audiretur exterius. ſic factum eſt ſequenti ca. vbi
vt loqueretur Deus Manę, & Aaron deſcendit colũ-
na nubis, & quando dicitur hic, quòd Dominus de-
ſcendit in columna, vel Dominus locutus eſt, ſemper
intelligendum eſt de Angelo, quia Deus per ſe horũ
nihil faciebat, ſed Angelus vt declaratum eſt Exod.
cap. 23. & 25. Nam etiam dato pro impoſſibili, ꝙ vel-
let non poſſet, quia includerent contradictionem po-
ſitis perfectionibus diuinis, vt multi cogitant.

Et locutus eſt ad eum. Scilicet ad Moyſen, quid autem
fuerit locutus non conſtat, ſed videtur quòd locutus
fuerit aliquid pertinens ad officium iſtorum iudicum
vel ſaltem dixerit, quòd conſtituebat eos iudices.

*Auferens de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta
viris.* Ideſt Deus dedit de ſpiritu prophetiæ, vel regi-
minis iſtis ſeptuaginta viris, & dicitur dediſſe de ſpiri-
tu Moyſi, ſcilicet de eodem in ſpecie, quia ſicut Moy-
ſes habebat a Deo ſpiritum ad faciendum hęc, ita &
ipſis datum eſt, ſed non fuit de ſpiritu Moyſi in nu-
mero aliquid datum, quia erat impoſſibile, vt ſupr. de-
claratum eſt. *Cumque requieuiſſet in eis ſpiritus prophetaue-
runt.* Ideſt venit ſuper eos ſpiritus prophetiæ, & incę-
perunt prophetare.

*Prophetare quid ſit. Et prophetia de quibus eſſe poteſt. Et quo-
modo intelligitur, quòd nunquam ceſſauerunt ſeptua-
ginta prophetare. Quæſt. LIIII.*

ERAT autem iſtud prophetare dicere aliqua
occulta, & tunc iſti incęperunt dicere aliqua
de futuris, vel aliquas veritates abſconditas,
in quo declararetur eorũ animos a Deo fuiſ-
ſe motos. ſic dicitur de Saule, quòd inſiluit in eum ſpi
ritus Domini, & prophetauit. primo Regum capitu.
decimo. Iſte modus eſt quantum ad omnes qui di-
cuntur prophetare, & ſic dicebatur de Leuitis, quòd
prophetabant in organis, citharis, & pſalteriis, ideſt ca-
nebãt aliquid ſpirituale ad quod Deus mouebat eos,
& nõ ſciebatur illud humano ingenio. de quo primo
Paralipomen. 25. capitu. & illi Leuitæ componebant
pſalmos.

Poterat autem manifeſtari prophetia iſtorum, ſi-
ne in pręteritis, ſiue futuris, ſiue præſentibus, quia de
quolibet iſtorum eſt prophetia. vt ait Gregori. ſuper
Ezechielem. Nam quòd aliquis enarret veritates prę
teritarum rerum, quæ nulla hiſtoria, aut humana co-
gnitione ſciri poſſunt, propheticum eſt, in præſenti
quoque veritates abſconditę ſunt quę pertinent ad
prophetiam, vt quòd aliquis dicat nobis conceptus
noſtros. de futuro autem contingenti manifeſtius eſt
eſſe prophetiam. Quid autem iſti dixerint nihil re-
fert. De ſpiritu prophetico dato iſtis, dicunt aliqui,
quòd fuit ad demonſtrationem acceptationis di-
uinæ ad regimen multitudinis. quod quidem ſa-
tis ſtaret ſi iſti ſolum prophetaſſent, quando aſſum-
pti ſunt, ſed etiam poſtea ſemper prophetauerunt.
cum

cum dicat hic litera prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt. ideo dicendum quòd ſpiritus propheticus datus eſt eis, vt bene explere poſſent iniunctum officium, quia committebantur eis cauſæ arduę quę ſine prophetia non poterãt expediri, potiſſime illę quę ad Deum pertinebant, & hoc erat quia iſti iudices ſuſcipiebant onera Moyſi, qui ſpiritu prophetico iudicabant, & in hoc excedebant iudices priores, qui nõ ſuſceperunt propheticum ſpiritum.

Et vltra non ceſſauerunt. Ideſt, poſtquam ſemel iſti prophetaſſent, nunquam ceſſauerunt prophetare vſque ad mortem.

Dictio Hebraica quæ hic ponitur eſt ęquiuoca, ſignans ceſſare, vel addere, & poterit eſſe ſenſus, quòd iſti prophetauerunt, & vltra non addiderunt, ideſt nũquam prophetauerunt vltra iſtam vicem, & tunc intelligeretur, quòd fuit iſta prophetia ad oſtenſionem ſolum. litera tamen noſtra ſequitur alium ſenſum, dicens, quòd nunquam ceſſauerunt: ſic enim exponũt omnes Hebręi. Sed tunc non poteſt intelligi, quod non ceſſauerunt ſecundum actum: neceſſe enim erat quòd aliquando ceſſarent prophetare, alioquin nec viuerent, nec iudicare poſſent.

Dicunt autem quidam, quòd non ceſſauerunt ſecundum habitum, ſicut cum ſemel ſuſcepimus habitum geometricum, quamquam deſinamus ſpeculari actualiter ſecundum illum, tamen non deſinimus habere habitum geometricum. Sed non eſt ſimilitudo, quia geometria poteſt haberi ſecundum habitum, & omnes artes, prophetia tamen non habetur, quia non eſt aliqua qualitas manens in intellectu noſtro ad modum habitus, ſed quædam illuſtratio tranſiens ad modum actus fluentis, ideo dum illa manet poſſunt prophetæ annunciare ſecreta. Cum vero ceſſauerit nihil annunciare poſſunt, etiam ſi conentur ad hoc: ſed dicitur quòd non ceſſauerunt, ideſt quamquam ceſſarent actualiter prophetare, tamen cum neceſſariũ eis eſſet ad iudicandum veniebat ſuper eos ſpiritus propheticus, & nunquam deſinebant prophetare, quia nunquam ſic ceſſauerunt prophetare, quin poſtea prophetare poſſent, cum vellent, & opus eſſet, ſed de hoc quomodo fit diſputabitur in quęſtionibus.

De hoc latius infra q. 44.

Remanſerunt autem in caſtris duo viri. Hic ponitur de duobus iudicibus iſtorum, qui non iuerunt cum cęteris ad oſtium tabernaculi, vt approbarẽtur a Deo per miſſionem ſpiritus prophetici ſuper illos.

In quo eſt ſciendum, quòd cum iſti viri ſeptuaginta fuerunt aſſumpti per modum qui ſupra poſitus eſt erant in caſtris, ad confirmationem autem iuerunt ad oſtium tabernaculi, quod ſignificatur hic eſſe intra caſtra, non quòd eſſet totaliter extra illa, ſed erat in medio caſtrorum, diſtans tamen a qualibet parte caſtrorum, quia non audebant populares accedere ad illud, & Leuitæ in circuitu illius erant, vt patet ſupra capitu. primo. & cum iuiſſent illuc omnes ſeniores aſſumpti in iudices, duo illorum qui iuniores erant, ſcilicet Heldad, & Medad ex humilitate ſe ad tantum officiũ indignos iudicantes non iuerunt cum alijs, nolentes in iudices confirmari, vel vt alij dicunt, nondum fuerant datæ cartulę ſcriptæ, & non ſcriptæ, ſed ſolum electi fuerant ſeptuaginta duo viri, vt inter illos per ſortes cartularum videretur, qui iudex futurus eſſet, & qui non: & tunc dicunt, quòd iſti duo volebant, vt cæteri ſeptuaginta euntes in tabernaculum acciperent ſeptuaginta cedulas ſcriptas, & ipſis duobus relinquerentur cedulæ non ſcriptæ, & non fierent iudices. Dominus tamen reſpiciens humilitatem iſtorum fecit, quòd literæ non ſcriptæ euenirent aliis, & manſerunt pro eis duæ cartulæ ſcriptæ, & facti ſunt iudices. Quis autem iſtorum duorum modorum verus

A ſit, vel an alius præter iſtos ſit verus, infra dicetur.

Quorum vnus vocabatur Heldad, & alter Medad. Ponuntur nomina iſtorum ad laudem ipſorum, cũ propter humilitatem noluerint fieri iudices.

Super quos requieuit ſpiritus. Ideſt etiam deſcendit ſuper iſtos ſpiritus propheticus, ſicut ſuper alios, qui iuerunt ad oſtium tabernaculi. & dicitur, quòd requieuit, quia non ſtetit in eis ſpiritus ad momentum, ſed ſemper manſit. ſic dicitur de aliis, quòd prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt. Et recte dicitur, quòd ſuper iſtos requieuit ſpiritus Domini, quia ſuper humiles, & timentes verba eius requieſcit ſpiritus, vt patet Eſaiæ 66. cap.

Quo iſti viri dicantur deſcripti.

Nam & ipſi deſcripti fuerant. Ideſt ceciderunt eis in B ſortem cartulæ ſcriptæ, ſed non conſonat multum literæ iſte ſenſus, quia ad hoc deberet dicere litera, nã & ipſi de ſcriptis erant, ideſt de habentibus literas ſcriptas. hic autem dicitur, quòd ipſi deſcripti fuerant, ita quòd nomina eorum in aliquibus cartulis ſcripta ſunt, ita quia id quod dicitur, & non exierunt ad tabernaculum, videtur eſſe poſterius ad deſcriptionem nominum. Hoc autem quod eſt eis accidiſſe cartulas ſcriptas, poſterius fuit, quòd non bene congruit.

Modi de electione 70. an ſint veri.

Ideo dicendum, quòd vterque de modis ſupra poſitis patitur aliquam calumniam.

Primus modus qui dicebat, quòd ſcriptę fuerant ſeptuaginta cedulę nomine zaquen, & ſeptuaginta duo viri acceperant eas, duæ autem quæ erant inſuper inter eas non ſcriptę, prouenerunt duobus illorũ, C & illi non fuerunt iudices. Deinde qui in iudices aſſumpti ſunt per hunc modum, exierunt ad tabernaculum, vt ibi confirmarentur, ſed huic non conſonat litera, quia dicitur, quòd iſti duo viri Heldad, & Medad deſcripti erant, tamen hoc modo nullus erat deſcriptus, quia nullius horum ponebatur nomen ſpecialiter.

Alius modus aſſignandi, ſcilicet, quòd Moyſes aſſumpſiſſet ſeptuagintaduos viros portãs eos ad oſtiũ tabernaculi, vt ibi prouenirent eis literę, vel cedulæ non ſcriptæ, patitur calumniam.

Primo quia dicitur, quòd iſti deſcripti erant, & tamen hoc modo, nec ipſi erant deſcripti, nec etiam D prouenerunt eis aliquæ cedulæ de ſcriptis. Item patitur calumniam, quia ſecundum modum ſuperiorem aſſignabatur aliqualiter, quomodo dicerẽtur iſti deſcripti, & propter hoc vocari deberent ad Sanctuarium, ſecundum iſtum modum non aſſignatur, quia poſterius fuerunt cedulæ prouenięntes, quam id quod dicitur hic, ſcilicet, quòd ipſi deſcripti erant.

Ideo alius modus conuenientior eſt, ſcilicet, quòd Moyſes contemplatus eſt primo qui eſſent conuenięntes ad prædictum regimen, & ſcripſit ſeptuaginta ſex de qualibet tribu, & tunc miſit per ſcriptum aliquod denunciari cuilibet eorum, quòd veniret mittens eis modum qui in aſſumptione illa ad dignitatem obſeruari debebat, inter quos ſcripti ſunt Heldad, & Medad, quibus nuncius Moyſi denunciauit, quòd electi E erant inter illos ſeptuaginta, vt irẽt ad tabernaculum ad videndum vtrum Deus eos inter iudices adnumerari vellet, qui ex cauſis ſupra aſſignatis non iuerunt, cæteris euntibus. Nam & ipſi deſcripti fuerant, ideſt quia deſcripti erant, & ſciebant ſe deſignatos in iudices, nec tamen acceptabant ex humilitate, venit ſuper eos ſpiritus Domini.

Et non exierant ad tabernaculum. Iuſſerat Moyſes omnibus iſtis quibus deſtinauerat nuncios, quòd exirent ad tabernaculum, ſcilicet, quòd exirent de caſtris ad tabernaculum, quod erat ſeparatum a caſtris, in medio tamen ipſorum caſtrorum ſecundum modum aſſignatum ſupra 2. cap.

Cumque prophetarent in caſtris cucurrit puer, & nunciauit
Moyſi. Manſerant iſti duo viri in caſtris ex cauſa ſupra
aſſignata, & Deus reſpiciens eorum humilitatem mi
ſit in eos ſpiritum propheticum, qui prophetauerunt
ſicut cęteri, qui erant apud oſtium tabernaculi, & cũ
illi qui erant in caſtris vidiſſent eos prophetantes mi-
rati ſunt, & cucurrerunt nuncii ad Moyſen qui erat
apud oſtium tabernaculi.

Quare iſti duo viri ex ſeptuaginta cum ex humilitate noluerint
cum alijs accedere ad oſtium tabernaculi, etiam non tacue-
runt. Quæſt. LV.

SED quæret aliquis cum iſti viri ex humilitate
noluiſſent ire ad oſtium tabernaculi, ad viden-
dum, an ſuper eos veniret ſpiritus propheticus
vel aſſumerentur in iudices, ſicut cęteri, quare
ex humilitate nõ tacuerũt, licet veniſſet ſuper eos ſpi-
ritus prophetiæ, & ſic non cognoſceretur, an deberẽt
aſſumi in iudices?

Reſpondendum eſt, ꝙ dato, quòd iſti vellent tace-
re exiſtente in eis prophetico ſpiritu, tamen non poſ-
ſent, quia ſpiritus propheticus mouet hominem inui
tum ad loquendum, & non ſolum, vt loquatur cõtra
ea quę vult, ſicut patet de Balaam qui erat propheta
Domini, & tamen iniquus, volens maledicere Iſrael
per artem ſuam ariolãdi, ſed Deus prohibuit. Et cum
faceret ſacrificia, vt poſſet maledicere, & conaretur
ad hoc, Deus mouebat linguam eius, & benedicebat,
vt patet infra 23. & 24. cap. Ita ergo de iſtis ſpiritus pro
pheticus cogebat eos ad loquendum, etiam ſi ipſi ex
humilitate ſubticere vellent, & nõ ſolum erat hoc ex
conditione generali ſpiritus prophetici, ſed etiam quia
Deus volebat ſublimare iſtos duos viros ad poteſtatẽ
iudiciariam. Si tamen tacuiſſent non fuiſſent ſublima
ti, coegit ergo Deus illos loqui. Quid autem iſti ꝓphe
tauerint, non habetur manifeſte, ſicut nec de alijs, qui
prophetauerunt apud oſtium tabernaculi. Sed Rabbi
Salom. ex verbis Ioſue aliqualiter coniectat, quòd ꝓ-
phetauerint iſti Moyſen moriturum in deſerto, & ꝙ
Ioſue introduceret Iudęos in terram promiſſionis. ideò
Ioſue videns hoc dixit Moyſi, quòd prohiberet eos.

Male dicunt Hebræi, quòd de qualibet tribu eſſent ſex, ex illis ſe-
ptuaginta. Et quare Moyſes ſcripſit nomina ſeptua-
ginta ſenum. Quæſt. LVI.

SED circa iſtos ſeptuaginta viros non ſunt con-
cedenda quæ dicuntur ab Hebręis, ſ. quòd de
qualibet tribu eſſent ſex, & ita eſſent ſeptuagi-
ta duo. nam fuerunt ſolum ſeptuaginta, vt in li-
tera dicitur. ideo non potuerũt eſſe ſex de qualibet tri-
bu. Secundo patet ex hoc fictum eſſe quod Hebræi
dicunt, ſcilicet datas fuiſſe ſeptuagintaduas cartulas,
duas quidem non ſcriptas alias vero ſcriptas. Nam ſi
Deus voluiſſet, quòd de qualibet tribu darẽtur aliqui
iſtorum iudicum daret numero pares de qualibet tri-
bu ad tollendam inuidiam, ſed non fecit. ſed iuſſit eſ-
ſe ſeptuaginta, ideo nulla ſors hic erat, ſed relinqueba
tur iudicio Moyſi, vt eligeret quos ipſe ad hoc ido-
neos putaret, cum dicatur. cõgrega ſeptuaginta viros,
quos tu noſti, quòd ſenes ſint populi, & magiſtri. Cũ
autem dictum eſt de iſtorum deſcriptione non eſt in-
telligendum ſicut Iudęi putauerũt, i. eſſe quaſdam car
tulas ſcriptas, & alias non ſcriptas ad ponẽdum ſortes,
ſed omnes iſti iudices fuerunt ſcripti.

Cauſa fuit prima, quia Deus iuſſerat Moyſi cõgre-
gare viros quos ipſe noſſet eſſe ſenes populi, & magi-
ſtros. Cogitauit autẽ apud ſe quos eligeret, ne in ope-
re Dei erraret. potiſſimè, quia iſti ſumebantur, vt ſem

F per eſſent iudices populi, ideo cum de aliquo delibe-
raſſet eſſe conuenientẽ ad hoc ſcribebat nomen eius,
& ita quouſque inueniſſet omnes ſeptuaginta, quorũ
nomina ſcripſit ne aliquis a memoria laberetur. Secũ
do, quia poſtquam Moyſes iſtos elegiſſet congrega-
turus erat eos ad oſtium tabernaculi, ſicut Deus iuſſe-
rat, & ad hoc deberet eos vocare, quod faceret ꝑ nun
cios, vt autem illi ſcirent quos vocarent ſcripti fuerũt
omnes.

Tertio, quia iſti manſuri erant, poſtea in officio
iudicum, & quia erant præcipui in toto populo, non
erant vocandi vocatione generali ſub nomine popu-
li, ſed per nomina ſua, ſicut de alijs maioribus dicitur,
G quòd per nomina vocarentur infra 16. ſcilicet, ſurre-
xerunt contra Moyſen alij ducenti quinquaginta viri
proceres, qui tempore concilij per nomina vocaban-
tur. Oportebat igitur omnium iſtorum nomina eſſe
ſcripta. Sic fuit de iſtis duobus Heldad, & Medad, quia
Deus iuſſit Moyſi eligere ſeptuaginta viros ad hoc, ꝙ
daret eis ſpiritum propheticum, & eſſent iudices po-
puli. Moyſes autem elegit omnes iſtos ſcripſitque no
mina eorum, veneruntque ad oſtium tabernaculi, vbi
acceperunt ſpiritum propheticum. Duo autem iſto-
rum nondum venerant, quia tamen electi fuerant a
Moyſe, deſcẽdit quoque in eos ſpiritus propheticus,
ſicut in alios, licet in caſtris manerent. ideo dicitur, ꝙ
erant deſcripti, ſcilicet erãt electi a Moyſe, & ob hoc
H venit ſpiritus propheticus ſuper eos. ad oſtendendum
autem, quòd fuerant electi dicitur, quòd fuerant de-
ſcripti, ſcilicet, quia Moyſes ſcripſit nomina illorum
quos elegerat.

Quare Beldad, & Medad poſtquam electi ſunt non iuerunt cum
alijs ſeptuaginta ad Sanctuarium. Et quid prophetaue-
runt in caſtris. Quæſt. LVII.

QVAERETVR de iſtis duobus viris, quare
non iuerunt cum alijs ſeptuaginta ad San-
ctuarium cum electi eſſent a Moyſe?

Aliqui dicũt, ꝙ hoc fuit ex magna humi
litate. Erant enim iſti humiles, & cum viderent ſe aſ-
I ſumi ad tam excellens miniſterium, recuſauerunt aſ-
ſumere iſtam dignitatem, ideo non iuerunt cum alijs
in Sanctuarium.

Alij dicunt, quòd fuit ex quadam verecundia, cæte-
ri enim erant ſenes, qui ad iſtud officiũ aſſumpti erãt,
& cum iſti eſſent iuuenes, vel ſaltem non eſſent ſenes
erubuerunt poni in numero ſenum. Iſtud tenẽt mul-
ti, & eſt motiuum, quia Deus iuſſit Moyſi accipere
de ſenioribus populi, & putant, quòd erant omnes ſe-
nes ſecundum ętatem. de iſtis dicunt, quòd non erant
ſenes, & hoc quia dicitur in litera, remanſerant autem
in caſtris duo viri.

Dicẽdum quòd iſtud motiuum nihil valet, neque
infertur iſtos non fuiſſe ſenes, quia licet litera vocet il
los viros poterat eſſe, quòd eſſent ſenes, quia vir acci-
K pitur multipliciter, aliquando vt eſt nomen ętatis, &
diſtinguitur contra ſenem, & iuuenem. aliquando ve
eſt nomen coniugij, & eſt vir, id eſt maritus, aliquan-
do, vt eſt nomen ſexus. ſic dicimus virum & fœminã,
id eſt, maſculum, & fœminam. hic autem accipitur
vir pro ſexu, & non pro ætate, & ſic poterant eſſe
ſenes.

Secundo, quia vbi iſti vocantur ſeniores vocantur
viri, ſic dicitur ſupra in litera, ſcilicet, congrega mihi
ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael. Si ergo vir ac-
cipiatur pro ætate nullus iſtorum ſeptuaginta erit ſe-
nex, cum omnes dicantur viri, & ita licet iſti duo Hel-
dad, & Medad vocentur viri, non ſequitur quòd non
erant ſenes, non eſt ergo motiuum conueniens.

Aliter

Aliter ergo poteſt dici,ſ.quòd iſti duo viri, nondũ fuerant vocati,ſed ſoli ſexagintaocto,ideo non iuerũt in Sanctuarium,quia non erant ituri, niſi vocarentur. nam non ſcirent ſe eſſe de numero ſeptuaginta quouſque vocarentur, quia Moyſes elegerat omnes iſtos ſecrete penes ſe,nulli dicendo, ſed ſcribendo nomina illorum quouſque vocaret eos, ideo non poterant iſti ire,neſcientes,an ipſi eſſent de numero electorum.

Alij dicunt,quòd iſti vocati fuerant, & ire volebãt, & tamen non ita cito iuerunt ſicut alij, ideo quando ſpiritus propheticus deſcendit ſuper alios ad oſtium Sanctuarij,deſcendit ſimiliter ſuper iſtos manentes in caſtris.

Sed quæretur quis modus iſtorum duorum ſit conuenientior. Aliqui dicunt,quòd ſecũdus. Primo, quia certum eſt,quòd Moyſes vocaret omnes iſtos ſeptuaginta,quia Deus iuſſerat illud,ideo non poteſt dici, ꝙ iſti duo non fuiſſent vocati. Secundo,quia Moyſes duxerat alios ad oſtium Sanctuarij, ſed iubebat Deus, ꝙ duceret ſeptuaginta,ideo non omitteret duos. Tertio quia in litera innuitur, quòd Moyſes iſtos vocauerit cum dicitur venit Moyſes, & narrauit populo verba Domini congregans ſeptuaginta viros, ergo nullus fuit non vocatus.

Dicendum, quòd prima poſitio eſt rationabilior, & eſt ſic intelligendũ,quòd Moyſes propoſuerat omnes vocare,& de facto miſerat ad vocandum.ſorte tamen nuncij qui vocaturi erant iſtos duos, obliti ſunt vocare eos,vel non ita cito iuerunt ad vocandum. vnde venerunt prius ſexagintaocto quam iſti vocarent, & deſcendit ſuper illos ſpiritus propheticus manentes apud Sãctuarium. Iſtud patet,quia ſi dicatur,quòd iſti vocati eſſent,& non venirent, ſiue ex humilitate, ſiue ex verecundia hoc facerent, non euadebant culpam,cum Moyſes iuberet venire,eſſentque inobediẽtes,quod non conceditur,cum præſupponatur de eis, quòd erant viri boni. Secundo, quia ſi iſti vocati per Moyſen ex parte Dei nollent ire ad Sanctuarium peccarent grauiter,& ita non deſcẽderet ſpiritus Dei ſuper eos,& tamen deſcendit ſuper illos,& prophetauerunt,ergo nondum fuerant vocati.

Ad rationes reſpondetur. Ad primam dicetur, ꝙ Deus iuſſerat vocari iſtos ſeptuaginta, ideo Moyſes non omitteret aliquem iſtorum neque omiſit. Accidit tamen, quòd non vocarentur ita cito ſicut alij, & quòd antequam iſti vocarentur deſcenderet ſpiritus Dei. Ad ſecundum dicendum, quòd Moyſes iuſſerat vocari iſtos ad Sanctuarium, ſicut cęteros, & tamen nondum vocati fuerãt propter cauſam ſupradictam.

Ad tertium dicendum,quòd illa litera debet intelligi non ad rigorem verborum,ſed ad intentionẽ Moyſi,ſ.quòd congregauit ſeptuaginta viros, ideſt, quòd congregari illos mandauit, & tamen nuncij non vocauerunt iſtos duos,ſiue ex obliuione, ſiue quia tarde iuerunt. ſiue autem velis inſiſtere, quòd intelligatur litera ſecũdum rigorem non poterit ſtare,quia dr̃. cõgrega. ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael quos ſtare fecit circa tabernaculum. certum eſt tamen quòd iſtos duos non fecit ſtare circa tabernaculum, cum dicatur,quòd manſerunt in caſtris, ideo debet intelligi, ſicut ſupra,ſ.congregans eos, ideſt congregari mandauit, & quòd fecit eos ſtare circa tabernaculum, ideſt ad ſtandum ibi illos congregari mandabat.

Quid iſti duo prophetarunt. *Quæſt. LVIII.*

SED quæretur de iſtis duobus, quid prophetarẽt in caſtris?

Aliqui Hebręi dicunt, ꝙ prophetabant de morte Moyſi in deſerto, & de ſucceſſione Io-

A ſue in principatu, motiuum autem iſtorum eſt, quia dicitur, quòd Ioſue dixit Moyſi prohibe eos, ſcilicet prophetare.

Sed dicendum quòd non ſtat. primo quia non habet hoc fundamentum aliquod ex litera,ideo videtur eſſe fictum. Secundo, quia eſt veriſimile, quòd Deus nunc iſtud non prædiceret per ora iſtorum,quia iſtud erat ad maximam afflictionem Moyſi. Deus tamen nunc volebat releuare Moyſen a laboribus dando ei iſtos ſeptuaginta in ſocios,ſed pręnunciando nunc de morte eius, magis eum affligeret,quã releuaret, ideo primo prænunciaret iſtud. Tertio, quia iſtud erat pro peccato, quod Moyſes commiſit ad aquas contradictionis, infra 20. & 27. capitu. & fuit illud quaſi trigin-B tanouem annis poſt hoc, quia iſtud fuit in principio ſecundi anni exitus de Aegypto, illud vero in anno quadrageſimo, vt colligitur, infra vigeſimo, & vigeſimoſeptimo, & 33. non tamen prænunciaret Deus pœnam Moyſi trigintanouem annis, antequã peccaret, ergo non fuit nunc iſtud prænunciatum.

Sed dicet aliquis hoc nõ ſtare, quia multorum culpa, & etiam pœna pręnunciatur longo tempore antequam fit, ſicut fuit de Nabuchodonoſor Eſaiæ 13. & 14. ſed multo tempore poſt illud fuit Nabuchodonoſor. Dicendum iſtud verum eſſe, quando prænunciatur pœna alicuius, & tamen non reuelatur ei ad hoc, quòd incipiat iam de illa triſtari. Sed quando latet eũ quid de ipſo prænunciatum ſit, & iſtud fuit in Nabuchodonoſor. Secus autem eſſet nunc in Moyſe, quia C cum ei reuelaretur iſtud, triſtaretur valde. Et ſic per trigintanouem annos puniretur, antequam peccaret quod eſt inconueniens.

Sed adhuc obijcitur, quia Chriſtus prænunciauit Iudæis deſtructionem vrbis ſuæ, & templi multo tempore antequam fieret Matthę. 24. cap. & de hoc Iudęi triſtarentur. Dici poſſet vno modo, quòd non erat ſic in Moyſe, quia Moyſes crederet quicquid de eo pręnunciaretur, cum ſciret iſtos viros a Deo inſpiratos, & triſtaretur de malo, quod ſibi pręnunciabatur. Iudęi tamen non credebant Chriſto, ideo non triſtârentur de pręnunciatis ab eo putantes non eſſe vera.

Aliter poteſt dici, quòd etiam ſi Iudæi crederent, D quòd Chriſtus prænunciabat, & triſtarentur de eo, non erat inconueniens, quia in Iudęis præceſſerat culpa, ſcilicet, occiderant prophetas, & perſequebantur Chriſtum quotidie, & diſcipulos eius, & ſtatim ante ſex dies occiſuri erant ipſum, ideo non erat inconueniens, quòd inciperent triſtari de pœna quę eis pręnunciabatur, ſed Moyſes nondum peccauerat, ſed poſt hoc quaſi per trigintanouem annos peccauit, vt dictum eſt, ergo non debuit ſibi nunc iſtud prænunciari.

Quarto, quantum ad principale, quia ſi nunc pręnũciaretur non oportebat, quòd poſtea illud Deus diceret, ſed Deus dixit illud Moyſi. infra 20. & 27. ca. ergo non fuit nunc pręnunciatum.

Quinto quia ſi pręnunciaretur illa pęna Moyſi ad-E iungeretur cauſa, quare ita fecit Deus inf. 20. & 27. & tamen nunc non poterat pręnunciari cauſa, ideſt peccatum, quia nondum commiſſum fuerat, vel ſi prænũciaretur antequam committeretur, Moyſes caueret illud, & non incideret in ipſum, cum ſibi expreſſę dictum fuiſſet, vel ſi incideret ĩ illud videretur aliquo modo pręiudicare libertati arbitrij, ideo non erat cõueniens hoc pręnunciari ei, licet aliquando ꝓpter cauſam aliquam ſpecialem pręnunciantur alicui peccata quę facturus eſt, & tamen facit illa, ſicut fuit de Petro cui pręnunciauit Chriſtus, ꝙ ipſa nocte negaret eum ter antequam cantaret Gallus Matt. 26. Et ita factum eſt ſtatim. Petrus tamen peccauit negando Chriſtum.

Sexto, quia ſi hoc prænunciatum fuiſſet de Moyſe inciperet rogare Deum ne hoc fieret, ſicut poſtea ſępe legitur feciſſe Deuteronom. 3. & tamen toto illo tempore vſque ad annum quadrageſimum exitus de Aegypto non legitur ſuper hoc rogaſſe Deum, ideo nihil tale fuit pręnunciatum.

Dicendum igitur, quòd prędicta non ſtant: non.n. prophetauerunt iſti aliquid de morte Moyſi, ſed prophetabant aliquid tale, quale illi ſexaginta octo, qui erant ad oſtium Sanctuarij, quid autem iſti prophetarent, dicetur ſequen.quæſt.

Ad motiuum Hebręorum dicendum, quòd illud nihil facit. primo quia ſi verum eſſet, quòd Heldad, & Medad prophetarent de morte Moyſi, & exaltatione Ioſue, nõ diceret Ioſue Moyſi prohibe eos, ſed potius erubeſceret audire iſta, vel timeret. Et ita nihil loqueretur, cum res pertineret ad eum. Secũdo patet ex eo, quod Moyſes dixit, ſ. quid ęmularis pro me, ideſt, quare inuides iſtis duobus qui prophetant, & ſic innuitur, quòd Ioſue nõ dixit Moyſi, ꝙ prohiberet illos, niſi quia inuidebat zelando honorem Moyſi, quaſi detraheretur ei prophetantibus alijs. ſi tamen prophetarent illi de morte Moyſi non eſſet inuidia ad illos, ſed timor vel odium. Tertio patet ex eo, quia addidit Moyſes. ſiquis mihi det, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus ſpiritum ſuum, & ſic apparebat Ioſue non fuiſſe motum ad dicendum Moyſi, ꝙ prohiberentur illi, niſi quia inuidebat, ꝙ tãta multitudo prophetaret, quia alias Moyſes non reſponderet ad propoſitum dicens. quis mihi det, vt omnis populus prophetet?

Aliud motiuum eſſe poterat, ſ. quia Ioſue potuit prohibere iſtos, qui prophetabant apud tabernaculum quaſi iſti non prophetarẽt aliquod malum, & illi qui erant in caſtris malum pręnunciarent. Dicendum tamen, quòd neuter pręnunciauerunt aliquid de ſtatu Moyſi, & tamen habuit Ioſue cauſam dicendi contra iſtos duos, & non contra alios, vt infra tangetur.

Quid prophetabant omnes iſti ſeptuaginta ſeniores ſimul, & de quo, & an per hoc conſtaret eos eſſe aptos ad regimen.

Quæſt. *LIX.*

QVAERITVR quid prophetabant iſti viri. Dicendum eſt, ꝙ omnes, tam duo qui erãt in caſtris quã ſexagintaocto qui erant apud tabernaculum prophetabant de eiſdem rebus, quia licet per eundem ſpiritum poſſent diuerſa prophetare, quia idem ſpiritus operatur varia in diuerſis, diſtribuens cuicunque, ſicut vult 1. Corint. 12. cap. tamen vt videretur omnes iſtos aſſumptos fuiſſe ad idẽ officium debuerunt prophetare idem. Nam ſi de alijs rebus prophetarent duo qui erant in caſtris, quam alij ſexagintaocto, putaretur quòd non erant aſſumpti ad idem officium, quod erat contra intentionem Dei.

Aliqui ergo dicunt, ꝙ iſti prophetabant aliquid de eo, quod pertinebat ad gubernationem populi, quia iſta prophetia dabatur nunc ad oſtendendum, ꝙ iſti eſſent apti ad illud officium ad quod aſſumebantur, & quia ad regimen populi cum Moyſe accipiebantur, debuerunt de eis quę pertinebant ad populi regimen prophetare.

Dicendum quòd iſtud nõ ſtat, quia prophetare de eo quod pertinet ad regimen populi eſt ꝯſulere Deũ ſuper aliquo dubio de eis quę pertinent ad populum, ſicut in Moyſe ſępe factum eſt. Et patet bis in quęſtionibus filiorum Salphaad. nã dubitauit Moyſes, & retulit ad Deum a quo reſponſum habuit inf. 27. & 36. c. & ſic faciebat quandocunque dubitabat de aliquo, nam ibat cõſulturus oracula, & intrabat in Sãcta ſan-

F ctorum ſupra 7. cap. Sèd nunc non erant aliquæ dubitationes quę iſtis occurrerent circa regimen populi, cum nondum incępiſſent gubernare, ideo non poterant prophetare de eo, quod pertinebat ad ſtatum populi.

Sed dicendum, quòd prophetabant aliquid de eo, quod pertinebat ad diuinas laudes. Nam prophetare ſic accipitur ſępe in ſcriptura, ſicut patet de cantoribus templi Heman, & Ethã, & alijs ſocijs eorum, qui prophetabant in citharis, & pſalterijs, & cymbalis, primo Paralipom. 16. & 25. ſic etiam fuit de Saule, quando inſiluit in eum ſpiritus Dei, & prophetauit ſubito. primo Regum 10. c. & iterum cum vellet capere Da-
G uid qui erat cum Samuele, factus eſt ſuper eum ſpiritus Dei, prophetauit per totam viam, & poſtea nudauit ſe coram Samuele, & ibi tota die, & nocte nudus prophetauit. primo Regum 19. cap. ſed omnes iſti nihil prophetabãt, niſi laudes Dei, ad quas ſolus ſpiritus Dei mouebat eos, vt illas dicerent, ſicut fuit de Dauid qui reputatur maximus prophetarum, & tamen ipſe non prophetabat aliqua futura, ſed componebat pſalmos de diuinis laudibus. ſic apparet ex toto libro ſuo. Cum autem obijciebatur, quod iſti deberent prophetare de pertinentibus ad regimen populi, ad oſtendẽdum, quòd Deus fecerat eos aptos ad hoc regimen.

Dicendum quòd non erat neceſſarium, quia ſatis erat, ꝙ prophetarent in quocũque genere rei, quia ſo-
H lum erat neceſſarium, quòd cõſtaret iſtos eſſe prophetas. nam ſi prophetę eſſent, poſſent conſulere Deum quandocunque vellent, & ita reſponderent in dubijs populi. Oſtendit tamen aliquando eſſe prophetam, & ſufficienter per quemcunque actum propheticum, ideo ſatis erat, quod iſti prophetarent quicquid eſſet illud, quod prophetarent, quia per hoc populus ſciret eos eſſe aptos ad gubernationem.

Quomodo conſtabat eos eſſe aptos ad regimen populi, dato quòd prophetarent. Et ad eſſe prophetam quid requiritur. Et an illi haberent reſponſum quandocunque vellent. *Quæſt.* *LX.*

I DATO quòd iſti prophetarẽt nunc, quomodo per hoc conſtabat eos eſſe aptos ad regimen populi? quia non poterant eſſe apti ad hoc, niſi Deus reſponderet eis quandocunque ipſi vellent conſulere eum ſuper aliquo dubio, & tamen prophetæ non poſſunt hoc, niſi raro, quia non pertinet ad officiũ prophetę, quòd ipſe loquatur Deo quando voluerit, ſed quòd Deus loquatur ſibi, quãdo ei placuerit, & ſic propheta aliquãdo volet habere cognitionem de aliqua re, & Deus non inſpicit ei, etiam ſi pro hoc anxietur. ſic fuit de Heliſęo, quando venit ad eum Sunamitis. Nam dixit ad Giezi puerum ſuũ, dimitte illam, quia anima eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit a me, nec indicauit mihi quarto Regum quarto cap. Et iterum quando voluit ſcire reſpõ-
K ſum ſuper ſtatu trium regum, & non potuit quouſque cantauit pſaltes coram ipſo, quarto Regum, quarto ca. Item quidam prophetant aliquando, & poſtea ceſſant, nec reuertitur ad eos ſpiritus propheticus, ideo etiam ſi iſti nunc prophetarent nõ ſequebatur, quòd eſſent apti ad regimen populi, quia poterat ceſſare in eis ſpiritus propheticus, vel ſaltem non reſponderet eis Deus quandocunque ipſi vellent.

Dicendum eſt, ſicut ſupra tangebatur, quòd ad eſſe prophetam nihil aliud requiritur, niſi quòd Deus loquatur homini, vel aliquid inſpiret ei per aliquem de modis, qui tangentur ſeq. c. Et dato, quòd iſtud ſemel fiat eſt propheta ille, cui facta eſt locutio Dei. Et ſi pluries fiat iſta locutio, non oportet, ꝙ fiat aliq̃n, quã

voluerit

voluerit propheta, ſed ſolum, quòd Deus inſpiret ei aliquid, quando ipſe nihil de hoc cogitat, nec putat futuram ſibi inſpirationem. Et hoc modo multi de prophetis famoſis volebant habere reſpõſum a Deo ſuper aliqua re, & non poterant, etiam ſi ſuper hoc multum inſiſterent. ſic fuit de Ieremia, qui volebat habere reſponſum a Deo ſuper ſtatu Iudęorum, an deſcendere deberent in Aegyptum, vel non. Orauit autem Ieremias Dominum, & ieiunauit, & poſt decẽ dies reſpondit ei Dominus, vt patet Iere. 42. c. ſic etiã erat de Daniele, qui orabat Dominum pro intelligẽtia viſionis, ieiunauitque tribus hebdomadis, non guſtans panem deſiderabilem, nec carnes, neque vinum bibens. & poſt tres hebdomadas fuit ei reſponſum, vt patet Daniel. 10. cap.

De iſtis prophetis poterat eſſe ſic, ſ. ꝙ ceſſaret in eis prophetia, vel ſaltem, ꝙ non reſponderetur eis a Deo quandocunque vellent. Dicendum tamen eſt, ꝙ non fuit ſic, quia iſti habuerunt tũc ſpiritum propheticũ, & non ceſſauit in illis, ſed poſtea ſemper habuerunt, & hoc expreſſe dicitur in litera, ſ. cumque requicuiſſet in eis ſpiritus prophetauerũt, nec vltra ceſſauerũt, ideſt non ceſſauit in eis ſpiritus propheticus.

De alio autem manet dubium, ſcilicet dato ꝙ non ceſſauerit ſpiritus, an haberent reſponſum qñcunque vellent, vel ſolum quando Deus inſpiraret eos? Dicẽdum ꝙ cum iſti viri aſſumpti eſſent ad gubernationẽ populi, & accidérent multa dubia quotidie, ſuper quibus oportebat conſuli Deum, ſi ſtatim non haberent reſponſum, ſequeretur magnum inconueniens, ſ. ꝙ non poſſent expediri negocia populi: Deus tamẽ hoc valde cauebat: nam propter hoc dederat nũc iſtos ſeptuaginta in ſocios Moyſi, vt id quod ipſe non poſſet explerent alij, & tamen ſi non reſponderetur eis quãdocunque vellent, non alleuiaretẽ per hoc onus Moyſi, neque prouideretur populo: ideo oportet dici, ꝙ iſti habebant reſponſum a Deo qñcunque volebant. Sed obijcietur, ꝙ iſti non haberent reſponſum quandocunque vellent, etiam ſi curam negociorum populi haberent. Nam Ieremias ſuper ſtatu totius populi conſuluit Dominum, & tamen non habuit reſpõſum vſque ad decem dies Iere. 42. Dicendum, ꝙ non fuit ſimile de Ieremia, & de iſtis: quia Ieremias, licet tunc conſuluerit Dominum pro populo, nõ erat officium ſuum conſulere, neque reſpondere in rebus pertinẽtibus ad populũ, ſed ſolum Deus inſpirabat ei, quod volebat, & quando volebat: nunc tamen populus rogauit Ieremiam, ꝙ ipſe oraret Dominum, vt reſponderet eis pro hoc, & factũ eſt poſt decem dies. de iſtis viris ſecus erat, quia aſſumpti fuerant ad regimen populi in omnibus arduis negocijs, & potiſſime in eis, q̃ non poterant diffiniri, niſi per diuinum reſponſum: ideo oportebat, ꝙ cũ negocia populi eſſent plurima, & quotidie acciderent, ꝙ quotidiẽ poſſent iſti habere reſponſum a Deo, & ſic haberent quãdocunque vellent. Secundo, quia iſti aſſumebantur, vt ſocij Moyſi in eodem officio, & ad teleuandum labores eius, vt patet in litera: Moyſes tamen habebat reſponſum a Deo quandocunque volebat ſupra 7. cap. ergo iſti ſic haberent.

Vbi & quando ſeptuaginta ſeniores conſulebant Dominum ad hoc, vt eis reſponderet, & quomodo reſpondebat eis. Quæſt. LXI.

AD huc quæretur, cum iſti quotidie conſulerent Dominum, & Deus reſpõderet eis vbi conſulebant ipſum?

Aliquis dicet, quòd intrabant in Sancta Sanctorum, & reſpondebatur eis ſuper propitiatoriũ

A inter alios Cherubim, & patet qa iſti erant ſocij Moyſi, & aſſumpti ad idem officium, & tamen Moyſes conſulebat Dominum inter Sancta Sanctorum, & reſpondebatur ei de propitiatorio ſupra 7. capit. ergo ſic etiam reſponderetur iſtis.

Dicendum, quòd nõ debet hoc concedi. Primò, quia Sancta Sanctorum erat locus ſecretiſſimus intra Sanctuarium, ad quem non licebat accedere etiam ſacerdotibus, & tamen iſti iudices erant laici cum dicatur congrega ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael: nomine tamen Iſrael ſoli laici intelligi ſolent, & non Leuitæ. non licebat ergo eis illuc intrare.

Secundò, quia etiam ſummo ſacerdoti non licet intrare in Sancta Sanctorum, niſi ſemel in anno, pręmiſſis multis cęremonijs Leuit. 16. multominus, B ergo liceret iſtis intrare quotidie illuc.

Tertiò cum in Sancta Sanctorum ſoli ſacerdoti magno liceret intrare in primam partem Sanctuarij, quæ vocatur tabernaculum, vel ſanctum, non licebat intrare, niſi ſolis ſacerdotibus ad Hebrę. 9. cap. tamen non poterat intrari in Sancta Sanctorum, niſi per primam partem Sanctuarij, vt colligitur Exod. 26. & 27. cap. ergo non liceret iſtis, qui erant laici intrare illuc, etiam ſi eſſent Leuitę, cum certum ſit, quòd non eſſent ſacerdotes, quia ſoli tres ſacerdotes erant tunc, ideſt Aaron, & duo filij ſui, vt colligitur ſupra tertio capitulo.

Quartò patet, quia prohibitum erat omnibus hominibus intrare in Sancta Sanctorum, niſi ſummo ſa- C cerdoti, ergo non debet concedi de aliquo alio, quòd introiret illuc, niſi expreſſum inueniatur, & tamen de iſtis ſeptuaginta viris non inuenitur, quòd aliquando illuc intrauerint. ergo non debet concedi, quòd intrarent.

De Moyſe ſecus eſt. Primo, quia de illo inuenitur expreſſum, quòd intraret quandocunque vellet ſupra 7. capit. de nullo tamen alio ſic inuenitur. Secundo, quia Moyſes erat excellentior toto populo Hebræorum: ipſe enim conſecrauerat ſacerdotes, & fabricauerat Sanctuarium, eratque dux totius populi: ideo debebat licere ei aliquid, quod non liceret alijs, & ſic fuit intrare in Sancta Sanctorum, quia nullam aliam D excellentiam habebant, niſi quòd nunc aſſumpti fuerant in iudices.

Aliqui ergo dicunt, quòd licet iſti viri non conſulerent Dominum intra Sancta Sanctorum: haberent alia loca determinata, in quibus conſulerent Dominum: vnus enim locus erat, in quo Deus ſolitus erat loqui ad oſtium tabernaculi Exod. 29.

Secundus locus erat tabernaculum paruum, quod habebat Moyſes procul extra caſtra Exod. trigeſimotertio.

Tertius locus erat propitiatorium intra Sancta Sanctorum ſupra 7. cap.

Quartus locus erat columna nubis deſcendens ad oſtium Sanctuarij ſequenti cap. Dicũt ergo iſti, quòd licet ſeptuaginta viri non poſſent conſulere Domi- E num in tertio iſtorum, ideſt intra Sancta Sanctorum, poterant conſulere in quolibet aliorum trium locorum, & ibi reſponderetur eis.

Sed dicendum, quòd nec etiam in iſtis locis conſulebant Dominum. De primo patet, quia illud erat intra atrium Sanctuarij ad oſtium tabernaculi, & tamen illuc nõ intrabant laici, niſi ſtatutis temporibus, quando offerebant ſacrificia, quia ducebant animalia ad locum illum Leuit. primo, & tertio capit. Iſti tamen erant laici: ideo non intrarent illuc.

Secundo, quia locus ille ſoli Moyſi fuit aſſignatus ad reſpondendum ei. Exodi 29. ſ. ſacrificium eſt Domino ad oſtium tabernaculi, vbi cõſtituam, vt loquar

ad te, ibique præcipiam filijs Iſrael, ideo de ſolo Moyſe dictum eſt, quòd loqueretur ibi ei Deus. Tertio, qa non erat conueniens, quòd aliquis vnus locus aſſignaretur, in quo omnes iſti conſulerent Dominum, quia ſequeretur ex hoc quædam confuſio, cum iſti diuerſi eſſent, & ſuper rebus diuerſis peterent.

De ſecundo dicendum, quòd non poterant iſti cõſulere Dominũ in illo tabernaculo paruo, quod erat extra caſtra, quia illud iam non erat. Solum enim durauit antequam fabricaretur Sanctuarium. nam tunc Moyſes manebat in illo tabernaculo extra caſtra Exodi 33. ca. poſtquam autem fabricatum eſt Sanctuariũ Moyſes non morabatur extra caſtra, ſed ad oſtium atrij Sanctuarij cum Aaron & filijs ſuis ſupra 3. cap. Et ſic ceſſauit tunc tabernaculum paruum, quod erat extra caſtra, cũ Moyſes non moraretur in eo. & iſta fuit cauſa quare fabricato Sanctuario Deus dixit Moyſi, quòd loqueretur ei ad oſtium tabernaculi: Exo. 29. ſ. quia ceſſaret tunc loqui ei in paruulo tabernaculo, in quo prius loquebatur, aſſignauit ei locum in quo de cętero ei loqueretur. Secundo, quia etiam ſi iſtud tabernaculum paruũ adhuc maneret, non conſulerent ibi iſti Dominum, quia non erat ille aliquis locus cõmunis, ſed erat proprium tẽtorium Moyſi, in quo ipſe morabatur Exodi 33. c. Moyſes ergo conſuleret ibi Dominum, ſed alij non conſulerent.

De quarto dici poteſt, idem quod de primo loco, ſ. quia columna nubis deſcendebat ad oſtium Sãctuarij ſeq. ca. & tamen laicis non licebat illuc intrare, niſi quando offerebant ſacrificia, vel ſi ſpecialiter vocarẽtur, vt dictum eſt. Secundo quia conſulere Deum, vel audire ipſum deſcendente columna nubis non videtur pertinere, niſi quando Deus vocabat aliquos, vt loqueretur cum eis ibi. ſic dicitur ſeq. cap. ſ. quòd Deus dixit ad Moyſen, Aaron, & Mariam. egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis, cumque fuiſſent ingreſſi, deſcendit Dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi. ſed iſti conſulebãt ſępe Dominum non vocati ab eo, ergo non erat ille locus conueniens eis.

Nõ erat locus determinatꝰ 70. conſulẽdi Dominũ.

Dicendum, quòd non fuit aliquis vnus locus de p̃cedentibus, nec alius vltra iſtos aſſignatus illis viris ad conſulendum Dominum, ſed vbicunque volebant ꝯſulere reſpondebat eis Deus. Primo patet, quia vnus locus conuenienter aſſignaretur ſi eſſet vnus qui conſuleret, & ita quando Moyſes ſolus cõſulebat Dominum pro populo, habebat loca determinata, quia ſolus erat. nunc vero cum eſſent pręter eum alij ſeptuaginta, non erat conueniẽs eſſe aliquem vnum locum pro omnibus.

Secundo, quia dato vno loco ſequeretur confuſio, & impedimentum expediendorum negociorum. nã ideo iſti erant ſeptuaginta, vt quilibet per ſe poſſet audire cauſas, & ſic ſufficerẽt omnibus cauſis populi, & quia non erat eadem cauſa omnium, ſed quilibet audiebat ſigillatim cauſas, occurrerent eis diuerſa dubia, & quilibet pro ſuo deberet conſulere. & ſic accideret quod multi concurrerent in eundem locum ad conſulendum Dominum, & ſic impedirent ſe, quia quando vnus conſuleret. non poterat alius conſulere, etiã quia non expediebat, quòd vnus audiret id ſuper quo alius conſulebat Dominum, neque reſponſum ad illud, cum per ſe quilibet conſuleret, ideo ad hoc quòd ſe non turbarent, oportebat, quòd ſigillatim conſulerent, & quilibet ſua vice, & dum vnus conſuleret expectarent alij, quia aliter ſequeretur inordinatio. nam in prophetis prophetando poteſt ſequi confuſio, licet omnes loquantur per ſpiritum Dei, ideo Apoſtolus 1. ad Corinth. 14. dixit quòd quando eſſent in Eccleſia ſimul plures prophetę non prophetarent omnes

F ſimul, ſed vnus loqueretur, & alij tacerent, & ita ſigillatim, & ſucceſſiue omnes prophetarent, ſed iſtud nõ erat conueniens, quia ſic impedirentur aliqualiter negotia populi non habita a quolibet ſtatim reſponſione. Si autem poneretur, quòd non eſſent loca determinata in quibus iſti conſulerent Dominum, ſed quilibet vbi vellet, non ſequeretur iſtud inconueniens, ſ. quia non concurrerent omnes in eũdem locum, ſed quilibet per ſe conſuleret Dominum, & tunc Deus ſimul reſponderet illis exiſtentibus in diuerſis locis, nec expectaret vnus alium.

Tertio, quia ſi iſti conſulerent Deum in aliquo de quatuor locis ſupra poſitis, cum illa pertinerent ad Sã-

G ctuarium præter tabernaculum paruum, quod iã ceſſauerat, non poſſent conſulere Dominum, niſi erecto tabernaculo, & tunc impedirentur multa negocia, qa accidebat aliquando per tres dies ambulare, ſicut ambulauerunt Hebræi de monte Sinai vſque ad deſertũ Pharan præced. cap. nunc tamen non poterat erigi Sãctuarium. acciderant tamen aliqua in quibus neceſſe eſſet conſuli Dominum. ergo oportebat, quòd vel populus impediretur, quod Deus nolebat, vel alibi conſuleretur.

Sed obijcietur de Moyſe qui conſulebat Dominũ intra ſancta Sanctorum ſupra ſeptimo cap. Nam non poterat ille conſulere, niſi quando eſſet erectum Sanctuarium.

H Dicendum, quòd Moyſes conſulebat Dominum intra Sancta ſanctorum ſupra 7. ca. & tamen non erat aſtrictus ad ſemper ibi conſulendum, ſed conſulebat vbi volebat, ſic innuitur ſupra 7. cap. ſ. cumque ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt conſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio, ideſt quando volebat ingredi illuc audiebat ibi vocem. & tamen ſi alibi vellet conſulere Dominũ poterat hoc facere, & patet, quia interdum loquebatur Deus ad oſtium tabernaculi, Exodi 29. & interdum in columna nubis ſequen. ca. quod non fieret ſi aſtrictus eſſet ad conſulendum in Sancto ſanctorũ, & ſicut nõ erat Moyſes aſtrictus ad Sancta ſanctorum, ita nec ad aliquem alium locum, ſed vbicunque vellet conſulere, conſulebat.

I Quarto patet, quia iſti duo viri in caſtris prophetauerunt tunc, cum tamen alij ſexagintaocto eodẽ tempore prophetarent ad oſtium Sanctuarij. Cum ergo in prima vice qua iſti prophetauerunt, & Deus voluit oſtendere per hoc, quòd erant apti ad gubernandum populum, deſcenderit ſimul ſuper eos ſpiritus Dei, & tamen non in eodem loco, ſignum erat, quòd poſtea vtendo officio ad quod aſſumebantur, poterant conſulere Deum in diuerſis locis vbicunque vellent.

Quomodo ſeptuaginta conſulebant Dominum, & qualiter Deus eis reſpondebat. Quæſt. LXII.

K QVAERETVR de iſtis ſeptuaginta viris, quomodo conſulebãt Dominum, & qualiter Deus eis reſpondebat? Dicendum quòd iſti poterant conſulere Dominum proponendo dubia quę habebãt. & iſta propoſitio poterat fieri, ſiue in voce, ſiue in ſolo animo, habendo voluntatem, quòd Deus reſponderet, quia Deus ęqualiter intelligit quæ in animo ſunt, & q̃ in voce proponuntur, cum non accipiat intelligere p̃ auditum, neque per viſum, ſicut animalia quæ ſenſibus vtuntur.

De reſponſione autem Dei ad quęſtionem eorum dicendum, quòd reſpondebatur iſtis, ſicut prophetis. Erant autem iſti prophetæ, quia deſcendit ſuper eos ſpiritus Dei, & prophetauerunt, ſicut patet in litera.

Sed

Sed prophetis multis modis Deus reuelabat aliquid, vt oſtendetur ſequen. ca. ideo per quemlibet illorum poterat Deus iſtis reſpondere. Et ſaltem poterat reſpondere per duos modos, quos Deus expreſſit in litera, ſ. quòd Deus appareret per ſomnium, vel loqueretur in viſione, ideſt vigilando, quia iſti erant duo modi communiores prophetarum.

De ſomno autem poterat intelligi, quòd reſponderetur iſtis, ſ. quòd quando iſti haberent aliqua dubia p diem de quibus cuperent, quòd Deus reſpõderet eis, veniebat Deus per noctem immutando phantaſiam eorum. Et ſic eos certificabat de dubijs ſuis.

Iſte modus aliqualiter conueniens eſt. Sed in eo oportebat dari modicam dilationem, ſ. vſque ad noctẽ ſequentem. De vigilia autem poſſet dici, quod iſti certificarentur apparente eis Angelo Dei, & loquente, ſiue viderent aliquam effigiem, ſiue nullam viderent, ſed ſolum audirent vocem alicuius loquentis ad ſe, & iſte modus erat, quòd quandocũque iſti de aliquo dubitarent, diuerterent ad aliquem locum in quo ſoli eſſent, & ibi propoſita dubitatione audiebãt vocem alicuius reſpondentis ſibi. dixi autem quòd diuerterent, quia nõlebat Deus, quòd in publico peteretur aliquid ab eo, ad hoc quòd vox reſpondentis audiretur a multis, qa Deus non iudicabat multos dignos eſſe, vt iſtud audirent. ſic patet ſequen. cap. quando Deus voluit loqui ad Moyſen Aaron, & Mariam de columna nubis. nam dixit egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis, ſcilicet, quia nolebat, quòd aliqui alij audirent ad quod Deus loqueretur eis.

Iſte modus videretur, quòd magis conueniret iſtis ſeptuaginta viris. primo quia hoc magis conueniebat intentioni Dei, ſ. vt facilius expedirentur negotia diuertentibus iſtis ad quemcũque locum, ad hoc quòd haberent reſponſum a Deo, quam quòd expectarent, quòd per ſomnium Deus illis reſponderet.

Secundo, quia videtur, quòd Moyſes in dubitationib' populi iſto modo vtebatur, ſ. quòd audito dubio diuerteret ad aliquem locum, & ibi proponeret atque reſponderetur ſibi, ſicut colligitur infra 27. ca. vbi poſito dubio filiarum Salphaad ſequitur. retulit Moyſes cauſam earum ad iudicium Domini, qui dixit ad eũ, iuſtam rem poſtulant filiæ Salphaad. & ſic ex modo loquendi literæ innuitur, quòd Moyſes audito dubio referebat Deo in voce. Deus autem reſpõdebat ei in voce, ſiue intra Sancta ſanctorum, ſiue alibi. Iſte ergo modus videtur multum conueniens iſtis ſeptuaginta viris, quia erat multum facilis.

Aliquis autem dicet, quòd Deus aliter reſpõdebat iſtis, ſ. inſpirando mentibus eorum determinationem illius rei, quam petebant ſine aliqua locutione, & viſione, vel apparitione loquentis, & hoc quia ita fuit in principio officij ſui, ſ. deſcendit ſuper eos ſpiritus nulla voce eis facta, & prophetauerunt, vt patet in litera. Dicendum ꝙ illud non eſt ſimile. nam ibi non proderat quòd aliquis appareret, vel loqueretur ad illos, quia ipſi tunc nullum dubium proponebant, de quo poſſet eis reſponderi, ſed Deus volebat oſtendere illos eſſe prophetas, vt per hoc pareret eos eſſe aptos ad ſtatum & officium, ad quod Deus aſſumebat illos, & ad hoc fecit, quòd ipſi prophetarent inſpirando mẽtibus eorum aliqua quæ tunc dicerent, vt ſic appareret verum eſſe, quod Deus dixerat, ſcilicet auferã de ſpiritu tuo, & dabo illis, ſupra in litera. poſtea autem ſecus erat, quando ipſi cõſulerent Dominum ſuper negocijs populi, & tunc ipſi aliquid proponebant, & ad reſpondẽdum eis audiebant vocem alicuius loquentis ſibi, & iſte eſt modus conueniens.

A *Quomodo ſpiritus requieuit in ſeptuaginta ſenioribus, cum nunquam in aliquo requieuerit, niſi in Chriſto, & quomodo nunquam ceſſauerunt prophetare.*
Quæſt. LXIII.

NVNC quæretur, quomodo eſt verũ, quod dicitur in litera de iſtis. cumque requieuiſſet in eis ſpiritus prophetauerunt, nec vltra ceſſauerũt. quia videtur quòd in quolibet propheta ceſſat aliquando ſpiritus propheticus.

Aliqui dicunt, quòd nunquam in aliquo requieuit ſpiritus, niſi in Chriſto a quo nunquam receſſit. ſicut
B dicitur Iſa. 11. requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. De omnibus autem aliis dicendum eſt ſecundum illos, quòd aliquando ſpiritus illorũ mutatus eſt in ſpiritum malum, ſicut dicunt in Moyſe, & etiam in Salomone, qui prius habuit ſpiritum Dei, & tamen poſtea conſtruxit templa idolis. in aliis autem ceſſat ſpiritus, quia poſtquam prius fuerit, deſinit poſtea eſſe. & non prophetant. Alii autem ſunt in quibus, & ſi quaſi ſemper videatur eſſe ſpiritus Dei, & tamen ad quoſdam actus non eſt in eis ſpiritus, quia ſunt tales actus, in quibus ſpiritus Dei non tangit corda hominum, ſicut eſt in actu coniugali, quia licet iſti non ſint mali actus, tamen ſunt tales, quibus non eſt decens ſpiritũ ĩtereſſe, quia ſunt omnino carnales. De hoc dicit Origenes. iſtud de ſolo ſaluatore poſſe dici, qui peccatum
C non fecit. in illo ſolo manſit, & permanſit ſpiritus, cõſtat reliquos omnes fuiſſe ſub peccato, nec congruit, vt tempore peccati dicamus ſpiritum manſiſſe in eis. ipſe enim Moyſes cum iam ſpiritũ accepiſſet ſeipſum peccaſſe teſtatur cum diceret. audite me increduli, nũquid de petra iſta producemus aquam vobis? In his enim dictis non ſanctificauit Deum, ideſt non confiſus eſt in virtute Dei. cum ergo hęc loqueretur non confiſus de Spiritu ſancto, ſed de ſpiritu peccati loquebatur. certum eſt ergo alios prophetas aliquando habuiſſe ſpiritum Dei, aliquando non habuiſſe. hinc & Dauid ait. & Spiritum ſanctũ tuum ne auferas a me. in quo oſtendit, quia poteſt auferri. in ſequentibus vero
D tanquam ablatum repoſcit, ſ. redde mihi lętitiam ſalutaris tui. Salomonem quoque nemo dicit, niſi in Spiritu ſancto iudicia iudicaſſe, vel templum Domino conſtruxiſſe. Aut rurſus in Spiritu ſancto dęmonibus templa feciſſe dicetur, aut impiis mulieribus latera flexiſſe? propheta quippe etiam a Domino Abdo miſſus eſt in Bethel, ideo occiſus eſt a leone. Et tunc ſequitur determinatio Origenis, ſ. ego autem, dicit, non vſquequaque pronunciem hoc. puto eſſe etiam quędam communia hominum geſta quę quãuis peccato careant, non tamen digna videntur, quibus interſit Spiritus ſanctus, vt connubia legitima, carent quidem peccato, non tamen quando actus coniugales gerũtur Spiritus ſanctus datur, etiam ſi propheta operatur. Alia enim plura ſunt in quibus ſola ſufficit vis
E humana, neque res indiget, neque decet Spiritus ſancti adeſſe præſentiam, & ſecundum hoc debet dici, ꝙ quamquam dicatur hic, & nunquam ceſſauerunt. nõ debet intelligi, ꝙ nunquam ceſſauerunt prophetare, vel nunquam receſſit ab eis ſpiritus propheticus, quia ſaltem in multis actibus ipſorum non erat præſentia Spiritus ſancti, ſed debet intelligi large, eo quòd habebant ſpiritum iſtum, vt communiter.

An in Chriſto fuerit ſpiritus propheticus. Et modus quo 70. non ceſſauerunt prophetare. Et quod prophetia nunquam ceſſat actualiter quin ceſſet habitualiter.
Quæſt. LXIIII.

SED ad maiorem euidentiam horum dicendum, quòd hic litera dicit de ſpiritu prophetico. & cũ

Orige-

Origenes dixit, quòd in Chriſto requieuit ſp nunquã F recedendo ab eo, uô debet, nec poteſt intelligi de ſpiritu prophetico, quia Chriſtus nõ poterat eſſe propheta, cum eſſet Deus, quia Deus, & propheta Dei diſtinguũtur, cum propheta accipiat a Deo reuelationem, ſicut Deus dixit Moyſi, Exodi 7.cap. ecce conſtitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. licet mulier Samaritana vocauit Chriſtũ prophetam Io.4.cap. & Iudęi, ita dixerint, ſ. propheta magnus ſurrexit in nobis Luc.7. & diſcipuli ſui aliquando eum ſic vocauerint Lucæ 24. ſ. de Ieſu Nazareno qui fuit vir propheta potens in opere, & ſermone. Iſti tamen dicebant hoc, quia non cognoſcebant Chriſtũ quis eſſet in veritate, tamen Chriſtus non erat propheta, ſed Deus. nam ſi de Ioãne Baptiſta dixit ipſe, quòd G non erat propheta, ſed pluſquam propheta Matth. 11. a fortiori Chriſtus non eſſet propheta. aliquando tamen ipſe condeſcendens infirmitati, & ignorantię Iudęorum vocabat ſe prophetam, vt patet Luc.13. ſ. ite, & dicite vulpi illi. ecce dęmonia eiicio, & ſanitates pficio hodie, & cras, & tertia die conſumor, veruntamen oportet me hodie, & cras, & ſequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Ieruſalẽ, ideſt ego non poſſum occidi extra Ieruſalem.

Dicendum ergo, quod Chriſtus non erat propheta. & quando dicitur de eo Iſa. 11. quòd requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini. non intelligitur de ſpiritu prophetię, quia ſtatim ſequitur ibi quis ſpiritus eſſet ille, ſ. ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilii, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & ſpiritus H timoris Domini. Hic autem de ſpiritu prophetiæ intelligi neceſſe eſt, cum dicatur, quòd abſtulit Deus de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dedit ſeptuaginta viris, cumque requieuiſſet in eis ſpiritus prophetauerunt, & vltra non ceſſauerunt. ideo non eſt aliqua comparatio de his, vel aliis ad Chriſtum. Sed quia litera dicit, quòd prophetauerunt, & vltra non ceſſauerunt, oportet illam veram eſſe, ideo dandus eſt aliquis modus, quo iſti nunquam ceſſauerint prophetare.

Ad hoc autem dicendũ, quòd poteſt intelligi multipliciter, qnòd aliqnis nunquam ceſſauerit prophetare. Primo modo quantum ad actum, ſ. quòd aliquis I nunquam actualiter ceſſet prophetare, ſed ſemper pphetet. Secundo modo quãtum ad habitum, ſ. quòd licet aliquis ceſſet actualiter prophetare manet in eo habitus, vel aliqua vis per quam poſtea poſſit prophetare. Tertio modo dicitur de aliquo, quòd nunqnam ceſſauit prophetare, ideſt a nullo actu prophetãdi dato in eſſe, fuit verum, quòd poſtea nnnquam prophetauerit, ſed poſtea habeat aliquem, vel aliquos actus prophetandi antequam moreretur.

De primo modo dici poteſt, quòd in nullo homine fuit talis propheta nec eſſe poteſt, & ſi eſſet non prodeſſet, quia tunc ſequeretur, quòd ille nunquam manducaret, aut biberet, aut dormiret, ſiue requiem aliquam acciperet, ſed ſemper loqueretur, & hoc nõ K cõuenit alicui homini, cuius actus oportet eſſe diuerſos, & non poteſt mouere ſemper vnus, & idem. Item ſpecialiter hoc erat quantum ad iſtos ſeptuaginta viros. nam ipſi audituri erant negocia populi, & determinaturi, & quando in aliquo dubitarent conſulerẽt Dominum. Si tamen ſemper eſſent in actu prophetandi nulla negocia audirent, neque diffinirent, ſed ſemper loquerentur, ideo non prophetabant ſemper actualiter.

De ſecundo modo dicendum, quòd de nullo propheta erat verum, quòd nunquam ceſſaret prophetare habitualiter, ſed quicunque ceſſabat prophetare actualiter, ceſſabat habitualiter, quia nullus eſt habitus prophetię.

Ad hoc intelligendum eſt, quòd iſte modus loquẽdi prouenit ex modo ſcholaſtico, in quo datur aliquid intelligere ſecundum actum, & aliquid ſecundum habitum, vt dicitur 7. Ethic. quicunque enim habet habitum dialecticum, vel muſicum, cõſiderat aliquãdo ſecundum illum habitum, & aliquando ceſſat conſiderare, ſcilicet, quando diuertit ad alios actus, nunquã tamen ceſſat ſcire habitualiter, quia ſi ceſſaret nõ poſſet poſtea iſte intelligere aliquid dialectice, aut muſice, niſi rurſus de nouo addiſceret. poteſt tamen quandocunque voluerit conſiderare de his, licet aliquando ceſſauerit conſiderare actualiter, eo quòd manebat ſibi habitus per quem poſſit intelligere quando vellet.

De prophetia putant aliqui ſic, ſ. qnòd ceſſat actualiter, & tamen non habitualiter. ſed falſum eſt, quia pphetia non eſt aliquis habitus acquiſitus, vel infuſus, ſicut ſcientia, vel qualitas, ſed eſt quædam illuſtratio a Deo facta in intellectu prophetæ raptim tranſiens, per quam propheta intelligit dum illa actualiter manet, & cum illa trãſierit, propheta nihil plus intelligit quam alii homines, & ſi conetur intelligere nihil poterit. Iſtud patet fere in omnibus prophetis: nemo. n. fuit qui aliquando non ceſſaret prophetare, & poſtea vellet prophetare, & non ſciret, vel non poſſet. ſic patet de Moyſe quo non ſurrexit aliquis maior propheta Deuter. 34. & tamen ille ſæpe neſciebat reſpondere ad ea quæ petebantur ab eo quouſque actualiter conſuleret Dominum, ſicut Leuitici 24. de viro blaſphemo, de quo Moyſes neſciuit quid iuberet, ideo incarcerauit eum quouſque ſciret quid Deus iuberet. Simile quoque fuit de viro qui colligebant ligna in ſabbato: nam dicitur infra 15. ca. quòd obtulerunt eũ Moyſi, & Aaron, & vniuerſæ multitudini, qui recluſerunt eum in carcerem, neſcientes quid ſuper hoc facere deberent, dixitque Dominus ad Moyſen morte moriatur iſte homo. Sic etiam bis Moyſes neſciuit reſpondere ad ea quæ propoſuerunt filiæ Salphaad, & tribus Manaſſe infra 27. & 36. cap. de Heliſęo quoque propheta magno qui acceperat ſpiritum duplicẽ Heliæ 4. Regum 2. cap. ſic erat, quòd aliquando volebat prophetare, & non poterat 4. Regum 4. cap. ſ. dimitte illam, quia anima eius in amaritudine eſt, & dominus celauit a me, neque indicauit mihi. Si tamen haberẽt iſti prophetiam habitualiter, prophetarent quandocũque vellent, ſicut eſt de quocunque habente habitum alicuius ſcientiæ, qui intelligit per illum quandocunque vult, & tamen prophetæ non poterant, ſicut oſtẽſum eſt. immo & aliquando poſt decem dies non poterat propheta incipere intelligere quod volebat, ſicut de Ieremia fuit, vt patet Ierem. 42. c. & aliquando poſt tres hebdomadas, ſicut de Daniele fuit, vt patet Dan. 10. c. ergo non habebant iſti aliquem habitũ per quem prophetarent.

Sed dicẽdum, quòd prophetia eſt illuſtratio actualis raptim tranſiens, quæ poſtquam tranſierit non eſt in poteſtate prophetę, quòd aliquid intelligat prophetice quouſque iterum Deus illuſtret illũ, & ſic in ſcriptura prophetia ſignificatur per modum raptus, & tranſeuntis, ſicut dicitur ad Saulem 1. Regum 10. ca. inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis, quaſi dicat, ſpiritus ille non eſt manendo, ſed ſaltando. quod eſt aliquid valde tranſiens, & de Helia dicitur 4. Reg. 4. cumque caneret facta eſt ſuper eum manus Domini. & aliquando dicitur, factum eſt verbum Domini. ſicut fere in omnibus prophetis minoribus dicitur. & iſte etiam modus loquendi eſt in nouo teſtamento Luc. 3. l. factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem filium Zacharię. patet ergo ex dictis, quòd in nullo eſt prophetia habitualiter ſemper, ſicut nec actualiter, iõ

non

non eſt verum de aliquo, quòd nũquam ceſſauit prophetare habitualiter.

De tertio modo dicendum, quòd verum eſt de aliquibus prophetis, quòd nũquam ceſſauerint prophetare, quia quocunque actu prophetandi dato in illis non ceſſauerunt ibi, ſed poſtea prophetauerunt vſq; ad mortem in temporibus opportunis. De iſtis 70. viris iſto tertio modo intelligendum eſt, ꝙ nunquam ceſſauerunt, ideſt poſt quemcunque actum prophetandi adhuc alium habuerunt, quia durauit in his prophetia vſque ad mortem, vt dicetur quæſt. ſeq.

Quare ſcriptura expreſſit in ſeptuaginta, non ceſſare a ſpiritu prophetandi. Quæſt. LXV.

ADHVC aliquis quæret, quare ſcriptura voluit exprimere de iſtis, ꝙ nunquam ceſſauerunt prophetare.

Dicendum, quòd fuit ad tollendum dubium, & ad oſtendendum iſtos eſſe aptos ad regimẽ populi, ad quod aſſumebantur. Nam accipiebantur ad cauſas arduas, quæ vt communiter non poterant, ſine Dei reuelatione diffiniri conſiderata ignorantia temporis illius, & incredulitate gentis. Ad hoc autem qui in talibus deberet ſemper regere populum oportebat, ꝙ ſemper haberet ſpiritum propheticum, quia alias vellet iterum reſpondere ad aliqua dubia, & non poſſet, quia non fieret ſibi reuelatio. Iſti autem nunc prophetauerunt quando deſcẽdit ſpiritus ſuper eos, putaret tamen aliquis, quòd iſta prophetia ſtatim ceſſaret, vel non continuaretur, & ſic eſſent iſti inſufficientes ad iſtud officium, ideo ſcriptura volens oſtẽdere eos eſſe ſufficientes, dum viuerent, dixit quòd requieuit ſuper eos ſpiritus, & prophetauerunt, & nũquam vltra ceſſauerunt, & ita cum non ceſſarent prophetare ſemper poterant reſpondere ad dubia in negocijs populi. Et quia iſta certificatio erat neceſſaria, voluit ſcriptura exprimere, quòd nunquam ceſſauerunt.

Dicendum, quòd de iſtis dicitur, quòd requieuit ſuper eos ſpiritus Domini, ideſt ſpiritus propheticę, nõ quidem, quòd actualiter ſemper illum habuerint, vt ſupra dictum eſt. ſed quia non ceſſauit ſtatim, immo ſępiſſime prophetabant quaſi ſemper maneret in eis ſpiritus prophetiæ actualiter. Dicitur autem de iſtis, ꝙ prophetauerunt, & nunquam ceſſauerunt, ideſt prophetauerunt in iſta vice in qua Deus miſit eis ſpiritũ ſuum, & non ceſſauerunt, ideſt, licet ſępe interrumperetur actus prophetandi, tamen nunquam ceſſauerunt totaliter, ita quòd poſtea non redirent ad actum prophetandi, ſed quãdocunque opus erat, ꝙ prophetarent occurrente aliqua dubitatione cõſulebant Dominum fiebatque eis reuelatio, & ſic prophetabant, & quia ab iſto die vſq; ad mortem iſtorũ ſemper fuit in eis, ꝙ regerent populum, & ꝙ Deus reſpõderet eis ad dubia quandocunq; conſulerent ipſum, dicitur ꝙ nunquam ceſſauerunt prophetare. Et ſic dicimus de illo qui facit aliquem actum temporibus ordinarijs, ꝙ ſemper facit illum, vel nũquam ceſſat ab illo actu. ſic dicit Hiero. ad Ruſticum monachum. & in Decretis de conſecrat. diſt. 5. c. ſ. nunquam de manu, aut oculis tuis liber Pſalterii diſcedat, & exponitur ibi, ideſt horis conſtitutis, quia certum eſt, quòd aliter nemo poſſet facere, neque tenetur.

Quare Deus voluit ſeniores eligi ſeptuaginta, & non plures neque pauciores. Et an ſimul cum Moyſe iudicarent. Quæſt. LXVI.

NVNC eſt dubiũ de iſtis ſenioribus, quare Deus voluit, quòd eſſent tot, ideſt ſeptuaginta, & non

A plures neque pauciores? Aliqui dicunt, quòd Deus voluit, quòd iudicia quæ per iſtos fierent eſſent iuſta, & certa, & ad hoc voluit eſſe multos, vt quando omnes, vel plures eorum in vnum concordarent certũ eſſet iuſtum eſſe, quod ab illis diffiniebatur. Secũdo, quia in iudicijs id, quod timetur, vt in plurimum, eſt fauor, ſiue acceptio perſonarum, ideo Deus illud valde prohibuit Deute. 1. ita magnum iudicabis, vt paruum, neque erit apud te acceptio perſonarum, quia iudicium Domini eſt. Cum autem vnus ſolus iudex eſt poteſt perſonam accipere, & iniuſte agere. cũ autem multi ſunt non poſſunt omnes cõcurdes eſſe ad
B malum, ideo conueniens eſt multos iudices ſimul eſſe, & ita factum eſt hic.

Dicendum, quòd iſtud non ſtat, quia iſti pręſupponunt, quòd iſti omnes ſeptuaginta ſimul de qualibet re iudicarent, & tunc petitur, an iudicarent ſimul cũ Moyſe, vel ipſi omnes per ſe, ſine Moyſe. Si autem ſimul cum Moyſe non ſtat. primo quia tunc non releuaretur Moyſes in aliquo, quia ita eſſet nunc vnicum conſiſtorium omnium cauſarum magnarum, ſicut quando ſolus Moyſes iudicabat, dati fuerunt tamen iſti ſibi ad releuandum laborem. ergo non iudicarẽt ſimul cum eo. Secundo, quia videtur, ꝙ è contrario magis impediretur Moyſes: nam adiunctis iſtis ſibi non ſolum deberet Moyſes audire omnes cauſas magnas populi, ſed etiam deberet audire quid iſti ſentie-
C bant ſuper ſingulis cauſis, ne viderentur inutiliter ſibi eſſe adiuncti, & ſic plus de tempore conſumeret, quod eſt inconueniens. Tertio quia ſi iſti ſimul cum Moyſe iudicarent, non videtur ad quid prodeſſent, niſi dicatur, quòd eſſet ad maiorem certitudinem rei iudicatæ, quaſi verius, & certius iudicare poſſet Moyſes cum illis quam ſolus. Sed hoc non conuenit, quia ſi Moyſes dubitaret in aliquo, conſulebat ſtatim Dominum, & non erat opus, ꝙ conferret cum alijs.

Si autem dicatur, quòd iſti ſine Moyſe iudicarent, petẽt an omnes ſimul, vel ſingillatim? Si primo modo non ſtat. primo quia tunc eſſent ſolum duo conſiſtoria, ideſt vnum Moyſi, & aliud iſtorum virorum.
D Sed non ſtat, quia duo conſiſtoria non ſufficerent pro omnibus magnis cauſis Iſraelitarum, potiſſime quia conſiſtorium iſtorum virorum non expediret tot cauſas quot Moyſes, eo quòd omnes ipſi deberent ſuper ſingulis rebus conferre in quo perderet multum de tẽpore. Secundo, quia iſtud videbatur eſſe ſuperfluum, quia ꝙ iudices inter ſe conferant, eſt propter aliquod dubium, quod a pluribus ſimul melius diffinitur, quã ab vno. Et iſtud non eſt neceſſarium in iſtis ſeptuaginta, quia ſi in aliquo dubitarent ſtatim poterant conſulere Dominum, & reſponderet eis, & poterat quilibet per ſe, ita conſulere, ſicut omnes ſimul, immo nõ erant neceſſarii multi ad ſimul conſulendum, ideo quilibet poterat per ſe iudicare ſecundum certitudinem, ſicut omnes ſimul.

E Dicendum igitur, ꝙ non iudicabant omnes iſti ſeptuaginta ſimul, nec multi eorum ſimul, ſed quilibet per ſe, quia cum cuilibet occurreret aliqua cauſa iudicabat in illa, & ſi aliquod dubium ei eſſet conſulebat Dominum, qui ſtatim reſpondebat, & ſic non poterat dubitari, an verum, vel iuſtum eſſet id, quod per iſtum vnum diffiniebatur, ac ſi per mille viros diffiniretur, cum a Deo dictum eſſet, quod iſte iudicabat. Sed hoc verum eſt tempore Moyſi, quando ipſe accepit iſtos in ſocios ad releuãdum laborem, & quilibet iſtorum erat propheta, quia per ſe poterat quilibet cõſulere Dominum, ſecus autẽ fuit poſt mortem Moyſi tempore ſummorum ſacerdotum, quando etiam manſit conſiſtorium ſeptuaginta ſeniorum, quia tũc non iudicabat quilibet iſtorũ per ſe, ſed omnes ſimul

cum

cum ſummo ſacerdote, quia illi non erant prophetæ neque ſummus ſacerdos erat propheta, ideo cum humano iudicio agendum eſſet, oportebat omnes concurrere ad hoc, ꝙ firmius eſſet iudicium, ſicut iura humana dicunt, quòd firmum eſt iudicium quod plurimorum ſententiis confirmatur.

Sed tunc manet dubium, quod prius, ſ. quare erãt iſti 70. & quare non plures neque pauciores?

Dicendum, quòd debuerũt eſſe multi, quia fuerũt dati Moyſi in adiutores propter multitudinem cauſarum populi, in quibus Moyſes ſolus non poterat ꝓuidere, ſicut ipſe dixit. non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia grauis mihi eſt, vt patet in litera. & poſtea Deus dixit tradam eis de ſpiritu tuo, vt ſuſtenient onus populi tecum, & non ſolus tu graueris. Si tamen iſti eſſent pauci, etiam ſi quilibet eorũ audiret per ſe cauſas, & diffiniret, ſicut Moyſes, vel nõ ſufficerent omnes ſimul, vel quilibet grauaretur. Ad hoc ergo, quòd nullus grauaretur debuerũt eſſe multi, vt ſic diſtribuerentur negocia totius populi in multos. Sed cur ſpecialiter ſeptuaginta, & non plures neque pauciores, non poteſt determinate reddi cauſa, quia ſicut ſeptuaginta conueniebant, ita poterant cõuenire ſeptuagintaunus, vel ſeptuagintaduo, quia nõ abundarent, ita etiã poterant ſufficere ſexagintaocto, vel ſexagintanouem, ideo non poteſt ſpecialiter dici, quare fuit potius iſte numerus quã aliquis alius. Sed poteſt dici de magno, & de paruo exceſſu, aut defectu. ſ. quòd non darentur ducenti, aut trecenti ſeniores in ſocios Moyſi, quia iſti valde ſuperabundarent, nec debuerant dari ſoli ſex, aut ſeptem, quia illi non ſufficerent, dedit autem Deus illum numerum iudicum quem ſufficientem reputauit.

Quare Ioſue dixit Moyſi, quòd probiberet iſtos duos prophetare, & an peccauerit. Quæſt. LXVII.

QVAERETVR quare Ioſue dixit Moyſi, ꝙ prohiberet prophetare duos viros qui erat in caſtris.

Dicendum, quòd hoc fuit propter quandam inuidiam, diligebat enim Ioſue valde Moyſen, vt dominum ſuum. nam vocatur ſupra in litera famulus Moyſi, & aliquando puer eius Exodi 32. & 33. videtur autem, ꝙ ante hoc ſolus Moyſes prophetabat, & gubernabat populum, nunc autem cum iſti propheta rẽt videbatur minui aliqualiter honor Moyſi, de quo valde dolebat Ioſue, ideo vt prouideretur contra hoc deſiderauit, quòd prohiberent̃ illi prophetare, & quia Moyſes erat princeps populi, qui de omnibus diſponebat poterat prohibere, ideo ad eum recurrit, vt prohiberet.

Sed aliquis dicet, quòd Ioſue non inuideret, quia erat vir bonus. Inuidia autem peccatum eſt, ideo non eſſet in Ioſue, patet hoc, quia dicitur in litera, quòd Ioſue erat electus ex pluribus. Itẽ Ioſue erat plenus Spiritu ſancto, vt colligitur infra Deut. 34. c. & tamen vbi eſt ſpiritus Dei nõ eſt inuidia, quæ eſt peccatum, ideo Ioſue non inuideret.

Dicendum, quòd Ioſue ex quadã inuidia dixit hoc, quod patet primo, quia Moyſes reſpondit ei quid æmularis pro me, id eſt quare inuides, & ſic ex inuidia dicebat. Secũdo, quia Moyſes addidit, quis mihi det, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus ſpiritum ſuum? in quo patet, quòd Ioſue inuidebat, quod multi iam prophetarent præter Moyſen. Ipſe autem Moyſes dixit è contrario ſe cupere, quòd totus populus prophetaret, & in omnibus eſſet ſpiritus Dei. Tertio, quia Ioſue tacuit quando Moyſes dixit quid æmularis pro me. Et tamen ſi non diceret ex inuidia reſpon-

F deret, quòd non inuidebat, ſed propter aliam cauſam dicebat. tacuit tamen licet increparetur, ideo oſtẽdit, quòd ex inuidia dixerat. Ad duas rationes in contrarium reſpondebitur quæſt. ſequen.

Ioſue peccauit peccato inuidiæ, licet non magno Et reſpondetur ad rationes dubij quæſtionis præcedentis. Quæſt. LXVIII.

SED quæretur, an peccauit Ioſue petẽdo a Moyſe, quòd prohiberet illos viros prophetare.

Sed dicendum, quòd ſi neſciremus cauſam quare Ioſue hoc petiuit, poſſemus dicere, ꝙ nõ peccauit, interpretãdo in bonum eo, quòd Ioſue erat G vir iuſtus, tamen cum ſciamus, quòd dixit hoc ex inuidia, vt aſſeruit Moyſes, & patet præced. quæſt. oportet dici, quòd aliquo modo peccauerit, quia inuidia, & æmulatio ponuntur inter opera carnis ad Galat. 5. capit. & omnia illa mala ſunt, quia repugnant ſpiritui. eod. cap.

Dicendum tamen, quòd iſtud peccatum non fuit magnum. primo quia Ioſue non inuidebat pro ſe, ſed pro Moyſe, magis autem deordinatur affectus in eis quæ aliquis vult pro ſe quam in eis quæ vult pro alio.

Secundo, quia Ioſue non inuidebat in mala re, ſed aliqualiter motus a ratione, ſ. vt illa gloria ſingularis quam Deus dederat Moyſi, non minueretur.

Tertio quia iſta inuidia non ſurrexit cum magna deliberatione, neque diu durauit, quæ oſtendunt pec- H catum nõ eſſe magnum, & parum inhærere affectui. Primum patet, quia ſtatim, vt puer nunciauit Moyſi duos viros prophetare in caſtris, dixit Ioſue. domine mi prohibe eos. Secundum patet, quia ſtatim, vt Moyſes dixit ad Ioſue, quid æmularis pro me? tacuit Ioſue, & tamen ſi inuidia eſſet magna non taceret, ſed inſiſteret, vt illi prohiberentur prophetare.

Ad rationes duas poſitas præced. quæſt. Reſpondẽdum eſt ad primam, cum dicitur, quòd erat Ioſue vir ſanctus: concedẽdum, quòd eſſet vir bonus, & iuſtus, & etiam ſanctus, ſi ita dicere velimus, cũ ſtatim poſt hoc ipſe ſolus cum Caleb inter omnes exploratores I ſecutus fuerit Dominũ infra 13. & 14. c. Sed hoc non obſtat, quia viri iuſti, & ſancti aliquando peccant. Erat enim ſanctior Moyſes, ſed peccauit ad aquas contradictionis, & prohibitus eſt intrare in terram Chanaã infra 20. cap. facilius ergo poſſet peccare Ioſue. Cum allegatur, ꝙ Ioſue erat electus ex pluribus, non intelligitur hoc quantum ad ſanctitatem, ſed quantum ad eſſe miniſtrum, vnde licet multos alios miniſtros haberet Moyſes, nullum habebat, ita ſibi acceptum, & familiarem, ſicut Ioſue, & iſta fuit cauſa quare potius Ioſue inuidit pro Moyſe, & petiuit prohiberi viros ꝓphetantes quam aliquis alius.

Ad ſecundum dicendum, ꝙ licet Ioſue haberet ſpiritum Dei poterat peccare, quia magis plenus ſpiritu Dei erat Moyſes qui peccauit, vt dictum eſt. Aliter K poteſt dici, quòd etiam ſi non poſſent peccare illi, q habent ſpiritum Dei, adhuc potuiſſet peccare nunc Ioſue, quia ſpiritus Dei multo poſt hoc fuit datus Ioſue, ſ. poſt mortem Moyſi Deute. 34.

Quare Ioſue petijt a Moyſe, vt duo viri probiberentur prophetare cum non eſſet in ſua poteſtate. Et quòd in propheta poteſtate eſt dicere de eo, quod reuelatur. Quæſt. LXIX.

ADHVC quæretur, quomodo Ioſue dixit Moyſi, quòd prohiberet illis duobus viris prophetare? quia non erat in poteſtate illorũ virorum ceſſare, cũ ſpiritus veniret in eos, &

A & patet hoc de Saule qui compulſus eſt prophetare, & nõ potuit ceſſare, ſed per diem, & noctem prophetauit nudus coram Samuele 1. Reg. 19. ca. Dici poteſt, ꝙ Ioſue ideo petiuit hoc, quia putauit poſſe prohiberi illos viros, & eſſe in poteſtate eorum ceſſare a prophetando qñ prohiberentur. Ad rationem in ɔ̃rium poſſet dici vno modo, ꝙ Ioſue neſciebat conditionẽ ſpiritus prophetici, putabat enim ꝙ nemo ex neceſſitate prophetaret, ſed adueniente ſpiritu Dei poterat prophetare, vel ceſſare a prophetando, & ita licet iſti haberent ſpiritum propheticum, poterãt ceſſare a ꝓphetia, & ceſſarent ſi prohiberentur a Moyſe. hoc autem putauit Ioſue, quia paucum tempus erat, quod B ipſe agnouerat aliquos prophetantes: nam ante diem iſtum nullum viderat prophetare, niſi Moyſen, qui aliqñ prophetabat, & aliquando ceſſabat, ita putabat eſſe de omnibus aliis, ideo putauit, ꝙ poterant ceſſare. Secundo poteſt dici verum eſſe, ꝙ ſit in poteſtate ꝓphetæ ceſſare a prophetia, & veritas eſt, ꝙ non eſt in poteſtate alicuius prophetare, qñ voluerit, ſed eſt in poteſtate eius ceſſare quando voluerit. De primo patet, quia non poteſt quis prophetare, niſi adueniente ſpiritu prophetico, cum non ſit prophetia aliquid habitualiter manens, ſicut ſcientia, vel prudentia, ſed aliqua illuſtratio actualis raptim tranſiens, vt ſupra oſtẽſum eſt. & quia ſpiritus iſte eſt a Deo, & non ab homine, non eſt in poteſtate hominis quando ille ſpiritus veniat, ſed quando Deus voluerit illum dare. vn- C de aliquando prophetę deſiderabant prophetare, & non poterant, ſicut Ieremias per decem dies non potuit habere reuelationẽ Hiere. 42. & Daniel per tres hebdomadas ieiunans non potuit vſque ad finem illarum obtinere reuelationem Dan. 10. ca. De ſecundo patet, quia prophetia facit cognitionem in propheta ſicut ſcientia, vel ſapientia, niſi ꝙ ſcientia, & ſapientia ſunt aliquid habituale, prophetia autem eſt per modũ actus, ſicut ergo per ſcientiam, vel ſapientiam intelligit habens aliquid actualiter, quando vult, & tamen poteſt tacere, quod intelligit, vel dicere illud, ita adueniente ſpiritu prophetico intelligit propheta aliquid D actualiter, poterit tamen dicere illud, vel tacere. Et ad hoc eſt intelligendum, ꝙ adueniente ſpiritu prophetico non eſt in poteſtate prophetæ intelligere, vel nõ intelligere actualiter, ſed neceſſe eſt, ꝙ intelligat, quia includit contradictionẽ, ꝙ ſpiritus Dei actualiter illuſtret intellectum prophetæ, & tamen, ꝙ propheta nihil intelligat, quia eſſet hoc ſimul intelligere, & non intelligere. Sed eſt dicendum, ꝙ eſt in poteſtate prophetæ dicere ſtatim id, quod intelligit, vel tacere, & cauſa eſt, quia iſta ſunt multum diſtincta. Illuſtratio enim prophetica non pertinet neque prouenit ad organum vocatiuum, ſed ad intellectum. ideo ſicut ſtat, ꝙ aliqua actualiter intelligamus, & tñ nõ loquimur. ita ſtat, ꝙ propheta habeat actualiter aliquam reuelationem, & tñ illam taceat. Iſtud patet in omnibus ꝓ- E phetis, quia quandocunq; aliquid reuelabatur eis ad dicendum aliis, non ſtatim dicebant, cum non eſſent pręſentes illæ perſonę, quibus hoc dicendum erat, & patet maxime in Paulo qui reuelationem acceptam tacuit per quatuordecim annos, & poſtea illam dixit, vt patet 2. Cor. 12. cap. Sic ergo in poteſtate prophetæ erat tacere, quod ſibi reuelatur. Et ſicut eſt in poteſtate prophetę tacere, ideſt non incipere dicere, quod ſibi reuelatum eſt, ita eſt in poteſtate eius, poſtquã inceperit dicere id, quod ei reuelatum eſt, ceſſare non explendo totam reuelationem. hoc patet 1. Corinth. 14. cap. vbi ponit ordinem quando multi concurrunt in eccleſia, & prophetant ſimul. Nam dicit quando vnus debeat tacere, & alius loqui, vult enim quòd ſi quis incępit dicere, quod ſibi reuelatum eſt, & alteri

A interim aliquid reuelatur, quòd taceat ille qui incępit loqui, & loquatur alius. Hoc tamen non iuberet Apoſtolus, niſi eſſet in poteſtate prophetę ceſſare ab eo, quod incępit dicere, ergo poteſt quilibet ceſſare prophetare poſtquam incęperit.

Secundo patet ex eo, quòd pręſuppoſuit Moyſes: nam cum dixit Ioſue, domine mi prohibe eos. ſi eſſet verum, quòd non eſſet in poteſtate iſtorum ceſſare a prophetia, diceret Moyſes nõ poſſunt prohiberi, neque ceſſare, ideo petis impoſſibile. Sed dixit, quid tu ęmularis pro me? quaſi dicat, hoc quod petis fieri poteſt, ſ. vt iſti prohibeantur, & ceſſent, tamen nõ eſt iu- B ſtũ fieri, quia petis ex mala cauſa, ſ. ex inuidia, poſſunt ergo prophetę ceſſare a prophetando, ideſt a dicẽdo id, quod eis reuelatur.

Ad id, quod obiicitur de Saule dicendum, quòd ibi erat aliquid vltra prophetiam, nam ad prophetiam ſolum pertinet, quòd fiat illuſtratio in intellectu prophetę per ſpiritum Dei, & ita propheta cognoſcat aliquid actualiter, quòd prius nõ cognoſcebat, ſed quòd illud voce exprimat non pertinet ad prophetiam, ſed ad libertatem naturalem prophetæ inquantum organa vocatiua ſeruiunt intellectui, & voluntati. In Saule autem fuit, quòd Deus illuſtrauit intellectum eius, ita vt intelligeret, quod prius non intelligebat, quaſi eſſet alter homo, vt dicitur 1. Regum 10. capit. ſ. inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis, & mutaberis in C virum alterum. fuit etiam vltra hoc, quòd Deus voluit cogere eum ad loquendum, mouẽdo organa ſua vocalia, vt diceret id, quod nolebat dicere. Et iſtud nõ eſt inconueniens, quia in poteſtate Dei eſt omne, qđ ipſe formauit in nobis, ideo cum linguam formauerit poteſt eam mouere, ſicut voluerit, etiam repugnante homine.

Secundo patet, quia dęmones, qui ſunt minoris poteſtatis hoc faciunt, vt patet in arreptitiis, quorum linguas mouent dęmones, & per eos loquuntur quicquid volunt. Et nunc intelligendum, quòd Deus volebat cogere Saulem ad prophetandum, ita vt loqueretur id, quod ipſe nolebat. Et ſic impediretur occiſio D Dauid, quam procurabat Saul. Nam non poterat illã exequi dum prophetabat. Iſtud patet, quia Saul prius miſit in Ramatha ad capiendum Dauid, & nũcii qui iuerunt ſtatim prophetauerunt, quando ſteterunt circa Samuelem, & Dauid, & ſic non potuerunt capere Dauid, & cum hoc dictũ fuiſſet Sauli miſit alios nuncios, & etiam illi prophetauerunt, deinde miſit tertios, & etiam prophetauerunt 1. Regum 19. cap. certum eſt autem, quod iſti nolebant prophetare, ſed potius capere Dauid, quod eis imperatum fuerat, Deus tamen coegit illos prophetare, vt ſic impediret̃, quod volebant, tunc autem Saul iracundia plenus, voluit ire ad capiendum Dauid quaſi ipſe non cogeretur ꝓphetare, & antequã illuc veniret coactus eſt prophetare. eod. cap.

E Et in hoc intelligendum, quòd Saul non ſolũ cogebatur prophetare veniente ſuper eum ſpiritu Dei, ſed etiã mutabatur, & turbabatur tota diſpoſitio eius, quaſi oblitus eſſet ſuiipſius, & neſciret ad quid veniſſet, quod patet, quia ſi ſolum compelleretur ad loquẽdum maneret ſibi voluntas prior, & poteſtas, poſſetque capere Dauid, vel occidere cum videret ſibi pręſentem, & tamẽ poſtquam incipiebat prophetare ſtatim deſinebat conari aliquid contra Dauid ſibi præſentem, quaſi nihil mali contra eum ante hoc voluiſſet, ideo non ſolum cogebatur loqui, ſed etiam mutabatur voluntas eius, vt tunc non vellet, quod prius volebat, & turbabatur intellectus eius, quaſi oblitus eſſet ad quid venerat, vel quis eſſet.

Itẽ patet hoc, quia Saul fecit tunc aliqua quę erant

contra

contra honeſtatem perſonę ſuę: nam nō ſolum prophetabat, ſed etiam nudauit ſe veſtimentis ſuis, & ſic nudus manens prophetauit tota nocte, & die 1. Reg. 19. cap. ſed hoc non faceret, niſi ſatis eſſet alienatus a mente ſua.

Secundo patet, quia Saul patiebatur ibi aliquid cōtra conditionem humanam, ſ. manens per totam diē, & noctem, ſine cibo, cum per totam diem, & noctē prophetauerit. eod. cap.

Dicendum igitur, quòd ſi in prophetis ſolum ſit id, quod eſt de conditione prohetica, erit in poteſtate eorum tacere, quod eis reuelatum eſt, poſtquam incęperint illud dicere poterunt ceſſare antequam plene dicant, poteſt tamen aliquid euenire eis, per quod cogantur non ſolum dicere, quod eis reuelatur, ſed etiam facere, vel pati multa alia, ſicut fuit in Saule, & quantum ad hoc magis vocantur iſti arreptitii, quam prophetæ, quia talia patiuntur qualia arreptitii.

An puer qui nunciauit Moyſi Heldad, & Medad prophetare peccauerit. Quaeſt. LXX.

QVAERETVR de illo puero, qui nunciauit Moyſi, quòd Heldad, & Medad prophetabant in caſtris, an peccauerit.

Aliqui dicunt, quòd ſic, quia eandem rē faciebant ipſe, & Ioſue, ſ. quòd impedirentur illi viri prophetare, & tamen Ioſue peccauit, vt ſupra oſtenſum eſt, ergo etiam iſte puer.

Dicendum, quod de affectu huius pueri non conſtat, ideo neque poteſt determinate dicere quiſquam, quòd peccauerit, vel non peccauerit. Dicendum tamen potius eſt, quòd non peccauit, quia de nullo debet prǽſumi malum, niſi conſtet, & tamen de iſto puero non inuenitur, quòd aliquod malum fecerit, aut dixerit, ideo non debet aſſeri, quòd peccauerit. patet primo, quia in litera ſolum dicitur de iſto puero, cucurrit puer, & nunciauit Moyſi dicens Heldad, & Medad prophetant in caſtris. Secundo, quia ipſe non petiuit prohiberi illos prophetare, ſicut petiuit Ioſue. Tertio, quia forte puer executus fuit officium ſuum, vt ſi relictus erat in caſtris ad annunciandum quicquid accideret, vel dato, quòd non eſſet ei imperatum iſtud, cum vidit aliquid nouum, putauit iuſtum eſſe, quòd annunciaret illud Moyſi, & forte imputaretur ei in culpam ſi non annunciaret. Quarto, quia Moyſes nō increpuit eum quare hoc nunciaſſet, & tamen ſi peccaſſet nunciando, argueret eum Moyſes, ſicut arguit ipſum Ioſue.

Cum autem obiiciebatur, quòd iſte puer, & Ioſue idem faciebant, negandum eſt, quia puer ſolum nunciauit, Ioſue autem petiuit illos prohiberi. Secundo, quia Ioſue inuidit illis prophetantibus. Nam dictum eſt ei quid tu ęmularis pro me? puer autem non inuidit, quia nihil ei dictum eſt, ideo puer neque inuidit neque peccauit.

Quare Moyſes dixit Ioſue quid ęmularis pro me. Quaeſt. LXXI.

SED quærēt quare Moyſes dixit ad Ioſue quid tu ęmularis pro me?

Dicendum, quòd primo fuit hoc ad oſtendendum, quòd Ioſue nō petebat rem iuſtam. Nam ipſe petiuit, quòd prohiberentur illi duo viri ꝓphetare, Moyſes autem noluit hoc facere ad oſtendendum, quòd ex cauſa iuſta ceſſabat. Oſtendit, quòd Ioſue iniuſtum petebat, ideo dixit quid tu ęmularis ꝓ me, ideſt quare hoc petis, quia ex inuidia petis, volendo, quòd ego ſolus gloriam temporalem habeam,

F ſed hoc non eſt iuſtum, ſed id, quod Deus vult, ſcilicet, quòd habeant gloriam illi quibus ipſe dederit.

Secundo fuit ad hoc, quòd Moyſes oſtenderet intentionem ſuam bonam eſſe. Nam Ioſue ſuadebat ei, quod pertinebat ad honorem eius. Rari autem ſunt qui in talibus non aſſentiant fauentibus ſibi, cum homines a ſeipſis ſoleant ad talia inclinari, Moyſes autē, quia vir ſanctus erat noluit vſurpare ſibi honorem quem Deus ei non dabat, & quia Deus non dederat ſibi hunc honorem, vt ipſe ſolus eſſet propheta, ſed voluit etiam aliis communicare, Moyſes non voluit inuidere illis quibus Deus hoc cōmunicabat, & ſicut ipſe non inuidebat, ita volebat, quòd nullus loco eius inuideret, ideo dixit ad Ioſue quid tu ęmularis ꝓ me?
G ideſt non debes inuidere, quòd alius habeat iſtam gloriam, quia ego non inuideo, ſed placet mihi de illo.

Tertio fuit, quia iſtud erat in fauorem Moyſi: nam Moyſes conqueſtus fuerat Deo, ꝙ non poterat ſolus ſuſtinere onus huius populi, Deus autem dedit alios qui eum adiuuarent, & ad hoc fecit, ꝙ prophetarent iſti ſeptuaginta viri. ergo Moyſes non debebat inuidere iſtis, cum ipſe hoc procuraſſet, & conſequenter non debebat velle, ꝙ aliquis loco eius inuideret, quia talis impediret eum in deſiderio ſuo, & propter hoc ipſe oſtendit, ꝙ cuperet non iſtos ſolos ſeptuaginta prophetare, ſed etiam omnes qui erant in populo cū ait, quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Deus ſpiritum ſuum? quaſi dicat, non diſplicet
H mihi de hoc, ꝙ iſti ſeptuaginta viri prophetent, ſed vellē, quòd omnes qui ſunt in populo prophetarent, & daret Deus cuilibet eorum ſpiritum ſuum propheticū. Quarto fuit, quia Moyſes ſciebat, ꝙ Deus voluit iſtis 70. viris dare ſpiritum propheticum, & pręnunciauit ei, ꝙ congregaret 70. viros, quibus ipſe daret de ſpiritu Moyſi, ſed iniuſtum erat, ꝙ Moyſes inuideret contra id, quod Deus faciebat, ideo non ſolum non inuidit, ſed etiam voluit ſatisfacere illis qui in hac parte pro eo inuidebant. Talis autem erat Ioſue, ideo dixit ei Moyſes, quid tu ęmularis pro me? ideſt nolo, ꝙ inuideas, quia non placet mihi, ꝙ in hac parte aliquis
I inuideat pro me, cum Deo non placeat.

Heldad, & Medad qui erant, & an eſſent fratres Moyſi. Et quod pater Moyſi accepit in vxorem amitam ſuam. Quaeſt. LXXII.

ADHVC quęretur de iſtis duobus viris Heldad, & Medad qui erant? Aliqui Hebręi dicunt, ꝙ erant fratres Moyſi ex matre, ſed non ex patre. Sed Hiero. ſecundum quoſdam alios ſuper Paralip. dicit, quòd iſti duo erant fratres Moyſi ex patre, ſed non ex matre, quia poſt legē acceptam Amram pater Moyſi iubente Moyſe dimiſit matrem eius quę erat amita eius, & accepit aliam in vxorem, de qua genuit iſtos duos Heldad, & Me-
K dad. Sed dicendum, ꝙ iſta duo dicta non habent ſufficiens motiuum. De primo patet cum dicunt quidam Hebręi, ꝙ iſti duo fuerunt fratres Moyſi ex matre, ſed non ex patre, quia nullum motiuum apparet ad hoc, ꝙ Moyſes eſſet frater eorum ex patre, aut ex matre. Nam ſcriptura nihil iſtorum dicit. Eſt autem error aſſerere aliquid non ſtante cauſa, vel non apparente. Secundo, quia potius ſcriptura innuit contrarium: nam ſi iſti duo eſſent fratres Moyſi certum eſt, quòd illud cognoſceret Ioſue, q erat familiariſſimus Moyſi, immo nullus de populo poſſet hoc ignorare, ideo Ioſue non peteret a Moyſe, ꝙ prohiberet iſtos prophetare, quia potius erat honor Moyſi, quòd fratres ſui prophetarent, ideo Ioſue procuraret, quòd ꝓ-

phetia

phetia iſtorum omnibus notificaretur, non autem ꝙ prohiberetur, ſed petiuit iſtos prohiberi, cum non petiuerit de alijs 68. viris. ergo iſti non erant fratres Moyſi. Aliud dictum, ſ. ꝙ eſſent fratres Moyſi ex patre, & non ex matre, etiam nō habet colorem propter duas rationes ſupra poſitas, quia ſiue ex patre, ſiue ex matre eſſent fratres Moyſi vrgerent duæ rationes ſupra poſitę. Additur etiam cauſa huius dicti, ſ. ꝙ poſt legē datam Moyſes dixit patri ſuo Amram, quòd dimitteret vxorem ſuā quę erat mater Moyſi, & accepit tunc aliam ex qua genuerit iſtos duos.

Dicendum autem, quòd forte aliqui negarēt iſtud. B pręſuppoſitum, ſcilicet, quòd pater Moyſi accepit in vxorem amitam ſuam. Eſt dicendum, quòd non poteſt negari, quia Amram accepit vxorem cognatam ſibi Exodi 2. cap. ſcilicet egreſſus eſt vir de domo Leui accepta vxore ſtirpis ſuę, ſed in quo gradu conſanguinitatis ſe habuerint Amram pater Moyſi, & Iocabeth mater eius patet Exodi 6. ſcilicet accepit Amrā Iocabeth patruelem ſuam, quę peperit ei Aaron, & Moyſen: patruelis autem vocatur filia patrui, & tunc patrueles ſunt filij duorum fratrum, quia patruus eſt frater patris, & iſti ſecundum legem Moyſi poterant copulari matrimonialiter, quia non erat eis prohibitum Leuitici 18. cap. Si autem accipiatur patruelis large, ideſt ſoror patris quę deberet vocari patrua, ſi hoc haberet vſus latinitatis, erat illicitum ſecundum legē C Moyſi copulari in tali gradu Leuitici 18. cap. Et iſta vocatur amita, ſed dato, quòd Iocabeth eſſet mater Moyſi, & amita Amram, non iuberet Moyſes patri ſuo, quòd ſepararetur ab ea poſt legē datam. Primo quia lex non obligabat ad hoc, quia lex, vel conſtitutio obligant ad futura, quę ſunt poſtquam datur ipſa lex, non autem ad pręterita, niſi expreſſe caueatur in ea, vt patet extra de conſtit. cap. cognoſcentes. ſed pater Moyſi contraxerat ante legem datam Moyſi. ergo cum in ea non exprimeretur de prętetitis, ſed ſolum de futuris, nō tenebatur Amram dimittere vxorem ſuam propter legem.

Secundo, quia ſi Amram pater Moyſi dimitteret D vxorem ſuam, non videtur, quòd acciperet alteram, ex qua66 gigneret iſtos duos Heldad, & Medad, ſed vel mortuus erat, vel nullam vxorem acciperet, iſtud patet, quia hoc tempore neceſſe erat eſſe ad minus centum, & viginti annorum, vel quaſi. ad talem tamen ętatem, vel homines non perueniebant, vel ſi peruenirent, eſſent ita diſpoſiti, vt iam vxores accipere nō poſſent, vel ſaltem non poſſent gignere. Iſtud patet, quia tempore Abrahę erāt homines maioris vitę cū Abraham vixerit annis centum ſeptuagintaquinque Gen. 25. cap. Iſaac autem filius eius vixit annis centū octoginta Gene. 35. tempore tamen Moyſi nemo excedebat annos centum viginti, quia de nullo inuenitur maior ętas, niſi de Aaron qui vixit centum viginti tribus annis infra 33. ca. & tamen tempore Abrahę quando homines viuebant centum, & octoginta annis erat E mirabile, quòd homo centenarius poſſet gignere, ſicut mirata eſt Sarra, & putauit eſſe impoſſibile Gene. 18. c. & ſcriptura approbat illud dicens, corpus Abrahę tunc eſſe emortuum, ideſt non habens virtutem ad gignendum, ſicut ſi eſſet mortuus ad Roma. 4. ca. ergo a fortiori tempore Moyſi non poſſet aliquis gignere anno centeſimo, & multo minus cum eſſet annorum cētum viginti. Sed quòd Amram pater Moyſi eſſet hoc tempore centum viginti annorum patet, quia Moyſes erat nunc octogintaduorum annorum cum in exitu de Aegypto eſſet annorum octoginta Exodi 7. cap. & nunc erat ſecundus annus ab exitu de Aegypto pręceden. cap. ergo erat Moyſes octogintaduorum annorū. Sed Moyſes habebat ſororem quæ A eſſet maior eo annis quindecim, vel plus, ergo pater eius iam a nonaginta ſeptem annis ſaltem incęperat gignere. Sed certum eſt, quòd ipſe eſſet pluſquam viginti annorum, quando inciperet gignere ſecundum conſuetudinem accipiēdi vxores illo tempore, & potiſſime, quia pater Moyſi quando accepit vxorem vocabatur vir Exodi 2. capit. Et ita complerentur ſaltem centum, & viginti anni vitæ patris Moyſi hoc tempore, & tamen in tali ętate homines non viuebant, vel nullo modo gignere poterant. Sed patet pręſuppoſitum, ſcilicet, quòd quando Moyſes natus eſt haberet ſororem 15. annorum, vel plus, quia quando Moyſes B natus eſt fuit poſitus in flumine, & ſoror eius ſeruabat eum de longinquo, & locuta eſt multum prudēter cum filia Pharaonis, ad hoc, quòd Moyſes daretur nutriendus matri ſuę Exodi 2. capitu. Sed iſtam aſtutiam non poterat tenere, niſi puella adulta, ideo eſſet ſaltem annorum quindecim, vel quaſi, quia minori ętate non ſolet aduenire tanta prudentia, & ſic patet, quòd pater Moyſi hoc tempore, vel non viuebat, vel non poterat accipere aliquam vxorem, cum eſſet centum viginti annorum, vel quaſi.

Quare Ioſue non petijt prohiberi omnes prophetantes, ſicut in duobus. Quæſt. LXXIII.

C ADHVC aliqui, quærunt quare Ioſue non petiuit prohiberi omnes prophetantes in caſtris, ſicut petiuit prohiberi duos, ideſt Heldad, & Medad.

Aliqui dicunt, quòd petiuit prohiberi omnes cum eſſet eadem ratio, licet de ſolis duobus expreſſerit.

Sed dicendum, quòd non ſtat, ſicut dicetur quæſt. ſequen. immo iſtos duos ſolos prohiberi petiuit. Cauſa huius eſt, quia licet Ioſue pro omnibus inuideret, non tamen pro omnibus auſus eſt petere, quòd prohiberentur. Inuidebat quippe Ioſue, quia ante hoc ſolus Moyſes habuerat iſtam excellentiam ſingularē, quòd ſolus prophetaret in toto Iſrael, nunc vero inci- D piebant alii prophetare, in quo minuebatur excellentia Moyſi, quia iam non erat ſolus, ideo voluiſſet Ioſue, quod omnes prohiberentur prophetare, ſed non auſus eſt petere hoc de omnibus, petiuit autē de his duobus.

Primo quia alii videbantur prophetare de voluntate Moyſi, quia ipſe duxerat eos ad oſtium tabernaculi, & ibi cęperunt prophetare ſupra in litera, iſti autem duo non videbantur prophetare de intentione Moyſi, cum non prophetarent cum alijs, ſed in caſtris.

Secundo, quia ſuper alios conſtabat, quòd Deus miſiſſet Spiritum ſanctum, quia erāt ad oſtium tabernaculi, & ibi ſubito prophetare cęperunt. Sed contra id, quod Deus expreſſe faciebat nō auderet quicquā loqui Ioſue, de duobus viris qui erant in caſtris non E fuit ſic, quia non apparebat quomodo ipſi cępiſſent prophetare, vel quomodo ſpiritus deſcendiſſet ſuper eos, ideo de illis auſus eſt petere Ioſue, & non de aliis.

Tertio quia poterat putari, quòd iſti non vere prophetarent, ſed fingerēt ſe prophetare, ſicut multi erāt qui dicebant aliquid ex parte Dei, & tamen Deus nō mittebat illos Eze. 13. c. motiuum ad hoc erat, quia illi duo non prophetabant cum aliis apud tabernaculum, ſed in caſtris, vbi Moyſe non vidente poterāt fingere, quod non erat. Et non erat ſic de illis qui prophetabant ad oſtium tabernaculi coram Moyſe, ideo de iſtis non fuit petitum, quòd prohiberentur,

Quarto fuit propter periculum, quia putauit Ioſue, quod ſi iſti duo qui in caſtris prophetabant, permitte-

rentur

rentur prophetare, poſſent multi alii ſimiliter facere, & ita minueretur tota gloria Moyſi, ideo putauit, ꝙ oportebat illos duos prohiberi, ne cęteri exēplo ſuo ad ſimilia mouerentur, & ad hoc dixit Moyſes quis mihi det, vt omnis populus prophetet? quaſi dicat, id qđ tu putas eſſe inconueniens non eſt inconueniens, quia ego vellem, ꝙ totus populus prophetaret.

Ex prędictis patet, ꝙ iſti duo Heldad, & Medad nō erant fratres Moyſi, quia aliàs non peteret Ioſue contra illos, ꝙ prohiberentur prophetare. Et vltra rationes poſitas præced. quæſt. adhuc patet, ꝙ non erāt iſti fratres Moyſi, quia tunc non haberent ętatem vnius anni quando prophetauerunt, quod patet, quia quando Moyſes dixit hoc erat ſecundus menſis anni ſecundi ab exitu de Aegypto, ſ. ſtatim poſt receſſum de mō G te Sinai, cum non fuit aliqua manſio intermedia inter deſertum Sinai, & Sepulchra concupiſcentiæ vbi nunc erat populus infra 33. cap. & tamen in anno ſecundo, & menſe ſecundo receſſerunt Iſraelitę de deſerto Sinai pręced. ca. lex tamen fuit data anno primo ab exitu de Aegypto menſe tertio, vt patet Exo. 19. c. ergo non erat annus integer ex quo lex incęperat dari. Si igitur poſt hoc Moyſes diceret patri ſuo, ꝙ recederet ab vxore, & ille acciperet aliā ex qua poſtea gigneret iſtos duos, cum non eſſet vnus annus, ꝙ ille accepiſſet vxorem, aut iſti duo non eſſent nati, ſed vnus tantum eorum, vel ſi ambo eſſent nati eſſent gemelli, & dato, ꝙ eſſent Gemelli, nō eſſent ad plus, niſi triū menſium, & ſic nō poſſent prophetare, potiſſime cū H dicatur ſupra in litera, ꝙ iſti erāt viri qui deſcripti fuerant cum aliis. Sed ad hoc reſpondet hiſtoria ſcholaſtica, ꝙ lex fuit prius data per cogitationem quam realiter, ideo licet per vnum annum tātum ante hoc fuiſſet data realiter, potuiſſet per triginta, vel quadraginta annos prius data eſſe. Et tūc ſepararetur pater Moyſi ab vxore ſua, & acciperet aliam ex qua gigneret iſtos duos qui poſſent eſſe 30. vel 40. annorum, & ſic poſſent prophetare.

Sed dicendum, ꝙ iſtud eſt omnino fictum, & nihil rationis habet, quia lex nō datur, niſi vno modo, ſ. realiter cum promulgatur populo, cui datur, alias autem I nihil eſt dicere, ꝙ lex detur. Secundo, quia ſi concederetur legem dari per cogitationem, illa nō obligaret, quia lex nō obligat, niſi cum promulgatur, ideo licet Moyſi daretur lex per cogitationem multo tempore ante, non obligaretur pater eius ad dimittendum vxorem, neque dimitteret. Item totum hoc, quod aſſeritur, ꝙ pater Moyſi dimiſerit vxorem quæ erat mater Moyſi, & acceperit aliā de qua genuit iſtos duos eſt Impertineus, & non neceſſarium, quia poterat dici, ꝙ pater Moyſi habuit duas vxores. ex vna genuit Moyſen, & Aaron, & Mariam Exo. 6. ca. Ex alia autem genuit iſtos duos Heldad, & Medad, & non ſequeretur tunc aliquod inconueniens. Sed iſti, quia neſciunt dare modum rei, fingunt multa impertinentia, & non poſſunt euadere inconuenientia. *Cucurrit puer, & nunciauit Moyſi.* K Non eſt iſte puer Ioſue, quamquam ipſe vocatur puer Moyſi. Exo. 33. c. & aliquando famulus eius, quia infra dicitur, ꝙ ſtatim Ioſue dixit Moyſi, vt prohiberet illos viros prophetare, ſ. poſtquam iſta verba audita ſunt a puero nunciante. Sed dicunt quidam Iudæi, ꝙ iſte puer fuit Gerſon filius Moyſi qui puer erat ętate, & manſerat in caſtris.

Heldad, & Medad prophetant in caſtris. Iſta fuerunt verba pueri nunciantis, putauit enim cum vidit illos prophetare abſente Moyſe, ꝙ forte inde aliquod ſcandalum ſequebatur, vel damnum Moyſi, ideo feſtinus denunciauit. *Statim Ioſue filius Nun miniſter Moyſi.* Ponitur hic de Ioſue qui cum audiſſet verba pueri cōmotus eſt zelo contra prophetantes, & dixit Moyſi, vt pro- F hiberet eos prophetare. vocatur Ioſue miniſter Moyſi, quia erat ſeruiens illi, & ſemper manebat cum eo, & aliquando vocatur puer nō ſecundum ętatem, ſed propter ſeruitium, quia erat famulus Moyſi. *Electus e pluribus.* Ideſt Ioſue erat inter multos miniſtros electus: nam licet Moyſes haberet alios miniſtros, tamē nullus, ita bonus erat, vt Ioſue, nec placens in oculis Moyſi. Erat enim ſtrenuus vir in bellis, ideo elegerat eum Moyſes tanquam ducem belli in primo bello facto in deſerto, ſ. contra Amalech, vt patet Exo. c. 17. & iterum quando pugnatum eſt ꝯ Madianitas factus eſt dux belli infra 31. capi. Erat etiam familiariſſimus Moyſi ſuper omnes. etiam magis quam Aaron frater Moyſi. Nam abſente Moyſe manebat Ioſue in taber- G naculo paruo, quod tetenderat Moyſes extra caſtra, & nemo illuc ingrediebatur pręter Moyſen, & Ioſue, ibi enim deſcendebat columna nubis ad oſtium, vt loqueretur cum Moyſe, vt patet Exo. c. 33.

Ioſue erat multū placēs in oculis Moyſi.

Item cum aſcenderet Moyſes in montem Sinai aſcenderunt cum eo 70. ſeniores, & Aaron, & Nadab, & Abiu, vt patet Exo. c. 34. ſteterunt tamen procul adorantes, Ioſue vero aſcendit ad altiorem partem mōtis, vt ibi colligitur.

Item alii reuerſi ſunt in caſtra, Ioſue autem manſit 40. diebus, & 40. noctibus expectans Moyſen vſquequo deſcenderet, & in 40. die deſcendit cum ipſo ferente tabulas, vt patet Exo. c. 32. & ob hoc Moyſes ex nimia dilectione mutauit nomen eius, cum miſſus eſt in exploratorem in terram Chanaan, vt patet in- H fra c. 13. Volebat autem Deus, vt Ioſue maneret cum Moyſe, & erudiretur ab eo, quia elegerat eum, vt eſſet dux populi ſui, ideo conueniens erat, vt eſſet alumnus Moyſi cum ei ſucceſſurus eſſet, & hoc, vt mores eius diſceret, etiam vt haberet teſtimonium boni viri in oculis totius populi, quia ſecurius eum acciperent in ducem, cum ſcirent eſſe alumnum boni viri, & iuſti, quam ſi fuiſſet apud quemcunque alium nutritus.

Domine mi Moyſes prohibe eos. Ideſt iube ne loquantur. Intelligebat enim Ioſue, quòd hoc erat in diminutionem ſtatus Moyſi, & quia diligebat eū dicebat, vt prohiberet eos. in Hebræo litera ſonat hic.

I *Incarcera eos.* Et dicebat hoc Ioſue, quia illi prophetauerunt de morte Moyſi, & exaltatione Ioſue, quomodo moriturus eſſet Moyſes, & Ioſue principatur populo, credebat autē Ioſue, quòd Moyſes pręſumeretur ei placere de dicta prophetia ſi tacuiſſet, & ſic poſſet eum odio habere, vel alio modo, quia Moyſes erat iudex in populo quantum ad omnia maxima, vt in diuinis, ideo videbatur derogari eius dignitati, quòd alii pręter eum prophetarent.

At ille quid inquit æmularis pro me? Ideſt Moyſes dixit ad Ioſue quare tu inuides illis, vel piget te de eorum prophetia propter me? quia in hoc nō iuſte me amas, ego enim vellem, quòd omnis populus haberet ſpiritum Dei ad prophetandum.

K Et iſta expoſitio videtur melior quam alia, ſcilicet, quòd dixiſſet Ioſue hoc, quia prophetabāt illi de morte Moyſi. Nam tunc impertinens eſſet dici quid ęmularis pro me, & id, quod poſtea dicitur, ſcilicet quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus ſpiritum ſuum, de ſolo igitur ſpiritu prophetico communicato aliis præter Moyſen dolebat Ioſue, ſic enim doluerunt Iudęi, quando prędicante beato Petro venit Spiritus ſanctus ſuper Gentiles audientes verbum. Et reſpondit Petrus, quòd nemo poterat prohibere Spiritum ſanctum qui fide purificauerat corda illorum, & baptizati ſunt. De hoc Actuum ca. decimo, & vndecimo. ęmulari dicitur inuidere, vel amare, aut imitari, vel ſuperbire. vnde verſus.

Aemulari multa ſignificat.

Aemulus inflatur, amat, inuidet, atque imitatur.

Hic

Hic autē accipitur pro inuidere Apoſtolus autem 1. Cor. 14 accipit pro imitari dicens, ęmulamini chariſmata meliora.

Quis tribuat, vt omnis populus prophetet. Quaſi dicat in hoc nihil mihi ſubtrahitur, quod omnes prophetent, ſed deſiderem, quòd omnes prophetarent. Et non ponitur hic quis, interrogatiuè, quaſi pro dubio: nam ſciebat Moyſes, quòd nemo poterat hoc dare, niſi Deus, ſed ponitur optatiuè, ſcilicet quis mihi tribuat, vt omnis populus prophetet, ideſt vtinam omnis populus habeat ſpiritum propheticum. Et ſic accipitur ſupra cum dixerunt Aegyptiſ, quis dabit nobis ad veſcendū carnes, ideſt vtinam darent̄ nobis carnes ad veſcendū, & ex hoc etiam patet, quòd non ſtet prima ſententia de pręnunciatione mortis Moyſi, quia ęmulari inui- B dere eſt, quod pertinet ad honorem ablatum, non autem propter malum pręnunciatum, quia ad malū pręnunciatū ſequitur timor, vel odium enunciātis, non autem inuidia, quę ſemper eſt de bono alterius, prout eſt noſtri boni diminutiuum, quantum ad eſſe, vel apparere.

Quare Ioſue non petijt prohiberi alios prophetantes,
Quæſt. LXXIIII.

QVAERET aliquis cum Ioſue dixerit Moyſi, quòd prohiberet duos viros prophetantes in caſtris, quare non dixit, quòd etiam prohiberet alios, qui prophetabant apud oſtiū C tabernaculi, quia ex prophetia illorum, ita diminuebatur ſtatus Moyſi, ſicut ex prophetia duorum exiſtentium in caſtris.

Poſſet reſponderi, quòd quando dicitur ꝓhibe eos, non ſolum intelligitur de Heldad, & Medad, ſed etiā de omnibus aliis qui prophetabant, ſed non conſonat hoc ſeriei textus, q̄a immediate, vt nunciatū eſt Moyſi, ꝙ Heldad, & Medad prophetabant dixit Ioſue prohibe eos: de aliiſ autem forte diceret aliquis, ꝙ Ioſue non vidit eos prophetantes, nec audiuit, ideo nō dixit, ꝙ prohiberentur.

Sed non ſtat, quia Ioſue erat cum Moyſe, vt patet hic, quia cum puer cucurrit ad Moyſen, immediate locutus fuit iſta Moyſi: melius ergo videtur dicendū, D ꝙ Ioſue non dixit, quòd prohiberentur prophetantes ad oſtium tabernaculi, quia credidit, quod illi venerunt ante tabernaculum de voluntate Moyſi, & eo volente prophetauerunt, alii autem qui erant in caſtris non. Item quia timebat, quòd ſimili exemplo alii ad prophetandum inſurgerent, quod videbatur derogare excellentię Moyſi, ſed iſta intentio Ioſue non ſtabat. Dixit enim quòd prohiberet eos Moyſes, & tamen nō poterant prohiberi, quia dato, quòd iuberet ne loquerentur non poſſent facere ſi ſpiritus Dei vrgebat eos ad loquendum, ſicut dictum eſt ſupra de propheta Balaam, qui quamquam vellet dicere malum non poterat, quia Deus vrgebat eum ad bonum dicendum. Item quia verbum domini non eſt alligatum, vt patet ſecundo ad Timoth. capitulo ſecundo, E ideo non poteſt per pręceptum alicuius ceſſare. Item cum eſſet intentio Ioſue prohiberi duos viros prophetantes in caſtris, ne alij ſimili exemplo mouerentur non ſtat, quia prophetia non venit hominibus, quia ipſi volunt, & quamquam conentur prophetare non prophetabunt, ſed ſpiritu Dei homines efficiuntur prophetę, vt patet ſecunda Petri, capitulo primo, ſcilicet non enim voluntate humana allata eſt aliquādo prophetia, ſed ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti, ideo quamquam illi prophetarent, non propter hoc inſurgeret quiſquam alius ad prophetandum. Si tamen multis daretur ſpiritus pro- A pheticus nō poſſet Moyſes ꝓhibere eos prophetare.

Et det eis Dominus ſpiritum ſuum. Ideſt det eis ſpiritum propheticum, qui dicitur ſpiritus ſuus, quia a nullo dari poteſt niſi a Deo, cum nō conſtet prophetia aliquando voluntate humana, ſed diuina, vt in prææallegata auctoritate.

Reuerſusque eſt Moyſes & omnes maiores natu Iſrael in caſtra. Ideſt priuſquā completa eſt ordinatio iudicum per miſſionem ſpiritus diuini ſuper eos reuerſus eſt Moyſes in caſtris cum omnibus maioribus natu. & dicitur reuerſus in caſtra, quia ante hoc erat ad oſtiū tabernaculi cum ſenioribus. tabernaculum autem erat extra caſtra, ſcilicet ſeparatum ab omni latere caſtrorum, in medio tamen quatuor vexillorum ip- B ſorum caſtrorum. & dicitur reuerſus cum omnibus maioribus natu, ideſt cum omnibus ſenibus qui dicuntur maiores natu, quia primo nati ſunt. & vocabātur hic maiores natu ipſi ſeniores electi in iudices, quia cum his reuerſus eſt in caſtra Moyſes, vel vocantur maiores natu, ideſt maiores genere, ſcilicet nobiliores in populo. ſed primus ſenſus eſt melior.

Ventus autem egrediens a Domino arreptas trans mare coturnices detulit, & dimiſit in caſtra, itinere quantum vno die confici poteſt, ex omni parte caſtrorum per circuitum: volabantque in aere duobus cu- C bitis altitudine ſuper terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero congregauit coturnicum, qui parum decem coros, & ſiccauerunt eas per gyrum caſtrorum.

Coturnices dantur populo. Pſalm. 77

Ventus autem egrediens. Hic ponitur prouiſio & promiſſi impletio quantum ad cibum, quia promiſerat Deus dare carnes menſe integro: fuerunt autem iſtę carnes coturnices, quæ in circuitu caſtrorum ceciderunt de quibus Iudæi acceperunt ad ſaturitatem.

An potuerint angeli portare coturnices ad caſtra, ſicut portauit eas ventus. Et an requirebatur pro qualibet coturnice D *vnus angelus, vel potuiſſet vnus portare omnes. Et quòd conuenientius à vento quam ab angelis portatæ ſunt*.
Quæſt. LXXV.

ET dicitur ventus egrediens a Domino ad inducendas coturnices, quia iſtę coturnices nō venerunt proprio motu vel inclinatione in caſtra, ſed ventus eas appulit illuc, & iſte ventus non fuit veniens naturaliter, ſed Dominus miſit illum ad inducendum coturnices in caſtra: erant.n. diſtantia caſtra a loco coturnicum, & ipſę non irent illuc propria inclinatione. coegit ergo Deus illas.

Et potuiſſet hoc facere per angelos ducētes eas de locis in quibus manebāt, vel per ventum flantē, quia E iſte modus facilior erat, nam ſi angeli debuiſſent ducere coturnices in caſtra oportebat, vt tot eſſent angeli, quot coturnices veniebant in caſtra, nā non poſſet angelus multas ſimul ferre coturnices, non quidē ꝙ non ſufficeret ad impellendam vnam, & omnes ſimul, ſed non poſſet impellere propter diſcontinuitatem. nam cum aliquod continuum eſt durum cū virtus motiua applicetur vni particulę mouebuntur oēs alię, quia vna trahit alias ꝓp continuitatē ſoliditatis. Si tamē ſit aliquid diſcontinuū q̄ꝗ moueatur vna pars, non mouebuntur alię, quia non tangit vna alteram nec impellit, ideo ſiquis debet mouere multa diſcontinua, oportet vt a quolibet eorū habeat ſpecialē

applicationem virtutis motiuę. Angelus autem non poteſt facere huiuſmodi: nam cum ipſe ſit ſimpliciter vnus, non poteſt applicare virtutem, niſi vni rei. Et ſi illa valde magna fuerit, & continua, mouebit eam, quia mota vna parte mouētur alię. Si autem fuerint plures diſcontinuę res, oportet quòd plures Angeli moueant illas, & vnus non poterit. nam quæretur de Angelo, an ipſe applicet virtutem ſuam rei aliqualiter diuiſibiliter, vel in magna extenſione. Si autem parum diuiſibiliter mouebit id, quod adiunctum eſt, qnamquam non applicetur virtus ſua toti illi rei, ſed mota vna parte mouebuntur alię. Si autem applicatio virtutis Angeli ad mouēdnm fiat in magna extenſione non poterit etiam applicari, niſi vni rei: nam quamquam ſufficeret illa extenſio virtutis Angeli applicare ſe multis rebus, tamen ſi diſcontinuę ſunt nō poterit, quia non fit deriuatio virtutis, niſi per continuum.

Fnndamentum eſt, qnia virtus illa eſt vnica, & mouere debet vnico impnlſu, ergo oportet, quòd omnia quibus applicatur ſint vnum. Si autem plura ſint neceſſe eſt eſſe plures applicationes, quod non poteſt facere virtus quę vnica eſt, poſſet autem aliquomodo Angelus hoc facere, ſi eſſet corporeus, qa poſſet mouere res diſcontinuas ſimul, ſcilicet applicando vnam partem corporis vni, & aliam alteri, ſicut nos alia mouemus pede, & alia mouemus manibus, eadem tamē virtus motiua eſt in toto corpore noſtro, tunc tamen quamquam non ſit continuitas in rebus motis, quia tamen eſt in motore applicabitnr vnum continuum propter eſſe applicitas eidem continuo in quo eſt virtus motina, ſicut eſt de granulis arenæ: non enim nos poterimus multa granula arenarum ferre ſimul, quia diſcontiuua ſunt, & diſpergentur, Si tamen poſuerimus ea in aliquo continuo, ſcilicet intra aliquod vas quantæcunque capacitatis, poterimus illa ferre, & tunc virtus noſtra motiua applicatur illis pluribns diſcontinuis ſimnl, & mouet vnico impetu, quia ſunt quaſi vnum continuum propter eſſe in vno cōtinuo, Angelus autem non eſt corporeus, ideo non poteſt applicare virtutem ſuam multis rebns diſcontinuis, quia non habet in ſe aliquam ſolidam continuitatem in qua multa diſcontinua continuentur, & nos hoc facere poterimus, ideo ſi Angeli ferrent plnra diſcontinua neceſſe erat, vt tot applicationes virtutis facerent quot erant ipſæ res diſcontinuę, & conſequenter tot eſſent Angeli quot res motę, cū non poſſet vnus Angelus facere multàs applicationes virtutis, cum applicationes virtutis totaliter diſtinctę ſint a principiis totaliter diſtinctis.

Sic autem erat de angelis ſi mouerent coturnices, quia illæ non erant aliquod continuū, ſed tot diſcontinua mobilia, quot coturnices. Cum ergo Angeli mouerent illas neceſſe eſt, vt cuilibet applicarēt virtutem impulſiuam, vt violenter mouerentur contra caſtra Hebręorum, non tamen poterat vnus extendere virtutem ſuam per multas, quia erant diſcontinuę, & non poterant moueri aliquo impetu vno, niſi ab aliquo continuo ſolido, vt ſi in aliquo corpore eſſent, quod multas moueret ſimul, quia tunc virtus impellēs mouebit illud corpus vnico impetu, quia eſt vnū, diſcontinua autem quæ intra ipſum ſunt mouebuntur per accidens ad motum illius. vnica tamen virtus non poterit immediate mouere multa diſcontinna.

Nec valet ſi obiiciatur, quòd virtus Angeli poterat extendi per medium continuū, ſcilicet per ipſum aerem, & applicaretur vni magnitudini continuæ aeris, intra quam eſſent multæ coturnices, & mouendo illam mouerentur omnia quę intra ſunt.

F Sed non poteſt ſtare, quia ad hoc, quòd applicetur virtus ad mouendnm aliquod vnum continuum, & alia diſcontinua intra ipſum, oportet quòd illud continuum ſit ſolidum, alioquin non ſolum diſcontinua quę intra ipſum ſunt non mouebuntur, ſed nec etiam ipſum cōtinuum mouebitur, ſicut patet in aqua, quæ quamquam continua ſit, tamen nos ferre non poterimus aliquam eius magnitudinem, niſi intra aliquod continuum ſolidum claudamus, ſcilicet in vrceo, aut alio vaſe, alioquin defluet, aer tamen rarior eſt, ideo non poterit moueri ab aliqua virtute impellente illū, niſi ponatur aliud cōtinuum ſolidius cui applicetur virtus ad mouendnm. Ideo Angeli non ſolum non poſſent mouere ipſas coturnices, quę erant diſconti- G nuæ intra aliquam magnitndinem continuam aeris, ſed etiam non poſſent mouere ipſum aerem continuum, niſi applicarent virtntem ſuam alicui alteri cōtinuo ſolido, & mouendo illud per ſe mouerent aerē per accidens: ideo ſi angeli monerent coturnices nō poterat quilibet mouere, niſi vnam. Hoc autem non erat difficile Deo per Angelos facere, quia magna eſt multitudo Angelorum, & forte magis quam coturnicum adductarum ad Iudęos, ſed dato, quòd non eſſet tanta multitudo, pauci angeli potuiſſent breuiter ferre omnes coturnices illas ad caſtra Iudęorum, quia velocitas naturę Angelorum magna eſt. Erat tamen H leuius, & naturalius moueri corpus a corpore, ideo ſuſcitauit Deus ventum a parte illa mundi in qua erant coturnices, & vnico impetu flatus ducebat eas in caſtra.

Nec reſtat hic argnmentum, quod fiebat de angelis, qnia totus ille ventus erat vnum continuū, & poterat ſimnl applicari multis coturnicibus, atque mouere eas, ſicut ſi clauderentur coturnices multę intra vnum aliquod vas, & ad motum illius portarentur.

Nec reſtat argumentnm de aqua, & de aere, iſta enim non poſſunt moueri a nobis, niſi per aliquod cōtinuum ſolidnm, ventus autem non eſt huiuſmodi. ergo poterat mouere coturnices. Nam non eſt, ſicut aer, quia aer eſt ſubſtantia quędam valde rara, & non poteſt aliquid impellere, ventus autem non eſt de natura aeris, ſed eſt de natura terrę cum ſit fumoſitas val- I de groſſa, & vaporata a terra, & iſta quamquam non habeat ſoliditatem magnam, habet tamen maiorem quam aer, ideo quamquam intra ipſum vētum nihil contineri queat propter paruam ſoliditatem, tamen impetu ſno omnia mouet, & ob hoc quanto impetuoſius flat, tanto magis mouet res ſolidas concutiendo eas. Sic enim arbores, & interdum ędificia magna diruit, vt patet in terręmotu qui fit ex impulſu groſſę ventoſitatis incluſę intra viſcera terrę. Sic enim, & de coturnicibus factū eſt, quia ventus flabat contra eas, ipſę vero non potentes ſuſtinere impetum flatus volitabant contra eam partem, ad quā ſpiritus venti eas deducebat, vt peruenirent in caſtra Hebræorum.

Ventus autem egrediens a Domino.

K *Quis ventus fuit qui impulit coturnices, & quare dicebatur egredi a Domino, & quoties egreſſus eſt quid ſignificatur a domino egrediens. Et an coturnices venerint de inſulis Ortigys græciæ, vel de mari rubro. Et huius tractus qualis ſit.*

Quæſt. LXXVI.

DICEBATVR iſtę ventus mouens coturnices egredi a Domino quaſi ipſe concitaſſet illum. & ſic fuit, quia non ſurrexit ex cauſis naturalibus, ſed Dei voluntate, vt moueret coturnices verſus illam partem. Sic etiam factum eſt qn̄ ventus miſſus a Domino deſiccauit mare, vt patet

Exo.

Exo. 14. ca. Sic etiam quando dominus induxit ventum vrentem in Aegypto, & venerunt locuſtę.

Iterum autem ab occidente fecit flare ventum validiſſimum, & arripiens oẽs locuſtas proiecit in mare rubrum, vt patet Exo. c. 10. ſic etiam a principio conditi mundi Deus induxit magnum ventum ſuper terram in die ſecunda creationis ſęculi, qñ ablatę ſunt aquæ de ſuperficie terræ, & ille deſiccauit totã terram, ita vt appareret arida, & ob hoc vocatus eſt ventus ille ventus dñi, vt patet Gen. c. 1. ſ. ſpiritus dñi ferebatur ſuper aquas. i. ventus miſſus a dño. Et nõ ſolum Deus miſit huc ventum flantem ab illa parte, de qua coturnices ducendę erant, ſed etiam abſtulit omnes alios ventos, ne tunc flarent, quia impedirent coturnices venire in caſtra, ſi flarent contra illam partem ad quam moueri deberent coturnices, ſic patet Pſalm. 77. ſ. & abſtulit auſtrum de cęlo, & induxit in virtute ſua africum, & pluit ſuper eos, quaſi puluerẽ carnes, & quaſi arenam maris volatilia pennata: ecce qualiter duo vẽti nominantur: vnus quem Deus abſtulit de cęlo. i. fecit, ꝙ non flaret in aere pro tunc, & alius quem induxit in virtute ſua faciendo flare ad ferendum coturnices, & tunc ſequitur, ꝙ pluit, ſicut puluerem carnes. Ex illo autem verſu apparet de qua parte venerunt coturnices. ſ. aliqualiter de parte aquilonari: nam Deus abſtulit auſtrum de cęlo. ſ. ne impediret coturnices venientes in caſtra hebręorum, ergo auſter flabat ꝯ illã partem de qua coturnices veniebant. Sed auſter flat de puncto meridiano, ergo veniebant coturnices de parte aquilonari, & ventum venientem de parte aquilonari ad ducendum coturnices in caſtra vocauit ſcriptura africum, quamquam africus ſecũdum proprietatem ſuam auſtro collateralis eſt, & vocatur ventus libycus, ſed nomina ventorum varie imponuntur.

Arreptas trans mare coturnices detulit, & dimiſit in caſtra. Ideſt ventus ille arripuit coturnices trans mare, & duxit eas in caſtra hebræorum.

Aliqui dicunt, ꝙ iſtæ coturnices venerunt ab Inſulis Ortigiis, in quibus multum abundant, & ideo vocantur in Græco coturnices Ortigometrę, vt patet Sapien. 16. c. vbi dr̃, ꝙ Deus dedit Iudęis manna, & Ortigometram. i. coturnices, ſicut dr̃ Exo. c. 16. ꝙ venerũt ad veſperam coturnices, & in aurora venit manna.

Sed non ſtat, quia Inſulæ Ortigię non ſunt in Arabia, vnde venerunt illę coturnices, ſed ſunt apud Græciam: terra autem Gręcorum valde diſtans eſt a deſertis Arabicis, in quibus tunc erant hebræi. Etiam, quia non eſt cõſonantia in ventis, quos ponit ſcriptura flaſſe ad inducendas coturnices: nam ſi de parte Gręcorũ veniſſent coturnices, ventus qui eas ducere deberet non erat aquilonaris, ſed ille quem nos vocamus Galletum, & alio nomine vocatur Corus, vel eſſet quaſi ventus occidentalis, & tunc non oportebat auferri auſtrum de cœlo, ſicut dicit litera Pſalm. 77. ad impediendas coturnices ne venirent in caſtra, ſed magis vẽtum ſubſolanum, vel collateralem eius a parte meridiana. Dicitur tamen, ꝙ ablatus eſt auſter ne flaret: ergo videtur, ꝙ coturnices non venerunt de terra Gręcorum in deſerta Arabica. Et quando dicitur, ꝙ Inſulę Ortigiæ dicuntur ſic, quia Ortigometrę. i. coturnices ibi abundant, vel Ortigometræ ſic vocantur, qa abundant in Inſulis Ortigiis. Dicendum magis vocari Ortigometras coturnices, quia primo apud Gręcos in Inſulis viſę ſunt. Dicendum autem coturnices iſtas veniſſe trans mare, vt litera dicit hic, & intelligitur hic mare pro mari rubro, quod erat propinquum Iudęis. Nam ipſi multoties fuerunt apud mare rubrum in progreſſu de Aegypto in terrã Chanaan. Primo, quãdo tranſierunt per illud, vt patet Exod. decimoquarto capitulo. Iterum fecerunt aliam manſionẽ apud ma-

A re Rubrum poſt Helin, vt patet infra 33. cap. Iterum autem ſteterunt apud mare Rubrum cum fuerunt circa montem Seir, vt patet Deuter. cap. 2. Et quãdo Moyſes dixit antequam moreretur verba Deuteronomij, erant Iſraelitæ apud mare Rubrum, vt patet Deuter. cap. 1. Etiam ipſa terra Chanaan dicitur habere mare Rubrum pro termino orientali Exo. 23. cap. ſ. ponam terminos tuos a mari Rubro vſque ad mare Paleſtinorũ, & a deſerto vſque ad fluuium, & ibi mare Rubrũ ponitur pro termino orientali, vt in eodem cap. probatum eſt. Erat autem mare Rubrum aquilonare reſpectu Iudęorum exiſtẽtium in deſertis arabicis, quia cum veniat a parte orientali fluit iuxta montes longiſſimos Taurum & Caucaſum. Deinde deſcen-

B dit verſus Aegyptum quę eſt multum auſtralis, & adhuc tranſit per partem oriẽtalem deſertorum arabicorum, & arcuat ſe deſcendens verſus occidẽtem, ita vt tangat caput terrę Chanaan. Cum ergo eſſent Iudęi infra mare rubrum, ſ. quia nunq̃ tranſierunt vltra illud verſus aquilonẽ, vt fuit declaratũ Exo. c. 14. & ipſum tãgit caput terrę Chanaan Exo. c. 23. Iſraelitæ ẽt intrauerunt per caput terrę Chanaã. neceſſe erat igitur vt haberẽt ipſi mare Rubrũ ſemper ad partẽ ſeptentrionalem. Sed hic dicit litera ꝙ coturnices venerũt trans mare Rubrum. ergo veniebant de parte ſeptentrionali. ſic. n. dicit Ioſeph' ꝙ in deſertis arabicis apud mare Rubrũ abundant nimis coturnices, & inde delatę ſunt a vento.

Videt̃ hoc contradicere prima frõte Ptolomeo, ſed veritas ſi bene aduertas hęc eſt.

Et dimiſit in caſtra. Ideſt ventus ille dimittebat ca-

C dere coturnices in caſtra. in hoc apparet quòd ventus ille egrediebatur a Domino, i. flabat ſola voluntate Dei: nam ſi naturaliter flaſſet non dimiſiſſet coturnices cadere in caſtra Hebręorum, ſed detuliſſet eas ad longinquas partes mũdi, verſus meridiem, ſ. ad interiorem Aethiopiam, quę eſt valde auſtralis: & tñ cũ peruenſſet in magno impetu vſque ad caſtra Hebręorum confeſtim ceſſabat ibi, & non tranſibãt coturnices vlterius, vt ſic non poſſent euadere manus Hebręorũ. Et cum dicitur hic ꝙ dimiſit in caſtra, non eſt intelligendum ꝙ oẽs coturnices cecidiſſent intra caſtra, cum immediate dicatur ꝯtrium, ſ. ꝙ in circuitu caſtrorũ itinere diei vnius, ſed intelligitur in caſtra, i. apud caſtra. ſic enim dr̃ Ioſue cap. 5. cũ eſſet Ioſue in

D Galgalis dicit litera Hebraica ꝙ erat in Iericho. litera autem noſtra dicit in agro Iericho, quia accipitur ibi eſſe in Iericho, ideſt apud, & ſic accipitur hic, q̃q̃ ſatis dici poteſt ꝙ aliquæ de coturnicibus ceciderunt inter caſtra apud tabernacula ipſorum Hebræorum. ſic dicitur Pſal. 77. & pluit ſuper eos quaſi puluerem carnes, & quaſi arenam maris volatilia pennata, & ceciderunt in medio caſtrorum, & in circuitu tabernaculorum ipſorum. plurimę tamen de coturnicibus ceciderunt in circuitu caſtrorum.

In accipitur pro apud.

Itinere quantum vno die confici poteſt ex omni parte caſtrorum per circuitum. Ideſt coturnices iſtæ ceciderunt in circuitu caſtrorum ad omnem partem caſtrorum occupantes ſpatium vnius dietæ, & Iudæi exibant de

E caſtris atque colligebant: fuit autem magnum ſpatium illud quod repleuerunt coturnices: nam a puncto in punctum contineret plures quam viginti leucas, ſiue in longitudine, ſiue in latitudine, quod patet qa ex oĩ parte caſtrorum repleuerant coturnices tantum ſpatium quantum vno die confici poſſet. Et erat tanta magnitudo, quia valde multus populus erat in caſtris Hebræorum. & omnibus promiſerat Deus dare ſaturitatem carnium menſe integro, vt patet ſupra, niſi autem tanta copia eſſet coturnicum non poſſet ſatiari multitudo Hebræorum.

Volabantque in aere duobus cubitis altitudine ſuper terram. Ventus impellebat iſtas vſque ad caſtra, &

Ibi cadere dimittebat, tunc ipſę volitabant, nec effugerent, cum non poterant ſe eleuare, niſi duobus cubitis a terra, ita vt eſſet facile Iudæis capere quotcunq; vellent, ſi vero multum eleuarentur in aere nullam caperent, aut rariſſimas.

Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero. Promiſerat Deus dare carnes, & immediate, vt venit Moyſes de tabernaculo, vbi elegerat ſeptuaginta ſeniores in indices, venerunt coturnices, & collegit populus toto die illo, & ſequenti, atque nocte ipſa, quia erat tanta multitudo coturnicum, quòd breuiter colligi non potuit, & quamquam ſoli mali fuerunt q deſiderauerant carnes & fleuerant, non ſoli ipſi collegerunt, ſed etiã boni, ita vt nullus eſſet in caſtris, qui non colligeret, quia licet boni a Deo hoc petere non deberent, tamen a Deo gratis datum ad malorum inſtantiam recipere decebat, ideo poſt comeſtionem carniũ fuit ſecuta pœna in comeſtoribus, ſed in ſolis malis fuit, vt patet infr. ſ. vocatuſque eſt locus ille ſepulchra concupiſcentiæ: ibi enim ſepelierunt populum qui deſiderauerat carnes, ſed ſoli mali hoc fecerunt.

Congregauit coturnicum, qui parum decem coros. Ideſt, Iſraëlitę congregauerunt multitudinem illam coturnicum cadẽtium, ita vt nullam reliquerint, quia adhuc intelligebant ſe ſic non ſatiandos, & quidam magis, q dam minus collegerunt, ſed qui minus collegerunt habuerunt decem coros, dicitur corus menſura magna apud Hebręos, ſed quantitas eius ſecundum tempus illud ignoratur, quia quantitates menſurarum minorum ignorantur, continet enim corus decẽ ephi, & quodliber ephi continet decem gomor. De primo patet Ezech. 45. cap. De ſecundo, Exodi 16. ſed de gomor neſcitur quantitas determinata, ſed ſecundum Iſidorum, & Papiam gomor continet tantum quantum quarta & dimidia pariſienſis, & conſequenter vnum ephi continet quindecim quartas pariſienſes, & vnus corus continebit centum quinquaginta quartas, ſed non poteſt cognoſci, an hoc verum ſit, quia quantitates menſurarum ſecundum temporum varietatem mutantur.

Quare Deus non fecit, quòd coturnices colligerentur ſicut manna, ita vt omnes æqualiter reciperent.
Quæſt. LXXVII.

QVAERET aliquis, quare non factum eſt hic ſicut in manna, quia de manna illi qui magis collegerunt nihil magis habuerũt quã qui parum, & qui parum nihil minus, quã qui multum.

Reſpondendum eſt, quòd Deus monſtrauit miraculum iſtud in manna ad tollendum contẽtiones Hebręorum. Nam cum eſſent voraces Hebręi, maiores ipſorum, & potentiores conarentur accipere totum manna non permittentes minoribus quicquam accipere, ex quo naſcerentur quotidianæ diſſenſiones, & mors multorum de populo, ideo prouidit Deus huic faciendo, vt illi qui multum de manna ſuſceperant nihil magis haberent, quam illi qui parum collegerant, & hoc modo non deſiderabant homines colligere in ſuperabundantia, ſcientes nihil ſibi proficere, & tollebatur omnis diſſenſio.

In coturnicibus autem nõ eſt factum ſic, ſed aliqui magis, aliqui minus collegerunt de illis. Cauſa eſt, qa non dabãtur coturnices in cibum quotidianum. Sed nunc ſemel datæ ſunt, & iterum in deſerto Sin, Exodi cap. 16. & pro vna vice non poterat eſſe contentio. Si autem quotidie in cibum darentur ſicut manna, feciſſet Deus, quòd nullus alio magis colligere poſſet, ſed ſiue multum, ſiue parum quis collegiſſet, ęqualiter haberet cum cęteris.

F *Et ſiccauerunt eas per gyrum caſtrorum.* Multas enim habebant coturnices Iudæi, nec poterant ſimul comedere, ideo ſiccabant eas, vt manerent per multos dies non putrefactę. & dicitur per gyrum caſtrorum, quia intra caſtra non poterant conuenienter ſiccari, cum indigerent latitudine magna, ſicut ipſę multę erant, extra caſtra autem poterant conuenienter hęc fieri.

Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſcemodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis. Vocatuſque eſt ille locus Sepulchra concupiſcẽtiæ, ibi enim
G ſepelierunt populum qui deſiderauerat carnes. Egreſſi autem de Sepulchris concupiſcẽtiæ venerunt in Aſeroth, & manſerunt ibi.

Pſalm. 77. Vindicta pro concupiſcentia carnium.

Adhuc carnes erant in dentibus eorum. Hic ponitur quintum, ſ. peccati punitio. Peccauerant enim Iudęi, quia deſiderauerant carnes, & grauius adhuc peccauerant, quia repulerant manna, & ob hoc iratus fuerat Deus. Cum vero dedit eis cibum carnium multis diebus, ſ. menſe integro voluit exercere in eos pęnam debitã peccato ſuo. Et dicitur, adhuc carnes erant in dentibus eorum, ideſt ſemper comedebant de iſtis carni-
H bus vtentes hoc cibo continue, cum Deus miſit in eos vindictam, & hoc erat in fine mẽſis a datione carnium, quia Deus dixit, quòd duraret cibus huiuſmodi non vna die, nec quinque nec 10. nec 20. ſed menſe dierum, ideo tanto tempore comederunt, & tunc ſecuta eſt punitio quæ hic ponitur.

Nec defecerat huiuſmodi cibus. Ideſt ſemper habebant iſtum cibum coturnicum, quia pro mẽſe integro dederat eis, & nondum tranſierat menſis cum venit iſta punitio. *Et ecce furor Domini cõcitatus in populo percuſſit eũ plaga magna nimis.* Ideſt cum nõdum finiuiſſent adhuc cibum carnium qui per menſem durabat, furor Domini contra eos concitatus eſt, ideſt incenſus, nec eſt intelligendum, quòd nunc nouiter cõcitaretur, quia a principio cum petiuerunt carnes Aegyptii, & Iſrae-
I litæ dicentes quis dabit nobis ad veſcendum carnes, iratus fuit Deus nimis, vt patet ſupra cum dicitur, iratuſque eſt furor Domini valde, ſed nunc dicitur concitatus, quia nondum incanduerat ad puniendum, qa non erat tempus determinatum puniendi. Cum vero tempus illud aduenit furor Domini cõcitatus eſt, ideſt incępit ardere contra populum inferẽdo actualiter ſupplicia, quę pertinent ad hominem iratum, velut ſi aliquis haberet iram in poteſtate ſua, ſ. ꝙ non inſurgeret, niſi quando ipſe vellet, ſi aliquod malum ei infligeretur, pro quo iudicaret rationabiliter eſſe iraſcendum iraſceretur, & tamen ſi iudicaret nondum eſſe tempus vindictæ contineret iram, adueniente autem tempore laxaret habenas, ita de Deo, quia ira in eo fuerat a principio cum petierũt Iſraelitę, & Aegy-
K ptii carnes, quia tamen voluit eſſe aliud tẽpus puniendi, continuit iram ſuam, & nunc inſurrexit laxatis habenis ad puniendum, quomodo autem in Deo ira ſit ſupra dictum eſt. Dicitur, ꝙ punitus eſt populus plaga magna, & nõ exprimitur quę fuerit iſta plaga. ſed credendum eſt, ꝙ fuerit incenſus ignis cõtra eos, ſicut in ſuperiori, qñ murmurauerũt pro labore itineris, & ob hoc non exprimitur, ſed iſta punitio fuit maior quam illa, quia ſupra facta eſt punitio ſolum propter querelam Iudæorum, hic autem propter murmurationẽ, quia Dñm contemnebant. ſic enim dictum fuerat ſupra, ꝙ iſti repulerant Dñm qui erat inter eos, ſed non fuit hoc dictũ, quando doluerunt pro labore itineris.

Quare dicitur furor Dñi concitatus.

Quare vocatus eſt hic locus ſepulchra concupiſcentię.

Vocatuſque eſt locus ille ſepulchra concupiſcentiæ. Ponitur A nomen loci huius ex euentu, vt infra dicitur, ſcilicet quia ibi ſepelierunt populum, qui deſiderauerat carnes. Si autem aliquis quęrat, quare vocatus eſt locus iſte ſepulchra ↄcupiſcentiæ ex vltimo euentu, & non fuit vocatus incenſio ex primo euentu, vt ſupra dicit litera: ſupra reſponſum eſt.

Ibi enim ſepelierunt populum, qui deſiderauerat carnes. Iſta eſt cauſa nominis impoſiti. ſ. quia ibi ſepultus eſt populus deſiderans carnes, & nõ dicitur, quòd ibi ſepultus eſt populus comedens carnes a Deo datas, ſed deſiderate illas, ideo deſiderium fuit in ſolis malis, & querela pro defectu cibi: boni autem non petiuerunt, ſed comederunt, & non fuerunt ſepulti ibi, ſed aliq de malis qui peccauerunt ibi mortui ſunt, atque ſepulti.

B *Egreſſi autem de ſepulchris concupiſcentia venerunt in Aſeroth.* Ideſt poſtquam receſſerunt de manſione, quę vocatur Sepulchra concupiſcentię venerunt in manſionem, quę vocatur Aſeroth, quia iſtæ ſunt coniunctę, vt patet infra 33. cap. egreſſus autẽ de Sepulchris concupiſcentię non apparet quo tempore fuerit. ſ. an fuerit immediate poſt plagam factam, vel aliquanto tempore poſt. Sed rationabile eſt dici, ꝙ immediate poſt plagam finitã receſſerunt de loco ipſo, vt aliquã liter declaratur infra 13.

Et manſerunt ibi. i. manſerunt in Aſeroth. Non.n. ponitur hoc, tanquam aliquid ſpeciale, quia in qualibet manſione Iſralitę manebant, & ob hoc vocantur manſiones. Sed dĩ, ꝙ manſerunt ibi. i. ꝙ aliquanto tempo- C re quieuerunt in loco ipſo: nam ad minus neceſſe eſt, ꝙ quieuerint octo diebus in Aſeroth, nam Maria, & Aaron murmurauerunt contra Moyſen in Aſeroth, & Maria percuſſa eſt lepra, vt patet ſequ. c. manſitque ſeptem diebus leproſa. & in illis non fuerunt mota caſtra, vt patet infra eo. c.

Quare Deus non dedit Iudæis piſces, ſed carnes. Et cur potius dedit de auibus, quam de pecoribus, & quare potius coturnices. Quæſt. LXXVIII.

ADHVC quæretur cum Deus voluerit ſaturare Iſraelitas, quare nõ dedit eis piſces, ſed carnes? Dicendum, ꝙ hoc fuit, quia Deus voluit hic conſentire deſiderio Iſraelitarũ. D Sed ipſi petiuerunt carnes, & non piſces, ideo Deus dedit eis ſolas carnes. Sed obiicietur, ꝙ etiam piſces petiuerint, quia dicit ſupra in litera: recordamur piſciũ quos comedebamus in Aegypto gratis. Secundo patet, quia Moyſes fecit memoriam de piſcibus, dicens: nunquid ouium, & boum multitudo cędetur, vt poſſit ſufficere ad cibum, vel omnes piſces maris in vnũ congregabuntur, vt eos ſatient?

Dicendũ, ꝙ Iſraelitæ non petiuerunt piſces, ſed carnes, cum dixerint, quis dabit nobis ad veſcẽdum carnes? Deus igitur carnes dedit.

Secundo, quia dato, ꝙ non potius carnes, q̃ piſces peterent: Deus daret eis carnes, quia volebat ſatisface- E re deſiderio eorum, vt delectarentur. Carnes tñ delectabiliores ſunt, q̃ piſces, & magis conueniunt nutrimento. Ad primam rõnem in oppoſitum dicendũ, ꝙ ibi non petiuerunt piſces, ſed ſolas carnes, cũ dixerint: quis dabit nobis ad veſcendũ carnes? piſces autẽ non ponuntur, tanquam aliquid petitum, ſed ad oſtendendum differentiam terrę Aegypti, de qua exierant ad deſertum in quo nunc erant, ideo non debuit dari eis quod non petebant. Secundo, quia ſi propter illud deberent eis dari piſces in hac ſaturitate, etiam darentur cucumeres, & pepones, porri, cępę, & allia, quia ſicut dĩ in lr̃a: recordamur piſciũ, quos comedebamus ĩ Aegypto gratis, ita ſequit, in mẽtẽ nobis veniunt cu-

A cumeres, & pepones, porri, cepę, & allia. & tamen dè illis nihil datum eſt in ſaturitate. ergo nec piſces dari debuerunt. Ad ſecundum dicendum quòd Moyſes fecit ibi memoriam de piſcibus, non quaſi oſtendẽs quòd Hebręi peterent ſaturari de piſcibus, vel de carnibus, & piſcibus diſiunctim, ſed innuens quòd iſta ſaturatio erat quaſi impoſſibilis, ſiue de carnibus, ſiue de piſcibus fieret ſicut ſupra deductum eſt.

Quare dedit Deus Iſraelitis potius de auibus quã de pecoribus. Quæſt. LXXIX.

B NVNC quęretur cum Iſraelitæ petiuerint carnes quibus Deus conſentire volebat, & poſſet dare de pecoribus, vel de auibus, quare potius dedit de auibus, quàm de pecoribus? nam coturnices eis dedit. Dicendũ ꝙ fuit primò, quia abundanter ſatisfacere voluit deſiderio eorum. petiuerunt enim carnes ad hoc, quòd delectarentur in guſtu: ſunt tamẽ ſapidiores carnes auiũ quàm pecorum, ideo dedit carnes auium. Secundò, quia dare volebat Deus Hebræis, quod ipſi non habebãt, ſed habebant pecora de quibus comedere poſſent, licet non ad ſufficientiam, & forte aliquando comedebant: non habebant tamen aues, magis ergo illas deſiderarent, & ſic dedit eis carnes auium. Tertio, quia voluit Deus ſatisfacere guſtui Hebręorum, & non auaritiæ ipſorum: Deus quippe daturus erat animalia viuentia, quæ Iſraelitis daret. Nam coturnices viuentes miſit & volantes, vt patet ſupra in C litera. ſi autem daret pecora viuentia, ſcilicet, boues, vel capras, forte Iſraelitæ non manducarent de his, ſed reſeruarent ex auaritia, ſicut multa pecora ipſi habebant in deſerto, vt patet de tribu Ruben & Gad, quarum erat infinita ſubſtantia in pecoribus infra 32. cap. & tamen non comedebant de illis ex auaritia, vt reſeruarent: dedit igitur Deus illis nũc animalia, quæ non reſeruarent, ſed manducarent, ſ. volatilia. Quarto fuit hoc, vt auferretur Iudęis labor, quia ſi pecora darentur, oportebat ea occidi, & decoriari, & cęteras præparationes fieri, quod non eſſet ſine labore: viſis autem volatilibus nihil horum fiebat, ſed colligebantur, & ſiccabantur per gyrum caſtrorum: & tunc co- D medebantur, vt patet ſupra in litera. Quinto ad tollendum contentionem, quia ſi mitterentur pecora a Deo, vt boues, & arietes, cum iſta ſint animalia magna non proueniret cuilibet Iſraelitæ vnum, & ideo contenderent de illis quis caperet ea: nunc vero cũ miſerit Deus animalia parua, ſ. coturnices cuilibet Hebręo proueniebant multæ, quia qui minus habuit collegit decem coros, vt patet ſupra in litera. ideo fuit conuenientius dari volatilia quam pecora. iſta ratio & tertia ſunt conuenientiores quàm aliæ.

Quare de auibus Deus miſit potius coturnices quàm alias aues. Quæſt. LXXX.

E SED quęretur poſito quòd Deus voluerit dare volatilia, & non pecora, quare potius miſit coturnices quam alias aues? Dici poteſt vno modo ꝙ fuit hoc, quia Deꝰ voluit dare Iudęis carnes delectabiles, ſed in regione illa coturnices erant valde ſapidę, ideo illas dedit. Secundo dici poteſt quòd hoc fuit, quia iſtę poterant haberi facilius, & in maiori copia quam aliæ aues. Erant enim Iudęi nũc apud mare rubrum, & vltra iuga illa, vel brachiũ maris rubri erant coturnices in maiori copia, quam aliæ aues, ideo illas miſit Deus. hoc colligitur in litera cum dicitur. vẽtus aũt egrediens a trepias trans mare coturnices detulit, & dimiſit in caſtra. ſignum autem

huius eſt, quia quandocũque dedit Deus Hebræis car
nes ſemper dedit coturnices, nam ſolum bis dedit eis
carnes in deſerto. primo paucis dieb' poſt exitum de
Aegypto, quando defecerunt panes quos inde tule-
rant, ſ. triginta diebus poſt exitũ Exodi 15. Tunc enim
Deus promiſit manna in cibum, & carnes, & venerũt
coturnices ſuper caſtra, de quibus ſaturatus eſt popu-
lus, Exo. 16. Iterum autem nunc in ſepulchris concu-
piſcentiæ, ſiue in Aſeroth, vbi petiuerũt carnes, & de-
dit illis Deus coturnices, vt patet hic in litera. Sed nõ
eſt intelligendum, quòd Deus dederit Iſraelitis cotur
nices potius quam alias carnes, quaſi eſſet hoc facilius
Deo, cum nõ ſit aliquid Deo facilius quam aliud, ſed
omnia ſint æqualiter in poteſtate eius, cum nihil poſ-
ſit ei reſiſtere, & tam facile erat Deo creare de nouo
quæcũque animalia in caſtris Hebręorum, de quibus
ipſi ſaturarentur, quam mittere coturnices quæ erant
propinquę eis, ſ. vltra brachium maris rubri, licet ex
parte rei facilius eſſet mitti coturnices quę iam erant,
quam creari aliqua animalia de nouo. Deus tamen li-
cet vtrunque ęqualiter facere poſſet, voluit facere id
quod ſecundum rem facilius erat.

Quare Deus voluit dare carnes per menſem, & non vltra, nec quotidie? Quæſt. LXXXI.

ALIQVI petunt, quare Deus voluit nunc
ſaturare Iſraelitas carnibus per vnum men-
ſem, cum ipſi non petiuiſſent hoc, ſed ſolũ
ꝙ darentur eis carnes? Dicendũ ꝙ fuit hoc
primo ad oſtendendum liberalitatem, & magnificen
tiam Dei, ſ. dando plus quam petatur. Nam cum He-
bręi dixiſſent quis dabit nobis ad veſcendum carnes,
ſupra in litera. ſatisfiebat petitioni eorum ſi darentur
eis carnes vna die tantum: Deus autem vt abundantiſ
ſime ageret, dedit per menſem integrũ. Secundo fuit
ad oſtendendum magnitudinẽ poteſtatis ſuæ, de qua
multum dubitabant Hebręi. Nam dicebant nunquid
poterit Deus parare menſam populo ſuo in deſerto?
Pſalm. 77. Et ad hoc voluit Deus oſtendere magnitu-
dinem poteſtatis ſuæ ne de ea poſſent dubitare Iudęi,
vt patet ex modo loquendi eius in litera, ſ. ſanctifica-
mini. cras comedetis carnes: ego enim audiui vos di-
cere, quis dabit nobis eſcas carnium? & comedatis nõ
vno die, nec duobus, vel quinque, aut decẽ, nec vigin-
tiquinque, ſed vſque ad mẽſem integrũ, donec exeat
ꝑ nares veſtras. Tertio quia Deus volebat punire abun
danter Iſraelitas pro cõcupiſcentia carnium, ideo de-
dit eis lõgo tempore carnes, quia pęna magna futura
erat. vnde ex modo loquendi vr̃ potius Deus, vt iratus
dediſſe carnes Iſraelitis quam placatus, cum dicatur
in litera vſque ad menſem dierum, donec exeat ꝑ na-
res veſtras, & vertat̃ in nauſeam, eo ꝙ repuleritis Do-
minum qui in medio veſtri eſt, & fleueritis coram eo
dicẽtes quare egreſſi ſumus de Aegypto. Quarto fuit
ad oſtendendum abundantius poteſtatem ſuam quã
in vna die. Nam qñ Hebręi murmurauerunt die trice
ſimo ab exitu de Aegypto, i. die quintodecimo men-
ſis ſecundi Exo. 15. petiuerunt carnes, & dedit eis De'
coturnices vna die ſolum ad veſperũ Exo. 16. ſ. veſpę-
re comedetis carnes, & ſequitur. factum eſt veſpere,
& aſcendens coturnix operuit caſtra, putarent aũt Iu-
dæi, quòd non poſſet Deus dare Iſraelitis carnes, niſi
vna die, ſicut prius dederat, voluit ergo dare per vnũ
menſem integrum, in quo apparebat, quòd poterat
dare maiori tempore ſi vellet.

Quinto erat ad certificandum aliquo modo Moy-
ſen. Nam ipſe quoque videbatur dubitare, an tanto tẽ
pore poſſet populus ſaturari carnibus. Deus autem
certificauit eum ex ipſo opere. Et patet hoc in lite-
F ra. nam dixit Moyſes ad Deum ſexcenta millia pedi-
tum huius populi ſunt, & tu dicis dabo eis eſum car-
nium menſe integro? quaſi dicat, non poteſt fieri,
& ſequitur. nunquid ouium, & boum multitudo cę-
detur, vt poſſit ſufficere ad cibum, vel omnes piſces
maris in vnum congregabuntur, vt eos ſatient? Deus
autem rñdit. Nunquid manus Dñi inualida eſt, quaſi
dicat, nõ: & ſequit̃, iam nũc videbis vtrũ meus ſermo
opere compleatur, quaſi dicat certificaberis per effe-
ctum, ſed conueniens, fuit certificari de hoc Moy-
ſen, ideo bonum fuit per menſem integrum dari car-
nes populo.

Sexto fuit, quia Deus voluit alleuiare labores quo-
rundam bonorum, quia inter Hebræos erant aliqui
G viri iuſti, & licet illi non peterent carnes, recrearentur
tamen datis carnibus, & quia dari ad vnam diem par-
ua recreatio erat, voluit Deus dare carnes ad mẽſem
integrum.

Quare non dedit carnes vltra menſem viris bonis. Quæſt. LXXXII.

SED quęretur cum Deus voluerit in hoc proui
dere aliquibus viris bonis inter Hebręos, qua-
re non dedit carnes vltra menſem? Dicendum,
ꝙ carnes non dantur in cibum neceſſarium,
H ſed ad delectationem, cibum autem neceſſarium lo-
co panis dedit Deus manna, quod nunquam defuit
in aliquo die per 40. annos Exo. 16. & Deut. 8. carnes
autem, quia non erant neceſſarię non fuerunt datę Iu
dęis, niſi quando Deum tentabant, quod fuit ſolum
bis, ſ. ſemel hic, & iterum Exo. 16. Secundo fuit, quia
iſta ſaturitas carniũ fuerat petita a peccatoribus. Deus
autem, licet vellet in aliquo conſentire deſiderio eo-
rum ad oſtendendam magnificentiam ſuam, & pote-
ſtatem, non tamen, vt prorſus ſatisfaceret deſiderijs
eorum, ſed hoc fieret ſi longiſſimo tempore Deus da
ret iſtis carnes, ideo non dedit pluſquam per men-
ſem.

Tertio fuit, quia cũ peccaſſent iſti petendo carnes,
qui repellebant Deum, qui inter ſe erat, vt dr̃ in litera.
volebat Deus inferre eis grauem pęnam, pro hac vo-
I lebat diu expectare, & tñ quando pęna inferretur de-
bebat ceſſare beneficium pręſtitũ, ſ. ſaturitas carniũ,
ſed vltra menſem volebat Deus differre pęnam iſto-
rum, quia non merebatur amplius expectari, ideo ne-
que debuit ſaturitas carnium durari vltra menſem.
Quarto, quia ēt ſi Deus dediſſet carnes pro longiori
tp̃e Iudæi non manducaſſent illas. Nam cũ Deus poſt
menſem afferret pęnam peccantibus, cęteriq; mane-
rent, non auderent quicq̃ guſtare de carnibus, etiã ſi
multas haberent, ſed poſt menſem debuit dari pęna,
ergo non debuit ſaturitas durare maiori tempore.

Quare Deus non dedit carnes Iſraelitis quotidie in deſerto. Quæſt. LXXXIII.

K SED quæretur quare Deus non ſaturabat Iſraelitas
carnibus quotidie in deſerto cum hoc poſſet. Ali
qui dicunt verum eſſe, & tñ quia non poterat hoc fie-
ri, ſine miraculo, & non ſunt miracula, ſine neceſſita-
te facienda, non faciebat illud Deus. Sed obiicietur,
ꝙ dare Iudęis manna in deſerto miraculum erat, & ta
mẽ Deus dabat illud quotidie Iudęis ad ſaturitatem,
& dedit per 40. annos quouſque intrauerunt in terrã
Chanaan Exo. 16. & Deut. 8. c.

Dicendum, ꝙ miracula fiũt ad neceſſitatẽ, & quia
non poterant Iſraelitæ viuere, ſine cibo, quem nõ ha-
bebãt, dedit Deus illis miraculoſe mãna, qđ erat loco
panis, vel cibi neceſſarij, carnes aũt nõ erãt neceſſariæ
ad

ad ſuſtentationem, ſed erant ad ſapidiotē nutritionē, ideo Deus non dabat eis carnes miraculosè.

Sed adhuc obiicietur, quia Deus paſcebat miraculoſe quotidie Heliam prophetam tēpore famis, apud torrentem Carith, dans ei panem, & carnes in mane, & panem, & carnes in veſpere, quæ quotidie portabātur ei per coruos, quouſque defecit aqua torrentis. 3. Reg. 17. c. ita igitur poterant quotidie ſaturari Iudæi carnibus.

Aliqui dicunt, ꝙ nō debuit hoc fieri, quia hic erant multi, & ibi erat vnicus. ſ. Helias, quē facile erat quotidie ſaturare carnibus. Dicendum ꝙ iſtud non ſtat. Primo, quia non eſt Deo maior difficultas ſaturare vnū, quam multos, cum potentia Dei nō ſit limitata, ideo nihil plus eſt Deo ſaturare totum mundum, quā vnū hominem. Secundo, quia ſicut eſt in bellis, ꝙ non eſt difficilius Deo pugnare contra hoſtes cum paucis, q̄ cum multis. 1. Reg. 14. ſcilicet non eſt domino difficile ſaluare, vel in multitudine, vel in paucis, ita erit in ſaturando, ꝙ non erit Deo difficilius ſaturare multos, q̄ paucos, quia facile, & difficile dicuntur reſpectu potētię limitatæ, ſed Deo omnia ſunt æqualiter facilia.

Tertio, quia aliqua ſimilitudo erat inter ſaturationem hebręorum, & ſaturationem Heliæ, ſicut enim Helias quotidie ſaturabatur pane diuinitus. 3. Reg. 17. c. ita hebræi quotidie ſaturabantur panibus. i. manna Exod. 16. quod ſcriptura vocat panes. eo. c. & Pſal. 77. Sicut ergo quotidie Deus miraculoſe ſaturabat hebræos panibus, poterat ſaturare illos carnibus.

Quarto, quia Deus ſaturauit nunc totam illā multitudinem carnibus vno menſe, ſicut ſaturabat quotidie Heliam, ſed qui ſaturabat per menſem omnes hebręos poterat ipſo modo ſaturare toto tempore. non eſt ergo dicendum, ꝙ ſaturauerit Heliam, & non hebræos, quaſi vnum eſſet difficilius alio.

Alii dicunt, ꝙ nō debuerunt Iſraelitæ ſaturari quotidie carnibus, licet darentur Heliæ quotidie carnes, quia Helię dabatur panis, & carnis. & vnum nō ſupplebat ſaporem alterius, ideo erat vtrunque conueniens, hebræis autem dabatur manna in quo erat omnis ſapor, tam panis, quam carnium Sapien. 16. ca. ideo non oportuit dari eis carnes.

Sed dicendum, ꝙ iſtud non ſtat. Primo, quia non erat verum, ꝙ in māna eſſet omnis ſapor, niſi ex quodam priuilegio pro viris iuſtis, ſapor tamen determinatus in manna erat ſapor mellis Exo. 16. vel potius ſapor panis oleati, ideſt mixti cum oleo, vt patet ſupra in litera. Et ita non ſupplebat ſaporem carnium.

Secundo, quia ſi in manna fuiſſet ſapor carnis. ita vt guſtare manna eſſet, ſicut guſtare panem, & carnes, non petiuiſſent hebræi carnes, cum quotidie ſaturarentur manna. petebant tamen carnes, & flebant dicētes. quis dabit nobis ad veſcendum carnes? vt patet ſupra in litera. ergo non ſupplebat manna ſaporem carnium. Tertio, quia ſi Iudæi experirentur in manna ſaporem carnium, & aliarum rerum delectabilium guſtui, non abominarentur manna, & peterent alios cibos: vtrunque tamen faciebant. nam dicebant anima noſtra arida eſt, & nihil vidēt oculi noſtri, niſi māna. & iterum dicebant, nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo, infra a t. c. ꝙ vero peterent alios cibos, patet quia vltra carnes, quas cum lachrymis petebant dixerunt, recordamur piſcium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem veniunt nobis cucumeres, & pepones, porri, cępæ, & allia. non habebat ergo manna ſaporem iſtarum rerum.

Quarto, quia ſi manna ſuppleuiſſet ſaporem carniū non daret Deus aliquando Iſraelitis carnes in deſerto, ſed bis dedit, ſcilicet ſemel hic, & iterum Exod. 16. ergo manna, non ſupplebat ſufficienter ſaporem car-

A nium. non eſt ergo verum, quòd propter hoc quòd manna ſupplebat ſaporem carnium nō dabantur Hebręis quotidie carnes in deſerto, & Heliæ darentur quotidie carnes cum pane, quia nō dabatur ei māna.

Aliter ergo dicendum eſt, quòd Deus voluit magis prouidere Heliæ quàm Hebreis. dabat ergo illi quotidie panem & carnes. Hebręis autem non dabat niſi manna, quod erat loco panis: & fuit hoc primò, quia Helias erat vir ſanctus, de quo Deus voluit habere ſpecialem curā, ideo prouidebat ei ſufficienter non ſolum ad neceſſitatem, ſed etiam ad ſaporē. Hebræi autem pro maiori parte erant viri imperfecti & peccatores: ideo Deus non prouidebat eis tam delicatè ſaltem in ſapore. Iſtud patet in manna, quia

B viris bonis conuertebatur manna ad omnem ſaporē quem vellent Sap. 16. malis autem non fiebat hoc, ſed manebat ſapor naturalis mannæ, quem ipſi ſępe abominabantur.

Secundo fuit, quia Helias nihil petiuit a Deo, ſed commiſit ſe ei. Deus vero dixit, quòd volebat ei dare panem, & carnes: Iudæi autem non commiſerunt ſe Deo, ſed expreſſe petebant carnes, dicentes quis dabit nobis ad veſcendum carnes? ideo Helias meruit accipere quod non petebat. Hebræi autem non meruerunt accipere quod petebant, ideo nō habuerunt carnes.

Tertiò & principaliter, quia Hebręi non ſolum petiuerunt carnes, ſed etiam murmurauerunt pro eis contra eum dicentes. vtinam mortui eſſemus per

C manum Domini in terra Aegypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate. cur eduxiſti nos in deſertum iſtud, vt occideres omnem multitudinem fame. Exodi 16. Item contemnebant Deū abiicientes dona eius. nam abominabantur manna dicendo anima noſtra arida eſt. & iterū. nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leuiſſimo. Item dicebant quòd melius erat in Aegypto vnde Deus eos eduxerat, quàm in deſerto, ad quod illos adduxerat. in quo Deus indignatur dicens ſe repelli ab illis ſupra in litera. ideo cum tam grauiter concitarent eum ad iracundiam, non merebantur accipere quod petebant. Helias autem non murmurauit cum nihil petiuit, ſed accepit quod illi præſtitū

D eſt, ideo datę fuerunt ei quotidie carnes, & panis. Hebræis vero datus fuit quotidie panis, ideſt māna, quia erat ad neceſſitatem, ſed carnes non fuerunt datæ quotidie.

An omnes Iſraelitæ comederint coturnices, vel ſolum mali qui eas petiuerant, & an peccauerint omnes etiam iuſti manducando de eis. Quæſt. LXXXIIII.

SED quęreretur cum Deus miſerit coturnices an oēs Iſraelitę comederint de illis, vel ſoli mali, qui carnes petiuerant? Aliqui dicunt, ꝙ ſoli mali, quia ſi oēs Iſraelitę petiuiſſent carnes, & darentur eis coturnices, oēs comederent de illis. &

E tamen non omnes petiuerunt hoc, ſed ſoli mali qui murmurabant, & flebant pro carnibus. ergo nō oēs comederunt. Secundò, quia peccatū fuit petere nūc carnes. ergo videretur peccatū eſſe comedere de eo, quod per pc̄tm̄ impetratum fuerat, & hoc non facerent boni. Dicēdū ꝙ oēs Hebręi manducauerūt nūc de coturnicibus, & intentio Dei fuit ꝙ omnes manducarēt de illis. Et patet primò propter multitudinē coturnicū. nā miſit tantā multitudinē, vt occuparēt in circuitu caſtrorū ex omni parte ſpatiū vnius dietę. nā dr̄ in litera. ventus aūt egrediens arreptas trās mare coturnices detulit, & dimiſit in caſtra itinere quantum vno die confici poteſt ex omni parte caſtrorum

per circuitum. ſi tamen ſolis malis Deus vellet prouide-
dere de coturnicibus non mitteret tantam multitudi
nem, ideo pro toto populo miſit. Secundo quia Deus
promiſit nunc toti populo cibum carnium, licet ſoli
peccatores illũ peterent. ſic patet ſupra in litera, ſ. po-
pulo quoque dices, ſanctificamini, cras comedetis car
nes, & non dixit. Deus ait iſtis petẽtibus carnes, ꝙ cras
comedent illas, ſed dices populo quaſi totus populus
comeſturus eſſet. Tertio quia alias viderẽtur mali ha-
bere quoddam priuilegium, ſ. ꝙ eis petentibus carnes
Deus illas daret, & non daret bonis. peccatum tamen
nulli præſtat fauorem, ergo licet ſoli mali illas pete-
rent, omnibus tam bonis quam malis dari debuerũt.
Quarto, quia ſi ſolis malis darentur ſuſtinerent iuſti
grauem moleſtiam, videntes quotidie malos ſaturari
carnib' ipſos vero affligi ex inopia, & deſiderio, quod
forte eſſet occaſio bonis ad murmurãdum, qui prius
non murmurauerant, ſed hoc eſſe non debuit, ideo
omnibus datæ ſunt. Quinto quia non videbatur quo-
modo ſolis malis poſſent dari carnes, quia nemo illos
poſſet diſtinguere a bonis, ideo oportebat, ꝙ vel nullę
carnes darentur, vel omnibus indifferenter darentur.
Sexto quia ſi Deus vellet, ꝙ ſoli mali manducarent
de his carnibus, admonerentur omnes boni, ideſt qui
putabant ſe non murmuraſſe, vt non irẽt cum illis ad
manducandum carnes, neque ad colligendum illas.
nulla tamen admonitio talis facta eſt. ergo Deus vo-
luit, quòd omnes manducarent de his carnibus. ſimi-
le patet infra 16. cap. de Dathan, & Abiron qui ſurre-
xerunt contra Moyſen, & Aaron, nam cum illi abſor-
bendi eſſent a terra dixit Moyſes toti populo, recedi-
te a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tan-
gere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini peccatis
eorum, & ita factum eſt.

Aliquis tamen dicet, quòd licet eſſet intentio Dei,
quòd manducarent omnes de populo de illis carni-
bus, tamen boni neſcientes hoc non auderent man-
ducare, & ſic ſoli mali comederent. Dicendũ, ꝙ non
ſtat. primo quia iſtud eſt verum quando intentio Dei
non eſt manifeſta, ſed nunc fuerat manifeſtata, quia
Deus dixerat Moyſi, quòd diceret toti populo, quòd
cras comederent carnes. ergo ſciebant omnes, quòd
Deus conceſſerat eis hoc, & ita non timerent come-
dere. Secundo patet, quia litera oſtendit, quòd omnes
comederent de illis carnibus, cum dicitur, ſurgens er-
go populus toto die illo, & nocte, & die altero con-
gregauit coturnicum multitudinem, & ſic totus po-
pulus fecit hoc, & non ſoli peccatores. Tertio patet,
quia dicitur, congregauit coturnicum multitudinẽ,
qui parum decem coros, & ſiccauerunt eas per gyrũ
caſtrorum, ideſt omnes congregauerunt coturnices,
& qui inter omnes minus congregauit collegit decẽ
coros. Dicendum igitur, ꝙ nullus fuit in populo, qui
non manducaret de iſtis carnibus, & etiam Moyſes,
& Aaron, & omnes quantumcunque ſancti, quia ſcie
bant iſtud beneficium præſtitum eſſe a Deo, vt om-
nes illo cõicarent, ideo nemo fuit qui non manduca-
ret. Sed nunc quæretur, an Iſraelitæ viri iuſti peccaue-
runt manducando de his carnibus. Dicendum putãt
quidam, ꝙ ſic, quia fuerunt impetratæ per peccatum,
& a peccatoribus, ideo ſine peccatis eſſe non poterat
cibari de illis. Et dicendum non eſſe verum. Primo,
quia id, quod Deus cõcedit aliquibus eſt eis licitum,
Deus tamẽ conceſſit omnibus Iſraelitis carnes, vt ſu-
pra oſtenſum eſt. ergo licitum erat mãducare de car-
nibus. Secundo patet, quia ſi peccauiſſent Iſraelitę bo
ni manducando puniti fuiſſent a Deo, & tamen non
puniti fuerunt, niſi ſoli murmurantes, ideo non pecca
uerunt alii comedendo.

Amplius dicendum, quòd comedendo de iſtis car-
F nibus nullus Iſraelitarum peccauit, ideſt nec mali, nec
boni, de bonis notum eſt cũ vſi fuerint priuilegio cõ-
ceſſo ſibi a Deo. de malis etiam patet, quia Deus de-
dit iſtos cibos toti populo, vt manducarent, ſi autem
peccatum eſſet manducare, tenerentur non mandu-
care, quia quilibet tenetur ad nõ peccandum, ſed hoc
eſt abſurdum, ſ. quòd Deus daret ſupernaturaliter ci-
bos: & tamen quòd nullus manducaret de eis: immo
teneretur ad non manducandum, ergo non peccabãt
manducando, ſiue boni, ſiue mali.

Secundo, quia ita fuit de manna, nam Iſraelitę obti
nuerunt illud per murmurationem Exodi 16. c. Et ta-
men poſtea licuit omnibus manducare de illo, quia
alias toto tempore quadraginta annorum eſſent om-
G nes Iſraelitę in peccato manducando de mãna, quod
eſt abſurdum. Cum autem obijcitur, quòd peccaue-
runt mali Iſraelitæ circa iſtas carnes, verum eſt quòd
peccauerunt petendo illas: non tamen peccauerunt
manducando de illis. iſtud colligitur ex litera, quia qñ
fuit data pœna peccatoribus, dicitur in litera, ibi ſepe-
lierunt populum qui deſiderauerat carnes, & non di-
citur qui comederat carnes, quaſi dicat, quòd in co-
medendo non fuit peccatum, ſed in deſiderãdo illas.

Nunc reſpondendum eſt ad rationes poſitas in cõ-
trarium. Ad primam dicendum, quòd nõ ſoli qui pe-
tiuerunt carnes manducauerunt de illis, ſed omnes q
H bus datę ſunt. fuerunt tamen carnes datę toti populo,
vt patet in litera, vt ſupra oſtenſum eſt, ergo omnes
comederunt.

Ad ſecundum dicendum vno modo, ꝙ carnes iſtę
petitę fuerunt in peccato per murmurationem, & fle
tum, & abominationem manna, ideo non comederẽ
tur ſine peccato, niſi Deus conceſſiſſet illas. conceſſit
tamen omnibus Iſraelitis manducare de eis, ideo nõ
peccauerunt manducando. Secundo poteſt dici, & ve
rius, ꝙ etiam ſi petendo iſtas carnes fuerit peccatum,
nullum tamen erat manducando de illis, etiam ſi non
eſſet expreſſa conceſſio Dei, quia hic erant duo diſtin
cta, & vnum non dependebat ex alio, ſ. fuit deſiderũ,
& petitio Iſraelitarum. fuit aliud, ſ. pręſtatio coturni-
cum. non dependebat ſecũdum ex primo, quia primũ
fuit aliquid humanum, ſecũdum fuit opus diuinum:
I ſi enim ſecundum depẽderet ex primo, ſicut erat pri
mum malum, ita iudicaretur ſecũdum malum, & tñ
non fuit dependentia nec connexio, ideo ſecundum
non fuit malum, ideo conſequenter licuit veſci carni
bus ſic datis. Tertio, quia nullus poterit ponere pecca
tum in opere Dei, ſed ipſe carnes dedit populo, & cõ-
ſequenter fuit ſine peccato, ideo non erat aliquid pro
pter quod illicitum iudicaretur mãducare de illis car
nibus. Quarto, quia ita fuit de manna, nam petẽdo pa
nes peccauerunt Hebręi, qui murmurabant Exo. 16.
Deus autem dedit illis tunc manna, quod vocat panes
eo. c. certum eſt tamen, quòd nullus Hebręorum pec
cabat manducando manna, ſiue murmuraſſet ad hoc
ꝙ haberetur manna, ſiue non. Quinto, quia id quod ꝑ
ſupponitur in iſta ratione non eſt verum, ſ. ꝙ iſtæ car-
K nes fuerint nunc impetratæ per peccatum. nam verũ
eſt, quòd fuerunt petitæ per peccatum, ſed non impe
tratæ per peccatum, quia licet peccatores murmurã-
do hoc peterent, forte Deus non conceſſiſſet illis, ſed
ſolum puniret eos ꝓ malo deſiderio & murmuratio-
ne, quia tamen erant multi viri boni in populo voluit
Deus compati eorum infirmitati, & dedit illis carnes,
& ſic peccatũ fuit in petendo, cauſa tñ impetrandi nõ
fuit peccatum, ſed potius bonitas quorundam nõ pe-
tentium, quibus Deus voluit cõpati. De hoc dicit Ra
banus. carnalis populus Iudęorum ſpreto cęleſti cibo
carnes deſiderauit, ſed Deus ita iudiciũ ꝯtẽperauit, vt
puniret malos, nec fragilibus alimoniam denegaret,

Quare

A *Quare Ioſephus in ſua hiſtoria aliter ſcribit de his, quæ ponun tur in hoc cap. quàm veritas ſe habeat, & cur multa ſæpe tacet, quæ ſacra Scriptura dicit.*

Quæſt. LXXXXV.

SCIENDVM autem, quòd Ioſephus lib. 3. Antiquita. multo diſſimiliter loquitur de his, quæ habentur in hoc cap. nam multa tacet, quæ hic habentur, & alia diſſimiliter ponit. de ſeptuaginta quidẽ viris, quomodo prophetauerint, & Deus dederit eis de ſpiritu Moyſi omnino tacuit. quomodo etiã quidam pro labore itineris doluerunt, & ignis accenſus a Domino cremauerit extremam partẽ caſtrorum, nihil dixit. De petitione autem carnium, & de eis, quę inde ſecuta ſunt aliquid tetigit, & valde diſ- B ſimiliter. Dicit enim Rabbi Salomon: multitudo ſeditionem fecit accuſando Moyſen, & neceſſitate ſui profectus, dicendo ꝙ de terra eis bona ſuaſiſſet exire, & cum illa perdiderint pro fęlicitate, quam ſe promiſerat prębiturum diuerſis miſerijs tenerentur aſtricti, & aqua priuati, & ſic contingeret, vt eſſent ſine cõſolatione perituri. cumque multa ſęuiora in illum virũ dicerent: vnus quidem mouebat eos, vt neque Moyſi, laborumque eius exhibitorum pro ſalute cunctorũ immemores eſſe deberẽt, neque de Dei adiutorio deſperarent. plebs ad hoc potius eſt commota, & cõtra Moyſen maior turba conſurgebat: Moyſes itaque cõfortãs eos tali deſperatione deiectos, licet turpiter ab eis fuiſſet contumeliam paſſus, tamen promiſit eis ſe C carnium multitudinem prębiturum, nõ vno die, ſed plurimis: illis autem non credentibus, & dicente quodam, vnde poſſet hęc tantis millibus, quæ prædixerat miniſtrare, Deus inquit, & ego, licet mala audientes a vobis, tamen non recedimus operantes pro vobis, & iſtud tarde nõ proueniet. cumque dixiſſet hęc coturnicibus repletus eſt omnis exercitus, colligebantque eas circum aſtantes. Deus autem non tarde hanc reddit Hebræis iniuriam, & maledictum in ſe cõmiſſum, non parua ſiquidem multitudo eorum mortua eſt. Sed in his nõ eſt admirandũ de Ioſepho, ipſe quippe multa ſolet tacere, & multa diſſimiliter dicere: alia vero quaſi in contrarium, quã Scriptura ſacra habeat: D nihil tamen iſtorum ſine cauſa facit. Quędam enim tacet, quia putat eſſe incredibilia eis, quibus ſcribit. Nam Ioſephus ſcripſit gentilibus librum Antiquitatum, qui paucam fidem rebus diuinis accommodãt, ipſe tamen ideo ſcripſit, vt aliqua fides dictis eius attribueretur: ideo illa quę putauit, non credibilia gentibus, tacuit, aut ſi neceſſe eſſet, ibi quædam illorum ſcibere cum quadam, quaſi proteſtatione ſcribebat, ſ. ꝙ crederet qui vellet, & ꝙ nemo eum accuſaret talia dicentem, quaſi nõ ex ſe, ſed ex literis ſacris ſcriberet. Sic autem fuit de ſeptuaginta ſenioribus prophetantibus, & de ſpiritu Moyſi eis dato, quia talia apud gẽtiles non ſunt credibilia, tacuit illa Ioſephus.

Eadẽ ratio fuit de crematione extremę partis caſtrorum pro dolore itineris: nã putauit non eſſe cau- E ſam ſatis ſufficiẽtem ad hoc, ꝙ cremaretur populus, dolere pro labore itineris: etiam quia iſtud a Deo factũ refertur, ſ. ꝙ Deus cremauerit illos dolentes, apud gentiles tamen inconueniens reputatur multas tales operationes Deo tribuere: ideo tanquam rem nõ ſatis credibilem tacuit.

Alia autem ſunt, quæ tacet Ioſephus, quia ſunt ad ignominiam gentis ſuæ, quam ipſe intẽdit extollere, vel ſaltem excuſare apud gẽtiles. ſic fuit de adoratione vituli, & occiſione viginti trium millium in monte Synai. Exo. 32. Nam iſtud totaliter tacuit Ioſephus lib. 3. Antiquit. Alia autem non tacet, ſed diſſimiliter dicit, & ita fuit nunc de petitione carnium, & pœna inde ſecuta, vt ex verbis eius apparet pręcedẽti quęſt. iſtud facit ad occultandum confuſionem gentis ſuæ, quia magna erat ignominia dicere eos ploraſſe pro deſiderio carniũ, quod ad paruulos pertinet, ſcriptura tamen ita aſſerit. ſic de multis alijs vbicunque aliquid ignominioſum, vel oſtendens paruitatem gentis Iudæorum ponitur in ſcriptura, ſicut quòd principes gentis Iudæorum equitarent ſuper aſinos, vel paſcerent boues, ſicut erat in iudicibus, & regibus Iudæorum, Ioſephus tacuit quędam, & alia excellentius dixit, ſcilicet, fuiſſe equos, & excellentem exercitũ, vbi ſcriptura aſinos ponit, vt patet quinto, & ſexto libro Antiquita. & multa ſunt huiuſmodi. hæc dicta ſunt, vt nemo miretur modum loquendi Ioſephi, & propterea dubitet aliquid in literis ſacris, quando viderit eum, vel tacere, vel diſſimiliter, aut contrarie dicere ad illa, quæ habet ſcriptura. Nam & totum, quod habetur ſequenti capit. de murmuratione contra Moyſen, & de lepra Marię tacuit, quia putauit pertinere ad ignominiam principum gentis ſuę, & quia ſępe introducitur diuina operatio de locutione Dei, & prophetia, quæ apud gentiles non ſunt ſatis credibilia.

CAP. XII.

LOCVTAQVE eſt Maria, & Aaron contra Moyſen propter vxorem eius Aethiopiſſam, & dixerunt. Num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? Nonne & nobis ſimiliter eſt locutus?

Maria murmurans cõtra Moyſẽ lepra percutitur. Deut. 4.

LOCVTAQVE. Dicto de murmuratione populi cõtra Dominum agitur hic de murmuratione contra Moyſen ſeruum ſuum, quia propter vtrunque impeditus eſt populus ab itinere. Nam quia ſupra murmurauerunt petentes carnes, Deus dedit eis per vnum mẽſem carnes, & ad extremum puniuit peccatores, ſi tamen ipſi non petierant non oportuiſſet ibi manere per vnũ menſem ad comedendum carnes; ita hic murmuratio fuit cõtra Moyſen obiurgantibus Maria, & Aaron, propter quod ſecuta eſt lepra in Maria, & populus manſit ſeptem diebus in caſtris non recedens ob hoc ſolum, vt patet infra, & diuiditur in tres partes. Primo ponitur obiurgatio. Secundo obiurgatorum reprehẽſio, Tertio illata punitio. Secunda ibi. *Cum audiſſet.* Tertia ibi. *Iratuſque.* Circa primum. *Locutaque eſt Maria, & Aaron contra Moyſen.* Solum agitur hic de murmuratione iſtorum duorum in Moyſen, & de verbis Domini contra eos: & dicitur. Locutaque eſt, in quo ponitur copulatiua, & videtur referri ad præcedentia, & ſic eſt, qa principiũ rõnis incipit ibi, egreſſi de Sepulchris concupiſcentię venerunt in Aſeroth, & manſerunt ibi. Locutaque eſt Maria, ideſt, & in eadem mãſione Aſeroth, Maria locuta fuit contra Moyſen. Alio modo poteſt continuari per iſtam coniunctionem, ſcilicet, quòd non ſolum locutus eſt populus contra Dominum in Sepulchris concupiſcentiæ, ſed & Maria locuta eſt etiam cõtra Moyſen in Aſeroth, & dicitur, quod Maria, & Aaron locuti ſunt: quid autem dixerint, infra dicetur. Sciendum quòd iſta Maria erat ſoror Moyſi, & Aaron, vt patet Exod. capitulo decimoquinto.

Quare Maria præponitur hic Aaron, & poſtea præponitur Aaron Mariæ. Quæſt. I.

SED quæreē quare ponatur hic Maria ante Aaron? quia vř, ꝙ prius debebat poni Aaron, cū ipſe ſit vir etiam honorabilis valde, quia erat in ſummo ſacerdotio.

Dici poteſt vno modo, ꝙ iſtud verum eſt, ſi in omnibus attēderetur ordo dignitatis, vel rationis ad proponendum, vel poſtponendum: interdum tamē ſcriptura non curat de iſto ordine, dum nō recedat a veritate, iſtud patet in quibuſdam alijs. nam Abraham, Iſaac, & Iacob habent ſe per ordinem natiuitatis, & paternitatis: & hunc ſequitur communiter ſcriptura dicens. Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, vt patet Exod.3. & 4. & Matth. 22. & fere vbicunque in ſcriptura de his dicitur, & tamen aliquando ponūtur per ordinem contrarium, ſ. Leuit.26. recordabor fœderis mei, quod pepigi ad Iacob, & Iſaac, & Abrahā. & forte non inuenitur alibi: ſic etiam ſcriptura vti potuit hic, ꝙ licet deberet præponi Aaron fuit præpoſita Maria.

Secundo poteſt dici, ꝙ fuit propter ordinem natiuitatis: licet enim Maria non eſſet dignior Aarō, erat eo natiuitate prior, & aliquando ſeruatur ſolus ordo temporis, ſicut in multis in iure, qui prior eſt tēpore potior eſt iure. De Maria ꝙ eſſet antiquior, quàm Aaron patet, quia Aaron erat antiquior Moyſe tribus annis. Nam in exitu de Aegypto erat Moyſes octuaginta annorum, & Aaron octuagintatrium. Exod.7.cap. Maria tamē erat antiquior Moyſe quindecim annis, vel quaſi, quia illa erat puella adulta, & ſatis prudens, quando Moyſes trium menſium exiſtens fuit expoſitus in flumine, Exo.2. cap. ideo eſſet maior Maria, quā Aaron duodecim annis, vel quaſi; & ita potuit ei pręponi. Tertio, & principalius, quia ſcriptura ponit hic de Maria, & Aaron, ꝙ peccauerint murmurando cōtra Moyſen, & vult eos arguere de hoc: ideo ſicut qñ agitur de rebus pertinentibus ad excellentiam, vel dignitatem debet pręponi ille, qui eſt maior honore, vel dignitate: ita quādo agitur de aliquo peccato, vel opere vituperabili debet pręponi ille, qui fuit turpior, aut magis deliquit, ſed hic Maria magis peccauit, quā Aaron: ideo in iſta narratione peccati debuit pręponi Maria, quaſi maior: & iſta eſt cauſa vera. & ex hoc ſumitur documentum, ꝙ ſi aliquando bonum noſtrū, & alterius ſimul recitemus, alterum nobis præponamus. ſi autem contingat, quod de aliquo digniore nobis, & de nobis aliqua peccata, vel turpia fateamur, nos tāquam culpabiliores pręponamus. ſi autem nos de alijs crimina aliqua enunciemus, ſemper criminoſiores in narratione præponamus.

Quarto fuit, quia non ſolum videtur Maria hic magis peccaſſe, quàm Aaron: immo ſola Maria videtur peccaſſe, & murmuraſſe, & ꝙ Aaron non murmurauerit, ſed quaſi adiuuerit Mariam, vel dederit ei fauorem: ideo cum actus pertineat ad Mariam, & non ad Aaron debet pręponi ipſa tanquam operans, & Aarō ſequi tanquam fauens. hoc innuit litera ex modo loquendi, cum dicit. Locuta eſt Maria, & Aaron cōtra Moyſen, & non dicitur locuti ſunt Maria, & Aaron: nam ſi diceretur locuti ſunt Maria & Aaron, ſignificaretur actus eſſe communis, & non innueretur, ad quem magis, vel minus pertineret. Cum vero dicitur locuta eſt Maria, & Aaron, ſignificatur totus actus ptinens ad Mariam, quia forte more mulierum multa procaciter cōtra Aaron locuta fuerat, & ꝙ Aaron ſit concomitans ſolum, vel fauens. debuit ergo pręcedere Maria: & iſta etiam eſt ratio efficax.

F *Quare poſtea præponitur Aaron Mariæ in relatione, quam facit litera. Quæſt. II.*

SED quęretur cum hic pręponatur Maria ipſi Aaron, quare poſtea in litera pręponitur Aaron Mariæ. Nam dicitur in litera. Locutus eſt Deus ad Moyſen, & Aaron, & Mariam. Dici poteſt, ꝙ ſcriptura interdum nō curat de ordine, ſicut dictum eſt pręcedenti quęſt. in ratione prima: ideo cū ſupra præpoſuerit Mariam ipſi Aaron poſtea facit ē contrario.

Secundo dicendum & melius, ꝙ ſi aliquando ſcriptura mutat ordinem dignitatis vel rationis iſtud eſt raro, ꝙ autem ſeruet eſt, vt in plurimū, ſed ſupra ſcriptura mutauerat ordinem pręponendo Mariam ipſi
G Aaron: ideo nunc ſeruādo ordinem pręponit Aaron Marię, & iſtud ſępius facit: nam ſemel tantum prępoſuit ſupra Mariam ipſi Aaron, & poſtea bis in iſto capi. pręponitur Aaron Marię: nam dicitur ſemel locutus eſt Deus ad Moyſen, & Aaron, & Mariam. Iterum dicitur poſtea ſtetit in introitu tabernaculi vocās Aaron, & Mariam. ſic patet in exemplo allegato pręcedenti quęſt. de Abraham, Iſaac, & Iacob: nam rectus ordo eſt ſic nominari: ideo quaſi ſemper tenetur ille ordo: eſt antē ordo peruerſus, vt dicatur Iacob, Iſaac, & Abraham, & hoc videtur ſolum ſemel inueniri, ſ. Leuit.26.cap.

Tertio fuit, quia ibi ponebatur Aaron, & Maria, & non Moyſes. Hic autem ponitur etiam Moyſes, & ſi
H Maria ſimpliciter præponeretur etiam deberet præponi Moyſi, ſed hoc erat inconueniens: ideo pręponitur Moſes, & ſequitur Aaron, & Maria.

Quarto fuit, quia Maria prępoſita fuit ipſi Aaron in principio capituli ad oſtēdendum, ꝙ ipſa erat maior in peccato. poſt ea vero non agitur de peccato eorū. ideo non pręponitur Maria, ſed ſeruatur ordo debitus ipſorum. iſta eſt cauſa vera, & patet hoc, quia in principio literę dicitur. Locuta eſt Maria, & Aaron cōtra Moyſen, ſed in loquendo contra Moyſen erat peccatum: ideo Maria quæ grauius peccauit præponitur. poſtea autem agitur de locutione Dei ad iſtos, in qua non erat peccatum: ideo præponitur Aaron Mariæ cum dicitur. ſtatim locutus eſt Deus ad Moyſen, &
I Aaron, & Mariam. etiam poſtea dicitur de vocatione Dei, in qua ſimiliter nō erat peccatum: ideo pręponitur Aaron, cum dicitur ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, & iſta eſt cauſa præcipua. *Contra Moyſen.* Grauiter peccabant Maria, & Aaron murmurando contra Moyſen. Primo, quia erat proximus. Secūdo, quia erat ſeruus Dei, & durius eſt malum dicere de ſeruis Dei, quàm de alijs. Tertio, quia non erat in Moyſe aliquid, propter quod de ipſo fieri poſſit murmuratio. Quarto, quia erat frater Mariæ, & Aaron, & magis aliquis peccat cęteris paribus cū nocet fratri ſuo carnali, quam cum alicui alteri. *Propter vxorem eius Aethiopiſſam.* Ideſt occaſio murmurandi de Moyſe fuit vxor eius Aethiopiſſa. Quomodo autem ipſa fuerit occaſio eſt dubium. Pro hoc ſciendū
K quantum attinet ad expoſitionem literę, quòd circa iſtam partem doctores Catholici, & Hebręi variè ſentiunt: nam Ioſephus, Euſebius, & Iſidorus, & alij Hiſtoriographi communiter cū Latinis expoſitoribus referūt, quod iſta vxor Moyſi Aethiopiſſa fuit Tharbis filia regis Aethiopum, quia dum Moyſes iuuenis eſſet filia Pharaonis rogatu patris ſui miſit Moſen, quem in filium adoptauerat ducem bellatorū contra Aethiopes, quia in omnibus proſpere ſe habebat. Cū autem obſideret Aethiopum fortiſſimam ciuitatem nomine Saba, q̄ inexpugnabilis videbatur, iniecit oculos ſuos in Ezu Tharbis filiā regis Aethiopum iā defunctū:

Hiſtoria Moyſi accipiẽtis vxorem de Aethiopia

functi: erat enim Moyſes decorus, elegantis formæ, & in factis ſtrenuus, & ei ciuitatẽ ſub conditione tradidit, ꝙ eam acciperet in vxorem, qui vt militiæ ſuæ finem bonum acciperet eam in vxorẽ duxit. Cũque in Aegyptum Moyſes redire vellet, nec ipſa cũ eo venire vellet, nec eum inde abire permitteret, Moyſes fecit duos annulos opere naturali, quibus duas gẽmas inſeruit. quare vna memoriam. obliuionem vero altera afferebat: annulum vero obliuionis vxoris ſuę tradidit altero ſibi retento, quę cępit Moyſi obliuiſci, & ſic libere Moyſes in Aegyptũ reuertius eſt: poſtea autem nõ legitur iſtam vxorem ad eum rediiſſe: ideo poſt eam alteram ſuperduxit, quod illo tẽpore licitũ erat; & ſecundum hoc exponunt quidam literã dicẽtes, quod Aaron, & Maria locuti ſunt contra Moyſen **B** propter vxorem eius Aethiopiſſam, ideſt murmurauerunt cõtra ipſum, quia acceperat vxorẽ de Aethiopia, & reliquerat eam. Sed nullo modo conſonat literę ſequenti hoc, vt latius diſputabitur infra in quæſtionibus. Sed dicendum, ꝙ iſta vxor Aethiopiſſa erat Sephora Madianitis. de vxore autem quã Aethiopiſſam dicũt, ſ. de filia regis Aethiopum hiſtorici ſic locuti ſunt, ſed an fuerit, inferius in quęſtionibus dicẽt, ſed dato ꝙ fuerit non vocatur illa hic vxor Moyſi, ſed Sephora Madianitis, quia Madianitę erant de genere Iſmael, a quo eſt quędam generatio nigrorum, & vocantur aliquo modo Aethiopes, & ſic Sephora dicũt aliqui erat Aethiopiſſa, vel vocatur Aethiopiſſa, quia nigra erat accidentaliter. Et hoc poſito aliqui dicũt, **C** ꝙ Maria ſoror Moyſi, & Sephora Aethiopiſſa ex more mulierum iurgatę ſunt, quia aliqualem familiaritatem habebant. cauſa autem iurgij deducta ante Moyſen defendit Moyſes partem vxoris ſuæ: Aaron autẽ defendit Mariam ſororẽ ſuam, & tunc Maria, & Aaron contra Moyſen locuti ſunt.

Sed adhuc non conſonat literę inferiori, quia iſti adduxerunt in confirmatione verborum ſuorum, ꝙ non fuerat Deus locutus per ſolum Moyſen, ſed etiã per ipſos, qđ non habebat cauſam ex dicto ſuperiori. Item Deus reſpondit defendens Moyſen, & diſtinxit de modo prophetandi, dicens ꝙ non erat idem modus prophetãdi in Moyſe, & in alijs. ergo neceſſe eſt, **D** ꝙ iurgium naſceretur ex aliquo alio, quod pertineret ad prophetiam.

Ideo aliter dicunt quidã, ſ. quòd in die, qua Heldad, & Medad prophetabant in caſtris, Maria, & Sephora erant ſimul, peruenitque ad eas rumor de prophetia illorum. tunc dixit Sephora bñ illis, ſed vęh vxoribus eorum, quia ſeparabantur ab eis, ſicut ſeparauit ſe vir meus a me a die, qua loquitur cũ Domino, & iſta eſt ſententia Rabbi Salomon. Et quãtum ad hoc aliqualiter pręſupponit verum, quia licet actus matrimonialis licitus ſit ad debitum finem, ſed quia anima in eo totaliter efficitur caro, hebetatur acumen eius ad ſpiritualia contemplanda: ideo quãdo aliqui orationi vacare debent a matrimoniali actu abſtinere decet, vt patet 1. ad Corin. cap. 7. quanto magis, qui Deum vident in actu prophetię: ideo Moyſes qui ſpeciali mo- **E** do, & continuè Deo loquebatur, totaliter a coitu abſtinebat cõiugali, vt ſemper ad Dei vacationem eſſet paratus, & tunc ſecundum Rabbi Salomon. Maria & Aaron iuerunt ad Moyſen, & dixerunt ei, quare ſeparabat ſe ab vxore ſua, vel quòd Maria, & Aaron corã Sephora dixerunt contra Moyſen loquẽtes. Moyſes iniquè agit, nunquid ad eũ ſolum locutus eſt Dominus? etiã nobis locutus eſt, quare ergo ſpecialiter ſe vult habere priuando te debito matrimoniali?

Aliter dicit Rabbi Abraham Aben Ezra, ꝙ quando Sephora dixit, quòd Moyſes ex die, quo loquebatur ad Dominum non adhęrebat vxori ſuę: reſpon- **A** derunt Maria & Aaron dicentes. deciperis: non enim propter locutionem cum Domino hoc agit, quia ẽt nos cum Domino loquimur, & a matrimoniali opere non abſtinemus, ſed magis abſtinet a te, quia nigra es, & deformis velut Aethiopiſſa, & hęc murmuratio & impoſitio falſitatis erat, ꝙ vir ſanctus, ſicut Moyſes abſtineret ab vxore, quia nigra, vel deformis erat, quaſi appetens pulchritudinem ad incitamenta, & illecebras venens: & ſic exponitur litera. Locuta eſt Maria & Aaron cõtra Moyſen, ſ. dicentes, quòd iniquè ageret abſtinendo ab vxore. Quamquam iſti modi ſupra aſſignati ſecundum mentem iſtorum conuenientes ſint, nihil tamen differt, an ſic vel aliter fuerit, ſed ſolũ oportet, ꝙ eſſet aliquod negocium, in quo incidentaliter, vel directè tangereĩ de prophetia Moyſi, & alio- **B** rum; ita vt propter hanc haberent occaſionem Aaron & Maria loquendi contra Moyſen verba, quę habentur hic, ſ. nunquid per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus, & Deus reſpõderet diſtinguens de modo prophetandi Moyſi, & aliorum. Sed de his ſatis dictum ſit pro breui expoſitione literę, quia veritas infra in quęſtionibus dicetur, vbi latiſſime de iſtis opinionibus diſputabitur.

Et dixerunt. num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? De iſtis verbis non conſtat, an dicta fuerint corã Moyſe ad ipſum, vel ſolum ad vxorem ſuam: magis tamẽ videtur ex modo literę, ꝙ fuerunt dicta ad vxorem Moyſi. Sed intelligendum, ꝙ non ſunt iſta prima verba iurgij: non ſunt enim talia, quę a principio pro- **C** poni deberent, ſed alia fuerunt exordia iurgij: deinde ad confirmationem dictorũ ſuorum induxerunt Maria, & Aaron, ꝙ non ſolum per Moyſen locutus fuerat Dominus, ſed etiam per eos, & hoc ſolum ſcriptura enarrauit, quia alia verba iurgij fortè non multum attinebant, nec grauabant Moyſen. iſta autem fuerũt ſatis grauantia, quia ęquauerunt ſe Moyſi dicẽtes eſſe prophetas, ſicut Moyſes erat. etiam contra Dominũ in hoc loquebantur, quia non dederat Deus illis ſpiritum ſuum, ſicut Moyſi. Ad hoc ergo ſolum reſpondet Deus. de cęteris vero, quæ forte puerilia, aut magis muliebria verba eſſent ſcriptura ſubticuit. *Nobis quoque ſimiliter locutus eſt.* Sunt verba ad Sephorã vxo- **D** rem Moyſi, ſ. non eſt Moyſes ſolum propheta, quia etiam nos prophetæ ſumus, cum Dominus fuerit locutus nobis, & tamen non agimus ea, quæ Moyſes, ſ. abſtinendo a matrimoniali actu, ſicut ipſe abſtinere vult, & tamen iniuſtè agit.

Modus reſpondendi Dei, & enarrandi hic factum fuit valde conueniens, & artificialis, ſicut cum aliquis arguit in aliqua arte; & confirmat argumentum ſuũ, ſi illa confirmatio non ſuſcipiatur, totum argumentum infirmatur, & in reſpondendo ſatis eſt demonſtrare illam confirmationem non eſſe ſolidam, vel negare eam, & non oportebit replicari argumẽtum: ſic enim factum eſt hic, quia in confirmatione iſta, ſ. num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? nobis quoque ſimiliter locutus eſt hic pręcedebat tota vis **E** obiurgationis; ideo deſtruendo iſtam confirmationẽ ſufficienter eſt reſponſum nihil amplius replicando. Etiam fuit ſpecialiter facta replicatio huius dicti Marię & Aaron, quia propter iſtud ſecuta ſunt verba Domini, quæ infra habentur de diſtinctione modi ꝓphetandi, quæ pertinent ad magnum documentum, & quia illa non ponerentur, niſi exprimeretur hic occaſio ponendi illa expreſſa eſt confirmatio. Id autem ſuper quo principaliter iurgium erat forte non pertinebat ad aliquam doctrinam moralẽ, vel ad aliquod documentum ſacræ Scripturæ; ideo non fuit expreſſum.

An Aaron & Maria erant Prophetæ. *Quæſt.* III.

CONSIDERANDVM autem circa id, quod Maria, & Aaron dixerunt hic, ſ. nobis etiam ſimiliter locutus eſt, in quo innuunt ſe eſſe prophetas, & ſi forte ipſi non eſſent prophetæ, nulla erat melior increpatio, quàm eos mendaces comprobare, & tunc daretur eis maior pœna a Deo. non tamen arguit Deus eos ex hac parte, ſed ſolum ꝙ non erant ipſi prophetę eodem modo, quo Moyſes: ideo videntur concedere id, quod ipſi dixerunt, ſcilicet quòd Deus eis ſimiliter locutus ſit.

Et verum eſt, ꝙ tam Moyſes, quā Maria erāt prophetę, ad quod ſolum requiritur, ꝙ Deus loquatur illis; non tamen ita frequenter loquebatur, ſicut Moyſi. etiam non erat idem modus loquendi ad eos, & ad Moyſen. ꝙ autem Marię Deus locutus fuerit, patet, quia ipſa vocatur prophetes, Exo. c. 15. ſ. ſumpſit ergo Maria prophetiſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua. quamquam autem non appareat quid ei Deus locutus fuerit, & etiam an locutus fuerit, quia tamen dicitur, ꝙ erat prophetiſſa ſufficienter dictum eſt. De Aaron autem, ꝙ eſſet propheta magis apparet, quia aliquandò loquebatur ei Deus ſoli, & aliquando ei, & Moyſi, ꝙ autem loqueretur ei ſoli, patet Leui. cap. 10. vbi ad ſolum Aaron dixit Dominus, vinum, & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu, & filij tui. Aliquando loquebatur Deus ad Moyſen, & Aaron, vt patet Leui. c. 11. & in alijs locis: ideo propheta erat.

An Moyſes habuit in vxorem filiam regis Aethiopum, & an habuerit ſimul Sephoram filiam Ietro, & quo ordine. *Quæſt.* IIII.

SED eſt quæſtio nunc pro ampliori declaratione textus de vxore Aethiopiſſa Moyſi, quæ eſſet iſta.

Aliqui dicunt, quòd eſſet filia regis Aethiopum nomine Tharbis, de qua ſupra in expoſitione literæ dictum eſt, & iſta poteſt recte vocari Aethiopiſſa, quia erat de Aethiopia, vt ſunt iſti Aethiopes propinqui Aegyptijs ex parte Meridiana. Sed aduertendum, quòd hic poſſunt duo conſiderari. Vnum eſt an Moyſes habuerit talem vxorem Aethiopiſſam. Secūdo an ea, quę dicuntur hic intelligantur de illa vxore Aethiopiſſa, vel de aliqua alia. De primo dicendum, quòd non eſt dubium, quin Moyſes habuerit in vxorem Tharbis filiam regis Aethiopum, quia Ioſephus lib. 2. Antiqui. refert latiſſime, quomodo Moyſes dux belli Aegyptiorum contra Aethiopes accepit in vxorem filiam regis Aethiopum, ſed in his, quę ſunt pure hiſtorica, & non repugnant ſacrę Scripturę credendū eſt Ioſepho, qui fuit vir harum rerum peritiſſimus. Etiam doctores noſtri, vt Iſidorus, & quidam alij, qui hiſtorias referunt, dicunt Moyſen habuiſſe filiā regis Aethiopum in vxorem, quod partim dicunt moti ex auctoritate Ioſephi, qui illud prius ſcripſit: partim autem propter ſacram Scripturam, quæ hic dicit, quòd Moyſes habuit vxorem Aethiopiſſam.

Sed tunc quæretur cū præter iſtam habuerit Moyſes aliam, ſcilicet, Sephoram filiam Ietro ſacerdotis Madian. Exod. 2. capit. quo ordine accepit eas in vxores, id eſt, quam prius, & quam poſterius, & quomodo ſe habebant iſtę duę vxores ad Moyſen. De primo dicunt aliqui, ꝙ non poteſt cōſtare, quo ordine Moyſes accepit iſtas, quia de vna earum, id eſt Sephora habetur in ſcriptura. ſ. Exod. cap. 2: quando accepit eam Moyſes. de alia nihil dicitur, quando aut qūo accepit.

Sed dicēdum, ꝙ de iſto ordine non eſt dubiū, quin Moyſes acceperit filiā regis Aethiopum: deinde acF cepit Sephoram; hoc patet ex Ioſepho lib. 2. Antiqui. nam Moyſes cum eſſet in gratia Pharaonis regis Aegypti adoptatus a filia eius miſit eum Pharao contra Aethiopes, in quo bello accepit Tharbim filiam regis Aethiopum in vxorem: deinde reuerſus in Aegyptū occidit ibi quendam virum Aegyptium propter quē & propter inuidiam quorundam principum, & conſiliariorum regis tēdebat inſidias Pharao Moyſi, quas cum cognouiſſet Moyſes timuit, fugitque in terram Madian. hoc autem partim expreſſit ſacra Scriptura, ſ. ꝙ Moyſes timuit regē Aegypti propter Aegyptiū quem occiderat, & fugit de Aegypto in terram Madiā, Exo. 2. c. ſed poſtea numquā reuerſus eſt in Aegyptum, vſquequo liberauit inde Hebręos, & cum ma-
G neret in terra Madian accepit in vxorem Sephoram filiam Ietro. eod. cap. Etiam ſatis apparet ex ratione; ꝙ Moyſes primo acceperit filiam regis Aethiopum, quàm Sephoram, quia poſtquam acceperit Sephorā; non videtur ꝙ potuerit accipere filiā regis Aethiopū, & patet, quia ſi acceperit Moyſes filiam regis Aethiopum, non erat alius modus, niſi ille quem refert Ioſephus, ſ. ꝙ Moyſes dux Aegyptiorum contra Aethiopes illā acceperit: Moyſes tamen non potuit eſſe dux Aegyptiorum, niſi antequam fugeret de Aegypto timens Pharaonem, ſed prius fugit, quàm acceperit Sephoram filiam Ietro in vxorem, Exo. 2. Ergo prius accepit filiam regis Aethiopum, quàm Sephoram filiam Ietro.

Item quia quando Moyſes fugit de Aegypto erat
H annorum 40. vt patet Act. 7. cap. manſit autem in terra Madian cū Ietro ſocero ſuo paſcens oues eius alijs quadraginta annis. eod. cap. & interim numquam receſſit de terra Madian, quia nō audebat redire in Aegyptum, quouſque Deus iuſſit ei ire ad liberandum Iſraelitas, Exo. 3. & 4. & tunc erat annorum octuaginta, Act. 7. & Exod. 7. cap. poſt hoc autem non potuit accipere in vxorem filiam regis Aethiopum, quia iā non mitteretur a Pharaone cōtra Aethiopes, ſed potius ipſe fuit ex parte Dei contra Pharaonem, & Aegyptios ad flagellandum eos omni plaga: ideo neceſſe fuit, quòd vel Moyſes non accepit in vxorem filiam regis Aethiopum, vel accepit eam priuſquam Sephoram.

I *Quomodo Moyſes fouebat duas vxores.* *Quæſt.* V.

SED tūc manet dubium cum Moyſes haberet iſtas duas vxores: quomodo ſe habebat ad illas, & quomodo volebat habere duas vxores?

Aliqui dicūt, quòd iſtud nullum incōueniens erat, quia illo tempore licitum erat: ſiue enim accipiatur tempus ante legem, ſiue poſt legem datam, licuit haberi duas, vel plures vxores. de tempore ante legē patet in Iacob, qui fuit pater omnium Hebræorum: nam ille habuit quatuor vxores, Gene. 29. & 30. cap. Abraham quoq; primus Patriarcha Hebræorū duas vxores ſimul habuit, ſ. Sarram, & Agar, Gene. 16. cap.
K de tempore poſt legem, patet quia Helcana pater Samuelis habebat ſimul duas vxores, primo Reg. 1. cap. & Dauid habebat multas. 2. Reg. 3. & 5. cap. & ideo licebat Moyſi nunc habere duas: potiſſimè quia erat ante legem datam, quando non aſtringebatur Moyſes ad aliquid, ſed poterat tenere conſuetudinē aliorum hominum. Dicunt ergo quòd Moyſes habebat ſimul iſtas duas vxores, quia licitum erat eas habere, & etiam cohabitabant ei, ſicut Iacob ſimul habebat quatuor vxores, quæ morabantur cum eo, & pater Samuelis ſimul habebat duas, & vna aliā affligebat, 1. Reg. 1. cap.

Sed

Sed dicendum, quòd iſtud non eſt verum: Moyſes enim numquam habuit iſtas duas ſimul, ſed poſtquã deſijt habere vnam, habuit aliam. nam filia regis Aethiopum noluit redire cum Moyſe in Aegyptum, & ipſum Moyſen apud ſe detinebat. Dicũt igitur multi antiqui, ꝙ cum opus eſſet ipſi Moyſi redire in Aegyptum, nec vellet vxor ſua redire cum illo, nec ipſum dimittere, vt rediret: ipſe vt peritus aſtrorũ duas imagines ſculpſit modo, quo ſupra tactum eſt in expoſitione literę, & ille libere in Aegyptum reuerſus eſt.

Sed iſta multi antiqui aſſerũt, & hiſtoria ſcholaſtica, ſed non Ioſephus: quicquid tamen fuerit certum eſt, ꝙ iſta vxor Moyſi non redierit cum eo in Aegyptum, quia illa erat regina Athiopum. nollet ergo deſerta regione ſua ire in terrã Aegyptiorum, qui erant hoſtes Aethiopum, & ſic Moyſes ſine cõiuge, & ſpe coniugis rediret.

Sed obijcietur, ꝙ cum adhuc viueret prima, q̃ erat legitima vxor, quomodo Moyſes accipiebat aliam? Dici poterat vno modo, ꝙ fortè illa iam non viuebat; & hoc notum erat Moyſi: ideo poterat accipere quãcunque aliam. Secundo & præcipuè, quia dato quòd illa viueret, poterat Moyſes illam repudiare, quia ſecundum legem licebat viro repudiare vxorem, Deut. 24. cap. & antequã eſſet lex Moyſi ſimiliter inter gentiles repudiabantur vxores, ſicut etiam iura humana poſtea illud habuerunt, & ita ante legem Dei poterat Moyſes iuxta conſuetudinem omnium gentium repudiare vxorem. Tertio fuit, quia ipſa noluit venire cum Moyſe: vnde potius ipſa repudiabat eum, & ſic Moyſes habuit iuſtiſſimam cauſam accipiendi aliam vxorem. Credẽdum eſt enim, ꝙ ſi illa voluiſſet ſequi Moyſen, etiam ſi liceret ei accipere aliam, numquam acciperet, quia tamen illa noluit ſequi eum, & Moyſi nõ expediebat eſſe ſine vxore, accepit filiam Ietro in vxorem.

An iſta vxor Aethiopiſſa, propter quam orta eſt murmuratio Mariæ, & Aaron contra Moyſen ſit Tharbis filia regis Aethiopum, vel Sephora Madianitis. Quæſt. VI.

CVM oſtenſum fuerit, ꝙ Moyſes acceperit in vxorem Aethiopiſſam, ideſt filiã regis Aethiopum: manet nunc ſecundum dubium, quod tãgebatur ſupra, ſ. an iſta ſit, de qua fit hic ſermo, & vocatur Aethiopiſſa?

Aliqui dicunt ꝙ ſic, quia nõ habuerat Moyſes aliã vxorem Aethiopiſſam. Sed dicendum videtur ꝙ nõ, primo quia ſcriptura non faceret mentionem de aliqua vxore Moyſi, de qua non pręceſſiſſet ſermo, vt conſtaret, ꝙ eſſet vxor Moyſi, & tamen de iſta filia regis Aethiopum non pręceſſit ſermo, ꝙ Moyſes acceperit in vxorem. ergo nõ vocabitur ipſa Aethiopiſſa. Secũdo, quia litera innuit, ꝙ iſta erat vxor Moyſi. certum eſt tamen, ꝙ filia regis Aethiopum nõ erat vxor Moyſi, quia licet aliquando fuiſſet iam non erat, cum noluiſſet venire cum Moyſe, & ob hoc Moyſes accepiſſet aliam. Tertio, quia dicitur hic, ꝙ Aaron, & Maria locuti ſunt contra Moyſen propter vxorem eius Aethiopiſſam. Cum ergo illa nunc pręſtarét cauſam loquendi cõtra Moyſen, oportebat ꝙ nunc eſſet vxor Moyſi, & actualiter maneret cum Moyſe in deſerto: & inde eſſet occaſio Marię, & Aaron loquendi contra Moyſen. nã ſi illa eſſet abſens, ſicut filia regis Aethiopum non poterat pręſtare aliquã cauſam loquendi contra Moyſen. Quarto, quia dato ꝙ Maria, & Aaron vellent loqui de iſta Aethiopiſſa, quę fuerat aliqñ vxor Moyſi, nõ videtur quid poſſent loqui, quod faceret ad propoſitum, quia illa nullam cauſam pręſtabat

A ad hoc. Dicendum igitur, ꝙ non eſt iſta vxor Aethiopiſſa Moyſi, filia regis Aethiopum. Alij dicunt, quòd iſta fuit vxor Moyſi aliqua fęmina de Aethiopia, quã Moyſes accepit in vxorem, cum liceret ſimul plures habere, & ſic vocabitur Aethiopiſſa. Dicendum ꝙ non ſtat. Primo, quia ſcriptura de nullo tali facit mẽtionem, & non eſt aſſerendum, ꝙ non habet fundamentum. Secundo, quia non eſt veriſimile, ꝙ Moyſes poſſet habere aliquam vxorem de Aethiopia. nã Aethiopes diſtant a regione, in qua nũc erat Moyſes. Sed dicendum, ꝙ iſta vxor Aethiopiſſa erat Sephora filia Ietro. nam nullam aliam vxorem legĩt habuiſſe Moyſes, & non eſt ponenda pluritas ſine cauſa.

Sed obijcietur, ꝙ iſta nõ eſſet Aethiopiſſa, quia iſta
B erat de terra Madian, vbi morabatur Ietro pater eius. Exo. 2. & 3. ſed illa terra multum diſtat a regione Aethiopum magis, quam Aegyptus, cũ ſit apud deſerta Arabię circa montem Synai, & non lõge a mari rubro, vt dicit Ioſephus lib. 2. Antiqui.

Dicunt quidam, ꝙ vocatur Aethiopiſſa, non quaſi eſſet de Aethiopia, ſed quia erat nigra, ſicut mulierès Aethiopiſſę: ita & nos vocamus aliquos Aethiopes, quia nigri ſunt, licet ad Aethiopiam non pertineant. Sed dicendum, ꝙ iſtud non conuenit, quia ſcriptura non habet nigra, ſed ſicut Aethiopiſſa. tñ cõſtat, quòd ſcriptura non vocaret eam Aethiopiſſam, vel nigrã, quia non exprimeret hunc defectum eius ſine cauſa: nihil enim ad propoſitum iſtud facit. Dicendum igitur, ꝙ vocatur Aethiopiſſa, i. de terra Madian, q̃a Ma-
C dianitę ſolebant vocari Aethiopes, vt colligitur. 2. Para. 20. c. vbi rex Ioſaphat dicitur pſecutus Aethiopes, & tñ illi non poterant eſſe, niſi Madianitę, vel populi propinqui, conſiderando loca, in quibus Ioſaphat perſecutus fuit illos. Iſta eſt ſententia Auguſt. ſ. de vxore Moyſi Aethiopiſſa, vtrum ipſa ſit filia Ietro, an alterã duxerit, vel ſuperduxerit, & reſpondet ipſam fuiſſe, credibile eſt. de Madianitis quippe erãt qui in Paralip. Aethiopes dicunt, qñ contra eos pugnauit Ioſaphat. nam in his locis dicitur eos perſecutus populus Iſrael vbi Madianitę habitant, qui nunc Saraceni vocantur, ſed nunc eos Aethiopes ferè nemo appellat, ſicut ſolent locorum, & gentium nomina, plerũque vetuſta-
D te mutari. & iſta videtur eſſe intentio ſcripturæ.

Quid locuti ſint Maria, & Aaron contra Moyſen. Quæſt. VII.

SED quęretur cum Maria, & Aaron locuti fuerint, nunc contra Moyſen quid locuti ſunt? Aliqui dicunt, ꝙ non conſtat, quia multa facta ſunt, quæ ſcriptura non refert.

Sed dicendum ꝙ non ſtat, quia ſcriptura expreſſit hic, quid dixerint, i. & dixerunt num per Moyſen ſolũ locutus eſt Dominus? nonne & nobis ſimiliter locutus eſt? an vero aliquid aliud pręter iſtud dixerint, non conſtat, neque opus eſt conſtare, quia propter iſtud ſolum indignatus eſt Deus, & iſtud eſt, ad quod ſolũ
E reſpondet: vnde ſi multa alia eſſent, quę iſti dixiſſent contra Moyſen, ſcriptura non curaret de alijs, quia non erat opus reſponderi ad illa; & oportet hoc, quia tota locutio Dei ad Mariã, & Aaron fuit ꝓpter iſtud, quod dixerunt, & ad iſtud reſpondet Deus oſtendẽs, ꝙ non dixerint verum, quia nõ erat aliquis propheta, ſicut Moyſes, ſi tamẽ aliquid aliud fuiſſet dictum dignum reſponſione Deus ad illud reſponderet, quod non fecit. Ideo dicendum, ꝙ vel iſtud ſolum dictum eſt contra Moyſen, vel ſi aliqua alia dicta fuerunt, illa parum tangebant ipſum: ideo Deus non curauit reſpondere, niſi ad hoc.

Quomodo Maria, & Aaron locuti ſunt contra Moyſen propter vxorem eius Aethiopiſſam, ſeu Madianitidem, & quæ fuit occaſio murmurandi, & quæ verba dixerunt contra eum. Quæſt. VIII.

ADHVC quæretur quomodo Maria, & Aaron locuti ſunt contra Moyſen, ꝑpter vxorem eius Aethiopiſſam? Aliqui dicunt, ꝙ murmurauerunt de Moyſe, quia dimiſerat filiam regis Aethiopum, quam accepit in vxorem, & poſtea duxit Sephoram. Sed dicendum, ꝙ non ſtat. Primo, quia non habebant aliquam cauſam murmurandi: cũ Moyſes nihil iniquum egiſſet. nam ipſe non dimiſit filiã regis Aethiopum, ſed dimiſſus eſt ab ea, quia illa noluit ſequi eum, & dato ꝙ dimiſſa illa, vel retenta accepiſſet Sephoram non peccabat, quia licebat tunc repudiare vxores, vel non repudiando habere multas ſimul. Secundo & præcipuè, quia iſtud nõ facit ad propoſitum. nam dicitur, ꝙ locuti ſunt cõtra Moyſen, & dixerũt, num per ſolum Moyſen locutus eſt Dñs? ꝙ tñ per eum ſolũ, vel per alios ſimul loqueretur, non erat ad propoſitum de vxore Aethiopiſſa dimiſſa, vel repudiata a Moyſe, & Sephora ſupducta. Tertio, quia videtur, ꝙ vxor Moyſi Aethiopiſſa erat præſens, quando dicebantur iſta verba, & ꝙ dirigebãtur ad eum, quia nõ fuerunt dicta ipſi Moyſi cum dicatur. num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? nonne & nobis ſimiliter locutus eſt? & ita apparet ex modo verborum, ꝙ Aaron, & Maria dicebant iſtud vxori Moyſi, reſpondendo ad aliquid, quod illa dixerat, ſed illa vxor Aethiopiſſa non erat præſens, nec eſſe poterat: ideo non fuit dictum propter illam. Quarto, quia oſtenſum eſt ſupra, ꝙ vxor Aethiopiſſa, quę hic nominatur non eſt filia regis Aethiopum, ſed Sephora filia Ietro. ergo non poterat eſſe iſta murmuratio propter filiam regis Aethiopum, ꝙ relicta, vel repudiata eſſet. Dicendum eſt, ꝙ loquebantur cum vxore Moyſi, vel contra illam. De illo, ꝙ loquebantur cum vxore Moyſi, non conſtat hic, ſiue illud eſſet in offenſam mulieris, ſiue non, & iſtud eſt, de quo quæritur. aliud eſt, quod dictum fuit contra Moyſen, & iſtud expreſſerit litera, ſ. num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? ſed quicquid fuerit illud, quod dictum eſt ad vxorem Moyſi, vel de illa, conſtat, ꝙ ex illo habuit originem, id quod dixerunt contra Moyſen: ideo dr̃ ꝙ locuti ſunt contra Moyſen ꝑpter vxorem eius Aethiopiſſam. & iſta eſt cauſa quare omnes, qui exponũt iſtam literam, & conantur inuenire, quid eſt, quod dictum fuerit ad vxorem Aethiopiſſam, vel de illa, introducunt talia, quę poſſint conuenire his verbis dictis cõtra Moyſen. ſ. num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? & rectè agunt.

Dixit ergo propter hoc Rabbi Salomon, ꝙ Maria & Aaron, & Sephora vxor Moyſi ſimul loquebantur die, quo prophetauerũt Heldad, & Medad in caſtris, & dixit Sephora bonum eſt illis, ſed malum eſt vxoribus eorum, quia ſeparabunt ſe ab eis, ſicut meus non copulatur mihi, poſtquam incępit prophetare, & tũc Aaron, & Maria indignati dixerunt, ꝙ non rectè agebat Moyſes, quia non erat cauſa ſufficiens ad hoc locutio Dei. nam ad ipſos etiam loquebaĩ Deus, & tñ nõ abſtinebat ab vxoribus ſuis, nec Maria a viro ſuo.

Sed contra, quia illud aſſerit Rabbi Salomon dictum eſſe die, quo prophetauerũt Heldad, & Medad, ſed fuit poſtea pluſquam per menſem, vt dicet infra.

Concedendum eſt nõ poſſe ſtare dato illo pręſuppoſito, ſed poterat dici, ꝙ nõ fuiſſet illo die, ſed poſtea fuiſſet, tamẽ illa cauſa, ſ. loquendo de Heldad, & Medad. Sed adhuc dicendum, quòd iſtud non ſatis ſtat. Primo, quia non eſt veriſimile, ꝙ Moyſes abſtineret

F ab vxore ſua, ex quo cęperat Deus loqui ad illũ, quia prophetia non inducit tale onus. nam licet verum ſit, ꝙ ſpiritus prophetię non tangit corda prophetarum, dum manent in iſto actu coniugali, nec etiam mouet ad illum, tamen non eſt neceſſe, ꝙ abſtineat propheta per aliquantum tempus a copula coniugali ad hoc. ꝙ recipiat reuelationem a Deo, maximè quantũ ad redditionem debiti, quę non eſt in poteſtate coniugati. 1. ad Cor. 7. nam Origenes cuius eſt iſtud dictum, nõ dixit, niſi ꝙ in iſto actu coniugali, ideſt, quamdiu durat, non tangit ſpiritus propheticus corda prophetarum; & hoc ſatis concedendum eſt. Secundo, quia non eſt veriſimile, ꝙ etiã ſi Moyſes abſtineret ab vxore ſua illa diceret Marię, & Aarõ fratribus Moyſi, quòd G Moyſes non copulabatur ei, quia iſtud nulla mulier diceret, niſi valde impudens, quod non eſt credendũ de vxore Moyſi. Tertio, quia non eſt ſatis probabile, ꝙ Aaron, & Maria reſpõderent tunc, ſicut pręſuppoſitur, ſ. per nos loquitur Deus, & tamen nos non abſtinemus a copula coniugali: nõ enim erant iſti in tali ætate, & maxime Maria, ꝙ de eis putaretur, quòd vacarent operę carnali. nã Aaron erat octuagintatriũ annorum, quando exijt de Aegypto, Exo. 7. & quia nunc tranſierãt duo anni ab exitu de Aegypto ſupra 10. cap. eſſet octuagintaquinque annorũ, in qua ętate dubium eſt an venereis vacaret, vel de eis loqueretur, ſed quicquid ſit de Aaron. de Maria ſaltem certũ eſt, ꝙ non vteretur venereis, etiam ſi haberet virum, quia ipſa eſſet nunc quaſi centum annorum, quod patet, H quia Moyſes erat nũc octuagintaduorum annorum, ſed Maria excederet Moyſen quindecim annis, vel quaſi. ergo ipſa eſſet nonaginta ſeptem annorum. Primum patet, quia Moyſes erat octuaginta annorũ in exitu de Aegypto: nunc autem erat ſecundus annus ab exitu de Aegypto, ſupra 10. ca. ideo erat octuagintaduorum annorum. Secundum patet, quia qñ Moyſes natus eſt. Maria eſſet quindecim annorũ, vel quaſi, quia erat puella aſtuta potens loqui prudenter diſſimulando veritatem; ita ꝙ non perciperetur intẽtio eius ad hoc ꝙ Moyſes trium menſium exiſtens liberatus de flumine redderetur matri ſuę quaſi alienę. Exo. 2. cap. quod non poſſet facere, niſi puella adulta, ſcilicet quindecim annorũ, aut quaſi, & ita eſſet, nunc I Maria annorũ nonagintaſeptem, in qua ętate certũ eſt, ꝙ non vacaret venereis. Iſtud patet, quia tempore Abrahę, viuebant homines, vſque ad centum, & octuaginta annos. nam Abrahã vixit annis cẽtum ſeptuagintaquinque, Gen. 25. Iſaac vero filius eius vixit cẽtũ, & octuaginta annis, Gen. 35. & tamen tunc Sarra vxor Abrahę riſit, quando dictum eſt ei per Deum, ꝙ conciperet exiſtens nonaginta annorũ. Gen. 18. quaſi reputans hoc impoſſibile. & dicitur eod. cap. ꝙ deſierant ei fieri muliebria: & Apoſtolus dixit, tunc emortuam eſſe vuluam eius, ad Rom. 4. cap. ergo a fortiori tempore Marię, & Moyſi, quando vita hominum ſolum extendebatur, vſque cẽtum & viginti annis, mulier nonaginta annorum nõ eſſet apta ad venerea, & K multominus mulier nonagintaſeptem annorũ, ſicut erat nunc Maria. ergo non diceret illa, ꝙ vacabat copulæ coniugali, licet haberet ſpiritum prophetię; & ita poſitio iſta Rabbi Salomon, non eſt ſatis veriſimilis. Alij præſupponunt id, quod Rabbi Salomon, ſ. ꝙ Aaron, & Maria loquebantur cum Sephora vxore Moyſi propter Heldad, & Medad prophetantes, dixeruntque Sephora, ꝙ abſtinebat ab ea Moyſes ꝑpter collocutionem Dei, & tũc Aaron, & Maria dixerint: deciperis, quia non propter hoc abſtinet a te, ſed quia es nigra, ſicut Aethiopiſſa; & ad hoc inducunt id, quod dicitur in litera, quòd locuti ſunt Aaron, & Maria cõtra Moyſen propter vxorem eius Aethiopiſſam, ideſt nigram, 3. Opin. Aben Eſra.

nigram, cum alibi non ſoleat vocari Aethiopiſſa. Sed dicendum, ꝙ iſta poſitio non eſt rationabilis, cũ præſupponat id quod illa, quę improbata eſt præcedenti quęſt. Primo, quia non eſt credibile, quòd Moyſes abſtineret ab opere cõiugali propter collocutionẽ Dei. Secundo, quia dato ꝙ abſtineret non erat veriſimile, ꝙ vxor ſua, quę erat mulier pudica diceret, quòd vir ſuus non copulabatur ei. Tertio, quia non eſt credibile, ꝙ Aaron, & Maria dicerẽt ſe vacare copulę, licet Deus ei loqueretur ꝓpter illa; quę dicta ſunt. Quarto, quia adhuc conceſſis pręcedentibus non erat credendum, quòd Maria, & Aaron dicerent vxori Moyſi, ꝙ Moyſes non copulabatur ei, quia erat nigra. nam iſta verba nõ eſſent, niſi hominum leuiſſimę auctoritatis, & inuidorum, qui loquerentur ad nocendum, & ſine cauſa, quod non eſt concedendum de Aaron, & Maria. Quinto, quia dato quòd vxor Moyſi eſſet ita nigra ſicut iſti dicebant, quod non eſt ſatis veriſimile, non abſtineret nunc Moyſes ab ea propter nigredinem, quia iſtud pertinebat ad homines amatores carnis, q pulchritudinem corporis ſequuntur, quòd non eſſet in Moyſe, qui erat vir ſanctus, & abſtractus a carnalibus. Sexto, quia ſi propter hoc Moyſes abſtineret ab vxore multomagis abſtinuiſſet, quando erat iunior. nam Moyſes erat nunc octuagintaduorum annorũ, vt oſtenſum eſt pręcedenti quęſt. quãdo autem accepit Sephoram in vxorem erat annorum quadraginta. nam ſtatim, vt iuit in terram Madian accepit illam in vxorem, vt colligitur Exo. 2. cap. ſed quando illuc iuit erat annorum quadraginta, Act. 7. ergo, vel tunc non erat Sephora nigra, ſicut Aethiopiſſa, & conſequẽter nec poſtea eſſet, vel ſi tunc erat nigra nõ obſtãte hoc placuit Moyſi eam accipere, & a fortiori quando ipſe eſſet annorum octuagintaduorum, non abſtineret ab ea propter nigredinem. Septimo, quia ſiue eſſet nigra, ſiue non, Moyſes ante hoc cũ eſſet in terra Madian copulabatur ei, genuitque ex ea duos filios, ſcilicet, Gerſon, & Eliezer, Exod. 2. cap. ergo nunc ſenior exiſtens non abſtineret ab ea.

Ad motiuum huius poſitionis dicendum, quòd nõ eſt conueniens, quia Sephora vxor Moyſi nõ vocatur ibi Aethiopiſſa, ideſt nigra, ſed Aethiopiſſa, i. de terra Madian, vt ſupra expoſitum eſt. Secundo, quia dato ꝙ Maria, & Aaron vocaſſent vxorem Moyſi Aethiopiſſam, ideſt nigram, non diceret ſic ſcriptura, ſ. locuti ſunt contra Moyſen propter vxorem eius Aethiopiſſam, ſed propter vxorem eius, quam dixerãt eſſe Aethiopiſſam. nam iuxta tenorem literę ſcriptura aſſerit eam eſſe Aethiopiſſam, & non illi.

Iſta opinio multũ diſfert ab illa ſecũda poſita ſ expoſitione literæ.

Dicendum igitur, quòd pręcedens poſitio nõ ſtat, ſed fuit aliquid alterum, quod Aaron, & Maria locuti ſunt cum Sephora vxore Moyſi. Et videtur dicendũ, ꝙ iſti tres colloquerentur, ſ. Aaron, & Maria, & vxor Moyſi, quia erant propinquiſſimi in cognatione, & cum ſępe colloquerentur accidit, quòd vxor Moyſi muliebriter extolleret ſeipſam ſuper Mariam ſororẽ Moyſi, & iſtud eſſet ꝓpter dignitatem viri ſui Moyſi, quã dicebat eſſe in eo, ꝙ Deus loquebatur cũ eo, vel incideret ſermo, in quo fieret comparatio horũ triũ fratrum, ſ. Moyſi, Aaron, & Mariæ, & vxor Moyſi extolleret valde Moyſen ſuper Aaron, & Mariam, & tunc indignati Aaron, & Maria dixerunt, ꝙ non erat Moyſes maior eis, q̃a illa laudabat Moyſen, ꝙ loqueretur cum Deo, & tamen ipſi ita loquebantur cum Deo, ſicut Moyſes. iſtud eſt valde veriſimile, quia ſcriptura in tota reſponſione Dei non introducit aliquid quod pertineat ad copulam carnalem, ſed factum eſt ad oſtendendum Moyſen eſſe excellentiorẽ ipſis Maria, & Aaron, & omnibus de populo: ideo videtur, ꝙ iſta verba, q̃ fuerunt Marię, & Aaron ad vxorẽ Moyſi

A non fuerunt ſuper aliquo pertinente ad venerea, ſed ſuper contentione de excellentia, ſcilicet, quis alteri pręponeretur, & licet hoc poſſet fieri duobus modis, ſicut ſupra tactum eſt. Vno modo, quòd eſſet cõtentio inter Mariam ſororem Moſi, & vxorẽ eius, & vellet vxor Moyſi pręponere ſe Marię, quaſi eſſet excellẽtior propter virum ſuum, cũ quo Deus loquebatur. Alio modo, ꝙ ſermo eſſet de tribus fratribus Moyſe Aaron, & Maria, & vxor Moyſi diceret eſſe Moyſen excellẽtiorem, videtur quòd magis fuerit primo modo; & hoc quia conſuetum eſt, quòd fęminę leuitate muliebri cõtendant de excellentia, & vxor pręponat ſe ſorori viri ſui, vel ſoror vxori fratris ſui. nunc vero Sephora pręponeret ſe Marię ſorori Moyſi.

B Secundo patet hoc, & fortius, quia litera innuit, ꝙ iſta contentio licet pertineret ad Aaron, & Mariam ſimul cũ ipſi dixerint, quòd ad eos loquebatur Deus, ſicut ad Moyſen: magis tamẽ pertineret ad Mariam, quia ipſa grauius locuta eſt contra Sephoram, & contra Moyſen, & patet hoc ea poena inflicta, quia Maria fuit percuſſa lepra, Aaron autem nõ fuit factus lepróſus, neque inflicta fuit ei alia poena, vt patet in litera. ſi tamen Aaron in hoc magis contenderet ipſe grauius peccaret, & durius puniretur. ergo magis peccauit Maria. Sed ſi eſſet cõtentio ſecundo modo, ſcilicet, quòd loquẽdo de tribus fratribus pręponeret Sephora Moyſen ipſi Aarõ, & Marię, magis pertineret iſta contentio ad Aaron, quia erat maioris dignitatis, quam Maria, cum eſſet vir, & ſummus ſacerdos, C & ſic magis loqueretur cõtra Moyſen: vnde grauius peccaret, & durius puniretur, quod non factum eſt. pertinebat ergo cõtentio iſta ad Mariam, & vxorem Moyſi.

Tertio patet ex eo quòd dicitur propter vxorẽ eius Aethiopiſſam, ideſt Madianitidẽ, ſcilicet, quia nõ dixit ſcriptura abſoluiè, quòd locuti ſunt ↄtra Moyſen propter vxorem eius, ſed dixit propter vxorem eius Aethiopiſſam, ideſt Madianitidẽ, quaſi innuat, ꝙ eſſe vxorem Moyſi Madianitidem faciebat aliquid ad iſtam contentionem. Iſtud autem eſſet, quia cũ Maria, & vxor Moyſi contenderent, quę eſſet excellentior diceret vxor Moyſi, quòd erat excellentior pro- D pter virum ſuum, cui ſoli Deus loquebatur. Maria autem obijceret duo contra hæc. Primum quòd nõ ſolũ nõ erat excellentior, immo non erat æqualis, quia Maria erat de populo Dei, & genere electo, ſcilicet, de Iſraelitis. Sephora autem erat de gentilibus, qui non pertinebant ad Deum, quia erat Aethiopiſſa, ideſt de Madian. Secundum erat, quia licet Moyſes eſſet propheta, nõ erat propter hoc vxor eius excellentior alijs mulieribus, quia etiam alij erant prophetę, ſ. Maria, & Aaron. Iſta ſententia videtur multum conuenire literę, & non pręſupponit aliqua, quę non ſint veriſimilia.

Quomodo Aaron immiſcuit ſe iſti contentioni.
Quæſt. IX.

E SED quæretur ſi cõtentio erat ſolum inter Mariam, & vxorem Moyſi, quomodo Aaron immiſcuit ſe iſti contentioni? nam dicitur in litera, quòd Maria, & Aaron locuti ſunt contra Moyſen propter vxorem eius.

Dici poteſt vno modo, ꝙ ad illas duas pertinebat, & tamen Aaron, qui erat pręſens tempore cõtentionis, voluit potius fauere ſorori ſuę, quàm vxori fratris ſui, quia erat propinquior ei: ideo ſimul cum ſorore ſua dixit aliquid contra Moyſen.

Secundo & præcipuè, quia iſta cõtentio quantũ ad aliqd pertinebat ad Aaron. nã dixerat vxor Moyſi, ꝙ

illa

illa erat excellentior, quã Maria, quia erat vxor Moyſi ad quem ſolum loquebatur Deus, & in hoc directè offendebatur Maria, qua ſe oſtendebat excellentiorẽ vxor Moyſi: pertinebat autem indirectè ad Aaron, cum ille videretur excludi a prophetia, inquãtum dicebat Sephora, quòd ad ſolum Moyſen loquebatur Deus, ſed ad Aaron etiam loquebatur Deus. ideo ꝑ hac parte, qua eum pungebat iſta reſponſio Sephoræ locutus fuit contra eam, & contra Moyſen, quia tamẽ principaliter, & directè pertinebat iſta quæſtio ad Mariam ipſa grauius reſpondit quàm Aaron, & magis peccauit.

Quid intellexerunt Maria, & Aaron per illa verba, num per ſolum Moyſen, &c. Quæſt. X.

ADHVC quæretur quid voluerunt intelligere Aaron, & Maria dicẽtes. num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? Dicẽdum ꝙ iſtud dictũ fuit ad negandum quãdam ſingularem excellentiam, quam Sephora volebat attribuere Moyſi, ſcilicet, quòd ipſe ſolus colloqueretur Deo. Nõ enim dixit, quòd Deus loquebatur Moyſi, vel Moyſes loquebatur Deo, ſed quòd ad ſolũ Moyſen loquebatur Deus. nam ſi primum diceret Sephora verum dicebat, & non offenderentur per hoc Aarõ & Maria, nec excluderentur a prophetia, ſed cum dixit, quòd ad ſolum Moyſen locutus eſt Deus, excluſit eos: ideo ipſi negauerunt hoc dicentes. num per ſolũ Moyſen locutus eſt Dominus, ſicut tu dicis? quaſi H dicat non, quia etiam nobis locutus eſt. Et iſtud patet ex verbis Dei infra in litera, ſcilicet, quare non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi, ſed detrahere eſt diminuere aliquid de excellẽtia, vel fama; & hoc faciebant, inquãtum auferebant Moyſi iſtam ſingularem excellentiam prophetiæ.

Sed licet iſtud eſſet, quod intendebant per hęc verba, tamen ad duos fines dixerunt illa. Primus fuit ad excludendum intentionem vxoris Moyſi, quia illa volebat oſtendere ſe eſſe excellentiorem Maria propter virum ſuum, cui dicebat, quòd loquebatur Deus ſolum. iſti autem dicunt, quod non loquebatur ei ſoli, cum etiam loqueretur ipſis, & ita non oſtẽdebat ſufficienter Sephora ſe eſſe excellentiorem Maria. Secundus erat ad oſtendendum gloriam ſuam negãdo I ſingularem excellentiam Moyſi. nam ſi ad ſolũ Moyſen loqueretur Deus, non haberent Aaron, & Marię aliquam partem prophetiæ: nolebant tamen carere hac gloria. ideo dixerunt, quòd non per ſolũ Moyſen loquebatur Deus, ſed etiam loquebatur per eos.

An Maria, & Aaron peccauerint loquendo contra Moyſen. Quæſt. XI.

ADHVC quęretur an Maria, & Aarõ peccauerunt nunc loquendo contra Moyſen? Aliqui dicunt ꝙ non, quia nihil falſum dixerunt, ſ. num per ſolum Moyſen locutus K eſt Dominus? nobis quoque ſimiliter locutus eſt. nã verum erat, quòd Deus non loquebatur per ſolum Moyſen cum loqueretur per ſeptuaginta viros, qui prophetabant, & non ceſſabant pręcedenti ca. etiam locutus fuit Deus ad Mariam, & Aaron. De Maria patet, quia vocatur prophetes, ideſt propheriſſa, Exo. 15. De Aaron patet, ꝙ ſępe loqueretur ei Deus, vt Leuit. 10. & ſupra 4. cap.

Dicendum quòd iſti peccauerunt, quia murmurauerunt cum dicatur, quod locuti ſunt contra Moyſen, Sęcundo patet, quia Deus vocauit iſtos ad increpandum eos. nemo tamen iuſtè increpatur, niſi peccauerit. Tertio, quia dixit Deus. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi. ergo detractio fuit ibi, quę eſt peccatum. Quarto, quia Deus puniuit Mariam grauiter perfundẽs eam lepra, vt patet in litera. pœna tamen numquam infligitur, niſi pro peccato. ergo peccauerunt.

F

Ad rationem in contrarium dici poteſt vno modo, quòd licet iſti verum dicerent poterant peccare, quia fortè dicebant prauo animo, ſed animus dicendi facit interdum peccatum, quod in verbis non eſſet.

Secundo poteſt dici, quòd iſti non dixerunt verũ. Et patet primo, quia Deus non arguit hic principaliter intentionem dicendi iſtorum, ſed dictum ipſorũ G oſtendens, quòd non bene dixerint loquẽdo de differentia prophetiæ.

Tertio, quia iſti dixerunt duo. Primum eſt num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? & iſtud verum erat, quia non loquebatur per eum ſolum, ſed etiam ad aliquos alios. Secundum erat, ſcilicet, nonne, & nobis ſimiliter eſt locutus? & iſtud eſt falſum, quia non locutus eſt eis, ſimiliter ſicut Moyſi, ideſt eodem modo; & hoc eſt, quod Deus oſtendit diſtinguẽs de prophetia, ſcilicet, ſiquis fuerit inter vos Propheta Domini in viſione apparebo ei, vel per ſomniũ loquar ad illum. at non talis ſeruus meus moyſes. nõ ergo loquebatur ſimiliter alijs, & Moyſi. Sed Maria, & Aaron voluerunt vſurpare iſtam ęqualitatem: ideo falſum dixerunt.

H Et iſtud patet, quia ad Moyſen, & Mariam pertinebat aſſerere iſtud, quia aliàs non excluderent intẽtionem Sephoræ. nam ſi cõcederent, quòd moyſes erat ſpecialior in prophetia, & habebat quẽdam modum loquendi ad Deum, quem non habebant alij, maneret quod deberet præponi Moyſes, Aaron, & Mariæ, & etiam quòd Sephora, quia erat vxor viri tam excellentis, deberet præponi Mariæ, ſed voluerunt Aaron, & Maria excludere iſtud: ideo debuerunt dicere, quòd Moyſes non erat maior alijs in prophetia, neque habebat ſpecialem modum prophetandi, ſed quòd ipſi prophetabant ſimiliter, ideſt taliter, ſicut Moyſes, & hoc falſum erat; & ita peccauerunt non ſolum malo animo loquendo, ſed etiam falſum di-

I cendo.

An iſta murmuratio fuerit in conſpectu Moyſi. Quæſt. XII.

SED quæretur an Moyſes audiuit murmurationem iſtam, quæ fiebat, ideſt an dicebantur iſta verba in pręſentia eius.

Reſpondendum videtur, quòd non. Primo, quia non conuenit pręſuppoſito murmurationis. nã quocunque modo dicatur cępiſſe iſta murmuratio, non videtur, quòd erat præſens Moyſes: ſiue enim dicatur ſecundum Hebræos, quòd vxor Moyſi dixerit, quòd ſeparabuntur prophetantes ab vxoribus ſuis, ſicut vir ſuus abſtinuit ab ea, certum eſt, quòd non di- K ceret hoc vxor Moyſi in pręſentia eius, ſiue dicatur iuxta præſuppoſitum noſtrum, quòd vxor Moyſi, & Maria contenderent ſuper prælatione, ideſt, quæ deberet alteri pręferri, & ſuper hoc allegaretur, quòd Moyſes erat excellentior, quàm Maria, & Aaron. certum quoque eſt, quòd vxor Moyſi non auderet iſta dicere pręſente Moyſe, quia ipſe compeſceret eam. Secundo, quia hic fuit murmuratio contra Moyſen, credendum eſt autem, quod ſi Moyſes pręſens eſſet erubeſcerent Aaron, & Maria murmurare contra ipſum: in abſentia autem non eſſet ſic, quia non erubeſcerent, & data aliqua occaſione murmurarent,

A Tertio, & fortius patet ex litera, quia dixerunt Maria, & Aaron, num per ſolum Moyſen locutus eſt dñs? tunc tñ ſi Moyſes eſſet pręſens non fieret de eo mentio in tertia perſona, ſed dirigerētur verba ad Moyſen. ergo videtur, ꝙ erat abſens.

Quod cum audiſſet dominus, iratus eſt valde. Erat enim Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra. Statim locutus eſt dominus ad eum, & ad Aaron, & Mariam. Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis. Cumque fuiſſent egreſſi: deſcendit dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocās Aaron, & Mariam.

1.q.7.c.plerunque. S. Moyſes mitiſſimus erat.

Quod cum audiſſet dominus, iratus eſt valde. Metaphora eſt, quia dominus nihil audit, nec videt, cum non habeat potentias organicas, nec ipſa organa conuenientia ad hęc, ſed dicitur audire, quia quamquam non audiat omnia, quæ audiendo intelligere poterat, nō audiendo intelligit abundantius, quam ſi audiret, idem de uiſione, & cęteris actibus ſenſitiuarum potentiarum. dicitur Deus iratus valde, quia ad puniendū pro peccato iſto ſe diſpoſuit, vt patet infra. C *Erat enim Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra.* i. Moyſes erat valde manſuetus magis, quam omnes alii homines, & ſubiungitur iſta litera ad ſuperiorem, quia aliquis diceret quomodo Moyſes ſuſtinuit iſtas iniurias ſibi illatas, vel ſaltem non correxit cum prælatus eſſet, & competeret ei ex officio, redditur cauſa, quia mitiſſimus erat ſuper omnes homines qui morabantur in terra, & proprias iniurias patienter tolerabat, ſed non iniurias Dei: ideo in fabricatione, & adoratione vituli 23. millia hominum interfecit Exo. 32. Dicitur autem mitis. i. māſuetus, & pertinet ad eū qui virtuoſe ſe habet circa tolerationem iniuriarū. ſ. tolerando quas oportet, & propter quā cauſam oportet, & quando oportet, & ſic de aliis circunſtantiis, & puniendo quando oportet: nam manſuetus medius D eſt inter iracundum qui iraſcitur, quando non oportet, vel propter quam cauſam non oportet, & ſic in aliis circunſtantiis, & inter agreſtem, vel inſenſibilem, qui in nullo iraſcitur. Moyſes autem iraſcebatur aliquando, & fortiſſime circa iniurias Dei, ſed circa ſuas nequaquam, ideo tenebat medium: magis tamen māſuetus ſe habet ad remittendum, quam ad puniendū. de his Ariſt. 4. Ethi. c. de manſuetudine.

Mitis quis dicatur.

An Moyſes hic ſcripſerit laudes ſuas, vel Eſdras. Et an fuerit ad hoc coactus ſpiritu prophetico.
Quæſt. XIII.

E CONSIDERANDVM circa hoc, ꝙ aliquibus videtur iſta non fuiſſe ſcripta a Moyſe, quia Moyſes erat vir valde virtuoſus: repugnat autem virtuoſis de ſe quicquam iactare, & dato, ꝙ boni ſint, nunquam id clamant, ſed potius humiliantur ad conſiderationem ſuorum defectuum, nec ſolum ipſi de ſe quicquā iactarent, ſed ēt laudes ſuas ab aliis quocunque zelo prolatas, ſi coram ipſis ꝓponantur ſine rubore audire non poſſunt. quō ergo tam excellentem laudem de ſe Moyſes ſcripſiſſet. ſ. ꝙ erat vir mitiſſimus ſuper omnes qui morabantur in terra? Dicunt ergo hoc non fuiſſe poſitum a Moyſe, ſed quòd alii ſcriptores, & translatores, ſicut Eſdras interpoſuerint.

A Sed hoc non ſtat, quia nemo quantęcunque auctoritatis eſſet ſacrę Scripturæ aliquid addere, vel detrahere præſumeret, quia hoc vetitū erat, vt patet Deute. c. 4. non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo, & Apo. c. vltimo. Conteſtor ego omni audienti verba libri prophetię huius: ſiquis appoſuerit ad hęc apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto, & ſiquis diminuerit de verbis libri prophetię huius, auferet Deus partem eius de libro vitę, & de ciuitate ſancta. hęretici autem ſolum hoc facere conati ſunt in quibuſdam libris ſacrę Scripturę addētes, & diminuentes, ſed catholicorum omnium fides, & auctoritas illos condemnauit: non auderet igitur Eſdras, qui erat verus, & catholicus translator apponere B quidquam de his, quę primo non fuiſſent in ſacra Scriptura. Ideo dicendum, ꝙ iſta verba a Moyſe dicta ſunt: ſic etiam de ſe aliquando loquitur in tertia perſona, ſicut hic in pleriſque aliis locis cum dicatur. locutus eſt dominus ad Moyſen, & non dicatur locutus eſt dñs ad me, ſed iſta ex diuerſis cauſis eueniunt, quia dr̄ de Moyſe in tertia perſona, q̄q̄ ipſe loquat̄, qa ipſe non loquitur, tanquam principalis perſona, ſed velut hiſtoricus refert ea, quę facta ſunt. ꝙ autem poſuit hic magnam laudem ſuam non fecit ſolum, vt hiſtoricus, quia ſi fuiſſet ipſe liber in ſcribendo, nō ſcripſiſſet talia de ſe, ſed erat Moyſes propheta hiſtoricus, inquantum hiſtoricus eſt narrabat geſta temporum nō C magis de ſe loquens, quam nomine aliorum, inquantum vero propheta non erat ei liberum ſcribere hoc, vel illud, ſed ſicut ſpiritus propheticus eum incitaſſet ita ſcribere cogebatur, ſicut dictum eſt de Balaam ꝓpheta cuius Deus mouebat intellectum lumine prophetico, & cogebat dicere ꝯtrium eius, quod dicere ꝓpoſuerat, & quamquam ſępe conaretur illud dicere non valebat, vt patet ſ. 23. & 24. ca. conformiter aūt q in ſcribendo mouentur ſpiritu prophetico non pñt ſcribere aliud, quā quod eis ſpiritus propheticus ſcribendum dictat. Cum autem Moyſes cognoſceret cōditionem ſpiritus prophetici nolebat ei repugnare, qa erat manifeſte repugnare Deo, & graue delictum, ſed quidquid ei Deus ſcribendum dictaret ſcribebat, ſiue in laudem, ſiue in vituperium eius eſſet, ſed Deus im-D pulit eum ad ſcribendū, ꝙ eſſet mitiſsimus inter omnes homines, qui morabantur in terra, ideo ſcripſit: ſic etiam de vituperio ſuo ſine culpa, vt mitius dicamus ſcripſit, ſcilicet quomodo peccauerit coram domino ad aquas contradictionis, vt patet infra 27. ca. & Deuteronom. 3. atque 32. Si tamen eſſet hiſtoricus, ꝓpria voluntate ſcribens, nec proprias laudes, nec rurſus vitia ſcripſiſſet. ꝙ vero magnam de ſe laudem ſcripſerit, nequaquam ei ad iactantiam imputandum eſt, quia inuitus id egit, de inuoluntariis autem, nec laudem, vel vituperium promeremur, iuxta Ariſtotel. in principio 3. Ethicorum.

E Cauſa autem quare Deus eum defendit, & eum ad ſcribendum iſtam laudem coegit fuit, quia ipſe cum eſſet mitiſsimus virorum proprias iniurias indefenſus tolerabat. Deus autem merito huius manſuetudinis eum indefenſum eſſe paſſus non eſt.

In quo Moyſes eſſet mitiſſimus. Et quòd eſſe mitem conſiſtit in duobus. Quæſt. XIIII.

ADHVC quęretur quomodo, & in quo eſt verum, ꝙ Moyſes erat mitiſsimus, cū dicatur in litera: erat. n. Moyſes vir mitiſsimus ſuper omnes hoīes qui morabant̄ in terra.

Dicendum, quòd de Moyſe poterat cōſtare an eſſet mitis ex opere ſuo, ſcilicet remittendo iniurias, vel non reſpondendo iniuriantibus, & tamen an Moyſes

eſſet valde mitis, vel aliud eſſet magis mitis, nemo audereut aſſerere, niſi ſacra Scriptura hoc diceret, quia tamē illa dicit certum eſt, ꝙ non ſolum ſuper omnes hebręos, ſed etiam ſuper omnes alios hoīes erat Moyſes mitiſſimus: cum dicatur, ꝙ erat mitiſſimus ſuper omnes hoīes qui morabantur in terra, Dicendū autē, ꝙ Moyſen eſſe mitem conſiſtebat in duobus. Primo in remittendo iniurias, vel non referendo vicem pro eis: nam cum Maria, & Aaron ꝯ eum murmuraſſent, ille non murmurauit ꝯ eos, ſicut de dño noſtro legitur, ꝙ cum malediceretur non maledicebat, & cū pateretur non comminabatur. 1. Pet. 2. c. Nam non legitꝰ ꝙ Moyſes hic reſponderit murmurationi Marię, & Aaron, immo præſupponendum eſt, ꝙ non rñderit, quia aliàs non haberet locum, quę dñr in litera. Secundo orando pro maledicentibus, quia Maria murmura uerat contra ipſum, & tamen ille orauit pro ea, vt libęraretur a lepra, infra in litera.

Quare ſcriptura expreſſit Moyſen eſſe mitiſſimum,
Queſt. XV.

SED quęretur, quare ſcriptura expreſſit, ꝙ Moyſes erat mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra, quia multa ſunt vera, quę tamen non exprimuntur: immo nunquam ponitur aliquid expreſſe in ſacra Scriptura, niſi ſit aliqđ motiuum ad illud dicendum.

Eſt dicendum, ꝙ fuit primo ad laudem Moyſi: nā Deus voluit laudare hic Moyſen ex aliquibus cauſis, quæ tangentur infra: pertinebat autem ad magnā laudem eius, ꝙ eſſet mitis, ideo ſcriptura non ſolum dixit eum eſſe mitem, ſed etiam mitiſſimum ſuper omnes homines, qui morabantur in terra.

Secundo fuit ad oſtendendum, ꝙ valde iniuſte mouebantur Maria, & Aaron ꝯ ipſum: nam ſi Moyſes eſſet vir iracundus ſolitus inferre aliis iniurias, non erat mirum, ꝙ Maria, & Aaron dicerent aliquid ꝯ ipſum. erat tñ Moyſes vir tam mitis, ꝙ nulli maledicebat, neque iniuriam inferebat, ideo iniuſte valde agebant Maria, & Aaron murmurando contra ipſum.

Tertio, vt quidam volunt, ponitur ad oſtendendū, qũo Maria, & Aaron auſi fuerunt murmurare cōtra Moyſen, quia timere debebant, ꝙ Moyſes redderet eis vicem maledicendo illis, aut cū eſſet princeps populi inferendo eis pęnam pro hac murmuratione, & dr̄, ꝙ non timuerunt, quia cū Moyſes eſſet vir mitiſſimus, neque malediceret, neque murmurantes puniret, ſi tñ ſcirent eū non eſſe mitem, non auderēt murmurare contra ipſum timentes viciſſitudinem.

Quarto ad reddendum rōnem literę, quia ponitur hic murmuratio Marię, & Aaron ꝯ Moyſen, & non ponitur reſponſio aliqua Moyſi reddēdo maledictionem pro maledictione, ſed ſolum excuſando ſe ꝯ ea, quæ illi dixerant, de quo aliquis miraretur, quomodo hoc fuerit, & dr̄, ꝙ fuit, quia Moyſes erat mitiſſimus ſuper omnes homines: ideo etiam ſi malediceret, neque malediceret, neque reſponderet.

Quinto ponitur ad inſtructionem inferiorum: nā habetur infra qũo Deus reſpondet contra Aaron, & Mariam pro Moyſe. Aliquis autem diceret, vnde hęc nouitas, ꝙ Deus reſpondeat pro offenſis, alicuius ꝯ offendentes? & dr̄, ꝙ hoc fuit, quia Moyſes erat mitiſſimus. ſ. tam mitis erat, ꝙ non reſpondebat offendētibus ſe, ideo Deus reſpondebat pro eo.

Sexto, vt reddatur cauſa eius, quod dicitur in litera. ſ. quod cum audiſſet dominus iratus eſt valde. Aliquis diceret, quare iratus eſt? reſpondetur ꝙ erat, quia Moyſes erat, tam mitis, quòd indignum erat inferri ei aliquam iniuriam: ſi autem inferretur alteri, qui ſeip-

F ſum defendere vellet reddendo vicem non iraſceretur Deus. quia Moyſes, tam mitis erat, quòd non reſpondebat maledicentibus: iratus eſt, ꝙ murmurarēt de eo, & hoc innuit litera ponens iſtud pro cauſa cū ait, quod cum audiſſet dominus iratus eſt valde. erat enim Moyſes vir mitiſſimus, ideſt propter hoc iratus eſt Deus contra Aaron, & Mariam, quia erat Moyſes vir mitiſſimus.

Quomodo poterat Moyſes vocari mitiſſimus, quia non reſpondit cum eſſet abſens.
Queſt. XVI.

G ALIQVI quęrunt propter id quod dictum eſt pręcedenti qōeſt. in ratione quarta qũo poterat vocari Moyſes mitiſsimus, quia nō reſpondit murmurationi contra ſe factæ. nam Moyſes non fuit pręſens, quando facta eſt murmuratio, vt oſtenſum eſt ſupra, ideo non poterat reſpondere etiam ſi eſſet valde impatiens. Dicēdum, ꝙ licet Moyſes non fuit tunc pręſens, audiuit poſtea oīa quę dicta fuerunt, quia cum iſta contentio fuerit contra vxorem Moyſi ea pręſente referret illa Moyſi, qđquid dictum eſſet, & tunc poterat Moyſes reddere vicem maledicendo Marię, & Aaron, vel puniēdo eos, tanquam princeps, & tamen neque poſtea maledixit, neque puniuit, ideo mitiſſimus fuit, licet eo præſente non fuit facta murmuratio.

H Conſiderandum eſt, ꝙ cum dr̄ Moyſes erat mitiſſimus ſuper omnes homines: non eſt intelligendum abſolute, ꝙ excellerit omnes hoīes in manſuetudine, & patientia: fuit enim magis mitis Stephanus: nam licet habitum animi, ſm quē dicitur quis mitis, vel iracundus nemo videre poſsit, tamen ex actu Moyſi hic, & ex actu Stephani apparet Stephanus incomparabiliter magis mitis, quam Moyſes, vt infra declarabitur, ſed intelligitur hoc de hominibus illius tēporis, ꝙ ſuper omnes illos erat mitis. Et ſic ſit ſępe, quando ſcriptura aliquem laudat, quòd comparet eum ad homines ſui temporis, ſic patet Geneſ. 7. cum dicitur de Noe, quòd Noe fuit vir iuſtus, atque perfectus in generationibus ſuis, ideſt inter omnes homines illius tēporis, vel illarum generationum, & hoc innuit litera

I hic cum dicit. erat Moyſes vir mitiſsimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra. ſ. qui illo tempore morabantur in terra: non tñ ſuper omnes homīnes, qui poſtea moraturi erant in ea. Si tamen ſcriptura vellet innuere Moyſen ſimpliciter eſſe manſuetiſſimum ſuper omnes homines qui erant, & fuerant, & futuri erant, exprimeret illud, quia aliquando ſimiliter ſolet ponere, ſic patet de Salomone cuius ſapiētiam ſcriptura laudare voluit, & dixit, ꝙ fuit ſapiētior omnibus hominibus. 3. Reg. 4. c. & nō ſolum hoc, ſed etiam ꝙ nullus pręceſſerit eum ęqualis in ſapientia, neque futurus eſſet. 3. Reg. 3. ca. ſ. dedi tibi cor ſapiens

K intantum, vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te futurus ſit, & idem dicitur. 2. Paralipom. 1. c. Similiter autem de locuſtis quas Deus fecit aſcendere ſuper Aegyptum dicitur Exod. 10. c. ꝙ aſcenderunt ſup vniuerſam terram Aegypti, & ſederunt in cunctis finibꝰ Aegyptiorum innumerabiles, quales ante illud tēpus non fuerant, nec poſtea futurę ſunt: hic tñ nō dicitur, niſi ꝙ erat Moyſes mitiſſimus ſuper oēs hoīes q morabantur in terra, ideo ſignificatur ſolum de hoībus illius temporis, poſtea aūt alii fuerunt mitiores.

Statim locutus eſt ad eum, & ad Aaron, & Mariam. Cum iſti obiurgaſſent contra Moyſen, Deus voluit eos immediate punire, tum quia erat Moyſi offenſio, tū quia magis de dono a Deo dato, ꝗ ęquū eſſet ꝑſumebant, ęquantes ſe Moyſi in ſpiritu prophetico, & non fuit dilata

A dilata iſta punitio, ſed ſtatim vocauit Deus Moyſen, Aaron, & Mariam ad conuincendum obiurgatores de peccato ſuo, hos autem tres vocauit, quia ad eos ſolum pertinebat iſtud negotium, cum duo eſſent offenſores, & vnus offenſus.

Ex hoc concluditur, ꝙ non ſtet expoſitio Rab. Salom. de obiurgatione Aaron, & Marię contra Moyſen. Dixerat enim, ꝙ in die qua prophetauerunt Heldad, & Medad fuerat iſtud iurgium, dicente Sephora vxore Moyſi bonum eis, ſed malum eſt vxoribus eorum: tamen non ſtat, quia illud factum eſt in ſepulchris concupiſcentiæ, antequam venirent coturnices, & poſtea ſteterunt ibi Iſraelitæ per vnum mēſem comedentes coturnices, ſed obiurgatio iſta facta eſt in B Aſeroth, quia poſtquam venerunt in Aſeroth, vt ponebatur in fine præced. capitu. ſubiunctum eſt in principio huius, quòd Maria, & Aaron locuti ſunt contra Moyſen.

Nec poteſt aliquis reſpondere, ꝙ iſta oīa facta ſunt in ſepulchris concupiſcentię, vbi prophetauerūt Heldad, & Medad, & ꝙ ponatur hic per recapitulationē, quia in fine huius literę ponitur, ꝙ Maria percuſſa eſt lepra in Aſeroth, & manſerunt ibi omnes Iſraelitæ 7. diebus, donec ſanaretur. ergo non facta ſunt in ſepulchris concupiſcentiæ.

Sed adhuc reſpondebit aliquis, ꝙ obiurgatio contra Moyſen facta eſt in ſepulchris concupiſcentiæ in die prophetiæ Heldad, & Medad, ſed non fuerunt im- C mediate puniti obiurgatores. Nam menſis vnus primo elapſus eſt in quo coturnices comederunt, & poſtea venientibus in Aſeroth Maria percuſſa eſt lepra, manſitque ibi populus diebus ſeptem.

Sed hoc non ſtat, quia punitio huius delicti facta eſt immediate poſt ipſum delictum, quod patet hic cum dicitur. ſtatimque locutus eſt dominus ad eū, & Aarō, & Mariam: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis, ſed cōſtat Mariam percuſſam fuiſſe lepra in Aſeroth. ergo ibi eadem die facta fuit obiurgatio, quod aūt dr̄ Heldad, & Medad prophetātibus fuit pluribus, quam 30. diebus ante hoc, iō nō tenet illa expoſitio, ſed melior eſt expoſitio Ra. Abrahā Abē Ezra. *Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fæderis*. Quan- D do iſta locutus fuit Deus erant omnes iſti tres ſimul, & apparuit eis loquens in figura aliqua aſſumpta. ſ. ꝙ angelus domini loqueretur, & vocauit eos, vt irent in tabernaculum: dixit autem, ꝙ irent ſolū tres, quia volebat increpare Mariam, & Aaron, quia contra Moyſen murmuraſſent, & ſi publice reprehendiſſet vileſceret eorum auctoritas, maxime in Aaron qui pontifex erat, & aliorum crimina corrigere, atque pro eis orare ex officio tenebatur, vt ſatis patet in toto Leuitico, ideo in eccleſia pęnitentia ſolennis ſacerdotibus non imponitur, ne vituperetur miniſterium eorum in eis. Maria quoque propheciſſa erat, & ſi publice fuiſſet reprehenſa vileſceret eius auctoritas. factum eſt igitur ſecrete in Sanctuario. E

Opin. Ra. Salom. quare ſtatim vocauit Deus Mariam, & Aaron & an coacti fuerint petere aquam luſtrationis, quando vocati ſunt ad tabernaculum.

Quæſt. XVII.

ET dicit Rab. Salom. ꝙ ſtatim, vt peccauerunt, dominus vocauit eos, vt confuſibiles eos demonſtraret in quo Moyſen arguebant, quia accidit, ꝙ Aaron ex acceſſu ad vxorem ſuam immundus erat, ſimiliter Maria ex acceſſu ad virum: vnde coacti ſunt petere aquam luſtrationis a Moyſe, vt dn̄s in hoc demonſtraret, ꝙ bonum erat continere a coitu, ſicut faciebat Moyſes.

A Sed iſta ſunt fictitia, ponit enim hoc Rab. Sal. in fauorem Moyſi. ſ. ꝙ alii eſſent polluti coitu, & ob hoc peterent aquam luſtrationis, in quo præſupponit, ꝙ hominibus pollutis coitu debet adhiberi mundificatio per aquam luſtrationis: eſt tamen mundificatio ipſorum per aquas viuentes, totum enim corpus ſuum lauare debent in aqua, & veſtes, quas tunc habuerint, vt patet Leuit. capitu. 15. an vero aqua luſtrationis neceſſaria ſit non conſtat, ſed eam non ſufficere manifeſtum eſt, vt declaratum fuit Leuit. capitulo decimoquinto. Item quòd dicit Aaron, & Mariā eſſe immundos per coitū ſola opinione dicit, quia non eſt ad hoc aliqua veriſimilitudo, ſed dato hoc videbatur procedere poſitio eius. ſ. quòd cogerentur ſaltem lauari, cū B deberent ire ad Sanctuarium, quia nullus immundus poterat illud intrare, & ſi expectaſſet per diem non cogerentur petere aquam luſtrationis, quia eſſent ſequēti die mundi, & reciperent aquam a quocunque vellent, nec erubeſcerent coram Moyſe. Sed non poteſt ſtare iſta poſitio, quia aut Maria, & Aaron erant immūdi, quia nocte pręcedenti, vel in die ipſo habuerant cōtaminationem aliquam, vel in coitu, vel ante noctem pręcedentem: ſi vero ante noctem pręcedentem, iam non durabat immunditia, quia iſta ſolum erat, vſq; ad Solis occaſum Leui. c. 15. ſi vero in nocte pręcedenti, vel in ipſa die contaminati fuerant, non poterant introire in Sanctuariū, vſque poſt Solis occaſum, q̄q̄ la- C uarētur aqua luſtrationis millesies, vel aquis viuentibus, adueniente autem Solis occaſu erant mundi, vt dr̄ Leui. c. 15. ſ. vir de quo egreditur ſemen coitus lauabit aqua oē corpus ſuum, & immundus erit, vſque ad veſperum, veſtem, & pellem, quam habuerit lauabit aqua. ergo quamquam peterent aquam luſtrationis a Moyſe, non erant mundi ad ingrediendum in Sāctuarium, quouſque veniret occaſus Solis.

Si autem dicas, ꝙ Deus diſpenſaret in hoc, vel ꝙ ꝓp mandatum eius tenebantur ire immediate non expectantes Solis occaſum, quamquam eſſent immundi. Reſpondēdum eſt, ꝙ ēt pręceptum Dei excuſaret eos ab aquis luſtrationis, & a qualibet alia cęremonia. Iō dicendum verba Ra. Sal. eſſe quandam fictionem, qa ſi erant iſti polluti mandatū Dei eos excuſaret ab om- D nibus cęremoniis, vel ſi non excuſabat ab aqua luſtrationis ēt non excuſaret ab expectatione, vſq; in veſperum, & ſic non poſſent ire illuc ad mādatum Dei, nec cogerentur petere aquam a Moyſe.

Cumque fuiſſent egreſſi deſcendit dominus in columna nubis. Dicuntur egreſſi de tentoriis ſuis, quia ibi Deus apparuerat illis, & cum irent deſcendit in columna. Erat enim columna ſuper tabernaculum eleuata toto tempore quo ſtabant caſtra, vt patet ſupra c. 9. & de illa columna loquebatur dominus: ſi autē ſtaret illa in ſublimi audirentur voces a manentibus extra Sanctuariū: Deus tamen volebat ſecrete increpare Mariā, & Aaron: ob id enim dixerat, vt ipſi ſolum tres egrederent E euntes in tabernaculum, cum autem columna deſcēderet voces erant ſummiſſiores, & non audiebant extra Sanctuarium: ſic deſcendit nubes ad loquendum cum Moyſe pręce. cap. cum electi ſunt in iudices 70. ſeniores. Et dr̄ deſcendere dn̄s in nube. i. angelus eius, quia Deus nec loquitur, nec deſcendit, ſed angeli hęc omnia faciunt, & erat iſte angelus qui mouebat nubē illam applicans virtutem ſuam ei, ſicut dr̄ Exo. c. 14. & cum ipſe volebat eam mouere ſupra, vel infra, vel ad omnem differentiam poſitionis, mouebat. *Et ſtetit in introitu tabernaculi.* i. nubes illa ſtetit apud oſtium tabernaculi intra ipſum atrium. *Vocans Aaron, & Mariam.* Oēs. n. iuerant ad Sanctuarium, ſed non acceſſerāt ad oſtium tabernaculi, quia non erat eis iuſſum, ꝙ ſtarēt ſpāliter in aliquo loco, & tūc vocati ſunt ſolū Aaron

& Maria, quia dominus reprehēſurus erat illos, & laudaturus Moyſen, ideo nolebat eum pręſentem extollere, quia virtuoſo viro laudes in pręſentia prædicatę ſunt dura quædam verbera.

Quomodo Moyſes ſciuit verba dicta Aaron, & Mariæ per angelum. Quæſt. XVIII.

SED dices cum Moyſes non aſtiterit colloquio in quo ſunt dicta iſta, quæ infra habentur, quō ſciuit, quid dictum eſſet?

Reſpondendum eſt Moyſen ſciuiſſe ſpiritu prophetico, q̄a diuino ſpiritu afflatus omnia hęc ſcripſit, & ſic de creatione rerum diſſeruit, quamquā non aſtiterit illi, ita & de his, q̄ dicta ſunt poterat verè ſcribere, licet tunc non audiuiſſet. G

Quare Deus locutus eſt tantum Moyſi Aaron, & Mariæ, & quid locutus eſt, & cur primo voluit vocare omnes tres, cum tamen nollet Moyſen audire. Quæſt. XIX.

QVAERETVR cum dicatur in litera, ꝙ vocauit, vel locutus eſt Deus ad Moyſen, Aarō, & Mariam, quare ad iſtos tres locutus eſt?

Dicendum, ꝙ fuit primo ad innuendū, ꝙ pertinebat cauſa ad iſtos tres, nam vocabantur pro murmuratione facta contra Moyſen, ſed hoc pertinebat ad Mariam, & Aaron, quia ipſi murmurabant: pertinebat etiam ad Moyſen inquantū ꝯ ipſum murmurauerant, ideo iſtos tres vocauit Deus. H

Quid locutus eſt Deus Mariæ, & Aaron.

Sed dicetur, ꝙ cum ſcriptura dicat Deum locutum eſſe ad eos quid locutus eſt? Aliqui dicunt, ꝙ omnia q̄ habentur infra ab illo loco: audite ſermones, vſq; ad finem verborum.

Sed dicendum, ꝙ non ſtat, quia illa verba ſolū fuerunt dicta coram Aaron, & Maria. Nam dicitur in litera, ꝙ cum iuiſſent iſti tres ad tabernaculum fęderis vocauit Deus Aaron, & Mariam, & dixit. audite ſermones meos, ad illos ergo ſolos dicta fuerunt verba Dei. Dicendum igitur, ꝙ Deus locutus fuit ad iſtos tres: non quidem illa verba obiurgatoria, quę infra habentur, ſed locutus eſt iubendo eis, ꝙ irent ad Sāctuarium, vbi volebat loqui, & patet quia dicitur locutus eſt ad Moyſen, & Aaron, & Mariam: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis: poſtea autem ſequit̄, ꝙ verba Dei fuerunt dicta ſolum ad Mariam, & Aaron. I

Quare dicatur quòd ſtatim locutus eſt eis. Quæſt. XX.

ADHVC quæretur, quare dr̄, ꝙ ſtatim locutus eſt Deus ad Moyſen, & Aaron, & Mariā. Dicendum, ꝙ iſtud intelligitur referendo ad murmurationē factā ꝯ Moyſen. ſ. ꝙ facta illa ſtatim Deus vocauit iſtos: & dicendū, ꝙ fuit primo ad inferendum pęnam, peccauerant. n. iſti grauiter murmurando ꝯ Moyſen: Deus aūt non ſolum voluit eos punire, ſed ēt voluit diu expectare, iō dr̄. ꝙ ſtatim locutus eſt, quędā. n. peccata ꝑꝑ cōditionē ſuā exigunt, ꝙ Deus pęnā non differat, ſed ſtatim illā inferat. Secundo, quia illis q̄ Deū oderunt Deus pęnā infert ſtatim, ſed iſti videbant Deū odiſſe inquantū murmurabant iniuſte ꝯ virum Deo dilectiſſimū, iō ſtatim voluit Deus punire, ſic dr̄ Deut. 7. c. reddens odiētibus ſe ſtatim, ita vt diſperdat eos, & vltra non differat: protinus eis reſtituens, qd̄ merentur. Tertio, & principaliter fuit ad oſtendendum conditionem irati: nā dr̄. ſ. in lr̄a ꝙ cū audiſſet dn̄s iratus eſt valde. iratus eſt ꝓ murmu- K

F rationē: pertinet aūt ad iratos, ꝙ ſtatim velint retribuere: nam inter oēs paſsiones ira eſt velocior, iō licet audiat tōnem: tn̄ modicum audit, ſicut miniſtri ꝑuolantes, & canes qui cum audiuerint pulſari ad oſtium ſtatim latrant nō inquirentes prius, an dn̄s ſit, vel alius: ſic dicit Ariſt. 7. Ethi. c. 8. hoc aūt fit ꝑꝑ caliditatem, & velocitatem naturæ ipſius irę, ideo licet ſecundum veritatem in Deo non ſit ira, nec alia paſsio: tn̄ inquantum dicitur iratus, oportet ꝙ attribuantur ei cōditiones irę, & quia potiſsima conditio irę eſt velocitas punitionis propter caliditatem irę 7. Ethic. c. 8. & a Deo dictum ſit, ꝙ iratus eſt valde, velociter pęnam infligeret, & hoc fuit, ꝙ ſtatim loqueretur.

Quare Deus dixit egredimini tantum vos tres. Quæſt. XXI.

QVAERETVR quare Deus dixit egredimini vos tantum tres? Dicendum, ꝙ Deus volebat nūc loqui ſuper murmuratione facta cōtra Moyſen, & tamen ad ſolos tres iſtud pertinebat, quia duo contra vnum murmurauerāt, iō ſuperuacuū erat alios vocari. Deus tn̄ nihil ſuperfluum facit, ideo ipſe ſolos tres vocauit. Secundo fuit ꝑꝑ honorem iſtorū, quia licet Deus iſtos punire vellet non volebat, ꝙ vileſceret ēt in cōſpectu populi, quod fieret ſi populus audiret verba obiurgatoria, q̄ Deus ꝯ illos dicebat, ideo non debuerunt intereſſe alii coram quibus iſti vileſcerent. Tertio fuit ꝑꝑ additionem loci ad quē vocabant: nā ibant ad oſtiū tabernaculi, & ibi erat locus ſanctus, ad quem non aſcendebat tota multitudo, patet hoc cū dr̄: egredimini vos tn̄ tres ad tabernaculum fęderis. Quarto fuit ꝑꝑ res quas Deus dicturus erat. Nā protulit res excellētes. ſ. de diſtinctione prophetię, & de dr̄ia Moyſi ad alios: talia autem pauci ſuſcipiunt, ideo pauci digni ſunt audire: iſtos ergo ſolos vocauit. Quinto, & principaliter fuit, quia ad iſtos qui morabantur, vel ibant ad tabernaculum debebat fieri ſermo Dei. Deꝰ tn̄ pauciſſimis loquitur, quia iſtud eſt quoddam principium prophetiæ, vnde licet Deus velit referri verba ſua oibus, non tn̄ vult per ſe loqui oībus, ſed paucis: iō non vocauit, niſi iſtos, quibus alias Deus loquebatur, ſicut ipſi dixerunt. nonne & nobis ſilr̄ eſt locutus?

Quomodo Deus ſeruauerit iſtis honorem cum tamen dederit pœnitentiam. Quæſt. XXII.

SED dicet aliquis quō eſt verum, quod dr̄ pręce. q. in ratione ſecunda, ꝙ Deus voluerit, ꝙ iſti non erubeſcerent, & ꝙ voluit eis ſeruare quendam honorē: nam intulit eis pęnam, ergo non ſeruauit honorem. Secundo, quia Marię dedit Deus pœnam publicè ꝑfundendo eam lepra, in qua manſit per ſeptem dies, ergo non ſolum non ſeruauit illis honorem, ſed etiā publicè confudit eos. Dici poteſt, ꝙ Deus ſeruauit hic quendam honorem, non quidem Marię, ſed ipſi Aaron ambo quidem peccauerant, & digni erant pęna, ſed non manifeſtauit Deus peccatum Aaron: ſi tn̄ verba illa obiurgatoria Dei ad Mariam, & Aaron dicerentur coram multis illi viderent confuſionē Aaron, ideo non dicere coram aliis fuit ſeruare quēdam honorem Aaron. Secundo, quia etiam Mariæ fuit quidam honor ſeruatus: nam licet non fuerit in totū iſte honor ſeruatus, ꝙ ipſa excuſaretur ab omni pęna: fuit tamen quantum ad aliquid: nam maior pœna erat, ꝙ Maria perfunderetur lepra publicè, & etiā Deus obiurgaret eam publice, quam ꝙ ſolum perfunderetur lepra, quia aliquam grauitatem pęnę addebat iſta obiurgatio Dei. ꝙ ergo non fieret publice erat quædam alleuatio pęnę, & confuſionis.

Et

A ¶ Et ꝙ Deus voluerit in aliquo honorare Mariam, licet eã punierit patet, quia ipſa manſit 7. diebus leproſa extra caſtra, & fecit Deus, ꝙ per illos 7. dies nõ mouerentur Iſraelitæ de loco illo, ſed expectarẽt quouſq; ſanaretur Maria, & reduceretur in caſtra, vt patet ĩ. in lr̃a: & tñ non fiebat hoc in aliquo alio leproſo omnes quippe erant extra caſtra, & nullus expectabatur quouſque mundaretur, iõ ſicut in ira ſua Deus ſeruat aliq̃ miſericordiam. ſicut dr̃ Pſal. 76. ꝙ non continebit in ira ſua miſericordias ſuas, ita aliquando puniendo honorem quendam ſeruat eis quos punit, & per hoc patet ad ea, quę dicuntur in contrarium.

Quomodo ſtat, quòd Deus vocauerit Aaron & Mariam, & tamen dicitur quòd locutus eſt Moyſi Aaron, & Maria. Quæſt. XXIII.

B QVID eſt, quod dr̃, ꝙ deſcendit dñs in colũna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, & quõ pr̃ ſtare? Nam ſupra dr̃, ꝙ locutus eſt ad Moyſen, Aaron, & Mariam, quõ ergo ſtatim dr̃, ꝙ vocauit Aaron, & Mariam? Quidam dicunt, ꝙ oẽs tres vocauit, & tñ ſcriptura tacuit de Moyſe qui dẽt ſubintelligi. Dicendum, ꝙ non ſtat ſi deberet ſubintelligi Moyſes: iõ poneretur aliqua diſtinctio, ſed cum dictum eſſet ſupra, ꝙ Deus locutus eſt ad iſtos tres, ꝙ venirent ad tabernaculum ſequitur audire ſermones meos, & tamẽ ponitur diſtõ, quia poſtq̃ dictum eſt, ꝙ vocauit iſtos
C tres ad tabernaculum, ſequitur ꝙ dixerit, ꝙ venirent Aaron, & Maria, & audirent ſermones eius, ergo voluit aliquid nouum ſigñare, iõ cum ſupra de tribus dictum fuerit, noluit poſtea ſigñare de tribus ſcriptura, ſed ad duos retulit: eſt aũt ſic intelligendum, ꝙ Deus a principio locutus fuerit tribus dicens, ꝙ venirent ad tabernaculum fęderis, deinde cum ibi eſſent deſcẽderit columna ad oſtiũ tabernaculi. ſ. quia prius erat eleuata, & tunc humiliauit ſe verſus terram, & p hoc dr̃ Deus deſcendiſſe in columna nubis, & ſtetiſſe in introitu tabernaculi. Dr̃ aũt, ꝙ vocauit Aaron, & Mariã. Primo ad diſtõnem, quia prius fuerant vocati tres. ſ. Moyſes, Aaron, & Maria, & ſi Deus non vocaret nũc
D ſpecialiter aliquẽ, vel aliquos ipſorum oẽs tres accederent ſimul: Deus tñ volebat, ꝙ duo ſoli accederent, iõ vocauit ex nomine quos voluit. Secundo fuit, vt auderent accedere. quia ex priori vocatione introierant iſti tres in Sanctuarium, ſed procul erant a loco in quem deſcendit columna, & nõ auderent accedere ad locũ illum. Expediebat tñ. ꝙ accederent ne fieret vox alta ad eos, quę poſſet ab aliis audiri, ideo vocati ſunt, ꝙ accederent. Tertio fuit ad hoc, ꝙ poſſet fieri ſermo his duobus, & non audiret illum Moyſes. Cum. n. omnes tres ſimul eſſent intra atrium Sanctuarii, ſi ſermo fieret audirẽt omnes tres, vel nemo eorum: voluit tamẽ Deus, ꝙ Moyſes non audiret hoc, ideo vocauit Aaron,
E & Mariam iubens, ꝙ accederent, vt Moyſes maneret aliquantulum procul, vel ipſe ſe elongaret ſciens, ꝙ Deus volebat iſta non audiri ab eo, & ita ſoli duo audirẽnt. Cauſa autem quare iſti tres procul eſſent non audentes accedere erat quędam reuerentia ad Deum. Sciebat enim eſſe in columna nubis, & propter illius excellentiam non audebant appropinquare: maxime autem, quia Deus ita iuſſerat. Cum enim Moyſes videret rubum ardentem, & accedere vellet dixit De⁹. Moyſes non appropies huc: ſolue calciamenta de pedibus tuis, locus. n. in quo ſtas terra ſancta eſt. Exo. 3. c. ita ergò nunc ſcientes Deum eſſe in columna non auderent appropinquare, niſi Deus illos vocaret.

Quare non vocauit etiam Moyſen. Quæſt. XXIIII.

QVAERETVR quare vocauit nunc Deus Aaron, & Mariã ſolos, & excluſit Moyſen? Dicendũ ꝙ fuit primo, quia iſta verba Dei, quæ ſecuta ſunt pertinebant ad ſolũ Aarõ, & Mariam: nam erãt verba increpatoria pro murmuratione: Moyſes tamen non erat increpandus, ideo neque oportuit eſſe præſentem. Secundo fuit, & principaliùs ne Moyſes ſuperbiret ex his, quæ dicebantur? Nam omnia quę dicta fuerunt in verbis Dei pertinẽt ad laudem Moyſi, vt patet in litéra, ſed non expediebat Moyſi audire laudes proprias, quia forte inflaretur. potiſſime, quia iſtæ erant magnæ laudes, ideo voluit Deus illum eſſe abſentem. Aaron autem & Maria debuerunt iſta audire, quia per hęc oſtendebatur illos falſa fuiſſe locutos, & vt de cætero non murmurarent contra Moyſen ſcientes illius excellentiã, ideo Aaron, & Maria debuerunt eſſe præſentes, & hęc audire, ſed non Moyſes.

Quare in principio vocauit omnes tres cum tamen nollet Moyſen audire. Quæſt. XXV.

SED quęretur ad quid vocauit Deus a principio iſtos tres dicẽs: egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fęderis, cum poſtea vellet, quòd Moyſes non eſſet præſens eis, quæ dicerentur? Dicendum, ꝙ intelligitur hoc modo, ꝙ fuerunt vocati iſti tres ad Sanctuarium, vt ibi manerent dum Deus loquebatur, & tamen antequam inciperet loqui ſepararentur duo. i. Maria, & Aaron accedentes ad audiendum verba domini: Moyſes autem maneret aliquantulum procul non audiens verba iſta, eſſet tamen intra Sanctuarium, & fuit primo ad confuſionem Aarõ & Mariæ, vt ſcirent, ꝙ increpationem illam, quam faciebat eis ſciebat Moyſes cui detraxerant. Secundo ad conſolationem Moyſi, vt ſaltem ſciret, ꝙ iſti vocabantur ad ſuſtinendum increpationem pro murmuratione contra eum. Tertio, & præcipue ad hoc, ꝙ Aaron, & Maria non viderentur conſecuti excellentiam aliquam ex peccato, quod commiſerant. Si enim ſoli Aaron, & Maria vocarentur non vocato Moyſe, poſſet putari, quòd Deus accipiebat iſtos ad aliquam ſpecialem familiaritatem, quod erat inconueniens, & contra intentionem Dei, quia videretur deſpici Moyſes, qui erat ſingularis, & familiariſſimus Deo, ideo non fuerunt vocati ſine illo. Quarto fuit, & etiam præcipue ad hoc, ꝙ Moyſes oraret pro Maria, quando percuteretur lepra, ſicut factum eſt: nam ſtatim, vt percuſſa eſt, Aaron petiuit a Moyſe, quod oraret pro ea, & ille rogauit Deum dicens, Deus obſecro ſana eam. Sed non potuiſſet hoc fieri, niſi Moyſes eſſet propinquus loco, ſcilicet intra Sanctuarium, ideo debuit ibi eſſe.

Quomodo Moyſes profuit Mariæ orando pro ea. Quæſt. XXVI.

SED dicetur quomodo potuit Moyſes prodeſſe ad hoc, ꝙ oraret pro Maria, quia non obſtante, ꝙ ibi fuerit, percuſſit eam Deus lepra.

Aliquis dicet, ꝙ profuit, quia orauit pro ea, & Deus conceſſit, ꝙ ſolum eſſet ſeptem diebus leproſa. Si autem non oraret pro ea Moyſes, forte maneret leproſa per totam vitam.

Sed obiicietur, ꝙ non fuit ad hęc neceſſaria pñtia Moyſi, qa licet tunc Maria perfunderetur lepra exiſtẽte Moyſe extra Sanctuarium, poſſet Aaron egreſſus

de Sanctuario petere a Moyſe, ꝙ oraret pro ea, & illo orante concederetur, ꝙ ſolum per ſeptem dies maneret leproſa.

Dici poteſt, ꝙ non fuit conueniens, quia ſi Moyſes eſſet extra Sanctuarium, Aaron forte non iret ad petendum hoc ab eo. Primo, quia erubeſceret, nam ſi Moyſes foris manſiſſet poſſet putare Aaron, ꝙ ille neſciret ad quid vocati fuiſſent Maria, & Aaron, & an ibi actũ eſſet, & ſic erubeſceret ei pandere hoc, nunc vero eũ eſſet intra Sanctuarium, conſtabat ipſum ſcire ad quid vocati eſſent Maria, & Aaron, ideo non erubeſceret pandere ei, & petere ab ipſo, quòd oraret. Secundo, quia ſi Moyſes manſiſſet extra Sanctuarium non vocatus nunc a Deo, putaret forte Aaron iſtam rem nõ multum pertinere ad eũ, ideo quod deprecatio eius parum valeret ad liberationem Marię, ideo nihil peteret ab eo, & ſic non oraret pro Maria, maneretque illa in perpetuum leproſa. Debuit igitur Moyſes propinquus eſſe loco, vt crederet Aaron, quòd ad ſatisfaciendum ei Deus percuſſerat Mariã, & ſic poſſet prodeſſe oratio eius ad liberandum Mariam, vnde peteret ab eo, ꝙ oraret.

Quare Deus voluit deprecari pro Maria cum vellet eam punire. Et quòd Deus vult punire, & orari, vt ceſſet punitio. Et quantum ei profuit oratio Moyſi.
Quaeſt. XXVII.

SED adhuc aliquis dicet iſtud videri inconueniens: ipſe enim volebat punire Mariam, quõ ergo procuraret eſſe præſentem Moyſen, vt oraret ne percuteretur Maria, quia in hoc videretur velle contraria?

Dicendum, ꝙ Deus non volebat orari, vt non percuteretur Maria, quia antequam oraretur punierat eam, & impoſſibile erat, non eſſe eam iam percuſſam lepra, ſed volebat orari ſuper duobus. Primo, vt liberaretur Maria a plaga inflicta. Secundo, vt non fieret iſta plaga durior.

Eſt autem iſte modus Dei, ꝙ ipſe vult punire, & tñ vult orari, vt ceſſet punitio ſua, vel vt puniat minus. Et ſi aliquis oret pro hoc placet Deo, & interdum exaudit deprecantem, & dato, ꝙ non exaudiat placet ſibi, ꝙ oretur pro hoc, & ſi nõ oratur indignatur, quia nemo eſt qui oret, iuxta illud Ezec. non fuit qui ſe opponeret murum pro domo Iſrael. i. quando ego volui punire, nemo fuit qui oraret interponendo ſe in medio, ideſt inter Deum, & illos, quos volebat punire, quaſi eſſet murus intermedius reſiſtens hoſti volenti intrare. Cauſa autem quare Deus hoc dixit eſt, quia Deus non punit ex ira, ſed mouẽte ratione, qui aũt punit ex ira non vult, ꝙ aliquis ſibi reſiſtat impediẽdo de facto, vel orando ne faciat, qui autẽ punit ex rõne põt dupl r facere: aliquando vt ſatisfaciat rationi inferendo pœnas ei qui meruit illas: aliquando autem propter honorem ſuum. i. quia forte fuit ſibi facta offenſa, & erit ſibi dedecus, ſi non retribuat, vel ſaltem oret, vt ceſſet a retributione, & interdũ qui ſic offenditur iubet non retribuere pœnam, ſed ꝙ orarẽt remittere iniuriã, vt ſic impenderet ei aliquis honor, orando ipſum, aut taliẽ non videret premni. De Deo ſic eſt cum ipſe non puniat ex ira, ſed ex rõne infert interdũ pęnas, qa iudicat ſic expedire pp aliquas cauſas, & tũc ẽt ſi oretur non ceſſabit, ſed potius reuelat interdũ orantibus, ꝙ non orent vlterius, quia non exaudiet eos ſuper hac re. ſic fuit in Samuele, qui orabat, & lugebat pro Saule, vt Deus non auferret ei regnum, quouſque dixit Deus Samueli, ꝙ non oraret vltra pro hac re, quia ipſe proiecerat Saulem, & elegerat Dauid. 1. Reg. 16. ca. Sic etiam fuit de Moyſe, cui prænunciatum erat, ꝙ nõ

F intraret in terrã Chanaan. ĩ 20. & 27. Moyſes autem orabat aſſidue Deum, vt concederet ei intrare illuc, quouſque Deus dixit illi, ꝙ non oraret ipſum vlterius ſuper hoc Deut. 3. Aliqñ autem Deus comminatẽ pęnas, quia videtur fuiſſe offenſus, & non inferret illas, vel ſaltem, non tam graues, quantum prænunciat: vellet aũt orari, vt ſic per hoc videretur ſibi impendi honor, & eſſet ei cauſa remittendi pęnas cõminatas. Si qs autem nunc ſe opponat orando Deum placet valde Deo de hoc, & ceſſat inferre pęnas, vel mitigat illas: ſi autem nemo ſe interponat orando indignatur Deus contra illos ad quos pertinebat orare, quòd non ſe interpoſuerint, ſicut dixit Deus per Ezechielem, quòd non fuit qui ſe interponeret, vt murum pro domo

G Iſrael.

De Maria punita, ita fuit in præſenti, ꝙ Deus voluit punire illam, & tamẽ voluit, ꝙ oraretur pro ea. Significabat enim Deus Aarõ, & Mariam grauiter peccaſſe murmurando contra Moyſen, & innuebat ex modo indignationis, quam monſtrabat, ꝙ volebat eos grauiſſime percutere, quia tamen non deſiderat Deus, tã dure percutere, quantum foris oſtendebat, volebat ꝙ oraretur ne magnam pęnam inferret. Et quia hoc nõ poterat fieri, aut ſaltem non expediebat, niſi per Moyſen, procurauit Deus, quòd eſſet pręſens Moyſes, & oraret.

Iſtud vero profuit ad duo, quæ exprimuntur ſupra. Primum erat, vt liberaretur a pœna, quę inflicta erat. ſ. a lepra. ſ. quia forte Deus innuebat, aut imprimebat

H menti Aaron, quòd Maria, iuxta id quòd peccauerat ſemper futura erat leproſa, vt autem Deus non videretur per ſeipſum ceſſare ab iſta pœna, quam innuebat, voluit quòd oraretur per Moyſen, & tunc quaſi placatus abbreuiauit tempus, faciens quòd ſolum eſſent ſeptem dies, & iſtud quaſi cum quadam difficultate, & indignatione fecit, quaſi multum diminueret de eo, quod propoſuerat.

Secundum fuit, vt pœna non fieret grauior. Deus enim percuſſerat Mariam lepra, quę eſt morbus corroſiuus, & videbatur, quod ſi perſeueraret grauitas nocumenti illius plagę poſt pauca moreretur Maria conſumpta carne eius: fuit autem conueniens, quòd Moyſes oraret pro illa, vt non creſceret grauitas nocu-

I menti iſtius plagæ, quia ſi creſceret cito periret, & dato, quòd non oraret Moyſes pro liberatione a plaga, ſaltem orare debebat, vt nocumentum ſtaret. i. non procederet magis corrodendo carnem, vt maneret in gradu, in quo fuerat plaga inflicta. Et iſta fuit cauſa potiſſima, quare Deus voluit Moyſen eſſe pręſentẽ. ſ. vt poſſet ſtatim Aaron petere ab eo, vt oraret pro Maria: nam plaga incęperat, tam grauiter corrodere carnem, ꝙ ſi Moyſes eſſet extra Sanctuarium, dum iret Aaron ad rogandum ipſum, vt oraret, videbatur tota caro Marię conſumenda, debuit ergo præſens eſſe, vt ſtatim orare poſſet.

Et iſtud apparet ex litera, cum dicitur, quòd cum reſpexiſſet Aaron, Mariam, & vidiſſet eam perfuſam le-

K pra, ait ad Moyſen: obſecro dñe ne imponas nobis hoc peccatum, ne fiat hęc, quaſi mortua. & ſequitur, ecce iam medium carnis eius deuoratum eſt lepra. i. ſi ſubito medium carnis Mariæ deuoratum eſt lepra, qd fieret ſi aliquandiu expectaretur? tota quippe caro corroderetur a lepra: fuit igitur conueniens Moyſen eſſe pręſentem, licet non audiret verba, quę dicebantur ad Mariam, & Aaron, & forte iſta fuit cauſa pręcipua, vt vocaretur cum illis ad Sanctuarium.

Qui cum iſſent, dixit ad eos: Audite ſermones meos. Siquis fuerit inter vos pro-

A pheta

Heb. 3. Exod. 33. pheta domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. At non talis Moyſi dignitas. ſeruus meus Moyſes: qui in omni domo mea fideliſſimus eſt. Ore enim ad os loquar ei. Palam & non per ęnigmata, & figuras dominum videt.

Cumque iſſent dixit ad eos. Audite ſermones meos. Cum vocati fuerunt Aaron, & Maria acceſſerunt ſoli ad oſtium tabernaculi, & quia volebat Deus eos increpare fecit illos attentos ad alia verba ſua.

Siquis inter vos eſt propheta domini. Hic reſpondet ad B verba murmurationis Marię, & Aaron cum dixerſit, num per ſolum Moyſen locutus eſt dominus? nobis quoq; ſimiliter locutus eſt. & dicit vos dixiſtis, quòd Moyſes non bene agebat abſtinendo ab vxore ꝓpter collocutionem cum Deo, quia etiam vobis loquitur Nota bene introductionē huius literæ. Deus, qui non continetis. ego dico vobis, ꝙ non eſt ſimile de Moyſe, & vobis, quia aliquis inter vos cum propheta eſt apparebo ei in viſione. ſ. demonſtrando aliqua ſenſibilia ſigna, aut per ſomnium loquar ad illum, immittendo ei aliquas phantaſticas imagines, non eſt autem ſic de Moyſe, quia ego loquor ei quodam ſpeciali modo, ſcilicet ore ad os: videt Deum, & non per aliquam obſcuritatem, ſicut vos videtis, ſed clare. ideo ſpeciali modo debet munditiam carnis ſeruare abſtinendo ab actu coniugali. C Sic enim quando populus erat auditurus vocem domini per tubā in receptione legis ſuper montem Sinai, ab vxoribus abſtinere iuſſus eſt, vt patet Exo. 19. c. Non ſolum hoc mō introduci poteſt iſta litera fundando ſuper murmurationem factam propter abſtinentiam Moyſi ab vxore, ſed etiam propter quodcunque alterum. Nam de principali non curabatur, ſed de confirmatione iſtarum. ſ. num per ſolum Moyſen locutus eſt dñs? & hāc ſolā ſcriptura recitat, ideo ex quacunque cauſa ipſi dixerint, ꝙ nō per ſolum Moyſen loquebatur dñs volebant ſe ęquare Moyſi, & Deus tollit in reſponſione ſua ſimilitudinem iſtam dicens, aliter eſſe de Moyſe, quam de cæteris, quia alii Deum vidēt ſolum in viſione, vel per ſomnium, & iſte eſt modus imperfectus vi- D dendi Deum, Moyſes autem videbat clare. ſ. ore ad os & non per ęnigmata, ideo nullus erat ei ęqualis.

An Moyſes fuerit maior Dauid, & alijs prophetis, & quomodo magnitudo prophetiæ aliquando accipitur a rebus reuelatis, aliquando a modo reuelandi. Et in quo magis prophetæ diſtinguuntur.
Quæſt. XXVIII.

ET hic videtur inſurgere dubium de prophetia Moyſi an ipſe fuerit maior omnibus aliis prophetis, de quo tactum eſt Deute. capitulo vltimo? E

Et ex hac litera videtur, quòd fuerit maior, quia dicitur, quòd ſi aliquis fuerit propheta inter Iudęos apparebit ei in ſomno, vel vigilia per aliquam ſpeciem ſenſibilem, ſed non erat ſic de Moyſe, quia Deum clare videbat. Item Deuterono. ca. vltimo, dicitur, ꝙ non ſurrexit vltra in Iſrael propheta, ſicut Moyſes, quem noſſet dominus facie ad faciem. ergo nullus de poſterioribus fuit ei ęqualis, nec Dauid, nec Eſaias, nec cęteri. In contrarium poſſet dici, quia nos communiter vocamus Dauid maiorem prophetarum, ideo per excellentiam eum prophetam appellamus non expreſſo proprio nomine.

Reſpondendum eſt, ꝙ maiorem eſſe prophetam conſideratur dupliciter, vel quantum ad ea, quę reue- A lat, vel quantum ad modum cognoſcendi illa. dicit̃. n. primo modo aliquis propheta eſſe excellens propter ea, quę reuelat eſſe excellentiſſima, ſicut dicimus de omnibus habitibus ſpeculatiuis, ꝙ ſunt perfectiores, ſecundum ꝙ ſunt de obiecto perfectiori, ſicut Ariſt. 3. de Anima, ſecantur ſcientiæ quemadmodum ea ex quibus fiunt, ideſt ſcientię habent inter ſe diuiſionem ſicut habent obiecta de quibus ſunt, & ita perfectionē differentem, ſicut obiecta imperfectionem, & ob hoc cognitio, quam de Deo habemus pertinens ad habitū theologicum, eſt perfectior cognitione habita de reb⁹ naturalibus, & hoc nō ex natura potentiæ, quia ab eadem potentia intellectiua noſtra cognoſcitur Deus, & res naturales, ſed ſolum ex dr̃ia obiecti: ita erit in ꝓ- B phetis dr̃ia prophetię, ſm̃ perfectionem eorum, quæ reuelantur prophetę, & quia aliquando quibuſdā prophetis reuelabantur quędam parua, aliis vero quædā magna dicebantur magis, vel minus excellentes, ſicut excellentior erat propheta ille cui reuelabantur myſteria Chriſti, quam cui reuelabatur deſtructio Chaldęorum, vel Idumeę.

Et quantum ad hoc Moyſes non eſt excellentior aliis prophetis, ſed multi ſunt excellentiores ipſo: nam Eſaias de Chriſto reuelauit multa nobis, & clariſſime, ſic & alii. Dauid etiā multa de eo dixit, & ob hoc Eſaias, & Dauid excellētiores ſunt, quam Moyſes in prophetia, & quia Dauid plures adhuc tangit de myſteriis redemptoris noſtri, eum eccleſia prophetarū ex- C cellentiſſimum vocat, appellans eum prophetam nō expreſſo nomine propriu. Secundo modo dr̃ aliquis propheta excellentior ex modo reuelationis: nam cognitio non ſolum differt ſm̃ perfectionem ex conditione obiecti, ſed ēt ex conditione potentię: nā quamquam ſit perfectior cognitio de luce ex natura obiecti, quam cognitio de nigredine, tñ ſi per intellectum nigredinem, & per viſum ſolum intueamur lucē pfectior eſt cognitio de nigredine, quam de luce, & hoc quidem pp perfectionem potentię intellectiuę ſuper viſiuā, ita & in prophetis ſi alicui prophetę reuelentur magna myſteria mō ſenſitiuo, & alteri reuelent̃ parua mō intelligibili, ex parte modi cognoſcēdi perfectior eſt iſte cui reuelantur minora myſteria. Et hanc diffe- D rentiam tangit hic litera. ſ. ꝙ prophetis communibus loquebatur dñs in viſione. i. apparendo eis in aliqua corporali figura, & loquendo, vel per ſomnium. i. cauſando imagines phantaſticas per noctem: Moyſi autē dicitur loqui ore ad os, & non per ęnigmata, & figuras. ergo alius modus eſt perfectior modo ſenſitiuo, & iſte eſt modus intellectiuus, quando aliquis immutatur in intellectu a Deo non immutatus in phantaſia, vel in ſenſibus exterioribus ad intelligendam aliquā veritatem. Etiam quantocunque Deus alicui ſe magis, vel minus reuelat, dicitur eſſe modus ille cognoſcendi perfectior. hoc autem non ſtat in apparitione ſenſitiua in aſſumpta imagine, & locutione, qa quan- E tum ad imaginem aſſumptam, quilibet cui Deus appareat æqualiter immutabitur, quantum ad locutionem aũt dr̃ia eſt, ſed parua, niſi aſſumatur ex parte immutationis intellectus, in intellectu autem multum differt, quia quidam parum immutantur, & obſcurè intelligunt, & pauca, alii autem magis immutantur, & iſti clarius conſiderant, & plura intelligunt.

In hoc autem eſt gradus multiplex, ſecundū quòd apparet in hominibus quantum ad differentiam naturalis ingenii, quia aliqui magis de lumine, alii vero minus habent. Maximus autem gradus reuelationis prophetiæ eſt, quando Deus alicui ſe reuelat non per aliquam figuram, vel ſpeciem abſtractiuam cauſatam ab intellectu eius, ſed per eſſentiam ſuam, ſicut reuelat ſe beatis, & non pt̃ dari iam excellētior cogni-

tio,qui vero ad hanc peruenerit excellentiſſimus prophetarum eſt.

Hanc tamen non aſſeruimus fuiſſe in aliquo, præterquam in Paulo,& Moyſe. Ideo quantum ad hoc excellẽtior erat Moyſes omnibus alijs prophetis, nec Dauid,nec Eſaias vllatenus ei comparandi ſunt, quia iſti mutabantur a Deo mō intellectiuo, vt cōiter ſine aliqua figurali apparitione,aut formata voce, vel cauſatis phantaſmatibus, & iſte modus cognoſcendi perfectus eſt,ſed nondum peruenerunt ad cognitionem Dei per eſſentiam, in qua eſt gradus excellentiſſimus prophetię. Cum autem ſunt iſti duo modi differendi in prophetis, quantum ad magis excellens, & minus excellens: Deus non poſuit dr̃iam aliquam ex parte obiecti,ſed ex parte modi cognoſcendi, nō tñ tollitur quin differentia ex parte obiecti faciat differentiam in prophetis.

Cauſa aūt quare magis diſtinguuntur prophetę ex modo cognitionis, quam ex rebus cognitis eſt, quia prophetæ dicuntur propter cognitionem alicuius rei ſupernaturalis,ſed res ipſæ, quæ reuelantur cum futuræ ſunt, quamquam tunc excedant potentiam nr̃am: tamen aliquando eas naturaliter cognoſcemus.ſ.cum conditio temporis eas fecerit eſſe pręſentes. de Deo tamen nihil clare poſſumus naturaliter cognoſcere, ſiue nunc,ſiue poſtea, niſi eleuauerit intellectum noſtrum,ideo in cognitione Dei,nunc magis eſt prophetica cognitio,quam in cognitione reuelatarum rerū. Item cum prophetia dicatur eſſe cognitio de re ſupnaturali, quanto res fuerit magis ſupernaturalis erit modus prophetię excellentior,ſed Deus eſt ens maxime ſupernaturale. ergo magis differrent prophetę ex modo diuerſę cognitionis,quam de Deo habent,quã ex natura rerum reuelatarum,ideo nō dixit hic Deus, ꝙ reuelabat excellentiora Moyſi,quam alijs,ſed ꝙ clarius manifeſtabatur ei. cęteris autem per figuras in vigilia,vel in ſomnio.

Et quantum ad hoc dici poteſt ad quæſtionem.ſ.qs fuerit excellentior inter prophetas, ꝙ quantū ad omnia non eſt aliquis excellentior alijs, quia Dauid, & Eſaias excellentiores ſunt ex conditione myſteriorū reuelatorum: Moyſes aūt eſt excellentior ex mō cognitionis.ſ.quia per excellentiam Deum cognouit.

Quis propheta, vel ſecundum quem modū dicatur excellentior.

Si autem quęratur quid horum excellẽtius ſit ſimpliciter? Reſpondendum eſt excellentiorem eſſe ꝓphetam quantum ad diuerſum modum cognoſcẽdi, quam ſecundum myſteria reuelata. Et ob hoc ſi quęratur quis eſt excellẽtior ſimpliciter Moyſes, vel Dauid,aut Eſaias? Reſpondendum eſt excellentiorem eẽ Moyſen,quia differt a cęteris,per id quod eſt excellentius.ſ.per modum diuerſum cognoſcendi, cum aliqñ per eſſentiam cognouerit. Si tamen aliquis contẽdat Dauid eſſe excellentiorem, non eſt multum contendendum: nam procedit qō per ęquiuocationẽ, nemo enim dicere poteſt Dauid eſſe excellentiorẽ, niſi quãtum ad myſteria reuelata, & hoc mō concedendum eſt, ideo non eſt admirandum, ſi aliqñ dicatur Dauid eſſe excellentiorem ſimpl'r, & aliqñ eſſe Moyſen excellentiorem,quia intelligitur per iſtam diſtinctionẽ. Ad argumenta reſponderi pōt pro vtraq; parte. Si.n. dicatur Dauid eſſe excellentiorem. Reſpondebitur ad primum argumentum ſumptum hic ex lr̃a, ꝙ ex viribus verborum lr̃ę non concluditur Moyſen eẽ excellentiorem Dauid aliquo mō, quia dr̃. ſiquis fuerit inter vos propheta. in quo loquebat̃ ad eos qui ipſo tpe erant.ſ.ꝙ de illis nullus erat quiſquam cui,ita Deus ſe ꝑfectè reuelaret,ſicut Moyſi. Si tñ in futuro fuerit non negat̃ ex lr̃a. Dauid aūt fuit multo tpe poſt Moyſen: ideo non infertur ex hoc Dauid,& Eſaiã, & reliquos poſteriores non fuiſſe ęquales Moyſi, ſed ſolū de præ-

F ſentibus agit,inter quos Moyſes excellebat. Alio mō reſponderi pōt, ꝙ q̃q̃ ſit ſolida pręcedens reſponſio: tñ nos tenemus nullum de prophetis cognouiſſe Deum per eſſentiam pręter Moyſen, ideo quantum ad hoc excellentior eſt, & tunc reſpondebitur ad literam, ꝙ ipſa probat Moyſen eſſe excellentiorem alijs prophetis,non quidem quantum ad myſteria reuelata,ſed q̃tum ad modum cognoſcendi,& hoc conceditur.

Ad aliud cum arguitur ex litera Deut.c.34. reſpondendum eſt, ꝙ cum dicatur ibi, ꝙ non ſurrexit vltra maior propheta in Iſrael. non intelligebatur quãtum ad magnitudinem rerum, quas prophetabat, ſed quãtum ad magnitudinem ſignorum, & portentorum,q̄ faciebat dñs per manum Moyſi,& non per manū Dauid,vel aliorum prophetarum, vel quantū ad magnã
G familiaritatem,quam cum Deo habebat,cum dixiſſet Deus illi.inueniſti gratiam coram me,& te ipſum cognoui ex nomine Exo.c.33. Et hoc patet ex eadem litera Deuter.cum dr̃, & non ſurrexit vltra propheta in Iſrael,ſicut Moyſes quem noſſet Dñs facie ad faciem in oībus ſignis,atque portentis, quę miſit per eum, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus ſeruis eius,non tñ dicit hic, ꝙ ipſi fuerint reuelata maiora,q̃ alijs, & hoc modo Dauid, & alij potuerunt eſſe ſuperiores Moyſe in prophetia. Si autem diceretur eſſe Moyſes excellentior propheta alijs, reſpondendū eſſet modo contrario.

H *Quare Deus dixit nunc Mariæ, & Aaron: ſiquis fuerit inter vos propheta, &c. & an fuerit ad propoſitum. Quæſt. XXIX.*

ADHVC quęretur, quare Deus dixit Marię, & Aaron: ſiquis fuerit inter vos propheta dñi,&c.quæ ſequuntur in verbis ſuis? Dicendum, ꝙ iſtud fuit. Primo ad oſtendendum Aaron,& Mariam falſa dixiſſe. Nã dixerant, nobis quoque ſimiliter locutus eſt.i.taliter Deus loqtur nobis,ſicut Moyſi. Deus autẽ vult oſtendere iſtud eſſe falſum,diſtinguens modos quibus Deus ſe habet ad eos quibus aliquid reuelat. Secundo ad oſtendendum iuſtam eſſe pęnam,quam inferret. Deus.n.volebat punire Mariam,ſicut fecit. vt ergo pateret iuſtam
I eſſe pęnam,immo & minorem peccato: voluit Deus dicere iſta per quę oſtẽditur in quo peccauerint Aarō & Maria. Tertio fuit ad oſtendendum excellentiam Moyſi:nam Maria, & Aaron æquauerant ſe Moyſi; quaſi non agnoſcentes excellentiam eius. Deus autẽ oſtendit hic ſingularem excellentiam eius, vt de cętero Maria,& Aaron nō audeant ſe comparare ei, & ita non murmurent.

Quare Deus voluit hoc tempore dicere illa verba, & non alio. Quæſt. XXX.

K SED quæretur dato, ꝙ verba Dei poſſent ꝓdeſſe ad ea,quę dicta ſunt præce.q. quare Deus voluit nunc ſpecialiter illa dicere, quia poterat dicere. alio tempore,& ſequeretur idem ex illis.

Dicendum,ꝙ fuit. Primo propter conditionẽ iræ. Deus enim licet non puniat iratus, quia nulla paſſio eſt in eo, ſcriptura tamen innuit eum iraſci, & ex ira punire,ſicut dr̃ hic in litera, ꝙ cum audiſſet dominus iratus eſt valde, pertinet autem ad iratum non eſſe inſidioſum,vt dicitur 7. Ethicorum,cap.8. Etiam quòd non puniat,niſi prius obiurgauerit,& admonuerit ipſum quem punit,vt dicit Ariſtote. 2. Ethicorum,quia in hoc putat iratus ſibi eſſe vindictam ſi prædicat malum,quod inferre vult,& ſtatim inferat. de Deo autẽ dicitur hic,quòd iratus, ideo ad hoc,ꝙ puniret debuit

prius

prius obiugari, & iſtud fuit, quòd prędiceret aliqua mala Aaron, & Marię, & ſtatim inferret pęnam. iſtud oſtendit litera, quia poſt iſta verba ſequitur. quare igitẽ non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi, & ſtatim ſequitur, quòd maria fuerit perfuſa lepra.

Secundo fuit hoc, vt Maria, & Aaron agnoſcerent pœnam eſſe iuſtam antequam inferretur: nam ſi non agnoſcerent forte murmurarent, & mererentur grauiorem pœnam. nunc vero cum pręcognouerũt pœnam futuram eſſe iuſtam, tacuerunt, & ſic non fuit illgrauata.

Tertio fuit, vt eſſet locus orandi pro pęna inflicta, & mitigaretur, atque abbreuiaretur. Si enim Maria, & Aaron non pręcognouiſſent pęnam futuram eſſe iuſtam, forte murmurarent, & non peterent a Moyſe, quòd oraret pro eis. nunc vero cum pręcognouiſſent humiliati ſunt, & orauerunt, ideo fuit conueniens prius eos inſtrui per hęc verba Dei.

Dixit enim Deus. ſiquis fuerit inter vos propheta Domini in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum, quaſi dicat modus communis omniũ prophetarum, qui fuerint inter vos, eſt iſte, quòd vno de duobus modis eis aliquid ſignificem. vno modo apparendo eis in aliqua figura, & loquendo. Alio modo loquendo ſolum per ſomnium, & non apparendo quaſi dicat non eſt aliqua maior excellentia prophetarum, qui ſunt inter vos, ſed Moyſes non eſt talis, qa per alium modum ſpecialem loquor ei, quo non loquor alicui prophetę, & iſtud ſignat inquantum dicit, ore ad os loquor ei, & palam, & non per ęnigmata, & figuras Deum videt. Quid autem iſta ſignificent infra declaratur, & tamen licet dicamus hic aliqua de modis prophetandi, & dę gradibus prophetię ſunt iſta pauca, quia abundantius dicetur. 1. Cor. 12. vel 14. cap. vbi ſcriptura agit de prophetia.

Siquis fuerit inter vos propheta Domini. Loquitur hic Deus ad eos, qui tunc erant, nam de futuris nihil ſignificabat, ideo poterat eſſe alius poſt excellentior Moyſe quantum ad ea in quibus Deus laudat Moyſen, nobis tamen conſtat nõ fuiſſe alium prophetam poſtea, cui Deus fuerit reuelatus per eſſentiam, ſicut Moyſi, iõ ſimpliciter excedit oẽs prophetas in hoc. niſi forte dicamus Paulum eſſe prophetam. Ipſe enim cognouit Deum per eſſentiã, vt colligitur 2. ad. Cor. c. 12. in quo erat ęqualis Moyſi: cognouit etiam maiora myſteria, ſiue de Chriſto, ſiue de vita ęterna. Dicit. n. ſe raptum in Paradiſo audiuiſſe archana, quæ non licet homini loqui. Moyſes tamen nihil tale cognoſcebat, quia ſolum ſe Deus reuelabat ei ad legislationẽ, & ad directionem illius populi Iſraelitici. De Paulo tamen non dicimus, ꝙ ſit propheta, ſed Apoſtolus, & tamen ſecũdum veritatem ipſe eſt propheta, nam declarauit aliqua de futuris, ſicut & alij prophetę declarauerunt. ſic patet 2. ad Thimo. cap. 3. vbi dicit de temporibus periculoſis, quæ erunt ad finem ſeculi: idem reuelauit de futuro iudicio, & de modo reſurrectionis, & aduentu Antichriſti, & quibuſdam operationibus eius de quibus in epiſtola 1. ad Theſ. c. 4. & 5. & 2. ad Theſ. capi. 1. & x.

Paulus audiuit [ex]cellentiora, q̃ Moyſes.

Nota quæ ſunt illa, q̃ Deus reuelauit Paulo.

Etiam propheta eſt, quia vocamus prophetas eos quibus Deus loquitur. Paulo tamẽ Deus locutus eſt, immo totum, quod Paulus ſciuit, non didicit ab homine, ſed a Deo reuelatum accepit, vt patet ad Galat. capi. 1. ſ. notum vobis facio fratres euangelium, quod euangelizatum eſt a me, quia non eſt ſecundum hominem. nec enim ego ab homine accepi illud, nec didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. nos tamen ꝓpheram eum non vocamus, quia habet aliquid maius, quam propheta, ſcilicet quòd Apoſtolus eſt. Inter omnes autem dignitates, & pręeminentias eccleſię

A nulla eſt maior, quam eſſe apoſtolum. Sic enim declarat ipſe ad Ephe. cap. 4. ponens omnes dignitates eccleſię, ſcilicet & ipſe dedit quoſdã Apoſtolus, quoſdã autem prophetas, alios vero Euãgeliſtas, alios autem paſtores, & doctores ad conſummationem ſanctorũ in opus miniſterij, in ędificationẽ corporis Chriſti ecce, quia Apoſtolos omnibus prępoſuit, ideo eccleſia vocans eum a nominę principali, non vocauit eum ꝓpheram, ſed Apoſtolum. *In viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum.*

B *Tres ſunt modi prophetiæ. Et quòd per viſum, & per auditum poteſt aliquis eſſe propheta, ſed non poteſt per ſolam apparitionem ſine locutione: poteſt autem per locutionem ſine apparitione, & quomodo hoc ſit cum viſus ſit perfectior auditu.*

Quæſt. XXXI.

Iſti ſunt duo modi prophetię minores. Tertius autem infra ponitur, qui eſt maior.

Et dicitur Deus apparere in viſione demoſtrãdo ei in aliqua corporali ſpecie, vel forma angelum ſuum repręſentantem ipſum. Nam Deus nunq̃ apparet, nec loquitur, nec corpus ſumit, nec quidquã horum agit, quæ ad motum pertinent, ſed faciunt angeli. Et dicitur apparere in viſione, nõ quidem, quòd viſio illa ſufficiat ad conſtituendum aliquem prophetam, nam ſi nihil audiretur non eſſet propheta ille, q

C videret imaginem corporalem, nihil enim per illam intelligeret, ſed prophetia intellectionem pręſupponit, ſed quandocunque fit apparitio in figura corporali angelus in aſſumpta effigie loquitur, reuelãs myſteria, quę Deus iuſſerit. Solum tamẽ dicitur in viſione apparebo ei, quia ſatis intelligitur, quòd ſi angelus appareret homini, vel Deus, aliquid ei diceret, alioqn vana eſſet apparitio. Nec dici poteſt, quòd per viſionẽ ſine aliqua locutione prophera immutaretur in intellectu, ſcilicet ꝙ appareret angelus, & nihil loqueretur homini, ſed moueret intellectum ſuum illuminando, & conſumaretur ſic prophetia ſine locutione.

Reſpondendum eſt per ſolam immutationem intellectus poſſe fieri aliquem prophetam, ſine aliquo

D ſigno viſibili apparente, & ſine aliqua locutione, & ſine imaginibus aliquibus cãtis in phantaſia. Nam intellectus nõ dependet ex his, niſi inquantum accipit imagines corporalium obiectorum, per organa corporalia, & potentias organicas, ſed Deus non cognoſcitur per ſenſum, quia non eſt aliquid corporale, ſed ſubito immutabit intellectum noſtrum cum voluerit. Et iſte eſt vnus modus propheticus, & pertinet etiam ad eum, qui videt Deum per eſſentiam, quia ibi non ſit aliqua immutatio in potentijs organicis, ideo eſt impoſſibile, ꝙ tunc ſit aliqua operatio potentiarũ organicarum, vel naturalium. Aliquando autem poteſt mutari prophetia per auditum facta aliqua locutione, & non apparente aliqua figura corporali, ſicut

E fiebat, vt communiter ad Moyſen, quia loquebatur Dominus in nube, ſicut etiam cum locutus eſt Dominus ton populo in monte Synai, quia audiuerunt vocem, & non viderunt aliquam figuram, vt patet Deute. capi. 4. ſcilicet locutuſque eſt Dominus ad vos de medio ignis. vocem verborum eius audiuiſtis, & formam penitus non vidiſtis, & iterum ibidem, non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die qua locutus eſt Dominus vobis in Oreb de medio ignis. per viſionẽ, aut ſine locutione non poteſt fieri aliqua immutatio prophetica, & in hoc viſio eſt imperfectior auditu, & propter hoc dicunt phyſici auditum eſſe ianuam intellectus. Cauſa diuerſitatis eſt, quia per viſum nõ poteſt nobis ſignificari, niſi aliquid incompletũ. ſ. color,

& figuræ

Auditus quare dicatur ianua intellectus

& figuræ, & aliç proprietates corporum viſorum. hęc autem omnia cum incomplexa ſint non poſſunt immutare nos ad aliquam complexionem, ſcilicet, vt p ea habeamus aliquam intellectionem, quę eſt proprie de complexis. per auditum autem poſſumus recipere propoſitiones, & conſequentias, quę dicunt omne genus complexorum, & ſic iſta intellectui repręſentabuntur complexe, ſicut ipſa complexa ſunt, ideo faciet magis auditus ad intellectionem, quam viſus.

Et ſi obijciatur, quòd ſenſum viſus plus diligimus, quia plures rerum nobis differentias oſtendit, iuxta Ariſto. 1. Metaph.

Reſpondendum eſt, quòd viſus plures differentias oſtendit in rebus incõplexis, cum oſtendat nobis ipſam rem corporalem cum omnibus partibus ſuis diſtinctè, & fere cum omnibus proprietatibus corporis, quod non faciunt alij ſenſus. Sed obiectum ipſum magis confuſe repręſentant: viſiua tamen non repręſentat nobis aliquid complexum, ſed ſolum incomplexa. potentia autem auditiua repręſentat omnia cõplexa, & de his proprie eſt intellectio.

Cũ vero dicitur, quòd appareret angelus in aſſumpta figura, & illuſtraret intellectum eius, cui apparet, vt ſic conſummaretur propheta.

Reſpondendum eſt, quòd tunc ſola erat immutatio in intellectu. Viſio autem nihil proficiebat, quia impoſſibile erat, quòd ipſa forma viſa repręſentaret prophetę aliquid complexum: prophetia tamen non eſt de incomplexis, ſed de complexis, & ſic eſſet fruſtra illa apparitio, cum per ſolum intellectum fieret immutatio, Deus tamẽ nihil facit fruſtra, nec ipſa natura, vt patet 1. Poli. Sed erat ſuperfluum eſſe effigiem ſine locutione. ergo non faceret Deus, quòd Angelus aſſumeret talem effigiem. Ideo dicendum, quòd quãcũque apparebat Angelus in viſione alicui ꝓphetę, loquebatur illi, & tunc proficiebat viſio, vt cognoſceret propheta, quòd verba erant ab illo, qui apparebat.

Sciendum autem, quòd non ſolum intelligitur p hoc ꝓphetia, quę fit in viſione, & locutione ſimul, ſed etiam prophetia, q̃ fit in ſola locutione. Sępe enim ꝓphetę audiebant vocem Domini, nihil videntes, vt ſupra probatũ eſt. Idem fuit in Apoſtolis cũ Chriſtus transfiguratus eſt, quia audiuerunt vocem, ſcilicet hic eſt filius meus dilectus, &c. & nihil viderunt, vt patet Mat. 17. capi. & non poteſt intelligi per literam ſequẽtem, ſcilicet aut per ſomnium loquar ad illum. Nam in ſomnio nõ fit aliqua locutio, quia ad locutionem requirebatur auditio, ſed dormientes cum dormiunt nihil audiunt. ergo non eſt ibi locutio. Sed aliud intelligitur, vt infra dicetur. oportet ergo, vt intelligatur hoc de viſione cum locutione, vel de locutione per ſe ſine viſione. Vocatur autem locutio apparitio, quia nõ accipitur hic apparitio ſtrictè pro manifeſtatione facta in potentia viſiua, ſed pro quacunque manifeſtatione facta in ſenſu exteriori. *Aut per ſomnium loquar ad illum.*

Secundus modus prophetiæ, qui eſt per ſomnium. Et quomodo prophetia fit in ſomnijs, & quòd dormientes non audiunt Deum ad ſe loquentem, nec Deus loquitur, & quomodo mutantur phantaſmata.

Quæſt. XXXII.

HIc ponitur ſecundus modus prophetiæ, q̃ fit in ſomnis, ſcilicet quando homini dormienti fit reuelatio Dei.

Et non eſt intelligendum, quod Deus loquatur homini per ſomnium, vel Angelus eius, quia locutio percipitur per organum auditiuum, & non poteſt eſſe in ſomnis, quia tunc nihil percipit animal p

F potentias ſenſitiuas, ſed ſolæ naturales potentię operantur. Si autem aliquis audiat, iam non eſt in ſomnis. verba tamen non fiunt, niſi ad audientem, alioquin valde fruſtra fient, ergo in ſomnis non loquitur angelus prophetis. Dicitur tamen loqui, ideſt quia, ſicut p locutionem res differuntur, ita eſt quidam alius modus differendi veritates in ſomnio, & hoc eſt immutando aliquas ſpecies in phantaſia nouiter factas, vel immutare eas, quę iam ſunt ibi ad aliquem ſpecialem modum coniunctionis, vt ſpeciale aliquid ſignificẽt, ſicut homo in ſomnis etiam ſi non moueatur a Deo per mixtionem variam ſpecierum varia ſomniat. Cũ ergo iſta naturaliter fiant Deus poterit ſpecialius, vel

G noua phantaſmata cauſare, vel iam cauſata ſpecialiter mouere, & tunc loquitur Deus prophetę, quia ſicut ſi loqueretur ei faceret eum intelligere ea, quę loquitur, ita cum tunc mouens phantaſmata illius faciens intelligere ipſum aliquid ſpeciale, dicitur ei loqui. ſic enim videtur ipſi prophetę ſomnianti, quòd Deus ei loquatur. Nam ſępe in ſomnis videmur nobis alicui colloqui, aut quòd alius nobis ſermonem faciat. Ita ipſi prophetę repręſentat Deus in phantaſia ſimilitudinem alicuius loquentis, & ipſa colloquitur. Et videt ſibi, ꝙ vere ad eum locutio fiat, nam maior eſt immutatio facta in prophetis in ſomnis, quam immutatio, quę fit in ſomniantibus non motis a Deo. ideo q̃n ad prophetas fit aliqua talis reuelatio, dicunt ſe audi-

H uiſſe aliquid a Deo, vel uidiſſe.

De auditione patet in rege Abimelech Gen. 20. c. cum dicitur. venit autem Dominus ad Abimelech p ſomnium nocte, & ait illi. en morieris. ecce dicitur, ꝙ Deus locutus fuerit illi per noctem, ſed nõ loquebatur. De viſione patet Danie. cap. 7. ſcilicet videbam in viſione noctis, & ecce quatuor venti pugnabant in mari, & iterum ibidem. aſpiciebam ergo in viſione noctis, & ecce cum nubibus cęli, quaſi filius hominis. pertinent igitur omnes immutationes factæ in phãtaſia ad iſtam locutionem, quę dr̃ fieri in ſomnis.

Et in hoc diſtincti fuerunt duo modi prophetici, ſcilicet vnus, qui fit in ſenſibus exterioribus in viſu, vel auditu, cum dicitur in viſione apparebo ei. *Duo modi ꝓphetici.*

I Secundus eſt immutando phantaſiam, & iſte tangitur cum dicitur, vel per ſomnium loquatur ad illũ. de hoc Iob. cap. 33. ſcilicet p ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & inſtruens eos erudit diſciplina.

Tertius modus tangitur immediate cum dicitur. at non talis ſeruus meus Moyſes, quaſi dicat non debuiſtis vos ęquari Moyſi dicentes vobis loqui Deum, ſicut Moyſi, quia ipſi non loquitur in apparitione, vel in ſomnio, ſicut vobis, ſed quodam alio modo, ſcilicet ore ad os, vt patet infra.

Sed diceret aliquis hoc eſſe falſum, quia etiam Deus loquebatur Moyſi de columna nubis, ſicut cum de-

K ſcendit columna ante oſtium tabernaculi loquens ad eum, vt patet capi. pręcedenti. ꝙ autem in ſomnio locutus fuerit non apparet, ſed ſatis conſtat primum, & ſufficit.

Reſpondendum eſt, ꝙ Moyſi aliquando loquebatẽ Deus, ſicut alijs prophetis, ſcilicet in viſione apparens ei, vel in locutione ſine viſione, ſicut in propitiatorio, quando audiebat vocem de medio cherubim intrãs in Sancta ſanctorum, vt patet ſupra capi. 7. Sed pręter iſtos modos erat alius ſpecialior in Moyſe quantum ad immutationem intellectiuam, & hunc non percipiebant alij prophetę, ideo quamquam Moyſes haberet aliquid commune cum alijs prophetis, ſcilicet, ꝙ aliquando per modum eorum intelligeret, quia tamẽ habebat aliquando id, quod nunquam alij habebant

dicebatur

A dicebatur non eſſe talis, ſicut alij. *Qui in omni domo mea fideliſſimus eſt.* Ideſt Moyſes eſt mihi fideliſſimus in toto populo. vocat Deus populum Iſrael domũ ſuã, & in toto iſto populo non erat aliquis, ita fidelis ſicut Moyſes, quia eum ad maiora bona elegerat. Omnes enim alij claudicauerãt aliqualiter a Deo pręter Moyſen. *Ore enim ad os loquor ei.* Ideſt quodam ſpeciali modo quem non habeo ad vos, quia ſicut, quando aliq̃s alteri ore ad os loquitur clare intelligi poteſt, ſic Deus magis clare Moyſi, quam alijs prophetis loquebatur. Et non eſt intelligendum ſic ad literam, quòd Deus loqueretur ei ore ad os, quia iſte nõ erat ſpecialis modus prophetię Moyſi, quia iſte modus coincidit cum primo, ſcilicet quando Deus aliquid loquebatur in
B ſola voce non apparens ſub aliqua imagine, vel cum apparebat in imagine, & loquebatur. Ad aliud ergo referendum eſt, ſcilicet quod intelligatur per hoc q̃dam viſio, vel oſtenſio magis clara, quia Deus manifeſtabatur Moyſi in ſolo intellectu ſine mutatione exteriori, & per illam excellentiam magis Deum cognoſcebat, quam cognoſcerent alij prophetę per locutionem, & viſionem.

Quõ eſt intelligendũ q ore ad os Deus loqueretur Moyſi.

Quomodo Moyſes excellebat alios prophetas in quatuor, & ob hoc dicebatur loqui Deo ore ad os. Et quòd habuit multas excellentias ſuper alios prophetas.
Quæſt. XXXIII.

C ET quamquam dicatur ore ad os loquor ei. non eſt intelligendum, quòd ſit aliqua locutio in tali manifeſtatione, quia reuelatio prophetica in locutione, & viſione pertinet ad primum gradũ prophetię, qui eſt imperfectiſſimus. ſed ſine locutione fiebat. ponit tamen ſcriptura ore ad os loquor, ideſt me ei manifeſtiſſime declaro. ſic enim frequenter ſcriptura dicit eſſe locutionem, vbi locutio nulla eſt, & viſionem vbi nihil videtur per figuram. de locutione patet hic cum dicitur, aut per ſomnium loquar ad illum, & tamen in ſomnio non eſt aliqua locutio, nec auditio. de viſione patet Danie. capi. 7. ſcilicet videbam in viſione noctis, ideſt videbã in ſomnis, & tamen nihil videtur in ſomnis.

D Intelligitur autem excellentia immutationis intellectus Moyſi per locutionem iſtam, quę eſt ore ad os, excellebat enim Moyſes alios prophetas in iſto modo, quamquam non ſemper excelleret, quia aliq̃n loquebatur ei Deus, ſicut cęteris: habuit etiã Moyſes alias excellentias ſuper cęteros prophetas. Primo q̃a alij prophetę ſpeciebus imaginarijs, vel viſibilibus, ſiue audibilibus mouebantur: Moyſes autem aliquãdo ſolo intellectu apprehendebat, vt quando vidit diuinã eſſentiam, ſicut dicit Augu. ſuper Geneſim ad literã.

Secũdo q̃a imaginaria viſio promptior erat Moyſi, quam alijs prophetis, quia cum volebat Deus eum interius docebat. etiam videbat, & audiebat vocem angeli quandocunque de aliquo dubio inquirere vellet, quia intrabat tunc in Sancta ſanctorum, & audie-
E bat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio, vt patet ſupra capi. 7.

Tertio quia iſte annunciauit primo legem toti populo. Alij autem prophetę hortabantur ad obſeruantiam legis datę, vt habetur Mala. c. 3. ſcilicet mementote legis Moyſi ſerui mei.

Quarto quantum ad miraculorum operationem: fecit. n. mirabilia magna, & multa Deus per ipſum, vt patet diſcurrenti quatuor libros legis vltimos, & ſic habetur Deute. 34. cap. non ſurrexit vltra maior propheta in Iſrael quem noſſet Dominus facie ad faciẽ in omnibus ſignis atque portentis. *Palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt.*

A *An Moyſes videbat Deum per eſſentiam in omni actu prophetico etiam in monte Sinai, quando dixit, quòd demonſtraret ei totum bonũ ſuum. Et an dici poſſit, quòd nunquam vidit diuinam eſſentiam. Et quomodo dicatur videre Deum palam;*
Quæſt. XXXIIII.

EX hoc videtur, quòd Moyſes vidit Deum per eſſentiam, ſed quando viderit non eſt certũ. Et ſi forte aliquis dicat, quòd Moyſes quoties Deum videbat eum, per eſſentiam videbat, quia in litera dicitur, quòd palam videt, hoc autẽ verbum videt continuationem dicit: non enim dicit
B litera vidit in pręterito, ita quòd notaretur ſemel, vel non pluries Deum per eſſentiam vidiſſe, ſed in præſenti loquitur quaſi innuens, quòd ſemper ſit aſſuetus ſic videre.

Reſponderetur quòd non videbat Moyſes ſemper Dei eſſentiam, vel ſępe, quia quando dicitur in libro iſto, vel in Leuitico, quòd loquebatur Deus Moyſi nõ oſtendebatur ei diuina eſſentia, quia ille, qui loquebatur angelus erat cum diuina eſſentia loqui nõ poſſet, & hoc, ſiue iſta locutio ſit in nube, ſiue in propitiatorio. Item etiam viſio illa, quæ fuit in monte Sinai tantis precibus impetrata non fuit per eſſentiam, ſed in quadam corporali effigie multum excellenti, & delectatiua: in tantum, quòd Deus noluit priorem partẽ eius Moyſi demonſtrare, de quo Exo. cap. 34 Non. n.
C poteſt dici, quòd illa fuerit viſio per eſſentiam, quia ipſo poſito in foramine petrę trãſiuit ante ipſum lux quędam magna, & obturauit foramen petrę ne Moyſes videret, & moreretur. Sed diuina eſſentia tranſire non poteſt, quia hoc pertinet ad motum, qui non eſt in Deo.

Item quia ad videndum diuinam eſſentiam non oportebat claudi oculos, quia nec clauſis quidquam videmus, nec apertis, ſed tempore illius manifeſtationis poſuit ſe Moyſes in foramine petrę. ergo nõ erat viſio Dei per eſſentiam.

Item quia nunc clamauit Deus poſt Moyſen, vt patet in eadem litera ſecundum veritatem hebraicam, & tamen Deus voces formare non poterat. non fuit
D ergo viſio illa per eſſentiam.

Sed cũ doctores ſancti dicant Moyſen vidiſſe Deũ per eſſentiam. aliud tempus erit dandum in quo viderit, quod nos aſſignare neſcimus, quia non habemus pro hoc aliquem locum ſacrę Scripturę.

Si tamen adhuc quiſquam vellet inniti literę iſti poſſet dicere, q Moyſes non vidit aliquando Deum per eſſentiam, ſed quandocunque videbat clarius videbat, quam alij prophetę, & tunc ſtabit propriè iſtud verbum videt, ſcilicet q Deus loquebatur Moyſi per angelum ſuum, & hoc erat commune ei cum alijs ꝓphetis, & cum angelus loqueretur Deus demonſtrabat ſe Moyſi clare illuſtrans intellectum eius modo quodam excellenti, qui non erat in alijs, nec tamen erat viſio per eſſentiam, ſed per ſpeciem abſtractiuam
E multum perfecte ſignificantem, & hoc ſignat litera cum dicit, ore ad os loquor ei, ideſt quandocunque aliquid reuelari debet Moyſi ego loquor ei ore ad os, ſcilicet per angelum meum, quia Deus nõ loquitur: verũ tamen eſt, quia iſte, qui nunc loquebatur Marię, & Aaron non erat Deus, ſed angelus, & ipſe eſt, qui conſuetus erat loqui Moyſi. Etiam palam, & non ꝑ ęnigmata Deum videt, quia illuſtrat Deus cor eius, & quantum illuſtratur tantum dicitur videre Deum, & non per ęnigmata videbat, quia iſta illuſtratio, quę in eo fiebat, ita erat excellens, q non videbatur fieri per ipſam ſimilitudinem, ſed per rem, quamquam non eſſet per ipſam rem. Et in hoc differebat ab alijs, quia

in alijs quandocunque Deus loquebatur eis fiebat locutio ore ad os. quod ad primam conditionem pertinebat, ſed non fiebat palam: immo per ęnigmata cū Deus nō multum eleuaret intellectum eorum in cognitionem ſui, ſed ſolum eleuabat, vt intelligere poſſent illa verba, quę dicebantur.

Et iſte ſenſus multum cōuenit literę, nec fit aliqua mutatio in proprietate verborum literę. Sed non conſonat dictis antiquorum, ideo eorum auctoritati aliquando fauendū eſt, potiſſimè, quia magni viri ſunt. ſiquis tamen hoc teneret voluerit ſolidum habet fundamentum.

Iudęi autem tenent, ꝙ Moyſes ſpeciali modo Deū vidit, quam alij prophetę, ſed non per eſſentiam, quia
G dicitur Exo. capi. 33. non videbit me homo, & viuet. Et ſi obijciatur eis de iſta litera dicitur, ꝙ non habent ipſi ſic punctatam, vt nos. vnde dicit litera eorum.

Ore ad os loquor ei palam, & non per ænigmata. Et hic fit punctus, & tunc ſequitur alia claula.

Et figuram Domini conſiderat. Et tunc eſt ſenſus, quod Moyſes non videbat Deum per ęnigmata, quę ſunt quędam obſcurę imagines, vel reprę ſentatiua, ſed figuram Domini conſiderat, ideſt quandam effigiem, quę ſpecialiſſime Deum reprę ſentabat, quę nulli alteri apparebat, & hoc eſt valde bene dictum ſecundū eorum literam, quę multum differt in iſto paſſu a noſtra in punctuatione.

H Poſſet tamen dici, ꝙ etiam ſecundum illam literā intendatur, ꝙ Moyſes videbat Deum per eſſentiam, quia figura Domini non ſignat in ſcripturis aliquam lineationem, vel protractionem alicuius corporis, vel quaſi. Sed ſignificat aliquid, quod eſt in diuinis, vt patet ad Heb. capi. 1. vbi loquitur Apoſtolus de filio, & vocat eum figuram ſubſtātię patris cum perfecte exprimat patrem, ita vocabitur hic figura Dei ipſa diuina eſſentia, vt eſt ratio cognoſcendi ſeipſam, ita ꝙ Deus per ſeipſum cognoſcatur, ideo nō innuetur eſſe aliquam figuram corporalem, ſed diuinam eſſentiā.

De tribus gradibus ſeu immutationibus propheticis, & an illa, quæ eſt in Ecſtaſi ſit perfectior alys, vel econtrario. Et quòd ad hoc. quòd aliquis ſit propheta requiritur, quod intelligat. Et poni in Ecſtaſi an ſit eleuari ad maiorem gradum prophetiæ.

Quæſt. XXXV.

De iſta materia de rapto. vide theo in 4. diſt. 49 & B. Th. 2. 2. q. 171. & 176.

CIRCA id autem, quod dictum eſt de prophetia, & raptu diffuſa materia eſt, ſed quantum attinet ad pręſens, litera ponit hic tres gradus prophetię ſecundum quos propetia eſt excellentior, vel minus excellens.

Et ad hoc notandum, ꝙ omnis, qui propheta dici debet oportet, ꝙ habeat intelligentiam de re prophetabili, vt habetur Danielis cap. 10. ſ. intelligentia opus eſt in viſione. Si autem alicui a Deo pręſententur co-
K ram oculis aliquę ſpecies, vel res figuram ſignantes, licet hoc ad prophetiam pertineat: ſi tamen non intelligit rem ſignatā propheta non eſt. vnde Balthaſar, q vidit tres digitos ſcribentes in pariete mane. thetel. phares, quod ad futuram ſignificationem pertinebat vt patet Danie. capi. 5. quia tamen non intellexit propheta non fuit, ſed a propheta prędictorum interpretationē quęſiuit. Item Pharao cui Deus ſpecies imaginarias in ſomnijs monſtrauerat fertilitatis, & ſterilitatis ſignificatiuas, vt patet Gen. 41. capi. quia tamen non intellexit non fuit propheta. hoc ſuppoſito notandum, ꝙ tres ſunt gradus prophetię. primus eſt eorum, qui aliquid extra a Deo miſſum vident, cuius ſignatum intelligunt, ſecundum ꝙ aliqui volunt, ſed maior gradus prophetię eſt iſte, quam viſio, quę fit in
F ecſtaſi, vel in ſomnijs, ideo oportet alterum gradum pręmitti.

Et ratio eſt, quia cum prophetia ſit quædam cognitio veritatis ſupernaturaliter reuelatę, quando reprę ſentatiua ſunt intenſiora, tunc reprę ſentatio eſt altior, quia fortius immutatur intellectus prophetæ. vnde poteſt dici de prophetia, ſicut de corporali viſione, vel qualibet naturali intellectione. Viſio enim, vel intellectio dupliciter perfectior dicitur. vno modo ex obiecto viſo, vel intellecto a quo actus perfectionem recipit: perfectior quidem actus intelligendi eſt, qui eſt de homine, vel angelo, quam de lapide intellecto, & perfectius quietat intellectum atque delectat co-
G gnitio de rebus altiſſimis, quam de infimis, ideo de altiſſimis cauſis, vel per altiſſimas cauſas ſapientia eſt, q̄ ſapida ſcientia dicitur. ſic eſt de prophetia ſi alicui reueletur, quòd anno futuro erit fertilitas, & alteri reueletur, quòd tres homines aſſumētur ad vitam ęternam, vel quod iſti, aut illi infideles ad Chriſtum conuertentur, quomodocunque hęc fiat, nobilior eſt, quam alia.

Amplius autem, quia actus non ſolum perficitur ab obiecto, ſed etiam a potentia, ideo poteſt dici aliqua viſio eſſe perfectior, vel intellectio, ſecundum ꝙ eſt a potentia melius diſpoſita, vel melius immutata, quod pertinet ad gradum obiectorum paucum, vel multum mouentium: perfectior enim viſio, vel in-
H tellectio eſt, quę eſt ab oculo, vel intellectu optime diſpoſitis circa aliquod obiectum, quam ab intellectu, vel oculo male diſpoſitis circa idem obiectum, quia melius, & fortius recipient immutationem. ſic autē eſt de prophetia.

Et ſecundum iſtum modum, qui ſe tenet ex parte fortioris immutationis potentię intellectiuę, ſiue propter maiorem potentię diſpoſitionem, ſiue ex fortiori impreſſione obiecti aſſignātur tres gradus. Primus qui in ecſtaſi, vel ſomnio, & iſte eſt minor, quia obiectum intelligibile facilius mouere poteſt animam in ſomnis, quam in vigilia. Et ſic ab obiecto minus immutante poteſt immutari, ſicut oculus bene diſpoſitus eſt bene paſſiuus, ideo ab aliqua re minoris colo-
I ris quantum ad gradus moueri poteſt. Si tamen daretur, quòd ſpecies, quę datur in vigilantibus non eſt maioris potentię ad immutandum, quam ea, quę datē dormientibus. vel exiſtentibus in ecſtaſi, ſequeretur, ꝙ perfectius cognoſceret, qui eſſet in ſomnis, quam qui eſſet in vigilia, quia anima tunc magis diſpoſita eſt, ſicut appoſito albo ęqualis gradus, & in ęquali diſtantia, magis immutabitur, qui bonos habet oculos, quā qui malos, ſed aliquando alicui in ſomnis a Deo immittebatur ſpecies deſignatiua futuri, per quam immutabatur interius cum diuino lumine ſupernaturali, & ſi alicui vigilanti in phantaſia illa ſpecies tantę, & non maioris actiuitatis imprimeretur, forte non ſufficeret ad immutandum eum, quod patet, quia ali-
K quis color eſt, qui in ęquali diſtantia ab habente oculos bonos videtur, & non videtur ab habente oculos male diſpoſitos, quia a maiori potentia iſte, quam ille debet immutari. In potentijs autem paſſiuis indiſpoſitio eſt quoddam impedimentum ad patiendum, ſicut in alijs bona diſpoſitio eſt ratio bene recipiendi. maioris enim virtutis debet eſſe agens, quod agit, & remouet prohibens, quam ſolum id, quod agit, quia id, quod agit totam virtutem expēdit in agendo, & nullam in remouendo prohibens, & ſic eſt ibi virtus vnita, quę fortior eſt. Ex his forte dicet aliquis inferri maiorem eſſe gradum prophetię in poſitis in raptu, vel ecſtaſi, quam in omnibus alijs, quia maior eſt immutatio per quam homo vigilans, & vtens omnibus ſenſibus priuatur vſu omnium, & ſolam veritatem intelligibilem

gibilem contemplatur, quam illa immutatio per quã aliquis vigilans per ſpeciem viſibilem, vel audibilem, vel per ſolam intelligibilem ſpeciem ſine aliqua ſenſibili, vel phantaſtica ſpecie cum ſupernaturali lumine non priuatus ab opere ſenſuum exteriorum occultã veritatem contemplatur. Sic autem eſt in ecſtaſi. ergo eſt gradus ſuperior.

Reſpondetur quòd cognitio prophetica, quæ eſt in ecſtaſi eſt infima omniũ, nec eſt poſſibile aliquam minorem ea dare, quantum attinet ex parte maioris, vel minoris immutationis. Et ratio eſt, quia accipiendo prophetiam, quę fit in vigilante non abſtracto a ſenſibus ſunt duo impedimenta ad intelligere, ſcilicet diuagatio ſenſitiua in quolibet actu alicuius ſenſus. Itẽ B diuagatio circa operationem naturalium virium, ideo anima non faciliter redit ad contemplandam veritatem ſupernaturaliter cognoſcibilem. Item in prophetia, quę fit per ſomnium. nam occupatur multum circa actus naturales, & imaginatiua eſt aliqualiter indiſpoſita propter motum continuum, qui fit in ea a fumis aſcendentibus, & ab alijs naturalibus tranſmutationibus, ideo ſpecies debet eſſe ſatis immutatiua. In poſitis autẽ in ecſtaſi nihil horum eſt, quia anima non diuagatur in actu ſentiẽdi cum ſit abſtracta a ſenſibus, nec circa naturales actus niſi valde debiliter, & ideo in ecſtaticis, vel raptis non percipiuntur motus vitales, ſunt tamen aliqui, & debiliſſimi, quaſi nihil impedientes: vnde nõ eſt aliqua cognitio, quę minus differebat a cognitione animæ ſeparatę, quam illa, & C ſic a minimo mouente poteſt moueri: quare neceſſario inter omnes minima erit.

Quando autem dicitur, quòd eſt perfectiſſima, quia fit ex maxima immutatione totaliter abſtrahẽte. Rndetur quod ſi a Deo aliqua ſpecies nobis immitterẽt, ſiue viſibilis, ſiue audibilis, quę ex ſuę immutationis magnitudine animam totaliter ad ſe conuerteret ab exterioribus abſtrahendo, illa cauſaret maximum gradum prophetię, ſed non datur talis in ecſtaſi, quia raptus, vel abſtractio a ſenſibus quędam paſſio eſt per quã anima optime diſponitur ad intelligendum, cum totaliter virtus eius vniatur ad ſolum intelligere, ideo quantum ex ſe eſt a minimo motiuo moueri poteſt, & ſic minimus gradus prophetię eſt, vel intellectionis D ex ſe, licet aliquando per accidens maximus gradus eſt, vt ſi aliquis deberet videre diuinam eſſentiam, cũ ſit maxima inter omnia intelligibilia, maximam requireret attentionem, & virtutis intellectiuę vnionem, ſicut patet in naturalibus cognoſcibilibus, quæ dum maiora fuerint, maiori indigent attẽtione, & ab exterioribus vacatione. Nullus ergo intentus alijs ſenſitiuis operationibus diuinam poterit videre eſſentiam, cum etiam ſi a ſenſibus abſtraheretur naturaliter cognoſcere non poſſet, niſi ei ex gratia donaretur. oportet ergo, quod ad videndam eſſentiam diuinam in via fiat a ſenſibus abſtractio, vt anima noſtra tantum lumẽ capere poſſit, ideo quando Paulus diuinam eſſentiam vidit in raptu fuit, vt patet 2. ad Cor. capi. duodecimo. E De Moyſe autem de quo communiter dicitur, ꝙ vidit diuinam eſſentiam, credendum eſt rationabiliter, ꝙ eſſet abſtractus a ſenſibus, ideo non videtur modus per quem non abſtractus a ſenſibus Deum videnr.

Si autem dicatur quomodo ergo ſcriptura de hoc non facit mentionem. Reſpondetur ꝙ ſcriptura demonſtrat de Paulo, quando Deum viderit, & quoties, ideo modum expreſſit. De Moyſe autem licet videatur dicere litera, ꝙ Deum per eſſentiam vidit: tamen non determinat quando, nec quoties, ideo nec modus aſſignatur.

A *Secundus gradus prophetiæ. Reuelatio quæ fit in ſomnis inter quos gradus ponitur. Quæſt. XXXVI.*

SECVNDVS gradus prophetię eſt, quando aliquis in vigilia per ſpeciem viſibilem, vel audibilem in ſenſibus factam, mediante lumine ſupernaturali aliqua occulta cognoſcit, vel per ſpeciem impreſſam a Deo immediate in imaginatiua ſine exteriori ſenſatione, & iſte eſt maior, quam primus quantum eſt ex ſe, quia maiori motiuo indiget anima, quę diuagatur circa ſenſibilia, vel naturales operationes, quam quę ab omnibus requieſcit. Inter iſtos duos gradus ponitur reuelatio, q̃ fit in ſomnijs, B quia aliquo modo excedit eam, quæ eſt in raptu, vel ecſtaſi, quia habet impedimẽtum aliquod, ſ. naturales interiores tranſmutationes in cerebro, quæ autem fit in ecſtaſi nullum impedimẽtum habet. Etiam aliquo modo exceditur ab ea, quę in vigilia fit, quia quę in vigilia eſt duo habet impedimẽta, vt ſupra diximus. hęc autem vnum. Tertius gradus eſt in eis, qui per ſolam ſpeciem intelligibilem in vigilia ſine aliqua ſenſatione in viſu, vel auditu, nec per aliquam impreſſionem ſpeciei in ſenſibus interioribus fit, & iſte eſt gradus maior, quam ſecundus, quia magis immutatiua ſpecies intelligibilis eſt, quę ſe ſola ſine actu exteriorum potentiarum, & interiorum ſenſitiuorum operatur, quam quę cum illis, cum in qualibet alia ꝓphetia, ſiue per ſolas phantaſticas imagines, ſiue etiam C exteriores ſenſatas requiratur ſpecies intelligibilis.

Conſiderandum autem circa ſupradicta, ꝙ iſti tres gradus prophetię non aſſignantur, ſicut tres ſuperiores, quia ille q̃ in iſtis eſt imperfectior, dicebatur eſſe perfectior ſecundum priorem aſſignationem. Ratio diuerſitatis iſtarum aſſignationum eſt, quia prima accipitur pęnes dignitatem potentiarum per quas cognoſcitur. Secunda aſſignatio accipitur per maiorẽ, & minorem impreſſionem: nam in aſſignatione iſta ſecunda ſemper attenditur ad intellectum, & ſecundum maiorem, vel minorẽ eius immutationẽ differt gradus prophetię. In priori autem aſſignatione non ſemper attenditur ad intellectum, quinimmo accipiuntur tria diſtinctiua graduum prophetię ſecũdum D tria genera potẽtiarum. i. ſenſitiuas exteriores, & ſenſitiuas interiores, & intellectiuam. Alij multi modi graduum poſſunt aſſignari in prophetis, ſed de eis nihil ad pręſens.

Quare Deus tam excellenter laudauit Moyſen hic, & de quo laudatur. Et quomodo Deus laudat aliquem. Quæſt. XXXVII.

SED reſtat dubium circa ſupradicta, quare in pręcedentibus Deus laudauit Moyſen tam excellenter. Dicendum putant quidam, ꝙ hoc fuit, quia Moyſes erat dignus hac laude. Deus autem perhibet teſtimonium veritati. Dicendum ꝙ non ſtat. primo quia ſi propter hoc fieret multo ante hoc laudauiſſet Moy E ſen, quia ante hoc erat dignus eadẽ laude, qua nunc, ſed ante hoc non laudauit eum. ergo non fuit ꝓpter excellentiã Moyſi. Secundo quia tunc laudaret Deus in ſcriptura eos, qui ſunt digni maiori laude, ſed non facit: nam Mater Chriſti fuit digniſſima ſuper omnes alios, & ſcriptura non laudat eam: laudauit tñ Chriſtus valde Ioan. Bapt. Mat. 11. Conſiderãdum aũt, ꝙ Deus nunq̃ laudat aliquem, niſi ſit dignus laude: tñ nõ laudat ꝑ hoc, quia laude dignus eſt, ſed ꝑ aliquam aliã cauſam mouentem. cũ ergo aliquis dignus laude eſt: ſi non ſubeſt aliqua cã quare laudetur non laudabitur. De Moyſe dicendũ, ꝙ ipſe dignus erat laude, cũ eſſet vir ſanctus, & tñ ante hoc Deus nunq̃ laudauit illum:

nunc

nũc vero, q̃a cauſa de nouo accidit laudauit eũ Deus. F Aliqui dicunt, ꝙ iſta cauſa fuit pro ſolatio Moyſi ſi paſſus fuerit iniuriam in quo triſtatus erat: voluit ergo Deus e͠ƺrio conſolari eum laudando ipſum. Iſte eſt modus per quem iudices quorum Ariſt. regulas notat 5. Ethi. adęquant mala facientes, & mala patiẽtes, qui enim malum fecit habuit plus de lucro, qui vero mala paſſus eſt habuit plus de damno. Iudex ergo dat tunc plus de lucro patienti malum, & plus de damno facienti malum, & ſic adęquãtur, ita fuit hic. nã Moyſes paſſus fuerat plus de malo inquantum contra eum murmurauerant Aaron, & Maria, & illi habuerant plus de lucro inquantum ſecuti ſunt propriam volũtatem, extollendo ſe, & deprimendo Moyſen, nunc G vero e͠ƺrio Deus cõſolatur Moyſen laudando ipſum, & contriſtat Mariam, & Aaron obiurgando eos, & ſic redduntur ad ęqualitatem. Sed dicendum, ꝙ non eſt iſta cauſa motiua, quia ſi iſtę laudes eſſent ad conſolationem Moyſi dicerentur pręſente eo: voluit tñ Deus, ꝙ eſſet abſens, nam coram Maria, & Aaron ſolis dicta ſunt hęc. Secundo fuit hoc ad oſtendendum peccatum Marię, & Aaron, & ad non inferendũ eis iuſtam pęnam: murmurauerant proprie ipſi contra Moyſen aſſerentes quędam falſa: Deus autem voluit oſtendere illa eſſe falſa, & iniuſtè dicta, quod fieri nõ potuit, niſi dicendo laudes Moyſi, ideo oportuit illas dici, & iſta eſt vera cauſa. Tertio fuit ad auferendum Marię, & Aaron de cętero materiam murmurãdi. Nã H nunc murmurauerant contra Moyſen ęquando ſe illi quaſi neſcientes ſingularem excellentiam Moyſi, q̃diu autem manerent in hac ignorantia poſſent ſimiliter murmurare. Deus autem laudauit nunc Moyſen oſtendẽs per hoc quantum Moyſes excelleret eos, & ſic ceſſaret illis occaſio murmurandi. Quarto fuit, q̃a Moyſes erat vir mitiſſimus ſuper omnes, qui morabantur in terra. Vnde non ſe defendebat quaſi non reſpiciens proprias iniurias: Deus autem voluit propter hoc defendere illum, & hoc fuit laudãdo ipſum, in quo magnum bonum contulerunt ei Maria, & Aaron murmurando, quia fuerunt cauſa, vt Deus ipſum laudaret, vnde plus contulerunt ei maledicendo ipſi, quam ſi laudarent eum. Deo hoc dicit Orige. audite I quantum beneficii conferant obtrectantes, nunquã enim inuenimus Dominum tantum laudaſſe Moyſen quantum nunc, cum detrahitur ei. vide quid ſibi pœnę obtrectantes contulerint. quid illi laudis, ſibi turpitudinem, illi ſplẽdorem, ſibi lepram, illi gloriam.

De quibus laudetur Moyſes. Et quòd dupliciter aliquis dicitur ſeruus Dei. Quæſt. XXXVIII.

NVNC eſt videndum in quo laudetur hic Moyſes. Dicendum ꝙ in multis, primo q̃a dicitur, ꝙ erat mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra. Secundo K in excellentia prophetię, quia dicit̃ de aliis prophetis, ꝙ Deus apparebat eis in viſione, vel loquebatur per ſomnium, ſed in Moyſe non erat ſic, quia loquebatur ei Deus ore ad os, & videbat Deum palam, & non per figuras aut ęnigmata. Tertio laudatur, quia vocat̃ ſeruus Dei, ſ. non talis ſeruus meus Moyſes. Quarto, quia vocat̃ fideliſſimus in tota domo Dei. quodlibet autem iſtorum eſt magna laus, potiſſime, quia laudes iſtæ proferuntur a Deo, qui nunquam adulatur, neq; mentitur. De prima laude. ſ. ꝙ Moyſes eſſet vir mitiſſimus ſuper omnes homines iam declaratum fuit, quomodo erat verum, & quare dictum eſt. De ſecũdi laude, ſcilicet de differentia prophetiæ quantum ad diuerſos modos, & diuerſos gradus prophetandi dictum eſt ſupra declarando in litera, & magis declarabitur 1. Corin. 12. vel 14. capi. De tertia cum dicitur, ꝙ erat ſeruus Dei eſt intelligendũ, ꝙ ſit magna laus. dupliciter enim dicitur aliquis ſeruus Dei. vno modo, quia vere eſt ſeruus, & ſeruire tenetur. Alio modo quia ſeruit, & bene ſeruat. Accipiendo primo modo omnis homo eſt ſeruus Dei cuiuſcunque ſtatus ſit, & profeſſionis, ſectę, vel religionis, quia Domini eſt terra, & plenitudo eius, & ipſe fecit nos, & poſſidet nos, ideo nemo poteſt ſic excipi quin ſit ſeruus Dei, & nõ ſolum ſeruus Dei, immo etiam hominis Chriſti. nam pręter hoc, quòd omnes ſunt ſerui eius naturaliter inquantum ipſe eſt verus Deus: adhuc inquantũ ipſe eſt homo ſunt omnes ſerui eius, quia acquiſiuit G eos ſanguine ſuo Actu. 20. c. hoc modo nihil laudis pręſtat eſſe ſeruum Dei, quia commune eſt omnibus, cum omnia ſeruiant ei Pſal. 118. Accipiendo ſecũdo modo eſt magna laus eſſe ſeruum Dei, quia ille eſt ſeruus Dei, qui vere Deo ſeruit, & cuius opera Deo accepta ſunt, nec poteſt alicui eſſe maior fęlicitas, q̃ ꝙ de hoc certus ſit, nam qui nouit ſe eſſe ſeruũ Dei ſcit opera ſua Deo accepta eſſe, & ſe ei placere in omnibus, ſed iſtud eſt magnũ priuilegiũ, quod rariſſimis conceditur: nam nemo ſcit an odio, vel amore dignus ſit, ſed cuncta in futurum reſeruantur incerta Eccleſia. 9. c. nunc autem Moyſes certificabatur de hoc, cũ Deus aſſereret eum ſeruum ſuum, ideo magna laus erat ei, & grandis conſolatio.

H

Quarè dicitur in litera ſiquis fuerit propheta Dei, & non dicitur meus cum Deus loquatur, & an ſit mutatio perſonæ. Quæſt. XXXIX.

QVAERETVR quare dicitur in litera. ſiquis fuerit inter vos propheta Domini, quia vĩ, ꝙ deberet dici. ſiquis fuerit inter vos ꝓpheta meus, vel propheta abſolute, quia Deus eſt, qui loquitur hic. Dicendum, ꝙ eſt mutatio ꝑſonę ex conſuetudine loquendi ſacrę Scripturę, quia aliq̃ de prima perſona mutat in tertiam, & patet, ꝙ fit hic iſta mutatio perſonæ, quia dicitur in litera. ſiquis fuerit inter vos propheta Domini in viſione apparebo I ei, & tñ ſi non mutaretur perſona deberet dici in viſione apparebit ei. Aliqui dicunt, ꝙ non eſt hic aliqua mutatio perſonę, & quando obiicitur, ꝙ tranſitur de perſona tertia in primam dicunt, ꝙ non eſt idem loquens. nam qñ dicitur. ſiquis fuerit inter vos propheta Domini dicunt, ꝙ intelligitur de Deo cuius ſunt oẽs prophetæ. Cum vero dicitur, in viſione apparebo ei dicunt, ꝙ non intelligitur de Deo, ſed de angelo, qui erat in columna nubis: nam certum eſt, ꝙ erat angelus, & non Deus Exo. 14. t. tollens ſe angelus Domini, qui præcedebat caſtra Iſrael abiit poſt eos, & cũ eo pariter columna nubis priora dimittens poſt tergum ſtetit. De iſto angelo dicunt, ꝙ loquebatur prophetis, quia ille loquebatur in nube, & cum ipſe non eſſet K Deus, prophetæ non erant ſui, ſed erãt prophetę Dei. ipſe tamen eſt, qui loquebatur, & non Deus, & tunc ſtat litera proprie, quod angelus dicat iſta ad Mariam, & Aaron, ſiquis fuerit inter vos propheta Domini, & propheta Dei in viſione apparebo ei, ideſt ego apparebo, & non Deus. Iſtud adhuc confirmatur, quia litera continuat iſtum modum loquendi de prima, & tertia perſona: nã dicitur. non talis ſeruus meus Moyſes: ore enim ad os loquor ei, & palam, & nõ per ęnigmata, & figuras Deum videt. ecce dixit loquor ei, & deberet adiungi palam, & non per figuras videt me. dixit tamen videt Deum. in quo innuit, quòd iſte, qui loquitur non eſt Deus: ille tamẽ quem videbat Moyſes erat Deus.

Dicendum quòd iſta poſitio eſt multum rationabilis,

bilis, & eſt vera ſi non habeatur reſpectus ad iſtam literam. nam certum eſt, ꝙ ille, qui loquebatur ꝓphetis, & apparebat eis non erat Deus, ſed angelus eius. Cum enim Deus habeat miniſtros, quia angeli ſunt miniſtri ad Heb. 1. c. & Pſal. 103. per illos, & non per ſeipſum facit iſta, quia vt dicit Dionyſius iſta eſt lex diuinitatis. vt infima per media in Deum reducantur. Deus tamen eſt, cuius ſunt prophetę, quia licet mediantibus angelis accipiant reuelationē, a Deo illam accipiunt, quia angeli non a ſeipſis veniunt, ſed a Deo miſſi ad quem vadant, & quid faciant, aut dicant, ideo rectè dicitur, ꝙ angelus ſit, qui loquitur ad prophetas. Deus tamen eſt cuius ſunt prophetæ. Sed dicendum, ꝙ quantum ad pręſentem literam iſtud non poteſt ſtare, ſed neceſſe eſt accipi mutationem perſonæ: nā licet verum ſit, ꝙ iſte, qui loquebatur erat angelus, & non Deus: tamen loquitur hic, vt Deus, & ſcriptura innuit illum eſſe Deum, vt ſtatim oſtendetur. ideo ſi aliquando loquatur in prima perſona, & aliquando in tertia, intelligendum eſt fieri mutationem perſonę & tamen eandem ſignificari per vtranque locutionē. Neque eſt mirandum de iſta mutatione perſonę, qa ſacra Scriptura multum illam frequentat.

Sed motiua illius opinionis non ſtant. vult enim illa mutationem perſonæ non fieri, & eſſe quaſi rem alienam a ſacra Scriptura, quod tñ non eſt, ſed potius conſuetum, & patet primo, ꝙ non poſſit eſſe alius, & alius iſte, qui loquitur, & Deus de quo loquitur, ſed oporteat intelligi ipſum eſſe Deum. Nam dixit iſte, q loquitur. at non talis ſeruus meus Moyſes: ſi tamē iſte ſignificaretur eſſe angelus nō vocaret Moyſen ſeruū ſuum, quia Moyſes nullius erat ſeruus, niſi Dei: homo autem non eſt ſeruus angeli, ſed ſocius eius, & ambo ſunt ſerui Dei, & inter ſe conſerui, ſicut dixit angelus ad Ioannem, quando cecidit ad pedes angeli, & adoraret eum. caue ne feceris: conſeruus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Apo. 19. c. nō ergo vocaret iſte, q loquitur Moyſen ſeruum ſuum, niſi ſignificaret ſe eſſe Deum. Secundo quia iſte loquens dixit de Moyſe, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt, vt patet in litera, & vocauit domum ſuam totum populum Iſrael, & iſtud erat adhuc deterius, quia totus Iſrael non erat alicuius, niſi Dei: cum Deus vocaret illos populū peculiarem ſibi Exo. 19. & Deu. 7. Erat ergo Deus, vel ſignificabat ſe eſſe Deum iſte, qui loquebatur. Tertio quia continuatur iſte modus loquendi: cum poſtea dicatur in litera. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi, & hoc dixit loquens. ergo ſignificauit ſe eſſe Deum. Quarto quia continuata locutione dicitur de iſto loquente. iratuſque contra eos abijt, & tamen iſte, qui iratus eſt oportet, ꝙ intelligatur eſſe Deus, quia dicitur ſupra in litera, ꝙ cum audiſſet Dominus iratus eſt valde: ergo Deus ſignificatur eſſe iſte qui loquebatur. Quinto, qa lr̃a expreſſe ponit, ꝙ iſte q loquebatur eſſet Deus: nam dicitur, quòd dominus iratus eſt valde, & ſequitur, ꝙ ſtatim locutus eſt ad Moyſen Aaron, & Mariam. Sexto patet adhuc manifeſtius, quia litera innuit, ꝙ ille, qui loquebatur in columna nubis erat Deus, & non angelus, quia dicitur. deſcendit dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi, vocans Aaron, & Mariam, & dixit ad eos, audite ſermones meos: ſiquis fuerit inter vos propheta domini in viſione apparebo ei. ergo litera ſignificat, ꝙ Deus erat, qui dicebat ſiquis fuerit inter vos propheta domini. Septimo quia dato præſuppoſito illius opinionis diceretur, ꝙ iſte angelus, qui erat in colūna nubis eſſet, qui loquebatur ad omnes prophetas, & faciebat omnes apparitiones, & reuelationes quęcunque fierent. Sed hoc non eſt verum, quia iſte angelus erat vnicus, ſicut patet Exo. 14. vbi vocat̃

A angelus ſingulariter. Deus tamen non habet vnicum angelum miniſtrum, ſed omnes ſunt miniſtri eius. ſic patet ad Hebre. 1. capi. ſcilicet omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterium miſſi. non igitur eſt verum, ꝙ iſte angelus diceret ſe loqui ad omnes prophetas, ſed ſignificatur eſſe Deus, qui loquitur omnibus prophetis, non per ſeipſum, ſed per miniſtros ſuos.

Dicendum ergo ſine dubio, ꝙ hic eſt mutatio perſonę, & pręſupponitur, ꝙ iſte, qui loquitur ſit Deus, & ſunc intelligitur litera. ſiquis fuerit inter vos ꝓpheta domini, ideſt propheta meus, qui ſum Deus, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum. i. ego apparebo in viſione, & ego loquar per ſomnium, B quia Deus ſignificat ſe omnia iſta facere, licet non faciat ipſe, ſed angeli: hoc tamen volebat Deus intelligi per Hebręos ſaltem per populares, & ſimpliciores, Et iſto modo applicatur litera ſequens. ſat non talis ſeruus meus Moyſes: ore ad os loquor ei, ideſt ego, q ſum Deus loquor Moyſi ore ad os, & poſtea eum dr̃. palam, & non per ęnigmata Deum videt. intelligitur, ideſt videt me, qui ſum Deus.

Iſte modus eſt frequentatus in ſcriptura. nam etiā pręce. cap. Deus cum promittit dare carnes populo loquitur de ſe quaſi de alio: nam dicitur. dixit dominus ad Moyſen ſanctificamini. cras comedetis carnes: ego enim audiui vos dicere quis dabit nobis eſcas carnium? bene nobis erat in Aegypto, & ſequitur, vt det vobis dominus carnes. cum deberet dicere, vt dē ego C vobis carnes, & ſtatim etiam dicitur eo, ꝙ repuleritis dominum, qui in medio veſtri eſt, & fleueritis corā eo dicentes, quare egreſſi ſumus ex Aegypto? & tñ deberet dici eo, ꝙ repuleritis me, qui ſum in medio veſtri, & fleueritis coram me. Et iſta mutatio perſonę non ſolum eſt conſueta in Deo, ꝙ ipſe loquatur aliqñ in prima aliquando in tertia. Sed etiam homines, qui loquuntur ad Deum aliquando loquuntur in ſecūda, & aliquādo in tertia, vt dicitur Pſal. 3. domini eſt ſalus, & ſuper populum tuū benedictio tua. deberet enim dici domini eſt ſalus, & ſuper populum eius benedictio eius. mutatur tamen perſona, quia cum propheta loqueretur ad alios de Deo in tertia perſona, conuertitur ad loquendum cum Deo, & ſic eſt ſecunda per-D ſona: taliter eſt hic, & non eſt mirandum de iſtis mutationibus perſonę, quia frequenter eſt in ſcriptura.

Quid Deus intelligat hic per domum ſuam, & quomodo intelligitur, quòd Moyſes erat fideliſſimus in omni domo ſua.
Quæſt. XL.

SED quæretur cum Deus dixerit hic de Moyſe in omni domo mea fideliſſimus eſt, quid vocauit Deus hic domum ſuam. Dicēdum, ꝙ domus proprie accepta iuxta ſuam primariam ſignificationem eſt ędificium in quo homo habitat. Sic accipitur Eccleſia. 29. c. initiū vitæ hominis aqua, & panis, & veſtimentum, & domus protegens turpitudinem. Accipiendo iſto modo Deus non habet do-E mum, quia domus eſt ad habitādum, & habitans clauditur intra domum: Deus tamen non clauditur in loco aliquo, ſicut dixit Salomon. ſi enim cęlum, & cęli cęlorum te capere non poſſunt, quāto magis domus hæc quam ędificaui tibi 3. Re. 8. c. & apertius dicit̃ 2. Para. 6. c. ergo, nec credibile eſt, vt habitet Deus cum hominibus ſuper terram, ſi cęlum, & cęli cœlorum te non capiunt, quanto magis domus iſta, quam ędificaui? proprie ergo accipiendo non habet domum.

Sed accipiendo large poteſt dici habere domum, & dupliciter poteſt accipi. vno modo domus Dei, ideſt Sanctuarium. ſic accipitur Io. 2. ſcilicet ſcriptum eſt, quia domus mea domus orationis vocabitur, & loque-

loquebat̃ ibi de templo in quo colebatur. Iſto modo F accipitur domus Dei non per proprietatem quaſi Deus ibi habitet, ſed per appropriationem, ſcilicet ꝙ pro ipſo ſolo ſit, & ei conſecratur, vt ibi laudetur, & inuocetur nomen eius, & impendantur ſibi cęremonię cultus. ſic accipitur 3. Reg. 8. & 2. Para. 6.

Secundo modo poteſt vocari domus Dei tota cõgregatio Iſraehtarum, quia ſic conſuetum eſt tam in ſcriptura, quam in vulgari vocari domum aliquam multitudinem deſcendentem ab vno, vel dependentem ab eo. ſic vocantur domus Iſrael: domus Iacob: domus Aaron: domus Leui: Pſal. 113. & Pſal. 117. Et fere in tota ſcriptura. ſic etiam Virg. li. 1. Aenei. vocauit domum Aſſaraci omnes Romanos, qui deſcende G bant ab Aſſaraco Troiano.

Iſto modo omnes Iſraelitę vocabuntur multum conuenienter domus Dei, quia licet non deſcenderãt ab eo per propagationem carnis, habebant habitudinem, vel dependentiam ab illo tanquam a rectore, & domino ſpecialiter eis prouidente, nam etiam in domo illa, quæ accipitur apud homines non deſcendũt ſecundum carnem omnes, qui dicuntur de domo, ab ipſo cuius dicit̃ eſſe domus. ſic patet in œconomia, q̃ eſt minima, & prima domus, & illa conſtat ex ſex extremis, ſcilicet patre, & filio, domino, & ſeruo, viro, & vxore, vt patet 1. Polit. ibi tamen ab eo cuius eſt domus vnus ſolus, ſcilicet filius deſcendit, omnes tamen alij dicuntur de domo, ideſt de familia, quia habent H dependentiam ab illo, cuius eſt domus tanquam a rectore, & prouidente, atque imperante eis in omnibus. ſic erat de Deo reſpectu Iſraelitarum, quia licet de quolibet populo poſſet Deus dicere, ꝙ eſt domus eius, quia dependet ab ipſo prouidendo, gubernando, & conſeruando, tamen ſpecialiter pertinebant Iſraelitæ ad eum quia licet de omnibus gentibus curam haberet, ſpecialiter tamen de Iſraelitis Pſal. 147. non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis, ideo iuſtè vocauit Iſraelitas populum ſibi ſpecialem, vel peculiarem Exo. 19. ſ. ſi cuſtodieritis pactũ meum eritis mihi in peculiũ de cunctis populis. mea eſt enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Iſtis duobus modis poteſt I accipi hic domus Dei, ſed in quo eorum accipiatur dicetur ſtatim.

Moyſen fuiſſe fideliſſimum an intelligatur de omnibus tam præſentibus, quam futuris. Quæſt. XLI.

ADHVC quęretur cum Deus dixit, ꝙ Moyſes erat fideliſſimus in omni domo ſua, quomodo erat illud verum, & de quo intelligitur?

Dicendum certum eſſe Moyſen eſſe fideliſſimum omnium Iſraelitarum, cum Deus illud aſſerat de cuius verbis non eſt dubitandum. Eſt tamen intelligendum referendo ad illud tempus in quo iſta verba dicebant̃, K ſicut ſupra dictum eſt. ꝙ Moyſes erat mitiſſimus ſup omnes homines, & tñ fuit declaratum, ꝙ intelligebat̃ de hominibus, qui erant illo tempore, & non de futuris, quia aliqui fuerunt poſtea magis mites. Aliqui tñ dicunt, ꝙ non eſt verum, ſed ꝙ abſolute Moyſes fuit fideliſſimus Deo inter omnes homines tam præſentes, quam futuros. Et cum obijcitur de eo, quod ſupra dicitur, ꝙ erat Moyſes mitiſſimus dicunt, quòd nihil probat, quia ibi ponitur determinatio quędam, ſcilicet erat mitiſſimus, per quod refertur ad illud tẽpus, etiam aliud magis vrgens, ſcilicet quia dicitur ſuper omnes homines, qui morabãtur in terra, & ſic refert̃ ad illud tempus, hic autem abſolute dicitur, ꝙ Moyſes fideliſſimus eſt, ideo non eſt ſimile. Dicendũ ꝙ ẽt ponit hic limitatio cum dicat̃ in omni domo mea fi-

deliſſimus eſt, & ſic non extenditur iſtud, niſi ad id, quod Deus vocat hic domum ſuam, & tamen quocunque modo accipiatur domus Dei non extenditur niſi ad illud, quod erat illo tempore, ideo non fuit abſolute fideliſſimus ſuper omnes homines. Simile aũt eſt de Noe, de quo dicitur Gen. 6. c. ꝙ fuit vir iuſtus in generationibus ſuis. i. reſpectu hominum, qui fuerũt tempore illo. Dicendum autem, ꝙ licet poſſit hic vocari domus Dei ipſum Sanctuarium: tamen ſecundũ veritatem vocatur domus Dei populus Iſrael. & in toto populo erat Moyſes fideliſſimus ſic dr̃ ad Hebre. 3. ſcilicet Moyſes quidem fidelis erat in tota domo Dei tanquam famulus. Chriſtus vero tanquam filius, & in domo ſua, quę domus ſumus nos. ſicut ergo nos vocamur domus Chriſti: ita Iſrael vocabatur domus Dei tempore Moyſi.

Quomodo Moyſes erat fideliſſimus in omni domo Dei. Et fidelis dupliciter accipitur. Item Deus quomodo poteſt vocari fidelis. Quæſt. XLII.

ADHVC quęretur quomodo Moyſes erat fideliſſimus in omni domo Dei? Dicendũ ꝙ accipitur omnis, ideſt tota: cum domus ſit totum integrale, & in tota illa domo dr̃ Moyſes fideliſſimus, quia nulla pars domus erat fidelior eo. Sed conſiderandum, ꝙ fidelis poteſt dici dupliciter. ſ. a fide, vel fidelitate. primo modo dicitur fidelis, qui fidẽ tenet, ideſt credit ea, quę credenda ſunt. ſic poteſt accipi Apoca. 3. eſto fidelis vſque ad mortẽ, & patet eo. c. quia dicitur tenes nomen meum, & nõ negaſti fidem meam, & magis clare accipitur Io. 20. c. cum dixit Chriſtus Tho. noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Et ſic oppon. ẽ incredulus fideli, ſed incredulus eſt, qui non credit, ergo fidelis eſt, qui credit, & fidem habet. Secundo modo fidelis a fidelitate, ideſt legalis, & eſt ille, qui ſeruat veritatem in promiſſis. Et ſic primo modo fides eſt in credendo. ſecundo modo in ſeruando veritatem, & non recedendo a promiſſis. hoc modo Deus poteſt vocari fidelis. & vocatur aliquãdo ſcilicet quia fidem ſeruat. i. promiſſionem, quia nunq̃ mentitur Pſal. 144. fidelis dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, ideſt Deus ſeruat veritatem in omnibus, quę promittit. ſic etiam dicitur 2. ad Thi. 2. c. ſ. fidelis eſt, & ſeipſum negare nõ poteſt, ideſt Deus in omnibus, quę promittit ſeruat fidem, & non poteſt illam negare, & 1. Cor. 10. dr̃. fidelis autem Deus eſt, qui non permittet vos tentari. i. ſeruat veritatem promiſſorum, & non permittet vos tentari vltra id, quod poteſtis, quia ita facere promiſit. Non poteſt tñ vocari Deus fidelis a fide, quaſi aliquid credat, quia impoſſibile eſt, ꝙ aliquid credat cum omnia ſciat. hoc modo ſępe accipitur fidelis in ſcriptura. ſic patet Mat. 24. cum Chriſtus dixit. quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens. i. quis eſt diſpenſator, qui ſeruet fidem domino tractando vere, & legaliter bona eius? ſic ẽt accipit̃ 1. Cor. 4 hic iam quęrit̃ inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. i. legalis nõ mẽtitus dño in aliquo. De Moyſe poſſet dici, ꝙ accipitur fideliſſimus a fide, quia nemo erat, qui tantam fidem de Deo haberet, vel ita pure de Deo crederet omnia, quę credenda erant: nam cęteri aliqñ credebant eis, q̃ dicebantur a Deo, & aliqñ non credebant recedentes a fide. Aliquis tñ poſſet dicere, ꝙ nõ accipitur hoc modo, ꝙ ſic fidelis non accipit magis, & minus, vt dicat̃ aliquis fidelior altero, vel minus fidelis, quia fides nõ põt haberi niſi tota, & ille in quo aliquid deficit de fide, vel ſaltem in aliquo dubitat, iam non vocatur fidelis, ſed infidelis, vt patet extra de hęre. c. dubius. ſ. dubius in fide infidelis eſt. Dicendũ ꝙ ſm̃ rigorẽ iſtud

eſt

eſt verum, ſed large accipiendo poteſt aliquis vocari fidelior altero, quia firmius aliquid credit permanendo in eo, quod ſemel credit, & ſic Moyſes poterat vocari fidelior alijs, quia non fuit aliquis perſeuerantior in fide de Deo: cęteri autem mobiles erant, vel aliquãdo dubitabant.

Adhuc accipi põt fidelis, ideſt legalis, ſ. ſeruans veritatem non eis quę promittebat vel quæ iubebat ei Deus ſeruare. & tunc patet quòd Moyſes erat fideliſſimus in tota domo Dei accipiendo domum vtroque modo. nam accipiendo domum pro Sanctuario verũ eſt ꝙ erat Moyſes fideliſſimus, quia in Sanctuario ſoli ſacerdotes & Leuitę miniſtrabant ſupra 3. & infra 18. cap. & inter omnes iſtos Moyſes erat fideliſſimus, quia nullus ſeruabat Deo tam plene veritatem inter omnes Leuitas, & ſacerdotes, quàm Moyſes. Accipiendo alio modo domũ pro toto Iſrael, etiam verum eſt ꝙ Moyſes erat fideliſſimus, quia in toto populo nullus erat, qui magis Deo ſeruaret veritatem, & ſeruauit eam vſque ad mortem. Cęteri autem in aliquo deficiebant, & iſtud colligitur ex litera inquantum dr̃. qui in oĩ domo mea fideliſſimus eſt, i. in tota domo. & ita ſignificat aliquid valde magnum, quod non põt cõpetere ſolis miniſtris Sanctuarij, qui pauci erant. Etiam efficacius hoc patet, quia eſſet tunc parua laus Moyſi ſi ſolum diceretur fidelior Leuitis, qui pauci erant, & maneret totus populus Iſrael quo non diceretur Moyſes fidelior, ſed poſſet credi ꝙ erat aliquis fidelior in populo illo. Dicendum aũt ꝙ Deus vocauit Moyſen fideliſſimũ in tota domo ſua, i. in toto populo Iſrael: & dr̃ fideliſſimus, non ſolum ꝙ magis fidelitatem ſeruaret, ſed ꝙ Deus magis cõfidebat ei q̃ alicui in toto populo. & iſte eſt ſenſus verus. fuit enim in toto populo illo magna multitudo, vt patet ſ. 1. & 2. c. Deus aũt voluit eligere vnum hoĩem de toto populo, cui loqueretur, & iuberet oĩa quę populus facturus eſſet: nullum aũt alium elegit niſi Moyſen, in quo ſignauit ꝙ magis confidebat iſti q̃ oĩbus alijs cum nulli alteri commiſiſſet id qđ cõmiſit iſti. Iſtud ſignificatur ad Heb. 3. c. vbi Apl̃s cõparat Chriſtũ & Moyſen dicens, ſ. ſicut & Moyſes in oĩ domo eius fidelis eſt, & Moyſes quidẽ fidelis erat in tota domo eius tanq̃ famulus, in teſtimoniũ eorum quę dicẽda erant. Chriſtus vero tanq̃ filius in domo ſua, quę domus ſumus nos, & ſic fidelitas Moyſi erat in teſtimonium eorum quę dicenda erant, i. Deus magis confidebat Moyſi ea quę dicenda erant, vt ipſe eſſet teſtis inter Deum & Iſraelitas q̃ alicui alteri, & iſta eſt veritas de hoc ꝙ Moyſes eſſet fideliſſimus.

Quare ergo non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi? Iratusque contra eos abijt. Nubes quoque receſſit, quę erat ſuper tabernaculum. Et ecce Maria apparuit candens lepra quaſi nix. Cũque reſpexiſſet eã Aarõ, & vidiſſet perfuſam lepra, ait ad Moyſen Obſecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commiſimus, ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuũ quod proijcitur de vulua matris ſuæ. Ecce iã medium carnis eius deuoratũ eſt a lepra. Clamauitque Moyſes ad Dominũ dicens. Deus obſecro ſana eam. Cui reſpondit Dominus Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nonne

A debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi? Separetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſtea reuocabitur. Excluſa eſt itaq; Maria extra caſtra ſeptem diebus, & populus non eſt motus de loco illo, donec reuocata eſt Maria.

Quare ergo non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi. Ideſt cum ſic ſit, ꝙ ipſe excellat oẽs alios prophetas in modo reuelationum quare nõ timuiſtis detrahere ei? qa per hoc ꝙ ſciebatis eum a me dilectũ, & valde familiarem debuiſſetis timere offendere eũ murmurãdo, quia poterat vobis malum inde infligi. Accipitur de-
B trahere, i. diminuere famam alicuius verbis, & ſic faciebãt Maria & Aarõ dicentes. num per ſolũ Moyſen locutus eſt Dñs? nobis quoque ſimiliter locutus eſt. quia in hoc diminuebãt perfectionẽ eius æquãtes eũ alijs minoribus. *Iratusque contra eos.* Ideſt punire paratus. quod patet, quia immediate apparuit Maria perfuſa lepra. vel dr̃ iratus, quia ſic apparebat ex verbis eius, licet in eo nulla eſſet ira. *Abijt.* Ideſt receſſit de loco in quo erat loquẽs Aaron & Marię. nam nubes receſſit, vt patet immediate, & ipſe cũ nube aſcendit. vel dr̃ abijt, i. ceſſauit loqui & diſparuit, & iſte eſt proprie modus iratorũ, ꝙ proponant querelã ſuã alicui verbis duris, & rñſionẽ nullã expectẽt abeũtes, quia ira nõ ſinit eos auſcultare, & in hoc volebat ſe demõ-
C ſtrare iratũ. maxime, qa non oportebat expectare cũ Aaron & Maria nihil deberẽt rñdere, quia erant ſibi conſcij criminis, nec ad hoc vocati fuerant, vt rñderent, ſed vt iſta increpatio eſſet eis pars pęnæ infligendę. Nam Aaron locutus eſt contra Moyſen, ſed nullã aliam pęnam ſuſcepit pręter iſtam increpationem Dei. *Nubes quoque receſſit quæ erat ſuper tabernaculum.* Non eſt ſic intelligendum vt nubes recederet deſuper tabernaculum, quia quandocunque illa recederet caſtra moueri deberẽt, vt patet ſupra cap. 9. ſed non fuerunt nunc mota cum Maria ſteterit ſeptẽ diebus leproſa & expectauerunt Iſraelitę illis diebus, vt patet infra. Sed dr̃ ꝙ nubes q̃ erat ſuper tabernaculũ receſſit referendo ad diuerſa, ſ. ꝙ nubes q̃ eſſe con-
D ſueuerat ſuper tabernaculum toto tpe quo manebãt caſtra receſſit nunc: non quidem ꝙ receſſerit de tabernaculo, ſed ꝙ receſſit de loco in quo loquebat̃ angelus Aaron & Mariæ. nam ad locutionem deſcenderat deſuper tabernaculum ad oſtium illius: nunc finita locutione receſſit inde aſcendens ſuper tabernaculum.

Et ecce Maria apparuit candens lepra ſicut nix. Ideſt immediate vt receſſit nubes apparuit Maria tota leproſa, & color illius erat candidus ſicut nix. iſte eſt color lepręfacit enim variari carnem a naturali colore in quendam candorem lucentem, qui non eſt albedo
E carnis, ſed vocatur albor, vt patet Leuitici capitulo decimotertio.

Cumque reſpexiſſet eam Aaron & vidiſſet perfuſam lepra. Hoc fuit antequã recederẽt Maria & Aaron de oſtio tabernaculi, vbi locutus fuerat eis Deus, ideo Aaron ſolus vidit tunc lepram: Moyſes autem non acceſſerat ad locum illum ad collocutionem, ideo non videbat.

Ait ad Moyſen. Aaron fuit locutus ad Moyſen, & non Maria, quia ipſa videns ſe leproſam erat ſtupida non potens loqui: vel poteſt dici ꝙ ipſa verecũdabat̃, quia pp pctm̃ ſuum in Moyſen ſuſtinebat pęnas iſtas, ideo non audebat attollere oculos ſuos ad eum, nec loqui pręrubore, ſed locutus fuit Aaron, qui nõ tantum peccauerat. *Obſecro Domine mi.* Vocat hic Aaron

Moyſen Dominum quem alias non erat ſic vocare
conſuetus. timor tamen eum lepidum faciebat: nam
timebat forte, quòd ei aliquod malum adhuc futurũ
eſſet: ideo valde cum reuerentia loquebatur.

Imponere peccatum dupliciter contingit.

Ne imponas nobis hoc peccatum. Ideſt non conſentias
nos pati pro iſto peccato. Imponere peccatum du-
pliciter eſt. vno modo pro diffamare aſſerendo ali-
quem commiſiſſe quod non commiſit: & iſti vocan
tur criminatores, ideſt inuentores vel impoſitores cri
minum, & eſt valde illicitum. de hoc Leuit. 19. cap.
non eris criminator, nec ſuſurro in populis. hoc mo-
do non imponebat Moyſes crimen Aaron & Mariç,
quia nihil de eis locutus fuerat. Secundo modo di-
citur imponere crimen, ideſt imputare ad pœnam:
& hoc modo Deus nobis imponit crimina, quia dat
pęnas pro eis, & hoc modo rogabat Aaron ne impo-
neret eis Moyſes hoc peccatum, ideſt non conſen-
tiret imponi eis pęnam: iam enim Deus pęnam im-
poſuerat. Si autem Moyſes taceret non orans pro
ablatione pęnę conſenſiſſet impoſitæ pęnæ, & dice-
retur quòd ipſe imponebat. & dixit hic Aarõ ne im-
ponas nobis, quia ipſe cõfitebatur ſe peccauiſſe, vt pa-
tet immediate, ſ. quod ſtulte commiſimus in te, & ti-
mebat pęnam ſibi futuram, ideo non ſolum dixit nõ
imponas huic, ideſt Mariæ peccatũ iſtud, ſed non im
ponas nobis, ſ. vtrique. nam quamquam non fuiſſet
punitus, non credebat ſe penitus euaſurum.

Quòd ſtulte commiſimus. Iſta clauſula poteſt duplici-
ter induci. vno modo quòd cõfiteantur culpam ſuã
in hoc fuiſſe grauem, & ſic facilius veniam mererenẽ
a Moyſe. & eſt ſenſus ſtulte commiſimus, ideſt tota-
liter contra rationem egimus, vel mala intentione.
Alio modo poteſt poni ad diminuẽdum peccatum,
ſcilicet, quod ſtulte commiſimus, ideſt non fecimus
hoc ex malitia, ſed ex animo indeliberato ſolum per
motum leuem paſſionis, quod eſt ſtulte agere, quia
ſtulte fit quod ſine rationis perquiſitione fit & quaſi
indeliberate.

Ne fiat hæc quaſi mortua. Ideſt ne maneat iſta ſoror
noſtra quaſi mortua. Dicit hoc, quia ſi in lepra ma-
nere deberet, eſſet velut mortua: reputantur enim
leproſi mortui, quia expellebantur a caſtris, & priua-
bantur a communicatione aliorum, quod eſt contra
inclinationem humanam, cum ſit homo animal ci-
uilitatem diligens, vt patet 1. & 3. Polit. ideo talis pri-
uatio dicitur mors ciuilis, & ipſi qui lepram incurrũt,
dicuntur tunc mori. ſicut dicit Eſa. cap. 6. ſ. in anno
quo mortuus eſt rex Ozias vidi Dominum ſeden-
tem, &c. & tamen non accipitur ibi mors pro morte
naturali, ſed pro incurſu in lepra, quia incidit in leprã
cum vellet offerre thura coram Domino, vt patet 4.
Reg. cap. 15. quòd autem de lepra & non de morte
intelligatur verbum Eſaiæ ſententia eſt Iudæorum.
de quo etiam ibidem dicetur. *Vt abortiuum quod proij-
citur de vulua matris ſuæ*. Quia ſicut fętus abortiuus nõ-
dum maturus, nec perfectus, ſed adhuc membris im-
perfectus eſt, ita Maria erat imperfecta, quia medietatẽ
corporis eius operuerat lepra, & illã deſiccando con
ſumpſerat niſi ſanaretur, & hoc ſignat litera ſequens,
ſcilicet, ecce medium carnis eius deuoratum eſt a le-
pra. Alio modo poteſt intelligi ne fiat quaſi aborti-
uum, quod proijcitur de vulua, quia abortiuum venit
ad eſſe: & tamen non manet in luce, quia non viuit:
& tantum eſt quaſi ſi ſemper manſiſſet in vtero ma-
tris. ſic & de Maria ipſa videbatur eſſe, ſed non erat:
quia ſi leproſa maneret quamquam eſſet, tamen ita eſſet ac ſi
nõ eſſet. & hoc tetigit litera ſupra, i. ne fiat hæc quaſi
mortua: non dixit ne fiat mortua, quia non vere mo
riebatur, ſed quaſi mortua, quia licet ſit, tamen ita eſt
ac ſi non eſſet. ſicut abortiuum in lucem exit, ſed ita

F eſt ac ſi non exiuiſſet. Nam ſicut illud nunquam in-
ter homines communicabit, ſed de vtero transfertur
ad tumulum. ita & iſta leproſa effecta in æternum ca-
ritura eſſet humana communicatione. *Ecce iam me-
dium carnis eius deuoratum eſt lepra*. In hoc Aaron inci-
tat Moyſen ad orandum pro ipſa velociter dicens.
Ecce iam. Ideſt in iſto paruo tempore ex quo percuſſa
eſt, lepra peruenit vſque ad medietatẽ corporis eius,
& deſiccãdo conſumpſit, ideo ſi modicum expectas
non orando pro ipſa velociter conſumetur, ideo de-
precare immediate, & in hoc etiã proſequitur ſimili-
tudinẽ de abortiuo, quia ſicut illud imperfectum in
partibus ſuis eſt, quia interdum medietatem ſolam
habet, ita & Maria ſolam medietatem corporis habe-
G re cenſebatur quæ à lepra nõdum cõſumpta fuerat.
Clamauit itaque Moyſes ad Dominum. Scilicet pro illa quę
contra eum murmurauerat in quo patet mitiſſimus.
nam ſi vindictam expeteret non oraſſet.

*Moyſes an debeat dici mitiſſimus, quia orauit pro Maria quæ
contra eum murmurauerat, & an fuerit æqualis beato
Stephano. Quæſt. XLIII.*

SED adhuc non accedit in hoc ad perfectionẽ
ſanctorum noui teſtamenti, quia beatus Ste-
phanus pro lapidãtibus eum orauit poſitis ge-
nibus dicens. Domine ne ſtatuas illis hoc pec-
catum: quia neſciunt quid faciunt, vt patet Act. 7. ca.
Nam Moyſes pauca tolerauit, ſ. verba detractionis.
Stephanus autẽ mortem acerbiſſimam perferebat.
H Item Stephanus orauit pro lapidatoribus cum eum
actualiter lapidarent. Moyſes autem orauit pro de-
tractoribus cum iam detractio præterijſſet: & in hoc
in infinitum differt. Nam cum aliquis actualem per-
fert iniuriam inſurgit in eo quædam dura paſſio ap-
petitus vindictæ propter malum præſens, & eſt diffi-
cillimum, vt quis tunc remitteret ei a quo patitur,
quanto magis quod pro eo oraret. Cum vero illatio iniu-
riæ tranſierit facilius fit, quia mitigantur paſſiones, &
homo iam remittere põt. ſic enim fuit in Moyſe: iam
enim tranſierat murmuratio facta de ipſo. Item Ste-
phanus orauit pro lapidatoribus nemine petente, quod
oraret, ſed ipſe flexis genibus hoc petijt. a Moyſe aũt
Aaron petijt quod oraret pro Maria, ideo minus erat. Itẽ
I Stephanus orauit pro perſecutoribus, quando nondũ ſta-
tuebatur illis ad peccatum nec puniebantur. Moyſes
vero orauit pro Maria cum pęna iam illata fuiſſet, &
in hoc nimis differt. nam cum aliquis videt eum qui
iniuriam ſibi intulit pro hoc patientem dignas pęnas
habet aliquid per quod flectatur ad miſericordiam:
& ſic fit in multis qui primò accuſauerũt aliquos ad
mortem: poſtea vero cum eos dãnatos vident miſe-
rentur eorum, & pro eorum exorant liberatione. ſic
namque ipſe infęliciſſimus Iudas fecit qui quamquam Dñm
ex auaritia vendidiſſet: cum tamẽ videret quod cõdem
natus eſſet ad mortẽ pęnitentia ductus retulit argen-
teos 30. ſacerdotibus Matth. 27. c. Cum aũt qui ſuſce-
pit iniuriã nõdũ videt iniuriatorẽ pati aliquid, nõ hẽt
per quod flectatur ad miſericordiã. Si ergo tũc miſe-
K reatur maior miſeratio eſt. ſic ſe habuit Stephanus ad
Moyſen. ergo incõparabiliter fere in iſto actu exceſ-
ſit Stephanus Moyſen. Chriſtus aũt idẽ egit quia pro
ſuis crucifixoribus exorauit vt teſtantur Euangeliſtæ
nec ſolũ ipſi, ſed etiam Eſa. c. 53. ſed nõ eſt comparan
dus aliquis actus Chriſti ad noſtros, ſicut non eſt pro-
portio finiti ad infinitum. *Domine Deus obſecro ſana eam*.
orauit Moyſes vt ſanaretur. Habebat. n. inductiuũ ad
hoc, quia ſoror ſua erat, & quamquam fratres in alterutrũ inter-
dũ leuiter offendãt, nõ manet offenſio. ſanguis. n. co-
gnatus tollit eam: potiſſime, quia ipſa cuſtodiuerat
Moyſen quãdo erat expoſitus in flumine, & procura-
uit

uir ſalutem eius coram filia Pharaonis, vt patet Exo. cap.2.

Cui reſpondit Dominus ſi pater eius ſpuiſſet in faciem eius nonne debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore perfundi. Reſpondet Dominus petitioni Moyſi non negans eius ſanationem, ſed dicens quòd non erat immediate ſananda & inducit rónem, quia ſi pater eius ſpuiſſet in faciem ipſius ſeptem diebus perfunderetur rubore, ita cum Deus eam puniuiſſet ſaltèm ſeptem diebus debebat eſſe extra caſtra. in hoc patet quòd Moyſes petebat eam ſanari immediate: Dominus tamē non cōceſſit hoc, ſed fecit per ſeptem dies expectare, ideo ſubintelligendum eſt quod Moyſes ſic orauerit: Domine ſana eam immediatè, quia tota conſumitur, & habebat iſte modus orandi colorem ex eo quòd dixit Aaron. ecce iam medium carnis eius deuoratum eſt leprâ, id eſt in hoc paruo ſpatio medietas corporis eius deuorata eſt: quanto magis ſi manſerit vlteà in lepra, & reſpondit Deus ad partem ſecūdam orationis. Ponit litera comparationem de patre noſtro ad Deum: ſi enim pater Mariç expuiſſet in faciem eius quod erat ſignum vituperii, vel indignationis: ipſa abſcondiſſet ſe ſeptem diebus non apparens prę verecundia vel rubore: hoc eſt propter magnam reuerentiam patris, quia contumelia ab ipſo illata magna eſt: ſicut enim cum aliquis honoratur a magnis viris honor magnus eſt, ita cum dehonoratur ab eiſdem magna eſt dehonoratio. patrem autem in magna reuerentia habere debemus, quia dijs & patribus non poſſumus reddere ęquiualēs, iuxta Ariſt. 8. Ethic. ideo cum ipſe nos dehonorauerit magna eſt dehonoratio, propter quod erubeſcendum eſt ſi ipſe nos dehonorauerit. de Deo autem magis eſt qui eſt maximę reuerentiæ, ideo magis erubeſcendum eſt, cum ipſe propter peccatū nos percuſſerit: ponit de ſputo miſſo in faciem, quia aſſimilatur leprę: vtrumque enim facit hominem immundum.

Separetur ſeptem diebus extra caſtra. Habens lepram ſeparabatur ſeptem diebus & recludebatur: & poſt illos ſacerdos inquirebat an eſſet lepra mundata: ſi autem reperiretur ſanata, reducebatur ad communicationem aliorum, de Maria ſic apparuit. de hoc Leuit. cap. 13.

Et poſtea reuocabitur. Id eſt poſt ſeptem dies reuocetur in caſtra. iſtam pęnam dabat Deus Mariæ ad ruborem, & non vt maneret in lepra. erat autem rubor quòd ſeptem diebus ſepararetur a cōmunicatione omnium Iſraelitarū. ceſſauit autem lepra poſt illos ſeptem dies.

An cæremoniæ leproſorum hic ſeruatæ fuerint, quæ erant duplices. Quæſt. XLIIII.

QVAERET aliquis an hic ſeruatę fuerint cæremonię quę ſeruabantur circa leproſos Leuit. cap. 13. Et dicendum quòd duplices erant cęremonię ad leproſos. quædam erant ad inquirendum an eſſet vera lepra. aliæ erant ritus circa ipſum qui ſanabatur a lepra, cum conſtaret verè ſanatum. de primis habetur Leuit. cap. 13. De primis reſpondendum eſt, quòd in Maria poterant dupliciter obſeruari. Primo modo ad ſciendum an eſſet vera lepra in Maria quando apparuit candens. Secūdo de inquiſitione poſt ſeptem dies cū reduceretur in caſtra, an eſſet ibi vera lepra. De primo dicendum ꝙ non oportebat obſeruari cęremonia in inquirendo, quia ſatis apparebat Mariam eſſe leproſam, cum omnia ſigna leprę eſſent in ea. Item apparebat hoc ex teſtimonio Dei. dixit enim ꝙ expelleretur de caſtris vſque ad ſeptem dies, ſi tamen nō fuiſſet leproſa non

A iuberet. Item de cęremonijs quæ erant in inquiſitione apparet ꝙ erant ꝑ dubiū. vt patet Leuit. c. 13. Sed hic conſtat de Maria ꝙ erat leproſa. fruſtra ergo erat inquirere. De cęremonijs autem inquiſitionis quas faciebat ſacerdos poſt diem ſeptimū reclusionis dicendum eſt ꝙ non fuerint obſeruatę in Maria, quia in ſeptima die inquirebatur rurſus de leproſo an apparerent in eo aliqua ſigna, quia dubitabatur. de Maria tamen poſt ſeptem dies manifeſtum erat, ꝙ non erat leproſa, quia Dominus iubebat eam reduci in caſtra: non tamen iuberet ſi leproſa maneret. Dicendum ergo de cęremonijs quę fiebant ad inquirendū veritatem leprę nullam fuiſſe obſeruatam in Maria.

Quæret aliquis de cęremonijs quę fiebant poſt redditam ſanitatem, an fuerint in Maria obſeruatę, ſ. de

B raſionibus pilorum, & lotionibus corporis atque ſacrificijs. Reſpondendum eſt ꝙ non, quia Deus iubebat quòd eſſet ſeptem diebus extra caſtra, & immediate reduceretur. ſi tamen deberent obſeruari in ea omnes cęremonię non rediret immediate in caſtra: alioquin iſta iuſſio Dei de reducendo eam in caſtra nihil operaretur. Item non ſtat, quia ad hoc ꝙ obſeruarentur cæremoniæ mundificationis oportebat fieri ſacrificia pro mūdatione hac, ſ. turtures, vel columbas, & agnos anniculos, & paſſeres mūdos, & vinum oleum, & ſimilam, vt patet Leuit. cap. 14. Item in deſerto non obligabantur Iudæi obſeruare cęremoniā de mundificatione: quamquam ergo habuiſſet Maria conuenientem locum ad hanc mundificationem

C non curaret cum ſine hac munda eſſet. Item nō poteſt ſtare, quia immediate vt Maria mūdata eſt receſſit populus de Aſeroth: ſi tamen debuiſſent obſeruari in ea cęremoniæ quæ habētur Leuit. cap. 14. non receſſiſſet populus immediate vt Maria redijt in caſtra. primum patet quia dicitur hic, & non eſt populus motus de loco illo donec reuocaretur Maria. ergo videtur quòd immediate motus eſt, vt redijt Maria in caſtra, ſed ipſa in ſeptima die redijt. ergo immediate receſſerunt. Secundo patet, ſ. ꝙ non immediate receſſiſſent ſi obſeruaretur purificatio illa quę habetur Leuit. cap. 14. nam poſtquam aliquis eſſet mundatus lauabatur & reducebatur in caſtra, & tunc raſus toto corpore manebat ſeptem diebus in caſtris, ita quòd nō iret in tabernaculū ſuum, ſeptima die iterū

D radebatur: die vero octaua conferebat ſacrificia de quibus eo. cap. oportuiſſet ergo populum expectare ſaltem octo dies poſtquā rediret Maria in caſtra. ergo non fuit facta purificatio leproſorū de qua Exo. c. 14.

Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus. Ex præcepto Domini ſuſtinuit iſtam pęnam Mariam ſeptem diebus manens ſola extra caſtra, neque oportebat quòd eſſent aliqui famulantes ei, quia nō indigebat aliquo miniſterio cū extra caſtra haberet omnia neceſſaria, ſ. manna, & aquam. nam māna non cadebat intra caſtra, ſed in circuitu caſtrorū, vt patet Exo.

E 16. & pręced. cap. & ibi ipſa haberet manna. *Et populus non eſt motus de loco illo donec reuocaretur Maria.*

Quomodo manſerint caſtra ſeptem diebus in Aſeroth propter honorem Mariæ leproſæ, & quomodo poterat moueri extra caſtra: & quomodo mouebantur alij leproſi. Qę. XLV.

QVASI dicat Iſraelitę receſſuri erant de Aſeroth parum poſtquam illuc acceſſerunt, ſed morati ſunt ꝑ Mariam. nam Deus volebat eos feſtinare ad ingrediendum in terrā Chanaan, ideo nihil cauſę erat quare morarenī 7. diebus in Aſeroth: manſerunt tamen ibi nō ex neceſſitate, quia non erat neceſſarium expectare leproſos, licet. n. caſtra recederēt, poterāt ipſi poſtea recedere, quia cū

Iſraelitę eſſet magnus populus, & habebant pecora multa atq; iumẽta, & plauſtra portantia vtẽſilia ſua, manifeſta via fieret tran ſitus caſtrorum. nam ſaltem orbitę rotatum hoc proderent, ideo etiam ſi per aliquot dies morarentur leproſi poſt tranſitum caſtrorum, non poſſent errare viam tranſitus caſtrorum. Difficilius tamẽ erat quantum ad cibos, quia manna quod ſolum eis erat cibus, cadebat dumtaxat in circuitu caſtrorum. ſi ergo aliquis diſtaret a caſtris per duas aut tres leucas non poſſet habere manna, ſed quantum ad hoc prouiſum erat, quia leproſi quamquam eſſent extra caſtra, tamen cõiuncti erant caſtris ſcilicet in parua diſtãtia, ita vt habere poſſent de manna quod cadebat apud caſtra, & tunc cum caſtra mouenda eſſent ipſi audiebant vocem tubarum, & pariter mouebantur, licet non miſcerentur alijs euntibus ſub vexillis. ita ergo Maria facere poterat, ꝙ quamquam excluſa eſſet a caſtris manſura ſeptem diebus extra caſtra: tamen recedere poterãt ipſa die caſtra, Maria ſequeretur caſtra non introiens in illa per ſeptem dies. Sic enim omnes alij leproſi faciebant. nam non ſolum Maria excluſa eſt in deſerto propter lepram, ſed etiam omnes alij qui leproſi erant, quia ſic Deus iuſſerat ſupra cap. 5 & executio eius ibi ſubditur, ſ. quòd Iſraelitę eijcerẽt de caſtris omnes leproſos & fluentes ſemine, ſed propter iſtos nũquam expectabat populus quin moueretur, ſed mouebantur ſuis temporibus, & leproſi aliqualiter diſtantes a caſtris mouebantur. fuit tamen honor factus Mariæ, vt non mouerentur caſtra quouſque ipſa reduceretur: ita vt moueretur ipſa intra caſtra.

Et dicunt aliqui quòd hoc fecerit populus propter reuerentiam Moyſi & Aaron qui erant principes populi: Maria aũt erat ſoror eorũ & erat propheti ſſa.

Sed dicendum eſt quòd in hoc nullam reuerentiã exhibuit populus Moyſi & Aaron. Nam quæretur an nubes mota fuerit in iſtis ſeptem diebus antequã Maria reduceretur ad caſtra vel non fuit mota. ſi dicatur quòd fuit mota neceſſe erat quòd mouerentur Iſraelitæ, vt patet ſupra cap. 9. & dato quòd ipſi ꝓpter reuerentiam Mariæ nollent recedere quouſque ipſa ſanaretur: tamen cognoſcerent ſe offendere Deum, qui dabat eis ſignum recedendi per motum nubis. Item dato quòd non curarent de offenſa Dei, tamen ſi nubes ſemel moueretur, & ipſi non expedirentur in motu ad motum illius, poſtea neſcirẽt locum ad quem mouerentur cum ſemel effugiſſet nubes ab oculis eorum, cum nullum itineris maneret veſtigiũ. non ergo expectarent Iſraelitæ Mariam ſi antequam ſanaretur moueretur columna nubis. Si autem dicas quòd non fuit mota nubes vſquequo Maria reducta eſt in caſtra, nullam reuerentiam exhibuit populus Moyſi expectando reductionem Mariæ in caſtra, quia etiam ſi nollent cogebantur manere in caſtris quouſque nubes moueretur, quia alias offenderent Deum ſi mouerentur, antequam nubes daret ſignum mouendi. Item neſcirent quo eundem eſſet, cum ibi non eſſet via, & eòs nemo dirigeret. Item quia forte non haberent manna: priuaret enim illos Deus beneficio hoc ſi contra volũtatem eius mouerentur de caſtris. manet igitur, quòd populus non exhibuit reuerentiam aliquam Moyſi, ſed Deus honorauit maxime Moyſen in hoc, quia nubes receſſura eſſet, & populus ſecuturus eam, ſi Maria non fuiſſet eiecta de caſtris, vt ſignificat litera quæ ponit populum pręſtolantem reditum Mariæ in caſtra. fecit tamen Deus ꝙ nubes non recederet quouſque rediret Maria, & hoc propter honorem ſolius Moyſi. Erat enim Maria ſoror eius, & pro nullo alio leproſo hoc factum eſt quamquam multi eſſent.

F *Cur dixit Deus quare non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi. Quæſt. XLVI.*

ADHVC circa dicta in textu quæretur quare poſtquam Deus finiuit verba ſua, in quibus laudabat Moyſen dixit. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi?

Dicendum quòd hoc fuit, quia ante hoc Deus loquebatur Marię & Aaron oſtendens ei excellentiam Moyſi, & ante illum neſcirent ipſi quantum peccauerant, vel ſaltem Deus nõdum oſtenderat eis quantum peccaſſent. nunc vero finierat plene oſtendere excellentiam Moyſi? ideo dixit. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi? ideſt cum iſtud G ſciretis vel ſcire deberetis, quare non timuiſtis detrahere illi, q.d. timere debueratis dicere mala de viro tantæ excellentiæ. Dicuntur autem iſti detrahere Moyſi, ideſt diminuere aliquid de excellentia eius, nam ipſe erat tam excellens quantum oſtenſum eſt, & Maria & Aaron diminuebant aliquid de excellentia eius æquantes ſe ei cum dixerunt. nonne & nobis ſimiliter locutus eſt Deus? ideſt æqualiter locutus eſt nobis ſicut Moyſi. Sed falſum eſt, qa Moyſes erat excellentior omnibus, vt oſtenſum eſt. ideo iſti ęquando ſe ei detrahebant illi, ideſt minuebant honorem, & excellentiam eius, quæ ſecundum veritatem ei debebatur.

H *Quare dicitur quòd Deus iratus eſt nunc contra Mariam & Aaron, & iratus receſſit. Quæſt. XLVII.*

SED quęretur cum Deus finiuit verba ad Mariam & Aaron, quare dicitur, quòd iratus eſt contra eos? Dicendũ ꝙ in Deo nõ eſt ira neq; aliqua paſſio, quia Deus nullo modo eſt mutabilis loco neque deſiderio Iaco. 1. c. ſcilicet, apud quem non eſt tranſmutatio neque viciſſitudinis obũbratio, ſed Deus eſt ſemper in delectatione, & habet vnicam & ſimplicem delectationem, vt dicit Ariſt. 7. Ethi. cap. vlt. Dicitur tamen Deus aliquãdo iraſci modo humano, ſcilicet quia facit ęa, quę homines irati faciunt. irati autem pęnam inferunt ſi poſſunt, & quia Deus interdum pęnas infligit hominibus, dicitur eis I iratus eſſe. nunc autem qñ Deus finiuit verba ſua ad Mariam & Aaron puniuit ſtatim Mariã perfundens eam lepra. ideo dicitur tunc iratus, quia tunc oſtendit ſignum irę, ideſt pęnam.

Quare non dicatur Deus iratus antequam finierit verba. Et ira quando conuenienter oſtenditur. Quæſt. XLVIII.

ADHVC quæretur quare non vocatur iratus ante hoc, ſed tunc quando finiuit verba dicitur iratus.

Dicendum quòd iſtud ponitur multum artificioſe. primo, quia ita conuenit Deo. Nam Deus ſecundum veritatem non habet iram, ſed ira ſua eſt inflictio pœnę, ideo tunc ſolum Deus dicetur iratus vel iraſci quando pęnã infert, ſed quando Deus K loquebatur Mariæ & Aaron omnia quæ ſupra habentur, nullam pęnam inferebat, ideo non diceretur tunc iratus vel iraſci. cum autem finiuit verba intulit ſtatim pęnam, ideo tunc dicebatur iraſci.

Secundo, quia hoc etiam competit modo humano, quia ſiquis vult alicui pœnã inferre, & prius vult oſtendere ei ſecundum rationem quantum peccauerit ad hoc quòd pęnam inferat: tandiu quandiu ille manet probando delictum per rationem, non oſtendit ſigna irę.

Cũ aũt putauerit ſufficienter ꝓbatũ eſſe delictũ, & quãtitatẽ eiꝰ: tũc ceſſans arguere ex rõne oñdit vultũ iratum,

iratum, & obiurgat peccantem, atque pœnam infert. ſic autem Deus prius voluit oſtēdere peccatum Marię & Aaron, & poſtea punire: oſtenſio autem peccati fuit per omnia iſta quę dicuntur hic, ideo quādiu durauit Deus dicēdo iſta nō dicitur quòd iratus eſt; ſtatim autem vt illa cōpleuit dicitur, quòd iratus eſt.

Tertiò, quia vt dicit Seneca vtendum eſt ira vt milite, & non vt duce, ideſt quandiu manet conſilium & deliberatio quę pertinent ad ducem, nunquam debet ineſſe ira, quia illa impediret animum in conſideratione veritatis, ſicut dixit Cato. poſtquam autē deliberatum eſt, ira conueniens eſt; ſicut miles ad executionem belli. & tamen quamdiu Deus loquebatur pręcedentia erat ſicut cōſilium ad deliberationem de puniendo iſtos, quia per rationem oſtendebatur delictum ipſorum, & ad illud non debebat dici quòd Deus erat iratus, quia ira impedit cognitionem veritatis, ſed finita illa inquiſitione conuenienter dictum eſt, quòd Deus iratus fuit, quia nō reſtaret niſi executio ad quam ira prodeſt in homine.

Quare bis dicatur Deum eſſe iratum. Quæſt. XLIX.

QVAERETVR quare dicitur hic in litera bis quòd Deus iratus eſt pro iſta murmuratione contra Moyſen. nam a principio dicitur ꝙ cum audiſſet Dominus iratus eſt valde, & poſtea in fine verborū dicitur. iratusque eſt Dominus. quia cum ſit vnicum factū, ſcilicet murmuratio contra Moyſen ſolum ſemel deberet dici Deus iratus.

Dicendum quòd in Deo non eſt vere ira, ſicut ſupra dictum eſt. & tamen ſi eſſet ſolum fuiſſet hic vnica ira, quia nō accidebat aliquid de nouo propter quod eſſet alia ira. Sed dicitur bis in litera Deus iratus, quia ira conuenit ſcripturę inquantum oſtendit nobis res ab eo factas, & modum faciēdi humanum. Et fuit conueniens poni in iſta narratione bis quòd Deus iratus fuerit, ſcilicet in principio & in fine. in principio quidem tanquam motiuum, in fine autem vt executio. nam quando Deus audiuit murmurationem contra Moyſen, quia ipſe ſciebat hanc eſſe iniuſtam, etiam ſi nondum probaſſet illud Mariæ & Aaron, dicitur ꝙ iratus eſt valde. poſtea vero oſtēdit per rationem longam cōtra Mariam & Aaron quòd peccauerant, & tunc rurſus dicitur ꝙ iratus eſt Deus, ſcilicet, quia probato illis peccato ſuo nō reſtabat niſi vt inferretur eis pœna, quod per iram fieri ſolet.

Aliter pōt dici quòd ponitur hic Deus bis iratus, ſ. in principio & in fine. primo dicitur Deus iratus vt innuatur, ꝙ hoc totum quod hic contra Mariam & Aaron fecit, fuit ex motiuo irę: quia ſtatim vt audiuit murmurationem contra Moyſen iratus eſt, quia ſciebat iſtam eſſe iniuſtam: & mouente ira, licet nondum oſtenderet Deus ſigna eius, vocauit Aaron & Mariam ad Sanctuarium & locutus eſt omnia, quæ habentur in litera. Completis autem verbis cum ſufficienter oſtendiſſet peccatum Marię & Aaron dicitū ꝙ iratus eſt, quia tunc oſtendit iram exterius in ferendo pęnam, & ſic poteſt dici ꝙ dicatur bis iratus, quia primo eſſet ira interius, ſecundo eſſet ira exterius in ſignis & executione.

Quare dicitur quòd iratus Deus abijt. Quæſt. L.

SED adhuc quęretur. quare dicitur, iratuſque contra eos abijt, ideſt ſtatim vt iratus eſt Deus contra Mariam & Aaron receſſit de loco in quo erat?

Dicendum quòd Deus dicitur receſſiſſe non quidem quòd vere receſſerit, quia non poteſt cum vbi-

A quę ſit, quia terram & cęlum implet Hiere. 23. ſ. cœlum & terram ego impleo & cęlum & cęli cęlorum enim capere non poſſunt 3. Reg. 8. & 2. Paralipomen. ſexto capitulo. non poteſt tamen recedere de aliquo loco, niſi qui deſinit ibi eſſe, ideo Deus non poteſt recedere de aliquo loco, neque venire ad illum, ſed iſta omnia dicuntur modo humano, quia ſimplices aliter intelligere non poſſunt. ſic dicitur Gen. 11. quòd deſcendit Deus, vt videret turrem quam ędificabant filij hominum. ſic etiam dicitur in Symbolo de filio Dei, quod deſcendit de cęlis: & tamen filius Dei nondum habens vnitam ſibi naturam humanā, neque aſcendere neque deſcēdere dicitur, cum vbique ſit.

Dictum eſt tamen hic, vt aliqui putant de Deo, ꝙ

B receſſit, quia iſte qui vocatur hic Deus eſt angelus, qui erat in columna nubis. angelus autem venire & recedere poteſt, quia non eſt vbique.

Dicendum verum eſſe quòd iſte qui dicitur receſſiſſe erat angelus, & non Deus, ideo poterat recedere. tamen ſcriptura non loquitur hic de eo tanquam de angelo, ſed tanquam de Deo cum dicatur. iratuſque Dominus abijt, ideo debet de eo talia dicere qualia de Deo dici debēt. & tamen dixit quòd abijt, ideo ſcriptura concedit, quòd Deus venit, & Deus recedit. Sed dicendum quòd iſtud dixit ſcriptura propter duo. primo, quia Deus dicitur eſſe alicubi, quia ibi operatur, & quia ante hoc in pręſentia Marię & Aaron loquebatur Deus dicebatur ibi eſſe:

C ceſſauit autem poſtea loqui, ideo debet dici ꝙ tunc receſſerit. Secundo & pręcipuè, quia licet Deus ſit vbique, tamen videtur determinari ad aliquem locum per aliquod ſignum exterius, ita erat hic columna nubis, in qua Deus dicebatur eſſe, ideo vbicunque illa eſſet, dicebatur eſſe Deus, & quando illa moueretur diceret̄ quoque moueri Deus, & quia nunc finitis verbis iſtis receſſit columna de loco in quo erat, dicit̄ quoq; Deus receſſiſſe. & iſtud patet in litera, ſcilicet iratuſque contra eos abijt, & nubes quoque receſſit quę erat ſuper tabernaculum.

Quare dicatur quòd receſſit Deus. Quæſt. LI.

D ET tunc manet dubiratio, ſcilicet quare Deus iratus receſſit? Dicendum quod hic poteſt eſſe duplex dubitatio. vna eſt quare Deus iratus eſt. alia eſt, quare ſtatim vt iratus eſt, receſſit. De prima dubitatione iam ſupra reſponſum eſt. De ſecunda dicendum quod fuit primo, quia de Deo nihil aſſeritur ſuperuacue: ante hoc enim erat coram Maria & Aaron, quia loquebatur eis. ſed ceſſauit loqui, cum igitur nulla cauſa eſſet manendi ibi vlterius, dicitur quod receſſit. Secundo fuit conueniens hoc ex conditione irę, quia cum quis iraſcitur alteri nollet eum videre, ſed nunc dicitur quod Deus

E iratus fuit Marię & Aaron, ideo conueniens erat, ꝙ nunc recederet ab eis, & hoc ſignificat litera cum dicit. iratuſque contra eos abijt, ideſt quia erat iratus contra eos noluit manere cum eis, ſed receſſit. Tertio fuit ad innuēdum quod Deus non volebat rogari ſuper hoc, ſed quod pęna ab ipſo inflicta maneret. nam ſi Deus completis verbis, & inflicta pęna Marię diceretur manere cum eis, nil aliud videbatur innuere, niſi ꝙ vellet rogari, vt remitteret pęnam. Deux tamen nolebat hoc innuere, ſed potius oſtendere ſe difficilem ad remittendum etiam ſi rogaretur, ſicut poſtea fecit, quia adhuc orante Moyſe vix voluit iſta concedere. debuit ergo dici quòd receſſerat.

Quomodo intelligitur quòd nubes receſſit. Quæſt. LII.

SED quęrerur quare dicitur, nubes qnoque receſſit, quæ erat ſuper tabernaculum. Dicendum quod non debet intelligi quod nubes receſſerit tunc deſuper tabernaculum, quia ſic mouerentur caſtra ſupra 9. & Exo.40.cap. non tamē mota fuerunt, quia manſerunt per 7. dies quouſque Maria reuocata eſt in caſtra, vt patet infra in litera. ſed intelligitur, vt ſupra declaratum eſt, quòd ante hoc nubes erat cum Maria & Aaron, & nunc receſſit ad hoc quòd eſſet ſuper tabernaculum.

Eſt ergo dicēdum quòd fuit primo, quia Deus dicebatur eſſe in columna nubis vel angelus eius, ideo quandocunque moueretur angelus ſiue Deus oportebat moueri nubem. G iſtud patet Exo.14. ſcilicet, tollens ſe angelus Domini, qui præcedebat caſtra Iſrael abijt poſt eos, & cum eo pariter columna nubis priora dimittens poſt tergum ſtetit. ſed nunc Deus motus fuerat cum dicatur in litera iratus cōtra eos abijt. debuit ergo moueri nubes, & ſic additur. nubes quoque receſſit, ideſt quia Deus receſſit, etiam nubes receſſit.

Secundò fuit, quia non erat ille locus proprius nubis, ſed venerat illuc ad aliquid faciendum, ideo illo expleto debuit redire ad locum priorem. iſtud patet, quia nubes ſemper erat ſuper tabernaculum fœderis ſupra 9. & Exo.40.cap. Quando tamen Deus voluit loqui Mariæ & Aaron deſcendit columna de loco in quo erat, vt eſſet intra Sanctuarium circa pauimentum eius, vt ibi poſſet Deus loqui quaſi ſecretè H Marię & Aaron, vt innuitur ſupra in litera, ſcilicet, deſcēdit Dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocās Aaron & Mariam: nunc autem erat expletus ſermo ille, ideo nubes debuit redire in locum priorem, & ad hoc dicitur quòd receſſit: non quidem de tâbernaculo, ſed de loco in quo erat nūc, ad hoc quòd eſſet ſuper tabernaculū vbi eſſe ſolebat.

An Maria fuerit percuſſa lepra in toto corpore vel in parte, & quare Aaron petiuit à Moyſe vt oraret pro ea. Quæſt. LIII.

I ADHVC quæretur an Maria fuerit tota percuſſa lepra, vel ſolum aliqua pars corporis eius? Aliqui dicunt quòd totum corpus opertū fuit lepra, quia dicitur in litera. cum reſpexiſſet eam Aaron, & vidiſſet eam perfuſam lepra. ſed perfundi ſignificat extenſionem per totum.

Dicēdum quòd ſolet dici communiter quòd Maria fuit tota cooperta lepra, ſicut & nos tenuimus ſupra in litera. & tamen videtur magis tenēdum quòd non fuerit totum corpus eius opertum lepra, ſed ſolum aliqua pars vtpote ſi operiretur facies, & maneret reliquum corpus mundum. Sed adhuc videtur quòd non fuit tota facies Mariæ operta lepra, ſed aliqua pars eius, quia quando Aaron clamauit ad Moyſen dixit. ecce iam medium carnis eius deuoratum K eſt lepra. oportet autem quòd Aaron loqueretur ſolum de eo quod videbat, nam de eo quod erat ſub veſtibus neſciebat Aaron an lepra perfuſum eſſet: dixit tamē dimidium carnis eius deuoratum eſſe lepra. ergo dimidium eius quod videbat Aaron diſcoopertum in Maria erat ſolum opertum lepra: in Maria tamen cum eſſet fœmina honeſta non eſſet niſi vultus nudus. ergo ad plus medietas vultus eius erat operta lepra, quia aliter non poteſt intelligi litera illa. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum eſt lepra.

Niſi forte dicatur quòd nō intelligatur hoc F ſecundum ſuperficiem, ſed ſecundum profunditatem, ſcilicet, ꝙ tota ſuperficies corporis Mariæ eſſet operta lepra. eſſet tamen iſta lepra ita corroſiua quòd penetraret verſus interiora, & de groſſitie corporis ſiue profunditate penetraſſet iam medietatem.

Sed dicendum quòd non ſtat. primo, quia tunc Aaron prǽſupponeret totū corpus Marię perfuſum eſſe lepra, ſed hoc non eſt conueniens dici cum ipſe neſciret ea quæ ſub veſtibus latebant. Secundo & fortius quia etiam ſi Aaron iſtud præſupponeret vtpote quia Maria quæ poterat ſeipſam interius tangere illud ſibi diceret, adhuc non poterat Aaron aſſerere quòd lepra deuoraſſet medietatem carnis ſecundū profunditatem. Tenendum eſt ergo quòd Maria non fuit tota operta lepra, ſed ſolum in facie, & non in tota facie, ſed quaſi in medietate eius quod ſignat litera dicens, quod dimidium carnis eius deuoratū erat a lepra, ſic autē erat de quibuſdā alijs quos Deus percuſſit lepra, & tamen non percuſſit in toto corpore, ſed in quadam parte, ſicut dicitur de rege Ozia ꝙ percuſſus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralipo. 26. in quo innuitur, quod erat lepra in ſola fronte, ſed an in alijs partibus corporis eius fuerit lepra, dicetur eo.ca. & 4. Reg. 15.

Aliquis dicet quod quando Aaron iſtud dixit, ſcilicet, dimidium carnis eius deuoratum eſt, ſolū erat lepra in medietate vultus Mariæ, ſed poſtea illa creuit, ita vt ſe extenderet per totum corpus eius.

Sed dicendum quod non eſt iſtud veriſimile. primo, quia non habet aliquod monumentum ex litera, neque ex ratione, ideo contemnendum eſt. Secundo, quia potius videtur contrarium ex litera. nam quando iſtud dixit Aaron, orauit Moyſes pro Maria ad Deum vt ſanaretur. Deus autem dixit quod maneret ſic per ſeptem dies, & ſic innuitur quod lepra non proceſſit vltra, ſed ſtetit in loco vſque ad quem proceſſerat, & manſit Maria ſic ſeptem diebus. Tertio patet adhuc clarius quia Deus loquens de lepra Mariæ dixit. ſi pater eius ſpuiſſet in faciem illius. ergo lepra Mariæ nō erat niſi in facie, & erat ſicut ſputum, quia non perfuderat totam faciem.

Quare Aaron petijt à Moyſe vt oraret pro Maria. Quæſt. LIIII.

NVNC quæretur quare Aaron petiuit a Moyſe vt oraret pro Maria. Dicendum quod fuit primo, quia Aaron vidit Mariā leproſam, & putauit non poſſe liberari niſi per Deum, ideo voluit quod oraretur Deus. Secundo, quia timebat Aaron quod plaga Marię magis creſceret cum dixit. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum eſt a lepra. vt autem occurreretur ne vltra creſceret putauit neceſſe eſſe orari Deum. Tertio, quia Aaron viderat quod Deus erat iratus, & intulerat hanc plagam, ideo credebat quod a ſeipſo non moueretur ad ſanandum, ſed oportebat quod oraretur ab alio, ſicut irati non placantur niſi ſufficienter retribuerint, vel ab aliquo exorati fuerint.

Quare Aaron non orauit Deum. Quæſt. LV.

ADHVC quæretur quare Aaron nō orauit per ſe Deum, ſed petiuit a Moyſe quòd oraret? Aliqui dicunt quod hoc fuit, quia non pertinebat ad Aaron orare, neque erat officium eius, ſed Moyſi. ideo non orauit.

Sed dicendum ꝙ non ſtat, quia potius pertinebat ad Aaron orare pro toto populo, eo ꝙ erat ſummus ſacerdos, & in vna die anni orabat pro toto populo

Leuit.

Leuit. 16. Et iſta eſt conditio ſummi ſacerdotis quòd ſit inter Deum & populum ad orandũ, ſic dicit Apoſtolus ad Hebræos 5. ſcilicet, omnis namque pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus cõſtituitur in his quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. vnde magis pertinebat ad Aaron qui erat pontifex orare pro alijs quàm ad Moyſen. ſic patet infra 16. vbi Deus volebat cremare totum populum Iſrael pro murmuratione, & iam cremauerat quatuordecim millia. dixit autem Moyſes ad Aarõ quòd ſumeret thuribulum & impoſito thymiamate ſtaret inter mortuos & viuentes, quod cum feciſſet placatus eſt Deus, & ceſſauit incendium.

Dicendum igitur quòd ad Aaron pertinebat orare: nunc tamen non orauit. primo quia ſciebat aliũ eſſe digniorem, qui facilius hoc impetraret, ſcilicet, Moyſen. Secundo, quia ipſe erat quaſi tremens, & non poterat colligere ſeipſum ad deuotionem. ſicut dixit Leuit. 10. quomodo potui placere Deo in cęremonijs mente lugubri? Tertiò & pręcipue, qa Aarõ peccauerat ſimul cum Maria: ideo erat ipſe indiſpoſitus ad orandum, quia non exaudiretur oratio eius pro alio cum ipſe Deo diſpliceret. Quartò, quia non ſolum pro Maria orandum erat, ſed etiam pro ipſo Aaron, cum ipſe peccauiſſet, & pœnam timeret, non erat ergo ipſe aptus orare pro Maria cum opus eſſet, quòd aliquis nunc pro eo oraret.

Quare petijt Aaron Moyſen, & non alium, vt oraret,
Quæſt. LVI.

Adhuc quęretur quare ſpecialiter petiuit Aaron a Moyſe quòd oraret, quia etiam poterat aliquis alius orare?

Dici poteſt primo, quòd fuit quia iſtum inuenit ibi promptiorem ad hoc. Nam erat Moyſes intra Sanctuarium cum Maria & Aaron, quia tres ſimul venerant, & nullus alius cum eis, vt patet ſupra in litera. ideo licet quilibet aliorum vtiliter orare poſſet promptius inueniebatur ibi Moyſes. Secundo propter neceſſitatem velocis remedij. Nam Maria incęperat percuti lepra, & illa ſubito diſcurrebat per carnem. Si autem Deus non placaretur ſtatim oratione operiretur lepra totũ corpus Mariæ, ideo oportebat, quòd ſtatim oraretur pro ea. nam ſi expectaretur ad eundum in caſtra, & quòd aliqui de caſtris orarent pro illa, prius tota perfunderetur lepra quàm pro ea oraretur, & ſic parum prodeſſet oratio, quia intentio Aaron erat, quòd occurretur ne lepra vltra creſceret, ſed Moyſes erat ibi præſens, ſcilicet, intra Sanctuarium, ideo etiam ſi in caſtris eſſent alij potentes æqualiter impetrare hoc ſicut Moyſes, debuit potius rogari Moyſes, vt oraret, quàm aliquis alius, & patet hoc, quia Aaron dixit. ecce iam dimidium carnis eius deuoratum eſt lepra, ideſt ſi ſtatim non occurritur orando tota caro deuorabitur. Tertio quia credidit Aaron eſſe Moyſen potentiorem ad impetrandum, quàm eſſet aliquis alius in toto populo, quod colligeret ex laudibus, quas nunc proxime Deus dixerat de Moyſe, ſcilicet, at nõ talis ſeruus meus Moyſes qui in omni domo mea fideliſſimus eſt. ideo ab iſto ſpecialiter peteret Aaron quod oraret. Quartò & adhuc magis principaliter, quia iſta cauſa tota videbatur pertinere ad Moyſen, ſcilicet, quòd propter ipſum percuſſa fuerat Maria, quia murmurauerat, ideo ipſo orãte facilius remitteretur & ſtaret plaga, etiam ſi alij eſſent digniores ad orandum quàm Moyſes.

A *Quare Aaron non dixit Moyſi quòd oraret, ſed vſus eſt alijs verbis. Quæſt. LVII.*

Sed quęretur cum intentio Aaron eſſet quòd Moyſes oraret pro Maria, quare non dixit ꝙ oraret, ſed dixit obſecro Domine ne imponas nobis hoc peccatum. Dici poteſt vno modo quòd Aaron erat turbatus prę timore, cum videret Mariam ſubitò lepra percuſſam, ideo non potuit exprimere omnem conceptum ſuum, ſed dixit iſtud quomodo potuit, intendens plus dicere quam dixerit, & ad hoc adiuuat quòd Moyſes ſtatim orauit dicens. Deus obſecro ſana eam, quaſi intellexerit ꝙ hoc volebat Aaron, licet non expreſſerit. Secundo poteſt dici & melius quòd Aaron non petiuit a Moyſe quòd oraret Deum pro Maria, ideo non oſtendit
B illud verbis, ſed ſolum petiuit ne indignaretur eis: præſupponebat enim Aaron, quòd Deus inflixerat hanc pęnam Marię pro murmuratione contra Moyſen, quia Deus dixerat ſupra in litera. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi? & iratus contra eos receſſit. putabat ergo Aaron quòd cum totum hoc fieret in fauorẽ Moyſi ſi ipſe placaretur, ſtatim eſſet Deus placatus & ceſſaret plaga. Tertio poteſt dici, quòd forte Aaron credebat Moyſen commotum eſſe ira contra ipſum & Mariam, & oraſſe a Deo pro plaga, vt veniret ſuper eos, ideo quòd plaga ita creſcebat perfundendo carnem, ſicut procedebat oratio Moyſi, & ad hoc Aaron voluit placare Moy-
C ſen rogans vt non indignaretur eis, ac ſi diceret, quòd ſi ille ceſſaret indignari ceſſaret plaga extendi, & ad iſtud conſonant verba Aaron in ſuperficie. Quarto quia Aaron non tantum pro Maria percuſſa petebat quantum pro ſeipſo timebat, & quia nondum pœna ei fuerat inflicta, & timebat infligendam, quod fieret ſi perſeueraret contra ipſum indignatio Moyſi, ideo non petiuit quòd pro eis Deum oraret, ſed quòd ceſſaret indignari, quia ſi hoc faceret nõ infligeret Deus pœnam.

Quomodo ſunt accipienda verba Aaron ad Moyſen. Quæſt. LVIII.

D Adhuc petetur de iſtis verbis, quę dixit Aarõ ad Moyſen quomodo accipiuntur? Dicendum quod dixit, obſecro Domine mi ne imponas nobis hoc peccatũ. Aaron loquebatur hic ad Moyſen cum magna humilitate, quaſi ad Deũ dicens. obſecro Domine mi. quod erat propter duo. primo quia valde timebat: putauit enim quod non ſolum Maria puniretur, ſed etiam ipſe. ideo timor faciebat eum humilem. Secundo ad facilius impetrandum, quia qui ſe humiliat impetrat. iuxta illud. cor contritum & humiliatum non deſpi-
E cies Pſal. 50. humiliauit ergo ſe Aaron quantum potuit, vt facilius impetraret. Et dixit obſecro Domine mi. ante hoc ipſe fecerat ſe ęqualem Moyſi loquens cum ſuperbia, ſcilicet, nonne & nobis ſimiliter Deus locutus eſt? nunc vero Dominum ſuum vocabat, & ſi aliquid maius dicere poſſet dixiſſet, ſequitur. ne imponas nobis hoc peccatum, in quo aliquis dubitaret cur dixit hoc Aaron, quia pro Maria videbatur petere, ideo deberet dicere ne imponas ei hoc peccatum? Dicendum quòd Maria percuſſa erat iam lepra. Aaron autem timebat quod etiam ipſe percuteretur, cum ſibi eſſet cõſcius peccati, ideo pro vtroque orauit. pro ſe quidem, vt non puniretur: pro Maria autem vt ceſſaret plaga.

Dixit aũt ne imponas nobis hoc pct̃m, ideſt nõ re-

putes nobis illud ad pęnam: peccauimus quidem cō-tra te, ſed oramus, vt non velis quod inferatur nobis pęna digna pro iſto peccato, & addidit, quod ſtultè commiſimus, ideſt verum eſt quod peccauimus, & profitemur peccatum noſtrum: tamen non fecimus ex malitia & deliberatione, ſed ex quodam impetu indeliberato quod eſt ſtultè facere.

Quare Moyſes non orauit pro Maria antequam Aaron peteret. Quaſt. LIX.

SED quæretur quare Moyſes non orauit hic pro Maria prius quàm Aaron peteret ab eo id quod hic habetur?

Aliqui dicunt quòd fuit quia Moyſes erat indignatus pro murmuratione contra ſe facta, ideo non moueretur ex ſeipſo ad orandum niſi prius fieret ei aliqua ſatisfactio, vel impenderetur quidam honor. nam ita ſoluitur ira. cum autem Aaron cum magna humilitate petiuit hoc a Moyſe, placatus eſt ille & orauit Deum.

Sed dicendum quòd hoc non eſt veriſimile, quia ſcriptura dicit ſupra in litera quòd Moyſes erat mitiſſimus inter omnes homines, qui morabantur in terra, ſed ad mitem pertinet remittere iniuriam, & non expetere vindictam, ideo Moyſes, qui mitiſſimus erat non expectaret quòd fieret ſibi aliquis honor, vel rogaretur ad hoc, quòd ceſſaret ab indignatione & oraret Deum.

Dicēdum igitur quòd Moyſes ex ſe ipſo oraturus erat Deum pro Maria etiam nō petente Aaron, quia tamen Aaron pręuenit dicendo, quę habentur in litera, non potuit iam Moyſes orare niſi rogatus. Secundò & pręcipuè, quia Moyſes nondum videbat aliquid propter quod oraret. Neſciebat enim an Maria percuſſa eſſet lepra, quia ipſe non erat cum Aaron & Maria: licet enim omnes tres ſimul introiſſent in Sanctuarium: tamen Deus vocauit ſeorſum Aaron & Mariam, vt loqueretur eis, & tunc manſit Moyſes aliquantulum diſtans ab eis, ſed finitis verbis inflicta fuit lepra Marię, ideo Moyſes non potuit illud videre, quia diſtans erat. Aaron autem vidit illud, quia erat iuxta Mariam, ideo ſtatim locutus eſt ad Moyſen. iſtud patet, quia dicitur. cumque reſpexiſſet eā Aaron, & vidiſſet perfuſam lepra, ait ad Moyſen. obſecro Domine mi &c. Et ſic ſtatim vt Aaron vidit lepram in Maria locutus eſt ad Moyſen, ſed non potuit Moyſes qui erat abſens, ita cito videre ſicut Aaron, ideo non potuit orare antequam ille loqueretur. Item patet, quia dixit Aaron. ecce iam mediū carnis eius deuoratum eſt lepra. ergo innuitur quòd Moyſes non videbat iſtud, quia aliàs non diceret ei Aaron. ecce iam medium carnis, ideſt vide quia caro eius deuorata eſt lepra, quod non diceret Aaron ſi Moyſes illud per ſe videret.

Quare Maria per ſeipſam non eſt locuta ad Moyſen vt oraret pro ea. Quaſt. LX.

QVAERETVR quare Maria nō locuta eſt per ſeipſam ad Moyſen, vt oraret pro ea, vel vt non imputaret ei hoc peccatum, ſicut fecit Aaron. Aliqui dicunt quòd fuit ex ſuperbia, quia ipſa eſt quæ valde murmurauerat contra Moyſen, & ſic etiam nunc non voluit humiliari.

Dicendum nō eſſe veriſimile, quia non habet motiuum aliquod ex litera nec ex ratione. ideo contemnendum eſt. Sed potius credendum eſt quod quando ipſa ſciret ſe percuſſam humiliaretur valde. prius enim cum non ſentiret neque timeret pęnam ſuper-

F biuit leuitate quadam muliebri contra Moyſen. nūc autem verè ſentiens ſeipſam a Deo percuſſam humiliaretur, cum poſſet rationabiliter timere grauiorem pęnam ſibi ſupereſſe. Secundo quia ſi Maria perſiſteret adhuc in ſuperbia Deus non miſereretur ei, etiam ſi Moyſes oraret. miſertus tamen eſt, quare non proceſſit vltra plaga. Etiam quia cōceſſit ꝙ ſtatim poſt ſeptem dies ſanaretur. ergo non manebat Maria in ſuperbia. Dicendum aliter. primo ꝙ Maria neque orauit neque locuta eſt pro ſe, quia tanta turbatione tenebatur, ꝙ neque loqui poterat. iſtud veriſimile eſt, quia inflictio pęnę tātum poterat eam alterare ꝙ ad loquendum & cogitādum efficeretur impotens. Secūdo fieret hoc ex verecūdia propter
G Moyſen, quia in hoc manifeſtabatur quòd ipſa grauiter peccauerat contra Moyſen, cum Deus propter illum puniuiſſet eam ſic, ideo erubeſceret loqui ei. vnde non peteret præ verecundia ꝙ pro ipſa oraret. Tertiò fieret propter verecundiam plagæ. erat enim lepra immundiſſima omnium plagarum, cū propter eam repellerentur homines de conſortio aliorum, ideo Maria ſciens ſe prius fuiſſe tantæ dignitatis in populo, ſcilicet, ꝙ eſſet ſoror Moyſi & prophetiſſa. nūc vero ſe eſſe abiectiſſimam omnium mulierum propter lepram, erubeſceret maxime ita vt nulli auderet loqui, & ad hoc adiuuat, quia poſtquam Maria percuſſa eſt lepra non inuenitur hic fuiſſe quidquam locuta. Quarto potuit eſſe, quia forte Maria quando percuſſa eſt lepra non vidit, neque ſenſit plagam. cer-
H tum eſt quòd non poterat videre, quia illa lepra fuit in vultu, vt ſupra oſtenſum eſt. nemo tamen videt vultum proprium, etiam forte non ſentiret, quia inflicta fuit iſta lepra a Deo. Deus autem poteſt infligere inſenſibiliter, quia lepra non eſt vulnus, ſed morbus, & ita Aaron videret prius lepram Mariæ quam ipſa agnoſceret ſe eſſe leproſam, & ſic oraret pro ea ad Moyſen prius quam ipſa loqueretur. Sed præcedentia magis tenenda ſunt, quia licet potuiſſet Maria percuti inſenſibiliter: eſt credibilius ꝙ ſtatim ſentiret, quia ita fuit de rege Ozia qui percuſſus fuit a Deo lepra in fronte 2. Paralipo. 16. cap. & tamen ſtatim illud ſenſit, ſcilicet, ſed & ipſe perterritus accelerabat egredi, eo quòd ſenſiſſet illico plagam Domini eo. c.
I de Maria igitur ita credibile eſt.

An peccauerit Aaron in tali murmuratione, & an licuit ei confiteri peccatum etiam pro Maria. Quaſt. LXI.

NVNC petitur an Aaron peccauit hic in murmuratione facta contra Moyſen? Aliqui dicunt quòd non, quia ſi peccaſſet puniretur, ſicut punita fuit Maria: & tamen nulla pęna ei inflicta fuit. ideo non peccauit. Dicendum quòd non peccauit ſola Maria, ſed etiam Aarō. Primo patet, quia dr̄. locuta eſt Maria & Aarō contra Moyſen. ergo ambo peccauerunt. Secundo quia illud verbum iniurioſum, & ſuperbum contra Moyſen ambo dixerunt, vt patet in litera, ſcilicet,
K num per ſolum Moyſen locutus eſt Dominus? nonne & nobis ſimiliter eſt locutus? Tertio quia ſi non peccaſſet Aaron, nō vocauiſſet illum Deus cum Maria ad increpandum eos, ſed vocauit cum dicitur. deſcendit Dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam & dixit ad eos, audite ſermones meos. ergo ambo peccauerūt. Quartò, quia finitis verbis dixit Deus ad Aarō & Mariam. quare igitur non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moyſi? ergo ambo detraxerant ei. Quinto quia dicitur ſtatim in litera. iratuſque contra eos abijt, ideſt iratus cōtra Mariam & Aaron. non tamen iraſce-

A iraſceretur contra ambos,niſi ambo peccarent. ergo ambo peccauerunt. Sexto patet ex verbis Aaron ad Moyſen. dixit enim obſecro domine ne imponas nobis hoc peccatum.non dixit ne imponas Mariæ,quaſi illa ſola peccaſſet, ſed ne imponas nobis. ergo innuebat etiam ſe peccaſſe. Septimo & apertius, quia dixit ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commiſimus.ergo confeſſus eſt,ꝙ ambo illud commiſerant. non poteſt ergo negari quin Aaron peccauerit in murmuratione ſacta contra Moyſen. Ad rationem in contrarium reſpondebitur in ſequentibus.

Quare Aaron confeſſus eſt peccatum ſuum.
Quæſtio. LXII.

B SED quæretur quare Aaron confeſſus fuit peccatum ſuum, & Mariæ dicens, quod ſtulte commiſimus in te.

Dicendum ꝙ fuit primo, quia iam non poterat occultare illud. Deus enim manifeſtauerat illud inferendo pœnam pro eo,ideo ꝙ Aaron illud vellet tacere non reddebat illud occultum. ideo confeſſus eſt. Secundo & præcipuè, quia iſtud videbatur nunc neceſſarium: volebat enim Aaron petere veniam, ſed non poterat, niſi exprimeret illud,de quo veniam petebat, & hoc non poterat eẽ,niſi peccatum.ideo confeſſus eſt peccatum.

C Tertio quia Aaron ad hoc, ꝙ nunc exaudiretur a Moyſe debebat humiliter petere:ſed non eſſet humiliatio,niſi confiteretur peccatum, in quo impẽdebat quendam honorem Moyſi,ideo confeſſus eſt.

Quarto fuit,quia iſtud non erat principaliter ad cõfuſionem,ſed potius ad quandam alleuiationem peccati.nam dixit.ne imponas nobis hoc peccatum, qđ ſtulte commiſimus in te. dicendo autem ſtultè commiſimus alleuiatur aliqualiter peccatum, quia innuitur non fuiſſe factum ex malitia & deliberatione, ſed ex quodã impetu inconſulto, ideo conueniens erat confiteri peccatum ad hunc finem.

D *An licuerit Aaron confiteri peccatum etiam pro Maria.*
Quæſtio. LXIII.

SED obijcietur quomodo licuit Aaron confiteri peccatum Mariæ? nam proprium peccatũ laudabile erat confiteri. alienum vero confiteri illicitum eſt.

Dicendum ꝙ non fuit illicitum,ꝙ Aaron iſtud cõfiteretur. Primo quia illud eſſet ſi peccatum Mariæ eſſet occultum:erat tamen publicatum per pœnam, immo magis publicatum quàm peccatum Aaron, cum ille nondum fuiſſet punitus. ergo licebat illud confiteri. Secũdo quia iſtud peccatum erat commune:ſi enim eſſet peccatum ſolius Mariæ, etiam ſi eſſet manifeſtum non deberet illud confiteri Aaron: erat E tamen commune,quia ambo ſimul illud commiſerant,& Aaron confitebatur peccatum ſuum, ideo ſimul liceret ei confiteri peccatum Mariæ. Tertio & præcipuè, quia iſtud fiebat ad vtilitatem Mariæ,ſ.vt mitigaretur pęna eius, quod non poterat fieri,niſi cõfitendo peccatum Mariæ,ideo Aaron confeſſus eſt illud. Quarto quia potius videtur confeſſus fuiſſe peccatum ſuum propter Mariam:ipſa enim magis indigebat remedio quàm Aaron,cum illa punita eſſet,& non Aaron, & pro illa ſola poſtea locutus eſt Aaron dicens.ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum,qđ proijcitur de vulua matris,ideo potius Aaron videbatur grauare ſe propter Mariam quàm econtrario. Quinto quia non fuit confeſſus Aaron peccatũ Mariæ ad accuſandum illud, ſed ad excuſandum & alleuiandum, cum dixerit. quod ſtulte commiſimus in te.

Quare Aaron non fuit a Deo percuſſus lepra, ſicut Maria, & an fuit ei inflicta aliqua pœna,cum ambo peccauiſſent, & quæ pœna. Quæſt. LXIIII.

ADHVC quæretur quare Aaron non fuit pcuſſus lepra a Deo, ſicut Maria cum ambo peccauerint in eo pro quo Maria percuſſa eſt?ſ.in murmuratione,vt oſtenſum eſt ſupra quæſt.58.Secundo quia videtur,ꝙ adhuc grauius debuiſſet in hoc puniri Aaron, quia peccabant in eodem peccato,& tamen cæteris paribus magis peccat vir quàm fęmina.

Dicendum ꝙ etiam ſi Aaron peccaſſet grauiſſime non percuteretur lepra, quia Aaron erat ſummus ſacerdos Exo.28.& 29.& Leui.8.& requirebatur in eo maxima mundicia intantum, ꝙ neque deberet lugere mortuos etiam ſi eſſent filij, vel pater aut mater,vt dicitur Leui.10.& 21.etiam requirebatur magna excellentia.ſ. vt non acciperet pontifex in vxorem aliquam viduam,neque repudiatam,ſed virginẽ & non quamlibet.ſ. de media plebe, ſed de magno genere Leuit.21. & lepra tamen erat maxima omnium immundiciarum, ita ꝙ repellebat homines a conſortio aliorum Leui.13. & 14.cap. ideo ſi efficeretur leproſus Aaron ſaltem per vnam horam redderetur quaſi infamatus,& vilis, ita vt iam non poſſet cõuenienter eſſe in tanta dignitate. non debuit igitur Aarõ percuti lepra etiam ſi grauiſſime peccaſſet. Secundo quia dato, ꝙ Aaron non eſſet ſummus ſacerdos,neque haberet aliquid excuſans,non debebat percuti lepra, qa licet peccauerit fuit peccatum ſuum paruum,& non dignum tam graui pœna.Iſtud patet ex modo loquẽdi ſcripturæ,quia ſupra dr̃ locuta eſt Maria & Aaron contra Moyſen. & ita innuitur, ꝙ locutio totaliter ptineret ad Mariam: eſſet autem Aaron, vt fauens ei, & non vt principaliter loquens, ideo illa dignè percuſſa eſt lepra.ipſe vero non debuit illa plaga puniri.

Quare Aaron nulla pœna eſt inflicta, cum tamen peccauerit. Et quòd non ſunt æqualiter puniendi, qui non ſunt in æquali dignitate. Quæſt. LXV.

SED dices dato,ꝙ Aaron nõ percuteretur lepra, quare non fuit ei inflicta alia pœna, quia non poteſt negari quin Aaron in aliquo peccauerit. ergo aliqua pœna parua, vel magna debuit ei infligi.

Dicunt quidam, ꝙ Moyſes orauit pro Aaron, & non fuit punitus. Aliter autem inferretur ei pœna grauis.iſtud autem videtur veriſimile, quia Aaron alibi peccauerat grauius quàm nunc.ſ. quando fabricauit vitulum Exo.32.cap. & tunc Deus iratus contra illum voluit eum conterere,ſed Moyſes orauit pro illo & placatus eſt Deus, neque puniuit illum Deuter. 9. cap. illud fuit nunc leuius peccatum, ideo facilius remitteretur orante Moyſe.

Sed dicendum,ꝙ non eſt ſatis veriſimile, quia ſi p orationem Moyſi euitaretur pœna Aaron, ita etiam euitaretur pœna Mariæ. ſed non fuit,quia poſtquam orauit Moyſes pro Maria adhuc illa manſit leproſa per ſeptem dies,vt patet in litera. ergo nõ liberaretur totaliter Aaron a pœna orante Moyſe.Secundo quia in litera exprimitur, ꝙ Moyſes orauerit pro Maria, & tamen non exprimitur de Aaron.Nam dixit Deus obſecro ſana eam.ergo non orauit pro Aaron. Tertio quia in fabricatione vituli exprimitur, ꝙ Moyſes

orauerit

orauerit pro Aaron ne Deus contereret eum Deu. 9.cap. hic autem nihil exprimitur, ergo videtur ꝙ nõ orauerit pro eo. Quarto & præcipuè, quia non videbatur adhuc cauſa, vt oraret Moyſes pro Aaron. nam Mariam ſciebat eſſe leproſam, ideo orauit pro ea: in Aaron autem nulla plaga adhuc fuerat, ideo non orabat pro eo.

Alij dicunt, ꝙ Aaron fuit punitus pro hac murmuratione, & tamen punitio eius fuit ſolum in hoc, ꝙ Deus increpuit Aaron per verba iſta, quę dixit cõtra eum & Mariam. & iſta fuit ſufficiens pęna in Aaron propter duo. Primo quia Aaron minus peccauit quã Maria, ideo forte iſta pęna obiurgationis fuit ſufficiẽs pro quantitate peccati ſui, & ita nihil plus debuit ſibi inferri, neque oportuit ꝙ Moyſes pro ipſo oraret, qa iam ſufficienter ſuſtinuerat pęnam pro delicto. Secũdo vt aliqui putant, & ſupra tetigimus, erat Aarõ maior Maria, ideo etiam ſi æqualiter delinquerent minor pęna in quãtitate iudicaretũ maior in Aarõ, ꝙ magna ſui quãtitatẽ in Maria ꝯſiderata dignitate & ſtatu Aarõ. ſ. qa erat ſummus ſacerdos, & nõ erat aliqua maior dignitas inter Iſraelitas: Maria aũt nõ erat talis dignitatis, ideo poterat inferri pro eodẽ peccato magna pęna ſecundum quantitatem Marię, & parua pęna ſecundum quantitatem Aaron, qui tamen in eo ſecundum qualitatem reputaretur æqualis ad illam pęnam quam ſuſtinebat Maria in lepra. iſtud patet ex conditione iuris humani. nam epiſcopus & presbyter in eodem delicto minus puniuntur ſecundũ quãtitatem, ſcilicet ſi ſint venatores. nam diaconus a toto officio ſuſpenditur. presbyter autem ſolum per duos menſes abſtineat a communione extra de cleri. vena. ca. epiſcopum. & hoc eſt, vt dicit ibi gl. quia maior pęna ſecundum quantitatem reputatur minor in eo, qui eſt minor ſecundum ſtatum, & minor pęna ſecundum quãtitatem reputatur maior in eo, qui eſt maioris ſtatus. Iſtud etiam conuenit ſententiæ Ariſt. 5. Ethicor. vbi loquitur de contra paſſo. oſtendens, ꝙ non ſit ſimpliciter iuſtum, quia ſi repercuſſerit ruſticum non eſt iuſtum, neque æquale eum percuti: ſi autem ruſticus percutiat regem nõ ſolum debet repercuti, ſed etiam occidi, vt ſcilicet quia inæqualitas dignitatis facit inæqualitatem iniuriæ circa eandem rem, ideo poterat eſſe ſufficiens pęna Aaron pro peccato ſuo, ꝙ ſolum obiurgaretur, & Mariæ non eſſet ſufficiens pęna illa, ideo fuit percuſſa lepra. Secundo quia etiam ſi non eſſet differentia ſtatus inter Mariã & Aaron, forte ſufficeret iſta pęna in Aaron, quia peccatum eius fuit valde minus quàm peccatum Marię, quia contentio iſta ſolum erat inter Mariam & vxorem Moyſi, ideo Maria principaliter murmurauit. Aaron autem ſolum fuit, vt fauens Mariæ in aliquo, & ſic peccatum eius fuit valde paruum. vnde pęna debebat eſſe minor, & ſic ſatis fuit, ꝙ obiurgaretur a Deo, & nihil aliud pateretur.

Sed obijcietur, ꝙ iſta non ſtent, primo quia ſi illa obiurgatio fuiſſet pœna ſufficiens Aaron, poſtquam illam ſuſtineret, ſatisfeciſſet, & non iraſceretur Deus cõtra eum, & tamen poſt hoc dicitur, ꝙ Deus iratus fuit contra Aaron, quia expletis omnibus verbis Dei dicitur in litera. iratuſque contra eos abijt. i. cõtra Mariam, & Aaron. ergo manebat adhuc aliquod peccatum in Aaron, de quo non eſſet ſatisfactum, & pro quo Deus iraſceretur. Secundo quia poſt omnia illa Aaron locutus ad Moyſen dixit. non imponas nobis hoc peccatum, quod ſtulte commiſimus, & ita Aarõ rogabat Moyſen, ne pro peccato iſto puniretur. ergo innuebat, ꝙ nondum pro illo ſatisfecerat, & pœna ſibi poſſet inferri, niſi Moyſes illud remitteret, & oraret Deum pro eo & Maria.

F Dicendum ꝙ his non obſtantibus poteſt vera eſſe ſententia præcedens. Et ad primum dicẽdum, quòd Deus non erat iratus cõtra Aaron poſt illa verba, ſed ſolum contra Mariam, oſtendebat tamen ſigna iracũdiæ cõtra vtrunque, & ſic debuit ſcriptura dicere, qa cum oſtẽdiſſet ſupra, ꝙ peccauerant Maria, & Aarõ, & tamen nulla pęna adhuc fuerat inflicta alicui ipſorum, oportebat ꝙ ſcriptura ſignificaret neutri remiſſum eſſe peccatum, & ita contra vtrunque Deus iraſceretur, licet in veritate contra alterum tantum eſſet ira ad punitionem.

Ad ſecundum dicendũ, ꝙ illud nihil probat. Aarõ quidem ſciebat ſe peccaſſe, quia Deus increpauerat eum & Mariam, & oſtẽderat eos inique feciſſe murmurando contra Moyſen, ideo ex hoc ſciebat Aarõ
G ſe peccaſſe. Neſciebat autem, an Deus reputaret ſatisfactum eſſe per illam increpationem, an velle inferre aliam pęnam, ideo timẽs orauit ad Moyſen, ne imponeret ſibi & Mariæ hoc peccatum.

Aliter poteſt dici, ꝙ Aaron peccauit murmurãdo contra Moyſen, & licet in obiurgatione illa die ſuſtinuerit aliquam partem pęnæ pro hoc delicto, tñ non ſufficienter. reſiduum autem pęnæ Deus reſeruauit ei pro alio tempore, ſiue nunc, ſiue in futurum. Iſtud eſt ſatis veriſimile, quia multa alia ſimilia ſunt. nã certum eſt, ꝙ Deus non punit ſufficiẽter hic quemlibet hominem pro peccatis ſuis, quia ſi hoc fieret non relinqueretur aliqua pęna pro futuro ſæculo; quod falſum eſt. ſic ergo eſſet de Aaron. Secundo, quia ita di-
H ximus præceden. c. de Moyſe, ꝙ aliquo modo peccauerit, qñ dubitauit de ſaturatione populi de carnibus, ſed non fuit ſibi inflicta, tunc aliqua pęna. manſit aũt infligenda poſtea. Tertio quia Aaron ſimile fecit qñ peccauit fabricando vitulum Exo. 32. & Deus voluit conterere illum, ſed ad preces Moyſi ceſſauit Deute. 9. c. ſed certum eſt, ꝙ per illas preces Moyſi impetratum eſt, ne occideretur Aaron: non tñ fuit ſatisfactũ pro peccato Aaron. Deus tamen nullam pęnam intulit tunc Aaron, ideo relinquebatur, ꝙ poſtea toleraret illam, & forte ſuſtinuit illam in crematione duorum filiorum ſuorum, quos Deus cremauit coram altari Leu. 10. Nam ibi non peccauit Aaron, ſed filij ſui, & tamen vltra pęnam quam illi ſuſtinuerunt ꝓ pec-
I cato proprio ſuſtinuit Aaron aliam pœnam dolendo de morte filiorum, & iſtud eſſet non pro aliquo peccato filiorum, ſed pro aliquo peccato, quod ipſe commiſiſſet. Quarto quia Deus ita ſolitus eſt facere. nam pro adoratione vituli in Iſraelitis fecit Deus occidi vigintitria millia ipſorum Exo. 32. ſed quia nõ fuit hęc ſufficiens pœna pro omnibus qui peccauerãt, aut pro tota magnitudine peccati: reliquit Deus aliquid hu9 pęnæ pro alio tempore cum dicatur. e. c. ſcilicet ego autem in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum, & tamen hoc dixit poſtquam occiſi fuerant vigintitria millia virorum, ita poterat eſſe de Aaron, ꝙ peccatum eius fuerit in aliquo punitum per iſtã ob-
K iurgationem, ſed non ſufficienter, & reſiduum huius pœnæ relictum fuerit pro alio tempore. vnde omnes afflictiones, & labores quos poſtea tolerauit Aaron in deſerto, & quòd moreretur in ipſa ſolitudine non veniens in terram Chanaan, potuit eſſe ad quandam ſatisfactionem pro hoc peccato. Ad quod adiuuat id, quod dicitur in litera. ſ. ꝙ poſt verba Dei qui licet obiurgauit Aaron & Mariam, dicitur quod adhuc iratus erat contra eos: non tamen eſſet iratus contra ambos, niſi adhuc maneret peccatum amborum. ergo peccatum Aaron aliquomodo manebat, & poſtea puniendum erat.

Quare

Quare Aaron dixit de Maria ne fiat hæc quaſi mortua. Et abortiuum fieri intelligitur dupliciter. Quæſt. LXVI.

SED quæretur quare Aarõ dixit de Maria. ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum, quod proijcitur a vulua matris ſuæ?

Dicendum, ꝙ in hoc orabat Aaron, vt plaga Mariæ non procederet vltra: lepra enim operuerat quaſi medietatem vultus Mariæ, ſicut dixit Aaron. ecce iã medium carnis deuoratum eſt à lepra. i. dimidiũ carnis apparentis, ſi aũt procederet iſta lepra, aut perſeueraret, eſſet Maria vt mortua, & hoc poteſt intelligi dupliciter. vno modo accipiendo lepram in ſtatu, in quo erat ſiue maneret, ſiue vltra ꝓcederet, quia quocunque modo Maria maneret leproſa, eſſet vt mortua, quia repelleretur ab humana conuerſatione manendo extra caſtra, & iſta erat mors ciuilis. Alio mõ ꝙ vocaretur mortua ſi ꝓcederet lepra vltra, ſed quia nunc erat operta quædã pars carnis eius lepra, & non tota caro, ideo manebat aliquid ſanũ in carne. ſi autẽ tota caro operiretur, nihil maneret ſanũ in ea, & tũc diceretur eſſe, ſicut mortua, quia in ægris relinquitur aliquid boni q̃diu viuunt, & potentia ad ſanitatem. in mortuo aũt iam nihil ſanũ eſt, neq; relinquitur potẽtia ad vitam. Dicendum aũt, ꝙ licet vtroq; mõ accipi poſſit: tñ debet accipi in ſecundo, quia hoc vult litera cum dicat. ne fiat hæc quaſi mortua. & ita nondũ facta erat, vt mortua. Erat tñ leproſa, quia dimidiũ carnis eius deuorauerat lepra. ergo non dicebatur quaſi mortua propter habere leprã in aliqua parte corporis, ſed ſi tota operiretur lepra.

Cum aũt dicitur de abortiuo, quod proijcitur de vulua matris, põt dupliciter intelligi iuxta quæ ſupra dicebantur. vno mõ accipiendo de Maria inquantũ ſolum quædam pars corporis eius erat perfuſa lepra, & tunc dicetur, ꝙ illa erat quaſi abortiuũ, quod ꝓijcitur de vulua. i. non ſicut fœtus integer, ſed ſicut abortiuum, qđ eſt imperfectũ: abortiuum. n. eſt, qđ ante tp̄a egreditur de vtero, propter aliquã violentiã factã naturæ, aut propter aliqđ incõmodũ, quod eſt præter naturã, ideo illud cũ non expleuerit mẽſes legitimos in ventre non eſt perfectũ in ſua formatione, ſed deſunt interdum quædã mẽbra, vel nõ plenè formata ſunt, ita erat de Maria, quia cum quædam pars corporis eius eſſet leproſa, & alia ſana: pars leproſa erat cõſumpta, & quaſi non eſſet, cum dixerit Aaron mediũ carnis eius deuoratum eſt a lepra. Erat ergo quaſi haberet quædam membra, & alia non, & in hoc conueniebat cum abortiuo, qđ in quibuſdã membris imꝑfectum eſt. Accipiendo autẽ alio mõ. ſ. ꝙ tota Maria operiretur lepra vocaretur quaſi abortiuum, quia licet abortiuum habeat oĩa membra, nullum tñ eorũ habet naturalem perfectionem, neque alia accidẽtia. ſic aũt eſt de eo, cuius totum corpus lepra perfundit. nam omnia membra corporis habet, nullum tñ eorum hẽt naturalem ſtatum & perfectionẽ, ſed degenerant in colore, & in naturali diſpoſitione, & ita eẽt de Maria ſi tota operiretur lepra. Poſſet vterque ſenſus ſtare, & tñ magis cõuenit literæ iſte ſecundus inquantum ſub vna clauſula ponitur totum illud. ſ. ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum. & tñ illud, qđ dr̄ de mortua debet intelligi in ſecundo ſenſu, vt dr̄ ꝓceden. q. ergo ẽt id, quod dr̄ de abortiuo intelligetur in ſecundo mõ. Dr̄ aũt de abortiuo, qđ proijcitur de vulua matris. in quo ſignificatur dr̄ia fœtus legitimi & abortiui. nam fœtus legitimus exit tp̄e debito. ideo dr̄ naſci. Et hoc eſt, quia natura impellente exit, & naſci a natura dr̄, vel natura a naſcendo. fœtus aũt abortiuus non exit tp̄e legitimo, ſed prius, ideo nõ dr̄ naſci,

A ſed proijci, quia ꝓijcere ſignificat violentiã quandã, quia abortiuum non exit mouente natura, ſed impellente aliquo incommodo, quod eſt præter naturam, ideo non dicitur, ſicut abortiuum, quod naſcitur, ſed ſicut abortiuum, quod proijcitur de vulua matris ſuę.

Quare Moyſes clamauit obſecro Domine ſana eam. Quæſtio. LXVII.

QVAERETVR quare dicitur, quod Moyſes clamauit Domine Deus obſecro ſana eã? Dicendum ꝙ fuit ad oſtendendum magnitudinem deſiderij, cum enim vidit Mariã ſororem ſuam leproſam doluit valde, & ex magnitu- B dine doloris clamauit, quia magnitudo affectionum cogunt hoĩes prorumpere in diuerſos actus exteriores, qui videntur aliqñ immoderati, ſiue in clamorẽ, ſiue in fletum, ſiue in exultationem. Dixit aũt Moyſes. Deus obſecro ſana eam: pro Maria enim ſola orauit. nam Aaron nondũ fuerat percuſſus aliqua plaga, ideo pro eo non orabat, etiam dixit ſana eam. i. tolle totam plagam: duo enim mala erãt in plaga illa. Vnũ quod videbatur illa futura perpetua, quia cum ſemel Maria facta eſſet leproſa, ita maneret in perpetuũ, niſi Deus eam miraculosè ſanaret. Aliud erat ipſa grauitas morbi, nam creſcebat, cum enim Maria a principio fuit percuſſa lepra, paruum locum occupauit pla- C ga. Deinde aũt paulatim ſe extendebat, ita vt videretur, ꝙ in breui totam carnem Mariæ operiret. pro vtroq; aũt orauit Moyſes. nam inquantũ dixit ſana eam, orauit, vt non extenderetur plaga magis nocendo, & ẽt ꝙ hoc, quod erat ſtatim ceſſaret. ſ. vt deſineret Maria eſſe leproſa antequam exiret de Sanctuario, vt nullus Iſraelitarum videret eam cum lepra.

Quòd iuſtum fuit Mariam alio tempore puniri, & percuti lepra. Quæſt. LXVIII.

SED quæretur quid voluit Deus innuere cũ dicit. ſi pater eius ſpuiſſet in faciem illius nõne debue- D rat ſaltem ſeptem dierum rubore ſuffundi?

Dicendum ꝙ Deus oſtendit ſe nolle conſentire Moyſi in toto, quod petebat, ſed in aliquo, & ad hoc oſtendit petitionem Moyſi iniuſtam. Moyſes enim petebat, quod Maria totaliter liberaretur a lepra, & hoc fieret ſtatim antequam exiret de Sanctuario, vt nemo eam videret leproſam. Dixit autem Deus, quod iſtud erat iniuſtum, quia etiam ſi Maria nihil peccaſſet, ſed ſolum pater eius ſpuiſſet in faciem illius debebat infundi rubore ſeptem dierum, ideſt ſeptem dies debebat verecundari, & præ verecundia recedere ab alijs, & non eleuare oculos ſuos, ſed Maria nunc peccauerat in aliquo offendendo Deum, ideo etiam ſi minima pœna ei daretur non debebat dari minor, quàm pœna ſeptem dierum. Ex hoc autem Deus E oſtendit, quod Maria debebat ſaltem ſeptem diebus manere in pœna lepræ, & in hoc innuit, quod multum cõdeſcendebat petitioni Moyſi quantum iuſte poterat condeſcendere, quia ſi ille, qui nihil peccat ſolum ſi pater ſpuerit in faciem eius debet perfundi rubore ſeptem dierum: a fortiori, qui peccauit in aliquo debet pluribus, quàm ſeptem diebus erubeſcere, vel puniri. Deus tamen ſolum ſeptem diebus voluit punire Mariam, quę tamen peccauerat: magnam ergo gratiam faciebat Deus Mariæ, & multum condeſcendebat Moyſi petenti pro ea.

Quid

Quid intelligitur per ſpuere in faciem alicuius. Quæſt. LXIX.

ADhuc petetur quomodo applicatur iſtud quod dicitur de ſputo faciei? Dicendum, ꝙ ſpuere in faciem alicuius ſignificat deſpici illum. & per hoc deſignatur ille tanquam vilis & abiectiſſimus. ſic patet de illo, qui volebat ſuſcitare ſemen fratri ſuo mortuo. nam vxor defuncti ad oſtendendum ignominiam illius tollebat calceum de pede viri, & ſpuebat in faciem eius dicẽs. ſic fiet homini, qui non ędificat domum fratris ſui. i. iſta ignominia fiet ei, & vocabitur nomen illius in Iſrael domus diſcalciati Deuter. 25. & ita dicit gl. ſignũ repudij eſt in faciem conſpui. vnde proximus qui repudiat coniugium in facie conſpuitur. Et ita quando pater ſpuebat in faciem alicuius filij, vel filiæ ſuæ innuebat, ꝙ deſpiciebat eum, & etiam ille quem pr̃ deſpicit deſpectus eſt in domo ſua, quia cum pater ſit caput domus poteſt honorem, vel ignominiam in domo ſua dare alicui, ſicut rex, quia maior eſt in toto regno ſuo poteſt dare honorem & pœnam cui voluerit. ſic patet Heſter. 6. cap. qñ clamabatur coram Mardocheo, ſic honorabitur quemcunque rex voluerit honorare. & ob hoc quilibet filiorum quem pater in facie conſpuerat iudicabat ſe abiectum, & deſpectũ in domo patris ſui, ideo præ verecundia abſcondebat vultum ſuum, & durabat iſta verecundia ſaltem ſeptem diebus. De Maria ita erat, quia videbatur pater ſpuiſſe in faciem eius. Deus enim pater omnium eſt Deuter. 32. ſ. nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te fecit & creauit te? Deus autem ſpuerat in faciem Mariæ inquãtum lepram dederat in vultu eius, & illa poteſt vocari ſputum in præſenti propter duo. Primo quia ſicut ſputum inquinat faciem, & non infert ei aliud nocumentum, ita lepra in facie maculat eam, & turpem reddit, tamen mortem non infert. Secundo & præcipue propter modũ quo ſe habet ſputum ad faciem, quia cum facies conſpuitur non perfunditur tota ſputo, ſed in aliquibus partibus ſuis inquinatur. ſic fuit in lepra Mariæ, quia nõ fuit tota eius facies operta lepra, ſed ad plus medietas eius. nam ita dixit Aarõ iam dimidium carnis eius deuoratum eſt lepra. & loquitur de carne nuda. ſ. de ſolo vultu, vt ſupra oſtendimus. ideo erat facies Mariæ vt conſputa, quia non totam perfuderat lepra, ſed partem illius. Ex hoc autem Deus continuauit ſimilitudinem. ſ. quod ſicut ille cuius vultus conſputus erat, ſeptem diebus ſaltem præ verecundia ſe abſcondebat, ita Maria ſeptem diebus tanquam leproſa ſepararetur extra caſtra, & tunc reuocaretur curata a lepra.

Quare Moyſes non continuauit orationem pro Maria orando iterum, & iterum quouſque impetraret. Quæſt. LXX.

SEd quæretur cum Deus non exaudiuerit Moyſen pro toto, quod petebat. ſ. quia nõ ſanauit ſtatim totaliter Mariã. quare non continuauit orationem orãdo iterum & iterum pro eadem re? ſic enim facere ſoliti erant illi, qui non exaudiebãtur. nam Deus condemnauerat Moyſen, vt non intraret in terram Chanaan: ipſe tamen continuè orabat poſt hoc, vt permitteretur illuc intrare: quouſque Deus dixit ei, quod non loqueretur vltra de hac re Deuter. 3. c. Sic etiam Deus proiecerat Saulem condemnando eum ne regnaret ſuper Iſrael. 1. Reg. 15. Samuel tamen propheta lugebat & orabat pro eo continuè quouſque Deus dixit ei, quod ceſſaret lugere & orare. 1. Regum 15. & 16. cap. ita nunc licet Moyſes non

F fuiſſet totaliter exauditus, poterat iterum, & iterum orare quouſq; exaudiretur, vel Deus diceret ei, quod ceſſaret orare.

Dici poſſet vno modo, ꝙ Moyſes orauit poſtquam Deus iſtud dixit, & tamen etiam Deus noluit cõſentire, & dixerit ei, quòd non oraret vltra pro hoc, licet ſcriptura iſtud taceat.

Sed dicendum, ꝙ iſtud non eſt ſatis conueniens, nam ſi aliquid tale accidiſſet ſcriptura illud exprimeret, ſicut fecit in Moyſe quando pro ſeipſo orauit, & in Samuele orante pro Saule, vt ſupra dictum eſt, & tamen ſcriptura nihil hic expreſſit. ergo videtur non fuiſſe factum.

Dicendum igitur aliter, vt quando Deus dixit, ꝙ Maria ſepararetur extra caſtra ſeptẽ diebus, non orauit vltra Moyſes pro hac re, ſed ſtatim ſeparauerunt
G Mariam extra caſtra, & hoc fuit primo, quia cũ Deus iuſſiſſet, ꝙ poſt ſeptem dies Maria eſſet munda, non curauit Moyſes vltra orare, quia iam non erat periculum aliquod, ſed pœna ſeptem dierum. Secundo quia periret oratio. nam cum oraret Moyſes tranſirent iſti ſeptem dies, quia aliquando orãtibus viris ſanctis pro aliquo tranſibant multi dies, ſicut quãdo Hieremias orabat ſibi reſponderi pro populo, & vſque ad decẽ dies non fuit reſponſum, vt patet Hierem. 42. cap. ſic etiam quando Daniel petebat declarationem viſionis tranſierunt tres hebdomadæ in ieiunio & oratione, vſque ad finem quarum non fuit ſibi reſponſum Dan. 10. cap. vt ergo non eſſet oratio in vacuum, quia
H forte prius complerentur ſeptem dies a Deo præfixi, quàm reſponderetur Moyſi ſuper hoc, noluit Moyſes vltra orare. Tertio quia viſum eſt Moyſi, ꝙ Deus valde iuſte loquebatur, & oſtenderat illud ex ratione. nam dixit, ꝙ ſi pater Mariæ ſpuiſſet in faciem eius, ꝑ hoc ſolo debuiſſet ſeptem diebus ſaltem erubeſcere. nunc autem peccauerat. ergo ſaltem ſeptem diebus volebat, ꝙ erubeſceret ſeparata extra caſtra. cum ergo tam iuſtum iſtud eſſet non auſus fuit Moyſes vltra orare. Quarto quia ſic fecerant prędeceſſores ſui. nam Abraham orauit pro Sodomitis ne ſubuerterẽtur ſi inuenirentur ibi quinquaginta iuſti, quod Deus conceſſit, deinde dixit de quadraginta & quinque, & paulatim deſcendit vſque ad decem, & Deus etiam
I conceſſit, ꝙ non deleret ciuitatem ſi eſſent ibi decẽ iuſti, ſed infra decem non auſus eſt Abraham petere licet Deus nihil adhuc negaſſet Gen. 18. cap. hæc autem fecit timens ne offenderet Deum, quia putabat, ꝙ ſi peteret infra decem erat iniuſtũ. ſic igitur Moyſes videns iuſtiſſimam fuiſſe pęnam a Deo taxatã nõ auſus eſt vltra orare. Quinto quia Deus in verbis iſtis non ſolum oſtendit intentionem ſuam, ſed etiã mandauit aliquid, ſcilicet ꝙ ſepararetur Maria per ſeptem dies, & tamen oportebat obediri mandato Dei. ideo ſtatim excluſa eſt Maria de caſtris. multum enim inter hæc differebat. nam ſi diceret Deus, quod volebat Mariam eſſe ſeptem diebus leproſam, oſtendebat vo-
K luntatem ſuam, ſed nihil iubebat, ideo adhuc liceret Moyſi petere, ꝙ non duraret tanto tempore. Cum autem Deus diceret, ꝙ ſepararetur Maria ſeptem diebus extra caſtra iubebat aliquid, ideo non licebat reſiſti, ſed ſtatim executioni tradi, & ſic factum eſt. Sexto quia fuiſſet iſtud contra conditionem omnium orantium. nullus enim expectat a Deo, niſi ſecundum reſponſum, in quo videtur determinari tota voluntas ſua, & vltra illud iudicauerunt ſancti nephas eſſe aliquid petere, ſic patet de Samuele. dixerat enim Deus, quòd abſtulerat regnum Iſrael a Saule. 1. Regum 15. & fuit iſtud primum verbum, vel reſponſum Dei, & poſt iſtud adhuc orabat & lugebat Samuel pro Saule. e. c. deinde dixit Deus ad Samuelem. vſquequo tu

luges

Iuges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet ſuper Iſrael. 1. Reg. 16. & poſt iſtud non orauit, neq; luxit Samuel pro Saule. ſic etiam fuit de Moyſe quem Deus condemnauit ne intraret in terram Chanaan, infra vigeſimo cap. & iſtud fuit primum verbum, vel reſponſum Dei, & poſt iſtud adhuc continuè orabat Moyſes, ꝙ permitteretur illuc intrare quouſque dixit ei Deus. nequaquam loqueris vltra de hac re ad me Deuter. 3. iſtud fuit ſecundum reſpõſum Dei, & poſt illud Moyſes nũquam orauit, vt permitteretur intrare in terram Chanaan, ſed habuit certiſſimum, ꝙ nõ tranſiret in eam, & ſic dixit ſtatim Iſraelitis Deuter. 4. cap. Iratus eſt Dominus cõtra me propter ſermones veſtros, & iurauit vt non tranſirem Iordanẽ, neq; ingrederer terram optimã quam daturus eſt vobis. ecce moriar in hac humo, & non tranſibo Iordanẽ: vos tranſibitis & poſſidebitis terrã egregiam. in præſenti ſic erat: Deus enim poſtquã locutus eſt ad Aarõ & Mariam oſtendens eos peccauiſſe percuſſit Mariã lepra, & iſtud fuit primum verbũ, vel reſponſum Dei in quo oſtendit aliqualiter volũtatem ſuam, ſed poſt iſtud adhuc Moyſes orauit dicens. Deus obſecro ſana eam. deinde Deus reſpondit, quòd ſepararetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſt illos eſſet libera a plaga, & reduceretur in caſtra, & iſtud fuit ſecundum reſpõſum, ideo poſt iſtud nõ licuit Moyſi aliquid a Deo petere, quia videbatur eſſe nephas petere aliqd a Deo poſt cognitam voluntatem eius determinatam, cum ipſe non moueatur, neque mutet propoſitum. ĩ. a 3. & 1. Reg. 15. ca. Septimo quia non fuit hoc ſimile ad illa, in quibus leguntur viri ſancti petiuiſſe aliquid a Deo poſt determinationem ſuam. nam nunquam petebant, niſi vbi erat malum, vel impedimentum perpetuum, non autem vbi eſſet malum pauci temporis, Sic patet de Moyſe cui Deus dixerat, ꝙ nunq̃ intraret in terram Chanaã, & quia iſtud erat perpetuum orabat, vt permitteretur intrare. ſic etiam Deus dixerat de Saule, ꝙ ſciderat regnum Iſrael ab eo, & tradiderat alteri meliori. 1. Reg. 15. in quo ſignificaret, quod nunquam rediturum eſſet regnum ad Saulem, neq; ad poſteros eius, ſicut completum eſt, ideo adhuc orabat Samuel pro contrario. ſi tamen Deus dixiſſet Moyſi non intrabis in terram Chanaã, vſque ad duos annos, forte non curaſſet orare in contrarium, ſed qa dixit quod nunquam intrabit, orauit. ſic etiam ſi dixiſſet Deus de Saule, quod priuaretur regno Iſrael ꝑ vnum annum, & poſtea rediret ad regnandum forte non oraret Samuel pro illo, ſed quia in perpetuũ auferebatur, orauit. In præſenti ſic erat, quia ſi Deus reſpõdiſſet, quod volebat Mariam manere leproſam in ꝑpetuum forte liceret Moyſi orare, vt remitteretur, vel minueretur iſta pęna, quia tamẽ dixit, quod ſolis ſeptem diebus eſſet leproſa, quod erat paucum tempus, non debuit Moyſes vltra orare pro hac re: ſimile patet ſequen. cap. quando murmurauerunt Iſraelitæ nolentes ire in terram Chanaan, ſed redire in Aegyptum. nam condemnauit Deus illos, vt manerent quadraginta annis in deſerto, & Moyſes non orauit, vt Deus remitteret hanc pœnam: ſi tamen fuiſſet ꝑpetua oraſſet pro illa. Et ibi videtur eſſe exemplum conuenientiſſimum ad hoc. nam cum murmurarẽt Iſraelitæ, & vellent occidere Moyſen lapidibus. dixit Deus ad Moyſen, quod volebat percutere peſtilentia omnes Iſraelitas, & ipſum Moyſen conſtitueret ducem ſuper aliam gentem robuſtiorem, & quia iſtud erat malum perpetuum, & maximum. ſ. ꝙ deleretur populus, & nũquam vltra eſſet, orauit valde Moyſes ne iſtud fieret, & tandem Deus placatus dixit, ꝙ non occideret omnes, ſed ꝙ manerẽt in deſerto. 40. annis. Cum autem hoc dixiſſet non orauit Moyſes, vt remitteretur iſta pœna. ita ergo in præſenti, quia pœna erat temporalis. ſ. 7. diebus non debuit Moyſes orare pro illa cum pro pœna. 40. annorum quibus in deſerto manere condemnabantur Iſraelitæ, non orauerit Moyſes.

CAP. XIII.

PROFECTVSQVE eſt populus de Aſeroth fixis tentorijs in deſerto Pharan. Ibique locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens. Mitte viros, qui *Exploratores mittuntur vnus de ſingulis tribubus.*
conſiderent terram Chanaan, quam daturus ſum filijs Iſrael: ſingulos de ſingulis tribubus ex principibus. Fecit Moyſes, quod Dominus imperarat, de deſerto Pharã mittens principes viros, quorum iſta ſunt nomina. De tribu Ruben, Semmua filium Zechur. De tribu Simeon, Saphat filium Vri. De tribu Iuda, Caleb filium Iephone. De tribu Iſſachar, Igal filium Ioſeph. De tribu Ephraim, Oſeæ filium Nun. De tribu Beniamin, Phalti filium Raphu. De tribu Zabulon, Geddihel filium Sodi. De tribu Ioſeph, ſceptri Manaſſe, Gaddi filium Suſi. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. De tribu Aſer, Sethur filium Michael. De tribu Nephthali, Hahabi filium Vaſpi. De tribu Gad, Guhel filium Machi. Hæc ſunt nomina virorum, quos miſit Moyſes ad conſiderandum terram: vocauitque Oſeæ filium Nun Ioſue. Miſit ergo Moyſes ad conſiderandam terram Chanaan, & dixit ad eos. Aſcendite per meridianam plagam. Cumq; veneritis ad montes, conſiderate terrã, qualis ſit, & populum qui inhabitator eſt eius, vtrũ fortis ſit, an infirmus, ſi pauci numero an plures. ipſa terra, bona an mala: vrbes quales: muratæ, an abſque muris: humus, pinguis an ſterilis: nemoroſa an abſque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. *Conditiones terræ Chanaan.* Erat autem tempus quando iam præcoquę vuę veſci poſſunt. Cumq; aſcendiſſent explorauerunt terram a deſerto Syn, vſque Rohob intrantibus Emath. Aſcẽderuntque ad meridiem & venerunt in Hebron, vbi erant Achiman, & Siſai & Tholmai, filij Enac. Nam Hebron ſeptem annis ante Tanim vrbem Ægypti condita eſt. Pergenteſque vſque ad torrentem botri, abſciderunt palmitem cum vua ſua, quem portauerunt in vecte duo viri. De malis quoq;

granatis,

granatis, & de ficis loci illius tulerunt qui appellatus eſt Nehelefcol, ideſt torrens botri, eo quòd botrum portaſſent inde filij Iſrael.

PROFECTVSQVE. Poſito impedimento itineris propter verba murmuratorũ. Hic conſequenter ponitur aliud impedimẽtum propter verba exploratorum, & conuenit ſuperiori, quia ſicut Maria male locuta eſt cõtra Moyſen, & populus moratus eſt ſeptem diebus in caſtris, ita exploratores male locuti ſunt, & morati ſunt Iſraelitę propter hoc in deſerto ſere quadraginta annis, vt patet ſequenti cap. & diuiditur in duas, ſcilicet in partẽ principalem & incidentalem. Secunda infra cap. 15. prima in duas. primo ponitur tranſgreſſio exploratorum. Secundo ſubditur præuaricatio quorundam aliorum ſequẽ. cap. Prima in duas. primo ponitur exploratorum miſſio & itineratio. Secunda factorum & viſorum relatio ibi.

Diuiſio. *Locuti ſunt eis.* Circa primum. *Profectuſque eſt populus de Aſeroth.* Mãſio in qua Maria percuſſa eſt lepra erat Aſeroth, vt patet præceden. capit. & ibi manſit populus quouſque ſanaretur, tunc mota ſunt caſtra. & dicitur, ꝙ profectus eſt populus de Aſeroth, quaſi dicat, quod ante hoc fuerat detentus propter Mariam ſororem Moyſi.

Fixit tentoria in deſerto Pharan. Ideſt poſtquam receſſit de Aſeroth populus caſtrametatus eſt in Pharan.

An Pharan ſit vna manſio vel plures, & an Iudæi venerint ad Pharan de Aſeroth, vel de monte Synai. Et Pharan cuius ſit nomen. Quæſt. I.

NON eſt tamen intelligendum, ꝙ Pharan ſit nomen alicuius manſionis, ſicut Aſeroth, vel Sepulchra concupiſcentiæ. Sed eſt nomen cuiuſdam magnæ ſolitudinis pertingentis vſque ad latus meridianum terræ Chanaan. quod patet, quia in deſerto Pharan eſt Cadeſbarne, ſed ipſa eſt terminus terræ Chanaan. Primum patet ſequen. cap. Secundum infra 34. ideo in iſto deſerto ſunt manſiones multæ.

Aliquis autem obijciet, ꝙ Iſraelitæ non venerunt de Aſeroth in Pharan, ſed de monte Sinai venerunt immediate in Pharan. cum dicatur ſupra cap. 10. ꝙ nubes recedens de monte Sinai recubuit in ſolitudine Pharan. ergo nulla fuit manſio inter montem Sinai & deſertum illud.

Reſpõdendum eſt, ꝙ Pharan non eſt aliquis locus certus, ſed quædam magna ſolitudo, & accipitur dupliciter. Primo modo large, & tunc cito poſt montẽ Sinai dicitur incipere ſolitudo illa, & ſunt ibi mãſiones duæ. ſ. poſitæ. ſ. Sepulchra concupiſcentiæ, & Aſeroth. Alio modo accipitur ſtrictius, & non incipit computari in loco illo, de quo ſupra dicebatur, ſed magis diſtanter a monte Sinai, & tunc iſtæ duæ manſiones. ſ. Sepulchra concupiſcentiæ, & Aſeroth ſunt ante ſolitudinem Pharan inter montem Sinai, & ipſam, & hoc modo accipitur hic. ſ. ꝙ poſt Aſeroth venerint in deſertum Pharan.

Sed conſiderandũ eſt, ꝙ quomodocũque accipiatur Pharan non eſt aliquis locus determinatus, ſed cõtinet multas manſiones, ideo in catalogo manſionum. ĩ. 33. cap. non ponitur, quod ſederint in deſerto Pharan, ſed ponuntur ſpecialiter manſiones, & prima manſio quam inuenerunt Iſraelitæ poſt Aſeroth fuit Rethma, vt patet infra 33. capitulo, & ibi fixerunt tentoria.

F *In qua manſione fixerunt tentoria. Quæſt. II.*

SED cum dicatur hic, quòd fixerunt tentoria in deſerto Pharan, & illud non habeat vnicam mãſionem, ſed plurimas. ſ. omnes quæ ſunt ab Aſeroth vſque ad Cadesbarne, & terram Seyr, quæ ſunt manſiones ferè. 20. vt patet præalleg. cap. non cognoſcetur, de quo iſtarum intelligatur, quod fixerũt ibi tentoria.

Dicet autem aliquis, quod erat manſio Rethma, quæ erat prima poſt Aſeroth, cum per omnes mãſiones illas continuè tranſierit.

Reſpondendum eſt, ꝙ non intelligitur hoc, niſi de vltima manſione deſerti Pharan. ſ. de Cadesbarne. nã hic dicitur, ꝙ fixerunt tentoria in deſerto Pharan, &
G inde miſerunt nuncios in terram Chanaan. Fuerunt tamen miſſi nuncij de Cadesbarne, vt latius demonſtrabitur in quæſtionibus. Nam ad illam redierunt luſtrata omni terra Chanaan poſt dies quadraginta, vt patet infra.

Sed dicet aliquis non tenere argumentum, quia quamquam redierint exploratores ad Iſrael in manſionem Cadesbarne, tamen non conſtat, ꝙ inde miſſi fuerint: quadraginta nanque diebus morati ſunt exploratores luſtrando terram, vt patet infra in litera. & in iſtis potuerunt Iſraelitæ tranſire omnes manſiones quæ habentur a Rethma vſque ad Cadesbarne. ſunt enim quaſi 20. vt patet infra cap. 23. & in paucioribus quàm quadraginta diebus poterant eas pertranſire.
H ideo licet miſerint exploratores ex prima manſione deſerti Pharan. ſ. ex Rethma, dum ipſi luſtrauerunt terram quadraginta diebus, poterant eas pertranſire, & venire in Cadesbàrne.

Reſpondendum eſt, ꝙ exploratores miſſi fuerint de Cadesbarne, & hic accipiatur neceſſario ſolitudo Pharan, in qua fixerunt tentoria pro Cadesbarne, qđ patet, quia ſi miſiſſent Iſraelitæ exploratores ad terrã Chanaan ex manſione prima deſerti Pharan, ſcilicet ex Rethma, neſciuiſſent ire illuc. magnum enim deſertum eſt inter hæc, & via manſionum quaſi 20. vt patet infra 33. cap. exploratores autem neſciebant terram iſtam, quia nũquam per eam ambulauerant, nec habebant nubem pręcedentem cum maneret illa cũ
I alijs Iſraelitis. ergo non mitteret eos Iſrael ex deſerto Pharan in manſione prima eius, ſed de Cadesbarne quæ erat vltima, & tunc non erat aliquod inconueniens. nam Cadesbarne eſt coniuncta terræ Chanaan, cum ſit terminus eius a parte meridiana, vt colligitur infra 34. cap. & Ioſue 10. ideo ibi non indigerent aliquo directiuo, neque poſſent errare in via.

Et ſi aliquis obijciat, quod exploratores eodẽ modo neſcirent ambulare luſtrando terram Chanaan. Dicendum quod non, quia erat tota habitata, & habens vias, ideo per quamcunque partem ambularẽt non errabant: maxime, quia ipſi aſcendebant in montes, & inde conſiderabant diſpoſitionem terræ, vt pa-
K tet infra in litera. & ſciebant per quam partem egreſſuri eſſent, aut tranſituri. In deſerto autem Pharan in quo ſunt manſiones quaſi viginti hebręorum, nõ erat terra habitata, ideo non poſſent ſine ducatu exploratores hebræorum per eam ire: non igitur miſerunt Iſraelitæ exploratores ſuos de prima manſione, quæ eſt Rethma in deſerto Pharan, ſed de vltima. ſ. de Cadesbarne.

Item ſi poſtquam Iſraelitæ miſerunt exploratores mouiſſent caſtra neſcirẽt exploratores redire ad eos. ergo oportet quod dicamus caſtra Iſraelitarum non fuiſſe mota diebus quadraginta, quibus manſerunt exploratores luſtrando terram, vt ſcirent redire in locum caſtrorum. Sed ipſi redierunt ad Iſraelitas in

Cadeſ-

A Cadesbarne, vt patet infra in litera. ergo videtur, ꝙ de loco ipſo miſſi fuiſſent.

Item Iſraelitæ iuſſerunt exploratoribus, vt ducerẽt eis de fructibus terræ Chanaan, ſcilicet de vuis, & cæteris. ergo videtur, quod propinqui erant terræ Chanaan. Si tamen eſſent in manſione Rethma adhuc diſtarent quaſi per viginti manſiones a Cadesbarne, quæ eſt coniuncta terræ Chanaan, & tunc nõ poſſent portare de fructibus, quia non videbatur rationabiliter dictum, quod in tanta diſtantia iuberent Iſraelitæ ſibi afferri fructus: potiſſimè quia exploratores duxerunt vnum botrum pendentem inter duos viros in vecte, vt patet infra, tamen non poterat portari in magna terrę diſtantia botrus ſic pendens. ergo fuit portatus in parua, & hoc erit ponendo fuiſſe miſſos exploratores de Cadesbarne. B

Item patet hoc ſolidius, quia Ioſue cap. 14. Caleb dixit ad Ioſue, quod miſerat eum Moyſes & alios exploratores de Cadesbarne. neceſſe eſt igitur, vt manſio iſta deſerti Pharan, de qua dicitur hic, ꝙ fixerunt ibi tentoria, ſit Cadesbarne. De manſionibus autem medijs non fit aliqua mentio, quia non accidit in eis aliquid notabile. liber tamen iſte non computat hic omnes manſiones ſecundum continuationem ſuã, ſed ſolum illas, in quibus fuerunt facta aliqua narratu digna, ſic etiam in Exodo. nam inter deſertum Sinai, & manſionem Helim ſubticentur duæ manſiones Exo. cap. 16. ſ. Halus & Dephca. poſtea tamen exprimuntur omnes iſtę in catalogo manſionum. infra C 33. cap. & ibi ponuntur quaſi viginti manſiones inter Aſeroth & Cadesbarne, quæ hic ſubticentur.

Ibi locutus eſt Dominus ad Moyſen dicens. Locutio iſta fuit de eo, quod habetur immediate, ſcilicet de miſſione exploratorum, quod mitteret eos ad conſiderandam terram.

In quo ſciendum, quod Iudæi erant increduli verbis Domini, qui dixerat eis, quod introirent in terrã Chanaan, vt patet Deuteron. c. 1. ſ. ſufficit vobis manſiſſe in monte hoc: reuertimini & venite ad montẽ Amorrhęi, ideſt ad totam terram Chanaan, vt ibi declaratur, & cum ſteriſſent Iſraelitæ in Cadesbarne locutus fuit Moyſes Iſraelitis ex parte Dei, ꝙ introirent D in terram Chanaan, ſine timore de nullo alio curantes, vt patet Deuteron. cap. 1. tunc Hebręi non perfectè confidentes verbo diuino volebant magis certificari humana prudentia, ideo infeſtauerunt Moyſen vt mitteret exploratores, vt patet Deuterono. cap. 1. Ibidem dicitur, quòd placuit ſermo Moyſi & elegit duodecim viros de ſingulis tribubus vnum, & miſit eos ad explorandum terram.

Eſt tamen intelligendum, ꝙ non placuerit ſermo Moyſi immediate, vt iſti dixerunt, cum hoc videretur contra confidentiam diuini verbi, ſed magis dubitans quæſiuit a Domino, an mitti deberent exploratores, & tunc reſpondit Deus, ꝙ mitterentur, ſicut habetur hic. non tamen eſt intelligendum, ꝙ iſta locutio fuerit facta immediate a Deo nihil poſcentibus E Iſraęlitis. magis enim placuiſſent Deo ſi non petiuiſſent exploratores, ſed confiderent verbo eius qui dixerat. ego ero ductor veſter, vt patet Exo. cap. 33. ſed victus eorum inſtantia Moyſes conſuluit Dominum an mitti deberent exploratores, & reſpondit Deus, quod habetur hic.

Ideo ſi obijciatur ad hæc de his, quæ habẽtur Deuteron. cap. 1. ſ. ꝙ populus petierit exploratores, & iuſſerit Deus, ꝙ mitterentur. Reſpondendum eſt debere illa præmitti ad intellectum huius, ſcilicet quod primo Iſraelitæ petierunt, & poſtea Deus conſultus a Moyſe ad inſtantiam illorum dixit, quod mitterẽtur exploratores. ſed de hoc dicetur magis in q̃onibus.

A *Mitte viros, qui conſiderent terram Chanaan.* Iſta fuit vltima determinatio per quã Moyſes motus eſt ad mittendum exploratores. Nam licet cum magna inſtantia petiuiſſent Iudæi mitti viros, nunquam conſenſiſſet Moyſes, quia videbatur eſſe diſfidere verbo diuino, niſi Deus determinaſſet. In hoc, ꝙ dicit ad conſiderandam terram intelliguntur omnes conditiones quas expreſſerunt Iſraelitæ. ĩ. ſ. vt ſcirent, an eſſet terra fructifera, vel ſterilis: munita, vel ſine muris: multorum habitatorum, vel paucorum, vt patet infra.

Quam daturus ſum filijs Iſrael. Ideſt videant primo terram quam daturus ſum ſcientes cõditionem eius, antequam ingrediantur in illam.

Singulos de ſingulis tribubus. Ideſt mittentur ſolum duodecim viri, de qualibet tribu vnus. Cauſa autem B ſpecialis quare miſſi ſunt duodecim, cum ſufficerent fortè. 8. vel 10. fuit, vt de qualibet tribu eſſet vnus, qđ non contingeret, niſi mittendo duodecim. fuerũt autem exploratores de omnibus tribubus, quia terra ad quam luſtrandam mittebantur ad omnes tribus pertinebat, ideo non decebat de vnica tribu mitti omnes exploratores, vel ſi de quibuſdam tribubus mitterentur, & de alijs non, imputarent illę tribus ſe contemni, & oriretur diſcordia quam intẽdebat Deus tollere in populo.

Quot miſſi ſunt ad explorandam terrã Chanaan.

De tribu tamen Leui non miſſus fuit aliquis explorator, quia Manaſſe, & Ephraim ponuntur hic tanquam duæ tribus. ſi autem Leuitæ computarentur eſſent 13. C

Et ſi obijciatur, quod dicitur hic de ſingulis tribubus mittendos exploratores, ſed cognatio Leuitarũ erat tribus. ergo de eis mittendus erat explorator aliquis. Reſpondendum eſt, ꝙ tribus accipitur dupliciter. Vno modo denominatur tribus a perſona deſcẽdente immediate a Iacob, & ſic ſunt 12. filij eius ſm quos aliq̃n ſcriptura vocat tribus 13. & hoc modo cũ Leui dicatur eſſe vnus de filijs Iacob ab eo nominabitur tribus Leuitarũ vna, ſicut a quolibet alio filio Iacob. Et ſic accipit interdum ſcriptura, vt patet Exo. cap. 28. & Deuter. 27. vbi ponitur Leui in numerum 12. tribuum.

Tribus dupliciter.

D Aliquando accipitur tribus pro cognatione denominata ab aliqua perſona deſcendente immediate a Iacob, & ꝙ cõpetat ei determinata hæreditas, & iſto modo ſm 12. ſortes factas in terra Chanaã in diuiſione eiuſdem dicuntur 12. Tribus in quibus Leui partẽ non accepit, ſed loco eius tribus Ioſeph diuiſa eſt in duas, vt patet Ioſue ca. 14. ideo nõ vocabitur Tribus, nec de ea aliquis accipiẽdus erat in exploratorẽ. nam vocantur Leuitæ tanquam vna tribus q̃n id, quod dr̃ eſt aliquid pertinens ad ſpiritualia, in quibus ipſi partem habebant, ſicut oẽs alij Iſraelitæ, cum tñ erat aliquid temporale non vocabantur ipſi tribus, ſicut declaratum eſt Ioſue cap. 3. & 4. & Deut. c. 27. *Ex principibus.* Ideſt iſti 12. viri ſumantur de principibus duodecim tribuum.

E Non tamen eſt intelligendum, vt dicetur in q̃onibus, ꝙ iſti 12. viri eſſent principes Tribuum, quia ſupra cap. 1. fuerunt poſiti principes. Sed nullus eorum ponitur hic, cum exprimuntur nomina ipſorum.

Duodecim viri, an fuerint de principibus 12. Tribuum.

Dicendum igitur, ꝙ iſti non vocantur ex principibus, ita ꝙ eſſent principes vel filij principum, ſed ex principibus. i. principalibus viris populi, & verum eſt ꝙ erant iſti exploratores de magnis viris in qualibet Tribu, non tñ erant de linea principum. Alio modo dici põt, ꝙ erant de principibus. i. de illis qui fuerant conſtituti iudices & principes populi conſilio Ietro, de quo Exo. c. 18. & eſſent forte iſti de tribunis, vel cẽturionibus qui erant maiores principes.

Fecit Moyſes, quod Dominus imperarat. Scilicet ꝙ elegit

12. viros

12. viros de principalibus populi, & miſit ad explorandam terram Chanaan. *De deſerto Pharan mittens principes viros.* Dicitur miſiſſe de deſerto Pharan. ſ. de Cadesbarne quæ erat manſio vltima in terra Pharan iuxta latus terræ Chanaan. & nõ poteſt accipi aliqua alia manſio, vt ſupra dictum eſt. dicitur, ꝙ erãt iſti principes viri. i. de principalibus populi intelligendo, vt ſupra declaratum eſt.

Quorum iſta ſunt nomina. Hic ponuntur nomina. 12. virorum electorum de 12. Tribubus, qui iuerunt ſimul in terram Chanaan luſtrantes eam, & cum veniſſent omnes mortui ſunt propter murmurationẽ præter Caleb, & Ioſue, qui erant de Tribu Iuda, & Ephraim, vt patet in litera & ſeq. cap. *De Tribu Ruben.*

In computatione duodecim virorum electorum, an ſeruetur ordo ſecundum ordinem Tribuum. Quæſt. III. G

IN computatione iſta ponitur primo Ruben, quia ipſe erat primogenitus Iacob ſecundum carnẽ, & ſic in numeratione principũ ſupra cap. 1. princeps Tribus Ruben primo ponitur, non tamen erat in honore prima Tribus iſta, ſed Tribus Iuda. nã in motu caſtrorum Tribus Iuda præcedebat, vt patet ſupra cap. 2. & 10. quando etiam accepta fuit ſumma omnium tribuum primo ſumpta eſt de tribu Iuda, vt patet ſupra cap. 1. & iſte idem ordo erat in principibus quantum ad honores, ſicut cum obtulerunt in dedicatione tabernaculi. ſ. cap. 7. ibi. n. prima die obtulit princeps de Tribu Iuda. hic aũt non obſeruatur totaliter ordo vexillorum, quia tunc princeps tribus Iuda deberet primo poni, poſtea Iſſachar & Zabulõ, ſicut patet ſupra cap. 2. & 10. nec etiam eſt hic ordo ſm natiuitatem, quia tunc non poneretur poſt Iſſachar Ephraim & Beniamin, deinde Zabulon, & poſtea Dan, cum ſit contrarius ordo natiuitatis eorum, vt patet Gen. cap. 29. & 30. Nec ẽt ponitur hic ordo, qui eſt in principibus nõiandis. ſ. c. 1. & hoc, quia ſcriptura non multum curat de ordine iſto. *De Tribu Iuda Caleb filium Iephone.* Iſte erat explorator miſſus de Tribu Iuda, qui poſtea fuit vnus de duodecim diuiſoribus terræ Chanaan, & præcipuus eorum, vt patet. ĩ. 34. c. & iſti poſtea data eſt in poſſeſſionem ciuitas Hebron, qui deleuit inde gigantes. fuit aũt in eo aliquid ſatis admirabile. ſ. ꝙ erat annorum. 85. & erat ita fortis ad pugnandum & gradiendũ, ſicut cum eſſet quadraginta annorum, vt patet Ioſue cap. 14. & 15.

Ruben. Caleb.

De Tribu Ephraim Oſea filium Nun. Iſte eſt Ioſue, qui prius vocabatur Oſeæ, ſed Moyſes mutauit nomen eius addendo vnam literam, vt ĩ. declarabitur. Et erat iſte miniſter Moyſi electus ex millibus, vt patet ſup. c. 11. vnde ei ſemp erat familiaris, vt patet Exo. c. 33.

De tribu Ioſeph ſceptri Manaſſe. Non ponitur hic tribꝰ Ioſeph tanquam computetur velut vna tribus, quia tunc oportebat computari Leui, vt aliam tribum, ſed non computatur. Item quia qñ Ioſeph computatur vna tribus, non ponuntur Manaſſe & Ephraim tanq̃ diſtinctæ cognationes, quia ſunt ſub eadem tribu, ſicut duæ familiæ. ſ. tñ poſuit Ephraim per ſe. ergo nõ eſt accipiendus hic pro tribu Ioſeph propriè, ſed accipitur pro tribu Manaſſe. Idõ dictũ eſt de tribu Ioſeph ſceptri Manaſſe. i. de tribu Ioſeph quantum ad partẽ de principatu Manaſſe. Eodem modo dici poterat de tribu Ioſeph ſceptri Ephraim. i. quantum ad principatum Ephraim. Si vero acciperetur quantum ad oẽs partes tribus Ioſeph diceret abſolute de tribu Ioſeph.

Vocauitq; Oſeæ filium Nun Ioſue Hic ponitur mutatio nominis Ioſue. Prius enim vocabatur Oſeæ, vt patet hic: poſtea autem dictus eſt Ioſue. hoc fecit Moyſes ex nimio amore; deſiderabat enim eius ſalutem ani- K

Mutatio nominis Ioſue.

F mæ & corporis, & pro eo ſpecialiter Dominum orauit, vt ſanus rediret, & ad hoc addidit nomini eius vnam literam de nomine Domini tetragrammaton, quia ſecũdum ſcripturam hebraicam Ioſue addit ad Oſeæ ſolam Ioth, quæ eſt prima litera nominis tetragrammaton, nõ enim vocatꝰ ſic Ioſue apud hebręos, vt apud nos, cum nos corrumpamus, vt in plurimũ nomina hebræorum. Sed primo vocabatur apud hebræos Oſua: poſtea dictus eſt Ioſua addendo vnam literam.

Sed arguetur, ꝙ nõ fuerit facta hic mutatio nominis Ioſue, quia ſupra 11. cap. vocatur Ioſua, ideo ex regreſſu de Aegypto vbicunq; fiat de ipſo mẽtio vocatꝰ Ioſue, vt patet Exo. ca. 17. & 24. & 32 & 33.

Reſpondendum eſt, ꝙ iſta dicuntur per anticipationem, quia primum fuit murmurationem Ioſue, quàm ſcriberentur omnia, quæ dicta ſunt, licet enim omnia priora fuerint facta ante mutationem nominis Ioſue, tamen non fuerunt ſcripta ante illam mutationem, quia non ſcribebantur ſingula, vt immediate fiebant, ſicut quidam arbitrati ſunt, & hoc modo cum ſcriberentur ea quæ habentur in Exodo, erat facta mutatio nominis Ioſue, licet nondum de illa aliquid erat ſcriptum. & hoc modo antequam dicatur de hac mutatione reperitur mutatum nomẽ. Iſta eſt cauſa quare in Geneſi factæ ſunt multæ anticipationes & recapitulationes, quia nõ ſcribebanꝰ res qñ factæ ſunt, ſed poſtea valde multo tpe, non tamẽ poſſet fieri aliqua, ſi res immediate ſcriberentur, vt fiunt.

H *Et dixit ad eos aſcendite per meridianam plagam.* Scilicet per meridiem terræ Chanaan, & non per meridianã plagã exercitus, quia meridiana plaga exercitus erat contra Aegyptum: ipſi vero non tendebant contra Aegyptum cum inde venirent. nam aſcendentes hebræi ad terram promiſſionis de auſtro ad aquilonarẽ partem aſcendebant, quia Aegyptus magis meridiana eſt, quam terra Chanaan, quod patet per latitudinem ab æquinoctiali. Nam latitudo Aegypti eſt. 30 graduum: latitudo terræ promiſſionis eſt. 32. graduũ. Et accipitur iſta latitudo nõ quidẽ ſm totã Aegyptũ, nec ſm totã terrã Chanaan, quę non hẽt vnũ Zenith, ſed ſm aliquas ciuitates. i. ſm Alexandriam in Aegypto, & ſecundum meridianam Ieruſalem in terram

I Chanaan, & valet iſta probatio, quia ciuitates magis meridianæ minorem habent latitudinem & eleuationem poli, donec deueniatur ad aliquam ciuitatẽ, quæ nullam habet latitudinem; ſicut eſt Arin quam aſſerunt eſſe ſub æquinoctiali. Et illa non ſolum ſunt referenda ad introitum terræ Chanaan. ſ. ꝙ aſcenderent ad eam per partem meridianam, ſed etiam magis ad ipſam progreſſionem per terram Chanaan. ſ. quod per partem meridianam inciperent ambulare.

Sic Ptol. in coſmogra.

De ſitu Cadesbarne & terræ Chanaan, & quomodo Aegyptus eſt magis meridiana quàm terra Chanaan, & per quam partem intrauerunt & exierunt exploratores.

Quæſtio. IIII.

IN quo conſiderandum ſecundum quoſdam, ꝙ quando Iudæi erant in Cadesbarne, de qua miſſi fuerunt exploratores, erant in latere meridiano terræ Chanaan, vbi coniungitur lateri orientali. Nam deſertum Sin, in quo eſt Cadesbarne, vt patet infra vigeſimo cap. eſt prima pars lateris meridiani terræ Chanaan, vbi coniungunꝰ meridianum, & orientale, vt patet infra trigeſimoquarto cap. cum dicitur. pars meridiana incipiet a deſerto Sin, & Cadesbarne, quæ eſt in iſto deſerto, eſt circa terminum orientalem terræ Chanaan. ideo cum poneretur longitudo terræ Chanaan Ioſuę cap. 10. dictum eſt a Ca-

deſbame vſque Gazam cepiſſe Ioſue, & tamen Gaza eſt in termino Occidẽtali, ergo Cadeſbarne eſt in termino quaſi Orientali. Intrãtes igitur exploratores Iſraelitarum per Cadeſbarne introibant aliquo modo per partem Meridianam, & aliquo modo Oriẽtalem terræ Chanaan, & quantum ad hoc non erat dubium quin ipſi aſcenderent per partem Meridianã, ſed magis hoc dicitur de progreſſu per terram Chanaan, ſ. ꝙ aſcenderẽt ipſi per partem Meridianam, ſ. directe verſus Aquilonarem, & in hoc erant erudiendi. nã ſi non diceretur eis iſtud quamquam ingrederentur per partẽ Meridianam, tñ non aſcenderẽt per meridiem, ſed magis forte declinarent per latus Meridanum ad partem Occidentalem: & poſtea circueuntes terram Occidentalem peruenirent ad latus ſeptentrionale, & perambularent illud redeuntes ad Orientem, & tũc mouerentur per extremitates terræ Chanaan totam terram circueuntes. Sed tunc non aſcendebant, quia ſi quis ſtet in parte Meridiana, & debeat aſcendere non declinabit in Occidentem, nec tendet in Orientẽ, ſed dirigetur in Aquilonem, & iſte eſt proprius aſcenſus. hoc autem iubebatur eis, ſ. cum intrarent in terram Chanaan aſcenderẽt per Meridianam partem eius directe. dicunt iſti verſus Aquilonem, vt ſic conſiderarent totam magnitudinem terræ conuenientius, quã ſi circuirent per latus Occidentale Septentrionale, & Orientale. Et apparet, ꝙ ſit iſte ſenſus. Nã ſic fecerunt ipſi exploratores, vt patet ĩ. cũ dicitur. aſcenderuntq; ad meridiem, & explorauerunt terram a deſerto Sin vſq; Roob intrantibus Emath, & tamen iſti termini ſunt meridiani, & Aquilonares, quia deſertum Sin eſt in parte Meridiana terræ Chanaan, vt patet ĩ. 34. Ciuitas autem Emath eſt in latere aquilonari terrę eiuſdẽ. qui ergo ingreditur a deſerto Sin vſq; Emath ingreditur a parte Meridiana directe in ſeptentrionem. de Emath, ꝙ ſit in latere Septentrionis patet ĩ. 34. ca. Hoc ergo iuſſum eſt exploratoribus, alioquin nõ feciſſent, ſed quid tenendum ſit dicetur ĩ. in q̃ōnibus. *Cumque veneritis ad montes conſiderate terram*. Inſtruebant eos in modo explorandi, ſ. ꝙ cum ad montem venirent inde conſiderarẽt terram, quia inde poſſent iudicare de habitudine terræ, & non facerent hoc in vallibus. nã inde viderent ciuitates, & oppida, & locorum ſitus, & an multa vel pauca eſſent, & an haberent loca arborũ vel eſſent ſterilia, qñ autẽ aliquis eſt in plano ſi videt ciuitatem ex vna parte non poteſt videre ex alia. *Qualis ſit*. Non ſignificatur per hoc aliqua diſpoſitio ſpecialis terræ, ſed ſignificantur omnes quæ ĩ. habentur. niſi forte dicatur, ꝙ ſignificatur robur terræ quãtum ad ſitum, ſ. an ſit nimis montuoſa, vel nimis plana, qđ in conditione terræ conſiderandum eſt, quantum ad conſtructionem vrbium iuxta Ariſtotelem ſexto Politicorum.

Ad iſtud motiuũ reſpondet̃ infra q. 19.

In q. 19.

De modo explorãdi terrã Chanaã, & cõditionẽ populorum.

Et populum qui habitator eſt eius vtrum fortis ſit, an infirmus. Ideſt, non ſolum de ſitu terrę, ſed ẽt de conditione populorum conſiderabitis. hoc tamen melius conſideraretur, cum eſſent exploratores in vrbibus, quam cum eſſent in montibus. nam inde non viderent gentes, vt ſcirent de robore populi, vel de infirmitate, ſed ſolas vrbes viderent. Cum vero eſſent in vrbibus poſſent ſcire ſtatum, & conditionem populorum, quãtũ ad robur in armis. Poteſt tñ intelligi, ꝙ conſiderarent de montibus fortitudinem populi, ſed tunc non accipitur fortitudo, vel infirmitas ex parte populorum, ſed propter ciuitates, ita vt cum viderent vrbes multas, & valde munitas iudicarent populum fortem, vel è contrario iudicarent infirmum.

Pauci numero an plures. Etiam hoc conſiderare debebant melius in vrbibus, quam ex mõtibus, quia inde non viderent gentem, ſed terræ ſitum. Cum vero intrarent vrbes, & oppida cognoſcebant populoſitatem terræ, vel raritatem. Poterant tamen cõſiderare ex montibus, & tunc iudicarent eſſe multum populũ, ſi viderent vrbes multas, vel eſſe paucum, ſi viderent loca pauca, & ſatis ſic cognoſcebatur. magis tamẽ determinate hoc ſcirent introeuntes vrbes, quia frequẽter magna loca raræ populationis ſunt.

Ipſa terra bona, an mala. Ideſt etiam conſiderabitis de conditione terræ quantum ad ſalubritatem aeris, & diſpoſitionem, vel ſitum cœli. nam multæ terræ quæ abundantes ſunt non ſunt ſalubres propter aquas, vel ex conditione aeris, & tũc terra eſt malæ habitationis.

Vrbes quales murata, an abſque muris. Hoc poterant videre ex montibus: differebat enim nimis eſſe vrbes muratas vel non. nam ſi eſſent nõ muratæ faciliter caperentur ab Iſrael, ſi autem fortiter munitę, eſſet difficile.

Iſta melius conſiderarent Iſraelitæ ex vrbibus ipſis quam ſuper montes: tamen non auderent iſta inueſtigare apud vrbes. Cum enim Chananæi viderent eos alienigenas, & diligenter intuentes ſitum murorum cognoſcerẽt eſſe exploratores, qui veniſſent in firma terra conſiderare, & occiderent eos, vel incarcerarẽt, ideo ex montibus magis conſiderabãt, vnum autem erat, quod melius cognoſci poterat ex montibus quã apud vrbes, ſ. de multitudine ciuitatum, & raritate, & de nemoroſa terra, aut ſine arboribus, & an multa terra eſſet habitata, vel multa ſine populis.

Sciendum autem, quòd cõſiderare iſta pertinebat aliquo modo ad infidelitatem. Nam quid differebat terram habere populum fortem, vel infirmũ, eſſe ſterilem, vel pinguem. munitam vel ſine muris? Nam iſta proficiebant ad hoc, quòd Iſraelitę conſideratis his iudicarent, an introirent in eã, vel derelinquerent. Sed iam non erat deliberatio aliqua cum Deus iuſſiſſet, quòd irent illuc. Non ergo proficiebant iſta quæ inquirebantur, quia in quacunque parte euenirent oportebat, quòd ipſi illuc irent. vnde iſta inquiri magis fuit de intentione popularium diffidentium verbo diuino, quam de intentione Moyſi.

Conueniebat autem mitti exploratores ad hoc ſolum, quòd cognoſcerent viam terræ per quam aſcendere deberent, vel cõtra quas ciuitates primo pugnãdum eſſet, & hoc ſolum exprimitur Deuteron. cap. 1. ſcilicet mittamus viros qui conſiderent terram, & renunciẽt ꝑ quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere ciuitates. ſubintelligendũ tamen eſt id quod dicitur hic, quia ibi Moyſes refert iſta breuiter.

Humus pinguis, an ſterilis. Ideſt, quòd conſiderarent de conditione terræ, an eſſet pinguis, ſcilicet ad ferendum fructus, vel eſſet ſterilis nihil potẽs gignere. hoc autem ipſi cognoſcere poſſent in multitudine ſegetum, vinearum, & locorum cultorum. nam ſi terra eſſet ſterilis in raris locis iſta eſſent: magis autem adhuc conſiderare poſſent hoc ex magnitudine fructuum, vel paruitate: terra enim ſterilis, vel debilis, licet aliquid gignat, fructus tamen ſunt valde parui. Terra autem pinguis magnam fructuum quãtitatem profert: & ad hoc probandum portauerunt viri botrum vnum pendentem cum vite ſua in vecte inter duos viros, vt patet infra. & Deuteronomij capitulo primo. Poterant etiam cognoſcere ex colore terræ, & ex habitudine faciei eius, ſed ſolidior probatio eſt in fructibus.

Pinguedo terræ ex quibus cognoſcitur.

Dicitur autem terra pinguis, vel ſterilis, quia pinguedo denotat humidum nutrimentale fructuum. Sunt enim fructus ex materia terrea commixto humido aqueo, humido terreo nutrimentali, & illud dr̃ eſſe pinguedo, quia manet quaſi quędã vnctuoſitas in terra quę trãſit in naturam fructuum. Cũ vero de-

feceritilla vnctuoſitas terra modicum gignit de fructibus. Cum autẽ perueniatur ad totalem ſiccitatem terræ non poterit fieri germinatio, quamquam commiſceatur humidum aqueum terrę, ſicut fit in arenis, quæ etiam ſi ſæpiſſime irrigentur, iacta ſemina ibi nũquam germinabunt, quia non eſt aliquid ibi de nutrimentali ſubſtantia arborum. propriè autem vocatur illa pinguedo, & opponitur ſiccitati. terra autem nimis ſicca ſterilis eſt, ſicut arenę ex cõditione ſua ſunt ſteriles.

Nemoroſa an abſque arboribus. Ideſt conſiderate, an terra ipſa ſit habens arbores, vel non. nemus enim ꝓpriè eſt multitudo arborum, & nõ vt aliqui accipiunt nemora eſſe colles, vel mõtes excelſos. & ſic dicitur Gene. c. 20. quod plãtauit Abraham nemus in Berſabee, G ideſt plantauit ibi multas arbores.

Cur quæſiuerunt de nemoroſitate.

Et ſi aliquis diceret cur hoc inquiritur, quia ſufficiebat inquiri de terræ pinguedine, vel ſterilitate. Reſpõdendum eſt, quòd terræ ſteriles non ſunt nemoroſę, & tamen non ſequitur terram eſſe nemoroſam, ideſt habentem arbores fructiferas ſi eam pinguem eſſe dicamus. nam quędam terrę ſegetibus ferẽdis pingues ſunt, arboribus autem nõ conueniunt, vel forte quãquam feraces arborum ſint plantatę non extiterunt ibi plantę.

Confortamini. Ideſt, non timeatis ambulare per terrã illam hoſtilem quia Dominus eſt protector veſter. H *Et afferte nobis de fructibus terræ illius.* Dicebat hoc Moyſes ad lętificandum populum illum: quamquã enim nunquam intrauiſſet terram Chanaan ſciebat eam eſſe pinguiſſimam, cum Deus ſępiſſime vocaret eam fluentem lacte & melle, cui ipſe firmiſſime credebat, & ſic factum eſt, nam fructus illius fuerunt admirabiles. Et ſciendum, quòd Moyſes non iuſſit, vt portarẽt de fructibus, niſi cũ iam eſſent in extremo terrę Chanaan. Nam non poterant portare duo viri botrum pẽdentem inter ſe in vite per terram Chanaan, quia videntes Chananęi comprehenderent eos inquiſituri quid hoc eſſet, & ſic deprehenderent eos eſſe exploratores. Sed cum totam terrã luſtrauerunt peruenientes ad extremum eius cum diſcederent, acceperũt de fructibus in torrente botri, & nemo de Chananęis po- I tuit eos videre exeuntes cum pendẽte botro. hoc autem magis erat, quod Iſraelitę deſiderabant de terra, ſ. quòd pinguis eſſet, quia inter cętera bona quæ ciuitas habere debet fertilitas maximũ eſt: licet enim ſit ſalubrium aquarum, & optimi aeris, & fortis ſitus, ſi tamen ſterilis ſit ab omnibus refugitur: multæ enim peſtiferæ terræ, quia fertiles ſunt incolũtur. de his Philoſophus 7. Politic. *Erat autem tempus, quando iam præcoquæ vuæ veſci poſſunt.* Hoc ponitur hic ad declarandum eſſe rationabiliter dictum ſupra poſitum, ſ. ꝙ ferrent de fructibus terræ. Et dicitur, quòd erat quando ſunt vuæ præcoquæ ad veſcendum, ideſt, quando eſt tempus primarum vuarum. Illę enim vocãtur pręcoquę, quia primo, vel ante alias coquuntur, vel digeruntur, K & maturantur. Etiam de ficubus dicimus quaſdam pcoquas eſſe, ideſt quæ ante omnes alias maturantur. poterant ergo conuenienter ducere exploratores de fructibus.

Quo tempore miſſi fuerunt exploratores. Et quòd terræ habentes duplicem declinationem ſolis, ſ. Aquilonarem, & Meridianam habent ver, & hyemem duplicem, terræ vero habentes vnicam habent tempora ſimplicia. Quæſt. V.

IN quo patet, quòd tempus in quo miſſi fuerũt exploratores erat ante medietatem anni ſecundi ab exitu de Aegypto. nam terra illa eſt calida nimis, ideo F fructus ſunt priores quam in terra iſta. Et ſic generaliter eſt de omni terra habitabili declinante verſus ęquinoctialem, quia dum magis Meridiana eſt prius fructus digerit, donec perueniatur ad terram, quæ bis in anno fructificat in meſſibus, & in vino. & hoc eſt, quia habet duplex ver, duplicem ęſtatem, duplicem autũnum, & duplicem hyemem in quolibet anno, dum nos habemus iſta tpa ſimplicia, & iſtę terrę ſunt quæ habẽt duplicem declinationem ſolis, ſ. Meridianam, & Septentrionalem. nos aũt ſolam Meridianam declinationem habemus, ideo ſunt nobis tpa ſimplicia. & iſtæ gentes ſunt quæ habitant intra tropicum tauri, & æquinoctionalem, & inter æquinoctialem, & tropicũ capricorni, ſi aliquæ ibi ſint. Terra autem Chanaã nõ G eſt de his. ſolum enim habet vnam declinationem ſolis, ſ. Meridianã, quia tamen ipſa magis appropinquat æquinoctiali quã terra iſta, neceſſe eſt fructus ibi prius maturari. De vuis. n. non habemus manifeſtum teſtimonium, ſed ſolum de ſegetibus. Nam in primo mẽſe anni ad medietatem menſis incipiebant colligi fruges iam maturæ in terra Chanaan, & offerebatur manipulus ſpicarum in feſto azymorum, quod erat die 15. menſis primi, & tunc erat tempus meſſis nouę de quo Leu. c. 23. Eſt autẽ menſis primus apud eos Martius, ſicut ergo procedũt fruges terræ illius in prioritate maturationis fruges terrę huius, ita erit de vuis ꝓ- H portionaliter. Vnde ſatis dici poteſt, ꝙ in principio Iunij, vel in medio eſſent pręcoquæ vuæ. Iunius tñ apud Hebręos quartus menſis eſt. ergo vr̃ ꝙ in principio menſis quarti, vel quaſi miſſi fuerunt exploratores in terram Chanaan, & ſic tranſierat ſolum vnus annus, & quaſi, quatuor menſes ab exitu de Aegypto, & tũc introituri eſſent Iſraelitæ in terram Chanaan, niſi eorum murmuratio diſtuliſſet. *Cumque aſcendiſſent explorauerunt terram.* Dicebantur aſcendere, quia veniebant a latere Meridiano, & terra Meridiana humilior eſt terra Septẽtrionali, vel Aegyptus, & deſerta Arabica habent ſitum humiliorem quam terra Chanaan, ideo euntibus ex Aegypto in terram Chanaan aſcẽſus eſt, & non ſolum dicuntur aſcendiſſe, quantum ad hoc, quòd venerunt de terra Arabum in terram Chanaã, I ſed magis poſtquam introierunt in terram Chanaan aſcendebant, ſ. a latere Meridiano eius in Aquilonare vt ſupra declaratum eſt, & patet immediate, & tunc explorabant tranſeuntes per terram, & inquirentes ea quæ dicta ſunt. *A deſerto Sin vſque ad Roob intrantibus Emath.* Hic ponitur proceſſus quem fecerũt iſti per terram Chanaan, ſ. a latere Meridiano in Septentrionale. Nam deſertum Sin eſt latus Meridianũ terræ Chanaan, vt patet infra capit. 34. & per ipſum intrauerunt exploratores, ideo in ipſo erant Iſraelitę, quando miſerunt exploratores, quia erant caſtra in Cadesbarne, vt ſupra probatum eſt, & Cadesbarne eſt in deſerto Sin, vt patet infra c. 20.

Roob quid.

Et dicitur, quòd explorauerunt vſque Roob intrãtib9 Emath. Eſt enim Roob aliqua regio parua apud K terram Emath, & eſt magis Septentrionalis Emath, quam Roob. ideo de Roob itur in Emath, quod ſignificat litera, dicens vſque Roob intrãtibus Emath, ideſt, ꝙ poſt Roob intratur in terram Emath eundo a Meridie in Septentrionẽ. Et iſte progreſſus erat conueniens exploratoribus, quia eundo a meridie in Septentrionẽ ibant ꝑ mediũ terrę Chanaan, & cũ aſcenderent in montes poterant conſiderare terram, tam ꝯ Orientem quam ꝯ Occidentem. Si autẽ circuirent terram Chanaan ꝑ latera, vt ꝑ Orientale, vel Occidentale, ſolum poſſent reſpicere ad vnum latus, quia alterum eſſet extra terrã Chanaã, & viderent ſolas extremitates terrę, non videntes medium, nunc aũt trãſeũtes per mediũ terrę videbant mediũ, & extremitates.

Exploratores nõ circuierũt terrã Chanaã & quõ perambulauerunt eam.

Non

Non eſt autem intelligendum, ꝙ Iſraelitæ exploratores iuiſſent a Meridie in Septentrionem, quia nõ morarentur 40. diebus eundo, & redeundo, ſed declinabant nunc verſus occidentem, nunc verſus Oriẽtem, vt melius contemplarentur terram. *Aſcenderunt ad meridiem, & venerunt in Hebron*. Aliqui dicunt eſſe hic rectum ordinem, ſ. ꝙ poſt illa ſuperiora aſcenderent in Hebron exploratores, & ꝙ fuerit hoc in regreſſu, qa mandatum fuerat eis, ꝙ totam terram Chanaã luſtrarent, & ingreſſi ſunt per meridiem atq; exierunt per meridiem. Vnde vr̃ iſtis, ꝙ intrantes per meridiẽ declinauerunt ad partem occidentalem: deinde peruenerunt ad Septentrionalem in Roob, & Emath: deinde euntes contra Orientem ad Meridiẽ cõuerſi ſunt in Hebron. Eſt.n. Hebron in medio poſſeſſionis filiorum Iuda, vt hr̃ Ioſue c. 15. poſſeſſio autem eorũ incipit a Meridie verſus Orientem, vt patet eo. c. Sed non poteſt ſtare hoc. Primo quia dicunt, ꝙ aſcẽderunt exploratores in Hebron in regreſſu, nam nõ poterat dici, ꝙ aſcenderent, ſiue venirent de latere Aquilonis verſus Meridiem, ſiue de latere Orientali. nã pars Meridiana eſt decliuior. venientibus aũt a Septentrione in Meridiem deſcenſus eſt. venientibus ẽt ab Oriente eſt deſcenſus, ideo non diceretur, ꝙ aſcenderũt in Hebron, ſed ꝙ deſcenderunt illuc. Item cum dr̃, ꝙ iſti intrantes per latus Meridianũ declinauerunt verſus Occidentem, poſtea per Septentrionem tranſeuntes in Orientem non põt ſtare. nam in litera ponitur terminus explorationis, ſ. a deſerto Sin vſque in Emath. Si tñ eſſet modus explorandi circuire per latus Occidẽtale, & Septentrionale atq; Orientis, non eſſet terminus in Roob, & in Emath, quæ ſunt quaſi in medio lateris Septentrionalis terræ illius, vt patet ĩ. 34. c. & tñ ponitur ibi terminus cum dicatur. a deſerto Sin vſq; in Emath, ſed magis diceretur, ꝙ erat terminus in deſerto Sin, quia ibi finiebatur, & incipiebatur, aut dicetur ꝙ non eſt aliquis terminus, cum ibi fiat motus per circulum, & in circulo non eſt principium, nec finis, vel ſi in aliquo alio loco vellemus ponere terminum explorationis non erat maior cauſa quare poneretur in Occidente quam in Oriẽte, vel in Aquilone, vt ita diceretur. luſtrauerũt a deſerto Sin vſque Acaron, vel Sidonem, vel Iordanem. ſed dr̃ ſpecialiter de Emath. ergo videtur, ꝙ ibi fuit finita exploratio. Dicendum igitur, ꝙ modus procedendi fuit, vt ipſi exploratores Iſraelitarum introirent per partẽ Meridianã, & aſcenderent verſus Septentrionem, non circueuntes per latus Occidentale, & Orientale, & tunc eſt terminus in Emath, quia deſertum Sin eſt in parte Meridiana terræ Chanaan, Roob, & Emath ſunt quaſi in medio lateris Septentrionalis, & cum perueniſſent illuc exploratores pergentes per medium terræ Chanaan acceſſerunt vſque Roob, & non tranſeuntes vltra regreſſi ſunt per medium terrę Chanaan, licet non per eandẽ viam, & venerunt in Cadesbarne, vbi erant caſtra, & tunc rationabiliter dr̃, ꝙ explorauerunt vſque Roob, quia illuc acceſſerunt non tranſeuntes vlterius. Quod autem dicebant, ſ. quòd in regreſſu venerunt exploratores in Hebron non ſtat, quia ſi circuirent terram, vt iſti dixerunt, venientes per latus orientale ad locum vnde exierant, non poterant venire in Hebrõ. nam ipſi ingreſſi ſunt in terram Chanaã per Cadesbarne, & ſecundum poſitionem iſtorum declinauerunt per latus Meridianum, & Occidentale, vt circueuntes latus Septentrionale, & Orientale redirent ad locum vnde exierant, ſed ipſi exierant de Cadesbarne. ergo cum illuc accederent circueundo non tranſirent vltra. Si tñ aliquis per latus Orientale circuiret, primo veniret in Cadesbarne quam in Hebrõ, quia Cadesbarne eſt in ꝯfinio lateris Orientalis, & Meridiani terrę Chanaan:

A quod patet Ioſue c. 10. vbi cum vellet ponere ſcriptura longitudinem terræ captę a Ioſue ab Oriẽte in Occidentem dixit. a Cadesbarne vſq; Gazam. Sed Gaza eſt in parte Occidẽtali apud mare Paleſthinorum. ergo Cadesbarne eſt in parte Orientali. non poterit igitur dici, ꝙ circueuntes venerunt in Hebron in regreſſu. Sed magis dicendum erat ſm eos, ꝙ cum incęperunt circuire exploratores per latus meridianum verſus Occidentale, deſcenderunt a Cadesbarne verſus Hebron. Aliter tñ dicendum eſt ſm veram poſitionẽ, ſ. quòd exploratores iuerunt a Cadesbarne verſus Hebron, & inde tranſierunt per medium terrę Chanaan vſque Roob, & Emath. ideo non iuerunt in Hebron in regreſſu, ſed in prima vice, & tunc aſcendebant. nã B totum latus meridianum habet aſcenſum cum perueniatur verſus Septentrionem, & non obſtat, ꝙ ponatur hic poſterius, ſ. aſcenderunt in Hebrõ, quia ea quæ primo fiunt ſemper ponuntur poſterius per recapitulationem, & anticipationem. Vel poterat dici, adhuc ſm poſitionem iſtam, ꝙ in regreſſu aſcenderũt in Hebron, quia licet regularius terra ſit altior verſus Septẽtrionem: tamen Hebron eſt in mõtibus, ideo illuc poterant aſcendere venientes de Septentrione. Sed dicetur ad quid fit hic mentio de aſcenſu in Hebron, quia nihil ſpecialius erat ibi quam in aliis vrbibus? Reſpõdendũ eſt, ꝙ fit mentio de Hebron, quia erant ibi tres gigantes de quibus immediate dicitur. & de his volebat facere mentionem. Cauſa autem quare expreſſit de gigantibus illis eſt, quia vult declarare fundamen- C tum murmurationis exploratorum. dixerũt enim infra. vidimus ibi mõſtra quędam filiorum Enach, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur, & illa monſtra erant iſti tres gigantes, ſed de modo luſtrandi terram, & per quas partes terræ Chanaan fuerint exploratores, dicetur veritas infra quęſt. 44. & 45.

Vbi erant Achiman, & Siſai, & Tolmai filij Enach. Propter hoc ponebatur de aſcenſu in Hebron, ſ. quia ibi erant iſti tres gigantes, & propter hos fuit murmuratio exploratorum. Iſti gigantes fuerunt poſtea deleti de vrbe Hebron per Caleb, cui data eſt illa vrbs, vt patet Ioſue cap. 15. De tribus gigãtibus exiſtẽtibus in Hebrõ

Filij Enach. Non eſt Enach nomen proprium alicu- D ius viri, ſed eſt commune. & ſignat gigantem. vnde Enach cum Ain in Hebręo gigas eſt. & dicuntur filii Enach, ideſt filij Gigantum. & patet, quia iſtud nomen accipitur aliquando in plurali, vt patet Deut. c. 2. ſ. populus magnus, & validus, & tam excelſus, vt de Enachim ſtirpe quaſi gigantes crederentur, & eſſent ſimiles filiorum Enachim. Idẽ patet Ioſue ca. 14. ſ. Adã maximus ibi inter Enachim ſitus eſt. *Nam Hebron ſeptẽ annis ante Taphnim vrbem Aegypti condita eſt*. Hic tollitur dubiũ de gigantibus iſtis, quomodo poterant eſſe gigantes in Hebron, quia Hebręi viderant gigantes in Thaphni vrbe Aegypti qui rari erant. diceret ergo aliquis quomodo eſſe poterant in Hebron? Reſpondet litera, quòd Hebron facta eſt ſeptẽ annis ante Thaphnim.

E Vnde aliqui dicunt, quòd ab iſta ciuitate dicuntur gigantes Titanes, ſicut vocant eos poetę. Sed falſum eſt, quia vt ait Lactantius de natura Deorum, libr. primo. dicuntur enim gigantes Titanes, quia cum Titane patruo Iouis contra Iouem pugnauerunt, vt ibidẽ Lactantius. Item quia male formatur poſſeſſiuum Titanes de Thaphni. Sed dicuntur Thainnii de Thãni, & iſta eſt quædam ciuitas in Aegypto in qua habitauerunt aliqui de Iudæis, & fecit Deus mirabilia ibi ad eductionem Iſraelitarum de Aegypto, vt patet Pſalmo 77. ſcilicet coram patribus eorum fecit prodigia in terra Aegypti, & in campo Thaneos. Gigantes vnde dicantur Titanes.

An Iſraelitæ peccauerint mittendo exploratores in terram Chanaan. Quæſt. VI.

ADhuc circa præcedentia quæretur, an peccauerint Iſraelitæ mittendo exploratores in terram Chanaan?

Aliqui dicunt, ꝙ ſic, quia iſtud fiebat ex quadã diffidentia. Deus enim dirigebat Iſraelitas continue manens cum eis, & Angelus eius præcedebat illos in columna nubis ſeq. ca. & Exo. 14. non ergo indigebant maiori directione, recurrentes ergo ad humanã prudentiam vltra diuinam determinationem videbãtur peccare.

Alij dicunt, quòd nõ fuit peccatum mittere exploratores, quia Moyſes miſit illos, & mandauit quid facerent, ſed Moyſes erat vir ſanctus, & non iuberet iſta ſi eſſet peccatum, ergo nõ fuit peccatum mittere exploratores. Dicendum certum eſſe, ꝙ non fuit peccatum, immo fuiſſet peccatum, ſi non mitterẽtur, quia illud quod Deus iubet non ſolum eſt licitum, ſed etiã eſt neceſſarium, vt fiat. Deus tamen iuſſit mitti exploratores. ergo non fuit peccatum mitti illos, patet hoc quia dicitur ſupra in litera. locutus eſt Dominus ad Moyſen, mitte viros qui conſiderent terrã Chanaan, quam daturus ſum filijs Iſrael, & poſtea ſequitur, fecit Moyſes quod Dominus imperarat mittens viros de deſerto Pharan.

An Deus miſerit exploratores. Quæſt. VII.

SEd quæretur, quomodo eſt verũ, ꝙ Deus iuſſit hic mitti exploratores, quia potius videtur, ꝙ Iſraelitæ petierunt illos mitti, & ad ipſorum inſtantiam miſit illos Moyſes? Sic patet Deut. 1. acceſſiſtis ad me omnes, atque dixiſtis. mittamus viros qui conſiderent terram, & renuncient, per quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere ciuitates, cumque mihi ſermo placuiſſet miſi ex vobis 12. viros ſingulos de tribubus ſuis. Dicendum, vt tactum eſt in expoſitione literæ, ꝙ veritas huius rei debet accipi ex ſuppletione literæ, & concordando iſtam literam cum ea quæ habetur Deut. 1. Nam iſta eſt cõſuetudo ſacræ ſcripturæ, quod ſi aliqd bis, aut pluries narrat nõ refert illud vbique complete, ſed aliquid deeſt in vno loco. quod habetur in alio, & è cõtrario. & ita ex illis pluribus narrationibus colligitur vna perfecta. Ita autem eſt hic, quia iſtud de miſſione exploratorũ non narratur hic complete, neque etiam narratur perfecte Deuterono. 1. c. ſed ex ambobus locis colligitur perfecta narratio.

Eſt autem veritas, quòd Deus volebat Iſraelitas ire in terram Chanaan, non mittendo exploratores aliquos, quia ipſe dirigebat eos, ſicut vſque nunc venerant. Ipſi tamen ex parua confidẽtia ad Deum, voluerunt habere maiorem certificationem, & ad hoc voluerunt mittere exploratores. hoc innuitur Deutero. 1. cum dicitur. cumque veniſſetis in Cadesbarne dixi vobis, veniſtis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus veſter daturus eſt vobis, vide terram quam dominus Deus tuus dabit tibi aſcẽde, & poſſide eam, noli timere, nec quicquã paueas, & acceſſiſtis ad me omnes atque dixiſtis, mittamus viros qui conſiderẽt terram, & ſic principium fuit ex petitione Iſraelitarũ, quia Deus non volebat, quòd mitterentur exploratores, niſi petiuiſſent Iſraelitæ. Deinde debet intelligi, ꝙ petentibus Iſraelitis Moyſes noluit ſtatim concedere videns iſtam eſſe rem nouam, & forte præiudicãtem diuino honori, ideo conſuluit illum, ſicut in cæteris dubijs conſulebat, & tunc Deus oſtendit conſentiendum eſſe Iſraelitis, & præcepit Moyſi, quòd mitteret

F exploratores, qđ ille fecit, ſicut patet hic. & ita in hac litera non ponitur, niſi finis huius rei, & Deuter. 1. ponitur principium, & deficit finis, quia ibi non habetur ꝙ Deus iuſſerit mitti exploratores, & ita ex his duobus locis colligitur plena veritas, vt ſ. tactum eſt. q. 5.

An Iſraelitæ peccauerint exploratores petendo. Et quòd a Deo non eſt petendum aliquid, niſi in generali. Quæſt. VIII.

SEd quæretur, an peccauerunt Iſraelitæ petẽdo a Moyſe, ꝙ mitteret exploratores. Alij dicunt ꝙ non. primo quia ſi peccarẽt punirentur, vel

G ſaltem obiurgarentur a Deo, & tñ hic non fit mentio de aliqua pœna, vel obiurgatione facta eis, ſicut fit in alijs locis, qñ peccabant, vt patet ſeq. c. ergo non peccauerunt. Secundo, quia ſi peccarent petẽdo exploratores Deus non iuberet illos mitti, & tamen iuſſit, vt patet hic in litera. ergo non peccauerunt petendo. Dicendum, ꝙ peccauerunt Iſraelitæ petendo exploratores, & hoc fuit, qa faciebãt ex quadã diffidẽtia. putabant enim non ſufficere diuinã prouidentiã, quæ gubernabat eos dirigens per deſertum, & dans omnia neceſſaria ad hoc, ꝙ intrarent ſecure, & conuenienter in terram Chanaan. Nam dato ꝙ directio illa qua vſq; nunc dirigebantur Iſraelitæ in deſerto non ſufficeret ad introeundum in terram Chanaan, nõ de

H bebant ipſi petere aliquam aliam ꝑꝑ duo. Primo quia aliquo modo diffidebãt diuinæ prouidentiæ. Deus. n. acceperat in ſpeciali curam iſtius populi gubernãdo, & cibando, & dirigendo in nube. ïõ confidere debẽbant ꝙ ſi quid aliud deeſſet ipſe ſuppleret illud. Sicut igiẽ eſt circa generalem prouidentiam ſm quã gubernat omnia ꝙ illi qui habent magnam ſolicitudinẽ de rebus futuris quaſi opere eorũ acquirenda ſint, errãt: & Deus increpat illos Matt. 6. nolite ſoliciti eſſe dicẽtes. quid manducabimus aut quid bibemus, aut quo operiemur: hæc enim oĩa gentes inquirunt: ſcit enim pater veſter, ꝙ his omnibus indigetis. & ſic licet Deꝰ velit cuilibet homini ineſſe quandam ſolicitudinem de neceſſarijs ad vitam, & Apoſtolus iuſſerit manibus

I laborandum eſſe dicens, qui non laborat non mãducet. tñ nimiam ſolicitudinem reprobauit, qa qui multum de his ſolicitus eſt, innuit ꝙ Deus nullã curã hẽt de eo, ſed ꝙ ipſe ſolo opere ſuo iſta debet acqrere, qđ Chriſtus negat dicens. ſcit. n. pater vr̃, ꝙ his omnibus indigetis: ita eſt in prouidentia ſpeciali: Deus enim acceperat ſpecialem gubernationem huius populi, quaſi ipſe ſolus eſſet particulariter rector, & princeps huius populi, hñs curam de cibis, quia dabat eis quotidie manna in cibũ Exo. 16. ẽt de veſtibus, & calceis eorũ faciens ne rumperentur in via per 40. annos Deut. 8. c. ẽt oſtendebat eis viam per quam irent per diem in colũna nubis, & per noctem in columna ignis. ſ. 9. & Exo. 13. & Deuter. 1. c. ideo ẽt ſi eſſent aliqua alia particularia neceſſaria ad gubernationem iſtorum, non debe

K bant iſti nimis ſolicitari de illis, ſed iactare curã ſuam in Domino, qui ſuſceperat ſpecialem gubernationẽ ipſorum. Si igitur ipſi vellent intẽdere circa quædam alia particularia in quibus Deus, nondum prouiderat ex quadam diffidentia agebant, & peccarent: ita fuit nunc, quia cum Deus ſuſcepiſſet curam Iſraelitarum ad introducendum eos in terram Chanaan, debebãt ipſi confidere Deo, quòd ille daret omnia neceſſaria, & opportuna ad illuc eundum, & introeũdum, quòd igitur vltra ea quæ Deus dabat ad illuc introeundum, peterent iſti mitti exploratores in terram Chanaã, ad videndũ per quod iter deberent aſcendere, & ad quas pergerent ciuitates, quædam diffidẽtia erat, & ita peccabant.

Secun-

Secundo non debuerunt petere iſti aliquid in particulari, quia forte iſtud non erat conueniens eis, & Deꝰ ſciebat aliud ſibi eſſe conuenientius, & forte ſi faceret id quod ipſi petebant ſequeretur eis malum, vnde melius erat ipſis, quòd peterēt a Deo aliquid in generali, ſ. ꝙ dirigeret eos, ſicut dixit Dauid Pſalm. 5. dirige domine Deus meus in cōſpectu tuo viam meam, quam ꝙ peterent in particulari iſtam vel illam directionem quæ forte non conueniebat eis, ſicut quando duo filij Zebedęi per matrem petiuerunt, quòd vnus eorū ſederet ad dexteram eius, & alius ad ſiniſtram. Nam Chriſtus dixit illis, neſcitis quid petatis. Matthæ. 20. & ita fuit in Hebræis qui voluerunt petere exploratores quos Deus eis non dabat. nam iſti fuerunt eis occaſio pereundi, ipſi quippe fecerunt murmurare totum populum, & condemnati ſunt, vt morerentur omnes in deſerto seq. ca. patet ergo, quòd peccauerint petendo exploratores mitti.

Nunc reſpondendum eſt ad duas rationes poſitas I contrarium præceden. qō. Ad primam poteſt dici vno modo, ꝙ illa non tenet, quia ſi quandocunque hoīes peccant Deus inferret eis pęnam, diceretur ꝙ quādocunque ſcriptura referret peccatum alicuius adiūgeret ſimiliter pęnam, ſed Deus non punit homines qñcunque peccant reſeruans quædam pro alio tempore vel pro alio ſęculo, ideo etiam ſi non exprimatur pęna pro peccato non ſequitur, ꝙ non fuerit cōmiſſum peccatum. Alio modo poteſt dici, & melius in præſenti, ꝙ hic non potuit, nec debuit poni aliqua pęna Iſraelitarum pro petitione exploratorū, quia adhuc oportebat, quòd diceretur hic de petitione exploratorum, & tamē hic non dicitur, quod Iſraelitę petiuerint mitti exploratores, ſed quòd Deus illos miſit. ideo nō poterat ſcriptura ponere hic pœnam quam meruerunt Iſraelitæ petendo exploratores mitti. & iſta eſt vera reſponſio. Sed poſſet fieri iſtud argumentum contra ea quæ habentur Deuter. 1. vbi dr̄, quòd Iſraelitæ petiuerunt mitti exploratores.

Ad ſecundum cum dr̄, quòd Deus conceſſit mitti exploratores. Dicendum quòd hoc non facit actum eſſe ſine peccato, quia Deus non cōceſſit hoc, niſi ad importunitatem ipſorum, & propter ſuam incredulitatem, ſicut Chriſtus dixit Phariſæis Matth. 19 ad duritiem cordis veſtri libellus repudij datus eſt. Si enim Hebræis non petentibus Deus conceſſiſſet eis mittere exploratores non eſſet ibi peccatum aliquod, quia tamen eis petentibus cōceſſum eſt potuit eſſe ibi peccatum.

Secūdo poteſt dici, & adhuc melius, quòd hic fuerint duo, ſ. ꝙ Iſraelitæ peterent exploratores mitti, & quòd Deus concederet illos mitti. Secundū erat actus Dei, ideo miſſio ipſa exploratorum quę erat poſt Dei conceſſionem non poterat eſſe mala, nec peccatum. petitio in̄ quæ præceſſit conceſſionem Dei cum non habeat aliquid, quod faciat eam licitam, potuit eſſe illicita, cum illa non dependeat ex cōceſſione Dei, ſed præceſſerit eam. Sic enim fuit de conſtitutione, & petitione regis inter Iſraelitas, quia cum primum petiuerunt ſibi dari regem peccauerunt, & dixit Deus, quòd contemnebant eum. 1. Reg. 8. ca. & tamen petentibus eis Deus dedit regem. eo. c. & ita Deus conceſſit illud in quo ipſi grauiter peccauerunt petēdo, & magis patet 1. Reg. 12. ſ. ſcietis & videbitis, quia grande malum feceritis in conſpectu Domini petētes ſuper vos regē. Et ſic quòd Deus cōceſſerit eis regem nō fecit, quòd ipſi non peccarent petēdo regem, ita fuit hic, quia peti mitti exploratores fuit peccatum, ſed mittere illos non fuit peccatum, quia Deus illud conceſſit. Ex hoc patet reſponſio ad id quod obijciebatur ſupra qō. 17. quòd mittere exploratores fuerit peccatum, quia ꝓceſſit ex quadam diffidētia. Nam verum eſt, ꝙ petitio proceſſit ex diffidentia, ideo in ea fuit peccatum. Sed miſſio non fuit ex diffidentia, immo ex mādato Dei. ideo non fuit ibi peccatum.

An Moyſes peccauerit mittens exploratores. Quæſt. IX.

ADHVC quæretur, an Moyſes peccauit mittendo exploratores. Aliquis dicet, ꝙ nō, quia ipſe fecit mandato Dei, cum dicatur ſ. in litera. locutus eſt Dominus ad Moyſen, mitte viros qui conſiderēt terram Chanaā, & ſequitur, fecit Moyſes, quod dominus imparat, mittens viros de deſerto Pharan, ſed quod Deo iubente fit non eſt illicitum. Sed obijcietur, ꝙ peccauerit, quia non ſolum qui mala faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus digni ſunt morte ad Rom. 1. cap. Hebręi tamen peccauerunt petēdo exploratores mitti. Moyſes autem conſenſit eis, & placuit ei, id qđ illi petebāt, ergo peccauit, ſicut & illi. De primo ſ. oſtēſum eſt. De ſecundo patet Deute. 1. ſ. acceſſiſtis ad me omnes, atque dixiſtis. mittamus viros qui conſiderēt terram, & ſequitur. cumq; mihi ſermo placuiſſet, miſi ex vobis 12. viros. Dicendū ꝙ ſi petentibus Hebręis mitti exploratores ſtatim Moyſes ꝯceſſiſſet illos mitti, & ita placuiſſet ei ſermo illorum, tanquam bonus: peccaret Moyſes conſentiendo, ſicut & illi petendo, & tamen non fuit ſic, quia alia interciderunt, nā litera quæ habetur Deut. 1. non refert plene omnia, ſed dēt ſuppleri per iſtam literam. Eſt autem ordo rei, ꝙ Iſraelitæ a ſe ipſis moti fuerunt ex quadam diffidētia, vt peterent a Moyſe mitti exploratores. Moyſes autem nō ſtatim conceſſit, ſed conſuluit Dominum, an hoc fieri deberet, & Deus dixit, quòd mitteret illos, ſicut patet hic. ideo Moyſes non peccauit, quia nō ſecutus eſt arbitrium proprium, ſed Dei ſententiam, Iſraelitę aūt peccauerunt, quia non petiuerunt mouente Deo ad hoc, ſed mouente propria diffidentia. Cum autem dr̄ Deut. 1. cumque mihi ſermo placuiſſet, non debet intelligi, quòd ſtatim placuit, vt illi petiuerunt, ſed poſtquam Moyſes conſuluit Dominum, & Deus pręcepit mitti exploratores.

Quomodo Deus conſenſit exploratores mitti. Et quòd quædam mala Deus permittit petentibus, aliqua non. Quæſt. X.

ADHVC quęret̄, qūo Deus conſenſit Iſraelitis petētibus mitti exploratores cum hoc malum eſſet. Dicendū, ꝙ quædam mala ſunt q̄ Deus interdū ꝯcedit hoībus petētibus. alia aūt non ꝯcedit. Si. n. ſint mala q̄ ex ſui natura mala ſunt, & non pn̄t aliquo mō fieri bona: Deus nunq̄ concedit hoībus illa facere, licet petāt, ſicut eſt colere idola, & adulterari, & alia hmōi. Cauſa huius eſt, qa Deus ꝯcedēdo aliqd fieri reddit actum in ſe materialiter licitū, ſed ea q̄ ſunt ꝑ ſe mala Deus non vult reddere licita. qa repugnat eis bene fieri, cū mox noīata ſint cū malitia inuoluta, vt dicit Ariſtot. 2. Ethi. Alia aūt ſunt mala nō, ꝙ ex natura ſua mala ſint, ſed qa ſunt vetita a Deo, vel qa Deo non placet de illis, vel qa oſtēdunt paruū honorē hoīs ad Deū, & paucā ꝯfidentiā de ipſo. talia aūt aliqñ ꝯceduntē a Deo petētibus hoībus, qa illa pn̄t materialiter reddi licita, ſ. quantū ad ipſum actū, cum non ſint per ſe mala. Sic fuit in Iſraelitis petere regē. hr̄e namq; regem nō erat per ſe malū, quia cęteræ nationes illum hēbāt. 1. Reg. 8. c. Deo tamen non placebat, ꝙ Iſraelitæ haberent regem, ſed ꝙ ipſe dominaretur particulariter ipſorum, ſicut rector alicuius politiæ. & dixerat Gedeon Iſraelitis, qñ dixerunt ei, dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filij tui, quia liberaſti nos de manu Madian.

& ille ait, non dominabor veſtri, neque dominabitur
in vos filius meus, ſed dominabitur ſuper vos domin'
Deus, i. ipſe erit princeps veſter in particulari, & non
aliquis alius. Hoc autem ſuadebat Samuel Iſraelitis, ſ.
vt non peterent regem, quia per hoc Deum videban
tur contemnere. 1. Reg. 8. ipſi tamē ſemper voluerūt
regem. ideo conceſſit eis Deus. eo. ca. & poſt hoc ha-
buerunt ſemper illi regem, & non peccabant haben-
do illum, ſed potius peccarent ſi vellent recedere ab
eo, tamen a principio petendo, peccatum valde ma-
gnum commiſerant, ſicut dixit Samuel. 1. Reg. 12. nō
erat tamen malum per ſe habere regem, immo Deus
oſtenderat licitum eſſe Iſraelitis, & quòd aliquādo ha
bituri eſſent regem, quia dederat leges per quas reges
ſe haberent ad Deum, & ad populum. Deuteron. 16. iō
Deus conceſſit regem Iſraelitis petentibus. In pręſen-
ti ita fuit. mittere quippe exploratores ad conſideran-
dum terram non erat per ſe malum, ſed pertinebat ad
quandam prouidentiam humanam, & ſi Iſraelitæ nō
dirigerentur a Deo ſpeciali gubernatione, ſicut a prin
cipe ſingulari illius populi, nihil peccarent mittendo
exploratores: quia tamen Deus habebat in particula-
ri curam ipſorum, erat quędam diffidentia in eis, ꝙ ip
ſi vellent vltra diuinam gubernationem cōfidere hu-
manæ prouidentiæ, quia tamen Deus cōſpiciebat in-
firmitatem hebręorum, condeſcendit petitioni eorū,
iubens mitti exploratores.

An Deus intulerit aliquam pœnam Hebræis pro petitione explo ratorum. Et quòd nunquam eſt peccatum ſine pœna. Quæſt. XI.

SED quæretur, an Deus intulit aliquam pęnam he
bręis pro peccato petitionis exploratorum? Dicē
dum ꝙ in ſcriptura non habetur expreſſe & determi-
nate pęna pro hoc peccato, ideo non poſſumus aſſere
re, an fuerit inflicta vel non. Sed cōſiderandum, quòd
nullum peccatum committit quis vnquam, pro quo
non debeatur ei aliqua pœna, ſed iſta interdum infer-
tur homini a ſeipſo voluntarie, interdum autem infli
gitur ſibi a Deo. Si enim homo puniat in ſeipſo ſuffi-
cienter id quod peccauit, non punietur a Deo pro il-
lo peccato, ſicut dicitur. 1. ad Corin. 11. ſi noſmetipſos
diiudicaremus non vtique iudicaremur, dum iudica-
mur autem a Domino corripimur. Si autem homo
non inferat ſibiipſi pęnam pro peccato, certum eſt, ꝙ
Deus illam inferret, ſiue in hoc ſęculo, ſiue in futuro,
quia tamen Deus non ſtatim punit homines, vt pec-
cant, neſcimus, quando infert pęnam pro iſto peccato
vel pro illo, licet nobis certū ſit, ꝙ omnia mala, & pœ-
næ quæ nobis quotidie eueniūt, ſunt pro quibuſdam
peccatis noſtris, ſed neſcimus quæ pęnæ ſint pro qui-
buſdam peccatis, & quæ pro alijs. In præſenti ita fuit,
quando enim Hebræi peccabant valde grauiter, infe-
rebat eis Deus ſtatim quaſdam pęnas, vt cognoſcerēt
quòd non dimittebantur impunita illa peccata, ſicut
fuit in adoratione vituli Exo. 32. & in murmuratione
magna volentium redire in Aegyptum ſeq. cap. & in
quadam alia murmuratione, quando Deus miſit ſer-
pentes ardentes inf. a 21. c. Alia autem peccata erant mi
nora, & quantquam expreſſe illa ponantur, non ſeque
batur ſtatim aliqua pœna, ſicut fuit in multis murmu
rationibus, quas fecerunt Iſraelitę nouiter exeūtes de
Aegypto, vt patet Exo. 14. & 16. & 17. ca. nam in nulla
iſtarum ponitur, ꝙ puniti fuerint. certum eſt tamen ꝙ
pœnam aliquam ſuſtinebant, vel tunc, vel poſtea, vel
reſeruabatur pro alio ſęculo, & poterat eſſe, quòd qñ
Iſraelitæ puniebantur pro alijs delictis, ſimul etiā pu-
niebantur pro illis de quibus prius non fuerant puni-
ti, quia Deus expectat nos, vt miſereatur noſtri. Eſaiæ

F 30. c. & ſi nos non punierimus in nobis peccata præte
rita, infert nobis Deus ſimul pęnam pro pręteritis, &
pro illo quod de nouo committimus. Ita potuit eſſe
nunc de iſto peccato petitionis exploratorum, quòd
Deus non punierit Iſraelitas pro eo ſtatim, ſed poſtea
in punitionibus aliorum peccatorum punierit etiam
iſtud. Nam 40. anni fuerūt dati Iſraelitis in pęnā mur-
murationis ſuæ ſeq. c. & in illis poterant ſuſtinere pę-
nam pro hoc peccato, & pro omnibus alijs, quę ante
hoc commiſerant. maxime quia iſtud peccatum fuit
paruum in comparatione ad alia peccata Iudęorum. ſi
gnum huius eſt, quia ſtatim, vt hebręi petiuerunt mit
ti exploratores Deus conceſſit. non fuit autem ſic de
G petitione regis, quia cum illum petiuerūt diſſuaſit Sa
muel eis valde hoc. 1. Reg. 8. c. & tamen ibi Deus non
intulit eis ſtatim aliquam pęnam, ſed oſtendit, ꝙ gra-
uiſſime peccauerant. 1. Reg. 12. c. hic autem neque pę
nam ſtatim intulit, neq; etiam fecit aliquid ad oſten-
dendum, ꝙ grauiter peccauiſſent, in quo innuitur, ꝙ
valde minus peccauerunt petendo mitti exploratores
quam petendo regem ſupra ſe.

An conuenienter miſſi fuerint exploratores in terram Chanaan. Quæſt. XII.

QVAERETVR an fuit conueniens mitti ex-
H ploratores in terrā Chanaā, ſicut nunc miſ
ſi ſunt? Aliqui dicunt, quòd ſic, quia Deus
iubebat talia fieri, & Ioſue interdum illud
faciebat. Sic patet Ioſue 7. vbi miſit Ioſue viros ad ex-
plorandum vrbem Hay. Item quia Deus quoque iuſ-
ſit Hebręis pugnaturis contra vrbem Hay ponere inſi
dias poſt vrbem Ioſue 8. c. Item quia iſta pertinent ad
prudentiam humanā, & omnia huiuſmodi licita ſunt
niſi a Deo expreſſe prohibeantur, ſed iſtud nō erat ve
titum, ergo bonum erat.

Dicendum, ꝙ hic poterant eſſe duo dubia. Vnum
an licitum eſſet mitti exploratores Iudęis. Aliud an in
ſe bonum erat, ſiue prodeſſet ad aliquid. De primo iā
oſtenſum eſt, ꝙ Iſraelitę peccauerunt petendo mitti
exploratores, quia ex diffidentia quadam petiuerunt.
I De ſecundo dicendum, ꝙ licet non eſſet malum, non
videbatur tñ eſſe vtile hebręis. Primo patet, quia ſi eſ-
ſet in hoc aliqua vtilitas, ſicut Deus prouidebat in cæ-
teris, ita prouideret in hoc, ſed non prouidit, ꝙ mitte-
rentur exploratores, ſed potius videtur iſtud negaſſe,
& iuſſiſſe, ꝙ irent non pręmittendo exploratores, vt
dicitur Deuter. 1. ſ. cumque veniſſetis in Cadesbarnę
dixi vobis veniſtis ad montem Amorrhęi, quem Dñs
Deus veſter daturus eſt vobis, vide terram, aſcende, &
poſſide eam, noli timere, nec quicquam paueas, & ac-
ceſſiſtis ad me omnes atque dixiſtis mittamus viros,
qui conſiderent terram. & ſic innuitur, ꝙ Moyſes ex
parte Dei pręcipiebat Hebręis intrare non præmitten
do aliquos exploratores. ipſi tamen timuerūt, licet di-
xerat eis Moyſes, ꝙ non timerent neque pauerent, &
K pp hoc petiuerant mitti exploratores. Secundo ꝙ a res
non videbatur in ſe vtilis, quia iſti exploratores non
poterant annunciare aliquid Iſraelitis explorata terra,
quod eis prodeſſet. Nam ſi eſſet in poteſtate Iſraelita-
rum ire, vel non ire in terrā Chanaan, bonum erat pre
mitti exploratores, vt ex conditione terrę agnoſcerēt
an expediret eis ire illuc, vel non ire, ſicut fecit tribus
Dan, quando miſit quoſdam viros ad explorandū ter-
ram Roob, & inuenerunt ciuitatem Lais, quam pote
rant faciliter capere, quod renunciauerunt toti tribui
Dan, & tunc euntes illuc ceperunt eam Iud. 17. c. non
erat autem nunc ſic, quia ſiue terra Chanaan eſſet bo-
na, ſiue mala, oportebat Iſraelitas illuc ire, quia Deus
iſtud iuſſerat, ideo non proderat mitti exploratores.

Tertio,

A Tertio, quia quęquid nunc exploratores viſuri erant ſcilicet qualis eſſet terra, & quales habitatores, & quales vrbes, & omnia quæ habentur ſupra in litera per ſe ipſos viſuri eſſent, poſtea Iſraelitæ, & cognitio iſtorũ non cauſaret in eis, nunc aliquam præparationem ad bellum, ideo non erat expediens mitti exploratores.

Quarto, quia potius poterat eſſe occaſio deſperationis & timoris, ſicut factum eſt, quia exploratores nunciauerunt Iſraelitis eſſe Chananæos viros fortiſſimos, & ibi eſſe gigantes, quibus Iudęi comparari videbantur locuſtæ, & vrbes eſſe muratas vſque in cęlum. hęc autem audientes Hebræi murmurauerũt & fleuerũt, fuitque eis occaſio pereundi, quod non fuiſſet ſi non mitterent exploratores, ideo ad nihil proderat illos mitti.

B Sed obijcietur, quòd ad aliquid proderat, quia dicitur Deuteron. 1. quòd dixerunt Iſraelitæ, mittamus viros qui conſiderent terram, & renuncient per quod iter debeamus aſcẽdere, & ad quas pergere ciuitates. Etiam Moyſes mittens iſtos exploratores iuſſit eis q̃d facerent. ergo ad aliquid proderat mitti exploratores. Dicendum, quòd ad hoc reſpondebitur quęſt. ſeq.

Nunc ſoluendę ſunt rationes. Ad primam dicendũ quòd non eſt ſimile. Ibi enim Ioſue erat iam in terra Chanaan, & circa ciuitatem Hay contra quam volebat pugnare, ideo conueniens erat mitti viros qui cõſiderarent ſitum vrbis, & magnitudinem, & an eſſet ibi populus multus vel paucus, vt ſic Ioſue ſciret qualiter deberet ire ad bellum contra illam vrbem, & ꝓfuit ad hoc, quia exploratores redeuntes nunciauerũt C non conuenire, quòd totus populus fatigaretur eundo contra illam vrbem, in qua erant viri pauciſſimi, ſed ſatis erat mitti duo, vel tria millia pugnatorum Ioſue 7. ca. nunc autem non erat ſic, quia Iſraelitæ erant extra terram Chanaan, & non erant pugnaturi cõtra aliquem locum, ideo mitti exploratores nihil proderat ad hoc.

Ad aliud cum dicebatur, quòd Deus ſimilia iubebat Ioſue 8. Dicendum quòd ibi agitur de inſidiis. iuſſit enim inſidias poſt vrbem ponendas. hic autem de exploratoribus agitur, & non de inſidijs, & tamẽ nũc neque exploratores, nec inſidiæ erant opportunę, cũ Iſraelitæ nondum eſſent inter hoſtes, ſed in deſerto. D

Prudentia humana ubi nõ vtendum.

Ad aliud cum dicebatur, quòd licitum eſt vti prudentia humana. dicendum verum eſſe, niſi a Deo circa aliquid ſit prohibitum vti illa, vtpote quando ipſe dat certam regulam agendi circa aliquid, & tunc non eſt reſpiciendum quid ſuadeat humana prudentia, imò nephas eſſet illud aſpicere, quia per hoc innueretur melius hominem dirigi per humanam prudentiam, quam per diuinam regulam, ſicut pertinet ad humanam prudentiam, quòd quis cogitet ea quę reſponſurus eſt, quãdo de rebus magnis ab eo quæritur, ne q̃d falſum, aut inconſideratum dicat. Chriſtus autem iuſſit diſcipulis ſuis, quòd quando ducerẽtur ante reges, & præſides non cogitarent quid reſponſuri eſſent, q̃a daretur eis in illa hora quid reſponderent Matth. 10. & Lucę 21. cap. Si autem iſti conſiderare vellent quid E reſponderent, certum eſt, quòd peccarent volẽtes agere per humanam prudentiam, vbi Deus aliam regulã agendi conſtituerat. Ita in propoſito cum Deus ſuſcepiſſet regimen hebręorum in particulari, peccabãt illi volendo per humanam prudẽtiam agere aliquid vltra id, quod Deus conſtituerat, quia erat quędam diffidentia. Sed dato quòd Deus non vetuiſſet hic agi aliquid humana prudentia. dicendum ꝙ non erat cõueniens mitti exploratores, quia humana prudentia nõ iudicat agendum quod inutile eſt, & ſuperuacuũ, ſed tale erat mitti exploratores, vt præced. quæſt. oſtendimus. ergo non conueniebat illos mitti.

A Ad illud quod dixerunt hebręi mittendo exploratores, vt nunciarent per quod iter ire deberent, & ad quas pergere ciuitates. Dicendum quòd iſtud nõ erat nunc conueniens, quando erant in deſerto. expediret autem quando eſſent in terra Chanaã, niſi aliter Deus diſponeret, vt infra, magis oſtendetur cum quęretur de hoc.

Ad aliud cum Moyſes iuſſit exploratoribus quędã agere. dicẽdum quòd nihil illorum erat neceſſarium, aut vtile Iudæis, ita quòd propter illud expediret mitti exploratores, quia tamen miſſi ſunt debuit Moyſes aliquid mandare eis, & mandauit illa quæ habentur in litera.

B *An iſti duodecim exploratores fuerint duodecim principes tribuum. Quæſt. XIII.*

QVAERETVR de iſtis exploratoribus q̃ erãt? Aliqui dicunt, ꝙ erant principes tribuum, quia dicitur ſupra in litera. fecit Moyſes q̃d Dominus imperarat mittens principes viros. Dicendum, ꝙ non ſunt iſti principes tribuum. Primo quia ponuntur hic nomina omnium iſtorũ principum, & etiam ponuntur ſ̃. 1. c. & tamen non cõcordant iſta cum illis. Aliqui dicunt, ꝙ forte erant mortui quidam de illis principibus, & ſucceſſerant alij, ideo nomina non ſunt eadem. Dicendum quòd non ſtat Primo quia iſtud poſſet aliquo modo concedi ſi forte quorundam ipſorum nomina eſſent alia, quia tunc C diceremus illos ſucceſſiſſe loco mortuorum, tamen nullum nomen manet hic idem cum illis quæ habentur ſ̃. 1. cap. Secundo, quia ſicut eſt mutatio in nominibus principum, ita eſt mutatio ĩ nominibus patrum, quia in nullo concordant, ergo non ſunt iſti principes tribuum de quibus ſ̃. 1. ca. Alij dicunt, ꝙ iſti erant principes tribuum, ſed non erant illi qui nominati ſunt ſ̃. 1. c. quia omnes illi mortui erant, & ſucceſſerãt alij, & ſic nomina non ſunt eadem. Dicẽdum, ꝙ iſta poſitio non eſt rõnabilis, & ſatis vr̃ ficta, q̃a a t̃pe quo facta eſt illa numeratio. ſ̃. 1. c. vſq; ad tempus iſtud non tranſierant tres menſes, vt colligi põt ex litera, & patet, quia receſſerunt Iſraelitę de monte Sinai die 20. menſis 2. D vt patet ſ̃. 10. c. & tunc completa fuit numeratio populi, vt declaratum eſt ſ̃. in 1. ca. cum aũt miſſi ſunt erant vuę maturę, & in terra illa quæ eſt multum calida inter tertium, & quartum clima erant vuæ forte in medietate Iunij, quod patet ex menſibus, vbi principium metendi eſt in Martio, & in terra iſta non vſq; ad Iunium: cõformiter ergo t̃ps pręcoquarũ vuarũ ꝓcidet duobus vel tribus mẽſibus, & t̃n Iudęi non receſſerũt de monte Sinai tribus menſibus ante principiũ Iunij cum receſſerint die 20. menſis 2. ſ̃. 10. c. & incipiũt mẽſem primum in Martio. in hoc ergo paruo t̃pe nõ eſt veriſimile dici, quòd duodecim principes qui erãt in monte Sinai iam eſſent mortui, quòd autem aliquis illorum principum hoc tempore moreretur nõ erat mirandum, quòd tamen dicamus in tribus menſibus E principes omnium tribuum fuiſſe defunctos fictum eſſe vr̃. Secundo & pręcipue, quia etiam ſi omnes illi principes morerentur vtpote in aliqua plaga, vel aliàs, quod aliquis calumniari poſſet dicens fuiſſe mortuos in ſepulchris concupiſcentię, vbi multi perierunt ſupra 11. ca. adhuc non ſtat quod iſti tenent, quia ſuccederent filij eorum in principes tribuum, quia iſte principatus erat ſecularis, eratque per lineas primogenitorum cum dicantur principes tribuum, ideo ſi morerentur illi ſuccederent filij eorum, & ita ponerentur hic nomina defunctorũ. tamen hic nominando principes, & patres eorum non nominatur aliquis de illis qui noĩantur ſ̃. 1. c. ergo non erãt iſti principes tribuũ.

Alij dicunt, quòd erant iſti illi principes tribuum q nominantur ſupra 1. capit. quòd nemo eorum fuerat mortuus. ſunt tamen nomina alia, eo quòd iſti erant binomij, ſicut de multis eſt in ſcriptura, ſicut Iacob vocatur Iacob, & Iſrael. Gene. 35. cap. & Eſau vocatur Eſau, Seir, & Edom. Geneſ. 25. capi. ita de iſtis eſſe poterat.

Dicendum, quòd non ſtat, ſed eſt fictum, quia ſi vnus, vel duo iſtorum ponerentur binomij poſſet aliqualiter concedi, quòd tamen omnes duodecim principes ſint binomij, & nullius eorum ponatur nomen, quod ponitur ſupra 1. c. non eſt veriſimile.

Secundo, quia etiam ſi poneretur omnes iſtos duodecim principes eſſe binomios, quod non erat probabile, ſaltem non diceretur, quòd pariter omnes duodecim patres eorum erant binomij, quod tamen oporteret concedi ad iſtam poſitionem, quia ſicut non manent eadem nomina principum quæ habentur ſupra 1. capit. ita nec nomina patrum ſuorum. ideo iſtud eſt fictum.

Alij dicunt, quòd iſti ſunt principes tribuum, non tamen ſunt illi qui nominantur ſupra 1. capit. ſed ſunt illi qui habentur infra 24. capi. nam ibi ponitur Caleb filius Iephonne princeps in tribu Iuda, & ita ponitur hic in litera.

Sed dicendum, quòd non ſtat. Primo quia non cõſonant nomina quæ habentur hic cum illis quæ habentur infra 34. ca. nec eſt aliquis qui concordet in nomine hic cum illis qui habentur ibi. Secundo, quia ſicut hic ponuntur nomina iſtorum, & patrum ſuorũ, ita ponuntur infra 34. nomina illorum principum, & patrum ſuorum, & tamen ſicut non concordant nomina principum, ita neque concordant nomina patrum. vnde non poſſunt eſſe ijdẽ principes iſti & illi.

Tertio, & pręcipue, quia hic ponũtur nomina duodecim principum de duodecim tribubus, vt patet in litera. & tamen infra 34. ponuntur ſolum nomina decem principum de decem tribubus, quia non ponuntur ibi principes de tribu Ruben, & de tribu Gad.

Quarto, & efficacius, quia iſti principes qui hic nominantur mortui erant, quãdo nominati ſunt illi qui habentur infra 34. cap. quia illi nominati ſunt in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto, vt diuiderent terram Chanaan ſorte, vt patet eodem ca. iſti autem qui nominantur hic fuerunt mortui ſequenti menſe poſt iſtam nominationem. Nam ſtatim, vt nominati ſunt iuerunt ad explorandum terram Chanaan, & in hoc tranſierunt quadraginta dies, vt patet hic in litera. Sed ſtatim, vt redierũt mortui ſunt omnes iſti duodecim præter Caleb, & Ioſue ſequen. ca. ergo non venerunt duobus menſibus poſt iſtam nominationẽ, & ſic non poſſunt eſſe illi qui nominantur infra 34. quia illi fuerunt in anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto. iſti autem in anno ſecũdo. Quinto, quia de illis qui nominantur infra 34. capit. certum eſt, quòd introierunt in terram Chanaan, quia Deus dixit eodem cap. quòd illi diuiderent terram ſorte. Sed de iſtis duodecim certum eſt, quòd non intrauerunt illuc, tamen quia erãt exploratores, & omnes mortui ſunt coram domino ſeq. cap. tamen quia erant de numeratis cum vocentur viri ſupra in litera. omnes tamen numerati mortui fuerunt in deſerto præter Caleb, & Ioſue ſeq. ca. ergo non erant iſti illi principes qui nominantur infra 34.

Exploratores non erant principes.

Cum autem obijciebatur pręcedẽ. quæſt. quòd illi eſſent principes. Dicendum, quòd illud nihil probat. Primo, quia dicitur ibi in litera. mitte viros qui conſiderent terram Chanaan ſingulos de ſingulis tribubus ex principibus, & ſic non dixit eos eſſe principes, ſed ex principibus. in quo multum differt, quia ſi diceretur principes non poterãt accipi, niſi illi qui vere erãt

F principes in aliquo genere principatus. Cum autem dicitur ex principibus poſſunt accipi quicũque eſſent de familia, vel cognatione principum, vel quomodocunque pertineret ad eos, etiam ſi ipſi non eſſent principes, & cum dicitur, quòd Moyſes miſit viros principes, dẽt intelligi iuxta id quod dixerat Deus, ſ. ex principibus.

Secundo, quia dato quòd diceretur abſolute, mitte viros principes. adhuc nõ ſequeretur, quòd iſti qui mittebantur eſſent principes tribuum. Hoc enim fieret ſi nulli alij principes eſſent inter Iſraelitas, niſi principes tribuum. quod falſum eſt, erant namque inter Iſraelitas tribus, & familiæ, & domus, & ita erant prin-

G cipes tribuum, familiarum, & domorũ, vt colligitur ſupra a. c. & Ioſue 7. ideo poterat eſſe, quòd iſti eſſent principes aliquarum familiarum, vel domorũ, & non eſſent principes tribuum.

Tertio, quia non erat veriſimile, quòd duodecim principes tribuum qui erãt maximi, & nobiliſſimi in toto populo mitterentur in exploratores, quia iſti neceſſarij erant ſemper in caſtris ad bonum regimen, & ſtatum tribuum ſuarum, ideo non mitterentur ipſi, ſed ſatis erat mitti aliquos alios, & miſſi ſunt aliqui de principibus ſamiliarum, vel domorum, vt deductum eſt in expoſitione literæ.

H *Quare Deus iuſſit mitti de principibus. Quæſt. XIIII.*

SED quæretur, quare Deus iuſſit mitti de principibus in exploratores, quia videtur quòd ſufficiebãt quicunque alij?

Dicendum quòd fuit primo, quia negocium explorationis ſecundum opinionem Hebręorum erat aliquid magnum, cũ ipſi illud valde procuraſſent, vt colligitur Deuteronom. 1. licet ſecundum veritatem ad nihil prodeſſet, ideo debuerunt mitti viri de principalibus.

Secundo fuit, vt facilius conuenirẽt ad nominationem iſtorum, quia pauci erant principes, quod nõ fieret ſi de tota tribu vnus vir accipiendus eſſet.

Tertio, quia Hebręi volebant informari de veritate eorum quæ erant in terra Chanaan per explorato-

I res, ideo debuerunt mittere viros tales de quorum fide non dubitaretur. iſti autem erãt viri de principibus quorum auctoritas erat maior in populo.

Quarto fuit, quia iſti exploratores aggrediebantur aliquid durum, ſ. intrare in terram hoſtilem, & perambulare eã, quod non auderet quilibet, ideo debuerunt mitti tales qui auderent, & hoc magis credebatur de principibus quam de alijs, quia ſolent iſti propter honorem ſtirpis ſuæ magis procurare ne committãt aliquid turpe, quam illi quibus ex parentibus nulla neceſſitas nobilitatis eos ad hoc inducit.

K *An populus elegerit, & nominauerit iſtos exploratores. Quæſt. XV.*

ADHVC quæretur de iſtis exploratoribus, an populus elegit & nominauit illos, vel Moyſes miſit quos voluit.

Aliqui dicunt, quòd populus nominaret illos, & hoc quia dicitur in litera, quòd fuerunt de ſingulis tribubus, & ita quęlibet tribus nominaret vnum de ſe. Secundo, quia dicitur Deuteronom. 1. c. acceſſiſtis ad me atque dixiſtis, mittamus viros qui conſiderent terram. ergo populus volebat illos mittere, & nõ dixerunt, mitte viros quaſi Moyſes illos mitteret, ipſi igitur illos nominauerunt.

Dicendum, quòd nõ patet clare ex litera quid iſtorum fuerit: tenendum tamẽ eſt, quòd Moyſes nominauit

nauit

nauit quos voluit, & miſit, & non populus. Primo patet, quia dicitur ſupra in litera locutus eſt dominus ad Moyſen mitte viros, qui conſiderent terram. ſoli ergo Moyſi iuſſit hoc Deus, ideo ipſe ſolus faceret, & non ſe intromitteret populus. Secundo, quia dicitur ſupra in litera. fecit Moyſes, quod Dominus imperarat mittens viros. ipſe ergo miſit, & nõ populus. Tertio quia etiam dicitur in litera. hęc ſunt nomina virorũ quos miſit Moyſes ad conſiderandam terram Chanaan. nihil ergo popul' de hoc fecit, ſed ſolus Moyſes miſit, & elegit.

Ad primum in contrarium dicendum, quòd ratio non tenet, quia licet eſſent de ſingulis tribubus non elegit quęlibet tribus vnũ, neq; nominauit, ſed Moyſes elegit quos voluit, ſed accepit ſingulos de ſingulis tribubus propter aliquas cauſas quæ infra tangentur.

Ad ſecundum dicendum, quòd Iſraelitę dixerunt, mittamus viros, quaſi nomine totius populi mittendi eſſent, & tamen quãdo miſſi ſunt nõ fuerunt miſſi neq; nominati a populo, ſed a Moyſe, & patet Deuterou. 1. quia cum dicitur, mittamus viros qui conſiderent terram ſequitur, cumque mihi ſermo placuiſſet miſi ex vobis duodecim viros ſingulos de tribubus ſuis, & ſic non nominauit illos populus neque miſit, niſi Moyſes.

Quare non fuerunt miſſi plures neque pauciores quam duodecim exploratores? Quæſt. XVI.

C SED quæretur quare miſſi fuerunt duodecim exploratores, & non plures neque pauciores?

Dicendum, quod non debuerunt mitti valde pauci, ideſt vnus, vel duo ſoli. Primo ꝑpter timorem, quia vnus, aut duo ſoli non auderent intrare in terram hoſtilem ad perambulãdum eam. ſic patet Iudicum 7. cum iuſſit Deus Gedeoni deſcendere in caſtra Madian ad audiendum quid ibi diceretur, ſ. ſurge, & deſcende in caſtra, quia tradidi eos in manu tua, ſi autem ſolus ire formidas deſcẽdat tecum Phara puer tuus. Si ergo ille qui vocatus fuerat a Deo vir fortiſſimus Iudi. 6. cap. timebat deſcendere ſolus ad videndum caſtra, & dixit ei Deus, quòd deſcenderet cũ eo Phara puer eius. a fortiori illi de quibus non aſſeritur, quòd eſſent fortiſſimi, timerent intrare in terram hoſtilem ſi pauci eſſent, ideſt vnus, vel duo ſoli.

D Secundo, quia ſi pauci eſſent poſſet accidere eis aliquod incommodum, ſ. ęgritudo, vel mors, aut capi ab hoſtibus, & tunc nullus rediret ad nunciãdum Hebręis quicquam de terra Chanaan. cum eſſent plures, ideſt 10. vel 12. ſi quibuſdam acciderent incommoda prędicta, non erat veriſimile, quòd acciderent omnibus, & ſic poterant alii redire ad nunciãdum Hebræis quid vidiſſent. ſic patet Exodi 32. c. de Moyſe. Nã ex eo, quòd ſolus aſcendit in mõtem poſtquam aliquot diebus expectauit eum populus, & non veniebat dixerunt. Moyſi huic viro qui nos eduxit de terra Aegypti ignoramus quid acciderit, ſi tamen fuiſſent alii cũ Moyſe non teneretur populus dubia expectatione, qa licet aliquid accidiſſet Moyſi propter, quod redire nõ poſſet, alii redeuntes renunciarent populo, debuerũt ergo eſſe multi exploratores.

E Tertio propter conſolationem ipſorum, nam vnus aut pauci non conſolãtur. cum autem plures ſunt melius conſolantur, quia adiacet vnicuique particula boni alterius, vt dicit Ariſt. 3. Politic. & iſta eſt cauſa quare politia eſt perfectior aliis communicationibus, & ſimpliciter perfecta, vt dicitur ibidem, & 1. Politicor.

Quarto, vt melius capere poſſent conſilium, quia cum eſſent in terra hoſtili, multa acciderent in quibus opus eſſet conſilio, ſed firmius eſt cõſilium, quod

A eſt multorum, ſicut dixit Salomõ. multitudo prudẽtum ſanitas eſt orbis terrarum. etiam iura humana dicunt integrum eſſe iudicium, quod plurimorum ſententiis confirmatur, ideo debuerunt eſſe multi exploratores.

Quinto, quia mittebantur exploratores, vt certificarentur Hebręi de eis quæ erant in terra Chanaan, ſed quanto eſſent plures iſti exploratores tanto firmior fides eis adhiberetur, ideo debuerunt eſſe multi, & ſic ſaltem vſque ad duodecim.

An debuerint eſſe plures. Quæſt. XVII.

B ADHVC aliquis dicet, quòd debuerunt eſſe plures, quia omnes cauſæ poſitæ præced. q. oſtendebant debere eſſe multos exploratores. ergo ſi melius erat eſſe multos quam paucos, quanto plures eſſent tanto melius res fieret, iuxta illam regulam Ariſtot. ſi ſimpliciter ad ſimpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, ideſt, ſi aliquid calefacit, quia eſt calidum, ſi fuerit calidi' magis calefacit, & ſi fuerit calidiſſimum maxime calefaciet, ita ſi propter eſſe exploratores multos bonum erat, quanto eſſent plures tanto res melius ſe haberet.

C Dicendum quòd non fuit conueniens mitti valde multos, vtpote centum vel ducentos, aut aliam maiorem multitudinem. Primo quia eſſet hoc ſuperuacuũ, nam illi nihil plus facerent quam duodecim, ideo ſuperfluum eſſet mitti tantam multitudinem. Si enim pugnaturi eſſent iſti contra Chananęos, quãto plures mitterentur tanto melius eſſet, non tamen erant pugnaturi, ſed ſolum exploraturi terram, ideo non erat conueniens mitti tantam multitudinem. Secundo, & pręcipue, quia potius erat valde nociuum intentioni Iudæorum, ſi enim pauci mitterentur poſſent latere, & nõ cognoſceretur a Chananęis, an iſti eſſent hoſtes, cum autem eſſet tanta multitudo ſtatim cognoſceretur, & perirent, & non compleretur negocium. Tertio, quia cum eſſet tanta multitudo difficilius cõcordarẽtur quam ſi eſſent decem, vel duodecim. ideo non debuerunt plures mitti cum iſti ſufficerent.

D Ad rationem in contrarium dicendum, quòd illa non ſtat, quia exploratores non explerent opus ſuum bene, quia multi eſſent abſolute, ſed quia eſſent multi in numero determinato, quando ergo excederent illum numerum non eſſent conuenientes ad opus. Sic enim dicit Ariſtot. 9. Ethicor. quòd ciuitas non fit ex decem hominibus, neque ex decem miriadibus, ſed medium quoddam inter hæc determinatur, quaſi dicat, decem homines non ſufficiunt ad conſtituẽdum ciuitatem, & decem miriades ſunt plus quam ciuitas quia nulla ciuitas tantum numerum cõtinere poteſt eo quòd ibi eſſet prouincia, & non ciuitas. ita in exploratoribus, neque vnus ſufficiebat, aut duo, neque mille erant conuenientes, ſed oportebat medium accipi

E inter hoc. Cum autem dicitur de regula Ariſtotel. ſi ſimpliciter ad ſimpliciter: concedendum eſt, quando abſolute conuenit aliquis actus alicui propter eſſe tale, ſicut propter eſſe calidum competit calefacere, qa tunc quando fuerit magis tale, magis calefacit, non erat ſic de multitudine ad exploratores, nam conueniebat multos eſſe exploratores, & tamen non erat abſolute bonum illos eſſe multos, ſed in determinato numero, ideo non ſequebatur, quòd quanto plures eſſent tanto melius ſe haberent in opere explorãdi. Sic patet de ciuitate, quia ad eſſe ciuitatem oportet eſſe multos, ſed tamen non ſequitur, quòd quanto plures fuerint melius ſe habebit ciuitas, immo aliqua poterit eſſe multitudo in qua non poterit conſiſtere ciuitas, vt ſi eſſent decem miriades. Sic dixit Ariſtot. in 9. Ethic.

Si ſimpliciter ad ſimpliciter, & magis ad magis &c. quõ limitatur.

Ethic.non ergo oportebat eſſe valde multos exploratores, ſed ſatis erat eſſe decem, vel duodecim.

Quare fuerunt duodecim. & non decem, vel quatuordecim.
Quæſt. XVIII.

ALIQVIS quæret quare ſpecialiter fuerunt 12. & non plures neque pauciores?

Dici poſſet primo, quòd de taxatione numerorũ non poteſt reddi aliqua cauſa præciſa, ſicut eſt de iuribus humanis, quòd dantur decem dies ad appellandum, & tamen dari poſſent nouem, vel vndecim, & certum eſt, quòd nouem ſufficerent, & vndecim nõ ſuperabundarent, diſtinxit tamen lex decem dies, quia hoc placuit, quia ſicut etiam dicit lex humana non omnium quæ a maioribus noſtris condita ſunt ratio reddi poteſt, ſic Deus præcepit eſſe duodecim exploratores, quia ei placuit, poterant tamen eſſe vndecim, vel tredecim.

Secundo poteſt dici, quòd fuit hoc ex cauſa ſpeciali, ſ. quia Deus voluit, quòd de omnibus tribubus mitterentur exploratores, & quia tribus erant duodecim, voluit quod eſſent duodecim exploratores. Si autem eſſent tribus plures, vel pauciores faceret Deus exploratores eſſe plures, vel pauciores. Sic enim fuit quando Deus dedit diuiſores pro terra Chanaan, quæ erat vltra Iordanem contra occidentem. nam dedit decẽ infra 34.cap. & hoc fuit, quia ſolum ſupererant nouẽ tribus, & dimidia, quæ nondum acceperant ſortem. Aliæ autem duæ tribus, & dimidia iam illam acceperant infra 32.capitu. nunc vero erant duodecim tribus, ideo pro illis erant dandi duodecim exploratores.

Quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator.
Quæſt. XIX.

SED adhuc quæretur quare pro qualibet tribu dabatur vnus explorator, & non dabantur plures quam eſſent tribus, vel pauciores, aut quare non dabãtur omnes, aut multi de vna tribu, aut de quibuſdam, & non de omnibus.

Dicendum, quòd fuit primo, quia res iſta erat cõmunis ad omnes tribus cum exploraretur terra quæ omnibus danda erat, ideo de qualibet tribu debuit dari aliquis. Secundo fuit, quia exploratores mittebãtur, vt facerent fidem de eis quæ erant in terra Chanaan, ſed quælibet tribus magis crederet viro, aut viris de ipſa tribu quam de aliis, ideo de qualibet debuit aliquis mitti. Tertio vt quidam dicunt, quòd cum hoc eſſet in fauorem tribuum, debuit de qualibet earum mitti aliquis qui attenderet ad ea quæ pertinebant ad fauorem illius tribus. ſic enim fuit in diuiſione terræ Chanaan, quia de ſingulis tribubus mittebantur viri cum ſingulis dandæ eſſent partes, vel ſortes Ioſue 18. & 19.capitu.

Sed dicendum, quòd nõ ſtat, quia hic nullus fauor attendebatur, quia nulli tribui acquireretur hic aliqd aut periret mittendo, vel non mittendo exploratorem, quia non erat hic terra diuidenda, nec pars alicui danda, ideo tribubus de quibus mitterentur exploratores nihil acquirebatur, & tribubus de quibus non mitterentur nihil peribat, ideo non fuit iſta cauſa.

Quarto dicendum, quòd cauſa præcipua fuit ad ſeruandum honorem cuiuslibet tribus, & ad tollendum inuidiam. Si enim de quibuſdam tribubus mitterentur exploratores, & de aliis non, illæ de quibus non mitterentur viderentur contemni, & illæ de quibus mitterentur viderentur valde honorari, quod eſſet ad magnam inuidiam. Deus autem volebat hanc tollere

F de populo, ne ſequeretur inde ſeditio, voluit ergo tã in hoc quam in aliis vbi erat aliquid, etiã quòd de ſingulis tribubus eſſent aliqui qui intenderent in illo, ne aliqua tribus videretur contemni, & alia præhonorari.

De qua manſione miſſi ſunt exploratores.
Quæſt. XX.

ADHVC aliquis quæret de quo loco, vel manſione deſerti miſſi ſunt iſti exploratores?

Aliqui dicunt, quòd miſſi ſunt de manſione quæ vocatur Rethma, & iſta eſt quintadecima in numero manſionum, vt patet infra 33.capit. in catalogo manſionum, & hoc dicunt, quia præced.cap. dicitur, quòd
G fuerunt in Aſeroth Iſraelitæ, & ſequitur in principio huius cap. quòd profectus eſt populus de Aſeroth, & fixit tentoria in deſerto Pharan. Sed prima manſio poſt Aſeroth eſt Rethma. ergo iſta eſt quæ vocatur deſertum Pharan, & tamen de deſerto Pharan miſſi ſunt exploratores, vt dicitur hic in litera. ergo de mãſione quæ vocatur Rethma miſſi fuerunt exploratores.

Dicendum, quòd non fuerunt miſſi de manſione Rethma, ſed de manſione quæ dicitur Cadesbarne, vt ſufficienter deductum eſt in expoſitione literæ. Iſtud patet primo, quia exploratores redierunt ad eãdem manſionem de qua miſſi fuerant, & tamen ipſi redierunt in Cadesbarne. ergo de manſione illa miſſi
H fuerunt. patet hoc, quia dicitur in litera. venerunt ad Moyſen, & Aaron in deſertum Pharan, quod eſt in Cades, ideſt in Cadesbarne. ergo de loco illo miſſi fuerant.

Secundo patet hoc, & clarius Deuteron. 1.c. vbi ponitur locus de quo miſſi ſunt cum dicitur, cumque veniſſetis in Cadesbarne dixi vobis veniſtis ad montem Amorrhæi quem dominus Deus veſter daturus eſt vobis, vide terram aſcende, & poſſide, & ſequitur, & acceſſiſtis ad me omnes atque dixiſtis mittamus viros qui conſiderent terram, & ſic de Cadesbarne miſſi ſunt.

I Alii dicunt, quòd miſſi ſunt de manſione, quæ vocatur Aſiongaber, quæ eſt in deſerto Pharan, & eſt 32. manſio ſolitudinis infra 33.ca. & redierunt dum eſſet populus in Cadesbarne quæ erat mãſio ſequens. Hoc tenet Hiſto. ſchola. & aliquo modo conueniret literæ iſtius cap. quia nõ ponitur locus determinatus de quo miſſi ſunt exploratores, ſed ponitur locus in quem redierunt, ſ. in Cades infra in litera. Et tamen qui hoc dicunt non viderunt literam Deute. 1. vbi ponitur expreſſe, quod miſſi fuerant exploratores de Cadesbarne. ideo illud tenendum eſt.

Sed dicendum, quòd iſta dubitatio prouenit ex eo, quod dicitur hic in litera, quòd miſſi ſunt exploratores de deſerto Pharan. certum eſt autem, quòd deſertum Pharan nõ eſt aliqua vna manſio, ſed eſt vna ma-
K gna ſolitudo, in qua fuerunt multæ manſiones, ſ. 18. vel 19. Nam ſtatim, vt exierunt Hebræi de Aſeroth dicuntur veniſſe in deſertum Pharan, vt patet ſupra in litera, & etiam quando erant in Cadesbarne dicebantur eſſe in deſerto Pharan, vt patet infra in litera. ergo ſaltem omnes mãſiones quæ ſunt ab Aſeroth vſq; Cadesbarne incluſiue ſunt in deſerto Pharan, & iſtæ ſunt 18. vt patet infra 33.cap. & ob hoc non ponitur ibi deſertum Pharan in nominibus mãſionum, quia ibi ponuntur manſiones determinatæ. non eſt autem deſertum Pharan aliqua vna manſio, ideo nec ibi nominatur. Hic autem in litera non fuit intẽtio ſcripturæ narrare omnes manſiones, quia de plurimis earum nulla mentio fit, eo quod non acciderunt ibi aliqua notabilia,

tabilia, quę ad hiſtoriam pertineant, dicitur ergo, ꝙ de Aſeroth venerunt in deſertũ Pharan, quia ſequẽs manſio poſt Aſeroth fuit Rethma, & iſta fuit in deſerto Pharan, & Cadesbarne etiam fuit in deſerto Pharan.

Aliter dici poſſet, quòd poſt Aſeroth non ventum eſt ſtatim in deſertum Pharan. Sed in quaſdam alias manſiones quæ ſunt ante deſertum Pharã. de Cadeſbarne autem conſtat, quòd erat in deſerto Pharan, vt patet infra in litera. Hoc quidem teneri poſſet, quia forte locus iſte de quo hic fit mentio in deſerto Pharan non eſt aliqua alia manſio, niſi Cadesbarne, cum de illa miſſi fuerint exploratores de quo hic agitur.

Pharan quis locus ſit.

Dicendum tamen melius eſſe, & verius deſertum Pharan ſequi ſtatim poſt manſionẽ Aſeroth, & iſtud oportet concedi. primo patet, quia ſupra 10. cap. dicitur, quòd profecti ſunt filii Iſrael per turmas ſuas, & recubuit nubes in ſolitudine Pharan. Sed certum eſt, quòd non venerunt de deſerto Sinai in Cadesbarne, quia deſertũ Sinai eſt manſio duodecima, & Cadeſbarne triceſimatertia, vt patet infra 33. cap. ergo manſiones intermedię erant in deſerto Pharan. Secundo patet, quia iſta eſt communis poſitio, quòd incipiat deſertum Pharan poſt Aſeroth. ſic dicit Rabbanus, ſ. notandum, ꝙ Pharan non eſt ſpeciale nomen manſionis, ſed ſolitudinis plures manſiones continentis. Sic in Catalogo manſionum demonſtratur, cum dicitur, profecti filii Iſrael de Aſeroth caſtrametati ſunt in Rethma, deinde in Remonphares, ſic omnes per ordinem vſque ad Aſiongaber vſque ad 32. manſionem ſub Pharan ſolitudinis nomine manſiones cõprehenſę ſunt, a Rethma igitur quę fuit in ordine 14. vſque ad 32. hęc continentur.

Ad rationem in contrarium dicendum, quòd illa procedit ex errore, credendo quòd deſertum Pharã ſit aliqua vna manſio, & tamen non eſt, vt ſupra dictũ fuit.

Pharan an ſit poſt Aſeroth. *Quæſt.* XXI.

Sed adhuc obiicietur, quòd deſertum Pharan non incipiat ſtatim poſt Aſeroth, ſed ipſa manſio Aſeroth ſit in deſerto Pharan, quod patet, quia ſtatim poſt deſertum Sinai venerunt Hebręi in deſertum Pharan, vt dicitur ſupra 10. capitu. ſ. profecti ſunt filii Iſrael per turmas ſuas in deſerto Sinai, & recubuit nubes in ſolitudine Pharan, ſed poſt deſertum Sinai venerunt in Sepulchra concupiſcentiæ, & deinde in Aſeroth, vt patet ſupra 11. & præced. c. & magis infra 33. ergo Sepulchra concupiſcentiæ, & Aſeroth erant in deſerto Pharan.

Dicendum ad tollẽdum iſtam diuerſitatem, quòd deſertum Pharan accipitur dupliciter. Vno modo ſtricte. & tunc dicendum, quòd incipit a manſione quintadecima quę vocatur Rethma. Alio modo large pro extremitatibus, & quibuſdam adiacentibus illi deſerto quę non ſunt proprie de ipſo deſerto, & tunc ſtatim poſt deſertum Sinai computatur deſertum Pharan, id eſt non eſt aliqua manſio media, & ſic Sepulchra concupiſcentię dicuntur eſſe in deſerto Pharan. Accipiendo primo modo eſt intelligenda iſta litera, ſ. ꝙ populus profectus de Aſeroth fixit tentoria in deſerto Pharan, & ſic Aſeroth ponitur extra deſertum Pharan, & Rethma eſt prima manſio in deſerto Pharan. Accipiendo ſecundo modo intelligitur litera ſupra 10. capit. quòd profecti ſunt filii Iſrael de deſerto Sinai, & nubes recubuit in ſolitudine Pharan, ſ. in Sepulchris concupiſcentię, quia de deſerto Sinai ſtatim ventum eſt in Sepulchra concupiſcentiæ infra trigeſimotertio cap.

A *Quare de tribu Leui non fuit miſſus aliquis explorator.* *Quæſt.* XXII.

Adhuc quęretur circa id, quod ſupra dicebatur, an de tribu Leui miſſus fuerit aliquis explorator?

Dicendum, quòd non, & patet hoc in litera, quia cum nominentur omnes tribus, non nominatur tribus Leui, & pręter illa ſunt 12. tribus, & 12. exploratores, vt diximus in expoſitione literę.

Sed quęretur quare de iſta tribu non fuerit miſſus aliquis explorator. Dicendum, ꝙ primum fuit, quia
B Deus iuſſit de ſingulis tribubus mitti exploratores, ſed Leui non computatur, vt tribus, quia pręter Leui ſunt 12. tribus, vt patet ſupra 1. & 2. cap. ergo de Leui non debuit mitti explorator.

Secundo, quia de illis tribubus debuerunt mitti exploratores, ad quas pertinebat poſſidere terram, quæ explorabatur, ſed Leuitæ non erant accepturi partẽ, aut poſſeſſionem in terra Chanaan, ideo non debuit mitti de eis explorator.

Sed obiicietur, ꝙ dẽret mitti explorator de eis. Primo quia Hebręi mittebãt exploratores, vt ꝯſiderarẽt terrã contra quam pugnaturi erant, & tamen Leuitę pugnaturi erant contra Chananęos, ſicut cęteri Hebręi, ergo ad eos pertinebat, ſicut ad alios mitti exploratores. Secundo, quia licet Leuitę non accepturi eſ-
C ſent partem hęreditatis cum aliis Hebręis, habitaturi tamen erant in terra Chanaan, & habituri in ea 48. ciuitates infra 35. ca. Sed iſtas non poterant habere, ſine bello, ad quod erant conuenientes exploratores, ideo etiam de Leuitis debuit mitti explorator.

Dicendum, ꝙ non debuit mitti explorator aliquis propter ſupra poſita, quia non erat Leui, vt tribus Iſrael, ſed quędam gens ſeparata ad cultum Dei. Vnde in his quę erant pure temporalia non incumbebant ſibi onera, neq; proueniebant honores ſub nomine tribus. Ad primum in contrarium dicendum, ꝙ Leuitę cum cęteris Hebręis pugnaturi erant cõtra Chananęos, quia nemo eximebatur ab hoc cum ad Leui-
D tas pertineret pugnare, ſicut ad cęteros alios, vt oſtẽſum eſt ſupra ca. 1. non tamen propter hoc competebat mittere exploratorem, quia hoc fiebat ſub nomine tribus, quod non competebat Leuitis. Ad ſecundum dicendum, ꝙ Leuitæ habituri erant vrbes in terra Chanaan non in ſortem, nec in partem poſſeſſionis, ſicut cęteri Iſraelitę, ſed vt nõ eſſent extra terram Iſrael, ideo cum nõ competeret illis eo iure quo aliis Hebręis habitare in terra illa, neq; competebat exploratorẽ mittere, quod ad tribũ popularem pertinebat.

Propter quid miſſi ſunt exploratores ab Hebræis. *Quæſt.* XXIII.

Quæretur ad quid voluerunt Hebręi, ꝙ
E irent exploratores in terrã Chanaã. Aliqui dicunt, ꝙ iuerunt ad cõſiderandum terrã qualis eſſet, & habitatores eius, an eſſẽt fortes, vel infirmi, pauci in numero, an plures, vrbes muratę, an ſine muris. nã iſta iuſſit eis Moyſes videre, vt patet infra in litera. Dicendum, ꝙ Hebręi non petiuerũt ad hoc mitti exploratores, ſed ſolum, vt viderent per quod iter melius aſcenderent in terrã Chanaan, & ad quas ciuitates irent primo ad pugnandum. ſic dicitur Deuter. 1. mittamus viros qui conſiderent terram, & renuncient, per quod iter debeamus aſcendere, & ad quas pergere ciuitates. Et tunc dicetur, quòd Moyſes non miſit exploratores ad id, ad quod populus volebat eos mitti, ſed iuſſit alia facere quę habentur hic in litera.

Alio

Alio modo poteſt intelligi, ꝙ idem iuſſerit Moyſes, quod populus voluit, ſed habēt ſe iſta per additionem, ſ. ꝙ vnum ſuppleiur per alterum, populus enim peteret id, quod habetur Deute. 1. Moyſes vero adderet id, quod habetur hic, & vtrunque iuberet exploratoribus conſiderare, & debet ex ambobus locis accipi vna perfecta narratio, ſicut in multis aliis fit. Sed melius videtur dicendum, ꝙ Moyſes non miſit exploratores ad id, ad quod populus volebat mitti, quia forte illa non erant conuenientia, ſiquis tamen vellet tenere contrarium non eſt repugnandum.

An explorari poſſent quæ volebant Hebræi. Quæſt. XXIIII.

ADHVC quæretur, an id, quod volebant Hebręi explorari p̄ exploratores fieri poſſet? Dicendum, quòd duo petiuerūt, vnum eſt per quod iter aſcendere deberent. aliud ad quas ciuitates ire deberent.

De primo dicendum, quòd non conueniebat, quia non erat in poteſtate Hebręorum, per quod iter aſcēderent, ſed columna nubis dirigebat eos, quam oportebat eos ſequi. Non ergo conſiderarent id, quod nō erat in poteſtate ipſorum. iſtud verum eſt, niſi accipiatur iter pro via quam haberent poſtquam intrarent in terrā Chanaan. nam vſque ad Iordanem vbi incipit terra Chanaan infra 34. cap. pręceſſit nubes Iſraelitas, & ita vſque illuc non potuerunt ſequi aliam viā. In tranſitu autem Iordanis non pręcedebat nubes, ſed arca Ioſue 3. cap. Ita poſtea in terra Chanaan nunquam pręceſſit eos nubes, ſed ibant quo volebant, iō ſi iſti peterent de itinere ante terrā Chanaan, petebāt quod non erat in poteſtate ipſorum. Si autem dicerēt de itinere poſtquam eſſent in terra Chanaan petebāt rem ſuperfluam, quia iſtud melius ipſi poſſent conſiderare poſtquam eſſent in terra Chanaan, reſpicientes quid eis expediret ſecundum ea quæ eis particulariter acciderent, potius quam quòd nunc in generali illud ſquærere vellent, quia non poteſt ſic haberi conueniens conſilium, neque determinatio de particularibus.

Aliud erat ad quas pergere deberent ciuitates, id eſt ad quas ire deberent primo. Sed dicendum, quòd ēt iſtud non erat in poteſtate eorum. volebant enim ipſi ſcire quas ciuitates facilius eſſet capere, & ad quas primo ire deberent, vt inde haberent principium pugnandi contra reliquas vrbes. Sed hoc non erat in poteſtate eorum. nam vſque ad terrā Chanaan dirigeret eos columna nubis, & tunc neceſſe erat, quòd irent ad proximas ciuitates: ſic enim poſtea factum eſt. nā vſque ad Iordanem pręceſſit eos nubes, & ſtatim iuerunt in vrbem Ierícho quæ proximior erat Iordane Ioſue 6. cap. ideo non erat conueniens, quod petebāt Hebræi conſiderare ab exploratoribus.

Quare Moyſes iuſſit exploratoribus conſiderare quicquid poterant. Quæſt. XXV.

SED quæretur quare Moyſes iuſſit exploratoribus conſiderare, ea quæ habentur hic in litera?

Dicendum, quod Moyſes iuſſit conſiderare exploratoribus quicquid poterant cōſiderare: ſciebat enim ille ſuperfluum eſſe mitti exploratores, neque ille voluiſſet, niſi ad importunam petitionem Hebręorum: melius enim fuiſſet illos non mitti, quia tamen petente populo conceſſit Deus illos mitti, pręcepit Moyſes, quòd conſiderarent ea quę habentur in litera, licet nullum iſtorum eſſet multum vtile. Erant autem iſta, an habitatores terrę eſſent pauci, vel multi, eſſent

F fortes, vel infirmi, vrbes eſſent muratę, vel ſine muris, terra eſſet pinguis, vel ſterilis: nemoroſa, vel ſine arboribus, omnia autem ipſi Iſraelitæ per ſeipſos viſuri erant, & non conferebat eis, quòd nunc illa ſcirēt, quia ſiue eſſet terra pinguis, ſiue ſterilis, ſiue habitatores eſſent pauci, ſiue multi, non erant mutaturi conſilium de eundo illuc, ſed neceſſe erat ire, cum Deus hoc iuſſiſſet, non inuenit tamen Moyſes aliquid, quod magis conueniret, ideo iſta pręcepit conſiderari.

An exploratores miſſi ſunt ad conſolationem Hebræorum. Quæſt. XXVI.

G ADHVC quæretur quid proderat, quòd exploratores iſta conſiderarent?

Dicendum, quòd Moyſes iuſſit hoc ad conſolationem Iſraelitarum: ſciebat enim Moyſes, quòd terra Chanaan erat pinguis, fluēs lacte, & melle, licet eam non vidiſſet, quia Deus talem eſſe dixerat Exodi 3. & 4. capi. Et cum hoc nunciarent exploratores Iſraelitis lętarentur, & deſiderarent magis ire in eam, ideo ad acuendum deſideria eorum, voluit quòd iſta referrentur eis, vnde Moyſes iam iuſſit hoc exploratoribus cōſiderare, quaſi ipſe neſciret, ſed vt populus certificaretur per eorum relationem. Sed quod dixit de vrbibus muratis, vel non muratis nondum ſciuerat Moyſes, quia Deus non dixerat ei iſtud, ſed per exploratores nunc cognoſcendum erat, ſimiliter autem, quod dixit de habitatoribus terrę, an eſſent multi, vel pauci.
H Sed omnia hęc putauit Moyſes futura eſſe ad conſolationem Iſraelitarum, quia qualiſcunque, aut quantuſcunque eſſet populus terrę Chanaan confidere debebant Hebręi in Deo ſuo, quòd ſubiiceret ſibi gentes, ſed fuit è contrario, quia auditis iſtis turbati fuerunt Iſraelitæ, & murmurauerunt nolentes ire in terrā Chanaan Deut. 1. ſ. quo aſcendemus? nuncii terruerunt cor noſtrum, dicentes maxima multitudo eſt, & nobis ſtatura procerior, vrbes magnæ, & ad cęlum vſque muratæ.

I *Quomodo exploratores iuerunt, ſine nube dirigente, & ſine manna. Quæſt. XXVII.*

QVAERETVR de iſtis exploratoribus quomodo poterant ire non dirigēte eos nube? nam manebat nubes in caſtris dirigens Iſraelitas, & non ibat cum exploratoribus.

Dicendum, quòd iſti exploratores ambulaturi erāt per deſertum, & poſtea per terrā Chanaan, de deſerto autem erat difficultas, eo quòd erat terra, ſine habitatore, & ſine via, ſicut dicitur Hiere. 2. ca. duxi vos per deſertum, per terram inhabitabilem, & inuiam, per terram ſitis, & imaginem mortis, in qua non ambulauit vir neque habitauit homo. Dicendum tñ, ꝙ non obſtabat deſertum iſtis exploratoribus, quia per illud quaſi nihil ambulauerūt, eo ꝙ de vltima māſione deſerti quę eſt Cadesbarne receſſerunt exploratores, &
K tñ iuxta iſtam manſionem ſunt Chananæi, qđ patet, quia die quo recedere voluerunt Iſraelitæ de Cadeſbarne Chananęi, & Amalechitę percuſſerunt eos, vt patet ſeq. c. non poterat tñ hoc eſſe, niſi Chananęi eſſent iuxta Cadesbarne. Item patet hoc manifeſtius, qa infra 34. c. vbi ponuntur termini terrę Chanaan ponitur Cadesbarne, vt vnus de terminis terrę huius in latere Meridiano, nulla ergo diſtantia erat inter Cadeſbarne, & terrā Chanaan, cum Cadesbarne eſſet terminus terrę ipſius, ideo exploratores nihil ambulaturi erant per deſertum, ita vt indigerent columna dirigēte. De terra Chanaan dicendum, ꝙ non indigebāt columna per illam, quia erat terra populoſa, in qua nō

poſſet

poſſet eſſe error viarum: potiſſime, quia non ibant ad aliquem locum certum, ſed luſtrabant hinc, & inde euntes quo vellent, & poſtea redierunt per eandem partem per quam introierunt, ſ. in Cadesbarne, vnde non fuit neceſſaria iſtis columna dirigens.

Quomodo exploratores iuerunt, ſine manna. Quaeſt. XXVIII.

ALIQVIS quęret quõ iſti exploratores potuerunt ire non habentes manna quo alerentur? Dicet aliquis, ꝙ habebant manna, quia multa facta ſunt quæ non ſcribuntur. Sed dicendum, ꝙ non ſtat. primo quia iſti ambulauerũt per terrã Chanaan, & tñ ibi nunq̃ cecidit manna, ſed ſolum in deſerto, vſque ad terminos terrę Chanaan Exo. 16. c. Secundo, quia manna non cadebat, niſi in circuitu caſtrorum, ſiue ſuper caſtra, vt dr̃ ſupra. 11. & Exo. 16. c. exploratores tñ iſti ibant extra caſtra, quia caſtra manſerunt fixa in deſerto toto tpe, quo exploratores ambulauerunt per terram Chanaan, ideo nõ cadebat manna in locis vbi exploratores poſſent mã ducare de illo. Dicendum, ꝙ in iſtis 40. diebus quibus exploratores luſtrauerunt terram, non manducauerunt manna, ſed aliis cibis vſi ſunt, quod poterat fieri dupliciter. vno modo, ꝙ cum irent per terram Chanaan emerent cibos a Chananęis, licet iſtud non eſt ſecurum, quia iſti exploratores non ſe oſtendebant Chananæis, quia occiderentur ab eis ſi agnoſcerenẽ. Alio modo, ꝙ iſti non introirent in loca Chananęorum, nec acciperent cibos ab eis, ſed euntes per agros inueniebant cibos, quia erat tunc tempus fructuum maturorum, cum ipſi de fructibus illis attulerint poſtea in caſtra, vt patet in litera. Sed melius eſt dici, ꝙ accipiebant aliquãdo cibos a Chananęis, quia per 40. dies non vterentur ſolis fructibus inuentis in agro.

Quomodo exploratores luſtrauerunt terram Chanaan, & an intrarent in ſingula loca, vel videbant de longe. Quaeſt. XXIX.

QVAERETVR quõ exploratores luſtrauerũt terram Chanaan? Aliqui dicunt, ꝙ ambulauerunt per ſingula loca terrę Chanaan videndo illa, vt poſſent cum certitudine referre omnia Hebręis. Sed dicendum, ꝙ iſtud non ſtat. primo quia ſolum 40. diebus fuerunt exploratores in hoc opere, tñ ſi ad ſingula loca irent, non explerẽt iſtud forte in centum, vel ducentis diebus. Secundo, quia litera vr̃ innuere, ꝙ viderint quęlibet loca, ſ. a deſerto Sin vſq; Roob, & terram Emath. Tertio, quia eſſet hoc periculoſum. nam ſi ad ſingula loca declinarent eſſent cito viderentur a Chananæis, & inciderent in ſuſpitionem atq; occiderentur. Alii dicunt, ꝙ iuerunt exploratores ſolum per lineam rectam incipiendo a Meridie vſq; ad Aquilonem ad punctum oppoſitum, vt patet in litera. cum dr̃, cumque aſcendiſſent explorauerunt terram a deſerto Sin vſq; Roob intrantibus Emath, & tñ deſertum Sin eſt in latere Meridiano terrę Chanaã. Terra autem Roob eſt in latere Aquilonari eius infra 34. c. ideo vr̃, ꝙ exploratores non iuerint, niſi per lineam rectam de Meridie in Aquilonem non declinando ad vnam partem, neq; ad aliam, & iſtud tenent multi, ſicut ſ. in expoſitione literæ tetigimus. Sed hoc non ſtat. primo quia iſto modo parũ viderent de terra Chanaan cum de latitudine eius nihil viderent. Secundo, quia exploratores expenderũt 40. dies luſtrando terram, vt patet hic in litera, & ſeq. c. ſi tñ irent per lineam rectam, non declinando ad vnam partem, neque ad aliam, explerent hoc forte in

A paucioribus quam in 20. diebus cum haberent ſe ſolicite in hoc. ergo nõ iuerunt ſolum per lineam rectã. Tertio quia iſti exploratores redeuntes narrauerunt ſitum terrę, & populorum, dicentes. Amalech habitat in Meridie: Ethęus, & Iebuſęus, & Amorrhęus in mõtanis, Chananęus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis, & ita vr̃, ꝙ iſti perambulauerant iſtas partes terrę, & tñ mare eſt ad occidentem terræ Chanaan, Iordanis autem eſt ad orientem, vt patet ĩ. 34. c. ergo non iuerunt per lineam rectam de Meridie in Aquilonem nihil declinando. Quarto, quia dr̃ in litera. reuerſi ſunt exploratores terrę poſt 40. dies omni

B regione circuita, ergo circuierũt totam terrã Chanaan, ſed ire per lineam rectam a Meridie in Aquilonem non erat circuire totam terram Chanaan. ergo non iuerunt ſic. Dicendum, ꝙ modus luſtrandi terrã fuit, ꝙ exploratores intrarent per latus Meridianum terrę Chanaan, & procederent contra Aquilonem, ſed non via recta, immo aliquando declinabant contra occidentem, & aliquando contra orientem, vt viderent populos, & vrbes, & terram, an eſſet pinguis, vel ſterilis, & ſic proceſſerunt vſq; ad extremitatem Aquilonis terrę Chanaan. Cum autem obiicitur, qa dr̃ in litera, ꝙ explorauerunt terrã a deſerto Sin vſq; Roob, non eſt ſenſus, ꝙ per lineam rectã iuerint, ſed intelligitur, ꝙ totum, quod explorauerunt fuit inter deſertum Sin, & Roob, quia iſtę ſunt duę extremita-

C tes maxime diſtantes in terra Chanaan, ſ. Meridies, & Aquilo. vnde totum, quod erat ad orientem, & ad occidentem terrę Chanaan erat inter iſtas duas extremitates. & perueniendo ab vna in aliã poterat diſcurri totum, qđ erat in terra Chanaan, non eſt tñ intelligendũ, ꝙ ad ſingulas vrbes, vel loca declinarent, quia non erat iſtud neceſſarium, & ẽt nimis morarẽtur in hoc.

An exploratores ingrederentur vrbes. Quaeſt. XXX.

D EST dubium quõ exploratores iſti explorauerunt terram Chanaan, an intrabant in vrbes, vel ſolum videbant eas de longe, aut quid faciebant? Aliqui dicunt, ꝙ iſti non intrabant in aliquam vrbem, quia timerent Chananęos, ſed videbant eas de longe, ſ. de montibus, & hoc innuitur in litera cum dr̃. cumq; veneritis ad montes conſiderate terram qualis ſit, & ita de montibus iubebantur hęc oĩa conſiderare. & nõ intrare in vrbes. Dicendũ, ꝙ ille modus explorandi non eſt verus. Primo quia non poſſent ſic ſcire exploratores oĩa quæ iuſſit eis Moyſes. ſ. an habitatores terrę eſſent pauci, vel multi, & an eſſent fortes, vel infirmi, quia ad hoc oportebat videre ipſos hoĩes intrando in loca. Secundo, quia certum eſt, ꝙ intrabant in aliquas vrbes, ſicut patet ſaltẽ. de vrbe Hebron, vt in litera dr̃. Tertio quia ipſi videbant Chananęos, cum dicant, ꝙ viderunt in Hebron quędã monſtra filiorum Enach, quibus comparati vi

E debanẽ locuſtę. ergo ſicut illos videbãt, ita & cęteros Chananęos in aliis vrbibus videbant. Dicẽdũ igitur ꝙ modus erat, ꝙ iſti ibant ad ciuitates terrę Chanaã, non quidem ad omnes, vt dictum eſt pręced. quæſt. ſed ad multas, & introibant in illas, & conſiderabant populũ atq; diſpoſitionem terrę, & tunc poterant agnoſcere, id quod Moyſes eis iuſſerat, ſ. conſiderare, an habitatores eſſent multi, vel pauci, & robuſti, vel infirmi. Cum autẽ obiicitur. cumq; veneritis ad montes conſiderate terrã, dupliciter intelligitur. habent. n. quędam Biblię ad montem, ſicut Biblia quam ſequebatur Auguſt. & dicit, ꝙ per montem intelligit terra Chanaan, & hoc forte, quia illa eſt montuoſa, & non eſt plana, ſicut Aegyptus, vt patet Deut. 11. & ſic dicetur. cumq; veneritis ad mõtem, ideſt ad terram Chanaan,

naan, quę eſt montuoſa, cõſiderate terram qualis ſit, ideſt ipſam terram Chanaan. Alio modo accipitur, & melius. cumq; veneritis ad montes, ſ. montes terræ Chanaan, quia iſta terra alicubi habet montes, ideſt colles excelſos, alicubi valles, & planities, iubebat Moyſes, ꝙ aſcenderet in montes, quia non poterant diſcurrere ſingulas partes terrę, quia iſtud eſſet opus infinitum. de collibus autem excelſis poterat videre ſignum regionis adiacentis, & illud ſatis erat, & ſic poterant videre totam terram Chanaan non ambulantes per illam totam. Sed non eſt intelligendum, ꝙ totum quicquid acturi erant exploratores eſſet vidẽdo de montibus, ſed ſolum diſpoſitionem terrę inde viſuri eſſent, populoſitatem tñ vrbium, & robur, vel infirmitatem habitatorum non videbant de montibus, ſed videbant introeundo in aliquas vrbes, cũ aũt dicitur. cumque veneritis ad montes, &c. non eſt tota litera legenda ſub vna clauſula, ſed illud ſolum, cũque veneritis ad montes, conſiderate terrã qualis ſit. quia hoc poterant de montibus conſiderare, reliquũ autem, quod ſequitur, & populum qui habitator eſt eius, vtrum fortis ſit, an infirmus, pauci numero, aut plures, non poterant exploratores videre de montibus, ſed introeundo in vrbes. De hoc dicit Auguſt. oſtendite de iſta eremo, & videbitis terram quæ ſit, & populus qui inſidet ſuper eam, ſi fortis eſt, an infirmus, ſi pauci ſunt, an multi. expoſuiſſe intelligitur ſecundum, ꝙ dixerit, ſi potens eſt, an infirmus, hoc eſt ſi pauci ſunt, an multi: quomõ enim poſſent de montibus proſpicientes ſentire humanarum virium fortitudinem, & alius ſenſus multo eſſe congruẽtior veritati, quod ait, aſcendetis in montem, in ipſam terrã dixit, quam explorare volebant.

Quomodo poterant intrare ſecure in terram Chanaan. Quæſt. XXXI.

SED aliquis dicet, quomodo poterant iſti exploratores intrare ſecure in terram Chanaã, quia duo exploratores, quos miſit Ioſue in vrbem Iericho fuerunt in magno periculo, niſi eos abſcondiſſet Raab. Ioſue 2. c. Aliqui dicũt propter hoc, ꝙ iſti exploratores non intrabant in vrbes, ſed ſolum de montibus conſiderabant terram, vt dicitur in litera. ideo non erant in periculo, exploratores vero miſſi a Ioſue introierunt in vrbem Iericho, ideo fuerunt in periculo. Dicendum, ꝙ non ſtat, quod iſti præſupponunt, quia vt oſtenſum eſt pręced. quęſt. iſti exploratores intrabant in vrbes, cum litera hoc ſignificet, non tamen fuerunt in periculo, quia putabantur eſſe peregrini, cũ multi alii peregrini eſſent in terra Chanaan, & tranſirent per eam, vnde non potius ad iſtos quam ad alios reſpicerent Chananęi: potiſſime, quia iſti nõ intrabãt in omnia loca, ſed in pauciora. De hoc dicit Auguſt. nõ enim poſſent facile exploratores intelligi, vbi tanquam peregrinantes omnia perquirebant. nam ſi de vertice montis eos putauerimus conſpexiſſe terram & exploraſſe, quõ intrarent ciuitates, quas leguntur intraſſe, & ex illa valle botrum tollere propter quem vallis botri dicitur? Cum obiicitur de exploratoribus, quos miſit Ioſue. dicendum, ꝙ non eſt ſimile, quia erant tunc Hebręi iuxta Iordanẽ, cui eſt propinqua ciuitas Iericho, timebant valde Ierichõtini, vnde erat ciuitas clauſa atq; munita Ioſue 6. c. ideo ſuſpicati ſunt valde cõtra eos Ierichontini, nõ fuit autem ſic de exploratoribus miſſis a Moyſe, quia tunc Chananæi non ſic timebant Hebręos, ẽt nõ intrauerũt exploratores iſti in loca propinqua, ſed in loca remotiora a caſtris Iſraelitarũ, & ita non eſſet ſuſpitio cõtra eos, vnde potuerunt ſecuri luſtrare terram,

F *Quomodo ſciuerunt redire in caſtra. Quæſt. XXXII.*

SED quęretur quomodo ſciuerunt exploratores redire in caſtra de quibus receſſerant? quia dum ipſi luſtrarent terram forte mouerentur caſtra ad alia loca, & neſcirent exploratores illuc ire.

Dicendum, ꝙ exploratores quando exierũt de caſtris certificati fuerunt, ꝙ ad eadem caſtra redire deberent, & poterat hoc ſciri primo per quandam cõiecturam humanam. nam caſtra erant in Cadesbarne quando miſſi ſunt exploratores Deut. 1. Erat autẽ Cadesbarne terminus terrę Chanaan infra 34. c. ideo veriſimile erat, ꝙ caſtra non mouerentur inde, quia ſi mouerentur eſſet hoc ad intrandum in terrã Chanaan, & tamen non intrarent in eam, quouſq; reuerterentur exploratores. nam ad hoc mittebantur, vt
G nunciarent Hebręis ea quę vidiſſent antequam intrarent. Secundo poterat eſſe iſta certificatio a Deo. nam Deus iuſſit Moyſi mittere exploratores, vt dicitur ſupra in litera. & ita ipſe certificaret Moyſen quo modo manere deberent caſtra ibi, vſque ad reditum illorum.

An notum fuit exploratoribus, quod caſtra non mouerentur vſque ad reditum eorum. Quæſt. XXXIII.

ADHVC quæretur cum Hebręi neſcirent quanto tempore manſuri eſſent exploratores luſtrando terram, quomodo potue-
H runt mittere eos, quia neſcirent vbi inuenirent eos in reditu? Dicendum, ꝙ ex dictis in præced. quęſt. reſultat ſolutio. nam Hebræi certi erãt per modos ibi dictos, ꝙ non recederent de Cadesbarne vſq; ad reditum exploratorum, iõ poterãt eos mittere ſecrete, iubentes ꝙ redirent ad eundem locum, de quo nunc exibant. Aliter poteſt dici, ꝙ etiam ſi Iſraelitæ non eſſent certi de motu caſtrorum, vel ſtatione, nõ erat inconueniens aliquod mitti exploratores, quia cum caſtra Iſraelitarum eſſent tam magna, non poterat incognitum eſſe vbi illa eſſent, ſed per famam lõge inde ſciretur, ideo exploratores per hanc famam
I redire poterant in caſtra vbicunque illa eſſent.

Quare Moyſes iuſſit afferri de fructibus terræ. Quæſt. XXXIIII.

QVAERETVR quare Moyſes iuſſit iſtis exploratoribus, ꝙ adducerent de fructibus terrę Chanaan? Dicendum, ꝙ Moyſes ſciebat terram eſſe propinquã, iõ cum pauco labore poterant adduci fructus aliq inde, voluit aũt Moyſes hoc primo ad oſtendendũ excellentiã terræ Chanaan: ſciebat enim fructus terrę illius eſſe valde magnos, cum Deus dixiſſet ei, terram illã eſſe fluentẽ lacte, & melle, iõ vt conſtaret Hebręis terrã illam ta-
K lem eſſe, iuſſit de fructibus illius adduci. ſic patet ĩ. in lr̃a cum dixerunt exploratores, venimus in terrã ad q̃ miſiſti nos, q̃ reuera fluit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognoſci põt. Scd̃o fuit ad acuendũ deſideriũ Hebręorũ eundi in terrã Chanaan, qa cũ viderent tales fructus terrę quales nõ viderãt in Aegypto, cuperẽt valde introire in terrã illã, & poſſidere eã, & diſponerent ad quęcunq; pericula, & difficultates, vt eã hẽrẽt, q̃q̃ non ſic accidit, qa tãta fuit puſillanimitas Hebręorũ, ꝙ poſt fleuerũt volẽtes redire ĩ Aegyptũ, vt ñ cogerent ſuſtinere bella Chananęorũ, vt patet ſeq. c.

An Moyſes præfixerit dies exploratoribus. Quæſt. XXXV.

ADHVC quæretur de iſtis 40. diebus poſt quos redierũt exploratores, an Moyſes iuſſit, ꝙ redirent

rent poſt illos 40. dies, vel acciderit, ꝙ ſic redierunt? Aliqui dicunt, ꝙ Moyſes pręfixerit eis iſtũ terminũ, vt caſtra non manerent diu in loco illo. Dicendum, ꝙ Moyſes nullum terminum præfixit iſtis exploratoribus. nam litera non exprimit illud, etiam non erat cõueniens præfigi terminum, quia iſtud erat opus incertum, de quo non conſtabat in quot diebus fieri poſſet, ideo non aſſignaret terminum. Item quia hoc eſſet inconueniens, & ꝯ intentionem Moyſi, quia forte in illis 40. diebus nõ poſſent complere opus ſibi iniũctum, & redirent illo non facto, & ſic multo eſſet inutilius. Dicendum igitur, ꝙ nullus terminus fuit eis pręfixus, ſed ꝙ facerent hęc citius quam poſſent. Accidit autem, ꝙ compleuerunt illud poſt 40. dies, ideo tunc redierunt. ſunt autẽ intelligendi iſti 40. dies a die quo exierũt de caſtris, vſque ad diẽ quo reuerſi ſunt in ea.

Terra Chanaan quantæ magnitudinis ſit, & de hoc opinio Iudæorum de laude terræ ſuæ, quòd eſſet quatuorcentum leucarum. Quæſt. XXXVI.

CONSIDERANDVM autem, ꝙ aliqui Hebręi dicunt de magnitudine terrę Chanaã, ꝙ ſit quadringentarum leucarum, & mouẽtur ad hoc, quia dr̃ hic in litera, ꝙ redierunt poſt 40. dies. Sed dĩm falſum eſſe, magnitudo. n. tota terrę Chanaan conſideratur. Sic eſt. n. longitudo eius a Meridie in Aquilonẽ, & latitudo eius ab oriente in occidentem, id eſt a Iordane vſq; ad mare mediterraneum, & hoc eſt non cõputando terram duarum tribuũ, & dimidiæ, quia illa non vocatur terra Chanaã. Eſt aũt longitudo terrę prędictę 85. vel 90. leucarum, latitudo aũt non peruenit ad 30. vel quaſi, vt patet ex ſcriptis illorũ, qui diligentiſſime iſta retulerunt, iõ tota longitudo terrę Chanaan non eſt decẽ dietarum. Ad motiuum aũt Hebręorum dicendum, ꝙ nullum eſt, cum dr̃, ꝙ redierunt poſt 40. dies. Primo quia iſti 40. dies computantur a die quo exierunt de caſtris, vſquequo redierunt in eadẽ caſtra, & iuerunt ab extremo terrę Chanaan in extremum, a Meridie in Septẽtrionem, & rurſus redierunt, ideo faciẽt ſolum 20. dietas ad plus. Secundo, quia non iuerunt iſti exploratores ſolum per lineam rectam a Meridie in Septentrionẽ, ſed aliqñ declinabant ad occidentem, & aliqñ ad oriẽtem, vt viderent vrbes, & regionem, vt oſtendimus s̃. queſt. 44. ergo in multis diebus pertranſiuerũt primũ iter ſm longitudinem, & forte non eſſet decem, aut vndecim dietarum. Tertio quia etiam hoc tpe. quo exploratores procedebãt, non pergebant expeditiſicut cęteri viatores, vt conficerent de itinere quãtum poſſent, ſed aſcendebant in montes, & inde proſpiciebant regionem, ſicut Moyſes dixerat eis s̃. in litera, & introibant in vrbes, manebantq; ibi, vt diligentius cõſiderarent conditionem populorum, ideo non eſt arguendũ de diebus, in quibus iſti luſtrauerunt terram, ꝙ ſint tot dietæ, ſ. 40. in longitudine terrę Chanaan, quia in luſtrando terram cuius eſſet longitudo 80. aut 90. leucarum poterant expẽdere tot dies, quot hic expenderunt in luſtrando terram Chanaan. Nõ ſunt ergo quadringentę leucę in longitudine, vel latitudine terrę Chanaan, nec eſſe poſſunt, ſicut mentiũtur quidam Hebręorum.

Quare Ioſue mutatum eſt nomen, & addita vna litera de nomine Domini tetragrammaton. Et quare Hiero. non appellauit Ioſue Ieſus cum ſic appellctur in Hebræo. Quæſt. XXXVII.

ADHVC eſt dubium de mutatione nominis Ioſue qñ nũc miſſus eſt, vt explorator. nam prius

A vocabatur Oſee, & tunc vocatus eſt Ioſue, vt patet s̃. in litera. Dicendum, ꝙ non fuit proprie mutatio nominis, ſed fuit additio vnius literæ. in principio nominis, ſ. Ioth, & iſta addita efficitur Ioſue, vel Ioſua ſm morem Hebraicũ, vbi prius dicebať Oſee, vel Oſua. Cauſa additionis nominis huius putať fuiſſe beneuolentia Moyſi ad Ioſue, ſm quam cupiebat illi bona. Erat. n. familiariſſimus ei, ita vt vocaretur puer eius Exo. 33. & 34. & licet multos alios, vel familiares, vel miniſtros hr̃et Moyſes, iſte dicebatur electus ex millibus s̃. 11. c. iõ nullius de exploratoribus mutauit nomen Moyſes, niſi ipſius Ioſue, quia cum fuerit ſignũ

B beneuolentiæ, & nullum aliũ ęqualiter diligebat, nulli oſtendit ſigna beneuolenuæ, ſicut iſti. Iſtud aũt putatur eſſe vno de duobus modis. primo quia lr̃a addita nomini antiquo Ioſue eſt prima in nomine Dñi tetragrammaton, id eſt quatuor literarum. nam pmma iſtarũ eſt loth. addit ergo Moyſes iſtam literam, vt eſſet idem principiũ nominis Dei, & nominis Ioſue, innuens per hoc, ꝙ Deus daret ipſi Ioſue de magnis bonis ſuis, cum daret ei primã literã nominis ſuis. Alio mõ poteſt hoc intelligi factum eſſe pp ſignificationem, quia iſtud nomen cum hac litera ſignat ſaluatorem, vel ſaluatum, ſ. liberum ab omni malo, & nõ ſignificabat hoc nomen antiquum Ioſue, & iſtud idem omnino eſt nomen Chriſti, ſ. Ieſus. nam licet vr̃ differre eſt hoc pp modum ſcribendi, & pronunciandi in

C Gręco, & Latino, tñ in Hebræo vocatur Chriſtus Ioſua, & iſte Ioſue in Gręco, & in antiquis Bibliis, quæ non ſunt de trãſlatione Hiero. vocatur Ieſus, vbi nos Ioſue dicimus, qđ multo rationabilius factum eſt, vt illud nomen ſoli Deo noſtro relinquatur, qui vere ſaluator eſt. ergo hic impoſitum eſt nomen pp veritatẽ rei ſignificatę, ſicut præcepit Angelus Ioſeph, ꝙ vocaret puerum naſciturum Ieſum, quia ipſe ſalũ faceret populum ſuum a peccatis eorum Matth. 1. ca. cęteris autem iſtud nomen a caſu, vel volũtate impoſitũ eſt, nulli aũt, ꝑpter rem ſignificatam, quia nullus illã efficere potuit. Sed ĩ Ioſue fuit per Moyſen datum iſtud

D nomen, primo ex deſiderio ſalutis ſignificatæ, & hoc competit, quia mittebat eum Moyſes in terrã hoſtilem, vbi poterant accidere multa pericula, cupiebat aũt Moyſes, ꝙ ab omnibus illis ſaluus eſſet Ioſue, iõ impoſuit ei nomen ſalutis. Secundo poteſt accipi dictum eſſe pręnunciando, ſ. ꝙ Moyſes pręnunciauerit Ioſue ſaluãdum eſſe ab oĩbus incommodis huius explorationis, qđ ita fuit. nam in reditu mortui ſunt decẽ exploratores, ſolus aũt Ioſue cum Caleb vixerunt, vt patet ſeq. ca. Tertio poteſt accipi hoc factum ad ſignandum, ꝙ Moyſes pręficiebat iſtum Ioſue aliis vndecim exploratoribus, ideo vocauit eum ſaluatorem, id eſt, ꝙ hr̃et curam de ſalute aliorum, & bona diſpoſitione ipſorum in via, quod multi tenent, & ſatis rõnabile eſt, quia ante hoc in bello ꝯ Amalechitas conſtituerat Moyſes ipſum Ioſue ducem oĩum bellatorũ

E Exo. 17. a fortiori ergo conſtituerat eum nunc principem 11. exploratorum, & quælibet iſtarum triũ cauſarum tenen poteſt, ſed prima eſt aliqualiter veriſimilior. *Pergenteſque vſque ad torrentem botri.* Iſtud fuit in regreſſu cum erant exploratores in exitu de terra Chanaan, quod patet, q ſi feciſſent in introitu per totam terram Chanaan ambulaſſent pendente botro inter duos viros, quod non eſt rationabiliter dictum. Nec etiam fuit in exitu de terra priuſquam eſſent in termino. nam ſi regredientes. abſcidiſſent botrum ante exitum de terra Chanaan, viderent ipſi Chananæi botrũ pendentem, & comprehenderent viros, ſed fecerunt hoc cum eſſent in extremitate terrę, & non erant trãſituri per aliquem locum Chananęorum, ex quo ſequitur, ꝙ torrens botri eſt circa locum Cadesbarne, in

Qđ abſciderunt botrum.

in exitu de terra Chanaã, cum ipſi perduxerint iſtum botrum pendentem in Cadesbarne, vbi erant caſtra. Iſte torrens non vocabatur torrens botri, ſed ex euentu ſic vocatus eſt, quia abſciſus fuit inde botrus cum palmite, vt declaratur immediate. *Abſciderunt palmitem cum vua ſua.* Ideſt non portauerunt vnum racemũ per ſe, quia non poterat cõuenienter portari, ſed portauerunt in vite: magis enim ſic cõſeruaretur ne marceſceret, q̃ ſi portaretur abſciſus a palmite, ſicut triticum magis conſeruatur ſi cum ſpicis recondatur in horrea, q̃ ſi excuſſum fuerit a foliculis, etiam quia portabant iſti viri botrum pendentem in vecte, ſed non poterat conuenienter pendere, niſi haberet palmitẽ, quo teneretur ligatus ad vectem. Et dr̃, ꝙ abſciderũt palmitem, cum vua ſua, ideſt palmitẽ cum omnibus racemis, quos habebat, qui erant tota vua quam germinauerat palmes, & tunc intelligetur, ꝙ non portauerint vnum racemũ, ſed multos, ſ. totam vuam palmitis. Alio modo poteſt accipi vua pro vno racemo, ſicut eſt conſuetudo quibuſdam dicere vnam vuam vnum racemum. Ipſam autem vuam nõ vocant vuã, ſed granum. & iſte modus conuenientior eſt hic, q̃a vocatur torrẽs botri, in quo ſignificatur vnus botrus. Si ñ portarentur multi racemi in palmite, non vocaretur torrens botri, ſed torrens botrorum, vel vocaretur a palmite, ſ. torrens palmitis. *Quem portauerunt viri duo in vecte.* Iſte botrus fuit portatus in admirationẽ, & ſignum vbertatis, atq; pinguedinis terræ. nã ſi terra non fuiſſet pinguiſſima nõ potuiſſet fructus tantæ magnitudinis producere. Et ſic dixerunt ipſi exploratores, ꝙ terra ad quam iuerant vere fluebat lacte, & melle, ſicut colligi poterat ex illis fructibus.

An exploratores peccauerunt accipiendo botrum de vineis Chananæorum. Et an peccet quis nunc botrum accipiendo de vineis. Quæſt. XXXVIII.

QVAERET aliquis circa hoc, an peccauerunt ipſi exploratores abſcindendo botrum de vineis Chananæorum, & ducẽdo in caſtra? Alicui videbitur, ꝙ ſic, q̃a abſciderunt vuas non ſuas ꝯ voluntatem dñorum. ergo peccauerunt: Chananæi enim nullo modo permitterent, ꝙ illi abſcinderent vuas de vineis eorum, ſed maxime impugnarent. R̃ſidebit forte aliquis, ꝙ non peccauerunt, quia ſcriptum erat in lege Deut. 23. c. ingreſſus vineã proximi tui comede vuas quantum tibi placuerit. ergo poterant iſti accipere botrum vnum. R̃ſidendum eſt, ꝙ non iuuantur ex illa lege, quia nondum fuerat data. leges enim Deut. datæ ſunt anno 40. ab exitu de Aegypto menſe 11. vt patet Deut. c. 1. miſſio autem exploratorum fuit anno 2. ante medietatẽ anni, vt ſ. declaratum eſt. ergo non iuuabãt ſe ex lege. Item lex illa dato, ꝙ iã eſſet facta non iuuaret eos, quia lex non ligat, niſi eos, quibus data eſt, ſed ſolum fuit iſta data Iudęis, ergo ſolum obligabat eos. Ideo Chananæi nõ obligarentur obſeruare illam, & Iudęi non poterant ſe tueri in terra eorum. ꝙ autẽ lex ſolum obliget eos, quibus datur, patet ad Roma. c. 3. ſ. ſcimus, ꝙ quæcunque lex loquitur, his qui ſub lege ſunt loquitur. Item dato, ꝙ lex iſta, & omnes alię obligarent Chananęos, tñ non liberarentur exploratores per eam, quia ibi dr̃ ingreſſus vineam proximi tui comedes vuas quantũ tibi placuerit, foras autem ne efferas tecum, ſed iſti attulerunt ſecum foras de vuis, vt patet hic, quia botrũ inter duos viros pendentem portauerunt in caſtra. ergo non licebat eis illa lege. R̃ndendum eſt, ꝙ in iſtis rebus paruis ex conſuetudine terrarum ſiquis acciperet de vinea alterius pauca grana vuarum, ſi crederet dñm permiſſurum, non incurreret aliquam pęnam,

F Chananęi tñ aliter ſe habebant ad Iudęos, quia erant hoſtes eorum, ideo non poterant informare conſciẽtiam ſuam, ſ. ꝙ Chananęi permitterẽt ſi viderent, ſed magis, ꝙ prohiberent illis, & ipſos occiderent, ideo ꝯ conſcientiam agerent cum ſumerent botrum illum, quia omne, quod non eſt ex fide peccatum eſt, ideſt, quod agitur contra conſcientiam eſt peccatũ ad Roma. c. 14. Dicendum igitur, ꝙ iſti exploratores nõ peccauerunt, quia amputabant palmitem de vineis ſuis, & nihil alienum vſurpabant, Deus enim tradiderat eis terram iſtam, & habitatores eius, ideo poterant licite vti rebus illius, quocunq; vellent. Item dato, ꝙ non eſſet eis terra tradita, licite faciebant, quia hoc Moyſes iuſſerat qui erat propheta, & credebant, ꝙ ip- G ſe a Deo accepiſſet mandatum hoc, Dei autem præceptum efficeret licitum actum eorum, ſicut fuit de auro, & argẽto, & veſtibus acceptis in Aegypto, quæ petierunt Hebræi ab Aegyptiis tanquam accommodata, & expoliauerunt Aegyptum, vt patet Exo. ca. 3. & 12. Illud autem licitum erat ex mãdato Dei, cuius omnia ſunt, & poteſt attribuere rei proprietatem cui voluerit. in hoc igitur ſecuri erant, ſe nihil mali agere, etiam ſi plura accepiſſent. *Quem portauerunt in vecte duo viri.* Scilicet botrum illum portauerunt in vno vecte. Eſt autem vectis lignum longum, quod in humeris duorum ponitur ad portandum aliquid, vt patet in Exodo. de vectibus altarium, & tabulatorum, & aręę. ꝙ autem iſti duo viri portarent in vecte botrũ erat H ſignum magnitudinis eius, quia non ſufficiebat portare vnus vir manu ſua, & portabatur pendens inter duos.

Vectis q̃d.

De malis quoque granatis, & de ficis loci illius tulerunt. Iuſſerat Moyſes, vt portarent de fructibus terrę, quàm explorabant, & quia apud torrentem illũ inuenerunt vuas, ficus, & malogranata, de eis omnibus tulerunt in ſignum vbertatis terrę. De ficubus etiam, & de malogranatis credendum eſt, quòd eſſent magnę quantitatis proportionaliter, ſicut botrus, alias nõ tuliſſẽt. nam exploratores non ferebant de fructibus illis, vt Iſraelitę comederent, quia nihil hoc erat inter tantos, I ſed vt cognoſcerent terrę pinguedinem. Si tamen nõ eſſent ficus, & malogranata in excedenti magnitudine ad terram Aegypti non probarent inde fertilitatẽ terrę, nec adducerent. Item patet ex verbis exploratorum. dixerunt enim venimus ad terram ad quam miſiſtis nos, quę re vera fluit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognoſci poteſt. Si tamen ſolus botrus haberet magnitudinem exceſſiuam, non diceretur ex his fructibus, ſed ex hoc fructu, vel ex hoc botro.

Qui appellatus eſt Nehelescol, ideſt torrens botri. Hoc vltimum non habetur in Hebræo, ſed eſt expoſitio literę noſtrę, quia Neheleſcol in Hebręo ſignificat torrẽtem botri, & eſt iſtud nomen corruptum ſecundum proprietatem Hebraicę vocis, in qua dicitur. Nahas eſtol: Nahas enim flumen, vel torrentem ſignat, eſtol K vero racemum.

Eo quod botrum inde portaſſent filij Iſrael. Subditur cauſa huius nominis, & iſtud eſt agnomen, quia ab euentu impoſitum, ſcilicet, quia inde abſciſus eſt palmes cum botro. ex quo patet, quòd non vocabatur iſte torrens apud Chananęos, ſed Iſraelitæ impoſuerunt hoc nomen.

Reuerſique exploratores terræ poſt quadraginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moyſen, & ad Aaron, & ad omnem cętum filiorum Iſrael in deſertum Pharan, quod eſt in Cades. Locutique eis, &

omni

Iud. 8. Exploratores detraherunt terræ promiſſionis.

A omni multitudini oſtenderunt fructus terræ, & narrauerunt, dicentes. Venimus in terram, ad quam miſiſtis nos, quæ re vera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognoſci poteſt. Sed cultores fortiſſimos habet, & vrbes grandes, atque muratas. Stirpem Enach vidimus ibi. Amalech habitat in Meridie Hethæus, Iebuſæus, & Amorthæus in montanis. Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis. Inter hæc
B Caleb compeſcēs murmur populi, qui oriebatur contra Moyſen, ait. Aſcendamus, & poſſideamus terram: quoniam poterimus obtinere eam. Alij vero qui fuerant cum eo, dicebant. Nequaquam ad hunc populū valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt. Detraxeruntq; terrę, quā inſpexerant apud filios Iſrael, dicentes. Terra, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos. Populus, quem aſpeximus, procerę ſtaturæ eſt. Ibi vidimus monſtra quędam filiorum Enach de
C genere giganteo, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur.

Reuerſiq; exploratores terræ poſt quadraginta dies. Fuerũt exploratores quadraginta diebus in explorando eundo, & redeundo, quia licet breuiori tempore poſſent tranſire de Cadesbarne in Roob, & Emath: & inde redire in Cadesbarne, tamen nō redierunt ante quadraginta dies, & hoc propter duo. Primo, quia non ſemper ambulabant, ſed ingrediebantur in loca aliq̃ ad conſiderandum gentes, & iterum cum viderent montem aliquem altiſſimum aſcendebant in illum, vt contemplarentur inde omnem regionem, ſicut eis

Quare nō redierunt ante 40. dies.

D fuerat iuſſum ſupra, ſcilicet, cumque veneritis ad mōtes conſiderate terram, & in hoc magnam morã contrahebant. Secundo morati ſunt, quia licet tetendiſſent a deſerto Syn, vſque in introitũ Emath: ſolum tamen aliquando declinabant verſus Occidentem, & aliquando verſus Orientem, vt magis conſiderarent regionem.

Omni regione circundata. Ideſt circuiuerunt omnem regionem terræ Chanaan. non eſt ſenſus, quòd circuirent totam regionem, ſcilicet, per totum latus Meridianum, & Occidentale peruenientes in latus Septẽtrionale, & Orientale. nam hoc ſupra improbatum eſt. ſed dicuntur circundediſſe omnẽ regionem, ideſt vidiſſe omnem regionem, quia procedentes a Meri-
E die in Septentrionem, aliquando declinabant verſus Occidentem, & aliquãdo verſus Orientem; ita vt videre poſſent totam terram.

Venerunt ad Moyſen, & Aaron, & ad omnem cœtum filiorum Iſrael. Exprimuntur iſti duo proprijs nominibus, quia erant excellentiores. Moyſes enim totius populi dux erat, & propheta: Aaron autem ſummus ſacerdos, vterque autem erat magnus principatus: cęteri vero nomine congregationis intelliguntur.

In deſertum Pharan, quod eſt in Cades. Ideſt redierunt iſti exploratores ad Iſraelitas manẽtes in deſerto Pharan in loco, qui dicitur Cades.

Et debet conuerti iſta litera, ſcilicet, quòd venerũt

A exploratores in Cades, quæ eſt in deſerto Pharan, quia non eſt deſertum Pharan in Cades, ſed Cades in deſerto, cum deſertum Pharan ſit aliquid valde magnũ, & Cades aliquid paruum. niſi forte accipiatur, quòd venerũt in deſertum Pharan, quod eſt in Cades, ideſt quantum ad illam partem, in qua eſt Cades; & hoc eſt tollere dubium. Nam ſi diceretur, quòd venerunt in deſertum Pharan, & nō exprimeretur de loco ſpecialiter, eſſet magnum dubium, quia iſtud deſertum eſt valde magnum. nam a monte Synai incipit computari deſertum Pharan, vno modo cum dicatur ſupra capit. 10. quòd nubes recedens de monte Synai recubuit in ſolitudine Pharan, & tamen inde vſq; in Cadesbarne ſunt plures, quàm viginti manſiones.

Cades eſt paruus locus deſerti Pharan.

B Dicendo ergo quòd venerunt exploratores in deſertum Pharan, non intelligeretur, de qua parte deſerti: ideo expreſſum eſt, quod eſt in Cades, ideſt venerunt in deſertum Pharan in partem illam, in qua eſt Cades.

An deſertum Syn, & Pharan idem ſint. Et q̃ Cadesbarne, & Cades Syn idem ſunt. Et quòd Cades vocatur etiam fons Maſphat. Quæſt. XXXIX.

SCIENDVM eſt, quòd deſertum Syn, & deſertum Pharan idem ſunt. quod patet, quia dicitur hic, quòd Cades eſt in deſerto Pharan, & infra capit 20. dicitur quòd eſt in deſerto Syn. nec valet ſi aliquis dicat, quòd duplex eſt Cades. nam
C infra trigeſimotertio capit. narrantur omnes caſtrametationis Iſraelitarum per deſertum, ſed non ponitur ibi Cades, niſi ſemel; & hoc in deſerto Syn. Etiam ſatis patet, quòd iſta duo deſerta ſint idem, quia deſertum Syn eſt a parte Meridiana terræ Chanaan, vt patet infra capitulo trigeſimotertio, deſertum autẽ Pharan eodem modo, vt patet Abacuc, capitulo tertio, ſcilicet, Dominus ab auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan.

Item ſciendum, quòd Cadesbarne, & Cades deſerti Syn ſunt idem: quod patet, quia Iſraelitæ dicuntur aliquando fuiſſe in deſerto Syn in Cades, vt patet infra vigeſimo, & trigeſimotertio capit. & aliquãdo dicuntur fuiſſe in Cadesbarne, vt patet Deutero. cap. 1.
D ſed ſolum fuit vnica manſio dicta Cades. ergo eadem eſt Cadesbarne, & Cades deſerti Syn. Item patet, quia exploratores miſſi fuerunt de Cades deſerti Syn, ſiue deſerti Pharan, & illuc redierunt, vt patet hic in litera. ſed Ioſue, capitulo decimoquarto, dicitur, quòd miſſi fuerunt de Cadesbarne. ergo idem eſt Cadeſbarne, & Cades deſerti Syn, & Cades deſerti Pharan, vſque ad iſtam manſionem ambulauerunt Iſraelitæ in anno ſecundo ad menſem quartum anni, vel quaſi, vt ſupra dictum eſt. poſtea autem non potuerunt procedere, vſque ad annum quadrageſimum, quia in principio illius fuerunt in Cades, vbi mortua eſt Maria ſoror Moyſi, vt patet infra capitulo vigeſimo. Maxima igitur manſio Iſraelitarum fuit in Cadesbar-
E ne: non quidem quòd ſemper ibi ſtarent, ſed vagabantur non procedentes vltra, & fuit tempus iſtud annorum trigintaſeptem, vel quaſi trigintaocto, tollendo annum quadrageſimũ, in cuius principio inde receſſerunt, & primũ annum, in quo venerunt de Aegypto in mōtem Synai, & manſerunt ibi, & quatuor menſes, vel quaſi anni ſecundi, in quibus venerunt a deſerto Synai in Cadesbarne, ſ. non tranſeuntes vltra, & ſic dicitur Deut. cap. 1. ſediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore.

Aliqui dicunt, q̃ exploratores receſſerunt de deſerto Pharan de manſione, quæ vocatur Aſiongaber, & ambulauerũt 40. diebus, & cũ redierunt inuenerũt

Iſraelitas in Cadesbarne. Eſt autem Aſiongaber māſio pręcedens Cadesbarne, vt patet infra 33.cap.ita ꝙ Iſraelitę mutauerunt vnicam manſionē diebus illis, quibus ambulauerunt exploratores luſtrantes terram Chanaan, ſed ſupra declaratum eſt, ꝙ de manſione Cades receſſerunt,& ad eādem redierunt:aliter enim neſciuiſſent redire in locum caſtrorum. Conſiderandum ꝙ iſte locus vocatur Cades, & fons Maſphat, vt habetur Gene.c.14.& iſta idem ſignant: dicitur enim Cades,id eſt ſanctitas Hebraicè, qa ibi ſanctificatus eſt Dominus educendo aquam de petra, vel puniendo Moyſen, & Aaron,vt patet ĩ.20.c.ſ.hęc eſt aqua purgationis, vbi purgati ſunt filij Iſrael contra Dominū, & ſanctificatus eſt in eis. vocatur fons Maſphat, quia, vt aliqui dicunt, iudices terrę illius apud fontem illū G iudicabant,& ſic ſignificatur,ſ.Maſphat,id eſt fons iudicis,vel vocatͬ fons iudicij,quia ibi iudicati ſunt Moyſes,& Aaron, vt patet infra 20.cap. & Deutero.3.cap. *Locutique eis, & omni multitudini*. Id eſt exploratores locuti ſunt eis,id eſt Moyſi, & Aaron, & omni multitudini. Iſta locutio ſimul erat, quia cum exploratores loquerentur Moyſi,& Aaron audiebat reliqua multitudo: quia tamen ipſi principaliter loquebantur, expreſſi ſunt ipſi nominatim. hoc patet in ſupradictis,ſ. quòd venerunt exploratores ad Moyſen,& Aaron,& omnem cętum filiorum Iſrael. & tamen idem auditus fuit ad omnes. Quid autem locuti fuerint iſtis, H dicendum eſt, ꝙ fuit relatio eorum, quæ fuerant, & viderant in terra Chanaan. *Oſtenderunt fructus terræ*. Scilicet, ficus, vuas,& malogranata,quia de his tribus portauerant,vt patet ſupra. *Et narrauerunt dicentes*. Scilicet, expoſuerunt legationem ſuam. immediate ſubditur. *Venimus ad terram, ad quam miſiſtis nos*. Quamquam loquerentur principaliter ad Moyſen, tamen iſta verba dirigebantur ad eum, & Aaron, & totam multitudinem:omnes enim eos miſerant, qa petente tota multitudine Moyſes miſit illos, vt patet Deut.cap.1.& ſupra declaratum eſt. *Quæ rē vera fluit lacte & melle*. Id eſt ſecundum veritatē terra iſta fluit lacte,& melle,quaſi dicat, Deus ſępe dixerat, ꝙ volebat nos introducere in terram fluentem lacte & melle,& quātum ad hoc, dicebant exploratores, verum eſſe. nam re vera fluit I lacte & melle, id eſt ſine aliqua fictione in veritate ſic eſt; hoc autem dixerunt exploratores: non quidē Caleb,& Ioſue,ſed alij decem,vel aliquis de eis.nam ipſi detraxerunt terrę,ſed non Caleb,& Ioſue:verba tamē quæ ſequuntur ad detrahentes pertinent. Et primo confeſſi ſunt veritatem de terrę ſtatu,vt magis crederetur eis, quando inciperent murmurare. *Vt ex his fructibus cognoſci poteſt*. id eſt ex quantitate exceſſiua: non enim probauerunt per multitudinem, quia paucos fructus attulerunt, ſed per inſolitam magnitudinem. Nunquam enim tantę magnitudinis fructus viderant Iſraelitę: vnde ſufficiebat vnam ficum attuliſſe,aut vnum botrum, vel malogranatum,cum quodlibet eēt exceſſiuę magnitudinis, deſignās terrę vbertatem:in nulla enim terra ſaltem vnus botrus iſtorum K gigni potuiſſet, niſi eſſet pinguiſſima: ſufficienter ergo probabatur eſſe terram pinguē ex fructibus illis.

Narratio cōditionis terrę Chanaā, & populorum.

Nec tamen cōcluditur, quod ipſi dicunt, ſ. ꝙ terra re vera fluat lacte & melle. nam ad hoc requirebatur, ꝙ eſſent aliqui fontes habentes lac, & mel ꝓ loco aquarum;ſed hoc nunquam fuit:ipſi tamen loquuntur ſecundum metaphoram,ſ.ꝙ terra illa tātę erat pinguedinis, vt patebat ex fructibus, ꝙ videretur vere fluere lacte & melle. *Sed cultores fortiſſimos habet*. Hic incipiunt detrahere terræ, ſ.ꝙ quamquam eſſe terra fluēs lacte & melle, tamen non expediebat eis ire illuc, qa erant cultores fortiſſimi, id eſt habitatores,quibus nō poterant eſſe æquales ad pugnandum. Cultor enim F æquiuocum eſt ad amatorem; honoratorem,ſiue decoratorem, agricultorem, & habitatorem, quia omnia iſta ſignificat iſtud verbū colo. ſic dicit Ebrardus.

Cultor eſt nomē æquiuocum.

Agros, rus. formam, ſuperos colit atque parentes.
Hos arat, hoc habitat, ornat, honorat, amat.

Accipitur aūt hic cultor ſolū pro habitatore. ſicut dicimus colonū aliqn habitatorem, vt patet Exo.ca.12. ſcilicet, quòd ſiue ſint peregrini, ſiue coloni, quòd faciant phaſe, & vocantur coloni habitatores. *Et vrbes grandes, atque muratas*. Iſtud erat aliud impedimentum, ſcilicet,ex multitudine habitatorum, & robore præſidiorum.nam quia dicitur,quòd erant vrbes grandes, colligitur eſſe multos habitatores terrę illius, qa vero dicitur eſſe muratas: innuitur quòd erant fortia præ G ſidia: ideo quamquam poſſent præualere Iſraelitę cōtra gentem robuſtiſſimam, tamen non poſſent præualere contra fortes muros. *Stirpem Enach vidimus ibi*. Hic ponitur aliud impedimentum ingrediendi, ſcilicet, quia viderant ibi homines de genere giganteo,& illi ſicut cęteris hominibus corpore maiores ſunt,ita & viribus robuſtiores, & animoſitate præſtantiores, cum quibus Iudęi pugnare,nequaquam poterant,ſed magis comparati eis videbantur,vt locuſtę,vt patet ĩ. iſti autem de genere Enach erant tres viri, ſ. Achimā, & Siſai, & Tolmai, vt patet ſupra, quos viderunt exploratores in Hebron. & iſta eſt cauſa,quare ſupra di H cebatur,ꝙ aſcenderunt in Hebron,& viderunt ibi ſtirpem Enach; non eſt hic Enach nomen proprium viri,ſed commune,ſignificans gigantem,vt ſupra declaratum eſt.& iſtud maxime terrebat eos, quia non poterant pugnare contra viros tantæ magnitudinis. *Amalech habitat in Meridie*.

Quare hic fit mentio de habitatione Amalechitarum, & aliorum populorum. Quaeſt. XL.

Hic ponuntur alia impedimēta ad introeūdum in terram illam, ſcilicet, propter habitatores,quia non permitterent ingreſſū. Diceret enim aliquis, ad quid ponitur hic de habitatione Amalechitarum, & aliorum populorum, quia nihil ad propoſitum. Forte aliquis reſpon I debit, ꝙ cum hic agatur de terra Chanaan, & in illa habitarent ſeptem populi,ponitur de habitatione cuiuslibet eorum.

Sed hoc non ſtat,quia non ponitur hic de ſeptē populis, ſed de quatuor, ſ.de Hethęis, Iebuſęis, Amorrhęis,& Chananęis. Item quia hic ponitur de habitatione Amalechitarum, ſed Amalechitę non erant de populis Chananęorum, nec habitabant in terra Chanaan. ergo non ponitur ad deſignandum habitationē populorum terrę Chanaan. Sed dicendum,ꝙ ponitur ad ſignandum difficultatem introeundi in terrā Chanaan,quia ſi illuc ingrederentur Iſraelitę,oportebat ingredi per latus Orientale, vel Meridianum,aut Septentrionale. nam per Occidentale ingredi nō poterant, cū eſſet Mare Mediterraneum terminus Oc K cidentalis terrę Chanaan,vt patet Deut.c.11.& & Ioſ. c.1. ipſi tamen non habebant rates ad nauigandū. ergo oportebat per alterum de tribus lateribus introire: probāt autem exploratores eſſe difficile, quia in quolibet latere iſtorum erant hoſtes duriſſimi: & primo probant de latere Meridiano dicentes, Amalech habitat in Meridie, i.non potentis ingredi per latus Meridianum,quia ibi habitant Amalechitę.nam iſti erant primi hoſtes Iudęorum,qui pugnauerūt ꝯ eos in Raphidim.vt patet Exo.17.c. & pręualuit Iſrael, atq; cōfregit Amalechitas, Nunc ergo magis mouerent ad perſequendū Iſraelitas, & reſiſtēdū eis,q̄ alię gētes. & ſic factū eſt,qa cū poſt paucū facta murmuratione,&

data

Data ſententia Domini contra murmuratores, cum
voluiſſent aſcendere Iſraelitę in terrã Chanaan: deiecẽ
derunt Chananęi, & Amalechitę de mõtibus, & per-
cuſſerunt Iſraelitas occidentes multos ex eis, vt patet
ſequen, cap. Dixerunt autem primo de Amalech, q̃a
latus propinquum ad aſcendendũ erat Iſraelitis apud
terram Amalechitarũ, cum eſſent in latere Meridia-
no, ſ. in Cadesbarne, & in latere illo habitabant Ama-
lechitę. *Hethæus, & Iebuſæus, & Amorrhæus habitant in
montanis*. Hic ponitur impedimentum a latere Septẽ-
trionali, ſ. ꝙ non poſſent Iſraelitę ingredi per illud, q̃a
habitabant ibi Hethęi, Amorrhęi, & Iebuſęi, & non
ſolum iſti, ſed etiam Pherezęi, vt patet Ioſu. ca. 11. ſ. &
Amorrhęum, atque Hethęum, & Pherezęũ, & Iebu-
ſęum in montanis. dicuntur autem eſſe montana ma-
gis ad partem Septentrionalem terræ Chanaan, quã
ad Meridianam, vt declaratum eſt, Ioſ. cap. 11. & ver-
ſus iſtud latus, atque ad Orientem habitabãt iſti qua-
tuor populi, qui non permitterent Iſraelitas ingredi p
illam partem. *Chananæus vero moratur iuxta mare, & circa
fluenta Iordanis*. Hic ponitur impedimentum introitus
a parte Orientali, ſ. ꝙ habitabant iſti Chananęi, & iſti
erant populi fortes, qui non permitterent tranſire Iſ-
raelitas; & patet hoc, quia Iordanis erat in parte Oriẽ-
tali terrę Chanaan, vt habetur. ſ. 32. & 34 cap. Chana-
nęi ergo habitantes ibi erant Orientales, & dicitur, ꝙ
Mare dupliciter. habitant iuxta mare, & fluenta Iordanis. Mare poteſt
accipi dupliciter. Vno modo pro mari Mediterraneo
Occidentali, & tunc erat ſenſus, ꝙ Chananęi habita-
bãt in parte Orientali terrę Chanaan, & perueniebat
etiam habitatio eorum ad Occidentẽ apud mare Me-
diterraneum. & iſte ſenſus patet Ioſ. 11. cap. cum dr̃.
Chananęum quoque ab Oriente, & Occidente, ideſt
vocauit Chananęos habitantes in parte Oriẽtali terrę
Chanaan, & in parte Occidentali: ſed Occidens eſt
apud mare Mediterraneum, vt ſupra probatum eſt. er
go apud iſtud mare ẽt habitabant Chananęi. Alio mõ
accipi poteſt mare pro mari ſolitudinis, quod vocatͬ
mare ſalſiſſimum, vel mare mortuum, vt patet infra
34. & Ioſ. ca. 3. Vel poteſt accipi pro mari Cenereth, &
iſta duo maria non ſunt vere maria, ſed lacus magni,
& ambo ſunt in parte Orientali terrę Chanaan, vt pa-
tet infra 24. cap. mare tamen ſolitudinis eſt in Orien-
te, vbi coniungitur Oriens lateri Meridiano, & mare
Cenereth, eſt in latere Orientali, vbi ipſum coniungitͬ
lateri Septentrionali prææallegato cap. & apud quodli-
bet iſtorum poterat dici, ꝙ erat Chananæus. nã Cha-
nanęi erant apud Iordanem, vt patet hic, & Iordanis
erat apud mare ſalſiſſimum cum tranſeat per illud de-
clinans ad partem Meridianam, vt patet Ioſ. cap. 3. &
ſic qui habitabat iuxta Iordanem, habitabat iuxta ma
re. Etiam Iordanis eſt apud mare Cenereth, cũ veniat
a parte Septentrionali declinãdo in Meridiem, vbi eſt
Cenereth, & vt aliqui dicunt, & verum eſt, trãſit Ior-
danis per illud mare. ideo habitare apud Iordanem
eſt habitare apud mare, & quãquam ſenſus ſuperior
ſit verus, ſ. ꝙ Chananęi pertingãt a Iordane, qui eſt in
latere Orientali, vſque ad latus Occidẽtale, vbi eſt ma
re, tñ magis accipitur hic pro mari Orientali, quod eſt
apud Iordanem. *Inter hæc Caleb compeſcens murmur popu-
li, qui oriebatur contra Moyſen*. Fuerant duodecim explo-
ratores, & duo illorum ſecuti ſunt Dñm, ſ. Caleb, &
Ioſue, decem autem murmurauerunt dicẽtes, quòd
terra illa erat ſibi difficillima ad capiẽdum, & nequa-
quam capere poſſent. Alij autem duo nõ murmura-
uerunt, ſed magis prohibuerunt murmurantes. nam
audito robore hoſtium, totus populus clamabat, ne il
luc irent, & ꝙ dolerent exiuiſſe de Aegypto, vt patet
ſeq. c. Caleb autẽ qui bonus erat, nec conſenſerat ma
litię aliorum exploratorum ſedabat murmurationẽ.

A idem intelligendum eſt de Ioſue, q̃m ipſe bonus erat
vt Caleb, & reprimebat murmurantes. dr̃ ortũ mur-
mur populi cõtra Moyſen, quia totus popolus male-
dicebat Moyſi, quia eos eduxerat de Aegypto ad pu-
gnandum cum tali gente, vel conquerebãtur de ipſo
dicentes. cur eduxiſti nos de Aegypto, vt moreremur
in manu hoſtium? ſicut murmurati ſunt. ſ. 20. & 21.
cap. *Ait aſcendamus, & poſſideamus terram*. Iſta ſunt ver-
ba Caleb reprimentis murmur populi. & in hoc appa
ret, quid murmurati fuerint populares. nam ipſe con-
traria dicebat popularibus: ſed illi dixerunt, ꝙ nõ aſcẽ
derent. quod patet, quia dixit Caleb, ꝙ aſcenderent,
& poſſiderent, i. ꝙ aſcenderent ad terram illã ad poſ-
ſidendam eam. dicitur ꝙ aſcenderent, quia terra illa
B altior erat, q̃ deſertum Pharan, in quo ipſi erant: per-
gentibus enim ab Aegypto in terram Chanaan aſcẽ-
dere eſt, & ſic dictũ fuerat ſupra exploratoribus, aſcen
dite per partem Meridianam. *Quoniam poterimus obti-
nere eam*. Ideſt non debemus formidare, vel dubitare,
aſcendere ad gentem iſtam, quia poterimus ꝯtra eos.
Alij vero qui fuerant cum eo. Ideſt alij exploratores, q fue-
rant pariter ad luſtrandum terram Chanaan: & nõ in-
telligitur de omnibus alijs, quia Ioſue nõ dicebat iſta,
quæ ſequuntur, cum non murmurauerit, vt patet ſe-
quen. c. ſed magis increpabat murmurantes: fit tamẽ
mẽtio ſpecialiter de Caleb, quia ipſe erat principalior
tunc, cum eſſet explorator Tribus Iudæ. Poſtea tamẽ
de vtroque dr̃. vt patet ſequen. ca. ſ. ꝙ Ioſue, & Caleb
ſciderunt veſtimenta ſua cum audierunt populum di-
C centem, ꝙ vellet reuerti in Aegyptum: vtrunque aũt
voluit populus lapidibus opprimere. *Dicebant nequa-
quam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis
eſt*. Iſti confirmabant murmur populi, ſ. ꝙ nullo mo-
do poſſent acquirere terram Chananæorum. & dici-
tur, ꝙ non poſſent aſcendere: non quidem ꝙ illuc ire
non poſſent. ſed quòd illuc euntes non proficerent.
nam gens erat fortiſſima, & non poſſent pugnare cõ-
tra eam, ſed magis corruerent in manus illius. aſcẽde-
re autem, & nihil aſcendendo proficere, æquiparatur
ei, quod eſt non aſcendere. *Detraxeruntque terræ, quam
inſpexerant apud filios Iſrael*. Debet illud caſuale ordina- Detrahere quid ſit.
ri cum primo verbo, ſcilicet, detraxerunt apud filios
Iſrael terrę, quam inſpexerant. detrahere eſt diminue-
D re, cum aliquis famæ partem alterius tollit, vt ſiquis
nõ poſſit totaliter alterius famam elidere, & conetur
diminuere eam dicitur detractor, ſic fecerunt iſti, ſci-
licet, quòd dixerunt de ipſa aliquod bonum, vtpote
quòd flueret lacte & melle, & tamen voluerunt ei tol
lere quandam partem famæ, dicentes quòd terra illa
habitatores ſuos deuoraret, vt patet immediate. &
quantum ad hoc detrahere eſt, nec põt accipi proprie
detractio hic, niſi quantum ad iſtam partem. Inquãtũ
vero dixerunt eſſe ibi vrbes muratas, & populum ma
gnæ ſtaturæ de genere Enach, non detrahebant terrę,
quia in hoc non tollebatur fama illius, ſed murmura-
bant contra Deum, vel contra Moyſen, vt non aſcen-
derent: & dicitur, quam inſpexerant, quia iſti qui mur-
E murabant erant exploratores, & viderant terram
Chanaan.

Dicentes terram, quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos.
Iſta erat magna detractio, quia dicebant terram illã
eſſe valde peſtiferam, & quòd multi morerentur pe-
ſte, quæ venerat ſuper eos. quòd autem iſta peſtis fuiſ-
ſet ſatis eſt probabile. nam ſi mentirentur iſti explo- Deuorare habitatores quid.
ratores, alij duo, ſcilicet, Caleb, & Ioſue comproba-
rent eorum mendacium, cum vidiſſent terram, &
tamen quamq̃ eſſet peſtis iſta non proponebant eam
iſti exploratores, niſi animo detrahendi. nam ſi vo-
luiſſent proponere a principio propoſuiſſent, cum di-
xerunt, quòd ipſa erat fluens lacte & melle, ſed ſubti-

 cuerunt,

cuerunt, vſque cum populus concitatus eſt murmurare, & tunc ad fauendum ſententię populi, dixerunt terram eſſe peſſimam, quia deuorabat habitatores ſuos.

An tempore quo iuerunt exploratores in terrã Chanaan eſſet ibi magna peſtis, pp bonum Iudæorum.

Et forte de iſta peſte, ꝗ venerat ſuper Chananęos cum introierunt exploratores. dicendum eſſet, quòd Deus induxiſſet illam propter grauia peccata populi, qui omnibus immunditijs, & execrationibus traditus eſt, quouſq; terra euomeret habitatores. ſic patet Leuit. ca. 18. f. Omnes enim execrationes iſtas fecerunt accolę terrę, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam: cauete ergo ne & vos ſimiliter euomat cum paria feceritis, ſicut euomuit gẽtem, quę fuit ante vos. Et iſta peſtis venerat propter bonum Hebręorũ, vt haberent pauciores hoſtes, ipſi tamen imputabãt hoc malę diſpoſitioni terrę, dicẽtes eam eſſe peſtiferam, & ꝙ morerentur ſi illuc introirent.

Dicũt enim quidam Iudæi, ꝙ tanta erat occupatio indigenarum terrę illius circa funera propinquorũ, & amicorum, ꝙ licet viderent exploratores in terra ſua non curarent, ſicut dictum eſt de Aegyptijs, qui tanto defunctorum primogenitorum tenebãtur dolore, ꝙ videntes Hebręos recedere non petebant ab eis vaſa aurea, & argentea, quę commodauerãt. & dr̃, ꝙ terra deuorabat habitatores ſuos, ideſt, ꝙ ipſa occideret eos ſubito. nam cum aliquis deuorat alterum tranſglutit eum ſubito; ita vt de eo nihil appareat, ita terra iſta deuorabat omnes habitatores, ſ. ſubito occidendo eos, quod videbatur eſſe a peſſima diſpoſitione terrę. *Populus quem aſpeximus proceræ ſtaturæ eſt.* Iſta eſt murmuratio ad non aſcendendum in terram illã, & ſemper iſti exploratores ampliant verba ad modũ rhetoricorum, qui cum viderint auditoribus complacere, quod dicitur materiam exaggerãt. Primo enim non dixerant, ꝙ erat populus iſte magnę ſtaturæ, ſed ꝙ ſolum viderant ibi quoſdam gigantes in Hebron, & illi erant ſolum tres, vt patet ſupra in litera. & Ioſu. c. 15. nunc autem ampliando dicũt totum populum eſſe procerę ſtaturę, ſed quantum ad omnes alios dicendum eſt, ꝙ non eſſent maioris ſtaturę, ꝗ Hebręi: poſſunt autem iſta eſſe verba timentium. nam timentibus omnia maiora videntur, quàm ſunt. *Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enach de genere giganteo.* Ideſt vidimus ibi quoſdam gigantes, iſti erant ſolum tres, de quibus ſupra dictum eſt, & propter eos vocabant totum populum procerę ſtaturę.

Qui dñr de gñe Enach. Monſtrum quid dicaſ.

Dicuntur de genere Enach, ideſt de genere gigantum; & hoc declaratur in litera noſtra, cum dicitur. de genere giganteo. vocauerunt autem iſtos monſtra quædam: quia dicitur eſſe monſtrum aliquid inſolitum naturę, vt cum aliqua animalia naſcũtur cum maiori membrorum numero, quàm alia eiuſdẽ ſpeciei naſci ſoleant, vel cum paucioribus membris; & iſtud eſt proprie monſtrum.

Aliquando autem vocãtur mõſtra magis largè cũ habent magnitudinem inſolitam, licet in membris, quantum ad numerum non varientur a naturę conſuetudine; & hoc eſt in gigantibus, qui vltra omnem conſuetam magnitudinem naſcuntur. Idem autẽ eſt propter inſolitam paruitatem. nam tunc monſtrum eſt, vt ſi aliquod animal minus deficiat a magnitudine communi. ſed magis vocatur monſtrum pp exceſſũ, quàm propter defectum, quia deficere a cõi magnitudine facile eſt, cum ſit ex paruitate materiæ decıſæ a generante: excedere tñ inſolito modo maiorem potẽtiam requirit: ideo iſtud eſt magis inſolitum, vnde magis dicitur de gigãtibus, quòd ſint monſtra, quàm de hominibus valde paruis. in Hebręo dicitur. *Vidimus Nephilim.* Vbi nos dicimus mõſtra, & dicuntur cadentes ſecũdum proprietatem Hebraicam, ratio no-

F minis huius erat, ꝙ iſti gigantes ita erãt magni, quòd videntes eos ex terrore cadebant.

Gigantes quare vocentur cadentes.

Dicit autẽ Rabbi Salomon, ꝙ vocantur cadẽtes, qa gigantes erant de genere duorũ Angelorũ cadentiũ de cęlo, ſ. Aza, & Azael. Sed hoc nihil eſt, qa Angeli gignere non poſſunt, cum non ſint animalia, niſi referatur ad modum incuborum, & ſuccuborum, de quo ſatis dictum eſt Gen. c. 6. *Quibus comparati tanquam locuſtæ videbamur.* Ideſt talis proportio magnitudinis videbatur eſſe inter ipſos, & nos, qualis eſt inter nos, & locuſtas. in quo ſignificabat magnitudo inſolita illorũ.

De magnitudine gigãtum in cõparatione ad Hebræos.

Sed adhuc iſte modus loquendi hyperbolicus eſt, qa non erat talis proportio gigantum ad Iudęos, qualis erat Iudęorum ad locuſtas. nam quilibet Iudęus erat
G maior milleſies qualiter locuſta, cum mille locuſtę ſimul non acciperent magnitudinem vnius hominis, ſed nullus gigas erat milleſies maior aliquo Iudęo: nullus enim homo vnquam tãtus fuit, vt eſſet maior alijs hominibus ſaltem decies, nec quinquies: quãto magis ad tantam proportionem, nec erat poſſibile aliquem talem hominem eſſe, quia nulla anima poſſet vegetare tantam magnitudinem, & ſi Deus vellet alicui animę rationali tribuere tantum vigorem, vt vegetaret corpus, ita magnum in quantitate, iam illa excederet ſecundum ſubſtantialem perfectionem oẽm animam, & non eſſet in ſpecie humana: ideo nõ pōt
H aliqua talis anima eſſe, nec aliquis homo tantę quantitatis, qui ſaltem per modicum tẽpus viuere poſſit, vt ſi caro mille hominum coniungeretur ad faciendum vnum. Nec valet ſi aliquis obiciat intelligi hic de locuſtis marinis, quę ſunt valde maiores locuſtis, quæ depaſcũtur ſegetes. nam etiam de his falſum eſt, quia quilibet homo eſt maior plus, quàm decies quilibet locuſta, ſed nullus gigas eſt maior plus, quàm decies quolibet alio homine: ideo nõ poteſt intelligi aliquo modo ſecundum literam, ſed in parabola, i. ꝙ Iudæi comparati illis gigantibus erant quaſi locuſtæ, ideſt erant valde parui, licet non ad talem proportionem.

Quare dicantur exploratores veniſſe ad Moyſen Aaron, & cœtum filiorum Iſrael, & an peccauerint iſta referendo. Quæſt. X L I.

I

SED quęretur, quare dicitur, ꝙ exploratores venerunt ad Moyſen, & Aaron, & ad omnẽ cętum filiorum Iſrael. Dicendum ꝙ de Moyſe cauſa nota eſt. Primo, qa ipſe erat princeps populi: ideo in omnibus debebat nominari, & pręponi. Secũdo & pręcipuè, quia Moyſes miſerat iſtos exploratores, & pręceperat eis quid facerent, vt patet hic in litera. ideo ꝙ nunc venirent redituri rationem de eo, quod facerent, oportebat ꝙ diceretur, ꝙ venirent ad Moyſen. De cętu filiorum Iſrael notum eſt, ꝙ fieri deberet mentio, quia licet Moyſes iſta faceret, non tamen illa faciebat propter ſe, ſed propter populum, & pręponderabat totus populus, ꝗ Moyſes, quia nõ erat populus propter Moyſen, ſed Moyſes propter popu-
K lum: ideo debuit nominari populus, licet præponitur Moyſes, inquãtum ipſe erat princeps. Sed de Aaron quare hic nominetur non apparet cauſa, cum ipſe nõ eſſet princeps. Aliqui dicunt fuiſſe hoc, quia Aaron, & Moyſes miſerunt ſimul iſtos exploratores: ideo reuertebantur ad eos redditurí rationem. Dicendum ꝙ nõ ſtat, quia ſolus Moyſes miſit iſtos exploratores, & patet, quia Deus illi ſoli hoc iuſſit facere, cum dicat̃ ſ. in litera. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, mitte viros, qui conſiderent terram. Secundo, quia litera exprimit, ꝙ ſolus Moyſes iſta fecerit, i. fecit Moyſes, qđ Dominus imperarat, mittens viros, & poſtea dicitur. hæc ſunt nomina virorum, quos miſit Moyſes ad

conſide-

conſiderandum terram. Tertio, quia ſi Moyſes, & Aaron mitterent exploratores, ambo præciperent eis quid facerent, ſolus tamen Moyſes præcepit, cum dicatur in litera. miſit eos Moyſes ad conſiderandum terram Chanaan, & dixit ad eos, aſcendite per Meridianam plagam, &c. & ſic ſolus Moyſes miſit illos, quia ſolus ipſe præcepit eis quid facerent. Quarto & præcipuè patet, quia quando exploratores fuerunt corã Moyſe, & Aaron, & populo, ſoli Moyſi rationem dederunt dirigentes ad eum verba, ſ. narrauerunt dicentes. Venimus in terram, per quam miſiſti nos. & tamẽ ſi Aaron ſimul miſiſſet eos cum Moyſe, quia ipſe erat nũc præſens, dirigerent verba ſimul ad eum, & Moyſen: ad ſolum tamen Moyſen locuti ſunt: ideo ſolus Moyſes miſerat illos.

De Aaron autem dicendum, ꝙ hic fuit nominatus propter duo. Primo, quia poſt Moyſen ipſe erat principalior in toto populo, cum eſſet pontifex: ideo debuit expreſſe nominari. Secundo, & præcipuè fuit hoc, quia ex iſtis verbis exploratorum ſecuta eſt murmuratio in populo, in qua murmuratione multum fecerunt Moyſes, & Aaron, vt auerterent illam, vt patet ſequen. cap. ideo debuit fieri mentio hic de Aarõ cum hic inciperent verba exploratorũ, & iſta eſt cauſa vera. nam in multis alijs nominatur Moyſes, & tacetur Aaron, ſcilicet, quia res, quæ narratur nullo modo pertinet ad eum.

An exploratores peccauerunt hoc referendo, & in quo peccauerunt. Quæſt. XLII.

SED quæreretur de iſtis exploratoribus an peccauerint referendo iſta quæ retulerunt?

Aliqui dicunt, ꝙ ſic. Et patet primo, quia dicitur infra in litera. detraxerũt terræ, quam inſpexerant apud filios Iſrael. detrahere tamen peccatũ eſt. Secundo, quia iſti terruerunt populum immittendo eis timorem; ita vt non auderent ire in terram illam, Deutero. 1. cap. ſcilicet, quo aſcendemus? nuncij terruerunt cor noſtrum dicentes. maxima multitudo eſt, & nobis ſtatura procerior, vrbes magnæ, & ad cœlum vſque muratæ.

Tertio, quia iſti exploratores habuerunt prauã intentionem: vnde laudatur Caleb, qui è contrario habuit bonum ſpiritum, & ſecutus eſt Deum inducendo populum, vt ire vellent in terram Chanaan, ſicut dicitur ſequen. ca. ſ. ſeruum meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc, quaſi dicat, alij non habuerũt bonum ſpiritum, & tamen habere prauam intẽtionem peccatum eſt: ideo peccauerunt exploratores.

Quarto, quia Deus ſtatim occidit decẽ de iſtis exploratoribus ſequen. cap. ſed hoc nõ eſt, niſi pro peccato graui: ideo peccauerant nimis.

Quinto, quia iſti murmurare fecerunt populũ, ſed qui præſtat alteri ſcãdalum peccat grauiter, & melius eſſet ei, quòd ſuſpenderetur ei ad collum mola aſinaria, & proijceretur in profundum maris, quàm quòd præſtaret alicui ſcandalum, Matth. 18. quanto magis ſi quis ſcandalizet vnum magnum populum. ſed ita fuit hic, quia iſti murmurare fecerunt totam multitudinem: ideo nimis peccauerunt. patet hoc ſequen. cap. ſcilicet, igitur omnes viri, quos miſerat Moyſes ad contemplandam terram, & qui reuerſi murmurare fecerunt contra eum omnem multitudinem detrahentes terræ, quòd eſſet mala, mortui ſunt, atque percuſſi in conſpectu Domini.

Dicendum exploratores iſtos decem grauiter peccauiſſe, ſed in quo verbo, vel facto peccauerint non eſt omnibus notum.

A Aliqui dicunt, ꝙ exploratores non peccauerunt. Primo, quia ipſi nõ dixerunt aliquod falſum, vt patet ex verbis eorum. nam laudauerunt terram, dicẽtes ꝙ flueret lacte & melle: laudando autem illam non poterant peccare, quia fauebant Deo: dixerunt etiam ꝙ habebat cultores fortiſſimos, & vrbes grandes, atque muratas, & quòd erant ibi filij Enachim, & habitabat Amalech in Meridie, Hethæus, Iebuſæus, Amorrheus in mõtanis, & Chananæus iuxta mare. Sed omnia hæc ſunt vera: ideo non peccabant ea referendo.

Secundo, quia cum obijcitur, ꝙ iſti fecerunt murmurare populum, videtur fuiſſe ſine culpa eorum, quia ipſi vera dicebant, & talia ad eos dicere pertinebat: iõ ſi inde ſcandalizarentur populares non peccabãt ipſi; B & patet hoc Deute. 1. quando Hebræi dixerunt, quo aſcendemus: nuncij terruerunt cor noſtrum. nam ſequitur ꝙ dixerint: maxima multitudo eſt, & nobis ſtatura procerior, vrbes magnæ, & ad cœlum vſque muratæ: filios Enachim vidimus ibi. ſed hæc omnia pro quibus dicebant Hebræi ſe territos vera erant, vt nũc dictũ eſt. ergo non peccabãt exploratores dicẽdo iſta.

Sed aliquis dicet, ꝙ peccauerunt, quia licet iſta vera eſſent, debuiſſent potius illa tacere, vt non ſcandalizaretur populus, cum agnoſcerent eſſe populum cordis pauidi, debet tamen valde caueri ſcandalum puſillorum. Dicendum ꝙ etiam loquendo iſta non peccabant, quia Moyſes illis hoc præceperat. nam iuſſit eis, ꝙ omnia iſta explorarent, & tamẽ reddituri erant rationem de omnibus, quæ eis mandata fuerant, & hoc C referendo illa: ideo dicendo hæc non peccauerunt. Iſtud patet, quia exploratores dixerunt hic quinque. Primum ꝙ terra fluebat lacte & melle. Secundum ꝙ habebat habitatores fortiſſimos. Tertio, ꝙ habebat vrbes grandes, atque muratas. Quartum ꝙ viderant ibi ſtirpem Enachim. Quintum quòd Amalech habitabat I Meridie, Hethæus, Iebuſæus, & Amorrhæus in montanis. Chananæus vero iuxta mare, nihil aliud eſt in verbis eorum, vt patet hic in litera. Sed omnia hæc cõſiderare iuſſerat Moyſes, vt patet ex verbis eius ſupra in litera, ſ. cumque veneritis ad montes cõſiderate terram qualis ſit, & populũ, qui habitator eſt eius, vtrum fortis ſit an infirmus, pauci numero an plures, ipſa terra bona, an mala, vrbes quales muratæ, an abſ- D que muris. Et ſic apparet, quomodo applicari poſſint ſingula, quæ dixerunt exploratores ad ea, quæ præcepit illis Moyſes. Nam primum, quod dixerunt, ſ. terram fluere lacte & melle, ptinet ad illud, quod dixit Moyſes. conſiderate terram qualis ſit. Secundum quod dixerunt, ſ. ꝙ habebat habitatores fortiſſimos, pertinet ad illud, quod dixit Moyſes, ſ. & populum qui habitator eſt eius, vtrum fortis ſit an infirmus. Tertium dictum exploratorum. ſ. habet vrbes grãdes, atque muratas, pertinet ad id quod dixit Moyſes. vrbes quales muratæ, an abſque muris. Quartum dictum ipſorum, ſcilicet, ſtirpem Enachim vidimus ibi, pertinet ad id, quod dixit Moyſes. populum qui habitator eſt terræ, vtrum fortis ſit an infirmus: tamẽ Enachim ſunt for- E tiſſimi omnium hominum, & pro hac fortitudine nominauerunt eos exploratores. Quintum. ſ. Amalech habitat in Meridie ad illud idem pertinet, quia de habitatoribus terræ loquuntur: ideo nihil dixerunt hic exploratores, niſi id quod præceperat eis Moyſes inquirere, & ita non peccarent obedientes præcepto.

Dicendum quòd exploratores peccauerunt, vt diximus ſupra, & fuit primo peccatum eorũ, quia malo animo dixerunt, quicquid dixerunt, ſiue illud verum eſſet, ſiue falſum: ſic innuitur ſequen. ca. cum dr̃. Seruum meũ Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terrã hanc. iſte erat explorator: & dicitur plenus alio ſpũ, quaſi dicat, alij exploratores pleni erãt

F malo ſpiritu, & iſtud erat, inquantum diſſuadebãt populo tranſitum in terram Chanaan. quod erat contra voluntatem Dei: ideo etiam ſi bona dicerent, & terrã illam laudarent, dum tamen hac intentione agerent peccabant. Secundo, quia iſti mentiti ſunt, & hoc in multis. Primo, quia aſſeruerũt tam potentes Chananæos, ꝙ nullo modo Iſraelitę præualerent contra eos, vt patet infra in litera, ſ. alij vero, qui fuerant cum eo dicebant. nequaquã ad hunc populum valemus aſcẽdere, quia fortior nobis eſt: præualuerunt poſtea contra eum, ideo iſti mentiti ſunt. Secundò mentiti fuerunt imponendo falſa crimina terrę Chanaan, ſ. quòd eſſet peſſimę habitationis, vt patet infra in litera, ſ. detraxerũt quoq; terrę, quã inſpexerãt apud filios Iſrael G dicẽtes. terra quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos. Tertio, quia circa illa, quæ viderant magnificabant vltra veritatem, id quod videbatur eſſe nociuũ, aut diſtrahẽs ab introitu in terram Chanaan. nam ibi erant quidam gigantes magni, quos timere poterant Hebręi, & tamen exploratores attribuerent eis maiorem quantitatem, quàm haberent. nam dixerunt ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enach, de genere giganteo, quibus comparati quaſi locuſtę videbamur. ſed hoc falſum eſt, quia nullus homo etiam recenter natus poteſt videri in comparatione alterius hominis, quaſi locuſta; ſed hoc dicebãt iſti ad terrendum. Quarto, quia etiam in hoc tacuerunt aliquid, H quod poterat minuere timorem Iudæorum. nã ſi iſti gigantes eſſent multi, poſſent rationabiliter timere Hebręi: erant tamen ſoli tres, vt patet ſupra in litera. ſed iſti tacuerunt numerum illorum, dicentes ſolum. vidimus ibi quędam monſtra filiorum Enach, quaſi innuerent iſtos eſſe multos: ideo peccabant. Quinto, quia aſſeruerant aliud falſum, ſ. omnes Chananæos eſſe maioris ſtaturæ excellenter, quàm Hebręi, cum dixerint. populus quem aſpeximus procerę ſtaturæ eſt: Chananæi tamen regulariter non erant maiores corpore, quàm Aegyptij, & Hebræi, & alij populi illarum terrarum, & videtur ꝙ mentiti ſunt iſti magnificando ſtaturam eorum.

Cum autem obijciebatur ſupra, ꝙ iſti verum dixerunt in omnibus. Dicendum non eſſe ſic, quia in I multis mentiti ſunt, vt dictum eſt. ſed eſt conſiderandum, quòd in quibuſdam verum dixerunt exploratores, in alijs autem falſum: ea enim quę dixerunt, antequam Caleb inciperet compeſcere murmur populi, vera ſunt quantum hic in litera apparet. & illa allegabantur ſupra, vt dicta ab exploratoribus: alia autem dixerunt poſtquam incępit Caleb compeſcere populũ murmurantem, & iſta non ſunt vera; & hęc habentur circa finem capituli, & ſunt quę pręcedenti quæſt. in contrarium allegata ſunt, & ſic intelligendum, quòd exploratores a principio incęperũt verum dicere: poſtea tamen vel videntes populum inclinatũ ad aliud, vel propter aliam cauſam multa dixerunt falſa.

Cum autem dicebatur ſupra, ꝙ ſi murmurauerũt Iſraelitę audito, eo quod dicebant exploratores, non K peccauerint exploratores, quaſi dixerint vera in omnibus. Dicẽdum falſum eſſe, quia multa falſa aſſeruerunt, ſicut ſupra oſtendimus; & in hoc mouebãt populum ad murmurandum: & patet hoc Deut. 1. cum dixerunt Iſraelitę, quo aſcendemus? nuncij terruerũt cor noſtrum, dicentes maxima multitudo eſt, & nobis ſtatura procerior, vrbes magnæ, & ad cœlum vſq; muratę. Ecce duo erant hic falſa, primum quòd tota multitudo Chananęorum eſſet procerior in ſtatura Hebręis; ſed hoc falſum erat, niſi quantũ ad illos tres gigantes, qui erant in vrbe Hebron, de quibus ſupra in litera. Secundum erat, quia dixerunt vrbes, vſque in cœlum eſſe muratas, quia licet hoc poſſet dici per

F hyperbolem ad ſignandum muros excelſos, tamẽ iſti ex modo loquendi voluerunt rem nimis magnificare, vltra id quod erat, in quo ſcandalizabant Hebræi. Cum autem obijciebatur ſupra, ꝙ iſti nihil dixerũt vltra id, quod Moyſes ab eis petiuerat, falſum eſt, quia id quod petitum eſt dixerunt iſti magis magnificando, ſ. Moyſes petiuit conſiderari, an vrbes eſſent muratę, vel ſine muris: iſti autem dixerunt, ꝙ erãt vrbes muratę, vſque ad cœlum, quod erat aliquid vltra veritatem, etiam alia dixerunt, quę Moyſes non petiuit, vt eſt illud infra in litera, ſcilicet, terra, quã luſtrauimus deuorat habitatores ſuos, ideo non poſſunt excuſari a peccato.

G *Quare dixerunt, ꝙ lacte, & melle manabat. Et quòd exploratores dixerunt aliqua, vt remouerent Iudæos a deſiderio intrandi terram promiſſionis. Quæſt. XLIII.*

ADHVC quæretur quando exploratores dixerũt, venimus in terram, ad quam miſiſti nos, quę re vera lacte & melle fluit. qua intentione hoc dixerunt?

Dicendum, ꝙ hic dixerũt exploratores aliqua, quæ erant in fauorem terrę Chanaan, ſ. ꝙ fluit lacte, & melle, & incitare poterat Iſraelitas ad volendum ire illuc, alia dixerunt quæ videbantur vera, tamẽ aliquo H modo diſtrahebãt Iudęos a deſiderio intrandi in terram Chanaan, & iſtud eſt cum dixerunt, cultores habet fortiſſimos, & vrbes grandes, atque muratas, ſtirpem Enachim vidimus ibi. Iſta tria aliquo modo erãt vera, & tamen diſtrahebant Iſraelitas a deſiderio terrę Chanaan, quia oſtendebant quandam difficultatem acquirendo illam. nam habitatores fortiſſimi defenderent eam. etiam vrbes muratas non poſſent irrumpere Iudęi, gigantes quoque valde nocerent eis, quibus erant viribus impares.

Dici autem poteſt, ꝙ iſta dixerũt exploratores malo animo, ſ. intẽtione diſſuadendi Hebręis introitum in terram Chanaan. Quod patet primo, quia dicitur ſequen. ca. ꝙ Caleb plenus alio ſpiritu ſecutus eſt Dominũ. in quo innuitur, ꝙ alij exploratores nõ habuerunt talem ſpiritum, qualem Caleb. ſed ille habuit bo- I num: ideo alij exploratores habuerũt malum ſpiritũ, ſcilicet, deſiderium diſſuadẽdi Iſraelitis introitum in terram Chanaan. Secundo patet, quia dicitur infra in litera. alij vero, qui fuerant cum eo dicebant, nequaquã ad hũc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt. & ſic innuitur, ꝙ omnia quę ante hoc dixerãt eo animo dixerant, vt diſtraherent Hebręos a deſiderio intrandi in terram Chanaan.

Sed obijcietur, ꝙ iſti laudauerunt terram illam dicentes. ꝙ flueret lacte & melle. Dicendum, ꝙ hoc nõ tollit prauam intentionem eorũ, ſed factum eſt propter duo. Primo, quia non poterant negare pinguędinem terrę: portabant enim ſecum fructus, qui oſtẽdebant illam pinguedinem; ideo non negauerunt il- K lam. Secundo, vt magis ſuaderent populo, quod volebant: non poterant autem ſuadere, niſi crederetur eis, ſi tamen omnia dicerent contra terrã Chanaan, forte eſſent ſuſpecti, ꝙ odiſſent: ideo dixerunt aliquid ad laudem eius, & hoc fuit in principio, vt ea quæ poſtea dicerent in odium illius crederentur.

Quare primo laudem terræ Chanaan dixerunt, poſtea vero detraxerunt ei. Quæſt. XLIIII.

ADHVC quæretur, quare iſtud de laude poſuerũt ante cætera, quæ erãt in odium terræ Chanaan? Dicendũ primo fuiſſe ad habendũ fidẽ, quia ſi ſtatim dicerent ea, quę pertinebant ad odiũ, forte nõ crederẽt

eis

eis continuantibus ſemper in eis, quę ad odium pertinebant: cum autem dixerunt iſtud ad laudem, acquiſiuerunt ſibi fidem pro ſequentibus, quę dicerent. Secundo, quia oportebat aliquando dici iſtud, quod pertinebat ad laudem, cũ portarent ſecum fructus oſtendentes terrę laudem, & tamen non conueniebat dici iſtud in fine, quia intentio exploratorum erat concludere in odium terrę Chanaan, ſed laudare eam erat contrarium huic: ideo non debebat dici in cõcluſione, vel in proſecutione rationis, ſed in principio. Tertio quia, qui ſuadet debet incipere a notiſſimis, cum in ipſis ſit maior fides: nihil tamen poterat eſſe manifeſtius, quàm id quod exploratores in manibus portabant, ſ. pinguedo terrę Chanaan: ideo de illa dicere incęperunt. Quarto & præcipuè, quia videbantur in hoc reſpondere ad quęſita Moyſi: ille enim dixerat, cumque veneritis ad montes, conſiderate terrã qualis ſit. & quia iſtud erat primum, quod Moyſes iuſſit inquiri, reſponderunt exploratores primo ad hoc dicentes, de pinguedine terrę, quia iſtud petebat Moyſes, cum dixit. conſiderate terrã qualis ſit, ideſt an pinguis, aut ſterilis, licet illud poſtea magis declarabit.

Quid nunc intendebant narrando habitationem Amalech, & aliorum. Quæſt. XLV.

SED quæretur quid intendebant exploratores cum dixerunt: Amalech habitat in Meridie. Hethęus, & Iebuſęus, & Amorrhęus in montanis. Chananęus vero iuxta mare.

Aliqui dicunt, ꝙ per hoc reſpondebant ad quoddã dictum Moyſi, qui iuſſerat inquiri de habitatoribus terrę, an eſſent pauci numero, vel plures: ideo narrauerunt, qui eſſent omnes habitatores terrę Chanaan, & dixerunt eſſe iſtos, ſ. Amalech, Hethęum, Iebuſęum, Amorrhęum, & Chananæum, quaſi nulli alij habitarent in terra. Sed dicendum, ꝙ nõ ſtat. Primo quia hic ponitur Amalech, & tamen Amalechitę nõ habitabant inter terram Chanaan, ſed extra illam, Secundo, quia non poterant eſſe iſti omnes habitatores terrę Chanaan, quia in terra illa habitabant ſeptẽ populi, ſ. Hethęi, Heuęi, Chananęi, Iebuſęi, Amorrhæi, Gergeſęi, & Ferezęi. hic tamen ſoli quatuor illorum ponuntur: non ergo intendebant iſti ponere, quot & qui eſſent habitatores terrę. Tertio, quia ſi hoc intendiſſent exploratores, ponerent habitatores in omnibus partibus terrę Chanaan, & tñ ſolum ponitur hic de quibuſdam, qui nõ ſunt oẽs partes terrę Chanaan: ideo non intẽderunt hoc exploratores. Aliqui dicũt his non obſtantibus fuiſſe illam intentionem exploratorum: & cum obijcitur primo, ꝙ Amalechitę nõ habitabant in terra Chanaan, concedunt illud. ſed dicunt, ꝙ exploratores neſciebant, an Amalechitę eſſẽt pars quędam terrę Chananęorum, cum eſſent coniũcti terrę Chanaan; ideo nominauerunt eos inter populos terrę Chanaan. Ad aliud quod obijciebatur de ſeptem populis Chananęorum, dicũt verũ eſſe fuiſſe ſeptem populos: ſed reſpondent ad hoc dupliciter. Vno modo, ꝙ exploratores neſciebant oẽs populos terrę Chanaan: iõ potuerunt credere illos ſolos quatuor eſſe, & ita aſſeruerunt. Alio modo dicunt exploratores ſciuiſſe populos terrę Chanaan eſſe ſeptẽ: noluerunt tamẽ exprimere omnes proprijs nominibus, quia intelligunt nomine Chananęi, quod eſt nomen generale ad omnes.

Sed dicendum, ꝙ iſta non ſtant: cum enim dicunt primo exploratores credidiſſe Amalechitas eẽ de populis terrę Chanaan, dicendum non eſſe verũ. Primo, quia apud oẽs Iſraelitas certum erat, ꝙ Deus ſolũ ꝓmiſerat eis ſeptem populos terrę Chanaan, qui ſępe

A nominant̃, Exo. 3 & 4 & Deut. 7. c. & promiſerat illo Deus Iſraelitis tradere, antequã exirent de Aegypto, Exo. 3. ita vt nullus poſſet de his dubitare, ſed inter illos non eſt Amalech, ideo nõ poterant exploratores credere Amalechitas eſſe de Chananęis. Secundo, q̃a ad exploratores pertinebat conſiderare diligẽter omnia, quæ pertinerent ad terram Chanaan, quia ad hoc mittebantur. ꝙ ſi vnam regionem magnam, ſ. Amalechitarum, quę non erat de terra Chanaan, putarent eſſe de illa, magna ignorantia erat, quæ non põt ſtare cum diligenti, vel mediocri, aut aliquali conſideratione terrę.

Cum antẽ reſpondebatur, ꝙ iſti putauerunt ſolum eſſe quatuor populos terrę Channan, qui nominant̃
B hic. Dicendum, ꝙ non ſtat. Primo, quia vt dictũ eſt oẽs Hebręi nouerant ſeptem populos eſſe terrę Chanaan: non ergo poterant exploratores illud ignorare. Secundo, quia ſic nõ ſufficienter ipſi exploraſſent terram, cum populi eſſent ſeptem, & ipſi ſolos quatuor vidiſſent, & tamen diligenter conſiderare terram iuerant. Tertio, quia ſi iſtud dicerent, ſtatim Moyſes, & cęteri Iſraelitę ſcirent eos mentitos eſſe, & in nullo crederent illis, quia ipſi nouerãt eſſe ſeptem populos Chananeorum.

Cum vero dicebãt exploratores ſciuiſſe eſſe ſeptẽ populos, ſed nõ expreſſiſſe oẽs, quia intelligebãt eos nomine Chananęi, dicendum non ſtare. Primo, quia Chananæus accipitur dupliciter. Vno modo, vt eſt nomen vnius populi; & diſtinguitur contra alios ſex po-
C pulos terrę Chanaan: aliqñ autem accipit̃, vt nomen generale, ſignans omnes populos exiſtentes in terra illa. Accipiendo ſecundo modo, bene intelligunt̃ oẽs populi nomine Chananęi, & tamen tunc Chananęus non diſtinguitur contra alios populos, quia ſignificat illos, & tamen hic diſtinguitur Chananęus ꝯ Amorrhęum, Iebuſæum, & Hethæũ. ergo non accipitur, vt nomen generale, & ſic erunt hic ſoli quatuor populi terrę Chanaan. Secundo, quia non põt accipi Chananæus, vt includit alios populos, q̃a tunc Chananęus occuparet totam terram Chanaan, & tamen ponitur hic, quòd Chananæus habitabat ſolum iuxta mare, & fluenta Iordanis: ideo oportet, quòd ſit iſte vnus ſpecialis populus, cum habeat determinatum locum.

D Tertio, quia dato quòd iſti poſſent nomine Chananæi intelligere alios populos, non facerent, ſed potius exprimerent eos ex nomine, quia intẽdebant incutere timorem Hebræis, vt non irent in terrã Chanaan, ſed quanto plures populos habitatores terrę eis nominarent, tanto eos plus terrerent: ideo ſi intenderent nominare habitatores terrę Chanaan, omnes illos exprimerent, & nõ ſolum iſtos quatuor populos. Dicendum quòd exploratores non intenderunt per hoc nominare omnes habitatores terræ Chanaã: immo neque aliquos illorum, ſed ſolum oſtendere difficultatem introeundi in terram Chanaan, & ad hoc nominauerunt illos populos, qui erant in lateribus terræ Chanaan, per quæ erat introitus, & quia omnes
E iſtæ erant gentes fortiſſimæ, innuebant quòd non erat poſſibile, aut ſaltem facile introire in terrã Chanaan. Et iſtud patet, quia ſolum nominauerunt hic illa latera, per quæ erat introitus, ſcilicet, Meridiẽ, & Orientem. nam ex alijs lateribus non poterat eſſe introitus: totum enim latus Occidentale terrę Chanaã circundabatur a mari magno infra 34. cap. latus vero Aquilonare erat maxime diſtans a loco, in quo nunc erant Hebræi, quia erant ad partem Meridianam terræ Chanaan, ſcilicet, in Cadesbarne, quæ eſt in latere Meridiano infra 34. capit. ideo per illud latus certum eſt, quòd non intrarent. manebant ergo duo latera, ſcilicet, Meridianum, & Orientale, per quæ Hebræi

poſſent intrare, & de iſtis ponitur difficultas intrandi,
& ponuntur gentes, quę habitabant in iſtis lateribus.
nam Amalechitę erant ad Meridiem: Ethęus antem
Amorrhęus, & Iebuſęus erant in montanis,quę ſunt
circa Meridiem terrę Chanaan contra Orientem, &
contra Occidentem: Chananęus autem habitabat in
latere Orientali,cũ dicatur,ꝙ habitabat iuxta mare,&
fluēta Iordanis.eſt aũt mare Sodomorũ, vel aliud, qđ
vocať mare Cenereth, & vtrũq; eſt in latere Oriētali
terræ Chanaan.J.34 c.iſtę aũt gētes cũ eſſent robuſtę
impedirent introitum Iudęorum in terrã Chanaan.
Et iſta eſt vera cauſa, quare nominantur hic iſtæ ſolæ
gentes de terra Chanaan, ſ.quia per iſtas ſolas erat in-
troitus. Si autē per omnia quatuor latera eſſet ęquali-
ter facilis introitus,nominarentur omnes gentes,quę
erant apud illa latera, & ſic nominarentur omnes ſe-
ptem populi Chananęorum.

Quare nominauerunt Amalechitas, qui non ſint de terra Chanaan. *Quæſt. XLVI.*

SED quęre tur cũ exploratores vellent deſigna-
re iſta latera terrę Chanaan, quare nominaue-
runt Amalechitas, qui non ſunt de terra Cha-
naan? Dicendum,ꝙ hoc fuit, quia explorato-
res voluerunt hic oſtendere difficultatem introeũdi
in terrã Chanaan, & quia quędam difficultas præſta-
batur ad Amalechitis, nominati fuerunt illi; hoc autē
erat,quia licet Amalechitę nõ ſint in terra Chanaan,
ſunt iuxta illam ad latus Meridianum eius, & cũ nũc
Hebręi venirent de Aegypto,vt intraturi eſſent in ter
rã Chanaan,quia veniebant per partem Meridianam,
oportebat, ꝙ tranſirent per terram Amalechitarum,
ſed Amalechitę reſiſterent eis ad tranſitum,quia erãt
hoſtes eorum,& iam iterum pugnauerant cõtra eos,
Exo.17.c. ideò ponuntur Amalechitę, quaſi aliquod
impedimentum ad intrandum in terram Chanaan.
Et non eſt intelligendum,ꝙ exploratores dixerint
Amalechitas eſſe intra terrã Chanaan : ſed dixerunt
Amalech habitat in Meridie, ideſt ad partē Meridia-
nam iuxta terram Chanaan, ſed non intra terram ip-
ſam. & iſta eſt cauſa, quare prius nominauerunt hic
Amalechitas,quàm aliquos de populis Chananęorũ:
non quidem quaſi ipſi eſſent amici Chananęorum,
vel adiuuare vellent eos contra Iſraelitas, ſed quia ad
tranſeundum in terram Chanaan, ituri erant per ter-
ram Amalechitarum, reſiſterent illis in primis Ama-
lechitæ. & ita factum eſt, quia ſequenti die poſt hoc
facta murmuratione cęperũt Hebręi ire in terrã Cha-
naan,& in ipſo die occurrerunt eis Amalechitæ occi-
dentes multos de ipſis ſequen.c.

Propter quid inſurrexit murmur in populo, quia nuncij adhuc nihil ad hoc incitans dixerant. Et quod quatuor difficultates intrandi in terram Chanaan videbantur. *Quæſt. XLVII.*

QVAERETVR cum poſt prędicta verba ex-
ploratorum dicatur.inter hęc Caleb com-
peſcēs murmur populi, qui oriebatur: quo
erat iſtud murmur ; vel vnde inſurrexerat,
quia nondum dixerant aliquid exploratores, propter
quod populus murmurare deberet? Aliqui dicunt,ꝙ
hic eſt anticipatio ; nõ enim fuit murmuratio aliqua,
quouſque exploratores dixerunt omnia verba ſua, q̃
habentur in hoc cap. & murmuratio facta eſt ſequen.
cap. cum dicatur in principio eius, igitur omnis turba
vociferans fleuit, & tunc erat aliqua cauſa murmurã-
di,quia exploratores dixerant multa contra terram il-
lam,quę habentur hic in litera.

F Dicendum,ꝙ non eſt hic anticipatio,ſed rectus or-
do. Primo, quia ex modo loquendi apparet cum dica
tur inter hęc Caleb compeſcēs murmur, ideſt donec
fierent,vel dicerentur incępit murmur,& illud com-
peſcebat Caleb. Secundo,quia neceſſe eſt dici,quòd
ante expleta omnia verba exploratorũ incępit mur-
mur. Et patet quia ſtatim poſt verba Caleb ſequitur
obiectio aliorum, ſ.alij vero qui fuerant cum eo dice-
bant, nequaquam ad hunc populum valemus aſcen-
dere. & ſic Caleb incępit compeſcere murmur, ante-
quam exploratores dicerent omnia, quę habenť. J.in
litera. Tertio,quia non poteſt poni eſſe eadem mur-
muratio,quę habetur hic, & in principio ſequen.cap.
Primo, quia dicitur hic, ꝙ oriebatur murmur contra
G Moyſen, & ſequen.ca. dictum eſt,ꝙ murmurati ſunt
contra Moyſen,& Aaron. Secundo apparet ex mo-
do locutionis,qa hic innuitur, ꝙ incipiebat murmur,
cum dicatur murmur populi oriebatur, ſed ſequenti
ca.innuitur iam eſſe magnum murmur, cum dicitur.
Igitur omnis turba vociferans fleuit nocte illa. Iſtud
tamen eſt maximum in murmure,ſ.ꝙ totus populus
murmuret,& non quidē voce ſummiſſa, ſed clamán-
do, & vociferando: fuit ergo principium murmuris
iſtud,quod hic compeſcebat Caleb:deinde autem ex-
ploratores dixerunt alia deteriora contra terrã Cha-
naan,& tunc creuit murmur, & vociferatus eſt totus
H populus, vt dicitur ſequen.cap. non ergo fuit hic anti-
cipatio, ſed rectus ordo, & verè incępit murmur an-
tequam exploratores dicerent omnia verba, quæ ha-
bentur in hoc cap.
Sed tunc manet dubitatio, quę prius, ſ. quomodo
potuit inſurgere murmur, cum exploratores nondũ
dixiſſent aliquid,propter quod populus deberet mur-
murare? Dicendum ꝙ iſtud fuit propter cor pauidũ
Iudęorum : paucis enim auditis ſtatim turbabantur.
vnde cum dixerint exploratores, ꝙ regio illa habebat
cultores fortiſſimos,& vrbes grandes, atque muratas
conterriti fuerunt Hebręi: nam ponebantur hic qua-
tuor difficultates ad intrandum terram Chanaan.
Prima, quia dicitur,ꝙ habebat cultores, ideſt habita-
tores fortiſſimos,& quia tales erant fortiter repugna-
rent Hebræis, vt non intrarent in terram ſuã. Secun-
I da erat cum dicitur. vrbes grandes, atque muratas,
in quo innuitur, ꝙ non poſſent eas capere Hebręi,qa
cum magnę eſſent,habebant multos habitatores,qui
eas defenderent, & cum eſſent valde muratę nõ eſsēt
faciliter expugnabiles. Tertia erat, ſ.ſtirpem Enachim
vidimus ibi, & tamen Enachim, ideſt gigãtes magnũ
timorem eis inferrent. Quarta erat, ſ.Amalech habi-
tat in Meridie, &c. vbi nominantur populi illi, per
quos oportebat eſſe introitum, & erant fortes,nimiſ-
que reſiſterent Hebręis.ideo omnia hęc tantam diffi-
cultatem ingerebant Hebręis,ꝙ veriſimiliter poſſent
pro his murmurare.Item patet iſtud apertius Deut. 1.
vbi iſta ſola ponuntur, & tamen Iudęi dicunt ſe pro-
pter hęc territos, ſ.quo aſcendemus. nuncij terruerũt
cor noſtrum, dicētes maxima multitudo eſt,& nobis
K ſtatura procerior, vrbes magnę, & ad cęlũ vſque mu-
ratę: filios Enachim vidimus ibi.& ſic nuncij ꝑ iſta ſo-
la verba terruerant eos, licet poſtea plura dixerũt.per
quæ creuit terror, ſcilicet ea,quæ habentur, vſque ad
finem. cap.

Quid dicebant Hebræi murmurando. *Quæſt. XLVIII.*

SED adhuc quęretur quid erat iſtud,quod Iſrae-
litæ dicebant murmurãtes. Dicebant,ꝙ multa
erãt, licet tēderent ad diuerſa:aliqñ.n.dicebãt,
impoſſibile eſſe,ꝙ ꝓualerēt ꝯ Chananęos:iõ ꝙ nõ ex-
pediebat ire illuc,& iſtud eſt primum,qđ dicebant,vt
colligitur

A colligitur ex verbis Caleb: nam dicitur, ꝙ Caleb cõ-
peſcebat murmur populi dicens. aſcendamus & poſ-
ſideamus terram, quoniam poterimus obtinere eam.
non tamen faceret hoc ad propoſitum murmuris, ni-
ſi murmurantes dicerent, quòd non expediebat ire,
quia non poterant obtinere terram. hoc igitur eſt, qđ
dicebant. Secundo patet, quia poſt verba Caleb ſequi-
tur, ꝙ alii dixerunt, nequaquam ad hunc populum va
lemus aſcendere, quia fortior nobis eſt. ſed conſtat, ꝙ
hoc dicebant in fauorem murmurantium, & contra
Caleb compeſcentem murmur. igitur murmurãtes
illud dicebant. Aliud quoque dicebant, ſ. Deus odit
nos, ideo vult, ꝙ eamus in terrã Chanaan, vt perea-
mus, ſic dicitur Deut. 1. ſ. murmurati eſtis in taberna-
B culis veſtris, atque dixiſtis, odit nos Dominus, & iccir
co eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet in manu
Amorrhęi atque deleret: iſta eſt praua murmuratio
cum aſſerant, ꝙ Deus eos oderit, Deus tamen nihil
odit eorum quę fecit Sap. 11. etiã innuebant, ꝙ Deus
non poterat occidere eos aliter, aut alibi, niſi per ma-
num Amorrhęorum, quod nefandum eſt cogitari.
Alii autem murmurabant aliter dicentes. vtinã mor-
tui eſſemus in Aegypto, & non in hac vaſta ſolitudi-
ne, vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus
in terram iſtam. ne cadamus gladio, & vxores, ac libe-
ri noſtri ducantur captiui ſequen. ca. & ſic varie mur-
murabant, ſecundum ꝙ incidebat eis varius affectus,
& nulla expreſſio verborum ſufficiebat magnitudini
doloris ſui, ideo oportebat, vt varie loquerentur, nũc
vno modo, nunc alio.

Quomodo murmurauerint contra Moyſen, & quare. Quæſt. XLIX.

ADHVC quęretur quomodo dicitur hic, ꝙ mur
murati ſunt contra Moyſen, & quare contra
Moyſen? De primo aliqui dicunt, ꝙ non fuit murmu
ratio contra Moyſen, ſed contra Deum, quia dicitur
Deut. 1. murmurati eſtis atq; dixiſtis odit nos Domi-
nus, & iccirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet
nos in manu Amorrhęi.

Dicendum, ꝙ ſiue verba directe dicerentur contra
Deum, ſiue contra Moyſen ſemper erat murmuratio
contra Deum, quia Moyſes non erat, niſi vt miniſter
Dei, & nihil faciebat, niſi quod Deus iubebat. Sic. n.
dixit Moyſes iterum cum murmurarent Iſraelitę ꝯ
eum, & contra Aaron infra 16. ſ. quid eſt enim Aarõ,
vt murmuretis contra eum? quaſi dicat, ipſe nihil eſt,
& murmuratio veſtra non eſt ꝯ eum, ſed contra Deũ.
Adhuc tamen dicendum, ꝙ hic dicebantur murmu-
rare Iſraelitę ꝯ Moyſen, quia verba ſua dirigebant cõ-
tra eum, & hoc faciebant propter duo. Primo quia li-
cet voluntas ſua eſſet praua contra Deum, tamen for
te nõ audebãt loqui ꝯ ipſum, timentes eum, ſed Moy
ſen non timebant, ideo contra eum loquebantur. Se-
cundo potuit eſſe hoc, quia hoc malum totum, quod
patiebantur Iſraelitæ putabant eſſe a Moyſe, nolebãt
enim ꝙ egreſſi de Aegypto veniſſent in hanc ſolitudi
nem, Moyſes tñ eduxerat illos de Aegypto, & induxe
rat in hanc ſolitudinem, ideo indignati in eũ murmu
rabant contra ipſum. Adhuc quęretur cum dicat, ꝙ
alij dicebant, nequaquam ad hũc populum valemus
aſcendere, quia fortior nobis eſt, an iſti peccauerint?

Dicendum ꝙ ſic. primo quia iſti erant ꝯ Caleb: ipſe
enim Caleb compeſcebat murmur populi dicẽs. aſcẽ
damus, & poſſideamus terram, qm̃ poterimus obtine
re eam: iſti ẽ ꝯrio dicebant, nequaquam ad hũc popu-
lum valemus aſcendere. Secundo, quia iſti qui hęc di-
xerunt erãt exploratores, cũ dicatur in litera. alii vero
qui fuerant cum Caleb dicebant, nequaquam ad hũc
A populum valemus aſcendere, & tamen alii explorato
res mortui ſunt, quia murmurare fecerant populum
ſequen. cap. ergo peccabant in his verbis.

Sed obijcietur, ꝙ non peccarent, quia verum dice-
bant, ſ. quòd iſte populus fortior erat eis. ſic enim De⁹
dixit Deut. 9. audi Iſrael, tu tranſgredieris hodie Iorda
nem, vt poſſideas nationes maximas, & fortiores te,
populum magnum atque ſublimẽ, filios Enachim, q-
bus nullus poteſt ex aduerſo reſiſtere. vtrunque ergo
iſtorum verum erat. ſ. quòd non valerẽt aſcendere ad
populum iſtum, & ꝙ iſte populus fortior eis erat.

Dicendum iſtud verum eſſe, & tamen adhuc pec-
cabant dicendo hoc, quia diffidebant bonitati Dei, &
faciebant ipſum mendacem. promiſerat enim intro-
B ducere eos in terrã Chanaan, & ſubijcere eis populos
illos, ideo etiam ſi fortiores eſſent, nõ debebant time-
re, cum Deus mentiri non poſſet. Sic dicitur Deut. 7.
c. ſ. ſi dixeris in corde tuo, plures ſunt gẽtes iſtę quam
ego, quomodo potero delere eas? noli metuere, ſed
recordare quæ fecerit Dominus Pharaoni, ſic faciet
cunctis populis quos metuis.

Quid fuit iſtud detrahere de terra. Quæſt. L.

ADHVC quæretur, cũ dicatur ꝙ iſti detraxerunt
terræ, quam inſpexerant apud filios Iſrael, quid
fuit iſtud detrahere. Dicendum, ꝙ detrahere eſt di-
minuere famam, vel honorem alicuius, & hoc putãt
quidam fuiſſe inquantum dixerunt exploratores, ꝙ il
C la terra habebat habitatores fortiſſimos, & vrbes grã-
des. Sed dicendum, ꝙ iſta aliquo modo pertinent ad
incitatiuum murmurandi, vt ſupra declarauimus. ſed
non pertinent ad detractionem, cum detrahere ſit fa-
mam vel honorem minuere, & tamen dicendo hoc
non minuebatur fama terrę Chanaan, ſed potius ex-
tollebatur. ſ. quòd haberet habitatores fortiſſimos, &
vrbes grandes atque muratas.

Eſt ergo intelligẽdum, ꝙ aliquod aliud malum, &
falſum dicerent exploratores contra terrã Chanaan:
hoc eſt, ꝙ terra illa erat mala ad habitandum, & ꝙ ho-
mines pauco tempore viuebãt in ea. iſtud patet, quia
litera illud expreſſit, ſ. detraxerunt terræ dicentes. ter-
D ra quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos. & ita
iſtud dicentes detrahebant, & non in aliquo alio.

Quid intelligitur per terram deuorare habitatores ſuos. Quæſt. LI.

SED quæritur quid intellexerunt iſti dicendo, terra
quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos. Ali-
qui dicunt, ꝙ intelligitur de mala complexione terræ,
ita vt homines pauco tpe poſſent ibi viuere, & paterẽ
tur ibi peſſimas ęgritudines. Alij dicunt, ꝙ intelligitur
de bonitate terrę, ſ. ꝙ terra erat tam fertilis, & opulen
ta, ꝙ ab omnibus deſiderabatur, ideo habitatores eius
nunquam erãt in pace, ſed cum quidam eam poſſide-
rent, ſuperueniebant alij pugnãtes ꝯ priores, & eijicie-
E bant eos de regione, vel in ipſa occidebant eos. Alij di
cunt, ꝙ intelligitur, ꝙ terra deuorabat habitatores, ſ. ꝙ
oẽs qui in ea naſcebantur moriebantur in ea: tam bo
na enim erat, ꝙ nullus volebat exire, vel peregrinari
ex ea, ideo qui ibi naſcebatur ibi moriebatur, & ſic ter
ra deuorabat eum. Dicendum, ꝙ ſecunda iſtarum po
ſitionum non tenet. Primo quia exploratores dixerũt
hoc ad malum, illud m̃ pertinet ad laudem. ſ. ꝙ terra
ſit tam bona, ꝙ homines concupiſcant eam. Secũdo
quia non applicatur ad propoſitum, nã ſi ſuperuenien
tibus aliis expelluntur habitatores de terra, nõ dicere
tur terra deuorare eos, ſed poti⁹ euomere, ſ. expellere
de ſe, quia deuorare eſt includere in ſe. ſic patet Leui.
18. ſ.

18. ſ. cauete ne terra vos euomat, cum paria feceritis, F
ſicut euomuit gentem, quę fuit ante vos. i. expulit eã a ſe. Tertio, quia ẽt ſi habitatores terræ ab aliis ſuperuenientibus occiderentur in ea, & non eijcerentur de illa, adhuc non diceretur, ꝙ terra deuorat habitatores ſuos, quia hoc eſt, ꝙ terra aliquid faciat, quia qui deuorat aliquid facit: tñ hoc mõ terra nihil faceret, ſed hoſtes ſuperuenientes, ideo terra non diceretur deuorare habitatores. De tertia poſitione dicendum ẽt, ꝙ non ſtat, quia dr̄ hic, ꝙ exploratores detraxerunt hic, & tñ dicendo iſtud non detraherent, ſed potius laudarent, quia ad laudem terrę pertinet, ꝙ nemo velit exire de ea. Secundo, quia dr̄ deuorat habitatores, deuorare autem ſignificat aliquod malum, ſed ꝙ homo velit ſemper manere in aliqua terra propter bonitatem eius, &
ibi vitam compleat, non eſt aliquod malum, quod ter- G
ra ei facit, ideo non dicetur iſtud deuorare habitatores. Sed dicendum eſt primam poſitionem eſſe verã: aſſeruerunt enim exploratores, ꝙ terra illa erat malæ complexionis, & quòd homines ibi cito moriebantur, & ex peſſima ęgritudine, & quia nõ proueniebat hoc, niſi ex praua qualitate terræ, dicebatur terra deuorare habitatores. quaſi ipſa eos occideret. Iſtud autem dixerunt exploratores, quia forte, quãdo ipſi iuerunt in terram Chanaan erat ibi aliqua grauis peſtis, in qua moriebantur plurimi: ipſi vero voluerũt iſtud attribuere malę qualitati terræ, quaſi illa ſemper eſſet talis, & in hoc minuebant honorem illius, quia non erat iſtud verum, H

Quare dixerunt homines eſſe ſtaturæ proceræ, &c. Et quòd per hoc detraherent terræ.
Quæſt. LII.

SED dicetur cum addatur in litera. terra deuorat habitatores ſuos, populus quem aſpeximus procerę ſtaturæ eſt, ibi vidimus quędam monſtra filiorum Enach: quomodo eſt verum, quòd dicendo hæc detrahebant terræ?

Dicendum, ꝙ iſtud non fuit detrahere, ſed magis eſt laus quędam, licet non fuerit dictum ad laudem, nam ꝙ regio aliqua gignat homines magnæ ſtaturæ laus eius eſt: etiam ꝙ gignantur in ea gigantes, ſiue filii Enachim, non eſt vituperium terrę, ſed potius ſi ter- I
ra non poteſt gignere, niſi homines paruæ ſtaturæ, & viribus infirmos eſt ignominia terræ. Dicendum igitur, ꝙ non fuit iſtud detrahere terræ, ſed erat incitare ad murmurandũ, quia exploratores non intendebant detrahere terræ abſolute, quaſi iſte eſſet finis ad quem loquebantur, ſed finis erat, vt diſtraherent populum a deſiderio eundi in terram Chanaan, quod facerent tã maledicendo terrę, quam ponendo difficultates poſſidendi eam, ideo aliquando detrahebant, ſicut in verbo illo, terra quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos. Aliquando autem ponebant difficultates, ſicut dicẽdo populus quem aſpeximus procerę ſtaturę eſt, vidimus ibi monſtra filiorum Enach. Et cum obijcitur, quòd in hoc detraxerunt terræ negandum eſt,
quia id quod in litera dicitur, detraxerunt terrę dicen- K
tes, debet intelligi de litera ſequenti, ſcilicet terra, quã luſtrauimus deuorat habitatores ſuos, reliquum autem, quod ſequitur non copulatur cum illo verbo detraxerunt, ſed facit alias clauſulas, & contextum p ſe.

Conſiderandum autem, cum dicitur populus quẽ aſpeximus procerę ſtaturę eſt, & quod ſequitur. ibi vidimus monſtra quędam filiorum Enach: putant quidam pertinere ad idem, & quaſi vnum ſit expoſitiuum alterius. ſ. vt per totum illud nihil ſignificetur in ſe, niſi ꝙ viderunt quoſdã gigantes in terra Chanaan: & tamẽ volẽdo hoc magnificare, quaſi plures eſſent gigantes, dixerunt populus, quem aſpeximus, ſ. multi ſunt iſti gigantes, ita vt populus vocari poſſint. Dicẽdum tamen magis conſonare literę ꝙ ſint duæ clauſulę, & duo ſenſus diſtincti. Cũ enim dr̄ populus quẽ aſpeximus. intelligunt de tota gente Chananęorum, & illos dicunt generaliter procerę ſtaturę. cũ autem dicunt ibi vidimus mõſtra quędam filiorum Enach: intelligunt ſolum de tribus gigantibus nominatis ſupra in litera. tamen non exprimũt numerum illorũ. & patet ꝙ iſte ſit ſenſus, & non pręcedens, quia alias litera diſcordaret inter ſe, quia ſi vellent innuere tot gigantes eſſe ibi, vt populus dici poſſent, non dicerẽt ſtatim vidimus monſtra quędã filiorũ Enach, in quo ſignificãtur eſſe pauci. diſtinguere ergo iſta voluerũt.

Quare dixerunt quòd Chananæi eſſent proceræ ſtaturæ, cum tamen falſum eſſet. Quæſt. LIII.

SED nunc quęretur cum Chananęi gñaliter nõ eſſent procerę ſtaturę, neq; maiores Hebręis, aut Aegyptijs, vel alijs populis vicinis, quare dixerũt iſti gñaliter populus quem aſpeximus procerę ſtaturę eſt? Dicendum ꝙ potuit primo dici ex intentione mentiendi, ad ſuadendum quod volebant, nam intendebant iſti detrahere populum a deſiderio eũdi in terram Chanaan: fieret autem hoc incutiẽdo timorẽ, & ponendo difficultates, ſed hoc maxime fieret dicendo, ꝙ oẽs habitatores terrę Chanaã erant magnę ſtaturę, quaſi eſſent fortiores eis, ideo licet in hoc mentirentur, dicere illud voluerunt. Scđo potuit eſſe ex timore ipſorum exploratorũ: timentibus enim oĩa videntur maiora, & peiora q̃ ſint, & quia exploratores cęperant timere Chananęos pp aliqua quæ viderant vel ęſtimauerant, videbatur iam populus eis eſſe procerę ſtaturę, licet in veritate nõ eſſet.

An ſolus Caleb compeſcebat murmur. Quæſt. LIIII.

ADHVC eſt dubium cum dicatur hic de Caleb ꝙ compeſcebat murmur, an ſolus ipſe faciebat, vel etiam Ioſue cum illo. Aliqui dicũt ꝙ ſolus Caleb, quia litera de illo ſolo expreſſit: ideo non eſt cauſa aliqua, vt nos ſubintelligamus etiã Ioſue, quia eodẽ modo poſſemus ſubintelligere Moyſen & Aaron, qui zelabãt pro Deo, & ita nulla firmitas maneret in ſcriptura. Secundo, quia cum dicatur ꝙ Caleb cõpeſcebat murmur, dicens aſcendamus & poſſideamus terrã ſequitur. alij vero, qui cũ eo fuerant dicebãt: nequaq̃ ad hunc populũ valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt, & ita innuitur ꝙ omnes alij qui iuerant cum Caleb ad explorandum dicebãt nequaquam ad hunc populum &c. Alij dicunt, ꝙ Ioſue ſimul cum Caleb iſtud faciebat, ſcriptura tamen tacuit de Ioſue, ſicut quędã alia fiunt, quæ ſcriptura non refert, & ad hoc mouentur, quia Ioſue nõ poterat eſſe hic de ꝯdicentibus ipſi Caleb. ergo fauerer ei, compeſcens cum eo murmur populi. Dicendum ꝙ Ioſue non cõpeſcebat nunc murmur populi, ſed ſolus Caleb, ſicut ſcriptura ipſum ſolũ expreſſit, quia tamen confirmabatur cum dr̄, alij vero qui fuerant cum eo: non eſt intelligendum ꝙ Ioſue fuerit de illis, quia illi incitabant populum ad murmurandum loquendo ꝯ Caleb: qui tamẽ de exploratoribus fecerunt murmurare populum, ſtatim mortui ſunt, vt patet ſeq. cap. Ioſue vero non perijt, ſed introiuit in terram Chanaan, ergo non murmurauit. vnde fuit hic medius, ſcilicet, neque murmurauit neque murmur compeſcuit.

Quare

Quare Ioſue non compeſcuit murmur cum Caleb. Et quòd Caleb excellentius ſe habuit quam Ioſue in pacificando. A
Quæſt. LV.

SED quæretur, quare Ioſue non cõpeſcuit hic murmur, cum Caleb? Aliqui dicunt ꝙ compeſcuit, tñ ſcriptura non expreſſit, quia Moyſes ſcripſit iſtud, & noluit ponere laudes Ioſue, ne eſſet ſuſpectus de falſitate, cum eſſet Ioſue familiaris eius. Dicendum ꝙ nõ ſtat, quia ꝑꝑ hoc non taceret Moyſes. Primo, qa iſtud in illis qui ſcribunt humanitus haberet locum, ꝙ de eis ſuſpitio haberi poſſit, non aũt in illis qui diuinitus ſcribunt, ſicut ſunt prophetæ. Secundo, quia Moyſes de ſeipſo ſcribebat laudes, vt patet ſ̃. 12. ca. ſ. erat autẽ Moyſes mitiſſimus ſuper oẽs homines qui morabantur in terra, ſed magis ſuſpectum eſt, ꝙ quis de ſeipſo laudes ſcribat, ꝙ̃ de quolibet alio. Tertio, quia Moyſes ſtatim ſeq. ca. ſcripſit de Ioſue, ꝙ ipſe ſimul cum Caleb compeſcerent murmur populi, ſicut ergo ibi nõ tacuit, ita nec taceret hic. Alij igitur dicunt, ꝙ Ioſue non compeſcuit nunc murmur populi cum Caleb, quia non erat pręſens, poſtea tñ in alia murmuratione, cum pręſens eſſet ipſe, & Caleb compeſcuerunt, vel conati ſunt cõpeſcere murmur populi. Alio modo poteſt dici, ꝙ Ioſue ẽt nunc eſſet pręſens, quia non erat veriſimile, ꝙ eſſet abſens, cum oẽs exploratores veniſſent nunc ad exponendum ea quæ viderant, ſed credi põt, ꝙ Ioſue ẽt ſi nunc eſſet pręſens, non auſus fuerit ꝯdicere populo, vel forte expectabat ſuper hoc iuſſionem Moyſi. Caleb aũt forte erat in hoc animoſior, ideo ille nihil aliud expectans ſtatim compeſcuit murmur loquens ꝯ populum, poſtea vero in ſequenti murmuratione Ioſue factus aĩoſior, vel forte cognita intentione Moyſi ſimul cum Caleb oppoſuit ſe populo ſeq. c. Sed dicendum, negari non poſſe quin Caleb ſe habuerit excellẽtius circa iſtas murmurationes compeſcẽdas quam Ioſue. Primo patet ex diuinis laudibus, Deus quippe laudauit eum ſuper hac re, & non Ioſue ſeq. ca. cũ dicitur, neq; quiſquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam, ſeruum meum Caleb, q plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc, in quo laudat eum multipliciter. Primo, quia de eo ſolo loquiť nullũ ei adiungens in hoc. Secundo, qa vocat eum ſeruum ſuum, & hoc ad laudẽ magnã ptinet: ſic. n. Deus, qñ voluit Moyſen laudare ſuper cęteros, vocauit eum ſeruum ſuũ dicens. at non talis Moyſes ſeruus meus, qui in oĩ domo mea fideliſſimus eſt pręced. ca. Tertio, quia dixit illum hẽre ſpiritum ſuũ, ſed magna laus eſt, ꝙ quis habeat ſpiritum Dei, quia qui hẽt ſpiritum Dei filius Dei eſt ad Ro. 8. ſed nihil excellẽtius eſt quam eſſe filium Dei. Quarto, quia Caleb non ſolum habuit ſpũm Dei, ſed ẽt ad plenitudinem habuit illum cum dicať. ſeruum meũ Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me &c. pauci aũt dñr ſpiritum Dei hẽre ad plenitudinem. Aliud aũt pertinẽs ad excellẽtiam Caleb fuit in diuinis promiſſionibus, quia non ſolũ Deus laudauit ipſum, ſed ẽt promiſit ei quandã partem terrę Chanaan ſub iuro. hoc innuiť in litera cum dr̃, inducam eum in terrã hanc quam circuiuit, & ſemen eius poſſidebit eã ſeq. c. ſed magis patet Ioſue 14. qñ Caleb petiuit a Ioſue ciuitatẽ Hebron in poſſeſſionem, dicẽs ꝙ Deus promiſerat eam illi cũ ait, da mihi mõtem iſtum quem pollicitus eſt Dominus mihi, te quoque audiẽte, in quo ſunt Enachim, & vrbes magnæ atq; munitę ſi forte ſit dñs mecum, & potuero delere eos, ſicut promiſit mihi; & ſequiť. benedixit ei Ioſue, & tradidit ei Hebron in poſſeſſionẽ, quia ſecutus eſt dominum Deum Iſrael.

Item colliguntur prędicta, quia nõ euaſit ſolus Caleb de exploratoribus, ſed etiam Ioſue, & introiuit in terram Chanaan, & tamen nullę laudes ei a Deo ſuꝑ hoc datæ ſunt. ſatis ergo innuitur, ꝙ circa explorationem, & compreſſionem murmuris, atque reſiſtentiã ad alios exploratores Caleb non ſolum exceſſit alios, ſed etiã exceſſit ipſum Ioſue, ideo circa ipſum Deus ſpecialiter locutus eſt.

CAP. XIIII.

IGITVR vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati ſunt contra Moyſen, & Aaron cũcti filii Iſrael dicentes, Vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & non in hac vaſta ſolitudine: B vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi noſtri ducantur captiui, nonne melius eſt reuerti in Aegyptum? Dixeruntque alter ad alterum. Conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Quo audito Moyſes, & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Iſrael. At vero Ioſue filius Nũ, & Caleb filius Iephonne, qui & ipſi luſtrauerunt terram, C ſciderunt veſtimenta ſua, & ad omnem multitudinem filiorum Iſrael locuti ſunt. Terra quam circuiuimus valde bona eſt. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte, & melle manantem. Nolite rebelles eſſe contra Dominum, neque timeatis populum terræ huius, quia ſicut panem, ita eos poſſumus deuorare. Receſſit ab eis omne præſidium, Dominus nobiſcum eſt, nolite metuere. Cumque D clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini ſuper tectum fœderis cunctis filiis Iſrael.

Murmur populi ꝑꝑ exploratorum relationem.

Ioſue & Caleb laudant terrã.

Ecc. 40. 1. Mach. 2.

IGITVR. Poſita in ſuperioribus exploratorum tranſgreſſione. hic agiť de totius populi murmuratione, & diuiditur in duo. primo quantum ad eorum deſperationem. ſecundo quantum ad inconſideratam pręſumptionem ibi. *Et ecce mane.* Prima in duas. primo ponitur, tranſgreſſio. ſecũdo tranſgreſſionis punitio ibi. *Et dixit dominus.* Circa primum. *Igitur vociferans omnis turba.*

E *Ordo murmurationis Hebræorum. Et quare Deus voluit Hebræos perire in deſerto. Quæſt. I.*

SCIENDVM, ꝙ ordo murmurationis fuit iſte, ꝙ exploratores videntes terram detraxerũt de ea, dicentes ꝙ deuoraret habitatores ſuos, & potiſſime, ꝙ eſſent ibi viri de genere gigãteo, contra quos pugnare non poſſent. tũc populus timore compreſſus concitatus eſt in murmurationem, ipſi tñ nõ murmuraſſent, niſi propter exploratores. ſic patet Deut. c. 1. ſ. odit nos dominus, idcirco eduxit de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhęi atq; deleret. quo aſcendemus? nuncii terruerunt cor noſtrũ, dicẽtes maxima multitudo eſt, & nobis ſtatura procerior,

rior, vrbes magnę, & ad coelum vſque munitę. Fuit
autem in populo primo murmuratio, & poſtea ſecu-
tus eſt fletus, & dr̃, ꝙ omnis turba vociferans fleuit,
quoniam non poterant tollere malum, quod imagi-
nabantur.ad impotentiam autem ſequitur fletus. Sed
in hoc euidenter apparet Hebręorum puſillanimitas,
quia nondum viſo aliquo malo plorabant, & quod
turpius eſt tota turba flebat, in quo, & infames ſunt.
nam virum lachrymę non decent, niſi cum interdum
ex amoris teneritudine erũpunt, vt in mortibus ami-
corum, ſed hę rarę quidem, & breuiter fiendę, ex
timore autem, vel dolore lacrymari viros nefas eſt: nã
ſi Amorrhęis pręſentibus Iudęi vno quaſi impetu de-
lerentur, lacrymandum non erat, q̃to magis cũ nõdũ
aliqua hoſtilia pericula ſibi ingruerent. Nec.n.diffi-
teri poſſumus Iudęos illos valde ſeruilis fuiſſe cordis,
& nimium puſillanimes: nunq̃.n.in virilem animo-
ſitatem eruperant: ideo ad quęcunq; ęſtimata mala
ſolo timore ꝯcuſſi, muliebriter lachrymas effundebãt.
Et iſta eſt vna de cauſis, quare Deus voluit, vt tota illa
gens periret in deſerto, nec introirent in terram Cha-
naan, q̄m oẽs in ſeruitute Aegypti fuerant enutriti:
ſerui aũt, quia ſub iugo dominorum ſunt, ſemper eis
timendum eſt, & nunq̃ audent. Ideo neceſſe eſt, vt iſti
naturaliter magis timidi ſint, quia in eis animoſitates
dñorum frãguntur imperio, manente corde edomi-
to ad obediendum, & ſuccumbendum, ideo ad opera
bellica inepti ſunt, in quibus pręcipuè animoſitas re-
quiritur. Si aũt Deus introduxiſſet iſtos Iſraelitas im-
mediate in terram Chanaan, vt exierunt de Aegypto,
ſ. poſt vnum annum, aut paulo plus: ita eſſent corde
timidi, ꝙ nemo auderet ſtare ꝯ faciem Amorrhęorũ:
tenuit aũt Deus oẽs hos 40.annis in ſolitudine, & ibi
mortui ſunt omnes, q̃ de Aegypto exierant in aliq̃ra
ętate.ſ.in 19.anno, & vltra, quibus ſucceſſerunt filij, &
hi in deſerto ſub nullius fuerunt imperio, quadragin-
ta annis, in quo animoſitatẽ receperunt, ſicut cęte-
rę gentes, q̃ in libertate naſcuntur, & tũc fuit ꝯueniẽs
tempus ad introducendum eos in terram Chanaan,
quia iam non ita formidarent faciem Amorrhęorũ,
vt patres eorum, q̃ nondum viſis hoſtibus flebant. Et
cum dr̃ hic, ꝙ tota turba fleuit. non eſt intelligendum
vniuerſaliter.ſ.ꝙ nemo eſſet in toto populo, q̃ nõ fle-
ret, & murmuraret: nam Moyſes non murmurauit,
nec Aaron, ſed potius ꝯ eos fuit murmuratio, vt patet
hic. Ioſue quoque, & Caleb non murmurauerũt, ſed
magis populus murmurans eos lapidare voluit, vt pa-
tet immediate. Item quia oẽs murmuratores perierũt
in deſerto, ꝯſtat tñ, ꝙ ſnĩa data hic ꝯ murmuratores
non ligabat Leuitas, cum dicat̃.ĩ.de hoĩbus numera-
tis a 20.annis, &c.ſ. Leuitarum tñ nullus ſic numeratus
eſt. Si tñ ipſi vniuerſal̃r murmurauiſſent perijſſent, ſi-
cut cęteri, ideo non murmurauit totus populus, ſed
quia maxima pars populi fleuit, dicunt̃ murmuraſſe
omnes, vel tota turba. *Fleuit nocte illa.*

Quomodo intelligitur, quòd populus tota nocte fleuit.
Quaeſt. II.

HOc põt intelligi dupliciter. Vno mõ, ꝙ to-
ta nocte fleuit, & tota nocte vociferata eſt
ſ.murmurauit. Alio mõ, ꝙ primo turba
murmurauit, q̄ñ venerũt exploratores, q̃a
forte venerunt ipſi ſero paulo ante ſolis occaſum, &
tunc propoſita legatione murmurauit totus populus,
ſiue vociferatus eſt ex ira ꝯcitante, poſtea aũt in nocte
ſequenti fleuerunt oẽs. Et iſte ſenſus eſt ꝯuenientior,
quod patet, quia pręcedenti.c.dr̃ ꝙ cũ venerũt explo-
ratores ortũ eſt murmur populi ꝯ Moyſen. deindè dr̃
hic, ꝙ in nocte fleuerunt, & iſte eſt ordo ſm̄ naturam,

F quia hoĩes conſiderantes mala ſua, ſi culpa alicuius
vel malitia proueniant, primo exardeſcunt in iram
contra eum, qui horum malorum cauſa eſt: deinde
impetus ille irę ſoluitur in lachrymas, & ſi mala
conſiderata auferri non poſſunt, luctus conſequitur
in remedium, & iſte diuturnus eſt, ſicut ipſa conſide-
rata mala, & ſic Iſraelitę habita priori murmuratio-
ne contra Moyſen ceſſante illo impetu inceperunt
lachrymari, & ex impotentia, & amaritudine cordis
durauit eis fletus per totam noctem. *Et murmurati ſunt
contra Moyſen & Aaron cuncti filij Iſrael.*

Alia murmuratio contra Moyſen & Aaron. Quaeſt. III.

G ISta eſt alia murmuratio ab ea de qua præced.
cap. quia illa erat in principio legationis explora-
torum. iſta autem fuit poſt fletum. Item illa fuit
contra Moyſen ſolum: iſta autem contra Aarõ
& Moyſen. ſic enim eſt conditio iratorum, vt quia
impetus irę fortis eſt, diu manere non poteſt, ſed cũ
ſemel incãduerit, atque per verba, aut vindictam, vel
lachrymas effundatur, deficit. Si vero adhuc doloris
ſuperſit materia, nouas reſumit vires, ita vt prius in-
candeſcens. Sic fecerunt Iſraelitę, quia cum primo
ex forti impetu contra Moyſen murmurati fuiſſent,
paulisper impetus ille in lachrymas ſolutus eſt. iterũ
autem poſt longum fletũ nondum exhauſto dolore,
in iram incanduerunt aliam fortiorem quam prius
murmurationem inchoantes. nam primo nondum
H conſiderauerant omnia mala, poſtea autem ſugge-
rente dolore hanc duriſſimam reputantes ſortẽ, for-
tiſſime contra Moyſen, & Aaron murmurati ſunt,
dicentes ſe velle reuerti in Aegyptum. & ſi forte ali-
quid durum eis locutus fuiſſet Moyſes lapidaſſet eũ
tota turba, vnde ſupplex genibus aduolutus corã to-
ta multitudine in terram ſe proſtrauit. idem quoque
fecit Aaron, & quia Ioſue & Caleb aliqualiter repu-
gnauerunt eis in ſermone hoc, dolore ſtimulati lapi-
dare eos voluerũt, vt patet infra, & dicitur quod cun-
cti filij Iſrael murmurati ſunt, ideſt plurimi de multi-
tudine eorum, ſed non omnes vt ſupra dictum eſt, &
magis infra declarabitur. *Dicentes. vtinam mortui eſſe-
mus in Aegypto, & in hac vaſta ſolitudine.* Iſta ſunt verba
I deſperantis & amari cordis: omnem.n.ſortem quan-
tumcũque duram fęliciorem hac reputabãt: & forte
motiuum eorũ erat, quia in Aegypto erant ſine bel-
lis: nunc vero caderent manibus hoſtium. ſed hoc
magis pertinet ad clauſulam ſequentem.

*Quòd Iſraelitæ murmurauerunt, eo quòd cibos habebant nunc
in penuria. Quaeſt. IIII.*

DIcendum ergo alio modo, ſ. ꝙ in Aegy-
pto ſaturabantur Iſraelitę cibis: nunc vero
habebant eos in penuria, & ſic murmura-
uerũt Exo. 16.cap.ſ.vtinã mortui eſſemus
per manũ Dñi in terra Aegypti, quando ſedebamus
K ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſatu-
ritate: cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud, vt occide-
retis oẽm multitudinẽ fame? Et non ſolũ fuit hoc cũ
deficiebant eis oẽs cibi, ſed etiã poſtq̃ habuerũt man-
na. nam tunc dixerunt, quare nos feciſtis aſcendere
de Aegypto, & adduxiſtis in mõtem iſtum peſſimũ,
qui ſeri non põt, qui nec ficum gignit, nec vineã, nec
malogranata, vt patet ĩ.20.c.idẽ 21.c. Sed errabant in
hoc Iudęi: nã ſi moriendũ erat: melius erat eis mo-
ri in ſolitudine, q̃ in Aegypto: nam in ſolitudine erãt
liberi: in Aegypto aũt magna premebãtur ſeruitute,
quilibet aũt generoſus animus ſuper oẽ humanum
bonũ libertatẽ deſiderat, ideo multo melius eis eue-
nerat

nerat glorioſam, ēt ſi duram accipere mortem liberam, quam in ſeruili pace degere, ſed totaliter erāt viri inutiles, ideo delicias ciborum Aegypti libertati, & omnibus honeſtis bonis pręferebant. *Et in hac vaſta ſolitudine.* ſ. vbi nullum ſolacium eſt, ſicut dr̄ ſ̄.20.c. cur eduxiſtis nos in montem iſtum peſſimum, qui nec ficum gignit, nec vineam, nec malogranata, inſuper & aquam non habet ad bibendum, & ſ̄.21.c. cur eduxiſtis nos de Aegypto, vt moreremur in ſolitudine, deeſt panis, non ſunt aquę, anima noſtra iam nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. Et dr̄ vaſta ſolitudo, ideſt ampla, vel magna, quia Arabia quæ cōtinet a mari rubro vſq; Idumęam, & terrā promiſſionis, ante ingreſſum Hebręorum in terram Chanaā tota depopulata erat, eſt enim magna terra, quia in ea ſunt omnes manſiones filiorum Iſrael pręter manſiones, quas habuerunt ante mare rubrum, nunc autem deſertū illud ex maiori parte populatum eſt, vt patet in libro de diuiſione terrę ſanctæ.

Vaſta ſolitudo q̃d.

An Hebræi petierunt mori in hac ſolitudine. Quæſt. V.

IN Hebræo habetur. *Vel in hac vaſta ſolitudine.* Et tūc eſt alius ſenſus, ſ. ꝙ dicerent Hebręi. vtinam mortui eſſemus in Aegypto. vel moriamur nūc in hac ſolitudine, & non eamus ad hoſtes illos duriſſimos, & ſatis concordat litera ſequens, ſ. vtinam pereamus, & nō inducat nos dominus in terram iſtam, & refertur iſtud mori ad pręſens, ſ. in hac ſolitudine. litera tñ noſtra ſecuta eſt aliū ſenſum, quia verbum illud ponitur in pręterito, ſ. mortui eſſemus, & pertinet ad Aegyptum de qua iam dudum exierant. Si aūt intelligerēt de ſolitudine dicerent de pręterito, vel de futuro, ſ. vtinā moriamur in hac vaſta ſolitudine, ſicut dr̄ immediate, vtinam moriamur, & nō inducat nos Dominus in terram iſtam. Nicolaus aūt magis conſentit literæ Hebraicę probans ſic debere haberi, quia ſ̄. dr̄, ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis, in ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra, ex quo innuit, ꝙ petierunt mori in hac vaſta ſolitudine. Sed nihil ex hoc ꝯ literam noſtram ſequitur, quia verum eſt, ꝙ Deus fecit Iſraelitis, ſicut petierant, & ipſi petiuerunt in hac ſolitudine mori, non tñ in his verbis, ſed per ſequentia cū dr̄, vtinam pereamus, & non inducat nos dñs in terram iſtam. Sed tunc dicetur. quō ergo ſtabunt iſtę literę cum hic petant non mori in ſolitudine, & immediate dicāt ſe deſiderare mori ibi? R̄ñdendum eſt, ꝙ iſti ſunt gradus deſiderii ſm̄ gradus malorum ęſtimatorum ab eis: ideo dixerunt vtinā mortui eſſemus in Aegypto, & nō in hac vaſta ſolitudine, ideſt melius nobis erat mori qñ eramus in Aegypto in ſeruitute, vel qñ Pharao venit ꝯ nos ſuper mare, vt patet Exo. c.14. q̃ mori in hac ſolitudine, quia non affecti fuiſſemus tā duris, & aſſiduis malis, ſicut paſſi ſumus in hac ſolitudine, ſed quia iam mori neceſſe eſt, vtinā pereamus, & non inducat nos dñs in terram iſtam, ideſt magis vellemus mori hic q̃ introire in terram Chanaan, vbi hoſtili manu cadamus. *Vtinam pereamus.* Ideſt vtinam moriamur nunc in hac ſolitudine. *Et non inducat nos dominus in terram iſtam.* Ideſt in terrā iſtā, de qua fit ſermo: licet enim non viderint Iudęi terram Chanaā, tñ loquebantur de eā, demonſtrantes tanquam præſentem, & hoc, quia pręſens ſermo erat de illa.

Per iſtam terram quid demonſtrabant Hebræi querentes. Et quare petierunt magis mori in deſerto quam ingredi terram Chanaan. Quæſt. VI.

VEra fit iſta demonſtratio ad intellectum, ſicut dicimus. hic eſt vere martyr. nihil tamen demonſtratur ibi ad ſenſum, ſic etiam de relationibus A eſt, quoniam quędam dicuntur relationes meditatæ, quæ non habent aliquod antecedens in voce, ſed in intellectu noſtro, ſicut dixit Magdalena. Domine ſi ſuſtuliſti eum, dicito mihi, vbi poſuiſti eum, & ego eum tollam. nullum enim antecedens poſuerat, & relatiua plurima enunciabat, quoniam erat ſibi notiſſimum antecedens in animo, & ita putabat ei eſſe notum, a quo quęrebat. de hoc Io.c.20. Iſtæ aūt relationes non fiūt, niſi ab illis, qui ſunt paſſionati, ſ. multum amantes, vel nimis irati, & ſic patet in his duob⁹ exemplis, nam Magdalena nimis diligebat, Iudęi vero intenſe irati erant, & de his duobus modis ponit exemplum Alexander in doctrinali, ſcilicet.

Inuenies poſitum ſine præcedente relatum.
B *Ipſa petenda mihi Iuno de pollice dixit,*
Plorans Magdalena quærit ſi ſuſtulit illum.

Cum aūt Iudęi dicunt hic vtinam pereamus, & non inducat nos Dñs in terram iſtā, intelligebant ꝙ Deus duceret eos quaſi violentos, nam ſm̄ eorum voluntatem, nunquam illuc irent. hoc patet, quia pręcedebat columna nubis illos, & quocunq; dirigeret ibant, nec poterant tendere ad alia loca, cum nec quo eundū eſſet ſcirent, nec qua tranſeūdum foret. Si tñ Deus vellet mouere columnam verſus Aegyptum, vt reuerterentur illuc, libentius illuc irent, quam in terram Chanaan, vel ſi manere vellet columna in ſolitudine, magis ipſi manere cuperent, q̃ tēdere ad Chananęos. Et deſiderauerunt hic Iudęi mori dicentes, vtinam pereamus ne inducerentur in terram Chanaan, quod licet C irrationabile ſit: tñ rationabilius eſt, quàm id quod ſ. dicebant, & patet ex his quę exprimūt, ſ. ne vxores, & filij ducantur captiui: exiſtimabant.n. ꝙ eundo in terram Chanaam ſibi neceſſario moriendum erat: pręeligebant ergo mortem in deſerto, q̃ in terra Chanaā, quia in deſerto oēs deficerent ſine gladio hoſtili. inter Chananęos aūt viri bellatores caderent gladio, & viderent vxores ſuas, atq; filios duci captiuos, quod eis ad maximum dolorem erat, ſed hęc omnia procedebant ex magna diffidentia, ſ. ꝙ Deus non poſſet eos eruere de manu Chananęorum. *Ne cadamus gladio.* ſ. ꝙ viri terræ illius inibunt ꝯ nos bella, ſicut ꝯ inuaſores, & cademus gladio ipſorum. *Et vxores atque liberi noſtri* D *ducantur captiui.* Magnus enim dolor erat hebręorum chariſſimas vxores, & dulciſſimos filios poſt mortē eorum tranſire in manum alienorum; qui premerēt eos duriſſima ſeruitute, & abuterentur vxoribus eorū ad oēm turpitudinem: magis.n. eligerent, ꝙ ipſi morientes in deſerto coram ſe filios, & vxores mori viderent, nullum vlterius pręſtolaturi dolorem, quàm ꝙ poſt mortem ipſorum magna illis manerēt ſupplicia in gente aliena, & hoſtili. *Nonne melius eſt reuerti in Aegyptum.* Quaſi dicat nunquid non eſt melius redire in Aegyptum, & viuere ibi ſub ſeruitute, qua olim premebamur, quā tolerare omnia mala hęc? quaſi dicat, melius eſt. In hoc enim nimis dominum concitabāt ad iram, quia ei ingrati erant, & directe ipſum contēnebant. eduxerat eos de Aegypto, quod de maximis E beneficijs erat, quia abſtulerat duriſſimam ſeruitutē, ipſi tamen cum vellent reuerti in Aegyptum, contēnebant beneficium illud, ideo exoſum habebant, & ingrati erant: nihil enim Deo pro hoc regratiabantur, ſed potius volebant, quòd non eduxiſſet eos inde: non erat autem aliquid quo Deus magis cōcitaretur in iram, quam cum dicerent ſe velle reuerti in Aegyptum, ideo ſupra capitulo vndecimo, cum dixerant ſe recordari ciborum Aegypti: Dominus iratus contriuit eos plaga magna. Hic autem fuit maxima, quia pro hac murmuratione quadraginta annis fere manſerunt in deſerto, & omnes murmuratores gladio corruerunt.

Dixe-

F *Dixerunt alter ad alterum. conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum.* Iſte eſt iam gradus maioris malitię. nam ꝙ iſi dicerent, nonne melius eſt reuerti in Aegyptum, erat ex quadam ira, & ſub dubio proponebant, & ſic interdum homines irati dñt aliqua, quę nullo modo facere intendunt, nec facerent etiam ſi nimis premerentur, velut cum dr̃ melius nobis mori eſt, q̃ ſuſtinere hoc, & tñ præeligunt ſuſtinere hoc, q̃ mori, aut vulnerari: nunc tñ Iudęi deliberatiue loquebantur inientes conſilium de reuertẽdo in Aegyptũ, & dixerunt. conſtituamus nobis ducem. ſciebant.n. ꝙ vbi rector non eſt, populus corruit: potiſſimè, quia multitudo non dr̃ vna, niſi ſecundum relationem ad aliquid vnum, & iſtud eſt dux, ideo vt eſſet vna multitudo, volebant ſibi vnum præficere principem. G

Quare dixerunt conſtituamus nobis ducem cum haberent Moyſen. Quæſt. VII.

QVAERET aliquis quare Iſraelitæ dixerunt conſtituamus nobis ducem? nam habebãt duces.ſ.ꝙ in qualibet tribu erat vnus maximus princeps, & ille vocabatur dux. ſic patet ſupra c.1.ſ.iſti ſunt nobiliſſimi duces. Nec obſtat ſi aliquis dicat iſtos eſſe mortuos, quia licet morerent̃ filij ſuccederent eis. Sed dicendum eſt, ꝙ iſti erant 12. ad hoc autem, ꝙ populus totaliter vnus ſit, requiritur vnitas principis, ſiue ſimpliciter vnius, ſiue per ſubordinationem multorum ad vnum, ideo oportebat aliquem conſtitui ducem. Sed obijcietur, ꝙ Moyſes tũc viuebat, qui erat Dux eorum, q̃uo ergo alium ducẽ eligere volebant? Reſpondendum eſt ꝙ Moyſes erat dux datus a Deo, & per omnia ſequebatur voluntatẽ Dei, ſed exiſtimabant Deum nolle, ꝙ redirent in Aegyptum, ideo non credebant, ꝙ Moyſes cum eis ire vellet, alium igitur ducem volebant, vel forte dato, ꝙ Moyſes ire vellet cum eis, non acciperẽt eum in ducem, quia eis fuerat obuius increpãs peccata eorum, & ante hoc contra ipſum murmurati fuerant, ꝙ eduxiſſet eos in ſolitudinem, ideo nollent eum in ducem habere, quia exoſus erat, de alio igit̃ conſtituendo faciebant. H

An Hebræi poſſent redire in Aegyptum, vt ipſi dicebant. Quæſt. VIII.

QVAERET adhuc aliquis cum Hebręi dicãt hic velle reuerti in Aegyptum, an poſſent illuc redire? Et reſpondendum eſt, ꝙ non videbatur quomodo poſſent: etiam ſi totaliter ſuper hoc deliberaſſent. Primo dicũt aliqui, quia neſcirent viam, nam in deſerto ipſi neſciebant moueri, niſi ad directionem columnę, antecedebat enim illos in via, vt patet ſupra c.9. ſi tamen reuerterentur, nõ antecederet eos, quia columna mouebatur iuſſu Dei, vt patet ſupra c.9. & hoc, quia angelus domini mouebat illam, qui erat in ea Exo.14.capi. Deus tamen non iubebat, quòd reuerterentur in Aegyptum, ergo columna non comitaretur redeuntes, ita vt redire neſcirent. I

Sed hoc non eſt nimis difficile, quia licet non eſſet via aliqua in deſerto, tamen per veſtigia ſua priora redirent, quia orbitæ rotarum monſtrarent viam, & limites facti ad tranſitum tantę multitudinis, & gregũ, atque iumentorum. K

Ideo aliter dicendũ, ꝙ nõ poſſent redire in Aegyptum propter defectum ciborum, quia ſolo manna cibabantur in deſerto, ſed hoc nõ habebant, niſi Dei ſpeciali priuilegio: cũ eſſet cibus factus ab angelis, vt patet.p̃s 77.ſ. panẽ angelorũ mãducauit hõ. ideo ſi iſti rebelles eſſent repugnantes Deo in reditu ad Aegyptum, cibum non daret, vnde & fame confectos perire neceſſe erat. nulla enim gens cibos miniſtraret quia deſertũ habitatore carebat, & ſi ad aliquam gentem declinare vellent, ſentirent eam ſibi hoſtilem: ideo non erat eis remedium ad cibos. Item non poterãt ire in Aegyptum via qua venerant. nam per illam neceſſe erat quod tranſirent mare rubrum, cum venientes de Aegypto via eadem non potuiſſent tranſire, niſi aperto eis mari. nec erat hoc ex errore vię ita quod ipſi neſcirent qua eundũ eſſet. nam Pharao dixit. coarctati ſunt in terra, & cõcluſit eos deſertum, vt patet Exo. cap.14. ergo non poterant tranſire niſi per mare, ſed in reditu non pateret eis via per mare quia illud ex magno Dei miraculo fuit, qui eis tunc propitius erat, nunc autem iratus eſſet ſi reuerterentur, ideo nõ aperiret mare, nec tranſire poſſent. Si aũt dicatur quod redire vellent per aliam viam, neceſſe erat, ꝙ declinarent ad gentes incognitas, ſed omnes erant eis hoſtiles & non permitterent trãſitum, ideo erat impoſſibilis eis regreſſus. Sed dicẽdum quod q̃q̃ Iſraelitæ deliberarent hic de regrediẽdo in Aegyptũ, nondum depoſuerant omnem amaritudinem cordis, & concitationem ſpiritus, animi autem concitati interdum aliqua eligunt quę aut impoſſibilia, aut difficillima ſunt, non conſiderantes difficultatis cauſas, & ſic fecerunt iſti. Ideo cum complerent conſilium, & inquirerent magis particularia, inuenirent ſibi eſſe impoſſibile redire in Aegyptum, ideo nec regredi inchoarent. ſed cum magis eis de diuina clementia diffidendum videretur, morerentur vt infęlices in illa vaſta ſolitudine, formidantes aſcendere ad Chananęos. *Quo audito Moyſes & Aaron ceciderunt proni in terrã coram omni multitudine filiorum Iſrael.*

Quare Moyſes & Aaron ceciderunt in terram audito tali murmure populi. Quæſt. IX.

ISTI duo erant maximi zelatores Dei contra populum rebellem, & competebat eis ex officio, quia erant principes populi, dirigentes tam in ſpiritualibus, quam in temporalibus. & dolebant maxime de hac murmuratione, & dicto Hebręorũ, nunquam enim tale audierant, nec peius audiri poſſe credebant, ideo corruerunt in facies ſuas, tanquam attoniti audito quodam execrabili, & ſicut apud antiquos mos erat, audita Dei blaſphemia, ſcindere veſtes, ſicut patet de ſummo ſacerdote Matth.26.c. & hic fecerunt Ioſue & Caleb, vt patet infra: ita Moyſes & Aaron in ſignum maximi doloris corruerunt in terram. Alio modo poteſt intelligi, quòd ceciderunt in terram coram multitudine, ad ſupplicandũ eis ne aliquid tale facere vellent, vt ſi saltem non poſſent, vt prælati eos cn̄ães corrigere, ſupplicibus precibus exorarent, nec enim erat nunc locus corrigendi, quia totus populus erat concitatus in iram, & cito ipſum Moyſen lapidaſſent, ſi forte quidquam durũ loqueretur, ſicut lapidare volebat Ioſue & Caleb, & eos iam lapidaſſent, niſi apparuiſſet gloria Domini ſuper tectum fœdens vt patet infra.

Vel poteſt dici, quod Moyſes & Aaron ceciderũt proni coram tota multitudine, ſcilicet ad orandum Deum ne ſubitò iram ſuam effunderet ſuper iniquã illam multitudinem. Cum enim tã dura verba protuliſſent contra Dominum, timebant quòd totam gentem delere vellet, & iſte eſt conueniens ſenſus. ſic enim fuit in adoratione vituli, quia Deus delere voluit totum Iſrael, niſi Moyſes corruiſſet corã Domino orans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt patet Exo.c.32. & Deut.cap.9.

Quare

Quare Moyſes non puniuit hic populum pro iniquitate, ſicut in monte Sinai fecit. Quæſt. X.

QVæRET aliquis quare Moyſes non puniuit hic populum pro iniquitate hac, ſicut puniuit in monte Sinai pro peccato vituli? Reſpondebit forte quiſquam, hoc fuiſſe, quia iſta iniquitas erat minor quam illa.

Sed dicẽdum eſt, quòd quamquam ex genere ſorte idolatria maior ſit, tamen murmuratio iſta aliquid ſimile idolatriæ habebat, & ęqualitatem quãdam in reatu. nam hic cõtempſerunt beneficia Dei, & ingrati erant ipſi duriſſime murmurantes: quod etiam mõſtrat pęna ſecuta. tota enim illa multitudo iniqua, quę murmurauerat in deſerto periit, & nemo de viris pugnatoribus tanti populi, qui tunc erant, ingreſſus eſt terram Chanaan. non igitur ceſſauit Moyſes a punitione, quia culpa parua foret, ſed ceſſauit propter duo. Primo propter indiſpoſitionem populi: nam tunc totus populus erat concitatus ira magna, & ſi aliquis nõ ſolum in te, ſed etiam ſi in verbo parum repugnaret, delerent eum, ſicut patuit de Caleb, & Ioſue, qui licet non dicerent verba aſpera, quia tamen non conſentiebant ſententiæ totius populi, voluit eos multitudo illa lapidare, ſimiliter autem, & de Moyſe fuiſſet, ſi quicquam attentaret contra populum. In adoratione autem vituli non fuit ſic, quia populus peccauerat, & de peccato ſuo erubeſcebat, atque timebat. ideo non audebat reſiſtere Moyſi. quod patuit, quia licet pauci Leuitę eſſent cum Moyſe, tamen occiderunt de populo vigintitria millia tranſeuntes per medium caſtrorum. Exodi 32. cap. & nullus in hoc ei reſtitit, nec ſaltem dure locutus eſt.

Secundum erat, quia Moyſes, & alii viri ſancti ad gerenda valde magna negocia non mouebantur ſine ſpeciali mandato Dei, vel inſtinctu eius mouẽte cor. In adoratione vituli mouerat Deus Moyſen ad punitionem populi, proponens ei peccatum illud grauiſſimum, cum circunſtantiis ſuis. Exodi capitu. 32. & ibi confortauit ſpiritum eius ne timeret multitudinem illam, ſed ſumeret vindictam de iniuria facta Deo. nunc autem Deus nihil iuſſerat Moyſi, etiam nõ mouerat ſpiritum eius ad faciendum talia, ideo non puniuit populum.

Poteſt addi tertia ratio, ſcilicet, quòd Moyſes conſpexit non eſſe conueniens punire hic peccatores: nã in monte Sinai non peccauerat totus populus in idolatria, ideo illi pauci poterant conuenienter caſtigari, nunc autem tota fere multitudo peccauerat, quod patet ex ſequenti pęna, nam nullus a viginti annis, & ſupra de duodecim tribubus pręter Ioſue, & Caleb euaſit. Si igitur Moyſes deberet nũc punire iſtam iniquitatem populi, oportebat vt omnes illos occideret, ſed hoc, nec fieri poterat, nec decebat, quia hoc non eſſet corrigere, ſed delere totam multitudinem. magna igitur differentia erat hic, & in adoratione vituli, ideo ibi Moyſes puniuit, hic autem ſolum ne Deus puniret orauit.

At vero Ioſue filius Nun, & Caleb filius Iephonne, qui & ipſi luſtrauerant terram ſciderunt veſtimenta ſua. Præter Moyſen, & Aaron non videbantur eſſe alii zelatores Dei in populo, qui ſe auderent opponere multitudini, niſi Ioſue, & Caleb, redarguentes populum de hac rebellione, & dicitur, quòd ipſi luſtrauerant terram, ideſt fuerant de exploratoribus: nam Caleb de tribu Iuda miſſus eſt, Ioſue vero de tribu Ephraim, vt patet pręcedenti capi. & ponitur hoc ad ſignandum, quòd iſti poſſent conuenienter reſiſtere populo, qui viderant terram, populus autem commotus erat verbis aliorum exploratorum. Iſti autem poterant re-

A uocare populum, dicentes non eſſe verum, quod alii dixerant, ſed magis terra ipſa erat bona, ideo quòd non timerent aſcẽdere illuc, nec populus erat, ita fortis, vt dixerant exploratores.

Iſti primo ſciderunt veſtimenta ſua ad ſignandum doloris magnitudinem pro Dei iniuria, & damno, quod in populo ſequi poterat ex hac murmuratione. & maxime conueniebat hoc, quando audiebatur aliqua blaſphemia, vt patet de ſummo ſacerdote Matt. vigeſimoſexto capitu. & ita erat hic blaſphemia cum iſti repugnarent mandato Dei, & contemnerent beneficium eius, ideo recte prę nimio dolore veſtes ſcindebant Caleb, & Ioſue, nec ſolum propter iniuriam Dei antiqui ſcindebant veſtes, ſed etiam ſi quan B do peccauiſſent, & dolerent de peccatis, ſcindebant veſtes ſuas in ſignum doloris, ſed hoc Deus per prophetam vetuit, iubens huiuſmodi dolorem in corde eſſe, & non in veſtibus, vt patet Iohel. capitul. ſecundo. ſcilicet ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Quare Ioſue, & Caleb ſcideruͤt ſibi veſtimenta.

Et ad omnem multitudinem filiorum Iſrael locuti ſunt. Tota enim multitudo iniebat conſilium de reuertendo in Aegyptum, & erant congregati apud tabernaculum fęderis ſequenti die, poſtquam venerunt exploratores, & ibi iſti duo locuti ſunt ad totam multitudinem reprobando conſilium eorum, & quia Iſraelitę propter duo abominabantur ire in Chananęos, ſcilicet propter malitiã terrę deuorantis habitatores, & propter robur hoſtium, vt ſuaſerant alii decem ex- C ploratores, iſti duo ſuadebant propter hoc non eſſe timendum, quia falſa erant.

Dicentes terram quam circuiuimus valde bona eſt. Hic excludunt primum, quod dixerant alii exploratores de malitia terrę, & non detraxerant illi de terra, quòd eſſet infructifera: nam teſtati ſunt eam fluentem lacte, & melle, vt patet pręcedenti capitu. ſed dixerunt, quòd deuorabat habitatores ſuos.

Iſti autem dicunt, quòd valde bona eſt, ideſt non deuorabat habitatores, vel ſi pro tunc deuorabat, non erat ex conditione terræ, ſed magis, quia Deus adiuuabat illos minuendo hoſtes eorum peſte, & dicitur, quam circuiuimus, quia iſti erant exploratores, D & non circuierunt accipientes circuitum pro quadã circulatione a Meridie per Occidentem, & Septentrionem vſque in Orientem, & iterum in Meridiem, vt aliqui poſuerunt, quod pręcedenti capitul. improbatum eſt, ſed dicitur circuiuimus, ideſt perambulauimus tranſeuntes totam latitudinem eius, ſcilicet a Meridie in Septentrionem, aliquando declinantes verſus Occidentem, & aliquando verſus Orientem, vt patet pręcedenti capitu. Sed de hoc quid ſit verum ſupra dictum eſt.

Si propitius fuerit Dominus inducet nos in eam.

Caleb, & Ioſue hortabantur populum ad deſiderium intrandi terram Chanaan, & quomodo ratio eorum conuincebat Iudæos tam ex parte diuinæ potentiæ quam
E *bonitatis. Quæſt. XI.*

PONEBANT hic bonitatem terrę pro qua erat deſiderabilis, & auferebant immediate difficultatem habendi illam, ſcilicet, quòd Deus leuiter illis daret eam ſi propitius eſſet eis, ideſt ſi miſereretur eorum. nam ſine eius auxilio in gladio paucorum caderent.

Et iſta ratio erat conuincens, quia aut multitudo Iudęorum credebat, quòd Deus poſſet eis dare terram illam, ſubiiciendo illis hoſtes, aut non, ſi non crederent diffidebant potentię Dei, in quo non ſolũ

erant

erant increduli, ſed etiam irrationales. nam ipſi maiora viderant Deum facere, ſcilicet quòd aperuiſſet mare rubrum ad trāſitum eorum, & quòd induxiſſet ſuper Aegyptios plagas duriſſimas, quę maiora erant, quam ſubijcere quamcunque gentem eis: nam ſubijcere magna regna, atque delere, interdum poteſtatis humanę eſt: talia tamen effeciſſe miracula, nunquā ad hominem pertinuit, ideo non debebant de potentia dubitare. Si autem credentes Deum poſſe hoc, dubitarent an facere vellet, irrationabiliter dubitabant. quia ipſe eis hoc promiſerat, & cōtinue dirigebat eos per angelum ſuum ad perueniēdam in terram illam: ideo non erat quod dubitarent, pręcipuè, quia alia maiora beneficia Deus eis paulo ante hoc contulerat, ſcilicet liberans eos de Aegypto per plagas magnas, G atque portenta, & aperiens mare rubrum ad tranſitum eorum, & ſubmerſionem Aegyptiorū, nec erant minora quotidiana beneficia, quę eis exhibebātur: nā angelus Domini pręcedebat eos in columna nubis per diem, & in columna ignis per noctem deſignans caſtrorum loca, & mouendi tempora, vt patet Exo. capi. decimoquarto, & ſupra nono.

Item ad quotidianum cibū Deus eis panes de cęlo mittebat, ſcilicet ipſum manna, angelorum manibus confectum, vt patet Pſal. 77. Erat adhuc amplius maxima Dei familiaritas in populo illo, qualis non erat ad aliquam gentem. nam habitabat in tabernaculo in medio eorum, & ad omnes quęſtiones eorum immediate reſpondebat, vt patet, ſupra capitu. ſeptimo. H & hoc pro maximo beneficiorum, & maiori laude hebraici populi Moyſes retulerat Deute. capi. quarto, ſcilicet nec eſt alia natio tam grādis, quę habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt Deus cunctis obſecrationibus noſtris. Quid ergo infęlices Iudæi de diuino beneficio paruo conſerendo dubitare poſſent, cum quotidie eis, tam grandia exhiberentur? Recte igitur dixerunt Ioſue, & Caleb, ſcilicet ſi propitius fuerit Dominus introducet nos in terram iſtam, nec poluerunt hoc tanquam ſub dubio. quia tunc coincidebant aliquo modo cum incredulitate multitudinis, ſed ponebant ad tollendam dubitationem, quam alij videbantur de potentia Dei habere, & volebāt iſti ſic arguere. ſi Deus propitius fuerit nobis poteſt faciliter nos introducere in terram iſtam, ſed manifeſtum eſt, I quòd Deus erit nobis propitius, cum quotidie nobis tanta bona impendat. ergo introducet nos in terram iſtam.

Et tradet nobis humum lacte, & melle manantem. Ideſt non ſolum inducet nos illuc, quia hoc paruum erat, ſed etiam tradet eam nobis, dando poſſeſſionem eius nobis. deletis hoſtibus noſtris. vocant eam manantē lacte, & melle ad magis inducendum eos, vt deſiderent terram illam. nam & hoc alij exploratores, qui murmurauerunt, confeſſi ſunt.

Nolite rebelles eſſe contra Dominum. Poſita facilitate intrandi, & acquirendi terram, admonentur ne repugnent mandato Dei, quia Deus dixerat, quòd irent illuc, & ipſe ſubijceret hoſtes manibus eorum. Cum K autem ipſi vellent regredi in Aegyptum erant rebelles mandato, & ingrati beneficio: in quo non erat dubium illos nimis peccare, & aliquam pœnam inde ſecuturam.

Nec timeatis populum terræ huius. Hic excluditur maximum retractiuum Iudæorum ad eundum in terram illam: timuerunt enim valde hoſtes terrę illius, quos crediderunt eſſe fortiſſimos, referentibus decem exploratoribus. Iſti dicunt non eſſe timendos, quia pugna non conſiſtit in fortitudine exercitus, aut multitudine gentis, ſed ſicut voluntas eſt in cęlo ita fit: ſic dixit Ionathas ad armigerum ſuum, quando ipſi ſoli

F tranſierunt ad pugnandum contra magna caſtra Philiſthinorum. vt patet primo Regum cap. 14. ſcilicet dixit Ionathas ad adoleſcentem armigerum ſuum, veni, & tranſeamus ad ſtationem incircuncisorum horum, ſi forte faciet pro nobis Dominus, quia non eſt difficile ſaluare Deo vel in multitudine vel in paucis. ſic dixit Iudas Machabęus ad exercitum ſuum. primo Machabęorum cap. 3. facile eſt concludi multos in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cęli liberare in multis, & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus eſt victoria belli, ſed de cęlo fortitudo eſt. cum ergo Iudęi ſentirent ſibi Deum adiutorem non debebant formidare gentes iſtas. *Quia ſicut panem ita poſſumus eos deuorare.* Ideſt ſicut ſine labore panē deuoramus, ita eos poſſumus deuorare, ſubito deſtruentes, Deo propitio.

Receſſit ab illis omne pręſidium. Declarant magis qđ dixerunt, ſcilicet quod faciliter caperent populum, quia receſſerat ab eis omne pręſidium, ideſt non habebant aliquem adiutorem, ideo multitudo genus, & fortitudo nihil proderat.

Dicitur receſſiſſe pręſidium, ſcilicet, quia Deus non defendebat iam populos illos Chanaan, ſicut alias gentes, ſed magis perterruerat eos, & diſſoluerat cor illorum, vt caderent manibus Iſrael, miſſurus enim erat timorem ſuum ſuper eos vt patet Exo. cap. 24. ſcilicet terrorem meū mittam in pręcurſum tuum, & occidam omnem populum ad quem introieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. poſt hęc non manebat pręſidium vllum Chananęis. ſic enim iam iterum fecerat Deus in eadem terra Chanaan cum filij Iacob occiderunt Sichimatas delentes vrbem, & miſit Dominus terrorem ſuper omnes populos Chananęorum habitantes in circuitu, & non auſi ſunt irruere ſuper Iacob & domum eius, vt patet Gen. cap. 35. In Hebręo habetur.

Qñ ind. gẽtes receſſiſſe pſidium à Chananæis.

Receſſit ab eis vmbra. Et ad idem pertinet, quia ſicut vmbra nos a ſole protegit in feruore, ita & pręſidium protegit a periculis.

Iob de quo genere fuerit & an eſſet in terra Chanaan tempore quo iudæi ingreſſuri erant. Vide etiam infra latius q. 39.

Quæſt. XII.

ET dicunt aliqui Iudęi, quod Iob, qui erat de genere Eſau viuebat in terra Chanaan, & illo tempore mortuus eſt, erat autem vir ſanctus cuius meritis, & precibus eripiebat Deus gentem illam a multis malis, nunc autem illo mortuo receſſerat vmbra protegens. Sepulchrum autem beati Iob aliē ſtructum in planicie, quā ſecat fluuius Dan a quo Iordanis dicitur, in magno honore à Græcis & gētibus vſque hodie permanet, vt patet in libro de diuiſione terræ Sanctæ, ſed ſenſus literæ noſtrę eſt melior.

Dominus nobiſcum eſt nolite metuere. Ideſt quia Deus K eſt nobiſcum adiuuando nos, non eſt nobis ab aliquo metuendum, quia ipſe pro nobis contra hoſtes dimicabit, ſicut factum eſt ſuper mare rubrum, cum dixit Moyſes, Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

Iſtud autem eſt pręſidium quod receſſerat a Chananęis, & dicitur Dominus nobiſcum eſt, non quod eſſet magis cum Hebręis, quam cum alijs gentibus: quia vbique eſt, & extra vbique. cum in omni loco non comprehendatur, ſed dicitur Dominus nobiſcum eſt, ſcilicet ad nos adiuuandum, & non eſt cum Chananęis ad adiuuandum, quanquam alias ſit.

Cumque clamaret omnis multitudo. Iſti duo viri increpabant

pabant populum, tanquam rebellem, ideo tota multitudo concitata in iram lapidare eos voluit, & lapidaſſet, niſi dominus defenderet. *Et lapidibus eos vellet opprimere.* ſ. quia contra totius populi ſententiam loquebantur. *Apparuit gloria domini ſuper tectum fœderis.* i. columna nubis, quę ſtabat ſuper tectum fęderis, ideſt ſuper tabernaculum teſtimonii apparuit plus ſolito fulgens, vel monſtrata ſunt in ea aliqua ſigna ad terrorem populi, ne occideret iſtos viros, alioquin certiſſime lapidaſſent eos. Ille autem fulgor, vel ſigna apparentia vocantur gloria domini, quia demonſtrabatur magnitudo Dei in illa: quodlibet enim manifeſtatiuũ magnitudinis alicuius dicitur gloria eius: nam ꝓprie gloria eſt diuulgatio nominis alicuius, cum magnitudine laudis.

Per tectũ fęderis qd intelligã.

Vocatur hic tectum fęderis ipſum tabernaculum, & poteſt accipi dupliciter. ſ. vel pro toto ipſo tabernaculo, vel ſolum pro operimento. Primo modo accipitur communiter. Secundo modo accipitur. ſ̃. 3. cap. vbi vocatur tectum fęderis cortinę poſitę ſuper tabulas tabernaculi, & ex hoc apparet, ꝙ congregatio multitudinis erat apud tabernaculum, nam qñ Moyſes cõgregabat totam turbam, ſiue ſolos principes ad oſtiũ tabernaculi, veniebant, vt patet ſ̃. c. 10. ibi autem nunc conuenerant omnes, quaſi inituri conſilium.

Videntibus cunctis filiis Iſrael. i. omnes viderunt qñ apparuit gloria domini ſuper tabernaculũ, & ob hoc ceſſauit lapidatio, quam intendebant.

Et dixit dominus ad Moyſen. Vſquequo detrahet mihi populus iſte? Quouſque non credent mihi in omnibus ſignis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia, atque conſumam: te autem faciam principem ſuper gentem magnam, & fortiorem, quã hęc eſt. Et ait Moyſes ad dominum. Vt audiant Ægyptii, de quorum medio eduxiſti populum iſtum, & habitatores terræ huius qui audierunt, quòd tu domine in populo iſto ſis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedat eos per diem, & in columna ignis per noctẽ, quòd occideris tantam multitudinem, quaſi vnum hominem, & dicant. Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in ſolitudine. Magnificetur ergo fortitudo domini, ſicut iuraſti dicens. Dominus patiens, & multæ miſericordiæ, auferens iniquitatem, & ſcelera, nullumque innoxium derelinquens, qui viſitas peccata patrum in filios, in tertium, & quartam generationem. Dimitte, obſecro, peccatum populi tui huius, ſecundum magnitudinem miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredientibus de Aegypto, vſque ad locum iſtum. Dixitque dominus. Dimiſi iuxta verbum tuũ. Viuo ego, & implebitur gloria domini vniuerſa terra. Attamen oẽs

Ira dñi in populum murmurantem. Moyſes orat pro populo. Exo. 13. Exo. 32.

hoſes qui viderunt maieſtatem meã, & ſigna quæ feci in Aegypto, & in ſolitudine, & tentauerunt me iam per decẽ vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terrã pro qua iuraui patribus eorum, nec quiſquam ex illis qui detraxit mihi intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu ſecutus eſt me, inducam in terram hanc quã circuiuit, & ſemen eius poſſidebit eam. Qm̃ Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete caſtra, & reuertimini in ſolitudinem per viam maris rubri. Locutuſque eſt dñs ad Moyſen, & Aaron dicens. Vſquequo multitudo hæc peſſima murmurat contra me? Querelas filiorum Iſrael audiui. Dic ergo eis. Viuo ego ait dñs, ſicut locuti eſtis audiẽte me, ſic faciam vobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra. Oẽs qui numerati eſtis a 20. annis, & ſupra, & murmuraſtis cõtra me, nõ intrabitis terrã, ſuper q̃ leuaui manum meam, vt habitare vos facerem præter Caleb filium Iephonne, & Ioſue filiũ Nun. Paruulos aũt veſtros de quib⁹ dixiſtis, ꝙ prędæ hoſtibus forent, introducã, vt videant terrã, q̃ vobis diſplicuit. Veſtra cadauera iacebunt in ſolitudine. Filij veſtri erunt vagi in deſerto annis 40. & portabunt fornicationẽ veſtram, donec conſumantur cadauera patrum in deſerto, iuxta numerum 40. dierũ, quibus conſideraſtis terram: annus pro die imputabitur. Et 40. annis recipietis iniquitates veſtras, & ſcietis vltionem meam. Qm̃ ſicut locutus ſum, ita faciam omni multitudini huic peſſimæ, quæ conſurrexit aduerſum me, in ſolitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri, quos miſerat Moyſes ad contemplandam terram, & qui reuerſi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem detrahentes terræ, quòd eſſet mala, mortui ſunt, atque percuſſi in conſpectu domini. Ioſue aũt filius Nun, & Caleb filius Iephonne vixerunt ex oĩbus, qui perrexerãt ad conſiderandam terram. Locutuſque eſt Moyſes vniuerſa verba hæc ad omnes filios Iſrael. Et luxit populus nimis.

Deu. 1. Ioſ. 14. Inf. 35. g. & 3 a b. Nullus eorũ qui numerati fuerunt ingredief terrã promiſſionis. Ezec. 4. Exploratores mortui ſunt. 1. Co. 10.

Et dixit dominus. Hic conſequenter ponitur trãſgreſſionis punitio. & primo ponitur comminatio: ſecũdo pęnę quantum ad aliquid relaxatio. ibi. *Dixitq; dominus.* Circa primum.

Et dixit dominus ad Moyſen, vſquequo detrahet mihi populus iſte? Iſta locutio fuit facta paulo poſt apparitionem gloriæ domini, ſed non conſtat qualiter Deus

Qũo locutus eſt dominus ad Moyſen.

locutus fuerit: poterat enim loqui mouendo ſolũ intellectum Moyſi, quia eſt vnus de modis propheticis, vt ſupra cap. 12. declaratum eſt, vel poterat ei angelus domini loqui in columna nubis, ſicut loqui conſuetus erat: non tamen eſt dicendum, quòd locutus fuerit intra Sancta ſanctorũ de propitiatorio, quia Moyſes introibat illuc, quando a domino volebat inquirere de dubiis, vt patet ſupra cap. 7. nunc autem non inquirebat Moyſes a domino, ſed Deus ei locutus eſt, id in columna nubis conuenientius fieret, quia aliqñ vocabat inde Deus eos quibus loqui volebat, vt patet ſupra c. 12. cum vocauit Aaron, & Mariam ad loquendũ eis. *Vſquequo detrahet mihi populus iſte.* q. d. nunquã ceſſauit ab egreſſu de Aegypto, vt patet Exo. cap. 14. nec ceſſat, nec videtur, ꝙ ceſſabit, niſi finiam eos, ideo ſequitur infra. feriam eos peſtilentia, atque conſumam. & accipitur hic detrahere. i. murmurare: nam ſemper conquerebantur de Deo, vt patet ex proceſſu Exodi, & libri huius, & hoc eſt murmurare. detrahere tamẽ proprie ſumptum ſignat diminuere famam, vt cũ qs de alio aliqua mala dicit, vel facta eius tergiuerſat, ita vt non videatur bonus, vel famoſus, ſicut eſt, & hoc non faciebant Iſraelitę de Deo, niſi dixerimus, ꝙ non credere potentię Dei, & bonitati eius erat diminuere Dei famam, vel Dei bonum: nam Deus omnipotens, & ſummè bonus eſt, qui autem non aſſentit omnipotentiæ eius, dubitans de aliquo an poſſet, vel diſcredẽs bonitati eius, diminuit bonum Dei: ſed magis ꝓpriè eſt murmurare, quam detrahere hic.

Quouſque non credent mihi in omnibus ſignis, quæ feci corã eis. Ad idem pertinet iſta querela, ſicut ſuperior. ſ. ꝙ non credebant Iudęi Deo per omnia ſigna, quæ fecerat. Et non eſt ſenſus, quòd Iudęi non credebant Deo in ſignis, quę faciebat: nam ipſi videbant fieri illa, ideo non ſolum credebant, ſed etiam cogebantur ſcire per certitudinem magnitudinẽ Dei, ſed eſt ſenſus, quòd Iudęi non credebant Deo in ſignis, ideſt non confidebant Deo. quantum ad omnipotentiam ſuam, & ſuã bonitatem per omnia ſigna, quæ fieri viderunt: volebat enim Deus, quòd cum ſemel demonſtraſſet coram eis omnipotentiam ſuam in operatione miraculorum, & ſummam potentiam ſuam in exhibitione magnorum beneficiorum, crederent ei quantum ad omnia alia, quę diceret, etiam antequam in opere cõpleta monſtraret. Et erat medium inducendi, ſcilicet ꝙ ſicut alias fecerat mirabilia atteſtantia omnipotentiam, ita & nunc facere poſſet, & ſicut olim eis ex nimia largitate prouiderat, ita & nunc prouideret: volebat etiam Deus, ꝙ ſi aliquando Iudæi in magno periculo, aut neceſſitate conſtituerentur, de qua nondum dixiſſet eis Deus, an liberaturus eſſet illos, ꝙ crederẽt Deum poſſe eos liberare, & ꝙ certiſſime vellet eos liberare, in quo magis merebantur, quam cum eis diceret, ꝙ liberaret eos, & hoc non quantum ad fidem de omnipotentia eius, ſed quantum ad confidentiam de ſumma bonitate illius: omnipotẽtia enim ęqualis eſt, & nos de ea certi ſumus, ſiue promittat nobis facere, ſiue non: & tamen an faciat ex ſumma bonitate, magis dubium eſt, ideo cum dixit nobis ſe facturum, qa ſcimus ipſum veracem eſſe, non eſt difficile credi ipſum facturum, ſed cum nihil dixit de liberatione noſtra, & nos per certitudinem confidimus, quòd liberabimur per ipſum, maior confidentia eſt de bonitate illius, & maioris meriti. Sic autem Iudęi facere debuiſſent: pręcipue cum Deus eis multa ſigna omnipotentię, & ſummę bonitatis demonſtraſſet, ideo conqueritur, ꝙ in omnibus illis ſignis, nondum crediderunt. i. nondum cõfidebant de ſumma bonitate Dei, nec credebant eius omnipotentiam.

Quõ dicebatur Iudæos non credere Deo in ſignis.

F *Deus vult, quòd quandocunque fuerimus in aduerſitate confidamus, quòd liberabit nos etiam ſi ipſe non eſſet nos liberaturus. Et ideo ab oratione non eſſe ceſſandum.*

Quæſt. XIII.

SCIENDVM autem, ꝙ Deus vult de nobis qñcunque ſumus in aliqua anguſtia, & eleuamus in eum mentem noſtram petendo liberari, ꝙ credamus nos liberandos ex ſumma bonitate illius indeficiente: etiam ſi ipſe nõ ſit liberaturus nos. Quod forte alicui dubium videbitur: nam cum Deus ex bonitate ſua liberaturus eſt nos, ꝙ credamus nos liberandos per ipſum rationabile videtur, & ꝙ ipſe hoc velit, ſed quòd velit nos confidere liberandos per ipſum, ſi ipſe non ſit liberaturus, videtur irrationabile. G Reſpondendum eſt, ꝙ aut totam Dei bonitatem tollemus: ita ꝙ nunquam de ea confidamus, aut ſemper de ea confidendum eſt, quantumcunq; iniqui ſumus: nam nos per certitudinem de Deo neſcimus quid ipſe velit, & ſtatuerit de nobis, ideo vel ſemper confidẽdum eſt bonitati credẽdo, ꝙ liberabit, quia bonus eſt, vel nunquam, quia nunquam nobis notum eſt certiſſime an liberare velit, donec liberet, ſed nullus dicet, nunquam eſſe confidendũ bonitati diuinę: ergo ſemper confidendum eſt, donec ipſe determinauerit an facere velit, vel non.

Et adhuc ſi determinauerit, ꝙ non vult facere, qđ petimus, non eſt deſiſtendum ab oratione, vt faciat, qa neſcimus an hoc dixerit per comminationem, vel H ſecundum certiſſimam ſententiam, & ſic Niniuitę fecerunt, quia quamquam prædixiſſet eis Deus per Ionam prophetam, vſque ad 40. dies Niniuem ſubuertendam, conuerſi ſunt ab iniquitate ſua, & clamauerunt ad dominum dicentes inter ſe, quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & reuertatur a furore iræ ſuę, & non peribimus? vt patet Ionæ, capitulo tertio, & ſic factum eſt, quoniam non perierunt. Nec ſolum Niniuitę qui inſipientes erant hoc dixerunt, ſed propheta Iohel cum denunciaſſet iram magnam Dei venturam ſuper Iſraelitas: admonuit flere coram domino, & ieiunare, vt remitteretur eis dicens, quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem?

I Idem Moyſes fecit, nam cum ſemel oraſſet ad dominum, vt introduceret eum in terram Chanaan trãs Iordanem, & Deus dixiſſet, quòd non ingrederetur illuc, adhuc appoſuit orare, quouſque Deus ei iterum dixit, ne oraret, quia iam determinatũ erat, quòd nullo modo introiret illuc. ſic patet Deuteronom. capitulo tertio, ſcilicet iratuſque eſt dominus mihi propter vos, nec exaudiuit me, ſed dixit mihi: ſufficit tibi nequaquam vltra loquaris de hac re ad me. Et ita & nobis faciendum eſt, quòd quamquam Deus ſemel diceret ſe non facturum, quod promiſit: tamen non erat ceſſandum ob hoc, donec iterũ dicat nullo modo pro hac re orandum eſſe, quia tunc cõſtat dictum illud non eſſe ſecundum comminationem, ſed ſecun K dum certam ſententiam, quę immutabilis eſt. Quãto magis confidendum ſemper eſt, qñ Deus nondũ declarauit nobis an facere vellet, vel non.

An ſemper Deus vult nos confidere eius bonitati.

Quæſt. XIIII.

SED adhuc aliquis dicet, ꝙ q̃q̃ nobis qui de diuina ſententia incerti ſumus confidendum ſemper ſit, ꝙ nos liberabit: tñ Deus qui ſcit an liberabit, vel non: non videtur, ꝙ velit, vt nos ſemper confidamus nos liberandos per eius bonitatem.

In quo dicendum eſt, ꝙ non ſolum Deus vult nos

con-

confidere bonitati eius, ꝙ liberabimur quando intendit liberare nos, ſed etiam cum diſpoſuit non liberare, & hoc quia Deus vult ſic nos confidere de bonitate eius, vt eam intelligere poſsimus, ſed nõ poſſumus cognoſcere quando nos liberare velit, an quando nõ: niſi cum actualiter liberauerit, ergo vel vellet, ꝙ ſemper confidamus per bonitatem eius nos liberandos, vel nunquam: cum ipſe nolit nobis dare aliquam regulam, quam cognoſcamus, quando nos liberabit, an quando non, nec oportet dari: nam ſi daretur iam nõ eſſet confidentia, ſed certa cognitio. In omnibus ergo Deus vult, vt confidamus nos liberandos per ipſum, qualitercũque eueniat in quo nimis mereremur, nec magis meremur cum confidimus nos liberari, & liberamur, quam cum confidimus, & non liberamur, qa confidere ad actum noſtrum pertinet. liberare vero ad actum Dei, & eſt poſterior actu noſtro, nunquã tñ poſteriora immutant priora. Item quamquam aliquando nos confidamus liberari a Deo, & non liberet: ſi uerum in anguſtia ſimus non eſt diffidendum bonitati eius, ſed ſemper confidendum, ꝙ liberabit, quia manus dñi nõ eſt abbreuiata, vt ſaluare nequeat, & quanto ſępius fuerimus in periculis, & non liberemur, & poſtea confidamus in aliis periculis de Dei bonitate, tanto magis meremur, quia difficiliora faciunt actum magis virtuoſum. Item licet aliquando ſperemus per Dei bonitatem liberari, & non liberemur, nõ eſt exiſtimandum per hoc Dei bonitatem eſſe diminutam, aut potentiam inualidam, ideo enim non liberat, quia iudicat nobis melius eſſe non liberari, quam liberari: errabant igitur Iudęi iſti peſſimi, quibus Deus potentiam ſuam monſtrauerat in multis ſignis, & ꝓmiſerat eos introducere in terram Chanaan, & tamẽ adhuc non credebant, ꝙ introduceret.

Feriam igitur eos peſtilentia, atque conſumam. Ideſt, quia non crediderunt mihi, nec videt, quòd credituri ſint, feriam eos peſte in hac ſolitudine, non relinquendo ex eis quenquam in vindictam huius ſceleris. non dicebat hoc Deus denunciando quid facturus eſſet, qa tunc certiſſime percuſſiſſet eos peſte, nihil relinquẽs: non tamen fecit, licet quantum ad aliquid factum eſt, quia omnes illi qui murmurauerant perierunt in deſerto, vt patet infra, dixit tamen Deus hoc, vt iratus, ſed Moyſes orauit ne fieret: ſi tamen non oraſſet fieret: ipſe tamen Deus qui pręuiderat hoc non futurum, mouit Moyſen, vt oraret pro illis, & ſic nõ factũ eſt: peccata tamen Iudęorum meruerant hoc fieri.

Te autem faciam in gentem magnam. i. conſtituam te ducem ſuper magnam multitudinem gentilium, q meliores, & fortiores ſint.

An Deus vellet occidere omnes hebræos, & facere Moyſen ducẽ gentilium. Et quanquam Deus diceret, quòd faceret Moyſen in gentem magnam, tamen non erat facturus, quia alioquin fuiſſet impoſſibile mutari.
Quæſt. XV.

NON eſt intelligendum ſolum, quòd Deus faceret Moyſen principem ſuper gentem magnam, & occideret oẽs alios hebræos: nam non erat occiſurus illos, qui non peccauerant: potiſſime, quia aliqui ibi erant pro ipſo valde zelãtes, ſicut Caleb, & Ioſue quos lapidare voluerant nunc Iſraelitæ, quia zelabant pro domino: nullus ergo credere poſſet hos cum reliquo populo peſtilentia feriendos: locutus tamen fuit Deus hic ad Moyſen qui erat princeps populi, & magis zelans pro Deo, atque orans pro hebręis, quòd ipſum faceret principem magnum: & tamen etiam intelligitur de Ioſue, & Caleb, qui zelabant pro Deo, ꝙ eos liberaret faciens eſſe

A ſub ducatu Moyſi in gente illa, ſuper quam conſtitueret Moyſen principem.

Sciendum autem, quòd licet iſta dicerentur: tamẽ Deus non erat conſtitututus Moyſen principem ſuper gentem magnam aliam, quia tunc conſtituiſſet, & impoſſibile fuiſſet hoc mutari: Deus enim ex ſola bonitate ſua præordinauerat hebręos non delere, conſequenter ordinauerat Moyſen ſuper gentem aliã ducem non conſtituere, ſed ſi Deus hebraicam gentem ex ſuis demeritis delere pręordinaſſet, Moyſen quoque ſuper aliam gentem ducem conſtituiſſet, ſicut in propoſitione ſua ſignificauit, ſed primũ non factũ eſt. ergo nec ſecundum. Iterũ aũt Deus ſiſta ꝓmiſit Moyſi Exo. 32. c. cum delere vellet Iſraelitas pro pctõ idola
B triæ. dixit.n. faciamque te in gentem magnã, ſed magis hic declarauit, quia ibi non videbatur de gẽte illa, an de ipſo naſcitura eſſet, vel ꝯſtitueret cũ Deus principẽ ſuper aliq̃ gentem, q̃ non eſſet ab ipſo: hic autẽ declaratum eſt, ꝙ iſta gens daretur ei per modũ ducatus, & non per modum deriuationis ſeminalis ab eo, cum dicatur: te autem faciam principem ſuper gentẽ magnam: iſtę tñ auctoritates eundem ſenſum faciũt, quamquam aliqñ ſacra Scriptura magis exprimat, & aliquando minus non curans de quibuſdam.

Que eſſet iſta gens magna ſuper quam Deus conſtituturus erat Moyſen deletis hebrais.
C *Quæſt. XVI.*

QVÆRERET aliquis, quæ eſſet gens iſta magna, & fortior gente hebręorum, ſuper quã Deus conſtituturus erat Moyſen ſi deleret hebręos?

Reſpondetur, quòd nõ eſt danda illa gens, nec obligamur dare talem, quia Deus ordinauerat, nunquam ſic futurum, vt Moyſes pręficeretur alteri gẽti, ſed ſoli genti hebraicę, ſed intelliguntur hęc conditionaliter, ſcilicet, quod Deus non erat deleturus hebraicã gentem ex bonitate ſua, ideo nec conſtituturus erat Moyſen ſuper alias gentes, ſed ſi delere debuiſſet hebręos ex aliqua cauſa, conſtituiſſet Moyſen ſuper aliã
D gentem, & tunc daretur illa gens, ſuper quam Deus eum conſtituturus erat: nunc autem non erat danda.

An obligemur dari aliquam gentem ſuper quam conſtitueret Moyſen. Quæſt. XVII.

QVÆRERET adhuc aliquis, quòd quamquam non obligemur dare determinate gentem illam, cum non eſſet futurum, ſicut Deus dicebat: tamen an eſſet aliqua de gentibus, quę tunc erant.

Reſpondetur, quòd non erat impoſſibile, aut includens contradictionem, Moyſen conſtitui principem ſuper quamcunque gentem ſignatam de eis, quę tũc
E erant, vel ſuper aliquam gentem de tunc exiſtẽtibus, licet illa non determinetur. Erat tamen impoſſibile verba iſta Dei intelligi de aliqua gente earum, quę tunc erant, quia de qualibet gente omnium tunc exiſtentium in ſimplicitate æternitatis diuinę prouidentiæ ſancitum erat, quos principes habitura eſſet, vſque in ęternum, & iſta erat diſpoſitio de his, quæ fieri debebant. Quod autem dicebatur de Moyſe conſtituendo ſuper aliquam gentem magnam, non erat futurũ, licet erat poſſibile, idõ nulla gens illarũ erat ſup q̃ De⁹ conſtituturus erat Moyſen principem, qa de qualibet gentiũ tunc exiſtentiũ pręfinitum erat, qui futuri eſſent principes eius de quibus nullus erat Moyſes, alioquin fuiſſet. cum prouidentia Dei non fallatur. includit ergo cõtradictionẽ in diuina diſpõne, ꝙ de ali-

qua gente tunc exiſtentium loqueretur: non tamen F
includeret ſi non eſſet prouidentia Dei ab æterno de omnibus, quę futura ſunt, ſicut nos non habemus ꝓuidentiam rerum, quę per nos fient, & dependent a nobis, ideo poſſemus diſponere aliud facere, q̃ facturi ſumus, & faceremus id quod diſponeremus, & nõ id quod nunc facturi ſumus, cum nihil diſponimus: in Deo tamen repugnat hoc fieri, cum de omnibus, quę futura ſunt, ab ęterno diſpoſuerit.

Sed dicendum eſt, ꝙ ſicut deleri hebręos totaliter, non erat aliquid futurũ, licet eſſet poſſibile, ita ꝯſtitui Moyſen ſuper aliq̃ gentem, non erat futurũ, ſed poſſibile, ideo gens illa ſuper q̃ conſtitui poterat non erat, ſed eſſe poterat. Si aũt conſtitui Moyſen ſuper aliquã gentem eſſet futurum, ita gens illa, quæ erat poſſibi- G
lis, & non erat futura, tunc eſſet.

An Moyſes eſſet conſtituendus dux ſuper aliqua de gentibus, quæ tunc erant. Quæſt. XVIII.

SED aliquis dicet, ꝙ aliqua de gentibus, quę tunc erant poterat eſſe, ſuper quam Moyſes eſſet in ducem conſtituendus: nam licet non eſſet realiter conſtituendus ſuper aliquam illarum, cum pro qualibet illarum eſſent determinati duces pro omni tempore de quibus non erat Moyſes: tamen erat poſſibile aliud fieri de qualibet illarum gentium, quòd futurum non erat.

Reſpondendum eſt, ꝙ ẽt non ſtat, ꝙ intelligeretur
Moyſen poſſe conſtitui ducem ſuper aliquam illarũ H
gentium, quę tunc erant. nam ꝑ poſſibile poſitũ in eſſe, nullum ſequitur inconueniens: ſi iſi poneretur in eſſe, ꝙ Moyſes conſtitueretur dux ſuper aliquam illarum gentiũ daret̃ inconueniens. ſ. ꝙ mutaretur diſpoſitio Dei, quæ immutabilis eſt. conſequentia patet, q̄a Deus ordinauerat ab æterno de qualibet illarũ gẽtiũ, qui eſſent duces, de quibus non erat Moyſes, quod rei euentus demonſtrauit. ſi ergo poneretur in eſſe, ꝙ ipſe eſſet dux alicuius de gentibus tunc exiſtẽtibus, mutaretur ordo ille. ſ. quòd aliquis eſſet dux, qui non erat præordinatus in ducem, & aliquis qui erat ordinatus in ducem tolleretur. Non eſt igitur poſſibile intelligi de aliqua gente, quę tunc erat, aut poſtea fuerit, ſed neceſſe eſt intelligi, ſolum de gente, quæ erat poſſi- I
bilis eſſe.

An illa gens ſuper quam Moyſes poterat conſtitui eſſet futura ab eo per propagationem, vel non. Quæſt. XIX.

QVÆRERET adhuc aliquis de gente iſta, ſuper quam Moyſes conſtitui poterat in ducem, an illa eſſet a Moyſe per generationem ſeminalem, vel ſolum cõſtitueretur ſup eos in ducem, & non pertinerent ad eum ſm genus.

Reſpondendum eſt, ꝙ ſecundum iſtam literam ſatis apparet, quod conſtituendus erat Moyſes ſuper gẽ- K
tem magnam, quę non eſſet de genere eius, cum dicatur. faciam te principem ſuper gentem magnam: ſi tamen eſſent de genere eius, non poneretur ipſe velut princeps ſuper eos, & tamen quia illa litera, & illa quæ habetur Exod. 32 capitulo, pertinent ad idem, cum ſimilia ibi Deus promiſerit. & illa videatur indifferẽs ad ſignandum Moyſen conſtituendum in ducem ſuper gentem alienam, vel exituram de lumbis ſuis: nam dicitur ibidem. te autem faciam in gentem magnam, & poteſt intelligi per generationem, ſicut dicebat Iacob Gen. 48. capitulo, de Manaſſe, & Ephraim. hic quidẽ erit in populos, ſed frater eius minor creſcet in gẽtes, eſſe autem Manaſſe in populos erat per generationẽ, & non per principatum, quia non erant conſtituendi ipſi ſuper gentes, & populos, ſed erant naſcituri de eis gentes, & populi. Poteſt aliter intelligi, ſcilicet te autem faciam in gentem magnam, ideſt ſuper gentem magnam. Primo modo, in, ſignificat defluxionem, vel conuerſionem. Secundo modo ſignificat ſuperioritatem. vtrunque autem Deo erat poſſibile: poterat enim aliam gentem facere, ſuper quam Moyſen pręponeret ducem, vel faceret, quòd de eo deriuarentur filii multi, & ſic eſſet in gentem magnam, ſicut Abraham in gentes multas dilatatus eſt, vel quilibet filiorum eius.

In duo pôt ſignare.

Quæ reſponſio ſit verior præcedentium. Quæſt. XX.

QVÆRERET autem aliquis, cũ Moyſes vtroque modo poſſet fieri in gentem magnã: quis ſit modus verior horum, aut rationabilior. Reſpondendum eſt rõnabilius videri, ꝙ ſi Deus deleuiſſet hebręos conſtituiſſet Moyſen ſuper gentem magnã, cuius ipſe eſſet princeps, & non pater. & patet primo, quia Deus loquebatur Moyſi ad ſatisfaciendum ei, & hoc ſm conditionem temporis, in quo loquebatur: dicebat. n. ꝙ delere vellet hebręos: ad quod ſequebatur, ꝙ Moyſes qui ante præerat tantæ multitudini, iam nulli viro pręeſſet, cum oẽs delerentur, ex quo ſaltem poterat habere motiuũ ad orandum pro eis ne maneret ſolus: reſpondet aũt Deus, ꝙ
H licet illam gentem ſuper quam erat dux Moyſes deleret: tñ non maneret ſolus, quia faceret eum ſuper gentem magnam, quę fortior ſit, quam hęc. Item ſatisfactio fieri debebat per ſimilia, vt ſicut tollebatur ei ducatus magnę gentis, ita daretur alius ducatus magnæ gentis. Si autem Deus faceret Moyſen in gentem magnam. i. ꝙ naſcerentur de eo multæ gentes non ſatiſfaciebat ei, quia tunc maneret ipſe ſine aliquo ducatu tota vita ſua, & non eſſet ſatisfactio pro ablato ducatu. Item dato, ꝙ Moyſes futurus eſſet in gentem magnam per deriuationem ſeminis, tamen quia iam ſenex erat. ſ. annorum 80. & modicum victurus erat. ſ. annis quadraginta ſolum vſquequo Iſraelitę fuerunt in exitu de deſerto, & in ingreſſu terrę Chanaan. ergo
I paucos de ſemine ſuo videre poterat, ſcilicet ſolum nepotes aliquot, quod non correſpondebat intentioni Dei commutanti ſtatum, quẽ nunc habebat Moyſes, in alium ſtatum.

Item dato, quòd gẽtes multę de ſemine Moyſi exiturę eſſent: tamen non haberet Moyſes in vita ſua aliquam proſperitatem mundanę dominationis, aut honoris, quia manebat ſolus, quouſque gigneret nouas proles, & in tota vita ſua paucos de filiis ſuis videret. multiplicatio autem futura poſt mortem eius non faciebat ad proſperitatem, & gaudium præſentis vitæ, in qua ipſe paucos haberet de ſuis, quia quando Moyſi proles ad aliquantam ætatem deuenirent, eẽt Moy-
K ſes propinquus morti, quia a tempore quo iſta dicta ſunt, vſque ad mortem Moyſi non fuerunt quadraginta anni integri. Item dato, ꝙ Moyſes a tẽpore iuuẽtutis gignere inchoaſſet, vtpote quia Deus eũ ad hoc deducere intendiſſet, vt eſſet ſuper gentem magnam: tamen non poterat tot poſteros in vita ſua videre, vt diceretur factus in gentem magnam. ergo non poteſt intelligi per generationem futurus in magnam gentem. Item quia ſi Moyſes multos filios genuiſſet ante tempus hoc, illi eſſent de populo hebręorũ, ſicut & ipſe Moyſes. Sed Deus volebat totum illum populum delere, quia durę ceruicis erat. ergo filios Moyſi, ibi etiam deleret, & ſtaret multiplicatio per generationem.

Item

Item nõ poteſt intelligi, quòd eſſet per generationem conſtituendus in magnam gentem, quia hic dicitur. ſaciam te principem ſuper gẽtem magnam, fortiorem quã hæc ſit, in quo diſtinguitur gens illa a gente Iſraelitarum, ſed gens futura de ſemine Moyſi nõ poteſt diſtingui a gente Iſraelitarum: ergo non poteſt intelligi, ꝙ futurus eſſet in gentem magnam, ab ipſo per generationem deriuandam. patet antecedẽs, quia totum, & pars ſua non condiſtinguuntur, ita ꝙ ponãt in numerum. ſ. ꝙ per ſe ponatur pars, vt vna res, & totum per ſe, vt altera res: impoſſibile eſt. n. hoc, cũ vnũ ſit intra alterum, & ſi totum ꝯ partem ſuam diſtingueretur, & connumerarentur, tanquam duo: oporteret ꝙ idem ꝯ ſeipſum connumeraretur, & idem bis numeraretur, & diſtingueretur. ſ. quia acciperetur pars in ſe ſola, vt vnum: deinde iterum acciperetur in toto, cum totũ dicatur, quod ex partibus ſuis oĩbus ſimul ſumptis conſtat, quia totum aliquid perfectum eſt, vt ait Ariſt. 1. de cęlo, & mundo. c. 1. ſed gens, q̃ de Moyſe per generationem exitura eſſet, pars erat populi Iſraelitici, cum ex illo deriuaretur, & ipſe Moyſes pars eſſet populi illius. neceſſe eſt ergo, ꝙ eſſet iſta de qua dr̃ aliqua gens, quę non naſceretur ex Moyſe, nec pertineret vllatenus ad gentem hebręorum, vt eſſet talis, quę poſſet diſtingui ab illa, & ponere in numerum ꝯ illam, & tunc neceſſarium erat, ꝙ Moyſes poneretur, tanquam dux gentis iſtius, & non tanquam pater.

Et fortiorem quam hæc eſt. i. gens illa ſuper quam te faciam principem erit fortior iſta. ſ. numero maior, & viribus robuſtior, & hoc, quia Deus nolebat diminuere ſtatũ Moyſi, cũ nihil demeruiſſet, ſed ſi occiderent hebręi, auferebat ei ducatus magnę gentis, ideo dandus erat ei ducatus maior, aut ſaltem ęqualis, & dicit Deus eſſe nobiliorem ducatum, quia gens illa erat viribus infirma, & corde puſillanimis.

Quare Iudæi hic murmurauerunt contra Aaron, cum ipſe non eſſet princeps eorum, ſed Moyſes. Quæſt. XXI.

CIRCA ea, quę tanguntur in textu, in princ. c. quęretur quare dr̃, ꝙ murmurati ſunt cõtra Moyſen, & Aaron: nam videtur, ꝙ ſolũ deberent murmurare ꝯ Moyſen: ipſe quippe ſolus erat princeps? Aliqui dicunt, ꝙ fuit primo, q̃a licet ꝯ Moyſen principaliter murmurarent, tñ ẽt ꝯ Aaron aliquo modo murmurauerunt, inquantum ipſe erat frater Moyſi, & conſentiebat ei in oĩbus, quę ille faciebat. Secundo, quia licet Aaron non eſſet princeps populi, erat tñ quidam magnus princeps, inquantũ erat princeps ſacerdotum, & omnium Leuitarum, ideo ſi aliqua mala erant in populo, erat querela aliquo modo contra ipſum, licet principalius ꝯ Moyſen. Tertio, quia videbatur Aaron velle malum populi, & conſpiraſſe cum Moyſe ad malum illius: erat aũt malum populi, vt ipſi putabant eſſe in ſolitudine, vel ire in terrã Chanaan: bonum autem ipſorum fuiſſet manere in Aegypto: non videbatur autem alicui eſſe vtilitas ex hoc, ꝙ populus eſſet in deſerto, vel iret in terram Chanaan, niſi Moyſi, & Aaron. Moyſi quidem, quia ipſe erat princeps populi, & imperabat in omnibus. Aarõ vero, quia erat princeps ſacerdotum, & Leuitarum. & vltra hunc honorem accepturus erat multa iura, & reditus de toto populo, vt patet infra 18. ideo putabat populus, ꝙ iſti duo inter ſe conſpirabant contra totũ populum, vt tenerent eum in ſolitudine, vel ducerent in terram Chanaan, quia vtrobique dominarentur eorum, quod nõ feciſſent in Aegypto, quia ibi nullus dominabatur, ſed hebręi erant ſubiecti Aegyptiis, & licet iſtud eſſet falſum, quia Moyſes, & Aaron, non vſurpa-

A uerant ſibi aliquem principatum, ſed Deus ita inſtituerat: populus tñ maligno animo credidit, aut credere ſe finxit, ꝙ Moyſes, & Aaron iſtud fecerant, & dominabantur eorum ex quadam colluſione, quam inter ſe habebant. Simile patet infra 16. cum dicitur de Chore, & ſociis ſuis, ꝙ ſurrexerunt contra Moyſen, & Aaron. & dicitur: cumque ſtetiſſent aduerſum Moyſen, & Aaron, dixerunt: ſufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt dominus, cur eleuamini ſuper populum dñi. dixerunt autem cur eleuamini. i. quare accepiſtis principatum, quaſi ſitis dñi, & princeps populi, & hoc dixerunt, quia Moyſes erat princeps populi, Aaron autem erat princeps ſacerdotum, & Leuitarum, & dicebant illi, ꝙ Moyſes, & Aa-
B ron propria auctoritate vſurpauerant ſibi iſtos principatus, quouſque Moyſes voluit, ꝙ iudicio Dei cõprobarẽt an Moyſes, & Aaron vſurpaſſent ſibi iſtos principatus, vel illos Deus elegiſſet. eod. c. ita ergo nũc putarent, ꝙ animo dominandi tenebant totum populũ in deſerto, vel volebant inducere in terram Chanaã, ideo contra ambos murmurarent. Quarto fuit, quia cum hebręi viderent ſe conſtitutos in malo, murmurarent contra illos, qui fuerant ſibi cauſa mali: huiuſmodi autem fuerunt Aaron, & Moyſes, ideo contra eos erat murmuratio, patet hoc, quia malũ hebręorũ, vt ipſi putabant, erat exiuiſſe de Aegypto, quia ipſi dicebant, ꝙ bene erat eis in Aegypto Exod. 16. & ſupra
C 11. c. & nunc etiam volebant reuerti illuc, vt patet ſupra in litera. Moyſes tñ, & Aaron eduxerãt eos de Aegypto, ideo ẽt ſi Moyſes, & Aaron dolerent de hoc, & vellent reuerti in Aegyptum, adhuc indignarẽtur hebræi contra ipſos, quia fuerant ſibi cã exeundi, patet illud, quia licet Moyſes ſimpliciter dr̃ eduxiſſe hebręos de Aegypto, ſicut ipſi confeſſi ſunt Exod. 32. dicentes. Moyſi viro huic qui eduxit nos de Aegypto neſcimꝰ quid acciderit: Aaron tñ dicebatur aliquo modo eduxiſſe hebręos de Aegypto, quia Moyſes, & Aaron ſimul fecerunt aliquid ad educendum eos: nam Moyſes faciebat ſigna: Aaron autem loquebatur ad Pharaonem regem Aegypti, & ambo ſimul ingrediebant̃ ad Pharaonem Exo. 4. & 5. & 7. c. ideo ꝯ iſtos duos ſolos, tanquam cauſas totius mali ſui murmurabant he-
D bræi: nullus autem alius fuit qui feciſſet aliquid ad eductionem hebręorum de Aegypto, niſi iſti duo, ideo contra iſtos duos ſolos murmurauerunt, & iſtę duę vltimæ ſunt cauſę verę.

Quare ſupra dicitur, quòd murmurauerint contra Moyſen, & non dicitur contra Aaron. Quæſt. XXII.

SED. quæretur quare pręce. c. dr̃, ꝙ hebręi murmurati ſunt contra Moyſen, & non contra Aaron?

Aliqui dicunt, ꝙ non erat pręſens Aaron, ſed ſolus Moyſes, ideo contra eum fuit murmuratio.

Dicendum, ꝙ non ſtat, quia ambo erant pręſentes:
E nam pręcedenti capitulo, dicitur, quòd exploratores venerunt ad Moyſen, & Aaron, & omnem cętum filiorum Iſrael, & expoſuerunt ea, quæ viderant, & tamen ſtatim fuit murmuratio, vt patet ibi in litera. ergo erat pręſens Aaron.

Secundo, quia etiam, & ſi præſens non eſſet potuit eſſe murmur contra eum, immo iſtud pręſtabat maiorem audaciam ad murmurandum, quia nemo reſiſteret, aut reſponderet.

Alii dicunt, ꝙ ẽt illa murmuratio fuit ꝯ Aaron, & Moyſen ſimul: ſcriptura tamen tacuit de Aaron, ſicut multa alia facta ſunt, quæ tacentur.

Dicendum, quòd non ſtat, quia cum ſcriptura dixerit hic murmuratum eſſe contra Moyſen, & Aaron: ita ibi dixiſſet ſi contra ambos eſſet murmuratio:

ratio: tñ hic dixit de vtroque: ibi autem de ſolo Moy-
ſe. Ideo tenendum eſt contra ſolum Moyſen ibi mur-
muratum eſſe, hic autem contra vtrunque.

Cum autem quæritur quare hic contra ambos, &
ibi contra ſolum Moyſen? dicendum de primo. i. qua-
re contra ambos reddita eſt cauſa præc. q. de ſecũdo. i.
quare præced. c. murmuratum eſt contra ſolum Moy
ſen: dicendum ꝙ contra ambos murmurari poterat,
cum eſſet ibi, & hic eadem cauſa murmurãdi. & poſt
illam primam murmurationem, vſque ad iſtam nihil
innouatum eſt. Sed vr̃, ꝙ ibi contra ſolum Moyſen
fuit murmuratio. Primo pp inconſiderationem dolo-
ris, quia cum ſubito oritur dolor, non conſiderat do-
lens quid iuſte dicere poſſet, aut vellet, ſed prorumpit
in querelas, aut lachrymas, aut verba inordinata, ideo
cum populus audiuit, & nondum plenè verbis explo-
ratorum doluerit ſe exiſſe de Aegypto, & eſſe in ſoli-
tudine, vel ire in terram Chanaan, non plene conſide-
rando in quem poſſet retorquere querelas ſuas, cœpit
murmurare contra ſolum Moyſen, quia de hoc notũ
erat, ꝙ eſſet cauſa horum malorum, nec poterat eſſe
aliquid notius, aut quod magis occurreret cogitanti,
quam Moyſes qui erat princeps totius populi.

Secundo potuit eſſe, quia tunc verba exploratorũ
dirigebantur ad ſolũ Moyſen, licet eſſet præſens Aa-
ron, & totus populus, quia dicitur præced. c. quia dixe-
runt exploratores, venimus in terram ad quam miſi-
ſti nos. tunc ergo recenti dolore cum verba explora-
torum ad ſolum Moyſen dirigerentur, contra cũ ſolũ
fuit murmuratio. Tertio poteſt dici, ꝙ fuit hic duplex
murmuratio. Prima fuit, quia cogebantur hebræi ire
in terram Chanaan. Secunda, quia educti fuerant de
Aegypto, & tenebantur in hac ſolitudine. Prima fuit
præceden. ca. in aduentu exploratorum, quia illi miſſi
fuerant ad hoc, ꝙ irent hebræi in terram Chanaan. Se-
cunda fuit hic in litera: nam poſtquã doluerunt Iſrae-
litæ ſe cogi ire in terram Chanaan, quia viderunt, ꝙ
hoc dependebat ex eo, ꝙ exierant de Aegypto, dolue-
runt quoque, ꝙ inde educti eſſent, & iſta fuit ſecunda
murmuratio, ſed primæ rei. ſ. ꝙ irent hebræi in terram
Chanaan ſolus Moyſes fuit cauſa, quia ipſe ſolus miſit
exploratores, & nihil in hoc fecit Aaron, ita confeſſi
ſunt exploratores, dicentes Moyſi, venimus ad terram
ad quam miſiſti nos præc. c. ideo ꝯ ſolũ Moyſen fuit,
& debuit eſſe illa murmuratio: ſecundæ aũt rei, tam
Moyſes, quam Aaron fuerũt cauſa, quia ambo ſimul
eduxerunt hebræos de Aegypto, ideo contra ambos
fuit murmuratio, & iſta videtur eſſe cauſa vera.

Quomodo hebræi murmurauerunt contra Moyſen, & Aaron cum potius videatur, quòd murmuraſſent contra dominum Quæſt. XXIII.

ADHVC quæretur quomodo hebræi murmurati
ſunt hic contra Moyſen, & Aaron, quia non vi-
detur murmuraſſe contra eos, ſed potius ꝯ Deum,
vt patet ex verbis murmurationis: nam dicit, ꝙ mur-
murati ſunt dicentes: vtinam mortui eſſemus in Ae-
gypto, & in hac vaſta ſolitudine, & in omnibus ſequẽ-
tibus verbis, nullum verbum dr̃ contra Moyſen, ſed
aliquod dicitur contra Deum. ſ. vtinam pereamus, &
non inducat nos Dominus in terram iſtam.

Dicendum, ꝙ fuit murmuratio contra Moyſen, &
Aaron, & etiam erat murmuratio ꝯ Deum, quia nihil
poterant dicere contra Moyſen, & Aaron, quod non
dicerent ꝯ Deum, cum illi nihil facerent, niſi Deo iu-
bente, ſed quia hoc notum eſt, ſcriptura nõ exprimit
illud, ſed præſupponit, declarat autẽ id de quo poteſt
eſſe dubium. ſ. an ſit murmuratio contra Moyſen, vel
Aaron, vel contra ambos.

F Eſt autem intelligendum, ꝙ hic fuit murmuratio
contra Moyſen, & Aaron, ſed verba non apparent di-
recte continere murmurationem, & hoc quia quædã
ſunt verba ſolum murmurantis, alia ſunt verba mur-
murantis, & dolentis. Primo modo ſunt verba pungi-
tiua directa ꝯ illum, contra quem eſt murmuratio. Se-
cundo modo ſunt verba, quæ non diriguntur contra
aliquem, ſed ſolum dolens, & plangens oſtendit in eis
dolorem ſuum, & planctum: hic. n. fuit ſecundus mo-
dus. ſ. quia hebræi dolentes plangebant malum ſuum
principaliter, & murmurabant aliquo modo, idõ ver-
ba magis ſignant dolorem, quam murmurationem,
ideo dr̃: vtinam mortui eſſemus in Aegypto, vtinam
pereamus, & non inducat nos dñs in terram iſtam, in
G hoc enim propria mala plangũt, & iſtud patet ex prin-
cipio literæ. ſ. igitur oĩs turba vociferans fleuit nocte il-
la, & murmurati ſunt contra Moyſen, & Aaron, & ita
prius ponitur flere, quam murmurare, quaſi eſſet prin-
cipalius, & ſic verba non ſonant directe murmuratio-
nem, ſed planctum dolentium. Secundo poteſt dici,
ꝙ erat murmuratio, quia licet nõ dicatur hic aliquod
verbum contra Moyſen, & Aaron: tamen dicebant
Iſraelitæ mala ſua, quorum cauſa fuerant Moyſes, &
Aaron, ideo dicendo hæc coram eis dicebantur mur-
murare contra ipſos.

Quare Iudæi dixerunt, vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & non in hac ſolitudine, & quo in hoc errabant. Quæſt. XXIIII.

H SED quæretur quare dixerunt hebræi, vtinam mor-
tui eſſemus in Aegypto, & non in hac vaſta ſoli-
tudine?

Aliqui dicunt, ꝙ hebræi nouerant ſe morituros in
ſolitudine iſta, ideo tãquam malum deteſtabant̃ hoc,
& ſic fuit, quia omnes iſti qui dixerunt hoc mortui
fuerunt in ſolitudine, vt patet ĩ. in litera. Sed dicendũ,
ꝙ hebræi non nouerunt hoc, quia iſtud fuit datum in
pœnam murmurationis, quæ nunc fiebat, ideo nõ po-
terant ſcire, quæ pœna inde ſequeretur. Secundo, quia
iſta pœna fuit impoſita a Deo poſt murmurationem,
& dependebat ex voluntate eius, ideo non poterãt ipſi
ſi nunc ſcire illas. Tertio, & præcipue, quia ſi ſcirent
I iſtam pœnã futurã; cum iſta eſſet pro murmuratione
nõ murmurarent, & tñ murmurauerũt, & patet hoc.
quia qñ per Moyſen fuit eis denunciata iſta pœna, dixe-
runt ſe velle obedire Deo, & parauerunt ſe ad aſcẽdẽ-
dum in terrã Chanaã, vt patet infra in litera, a fortiori
ergo ſi ſcirent hoc, antequam murmurarent, nõ mur-
murarent: non eſt ergo verum, ꝙ ſciebant ſe moritu-
ros in ſolitudine, licet poſtea ſic acciderit.

Cur hebræi tunc dixerunt in hac vaſta ſolitudine, cum id tamen neſcirent. Quæſt. XXV.

K ET tunc manet dubium cum iſti neſcirent ſe
morituros in ſolitudine, quõ dixerunt, & nõ
in hac vaſta ſolitudine?

Dici pt̃ vno mõ, ꝙ iſta ſunt verba lugẽtium
propria mala, & qui luget, vel conqueritur abundantius
exprimit malum, quam habeat, vt ſic ſatisfaciat dolo-
ri ſuo, & quia iſti ſentiebant mala in deſerto lugebant
illa, tanꝗ mortem, licet neſcirent ſe in deſerto moritu
ros. Secundo dicunt aliqui, ꝙ fuit, quia in deſerto pa-
tiebantur quædam mala, quæ non in Aegypto, nam
in Aegypto ſaturabantur carnibus, hic vero nihil ho-
rum habebant Exod. decimoſexto. ſ. vtinam mortui
eſſemus in terra Aegypti, quando ſedebamus ſup ol-
las carniũ, & comedebamus panes in ſaturitate. cur e-
duxiſti nos in deſertũ, vt occideres omnem multitu-

dinem famę?& de hoc ſępe conquerebantur, vt patet ſupra 11. & infra 21. c.

Tertio dici poteſt & melius, quia omnes in malis ſemper eligunt, quod minus eſt, & tamen putabant ſe hebræi morituros in ſolitudine, ſed mori ibi erat peius, quã mori in Aegypto, ideo potius voluiſſent mortui eſſe in Aegypto. iſtud eſt, quia ſi in Aegypto mortui fuiſſent expleuiſſent mala ſua, & nõ ſupereſſet eis aliquis ſenſus doloris, nunc vero poſt exitum de Aegypto multa mala tolerauerant, & adhuc plura ſe paſſuros timebant, ideo præeligebant, ꝙ fuiſſent mortui in Aegypto, & iſta eſt veritas. Sed dicendum, ꝙ in hoc errabant Iudæi, & habebant corda miſera, & ignobilia, nam ſi in Aegypto morerentur eſſet mors eorum in ſeruitute, nunc vero quandocunque morerentur in deſerto, morerentur in libertate, ſed libertas omnibus delitiis, & diuitiis melior eſt. Conſiderandum, ꝙ hebręi putabant ſe morituros in ſolitudine, quia ipſi nolebant ire in terrã Chanaan, ideo neceſſe erat, ꝙ ſi in ſolitudine diu manerent, ibi morerentur, & hoc reputabant ad miſeriam.

Quare poſt petierant mori in ſolitudine. Quæſt. XXVI.

SED quęretur quare dixerunt hebræi, vtinam pereamus, & non inducat nos dñs in terram iſtam? nã videntur repugnare hic dicto ſuo præcedenti. ſ. vtinã mortui eſſemus in Aegypto, & non in hac vaſta ſolitudine, nunc vero petunt hic mori in ſolitudine.

Dici poteſt vno modo, ꝙ iſtud pertinet ad inconſiderationem doloris, lugentes enim cum moueantur ex magnitudine doloris, non conſiderant q̃d dicant, ſed ſolum dolor impellit eos, vt aliquid dicant expreſſiuum malorũ ſuorum, iõ interdum ꝯria ſibiipſis dicunt, & tranſeunt de vna ſnia in aliam. Secundo põt dici & melius, ꝙ iſta ponuntur hic, vt diuerſi, & inæquales gradus malorum, & tranſeunt ordinati de vno in alium, mori quidem malum eſt, tñ aliquod eſt eligibilius alio, quia eſt cum paucioribus incõmodis: hebræi enim qui miſera corda habebant, & nullum bonum ſperabant, vbique putabant ſibi moriendũ eſſe, diſtinguunt aũt triplex mori. ſ. in Aegypto, in deſerto, in terra Chanaan, minus malum iudicabunt eſſe mori in Aegypto, quia illud iam tranſiiſſet, & non ſupereſſet illis aliqs ſenſus doloris, ſi aũt in deſerto morerentᷣ adhuc ſupererant aliqua mala toleranda, & pro hoc dixerunt, vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & non in hac vaſta ſolitudine, ſed putabant peius eſſe mori in terra Chanaan, q̃ in ſolitudine, quia plura incommoda ſupereſſent. Primo, quia ad moriendum in deſerto non oportebat ire ad alia loca, ſi vero in terra Chanaã moriendum eſſet, adhuc illuc eundum erat, & multa toleranda. Secũdo, & potiſſime, quia ſi in deſerto morerentur hebręi perirent ſine hoſte, quia nemo eos ibi impugnabat, & ita in pace morerentur. Si aũt moriendum erat in terra Chanaan perirent gladio hoſtili, qa hoſtes non permitterent eos diu viuere, hoc autem reputabant eſſe infęlicitatem. Tertio, quia ſi morerẽtur in deſerto, nemo noceret vxoribus, & filiis eorum, ſed ipſi ibi viuerent, & poſtea morerentur in pace, in terra autem Chanaan, tam vxores, quam filii hebręorũ ducerentur captiui occiſis hebręis, & hoc reputabant ad magnam calamitatem, ideo potius eligebant mori in deſerto, quam in terra Chanaan. Iſta duo vltima erant vera motiua hebręorum. & patet, quia ipſi exprimũt illa in litera. ſ. vtinam pereamus, & nõ inducat nos dominus in terram iſtam, ne cadamus gladio, & vxores, ac liberi noſtri ducantur captiui.

A *Quare optabant mori dicendo ne inducat nos dominus in terram iſtam. Quæſt. XXVII.*

ADHVC quęretur, quare dixerunt, vtinã pereamus, & nõ inducat nos dominus in terrã iſtam, & non dixerunt, & non eamus in terram iſtam?

Dicendum, ꝙ hebręi ſignificauerunt hic aliquã neceſſitatem eundi in terram Chanaan: & hoc quia ipſi non dirigebantur a ſeipſis, ſed a Deo qui pręcedebat eos in columna nubis, & oſtendebat eis tempora ambulandi, & loca caſtrametandi, ſupra 9. c. ideo non poterant ipſi ire quo vellent, ſed ſi Deus dirigeret eos in terram Chanaan, oportebat illuc ire.

Sed obiicietur, ꝙ poterant ipſi manere, ẽt ſi colũna
B moueretur, & poterant ire ad alium locum, quam ad illum ad quem columna dirigebat eos.

Aliqui dicunt, ꝙ forte hebręi putabant ſe nõ poſſe moueri, niſi ad partem ad quam ibat columna. Quia ſicut illa mouebatur Deo mouente illam, ita Deus cõpelleret Iudæos ire ad partem, ad quam ibat colũna. Dicendum, ꝙ iſtud non erat verum, nec ẽi Iudæi illud putabant, ſed ꝙ poſſent libere ire quo vellent, & patet quia ipſi dixerunt ſtatim, nonne melius eſt reuerti in Aegyptum? ẽt dixerunt, conſtituamus nobis ducẽ, & reuertamur in Aegyptum, ſed hoc non dicerent, niſi putarent, ꝙ poterant ire ſine columna, quia certum eis erat, quòd Deus qui direxerat eos exeuntes de Ae-
C gypto per columnam, ad reuertendum in Aegyptum per columnam nõ dirigerentur: putabant ergo, quòd ſine columna, & contra motum illius ire poſſent quo vellent.

Dicendum non eſſe dubium in hoc, hebręi quidẽ pro certo habebant, ꝙ columna non mota poterãt ipſi ire quo vellent, & ẽt illa mota, & procedente, poterant manere in loco, vel ire ad aliũ, ſed hoc nolebãt, quia non audebant offendere Deum tam grauiter, cũ columna ab eo moueretur, & vellent ipſi, ꝙ Deus cõcederet eis non ire in terram Chanaan.

Secundo, quia ſi conarentur moueri contra motũ columnę, timebãt ꝙ Deus inferret eis grauiſſima mala, & forte potius vellent ire in terram Chanaan, quã ſuſtinere illa mala.

D Tertio, & pręcipue, quia in deſerto non habebãt cibum hebræi, niſi diuinitus, quia aliunde habere non poterant, & cadebat cibus iſte in circuitu caſtrorum, & non alibi, ſupra vndecimo, & Exo. decimoſexto capitulo, credebant autem hebręi quòd ſi vellent ire cõtra motum nubis, vel manere nube recedente, Deus non daret eis manna, quia faciebant expreſſe contra pręceptum Dei. ceſſante tamen manna illico morerentur, quia nullus alius cibus eis erat, ideo non auderent hoc facere. Et ſic loquebantur de hoc, quaſi de illo, quod non erat commode in poteſtate eorum, ideo dicebant, vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam. nam ſi eſſet in poteſtate
E ſtate eorum non dicerẽt, vtinam pereamus, quod importat deſiderium ſine poteſtate: ſic etiam fuit in eo, quod primo petiuerunt. ſcilicet, vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & in hac vaſta ſolitudine, quia non erat in poteſtate eorum mortuos fuiſſe in Aegypto, quia pręteritum erat, quòd non eſſent mortui in Aegypto, ſed pręterita impoſſibile eſt non pertranſiiſſe 6. Ethicorum, ideo non poterant iſti habere illud, ſed deſiderabant.

Si autem obiiciatur, ꝙ poſt hoc dixerunt, quòd reuerterentur in Aegyptum, in quo neque aduertebãt ad pęnas, quę poterant a Deo infligi, neque ad manna quod eis deficeret.

Dicendum, ꝙ iſtud eſt contra oĩa pręſuppoſita p̃cedentia hebręorum, nec poterant illud facere, etiam ſi

 vellent,

vellent, qui tamen ſtimulantur magno dolore interdum aliqua dicunt, & proponunt, quę impoſſibilia eis ſunt, vt oſtendimus ſupra q. 7. F

Quare Moyſes, & Aaron ceciderunt proni in terram. Quaeſt. XXVIII.

SED quęretur quare Moyſes, & Aaron audito iſto verbo. ſ. ꝙ volebant redire in Aegyptum, ceciderũt proni in terram?

Aliqui dicunt hoc fuiſſe, quia erat magna murmuratio hebręorum contra ipſos in eis, quæ dicta fuerãt, ideo orabant ne murmurarent.

Sed dicendum, ꝙ non ſtat, quia cũ multa murmurãdo dixiſſent, cecidiſſent a principio murmurationis G in terram Aaron, & Moyſes, ſed non fecerunt.

Dicendum, ꝙ audito iſto verbo de reditu in Aegyptum, ceciderunt in terram, & non prius, quia licet cętera mala eſſent: tñ aliquo modo corrigi poterãt. hoc vero, quod dictum eſt de reditu in Aegyptũ erat execrabilius omnibus, quæ dici poterant, & quia nihil tale vnquam audierant Moyſes, & Aaron, & putabant, ꝙ nunquam hebręi iſtud conciperent, aut proponerent quantacunque mala eis euenirent, ideo nunc audito illo corruerunt, in cęteris autem non corruerunt in terram.

Quid voluerunt facere ex eo, quòd in terram corruerunt. Queſt. XXIX. H

ADHVC quęretur quid facere voluerũt Moyſes, & Aaron per hoc, ꝙ corruerunt in terram?

Dici poteſt vno modo, ꝙ non intenderunt per hoc aliquid facere, ſed audientes verbum tam execrabile, ita vehementer turbati ſunt, ꝙ non potentes conſiſtere, corruerunt in terram.

Secundo dicunt aliqui fuiſſe ad orandum Deum ꝑ Iſraelitis, quia audito verbo tam execrabili putauerũt, ꝙ Deus non contineret iram ſuam, ſed ſubito occideret omnes. Ceciderunt ergo in terram ad orandũ Deũ pro Iſraelitis ne illos occideret.

Tertio, vt putant aliqui fuit ex timore, nam Aaron, & Moyſes videntes prorumpere hebręos in verba, tã execranda contra Deum, & ꝙ reuerti vellent in Aegyptum timuerunt, quòd vellent occidere ipſos, quia I illi eduxerant eos de Aegypto. Vt autem placarent indignationem eorum ceciderunt in terram, quaſi orantes ne eos occiderent.

Quarto dicunt aliqui fuiſſe ad oſtenſionem doloris, quia ſicut alii ſcindebant veſtimenta ſua ad oſtendendum dolorem, vt fecerunt Caleb, & Ioſue, ſicut patet ſupra in litera, ita & nunc Moyſes, & Aaron dolentes nimis, audito illo verbo ceciderunt in terrã ad ſignificandum dolorem.

Quinto fuit, quaſi ad rogandum Iſraelitas ne facerent, quod propoſuerant: dixerant enim cõſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyſes, K & Aaron timuerunt, quòd hebręi iſtud facerent, ideo voluerunt orare humiliter, ne fieret, & ad illud ceciderunt in terrã. iſtud quintum, & ſecundum ſunt aliqualiter veriſimilia, ſed iſtud quintum magis, quia dicitur. ceciderunt proni in terram coram tota multitudine filiorum Iſrael: ſi autem cecidiſſent ad orandũ pro Iſraelitis, dicerentur cecidiſſe coram domino, qa ad orandum ipſum cadebant. dicitur tamen, ꝙ ceciderunt coram multitudine filiorum Iſrael. ergo cadebant ad orandum ipſos, ne reuerterentur in Aegyptũ, potius quam ad orandum dominum pro eis.

Quare Moyſes non increpauit populum de murmuratione. Quaeſt. XXX.

QVAERETVR quare Moyſes, & Aaron nõ locuti fuerunt, nunc ad populum increpando eos ob murmurationem, vel oſtendendo, ꝙ non euenirent mala, quę ipſi putabãt, ſicut Ioſue, & Caleb locuti ſunt ad populum.

Dicendum, ꝙ fuit primo, quia putauerunt nõ prodeſſe verba illorum: erant enim Iſraelitæ, ita indiſpoſiti, & turbati, ꝙ non aduerterent ad ea, quę ſibi dicerẽtur, ideo non voluerunt perdere verba. Secundo fecerunt ex timore, quia cum viderent populum tanta indignatione concitatum timuerunt, quòd ſi ſaltem vnum verbum dicerent occiderent eos, ideo tacuerunt, quia non erat tempus obiurgandi, niſi quando ceſſaſſet indignatio.

Sed dicetur, ꝙ licet non increparent. quare ſaltem non loquebantur conſolando eos oſtendentes, quòd non euenirent eis in terra Chanaan illa mala, quæ ipſi timebant?

Dicendum, ꝙ populus erat concitatus in iram contra Moyſen, & Aaron, & murmurauerant contra eos, ſi autem nunc ipſi vellent loqui aliquid, quidqd illud eſſet populus non attenderet, ſed proſequentes indignationem ſuam irruerent in eos, atque occiderẽt ipſos: ipſi agnoſcentes ſtatum populi indignati, nihil loqui voluerunt, ſed potius corruerunt in terram, quaſi ſupplicantes, & humiliati, ſed poſtea quando ceſſauit indignatio populi, Moyſes increpuit eos dure, vt patet infra in litera.

Quare Ioſue, & Caleb ſciderunt veſtimenta ſua. Quaeſt. XXXI.

QVAERETVR quare Ioſue, & Caleb ſciderunt veſtimenta ſua, & quomodo auſi fuerant loq. ad populum? De primo dicendum, ꝙ hoc fecerunt ex magno dolore, quia audierant rẽ execrandam, & vſque huc non fuerat audita, neque cogitata, & quia ꝯſuetudo erat antiquis in magno dolore ſcindere veſtimẽta ſua, ſicut Iacob audito, ꝙ fera peſſima deuoraſſet Ioſeph, ſcidit veſtimenta ſua Gene. 37. Dauid quoque, & omnes viri eius audita morte Saulis ſciderunt veſtimenta ſua 2. Regum. 1. cap. nunc igitur Ioſue, & Caleb, quia doluerunt audito hoc verbo ſciderunt veſtimenta ſua. Secundo forte fecerunt hoc non ſolum præ dolore, ſed magis, vt hebręis oſtenderent dolorem, & per hoc mouerent eos ad cognoſcẽdum malum, quod dixerant, ſcilicet, quòd reuerterentur in Aegyptum.

Quomodo Ioſue, & Caleb magis auſi ſunt increpare hebræos, quam Moyſes, & Aaron. Qſt. XXXII.

DE ſecundo dubitant aliq, quomodo potuerunt eſſe Ioſue, & Caleb audaciores, quam Moyſes, & Aaron, qui tamen nõ auſi ſunt loqui nunc ad populum?

Dicendum, ꝙ magis cõueniebat nunc iſtis loqui, ꝙ Moyſi, & Aaron. Primo, quia pertinebat ad officium, vel conditionem ipſorum: tota enim iſta murmuratio facta fuerat, quia exploratores quidam detraxerãt terræ Chanaan, & populus eis credẽs nolebat ire illuc. Ioſue autem, & Caleb voluerunt contrarium ſuadere, affirmãtes falſum dixiſſe alios exploratores, & iſtis etiam credi poterat, ſicut prioribus, quia ipſi viderant terram Chanaan: Moyſi autem, & Aaron non conueniebat illud, quia ẽt ſi bona dicerent de terra Chanaã non crederetur eis, quia ipſi non viderant illam, ſicut

explo-

exploratores, ideo Ioſue, & Caleb rectè potuerunt loqui, licet Moyſes, & Aaron tacerent. Et fuit cauſa, ꝙ iſti ſoli loquerentur, quia non erant plures qui loqui poſſent: ſoli enim exploratores poterant teſtimonium perhibere de terra Chanaan, quia ſoli eam viderant, ſed pręter iſtos duos cęteri exploratores detraxerunt terrę Chanaan, vt patet infra in litera. ita iſti ſoli poterant loqui contra multitudinem.

Secundo auſi fuerūt Caleb, & Ioſue loqui ad multitudinem, & non Moyſes, & Aarō, quia Caleb, & Ioſue nihil mali ſuſpicabantur ſi loquerentur: Moyſes vero, & Aaron mortem timebant, ſi aliquid dicerent, & iſta eſt cauſa pręcipua. nam contra Moyſen, & Aaron erat murmuratio totius populi, & querela, quia eduxerant eos de Aegypto, ideo ſciebant Moyſes, & Aaron, quòd ſi tunc quidquam loquerentur cęderet eos populus: vnde non locuti fuerunt: contra Caleb autem, & Ioſue nulla querela aut murmuratio populi erat, quia in nullo nocuerant ipſi populo, ſed potius petente populo iuerant ad explorandum terram, ideo ſcientes nullam indignationem populi conceptam contra eos auſi fuerunt loqui.

Quomodo Ioſue, & Caleb potuerunt ſcindere veſtimenta ſua, cum Deus ea ſeruaret ſupernaturaliter, & an peccauerint in hoc. Queſt. XXXIII.

Sed quęretur quomodo Ioſue, & Caleb ſciderunt veſtimenta ſua: nam videtur, quòd non poterant, quia Deus ſeruabat illa ſupernaturaliter, vt non rumperentur Deutero. 8. cap. ideo non poterant ipſi ea rumpere?

Dicendum ꝙ vere ſciderunt illa, ſicut in litera dicitur, nec obſtat, quod habet Deutero. 8. quia ibi Deus non ſeruabat veſtem ab omni ruptura, vel ſciſſione, ſed ſeruabat eam a corruptione, quę accidit propter vetuſtatem, ſicut dicitur e. c. ſ. veſtimētum tuum quo operiebaris nequaquam vetuſtate defecit. poterat ergo deficere alio modo, ſcilicet ſi quis ſponte illud rūperet. Secundo quia Deus cuſtodiebat veſtimenta, & calceos Hebræorum in fauorem ipſorum. Si autem ipſi vellent renunciare huic fauori, rumpendo veſtes, vel abijciendo eas, & nudando ſeipſos: planum eſt, ꝙ facere poſſent, ſicut pedes Hebræorum in quadraginta annis non fuerunt ſubtriti, & calcei non fuerunt rupti Deute. 8. c. ſi quis tamen Hebræorum voluiſſet conterere pedes ſuos lapidibus, vel rumpere calceos: certum eſt, quòd facere poſſet, quia Deus prouiderat eis contra vetuſtatem, & non contra voluntatem.

An peccauerint in ſciſſione veſtimentorum. Et quòd non poteſt quilibet renunciare fauori ſuo, quomodo intelligatur. Queſt. XXXIIII.

Sed tunc quæretur an Caleb, & Ioſue peccauerunt rumpendo veſtimenta ſua?

Aliqui dicent, quòd ſic, quia Deus miraculosè ſeruabat veſtes Hebræorum, ne deficerēt, ſed qui rumpebat eas faciebat illas deficere, & ſic repugnabat diuino miraculo, quod ſine peccato fieri non poteſt.

Sed aliquis dicet, quòd poterat eſſe ſine peccato, quia quod veſtes Hebræorum non rumperentur erat in fauorem Hebræorum. quilibet tamen poteſt renunciare ei, quod in fauorem ſuum introductum eſt, ideo cum quilibet rumperet proprias veſtes nō peccabat.

Dicendum ꝙ cum apud Iudæos cognitum eſſet iſtud miraculum, ſcilicet quòd Deus conſeruabat ſupernaturaliter veſtes eorum, ſi quis illas rumperet, aut ſcinderet, vel in aliquo lęderet nulla exiſtente cauſa, ſed pro ſola voluntate, peccabat: eo quòd videbatur contemnere diuinum miraculum, & repugnare prouidentię Dei facienti ad ſupernaturalem conſeruationem illarum veſtium, ſicut ſi quis Hebræorum abijceret manna, nolens manducare de eo, vel detraheret illi, ſicut cum dixerunt Hebręi. anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo. infra 21. primo peccaret, ſed idem erat de veſtibus, & calceis Hebræorum, quia ſicut dabat mãna miraculosè ad cibum Hebręorum, ita ſeruabat calceos, & veſtimenta ſua miraculoſe ad ornatum, & neceſſitatem corporis eorum, ideo ſicut, qui contemneret, vel abijceret manna peccaret, ita & qui pro ſola voluntate rumperet veſtes, vel calceos peccaret.

Cum autem obijciebatur, quòd poteſt quilibet renunciare fauori ſuo. dicendum quòd non eſt verum generaliter, ſed tenet hoc ſi ſit introductum in fauorem ſolius perſonę, & non ſit fauor communis principaliter, quam perſonę ſingularis, quia tunc non poteſt renunciari: immo, & interdum peccat, qui renunciat, ſicut eſt de priuilegio clericorum, quilibet enim ipſorum priuilegiatus eſt, & tamen non poteſt renunciare priuilegio: immo peccat ſi vult renūciare, ſubijciendo ſe iudici ſeculari, vt per eum de criminibus condemnetur, & hoc eſt, quia licet cuilibet clerico competat hoc priuilegium, non competit inquantum eſt hęc priuata perſona, ſed inquantum habet ordinē clericalem, ita erat in pręſenti, quia fauor iſte, ꝙ veſtes non rumperentur, non erat ſpecialis ad iſtū, vel ad illum Hebręum, ſed erat fauor totius gentis Hebręorum, ideo non licebat cuilibet renunciare illi fauori. Secundo & pręcipue, quia licet iſtud eſſet ad vtilitatem omnium Hebręorum, & cuiuslibet ipſorum: tamen erat principaliter ad honorem Dei inquantū omnes gentes audiebant iſta mirabilia, quę Deus faciebat inter Hebręos, vt patet infra in litera, ꝙ autem vellet aliquis renūciare huic fauori, erat velle minuere gloriam Dei, ideſt quòd Deus non faceret iſtud miraculū, vel non appareret, ideo qui ſic faceret peccaret, ſicut Deus volens oſtendere gloriam ſuam dando aliquod ſignum dixit regi Achaz. pete tibi ſignū a domino, ſiue in profundū inferius, ſiue in excelſum ſupra, & quia Achaz dixit, ꝙ nolebat petere ſignum, iratus eſt Deus quaſi cōtemneretur. vnde dixit Eſaias, nūquid parum eſt vobis domus Dauid moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis, & Deo meo? Eſa. 7. cap. De Ioſue, & Caleb dicendum, quòd non peccauerunt ſcindendo veſtes, quia fecerunt illud propter cauſam honeſtiſſimam, ſcilicet propter zelum eius, dolendo de illius iniuria, vt ſic oſtenderent dolorem ſuum, vnde non ſolum non peccauerunt in hoc, ſed potius pręſtiterunt Deo obſequium faciendo iſtud.

Quomodo induti ſunt Ioſue, & Caleb ſciſſis veſtimentis eorum. Queſt. XXXV.

Adhuc quęretur cum iſti ruperint veſtimenta ſua, quo induerentur poſtea, quia in deſerto non poterant habere alias veſtes, cum non haberent commercium cum aliquibus gentibus, aut iſtę veſtes ruptę quomodo ſe haberent?

Dicendum quòd forte Caleb, & Ioſue habebant alias veſtes præter iſtas, & induerentur illis, & in ipſis ſeruaretur, quod habetur Deute. 8. ſcilicet quòd nunquam attererentur vetuſtate, & durarent eis per totū deſertum. iſtis autem veſtibus, quas ruperant, nunquā poſtea induerentur.

Iſtud autem erat veriſimile. primo quia viri honorabiles quales erāt Ioſue, & Caleb, qui erant de principibus tribuum, vt patet pręcedent. capit. non haberēt ſim-

ſimplices veſtes,ſed etiam mutatoria, ideo ruptis,vel abſciſſis quibuſdam induerentur alijs.

Secũdo quia Deus ſpecialiter prouidit in hoc Hebræis,iubens, ꝙ quando exirent de Aegypto peterent ab Aegyptijs vaſa aurea, & argentea, & veſtes plurimas, & promiſit, ꝙ daret eis gratiam coram Aegyptijs ad hoc,ꝙ commodarent eis omnia, & ſic ſpoliarent Aegyptum, vt patet Exo.3.& 11.& ita poſtea fecerunt Hebræi in receſſu ſpoliantes Agyptios veſtibus Exo.12.c.de his ergo veſtibus haberent multas,& ſic Ioſue, & Caleb ruptis quibuſdam veſtibus poterãt habere alias. Tertio quia non ſolum in iſtis,ſed etiam in toto populo videbatur generale, ꝙ omnes haberẽt veſtes mutatorias, quia quando Deus iratus fuit po- G pulo propter adorationem vituli,mutauerunt omnes veſtes ſuas Exodi.33.cap.(audiens populus ſermonẽ hunc peſſimum luxit, & nullus ex more indutus eſt cultu ſuo, ideſt nullus indutus eſt veſtibus precioſis, ſicut prius, ſed alijs groſſioribus, & pertinentibus ad luctum. ſic etiam Deus iuſſit eo. c.ſcilicet iam nunc depone ornatum tuum, vt ſciam quid faciam tibi, & ſequitur,depoſuerunt ergo filię Iſrael ornatum ſuum a monte Oreb.& ſic quilibet de populo habebat multas veſtes, cũ poſſet mutare illas. a fortiori ergo Caleb,& Ioſue,qui erant viri honorabiles haberẽt veſtes multas. Aliter poteſt dici,quòd etiam ſi ſimplices veſtes haberent, non deeſſent propter hoc veſtes illis,qa nunc ſolum ſciderant,vel ruperant veſtes,& nõ com- H minuerant illas: poterant autem conſuere illas,& tũc maneret in eis,quod in alijs veſtibus,ſcilicet quòd nũquam attererentur vetuſtate. vnde ita prodeſſent eis, ſicut veſtes,quę non fuerunt ſciſſæ.

Quid voluerunt perſuadere populo Ioſue, & Caleb. Queſt. XXXVI.

QVAERITVR quid voluerunt Caleb,& Ioſue in verbis, quę dixerunt ad populum?

Dicendum quòd intentio eorum fuit diſſuadere populo id,quod ſuaſerant alij exploratores.erat enim intentio populi ire in terrã Chanaan,antequam redirent exploratores.Cum vero re- I dierunt turbauerunt populum,& ſuaſerunt,quòd nõ irent in terram Chanaan, ſed potius reuerterentur in Aegyptum: Caleb aũt, & Ioſue, qui ẽt exploratores erant voluerunt contrarium ſuadere, ideo ad hoc debuerunt oſtendere falſa eſſe,quę illi dixerant.Erãt aũt duo,quæ dixerã t exploratores. primum,ꝙ terra Chanaan erat mala,ſcilicet ꝙ deuorabat habitatores ſuos. ſecundum ꝙ habitatores terrę illius erãt fortiſſimi. & non poſſent ꝯ eos prępualere Hebręi ad obtinendum terram. Iſta duo Ioſue, & Caleb oſtendunt eſſe falſa, De primo dicunt terra, ꝗ circuiuimus valde bona eſt: non ſolum dixerunt bonam, ſed valde bonam,vt per hoc oſtenderent eam nimis appetibilem, & dr̃ valde bona.ſ. opulenta,& pinguis,fluens lacte,& melle. etiã K valde bona in aere ſalubri, ita ꝙ non deuoraret habitatores ſuos, ſicut falſe confinxerant alij exploratores De ſecundo dicunt ſi propitius fuerit dominus inducet nos in eam.i.non timeatis habitatores fortiſſimos,quaſi non poſſitis obtinere terram,quia etiam ſi fortiores ſint obtinebitis eam, quia Deus, qui propitius eſt nobis tradet illam: cui non poterunt reſiſtere habitatores regionis quantumcunque fortiſſimi.

Quare non dixerunt abſolute eos habituros terram Chanaã, ſed ſi propitius fuerit Deus. Queſt. XXXVII.

SED quęretur quare dixerũt iſti ſi propitius fuerit dominus inducet nos in eam, & non dixerũt di- F rectè contra id, quod dicebant alij exploratores, ſcilicet nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt præcedenti capi.

Dicendum quòd fuit primo,quia non poterant dicere totaliter contrarium, quia alij exploratores in aliquo dixerant verum, ſcilicet quòd habitatores terræ Chanaan eſſent fortiores eis:nam Deus idem aſſerebat Deuteron.9. ideo poſſent dicere, ꝙ poſſent obtinere terram: tamen non contradicere totaliter verbis aliorum exploratorum.

Secundo fecerunt ad oſtendendum veritatem; qa non ſolum Chananæi erant fortiores Hebræis, ſed etiam per ſeipſos nunquam poſſent obtinere terram G illam,ſed Deus per multa mirabilia daturus erat eam illis,vt patet Deutero.7.& 9.capi.ideo ad oſtendendũ, quòd totum hoc eſſet ex beneficio Dei, & non ex viribus Hebræorum dictum fuit ſi propitius fuerit dominus inducet nos in eam. Aliter tamen dixit Caleb loquens contra exploratores, ſcilicet aſcendamus,& poſſideamus terram,quoniam poterimus obtinere eã præcedent.capit.ſed intelligendum eſt poterimus obtinere eam, non quidem ex viribus noſtris, ſed ex beneficio Dei,qui nobis illam tradet.

Cum autem dicitur,ſi propitius fuerit nobis dominus. non ponitur iſtud hic tanquam conditionale,& ſub dubio,quia licet verum ſit, quòd non poſſent iſti obtinere terram, ſi dominus non eſſet eis propitius: H tamen non ponebatur hoc pro dubio, quaſi incertũ eſſet an Deus propitius eſſet ad tradendum terrã,quia Deus mentiri non poteſt: ipſe tamen promiſerat tradere terram Exo.23.capi.ideo neceſſe erat, quòd ita fieret,& quòd Deus eſſet eis propitius.

Cur dixerunt Chananæos non eſſe timendos. Et quòd ſi Hebræi reuerſi eſſent in Aegyptu fuiſſent rebelles contra Dominũ? Queſt. XXXVIII.

SED quęretur quare dicitur, nolite timere populũ terrę huius?

Dicendum, quòd inſiſtunt in ſecundo, quod ſupra tetigimus, ſcilicet quòd terra Chanaan habebat habi- I tatores fortiſſimos, & quia propter hoc Iudæi timerent illos,dicunt, quòd non timeant, & licet duo diſtrahebant Iudæos a deſiderio eundi in terram Chanaan,ſcilicet quòd terra erat mala,deuorãns habitatores ſuos, & quòd erant habitatores fortiſſimi. circa primum magis citò potuerant Iudæi reduci ad veritatem,ſcilicet quòd terra non eſſet mala,neque deuoraret habitatores, ideo in hoc non inſiſtunt Ioſue, & Caleb, quia tamen Iudæi erãt timidi nõ poterat diſſuaderi eis faciliter, quin populi terrę Chanaã eſſent fortiſſimi, ideo ſemper timebant eos. propter quod Ioſue,& Caleb multum inſiſtunt in hoc, volentes oſtẽdere,ꝙ non debeant illos timere. Et dicunt,nolite rebelles eſſe contra dominum. iſtud eſt, quia dixerant K Hebręi conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum; quia in hoc erant directè rebelles contra Deum:Deus quippe eduxerat eos de Aegypto ꝑ multa miracula, volens eos collocare in terra Chanaan, vt haberet per ſe populum ſpecialem Exo.19.& Deute.7.capi. Si autem Hebræi nunc reuerterentur in Aegyptum periſſent omnia hęc: nam ceſſabant miracula quibus Deus eduxerat illos de Aegypto, cum contẽnerẽt ea, redeundo ſponte in Aegyptum: etiam honor Dei ceſſabat, quia iam non poterat eos habere in populum ſpecialem, quia redeundo in Aegyptum efficerentur ſerui Pharaonis, & non Dei:contemnebatur etiam valde Deus, quia redeundo in Aegyptũ innuebant melius eſſe nunquam inde exiuiſſe, quam eductos fuiſſe per mirabilia Dei.in quo ſignatur error,

& igno-

A & ignorantia in opere Dei. iſtud autem valde repugnat Deo, ideo ſupra 11. capi. valde conqueruntur de eis, quando dixerunt, bene nobis erat in Aegypto, ſed ibi adhuc non rebellabant, quia licet vellent eſſe in Aegypto, non proponebant illuc reuerti, nunc vero proponebant diſponentes ſe ad illud, & dicentes conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: iſtud autem erat vera rebellio, & peſſimũ omnium, quę vſque nunc Hebręi dixerant: ideo dixerũt Ioſue, & Caleb, nolite rebelles eſſe contra dominum, quaſi dicat in hoc aperte rebellatis.

Quare non eſſent Chananæi timendi cum eſſent fortiſſimi. Quæſt. XXXIX.

B ADDIDERANT autem Caleb, & Ioſue, neque timeatis populum terræ huius, quia ſciebant, ꝙ valde timebant Hebręi Chananęos, & ex hoc timore proueniebat rebellio ipſorum contra Deum, ſcilicet ꝙ potius volebant reuerti in Aegyptum, quam ire ad Chananæos dixerunt, neque timeatis populum terræ huius, quaſi dicat non recte agitis timendo illos, quia per iſtum indebitum timorem incurretis in multa mala. Non dixerunt tamen non eſt populus iſte fortis, vt timere illum debeatis. quia falſum erat cum eſſet populus fortiſſimus reſpectu Hebræorum, ſicut Deus dixit Deutero. 9. ſcilicet audi Iſrael tu tranſgredieris hodie Iordanem. vt poſſideas nationes maximas, & fortiores te: C populum magnum, atque ſublimem filios Enachim, quibus nullus poteſt ex aduerſo reſiſtere, ſed dixerunt non timeatis eos, quaſi dicat, licet ſint terribiles, vos non debetis eos timere, quia dominus vobiſcum eſt, & tranſibit ante vos ſubijciens vobis nationes illas Deutero. 7. & 9. capitu. Dixerunt etiam, quia ſicut panem, ita poſſumus eos deuorare. in hoc nituntur auferre omnem timorem, oſtendẽdo facilitatem ſubijciendi gentes illas. nihil autem facilius eſt, quam manducare panem. dixerunt ergo, ꝙ poterant eos, ſicut panem deuorare. Et quia iſtud videretur eſſe falſum, abſolutè prolatum, cum præſupponeretur Chananæos eſſe fortiſſimos, ſicut Deus dixit Deutero. 9. D ꝙ nullus poterat illis ex aduerſo reſiſtere. additur, receſſit ab illis omne præſidium, dominus nobiſcum eſt. ſ. duo ſunt, propter quæ poſſumus deuorare populum iſtum. Primum quia licet ſint fortiſſimi, receſſit tamen ab eis pręſidium, & cum non habeant fauorem. Dei ſuccũbent. nobis autem è contrario eſt, quia dominus nobiſcum eſt, fauendo nobis, & ſic quantum illis perit tantum nobis creſcit. non ergo timẽdi ſunt.

Conſiderandum ꝙ vbi dicit litera noſtra, receſſit ab eis omne præſidium, aliqua litera habet receſſit vmbra, alia litera, receſſit tempus. Aliqui dicunt illam vmbram fuiſſe beatum Iob, qui fuit in terra Chananæorum, & illum tunc fuiſſe defunctum, cuius meritis Deus ſuſtinebat Chananæos: mortuo autem illo non eſſet aliquis, propter quem Deus ſuſtineret Chananæos, ideo perirent ſtatim. E

Alij dicunt receſſit ab eis tempus, & iſtam litteram ſequitur Auguſt. & dicit, ꝙ receſſit ab eis tempus, quia etiam impijs occulta diſpenſatione datur tempus florendi, & regnandi, & iſtud tempus iam finitum erat in Chananæis, inquãtum dicitur, receſſit ab eis tempus, ideo non erant timendi. Dicit etiam Augu. quòd iſti ſubtiliter hic diſtinxerunt, nam cum dixerint receſſit ab eis tempus, non dixerunt nobis venit tempus, ſed dixerunt dominus nobiſcum eſt, vt innuatur, ꝙ impijs datur aliquis fauor ad tempus, & poſtea ſemper malũ habent, cum bonis autem non eſt Deus ad tempus, ſed in perpetuum, vnde ait. dominus autem in nobis: A non dixerunt, tempus receſſit ab eis, & noſtrum ſucceſſit, ſed dominus in nobis non tempus. illi enim tẽpus habuerunt: iſti dicuntur temporum creatorem, & ordinatorem, & omnium diſpenſatorem habere, ſed iſtud eſt ſequendo literam Aug. noſtra tamen litera magis proprie habet, ſcilicet receſſit ab eis præſidium, id eſt fauor Dei, & ita poterimus contra eos pręualere.

Quid dicat Ioſephus hiſtoriographus Iudæus de miſſione exploratorum, & de conſequentibus, & in quo diſcordet a veritate. Sed vide pro intellectu huius finem do Abul. Ioſue 3. ca. q. 39. quia mirabiliter loquitur. Quæſt. XL.

B CONSIDERANDVM ꝙ circa iſtã miſſionẽ exploratorum, & quæ inde ſecuta ſunt Ioſephus lib. 3. Antiq. in quibuſdam aliter dicit, ſcilicet ducens autem eos Moyſes in terrã, quæ vocatur conuallis, iuxta Chananęorum terminos, exiſtentem populum in eccleſia congregauit, eiſque in concione locutus eſt. iſta conuallis eſt manſio Cadesbarne, & eſt iuxta terminos Chananæorum, quæ eſt in latere meridiano terrę Chanaan infra 34. capi. Et ait, cum Deus nobis duo bona promiſit libertatẽ, ſcilicet & fęlicis terrę poſſeſſionem, aliud eo dante iã poſſidetis, aliud eſtis percepturi celeriter. in finibus namque ſedemus Chananæorum facierque nos de cę C tero procedentes, quod neque rex, neque ciuitas, ſed neque omnis eorum exercitus obſtabit: ergo pręparemur ad bellum, nõ enim ſine labore nobis hęc terra conceditur, ſed maximis eam pręlijs obtinebimus. Verum autem dixit Ioſephus, quia Deus promiſerat duo, id eſt liberare de ſeruitute Aegypti, & dare terrã Chanaan. primum iam factum fuerat. ſecundum de propinquo erat, quòd autem dixit, quòd pararentur ad bellum, & nõ obtinerent terram ſine magnis bellis ſcriptura non expreſſit, veriſimile tamen eſt, quòd ſuaſerit Moyſes populo parari ad bellum. Quod tamẽ diceret terram non ſine magnis bellis obtinendam, non eſt veriſimile, quia per hoc incuteret timorem populo pauido, ſicut fecerũt exploratores, quod Moy D ſes non faceret, qui nouerãt cor populi, ſed potius diceret facile eſſe capi terram Deo dante illam. Sic patet Deutér. primo, ſcilicet cumque veniſſeris in Cadesbarne dixi vobis. veniſtis ad montem Amorrhęi, quem dominus daturus eſt vobis: vide terrã aſcende, & poſſide eam, noli timere, nec quidquam paueas. Ioſephus tamen, qui loquebatur gentilibus, voluit facerem rem illis credibiliorem: ideo non inducit Deum in omnibus, ſed loquitur modo humano.

Adiunxit Ioſephus, mittamus exploratores, qui huius terræ bona conſiderent, & quę virtus ſit habitantium in ea: elegitque notiſſimos viros exploratores duodecim. vnum de vnaquaque tribu, qui circueuntes omnem terram Chananęorum a partibus circa E Aegyptum iacentibus, vſque ad ciuitatem Emachim peruenerunt naturamque terræ, & incolarum conſiderãtes validam, reuerſi ſunt quadraginta diebus omne opus explẽtes: inſuper & fructus quos proferebat illa terra portantes, eorum abundantiam per multitudinem bonorum, quę terra illa haberet, narrabant.

In his verum dicit Ioſephus, & innuit, quòd Moyſes procurauerit mitti exploratores, ſicut innuit litera pręcedentis capi. veritas tamen eſt, quod Hebręi hoc procurauerũt Deutero. 1. capi. & ita fuit declaratum pręcedenti. ca. dixit exploratores miſſos fuiſſe viros notos, quos ſcriptura vocat viros principes pręcedẽti capi. principes tamen notiſſimi ſunt in populo. dixit & exploratum eſſe a partibus iacentibus circa Aegyptum

ptum, vſque ad ciuitatem Emachin, quod verum eſt, & loco huius dicitur præcedenti.c. explorauerunt terram a deſerto Syn, vſque Roob intrantibus Emath. eſt antẽ deſertum Syn circa Aegyptum. Emath eſt, q̃ vocat Ioſephus ciuitas Emachin, & ibi eſt mons Libanus.

Quod fuit ſuaſum Hebræis ad non pugnare propter paupertatem. Quæſt. XLI.

ADDIDIT Ioſephus, a voluntate tamẽ bellandi populum ſuſpendebant, metuentes paupertatis ſuę inopiam, dicenteſque flumina impoſſibilia tranſituros, & eſſe montes inſuperabiles iter agentibus, & ciuitates muris valde fortiſſimas. in Hebron autem gigantum prolẽ ſe inueniſſe dicebant: exploratores quidem videntes, quòd cunctis quos ab Aegypto egredientes inſpexerant maiores eſſent Chananæi, & ipſi tabuerunt, & multitudinem hoc credere compulerunt.

In iſtis Ioſephus ponit aliquid contra veritatẽ ſcripturę, dicens quòd exploratores diſſuadebant populo pugnare propter paupertatem: nam iſtud neque populus expreſſit, neque exploratores, vt patet pręcedẽ. capit. Deuteron. 1. vbi ponuntur omnia dicta ipſorũ, quòd etiam dixit de fluminibus impoſſibile tranſiri, non dixerunt exploratores, ſed Ioſephus illud poſuit propter Iordanem, cuius tranſitus poſtea non fuit ſine miraculo Ioſue 3. & 4. capi. nunc tamen ſi intratẽt Hebræi per manſionem Cadesbarne non eſſent trãſituri Iordanem, quia intrarent per meridiem, vt dicitẽ pręcedent. capit. Iordanis tamen eſt in parte Orientali terræ Chanaan infra 34. capi. quod autem dixit de gigantibus, & de ſtatura Chananęorum, hoc expreſſerunt exploratores.

Sequitur: illi autem ex his, quę audierant, poſſeſſionem terræ illius ſibi difficilem iudicabant: ſolutoque concilio cum vxoribus, & filijs lugentes dicebant, tãquam Deus nihil eis opere, ſed tãtum verbo promitteret. Iſta vera ſunt, & continentur pręcedent. capit. nam propter illa, quę audiuerunt ab exploratoribus, putauerunt, q̃ nũquam poſſent obtinere terram, ideo fleuerunt ipſi, & filij, & vxores eorum, vt dicitur ſupra in litera, & non ſolum dixerunt, quòd nihil Deus promittebat eis in opere, ſed in verbo, ſicut dixit Ioſephus, ſed aliquid peius, ſcilicet odit nos Dominus, idcirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet in manu Amorrhęi, atque deleret.

Quod fecerunt conſilium interficiendi Moyſen, & Aaron. Quæſt. XLII.

SED additur rurſum Moyſen increpabant, & inclamabant ei eiuſque fratri pontifici, & peſſimam quidem, licet cum illorum blaſphemijs, habuerunt noctem. mane vero ad eccleſiam cõcurrerunt deliberationem habentes interfecto Moyſe. & Aaron ad Aegyptum denuo remeare. Iſtud verũ eſt, quòd contra Moyſen, & Aaron fratrem eius pontificem murmurabant Hebręi, vt dicitur ſupra in litera. culpabant autẽ eos, quòd eduxiſſent illos de Aegypto. de alia autem murmuratione, quę fuit contra ſolum Moyſen, de qua præcedent. capit. nihil dixit Ioſephus, ſed de ſola illa, quę fuit cõtra Moyſen, & Aarõ, de qua ſupra in litera. dixit etiã, quòd habuerũt peſſimam noctem, licet cum blaſphemijs Moyſi, & Aarõ, quia tota illa nocte fleuerunt miſeriam ſuam, & maledicebant Moyſi, & Aaron, qui videbantur eſſe cauſa malorum ſuorum, educendo eos de Aegypto.

Cum autem dixit, quòd manę concurrerunt ad ecF clesiam deliberãtes reuerti in Aegyptum, verum eſt, vt patet ſupra in litera, ſed quod dicitur, quòd propoſuerant occidere Moyſen, & Aaron, antequam reuerterent, non habetur in litera. ſatis tamen colligitur inquantum dixerunt conſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum: Moyſes quidem ante hoc dux erat: inquantum igitur volebant alium ducem, innuitur, quòd proponebãt occidere Moyſen, & Aaron: hoc autem forte eſſet, quia iſti fuerant ſibi cauſa malorum, & in vindictam illos occidebant, vel quia reſiſtebant eis ne redirent in Aegyptum.

Sequitur. vnus autem exploratorum Ioſue, & Caleb metuentes, in medium proceſſerunt, tenebãtque G multitudinem confidere, ſupplicantes, & neque Deũ falſitatis arguere, neque credere his, quę pro terrore non vere de Chananęis dicta videbantur, ſed ſibi potius, quòd ad fęlicitatem, & poſſeſſionem bonorum eos decenrius inuitarent, quando neque montium magnitudo, neque altitudo fluuiorum virtutem colẽtibus, effectum poterat impedire: maxime cũ Deus ſecuritatem prębeat, & eorum propugnator exiſtat. pergamus ergo dicebant ſimul ad hoſtes, nullam timoris habentes ſuſpicionem. ſed duci credite Deo, voſque ſequimini quo vocamur. Ioſephus non facit mentionem, quando ſolus Caleb reſtitit exploratoribus pręcedent. capit. ſed ſolum, quando Caleb, & Ioſue ſimul ſe oppoſuerunt populo ſcindentes veſtimẽ H ta ſua, quod Ioſephus tacuit, quia forte non erat conſuetudo talis apud Romanos, quibus Ioſephus iſta ſcribebat. dixit autem, quòd tenebãt multitudinem, ſcilicet ne reuerterentur in Aegyptum, ſuadentes nõ timere flumina, quod tamen non dixerunt Caleb, & Ioſue, ſed Ioſephus iuxta pręſuppoſitum ſuum proſequitur: dixit etiam, quòd non arguerent Deum falſitatis. hoc eſt, quod in litera dicitur. nolite rebelles eſſe contra Dominum.

Additur, & illi quidem dicentes hęc nitebantur irã populi mitigare. Moyſes autem, & Aarõ in terra proſtrati, Deum rogabant non pro ſalute, ſed vt quieſcere faceret ignorantem plebem, eorumque ſedaret animos excitationis paſſione turbatos.

I De Moyſe, & Aaron certum eſt in terram fuiſſe pſtratos, ſed ſcriptura non aſſerit ad quid. Ioſephus aũt dicit, quòd fuit ad rogandũ Deum, vt mitigaret ignorantiam populi, & praua deſideria eorum, & tamen an fuerit ad hoc, vel ad aliquid aliud declaratum fuit ſupra q. 29.

Quare Iudæi voluerunt lapidare Caleb, & Ioſue, cum tamen non offendiſſent populum. Quæſt. XLIII.

SED quęretur circa hoc, quod dicitur in litera. cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus vellet eos opprimere, quod intelligitur de Caleb, & Ioſue, quomodo populus hoc vo- K luit: nam Caleb, & Ioſue non offenderant populum.

Dicendum quòd vſque nunc Ioſue, & Caleb non offenderant populum, neque populus murmurabat de eis, ſed ſolum de Moyſe, & Aaron. vt patet ſupra in litera. ideo iſti auſi ſunt loqui ad populum: Moyſes autem, & Aaron non fuerunt auſi: vnde ceciderunt in terram, & nihil locuti ſunt. Sed nunc Ioſue, & Caleb videbantur offendiſſe populum: ideo populus cõcitatus voluit eos lapidare. primo quia videbantur dixiſſe verba iniurioſa ad populum, ſcilicet nolite eſſe rebelles contra Dominum: in quo innuebatur, quòd rebelles erant, & hoc erat apponere eis crimen. Sc̃do quia reſiſtebant deſiderio populi. totus enim populus deliberauerat reuerti in Aegyptum: iſti autẽ duo reſiſtebant deſiderio populi, oſtendentes illud nõ eſſe rectum,

rectum, & iſtud ſatis erat motiuum ad hoc, quòd populus indignaretur, licet non eſſet iuſtum motiuum. nam videbatur populus contemni, quòd duo vellent ſe opponere toti populo.

Quare potius volebant eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis. Quaſt. XLIIII.

ADHVC quęretur cum populus vellet iſtos occidere, quare potius voluerunt eos lapidare, quam inferre aliud genus mortis?

Dicendum quòd fuit primo, quia populus ex ira mouebatur ad hoc. ira autem propter caliditatē naturę vult inferre ſtatim punitionē 7. Ethico. capi. 8. ideo populus volebat ſtatim illos occidere, ſed nihil promptius occurrebat ad occidēdum illos, quā lapidare eos, quia lapides pręſentes habebat, ideo hoc elegerunt.

Secūdo quia totus populus offenſus fuerat ab iſtis duobus. ideo omnes volebant ſumere vindictam de illis, ſed non erat alius modus per quem a toto populo ſumeretur vindicta, niſi per lapidationem, quia tūc quilibet de populo ſe vindicaret mittendo lapides in iſtos, ideo iſte modus eſſet conuenientior.

Tertio fuit, quia iſte modus puniendi erat ſecundū legem, quando delictum alicuius ſe extendebat in pīudicium multorum, quòd a toto populo lapidaretur peccans, ſicut erat de colente idola Deute. 17. & de filio cōtumace, & ebrioſo Deute. 21. & quia iſta offenſio ad totum populum extēdebatur, omnes voluerūt eos lapidare.

Quarto, quia quādo Deus volebat, quòd homines valde timerent committere aliquod delictum faciebat, ꝙ peccans lapidaretur a toto populo, vt ſic totus populus videret, & timeret ſimilia committere. Sic patet de adulterio, quia lapidabatur adultera ſecundū legem Ioan. 7. ſic etiam, qui violabat ſabbatum: ſic q inuentus eſt colligens ligna in ſabbato lapidatus eſt ſequenti c. ſic etiam, qui blaſphemauit nomen domini a toto populo lapidatus eſt Leui. 24. & hoc erat, q a delicta iſta nimis diſplicebant Deo, & volebat, ꝙ omnes timerēt illa committere, & ad hoc faciebat, ꝙ totus populus pœnam iſtam inferret, ita nunc populus volens innuere omnibus, ꝙ non liceret alicui contēnere totam multitudinem voluit, ꝙ pęna iſta ab omnibus inferretur, lapidando iſtos.

Quinto, quia pœna, quę danda erat iſtis non erat iuſta, ideo non poterat diffiniri per legem, ſed ſolum ex quadam indignatione inferebatur, ideo debuit eſſe talis, quę irę competeret, & ſubito inferretur: talis autem fuit pœna lapidationis, ideo iſta cōueniebat nūc, ſed primum, & ſecundum ſunt veriora.

Per gloriam Domini, quæ apparuit tunc quid intelligitur. Quaſt. XLV.

QVAERITVR quid eſt, quod dicitur, ꝙ cum multitudo vellet iſtos lapidare apparuit gloria domini?

Dicendum ꝙ gloria, vel maieſtas ſignat apparatum aliquem magnum, per quem manifeſte cognoſcitur excellentia illius, cuius eſt, quia nulli alteri competit iſtud, quod vocatur gloria, vel maieſtas: fuit autem iſtud aliquod ſignum excellēs, quod Deus oſtendit, per quod monſtrabatur pręſentia eius circa populū. ſed quid iſtud fuit, dici poteſt, ꝙ non expreſſe ponit illud ſcriptura. intelligendum tamen eſt, ꝙ fuit aliquis ſplendor inſolitus in columna nubis. nam columna illa apparebat per diem in colore nubis, & per noctem in colore ignis. ſupra 9. cap. habebat autem

A determinatum fulgorem, quem nunquam excedebat. nunc vero apparuit plus de lumine, vel mutatum eſt aliquid de figura, ita vt mirarētur Hebræi, & timerent, & illud vocatur gloria domini, quia talem excellentiam nullus poterat monſtrare niſi Deus.

Sed quidquid iſtud fuerit aut qualitercūque factū: conſtat, ꝙ fuit in columna nubis. primo quia dicitur in litera. apparuit gloria domini ſuper tectum fęderis, ſed tectum fęderis eſt tabernaculum teſtimonij, ad cuius oſtium erat columna ſupra 12. & Exo. 29.

Secundo & clarius, quia infra 16. ponitur ſimile cū dicitur, Moyſes, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fęderis, quod poſtquā ingreſſi ſunt operuit illud nu-
B bes, & apparuit gloria domini, & ſic patet, quòd gloria domini nihil aliud erat niſi nubes, qn̄do in ea apparebat aliquid inſolitum, per quod populus manifeſte cognoſcebat ſpecialem Dei pręſentiam. Tertio patet per Ioſephum li. 3. Antiqu. nam vbi litera noſtra dicit apparuit gloria domini: dicit ille. aſtitit autem nubes, & ſtans ſuper tabernaculum ſignificauit Dei præſentiam.

Ad quid Domini gloria apparuit. Quaſt. XLVI.

SED quęretur ad quid apparuit nunc iſta gloria Domini? Dicendum ꝙ fuit primo ad liberandum Caleb, & Ioſue a morte: volebat enim
C populus eos lapidare, & non ceſſarent, niſi viderēt aliquid fortiſſimum, quod eos impediret, ideo oſtendit Deus nunc gloriam ſuam, de qua Hebręi nō poſſent dubitare, vt ſic timentes ceſſarent ab eo, quod propoſuerant, & iſtud innuitur inquantum dicitur. apparuit gloria domini ſuper tectum fęderis cunctis filijs Iſrael, & ſic pp illos apparebat. Eſt autem intelligendum, ꝙ cum Caleb, & Ioſue viderunt, ꝙ populus volebat eos lapidare, timentes fugerunt ad Sanctuarium, vt ſaltem propter loci ſanctitatem populus non auderet nocere eis. tunc autem apparuit gloria Domini in nube, & populus timens ceſſauit a propoſito ſuo. ſimile patet infra 16. quando multitudo Hebręorum murmurauit contra Moyſen, & Aaron dicēs. vos
D interfeciſtis populum domini. orta autem ſeditione Moyſes, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fęderis, & dicitur, ꝙ poſtquam ingreſſi ſunt illuc operuit illud nubes, & apparuit gloria domini, & tunc non auſi fuerunt Hebręi nocere eis, quia potius intelligēdum eſt, ꝙ tantum terrorem incuſſit eis gloria domini, ꝙ ipſi potius timuerunt occidi, quaſi Deum offendiſſent, ſicut ergo tunc non auſi fuerunt Hebręi tangere Moyſen, & Aaron propter gloriam domini apparentem, ita & nunc non auſi fuerunt lapidare Caleb, & Ioſue propter eandem gloriam apparentem.

Secundo fuit ad tollendum Hebręis propoſitum de redeundo in Aegyptum. nam ante hoc deliberauerant illuc redire dicētes. cōſtituamus ducem, & re-
E uertamur in Aegyptum, ſupra in litera. nunc autem videntes gloriam domini, quę neceſſario appareret, & cum quodam terrore, agnoſcerent ſe offendiſſe eum, & ceſſarent a propoſito. hoc autem patet inquantum Iſraelitę, qui ante hoc illud decreuerant poſt hęc nihil de hac re locuti ſunt, neque murmurauerunt contra Moyſen, & Aaron, ſicut prius, ſed hoc non facerēt, niſi aliquid magnum apparuiſſet eis, quod a propoſito eos reuocaret, & iſtud fuit agnoſcere per gloriam domini apparentem, ꝙ eum offendiſſent.

Tertio fuit, vt Moyſes acciperet audaciam loquendi ad populum. nam ante hoc Moyſes, & Aarō timētes occidi deciderunt in terram, & nihil locuti ſunt, vt patet ſupra in litera. poſt hoc aūt Moyſes increpuit

conſi-

confidenter populum prędicens ei omnia mala,& po-
pulus non auſus fuit reſpondere. hoc autem non fuit
niſi,quia timuit valde populus ex gloria domini appa-
rente: Moyſes autem cepit audaciam ad loquendum.
Quarto fuit, & pręcipue ad hoc, ꝙ mitigaretur ira
Dei,& non deleret populum. nam per iſtam murmu-
rationem meruerant deleri, ſicut Deus dixit ſupra in
litera.ſ.vſquequo detrahet mihi in omnibus ſignis, q̃
feci coram eis populus iſte? feriam igitur eos peſtilen-
tia atque conſumã.iſtud facturus erat Deus,niſi Moy-
ſes oraret pro populo, & populus doleret de peccato,
ſed non poterant dolere, niſi agnoſcerent peccatum
non poterant autem agnoſcere illud,niſi aliquid mu-
taret intellectum eorum. iſtud aũt fuit gloria domini
apparens,quę oſtendit eis errorem ſuum,& timorem
incuſſit, & tunc doluerunt Hebręi valde de peccato
ſuo: non ſolum ceſſantes a deſiderio priori de eundo
In Aegyptum, ſed etiam volendo ſtatim aſcendere in
terram Chanaan. ſic patet infra in litera.ſ.locutus eſt
Moyſes vniuerſa verba hęc ad omnes filios Iſrael, &
luxit populus nimis, & ecce mane primo ſurgentes
aſcenderunt verticem montis, atque dixerunt, parati
ſumus aſcendere ad locum de quo dominus locutus
eſt, quia peccauimus, & ſic patet, ꝙ agnouerunt pec-
catum ſuum inquantum murmurauerunt, & dixerãt
ſe velle reuerti in Aegyptum, & hoc totum fuit pro-
pter apparitionem nubis. conueniens ergo fuit,ꝙ ap-
pareret gloria domini in nube. *Et ait Moyſes ad domi-
num.* Hic ponitur oratio Moyſi ne deſtruerentur Iu-
dęi. ſemper.n.pro eis exorabat, licet immeriti eſſent:
Deus tamen eum ad hoc incitabat, vt non deleret Iſ-
raelitas: nã ſtatuerat delere illos,niſi precibus alicuius
viri ſancti placaretur: mouebat ideo virum ſanctum
Moyſen ad orandum pro eis: nam niſi ipſe mouiſſet,
non potuiſſet Moyſes orare pro eis, vt patet Ioan.15.
cap.ſine me nihil poteſtis facere,ideſt ſi ego non mo-
uero vos ad operandum nullum opus meritorium
facietis. *Vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxiſti po-
pulum iſtum.*

*Quibus rationibus rogabat Moyſes Deum ne deleret Iſraelitas.
Et quo modo perſuaſionis Moyſes ad Deum, eſt vſus, &
cautela, quædam de modo ſuadendi.
Quæſt. XLVII.*

HIc ponuntur rationes quas Moyſes allega-
bat contra Deum, vt non deleret Iſraeli-
tas, & vt eſſent fortiores rationes, nõ pro-
cedebat implorando miſericordiam ex
parte Hebræorum,ſed inducendo, ꝙ Deo nõ erat ho-
nor aliquis, ſed magis dedecus iſta facere. Et ſunt iſta
argumenta fortiſſime perſuaſiua, apud rhetoricos tñ
perſuaſio fieri debet ex ea parte,qua homo magis ſua-
ſibilis eſt. diligunt autem homines naturaliter magis
bonum ſuum, quam aliorum, & impenſius laborant
effugere damna ſua, quam proximorum, ideo ſi aliq̃s
orauerit alterum pro eo, quòd eſt honor, vel vtilitas
ſua,& alterius,facilius ſuadebitur ei ſi dicatur,ꝙ in illo
actu perueniet honor ſibi, quam ſi rogetur,ꝙ faciat,q̃a
eſt honor alterius. idem de malo euitando. Ita ſe ha-
bebat Moyſes ad Deum, quia in iſta deletione He-
bræorum non ſolum dicebat eſſe malum eis, ſed vi-
debatur malum etiã Dei, ſcilicet dedecus.ideo Moy-
ſes non orauit Deum ne hoc faceret,quia erat damnũ
Iſraelitarum, ſed quia erat damnum Dei,ſcilicet quia
dicerent Aegyptij, & omnes habitatores terrę, Deus
Hebræorum eduxit eos de Aegypto, & quia non po-
terat introducere in terram, quam promiſerat eis oc-
cidit illos in montibus.in quo videbatur nimis detrahi
glorię diuinę, quia erat locus veriſimilis arguendi ca-

F lumniatoribus contra Dei poteſtatem. Similis ratio
habetur Exo.capi.32.quam iterum fecit Moyſes con-
tra Deum,cum delere vellet Iſraelitas pro idolatria.
De quo habetur optimum documentum rhetori-
cum, quòd cum quis vult alteri ſuadere exorando ad
faciendum aliquid, & ex actu ſequitur aliquod bonũ,
quod eſt commune ipſi, qui exoratur,& exoranti,vel
ei pro quo oratur: non ſunt inducendę rationes ex
bono,quod conſequitur exoranti, vel ei pro quo orat,
ſed ex bono, quod conſequitur ei,qui exoratur etiã ſi
illi minima pars boni eueniat.
Et iſtud eſt generale documentum pro omni ſua-
ſione. Sed adhuc magis tenet cum inducimus aliquẽ
G ad non faciendum, quod facere volebat confirmãdo,
ꝙ inde ſequatur damnum, vel dedecus, quam cum
exoramus, vt aliquid faciat. Et cum exoratur quiſquã,
vt aliquid faciat,erit generalius ſi arguatur,quòd inde
ſequitur honor, quam ſi vtilitas.nam ad honorem ra-
ri ſunt,qui non moueantur. ad vtilitatem autem non
mouentur omnes: potiſſime quia vtilitas interdum
inhoneſta eſt.ſ.quia modus acquirẽdi eſt illicitus.ho-
nor autem eis,qui vulgariter ſentiunt,ſemper videtur
eſſe honeſtus. *Vt audiant Aegyptij.*

*Quot modis poſſit intelligi verba, vt audiant Aegyptij.
Quæſt. XLVIII.*

H POTEST iſta litera induci dupliciter propter
iſtam coniunctionem, vt, quę poteſt dicere
cauſam, vel finalem, vel conſecutionem.
ſi dicat cauſam finalem eſt ſenſus iſte incre-
patorius,ſicut cum aliquẽ partim irridemus,& partim
increpamus, dicentes hoc facis, vt ab omnibus vitu-
pereris.q.d.cum hoc feceris omnes te vituperabunt,
& tunc ex modo prolationis apparet irriſio. Sic autẽ
erit ſenſus, ꝙ Moyſes aliquo modo quaſi increparet
dicens. domine tu vis delere populũ iſtum, vt Aegy-
ptij, & habitatores terrę huius dicant, ꝙ eduxiſti po-
pulum iſtum de Aegypto ad introducendum in terrã
promiſſam, & quia nõ potuiſti introducere,occidiſti
illos.q.d.nõ ſequetur alius finis ex hoc facto,niſi iſtud
I crimen,quod tibi imponent Aegyptij, & habitatores
terrę huius. Alio modo poteſt ſignificare,vt conſecu-
tionem, & eſt ſenſus, quamquam tu deleas populum
iſtum ad bonum finem,ſcilicet vt incredulitas eorum
puniatur: tamen non conſequetur ex hac punitione
aliquid alterum, niſi ꝙ Aegyptij, & habitatores terræ
huius dicent,ꝙ non poteras implere,quę iuraſti: ideo
occidiſti hanc multitudinem. hoc tamen eſt incõue-
niens:ideo non licet,ꝙ occidatur hęc multitudo.
*Vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxiſti populum
iſtum.* Ideſt vt audiant Aegyptij de quorum terra edu-
xiſti Iſraelitas,ꝙ occidens eos, & murmurabunt con-
tra te dicentes, ꝙ non poteras eós introducere.quęli-
bet enim gens hoc dicere poterat. maxime illi, qui de
K Hebræorum proſperitate dolebant atque timebant.

*Gentes, quæ inimicabantur Iſraelitis, & cum quibus pu-
gnauerunt. Quæſt. XLIX.*

ISTAE autem erant multæ gentes,ſcilicet Amale-
chitę,qui primo contra eos bellum geſſerunt, &
iam victi fuerant, vt patet Exo.c.17.Erant etiam
Madianitę,qui propinqui erant terrę illi, per quã
tranſibant Iſraelitę, & machinati ſunt qualiter eos
delerent hoſtiliter ſe contra eos gerentes. ideo eos
poſtea Iſraelitę deleuerunt, vt patet infra 31.ca. Erant
etiam Moabitę, qui eorum impetum ferre non po-
tentes machinati ſunt dolos, conuocantes Balaam
ariolum de Aram, vt malediceret Iſraelitis, vt patet
infra

infra cap. 22. ideo poſtea in maledictionem datum eſt ne intrarent eccleſiam Dei, vt patet Deuter. 23. capi. Erant etiam Ammonitę, qui in eadem machinatione cum Moabitis fuerunt, & eadem pœna puniti ſunt, vt patet pręallegato. capi. Erant quoque Chananæi, & Amorrhęi, cęterique populi, quorum virtus elanguit auditis his, quę faciebant Iſraelitę in alias gentes, & q̃ miracula pro eis Deus faceret, vt patet Ioſue capitu. 2. timuerunt, & Philiſthijm. timuerunt etiam omnes vicinę gentes de hoc Exo. 15. c. ſ. aſcenderunt populi, & irati ſunt, & dolores obtinuerunt habitatores Philiſthijm. tunc conturbati ſunt principes Edom, & robuſtos Moab obtinuit tremor, & obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Quamquam igitur omnes gentes, & pręcipue habitatores terrę illius, in qua erant Iudęi poſſent calũniari: Aegyptij tamen maiorem habebant cauſam calumniandi. ipſi enim grauiores ſuſtinuerũt pœnas ſuper gentes alias. nam Aegyptiorum ſerui erant Iudęi, a quibus in ſeruitijs, & tributis magnum lucrum acquirebant. Cum autem educti ſunt de Aegypto grauem rerum ſuarum Aegyptij iacturam paſſi ſunt, tanquam ſi medietas bonorum totius Aegyptij perderetur: pęnas etiam duriſſimas luerunt, vt patet in plagarum 10. inflictione, & miſerabili earum tolerãtia, & quod cęteris grauius fuit, pręcipua pars virorum Aegypti, & equites, & equi, & currus cum rege ſuo, profundo Maris rubri gurgite abſorpti ſunt. Aegyptij ergo, qui omnia hæc inualerãt, ſi audirẽt Hebręos propter quos tanta cruciamina, iacturamque rerum ſuarum tolerauerant in deſerto deletos fore, vt gauderent, & de Deo illorum mordaciter detraherent, dicentes ꝙ non potuerit eos introducere in terram pro qua iurauerat, ideo deleuerit eos in montibus.

Et habitatores terræ huius. Ideſt etiam habitatores terrę in qua tunc erant Iudæi cognoſcentes mortem eorum detraherent de Deo.

Quomodo dixit Moyſes habitatores terræ illius cum eſſent in ſolitudine. Quæſt. L.

SED dicetur quomodo Moyſes dixit habitatores terrę illius, quia ibi erant deſerta magna, & nullus habitator, ſicut dictum eſt hic. ſ. vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & in hac vaſta ſolitudine. Reſpondendum eſt, ꝙ in terra illa, in qua tunc Iudæi erant, non erant aliqui habitatores, ſed erant in circuitu. ſ. Amalechitę Chananęi, Idumęi, Moabitę, & Ammonitę. maxime aũt Amalechitę, & Chananęi. nã cũ ſequenti die aſcendere vellent Iudęi in terrã Chanaan, deſcenderunt Amalechitę, & Chananæi de mõtibus, & percuſſerunt eos, vt patet infra: etiã q̃a Deus iuſſit Moyſi, vt moueret caſtra de loco in quo erant, quia erant vicini Chananęis, & Amalechitis, vt patet infra, & iſti etiam calumniarentur dicentes, ꝙ Deus non potuiſſet introducere Iſraelitas in terram, quam iurauerat dare, ideo occidit illos. *Qui audierunt, quòd tu Domine in populo iſto ſis.* i. ſpecialius, quam in alijs populis: nam Deus vbique eſt. ſpecialius tamen operabatur apud Iudęos, quam apud alias gentes: nam reſpondebat ad omnia quęſita eorum in voce intra Sancta ſanctorum: in quo ſpecialius erat aliquid Iudęis, quam cęteris populis. ſic patet Deutero. c. 4. ſ. gens magna, & nõ eſt alia natio tam grandis, quę habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt Deus noſter cunctis obſecrationibus noſtris.

Ponit autem Moyſes hic quaſdam conditiones ad fortificandum argumentũ contra Deum. nam reſpõderet aliquis pro Deo, quòd non poſſent gentes de Deo dicere veriſimiliter, quòd occiderat Iſraelitas,

A quia non poterat eos introducere, ſed quòd occidit eos, quia habebat illos exoſos. Ad hoc Moyſes arguit non eſſe opinabile apud gentes, quia ipſi audierant, ꝙ Deus in populo iſto ſpecialius apparebat, quã in alijs, & ꝙ loquebatur eis facie ad faciem, protegebatque eos columna nubis, & ignis per diem, & noctem, quę ſunt ſigna magni amoris, qualia nulli populo monſtrata fuerant. ergo cum occideret eos, apparebat, ꝙ non occideret tanquam exoſos, ſed quia non poterat introducere, & ob hoc antequam eſſet in actu introducendi, ne tunc cũ committerent bellum, nõ poſſet eos eruere de manu hoſtili, elegit magis eos nunc occidere, vt non crederetur feciſſe ex impotentia. ſi tamen Deus non monſtraſſet Iudęis tanta ſigna amoris, quę hic apparent, poſſet dici, ꝙ occidiſſet eos, quia habebat exoſos, & ob hoc Moyſes inducit iſta ad tollendam reſponſionem, quę daretur pro Deo.

B *Et facie ad faciem videaris.* Ideſt audierunt Aegyptij, & habitatores terrę huius, ꝙ tu videris in populo iſto facie ad faciẽ, quod eſt maximi amoris ſignum.

Quomodo intelligitur, quòd Deus videbatur facie ad faciem, & ore ad os loquebatur. Quæſt. LI.

DICITVR hoc propter prophetas, q nõ videbãt facie ad faciem, ſicut dicitur de Moyſe ſupra c. 12. ſ. ꝙ ore ad os loquebatur ei dominus, & Exo. 33. c. ſ. ꝙ loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Sed magis proprie dicitur, ꝙ videbatur Dominus facie ad faciem. i. quia repręſentabat ſe clarius gẽtibus iſtis, quã alijs. i. in figuris aſſumptis, vel in angelo repręſentante ſe in voce procedente de nube, & potiſſime cum erant aliquę figurę, quę multum repręſentabant gloriam Dei, & ſicut cum viſus eſt ſuper mõtem Sinai, & ſub pedibus eius quaſi opus lapidis Saphyrini, & quaſi cęlum cum ſerenum eſt, & ibi dicitur, ꝙ totus populus vidit Dominum, & comederunt atque biberunt, vt patet Exodi. 34. c. Iſte ſenſus eſt conuenientior ſuperiori, quia hic dicitur, ꝙ audierunt Aegyptij, & habitatores terrę, ꝙ videretur Deus in populo, quod eſt videri a popularibus, & tñ

D ſecundum ſenſum ſuperiorem non videbatur a popularibus, ſed a prophetis, nec ab omnibus, ſed a ſolo Moyſe, vt patet ſupra ca. 12. Item quia dicitur, quòd Aegyptij, & habitatores terræ audierant hoc: non poterat tamen vulgari apud gentes alienas aliquid de populo Hebræorum, niſi inter Hebræos eſſet valde notum, ſed quod videretur Deus facie ad faciem a Moyſe etiam inter Hebræos non erat valde notum, quia iſtud erat in quo differebat Moyſes a cęteris prophetis, quod vulgares diſtinguere neſcirent, nam & prophetis alijs incognitum erat, niſi cum Deus dedit differentiam prophetiæ inter Moyſen, & reliquos, vt patet ſupra 12. c. non ergo intelligitur de viſione qua Moyſes Deum videbat, ſed de ea, quæ pertinebat ad totum populum.

E Adhuc autem de iſta dicendum, quòd non intelligitur de aliqua ſpeciali viſione, quæ aliquando fuerit, ſed de viſione, quæ ſemper duraret, quia dicitur hic, & facie ad faciem videaris, quod ſignificat conſuetudinem, ſcilicet quòd erat in conſuetudine apud Iudæos videre Deum facie ad faciem, & non conuenit, niſi pro viſione columnę, quia ibi Deus apparebat ſpecialiter, cum ſcirent illam nubem moueri ad pręceptum Dei, & quòd angelus Domini eſſet in ea, vt patet Exo. capi. 14.

Aliquando etiam inde audiebantur voces, ſicut cũ totus populus audiuit voces angelorum in monte Sinai, quas ſcriptura vocat voces Dei: videri autem illã

nubem

nubem in qua Deus demonſtrabat ſpecialiter aliqua opera ſua, erat videre Deum facie ad faciẽ, quod audiuerant Aegyptij eſſe apud Iudæos, quia nihil apud illos manifeſtius erat, & ſemper fuit ex quo receſſerũt de Aegypto, vſquequo introierũt in terram Chanaã, vt patet Exo. 13. capi. ſcilicet non defuit columna nubis per diem, & columna ignis per noctem coram populo.

Et nubes tua protegat illos. Ideſt audierunt Aegyptij, & cęteri habitatores terræ, quòd nubes tua, ideſt nubes a te miſſa, vel data protegat Iſraelitas, ideſt cooperiat eos, & hoc eſt ſignum dilectionis, ex quo argmẽ, quòd non occideris eos, quaſi haberes exoſos, ſed qa non potuiſti introducere in terram pro qua iuraſti.

An fuerit vna nubes protegens Iſraelitas, & alia, quæ præcederet in via, vel vna tantum.
Quæſt. LII.

DE iſta nube protegente Iſraelitas apud multos dubium eſt.

Quidam enim volunt, ꝙ eſſet ſolũ vna nubes in populo Hebręorum, & illa eſſet in figura columnari ad pręcedendũ in via, & cum caſtra figerentur, ſedebat ſuper Sanctuarium, vt patet ſupra 9. cap. & hanc aliquando vocant nubem, aliquãdo columnam.

Alij dicunt duas fuiſſe nubes in populo Hebręorũ. vnam, quę erat parua, & in modum columnę erecta in ſublime, & erat ad monſtrandum viam, de qua nũc dictum eſt. alia erat nubes magna, quę erat extenſa ſuper omnia caſtra Hebręorum ad protegendum eos a feruore ſolis in deſertis Arabię, vbi eſt terra valde calida, & iſta vocatur nubes, & non columna, quia non erat erecta in ſublime modo columnari, ſed erat extenſa, quod proprie pertinet ad nubem, & de hac dicunt intelligi, quod habetur hic.

An nubes fuerit diſtincta a columna.
Quæſt. LIII.

SED dubium eſt an iſta nubes fuerit. videtur autem ex litera, ꝙ ſic, quia dicitur hic de nube ꝓtegente, & poſtea de columna: vnde diſtinguũtur in numero, quia duplicatur de eis ſermo, & diſtinguuntur in proprietate, quia vna vocatur columna, & alia nubes. ſi tamen eſſent idem non fieret hoc. Item quia dicitur hic, quòd nubes protegebat Iſraelitas, & columna pręcedebat eos, in quo diſtinguitur proprietas iſtarum nubium: nam columna nubis non poterat protegere, ideſt operire caſtra, ſed de nube dicitur, ꝙ protegebat: neceſſe eſt igitur poni diuerſas nubes, vna quę vocetur nubes, & alia, quę vocetur columna.

Reſpondendum eſt, quòd de iſta columna, & nube Exo. 18. c. argutum eſt vbi ſufficienter probari videtur ſolam nubem fuiſſe apud Hebręos columnarem, & nullam, quę tegeret omnia caſtra, & apparet hoc, qa quando Aegyptij ſuper mare rubrum irruebãt ſuper Hebręos caſtrametantes in littore, columna nubis, q̃ erat in parte anteriori reliquit illam, conuertens ſe ad poſteriora, & angelus cum ea, vt eſſet tenebra inter Aegyptios, & Iſraelitas. ſi tamen fuiſſent duę nubes apud Hebræos, ſcilicet vna, quę pręcederet, & alia, quę operiret caſtra, non oportuiſſet fieri mutationem iſtã nubis ab anteriori parte ad poſteriorem: maxime qa hoc erat contra conditionem communem præcedẽtis nubis, quę ſemper erat in parte anteriori. ergo non erat ibi alia nubes, quę protegeret caſtra: potiſſime qa ſi aliqua talis nubes fuiſſet, magis cõueniret illi velare

F poſteriorem partem exercitus, quàm nubi, quę pręcedebat: nam nubes columnaris præcedens erat paruę quantitatis: ea autẽ, quę tegebat caſtra ſi daretur, eſſet valde magnæ quantitatis. poſſet ergo melius appoſita inter Iſraelitas, & Aegyptios velare poſteriorem partem caſtrorum, quam nubecula præcedens, ſed non fuit ipſa interpoſita. ergo non erat. multa quoque inconuenientia ſequuntur, poſita iſta nube operiente caſtra, de quibus dictum eſt Exo. c. 13. Et quamquam ad effugiendum iſtam literam, quæ videtur ponere duas nubes, aliqui conantur reſpondere ad inconuenientia illa: tamen non eſt ſufficiens reſponſio. ideo dicendum eſt, ꝙ in populo Iſrael erat ſolum vna nu- G bes columnaris, & parua, ad præcedendum Iſraelitas in via, & lucendum eis per noctem in caſtris, & iſta aliquando vocatur nubes, aliquando columna: nubes autem vocatur ſecundum ſubſtantiam, quia erat de natura aliarum nubium. vocatur columna ſecundum figuram, quia erat facta modo columnari, ſcilicet magis habens de longitudine, quàm de latitudine, & iſta præcedebat Iſraelitas, nec habebant aliquam nubem tegentem caſtra: nam Deus refrigerabat illos, & non erat neceſſaria nubes, quę eis multa ſolatia tolleret, vt declaratum eſt Exo. capi. 13.

H *Ad rationes poſitas in principio præceden. q. Et ad quid proficiat repetitio ſententiæ per ſynonima, quæ in ſcriptura ſacra ſæpe ponuntur, vt & Moyſes hic vtitur.*
Quæſt. LIIII.

AD argumenta in contrarium reſpondetur, ad primum, cum dicitur, ꝙ ponitur hic bis de nube, & columna. dicendum eſt non ſequi ex hoc eſſe duas: nam fit repetitio euſdem, modo carminum, & poetarum, qui ad pulchritudinem repetunt eadem per diuerſa verba, & tamen eadem ſententia penitus eſt. Scriptura ſacra etiam idẽ obſeruat repetens verba, & pertinet hoc ad iratos, vel ad valde iocundos. ſic patet 3. Regum. c. 12. ſ. quæ nobis pars in Dauid, & quæ hęreditas in filio Iſai: ad idẽ pertinent iſtę duę clauſulę: nam idem ſignificat habe- I re partem in Dauid, & hęreditatẽ in filio Iſai, qui eſt ipſe Dauid, & hoc frequentiſſime fit in prophetis, & in Pſalmis. ſic Pſal. 113. in exitu Iſrael de Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro. idẽ eſt. n. exitus Iſrael de Aegypto, & exitus domus Iacob de populo Barbaro, quia domus Iacob, & Iſrael idem ſunt: Aegyptus &̃ & populus Barbarus idem ſunt. replicatur tamen ex modo carminis, & ad quendam decorem rhetoricũ, ita hic bis ponitur de nube, & columna, non ꝙ diuerſa ſint, ſed ad ornatum. Et quando confirmatur, ꝙ hic diſtinguuntur iſtę duę nubes in figura, cum vna vocetur nubes, & altera columna. Dicendum eſt non fieri ꝓpter hoc, ſed magis ad ponendum vtrumque nomen iſtius nubis ꝓcedẽtis. ponit aũt nomen figuræ eius in- K quantum vocatur columna, & nomẽ naturæ inquãtũ vocatur nubes. ſic &̃ eſt de tabulis in quibus ſcripta eſt lex. nam aliquando dicitur lex ſcripta in duabus tabulis, aliquando dicitur ſcripta in lapidibus, ſed idem eſt: tabula tamen dicit ibi figuram, & lapis dicit naturã.

Confirmatur autem magis in hoc reſponſio ſupra poſita, ſcilicet quòd illa repetitio fiat propter ornatum, quia quandocunque ſic repetuntur ſententię nunquam eadem verba repetuntur, quia iſta eſſet inutilis repetitio, & contra ornatum rhetoricum, ſed per diuerſa verba idem primo ſignificantia, aut aliqualiter æquiualentia; vt patet in duobus ſuprapoſitis exẽplis, vt cum vocatur Dauid, & poſtea filius Iſai, & vocatur Aegyptus, & poſtea populus Barbarus, ita hic vocata eſt primo nubes iſta, quæ præcedebat, ſecundo

vocatur

vocatur columna, ne repetatur idem nomen. Et adhuc magis apparet veritas huius, quia iſti confirmãt per hoc, ꝙ dicitur nubes, & columna, aſſerentes nubem ſemper eſſe eam, quæ operiebat caſtra Iſrael, & columnam ſolum eſſe præcedentem caſtra. Sed hoc falſum eſt, quia columna quæ præcedebat caſtra vocatur aliquando nubes, vt patet ſupra cap. 9. & 10. vbi neceſſe eſt intelligi de nube columnari, quæ præcedebat caſtra. ita ergo accipietur hic pro eodem nubes & columna. A

Ad ſecundum argumentum, cum dicitur, ꝙ nubes protegebat, & tamen columna non poterat protegere, ergo diuerſæ ſunt. Reſpondendum eſt, ꝙ argumentum iſtud concluderet ſi probaretur, ꝙ iſta nubes, de qua hic dicitur, tegebat omnia caſtra. ſed hoc falſum eſt, nec poteſt patere ex litera, dicitur tamẽ, ꝙ nubes protegebat eos. i. tegebat aliquid de caſtris, q̃a ſaltem protegebat tabernaculum. ſic patet ſupra cap. 9. ſ. cumque ablata fuiſſet nubes, quæ tabernaculum protegebat. & ibi neceſſe eſt intelligi de nube colũnari, præcedente caſtra. operiendo autem tabernaculum dicebatur operire Iſraelitas, vt patet ſupra c. 10. ſ. nubes quoque Domini ſuper eos erat per diem, cum incederent: poſuit tamen Moyſes protegere, & poſtea præcedere, vt ſicut non repetebatur ſentẽtia per eadem nomina, ita nec repeteretur per eadem verba. & eſt tunc pulchrior locutio, cum fuerit maior abundantia ſynonymorum. B

Sed dices, quare Moyſes vtitur huiuſmodi locutione? Reſpondendum eſt, ꝙ valde ei cõuenit: volebat enim ſuadere Deo, ne occideret Iſraelitas. Suaſio aũt rhetoricorum actus & finis eſt, ideo Moyſes debebat ſequi modum rhetoricum quantum poſſet. Eſt autẽ quidam modus ſuaſionis, cum materiam exaggeramus repetendo eandem ſentẽtiam per multa verba: nam quidam faciliter permoueri nequeũt audita ſemel eadem ſententia, cum autem crebro inſonuerit auribus eorum, permouentur, non tamen decet eiſdem verbis repeti, quia hoc faſtidium generat. neceſſe eſt igitur per alia verba æquiualentia repeti. Et iſtũ modum ſuaſionis ſequitur Iſidorus in libro Synonymorum, vbi incitat hominem ad plangendũ de peccato per repetitionem eiuſdẽ per voces ſynonymas: tantæ autem efficaciæ eſt modus iſte ſuadendi, vt Iſidorus vir clariſſimus lecto illo libro Synonymorum dicat ſe fuiſſe motum in lamentum, quod profecto magna efficacia ſuaſionis eſt. ſic autem faciebat hic Moyſes. C

Et in columna nubis præcedas eos per diem. Dicebatur Deus præcedere Iſraelitas in columna, quia illa colũna, quæ dirigebat eos in via, non mouebatur naturali motu, ſicut declaratum eſt ſatis Exodi cap. 40. ſed mouebatur mouente angelo Dei, vt patet Exodi 14. cap. ea autem quę angeli faciunt dicitur Deus facere, quia iuſſu eius faciunt, & quia lex vetus non multum diſtinguit de angelis & Deo, de cuius cauſa dictũ eſt Exo. 19. c. iſta nubes quæ præcedebat Iſraelitas erat illa, quæ vocatur ſupra nubes, licet hic vocetur columna, vt ſupra declaratum eſt. erat autem proceſſio iſta columnæ ad demonſtrandum viam, vt patet Exodi cap. 13. D

Et in columna ignis per noctem. Ideſt etiam audierunt, quod præcedis populum iſtum per noctem in colũna ignis, ad monſtrandam viam per noctem, & in vtroque magni amoris ſignum demonſtratur, ideo dicetur, quod non occideris hanc multitudinem, niſi quia non poteras introducere in terram pro qua iuraſti. E

Conueniens fuit, vt columna diei eſſet nubes & noctis ignis, & non econtrario. Et quòd Hebræi non leguntur ambulaſſe in deſerto per noctem. Quæſt. LV.

DICITVR quòd Deus pręcedebat in colũna ignis per noctem, & in columna nubis per diem, quia nec colũna nubis per noctẽ aliquid proficeret, nec columna ignis per diem. ignis enim poſitus in manifeſto ad ſolem videri non poſſet, ideo ſi columna præcedens eſſet ignis, nullum ſignum per eam haberent. Si vero per noctem eſſet nubes, identidem non appareret. fuit igitur conueniens nocti ignis, & diei nubes. de iſta columna ignis dicendum eſt, quod nõ erat verus ignis, ſed ſimilitudo ignis, ſic patet ſupra cap. 9. cum dicit, quod per noctem erat ſuper tabernaculum ſpecies ignis, & per diem nubes. de hoc etiam magis declaratum eſt Exo. cap. 13. Item quamquam dicatur hic de columna ignis per noctem, & nubis per diem: nõ eſt intelligendum, ꝙ eſſent duæ columnæ, ſed vnica, & illa erat columna nubis & ignis, & ſecundum veritatem erat columna nubis, tamen apparebat ignis per noctem, & hoc ſufficiebat ad hoc, quod luceret Iſraelitis. nam calore eius non indigebant. Si autem fuiſſet eis calor neceſſarius, ſicut lumen, non ſuffeciſſet ſimilitudo ignis, ſed requireretur verus ignis, quia ſimilitudo ignis non calefacit. de his Exo. cap. 13. declaratum eſt.

Dicitur hic de iſta nube, quod præcederet per diẽ, & columna ignis, quod præcederet per noctem, nõ tamen erat eis hoc æquale, quia ad quamlibet mutationem caſtrorum ſignum dabat, & præcedebat columna nubis, ſed non faciebat hoc columna ignis, q̃a per noctem nunquam mouebantur Iudæi. non enim leguntur ambulaſſe per noctem, niſi cum tranſierũt mare rubrum ſequentibus Aegyptijs a tergo, vt patet Exodi capitulo decimoquarto, tunc enim neceſſitas vrgebat: præſtabat tamen columna ignis miniſterium ſuum quotidianum, ſicut columna nubis, quia per quamlibet noctem lucebat illuminans omnia caſtra, & hoc erat magnum beneficium Iudæis: erat autem nubes eadem, quæ per diem præcedebat, vel apparebat ſuper tabernaculum, & columna ignis quæ lucebat per noctem, ſed per diem videbatur nubes lucida, ſicut erat: per noctem autem videbatur ignis, quamquam non eſſet.

Quod occideris tantam multitudinem, quaſi vnum hominem. Ideſt audient habitatores terræ iſtam magnam deſtructionem, & mirabuntur, atque calumniandi occaſionem habebunt, quod tantam multitudinem Deus occiderit.

Et dicitur quaſi vnum hominem ad fortificandũ argumentum Moyſi. nam ſi Deus occideret magnã partem populi, etiam ſi medietatem, vel vltra, dum tamen relinquerentur aliqui, in quibus poſſent compleri promiſſiones de introducendo in terram Chanaan, poſſet præſumi, quod occideret Deus illam multitudinem propter peccata. cum tamen occidiſſet omnem multitudinem nullo penitus relicto, in quo poſſent compleri promiſſiones, non videbatur hoc factum in pœnam peccatorum, ſed quia non poterat implere quæ promiſerat, vt non incurreret verecundiam. & rectiſſimum argumentum iſtud eſt, ſcilicet quod occideris tantam multitudinem, quaſi vnum hominem, ideſt ita occidiſti illos, ac ſi occideris vnum hominem, quaſi dicat pro peccatis vnus homo aut pauci conſueuerunt puniri: tota autem multitudo nequaquam, quia illud non eſſet punire, ſed delere.

Et dicant non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat. Ideſt ſequetur ex iſto facto, ꝙ Aegyptij, & habitatores terræ dicant hoc. nam habebant veriſimiles rationes ad concludendum. ſ. iſtas quæ poſitæ ſunt a Moyſe.

Dicitur autem in terram pro qua iurauit, quia iurauerat Deus Abrahæ dare ſemini eius totam terram Chanaan Geneſ. 15. c. & ſub hac forma promiſit alijs patriarchis. ſ. in virtute iuramenti præſtiti Abrahæ, de quo Geneſ. 26. c. cum fit promiſſio ad Iſaac. audierant enim Aegyptij, & alij habitatores terrarum referentibus Iudæis, ꝙ promiſiſſet eis Deus terram Chanaan. Sic enim dixerunt Gabaonitæ cum reddiderũt cauſam, quare feſellerant Iſraelitas. ſ. ꝙ audierãt Deũ promiſiſſe Moyſi tradere Iſraelitis omnem terram Chanaan, ideo timentes venerunt ad eos, vt conſęderarentur, vt patet Ioſue c. 9.

Iccirco occidit eos in ſolitudine. ſ. in hoc deſerto Pharã apud Cadesbarne, quæ erat magna ſolitudo, vt ipſi dixerunt. ſ. ſ. & non in hac vaſta ſolitudine. habebãt autem gentes motiuum ad dicendum hoc, opinantes de Deo, velut de viro. ſ. ꝙ Deus cognoſcens fortitudinem Chananæorũ, aut aliqua alia impedimenta ſciebat ꝙ non poſſet introducere eos in terrã promiſſam: ideo præoccupauit occidere eos in ſolitudine, qa minus verecundum erat nunc eos delere, ꝗ̃ cum cępiſſent bella Chananæorum, non potens eos eruere de manu hoſtili, ſuccumbere permitteret genti Amorrhæorum: præcipuè quia nunc pręſunti poterat aliqualiter, ꝙ occidiſſet illos aliqua iuſta cauſa. Cum vero permitteret in manu hoſtili, manifeſtum erat, ꝙ ex impotentia ageret, ideo voluit præoccupare, vt occideret. Iſtam autem cõtumeliam nomini ſuo Deus cauere debebat, ideo non erat expediens, quod occideret omnem multitudinem ſimul.

An iſta ſubſannatio Gentilium contra Deum procederet, vt dicebat Moyſes. & an tempore eius eſſent bella deorum & figmenta poetarum, & qui fuerunt primi poetæ in orbe, & quo tempore incœperunt. *Quæſt. LVI.*

CIRCA hoc ſciendum eſt, ꝙ Moyſes ſimilia argumenta fecit ad ſuadendum Deo, cum iterum voluit delere totam gẽtem Hebręorum pro idolatria, vt patet Exo. cap. 32. & tñ id, quod gentes dicturæ erant ſi Deus tunc occideret Iſraelitas contrario modo ſe habet, ad id, quod dicitur hic. nam ibi dicitur. ne quæſo dicant Aegyptij, callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret de terra. ſenſus aũt illius eſt, ꝙ Deus eduxerat fraudulenter Iudæos de Aegypto. ſ. ꝙ habebat eos exoſos & volebat interficere, & tñ quia non poterat occidere in Aegypto, eduxit fraudulẽter in deſertũ, vt occideret in montibus. hic aũt innuitur, ꝙ Deus volebat introducere Iſraelitas in terram Chanaan, & ob hoc eduxit eos de Aegypto, cum tñ poſtea vidit, ꝙ nõ poſſet eos introducere, occidit eos.

Et verum eſt, ꝙ licet iſta includant ꝯdictionem, tñ vtrunque dicere poterant gentes: eſt tñ vtraque ſubſannatio falſa. de illa quæ habetur Exo. c. 32. ibi late dictum eſt, & illa adhuc erat irrationabilior quàm hęc.

Contra poſitionem, quæ habetur hic dicendũ eſt, ꝙ non procedit rationabiliter: non eſt. n. veriſimile, ꝙ Deus Hebræorum non poſſet introducere Iſraelitas in terrã promiſſam, quia ſi ipſe poterat occidere ſexcenta millia virorum, quaſi vno impetu, poſſet occidere hoſtes eorum ſiue peſte, ſiue quodam alio mõ. Item cum potuerit mare rubrum diuidere, vt tranſirent Hebræi per illud, potuiſſet quamcũque gentem delere, quod facilius erat.

F Sed ad hoc reſpondebunt Gentiles ex fundamento ſuo non valere. ipſi. n. ponunt deorum pluralitatẽ, & ꝯrietatem & mutuam pugnam, vt patet per Virgilium. 2. Aeneidos, vbi introducuntur quidam dij pugnantes pro Troianis, & alij pro græcis. nam & ipſa dea venus quæ Troianorum partem fouebat a Diomede percuſſa fertur, cum erueret Aeneam de manibus eius. In 10. etiã Aeneidos inducit Virgilius deos congregatos in conſilium pro bello, quod gerebat Aeneas in Italia ꝯ regem Rutulorum, & quidam defendebant partem Troianorũ venientium, cũ Aenea. alij vero partem Italorum. de eiſdem Ouid. Metamor. lib. 12. Et Aug. in 3. de ciuit. Dei. hoc ſuppoſito dicerent Gẽtiles, ꝙ Deus Hebræorum habebat poteſtatem

G ſuper cultores ſuos, ſed non ſuper alias gẽtes, ideo dato, ꝙ vellet peruertere alias gentes, non ꝑmitterent eum dij illarum gentium.

An tempore Moyſi eſſent figmenta poetarum, & qui fuerunt primi poetæ in orbe, & quo tempore incœperunt. *Quæſtio. LVII.*

DICERET autem aliquis, ꝙ Gẽtiles nõ ponerent hanc excuſationem. nam tunc erãt adhuc ſęcula rudia, & gentes nondũ introductæ erant circa pugnas deorum, ſed ingenijs poetarum iſta introducta videntur.

Reſpondebit aliquis etiam fuiſſe hæc apud gentes antiquitus. nam tpe regis Ezechiæ Sennacherib rex

H Babylonis dixit, ꝙ non poſſet Deus Hebræorum eripere Iudæos de manu Nabuchodonoſor, ſicut nõ potuerunt dij aliarum gẽtium liberare cultores ſuos de manu regum illorũ, vt patet 4. Reg. c. 19. in quo manifeſte ponit, ꝙ ſinguli dij habeant curam de cultoribus ſuis, & pugnẽt pro eis inquantum poſſunt liberare eos.

Sed adhuc dicetur, ꝙ iſta erant tempora multum noua in comparatione vetuſtiſſimi ſæculi tpe Moyſi, in quo nondum inualuerant poetæ ad ponenda figmenta deorum, & pugnas atque conſilia: tempore tñ Senacherib iam fuerant multi poetæ græcorum, qui omnia hæc adinuenerant, de quibus nullus fuerat tẽpore Moyſi. incęperunt aũt poetæ tempore Troiani

I belli. nam tũc Muſæus, Linus, Anphion in arte muſica claruerunt. de quibus Ioſephus in Antiquitatibus: ipſi tamen non fuerunt poetæ famoſi: fuerunt tamen paulopoſt Orpheus, & Homerus maximi inter græcos, ſed Homerus maior, & iſti inuenerunt omnem pugnam, & figmenta deorum. Tempore igitur Senacherib regis iam a poetis introducta erant figmenta, ſed nondum tempore Moyſi. ideo videtur, quod non poſſet dici a Gentilibus, ꝙ dij pugnarent pro cultoribus ſuis, & quod quidam aduerſus alios præualerent.

Sed dicendum hoc non obſtante, quod tempore Moyſi iſta figmenta iam in orbe fuerant, quia colebatur deorum pluralitas, & pugnæ eorum credebantur nam non multis temporibus poſt hoc ante bellum

K Troianum, cum nondum inualuiſſent poetæ græcorum, ſimilia dixit Iepte Galadites regi Moab, vt patet Iudicum cap. 11. ſcilicet, nonne ea quæ poſſedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quæ autem Dominus Deus noſter victor obtinuit in noſtram cedẽt poſſeſſionem? in quo Iepte præſupponebat deos pugnare & vincere: non quidem ſecundum intentionem ſuam, ſed ſecundum poſitionem Gẽtilium quibus loquebatur.

An Iudæorum Deus poſſet percutere cultores aliorum Deorum. Et quòd data poſitione Gentilium de dijs cogerentur fateri, quòd Deus Hebræorum poterat ſuper alias gentes. Quæſtio. LVIII.

SED adhuc his datis non ſtat iſta reſponſio, quia non ſolum Deus Hebræorum poterat ſuper cultores ſuos, ſed etiam ſuper quoſcũque. Aegyptij enim non erant cultores eius: eis tamẽ magnas plagas inflixit, quas ſi inflixiſſet Chananæis morerentur. nam quælibet de plagis Aegyptiorum occidere eos ſuffeciſſet, & certiſſime occidiſſet, niſi Deus illã cito propitiatus auerteret. nunquid qui primogenitos omnes tam hominum quàm iumentorum vna nocte occiderat, non poterat occidere omnes alios in Aegypto? B nullus enim hoc dubitat, niſi inſanus, nec enim hoc ipſi Aegyptij, dum ab ipſo paterentur dubitauerunt, ſed potius timuerunt, vt patet Exo. ca. 12. cum dicitur. vrgebant Aegyptij populum exire de terra velociter, dicentes. omnes moriemur. Etiam qui Mare rubrum aperuit videntibus, atque dolentibus Aegyptijs, cum ſuper eos apertum concluderetur, non potuit clauſtra terræ aperire, & omnes habitatores Chanaan ſubmergere? nulli enim rationabiliter dubitari poteſt. Leuiter ergo poterat Deus gentes terræ Chanaan diſperdere, & Hebræos in terram promiſſam introducere. male ergo iudicabant dicentes, ꝙ quia non potuiſſet introducere Iſraelitas in terram Chanaan, occidit eos in montibus.

C Rectius autem in hoc ſenſiſſe videntur ipſi populi Chananæorum, in quorum terrã populus Hebraicus introducendus erat. nam videntes hæc, quæ alijs facta ſunt, timuerunt ſibi ſimilem cladem affuturam, & non dixerunt, ꝙ non poſſet Deus introducere Iſraelitas in terram illam, ſed certiſſime formidabant malum ſibi affuturum, vt patet Ioſue capitulo ſecundo ex verbis Raab Ierichontinæ ad exploratores. ſ. noui, ꝙ tradiderit vobis Dominus terram, & enim irruit in nos timor veſter, & elanguerunt omnes habitatores terræ. audiuimus ꝙ ſiccauerit dominus aquas Maris rubri ad introitum veſtrum, & quid feceritis duobus regibus Amorrhæorum, qui ſunt trans Iordanẽ, & hæc audientes pertimuimus & elanguit cor noſtrum, & non remanſit nobis ſpiritus ad introitum D veſtrum.

Euaſio Gentilium, quòd plagæ Aegyptiorum non fuerint ex potentia Dei, reprobatur. Quæſt. LIX.

SED adhuc forte dicent Gentiles, quod plagæ venerunt ſuper Aegyptios, & tamen non fuerunt ex potentia Dei Hebræorum, ſed ex conditione vel influentia ſpeciali temporis, & ſic videntur ſenſiſſe ſacerdotes Philiſthinorum de percuſſione facta murium in terra ſua: nam dubitabant an plaga illa fuiſſet inducta a Deo hebræorum, vel veniſſet a caſu, E & ob hoc fecerunt experientiam de duabus vaccis, portantibus arcam Domini in curru, vt patet primo Regum capitulo ſexto, ſcilicet, & ſi quidem per viam finium ſuorum aſcenderit contra Bethſames ipſa fecit nobis malum hoc grande. ſin autem minime, ſciemus, quia manus eius non tetigit nos, ſed caſu accidit nobis.

Ad hoc reſpondendum eſt non poſſe ſtare, quia ſi plagæ iſtæ de conditione temporis inferrentur, & nõ de poteſtate Dei Hebræorum, non potuiſſet ipſe eas tollere, & tamen cum oraret Pharao Moyſen, vt recederet plaga, ipſe petebat a domino, & recedebat, vt A patet Exo. cap. 8. 9. & 10. Si tamen non habuiſſet ipſe poteſtatem infligendi, non habuiſſet poteſtatem tollendi, quia nemo poteſt tollere actum naturæ, ſicut nemo poteſt cœlum impedire ne moueatur, aut facere, quod ignis applicitus non comburat.

Sed adhuc aliquis dicet, quòd iſta non faciebat Deus Hebræorum ex poteſtate ſua, ſed quando ſciebat, quod ceſſatura erat plaga ſecundum conditionẽ temporis, dicebat quod auferebat eam. Reſpondendum eſt non ſtare, quia multoties quando Pharao petebat auferri plagas a ſe Moyſes dicebat: cõſtitue mihi diem, in quo orem pro te, vt patet Exo. capitu. 9. Cum ergo Pharao ad voluntatem ſuam conſtitueret diem, & in illo die, & eadem hora tollebatur plaga, videtur quod non fieret ex natura temporis, ſed B ex poteſtate Dei Hebræorum. poterat ergo, qui hæc fecit delere omnes Chananæos, ideo non poterat rationabiliter obijci, quod Deus occidiſſet totam illam multitudinem, quia non poterat introducere eos in terram promiſſam, quia tamen habebat aliquem colorem: non videbatur conueniens, quod Deus occideret totam multitudinem.

Magnificetur ergo fortitudo tua. Ideſt appareat fortitudo tua magna. magnificari duo ſignat, ſcilicet magnum fieri, vel magnum apparere: non intelligitur in primo ſenſu, quia Moyſes non petebat, vt Deus fieret maior, quia Deus habet omnem perfectionem poſſibilem & imaginabilem, & vltra quam imaginari poteſt, quia infinite perfectus eſt, ideo ei nihil addi C poteſt, ſed accipitur in ſecundo ſenſu, ſcilicet magnificetur fortitudo tua, ideſt appareat magna inter omnes gentes. fortitudo enim tua magna eſt introducendo populum iſtum in terram promiſſam. Si autem omnes occideres, non appareret fortitudo tua, quia dicerent quod eras Deus potens facere malum, & non bonum, ſicut Gentiles ponebant aliquos deos qui poterant ſolum malum facere, ſicut rubigo, timor, & diſcordia, pallor, & febris. his enim dedicauit honorem diuinum tertius rex Romanorum, qui dicitur Tullus hoſtilius. ne ipſum premerent, de quibus Ouidius in libris Faſtorum, & Auguſt. 6. de ciuitate Dei, & Titus Liuius primo ab vrbe condita. Alio modo poteſt intelligi magnificetur fortitudo tua, ideſt appareat adhuc maior bonitas tua & virtus, D ſcimus enim quod potens es ad puniendum, ſi autem remiseris, apparebit magna clementia, quæ eſt magna bonitas, & non poſſet apparere ſi punires. præclara enim virtus eſt in eo, qui offenſam recepit ſi punire potens non puniat. & tunc non accipitur hic fortitudo proprie, quæ eſt circa vltimum terribilium, ſed large pro omni bonitate. ſacra enim ſcriptura interdum non obſeruat magnam differentiam in his.

Magnificari Deum quo intelligitur.

Sicut iuraſti dicens Dominus patiens. Ideſt facias hoc remittendo peccata populi, & introducendo eos in terram promiſſam, quia tu iuraſti, quod eras Deus patiens. Poteſt enim iſta litera intelligi dupliciter. Vno modo, quod hic ſit clauſula, ſ. ſicut iuraſti, & ſequen E tia pertineant ad alium ſenſum. & tunc intelligitur magnificetur fortitudo tua, ideſt appareat magna fortitudo tua, introducendo gentem iſtam in terram promiſſam, & hoc ſicut iuraſti, ideſt ſicut iuraſti patribus eorum, ſcilicet quod introduceres eos illuc. In ſequentibus autem eſt alia ſententia, in qua non arguit Moyſes ex virtute iuramenti præſtiti, ſed ex miſericordia Dei, ſcilicet, quod dixerat ſe eſſe patientem, & multæ miſericordiæ, ideo quod monſtraret nunc illam magnam miſericordiam. ſed litera non recipit iſtum ſenſum, cum velit ponere totũ ſub vna clauſula. ſ. ſicut iuraſti dicens Dñs patiens, & mul-

tæ miſericordiæ.ergo videtur, quòd iſta verba.ſ. Dominus patiens &c.erant verba iuramenti,& tunc erit ſenſus, quod Dominus iurauerat, vel dixerat ſe eſſe patientem,& multæ miſericordię:ideo petebat Moyſes,vt ſecũdum illam miſericordiam remitteret peccatum Iſrael & introduceret in terram promiſſam, & iſta litera procedit ſecundum modum literæ hebraicæ Exo.34. ca. vbi dicitur,ꝙ Dominus inuocauit coram Moyſe in his nominibus.ſ. Deus patiens, & multæ miſericordiæ &c.litera tamẽ noſtra habet ibi, ꝙ Moyſes inuocauit coram Domino. & ſecundum iſtum modum, videtur dicendum ꝙ ly dicens nõ refertur ad immediate ſequentia,quæ ſunt verba Moyſi:ſed ad verba per quæ iurauit Deus Abrahæ,vel alijs patriarchis,& tunc eſt ſenſus. *Sicut iuraſti*,ſ.Abraham & Iacob dicens.ſ.ea quæ in Geneſi continentur,ꝙ ſemen tuum poſſidebit portas inimicorum ſuorum,vt patet Gen. 22. cap, vel ꝙ in quarta generatione redirent ad terram Chanaan,vt habetur Gen.15.ca. & cũ ſubditur. *Dominus patiens,&c.* Sunt verba Moyſi, & cõtinuantur cum inferiori litera.ſ. *Domine Deus patiens*, Vſque ibi. *Dimitte obſecro*. Et iſta expoſitio habet ſatis fulcimentum.quia dicitur. *Sicut iuraſti dicens Deus patiens*. Et tamen quando iſta dicta ſunt non interponitur aliquod iuramentum,vt patet Exo.33. & 34. cap.

Sed adhuc quamquam iſta expoſitio aliqualiter videatur, tamen diſtorta eſt quantum ad intentionem literæ, quia tota litera continuatur ſub vna clauſula propter illud participium,dicens: & referũtur omnia iſta verba ad Deum.ſ. ꝙ ipſe dixerit Dominus patiẽs, & multæ miſericordiæ. & cum arguebatur, ꝙ litera noſtra Exo.34.c. dicit, ꝙ Moyſes inuocauerit & non Deus.Dicendum eſt, ꝙ ibi fuit declaratum, ꝙ Deus inuocauerit ſecundum literam hebraicam.

Et cum obijcitur,ꝙ non interponitur ibi aliquod iuramentum,& hic dicitur,ſicut iuraſti.reſpondendũ eſt,ꝙ accipitur iurare.i. teſtificari.ſ. ꝙ Deus iurauit.i. teſtificatus eſt ſe eſſe Deum patientem, & multæ miſericordiæ,& auferentem ſcelera,ideo petit Moyſes, vt nunc monſtret illam magnam miſericordiam, ſicut ibi teſtatus eſt. *Dicens Dominus patiens*. Ideſt quod Deus dixit ſe eſſe Dominum patientem.hæc antẽ habentur Exo.c.34.ideo ibi plura nomina ſunt quã hic, quia ſolum poſuit Moyſes ea quę principaliter faciebant ad prouocandum ad miſericordiam: litera tamẽ noſtra dicit ibi,ꝙ Moyſes inuocauerit, & non Deus. hebraica autem econtrario dicit, ꝙ inuocauerit Deꝰ. Iſta autem litera approbat veritatem hebraicam ibi, dicens ꝙ Deus iurauerit, dicens Dominus patiens,& multæ miſericordiæ.ergo Deus iſta locutus eſt.

Dicendum igitur literam hebraicam continere veritatem in ea parte. noſtra autem poteſt concordari cum hebræa, quia quamquam dicat hebraica Deũ inuocaniſſe,& noſtra dicat, ꝙ Moyſes:erit intelligendum,quod Deus primo inuocauerit, & dederit modum inuocandi Moyſi : poſtea autem Moyſes inuocauerit in eiſdem nominibus. de his magis dictum eſt Exo. cap. 34. *Dominus*. Ponuntur hic aliquæ proprietates Dei,& prima eſt, quod vocatur Dominus, quia omnia ſunt in poteſtate eius, & licet ſecundum ordinem naturæ, prius ſit eſſe Deum quàm Dominum, primum tamen omnium nominum eſt Dominus, quia ſic eſt in cognitione noſtra : non enim cognoſcimus Deum a priori,ſed a poſteriori per aliquos effectus, ſicut cognoſcimus cauſas naturæ. In his autem ſic eſt,quod cum nos dicamus Deum maximum bonum,non poſſumus eum deprehendere, niſi per maximam operationem, & potentiam ſuper omnes res,ſed iſta pertinent ad Dominum vniuerſalem. Primum ergo quod cognoſcimus de Deo eſt,

Aliquæ proprietates Dei.

F quod ſit Dominus. Hic autem ponitur vnum nomen,ſed Exodi cap.34. ponuntur tria, ſcilicet dominator domine Deus. Dominator dicit actum dominij. Dominus dicit potentiam dominandi. Deus dicit naturam vel ſubſtantiam Dei.

Patiens. Peccantes ad pęnitentiam multo tempore ſpectando, vel dicitur patiens,ideſt non inferens pœnas,ſed magis ſtat primum Exodi 34. cap. ponuntur alia nomina,ſcilicet miſericors, & clemens, & patiẽs de quibus ibi dictum eſt. Hic autem omnia intellexit per patiens.

Et multæ miſericordiæ, Scilicet pœnas debitas relaxãdo, vel aliter vocatur patiens, quia peccata dimittit. multæ miſericordiæ,quia nõ qualcunque pęnas, ſed G magnas etiam dimittit.

Auferens iniquitatem. Ideſt remittens peccata facta contra proximos. *Et ſcelera*. Ideſt remittens peccata facta contra Deum. Aliter poteſt intelligi auferens iniquitatem,ideſt remittens peccata parua, & ſcelera,ideſt peccata valde magna, & poteſt intelligi hoc quantum ad culpam. ſuperiora autem quantum ad pœnam, vel quod Deus dicitur patiens,& magnæ miſericordiæ,expectando hominem ad pęnitentiã: immediate enim,vt peccat mortem æternam meretur, & ſi Deus nõ punit eum immediate, miſeretur eius, dans ſpatium pęnitendi, & cum pęnituerit remittit, & dicitur tunc miſereri, ſic patet Eſa.cap.30. ideo expectat nos Deus,vt miſereatur noſtri. vocatur auferẽs iniquitatem,& ſcelera quantum ad hoc,quod remitH tit peccata tam ad pęnam quàm ad culpam, & hoc maius eſt, quàm eſſe patientem, & magnæ miſericordiæ.

Nullumq; innoxium derelinquens. Ideſt quod omnes reſpectu Dei ſunt peccatores,vel melius, quod omnes ei ſunt obligati propter peccatum,quia omnes veniale,vel actuale agunt, vel originale contrahunt exceptis eis,quos fides & pietas adimendos ſuadent. Alio modo eſt ſenſus.

Nullum innoxium derelinquens. Ideſt nullum noxium ſine pęna relinquens,vt aliqui exponunt,ſed multum eſt extorta expoſitio.

Item quia falſa eſt, ſi enim diceretur in litera nullũ noxium derelinquens, bene ſtaret, ſed dicitur innoI xium,& tunc eſſet ſenſus, quod Deus nullum hominem innoxium relinqueret ſine pęna, quod eſt abſurdum. ideo prima expoſitio conſonat, & patet maniſeſtiſſime Exo.cap.34. vbi iſta verba ponuntur.in eadem quippe ſerie verborum,vbi dicitur hic.

Nullum innoxium derelinquens. Dicitur ibi.nullus apud te per ſe innocens eſt. & eſt ſenſus,quod Moyſes velit inducere Deum ad miſericordiam, quia quod Hebræi peccauerint,non eſt admirabile, cum nullus apud Deum innocens ſit.

Vel alio modo ponitur hic iſta clauſula,non quod agat aliquid ſpecialiter ad probationem Moyſi, ſed quia ipſe allegabat verba, quæ habentur Exo. cap.34. in quibus ponitur iſtud verbũ,& dicitur, quod Deus non derelinquit aliquem innoxium, quia tanta eſt K mundicia,quam homo deberet habere erga Deum, quod nullus homo eam habet. magis autem declaratur hoc Exodi cap. 34. cum dicitur nullus apud te per ſe innocens eſt, ideſt quamquam aliquis ſit apud Deum ſimpliciter innocens, mundus ab originali,& actuali labe,tamen hoc non eſt per ſe,ideſt non habet aliquid a ſeipſo,ſed a Deo, & ita dicitur de beata Virgine,ꝙ licet ipſa ſit ſimpliciter innocẽs apud Deũ, ideſt nullam labem actualem habuerit, nec originalẽ ꝯtraxerit,tñ non eſt per ſe innocens.i.non habuit a ſeipſa hoc,ſed quia Deus illi ſpãli priuilegio hoc tribuit, alioquin peccatum originale, ſicut cæteri cõtraxiſſet.

Virgo fuit ſine originali nõ tamen a ſe. Beata virgo nõ eſt per ſe innocens apud Deũ.

Qui

Qui viſitas peccata patrum in filios. Ideſt tu Deus punis
peccata patrum in filios eorum.ſ. filios non peccan-
tes pro peccato patrum puniendo.

*Propter quid Moyſes dixit hæc verba. qui viſitas peccata pa-
trum in filios, & an orauerit, quòd non occideret hebræos,
ſed quòd poſtea occideret filios eorum pro eis.*
Quæſtio. LX.

ISTA particula non ponitur hic tanquam fulci-
mentũ probationis Moyſi. nam ex hoc non ſua-
debat aliquid, ſed magis inducebat cõtrarium.ſ.
ꝙ puniret peccatum Iudæorum, ſed poſuit hic
verba iſta tanquam recitans ea, quæ Deus dixiſſet ꝑꝑ
vnam de illis particulis, ſicut interdum aliqui ad pro-
bationem dictorum ſuorum allegant aliquem textũ
recitantes illum, & tamen in vnica clauſula adiuuat:
in cæteris aũt non facit ad propoſitum, ſed interdum
aliqualiter videtur repugnare. Sic Moyſes allegat ver
ba Dei. dixerat enim Deus Exo.34.cap. ꝙ erat Domi-
nator & Dominus, patiens, & multæ miſericordiæ,
puniẽs peccata patrum in filios &c. vnica autem iſta-
rum particularũ faciebat ſolum ad propoſitũ Moy-
ſi.ſ.patiens, & multæ miſericordiæ, propter illam ta-
men recitauit omnia verba Dei, in quibus erant ali-
qua quæ nihil ad hoc faciunt, & ſi quiſquam voluerit
ex qualibet iſtarum particularum aſſumere fundamẽ
tum arguendi, ex quibuſdam earum non concluderet,
ſed magis inferet oppoſitum intentionis Moyſi.
Poterat tamen aliquis dicere, ꝙ hoc ad propoſitũ
Moyſi faceret.ſ. ꝙ peteret Moyſes, ne tota illa multi-
tudo peccatorum occideretur ſimul, & ſic totus ille
populus eſſet deletus, ſed ꝙ transferrentur peccata pa
trum in filios. i. non morerentur patres peccãtes, ſed
filij eorum poſtea punirentur, & hoc videtur confir-
mari ex litera, cum Deus reſpõdet dicens. dimiſi iux-
ta verbum tuum. i. ego remiſi iniquitatem populi, eo
modo quo tu oraſti, & tamen Deus non occidit im-
mediate omnes peccãtes, ſed pauliſper quaſi per 38.
annos deleuit eos, ita ꝙ in anno 40. cum facta eſt ite-
rum numeratio nullus ſupererat de his, qui peccaue-
rant, vt patet infra cap.26. & filij eorum paſſi ſunt pro
hac iniquitate, manentes annis 40. in deſerto, quia pa-
tres peccauerant. Sic dicitur infra. ſ. veſtri filij erunt
vagi in deſerto annis 40. & portabunt fornicationem
veſtram, donec conſumantur cadauera patrum in ſo-
litudine. videtur ergo ꝙ Moyſes hoc petierit, & ad
hoc inducatur iſta particula.
Reſpondendum eſt, ꝙ Moyſes non induxit iſtam
particulam ad aliquem ſenſum ſpecialem, ſed recita-
uit eam cum alijs, vt ſ̃. dictum eſt. Et cum obijcitur,
ꝙ ita factum eſt, vt Moyſes orauit, & tamen translata
ſunt peccata patrũ in filios. ergo Moyſes hoc petijt.
Dicendum eſt, ꝙ Moyſes nihil tale orauit, ſed ſimpli
citer petebat, ꝙ non deleretur totus populus, nec eñ
conueniebat talis oratio Moyſi. nam licet ad Deum,
qui eſt regula prima non potens deficere, & cogno-
ſcit quid vnicuique conueniat, pertinet interdum ex
altiſſima prouidentia ſua transferre peccata patrum
in filios, quoniã ſic iudicat expedire ad gloriam ſuã,
vel decorem vniuerſi: ad nullum tamen hominum
pertinet orare, vt peccata alicuius transferantur in to
tam ſuam ꝓgeniem, vel in aliquos poſteriores. ideo
ſatis mortale videtur, & contra ordinem charitatis.
nam ſi peccatum eſt, ꝙ nos petamus a Deo, vt puniat
aliquem, quia peccauit: quanto magis ſi petamus, vt
puniat eum qui nõ peccauit? Sic autem eſt ſi quis co-
gnito peccato alicuius, oret dicens. Domine non pu-
nias hunc, ſed transfer in poſteros eius punitionem.
iſte enim innocentes petit puniri, ideo graue peccatũ

A eſt, maxime quia cum ſit charitas, ꝙ nos oremus pro
eo, qui peccauit ne puniatur: quomodo conueniet, ꝙ
pro eo, qui non peccauit oremus, vt puniatur? non er-
go petiuit hoc Moyſes.
Item ad quandam magnam imprudẽtiam, & diſ-
fidẽtiam de diuina bonitate hoc pertinebat. Si enim
Deus nunquam remitteret peccatum alicuius, niſi
transferret in poſteros ejus, & hoc, vel quia non poſ-
ſet aliter facere, vel quia nunquam eſſet aliter facere
conſuetus. Adhuc quamquam iniuſtum erat peti, ꝙ
transferrentur peccata patrum in filios, tamen non
erat imprudens, nec diffidentiam importans, quia mi
ſericordia Dei non ſe extendebat ad magis. cum ta-
men notum ſit Deum poſſe remittere peccata ſim-
pliciter, non transferendo punitionem in poſteros, &
B multoties hoc agat, cum ipſe dicat ſe eſſe patientem,
& multæ miſericordiæ, vt patet hic. imprudentia ma-
gna erat, ꝙ Moyſes peteret remitti peccata iſtorum,
& transferri in tertiam, & quartam generationem.
non ergo petiuit ſic.
Item cum dicebatur, ꝙ Deus tranſtulit peccatum Iudæi in
ab iſtis in filios ſuos, falſum eſt. nam ipſi pro peccato peccato
ſuo mortui ſunt, vt patet infra cum dr̃, ꝙ nemo de il- ſuo mor-
lis qui murmurauerunt videbit terram promiſſam, tui ſunt.
ſed ꝙ cadauera eorum iacebunt in ſolitudine.
Et quamquam obijciatur, ꝙ filij portauerunt for-
nicationem patrum, vt dicitur infra in litera, non ſe-
quitur ex hoc, quia non eſt iſtud transferri pœnas pa-
trum in filios, ſed ꝙ filij detinerentur in deſerto, dũ
C patres eorũ peccantes moriebantur, nemo tñ de filijs
horum pro crimine patrũ mortuus eſt, aut impeditꝰ,
ne introiret in terrã promiſſam. ꝙ aũt ipſi detenti fue
rint quaſi 40. annis nõ fuit in pœnã ipſorũ directe, ſed
magis ad eorũ vtilitatẽ. nã ſi Deus puniuiſſet peccan-
tes immediatè non manſiſſent aliqui de filijs, niſi val-
de paruuli.ſ. minores. 20. annis: oẽs quippe qui annũ
20. attigerant damnati ſunt ad mortem, vt patet ĩ. ſed
pueri minores. 20. anno nõ faciunt populũ, nec ſunt
ad quicq̃ vtiles prudentia aut viribus, iõ non decebat
illos relinqui. hoc. n. erat perdi populũ totaliter. ꝓ bo-
no igitur eorũ, qui non peccauerunt, Deus dedit eis,
ꝙ manerent annis 40. in deſerto, ideo nõ erat directè
pœna. nam in hoc tp̃e creuit populus iſte ad magnam
multitudinem, ita vt eſſent ſufficientes ad hoc, vt in-
D troducerentur in terram Chanaan, quia iam erant vi
ri integri corpore, & animo ad bella Chananæorum.
Quod autem obijciebatur, ſ. dimiſi ſm̃ verbum tuũ,
ideſt ꝙ Deus dimiſerit peccatum ſm̃, ꝙ Moyſes pe-
tiuerat, & tamen videtur translata iniquitas. ergo ipſe
petijt. Rñdendum eſt, ꝙ non fuit translata iniquitas
patrum in filios, vt patet ex præcedentibus. ideo quã-
quam Moyſes petierit id, qđ poſtea Deus fecit, non
petiuit transferri iniquitatem patrum in filios.
Aliter rñderi poteſt, ꝙ non eſt ſenſus illius literæ
iſte, ſed ꝙ Moyſes cognouit Deum quaſi volentem
delere totum populum ſimul, & petijt ne oẽs ſimul
delerentur. Deus aũt dicit, dimiſi iuxta verbum tuũ,
ideſt remiſi pctm̃, quantum ad hoc ne oẽs deleam ſi-
E mul. delebo tñ per partes. de hoc aũt, quod dr̃ hic. ſ. ꝙ
Deus transferat iniquitates patrum in filios, non eſt
ſemper gñale, ſed interdum fit, nec etiã in omnibus
caſibus fieri conuenit, & interdum iſta punitio tranſ-
fertur quantum ad damna ſolum. Interdũ ẽt quantũ
ad illationem mortis, & quibuſdam filijs pœnalitates
iſtæ infliguntur: alijs aũt non: quomodo autem hoc
ſit declaratum eſt ſatis late Deut.c.24 vbi dr̃, ꝙ non
occidentur patres pro filijs. *Vſque in tertiam & quar-
tam generationem.* i. Deus transfert peccata patrum in
filios vſque ad quartam generationem, amplius au-
tem non: quomodo enim cõputandi ſint iſti in quos

tranſferuntur peccata,& an ſolum transferantur peccata patrum in filios, quando filij imitantur peccata patrum,vel aliquando quando ſunt innocentes declaratum eſt Exo,34.cap.& ibi de his ſatis dictum eſt.

Quare peccata transferantur magis vſque ad quartam generationem quàm vltra. Et an mortui curam habeant de viuentibus, Quæſt. LXI.

QVARE antem transferantur magis peccata vſque ad qnartam generationem, quàm ad alias. Cauſa eſt, quia patres videre poſſunt filios ad generationem qnartam: vlterius antem non vident,& quia puniuntur filij pro patribus, vt patres puniantnr in eis: non punirentur tamen ſi non viderent eos puniri, ideo vſque ad generationes illas peccata patrum in filios puniuntnr,qa ſi vltra illas in filios punirentur, iam non pnnirentur patres in eis, quia non poſſent dolere de ·punitione corum, Quamquã illi, qui apud inferos ſunt, vel qni in purgatorio, ſoliciti ſunt pro bono charorum ſuorũ, & dolent de malo eorum ſi cognouerint, ſicut patet de diuite illo,qui erat apud inferos, & tamen rogauit Abraham, vt mitteret Lazarum ad erudiendum fratres ſuos,ne venirent in illum locum tormentorum, vt patet Luc.16.quia tamen non eſt talis dolor,aut ſolicitudo defunctorum pro viuentibus,qualis eſt viuẽtinm pro defunctis, non puniuntur patres mortui in filijs. Ariſt.tamen qni iſta ſecutus non fuit, cum non potuerit inquirere veritates fidei ſine doctore, cum fides ex auditu ſit, vt patet ad Rom.10. cap. dixit aliquem eſſe bonum, vel malum ſtatum parentum defunctorũ propter infortunia, aut bonas fortunas ꝑnepotum &amicorum,ſed hnnc dixit eſſe leuem,& ſolum inquantum deſuncti manent in opinione noſtra.cum vero aliquantum tempus effluxerit iam eufortunia, & infortunia amicorum, & pronepotum nihil conferunt ad bonum,vel malum ſtatum deſunctorum.de hoc primo Ethico.c. pronepotum autem fortunas.

Item Deus non punit peccata patrum in filios vltra quartam generationem, quia Deus ad miſerendũ promptior eſt quàm ad puniendum, ideo punitio ad paucos extendi debuit: miſericordia autem ad multos,& dicitur ſic Exo,34.cap.qnod miſeretur benefacientibus vſque in mille generationes,& quod punit peccata patrum in filios vſque ad qnartam.

Aliqui autem dicunt,quòd vſque ad quartam generationem puninntnr pro peccatis patrum filij, qa vſque ad illam poſſunt erudiri in moribus patrum, cum poſſint eos videre,& tnnc dicunt puniri peccata patrum in filios, qnia ſicut filij ſuſceperunt eſſe a patribus,ita & per doctrinam illa peccata ſnſceperunt. Cum autem tranſiennt quatuor generationes, filij non poſſnnt erudiri a patribus, qnia non vident eos, quamquam ergo peccent & puniantur, non eſt ibi peccatum patris, cum non acceperint a patentibns, ſed pro peccatis ſuis puniuntur, & ſi aliquando contingat filios poſt quintam & ſextam generationem imitari peccata prędeceſſorum,& puniri pro eis,iam nõ dicuntur puniri pro peccatis patrum, ſed pro ſuis, quia non potuerunt accipere illa peccata per erudirionem patrum ſextæ generationis, vel vlterius, cum non viderint eos, ſed iam pro peccatis ſuis puniuntnr.

Iſta poſitio aliqualiter videtur in ſuperficie, ſed nõ continet veritatem.nam præſupponit,quod quandocunque aliqui puniantur pro peccatis ſuis puniãtur, & tamen quia contingit, ꝙ accipiant illa a patribus per imitationem, dicuntur puniri in eis peccata pa-
F trum. Sed falſum eſt hoc, quia non ſolũ puniunť filij pro patribus,quando imitantur eos in peccato, ſed &̃ cum ſunt immunes ab omni crimine, immo ſi ſolũ punirentur filij pro peccato patrum,quando ipſi peccant,ſicut patres ſui, non dicerentur puniri pro peccato patrum,ſed pro peccato ſuo.multa quoqne alia inconuenientia ſequerentur, de quibus late dictum eſt Exo.c.34.& Denteronomij 7.cap.ibi igitur requiratur veritas huius,ſed quando aut quomodo puniãtur filij pro peccatis patrum, & an vere puniantur pro illis, vel ſolum pro peccatis proprijs, dicetur verſus Ioſue ſexto, vbi totum hoc latius declaratur.

Dimitte obſecro peccatum populi huius ſecundum magnitudinem miſericordiæ tuæ. Iſta eſt oratio Moyſi, quam ipſe
G intendebat ex omnibus ſuperioribus.ſ.ꝙ Deus dimitteret peccatum hnius populi.ſ.murmurationem. Dixit antem peccatum huius populi, quaſi totus populus peccaſſet,nam ferè omnes peccauerant. de duodecim, quippe Tribubus nullus manſit immunis, præter duos viros, ideo rectè dici poterat peccatum popnli. & dixit ſm̃ magnitudinẽ miſericordię,quia ad Deum ex iuſtitia pertinet punire peccantes,ex miſericordia aũt remittere peccata: ea tñ quæ maxima ſunt ſine magna miſericordia remitti nequeunt, ſic erat in peccato huius populi:erat quippe grauiſſimũ, quia oẽs peccauerãt,ideo magnitudine miſericordię indigebat vt remitteretur. ſic dicit Apoſt. ad Rom. cap. 5. vbi autem abundauit delictum ſuperabundabit & gratia.i.ad hoc, ꝙ remittatur peccatum, quod
H fuit ſuperabundans, oportet eſſe ſuperabundantem gratiam.i.valde magnam, & propter hoc introduxit Moyſes totam iſtam literam ab illo loco. *Magnificetur ergo.* Vſque huc ſolum Moyſes intendebat dicere, Domine magnificetur fortitudo tua, & obſecro, vt dimittas peccatum populi huius ſm̃ magnitudinem miſericordiæ tuæ, & quia hoc forte aliquis negaret, dicens nõ eſſe in Deo magnitudinem miſericordię, probat Moyſes inducens ea,quę ſ̄.habentnr.ſ.ſicut iuraſti dicens Dñs patiens, & multæ miſericordiæ &c. ideſt non potes negare te eſſe magnæ miſericordiæ, quia tu iuraſti.i.teſtificatus fuiſti hoc, vt patet ex verbis illis,vnde pouit hic Moyſes primo probationem, quàm id quod intendit probare.
I *Sicut propitius fuiſti egredientibus de Aegypto vſque ad locum iſtum.* Ideſt ſicut ſemper miſertus fuiſti eis ab exitu de Aegypto vſque nunc,ita & nunc miſerearis,& quantum ad hoc conuenit id,quod ſ̄.dicebatur.ſ. magnificetur fortitudo tua in remittendo offenſas. ſi.n. ab exitu de Aegypto Deus remiſiſſet offenſas murmurantiũ,non delens eos, nunc aũt non remitteret, videreť, ꝙ bonitas ſua non extendebatur ad remiſſionem plurium iniuriarũ, ꝙ̃ iam remiſſarũ, & hoc erat paruũ, ideo debebat magnificari fortitudo Dei.i.clementia eius ad remittendum, vt videretur, ꝙ non ſolum erat miſericordia Dei ad remittendum offenſas præteritas,ſed etiam multo plures.

Quod Deus ſemper fuit propitius Hebræis egredientibus de
K *Aegypto vſque ad locum Cadesbarne & quomodo. Quæſtio. LXII.*

ET dicitur,ꝙ Deus propitius fuit ingredientibus de Aegypto vſq; ad locum iſtum, quod non intelligiť de bñficijs elargitis in ꝯferendo, ſed in remittẽdo peccata.nam nihil erat ad propoſitũ Moyſi,ꝙ Deus remitteret pctm̃ populi, ſicut ſemꝑ benefecerat eis,dando magna,& dirigendo in via,qa iſta operatio eſt in æquiuoco.ſed eſt ſenſus, ꝙ ſicut ab exitu de Aegypto fuerat ſemper Deus propitius, remittens offenſas, quæ infligebantur, ita nunc eſſet propitius, remittendo: murmurauerant

uerant enim Iudæi ab exitu de Aegypto, nam cum Pharao perſequeretur eos recedẽtes de Aegypto ſuper Mare rubrum murmurati ſunt dicentes. Nunqđ non erãt ſepulchra in Aegypto? ideo tuliſti nos, vt moreremur in ſolitudine, vt patet Exo. c. 14. ſic & poſtea multoties murmurauerunt, & tamen Deus ſemper remiſit vſque nunc.

Non eſt autem intelligẽdum, ꝙ Deus ſemper remiſiſſet. i. nunquam puniuiſſet. nam in multis illarum murmurationum punitionem dedit, vt qñ in Raphidim murmurati ſunt, venerunt Amalechitæ, & occiderunt quoſdam ex populo, vt patet Exo. cap. 17. & cum poſt montem Sinai pro labore itineris murmurarent, accenſus eſt ignis contra eos, vt patet ſ. 11. ca. & cum in Sepulchris concupiſcẽtiæ flagraviſſent deſiderio carnium, datis carnibus, venit ſuper eos magna plaga, vt patet. e. c. idem de Maria & Aaron murmurantibus contra Moyſen, qm̃ Maria fuit percuſſa lepra, vt patet ſupra c. 12. Sed dr̃, ꝙ Deus fuit eis propitius, quia merebantur totaliter deleri: Deus tñ nunquam deleuerat totum populum: nunc vero petebat Moyſes, vt Deus eſſet propitius, ſicut fuerat ab exitu de Aegypto. i. ꝙ non deleret eos, ſicut prius nunquã deleuerat, & hoc quia videbat Deum eſſe velut paratum ad delendum populum totum, cum dixiſſet. feriam eos peſtilentia, atque conſumã. te aũt faciam principem ſuper gentem magnam, vt patet ſupra.

Dixitque Dominus dimiſi iuxta verbum tuum. Condeſcẽdit Dominus precibus Moyſi ad remittendum peccata populi, dicens dimiſi iuxta verbum tuum, ideſt ſicut tu oraſti.

Quomodo peccatum Hebræorum fuerit dimiſſum, cum tamen mortui ſint in ſolitudine. Quæſt. LXIII.

Sed dicet aliquis quomodo ſtabit, quia immediate dixit, ꝙ nullus de murmurantibus introiret in terram promiſſionis, ſed morerentur in ſolitudine?

Dicendum ꝙ peccatum iſtud non fuit ſimpliciter dimiſſum, ſed ſolum ſm̃ verbum Moyſi. i. ſm̃ formã orationis eius. viderat. n. Moyſes, ꝙ Deus monſtraſſet quaſi habitudinem volentis delere totum populum, & timuit: ideo ſatis eſt viſum ſibi orare, ne Deus totam multitudinem ſimul deleret, & forte non eſt recordatus orare, vt dimitteretur pct̃m ſimpliciter, quantum ad omnẽ pęnam vrgente calamitate deletionis totius populi, & non orauit, vel fortè non petiuit hoc, quia Deus hoc a mente abſtulit, vel impediuit ne veniret in mentem. diffinierat. n. Deus punire Iſraelitas, eo modo quo puniuit. vnde ſi Moyſes petiiſſet remitti pct̃m populi quantum ad oẽm pęnam, Deus non exaudiſſet. ne ergo eſſet obuius orõni eius impediuit eum, ne ſic oraret: vnde ſolum orauit ne ſimul Deus totum deleret populum, ꝙ vero peccantes poſtea ſucceſſiuè puniret, vel non, ſubticuit, ideo dr̃, remiſi ſm̃ verbum tuum. i. tm̃ quantum tu petiuiſti, & tñ qui peccauerunt non erunt impuniti, vt patet infra. Quod autem iſte fuerit modus orandi Moyſi, etiam patet aliqualiter ex verbis ſuis, cum dicatur ſupra, ſicut propitius fuiſti egrediẽtibus de Aegypto vſque ad locum iſtum. i. quod Deus remitteret eis, ſicut ante remiſerat ſimpliciter, cum ipſos murmurantes puniret, licet totum populum non deleret. ergo ex verbis Moyſi non cõcludebatur, ꝙ ipſe peteret pct̃m populi totaliter remitti. Nec tñ ex hoc arguendum eſt, ꝙ Moyſes petierit, vt non deleretur totus populus, ſed ꝙ pctõres punirentur ſucceſſiue. hoc. n. nõ licebat ei, quia non pertinebat ad charitatẽ: pen. n. remitti peccata charitatis opus eſt: petiaũt ꝙ puniantur, militat in charitatem, ideo Moyſes vtrunque ſubticuit, nec petens, ꝙ aliqualiter puniretur, nec ꝙ totaliter remitteretur, ſed ſolum ꝙ nõ deleretur totus populus. *Viuo ego.* Hic Dñs promittit punitionem inſligendam pctõribus ſucceſſiuè, & ponitur iur̃m eius. ſ. viuo ego. i. ſicut verum eſt, ꝙ ego viuo, ita verum eſt, ꝙ ego puniam iſtos. vel aliter, viuo ego. i. per vitam meam ego iuro, ꝙ puniam iſtos, vt infra ſequitur, & ſic aliqñ iurat Deus per vitam ſuam, vel per ſeipſum, ſic patet Gen. cap. 22. ſ. per memetipſum iuraui dicit Dñs. & iñ quomodocunq; Deus iuret, ſiue per vitam ſuam, ſiue per gloriam, aut potentiam, vel bonitatem per ſeipſum iurat, qm̃ oĩa in Deo idem ſunt, & ſunt ipſe Deus. iur̃m aũt Dei eſt per ſeipſum, & non eſt ſicut noſtrum, quod eſt per Deum, vel interdum per aliquid alterum: Deus aũt non habebat aliquẽ ſuperiorem vel meliorem ſe: ideo per ſeipſum iurauit: nos autem, quia aliquem meliorem nobis habemus, per alterum iuramus. de hoc ad Hebr. c. 6.

Et implebitur gloria Domini vniuerſa terra. Ideſt ſicut petiſti, ꝙ magnificaretur fortitudo mea. ſ. ꝙ demonſtraretur magna, introducendo iſtum populum in terrã ꝓmiſſam: ita fiet, quia vniuerſa terra implebitur gloria Dñi. i. per totum mundum audietur fama de mirabilibus eius, quæ faciet in introductione ad terram illam. ſ. faciendo ſtare Iordanem, vt patet Ioſue c. 3. & in ruina murorum Iericho, ſine armis Ioſue cap. 6. & in ſtatione ſolis contra Gabaon Ioſue c. 10. Satisfacit enim Deus hic Moyſi quantum ad totam intentionem ſuam, dixerat enim ꝙ ſi occideret omnẽ populum in ſolitudine haberent gentiles occaſionẽ calumniandi, vt patet ſ. ideo deberet magnificari fortitudo tua, tam introducendo Iſraelitas in terram promiſſam, q̃ remittendo iniquitatem totius populi. hic conſentit dicẽs, ꝙ magnificabitur gloria Dñi, & nõ ſolum, vt Moyſes petebat, ſed etiam in vniuerſa terra, quæ auditura eſſet famam miraculorum Dei, & magnitudinem beneficiorum præſtatorum hebręis.

Vniuerſã terram impleri gloria Domini quõ intelligatur.

Aliter poteſt intelligi & melius, ꝙ vniuerſa terra implebitur gloria Dñi. i. iſta gloria Dei, quæ apparuit in omni terra educẽdo Hebræos de Aegypto, & portando eos per deſertum dando illis manna, & dirigẽdo per columnam nubis non minuetur. quod fieret ſi occideret Deus nunc omnes Hebræos in deſerto ſimul, quia non poſſent cõtinuari iam iſta mirabilia, ſed viderentur eſſe, quaſi nõ fuiſſent. Deus igitur vult ꝙ continuentur, & ad hoc oportet, ꝙ maneat populus Hebræorum, ſicut prius, & fiant in eo ſolita mirabilia. & ſic implebitur tota terra gloria Dñi, quia nõ ſolum laudabunt Deum illi, qui vſque nunc iſta audierunt, ſed ẽt qui poſtea audierint. plures. n. poſt hoc audituri erant, quàm prius audierant: durauerant. n. mirabilia iſta per annum, & parum plus: extendenda aũt erant vſque ad annum quadrageſimũ, in quo tpe omnes gentes audire iſtud poſſent. Et ſic quia Moyſes petiuerat in hoc rem iuſtam. i. vt non minueretur gloria Domini, Deus exaudiuit eum faciens, ꝙ non poſſet eſſe contra eum aliqua calumnia. ſ. ꝙ non poterat introducere Hebræos in terram Chanaan, ideo occidebat eos in deſerto. voluit tamẽ ſatisfacere vtrique. ſ. gloriæ ſuæ & iuſtitiæ. Propter primũ Deus non deleuit populum faciens, ꝙ maneret, ſicut prius, & continuarentur in eo mirabilia ſolita. Propter ſecundum fecit, quod nullus illorum, qui peccauerat maneret impunitus, ſed morerentur in ſolitudine, non tamen ſimul, ſed in quadraginta annis mortui ſunt.

Attamen omnes homines, qui viderunt. Hic tollitur dubium. nam cum dictum fuerit, ꝙ tota terra impleretur gloria Dñi in mirabilibus, quæ fierent pro Iudæis: crederetur, ꝙ nõ punirentur pro hoc pctõ inſdet Deus.

Attamen omnes homines. Ideſt licet impleam vniuerſam terram gloria mea introducendo populum iſtũ in terram promiſſam, tamen nullus de peccatoribus intrabit in illam, ſed omnes morientur in ſolitudine.

Omnes homines qui viderunt maieſtatem meam. Hic ponuntur cauſæ quare merebantur condemnationem iſti murmuratores.ſ.quia viderant Dei excellentiam, & opera eius magnifica, tamen non crediderunt ei, ſicut dr̃ ſ. ꝙ in omnibus mirabilibus,quæ fecit corã ipſis non crediderunt,ideo dixit, ꝙ feriret eos peſtilentia, & dicitur hic, ꝙ omnes qui viderunt maieſtatem,& nõ crediderunt peribunt,quia maieſtas eſt maior ſtatus, ideo ille proprie dicitur maieſtatem Dei videre,qui videt aliqua opera fieri, quæ per nullam,niſi per diuinam potentiam,quæ maxima eſt omniũ,fieri poſſunt,& talia ad maieſtatem.i. ad maiorem ſtatum pertinent. hoc autem viderunt Iudæi. talia.n. erant ſigna facta corã eis,quæ nullus facere poſſet,niſi Deus, & attribuuntur maieſtati. nam maximum ſtatum alicuius maieſtatem vocamus, & ſic ſolũ illi dñr habere maieſtatem,qui in maximo ſtatu ſunt, & ita eſt de regibus & imperatore,ideo dicimus imperatoriã maieſtatem, vel regiam maieſtatem, & cum interdum abutimur hoc nomine applicãtes ad multos dicimus aliquẽ venire in maieſtate ſua, qñ venit in maximo honore, & apparatu veſtium atque familiæ magnitudine,quàm aliàs venire poſſet,& hoc modo de Chriſto dicitur,ꝙ veniet ad iudicandum in maieſtate.i. in maximo honore,qa tunc veniet in tali claritate, qualem nunquam habere viſus eſt,cum tota turba angelorum,& magno apparatu. ſic patet Luc.21.c.ſ. nam virtutes cęlorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli,cum poteſtate magna & maieſtate.

Maieſtatẽ quid vocamus.

Et ſigna quæ feci in Aegypto & ſolitudine. Signa facta in Aegypto fuerunt plagæ quas Deus intulit Aegyptijs,vt dimitterẽt Iſraelitas,de quibus Exo.c.7.vſque ad duodecim.cap.incluſiue. Signa facta in ſolitudine ſiue mirabilia, quæ Deus fecit pro eis, ſicut apertio Maris rubri,& fluxus aquarum de lapide Exo.17.c.& pluere manna quotidie ad manducandum Exo.cap. 16.& conuertere aquas amaras in dulcedinem Exo. cap.15. & multa huiuſmodi. pro his omnibus credere debuerunt ſibi.cum autem dicitur hic. *Maieſtatem & ſigna.* Non accipitur,& copulatiuè,ſed expoſitiuè, quia nihil aliud eſt videre maieſtatem,niſi videre ipſa ſigna monſtrantia Dei magnitudinem.

Vel poteſt accipi,ꝙ iſta ſint diuerſa.ſ. videre maieſtatem ſit videre aliquem apparatum gloriæ magnæ vel excellentiæ ſine aliqua operatione ſubſequente. videre ſigna eſt videre operationes Dei miraculoſas. De primo patet, cum viderunt Iſraelitæ Deum ſup montem Sinai in quibuſdam nubibus valde lucidis, & ſub pedibus eius,quaſi opus lapidis ſaphyrini,& cęlum cum ſerenum eſt,vt patet Exo.cap.24. vel cũ viderunt montem Sinai fumãtem, & tonitrua magna atque ignem ardentem,& voces tubæ Exo.c.19.quæ manifeſte declarabant ſpecialem Dei præſentiam,qa non fieret talis apparatus ad aduentum alicuius, niſi Dei, ſicut nos cum videmus magnũ apparatũ turbarũ in oĩ decore, & iocũditate iudicamus aduenire regem,& iſte eſt conuenientior ſenſus, quàm primus.

Et tentauerunt me iam decem vicibus. Ideſt quia viderũt maieſtatem & ſigna,& tamen ingrati exiſtentes his, tentauerunt Deum decem vicibus, ideſt quia murmurauerunt contra ipſum infligetur eis pœna,quod non intrent in terram Chanaan.

F *Tentare quomodo accipiatur pro murmurare. Et quomodo decem vicibus tentauerunt Hebræi Deum.*

Quæſtio. LXIIII.

NON accipitur hic tentare proprie, ſed pro murmurare.nam tentatio eſt facere aliqd ad capiendum experimentum de re, vt ſi Iudæi peterent aliquid a Deo ad probandum,an eſſet verus Deus, & hoc aliqualiter conueniebat illis, qui dixerunt in Raphidim, eſt ne Deus inter nos an non: aliæ autem magis ſunt murmurationes.

Et dicitur hic,ꝙ tentauerunt decem vicibus.i.multoties.ponitur.n. certus numerus pro incerto, & tamen bene poſſunt colligi ex proceſſu Exodi, & libri huius decem murmurationes. G

Prima fuit ante egreſſum de Aegypto, qñ premebantur operibus,& dixerunt prępoſiti filiorum Iſrael Moyſi & Aaron: videat Dominus,& iudicet,qm̃ ſetere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & ſeruis eius,& tribuiſtis ei gladium, vt occideret nos, in quo diffidebant aliqualiter de Dei clementia, putantes ſe ſemper premendos operibus.

Secunda murmuratio,qñ viderunt Pharaonem ſequentem a tergo ſuper Mare rubrum, & dixerunt. Nunqd nõ erãt ſepulchra in Aegypto,&c. Exo. 14.c.

Tertia murmuratio fuit ad aquas Marath,qa erant amarę Exo.cap.15.

Quarta murmuratio pro defectu carnium & panũ, H cum datum eſſet manna Exo.cap.16.

Quinta tentatio in colligendo de manna vltra menſuram impoſitã credẽdo, ꝙ defecturũ eſſet Exo.c.16.

Sexta tentatio fuit in Raphidim pro aquæ penuria Exodi cap.17.

Septima tentatio fuit cum vitulum conflari petierunt,& conflatum adorauerunt Exo.cap.32.

Octaua murmuratio fuit in labore itineris.ſ. c.11.

Nona fuit in cõcupiſcentia diuerſorum ciborum, & fletu pro abominatione mannę.ſupra 11.cap.

Decima tentatio fuit in deſperando, & volẽdo redire in Aegyptũ,vt patet ſ.in litera. Sed primus modus exponendi melior eſt. nam hic dr̃, ꝙ non introibunt in terram Chanaan illi, qui viderunt maieſtatẽ I Dei,& ſigna,& tñ tentauerunt eum per decem vices. Si igitur intelligatur,ꝙ hic ſit numerus certus tentationum non ſtabit, quia tunc neceſſe erit, vt oẽs ſup quibus ſñia iſta infligitur murmurauerint decem vicibus,quo dato rari eſſent,qui punirẽtur hac ſñia, vel forte nulli, quia nulli nunc erant in populo, qui peccauiſſent in oĩbus his tentationibus, vt patet de tentatione in cõflatione vituli, oẽs.n. qui tunc peccauerũt occiſi ſunt, nec poterat quiſq̃ euadere, cum bibiſſet de aquis illis, in quas proiectus fuit puluis cõbuſti vituli,de quo Exo.cap.32.ergo nullus de his, qui nunc erant in populo puniret hac pęna.nemo.n. eorũ peccauerat in idolatria. Idẽ patet de murmuratione nona in concupiſcentia carnium. nam oẽs qui cõcupierunt mortui ſunt in eodẽ loco,vt patet ſ. c. 11. cũ dr̃, K ꝙ vocatus eſt locus ille ſepulchra cõcupiſcentię, qa ibi ſepelierunt populũ, qui deſiderauerat carnes. nullus ergo de his ſuperfuerat, & ſic nemo erat in toto populo,qui his decẽ vicibus tẽtaſſet. Idẽ patet de prima tentatione,in qua ſoli prępoſiti murmurauerunt,vt patet Exo.c.5.ergo non poteſt intelligi, ꝙ accipiatur hic numerus certus.ſed eſt ſenſus, ꝙ oẽs qui viderunt ſigna Dei,& tentauerunt eum decies.i. multoties nõ videbunt terram Chanaan. *Nec obedierunt voci meæ.* Dixerat illis Deus,ꝙ irent in terram Chanaan, ipſi autẽ non obedierunt dicentes. cõſtituamus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptũ, vt patet ſ. in litera, & iſta

eſt

eſt principalis cauſa propter quam data eſt ſententia A
condemnationis in illos. nam licet in omnibus alijs
murmuraſſent, ſi nunc non murmurarent non fuiſ-
ſet inflicta pęna de non ingrediendo: & tamen ſi ali-
qui nunc ſolum murmurauerũt, & prius nequaquã,
pro iſta ſola murmuratione priuati ſunt ingreſſu ter-
rę Chanaan. Sciendum tamen quòd quanquam in
omnibus alijs murmurationibus non fuerit ſemper
inflicta pęna. hic tamen ſuppletum eſt, quod in alijs
defuerat: ſicut cum murmurauerunt ſuper mare ru-
brum propter Pharaonẽ, & in Marath propter aqua-
rum amaritudinem, & poſtea in deſerto Sin pro de-
fectu ciborum, non fuit pęna data, patet Exo. cap. 14.
15. & 16. Iſta enim eſt cõditio Dei, vt cum multoties
hominem peccantem ſeruauerit impunitum, poſtea B
in vno peccato omnium peccatorum pęnas impo-
nat. *Non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum.*
Iſta eſt vna de pęnis quæ infligebantur.

An ſint inflicta Iudæis duæ pœnæ pro murmuratione, ſ. quòd non introirent in terram Chanaan, & quòd morerẽtur priuſquam morituri erant. Quæſt. LXV.

DVAE pœnę hic pro murmuratione inflictę
ſunt. Prima ꝙ nullus iſtorum introiuit in
terram promiſſam. Secunda quòd mortui
ſunt in deſerto velocius, quàm morituri
eſſent.
De prima dicendum eſt, quòd erat verè pęna. nam C
ipſi audierant, quòd terra illa erat valde bona, quod
certiſſime comprobauerant ex fructibus, quos inde
attulerũt exploratores. priuari ergo illa magnus erat
dolor, cum eſſent tanto tempore apud eam non po-
tentes ingredi, & in hoc erat differentia pęnę, quia nõ
ſolum Deus dixit, quòd non ingrederentur in illam,
ſed etiam quòd non viderent eam. fuiſſet enim ali-
quod delectabile ipſis, ſi ſaltem eã videre potuiſſent,
quia pręter ipſam poſſeſſionem rei ſola viſio quod-
dam pręſtat delectamentum. Et patet, quòd ſit diffe-
rentia, quia Deus voluit punire min⁹ Moyſen quàm
omnes alios, & tamen cum orauiſſet ſępe quòd eum
introduceret in terram Chanaan, & Deus non con- D
ſentiret: dixit ei quòd non tranſiret in terram, ſed
videret eam, & fecit eum aſcendere in montem, vt pa
tet Deuter. cap. 3. & 34. Si tamen non fuiſſet aliquid
delectabile videre terram illam, non dixiſſet illi Deus
quòd aſcenderet in montem ad videndum. Iſti autẽ
vtroque priuati ſunt: quia nec introierũt in eam, nec
viderunt.

An fuiſſet delectabile, eis videre terram promiſſionis. Quæſt. LXVI.

SED aliquis dicet, quòd non erat pęna Iudæis
non videre terram illam, quia ipſi habebant
eam exoſam cum dixerint ſupra vtinam perea-
mus, & non inducat nos Dominus in terram E
iſtam.
Reſpondendum eſt quòd omnes Iſraelitæ deſide-
rabant nimis tranſire in terram Chanaan: impediri
tamen aliquem ab eo quod ſperat, magna pœna eſt,
quia ſpes quæ differtur affligit animam, vt patet Pro-
uer. 26. cap. ideo magna pœna erat Iſraelitis quòd dif-
ferretur eis quod ſperabant: maxima autem erat ꝙ
auferretur id quod diligebant. quòd autem ſupra di-
xerint ſe magis velle mori in ſolitudine, quã introire
in terram Chanaan, fuit ex perturbatione mentis, quia
terruerant eos exploratores, dicentes quòd non po-
terant pugnare contra habitatores terrę illius, qui ro-
buſtiſſimi erant. ceſſante tamẽ illa amaritudine cor-
dis, valde deſiderabant ire in terram illam. maxime
autem nunc cum prohibitum erat, & ſententiatum
ne illuc irent. nam prohibitio deſiderium auget, quia
nitimur in vetitum. ſic enim dicit Apoſtolus ad Ro-
ma. cap. 7. quòd peccatum accepit occaſionem per
mandatum, id eſt antequam daretur lex paſſiones nõ
habebant magnum vigorem, cum vero lex data eſt
prohibens, creuit deſiderium ex prohibitione.

Secunda pœna quòd mortui ſunt velocius, quàm mortui eſſent. Quæſt. LXVII.

CIRCA ſecundam pęnam quę erat in morte
omnium iſtorum, qui murmurauerant: cõſi
derandum eſt, quòd iſti mortui ſunt omnes
in deſerto, & non compleuerunt dies ſuos,
quos aliàs completuri eſſent, ſi non peccarent: & iſta
erat magna pęna quòd abbreuiarentur dies.
Sed in hoc erat differentia. nam de his murmuran
tibus quidam pluries murmurauerant, quidam rarò;
& quidam nimis increduli erãt, alij autem paucum:
& quia ſecundum proportionem magnitudinis cul-
parum eſt proportio magnitudinis pęnarum, quibuſ-
dam dabatur maior pęna, alijs vero minus, qui autem
magis peccauerant puniebãtur in diminutione vitę;
quia cito mortui ſunt, qui vero minus, tardius mor-
tui ſunt, ideo dati ſunt anni quadraginta in quibus
morerentur omnes iſti peccatores, nec fuerunt mor-
tui vſquequo tranſirent torrentem Zareth. de quo
Deuter. cap. 2. & iſtud fuit vltra dimidium anni qua-
drageſimi, vt declarabitur infra 21. ca. & parum poſt
hoc introierunt. nam iam in numeratione quæ fa-
cta eſt infra cap. 26. nullus erat de illis qui murmura-
uerant hic, vt patet eo. cap. hoc tamen fuit pluſquam
per duos mẽſes ante finem anni quadrageſimi. Quod
patet quia illam numerationem fecerunt Moyſes &
Eleazarus ſummus ſacerdos, vt patet infra 26. c. Moy
ſes tamen mortuus eſt in principio menſis vndecimi
anni quadrageſimi fere duobus menſibus ante finẽ
eiuſdem. nam primo die menſis vndecimi incępit
explanare legem proponendo coram Iſrael Deuter.
vt patet Deut. c. 1. & finito illo menſe aſcẽdit in mon
tem, vt moreretur ibi, vt colligitur Deutero. cap. 31.
& 34.
Dedit autem Deus iſtud ſpatium tam longum, quia
aliqui de Iudæis non multum peccauerant: & ſi de-
diſſet paruum ſpatium vtpote trium vel quatuor an-
norum, omnes ante illud morerentur, quod ſatis du-
rum erat: fuit autem alia cauſa potiſſima quare tan-
to tempore mãſerunt in deſerto poſt iſtam murmu-
rationem. nam iudicauerat Deus, quòd nemo de his
qui murmurauerant videret terrã promiſſam. ſi au-
tem fuiſſet eis datum ſpatium trium annorum, poſt
quod ingrederentur in terram promiſſam, oporte-
bat in his tribus annis oẽs mori, ſed hoc erat ad ma-
gnam deſtructionem populi, quia omnes qui mane-
rent eſſent iuuenculi, ſ. cum nullus excederet vigeſi-
mum annum aut quaſi, & nõ erant iſti viri ad pugnã
quę neceſſaria erat in ingreſſu terræ Chanaan, vt pa-
tet ex proceſſu libri Ioſue. Item quia multi de hoc
populo non naſcerẽtur, qui nati ſunt, & eſſent in pau-
co numero. nam in iſtis quadraginta annis quibus
non fuerũt perfectè deleti omnes peccatores, genue-
rũt filios multos, qui multiplicauerũt populum He-
bræorum, ſed iſti non fuiſſent ſi patres eorum more-
rẽtur. hoc ergo fuit præcipuum propter quod Iſrae-
litæ poſt peccatum illud tot annis in deſerto morati
ſunt.

Quare De⁹ dedit pęnã tam longi temporis murmuratoribus.

Nec quiſquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam.
Eadem ſententia videtur eſſe, ſ. quòd nullus de mur-

ratoribus

F muratoribus introiret in terram Chanaan, aut videret illam.

Accipitur hic detrahere, ideſt murmurare. nam detrahere proprie dictum eſt diminuere famam alterius aliquibus verbis. hoc autem non faciebant Iudæi, quia de Deo nihil malum dicebant, ſed indirecte detrahebant, eo quòd non cõfidebant magnitudini, & bonitati eius, & ex hoc apparet contra id quod ſupra dicebatur de decem tentationibus, quòd non requirebatur aliquem decies tentaſſe Deum ad hoc ꝙ incurreret in hanc ſententiam, ſed ſolum ſi murmuraſſet detrahendo Deo, vt hic dicitur, non intrabat in terram, & iſtud detrahere refertur ad vltimam murmurationem, cum dixerũt velle reuerti in Aegyptũ, quia in hoc de veritate diuinæ promiſſionis dubitabant, G vel potius diffidebant, & hoc vel quia eius potentiam ſufficere non credebant ad delendum hoſtes eorum, vel de magnitudine bonitatis eius ad hoc faciendum male ſentiebant, & vtrumque eſt Deum offendere.

Seruum autem meum Caleb, qui plenus alio ſpiritu, ſecutus eſt me. Ponit hic Deus exceptionem antequam ponat regulam: dicturus enim erat quòd omnes qui numerati erant a viginti annis & ſupra nõ viderent terram Chanaan, & quia Caleb, & Ioſue erãt inter iſtos numeratos crederetur, quòd ipſi quoque hac lege tenerentur: & dicitur quòd ipſi introibunt. non poteſt aũt intelligi quòd iſtud ſit limitatiuum dictorum ſuperiorum, ita quòd excipiatur Caleb a ſuprapoſitis. H nã ſupra dicebatur quòd murmuratores non introirent in terram Chanaan: Caleb autem & Ioſue non murmurauerunt, ſed magis ipſi murmurantibus reſtiterunt, vt patet ſupra. ideo non excipiuntur a regula ſuperiori, ſed ad inferiorem pertinent, & dicitur hic de Caleb & intelligitur etiam de Ioſue, quia non ſolum introiuit Caleb in terram illam, ſed etiam Ioſue qui fuit princeps introeuntium. ideo infra cum repetitur iſta ſententia ponuntur Caleb & Ioſue.

Et dicitur Caleb plenus alio ſpiritu, ſ. alio quã exploratores conſocij ſui. nam ipſe erat plenus bono ſpiritu ad ſperandum terram promiſſam, & confidendum bonitati Dei promittentis, & nõ ſpiritu murmurationis, vel deſperationis, vt alij peſſimi explorato- I res, & populares, & quia pęna iſta infligebatur propter murmurationem, huic qui plenus erat alio ſpiritu, non erat infligenda. Hebręi autem volunt quòd exploratores conuenerant in via inter ſe quòd detraherent terrę Chanaan: Caleb autem & Ioſue timentes ne alij occiderent eos demonſtrauerunt ſe conſentire, ſed interius alium ſpiritum habebant, quia pigebat eos de hoc, vt poſtea patuit, ſed prior expoſitio melior eſt. dicitur Caleb ſecutus Dominum, quia bonitati eius credidit per omnia cõfidens, & magnitudinem potentię eius ad delendum hoſtes aſſeruit: in quibus Deum ſequimur. cum fide ſpe & charitate colatur Deus, vt ait Auguſt. in enchiridion. hoc K patet ſupra cum Caleb & Ioſue dixerunt ad totam multitudinem ne eſſent rebelles, & quòd poterant deuorare populum terrę illius ſicut panem, ſi Deus eis eſſet propitius.

Inducam in terram hanc quam circuiuit. Ideſt non peribit in ſolitudine Caleb ſicut alij, ſed introducetur in terram promiſſam, quam ipſe circuiuit, i. ꝙ perambulauit eam cum alijs exploratoribus, vt patet pręced. c. iſta verba Domini allegauit poſtea Caleb ad Ioſue, cũ eſſent in terra Chanaan, & peteret ſibi dari in poſſeſſionem ciuitatem Hebron, dicens terram quam calcauit pes tuus erit poſſeſſio tua, vt patet Ioſue cap. 14. & ex hoc ſpecialiter ipſe arguebat eſſe ſibi dandam Hebron in poſſeſſionẽ, quia ipſe calcauerat pedibus

F ſuis terram illam, cum dicatur pręcedenti cap. quod aſcenderunt exploratores in Hebron.

Et ſemen eius poſſidebit eam. Ideſt non ſolum ipſe introibit in eam, ſed etiam manebit, & filij ſui poſt eum poſſidebunt terram ipſam, in quo innuitur certitudo promiſſionis. *Quoniam Amalechites, & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete caſtra.*

Quare Deus nunquam punit ſine miſericordia.
Quæſt. LXVIII.

SVPRA fuerat poſita in generali poena. hic autem ponitur aliquod remedium pro præſenti: eſt enim ineſtimabilis Dei pietas. nam licet interdum puniat nos, vt filios peſtilentes: in ip- G ſa tamen punitione non deficit miſericordia eius: videbat igitur totum populum propter magnitudinẽ peccatorum eius ſubſidio priuatum, ideo ſi hoſtes inciderent ſuper eos, poſſent illos leuiter delere. hoc autem cauens Deus, ne fieret, iuſſit vt mouerentur inde caſtra: erant enim hoſtes propinqui eis: & ſi manerent ibi aliqua die inciderent ſuper eos, & occiderent illos. ſic enim poſtea factum eſt, nam cum ſequenti die renitente Moyſe populus aſcendiſſet verſus terram Chanaan, deſcenderunt Amalechitę & Chananęi, qui habitabant in mõtibus, & percuſſerũt eos, occidentes plurimos, vt patet infra: ſi autem Iudæi non eſſent deſtituti diuino auxilio non indicaſſet Deus debere recedere illos de loco ipſo, ſed magis H procedere verſus terram Chanaan. Erant autem Iudæorum hoſtes omnes de terra Chanaan, cõtra quos Iudęi ibant, & erat iam fama vulgata quod Iudęi irẽt ad poſſidendum terram eorum, ideo erant hoſtes capitales: Amalechitæ quoque erãt hoſtes Iudęorum, quia pugnauerant contra Iudæos parum ante hoc, ſ. in manſione quæ vocatur Raphidim, vt patet Exo. cap. 17. & ibi Iſraelitæ pręualuerunt aduerſus eos. erãt autem iſtę duę gentes propinquę eis apud Cadesbarne, vbi tunc caſtrametabantur, ideo iuſſum eſt, quod recederent inde.

Quomodo Amalechitæ habitabant apud caſtra Iudæorum, cum dicatur contrarium in Exodo. Et vnde ſunt dicti, & de ſitu I *terræ Amalechitarum reſpectu Chanaan, & Aegypti, & de figuratione earum.* *Quæſt.* LXIX.

QVAERET aliquis quomodo dicatur hic de Amalechitis, quod habitabant in vallibus apud caſtra Iudęorum. nam dicitur Exo. 17. cap. Quod cum eſſent Iudæi in Raphidim pugnauerunt contra eos Amalechitæ. multum tamen diſtabant nunc Iudæi a loco ipſo, quia tranſierant per multas manſiones: potiſſime, quia videtur quod terra Amalechitarum eſſet citerior caſtris Iudęorũ cũ erant in Raphidim. nam eos a parte poſteriori percuſſerunt, vt patet Deuter. 26. cap. cum dicitur quod K Amalechitæ extremos agminis Iudæorum, qui laſſi reſiderant, occiderunt.

Reſpondendum eſt, quod nunc Amalechitæ erãt apud caſtra Iudęorum habitantes, cum dicatur hic ꝙ morabantur in vallibus. nec erant poſteriores, cum infra dicatur per Moyſen. Amalechites & Chananæus ante vos ſunt, quorum gladio corruetis. quomodo igitur potuerint pugnare Amalechitæ contra Iudæos in Raphidim, aliquibus videbitur difficile.

Sed reſpondebunt quidam Amalechitas eſſe duplices, quoſdam qui pugnauerunt contra Iſraelitas cum eſſent in Raphidim: alios vero qui pugnauerunt contra eos, cum eſſent in Cadesbarne, & de his dicitur hic.

Sed

Sed non ſtat hoc quoniã Amalechitæ dicuntur ab Amalech qui erat de filijs Eſau deſcendens a primogenito eius, & fuit nepos Eſau, vt patet Gen. 36.c. ab vno autem viro nõ deriuarentur plures gentes eiuſdem nominis. nam & ſi plures gentes ab eodem deriuentur, tamen non conuenit hoc eis qui deſcendũt ab eodem principio. ſecus autem ſi eſſent duo viri habentes idem nomen ex æquiuocatione a caſu. nã tunc ex duobus viris eiuſdem nominis ſatis erat conueniens deſcendere gentes duas eiuſdem nominis: quia tunc ſicut principalia nomina erant æquiuoca à caſu, ita & denominatiua eorum.

Item nõ poteſt ſtare, quia rex Saul pugnauit contra Amalechitas ex mandato Dei, vt patet primo Regum cap. 15. & hoc quia Iſraelitis in via Aegypti hoſtes fuerant. ibi tamen ponitur, quòd Amalechitæ erant ad partem meridianam, ſicut dicitur præced. ca. Amalech habitat in meridie. Iſti tamen ſunt, qui erant apud caſtra Iudæorum, cum eſſent in Cadesbarne. ergo tota erat gens eadem Amalechitarum, aliàs eſſent puniti Amalechitę, qui nunc pugnauerũt contra Iudæos, & non Amalechitæ qui prius.

Sed forte aliquis dicet non concludi ex hoc. nam ſicut Amalechitæ pugnauerunt contra Iſraelitas in Raphidim, ita & pugnauerunt contra eos in Cadesbarne: pugna autem quam fecit Saul contra Amalechitas diceret quòd ſolum fuit contra Amalechitas habitantes in parte meridiana, & non de eis qui erant apud Raphidim.

Sed hoc non ſtat, quia Deus iuſſerat pugnari contra Amalechitas, & deleri nomen eorum, quoniam contra Iſraelitas pugnauerunt in Raphidim, vt patet Exo. cap. 17. & Deuter. 26. cap. quæ ambo de eadem pugna in Raphidim intelligũtur. ſi igitur eſſent duæ gentes Amalechitarum diſtinctę in duas regiones: non pugnaret Saul contra Amalechitas, qui erant ad meridiem apud Cadsbarne, ſed magis contra illos qui habitabant apud Raphidim, alioquin non compleret Dei iuſſa, ſed compleuit ſecundum quòd approbauit Samuel propheta, præter hoc quòd non occidit regem & pecora. ergo eadem gens eſt Amalechitarum pugnantium contra Iudæos in Raphidim, & pugnantium in Cadesbarne. de hoc 1. Regum cap. 15. Item patet, quia ſi duę eſſent gentes Amalechitarum, cum ſcriptura de eis loquatur, non loqueretur abſolute, ſed poneret aliquam diſtinctionem connotatiuam: tamen non ponitur, ſed ſimpliciter fit ſermo de Amalechitis: ita enim dixerunt exploratores præced. cap. Amalech habitat in meridie nihil diſtinguentes. ergo videtur, quòd idem erat Amalech habitans in meridie nunc apud caſtra Iudæorum, & qui pugnauerat in Raphidim contra eos.

An Amalechitæ ſint duplices, vel vna tantum gens. Et ſitus terræ Amalechitarum reſpectu Chanaan & Aegypti, & de figuratione earum. *Quæſt. LXX.*

DICENT igitur aliqui quòd eadem gens eſt Amalechitarum tam pugnãtium hic quã pugnãtium in Raphidim, ſed cum pugnauerunt hic, erant in terra ſua. cum vero in Raphidim exierunt de terra obuiam Iudæis, vt eos premerent.

Sed iſti falluntur ex ignorantia diſpoſitionis terrarum: neſciunt enim qualiter terra Amalech ſituata ſit reſpectu terrę Chanaan, ad quam Iudæi ibant, & reſpectu Aegypti de qua veniebant. Pro quo ſciendum eſt, quod Aegyptus, & terra Chanaan ſe habent ſicut Septentrio, & Meridies: nam Aegyptus eſt totaliter meridiana reſpectu terræ Chanaan: non tamẽ ſunt ambæ coniunctæ, ita quòd latus meridianum terrę Chanaan ſit cõiunctũ lateri ſeptẽtrionali Aegypti, ſed in medio ſunt multæ gentes in deſertis arabicis, ſcilicet, gens Idumæorum, & Amalechitarum & alij Arabes. extenditur igitur ſecundum longitudinem terra Amalechitarum a terra Chanaan directe verſus Aegyptum, & termini eius ſunt in deſerto Sur in confinibus Aegypti, quod patet primo Regum capitulo decimoquinto vbi dicitur, quòd deleuit Saul rex terram Amalechitarũ ab Euila donec venit ad Sur, quę eſt è regione Aegypti. in quo ponit duos terminos, ſcilicet, Euila apud terram Chanaan, & Sur apud Aegyptum: & ſic extenditur terra Amalechitarum a parte meridiana terrę Chanaan vſque ad latus ſeptentrionale Aegypti.

Cum vero Iſraelitæ exierunt de Aegypto acceſſerunt ad terram Amalech in duobus locis, & vtrobique contra Amalechitas pugnauerũt, nam non venerunt Iſraelitæ directe de Aegypto in terram Chanaan per viam breuem terræ Philiſthinorum, ſed Dominus circunduxit illos per deſertum, vt patet Exo. cap. 13. & tunc aſcenderunt verſus mare rubrum, ſed ipſum eſt in parte orientali Aegypti, vt patet Exo. cap. 10.

Cum ergo Amalech eſſet inter latera duo Aegypti, & terræ Chanaan, ſcilicet, meridianum Aegypti, & ſeptentrionale Chanaan: aſcendentes Iudæi verſus orientalem partem Aegypti, ſi accederent ad aliquam partem terrę Amalech non poterant accedere, niſi in parte extrema eius, vbi coniungitur terra Amalech Aegypto. & hoc fuit apud Raphidim: nã terra Amalech accedit vſque ad deſertum Sur, quod eſt apud Aegyptum vt patet primo Regum capitulo decimoquinto. & in eodẽ deſerto ſteterunt Iſraelitæ immediate, vt tranſierunt mare rubrum, vt patet Exodi cap. 15. cum dicitur. tulit autem Moyſes Iſrael de mari rubro, & egreſſi ſunt in deſertum Sur: paulò autem poſt hoc ſteterunt in Raphidim, de quo Exodi cap. 17. & ibi pugnauerunt contra eos Amalechitæ, quia Raphidim eſt apud extremitatẽ, in qua coniungitur Aegypto terra Amalech. Deinde Iſraelitæ per circulum quendam aſcenderunt verſus orientem, & ſeptentrionem, & ſic recedebãt a terra Amalech, quę eſt meridiana, vt patet præced. cap. cum dicitur Amalech habitat in meridie. & tranſierunt per manſiones plures vſque ad Cadesbarne. ſunt enim quaſi viginti duæ, & cum venerunt in Cadesbarne declinabant per circulum a terra Aquilonis verſus Meridiem, & tunc acceſſerunt iterum ad terrã Amalech ad aliam extremitatem in qua coniungitur terræ Chanaan: & iterum pugnauerũt contra eos Amalechitæ: & ſic erant eadem gens Amalechitæ, qui pugnauerunt contra Iudæos in Raphidim, & qui poſtea pertranſitis multis manſionibus pugnauerunt contra eos in Cadesbarne, & ob hoc fuit data vnica vindicta de omnibus illis, cum Saul deleuit totam gẽtem Amalech. 1. Reg. cap. 15.

Nota viã Iudæorũ.

Figura autem ſitus terræ Amalech in habitudinẽ ad Aegyptum, & terram Chanaan patet: vt ſi quis faciat circulum & ducat diametrum illius, & in vno puncto diametri ponat Septentrionem, & ibi ſit terra Chanaan. in alio puncto diametri ponat Meridiẽ, & ibi ſit Aegyptus: ponatur iterum alius diameter interſecans primum orthogonaliter ad angulos rectos, & in vna parte diametri illius ſit Oriens, & in puncto oppoſito ſit Occidens: diameter primus proueniens a Septentrione in Meridiem ſit terra Amalechitarum iacens extenta in longum inter terram Chanaan & Aegyptum. hoc dato ſi aliquis debet exire de Aegypto per circunferentiam circuli iſtius

verſus

verſus Orientem,& iterum deſcendat verſus terram
Chanaan ad Septentrionem: tãget diametrum,quæ
eſt terra Amalech, in duobus punctis, ſcilicet primo
cum exijt ab Aegypto, quia ibi Amalech contingit
Aegyptum, & ibi eſt manſio Raphidim: & iterum
cum peruenerit per iſtum ſemicirculum in terram
Chanaan,tanget terram Amalech in alia extremita-
te diametri, quę eſt apud terram Chanaan, & ibi eſt
Cadesbarne.

Item patet, quòd omnes iſti Amalechitæ eſſent
eadem gens. nam cum propheta Balaam exiſtens
apud terram Chanaan vidiſſet Amalechitas,qui ſunt
apud terram ipſam,dixit. principium gentium Ama-
lech, cuius extrema perdentur, vt patet infra 24.cap.
In quo patet eſſe eandem gentem. nam vocatur ibi
Amalech principium gentium,ideſt prima gens,quę
pugnauit contra Iſraelitas. nam ante eos nemo pu-
gnauerat cõtra Iſrael, vt patet ex proceſſu Exo.a c.14.
vbi eſt exitus de Aegypto vſque ad decimũſeptimũ,
in quo eſt pugna Amalech. & dicitur quòd extrema
perdentur,ideſt deſtruentur a Saule rege. ergo idem
fuerunt Amalechitæ, qui pugnauerunt contra Iſrae-
litas in Raphidim, & quos deleuit Saul, ſed illi erant
ad meridianam partem terræ Chanaã,vt patet primo
Regum cap.15.ergo idem erant Amalechitæ qui pu-
gnauerunt contra Iſraelitas in Cadesbarne, vbi tunc
erant caſtra,& in Raphidim. eſt enim Cadesbarne ad
meridiem, cũ ſit in deſerto Sin, quod eſt meridianũ
terræ Chanaan,vt patet infra 34.cap.

Chananæi an ſint habitatores terræ Chanaan vel illæ gentes. Quæſt. LXXI.

QVAERET ante aliquis de Chananæis de qui-
bus dicitur hic, ſcilicet, quòd Chananæi &
Amalechitæ habitant in vallibus, an ſint de
Chananæis habitatoribus terræ Chanaan,vel
aliqua alia gens.

Aliquis forte reſpõdebit quod iſti Chananęi erant
pars populi terræ Chanaan. nam Iudęi erant nunc in
Cadesbarne, vt declaratum fuit precedenti cap.ipſa
autem Cadesbarne eſt in latere terrę Chanaan patet
Ioſue cap.10. in fine. ergo erant coniunctiſſimi terræ
Chanaan. iſti autem Chananæi, de quibus hic, erant
apud Cadesbarne. ergo ſatis eſſe poterant de terra
Chanaan, & veriſimile eſt eos illius terræ eſſe colo-
nos. Sed non poteſt ſtare, quia Deus dixit hic ꝙ ne-
mo de iſtis qui murmurauerant videret terram Cha-
naan: omnes tamen iſti viderunt terram, in qua ha-
bitabant iſti Chananæi, cum dicatur quòd ſequenti
die Iſraelitæ aſcenderunt verſus terram Chanaan, &
deſcendentes Chananęi, & Amalechitæ de mõtibus
occiderunt multos de eis: ipſi autem videbant tunc
terram illam de qua deſcendebant Chananæi quan-
do pugnabant aduerſus eos. ergo non erat iſta terra
Chanaan in qua habitabant iſti.

Dicendum igitur quòd iſti Chananęi non mora-
bantur intra limites terræ Chanaan quos deſcripſit
Dominus infra 34. cap. ſed ad meridianam partem
terrę illius,habitabant inter Aegyptũ & terram Cha-
naan apud Amalechitas. An vero iſti eſſent de ge-
nere aliorum Chananęorum non conſtat. ſed ſatis
dici poteſt quòd ſic. nam apud eandem terram erãt,
& interdum homines egrediũtur de terra ſua in alias
regiones: & ibi faciunt alium populum, qui vocatur
nomine populi ſui. Sic enim dicitur de illo qui re-
ceſſit de Bethel quę dicitur Luza, & abijt in terram
Cethim,& condidit ibi vrbem nomine Luzam,ſicut
erat ciuitas terrę ſuę. ita & iſti Chananæi forte receſ-
ſerunt ab alijs Chananęis habitantibus in terra Cha-

F naan,& habitauerunt in deſertis Arabię,ibique man-
ſit eis nomen ſuum Chananęorum. de illo autem
qui ędificauit Luzam in terra Cethim, habetur Iudi-
cum cap.1.

De iſtis autem Chananęis dicẽdum eſt, quòd erãt
illi de quibus infra cap.21. vocatur enim Chananęus
rex Arad, & dicitur quòd pugnauit contra Iſrael. &
patet quòd ſit idem populus. nam nunc Iſraelitę erãt
in Cadesbarne, & erant apud Chananęum, & Ama-
lechitas. poſtea autem receſſerunt inde retroceden-
tes verſus mare rubrum,vt patet in litera. nec reuerſi
ſunt iterum in Cadesbarne vſque ad annum quadra-
geſimum ab exitu de Aegypto: & tunc fuerunt ite-
rum in Cades, vt patet infra cap.20. ſed poſtquam re-
ceſſerunt de Cades euntes in mõtem Hor exijt Cha-
G nanęus rex Arad,& pugnauit contra eos, vt patet in-
fra 21.cap. quòd vero fuerit immediate poſt Cades-
barne patet infra 33.cap. Et hoc probato quòd ſit idẽ
populus Chananęus de quo hic dicitur, & de quo in-
fra 21.cap.apparet quod non ſint iſti Chananęi & ter-
ra Chanaan. nam infra 21.cap.dicitur quod Iſraelitę
vouerunt Domino delere omnes ciuitates illius po-
puli Chananęi,& deleuerunt: & tamen de terra Cha-
naan nihil adhuc attigerant quouſque tranſierunt
Iordanem. ergo non eſt idem populus Chananęorũ
iſte cum Chananęis,qui erant in terra Chanaan.

Habitant in vallibus. Iſtę duę gentes erant apud Ca
desbarne, & morabantur in quibuſdam vallibus ad
partem meridianam, ideo ſi Iſraelitę manerent ibi
H aliquot diebus, cum Deus deſeruiſſet illos, occiderẽt
eos hoſtes. dixit ergo vt recederent.

Quomodo dicantur habitare in vallibus, quia dicitur quòd deſcenderunt de montibus. Quæſt. LXXII.

SED aliquis dicet quomodo dicuntur habitare
in vallibus iſtę gentes: cum infra dicatur quod
deſcenderunt Chananęi, & Amalechitę de
montibus ad percutiendum Iudęos? Reſpon
dendum eſt quod maior habitatio iſtarum gentium
erat in vallibus,cum multi habitare nequeãt in mon-
tibus. Aliqui tamen in montibus erant, & illi deſcen
derunt de montibus ad percutiendum Iſrael. Aliquis
I forte aliter reſpondebit,ſ.quod Amalechitę & Cha-
nanęi ſolum habitabant in montibus: ſciebant ta-
men quod Iſraelitę vellent aſcendere in terram Cha-
naan: erat autem aſcenſus per montes illos, ideo oc-
cupauerunt mõtes,vt ibi poſſent percutere Iſraelitas.

Sed non ſtat, quia litera dicit infra. deſcenditque
Amalechites & Chananęus qui habitabant in mon-
tibus. ergo non aſcenderant de vallibus ad montes,
ſed ibi habitabant, quia tamen erat maior multitudo
in vallibus,dictum eſt de illis, qui habitabant, in valli-
bus. *Cras mouete caſtra*. Ideſt ſi hic multum morami-
ni,illi irruent ſuper vos & occident,ideo mouete im-
mediate caſtra.
K

Quare dictum eſt Iudæis a Deo quòd mouerent caſtra cum ſufficeret motus columnæ. Quæſt. LXXIII.

SED quęret aliquis quare dictum eſt hic a Do-
mino quòd mouerẽt caſtra Iſraelitę? nã alias
ſemper conſuetum erat, quod ad motum nu-
bis mouerentur caſtra, & quandocunque ipſa
ſtaret,Iſraelitę quoque ſtarent, ideo ſi nunc mouere-
tur nubes ſufficiebat,& non oportebat quod dicere-
tur cras mouete caſtra. Aliquis forte reſpondebit ꝙ
Deus dixit hic quod Iſraelitę mouerent caſtra, quia
ſemper cõſuetus erat dicere eis de motu caſtrorum,
& ſine

& ſine mandato ipſius ſpeciali non mouebant caſtra A vt patet ſupra cap. 9. cum dicitur. ad imperium Domini proficiſcebantur, & ad imperium illius figebāt tabernaculum. & magis adhuc patet, quòd iſtud imperium eſſet in voce quia ibidem dicitur. per verbū Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiſcebantur, ideo ſicut alias erat conſuetum ita factum eſt hic.

Reſpondendum eſt, quòd Deus non conſueuerat dicere Iudæis quando mouerent caſtra, ſed ſolum ad motum nubis mouebantur, & quando illa ſtabat ipſi quoque manebant. hic autem factum eſt aliquid nouum, cum Deus ſpecialiter iuſſerit in voce quòd mouerent caſtra. Et cum arguebatur, quòd ſemper mouerentur Iſraelitæ ad mandatum Dei dicendum eſt, B quod illud nō erat mandatum aliquod in voce, ſicut hic fuit, ſed ſolum erat per motum nubis. nam nubes mouebatur ab angelo vt patet Exo. cap. 14. & angelus non mouebat niſi ad voluntatem Dei. ergo quādocunque mouerentur caſtra per motum nubis dicebantur moueri ad mandatum Dei, & hoc ſignat id quod habetur ſupra cap. 9. ad mandatum Dei proficiſcebantur &c. quod patet, quia cum dictum fuiſſet quod ablata nube proficiſcebantur, & manente ea figebantur caſtra, ſubiunctum eſt. ad imperium Domini proficiſcebantur &c. in quo innuitur quòd nihil aliud erat mādatum Dei niſi motus nubis. hic autem aliquid vltra factum eſt, quoniam Deus locutus eſt vt mouerent caſtra, ideo neceſſe eſt, quòd detur C aliqua ratio diuerſitatis. Reſpondendum eſt vt fuit dictum, quòd Deus non loquebatur Iſraelitis quando erant mouenda caſtra, ſed ſolum iubebat angelo, vt moueret nubem, & hoc fiebat ſine voce: Iſraelitæ autem viſo quod moueretur nubes, mouebāt caſtra: aliquando tamen Deus poſt motum nubis adhuc locutus eſt, dās preceptum de motu caſtrorum, & hoc erat, quia per ſolum motum nubis forte non mouerentur Iſraelitę, cum nubes tunc progreſſura eſſet aliter quam conſueuerat, & ſic erat hic. nam conſueuerant Iſraelitæ ſemper ante hoc procedere verſus terram Chanaan: nunc vero nubes egreſſura erat verſus mare rubrum, ideo admirarentur Iſraelitæ de retro- D ceſſione nubis, & forte non ſequerentur eam: vt ergo eam crederent motam Dei voluntate, Deus dixit quod mouerent caſtra verſus mare rubrū. Quod autem ex hac cauſa factum fuerit patet, quia iterum factum eſt ſimile, vt patet Exo. cap. 14. Cum enim fixiſſent caſtra Iſraelitę apud deſertum Ethan, iuſſit Deus vt reuerterentur, & ponerēt caſtra apud Phiairoth & dicitur locutus eſt Dominus ad Moyſen loquere filijs Iſrael vt reuerſi caſtrametentur e regione Phiairoth. Si tamen non eſſet ibi reuerſio, non dixiſſet Deus quòd mouerent, ſed ſufficiebat motus nubis ad hoc, & ita fuit hic. nam dicitur reuertimini per viam maris rubri, quod erat retrocedere. & patet hoc magis. nam in nulla alia māſione legitur, quòd Deus iuſſerit moueri caſtra, ſed ſolum ad motum nubis E mouebantur, & hoc quia in alijs nō erat retroceſſio.

An nubes poſt verba Dei dederit ſignum motus caſtrorum ſicut ſolita erat, & an dirigeret Iudæos verſus mare rubrum. Et ad quid indigebant Iudæi nube quando receſſerint de Cades quia fere trigintaocto annis nunquam mouerunt caſtra.

Quæſt. LXXIIII.

SED quæret aliquis cum hic Iſraelitæ mouerint caſtra ad mandatum Dei an nubes quoque dederit ſignum motus caſtrorum, ſicut alias ſolitum erat? Reſpondebit aliquis, quod non, quia nubes dabatur in ſignum Iſraelitis ad mouēdum caſtra, & ad figendum, vt manifeſtaretur per illam voluntas Dei, quæ nūc declarabatur per verbum ſuum, quod erat manifeſtius ſignum. ergo non oportebat nubem dare ſigna ad hoc. Reſpondetur, quod hic ſunt duo dubia. primum an nubes quę erat cum Iſraelitis in Cadesbarne mota fuerit veniendo verſus mare rubrum ad locum ad quem Iſraelitę venerunt. ſecundum eſt, dato quod nubes venerit, an pręcedebat ſicut conſueta erat pręcedere, vel progrediebatur vt alias.

Ad primum reſpondendum eſt, quod nubes quæ erat in Cadesbarne mota eſt cum Iſraelitis venientibus verſus Mare rubrū. quod patet, quia nubes nunquam deſeruit Iſraelitas quouſque ingreſſi ſunt in terram Chanaan, cum poſt omnes iſtas manſiones pręceſſerit eos ad alias manſiones: non habuiſſent. n. aliter aliquem directorem viarum, nec caſtrametandi ſignum: potiſſime quia Exo. c. 13. dicitur, ꝙ nunquam columna nubis defuit coram Iſraelitis.

Ad hoc aliquis dicet. quod quanquam neceſſe ſit vt dicamus nubem iuiſſe cum Iſraelitis ad alias manſiones: tamen non eſt neceſſarium, vt receſſerit cum eis de Cadesbarne, quia cum ipſi haberent certam manſionem, quia Deus eis dixerat, vt mouerent caſtra contra mare rubrum, non indigebant nube dirigente, ſed poſt aliquot dies poterat ire nubes ad illos, & forte nō videbitur neceſſaria vſque ad annos quaſi trigintaocto, nam Iſraelitæ non tranſierunt Cadeſbarne in qua tunc erāt vſque ad principium anni 44. vt patet infra 20. cap. & tamen tunc erat annus ſecundus, ſcilicet ante medietatem anni vt declaratum eſt pręcedenti cap. ergo 38. anni fuerunt, in quibus non mouerunt Iſraelitæ caſtra tranſeuntes de Cadesbarne, & in his non indigebāt nube, quia illa erat ad mouendum caſtra & ad figendum.

Reſpondendum eſt, quod nubes iuit cum Iſraelitis tunc, cum mouerunt caſtra de Cadesbarne verſus mare rubrum ſicut alias ire conſueuerat, & erat neceſſaria. nam pręter alias neceſſitates quæ infra declarabuntur oportebat, quod ipſa eſſet cum Iudæis per quamlibet noctem ad illuminandum eos in caſtris, etiam ſi nulla eſſet neceſſitas ad pręcedendum in die, vt patet Exo. cap. 13. ſcilicet, nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. qualibet ergo nocte erat cum eis, & in hoc erat magna conſolatio Iſraelitis, quod caſtra eorum eſſent illuminata qualibet nocte lumine diuino, & viderent per noctem ſicut per diem. Cum autem dicebatur quod annis 38. ferè Iſraelitæ non mouerunt caſtra, non tranſeuntes vltra Cadeſbarne, ergo non eguerunt nube ad motum caſtrorū. poteſt reſpōderi multipliciter. primo quod non probatur in his temporibus 38. annorum nunquam fuiſſe mota caſtra, ſed quod nunquam tranſierint manſionem vnam procedendo verſus terram Chanaan: nam poſt Cadesbarne immediate ſequitur manſio montis Hor, vt patet infra 33. cap. ſed a tempore quo primo venerūt in Cadesbarne vſquequo tranſierunt in montem Hor fluxerunt anni 38. fere, non tamen ſequitur quod non fecerint aliquas manſiones retrocedendo.

Nec valet ſi obijcias quod habetur Deuter. cap. 1. ſcilicet, ſediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore ſcilicet, trigintaocto annorum, & ſedere ſignat quietem. nam non poteſt intelligi quod toto illo tempore manſerint in Cadesbarne, vel magna parte eius, quia non manſerunt ibi quinquaginta diebus. quod patet, quia cum veniſſent Iſraelitę in Cadesbarne miſerunt exploratores in terram Chanaan, vt declaratum fuit pręcedēti cap. expectauerunt autem eos ibi

diebus

diebus 40. quibus morati ſunt in explorando, vt patet infra in litera.

Cum autē veniſſent murmurauit populus, & poſt duos dies aduentus eorum, iuſſit Deus moueri caſtra vt colligitur hic, & mota ſunt. ergo non fuerūt quinquaginta dies manſionis in Cadesbarne, ſed mouerunt caſtra ad mare rubrum. cum ergo dicitur. ſediſtis in Cadesbarne multo tempore, non eſt ſenſus, ꝙ ibi manſerint, ſed quòd vltra Cades non tranſierint. Alio modo reſponderi poteſt, quòd in triginta octo annis non fuerunt factę manſiones Iſraelitis procedentibus ad terram Chanaan. ſed non conſtat an factæ fuerint aliquæ retrocedendo, & pro illis erat neceſſaria nubes ad dirigendum in via, & ſignandum locum caſtrorum, atque dandum tempora ad mouendum.

Aliter dici poteſt, quòd licet non fuerit neceſſaria nubes in his 38. annis ad dirigendum Iſraelitas in aliqua manſione: erat tamen neceſſaria, vt luceret eis per noctem. neceſſe eſt igitur, vt tempore hoc fuerit nubes cum Iſraelitis, & receſſerit cum eis de Cadesbarne verſus mare rubrum.

An nubes præceſſerit Iſraelitas verſus mare rubrum. Quæſt. LXXV.

SECVNDVM dubium erat, dato quòd nubes iuerit cum Iſraelitis de Cadesbarne verſus mare rubrum, an præceſſerit ſicut præcedere ſolebat, cum alias mouebantur caſtra. Reſpondebit aliquis quod an præceſſerit vel non conſtare non poteſt: conſtat tamen quòd non erat neceſſarium eam præcedere. quod patet, quia nubes pręcedebat Iſraelitas ad ſignandum eis locum caſtrorum, & dirigendum in via: nunc autem nihil horum erat neceſſarium, cum dictum fuerit eis, quòd mouerent caſtra verſus mare rubrū, & ſic determinabatur eis locus, ad quem ſine nube dirigente poſſent progredi.

Reſpōdendum eſt quòd neceſſarium eſt, vt Iſraelitæ habuerint nubem pręcedentem cum mouerūt caſtra verſus mare rubrū, & patet ex duobus. primo propter incertitudinem loci manendi. nam dictum eſt eis quod mouerent caſtra, verſus mare rubrum, & non fuit dictum quòd figerent in littore maris rubri vel pauloante, ſed erant verba iſta multum vniuerſalia, quia non magis poterant caſtrametari iuxta littus maris rubri, quam ante illud per magnam diſtantiam aut paruam, ideo fuit neceſſaria nubes ad aſſignandum locum certum caſtrametādi: nam quanquam daretur eis arbitrium eligendi locum caſtrorum, forte neſcirent eligere conuenientem locum; nubes autem precedens dirigeret eos, & daret conuenientem locum, quia ab angelo mouebatur. Item quanquam diceretur eis quod figerent caſtra in littore maris rubri: tamen neſcirent locum determinatum caſtrorum, quia poterāt per magnitudinē littoris vagari vbicunque vellent caſtrametari. Item nō poterat eis dari locus certus ad caſtrametandum iuxta mare rubrum, niſi nubes eos pręcederet, quia nullus eorum ſteterat nunquam in terra illa, ideo quanquam diceretur eis figatis caſtra in tali vel tali loco, neſcirent quis eſſet locus ille, cum nūquam vidiſſent illam terram. Item fuit neceſſarium, quod præcederet nubes propter directionem vię: nam cum ipſi neſcirent certum locum caſtramenandi: neſcirent etiam viam qua illuc iretur. Item quia dato ꝙ certiſſime ſcirent locum in quo caſtrametandum foret, tamen viam neſcirent, niſi haberent aliquod ſignum directiuum, ſicut quanquam nos ſciamus locum alicuius vrbis vel oppidi, tamen ſi non ſit via media aſ-

F ſignata neſciemus illuc directe procedere, ſed vagabimur in incertū, ita & illis eſſet cum per deſertum non eſſent vię, oportebat igitur quod præcederet nubes tanquam deſignans viam. *Et reuertimini in ſolitudinem per viam maris rubri.* Ideſt non maneatis hic, ſed eatis in deſertum per viam maris rubri, ideſt contra ipſum mare rubrum.

Quomodo dicitur quòd reuertantur in ſolitudinem cum in ea ſint: Quæſt. LXXVI.

DICET aliquis quomodo dicitur hic, quòd reuerterent in ſolitudinem Hebręi? nam tunc erant in ſolitudine, cum ipſi dixerint. vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & in
G hac vaſta ſolitudine. Reſpondendum eſt, quod in deſerto erant, & cum dicebatur eis quod redirent in ſolitudinem, ideſt in alteram partem ſolitudinis, dicebatur, quia ſolitudo illa magna erat, & hoc deſignatur cum dicitur, per viam maris rubri. Vel aliter poteſt dici quod Iſraelitę erant nunc quaſi extra ſolitudinem, cum eſſent apud terram Amalechitarum, & Chananęorum, iuſſit autem Deus quod reuerterentur in ſolitudinem recedendo a populis illis verſus terram in qua nemo habitabat, & hoc erat per viā maris rubri.

An Iudæi fecerint multas manſiones retrocedendo de Cadeſbarne, vel fuerint ſemper apud mare rubrum, & an ſteterint ibi bis, ſcilicet, anno ſecundo & quadrageſimo.
H *Quæſt. LXXVII.*

NVNC quęret aliquis an Iſraelitę fecerint multas manſiones retrocedendo de Cadesbarne vel fuerint ſemper in māſione illa apud mare rubrum ad quam iuerunt de Cades. Pro hoc ſciendum eſt, ꝙ ſiue dicamus Iſraelitas feciſſe manſiones multas in retrocedendo, ſiue non, nulla earum computatur in numero manſionum factarum in ſolitudine, nam infra 33. cap. vbi eſt catalogus manſionum non ponitur aliqua earū, quia poſt Cadesbarne ſequitur manſio in mōte Hor, tamen illa fuit in anno 40. ꝙ Iſraelitę venerunt primo in Cadesbarne anno ſecundo ab exitu de Aegypto ante medium anni, & tunc cęperunt regredi verſus mare rubrū, vt dicitur hic propter murmurationem. deinde anno 40. venerūt iterum in Cadesbarne menſe primo vt patet infra 20. cap. & immediate tranſierunt in môtem Hor, vt patet eo. c. & ꝗ. 33. ideo Cadesbarne ſemel ponitur, quia de prima vice non fit mentio. Si tamen aliquę māſiones de his quę fuerunt retrocedendo ponerentur, neceſſe erat poni eas inter Cadesbarne & mōtem Hor, ſed nulla inter media eſt. Ex hoc autem dicet aliquis, ꝙ non fecerunt Iſraelitę aliquas manſiones retrocedendo, cum ſcriptura eas ſubticuerit, ſed non tenet argumentū, quia
K multa facta ſunt quę nō narrantur in ſacra ſcriptura. Sed adhuc obijcietur, quia ꝗ. 33. ponitur catalogus manſionum, & aſſignantur ibi oēs manſiones Iſraelitarum per deſertum, cū dicatur a principio, hę ſunt manſiones filiorum Iſrael &c. Dicendum eſt, quod ibi ponuntur oēs māſiones Iſraelitarum, ſed nō quę ſunt in retrocedendo, quia ſcriptura ſolum intēdebat ponere eas quas habuerunt procedendo, tamen non tollitur fuiſſe alias retrocedendo, nam in Cadesbarne bis fuit manſio Iſraelitarum, ſemel tamen computatur ibi. quod patet, quia primo ſteterunt ibi in anno ſecundo ab exitu de Aegypto, cum miſerunt exploratores vt patet pręc. c. ſecundo ſteterunt ibi mēſe primo anni quadrageſimi infra 20. c. Item neceſſe eſt adhuc

adhuc poni māſionem aliquam quę ibi nullo modo computeretur, nam de Cadesbarne reuerſi ſunt verſus mare rubrum, & ibi fecerunt aliquam manſionem, tamen iſta non computatur in catalogo, quia deberet eſſe inter Cadesbarne & montem Hor, tamen non eſt. Ita igitur poteſt dici quod multę aliæ manſiones fuerint, & non deſcribantur, an tamen fuerint non conſtat.

An Iſraelitæ quando reuerſi ſunt in ſolitudinem ex Dei præcepto ſteterint ſemper in manſione vna. Et quare dicti ſint vagi. Quæſt. LXXVIII.

SED aliquis dicet quod fuerunt aliquę manſiones, quia dicitur infra in maledictionē Iudęorum. filij veſtri erūt vagi in deſerto annis quadraginta: vagari autem eſt hinc & inde diſcurrere: ſi tamen ſtetiſſent in māſione vna, non diſcurrerent, nec eſſent vagi, ideo ponendum erit quod fecerint aliquas manſiones. Reſpondendum eſt ſatis rationabile eſſe ꝙ Iſraelitę mouētes caſtra de Cadeſbarne verſus mare rubrū fixerint caſtra in loco vno in quo manſerint quaſi 38. annis, & non retroceſſerunt nec progreſſi ſunt vlterius, vſque ad primū mēſem anni 40. cum venerunt iterum in Cadesbarne. Et hoc videtur rationabile, quia progreſſus Hebręorum retrocedendo ad nihil vtilis erat, ſi tamen retrocederent, eſſet eis graue. quod patet, nam ſi retrocederēt vt magis ſe ab hoſtibus remouerēt, nō oportebat fieri plures manſiones: nam cum perueniſſent vſque ad mare rubrum quod erat eis tunc a latere ſeptentrionali, non poterant vltra ire concluſi vndique mari. Si vero recederent a mari verſus partem meridianam, ſemper appropinquarent magis ad hoſtes, quia dictum fuit ſupra pręced. cap. ꝙ Amalechitę habitabant in meridie, & iſti erant hoſtes ſui, ideo vt eſſent tuti ab hoſtibus, non conueniebat fieri alteram manſionem pręter eam quę dicitur hic, ſ. ꝙ irent verſus mare rubrum. Poterit aliquis dicere ꝙ erat conueniens Iudęis mutare locum caſtrorū pp aliquas neceſſitates humanas, ſed non ſtat: nam hoīes conſueuerunt mutare loca, quia non poſſunt in eodem loco habere ſemper ſufficientiam omniū alimentorū: potiſſime qñ eſt magnus exercitus, cito enim conſumuntur quę ſunt ad eſum in aliqua regione, ſed in Iudęis non accidebat hoc, quia non habebant cibos de terrę naſcentibus, ſed de cęlo dabatur eis panis angelorum, ideo vbicunque eſſent habebant illud ad ſufficientiam: vnde non erat eis aliqua cauſa mutādi locum in retrocedendo: eſſet autem triſtabile retrocedere, ſ. vexari ambulando inutiliter, & quod amplius eſt, augeri laborem itineris pro reditu, nam in anno 40. redituri erant Iſraelitæ vt introirent in terrā Chanaan, & iterum venturi in Cadesbarne. ſi ergo multum inde recederent multum de itinere eis relinquebatur in poſterum. Cum autem arguebatur ꝙ Iſraelitæ futuri erant vagi 40. annis. reſpōdendum eſt non ſequi ex hoc ꝙ fuerint multę māſiones retrocedendo, nam dr̄ aliquis vagus qui hinc & inde diſcurrens, certa via non procedit, ita fuit in Iſraelitis, quia cū de Cadesbarne ituri eſſent in mōtem Hor, regreſſi ſunt verſus mare rubrum vbi ſteterunt 38. annis, & ſic toto illo tp̄e fuerunt vagi, i. exiſtentes extra rectā viā, & nō oportuit poni plures māſiones retrocedēdo, ſed ſufficit iſta de qua habetur hic. Conſiderādum autem circa tempus iſtud quo Iſraelitę fuerūt vagi, ſ. 38. annis, ꝙ nō hr̄ aliqua hiſtoria geſtorū quid fecerint, aut paſſi fuerint Iudęi, vel quid Deus locutus fuerit ad Moyſen vel ad populum. & credendum eſt, ꝙ nō fuerunt aliqua geſta narratu digna toto hoc tp̄e, nec Deus ali-

A qua ſpecialia locutus eſt Moyſi, aut populo, nec etiā populus aliqua facinora murmurationū cōmiſit in Deum, ſed māſit totus ille infęlix populus in pęnam delicti ſui in illa vaſta ſolitudine apud mare rubrū, nihil agens, ſed expectans quotidie quid Deus de illis facere dignaretur.

An Deus percuſſerit tunc Hebræos peſtilentia. Quæſt. LXXIX.

SED quęretur circa pręcedētia, quia dicitur ſupra feriā igitur eos peſtilentia, quō fuit iſtud verū, quia Deus non percuſſit Hebręos peſtilentia? Aliqui dicunt ꝙ ſic, quia oēs iſti qui numerati erāt a 20. annis & ſupra, perierunt in deſer-
B to, vt patet infra in litera. & forte omnes iſti peribant peſte. Dicendū ꝙ non pōt ſtare iſtud. Primo quia qñ Deus iſtud dixit aliud intendebat, vel intendere videbatur, q̄ cum dixit ꝙ perirēt oēs numerati. nam illud fuit poſtq̄ Moyſes orauit, iſtud vero quod dr̄ de peſtilentia fuit anteq̄ oraret, ideo nō ſunt idem. Secundo quia poſtq̄ Deus dixit ꝙ feriret populū peſtilētia: orauit Moyſes Deum ne illud faceret: poſtq̄ aūt dixit, ꝙ perirent in deſerto oēs numerati, nihil orauit, quaſi permittens ꝙ illud fieret, vt patet in litera. ergo non fuit idem. Tertio & pręcipue, quia nō pōt intelligi iſta litera de morte numeratorum, quia dr̄ hic, feriam eos peſtilentia atque conſumā: te aūt faciam principem ſuper gētem magnam. in quo ſignatur ꝙ
C de toto iſto populo nullus manſurus erat, cum dicantur conſumendi, etiā quia Moyſes futurus erat princeps ſuper aliam gentem, quod non fieret manente gente Hebręorum, mors tamē numeratorū nō conſumpſit populum Hebręorum, quia non fuit ſimul, ſed paulatim, & ſucceſſiue, & ſic manebat populus Hebręorum magnus ſicut prius, quaſi nulla plaga ei inflicta fuiſſet, ideo nō pōt intelligi de illo. Quarto quia litera ſignat ꝙ iſta pœna a Deo pronunciata, nō fuerit inflicta precibus Moyſi, quia dicitur ſupra in litera, dixit Dominus dimiſi eis iuxta verbum tuum, pęna tamen de occiſione numeratorum fuit vere inflicta. ergo non fuit iſta pęna peſtilentię ipſa mors nu-
D meratorum.

An verba quæ dixit hic Deus de interemptione Hebræorū ſint prophetice dicta vt cenſuit Origenes. Quæſt. LXXX.

ALII dicunt ꝙ iſta verba Dei intelligenda ſunt ꝓphetice. ſ. ꝙ Deus ſignificauit in hoc gentiles conuertendos ad Chriſtum abiecto populo Hebręorū, quod poſtea factū eſt, & dicunt ꝙ Moyſes orauit valde, vt hoc nō fieret, quia iſta gens quæ vocanda erat, nō pertinebat ad eū, ſed ad Chriſtum. De hoc dicit Origenes, feriā eos. comminatio hęc non eſt iracundia, ſed prophetia, aſſumendus enim erat populus nationum, ſed nō per Moyſen, excuſauit ergo ſe Moyſes: ſciebat. n. q gēs
E quę promittitur non per eum vocanda erat, ſed per Ieſum, nec Moſaycus ſed Chriſtian' populus erat appellandus, ideo pluribus exorat pro populo ſuo. Sed dicendum ꝙ iſtud non ſtat, niſi quis accipiat in ſenſu myſtico, ſed non in ſenſu literali. Primo quia tunc ſignaretur hic reprobatio populi Iudaici. litera tamen non ſignificat niſi mortem corporalem infligendam cum dicitur, feriam eos peſtilentia, ergo non eſt ille ſenſus. Secundo, quia hoc ꝙ dicitur ſignificari prophetice impletum eſt. ſ. ꝙ fuerit reprobatus populus Hebręorum, & vocatus alius populus, ſicut Chriſtus dixit eis. auferetur a vobis regnum cęlorum, & dabitur genti facienti iuſtitiam eius. Matt. 21. illud tñ qđ Deus dixit hic ꝙ Hebręos non ſuit impletum, quia orantę

Moyſe

Moyſe dixit Deus, dimiſi eis iuxta verbum tuum ſupra in litera. ergo non eſt propbetia vocationis gentium. Tertiò, quia loco huius quod Deus dixit hic, feriam eos peſtilentia. mutauit ſtatim aliam pęnam ſcilicet, quod morerentur omnes numerati vt patet ſupra & infra in litera. & tamen loco vocationis gentium, & reprobationis Hebręorum non fuit aliud datum, quia iſta non fuerunt mutata: ergo non intelligitur litera iſta de illo. Quarto quia Moyſes orabat Deum ne iſtud fieret: & tamen ſi fuiſſet prophetia de vocatione gentium, Moyſes non oraret in contrarium, ſciens quòd non poterat mutari id quod Deus pręnunciabat infra 23. cap. etiam quia videretur inuidere gentibus a Deo vocandis, quod eſt inconueniēs. Quinto quia verba Moyſi orãtis non conueniunt huic ſententię, quia per illa ſignatur Deum dixiſſe ꝙ occideret omnes Hebręos: Moyſes autē orat oſtendens ꝙ non debeant iſta fieri, quia diminueretur gloria Domini: ſi tamē intelligeretur de vocatione gentium, & reprobatione populi Hebręorum non facerent iſta ad propoſitū. Sexto quia repugnat huic ſententię quod Deus dixit Moyſi, ſ. te autem faciã principem ſuper gentem magnam. in vocatione tamen gentium, & reprobatione populi Iudęorum, Moyſes non erat futurus ſuper gentem magnã, immo ſuper nullam gentem, ſiue intelligatur de Moyſe viuente, ſiue mortuo, & manente in memoria. De primo patet, quia reprobatio populi Iudęorum, & electio noui populi fuit multo tēpore poſt mortē Moyſi, ſ. quaſi mille & quingētis annis, quãdo cępit prędicari euangelium poſt mortem Chriſti. De ſecundo patet, quia non manet Moyſes in memoria. lex enim eius ceſſauit, immo iam mortifera eſt, quia ſi quis circuncidit̃ euacuatur a Chriſto ad Galat. 5. cap. & ita non poterat Moyſes effici ſuper gentem magnam, intelligendo literam iſtam de vocatione gentium, & reprobatione populi Iudęorum,

Quod illa verba ſint intelligenda ſimpliciter prout iacent. Et quòd Dei ſententia ſecundum quam iudicat, eſt duplex.
Quæſt. LXXXI.

DICENDVM igitur, ꝙ debet iſtud intelligi ad literam ſicut iacet, ſ. populus Hebræorum peccauerat grauiter ꝯ Deum, & merebatur deleri: Deus aūt volens ei inferre pęnam debitã dixit, feriam eos peſtilentia atque conſumam, ſ. vt nullus maneat in toto populo, ſed omnes ſimul moriantur. Et Moyſes intellexit iſtud in hoc ſenſu, ideo orabat Deum pro populo ne deleret illū: & hoc modo procedunt verba Moyſi, ſ. ꝙ ſi omnes habitatores terrę, qui ſciebant quãta bona fecerat, & faceret Deus quotidie Hebręis, audirēt ꝙ Deus occiderat omnes Hebręos ſimul in deſerto, quaſi vnum virum: dicerent quod non poterat introducere eos in terram pro qua iurauerat illis, ideo occidebat eos, quod erat ad diminutionem glorię Dei. Et Deus placatus his verbis Moyſi, quaſi rectè conuinceretur, ceſſauit ab eo quod dixerat, & ſicut Moyſes dixit dimitte obſecro peccatum populi huius ſecūdum magnitudinem miſericordiæ tuę, ita Deus dixit Moyſi, dimiſi eis iuxta verbum tuum. & ſic nō fecit illud malum, quod contra Hebręos dixerat.

Intelligendum igitur eſt, quod Deus dixerat illud comminatorie, & non ſecundum ſuam firmam ſententiam, quia ſi ita diceret, nunquã mutaretur. quædam enim dicit Deus ſecundum firmitatem ſuę pręſcientię, & iſta ſiue ſint bona, ſiue mala hominibus nunquam mutantur, ſed ita eueniunt ſicut Deus prędixit. de bono patet ſicut in Hebręis, quibus nitebat̃ maledicere Balaam, & orabat Deum, vt permitteret
F ipſum maledicere Hebręis: Deus autem dixerat ei, quòd populus erat benedictus, & non poterat maledici: poſtquã autem Balaam agnouit ſuper hoc firmum propoſitum Dei dixit. non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur, nec filius hominis vt mutetur: ad benedicēdum adductus ſum, benedictionem prohibere non valeo infra 23. De malo patet ſicut prænunciauit Deus Moyſi quòd non intraret in terram Chanaan, infra 20. & 27. cap. ipſe autē ſępe orauit vt permitteretur intrare: Deus tamen nunquam aſſenſit, ſed dixit ei. ſufficit tibi: nequaquam loquaris vltra ad me de hac re Deut. 3. Sic etiam fuit de Saule de quo prænūciauit Samuel quòd auferretur ei regnū Iſrael, & quia aliquis putaret, quod poſſet obtineri precibus, ne illud fieret, dixit Samuel, quòd erat impoſſi-
G bile 1. Reg. 15. c. ſcilicet, ait Samuel ſcidit Dominus regnum Iſrael a te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te: porrò triumphator in Iſrael non parcet, & pęnitudine non flectetur, neque enim homo eſt, vt agat pęnitentiam. Aliqua ſunt quæ Deus dicit comminatorie, & iſta non complentur ſicut dicūtur, ſed mutatur ſententia Dei, & iſta ſunt tam in bono q̃ in malo ſecundum exigentiam præſentium meritorum, vel demeritorū, quia ſi quis ſeruiat Deo actualiter forte prænuntiauit Deus de illo, quod exaltabit eum, vel faciet ſibi aliqua bona. Si vero deſinat ille ſeruire Deo non implebitur, quod Deus pręnunciauit quaſi reuocetur ſententia. Sic etiam econtrario ſi quis offenderat Deum & merebatur ſibi inferri ma-
H la, Deus pręnunciat ei aliqua mala futura: ſi autem iſte doleat de peccato conuerſus ad Dominum, vel alius oret pro eo, & ipſe conuertatur, non ſequuntur mala quæ Deus contra illum pręnunciauit, quia erãt ſecundum comminationem iuxta exigentiã pręſentium demeritorum, & non ſecundum certitudinem diuinæ prouidentiæ. de his Hier. 18. c. In pręſenti ita fuit, quia Hebręi ſecundum magnitudinem peccatorum ſuorum merebantur deleri, & Deus ita dixit, quòd faceret illis, ſ. feriam eos peſtilentia atque conſumam. & quia iſtud comminatoriè dicebatur, orauit Moyſes pro populo, & populus doluit de peccato, & ſic Deus placatus nō intulit malum, quod comminatus fuerat.
I

Quare Deus profert ſententiam, quam mutare intendit.
Quæſt. LXXXII.

ALIQVIS dicet cum Deus non ſit facturus ea quæ comminatorie dicit. quare illa dicit, quia videtur eſſe quędam mutabilitas & inconſtantia in eo, cum nō eueniãt, quę ab eo dicuntur. Dicunt aliqui iſtud eſſe, quia ea quæ dicuntur a Deo comminatorie dicuntur ex ira: quæ autem irati dicimus indeliberate loquimur, ideo ſępe ſunt cōtra rectum & iuſtum, & cum redierit animus pacatus inuenimus incōueniens eſſe illa impleri: & ita non facimus quę diximus. de Deo ſic putãt:
K quia ſcriptura dicit quod Deus facit quædam, aut loquitur exiſtens in ira Pſal. 6. ſcilicet, Domine ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me, ideſt non arguas me, nec corripias quando fueris in ira, vel furore. & hoc modo Deus ex ira vel furore dicet aliquid, quod non eſt conueniens fieri, ideo illud poſtea reuocat.

Sed dicendum quòd iſtud eſt nefas cogitare: Deus enim nullam paſſionem neque tranſmutationem habet Iaco. 1. cap. apud quem non eſt tranſmutatio neque viciſſitudinis obumbratio. ideo nec iram neque aliam paſſionem habet, vt mouente paſſione aliqua dicat, quę poſtea ratione ſuggerēte reuocet, ſed quid-

quid

quid Deus dicit iuſtum eſt, ꝙ autem ſcriptura dicit illum habere iram vel furorem, non eſt intelligẽdum ad literam, ſed eſt modus loquendi humanus, de quo ſæpe declaratum eſt, quare ſcriptura ſic loquatur.

Conſiderandum autem, ꝙ ſicut ea quæ Deus dicit ſecundum firmam præſcientiam ſemper iuſta ſunt, i. nunquam ſunt contra iuſtitiam, ita ea quæ dicit ſm comminationem iuſta ſunt, quia illa dicuntur ſecundum exigentiam meritorum, vel demeritorum præſentis ſtatus, ideſt, ꝙ ſi quis nunc Deo placet, prænunciat Deus de illo, quòd faciet ei bona. Si autẽ quis offendit nunc Deum prænunciat ſibi aliqua mala: vtrũque autem eſt iuſtum, ideſt non iniuſtum. Sed in hoc eſt differentia, quia quando pro bono p̄nunciat Deus alicui bona poſſunt eſſe illa maiora quam iſte mereatur, quia ſupplet Dei magnificentia id quod deeſt merito huius. quando tamen Deus prænunciat alicui mala pro peccato, neceſſe eſt, quòd iſta ſint, vel æqualia peccato, vel minora, quia magis punire quam peccauerimus, non pertinet ad Deum qui iudicat omnem terram Gen. 18. cap. ideo iuſta ſunt vtraque. Et in hoc eſt differentia inter ea quæ nos dicimus ex ira, & illa quæ Deus dicit comminatoriè, quia quę nos dicim⁹ ex ira iniuſta ſunt, aut incõuenientia, ideo ratione poſtea ſuadente illa reuocamus: illa autem mala q̃ Deus prænunciat cõminatorie ſemper iuſta ſunt: quia non ſunt maiora peccatis: & tamen Deus illa ex miſericordia reuocat, nobis conuerſis ad ſe, & orãtibus: & licet iuſte poſſent illa inferri: melius tamen eſt non inferri, mutato ſtatu illius, contra quem prænunciata ſunt, & ideo non inferuntur, quia Deus ſemper facit id quod melius eſt.

An ſit conueniens prænunciari aliqua à Deo comminatoriè. Quæſt. LXXXIII.

NVnc redeundum eſt ad ea quæ dicuntur à Deo comminatoriè, & dicendum, ꝙ valde conueniens eſt prænunciari aliqua à Deo comminatoriè. Primo propter cognitionem naturę noſtrę, quę eſt vertibilitas liberi arbitrij ad bonum, & malum: iõ ſicut nullum bonũ eſt, in quo tam fixi ſimus, quin poſſimus tranſire ad malum, dum viuimus: ita nulla pręnunciatio Dei de bono futuro debet eſſe tam firma, quin mutari poſſit in oppoſitum, vel ceſſare, & ſic nullũ peccatum eſt, cui tam tenaciter inhęreamus, dum viuimus, quin poſſimus deſerere illud: ita nulla pręnunciatio Dei de malo futuro nobis debet eſſe tã firma, vt non poſſit verti in oppoſitum. & ſic eſt conueniens prophetia comminatoria. Secundo eſt hoc ad oſtendendum poteſtatem Dei: nam ſi poſtquam Deus pręnunciat nobis aliquid de bono, vel de malo, numquam poſſet illud reuocari, videretur Deus alligatus alicui, quaſi iam nihil vltra facere poſſet, quod eſt inconueniens. & iſtud eſt principale motiuum, quare Deus voluit eſſe prophetias comminatorias, & promiſſorias in ſcripturis, ſic patet Ierem. 18. c. Nunquid ſicut facit figulus iſte non potero facere vobis domus Iſrael ait Dominus? Ecce ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea domus Iſrael, & ſtatim ſequitur ibi, ꝙ Deus aliqua bona promitteret, & poſtea illa mutaret, & aliqua mala pręnunciaret, & illa non infligeret. Tertio & præcipue fuit ad regulandum, & conuertendum mores noſtros in bonum. Si enim quando Deus aliquod bonum promittit neceſſe eſſet euenire, non curarẽt homines poſtea bonum, vel malũ facere, ſed quicquid eis placeret potius malum, quàm bonum ſcientes, ꝙ bonum promiſſum eis a Deo non poterat variari: ſimiliter ſi prænunciato aliquo malo contra peccato-

A rem ſciretur, impoſſibile eſſe illud euitari, deſperaret peccator, & iam non conuerteretur ad bonum, cum non prodeſſet ei: nunc vero enim pręnunciatio de bono facta propter bonum, & virturẽ alicuius ſciamus, ꝙ poteſt mutari, ſi deſinat eſſe bonus ille cui promiſſio facta eſt, nitetur perſeuerare in bono, vel creſcere, vt bonum promiſſum non ceſſet. Sic etiam ſcientes, ꝙ prophetia comminatoria mutari poteſt, debemus orare pro peccatis, propter quę fuit pręnunciatũ malum, & effici boni: ideo eſt conueniens prophetia comminatoria. Quarto, quia hoc cõuenit ad prouidẽtiam diuini regiminis, qua nos dirigit in eſſe, vel ſtatu morali, vel ſpirituali, ſecundum quam non ſufficit, ꝙ Deus nobis oſtendat, quid eſt bonum, & quid malum,
B & pręcipiatur bonum, & prohibeat malum, ſed etiam expedit, vt magis moneat nos, qui ſumus tardi, ſ. alliciẽdo ad bona per promiſſa bonorum, & diſtrahendo a malo pręnunciando nobis mala. Si tamen tam pręnunciatio mali, quàm boni eſſet aliquid firmum, quod non poſſet mutari, non ſolum non prodeſſet ad mores, ſed potius valde noceret, inducendo deſperationem, vel perſeuerantiam in malo, aut facilitatem ad illud: ideo oportuit, ꝙ promiſſiones, & comminationes non eſſent ſecundum certitudinẽ ineuitabilitatis: & iſtę duę ſunt cauſę potiſſimæ. De hoc dicitur Ierem. 18. repente loquar aduerſum gentem, & aduerſum regnum, vt eradicem, & deſtruam & diſperdam illud, ſi pęnitentiam egerit gens illa de malo ſuo, propter quod locutus ſum aduerſus eam,
C agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaueram, vt facerem ei. & ſubito loquar de gente, & de regno, vt ędificem, & plantem illud: ſi fecerit malũ in oculis meis, & non audiat vocem meam, pęnitẽtiam agam ſuper bono, quod locutus ſum, vt facerem ei. Quinto eſt hoc propter opera noſtra, ne reddantur prorſus inutilia, ſicut eſt orare, lugere, pœnitentiam agere de peccatis, quę ſunt opera bona, & a Deo valde commendata, ſi tamen pręnunciatio de malis eſſet ſecundum certitudinem, nihil iſta prodeſſent, qa pręnunciato malo aliquo cõtra peccatorem eſſet illud ineuitabile, fruſtra eſſet orare pro eo, & cõteri, & pęnitentiã agere, q̃ ſunt abſurdiſſima: iõ oportet p̄nũ-
D ciationes de bono, & de malo non eſſe certas. Sextò, qa tolleretur p̱ hoc q̃dã cõfidentia bona, quã de Deo hẽmus, & familiaritas ad ipſum: nã ſi peccauerimus, & mala nobis p̄nũciet, accedimus ad ipſum lugentes, cũ ſpe bona, ꝙ nobis remittat pęnã p̄nũciatã: & reducet nos in eũdẽ gradum amoris, & fauoris ſui, in quo prius eramus apud eũ, ſicut pater clemẽtiſſimus. tollere aũt iſtã cõfidẽtiã accedẽdi ad Deũ eſt tollere oẽ bonũ noſtrũ. Sic dicit Apoſt. ad Hebr. 4. Habentes ergo pontificem magnum, q penetrauit cęlos Ieſum filium Dei. *Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron.*

Quòd Deus locutus eſt Moyſi, & Aaron: & an ſit eadem locutio, quæ prius. Quæſt. LXXXIIII.

E DE iſta locutione eſt dubiũ, an fuerit eadem cũ ſuperiori, vel diuerſa. Dicet aliq̃s eẽ eandẽ: qa eadẽ dicũtur hic quæ dicta fuerũt ſupra, ſ. de pęna infligẽda Iſraelitis, q̃q̃ hic magis explicat̃: qa ſ̃. dicebat̃ ſolũ, ꝙ murmuratores nõ introirẽt in terrã Chanaã: hic autẽ dr̃, ꝙ 40. annis manerẽt in deſerto filij eorũ, quouſq; morerẽtur patres. ſatis antẽ dici põt, ꝙ ſit alia locutio: quia ſ̃. Dñs locutus eſt ad Moyſen ſolum, cum dixit, dimiſi iuxta verbum tuum. hic autem locutus eſt iterum, & fuit locutio ad Moyſen, & Aaron. Cauſa autem huius locutionis iteratæ vr̃ eſſe, quia poſtquàm populus murmurauit, & locutus fuit contra Moyſen, & Ioſue, & Caleb, &

Deus dixit iſta Moyſi: videtur, ꝙ iterum murmuraue
rint Iſraelitæ,& tunc Deus locutus fuit ad Moyſen,&
Aaron, vt hic dicitur. Si autem velimus tenere contra
rium, dicendum eſt quòd quamquam ſupra diceret,
ꝙ Deus fuit locutus ad Moyſen, non ſolum ad ipſum
locutus eſt, ſed etiam ad Aaron. Ex hoc autem patet,
ꝙ Aaron erat propheta, nam illi vocantur prophetæ
ad quos ſermo Dei factus eſt, ſed ad Aaron eſt huiuſ-
modi, nam ſæpe loquebatur Deus ei, & Moyſi ſimul.
aliquando autem ei ſoli. de primo patet hic, & Leuit.
cap. 11. de ſecundo habetur Leuit. c. 10. & infra 18.

Vſquequo multitudo hæc peſſima murmurat contra me? Id-
eſt, nunquid non ceſſabit aliquando iſta peſſima gens
cõtra me murmurare? dicit hoc, quia ab exitu de Ae-
gypto ſemper murmurauerant, & nunc quoque mur
murabant.

Poteſt autem introduci iſta litera ſi dicamus, quòd
ſit iſta alia locutio ab illa qua Deus locutus eſt Moyſi
ſoli, nam tunc erit ſenſus, quòd prius murmurauerãt
dicentes ſe velle reuerti in Aegyptum, & tũc locutus
eſt Deus ad Moyſen, ꝙ nullus de illis introiret in ter-
ram Chanaan. Iterum autem murmurauerunt poſt
hoc, & hoc viſum eſt intolerabilius, & tũc dixit De⁹.
vſquequo multitudo hęc murmurat cõtra me? Si au
tem ſit eadem locutio iſta, & illa quæ facta eſt a Moy-
ſe, eodẽ modo introducetur litera, ſ. quòd Iudæi mur
murauerant contra Deum ſemper ab exitu de Aegy
pto, & quia nunc petierunt inter ſe ducem ad redeun
dum in Aegyptum, dixit Deus hęc.

Si autem dicatur, ꝙ fuerũt duæ locutiones illa quæ
facta eſt ad Moyſen, & Aaron. dicendum eſt, ꝙ ſentẽ-
tia data a Deo de non ingrediendo in terram Chanaã
non fuit declarata Iudęis vſque ad murmurationem
ſecundam, nam ſi hoc audiuiſſent nõ murmuraſſent
poſtea: ſed magis doluiſſent, ſicut patet ĩ. quòd audi-
ta iſta ſententia Dei luxit totus populus nimis.

Querela filiorum Iſrael venit ad me. Ideſt querela quam
ipſi habent de me venit ad aures meas. eſt modus lo-
quendi humanus, vt cum aliquis dicit ad aures meas
peruenit hoc, aut talia, vel talia mihi relata ſunt, Deus
tamen non habet hunc modum, quia nec aures hẽt,
nec poiẽtiam auditiuam, ideo nihil audire poteſt, nec
etiam hoc referri poteſt ad intellectum. ſcilicet, ꝙ p-
uenit hoc ad Deum, ideſt ipſe cognouit querelam q̃
faciebant Deo Iſraelitæ, nam Deus ſiue intellectiue, ſi
ue alias nihil nouum ſuſcipit, aut extraneum, quia eſ-
ſe Dei totum ſimul eſt, nec motu, aut ſucceſſione ali-
qua partes eſſendi eius acquiruntur, ſicut eſt in omni-
bus rebus creatis, & hoc quia ſtatus Dei eſt ęternus;
ęternitas autem ſimulitatem dicit, ideo nihil peruenı-
re poteſt ad ipſum, quia quod peruenit alienum eſt,
de quo late declaratum eſt Ioſue ca. 11. eſt tamen mo
dus loquendi humanus. nobis enim aliqua aduenıũt
quæ prius non habebamus. Sic etiam Deus de ſe dicit
ſępiſſime. de hoc Gene. 18. ſ. deſcendam, & videbo, an
clamorem qui venit ad me opere compleuerint. erat
autem iſta querela filiorum Iſrael de Deo: dolebant
enim quòd eduxiſſet eos de Aegypto, & illuc regre-
di cupiebant.

Dic ergo eis. Volebat Deus proferre ſententiam ſup
contumaces, & voluit ꝙ Moyſes promulgaret eam il
lis, ideo dicit. dic ergo eis, ideſt, quia ſemper conque-
runtur de me dicas eis quę ſequuntur de pęna eorũ.

Quare dixit Deus dic ei, cum loqueretur Moyſi & Aaron.
Quæſt. LXXXV.

DICET aliquis, cum Moyſes & Aaron fuerint
præſentes locutioni Dei, quomodo dixit Deus,
dic ergo eis? ſed magis dicere debuiſſet, dicite ergo
F eis. Reſpondendum eſt, ꝙ quamquam duo audierint
verbum Domini non poterant ambo proponere po-
pulo, ſed alter eorum. nam aut proponerẽt ſimul, vel
ſucceſſiue, ſi ſucceſſiue non proderat, quia ſufficiens
erat, ꝙ vnus eorum narraret populo, ſi autem ſimul ꝓ
ponerent erat valde abſurdum, quia neuter eorum a
populo audiretur, ideo oportebat alterum eorũ pro-
ponere, & alium proponenti aſſiſtere, confirmando
verba eius, ac ſi ambo vno ore loquerentur: ſcriptura
tamen aliquando dicit de duobus, dicite eis, & aliqñ
dic eis, quorum vtrunque ſatis conuenit, nam ſecun-
dum veritatem locutio ab vno eſt, tamen ſecundum
auctoritatẽ eſt a duobus, cum quod vnus loquıt̃ alius
G confirmat, ideo ſcriptura varie loquitur de hoc aliqñ
in ſingulari, & aliqñ in plurali. de primo patet hic. nã
fiebat ſermo ad Moyſen & Aaron, & dictum eſt. dic
eis, de ſecundo patet Exod. c. 12. vbi dicitur, dixit Do-
minus ad Moyſen, & Aarõ in terra Aegypti, loquimi-
ni ad vniuerſum cętum, vnus tamen eorum loqui de-
bebat. Idẽ Leui. c. 11. ſ. locutus eſt Dominus ad Moy-
ſen, & Aaron, dicite filijs Iſrael &c.

Quis eorum protulerit verba Dei. Quæſt. LXXXVI.

QVAERET aliquis nunc, cum alter iſtorum ſo
lum loqueretur verba hæc quis fuerit? Re-
H ſpondendum eſt veriſimilius eſſe, ꝙ fuerit
Moyſes, nam ipſe dignior erat quã Aaron,
potiſſime in actibus prophetalibus, cum Deus ei om-
nia loqueretur, Aaron autem rariſſime: nec videt̃ vo
catus Aaron ad hanc collocutionem, niſi vt videretur
maior certitudo verbi Moyſi, ne forte dicerent Iſrae-
litæ, quòd loquebatur iſta de corde ſuo. alias tamẽ nõ
conſueuerat intereſſe Aaron Moyſi ad locutionem
Dei, niſi rariſſime. patet autem hoc pręcipue, ſi dica-
mus eandem locutionem eſſe hic quæ facta eſt Moy
ſi & Aaron, & eam quæ ſupra dicitur facta Moyſi, nã
cum ibi ſpecialiter dictum fuerit locutionem factam
Moyſi, credendum eſt, ꝙ ad ipſum magis facta fuerit,
& ipſe propoſuerit dicta Iſraelitis. patet autem hoc in
litera. ĩ. cum dicitur, locutus eſt Moyſes vniuerſa ver
I ba hæc ad oẽs filios Iſrael. *Viuo ego dicit Dominus.* Verba
iurãdi ſunt, ſ. ego iuro per vitam meam, ꝙ faciam po-
pulo huic ea quę ſequuntur. *Sicut locuti eſtis audiente
me ſic faciam vobis.* Infligit Deus pęnam Iſraelitis, quæ
non vr̃ eſſe dura, aut ſaltem videri nõ deberet, quia ip
ſi eam petierunt cum dixerũt ſ̃. vtinam pereamus, &
non inducat nos Dominus in terram iſtam, ideſt vti-
nam moriamur, & ſic Deus infligit eis, ꝙ moriantur
in ſolitudine, & non introeãt in terram illam, hoc au-
tem petierunt Iſraelitæ non quidem quaſi vellẽt, ſed
magna animi perturbatione, nunc vero cũ audierunt
hanc ſententiam fleuerunt valde, vt patet inf. Dicitur
ſicut locuti eſtis audiente me, quia Deus dicit ſe audi-
re omnia, licet nihil audiat, cum omnia quæ dicũtur,
& fiunt intelligat, vel dr̃ audiẽte me, ideſt locuti eſtis
K apud tabernaculum, in quo ego ſpecialiter maneo, &
ibi audire poteram omnia dicta veſtra, nã murmura-
tio iſta fuit facta apud oſtium tabernaculi, quia ibi cõ-
ueniebat multitudo ad Moyſen cum congregãda fo-
ret, vt patet ſ̃. ca. 10. *In ſolitudine hac iacebunt cadauera ve-
ſtra.* Ideſt hic moriemini, & iacebitis, nec introdu-
cet vos quiſquam in terram Chanaan, & dicitur in
ſolitudine hac, quia in eadem ſolitudine, in qua nunc
erant, mortui ſunt qui murmurauerant, quod patet
quia murmuratio facta eſt in Cadesbarne venienti-
bus exploratoribus, & ibi data eſt ſententia iſta con-
tra eos: inde autem regreſſi ſunt per viam Maris
rubri verſus Aquilonem, & manſerunt in eodem lo-
co annis fere trigintaocto, quouſq; in principio anni

qua-

quadrageſimi ab exitu de Aegypto venerunt iterum in Cadesbarne, vt ſupra declaratum eſt. cum tamẽ redierunt in Cades iam fere omnes mortui erant, qui murmurauerant, & tamen manſio illa in qua fuerũt triginta octo annis, & mortui ſunt fere oẽs murmuratores, erat apud Cades, ideo dicitur eſſe in eadem ſolitudine: patet hoc, quia nulla mãſio fuit intermedia inter Cades, & illam vt ſupra declaratum eſt. fuerunt autem mortui omnes murmuratores priuſquam trãſirent Iſraelitæ torrentem Zareth, vt patet Deuteronomij capitu. ſecundo. pauco tamen tempore manſerunt in tranſeundo de Cadesbarne, vſque ad torrentẽ illum, quia totum hoc fuit in quadam parte anni quadrageſimi.

Omnes qui numerati eſtis a 20. annis, & ſupra. Hic ponitur generalitas ſententiæ latæ, ſcilicet, quòd omnes numerati in exercitu punirentur hac ſententia.

Deus voluit punire omnes murmuratores, ideo protulit ſententiam vniuerſalem. Et qui non fuerunt hac ſententia condemnati. Quæſt. LXXXVII.

PRo quo ſciendum eſt, quòd Deus voluit punire murmuratores, ſiue magnos, ſiue paruulos, ſiue viros, ſiue fœminas: nemo enim de illis ingreſſus eſt in terram Chanaan, vt patet ſupra, ſcilicet, nec quiſpiam ex illis, qui detraxerũt mihi, intuebitur eam. voluit tamen dare ſententiam vniuerſalem, & quia ſi dixiſſet, quòd omnes viri morerẽtur non ſtabat, quia non omnes peccauerant, vel ſi diceretur de omnibus fœminis, dictum eſt tamẽ de omnibus qui numerati erant in exercitu a viginti annis, & ſupra. nemo enim horum introiuit in terram illã, ex quo infertur, quòd omnes qui erant a 20. annis, & ſupra. murmurauerunt inter numeratos in exercitu. nam ſi ſaltem vnus eorum non murmuraſſet, nõ fuiſſet data regula vniuerſalis, vel ſaltem ille qui nõ murmuraſſet adimeretur a regula, ſicut factum eſt de Ioſue & Caleb, vt patet immediate, ergo cęteri peccauerunt.

Ex hoc autem patet, ꝙ Leuitę non fuerunt condẽnati per hanc ſentẽtiam, nam ſolum dicitur de numeratis a 20. annis, & ſ. Leuitę tamen non erant computati a 20. annis, ſed ab vno menſe, & ſ. vt patet ſ. cap. 3. & a 30. annis, vel 25. vt patet ſ. 4. c. & 8. Item nulla mulierum per hanc legem condemnata eſt, cum ſolum dicatur de viris computatis a 20. annis & ſ. de fœminis autem nulla computabatur, quia non aſſignabantur ad exercitum, vel ad redemptionem primogenitorum, aut aliquod alterum opus, propter quod ſumma earum, & determinatio ætatis colligi deberet. Itẽ non fuerunt per hanc ſententiam condemnati illi, q erant minores 20. annis, nec quiſquam ex eis, quia ſolum dicitur de computatis a 20. annis & ſ. Sciendum tamen, ꝙ ob hoc non tollitur quin de omnibus iſtis mortui fuerint aliqui, & ſatis multi, ſed nõ ponitur de eis, quia non potuit dari certa notificatio.

Et primo de Leuitis: non enim eſt abſonũ aliquos de Leuitis peccaſſe, ſed forte nõ fuit vniuerſalis murmuratio in eis, ſicut in popularibus, ideo quamquam omnes murmuratores ipſorum perierint, non potuit dari certa notificatio, nam Leuitæ erãt computati ab vno menſe & ſupra, & iterum a trigeſimo anno: ideo non poterat dari de eis, niſi vna de tribus determinationibus, ita vt cognoſceretur, ſcilicet, quòd omnes Leuitæ morerentur, vel omnes cõputati ab vno menſe & ſupra, vel computati a trigeſimo anno, ſed nullꝰ modus iſtorum erat vniuerſalis: quia Moyſes, & Aaron, Eleazar, & Ithamar, non perierunt qui erant de Leuitis, & tempore illius murmurationis erant ma-

A gnę ętatis. de Moyſe & Aaron ſatis patet, nam in exitu de Aegypto fuit Moyſes 80. annorum, & Aarõ 83. patet Exo. c. 7. de Eleazar, & Ithamar filijs Aaron, eodem modo ſatis videtur dicendum, ꝙ fuerint annorum 30. vel amplius, ideo quamquam multi de Leuitis murmurauerint atque perierint, tamen nõ potuit poni de eis certa diffinitio, ſicut de popularibus.

Item de mulieribus ſentiendum eſt idem, nam nõ eſt veriſimile nullam de mulieribus murmuraſſe: ipſę enim magis inquietę naturæ ſunt, & magis querulæ quam viri, ideo cum viri quaſi vniuerſaliter murmurauerint, de eis nõ erat probabile, quòd ſubticuiſſent, ſed fortaſſis plures de eis quam de viris murmurauerunt, & mortuę ſunt in deſerto, tamen non potuit de
B eis poni aliqua determinatio. nam in popularibus, & Leuitis poterat poni aliqua regula, cum eſſet certitudo ętatis, in qua computarentur: fęminæ autem ſecũdum nullam ętatem computabãtur, quia ad nullum vſum accipiebantur, niſi forte dicatur, quod omnes mulieres morerentur, ſed hoc non erat conueniens, quia non omnes poterant murmurare, cum illę, quę nondum peruenerant ad annos diſcretionis, nihil horum facere poſſent, ideo non dictum eſt de eis quicq̃. tñ non ob hoc dicendum eſt, ꝙ nulla earum mortua fuerit in deſerto, cum dictum ſit, ꝙ oẽs murmuratores perituri erant. Item de hominibus minoribus anno. 20. dicendum eſt, ꝙ multi eorum murmurauerint atque mortui fuerint: cum enim vniuerſale ſit, ꝙ omnes a 20. anno, & ſupra computati perierint, quo dubi
C tari poterit rationabiliter, an eorum qui erant 19. annorum, aut 20. nõdum completorum aliqui murmurarent? nihil enim diſtare videntur qui annum 20. cõpleuerunt ab eis qui inceperunt nondum finierũt. multos ergo de eis qui nondum compleuerant annũ 20. nec numerati erant periiſſe veriſimile eſt, non m̃ fuit poſita regula de aliquibus, niſi de his qui computati erant a 20. annis & ſ. eo ꝙ omnes iſti erant murmurantes. Et cum dicitur hic a 20. annis & ſupra, non intelliguntur iſti 20. anni ab exitu de Aegypto, ſ. quòd eſſent annorum 20. in ipſo exitu, ſed dicuntur iſti anni a tempore computationis, ſ. qñ facta eſt numeratio in deſerto Sinai, & oẽs qui erant a 20. annis & ſupra,
D fuerunt poſiti in numero bellatorum, vt patet ſ. ca. 1. Iſti tamen qui ibi compleuerunt annum 20. in exitu de Aegypto erant complentes annum 20. nam fuit exitus de Aegypto ante computationem illã per annum integrum additis quindecim diebus. nam exitꝰ de Aegypto fuit 15. die menſis primi, vt patet infra c. 33. computatio autem iſta incępta eſt prima die mẽſis ſecundi anni ſecundi ab exitu de Aegypto, vt patet ſ. cap. 1. & ſic tranſierat vnus annus, & dimidius menſis a die prima exitus de Aegypto, ideo danda eſt regula generalis, quòd omnes qui in exitu de Aegypto erãt annorum 19. completorum, vel deficiebat eis ſolum dimidius menſis, mortui ſunt in ſolitudine, quia iſti omnes numerati ſunt a vigeſimo anno, & ſ. in monte Sinai. *Et murmuraſtis contra me*. Hic ponitur regula ge
E neralis tollens dubium, nam præter eos qui erãt a 20. annis & ſupra, aliqui murmurauerunt, & de illis dubitauerunt, an mortui ſunt, & reſpõdetur quòd ſic, q omnes in quacunque ętate, & ſexu murmurantes cõtra Dominum mortui ſunt, ponitur autem hic, & copulatiue, & non de copulato extremo, ſcilicet, quòd omnes qui erant a viginti annis & ſupra. mortui ſunt & omnes qui erant murmurati eodem modo perierunt etiam ſi non eſſent 20. annorum. Si aũt accipiatẽ, & nõ copulatiue, ſed de copulato extremo eſt ſenſus, quòd omnes qui erant viginti annorum, & inſuper murmurati ſunt perierunt, & ſm hoc nõ omnes qui erant a 20. annis & ſ. perierunt, nec oẽs q murmurati

erant niſi eſſent viginti anoorum. falſum tamen eſt, quia ſupra dicitur, quòd nullus eorum qui detraxit Deo introibit in terram Chanaan, ſiue ille ſit viginti annorum. ſiue non. ideo debet accipi copulatiue, vt dictum eſt. *Non intrabitis terram.* Ideſt, non intrabitis in terram Chanaan. *Super quam leuaui manum meam, vt habitare vos facerem.* Ideſt in terram illam de qua iuraui, vel ſub iuramento promiſi, quòd facerem vos habitare io ea. & dicitur leuare manum, ideſt iurare, quia homines, quando iurant, vel promittunt aliquid leuant manum contra cęlum, quaſi atteſtantes per Deum q in cęlo eſt, ꝙ facient quæ promittũt, ita Deus manum ſuam leuauit, quia ſub iuramento promiſit Abrahæ, & ſemini eius dare terram Chanaan, & introducere ſemen eius in illam, vt patet Gen. 15. cap. *Præter Caleb filium Iephonne, & Ioſue filium Nun.* Iſti duo excipiuntur a regula data. nam iſti erant inter numeratos a 20. annis & ſupra, quia Caleb erat inter numeratos in tribu Iuda, & Ioſue inter numeratos in tribu Ephraim, vt patet præceden. cap. & iſti excipiuntur a cęteris, quia non murmurauerunt, ſed potius murmurantibus reſtiterunt, vt patet ſupra.

Ex hoc autem concluditur, quod ſupra dicebatur, ſ. quòd accipiatur copulatiue, & non de copulato extremo illa clauſula præcedens, ſ. omnes qui murmurati eſtis a viginti annis, & ſupra, & murmuraſtis contra me, nam ſi acciperetur de copulato extremo, ſolũ comprehenderẽtur hac lege maiores 20. anno q murmurati erant, ſed Caleb, & Ioſue non murmurati fuerant. ergo non comprehendebantur hac lege, & conſequenter non debebant excipi, & tamẽ excepti fuerũt. ergo accipitur hic copulatiuè, ſ. quòd omnes qui erant a 20. annis, & ſupra morerentur, & omnes qui murmurauerant. Ioſue autem & Caleb, quamquam non murmuraſſent; erant tamen ſupra 20. annum, iõ comprehendebantur hac lege, oportuit igitur excipi eos. *Paruulos quoque veſtros.* Hoc ponitur cõtra id quod timuerant Iudæi: dixerunt enim, quòd ipſi occiderentur gladio. & vxores eorum, ac paruuli ducerentur captiui, dicit autem Deus ꝙ paruuli non ducentur captiui, ſed introducentur ab eo in terram Chanaan, & nõ dicitur hic de vxoribus. Hebræi enim dixerant, ꝙ vxores, & paruuli ducerentur captiui: Deus autẽ promittit, ꝙ non ducentur paruuli captiui, ſed introibunt in terram Chanaan. Cauſa autem diuerſitatis eſt quare dicatur de paruulis, non de vxoribus, quia paruuli qui erant in infantili, & pupillari ętate nõ potuerunt murmurare, ideo introducti ſunt in terram. Vxores autẽ potuerũt murmurare, & credendũ eſt, quòd murmurauerunt cum viris ſuis, aut forte magis quam viri, cũ ſint magis inquietę naturę, ideo non fuerunt introductę in terram Chanaan, pereuntes in deſerto cũ viris ſuis, paruuli autem qui poſtea viri effecti ſunt introierunt in terram illam.

De quibus dixiſtis, quòd prædæ hoſtibus forent. Ideſt dixiſtis, ꝙ hoſtes ducerent eos, tanquam prędam. Intelligebant enim Iudęi, quod hoſtes occiderent eos, quia viri erant, vxores autem eorum, & filios non occiderent, quia non erant apti ad bellum, ſed acciperẽt eos in prædam.

Introducam, vt videant terram quæ vobis diſplicuit. Introduxit enim Deus paruulos iſtorum in terrã Chanaan ad videndum illam, & non quidem ſolum ad videndum, quin etiam habitauerunt in ea. Sed dicitur ad videndum, quia patribus eorum etiam videre interdictum fuerat, cum dicitur ſupra, nec quiſquam ex illis qui detraxerunt mihi intuebitur eam, dicitur autem.

Quæ vobis diſplicuit. Ideſt, quia iſti Iudæi murmurauerunt, noluerunt introire in terram illam, dicentes de ea. terra quã luſtrauimus deuorat habitatores ſuos

F ſupra pręced. capi. & iterum dixerunt. vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam, ſed iſta terra non ſimpliciter diſplicuit ſibi: fuit enim ſolum ex vehementi amaritudine cordis, quia terruerunt eos exploratores, vt patet Deuteronomij capi. primo. poſtea tamen vehementer deſiderauerunt introire in illam, & fleuerunt nimis pro hac pęna impoſita.

Veſtra cadauera iacebunt in ſolitudine. Ideſt ſepelientur in ſolitudine, & nõ in terra Chanaan: hoc autem erat pœna, & dupliciter. primo, quia breuiabantur termini vitæ. ſecundo quia moriebantur extra terram deſideratam, de hoc ſupra dictum eſt. Vel poteſt intelligi, G quòd iacebunt cadauera in ſolitudine, ideſt erunt inſepulta ſuper faciem ſolitudinis: nam aliquando occidebantur ab hoſtibus, & non ſepeliebãtur, ſicut cum aſcenderunt ſequenti die in montes, & Amalechitæ, atque Chananæi deſcendentes perſecuti ſunt eos, & occiderunt plurimos, vt patet infra. Illos autem, vel ſaltem eorum pleroſque non potuerunt ſepelire Iudæi, quia erant io terra hoſtili, & inde cędem e gladio fugati ſunt.

Filij veſtri erunt vagi in deſerto quadraginta annis. Hic ponitur pœna filiorum pro patribus: nihil enim paruuli meruerant, ſed occaſionaliter propter patres puniti ſunt. Ipſi enim introduci debebant in terram Chã- H naan, ſed morati ſunt in deſerto quadraginta annis ꝓpter peccata patrum: alioquin velocius fuiſſent introducti.

Quare voluit Deus Iudæos ſtare per quadraginta annos in deſerto. Et quòd ſententia quadraginta annorum, non lata fuit in pœnam filiorum Hebræorum principaliter, ſed propter bonum ipſorum, & quæ vtilitas ſecuta inde fuerit.

Quæſt. LXXXVIII.

SCIENDVM tamen ꝙ iſti 40. anni non fuerũt pęna filiorum principaliter pro peccato patrũ, ſed magis fuit ad bonum ipſorum paruulorũ: nam ſi morerẽtur patres eorum immediate, & filij introducerentur in terram Chanaan, non con- I ueniret eis, quia eſſent infirmi viribus, & ĩtellectu deficientes, cum nõdum deueniſſent ad perfectam ętatem. Cum vero morati ſunt in deſerto fere 40. annis peruenerunt ad virile robur, & maturum ſenſum, & tunc fuerunt conuenientes ad introeundum in terrã Chanaan. Item quia ſi immediate inducerẽtur, eſſent numero pauci. Cum vero manſerũt patres eorum fere per 40. annos genuerunt plurimos, & iſti etiam introierunt in terram Chanaan, magna igitur fuit vtilitas paruulorum tunc exiſtentium, vt non introducerentur immediate in terram Chanaan, ſed poſt 40. annos, & ſic q̃q̃ fuerit datum hoc in pęnã, tñ aliquo mõ pertinebat ad quaodam gratiam. Hoc aũt ad magnã Dei ſapientiam pertinet, vt ea quoque quæ mala ſunt ad bonum ordinet, eliciendo ex eis aliquod bonum, K & ſic fuit hic. nam dabantur iſti 40. anni in pœnam Iudęorum, & tamen proficiebant pro paruulis eorum.

Sic fuit de gentibus relictis de genere Chananæorum poſt mortem Ioſue, nã Deus reliquit illas in pœnam Iudæorum, quia fecerant fędus cum nationibus terræ, & non deleuerant altaria eorum, vt patet Iudic. capitu. 2. ſcilicet, pollicitus ſum, vt non facerem irritum pactum meum vobiſcum in ſempiternum, ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terrę huius, & aras eorum ſubuerreretis, & noluiſtis audire vocem meam, cur hoc feciſtis? quamobrem nolui eos delere a facie veſtra, vt habeatis hoſtes, & dij eorum ſint vobis in ruinam. ad pęnã ergo Hebręorum derelictę ſunt iſtę gẽtes, & vt rurſus patet, quod

A derelictæ ſunt ad vtilitatem Iudæorum,ſ. quia ſi ablatu fuiſſent hoſtes, Iudæi non haberent aliquem cum quo pugnarent, & fierent inexperti bellorum atque inutiles, dereliquit autem eis viros cũ quibus pugnarent,vt ſic eſſent viri apti ad bella atque fortiſſimi. ſic patet Iudicum cap.3.ſ.hæ ſunt gentes quas dereliquit Dominus,vt erudiret in eis Iſraelem,& omnes q non nouerant bella Chananęorum, & poſtea diſcerent filij eorum certare cum hoſtibus, & habere conſuetudinem pręliãdi. quamquam ergo manere quadraginta annis in deſerto Iudæis fuerit pęnale: magis tamen fuit vtile quam pęnalitatis inductiuum.

Dicitur autem hic, quòd filij Iudęorum eſſent vagi in ſolitudine, quia vagus dicitur qui via recta non tendens hinc,& inde diſcurrit. Sic autem de his fuit, B nam poſtquam acceſſerunt ad Cadesbarne non iuerunt recto itinere in terram Chanaan,ſed reuerſi ſunt in ſolitudinem per viam maris rubri, & ibi manſerũt vſque ad principium anni quadrageſimi, cum iterũ redierunt in Cades,de quo infra cap.20.& iſtud tempus fuit vagationis,nec oportet plures manſiones poni per quas Iſraelitę diſcurrerint,vſquequo iterum redierunt in Cadesbarne, quia vnica ſola manſio vagationem continet cum illa extra viam eſt.

An fuerint quadraginta anni perfecti quibus fuerunt vagati per deſertum. Quæſt. LXXXIX.

DIcitur autem hic,quòd quadraginta annis fuerunt vagi Iſraelitæ.non eſt autem in- C telligendum fuiſſe quadraginta annos integros, ſed quòd vſque ad finem quadraginta annorum manſerint in deſerto. fuerunt autem tempora vagationis anni fere 38.nam ſolis quadraginta annis morati ſunt Iſraelitæ ab exitu de Aegypto, vſque ad tranſitum Iordanis, introeundo in terram Chanaan, nec etiam fuerunt integri iſti quadraginta anni,quia defecerũt quinque dies, nam exitus de Aegypto fuit 40.die menſis primi,vt patet infra 33.c. Introitus autem in terram Chanaan, tranſito Iordane, fuit decima die menſis primi, anni 41. vt patet Ioſue cap.4.ergo quinque dies deficiebant ad completionẽ annorum 40.In his autem quadraginta annis nõ fue- D runt ſemper Iudæi vagi,nam ab exitu de Aegypto per totum illum annum non vagati ſunt Iudæi,ſed trãſierunt vſque ad montem Sinai, & ibi manſerunt accipientes legem,& facientes tabernaculum. Rurſus in anno ſecundo profecti ſunt recto itinere de monte Sinai vſque Cadesbarne, vbi exploratores murmurauerunt,& condemnatus eſt populus (vt hic patet) atque vagari cępit.fuit aũt principium vagationis huius ante dimidium anni ſecundi ab exitu de Aegypto in menſe quarto,aut parum ante,vt declaratum eſt præced.c.Iterum autem a principio anni 40. vſque ad finem non vagati ſunt,quia profecti ſunt de Cadesbarne vſque Iordanem,nam in primo mẽſe anni 40. fuerunt in Cadesbarne, & inde proceſſerunt verſus terram Chanaan,vt patet ĩ.20.c.fuerunt ergo duo anni, E & quaſi tertia pars vnius in quibus non vagati ſunt Iſraelitæ,reliquo autem tempore vagati ſunt, & ſic totum tempus vagationis fuit annorum 38.fere:non.n. ſunt integri,ſed nominantur 40.anni,quia parum deficit,& interdum ſcriptura de modico non curat, vel poteſt accipi vagari per 40.annos,ideſt vſquequo conſumentur 40.anni ab exitu de Aegypto, licet non cõputentur omnia illa tempora in vagatione, vel poteſt accipi vagari large pro ambulare, ſ. quòd ambulauerunt Iſraelitæ 40.annis per ſolitudinem.

Et portabunt fornicationem veſtram.

A *Fornicari accipitur per metaphoram pro declinare a debito &c. Quæſt. XC.*

IDeſt tolerabunt pœnam pro peccatis veſtris, non accipitur hic fornicatio proprie prout eſt coitus illicitus,ſed ſecundum metaphoram.nam ſicut fęmina,quando declinat a viro ſuo, & commiſcetur alteri,dicitur fornicari,quia eſt alligata legi viri, ita cũ anima ſit Deo per legem obligata,ſi a lege recedat,dicitur fornicari. & ita erat in Iudæis qui recedebant a pręceptis Dei,& cum accipiatur fornicatio pro omni peccato,vel declinatione a Deo, maxime tamen pro idolatria ſumitur,cum quis recedens a cultu Dei coniungit ſe alicui idolo. Fuit autem hic fornicatio patrũ B ſuper filios,ideſt,quòd punirentur filii portãtes labores patrũ,& hoc ſatis leue erat,quia filij qui boni ſunt pro peccato patrum affligi poſſunt temporaliter, ſicut affligebãtur hi manentes in deſerto,vltra id quod manere debuiſſent,& iſta pœna etiam redit in patres, inquantum dolent de punitione filiorum, pœnæ tamen filiorum immeritorum ad eorum meritum proficiunt,& eruditionem, vt a malo caueant, & ſic erat in iſtis,quia non ſolum iſta mora fuit tanta pro peccato, ſed magis pro vtilitate paruulorum, qui ingredi debebant in terram Chanaã, vt ſupra declaratum eſt, etiam quia illi qui de Aegypto venerant, & viuebant obliuiſcerẽtur Aegyptiacos cultus Deorum, vt cum intrarent terram promiſſionis eſſent firmati in cultu Dei,& omnes Deos ſculptiles confringerent, quod C non fuiſſet ſi immediate introirent in terrã Chanaan quæ erat terra magnorum idolatrarum. Item vt per labores varios cognoſcerent miſericordiam Dei, & ad beneagendũ promptiores eſſent, vt habetur Deuteronomij capit.8.ſcilicet, quadraginta annis duxit te per deſertum Dominus,vt affligeret te atque tẽtaret, & nota eſſent quę in tuo animo verſabantur,& an cuſtodires mandata illius,vel non.

Donec conſumantur cadauera patrum in ſolitudine.

An vltra tempus mortis peccatorum ſteterint Hebræi in deſerto. Quæſt. XCI.

D IDeſt durabit iſta pęna paruulorum in deſerto, quouſque conſumentur cadauera patrum, ideſt moriantur omnes patres paruulorum qui peccauerant murmurando: ęquale enim fuit tempus quo manſerunt paruuli in deſerto tempori, quo defecerunt omnes murmuratores morientes in ſolitudine. Aliquid tamen morę contraxerunt Iſraelitę, vt vltra tempus mortis peccatorum: nam cum acceſſerunt ad torrentem Zareth,erant mortui omnes peccatores,vt patet Deut.c.2. & hoc erat vltra dimidiũ, vel quaſi in dimidio anni 40. tñ non introierunt vſq; ad principiũ anni 41.Dici poteſt ad hoc, ꝙ terra Chanaã accipitur dupliciter.Primo modo pro terra oĩum 7.populorum in qua habitauerunt oẽs tribus Iſrael.Secundo mõ accipitur pro terra horũ populorum, quæ E erat vltra Iordanem verſus occidentẽ,& tunc habitauerunt in ea ſolũ 9.tribus,& dimidia,ante tranſitũ Iordanis in terra duorũ regum Amorrhęorũ acceperũt ſedes,vt patet ĩ.32.& Ioſue cap.1.Accipiendo primo mõ terram Chanaan,eſt verum,ꝙ Iſraelitę trãſierunt in terram Chanaã immediate, vt mortui ſunt peccatores,vt patet Deut.c.2.vbi cũ acceſſerunt Iſraelitę ad torrẽtẽ Zareth,& mortui fuiſſent oẽs peccatores,iuſſit Deus,vt tranſirent immediate intra terminos Ammonitarũ,& Moabitarũ ꝑ terram duorũ regũ Amorrhęorũ,& illa erat terra Chanaã,atq; acceperũt eã Iudæi in poſſeſſionẽ,hoc mõ nõ durauit amplꝰ vagatio ꝑ deſertũ ꝗ tp̃s ĩ quo mortui ſunt pctõres.Accipiẽdo

autem ſecundo modo terram Chanaan, non introieſſũt Iſraelitæ in illam immediate, vt mortui ſunt murmuratores, quia finis omnium temporũ fuit ad medietatem quadrageſimi anni, vel quaſi, & ingreſſus fuit in principio anni quadrageſimiprimi, decima die menſis primi, vt patet Ioſue cap. 4.

Conſiderandum autẽ ex hoc ſatis apparere, ꝙ non daretur iſta pœna manẽdi in deſerto Iſraelitis pro ſeipſis, ſed pro patribus ſuis, quia tandiu ſolum manſerũt in deſerto, quandiu patres eorũ vixerunt, & quia 40. annis aliqui de murmuratoribus fere, poſtea vixerunt oportuit eos morari totidem annis in deſerto. Si vero vſque ad decẽ annos omnes mortui fuiſſent, mox introducerentur omnes, qui non murmurauerãt. ſed hoc non fuit cõueniens, nec peccatoribus, nec paruulis eorum, vt ſupra declaratum eſt. Et dicitur hic donec conſumantur cadauera in ſolitudine, nõ quidem donec totaliter putrefiant, & vertantur in puluerem, ſed vſquequo moriantur, nam immediate, vt omnes mortui ſunt, tranſierunt qui non peccauerant torrentem Zareth, & introierunt in terram Chanaan.

An blaſphematores, ſeu detractores iſti damnati fuerit æternaliter. Quæſt. XCII.

ALIQVIS forte de his blaſphematoribus, & detractoribus Dei dicet, ꝙ damnati ſunt, quia contra Deum blaſphemauerũt, & ab eo ſententiati ſunt.

Sed ex hoc nihil concluditur, nam quid de eis fuerit ambiguum eſt, ſicut de cęteris hominibus, ꝙ tñ ex hoc damnati fuerint non infertur, immo potius dicẽdum, ꝙ de multis iſtorum bene præſumẽdum eſt, qa peccatum ſuum viuentes digno ſupplicio luerunt. Fęlices autem qui hic a Domino corrigũtur ne ęternis cruciatibus mancipentur, maxime cum Aaron, & Moyſes propter peccatum ſuũ ad aqnas contradictionis non intrauerunt in terram promiſſam, vt patet ĩ. 20. & 27. ſed de eis non dubitamus, ꝙ beati ſint, quia ſcriptura eos commendat, de Moyſe habetur Deut. c. vlt. & Mal i h. c. 3. de Aaron habetur ĩ. c. 20. & 1. Reg. c. 2. & ad Hebr. ca. 5. de vtroque autem ſimul habetur Eccl. 45. c. de ſtatu autem ſimilium morientiũ a Deo punitorum ſatis dictum eſt Leui. ca. 10. *Iuxta numerum quadraginta dierum quibus conſideraſtis terram.* Ideſt mãſio iſta in ſolitudine erit iuxta numerum 40. dierum explorationis, vt ſicut 40. diebus morati ſunt in explorãdo, ita 40. annis morarentur in ſolitudine. *Annus pro die imputabitur.* Ideſt dabitur vnus annus pro vna die. In hoc tollitur dubium, quia ſ. dictum fuerat, ꝙ iuxta numerum dierum quibus terra luſtrata eſt manerent in ſolitudine. Ex hoc autem forte intelligeret aliquis, ꝙ 40. diebus ſolum manſuri eſſent in deſerto, ideo ſubditur, ꝙ annus pro die imputabitur, ideſt, ſicut fuerũt 40. dies in explorando, ita erunt 40. anni per ſolitudinem vagando: de iſtis 40. annis, quomodo computẽtur ſupra dictum eſt. nam non poſſunt incipi a tẽpore murmurationis. *Et quadraginta annis recipietis iniquitates veſtras.* Ideſt per quadraginta annos recipietis pœnam pro iniquitatibus veſtris.

Quare Deus pro quadraginta diebus dedit pœnam quadraginta annorum, cum ſit promptior ad parcendum quam ad puniendum. Et per quid actus qui ſunt erga Deum, ſunt meliores, vel peiores. Et propter quid peccatum, ſeu actus melior, vel peior exiſtimetur. Quæſt. XCIII.

ALIQVIS forte dicet, cum Deus miſericors ſemper puniat citra condignum, maxime in via iſta, vbi eſt locus conuerſionis, quare pro vno die

F puniri vno anno? Reſpondetur ꝙ pęna correſpondet peccato ſm magnitudinem. magnitudo autem peccati non attenditur penes durationem actus in tempore, ſed penes deordinationem prauæ voluntatis. Cum autem ordo in operatione ſit penes circunſtantias, quanto aliquis in pluribus circunſtantijs errat, tãto actus magis deordinatus eſt, & maius peccatum. Si autem aliquis det propter inanem gloriam eleemoſynam, actus deordinatus eſt. ſi autem alius det propter inanem gloriam, & de alieno, maior deordinatio, & maius peccatum eſt.

Item aliqua circunſtantia eſt in qua eſt maior deordinatio quam in alia, quia eſt magis eſſentialis actui,
G vt circunſtantia finis quæ magis dat ſpeciẽ actui morali, quam aliqua aliarum circunſtantiarũ, ideo error in fine, maiorem facit in actu præuaricationem quã aliqua aliarum.

Item ſunt peccata grauiora ex natura materiæ, vel obiecti, quia ſicut actus regulati circa Deum immediate ſunt magis meritorij, quam actus regnlati circa proximum, ita actus deordinati circa Deum culpabiliores ſunt, & hoc eſt, quod facit maximam grauitatẽ in peccato, ſ. conditio materię, quia alias contingeret oĩa peccata eſſe æqualia, vt ſi aliquis in actione quam habet circa proximum erraret in duabus circunſtantijs, & in actione erga Deum erraret ĩ alijs duabus cir-
H cunſtantijs: manifeſtum tamen eſt, quòd error erga Deum grauior erit, vt eleemoſyna debet dari pauperi, ſi autẽ aliquis eleemoſynam det diuiti errat, latria debet dari Deo, ſi autem aliquis attribuat eam dęmoni, vel cuicunque creaturæ, valde magis errat.

Ex hoc tamen aliquis dicet, ꝙ qñ aliqui duo actus ſunt penes Deum, & ſunt deordinati, quilibet in duabus circunſtantijs ſimilibus, ꝙ illi actus erunt æqualiter culpabiles. continget ergo, quòd omnia peccata circa Deum ſunt æqualia, quod eſt abſurdũ, quia non omnes actus boni directi ad ſolum honorem Dei ſunt æquales in merito: tamen ſecundum communem regulam, quãto aliquis habitus, vel actus eſt perfectior in virtuoſis, tanto oppoſitus actus, vel habitus eſt damnabilior. optimę enim virtuti opponitur ma-
I ximum vitium, & minimę virtuti minimum vitium. Sic autem de oppoſitione actuum.

Reſpondendum eſt, quòd in actibus qui ſunt propter ſolum Deum, illi qui immediate ſunt in Deum, nec aliquam aliam materiam habent, quando regulati ſunt meliores ſunt, quam actus qui ſunt in Deum ſolum, ſed habent aliquam aliam materiam, & ſic de actibus deordinatis ex oppoſito, vt fides ad ſolum Deum eſt, & offerre vel ſacrificare ad ſolum Deum eſt. magis tamen peccaret qui crederet, qnod non deberet, quam qui offerret, qnod non deberet, vt ſi quis offerret Deo aſinum, vel canem, quæ erant immunda ad immolandum, & prohibita, peccaret, vt patet per totum Leuiticum. Si tamen aliquis crederet, quod non deberet, ſcilicet, quòd Deus non dabit vi-
K tam ęternam bonis, vel quòd Chriſtus non paſſus eſt, valde grauius peccaret. ratio hnius eſt, quia credere eſt ad ſolum Deum, & res creditæ ſunt Deus, vel aliqua prædicata de Deo: oblatio autem licet ſit ad Deum, habet tamen aliquam aliam materiam, quia quod offertur non eſt Deus.

Amplius autem ad videndam æqualitatem meriti, vel demeriti poſitus eiſdem circunſtantiis, & eodem obiecto vel materia, & immediate reſpicientibus actibus ipſum obiectum, adhuc oportet diſtingui de ſubiecto actus, ſcilicet, de potentia a qua eſt, quia ſecundum potentiam actus nobilitatem ſortitur, & multa alia ſunt quæ diffuſiorem requirerent inquiſitionem.

Nunc autem accedendo ad argumẽtum, quod fiebat de tempore, quo durabat peccatum, dicẽdum eſt, quòd maioritas temporis nihil agit ad grauitatẽ peccati, niſi inquantum in maiori tempore actus deordinatus ſæpius replicabitur. Si tamẽ actus ſemel fiat, nõ refert quidem multum tempus vel paucum, vt ſi aliquis ſemel fornicatus eſt, & poſtea per viginti annos ſtetit, & deinde mortuus damnatus eſt, & alius fornicatus fuit, & poſt tres dies mortuus eſt, & damnatus, nec magis vnus quam alius peccauit, nec durius puniretur, niſi per accidens, inquantum iſte magis ingratꝰ fuit, cum per viginti annos ad cõuerſionem a Deo expectatus pęnitentiam nõ egit, alius autem ſolum per tres dies. & ratio eſt, quia grauitas pecccati reſpicit ea quæ ſunt in actu, vt circunſtantias, & conditionẽ materię & ſubiecti, temporis autem quantitas extrinſeca eſt, cum ſpectet ad futurum.

Sed aliter quæri poteſt, ſi aliquis actus deordinatus durat per duas horas in fieri. & alius actus eiuſdem generis, & deordinatus in eiſdem circunſtantijs durat per mediam horam, quis erit culpabilior?

Reſpondetur, quod duratio in eodem actu in ſuo fieri nihil agit ad rationem peccati, niſi inquãtum in maiori tempore, maior ſequitur inordinata delectatio. Sed nec tamen eſt intelligendum, quòd quicunque in actu deordinato, magis delectantur, magis peccent, quia delectatio cum ſit coniunctio conuenienſis cum conuenienti cum ſenſu eiuſdem, & iſta ſenſatio cauſetur in potentijs paſſiuis, qui potentias magis diſpoſitas habet, neceſſario magis delectabitur, vnde neceſſarium eſt, quòd magis delectetur in bono cibo virtuoſus habens guſtum bene diſpoſitum, quam guloſus habens indiſpoſitum guſtum. vnde iſta nihil agunt ad grauitatem peccati, cum ſint naturalia, niſi inquantũ a voluntate eliguntur. non enim magis peccat qui magis delectatur in peccato, ſed qui magis eligit delectari, vt patet in coitu, ideo inquiruntur noui modi, & in ſumptione ciborũ, ideo requiruntur multæ apparationes. tempus autem maius, vel minus ſecũdum ſe nihil agit ad grauitatem peccati, niſi ex aliqua particulari circunſtantia, quæ quia multæ accidũt, nulla lex completa dari poteſt.

Ad principale quæſitum, ſcilicet, an peccatum durans per minimum tempus conuenienter puniatur æternaliter. Et quòd peccatum durans per mediam horam aliquando eſt dignum pœna annorum multorum etiam ſecũdum leges humanas.

Quæſt. XCIIII.

CVm autem dicebatur ſupra, quòd peccatum Iſraelitarum durauit quadraginta diebus. ergo non videtur iuſtum, quòd puniantur quadraginta annis. Ad hoc dupliciter reſponderi poteſt. Primo modo, ꝙ etiam ſi peccatum duret ꝑ mediam horam poterit eſſe dignum pœna plurium, quam quadraginta annorum. nam ſecundum Dei legem pro quolibet mortali infligitur mors æterna, & tamen iſta velociter fiunt.

Nec ſolum iſtud accidit in conditione punientis Dei, ſed etiam leges humanæ hoc faciũt, cum aliquẽ pro ſceleribus occidunt, occiſio tamen pœna ęterna eſt, & qui ſemel occiditur pro ſemper occiſus manet: pęna tamen quam lex infligit in occiſione, non eſt ſolum ipſe dolor, quem aliquis ſuſtinet cum occiditur, ſed magis priuatio vitæ quam ſumme diligit, & quia priuatio iſta ſempiterna eſt pęna, iſta inflicta a lege eſt ęterna, peccata tamen pro quibus infligitur, breuiter fiunt.

Item non ſolum eſt hoc in eis qui per legem occiduntur, ſed etiam in eis qui viuentes puniũtur, nam ꝓ actibus paruæ durationis infligũtur pęnæ magni tp̄is, vt cum aliquis carceri perpetuo mancipatur, vel in ęternum exilium relegatur. Sic ergo poterat eſſe hic, vt quamquam peccatum duraſſet ſolum 40. diebus: tamen pro illo infligeretur pęna 40. annorũ. Alio modo reſponderi poteſt, ꝙ peccatum iſtud pro quo Iſraelitæ puniti ſunt non durauit 40. diebus: immo nec vna die, quia iſtud peccatum fuit murmuratio ꝯ Deum, & Moyſen, & deſperatio de intrando in terram Chanaan, quod fuit die qua venerunt exploratores, & detraxerunt terrę coram toto populo. Quando ergo dixit Deus, quòd 40. annis ſtarent in deſerto, ſicut 40. diebus luſtrauerant terrã. eſt ſenſus, ꝙ murmuratio populi promerebatur pęnam 40. annorum, & voluit Deus in hoc habere aliquam ſimilitudinem cum diebus explorationis, vnde murmuratio ortum habuit, tñ non dabatur pęna tanta, quia tot diebus terram luſtrauerant, ſed quia tantum murmurauerant, vnde ſi ſolũ tribus diebus luſtrauiſſent terram, & tantũ murmuraſſent, ſicut nunc murmurauerunt: manifeſtũ eſt ꝙ 40. annorum pœna daretur. nihil igitur faciebat ad hoc tantum, vel tantum tp̄s exploratorum. poſita fuit tñ ſimilitudo iſta, quia murmuratio fuit cauſa huius pęnæ, & murmuratio fuit ꝓꝑ exploratores. cõtigit autem ꝙ 40. diebus luſtrauerint terram exploratores, ꝯtigit ẽt ꝙ murmuratio iſta eſſet digna pęna 40. annorum, ideo facta eſt proportio inter hoc, ſ. ꝙ ſicut 40. diebus morati ſunt luſtrando terram exploratores, ita manebunt 40. annis Iudęi in deſerto. Simile habetur Leui. 26. ca. de ſabbatis terræ cum dr̃. tunc placebunt terræ ſabbata ſua cunctis diebus ſolitudinis ſuæ, quando fueritis in terra hoſtili ſabbatizabit, & requieſcet ĩ ſabbatis ſolitudinis ſuæ, eo ꝙ non requieuerit in ſabbatis veſtris, qñ habitabatis in ea. in quo innuitur qũo terra maneret deſerta, & Iudæi ducerentur in captiuitatem, quia non permiſerant terram quieſcere in ſabbatis ſuis, ſ. in annis remiſſionis, & iubileorum, & ꝙ omnia ſabbata quę Iudæi abſtulerant, terra obſeruaret in ſolitudine ſua. Ex quo etiam magis inſerebat, ſ. ꝙ tot annis manerent Iudęi in captiuitate, quot ſabbata terræ abſtulerant; hoc autẽ magis apparet 2. Paralipo. cap. 36. ſ. vt impleretur ſermo Dñi ex ore Ieremiæ prophetę, & celebraret terra ſabbata ſua: cũctis enim diebus deſolationis egit ſabbatum vſq; dum cõplerentur 70. anni. Ex quo clare vr̃ innui, ꝙ ideo manſerint 70. annis Iudæi in Babylone, vt poſſet complere terra ſabbata ſua, quæ ei ablata fuerant.

Sed non eſt intelligendum iſtam fuiſſe cauſam ꝓpter quam manſerint ibi ſeptuaginta annis, ſed magis impietates Iudæorum in idolatria, & homicidio, fornicationibus, & pauperum expoliationibus, & cũctis ſceleribus, de quibus in principio Eſaiæ vſque ad capi. 5. incluſiue. magis autem Ieremias fere per totũ librum, & potiſſimum eorum vitium erat, quia cum omnibus his vitijs vacarent, incorrigibiles efficiebantur, & illudebant Prophetis Domini venientibus ad eos, atque percutiebant ipſos, quouſque furor Domini vehementer incanduit, & tradidit Iudæos in manu Chaldęorum. de his 2. Paralipom. 19. cap.

Cum vero dicitur, ꝙ manſerũt ibi 70. annis quouſque terra compleret ſabbata ſua, per accidens fuit, contigit enim, quòd ſabbata quę Iudęi reliquerant eſſent ſeptuaginta. & quòd peccata eorum promerentur captiuitatem 70. annorum, ideo poſitum eſt, ꝙ fuerũt in captiuitate, quouſq; terra compleret ſabbata ſua. Exiſtẽtibus tñ eiſdem iniquitatibus Iudęorum dato, ꝙ ſolum abſtuliſſent terrę 20. vel 30. ſabbata mãſiſſent 70. annis in Babylone, & dato, ꝙ abſtuliſſent centum ſabbata, nõ manſiſſent ꝓꝑ hoc in Babylone.

pluribus quam ſeptuaginta annis, & tunc ſi accidiſſet aliquid iſtorum, non diceretur quòd fuerũt Iudæi captiui vſquequo terra compleret ſabbata ſua, quia non eſſet ſimilitudo aliqua. Ita dicendum eſt hic, ꝙ ſi exploratores ſolum viginti diebus exploraſſent terrã, vel pluribus quam quadraginta, darentur quadraginta anni manſionis in deſerto, quia tantum murmuratio promerebatur, tunc tamen nõ diceretur, quòd iuxta numerum dierum explorationis computabitur dies pro anno.

Et ſcietis vltionem meam. Ideſt cognoſcetis per experientiam pœnam quam ego inferam, cum manerent in deſerto, & ibi morerẽtur. & vocatur iſta vltio large, quia Deus nõ accipit vltionem de nobis, cum nobis iratus non ſit, ſed clementer corrigit, emendando deordinationes peccatorum per rectitudinem iuſtitiæ. maxime quia quando aliqua pęna habet aliquem finem bonum, ſ. quia per eam homines purgantur a vitijs, & conſequuntur vitam ęternam, non vocatur illa vltio, ſed medicina. Sic autem erat de pœna iſtorum, quia per eam poterant mũdari a crimine, & purgati acquirere vitam ęternam, quam ſi non ſuſciperẽt neceſſe erat, vt pro murmuratione paterentur poſt hanc vitam. Et ob hoc cõuenienter pęnæ inferni vocantur, quia non ſunt ad emendandum, ſed ad puniẽdum, nec poſt eas aliquid bonum animabus manet, ſed in eis in æternum manſuræ ſunt. pęnæ autem inflictæ hic, & quæ in purgatorio infliguntur non vocantur vltio, quia ad expiandum peccata, & non ad puniendum irrogantur.

Quoniam ſicut locutus ſum, ita faciã omni multitudini huic peſſimæ. Ideſt, ſicut promiſi eis, quòd morerentur in ſolitudine ita faciam, nec miſerebor alicuius eorum. in quo tollit eis locum orandi pro ablatione huius pęnæ, quia dixit, quòd nequaquam miſereretur eorum, ſicut factum eſt de Moyſe, qui cum ſæpe oraret Deũ, vt introduceret ipſum vltra Iordanem, dictum eſt ei a Deo. ſufficit tibi, nequaquam vltra loquaris ad me de hac re, vt patet Deuteronom. ca. 3. & ſic in his factum eſt, nam omnes mortui ſunt in ſolitudine qui condẽnati fuerant ad moriendum.

Quæ conſurrexit aduerſum me. Ideſt tota iſta multitudo peſſima ſurrexit aduerſum me murmurando, nec aſſentiendo mirabilibus meis, ſed magis faciẽs de me querelas. & dicitur hic de tota multitudine, quia maxima pars populi peccauit, & ſubiacuit huic ſentẽtię.

In ſolitudine hac deficiet, & morietur. Ideſt tota iſta turba morietur in hoc deſerto. omnes enim q pro murmuratione mortui ſunt in hac ſolitudine perierunt, in qua tunc erant Iudæi. quod patet, quia vt ſupra declaratum eſt Iſraelitæ reuerſi ſunt de Cadesbarne, in qua tunc erant verſus mare rubrum, facientes vnam manſionem in qua ſteterunt annis ſere triginta octo, vſque ad principium quadrageſimi anni, cum iterum venerunt in Cadesbarne, & in hoc tempore fere omnes mortui ſunt qui peccauerant. Illa tamen manſio erat in ſolitudine, in qua tunc Iudæi erant, ſ. apud Cadesbarne, manſerunt autem aliqui pauci, qui poſtea mortui ſunt de Cadesbarne vſque ad torrentem Zareth: ibi enim iam omnes mortui fuerant, vt patet Deuteronom. cap. 2. parum tamen diſtat inter Cadeſbarne, & torrentem Zareth.

An omnes qui mortui ſunt per hanc ſententiam erant ſexaginta annorum, quando moriebantur. Quæſt. XCV.

CONSIDERANDVM autem, quòd Rabbi Salomon. dicit, omnes qui mortui ſunt in ſolitudine fuiſſe ad minus ſexaginta annorum, & qui citius complebat ſexaginta an-

F nos citius moriebatur, & ideo dati ſunt quadrageſimi anni, vt illi qui exierunt de Aegypto anno vigeſimo vitæ ſuę morerentur anno quadrageſimo ab exitu de Aegypto, & iſte erat eis ſexageſimus annus.

Sed iſtud dictum falſum eſt, nec habet aliquem colorem, quia iſta pęna moriendi in deſerto fuit data ꝓpter peccatum murmurationis. qui ergo magis deliquerant magis puniri debebãt, & quia omnibus erat communis mors, & manſio in ſolitudine, maioritas, & minoritas pœnæ conſiderabatur per hoc, quòd aliqui citius, aut tardius morerentur: ideo neceſſe eſt dici, quòd illi qui magis peccauerant breuius morerentur, contingeret tamen quòd aliqui de iunioribus in

G tanta multitudine magis peccarẽt, quam aliqui ſenes. ergo ipſi prius morerentur, & tamen ſecundum regulam Rabbi Salomon. neceſſe erat ſeniores prius mori, cum dicat quemlibet mori cum compleſſet annũ ſexageſimum.

Item non ſtat, quia aliquis iuuenis forte triginta annorum valde peccauit, ita vt mereretur mori immediate, vel paulo poſt, & tamen ſecundum hanc regulam oporteret expectari vſque ad triginta annos.

Item non poteſt ſtare, quoniam exploratores omnes mortui ſunt hac die qua ſentẽtia lata eſt, & ſimul perierunt pręter Ioſue, & Caleb: non tamen eſt veriſimile quemlibet iſtorum tũc fuiſſe annorum ſexaginta.

H ſed magis videtur, quòd erant iuniores, quia mittebantur ad tale officium, quod non conueniebat ſenibus, ſ. ad explorandum & diſcurrendum hinc, & inde ſub velocitate ſi oporteat: potiſſime quia Caleb erat vnus de his exploratoribus, licet non mortuus fuerit, & ipſe erat quadraginta annorum, quando miſſus eſt ad explorandum, vt patet Ioſue 14. capit. de alijs ergo identidem credendum eſt, quòd iuuenes eſſent, ſed mortui ſunt poſt duos dies poſtquam venerunt. ergo non erat ſexaginta annorum quilibet, cum mortuus eſt. Item adhuc magis patet hoc ex eo, quod habetur infra in litera, ſ. quòd Iſraelitæ ſequenti die parauerũt ſe ad tranſeundum in terram Chanaan: Amalechitæ autem, & Chananæi venerunt de mõtibus, & multos de iſtis occiderunt. nõ eſt autem veriſimile, quòd om-

I nes mortui in bello eſſent ſexaginta annorum ad minus, quia plures vadunt ad bellum de iuuenibus, quã de ſenibus: immo forte in bello illo nullus talis ętatis mortuus eſt, quia viri fortes ordinabantur ad pugnã, vt patet ſupra capit. 1. Qui autem ſexaginta annorum ſunt iam fortes non ſunt, niſi raro: ideo nõ ſtat, quòd omnes perierint in ſexageſimo anno.

Item nullatenus eſt hoc poſſibile, quòd null9 moreretur, niſi completo anno ſexageſimo, nam hic dicitur, quòd omnes numerati a viginti annis, & ſupra morerentur in ſolitudine. ergo neceſſe eſt, quòd iſti cõputentur ab eo tempore quo facta eſt numeratio, qa tunc omnes illi qui erant viginti annorum computabantur in numero virorum bellatorum. fuit autem facta numeratio iſta in anno ſecundo, menſe ſecundo

K eiuſdem ab exitu de Aegypto, vt patet ſupra cap. 1. ergo omnes qui tunc complerent annum vigeſimum computabãtur in viris bellicis, ſed ab eo tempore qui erant viginti annorum, non poterant complere ſexaginta annos vſque ad tranſitum Iordanis, quia etiam ſi in ipſa die in qua introirent in terram Chanaã morerentur iſti, nondum compleuiſſent annum ſexageſimum, quia a tempore computationis vſque ad introitum in terram Chanaan ſolũ erant anni triginta nouẽ. & adhuc imperfecti, quia deficiebãt dies viginti, cum incęperit computatio prima die menſis ſecũdi anni ſecũdi ab exitu de Aegypto, & introitus in terram Chanaan fuit die decima menſis primi anni quadrageſimiprimi ab exitu de Aegypto, vt patet Ioſue

cap. 4.

cap.4. eſt igitur generale, quòd nullus eorum qui erat 20. annorum completorum, aut 21. ſolum potuit cõplere 60. annũ in deſerto, quia ad hoc ad minus erant neceſſarii 39. anni completi, cum a die prima computationis huius vſq; ad diem tranſitum Iordanis fluxerunt anni 39. demptis diebus 20. & ſic nullus eorum potuit mori in anno 60. quia omnes mortui ſunt ante introitum in terram Chanaan.

Item dato, quòd computarẽtur iſti quadrageſimi anni ab exitu de Aegypto, adhuc non ſtaret: nam illi qui erant 20. annorum in ipſa die egreſſionis de Aegypto non potuerunt complere 60. annum in deſerto, cum non manſerint Iſraelitę in deſerto annis 40. ſed deficiebant dies 5. Quod patet, quia egreſſi ſunt Iſraelitę die 15. menſis primi de Aegypto, vt patet infra 33. cap. tranſierunt autem Iordanem die 10. menſis primi anni 41. ab exitu de Aegypto, vt patet Ioſue capit. 4. ergo deficiebant quinque dies ad completionem 40. annorum.

Item adhuc non ſtat, quia etiam ſi computentur Iſraelitæ habere 20. annos a die qua egreſſi ſunt de Aegypto, non poterunt complere annum 60. in deſerto, ſed deficiet eis ſaltem dimidius annus, aut plus, quod patet, quia omnes qui murmurauerũt mortui ſunt ante tranſitum torrentis Zareth, vt patet Deute. cap. 2. cum tamen illuc venerunt Iudæi non erat medietas anni 40. ergo deficiebat ſaltem dimidius annus pro completione 60. eis qui erant 20 annorum die egreſſionis de Aegypto. antecedens patet, quia tẽpus quo ſteterunt Iudæi tranſeundo de Cadesbarne vſq; ad torrentem Zareth fuit 38. annorum, vt patet Deut. cap. 2. ſed cum venerunt Iſraelitæ in Cadesbarne nõdũ fluxerat annus, & dimidius ab exitu de Aegypto, addatur ergo hoc tempus 38. annis erit totum tempus ab exitu de Aegypto vſque ad torrentem Zareth annorum quaſi 39. & dimidiũ. ergo adhuc reſtabat vſque ad introitum in terram Chanaan, & tranſitum Iordanis dimidius annus, vt complerentur 40. anni in deſerto. antecedens patet, quia ab exitu de Aegypto conſummatus eſt vnus annus in monte Sinai, & deinde in menſe 2. anni ſecundi die 20. menſis Iſraelitæ receſſerunt de monte Sinai, vt patet ſupra cap. 10. & inde vſq; ad Cadesbarne pauco tẽpore morati ſunt, nondum enim erat dimidius annus, quando illuc venerunt Iſraelitæ, vt pręced. cap. declaratum eſt. non ſtat igitur, quòd quilibet iſtorum murmuratorum tunc periret, quando compleret annum 60.

Igitur omnes viri quos miſerat Moyſes ad contemplandam terram. Hic ponitur mors exploratorum: ipſi enim grauius cęteris peccauerant, ideo citius mortui ſunt, & dicitur, quòd miſit eos Moyſes, non quòd ipſe ſolus miſerit, quia ex auctoritate totius populi miſſi ſunt, ſed ipſe principaliter mittebat cum eſſet dux populi, & ad eum dixerat Deus, mitte viros qui conſiderent terram.

Et qui reuerſi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem. Iſta eſt cauſa quare exploratores mortui ſũt ante alios. Ipſi enim grauius peccauerunt quam cęteri de populo, nam murmurauerũt, & omnes alios ad murmurandum prouocauerunt, vt dicitur hic, & fuit murmuratio iſta contra eum, ideſt contra Moyſen, nam licet indirecte eſſet in Deum, directe tamen cõquerebantur de Moyſe.

Detrahentes terræ, quod eſſet mala. Ponitur in quo iſti fecerint alios murmurare, ſcilicet, quia dixerũt de terra quòd mala eſſet: duo principaliter dixerant. Primũ, quòd habitabant ibi gigantes, & populus magnę ſtaturæ, contra quem nullo modo pugnare poterant, & hoc nimis perterruit Iſraelitas. Secundum erat, quia dixerũt terra quam luſtrauimus deuorat habitatores

A ſuos, & quamquam non pertineret vtrunque ad malitiam terræ ſimpliciter: tamen Iudæi faciebant vtrunque pertinere ad illã: eſſe enim ibi fortiſſimos pugnatores dicebant facere terram malam, quia pro eis mala erat cum ęſtimarent ſe perituros, ſi illuc irent, ſed quid eſt in quo peccauerint exploratores, & quid dixerint declaratum eſt pręceden. capitu. quæſtio. 60. & 61. & 62.

Mortui ſunt atque percuſſi in conſpectu Domini. Ideſt non manſerunt iſti per plures dies, ſed immediate mortui ſunt ſimul coram tota multitudine, vt omnes viderẽt iudicium Dei eſſe ſuper illos peccatores, populus au-
B tem hęc videns conterritus eſt, & fleuit nimis.

Qua morte decem exploratores mortui ſunt.
Quæſt. XCVI.

De morte iſtorum aliqui dicunt, quòd fuerit per peſtem immiſſam in eos. Rabbi Salom. dicit, quòd linguę eorum fluebant veneno, & inflatæ ſunt, atque ſubito mortui fuerunt.

In conſpectu Domini. Ideſt, adhuc præſente Deo, ſ. qa erant apud oſtium tabernaculi, quia illuc conueniebant populares ad Moyſen, & ibi iſti mortui ſunt. Vel poteſt aliter intelligi, quòd mortui ſunt in conſpectu Domini, ideſt immediate, vt ſententia data eſt, nam
C iſti magis peccauerant, ideo in eis ſententia executioni immediate tradita eſt. Alij autem ſucceſſiue mortui ſunt, & eſt modus loquendi, ſicut ſi iudex mandaret aliquem iugulari, & immediate iugularetur, iſte diceretur iugulari coram iudice. Sic autem Deus ſentẽtiauerat omnes perituros in deſerto, & exploratores confeſtim mortui ſunt, ita vt videatur, quòd adhuc Deus iudicare non ceſſaſſet cum factum eſt.

Ioſue autem filius Nun, & Caleb filius Iephonne vixerunt. Tollitur hic dubium, quia dictum fuerat, quòd exploratores mortui ſunt coram Domino, de eis autẽ erant Caleb, & Ioſue, ideo dicitur quòd non mortui ſunt, quia ipſi non murmurauerunt, ſed magis murmurã-
D tibus reſtiterunt, ita vt vellet totus populus eos lapidare, niſi gloria Domini apparuiſſet, vt patet ſupra.

Ex omnibus qui perrexerant ad conſiderandam terram. Ideſt duodecim erant exploratores, tamen de eis ſoli duo vixerunt Ioſue, & Caleb.

Locutus eſt Moyſes vniuerſa verba hæc ad omnes filios Iſrael. Hic propalatur ſententia quantũ ad eos qui murmurauerant, nam licet data eſſet, tamen ſoli Moyſes & Aaron audierant eam, vt patet ſupra, hic vero Moyſes promulgat, & dicitur vniuerſa verba hæc, non quidem omnia quæ ſupra narrata ſunt, quia quædam eorum ſunt hiſtorica, & quæ Iudęi viderunt, vt de morte exploratorum, hæc nõ narrauit Moyſes, ſed ſolum ſententiam Domini.

Et luxit populus nimis. Propter duo, ſ. propter pęnã
E eis inflictam, & propter mortem exploratorum. Illa autem mors demonſtrauit eis credendum eſſe, quòd Deus puniret in eis murmurationem, ſicut atrociter punierat in exploratoribus, & miſerabilis ille populus conuertebatur in deſperationem, nam licet a Deo ſe punitum ſciret temporaliter, de eius clementia deſperandum non erat, luxit tamen nimis, non tanquam dolens, quòd peccaſſet, ſed quia deſperabat ſe iam habiturum terram Chanaan.

Et ecce mane primo ſurgentes aſcenderunt verticem montis, atque dixerunt. Parati ſumus aſcendere ad locum, de quo dominus locutus eſt, quia peccauimus. Quibus

Moyſes.

Moyſes. Cur inquit tranſgredimini verbum [F]
Domini, quod vobis non cedet in proſperũ?
Nolite aſcendere: non enim eſt dominus vo-
biſcum, ne corruatis coram inimicis veſtris.
Amalechites, & Chananæus ante vos ſunt,
quorum gladio corruetis, eo quòd nolueri-
tis acquieſcere Domino, nec erit Dominus
vobiſcum. At illi contenebrati aſcenderunt
in verticem montis, arca autem teſtamenti
Domini, & Moyſes non receſſerunt de ca-
ſtris. Deſcenditque Amalechites, & Chana- [G]
næus, qui habitabat in monte, & percutiens
eos atque concidens, perſecutus eſt eos vſq;
Horma.

Populus contra uoluntatē Dei pugnās cōciditur.

Et ecce mane primo. Hic ponitur tranſgreſſio populi in præſumptione: tranſibat enim populus iſte irrationabilis ab extremo in extremũ, ſine medio. prius enim in terram Chanaan ad mandatum Dei ire noluerant. nunc autem contra præceptum Dei, & inhibitionem Moyſi illuc ire volebant.

Et ecce primo mane ſurgentes. Hoc fuit ſequenti die poſt mortem exploratorum, & promulgationẽ ſententiæ: cum enim vidiſſent ſe peccaſſe voluerũt facere id, quod Deus prius iuſſerat, & parauerunt ſe, vt ſequenti die irent in terram Chanaan. [H]

Aſcenderunt verticem montis. Ideſt receſſerunt de caſtris quæ erant forte in valle, aut in aliqua planitie, & per montem aſcenſuri erant in terram Chanaan. Iſti ſunt montes de quibus deſcenderunt Amalechitæ, & Chananæi, & percuſſerunt eos, vt patet infra. faciebant hoc Iudæi, vt iam nõ viderentur repugnare mandato Dei, ſicut prius repugnauerant nolẽtes ire in terram Chanaan, ſed in hoc etiam errabant. nam poſtquam murmurauerunt, interdixit eis Deus tranſitũ, iubens quòd reuerterentur verſus mare rubrum, idcirco cum vellent aſcendere in terram Chanaan, iterum [I] tranſgrediebantur.

Et dixerunt, parati ſumus aſcendere ad locum de quo dominus locutus eſt. Iſta loquebãtur ipſi ad Moyſen cum gereret Moyſes vicem Dei, quia ex parte eius promulgauerat ſententiam, & locuti ſunt ad ipſum, tãquam ſi loquerentur ad Deum dicentes, quòd erant parati aſcendere in locum de quo Deus dixerat, ideſt in terram Chanaan, & hoc dicebant, quia peccauerant nolendo ire, nunc autem volebant oſtendere, quòd non permanebant in eadem contumacia parati obedire. *Quia peccauimus.* Quaſi dicat, quia ante peccauimus in non eundo, nunc volumus ſupplere eundo cito: vel quia peccauimus, ideſt nos contra Deum errauimus, quia noluimus ire quo ipſe iuſſerat: nunc autẽ [K] nolumus amplius peccare, ſed parati ſumus ire ad locum illũ. ſi enim Iudæi hoc dixiſſent, & nihil amplius feciſſent, non erat peccatum eorum, ſed magis recedebant a peccato priſtino, quia tamen contra mandatum Dei aſcendere tentauerunt, peccatum fuit.

Quibus Moyſes cur inquit tranſgredimini verbum domini. Ideſt faciẽtes hoc præceptum Dei infringitis. Sed dicet aliquis, ꝙ non infringebant, quia Deus iuſſerat illuc ire, ipſi vero complere volebant.

Aliqui Hebræi cõtra præceptum Dñi intrare volebãt in terram Chanaan.

Reſpondendum eſt, quòd tranſgrediebantur præceptum Domini. quia eos ſentẽtiauerat, ꝙ nemo eorum introiret in terram Chanaan. cum autem ipſi ad hoc conarentur contra Dei præceptum agebant.

Item Deus iuſſerat, vt reuerterentur per viam Maris rubri in ſolitudinem, ne appropinquarent Amalechitis, & Chananæis, ipſi vero aſcenderunt in montes Chananæorum, & Amalechitarum. Item Iſraelitæ nunquam moueri deberent de caſtris, quouſque nubes præcederet eos, quæ dabat ſignum mouendi, & figendi caſtra, vt patet ſupra capit. 9. nunc autem non fuit mota nubes. nam ſi moueretur, Moyſes quoque & arca Domini ſequerẽtur nubem, alioquin faceret contra præceptum Dei, quod non conceditur, & tamen Moyſes, & arca manſerunt in caſtris, vt patet infra. ergo non præcedebat nubes, nec fuit mota de loco in quo erat. tripliciter ergo tranſgrediebantur præceptum Domini iſti, tentantes aſcendere in terram Chanaan.

Quod vobis non cedet in proſperum. Ideſt non veniet vobis bonum ex hac tranſgreſſione, ſic factum eſt, quia Amalechitæ, & Chananæi deſcenderunt de montibus, & percuſſerunt plurimos Iudæorum, vt patet infra.

Nolite aſcendere. Suadebat Moyſes ne aſcenderent, & hoc propter duo. Primo ne peccarent in Deum qui vetuerat aſcenſum. Secundo ne ipſi paterentur malũ, quod poſtea paſſi ſunt. ſciebat enim ꝙ malum inde venturum eſſet.

Non eſt Deus vobiſcum. Ideſt non poteſtis reſiſtere gentibus, niſi Deus vos ſpecialiter adiuuerit, quoniã gentes fortiores vobis ſunt, nunc tamen non eſt vobiſcum, quia peccauiſtis in eum, ideo non adiuuabit, & ob hoc Deus miſeratus illorum iuſſerat, vt reuerterentur verſus mare rubrũ, diſcedẽtes a finibus Chananæorum, & Amalechitarum. nam etiam ſi in Cadesbarne eſſent multis diebus poſt peccatum, irruiſſent in eos Amalechitæ & Chananæi.

Ne corruatis coram inimicis veſtris. Ideſt, vt non cadatis gladio hoſtili: inimici enim Iudæorum erant Amalechitæ, & Chananæi: nam iterum Amalechitæ pugnauerant cum Iſrael in Raphidim. Exo. c. 17. Chananæi quoque hoſtes erant Iudæorum, quia putabant, quòd terra eorum accipere vellent, vel tranſire per eam in alteram regionem, quodcunque vero horum hoſtile erat.

Amalechites, & Chananæus ante vos ſunt. Iſti erant hoſtes a quibus cauere debebant, & dicitur, quòd erant ante eos, ideſt ante faciem eorũ ad partem illam, verſus quam Iudæi pergere debebant, & ſic erat: nam ipſi aſcenderunt in montes, in quibus habitabant Chananæi, & Amalechitæ.

Quorum gladio corruetis. Ideſt ipſi occident vos: nam multos eorum occiderunt. *Eo quod nolueritis acquieſcere Domino.* Ideſt, quia non vultis conſentire præcepto Dei, iubentis ne illuc eatis. Si enim Iudæi obedirent præcepto Dei, quamquam peccauiſſent, Deus non miſiſſet ſuper eos Amalechitas, & Chananæos, ſed magis repreſſiſſet, etiam ſi venire vellent. Cum vero Iudæi contra mandatum Dei fecerint, fuerunt dein Amalechitæ, & Chananæi tanquam vltores diuinæ offenſæ, & ob hoc quamquam pugnauerint, & occiderint plurimos, non imputauit Deus illis hoc ad peccatum, ſicut patet Deut. c. 25. vbi iuſſit Deus, quod Iſraelitæ recordarentur malorum quæ fecerant eis Amalechitæ, quando egrediebãtur de Aegypto. & cum fuerint duæ pugnæ Amalechitarum contra Iudæos, ſolũ dicitur de vna, i. de ea quæ fuit in Raphidim, vt patet eod. cap. cum dicitur. quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui qui laſſi reſidebant occiderit, quãdo tu eras fame, & labore confectus.

Ex illis patet nõ poſſe intelligi de iſta pugna Amalechitarum contra Iudæos, ſed de ea quæ fuit in Raphidim, quia hic non fuerunt occiſi extremi, ideſt vltimi Iudæorum, ſed primi, quia ipſi aſcendebãt cõtra

faciem

faciem Amalechitarum, & Chananęorum. Itē, quia dr̄ qui laſſi reſederant, & tamē cum aſcenderunt hic Iſraelitæ de Cadesbarne verſus terram Amalechitarum nullus reſidebat laſſus, quia tunc incipiebant aſcendere, & immediate percuſſi ſunt, ideo nō poteſt intelligi, niſi de pugna quæ fuit in Raphidim, in qua percuſſit Amalech extremos qui veniebant in agmine Iudæorum, quia ſurrexit ex inſidiis, & a tergo, & ob hoc iuſſit Deus, vt deleretur propter illud bellum. de hoc autem nihil expreſſum eſt. vr̄ enim magis, ꝙ Deus concitauerit Amalechitas, & Chananęos ad occidendum aliquos de Iudæis, quia repugnabant ei. *Nec erit vobiſcum*. Ideſt non adiuuabit vos dominus ↄ̄ Amalechitas, & Chananæos, quia facitis contra verbum eius. *At illi contenebrati aſcenderunt in verticem montis*. Ideſt Iudæi erant excęcati, & non acquieſcentes iudicio Moyſi aſcenderunt.

Quomodo aliquando homo per peccata ſua demeretur excæcari, & cadere in alia peccata, & an poſſit ſciri quot, vel quæ ſunt peccata, quibus meretur aliquis excæcationem.
Quæſt. XCVII.

DICITVR enim aliquis contenebratus, ideſt plenus tenebris qñ ſana conſilia non recipit, & hoc, quia intelligit illa non ſibi cōuenire, ſic dixerat Moyſes Iudæis rectum conſilium, ꝙ Deus non adiuuaret eos ſi aſcenderent ↄ̄ Chananęos, & hoc ipſi credere debuiſſent, quia veriſimile erat, ꝙ Deus non adiuuaret illos, qui contra pręceptum eius actualiter conabantur, ipſi vero non crediderunt, nec aduerterunt, an Deus adiuuaret, & hoc proueniebat ex tenebris cordis eorum. Contenebratio autem iſta, vel cęcitas prouenit ex peccato: nā interdum homines per peccatum demerentur incidere in aliquam inconſiderationem, vel ignorantiā, per quam multa damna incurrant, & hoc modo contingit per altitudinem conſilii Dei, vt aliqui viri, quāquam inter nos prudētiſſimi ſint, incidant in magnas inconſiderationes, & imprudentiam, vnde eis conſequantur magnæ calamitates: nam demeruerunt per peccatum, & Deus vult eos punire, habet autem hūc puniendi modum, ꝙ permittit hominem cadere in magnam inconſiderationem, & ꝙ circa aliqua, in q̄bus non dubitarent illi qui ſunt viri imperitiſſimi, errabit ille etiam ſi ſit prudentiſſimus, quia nihil agere poſſumus, niſi Deus concurrat nobiſcum. Et iſto modo facit nos Deus errare in manifeſto, & deſtruit cogitationes noſtras, ita vt non ſit nobis poſſibile habere ſucceſſus in tp̄alibus, quos voluerimus, ſi demeruimus illos habere, & de hoc dicit Ierem. c. 12. non eſt hominis via eius, nec viri, vt dirigat greſſus ſuos, ideſt non eſt in poteſtate hominis quid ei eueniat ex eis q̄ facit, ſed in poteſtate Dei eſt qui alios fines interdum inducit, quam nos intendimus, & in his deficit omnis prudētia humana. E Sicut autem prouenerat ex peccato Iudæorum ipſorum contenebratio, ita prouenit hominibus obſtinatio, & finalis impęnitentia, quia peccata hominum demerentur. ꝙ Deus non concurrat cum eis ad recte iudicandum de agibilibus, & conuertantur ad bonum. Quæ autem ſint peccata, vel quanta, vel quoties repetita, quæ iſtam contenebrationem demereātur, nulli pure viatori cognitum eſt: Deus enim ſibi ſcienda ſeruauit. ſcitur tamen, ꝙ prædeſtinati talia non incurrent, quia qui pręedeſtinauit eorum ſaluationem pręedeſtinauit, & ſaluationis modum. *Aſcenderunt in verticem montis*. Iſte erat mons in quo habitabant Chananæi, & Amalechitæ. *Arca autem teſtamenti domini, & Moyſes non receſſerunt de caſtris*. Hic ponitur excuſatio. aliquis enim intelligeret, ꝙ ſi-

A cut Iſraelitę aſcēderunt contra Amalechitas, ita aſcēdit Moyſes, & in hoc videtur peccare cum vetuiſſet Deus ire contra terram Chanaan, ponitur igitur, ꝙ ipſe non aſcendit, cum illis, nec arca teſtamenti Domini, ideſt arca in qua erant tabulæ quæ vocantur teſtamentum, ideſt mandatum Domini, quia expreſſa ibi erant mandata. Moyſes enim faciebat moueri arcam per Leuitas, & cum ipſe vidiſſet contra voluntatem Dei eſſe, ꝙ inde mouerentur Iſraelitæ, noluit moueri, nec permiſit arcam moueri.

Et cum dicitur hic, ꝙ Moyſes, & arca manſerunt in caſtris intelligitur de loco caſtrorum, ſ. ꝙ manſe-
B runt in loco in quo ante fuerant caſtra: nam iam mota erant caſtra, cum omnes receſſiſſent aſcendentes in verticem montis. & non eſt hic intelligendum de ſolo Moyſe, ꝙ ipſe maneret in caſtris: nam etiam mā ſerunt cum eo alii, qui non conſentiebant in peccato populi, ſ. Leuitæ qui conſueuerant portare arcam, & Ioſue, & Caleb, qui adhęrebant Domino, & alii deuoti viri, videntes tranſgreſſionem populi, fit tñ mētio de Moyſe ſolum, quia ipſe erat princeps, quo expreſſo, intelliguntur omnes qui adhęrebant ei.

Deſcenditque Amalechites, & Chananæus, qui habitabant in montibus. Iſti duo populi morabantur in vallibus, & partim in montibus, maior tñ pars eorum habitabat in vallibus, cum dicatur ſupra, qm̄ Amalechites, & Chananæus habitabant in vallibus. iſti autem aſcen-
C derunt per partem montium, quia per illam erat via ad terram Chanaan, & tunc habitatores illorum mōtium deſcenderunt, atque percuſſerunt Iudęos tanquam inuaſores terræ ſuæ, & in hoc non peccauerūt Amalechitæ, & Chananęi, quia cuilibet eſt ius pugnādi pro patria ſua, defendendo eam ab inuaſoribus. Iudæi autem non habebant iuſtam cauſam aſcendendi per montes illos, cum Deus non iuſſiſſet, nec ipſi impetrauiſſent ab habitatoribus terræ illius, ideo ſi impugnarent eos, vt haberent aſcenſum per terram illā, peccabant non fouentes iuſtum bellum. *Et percutientes eos atque concidentes perſecuti ſunt vſque horma*. Ideſt Chananæi deſcenderunt de montibus, & perſecuti
D ſunt Iudæos inuaſores terræ, qui illico conuerſi ſunt in fugam, quia abſtulerat Deus ab eis omne pręſidiū, & percuſſi ſunt atq; occiſi multi de eis, iſti fuerunt q magis peccauerant murmurando, & Deus voluit illos primo mori, alii autem ſucceſſiue perierunt, & dr̄ hic percutientes atq; concidentes, quod ad idē videtur pertinere, quia concidere, & diuidere, vel ſcindere idem eſt, ſ. ꝙ Amalechitæ, & Chananęi Iudęorum corpora gladiis trāſuerberabāt ad mortem. Et in iſto deſcenſu perſecuti ſunt Amalechitæ, & Chananęi Iſraelitas vſque Horma, ideſt vſque ad quendam locū qui dicitur Horma.

Horma quid ſignificet, & an ſit nomen loci, vel prouinciæ.
Quæſt. XCVIII.

SCIENDVM, ꝙ iſtud nomen Horma eſt Hebræum, & ſm ſignificationem ſuam ſignificat anathema, vt patet ĩ. 21. c. Aliqui autem dicūt de hoc, ꝙ erat nomen alicuius loci in terra Amalechitarum, & Chananęorum. Iudęi aūt aſcendentes in montes tranſierant aliquantulum de terra illorum populorum, & cum conuerſi eſſent in fugam ꝑſecuti ſunt eos Amalechitæ, & Chananæi vſq; ad locum qui dr̄ Horma. Alii dicunt, ꝙ Horma eſt nomē loci, quod impoſuerunt Iudæi: nam ipſi in anno 40. cum tenderent in terram Chanaan, pugnauerunt ↄ̄ illum populum Chananęū qui primo ſuſcitauerat eos ad bellum, capiendo prædam ex ipſis, vt patet ĩ. 21. c. & tunc Iſraelitæ votum fecerunt Dño, ꝙ ſi traderet Chana-

Chananęos in manus eorum delerēt vrbes ipſorum, F
& ſic factum eſt.& tunc vocauerunt Iſraelitę terram
illam Horma,ideſt anathema, ſ. quia nihil de eis quæ
erant in terra illa acceperunt, ſed omnia deſtruxerūt
propter Deum, & tunc ponetur hic nomen per anti-
cipationem,ſicut in quibuſdam locis ſcripturę eſt:nā
non fuit impoſitum iſtud nomen vſque annum qua-
drageſimum,nunc autem erat ſecūdus annus ab exi-
tu de Aegypto.

Dubitatio aliquorū, an Horma ſit locus in quo occiſi ſunt Chananęi.

Dicet tamen aliquis,quòd non poſſit eſſe idem lo
cus Horma de quo dicitur hic, & ille de quo dicitur
infra 21.c.cum occiſi ſunt Chananæi.

Reſpondendum eſt eundem eſſe locum. quod pa-
tet,quia hic poſt Cadesbarne immediate aſcenderūt,
Iſraelitæ in montes, & ibi percuſſit eos Chananæus G
vſque Horma,ita in anno 40. ſteterunt Iſraelitæ iterū
in Cadesbarne,vt patet infra 20.c. & inde receſſerunt
ad manſionem montis Hor, & immediate dicitur, ꝙ
Chananæus rex Arad pugnauit contra Iſrael, & ſub-
ditur ibi de Horma, ergo eadem terra eſt Horma de
qua hic,& de qua infra 21.cap.

Sed adhuc obijciet aliquis quomodo dicatur hic,
quòd percuſſi ſunt Iudæi vſque Horma: nam hic eſt
Horma nomen loci,& infra 21.cap.nomen vnius ter
rę, cū Iudęi vocauerint totam illam terram Horma,
quia deleuerunt eam.

Reſpondendum, eſt quod quamquam ſit terra illa
tota Horma, tamen accipitur aliquando velut vnus
locus, ita dicitur infra 21.capitu. ſcilicet, & vocauit
nomen loci illius Horma, & tamen erant multæ ci- H
uitates.

Sed adhuc dicetur,quòd nō poſſit ſtare hoc, quod
dicitur hic,quòd Chananæi perſecuti ſunt Iudęos vſ-
que Horma, in quo non poteſt deſignari tota terra,
quam poſuerunt Iudæi in deſolationem, & vocatur
Horma, ſed neceſſe eſt deſignari aliquem certum
locum.

Reſpondēdum eſt,quòd hic accipitur Horma pro
extremitate terrę illius, quia introierāt Iudęi aliquā-
tam partem terrę Chananæorum, & Chananæi, qui
in fortiſſimis montium erant pręſidijs, deſcenderunt I
de montibus,perſequentes eos quouſque excluderēt
illos de terra ſua,& ipſa erat quæ vocat Horma, quia
tota poſita eſt in anathema, vt patet infra 21. ca. & ſic
eſt anticipatio in nomine.

CAP. XV.

Ritus ſacrificiorum.

LOCVTVS eſt dominus ad Moy
ſen dicēs.Loquere ad filios Iſrael,
& dices ad eos. Cum ingreſſi fue-
ritis terram habitationis veſtræ, quā ego da-
bo vobis, & feceritis oblationem domino in K
holocauſtum,aut victimam,vota ſoluentes,
vel ſponte offerentes munera, aut in ſolenni
tatibus veſtris adolentes odorem ſuauitatis
domino,de bobus, ſiue de ouibus, offeret
quicunque immolauerit victimam, ſacrifi-
cium ſimilæ,decimam partem ephi,cōſper-
ſæ oleo, quod menſuram habebit quartam
partem hin,& vinum ad liba fundenda eiuſ
dem menſuræ dabit in holocauſtum, ſiue
in victimam. Per agnos ſingulos, & arietes
erit ſacrificium ſimilæ duarum decimarū,
quæ conſperſa ſit oleo tertiæ partis Hin, &
vinum ad libamentum tertiæ partis eiuſdē
menſuræ offeret in odorem ſuauitatis domi
no.Quando vero de bobus feceris holocau-
ſtum aut hoſtiam, vt impleas votum, vel pa
cificas victimas, dabis per ſingulos boues ſi-
milæ tres decimas conſperſæ oleo, quod ha-
beat medium menſuræ Hin, & vinum ad
liba fundenda eiuſdem menſuræ in oblatio
nē ſuauiſſimi odoris domino. Sic facies per
ſingulos boues, & arietes, & agnos, & hæ-
dos. Tam indigenæ quam peregrini eodem
ritu offerent ſacrificia. Vnum præceptum
erit atque iudicium tam vobis quam adue-
nis terræ.

Locutus eſt.

An bene continuetur hoc capitulum iuxta expoſitiones Hebræorum. *Quæſt. I.*

SECVNDVM aliquos Hebræos continuāt iſtud capitulum præcedenti, quia ſupra dictum fuit de ſententia impediente ingreſſum terræ promiſſionis, ex quo populus nimis anguſtiatus propter magnitudinem temporis, credidit ſe nunquā illuc intraturum, ideo ad conſolandum eos ſubditur.

Cum ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ. Sed iſta continuatio eſt ſolum ad iſtam particulam,& non ad totam materiam capituli. Item quia nihil proficiebat iſte ordo ad conſolationem Iudęorum,quia hoc eſſet ſi præſupponeremus, ꝙ iſta verba dicta fuerint poſt ſententiam datam in Cadesbarne,ſed non conſtat,cū magis quidam dicant fuiſſe hoc dictum in monte Sinai.Item quia dato,quòd fuerit dictū ad Moyſen poſt ſententiam datam in Cadesbane, & continuetur hic ad pręcedentia, tamen Iudæi, qui tunc erant,neſciebant aliquid de iſta continuatione, ideo nō poſſet eis eſſe ad conſolationem,quod dicitur.

Cum ingreſſi fueritis terram habitationis. Ideo dicendū aliter,quod in libro iſto agitur de præceptis iudicialibus,quaſi principaliter,& aliquando de cęremonialibus interponendo hiſtoriam,nec oportet, quòd ſemper fuerit ordo neceſſitatis,vel magnæ apparentiæ,ſicut in legibus, vel capitulis quę ſunt ſub eodem titulo non eſt aliqua ratio, quare vnum præcedat alterū. ponuntur autem hic aliqua cęremonialia,& interponitur vnus caſus de pertinentibus ad iudicialia. diuiditur autem in duas partes, quia primo ponitur cęremonialis obſeruatio. Secundo iudicialis punitio ibi. *Factum eſt autem.* Prima in quatuor. Primo agitur de oblatione ſacrificiorum. Secundo de redditione primitiarum. Tertio de expiatione peccatorū per ignorantiam.Quarto de punitione peccatorum per ſuperbiam.Secunda ibi. *Locutus eſt dominus.* Tertia ibi. *Quod ſi per ignorantiam.* Quarta ibi. *Anima vero quæ per ſuperbiam.*

Circa primum. *Locutus eſt dominus ad Moyſen.* Omnes leges dabantur per Moyſen, quia nunquam loquebatur Deus ad Iſraelitas per ſe, niſi cum data ſunt pręcepta decalogi Exodi cap.19.& 20.

Quando

Quando ſit facta iſta locutio Moyſi. *Quæſt. II.*

QVAERET aliquis de iſta locutione, an fuerit facta poſt ſuperiora, & an immediate fuerit facta?

Reſpondendum eſt, ꝙ in præceptis ſecũdum ſe ſeipſa non poteſt aſſignari ordo quantum ad prioritatem, & poſterioritatem temporis, niſi ex hiſtoriis adiunctis, & non poteſt propne cognoſci de hiſtoriis, quem ordinem habeant ad præcepta, vel præcepta ad hiſtorias ſm ordinem temporis, ſed ſolum cognoſcitur in hiſtoria ad hiſtoriam, cum ipſę ſint de geſtis temporalibus, ideo non poteſt cognoſci hic, an pręcepta quę habentur in hoc c. fuerint data antẽ ſententiam Domini contra Iudæos de qua pręced.c. vel poſtea. Et ſatis dici poteſt, ꝙ prius fuerint. nam aliquando ſunt anticipationes, & recapitulationes hic, ſicut patet de his quæ habentur ſupra ca.7. illa tamen fuerunt facta priusquam ea quę habentur in principio libri huius, vt eod.c. declaratum eſt.

Sciendum autem, ꝙ poſtquam data eſt ſententia Domini contra Iudęos, licet non ponatur clare ordo hiſtoriarum vſq; ad annũ 40. tamen fuit iſte, ſ. ꝙ poſtquã Iſraelitę conati ſunt tranſire in terram Chanaan per terram Amalechitarum, & deſcenderunt contra eos Amalechitæ, & Chananęi perſequentes ipſos atque occidentes vſq; Horma, ipſi reuerſi ſunt in caſtra vbi manſerat Moyſes cum arca Domini. ſic dicitur pręced.c. arca teſtamenti, & Moyſes non receſſerunt de caſtris. tunc Iſraelitæ cum Moyſe, & arca Domini receſſerunt inde verſus mare rubrum: ſic enim iuſſerat Deus ſupra. ſ. qm̃ Amalechites, & Chananęus habitãt in vallibus, cras mouete caſtra, & reuertimini per viam maris rubri. in illa autem manſione ſteterunt ferè per 37. annos, vt declaratum fuit pręced. cap. & fuit hoc vſque ad principium 40. anni ab exitu de Aegypto, in cuius menſe primo ſteterunt iterum Iſraelitæ in Cadesbarne, vt patet infra 20.c. de toto autem illo anno habentur hiſtoriæ infra a c.20. vſque ad 32. mãſiones etiam deſcribuntur illius anni infra 33.c. ſed de 38. annis intermediis nihil dicitur, quia nulla notabilia euenerunt Iudæis, nec aliqua peccata magna fecerunt, propter quæ punitiones magnæ infligi, & numerari debuiſſent, ſed fuit populus in quiete, ideo ſecundum ordinem hiſtoriæ ea quæ habentur pręced.c. deberent coniungi eis quæ habentur infra 20.c. quia pręced.c. agitur de hiſtoria ſecundi anni infra autem 20. c. agitur de hiſtoria 40. anni autem 38. intermedii nullam geſtorum habent hiſtoriam, ideo nullum hiſtoricum interponi poterat inter decimumquartum. & 20. capi. huius.

Ne tamen viderentur ſecundum continuationem temporis ea quę habentur pręced.c. coniungi eis quę habentur infra 20.c. fuit poſitus quaſi quidam articulus diuiſus, & interpoſita ſunt quędam cęremonialia, & iudicialia, & quoddam hiſtoricum, quod ad alia tẽpora pertinet, & iam in his non poteſt poni ordo alicuis neceſſitatis, aut magnæ congruitatis, ſed ad voluntatem ſcriptoris pro maiori parte hęc poſita ſunt, ideo certificari, an ea quæ habentur hic fuerint dicta poſt pręcedentia, vel ante, & dato, ꝙ fuerint poſt, an immediate, vel magno tempore poſt, non eſt poſſibile, cum non reperiatur aliquid ex quo iſta colligantur.

Loquere filiis Iſrael. Poſtquam Deus dabat aliquam legem Moyſi ipſe promulgabat eam popularibus, quia lex nunquam habet vigorem, niſi promulgetur, & tunc incipit habere vigorem, cum promulgata fuerit, ideo Moyſes proponebat populo legem, non vt audita ea immediate obligarentur, ſed vt ſaltem ſcirent

A ſe habere legem, per quam obligarẽtur in tempore, in quo determinabat lex obligationem. de iſta locutione ad Iſraelitas cum promulgabãtur leges, an fieret ſimul ad omnes, vel ad quoſdam eorũ ſufficeret fieri Leu.c.1. & 11. declaratum eſt, ꝙ ad omnes fieret.

Cum ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ. Hic ponitur tempus in quo obligare inciperet lex data hic, & dicitur cũ ingreſſi fueritis in terram habitationis veſtrę, ideſt in terram Chanaan, ſ. ꝙ tunc incipient obligare. nam in toto deſerto non obligauerũt iſtę leges.

B *Tria genera mandatorum quæ habebant Iudæi quando obligabant eos. Et quod præcepta iudicialia ſemper obligauerunt.* *Quæſt. III.*

IN quo ſciendum, ꝙ Iudæi habebant tria genera mandatorum, ſ. moralia, cęremonialia, & iudicialia, moralia autem ſemper obligauerunt, ſiue in deſerto, ſiue in terra Chanaan, & nõ ſolum hoc, ſed etiam antequam darentur, cum iſta obligatio ſit ex naturali dictamine. Præcepta autem iudicialia ſemper obligauerũt poſtquam data ſunt, ſiue in deſerto, ſiue in terra Chanaan, nec magis in terra Chanaan q̃ in deſerto, quia non concernunt aliquem locum, & tempus, & determinatam materiam, quę haberi non poſſet in deſerto, immo quantum ad aliquid magis neceſſaria erant pręcepta iudicialia in deſerto, quam C in terra Chanaan, quia iſta ſunt pp iniurias, & damna auferenda, & iſta cauſantur in communicatione hominum. Vbi igitur fuerit maior cõmunicatio, maior eſt locus damnorum, & iniuriarum, & conſequenter maior eſt neceſſitas iudicum, & legum. Sic enim patet de Moyſe, qui ſedebat quotidie ad iudicãdum populum a mane vſque ad veſperum, vt patet Exo.c.18. Item patet, ꝙ ſemper fuiſſent iudicia in deſerto. nam Exo.c.18. dr̃, ꝙ iudices electi per Moyſen conſilio Ietro iudicabant populũ omni tp̄e, & ipſe Moyſes poſt hęc in Sepulchris concupiſcentiæ ſentiens ſe grauatũ multitudine cauſarum quotidianarũ, dixit. non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populũ, quia grauis D eſt mihi, & dedit ei Deus 70. coadiutores, vt patet ſupra 11.c. Si tñ nullę fuiſſent cauſę nõ dixiſſet Moyſes ſe grauari, hoc autem dato, quæretur an Moyſes, & alii iudices iudicabãt per leges datas a Deo, an alias, & non erit conuenienter dictum, ꝙ cum haberent legem iudicarent quotidie contra legem. nam & in cęremonialibus ſic fuiſſet, ꝙ ſi quotidie fierent ſacrificia, obſeruarentur in eis ille ordo, qui iubetur in Leuitico. dicendum igitur, ꝙ iudicialia pręcepta ſemper obligauerunt poſtquam data ſunt, ſiue ſit in deſerto, ſiue in terra Chanaan.

An cæremonialia obligabant in deſerto Et quæ fuerunt obſeruata. *Quæſt. IIII.*

E TERTIVM genus præceptorũ erat in cęremonialibus, & de his dicendũ eſt, ꝙ non fuerunt obſeruata ſemper in deſerto, ſed aliqñ, nec obligabant, niſi in terra Chanaan. Cauſa huius erat, quia cęremonialia pręcipua sũt in ſacrificiis, quorum materia non erat in deſerto, quia pro his neceſſaria erant carnes, vinũ farina, oleum, ſal, & thus, vt patet ĩ. & iſta non habebant Iſraelitę ſemp in deſerto, ideo non obligabanť ad ſacrificia. ſic ẽt erat de quibuſdam aliis cęremoniis quæ fundantur ſuper ſacrificia, ſicut ſolennitates quædam, & iſtę ẽt non obſeruabantur in deſerto, niſi quãtum ad aliquam partem de qua ĩ. in litera. & ob hoc cum dabantur iſta pręcepta dicebatur cum ingreſſi fueritis in terrã Chanaan, ideſt obſeruabitis iſta pręcepta cum ingreſſi fueritis

in

in terram illam. ſic hr̄ hic, & Leui.c.14. & ſicut non obligabantur Iudęi ad obſeruandum hęc, ita nec obſeruabāt in deſerto, vt patet Deut.c.12.cū dixit Moyſes de terra promiſſionis. non facietis ibi quę nos hodie hic facimus ſinguli, quod ſibi rectum vr̄: nec.n. vſque ad pręſens tempus veniſtis ad requiem, & poſſeſſionem, quam Dn̄s Deus daturus eſt vobis, quaſi dicat eo, ꝙ non introiuiſtis in terram Chanaan non obſeruabatis pręcepta, cum vero introieritis obſeruabitis. Fuit autem ſolum obſeruatio aliquorum cęremonialium in monte Sinai, vbi fuerunt ſacerdotes conſecrati, quia ibi obſeruata fuerunt ſacrificia ad conſecrationem eorū, vt patet Leui.c.8. & 9. & quaſi nulla alia in toto deſerto oblata fuerunt. dr̄ j.28. holocauſtum iuge eſt, qđ obtuliſtis mihi in mōte Sinai. Si autem Iudæi quotidie offerrent holocauſtum, quod dr̄ iuge, vel multotiens obtuliſſent, non diceretur ſpecialiter, qđ obtuliſtis in monte Sinai. De his cęremonialibus in terra Chanaā fuit facta plena obſeruatio, nec tn̄ ſemper cum Iudęi fuerunt in terra Chanaan, ſed ex eo tempore quo incęperunt ceſſare a bellis. dum enim erant in quotidianis expeditionibus, non poterant vacare cęremoniis, & ſic dr̄ Deut.c.12. tranſibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam dominus daturus eſt vobis, vt requieſcatis a cunctis hoſtibus ꝑ circuitū, & abſque vllo timore habitetis in loco quē elegerit dominus, &c. & ſequitur, ꝙ illuc offerētom nia holocauſta, & decimas atque munera. in quo innuitur, ꝙ non obligabantur obſeruare cęremonialia, quouſque ceſſarent a bellis in terra Chanaan, deinde autem obſeruata ſunt. Nec tamen eſt negandum, vniuerſaliter obſeruationem cęremonialium non fuiſſe in deſerto: aliqua enim obſeruata ſunt, ſicut ꝙ eiicerentur extra caſtra leproſi, & fluentes ſemine, & immundi ſuper mortuo, de quibus ſupra c. quinto. & ſic factum eſt, fiebant tamen iſtæ cæremoniæ magis ad vtilitatem populi, & ſanitatem quam ad cultum cęremonialem Dei, & potiſſime in eiectione leproſorum qui inficerent cęteros, niſi eiicerentur de caſtris. Sed adhuc iſtud pręceptum cęremoniale de leproſis non fuit totaliter obſeruatum, quia ſolum eiiciebantur extra caſtra leproſi, & tamen ſi aliquis mundaretur, non fiebant in eo cęremonię mundationis, quæ habentur Leui.c.14. quia ibi erant neceſſaria ſacrificia, quæ non poterant ſemper fieri in deſerto, ſed ſolum fuit obſeruatum pro vna parte, ſ. ꝙ eiicerētur de caſtris omnes leproſi. Et ſic Iudæi faciunt nunc, qui quædam cęremonialia ex parte obſeruant, & ex parte inobſeruata relinquunt, ſicut eſt de feſto azymorū, in quo agnus immolabatur, & comedebātur azyma, atque offerebatur manipulus ſpicarum, vt patet Leuitici c.23. nunc tamen vnum eorum obſeruant, ſ. ꝙ comedunt azyma, alia autem duo nequaquam, quia immolatio agni, & oblatio manipuli ſpicarum non poterant fieri, niſi in loco Sanctuarii de quo Leui.23. c. & Deut.16. hic autem cum Deus poneret quædam pręcepta cęremonialia, declarauit tempus obligationis eorum, ſ. ꝙ obligarent in terra Chanaan, & cum dicitur. *Cum ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ.* Nō eſt ſenſus, ꝙ immediate, vt introirent obligarentur, ſed habita pace ab hoſtibus, vt ſupra declaratum eſt.

Quam ego dabo vobis. Quia Iudęi non poterant per ſe acquirere terram illam, cum haberent hoſtes fortiſſimos, & plurimos, ſed Deus acquiſiuit eam illis faciēdo mirabilia magna, de quibus Ioſue ca.1.6. & 10. vnde dicitur Deut.c.8. ne forte dicas in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia præſtiterunt, ſed recorderis Domini Dei tui, ꝙ ipſe tibi vires prębuit. de modo autem quo Deus adiuuabat Iudæos, quomodo eſſet multiplex, declaratum fuit Le-
F uitici 26. cap. *Et feceritis oblationem domino.* Iſtud eſt tempus in quo Iudęi obſeruare debebant cęremonias, quę hic habentur, ſ. cum facerēt oblationem, & hoc, quia hic agitur non de ipſis oblationibus, ſed de quibuſdam pertinentiis oblationum, de quibus non fuerat dictum in Leuitico.

Sacrificium, & libamina quomodo differunt, & quot ſint libamenta, & quare apponantur in ſacrificio. Quæſt. V.

PRo quo ſciēdum, ꝙ ſacrificium proprie eſt in carnibus oblatis, alia autem erant quæ cū carnibus ſemper offerebantur, & illa vocantur libamina, vel libamenta, & ſunt quinq;,
G ſ. thus, oleum, ſal, vinum, & panis, hęc autem non erāt offerenda eodem modo in omnibus ſacrificiis, ſed in quibuſdam plus, in aliis autem minus, ideo data eſt regula hic. De his autem quare offerrentur cum ſacrificiis carnium declaratum eſt Leui.c.2. ſ. quia ſacrificia Domini erant, ſicut cibus eius, & ob hoc ipſum altare in quo ponebantur vocabatur menſa. ſic patet Mala.c.1. ſ. menſa Domini deſpecta eſt. & agitur ibi de altari, in cibo autem non ſolum aſſumuntur carnes, ſed etiam panis in quo eſt fundamentum vitę. ſicut dicitur Pſal.103. & panis cor hominis confirmet. ideo debuit poni panis in ſacrificiis, & quia non ſolū animalia nutriuntur cibis, ſed etiam potibus, oportuit poni aliquid potabile in ſacrificio, & iſtud fuit vinū.

Rurſus autem ponuntur quędam in ſacrificiis tan-
H quam condimenta ciborum. nam cum cibos ſumimus, non ſolum ipſos cibos, ſed etiam ciborum quædam condimenta apponuntur, & horum quędā ſunt condimenta generalia, ſic eſt ſal, quædam vero particularia ad quoſdam cibos, ſic eſt oleum, ideo iſta duo poni debuerunt. Pręter hoc autem ad ſolennitatem ciborum non ſolum requiruntur condelectamēta ſaporis, ſed etiam delectatio in odore, cum iſti duo ſenſus ſint coniuncti iuxta Ariſt.3. Ethic.c. de temperantia, & ad hoc poni debuit thus, quod eſt redolēs. Aliæ autem cauſę ſunt horum quę aſſumebantur in ſacrificiis ex parte ipſorum miniſtrorum, ad ſupplendam
I eorum neceſſitatem, de quibus Leui.c.2. dictum eſt, hæc autem nunquam obſeruari debebāt, niſi in oblatione ſacrificiorum, quia erant appendicia ipſorum, ideo nunquam obligabantur ad hęc, donec obligarētur ad ſacrificia. *In holocauſtum autem victimam pacificorum.* Declaratur hic magis quando obſeruanda ſint quæ habentur hic.

Tria genera ſacrificiorum, & quid ſit vnumquodque eorum. Quæſt. VI.

ET dicitur, ꝙ non in omnibus ſacrificiis, ſed ſolum in duobus, ſ. holocauſto, & victima pacifica: tria enim ſunt genera ſacrificiorū, ſ. iſta duo, & ſacrificium pro peccato. Vocatur.n.
K holocauſtum oblatio facta Deo cuius carnes totaliter cremabantur in altari coram Domino, nec proueniebat aliquid offerentibus, aut ſacerdoti pręter pellem animalis, quę cedebat in ius ſacerdotis Leui.c.6. de ritu huius ſacrificii habetur Leui.c.1.

Secundum genus ſacrificiorum erat victima pacifica, & iſtud eſt qn̄ aliquis offerebat animal Deo pro gratiarum actione, ſ. quia aliquid ab ipſo impetrauerat, vel ad petitionem, vt aliquid obtineret, qđ deſiderabat. & in hac hoſtia quędam pars proueniebat ſacerdotibus, & quędam offerenti, & quędā Deo, ſola aūt Dei particula cremabatur. de omnibus cęremoniis huius ſacrificii, & quare vocentur hoſtię pacificę declaratum eſt Leui.c.3. & 7. Tertium genus ſacrificiorum

ciorum erat pro peccato, cũ aliquis deliquiſſet in quibuſdam quę lex iubebat expiari per ſacrificiũ, & iſta ſacrificia erant duplicia, quia quædam cremabantur totaliter extra caſtra cum pelle, corio, & fimo, alia autem erant quę totaliter proueniebant ſacerdotibus, pręter ſanguinem fuſum in gyro altaris. de ritu iſtorum habetur Leui. c. 4. 5. & 6. in duobus primis poni debebant hęc libamenta, quę habentur hic, ſ. vinũ, panis, oleum. in ſacrificio aũt pro peccato nihil horum.

Quare in ſacrificio pro peccato non offeruntur libamenta. Quæſt. VII.

QVAERET autem aliquis quare in ſacrificio pro peccato non offerebantur iſta libamẽta? Et reſpondebit quiſpiam iſtud eſſe ex ſola voluntate Dei ferentis legem. nam in q̃buſdam horum cęremonialium rõ nulla reddi põt, ſed voluntas ſola pro cauſa eſt, ſicut in quibuſdam legibus voluntas principis facit ius. Sed adhuc dicendũ eſt aliqualiter eſſe rõnabile in ſacrificio pro peccato nullum poni libamentum horum trium, quia iſta libamenta ponebantur tanquam partes ciborum, & tanquam cõdimenta eorum in ſacrificiis, & quia iſta erãt ad modum cibi cum ipſis carnibus, decuit in holocauſto, & hoſtia pacifica poni libamenta, quia carnes offerebantur ſuper altare, velut cibus ſuper menſam, & quia ipſę non erant ſufficienter cibus, poni debebant alia quę cõplent cibum, ſ. panis, vinũ, & oleũ, in ſacrificio aũt pro peccato nullę carnes ponebantur ſuper altare, ideo non oportuit poni libamenta, quæ erant partes ciborum, qđ patet, quia ſacrificium pro peccato erat duplex, quoddam erat pro peccato ſummi ſacerdotis, vel totius populi, & inferebatur de ſanguine eius intra tabernaculum, aliud erat pro peccato aliarũ perſonarum, de cuius ſanguine non inferebatur intra tabernaculũ. De primo nihil cremabatur ſuper altare, ſed oĩa tã carnes q̃ pellis q̃ fimus cremabantur extra caſtra, vt patet Leui. c. 4. & 6. ad hoc igitur nulla erat neceſſaria, aut ſaltem conueniens oblatio libamentorum, quia libamenta ſuper altare cum carnibus ponuntur, vt patet hic, & Leui. c. 2. In ſecundo ſacrificio pro peccato, cuius ſanguis non inferebatur intra tabernaculum, nihil cremabatur ſuper altare, ſed omnia cedebant in vſum ſacerdotum, vt patet Leui. c. 6. ſolus autem ſanguis fundebatur per gyrum altaris, & cremabantur adipes, qui pertinebant ad Deum iure perpetuo, vt patet Leui. c. 3. cum adipibus tñ non ponebantur libamẽta, ſed cum carnibus, ideo nullus modus ſacrificii pro peccato exigebat libamenta, & ob hoc dictum eſt de holocauſto, & victima pacifica, hęc vt cõiter ſeruabantur, aliq̃ñ tñ pro peccato dato ſacrificio ponebantur libamenta, vt patet in purificatione leproſi Leui. 14. ſed ſpeciale eſt.

Vota ſoluentes, vel ſponte offerentes munera. Iſta eſt declaratio pręcedentium, quia dubitaretur, an teneret hoc vtrum in holocauſtis, & hoſtiis pacificis votiuis, vel in ſpontaneis, & reſpondetur, ꝙ in vtroque, ſ. ꝙ ſiue holocauſtum eſſet ſponte oblatum, ſiue ex voto ſemper debebant offerri libamenta. Idem de hoſtia pacifica, ſiue eſſet ſpontanea, ſiue votiua.

Sacrificia ſpontanea an diſtinguantur a votiuis. Quæſt. VIII.

SED dicet aliquis non conuenienter diſtingui hic ſacrificia ſpontanea ꝯtra votiua, quia vtrũque ſpontaneum eſt. Reſpondendum eſt, ꝙ quamquam vtrobiq; ſit voluntarium, quia tamen vnum eſt cum voto, aliud vero ſine voto, expreſ-
A ſum fuit de vtroque ad tollendum dubium. Aliter reſpondere poteſt, ꝙ conuenienter diſtinguitur votiuum contra ſpontaneum. nam votiuum a principio eſt voluntarium. poſt emiſſionem autem voti eſt neceſſarium, ſpontaneum autẽ eſt, quod ſemper eſt voluntarium, cum non fiat aliqua promiſſio, ideo poſſet diſtingui hic, ſicut de ſacrificio neceſſario, & volũtario. Si enim conſideraretur votiuum a principio, quando votum emittitur, non poteſt diſtingui contra ſpontaneum, ſed diſtinguitur voto emiſſo, cũ venit tempus ſolutionis, quia tunc incumbit neceſſitas ſoluendi, & ita diſtinguitur hic in litera, ſ. vota ſoluen-
B tes, vel ſponte offerentes: ſemper enim votiuũ in executione neceſſarium eſt. dicitur autem, vel offerentes munera, quia quicunque aliquid dat ſine obligatione pręcedente, dicitur donare. & iſtud vocatur munus, vel donum, quamquam aliquando ſecundum leges humanas accipiuntur munera pro aliquibus, ad quæ tenentur ſubditi dominis ſuis.

Aliquid per votum oblatum, an poſſet offerri in hoſtiam pacificam. Quæſt. IX.

SCIENDVM autem circa id, quod hic dicitur, ꝙ holocauſta, & hoſtię pacificę interdum ſunt ex voto, & interdum ſpontanea, de voto tamẽ eſt dubium. nam videtur, ꝙ quandocunque ali-
C quod animal Deo voueretur, non poterat offerri in hoſtiam pacificam, ſed totaliter pertinebat ad ſacerdotes. nam ſi eſſet animal immundum, quod immolari non poterat, totaliter cedebat in ius ſacerdotum, vt patet Leui. c. vltimo. Si autem eſſet animal immolabile etiam pertinebat ad ius ſacerdotum, quia infra 18. ca. dr̃. quicquid ex voto reddiderint filii Iſrael tuũ erit, & tamen in his ſanguinem fundebat ſacerdos ſuper altare, & adipes cremabañ, carnes autem proueniebant totaliter ſacerdotibus infra 18. capit. Sic enim dañ ibi regula de primogenitis immolaticiis, quę offerebantur domino, & totaliter pertinebant ad ius ſa-
D cerdotum, hoc igitur dato nunquam per votum poterat aliquod animal immolari in holocauſtum, quia in holocauſto nullę carnes pertinebant ad ſacerdotẽ, in voto autem omnes, etiam non poterat immolari in hoſtiam pacificam, quia in ea pertinebat quædam pars carnium ad Deum, & quędam ad offerentes Leuitici cap. tertio. & ſeptimo. in voto autem omnes ad ſacerdotem.

Reſpondendum eſt, quòd aliquando erant holocauſta ex voto, & hoſtię pacificę, ſicut hic dicitur. Pro quo ſciendum, quòd cum aliquis offerebat animal per votum, aut offerebat ſimpliciter dicens. ego voueo iſtud animal Deo, vel offerebat magis exprimendo dicens ego voueo iſtud animal Deo ad immolandum, vel ad cremandum in altari. ſi primo modo animal, quod vouebatur, ſiue eſſet immolaticium, ſiue
E non, totaliter cedebat in ius ſacerdotum, & non poterat fieri inde holocauſtum, vel hoſtia pacifica. & in iſto caſu intelligitur, quod habetur infra 18. ſcilicet, quòd omne quod ex voto reddiderint filii Iſrael tuũ erit. Si autem voueret aliquis animal ſecundo modo ad immolandum, vel cremãdum in altari, aut exprimebat genus ſacrificij dicẽs. voueo iſtud animal Deo in holocauſtum, vel hoſtiam pacificam, vel pro peccato, aut nihil exprimebat. Si primo modo obligabatur offerre in eo genere ſacrificii, in quo vouiſſet, & hoc modo poterant eſſe hoſtię pacificę ſpontaneæ, & holocauſta, atque victimę pro peccato, & ſic intelligitur hic, ſcilicet, quòd eſſent holocauſta, & victimę pacificę ſpontaneę, vel ex voto.

Sacrificium pro peccato,an poſſet eſſe votiuum.
Quaeſt. X,

DE hoſtiis pro peccato magis dubium erat,
an poſſent eſſe ex voto, quia erant ex neceſ
ſitate ſimpliciter, vt cum aliquis deliquiſ-
ſet taliter,vel taliter, aut incurriſſet immū-
ditiam cogebatur offerre hoſtiam pro peccato Leui.
capitu.4.5.& 6.& ſupra capitu.5. in holocauſtis autē,
& victimis pacificis non videbatur eſſe impoſita iſta
neceſſitas, ideo magis poterant iſta duo ſacrificia eſ-
ſe votiua quam ſacrificium pro peccato.nam licet vo
tiuum poſt votum emiſſum neceſſarium ſit, tamen
ante voti emiſſionem eſt ſimpliciter liberum, ideo
igitur, quod nunquam liberum eſt, non poteſt eſſe
votiuum,quod videbitur alicui de ſacrificio pro pec-
cato.
Reſpondendum eſt, quòd ſacrificium pro pecca-
to poteſt eſſe ſub voto, ſicut holocauſtū, & victima
pacifica.nam licet interdum ex neceſſitate ſit, tamen
non ſemper, cum vero fuerit ſine neceſſitate poterit
voueri,ſicut cum quis delinquebat in caſu,in quo lex
iubebat offerri ſacrificium, obligatus erat offerre, &
non poterat ibi vouere ſacrificium pro peccato. Si ta-
men voueret, teneretur ad aliud ſacrificium pręter
id, quod lex iubebat tunc eum offerre, niſi diceret.
ego voueo offerre iſtud ſacrificiū pro peccato, quod
lex iuſſit. Si autem aliquando non delinqueret non
erat obligatus ad ſacrificium pro peccato,& tunc po-
terat libere offerre ſacrificium pro peccato,& vouere
illud: nec enim ſtat, quòd nunquam poſſet voueri ſa-
crificium pro peccato,quia aliquando erat ſub neceſ-
ſitate, quia ſic diceremus de holocauſto,& hoſtia pa-
cifica,quòd nunquam poſſent voueri, quia aliquādo
erant ex neceſſitate legis,tamen falſum eſt, quia hic,
& Leuitic. cap.22.dicuntur holocauſta, & hoſtię pa-
cificę aliquando ſpontaneę, & aliquando votiuæ, ꝙ
autem aliquando ſint ſub neceſſitate holocauſta, &
hoſtię pacificæ patet de conſecratione ſacerdotum,
in qua iubebat lex offerri tria genera ſacrificiorum
Exodi cap.29.& Leuitici cap.8. idem patet de mulie-
re purificata poſt partum,quæ compellebatur offerre
holocauſtum. & hoſtiam pro peccato Leuitici capit.
12.idem eſt de leproſis,qui cum purificabantur tene-
bantur ad eadem genera ſacrificiorum Leuitici cap.
14.& in ſimilibus.non ſolum igitur hoſtia pro pecca-
to erat ſub neceſſitate,ſed etiam interdum hoſtia ho-
locauſti,& pacifica. Sicut igitur holocauſtum, & ho-
ſtia pacifica interdum ſunt votiua, & interdum ſpon-
tanea,ita & hoſtia pro peccato,cum non eſt iuſſa a le
ge,poterit eſſe votiua, vel ſpontanea, & quantum ad
hoc non excellunt holocauſtum,& hoſtia pacifica ip
ſam hoſtiam pro peccato. Erat aliud membrum ſi-
quis voueret Domino animal ad immolandum non
expreſſo genere ſacrificii.& tunc dicendum, ꝙ debe-
bat immolari in holocauſtum, & dato,ꝙ ipſe vouens
poſtea vellet offerre illud animal in hoſtiam pacificā,
vt acciperet partem illius,non poterat, nec ipſe ſacer-
dos,vt fuit declaratum Leui.c.22.& ſic manet in quo
caſu hoſtia pacifica,vel holocauſtum poſſent eſſe vo-
tiua,vel ſpontenea, & ꝙ tunc offerrentur in eis liba-
menta, *Aut in ſolennitatibus veſtris.* Ideſt quādo obtule-
ritis in ſolennitatibus hoſtiā pacificā, vel holocauſtū.

Vota ſoluere, ſponte offerre, & in ſolennitatibus diſtinguitur.
Quaeſt. XI.

ALIQVI dicunt hoc intelligi, quia Iudæi con-
ueniebant in Sanctuarium per magnas ſolenni
tates,& offerebant ibi magnas oblationes pacificorū,
F vel holocauſtorum, & hoc potiſſime in tribus feſtiui
tatibus anni, ſcilicet feſto azymorum,pentecoſtes,&
tabernaculorum, vt patet Exodi vigeſimotertio, &
trigeſimoquarto cap.
Sed non dicitur hoc conuenienter, quia hic ponū-
tur iſta tria tanquam diſtincta,ſ. vota ſoluentes, ſpon-
te offerentes, aut in ſolennitatibus, & tamen ſi dica-
tur eo modo quo intelligunt, non ſunt tria diſtincta,
quia quæcunque offerebantur in feſtiuitatibus de ho
ſtiis pacificis,aut holocauſtis,erant votiua,vel ſponta-
nea, & ſic non differebant ſacrificia dierum feſtorū
a ſacrificiis dierum profeſtorum.
Dicendum eſt igitur aliter, quod ſacrificia ſponta-
nea,vel votiua erant quæcunque offerebant vulgares,
G vel ſacerdotes ex deuotione de propriis expenſis, &
iſta,aut erant ſpontanea,aut ex voto. Pręter hęc antē
erant alia ſacrificia holocauſtorum, & victimarum
pacificarum in feſtiuitatibus, quæ non offerebantur
ab aliquo, ſed de expenſis Sanctuarii ſoluebantur, &
iſta erant determinata in certo numero ſecundum ri
tum cuiuslibet feſtiuitatis, & quamquam aliquis in il
la die vellet offerre alia ſacrificia ſimilia illis,vel plura,
non tollebantur ea quæ erant regularia pro die illo
de expenſis Sanctuarii.de his omnibus infra 28. & 29.
vbi ponūtur diſtincta ſacrificia cuiuslibet feſtiuitatis,
iſta autem non poſſunt vocari ſpontanea,quia nemo
illa ſponte offerebat,nec votiua,quia nemo illa voue-
rat, ſed erant ex neceſſitate feſtorum in determinatis
H diebus.& de hoc intelligitur hic.

An diſtinctio ſuperior ſufficiat. Et quod erant quinque feſtiui-
tates in anno in quibus offerebantur holocauſta de neceſſi-
tate. *Quaeſt.* XII.

SED adhuc dicet aliquis non ſufficere hoc,quia
non ſolum offerebantur holocauſta in diebus
feſtiuis, ſed etiam in diebus profeſtis,cum quo
tidie offerretur iuge ſacrificium holocauſti, &
cum illo libamenta ſua,vt patet infra 28. & illud ſacri
ficium non eſt pacificum,nec ſpontaneum.ergo non
I magis in feſtiuitatibus, quam in diebus profeſtis erāt
libamenta cum oblationibus.
Reſpondendum eſt, quòd quamquam fierent ho-
locauſtum,vel hoſtia pacifica ex quacunque cauſa,ne
ceſſe erat offerri libamenta pariter, ſed dicitur hic de
feſtiuitatibus ad correſpondendum duobus ſuperiori
bus ſimul,ſ. holocauſto, & hoſtię pacificæ.nullus au-
tem erat dies in quo offerrentur iſta duo, niſi in feſti-
uitatibus,quia in omnibus aliis ex neceſſitate legis ſo
lum offerebatur holocauſtum,quod vocatur iuge ſa-
crificium,vt patet infra 28. in ſabbatis autem duplica-
batur holocauſtum illud,ſed non offerebatur alia ſpe
cies ſacrificii. quinque autem erant feſtiuitates anni
in quibus offerebantur ex neceſſitate legis holocau-
ſta,& hoſtię pacificę. de hoc infra 28.& 29.c. ideo de
K ſolennitatibus dictum eſt,& non de diebus profeſtis,
quia non offerebatur in eis ſimul holocauſtum,& ho
ſtia pacifica,ſed ſolum holocauſtum.
Sciendum tamen, quod quandocunque offerre-
tur holocauſtum per ſe, vel hoſtia pacifica per ſe, de-
bebant apponi libamenta quæ infra habentur.
*Adolentes odorem ſuauitatis domino de bobus, ſiue de oui-
bus.* Ideſt quicunque obtulerit ouem, ſiue bouem in
ſacrificium offeret libamenta,quę ſequuntur: offerre
enim aliquid ad cremandum ſuper altare dicitur hic
adolere in odorem ſuauitatis,quia adolere eſt combu
rere,& quicunque offerebat holocauſtum, vel hoſtiā
pacificam,faciebat eam cremari in toto, vel in parte
ſuper altare,& illud erat adolere oues, vel boues, &
dicebatur in odorem ſuauitatis, quia inde exhalabat
odor

odor de carnibus cõbuſtis, qui vocabatur ſuauis Domino: non quidem, quòd odor ille eſſet vere ſuauis: immo erat grauis cum odor carnium combuſtarum ſit nobis horribilis. vocatur tamen ſuauis propter deuotionem offerentium, nam Deus acceptabat ſacrificium illud tanquam eſſet odor eius ſuauis.

Sed adhuc dato, quòd eſſet ille odor ſuauis, nõ eſſet ſuauis Domino, quia ipſe odorem non percipit, cum non habeat potentiam odoratiuam, nec organum odorandi, ſed ſcriptura loquitur ad modum humanum, ſcilicet quòd, ſicut nos delectamur in bono odore, ita ſacrificia iſta, quia ſunt acceptabilia, dicunt ei eſſe boni odoris, ſed nihil horum habent.

De bobus, ſiue de ouibus. Non ſolum de his offerebatur holocauſtum, ſed etiam de hircis Leui. c. 1. raro tamẽ hirci offerebantur, niſi pro peccato: in hoſtiam quoque pacificam hirci offerri poterant, ſicut oues, & boues Leui. c. 3. raro tamen fiebat: magis tamen hoc reperitur, quam in holocauſto. nam principes duodecim tribuum obtulerunt hircos in hoſtias pacificas cum bobus, & arietibus ſupra capitulo ſeptimo, & ſic eſt hic, ꝙ quamquam dicatur hic de ſolis bobus, & ouibus, tamen infra exprimitur de hircis ſub eadem lege ſub qua erant arietes, de his tamen magis dicitur, quia communius offerebantur in holocauſtum, & victimas pacificas.

Offeret quicunque immolauerit victimam ſacrificium ſimilæ. Ideſt quicunque obtulerit animal, aliquod ad immolandum in hoſtiam pacificam, vel holocauſtum offeret cum eo ſacrificium ſimilæ. i. ſimilã: hic enim accipitur ſacrificium non pro ſacrificio carnium, ſed pro farina, proprie autem dicitur ſacrificium, quod ad carnes pertinet, quod vero in panibus, oleo, vino, & ſale eſt vocatur oblatio, ſed non ſacrificium, iſta differentia obſeruatur multoties in Leuitico, ſed non ſemper hic autem ponitur alia differentia. ſ. ꝙ victima dicatur eſſe oblatio carnium. ſacrificium autem oblatio panũ & aliorum libamentorum.

Victima, & ſacrificium quõ differunt.

Et dicit hic quicunque immolauerit. i. quicunque obtulerit ad immolandum, nam immolare proprie erat ipſorum ſacerdotum, cum ipſi ſoli facerent ſacrificia: populares autem non immolabant, ſed offerebant animalia, vt per ſacerdotes immolarentur, & tũc offerre debebant ſimilam, & alia libamenta. vnde ſciẽdum, quòd ſi aliquis voueret offerre holocauſtum, vel victimam pacificam, dato ꝙ nihil exprimeretur de libamentis tenebatur offerre illa, quia iſta dependebant eſſentialiter per ordinationem legis, velut ſi aliquis voueat intrare aliquam religionem, dato quòd nõ expreſſerit ſe velle obligari ad vota eſſentialia ei⁹, tenebitur, quia non poteſt religionem, ſine illis votis habere, & dato, quòd aliquis voueret offerre holocauſtum, & diceret ſe nolle offerre libamenta, obligabatur ad illa offerenda, quia coniuncta erant eſſentialr. *Decimam partem ephi conſperſæ oleo.* Hic incipit ponere legiſlator regulam de libamentis, pro quolibet animali immolato, & ponũtur tres regulę. Prima eſt hic vſque ad illam partem.

Regula libamentorum.

Et per arietes. Secunda incipit ibidem, & cõtinuatur, vſque ad tertiam. Tertia infra.

Quando vero de bobus. Et diſtinguuntur hic oblationes libaminum non ſecundum diuerſitatem ſacrificiorum, ſed ſecundum diuerſitatem animalium, quæ immolabantur, & hoc ſecundum quantitatem, q̃dam erant animalia maiora, vt boues, alia mediocria, vt arietes, & hirci, alia vero minima, vt agni anniculi, & hędulj. & ſecundum hæc dabantur tres menſuræ diſtinctæ vini, ſimilę, & olei, vt patet in litera.

A *Quæ menſura ponebantur diuerſorum libamentorum. Et quid Ephi, & Hin. Quæſt. XIII.*

SCIENDVM autem quòd libamẽta erant quinque, ſ. vinum, ſimila, oleum, ſal, thus. de quibus horum ponitur menſura: in duobus autem. ſ. ſale, & thure non ponitur, quia modicum ſalis ſufficiebat pro quolibet ſacrificio, & modicũ thuris: ideo non curauit lex ponere menſuram, nec multum differebat: de vino autem, ſimila, & oleo erat maior quantitas offerenda, ideo menſura poſita eſt. Cum autem dicitur hic offeret decimam partem ephi ſimilæ. non eſt intelligendum de omnibus holocauſtis & hoſtijs pacificis, ſed ſolum quando offertur agnus anniculus, vel hędulus, quę erãt animalia minima inter immolaticia: per arietes autem, & hircos offerebantur duę decimę, in quolibet autem bouum offerebantur tres decimę. & dicitur iſta ſimila conſperſa oleo, quia ſimila non ſignificat hic panem formatũ ex paſta, ſed farinam nondum commixtã. quod patet qa de hac ſimila accipiebãt pugillos ad cremandũ ſuper altare, reliquum autem cedebat ſacerdotibus Leuit. c. 2. Si tamen eſſet panis coctus, non poſſet accipi pugillus ex illis, ſicut accipitur ex farina, vel ex alijs rebus mollibus: & eſt iſta ſimila farina delicata, quæ vocatur flos. nam cum eſt commixta furfuribus non vocatur ſimila.

Dicitur autẽ hic decimam partem ephi, quia ephi eſt quędam menſura inter Iudæos, & illa conſurgebat ex 10. menſuris paruis quarum quęlibet vocatur decima ephi: ſunt autem iſtæ menſurę paruæ, quę dicuntur gomor. ſic enim habetur Exo. 16. c. gomor decima pars eſt ephi, & ſic debebat hic offerri vnum ephi de ſimila cum quolibet agno anniculo, & hędulo. vocatur autem iſta ſimila conſperſa, quia non debebat offerri arida, ſed ſuperfundebatur oleũ ad commiſcendum eam. ſicut in mixtione farinæ, aqua infunditur, & ſic commixta offerebatur, ſed in hac farina certa menſura olei debebat infundi, vt patet infra. De menſura quæ dicitur ephi quantũ contineat, certificari non poteſt, quia non habemus aliquid cõe menſurę illi, & menſuris noſtris, per quod cognoſcatur quanta eſt continentia menſurę huius. Sic etiam de moneta dicendum eſt quòd de monetis, quę a valde multo tempore tranſierunt ſciri non poteſt quantus fuit earum valor. de his declaratũ eſt Gẽ. 23. c. *Quod menſuram habebit quartam partem hin.* Ideſt iſtud oleum quo conſpergitur ſimila offerenda non erit ad libitũ offerentis, ſed tenebitur infundere quartam partem hin. eſt autẽ hin quędam menſura pertinens ad res liquidas. ſ. vinum, oleum, & mel, ſicut ephi pertinet ad res aridas, & quarta pars huius hin debebat de oleo fundi in ſimila. Sicut enim aliqui dicunt hin erat menſura magna rerum liquidarum, & diuidebatur in ſex partes, quę erant ſex menſuræ paruæ. & quælibet vocabat̃ ſextarius, ideſt ſexta pars, fundebatur tamen hic quarta pars hin de oleo, ideſt ſextarius & dimidius.

E *Et vinum ad liba fundenda eiuſdem menſuræ.* Iſtud eſt tertium libamen, & erat ſemper in eadem menſura in qua oleum, vnde quandocũque offerebat aliquis holocauſtum, vel victimam pacificam per ſe offerebat ſimilam, & per ſe vinum, ſal, & thus: oleum autem non offerebatur per ſe, ſed iam erat commixtum ſimilæ antequam offerretur. Sic dicitur hic quòd offerret decimam ſimilę: vinum autem offerebatur in vaſe ſuo ſacerdoti: & erat ad liba fundẽda, ideſt ad fundendum ſuper liba. i. ꝙ ſacerdos funderet, de illo vino ſuper ſimilam conſperſam oleo, quia illa vocatur libum.

Aliqui enim dicunt, quòd etiam fundebatur vinũ ſuper carnes ſacrificiorum cum cremandę erant, ſed hoc non apparet, immo magis oppoſitum, cum dicatur vinum ad fundenda liba. libum tamen, vel libamen non dicitur de ipſis carnibus oblatis, ſed de ſimila, oleo, & vino, & cęteris, ideo tenendum eſt, quòd ſuper ſolam ſimilam ſundebatur,

Libũ diſtinguitur a libamine.

Sciendum etiam, quòd cum dicitur hic vinum eſſe ad liba fundenda diſtinguitur libum a libamine, vel libamento, quia libamen, vel libamentum dicitur de oleo, vino, & pane, & cęteris, libum tamen non dicitur de vino, cum potius dicatur vinum eſſe ad fundẽda liba, ideo libum ſolum accipitur hic pro ſimila cõſperſa oleo. Dicitur hic, quòd erit menſurę einſdem, quia tantum fundebatur de vino ſuper ſimilam quãtum fuerat fuſum de oleo ad commiſcendum eam, vinum tamen ſundebat ipſe ſacerdos, oleum vero offerens fuderat antequam offerret, & iſta menſura erat quarta pars Hin.

Dabit in holocauſtum, ſiue in victimam per agnos ſingulos, Ideſt quando fuerit immolandus agnus in holocauſtum, vel in hoſtiam pacificam pro quolibet agno, dabitur quod dictum eſt, ſ. decima ſimilę cõſperſę oleo, cum quarta parte Hin de oleo, & quarta parte Hin de vino. & dicitur in holocauſtum, ſiue in victimam, quia ſolum ſunt duo genera ſacrificiorum, in quibus iſta libamenta obſeruantur, ſ. holocauſtum, & hoſtia pacifica. diſtinguitur autem hic holocauſtum a victima, quia ſolum accipitur victima pro hoſtia pacifica, holocauſtum tamen etiam victima eſt, & ſic accipiebatur ſupra. quòd quicunque obtulerit victimam offerret ſacrificium de ſimila. ſed ibi non poteſt ſtare pro ſola hoſtia pacifica, ſed neceſſe eſt accipi etiam pro holocauſto, cum in his duobus aſſumantur liba. etiam accipitur victima pro hoſtia pro peccato, ſed ſcriptura non obſeruat ſemper differentias vocum.

Et per arietes erit ſacrificium ſimilæ duarum decimarum. Iſta eſt ſecunda regula de libamentis, & eſt quandocunque offertur aries, vel hircus quę ſunt mediocria animalia, quę diſtinguuntur ab agnis anniculis, & hedulis ſecundum quantitatem ſolum, ideo ponebatur in eis magis de libamento. & quamquam dicatur hic de arietibus non eſt intelligendum de ſolis maſculis, ſed etiam ſi offeratur ouis, quæ iam annum compleuerit fient in ea iſta libamenta, idemtidem ſi offeratur hircus in holocauſtum, vel in hoſtiam, pacificam dabuntur iſta libamenta quæ in ariete, & ideo infra ponitur de hirco cum epiloganțur regulę libamentorũ, ſ. ſic facietis per ſingulos boues, & arietes, & agnos, & hędos, hic duplicatur quantitas libamenti ad pręcedentia, quia ſupra offerebatur vna decima ſimilę, nũc autem offeruntur duę decimæ, ſiue duo Gomor, etiã offertur tertia pars Hin de oleo, & tantundem de vino, & in hoc non duplicatur libamentum ad pręcedentia,

Sciendum autem, quòd cũ hic diſtinguantur agni ab arietibus, & hęduli ab hircis, vocabuntur agni qui ſunt ab vno die vſque ad vnum annum cum nondũ compleuerint, expleto autem anno vocantur arietes, ita de hędulo, & hirco, quia vſque ad vnum annum vocatur hędulus, poſtea hircus, & ob hoc conſueuit ſacra Scriptura dicere agnos anniculos, tanquam ꝓprium cõnotatum eorum, quia tunc ſolum agni ſunt cum anniculi ſunt, cum vero deſinent eſſe anniculi, non agni, ſed arietes ſunt, *Quæ conſperſa ſit oleo tertiæ partis Hin.* Ideſt iſta ſimila offerenda debet habere tertiã partem Hin, & ſunt duo ſextarii, quia Hin diuiditur in ſex partes, ſiue mẽſuras paruas, quarum quælibet vo-

F catur ſextarius, & ſicut ſimila augetur hic ad eam quę erat in agno, ita augetur vinum, & oleum. nam oleũ eſt ad commiſcendum ſimilam, quæ cum fuerit maioris quantitatis maiori indiget olei quantitate.

Et vinum ad libamentum tertiæ partis Hin eiuſdem menſuræ. Iſtud eſt alterum libamen, & ſemper erat in eadẽ menſura in qua oleum, quia ita erat ad fundendum ſuper ſimilam, ſicut oleum, & dicitur vinum ad libamentum, ideſt vinum pro libamento, ſcilicet ad fundendum ſuper ſimilam, quę eſt libum, vel libamentum, ſicut dicebatur ſupra. & vinum ad fundẽda liba, ideſt ad fundendum ſuper liba.

Cum autem dicitur tertiæ partis Hin einſdem mẽſurę eſt replicatio ſententiæ, quia idem eſt eſſe vinum

G tertię partis Hin, vel eiuſdem mẽſurę, cuius erat oleũ, cum illud eſſet menſurę tertiæ partis Hin, ſed ponitur ad magis declarandum, ſcilicet, quòd vinum eſſet tertiæ partis Hin. Et quia forte dubitaretur, an menſurarentur vinum, & oleum ſecundum eandem menſuram. Reſpondetur einſdem menſurę, ideſt, quod tãtum continebit tertia pars Hin de oleo.

Qualiter oleum, & vinum funderentur ſuper ſimilam.

Quæſt. XIIII.

H QVAERET autem aliquis de oleo, & vino quę erant ad fundendum ſuper ſimilã qualiter funderentur?

Reſpondendum eſt de oleo, quòd cum aliquis vellet offerre ſimilam cum ſacrificio ſuo commiſcebat eã oleo in domo ſua, non quidem formans eam in paſtam ſuperfuſo oleo, quia tunc non poſſet auferri pugillus de illa ad cremãdum ſuper altare, ſed ſolum fundebatur oleum in menſura determinata, quæ habetur hic, ſcilicet, quòd pro vna decima ſimilæ funderetur quarta pars Hin de oleo, pro duabus decimis funderetur tertia pars Hin, & pro tribus decimis medietas Hin, illa autem farina ſic aliqualiter cõmixta ferebatur in Sanctuarium ab offerente, & ſacerdos accipiens eam in vaſe tollebat pugillum vnũ ad cremandum ſuper altare, reſiduum autem de ſi-

I mila erat ſacerdotis ad cibos ſuos Leui. cap. 2.

Quomodo vinum fundebatur ſuper liba.

Quæſt. XV.

QVAERETVR etiam de vino quomodo funderetur ſuper liba, ideſt ſuper ipſam ſimilam.

Et dicendum, quòd offerens non fundebat vinum ſuper ſimilam in domo ſua antequam offerret, ſed ferebat in Sanctuarium vinum determinatę menſuræ, vt habetur hic, in vaſe. Sacerdos autem ſumens illud fundebat ſuper ſimilam.

K *An totum vinum funderetur.* *Quæſt.* XVI.

SED tunc eſt dubium, an totum vinum funderet ſuper ſimilam, ſicut fuerat oleum fuſum. Reſpondebit aliquis, quòd ſic, quia litera non ponit hic vinum ad alium vſum, niſi ad fundendum ſuper ſimilam, ergo totum fundebatur.

Dicendum, videtur quod non funderetur totum vinũ, ſed aliqua pars eius ſuper pugillum ſimilę, quæ cremanda erat in altari, reliqua autem ſimila non ſuperfunderetur vino, ſed maneret vinum reliquum cedens in ius ſacerdotis, & hoc colligi poteſt

ex tribus. Primo ex ipſo vino, quod offerebatur. nam ſacerdos habere debebat partem de omnibus his pro miniſterio, quod faciebat in ſacrificijs, & ob hoc non fuit eis data pars cum filijs Iſrael, ſed ea, quæ proueniebant ſibi de oblationibus Domini erant hęreditas ſua, vt patet infra 18. & Deu. 18. c. de vino igitur aliquid habere debebat ſacerdos. Si tamen funderetur totum ſuper ſimilam nihil proficeret ei, quia vinum ad potũ eſt, & non ad cibum, ideo conuenientius dicitur, ꝙ fũderetur pars eius ſuper partem illam ſimilę, quę cremanda erat in altari: reliquum vero eius cum reſidua ſimila cederet in ius ſacerdotis offerentis, & tunc proficiebat ei vinum ad aliquid. de oleo autem e cõtrario eſt, quia illud non eſt ad potum, ſed ad commixtionẽ ciborũ, iõ ꝯuenienter totum farina miſcebatᷣ.

Secundo patet hoc ex iſta ſimila. nam cum pugillus de ea ablatus fuiſſet ad cremandum ſuper altare: reliquum eius cedebat in ius ſacerdotis, & de illo ipſe faciebat panes in cibos ſuos, & quia iſta ſimila, quę offerebatur, non erat fermentata, ſacerdos non poterat poſtea fermentare eam cum conficeret panes ex illa: eo quòd ipſa fuerat pars oblationis Domini, quę non erat fermentata. de hoc Leu. c. 6. ſi tamẽ iſta ſimila tota ſuperfunderetur vino, ſicut erat ſuperfuſa oleo, non efficerentur inde panes apti ad cibum humanum, qm̃ non eſſent conuenientes in ſapore, nec ad ſanitatem. ergo non fundebatur totum vinum ſuper ſimilam, ſed particula eius ſuper ſimilam, quę in altari cremãda eſt. Tertio probatur hoc eo, ꝙ oleum fundebatur ab offerente ſuper ſimilam in domo ſua: vinum autẽ non fundebatur, ſed ferebatur in Sanctuarium, vt ſacerdos illud funderet: ſi tamen totum debuiſſet fundi ſuper ſimilam, non erat aliquid quare magis funderetur ab offerente, quam a ſacerdote. Dicendum igitur, ꝙ non fundebatur totum vinum ſuper ſimilam, ſicut oleum, ſed pars eius ſuper particulam, quę cremanda erat in altari.

An ſacerdos in holocauſto reciperet partem libamentorum.
Quæſt. XVII.

QVAERET aliquis cum iſta libamenta offerreutur in holocauſto, & in hoſtia pacifica, an in holocauſto reciperet ſacerdos partẽ libamentorum in ius ſuum.

Ratio dubitandi eſt, quia de iſtis libamentis ſolum ponebatur pugillus vnus ad cremandum ſuper altare, reliquum cedebat ſacerdoti Leui. c. 2. & cum offerrẽtur multi panes cum hoſtia pacifica, non cremabantur omnes, ſed aliqui de eis. Item de holocauſtis ad ſacerdotes nihil pertinere debebat, nec ad offerentes, ſed ſolum ad Deum, ob hoc enim vocabantur holocauſta, quia totaliter cremabantur. ergo de his videtᷣ, ꝙ ſacerdos non perciperet libamenta, cum ſint libamenta quędam appendicia ſacrificiorum, & acceſſoria ſortiuntur eandem legem quam principale.

Reſpondendum eſt, quòd de libamentis, quę dabantur cum hoſtia pacifica non eſt dubium ſacerdotem percipere illa, quia de carnibus hoſtię pacificæ ſacerdos habebat partem, ſcilicet pectuſculum, & armum dextrum Leuitic. capitulo ſeptimo, & decimo, de holocauſtis autem videbatur eſſe magis dubitabile ex cauſa ſupra aſſignata.

Sed dicendum eſt, quòd etiam ibi perciperet ſacerdos partem libamentorum, quia Leui. capitulo ſecundo, datur regula, quòd cum offeratur ſimila, vnus pugillus ſolum cremabitur ſuper altare, reliquum autẽ erat ſacerdotis, ideo non ſolum in hoſtia pacifica, ſed etiam in holocauſto debebat ſacerdos accipere partem libamentorum.

A Et cum obiicitur quod de holocauſto nulli pars proueniebat, ſed totum cremandum erat. Reſpondendum eſt verum eſſe de ſacrificio, quod eſt holocauſtum, cuius omnes carnes cremabantur in altari: libamenta autem eius non erant holocauſtũ, ſed aliquid datum cum holocauſto, ideo non cremabantur totaliter: vnde Leui. cap. 1. cum dicitur de toto holocauſto cremando, ſolum de carnibus exprimitur: de libamentis autem cum agatur ibi in cap. 2. dicitur, ꝙ omnia pertinebunt ad ſacerdotem præter pugillum qui crematur in altari.

Cum autem obiicitur libamenta eſſe acceſſoria ad holocauſtum, & debere ſequi eandem legem quam holocauſtum. Reſpondendum eſt non ſemper idẽ
B eſſe in acceſſorio, quod in principali: potiſſime cum contrarium lege caueatur. nam de carnibus holocauſti dicitur quod totaliter crementur: de libamentis autem ſolum ꝙ vna pars.

Offeret in odorem ſuauitatis Domino. Ideſt qui offert Deo arietem, vel hircum in holocauſtum, vel hoſtiã pro peccato: offeret etiam iſta libamenta quæ dicta ſunt in odorẽ ſuauitatis Domino, ſcilicet, vt crementur hęc, & inde ſurgat odor ſuauis. nam cremabatur quędam particula libamentorum, vt ſupra dictũ eſt, & de illa exhalat odor ſuauis Domino, ideſt gratus ſibi ex deuotione offerentium.

Quando vero de bobus feceritis holocauſtum. Iſta eſt tertia regula libamentorum, & eſt in bobus, quæ ſunt maxima animalia immolaticia, quæ immolari pote-
C rant tam in holocauſto quam in hoſtia pacifica. de holocauſto patet Leuit. cap. 1. de hoſtia pacifica Leuit. cap. 3. & ob hoc ponitur hic vtrũque genus ſacrificij, & quia boues erant maiora animalia cæteris immolaticijs, dabantur maiora libamẽta in eis, ſcilicet, quod acciperẽtur tres decimę ſimilę, & medietas hin de vino, medietas quoque de oleo, non habita differentia an offerretur bos in hoſtiam pacificam, vel in holocauſtum. *Aut hoſtiam vt impleas votũ vel pacificas victimas.* Ideſt ſi obtuleris de bobus holocauſtum, vel hoſtiã votiuã aut pacificas victimas: quodlibet enim horum de boue fieri poterat.

Votiuum non accipitur pro hoſtia pro peccato proprie,
Quæſt. XVIII.

D ET videtur quod hic diſtinguãtur tria, ſcilicet, holocauſtum, & hoſtia votiua, & victima pacifica, ſed non poteſt intelligi ſic, quia ſolum erant tria genera ſacrificiorum, ſ. holocauſtũ, hoſtia pacifica, & pro peccato. ergo ſi diſtinguatᷣ hoſtia votiua ab holocauſto, & hoſtia pacifica neceſſe eſt ſolum accipi pro hoſtia pro peccato, ſed ipſa non vocatur votiua, quin potius holocauſtum, & hoſtia pacifica vocantur magis votiuę. Item quia in hoſtia pro peccato non offeruntur libamẽta, cũ ſolum dictum fuerit hoc fieri in holocauſto, & in victima pacificorum. ergo non põt accipi hic votiuũ pro hoſtia pro pctõ, ſed poterit accipi vt accipiebatᷣ ſupra, ſ. ꝙ
E hoſtia votiua eſſet cõis ad holocauſtũ, & ad victimã pacificam cum dictum eſt. in holocauſtum aut victimam pacificorum vota ſoluentes, vel ſponte offerentes munera, ideſt ꝙ diuidatur holocauſtum in ſpontaneum & votiuum, & hoſtia pacifica diuidatur etiã per votiuam & ſpontaneam, & tunc erit ſenſus hic ꝙ offerre ex voto non differat ab oblatione holocauſti, & oblatione victimę pacificę, ſed dicitur hic holocauſtum, quando ſolum eſt ſpontaneum, & victima pacifica eodem mõ. Dr̃ aũt ad ſoluẽdum vota, q̃ſi quis tenetur ex voto ad holocauſtũ, vel ad hoſtiã pacificã. Alio mõ põt intelligi ꝙ holocauſtum accipiatur hic pro holocauſto tã votiuo q̃ ſpontaneo, ſoluere autẽ

vota, & offerre pacificas victimas pertinet ad hoſtiã F pacificam, ſed diſtinguitur hoſtia pacifica in votiuã, & ſpontaneam, ſoluere autem accipitur hic pro hoſtia pacifica, quãdo eſt ex voto, & hoſtia pacificorum accipitur pro ipſa hoſtia pacifica, quando eſt ſpontanea. Leui. enim capit. 7. diſtinguitur aliter de ipſa, ſ. ꝙ hoſtiarum pacificarũ quędam eſt pro gratiarũ actione, & quędam ad petitionem, vel obſecrationem, & iſta ſecunda diuiditur in votiuam, & ſpontaneã. quomodocunque accipiatur nihil differt ad ſententiam, quia ſiue ſit holocauſtum ſpontaneum, ſiue votiuũ, & hoſtia pacifica ſpontanea, vel votiua ſemper habebit eadem libamenta. *Dabis per ſingulos boues ſimilæ tres decimas*, Ideſt quilibet offerens bouem dabat in libamentum eius tres decimas ſimilæ, niſi offerret bouẽ G pro peccato, ibi non erat aliquod libamentum, & ſi quis offerret tres boues tenebatur offerre nouem decimas de ſimila, & ſic de multitudine boum, conformiter autem libamentum vini, & olei augebatur.

Conſperſæ oleo quod habeat medium menſuræ Hin. Ideſt illa ſimila habebit de oleo medietatẽ Hin, ſ. ſextarios tres, quia Hin habebat ſex menſuras paruas quarum quęlibet erat ſextarius. In his autem libamentis debebat teneri ſemp menſura, ita quòd non daretur de ſimila vltra id, quod erat determinatum a lege, nec aliquid minus, ſed ęquale, & licet aliquis ex deuotione vellet plus offerre quam tres decimas ſimilæ cum boue, non permittebatur, quia erat contra cęremonias legis, poterat tamen alias offerre de ſimila quantumcunque vellet, cum non offerret eam cum ſacrificio.

Fit dfia in arietibus, & hircis, quo ad magnũ, & paruum reſpectu libamentorũ.

Conſiderandum autem, quòd hic fit differentia in arietibus, & hircis quãtum ad magnum, & paruum, ſ. quòd in ariete anniculo, qui dicitur agnus, & in hędulo offerebatur vna decima, in ariete autem magno vltra annum offerebantur duæ decimæ, in bobus tamen, ſiue eſſent infra annum cum vocantur vituli, ſiue ſupra annum nihil differebat in quantitate libamẽtorum, quia in quolibet eorum offerebantur tres decimæ. nam cum hic dicatur per ſingulos boues offerendas tres decimas infra 28. & 29. c. dicitur per vitulos ſingulos eſſe offerẽdas tres decimas, & ſic de aliis libamentis in eadem proportione. *Et vinum ad liba fundenda eiuſdem menſuræ*. Iſtud eſt tertium libamentum, I quod conſiſtebat in mẽſura, & dabatur medietas Hin de eo, ſicut de oleo, erat autem ad fundenda liba, ideſt ad fundendum ſuper ſimilam, non quidem, quòd totum funderetur ſuper ſimilã, ſed pars eius ſuper partem ſimilę quę cremabatur, reliquum autem manebat pro ſacerdotibus, vt ſupra dictum eſt. *In oblationem ſuauiſſimi odoris domino*. Ideſt iſta libamenta erunt ad offerendum Domino odorem ſuauem, quia cremabatur pars iſtorum libamentorum in altari, & ex illa exhalabat odor ſoauis domino, vt ſupra declaratum eſt.

Sic facietis per ſingulos boues, & arietes, agnos, & hædos. Iſta eſt epilogatio regularum ſupra poſitarum de libamentis, & dicitur, ſic facietis per ſingulos boues, &c. ideſt ſic offeretis libamenta, vt dictum eſt.

Sciendum, quòd iſtud ſic non importat aliquam K vnam ſimilitudinem omnium iſtorum, quia tunc eſt ſenſus, quòd ſic, vt dictũ eſt immediate, ſ. offerre tres decimas ſimilę cum quolibet boue, fieret etiam per arietes, & agnos, & hędos. ſed falſum eſt, quia non eſt eadem ſimilitudo, vt patet ſupra. ideo dicendum eſt, quòd iſtud ſic nõ importat vnam ſimilitudinem, ſed tres referendo ſingula iſtorum ad ſingulas regulas ſuperiores, quę tres ſunt, & debet ſic legi diuiſim.

Sic facietis per ſingulos boues. Ideſt ſic, vt dictum eſt immediate, ſ. offerẽdo per ſingulos eorum tres decimas ſimilæ, & medium hin de oleo, & tantũdem de vino, & ſic facietis per ſingulos arietes, ſ. ſic, vt dictum eſt in

F regula ſuperiori ſecunda offerendo cum quolibet ariete duas decimas ſimilæ, & tertiam partem hin de oleo, tantundem autem de vino, ſic etiam facietis per ſingulos agnos, & hędos, ideſt ſic, vt dictum fuit ĩ prima regula offerendo cum quolibet agno, & hędulo vnam decimam ſimilę, & quartã partem hin de oleo, & de vino in eadem menſura. Accipiũtur autem hic agni & hędi pro paruis infra annum, vt diſtinguũtur ab arietibus & hircis, quamquam hędus bene ſignificat hircum magnum, cum non ſit nomen diminutiuum, ſed hic pro paruis accipitur, quia ſortiuntur eandem legem cum agnis anniculis.

Quomodo in hircis obſeruarentur libamenta cum de eis non ſit regula. Quæſt. XIX.

G ALIQVIS autem quæret, quomodo in hircis obſeruarentur libamenta, cum non fuerit poſita regula de eis? Reſpondendum eſt, quòd obſeruabatur eadem regula quæ in arietibus ſi eſſent hirci magni, & obſeruabatur eadem regula, quæ in agnis anniculis ſi eſſent hęduli infra annum. Hebręi autem vbi nos habemus hic hędos habent arietes generatiuos, ſ. magnos qui excedant tres annos, & quando iſti offerebantur, ſeruabatur eadem regula quæ in aliis arietibus, & patet quia eadem dictio habetur hic apud Hebręos, vbi nos dicimus hędos, & Gene. 30. & 31. c. pro
H arietibus aſcendentibus ſuper oues. vnde Hebræi ponunt tres gradus in arietibus quantum ad ętates, ſ. ante annum completum, & vocantur agni, & poſt annum completum, & vocantur arietes, & poſt tres annos & vltra, & iſti aliter vocantur in hebræo quam ſecundi, quos nos arietes dicimus; vocãt enim eos attudin, & pro iſtis ſępe Hierony. tranſtulit hędos, ſiue hircos, ſi autem de his arietibꝰ magnis intelligeretur, eadem regula eſſetque de arietibus vltra annũ, ſed magis dicendum eſt, ꝙ accipiatur pro hircis, cum iſta diſtinctio arietum nõ fuerit ſupra data, nec aliqua regula aſſignetur pro illa, quamquam ſi volumus ſatis poſſet ſtare, quòd acciperetur ibi dictio illa Hebraica pro arietibus, vltra tres annos, & ratio huius eſt, quia ſicut diſtinguũtur hic arietes ab agnis, ita crederet aliquis
I diſtingui arietes illos magnos ab arietibus mediocribus, & quòd exprimantur ne credatur eſſe alia regula in eis. Sed rationabilior eſt ſenſus literę noſtrę, ideo quamquam aliquando Hierony. pro iſta dictione Hebraica tranſtulerit arietes, aliquando tamen tranſtulit hircos, ſecundum quòd vidit literę cõuenire in diuerſis locis, nam litera Hebraica non ſemper ſeruat idem ſignificatum earundem dictionum. ſed adhuc dato, quòd acciperentur hic pro arietibus, tamen de hircis intelligendum erat, quòd fieret eodem modo, quo de arietibus & agnis anniculis. *Tam indigenæ quam peregrini eodem ritu offerent ſacrificium*. Tollitur hic dubium, quia cum data eſſet regula de libamentis ſacrificiorum, crederet aliquis ſolum extendi ad Iudęos, qui nati fuerant de genere Iudęorum, & non ad conuerſos
K in iudaiſmum, ideo dicitur quòd eadem lex erit iſtorum.

Indigenæ qui vocabantur ſimiliter aduenæ. Quæſt. XX.

VOCANTVR enim indigenæ, ideſt naturales de aliqua terra, vel de aliqua religione, aut ſecta, vel modo viuendi: vnde dicũtur indigenę quaſi inde geniti, ſicut indigenę Romani ſunt qui in vrbe Roma geniti ſunt, qui vero aliunde ad habitandũ illuc venerunt aduenę vocãt, vel peregrini; hic aũt nõ accipiunt aduenę, & indige-

næ reſpectu alicuius terræ, ſed reſpectu fidei, & obſeruantiæ, vnde illi qui nati ſunt a parentibus Iudæis; & in ritu Iudaico, vocantur indigenæ, qui vero venerũt de Gentilitate ad Iudaiſmum, vocantur aduenæ, vel peregrini.

Et accipiuntur hic aduenæ non pro illis, qui veniebant ad terram Iudæorum ad habitandum ſolum, & peregrini non ſolum pro illis qui peregrinabantur in terra Chanaan, ſed pro illis qui de alio cultu veniebãt ad ritum Iudaicum, nam qui primo modo erant peregrini, & aduenæ non poterant offerre ſacrificiũ dño, & dato, ꝙ ipſi vellent dare animalia in ſacrificium nõ permitterent Iudæi, vt patet Leu. 22. c. cum dicitur, de manu alienigenæ non offeretis panes Deo veſtro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata ſunt omnia, non ſuſcipietis ea. poterat tamen offerre pecuniam, de qua emerentur ſacrificia, vt ibi declaratum eſt, ſed iſti aduenæ, & peregrini de quibus hic offerebant ſacrificia: ergo non erant aduenæ quãtum ad terram ſolum, ſed magis quantum ad fidem, cum alias fuiſſent in Gentilitate. Sciendũ eſt, ꝙ quãquam hic ponantur aduenæ & peregrini, pro eodem aſſumuntur: nam conuerſi a Gentilitate aduenæ ſunt inquantum ad Iudaiſmum venerunt, quia aduena dicitur, quaſi ad aliud veniens: peregrini autem dicũtur inquantum manerẽt extra naturalia ſua. ſ. extra terrã ſuam, & extra cultum Deorum ſuorum ſub quorum famulatu nati ſunt, ideo aduena dicitur ꝑ venire, & peregrinus propter manere, & propter hoc aliqñ coniunguntur iſta duo, ita vt dicatur, & aduenæ qui peregrinantur apud vos. i. venerunt aliunde nunc peregrinantur. i. manent inter vos extra terrã ſuam, vt patet ĩ.

Dicitur autem, ꝙ tam indigenæ, q̃ peregrini eodẽ ritu offerent ſacrificium. i. non erit dña in libamentis quæ vos apponitis, & quæ ipſi apponere debent. ritus cęremoniam ſignificat, eſt autem cęremonia in offerendo cum talibus, vel talibus libamentis, & in tanta quãtitate, & iſte ritus erat idẽ indigenis, & aduenis. *Vnum præceptum erit, atque iudicium, tam vobis, quã aduenis terræ.* Iſta eſt replicatio eiuſdẽ ſnĩæ. i. ꝙ eẽt idẽ ꝑceptũ & idẽ iudicium Iudęi ex gñe, & cõuerſis ad Iudaiſmũ.

Iudicium & præceptum pro eodem accipiuntur. Qõ. XXI.

ACcipitvr hic pręceptum, & iudicium pro eodem, ſcilicet pro pręcepto de immolando, ſed poteſt habere iſta duo nomina propter duas proprietates legis: lex enim habet virtutem coactiuam, quia per eam poſſunt cõpelli ſubiecti ad obſeruationem eorum, quę in ipſa iubentur. Secundo habet virtutem doctrinatiuam inquantum per eam illuminantur homines ad ſciendũ quid agere oporteat, vel quid cauere, & quantum ad hoc habet duo nomina. quantum ad primum vocatũ pręceptum, quia poteſt cogere ſubditos, quantum ad ſecundum poteſt vocari iudicium, inquantum indicat nobis quid facere debeamus.

Non poteſt autem accipi hic iudicium pro pręcepto iudiciali, quia iſtud cęremoniale erat pure cum agatur de modo oblationis, niſi forte aliquis dicat, ꝙ hic accipitur generaliter iſta clauſula, ſcilicet quod omnia pręcepta eſſent communia tam Iudęis, quam aduenis, & quia omnia intelligi poterant per iſta duo, expreſſum eſt ſolum de his duobus, ſcilicet quod eſſet eadem lex cęremonialis omnibus Iudæis, & eadem iudicialis: cęremonialia autem intelliguntur per pręcepta: iudicialia vero per iudicia. Aliud erat genus pręceptorum, quę vocantur moralia, ſed de his non erat dubium quin obligarentur omnes ad illa, etiam qui nõ erãt Iudęi, nec cõuerſi ad Iudaiſmũ. Primus itẽ ſenſus melior eſt, quia hic ſolũ intelligitur de pręcepto circa oblationem, & dicitur, quod idem erit præceptum vobis & aduenis terrę, quia Deus loquebatur nunc ad Iudæos ex genere, qui vocantur indigenę: aduenæ terræ dicuntur, qui veniebant ad terram Iudæorum vt habitarent ibi, & manerent in cultu Iudaico.

Locutus eſt Dominus ad Moyſen dicẽs. Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos. Cum veneritis in terram, quam dabo vobis: & comederitis de panibus regionis illius, ſeparabitis primitias Domino de cibis veſtris. Sicut de areis primitias ſeparabitis; ita & de pulmentis dabitis primitiua Domino.

Primitię Deo debentur.

Locutus eſt Dominus. Hic ponitur ſecundum de datione primitiarum, & non agitur hic de omnibus primitijs, ſed ſolum de primitijs ciborum, vt patet infra. *Loquere filijs Iſrael.* Hoc commune erat, vt quãdo daretur lex aliqua Moyſes audiret eam, & poſtea referret Iſraelitis. de iſta locutione an fuerit facta ſimul cũ ſuperiori vel in alio tempore, non poteſt cõſtare, nec tamen multum differt. nam cum hic ſit ſimilitudo materiæ, colligata ſunt iſta præcepta. *Cum veneritis in terram quam dabo vobis.*

Tempus obligationis cæremoniarum. Quæſt. XXII.

POnitvr hic tempus obſeruationis & obligationis legis huius, ſcilicet, quod nunquam obligaret vſquequo Iſraelitæ irent in terram Chanaan. Cauſa huius eſt, quia hic agitur, de ciborum primitijs, quæ dabantur ſacerdotibus & Leuitis ad ſubleuandam eorum neceſſitatem. nam pauperes erant, cum non accepiſſent aliquam partem poſſeſſionis inter filios Iſrael, niſi oblationes vt patet infra 18. & ob hoc Deus admonebat, vt quando Iſraelitæ facerent epulas ſolennes & ſacrificia, Leuitas inuitarent, & nunquam dimitterent eos. Deut. cap. 12. cum dicitur. caue ne derelinquas Leuitã in omni tempore quo verſaris in terra. & agitur ibi de conuiuijs, & ſacrificijs: in deſerto autem non erat aliqua neceſſitas, quia manna erat eis ad ſufficiẽtiam: ideo non erat neceſſe vt obſeruaretur cęremonia iſta de primitijs ciborum. Item in deſerto non erant aliqui cibi, quos poſſent offerre Iſraelitæ ſacerdotibus, & Leuitis, quia ſolo manna veſcebantur, quod æqualiter abundabat apud Iſraelitas & Leuitas, ideo etiam ſi vellent obſeruare, non haberent aliquid in quo obſeruarent.

Cum vero eſſent in terra Chanaã ceſſaturum erat manna, & Iſraelitæ comeſturi de cibis terræ. ſic patet Ioſue capitulo quinto, cum introierunt Iſraelitę in terram Chanaan trãſito Iordane decima die menſis primi anni quadrageſimi primi, Ioſue capitulo quarto, & decimoquinto, die menſis eiuſdem inceperunt comedere de frugibus terræ, & amplius non fuit viſum manna Ioſue capitulo quinto, ideo in hac terra poterant complere Iudæi hoc pręceptum, quia ibi Leuitæ poterant egere cibis, & Iſraelitę poterant eis prębere.

Et comederitis de panibus illius regionis. i. de panibus quos habueritis ex frugib⁹ terrę illius, nã tpe bellorũ ſi Iudęi haberẽt cibos ex alijs gẽtibus non potẽtes habere in terra Chanaan, q̃q̃ ibi eſſent, nõ obligarentur

ad iſtas primitias ciborum, quia non comedebant de F
frugibus terrę illius.

Quo tempore incœpit obligare præceptum de primitijs pulmentorum dandis. Quæſt. XXIII.

QVAERET autem aliquis de tempore quo cę
pit obligare iſtud pręceptum. Et reſpondē-
dum eſt, ꝙ nunquam obligauit vſque ad tē
pus quo Iſraelitę ſuperatis Chananęis, & ac
cepta terra in poſſeſſionem, atque diuiſa incęperunt
habitare per loca diſtincta: non enim potuit a princi-
pio obligare præceptum iſtud cum ingreſſi ſunt Iſ-
raelitæ in terram Chanaan. Primo quia præcepta cę-
remonialia non obligauerũt immediate ab ingreſſu G
terrę Chanaan, ſed a tēpore datæ pacis, vt patet Deut.
c.4. & ſupra declaratum eſt, ſed nō fuit pax Iudęis im
mediate, vt introierunt in terram Chanaan, quia quo
tidianis vacabant bellis, quouſque ſuperatis Chana-
nęis, & deletis incęperunt poſſidere terram, ſorte di-
uidentes. tunc igitur primo incęperunt obligare cęre
monię.

Item pręcepta quibus iubetur, quòd aliquid dare-
tur Leuitis tenebant locum ab eo tempore, quo Le-
uitæ incipiebant eſſe in ordine, & miniſtratione Le-
uitica, ſed hoc non fuit toto tempore bellorum, quia
tunc non vacabant ſacerdotes, & Leuitę cęremoniis H
ſacrificiorum, & aliis ritibus Sãctuarii. ergo nihil erat
per quod differrent a popularibus. nam & bellis vaca-
bant, ſicut populares, & prędam capiebant, atque de
raptis viuebant, vt cęteri, ſicut declaratum eſt Ioſue
c.11. ideo nihil erat, propter quod Leuitæ reciperent
aliqua iura tunc ab Iſraelitis. Item totum fundamen-
tum, propter quod Iſraelitæ dabant aliqua iura Leui-
tis, & ſacerdotibus erat, quia acceperant Iſraelitæ totã
terram Chanaan in poſſeſſionem, Leuitæ autem ni-
hil poſſidebant, ideo debebant ſuſtētari de aliquibus
iuribus quæ reciperent ab aliis Iſraelitis, iſta cauſa po-
nitur infra 18. c. & Deut. 18. c. ſ. quòd Leuitę nihil poſ-
ſideant inter fratres ſuos ſola decimarum oblatione
contenti, ſed vſque ad tempus quo ceſſatum eſt a bel
lis, & diuiſa eſt terra, atque ſingulę tribus incęperunt
habere diuerſas poſſeſſiones, & colere agros, non ha- I
bebant Iſraelitę id, propter quod imponebantur eis
iura ſoluenda Leuitis. ergo non debebant tũc illa ſol-
uere, tempore autem quo erant in bellis nihil magis
poſſidebant Iſraelitę reliqui quam Leuitę, & durauit
hoc plus quam per 7. annos, vt declaratum eſt Ioſue
c.5. ideo tunc non erant obligati ad hanc cęremoniã,
tempus autem quo primo obligati fuerunt erat quan
do data pace ab hoſtibus, & terra diuiſa inter 12. tri-
bus incęperunt vacare agriculturæ, & ſacerdotes at-
que Leuitę incęperunt miniſtrare in Sanctuario: tunc
enim ipſi eguerunt nō potentes vacare agriculturæ,
nec habentes aliquid in quo vacarent, quia non ac-
ceperant agros, & vineas ad colendum, ſed ſolum
vrbes ad habitandum, & ſuburbana ad alenda peco-
ra, vt patet infra 35. & Iſraelitæ potuerunt iam eis da- K
re iura aliqua, quia habebant poſſeſſiones de quarum
fructibus prouiderent ſibi, & Leuitis.

Separabitis primitias domino de cibis veſtris. Ideſt da-
bitis Deo primitias de omnibus quę comederitis. ac-
cipitur hic cibus pro pulmentis confectis, vel pro pa-
nibus, vtpote quòd quando aliquis coqueret panes
mitteret aliquem de eis ad ſacerdotes, vel Leuitas,
& quando haberet aliquos cibos confectos mitteret
partem eorum Leuitis.

Primitiæ quæ dicantur & vnde. Et in ijs, & decimis præſtandis deterioribus qui teneantur ad reſtitutionem, & peccent mortaliter. Quæſt. XXIIII.

ET ſciendum, ꝙ accipiuntur hic primitiæ lar-
ge. nam primitię dicũtur eſſe de fructibus a-
grorum, & vinearum quæ quolibet anno ter
ſoluebantur, vt infra dicetur. hic autem non
accipitur pro his, ſed pro cibis iam confectis, vt pani-
bus coctis, vel ſimilibus diſpoſitis ad cibũ, quæ vocan-
tur pulmēta, vt infra patet. & litera iſta declarat, quòd
non proprie ſint primitiæ quæ ſoluũtur de cibis, cum
dicãt, ſicut de areis primitias ſeparabitis, ita & de pul-
mentis, quaſi dicat, quòd propriè primitię dicuntur,
quæ de areis ſunt, tamen ad ſimilitudinem illarũ ſol-
uuntur primitiæ de cibis.

In quo ſciendum eſt, quòd primitiæ dicũtur de pri-
mus prima primum, & ſicut primus dupliciter accipi
tur, ita & primitiæ dupliciter dicuntur: primus enim
ſignificat ſecundum ſe anteceſſionem, ſed iſta eſt du-
plex, quædam eſt anteceſſio temporis, & quędam an-
teceſſio dignitatis, ita primitię dicuntur quantum ad
iſta duo. Primo modo dicuntur primitiæ ea quæ acci
piuntur de re antequam quicquam aliud aſſumatur.
& iſto modo cõſuetum eſt vocare primitias fructus
quoſdam, qui dantur Deo antequam homines quic-
quam comedant de fructibus agrorum. & ſic dicitur
Leui. c.23. quòd nemo comederet panem polentam,
aut pultes ex ſegete, quouſque offerrent manipuli
primitiarum, & ad iſtam ſignificationem etiam nos
hodie vocamus primitias, quamquam non obſerue-
tur iſta ſtricte proprietas huius nominis apud nos, ſi-
cut apud Hebræos, quia ipſi nihil comedebant de fru
ctibus ante primitias, nobis vero comedere licitũ eſt:
in eadem quoque ſignificatione accipitur hic cum di-
citur ſeparandas eſſe primitias de cibis, quia primo ſe-
parabantur iſtę particulæ pro Leuitis quam comede
retur quicquam de cibis. Secundo modo accipieban
tur primitię deſcendentes de primus, vt ſignificat an-
teceſſionem dignitatis, & hoc modo omne illud, qđ
eſt perfectius altero dicitur eſſe prius illo, quamquam
non pręcedat tempore, & ſic cũ in aliquo toto aliqua
pars eſt melior alijs, illa dicitur eſſe prior, & dando il-
lam dicimur dare primitias, in hac autem ſignificatio
ne non ſolum de fructibus, ſed etiam de auro, & de ar
gento dantur primitiæ, cum quis partem meliorem
ſeparat ad dandum alicui, & ſic Deus dixit in fabrica-
tione tabernaculi, quòd Iſraelitæ offerrent ſibi primi-
tias de auro, & argento, & purpura, & byſſo Exod.25.
& 35. c. & accipiuntur ibi primitiæ pro partibus me-
lioribus, quę ſunt ſeparatę ab alijs, & patet hoc, quia
in Hebręo dicitur ibi, ꝙ offerrent Iſraelitæ ſeparatio-
nes de auro, & argento, vbi nos dicimus, ꝙ offerrent
primitias, ſeparatio autem electionem dicit, quando
vna pars ab alia ſegregatur, tanquam melior. In hac ſi-
gnificatione etiam poteſt accipi hic, ſ. quòd ſepararẽt
Iſraelitæ primitias de cibis ſuis domino, ideſt, partes
meliores, & magis electas, nam ea quæ dabantur Do-
mino ſemper debebãt eſſe meliora, quam ea quę ho-
mo reſeruat ſibi, alioquin quando ex obligatione ho-
mo aliquid dat Deo, vt in decimis, vel in primitiis, ſi
peiora ſeparauit ad dandum, peccat mortaliter, & for
taſſis non ſatisfaciet, ſicut dicitur Leuitis infra deci-
mo octauo capitu. quòd cum darent decimam ſacer-
doti magno de decimis ſuis, quòd darent de melio-
ribus partibus fructuum. Si vero darent peiora pec-
carent cum dicitur. omnia quæ offeretis ex deci-
mis, & in donaria Domini, ſeparabitis optima, &
electa erunt, & poſtea ſequitur, & non peccabitis
ſuper hoc egregia vobis, & pinguia reſeruantes, ne
pollua-

polluatis oblationem filiorum Iſrael, & moriamini, A quaſi dicat ſi reſeruauerint ſibi pinguia, & egregia morientur, ita autem hic debebant Iſraelitæ de melioribus dare, nec tamē eſt hic eadem obligatio, quia decimæ erant determinatæ, & erant iam debitæ, ideo ſi aliquis præuaricaretur reſeruans ſibi meliora, & dās de peioribus peccabat, quia iſte non dabat decimam partem fructuum: cum enim debeat quilibet dare decimam partem valoris fructuum, ſi dederit decimam partem ſecundum quantitatem, & tamen illa ſit de peioribus, forte non erit 20. pars precij rei, & ſic defraudabitur decima, velut ſi aliquis non ſolueret decimam, ſed 20. vel 30. vt ſi aliquis debens ſoluere decimam de animalibus, de peioribus ſoluit: de hoc.n. certiſſimum eſt, quòd mortaliter peccauerit, & non B ſoluerit decimam, & quòd teneatur ad reſtitutionē valoris rei, ſcilicet quanto minoris valoris erat, quod dedit, quam decima rerum. De primitijs autem ciborum non eſt ſic, quia iſtę magis dabantur in eleemoſynam, quam ex debito: ideo ſiue de melioribus, ſiue non de melioribus ſoluerent non peccarent, qui tamen de melioribus merebantur, qui vero de peioribus nihil.

Primitiæ ciborum non dabantur domino in ſacrificium. Quæſt. XXV.

SCIENDVM autem cum hic dicitur primitias ciborum eſſe dandas domino, quòd non dabantur C Deo, ita vt offerrentur ſacerdotibus ad cremandum aliquid de eis ſuper altare, quoniam nihil poterat offerri domino in ſacrificium, niſi animal viuens, vel ſimila conſperſa oleo cum alijs generibus panis, de quibus Leuitic. cap. ſecundo, & ſeptimo, in cibis tamen non erat aliquod animal viuens, nec ſimila conſperſa oleo, cum cibi communes eſſent de panibus fermentatis: ergo non poterat quicquam offerri de cibis in ſacrificium. Patet hoc magis, quia ſi offerrentur domino ſuper altare primitiæ ciborum, aut offerrentur, tanquam ſacrificia, vel tanquam libamenta ſacrificiorū. Si tanquam ſacrificia, aut erant holocauſta, aut victimę pacificę, aut pro peccato, in quolibet autem horū erat offerendum animal viuens, quod a ſacerdotibus immolabatur, ſed cibi non erant animalia viuētia, ſed D aut panes, aut carnes mortuorum animalium, nec etiam dici poterat libamentum ſacrificiorum eſſe de primitiis ciborum, quia libamenta ſunt ſimila conſperſa oleo, cum vino, thure, & ſale, vt patet hic, & Leuitic. c. 2. ſed ſimila conſperſa oleo, nondum formata in panem non erat materia cibi. ergo non poterat offerri aliquid de cibis in ſacrificio.

Sed aliquis dicet, ꝙ iſti cibi erant panes coctj in clibano, aut ſartagine, vel craticula. de quibus Leuitic. cap. ſecundo, & de his poterant offerri domino, vt ibi patet: erant etiam materia ciborum cum eſſent iam formati in panes.

Reſpondendum etiam eſt de his nō intelligi, quoniam omnes panes qui offerebantur domino erāt ſi- E ne fermento Leui. c. 2. & 6. cibi tamē communes fermentati erant, quoniam nullus vtebatur inter Iudęos panibus azymis, niſi ex neceſſitate. ſ. in tempore iuſſo a lege 7. diebus in feſto azymorum, de quo Exo. c. 12. & quamquam alijs diebus liceret Iudæis veſci panib9 azymis, tamen non veſcebantur, quia erant panes mali ſaporis, & durę digeſtionis, atque contrarij ad ſanitatem, vnde afflictio erat Iudęis comedere de illis, vt patet Deute. c. 16. ſ. ſeptem diebus comedes afflictionis panē, quia in pauore egreſſus es de Aegypto, & vocatˉ panis afflictionis ipſe panis azymus, qa affligebat comedentes: nō igitur veſcebant eo cōiter, ita vt pri- A mitias eius poſſent offerre Domino in ſacrificium, ſed dicebantur offerri primitię ciborum Domino ideſt dari ſacerdotibus, & Leuitis, quia quęcunque illis dabantur, pro Domino dabantur, & ſuſtentabātur ipſi de redditibus Domini, cum agerent miniſtrationem eius infra 18. & Deut. 18. cap. Nec minus dicuntur offerri Domino illa, quæ dabant ſacerdotibus, & Leuitis, & nihil proueniebat Domino, ſicut hic in primitijs ciborum, & in decimis, & redemptione primogenitorum, atque quibuſdam alijs de quibus infra 18. quam ea quæ offerebantur Domino, & totaliter cedebant in ius eius, ſicut holocauſta quę totaliter cremabantur. nam vtrunque ex Dei pręcepto offerebantur: hic autem in obediendo B conſiſtebat meritum, & non in ipſa operatione legali, quę non poterat iuſtificare, ideo ita dicuntur offerri Domino ea, quę non cremabantur ſuper altare, ſicut ea quę cremabantur. ſic patet de melle & fermēto, de quibus Deus vetuerat quicquam ſuper altare cremari, & tamē iuſſit quod de illis offerrentur primitię Leuit. cap. 2. cum dicitur. nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio Domini: primitias tamen & munera offeretis, ſuper altare vero non ponetur in odorem ſuauitatis. ita autem de his primitijs ciborum erat, quoniam offerebantur Domino, & tamen non cremabantur ſuper altare, ſed dabantur ſacerdotibus & Leuitis.

C *An tenerentur ſemper Iudæi dare primitias de pulmentis, & de quibus & quo tempore, & an peccarent non dando. Et de quibus cibis danda eſſent. Queſt. XXVI.*

QVAERET aliquis circa iſtas primitias ciborum an tenerentur Iudæi ſemper dare illas ita vt peccarent quando non darent? Alicui autem videbitur eſſe grauiſſimum quod peccarent quandocunque ſic darent, quia tunc quotidie poſſent peccare, cum videantur quotidie obligari ad dandum illas, quod patet, quia primitias ciborum dare debebant, ſed quotidie ipſi habebant cibos. ergo quotidie daturi erant primitias illorum, & ſi non darent, peccarent.

In quo conſiderandum eſt, qui cibi erāt de quibus Iudæi daturi erant primitias: videtur enim quod de D omnibus, quoniam dicitur hic, quod dabunt de pul- Pulmentū quid ſignificat.
mentis primitias: pulmētum tamen ſignat omnem cibum. ſic patet Ioan. 21. cap. cum dixit Chriſtus pueri nunquid pulmentarium habetis? & tamen ibi accipitur pro quocunque comeſtibili. quod patet ex intentione Chriſti qui volebat cum eis comedere, & cum deſcendiſſent diſcipuli de naui dicentes, ſe non habere pulmentarium: inuenerunt piſcem ſuper prunas & panē, & hoc vocauerat Chriſtus pulmentariū. Iterū aūt ſimiliter quęſiuit Luc. 24. c. ſ. habetis hic aliquid qd̄ māducetur. in quo tm̄ inquirebat ſicut cū dixit. pueri habetis pulmentarium. ſignabit igitur pulmētum oēs cibos, ſiue carnium, ſiue panum, ſiue piſcium: & de his omnibus tenebūtur dare primitias, E ſed quotidie Iudęi aliquid horum aſſumebant, ergo tenebantur quotidie ad primitias dandas de cibis, ſed hoc difficillimum eſt, & occaſio ad quotidiana peccata. ergo non iuberet Deus de omnibus cibis quotidie dari primitias.

Aliqui dicunt quod accipitur hic pulmentum ſolum pro panibus, & ꝙ de his ſolum eſſent dandæ primitię, nec dabantur quotidie, ſed cum panes erāt nouiter cocti mittebatur aliquis de eis ſacerdotibus vel Leuitis, & hoc non erat difficile: eſt aūt illud rōnabilius dictum, qm̄ Iudæi ſolū ſoluerent primitias ſemel in hebdomada, aut bis, cum panes coquerent, & de multis panibus darēt vnū: nec grauarētur in hoc: ſi tñ

quotidie tenerentur dare primitias ciborũ de quolibet cibo, eſſet arctiſſima regula, & occaſio ad peccatũ atque grauarentur Iudęi dantes partem aliquam cuiuslibet cibi. Item hoc erat ſupra modum abundare ſacerdotibus & Leuitis, nam cum omnes de ciuitate quotidie mitterent partes aliquas ciborum Leuitis, etiam ſi minimũ quilibet daret, neceſſe erat eos abundare in immenſum, quod patet cuicunq; conſideranti, nec erat hoc conueniens, quia tanta abundantia eis non erat neceſſaria: Iſraelitis vero quotidie ſoluentibus eſſet duriſſimum, ideo non eſt intelligendum de omnibus cibis, ſed ſolum de panibus, & de his nõ ſoluebatur quotidie, ſed diebus quibus coquebantur panes, ſ. ſemel in hebdomada, vel bis. Item patet hoc ex litera, quia dicitur, cum veneritis in terram quam da- G bo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, ſeparabitis primitias. ad panes ergo ſolum referendum eſt, alioquin nõ diceretur, & comederitis de panibus.

Et cum obijcitur, ꝙ hic dicatur eſſe dandas primitias de pulmentis, pulmentum tamen vt nos accipere conſueuimus, ad cibos confectos pertinet, & non ad panem. ergo de cibis confectis, vt de carnibus, & piſcibus dandum erat. R̃ñdendum eſt, ꝙ quamquam nos accipiamus pulmentum ſolum pro cibis confectis, tñ non accipitur in ſcriptura ſolum pro his, ſed etiam ꝓ pane, & omnibus quę comedi poſſunt, vt hic declaratum eſt, ẽt quia hic agitur mentio de panibus: & dicit H poſtea dandas eſſe primitias de pulmentis. ergo ꝓ panibus etiam intelligetur. Nec ſolum hoc immo pulmentum ſm propriam ſignificationem ſolum panẽ ſignat, quia pulmẽtum a pultibus dr̃. pultes autem ſola farina ſunt cum aqua, & inde polenta dicitur, quod ad ſola grana defricata pertinet, & ſic accipitur hic, q̃quam alibi etiam pro carnibus, & piſcib' aſſumatur, de ſolis, ergo panibus intelliguntur iſtę primitię.

Ad principale quæſitum prædictæ quæſtionis, Quæſt. XXVII.

HOc autem dato adhuc ſtat dubitatio, ſ. an tenerẽtur Iudęi ſemper ad iſtas primitias. ita ꝙ ſi aliqñ coquerent panes, & non darent inde aliquid in primitias, peccarent. R̃ñdendum eſt, ꝙ ſi iſtę primitiæ eſſent impoſitæ ſub eadem neceſſitate, ſub qua decimæ, & alię primitię q̃ ſoluebantur ter in anno, mortaliter peccarent qui nõ ſoluerent, & tenerentur ad reſtitutionem, quoniam auferebãt ei, cui debitum erat. vt ſi aliquis retinuiſſet quicquã de decimis, vel de primitijs quę dandę erant in fine omnium fructuum, cogebatur eas poſtea dare quia cum eſſet aliquid debitum, nunquam remittebatur peccatum, donec ſoluerẽt illud debitum, & p̃ter hoc ipſe qui illicite ſibi retinuerat incurrebat pœnã, quia tenebatur facere quaſdam oblationes pro peccato de quibus Leui.c.5.& 22. Si autem Iudęi retinerẽt decimas, nequaquam volentes ſoluere, maledicebat illos Deus, mittens ſuper eos egeſtatem, & famem de K quo Malach.ca.3. cum dicitur, in decimis, & in primitijs, & in penuria vos maledicti eſtis, & me configitis gens tota. Sed de his primitijs non eſt dicendum, ꝙ eſſent in tanta neceſſitate, quia decimę, & primitiæ quę dabãtur ſemel in anno, quia determinatę erant, & ſolum ſemel fiebant, rationabile erat eas obligare ſub mortali peccato, ſed iſtę fiebant qualibet hebdomada, & forte multoties in hebdomada, ſi ſępe Iudęi coquerent panes. ergo non dẽbant eſſe ſub tanta obligatione poſitę. Vnde dicendum eſt non poſſe ſub certitudine determinari, an quãdocunq; Iudęi omitterẽt ſoluere primitias ciborum peccarent, ſatis autem rõnabile eſt dici, ꝙ non peccarẽt in qualibet omiſſione,

F ſed ſiquis multoties ſoluere omitteret, aut nunquam ſolueret, peccabat,

Quomodo ſoluebantur iſtæ primitiæ pulmentorum dando eas ſacerdotibus, vel Leuitis. Quæſt. XXVIII.

NVnc quæret aliquis, quomodo poterant ſolui iſtę primitiæ ciborum Domino, dando eas ſacerdotibus, vel Leuitis? nam videretur, ꝙ ad hoc tenerentur venire in locũ Sanctuarii ad ſacerdotes, & Leuitas, ſed hoc penitus irrationabile eſt, ꝙ in qualibet hebdomada tenerentur ire illuc omnes ad ſoluẽdum iſtas primitias, cum ſolum obligarentur aſcendere in locum illum ter in G anno Exo.23.& 34.c. potiſſime, quia labores, & ſumptus eſſent maiores quàm fructus primitiarum.

Reſpondendum eſt, quòd Iſraelitæ non aſcendebant in locum Sanctuarii ad dandum iſtas primitias, ſed inter eos erant diſperſi Leuitę, & ſacerdotes. nam dabantur eis 48. vrbes in terra filiorum Iſrael quæ nõ erant ſimul, ſed quęlibet tribus dabat aliquas, vt patet infra 35.c. & Ioſue 21.c. in his autem cum morarentur Leuitæ, & ſacerdotes, erant per totum Iſrael diffuſi, & faciliter dari poterant eis iſta iura. Potiſſime, q̃a adhuc in vrbibus ipſis, in quibus habitabant Iſraelitæ erant aliqui Leuitæ habitantes, vt patet Deut.c.12. ſ. H atque Leuites qui manet in vrbibus tuis. his autem faciliter poterant dare Iſraelitæ primitias ciborum. pręcipue. quia cum vrbes ſacerdotum, & Leuitarum eſſent diffuſę per totum Iſrael, poterant ponere ipſi de ſeipſis aliquos Leuitas, qui reciperent omnia iura primitiarum in omnibus vrbibus, & oppidis Iſrael.

Separabitis primitias domino de cibis veſtris. Ideſt de ſolis panibus qui vocantur hic cibi ſtricte, nam de cęteris cibis non erat iuſſum dari primitias.

Sicut de areis primitias ſeparabitis, ita & de pulmentis dabitis primitias domino. Fit hic comparatio de primitiis dandis de panibus ad primitias quę dabantur de areis. dicuntur autem primitiæ de areis, ideſt aliquid, quod dabatur de frumento, & hordeo cęteriſq; ſimilibus Dño in primitias, & non ſolum dabantur de areis, ſed I etiam de torculari, quia de vino dabantur primitiæ, ſed accipitur hic per areas etiam id, quod ſoluitur de torculari, & ponuntur primitiæ iſtę, quia erant determinatæ iam ex lege. Ideo ſicut Iudęi non dubitabant ſe ſoluturos primitias de area, & torculari, ita nec dubitare debẽt ſoluturos ſe de cibis primitias, ſed iſtud, ſicut non importat omnem ſimilitudinem, quia tũc eſſet ſenſus, ꝙ tantæ neceſſitatis eſſet ſolutio iſtarum primitiarum, ſicut ſolutio primitiarum de area, & torculari, & ita peccarent mortaliter ſi nõ ſoluerent iſtas ſicut ſi nõ ſoluerent illas. ſed falſum eſt, ſolũ igitur importat hic, ſicut aliquam ſimilitudinẽ, ſ. ꝙ ſoluere deberent primitias de areis, & primitias de cibis. Sciendum autẽ, ꝙ præter iſtas primitias de cibis, erant tria genera primitiarũ de fructibus terræ. Primum genus K erat cum in feſto azymorum portabant manipuli ſpicarum ad Dominum in primitias, & non licebat alicui comedere de fructibus terræ panem, polentam, aut pultes quouſque eſſent allati manipuli coram domino Leui.23.c. Secundũ genus primitiarum erat cũ in feſto Pentecoſtes offerebantur Dño panes noui in primitias de qualibet domo duo panes, habẽtes duas decimas ſimilę Leui.c.28. Tertiũ genus primitiarum erat qñ collectis omnibus fructibus tam de area quã de torculari in menſe 7. dabatur pars eorum in primitias dño, & iſtę erant proprię primitię quę accipiũtur hic, & vocantur de area, alia aũt duo genera non erãt de area. nam primum genus erat de ſpicis virentibus,

Tria genera primitiarum de fructibus terrę.

bus, quæ non fuerãt allatę de area, ſed de agro, cum **A** nondum incępiſſet meſſis. Secundum genus nõ erat de area, quia erat dę panibus formatis, qui non adducuntur de area. Iſtud tertiũ genus eſt propriè de area, & erat in magna quantitate, quia aliqui dabãt partem quadrageſimã fructuũ: alij vero ſexageſimã, qui minus dabant: intermedij aũt erant omnes alij, vt cuicũque placuiſſet, vt ait Hiero. ſuper Ezechielem, & habetur extra de deci. c. 1. De his autem ſolis intelligitur hic, & quandocunque fit mentio de primitijs in ſcriptura, niſi ſpecialiter exprimatur de alijs duobus generibus. *Ita de pulmentis dabitis primitias Domino*. Pulmentum ſecundum ſuam originem ſignificat cibos factos de ſolis panibus: & inde dicuntur pultes pulmenta, & polenta, quia ad grana, & farinam pertinẽt: **B** aliquando tamen accipitur pulmentum in ſcriptura generaliter pro omni cibo, vt patet Ioan. 21. cap. pueri, nunquid habetis pulmentarium, ideſt habetis aliquos cibos, vt ibi patet. hic autem non poteſt accipi pulmentum, niſi pro cibis factis ex farina, vt ſupra declaratum eſt.

Quod ſi per ignorantiá prętererieritis quicquam horum, quæ loçutus eſt Dominus ad Moyſen, & mandauit per eum ad vos a die, qua cæpit iubere, & vltra; oblitaque fuerit facere multitudo, offeret vitulum de armento, **C** holocauſtum in odorem ſuauiſſimum Domino, & ſacrificium eius ac liba, vt cęremonię poſtulant, hircumque pro peccato. Et rogabit ſacerdos pro omni multitudine filiorum Iſrael, & dimittetur eis; quoniam non ſponte peccauerunt: nihilominus offerentes incenſum Domino pro ſe, & pro peccato, atque errore ſuo, & dimittetur vniuerſę plebi filiorum Iſrael, & aduenis, qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa eſt om- **D** nis populi per ignorantiam. Quod ſi anima vna neſciens peccauerit; offeret capram anniculam pro peccato ſuo. Et deprecabitur pro ea ſacerdos, quòd inſcia peccauerit coram Domino, impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis, quàm aduenis vna lex erit: omnium, qui peccauerint ignorantes. Anima vero quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, ſiue ciuis ſit ille, ſiue peregrinus (quoniam aduerſus Dominum rebellis fuit) peribit de populo ſuo: verbum **E** enim Domini contempſit, & pręceptum illius fecit irritum, iccirco delebitur, & portabit iniquitatem ſuam.

De peccato p ignorantiam.

Pœna ſuperbi.

Quod ſi per ignorantiam. Hic ponitur tertium principale de remiſſione peccatorum per ignorantiam: dixerat enim Dominus de his in Leuitico: poſtea tamen ſuperaddidit, & quia quamquam iſta materia pertineat ad Leuiticum, quia tamen ſcripſerat Moyſes Leuiticum, cum iſta dicta ſunt, nõ interſeruit, ſed poſuit hic.

A Poteſt autem continuari aliquo modo ad immediata, ſ. ſupra dictum eſt de primitijs, quæ dabantur de cibis, & circa illas contingeret ſępe peccare Iſraelitas, cum multoties dandę eſſent, & aliquando eas omitterent: ideo ſi peccarent ſubiungitur remedium, ſ. ꝙ offerant pro peccato, vt infra dicitur. magis tamen refertur hoc ad omnia pręcepta cęremonialia, in quibus poterant homines peccare, cum dicatur in litera. ſi prætererieritis quicquã horum, quę locutus eſt Dominus. *Quod ſi per ignorantiam prætererieritis*.

An ignorantia iſta, pro qua offerebatur ſacrificium, poſſet intelligi de moralibus, vel de cæremonialibus.

Quæſt. XXIX.

B ISTA ignorantia præceptorum, quæ expianda eſt per ſacrificia, non eſt intelligenda quantũ ad omnia pręcepta. nam non poteſt intelligi de moralibus, & iudicialibus, ſed de ſolis cęremonialibus intelligi neceſſe eſt: quod patet, quia circa præcepta moralia non contingit aliquem ignorare, cũ illa ſint de dictamine iuris naturalis; & ob hoc cuicunq; ſunt manifeſtiſſima: hic tamen de peccato per ignorantiã agitur. ergo non intelligitur de illis. Item dicitur hic ſi totus populus peccauerit per ignorantiam, tamen manifeſtum eſt, ꝙ non poterat totus populus ignorare aliquod pręceptum de moralibus. nam dato quòd interdum aliquis homo nimis beſtialis, vel multum deficiens a pfectione naturę ignoraret circa aliquod **C** præceptum morale, neſciens in illo rationem debiti, tamen totus populus non poterat ignorare. ergo alia præcepta ſunt aſſignanda, in quibus peccaret populus per ignorantiam. Item dato, ꝙ totus populus poſſet ignorare aliquid, tamen nõ contingeret, quòd totus populus faceret aliquod peccatum, quod eſſet contra præceptum morale. nam licet contingeret aliquos peccare: omnes tamen in idem coincidere non contingeret. quod patet cõſiderando quemlibet de actibus vetitis, vel iuſſis in pręceptis moralibus. Item adhuc ſtantibus omnibus his non poterat intelligi de pręceptis moralibus, quia ſi aliquis tranſgrederetur in illis, non erat pœna facere ſacrificium, ſed in plurimis **D** eorum mors imponebatur, vt in cultu deorum alienorum, in violatione ſabbati, in adulterio, & homicidio, & falſo teſtimonio: ſi autem aliquod iſtorum per ignorantiam poterat excuſari, ſ. per ignorãtiam facti, non erat aliqua pœna offerendi ſacrificium: vnde aut imponebatur pœna corporalis, aut nulla: hic vero imponitur pœna ſacrificandi. Item dicendum eſt non intelligi hoc de pręceptis iudicialibus, quaſi ex ſuperioribus cauſis, ſcilicet, quia non contingeret totum populum ignorare aliquod vnum præceptum de iudicialibus. Item dato quòd contingeret ignorare cũ præcepta iudicialia ſint in communicatione, quæ eſt ad proximum, qui peccat in illis offendit proximum: non contingeret autem totum populum offendere vnum hominem, agendo aliquid contra illum: ideo **E** ad alia præcepta referendum eſt. Item & magis ſolide patet hoc, quia cum eſſent pręcepta iudicialia directiua communicatores hominum inter ſe, qui peccat in illis offendit proximum: offenſio autem proximi non tollitur per ſacrificium, ſed ſi aliquid ablatũ eſt debet reſtitui, aut ſi quouis modo damnum, vel iniuria illata ſunt, debet ſatisfieri, alioquin ſacrificia non proderant, ſed Deus dicit hic peccatum eſſe tollendũ per ſacrificium. ergo non ſunt iſta peccata contra pręcepta moralia, nec contra iudicialia, ſed contra cęremonialia: ſunt enim pręcepta cęremonialia de quibuſdam ritibus colendi Deum: cum vero homo in his peccat, ſolum Deum offendit: ideo debet fieri ei ſatiſ-

factio

factio in eo, in quo peccatũ eſt: Deo autem nihil ablatum eſt, vt reſtitui poſſit, aut debeat: ideo non debet ſatisfieri in hoc, ſed ſecundum ꝙ ipſa cęremonialia præcepta ſunt de quibuſdam obſeruationibus cultus diuini, & qui peccat tranſgreditur obſeruationes illas, ita debet fieri ſatisfactio per alias obſeruationes, ſed inter cęremoniales obſeruationes, nulla eſt maior, q̃ ſacrificium: ideo qui errauerat in aliqua cęremonia cultus diuini omittendo eam, vel contrario modo faciendo, ſi per ignorantiam feciſſet, iubebatur ſatisfacere in ſacrificio, & eſt conuenientiſſimus modus, ſicut ſi aliquis peccauit in nimis loquẽdo, quòd imponatur ei pęnitẽtia, vt nimis taceat, & ſi in ebrietate, quòd iubeatur per aliquot dies a vino abſtinere. Si autem pro tranſgreſſione pręceptorum moralium, & iudicialium imponeretur pęna in oblatione ſacrificiorũ, non eſſet ita cõformis pęna, quia fieret per ęquiuocũ. *Prætererit is quicquam horũ, quæ locutus eſt Dominus ad Moyſen*. Ideſt deliqueritis in aliquod pręceptum eorum, quæ Deus iuſſit Moyſi. non eſt intelligẽdum de omnibus, ſed de ſolis cęremonialibus, vt declaratum eſt. lex tamen loquitur vniuerſaliter pro omnibus cęremonialibus. *Et mandauit per eum ad vos*. Ad idem pertinet, ſ. ꝙ Deus iuberet Moyſi, & ꝙ ipſe diceret filijs Iſrael: nam in omnibus pręceptis ſic erat, quòd Deus Moyſi loqueretur, & ipſe poſtea Iſraelitis. & dicitur ꝙ Deus mandabat Iſraelitis per Moyſen, quia nõ loquebatur Iſraelitis immediate, ſed Moyſi, & iubebat ei, quòd ipſe loqueretur ad Iſrael. *A die qua cæpit iubere, & vltra*. Hic tollitur dubium de peccatis, pro quibus deberent Iſraelitę offerre ſacrificia, quia crederet aliquis, quòd pro omnibus peccatis factis deberet fieri oblatio. & reſpondetur quod ſolum fiebat pro illis, quæ facta ſunt poſt legem datam: nam lex non obligat, niſi poſtquam promulgata eſt, & non ſe extendit ad caſus præteritos, niſi de eis expreſſe caueatur, vt patet extra de conſti. cap. cognoſcentes, & cap. vlt. hic autem non erat cautum, quòd extenderetur lex ad præterita: ideo de ſolis eis, quę acciderunt a die, qua lex data eſt intelligebatur; & hoc eſt, quod dicitur a die, qua iubere cępit, ideſt a die, qua cæpit dari lex.

Sed hoc non multum ſtat. nam non erat dubium, an Iudęi deberẽt per ſacrificia expiare omnes iniquitates, quas fecerant a principio, vel quas feciſſent poſt legem datam: poſſet enim de hoc dubitari ſi immediate, vt data eſt lex, obligaſſet eos ad faciendum per illam, ſed non obligabantur vſquequo introirent in terram Chanaan, vt patet hic. ergo non erat dubium de peccatis factis ante legem datam, quòd non deberent illa expiari per legem ſacrificiorum, cum etiam peccata facta poſt legem datã in toto deſerto non erãt expianda per ſacrificia, ſed ſolum peccata, quæ committerentur in terra Chanaan. Sed dubium erat hic de legibus, ſcilicet, contra quas leges homo faciens teneretur ſe expiare per ſacrificia, & videbatur eſſe rationabilis dubitatio, quia cum lex obliget ab eo tempore quo datur, crederet aliquis, quòd peccata, quæ fierent contra leges, quę iam datę erant, non eſſent expianda per ſacrificium, ſed ſolum peccata, quę fierent contra leges, quę poſt hoc dandę erant. & reſpõdetur, quòd quicunque deliquerit contra aliquam legem de his, quas Dominus dedit per Moyſen ab eo die, quo cępit dare leges, vſque nunc, & contra omnes leges, quę vltra dabuntur, debet expiari faciendo ſacrificia, de quibus hic. *Et vltra*. Ideſt non ſolum peccantes contra leges, quę datę ſunt vſque nunc, ſed etiam contra leges, quæ dabuntur vltra, expiabuntur per ſacrificia.

Quę peccata eſſẽt expiãda ꝑ ſacrificia.

Oblitaque fuerit facere multitudo. Ideſt ſacrificia iſta fiẽt pro peccato, quando aliquis fecit ex obliuione, ſcilicet, quòd erat aliqua lex data, & iuxta illam debebant operari populares: non attendentes autem ad illam fecerunt contrarium, & ſic dicuntur feciſſe per obliuionem: & dicitur hoc, quia ſi feciſſent per contemptum, vel per ſuperbiam dicentes, ſe nolle obedire Deo, non expiabatur hoc peccatum per ſacrificia, ſed moriebatur peccãs, cum dicatur infra anima, quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit, quia aduerſus Dominum rebellis fuit, peribit de populo ſuo.

Et non ſolum intelligebatur hoc cum peccabat populus non attendens, quod dicitur obliuiſci, ſed etiam cum de aliquo non cognoſcebat, an eſſet peccatum, vel non, & faciebat contra legem: vtrobique enim erat per ignorãtiam. ſed primum eſt magis culpabile; contingebat hoc, vt ſi totus populus obliuiſceretur obſeruare aliquam feſtiuitatem, quam Dominus iuſſiſſet, vel aliquam aliam cęremoniam, erat peccatum totius populi.

Offeret vitulum de armento. Ideſt tota multitudo offeret vnum vitulum: nemo enim de tota multitudine cogebatur aliquid offerre, ſed totus populus de bonis communitatis ſoluebat vnum vitulum, & hircũ, qui tunc offerebantur, vt infra patet. & dicitur vitulus de armento, nõ quòd aliquid in hoc addatur, quia vitulus ſemper pertinebat ad armentum: ſed dicitur de armento, vel ſi diceretur, quòd aliquis vidit quendam hominem riſibilem, nemo poterat eſſe de hominibus, niſi riſibilis. vocatur vitulus de armento, quia armentum dicit animalium magnorum congregationes, ſicut bouum, equorum, & camelorum. Greges autem congregationes minorum animalium, vt caprarum, ouium, & porcorum. Vituli autem, quia de magnis animalibus ſunt, ad armentum neceſſario pertinent.

Holocauſtum in odorem ſuauiſſimum Domino. Ideſt offeretur iſte vitulus in holocauſtum, & quando combuſtus fuerit exhalabit inde vapor ſuauiſſimus Domino, ſcilicet, quòd delectabitur in odore illo intelligendo, vt ſupra declaratum eſt. Cęremoniæ autem huius holocauſti habentur Leuiti. capi. 1. ſ. quòd omnes carnes cremarentur, caput, pedes, & inteſtina lauarentur, atque vrerentur: ſola vero pellis proueniebat Domino, Leui. c. 6.

Quomodo iubetur pro peccato offerri holocauſtum, cum eſſet ad hoc aliud ſacrificium determinatum.

Quæſt. XXX.

Quæreret aliquis, quomodo iubeatur hic offerri holocauſtum pro peccato: nam ad expiandum peccatum erat determinatum ſacrificium pro peccato: holocauſtum vero, & hoſtia pacifica ad alterum pertinebant.

Aliquis reſpondebit, quòd hic non iubetur offerri holocauſtum, quamquam dicatur offeret vitulum holocauſtum, ſed vocatur holocauſtum, quia iſte vitulus offerebatur pro peccato, & cremabatur totus: holocauſtum autem ſignificat rem totam combuſtam, quia dicitur ab holon, quod totũ, & cauma, quod eſt incendium, quaſi totum incenſum, In ſacrificio autẽ pro peccato, ſic fiebat interdum, quòd totum incenderetur, ſicut in vitulo, qui cremabatur ꝑ peccato populi, qui totus vrebatur cum pelle, carnibus, & fimo Leuiti. cap. 4. ideo quamquam non eſſet holocauſtũ quod eſt primum genus ſacrificij, erat holocauſtum, quod eſt totum combuſtum. & ſic conuenit ſi dicatur eſſe iſte vitulus oblatus ꝑ peccato populi, de quo Leuiti. capi. 4. Quod autem holocauſtum aliquando accipiatur pro eo, quod totaliter vritur, etiam ſi non ſit in primo genere ſacrificij, patet Leuit: capit. 3. vbi

dicitur

dicitur quòd adeps hoſtię pacificę adoletur in holocauſtum in altari: manifeſtum tamen eſt, quòd ibi nō accipitur holocauſtum pro primo genere ſacrificiorum, quia hoſtia pacifica diſtinguitur contra holocauſtum: etiam quia holocauſtum numquam fit, niſi de animali integro, vt patet Leui. cap. 1. adeps autem nō eſt animal integrum, ideo ſic poteſt accipi hic.

Reſpondēdum eſt, quòd iſte vitulus neceſſario offerebatur in holocauſtum, vt eſt ſacrificium primi generis, & non erat hoſtia pro peccato: non enim ſtat, ꝙ vocetur holocauſtum, quia totus vitulus cremabatur: nam hic dicitur, quòd cremabatur in odorē ſuauiſſimum. vitulus tamē, qui crematur pro peccato totus non crematur in odorem ſuauiſſimum Domino, quia extra caſtra crematur, vt patet ibidem: in odorem autem ſuauiſſimū cremabātur, quę ſuper altare cremabantur, quia ibi dicebatur eſſe Deus: quę vero cremabantur extra caſtra, erant tanquam fętida, & deteſtabilia pertinētia ad improperium. ideo cū Apoſtolus ad Hebrę. 13. ca. comparat crucifixionem Chriſti ad ſacrificium, quod cremabatur extra caſtra dicit. Exeamus igitur ad eum extra caſtra improperiū eius portantes. ſi tamen non fuiſſet illa hoſtia improperij, quę erat extra caſtra, non diceretur, quòd nos portaremus improperium Chriſti euntes extra caſtra.

Item patet, quia illi, qui cremabant ſacrificia populi extra caſtra erant immundi, vt patet Leuit. cap. 16. de cremante carnes vituli, & hirci, qui lauabat carnē ſuam, & veſtes, & manebat immundus extra caſtra, vſque ad veſperum. ergo iſta ſacrificia non erant aliquid honorabile, ſed aliquid immundū. vnde non poterant dici in odorem ſuauiſſimum Domino: ſed dicitur hic de iſto vitulo, quòd erat in odorem ſuauiſſimum. ergo non pertinet ad ſacrificium pro peccato, quod cremabatur extra caſtra, ſed ad holocauſtum.

Item hic diſtinguitur ſacrificium holocauſti contra ſacrificium pro peccato, cum dicatur hic, ꝙ erat vitulus in holocauſtum, & hircus pro peccato. ergo neceſſe eſt accipi hic holocauſtum proprie: nam ſi diceretur hic, quòd offerrentur vitulus, & hircus in holocauſtum, vel vitulus in holocauſtum, & nihil adiungeretur, ſatis ſtaret, quòd acciperetur holocauſtū largè pro ſacrificio pro peccato, quod comburitur. ſed dicitur ꝙ offeratur vitulus in holocauſtum, & poſtea ſubditur de ſacrificio ꝓ peccato. ergo neceſſe eſt intelligi eſſe diſtincta ſacrificia.

Item non poteſt accipi, quòd vitulus hic ſit ſacrificium pro peccato, quia dicitur hic, ꝙ offeratur cum libamentis ſuis. Sacrificium autem pro peccato non habet aliquod libamentum. ergo non offertur ꝓ peccato, patet hoc, quia ſupra dicebatur libamēta eſſe ponenda, quando offerretur holocauſtum, vel victima pacifica. Item confirmatur hoc, quia de iſto vitulo, dicitur, quòd offeratur cum libamētis ſuis, ſed de hirco, qui offertur pro peccato, non dicitur immediate, quòd offeratur cum aliquibus libamentis. ergo non poteſt intelligi vitulum illum eſſe pro peccato, ſed in holocauſtum.

Et cum arguebatur, ꝙ ſacrificiū pro peccato erat determinatum ad expiationem peccati: ſacrificiū vero pacificum, & holocauſtum ad alios fines ptinebāt.

Reſpondendum eſt, quòd quamquam iſta ſacrificia eſſent principaliter ad alios fines, tamen ſecundario proficiebant ad expiationem peccati. de holocauſto autem, quòd proficiat ad expiandum, patet Leuit. cap. 1. vbi agitur de holocauſto, ſcilicet, ponet manus ſuper caput hoſtię, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiet. ideo aliquādo quamquā ageretur de expiatione alicuius, tamen offerebatur holocauſtum, ſicut cum Nazaręus incurriſſet immū-

A ditiam crinium ſuorum mortuo aliquo coram eo ſubitò: quamquam ibi principaliter deberet offerri pro peccato: tamen etiam offerebatur holocauſtū ſupra cap. 6. ſimiliter in muliere, quæ purificatur poſt partū fiebat expiatio principaliter: pro peccato tamē offerebatur holocauſtum, Leuit. ca. 12. idem erat in expiatione leproſorum Leuit. c. 14. idem in expiatione viri fluentis ſemine, in quibus cum ſacrificio pro peccato eſt etiam holocauſtum ad expiandum, & ita hic.

Quomodo non repugnat, quod hic dicitur de oblatione holocauſti, & quod habetur Leuit. 4. quòd hircus offerebatur pro peccato. Quæſt. XXXI.

B QVAERET aliquis, quomodo ſtāt ea quę dicuntur hic cum eis, quæ habētur Leui. c. 4. quia ibi dicitur, ꝙ pro peccato populi offerebatur vitulus, & ille non erat in holocauſtum, ſed pro peccato, & cremabatur extra caſtra, vt patet ibidem. hic autem dicitur, quòd erat vitulus offerendus in holocauſtum, & hircus pro peccato.

Aliquis reſpondebit, ꝙ iſta intelliguntur in diuerſis caſibus, ſ. id quod habetur Leuit. cap. 4. quādo populus peccabat faciendo aliquid contra mandatum Dei: & hic intelligitur, quando non fecerunt aliquid, ſed omiſerunt facere aliquam cęremoniam.

Sed dicendum eſt iſtam differentiam nō multum tenere, quia non ſolum pro cōmiſſione, ſed etiā pro omiſſione tenebat illa lex. Leuit. cap. 4. & ibi probatū

C eſt ad vtrunque pertinere. Id etiam quod hic dicitur, quamquam magis videatur ptinere ad omiſſionē, ꝗ ad commiſſionem, vtrunque tamen ſatis colligi poteſt ex litera. Cum enim dicitur hic. oblitaque fuerit multitudo facere, videtur pertinere ad omiſſionem, cum autem dicitur ſupra ſi per ignorantiam prętereritis quicquam horum, & infra, quoniam non ſponte pręuaricati ſunt, videtur pertinere ad commiſſionē.

Ideo dicendum, ꝙ ea quę dicuntur, Leuit. cap. 4. & ea quę hic, non intelliguntur in diuerſis caſibus, ſed vtrunque pertinet ad commiſſionem, & omiſſionē.

Concordantur tamen iſta cum illis, quia fit additio ad illa: nam ibi dictum fuerat pro peccato populi eſſe

D offerendum vitulum hoſtiam peccati, hic autem ſuperadditur, quòd offeratur vitulus in holocauſtum, & hircus pro peccato. Nec eſt intelligendum, ꝙ hic tollatur vitulus, & pro peccato, de quo Leuit. capit. 4. ſed ſuper illum offerūtur ea, quę habentur hic, ſ. vnus vitulus pro peccato, & vnus in holocauſtum, & vnus hircus pro peccato: nam quia peccatum totius populi magnum eſt, decuit magna ſacrificia in illo offerri. *Et ſacrificium eius ac liba, vt cæremoniæ poſtulant.* Ideſt cum iſto vitulo in holocauſtum offeretur ſacrificium, & liba. vocatur hic ſacrificium ſimila cōſperſa oleo, quę largè dicitur ſacrificium, cū proprie pertineat ad animalia. liba dicuntur oleum, vinum, ſal, & thus, quę dabantur cum ſimila, & principaliter erant hic duo liba, ſcilicet, oleum, quod ſuperfundebatur ſimilę an-

E tequam offerretur, & vinū, quod infundebatur, poſtquam oblata erat.

Quomodo cum vitulo pro peccato offertur libatio, quia videtur contra morem. Quæſt. XXXII.

ALIQVI quærunt, quomodo hic offertur libatio cum vitulo iſto, quia non dantur libamina, niſi in holocauſto, & victima pacifica, vt patet ſupra: hic autem erat pro peccato.

Et cum aliqui reſpondeant vitulum nō offerri hic pro peccato, ſed in holocauſtum, & hircum pro pec-

cato dicunt non tenere, quia vitulus pro peccato offerebatur, vt patet Leuit.ca.4.ideo reſpondent, quòd in vitulo pro peccato datur ſimila, ſed non in hirco pro peccato. Fundamentum tamen horum eſt falſum, quia probatum eſt iſtum vitulum pro holocauſto, & non pro peccato offerri: errant tamen in hoc, quia non poſſunt concordare iſtam literam, cum ea quæ habetur Leuit.cap.4.

Item quod dicunt falſum eſt, ſcilicet, in vitulo pro peccato offerri libamenta, ſed non in hirco pro peccato. Nam ſupra iuſſum fuit in ſolis duabus ſacrificiorum ſpeciebus offerri libamenta, ſcilicet, holocauſto, & hoſtia pacifica.

Item non eſt conuenienter dictum in vitulo pro peccato offerri libamenta, & non in hirco, quia tunc non tollerentur libamẽta propter genus ſacrificij, ſed propter conditionem animalis oblati, falſum eſt tamen, quia cum in omni holocauſto, & hoſtia pacifica offerenda ſint libamẽta, vt patet ſupra, & in holocauſto poſſit offerri hircus, Leuit.cap.1.& in hoſtia pacifica eodem modo, Leuit.cap.3.neceſſarium eſt, vt aliquando offerrentur libamenta cum hircis. identidem patet hoc ſupra cap. 7. vbi principes duodecim Iſrael obtulerunt hircos in hoſtias pacificas, & cum eis libamenta. *Ac liba.* Aliquando libum, vel libamentum, vel libamen accipitur pro ſimila, oleo, vino, thure, & ſale, hic tamen non poteſt accipi pro ſimila, quia ipſa vocatur ſacrificium, & hic ponuntur liba eius: proprie autem libum ſecũdum ſuam originem notat aliquid fluxibile, quia dicitur a libando: libare autem bibere, vel deguſtare eſt; ideo magis conuenit vino, & oleo, quàm aliis, & ipſa vocantur hic liba. *Vt caeremonia poſtulant.* Ideſt offerentur libamenta cum iſto vitulo, ſicut poſtulãt cæremoniæ, ideſt regulę datę de cęremonijs libamẽtorum. Sunt autem iſtæ tres regulę ſupra poſitæ, ſ. de agnis anniculis, de arietibus, & bobus. *Hircumque pro peccato.* Ideſt, & inſuper offeretur hircus pro peccato, quia vitulus, de quo ſupra, non offerebatur, pro peccato, ſed in holocauſtum. de hoc autem nihil dicebatur, Leuit.cap.4. ſed ſolum, ꝙ offeretur vitulus pro peccato: additur autem iſte hircus.

An hircus totus deberet cremari extra caſtra, vel ſolum adeps. Quaeſt. XXXIII.

QVAERET autem aliquis de iſto hirco circa cęremonias ſuas, ſ. an deberet cremari extra caſtra cũ pelle, carnibus, & fimo, vel deberet ſolum adeps cremari, & carnes ꝑuenirent ſacerdotibus, Ratio dubitandi eſt, quia duplex erat modus cęremoniarum hoſtiæ pro peccato: quædam enim de quarum ſanguine introducebatur in Sanctuarium intra tabernaculum, cremabantur totaliter extra caſtra: illę vero de quarum ſanguine nõ introducebatur illuc, cedebant in ius ſacerdotum, vt patet Leuitic. capitulo quarto, & ſexto, & ad Hebræ. capit.13.

Aliquis reſpondebit, quòd iſte hircus cremabatur extra caſtra totus; & hoc quia erat pro peccato totius populi. ſacrificium autem pro peccato populi, in hoc differebat a ſacrificijs perſonarum priuatarum, quòd ipſum cremabatur extra caſtra, & de ſanguine eius introducebatur intra tabernaculum. de ſacrificijs autem factis pro perſonis priuatis, non introducebatur ſanguis intra tabernaculum, nec cremabantur extra caſtra, vt colligitur Leuit.ca.4.& 6. ſed iſte hircus erat pro peccato populi; totus ergo extra caſtra cremandus erat.

Ad hoc reſpõdebit aliquis verum eſſe, quòd ſacrificium pro peccato populi cremabatur extra caſtra, ſi

F eſſet vitulus; vt patet Leuit.cap.4. de hirco tamen non apparet, quoniam ibi nihil de hirco exprimitur.

Ad hoc adhuc reſpondebitur, quòd etiam hircus oblatus pro peccato populi debeat cremari extra caſtra: nam Leuit.cap.16. dicitur quòd offerebat populus pro peccato ſuo vnum hircum, & ſummus ſacerdos pro peccato ſuo vnum vitulum: & poſtea ſubditur de ambobus, ꝙ cremari debebant extra caſtra.

Sed adhuc dicetur in contrarium, quòd hircus iſte immolatus ꝓ populo non cremetur extra caſtra, quia cum iſto immolabatur vitulus alius pro peccato, & ille extra caſtra cremabatur, vt patet Leuitic. capitulo quarto; ideo nõ oportebat, vt hircus quoque cremaretur extra caſtra, ſed magis fiebant in eo cęremoniæ

G aliorum ſacrificiorum communium pro peccato.

Reſpondendum eſt, quòd iſte hircus immolatus pro peccato populi non cremabatur extra caſtra, quia ſolũ cremabant extra caſtra illæ victimę, de quarũ ſanguine introducebatur intra tabernaculum, Leui.cap. 6.& ad Hebrę.cap.13. in ſacrificio autem pro peccato populi introducebatur ſanguis intra tabernaculum, & ſolum ſemel: ideo licèt fierent multæ oblationes pro peccato populi, ſimul de ſanguine, tamen vnius ſolius introducebatur intra tabernaculum, ſed hic ꝓ peccato populi offerebãtur vitulus, & hircus, vt ſupra declaratum eſt. & de ſanguine vituli introducebatur intra tabernaculum, atque cremabatur extra caſtra, Leui.cap.4. ergo de ſanguine hirci, nihil erat introducendum in tabernaculum, nec cremandum extra ca-

H ſtra. Si autem ſolus hircus oblatus fuiſſet pro peccato populi, de ſanguine eius introducendum erat in tabernaculum, & ipſe cremaretur extra caſtra, quia ſemper cum offerebatur pro peccato populi neceſſe erat fieri expiationem introducendo ſanguinem intra tabernaculum, de quo Leui.cap.4.& in iſto caſu intelligitur id, quod dicitur Leui.ca.16. quòd hircus immolatus pro peccato totius populi fuit crematus extra caſtra, eo quòd ſolus hircus ibi pro populo oblatus eſt. Sed obijciet aliquis, quòd ibi vitulus, & hircus pro peccato immolati ſunt, & vterque iubetur cremari extra caſtra.

Reſpondendum eſt, quòd ſolus hircus ibi ꝓ peccato populi oblatus eſt. vitulus autẽ pro peccato ſum-

I mi ſacerdotis, vt patet ibidem in principio capituli. & ob hoc vterque crematus eſt extra caſtra: nam de ſanguine vtriuſque intra tabernaculum illatum eſt, vt patet eod. cap. victimas autem de quarum ſanguine introducebatur in tabernaculum, neceſſe erat comburi extra caſtra, Leuit.cap.6.

Item patet hoc, quia pro peccato ſummi ſacerdotis etiam ſi ſolus peccaret, fiebat expiatio introducẽdo ſanguinem intra tabernaculum, & vitulus cremabatur extra caſtra pro eo oblatus, ſicut pro tota multitudine, Leui.cap.4. hic autem tam vitulus, quàm hircus immolabantur pro peccato multitudinis, & de ſanguine vituli inferebatur in tabernaculum, & cremabatur extra caſtra; ideo de ſanguine hirci nõ erat illuc introducendum, nec extra caſtra cremãdus, ſed

K ſolus adeps cremabatur ſuper altare, carnes vero proueniebant ſacerdotibus iuxta cęremonias, quæ habẽtur Leuit.ca.16.

Et rogabit ſacerdos pro omni multitudine filiorum Iſrael. Ideſt ſacerdos, qui faciebat cęremonias huius ſacrificij pro peccato, rogabat pro multitudine, vt dimitteretur eis peccatum; eſt autem hoc generale, quòd quandocũque ſacerdos faciebat ſacrificium pro peccato oraret pro ipſo offerente. ſic patet Leui.c.4.5.& 12.& vbicunque agitur de ſacrificio pro peccato.

Item non ſolum eſt hoc in ſacrificijs pro peccato, ſed etiam in holocauſtis, & victimis pacificis, ꝙ quandocunque

docunque reciperet ſacerdos aliquam oblationem ad ſacrificium de manu alicuius Iſraelitę tenebatur orare pro eo, & hoc quia cōſequebatur inde ſacerdos emolumētum de oblationibus, cum ei pars quędam proueniret; & ob hoc ipſe dicebatur portare ſuper ſe omnes iniquitates populi, qa debebat orare pro omnibus illis: non quidem quia ſolum erat ſacerdos, & tenebatur habere curam de plebe, ſed magis, quia ſuſceperat eorum oblationes, vt oraret pro eis Dominum, ex quibus obligabatur orare pro offerentibus. de hoc Exo.ca.28.ſcilicet: Portabit Aaron iniquitates eorum quę obtulerint, & ſanctificauerint filij Iſrael in cunctis muneribus, & donarijs ſuis: & ob hoc dicebat Oſee.cap.4. peccata populi mei comedent, ideſt, quòd ſacerdotes comedebant victimas oblatas pro peccato, & ob hoc tenebantur orare. Si autem aliquis ſacerdos ſuſcepiſſet oblationem aliquam ad immolādum pro peccato alicuius, & non oraſſet pro eo, peccabat mortaliter. Idem eſt de ſacerdotibus noſtris, qui ſuſcipiunt eleemoſynam, vt orent, & ſi non orāt mortaliter peccant, & quaſi ablatum tenent, quod receperunt. de hoc magis declaratum eſt, Exod. capitulo vigeſimonono.

An quilibet ſacerdos poſſet offerre ſacrificium. Quaeſt. XXXIIII.

De iſto ſacerdote, qui offerebat ſacrificium eſt dubiū, an poſſet eſſe quilibet ſacerdos. Reſpondendum eſt, quòd quilibet de filijs Aaron habebat poteſtatem faciendi ſacrificia, vt patet Leuit.capit.7. & non ſolum in pacificis victimis, de quibus ibi dicitur: ſed etiam in omnibus alijs. nam aliter non eſſet poſſibile immolari tot victimas pro peccato, ſi ſummus ſacerdos deberet omnes illas immolare, & complere cęremonias earum: ideo quandocunque aliquis peccaret, & offerret pro ſe ſacrificium, quilibet poterat de ſacerdotibus illas victimas facere: in oblatione tamen pro peccato totius multitudinis, nullus ſacerdos debebat facere cęremonias, niſi ſacerdos magnus, vt declaratum fuit, Leuit, cap.4. & hoc quia ſacrificium illud erat magnum, ſcilicet, pro tota multitudine; & patet hoc, quia in die propitiationis offerebatur ſacrificium pro tota multitudine, & pro ſummo ſacerdote, nulli tñ licitum erat exercere cęremonias diei illius, niſi ſummo ſacerdoti, vt patet Leui.cap.16. *Et dimittetur eis*. Ideſt Deus remittet peccatum eorum, ſcilicet, quòd non inferet eis pœnam, quam illaturus erat, niſi ſacrificarent.

An per iſta ſacrificia auferatur aliqua culpa. Et quæ pæna tollebatur per ſacrificia vete. teſt. & quomodo pro peccato duæ pænæ correſpondent, vna directè alia indirectè. Quæſt. XXXV.

In quo cōſiderandum eſt de iſtis ſacrificijs, quòd ex hoc videtur de eis, quòd eſſent ad remiſſionē pęnarum, vel culparum, cum dicatur remitti hic toti multitudini facto ſacrificio.

Reſpondendum eſt, quòd per iſta ſacrificia non auferebatur aliqua culpa originalis, mortalis, vel venialis, ſicut de qualibet earum declaratum eſt, Leuit, cap.1. etiam non tollebatur aliqua pœna debita pro peccato, ſed quicunque peccaſſet de Iudæis, etiam ſi offerret ſacrificia iuſſa a lege tenebatur ad iſtas pęnas poſt hanc vitam, niſi hic ſatisfaceret pro eis in aliquibus actibus meritorijs, & pęnalibus: per ſacrificia autem quantum erat de ſeipſis non tollebatur pęna debita pro peccato, ſi autem ex deuotione aliquid tolleretur, vt quia offerens deuotè offerebat, vel ex meri-

A to obedientię: quia ideo offerebat, vt legem ſeruaret, per accidens eſt hoc ad efficaciam ſacrificiorum, quia ipſa deuotio in quocunque opere, & obediētia etiam ſine ſacrificijs proficeret, tam ad meritum, quàm ad remiſſionem aliquarum debitarum pœnarum: nihil igitur manebat, quod per ſacrificium tolli poſſet.

Sed eſt ſenſus, quòd remitteretur eis, ſcilicet, pęna, quam Dominus inflicturus erat, niſi ſacrificarent: nā duę pœnę erant debitę Iudęis pro peccatis. vna erat pro ipſo peccato directè, vt ſi aliquis peccaret in proximum, vel in Deum, & de pœna huius nihil tollebatur per ſacrificium, niſi per accidens, vt declaratū eſt. alia pœna erat, quę infligeretur Iudæis peccantibus, niſi facerent ſacrificia pro peccato: tenebantur enim B Iudæi in certis generibus delictorū offerre ſacrificiū, vt patet Leuit.cap.4. & 5. & ſi non offerrent pro hoc Deus infligeret eis pœnas. Cum vero offerebant nō infligebat eis pœnas: & ideo dicebantur remitti. primę tamen pœnę, quę erant directè pro peccato, non remittebant̄ per hoc, etiam ſi aliquis multiplicaſſet ſacrificia, niſi per accidens ex merito deuotionis, vel obedientię, & ſic lex Moſayca per obſeruationem ſuam nō inducebat directè aliquam vtilitatem, & per violationem ſuā inducebat mortem, potiſſime quia in nobis confortabat paſſiones, quæ ante legem vigorem non habuerant; & ex hoc occaſionaliter mortificabat nos. vnde vocatur lex mortis; & aliquando lex carnalis, & lex peccati, vt patet ad Rom.cap.7. vbi de his omnibus ſatis patet.

C Sed tunc aliquis dicet, quòd lex erat prorſus inutilis, & melius erat non eſſe legem, quàm eſſe, de hoc autem reſpondebitur ad Rom. cap.7. vbi ſatis late de hoc eſt materia, quicquid tamen ſit Apoſtolus reſpōdet melius fuiſſe Iudęis habuiſſe circuncisionem, & legem cum fide, quamquam iſta ex fide operarentur, quàm habere ſolam fidem, cum ait ad Rom.cap.3. quid ergo amplius eſt Iudæo, aut quę vtilitas circūciſionis, multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita ſunt illis eloquia Dei, &c.

Quoniam non ſponte peccauerunt. Ideſt Deus dimittet eis peccatum, quia non peccauerunt ſponte, ſed per ignorātiam. hoc videtur referri ad primum genus pęD narum, ſcilicet, quæ directè debentur pro peccato: nā aliter non fieret differentia de peccato ſpontaneo, & per ignorantiam: nam pro peccato ſpontaneo nō fiebat ſacrificium; ſed moriebatur, qui peccaſſet, vt patet infra, ergo non poterat ibi deleri pęna aliqua, quia non ſacrificabatur pro ipſo peccato: vnde nec poterit fieri comparatio ad pœnam debitam pro peccato per ignorantiam, quia non ſacrificabatur pro illo, ſed ad pœnam debitam directè pro peccato.

Reſpondendum eſt, quòd non proficiebat ſacrificium ad pœnas directè debitas pro peccato, vt tolleretur, niſi per accidens, ſcilicet, quia ſi Iudęi peccarent per ignorantiam, & poſtea recordarentur, ſi non facerēt ſacrificium, Deus mitteret ſuper eos aduerſitates multas, ſcilicet, famem, gladium, & peſtem. Si autem E offerrent pro peccatis ſuis, Deus non mittebat ſuper eos aduerſitates iſtas, tanquam pœnas debitas directè pro peccato, ſed habebant vitam tranquillam in proſperitate temporalium rerum: pęnę autem quas meruerant pro peccato, manebant eis tolerandæ poſt mortē p ignem purgatoriū, vel per aliquos actus meritorios in vita delebantur. & hoc eſt, quod proprie faciebat lex obſeruata ex cōditione ſua, etiam ſine merito deuotionis, ſcilicet, quòd tollebat aduerſitates pęnales, differens eas ad alterum tempus, & dabat homini magnitudinem vitę in tranquillitate. de hoc Leuit.capitulo decimooctauo, & ad Roma.capitulo decimo, ſcilicet: Cuſtodite leges meas, atq; iudicia, quę

faciens

faciens homo viuet in eis. Idem declaratur Exod. 23. de obſeruatoribus legis, cum dicitur. Seruietis Domino Deo veſtro, vt benedicam panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui, non erit infœcunda, nec ſterilis terra tua, numerum dierum tuorum implebo.

An omnia peccata, quantacunque ſint remitti poſſint, & an omnia peccata dæmonum, & hominum, quotquot fieri poſſunt, vſque ad diem iudicij ſint infinita. Et miſericordia qua modo eſt in Deo, & quòd eſt maior omnibus peccatis mundi. Et quòd peccata non ſunt infinita. Quæſt. XXXVI.

SCIENDVM autem quòd cũ hic dicitur: quoniam non ſponte peccauerunt, non eſt intelligendum, quòd Deus non remitteret ſi peccauiſſent ſponte: nam ſiue aliquis peccet ignorãter, ſiue per contẽptum, ſiue ex magna ſuperbia, Deus remittere poteſt, & remittit.

Nec eſt aliquod genus peccati, quantũcunque grauiſſimum ſit, quod remitti nequeat. Cuius cauſa eſt, quia remiſſio peccatorum fit per miſericordiã, ſicut eorum punitio fit per iuſtitiam, ſed miſericordia eſt maior omnibus peccatis, quæcunque ſunt, & poſſibilia ſunt. ergo non eſt aliquod peccatum, quod remitti nequeat. Valet conſequentia, quia in agentibus naturalibus, quandocũque agens eſt maioris vigoris in agendo, quàm patiens in reſiſtendo, neceſſario ſequitur actio, ſed ita eſt de miſericordia Dei, ꝙ eſt maior omnibus peccatis ſimul ſumptis, & non ſolũ maior, ſed in infinitum maior: ergo nihil eſt, quod remitti nequeat. vnde ſtulte dixit Cain, ſ. maior eſt iniquitas mea, quàm vt merear veniam, Gen. ca. 4. maior enim erat miſericordia Dei, per quã poterat mereri veniã, quàm iniquitas ſua. Vnde dicit ibi Auguſti. mentiris Cain, maior eſt miſericordia Dei, quàm iniquitas tua. Antecedens patet, ſ. quòd miſericordia Dei ſit infinita, quia in Deo vere eſt miſericordia, non accipiendo eam prout eſt paſſio, vel compaſſio, vt in nobis; quia hoc ad quoddam genus miſeriæ pertinet: ſed alio modo longe diſtanti, ſicut decet diuinam perfectionem, & tunc neceſſe eſt iſtam miſericordiam eſſe infinitã, quia in Deo nihil abſolutum eſt, quod infinitum non ſit, cum omnia ſint idem Deo, qui infinitus eſt.

De peccatis autem patet, quòd non ſint infinita: nã ſiue accipiatur vnum peccatum per ſe, quantumcunque graue, vel omnia peccata hominum, & dæmonũ quæ nũc facta ſunt, & vſque ad diem iudicij fieri poſſunt, infinita non ſunt ſecundum numerum, cũ certa ſint, nec etiam ſunt infinita ſecundum grauitatem: nã omnibus ipſis ſimul ſumptis poſſent eſſe grauiora peccata, vtpote ſi adderentur duo, vel tria: infinito tamen nihil eſt maius, ergo peccata quotcunque ſint, & quantſicunque grauia, nũquam poſſunt eſſe infinita ſecundum numerum, nec ſecundum grauitatem: miſericordia tamen Dei vere infinita eſt. ergo maior eſt, quàm peccata noſtra.

Hoc autem quod de peccatis dicitur verum eſt, niſi aſſumatur in eis infinitas obiectiuè, ſ. ꝙ peccatum quodlibet eſt infinitum; quia eſt contra obiectum infinitum, ſ. contra Deum; ſed hoc non facit ad veram, & intrinſecam infinitatem peccati, quia tunc cum infinito nihil ſit maius, & vnum infinitum non ſit maius alio: pœnæ etiam correſpondent peccatis ſecundum proportionẽ arithmeticã, neceſſe erat vt nihil magis de pœna hic, vel in inferno, aut igne purgatorio daretur pro vno peccato, quam pro reliquo. quòd falſum eſt: ideo non eſt vera infinitas cuiuſlibet pec-

F cati, nec omnium peccatorũ. Item patet aliud, quod dicebatur, ſ. ꝙ non ſolum miſericordia Dei eſt maior omnibus peccatis ſimul ſumptis, ſed etiã eſt maior illis in infinitum, quia miſericordia Dei infinita eſt, vt probatum eſt: peccata autem noſtra finita. Infinitum autem non poteſt excedere aliquod finitum, niſi per infinitum, quia ſi excederet per aliquod finitum, cũ illud finitum, in quo excederet, adderetur illi finito, in quo excedebat ad illud, ipſum infinitum eſſent illa duo finita ſimul æqualia infinito, ſed duo finita non poſſunt facere niſi finitum: ergo neceſſe eſt, ꝙ quantumcũque ſit aliquod finitum, illud excedatur ab infinito per infinitum, nec magis excedit infinitum ad paruum finitum, quàm ad magnum finitum, ſicut ſi eſſet corpus infinitũ aliquod illud excederet ad vnũ G digitum per infinitum, & excederet totum mũdum per infinitum, ſed vnum infinitum nõ eſt maius alio, ergo per nihil maius excederet infinitum ad vnũ digitum, quàm ad totum mundum.

Quod intelligẽdum eſt de aliqua magnitudine habente proportionem, ſed de magnitudine non habẽte proportionem falſum eſt. Eſt autem ſenſus, ꝙ illud infinitum excederet vnum digitum pro tota quantitate, quam nõ habet, vſque ad infinitum. ergo neceſſe eſt, ꝙ in aliquo maiori infinitum excedet ad vnũ digitum, quàm ad totum mundum, alioquin dabitẽ, quòd illa quantitas, in qua totus mundus excedit vnum digitum non ſit ens. quod falſum eſt. valet conſequẽtia, ſcilicet, infinitum excedit ad vnum digitum, & exce- H dit ad totum mundum, quod habet maiorem quantitatem, quàm vnus digitus, ſed nihil magis excedit ipſum infinitum ad digitum, quàm ad mundũ. ergo exceſſus mundi ad digitum nõ eſt ens, ſed eſt ſenſus, ꝙ licet magis excedat infinitum ad ipſum digitum, quàm ad mundum, tamen exceſſus mundi ad digitũ non eſt aliquid proportionabile in ipſo mundo, quia proportio determinationem præſupponit, cũ ſit certitudo habitudinis. Infinitum autem non habet limitationem cum finibus careat: ideo nec habebit proportionem ad aliquid: patet igitur ex prædictis, quòd peccatũ quodlibet minus eſt miſericordia Dei: ideo non eſt aliquod, quod non ſit remiſſibile.

I *Quare peccata dæmonum ſunt irremiſſibilia: & quomodo cauſetur confirmatio Angelorum bonorum, & obſtinatio dæmonum: & cur homines non ſunt obſtinati per quemlibet actum malum, ſicut dæmones. Et quare Angeli non poſſunt conteri, nec iudicare, niſi quod ſemel iudicauerant, nec poſſunt eligere contrarium eius, quod elegerunt. Et quòd poſſunt per ſe ipſos obſtinari: ſed non confirmari. Quæſt. XXXVII.*

SED tunc quæret aliquis, ſi nullum peccatũ irremiſſibile eſt, quare peccata dæmonum non remittuntur, & peccata damnatorum in inferno? nam cum aliqua cauſa habet dominium ſuper paſſum, ſemper cauſat in illo paſſionem: miſericordia autem Dei ad peccata eſt huiuſmodi. ergo omnia remittet.

K Reſpondendum eſt miſericordiam Dei eſſe efficacem ad remiſſionem omnium peccatorum, quæcunque ſunt, & eſſe poſſunt, nec tamẽ Deus abſolute peccata dimittit, ſed quia iuſtus eſt aliquam compẽſationem petit: vnde ad remiſſionem culpæ petit aliquam compenſationem quæ cõtritio eſt. Ad pœnam autem debitam abſoluẽdam petit pœnalitatem in nobis, quæ vel hic exigitur, vel in purgatorio deletur. In his aũt conſiſtit miſericordia: nã ſi nullo modo miſereretur nũquam culpam, nec pœnam remitteret, ſed quicunque peccans neceſſario æternis ſupplicijs mancipandus foret: nunc autẽ non ſit ſic, ſed nobis ſaluẽ leuiter

gemen-

gementibus remittitꝰ culpa, & tota pęna inferni: ideo
miſericordia eſt: in dęmonibus autem, & damnatis
non poteſt interuenire hoc, qm̃ non poſſunt conteri
de peccatis: miſericordia tamen non impenditur, niſi
contrito, quia diuina iuſtitia exigit contritionem, tan-
quam quandam ſatiſfactionem pro culpa: ideo non
poteſt remitti peccatum dęmonum, nec animarum
damnatorum. Quòd autem dæmones non poſſint
conteri de peccatis ſuis, cauſa eſt conditio naturę eo-
rum, quia Angelus cuicunque aſſentit, & ad quodcũ-
que ſe conuertit, totaliter ſe conuertit, & ſe in eo infi-
git, ita ꝙ non poſſit ad contrarium diuertere, ſed An-
geli peccantes conuerterunt ſe ad ſeipſos, tãquam ad
bonum ſuum, & fruitionem iudicantes ſe eſſe bonũ
ſui ipſorum per pręſumptionem: ideo nõ poſſunt di-
uertere ab illa exiſtimatione, conteri tamẽ, vel dolere
de peccato eſt iudicare malum fuiſſe factũ, quod an-
te iudicabatur eſſe bonum, & velle non fuiſſe factũ:
Angeli autem mali non poſſunt hoc iudicare, ſed po-
tius intelligunt ſe bonum feciſſe in eo, qđ fecerunt:
ideo impoſſibile eſt, ꝙ conterantur, & doleant de pec
cato, & conſequenter impoſſibile eſt, ꝙ remittatꝰ eis.
Vnde autem proueniat dęmonibus, & omnibus An-
gelis, ꝙ non poſſunt iudicare, niſi quod ſemel iudica-
uerunt, nec dolere de eo, quod fecerunt. Eſt dicendũ,
ꝙ proueniat ex ſimplicitate potẽtiarum: nam Angeli
ſolum habent vnicum principium iudicatiuũ, & vni-
cum electiuum: ideo cum ſemel aliquid iudicauerint
non habent aliquid, per quod repugnent ei, quod iu-
dicauerunt: nam ſecundum naturam vnum non eſt
cauſa contrariorum, & quamquam poſſet eſſe ad cõ-
traria, ſicut dicit Ariſto. 9. Metaph. potentię naturales
ſunt ad vnum: rationales vero ſunt ad oppoſita, tamẽ
poſtquam ad vnam partem ſe determinauerint potẽ-
tię rationales nõ poterunt deflectere in contrarium,
niſi aliquid quod illas deducat ad oppoſitũ; ita eſt de
Angelis, ꝙ cum habeant vnicum principium iudica-
tiuum, poſtquam ſemel iudicauerint aliquid, nõ poſ-
ſunt iudicare contrarium: ideo cum ſemel iudicaue-
runt bonum ſuum eſſe in ſeipſis, non poſſunt iudica-
re non eſſe in ſeipſis; ſed ad contritionem neceſſe eſt,
ꝙ aliquis doleat, & contrarium iudicet eius, quod an-
te iudicauit: ſimiliter autẽ eſt in intellectu noſtro: nã
poſtquam ſemel iudicauerimus de aliquo ſpeculabili
perfectè aſſentientes ei, non potenimus diuelli ab illa
ſententiam in cõtrariam, niſi forte aliquis fortiſſimis
rationibus nos inde retrahat, & tũc nõ deducimur ab
eodẽ principio ad oppoſita, ſed a diuerſis principijs.
In Angelis autem vnicum eſt principium iudicatiuũ,
nec inueniunt in ſe alias rationes deducentes eos ad
oppoſitam concluſionem: ideo neceſſe eſt, ꝙ ſemper
intelligant ſe benefeciſſe in eo, quod fecerunt eligen-
tes ſeipſos tanquam ſua bona fruibilia. Identidẽ autẽ
de voluntate Angelorum dicendum eſt, ꝙ nõ poſſint
eligere contrarium eius, quod ſemel elegerunt: in cõ
tritione tamẽ requiritur contrarium velle eius, quod
primo factum eſt. Et cauſa huius eſt, quia volũtas ſe-
quitur naturaliter intellectum, nec poteſt aliquid eli-
gere, niſi quod intellectus iudicauerit, ſed intellectus
angelicus non poteſt iudicare contrarium, vt declara-
tum eſt. ergo nec poteſt contrarium eligere. Itẽ quia
vnitas electionis eſt ab vnitate principij electiui, ſed
in Angelo eſt vnicum principium electiuum, ergo cũ
ſemel per illud aliquid elegerit, non poteſt contrariũ
eligere: & iſta eſt totalis cauſa obſtinationis Angelo-
rum, & iſta eadem in Angelis bonis eſt cauſa confir-
mationis, quamquam ad confirmationem requiritur
ſpecialiter gratia Dei: ad obſtinationẽ autem Ange-
lorum ſolum requiritur vnus actus eorum malus cũ
conditione naturę, & tamen de Angelis confirmatis

A non eſt ſic, quia dato ꝙ ipſi in primo actu bene agen-
tes, & adhęrentes Deo non poſſent deflecti ab illa ſen
tentia per aliquem actũ cõtrarium, & ſic in illa num-
quam poſſent peccare, tamẽ in quolibet alio actu, de
quo nõdum iudicauerant adhuc poterant errare, de-
terminantes ſe ad eam partem quę mala eſſet: ideo li-
cet quantum ad primum actum eſſent fixi in bonum,
tamen quantum ad omnes alios, quos nondum ege-
rant poterant declinare in malum, & hoc ſufficiebat
ad oſtinandum eos, quia ſicut in primo bono immo-
biliter adhęſerunt: ita in ſecundo actu, vel tertio im-
mobiliter adhęrerẽt, & eſſent obſtinati in malo, quod
ſufficiebat ad eorum damnationem. Nec hoc repu-
gnat, nam qui ſemel bene iudicauit non eſt neceſſe,
B ꝙ ſemper bene iudicet, & ſic poterant Angeli errare
circa aliquos actus, & obſtinari, quãquam circa alios
bene egiſſent, & confirmati eſſent; hoc autẽ manebat
in eis, vſque in ęternum, niſi aliquid ſuperadderetur,
quia cum ſemel operarẽtur in vno actu bono, in quo
eſſent confirmati, poterant poſtea operari in actu al-
terius generis, in quo non eſſent cõfirmati, & ſic poſ-
ſent errare, & quia ſemper occurreret eis diuerſitas
operationis, quamquam eſſent in multis confirmati
poterant in aliquo obſtinari. Ideo licet confirmatio,
& obſtinatio in Angelis ſequatur ex eodẽ principio,
ſ. ex vnitate potentię iudicatiuæ, & appetitiuę, tamen
ad cõfirmationem ſimpliciter in Angelis erat neceſ-
ſarium aliquid vltra conditionem naturæ ſuę: ad ob-
ſtinationem autẽ nihil erat neceſſarium. quod patet,
C quia ad hoc, ꝙ obſtinentur ſufficit, ꝙ aliquod malum
iudicent, & eligant, quia poſtea nõ poterãt iudicare,
& eligere contrarium ex cõditione naturę ſuę, & tũc
ſunt obſtinati, quia vnum malũ ſufficit ad obſtinatio-
nem. Ad confirmationem autem requiritur aliquid
extrinſecum, ſ. gratia Dei confirmans eleuando intel-
lectum, & applicando illum ſummę veritati, & volũ-
tatẽ ſummæ bonitati inuariabiliter; ita vt intellectus
non poſſit alterum iudicare eſſe eligibile, niſi quod
vere bonum eſt, nec poſſet alterum eligere: ad hoc au
tem non ſufficiebat conditio Angeli, quia quamquã
plura bona ageret ſemp manebat ſibi, ꝙ poſſet in ali-
quo alio bono diſſimili errare, non repugnãdo prio-
D ribus electionibus, & ſic quamquam vſque in infini-
tum Angelus maneret, numquam eſſet cõfirmatus:
ideo ad confirmationem ſuam fuit neceſſaria gratia
Dei; & hoc factum eſt poſt primum actum: nam cũ
Angelus habuit primam electionem, ſecundũ quam
adhęſit Deo immutabiliter ex illa parte Deus cõcur-
rit cum eo, confirmans eum, ita vt iam non poſſet in
aliquo alio actu ſimili, vel diſſimili errare.

Quare homo peccans non neceſſario obſtinatur per quemlibet actum malum, ſicut Angelus; & quomodo eſt in eis diuerſitas potentiarum, & de actione partis ſenſitiuæ, & ſpeculatiuæ. Quæſt. XXXVIII.

E CIRCA homines autem non eſt ſic, quia quã-
quam plures actus malos eliciant non obſti-
nantur, cũ obſtinatio dicat firmam perman-
ſionem: homo autem quantumcunque pec
cauerit ſemper poteſt recedere a priori opinione, iu-
dicando contrarium; ideo non obſtinatur neceſſario.
Cauſa huius eſt diuerſitas potentiarum iudicatiuarũ,
& appetitiuarum in homine: nam homo habet duo
genera huiuſmodi potentiarũ: ex eo enim quod ani-
mal perfectum eſt habet iudicatiuam potentiam, quę
eſt phantaſia, vel æſtimatiua, & habet potentiam ap-
petitiuam, quę ſunt vires affectiuę, ſcilicet iraſcibilis,
& concupiſcibilis, in quibus fundantur paſſiones: ho-
mo etiam inquantum eſt homo habet potentiam iu-

dicatiuam, quę eſt intellectus, & potentiam appetitiuam, quę eſt voluntas. His quatuor exiſtentibus, non eſt idem modus iudicandi, & appetendi in vtriſque: nam intellectus, & voluntas feruntur in id, quod eſt verè bonum, & honeſtum, iuxta Ariſto. 1. & 10. Ethi. ſcilicet intellectus, & ratio ſemper deprecanẽ ad optima: phãtaſia autem & partes affectiuę paſſionales feruntur per ſe in delectabile, quod eſt ſecundum ſenſum: cõtingit autem vt communiter iſta delectabilia eſſe contraria bono honeſto, quod deſideratur ſecundum intellectum, & voluntatem, potiſſimè autẽ contingit hoc in magnis delectabilibus.

Hoc autem modo cõtingit, vt homo quamquam mala faciat nõ obſtinetur, quia nũquam poteſt homo facere malum ſecundum intellectum, & voluntatem ſi eſſent ſola, niſi propter ignorantiam, & nunc etiam cum malum facimus ignorantes ſumus, quia omnis malus eſt ignorans. 3. Ethi. ideo quãdocunque malũ facimus neceſſe eſt, vt illud oriaẽ ex phantaſia, & partibus affectiuis, & quando iſtę partes ſunt in actibus ſuis prępualentes ex conditione obiecti, in quod feruntur, vel ex debilitate habitus intellectus, & volũtatis, ſuccumbunt intellectus, & voluntas, & malum eligimus: poſtea vero, diſiuncta paſſione, intellectus iudicat malum eſſe, id quod factum eſt. quia nõ erat illud, in quod ipſe directè inclinabaẽ; & ſic ſequitur dolor, & pœnitentia de malo facto ex cõditione naturę aliqualiter, Et hoc modo etiã, ſi homo viueret in ęternum malo agens, numquam eſſet obſtinatus, dum viueret propter diuerſitatem potentiarum. De his dicit Apoſtolos ad Rom. c. 7. ꝙ ſunt duę leges iſta duo genera potentiarum, & inclinationum, I. inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantẽ me in legem peccati, de quo multa ibi. de hoc etiam Ariſt. Ethi. 9. vbi agit de diuerſitate electionum hominum incontinentium, dicens ꝙ alia volunt, & alia eligunt, & ibi multa de hoc.

Quare in ſpeculatiuis non poteſt aliquis recedere a re iudicata, niſi ab aliquo cogatur recedere: in agibilibus poteſt.
Quaſt. XXXIX.

SED nunc ſtat dubium, cum homo quãtum ad partẽ, quæ eſt de agibilibus non permanet immobilis quamdiu viuit: quomodo permanet immobilis, quantum ad partem intellectus ſpeculatiui: nam ſi homo ſemel iudicauerit aliquid ſpeculatiuè eſſe verum, nũquam diſcedet ab illo, niſi aliquæ aliæ rationes appareant, quę eum ab illa opinione depellant.

Reſpondendũ eſt hoc prouenire ex vnitate potentię ſpeculatiuę: nam inquantum ſumus actiui habemus duo genera potentiarum, vt ſupra declaratũ eſt; & ob hoc eſt repugnãtia, & diſceſſio ab opinione: inquantum vero ſumus ſpeculatiui ſolum habemus intellectum ſpeculatiuum: potẽtię autem ſenſitiuę interiores, & exteriores ſubordinanẽ intellectui ad ſpeculari, & non habent aliquam repugnãtiam ad intellectum ſpeculatiuum. ſicut phãtaſia, & partes affectiuę habent repugnantiam ad intellectum practicum, & voluntatem. Sic enim dicit Ariſto. 6. Ethi. ꝙ triſtabilia non corrumpũt omnem ęſtimationem, nec delectabilia, vt conſequenter triangulus habet tres angulos ęquales duobus rectis, ſed corrumpunt opiniones, quę ſunt circa operabile. in quo demoſtrat non eſſe contrarietatem in potentijs ſpeculatiuis, ſed ſolũ in actiuis: ideo circa ſpeculatiua poteſt homo manere immobiliter, qui eſt modus obſtinationis.

Patet ergo ex prędictis, quare dæmones, & quicunque Angeli obſtinantur in quocũque actu malo: ho-

F mines vero non obſtinantur etiam multoties peccãtes quamdiu vixerint: patet etiam quare cum miſericordia Dei ſit infinita non remittit peccata dęmonũ.

Quare Deus non remittit peccata hominum damnatorum: & vnde cauſetur in hominibus obſtinatio, & an peccans in Spiritumſanctum ſit obſtinatus ſic, vt tale peccatum ſit ei irremiſſibile.
Quaſt. XL.

NVNC autem inquirendum eſt, quare nõ remittit Deus peccata hominum damnatorum?

Reſpondendum eſt eandẽ eſſe cauſam quę in dæmonibus quãtum ad aliquid, ſ. ꝙ obſtinati G ſunt non potentes iudicare ſe feciſſe malum, iuſtitia tamen Dei exigit ad remiſſionem peccati dolere de peccato, vt ſupra declaratum eſt: obſtinatos autẽ impoſſibile eſt de peccato dolere; ideo impoſſibile etiã erit illis remitti.

Quomodo autem damnati apud inferos obſtinentur dubium eſt. Dicet aliquis ſic obſtinari illos, vt dęmones. Sed falſum eſt, quia dęmones obſtinantur ex vnitate potentiarum iudicatiuarum, & electiuarum. In hominibus autem eſt diuerſitas, & aliqualis cõtrarietas: ideo non poteſt prouenire ex eadem cauſa. patet hoc, quia homines apud inferos aliquando erunt in corpore, & anima, & tũc eſt in eis diuerſitas, & cõtrarietas aliqualis potentiarum, nunc autem quando H ſoli ſpiritus ſunt, adhuc non poſſunt obſtinari eodem modo, quo dæmones, quia dęmones malũ fecerunt per intellectum, & voluntatem, in quibus fuit initiũ, & conſummatio mali, & iſtas potentias nunc habẽt. homines autem facientes malum, licet vltimate elegerint per voluntatem, & iudicauerint per intellectũ, tamen non fuit principium mali actus intellectus, & voluntas, ſed phantaſia, & partes affectiuę, quę ferebantur in delectabile, & ſtimulabant ad illud, nunc autem ſpiritus in inferno non habent id, per quod malum fecerunt inſiatiuè, quia intellectus, & voluntas inclinauerunt ad bona ex conditione ſua: ideo habent ibi homines principium, per quod doleant de malo, & ſic non eſt, ſicut in dęmonibus oſtinatio hominũ.

I Sed dicẽdum eſt, quòd obſtinatio hominum prouenit ex hoc, quòd Deus non concurrit cum eis ad iudicandum, & eligendum bonum. Et ex hoc eſt impoſſibile, quòd iudicent, & eligant illud, ſic dicitur Ioan. 15. cap. ſine me nihil poteſtis facere, ſcilicet, nullum bonum meritorium, niſi ego adiuuero per gratiam pulſatricem, vel p̃uenientẽ: eſt enim in vita ſemper iſta gratia, quia quãquam homines peccant, Deus pulſat corda eorum per gratiam prępuenientem, vt doleant, & propter hoc quamdiu homo viuit ſemper habet locum conuerſionis. cum vero homo moritur ſi in malo finiuit dies ſuos, Deus iudicat indignũ eſſe, & iniuſtum, vt concurrat cum illo ad aliquem actũ, & bonum dolorem, vt ſic conuertatur, & habeat vitã K ęternam: ideo non concurrit. Deo autem non cooperante nobis eſt impoſſibile, quod benefaciamus: ideo impoſſibile eſt, vt homines damnati apud inferos doleant de peccatis, & conſequenter quamquam miſericordia Dei infinita ſit, impoſſibile eſt remitti peccata damnatis. Reſtat nunc, quod dicebaẽ, ſcilicet, quòd miſericordia Dei, eo quod eſt infinita ſecundũ ſeipſam, ſufficiens eſt ad remittendum peccata hominum, & dæmonum non ſolum, quæ facta ſunt, ſed etiam quæcunque fieri poſſunt, non tamen remittuntur in dæmonibus, & in damnatis hominibus ex cauſa ſupradicta.

Peccatum in Spiritum ſanctum an ſit remiſſibile. Et quid proprie eſt peccatum in Spiritumſanctum.
Quæſt. XLI.

CONSIDERANDVM etiam, ꝙ aliquis obijciet de pctō in Spiritum ſanctum, ꝙ non remittiť hic, nec in futuro ſęculo, vt dixit Chriſtus Mat. 12. Reſpondendum eſt, ꝙ pctm̄ in Spiritumſanctum proprie dictum non pt̄ remitti, qa illud eſt ſolum obſtinatio, ſiue finalis impœnitentia. Qui aũt ſic moritur impoſſibile eſt, ꝙ liberetur, vt patet ex prędictis. Alia aũt ſunt peccata in Spiritumſanctum largius dicta, vt blaſphemia, & repugnantia ad veritatem manifeſte cognitam, & inuidentia charitatis fraternę, & ſimilia. iſta aũt remiſſibilia ſunt, quia ſi quis doluerit, ita remittentur ei iſta, ſicut minima peccata mortalia, & de iſtis intellexit Chriſtus Mat. 12. ca. Quod patet, quia ibi de ſola blaſphemia, & repugnantia ad veritatem cognitam arguebat eos, & iſta dixit eē peccata in Spiritumſanctum, & non finalem impęnitentiam, quod patet, quia dixit pctm̄ in Spiritumſanctum non remitti hic, nec in futuro ſęculo. ergo oportet, ꝙ illud ſit hic, & maneat in futuro ſęculo, ſed finalis impęnitentia non eſt hmōi, quia quandiu hō viuit non eſt finaliter impęnitens, ſed poſtq̄ mortuus fuerit, enim nondum finierit, finita aũt vita incipit finalis impęnitentia, ergo impoſſibile eſt Chriſtum intellexiſſe de finali impęnitentia. Mat. 12. c. ſed de alijs peccatis in Spiritumſanctum, q̄ ſunt hic, & in futuro ſęculo manent, vt blaſphemia, & inuidentia charitatis fraternę, & repugnantia ad veritatem cognitam: de his aũt non eſt verum, ꝙ ſint ſimpliciter irremiſſibilia: nã quodlibet horum remitti pt̄, ideo modificant doctores ſancti verba Chriſti dicentes, non eſſe irremiſſibilia, ſed cum difficultate remiſſibilia. Non eſt tñ ſenſus, ꝙ ſint difficulter remiſſibilia ex parte Dei, nam cũ ingemuerimꝰ neceſſe eſt, vt immediate remittat, nec in hoc eſt dña magni, & parui peccati, ſed dña ſumiť ex parte nr̃a. ſ. ꝙ facilius conterimur de pctō paruo, q̄ de peccatis in Spiritum ſanctum. vñ aũt hoc proueniat ſatis late declaratum eſt Leu. c. 5. Ita aũt cum dr̃ hic, ꝙ remittetur Iſraelitis, quia non ſponte pręuaricati ſunt. non eſt ſenſus, ꝙ ſi ſponte pręuaricati eſſent nō remitteretur eis, quia ēt remitteretur ſi dolērent, ſed eſt ſenſus, ꝙ difficilius remittetur, quod ſponte factum eſt, q̄ id quod per ignorantiam, cum primum magis habeat de rōne peccati. Alio mō & conuenientius quantum ad ꝓpoſitũ pt̄ intelligi. ſ. ꝙ remittetur Iſraelitis, q̄ non ſponte peccauerunt. i. remittetur eis per ſacrificiũ, qa eſt pctm̄ per ignorantiam. Si autem ſponte peccauiſſent nullo modo remitteretur eis per ſacrificium, qa in peccatis, quæ fiebant per ſuperbiam non admittebatur ſacrificium aliquod, ſed qui peccabat occidebatur, vt patet infra, & iſte eſt proprius ſenſus huius lr̃æ. *Quoniam non ſponte peccauerunt.*

Quomodo dicitur hic quibuſdam, quod peccauerunt non ſponte cum omne peccatum ſit voluntarium, & quid faciat peccatum apparere non voluntarium. Et quis vocatur mollis, & quis incontinens.
Quæſt. XLII.

SED circa hoc dubitabit aliquis, quō dicatur, ꝙ nō ſponte peccauerunt, quia omne peccatum eſt voluntarium, alias enim peccatum non eſſet, cum morales actiones, tam ordinatę, quàm deordinatę ab intellectu, & voluntate principiantur, vt patet Ethi. 6.

Reſpondetur ꝙ oē pctm̄ voluntarium eſt directe, vel per ęquipollentiã, vt in peccatis, q̄ fiũt ex ignorantia iuris, vel ignorãtia affectata, q̄ ſi nō ſint directe vo-

A luntaria, tñ imputantur, vt voluntaria per omiſſionē, quia ſicut voluntarium eſt in cōmiſſione eiꝰ, qđ malũ eſſe ſcimus: ita voluntarium eſt in omiſſione eius, qđ ſcire tenebamur, ſed hoc quidem immediate, illud vero multum reductiuè. Sunt aũt rurſus aliqua peccata, quæ licet a voluntate ſint: tñ inductiuum quoddam habent, vt timor mortis, vt patuit in pctō Aaron fabricando vitulum, vel timor perditionis oīum bonorũ, aut lęſionis famę, & ſimilium, & iſta vocantur nō ſpōtanea. alia ſunt, q̄ fiũt ſine aliquo tali inductiuo, & ſpōtanea dñr, vtraque tñ pctã ſunt. Dicet ergo aliquis, ꝙ fornicatio, quę ex magna paſſione fit, dicetur nō ſpontanea, quia aliqui magis vellent perdere multa bona, q̄ ſuſtinere anxietates quas patiũtur in toleratione paſ-
B ſionum, vt dicebat Apl's ad Ro. c. 7. infęlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Reſpondetur ꝙ magis peccat, qui fornicatur, vt delectationē habeat, quam qui fornicatur, vt labores, qui ſunt in ſuſtinendis ſtimulis carnis, euitet, & vnus vocatur mollis qui ſequitur fornicari, vt non laboret, alius vocatur incontinens, qui ſequitur fornicari, quia delectabile eſt, ſed eſſe incontinentem peius eſt, quam eſſe mollem, quia magis voluntariũ eſt: de his philoſophus. 7. Ethi. magis tñ culpabilis eſt, q ꝑꝑ habitũ ſequiť delectationes, & eſt intemperatus, vt patet ibidē: nullũ tñ iſtorũ tantã dñam facit, vt dicat non ſpontaneũ, ſicut ea quę fiunt ꝑꝑ timorem mortis, vel perditionē ſubſtantiæ,
C aut læſionem famæ, licet paſſio fortius impellat. Et rō diuerſitatis eſt, quia vita, & temporalis ſubſtantia ſunt aliqua a ratione ordinabilia, paſſio autem eſt contra rationem, ideo magis tenemur reſiſtere paſſioni, quam vitam perdere, vel ſubſtantiam, aut iſta maximo periculo exponere, & ratio eſt, quia ſubſtantia, & vita data ſunt, tanquam adiumenta, & non tenemur illa perdere, niſi in caſu ſpeciali: paſſio autem data eſt in hoſtem propter culpam prothoplaſti, & ad victoriæ maiorem coronam, ergo reſiſtere tenemur magis, q̄ vitam, & ſubſtantiam perdere, ideo paſſio non facit peccatum eſſe non ſpontaneum etiam ſecũdum modum loquendi legis antiquæ, quę laxior erat quãtum
D ad hoc. Et ſic patet, ꝙ quamquam aliquis peccet per ignorantiam, tamen peccatum eſt, ſed vocatur nō ſpōtaneum, quia ignorantia, & quidam timores faciunt peccatum eſſe inuoluntarium. ſ. quòd diminuũt aliquid de voluntario, licet non tollant ſimpliciter rōnē voluntarii, & ſic dr̃, ꝙ aliquis ſponte peccat, & aliquis non ſponte. *Nihilominus offerentes incenſum domino*. i. q̄q̄ iſti peccauerunt per ignorantiam, tñ offerant incenſum, & remittetur eis. De iſto incenſo dicunt aliqui, ꝙ erat thus, quod offerebant peccãtes, & offerebatur ſuper altare thymiamatum ad cremandum. Sed non ſtat, quia peccantes non offerebant incenſum, non ſolum pro altari thymiamatum, ſed etiam non offerebant in altari holocauſtorum, quia in ſacrificio holocauſti, & hoſtiæ pacificæ recipiebantur libamina in q-
E bus erat thus. In ſacrificio autem pro peccato non dabantur libamina, vt patet ſupra in litera, ergo non reciperetur thus in ſacrificio pro peccato. ſed accipitur hic incenſum pro quolibet combuſto ab incendio, & ſic animalia, quæ cremabantur in altari vocabanť incenſum, quia ibi incendebantur, & ſic dicitur ſępe in Leuitico, ꝙ offerebatur adeps in incenſum domini, vbi non poteſt accipi pro thure, & ſic dicitur hic, ꝙ ſacrificia illa, quę oblaturi erant Iſraelitę pro peccato, vocentur incenſum,

Incenſum, quod offerebant peccantes an eſſet thus

Pro ſe, & pro peccato, atque errore ſuo. i. iſti offerebant ſacrificia pro ſe, & pro pctō ſuo, pro ſe quidem, vt Deus liberaret eos ab alijs peccatis, ne inciderent in priora. pro quibus offerebant, vel pro ſe. i. vt liberentur ipſi ab aduerſitatibus ſęculi, ſed primum melius dr̃: etiam

offerebant pro peccato ſuo.i. vt remitteretur eis peccatum: non quidem vt remitteretur culpa, nec pœna, quia nihil horum tollebatur, ſed remittebatur pœna eo modo quo ſupradictum eſt, inquantum differebatur, ne incurrerent gladium hoſtilem, famem, aut peſtẽ. Dicitur hic pro pctõ, & pro errore, quamquam idem ſit, ſed vocatur pctm̃, inquantum eſt aliquid factum ꝯ Deum, & offenſiuum illius. vocatur error, qa per ignorantiam factum eſt, vt ſupra patet. *Et dimittetur uniuerſæ plebi filiorum Iſrael.* i. cum fecerint ſacrificia iſta remittetur eis pœna, quam habituri erant, ſi non facerent ſacrificium, quamquam non remittatur pœna, quam habituri erant directè pro pctõ, vel remittitũ pęna debita pro pctõ, inquantum non immittitur immediatè ſuper eos, ſicut alias immittenda erat, & per ſacrificium placatur Deus reſeruans pęnam ad alia tẽpora, & dicitur, ꝙ remittetur filiis Iſrael.i. natis ex ſemine Iacob, & per hos non intelliguntur alienigenæ conuerſi ad Iudaiſmum. *Et aduenis qui peregrinantur inter vos.* Ideſt etiam remittetur aduenis, ſicut Iudæis, dicuntur aduenæ, qui de alia terra, & de alio ritu venerunt ad terram Iudæorum, & cultum Dei. iſti autem erant conuerſi, & dñr peregrinari apud Iudęos, i. manere peregrini, quia non manent in terra ſua, nec in cultu Deorum ſuorum, vnde aduenę dñr, quia venerunt aliunde, peregrini autem, quia manent extra terram ſuam, & extra cultum Deorum ſuorum: dr̃ ꝙ ẽt his remittetur, quia populus Iudęorum ꝯſtabat ex Iudęis ex genere, & ex conuerſis ad Iudaiſmum. Contingebat autem interdum, ꝙ oẽs peccarent in eodem, omittentes aliquam cęremoniam, vel facientes eo mõ quo non deberent, & tunc remittebatur oĩbus oblato ſacrificio pro peccato eorum. *Quoniam culpa eſt omnis populi per ignorantiam.* i. vnum ſacrificium fiet pro omnibus, quia culpa eſt totius populi, etiam oblato ſacrificio omnibus remittetur, quia iſta culpa eſt per ignorãtiam. *Quod anima una neſciens peccauerit.* Hic ponitur remedium pro pctõ per ignorantiam, quando erat vni⁹ perſonæ, quia ſupra dicebatur de peccato per ignorãtiam totius populi. cõtingebat enim, ꝙ interdum vna perſona peccaret per ignorantiam, omittens cęremoniam aliquam, & tunc offerebat, quod infra dr̃. *Offeret capram anniculam pro peccato ſuo.* i. offeret capram vnius anni, dicitur capra annicula, non quæ ꝯpleuerit vnum annum, ſed illa quæ eſt a ſeptem diebus, vſque ad vnũ annum, non enim poterat offerri capra, aut aliquod animal ante octo dies, ſed erat diebus ſeptem cum matre ſua, die vero octaua offerri poterat Exod. 22. & Leui. c. 22. toto autem illo tempore medio vocabatur capra annicula, completo autem anno non vocabatur annicula.

De oblatione vnius perſonæ ꝑ peccato ꝑ ignorantiã.

Intelligendum autem eſt, quod dicitur de vna perſona, ꝙ illa ſit priuata, nam non eſt verum, ꝙ quandocunque aliquis peccaret per ignorantiam deberet offerre capram, quia ſummus ſacerdos, quando peccabat offerebat vitulum pro peccato Leui. c. 4. ẽt quãdo princeps terræ, ſ. rex vel aliquis alius peccaret ꝑ ignorantiam, non offerebat capram, ſed hircum maſculũ Leui. c. 4. Illud tamen intelligitur quando peccãs erat perſona priuata: in aliis autem caſibus recurrendũ eſt ad ea, quæ dñr in Leu. c. 4. *Et deprecabitur pro ea ſacerdos.* Ideſt quando obtulerit ſacrificium ſacerdos orabit, vt dimittatur peccatum illius, & hoc generale erat in oĩbus ſacrificiis, ꝙ teneretur ſacerdos orare pro offerente. *Quod inſcia peccauerit coram domino.* i. orabit ſacerdos pro ea propter hoc, ꝙ peccauit ignoranter: ſi aũt peccauiſſet ſponte non oraretur pro ea, nec offerretur ſacrificium. alio modo intelľr, ꝙ inſcia peccauerit coram dño, ideſt ſacerdos orabit pro illa, & dicet in oratione ſua, Domine remitte huic, quia inſcia peccauit co-

F ram te, & ſic Deus magis placabitur, quam alias.

Impetrabitque ei veniam. Ideſt ſacerdos impetrabit ei veniam de peccato commiſſo a perſona priuata, cum obtulerit ſacrificium. non eſt autem ſenſus, ꝙ impetraretur venia quantum ad culpam, quia iſta ſola contritione deletur: etiam non quantum ad pęnam, quia in cęremoniis veteris teſtamenti non erat virtus ad tollendam pęnam debitã pro peccato, ſed hoc ineſt cæremoniis noui teſtamenti. Impetrabatur tamen venia de pœna, quam Deus illaturus eſſet, ſi non fieret ſacrificium illud, & illa pœna eſt diſtincta a pœna debita directè pro peccato: vel remittebatur pœna, ſcilicet, ꝙ pęna debita directe pro peccato non immediate infligebatur in fame, peſte, & gladio, cęteriſq; G perturbatiuis vitæ humanæ, vt ſupra declaratum eſt, ſed differebatur ad alia tempora, vt ſupra declaratum eſt. *Et dimittetur illi.* Iſta eſt replicatio eiuſdem ſententiæ, quia idem eſt remitti, quod impetrari veniam.

Tam indigenis, quam aduenis. Indigenæ dicuntur naturales alicuius terræ, quaſi inde geniti, vel naturales alicuius ſectæ, aut opinionis, ſcilicet, quia in ea ipſi, & parentes ſui nati ſunt. & non dicuntur indigenæ ab indigendo, ſed indigena, quaſi inde genitus. i. de fide, vel de prouincia a qua denominatur, & iſto modo diſtinguuntur Iudęi contra conuerſos ad Iudaiſmum. aduenæ vocantur hic conuerſi de Gentilitate ab adueniendo, & iſti ſunt peregrini.

Nec accipiuntur aduenę pro omnibus alienigenis qui morabantur in terra Iudæorum, ſed ſolum pro il- H lis, qui erant conuerſi: nam qui non erant ꝯuerſi non obligabantur ad ſacrificia: immo quamquam illa dare vellent, non reciperentur, vt patet Leui. c. 22. & ſupra declaratum eſt, & iſte eſt modus accipiendi aduenas, & peregrinos in tota lege. *Lex vna erit omnium qui peccauerint ignorantes.* i. licet ſint Iudæi, vel aduenę hãc legem habebunt quantum ad expiationem peccati: erat enim generale Iudæis, & conuerſis ad Iudaiſmũ omne quod erat pęnale, ſiue in cęremonialibus, ſiue in iudicialibus, & in omnibus obligatoriis, ſolum autem differebant quantum ad leges, q̃ dabant aliquem honorẽ, vel principatum, quia non participabãt his legibus conuerſi ad Iudaiſmum. *Animus vero qui per ſuperbiam aliquid commiſerit.* Supra dicebatur de expiatio- I ne in pctõ per ignorantiã. aliquis crederet eẽ eodem mõ in peccatis, q̃ ſunt per ſuperbiã, idẽ dr̃ ꝙ in his non reciperetur ſacrificium, ſed qui peccaret moreretur.

Quomodo diuerſimode puniebantur peccata, & quæ ſunt pro quibus recipiebatur ſacrificium, & pro quibus non

Quæſt. XLIII.

CIRCA hoc conſiderandum eſt, ꝙ peccata, q̃ homines faciebant, aut erant directe ꝯ Deũ, aut ꝯ proximum. Si ꝯ Deum vtpote, quia erant ꝯ primam tabulam, qui peccabat nõ offerebat ſacrificium, ſed remittebatur ei per contritio- K nem, ſi eſſet pctm̃ occultum, ſi aũt eſſet pctm̃ publicũ inferebatur alia pęna, vtpote ſi coluit Deos alienos occidebatur, vel ſi blaſphemauit nomen domini, de primo Deut. 13. & 17. c. in blaſphemia, quę erat contra ſecundum pręceptum lapidabatur blaſphemans Leuit. c. 24. violatio autem ſabbati erat contra tertium præceptum, & pro hac ſimiliter infligebatur lapidatio, vt patet immediate in litera.

Si aũt erant ꝯ Deum pctã, non ꝯ præcepta primę tabulę, ſed ꝯ aliqua determinatiua illorũ, vt cæremonialia, aut erat pctm̃ per ignorantiam, aut per ſuperbiam. i. ꝙ aliquis contemneret legẽ, dicens ſe nolle obſeruare, & iſte occideretur, quia iſte deſtruebat totũ ſtatum legis, & in hac non recipiebãt ſacrificiũ, & ſic quam-

quamquam huiuſmodi peccans doleret de peccato ſuo, & vellet offerre ſacrificium, non admittebatur, ſed occidebatur, & iſte eſt caſus in quo intelligit̃ hic, ꝙ anima, quæ peccauerit.ſ. ꝑ ſuperbiã negligendo cęremonias morietur. Si autem peccatum iſtud eſſet ꝑ ignorantiam recipiebantur ſacrificia ſicut dr̃ hic.

Si vero eſſet peccatum contra proximum, aut erat tale, quod merebatur mortem, vel vulnerationem, & in iſto infligebatur pęna iudicialis, & non offerebatur aliquod ſacrificium. ſi vero eſſent peccata, quæ indigebant reſtitutione, ſicut in ablatione rerum, vel damnificatione, aut iſta iudicialiter petebantur, & conuincebantur, vel non. ſi enim iudicialiter aliquid fieret, nunquam fiebat condemnatio ad aliquod ſacrificiũ, B ſed ad res ablatas, vel ad maiorem ſummam, ſecundũ determinationem legum iudicialiũ, de quibus Exo. 21. & 22. c.

Si autem non ageretur iudicialiter in iſtis, ſed aliqs damnificaſſet proximum auferendo res eius, vel quomodocunque inferret damnificationem, & proximo non petente. ſ. quia neſciebat, vel probare non poterat iſte qui peccauerat dolebat, & ſatisfacere volebat, reſtituebat ablata cum quinta parte, inſuper proximo, & offerebat arietem pro peccato, & in hoc caſu intelligitur, quod habetur Leuit. c. 5. i. anima quæ peccauerit, & contempto Deo ſuo negauerit depoſitum proximo, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorſerit, aut calumniam fecerit, ſiue rem perditam C inuenerit, & inficians inſuper periurauerit, &c. dicitur ꝙ debet dare arietẽ pro peccato, & in iſto caſu intelligitur etiam quod habetur ſupra c. 5.

An peccans per ſuperbiam offerre poſſet ſacrificium. Quæſt. XLIIII.

SED tunc aliquis arguet, quia dicitur hic, ꝙ anima, q̃ per ſuperbiam peccauerit morietur, & non offeret aliquod ſacrificium. Leui. tamen c. 6. dicitur, ꝙ anima quæ peccauerit contempto Deo, &c. offeret ſacrificium pro peccato. Reſpondendum eſt, ꝙ accipiendo contemptum Dei large in omnibus peccatis eſt con- D temptus Dei, cum homo agat contra pręceptum, & hoc eſt contemnere legiſlatorem: hic tñ non dr̃ peccare per ſuperbiam, ſed cum aliquis dicit ſe nolle aliquid obſeruare, & hoc pertinet ad pręcepta cęremonialia in caſu in quo ſupra dicebatur, quia ibi directe contemnitur legiſlator. Si tñ aliquis ex cupiditate, vel ira damnificet proximum, Deum cõtemnere dicitur in quantum agit contra legem eius, tamen iſte contẽptus non eſt ſuperbia, quia nõ dicit iſte ſe nolle obſeruare legem Dei, ſed magis a paſſione impellit̃, ideo recipitur hic ſacrificium, nec eſt contemptus iſte ſuperbia, de qua hic dr̃. Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ non liceat offerri ſacrificia in talibus peccatis, quia hic diſtinguuntur peccata per ignorãtiam, & per ſuperbiã. E In peccatis aũt per ignorantiam dicit ſacrificia eſſe admittenda: in aliis autem non admittit, ergo illa pc̃tã, q̃ ſunt contra proximum non poſſunt expiari per ſacrificia. Reſpondendum eſt, ꝙ quamquam ponantur hic ſacrificia in peccatis per ignorantiam, & non in aliis, nõ excluditur quin in aliquo alio peccato poſſit eſſe ſacrificium ad expiandum cum exprimatur Leui. c. 6. ſed ſolum tollitur ſacrificium in peccatis, quę ſunt ꝑ ſuperbiam, & iſta nõ ſunt cum aliquis damnificat res proximi, quod patet, quia hic dr̃, ꝙ aĩa q̃ ꝑ ſuperbiam peccaret moreretur, ſed ꝓ damno illato proximo nõ moriebatur aliquis. ergo non intelligitur de illis peccatis, ſed ſolum de his, q̃ erant directè ꝯ Deum, & maxime in cęremonialibus, cũ aliquis diceret ſe nolle obſeruare pręceptum. Vnde dicendum eſt, ꝙ non ponit̃

A hic ſufficiens diuiſio peccatorum, cũ ſolum ponãtur ea quę ſunt per ignorantiam, & ea q̃ pure per ſupbiã. Sunt taũt alii gradus medii. ſ. peccata quę fiunt ꝑ paſſionem. de his magis dictum eſt Leuiti. cap. 5. circa finẽ. *Siue ciuis ille ſit ſiue peregrinus*, i. quicunque fuerit peccans per ſuperbiam recipiet eandem pęnam. vocatur ciuis ille qui eſt genitus de gente Iudęorum: peregrinus vero qui conuerſus eſt. ciuis enim proprie a ciuitate dicitur. hic autem accipitur per metaphoram, q̃a ſicut ciues illi ſunt qui in aliqua ciuitate nati ſunt, vel ibi habent ſedes ſuas, vt diſtinguuntur cõtra aduenas, qui aliunde ad habitandum veniunt: ita ille qui natus eſt in ritu Iudaico, & deſcendit a parentibus, qui ſemꝑ fuerunt Iudęi vocatur ciuis, qui vero conuerſus eſt, vo- B catur alienigena, vel peregrinus reſpectu fidei illius.

Quoniam aduerſus dominum rebellis fuit peribit de populo ſuo. In hoc ſignificatur quid ſit hic proprie peccatum per ſuperbiam. ſ. quando aliquis rebellat Deo dicens ſe nolle obedire præceptis eius, ſicut dicebat Pharao, quis eſt dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Iſrael? dominum neſcio, & Iſrael non dimittam Exo. cap. 5. ſic etiam dixerunt quidam Iob c. 21. ſ. qui dixerunt Deo recede a nobis, ſcientiam viarum tuarũ nolumus, quid eſt omnipotens, vt ſeruiamus ei? & quid nobis prodeſt ſi orauerimus illum? hic autem proprie eſt rebellare cum homo non vult ſubiici Deo, ſed viuere iure proprio, in aliis autem quæ per paſſionem C fiunt, non rebellat homo, ſic contra Deum, quia non repugnat legi, tanquam volens eſſe ſubditus, ſed vt ꝑſequatur delectabile, vel fugiat triſte ad quod paſſio inclinat. Dicitur peribit de populo ſuo. i. morietur, & hoc a iudicibus, ſiue repugnantia eſſet manifeſta, vt ſi aliquis publice diceret nolo obedire legi: iſte enim tanquam blaſphemus puniretur, blaſphemi autem lapidabantur Leui. c. 24. Si autem eſſet contemptus iſte non manifeſtus, vel ſi eſſet manifeſtus, ſed tamen non contra aliqua verba demonſtrantia publicam rebellionem, non occidebatur a iudicibus, ſed Deus occidebat huiuſmodi homines.

Peccatum per ſuperbiam q̃d dicatur.

Verbum enim domini contempſit. Ideſt neglexit recep- D tum illius, dicens ſe nolle obedire. *Et præceptum illius irritum fecit*. i. euacuauit pręceptum, vel fecit illud inane, nam præceptum ad hoc ſolum eſt, vt per illud homines viuant, cum vero non obſeruauerint illud, iam ad nihil prodeſt, & efficitur irritum: ita eſt de habente manifeſtam rebellionem. *Idcirco delebitur*. i. occidetur, in hoc ſignificatur, ꝙ peccans hmõi debebat puniri a iudicibus, quia dicit delebitur: cũ vero punitio a Deo ſolo infligenda eſt, non dr̃ delebitur, ſed peribit. *Et portabit iniquitatem ſuam*. i. ipſe recipiet ſuper ſe pęnã peccati ſui, & non totus populus, ſi aũt contemneret populus punire hmõi hoĩem, Deus puniret ipſum populum, quia erat conſentiens delicto, & principaliter totam cognationem illius viri Leui. c. 20.

E Factum eſt autem, cum eſſent filij Iſrael in ſolitudine, & inueniſſent hominem colligentem ligna in die ſabbati: obtulerunt eum Moyſi, & Aaron, & vniuerſæ multitudini. Qui recluſerunt eum in carcerem, neſciẽtes quid ſuper eo facere deberent. Dixitque dñs ad Moyſen. Morte moriatur hõ iſte. Obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. Cumque eduxiſſent eum foras, obruerunt eũ lapidibus, & mortuus eſt, ſicut pręceperat dominus. Dixitque dominus ad Moyſen.

Colligens ligna i ſabbato lapidatur.

Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos, vt faciāt ſibi fimbrias per angulos quatuor palliorū: ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cū viderint recordentur omnium mandatorū domini: nec ſequantur cogitationes ſuas, & oculos per res varias fornicantes, ſed magis memores præceptorum Domini faciant ea, ſintque ſancti Deo ſuo. Ego dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt eſſem Deus veſter.

Factum eſt autem. Hic ponit̃ caſus incidentalis eorū, quę in deſerto fiebant. ſ. de homine, qui colligebat ligna in ſabbato, & lapidatus eſt, nec ponitur hoc ad deſignandum, quod immediate, vt data eſt lex iſta, accidit hoc de violatione ſabbati, ſed quia dicebatur ſupra quòd qui peccaret per ſuperbiam nō habebat remiſſionem per ſacrificia, ſed moriebatur, ita autem fuit de iſto qui colligebat ligna in ſabbato, quia non curās de lege data pro obſeruatione ſabbati colligebat ligna in ſabbato, & vt Iudęi dicunt monitus, vt deſiſteret noluit, ſed hoc non multum differt. Ad inferendum igitur, quomodo lex iſta executioni tradita eſt ſubiungitur exemplum de illo qui colligebat ligna, & lapidatus eſt.

Cum eſſent filij Iſrael in ſolitudine. Ideſt iſtud accidit, quando erant Iſraelitæ in deſerto, totum autem ſpatium, quod perambulauerunt Iſraelitæ poſt tranſitum maris rubri, vſquequo introierunt in terram duorum regum Amorrhęorum, anno 40. ab exitu de Aegypto, erat deſertum, cum non inuenirent ibi habitationes aliquas in qua parte autem huius deſerti acciderit hoc de colligente ligna patere non poteſt. Aliqui dicunt, ꝙ fuit in deſerto Sinai, ſed non habet aliquam radicem probabilitatis, nec differt vbi fuerit.

Et inueniſſent hominem colligentem ligna in die ſabbati. Qui forte iſte publice colligebat, & viderunt eum reliqui de populo.

Quis fuit ille qui collegit in ſabbato ligna, & mortuus eſt. Quæſt. XLV.

DE iſto homine dicunt Iudęi, quòd erat Salphaad, quia filiæ eius dixerunt Moyſi, infra 27. c. pater noſter in deſerto mortuus eſt in pctō ſuo, & ſic videbat̃ eſſe iſtud peccatū, ꝙ colligeret ligna in ſabbato. Sed non videtur ex hoc, manifeſte, quia litera illa dicit Salphaad mortuū eſſe, ſi autem filię eius intelligerent, ꝙ mortuus fuiſſet ligna colligens, & hoc exprimere vellent, non dicerēt mortuus eſt, ſed occiſus eſt. Item quia filię Salphaad volebant excuſare patrem ſuum de peccato, ita vt ipſę reciperent hæreditatem paternam: nam ſi fuiſſet pater earum nimis ſceleratus, non habuiſſet aliquam hæreditatem inter Iſraelitas, & ſi haberet, priuaretur ea: conſequenter, & filiæ eius non poſſent habere illam, vt ergo tolleretur iſtud impedimentum, dixerunt. pater noſter mortuus eſt, & non fuit in ſeditione Chore ꝯ dñm, ſed in peccato ſuo mortuus eſt. q. d. ſi fuiſſet in ſeditione Chore meretetur priuari poſſeſſione ſua ꝓ filiis, & filiabus, & ꝙ non ſuccederent ei filiæ, & hoc excuſant ipſæ: ſi tñ mortuus fuiſſet ligna colligēs, illud erat valde graue peccatum, ideo forte priuaretur hęreditate, ſicut ſi fuiſſet in ſeditione Chore. Itē dato, ꝙ Salphaad peccaſſet, & filię eius peterent hæreditatē cum vellent eum excuſare non proponerent vitium

F ipſius, ſed magis ſubticerent, expreſſerant tamen ad excuſandum. ergo non erat iſtud peccatum de colligēdo ligna, in quo fuerit mortuus Salphaad. Sed dixerunt filiæ eius, in peccato ſuo mortuus eſt. i. in peccato cōi, qn̄ totus populus murmurauit, & data eſt ſententia, ꝙ oēs morerentur in deſerto, ipſe autem mortuus fuit, ſicut vnus ex his, de hoc præced. c. Ideo dicendū, ꝙ fuerit aliquis alius. De iſto colligente ligna dicunt Iudæi, ꝙ monitus fuit ne colligeret, ſed noluit deſiſtere, tamen non multum requiritur hęc monitio, quia monitio eſt ad tollendam ignorantiam, præceptū autem de ſabbato erat ita vulgatum per opera, quia qualibet hebdomada ſeruabatur, ideo non requirebatur monitio. Item quia monitio, ſicut tollit errorem, vel
G ignorantiam negationis, ita tollit ignorantiam ſecundum actum, quæ eſt in quolibet malo, quia oīs malus eſt ignorans, vt habetur 3. Ethico. nam & ſi aliquis ſecundum habitum cognoſcat, quia tamen paſſio ligat rationem, & errare facit in particulari, vt patet 7. Eth. ideo oportet tales errantes ſecundum actum admoneri, vt deſiſtat paſſio, & reducātur ad verum iudiciū: hoc autem fieri debet in peccatis, q̄ fiunt ex vehemēti paſſione, ſicut fornicatio, & appetitus vindictę: fractio aūt ſabbati non eſt hmōi, quia non eſt inducta ex paſſione, iō monitionem non requirit, & ſic de illo qui colligebat ligna, non requirit̃, ꝙ monitus fuiſſet, ſed ꝙ videretur ligna colligens.

Quare colligens ligna in ſabbato in deſerto lapidatus eſt, cum
H *præcepta cæremonialia non obligarent in deſerto.*
Quæſt. XLVI.

QVAERET aliquis, quare iſte qui colligebat ligna in ſabbato in deſerto lapidatus eſt? quia præceptum de ſabbato eſt cęremoniale, cū ſit determinatio certę diei, cęremonialia tñ non obligauerunt vſque ad introitum in terram Chanaan, & nō ſolum vſque ad introitum, ſed vſquequo hērent Iſraelitæ terram in pace, vt ſupra declaratum eſt. ergo non dēbat occidi ſic colligens ligna, patet hoc in aliis feſtiuitatibus, quæ non obſeruabantur in ſolitudine.

Rñdendum eſt, ꝙ cæremonialia non obligauerunt in deſerto, & conſequenter nemo pro eis punitus eſt:
I ꝓceptum aūt de ſabbato non erat cęremoniale purè, qm̄ continebat aliquid morale, debuit ergo obſeruari, ſicut moralia, ſed pro tranſgreſſione moraliū ſemp debebatur mors: pro ſabbato ergo violato eodē mō. Contra hoc obiiciet aliquis de feſtiuitate azymorū, & pentecoſtes, & cæteris, qm̄ iſtę continebant aliquid morale, & aliquid cęremoniale, ſicut ſabbatum, nec magis morale poteſt reperiri in ſabbato, quā in iſtis, ſed iſtæ non obligabant in deſerto, ergo nec ſabbatū. Forte aliquis reſpondebit, ꝙ ſabbatum erat maior feſtiuitas omnibus aliis, ideo debuit eſſe ſub maiori obligatione. de maioritate autem eius ad alias dictum eſt Leuit. cap. 23. & Exo. 20. Sed adhuc non ſufficit iſtud ad hoc, ꝙ obligaret ſabbatum in deſerto, & non alias
K feſtiuitates.

Dicendum igitur cauſam obligationis eſſe, quia ꝓceptum de ſabbato fuit datum toti populo immediate a Deo in voce tubę in monte Sinai, & fuit datum, tanquam morale, cum inter cætera moralia poſitum fuerit: præcepta autem de aliis feſtiuitatibus non fuerunt data a Deo immediate, ſed per Moyſen, & non fuerunt illa poſita inter decem pręcepta moralia, ſicut ſabbatum, ſed in pure cæremonialibus: debuit ergo ſabbatum ſemper obligare ad modum aliorū moralium, ſiue in deſerto, ſiue extra deſertum, alię autem feſtiuitates, quia cęremoniales erant, ſolum debuerūt obligare in terra Chanaan. fuit etiam hoc, vt pateret

aliqualis differẽtia inter illa pręcepta, quæ Deus dedit per ſeipſum.ſ.per angelos ſuos, & illa quæ data ſunt p Moyſen. Conſiderandum tñ, ꝙ licet ſabbatum obligaret in deſerto, tñ non obligabat ſm oẽs ſuas cęremonias, erant.n.duo in ſabbato.ſ.abſtinere ab operibus, & facere quaſdam cęremonias ſacrificiorum, nam in quolibet ſabbato offerebantur in aurora duo agni anniculi in holocauſtum, & totidem in veſpere, vt patet infra 28.c. quantum ad primum obligauit obſeruatio ſabbati in deſerto, quia vbicunque eſſent Iudęi poterant vacare a laboribus in die illa. quantum ad ſecundum non obligauit, quia nõ poterant Iudæi facere ſacrificia, vbicunque eſſent, cum non haberent materiã ſacrificiorum, nec determinatum locum, ideo ſacrificia, & omnes cęremoniæ oblationum, nunquam obligauerunt, vſque ad terram Chanaan. *Obtulerunt eum Moyſi, & Aaron, & vniuerſæ multitudini.* Aliqui de populo viderunt iſtum colligentem ligna, & zelo legis cõmoti tenuerunt eum ducentes ad Moyſen, vt iudicaret de eo.

Quare iſte colligendo ligna fuit ductus ad Moyſen. Et an ſolus Moyſes poſſet cognoſcere cauſas pertinentes ad Deum. *Quæſt.* XLVII.

ALIQVI enim dicunt, quòd fuit ductus ad Moyſen, quia alii iudices non poterant cognoſcere in ſimilibus cauſis, vel punire ſi notorium eſſet delictum Exod.c.18. vbi hr̃ conſtitutio iudicum, & habitudo eorum inter ſe, ponitur Moyſes excellens alios iudices in duobus. Primũ, ꝙ ipſe ſolus cognoſcat in his, quæ ad Deum ptinent, & erudiat circa cęremonialia. Secundum eſt, ꝙ ipſe ſolus cognoſcat de cauſis magnis: iſta aũt cauſa de colligente ligna hẽbat vtrunque, quia iſte peccauerat in cęremonialibus, quæ ad Deum pertinent, ẽt quia iſta cauſa erat ardua, cum eſſet in ea imponenda ſnĩa ſanguinis, licet dubiũ eſſet de genere mortis, ideo ad ſolũ Moyſen pertinere debebat. Reſpondẽdum eſt, ꝙ alii iudices erãt qui poſſent cognoſcere de cauſis, quę ad Deum pertinebant, & de arduis ẽt in quibus imponeretur ſnĩa capitalis præter Moyſen. Et cum arguit̃ de iudicibus illis, de quibus hr̃ Exo.c.18. reſpondendum eſt, ꝙ illi erant iudices conſtituti conſilio Iethro, & nõ habebãt poteſtatem in cauſis magnis, nec in his, q̃ ad Deum pertinebant: ita vt nemo eorum poſſet imponere ſnĩam capitalem, vel aliam magnam pęnam, aut ſaltem cognoſcere in tali cauſa, ſed cum grauaretur Moyſes, quia ſolus ſuſtinebat totum pondus populi prouidit ei Deus dando 70. iudices, qui haberent poteſtatem eandem in cauſis magnis, & in his, q̃ ad Deum pertinent, atque haberent ſpiritum prophetiæ p quẽ poſſent de cauſis occultiſſimis iudicare, de hoc hr̃ ſupra 11.c. & ibi late dictum eſt. Si ergo concedat̃ fuiſſe hoc poſt receſſum de monte Sinai dicendum erit, ꝙ alii iudices præter Moyſen, poterant iudicare in cauſa iſta, ad maiorem tñ reuerentiam iſti qui inuenerũt hominem colligentem ligna, duxerũt eum ad Moyſen: immo vt magis proprie reſpondeatur, non ſolum fuit ductus ad Moyſen, ſed ad totam multitudinem, vt hic patet. fit tñ mentio de Moyſe, quia erãt dux populi, & ex eadem cauſa fit mentio de Aaron, qui erat ſumm⁹ ſacerdos: dr̃ autem ductus iſte homo coram tota multitudine, quia in deſerto erant omnes ſimul morantes per tentoria ſua, & poterant faciliter congregari ſaltem principaliores ipſorum, & quia iſtud erat aliquid magnum, conuocatus eſt totus populus, vt videret de illo homine quid faciendum eſſet. *Qui recluſerunt eum in carcere.*

A *An communitas, ſeu eccleſia poſſit habere exercitium iuriſdictionis. Et an Chriſtus dederit claues ſoli Petro specialiter, vel toti eccleſiæ, & quomodo transfertur auctoritas clauium de vno prælato in alium.* *Quæſt.* XLVIII.

ADVERTENDVM ꝙ non refertur hoc de recluſione ad totam multitudinem, quia ipſa non habebat iuriſdictionem, cum iuriſdictio ſm actum non poſſit cadere in cõitatem, ſed in perſonam determinatam, quia iuriſdictio requirit actus, vt iudicare, & imperare: cõitas autem cum non ſit aliquid vnum proprie, ſed per accidens, ſicut aceruus lapidum, non p̃t exercere actus aliquos, iõ impoſſibile eſt in cõitate eſſe iuriſ- B dictionem ſm actũ. Eſt tñ iuriſdictio ſm originem in cõitate, & ſm virtutem, quia oẽs perſonæ accipientes iuriſdictionem ex virtute cõitatis accipiunt, quia ipſę pñt per ſe iudicare: cõitas aũt non, ita aũt vr̃ de clauib⁹ eccleſiæ, quia illæ datæ ſunt a Chriſto toti eccleſiæ. qa tñ non poterat tota eccleſia diſpenſare illas: cum non eſſet aliqua perſona, tradidit eas Petro noĩe eccleſiæ. Si tñ intelligeretur claues traditas eſſe Petro ſpecialiter, non ſolum ſequeretur inconueniens cõe, qđ inducitur.ſ.ꝙ alii Apoſtoli non habuiſſet aliquam auctoritatem clauium, quod falſum eſt (quia illis data eſt poteſtas remittendi peccata, vt patet Io.20.cap.ſ.accipite Spiritum ſanctum, & quorum remiſeritis peccata re- C miſſa erunt, & quorum retinueritis retenta erunt. Iſta tñ eſt ſola ptãs clauis: ergo alii Apl̃i ſuſceperũt claues) Sed adhuc aliud inconueniẽs maius erat, ſ.ꝙ defuncto Petro non manſiſſent claues, qđ neceſſe erat ſi ſoli Petro datæ fuiſſent. Et non ſolum ſi ipſi ſoli, ſed ẽt ſi oĩb⁹ Apoſtolis datæ fuiſſent claues ſpecialiter, tanquã determinatis perſonis, defunctis illis non manſiſſent claues in eccleſia, quia iſti non habebant ptãtem dandi aliis claues faciendo eos ſucceſſores ſuos, cum nemo poſſet prælatum ſucceſſorem ſibi facere, & tñ oẽs ſucceſſores beati Petri, & aliorum ep̃orum habent claues, ſicut habuit Petrus, & alii Apoſtoli, ergo non fuerunt datæ claues illis, tanquam determinatis perſonis, D ſed tanq̃ miniſtris eccl̃ę, & tunc magis dabãtur claues eccleſiæ, q̃ ipſis, & hoc mõ, nunquam pñt ceſſare claues in eccl̃a, cum eccleſia, q̃ hẽt ipſas radicaliter, nunquam moriatur. Tunc leuiter apparet q̃uo mortuo Petro ſuccederent alii ſummi pontifices in ęquali poteſtate, quia illa ptãs clauium erat in eccleſia, & qa nõ poterat eccleſia eam diſpenſare, cum non eſſet vna pſona: tradita eſt iuriſdictio clauium Petro, tanq̃ pſonę electę ad vſum illius iuriſdictionis, & qa mortuo beato Petro adhuc ſemper eccl̃a hẽt claues p̃t ei eligere ſucceſſorẽ, & eligendo ꝯfert eandẽ ptãtem, q̃ habuit Petrus, nec oportet, ꝙ in morte B. Petri, Chriſtus iterũ conferret claues ſucceſſori eius, quod tñ neceſſe erat ſi Petro datæ fuiſſent claues ſingulariter, vel aliis Apl̃is ſingl̃r, & non eccleſię. Hoc idẽ patet in cõitati- E bus, ſi.n. aliqua cõitas, vel collegium eſt ibi erit iuriſdõ quantũ ad eos q ſunt in cõitate, & illa iuriſdõ, qa non p̃t adminiſtrari per totam cõitatem adminiſtratur p vnũ de cõitate, non eſt tñ iuriſdõ in illo, ita ꝙ non ſit in cõitate, ſed magis eſt in cõitate, quia ille anteq̃ cõſtituatur in iudicem, vel rectorẽ nullam hẽt iuriſdictionem. Cum vero cõitas eum elegerit, vel pręfecerit, habet iuriſdictionem, illo aũt mortuo, vel cedente iuriſdictionem non penitus expirat iuriſdictio, quia poteſt alius pręfici in rectorẽ, vel iudicem, non tñ poſſet hoc fieri ſi non maneret iuriſdictio in cõitate, ergo ipſa cõmunitas habet magis iuriſdictionem.

De hoc ẽt in defenſorio, & in li. de reformatione eccleſiæ.

Iuriſdictio eſt in cõitate uirtualiter.

Adhuc patet hoc, quia ſede vacante capl̃m hẽt oĩa quæ pertinent ad iuriſdictionẽ p̃lati, licet nõ ea q̃ ſunt ordinis: ſi tñ ptãs illa eẽt determinata ĩ pſona, mortuo

ꝓlato expiraret iuriſdictio ſimpliciter, donec eẽt alius
prçlatus,ſed non expirat: ergo vr̃,ꝙ iuriſdictio illa ra-
dicalius erat in eccleſia,quam in prçlato. Non tñ habe
ret eam eccleſia,niſi a principio ei tradita fuiſſet, quia
iuriſdictio clauiũ non eſt talis, quales ſunt iuriſdictio-
nes,quas conſtituunt ſibi cõitates per leges, quia cum
iſta iuriſdictio ſit in remittendo peccata, & ligando,
non poſſunt eam hoĩes ſibi fingere, ſed a Deo ſolum
eſt,cum ipſe ſolus remittat peccata, in eccleſia aũt eſt
nunc iſta iuriſdictio: ergo oportet, ꝙ eam aliqñ acce-
pit,& hoc non fuit,niſi cum primo traditç ſunt claues
a Chriſto. Et hoc modo cum aliquis eligitur in præla
tum confert ſibi ꝑ electionem iuriſdictio, quia eccľa
habebat iuriſdictionem illã, & non poterat exercere
eam,quia non erat vna perſona, ideo tribuit vni viro,
& tunc cũ ſummus pontifex eligitur a cardinalibus, a
tota eccleſia eligitur, cum illi noĩe totius eccleſiæ eli-
gant,quia non p̃t eccleſia tota conuenire ad quãlibet
electionem, & ſicut electio totius eccleſiç tribueret
iuriſdictionem,ita electio Cardinalium, ſi fiat ſecũdũ
voluntatem eccleſiç expreſſam per decreta ſua,& cõ-
ſtitutiones,ſi autem aliter, nihil confert iuriſdictionis,
nec erit pontifex qui eſt aſſumptus.

An eccleſia aliquando habeat poteſtatem ligandi, & ſolnendi. Quæſt. XLIX.

SED tunc dicet aliquis, ꝙ ſi poteſtas clauium,quæ
eſt in ſummo pontifice eſt in eccleſia aliqñ hẽbit
eccleſia poteſtatem ligandi,& ſoluendi, quod non eſt
conueniens. Reſpondendum eſt,ꝙ eccleſia ſuſcepit
claues a Chriſto,& Apoſtoli,tanq̃ miniſtri eccleſiç,&
nũc eccleſia illas habet, & prçlati ẽt,ſed aliter eccľa,q̃
prçlati:nam eccleſia habet ſm originem,& virtutem:
prælati autem habent ſm vſum earum. Dr̃ eccleſia ha
bere ſm virtutem claues,quia p̃t conferre illas prçlato
per electionem:dr̃ ẽt hr̃e per originem, quia poteſtas
prçlati non originatur a ſeipſo, ſed originatur a ptãte
eccleſiæ per electionem. Eccleſia.n.q̃ ipſum elegit tri
buit ei iuriſdictionem illam,eccľa aũt a nullo ſuſcipit,
poſtq̃ ſemel a Chriſto ſuſcepit,ideo illas ꝑ originẽ, &
virtutem habet,& qñ confert eas prçlato, non cõfert
eo mõ,quo habet.ſ.quantum ad originem, & virtutẽ,
ſed quantum ad vſum. In vtroque tñ integre ſunt cla-
ues. Exemplum huius patet in dño rei, & vſufructua-
rio,atque vſuario:nam dñs rei habet vſum rei, & con-
fert illum vſum alteri,ſed non eo mõ,quo hẽt, qa ſibi
reſeruat vſum,vt proprietario:alteri ꝯcedit,vt vſuario
vel vſufructuario,& in hoc ꝯfert dñs aliquid, qđ non
hẽt,quia dñs rei non eſt vſufructuarius, nec vſuarius,
nec eſſe p̃t ꝯfert tñ alteri,ꝙ ſit vſufructuarius,vel vſua
rius: conformiter in eccleſia: ipſa.n.non hẽt claues,
quantum ad vſum: oĩa aũt iſta deſcendunt ex hoc, ꝙ
eccleſia non eſt aliquid vnum per ſe,potens hr̃e admi
niſtrationem clauiũ,ideo illas alteri commẽdat. Si aũt
poſſet per ſe adminiſtrare, non committeret alicui ꝓ-
lato. Ita aũt fuit hic,ꝙ iuriſdictio erat in populo:tñ nõ
adminiſtrabat iuriſdictionem totus populus, ſed ſolũ
iudices conſtituti, & iſti iuſſerunt poni hoĩem illum
in carcere. *Neſcientes quid ſuper eo facere deberent*. i. ne-
ſciebant,quam pçnam inflicturi eſſent hoĩ illi, quia ſi
pçna determinata eſſet, immediate illam inflixiſſent.
Sed dicet aliquis qũo dubitabãt de pçna, quia iuſſum
erat Exo. 31. & 35. c. ꝙ faciens aliquid in ſabbato occi-
deret. Reſpondendum eſt,ꝙ non dubitabatur de iſto
colligente ligna, ꝙ mori deberet: dubitabatur tamen
de genere mortis,quia non fuerat quidquam expreſ-
ſum in prçallegatis capitulis:ſic.n.fuit de viro blaſphe
mante,de quo Leuit.c.24.dicitur, ꝙ miſerunt eum in
carcerem, quouſq; ſcirent quid Deus iuberet, & iuſ-

F ſit,ꝙ lapidaretur. *Dixitque dominus ad Moyſen*. Hic ſub-
intelligitur, ꝙ incarcerato homine illo Moyſes iuit
ad inquirendum dñm ſuper hoc,& reſpondit, ꝙ lapi-
daretur: modus autem inquirendi Moyſi erat, vt quã-
documque haberet aliquod dubium introiret in Sãcta
ſanctorum, & tunc loquebatur ei dñs inter duo Che-
rubin,reſpondens ad inquiſita,vt patet ſupra capitu. 7.
Morte moriatur, homo iſte. q.d. non eſt dignus venia, quia
deliquit contemnendo legem,ſed moriatur,& quan-
tum ad hoc nondum ſatisfaciebat intentioni Moyſi,
quia de hoc non dubitabat ipſe,ſed de genere mortis,
ideo immediate ſubiungitur genus mortis.

Obruat eum lapidibus omnis turba extra caſtra. i. totus po-
pulus conueniat ad lapidandum eum: in omnibus.n.
G peccatis,quç fiebant directè contra Deum, pro q̃bus
infligenda erat mors, lapidatio infligebatur, patet de
primo, quod eſt colere Deos alienos habetur Deute.
13. & 17. c. de blaſphemia, quç eſt ꝯ ſecundum præce-
ptum, & eſt directe contra Deum ponitur lapidatio
Leuit. c. 24. de tertio prçcepto,quod erat colere ſabba
tum, ponitur lapidatio hic.

Cauſa autem quare lapidatio iſta infligebatur a to-
to populo erat,vt prouocarentur hoĩes ad zelum Dei *Quare lapidatio infligebatur a toto populo.*
ſui:nam in his peccatis infligebatur Deo offenſa, & q
diligit aliũ vult vlciſci iniurias illi inflictas,iõ totus po-
pulus iubebatur occidere huiuſmodi peccantes,vt ſic
videretur vindicare iniuriam Dei ſui, & inclinarentur
ad Dei zelum proſequendum in omnibus.

Dicitur, ꝙ iſta lapidatio fieret extra caſtra, quia ne-
H mo lapidari debebat,nec occidi intra caſtra ne pollue-
rentur caſtra ſanguine,& ex hoc prouenit, ꝙ quando
Stephanus lapidatus eſt eiecerunt eum extra vrbem,
vt patet Act. c. 7. & quãdo Chriſtus crucifixus eſt ex-
tra vrbem Ieruſalem fuit crucifixus, vt patet ad Hebr.
c. vlti. *Cumque eduxiſſent eum foras*. Iſta eſt executio man-
dati dñi,quantum ad vtranque partem. ideo primo eũ
eduxerunt de caſtris, quod eſt educi foras. *Obruerunt
eum lapidibus*. i. occiderunt eum lapidando: obruere ꝓ-
prie ſignat cooperire, velut ſi oẽs Iſraelitç tot lapides
ſuper eum iecissent,ꝙ eum cooperirent. *Et mortuus eſt*.
Hoc ponitur ex ſuperabundanti. quia obrui lapidibus
eſt mori lapidando. *Dixitque dominus*. Poſito incidenta-
li hic ſubiungitur quoddam cçremoniale. ſ. ſignũ di-
I ſtinctiuum Iſraelitarum ab aliis populis.

Quomodo Iudæi erant diſtincti ab alijs populis in rebus, & in ſigno, & in moribus. Quæſt. L.

IN quo eſt ſciendum, ꝙ Deus voluit Iſraelitas eſſe
diſtinctos ab omnibus aliis populis in ſigno, & in
rebus,res autem erat conuerſatio, vel mores Iu-
dçorum, & propter hoc dedit legem Iudçis dire-
ctiuam omnium actuum humanorum, tam reſpectu
Dei,quam ipſorum Iudçorum inter ſe,& non data eſt
lex iſta alicui alteri gẽti, nec aliquam aliam Deus de-
K dit gentibus,ſic patet Pſal. 147. ſ. non fecit taliter om-
ni nationi,& iudicia ſua non manifeſtauit eis.

Diſtinguebantur etiam Iudæi ab aliis gentibus in
ſigno, & hoc erat dupliciter, quoddam erat ſignum
in carne,aliud in veſte,in carne datum eſt ſignum cir-
cunciſionis, quod non poterat tolli ab aliquo Iudæo.
iſtud tamen nõ ſufficiebat,quia erat occultum, & ne-
mo eſt qui reſpiciat partem illam,quia eſt pudenda,iõ
non cognoſcerentur Iudçi per illam,vnde debuit dari
aliud ſignum exterius, quod manifeſtaret euidenter
eſſe Iudços. iſtud fuit ſignum in habitu, & de hoc dici
tur hic,vnde poſito ſigno iſto cognoſcebatur manife-
ſte quis eſſet Iudçus,ſicut nunc inter nos cognoſcunẽ
poſitus quibuſdam aliis ſignis.

Dixit

Dixit dominus ad Moyſen. Qñ iſta dicta fuerint nõ poteſt parere, quia non ponitur tempus eorum, nec eſt aliquid ex quo colligatur, nec ẽt dicẽdum eſt, ꝙ iſtud de ponendis fimbriis fuerit dictum poſt incidẽtalem caſum de colligente ligna, quia nihil tale apparet, ſed ꝯiungunẽ multa cęremonialia in iſto cap. *Loquere filijs Iſrael.* Hoc erat generale in oĩbus legibus, ꝙ Deus daret illas Moyſi, & poſtea Moyſes pronũciaret illas populo, cum Deus per ſe non loqueretur, nec per angelum immediate populo, niſi ſemel in monte Sinai. *Vt faciant ſibi fimbrias.* Iſtud erat ſignum diſtinctiuũ in veſtimento.

Fimbriæ quid eẽnt.

Eſt ſciendum, ꝙ iſtę fimbriæ non fiebant in oĩbus veſtimentis Iudęorum, ſed ſolum in ſuperioribus, quia per interiora non cognoſcerentur, cum nõ viderentur, & erant iſtę fimbrię quatuor partes veſtimenti in anteriori, & poſteriori parte diuiſi. vnde neceſſe eſt, ꝙ in duabus diuiſionibus, vel apertionib⁹ eſſent quatuor fimbrię, & iuſſit hoc dñs fieri; quia forte alię gentes non vtebantur veſtibus fimbriatis, ſed rotundis, vel ſolum in parte anteriori apertis, vel forte dici põt, ꝙ veſtimenta fimbriata erant in vſu apud illos, & alias gentes, & principaliter iſtud pręceptum non intẽdit fimbrias conſtituere, ſed ꝙ ponantur vittę hyacinthinę, per quatuor fimbrias, & iſte eſt proprior ſenſus. *Per angulos palliorum ſuorum*. Pallium ſignificat veſtem ſuperiorem, & in iſta erant quatuor fimbrię. ſ. quatuor partes panni cauſatæ ex diuiſione; vel apertione ipſius veſtis in anteriori, & poſteriori parte, & non erãt iſtæ C fimbrię aliquid appoſitum veſtibus ſed partes ipſarũ; met veſtium. differt tñ, quia ſi non haberent veſtimẽta fimbrias eſſent rotũda, ſicut veſtes fęminarum, anguli autem palliorum non ſunt aliquid diſtinctum a fimbriis, quælibet. n. fimbriarũ erat vnus angulus, vel continens in ſe angulum, cum per diuiſionem panni ſint iam ibi duę lineę tangẽtes ſe ortogonaliter, & ſic in qualibet fimbria. dixit tñ ꝙ fimbrię fierent in angulis palliorum. i. ꝙ faciendo fimbrias fierent anguli, ſi non pręexiſtebant: propterea tñ diceretur, ꝙ ponerent vittę hyacinthinę in angulis. *Ponentes in eis vittas hyacinthinas*. i. in angulis iſtis palliorum, vel in fimbriis, quod idem eſt, ponebantur vittę hyacinthinæ.

De figura fimbriarum, & colore earum.

Quæſt. LI.

SVNT autem iſtę vittæ hyacinthinæ, vt dicunt Iudæi, quidam parui funiculi ex multis nodis cõplexi, qui conſuebantur extremitatibus fimbriarum: vel magis dicendum eſt, vittas hyacinthinas eſſe quędam pictatia quadrata de pãno hyacinthino, poſita in quatuor fimbriis, ita quòd in qualibet fimbriarum eſſet vnum pictatium hyacinthinum de illis, & de iſtis dicitur Matth. 23. cap. dilatant enim philateria ſua, & magnificant fimbrias, vocatur ibi philaterium, vt aliqui dicunt, vitta hyacinthina, & fimbria ipſe angulus veſtis, ſed philaterium aliorum eſt. ſ. quędam cartula in E qua ſcribebantur pręcepta Decalogi, & portabant Iudæi illam in brachio dextro; vel in fronte pendentem, vt patet Deuteronom. c. 6. Sed fimbria accipitur ibi ſolum pro vitta hyacinthina. Et ex hoc patet, ꝙ vitta illa ſit aliquis pannus quadratus, & non funiculus paruus, vt dicunt Iudæi, quia dicitur, & magnificãt fimbrias. Si tamen eſſet funiculus illa vitta hyacinthina modicum poſſet magnificari: pannus aũt hyacinthinus quadratus poterat magnificari, quia illi q erãt religioſiores, vel fingebant maiorem zelum legis, ponebant maiores vittas hyacinthinas, & ita dr̃ de phariſæis, ꝙ magnificabant fimbrias.

Erant iſtæ vittę hyacinthinę. i. de colore hyacintho, eſt. n. color hyacinthinus cęleſtis, & ponebatur de hoc A colore, vt memorarent mandatorũ legis de cęlo datæ, ideo in veſtimentis ſacerdotalibus multum erat de hyacinthino colore, Exo. c. 28. Item cortinæ tabernaculi, & tentoria magis habebant de hyacintho, quam de aliis filiis Exo. 26. & 27. c. Item omnia velamina vaſorum Sanctuarii præter velamen altaris holocauſtorum erant hyacinthina in ſuperiori parte ſupra cap. 4. Iudæi autem non habent nunc iſtas vittas hyacinthinas in fimbriis, ſed ſacerdotes eorum cum legunt in ſynagogis pręcipue vtũtur quibuſdam veſtibus lineis, quæ habent multos nodos in pectore, & illas vocant vittas hyacinthinas. *Quas cum viderint recordentur omniũ mandatorum Dei*. i. cum Iudæi viderint iſtas vittas hyacinthinas recordabuntur, ꝙ poſitæ ſunt ad mandatũ B Dei, & deſiſtent a malis ſuis, ſi aliqua facere propoſuiſſent.

Et ad quid proficiebant fimbriæ hebræorum.

Quæſt. LII.

SCIENDVM autem, ꝙ ad hoc ponebantur iſtę vittæ hyacinthinæ, vt homines recordarentur pręceptorum Dei, velut cum aliquis ponit ſibi in digito filũ ligatum ad memoriam alicuius rei, & quãuis actualiter non cogitet de illa re, cum viderit illud filũ recordabitur, & ſic dicebatur de pręcepto redemptionis primogenitorum, Exo. c. 13. Erit igitur, quaſi ſignum in C manu tua, & quaſi appenſum quid ob recordationem inter oculos tuos.

Sed adhuc conſiderandum, ꝙ effectus vittarũ hyacinthinarum erat duplex. Primus vt recordarentur Iudæi præceptorum Dei. Secundus, vt cognoſcerentur eſſe Iudæi. ſ. vt cũ aliquis Iudæus videret alium, ſciret eum eſſe Iudæum, & per hoc cognoſceret cui cõmunicandum eſſet, vel qui recipiendi eſſent in Sanctuario: nam aliqñ veniebant Gentiles in terrã Chanaan, & per hoc cognoſcebant Iudæi ipſos. & q̃q̃ ponat̃ hic, ꝙ iſtæ fimbriæ erant ad recordationẽ Dei: principaliter tamen erant ad diſtinctionem Iudæorum ab aliis. In hoc aũt, quod dr̃ eſſe fimbrias iſtas ad recordatio- D nem. ſciendum eſt, ꝙ proficiebant pro hominibus, qñ erant paſſionati, quia faciebant eos ſcire actualiter. nã ſecundum Ariſt. 7. Ethic. incontinens peccat, & ignorat tunc cum peccat, non tamen ignorat ſimplr̃, ſed ſcit in vniuerſali, & ignorat in particulari, ſcit ſm habitum, & ignorat ſecundum actum, quod facit in ipſo paſſio peruertẽs rationem circa particularia agibilia, vt patet 7. Ethic. Cum vero aliquis habet aliquem qui in paſſione reducit ei ad memoriã ipſum, quod ignorat in particulari, & ſm actum, efficitur ſciens actualiter, & in particulari, & tunc paſſio non præualebit, niſi forte paſſio fuerit ita vehemens, quòd non permittat intelligere. Hoc modo proficiebant vittæ hyacinthinæ, quia cum aliquis intendebat facere malum, nõ habebat memoriam Dei in particulari, nec ſecũdum E actum, cum autem videret vittas hyacinthinas recordabatur ſecundum actum, ſed quantum ad hoc iam non erat magna efficacia vittarum hyacinthinarum, quia cum quotidie eas Iudæi ferrent in veſtibus ſuis, nihil magis mouebantur videntes illas, quam ſi viderent veſtes. eſt enim conditio naturæ, vt ab aſſuetis nõ fiat paſſio, nec motus.

Nec ſequantur cogitationes ſuas. Ideſt non eant poſt cogitationes ſuas: dicitur aliquis ſequi cogitationes, qñ quidquid ſibi in mentem venit operatur, & ſequit̃ impetum oĩum paſſionum. *Et oculos per res varias fornicantes*. Ideſt non ſequantur oculos ſuos, qui fornicantur per res varias. i. qui feruntur in multa viſibilia mõ fornicario. ſicut. n. fornicator cõcupiſcit videns eam, cui coniungi non licet, ita oculus cum varia viderit, q̃ nõ

licet deſiderari, fornicatur ſi dr ſideranerit, & hoc modo omnia membra habent ſuam fornicationem. dicitur autem aliquis fornicari per res varias, quando quidquid viderit concupiſcit, & Iudęi videntes vittas hyacinthinas non ſequerentur oculos ſuos.

Sed magis memores praeceptorum Dei, vt faciant ea. i. cum viderint iſtas vittas hyacinthinas recordentur pręceptorum Dei, & faciãt illa propter Deum q iuſſit hęc.

Sintque ſancti Deo ſuo. i. ſint ſanctificati, vel mundi: poteſt hic intelligi ſanctus pro mundo, vel ſeparato. Primo modo eſt ſenſus, ꝙ Iudęi erunt ſancti dño. i. mundi, quia cum viderint vittas hyacinthinas recordabuntur pręceptorum Dei, & cauebunt a deſideriis ſuis; quod eſt eſſe mundum.

Alio modo eſt ſenſus, ꝙ Iudęi ferrent fimbrias, & vittas hyacinthinas, & hoc modo eſſent ſanctificati Deo. i. ſegregati ad cultum eius, dr̃. n. aliquis ſegregatus ab aliis, quando obſeruat aliquas cęremonias in vita, vel in habitu diſtinctas ab aliis, & ſic illi Iudęi, qui obſeruabant cęremonias, quæ hñr ſupra c. 6. vocabantur Nazaræi. i. ſegregati, quia in comparatione omniũ aliorum iſti erant ſegregati: ita autem Iudęi reſpectu aliarum gentium dicebantur ſegregati, quia non vtebantur eodem habitu, nec legibus, qbus alię gẽtes, & iſte modus eſt cõis loquendi in ſacra Scriptura. ſ. ſanctifica mihi oẽ primogenitum. i. ſepara pro me Exod. c. 13. & ſanctifica diem ſabbati. i. ſepara illum pro dño Exo. c. 20. vterque ſenſus eſt conueniens.

Ego dominus Deus veſter. i. facere debetis oĩa iſta, quia ego qui iubeo ſum Deus hñs auctoritatem iubendi.

Qui eduxi vos de terra Aegypti, vt eſſem Deus veſter. In hoc perſuadentur Iudęi facere iſta, quæ dicuntur. Primo per beneficium, quia Deus eduxit eos de Aegypto, & cum iſtud ſit maximum beneficiũ, quia libertas eſt de maximis bonis, ſeruitus autem de maximis malis, tenebantur Iudęi Deo ad quamcunque obediẽtiam, ſicut ſeruus domino. potiſſime cum iſta ſeruitus Aegypti eſſet duriſſima, quia vocatur fornax ferrea ſeruitus Aegypti Deut. c. 5. & vocatur ergaſtulũ Exo. c. 6. Secundo perſuadentur Iudęi, quia dicitur, ꝙ ideo eduxit Deus eos de Aegypto, vt eſſet eorum Deus. nihil autem aliud eſt Deum eſſe eorum Deum, niſi ꝙ Iudæi colerent illum ſpecialius cultu diuino, quã omnes aliæ gentes. cultus autem conſiſtit in obedientia pręceptorum, ideo debebant Iudęi obſeruare pręcepta illius, ꝙ autem Deus eduxerit Iſraelitas de Aegypto, vt eſſet Deus illorum ſatis notum eſt: nam cum eduxit eos dedit eis legem per quam colerent eũ ſpecialius, quam alię gentes.

An Iudæi eſſent obligati portare fimbrias, & vittas hyacinthinas. Quæſt. LIII.

QVAERET nunc aliquis an Iudęi fuerint obligati portare fimbrias iſtas, & vittas hyacinthinas, ꝙ autem aliquando portauerint manifeſtum eſt, cum dicatur Mat. 23. c. ꝙ phariſæi dilatabant philateria, & magnificabant fimbrias ſed non patet hinc eos fuiſſe obligatos, quia multa faciebant Iudęi ad quæ non erant obligati.

Reſpondendum eſt, ꝙ Iudæi erant obligati ad faciendas fimbrias in veſtimẽtis, & ponendas vittas hyacinthinas, quia Deus hoc iuſſit, & quamquam cæremoniale eſſet, tñ tpe illo quo lex durauit obligabãtur omnes Iudæi obſeruare iſtud, vnde & ipſe Chriſtus legitur obſeruaſſe habens fimbrias in pallio, & vittas hyacinthinas, ſicut patet de muliere illa, quę patiebatr fluxum ſanguinis, & tetigit fimbriam veſtimẽti Chriſti, & dixit in corde ſuo. ſi tetigero fimbriam veſtimẽti eius ſalua ero. Luc. c. 8. & vocatur ibi fimbria angu-

F lus pallii, vbi erat vna de vittis hyacinthinis. Fuerunt autem ſimilia dicta de aliis pręceptis Exod. cap. 13. & Deut. c. 6. nam de primogenitorum redemptione dr̃ Exo. 13. c. ꝙ erit iſtud pręceptum, quaſi ſignũ in manu tua, & quaſi quid appẽſum ob recordationem inter oculos tuos: tamen manifeſtum eſt, ꝙ Iudęi non erant obligati ad portandum pręceptum illud ſcriptũ in manu, vel ante oculos, nec etiam portabant. Simile erat de pręceptis Decalogi. i. de duobus, quæ ibi ponũtur, de quibus dr̃ Deute. c. 6. & ligabis ea, quaſi ſignum in manu tua, eruntque, & mouebuntur ante oculos tuos, ſcribeſque ea in limine, & oſtiis domus tuæ, ſed etiam ad hoc non erant obligati: nullus. n. de Iudæis portabat pręcepta pendentia ante oculos in frõte, ſed

G aliqui eorum qui religioſiores eſſe videbantur, portabant illa in brachio, ſi tamen fuiſſet obligatio in pręcepto illo, non ſolum obligarentur in brachio portare, ſed etiam inter oculos, cum vtrunque exprimatur, portabant autem iſta pręcepta ligata in brachiis phariſęi, qui videbantur reliquo populo ſanctiores, vt viderentur diligere legem, ſed hoc aliqui tenent. verius tamen, & communius eſt, ꝙ vere portarẽt phariſęi philateria pendentia in fronte, & non ſoli ipſi, ſed multi de populo, licet non omnes, de quo dicetur magis Mat. 23. c. q. 44. faciebant autem iſtas cartulas magnas, & pulchras, de quibus Chriſtus arguebat eos Mat. 23. cap. dicens dilatant philateria ſua, & magnificant fimbrias, philaterium dr̃ cartula illa, in qua conſeruabant pręcepta, & dr̃ a philaxe, quod eſt ſeruare, & thorat, Philaterium unde dr̃.

H quod eſt lex, quaſi ſeruatio legis, ſ. ꝙ in cartulis illis erat lex recondita. i. principalia pręcepta legis.

Dicet ergo aliquis de veſtibus fimbriatis, & de vittis hyacinthinis ſimiliter eſſe. ſ. quòd non obligarentur Iudęi ad iſtud pręceptum, ſed eſſet quaſi quędam metaphora.

Reſpondendum eſt, ꝙ ad iſtud pręceptum de fimbriis veſtimentorum obligabantur omnes Iudęi, quia iſtud erat datum, tanquam ſignum diſtinctiuum Iudęorum a cęteris hoĩbus, & ſicut tenebantur obſeruare circuncisionem, quia erat data in ſignũ diſtinctiuũ; ita tenebantur obſeruare pręceptum de fimbriis.

Item non ſunt ſimilia verba huius pręcepti ad ea, q̃ dicuntur de pręcepto redemptionis primogenitorũ,

I & de pręceptis Decalogi ſcribendis in cartula. nã hic datur pręceptum de ſolis fimbriis, & nihil aliud tangitur. ſi autem non tenerentur ad iſtud eſſet ſuperfluũ totum, quod hic dr̃. Cum vero dr̃ de pręcepto redemptionis primogenitorum, & de præceptis 10. ſeruandis, aliter habetur, quia ponuntur pręcepta iſta, tanquã ſeruanda principaliter, deinde vt memoria eorum permaneat ponitur quędam comparatio ſignorum ſenſibilium. ſ. ꝙ ſint in recordatione veſtra ſemper tanq̃ aliquid appenſum ante oculos veſtros, vel tanquã aliquid ligatum in brachio: non tamen eſt intentio Dei iubentis, ꝙ iſta ligarentur in brachio, vel in fronte: in hoc autem pręcepto aliter eſt, quia ſine aliqua alia cõparatione, vel cauſa ad quam referatur, iubetur, ꝙ Iu-

K dæi faciant ſibi fimbrias cum vittis hyacinthinis: ergo erat obligatio ſimpliciter ad iſtud pręceptum.

An praeceptum de fimbriis obligaret in deſerto. Quæſt. LIIII.

QVAERET nunc aliquis an iſtud pręceptum obligauerit Iudęos in deſerto? Aliquis reſpõdebit, ꝙ non obligabat, quia erat cæremoniale, & nunquam habuerunt cæremonialia vim obligandi, vſque ad introitum in terrã Chanaan: ergo nec iſtud. Poſſet forte dici in contrarium, ꝙ ratio quare non obligabant cęremonialia in deſerto

erat,

erat, quia non habebatur materia illorũ, nec diſpoſitio
ad vacandum illis, ſicut erat de circuncisione propter
motum incertum nubis, vt declaratum eſt Deuteron.
duodecimo, & Ioſue capitulo quinto, idem de ſacrifi-
ciis, quia materia eorum non poterat haberi in deſer-
to, ideo non obligabantur iugiter ad offerendum illa
de veſtimentis tamen fimbriatis aliud erat, quia cum
Iudæi vterẽtur veſtibus in deſerto, poterãt illas facere
fimbriatas, & apponere vittas hyacinthinas.

Reſpondẽdum eſt, ꝙ nullum præceptum cæremo-
niale obligauit in deſerto, niſi de eo expreſſe fieret
mentio, ꝙ obſeruaretur in deſerto, ſicut erat de lepro-
ſis eiiciendis extra caſtra, & de fluentibus ſemine,
& immundis ſuper mortuo, vt patet ſupra c. 5. de aliis
non exprimebatur, ꝙ in deſerto obſeruarentur, ideo
non obſeruabantur, ſed de præceptis cæremonialibus
quæ ſeruarentur in deſerto, & quæ nõ. latius, & verius
dictum eſt ſupra 5. c. q. 10. Item non poterant obſer-
uare Iudæi in deſerto præceptum iſtud: non enim ha-
bebant veſtes alias, niſi quas de Aegypto eduxerant,
& illæ durauerunt eis per 40. annos in eadem nouitate
qua eduxerant de Aegypto, vt patet Deutero. capi. 8.
& 29. iſtæ autem forte non erant tales, quæ poſſent
fimbriari, vt ponerentur in eis vittæ hyacinthinæ. Item
conceſſo, ꝙ veſtes illæ poſſent diuidi in fimbrias, ſatis
dubium eſt ſi haberent in deſerto pannum hyacinthi-
num ad ponendum in quolibet veſtimento per qua-
tuor fimbrias eius. ideo nõ obligabat in deſerto iſtud
præceptum, ſed obligauit poſt introitum in terram C
Chanaan habita pace, ſicut cætera cæremonialia obli-
gabant. quod fuit quando Iſraelitæ ceſſauerunt a p̃liis,
& duxerunt tabernaculum Domini in Sylo, vt patet
Ioſue cap. 18. de quo declaratum eſt Ioſue capitu. 12,
& ibi vide.

CAP. XVI.

Schiſma Chore. Dathan, & Abiron cõtra Moyſen.

ECCE autem Core filius Iſaar filij
Caath, filij Leui, & Dathan atque
Abyron filii Eliab: Hon quoque
filius Pheleth de filijs Ruben: ſur-
rexerunt contra Moyſen: alijque filiorum Iſ-
rael ducẽti quinquaginta viri proceres ſyna-
gogæ, & qui tempore conſilij per nomina
vocabantur. Cumque ſtetiſſent aduerſum
Moyſen, & Aaron dixerunt. Sufficiat vobis,
quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in
ipſis eſt Dominus. Cur eleuamini ſuper po-
pulum Domini?

Impedimẽtum itineris per ambitione.

E*cce autem.* Supra ponebatur impedimentum
itineris propter populum murmurãtem, hic
rurſus deſcribitur impedimentum itineris ꝓ
ambitione Chore pro ſacerdotio inſurgẽtis,
& diuiditur in tria, quia primo ponitur ſeditio pro ſa-
cerdotio. ſecundo ſacerdotij determinatio infra 17.
tertio oneris ſacerdotalis impoſitio infra 18. Circa
primum deſcribitur ſeditio Chore cum ſibi adiũctis.
ſecundo murmuratio totius multitudinis ibi. *Murmu-
rauit autem omnis multitudo.* Prima in tres, quia primo
ponitur tranſgreſsio culpæ. ſecundo reprehenſio in-
iuſtitiæ. tertio inflictio pœnæ. ſecũda ibi. *Quod cum audiſſet
Moyſes.* Tertia ibi. *Locutuſque eſt Dominus.* Circa primũ.
Ecce autem Chore. Hic ponitur murmuratio Chore cõ-
tra Moyſen, & Aaron, qui voluit ſibi vſurpare ſacer-
A dotium. origo autem huius ſeditionis fuit, ꝙ Chore
videbat Moyſen, & Aaron habere excellentiam ſuper
totum populum. cæteri autem erant tanq̃ ſubiecti: am-
biuit igitur excellentiam illam, quam habebat Aarõ:
erat tamen Chore ſatis coniunctus conſanguinitate
Moyſi, & Aaron, vt infra patebit.

An iſta ſint immediate dicta poſt ſuperiora.
Quæſt. I.

CIRCA ea, quæ dicuntur in hoc capitulo du-
bitabit aliquis, an fuerint immediate dicta
poſt ſuperiora.

Reſpondendum eſt non poſſe cognoſci
B ordinem in his, quia illa ſuperiora ſunt præcepta. iſta
autem ſunt hiſtoricè dicta. hiſtoriæ autem ad præce-
pta non apparet aliqua continuatio, niſi exprimatur.
Dicunt autem aliqui fuiſſe hoc in monte Sinai, pauco
tempore poſt conſtitutionem Aaron in ſacerdotem
ſummum, & ſatis rationabile eſt, quia ibi fuit conſti-
tutus Aaron in ſacerdotem ſummum. immediate
autem inuideret Chore excellentiæ Aaron, & inſur-
geret conuocando ſecum alios. ſi autem alio tempore
facta fuiſſe iſta dixerimus, non multum differt.

*Quomodo & quare Chore, & Dathan, & Abiron inſurrexe-
runt contra Moyſen. Et an pro ſummo ſacerdotio, vel pro
principatu populi. Quæſt. II.*

Vnde orta eſt murmuratio Chore, & ambitio eius.

MODVS autem huius fuit. Dominus elege-
rat ſibi Leuiticam tribum, vt miniſtraret
reprobatis alijs primogenitis, ideo ſic Moy
ſes ex mandato diuino fecit, & conſtituit
Aaron fratrem ſuum ſummum ſacerdotem, & filios
eius ſacerdotes minores, Leuitas vero fecit cuſtodes,
& portatores vaſorum, vt patet ſupra 3. & 4. capi. po-
pulus autem concepit de hoc indignationem, quia
contempta cætera multitudine, & omnibus tribubus
ſoli tribui ſuæ, & cognatis ſuis dedit miniſteria, & præ-
poſituras Moyſes.

Et aliqui dicunt, quòd iſta indignatio fuit, q̃a Moy-
ſes fecerat hoc, & non indicauerat populo, ꝙ Deus
D mandaſſet. Sed falſum eſt hoc, quia Leu. capi. 8. dicit,
quòd prima die conſecrationis conuocauit Moyſes
totum populum, & coram eis lauit Aaron, & veſtiuit
cum dicẽs, iſte eſt ſermo quem Dominus fieri iuſſit.

Sed dicendum, quòd forte nòn credidit populus
Moyſi, ſed magis putauit, ꝙ ex affectione cognatorũ
hoc fecerat. Chore autem Leuita de genere Caath
doluit, ꝙ Eliſaphã filius Ozielis præponeret Caathi-
tis, vt patet ſupra cap. 3. quia Eliſaphan erat filius filij
minoris Caath, ſcilicet Ozielis. Chore autem erat fi-
lius ſecundi filij, ſcilicet Iſſuar, quare videbatur ratio-
nabilius debere præponi. concepto aũt odio in Moy-
ſen, qui iſta Deo mandante diſpoſuerat, non ſolum
volebat ſibi debitam Caathitarum præpoſituram, ſed
E ſummum ſacerdotium ambiebat. Dathan, & Abirõ,
qui erant de tribu Ruben moti ſunt, quia primogeni-
turæ ius ſibi debitum ex Moyſi diſpoſitione tranſierat
ad Iudam, qui figebat tentoria in parte Orientali, vel
magis ad Ephraim. de Iuda enim non tantum cõque-
rebantur, quia Iacob moriens præpoſuerat Iudam in
donis, & imperio ipſi Ruben primogenito, vt habet
Gen. 49. c. ſed magis conquerebãtur de Ephraim, quia
Ioſue, q̃ erat de principaliſſimis totius tribus Ephraim
erat familiariſſimus Moyſi, & fecit eum ducem primi
belli, ſcilicet contra Amalechitas, vt habetur Exo. 17.
cap. Item in his, quæ ad Deum pertinebãt excellebat
Ioſue, quia antequam fieret tabernaculum magnum
habebat Moyſes quoddam paruum tabernaculum,

Familiaritas Ioſue ad Moyſẽ.

in oſtio, cuius apparebat Dominus deſcendens in nube, in hoc autem nullus introibat, niſi Moyſes, & Ioſue, vt habetur Exo. c. 33. in multis quoque alijs erat Joſue familiariſſimus Moyſi, cum dicatur ſupra 11. c. quòd erat miniſter Moyſi electus ex mille.

Et forte iſti Dathan, & Abiron, & Hon, qui erant potẽtiſſimi in tribu Rubẽ commoti ſunt per Chore ad ambiendum ius primogenituræ, vt Chore mediãtibus eis populũ facilius commoueret, & poterat hoc eſſe, quia Rubenitæ erant propinqui Caathitis, quia vtrique erant ad meridianam plagam, vt patet ſupra 2. capi. de Rubenitis, de Caathitis ſupra capi. 3. Item, quia Dathan, & Abiron, quia erant de nobilioribus tribus Ruben habitarẽt propinquiores tabernaculo.

G Rabbi Abraham, Aben Ezra dicit, ꝙ iſta inſurrectio fuit facta in mõte Sinai, vbi officia diſtincta ſunt, vt patet ſupra primis tribus capitulis huius libri, & ꝙ iſti immediate repugnauerunt, vt ſenſerunt ſe grauatos, & ſatis rationabile eſt, quia ſi magno tempore diſtuliſſent, non habuiſſent colorem ad hoc, nec fauorem a multitudine. tunc autem ſic, quia nondum animi multitudinis pacati fuerant, ideo tunc erat tẽpus accommodatum ſeditioni contra Moyſen, ſed non narrantur res ſemper eo ordine quo aguntur.

Ecce autem Chore filius Iſſuar. Hic ponitur genealogia Chore, quomodo erat de Leuitis. ponitur etiam genus aliorum, qui cum eo inſurrexerunt. erat n. Chore de Leuitis pronepos Leui, & erat cognatus Moyſi, & H Aaron, & pater Chore erant fratres ex eodem patre, ſcilicet ex Caath, vt patet Exo. c. 6. *Filij Caath* Ideſt Iſſuar pater Chore erat filius Caath. Iſte Caath habuit quatuor filios, ſcilicet Amram, Iſſuar, Hebron, Oziel, vt patet Exo. cap. 6 Chore autem erat nepos Caath ex ſecundo horum filiorum. *Filij Leui.* Ideſt Caath erat filius Leui. habuit n. Leui tres filios, ſcilicet Caath, Gerſon, Merari. Gen. 46. & Exo. capi. 6 vnde Chore erat pronepos Leui, & eodem modo Moyſes, & Aaron erant pronepotes Leui, & erant ambo patrueles Chore, ſcilicet filij duorum fratrum.

Et Dathan, atque Abiron filij Eliab. Iſti duo erãt magni principes in tribu Ruben, & erant fratres ex eodem patre, ſcilicet Eliab, vt patet hic: ideo magis potuerũt I iſti duci in aliquam coniurationem ſimul, quam alij nihil ſibi attinentes. *Hon quoque filius Pheleph.* Iſte erat alius princeps de tribu Ruben, & conuenit cum iſtis in coniurationem contra Moyſen, & Aaron.

De filijs Ruben. Ideſt iſti tres principes erant de tribu Ruben, de alijs enim tribubus nulli inſurrexerunt cauſa autem apparet ex ſuprapoſitis. *Surrexerunt contra Moyſen.*

Quare ſurrexerunt contra Moyſen Et quòd Dathan & Abiron expreſſe mouebantur pro ſummo ſacerdotio, ſed tacite pro principatu. Quæſt. III.

VOLENTES ipſi principari ſuper populum, ſicut Moyſes, vt aliqui dicunt, ſed vt patet ex reſpõſione Moyſi nullus appetebat, vel appetere audebat principatũ Moyſi ſuper totum populum, ſed magis appetebant ſacerdotium, quod primogenitis debebatur, & apud quos ab antiquo fuerat, vt patet Exo. 24. c. ex dictis ibi. Iſti autem, quia primogeniti erant ſacerdotium principaliter petebant, tanquam ſibi manifeſte debitum; & non ſolũ erant primogeniti in tribu ſua, ſed etiam in toto populo. Iſti tamen intrinſece intendebant principatũ pertinentem ad primogenituram accipere, non tamen audebant palam petere, quia Iacob abſtulerat principatum a Ruben tradendo illum Iudæ. de ſacerdotio autem non patebat, ita manifeſte, ideo clarius petebant,

F & ob hoc Moyſes reſpondit, ꝙ aſſumerent thuribula, & thurificarent, quod ſacerdotibus congruebat: ſi autem ipſi manifeſte populi principatum ambirent nõ reſpondiſſet eis Moyſes, ꝙ ſumerent thuribula, quia impertinens erat, ſed dediſſet aliquem alium modum ad inquirendum, quem Deus elegiſſet in principem totius populi, ſicut dedit modum ad inquirendũ, quẽ elegiſſet in ſacerdotem ſummum, vt patet. 17.

An iſta ſeditio cum eſſet propter ſacerdotium magis debuit eſſe contra Aaron, quam contra Moyſen. Quæſt. IIII.

G SED tunc dicet aliquis cum iſti appeterent ſacerdotium, quare dicitur, ꝙ contra Moyſen mouebãtur? magis enim deberet dici, ꝙ mouebantur ꝯ Aarõ, qui erat ſummus ſacerdos.

Reſpondendum eſt, ꝙ non ſolum fuit ſeditio iſta contra Moyſen, ſed etiam contra Aaron, vt patet immediate cum dicitur, cũ ſtetiſſent aduerſus Moyſen, & Aaron dixerũt. cur eleuamini ſuper populum Domini? hic tamen dr̃, ꝙ inſurrexerunt contra Moyſen fit enim mentio de ipſo, quia erat principalior.

Vel aliter dicendum, ꝙ contra Moyſen fuit principaliter ſeditio iſtorum virorum, quia licet Aaron eſſet ſacerdos: Moyſes tamen eum inſtituerat, & diſtribuerat omnes alias præpoſituras, & miniſteria, vnde ſi aliqua H deordinatio erat, ipſe eam fecerat, & contra eum rationabilior erat querela, ideo iſti inſurrexerunt contra eum principaliter.

Alijque filiorum Iſrael ducenti quinquaginta viri. Iſti cõgregati ſunt cum Chore, Dathan, & Abiron, de qua autem tribu iſti fuerint nõ exprimitur, quia forte erãt de multis tribubus, & iſti non mouebantur principaliter, tanquam vendicare volentes, aliquod ius tribubus ſuis, ſicut intendebant Dathan, & Abiron pro tribu Ruben vendicare ius ſacerdotij, & primogenituræ, ſed moti ſunt iſti, quia incitauerunt eos Dathan, & Abiron, vt non ſoli viderentur inſurgere in Moyſen.

De iſtis ducẽtis quinquaginta viris, quamquam nõ cõſtet de qua tribu fuerint; conſtat tamen, quòd non I fuerunt de tribu Leui, nec Ruben, quia cum poſitus fuiſſet Chore de tribu Leui, & Dathan, & Abiron de tribu Ruben, ſubiunctum eſt, quòd etiam fuerunt alij murmuratores filiorum Iſrael, ideſt de alijs tribubus Iſraelitarum.

Proceres ſynagogæ. Ideſt nobiles viri in tota ſynagoga, ſcilicet in toto populo: ſynagoga enim congregationem dicit: dicuntur viri proceres quaſi præcedentes, quia præcedunt alios in virtutibus, & honore, & ſatis patet ex eo, quod ſequitur, ſcilicet quod iſti tempore concilij per nomina vocabantur, vnde facilius poterant mouere multitudinem contra Moyſen. in Hebræo dicitur.

Viri famoſi. Et ad idem redit, ſcilicet quòd iſti erant K magni honoris, & ſtatus, eo quo ſequebatur iſtos eſſe famoſos in toto populo.

Qui tempore concilij per nomina vocabantur. In hoc denotatur eorum excellentia, quia non vocabantur ſub generali nomine plebis, ſed diſtincte vocabatur quilibet horum nominatim, & iſte erat magnus honor.

Quomodo diuerſimode vocantur ad concilium principes, & tota multitudo. Quæſt. V.

CIRCA hoc ſciendum eſt, quòd ad concilium aliquando vocabatur totus populus, & aliquando ſoli principes. Interdum vero vocabantur multi alij, qui nõ erãt de principibus, & tamen non veniebat tota plebs. Pro vocatione autem

tem populi, & principum ſunt diuerſi modi ſupra c. 10. nam erant factę tubę argenteę quibus conuocatꝰ multitudo ad oſtium tabernaculi, & tunc clangebatꝰ multoties. Cum vero ſemel clangebatur veniebant principes, vt patet ſupra cap. 10. interdum vero, quãdo congregandi erant plures viri ad concilium, quã principes, vocabantur per nomina, & de iſtis intelligitur id quod habetur hic, ſcilicet quòd iſti 250. viri per nomina vocabantur ad concilium.

Aliter dici poteſt, ꝙ iſti viri veniebant ſemper ad concilium, quando principes congregabantur, & tūc vocabantur dupliciter, ſcilicet per nomina, & in tuba, principes enim per nomina vocabantur, quòd tali die conuenirent ad concilium. deinde vt omnes ad eandem horam conuenirent clangebatur tuba, & veniebant ſimul, & iſte eſt conueniens modus. Identidem poteſt intelligi, quòd etiam, quando congregabatur multitudo ad concilium, vocarentur iſti per nomina, quia reliqua turba vocabatur ſolum per tubam. iſti vero nominatim, & poſtea ad clangorem tubarum. & hoc etiam rationabile eſt, quia hic videtur ſignari, ꝙ ad omne concilium vocarentur iſti per nomina.

Cum ſtetiſſent aduerſum Moyſen, & Aaron. Iſti primo inter ſe conuenerunt de modo inſurgendi contra Aaron, & Moyſen, & de modo conuocandi plebem. deinde venerunt aduerſum Aaron, & Moyſen, & inceperunt durè loqui iſta, quę ſequuntur contra eos.

Sufficiat vobis, quòd omnis multitudo ſanctorum eſt. Increpant hic Moyſen & Aaron, ideſt ſatis vobis eſſe debebat Moyſes, & Aaron, quòd ſitis ęquales alijs, quare eleuamini ſuper cęteros aſſumendo prępoſituras? ſi n. dicatis, quòd ſancti eſtis, ideſt appliciti Deo, etiã omnis multitudo ſanctorum eſt, ideſt totus iſte populus eſt ſanctus.

Et poteſt intelligi dupliciter. vno modo, quòd omnes de populo ſancti erant, ideſt Deo appliciti, quia omnibus locutus fuerat dando legem, vel aliter omnis multitudo ſanctorum eſt, ideſt omnes nos ſumus ſanctificati Deo, quia ſumus primogeniti, ſicut Aarõ, ſed prima ſententia magis conſonat textui, quia ſubditur. *Et in ipſis eſt Dominus.* Ideſt omnibus eis loquitꝰ Deus, ſicut vobis, & omnibus familiaris eſt dando eis manna, & alia beneficia ſpecialia. non ergo poteſtis dicere, quòd vos ſitis ſpecialiter ſancti, & ob hoc debeatis pręeſſe.

Cur eleuamini ſuper populum Domini. Ideſt quare accipitis vobis prępoſituras ſubijciendo vobis reliquum populum: eleuari videbantur, quia Moyſes pręerat toti multitudini, vt princeps, tam in his, quę pertinebãt ad Deum, quam in alijs cauſis popularibus magnis, vt patet Exo. capi. 18. Aaron autem ſacerdos ſummus erat, & ab omni populo oblationes, & primogenitorum redemptiones accepturus erat. credebant autem iſti, quòd non mandauerat Deus, ſed Moyſes ex affectione, & dominandi ambitione iſta dixerat, ideo dixerunt cur eleuamini ſuper populum Domini? & nõ dixerunt quare eleuauit vos Deus ſuper populum?

Quod cum audiſſet Moyſes; cecidit pronus in faciem: locutuſque eſt ad Chore, & ad omnem multitudinem. Mane inquit notũ faciet Dominus, qui ad ſe pertineant, & ſanctos applicabit ſibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. hoc igitur facite. Tollat vnuſquiſque thuribula ſua: tu Chore, & omne concilium tuum, & hauſto cras igne, ponite deſuper thymiama coram Domino. Et quẽ-
A cũque elegerit, ipſe erit ſanctus. Multum eri-
gimini filij Leui. Dixitque rurſum ad Chore:
Audite filij Leui. Num parũ vobis eſt, quòd
ſeparauit vos Deus Iſrael ab omni populo, &
iunxit ſibi, vt ſeruiretis ei in cultu tabernaculi,
& ſtaretis coram frequentia populi, & miniſtraretis ei? Idcirco ad ſe fecit accedere te,
& omnes fratres tuos filios Leui, vt vobis etiã
ſacerdotium vẽdiceris, & omnis globus tuus
ſtet contra Dominum? Quid eſt enim Aarõ,
B vt murmuretis cõtra eum? Miſit ergo Moy-
ſes, vt vocaret Dathan, & Abirõ filios Eliab.
Qui reſponderunt. Non venimus; nunquid
parum eſt tibi, quòd eduxiſti nos de terra
Aegypti, quę lacte, & melle manabat, vt occideres in deſerto, niſi, & dominatus fueris
noſtri? Re vera induxiſti nos in terram, quæ
fluit riuis lactis, & melle, & dediſti nobis
poſſeſsiones agrorum, & vinearum. an &
oculos noſtros vis eruere? Non venimus. Ira-
C tuſque Moyſes valde: ait ad Dominum. Ne
reſpicias ſacrificia eorũ. Tu ſcis quòd ne aſellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec
afflixerim quempiam eorum. Dixitque ad
Chore. Tu & omnis congregatio tua, ſtate
ſeorſum coram Domino, & Aaron die craſtino ſeparatim. Tollite ſinguli thuribula veſtra, & ponite ſuper ea incenſum, offerentes
Domino ducentaquinquaginta thuribula:
Aarõ quoque teneat thuribulum ſuũ. Quod
D cum feciſſent, ſtantibus Moyſe, & Aaron, &
coaceruaſſent aduerſum eos omnem multitudinem ad oſtium tabernaculi, apparuit
cunctis gloria Domini.

Dathan, & Abiron cõiuracia.

Quod cum audiſſet Moyſes. Scilicet quòd iſti mouebãtur contra eum murmurando.

Cecidit pronus in faciem. Ideſt proſtrauit ſe in terram ſuper faciem ſuam, & hoc fuit ex admiratione, quia forte non intelligebat, quòd talia aliquis contra eum dicere poſſet, aut præſumere, cum iſta faceret ex mandato Dei, & publice. Vel poteſt dici, quòd cecidit in terram, vt oraret Deum, quòd notificaret populo cer-
E titudinem huius rei, & ibi in oratione reſponſum habuit, quod infra ſequitur, ſcilicet mane notum faciet Dominus, &c. de Aaron non dicitur an in terram ſe proſtrauerit, ſed ſatis credendum eſt, quòd ſic.

Quæ Moyſes cecidit in terram.

Locutuſque eſt ad Chore, & ad omnem multitudinem. Poſtquam Moyſes orauit, & accepit reſponſum locutus fuit inſurgentibus ex parte Dei, & dicitur, quòd fuit locutus ad Chore, q̃a iſte principalior erat inter cęteros inſurgentes, cum ipſe eos commouerit. Dicitur etiam, quòd ad multitudinem locutus eſt, non quidẽ ad multitudinem totius populi, ſed ad multitudinem, quę conuenerat cum Chore, ſcilicet ad Dathan, & Abiron, & 250. viros ſynagogę, & iſta vocatur multitudo Chore ſiue concilium eius, & ſic dicitur infra ad

Chore.

Chore. tu & omne concilium tuum, nam multitudo populi non inſurrexit tunc, ſed poſtea cũ vidit periſſe Dathan, & Abiron, & alios viros incendio, vt patet infra, & tunc ipſa etiam punita eſt.

Mane inquit notum faciet Dominus, qui ad ſe pertineant. i. nunc non inſurgatis volentes vobis vſurpare principatum, quia mane notum fiet, qui pertinent ad Deũ, & quos elegerit ad principatum iſtum.

Dicuntur aliqui pertinere ad Deum, nõ quòd magis quidam homines, quam alij ad Deum pertineant, quia quidquid ſumus Dei ſumus. cum in Deo ſimus, viuamus, & moueamur, & genus Dei ſumus Actuum 17. cap. & non poteſt magis aliquis ad Deum pertinere, quam quòd totum, quod habet Dei ſit, & ipſe nihil ſibi reſeruet, ſed ita eſt de omnibus: ergo omnes ad Deum ęqualiter pertinent. dicuntur tamen aliqui pertinere ad Deum quaſi alij non pertineant, quia Deus elegit illos ad aliquod miniſterium, ad quod alij electi non ſunt, & ita accipitur hic, quòd Deus demonſtraret, qui pertinebant ad ipſum, ideſt quos elegiſſet in miniſterium ſuum.

Et ſanctos applicabit ſibi. Ideſt in ſigno ſenſibili applicabit ad ſe eos, quos ſanctificauerit. Non accipiuntur hic ſancti, ideſt immaculati, ita quòd ſit ſenſus, quòd Deus applicaret ad ſe ſanctos, ideſt eos, qui eſſent mũdiores, ſed accipitur ſanctus, ideſt ſegregatus: Deus.n. ſegregauerat aliquos ad miniſterium ſuum, ſcilicet Moyſen, & Aaron, & iſti erant iam ſancti, ideſt ſegregati ad hoc, ſicut dicimus ſanctifica mihi omne maſculinum, ideſt ſegrega pro me, & quia dubium erat, qui eſſent iſti ſancti, ideſt ſegregati a Deo, dicit Moyſes, quòd Deus applicabit ſanctos ad ſe, ideſt faciet aliquod ſignum ſenſibile, in quo appareat, qui ſunt ſanctificati, & applicιti Deo. hoc autem erat, quòd Chore cum ſocijs ſuis cremaretur, & Aarõ cum filijs ſuis ſaluaretur, vt patet infra.

Et quos elegerit appropinquabunt ei. Eadẽ ſententia eſt, ſcilicet quòd Deus elegit aliquos iam pro miniſterio ſuo quamuis lateat vos: tamen ipſe demonſtrabit hoc faciendo illos appropinquare ſibi: erat autem iſta appropinquatio per liberationem a periculo, quod incurſuri erant Chore, & ſocij ſui.

Hoc igitur facite. Offert hic Moyſes Chore, & ſocijs ſuis quoddam experimentum, quo cognoſceretur quem eligeret Deus ad ſacerdotium iſtud, de quo cõtendebatur: Chore autem cum ſocijs ſuis libenter acceptauit experimentum, quia Deus excęcauerat corda eorum, vel forte non fecerunt hoc libenter, ſed verecundia ducti. erubuerunt enim non ſuſcipere oblatum experimentum, quia viderentur fouere iniquam cauſam, ſicut in lingijs manifeſtę turpitudinis eſt nolle iurare, nec iuramentum alteri parti deferre: ſubierunt ergo hanc probationem. *Tollat vnuſquiſque thuribula ſua.* Iſte eſt modus quo inquireretur veritas. ſ. ꝙ quilibet horum offerret thymiama, & cum eis Aarõ. Dictum eſt aũt de oblatione thymiamatis, quia ꝯtendebatũ hic de ſacerdotio: ideo fuit conueniens dari experimẽtum in aliquo opere ſacerdotali, & iſtud erat offerri thymiama.

Quare non iuſſit Moyſes, vt facerent Chore, & ſocij ſui aliquod ſacrificium, ſeu actum ſacerdotalem, ſicut iuſſit de thymiamate. Quaeſt. VI.

SED tunc dicet aliquis quare non offerebãt holocauſtum, vel aliquod ſacrificium, quia eodẽ mõ erat iſtud opus ſacerdotale? Reſpondendũ eſt, ꝙ Moyſes voluit tradere experimentum leuius, quod haberi poſſet: in ſacerdotalibus aũt non erat aliquod miniſterium ita leue: nã offerre ſacrificia

F erat magnę occupationis, & ſumptus. ſi autẽ omnes iſti deberent offerre ſacrificiũ feciſſent magnos ſumptus, quia erant plures, q̃ 250. viri, vt patet in litera, & ſuperfluum erat tot fieri ſumptus, cum experimentũ poſſet haberi ſine ſumptibus. oblatio aũt thymiamatis non requirebat occupationem aliquam, & nullos ſumptus, ideo melius fuit offerri thymiama, quam ſacrificium. Item voluit Moyſes facere experimentum, quod factum eſt in Nadab, & Abiu: ipſi enim cũ obtuliſſent ignem alienum a Domino combuſti ſunt Leui. c. 10. quia egreſſus fuit ignis de altari: ita cum iſti offerrent thymiama accipiẽtes ignem de altari egrederetur ignis contra eos, & ſic factum eſt. vnde erat
G valde conueniens modus iſte.

Quare non incenderunt lucernas. Quaeſt. VII.

SED adhuc dicet aliquis, quare non incenderũt lucernas candelabri, quę erat miniſtratio ſacerdotalis, quam ſolum faciebant Aaron, & filij eius, & ſimul fiebat cum incẽſione thymiamatis? Exo. 30. c. & ibi poterant incendi ab igne candelabri, ſicut combuſti ſunt ab igne altaris.

Reſpondendum eſt, ꝙ non conueniebat hoc, ſicut oblatio thymiamatis, quia Moyſes volebat, ꝙ omnes iſti viri, qui inſurrexerant contra eum, & Aaron, ſubirent iſtud experimentum, ſed non poterant oẽs incẽ-
H dere lucernas candelabri, quia illę erant paucę. ſ. ſolũ ſeptem Exo. 25. e. ideo aliqui eorũ ſoli miniſtrauiſſent & combuſti fuiſſent: alij aũt nequaq̃. in oblatione vero thymiamatis oẽs poterant miniſtrare ſimul, ita ꝙ quilibet portaret ſuum thuribulum, ſicut dixit eis Moyſes, & oẽs ſimul incenderẽtur. Item non conueniebat, ꝙ oẽs introirent, vel aliquis eorum ad miniſtrandum in candelabro, quia Moyſes voluit dare tale experimentum in quo pauciores cęremonię infringerentur, quam infringi poterant. ſi aũt diceretur, ꝙ iſti miniſtrarent in candelabro infringerent duas cęremonias. prima erat, ꝙ vſurparent ſacerdotalem miniſtrationem. ſecunda ꝙ ingrederentur intra tabernaculum: nulli enim, niſi ſacerdoti licebat ingredi in
I illud: offerendo autem thymiama ſolum infringebãt vna cęremonia. ſ. ꝙ offerebant thymiama, vel vt melius dicatur, ꝙ attentabant offerre illud, nam antequã ipſi ingrederẽtur in tabernaculum comburendi erãt, ſcilicet qñ acciperent ignem de altari holocauſtorum ad imponendum thuribulis, magis ergo cõuenit miniſtratio thymiamatis, quam incenſio lucernarum.

Quare non obtulerunt panes propoſitionis. Quaeſt. VIII.

SED adhuc dicetur quare non obtulerunt iſti viri panes propoſitionis, quia iſta etiam erat ſacerdotalis oblatio: ſoli quippe ſacerdotes conficiebant pa-
K nes iſtos ex maſſa, & coquebant, atque diſponebant in menſa propoſitionis de quo Leui. c. 24. ita ergo poterant experiri in hoc, ſicut in cęteris miniſtrationibus. Reſpondendum eſt non fuiſſe conueniens. primo quia iſti panes non ponebantur quotidie coram Domino, ſed in diebus ſabbatorum, ita ꝙ in quolibet ſabbato ponerentur 12. recentes panes, & tollerentur 12. veteres. Leui. 24. c. ideo non poſſet fieri iſtud experimẽtum, niſi in diebus ſabbatorum, & forte nõ erat dies ſabbati illa in qua fecit iſtud experimẽtum Moyſes: ideo non poſſent experiri in oblatione panum propoſitionis. Item Moyſes volebat omnes iſtos inſurgentes perire in miniſtrando, & ad hoc omnes ſimul miniſtrare debebant. in oblatione tamen panum non poterant omnes ſimul miniſtrare, quia ſolum

erant

erant 12. panes ponendi ſuper menſam Leui. cap. 24. ergo non fuit conueniens miniſtratio ad experimentum. Item Moyſes volebat iſtud experimentum, vt quando illi viri accederent ad altare holocauſtorum aſſumpturi prunas, ignis egrediens de altari combureret eos, vt in eo punirentur in quo miniſtrabant. ſi autem offerrent panes ſuper menſam propoſitionis, non erat ibi aliquis ignis, quo cremarentur: ideo magis conueniebat, ꝙ offerrent thymiama, & cremarẽtur ab igne, quem aſſumerent, quamq̃ ſatis potuiſſet fieri, quòd cum iſti viri ingrederentur in tabernaculũ ad miniſtrandum ſuper menſam propoſitionis egrederetur ignis de altari holocauſtorum, & combureret eos tranſeuntes. ſic factum eſt de Nadab, & Abiu. nam ipſi non perierunt ab igne quem aſſumpſerunt, quia ille erat ignis alienus. ſed cum aſſumpſiſſent illũ, & tranſirent apud altare holocauſtorum, egreſſus fuit ignis de altari, & combuſſit illos Leui. c. 10. Ex prędictis tamen magis conueniens apparet experimentum iſtud debuiſſe fieri in oblatione thymiamatis, quam in aliquo alio.

Tollat vnuſquiſque thuribula ſua. Moyſes intendebat, vt omnes iſti inſurgentes perirent, quod non fieret ſi non miniſtrarent ſimul. nam ſi quidam primo miniſtrarent, & comburerentur, reſidui miniſtrare nollẽt, & quia omnes iſti inſurrexerunt atque erãt digni pęna, voluit Moyſes omnes ſimul offerre, & comburi, ideo dixit, quòd omnes acciperent thuribula.

Poterat autẽ apparere alia cauſa ad hoc, quia Moyſes dicebat, quòd Deus monſtraret, qui pertinerẽt ad eum, & ſegregaret electos ſuos, & quia ſi quidam eorum ſolum offerrent non poſſet apparere, qui erant electi a Deo, quia forte relinquerentur alij non offerentes, quos Deus elegiſſet. fuit ergo conueniens, vt omnes ſimul offerrẽt thymiama. obtulit autem illud Chore cum 250. viris. nam Dathan, & Abiron non obtulerunt, nec venire dignati ſunt ad pręceptũ Moyſi, ſed magis Moyſes iuit ad eos, vt patet infra.

Vnde habuerunt Chore, & ſocij ſui 250. thuribula ad thymiama offerendum, & an eſſent de thuribulis Sanctuarij.

Quæſt. IX.

Dicat autem aliquis quomodo habuerunt iſti thuribula ad offerendum ſimul, quia erant multi viri?

Reſpõdebit aliquis, ꝙ in Sanctuario erãt thuribula multa, de quibus acceperunt iſti viri ſinguli pro ſe, & patet, quia pręter vaſa, quę fabricauit Moyſes a principio in tabernaculo, multa alia oblata ſunt, ſicut in dedicatione altaris cũ obtulerunt duodecim principes de quibus ſupra c. 7. ita etiam alij populares offerrent vaſa, ita vt eſſent multa de thuribulis, & alijs generibus vaſorum. Reſpondendum eſt non ſtare, quia iſta vaſa Sanctuarij non daret Moyſes viris iſtis ad offerendũ thymiama, quia dicitur hic, ꝙ vnuſquiſq; aſſumeret thuribulum ſuum. ſi tamẽ darentur de Sãctuario non eſſent thuribula virorum illorum.

Aliquis aũt aliter arguet. ſ. ꝙ thuribula Sanctuarij erant argentea: thuribula aũt iſtorum virorum erant ęnea, vt patet infra in litera, & ob hoc affixa ſunt inter laminas altaris holocauſtorum, quod erat ęneum. nõ erant ergo de thuribulis Sanctuarij.

Reſpondendum eſt falſum pręſupponi. nã ſi aliqñ eſſent aliqua thuribula ex auro, vel argẽto ad magnã ſolennitatem: tamen thuribula Sanctuarij erant ęnea, quia iſta ſunt, quę vocantur ignium receptacula, & ponuntur in altari holocauſtorum, vt declaratum eſt Exo. 27. c. omnia tamen vaſa altaris ipſius ęnea ſunt, vt patet eo. c. in hoc igitur non eſt credendum, quòd

A thuribulum Aaron fuerit excellẽtius thuribulis aliorum virorum in materia. Illud tamen erat pertinens ad Sanctuarium. thuribula vero illorum virorum nõ pertinebant ad Sanctuarium. Hoc autem ſolidius ꝓbatur ex litera, quia thuribula iſtorum virorum non erant ſanctificata antequam ipſi offerrent in eis. thuribula autem Sanctuarij erant ſanctificata a principio, ergo non erant illa de thuribulis Sanctuarij. Primum patet, quia infra dicitur, ꝙ thuribula iſtorum ſanctificata ſunt in mortibus peccatorum, cum obtulerunt incenſum in illis, & ob hoc affigenda erant altari, in quo innuitur, quòd ante oblationem illam non erant ſanctificata, alioquin non dicerentur ſanctificata in mortibus peccatorum. Secundum patet, quia omnia vaſa, q̃ erant in Sanctuario immediate, vt conſummatum eſt, fuerunt ſanctificata, & vncta oleo ſancto, vt patet Exo. 31. & 40. ca. ergo ſi fuiſſent iſta thuribula Sanctuarij iam eſſent ſanctificata.

Dicendum igitur, ꝙ non erant, ſed pertinebant ad viros illos: quilibet enim illorum adduxit ſuum thuribulum: leuiter enim illa fieri poterant ex ęre. & credẽdum eſt, quòd ipſi fecerint forte ante hoc cum inceperunt conſpirare propter ſacerdotium, vel poſtquam dixit hoc Moyſes. nam leuiter iſta fieri poterant.

Tu Chore, & omne concilium tuum. Dicit eis, ꝙ offerant thymiama ad prædictum experimentum. vocauit ſũt concilium Chore 250. viros: non ꝙ Chore eſſet ex-
C cellentior omnibus, ſed quia ipſe ad hoc omnes concitauerat, & erat in hoc principalior.

Et hauſto cras igne ponite deſuper thymiama. Ideſt accipiatis cras ignem in thuribulis veſtris, & ponatis deſuper thymiama ad cremandum coram Domino. Accipitur hic haurire, ideſt aſſumere, vel imponere: magis autem pertinet hoc ad liquida, quam ad arida, qualis erat ignis in prunis, & dicebantur iſti haurire ignẽ, quia aſſumpturi erant prunas de altari holocauſtorũ in thuribulis ſuis, & ſuper illa impoſituri thymiama ad emiſſionem odoris coram Domino. Erat autẽ ordo in hoc, ꝙ non aſſumebantur prunę, & ponebatur incenſum in eodem loco, ſed extra tabernaculum in altari holocauſtorum erat ignis continuus Leui. c. 6.
D Intra tabernaculum autem non erat ignis in prunis, ſed in lucernis, qui non proficiebat ad cremandum thymiama: aſſumebatur ergo exterius ignis. altare ãt thymiamatis erat intra tabernaculum, & ibi cremabatur incẽſum, ideo cum accepiſſent ſacerdotes prunas exterius in thuribulis portabant interius ad altare thymiamatis, ibi ſuperponentes thymiama prunis, & hoc erat incendere thymiama coram Domino.

Et quemcunque elegerit ipſe erit ſanctus. i. in iſta oblatione apparebit quem Deus eligat ad iſtud miniſterium, quia dabit ſignum ſenſibile cremando impios, & cõſeruando rectos corde. Ille autem quem Deus hic elegerit erit ſanctus, ideſt apparebit manifeſte ſegregatus a Deo ad iſtud miniſterium, & tunc non erit ratio querelę in aliquo, quare non eligatur, quia Deus
E hoc facit. *Multum erigimini filij Leui.* Hic ponit increpationem Moyſes contra Chore ſpecialius, quã cõtra alios, quia ipſe incitauerat illos ad hoc, ideo dictũ eſt ſupra tu Chore, & omne concilium tuum. Item maior ratio erat increpationis contra Chore, quam contra cęteros: erat enim Chore de miniſtris vaſorũ. Alij autem nullam miniſtrationem, vel prępoſiturã habebant, & eſt ſenſus, multum erigimini filij Leui, ideſt ſatis vobis eſſe debebat, ꝙ facti fuiſtis miniſtri ſacrorum vaſorum, quia adhuc ſummum ſacerdotiũ vultis, vel multum erigimini. i. non ſolum erigimini ꝯ me, & Aaron, ſed ẽt ꝯ Deum, q iſta inſtituit, & hoc ſignificat. ſ. cum dixit, quid eſt Aaron, vt murmuretis ꝯ eum. q. d. murmuratio veſtra non eſt ꝯ Aaron, ſed ꝯ

Deum

Conditio hominum iratorum.

Deum. Eſt autem iſte modus loqnendi ſubſannatorius, & grauis: pertinet aũt ad homines mulrum iratos.ſ.ꝙ cum reſponderint alicui rationabiliter, ad extremum non potentes continere iram ſuam effundunt aliqua verba iracũdię, & ita erat hic, quia primo rationabiliter reſpondit, deinde ſubſannauit, & loquitur ad omnes filios Leui, quia peccante vno arguebat omnes, non quidem peccauit nunc alius de Leuitis præter Chore, nec apparebat quiſquam ei fauens. eo tñ inſurgente ꝯ omnes filios Leui locutus eſt Moyſes. ſic factum eſt in peccato Achan. nam ipſo furanre de anathemate Iericho, dixit Deus, ꝙ Iſrael furatus fuerat, & peccauerant, & abſconderant in tabernaculis ſuis: erat tñ vnicus vir faciens hæc, vt patet Ioſue ca.7. G *Dixitque rurſum ad Chore.* Hic conuincit rationabiliter Moyſes ipſum Chore, ꝙ male ambiuiſſet ſummum ſacerdotium: ſatis enim ei eſſe debuiſſet, ꝙ fuerat ſegregatus in miniſterium Sanctuarij cum alijs Leuitis: iõ non debebat ambire ſacerdotiũ. dicitur hic, ꝙ dixit rurſum.i. Moyſes ceſſauit a prima locutione, & iterũ locutus eſt ad Chore. Cauſa eſt quare fuerit bis locutus, quia in fine primę locutionis Moyſes commotus zelo Dei excandeſcebat in iram, iam loquens verba dura contra Chore, & ne progrederetur ad duriora continuit ſe atque ceſſauit loqui, quia res iſta non erat agenda tumultu verborum, & increpatione, ſed rationabili, & conuincente redargutione. Ceſſauit ergo, vt pacata iracundia inciperet iterum arguere rationabiliter. H *Audite filij Leui.* Loquitur hic Moyſes ad omnes Leuitas, quia q̃q̃ nullus eorum fauerer Chore in incępto crimine: tamen aderant Moyſi audiẽtes, quę dicebantur, & ad hos omnes fuit locutus Moyſes.

Num parum vobis eſt, quòd ſeparauit vos Deus Iſrael ab omni populo. i. ſufficere vobis debuiſſet, immo magis. q̃ ſufficere, ꝙ Deus ſeparauerit vos a reliquo populo, eligendo vos in miniſtros, & nullum de toto populo, ideo etiam ſi nihil vlterius honoris, aut prępoſiturę tribuiſſet, contentari debuiſſetis. dicuntur Leuitę ſeparati a reliquo populo, quia non accipiebatur ſumma Leuitarum cũ ſumma popularium, ſed ſeorſum: etiam, qñ computabantur Leuitę, non accipiebatur ſumma ab eiſdem annis a quibus in popularibus, ſed I populares a 20. anno computabantur, Leuitę autem ab vno menſe, & ſupra, & rurſus in alijs computationibus a 30. anno ſupputabantur. Item computatio eorum non erat ad eadem officia, ad quę computatio popularium, vt quia populares computabãtur ꝓꝑ bella, & loca caſtrametationum, & ſimilia opera, Leuitę autem ad cultum Sanctuarij computabantur. de his omnibus patet ſupra c.1. & 3. *Et vnxit ſibi, vt ſeruiretis ei in cultu tabernaculi.* Dicitur Deus vnxiſſe Leuitas.i. dedicaſſe pro cultu ſuo, non quidem, ꝙ eſſet in eis facta aliqua vnctio in oleo ſancto, ſicut erat in ſacerdotibus. nam ſacerdotes vngebantur in ſanguine, & oleo ſancto, vt patet Exo.29. & Leui 8.c. in Leuitis autem ſimplicibus non fiebat aliqua vnctio in oleo ſancto, vel in ſanguine, ſed ſolum fiebat leuis expiatio lauando eos aqua luſtrationis, & radendo omnes pilos corporis ipſorũ, atque offerendo coram Domino, vt K patet.ſ̄. ca 8. dicuntur tñ vncti Dño.i. dedicati ei. *Vt ſeruiretis in cultu tabernaculi.* i. ſeruiretis ad miniſtrandũ in tabernaculo, vel ſubſeruiretis miniſtrationi tabernaculi: non eſt.n. intelligendum, ꝙ Leuitæ facerent aliquam miniſtrationem in ſanctuario, quia ipſi non offerebant ſacrificia, nec thymiama, nec panes propoſitionis, nec diſponebant lucernas in candelabro. Iſta tñ erant ſolum miniſtrationes ſacerdotales in Sãctuario, & ſiquis Leuitarum accederet ad eas moreretur, ſ.c.3. & ſ̄.18. Dicendum ergo, ꝙ Leuitę ſolum habebant miniſtrationem in cuſtodiendo omnia vaſa Sanctuarij, & portando illa in itinere, cum portanda eẽnt caſtra, & caſtrametãdo in circuitu tabernaculi, vt patet ſupra c.1. omnes aũt alię miniſtrationes erant ſacerdotales. ideo non dr̃ hic, vt ſeruiretis in tabernaculo, ſed vt ſeruiretis in cultu tabernaculi.i. ſeruire in ſeruitio tabernaculi. ſeruire enim in tabernaculo eſt facere aliquam miniſtrationem in eo, & hoc ad ſolos ſacerdotes pertinebat. ſeruire aũt in cultu tabernaculi eſt ſeruire ad ſeruitium tabernaculi.ſ. ſubminiſtrãdo: in quo innuuntur duę miniſtrationes, vnaquę erat in Sanctuario, & erat principalis. alia quę erat pręcedens ad illam, & vocatur ſubminiſtratio: iſtam ſecundam habebant Leuitę, primam vero ſacerdotes. nam ſacerdotes offerebant ſacrificia in altari, & miniſtrabant in reliquis vaſis ſanctuarij, Leuitę aũt ſubminiſtrabant.i. ſeruiebant ad hanc miniſtrationem cuſtodientes vaſa in quibus miniſtrabant ſacerdotes, & portando illa in via atque excubando in circuitu tabernaculi, ne aliquis extraneorum accederet. *Et ſtaretis coram frequentia populi.* i. ſtaretis coram tota multitudine Iſraelitarũ in miniſtratione in his, quę ſupra poſita ſunt, vel vt magis fuit tempore Dauid in officijs ianitorum, & cantorum miniſtrarent. de quo primo Parali. capi. 23. vſque ad 26. & dicuntur ſtare coram multitudine populi, quia ipſi erant tanquam miniſtrantes, & omnes populares tanquam attendentes, vel ſtabant coram multitudine, quia Leuitę magis accedebant ad Deũ caſtrametantes in circuitu tabernaculi. populares aũt non accedebant illuc, & ſiquis accederet moreretur ſupra c.1. *Et miniſtraretis ei.* Non in aliqua miniſtratione, quę eſſet intra Sanctuarium, ſed in portando Sanctuarium cum vaſis ſuis, & cuſtodiendo, atque caſtrametando in circuitu illius. *Iccirco ad ſe fecit accedere te, & omnes fratres tuos.* Loquitur principaliter ad Chore, quia ipſe erat, qui inſurgebat, & nullus alius nunc apparebat inſurgens. vocantur aũt fratres Chore omnes de alijs familijs Leuitarum. erant enim tres familię.ſ. Caathitarum, Meraritarum, & Gerſonitarum ſupra 3. & 4.c. & principaliter vocantur hic fratres Chore Caathitę, quia de ſtirpe Caathitarum fuit Chore, cum Caath fuiſſet auus eius. *Vt vobis etiam ſacerdotium vendicetis.* Quaſi dicat non elegit vos ad hoc, vt pręter ea, quę vobis dedit vos adhuc vendicaretis.i. appropriaretis vobis ſacerdotium. q.d. non fecit omnes Leuitas ſacerdotes, vos autem vendicantes hoc facitis ꝯ eius ordinationẽ. *Et omnis globus tuus ſtet coram Domino.* Ideſt nunquid ad hoc elegit Leuitas, vt omnis multitudo, quę nunc tecum eſt, ſtet coram domino.i. miniſtret coram eo. q.d. non, quia multitudo tua eſt hominum popularium: Deus autem non elegit ad miniſtrandum ſibi populares, ſed ſolã tribum Leui. ſtare enim coram Domino eſt miniſtrare in Sanctuario, q̄a ſiue in altari holocauſtorum aliquis miniſtraret, ſiue in altari thymiamatum, vel in candelabro, aut menſa propoſitionis ſemper dicebatur eſſe miniſtratio corã Dño, quia in omnibus his locis erat Deus ſpecialiter. *Quid eſt autem Aaron, vt murmuretis contra eum?* q.d. murmuratio iſta non eſt ꝯ Aaron, ſed ꝯ Deum, q̄a non eſt Aaron aliquis ꝯ quẽ poſſetis murmurare, cũ ſit paruę excellentię, ſed murmuratio vr̃a magis eſt ꝯ Deum, q̄ ordinauit hęc, iõ cauete a murmuratione. ita dixerunt iterũ Moyſes, & Aaron Iſraelitis. audiui murmur vr̃m ꝯ Dñm. nos vero quid ſumus? quia muſitaſtis ꝯ nos? & iterum nõ eſt ꝯ nos murmur veſtrũ, ſed ꝯ Dñm Exo. 16.c. in quo innuit Moyſes, ꝙ murmuratio iſta erat magis ꝯ Aaron, q̃ ꝯ ipſum, quia iſti murmuratores mouebantur pro ſummo ſacerdotio, quo fungebatur Aaron. dicebatur tamen ſupra, quòd mouebantur contra Moyſen, quia ipſe diſpoſuerat omnia hęc, ideo videbatur magis in culpa ſi aliqua inordinatio hic erat.

Officiũ Leuitarũ, qđ eſſet.

Miſit

Miſit ergo Moyſes, vt vocaret Dathan, & Abiron filios Eliab. Hoc dicitur, quia Chore venit contra Moyſen cum 250. viris procentibus ſynagogę, & ad iſtos dixit Moyſes, tu Chore, & omne concilium tuum. Dathan autẽ, & Abiron non venerunt cũ eis, ſed retulit Chore quõ etiam illi peterent eadẽ, quę ipſe petebat, ideo Moyſes miſit ad vocandum illos, & hoc propter duo. primo, vt videret an ipſi inſurgerent contra Aaron, ſicut Chore, & alij viri. ſecundo vt ipſi ſubirent eandẽ cõditionem, quam ſubierant alij. ſ. ꝙ acciperent thuribula, & offerrent thymiama. Illi autem venire noluerunt, vt infra patet, nec etiam venerunt ſequenti die ad offerendum thymiama cum alijs, ideo non fuerũt combuſti in offerendo, ſicut Chore, & 250. viri, ſed terra abſorbuit eos, vt infra patet. dicitur hic, ꝙ voca- B uit Moyſes Dathan, & Abiron: etiam intelligendum eſt de Hon filio Pheleph, qui erat de tribu Ruben, ſicut iſti duo, vt patet ſupra, & iſte etiam venire contẽpſit. miſit autem Moyſes ad vocandum iſtos, quia cõpetebat ei hoc ex auctoritate. ipſe enim erat princeps totius populi, & poterat vocare omnes alios principes cum vellet, vt patet Exo. 18. & Deuter. c. 1. vbi cõſtituitur ipſe ſuper omnes alios, & ſupra 10. c. dicitur de modo quo Moyſes vocare debebat principes multitudinis ad concilium clangendo tuba. *Qui responderunt, non venimus.* i. nolumus venire ad mãdatum tuũ. Iſte erat primus actus directus ad vendicandum prin- C cipatum multitudinis. ſ. repugnare mandato principis, & quia iſti conſpirauerant ad hoc, primo fuerunt inobedientes principi. *Nunquid parum eſt tibi.* Hic ponitur cauſa quare non debeant obedire Moyſi, & q̃a Moyſes ſit iniuſte principans. q. d. nunquid, apparet tibi, ꝙ parum malum feceris nobis educendo nos de Aegypto? q̃a adhuc vis dominari ſuper nos? q. d. iniuſte facis, ideo nolumus tibi obedire. *Quod eduxiſti nos de terra, quæ lacte, & melle manabat.* Iſti ponebant ex oppoſito proprietates terrarum: Deus enim dixerat, ꝙ duceret illos in terram fluentem lacte, & melle, quę melior erat, quam terra Aegypti: ipſi autem retorquebant dicentes, ꝙ fuerant educti de terra fluente lacte, & melle in terram ſolitudinis, & hoc prouenerat ex malo regimine Moyſi, ideo valde nocuerat eis, & q̃- D tum ad hoc habebant quendam colorem dicendi, q̃a verum eſt meliorem eſſe Aegyptum, quam terram deſerti, & tamen melior erat terra promiſſionis. ipſi autem, quia nondum viderant terram promiſſionis dicebant meliorem eſſe terram Aegypti, & conquerebantur. *Vt occideres nos in deſerto.* Ideſt feciſti hoc, vt nos occideres. Non autẽ eſt ſenſus, ꝙ Moyſes ad iſtã intentionem faceret, vt morerentur Iſraelitę in deſerto. nam ſi hoc crederent lapidaſſent eum, vel ſaltem attentaſſent lapidare, ſicut attentauerunt lapidare Ioſue, & Caleb ſupra 14. c. & lapidauiſſent, niſi Deus defenderet: etiam non erat veriſimile, ꝙ ad iſtum finem eduxiſſet Moyſes populum de Aegypto, quia hoc mõ non ſolum populus moreretur, ſed etiam ipſe, ſed ac- E cipitur, ꝙ eduxit eos in ſolitudinem, vt occideret, ideſt eduxit eos, & ex hoc ſequebatur eorum occiſio per indiſcretionem Moyſi. Et hoc modo conqueruntur ſępe, ꝙ eduxit eos Moyſes in ſolitudinem, vt occideret ſic omnem multitudinem, & inuenitur Exo. 16. & 18. & infra 20. & 21. c. non ſolum autem Moyſes erat vituperabilis ſi aliquod malum egiſſet ex intentione, ſed etiam ſi egiſſet ex imprudentia, quia incipiens tã arduum factum, ſcilicet educens tantum populum de Aegypto non debebat ignorare inconuenientia, maxime ea, quę apparebant. ſecus autem ſi ipſe adhibita diligentia euitaſſet omnia, quę poterant euitari, & poſtea ſequeretur aliquid multum per accidens. illud. n. nõ erat ſibi imputabile. Iſti. n. bene arguebãt ſi

A incurriſſent aliqua mala ineuitabilia regimine Moyſi. nam quamquam tunc paterentur, ad vltimum habituri erant terram promiſſam. Item ſi aliqua damna tunc patiebantur, non proueniebat ex indiſcretione Moyſi, ſed ex voluntate Dei punientis populum pro delictis ſuis. *Niſi, & dominatus fueris noſtri.* i. nõ ſufficit tibi, ꝙ feciſti nobis malum educendo nos de terra bona in terram miſerrimã, niſi etiam impoſueris nobis aliud malum premendo nos ſeruitute? q. d. ſufficere tibi debuiſſet. *Re vera induxiſti nos in terram, quæ fluit riuis lactis, & mellis.* Iſta litera per contrarium eſt legẽda, & eſt ſermo conuiciantis quaſi dicat, certe tu induxiſti nos in terram optimam habẽtem riuos lactis, & mellis, ideo potes nobis dominari. q. d. ita vis do- B minari ac ſi induxiſſes nos in terram lactis, & mellis. tũc enim poteras dominari noſtri, quia feciſſes nobis gratiam magnam, ducendo nos in talem terram, propter quod obligaremur ſeruire tibi: nunc autem nihil tale feciſti, quid ergo vis dominari. *Et dediſti nobis poſſeſſionem agrorum, & vinearum* Ideſt vel nunquid dediſti nobis agros, & vineas, vt pro his teneamur ſeruire tibi? q. d. nihil horum. ergo impie agis volendo dominari. *An & oculos noſtros vis eruere.* Ideſt nunquid pręter hęc omnia mala, quę feciſti nobis vis eradicare oculos noſtros ſubijciẽdo in ſeruitutẽ tuã? quod eſt graue malum, ſicut eradicatio oculorum, ideo cõſtat vnicum eſſe dominium tuum, vel aliter an oculos vis C eruere. i. nũquid vis excęcare nos faciendo intelligere, ꝙ bene in omnibus his feceris. q. d. non conſentiemus. nam male in his feciſti. in Hebræo habetur. *Si oculos virorum ipſorum erueres non iremus.* Quod dupliciter intelligitur. vno modo, ꝙ ſit iuramentum Dathã, & Abiron, & eſt ſenſus etiam ſi oculos nobis erueres non iremus ad mandatum tuum: dixerunt tamen in perſona aliorum, quia aliqui ſtulti non audent in perſona ſua iurare imprecando malum, quia timent eis immediate euenturum, ideo dixerunt ſi erueres oculos virorum ipſorum. ſ. qui tecum ſunt non iremus. i. etiam ſi erueres oculos noſtros: ſtultitia autem iſta in non imprecando ſibi mala manifeſta eſt. nam etiam ſancti viri ſępe imprecati ſunt mala ſibi conditionali- D ter iurando, vt patet Pſal. 7. ſ. ſi feci iſtud, & ſi eſt iniquitas in manibus meis, decidã merito ab inimicis meis inanis. perſequatur inimicus animam meam, &c. alij etiam ſancti ſic imprecabantur. iſtum ſenſum tenet Ra. Sa. ſed non multum conuenit. Alio modo eſt ſenſus, ꝙ dicant iſti pro ſenioribus Iſrael, qui ſequebãtur Moyſen, & eſt ſenſus etiam ſi erueres oculos virorum ipſorum. i. etiam ſi omnes ſeniores verbis tuis excęcares, vt faceres eos intelligere, ꝙ bene feceris in his omnibus, non ibimus ad mãdatum tuum. ſed melior ſenſus eſt literę noſtrę: litera enim hebraica interdũ multum impropriè loquitur, niſi interpretemur eam in conuenientem formam. *Non venimus.* Iſta eſt cõcluſio ipſorum, ideſt nullo modo volumus ire ad mã- E datum tuum. *Iratuſque eſt Moyſes valde.* Quia iſti repugnabant ordinationi Dei, & de bono malum dicebãt. ipſi enim improperabant Moyſi tanquam appeteret dominium ſuper totum populum, ſed magis erat de contrario, quia ipſe petiuit tolli a ſe onus illud, vel ꝙ Deus occideret eum ſupra c. 11. Item improperabant Moyſi, ꝙ premeret eos ſeruitute cum dicerent, an & oculos noſtros vis eruere. Moyſes tamen nullum preſſerat, quia imperium eius erat valde manſuetum, cum ipſe eſſet mitiſſimus ſuper omnes, qui morabãtur in terra. ſ. 12. c. & ex hoc habuit cauſam valde iraſcendi Moyſes petens aliquo modo vltionem de eis.

Ait ad Dominum. ne reſpicias ſacrificia eorum. Hoc poteſt intelligi dupliciter. vno modo quantum ad experimentum, quod facturi erant ſequenti die in thymia-

mate offerendo,& iſtud vocatur ſacrificium large. dr̄ autem, ꝙ Deus non reſpiciat ſacrificia eorum, ideſt non acceptet ea ad hoc, ꝙ non inſerat eis aliquam pęnam, ſed magis cremenIur cum obtulerint, & ſic factum eſt. Alio modo eſt ſenſus, ꝙ non referatur ad ſacrificia, quę iſti facerent, quia iſti facerent cū eſſent diuites, ne propter illa dimitteret pœnas debitas.ſ.ſi ad ſacrificia uotum reſpexeris remittes eis pœnas, vel dilatabis tempus puniendi, ſed non eſt rationabile. nā ſi iſti peccaſſent ex paſſione, vel ignorātia rationabile erat, vt remitteres eis per ſacrificia: peccant tamen ex malitia, quia cum nihil malum eis fecerim,& ipſi hoc cognoſcant, iactant improperia ſuper me, & hoc ſignat litera ſequens.ſ. tu ſcis, ꝙ nec aſellum qnidem G acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

Sacrificia veteris legis quid cō ferebant ſecundū Abē Ezra.

Ra. Abra. Aben Ezra dicit, ꝙ ſacrificia veteris legis ſecundum ſe nō faciebāt perfectam remiſſionem peccatorum, ſed dilatabāt punitionem ad futura tēpora. de Chore autem Datban,& Abiron dicit, ꝙ fecerant magna ſacrificia, quia diuites erant antequam committerent hoc, & ſi Deus iſta ſacrificia acceptaſſet, non puniret peccata eorum immediate, ſed reſeruaret ad futura tempora. Moyſes autem volens, ꝙ appareret vindicta Dei ſuper iſtos, vt videretur, ꝙ contra Deum egerant, & inſtitutio, quam ipſe fecerat non erat a ſe, ſed a Deo, ideo orat, vt non acceptentur ſacrificia eorum ne pęna dilatetur. Sed non ſtat conuenienter dictum, ꝙ ipſi feciſſent ſacrificia magna ante H hoc peccatum, & peteret Moyſes iſta non acceptari, ne dilataretur pęna, quia dato, ꝙ Deus acceptaſſet ſacrificia eorum, ſi poſtea peccarent non proficiebant quidquam ſacrificia illa ad remiſſionem peccatorum futurorum, ſed ad pręterita, ideo neceſſe eſt dici, ꝙ feciſſent iſti ſacrificia, vel facere intenderent, poſtquam peccauerunt ꝯ Moyſen, quę ſi acceptarentur Deus remitteret pęnam, ſiue dilataret ad alia tempora,& hoc erat contra intentionem Moyſi. *Tu ſcis quoniam, nec aſellum quidem vnquam acceperim ab eis.* Hic probat Moyſes, ꝙ Deus non debeat remittere, vel dilatare pęnam ipſorum, quia peccauerunt per malitiam, nam nihil horum, quę dicebant erat verum,& conquerebantur valde, & quia ipſi principaliter conquerebantur de I duro dominio dicentes, ꝙ volebat eruere oculos ipſorum, reſpondet dicens, ꝙ Deus ſciebat hoc eſſe falſum, quia nunquam acceperat ab eis quidquam, nec etiam aſellum, qui eſt parui valoris. Et tanguntur hic duo.ſ. de aſello, & de afflictione ipſorum, quia duri domini premūt ſubditos dupliciter.ſ. accipiendo bona ipſorum, vel iubendo eis opera difficilia, & imponendo pęnas grauiſſimas. primum excludebat Moyſes, dicens ꝙ nunquam accepiſſet ab eis, nec aſellū.i. etiam aſellum, qui erat parui valoris nunꝙ acceperat ab his, qni conquerebantur de grauitate dominij. ſecūdum excludit cum dicitur. *Nec afflixerim quempiam eorum.* Imponendo eis onera grauia, vel infligēdo pę K nas duras. Cum autem dixit ſupra, ꝙ non accepit ab iſtis aſellum, non ſolum eſt intelligendum, ꝙ ab iſtis non acceperit, ſed nec etiam ab alijs,& non ſolum nō accipiebat ab eis quaſi exactor, vel violenter premēs, ſed etiam non acceperat ſponte oblatum in munera, quia ipſe nimis increpuit acceptionem munerum in iudicibus, quia excęcant oculos, & mutant verba iuſtorum Exo.23.& Deutero.16.c. Non ergo acciperet ipſe vllo modo.

Duri dn̄i dupliciter præmunt ſubditos.

Dixit quoque ad Chore. Cum non venerunt Dathan, & Abiron ad mandatum Moyſi manebant ſoli Chore,& ſocij ſui 250.viri, & ad iſtos locutus eſt, vt ſubirent experimentum, quod ſupra dixerat de accipiēdo thuribula, & offerendo thymiama.

Tu, & omnis congregatio tua. Loquitur ad Chore, & F 250.viros, qui erant in congregatione Chore, quorū ipſe erat caput in coniuratione hac, quia Dathan, & Abiron non venerant. *State ſeorſum coram Domino.* Hic ponitur experimentum ad ſciendum quem Deus eligeret in ſummum ſacerdotem, & quia tunc Aaron fungebatur ſummo ſacerdotio, ipſe debebat certare cum his offerens thymiama, & vt cognoſceretur quē Deus acceptaret ſegregandi erant, ſcilicet Aaron in partem vnam, & Chore cum ſocijs in partem alterā.

State ſeorſum coram Domino. Ideſt, ſtate diuiſi ante altare. dicebantur ſtare coram Domino cum miniſtrarent coram eo, & quia miniſtratio thymiamatis exigebat primo afferri prunas de altari holocauſtorū: G neceſſe erat, vt iſti ſtarent coram Domino.ſ. coram illo altari. & non accipitur hic coram Domino pro altari thymiamatum, quia pęna non erat infligenda, nec appariturum ſignum coram altari thymiamatū, ſed in aſſumptione ignis de altari holocauſtorum.

Et Aaron die craſtino ſeparatim. Ideſt etiam Aaron ſtabit coram Domino, vt videatur an eligat vos, vel illū. erit tamen ſeparatus a vobis, & hoc die craſtino. non ſolum refertur dies craſtinus ad Aaron, ſed etiam ad Chore, nam nō eſt ſenſus, ꝙ vna die miniſtraret Chore cum ſocijs ſuis, & alia die Aarō, quia adhuc poſſet dici aliquam fraudem intercidere, & non appareret experimentum. Si autem omnes ſimul miniſtrarent, & cremarentur Chore cum ſocijs ſuis, Aaron vero H eſſet illęſus, appareret manifeſtum diuinum iudiciū, & electio Aaron, ideo ſequēti die vtrique ſimul oblaturi erant thymiama: & patat adhuc magis, quia dicit Chore cum ſocijs ſuis in partem vnam, & Aaron ſeparatim. ſi tamen non offerrent eadem die non poſſet Aaron eſſe ſeparatus, & Chore in partem alteram, qa ſeparatio ſemper pręſupponit ſimultatem exiſtendi ſeparatorum. *Tollite ſinguli thuribula veſtra.* Ideſt non ſolum erat oblaturus Chore pro ſe, & ſocijs ſuis, & Aaron pro ſe, & filijs, ſed quilibet illorum erat oblaturus, vt ſic videretur an eligeret aliquem illorum: nā contingeret fortaſſis, ꝙ non eligeret Chore,& eligeret aliquem de ſocijs eius, ideo cōueniens erat, vt omnes offerrent. Aliqui exiſtimant, ꝙ mādabat Moyſes, I vt ipſa die Chore, & ſocij ſui thurificarent, & die craſtino thurificaret Aaron, ſed non debet ſic punctuari litera, ſed ꝙ die craſtino ſtaret Chore cum ſocijs, & Aaron per ſe, vt thurificarent: dilatabat autem iſtam examinationem in craſtinum, vt ſi forte interim iſti viri de incępto opere pęniterent, & non morerentur, & dixit, ꝙ eſſent ſeparatim ne forte inuolueretur Aaron cum eis in incendio, ſicut mandauit populo, ꝙ recederet a tabernaculis Dathan, & Abiron, ne inuoluerentur in peccatis eorum, vel vt manifeſte appareret quem Deus acceptaret, ſicut fecit Helias cum ſacerdotibus Baal, ꝙ ipſi per ſe inuocarent Deum ſuū, & Helias per ſe, vt videretur quem exaudiret Deus, vt habetur 3.Reg.18.c. Iſti autem viri acceperunt ſin- K guli thuribula ſua ad ponendum thymiama, & non erant iſta thuribula ſimilia in figura his quibus nos vtimur.ſ. vt aliquis tenens in manu thurificet, ſed erant quędam vaſa ęnea in quibus ponebatur thus, & ignis, & impoſita ſuper altare manebant quouſque cremaretur thymiama,& patet hoc, quia dr̄ in litera, ꝙ offerebant iſta thuribula corā Domino. Item altare thymiamatis erat ad cremandum ſuper illud thymiama, quod non eſſet ſi talia eſſent thuribula, qualia non habemus. Iſta.n. non ponuntur in altari, ſed manibus tenent, & mouentur. *Et ponite ſuper ea incenſum.* ſ.ꝙ primo acciperent prunas de altari holocauſtorū in thuribulis,& deſup imponerēt incēſum. iſtud incenſum nō eſt thus ſimplex, ſicut nos offerimus, ſed q̄dā cōpoſitio facta ex multis aromaticis, q̄ pręterea contūdebantur,

Quaſi Moyſes dilatabat experimentum Chore, & ſociorum ſuorum vſque ad diē ſequentem

debantur, & redacta in puluerem minutiſſimum cremabantur: de huiuſmodi compoſitione & quãtitate eorum ex quibus ſit cõpoſitio habetur Exo. c. 30. *Offerentes Domino 250. thuribula.* Ideſt poſtquam impoſueritis prunas, & incenſum offeretis Dño thuribula veſtra, ſ. ponentes illa ſuper altare, vt maneãt ibi quouſque cremetur thymiama: & erãt iſta 250. quia viri proceres qui inſurrexerũt cum Chore erant 250. & quanquam dicatur hic ꝙ erant thuribula 250. tamen intelligẽdum eſt vnum eſſe amplius, quia Chore obtulit thuribulum ſuum. Illud tamẽ non erat de 250. quia præter ipſum erãt viri proceres 250. ſed ſcriptura nõ curauit de vno in tanto numero, & ſic infra dicitur iterum eſſe 250. thuribula. *Aaron quoque teneat thuribulum ſuum.* Ideſt etiam ipſe accipiat thuribulum, & imponat prunas ad thymiama, vt videatur cuius B oblatio acceptetur a Deo. Iſtud thuribulum Aarõ erat de thuribulis Sanctuarij, quia ipſe erat ſummus ſacerdos, & vtebatur vaſis Sanctuarij ad miniſtrationem ſacram. non fuit tamen neceſſe ꝙ Aaron poneret thymiama conſumptis alijs incendio. in combuſtione enim ipſorum euidenter apparuit ꝙ Deus elegiſſet Aaron. fuit autem modus ꝙ Aaron iret ſimul die craſtino cum Chore, & ſocijs eius ad offerendum thymiama, & aſſumptis thuribulis ſteterunt circa altare holocauſtorum: Chore autem & ſocij, quia plures erãt primo conati ſunt offerre, & cum obtuliſſent accipientes prunas combuſti ſunt, anteq̃ quidquam perficerent de oblatione thymiamatis, quo facto nõ fuit neceſſe, vt Aaron offerret thymiama, quia iã nõ C erat aliquis cũ quo experiretur per huiuſmodi oblationem. *Quod cum feciſſent.* Ideſt ſequenti die Chore cum ſocijs ſuis adduxerunt thuribula, & thymiama ante oſtium tabernaculi, vt ſubirent experimentum Moyſi. *Stantibus Moyſe & Aaron.* Ideſt, & in die illa Moyſes & Aaron erant apud oſtium tabernaculi cũ venerunt iſti viri. *Et coaceruaſſent aduerſum eos omnem multitudinem.* Ideſt Chore, & ſocij ſui perſuaſerunt multitudini populi contra Moyſen & Aaron ducẽtes illos ad oſtium tabernaculi, vt viderent illud experimẽtũ. populus enim quia mobilis eſt ex conditione ſua, poterat faciliter perſuaderi ab iſtis ꝓceribus contra Moyſen & Aaron: potiſſime cum eſſent iſti viri famoſi in populo. *Ad oſtium tabernaculi.* Ideſt conuenit multitu- D do ad oſtium tabernaculi: die enim præcedẽti Chore & ſocij ſui, qui erant viri proceres, et magnę auctoritatis in populo diſcurrerunt per caſtra, et informauerunt multitudinẽ, quòd non erat cõis vtilitas Aarõ eſſe ſummum ſacerdotem, et tunc fere omnis multitudo venit cum eis, et dicitur conueniſſe ad oſtium tabernaculi, quia iſtud experimentum ibi fieri debebat, ſ. vt acciperent prunas de altari holocauſtorum, quod eſt ad oſtium tabernaculi, et introducerent eas cum incenſo ad altare thymiamatis. *Apparuit gloria Domini cunctis.* Ideſt conueniente tota multitudine intra atrium tabernaculi apparuit gloria Domini toti populo. iſta gloria Domini erat in nube ſuper tabernaculum, ſ. ꝙ fuit demõſtratus ibi aliquis fulgor ſpe- E cialis in nube, qualem ante non videbant, per quem cognoſcebãt maieſtatem Dei, et ſpecialem eius preſentiam. ſic enim factum eſt in mõte Sinai vbi dicuntur vidiſſe Iſraelitæ Dominũ, et ſub pedibus eius quaſi opus lapidis ſaphyrini, et quaſi cœlum cum ſerenũ eſt, vt patet Exo. cap. 24. ſignificat autem proprie gloria Domini oſtenſionem maieſtatis eius. demonſtratũ autem maieſtas Dei in aliquo ſigno ſuperexcellenti. vnde quanquam exiſtente nube ſuper Sanctuarium eſſet ibi quædam præſentia Dei, tamen non declarabatur ibi maieſtas eius, cum non demonſtraretur in aliquo ſigno ſuperexcellenti. fulgor autem admirabilis qui poſtea apparuit, aut varij colores oſtenderũt

Quæ fuit gloria Dñi quæ apparuit.

A maieſtatem Dei et gloriam. fuit autem oſtenſa gloria Domini, quia alias forte tota multitudo lapidaſſet Moyſen et Aaron, cum eſſet perſuaſa à Chore, et ſocijs ſuis, ſed gloria Domini compeſcuit multitudinẽ, ſic fuit quando totus populus voluit lapidare Ioſue et Caleb, et apparens gloria Domini attonitam reddidit multitudinem, et non lapidauerunt eos, ſupra cap. 14. Item fuit oſtenſio iſta gloriæ, vt multitudo crederet Moyſi in his, quæ dicturus erat eis, cum ad eius approbationem appareret gloria Domini.

Locutusque Dominus ad Moyſen & Aaron, ait. Separamini de medio congregationis huius, vt eos repente diſperdam.
B Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt. Fortiſſime Deus ſpirituum vniuerſæ carnis, num vno peccante contra omnes ira tua deſæuiet? Et ait Dominus ad Moyſen. Præcipe vniuerſo populo, vt ſeparetur a tabernaculis Chore, & Dathan, & Abiron. Surrexitque Moyſes, & abijt ad Dathan & Abiron, & ſequentibus eũ ſenioribus Iſrael, dixit ad turbam. Recedite a tabernaculis ho- Deut. 4.
minum impiorum, & nolite tãgere quæ ad
C eos pertinẽt, ne inuoluamini in peccatis eorum. Cumque receſſiſſent a tentorijs eorũ per circuitũ, Dathan & Abirõ egreſſi ſtabãt in introitu papylionum ſuorũ cũ vxoribus, & liberis, omnique frequentia. Et ait Moyſes: In hoc ſcietis ꝙ Dñs miſerit me, vt facerẽ vniuerſa quæ cernitis, & nõ ex proprio ea corde protulerim. Si cõſueta hoium morte interierint, & viſitauerit eos plaga, qua & cęteri viſitari ſolent, nõ miſit me Dñs: Sin aũt
D nouã rem fecerit Dominus, & aperiens terra os ſuũ deglutiat eos, & oĩa quæ ad illos pertinent, deſcenderintque viuentes in infernũ, ſcietis quòd blaſphemauerũt Dominũ. Cõfeſtim igit̃ vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorũ, & aperiẽs os ſuum deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtantia eorum. Deſcẽderuntq; viui in infernũ operti humo, & perierũt de medio multitudinis. At vero oĩs Iſrael qui ſtabat ꝑ gyrũ
E fugit à clamore pereuntiũ dicẽs. Ne forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus a Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Locutuſque eſt Dñs ad Moyſen dicẽs. Præcipe Eleazaro filio Aarõ ſacerdoti, vt tollat thuribula quæ iacent in incendio, & ignẽ huc illucque diſpergat: quoniã ſanctificata ſunt in mortibus peccatorũ: producatq; ea in laminas & affigat altari, eo ꝙ oblatũ ſit in eis incẽſum

Terra deglutiuit Dathan & Abiron.

Chore cũ oibus ſuis igne conſumptus fuit.

Domino, & ſanctificata ſint, vt cernant ea pro ſigno & monimento filij Iſrael. Tulit ergo Eleazar ſacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium deuorauit, & produxit ea in laminas affigens altari, ut haberent poſtea filij Iſrael quibus commouerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non eſt de ſemine Aaron ad offerendum incenſum Domino: ne patiatur ſicut paſſus eſt Chore, & omnis congregatio eius, loquente Domino ad Moyſen.

Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen. Hic ponitur pene inflictio quantum ad illos peccatores: & Deus volebat infligere maiorem penam quàm inflixit delendò totam multitudinem, niſi Moyſes exoraſſet pro ea vt patet infra. *Ad Moyſen & Aaron dicens.* Iſta locutio fuit ad vtrunque. nā ſæpe loquebatur Deus ad Moyſen & Aaron ſimul. aliquando autē ad ſolum Aarō, licet rarò. de quo Leui. cap. 10. & in hoc erat propheta. nam omnes ad quos factus eſt ſermo Dei prophetæ appellantur: potiſſime; quia non erat reuelatio Dei hic in ſomnis, ſed in voce per vigiliam quod ad maiorem gradum pertinet prophetiæ de quibus dictum eſt ſupra cap. 12. fuit autem locutio iſta de nube, quæ erat ſuper tabernaculum: ſæpe enim loquebatur Deus in columna illa, & cum loqueretur inclinabatur nubes ad oſtium tabernaculi, ſic factum eſt loquente Deo ad Mariam & Aaron ſupra cap. 12. & ſic factum eſt hic, quia inclinata eſt nubes, & de illa locutus eſt Deus ad Moyſen & Aaron. in ipſa enim tunc apparebat gloria Domini. *Separamini de medio congregationis huius peſſima.* Volebat Deus delere totam illam multitudinē ſubito, & dixit vt ſepararentur Moyſes & Aaron ab eis, ne cum illis periret. vocatur autē multitudo iſta peſſima, quia erat infidelis Deo, & cū per manum Moyſi Deus illis quotidiana beneficia largiretur, conuerſi erant contra Moyſen ad tollendum ei principatum.

Aliqui volunt quòd accipiatur hic cōgregatio peſſima pro 250. viris qui venerant ad thurificandum, ſed non videtur eſſe conſonum literæ, quia infra dicit Moyſes orando ne omnis populus moriatur. num vno peccante contra omnes deſæuiet ira tua? ſi tamen eſſent ſoli 250. viri non vocarentur omnes, quia erat minima pars populi. Item non diceretur vno peccante deſæuire Deum in omnes, quia ibi omnes illi peccauerant, ſed Deus iraſcebatur toti multitudini, quæ aliquo modo peccauerat, quia cōgregata fuit contra Moyſen & Aaron. & ob hoc vocatur peſſima.

Vt eos repente diſperdam. Ideſt, vt ſubitò deſtruam illos. non intendebat Deus deſtruere Iſraelitas, quia ſi intendiſſet deſtruxiſſet. voluntati enim Dei nemo reſiſtere poteſt, ſed iſta erat voluntas ſigni, ideſt ſignificabat ſe velle, quanquam non determinate vellet, ſed magis oppoſitum, Moyſes tamen, quia vidit Deū iratum, orauit ne deleret populum, ſicut fecit in adoratione vituli, volens conterere totam multitudinem, & iacuit Moyſes coram Domino quadraginta diebus orans ne diſperderet populum, vt patet Deut. capitulo nono.

F *Quare non dixit Deus Moyſi, quòd faceret i ſum in gentem magnam, cum dixit ſe velle deſtruere populum ſicut alias. Quæſt. X.*

QVAERET aliquis quare cū Deus diceret hic velle deſtruere omnem multitudinem non dixit Moyſi quod faceret eū in gentem magnam, ſicut dixit quando orauit ne deleret multitudinem in fabricatione vituli, & ſicut dixit quando orauit ne deleretur in murmuratione cōtra Dominum venientibus exploratoribus? de primo patet Exodi trigeſimoſecundo cap. de ſecundo habetur ſupra cap. 14.

Reſpondendum eſt, quòd nulla vice harum Deus G diſpoſuerat delere totam multitudinem, nam ſi diſpoſuiſſet non manſiſſet ex eis quiſquam, quia Deus non mutatur a propoſito, vt patet ex verbis Samuelis 1. Reg. 15. cap. I. porro triumphator in Iſrael non parcet, & pęnitudine nō flectetur: nec enim homo eſt, vt agat pęnitentiam. quia tamen in iſtis duabus vicibus non æqualiter peccauerunt Iſraelitæ: Deus non monſtrauit æqualia ſigna iracundiæ nec voluntatis ad puniendum: peccatum enim in fabricatione vituli fuit grauiſſimum. nullum enim peccatum contra Deum directius eſt, quam idolatria, vt declaratū eſt Exo. cap. 32. ideo monſtrauit pro hoc magna ſigna furoris, & quòd penitus vellet delere totam multitudinem. vnde dixit Moyſi, quod faceret eum ducem ſuper aliam gentem maiorem & fortiorem, & quòd H non oraret pro gente illa. ſimiliter autem in ſecunda murmuratione venientibus exploratoribus de terra Chanaan fuit peccatum grauiſſimum, quia dixerant ſe velle reuerti in Aegyptū, in quo erant ingrati omnibus beneficijs Dei, & hoc erat duriſſimum. ideo Deus monſtrauit magna ſigna iracundiæ, & voluntatis ad diſperdendum illos: vnde dixit, ꝙ faceret eum in gentem maiorem ſi non oraret pro hac multitudine. hic autem nō fuit peccatum ita graue, ideo nō demonſtrauit Dominus tāta ſigna iracundiæ, nec dixit quòd cōſtitueret Moyſen ducem populi alterius maioris.

Item patet hoc, quia in peccato primo ſecuta eſt punitio multitudinis, & præter hoc Moyſes primo I orauit Deum quadraginta diebus & noctibus, ne deleret multitudinem, & tunc conceſſit Deus. hic autem non fuit diuturna oratio, ſed immediate, vt Moyſes orauit ne deleret multitudinem Deus ceſſauit: ideo non fuit conueniens exprimi, quòd Deus conſtitueret Moyſen in gentem aliam fortiorem, quia illud conueniebat ſi demonſtraſſet Deus magna ſigna furoris.

Qui ceciderunt proni in faciem. Ideſt cum Moyſes & Aaron audiuerunt, quod Deus vellet repente delere multitudinem, ceciderunt ſuper terram orantes ne hoc faceret. nam mouebatur ad populum pietate quadam, quanquam eſſet iniquus, & perſequeretur eos. erant tamen iſti prælati habentes viſcera charitatis ad omnes de populo tanquam ad filios, quam- K quam aliquando affligerent eos propter peccata ſua: & ipſa cura populariorum erat eis grauiſſima.

Atque dixerunt. fortiſſime Deus ſpirituum vniuerſæ carnis.

Quomodo intelligitur quòd Deus ſit ſpiritus fortiſſimus. Quæſt. XI.

ISTA fuit oratio amborum, nam orabant forte in voce eleuata, & coincidebant in petendo, vel dato, quòd orarent intra cor ſuum Deus mouebat eorum mentem ad orandum

idem,

A idem,& dixerunt fortiſſime Deus ſpirituum vniuer-
ſę carnis. quod dupliciter intelligitur. Vno modo ꝙ
Deus ſit ſpiritus fortiſſimus inter ſpiritus vniuerſæ
carnis,ſ.ꝙ Deus non ſit ſubſtantia corporalis,ſed ſpi-
ritus,& in animalibus ſunt ſpiritus, in vniuerſa carne
tamen non eſt aliquis ſpiritus, ita fortis vt Deus, cui
ſubeſt poſſe quidquid vult. Alio modo eſt ſenſus,
ꝙ Deus ſit fortiſſimus, & ſit ſpirituum vniuerſæ car-
nis, ideſt ſolus ipſe conſiderat ea, quæ ſunt in ſpiritu
vniuerſę carnis,ſ.omnium hominum,quia homo vo
catur omnis caro. ſic patet Pſal.64. ſcilicet, omnis ca-
ro ad te veniet, ideſt omnis homo. & iſte ſenſus eſt
conuenientior. Primo, quia non comparatur Deus
ad ſpiritus vniuerſę carnis in fortitudine, ita ꝙ ipſe ſit
fortior illis, quia iſta non eſt aliqua magna laus Dei,
B potiſſime, quia iſta operatio innuit Deum eſſe ſpiri-
tum in carne, cum comparat eum in fortitudine ad
ſpiritus carnis. Alioquin deberet dicere,quòd Deus
erat fortiſſimus omnium ſpirituũ, Deus tamen non
eſt ſpiritus carnis,nam ſecundum ꝙ probat Ariſto.8.
Phil.primus motor non eſt corpus,nec virtus in cor-
pore,& iſte eſt Deus. ſi tamẽ eſſet ſpiritus carnis eſſet
virtus in corpore,ideo non eſt conueniens compara-
tio. Item data iſta comparatione non ſequitur aliquis
ſenſus conueniens, ideo intelligendum eſt in ſecun-
do ſenſu,ſ. ꝙ Deus conſideret ea, quę ſunt in ſpiritu
vniuerſę carnis.& tamen ſcis ꝙ vnus peccauit,ſcilicet
Chore, vel pauci cum eo,nunquid ergo propter pec-
catum vnius deſtrues totam multitudinem? quaſi di-
C cat ſi tu non cognoſceres ea, quę ſunt in ſpiritu vni-
uerſę carnis, & arbitrareris totam multitudinem pec
cauiſſe quanquam non peccauiſſet, non erat tantum
culpabile ꝙ punires omnes,& tamẽ tu cognoſcis ea,
quæ ſunt in ſpiritu vniuerſę carnis, ideo irrationabi-
le videtur ꝙ hoc facias. Similem propoſitionem po-
nit ſcriptura infra 27.cap.& in eodem ſenſu, cum di-
xit Moyſes prouideat Dominus Deus ſpirituum om-
nis carnis hominem,qui ſit ſuper multitudinem hãc.
erat autem ſenſus ꝙ Moyſes moriturus erat, & alius
ſucceſſurus in regimine totius populi, in quo exige-
batur magna prouidentia, & ſanctitas pro tanta mul-
titudine diſponenda: ideo dixit Moyſes, quòd Deus
D qui erat ſpirituum vniuerſę carnis, ideſt qui cogno-
ſcebat corda omnium hominum eligeret talem vi-
rum,qui eſſet conueniens ad iſtud regimen. vocatur
Deus fortiſſimus quod cõuenit in pręſenti,quia age-
batur de pęna infligenda,& in delendo ſubito totum
populum apparebat fortis. *Num vno peccante contra
omnes ira tua deſaeuiet?* Quaſi dicat cum tu ſcias ꝙ vnus
peccauit,quia cognoſcis ſpiritũ vniuerſę carnis: quo-
modo vis punire totam multitudinem? quaſi dicat
non pertinet ad te: pertineret autem ſi non cogno-
ſceres corda,& exiſtimauiſſes eos peccaſſe, cum non
peccauerint.

Quomodo dixit Moyſes quòd vnus peccauerit cum fuerint 250.
Quæſt. XII.

E SED dicet aliquis quomodo Moyſes dixit vno
peccante. multi enim peccauerant,ſ.250.viri?
Reſpondendum eſt, ꝙ Moyſes orabat hic ne
tota multitudo deleretur, quia nõ peccauerat
tota,& quanquam peccauiſſet Chore cum 250. viris
dicebatur vnus peccaſſe, quia iſti erant quaſi vnus vir
in comparatione totius populi, vel dicitur vno pec-
cante, ideſt Chore. ipſe enim fuit origo totius, cum
concitauerit Dathan & Abiron & 250. viros ad ſedi-
tionem, peccauerunt tamen alij conſentientes ei, li-
cet non ita principaliter: multitudo autem peccauit
magis remotè, quia ipſa perſuaſa a Chore, & ſequaci-

A bus ſuis venit cum eis cõtra Moyſen & Aarõ. poſtea
tamen adhuc iſta multitudo punita eſt: quia omnes
hi vel plurimi ipſorum murmurauerũt contra Moy-
ſen & Aaron mortuis Dathan & Abiron & Chore
& tunc ignis ſucceſus a Domino combuſſit 14. mil
lia ipſorũ, vt ĩ.patet. *Et ait Dominus ad Moyſen.* Iam pla-
catus precibus eius noluit deſtruere totũ populum:
ideo iuſſit, vt ſepararetur tota multitudo a taberna-
culis impiorum, vt ſoli mali perirent. *Præcipe vniuerſo
populo, vt ſeparetur a tabernaculis Dathan & Abiron & Cho-
re.* Iſti peccauerant & volebat eos delere,& quia iſti
non iuerant ad pręceptum Moyſi,nec voluerũt ſubi-
re examen in offerendo thymiama, dedit eis Deus
aliud genus mortis.ſ. vt tabernacula eorum cum ipſis
abſorberentur a terra. Et non fit hic mentio de Hon,
B qui etiam abſorptus fuit a terra,cũ repugnaſſet Moy-
ſi, ſicut Dathan & Abiron, & hoc quia forte nõ erat
ita magnus princeps, ſed intelligitur nominato Da-
than & Abiron.

*Quare Deus iuſſit multitudinem ſeparari à tabernaculis Da-
than & Abiron. Quæſt. XIII.*

IVSSIT autem Deus hic ſeparari multitudinem
a tabernaculis Dathan & Abiron, & Chore, &
nõ a tabernaculis 250.virorum. Cauſa huius eſt
duplex. Prima quia non ſolũ Dathan & Abiron
perierunt, ſed etiam filij,& vxores, & quidquid cum
eis manſit in tabernaculis. de pertinẽtibus autem ad
C 250.viros nihil perijt, ſed ipſi ſoli. ideo non iuſſit, ꝙ
recederent a tabernaculis ipſorum. Secunda cauſa,
& adhuc ſolidior eſt, quia 250. viri non erãt in taber-
naculis ſuis,ſed in Sanctuario offerentes incenſum vt
patet infra,& ibi mortui ſunt. ideo non oportuit dici
ꝙ aliquis recederet a tabernaculis eorum. de Dathã
& Chore & Abiron aliud erat, quia iſti manebant in
tabernaculis ſuis,ideo ad hoc quòd perirent oporte-
bat, vt recederent alij de tabernaculis ipſorum, & iſti
250.viri nõ abſorpti ſunt a terra,ſicut Dathan & Abi-
ron,ſed ſolum combuſti ſunt.

*Quare iuſſit Moyſes quòd recederet populus a tabernaculo Cho-
D re,cum eſſet de 250.viris. Et an Chore mortuus fuerit offe-
rendo thymiama cum 250.viris, vel abſorptus eſt a terra.
Quæſt. XIIII.*

QVAERET aliquis quare dicatur, ꝙ recederẽt
a tabernaculo Chore cum ipſe fuerit cũ 250.
viris vt patet ſupra: vnde videbatẽ ſatis ſibi eſſe,
quod cremaretur cum ipſis, & non recederet
aliquis a tabernaculo eius.
Aliquis reſpondebit,ꝙ quanquam Chore perierit
cum 250. viris, tamen dictum eſt vt recederent alij
a tabernaculis eius, quia volebat Dominus aliquos,
qui erant, in tabernaculo eius, & pertinebant ad eũ,
perire,ſcilicet,quòd perirent filij ſui, & alia quę erant
in tabernaculo. Sed falſum eſt, quia filij Chore non
E perierunt. vnde dicit litera infra 26.cap.quòd grande
miraculum in Iſrael factum eſt,vt Chore pereunte fi-
lij illius non morerentur. Dicendum eſt igitur aliter
ꝙ poſitũ eſt hic de tabernaculo Chore, quia ipſe non
fuit mortuus inter 250.viros qui combuſti ſunt offe-
rẽtes thymiama, ſed receſſit in tabernaculum ſuum,
& terra abſorbuit eum. & tunc factum eſt miraculũ,
vt Chore pereũte nõ perirent filij eius, quia ꝗꝗ in ta-
bernaculo eſſent, & aperta fuiſſet terra,non fuerunt
ipſi abſorpti, ſed pater eorum cum toto tabernaculo
vt innuitur infra vigeſimoſexto cap.& hoc modo ve-
rum eſt, ꝙ ſolum 250. thuribula reperta ſunt in igne
altaris,& illa affixa ſunt altari in laminas, vt patet ĩ. ſi

autem Chore obtuliſſet eſſent 251. Fuit autem modus ꝙ Chore iuit cum 250. viris ꝯ Moyſen & Aaron, & iuſſit eis ꝙ aſſumerẽt thuribula ſua, vt patet ſupra, ſcilicet, dixitque ad Chore. tu & omnis congregatio tua ſtate ſeorſum coram Domino. ſuit autẽ hoc die vna antequam fieret, vt patet ibidem. cum dicitur. ſtare ſeorſum coram Domino, & Aaron die craſtino ſeparatim. In illo autem die non venit Chore, ſed ſoli 250. viri: & hoc ſorte, quia contempſit præceptũ Moyſi, ſicut Dathan & Abiron, vel magis quia ſorte timuit offerre thymiama, & noluit ire ne ei aliquod malum eueniret. voluit tamen alio modo vſurpare ſibi dominium, & tunc ſoli 250. viri iuerunt ſequenti die in Sanctuarium ad offerendum, & ipſi ſoli combuſti ſunt. Chore autem nequaquam, ſed abſorptus fuit a terra cum tabernaculo ſuo. Et ob hoc cũ Moyſes iuit ad tabernacula Dathan & Abiron, etiam iuit ad tabernaculum Chore dicens, quòd omnes recederent ab eo, vel ſi Moyſes non iuit illuc, ſaltem dixit toti multitudini ꝙ recederent a tabernaculo Chore, ſicut aliorum duorum.

An Chore combuſtus fuerit ab igne, vel a terra abſorptus. Quæſt. XV.

ALIQVI autem dicunt, ꝙ Chore combuſtus ſuit, & a terra deuoratus. ꝙ autem fuerit deuoratus patet infra 26. cap. vbi dicitur ꝙ moriente Chore fuit grãde miraculum filios eius non periiſſe: quòd vero fuerit combuſtus ſic probant, quia dicitur inſra quòd thuribula affixa ſunt in altari, vt quilibet de extraneis recordetur, & non audeat præſumere officium ſacerdotum, ne accidat ei vt Chore, & congregationi eius, ſed congregatio Chore paſſa eſt incendium. ergo Chore incenſus eſt, Dicendum tamẽ ꝙ Chore ſolum ſuit deuoratus a terra in tabernaculo ſuo: & ob hoc mandauit Deus ꝙ recederet populus a tabernaculo Chore, ſicut a tabernaculo Dathan & Abirõ, qui ſolum abſorpti ſunt. Item quia ſi Chore ſuiſſet incẽſus cum aliis viris thurificando inuentum ſuiſſet thuribulum eius cum thuribulis aliorum, ſed non eſt inuẽtũ cum ſolum ſuerint 250. thuribula. ergo nõ obtulit Chore. Item ſolum fuerunt combuſti 250. viri, vt patet inſra cum dicitur. ſed & ignis egreſſus a Domino interfecit 250. viros qui offerebant incenſum. ergo non ſuit combuſtus Chore. Item nõ ſtat, ꝙ ſuerit combuſtus, quia qui exiſtimãt eum fuiſſe combuſtum arbitrantũ, ꝙ cum 250. viris ſuerit combuſtus offerendo thymiama. ſed conſtat ꝙ ipſe abſorptus eſt a terra in domo ſua, vt colligitur inſra 26. c. ergo Chore non ſuit combuſtus. Si autem aliquis dicat ꝙ Chore in domo ſua primo combuſtus eſt, deinde abſorptus a terra, nõ eſt aliquo modo rationabile: ad quid enim proderat abſorberi poſtquam combuſtus erat? maxime quia cõbuſtio 250. virorum ſuit ab igne egreſſo de altari cum inſra dicatur, quòd ignis egreſſus a Domino combuſſit illos cum offerebant incenſum. Iſte tamen ignis non poſſet comburere Chore, qui erat in tabernaculo ſuo. Item non ſtat, quia iſta combuſtio erat, vt in eo punirentur, in quo peccabant: qui autem offerebant thymiama peccabant volentes aſſumere prunas de altari holocauſtorum, quod eis non licebat. ideo ignis de eodem altari egreſſus combuſſit illos. Chore autem erat in tabernaculo ſuo nõ offerens: quomodo ergo combureretur non eſt rationabile. Item probatio quæ inſra ponitur nihil agit ad hoc, quia ibi dicitur ꝙ poſita ſuerũt thuribula in altari, in quibus obtulerant hi quos deuorauit ignis, vt caueant omnes extranei accedere ad altare, ne patiãtur ſicut Chore,

F & congregatio eius: tamen Chore non fuit de offerentibus, quia tunc in tabernaculo fuiſſet combuſtus apud altare, & non in domo ſua. ergo nihil attinet illa litera ad hoc ꝙ fuerit combuſtus Chore, Item inſra 26. dicitur. grande miraculum factum eſt ꝙ Chore pereunte filij eius mortui nõ ſunt. Si tamen Chore combuſtus fuiſſet cum aliis ante oſtium tabernaculi thurificando, nullum miraculum fuiſſet filios eius permanere, quia erant multum elongati ab eo, ſ. extra Sanctuarium. ſic dicunt Iudæi ſuper Pſal. 45. ꝙ exiſtente Chore in tabernaculo ſuo aperta eſt terra, & deuorauit eum. filij autem ſui manſerunt in aere pendentes, donec terra clauderetur. Sed arguet aliquis contra, quia ſupra dicit, ꝙ dixit Moyſes ad Chore tu & omnis congregatio tua ſtate ſeorſum coram
G Domino, & ſequitur. tollite ſinguli thuribula veſtra. ergo Chore ſumpſit thuribulum, & conſequenter mortuus eſt in incendio. Reſpondendum eſt quòd quamquam iuſſerit Moyſes noluit facere Chore. nã dixit eis ꝙ die craſtino facerent hoc, & die craſtino noluit venire Chore, ſed ſoli 250. viri. Et cum arguit, ꝙ infra dicitur ne patiatur ſicut paſſus eſt Chore, & omnis congregatio eius. Reſpondendum eſt ꝙ Chore & ſocij ſui mortui ſunt, ſed non eodẽ genere mortis. hoc autem ſufficit ad exemplum, ſ. ne offerentes alienigenæ patiantur ſicut Chore & ſocij ſui, ideſt ne moriantur. *Surrexitque Moyſes, & abijt ad Dathan & Abiron.* Erat Moyſes proſtratus in terra cum Aaron orantes Dominum ne deleret totam multitudinem,
H & tunc dixit Deus Moyſi ꝙ iuberet recedere turbam a tabernaculis impiorum: illico autem ſurrexit Moyſes, & iuit ad tabernacula iſtorum, vt omni multitudini circumfuſæ iuberet recedere a tabernaculis illorum. & dicitur hic de Dathan & Abiron: in quo intelligitur Hon filius Pheleph de ſtirpe Ruben, qui & inſurrexit, vt patet ſupra: intelligitur etiã Chore, quoniam ad tabernaculum huius iuit, iubens quod in aliis dixerat. nam Deus iuſſerat, vt ſepararentur a tabernaculo Chore Dathan & Abiron. ergo etiam Moyſes hoc retulit. ſed ſcriptura non curat interdum enarrare omnia, cum poſſunt colligi ex præcedentibus & ſubſequentibus.

Sequentibus eum ſenioribus Iſrael. Ideſt cum Moyſe
I iuerunt comitantes eum ſeniores Iſrael, ſcilicet, homines prudentiores & maioris honoris in toto populo. Iſti autem ſunt ſeptuaginta ſeniores de quibus ſupra 11. cap. vel alij iudices, & maiores plebis, qui nõ murmurabant.

Dixit ad turbam. Scilicet ad multitudinem populi quæ erat in circuitu tabernaculorum Dathã & Abiron & reliquorum.

Recedite a tabernaculis hominum impiorum. Ideſt non maneatis apud eos. nam ſi mãſiſſent ibi abſorberentur, quanquam non peccauiſſent, quia iam peccabãt non obedientes admonitioni Moyſi. & dicitur ꝙ recederent de tabernaculis iſtorum propter duo. Primo, quia cum iſti eſſent potentes multi famulabantur eis. hos autem iuſſit Moyſes recedere. Secun-
K do quia in deſerto erat ordo caſtrametandi, & ponebantur tẽtoria cõiuncta, ſicut ſunt domus in vrbibus ſub vexillis patrũ ſuorũ, vt patet ſupra c. 2. vñ apud tẽtoria Dathan & Abiron erant multa tentoria reliquæ plebis, & iſta amota ſunt de loco ſuo. nã magna pars terræ aperta eſt ad deuorãdũ impios, & ſi non fuiſſent amota tentoria coniuncta abſorberentur.

Et nolite tangere quæ ad eos pertinent. Quia ſorte aliqui videntes eos abſorberi vellent accipere aliqua de rebus eorum ne perirent. ideo monentur ne volentes talibus ſuccurrere inuoluerentur in terræ voragine. vel magis eſt ſenſus, quòd cum ſcirent Iſraelitæ eſſe

conſu-

A cõſumẽda omnia quę poſſidebãt Dathã & Abyron antequam abſorberentur, conarentur accipere aliqua de illis, & hoc vetat Moyſes, quia forte dum ipſi acciperent ea, terra diuideretur & perirent. Nec eſt conueniens ſenſus prior, quia nemo conaretur accedere ad Dathan & Abiron poſtquam terra aperta eſſet, quia iam impoſſibile eſſet eripi quicquam de voragine, potiſſime quia omnes timerent, & fugerent viſa tam horrenda voragine, & ita dicitur infra, ꝙ omnis populus, qui ſtabat per circuitum fugit a clamore pereuntium dicens ne forte & nos terra degluriat. *Ne inuoluamini in peccatis eorum.* Ideſt in pęnis peccatorum ſuorum ſi ſubmergamini: non poterat enim aliquis inuolui peccatis Datan & Abiron niſi forte repugnaret contra Moyſen, ſicut ipſi repugnauerant, ſed inuoluebantur in peccatis, ideſt in pę- B nis peccatorum. ſimile habetur Apoc. 18. cap. exite de ea popule meus ne participes ſitis delictorũ eius; & de plagis eius non accipietis. *Cumque receſſiſſent à tentorio eorum per circuitum.* Cum Moyſes iſta protulit credidit populus, & timuit faciens quod iuſſerat, & dicitur ꝙ receſſit a tentorio eorum: non ꝙ haberent vnum tentorium omnes cum dicatur ſupra, pręcipe populo vt ſeparetur a tabernaculis Chore Dathan & Abiron. & etiam Dathan & Abiron non habebant vnum tabernaculum cum infra dicatur. Dathan & Abiron egreſſi ſtabant in introitu papylionum ſuorum, ſed ponitur hic ſingulare pro plurali, ſicut aliquando econtrario fit.

C *Dathan & Abiron egreſſi ſtabant in introitu papylionum ſuorum.* Ideſt cum dixit iſta Moyſes illi viri exierũt de interiori parte tabernaculorum ſuorum ad oſtia, & manebant ibi, vt viderentur a toto populo, & innuerent ſe nihil timere eorum, quæ dicebat Moyſes, ꝙ facerent ſi abſconderentur in parte interiori tẽtoriorum, & iſti neſciebãt quam pęnam ſuſcepturi eſſent, nec populus cognoſcebat quamquam recederet de mandato Moyſi vſque ad vltimum, cum dixit terram eſſe aperiendam, ſed tunc vix verba fuerant finita, & ecce terra dirupta ſub pedibus eorũ abſorbuit illos. Iſti autem licet forte aliquid timerent, tamen quia repugnauerant Moyſi contemnentes pręceptũ eius erubeſcebant ad verba Moyſi recedere de taberna- D culis ſuis. manſerũt ergo & ſuperuenit eis interitus. Sed adhuc dato ꝙ receſſiſſent de tẽtorijs ſuis miſcentes ſe in mediam multitudinem, adhuc ibi inueniret eos manus Domini & contereret de populo alio genere mortis. Sed conuenientior modus fuit iſte, vt totus populus videret, atque timeret. *Cum vxoribus & liberis omnique frequentia.* Ideſt ſtabant in oſtio tentoriorum ſuorũ ſiue papylionum, quod idem eſt, cum vxoribus ſuis & filijs & tota turba. frequentia enim multitudinem ſignat. ſic patet infra 27. cap. ſ. ꝙ Moyſes impoſuit manum ſuper Ioſue coram frequentia populi, ideſt corã tota multitudine. hoc autem erat quia iſti erãt diuites, & habebant familiam magnam, quæ cum eis manſit in oſtijs tentoriorum ſuorum. E nam aliqui de famulis contemnebant verba Moyſi, ſicut Domini eorum, alij vero verecundia dominorum vel timore non deſeruerunt eos, & ſic omnes perierunt. *Et ait Moyſes in hoc ſcietis quòd Dominus miſerit me.*

An ſignum quod demonſtrabat Moyſes de miſſione ſua a Domino eſſet ſufficiens. Et quòd miracula Chriſti probabant eum eſſe Deum. Quæſt. XVI.

DVBITABANT quidã de populo an Moyſes feciſſet ex corde ſuo omnia hęc diſtribuendo prępoſituras, & honores conſanguineis ſuis, vel an Deus A iuſſiſſet hoc. Dat autem hic ſufficiẽs ſignum ꝙ Deus iſta omnia iuſſerit, quia pręmiſit iſta verba, & dixit ſignum ſecuturum eſſe ad confirmationem omnium iſtorum. ſed ſic euenit, vt ipſe prędixerat. ergo verum eſt quod pręmittebat. Iſtam probationẽ de cognoſcenda veritate prophetarum dat Deus Deut. 18. c. ſ. ꝙ ſi tacita cogitatione reſpõderis quomodo poſſum intelligere verbum, quod non eſt locutus Dominus? hoc habebis ſignum ꝙ in nomine Domini propheta ille prędixerit, & non euenerit hoc, Dominus non eſt locutus. ergo a contrario ſenſu ſi propheta aliquid diceret in nomine Domini, & daret aliquod ſignum poſtea futurum, verum eſt a Deo fuiſſe illa dicta. ſic fuit de Moyſe hic. & cũ dicitur ꝙ Deus miſerit me, eſt ſenſus ꝙ miſit me ad dicendum vobis, vt receda- B tis de circuitu hominum impiorũ, vel magis eſt ſenſus ꝙ Dominus miſerit me, ideſt miſerit ad faciendum omnia quæ feci & nihil ex corde meo egi. Eſt autem ſufficiens argumentum, quia dicebat Moyſes, ego feci omnia quæ videtis ex mandato Dei: & adhuc do vobis ſignum ꝙ nũc terra aperietur, & deuorabit iſtos impios. tunc ſtat argumentum. Deus nunquam eſt teſtis falſitatis. ſi ergo faciat aliqua ſigna ad probationem alicuius rei illa vera eſt. ſed iſta ſigna erant talia qualia nemo facere poſſet niſi Deus vel ex diuina iuſſione, ſ. aperire terram & deglutire impios. ergo Deus approbabat hic verba Moyſi, & ꝯſequẽter vera ſunt. Sic enim fuit probata diuinitas Saluatoris noſtri per miracula, q̃ nemo facere poſſet niſi Deus, C ſed illa maiora miracula fuerũt qualia nulla potentia finita facere potuiſſet. ſ. mortuos ſuſcitare, & ſanare cęcos a natiuitate & ſimilia. mouere autẽ terram bene ſubiacet potentiæ dæmonum & bonorum angelorum, cum etiam naturaliter fieri poſſit tamen, nequaquam feciſſent angeli, vel dęmones niſi Deus permitteret, aut iuberet, quia hoc erat in pęnam illorum qui perierunt, ſed non eſt in poteſtate dæmonũ facere perire quem voluerit.

An iſta ſigna facta per Moyſen contra 250. & Dathan & Abiron &c. fuerint a dæmonibus vel à Deo. Qõ. XVII.

D SED tunc diceret aliquis ꝙ nõ dabat Moyſes ſufficiens ſignum. nam id quod ponebat pro ſigno poterat fieri a dęmonibus, & ſic forte feciſſent ipſi Moyſe inuocante illos per artem nicromanticam. Reſpondendũ eſt, ꝙ hoc non ſtat propter duo. Primo, quia licet ſubijciatur iſte effectus poteſtati dęmonis abſolute, tamen ſimpliciter faciens non poteſt in damnum aliorum facere: quia Deus non permitteret, vt noceret quantum poſſet. Si ergo aliquis dicat Deꝰ miſit me, & do vobis in ſignũ ꝙ immediate morientur iſti mille viri, ſufficiens probatio eſt ſi mortui fuerint immediate, quia q̃q̃ occidere illos dęmoni ſubſit abſolute: tamen ipſe non põt occidere illos quandocunque vult, quia prohibet ſemper ab alia poteſtate maiori. Si ergo moriantur E Deus voluit ꝙ morerentur, & ſic confirmatio verborum prouenit aliquo modo a Deo in ſigno. Secundo non ſtat, quia iſte dixit: Deus miſit me, & in ſignũ huius terra aperietur, & deuorabit impios. q̃q̃ ergo potuiſſet fieri illud per dęmones, ſi tñ Deus permitteret fieri ꝯfirmaret dictũ, cũ pmiſſio illa erat cõferre aliqd ad actionẽ, & tũc cõfirmaret id qđ erat falſum: nec erat hoc ꝑ accidens, ſed directe fuerat inductum ſignum illud ad probationem dicti falſi. Si igitur fuiſſet falſum id quod Moyſes dicebat, ſ. ꝙ Deus miſerat eum, non fuiſſet ſecutum ſignum. *Vt facerem vniuerſa quæ cernitis.* Ideſt per hoc cognoſcetis, ꝙ Deus miſit me ad faciendũ oĩa, quæ inter vos diſpoſui, ideſt

quantum ad principatum & miniſteria ſacerdotum & Leuitarum, & totius multitudinis, de quibus putatis ꝙ fecerim ex corde meo, & ſic confirmat Moyſes ea quæ facta ſunt per ea quæ fient, modus autem prophetarum demonſtrantium veritatem dictorum ſuorum eſt communiter, vt aliquid de futuro dicant, & illud probent per aliquod ſignum ſecuturum immediate, quod ſit ante res quæ prædicantur. hic autẽ Moyſes confirmauit præterita: non quidem quantũ ad hoc quòd fuerint, quia veritas præteritorum neceſſaria eſt, ſed quantum ad hoc quod à Deo fuerint, & hoc erat dubium, ideo demonſtratum eſt ſignum à Deo probatiuum huius.

Et non ex corde meo illa protulerim. Ideſt, & non feci iſta ex corde meo, ſ. ſecundum quòd ego deſiderabã G affectione cognatorũ, vel cupidine proprij honoris, ſed ita protuli vt Deus iuſſit.

Si conſueta hominum morte interierint. Signum eſt datum à Moyſe, quòd ſi iſti homines mortui fuerint, ſ. Dathan & Abiron & Chore, ſicut cæteri homines mori ſolent, quòd Deus non miſit eum ad faciẽdum hæc. & dicitur mors conſueta quãdocunque aliquis moritur morbo, ſiue defectu naturæ, & non erant iſti morituri hac plaga, quia immediate mortui ſunt per ſignum datum, & hoc quia mors illa eſt hominum non peccãtium, ita vt debeat eis infligi mors tanquã pęna, & illis hominibus venit mors tanquã à natura, & non tanquam data in pœnam alicuius peccati ſpecialiter: etiam volebat Moyſes ſignare alterum ſpeciale in iſtis viris, ſ. ꝙ etiam non infligeretur eis talis H pęna qualis infligi ſolet alijs hominibus pro peccato, nam iſti abſorpti ſunt a terra: ante hoc autem nemo fuerat abſorptus, vt patet inquirẽdo omnes hiſtorias, ſed quibuſdam infligebatur mors ꝓ peccato in igne, vt patet ſupra cap. 11. alij autem ab hoſtibus, vel fame, aut ſiti, vel a beſtijs occidebãtur Leuit. 26. & Deu. 32. cap. & ſic de quibuſdam alijs modis viſitatis apud alios peccatores. Iſti autem nouum genus pęnæ habuerunt, quia abſorpti ſunt.

Et ſi viſitauerit eos plaga qua cæteri viſitari ſolent. Ideſt non ſolum non morientur iſti morte conſueta quæ eſt mors naturalis, & non pęnalis, ſed etiam non morientur plaga aliorum hominum: ſignat enim plaga pęnam inflictam, & iſtis non erat infligenda pęna ſicut I alijs peccatoribus. hoc autem erat ad ſignandum iſta magis à Deo fieri. accipitur hic viſitari, ideſt puniri, vt patet Pſal. 88. ſ. viſitabo in virga iniquitates eorum, ideſt percutiam eos virga propter peccata.

An alij quàm iſti vtputa ſodomitæ puniti fuerint pœna conſimili. Et an acciderit inter alias gentes apertio terræ ſicut in Dathan & Abiron. Quæſt. XVIII.

OBiicitur aliquis contra prædicta, ſ. ꝙ alij viſitati fuerint hac plaga qua iſti viſitati fuerũt, nam viri Sodomorum puniti ſunt in ſubuerſione terræ, vt patet Gen. 19. cap. Reſpondent quidam ꝙ loquitur Moyſes hic de pœ- K nis inflictis Iudæis, & nulla vnquam talis inflicta fuerat alicui Iudæo. Sed hoc nihil differt. nam Moyſes dicit hic ꝙ non viſitabuntur iſti pęna, qua alij homines viſitari ſolent. Si ergo inter gentes accidiſſet iſte modus pœnę, dato ꝙ inter Iudęos nunquam fuiſſet; non erat aliquid inconſuetum: potiſſime quia infra dicitur. ſin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os ſuum deglutiat eos. ſi tamen in alijs gentibus accidiſſet hoc, non eſſet aliquid nouũ, ideo neceſſe eſt dici ꝙ etiam non acciderit inter alias gentes. Et cum arguitur de ſodomitis, reſpondendũ eſt ꝙ non fuit ſimilis pœna, & hoc dupliciter. Primò di- F ci poteſt ꝙ ipſi non fuerunt abſorpti a terra. nihil. n. tale narrat ſcriptura Gen. 19. cap. ſed ſolum deſcẽdit ignis, & ſulphur de cęlo comburẽs eos cum vrbibus ſuis, ita vt nulla priorum ciuitatum relinquerentur veſtigia. hic autẽ fuit abſorptio, quia terra diuiſa eſt, vt abſorberentur iſti: deinde rediit in ſe. Aliter dici poteſt, ꝙ etiam ſi concederetur ſodomitas fuiſſe abſorptos a terra, vel vrbes eorũ: tamen non fuit ſimilis pęna huic, quia ignis de cęlo & ſulphur cecidit ſuper ſodomam, & combuſti ſunt homines, & iumenta cũ vrbibus ſuis: poſtea vero diuiſa eſt terra, & eruperũt aquæ, atque factum eſt ſtagnum magnum in loco, ita vt non manerent ſigna habitationis prioris in valle; ibi tamen non fuit apertio illa pęna ſodomorũ, quia iam combuſti erant ipſi cum omnibus rebus ſuis. hic G vero aliter fuit, ſ. ꝙ iſti abſorpti ſunt viuentes a terra, & nulla alia pęna præceſſit, vel ſecuta eſt, ideo nunquã fuit in prioribus ſęculis talis pęna ſicut iſtorum.

Non miſit me Dominus. Ideſt ſi verum eſt, ꝙ iſti moriuntur morte naturali ex ægritudine, aut defectu naturæ, vel illata plaga, ſicut infligi ſolet alijs pro peccato, nõ miſit me Dominus: ſed Dñs miſit me: ergo neceſſe eſt, ꝙ iſti moriantur morte non conſueta, nec plaga, qua alij viſitari ſolent. *Sin autem nouam rem fecerit Dominus.* Ideſt ſi fecerit Deus aliquid nouũ, quod non fuit in alijs, Dñs miſit me. & hoc eſt quod ſequitur, ſ. *Vt aperiens terra os ſuum.* Iſta eſt res noua, & dr̃ terra aperire os, i. pati quandam voraginem, nam terra nõ habet os niſi multum ęquiuocè; os. n. eſt aliquid in H animali factum ad ſuſcipiendum cibos, terra autẽ nõ vegetatur, cum non ſit animatum aliquid, ergo non eſt habens os, ſed ſicut in animali, os eſt quædã apertio ad deuorandum, ita & hiatus terræ, factus ad abſorbendum viros iniquos, dicitur os eius. *Terra hõ os ęquiuocè.*

Quidam Hebræi dicunt ꝙ terra habeat os, ſed iſtud ridiculum eſt, & dicunt ꝙ Deus creauerit os terræ in die ſabbati ad ſolis occaſum, cum iam ceſſauiſſet ab omnibus operibus, nam creatio fuit in ſex diebus. ſeptimo autem die qui eſt ſabbatum requieuit ab omni opere quod patrarat Gen. 1. & in veſpere illius diei dicunt ꝙ Deus creauerit os terræ, & ponunt nouem alia ſimul creata, quæ ſatis ridicula ſunt, vt declarabitur infra 20. cap. de quibus nihil ad nos, & mouentur ad I hoc, quia vbi litera noſtra dicit. *Sin autem nouam rem fecerit Dominus.* In Hebræo dicitur. *Si autem creauerit Dominus nouam creaturam.* Sed hoc nihil eſt, quia creare accipitur interdum pro facere, vt patet ſæpiſſime in ſcriptura, & ſic eſt hic. *Deglutiat eos.* Ideſt abſorbeat viuentes. *Et omnia quæ ad illos pertinent.* Ideſt omnia quę ipſorum ſunt, ſ. vxores, & filios, & familiã, & cætera quę poſſidebant. hoc verum eſt de illis quæ pertinebant ad eos, & permanſerunt in conſortio eorum. ſi tamẽ aliqua receſſerunt ab eis non perierunt, vt ſi aliqui de filijs iſtorum receſſiſſent de tabernaculis patrum, timẽtes malũ, quod dixerat Moyſes, non abſorpti ſunt. Idem de famulis, & de vxoribus. *Deſcenderintque viuentes in infernum.* Ideſt ſi videritis ꝙ iſti deſcẽdunt ad in- K feros viuentes, ſcietis ꝙ Dñs miſerit me. deſcendere iſtos viuentes ad inferos eſt, ꝙ aperiretur terra, & degluriret eos, ſiue deſcenderent ad profunditatem inferni, ſiue non, de quo infra dicetur.

Scietis quòd blaſphemauerint Dominum. Ideſt ſi videritis hoc manifeſte intelligetis quòd blaſphemauerunt Dominum. etiam erat iſta ſufficiens probatio, Intendebat enim Moyſes ſic dicere. iſti blaſphemauerunt Deum, & in ſignum huius aperietur terra deuorans eos. Si ergo terra aperta eſt, apparet eos blaſphemaſſe: alioquin non confirmaſſet Deus in ſigno, quia tunc approbaret falſitatem.

Et dicit Moyſes, ꝙ iſti blaſphemauerunt Deum,

quia

quia ea quę manifeſte facta erant a Deo attribuebant affectioni Moyſi, in quo tollebatur honor Dei, & repugnabatur illi, quod vocatur blaſphemia. ſimili modo loquendi vtitur Chriſtus Matth. 12. cap. dicens ꝙ phariſęi blaſphemabant, quia dixerant quod eijciebat dęmonia in belzebub principem dęmoniorum, & tamen dęmonia non poſſunt eijci niſi in poteſtate Dei, & ſic attribuebant poteſtatem Dei dęmonibus, & hoc eſt blaſphemia, & vocatur ibi peccatum in Spiritum ſanctum. *Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui.* Ideſt immediate, vt Moyſes protulit verba hęc coram tota multitudine, ſecutum eſt ſignum, quia aperta eſt terra, & deuorauit iniquos. fuit autē factum immediate, vt magis ſciretur ꝙ ex hac cauſa veniebat. nam ſi fuiſſet iſta pęna dilatata per aliquod tempus, qui viderēt eam, poſtea crederent forte ꝙ veniſſet propter aliam cauſam. cum autem immediate veniſſet, apparebat ſolum venire ob hoc. *Dirupta eſt terra ſub pedibus eorum.* Scilicet in tabernaculis Dathan & Abiron & Chore fuit terra dirupta, ita ꝙ ipſi concluſi ſunt ab ea, & deinde terra clauſa eſt. Iſta diruptio facta eſt miraculoſe. nam licet aliquando proueniat naturaliter terręmotus propter ſpiritum latentem in terra, & fortiter impellentem, tamen hic fuit ſola virtute diuina. Si enim naturaliter accidiſſet non ſolum in tabernaculis iſtorum virorum fuiſſet, ſed etiam in circuitu aliquantulum: potiſſime quia terręmotus eſt per impulſionem ſpiritus interioris: hic tamen non fuit aliqua impulſio, ſed ſola apertio terrę. In terręmotibus autem naturalibus primò fiunt cōcuſſiones quam apertio. *Et aperiens os ſuum deuorauit illos cum tabernaculis ſuis.* Ideſt non ſolum ipſi perierunt, ſed etiā quidquid cum eis erat, ſiue de familia, ſiue de facultate, & tabernacula ipſa in quibus morabātur abſorpta ſunt. *Et vniuerſa ſubſtantia.* Ideſt vniuerſa poſſeſſio, non ſolum intelligitur ſubſtantia pro poſſeſſione, qđ cōiter ſignat, ſed etiam pro omnibus quæ pertinebāt ad iſtos viros, ſiue filij, ſiue vxores, & familię. omnia enim deuorata ſunt.

Quare res inanimatæ Dathan & Abiron, & vxores, & familie, & maxime filij paruuli, qui nihil peccauerant, perierunt cum eis. *Quæſt. XIX.*

DVBITABIT aliquis quare perierint res inanimatę pertinentes ad iſtos: nam de animatis rationabilibus aliqualiter dici poterat, ꝙ communicarent in peccato: de inanimatis autem nequaquam conuenit. Aliquis forte dicet factum fuiſſe hoc vt magis dolerēt ipſi qui peribant: interdum enim res aliquorum pereunt, vt ipſi doleant, & puniantur in illis, ſic percuſſit Deus Iob, & omnia quę poſſidebat, vt ſic haberet locum exercitationis in patientia damni, & doloris Iob cap. 2. Sed non ſtat, quia iſti non poterant dolere de rebus ſuis poſſeſſis. nam ſimul cum tabernaculis ſuis, & omni poſſeſſione ſubmerſi ſunt, ita vt nō poſſent reſpicere ad ea quę peribant cum ipſis, ſed ad ſeipſos ſolum; dolor autem de rebus quę perduntur eſt, cum aliquo non pereunte res eius pereunt, ideo non erat hic cauſa doloris perditio ſubſtantiæ iſtorum virorum ipſis. Sed aliter dicēdum eſt, ꝙ bona iſtorum perierunt cū ipſis ad deteſtationem criminis ipſorum: ſicut argentum, & aurum ex quo fabricantur idola, licet peccatum nullum habeat, quia tamē fuit ad vſum idolatriæ non debet cedere in vſus humanos, ſed cōburi Deu. cap. 7. ita etiam eſt ſecundum leges humanas. Interdum enim cum aliquis occiditur propter crimen lęſę maieſtatis ędificia eius deſtruūtur, ita vt nulli proſint, nec tranſeant in proprietatem alicuius, ſed illud non

A eſt niſi propter deteſtationem criminis lęſę maieſtatis, ita hic incurrerant iſti in blaſphemiam Dei, quæ eſt plus q̃ crimen lęſę maieſtatis, ideo res eorū perierunt cum ipſis in deteſtationem criminis ſui. Sed adhuc quæret aliquis de filijs, & familia iſtorum, & de vxoribus, quare perierint? Reſpondendum eſt nō eſſe idem iudicium de omnibus, nā vxores & familia poterāt perire dupliciter, quia cōſenſerant eis, vel quia non recedebat ab illis, vtrunque ſatis patet. veriſimile eſt enim vxores viris conſentire ſuis: potiſſime cū ad honores tenderent, volentes principari, ſicut Moyſes. De familia etiam ſatis credendum eſt ꝙ dñis ſuis conſenſerit, & tūc in pęnam huius abſorpti ſunt ipſi, ſicut dñi, qui ita repugnabant Deo, & blaſphemabant quantum ad hoc, ſicut dñi ſui, & dato ꝙ non conſen-
B ſiſſent, merebantur iſtā ſubmerſionē ꝯtēnētes admonitionē Moyſi. dixerat.n. ꝙ oēs recederēt de tabernaculis hominū impiorū & iſti noluerunt, ideo abſorpti ſunt. De filijs paruulis alia ratio eſt. nam non poteſt dici ꝙ perierint, quia conſenſerint patribus. nam nō habebant conſenſum, vel diſſenſum, quia non peruenerant ad talem ętatem: etiam non peribant, quia nō receſſerant a viris impijs, non enim erat poteſtatis eorum recedere a parentibus, quia non intelligebāt qđ Moyſes admonuiſſet, nec etiam exequi poſſent recedentes, quia paruuli erant. Sed dicendum ꝙ perierint propter patres. dicet enim aliquis ꝙ non perierūt iſti propter peccatum patrum, nec vt patres dolerent, ſed quia erāt cum eis, & terra aperta eſt, neceſſe erat,
C vt ſimul deuorarentur. Reſpondendum eſt non ſtare, quia ſi non fuiſſet aliqua cauſa quare iſti deuorarent̄, non fuiſſent abſorpti, quanquam eſſent cum patribꝰ ſuis in tabernaculo. ſic fuit de filijs Chore qui erant in tabernaculo patris ſui, & terra aperta deuorauit Chore, manētibus filijs eius in aere pēdentibus, quouſque concluſa eſt. quod ſignificatur infra 26. cap. ſ. grande miraculum in Iſrael factum eſt, vt Chore pereunte filij eius non perierint. Ita poterat eſſe hic. ꝙ q̃q̃ eſſent paruuli iſti cum parentibus in tabernaculo ꝙ non perirent, i. ꝙ manerent pendentes in aere, ſicut filij Chore, quouſque terra concinderetur. Reſpondendum eſt ꝙ neceſſe eſt fuiſſe aliquam cauſam quare abſorberentur, & dicet aliquis fuiſſe iſtam ad affli-
D ctionem parentum ſuorum: filij enim interdum puniuntur pro patribus, vſque in tertiam & quartam generationem, & hoc eſt vt patres videntes eorum pęnas torqueantur in ipſis.

Sed dicendum hoc non multum ſtare, quia viri iſti iniqui non crediderunt euenturum eſſe id, quod prędixerat Moyſes, quouſque euenit, ideo priuſquā euenirent, nec pro ſe, nec pro filijs dolebant. Cum autem abſorberentur, factum eſt quaſi in inſtanti, & non poterant conſiderare parentes de filijs, & dolere de eorum perditione, cum vix de ſeipſis conſiderarent, attoniti repentino malo. erat autem eis pœna mors filiorum, ſi forte ipſis manentibus, filij morerentur: nihil magis dolerent ſoli morientes, quàm
E cum filijs, ideo ſatis videtur, quòd nō fuerint abſorpti filij paruuli ad dolorem parentum.

Sed dicendum ꝙ perierint propter peccatum patrum, quanquam non vt punirentur patres in eis. fuerat enim peccatum iſtorū virorum tam graue, vt non ſolum ipſi mortem mererentur, ſed etiam omnia quæ pertinebant ad eos, filij autem paruuli ſunt quaſi poſſeſſio patris, cum modicum diſtent a re inanimata, quia nondū habebāt in ſe facultatem principij operatiui ad bonū vel ad malum, ideo ſicut iſtis pereuntibus perierunt omnes res poſſeſſæ eorum irrationabiles, ita & filij paruuli qui pertinēt ad parētes, ſicut poſſeſſio. nam iuxta Ariſt. in 5. Ethi. filius eſt pars

patris, donec ſit pelicon, ideſt magnus, vel emancipatus. Filij autem magni non ſequuntur hanc legē quia cum ipſi peruenirint ad annos diſcretionis operantes per libertatem, merentur, aut demerentur, & tunc poſſunt puniri cum patribus ſuis, ſi peccauerūt, vt illi. Si vero bene egerunt non eſt rationabile eos puniri, & ſic factū eſt de filijs Chore: ipſi enim erāt boni, nec conſenſerant pctō patris. ideo quanquam accidiſſet ꝙ manerent in tabernaculo patris eo tpe, quo abſorptus eſt Chore, ipſi tamen abſorpti non fuerunt, manentes in aere per miraculum, vt dictum eſt. Filij autem Dathan & Abiron paruuli nihil meruerant cum non perueniſſent ad ętatem diſcretionis: nec habebant diſſenſum ad opera patrum, ideo computari debebant tanquam res poſſeſſę, quę non habent in ſe principium operandi. filij autem magni non poterant computari, vt res poſſeſſæ, quia ipſi habebant actum ɔ̄triuin patribus. De iſtis filijs paruulis pereuntibus, dicendum eſt ꝙ q̄ꝗ temporaliter perierint ex cauſa dicta: tamen non perierunt ęternaliter pro peccatis patrum, ſed cōſecuti ſunt vitam ęternā, quia in innocentia ſua perierūt. & iſta etiam eſt cauſa quare Deus magis punit filios paruulos pro peccato patrum ꝗ̄ magnos, quia magni ſi moriantur poſſunt ęternaliter perire, paruuli autem cū moriuntur temporaliter ſolū patiuntur, & iſta pęna habebat cauſam ex peccato patrum, & tamen fiebat ad terrorem populi, vt viſa tanta duricie pœnarum fugerent ſimilia peccata. de alijs autem adultis, qui mortui ſunt cum Dathan & Abiron manifeſtum eſt, ꝙ ęternaliter perierint, quia peccauerunt in hoc ꝙ conſenſerunt peccato illorū virorum, aut ſaltem admonitionē Moyſi ſuſcipere noluerunt, & dicimus ꝙ ęternaliter perierint, ſ. ꝙ anteꝗ̄ morerentur tale peccatum habebant, in quo ſi finirent, ęternaliter perituri erant: an tamen in eo finirent non multum conſtat. *Deſcenderunt viui in infernum*. Ideſt iſti viri impij cū familia ſua deuorati ſunt a terra, & deſcenderunt viuentes ad infernum q.d. alij illuc vadunt poſt mortem: ipſi autem in vita.

An Dathan & Abiron deſcenderint ad locum damnatorum viuentes: & an nunc ſint ibi corporaliter viuentes, & an ipſi & omnes morientes cum eis perierint æternaliter? Qō. XX.

NON eſt autem intelligendum, qnod deſcenderunt ad infernum viuentes, ideſt ad locum dānatorum, ſed accipitur infernus pro ſepulchro vel parte interiori terrę. nam alij homines mortui ſepeliuntur: iſti autem viuentes, quod patet qa cū deſcenderēt audiebantur voces eorum, & fugit populus a clamore pereuntiū, vt patet infra: hoc autem accidit ex ęquiuocatione, nā dictio quę ponitur hic in Hebręo ęqualiter significat ſepulchrum, vel infernum. litera autem noſtra tranſtulit infernum, & ſatis conueniens eſt, quia quilibet locus inferior in terra vocatur infernus, etiam ſi non ſit locus damnatorum.

Nec poteſt aliquo modo eſſe, ꝙ iſti deſcēderēt vſque ad locum damnatorum viuentes, quia ante tempus generalis reſurrectionis apud inferos ſolum ſunt animę damnatorum: poſtea vero reſumptis corporibus erit totus homo in pęna. ergo Dathā & Abirō non poterant nunc eſſe apud inferos viuentes, ſed ſolum iſti deſcēderunt viuentes, vſque ad aliquam magnam profunditatem terrę, & ibi terra concluſit eos, & mortui ſunt: poſtea animę eorū ad inferos deſcenderunt, vt probabile eſt, corporibus manēubus in alijs viſceribus terrę.

Et ſi forte aliquis diceret ꝙ iſti deſcēderunt vſque ad locum damnatorum viuentes, adhuc nō eſt dicen-
F dum ꝙ nunc ſint ibi viuentes, ſicut erūt omnes damnati poſt generalem reſurrectionem, ſed immediate vt accederent ad ignem inferni morerentur, cum ille ignis ſit grauior iſto improportionabiliter, & tunc ſolę animę manerent ibi in punitione. Cauſa huius eſt, quia ad hoc quod manerent apud inferos viuentes neceſſe erat, quod daretur eis immortalitas, ſed nemini data eſt, nec dabitur, vſque poſt generalem reſurrectionem. ergo non manent viuentes apud inferos: alioquin diceremus quod iſti nunquam reſurgerent, quia qui nunquam mortuus eſt, nunquam reſurgit. hoc tamen eſt contra Symbolnm fidei, in quo dicitur quod homines omnes reſurgere habent in corporibus ſuis, redituri de factis proprijs rationem.
G ideo mortui ſunt Dathan & Abiron. Item ſi manſiſſent ſemper viuentes Dathan & Abiron apud inferos, videretur eis maius grauamen infligi quam cęteris. Alij enim grauius peccauerunt quam Dathan & Abiron, & tamen nullus eſt apud inferos viuens. Si ergo ponantur iſti viuentes, granabantur: maior enim pęna viuentis eſt apud inferos quam ſolius animę. viuens enim ſecundum vtrunque patiē. anima autem in ſola apprehenſione intellectiua. non eſt ergo concedendū iſtos eſſe viuētes apud inferos.

An Dathan & alij abſorpti à terra ſint damnati. Quæſt. XXI.

H QVAERET aliquis de Dathan & Abirō & alijs abſorptis a terra, an ęternaliter perierint. Ad quod aliquis reſpōdebit hoc manifeſtū eſſe, quia qui ad inferos deſcēdit ęternaliter perit. Dathan antem & Abiron cum omnibus qui erant in tabernaculis ipſorum dicūtur ꝙ ad inferos deſcenderunt viuentes, ergo perierunt. niſi forte dicatur ꝙ poſtea exierint inde. ſed non ſtat, qnia apud inferos eſt redemptio. Alio modo arguetur ꝙ iſti perierint ęternaliter, quia in peccato mortui ſunt, quod ſufficit ad ęternam damnationem. nam pęna illa pro peccato in quo erant inflicta eſt, pęna tamen illa fuit in ipſa morte: ergo in peccato conſumpti ſunt. Reſpondendum eſt malam eſſe pręſumptionem de his qui ſic perierunt: quoniam pęna peccati, & ipſum pec-
I catū morti coniuncta fuerunt, nec tamen ex hoc neceſſario ſequitur ꝙ ipſi æternaliter perierint, quia poterant de malo ſuo dolere, & in ipſo deſcenſu ad locū vbi ſuffocati ſunt, poterant conteri de peccatis, & hoc ſufficiebat ad eorum ſaluationem, & tunc eſſet eis pęna illa temporalis in morte ſufficiens pro peccato, vel reſtaret eis aliquid in purgatorio finiendum. Sic enim de quibuſdam alijs accidit, qui fere in ipſo actu peccati ſunt mortui, & tamen non perierunt ęternaliter, quia in ipſa occiſione diluerunt. hoc antem fieri poteſt, quia contritio nō requirit temporis ſucceſſionem, ſed in inſtāti quaſi fit, quæ ad delenda omnia peccata ſufficiat. de hoc magis dictum eſt Leui. c. 10. de his qui morte ſubitanea rapiuntur, & illa mors eſt eis peccati pęna. *Operti humo*. Ideſt terra operuit eos:
K quia cum dirupta fuit terra ſub pedibus eorum, ipſi tranſierunt vſque ad quandam profunditatem terrę ſatis magnam, & tunc concluſa eſt terra operiēs eos, & mortui ſunt. *Et perierunt de medio multitudinis*. Ideſt non manſerunt vlterius in multitudine Iſrael. vel dicuntur magis perijſſe, quia nemo de ſemine eorum manſit apud Iſraelitas. Hoc verum eſt apud Dathan & Abirō & Hon, ſed de Chore aliud eſt, quia ipſe reliquit filios, vt patet infra 26. cap. & poſtea manſerūt illi in Iſrael, & fuerunt de officialibus Sanctuarij inter cantores, vt patet primo Paralip. 23. & 24. vſque ad 26. Iſti tñ cōputabantur pręter patres, qa erant viri magni.

magni. de alijs autem non legitur, ꝙ reliquerint filios magnos, aut paruulos ſuccedentes, & ob hoc dicuntur perijſſe. nam pater perit ſi nullus ſibi ſuccedat. Si autem aliquis ſuccedat, viuere dicitur. ſic patet Eccleſiaſt. 30. ca. mortuus eſt, & quaſi non eſt mortuus pater eius, reliquit enim filium ſimilem ſibi. & veraciter dicitur pater manere aliqualiter manente filio ſecundum nomen & numerum, & aliqualiter ſecundum rem, quia cum filius ſit quædam particula pr̄is, vt patet 8. Ethic. manet in illa pater, & ſic conſeruantur ſeminis primordia per deriuationem. Iſti autem non relinquebant filios, ideo perierunt de populo.

At vero omnis Iſrael, qui ſtabat per circuitum fugit a clamore pereuntium. Ideſt quando Iſraelitæ, qui erant in circuitu tabernaculorum Dathan & Abiron, & Chore audierunt vlulatum magnum eorum, quando deuorabantur a terra, fugerunt timentes ne abſorberētur a terra.

Quomodo Iſraelitæ ſtabant in circuitu tabernaculorum Dathan. Quæſt. XXII.

SED dicet aliquis quomodo ſtabant Iſraelitæ in circuitu tabernaculorum iſtorum virorum, q̄a Moyſes dixerat ꝙ recederent inde, & ſi ſtabant in circuitu eorum, quomodo nō fuerunt deuorati? Reſpondendum eſt, ꝙ iſti receſſerunt a tabernaculis iuxta mandatum Moyſi, & tamen quādo abſorpti ſunt a terra viri impij, iſti exiſtentes procul adhuc magis procul fugerunt, quia timuerunt, ſi tamē nō receſſiſſent de circuitu tabernaculorum illorum virorum, ſicut erant a principio, fuiſſent abſorpti.

Dicens ne forte & nos terra deglutiat. Quia fuit aperta terra in tento. ijs Dathan & Abiron, & Chore: timuerunt Iſraelitæ, qui erant in circuitu, ꝙ etiam alia terra continuo aperiretur, & deuoraret eos: Moyſes tamē dixerat, ꝙ ſolum deuoraret illos viros peccatores, q̄a tamen iuſſerat, vt recederent de circuitu tabernaculorum ipſorum, ipſi neſcientes, an ſufficienter receſſerant, timuerunt deuorari.

Sed & ignis egreſſus a Domino interfecit. 250. viros. Hic ponitur pœna aliorum peccatorum. Inſurrexerant enim cōtra Moyſen Chore Dathan & Abiron, & alij 250. cum eis: omnes iſtos Deus deleuit, ſed Dathan & Abiron & Chore, quia non venerunt ad ſanctuarium ad offerendum incenſum, ſicut Moyſes poſuerat pro experimento, deleti ſunt alio genere mortis. ſ. abſorpti ſunt a terra. viri autem 250. venerunt ad offerendum thymiama, ideo iſti occiſi ſunt egreſſo igne de altari.

An ignis comburens 250. viros egit naturaliter. Et quòd Nadab & Abiu combuſti ſunt non combuſtis veſtibus. Quæſtio. XXIII.

ET dicitur egreſſus ignis a Domino, q̄a Deus illum fecit egredi miraculoſe. non enim habebat ignis aliquid quo inclinaretur ad cremandum illos viros mouendo ſe lateraliter.

Fuit autem modus combuſtionis, ꝙ iſti acceſſerūt ad altare holocauſtorum, in quo ſumpturi erant prunas ad ponendum in thuribulis, vt deſuper ponerent thymiama, quod erat cremandum intra tabernaculū in altari thymiamatis, & tunc fecit Deus egredi ignē de ipſo altari holocauſtorum, atque combuſſit omnes 250. viros, qui in circuitu erant, nec permiſit eos Deus intrare intra Sanctuarium, vt imponerent thymiama ſuper altare, quia fuit conuenientius eos occidi apud altare holocauſtorum. Si enim intra tabernaculum occiderentur non erat ibi ignis, qui eos oc-

A ciderent, ſed cōſumerentur quodam alio genere mortis. Et dato ꝙ Deus ſuſcitaret ignem de thuribulis eorum: conuenientius erat, vt occiderentur apud altare holocauſtorum, quàm intra tabernaculum, vt appareret manifeſte vindicta in eo, in quo peccabant. ipſi enim peccauerunt aſſumentes, vel conantes aſſumere prunas de altari holocauſtorum, ideo ignis altaris debuit eos deuorare.

Item conuenientius erat, ꝙ morerentur in atrio tabernaculi apud altare holocauſtorum, quàm intra tabernaculum: per mortem enim iſtorum videretur aliquo modo coinquinata ſanctitas tabernaculi, & quia pars interior tabernaculi erat ſanctior atrio, q̄d erat exterius, magis debuerunt occidi in atrio. Item fuit conuenientius, vt vindicta iſtorum eſſet manifeſta

B omnibus, multi enim conuenerant, cum eis ad videndum oblationem eorum, & fauendum eis, & iſti erant in atrio tabernaculi. Si autem viri. 250. mortui fuiſſent intra tabernaculum non vidiſſent eos mori alij de populo, in atrio autem omnes viderent eos, quia populus erat in atrio, ideo decuit ibi illos comburi, & non intra tabernaculum.

Aliquis autem dicet, ꝙ non fuerunt combuſti intra tabernaculum, ne ignis magnus ſurgens ex combuſtione eorum cremaret cortinas, & alia operimenta tabernaculi, erat enim altitudo tabernaculi. 10. cubitorum, vt patet Exo. 26. cum quælibet tabula in circuitu eſſet cubitorum. 10. altitudinis, & ſuper has im

C mediatè ponebantur cortinæ, & alia operimenta. Cū ergo fuiſſent combuſti ſimul. 250. viri inſurgeret ex eis ignis magnus, qui cremaret ſanctuarium.

Reſpondendum eſt non ſtare, quia poterant comburi iſti non ſurgente igne ad aliquam altitudinem, ita vt combureret operimenta Sanctuarij, immo poterant iſti comburi, non combuſtis veſtibus eorum. ſic factum eſt de Nadab & Abiu, qui combuſti ſunt coram Domino, & tamen veſtimenta eorum nō fuerunt combuſta. Leui. cap. 10. nihil hoc obſtabat, ſed cauſæ ſuperiores ſunt conuenientes.

Qui offerebant incenſum. Ideſt iſti 250. viri volebant offerre incenſum coram Domino. nondum. n. quiſquā

D eorum obtulerat incenſum, ſed accipiebant ignem de altari holocauſtorum ad cremandum thymiama, nam incenſum non offerebatur ſuper altare holocauſtorum, ſed ſuper altare thymiamatum. Iſti autē erāt nunc apud altare holocauſtorum ſumentes prunas. dicebantur tamen eſſe offerentes thymiama, quia iſta aſſumptio ignis erat quoddam præcedens ad oblationem thymiamatis, ideo ita peccauerant iam accipientes prunas de altari, ſicut ſi cōſummaſſent oblationē ſuam, & ob hoc ibi poterant rationabiliter comburi.

Locutus eſt Dominus. Hic ponitur rememoratiuum prædictæ punitionis, ne alij in futurum ſimilia attentarent, & fuit hoc ponēdo thuribula iſtorum in altari holocauſtorum extenſa in laminas, vt cognoſceretur ab omnibus, ꝙ erant thuribula impiorum, qui vo

E luerant offerre thymiama, & combuſti ſunt.

Locutuſque eſt Dominus. Iſta locutio fuit poſt mortē illorum virorum 250. & poſt mortē Dathan & Abiron in tabernaculis ſuis, & alij offerentes in tabernaculo Domini. nam ſi fuiſſent primo abſorpti Dathan & Abiron, & cognouiſſent 250. viri non obtuliſſent incenſum inſurgentes contra Moyſen & Aaron, vel ſi Dathan & Abiron cognouiſſent mortem 250. virorum, reſipuiſſent de malo ſuo, & conuerſi fuiſſent ad Moyſen: omnes tamen perierunt ſimul, ita ꝙ neutri aliorum cognouerunt interitum.

De morte iſtorum 250. virorum, idem ſuſpicari poſſumus, quod de morte Dathan & Abiron: ſatis. n. veriſimile eſt eos perijſſe, quia pœna peccati eorum, &

An iſti 250. viri perierint æternaliter.

mors

mors idem fuerunt, peccatum etiam morti coniun- F
ctum ſuit, quia ipſe actus offerendi erat iniquitas eo-
rum,& in hac deceſſerunt,nec tamen ex hoc neceſ-
ſario concluditur, ꝙ æternaliter perierint, quia dũ
cremarentur, poterant quaſi in indiuiſibili de com-
miſſis dolere,ſed difficile eſt. *Præcipe Eleazaro filio Aa-
ron ſacerdotis.* Iubetur, hic vt Eleazarus tolleret thuri-
bula illorum virorum impiorum, & affigeret illa al-
tari,in memoriã præteritorum, & iubetur hic Elea-
zaro,quia ipſe erat ſacerdos minor, Aaron autẽ erat
ſacerdos magnus,ideo ei nihil iubebatur,quod perti-
neret ad executionem, ſicut erat affigere thuribula al
tari, non tamen fuit iuſſum hoc alicui niſi ſacerdoti,
quia non licebat popularibus,nec Leuitis tangere al-
tare holocauſtorum,vel alia vaſa, quãdo nuda eſſent
alioquin morerentur,vt ſupra cap.4. Eleazaro autem, G
licebat,quia ſacerdos erat. *Filio Aaron ſacerdotis.* Voca-
tur hic Aaron ſacerdos per excellentiam, ideſt ſacer-
dos magnus.nam aliter ſumendo etiam ipſe Eleaza-
rus erat ſacerdos. *Vt tollat thuribula, quæ iacent in incẽdio.*
Iſti viri.2 50. acceperant ignem in thuribulis de altari
holocauſtorum, & cum ipſi vellent intrare in taber-
naculum, egreſſus eſt ignis de altari, & combuſſit il-
los,manſeruntq; thuribula eorũ plena prunis. Cũ au
tem eſſet conſummatum incendium, introiuit Elea-
zarus accipiens thuribula,quæ iacebant in terra,& di-
citur, ꝙ iacebant in incendio, ideſt in loco vbi prius
fuerat incendium, nam cum introiuit Eleazarus nõ
erat ibi incendium,alioquin non introiſſet, fuit autẽ
iſtud incendium in atrio tabernaculi in circuitu al- H
taris, & ibi iacebant thuribula. *Et ignem huc illucque di-
ſpergat.* ideſt iſta thuribula erant plena prunis, quia iã
ſumpſerant de altari prunas iſti viri, quando combu-
ſti ſunt, hunc ignẽ iubet Deus diſpergi huc, & illuc,
& non reduci ad altare, quia iam erat aliquo modo
coinquinatus,cum fuiſſet ſumptus a viris impijs,fuit
autem ſparſus intra atrium tabernaculi, & non extra
ne conculcaretur a populo,ſacer. enim erat.

*An corpora 250. virorum ſepulta ſunt, vel totaliter incinera-
ta fuerunt in atrio tabernaculi. Quæſt. XXIIII.*

QVÆRERET aliquis de corporibus iſtorum 250.
virorum an ſepulta fuerint,vel totaliter incine-
rata. Reſpondendum eſt, quòd hic non poteſt reſpõ- I
deri manifeſte, nam ignis egreſſus a Domino pote-
rat comburere iſtos viros, ita vt non incineraret cor-
pora eorum,nec veſtes ſaltem tangeret, ſicut factum
eſt in morte Nadab & Abiu, quorum corpora inte-
gra manſerunt,cum veſtibus ſuis ſacerdotalibus nul-
lo modo combuſtis, eductiq; ſunt de Sanctuario, at-
que tumulati. Leui. cap. 10. poterat etiam eſſe,quòd
ignis iſte incineraret illos viros, nõ relinquens ex eis
ſaltem particulam, ſicut dicitur de Aſſyrijs, quos cõ-
buſſit angelus Dei, & incinerauit corpora eorum,de
hoc 4. Reg.19. ſi tamen corpora iſtorum non fuerũt
incinerata, neceſſe erat, vt educerentur de Sanctua-
rio ne inquinarent illud, hic tamen nihil tale dicitur,
ſed ſolum de thuribulis manentibus in incendio. Itẽ K
ſi fuiſſent incinerata,adhuc cineres eorum oportebat
educi de atrio tabernaculi,quia immundi erant,cum
etiam cineres ſacri de igne altaris non permitteren-
tur intra Sanctuarium. Leui. cap. 1. 4. & 6. ſed etiam
de hoc nihil dicitur,ideo ſatis poſſet dici ꝙ iſti viri to-
taliter conſumpti ſunt ab igne, ita vt non manſerit de
eis nec particula cineris, ſed ſola thuribula ad memo
riam. Si tamen aliquis contrariũ dicere velit, ſ. ꝙ cor-
pora iſtorũ manſerunt integra, vel ex parte incinera-
ta, & poſtea educta ſunt de Sanctuario, atque tumu-
lata, nõ recuſamus, quia multa facta ſunt, quæ ſcriptu-
ra ſubticet. *Quoniam ſanctificata ſunt in mortibus peccatorum.*
ideſt ſantificata ſunt,quãdo peccatores mortui ſunt,
vocantur viri peccatores illi 250. qui contra Dei ſta-
tuta offerre voluerunt thymiama. Non eſt autem
intelligendum, quòd thuribula iſta fuerunt ſancti-
ficata in mortibus peccatorum, ideſt, quia offerentes
mortui ſunt, nam offerentes propter peccatum
ſuum mortui ſunt, peccatum autem non facit ad
ſanctificationem, ſed fuit ſanctificatio thuribulo-
rum, quia Domino oblata ſunt, ideſt, quia in eis po-
ſuerunt prunas ignis ſacri iſti viri impij, & per conta-
ctũ illius ignis ſanctificata ſunt, vnde dicitur in mor-
tibus peccatorum. ideſt, quando peccatores mortui
ſunt, quia idem fuit tempus mortis eorum,& ſancti-
ficationis thuribulorum. Ponitur autem iſta clauſula
tanquam redditiua cauſæ ſuperioris dicti, ſ. quòd ac-
ciperet Eleazarus thuribula, & hoc, quia ſanctificata
ſunt, non licebat autem res ſanctificatas conuerti in
prophanos vſus,rurſus autem non erant iſta thuribu-
la ad hoc,ꝙ in eis offerrẽt ſacerdotes thymiama,quia
in ipſis obtulerant viri impij, ideo nullus vſus fuit cõ-
ueniens,niſi vt affigerentur in altari in memoriã. Ex
hoc patet,quòd iſta thuribula non erant de thuribu-
lis Sanctuarij, quia tunc ſanctificata fuiſſent a princi-
pio,cum Moyſes ſanctificauit omnia vaſa Sanctuarij.
Exo.31. cap. ſed dicebantur ſanctificata in mortibus
peccatorum,ideſt,quando illi mortui ſunt.ergo non
erant de thuribulis Sanctuarij. *Producatq; ea in laminas.*
ideſt extendat thuribula in formam laminarum de-
ſtruendo formam thuribulorum, erant enim thuri-
bula vaſa curua ad cõtinendum in ſe ignem, & thy-
miama facta, nunc dixit Moyſes, quòd extẽderentur
in laminas, ſcilicet opere malleatorio fierent laminę
tenues, & rectæ ad affigendum in altari holocauſto-
rum. Et hoc fecit ipſemet Eleazarus, nulli enim arti-
fici hoc permiſſum eſt, quia iam erant illa thuribula
ſacra,& non licebat tractari ea ab aliquo niſi a ſacer-
dote. Et ſi arguatur de vaſis tabernaculi,quę omnia
facta ſunt ab artificibus, qui erant populares, ſcilicet
de Tribu Iuda, & de Tribu Dan, vt patet Exo. 31. &
35. Reſpondendum eſt, ꝙ illa vaſa, quando fiebant
nondum erant ſacra, ſed ſanctificata ſunt poſtquam
fuerunt facta, vt patet Exo. 31. Iſta autem thuribula
ſanctificata fuerant in mortibus peccatorum, ante-
quam extenderentur in laminas, ideo iam nulli lice-
bat ea tractare niſi ſacerdoti. *Et affigat altari.* ideſt iſtas
laminas factas ex thuribulis affigat altari, ſed holo-
cauſtorum.

*Quare fuerunt affixę laminæ thuribulorum altari holocauſto-
rum & non alteri. Quæſt. XXV.*

NON fuerunt enim iſtæ laminæ affixę alta-
ri thymiamatũ,quia illud erat opertũ auro
puriſſimo,& iſtæ laminæ erant æneæ,tolle
rentque pulchritudinem altaris. Item po-
ni debuerunt in altari holocauſtorum,quia illud erat
æneum,& conueniebant ei:de altari thymiamatum,
quòd eſſet aureum, patet Exo. 30.cap. de altari autẽ
holocauſtorum, quod eſſet æneum, patet Exo. 27.
Item debuerunt poni in altari holocauſtorum, quia
peccatum iſtorum cępit initium ab altari illo, inde
enim tulerunt prunas,quas poſuerunt in thuribulis,
& nondum peruenerant ad altare thymiamatũ obla-
turi incenſum, ſed combuſti ſunt in atrio tabernacu-
li apud altare holocauſtorum, ideo ibi debuerunt af-
figi laminæ. Item, quia ponebãtur iſtę laminæ in me-
moria, ſ. vt videntes Iſraelitę laminas illas altaris,nõ
auderent offerre thymiama, vel accedere ad officia
ſacerdotalia, ſi non eſſent de ſtirpe Aaron: ſed altare
thymia-

thymiamatũ non poterat videri ab Iſraelitis, quia illud erat intra tabernaculum, vt patet Exo. c. 30. illuc enim non introibant niſi ſoli ſacerdotes, ideo debuit poni tota multitudo laminarum iſtarũ in altari holocauſtorũ, qđ poterat videri ab oĩbus Iſraelitis, q̃a erat extra tabernaculum in atrio ei⁹, & illuc licebat ingredi oĩbus Iſraelitis ad offerendũ. Itẽ poterat videri ab exteriori parte per cortinas reticulatas, quæ erant in circuitu atrij. *Eo ꝙ oblatũ ſit in eis incenſum Domino*. i. q̃a in iſtis thuribulis fuit oblatũ incẽſum. hic redditur cauſa huius mandati. ſ. ꝙ non deberẽt applicari ad aliũ vſum quam ad fixionẽ in altari, eo ꝙ oblatũ erat incenſum in eis, & per illã oblationẽ ſanctificabantur, ſanctificata aũt ad ſolum cultũ Dei cedebãt. Dicitur aũt oblatum incenſum non quidẽ, ꝙ iã fuiſſet oblatũ, quia iſta oblatio fit, qñ ponitur incenſum ſuper altare thymiamatũ, ſed iſti viri nondũ illuc introierũt, cum cõbuſti fuerint in atrio tabernaculi, ideo nondũ fuerat facta oblatio incenſi: ſed dr̃ facta oblatio, quia iã impoſuerant thymiama ſuper prunas, & parabant ingredi in tabernaculũ ad offerendũ illud, niſi morte præuente fuiſſent, & hoc ſufficit ad hoc, ꝙ eſſent thuribula conſecrata, nihil. n. magis conſecrarẽtur ſi thymiama offerretur in eis, quam ſi ſolũ imponerentur prunæ de altari, & deſuper thymiama, etiã ſi nondũ oblatum eſſet in altari thymiamatum, quia ſanctificatio iſtorum vaſorum non fiebat hic, quia portabantur corã altari thymiamatum, ſed quia contingebant res ſacras, alioqn diceremus, ꝙ veſtes cões, quas habebant ſacerdotes infra veſtes ſacerdotales, ſanctificarentur, q̃a ingrediebãtur in eis in tabernaculum, ſed falſum eſt, ideo ſanctificabantur thuribula iſta ſolũ per cõtactum rerũ ſacrarũ. ſ. quia in eis fuerat poſitus iã ignis ſacer & thymiama, nihil ergo magis poterãt ſanctificari. *Et ſanctificata ſunt*. i. quia poſitũ eſt in eis thymiama & ignis de altari holocauſtorum, ſanctificata ſunt, & nõ conueniunt ad aliũ vſum niſi, vt affigantur in altari holocauſtorum. *Vt cernant ea pro ſigno & monimento filij Iſrael*. i. in hoc proficient, ꝙ cũ Iſraelitæ intrauerint in atrium tabernaculi, & viderint thuribula affixa altari recordabuntur iniquitatis 250. virorum, qui offerre voluerunt thymiama, & pœnæ eis inflictæ, & ſic non mouebũtur ad attentandũ quicquã de officio ſacerdotali. Dicuntur aũt eſſe iſtæ laminæ pro ſigno. i. tanquam repræſentatiuum rerum præteritarum. ſ. ꝙ perierint in incendio viri, quorũ fuerunt illa thuribula. & dicuntur pro monimento, ideſt pro admonitione, vt filij Iſrael admonerentur non facere talia. dicitur monimentum quaſi monens mentem, & ſic erat de laminis iſtis, quia Iſraelitæ conſiderantes pœnam, quam iſti ſuſceperant, perſuadebantur nunquam talia attentare.

Quomodo iſtæ laminæ fuerint affixæ altari holocauſtorum. Quæſtio. XXVI.

QVAERET aliquis quomodo fuerunt iſtæ laminæ affixæ altari holocauſtorum? Reſpondendũ eſt, ꝙ fuerunt affixæ in ſuperficie parietũ altaris. Pro quo conſiderãdum eſt, ꝙ altare holocauſtorum erat de tabulis, & quadratum habens altitudinem cubitorum trium, erant aũt tabulæ coopertæ laminis æneis in circuitu, ne ignis, qui erat in altari combureret tabulas eius, perueniebant aũt iſtæ laminæ a ſummitate parietum altaris vſque ad medietatem eius. ſ. vſque ad cubitum, & dimidium, & vſq; ad illum locum, nihil de tabulis apparebat. In parte aũt inferiori. ſ. per aliũ cubitum, & dimidium manebãt tabulæ altaris nudæ, & ſup illas ponebatur craticula ænea. i. laminæ æneæ reticulatæ, ita vt poſſet videri, quædam pars tabularũ altaris. De hac autem figura & de cauſa eius latius declaratum eſt Exo. 27. c. Laminæ autem iſtæ 250. thuribulorum affixæ ſunt ſuper partem illam altaris quæ erat tota cooperta laminis. ſ. ſuper cubitum, & dimidium a ſummitate parietum altaris, vſq; ad dimidietatem, & hoc ne operiretur craticula ænea, nam illa erat poſita ad pulchritudinem, & ſi ſuperponerentur laminæ thuribulorũ, iam nihil appareret de eis, ideo ſuper partem aliam, quæ erat tota operta laminis nõ reticulatis, affixæ fuerunt laminæ thuribulorum, fuerunt autem taliter affixæ, vt diſtinguerẽtur a laminis, quæ primo poſitæ fuerant ad operiendum tabulas altaris, vt ſic videntes haberent cauſam inquirendi quare fuerant poſitæ illæ laminæ, & non viderentur pertinere ad primam fabricationẽ altaris. *Tulit ergo Eleazar ſacerdos thuribula ænea*. ſ. accepit illa de loco incendij, & duxit in locum, vbi extẽderet in laminas. *In quibus obtulerant hi quos ignis deuorauit*. ideſt illi 250. viri qui ab igne conſumpti fuerant, & dicitur in quibus obtulerant. i. in quibus poſuerant prunas & thymiama, nõ tamen adhuc obtulerant, quia oblatio illa fiebat ſuper altare thymiamatum, ipſi autem nondum illuc introierant. *Et produxit ea in laminas*. ſ. ipſemet Eleazarus, quia nullus alius artifex ad hoc operari debuit, vt ſupra probatũ eſt, nec ẽt requirebatur ad hoc peritia artificis, quia non debebãt affigi artificioſo modo ad pulchritudinem, ita vt priori operi conuenirent, ſed magis groſſo modo, ſic vt viderentur appoſita ex aliqua cauſa de nouo. *Vt haberent poſtea filij Iſrael, quibus cõmonerentur*. ideſt, vt per iſtas laminas poſſent commoneri ad hoc ne accederẽt ad miniſteria ſacerdotalia, ſi non eſſent de progenie Aaron, ſi autem non fuiſſent poſitæ iſtæ laminæ in altari veniſſet in obliuionẽ iſtud factum, & ſic poſſent Iſraelitæ incitari ad miniſteria ſacerdotalia, cum autẽ quotidie viderent illas laminas, perſeuerabat iugis memoria facti præteriti, & ſic non attentabant aliquid in contrarium. *Ne quis accedat alienigena, & qui non eſt de ſemine Aaron*.

Alienigenæ reſpectu ſacerdotum, qui dicantur, & quomodo cognoſcuntur, qui ſunt. Quæſt. XXVII.

ALienigenæ dicuntur eſſe omnes reſpectu ſacerdotum, qui non ſunt de genere Aaron ſiue ſint de Leuitis, ſiue de quibuſcunque, ſicut in comparatione Iudæorum vocabantur gentiles alienigenæ, vt patet Leu. 22. c. ſcilicet de manu alienigenæ non offeretis panes Domino Deo veſtro, ideſt de manu hominis gentilis non accipietis ſacrificia ad offerẽdum. Alio modo dicuntur alienigenæ, vel extranei omnes Iſraelitæ reſpectu Leuitarum ſupra ca. 1. ſcilicet quiſquis externorum acceſſerit morietur. Aliquando accipiuntur extranei pro omnibus qui non ſunt de genere Aaron, ẽt ſi ſint de Leuitis, ſic patet ſupra ca. 3. ſ. Aaron aũt, & filios eius cõſtitues ſuper cultum ſacerdotij, externus, qui ad miniſtrãdum acceſſerit morietur, ſic patet infra 18. alienigena non miſcebitur vobis, & vocantur alienigenæ ibi omnes, qui ſunt extra genus Aaron, ſiue ſint Leuitæ, ſiue nõ, & hoc modo accipitur hic, ꝙ nullus de alienigenis auderet offerre in altari præter filios Aaron. Poſſunt autẽ accipi iſta duo pro eodem. ſ. alienigena, & qui non eſt de ſemine Aarõ, & eſt expoſitio vnius per alterum. Alio modo poteſt intelligi, ꝙ ſint diuerſa, & tunc alienigena accipitur pro illo, qui erat de popularibus, & iſtis magis erat prohibita omnis miniſtratio ſacerdotalis, cũ etiã non liceret miniſtratio leuitica illis, vocatur non de ſemine Aaron, quicunque eſt leuita, & tamen nõ eſt de ſemine Aaron, & illis etiam erat prohibitum miniſtrare in ſacerdotio, vt patet ſupra cap. 3. Sed primus

mus modus melior eſt. *Ad offerendum incenſum Domino.* ideſt ad offerendũ thymiama ſuper altare, quod erat officiũ ſacerdotale, & nõ ſolũ de hoc intelligitur, ſed ẽt de oĩbus alijs, quodcunq;.n. ſacerdotale officiũ aliquis vſurparet, moreretur, vt ſi ſacrificaret, vel offerret incenſum, aut panes propoſitionis, vel diſponeret lucernas in cãdelabro, oĩa hæc ſacerdotalia ſunt, & nihil magis erat prohibitũ vnum quã reliquum, ſed dictum eſt hic de oblatione incẽſi ſpecialiter, quia iſtud fuit in quo deliquerant viri impij de quibus hic.

Alienigena quomodo accipitur. Quæſtio. XXVIII.

QOnſierandum ẽt cũ hic dicatur alienigena ille, qui non eſt de ſemine Aaron, & aliqñ accipitur pro eo, qui nõ eſt de Leuitis, quõ accipiendum ſit, qñ dr̃ alienigena? Ideo dicendũ, ꝙ qñcũque alienigena prohibeṫ ab aliquo actu in lege Moſayca, oportet reſpici vtrũ ille actus pertineat ad totũ populũ, vel Leuitas, vel ſacerdotes. Si ad totũ populum vocabuntur alienigenæ gentiles, vt patet Leu. c. 22. ſ. de manu alienigenæ non offeretis pane Domino Deo veſtro: aliquando tñ vocatur alienigena reſpectu omniũ, qui ſunt de ſemine Iacob, & tunc non ſolũ gentiles ſunt alienigenæ, ſed ẽt gentiles cõuerſi ad Iudaiſmum, & filij cõuerſorum, ſic accipitur Leu. c. 25. vbi agitur de priuilegio iubilæi, & anni remiſſionis, quod non conueniebat alienigenis. i. cõuerſis. Si vero actus ſolũ cõueniat Leuitis vocabuntur alienigenæ, vel extranei oẽs de 12. Tribubus, ſic patet ſupra c. 1. Si aũt ſit actus ſacerdotalis, dicunṫ alienigenæ oẽs, qui non ſunt de ſemine Aarõ, licet ſint de Leuitis, ſic patet ſupra. c. 3. & hic & infra 18. *Ne patiatur ſicut paſſus eſt Chore, & oĩs congregatio eius.* ideſt mouebuntur ad nõ vſurpandum miniſterium ſacerdotale alienigenæ ne incidãt in pœnam Chore, & ſociorũ ſuorũ. ſ. ne moriatur ſicut illi mortui ſunt: non eſt intelligendũ, ꝙ fuerit idẽ genus mortis, nã Chore fuit abſorptus a terra in tabernaculo ſuo, vt patet ſupra: congregatio aũt eius fuit cõbuſta igne, vt patet ſupra, ſed cõicant in hoc, ꝙ oẽs mortui ſunt. *Loquente Domino ad Moyſen.* i. iſta mors facta eſt ſicut Dominus locutus eſt ad Moyſen, vel aliter; ꝙ Deus denũciauit Moyſi iſtos morituros, & qua morte perirent, quia inſurgebant in eum.

Murmurat populus contra Moyſen & Aaron, & Dominus mittit ignẽ in eum.

Supra eo.

Murmurauit autem oĩs multitudo filiorũ Iſrael ſequenti die cõtra Moyſen, & Aarõ dicens. Vos interfeciſtis populum Domini. Cumque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculũ fœderis. Quod, poſtquã ingreſſi ſunt, operuit nubes tabernaculũ, & apparuit gloria Domini. Dixitq; Dominus ad Moyſen.

Sap. 18.

Recedite de medio huius multitudinis, etiã nunc delabo eos. Cumq; iacerẽt in terra, dixit Moyſes ad Aaron. Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum, ut roges pro eis: Iã enim egreſſa eſt ira a Domino, & plaga deſæuit. Quod cum feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediã multitudinẽ, quã iã vaſtabat incẽdiũ, obtulit thymiama. Et ſtás inter

Aaron cũ thymiamate extinxit incẽdium. quattuordecim milia ſeptingenti igne perierunt.

F mortuos, ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit. Fuerũt aũt qui percuſſi ſunt, quattuordecim milia hoĩum, & ſeptingenti, abſque his qui perierant in ſeditionẽ Chore. Reuerſuſque eſt Aaron ad Moyſen ad oſtium tabernaculi fœderis, poſtquam quieuit interitus.

Murmurauit autem. Hic deſcribitur ſeditio totius multitudinis contra Moyſen, & Aaron. viderat enim totus populus quomodo perierant Dathan, & Abyron, & Chore cum ſocijs ſuis, quia ſurrexerũt in Moyſen, ideo zelauerunt pro mortuis, dicentes, ꝙ Moyſes, G & Aaron occiderant illos. & ex hoc conſtituebant eos reos, atque puniuiſſent illos, niſi apparuiſſet gloria Domini: ob hoc Deus puniuit multitudinem occidens, quattuordecim milia de ipſis. *Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Iſrael.* Fuit iſta murmuratio, quia dixerunt vos interfeciſtis populum Domini, ſed hoc erat falſum, quia Moyſes, & Aaron non occiderant, & propter hoc eſt murmuratio, ad hoc tamen omnes filij Iſrael conuenerant, quia dolebant de morte multorum virorum, ideo omnis multitudo murmurauit, non eſt tamen ſimpliciter intelligendum, ꝙ murmurarẽt omnes de multitudine, quia aliqui erant viri boni conſentientes Moyſi, & Aaron, qui nequaquã murmurauerunt, ſed quia maxima pars multitudinis cõuenerat, dicitur totus populus murmuraſſe. *Sequenti die* H *contra Moyſen, & Aaron.* Die enim qua iſta facta ſunt nõ murmurauit Iſrael, & hoc quia erant attoniti magnitudine rei quam viderant, & timebant, cum ſupra fugerunt a clamore pereuntium dicentes, ne forte nos terra degluttiat. ſequenti autem die incipientes cogitare de mortibus propinquorũ ſuorum, & deſtructione cuiuſdã partis populi deſinente paulíſper timore præteritæ rei inceperunt dolere, atque concitati ſunt cõtra eos qui fuerãt aliquo modo occaſio mortis huius inductæ, ſ. contra Aaron, & Moyſen. *Dicens vos interfeciſtis populum Domini.* Bene ſciebat populus, ꝙ Moyſes, & Aaron non interfecerant eos qui perierant, ſed dicebant, ꝙ ipſi fuerant cauſa occiſionis, & ex hoc retorquebant in eos culpam volentes ab eis exigere pœ- I nam. Sed etiam falſum eſt, ꝙ Moyſes, & Aaron fuiſſent cauſa huius mortis, ſed ſola iniquitas pereuntiũ, tanquam cauſa demeritoria; & Deus tanquam cauſa efficiens. Moyſes autem, & Aaron magis orauerunt pro populo ne periret, quam ꝙ exigeretur ab eo pœna. ergo non fuerunt iſti cauſa. Niſi aliquis dicat, ꝙ viri pereuntes repugnauerunt Moyſi, & Aaron, & ſi non repugnaſſent eis, non morerentur, ergo fuerunt cauſa. ſed hoc nihil eſt, quia Moyſes, & Aaron nihil ad hoc fecerunt, ſed magis patiebantur inſultum multitudinis. Deus autem puniuit illos, ergo nihil culpæ erat Moyſi, & Aaron. Dicitur quòd occiderant Moyſes, & Aaron populum Domini, ideſt partem populi, cum periſſent forte plures quam trecentum viri. Iſti autem dicuntur populus Dei, quia populus Iudaicus K ſpecialiter pertinebat ad Deum, cum Deus vocet eum populum peculiarem ſibi de cunctis gentibus terræ Exod. 19. & Deut. capit. 7. ſic autem locuti ſunt ſupra Chore, & ſocij ſui. ſufficiat vobis, quod omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus, ideſt totus populus eſt ſanctificatus Domino. *Cumque oriretur ſeditio*, ideſt iam incipiebat oriri bellum, vel contentio populi contra Moyſen. ſeditio proprie eſt litigium ciuium inter ſe, vel hominum eiuſdem progeniei, aut affinitatis. Sic Greg. dicit in Homelia. bella quippe ad hoſtes pertinent, ſeditiones ad ciues. fiebat

Seditio quid ſit.

bat autem iſta ſeditio, quia tota multitudo accuſabat Moyſen & Aaron tanquam reos mortis, ipſi autem defendebāt ſe rationabiliter, qa tamen populus erat concitatus dolore, mouebatur ad verba aſpera cōtra Moyſen & Aaron, & ſic fiebat ſeditio. *Et tumultus increſceret.* ideſt fiebat continuo maius murmur, ita vt populus vellet lapidare Moyſen & Aaron. *Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis.* ideſt viderunt, ꝙ nō poterant reſiſtere toti multitudini, ipſa autem volebat eos lapidare, ideo confugerunt ad tabernaculum fęderis ad protectionē Dei, & hoc propter duo. Primo, quia intellexerunt, ꝙ nullus de populo auderet introire illuc, quia erat prohibitum, & ſic effugerent manus populi. Secundo, quia dato, ꝙ aliquis introire præſumeret Deus conſeruaret eos ibi ſpecialiter, quia gloria Domini apparebat ibi ſuper tabernaculū, & non permitteret aliquem introire, occideret enim omnes introire volentes. *Quod poſtquam ingreſſi ſunt operuit nubes.* ideſt poſtquam fugerunt ad tabernaculum, nubes, quæ ſolebat eſſe ſuper tabernaculum, operuit illud. ſ. deſcendens ſuper illud, nam prius conſueuerat eſſe eleuata a tabernaculo, cum vero alicui Deus loqui volebat in columna illa nubis, faciebat eam deſcendere ad oſtium tabernaculi, vt patet ſupra ca. 12. & ſic factum eſt hic, & in hoc operuit columna tabernaculum. Cum autem eleuata eſſet non dicebatur operire. Aliter intelligi poteſt, ꝙ nubes operuit tabernaculum, ideſt, ꝙ diffuſa fuerit aliqua nubes in modum nebulæ ſuper magnitudinem Sanctuarij, & operuerit illud, ſic factū eſt, quando conſummato Sāctuario, & diſpoſitis omnibus vaſis eius Moyſes benedixit eis, quoniam tunc nubes operuit tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud: nec poterat Moyſes ingredi illuc, nube operiente omnia, & maieſtate Dei coruſcante Exo. c. vlt. ſic etiam conſummato templo Salomonis impleuit illud Deus nebula, & non poterant ſacerdotes ſtare, & miniſtrare propter nebulā, quia gloria Domini operuerat illud. 3. Reg. cap. 8. vterque modus conueniens eſt. In Hebræo habetur hic. *Moyſes & Aaron reſpexerunt ad tabernaculum.* Sed eadem ſententia eſt, quæ in littera noſtra. ſcilicet, ꝙ reſpexerunt illud ad fugiendum in ipſum, maxime, quia littera declarat hoc, cum dicat, ꝙ poſtquam ingreſſi ſunt, & ſic patet, ꝙ ante non erant in eo, ſed illuc iuerunt fugientes multitudinem, *Et apparuit gloria Domini.* ideſt nubes illa, quæ protexit tabernaculum apparuit fulgidior ſolito, & terribilior toti populo, in quo ſignificabatur ſpecialis pręſētia Dei ibi, & ſic populus timuit introire ad Moyſen & Aaron, vt occideret eos. *Dixitque Dominus ad Moyſen.* Hoc fuit poſtquam erant intra tabernaculum. Ibi enim Deus ei loqui ſolebat, ſcilicet de medio duorum cherubin ſuper propitiatorium, vt patet ſupra cap. 7. *Recedite de medio huius multitudinis, & nunc delebo eos.* Indignatus eſt Deus populo, quia iniuſtè perſequebatur Moyſen & Aaron, & voluit delere omnes, ideo iuſſit, vt recederet Moyſes & Aaron de medio multitudinis.

Quomodo dixit Deus Moyſi & Aaron, quòd recederent de multitudine. Quæſt. XXIX.

SED dicetur, quomodo Moyſes & Aaron poterant recedere de multitudine, quia iam receſſerant, cum eſſent intra Sanctuarium. Reſpondendum eſt, quòd Deus volebat, vt totaliter recederent de loco caſtrorum, & ſic ſubuerteret omnia caſtra Iſrael, vt nemo maneret de multitudine. Cum autem eſſent intra Sanctuarium erant in medio caſtrorū, quia tabernaculū eſt in medio caſtrorum, vt patet ſupra cap. 2. ideo vt tota multitudo ſubuerteretur,

A oportebat, vt etiam de tabernaculo recederēt. *Et nunc delebo eos.* ideſt, etiam nunc delebo. q. d. prius deleui quandam partem eorum comburendo & ſubmergēdo, nunc delebo aliam partem ſi recedetis. Vel eſt ſenſus, prius volui delere totam multitudinem, & vobis orātibus nō deleui, quando murmurauit Chore, ſed etiam nunc volo delere eos, ideo recedatis, & delebo. *Cumq; iacerent in terra dixit Moyſes ad Aaron tolle thuribulum.* Hic ſubintelligenda eſt ſententia, ſ. ꝙ Moyſes & Aaron dixerunt Deo, ne deleret, & ad hoc iacuerunt in terra orantes, ſed dum ipſi orarent, Deus puniebat populum comburēs eos, ideo Moyſes cognoſcens hoc, dixit ad Aaron, vt tolleret thuribulum ad liberationem populi, ſciebat enim Moyſes tanquam
B propheta ex reuelatione Dei, ꝙ populus percuteretur plaga magna, ideo miſit illuc Aaron, in quo Dei monſtratur clementia, qui quanquam puniret populum, tamen reuelauit Moyſi, vt ipſe oraret pro eis, & flecteretur Deus ab indignatione ſua atque parceret, dixit autem Moyſes, ꝙ tolleret Aarō thuribulum, vt poneret ibi thymiama, & ſtaret inter mortuos, & viuentes, atque oraret Deum pro eis, & ſic ceſſauit plaga. *Et hauſto igne de altari mitte incenſum deſuper.* ideſt accipe ignem de altari in thuribulo, & pone deſuper thymiama.

Quomodo thymiama fuit oblatum extra Sanctuarium præter ſolitum propter liberationem populi. Quæſt. XXX.

C HIc eſt caſus ſpecialis, nunquam enim legitur, quòd thymiama fuerit oblatum extra Sanctuarium, ſed ſemper intra ſuper altare thymiamatum præterquam hic, ratio fuit ad liberationem populi. Etiā non licuiſſet hoc facere cuilibet ſacerdoti, licuit tn̄ Aaron ex mandato Moyſi, quia Moyſes erat propheta, & faciebat hæc ex Dei iuſſione, & ita de quibuſdā alijs factum eſt, quæ videbātur eſſe contra legem, vt facerēt ſacrificium extra Sanctuarium, quia tamen fecerunt illud viri prophetę de quib⁹ nō dubitabāt ꝙ inſpirati a Deo hoc facerent, approbātur facta eorum, de quibus declaratum
D eſt Exo. cap. 20. circa finem. Dicitur hic, ꝙ acciperet Aarō ignem de altari, quia quanquā thymiama iſtud erat offerendum extra Sanctuarium inter mortuos, & viuentes, tamen debuit ibi obſeruari regula, quæ ſeruabatur in Sanctuario. ſ. ꝙ poneretur ignis de altari. In hoc enim errauerant duo filij Aaron, obtulerūt enim ignem alienum Leui. ca. 10. & combuſti ſunt, ideo Moyſes iuſſit Aaron ne de igne alieno acciperet. Et fuit ratio exprimendi hoc, quia nunquam conſueuerat offerri thymiama extra Sanctuariū, hic autem offerebatur, ideo credi poſſet, quòd liceret poni ignem alienum, ſed non licebat, quia ſacrum thymiama non erat cremandum igne prophano. *Pergens cito ad populum, vt roges pro eis.* ideſt non moreris eundo, qa ſi moreris, totus populus peribit prius, quam vadas,
E erat autem oraturus pro populo offerēdo thymiama inter mortuos, & viuentes. Si autem maneret cremaretur totus populus. Modus orandi erat, vt Aaron poneret thymiama inter partem populi combuſtam, & inclinans ſe contra illam partem, quæ combuſta erat oraret Dominum, quia in igne illo comburente videbatur eſſe ſpecialiter Deus, ſic enim ipſe dixerat Deut. c. 5. ſ. Deus tuus ignis cōſumens. *Iam enim egreſſa eſt ira a Domino.* ideſt iam egreſſa eſt ſententia puniēs. & iſta vocatur ira Dei, puniens enim videtur iratus punito, quia ira eſt quidam motus ad proſequēdum aliquam rem in malum, ſed puniens infert malū punito, ergo videtur iratus. Deus autem nulli iraſcitur, quia tamē ab eo egreditur ſententia pęnalis, dicitur

F egreſſa ira a Domino. *Et plaga deſæuit.* Ideſt iam plaga eſt dura in populo.ſ. quia multi de populo perierant, ſ.14. millia, vt infra patet. *Quod cum feciſſet Aaron.*ſ.ꝙ accepit thuribulum. & impoſuit ignem atq; thymiama t. *Et cucurriſſet ad mediam multitudinẽ.* Cucurrit ex cauſa dicta.ſ. quia plaga erat nimis dura, & non ceſſaret quouſque ipſe offerret thymiama. Si autem morarerur eundo, videbatur, ꝙ illi, qui perirẽt interim, ex cauſa Atrõ peribant, cucurrit ergo ne eſſet reus mortis, & iuit ad mediam multitudinem. ſ. quia ignis erat in medio populi, & vnã partem combuſſerat, aliam vero nondum. *Quia iam vaſtabat incendium.* Ideſt ignis ille ſuſcitatus a Domino magnam partẽ populi vaſtauerat, & ſtetit in medio cõbuſtorum, & viuorum. *Obtulit thymiama.* Ideſt poſuit in medio illorum thuribulũ G ſuum plenum thymiamate, orans pro populo, vt ceſſaret plaga. & non põt accipi hic offerre thymiama ſicut in Sanctuario, quia in Sanctuario offerebatur thymiama, quando ponebatur ſuper altare, hic autẽ non erat altare, vbi poneretur, ſed poſuit illud in terra, vel tenens manibus ſuis. & flexis genibus deprecatus eſt Dominum. *Et ſtans inter mortuos & viuentes.* Ignis iſte ſuſcitatus a Domino comburebat eos quos Deus cõburi volebat, nec quiſquam euadere poterat, comburebat tamen continuè, & ſic erat vna pars populi tota cõbuſta, alia vero nullo modo cõbuſta, Aaron autem ſtetit inter mortuos, & viuentes. i. inter partem combuſtam, & aliam non combuſtam, vt ignis conſumens non tranſiret ad viuẽtes. *Pro populo deprecatus* H *eſt.* i. ne ira Dei vaſtaret vlterius. *Et plaga ceſſauit.* i. ſtetit ille ignis, ſcilicet defecit, vel non comparuit.

Iſte ignis an eſſet miſſus de cælo. Et modus combuſtionis quis fuit. Quæſtio. XXXI.

DE iſto igne dubium eſt an ſit de cęlo miſſus, ſicut ille ignis, qui venit ſuper quinquagenarios duos orante Helia 4. Reg.c.1. vel an fuerit aliqs ignis nouiter creatus ad vindictam peccatorum, vel de terra erũperit, quicũque modus ſatis erat poſsibilis, & conueniens. Modus aũt ceſſationis ignis huius fuit, ꝙ abſorberetur a terra, ſicut patet de alio igne qui combuſſit quandam partẽ populi in ſepulchris concupiſcentiæ: & poſtea abſor- I ptus eſt, ſupra c.11. vel ſi dicere velimus, ꝙ Deus eum adnihilauerit, aut fecerit in alteram materiam cõuerti nihil differt, vterque enim modus ſatis conuenit. De iſta plaga ceſſante dicit Rab. Sa. ꝙ cauſabatur ab angelo mortis. Iſte enim percutiebat populum incẽdio, & Aaron tenuit eum dicens, Deus mandauit, ꝙ ceſſares a percuſſione populi, reſpõdit angelus dicẽs, ꝙ mãdato Dei ipſe percutiebat plebẽ, tunc dixit Aaron, ecce Deus in Sanctuario eſt cum Moyſe, eamus videre, quid iubet, tunc iuerunt vidente tota multitudine captum eſſe angelum percuſſorem ab Aaron, comparentibus autem illis corã Deo, precibus Moyſi, dixit Deus angelo percuſſori, ꝙ ceſſaret a plaga, ſed iſta magis iocoſe, quam vere dicta ſunt, vt patet cuilibet reſpicienti literam. *Fuerunt autem, qui percuſſi ſunt,* K *14. millia hominum.* Hic ſignificatur magnitudo plagæ in numero occiſorum. i. ꝙ periertũt. 14. millia, & hoc eſt, quia peccatum populi magnum fuit, faciẽdo tumultum contra Moyſen, & Aaron ad mortẽ, qui nihil eis mali fecerant, ſed potius orabãt pro remiſſione peccatorum populi. *Abſque his, qui perierant in ſeditione Chore.* ideſt iſti 14. millia, & ſeptingenti non cõputantur cum illis, qui periertũt in ſeditione Chore, ſed in ſola hac cõbuſtione, quæ facta eſt ſequẽti die poſt ſeditionem Chore, & pęnam. perierunt autem in ſeditione Chorę multi. i. 250. viri offerẽtes thymiama, & Dathã, & Abyron, & Hon cũ familijs ſuis, & Chore, vt patet ſupra in littera, qui erant multi viri, & in duobus diebus cõiunctis factæ ſunt iſtæ plagæ, quod patet, quia ſupra dicitur, ꝙ ſequẽti die. ſ. poſt punitionem Chore, Dathan & Abyron murmurauit populus. *Reuerſuſque Aaron ad Moyſen ad oſtium tabernaculi.* Cũ enim Aaron accepiſſet thuribulum, & veniſſet ad populum, qui cõburebatur, tãdiu ibi ſtetit orãdo, quouſque ceſſauit plaga. poſtea autẽ conuerſus eſt ad Moyſen, & ille adhuc manebat in tabernaculo orans Deũ pro ceſſatione plagæ. In hoc autem apparet magna charitas, Moyſi & Aaron, nam pro ipſis perſecutoribus orauerunt, ne vaſtarentur incendio, ſed non eſt æqualis charitas iſta charitati beati Stephani, qui pro ſuis perſecutoribus exorauit, de hoc declaratę ſunt cauſæ, ſupra 12.c. *Poſtquam quieuit interitus.* Ideſt nõ redijt Aaron ad Moyſen intra oſtiũ tabernaculi, quouſque ceſſauit plaga plebis. Et ex hoc patet dictũ Ra. Sal. eſſe ridiculum. ſcilicet, ꝙ ipſe duxerit captum angelum mortis ad Dominum in tabernaculo, & ibi precibus Moyſi iuſſit Deus, quòd ceſſaret plaga, nã tunc prius rediſſet Arõ in tabernaculum, quam ceſſaret plaga, quod falſum eſt.

CAP. XVII.

Virgæ 12. ponuntur coram Domino.

ET locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens. Loquere ad filios Iſrael, & accipe ab eis virgas ſingulas per cognationes ſuas a cunctis principibus Tribuum, virgas duodecim, & vniuſcuiuſque nomen ſuperſcribes virgæ ſuæ. Nomen autem Aaron erit in Tribu Leui. Et vna virga cunctas familias continebit. Poneſque eas in tabernaculo fęderis coram teſtimonio, vbi loquar ad te. Quem ex his elegero germinabit virga eius, & cohibebo a me querimonias filiorum Iſrael, quibus contra vos murmurant. Locutuſque eſt Moyſes ad filios Iſrael, & dederunt ei omnes principes virgas per ſingulas Tribus. Fueruntque virgæ duodecim abſque virga Aaron.

E*T locutus eſt.* Poſita fuit in ſuperioribus contra ſacerdotes facta murmuratio, hic deſcribitur eius per miraculum facta quietatio, & diuiditur in tres partes. Primo ponitur virgarũ acceptio ad factũ diſcuſsionem. Secũdo vnius germinatio ad ſacerdotij probationem. Tertio florentis reſeruatio ad futurorum cognitionẽ. Secunda ibi. *Quas cum poſuiſſet.* Tertia ibi. *(Dixitque Dominus.)* Circa primũ *Et locutus eſt Dominus ad Moyſen.*

Quietatio murmurationis populi per miraculum, quis deberet eſſe ſacerdos. Quæſt. I.

VOLVIT Deus tollere occaſionẽ murmurandi, & perditionem populi, declarãdo ad quem vellet pertinere ſacerdotium, erat.n. ſacerdotiũ magna dignitas, & reditus abundantiſsimi, ideo quilibet deſiderabat habere illud, populares, autem exiſtimabant, ꝙ Moyſes feciſſet ex affectione tribuens cognatis ſuis, & ſibi præpoſituras magnas,

magnas, & honores, & quia non erant certificati to- A
taliter a Deo hēbāt occaſionē murmurādi, iō vt De⁹
tolleret eis occaſionē iſtā, voluit dare experimētū de
virga florēte, ꝙ aūt iſta ſit intētio patet infra cū dr̄, &
cohibebo a me, querimonias filiorū Iſrael, quibus cō
tra me murmurāt. Erat ēt hoc ad vtilitatē Iſraelitarū
ne ipſi morerent. ſi iterū murmurarēt, ex prædicta cā
hoc patet infra cū dr̄, refer virgā Aaron ī tabernacu
lū teſtimonij, vt ſeruet ibi in ſignū rebelliū filiorū Iſ-
rael, & qeſcāt q̄relæ eorū a me, ne moriant. dato aūt
iſto ſigno nunquā āplius ſup hac re mouerēt litigiū.

Quomodo indigebant ſigno, cum viderint punitionem murmurantium. Quæſt. II.

SED dicet aliqs qūo Iſraelitæ īdigebāt aliquo ſi- B
gno ad ſciendū, ꝙ ſacerdotiū ex volūtate Dei ꝑ
tinebat ad Aarō, nā ſupra fuerat data punitio eis
a Deo, qa murmurauerāt cōtra Aarō pro ſacer
dotio. Reſpondendū eſt, ꝙ quāquā iſtud ſignū ſuffi-
ciēter demōſtraſſet, ꝙ Iſraelitę peccauerant, & ꝙ illa
punitio erat a Deo, tñ nō patebat euidēter an ꝑp hoc
punirent. qa murmurabāt cōtra Aarō, vel ꝑp aliqd
alterū. Cū aūt datū eſt hic ſignū de virga florēte, datū
eſt ſolū ad hoc, iō ſufficiēter cōſtabat ex eo, ꝙ Deus
eligebat eū, cuius virga floreret, quāquā tñ puniret ſę
pius murmurātes contra Aaron ſuper hac re, non ꝑ-
fecte conſtaret an ei adiudicaret Deus ſacerdotiū, &
hoc exprimit infra. ſ. & qeſcāt querelæ eorū a me ne C
moriātur. In quo innuit, ꝙ quāquā puniti eſſent ante
hoc pro murmuratione contra Aaron, tamen nondū
ceſſaret murmuratio, & morerētur murmurantes ſi
non fieret iſtud ſignum de virga florente.

An iſta dicta ſint immediate poſt ea, quæ habentur cap. præcedenti. Quæſtio. III.

QVAERET aliquis an ea, q̄ dr̄ hic fuerint dicta
poſt ea, q̄ hn̄t pręce. c. & an īmediate. Aliquis di
cet fortaſsis nō cōſtare an ſit ordo rectus, vel permu
tatus, ſicut in eis, q̄ hn̄t p̄ce. c. & ſupra 12. ī qbus nulla
certitudo eſt ordinis. Rn̄dēdū eſt, ꝙ ī iſtis eſt ordo re- D
ctus. ſ. ꝙ fuerint facta iſta poſt ea q̄ hn̄t p̄ce. c. quia ibi
dicebat de murmuratione facta cōtra Moysē & Aa-
ron pro ſummo ſacerdotio, hic aūt agit̄ de mō ꝗetā
di hāc murmurationē, vnū aūt cōſequens eſt ad alte
rū. nā dr̄ infra, & cohibebo a me q̄rimonias filiorum
Iſrael, qbus cōtra me murmurāt. ergo vr̄, ꝙ aliquæ p̄-
ceſſerāt. De ſcdo eſt dubiū. ſ. an īmediate poſt ſuperio
ra fuerit facta ꝓbatio de qua dr̄ hic, ſatis vr̄, ꝙ īmedia-
te cū dicat̄ infra cohibebo q̄rimonias, qbus cōtra me
murmurāt. ergo vr̄, ꝙ paulo āte hoc murmurauerāt.
Loquere ad filios Iſrael. Quid locutus eēt Moyſes Iſraeli-
tis nō dr̄, ſed ſatis apparet, ꝙ eēnt iſta quę infra dicun
tur. ſ. ꝙ Deus volebat dare quoddā ſignū ꝑ quod oēs
viderēt quē Deus eligeret ī ſacerdotē, & hoc ꝙ ſingu
læ Tribus darēt virgas ſuas, & quę floreret vēdicaret E
ſacerdotiū, & tūc ſingulæ Tribus dederunt ei virgas
ſingulas. *Et accipe ab eis virgas ſingulas ꝑ cognationes ſuas.*
Ideſt poſtquā propoſueris verba ſigni huius, accipias
a qualibet Tribu vnā virgulā ſiccā. Nā experimentū
erat ī hoc, ꝙ floreret vna earū, & ad hoc debebāt in-
quiri multū ſiccę, vt magis manifeſtaret̄ miraculum.

Quomodo eſſet eligendus ſacerdos. Quæſt. IIII.

ET dicitur, ꝙ quęlibet cognatio dabat vnā virgā,
accipitur cognatio pro Tribu, & nō pro familia,
vel domo, quia ſolū dabāt Tribus virgulas, quod pa-
tet, quia fuerūt 12. virgulæ. Aliqñ tñ accipitur cogna-

A tio pro familia, vel domo, vt cū diuidimus aliquā Tri
būm in cognationes, vt patet Ioſue. c. 7. & 13. Cum aūt
virga alicui⁹ Tribus floreret prouenie bat ſacerdotiū
Tribui illi. Sed poſtea dubitāt aliq, qūo dandū erat ſa
cerdotiū alicui Tribui, qa illud dādū erat ꝑſonę, & nō
Tribui. Rn̄dent quidā, ꝙ primogenitus in illa Tribu
eſſet ſacerdos. ſ. ꝙ cōſideraret̄, qui veniebat per lineā
ꝑmogenitorū, & de primogenitis illorū aſſumendus
erat ſūmus ſacerdos. Alij dn̄t ꝙ forte poſtq̄ determi-
natū eſſet, q̄ Tribus habitura eſſet ſacerdotiū, per ſor
tes inqreret cui familię proueniret, & deinde cui do-
mui, ſicut poſitæ fuerunt ſortes ad ſciendū qs furatus
fuiſſet de anathemate Ierico Ioſue. ca. 7. & ſimiliter
ad inquirendū fractorē ieiunij. 1. Reg. 14. c. Sed dicen
B dū eſt, ꝙ alius erat mod⁹. ſ. ꝙ qñ dabant iſtę virgæ pro
ſingulis Tribubus exprimebant̄ in virgulis noīa prin-
cipū Tribuū. ſ. in qualibet nomē vnius principis, & ſi
floreret virga alicuius Tribus, princeps, cuius nomē
erat ī ea acciperet ſūmū ſacerdotiū, ſic patet de Aa-
rō, nam in virga Tribus Leui ſcriptū eſt nomē Aarō;
quia ipſe veniebat de linea primogenitorū illius Tri-
bus, & cū floruit virga Leuitarū māſit ipſe tanquā ſū
m⁹ ſacerdos, ꝙ aūt noīa principū eſſent ſcripta in vir-
gulis patet immediate. ſ. a cūctis principibus Tribuū
virgas 12. & vniuſcuiuſq; nomen ſuperſcribes virgæ
ſuę, nomen aūt Aaron erit in Tribu Leui, ſed florēte
virga Leuitarū, Aarō, q erat inſcriptus illi, fuit factus
ſummus ſacerdos. ergo ſi accidiſſet, ꝙ floruiſſet vir-
C gula alicuius alterius Tribus, princeps inſcriptus illi
fuiſſet ſummus ſacerdos, quia ille erat de primogeni
tis quibus proueniebant iſta iura. *A cunctis principibus
Tribuum virgas* 12. Ideſt ab oībus principibus Tribuū
acciperent 12. virgæ nō quidē a quolibet 12. ſed a quo
libet vna, & quia erant 12. principes erant 12. virgę. ac
cipit̄ aūt hic cunctus, vel oīs collectiuè, & nō diſtribu
tiuè. Sciendū, ꝙ iſtæ 12. virgæ principū erāt 12. virgę
Tribuū: ſed dabāt principes iſtas virgulas, quia ipſi fu
turi erāt ſacerdotes, ſi in Tribubus eorum florerēt vir
gæ, ēt ipſi dabāt virgas, quia noīa eorū ſcribebant̄ in
eis. *Et uniuſcuiuſque nomen ſuperſcribes virgæ ſuæ.* Ideſt no
mē cuiuſcunq; principis ſcribet̄ ſuper virgā datā ab
D eo, ſcribebant̄ aūt nomina, vt cognoſcerentur virgæ
ne cum floreret aliqua diceret quęlibet Tribus illam
ad ſe pertinere.

Quare ſcribebantur nomina in virga. Quæſtio. V.

SCribebantur autem nomina principum, & non
Tribuum, vt aliqui volunt, quia princeps eminē-
ter cōtinet totā Tribū, ſed nihil eſt. Cauſa aūt eſt,
quia Tribus nō erāt habiturę ſummū ſacerdotiū
tāquā Tribus aliqua indeterminate reciperet ſacer-
dotium, & poſtea inquireretur quæ familia, vel quæ
domus habitura eſſet ſacerdotiū, ſed proueniebat ſa-
cerdotium principi Tribus, iō nomen eius ſcribēdū
erat, patet hoc de Aaron, nā poſtquā floruit virga Le
E uitatum, non inquiſitū eſt, quis eſſet ſacerdos in Tri-
bu illa, ſed fuit ſacerdos Aaron, cuius nomen erat in-
ſcriptū virgæ. Si tamen ſacerdotium proueniſſet dire
cte Tribui indeterminate, & non perſonæ, cognito
de Tribu, adhuc inquireretur de perſona.

An nomen Tribus ſcriberetur in cortice virgæ, vel in membrana ligata virgæ. Quæſt. VI.

DE ſuperſcriptione autem facta in virga, du-
bium eſt an ſcriberētur litterę in cortice vir
gæ, vel in aliqua membrana circunligata ip
ſi virgæ, vterque modus ſatis conuenit, ſed
ſecundum proprietatem huius verbi ſuperſcribes,
magis

magis ſignatur, ꝙ poneretur nomen in membrana, F quam in cortice virgę, quia aliàs diceretur inſcribes, i. in ipſamet virga ſcribes. Itē patet, quia vna illarū virgarū florere dēbat, ſi tñ eſſet nomen inſcriptū virgæ cum floreret virga, & immutaretur cortex eius in teneritudinē, & virorē, delerētur litterę, & nō ſi eſſent in membrana, rationabilius ergo eſt, ꝙ fuerit mēbrana circunligata cuilibet virgæ, & in illa eſſet nomen principis. *Nomen autem Aaron erit in Tribu Leui.* Ideſt nomen Aaron ſcribetur ſuper virgam, quæ accipitur pro Tribu Leui.

In Tribu Leui fuit ſcriptum nomen Aaron, quia erat princeps eius. Quæſtio. VII.

RATIO huius eſt, quia Aaron erat princeps G in Tribu Leuitarū, iō ipſe ſcribendus erat, ꝙ aūt eſſet princeps patet, quia ipſe erat primogenitus per lineam primogenitorū, nā Caath erat primogenitus Leui, vt dicitur. Caath autē genuit filios 4. quorum primogenitus eſt Amram Exo. c. 6. Amram aūt genuit Mariā, Moyſen, & Aarō inter quos Maria erat primogenità, ſed quia erat fęmina non erat ſucceſſura in iuribus primogenituræ. Aaron autē erat maior Moyſe annis tribus, vt patet Exo. c. 7. nam tribus annis erat maior: ideo ipſi proueniebat ius ſacerdotij, ſi Tribus Leuitica habitura eſſet ſacerdotium.

Opinio de nomine ſcripto, in virga quòd eſſet non nomen Tribus. Quæſtio. VIII. H

ALIQUI dicunt, ꝙ in alijs Tribubus non ſcribebatur nomē alicuius principis in virga, ſed nomen Tribus, in virga aūt Leuitarum ſcriptum eſt nomen Aaron. Sed falſum eſt, quia dicitur ſupra, ꝙ 12. principes darent 12. virgas, & nomen vniuſcuiuſque eſſet in virga ſua. Item dicunt, ꝙ in virga Tribus Leuiticę ponebatur nomen Aaron, vt nō dubitaretur cui prouenire dēret ſacerdotium, ſi virga Leuitarum floreret. Nā ſi non ſcriberetur nomen Aaron, dato ꝙ illa floreret, non conſtaret cui prouenturum erat ſacerdotium, ſcripto aūt nomine Aaron ſi floreret virga proueniret ei ſacerdotiū. Et ſi arguatur quare in alijs I Tribubus non ſcribebatur nomen cuiuslibet principis in virga, reſpondent ꝙ in alijs Tribubus erant cōpetitores, iō nō determinabitur, quis habiturus eſſet ſacerdotium quāquam Tribui illi proueniret, In Tribu aūt Leui dicunt, ꝙ nullus erat competitor, quia Chore, qui erat cōpetitor, iam mortuus fuerat præc. c. Sed iſti multum errant. Primo, quia ſupponunt falſum, ſcilicet, ꝙ nomina principū non eſſent ſcripta in virgis aliarū Tribuum, ſed falſum eſt, vt patet ſupra. Secundo errant, quia dato, ꝙ nō eſſent nomina principum ſcripta in virgis aliarum Tribuum, nō eſt ſufficiens cauſa, quæ aſſignata eſt, nā in qualibet Tribu erat aliquis princeps, qui veniebat per primogenitos Tribus illius, & huic debebātur iura primogenituræ quantum ad ſacerdotium, & cætera, ideo nō erat ali- K quis competitor in Tribubus, quia impoſſibile eſt eſſe in qualibet Tribu, pluſquam vnum primogenitū deſcendentem per lineam primogenitorum. Cum autem dicitur, ꝙ in Tribu Leui fuit poſitum nomen Aaron, quia mortuus fuerat competitor ſuus Chore, non ſtat, quia Chore non erat competitor Aaron, alioquin omnes de Tribu Leuitica eſſent competitores, nam Aaron erat primogenitus deſcendens per lineam primogenitorum Tribus Leui, vt ſupra declaratum eſt, Chore autem nō erat de primogenitis, ideo non competebat ei ius ſacerdotij, quod ſi ei cōpeteret non magis competeret ipſi, quam omnibus, qui erant in Tribu illa. ſolum ergo ſtat, quod primo dictum eſt, ſcilicet, ꝙ fuit ſcriptum nomen Aaron, quia ipſe erat princeps in familia Leuitarum, & cōpetebat ei ius ſacerdotij, ſi proueniret Tribui Leuiticæ. *Et vna virga cunctas eorum familias continebit.* Ideſt, ꝙ licet in qualibet Tribu multæ ſint familię, tamen vna virga ponebatur pro eis omnibus, ſcilicet, ꝙ cum eſſet poſitum nomen principis vnius familiæ in virga, non oportebat poni nomina aliarum familiarum, vel principum ſuorum. Iſtud autem erat, quia princeps cuius nomē ſcribebatur in virga, erat de familia principali veniens per lineam primogenitorum, ideo illi ſoli competebat ius, & familiæ ſuæ, cæteris autē nequaquam. Sed dicitur, ꝙ vna virga cōtinebat omnes familias, ideſt, ꝙ ita erat ſufficiens poni nomen vnius principis familiæ in virga, ſicut poni ſingulas virgas pro ſingulis familijs, quia vna familia erat, quæ determinate habitura eſſet iſtud ius, ſcilicet familia veniēs à primogenito illius Tribus, & princeps illius familiæ erat cui deberet competere ius ſacerdotij.

Opinio, quòd vna virga ponebatur pro omnibus familijs. Quæſtio. IX.

ALIQUI autem dixerunt, ꝙ vna virga ponebatur pro omnibus familijs, i. ꝙ in virga illa ſcribebatur nomen Tribus, & non alicuius familię. Illa tñ dicebatur cōtinere oēs familias, quia poſtquā determinata eſſet Tribus ſorte diuideretur, quæ Tribus habitura eſſet ſacerdotium. Sed hoc iā improbatū eſt ſupra, cum nō ſcriberetur noīa Tribuū in virgulis, ſed noīa principum. Alij autem dicunt, ꝙ intelligitur hoc in ſola Tribu Leui. ſ. ꝙ vna virga pro oībus familijs ponitur, & eſt ratio ſpecialis, quia in alijs Tribubus non ponebatur vnum nomen alicuius ſpecialiter, iō videbatur eſſe pro oībus de illa Tribu, ſed in Tribu Leui ponebatur nomen Aaron in virga. Aaron aūt erat de Caathitis, & ſic adhuc erat dubiū vtrum pro Gerſonitis, & Meraritis aliæ ponerent virgæ, iō reſpondetur, ꝙ vna virga cōtinebit oēs familias. i. virga Aarō ſtabit pro alijs familijs duabus, quia iam fuerat determinatū, ꝙ nō pertinebat ad eas ſacerdotiū, ſed ad Aaron, iō non oportebat alias duas poni pro duabus familijs, & illa quæ ponebat̃ pro Aaron nō ponebatur aliquo modo, nec generaliter, nec ſpecialiter pro aliquo de Leuitis, cum certū eſſet ad nullum eorū aliquid pertinere præterq̃ ad Aaron. In alijs Tribubus erat dubiū, quia ſacerdotiū illis æqualiter pertinebat, iō virga cuiuslibet alterius Tribus pro quolibet de illa Tribu æqualiter indifferenter ſtabat. Sed etiam iſta nonſtant, quia non magis erat determinatum, quis futurus eſſet ſacerdos in Tribu Leui, quam in alijs Tribubus. In qualibet. n. princeps ipſius Tribus eſſet ſacerdos, ſi illi Tribui ſacerdotiū proueniret, & propter hoc in virga cuiuslibet Tribus ſcribebat̃ nomen principis illius Tribus. Iſti aūt procedunt ex falſo exiſtimātes, ꝙ ſolū nomē Aaro fuerit ſcriptū in virga Leuitarū, in alijs aūt ſcribebant̃ noīa Tribuū ſed falsū eſt, cū littera dicat ſupra, ꝙ 12. principes dabunt 12. virgas, & vniuſcuiuſq; nomē erat ſcriptū in virga ſua, iō non erat alia rō in Tribu Leui, q̃ in cęteris. Sed ſenſus eſt, q poſitus eſt a principio. i. ꝙ vna virga continebat oēs familias. i. ꝙ nomē principis vnius ſcribebat̃ in virga, & q̃q̃ ille princeps pertineret ad vnā familiā ſolū, tñ ſufficiebat ſcribi illū quaſi ſi ſcriberētur nomina aliarum familiarum in ſingulis virgis. *Ponesque eas in tabernaculo fœderis.* Ideſt iſtæ 12. virgæ ſuſcipiebantur a 12. principibus, & ponebantur intra Sanctuarium in tabernaculo.

Iſtæ virgæ ponebantur in tabernaculo fœderis, & quare. Et quòd arca teſtimonij diuerſimode nominabatur.
Quæſt. X.

CAVSA eſt, quia videbatur eſſe ſpãliter Deus in tabernaculo, virgę autem iſtę ponebãtur ad demonſtrandum voluntatem Dei in aliquo ſigno manifeſto, ideo conueniebat eas poni in Sãctuario, quia ibi Deus ſpecialiter erat, & poſitæ fuerunt in tabernaculo. Sed non conſtat, an fuerint in parte interiori tabernaculi, ſ. intra Sancta Sanctorum, vel in parte anteriori, quæ vocatur ſanctum, vel Sanctuarium. magis tamen videtur, ꝙ fuerint intra Sancta ſanctorum, quia ille erat locus ſanctior. Et apparet ex hoc, quia ſicut hic dicitur, quòd ponerẽt virgę iſtę in tabernaculo, ita dicitur infra, ꝙ reduceretur virga Aarõ ad tabernaculum: ſed ibi manifeſtum eſt accipi pro parte interiori, ſ. Sancta ſanctorum, quia virga Aaron fuit conſeruata in arca fœderis, vt patet ad Hebr. cap. 9. Item videtur ex hoc, quia dicitur corã teſtimonio, quod accipitur hic pro arca, in qua erat teſtimonium, ideſt tabulæ, vt patet Exod. cap. 25. ſi tamen eſſent virgę iſtę extra Sancta ſanctorum, non ꝓprie diceretur, quòd erant coram teſtimonio, quamquam in hoc non multum differt.

Coram teſtimonio. Ideſt coram arca teſtimonij. Iſta eſt arca Sanctuarij in qua fuerunt poſitæ tabulę legis. & vocatur arca teſtimonij, vel arca fœderis. vocatur primo modo arca teſtimonij, quia ibi erat teſtimoniũ ideſt tabulę quę ſeruabantur in teſtimonium contra Iudęos, ſi negarẽt ſe ſuſcepiſſe legem. Vel dicebatur eſſe arca fœderis, quia ibi erat fœdus Dei, ideſt pactũ, quod pepigerat cum Iſraelitis, ſ. decem præcepta ſcripta in tabulis. pepigerat enim Deus, quòd ipſi obſeruarent illa, & Deus benefaceret eis, vnde illę tabulę ꝓprie vocantur teſtimonium, vel fœdus: arca autem, quia continebat, vocatur arca fęderis, vel teſtimonij: hic tamen vocatur large teſtimonium. de tabulis iſtis quomodo poterant eſſe teſtimonium contra Iſraelitas, & an ſufficiens, & ſi poterant falſari, vel furto ſurripi, declaratum eſt Exo. c. 20. *Vbi loquar ad te.* Ideſt in loco vbi poſueris virgas ego loquar ad te. ſ. quid fieri debeat de iſtis virgis. Alio modo eſt ſenſus, quod ponerentur iſtæ virgę coram teſtimonio, vbi loquar ad te, ideſt, vbi ego conſueui loqui ad te.

Et ex hoc patet, quòd erant virgę poſitę intra Sancta ſanctorum, quia Deus loquebatur Moyſi in Sanctuario in duobus locis, ſcilicet intra Sancta ſanctorũ ſuper propitiatorium inter duo Cherubim, vt patet Exodi 25. & ſupra cap. 7. Alius locus erat extra tabernaculum ad oſtium eius circa altare holocauſtorum, ad quem locum deſcendebat nubes, vt patet ſupra capitu. 12.

Sed conſtat, quòd non intelligitur hic de oſtio tabernaculi, vbi Deus loquebatur, ergo intelligitur de Sancta Sanctorum, vbi erat alia locutio.

Quem ex his elegero germinabit virga eius. Ideſt in iſtis virgis duodecim, & in virga Aaron ſunt ſcripta nomina principum, & ego ſum electurus vnum ex his in ſacerdotem. & ſignum huius eſt, quia virga eius germinabit. ſufficiens enim videbatur hoc eſſe, nam virgæ aridę non poterant germinare, & flores, & fructus ꝓducere naturaliter, potiſſime vna die, ſed illę virgę poſitę fuerunt intra Sanctuarium, & in ſequenti die reperta eſt vna earum florẽs. ergo miraculum erat. hoc autem dixit Moyſes toti multitudini, antequam fieret, vt poſtquam factum eſſet crederent. nam licet miraculum eſſet, quòd virga Aaron floreret ex quacunque cauſa floreret, & manifeſtum erat, quòd Deus faceret, ſi tamen non fuiſſet prænnnciatum multitudi- A ni, quòd ille, cuius virga floreret, futurus eſſet ſacerdos magnus, cum factum eſſet, non crederent, quòd Deus propter hoc elegiſſet Aaron, nec erat ſufficiens probatio, quia poterat Deus hoc feciſſe ad aliam intẽtionem.

Cum autem diceretur, quòd virgę ad hoc ponebantur, vt Deus manifeſtaret in eis quem vellet ſacerdotem, & quòd floreret virga illius, euidens erat, quòd cum Deus feciſſet florere virgam alicuius, illũ in ſacerdotem eligebat.

Et cohibebo a me querimonias filiorum Iſrael. Ideſt tollam a me querimonias Iſraelitarum, & faciam ne cõ- B querantur de vobis, quia dum de vobis conqueruntur contra me murmurant, cum ea quę vos facitis ego iubeam.

Nun eſt tamen ſenſus, quòd Iſraelitæ conquererẽtur de Deo, quòd ſic diſpoſuiſſet de ſacerdotio, & ꝙ nunc ceſſarent iſtę querimonię. nam de Deo non cõquerebantur, ſed de Moyſe quem putabant feciſſe ordinem hunc ex affectione cognatorum, & non ex iuſſu Dei. Si enim ipſis conſtitiſſet, quòd Deus ordinaſſet talem modum, & conquererentur, non ceſſarent querimonię etiam ſi multa ſigna mirabilia fierent, quia ſigna ſolum ſunt ad certificandum: ideo ſolum proderant contra querimonias, quę dabãtur de Moyſe, quia ignorabatur vtrum ex ſe, vel ex Deo feciſſet, & ſic iſtę querimonię erant contra Moyſen, & Aarõ, C ſed fiebant Deo, ideſt non de Deo, tanquam de iniuriatore, vel offenſatore, ſed fiebant ei tanquam iudici, vel de remedio prouidenti. Et dr̃ tollere a ſe querimonias, ſicut iudex quando per aliquam ſententiam, vel remedium tollit quotidiana iurgia, quę ad ipſum deferuntur, tãquam ad determinatorem. vel dicitur tollere a ſe querimonias, quia iſtę querimonię quæ erãt contra Moyſen, & Aaron, etiam erant cõtra Deum, cum nihil feciſſet Moyſes, niſi quod Deus iuſſerat.

Quibus contra me murmurant. Ideſt quotidie Iſraelitæ murmurant ꝯ me dicentes, non eſſe bene diſpoſitum de ſacerdotio, & ꝙ ipſi volunt ſacerdotium, cum nõ bene diſpoſitum ſit, & ab his querimonijs non ceſſa- D bunt, etiam ſi puniãtur, niſi eis oſtendero ſignum, iõ oſtendam, vt ceſſet murmuratio. *Locutusque eſt Moyſes ad filios Iſrael.* ſ. omnia quę Deꝰ ei dixerat de ſigno iſto futuro ad manifeſtationem ſacerdotij, & de virgis dãdis. *Et dederunt ei omnes principes virgas per ſingulas tribus.* Ideſt omnes principes tribuum dederunt virgas nomĩe ſuo ſcriptas, & hoc erat per ſingulas tribus, i. ꝙ de qualibet tribu ſolum erat vnus princeps dãs virgam. Alij enim principes familiarum non dabant virgas, quia ad eos non erat prouenturum ſacerdotium, cum nõ eſſent de primogenitis tribuum: & ex hoc patet, qđ dictum eſt, ſ. ꝙ non dabatur virga ſcripta nomine alicuius tribus, ſed nomine principis illius tribus. *Fueruntque virgæ duodecim abſque virga Aaron.* Ideſt omnes virgę datę fuerunt 12. pręter virgam Aaron, & hoc quia E princeps cuiuslibet tribus dabat virgam vnam: erant autem principes duodecim tribuum pręter tribũ Leuiticam, quia Iacob habuit duodecim filios, & a quolibet iſtorum deriuata eſt vna tribus: ipſe tamẽ poſtea adoptauit duos nepotes ſuos, ſ. Ephraim & Manaſſe, filios Ioſeph, vt patet Geneſ. 48. ſ. duo filij tui qui nati ſunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt Ephraim, & Manaſſes, & ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, & ſic fecit eos eſſe duas tribus, & dedit duas ſortes, ſicut aliæ tribus habebant, tribus autem Ioſeph non fuit aliquid diſtinctũ a tribubus Ephraim, & Manaſſe, quia non habuit alios filios per quos denominaretur tribꝰ paterna, vnde addita eſt vna tribus, ita vt 12. filij faciant 12. tribus, & ob hoc fuerũt poſitę duodecim virgę, vt videretur

Tredecim virgæ poſitæ fuerunt in tabernaculo fœderis.

de qua tribu Deus vellet ſacerdotem, communiter tamen vocantur duodecim tribus Iſrael, quia non computatur ibi Leui, & hoc quia Deus iuſſit, vt ſeparareſ Leui a toto Iſrael, nec poneretur ſumma eius, cum Iſraelitis ſupra ca. 1. vnde nomine duodecim tribuum, non includitur Leui: ponebatur tamen hic virga Aarō, tanquam vnius tribus, quia in hoc computabatur Leui, vt tribus, & erant tribus treſdecim.

Quas cum poſuiſſet Moyſes coram Domino in tabernaculo teſtimonij, ſequenti die regreſſus inuenit germinaſſe virgam Aaron in domo Leui, & turgentibus gemmis eruperant flores, qui folijs dilatatis, in amigdalas deformati ſunt. Protulit ergo Moyſes omnes virgas de conſpectu Domini ad cunctos filios Iſrael, videruntque & receperunt ſinguli virgas ſuas. Dixitque Dominus ad Moyſen. Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij, vt ſeruetur ibi in ſignum rebellium filiorum Iſrael, & quieſcant querelę eorum a me, ne moriantur. Fecitque Moyſes, ſicut præceperat Dominus. Dixerunt autem filij Iſrael ad Moyſen. Ecce conſumpti ſumus, omnes peribimus: quicunque accedit ad tabernaculū Domini, moritur. Num vſque ad internetionem cuncti delendi ſumus?

Virga Aaron floruit & fructificauit.

1.Reg.2.

Virgę germinatio.

Quas cum poſuiſſet Moyſes coram Domino. Hic ponitur ſecundum, ſcilicet vnius virgę germinatio ad ſacerdotij probationem, & dicitur quòd Moyſes poſuit iſtas virgas coram Domino in tabernaculo teſtimonij, ſcilicet intra ſancta Sanctorum videntibus omnibus Iſraelitis, quòd introduceret eas illuc, & videntibus, qn̄ eduxit eas, ne fieret aliqua fraus.

In tabernaculo teſtimonij. Ideſt intra Sācta ſanctorum, vbi eſt vna pars tabernaculi, ſ. pars interior. *Sequenti die regreſſus.* Ideſt reuerſus eſt in die ſequenti ad videndū virgas, an Deus monſtraſſet ſignum, & etiam credendum eſt, quod aſtaret ei tota multitudo Iſraelitarum, quando ingrediebatur, vt viderent virgas, ne fieret aliqua fraus, etiam ſatis eſt veriſimile, quòd obſeruatū eſt, ne aliquis introiret in ſancta Sanctorum, quouſque Moyſes ingrederetur ad educēdum virgas. Cum autem ingreſſus eſt ipſe, omnes viderunt, vt ſic tolleretur ſuſpitio. *Inuenit germinaſſe virgam Aaron in domo Leui.* Ideſt inuenit, ꝙ virga Aaron germinauerat, & illa pertinebat ad domum Leui, ſ. quòd demonſtrabat ſacerdotium pertinere ad Leuitas. accipitur hic domus large pro tribu, aliàs autem ſolet accipi pro aliqua cognatione ſpeciali in tribu, & ſic diuidimus tribum in familias, & familiam quamlibet in domos Ioſue cap. 7. accipitur hic germinaſſe quę eſt proprietas arboris, & ſignat omnia tria quę inf. ponuntur, vel dicitur germinare, ramos emittere, quia germen ramus eſt.

Et turgentibus gemmis eruperāt flores. Hic ponitur modus ſpecialis germinandi, ſ. quòd primo natę fuerant quędam gemmę groſſę, ſecūdum quòd in omnibus arboribus fiunt, & poſt in flores effluunt, & illę gemmæ ſunt primo turgentes, ideſt inflatę, quaſi conceptum florem intra retinentes. Nec dicitur hoc tāquā fuerit iſte modus ſucceſſiuus, ſ. formatio gemmarū,

F & florum, & productio fructuum, quia magis credendum eſt, ꝙ fuerit factum ſimul, cum ea quę miraculo ſe fiunt in inſtanti fiant. Etiam dato, ꝙ Moyſes inueniſſet virgam illam florentem, & fructus habentem non vidiſſet modum germinationis huius, quia iam germinauerat virga cum ipſe introiuit. cum dicatur, ꝙ inuenit eam germinaſſe, ponitur tamen modus arborum germinantium, quia in eis primo ſunt gēmæ, deinde flores, & folia, poſtea fructus, ita videbant̄ omnia eſſe hic. an tamen fuerit iſte ordo litera non aſſerit. *Qui folijs dilatatis in amigdalas deformati ſunt.* Iſtud relatiuum, qui refertur ad flores. ſed non eſt intelligendum, ꝙ de floribus fuerūt facta folia, deinde fructus, quia de floribus nihil fit, & de folijs eodē modo. ſed
G eſt ſenſus, quòd de gemmis deformata ſunt amigdala, ſ. quòd de gemmis primo facti ſunt flores. deinde folia prodierunt de gemmis, vltimo gemmæ deformatę ſunt in amigdalas, i. totum, quod in gemmis cōtinebatur conuerſum eſt in amigdalas, vnde proprie deformari eſt vnius rei materiam alterius rei materiā effici, in qua mutatione res prima deformatur, ideſt ꝑdit formam quam habebat, ſ. formam ſubſtantialem, vel ſaltem figuram, vnde deformari formam perdere eſt.

Protulit ergo Moyſes omnes virgas. Ideſt introiuit Moyſes in Sanctuarium ad educendum virgas, quæ ibi poſitæ erant, eduxit autem omnes, quia ſi forte ſolū vir-
H gam Aaron quæ florebat oſtendiſſet, & non alias eſſet locus præſumptioni: putarent enim viri de alijs tribubus, ꝙ etiam ſuę virgæ, vel aliquę earum florebant, eductis autem omnibus patuit differētia earum, nec erat locus ſuſpitioni. *De conſpectu Domini.* Ideſt de Sancta ſanctorum vbi poſitæ erant, & ibi dicebantur eſſe in cōſpectu Domini, quia Deus ſpecialiter erat ſuper propitiatorium inter alas Cherubin, vbi reſpondebat ad inquiſita. *Ad cunctos filios Iſrael.* Ideſt ꝓduxit Moyſes virgas iſtas ad multitudinem, vt omnibus notum eſſet quem Deus elegiſſet in ſacerdotem. *Videruntque.* Ideſt omnes reſpexerunt vnam virgā eſſe florentē, & 12. eſſe aridas. *Et receperunt ſinguli virgas ſuas.* i. ſinguli principes acceperunt virgas quas dederāt. hoc fuit ad cognoſcendum, an illę erant virgæ quas ibi dederant.
I nam quamquam viderint vnam florentem, & 12. aridas, tamen poterat quilibet dicere, ꝙ illa virens pertinebat ad eum, niſi particularius acciperent ad cognoſcendum ſigna omnium virgarum, vt ſic quilibet videret ſuam fuiſſe immutatā. *Dixitque Dominus ad Moyſen.* Hic ponitur tertium, ſ. virgę florētis reſeruatio ad futurorum cognitionem. nam quamquam tūc Iſraelitæ cognoſcerent Deum elegiſſe Aaron in ſacerdotem, quia viderant ſignum: poſteri tamen poterant dubitare, an Deus elegiſſet, quando non eſſet memoria huius facti, ideo poſuit aliquid recordatiuum, ſcilicet virgam Aaron, quę floruerat, conſeruandam in tabernaculo teſtimonij ad futurorum probationem.

Virga Aarō reſeruata fuit in memoria.

Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij. Ideſt re-
K duc virgam Aarō ad tabernaculum teſtimonij, ideſt, ad partem interiorem, ſcilicet in Sancta ſanctorum, nam in arca teſtimonij poſita fuit iſta virga, vt ſic notificaretur poſteris, quòd Deus elegiſſet Aaron. Et hoc modo omnia quę erant in arca, erant in teſtimonium aliquarum rerum geſtarum, ſcilicet, tabulæ legis erant in teſtimonium legis datæ, manna cum vrna erat in teſtimonium, quòd Deus aluiſſet Iſraelitas in deſerto illo cibo. virga Aaron erat in teſtimonium, quòd Deus elegiſſet tribum Leuiticam ad ſacerdotale officium.

An virga Aaron manſerit poſtea ſemper virens in arca fœderis, vel fuerit deſiccata. *Quæſt. XI.*

QVAERET aliquis de iſta virga Aaron, quomodo poſtea manſerit in arca, ſ. an manſerit florens, vel emarcuerit?

Reſpondendum eſt, quòd illam virgam potuiſſe manere florētem ſatis manifeſtum eſt, quia Deo leuiter erat poſſibile hoc, quòd autem manſerit dubium eſt: ſed ſatis rationabile eſt, quòd dicamus eam manſiſſe florentem, ſ. quòd ſicut miraculoſe flores, & frondes, & fructum produxerat, ita ſupernaturaliter in ea iſta ſemper conſeruata ſunt, vt eſſet perfecta probatio: ſi enim poſt emarcuiſſet cadentibus folijs, & fructibus ab alijs virgis nihil differre videretur, & ſic non plene probaret, quia dicerent poſteri, quòd fuit virga illa falsè poſita in tabernaculo. ſi autē ſemper frondens eſſet, etiam in hyeme, nullus in probatione dubitare valeret. quòd etiam ſic fuerit ſatis apparet, quia illa virga relinquebatur, vt probatio rerū geſtarum: ſi tamen eſſet marcida nihil probaret, ideo fuit frondens. Item apparet hoc per alia quæ relinquebantur in arca, quia illa erant in teſtimonio, & tamen talia erant qualia nullus homo facere poſſet. ſic eſt de tabulis legis, quia illę erant factę operę Dei, vt patet Exodi trigeſimo ſecundo capitu. ita quòd aliqua ibi apparebant, quę nullus homo talia facere poſſet, ideo cum demonſtrarentur ſufficienter probabant. idem patet de manna, quia erat quidam cibus qualis nō poterat naturaliter confici, ideo cum monſtraretur ſufficienter probabat fuiſſe a Deo, ſi tamen virga eſſet marcens non probaret ſe a Deo fuiſſe: immo ſi diceretur, quòd illa floruerat ad probandum Aaron eſſe ſacerdotem, & electum a Deo, argueretur, quòd ipſa debuiſſet manere ſemper florens: & tamen non erat nunc florens. ergo non erat a Deo data. debuit igitur manere iſta virga florens ad probationem, ſicut cętera manebant in modo in quo poſſent probare.

Vt ſeruetur ibi in ſignum rebellium filiorum Iſrael. Ideſt virga iſta erat, vt Iſraelitę haberent per eam ſignum, quod Deus elegerat Aarō in ſacerdotem ſummum. & dicitur in ſignum rebellium, quia ipſi Iſraelitę murmurauerant contra ordinationem diuinam, volentes vſurpare ſacerdotium, & in hoc rebellabant, vnde debuit dare ſignum ne eſſent rebelles.

Et quieſcant querelæ eorum a me. Ideſt cum fuerit datū iſtud ſignum, Iſraelitæ non murmurabunt amplius, quia manifeſte cognoſcent Deum hęc feciſſe.

Ne moriantur. Ideſt etiam hoc eſt ne ipſi moriantur. ſi enim Deus non daret aliquod ſignum, quamquam Iſraelitę nunc puniti fuiſſent pro murmuratione contra Aaron, tamen nondum ceſſarent, quia iterum poſſent moueri, cum obliuiſcerentur iſtius ſigni prę teriti in punitione reorum. Cum autem datum fuit ſignum, quòd ſemper maneret, ſcilicet virga conſeruata in arca, non repugnarent Iſraelitæ, nec morerētur.

Virga cuius arboris eſſet.

Fecitque Moyſes, ſicut præceperat Dominus. Scilicet reduxit virgam in Sanctuarium, vt poneret eam in arca. De iſta virga aliqui dicunt, quòd fuerit amigdalina, & probant quia amigdala protulit. Sed non valet probatio: hoc enim eſſet ſi naturali virtute ꝑ vniuocam generationem protuliſſet, ſed nihil ibi virtus naturalis fecit, quia virga arida erat, & aliàs plene miraculum non fuiſſet, ſed potius videtur è contrario, quia illa virga erat de alia arbore, & vt totaliter ſupernaturaliter fieri appareret, fructus alterius generis ꝓduxit.

Et dicunt aliqui Hebręi, quòd ideo virga illa amigdala protulit, quia ſicut amigdalus primo inter arbores flores, & fructus emittit, ita ibi ius primogeniturę,

A ſcilicet ſacerdotium per illud ſignum ad Aaron proueniebat.

Dixerunt autem filij Iſrael ad Moyſen. Hic ponitur filiorum Iſrael quędam quaſi conqueſtio, & poteſt iſta litera legi per modum cuiuſdam murmurationis, ſcilicet, quòd dicebant non eſſe conuenienter ordinatum, quia omnes iſti peribant, & contemptibiles erāt, quod videbatur eo, quòd Deus elegerat Aarō, & nullum alium de populo.

Ecce conſumpti ſumus, omnes peribimus. Iſta litera per modum deſperationis legi poteſt, vel per modū murmurationis, vt ſit ſenſus. ecce iam ad nihilum redacti

B ſumus, quia multi ex nobis conſumpti ſunt, vt patet in ſeditione Chore, vbi plures quam quindecim millia perierunt, quia contra Aaron locuti ſunt. nunc autem omnes nos ſpreuit Deus, vt non ſimus ſacerdotes, nunquid vult nos deducere vſque ad internetionem, ideſt vſque ad mortem, ſi ſic eſt, vtinam omnes ſimul moriamur: & iſtū ſenſum videtur litera innuere, & ipſum tenent Hebręi. Alio modo poteſt litera legi per modum cuiuſdam cōſultationis, vt populus a Moyſe conſilium petat, ſcilicet iam vidimus fratres noſtros mortuos, quia appetiuerunt ſacerdotium, ēt quicunque de nobis accedit ad tabernaculum moritur, & nūc Dominus repulit nos ne eſſemus ſacerdotes. nunquid ergo vultis, vt totaliter deleamur? date igitur nobis aliquam viam quomodo non pereamus.

C & iſte ſenſus multum conuenit literę ſequen. capitu. ſcilicet, quòd ibi Deus iura ſacerdotalia ponit, & officia, dans modum miniſtrandi, ſcilicet, vt nullus de Leuitis, vel popularibus accedat ad miniſterium ſacerdotum, & nullus de popularibus accedat ad miniſterium Leuitarum, & ſic non peribunt, aliter autem facientes morientur. Si autem legeretur per modum conqueſtionis, vel murmurationis, non concordaret litera ſequens tantum literæ huic, vterque modus tamen conuenire poteſt, ſed litera magis videtur exprimere primum modum.

Ecce conſumpti ſumus. Ideſt omnes iam conſumpti ſumus, ſ. quia multi de nobis perierunt, vt in ſeditione

D Chore, & ſequenti die, vt patet præcedenti capitu.

Omnes peribimus. Ideſt ſicut illi perierunt, ita omnes poſſumus perire, ſi aliquando murmuramus, vel quicquam facimus.

Quicunque accedit ad tabernaculum Domini moritur. Ideſt, & omnes qui volunt accedere ad tabernaculum accipiendo ſibi aliqua miniſteria moriuntur, ſicut fuit de 250. viris, qui voluerunt offerre thymiama, & combuſti ſunt, vt patet præced. cap. poteſt etiam accipi de accedentibus ad Sanctuarium, ſcilicet de intrantibus illuc, vel de volentibus manere apud Sanctuarium, nam non licebat alicui caſtrametari apud Sanctuarium, niſi Leuitis, ſi alius quiſquam accederet, moriebatur, vt patet ſupra c. 1. ſ. porro Leuitę per gyrum tabernaculi figent tētoria, ne fiat indignatio ſuper multitudine filiorum Iſrael, quiſquis externorum acceſſe

E rit, morietur. ſed primus ſenſus conuenientior eſt.

Num vſque ad internetionem omnes delendi ſumus. Ideſt nūquid Deus, qui nobis tanta mala infert, vult nos totaliter delere. ſi enim hoc vult iam nos deleret, & iſta eſt deſperatio: vel alio modo. nunquid Deus vult nos totaliter delere, quaſi dicat, nunquid bene ordinatum eſt, ꝙ Deus nos totaliter deleat? quaſi dicat, nō. & iſte eſt modus murmurationis. Si autem legatur alio modo per modum conſultationis eſt ſenſus, Deus nos deleuit ex parte, & timemus deleri, nūquid debemus deleri? ideſt, nunquid eſt bonum, quòd deleamur vſq; ad internetionem, ideſt vſque ad mortem. dicite ergo nobis qualiter faciendum ſit, vt non deleamur.

CAP. XVIII.

Sacerdotes portăt iniquitatē Săctuarii.

DIXITQVE Dominus ad Aarō.
Tu & filij tui, & domus patris tui
tecum portabitis iniquitatem Să-
ctuarij, & tu & filij tui ſimul ſuſtinebitis pec
cata ſacerdotij veſtri. Sed & fratres tuos de
tribu Leui, & ſceptro patris tui ſume tecum;
præſtoque ſint & miniſtrent tibi: tu autem
& filij tui miniſtrabitis in tabernaculo teſti-
monij. Excubabuntque Leuitæ ad præcepta
tua, & ad cuncta opera tabernaculi, ita dun-
taxat, vt ad vaſa Sanctuarij, & altare non ac-
cedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis
ſimul. Sint autem tecum, & excubent in cu-
ſtodijs tabernaculi, & in omnibus cęremo-
nijs eius. Alienigena non miſcebitur vobis.

Supr.c.17. Exod.4. Leuit.2. Officiū Leuitarum.

Excubate in cuſtodia Sanctuarij, & in mini
ſterio altaris, ne oriatur indignatio ſuper fi-
lios Iſrael. Ego dedi vobis fratres veſtros Le-
uitas de medio filiorum Iſrael, & tradidi do-
num Domino, vt ſeruiant in miniſterijs ta-
bernaculi eius. Tu autem & filij tui cuſtodi-
te ſacerdotium veſtrum, & omnia quæ ad
cultum altaris pertinent, & intra velum ſunt
per ſacerdotes adminiſtrabuntur. Siquis ex-
ternus acceſſerit, occidetur.

De officijs & iuribus ſacerdotū.

D*ixitque Dominus.* In prioribus dictum eſt ad
quem debebat pertinere ſacerdotium, hic
agitur de officijs, & iuribus ſacerdotum, &
diuiditur in duo. Primo ponitur officium
ſacerdotis quantum ad ea quę pertinēt ad Deum. Se-
cundo quantum ad quædam quæ pertinent ad popu-
lum ſeq.c.prima in duas. primò labor imponitur. ſe-
cūdo merces laboris adiungitur ibi. *Locutusq; eſt Domi-
nus.* Secunda poteſt diuidi in tres. primo ponitur retri
butio pro omnibus ſacerdotibus. ſecundo pro omni-
bus Leuitis minoribus. tertio pro ſolis ſummis ponti
ficibus. Secunda ibi. *Filijs autem Leui.* Tertia ibi. *Locutuſ-
que eſt Dominus.* Circa primum. *Dixit Dominus ad Aaron.*
Iſta locutio fuit facta ad Aaron ſolum, non præſente
Moyſe, cum dicatur ſolum, quòd locutus eſt Domi-
nus ad Aaron: & in hoc apparet, quòd Aaron erat ꝓ-
pheta, quia omnes illi vocantur prophetę ad quos ſer
mo Dei factus eſt. ſic factus fuit hic Aaron, & ſic dici-
tur 1. Regum cap.2. quòd Deus reuelatus fuit domui
Leui in Aegypto, & loquitur ibi ſolum litera de ſacer
dotibus, cum dicatur ad Hely ſacerdotem magnum.
nunquid non aperte reuelatus ſum domui patris tui,
cum eſſet in Aegypto, & elegi eum ex omnibus tri-
bubus filiorum Iſrael mihi in ſacerdotē? &c. vbi non
poteſt proprie intelligi, niſi de Aaron, huic autem ali-
quando fiebant reuelationes adiuncto Moyſe. aliquā-
do autem ipſi ſoli, quòd autem ſoli Aaron fieret re-
uelatio, contingebat, cum dicebat ei Deus aliqua, quę
pertinebant ad ſolam ſacerdotalem miniſtrationē, &
ſic factum eſt hic, & Leuitici ca. decimo. raro autem
ſic reperitur. Aliquando autem loquebatur Deus
Moyſi, & Aaron ſimul, ſic patet pręcedenti capitu. &

F Leu.c.11. & hoc eſt valde vſitatum. quicunq; modus
iſtorum ſufficit ad faciendum eum prophetam. con-
tinuatur autem hoc ad literam immediatam, quia ibi
dixerat Iſrael, ꝙ omnes moriebantur qui accedebant
ad Sanctuarium, & nunquid erant delendi vſq; ad in-
ternitionem? datur hic modus per quē Iſraelitę non
perirent, ſ. ꝙ Aaron, & filij ſui ſolū accederent ad ope
ra ſacerdotij, Leuitę autem cuſtodirent minora mi-
niſteria, ſ. vaſa Sanctuarij conſeruando, & excubando
in circuitu Sanctuarij, populus autem non accederet
ad quicquam iſtorum, & tunc nō morerentur, & ſic
ordinantur hic miniſteria ſacerdotum, & Leuitarū in
generali, iura aūt eorum ordinantur magis in ſpāli.

G *An iſta ſint immediate dicta poſt ea quæ ſunt in præced. capi.
Et portare iniquitatem Sanctuarij quomodo intelligitur. Et
quomodo Leuitæ debebant puniri accedentibus popularibus
ad res ſacras, & quomodo ſacerdotes.* *Quæſt. I.*

QVAARET aliquis, an ea quę habenť hic fue
rint dicta poſt ea quę habētur pręced.c. vel
pertineant ad alterum tempus? quia inter-
dum non eſt ordo ꝯſis literę, ſed per antici-
pationem & recapitulationem. Rñdendum eſt fuiſſe
dicta quæ hñť hic immediate poſt ea quę hñť pręced.
c. quia iſta ſunt, tanquam remedium eorū quę ibi pro
H ponebanť, nam ꝯquerebantur Iſraelitę, ꝙ oēs ꝑibant:
ſtō ꝙ dareť eis modus, vt nō perirent, & hic ſubijcitur
de ordinatione miniſteriorū, ita vt nō ſe admiſceat ali
quis miniſterio alieno, & non peribit. *Tu & filij tui, &
domus patris tui.* Loquiť Deus hic ad Aaron, & dicit ꝙ
ipſe, & filij ſui, & oēs de cognatione ſua obſeruabunt
Sanctuarium, dř domus patris Aaron, i. domus Leui,
de qua erat Aaron, iſti portabant iniquitatē Săctuarij,
i. puniebantur ꝓ oī iniquitate quę accideret in Săctua
rio. *Portabitis iniquitatem Sanctuarij.* Non eſt aliqua iniq-
tas Sanctuarij, ſed dř iniquitas Sanctuarij, q̄ fiebat in
Sanctuario tangendo illud, vel alias illicite accedēdo,
vel vſurpando officia illius: ſi.n. aliquis de popularib'
accederet ad Sanctuarium, cōmittebat iniquitatē, &
hanc portabat Aaron, & filij ſui, & tota cognatio Le-
I uitarum, ſ. ꝙ puniebantur pro peccato illo. nam vul-
gares puniebantur de trăſgreſſione, & audacia ſi hoc
committerent. Aarō aūt & oēs Leuitę de omiſſione,
& negligentia, & hoc erat diſtinctum, qa ſi aliquis de
Leuitis accederet ad miniſtrădum in officio ſacerdo-
tali, tunc Aaron culpabať de negligētia, & alij ſacerdo
tes: Leuitę iñ nihil, quia ipſi non tenebanť cuſtodire
officia ſacerdotij, cum eſſent extranea reſpū ſacerdo-
tij, ſol' ergo Leuita qui conabatur vſurpare peccabat,
& ſacerdotes ſi non vigilanter inſiſtebant, ne aliquis
ꝑ eorum negligētiam miniſtraret in officio ſacerdo-
tali. Alij autem Leuitę non peccabant ſi ex eorū ne-
gligentia quiſq̄ de ipſis attētaret vſurpare miniſteriū
ſacerdotale, quia non incumbebat eis onus cuſtodiē-
di, niſi darent fauorem attentanti prędicta, vel publi-
K ce viderent aliquem de ſeipſis vſurpare ſacerdotalia
miniſteria, & nullo modo repugnarent, ſi aūt aliquis
de popularibus accederet ad officium Leuitarū mi-
norū, qui non erant ſacerdotes, Leuitę ꝓ negligētia
puniebanť: Aarō aūt & filij ſui nullo modo, quia offi-
cia diſtincta erant, vt patet ŝ.c.3. & 4. & 8. niſi ſacerdo-
tes fauerent vſurpantibus officia Leuitarū, aut viden-
tes publice vſurpari, cum poſſent reſiſtere non reſiſte
rent. Alio modo pōt intelligi, ꝙ Aaron, & oēs Leui-
tę portant iniquitatem Sanctuarij, i. debent ſuſcipere
labores ꝓ iniquitatibus, q̄ remittebanť in oblationibus
factis in Sanctuario, quia populus dabat decimas Leui
tis, vt patet ĩ. in lr̃a. ſacerdotib' aūt oīa alia iura, & iſta
erant ad remiſſionē pcōtū, iō obligabanť ſacerdotes,
&

& Leuitæ laboribus ſatisfacere, miniſtrando coram Deo, & orãdo pro tota multitudine, ſic habetur Exo. 28. cap. ſ. portabit Aaron iniquitates eorum quę obtulerunt, & ſanctificauerunt filij Iſrael in cunctis muneribus, & donarijs ſuis, & hoc quia ipſi ſuſcipiebant illa quæ dabant Iſraelitæ pro peccatis ſuis, & ſuſtentabantur ex eis Oſeę 4. cap. ſ. peccata populi mei comedent. & hoc ſatis concordat inferiori literę, quia propter iſtam portationem iniquitatum dantur eis iura quæ ſequuntur.

Et domus patris tui tecum. Ideſt etiam omnes Leuitæ qui erant de domo patris Aaron, ideſt de domo Leui, tenebantur ad portandum iniquitates, orando ꝓ eis, vt dictum eſt, quia ſicut ſacerdotes ſacrificando, orando, & docendo ſatisfaciebant pro iniquitate, ſecũdũ illa quæ recipiebant a populo, ita Leuitæ in cuſtodiendo, & deportando ea quæ ad tabernaculum pertinebant ſatisfaciebant pro decimis, quas recipiebant, & non tenebantur vlterius orare, nec aliud facere, quia ſeruitium ſuum ſolum corporale erat, ſicut ſi alicui laico darentur fructus vnius prębendæ, vt pulſaret cãpanas, & ſeruaret eccleſiam, & non daretur ſibi inſtitutio, nec titulus in prębenda, talis nullo modo tenebatur horas canonicas recitare, nec aliquid orare, ſic de Leuitis quibus illi fructus dabantur.

Quare Leuitæ cum eſſent laici haberent ius percipiendi decimas. Quæſt. II.

SED dicet aliquis nõ eſt ſimile, quia Leuitæ nõ ſolum recipiebant decimas, ſed etiam ius recipiẽdi eas erat in eis in ęternum, vt patet infra, ita ꝙ nullo modo pertinebãt decimæ ad ſacerdotes. In illis autem qui recipiunt fructus alicuius præbendę, & non habent ius, in prębenda ſecus eſt, ideo videtur quòd Leuitæ obligarentur orare in veteri teſtamento, ſicut obligabantur nunc recitare habentes beneficia in titulum.

Reſpõdetur, quòd in hoc ſolum inſpicitur inſtitutio, vel ordinatio a principio, in Eccleſia enim iura recipiendi fructus fuerunt aſſignata pro laudantibus Deum in recitando principaliter, ideo nullus qui non debeat recitare poteſt iura talia quaſi poſſidere. Si autem aliquando fructus alicuius prębendę dantur pulſanti campanas, vel alteri ſeruienti, hoc per accidens eſt, quia ſicut Eccleſia illos fructus venditura erat ad conuertendum in pecuniam pro ſeruitio vel fabrica, ita pro ęquipollenti precio, ſeu medio commutatiuo fructus accipiuntur qui vendi poſſunt, iura autem poſſidendi, vel quaſi poſſidendi, ſeu recipiendi fructus illos cum vendi non poſſint, nullatenus laicis ſeruientibus conceduntur. In lege autem veteri fuit alia ordinatio, quia fuerunt a principio officia diſtincta. quędã ſpiritualia, quędam autem pure corporalia, & cuilibet fuerunt aſſignati fructus cum iure percipiendi illos, ideo ibi ſolum ad officium ſuum tenẽtur Leuitę pro quo ſtipendia ſuſcipiunt, & cum omnia iſta ſint poſitiua, nec determinata ſint in iure diuino, nec eliciantur ab eo, vt concluſiones, potuerat Eccleſia diuidere, ꝙ eſſet certa pars fructuum, quę laicis daretur pro officijs illis corporalibus, vel incerta, vt in alijs prębendis, & iſti hẽtent ius percipiendi, vel titulum, ſicut clerici habent in ſuis prębendis, & laici ſic inſtituti in prębẽdis ſuis ad ſola corporalia officia tenerentur, & nõ ad recitandum. ſimile autem erat de Leuitis, ſed hoc durauit vſq; ad tpa Dauid, quia Sanctuarium mouebãt, & in mouendo habebãt Leuitę laborem ſuum, poſtquam autem Dauid ſtatuit facere templum Dño, vt amplius non moueretur tabernaculum ceſſabãt prigra officia Leuitarũ, ideo data ſunt ſibi alia, ſ. ꝙ eſſent

A cantores, & ianitores, & ſimilia, de quibus 1. Paral. 23. & 25. c. iſte ſenſus conueniens eſt de portatione iniquitatis, ſed magis conuenit primo modo, ſ. ꝙ ipſi diligẽter obſeruarent Sanctuarium, ne aliqs accederet ad illud, & moreret, ſi aũt accederet portarent iniquitatẽ Sanctuarij ſuper ſe Aaron, & filij ſui, & Leuitę, & hoc erat, quia cuſtodire Sanctuarium erat officium cõe ſacerdotibus & Leuitis, cum oẽs caſtrametarent in circuitu Sanctuarij. ſ. c. 3. In alijs aũt officijs Leuitarum, ſ. in portando vaſa Sanctuarij, & erigendo illud, atque deponendo portabant ſpãliter Leuitę iniquitatẽ Sanctuarij, & non ſacerdotes. *Tu & filij tui ſimul ſuſtinebitis*

B *peccata ſacerdotij veſtri.* i. tu ſolum cum filijs tuis teneberis ad cuſtodiendum diligenter, ne quis audeat accedere ad officia ſacerdotalia, & hoc quia ſolum Aarõ & filij ſui erant ſacerdotes, vnde ſi per eorũ negligentiam aliquis accederet, ſiue de Leuitis, ſiue de popularibus ad miniſtrandũ in officio ſacerdotali, ipſe Aaron cum filijs ſuis ſuſtinebat iniquitatem Sanctuarij, i. pęnam pro iniqtate illius, qui acceſſit ĩdebite ad miniſteriũ ſacerdotij, vel Sanctuarij. Si tñ aliquis potens, vellet ſe intromittere in ſacerdotalibus officijs, & ſacerdotes eum monerent ne id attentaret, a pœna excuſabantur, quia ſolus cõmittens peccati ſui pœnam ſuſtinebat, vt patet de rege Ozia, ſiue Azaria q voluit thurificare, & reſtiterunt ei ſacerdotes admonentes, ne id efficeret, qđ cum noluiſſet percuſſus eſt a Dño.

Aaron, & filij ſui tenebanẽ cuſtodire, ne qs accederet ad officia ſacerdotalia.

C 4. Reg. 15. c. & 2. Paral. 26. de hoc ẽt Amos. c. 1. & Zac. 14. c. *Sed & fratres tuos de tribu Leui, & ſceptrum patris tui ſumes tecum.* i. tu ſolus, & filij tui ſuſtinebitis iniquitatẽ ſacerdotij, & miniſtrabitis in eo, tñ accipias tecum fratres tuos, i. omnes Leuitas, qui dicebantur eſſe fratres Aaron, cum eſſent de eadẽ tribu, & hoc vt miniſtrẽt tibi, & filijs tuis. ſceptrum autẽ ſignum dignitatis eſt, quia regibus conuenit, iõ ſceptrum domus Leui erat precioſiſſimum, ſ. ſummum ſacerdotiũ, quod ad Aarõ pertinebat, & ob hoc virga totius domus Leui nomine Aaron ſcripta eſt, vt patet p̃ced. c. ſed hoc nõ facit aliquem ſenſum, ſ. ꝙ ſumeret ſecũ Aaron ſceptrũ domus patris ſui, quia hoc dicit ad ſatiationem: non

Sceptrũ, & ſacerdotiũ differunt.

D enim poterat Aaron aſſumere ſecum ſummũ ſacerdotiũ, quod eſt ſceptrum, qa ipſe ſacerdos erat, immo oportet diſtingui hic ſceptrum a ſummo ſacerdotio, quia dr̃, ꝙ Aaron, & filij ſui ſuſtinerent peccata ſacerdotij ſui, ſoli miniſtrantes in ſacerdotio, & ꝙ aſſumeret ſecum ſceptrum domus patris ſui, ergo aliud eſt ꝗ ipſa dignitas ſacerdotalis. Ideo dicendum, ꝙ accipitur hic ſceptrum pro tota congregatione Leuitarum, & tunc intelligitur, ꝙ Aarõ ſumeret ſecum Leuitas fratres ſuos, i. oẽs de tribu Leui, & ſceptrum domus pr̃is ſui, i. & iſti Leuitę ſunt ſceptrum, i. congregatio tota domus Leuiticę. Alio modo põt intelligi, ꝙ ſumeret Aaron ſecum fratres ſuos, i. Leuitas, Caathitas, & ſceptrum domus patris ſui, i. totam multitudinẽ aliorũ Leuitarum. nã Aaron erat de Caathitis, ideo vocaban

E tur fratres ſui, alię aũt duę familię Leuitarum, ſ. Meraritę, & Gerſonitę ꝑtinebant ad ſceptrũ Leui. i. ad totã ꝯgregationẽ Leuiticã, ſed non ad fratres Aaron, cum non eſſent de familia ſua hos aũt oẽs aſſumere dẽbat ſecum ad miniſtrandũ, qa tam Gerſonitę ꝗ Meraritę, ꝗ Caathitę habebant officia in rebus Sanctuarij, vt patet ſ̃. c. 4. & iſti oẽs fuerunt traditi Aaron, & filijs ſuis, vt eſſent in miniſterio eorũ. ſ̃. c. 8. *Preſto ſint tibi, & miniſtrent.* Ideſt, aſſumes iſtos ad hoc, ꝙ ſint parati ad miniſtrandum tibi. non eſt ſenſus, ꝙ Leuitę miniſtrarẽt Aaron in aliquo, quia Aaron miniſtrabat in ſacerdotio, & ad hoc non ſubminiſtrabat aliquis Leuita, ſed ſolum ſacerdotes alij, vt ſi vnus ſacerdos faceret ſacrificium, alij ſacerdotes ſubminiſtrabant ei, offerendo ſanguinem, vt patet Leuitici capitulo 1. & 7. Leuitis

F autem non licebat accedere ad hãc miniſtrationem, & ſi accederent morerẽtur, nec erat aliquod alterum miniſterium ſacerdotale, in quo poſſent ſubminiſtrare Leuitæ ſacerdotibus, ſed dicebantur eſſe prẹſto ad miniſtrandum eis, quia cuſtodiebant Sãctuarium ad præceptum Aaron, excubãtes in circuitu illius, & deponebant illud, quando mouenda erant caſtra, atque erigebant, quando caſtramerandũ eſſet, & portabant in via onera ſua. hẹc autem omnia fiebant ad præceptum Aaron ſupra cap. 3. & 4.

Tu autem & filij tui miniſtrabitis in tabernaculo teſtimonij. Ideſt ſolum tu & filij tui miniſtrabitis in tabernaculo. nullus autem de Leuitis, vel de popularibus miniſtrabit in tabernaculo, nec introibit illuc. nam Leuitis nõ G licebat videre vaſa Sãctuarij, niſi cum inuoluta eſſent, & ſi viderent morerentur ſupra ca. 4. dixit autem hic Deus de miniſtrationibus, quæ erant in tabernaculo teſtimonij, quòd ſolum pertinerent ad ſacerdotes.

De quinque miniſtrationibus ſacerdotum in Sanctuario, & quomodo quatuor erant communes omnibus, & quinta erat ſolius ſummi ſacerdotis. Quæſt. III.

PRo intellectu eorum quæ dicuntur hic, ſciẽdum quòd miniſtrationes ſacerdotales, quæ fiebant intra Sanctuarium ſolum erant quinque. Prima erat immolatio ſacrificiorum, & H iſta fiebat extra tabernaculum in altari holocauſtorũ, quia iſtud altare non ponebatur intra tabernaculum, ſed ad oſtium eius externus, vt patet Exo. 27. & ibi cauſa late declarata eſt, & ſic iſta prima miniſtratio fiebat in atrio tabernaculi, quod erat magnus ambitus circũdans tabernaculum, de cuius figura patet Exo. c. 27. & ibi declaratum eſt, iſta miniſtratio erat quotidiana, nã ordinaria ſacrificia vocabantur iugia, quia fiebant iugiter, & iſta erant holocauſta, ſ. quòd offerretur vnus agnus anniculus in mane, & alius in veſpere, prẹterq̃ in Sabbato cum offerebãtur duo agni anniculi in mane, & duo ĩ veſpere propter honorem ſabbati. de hoc infra 28. c. de modo autem quo celebrabatur iuge ſacrificium, tam in aurora quàm in veſpere declaratum I fuit Leuit. c. 6. erant autem alia ſacrificia non iugia, & tamen erant ordinaria, quia erant determinata ꝑ certis feſtiuitatibus. Iſta autem ſunt in feſto azymorum, & pentecoſtes, & clangoris, expiationis, atque tabernaculorum, de quorum ſingulis ſpecialiter patet inf. 28. & 29. c. Alia ſacrificia erant non iugia, nec regularia, quæ offerebantur ſponte ab ipſis popularibus, & iſta eodem modo in altari holocauſtorũ extra tabernaculum ad oſtium eius immolabantur, & cremabãtur, & ſoli ſacerdotes ea faciebant.

Secunda miniſtratio ſacerdotalis erat offerẽdo panes propoſitionis ſuper menſam, iſta autem erat intra tabernaculum ad latus Septentrionale, vt patet Exo. 26. ponebantur autem ibi panes duodecim, qui ſemꝑ erant in memoriam 12. tribuum Iſrael, & mutabãtur K per ſingula ſabbata, vt ponerentur alij recentes Leuit. 24. cap. de iſtis non licebat comedere cuiquam, niſi ſacerdotibus, vt patet Matt. 12. cap. tamen tempore neceſſitatis Achimelech ſacerdos dedit eos Dauid, & pueris ſuis, qui non erant ſacerdotes, primo Regum cap. 21.

Tertia miniſtratio erat ſacerdotalis diſponendo lucernas in candelabro: erat enim candelabrum aureũ habẽs lucernas ſeptem poſitum in latere Meridiano tabernaculi, Exod. 26. cap. & in illo quotidie diſponebantur candelæ, non quidem de cera, vel de ſepo, ſed de ſoleo, infundendo oleum vaſis, & diſponendo lucernarum lychna, & hoc fiebat bis in die, ſcilicet, in aurora, & in veſpere, de hoc Exodi 27. capi. & 30. nullus autem poterat miniſtrare in hac miniſtratione, niſi Aaron & filij ſui, cum de eis ſolis dicatur prẹallegat. cap.

Quarta miniſtratio ſacerdotalis erat oblatio thymiamatis ſuper altare aureum in tabernaculo. Erat enim quoddam altare coopertum totum laminis aureis poſitum ante velum Sancti Sanctorum intra tabernaculum, de hoc Exod. 27. cap. & 30. in hoc quotidie offerebatur thymiama in mane, & in veſpere, & cremabatur ibi, vt patet prẹall. c. fiebat autem ſolum per Aaron & filios ſuos.

Quinta miniſtratio ſacerdotalis, & vltima earum quẹ erant in Sanctuario erat introite in ſancta Sãctorum ad aſpergendum ſanguinem in die propitiationis, de qua Leuit. 16. & ad Hebr. c. 9. iſtarum miniſtrationum tres erant quotidianẹ, ſ. immolatio ſacrificiorum, incenſio lucernarum, & oblatio thymiamatis, vt patet ex dictis. vna earum fiebat hebdomadatim, i. ſemel in hebdomada, ſ. in quolibet ſabbato. hoc autẽ erat, vt panes offerrentur ſuper menſam propoſitionis, nam per ſingula ſabbata iubentur mutari Leui. c. 24. vltima miniſtratio erat annalis, ſ. quòd fiebat ſemel tantum in anno in die expiationis: nullo enim alio tẽpore licebat fieri aſperſionem ſanguinis coram propitiatorio Leuit. c. 16. & ad Hebr. 9.

Item ſciẽdum, quòd iſtarum miniſtrationum quatuor erant communes ſacerdoti magno, & minoribus, vltima autem ſoli ſacerdoti magno cõueniebat. hanc differentiam aſſignat Apoſtolus ad Hebræ. cap. 9. dicens, quòd in primam partem tabernaculi quotidie introibant ſacerdotes miniſteria conſummantes. In ſecundam autem, ſ. in ſancta Sanctorum ſolus põtifex ſemel in anno, & nõ ſine ſanguine, quem offert pro ſua ignorantia. Item patet hoc, quia quòd vltima miniſtratio tantum pertineat ad ſummum ſacerdotẽ, non eſt dubium Leui. cap. 16. ſed de alijs quatuor primis, an ſint communes ſummo ſacerdoti & minoribus, videtur aliquibus dubium, ſed ſatis conſtat, quòd omnes poſſent per minores ſacerdotes expleri, vt latis declaratum eſt Leui. cap. 21.

Aliẹ autem erãt miniſtrationes ſacerdotales extra Sanctuarium, & iſtẹ erant duplices, quẹdã erant quaſi ſacrificia, ſicut immolare vitulã rufam extra caſtra, ad faciendum cineres luſtrationis populi, & hoc ad ſacerdotem ſolum pertinebat, quamquam non eſſet ꝓprie ſacrificium. de hoc ſequent. cap. Aliæ erant miniſtrationes ad quaſdam expiationes, velut ſi aliquis eſſet leproſus, vel ſuſpectus de lepra adducebatur ad aliquem de ſacerdotibus, & reſpiciebat, an eſſet vere leproſus Leui. c. 13. & ſi aliquis extra caſtra eiectus, tanquam leproſus poſtea eſſet mundatus, ſacerdos exibat illuc facturus quaſdam cæremonias, de quibus Leui. capit. 14. Item ſi aliqua domus videretur eſſe leproſa, ſacerdos ibat ad conſiderandum eam, faciens iuxta ea, quæ habentur Leuit. cap. 14. iſtẹ autem duẹ miniſtrationes pertinebant ſolum ad ſacerdotes: de vitula rufa, patet ſequenti cap. vbi iubetur, quòd Eleazarus filius Aaron immolaret eam: de purificationibus leproſorum, patet Leuit. cap. 13. iſtẹ miniſtrationes duæ erant communes ſummo ſacerdoti, & minoribus, de ſummo ſacerdote manifeſtum eſt, quia omne quod conuenit ſacerdotibus minoribus, cõuenit maximo ſacerdoti, & non econtrario, ꝙ autẽ minoribus ſacerdotibus conueniat patet, quia vitula rufa ab Eleazaro fuit immolata, ipſe tamẽ erat de ſacerdotibus minoribus, quia Aaron viuebat, quando vitula rufa immolata eſt, de qua ſequenti capitulo, ſed eo viuente nullus erat ſummus ſacerdos, niſi ipſe, & eo mortuo fuit conſtitutus in ſummum ſacerdotem Eleazarus, infra 20. cap.

Miniſtrationes ſacerdotum extra Sanctuarium quæ erant.

De expiationibus leproſorum, quòd ad ſacerdotes minores pertineant patet Leuitici cap. 13. vbi dicitur, quòd ſi aliquis habuerit plagam lepræ adducatur ad Aaron ſacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Iſtę ſolum ſunt miniſtrationes ſacerdotales, ad quas non licebat accedere Leuitis, nec popularibus, alioquin morerentur. poteſt autem addi his alia miniſtratio ſacerdotalis, quæ licet non eſſet ad omne tempus, ſolis tamen ſacerdotibus conueniebat, & iſta eſt diſponere vaſa Sanctuarij tegendo illa, quando mouenda eſſent caſtra, vt patet ſupra ca. 4. vbi dicitur, ꝙ Aaron, & filij ſui introibant in Sanctuarium, & ipſi tegebant vaſa ne Leuitę introirent ad tegendũ illa, & morerentur. poſtquam autem vaſa erant operta pallijs ſuis, de quibus ibi Leuitę ducebant illa in itinere, ad omnes autem alias miniſtrationes pręter has Leuitis licebat accedere. Et cum dicitur hic, ꝙ ſolus Aarõ & filij ſui miniſtrarent in tabernaculo teſtimonij, nõ eſt intelligendum, quòd omnes aliæ miniſtrationes, quæ erant extra tabernaculum competerent Leuitis. nam prima miniſtratio ſacerdotalis, ſ. immolatio ſacrificiorum erat extra tabernaculum, & tamen non licebat Leuitis. magis autem dicendum eſt, quòd hic accipiatur tabernaculum large pro toto Sanctuario, & ſic eſt verum, ꝙ nõ licebat Leuitis facere aliquam miniſtrationem in Sanctuario, ſed ſolum erat miniſtratio ſua in cuſtodiendo illud, & portando.

Excubabuntque Leuitæ ad præcepta tua. Iſtud poteſt intelligi dupliciter. vno modo, quòd Leuitæ excubabũt idest, vigilabunt, vel erunt diligenter attendentes ad præcepta tua, & tunc eſt mandatum iſtud generale, ſ. ꝙ facerent Leuitæ omnia quę iuberet Aaron. Alio modo eſt ſenſus, quòd excubare accipiatur pro vigilare, vel caſtrametari in circuitu Sanctuarij, & iſtud eſt vnum de officijs Leuitarum, nam ſ̃. c. 1. dr̃, quòd Leuitę excubabunt in circuitu Sanctuarij, & erigẽt illud cum erigendum fuerit, atque deponent cũ fuerit deponendum, & portabunt in via. & ſic excubare eſt primum officium. Iſte ſenſus eſt melior pręceden. quia ponuntur iſta duo, tanquam diſtincta, ſ. excubare ad mandatum Aaron, & ad cuncta opera tabernaculi, & tamen primo modo non poterant iſta duo diſtingui, cum generaliter iubeatur, ꝙ ad omnia pręcepta Aaron Leuitę vigilanter ſe haberent, intentio ergo literæ eſt, quòd aſſignentur hic officia Leuitarum quorum vnum eſt excubare.

Leuitæ, an eſſent ſub præcepto Aaron. Et quòd laborabant in omnibus operibus Sanctuarij. Quæſt. IIII.

ALIQVIS arguet, ꝙ non excubarent Leuitæ ad pręceptum Aaron, quia ipſi habebãt principes, qui ſibi iuberẽt, vt patet ſ̃. 3. ergo Aaron nihil poterat iubere. reſpondẽdum eſt, ꝙ trium familiarum Leuiticarum ponebant̃ principes tres, & illi erant ſub manu filiorum Aaron, vt ſ̃. c. 3. iſti autem erant ſub mandato patris ſui Aaron, ergo omnes Leuitę debebant ſubijci Aaron, licet non immediate, & ad pręceptum ſuum excubabant. Et cũ dicitur hic, quòd faciebant ad pręceptum Aarõ, dicet aliquis adhuc non ſtare, quia Leuitę habebant officia determinata a Deo, vt patet ſ̃. cap. 3. & 4. ideo non poterat eis Aaron mutare officia. Si autem iuberet id quod a Deo iuſſum erat, nihil hoc erat iubere cum ex lege tenerentur ad hoc. Rñdetur, ꝙ licet Aarõ nõ poſſet mutare Leuitis officia eis a Dño impoſita, tñ ĩ quolibet generali officio, ſeu parte miniſtrationis ſ̃. ſignatę 3. & 4. c. poterant multa aliter, & aliter fieri, quę ille mandare poterat, cui volebat, & qualiter volebat: dum tamen eſſet in familia illius miniſtrationis, & in

A hoc erat magnum pręceptum Aaron. Aliter dici põt ꝙ Aaron pręcipiebat Leuitis, ſ. nihil iubendo, ſed cõpellendo ad exequendum ea quę ad eorum officium pertinebant, vel ſi non complerent puniendo illos, & huius ſunt executores dati aliquarum legũ, vel conſtitutionum, quia non habent poteſtatem vltra iubendi q̃ lex dicat, tamen compellebant ſubditos legis ad legis obſeruantiam, & in hoc modo etiam eſt aliquid p̃cipere, & vtroq; modo verum eſt de Aaron, ꝙ ad p̃ceptum ſuum excubabãt Leuitę, ſed primus modus magis conuenit. *Et ad cuncta opera tabernaculi*. i. non ſolum ad pręceptum Aaron Leuitę in operibus Sãctua-

B rij cuſtodiendi laborabunt, quod eſt excubare, ſed ẽt in omnibus operibus tabernaculi. Sed ꝯ hoc dicet, qa ſ̃. dictum eſt, ꝙ ſolus Aaron, & filij ſui miniſtrarent in tabernaculo. Rñdendum eſt ſm quoſdam, ꝙ accipiẽ hic tabernaculum large pro toto Sãctuario, & ſic erit ſenſus, ꝙ ad oĩa opera tabernaculi, i. ad opera atrij, qđ eſt Sanctuarium Leuitę erũt parati ſub pręcepto Aaron. Sed dicendum eſt, ꝙ hoc non ſtat, quia ſicut Leuitę non habebant aliquam miniſtrationẽ intra tabernaculum, ita non habebant aliquam intra atriũ tabernaculi, quia in atrio ſolũ fiebant ſacrificia, quę ẽt non poterant facere Leuitę cum ptineant ad ꝓpriam miniſtrationem ſacerdotũ. Iõ dicendum eſt aliter, ꝙ Leuitę ſeruiebant ad oĩa opera tabernaculi, i. ad oĩa opera Sanctuarij, ſiue accipiatur Sanctuariũ ꝓ tabernacu-

C lo, ſiue ꝓ atrio eius, non quidem ꝙ ipſi hẽrent aliquã miniſtrationem in tabernaculo, vel in atrio, quia oẽs huiõi erant ſacerdotales, ſed quia opatio q̃ erat portare oĩa q̃ ſunt in Sãctuario pertinebat ad illos, & operatio in erigendo, & in deponẽdo tabernaculũ, & atriũ eius. *Ita duntaxat, vt ad vaſa Sanctuarij, & altare non accedant*. i. oĩa quę ſunt in Sanctuario ipſi faciant p̃ter hoc ꝙ non accedant ad altare, nec ad Sanctuarij vaſa.

An omnis miniſtratio ſacerdotalis prohibetur Leuitis. Quæſt. V.

D IN hoc prohibetur Leuitis oĩs miniſtratio ſacerdotalis quę ſ̃. enarrata eſt, & permittitur quęlibet alia pręter illas miniſtrationes, ſed non eſt in toto Sãctuario demptis illis aliqua miniſtratio, niſi portare Sãctuarium erigere, & deponere illud, quę ſunt operationes Leuitarum, vt patet ſ̃. c. 1. 3. & 4. per iſtas aũt miniſtrationes quę tangunt̃ hic, ſ. accedere ad altare, & ad vaſa Sanctuarij intelliguntur oẽs miniſtrationes ſacerdotales, quę ſunt in toto Sãctuario, nam per accedere ad altare intelligitur miniſtratio prima, quę eſt offerre ſacrificia q̃ in altari holocauſtorum fiunt. Cum autem dr̃, ꝙ ẽt non accedant ad vaſa Sanctuarij intelligũtur oẽs alię miniſtrationes, qa oblatio panũ, q̃ erat ſecũda miniſtratio, fiebat ſup menſam propoſitionis, quę eſt vas Sanctuarij, i. tabernaculi. Miniſtratio tertia, ſ. incendere, vel diſponere lucernas eſt in vaſe Sãctuarij, ſ. cã-

E delabro aureo: offerre thymiama eſt quarta miniſtratio ſup altare aureum, & iſtud eſt vas Sanctuarij. Quinta miniſtratio fiebat intra ſancta Sanctorũ aſpergẽdo ſanguinem ꝯ propitiatorium, & iſta fiebat in vaſis Sanctuarij, quia portabant̃ prunę, & thymiama ad introeundum illuc in thuribulo Leui. 16. c. thuribulũ aũt eſt vas ſacrum. Item ferebat̃ ſanguis ad aſpergẽdũ intra tabernaculũ, & illud etiam erat in vaſe ſacro. Itẽ quia aſpergebatur ſanguis iſte cõtra propitiatorium, & illud erat de ſacratiſſimis vaſis, ideo non licebat Leuitis facere miniſteria iſta, ne tangerent vaſa ſacra.

Alię duę miniſtrationes ſacerdotales, quæ fiebant extra Sanctuarium, ſcilicet, immolatio vitulę rufę, & expiatio leproſorum non prohibentur hic, nõ quidem quòd per hoc videantur permiſſę Leuitis, quia

nulla miniſtratio ſacerdotalis eis licet, ſed quia hic dicebatur de Sanctuario, & per ea quæ ſunt in Sanctuario non poſſent intelligi iſtæ duæ miniſtrationes quæ ſunt totaliter extra.

Sed dicet aliquis ſufficiebat hoc modo exponēdo dici, quòd omnes miniſtrationes licerent Leuitis, pręterquam accedere ad vaſa Sanctuarij, & in hoc intelligerentur omnia miniſteria ſacerdotalia. nam accedere ad altare eſt aliquod miniſteriū de ſacerdotalibus, & iſtud altare eſt vas Sanctuarij.

Reſpondendum eſt, quòd conuenienter exprimitur hic altare, nam non eſt de vaſis Sanctuarij: accipitur enim Sanctuarium ſolum pro tabernaculo, & tūc intra illud ſunt omnia vaſa, in qbus ſacerdotes miniſtra
G re debent: altare autem holocauſtorum non eſt intra tabernaculum, ſed ad oſtium eius, ideo nec eſt de vaſis Sanctuarij. *Nec illi moriantur, & vos pereatis ſimul.* Ideſt ſi Leuitę acceſſerint ad altare, vel ad vaſa Sāctuarij moriantur, & vos peribitis ſimul, ſ. ſacerdotes, qa tunc Leuitæ pro trāſgreſſione, ſacerdotes autem pro negligentia, & omiſſione punirentur, & iſtud conſonat expoſitioni primæ literæ ſuperioris, ſ. quomodo ſacerdotes portarent iniquitates Sanctuarij.

Qualiter Leuitis licebat accedere ad altare, & tangere vaſa ſanctuarij, & qualiter non. Quæſt. VI.

H CONSIDERANDVM autē circa hoc, ꝙ Leuitę non morerentur accedendo ad vaſa Sāctuarij, vel ad altare quomodocūque, ſed ſolum accedendo ad illa vt miniſtrarēt, vel accedendo ad ea cum nuda eſſent. Si autem ad miniſtrandum irent manifeſtum eſt, ꝙ morerentur, quia miniſtratio in vaſis ſacris ad ſolos ſacerdotes pertinebat, etiam morerentur ſi tangerēt iſta vaſa nuda, etiam non animo miniſtrandi, vt patet ſupra cap. 4. ſi tamen tangerent ea Leuitæ operta, non morerentur, vt cum portabant humeris ſuis, quia tunc neceſſe erat illa tāgi. Circa altare dicendum eſt, quòd nō accipiatur hic pro altari thymiamatum, ſed ſolum pro altari holocauſtorum, quamquam duo eſſent altaria, & ad quodcunque eorum accedere peccatum erat Leuitis. Di-
I cunt tamen quidam ſolum exprimi hic de altari holocauſtorum, quia illa, quæ in maiori occaſione erant & periculo, magis prohibētur. altare autem holocauſtorum, & vaſa eius erant extra tabernaculū in atrio, vbi Leuitæ faciliter tangere poſſent. altare autem thymiamatis, & menſa, & arca, & candelabrum non nominantur hic, licet maius peccatum eſſet tangere arcam quam altare. Sed nō erat Leuitis, ita promptum tangere iſta, ſicut alia, quia iſta erant intra tabernaculum. ſed hoc non ſtat, quia hic nō ſolum fuit tactum de altari holocauſtorum, ſed etiā de altari thymiamatum. cum dicatur, quòd Leuitæ non tangerent vaſa Sanctuarij, nec altare. nomine autē vaſorum Sanctuarij intelliguntur omnia vaſa quæ erant in tabernacu-
K culo, in quibus erat vnum altare holocauſtorum, ideo non fuit poſitum diſtincte. altare autem holocauſtorum non erat de vaſis Sāctuarij, ſ. tabernaculi, cum eſſent extra in atrio, ideo nominatim poſitum eſt.

Sint autem tecum, & excubent in cuſtodijs tabernaculi. Ideſt Leuitæ erunt tecum, ſ. in parte tua, quia pertinebāt ad iuſſa ſacerdotum, ſicut dictum fuit s. quòd Aaron ſumeret ſecum fratres ſuos de tribu Leui, & ſceptrū patris ſui, & hoc vt excubarēt in cuſtodijs tabernaculi, ideſt, vt vigilent cuſtodiendo tabernaculum, quia iſtud erat vnum officium Leuitarū obſeruare, ne quis de alienigenis introirent in Sanctuarium, vel accederet ad caſtrametandum circa illud, quia ſic oriretur indignatio ſuper totam multitudinem ſupra c. 1. & 3.

F in litera. *Et in omnibus cæremonijs eius.* Ideſt vigilabunt Leuitę ad hoc, quòd faciant omnia quæ pertinent ad cæremonias Sanctuarij. non eſt hoc verum vniuerſaliter, quia tunc Leuitæ poſſent facere omnes cæremoniales miniſtrationes ſacerdotum: ſed falſum eſt, qa omnes erāt prohibitę, ſed intelligitur de omnibus cęremonijs, quę erant pręter miniſtrationes ſacerdotales, quia iſtę pertinebant ad Leuitas, & vocantur cęremoniæ Sanctuarij, ideſt in portando Sāctuarium, vel erigendo, aut deponendo illud, & iſtę ſunt partes officij Leuitarum, ſupra c. 3. & 4.

Alienigena non miſcebitur vobis. Hic loquitur Deus de ſacerdotibus, & Leuitis, quòd non admiſceretur eis
G aliquis alienigena, ideſt, ſi non eſſet de tribu Leui, qa non liceret ei miniſtrare, & ſi miniſtraret moreretur. hic non accipitur alienigena pro Leuitis, ſicut aliquādo conſueuit accipi, ſed ſolum pro popularibus, cauſa eſt, quia officium iſtud reſpectu cuius dicuntur hic aliqui alienigenæ, eſt commune ſacerdotibus & Leuitis: & dicitur quòd non miſcebitur illis, ſ. miniſtrando in officio ſacerdotali, vel cultu Leuitico. etiam verum eſt, quòd Leuitæ non deberent miſceri ſacerdotibus, quantum ad officium ſuum, quia erant alienigenæ reſpectu illorum. ſed de hoc non dicitur hic.

Excubate in cuſtodia Sanctuarij. Iſtud poteſt referri ad ſolos ſacerdotes, vel ad Leuitas, & ſacerdotes. Si autē
H ad vtroſque, eſt ſenſus, quòd excubarent, ideſt caſtrametarentur in cuſtodia Sanctuarij, ſ. cuſtodiendo, ne aliquis de extraneis accederet ad Sanctuarium, vel ne caſtrametaretur iuxta illud, & hoc erat commune ſacerdotibus & Leuitis, quia erant diſtincti Leuitæ in tres familias, ſ. Caathitas, Gerſonitas, & Meraritas, & pręter iſtos erant ſacerdotes, qui quamquam eſſent de familia Caathitarum, tamen non computabantur cum ipſa familia, ſed erant tanquam quatuor familię, & iſtę excubabant per quatuor latera Sanctuarij, ſ. ad occidentalem plagam caſtrametabantur Gerſonitæ, ad Meridianam Caathitæ, ad Septētrionalem autem Meraritę, ad Orientalem vero ſacerdotes ſupra cap. 3. ideo ſi aliquis accederet ad Sanctuarium, tam Leuitarum quam ſacerdotum communis culpa erat. Alio
I modo eſt ſenſus literæ, quòd referatur ad ſolos ſacerdotes, & tunc dicitur, quòd ſunt in cuſtodia Sanctuarij, ideſt, quòd ipſi debent obſeruare ſpecialiter, ne qs accedat ad Sāctuarium, ideſt ad tabernaculum, & iſta eſt miniſtratio ſacerdotum, vt cauerent ne etiam Leuitæ accederent ad tabernaculum ad miniſtrandum, vel videndum aliquid curioſe, & iſte ſenſus conueniētior eſt, quia dicitur immediate, quòd ſacerdotes ſint in miniſterio altaris, ſed iſtud ſolum cōuenit ad ſacerdotes, non ergo poteſt ſub eadem clauſula accipi aliquid quod pertineat ad ſolos ſacerdotes, & aliquid qđ ad ſacerdotes & Leuitas commune ſit, ideo de ſacerdotibus intelligitur, ſ. quòd Sanctuarium accipiatur pro tabernaculo ſolum. ſacerdotes autem debent cuſtodire tabernaculum, ſ. ne aliquis de Leuitis accedat
K ad miniſtrandum in aliquo vaſe eius, vel qualitercunque ingrediatur in illud.

Custodia Sanctuarij ad quos ptineat.

Et in miniſterio altaris. Ideſt, quòd ſacerdotes excubent circa miniſterium altaris, ipſi ſoli miniſtrantes in altari, & cauentes ne quiſquam alius miniſtret in illo. nam ſi per eorum negligentiam aliquis de Leuitis accederet ad miniſtrandum, rei eſſent mortis.

Ne oriatur indignatio ſuper filios Iſrael. Ideſt obſeruate diligenter ea quæ pertinent ad miniſterium veſtrum, quia ſi non obſeruatis, poterit naſci plaga magna ſup totum populum, & iſta vocatur indignatio, ideſt ira Dei. nam huiuſmodi plagæ, quia a Deo infliguntur, videntur ab eo irato prouenire. Intelligitur autem iſta litera dupliciter. vno modo quòd ſi ſacerdotes nō cuſtodirent

Indignatio nē oriri ſu p filios Iſrael dupliciter intelligitur.

ſtodirent diligenter miniſterium ſuum, oriretur indignatio ſuper multitudinem, ſ. quia negligentia corũ daret occaſionem cęteris Iſraelitis accedendi ad miniſtrandum, & tunc oriretur indignatio ſuper ſacerdotes, quia omiſerant obſeruare quæ ad miniſterium eorum pertinebant, & ſuper cęteros Iſraelitas orire-tur, quia ipſi ex negligentia ſacerdotum attentauerãt miniſtrare.

Alio modo intelligiť, ꝙ oriretẽ indignatio ſuper filios Iſrael, ideſt ſuper totã multitudinẽ, qa ſi ſacerdotes negligerent obſeruare miniſterium ſuum, accederent multi de populo ad miniſtrandum, & tunc ipſi qui accederent occiderentur pro tranſgreſſione, ſacerdotes autem pro omiſſione, reliqua autem multitudo puniretur, quia omittebat punire trãſgreſſores, vel quia non reſiſtebat eis, & ſic per negligentiam ſacerdotum omnes Iſraelitę efficerẽtur rei, & oriretur ſuper eos indignatio, iſte ſenſus habetur ſupra cap. 1. ſ. quòd Leuitæ caſtrametarentur per gyrum tabernaculi ne fieret indignatio ſuper totam multitudinem.

Ego dedi vobis fratres veſtros Leuitas. Hic ponitur quomodo ſacerdotes non ſolum debent cauere ne ad miniſteria eorum accedat quiſquam de popularibus, ſed etiam, nec quiſquam de Leuitis. & dicitur ego dedi vobis Leuitas fratres veſtros, ſ. Leuitæ fratres veſtri ſunt, quia ſacerdotes, & Leuitæ ſunt de eadem tribu, ſ. Leui, & accipiuntur Leuitę hic, vt ſignãt officium, & non, vt Leuita nomen progeniei, quia ſecundo modo tam ſacerdotes quam Leuitę ſunt Leuitæ, ideſt de tribu Leui, ſicut vocantur omnes Rubenitę de tribu Ruben, & eſt ſenſus, quamquam dederim vobis fratres veſtros Leuitas ad ſubminiſtrandum, non debetis permittere, vt miniſtrent ipſi in eo, in quo vos miniſtratis.

De medio filiorum Iſrael. Ideſt accepi Leuitas de medio Iſraelitarum ad dãdum vobis in miniſtros. in quo ſignificatur quędam ſegregatio, ſ. quòd Leuitę erant cũ cęteris popularibus antequã aſſumeret eos Deus ad aliquam miniſtrationem. Cum vero aſſumpſit dicitur eos ſegregaſſe de medio multitudinis, quia nullum de reliqua multitudine accepit.

Leuitę an donati ſint Dño. Et quo dati ſunt in donum ſacerdotibus.

Et tradidi donum domino. Ideſt ego tradidi Leuitas domino in donum, ſ. dedi eos domino tanquam quoddam donum, vt miniſtrarent ei. nam reliqui Iſraelitæ non miniſtrabant, Leuitæ autem cum dati ſunt ad miniſtrandum domino dicũtur dati in donum, & Deus loquitur hic de ſeipſo, tanquam de alto, quòd ipſe dederit Leuitas donum domino. proprie tamen non poterat ipſe dare in donũ, quia ipſe erat qui accipiebat. vnde magis deberet dicere accepi Leuitas in donum, ſed intelligitur litera, quòd ipſe dedit in donum domino, ideſt fecit, quod Iſraelitę darent ſibi Leuitas in donum, quod erat dare domino. ſic patet ſupra ca. 8. ſ. quòd Leuitæ dono donati ſunt mihi a filiis Iſrael. de hoc autem, an vere fuerit donum, vel ſolutio obligationis declaratum eſt ſupra cap. 3. Nam Leuitę erãt obligati pro omnibus primogenitis Iſraelitarum, cũ Deus voluerit accipere illos pro omnibus primogenitis, & ſi non accepiſſet Leuitas primogenitos accepiſſet. ergo non fuerũt donati Leuitę, ſed in commutationem, fuit tamen donatio reſpectu ſacerdotum, quia Deus elegerat Aaron, & filios ſuos ad ſacerdotium, & ſi non adiunxiſſet eis aliquos ſubminiſtratores, ipſi deberent miniſtrare in omnibus, quę pertinebant ad Sanctuarium. Cum autem dati fuerint eis Leuitæ in adiutorium, fuit gratia magna ipſi, & donatio, quia non erant obligati eis, niſi Deus illis daret in coadiutores.

Vt ſeruiant in miniſterijs tabernaculi eius. Ideſt ad hoc Leuitæ donati fuerunt, vt ſeruiant in miniſterio ta-

A bernaculi, non intelligitur hoc de aliquo miniſterio, quod fieret intra tabernaculum, vel in toto Sanctuario, quia omnia hęc pertinebant ad ſacerdotes, vt ſupra declaratum eſt, ſed intelligitur de miniſterio tabernaculi, ideſt de miniſterio, quod eſt in portando tabernaculum, & erigendo illud, atque deponẽdo, & excubando in circuitu illius. iſta enim ſunt officia Leuitarum ſupra cap. 1. 3. & 4. accipitur autem hic tabernaculum large, tam pro tabernaculo quam pro atrio eius, quia non ſolum Leuitæ miniſtrabant portantes tabernaculum, ſed etiam portantes omnia quæ pertinebant ad atrium, & illud erigebant, atque deponebant, cum tabernaculum erigeretur, & deponeretur ſupra ca. 3. & 4. dicitur autem hic tabernaculum eius,

B ideſt Dei, quia Deus loquitur hic de ſeipſo, tanquam de alio, ſ. ego donaui Leuitas Domino, vt ſeruiant in miniſterio tabernaculi eius. *Tu autem & filij tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum.* Aaron ſolus, & filij eius erant ordinati in ſacerdotes, ideo ad hos ſolos pertinebat miniſtratio in officio ſacerdotali, ſicut ĩ eccleſia diuerſi ordines habent diuerſa miniſteria, & quicunque eſt in minori non poteſt miniſtrare in ordine maiori, huiuſmodi differentia erat de Leuitis, & ſacerdotibus. vnde dicitur tu & filij tui cuſtodite ſacerdotium veſtrũ, ſ. explentes omnia quæ ad ſacerdotium pertinent, & nullum alium ae miniſtrandum accedere permittentes. *Omnia quæ ad cultum altaris pertinent, et intra velum ſunt per ſacerdotes miniſtrabuntur.* Hic datur regula generalis de omnibus quæ ad officium ſacerdotale pertinent,

C & ſunt in communi, ſ. miniſtratio in altari holocauſtorum, & miniſtratio intra velum, ſ. intra tabernaculum, in quo tanguntur miniſtrationes quinque, quas ſupra determinate poſuimus, qa omnes iſtę ſunt partim in altari, & partim intra velum, ſ. in tabernaculo. Prima miniſtratio erat offerre ſacrificia, & iſta erat in altari holocauſtorum, ideo per ſacerdotes adminiſtrãda erat. Secunda erat in menſa propoſitionis offerendo panes, & quia mẽſa erat intra tabernaculum, Exo. 26. pertinebat miniſtratio ad ſacerdotes.

Miniſtrationes quinque, quæ ĩ Sãctuario fiebant.

Tertia miniſtratio erat ĩ diſpoſitione lucernarum in candelabro, & iſta neceſſario erat ſacerdotalis, quia candelabrum erat intra tabernaculum Exod. 26. cap.

D Quarta miniſtratio erat oblatio thymiamatis, & iſta eſt etiam ſacerdotalis, quia in altari thymiamatũ fiebat, quod erat intra tabernaculum ante ſancta Sanctorum Exod. 30. cap.

Quinta miniſtratio pertinens ad diem expiationis erat maxime ſacerdotalis, quia fiebat ĩ parte ſecretiori totius tabernaculi, ſ. intra ſancta Sãctorum, ideo ad maximum ſacerdotem pertinebat, vt patet Leuit. 16. cap. de miniſtrationibus duabus ſacerdotalibus, quæ erant extra Sanctuarium, ſ. de expiatione leproſorum & de immolatione vitulę ruſę nihil hic tangitur, quia ſolum agitur de his quæ erant in Sanctuario.

Et ſciendum, quòd non ſolum iſtę miniſtrationes enarratę, ſed etiam omnia acceſſoria eorum ad ſacerdotes pertinebant, ſicut eſt de ſacrificijs, quòd nemo

E poſſet facere ea, niſi ſacerdos, ita acceſſorium, quod eſt ponere ligna in altari, & fouere illum ignem perpetuum ad ſolum ſacerdotem pertinebat Leuit. ca. 6. cum dicitur, ignis ſemper ardebit in altari quem nutriet ſacerdos ſubijciẽs ligna mane per ſingulos dies. Item diſponere altare ad hoc, quòd fierent ibi ſacrificia erat acceſſorium ad ſacrificia, ideo ad ſolos ſacerdotes pertinebat diſponere, & hoc erat quondie cineres auferendo de altari Leuit. capitu. 6. ſ. veſtietur ſacerdos tunica, & feminalibus, tollens cineres quos vorans ignis exuſſit, & ponens iuxta altare, ſpoliabitur prioribus veſtimentis, indutuſque alijs efferet eos extra caſtra.

Item

Nō ſolum miniſtrationes, ſ. ſacerdotales pertinebāt ad ſacerdotes, ſed etiam omnia acceſſoria eorū.

Item experimentum, quod fiebat in ſacrificio zelotypiæ, ſ. ponere aquas in vaſe, & maledicere illas, atque dare in potum mulieri, de qua ſuſpitio habebatur ad ſolum ſacerdotem pertinebat, quia iſta fiebant ſimul cum ſacrificiis, vt patet ſupra cap. 5. ſed non poterat aliquis facere ſacrificia, niſi ſacerdos. ergo nec poterat facere experimentum illud. Item fiebant cęremoniæ quędam in Nazaręis, quando polluebantur, vel quando ceſſabat votum eorum, ſ. radendo crines capitis eorum, & iſta nō poterat facere, niſi ſacerdos, quia erant acceſſoria ſacrificiis. nam cum iſta fierent pariter ſacrificia fiebant: etiam quia ille qui radebat crines Nazaręi debebat comburere eos ſuper altare, nemo tamen ponebat quicquam ſuper altare, niſi ſacerdos de hoc ſupra 6. c. & generaliter dicendum eſt, quòd omnia quę ſunt acceſſoria immediate miniſtrationibus ſacerdotalibus ſupra poſitis fiebant per ſacerdotes ſolum, dico immediate, quia apparatus remoti rerum, quæ veniunt in miniſtrationem ſacerdotalē, non fiunt per ſacerdotes, ſicut ſacerdotum erat offerre thymiama in altari, tamen non pertinebat ad eos, quòd ipſi irent ad locum vbi naſcebantur partes materiales, ex quibus conficiebatur thymiama, vt per ſe inde acciperent, & ducerent in Sanctuarium. Item quamquam ſacerdotes diſponerent lucernas, & oleū in candelabro, tamen non oportebat, vt ipſi colligerent oliuas ad exprimendum oleum, & calcarent in torculari. idem eſt circa animalia quæ in ſacrificiis cremabantur, quia non erat neceſſe, vt ſacerdotes illa paſcerent extra vrbes, & ita applicabitur de cęteris. miniſtrationes autem quæ erant immediate acceſſoriæ ad ſacerdotales miniſtrationes etiam erant ſacerdotales. ſic patet de illis quas ſupra poſuimus circa ignem, & cineres altaris, & circa Nazaręos, & mulierem zelotypiam.

Quomodo omnis miniſtratio tabernaculi, & atrij fiebat per ſacerdotes, & quod in labio æneo non fiebat aliqua miniſtratio: Et quis modus miniſtrationis Leuitarum. Quæſt. VII.

CONSIDERANDVM autem, quòd generaliter omnis miniſtratio quæ erat intra tabernaculum pertinebat ad ſacerdotes, ita vt nihil omnino Leuitæ deberent miniſtrare intra Sanctuarium, quod patet. nam Sanctuarium habebat duas partes, ſ. tabernaculum, & atriū eius, quod erat in circuitu. De tabernaculo apparet, quòd nō poſſent in eo quicquam miniſtrare Leuitæ, cum dicatur hic, quòd omnis miniſtratio quæ erat in altari, & intra velum per ſacerdotes fieret, ſed intra velum accipitur ibi pro tabernaculo. ergo nihil intra tabernaculum miniſtrabant, immo non licebat eis introire illuc, q̃a ſi introirent, & viderent vaſa nuda morerentur ſupra cap. 4. Reſtat ergo an poſſent miniſtrare Leuitæ in atrio tabernaculi, & dicendum, quòd non, quia miniſtrationes totius Sanctuarii fiebant in aliquibus vaſis, ſed in atrio tabernaculi ſolum erant duo vaſa, ſ. altare holocauſtorum, & labium ęneum, & in his non licebat miniſtrare Leuitis. ergo nequaquam licebat miniſtrare in atrio tabernaculi. De altari holocauſtorū, quòd eſſet in atrio tabernaculi, patet Exodi cap. 27. & ibi fiebat miniſtratio ſacrificiorum, quæ non erat licita Leuitis, cum dicatur hic. omnia quę ad altaris cultum pertinent per ſacerdotes adminiſtrabuntur. De labio ęneo dicendum eſt, quòd non fieret in eo aliqua miniſtratio, ſed ſolum erat aqua ibi, vt ſacerdotes lauarent pedes, & manus cum miniſtraturi eſſent Exodi 30. Qui autem non erat miniſtraturus in altari, vel tabernaculo non debebat ibi lauare pedes, & manus. iſtud labium ęneū erat in atrio tabernaculi apud

F altare Exodi cap. 30. & 40. Conſtat ergo, quòd Leuitæ non poterant miniſtrare in his duobus vaſis, & cōſequenter, nec in toto atrio, quia nulla alia vaſa erant in eo, & miniſtrationes fiebant ſemper in aliquibus vaſis, cum eſſent corporales operationes, & non debebant fieri ſuper pauimentum. Item patet hoc, quia in toto Pentateucho Moyſi in quo eſt tota lex, & cęremoniæ Hebræorum, non ponuntur aliqua alia miniſteria pręter hęc, & iſta ſunt ſacerdotalia. ergo non ſunt aliquę miniſtrationes Leuitarum in tabernaculo teſtimonii, vel in atrio eius. Modus autem miniſtrationis Leuitarum erat iſte, quòd cum manerent Iſraelitæ in caſtris, Leuitæ caſtrametabantur in circuitu Sanctuarii per quatuor latera eius, vt patet ſupra c.

G 3. & hoc ne permitterent aliquem de Iſraelitis accedere ad caſtrametandum circa Sanctuarium, vel tangendum illud, vt colligitur ſupra cap. 1. & nihil aliud ĩ toto hoc tempore faciebant, immo nec licebat eis intrare ſaltem in atrium tabernaculi, ſicut non licebat popularibus, niſi forte vellent ingredi ad offerendum ſacrificium, quia tunc generaliter omni offerenti, ſiue laicus, ſiue ſacerdos eſſet, licebat introire vſque ad oſtium tabernaculi, immo neceſſitabatur intrare vſque illuc, quia ibi ſuſcipiebat ſacerdos animal immolabile de manu offerentis Leuitici ca. 1. & 3. & per totum Leuiticum. Si autem non offerrent, illicitus erat eis ingreſſus, & propter hoc quamquam Leuitæ caſtrametarentur in circuitu Sanctuarii, tamen in latere oriētali, vbi erat oſtium atrii, ſoli ſacerdotes caſtrame-

H tabantur cum Moyſe ſupra capi. 3. vt non pateret eis aditus ad Sanctuarium, quando vellent. ſacerdotes autem, & Moyſes caſtrametabantur in parte orientali apud oſtium atrii, quia eis non erat illicitum introire in Sanctuarium, quando vellent. nihil ergo Leuitæ faciebant cum manebant caſtra, niſi excubare in circuitu Sanctuarii. Cum autem mouerentur caſtra habebant Leuitę tres miniſtrationes. Prima erat, quòd deponerent Sanctuarium poſtquam ſacerdotes velaſſent palliis ſuis vaſa Sanctuarii. Secunda miniſtratio erat, quòd portarent totum Sanctuarium ſinguli Leuitę per officia ſua ſecundum partes eis aſſignatas ſu-

I pra cap. 3. & 4. Tertia autem miniſtratio erat, quòd cū caſtra figerent Leuitę erigerent Sanctuarium in loco vbi ſteti ſſet nubes, & conſediſſet arca, vt declaratum eſt ſupra cap. 9. nulla autem alia miniſtratio Leuitarū erat, & durauit modus iſte vſque ad tempora Dauid, qui inſtituit Leuitas eſſe cātores, & ianitores, atq; habere alia officia in Sanctuario de quo 1. Paralip. 23. & 25. ca. & ſic patet quæ erant miniſtrationes Leuitarū, & quæ ſacerdotum.

Omnia quæ ad altaris cultum pertinent. Hic accipitur altare ſolum pro altari holocauſtorum, quamquam eſſet aliud altare thymiamatis, in quo etiam ſoli ſacerdotes miniſtrabant. ſed non dicitur de illo, quia erat intra tabernaculum, & omnia illa comprehendūtur

K ſub clauſula generali infra poſita. dicuntur aliqua pertinere ad cultum altaris, ideſt ad miniſterium, vel ſeruitium, quia colere ſignificat interdum ſeruire, ſicut dicimus cultum Dei, ideſt Dei ſeruitium. dicuntur autem ad altaris cultum pertinere omnia quæ fiebant in altari, vel ad ipſum altare pertinebant, ſicut ponere ligna ad fouendum ignem, & educere cineres quotidie, de quibus Leui. cap. 6. occidere animalia cremanda in altari, decoriare illa, diuidere in fruſta, lauare pedes, & caput, & inteſtina, & ſuper ignem altaris partes Deo debitas de ſacrificiis cremare, ſimilam cum libamentis ſuis offerre, & partem cōburere. de his omnibus tangitur Leui. c. 1. 2. & 6. & ſupra 15. hęc enim omnia ſoli ſacerdotes faciunt.

Quæ pertinent ad cultum altaris.

Et intra velum ſunt. Ideſt etiam omnia quę ſunt intra velum

velum adminiſtrabantur per ſacerdotes, dicuntur intra velum eſſe ea quę ſunt in toto tabernaculo, erant enim iſta duo diſtincta, ſ. tabernaculum, & atrium. In atrio nihil erat in quo proprie poſſet miniſtrari, niſi in altari, ideo de hoc ſolum expreſſum eſt. Intra tabernaculum autem erat menſa propoſitionis, & candelabrum, & altare thymiamatis, & propitiatorium in Sāncta ſanctorum quæ omnia proficiebant ad miniſtrationes, ideo nō eſt expreſſum de quolibet eorum ſpecialiter, ſed dictum eſt, ꝙ omnia quę erant intra tabernaculum pertinerent ad miniſtrationem ſacerdotū. & dicitur intra velum, quia tabernaculum habebat tentorium quoddam pendens ante introitum, quo claudebatur ipſum tabernaculum, omnia autem quę erant poſt illud velum pertinebant ad ſacerdotes, nec accipitur hic velum, quia illud dicitur eſſe, quod pendet intra tabernaculum ante quatuor columnas, diſtinguens Sancta ſanctorum a priori parte tabernaculi. de hoc Exodi 26. c. & 30. & iſtud vocatur vniuerſaliter velum in omnibus libris Moyſi, ita etiam Matt. 27. cap. dicitur velum templi ſciſſum eſt in duas partes a ſummo vſq; deorſum, & Apoſtolus hoc modo accipit ad Hebrę. cap. 9. vocans iſtud velamentum diſtinguens primum tabernaculū a ſecundo. hic tamen large vocatum eſt iſtud velum.

Quæ dicātur eſſe intra velum.

Siquis externus acceſſerit occidetur. Ideſt ſi aliquis de extraneis accedere voluerit ad aliquam harū miniſtrationum occidetur, ſ. per iudices ſi contenderit miniſtrare tāquam ſibi debitum, vel occidetur a Deo ſi iudices illum occidere noluerint, vel non potuerint, ſicut fuit in ſeditione Chore, vbi Moyſes, & Aaron nō poterant reſiſtere tantę multitudini, ideo Deus occidit peccatores illos ſupra cap. 16. & vocatur hic extraneus omnis qui non eſt de genere ſacerdotum, quia ſicut miniſteria Leuitarum erant illicita popularibus; & reſpectu eorum vocabantur populares alienigenę, ita miniſteria ſacerdotum erant illicita Leuitis, & vocabantur ipſi alienigenæ reſpectu ſacerdotum.

Locutuſque eſt dominus ad Aaron. Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum. Omnia quæ ſanctificantur a filiis Iſrael tibi tradidi, & filiis tuis pro officio ſacerdotali legitima ſempiterna. Hæc ergo accipies de his quę ſanctificantur, & oblata ſunt domino. Omnis oblatio, & ſacrificium, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi; & cedit in Sancta ſanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum. In Sanctuario comedes illud, mares tantum edent ex eo, quia conſecratum eſt domino. Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filii Iſrael, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo, qui mūdus eſt in domo tua veſcetur eis. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti quicquid offerunt primitiarum domino, tibi dedi. Vniuerſa frugum initia, quas gignit humus, & domino deportantur, cedent in vſus tuos, qui mundus eſt in domo tua, veſcetur eis. Omne quod ex voto reddiderint filii Iſrael, tuum erit. Quicquid primum e vulua cunctæ carnis, quam offerūt domino,

Partes Aarō, & filiorum eius.

De deci c. 1. ver. primitiæ m.

A ſiue ex hominibus, ſiue de pecoribus fuerit, tui iuris erit, ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias, & omne animal, quod immundum eſt redimi facias, cuius redemptio erit poſt vnum menſem, ſiclis argenti quinque pondere Sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autem bouis, & ouis, & capræ non facies redimi, quia ſanctificata ſunt domino. Sanguinem tantum eorum fundes ſuper altare, &
B adipes adolebis in ſuauiſsimum odorem domino, carnes vero in vſum tuum cedent, ſicut pectuſculum cōſecratum, & armus dexter, tua erunt. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Iſrael domino, tibi dedi, & filiis, ac filiabus tuis iure perpetuo. Pactum ſalis eſt ſempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis. Dixitque dominus ad Aaron. In terra eorum nihil poſsidebitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars, & hęreditas tua in medio filiorum Iſrael.

Deut. 18.

C

Locutuſque eſt dominus ad Aaron. Hic ponitur ſecundū principale de ſacerdotum iuribus, dictum enim fuerat de eorum laboribus, ideo conueniens erat, vt aſſignarentur eis aliqua iura in remunerationem, & iſta ſunt quę ſequuntur.

De ſacerdotum iuribus.

An Deus teneatur aliquid homini pro miniſterio. & an Deus daret ſacerdotibus, & Leuitis aliqua iura pro miniſterio quod faciebant. Quæſt. VIII.

D ET ſi aliquis dicat, quòd omnes ſunt obligati Deo obedire in omnibus quę iuſſerat, & quāquam iubeat homini aliquid, non tenentur ei quicquam pro miniſterio illo.

Reſpondendum erit, ꝙ Deus non aſſignabat ſacerdotibus, & Leuitis iſta iura tanquam teneretur illa dare pro ſeruitio ſacerdotum, & Leuitarū, ſed quia erant occupati ſacerdotes, & Leuitæ in miniſtrationibus eius, & non poterant vacare agriculturę, ſicut cęteri homines, nec decebat, vt ergo haberent vnde ſuſtentarentur, dedit eis Deus iſta iura. dicitur ꝙ locutus eſt Deus ad Aaron, ſ. ad eum ſolum, quia ea quæ ponuntur hic ad eum ſolum, & ad filios ſuos pertinebant, & propter hoc ter dicitur in hoc cap. ꝙ fuerit Deus locutus ad Aaron, quia omnia quæ exprimuntur in his tribus locis, ad ſolum Aaron pertinebant cum filiis
E ſuis: infra autem circa finem ca. dicitur, ꝙ locutus eſt Deus ad Moyſen, & hoc, quia ibi agitur de iure Leuitarum, qui non ſunt de Aaron, & filiis eius, nec illa iura communicantur ſacerdotibus, ſimile patet Leui. c. 10. vbi ponuntur quædam pręcepta quę ad ſolos ſacerdotes pertinent, & dr̄, ꝙ Deus locutus fuerit ad Aaron. *Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum.* Hic ponuntur iura ſacerdotum, & hoc dupliciter, ſ. generaliter, & ſpecialiter. ſecunda ibi. *Hæc ergo accipias.* Circa primum dr̄, ꝙ Deus dedit Aaron cuſtodiam primitiarum, ideſt, ꝙ cuſtodiret eas pro ſe. nec eſt ſenſus, ꝙ cuſtodiret eas, ideſt teneret ad vſum Sanctuarii, ſed ꝙ cuſtodiret pro ſe, nam iura ſacerdotum, & iura Sāctuarij

ctuarij diſtincta ſunt, vt declaratum eſt ſupra cap.5.& F
partim Leui.27. & non eſt intelligendum hoc de ſolo Aaron, ſed etiā de omnibus alijs ſacerdotibus, quia iura omnia quæ ſequuntur communia ſunt ſummo ſacerdoti, & minoribus prǽterquam decima pars decimarum Leuitarum, quæ ſoli ſacerdoti magno prouenit, vt patet infra.

Sciendum, ꝙ non accipitur hic cuſtodia primitiarum pro primitijs, quę ſunt de area, & torculari, quod patet ex dictione Hebraica poſita hic, quia alia dictio ponitur in Hebræo pro primitijs de fructibus, ſ. pro area, & torculari, & alia hic. nam hic ponitur dictio ſignificans ſeparationem, ac ſi dicatur cuſtodiam omnium ſeparationū dedi tibi, & iſto modo omnia quæ

Separatio qd vocat.

Deo offeruntur, ſiue ex voto, ſiue ſponte, ſiue ſit ani- G
mal, ſiue panis, aurum, vel argentum, aut quęcunque ſuppellex vocatur ſeparatio, quia homines ſepatāt de rebus ſuis ea quæ offeruntur ad dandum illa Deo. litera autē noſtra vocauit primitias ſeparationes iſtas, quia primitiæ ſecundum proprietatem latinā ſignant, id, quod eſt primum tempore in re, vel melius omnibus partibus ſuis, quia primus ſignat anteceſſionem temporis, vel dignitatis, & quia ea quæ ſegregantur domino ad offerendum eliguntur de melioribus vocantur primitiæ. Hoc modo accipitur Exo.c.25.& 35. vbi iuſſit Deus, ꝙ offerrent ſibi Iſraelitæ primitias auri, & argenti purpurę, & byſſi, &c. & accipiuntur ibi primitiæ pro ſeparationibus, quia ſic habetur in Hebræo, ſ. ꝙ ſepararent partes quaſdam de auro ſuo, ar-
gento, & cęteris ad dandum Domino pro fabricatio- H
ne tabernaculi, & hoc modo nomine primitiarum, & ſeparationum intelliguntur omnia iura ſacerdotū. Nec tamen eſt intelligēdum, ꝙ omnes ſeparationes, vel primitiæ pertinerent ad ſacerdotes. nam quædam pertinebant ad Leuitas, ſ. decimę quę vocantur hoc modo primitiæ cum ſint quædam partes, quas homines ſeparant de fructibus ſuis ad dandum Deo. Item quædam de primitijs pertinent ad Deum, vt patet in ſacrificijs quæ vocantur primitiæ modo aſſignato, tamen in nullo ſacrificio proueniunt omnes partes ſa-
cerdotibus, ſed in quibuſdā omnia Deo proueniunt, I
vt in holocauſto. In alijs vero quędā particulę Deo, & quædam ſacerdotibus, vt magis infra declarabitur. ideo non eſt intelligēda vniuerſaliter iſta propoſitio, ſed eſt reſtringenda ad declarationem quam infra facit Deus in litera.

Omnia quæ ſanctificantur a filijs Iſrael tibi tradidi, & filijs tuis. Ideſt omnia quæ offerunt Iſraelitæ pertinebunt ad te, & filios tuos, ſ. ſacerdotes. nam de Leuitis nihil agitur hic ad quos ſolum ius decimatum pertinebat de quibus infra. Accipitur autem hic ſanctificare, ideſt offerre, vel ad dominum applicare. nam ſanctificare eſt ſanctum facere, dicuntur autem ſancta ea quæ ad Deum pertinēt. Cum ergo aliquis facit res ſuas ad Deum pertinere, ſanctificat illas. iſta ſanctificatio fit p

Sanctificare aliquid qđo fit.

oēm modum, per quem poteſt tranſire res in proprie- K
tatem Dei, & hoc erat dupliciter, ſ. per actualem traditionem, quæ erat donatio, vel per ſtipulationem. primus modus erat cum Iſraelitæ offerebant res ſuas ſacerdotibus in Sanctuario, quia ibi erat realis traditio, & donatio. ſecundus modus erat per votum, quia licet ibi non fieret realis traditio, tamē per votum obligabat ſe vouēs dare rem illam quam vouebat, & iſte eſt modus ſtipulationis, quocunq; aūt iſtorum modorum ſanctificarētur res pertinebant ad ſacerdotes, quia aliquæ erant prouenientes per oblationem, & dabantur eis, ſicut in iuribus ſacrificiorum, & libamentorum, omniumq; aliarum oblationum. Item aliqua erant per votum tradita quæ competebant ſacerdotibus, vt dicitur infra, ſ. omne qđ ex voto reddiderint filii Iſrael tuum erit. Poterat addi tertius modus ſanctificandi aliquid Deo, & iſte eſt cum tribuunt Iſraelitæ aliquid Deo ex neceſſitate legis, ſicut obligabantur dare decimas, & primitias, & iſtę antequam traderentur realiter erant ſanctificatę, nec tñ intercidebat aliquod votum, quia votum eſt de ſpontaneis, iſta autē ſunt neceſſaria. Sciendum tñ, ꝙ non omnia quæ ſanctificantur dño pertinebant ad ſacerdotes, quia multa de ſacrificijs ad Deum pertinebant, & quędam ad populares, ſicut in hoſtia pacifica de qua Leui.c.7. & quædam ſanctificata pertinebant ad Sanctuarium, ſicut dimidii ſicli, qui dabantur a tranſeuntibus ad numerū Exo.c.30. ſiue pecunia data pro anima 4.Reg.c.12. ſed intelligenda ſit iſta propoſitio ſm limitationes iurium ſacerdotaliū in ſpeciali quas infra facit Deus in litera. & iſta idem ſignat, qđ ſuperior, quia ſanctificata, & primitiæ idem ſunt. nam primitiæ ſunt omnia quæ ſeparantur ad dandum Deo. ſanctificata ſunt omnia quæ ei dantur, ideo nihil differt dici, ꝙ Deus det Leuitis, vel ſacerdotibus cuſtodiam primitiarum ſuarum, vel ꝙ det eis omnia quæ ſanctificantur a filiis Iſrael. ſed ponitūr vna tanquam expoſitio alterius. *Pro officio ſacerdotali.* Ideſt iſta iura do vobis pro miniſtratione ſacerdotali, ſ. quia miniſtrantes mihi non poteſtis vacare agriculturę, & alijs laboribus quę ſunt ad acquiſitionem ſuſtentationis vitæ, ideo do vobis iura in quibus ſuſtentemini.

Qđo iura ſacerdotalia ſint ſempiterna, & quid faciat legem eſſe æternam.

Legitima ſempiterna. Ideſt iſta iura erunt vobis debita ex lege in ſempiternū, quia non ſunt iura annalia, nec ad aliquod certum tempus conceſſa. dr̄ autem eſſe hoc legitimum ſempiternum, non ꝙ ſemper duraturum eſſet, quia nulla lex eſt quæ ſemper duret, cum ſtatus humanus ſub lege cuius eſt lex ipſa regulatiua, non ſemper duret. ſed dr̄ durare in ęternū, ideſt, ſemper quādiu duraret ſtatus Iudaicus, & hoc verum eſt, quia ſemper fuerūt iſta iura ſoluta ſacerdotibus, vſq; ad tempus quo ceſſauit ſtatus Iudaicus, cum expulſi ſunt de terra Chanaan per Romanos. nam tpe Saluatoris ſacrificia, & alia quæ ſm legem Moyſi erant obſeruabantur, vt colligitur Luc.c.2. & cōſequenter manerent iura ſacerdotalia quæ dabantur pro miniſterijs iſtis, vt patet hic, & hoc ſufficit ad hoc, ꝙ dicantur iſta iura ſempiterna. nā de legibus non dicimus, ꝙ aliqua ſit ſempiterna eo, ꝙ ſemper duret, ſed quia durat dum manet ſtatus illorum hominum, qui diriguntur lege, & quia iſta iura erant ſacerdotalia, & poſt deſtructionem Iudæorum capta Ieruſalem non fuerunt aliqui ſacerdotes, nec locus ſacrificiorum, nec populus qui redderet iura iſta, lex ceſſauit: ſed ex hoc non tollitur ęternitas legis, quia ſi vſq; hodie manſiſſent ſacerdotes Iudęorum, & miniſteria ſacerdotalia, & populus Iudaicus, ſemper maneret iſta lex, ēt ſi iſta in ęternum maneret. Si aūt exiſtentibus ſacerdotibus Iudæorū, & ſacrificiis, & toto populo Iudaico abrogaretur iſta lex de iuribus ſacerdotalibus per aliam legē ꝯtriam, vel per diſſuetudinem, nō eſſet ꝑprie lex ſempiterna, & ob hoc nouum teſtamentum dr̄ æternum, quia licet non duret in ęternum, ſed ſolum vſque ad diem iudicii, tñ durat tandiu quādiu manet ſtatus humanus regulabilis. poſt diem autem iudicii non erūt homines regulabiles lege, quia erunt coniuncti fini ſuo, ſ. in ęterna fęlicitate, vel ęterna miſeria. lex autem ſicut, & electio non eſt de finibus, ſed de his quæ ſunt ad finem, quia legiſlator ſecundum Ariſt.1.Ethic. ſtudet ciues bonos facere, & obauditores legū, ſed poſt diem iudicii non poterunt homines effici boni, qui boni non ſunt, ideo non poterit manere ſtatus legis. erit igitur nouum teſtamentum ęternum, quia tandiu durabit quandiu manet ſtatus humanus regulabilis. & iura ſacerdotum ſunt ſempiterna, quia tandiu duraue-

durauerunt quandiu fuerunt aliqni ſacerdotes,& officia ſacerdotalia.

Hæc ergo accipies de his quæ ſanctificantur, & oblata ſunt Domino.

Iura ſacerdotum in ſpeciali quæ erant. Sanctificatio in plus ſe ſe habet quam oblatio. Et quod oblatio,& ſacrificium dupliciter accipitur. Quæſt. IX.

HIc ponuntur iura ſacerdotum in ſpeciali, & declarantur regulæ ſuperiores,ſ. ꝙ Deus dederat ſacerdotibus cuſtodiam primitiarum ſuarum, & ꝙ eis tradita eraut omnia quæ ſanctificabantur.hic limitatur illa generalitas, cũ dicitur, hęc accipies de his quæ ſanctificantur, quaſi dicat,nõ accipias omnia,ſed partem eorum. Accipiũtur hic ſanctificata,& oblata pro eodem, quamquam ſanctificatio in plus ſe habet quam oblatio,quia id,qđ per votum domino promiſſum eſt, iam ſanctificatũ eſt,ideſt Deo obligatum, quamquam non ſit realiter traditum, & ea quæ ſecundum legem neceſſario dari debebant,ſicut primitiæ, & decimę etiam antequam darentur erant ſanctificata, ponuntur tamen hic pro eodem oblata, & ſanctificata, quia omnia quæ aliquo modo ſanctificata ſunt,aliquando offeruntur.

Omnis oblatio,& ſacrificium. Hic ponitur regula quid proueniat ſacerdotibus de ſacrificiis, quia ſacrificia erant magna pars iurium Sanctuarii, & dicitur,ꝙ omnis oblatio,& omne ſacrificium,& quicquid pro peccato redditur, pertinebit ad Aaron, & filios ſuos, in quo ſignificantur multa. primo ponitur oblatio, & quamquam oblatio, & ſacrificium aliquando accipiantur pro eodem, tamen vt communiter ponuntur diuerſa.

In quo ſciendum, ꝙ oblatio dupliciter accipitur. Vno modo pro omnibus quæ offeruntur, & tunc nõ differt oblatio a ſacrificio, quia oblatio habet ſe, vt in plus ſignans omne, quod offertur, ſiue animal, ſiue aurum,ſiue argentum,agrum,vel domum, ſacrificiũ autem ſolum eſt ad oblationem animalis immolatitii,& non accipitur hic iſto modo oblatio. Alio modo accipitur ſpecialiter, & dicitur oblatio quandocũque offertur aliquid, cuius pars crematur ſuper altare, & tamen illud non eſt aliquid viuens. ſacrificium autem eſt oblatio rei viuentis immolabilis, & cõbuſtibilis ſuper altare. primo modo dicitur oblatio pro panibus oblatis, vel pro libamentis ſacrificiorum, de qua oblatione ſacerdotes habebant partem. Pro quo ſciendum eſt, ꝙ legislator voluit aſſuefacere homines ad cultum Dei per ſacrificia, quia in iſtis magnus honor exhibetur ei. In ſacrificio autem offeruntur animalia viuentia,quæ poſtea iugulantur, & cremantur totaliter,vel quantum ad aliquid, & quia facere ſacrificium inducit ſumptus, ad quos non ſufficiunt omnes homines, potiſſime ſi volunt frequentare actum ſacrificiorum, ideo vt daretur omnibus modus exhibendi Deo honorem, dedit legislator quaſdam oblationes, quæ ſunt ſimiles ſacrificiis, cum pars earum cõburatur in altari, & iſtæ ſunt paruorum ſumptuũ, ſ. de pane,vel de farina commixta, ita vt pauperes ſufficerent facere eas, ſicut diuites faciebant ſacrificia, & iſtę non vocantur ſacrificia, ſed oblationes. quamquam interdum, & large vocantur ſacrificia Leui.ca. 2.& ſupra 15.

In quo adhuc ſciendum eſt, ꝙ de iſtis oblationibus quæ erant in pane,& farina quędam per ſe dabantur, vt cum offerebantur panes ſoli,vel farina,& iſtę vocãtur oblatio proprie,vel ſacrificium large Leui.c.2. aliquando offerebantur iſta cum ſacrificiis animalium, & tunc non ſunt per ſe ſacrificia, vel oblationes, ſed

A libamenta ſacrificiorum,vt patet ſupra cap.15. De primis oblationibus dicendum eſt,ꝙ illę,aut erant de farina ſolum non commixta, vel de panibus factis, ſi primo modo fiebat ſic,vt quicunq; offerre vellet farinam accipiebat quantumcunq; vellet in aliquo vaſe, & ſuperfundebat de oleo quantum vellet ad commiſcendum farinam illam,ſicut cum commiſcetur farina aqua ad redigendum in paſtam, & portabat in Sanctuarium apponens modicum de ſale, quia abſq; ſale nunquam fiebat oblatio Leui.c.2.ponebat etiam modicum de thure, tunc ſacerdos ſuſcipiẽs oblationem illam de manu offerentis, ponebat totum thus ſuper altare, & accipiebat vnum pugillum de farina illa cõmixta oleo ponens ſuper altare ad cremandum cum B thure. reliqua autem farina pertinebat ad ſacerdotẽ ſuſcipientem oblationem,vt patet Leui.c.2.& 6.& ſiue farina multa eſſet,ſiue pauca, ſolum erat accipiendus vnus pugillus de ea ad cremandum. Si autem eſſet oblatio de panibus commixtis erat multiplex, qa quędam erat de panibus coctis in clibano azymis,poſtea oleo ſuperfuſo. Alia de panibus frixis in ſartagine,alia de panibus coctis in craticula, de quolibet autem genere horum panum aſſumebant ſacerdotes vnum pugillum, vel modicum ad cremandum in altari,reliquum autem proueniebat eis in iũs, vt patet Leui.c.2.& 6. Aliquando autem iſtę oblationes panis erant tanquam aliqua coniuncta ſacrificiis, & vocantur libamenta ſacrificiorum, & tunc offerebatur ſimila in certa quantitate,vinum,& oleum,ſal,& thus. C nam ſecundum diuerſa genera animalium offerebantur diuerſimode partes ſimilę,vini, & olei ſecundum menſuram quæ habetur ſupra cap.15. & de iſta oblatione libamentorum proueniebat pars ſacerdotibus, quia pręter pugillum aſſumptum de ſimila ad cremãdum cum carnibus reliquum proueniebat ſacerdotibus ſupra ca.15. patet igitur quid de oblationibus ſuſciperent ſacerdotes,intelligendo nomine oblationũ ea quæ dicta ſunt.

Sacrificium, & quicquid pro peccato redditur mihi. Iſtud ponitur ad ſignandum alia iura ſacerdotum, ſ. in ſacrificiis in quibus magna erat ſacerdotum portio.

D *Quomodo de quolibet ſacrificio ſacerdotes habebant aliquam portionem. Et quid Deo,& quid popularibus. Et quod nomine ſacrificij intelliguntur tria genera ſacrificiorum. Quæſt. X.*

PRo quo ſciendũ eſt,ꝙ tria erant genera ſacrificiorum, ſ. holocauſtum, hoſtia pacifica, & victima pro peccato. de quolibet iſtorum habebant ſacerdotes aliquam portionem, ſed quia dr̃ hic ſacrificium,& quicquid pro peccato redditur poteſt intelligi, ꝙ ſacrificium ſit ſolum pro holocauſto, & hoſtia pacifica,quicquid pro peccato redditur dicatĩ pro ſacrificio pro peccato. nam multę irregularitates, & peccata erant in quibus iubebatur offerri ſacrificiũ Leui.c.4 & 5. & ſupra c.5. Sed melius E intelligitur aliter,ꝙ nomine ſacrificii accipiantur oĩa genera ſacrificiorum,ſ. holocauſtum, hoſtia pacifica, & pro peccato, quicquid pro peccato redditur dicatur eſſe aliquod ius pertinens ad Deum ꝑ peccato facto,& non eſt ſacrificiũ, ſicut cum quis aliquid ſurripuerat a proximo ſuo,vel lęſerat, ita vt teneretĩ ad reſtitutionẽ, poſtea aũt pęnitẽtia ductus vult reſtituere, tenetur offerre arietem pro peccato, & totum qđ abſtulit,& quintam partem inſuper ipſi cui damnum illatum eſt. Si aũt non ſit aliquis qui ſuſcipere poſſit, ſ. quia mortuus eſt ille cui res ablata eſt, & non reliqt hæredes, debẽtur hęc omnia domino,vt patet ſ̃.ca.5. & pertinent ad ſacerdotem,cum dr̃. Si autem nõ fuerit

rit qui recipiat dabunt dño, & erit ſacerdotis. excepto ariete qui offerẽ pro expiatione, & iſtud erat ius pro peccato prȩter ſacrificium. Item ſi aliquis ignorans comedit de ſanctificatis, vel quõcunque vſurpauerit aliquid ſanctificatum, cum cognouerit, offeret ſacrificium pro peccato, & reſtituet tantum inſuper, quantum damni intulerit, & quintam partem vltra Leui.c.5. & 22. & ſic debet neceſſario intelligi iſta litera, alioquin manebunt aliqua iura ſacerdotalia, quæ non exprimuntur hic, & ſic erat duplex ius ſacerdotũ hic pro peccato. vnum quod proueniebat ex ipſo animali, quod immolabatur, alterum vero ex illa re quæ dabatur in reſtitutionem, ſiue vt damnum illatum, ſiue vt quinta pars ſuper damnum. & cũ dicitur hic, ꝙ omne ſacrificium, & quod pro peccato redditur pertinet ad ſacerdotes, non eſt intelligendum vniuerſaliter.

Pro quo conſiderandum eſt primo circa ſacrificia, ꝙ erant triplicia, & de quolibet eorum proueniebãt aliqua iura ſacerdotibus. primum erat holocauſtum, de quo non proueniebant aliquæ carnes ſacerdotibus, quia cremabantur carnes. & adipes, pedes, & caput, cum inteſtinis Leui.c.1. ſola pellis proueniebat ſacerdoti immolanti Leui.c.6. ſi tñ eſſet holocauſtum de auibus, vt turturibus, & colũbis nihil proueniebat ſacerdotibus, quia omnes carnes cremabantur, & ibi pellis nulla erat. pluma ẽt non proueniebat eis, quia iubebãt proiici cum veſſicula gutturis in loco vbi ſolent effundi cineres Leui.c.1. ſi autem eſſet hoſtia pacifica, aut erat de ouibus, aut de capris, & bobus, ſi de ouibus proueniebat Deo totus adeps cum renunculis, & renibus, ideſt quadam parte extrema lumborũ verſus caudam. Si vero de capris, & bobus fieret pacifica hoſtia ſolum proueniebat Deo adeps totus cum renunculis. de his Leui.cap.3. ſacerdotibus autem de omnibus hoſtiis pacificis prouenit pectuſculum, & armus dexter Leui.c.7. & 10. cȩteræ autem carnes in ius offerentium cedebant, ſi vero eſſet hoſtia pro peccato, erat dupliciter, quia aut pro delicto, aut pro peccato, ſi pro delicto totum animal cedebat in ius ſacerdotum prȩter adipem cum renunculis, & renes, ideſt lumbos Leui.c.6. Si autem eſſet ſacrificiũ pro peccato, aut de ſanguine illius introducebatur in tabernaculum, aut nõ, ſi introducebatur totum ipſum animal cremabatur cum pelle, carnibus, & fimo Leui.c.6. Si autem non introducebatur de ſanguine in tabernaculum, omnes carnes proueniebant in ius ſacerdotum, adipes ſoli, & ſanguis offerebantur Deo Leui.c.6. qñ autem introduceretur ſanguis hoſtiȩ ꝑ peccato intra Sanctuarium, & qñ non patet Leui.ca.4. In ſolis enim duobus ſacrificiis introducebatur illuc, ſ. in ſacrificio pro peccato ſummi ſacerdotis, & pro peccato totius populi. nulla alia iura proueniebãt

Delictum, & peccatũ quomodo differunt.

ſacerdotibus de ſacrificiis. *Et quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi.* Ideſt etiam omnia quæ pertinent ad me, vel redduntur pro peccato, & pro delicto. Iſta ſunt quædam alia iura prȩter ſacrificia. nam licet pro peccato fiant ſacrificia, tñ quædam alia ſunt pro peccato, quæ non ſunt ſacrificia, ſicut cum aliquis dabat ſacerdoti ȩſtimationem damni, & quintam partem, ſi non ſupererat ille, vel hȩredes ſui, cui damnum illatum fuerat, vel ſi aliquis daret damnum, & quintam partem inſuper cum vſurpaſſet res ſanctificatas, vt ſupra declaratum eſt, iſta reddebantur pro peccato. Et dicuntur eſſe aliqua pro peccato, & aliqua pro delicto, quia peccatum eſt cum aliquis offendit Deum, vel proximum committẽdo aliquid: delictum eſt cũ aliquis iſtorum offenditur, omittendo aliquid, ad qđ facere obligamur, & in vtroque caſu competet reſtitutio, quia ita poteſt interdum damnificari proximus,

F me ceſſante a ſolutione, quam facere tenebar in certo termino, ſicut ſi aliquid raperem, & tamen ceſſare a ſolutione delictum eſt, rapere autem peccatum, & pro vtroque Deo iura competebant, quæ proueniebant ſacerdotibus, & de his non eſt dicendum, ꝙ aliquid proueniat Deo, ſed totũ ſacerdotibus, vt patet ſupra cap.5. Nec valet ſi aliquis obiiciat de ariete qui offerebatur in expiationem, qui non pertinebat ad ſacerdotem, vt patet ſupra capitu. quinto. quia ille immolabatur in ſacrificium, ideo neceſſe erat, quòd aliquid proueniret Deo, ſaltem ſanguis, & adipes, cȩtera autem ſacerdotibus ſecundum regulam communem ſacrificiorum pro peccato.

Et cedit in Sancta ſanctorum. Ponitur iſta conditio, qa
G non omnia quæ offerebantur in ſacrificium cedebãt in Sancta ſanctorum, ideſt ſanctificabantur. Non accipitur hic Sancta ſanctorum pro parte quadam tabernaculi, quia iſto modo nihil cedebat in Sancta ſanctorum, ideſt non habebat pars illa Sanctuarii aliqua iura ſpecialia, ſed dicitur cedere aliquid in Sancta Sanctorum, ideſt effici ſanctificatum, & ſic dicitur de hoſtia pro peccato, quod eſt Sancta ſanctorum Leui.ca.6. & ſic de multis aliis, & tunc eſt ſenſus, quòd eorum quæ offeruntur quædam totaliter ſanctificantur, & dicuntur cedere in Sancta ſanctorum, ideſt effici multum ſancta, alia autem non totaliter ſanctificantur, & iſta non cedunt in Sancta Sanctorum, quia quamquã ſancta ſint, tamen non ſunt Sancta ſanctorum, ideſt excellẽter ſancta, quod ſignificat iſte genitiuus addi-
H tus: hoc autem patet in holocauſto, hoſtia pacifica, & & hoſtia pro peccato, nam holocauſtum totaliter cedebat in Sancta ſanctorum, quia nihil proueniebat popularibus, hoſtia etiam pro peccato erat Saocta Sanctorum, quia nihil de ea comedebant offerentes. hoſtia autem pacifica non erat Sancta ſanctorum, ſed ſolum ſancta, quia aliquid de ea proueniebat popularibus, & quia aliquid proueniebat Deo, ex ea parte vocabatur Sancta.

Nunc eſt ſenſus, quòd de ſacrificiis quæ cedunt in Sancta ſanctorum, ideſt totaliter efficiuntur ſancta, ꝓueniebat aliquid ſacerdotibus, de eis autem quæ non
I cedebant in Sancta ſanctorum, ideſt de partibus quæ non ſanctificabantur, nihil proueniebat ſacerdotibus, & hoc verum eſt, quia de holocauſto, quod totaliter ſanctificabatur, aliquid proueniebat ſacerdoti, ſcilicet pellis: & de hoſtia pro peccato, quæ totaliter ſanctificabatur, proueniebant aliqua iura ſacerdotibus, de quibus ſupra dictum eſt: de partibus, tamen hoſtiȩ pacificȩ quȩ non ſanctificabantur, nihil proueniebat ſacerdoti, ſed de partibus ſanctificatis, ſ. pectuſculum, & armus dexter.

Sciendum, quòd iſta clauſula non refertur ad oblationes, & ſacrificia, & quicquid pro peccato redditur, ſed ſolum ad ſacrificia, nam de oblationibus generale eſt, quòd nihil pertineat ad offerẽtes, ſiue ſint obla-
K tiones libamentorum, ſiue quæcunque aliȩ: etiam de his quæ pro peccato redduntur, nihil pertinet ad reddentes, ſed totaliter ad ſacerdotes, ſupra capitu. quinto. ideo illa totaliter ſunt Sancta ſanctorum. de ſacrificiis tamen non eſt ſic, quia in hoſtia pacifica aliqđ pertinebat ad ipſum offerentẽ, ideo ad hanc particulam refertur iſta clauſula.

Tuum erit, & filiorum tuorum. Fiebat iſta locutio ad Aaron tanquam ad ſummum ſacerdotem, ſcilicet, quòd iſta iura prȩdicta pertinebant ad Aaron, & filios ſuos ex conceſſione Dei. nam iſta communia ſunt ad ſummum ſacerdotem, & minores, alia autem iura erant ſpecialia ſummo ſacerdoti, ſ. recipere decimam partem decimarum, vt patet infra in fine, de miniſtrationibus autem ſic erat, quia quædam erant commu-

Miniſtrationes cõmunes omnibus ſacerdotibꝰ, & quæ ꝓpria ſummo ſacerdoti.

nes

nes ſummo ſacerdoti, & minoribus, aliæ autem propriæ ſummi ſacerdotis, primæ autem erant ſex, ſcilicet offerre ſacrificia, diſponere lucernas in candelabro, incendere thymiama ſuper altare aureum, ponere panes in menſa propoſitionis, immolare vitulam rufam, expiare leproſos. de quibus omnibus ſupra dictum eſt.

Alia erat miniſtratio propria ſummo ſacerdoti, ſcilicet introire in Sancta ſanctorum, & facere ſacrificia diei propitiationis, de his omnib⁹ ſupra patet, ita oportuit, quòd iura iſtorum non eſſent ęqualia.

Sciendum etiam cũ dicitur hic, quòd iura iſta pertinebant ad Aaron, & filios ſuos, quòd non ſolum intelligitur hoc pro illis, qui ſunt ſacerdotes, & miniſtrant, ſed etiam pro illis qui paruuli erant, nondum potentes miniſtrare, & non ſolum pro eis qui ad miniſtrandum apti ſunt, ſed etiam pro eis, qui ſunt inepti, ſicut maculati, de quibus Leui. c. 21. qui prohibentur accedere ad miniſtrandum, tamen permittuntur comedere de ſanctificatis, & non ſolum intelligitur de filiis, ſed etiam de filiabus. eis etiam competebat comedere de quibuſdam ſanctificatis, vt patet infra in litera, & Leuitici cap. 10. quamquam non erat generale in eis, ſicut in filiis.

De iurib⁹ ſacerdotalibus, quæ tenebãtur comedere intra Sanctuariũ, & quæ extra.

In Sanctuario comedes illud. Hic determinatur locus comedendi ea quæ oblata ſunt, ſcilicet in Sanctuario, non intelligitur hoc, quòd comederetur intra tabernaculum, quia ibi nulli licebat comedere, aut bibere, ſed ſacerdotes ſolum introibant ad miniſtrandum. accipitur autem Sanctuarium pro parte exteriori, ſcilicet pro atrio, & ibi comedebant ſacerdotes ſanctificata, atque in eadem parte manebant diebus ſeptem cũ conſecrabantur Leuitici capit. 8. & iſtud generale eſt quantum ad omnes partes prouenẽtes ſacerdotibus de ſacrificiis, quòd comederent eas intra atrium tabernaculi, & ibi poterant comedere filii ſui, & filiæ, & vxores, & ſerui, & ancillæ. nam cum aliqui populares offerebant hoſtias pacificas, comedebant partes ſibi prouenientes intra Sanctuarium, ſic patet Deuteron. cap. 12. & 16. vbi dicitur, quòd offerentes epulabãtur coram Domino, & nihil aliud eſt epulari coram Domino, niſi comedere intra atrium tabernaculi coram altari holocauſtorum, in quo erat ſpecialiter Deus.

Mares tantum comedent ex eo. Ideſt ſoli maſculi comedere debebant de ſanctificato.

De quo tenebantur comedere maſculi, & de quo fœminæ. Et quæ non poterant comedi extra Sanctuarium, & quæ ſic.

Quæſt. XI.

SCIENDVM eſt, quòd hoc non intelligitur vniuerſaliter quantum ad omnia ſupra dicta, ſcilicet quantum ad omnes oblationes, & ſacrificia, & quicquid pro peccato redditur, ſed ſolũ quantum ad ſacrificium pro peccato, in quo conſiderandum eſt, quòd iſtorum trium prędictorum quędã erant, cuius aliqua pars Domino conſecrabatur, & alia erant de quibus nulla pars domino cedebat. primo modo ſunt ſacrificia, quia nullum ſacrificium eſt de quo non proueniat aliquid Deo, vt patet ex dictis, idem eſt de libamentis quæ offeruntur cum ſacrificiis, ſcilicet de ſimila, oleo, & vino, quia de iſtis proueniebat vnus pugillus Deo Leuitici capit. ſecundo. idem eſt de oblationibus quæ erant de panibus de quibus Leuitici capitul. ſecundo. quæ ſolæ dabantur Deo, nam etiam de his pars proueniebat Deo, vt patet ibidem.

De omnibus his dicendum eſt, quòd quandocunque proueniebant ſacerdotibus aliqua iura de ſacrificiis, vel de oblationibus, de quibus aliqua pars Deo

A proueniebat, non poterant comedi extra Sãctuarium. patet quia de ſacrificiis non ſuſcipiebant aliquas partes ſacerdotes, niſi de hoſtia pacifica, & pro peccato, vtriuſque tamen partes comedebant in Sanctuario, de hoſtia pro peccato patet Leuitici ſexto capitu. de partibus hoſtię pacificę Leuitici capitu. decimo. de ſimila autem quam accipiebant ſacerdotes in partem ſuam patet Leuitici cap. 6. omnia autem alia iura prouenientia ſacerdotibus, ſi eſſent comeſtibilia poterãt comedi extra Sãctuarium. ſicut de aliis oblationibus, quarum partes non proueniebant Deo, vtpote cum aliquis offerebat primitias, ſiue munera de melle, & panibus fermentatis. nam non poterat aliquid illorũ cremari in altari Leuitici cap. 2. ſed cedebant ſacerdotibus, idem de fructibus ſi aliquis offerret de eis, quoniam non adolebantur in altari, idem ſi aliquis offerret animal mundum ſacerdoti, non tamen ad immolandum: illud enim totaliter pertinebat ad ſacerdotem, vt patet ſupra cap. 5. ſcilicet quicquid in Sanctuarium offertur a ſingulis, & traditur manibus ſacerdotis ipſius erit. de alia particula, ſ. de eo, quod redditur pro peccato, eodem modo eſt, quòd non tenẽtur ſacerdotes comedere illud intra Sanctuarium, quia non proueniebat aliquid de illo Deo, ſed totum ſacerdoti, vtpote ſi aliquis furatus fuiſſet arietes 10. & poſtea non inueniens cui reſtitueret, vellet reddere, tenebatur dare illos arietes 10. ſacerdoti, & illud erat ęſtimatio damni illati, deinde addebat quintam partem, ſcilicet duos arietes, poſtea dabat vnum arietem pro

C peccato, de his omnibus 13. arietibus ſolus vltimus, immolabatur, & de illo proueniebant iura ſacerdoti, vt ſupra dictum eſt, alios autem duodecim arietes integros, & viuẽtes recipiebat, & de illis poterat comedere, vel poterat omnes vẽdere, nec tenebatur aliquẽ eorum immolare. Si autem aliquem de his comederet, non tenebatur comedere carnes eius intra Sanctuarium, ſed vbicunque vellet, carnes tamen arietis vltimi ſolum poterat comedere in Sanctuario.

Nunc dicunt aliqui, quòd in omnibus illis iuribus quæ tenebantur ſacerdotes comedere intra Sanctuarium, ſoli maſculi poterant comedere, in aliis autem iuribus quæ poterant comedere extra Sanctuarium,

D tam fęminæ quam maſculi comedere poterant, & dicunt cauſam eſſe, quia fœminæ nunquam introibant in Sanctuarium, niſi ipſę offerrent victimas, hic autẽ fęminæ de genere ſacerdotum non comederent de victimis, quas offerrent, ſed de iuribus quæ prouenirent viris ſuis.

Sed hoc falſum eſt, quia filiæ ſacerdotum poterãt comedere de partibus ſacrificiorum, quæ proueniebant patribus ſuis, vt patet Leuitici cap. 10. & etiam ipſę comedebant intra Sanctuarium, cum dicitur ibidem, pectuſculum quoque, quod oblatum eſt, & armum qui ſeparatus eſt edetis in loco mundiſſimo tu, & filii tui, ac filiæ tuæ tecum. Item patet hoc infra, cũ dicitur. omnes primitiæ Sanctuarii, quas offerunt filii Iſrael Domino, tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis iure

E perpetuo. primitiæ tamen Sanctuarii vocantur partes ſacrificiorum quæ proueniebant de Sanctuario. Item patet hoc Leuitici 22. ca. vbi ponitur, quòd filia ſacerdotis, & familia ſua, ſcilicet ſerui, & ancillæ poterant comedere de ſanctificatis.

Item falſum eſt, quod dicunt, ſ. quòd fęminæ non poterant comedere de ſanctificatis, quia non poterãt intrare in atrium tabernaculi, niſi quando offerebãt. nã ſi aliquis offerret hoſtias pacificas omnes filii ſui, & filiæ ſerui, & ancillæ poterant comedere de ſanctificatis, & dicitur, quòd epulabuntur coram domino Deuteronom. 12. & 16. capitu. & tamen filiæ, & ancillæ hominis offerentis ſacrificia nihil offerebant, ideo

non

non eſt referendum hoc ad omnia ſacrificia, ſicut volebāt iſti, ſed ſolum ad ſacrificia pro peccato. nam de iſtis ſoli maſculi comedebant Leuitici capitu. ſexto. de carnibus tamen hoſtiæ pacificæ, ſcilicet de pectuſculo, & armo quæ proueniebant in ius ſacerdotum, licebat comedere etiam mulieribus Leuiti. capit. decimo. hic autem referendum eſt ad ſolum ſacrificiū pro peccato, quamquam litera nihil innuat. quare autem de ſacrificio pro peccato ſoli maſculi comedebant, & de ſacrificio pacifico tam maſculi quam fœminæ declaratum eſt Leuitici ſexto capitulo. & decimo.

Quia conſecratum eſt tibi. Iſta eſt cauſa huius determinationis immediate, ſcilicet quare comederetur ſacrificium pro peccato ſolum a maſculis, & dicitur, quia erat conſecratum, ideſt, quia habebat ſpecialem ſanctitatem iſtud ſacrificium pro peccato quàm aliæ oblationes, quæ non erant pro peccato, & etiam hoc conuenit quantùm ad illam particulam, quòd deberent comedi intra Sanctuarium, quod de omnibus ſacrificiis intelligitur, in aliis autem oblationibus licebat ſacerdotibus comedere de illis extra Sanctuariū, in oblatione, aut ſacrificiorum nequaquam, & hoc, quia iſta oblatio erat magis conſecrata quam cęteræ. vnde de aliis non recte dicitur, quòd conſecratæ ſint. acquiritur autem iſta conſecratio pro hoc, quòd ponebantur res, vel aliqua pars earum ſuper altare, & hoc in omnibus ſacrificiis erat, quia in quolibet cremabatur aliquid, & tunc non ſolum illa pars quę cremabatur ſuper altare dicebatur ſanctificata, ſed etiam omnes aliæ ſic patet de ſimila. nam quando offerebatur aliqua ſimila Deo, erat non fermentata, cum nihil fermentatum poſſit offerri Leuitici capitu. ſecundo. deinde poſita quadā parte ſuper altare, reliquum cedebat in cibos ſacerdotum, ſed illa reſidua ſimila non poterat fermētari cum comederetur a ſacerdotibus, quia fuerat pars eius quæ ſuper altare combuſta eſt, vt patet Leuitici capit. 6. ſcilicet reliquam autem partem ſimilæ comedet Aaron cum filiis ſuis abſque fermento, ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incenſum.

Primitias autem quas vouerint, & obtulerint filij Iſrael. Hic datur regula generalis, ſcilicet, quòd primitiæ quas Iſraelitæ vouerent, & offerrēt, pertinebant ad ſacerdotes, & ad filios ſuos, & filias. non accipiuntur autem hic primitiæ proprie prout ſunt primi fructus de area, vel torculari, quod patet, quia dicitur quas vouerint, ſed primitiæ de terrę naſcentibus non vouebantur, votum enim eſt de ſpontaneis, primitię autem ex neceſſitate debentur, ſcilicet de iure communi, ideo non cadunt ſub voto, ſicut actus pręcepti non cadit ſub voto, quia obligat ex lege, ſed actus conſilii: quod autem ex lege debitum eſt, non poteſt iterum fieri debitum per votum, ſic patet de primogenitis, quæ debebantur ex lege, & vetuit Deus illa voueri Leuitici cap. 27. ſ. primogenita quæ ad Deum pertinent nemo ſanctificare poterit, & vouere, ſ. ſi bos, ſiue ouis fuerit Domini ſunt. ideo neceſſe eſt accipi hic primitias large pro omni ſeparatione, quam faciunt homines de rebus ſuis ad offerendum Deo, quia illa ſeparatio vocatur primitiæ, eo quòd fit de partibus melioribus, vt ſupra declaratum eſt. & hic nihil magis ponitur quā ſupra cum dicebatur. ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearū, niſi quòd exprimitur, quòd pertineāt ad filios, & filias. Dicitur quas vouerint, quia aliquādo Iſraelitæ vouebant aliquid offerre, ad quod non tenebantur aliàs, ſiue eſſet de animalibus immolaticiis, & ad immolandum, ſiue non ad immolandum, ſed ad ſolam vtilitatem ſacerdotum, ſiue de frugibus vino, aut aliis rebus, quia omnia hęc ſunt primitię, ideſt

Primitiæ quas vouerent pertinebant ad ſacerdotes.

Actus præcepti non cadit ſub voto.

F ſeparationes pro domino. *Et obtulerint*. Iſta particula poteſt referri ad pręcedentem tanquam diſtincta, vel tanquam conſequens.

Si primo modo eſt ſenſus, quòd etiam de primitiis quas obtulerint Iſraelitæ, & non vouerint, erunt iura ſacerdotum. Aliqua enim ex voto debebantur, alia autem dabantur quę nunquam fuerant promiſſa, ſed ſponte offerebantur: de primis dicebantur vouerint, de ſecundis obtulerint, & vtroque modo pertinebāt iſtæ primitię ad ſacerdotes. Alio modo poteſt intelligi iſta particula, vt conſequens ad ſuperiorem, ſ. quòd primitiæ, quas vouerint Iſraelitę, & poſtea obtulerint eas, pertinebunt ad ſacerdotes, ſed primus ſenſus melior eſt.

G *Tibi dedi, & filijs ac filiabus tuis*. Ideſt pertinebunt ad te, & filios, & filias, hoc non intelligitur quantum ad ius percipiendi, ſed quantum ad eſſe licitum comedere de illis, ſ. quòd ſoli ſacerdotes habebant ius percipiēdi iſtas primitias, filię autem eorum, vel vxores nō habebant ius percipiendi, ſed ius comedendi. nam ius percipiendi iſta erat propter officium, vt patet ſupra cum dicatur, quòd Deus dabat omnia iſta Aaron, & filiis ſuis pro officio ſacerdotali. Mulieribus tamen non licebat aliqua miniſtratio ſacerdotalis. ergo non habebant ipſę ius percipiendi, ſed ſoli maſculi. dicebantur tamen primitię datę filiis, & filiabus, quia ita licebat comedere filiabus de iſtis iuribus, ſicut filiis.

H *Primitiæ non accipiuntur hic pro omnibus iuribus quæ poterant prouenire ſacerdotibus quomodocunque ex voto, vel ex ſpontanea oblatione, ſed ex ſacrificijs tantum. Et quod aliqua offerebantur ſacerdotibus quæ poterant ipſi vendere, vel dare: alia quæ cogebantur ipſi comedere.*

Quæſt. XII.

SCIENDVM autem, quòd quamquam hic poſſint accipi primitiæ generaliter pro omnibus iuribus, quę poterant ſacerdotibus prouenire ex voto, vel ex ſpontanea oblatione, tamen ſolum accipiūtur pro iuribus, quę proueniunt ex ſacrificiis, vel ex libamentis ſacrificiorum, & hoc patet ex duobus, primo quia dicitur immediate, qui mundus eſt in domo tua veſcetur eis, ideſt, quòd requirebatur munditia in comedentibus ad iſta iura. ſi tamen intelligeretur vniuerſaliter de omnibus, quę vouentur, vel ſponte offeruntur, falſum eſſet. nam ſi aliquis offerret decem arietes ſacerdoti non ad immolandū, ſed vt cederent in ius eius, non tenebatur dare ſolis mundis ad comedendum, ſed tam mundi quam immundi poterant comedere. nam licebat ſacerdotibus vendere illos, cum non eſſent aliquid ſacrum, nec acquiſiuiſſent aliquam ſanctificationē, quia nulla pars eorum fuerat combuſta in altari, ſicut licebat Leuitis vendere fructus, qui proueniebant eis ex iure decimarum. ideo tamen, quod venditur licet comedi ab immundis, quia nullam habent ſanctificationem, nam ſi aliquam haberet, non venderetur. quòd autē Leuitis liceret vēdere fructus decimarum patet, quia aliàs non haberent vnde viuerēt: nihil enim erat quo vti poſſent in commutationem cum aliis Iſraelitis, niſi venderent fructus decimarum ad neceſſitates ſuas, quia nihil aliud poſſidebant, vt patet infra, nihil aliud poſſidebunt Leuitę decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui.

Item patet, quia quòd in aliis quę offerebantur pręter quam in ſacrificiis, non requireretur munditia in comedētibus, quia cum dicitur infra de vino, & oleo, & frumento oblato, non ſubditur, quòd qui mundus fuerit comedet, ſed ſimpliciter dicitur, quòd proue-

nient

A nient ſacerdoti; & hic dicitur de munditia. ergo ſolũ intelligitur de iuribus prouenientibus de ſacrificijs. Item ſecundo patet, quia ſi accipiantur hic primitiæ generaliter pro omnibus iuribus, quę proueniunt ex voto, vel alias offerendo, coincident omnia quæ habentur hic, vſque ad illam partem. *Omne quod ex voto.* Et tamen inconueniens eſt, quia hic ponuntur tria, tanquam diſtincta, & omnia vocantur decimę. Si tamẽ intelligamus hoc de ſolis ſacrificijs, erunt iſta tria diſtincta, & non coincidet litera. Quod patet, quia intelligetur iſtud primum de iuribus, quæ proueniunt de ſacrificio, & vocantur primitię: ſecundum intelligetur de iuribus, quę proueniunt ex terrę naſcẽtibus, quorum pars non ponitur ſuper altare, ſed prouenit ſimpliciter ſacerdoti, & hoc nõ ex obligatione legis, B ſed ex voto, vel ſpontanea oblatione; & de hoc intelligitur ille. §. *Omnem medullam.* Tertium intelligitur de iuribus, quæ proueniunt ſacerdoti de terræ naſcentibus ex obligatione legis, ſiue voto, & iſta vocãtur proprie primitiæ, & de his intelligitur ille. §.

Vniuerſa frugum initia. Et iſte eſt conueniens ſenſus, & tunc verum eſt de iſtis primitijs, de quibus hic non licebat comedere alicui, niſi mundo.

De quibus primitijs verum eſt, quòd pertinent ad filios, & filias. Et quando filia ſacerdotis poterat comedere de ſanctificatis, & quando non.

Quæſt. XIII.

C Onsiderandum etiam, quia dicitur, quòd iſtæ primitię pertinẽt ad filios, & filias. ſed non eſt intelligendum vniuerſaliter de omnibus iuribus ſacrificiorum, quia aliqua erant, de quibus non licebat comedere fęminis, ſcilicet, partes ſacrificiorum pro peccato: ſoli enim maſculi comedebãt de his, vt patet Leui. capitulo ſexto, ſed intelligitur ſolum iſte §. de iuribus, quę proueniũt de hoſtia pacifica, ſcilicet, de pectuſculo, & armo, q̃a de his licebat comedere filijs, & filiabus Leui. capitulo decimo, etiam licebat comedere de quibuſdam libamentis ſacrificiorum, & nõ ſolum filijs, & filiabus licebat comedere, ſed etiam vxori ſacerdotis, & ſeruo, D & ancillæ: mercenario tamen, & inquilino non licebat, vt patet Leuit. vigeſimoſecundo capit. ſcilicet, inquilinus ſacerdotis, & mercenarius non veſcetur ex eis: quem autem ſacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit hi comedent ex eis. De filia ſacerdotis etiam conſiderandum eſt, quòd non licebat ei ſemper comedere de ſanctificatis: nam ſi eſſet tradita in vxorem alicui viro, qui non eſſet de genere ſacerdotali, non licebat comedere de ſanctificatis: ſi tamen repudiaretur ab illo viro, & rediret in domum patris ſui, vel ſi mortuo viro, rediret ſine liberis ad domum patris, licebat ei comedere de his, ſicut ante licuerat: ſi rediret habens filios, non licebat ei comedere de ſanctificatis, quia iam videbatur pertinere E ad aliam tribum; de his Leuit. vigeſimoſecundo capitulo.

Iure perpetuo. Ideſt iſta prouenięt ad te ſemper, quia non ſunt iura temporalia, ſed quandiu manſerit ſtatus Iudæorum, tãdiu manebunt iſta iura, & erat hoc per ſucceſſiones, ſcilicet, quòd ſicut patres ſuſceperant iſta iura, ita filij ſuſciperent, & ſic in æternum. vnde ſummo ſacerdoti ſuccedebat filius ſuus primogenitus in ſummum ſacerdotium, & in omnibus iuribus ſacerdotij; minoribus autem ſacerdotibus ſuccedebant filij in illo gradu ſacerdotij, & iuribus. de ſucceſſione ſummi ſacerdotis, patet Exod. vigeſimonono, & Leuiti. ſexto, & octauo capitulo, & infra vi-

A geſimo capitulo, de minoribus ſacerdotibus manifeſtum eſt, ſcilicet, quòd omnes filij ſacerdotum eſſent ſacerdotes, niſi eſſent deformes, vel carentes aliquo membro, de quo Leuiti. capitulo vigeſimoprimo, & hoc modo extendebantur iſta iura in æternum per eandem progeniem, & nunquam deuoluebantur ad alios, ſicut nunc fit in beneficijs eccleſiaſticis, quæ iure hæreditario poſſideri non debent; ratio diuerſitatis eſt, quia nunc non licet ſacerdotibus habere filios: tunc autem licebat; ſi autem nunc haberent, eſſent illegitimi: iſti tamen etiam ſecundum leges humanas nõ ſuccedunt patribus ſuis in honoribus, propter defectum natalium: ideo non debent nunc haberi iure hereditario, immo quod difficilius eſt, filij B ſacerdotum non poſſunt ad ſacros ordines promoueri, niſi cum eis diſpenſatum fuerit, & dato quòd cum aliquo iſtorum diſpenſetur, vt poſſit habere beneficium, & ſuſcipere ſacros ordines, non poterit habere beneficium, in quo pater eius proximo adminiſtrauit extra de filijs presbyt. per totum.

Qui mundus eſt in domo tua veſcetur eis. Ad ſacerdotes dirigitur verbum, ſcilicet, quòd illi, qui ſunt in domo ſua, ſi ſint mundi, poterunt comedere de his primitijs, quæ ſunt partes ſacrificiorum. non tamen eſt intelligendum, quòd omnes qui eſſent in domo ſacerdotis poſſent comedere de his, etiam ſi eſſent mundi. nam ſi aliquis alienigena veniret, & hoſpitaretur in domo ſacerdotis, non poſſet comedere de his. ſic C patet Leuiti. vigeſimoſecundo capitulo. omnis alienigena comedendi de ſanctificatis non habeat poteſtatem. ſed dicuntur eſſe aliqui in domo ſacerdotis, ideſt in familia eius proprie dicta, & tunc licet eis comedere, ſicut ſunt filij, & filiæ, & vxor, ſerui, & ancillę. ſi tamen accipiatur familia largè adhuc non licet omnibus, qui ſunt in familia ſacerdotis, etiam ſi mundi ſint. ſic eſt de mercenarijs, & inquilinis: mercenarij enim licet in domo eius, a quo conducuntur, per magnum tempus manebant, tamen de familia eius non ſunt; ideo non licebat ſacerdoti dare alicui mercenario de cibis ſanctificatis, Leuiti. capitulo vigeſimoſecundo, ſed intelligitur hoc de illis, qui ſunt proprie in familia ſacerdotis, quia etiam illis non licet comedere de ſanctificatis, niſi mundi ſint: mun-D ditia autem opponitur immunditię, & non maculæ: ideo licet aliquis eſſet maculatus, ſi non erat immundus licebat ei comedere de ſanctificatis, ſcilicet, de partibus ſacrificiorum, & a fortiori de omnibus alijs non conſecratis, vtpote ſi aliquis filius ſacerdotis haberet maculã ęqualiter licebat ei comedere de ſanctificatis, ſicut cæteris non maculatis, ſolum autem vetabatur accedere ad miniſteria ſacerdotalia, Leuitic. capitulo vigeſimoprimo, omnis qui habuerit maculam de ſemine Aaron ſacerdotis, non accedet offerre hoſtias Domino, nec panes Deo ſuo; veſcetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non de-E bet Sanctuarium meum: immunditia autem erat aliquid maius, & repellabat a cõmeſtione ſacratiorum, & a miniſtratione ſacerdotali. Differentia autem eſt inter iſta, quia macula dicitur aliqua naturalis deformitas, vt ſi homo ſit cęcus, ſi claudus, ſi paruo, vel grandi, & torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in capite, ſi herniosus, Leui. capit. 21. (Quid ſit macula, & q̃d immunditia.)

Immunditia autem dicitur ſordes, vel irregularitas accidẽtaliter cauſata tactu alicuius rei immundę, vel quia patitur homo in ſe aliquid, quod eſt immũdum. Primo modo, vt ſi aliquis tetigerit mortuũ, vel oſſa (Sacerdotes maculati, aut immundi, a quibus arcebantur.)

reperta in agro, vel ſepulchrum, vel tentorium, in quo eſt aliquis mortuus, vel ſi tetigerit animal captum a beſtia, vel morticinum, vel comederit animal immundum, vel tetigerit hominem leproſum, vel fluentem ſemine, vel mulierem mēſtruatam, aut introierit, & manſerit in domo, quę ſit leproſa, vel combuſſerit vitulam rufam, aut immolauerit eam, vel cineres eius collegerit, aut portauerit in deſertum caprum emiſſarium, vel ſi tetigerit reptilia mortua, vel viuentia, vel ſtercus humanum, & ſimilia.

De ſecundo modo cū aliquis in ſe patitur immundum ſine contactu, vt ſi aliquis ſit leproſus, vel fluens ſemine, vel mulier menſtruata, aut influxu ſanguinis multi temporis; vel ſi patiatur homo pollutionem nocturnam. de his Leuit. capitulo quinto, & vndecimo, & continuè, vſque ad decimū ſeptimū, & in capitulo vigeſimoſecundo. de his etiam ſupra capitulo quinto, & infra ſequen. cap. macula autem eſt è contrario, quia ſiue a natura proueniat, ſiue accidētaliter infligatur, perpetua eſt; immunditia autem poterat tolli per aquas luſtrationis, vt patet ſequen. capit. vel alijs modis diuerſis, vt patet præallegatis capitulis. & ſic macula pœna quædam eſt, vel quaſi pœna: immūditia autem culpa quædam, vel irregularitas conſequens culpam, quę licet aliquo modo pęnalis ſit, magis tamen pertinet ad culpā; & quia maculę erāt quędam afflictiones, quas aliquis inuoluntarius incurrebat, ſiue ſuſtinebat, cum afflictis nō ſit danda afflictio, vt extra de cleri. ęgro. cap. ex parte. & de cenſi. cap. licet, permittebatur comedere, ſed non miniſtrare ad ſcandalum, & horrorem populi vitandum. ſicut nūc fit in eccleſia extra de cleri. ęgro. per totum. & de cor. vitia. per totum. Sed differentia eſt, quantum inter nouum, & vetus teſtamentum, quia in lege veteri, ſi aliquis naſceretur monſtruoſus de filijs Aaron, permittebatur comedere; licet non miniſtraret, nūc autem ſi aliquis monſtruoſus, vel debilitatus, aut corpore vitiatus ſit a principio, vel poſt, non permittetur promoueri ad ſacros ordines, nec concedetur ei beneficium, requirens miniſtrationem in ſacris. Ratio autem diuerſitatis eſt, quia in veteri teſtamento ſacerdotium veniebat per ſucceſſionem, nunc autem nō; & ibi ſacerdotes non habebant alia iura, quibus ſuſtentarentur, niſi iura Sanctuarij; ideo ſi filij eorum maculati non poſſent comedere de ſanctificatis, non haberent aliquid, vnde ſuſtentarētur: ideo prouiſum eſt eis, vt alerentur de cibis ſanctificatis: nunc autem cum non proueniat ſacerdotium per ſucceſſionem, nullus priuabitur aliquo iure, dato quòd non permittatur promoueri ad ſacros ordines, ſi monſtruoſus eſt; quia ex hoc non priuatur ſucceſſione paterna: in veteri tamen teſtamento priuaretur ſucceſſione paterna filius ſacerdotis monſtruoſus, ſi non liceret ei comedere de ſanctificatis, quia nihil aliud habebat, in quo ſuccederet patri, niſi in iuribus Sanctuarij, vt patet infra, cum dicatur, quòd nihil poſſidebunt ſacerdotes, & Leuitæ in terra Iſraelitarum, quia Deus eſt poſſeſſio, & pars eorum, id eſt ea quę dabantur eis de iuribus Dei, erant eis tanquam poſſeſſio, & pars. & clarius dicitur Ioſue, capitulo decimotertio, ſcilicet, quòd nihil poſſidebunt Leuitæ in terra Iſraelitarum, quia ſacrificia Dei, & victima ipſa eſt poſſeſſio eorum. ideo iſti monſtruoſi, vel maculati æqualiter percipiebant iura cum cæteris, licet non miniſtrarent Leuit. capitulo vigeſimoprimo, qui autem immundus erat, non comedebat de ſanctificatis: & hoc quia immunditię, vt communiter voluntarie contrahuntur, & voluntariorum eſt pœna, vel premium, inuoluntariorum autem nequaquam iuxta Ariſto. 3. Ethi. quam non ſequebatur aliquod inconueniens, dato

F quòd immundi non comederent de ſanctificatis, ſicut ſequeretur, ſi non comederent maculati, quia macula eſt aliquid in perpetuum durans; immunditia autem faciliter tollitur, quia plurimę earum tolluntur in primo ſolis occaſu, poſtquam contractæ ſunt; rarę autem ſunt quę durant per ſeptem dies, ſicut contactus mortui, de quo ſequen. cap. & accedere carnaliter ad mulierem mēſtruatam, Leuit. capitulo decimoquinto. De alijs immūditijs, quod tollātur ad ſolis occaſum, patet Leuit. capitulo vndecimo; & hoc verum eſt in illis, quæ ſunt per contactum: quæ autem ſunt ſine contactu durant, quamdiu qualitas illa manſerit, quia illę ſunt immunditię naturales, ſicut eſſe leproſum, eſſe fluentem ſemine, & mulierem

G pati menſtrua, vel ſanguinem fluentem vltra tempora menſtruorum. de modo purificationis horum, patet Leui. duodecimo, quartodecimo, et quintodecimo capit. iſtę autem immunditię vltimę, ſi ſemper durarent, faciebant hominem ineptum pro ſemper ad comedēdum de ſanctificatis; & hoc quia magnus horror erat huiuſmodi hominem comedere de ſanctificatis; cum etiam quibuſdam iſtorum non licebat communicare alijs hominibus, ſed eijciebantur de caſtris, ſcilicet, fluentes ſemine, & leproſi: de iſtis autem immundis, quando poſt munditiam, liceret eis comedere de ſanctificatis, patet Leuit. capitulo vigeſimoſecundo.

H *Omnem medullam vini, ac frumenti, & olei.* Hic ponuntur alia iura ſacerdotum, & etiam vocantur primitię: & dicitur quòd omnis medulla vini, olei, & frumenti pertinebit ad ſacerdotem. eſt hoc intelligēdum de iuribus ſacerdotū, quę non proueniunt de ſacrificijs, ſed de terræ naſcentibus, quæ non viuunt, vt de vino, oleo, & frumento, vt patet hic. etiam intelligendum eſt hoc, quòd iſta iura non ſunt debita ex obligatione legis, ſicut primitiæ, quę proprie dicuntur initia fructuum, ſed ſpontanee offeruntur, vel ex voto redduntur. nam de primitijs, quę proprię vocantur primitię immediatè. dicitur, cum vocantur initia fructuum; & dicitur omnis medulla vini, olei, & frumenti. Vocatur medulla optimum, quod eſt in re, & dicitur medulla quaſi medium, quia in medio conſeruatur id,

Alia iura ſacerdotū prouenientia ex terræ naſcentibus.

Medulla quid ſignificet.

I quod melius eſt de ipſa re, & ſic in animalibus medulla eſt quędam ſubſtantia rara, conſeruata intra concauitatem oſſium. in arboribus medulla eſt id quod eſt in medio arboris, & in vtrique medulla eſt id quo vegetatur ipſa res: ita in frumento accipitur medulla pro ſubſtantia frumenti, quæ continetur intra corticem: in vino autem, & oleo non accipitur proprie medulla, ſed ſecundum metaphoram pro eo, quod melius eſt de vino, & oleo. Et ſic etiam interdum accipitur pro medulla adeps ſecundum metaphoram in frumento, vt patet Pſalm. 147. ſcilicet: Qui ponit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te. adeps tamen proprie ſignat pinguedinem, quę eſt ſuper renunculos. & ſic eſt ſenſus hic, quòd omne optimum de oleo, vino, & frumento, quod vocatur medulla, p-

K ueniat ſacerdotibus, non ſimpliciter, quia non tenebantur Iſraelitę dare omne optimum in vino, oleo, & frumento ſacerdotibus, ſed eſt ſenſus, quòd quando Iſraelitę offerrent de vino, oleo, & frumento offerrent de melioribus partibus, quas haberent, quia illud offerebatur Deo, & ſi de partibus peioribus offerrent, non acceptaretur oblatio, ſicut non acceptauit Dominus oblationem Cain, ſed Abel, Geneſ. capitulo quarto; & hoc, quia dicitur, quòd Cain obtulit de peioribus, Abel vero de melioribus, quæ habebat in grege ſuo. Et tamen vinum, & oleum, & frumentum, quæ offerebantur, totaliter proueniebant ſacerdotibus, niſi eſſent tanquam libamenta,

quæ

quæ ſunt partes ſacrificiorum, quia tunc proueniebat maior pars eorum ſacerdotibus, ſed non totum, cum quædam particula cremaretur ſuper altare, vt patet Leuit. capitulo ſecundo. Aliqui exponunt hoc de primitijs, quæ ſunt proprie primitiæ dicentes, quòd ſacerdotes haberent medullam vini, olei, & frumẽti, quia de his ſoluebãtur primitiæ, & ipſç de melioribus partibus fructus dandæ erant: de decimis autem nõ erat ſic, quia non eligebantur potiſſime in animalibus, ſed compellebãt paſtores exire pecora de caulis, & quicquid decimo loco perueniſſet dabatur Deo in decimam, ſiue bonum, ſiue malum eſſet, Leui. vigeſimoſeptimo capit. ſed iſta expoſitio non tenet, quia tunc. §. ſequens, ſcilicet, vniuerſa frugum initia coincideret cum iſto, cum ille intelligatur de primitijs propriè B dictis: ideo non eſt intelligendum de primitijs illo modo, ſed de alijs, quæ offeruntur. motiuum erroris huius expoſitionis eſt, quia dicitur hic, quicquid offerunt primitiarum; ſed non accipiuntur primitiæ ſemper pro primitijs illis, vt patet ſupra in litera, cum omnia iura vocentur primitiæ, ideſt ſeparationes factç pro Deo. ſed intelligendum eſt, vt dictum fuit.

Quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi. Ideſt omnes primitias, ſcilicet, ſeparationes, quas Iſraelitæ offerunt prouenient ſacerdotibus. nam Deus loquebatur hic ad Aaron, & filios ſuos: & quamquam primitiç ſignificent omnia iura ſacerdotalia, tamen reſtringendum eſt hic ad ea, de quibus dicitur in litera, ſcilicet, ad vinum, oleum, & frumentum, quando offeruntur ſacerdotibus, non tanquam libamenta. & C dicitur quòd iſta offeruntur Domino, quia quamquã in ius ſacerdotis prouentura ſint, & offerentes ſciant, quòd de his nihil Deo cremandum eſt, ſed omnia cçdent ſacerdotibus, tamen Deo fit iſta oblatio: nam non daretur ſacerdotibus, niſi quia Dei miniſtri ſunt, & tunc nihil differt, an id quod offertur, totaliter proueniat ſacerdotibus, vel totum coram Deo crametur, cum offerentes non propter ſacerdotes, ſed propter Deum offerant, potiſſimè quia omnes iſtæ oblationes in ius Dei proueniebant, quia tamen ipſç habet miniſtros, vult eis dari iura iſta, quibus ſuſtententur.

Vniuerſa frugum initia, quæ gignit humus. Hic ponitur aliud ius ſacerdotale, ſcilicet, primitiæ proprie dictæ, D de quibus nihil habebant Leuitç, ſed ſoli ſacerdotes: & patet quia dicĩt hic vniuerſa initia frugum. dicuntur autem initia, ideſt primordia, & illç propriè ſunt primitiæ, quæ de primis fructibus offeruntur; & iſtç erant ſub neceſſitate legis, ſicut decimæ, nec proueniebant ex voto, vel ſpontanea oblatione.

Tria genera primitiarum proprie dictarum, quæ ſoluebantur tribus temporibus, & quantum ſoluebatur de eis, & de quibus rebus apud Iudæos dicebantur decimæ, & primitiæ. Quæſt. XIIII.

HARVM autem proprie dictarum primitiarum erant tria genera, ſecundum quòd E ſoluebantur tribus temporibus. Priores primitiæ erant in feſto azymorum, quando colligebantur manipuli in ſecũdo die azymorum de ſpicis adhuc virentibus, antequàm quicquam collegiſſent Iſraelitç de frugibus, & offerebantur illi manipuli, atque vnus de eis conſecrabatur Domino, iuxta formam, quæ habetur Leui. capitulo ſecundo, & vigeſimotertio: cedebant autem iſti manipuli primitiarum in ius ſacerdotis; præter modicum, quod cremabatur de vno eorum, vt declaratum eſt, Leuiti. 23. cap. iſtç autem vocabãtur proprie primitiç, quia ante A iſtas nõ ſumebatur quicquam de fructibus agrorum, quia non licebat comedi panes, pultes, vel polentam ante oblationem illorum manipulorum Leuit. vigeſimotertio cap.

Secundç primitiç erant, quæ ſoluebantur in feſto Pentecoſtes, quando incipiebant eſſe panes noui de frumento, & tunc de qualibet domo offerebãtur duo panes in primitias, de quibus Leuiti. vigeſimotertio capit. & illi etiam cedebant in ius ſacerdotum, prçter modicum de vno, quod cremabatur ſuper altare.

Tertium genus primitiarum erat, quç ſoluebantur collectis omnibus fructibus, ſcilicet, in Autumno, & tunc dabantur partes de omnibus fructibus terrç, tam de frugibus, quàm de leguminibus, quam de arboribus: B principaliter tamen de frugibus vino, & oleo, quia iſtç erant, quç magis abundabant, & magis exigebantur ad ſuſtentationem humanam: de his autem dabatur maior quantitas, quia aliqui dabant quadrageſimam partem fructuum, qui plus dabant, vel qui minus dabant ſexageſimam, medio modo dabãt omnes alij: & iſtç ſunt, quç communi nomine vocantur primitiç, quia erant iura magna in modum decimarum. de his Exod. capitulo vigeſimotertio. & extra. de deci. capitulo primo. dicitur hic quòd dãda erant vniuerſa initia frugum, ideſt primitiæ de omnibus frugibus. non eſt ſenſus, quòd de frugibus ſolis propriè ſumptis darentur primitiç, quia tunc non darentur de oleo, nec de vino. ſed falſum eſt, quia de his principaliter dabantur; ſed accipiuntur hic nomine frugum C omnes fructus terrç, ſiue de frugibus, ſiue leguminibus, ſiue arboribus.

Primitiæ an dabantur de omnibus opinio Iudæorum. Et quòd primitiæ, & decimæ non erant æquales ſimpliciter, & quare non dabantr primitiæ de animalibus, ſicut decimæ. Quæſt. XV.

IVDAEI autem dicunt, quòd primitiæ ſolum dabantur de frumento, & hordeo, vino, & ficubus, malogranatis, oleo, & melle, quia iſta ſolum exprimuntur eſſe in terra promiſſionis Deuter. capitulo octauo.

D Sed iſta ratio eſt inſufficiens, quia ſi eſſet ſenſus, quòd iſta ſola eſſent in terra Chanaan, verum eſſet, quòd non darentur primitiç de aliquibus alijs, quia non poterant dare Iſraelitæ, quæ non habebant, falſum tamen eſt, quia multa alia legumina, & fructus erant in terra Chanaan; vt etiam patet in multis locis in ſcriptura. Si autẽ dicatur, quod de his ſolis erant ſoluendç primitiæ, quia ad hoc exprimebantur, vt de eis primitiç ſoluerentur, verum eſſet, tamen non exprimuntur ad hoc, ſed ſolum ad ſignificandum abundantiam terræ illius, vt patet ibidem. fuerunt autem iſta expreſſa, quia iſta erant, in quibus terra magis abũdabat, vel ſorte, quia erant magis neceſſaria ad vitam, & communiora in vſu.

E Sed dicendum eſt, quòd erant primitiæ ſoluendæ de omnibus terrç naſcentibus, quç alicuius valoris æſtimabantur ad conuertendum in precium, & ad aliqualem neceſſitatem humanam proficiunt: quòd dicitur propter quaſdam herbas, quæ ad ſolum odorẽ, vel aſpectum habentur, & non ſunt ad conuertendũ in precium, nec ad proficiendum neceſſitatibus humanis. ꝙ autem de pluribus fructibus terrç ſoluerentur primitiç, quàm de illis, quos expreſſerunt Iudæi manifeſtum eſt, quia primitiç, & decimç çqualiter ſe habent, quantum ad ea, de quibus ſolui debent; licét non quãtum ad æqualitatem ſummæ, i. quod de omnibus

nibus fructibus, de quibus ſoluuntur decimę debent ſolui primitiæ, ſed de menta, anetho, & cymino debent ſolui decimæ, ergo debent ſolui primitiæ; & iſta non ſunt de fructibus illis, quos expreſſerũt Iudęi: antecedens patet Matth. 23. capi. cum dixit Chriſtus, vęh vobis Scribę, & Phariſęi Hipocritę, qui decimatis mentam, & anethũ, & cyminum, & relinquitis quæ grauiora ſunt legis, iudicium, miſericordiam, fidem. Ex quo forte aliquis diceret, quòd Phariſæi, & Scribę ad oſtentandum ſe eſſe iuſtos decimabãt anethum, mentam, & cyminum, tamen non erant obligati ad hoc, ſed falſum eſt, quia immediatè patet, quòd erant obligati ad iſta, cum dixit Chriſtus. Hęc oportuit facere, & illa non omittere: ſed oportet neceſſitatem induci; obligabantur ergo dare primitias de his, ſicut dare decimas, & ſic de alijs fructibus.

Quæ gignit humus. Non ponitur hoc ad ſignandum aliquid ſpecialiter, quia nullę fruges ſunt, quę nõ gignantur ab humo; ſed ponitur ex ſuperabundãti, ſicut cum dicitur accipies bouem de armento, vel arietem de grege, quia nullus bos eſt, qui ad armentum non pertineat, nec aries, qui non ad gregem.

Conſiderandum circa hoc, quòd licet primitiæ, & decimę eſſent ęquales, quantum ad omnia terrę naſcentia, tamen non erãt ęquales ſimpliciter, quia decimę ſoluebantur de omnibus animalibus, tam mundis, quàm immundis, quæ pertinebant ad vſum humanum, ſcilicet, de pecoribus, vt arietibus, bobus, & hircis, & de iumentis, vt de equis, aſinis, & camelis: primitię tamen non ſoluebantur de his, nec reperietur vnquam in veteri teſtamento, quòd dicantur primitiæ, niſi de terrę naſcentibus: decimę tamen reperiuntur de pecoribus Leuit. 27. cap. Cauſa huius eſt, quia erat aliquod alterum ius de animalibus, quod ęquiualebat primitijs, ſcilicet, quòd dabantur primogenita de illis, ſi erant munda, vel redimebantur, quãdo animalia erant immunda, vt patet Exo. cap. 13. & infra in litera. Dare tamen primogenita adhuc magis erat, quàm dare primitias, & magis, quàm decimas; vnde forte de maximis iuribus, quæ habebant ſacerdotes erat ipſa oblatio primogenitorum, & redẽptio; ideo non decuit, vt ſtatuerentur alię primitiæ in animalibus. nã & ſi primitię ſoluerentur de animalibus, hoc eſſet de primogenitis, quia illa ſunt prima, & de primis primitiæ dicuntur. *Et Domino deportantur.* Ideſt proueniunt ad te primitię, ſiue initia frugum, quę portantur ad Dominum: etiã non addit hoc aliquid ſpecialiter ad priorem clauſulam, quia non erant aliqua initia fructuum, quę Domino non portarentur, cum eſſent omnia obligata a lege Deo. *Cedent in vſus tuos.* Ideſt omnes iſtę primitię erunt ad cibum tuum, vel ad vſus tuos, ideſt ad omnes neceſſitates tuas.

> Primitiæ aliquæ nõ poterant transferri ad alios vſus, niſi ad cibos.

Pro quo ſciendũ eſt, quòd de primitijs aliquę erãt, quę ad cibos ſacerdotum pertinebant, & non poterant transferri ad alium vſum. Alię erant quæ ad omnes vſus transferri poterant, ſcilicet, quòd poterant vendi, & commutari, & aliquid alterum inde emi.

In quo ſciendum, quòd illarum primitiarum, quarum partes quędam proueniebant Deo, ſolum erat vſus ſacerdotum in comedendo de illis, & non poterant transferri ad alium vſum, ſcilicet, non poterant vendi, nec commutari, vel alijs extraneis donari. Aliæ erant primitię, de quibus Deus non recipiebat partem ad cremãdum coram ipſo, ſed totaliter ſacerdotibus proueniebant. iſtę poterant vendi, & donari, atque transferri ad quemlibet vſum.

Ad primum modum pertinebant duo genera primitiarum, ſcilicet, illę, quę offerebantur in feſto azymorum, & quę offerebantur in feſto Pẽtecoſtes,

F de iſtis enim proueniebat quædam pars Deo, ſcilicet, quia cremabatur ſuper altare pars manipuli ſpicarũ, & pars panis oblati in primitias Pentecoſtes, de quo Leui. capitulo vigeſimotertio: vnde propter partes illas crematas coram Domino omnes alię partes acquirebant quandam conſecrationem, & non poterant cedere, niſi in vſus miniſtrorum Sanctuarij, & familiæ ſuę: ideo de his primitijs non poterat comedere quiſquam niſi mundus, quia erãt conſecratæ propter particulas, quę combuſtę fuerant in altari, ſicut erat de ſimila oblata, cuius pars cremabatur in altari, quia reliqua cedens in ius ſacerdotum non poterat fermẽtari propter illam. Ex quo innuitur, quod ſi tota fuiſſet data ſacerdotibus, & nihil de ea prouenisſet Deo

G potuiſſet fermentari. De tertio genere primitiarum, de quibus pars non dabatur Deo, ſed totaliter cedebant in ius ſacerdotum, dicendum eſt, quòd accipiebantur ad vſus eorum, qualitercunque, ſcilicet, quòd poſſent comedere, & vendere, & donare: & de his poterat comedere mundus, ſiue immundus, quia nihil ponebatur in altari de illis. ſimile erat de decimis, quæ proueniebant Leuitis: quoniam poterant conuenire illas ad omnem vſum, & expendere in neceſſitates ſuas: ſicut dicitur infra nihil aliud poſſidebunt Leuitę decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorũ, & neceſſaria ſeparaui. vſus dicit quãtum ad ſumptio-

H nem in cibos, neceſſaria dicit quantum ad commutationes, venditiones, & donationes, & alios cõtractus, quos facere poterant de fructibus decimarum, cum inde ſolum haberent ſuſtentamentum. ſimile ergo erit de primitijs, quòd poterunt accipi ad cibos, & ad omnes alios vſus, cum nulla pars earum conſecraretur ſuper altare.

Qui mundus eſt in domo veſcetur ex eis. Hoc non poteſt referri ad omnia immediata, ſcilicet ad primitias quas vouerunt, & obtulerunt Iſraelitę, & ad medullam vini, & frumẽti, & ad vniuerſa frugum initia, quę gignit humus, quia non requiritur pro omnibus his munditia in comedentibus, ſicut declaratum eſt de medulla vini, & olei, & de initijs frugum: poterit ergo dici, quòd ſolum referuntur ad primam particulam de primitijs, quas vouent, & offerunt Iſraelitę, quod

I intelligitur de partibus ſacrificiorum, quia de illis ſoli mundi comedere poterant, & in loco ſancto, vt ſupra declaratum eſt.

Si autem obijciatur, quòd videatur referri ad omnia ſupra dicta, quia poſt illa ponitur.

Reſpondendum eſt, quòd non ſequitur ex hoc, qa ſic dicebatur ſupra de ſacrificijs, & de eo quòd redditur pro peccato, & delicto, & de oblatione, quòd cederent in ius ſacerdotum, & poſtea inferebantur in Sanctuario, ſcilicet, in Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo. quod videbatur referri ad omnia ſuperiora, tamẽ ſolum referebatur ad ſacrificium pro peccato, vt ſupra declaratum eſt; ita eſt hic, quòd quamquam poſita fuerint ſupra tria, tamen ad primũ ſolum refertur iſta clauſula, vt declaratum eſt; ita hic

K referretur iſta clauſula, qui mundus eſt, &c. ſolum ad primam particulam ſuperiorem, ſcilicet, ad iura, quæ habentur de ſacrificijs.

Alio modo poteſt exponi, & melius, ꝙ iſta clauſula referatur ad omnia ſuperiora, licet non vniuerſaliter, quia de quolibet genere horum erat aliqd, quod non licebat comedi, niſi a mundis: ſtatim de ſacrificijs manifeſtum eſt; etiam de medulla frumenti, olei, & vini, quia quando iſta offerebantur, & ponebantur ſuper altare aliquæ partes eorum; non licebat reliqua comedi, quæ proueniebant in ius ſacerdotum, niſi a mundis: ſi autem offerrentur ſimpliciter, ita

vt

vt nulla pars eorum poneretur ſuper altare, poterant comedi, & vendi, & dari mūdis, vel immundis. Item poteſt intelligi de tertio horum, ſ. de primitijs frugū, quia in primitijs ſunt aliqua genera, quę non poſſunt comedi, niſi a mundis, quia pars quædam harum primitiarum crematur ſuper altare, ſ. primum, & ſecundum genus primitiarum, quia de his cremabanť quædam partes, vt dictū eſt. De tertio autem genere primitiarum nihil cremabatur ſuper altare, ſed proueniebant ſimpliciter ſacerdotibus, ſicut proueniebant decimę Leuitis, vt patet infra: ideo poterant vendi, vel fieri de his quęlibet mutationes; ita vt nō eſſet neceſſe dari illas mundis, ſed quibuſcunque liceret comedere. *Omne quod ex voto reddiderint filij Iſrael tuum erit.* Hic ponitur aliud ius ſacerdotale, ſ. illa, quę proueniebant ex voto; & iſta erant iura ſpecialia.

An quicquid dabatur ex voto pertineret ad ſacerdotes. Et quòd nullus poterat ſe vouere Deo. *Quæſt.* *XVI.*

CIRCA hoc tamen conſiderandum eſt, ꝙ nō pertinebat ad ſacerdotes, quicquid dabať ex voto: ſed ſciendum, ꝙ quandocunque laici aliquid vouebant, aut erat animal, aut non, ſi erat animal, & erat mundum, aut exprimebant in voto, ꝙ offerebant ad immolandum, aut non: ſi non exprimebant cedebat animal in ius ſacerdotum, & non debebat immolari, ſed viuum eis proueniebat, & poterant facere de illo quicquid vellent. Si autē animal voueretur ad immolandum, tunc proueniebant iura ſacerdotibus de illo animali ſecundum genus ſacrificij, & tamen immolabatur animal. Si autem aliquis voueret animal, & non immolaticiū, ſed ſeipſum, aut vouebat ſe ſimpliciter, aut vouebat ad faciendum aliquid; ſi vouebat ſecūdo modo faciebat illum actum, quem vouerat, vtpote ieiunare, vel ire in Sanctuariū, ſi autem voueret ſeipſum ſimpliciter dicens. ego voueo me Deo, non tranſibat in ius Dei, quia non poterant laici applicari ad aliquam miniſtrationem Sanctuarij, ſicut nunc applicantur aſſumēdo ordinem ſacrum, vel intrando religionem: ideo vouentes dabāt pro ſeipſis pecunias ſecūdum diuerſitates ętatum, & ſexuum, quia pro quibuſdā dabātur tres ſicli, pro alijs quinque, pro alijs decem, & ſic vario modo, de quo habetur Leuit. cap. 27. & iſta pecunia proueniebat ſacerdotibus, quia iſti, qui vouerant ſe, debebant applicari Deo ad aliquam miniſtrationem, ſed nō poterāt, quia erant laici; ideo dabatur pecunia illis, qui miniſtrabant loco illorum, ſ. ſacerdotibus, ſicut erat de pecunia data pro redemptione primogenitorum, q̄a iſta proueniebat ſacerdotibus totaliter, ſupra cap. 3. & infra in litera. eo ꝙ ipſi miniſtrabant loco primogenitorum: nā primogeniti debebant miniſtrare, niſi Deus repuliſſet eos. Si autem aliquis vouiſſet rem ſuam, aut illa erat animal, aut non. ſi primo modo, aut erat tale, quòd poſſet immolari, vel non. ſi poterat immolari fiebat, vt ſupra dictum eſt. Si autem eſſet animal immundum, quod immolari non poterat, ſiue eſſet immunditia iſta ſecundum ſpeciem, vel erat aliqua macula caſualis, æſtimabatur in pecunia, & ſi dominus, qui vouerat redimeret, ſuper addebat quintam partē ad æſtimationem, & dabatur tota illa pecunia ſacerdoti. Si autem alius emiſſet proueniebat ſola ęſtimatio, vt patet Leui. cap. 17. ſed qualitercunque eſſet pecunia, ſemper proueniebat tota ſacerdoti, & nihil Sāctuario. Si autem quod voueretur non eſſet animal, ſed erat ager, redimi debebat ante vnum annum; & ſi dominus redimeret, dabat quintam partem ſuper æſtimatam pecuniam: modus autem æſtimandi erat, vt videretur quot modios ſementis capiebat ager, &

A ſic augebatur, & diminuebatur precium iuxta regulā datam, Leuit. 27. cap. Si autem non redimeret vouens agrum ſuum, vendebatur alteri ſecundum ęſtimationem pecuniæ non addita quinta parte, & dabatur pecunia ſacerdotibus: ager autem manebat in poteſtate ementis, vſque ad iubilęum: poſtea vero redibat ad ſacerdotes, & in æternum pertinebat ad eos, Leuiti. 27. cap. In hoc tamen diſtingui debet, an ille qui vouebat agrum, habebat eū ex hæreditate patrum ſuorum, vel emebat. ſi habuiſſet iure hęreditario, fiebant quæ dicta ſunt, ſi autem emiſſet, non poterat tranſire ager in proprietatem ſacerdotum in ęternum, quia vouens non poſſidebat eum in ęternum, ſed vſque ad iubileum: ideo cogebat redimere de manu ſacer-
B dotum, & proueniebat pecunia illis Leui. 27. ca. idem quod dictum eſt de agris, intelligendum eſt de domibus, & quibuſcunque poſſeſſionibus immobilibus, vt patet eodem cap.

Si autem aliquis vouiſſet res alias mobiles inanimatas, ſicut pecuniam, aut veſtes, & ſimilia cedebant in ius ſacerdotum, etiā ſi diceret. voueo res iſtas Deo, niſi expreſſe voueret res illas pro theſauris Sanctuarij, vt ſi voueret aurum, vel argentum, aut aliquid ſimile pro theſauris Domini, quia tunc cedebat theſauris Sanctuarij. nec obſtat, ſi aliquis dicat, quod omne, quod reddebant filij Iſrael ex voto proueniebat ſacerdotibus, vt patet hic, quia hoc verum eſt cum generaliter vouebatur aliquid Domino, non exprimendo pro theſauris Sanctuarij, vel ſi quis voueret ali-
C quid Domino pro ſacerdotibus, quod patet, quia id quod poterat aliquis facere ſimpliciter donans; & ſine voto poteſt facere donando votiuè: ſed ſimpliciter poteſt aliquis donare pecuniam pro Sanctuario Domini ad theſauros eius, vt patet infra 31. capit. de Iſraelitis, qui intulerunt in tabernaculum teſtimonij omne aurum, quod acceperant in pręda Madian; & de hoc nihil habuerunt ſacerdotes, ſed de reliqua pręda hominum, & iumentorum, vt patet ibidem. poterunt ergo facere hoc ex voto: & ſic patet de his, quæ dabantur ex voto, quomodo proueniebant ſacerdotibus.

Quicquid primo eruperit è vulua omnis carnis. Hic po-nitur aliud ius ſacerdotum, ſcilicet, accipere primoge-
D nita, vel redemptionem primogenitorum: in animalibus autem in quibuſdam accipiebantur ipſa primogenita, in alijs vero redimebantur.

Cauſa autē, quare Deus volebat primogenita ſibi dari, vel redimi erat, quia pertinebant ad eum: ipſe enim liberauerat omnia primogenita Iſraelitarum in Aegypto a morte; ideo volebat quòd darentur ei ſecundum ſubſtantiam, vel aliquod precium pro eis: de hoc autem declaratum eſt ſupra capitulo tertio, ſcilicet, quæ primogenita debent dari, vel redimi, & quare; & an fuit conueniens, quòd poneretur redemptio eorum: in hominibus autem erat redemptio, quia homo non eſt animal immolaticium, ſed magis debebat applicari Deo ad colendum eum, exhibendo Quędā primogenita redimebātur, alia immolabanť, alia cōmutabantur.
E aliquod obſequium, & quia primogenita multitudinis Iſrael non acceptabantur a Deo, quia omnes Tribus fuerant aliquo modo maculatę idolatria præter Tribum Leui, ſtatuit, vt quilibet de primogenitis, qui dare debebat ſeipſum ad obſequendum Domino, daret pro ſe aliquod precium, quod tranſiret in ius illorum, qui miniſtrabant Domino, & iſti erāt ſacerdotes de genere Leui. precium autem iſtud fuit quinque ſicli, vt patet ſupra capitulo tertio, & hic: in alijs animalibus quędam erant immolaticia, & quędam non, in eis quæ erant immolaticia accipiebantur primogenita, & immolabātur, & adipes eorum cremabantur ſuper altare: carnes aūt eorum totaliter proueniebant

ſacerdotibus, vt patet infra in litera: in animalibus autem immundis quędam erant, quæ redimebantur, & pro his dabatur precium, ſicut infra declarabitur ex eadem cauſa, qua in ſuperioribus: & iſta non dabãtur Deo in ſeipſis, quia erant immunda, & inepta ad immolationem: precium autem illud proueniebat ſacerdotibus.

Quicquid primum eruperit è vulua cunctæ carnis. Ideſt quicquid primo naſcitur in animalibus pertinebit ad ſacerdotes. Dicuntur autem primo erumpere è vulua primogenita; & iſta cedebant in ius ſacerdotum: dicitur autem cunctæ carnis, nõ quòd omnia animalia primogenita offerrentur, vel daretur precium pro eis, ſed pro quibuſdam, ſcilicet, pro omnibus animalibus mundis ad immolandum, & pro quibùſdam immundis: ideo determinatur iſta particula per ſequentem, ſcilicet.

Quam offerunt Domino. Ideſt de omni carne quę offertur Domino, ſed non omnia animalia offeruntur Domino, ergo non pertinebant primogenita omniũ ad ſacerdotes: accipitur autem hic offerre nõ pro immolare, quia ſolum erant tres ſpecies animalium immolaticiorum, ſcilicet, bos, capra, ouis. Homines autẽ non erant immolaticia animalia, & tamen de hominibus dabantur primogenita, vt patet hic. etiã de quibuſdam animalibus immundis accipiebatur redemptio; illa tamen non ſunt immolaticia, ſed accipitur offerre Domino, ideſt quomodocunque tribuere ei in ſe, vel in aliquo ęquiualenti; & hoc modo homo offerebatur Deo, quia dabatur precium pro illo, & quædam animalia immunda, quia recipiebatur commutatio pro eis; & de his dicitur, quòd primogenita omnium animalium offeruntur Deo, ideſt q̃ aliquo modo dantur Deo prouenient in ius ſacerdotum.

Siue ex hominibus, ſiue ex pecoribus fuerit tui iuris erit. Ideſt primogenita, ſiue ſint humana, ſiue de alijs animalibus pertinebant ad ſacerdotes; & hoc quia pro primogenito humano dabatur precium, & illud pertinebat ad ſacerdotem, vt patet ſupra capitulo tertio, vbi omnes Leuitæ dati ſunt in commutationem pro primogenitis Iſraelitarum: & quia excedebant primogeniti Iſraelitarum datum eſt precium pro omnibus illis, ſcilicet, pro quolibet quinque ſicli: & iſtud fuit datum Aaron, & filijs ſuis. Si autem erant primogenita animalium, etiam ad ius ſacerdotum pertinebant, quia aut illa erant munda, aut immunda. ſi erant munda, ideſt immolaticia immolabantur, & ſanguis eorum fundebatur per circuitum altaris; adipes autem cremabantur coram Domino in altari; carnes vero, & pellis totaliter proueniebant ſacerdòtibus. Si autem eſſent animalia immunda, ſicut aſinus, qui non erat immolaticius, fiebat commutatio, ſcilicet, vt daretur ouis pro primogenito, vel precium, & tam ouis, quàm precium proueniebat in ius ſacerdotis. Sciendum autem quod accipiuntur hic pecora generaliter tam pro pecoribus, quàm iumentis: nam ſolum conſueuerunt vocari pecora animalia comeſtibilia, iumenta autem vocantur animalia ad laborem, quæ non ſunt comeſtibilia, de quibus eſt aſinus, pro quo dabatur precium. Aliquando autem vocantur omnia iumenta è contrario, ſiue comeſtibilia, ſiue non comeſtibilia; Exo. capitulo decimotertio, ſcilicet: Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filijs Iſrael tam de hominibus, quã de iumentis.

Modus q̃ accipiebãt accipiendo iura de primogenitis.

Ita duntaxat, vt pro hominis primogenito precium accipias. Hic ponitur modus, qui habendus erat in accipiendo iura de primogenitis, ſcilicet, quòd cum iſta cõditione acciperentur, vt pro homine daretur precium, ſed non pro animalibus mundis ponitur iſta conditio, q̃a

F ſacerdotes magis vellent accipere precium pro omnibus primogenitis, tam animalium mundorum, quàm immundorum, quã immolare animalia munda, & accipere carnes eorum: nam maioris precij erat animal viuens, quã carnes animalis mortui, eo quòd animal viuens poterat vẽdi, vel accipi in cibum; poſtquam autem mortuum erat, & pars eius fuerat combuſta in altari ſolum poterat comedi: etiam non licebat comedere de illo quibuſcunque, ſed ſolum familiæ ſacerdotis, & ſolis mundis, vt ſupra declaratum eſt. de primitijs quæ vouentur, & offeruntur, ſcilicet de partibus ſacrificiorum, de quibus ſubditur, qui mũdus eſt in domo tua veſcetur eis; ideo Deus poſuit iſtam conditionem, vt non poſſent redimi omnia pri- G mogenita, ſed quædam eorum.

Et omne animal, quod immundum eſt redimi facias. Ideſt etiam pro animalibus immundis facias, vt detur redemptio, ſcilicet, tantum precium, quantum animalia valent. pro iſtis duobus accipiatur precium, ſcilicet pro homine, & pro animalibus immundis, ſed nõ eodem modo: nam de hoc homine dicitur quòd accipiet precium pro illo, de animalibus dicitur, quòd redimuntur, & eſt proprie dictum, quamquam aliquando ſcriptura non obſeruet iſtam differentiam: nã pro homine dabatur precium, & non redemptio, quia redimi aliquid eſt, quando tantum datur pro ipſo, quantum valet, vel quantum ęſtimatur valere. H pro primogenito autem hominis non fiebat ſic, quia ſolum dabantur quinque ſicli, vt patet ſupra capitulo tertio, ſed homo non æſtimatur quinque ſiclis, nam ſiclus apud Iudęos non erat magni valoris, cum vnus aries mediocris valeret duobus, vel tribus ſiclis, Leuit. capitulo quinto, nullus autem hominem æſtimat in precio duorum arietum; ideo non eſt redemptio in primogenito humano, ſed datur precium: in primogenitis autem pecorum immundorum fiebat redẽptio, quia dabatur tantum quantum valebant, vel dabatur animal mundum pro eis, ſcilicet, ouis, vt patet Exod. capitulo decimotertio. cum autem dicitur hic omne animal immundum redimi facias, eſt difficultas, quia inter animalia immunda ſolum aſinum redimi legimus, ſcilicet, commutari oue, Exod. capitulo deci- I motertio.

An animal immundum, quod redimendum erat in primogenitis intelligatur de immundis ſecundum ſpeciem, vel per accidens. Et quòd de cane non liceat dari precium in Sanctuario.

Quæſt. XVII.

AD quod ſciendum eſt iſtam literam poſſe intelligi dupliciter. vno modo de animalibus immundis ſecundum ſpeciem, vel naturam. alio modo de immundis ab aliquo caſu, vel defectu, & non ſecundum ſpeciem. Pro quo ſciendum, quòd animalia munda ad offerendum inter pecora, vel iumenta ſolum erant tria. bos, ouis, ca- K pra, & de his tribus iubetur ſolum fieri ſacrificium per totum Leuiticum: ad comedendum autem erãt decem pecora munda, ſcilicet, tria ſupra dicta, & alia ſeptem, de quibus Deuterono. decimoquarto capit. omnia autem alia erant immunda, tam ad comedendum, quam ad offerendum. Aliqui autem exponũt hic literam iſtam de animalibus immundis ſecũdum ſpeciem ad immolandum, vel ad comedẽdum, dum tamen domeſtica ſint; ideo dicunt, quòd de equo, mulo, aſino, camelo, ceruo, dama, & ſimilibus danda erat redemptio, præterquam de cane, cuius prohibet dari precium in Sanctuario, Deute. 23. c. 1. non offeres mercedẽ proſtibuli, nec preciũ canis in domum Dñi

Dei tui, quicquid eſt illud, quod vouetur, quia abominatio eſt vtrumque apud Dominum Deum tuum. Sed non videtur ſtare, quia non exprimit ſcriptura in aliquo loco de redemptione primogenitorum immundorum animalium, niſi de aſino, vbi primo data eſt iſta lex, Exo. 13. cap. ibi tamen poni debuiſſet perfecta: nam cęremonialia cum non dependeant ex ratione, non poſſunt ſciri, niſi quantum legiſlator expreſſerit: ideo ſi alia primogenita redimenda fuiſſent de animalibus immundis expreſſum fuiſſet, ſed ſolũ de aſino dictum eſt. Item ſi redimerentur omnia primogenita animalium immundorum, poneretur precium, ſed non ſtatuitur aliquod. Nec valet ſiquis dicat ꝙ quinque ſicli infra poſiti dantur in redemptionem pro quolibet animali immundo, quia quędam ſunt quorum valor non eſt ad duos ſiclos; quanto magis cum redimantur, quando nouiter nata ſunt? & tunc eſt minor valor ipſorum. ideo dicendum, quòd non poſſet intelligi de omnibus animalibus immundis ſecundum ſpeciem, ſed ſi referatur ad immunda ſecundum ſpeciem intelligetur de ſolo aſino, nam de ipſo ſolum iubetur, quòd redimatur Exo. c. 14.

Sed aliquis arguet non ſtare, quia dicitur hic omne animal immundum redimi facias. quomodo ergo ſtabit omne animal pro vnica ſpecie animalis?

Tres conditiones requiſitę in quolibet primogenito, qđ erat offerendum Deo.

Reſpondendum eſt non tenere argumẽtum: nam non ſolum nõ tenetur hic proprie vniuerſaliter iſtud ſignum, omnis, ſed etiam non poteſt teneri vniuerſaliter, quia tunc neceſſe erat, vt intelligeretur de omnibus ſpeciebus animalium immundorum, & ſic omnes piſces redimerentur; ſic etiam de ſerpentibus, & de ſpeciebus auium, de quibus impoſſibile erat, ꝙ aliquid redimeretur, quia iſta non veniebant in poteſtatem humanã; ideo neceſſe eſt, ꝙ reſtringatur iſta vniuerſalitas ad aliquem modum ſpecialem, ſ. ꝙ intelligatur de animalibus, quę veniũt in poteſtatem hominis, & in quibus diſtinguuntur primogenita, & illa ꝑtinent ad aliquem valorem. Prima conditio ex ſe apparet, quia de eo, quod non eſt in poteſtate humana, nihil dari poteſt. Secunda etiam neceſſaria eſt, quia primogenitum dicit habitudinem aliquã ad alios genitos; ideo in animalibus illis, in quibus nõ diſtinguitur eſſe primogenitum, & ſecundogenitum, ſed omnes filij ſimul nati ſunt, non poſſunt offerri primogenita. ſic eſt de auibus, quę ſimul incubant ſuper multa oua, & ſimul in eis formantur pulli; ideo ibi nullus eſt primogenitus. Alia autẽ animalia ſunt, in quibus primogeniti ſunt, tamen non cognoſcuntur a nobis, quia contingit interdũ, ꝙ vnico partu effundant multos fętus, ſicut eſt in porcis, & ibi non iudicamus, quis primogenitus ſit: vnde in talibus non poterat offerri primogenitus. Tertia conditio erat, ꝙ eſſent animalia alicuius valoris: nam primogenita dabantur ſacerdotibus tanquam quoddam ius, vt haberent inde partem ſuſtentationis: quòd autem darentur primogenita nullius valoris inutile erat, velut ſi darẽtur primogenita canum, & murilegorum; ideo de talibus non fuerunt danda. pauca ergo reſtant animalia, de quibus darentur primogenita, ſ. equus, camelus, & quædam alia, quæ in poteſtate hominum ſunt, ſed de his nõ dabantur primogenita, nec redimebantur, quia lex ſolũ iuſſit de aſinis Exo. 13 cap.

Cauſa autem quare de ſolis aſinis iuſſit; fuit quia Iſraelitæ nõ habuerunt alia animalia in exitu de Aegypto, niſi oues, boues, & hircos, q̃ ſunt animalia munda, & aſinos, qui ſunt animalia immunda: Deus autẽ ſolum iuſſit dari ſibi primogenita, quia ipſe liberauerat primogenita Iſraelitarum ab Angelo percuſſore in Aegypto: iſtam enim cauſam ipſe exprimit vbicũque iubet dari ſibi primogenita, vt patet Exod. 13. & A ſupra capitulo tertio, & octauo, ſed Iſraelitæ non habebant in exitu de Aegypto, niſi quinque ſpecies animalium, in quibus eſſent primogenita, ſcilicet, filios ſuos, & primogenita boum, ouium, caprarum, & aſinorum: ideo de his quinque iuſſum eſt dari primogenita, Exod. 13. cap. in equis autem, & camelis, & ſimilibus animalibus, quamquam eſſent in poteſtate humana, non dabantur primogenita, quia Deus noluit obligare illa primogenita, quæ non eripuerat de Aegypto; & hoc modo neceſſario intelligetur ꝑ hãc literam ſolus aſinus, ſ. omne animal immundum redimetur, id eſt omnia primogenita aſinorum.

Alio modo poteſt intelligi iſta litera vniuerſaliter, cum quadam modificatione, ſcilicet, omne animal B immundum redimi facias, id eſt omne animal immũdum, quod eſt redemptibile facias redimi, & tamen nullum eſt redemptibile de immundis, niſi aſinus, ergo de ipſo ſolo intelligetur. ſimilis modificatio habetur ſupra in litera, ſcilicet, quicquid primo erumpit de vulua omnis carnis tui iuris erit; & quia hoc intelligebatur ſimpliciter de omnibus primogenitis, litera ſubdidit, quam offerunt Domino, id eſt, hoc verũ eſt de cũcta carne, quæ offertur Domino, id eſt aliquo modo prouenit in ius Dei. Si autem exponatur litera iſta de animalibus immundis, non poteſt intelligi, niſi de aſino.

Sed aliqui dicunt non poſſe ſtare, quia aſinus non redimitur, ſed mutatur oue, vt patet Exo. cap. 13. vbi iubetur, quòd occidatur, vel detur ouis pro eo: hic C autem iubetur animal immundum redimi. Item ſi Dominus voluiſſet aſini redemptionem fieri pro ſacerdote, non commutaſſet in ouem, ſed in precium, ſicut fit de animalibus, quę vouentur Deo, quæ ſi immunda ſint ſecundum ſacerdotis arbitrium redimuntur, Leuit. 27. cap. Item vtilior, & magis valens eſſet aſinus ſacerdoti, vel ad vſus ſuos, vel vt venderetur, quàm quòd daretur ouis pro eo. ſi ergo mandatũ eſt, quòd commutaretur oue, hoc factum fuit, vt ouis loco eius immolaretur.

Item quandocunque animal aliquod mundum Deo proueniit immolari debebat, vt patet hic, ſed ouis illa, quæ dabatur pro primogenito aſini erat munda, ergo immolari debebat, & ſic non pertinebat to- D taliter ad ius ſacerdotum: ideo non eſſet liberum ſacerdotibus accipere precium redemptionis, vel accipere ouem pro aſino, quia ſi acciperent precium, defraudaretur ius Dei, quia non offerebatur ei ouis, ſicut aliàs offerenda erat: ideo dicunt quòd non eſt intelligenda litera iſta de animali immundo ſecundum ſpeciem, ſed ex accidenti, vel ex aliquo defectu, quem habuit a principio ſuæ generationis, vt ſi aliqua ouis erat cęca, vel clauda, vel cruribus fractis, vel clauda, ſeu auribus amputatis, non acceptabatur in ſacrificium ſoluendo vota, vel debita, vt patet Leuit. vigeſimoſecundo capitu. ideo ſicut non recipiebantur talia animalia ad ſoluendum de eis votum, vt patet ibidem; quamquam reciperentur ſpontanee ad hoſtiam paci- E ficam; ita non recipientur ad ſoluendum primogenita; quia ideo repellebantur a ſolutione voti, quia illud iam debitum erat, & a ſacrificio pacifico ſpontaneo non repellebantur, quia ſtrictius agitur in debitis, quã in ſpontaneis. ita circa dationem primogenitorum erit, quia primogenita debita ſunt a lege; ideo nõ poterunt dari ſi ſint immunda, ſed recipietur commutatio pro eis in precium.

Nunc dicendum eſt vtranque iſtarum expoſitionum duarum eſſe conuenientem. & ſi primo modo accipiatur conuenit litera iſta, quę vr̃ facere tres differẽtias, ſ. de primogenito hominis, pro quo daĩ preciũ, & de aĩali immundo, qđ redimiĩ, & de primogenito

bouis,ouis, & capræ, quod immolatur. nam ille.§.pri-
mogenita autem bouis, & ouis, &c. videtur innuere,
ꝙ animalia immunda, de quibus dicitur hic, non ſint
de ſpecie boum, ouium, & caprarum, & tamen ſi in-
telligatur animal immundum ſecũdum accidens, po-
netur in eadem ſpecie cum bobus, capris, & ouibus.
Item conuenit iſta litera, quia in animalibus ſit diffe-
rentia; quędam enim vocantur immunda, & quædã
maculata, & quædam munda. vocantur autẽ hic mũ-
da, quæ ſunt licita pro ſacrificio; vocantur autem im-
munda, quæ ſecundum ſpeciem ſunt illicita, ſicut om
nia animalia præter boues, oues, & capras; & ſunt iſta
ſecundum ſpeciem illicita: vocantur autẽ maculata
ea quę ſecundum ſpeciẽ ad immolandum licita ſunt,
& tamẽ ex aliquo caſu fiunt illicita, vt ſi ſint moſtruo
ſa, vel aliquod membrum eis amputatum fuerit: iſta
differentia obſeruatur, & innititur, Deute. 12. cap. hic
tamen nõ dicitur de animalibus maculatis, ſed de im-
mundis. ergo intelligitur de illis, quę ſunt immunda
ſecundum ſpeciem.

Ad argumentum in contrarium cum dicebatur, ꝙ
aſinus non redimitur, ſed commutatur oue, reſpon-
dendum eſt, ꝙ redimi non accipitur hic proprie, ſcili-
cet dari tantum de precio, quantum res valet, ſed re-
dimi, ideſt dari aliquid pro re ad tollendum obliga-
tionem, quæ erat in re, & ſatis poteſt vocari iſta redẽ-
ptio, nam primogenitum aſini eſt obligatum Deo,
cum teneatur dominus ſuus dare pro eo ouem, vel
occidere illum, Exo. 13. cap. iſta autem obligatio tol-
litur data oue, ergo redimitur aſinus; & cum argue-
batur vlterius, quòd non poſſet dari precium pro aſi-
no, ſed dabatur ouis, & illa immolabatur concedendũ
eſt, & tamẽ iſta immolatio vocatur redemptio, vt de-
claratum eſt.

Item conuenit iſta expoſitio; quia hoc modo dabi-
tur regula de omnibus primogenitis, tã hominibus,
quàm pecoribus, quàm iumentis. Si autem exponatẽ
litera iſta de animalibus immundis, ſecundũ accidens
ſolum dabitur regula de primogenitis hominum, &
pecorum. Si autem teneamus expoſitionem ſecũdã,
quòd intelligatur iſta clauſula de animalibus immũ-
dis a caſu, etiam litera iſta conuenit, primo quia ſupra
dicitur de primogenitis hominum, & pecorum ſolũ;
aſinus tamen non includitur nomine pecorum.

Item conuenit iſta litera, quia dicitur hic, ꝙ animal
immundum redimitur, & accipietur proprie redem-
ptio, ſ. vt detur tantum pro re, quantum valet, & hoc
verum eſt de animalibus primogenitis immundis ab
accidenti: quoniam ſacerdos ęſtimabat illa, & tãtum
dabatur pro eis, quantum ipſe iudicaſſet, ſicut dicitur
de animalibus, quę dabantur per votum Leui. c. 27.

Item cõuenit litera ſecundum iſtam expoſitionẽ,
q̃a tenebitur hic vniuerſalitas ꝓprie, ſ. oẽ animal im-
mundum redimi facias, ideſt omne primogenitum
bouis, ouis, & capræ, ꝙ fuerit immundum redimetur:
in alia autem expoſitione non tenebatur iſta clauſula
vniuerſaliter: Dicendum eſt vtranque harum expoſi-
tionum conuenientem eſſe, ſed prima eſt, quã litera
vult, & ipſa magis conuenit. Confirmationes autem
adductę pro ſecunda expoſitione ſatis poſſunt appli-
cari ad contrarium pro prima expoſitione, vt patet
conſiderando ſupra dicta, ſemper tamen verum eſt id
quod dicebatur in expoſitione ſecunda, ſcilicet, quòd
animalia immunda a caſu redimerentur, dato pro eis
precio iuſtę ęſtimationis, nec hoc repugnat expoſi-
tioni primæ, ſed eſt aliquid ſuperadditum illi, quod li-
tera non tangit.

Pro quo breuiter dicendum, quòd ſola erant quin-
que primogenita, quæ applicabantur Deo aliquo mo
do, ſcilicet, hominis, bouis, ouis, capræ, & aſini. de pri-

Quinque primogenita tantũ debebãtur.

F mogenito humano, dicendum quòd aut erat de ſa-
cerdotibus, & Leuitis, aut de popularibus. Si primo
modo nihil ſoluebatur pro illo: quod patet, quia ſa-
cerdores erant, qui ſuſcipiebant iſta iura. Quomodo
ergo de primogenitis eorum aliquid ſolueretur? nam
ſibijpſis ſoluere deberent: Leuitę etiam nihil ſolue-
bant, quia quamquam ipſi non ſuſciperent iura, quæ
proueniebant ex redemptione primogenitorum, ſed
ſoli ſacerdotes, tamen ipſi erant dati Deo pro primo-
genitis etiam, ſicut ſacerdotes, vt patet ſupra cap. 3. cũ
omnes Leuitę ab vno menſe, & ſupra dati fuerint in
commutationem pro omnibus primogenitis laico-
rum Iſraelitarum. cum ergo ipſi actualiter ſeruirent
Deo in miniſterio ſuo, ſicut ſacerdotes in opere ſa-
G cerdotali, non erat aliqua cauſa, quare de primogeni-
tis eorum ſolueretur aliquid, quia ſic dupliciter appli-
carentur ad Deum. Primo modo, quia omnes Leui-
tę actualiter ſeruiebant Domino. Secundo modo,
quia pro quolibet eorum daretur precium, quod nõ
eſt rationabile. cum ergo naſcebantur primogeniti ſa-
cerdotum, & Leuitarum nihil dabatur Deo cedens
in ius ſacerdotum. Si autem eſſent primogeniti lai-
corum, aut erant maſculi, aut fœminę. ſi maſculi da-
bantur quinque ſicli, & hoc ſiue eſſent pauperes, ſiue
diuites: nulla enim in hoc fiebat differẽtia, & hoc in-
telligerẽt omnes homines, ſiue pauperes, ſiue diuites
H ſe ęqualiter pertinere ad Deum. ſic erat de dimidio
ſiclo, quem dabat quilibet Iſraelitarum, quando tran-
ſibat ad numerum, quia diues non poterat addere, &
pauper non poterat diminuere, Exo. cap. 30. nec erat
valde magnum precium quinque ſiclorum, ſ. preciũ
duorum arietum in terra Chanaan, vt patet Leuit. ca-
pit. 5. vbi dicitur de ariete mediocri, quòd emi poterat
duobus ſiclis, ſed ibi non erant arietes in magno pre-
cio cum eſſet terra valde fertilis: ideo precium quin-
que ſiclorum non erat magnum.

Si autem eſſet fœmina primogenita, nihil dabatur
pro illa, nam Deus ſolum iuſſerat redimi primogeni-
ta maſculina, Exo. trigeſimotertio, & trigeſimoquar-
to capit. Cauſa huius erat, quia Deus ſolum volebat
illa primogenita redimi, & applicari ſibi quæ ipſe li-
berauerat in Aegypto, cum ſemper ponat illam libe-
I rationem pro cauſa redemptionis primogenitorum
ſupra capitulo tertio, & octauo, ſed in Aegypto ſola
maſculina primogenita liberata ſunt, ergo maſculina
redimi debuerunt: hoc ideo non tanquam aliqua
primogenita fœminina mortua fuerint de Iſraelitis,
quia nihil perijt de eis, ſed quia Angelus percutiẽs ſo-
lum occidebat primogenita maſculina, ſiue in ho-
minibus, ſiue in pecoribus; & quamquam omnia fę-
minina manſerint, nullum de eis liberatum dicitur;
de hoc late declaratũ eſt, Exo. trigeſimoquarto, & ſu-
pra capitulo tertio. Si autem aliqui maſculi naſcerẽ-
tur poſt illam fœminam primogenitam non daban-
tur aliqui ſicli pro omnibus illis, vel pro aliquo illo-
rum, quia nullus eorum erat primogenitus: iſta iura
tamen ſoluenda ſunt pro primogenito, Si autem eſ-
K ſet primogenitum bouis, ouis, & capræ, aut erat ani-
mal immaculatum, aut habebat aliquam maculam:
ſi autem eſſet immaculatum, ſcilicet, non moſtruo-
ſum, nec habens aliquam fœditatem, vel carentiam
membri, vt quia erat amputatum, vel a natiuitate ca-
rebat illo, immolabatur, & ſanguis fundebatur in cir-
cuitu altaris: adeps autem cremabatur; carnes ve-
ro, & pelles proueniebant ſacerdotibus, vt patet
infra.

Primogenita fœminina nõ redimebãtur

Si autem animal illud eſſet maculatum, ſcilicet ha-
bens aliquam maculam de ſupra dictis, & de quibus
habetur Leuit. c. 22. non poterat immolari, ſed dabatẽ
precium conueniens pro illo, ſic erat de animalibus,
quæ

quæ vouebantur,& erant immunda. nam æſtimabat illa ſacerdos, & tãtum tenebatur ſolnere qui vouebat animal Leuitici 27.ca. Si autem eſſet primogenitum aſini commutabatur oue,vt patet Leui.13.c.& iſta eſt redemptio quæ dicitur hic, illa autem ouis immolabatur, & proueniebant inde ſacerdotibus omnes carnes,& pellis, ſicut cũ offerebantur primogenita boũ, ouium,& caprarum. *Cuius redemptio erit poſt vnum menſem.* Iſtud non refertur ad animal immũdum de quo immediate dicebatur,nec ad animalia munda, de quibus infra dicitur, ſed ad redemptionẽ hominis, quod patet, quia determinatur precium illius infra quinq; ſicli, & tamen non competebat hoc pro animalibus mundis,nec immundis,ergo de homine intelligitur,

Quo tpe redemptio fieri debebat.

Item redemptio animalium mundorum non fiebat poſt menſem,ſed poſt 7.diem,nam bos,ouis,& capra 7.diebus eſſe debebant ſub vberibus matrum, & in die 8.offerri poterant Exodi 22.& Leuiti.22.& iſta fuit cauſa quare filii Leuitarum qui fuerunt commutati pro Iſraelitis primogenitis accepti ſunt ab vno menſe, & ſupra.vt patet ſupra cap.3. ſ. quia primogeniti ante menſem redimi non debebant, & quamuis eſſent multi filii Leuitarum, qui nondum attigerant menſem, nõ potuerunt dari loco primogenitorum, ideo illi qui defecerunt de Leuitis a menſe, & ſupra redempti ſunt precio a filiis Iſrael datis pro quolibet quinque ſiclis patet ſupra c.3.

Et ex hoc erat in filiis Iſraelitarum, ꝙ nunquam ante menſem redimerentur, & tamen poterant redimi poſt menſem, etiam ſi non in die quo finiretur menſis,& ex hoc conſuetum erat, vt die 40. poſt partum pueri primogeniti redimerẽtur apud Iudæos, & hoc, quia in die illo matres eorum ibant in templum iam purificatæ,& offerebant ſacrificia,vt patet Leuit.12.c. & in die illo beata Virgo iuit in templum, & portauit Saluatorem quem accepit in vlnis Simeon ſacerdos,& tamen dicitur, ꝙ parẽtes eius portauerunt eũ, vt facerent pro eo iuxta legem Moyſi Luc.ca.2. & illud erat,ꝙ redimeretur ibi,quod patet, quia Luc.2.c. allegatur auctoritas quę erat de redemptione primogenitorum cum dicitur. poſtquam autẽ impleti ſunt dies purgationis Mariæ ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini, quia omne maſculinum adaperiens vuluam ſanctum domino vocabitur,ſed iſta auctoritas habetur Exodi cap.13.ſ. ſanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam, ſed ibi nihil eſt, niſi redemptio primogenitorũ, ideo videtur,ꝙ in die 40.tulerunt parentes Saluatoris eum in templum ad ſoluendum quinque ſiclos, quæ debebantur pro redemptione primogenitorum, in quibus dicebantur ſanctificari primogeniti,ſic autem videtur, quòd faciebant omnes alii Iſraelitæ, nam non ageret Mater Saluatoris noſtri contra conſuetudinẽ legis,ergo die 40.conſuetũ erat, vt redimerentur omnes primogeniti hominum.

Hoĩes non redimebãtur quanti valerent.

Siclis argenti quinque. Ideſt dabitur in redemptionem pro quolibet valor quinque ſiclorum, & iſtos ſiclos habebant ſacerdotes,vt patet hic. Et ex iſto precio apparet, quòd non intelligatur iſta litera de animalibus immundis redimẽdis, quia ſolus aſinus redimebatur inter immunda, & dabatur pro eo ouis Leui.capi.13. ſed illa non valebat quinque ſiclos, immo forte non valebat vnum. quia vnus bonus aries ad immolandũ emebatur duobus ſiclis Leui.cap.5,etiam dato,quòd aſinus redimeretur in pecunia non darẽtur quinque ſicli, quia nullum animal ęquaretur cum homine in precio, vt tantum daretur pro eo in redemptione, ſicut pro homine. Niſi forte aliquis diceret, quòd homo non redimebatur quantum ad totum valorem,

A ſed dabatur aliquid pro illo, & hoc propter nobilitatem humanam, vt non videretur impoſitus ęqualis valor in pecunia homini. nam homo liber non recipit ęſtimationem,animalia autem ęſtimabantur tantum quantum valere poterant:ideo non eſt inconueniens, quòd daretur maior ſumma pro aliquo animali,quam pro homine, & hoc ſatis concedendum eſt. nam Leui.c.27. quando imponuntur precia pro hominibus,qui ſe vouent, pro quibuſdam imponitur p̃cium trium ſiclorum, pro aliis quinque, pro aliis 10. & ſic vario modo, ſed nullus homo poterat eſſe tam pauci valoris, vt ſolum valeret tantum quãtum aries, & dimidius.

Item patet,quia pro omnibus hominibus qui erãt

B a 20.annis vſque ad ſexaginta dabantur quinquaginta ſicli, & non conſiderabatur in hoc conditio alicuius hominis,nec addebatur,aut diminuebatur in aliquo; ſed manifeſtum eſt,quòd ſi homines venderentur ſecundum ſuum totum valorem,aliquis homo eſſet, q valeret plus quam decem homines,& tamen non fit aliqua differentia in hoc, ergo nõ venditur homo ſecundum ſuum totum valorem:animalia autem æſtimabantur tantum quantum valere poterãt, & quodlibet eorum per ſe,ergo in animalibus non erat incõueniens dari maius precium quam in homine, nec ẽt hoc negandum eſt, ſed quicquid ſit,litera iſta non poteſt intelligi, niſi de redemptione hominis, vt patet ex dictis.

Pondere Sanctuarij. Ideſt, iſti ſicli erant de pondere

C Sanctuarij,quod dicitur,quia duplices erant ſicli, quidam erant vſuales,& alij erant pertinentes ad Sãctuarium,qui autem pertinebant ad Sanctuarium erãt duplices ad primos, & propter hoc expreſſum eſt de ſiclis Sanctuarij, quia alioquin intelligeretur de minoribus,ſ.vſualibus ſecundum regulam communem legis humanę, & tamen quamquam nõ fuiſſet hic additum intelligeretur de ſiclis Sanctuarii, quia quãdocunque ſacra Scriptura facit mentionem de ſiclis,debent intelligi ſicli Sanctuarij, vt dicitur Leuit.27. cap. ſ.omnis ęſtimatio ſiclo Sanctuarij põderabitur,ideſt, quęcunque ęſtimatio fuerit facienda per ſiclos in rebus quæ iubentur a lege ęſtimabitur per ſiclos San-

D ctuarij. *Siclus viginti obolos habet.* Sic patet Leuit.ca.vlt. Exodi 30.& ſupra cap.3.

Hoc autem ponitur ad ſciendum quantitatem ſicli Sanctuarij, nam ſiclus vſualis nõ habebat tot obolos,ſed 10.vt quidam dicunt. *Primogenitum autem bouis, & ouis,& capræ non facies redimi.* Hic ponitur de primogenitis animalium mundorum ſecũdum ſpeciem,& ſunt ſolum iſta tria.in quo innuitur, quòd non erant aliqua alia,quæ immolari poſſent,cum dicatur de eis, ꝙ non redimantur,quia ſanctificata ſunt.Si tamen eſſent aliqua alia munda nõ ſolum de his, ſed etiam de alijs diceretur,quòd non redimerentur, & dicitur de his,ꝙ non redimantur,ideſt,quòd non detur aliquod aliud animal pro his,quia ĩ aſino fiebat commutatio, ſiue redemptio,quia non erat animal mundum, bos

E autem,ouis,& capra erant munda, ideo non debebat dari aliquod aliud animal pro eis,quia nullũ erat mũdius eis,immo nullum erat mundum pręter ipſa.

Quia ſanctificata ſunt Domino, Ideſt iſta pertinent ad Deum,& applicantur ei,vt immolentur, & crementur partes eorũ ſup altare.hic accipit̃ ſanctificatio ſtrictè, nam ſanctificatio large eſt applicatio ad Deum, & ſic quodcunq; applicatur aliquo modo ad Deum dr̃ ſanctificatum,& ſic dr̃ ſanctifica diem ſabbati,ideſt applica ad Deum cuſtodiendo illum propter Deum, hoc modo omnia primogenita,ſiue humana; ſiue aſinina ſiue bouis,ouis,& capę ſanctificata ſunt Deo,quia dr̃ Exo,13.ca. ſanctifica mihi omne primogenitum.

De quatuor generibus rerum ſanctificatarum, & de ſubdiuiſione iſtarum in alios modos, & in quo differant res iſtæ ſanctificatæ. Et quomodo intelligitur, quòd primogenita bouis, ouis, & capræ eſſent ſanctificata.
Quæſt. XVIII.

SED ſciendum, ꝙ cum ſanctificatio ſit applicatio ad Deum res quæ magis ad Deum applicātur magis ſanctificatę ſunt, & quæ maxime applicantur maxime ſunt ſanctificatę, iuxta regulā Ariſto.2.Topic. ſi ſimpliciter ad ſimpliciter, & magis ad magis, & maxime ad maxime, ſed quædam res magis applicabantur ad Deum, quam alię: ergo quædam erant magis ſanctificata, & propter hoc eorum, quę Deo proueniunt quędam vocātur ſancta, & quędam ſancta ſanctorum, ſicut oblatio pro peccato vocatur ſancta ſanctorum, oblatio autem pacifica vocatur ſancta. G

Sanctificatio habet quatuor gradus. In quo conſiderandum eſt, quòd ſanctificatio habet quatuor gradus ſecundum magis, & minus, reſpectu rerum, quæ applicabantur Deo in veteri teſtamento. Quædam.n. erant ſanctę, quia applicabantur Deo, non tamen in ſeipſis, ſed aliquis pro ipſis applicabatur, & hoc modo de omnibus primogenitis dici poterat, ꝙ erāt ſanctificata, quia quodlibet eorum in ſe, vel in alio Deo applicabatur, & ſic primogenitum aſini eſt aliquo modo ſanctificatum.i. Deo applicitum, quia loco eius applicabatur aliquid.ſ. ouis, quæ commutabatur Exod. capit.13. & iſte eſt minimus gradus ſanctificationis. H Alio modo applicabantur res Deo, ita quòd applicarētur in ſeipſis, & hoc erat tripliciter, quia quædam applicabantur Deo totaliter, alię partim Deo, & partim hominibus, & iſtarum ſecundarum quędam applicabantur Deo, & ſacerdotibus ſolum, alię autem applicabantur Deo, ſacerdotibus, & popularibus. Et iſtę vltimę ſunt in ſecundo gradu ſanctificationis, & hoc ſolum eſt in hoſtia pacifica, quia illa partim dabatur Deo, ſcilicet ſanguis, & adeps Leui.c.3. & partim ſacerdotibus, ſcilicet pectuſculum, & armus dexter, & cętera popularibus offerentibus Leuit.ca.7. & 10. iſta ſanctificata ſunt maiora eis, quę erant in primo gradu, nam iſtorum quędam partes per ſe applicantur Deo, eorum autem, quę erant in primo gradu nihil per ſe applicabatur, ſed aliquid loco eorum: erant tamē iſta I minora eis, quę totaliter applicabantur Deo, & eis, quę partim Deo, & partim ſacerdotibus ſolum.

Tertius gradus ſanctificationis eſt quantum ad ea, quę proueniebant partim Deo, & partim ſacerdotibus, & iſtud erat in multis iuribus, ſcilicet in hoſtia pro peccato, de qua nihil proueniebat offerentibus, ſed pars quædam Deo, ſcilicet adipes, & ſanguis Leuitic. capitulo quarto, & carnes ſacerdotibus Leuitic. capitulo 6. Iſtæ autem ſunt magis ſanctificatę res eis, quæ erant in duobus prioribus gradibus, quia nihil de eis cedit popularibus. Sic etiam eſt de libamentis omnium ſacrificiorum, quia quædā pars crematᷣ ſuꝑ altare, & reliquum prouenit ſacerdotibus, vt ſupra fuit declaratum, & ſic de multis alijs iuribus. K

Quartus gradus maxime ſanctificationis eſt in eis, quæ totaliter Deo proueniebāt, ſicut in holocauſtis, in quibus adeps ſanguis, & omnes carnes cremabantᷣ coram deo Leui.c.1. Sed adhuc iſti gradus poſſent diſtingui magis, quia primus gradus eorum quorū pars non dabatur Domino poterat ſubdiſtingui, quia quædam horum ſunt, quæ per ſe non dantur Deo, nec miniſtris eius, alia ſunt, quæ quamq̄ non dētur Deo per ſe, tamen dantur miniſtris eius. Prima ſunt, vt ſi redimatur primogenitum aſini, quia illud, nec ꝑ ſe datur Deo, nec ſacerdotibus ꝓuenit, aliquid ꝓ illo datur ſacerdotibus.ſ.ouis. Secūdū eſt in primitijs de fructibus **F** terrę, & decimis, & multis alijs iuribus ſacerdotum & Leuitarū, quę oīa dicunᷣ ſanctificata hic, & Leuit. 27.c. & proueniunt miniſtris Dei, tamen nihil de eis per ſe Deo prouenit, & in iſto gradu ſecunda ſunt magis ſanctificata quam prima. Item tertius gradus ſanctificationis eorum, quę partim Deo, & partim ſacerdotibus proueniunt ſubdiuiditur, quia quædam erant quę proueniebant ſacerdotibus, & toti familiæ ſuę tam maſculis quam fęminis tam mundis quam immundis. Alia erant quę proueniebant ſacerdotibus, & toti familię ſuę, ſolum quantum ad eos qui mundi erant. Alia erant quę proueniebant ſolis ſacerdotibus maſculis, & non familię eorū. primū erat in primitijs de fructibus terræ, & cęteris quę non po- G nebantur quantum ad aliquam partem ſuper altare, quia de illis poterat comedere tam mūdus q̄ immundus, & poterant vendi, vel cōmutari, vel dari in quoſcunque vſus, vt ſupra declaratum eſt, ſed iſta particula ad ſubdiuiſionem primi gradus pertinet: alia duo membra pertinebant ad hunc tertium gradum, & erat vnum illorum, quādo pertinebat ad ſacerdotes, & familiam ſuam in ſolis mundis, & hoc eſt in partibus quæ proueniebant de ſacrificio pacifico, ſ. pectuſculo, & armo dextro. nam tam filij q̄ filiæ ſacerdotū poterāt comedere de partibus illis Leuit.c.10. etiam tota familia ſacerdotum, dum tñ mundi eſſent Leui. cap.22. & hic. Secundum erat quantū ad ea quæ pertinebant ad ſolos ſacerdotes maſculos: & iſtud erat in partibus quę proueniebant de ſacrificio pro pctō; H ſoli enim maſculi comedebant de illis Leui.6.cap. & ſupra in litera. ideo iſtud ſecundum magis ſanctificatum eſt q̄ primum. Item quartus gradus ſanctificatorum, ſ. quæ ad Deum pertinebāt ſubdiuiditur, quia quædam totaliter ad Deum pertinebant, & cremabantᷣ in Sanctuario ſuper altare, ſicut holocauſta Leuit.cap.1. Alia ad Deum pertinebant, & totaliter cremabātur extra caſtra, ſicut ſacrificium pro pctō ſummi ſacerdotis, & pro pctō totius populi Leui.c.4. Prima autem magis ſanctificata ſunt hic q̄ ſecūda, & ſic poſſunt accipi 7. vel 8 gradus ſanctificationis maioris, & minoris in eis quæ pertinebant ad Deum in veteri teſt ō. Cū aūt dicebatur ſupra ꝙ oīa primo genita erāt ſāctificata, & hic in litera dr̄. ꝙ bos, ouis, & capra erāt I ſanctificata Dño, quaſi eſſent ſpecialiter ſanctificata dicendum eſt ꝙ differunt ſecundum diuerſos gradus ſanctificationis, quoniam omnia primogenita, quæ redimebantur, etiam ſi eſſent primogenita aſinorum erant ſanctificata, ſaltem in primo gradu, quia applicabantur Deo non per ſe, ſed per alterum: bos autem, & ouis, & capra erant ſanctificata Domino in tribus alijs gradibus.i. in ſecundo, ſi fieret de eis hoſtia pacifica, quoniam proueniebat pars ſacerdotibus, & pars popularibus, & pars Deo, etiam erant ſanctificata in tertio gradu, ſi fieret de eis ſacrificium pro peccato, cuius pars ꝓueniebat Deo, & pars ſacerdotibus: etiam erant ſanctificata in vltimo gradu ſi fieret de eis holocauſtū, quod totaliter proueniebat K Deo, ideo ſpecialem ſanctificationem habebant iſta tria ſuper omnia alia primogenita.

Intentio autem in præſenti eſt, ꝙ primogenita bouis, ouis, & capræ non redimentur, quia ſunt ſanctificata, ideſt ſunt talia de quibus poteſt fieri ſacrificium: alia autem primogenita, licet ſanctificata ſint, tamen non ſunt talia, vt de eis ſacrificium fieri poſſit.

Sciendum eſt, quòd iſta litera intelligitur de boue, oue, & capra quando non erant habentia maculam. nam dato quòd eſſent ſanctificata, ſi tamen haberent maculam non immolabantur Domino, ſed redimebantur. nam animalia maculata non poſſunt offerri ad hoc ꝙ ſoluatur eis votū, vel aliqd debitū Leui.22,

ſed ſolum poterat dari ſpontaneum ſacrificium paci-
ficum,& tunc ęſtimabantur iſta animalia, & dabatur
preciū ſacerdotibus, ſicut erat de animalibus immun
dis, quæ vouebantur Leui.27. *Sanguinem tantum eorum
fundes ſuper altare.* Ponuntur iura quæ proueniebant
Deo ex iſtis primogenitis, & quæ proueniebant ſacer
dotibus,duo autem dabātur Deo,ſ. ſanguis,& adeps,
reliqua vero,ſ.carnes, & pellis proueniebant in ius ſa-
cerdotum,& dicitur, ꝙ ſanguis erat ſundendus ſuper
altare, quia hoc pertinet ad modum aliorum ſacrifi-
ciorum,ſ.hoſtiæ pacificæ,& holocauſti de ritu ſangui
nis ſundendi , vnde erat hoc generale circa omnia ſa-
crificia,ꝙ adipes,& ſanguis pertinerent ad Deū Leui.
c.3.& 7.fundebatur autem ſanguis ſacrificiorum in al
tari,vel circa baſim eius.

De modo effundendi ſanguinē, circa omne genus ſacrificiorum.

Pro quo ſciendum eſt, quòd modus fundendi ſan-
guinem in ſacrificijs non erat vnicus, ſed in holocau-
ſto,& hoſtia pacifica erat vnus modus, ſ.quòd funde-
retur ſanguis ſuper altare per circuitum illius, & hoc
eſt,quòd funderetur ſuper parietes altaris , non quidē
intra altare ſuper ignem eius, ſed ſuper crepidinē pa-
rietum qui erant de tabulis, & hoc per circuitum al-
taris, ideſt ſuper crepidinen omnium quatuor tabula
rum,quæ erant latera altaris.iſte modus erat holocau
ſti,& hoſtiæ pacificæ Leuitici c.1.& 3. & hoc verum
erat,niſi cum afferretur volucris in holocauſtum , qa
tunc modicum de ſanguine eius debebat diſtillare ſu
per crepidinem altaris, reliquum vero ad baſim Le-
uitici ca.1. in ſacrificio pro peccato aliter fundebatur
ſanguis , ſ. quòd tingerentur quatuor cornua altaris
ſanguine,faciendo in eis quaſdam lituras, reliquus ve
ro ſanguis ad baſim funderetur Leui.cap.4.de modis
autē huius effuſionis ſanguinis, & de cauſis eorū ma-
gis declaratum eſt Leui.ca.1.3. & 4. hic autem fiebat
effuſio ſanguinis modo holocauſtorum, & ſacrificio-
rum pacificorum . *E. adipes adolebit in ſuauiſſimum odorem
domino.* Ideſt combures totam pinguedinem inferio-
rem , vocantur autem adipes partes pinguedinis,quę
non ſunt partes carnium , ſed ſunt adhęrentes carni-
bus,& ſic eſt pinguedo quæ operit renunculos,& pin
guedo operiens cętera vitalia,ſ.omalos,& pręcordia ,
ideſt partes coniunctas cordi , iſta autem ſemper cre-
mabantur coram Domino In quocunque ſacrificio
Leui.c.3. ſ. omnis adeps Domini erit iure perpetuo,
ſanguis quoque erat aliquid coniunctum adipibus,
quia de quocunque animali dabatur ſanguis, daban-
tur adipes,& è contrario Leui.c.7.& propter hoc iuſ-
ſum eſt ne de aliquo animali comederetur ſanguis ,
aut adeps Leu.c.3.& 7.& dicitur in odorem ſuauiſſi-
mum domino. ad ſignificandum magnam accepta-
tionem Dei, ſ.ꝙ ita acceptabat Deus iſta ſacrificia tan
quam ſi odor eorum eſſet valde ſuauis Deo , nihil ta-
men erat ſibi ſuaue, quia ipſe nō percipit aliquid odo
rabile, cum non habeat potentiam odoratiuam,& da
to,ꝙ habuiſſet eam non eſſet iſte odor ſuauis,ſed gra
uis,& deteſtabilis,ſ.odor adipis , & carnium cōbuſta-
rum . *Carnes vero in vſum tuum cedent.* Ideſt omnes car-
nes habebis,& non dabitur aliqua pars Deo ad cremā
dum in altari, nec aliqua pars proueniet laico danti ta
le animal,quia ipſe dabat illud ex neceſſitate,ideo ni-
hil de eo habere debebat, ſecus autem de hoſtiis paci
ficis , quas dabant populares ſpontanee, & vt ipſi ſu-
merent quaſdam partes illarum .

*Ad quod genus ſacrificij pertinerent primogenita oblata.
Quæſt. XIX.*

QVAERET aliquis circa hoc, ad quod genus ſa-
crificij pertinerent primogenita oblata, ſicut ſu
pra dictum eſt?

A Aliquis forte reſpondebit nō fieri ſacrificia ex illis.
Sed falſum eſt , quia cum ſanguis eorum fundatur in
altari,& adipes eorū crementur coram Dño ad ſacrifi
cium pertinent: quędam,n. ſacrificia erant de quibus
nihil amplius proueniebat Deo,ſ. ſacrificia pro pecca
to, ſiue carnes eorum cremarentur extra caſtra , ſiue
non.de hoc Leui.c.4.& 6. Rñdendum eſt, ꝙ iſtud ſa-
crificium non poteſt eſſe directe ſub aliquo trium ge
nerum ſacrificiorū:non.n.eſt ſub holocauſto, quia in
eo oēs carnes proueniebant Deo Leui.c.1.hic autem
proueniebant oēs carnes ſacerdotibus.ēt non erat ſa-
crificium pacificū, quia ibi aliquid proueniebat Deo,
& aliquid ſacerdotibus,& aliquid popularibus Leuit,
c.3.& 7.in hoc tñ ſacrificio primogenitorum popula
B ribus nihil proueniebat,etiam quia in ſacrificio pacifi
co ſacerdotibus ſolum cedebat pectuſculum,& armꝰ
dexter,hic aūt oēs carnes proueniebant. de hoc Leu.
c.7.& 10.Item non poteſt ſtare ſub ſacrificio pro pec-
cato,quia illud offerebatur pro aliquo peccato deter-
minato,primogenita aūt nequaquam , ſed ex obliga-
tione legis propter liberationem de Aegypto.ſ̄.c.3.&
8.de ſacrificio pro peccato , ꝙ offeratur pro aliquibus
peccatis,patet Leui.ca.4.& 5.aliqñ aūt offertur ad ex-
piationem quarundā immunditiarum Leui. c.12.14.
& 15.& ſ̄.c.5.& 6. iō nō proprie ſtat ſacrificium iſtud
ſub aliqua ſpecie ſacrificiorū, hēt tñ aliquam ſimilitu-
dinem ad iſta ſacrificia , nā ſicut in ſacrificio pro pec-
cato ſolus adeps,& ſanguis proueniebat Deo , carnes
aūt ſacerdotibus Leui.c.6.niſi eſſet ſacrificiū, de cuius
C ſanguine inferretur intra tabernaculum , ita hic ſan-
guine, & adipibus datis Deo oēs carnes cedebāt ſacer
dotibus.ſed adhuc differt dupliciter iſtud ſacrificium
a ſacrificio pro peccato.primo in cā pro qua offereba-
tur.nam ſacrificium pro pcō erat pro aliquo peccato,
vel irregularitate , oblatio primogenitorū erat ex ne-
ceſſitate legis,vt dictum eſt.Item differebāt in modo
ſumēdi carnes eorum,quia ſolis ſacerdotibus maſcu-
lis licebat comedere de carnibus ſacrificij pro pecca-
to Leui.c.6.de carnibus aūt primogenitorum oblato-
rum licebat comedere toti familię ſacerdotum,ſicut
licebat de partibus prouenientibus de hoſtia pacifica,
vt patet hic.cum dicat̄, ſicut pectuſculū ↄſecrationis ,
D & armus dexter tua erunt, & tñ iſta ptinebant de ho-
ſtijs pacificis,& licebat comedere de illis filijs,& filia-
bus ſacerdotum Leu.ca.10, ergo liceret ēt comedere
de carnibus primogenitorum oblatorum,vnde dicē-
dum eſt,ꝙ hēt ſe ſacrificium primogenitorum ad ſa-
crificia proprie dicta, ſicut ſacrificium agni paſchalis ,
& vitula ruſa.nam quodlibet horū vocat̄ ſacrificium
de agno paſchali patet ſ̄.ca.20.de vitula rufa patet ſeq.
c.& tñ nullum iſtorum erat totaliter ſimile alicui ſa-
crificiorum proprie dictorum,vt declaratum eſt Exo,
c.29.ſed aliquo modo agnus paſchalis ſimilabatur ho
locauſto, & vitula rufa ſimilabat̄ ſacrificio pro pecca-
to,ita pōt dici hic,ꝙ ſacrificium primogenitorū obla
torum ſimilabatur aliquo modo ſacrificio pro pecca
to,non quantum ad cauſam, ſed quātū ad partes quæ
E proueniunt ſacerdotibus,quia in vtroq; proueniebāt
oēs carnes . *Sicut pectuſculum conſecrationis , & armus dex-
ter tua erunt .* Ideſt ſic pertinebunt ad te oēs carnes in
oblatione hoſtię primogenitorum,ſicut in hoſtia pa-
cifica pertinebant armus dexter,& pectuſculum, iſta
duo perueniebant de hoſtia pacifica Leuit.ca.7. & 10,
& non dr̄ hic , quòd habebat ſacerdos omnes carnes
de hoſtia primogenitorum oblatorum,ſicut habebat
de hoſtia pro peccato,quamquam ſic haberet,& hoc
ad ſignificandum, ꝙ ſacerdos libere habebat iſtas par
tes in primogenitis oblatis. nam in carnibus hoſtiarū
pro peccato, non erat tam liberum ius ſacerdotibus ,
ſicut in partibus quæ proueniebant de hoſtia paci-

fica

ſtea, quia de carnibus pro peccato ſolum maſculi ſacerdotes comedere poterant Leuitic. capitulo ſexto, & decimo, de partibus autem hoſtię pacificę ſacerdotes, & tota familia ſua, tam maſculorum, quam fœminarum comedere poterant cum dicatur de filiis, & filiabus eorum Leui. cap. 7. & 10. dicitur hic pectuſculum cõſecrationis. i. quia videbatur eſſe ſpecialiter cõſecratum, hoc autem erat, quia in omnibus ſacrificiis pacificis fiebat q̃dã cęremonia ſpecialis in pectuſculo, quę non fiebat in alijs partibus hoſtię, quia ſacerdos tollebat adipem, & pectuſculum hoſtię huius, & ponebat ſuper manus laici offerentis circa altare, atque eleuabat, & deprimebat manus illius verſus omnem differentiam poſitionis, & in hoc ipſe laicus offerebat ſpecialiter iſtas duas partes Deo, & pertinebant ad eũ, & tunc ſacerdos tollebat de manu laici offerentis illa duo, & cremabat adipem ſuper altare, pectuſculum verò in partem ſuam recipiebat, Leui. c. 7. & quia pectuſculum illum fuerat ſpecialiter conſecratum, vocatur pectuſculum conſecrationis. Cętera autẽ erant conſecrata per conſecrationem iſtius pectuſculi de hoc Leui. c. 7. declaratum eſt. etiam armus dexter pertinebat ad ſacerdotem de hoſtia pacifica, vt patet Leui. c. 10. & iſte vocatur armus ſeparationis, quia ſeparabatur in ius ſacerdotum. ſic vocatur Leuit. 7. & 10. Cęterę autem carnes proueniebant popularibus, ideo iſtę duę partes poterant vocari ſeparatę, vel ſeparationis, quia tamen pectuſculum habebat aliud nomẽ, ſcilicet, quia vocabatur pectuſculum conſecrationis, ſolus armus vocatur ſeparationis.

Sciendum autem, ꝙ iſtud, ſicut dicit hic ſimilitudinem, vel ęqualitatem quantum ad comedentes. quia ſicut liberũ erat ſacerdotibus dare toti familię ſuę pectuſculum, & armum dextrum de hoſtia pacifica in cibum, ita liberum erat dare iſtas carnes de hoſtia primogenitorum, ſolum autem requirebatur, quòd comedentes eſſent mundi, nã partes, quæ proueniebant de iuribus altaris, a ſolis mundis comedi debebant Leuit. c. 22. quia iſta vocantur ibi ſanctificata.

Omnes primitias Sanctuarij quas offerunt filij Iſrael domino. Primitiæ enim ſignificant omne ius ſacerdotum, hic tamen ſolum accipiuntur pro partibus, quæ veniebãt de oblationibus, quia de his comedebant filij, & filiæ ſacerdotum, & iſtæ vocantur primitię Sãctuarii, quia aliquæ partes earum ponebantur ſuper altare in Sanctuario. & dicitur quas offerunt, quia aliqua iura erant ſacerdotalia, quæ non offerebantur, ſed ducebantur ad ipſos ſacerdotes per modum debiti, ſicut pretium redemptionis primogenitorũ, etiam primitię de frugibus terrę, quarum non ponebatur pars in altari, & vtræque erant ex neceſſitate legis. Alia etiam erant quæ non offerebantur in Sanctuario, ſcilicet primitiæ pulmentorum, ſed dabantur ſacerdotibus, de his ſupra capitulo decimoquinto. Item munera de melle, & fermentato non poterant poni ſuper altare ad cremandum coram domino. Leuitic. cap. 2. ſed dabantur ſacerdotibus, ideo non oportebat, ꝙ offerrent in Sanctuario, hęc autem omnia pertinebant ad ius ſacerdotum pro ſe, & familia ſua.

Tibi dedi, & filijs tuis, ac filiabus. Ideſt iſta iura ad me pertinebant, quia mihi offerunt, tamen ego do tibi, & filijs, & filiabus, vt inde ſuſtenteris. Eſt enim tota iſta locutio ad Aaron, fuit autem conueniens, quod quamquam iſta iura ſacerdotalia eſſent ſanctificata permitteretur filijs, & filiabus ſacerdotum, quòd comederent de eis, quia non habebant ſacerdotes quicquam vnde ſuſtentarentur ipſi, & familię ſuę, niſi iura Sanctuarij, & ſi de illis, nihil liceret mulieribus comedere, aut reliquę familię ſacerdotũ, non haberent ſacerdotes, vnde alerent familiam ſuã, ideo in

F quibuſdam permiſſum eſt, ꝙ liceret comedere ſacerdotibus, & filijs, & filiabus. in alijs autem nequaquam. Iſta autem ſunt quę proueniunt de ſacrificio pro peccato, & pars ſimilę, quę non fermentabatur de quo Leuit. c. 6. *Iure perpetuo.* Ideſt pertinebunt ad te & filios tuos & filias iſta iura in ęternum, i. quãdiu durauerit ſtatus Iudęorum, & ſacrificia, & ſacerdotes, & ſic factum eſt, quia vſque ad deſtructionẽ Ieruſalem per Romanos ſacerdotes receperunt iſta iura ab Iſraelitis. *Pactum ſalis erit ſempiternum coram Domino tibi ac filijs tuis.* Iſta litera poteſt intelligi dupliciter. Vno modo de ſale ponẽdo ſuper altare, iuſſerat. n. Deus, ꝙ in oĩ ſacrificio offerretur ſal, ſiue cũ carnibus ſiue cũ pane, aut quibuſcũque libamentis Leui. c. 2. ſ. quidquid obtuleris ſacrificij ſale cõdies, nec auferes ſal

G fœderis Dei tui de ſacrificio tuo, in omni oblatione offeres ſal: Deus autem repetit incidẽtaliter iſtam cęremoniam hic dicens, ꝙ pactum ſalis erit ſempiternum Aaron & filijs ſuis coram Domino, ideſt pactum vel cęremonia de ponendo ſal erit perpetua in omnibus ſacerdotibus, & iſta eſt coram Domino quia ſal erat ponendum coram Domino. ſ. in altari cum omnibus ſacrificijs. Alio modo eſt ſenſus, ꝙ iſtud erit pactum ſalis, ideſt pactum quod Deus facit cum Aaron & filijs ſuis de dando ſibi iſta iura eſt pactum ſalis, ideſt eſt durãs ſicut ſal, ſ. in æternum, hoc autem inducit Deus ad certificandum Aaron, ꝙ iſta iura, quæ nunc ei & filijs ſuis aſſignabat, nunquã ablaturus eſſet, & ſimile eſt de ſale, quia ſiue in bonum

H ſiue in malum ſumatur facit perpetuitatem, vel magnam durationem, ita eſt de carnibus, quę ſale condiuntur, quoniam ſine putredine conſeruantur: ad malum etiam perpetuum aut valde magni temporis cauſandum ſal eſt, nã ſi in aliquibus locis ſpargatur, efficiuntur loca illa ſterilia, ita vt nunquam vel vſque ad magnũ tẽpus fructificare queant, & propter hoc quando ciuitates totaliter delẽtur ab hoſtibus, & volunt redigere eas in omnimodam ſolitudinem, ſpargunt ſal in eis, ſicut fecerunt Iudęi pugnantes in vrbe Sichem Iudic. cap. 9. vterque horum ſenſuum conueniens eſt, & tunc dicitur ꝙ pactum ſalis erit Aaron & filijs ſuis coram Domino, ideſt Deus obſeruabit iſtud pactum de dandis iuribus Aaron & filijs ſuis in ęternum: ſicut ſal facit res magnæ durationis. Alia litera

I habet pactum ſalutis, ſed non eſt vera litera. Alia autem habet pactum pacis, & iſta conſonat ſecundę expoſitioni, i. ꝙ durabit iſtud pactum in pace in æternum inter ſacerdotes & Deum, ſed pactum ſalis eſt vera litera: poteſt tamen referri magis ad primũ ſenſum de ponendo ſal ſuper altare, quia dicitur tibi & filijs tuis: ipſi enim ſoli ponebant ſal, & faciebant cęteras cęremonias in altari; filię autem nihil miniſtrabant. Si autem intelligeretur de duratione iurium ſacerdotalium, non ſolum diceretur tibi, & filijs tuis, ſed etiam filiabus, quia iura ſacerdotalia omnibus hu communicabantur: literę tamen ſuperiori magis conſonat ſecundus ſenſus, ſ. de perpetuitate iurium: quicunque tamen ſatis eſt ſuſtentabilis. *Dixitque Dominus ad Aaron.*

K Deſcriptis iuribus ſacerdotalibus aſſignantur hic iura Leuitarum: omnes enim erãt miniſtri Dei, & recipiebant aliquid pro miniſterio ſuo: quãquam enim ſacerdotes, & Leuitę minores eſſent de eadem tribu: tamen erant diſtincti ſecundum officia, vt ſupra declaratũ eſt. ſacerdotibus autem dabantur multa iura, quæ conſiſtebant in eorum miniſtratione: hic autem dantur alia iura Leuitis; & iſta ſunt decimæ, quæ totaliter proueniebant Leuitis, vt patet infra, & omnia iſta loquebatur Dominus ad Aaron, quia ipſe erat princeps ſacerdotum & Leuitarum, ideo omnia quæ pertinebant ad eos dicta

Iura Leuitarum.

ſunt

ſunt hic ſoli Aaron. *In terra eorum nihil poſſidebitis.* Deus aſſignauerat ſacerdotibus vnde ſuſtentarentur, ideo jubebat, vt non peterent aliquam partem poſſeſſionis, ſicut cęteræ tribus.

Quare Leuitæ non acceperunt poſſeſſionem inter Iſraelitas, & de tribus cauſis ad hoc. Quæſt. XX.

PRo intellectu huius, quod dicitur in litera de Leuitis ſciendum eſt, quòd terra Chanaan quæ erat promiſſa filijs Iſrael erat diuidenda per omnes tribus, & quia Leuitæ faciebant vnam tribum, eis quoque danda erat ſors, ſicut cęteris, & ipſi petiuiſſent eam cum diuideretur terra Chanaan, niſi Deus hic vetaret: erat enim irrationabile, quòd ſacerdotes, & Leuitę haberent poſſeſſionem in terra Chanaan, ſicut cęteræ tribus, & hoc propter tria. primo quia non indigebant, ſecundo quia non proficeret eis, tertio quia grauarentur alię tribus. Primum patet, quia poſſeſſiones dabantur Iſraelitis in terra Chanaan, vt quilibet habens diſtinctam partem terræ vacaret agriculturæ, & de fructibus inde prouenientibus ſuſtentaretur, quia iſte eſt modus vniuerſę gentis. Leuitæ autem non indigebant tali poſſeſſione, quia ſiue ſacerdotes, ſiue Leuitæ minores percipiebant iura determinata eis a Deo, quæ ſufficiebant ad eorum ſuſtentationem, quòd ergo daret eis poſſeſſio vlterior, erat ad ſuperabundantiam, ideo irrationabile.

Secundo autem non conueniebat eis poſſeſſio, quia non proficeret ſibi, poſſeſſio enim data, ſolum ad hoc erat, vt coleretur, & inde perciperentur fructus, ſacerdotes tamen, & Leuitæ non poſſent colere poſſeſſionem ſibi datam, quoniam ſacerdotes vacabant miniſterio ſuo ſacerdotali, & Leuitæ operationibus Leuiticis, ideo non poſſent occupari circa culturam terrę vel non ſufficienter, ideo irrationabile erat eis dari.

Tertio non conueniebat eis poſſeſſio, quia grauarentur alię tribus, nam Leuitæ, & ſacerdotes recipiebant quaſi duplum, quod haberi poterat de vna ſorte terræ Iſraelitarũ: tota enim terra Chanaan erat diuiſa in 12. ſortes, Leuitę aũt percipiebant inde decimas fructuũ terræ, & pecorũ, & iumentorum. ergo percipiebant pluſquam vnã ſortem. Item ſacerdotes percipiebant multa alia iura quæ ſupra enarrata ſunt, & iſta æquiualerent plus quam fructibus vnius ſortis, nam primitiæ de frugibus terræ, & redemptio omnium primogenitorum, vel ſolutio, tam in hominib' quam in animalibus erant maxima iura, & ſine cęteris ſacerdotalibus prouentibus ęquiualerent pluſquã fructibus vnius ſortis, & ſic redditus Leuitarum, & ſacerdorum erant plures quolibet anno quam fructus duarum ſortium terrę Chanaan, & tamen proueniebant omnia iſta iura ſoli tribui Leuiticę, ideo dato quòd non haberet quicquam aliud, excellebat quamlibet tribum, & nulla erat tribus, quæ libenter non careret ſorte ſua, vt darentur ei iura Leuitarum, & ſacerdotum, & propter hoc quidam de alijs tribubus inſurrexerunt contra Aaron, vt vſurparent ſibi iura ſummi ſacerdotij ſupra cap. 16. quia eligebant magis illa quã ſortem ſuam. Si ergo Deus dediſſet Leuitis iſta iura quæ ſupra habita ſunt, & inſuper daret ſortem, ſicut cæteris tribubus, valde grauaret alias, quia faceret Leuitas, & ſacerdotes duplo, vel triplo ditiores alijs, quod moleſte ferrent alię tribus: ideo quod habituri erant Leuitę in ſorte fecit Deus, quòd haberẽt omnes alię tribus, & ſic aliquo modo ſucceſſerũt omnes tribus Leuitis in iure ſortis, quia ſors Leuitarum accreuit alijs, ſcilicet, quòd inter eas diuiſa eſt. de his dicendum eſt, Deuter. cap. 18.

Sciendum autem, quòd nunc, quando Deus locu-
A tus fuit ad Aaron verba hęc, priuauit tribum Leui iure ſortis, nam ante hoc quamquam aſſignata eſſent iura aliqua ſacerdotibus, vt patet ex legibus Leuitici, tamen retinebant ius ſortis, quia ſi Deus nihil dixiſſet habituri erant Leuitæ partem hæreditatis cum reliqis tribubus, alioquin ſi aſſignatis eis iuribus ſacerdotalibus, & Leuiticis ipſo facto ceſſaſſet ius ſortis in Leuitis, non dixiſſet Deus iſta verba, ſed falſum eſt. Nec valet ſi dicas, quòd Leuitę perdiderunt ius ſortis, quando Iacob pater eorũ adoptauit Manaſſen, & Ephraim duos filios Ioſeph, faciens eos eſſe duo capita tribuũ, & dans eis iura duarum ſortium Gen. cap. 48. ſcilicet duo filij tui Manaſſes, & Ephraim, ſicut Ruben, & Simeon reputabuntur mihi, nam per iſtam adoptionẽ
B nihil perdidit tribus Leuitarum, ſicut late declaratũ eſt Ioſue 14. cap. ſed nunc perdidit iura ſua, quãdo verba iſta dicta ſunt, & hoc quia terra Chanaan proueniebat Iudęis ex diſpoſitione Dei, ideo prouentura erat quibuſcunque Deus vellet: ſed voluit, quòd Leuitis non proueniret pars. ergo non erat prouentura, nec in hoc grauabat eos Deus, ſicut de illo qui habet liberam adminiſtrationem rerum ſuarum, quoniam poteſt donare cui voluerit, & non grauat vnum donando alteri: immo & ipſę tribus, quæ ſuſcipiebant ſortẽ in terra Chanaan, non habebant poſſeſſiones illas in titulum tanquam domini, ſed magis erant tanquam coloni qui terram colunt, ſed de corpore hęreditatis nihil ad eos pertinet, Et ob hoc Deus iubebat ne aliquis in terra Chanaan venderet poſſeſſionem ſuam
C ſimpliciter, quia non erat tanquam dominus potens transferre in alterum ius ſuum, ſed tãquam colonus. Leui. c. 25. f. terra quoque non vendetur in perpetuũ, quia mea eſt, & vos coloni mei eſtis, vnde & cuncta regio poſſeſſionis veſtræ ſub redemptionis conditione vendetur.

Deus priuauit tribũ Leui iure ſortis, qñ iſta locutus fuit ad Aaron.

An Leuitæ dicantur accepiſſe hæreditatem, quia acceperunt quadraginta octo vrbes, & in quo differant poſſeſſiones aliarum tribuum a poſſeſſione Leui. Quæſt. XXI.

D SEd arguet aliquis, quia dicitur hic, quòd Leuitæ nihil poſſiderent, nam ipſis datæ ſunt quadraginta octo ciuitates cum ſuburbanis ſuis infrà 35. c. & Ioſue 14. Aliquę autem tribus erant quæ paulo plures ciuitates ſuſcipiebant, & aliæ pauciores, ſicut tribus Simeon de qua Ioſue 19. c.

Reſpondendum eſt, quòd Leuitę non receperunt poſſeſſionem inter reliquos Iſraelitas, ſed ſolum ſuſceperunt ciuitates ad habitandum.

Pro quo ſciendum, quòd poſſeſſio, vel ſors debita cuilibet tribui in terra Chanaan dicebat quandã magnam partem terræ cum omnibus ciuitatibus, & oppidis, & toto territorio intra contento, quęlibet autẽ tribus huiuſmodi ſortẽ accipiebat, ſcilicet ciuitates, & oppida ad habitandum in eis, & regionem totam ad colendum, vt inde ſuſtentarentur, pręcipua autem
E pars ſortis erat in habendo territorium pro agris, & vineis, oliuetis, cæteriſque arboribus ad ſuſtentationem vitæ humanæ, quàm in habendo ciuitates, & loca ad habitandum, quia fructus ad ſuſtentationem vitæ de agris proueniunt, & non de locis habitationum. vnde habitis agris, & vineis ad fructus percipiendos facile eſt vbicunque, & qualitercunque habitationis locum fabricare, nam paruæ manſiunculę ad vitam ſufficiunt: de Leuitis autem ſic erat, quòd recipiebant ſolas ciuitates cum ſuburbanis ſuis, agros autem, & vineas, & cætera territoria non recipiebant, ideo potiſſimum, quod erat in poſſeſſione, non habebant.

In

In quo ſciendum eſt, quòd quia Deus aſſignauerat Leuitis iura quibus ſufficienter poterant ſuſtentari, non erant recepturi aliquam poſſeſſionē inter Iſraelitas, quia tamen non poterant manere in terra Chanaan ad miniſtrandum domino, niſi haberent aliqua loca, in quibus habitarent, iuſſit Deus dari eis 48. vrbes, quę poterant ſufficere eis ad habitationem, infra 34. c. & quia non indigebant terra ad colendum, vt inde haberent fructus, cum ſufficienter alerentur de iuribus Sanctuarii, non fuerunt eis data territoria vrbiū ſed proueniebāt aliis vrbibus Iſraelitarum, & villulis, quæ erant in circuitu vrbium Leuiticarum, & ſacerdotalium, nam non acceperunt Leuitæ vrbes 48. ſimul velut in vna ſorte, ſed diſperſas per totam terram Chanaan, cum quælibet tribus daret aliquas ciuitates ſacerdotibus, & Leuitis: & tribus, quæ plures habebat dabat plures, quæ vero paucas dabat pauciores, infra 35. c. Quæ autem fuerint ciuitates, quas ſingulę tribus dederunt Leuitis, & ſacerdotibus, & in quibus locis, patet Ioſue. c. 21.

Item Leuitæ habebant pecora, & iumenta, quæ recipiebant de decimis, & primitiis, quas dabant Iſraelitę, pro his autem indigebant locis paſcualibus, ideo dedit Deus cuilibet vrbi Leuitarum, & ſacerdotum, ſpatia duorum millium cubitorum in circuitu, quæ vocantur ſuburbana, & in iſtis paſcebant Leuitæ, & ſacerdotes pecora, infra trigeſimoquinto capitulo, & Ioſue 14.

Sed in his locis non faciebant agros, aut vineas ad aliquid colendum. Ciuitates autem ſolę non faciebāt poſſeſſionem, vel ſortem: vnde cęteri Iſraelitę dicebātur habere poſſeſſionem, vel ſortem: Leuitę autem nequaquam, quia erat differentia in duobus.

Primum quòd quęlibet tribus Iſraelitarum recipiebat ciuitates ad habitādum, & agros, & omnia territoria ad colendum, vt dictum eſt, Leuitę autem ſolas vrbes cum ſuburbanis ſuis.

Secunda differentia erat, quia dato, ꝙ ciuitates iſtas vellemus vocare poſſeſſionem Leuitarum: tamen nō habebant eas eo modo quo Iſraelitæ cęteri ciuitates ſuas: nam alij habebant eas per ſortem: Leuitę autem habuerunt eas per eleemoſynam: fuit enim terra primo diuiſa in 12. partes pro 12. tribubus, & nihil māſit, quod diuidi poſſet: Leuitę ergo ſi per ſe habituri eēnt ſortem, nihil manebat, quod eis daretur, ſed de ſingulis ſortibus tribuum datæ ſunt eis aliquę ciuitates. tribus enim, quę plures habebat, dabat multas, quę vero pauciores, dabat paucas, & patet hoc, quia poſtquam poſitę ſunt omnes ſortes tribuum Iſrael in libro Ioſue a cap. 15. vſque ad 21. ſubditur in 21. de ciuitatibus quas ſingulę tribus dederunt Leuitis, & ſacerdotibus, ideo iſta litera intelligitur, quòd nihil poſſidebitis. i. non habebitis aliquam ſortem inter cæteros Iſraelitas, ſicut quęlibet tribus habebat, vel nihil poſſidebitis, ideſt non habebitis aliquos agros, & vineas, ſicut cęterę tribus, ſed ſolas ciuitates ad habitandum.

Nec habebitis partem inter eos. Eadem ſententia eſt, quæ ſuperior, & ponitur ad magis ſignificandum, ſcilicet, quòd quamquam Leuitæ non poſſent habere poſſeſſionem per modum partis, tamen poterant habere ciuitates, & ſic per iſta non excluditur, quòd Leuitę haberent ciuitates, ſed ſolum quod non haberent ſortem integram, ſicut alię tribus, quia habere partem erat, ꝙ terra Iſraelitarū diuideretur in aliquas portiones, & vna earum proueniret Leuitis, & ſic nō habuerunt partem, habuerunt tamen ciuitates in quibus habitabant. vel vt vult Rab. Sa. Leuitæ prohibentur hic habere partem in lucris, quę proueniebant reliquę multitudini, ſicut eſt in diuiſione prędę, de qua nihil habebant Leuitę. quod intelligendum eſt directe. ſ. ꝙ nihil capiebant tanquam principales diuiſores, ſiue inter quos fiebat diuiſio, ſed bene pro primitijs, vel gratis oblatum. ſ. ꝙ Leuitæ & ſacerdotes percipiebant interdum aliqua iura de his, quę proueniebant de bello. ſ. ꝙ de toto lucro dabatur eis aliquid tanquam primitię, vt patet infra 31. c. de pugna contra Madianitas, vbi aliquid acceperunt Leuitę, & aliquid ſacerdotes. *Ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael.* Iſta eſt cauſa quare nō debebant Leuitæ recipere aliquam partem inter reliquos Iſraelitas. ſ. quia Deus erat pars eorum & hæreditas. Aliqui intelligunt hoc multum allegorice, ſiue tropologice, ꝙ Deus erat hæreditas Leuitarū, quia debebant in Domino contemplari. Deus erat bonum eorum in quo manebant. ſed nihil hoc ad intentionem literæ, quia propter hoc non haberent Leuitę aliquid vnde ſuſtentarentur, ideo eſt ſenſus. ego pars & hæreditas tua ſum, ideſt ego ſum tibi loco hæreditatis, quam accepturus eras inter Iſraelitas. ſ. quia ſicut ſi reciperes ſortem agrorum, & vinearum inter Iſraelitas, illa eſſent ad ſuſtentationem tuam, ita ea quę dabuntur tibi propter me. ſ. iura ſanctuarij erunt hæreditas tua, quia ſufficient tibi ad ſuſtentationem. & iſte ſenſus declaratur Ioſue. 13. c. ſ. Tribui autem Leui non dedit poſſeſſionē, ſed ſacrificia, & victimæ Domini Dei Iſrael, ipſa eſt eius hæreditas. Et dicitur hic pars & hæreditas quod idem eſt, ſed vocatur pars inquantū terra tota Chanaan diuidenda erat in 12. partes, & vnam illarum ſuſceptura erat quęlibet de tribubus Iſrael. vocatur autem hæreditas, quia portio quę proueniebat cuilibet tribui erat ſibi data in titulum, tanquam id quod prouenit iure hæreditario. *In medio filiorum Iſrael.* Hoc poteſt referri ad duo. Vno modo ad id ꝙ Leuitę ab alijs ſuſcepturi erant. Alio modo ad id quod non ſuſcipiebant. Primo modo eſt ſenſus ꝙ Leuitę erāt ſuſcepturi aliquam de partibus inter Iſraelitas. nunc autem Deus erat eis loco hæreditatis, & erant in medio Iſraelitarum.

Deū eſſe hęreditatē & partem Leuitarum quō intelligitur.

Alio modo eſt ſenſus, quòd Deus eſt ſors Leuitarum in medio Iſraelitarum, ideſt, quòd non habebant Leuitę aliam ſortem inter Iſraelitas, niſi Deum, ideſt id quod dabatur eis pro Deo, ſcilicet iura Sanctuarij, & iſta dabantur eis inter filios Iſrael, quia in nulla alia gente habebant Leuitæ iſta iura, niſi inter Iſraelitas. propter iſta verba, quæ Deus dixit hic ſacerdotibus, & Leuitis, quos fecerat miniſtros ſuos, omnes qui nunc ordinantur ad miniſterium Dei in principio ordinationis ſuæ dicunt, Dominus pars hęreditatis meę, ideſt, quod iam ipſi incipiunt habere partem ſuam in Deo, & recedere a popularibus, qui partem ſuam magis habent in hoc ſęculo.

Filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fęderis, vt non accedant vltra filij Iſrael ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum, ſolis filijs Leui mihi in tabernaculo ſeruientibus, & portantibus peccata populi. Legitimum ſempiternum erit in generationibus ueſtris. Nihil aliud poſsidebunt decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum & neceſſaria ſeparaui.

Decimæ ſunt Leuitarum.

Deut. 18.

Filijs autem Leui dedi omnes decimas Iſrael in poſſeſſionem. Iſta ſunt iura Leuitarum, qui erant minores ſacerdotibus,

A tibus, & hoc erat, quòd ſuſciperent omnes decimas, ſacerdotes autem nihil de decimis percipiebant, nunc vero è contrario fit, quia decimæ ſunt iura ſacerdotũ, & eccleſiarum. tunc autem ad Sanctuarium nihil pertinebat de decimis, vel ad ſacerdotes, ſed totum Leuitis dabatur, & ratio eſt, quia Leuitę erant valde multi. ſacerdotes autem pauciores, & ſi non darentur eis omnes decimæ, non habuiſſent vnde ſuſtentarentur. Et vocat hic filios Leui non omnes qui nati ſunt de Leui, ſed filios Leui, ideſt Leuitas minores, qui non erant de ſacerdotibus. his enim datæ ſunt omnes decimæ Iſrael. Et dicitur, omnes decimæ, ne ſacerdotes intelligerent aliquam partem earum ad ipſos pertinere, nec ſolum iſtę decimæ quę erant communes, & fiebant quolibet anno proueniebant Leuitis, ſed etiam erant alia genera decimarũ, ſcilicet duo, quia de tertio in tertium annum dabantur tria genera decimarum, aliis autem annis dabantur duo, maxima pars harum proueniebat Leuitis. Quomodo autem iſtę decimæ ſoluendæ eſſent declaratum eſt Deuter. decimoquarto. & decimoſexto capitu. & dicitur hic, quòd datæ ſunt decimæ in poſſeſſionem, quia ſicut ſacerdotes habebant ſacrificia, & alia iura Sanctuarii in poſſeſſionem, ita Leuitę habebant decimas loco ſortis, & poſſeſſionis ſuæ.

Decimæ quare dabantur Leuitis.

Pro miniſterio quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fœderis: Ideſt ideo dabantur Leuitis iſtę decimę, quia habebant aliquod miniſterium, cęteræ autem tribus non miniſtrabant aliquatenus coram Domino: ideo nihil ipſi ſuſcipiebant, ſed magis de reditibus quos ipſi dabant ſuſtentabãtur miniſtri Sanctuarii. & dicitur pro miniſterio quo ſeruiunt in tabernaculo fęderis, non quòd Leuitæ minores haberent aliquod miniſteriũ in tabernaculo, nec in atrio tabernaculi, quia omnes huiuſmodi miniſtrationes ad ſacerdotes pertinebãt, vt ſupra declaratum eſt, ſed dicitur miniſterium in tabernaculo fęderis, ideſt in portando illud de loco ad locum, & in cuſtodiendo, figendo in circuitu illius tẽtoria, ne aliquis de Iſraelitis accederet ad illud, & erigendo, atque deponendo illud ſupra capitu. 1. 3. & 4. nulla enim alia miniſteria habebãt Leuitæ vſque ad tempus Dauid, poſtea autem ipſe ordinauit alia, quia prima iam non erant neceſſaria, vt patet 1. Paralip. 23. capit. ſ. dixit Dauid. requiem dedit dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem in Ieruſalem vſque in ęternum, nec erit officium Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vaſa eius ad miniſtrandum. ergo videtur, quod ante hoc ſemper erat officium ſuum portare Sanctuarium, & vaſa. Dauid autẽ ſtatuit eis alia officia de quibus 1. Paralip. 23. 25. & 26. & pro his recipiebant iura decimarum, ſicut ante cõſueti erant, ſed etiam poſt tempus Dauid non fuit officium Leuitarum, vt miniſtrarẽt in tabernaculo, ſed miniſtrabant, canendo, & cuſtodiendo theſauros Sanctuarii, & obſeruando ianuas templi, & faciendo ſimilam frixam ad offerendum, de hoc pręallegatis capitulis. miniſterium autem in tabernaculo teſtimonii ſemper fuit pro ſacerdotibus.

Vt non accedant vltra filij Iſrael ad tabernaculum. Ideſt iſta iura ideo do ſacerdotibus, & Leuitis, vt miniſtrẽt in rebus Sanctuarii, ne filii Iſrael de aliis tribubus habeant occaſionem accedendi ad tabernaculum, quaſi dicat, ſi non darentur iura Leuitis pro officio Sãctuarii non haberent curam ſpecialem de obſeruatione Sanctuarii, & tunc in defectum eorum contingeret alios Iſraelitas accedere, & hoc eſſet peccatum graue, vt patet in litera. nolębat enim Deus, quod alii Iſraelitę pręter Leuitas accederent ad Sanctuariũ, quia omnes illos iudicauerat ineptos ad miniſtrãdum pro idolatria quam incurrerant, Leuitæ autem tanquam habentes zelum Dei vlti ſunt iſtud nefas, occidendo peccatores, & in ſanguine eorum conſecrati ſunt, vt miniſtrarent Domino, vt patet Exodi 32. cap. & propter hoc Deus ſępe admonuit ne Iſraelitæ accederẽt ad officia Leuitarum, vel ſacerdotum, quia oriretur indignatio in populo ſupra cap. 1. & 3. & hic. Vocantur autem hic filii Iſrael ſoli viri de duodecim tribubus, Leuitæ autem quamquam eſſent filii Iſrael, tamen non vocantur, & hoc, quia alii erant plures, & pertinentes ad eundem ſtatum, Leuitę autem erant ſeparati ab eis propter miniſterium, ideo alii accipiebant ſibi iſtud nomen per excellentiam. Dicitur etiã ne accedant vltra, non quidem quaſi aliquando acceſſiſſent, quia a principio, vt factum eſt tabernaculum

B fuerunt ſacerdotes conſecrati, & Leuitæ, & officia eorum fuerũt diſtincta. nam in die primo quo erectum eſt tabernaculum incępta eſt conſecratio ſacerdotũ, vt declaratum eſt Leuitici capit. 1. & 8. Leuitę autem poſt pauca conſecrati ſunt, vt declaratum eſt ſupra c. 8. Et immediate determinata ſunt eis miniſteria ſua, ideo non fuit aliquod tempus in quo Iſraelitæ accederent ad Sanctuarium, ſcilicet miniſtrando non accedentibus Leuitis, ſed dicitur non accedant vltra, ideſt nunquam accedant. niſi forte aliquis velit dicere, quòd aliquando acceſſerunt, ſcilicet, quando Dathã, & Abiron, & Chore cum ſociis ſuis voluerunt vſurpare ſibi ſummum ſacerdotium, quia tunc ducenti, & quinquaginta viri, acceſſerunt ad offerendum thymiama, & mortui ſunt ſupra capitu. decimoſexto. ſed

C de hoc non poteſt intelligi, quia illud nõ fuit factum per negligentiam Leuitarum, ſed per ſeditionem populi, quoniãm inſurgebat magna pars populi contra Moyſen, & Aaron, qui non potuerũt eis reſiſtere, ſed magis fugerunt in tabernaculum fœderis ſupra capi. decimoſexto.

Nec committant peccatum mortiferum. Ideſt, quia ſi acceſſerint ad miniſtrandum in Sanctuario, vel ſaltem ad manendum circa illud, committent peccatũ mortiferum, ideſt peccatum, propter quod veniet mors ſuper eos. ſic enim dixerat Deus, quicunque externus acceſſerit morietur ſupra capitul. tertio, & ſupra in litera. Idem eſt peccatum mortiferum, & mortale,

D ſed hic vocatur mortiferum, ideſt, quod facit hominem promereri mortem temporalem, & ęternam, nos autem vocamus peccata mortalia quæ faciũt homines dignos morte ęterna. Iſtud autem addebat, quia homines temporaliter occidebantur pro iſto.

Peccatum mortiferũ, & mortale idem ſunt.

Solis filijs Leui mihi in tabernaculo ſeruientibus. Ideſt volo, quod filii Leui ſolum mihi miniſtrent. Iſtud poteſt intelligi de omnibus tam ſacerdotibus, quam Leuitis, qui vocantur filii Leui, quia omnes ſunt de progenie eius, & eſt ſenſus, quod iſti ſoli miniſtrabunt in Sanctuario, quia Leuitæ miniſtrabant in Sanctuario portando illud, ſacerdotes autem miniſtrabant facientes in eo officia ſua, & Deus nolebat, quòd aliquis accederet ad officia ſacerdotum, niſi ſacerdos, nec ad officia Leuitarum, niſi Leuita.

E Alio modo poteſt intelligi de ſolis Leuitis, qui vocantur filii Leui, vt patet ſupra, quamquam non ſolum ipſi eſſent filii Leui, ſed etiam ſacerdotes, iſti ſoli miniſtrabant in tabernaculo, ideſt in portando tabernaculum.

Et portantibus peccata populi. Ideſt, quòd iſti ſoli tolerabunt iniquitates popularium, non eſt ſenſus, quòd Leuitæ portarent peccata populi, ideſt paterentur aliquid pro peccatis populi, quia vnus non portat iniquitatem alterius, ſed anima quę peccat ipſa morietur Ezechiel. decimo octauo capitu. ſed dicitur, quod portant peccata populi, ideſt, quod puniuntur pro peccatis populi, ſcilicet ſi ex negligentia ſua populus peccaret:

F taret: erat enim Leuitis commiſſa cuſtodia Sanctuarij, & ſi ipſi permitterent aliquem de popularibus accedere ad miniſtrandum, vel ad manendum circa Sanctuarium, pro peccato illius popularis puniebantur Leuitę, & hoc eſt, quod ſupra dixit Deus ad Aaron. tu, & filij tui, & domus patris tui tecum portabitis iniquitates Sanctuarij, & tu, & filij tui ſimul ſuſtinebitis peccata ſacerdotij veſtri, ideſt patiemini ſi permiſeritis aliquem miniſtrare pręter vos, & eſt ſenſus huius literę, nullus de filijs Iſrael accedat ad tabernaculum, quia ſoli filij Leui debent miniſtrare in eo, & portare peccata populi.

Legitimum ſempiternum erit in generationibus veſtris. i. iſta lex ſemper durabit dum generationes veſtrę durauerint, & refertur hoc ad vtranque legem ſupra poſitam, G ſcilicet ad legem de adminiſtrationibus Leuitarum, quòd in ęternum durarent illę, & nulli alij pręter Leuitas miniſtrarent: refertur etiam ad legem de iuribus decimarum, ſcilicet quòd hoc erit ei legitimū ſempiternum, ideſt iſta iura prouenient eis ſemper ex lege. *Nihil aliud poſſidebunt decimarum oblatione contenti.* Ideſt Leuitę minores non habebunt aliquā poſſeſſionem, vel aliquid loco poſſeſſionis, niſi decimas, & his contenti erunt, ita vt non peterent aliquid aliud. Iſta clauſula refertur ad populares, & ad ſacerdotes. de popularibus eſt ſenſus, ꝙ Leuitę ſolas decimas poſſidebunt, & nihil aliud petent. ſ. a popularibus exigentes aliam ſortem inter eos, quia ſicut ſacerdotes ſola iura ſua recipiebant, & non dabatur eis ſors, ita & de Leuitis erat, qui viuebant de iuribus Dei. H vel refertur hoc ad ſacerdotes. ſ. ꝙ Leuitę erunt contenti iuribus decimarum, & nihil aliud poſſidebunt, ideſt & non petēt aliqua iura in poſſeſſionem de iuribus ſacerdotalibus: habebant enim ſacerdotes plurima iura, vt ſupra patet Leuitæ vero vnum tantum, ſcilicet decimas, & ipſi erant valde plures ſacerdotibus, vnde poterant petere aliqua de iuribus ſacerdotalibus, ideo iubetur, quòd ſint contenti decimis, & in hoc verum eſt, quòd proportionaliter dabantur plura iura ſacerdotibus, quam Leuitis, quia Leuitę erant valde multi, ſacerdotes aūt pauci, & ipſi habebant multa iura, quæ erant valde magna, vt patet ex prædictis. Leuitæ autem vnicum. ſ. decimas, & has non integre percipiebant, cum tenerentur dare decimam partem earum ſummo ſacerdoti, I vt patet infra in litera, ideo Leuitę erant pauperes, & iubebat Deus alios modos decimarum fieri ad ſuſtentationem eorum, de quibus patet Deut. c. 14. & 16. Itē iubebat, ꝙ quando Iſraelitæ facerent ſacrificia, & conuiuia vocarent ſecum Leuitas, qui pauperes erant, vt comederēt cum illis, de ſacerdotibus autem nihil dr̄, quia ſufficientia erāt iura eorum ipſis. *Quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui.* i. ego dedi decimas, ſeparādo eas a cæteris iuribus pro Leuitis, & iſta pertinent ad vſus, & neceſſitates. Ad vſus quidem. i. ad cibos ſuos, & familiarum ſuarum: nam decimæ percipiebantur de oībus fructibus terræ, & de pecoribus, atq; iumentis, de his autem ſumebant Leuitę in cibos ſuos.

K

Quomodo de iuribus Leuitarum poterant comedere omnes, tam mundi, quàm immundi maſculi, & fœminæ, & quòd poterant ea vendere, & non erat hoc de ſacerdotibus.
Quæſt. XXII.

SCIENDUM aūt circa hoc, ꝙ non eſt diſtinguēdū de iuribus Leuitarum, quantū ad comedētes, ſicut de iuribus ſacerdotalibus, nā inter ſacerdotalia q̄dam erant, quæ ſolis maſculis ſacerdotibus comedere licebat, ſicut partes prouenientes de ſacrificio pro peccato Leuitic. 6. & panes qui ponebantur in menſa propoſitionis. 1. Regum capitu. 21. & Matthæ. 12. & ſimi- F la non fermētata cuius pars quędam cremata fuerat ſuper altare Leuit. cap. 6. Alia iura proueniebant tam maſculis quam fęminis de genere ſacerdotali, & toti familiæ ſacerdotum, ſicut partes ſacrificij pacifici, ſcilicet pectuſculum, & armus dexter, de quibus dicitur quod comedebant filij & filię Leuit. c. 10. & ſupra in litera. & iſtorum de quibus comedebat tota familia, quędam erant quę requirebant munditiam in comedentibus: alia autem nequaquam. prima ſunt, quę vocantur ſanctificata, de quibus ponebatur pars aliqua ſuper altare, ſicut erat de omnibus ſacrificijs; & de quibuſdam oblationibus. de his intelligitur, quod habetur Leuitici cap. 22. & ſupra in litera. ſ. qui mundus eſt in domo tua veſcetur ex eis. G Alia erant iura ſacerdotalia, de quibus non ponebatur pars aliqua ſuper altare ad cremandum. ſ. primitię de frugibus terrę; & oblationes de melle, & fructibus agrorum, & fermentato. de his enim vetuerat Deus poni quidquam ſuper altare. Leui. cap. 2. ſed cedebant ſimpliciter in ius ſacerdotū; & poterant ea vendere, vel commutare, aut donare; & poterant de eis mundi vel immūdi comedere vt ſupra declaratū eſt. In iuribus autem Leuitarum nō erat talis diſtinctio; quia ipſi ſolum habebant decimas in partem ſuam, vt patet hic, & de iſtis nulla pars ponebatur ſuper altare, ſed totum proueniebat ipſis Leuitis. & dicitur infra, quod tam ipſi quam familię ſuę comederent. de his iuribus etiam non requirebatur aliqua munditia, quia nulla pars decimarum conſecrabatur H ſuper altare ad hoc, quod comedentes de reliquis partibus deberent eſſe mundi. Dicitur etiam quod ſeparatę ſunt decimæ ad neceſſaria, ideſt ad omnes neceſſitates Leuitarum, & familiarum ſuarum. Ipſi enim non habebant aliqua iura pręter decimas; nec colebāt terram, aut habebant aliam miniſtrationem, ex qua poſſent acquirere, cum Deus non dediſſet Leuitis & ſacerdotibus territoria ad colēdum agros, vel vineas, ſed ſola ſuburbana ad paſcendum pecora, infra cap. 35. & Ioſue 14. Indigebant tamen Leuitæ multis alijs ad vitam pręter fructus, quos ſuſcipiebāt de decimis; ideo neceſſe fuit, quòd permitterentur vendere de fructibus illis, & commutare, vel facere alios contractus, vt poſſent habere reliqua neceſſa- I ria ad vitam, & hoc expreſſit hic cum dixit. in vſus & neceſſaria: de ſacerdotibus autem ſimiliter dicendum eſt, quòd neceſſe ſit aliqua iura eorum eſſe, quæ Deus permitteret vendi, & cōmutari, & quibuſcunque donari, quia iſta iura ſolum habebant ſacerdotes ad vitam, quę proueniebant eis de Sanctuario, & non colebant terram, nec vacabant alijs operibus, vt patet ex ſupra dictis. ſed multa erant eis neceſſaria pręter fructus illos. ergo neceſſe erat dari aliqua iura, quę poſſent vendi, & commutari, vt inde perciperentur fructus, vel neceſſaria, quæ non habebant ſacerdotes ex iuribus ſuis: huiuſmodi erant primitiæ, & oblationes quædam, ſcilicet, medulla olei, & vini; & generaliter omnia, quæ proueniebant ſacerdotibus, de quibus non ponebatur pars aliqua ſuper altare. K de hoc ſupra patet.

Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen dicens. Præcipe Leuitis atque denuncia. Cum acceperitis a filijs Iſrael decimas, quas dedi vobis; primitias earū offerte Domino, ideſt, decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblatione primitiuorum, tam de areis quam de torcularibus, & vniuerſis quorum

Decima decimę Leuitarū eſt Aaron.

accipitis

accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron ſacerdoti. Omnia quę offeretis ex decimis, & in donaria Domini ſeparabitis, optima, & electa erunt cũcta. Diceſque ad eos. Si pręclara, & meliora quęque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quaſi de area, & torculari dederitis primitias, & comederis eas in omnibus locis veſtris, tam vos, quam familię veſtrę, quia precium eſt pro miniſterio, quo ſeruitis in tabernaculo teſtimonij, & non peccabitis ſuper hoc, egregia uobis; & pinguia reſeruantes ne polluatis oblationes filiorum Iſrael, & moriamini.

Locutuſque eſt dominus ad Moyſen. Hic agitur in ſpeciali de iuribus ſummi ſacerdotis. Dicet aliquis, quare nõ locutus fuit Deus hęc ad Aaron, ſicut in omnibus ſuperioribus loquebatur ad eum?

Reſpondendũ eſt, quòd hic agitur de iuribus ſummi ſacerdotis, & Aaron erat ſummus ſacerdos, ſi autem ipſi locutus fuiſſet Deus denũciaret ipſe iura ſua, & tunc non crederetur ei, quia loquebatur pro ſe, vel ſi crederetur, ſcrupuloſius eſſet, quam ſi alius loqueretur propter fauorem cauſæ ſuæ, ideo conueniẽtius fuit, vt loqueretur Deus cum Moyſe, & ipſe denunciaret Leuitis iura Aaron. Sciendum eſt, ꝙ ſummus ſacerdos habebat duplicia iura, quędam erant ei communia cum aliis ſacerdotibus. ſ. omnia quę ſupra poſita ſunt, alia erant ei propria. Iſta erant de quibus dicitur hic, ſcilicet, quòd perciperet a Leuitis decimã partem decimarum.

Præcipe Leuitis, atque denuncia. Iube eis, ꝙ ſoluant, & denuncia eos eſſe obligatos ad ſoluendum iura decimarum ſacerdoti magno de decimis ſuis.

Cum acceperitis a filijs Iſrael decimas. Loquit̃ hic Moyſes ad Leuitas, qui erant minores: nam ſacerdotes nõ exhibebant ſacerdoti magno aliqua iura decimarum, vel aliarum rerum. Leuitæ aũt, qui erant quaſi extranei, & populares in comparatione ſacerdotum, exhibebant iura, non omnibus ſacerdotibus, ſed ſoli ſacerdoti magno, & limitatur eis tempus hic ad ſoluendũ iura hęc. ſ. quando ipſi perciperent decimas ab Iſraelitis, in deſerto enim nulla iura ſoluerunt Leuitę ſacerdoti magno, quia non percipiebant ipſi quidquam a popularibus, ſed poſtquam ſteterunt in terra Chanaã ceſſantes a bellis, & vacantes agriculturę incęperunt Iſraelitæ ſoluere decimas Leuitis, & Leuitæ ſummo ſacerdoti iura prębuerunt, ante enim non fuit aliqua obligatio propter duo. Primo, quia nihil erat de quo Leuitæ ſummis ſacerdotibus, & populares Leuitis iuri ſoluere poſſent. Secundo, quia in deſerto nullo indigebãt Iſraelitę, cum Deus daret eis cibum de cęlo, veſtes vero, & calciamenta fecit miraculoſe durare, nunquam enim attrita, nec vetuſtate conſumpta ſunt Deut. c. 8. & 29.

Aaron nunquam accepit aliqua iura ſacerdotalia tempore ſuo. Quaeſt. XXIII.

EX hoc ſequitur, quòd Aaron ſummus ſacerdos, nunquam percepit aliqua iura ſacerdotalia a Leuitis, de quibus hic dicitur, quia iſta nunquam ſoluta ſunt, niſi poſt ingreſſum in terram Chanaan: Aaron autem in deſerto mortuus eſt anno quadrageſimo, mẽſe quinto ab exitu de Æ-

A gypto, infra 32. capitulo. Eleazarus autem filius eius, qui ſucceſſit ei in ſummo ſacerdotio, infra 20. ca. fuit primus, qui ſuſcepit iura a Leuitis, quoniã ipſe ingreſſus eſt in terram Chanaan, & vixit in ea longo tempore, atque poſt mortem Ioſue ipſe defunctus eſt. Ioſue 24. cap. & tamen in tempore Ioſue ceſſauit terra a bellis Ioſue. cap. 11. & 14. & tunc incęperunt Iſraelitæ vacare agriculturę, & ſoluere iura ſacerdotibus, & Leuitis, & Leuitę ſummo ſacerdoti.

Quas dedi vobis. Ideſt ego aſſignaui vobis decimas in iura veſtra, vt accipiatis eas in ęternum, & accipitur hic dare. i. dare in titulũ, quoniam Leuitę habebãt decimas in titulum, & vocabantur poſſeſſio, & hæreditas eorum ſupra, cum dicitur, filiis Leui dedi oẽs decimas

B Iſrael in poſſeſſionem.

Primitias earum offerte domino. Ideſt dabitis Deo de illis decimis primitias: ſunt autem iſtę primitię decima pars fructuum, quos ſuſcipiebant Leuitæ, vnde poſſunt vocari decimę, vel primitiæ, decimæ quidẽ quantum ad ſummam, quia decimam partẽ fructuũ ſuorũ dabant, vocant̃ aũt primitiæ, quantũ ad duo. ſ. quia primo dabant iſta iura ſummo ſacerdoti, ꝙ̃ de eis, quicquã aſſumerent in cibum, vel ad alios vſus: aut vocantur primitiæ, quia de partibus melioribus dabantur. Primitię enim dicuntur de primus, a, um, quod ſignat anteceſſionem, vel ordinem, & iſta eſt duplex. ſ. in tẽpore, vel in nobilitate, ita primitię reſpectu aliarum

C partium fructuũ habebant iſtas duas anteceſſiones. ſ. quia primo dabantur, quam aſſumeretur quicquam in cibum, & iſta eſt ratio communis quare vocantur primitię iura quędam, quę Iſraelitę dabant ſacerdotibus. ſ. quia de primis fructibus illa dabant, & non licebat eis comedere panem, pultes, aut polentam de ſegete priuſquam ſoluerent vnum genus harum primitiarum Leui. 23. c. & hoc obſeruabant Leuitę, quia cũ recepiſſent decimas a toto Iſrael priuſquam cõuerterent aliquid earum in vſus ſuos, ſeparabant decimam partem ſacerdoti magno. Alio modo dicuntur primitię, vt ſignant anteceſſionem nobilitatis. ſ. ꝙ illa, quę dabantur in primitias erant meliora, & electa de cęte-

D ris: nam non acceptarentur primitiæ ſi darentur de peioribus, & hoc impoſitum erat ſub pręcepto Leuitis, vt de melioribus partibus decimarum ſuarum darent ſacerdoti magno iſtas primitias, vt patet infra. ſ. omnia, quæ offertis ex decimis, & in donaria Domini ſeparabitis, optima, & electa erunt, hic tamen vocant̃ iſta iura primitię ſecundum primam ſignificationem. ſ. quia de primis, quæ percipiebant Leuitæ ſoluebant̃ hæc, quamquam verum eſt, ꝙ de melioribus eſſe deberent. *Ideſt decimam partem decimæ*. Aſſignatur hic quantitas iſtarum primitiarum, quas dabant Leuitæ ſummo ſacerdoti. ſ. ꝙ eſſet decima pars decimę ſuę: nam Leuitę percipiebãt decimam omnium fructuũ Iſrael, & de hac decima rurſus dabant decimam ſacerdoti magno, & ſic percipiebat ſummus ſacerdos cen-

E teſimam partem omnium fructum totius Iſrael, & in hoc erat ditiſſimus, atque familia eius nimis magna, quia de toto regno Iſrael, quod erat valde magnum, percipiebat annuatim centeſimam partem fructuum terrę, & pecorum, & iumentorum, vnde non erat aliq̃s ita vir potẽs in toto Iſrael, ꝑter regẽ, ſicut ſacerdos magnus, & accipiebãt iſti ſacerdotes filias Regum in vxores, ſicut patet de Ioiada ſacerdote magno, q̃ accepit filiam Regis Iorã in vxorẽ. 4. Reg. c. 11. *Vt reputetur vobis in oblationem primitiarum*. i. ita Deꝰ vobis reputabit oblationẽ iſtã, ſicut ſi offerrent primitias, dixerat. n. ꝙ Leuitę offerrent Deo iſtas primitias, non q̃dem portãtes eas ad Sanctuarium ad offerendũ ibi, quia tũc prouenirẽt in ius oĩum ſacerdotũ minorũ, ſicut cętera, q̃ ſ. poſita ſunt, ſed dabãt eas ſacerdoti magno, dicebant

tũ offerre Deo, quia id quod Leuitæ dabant ſacerdoti magno non dabant ꝑꝑ eum, ſed ꝑꝑ Deum, & ſic nihil differebat an illa cremarentur ſuper altare, vel darentur ſummo ſacerdoti, quantum ad acceptationẽ: vtrunque.n. ęqualiter acceptabatur, licet id quod in altari crematur totum cederet in cultum Dei, ꝙ aũt dabant ſummo ſacerdoti cedebant in ſolum ius illius, dr̃ tñ hic, ꝙ Deus reputabit Leuitis, velut ſi offerrent primitiua.i.ſi darent primitias, quæ cremantur in altari, omnia.n.quę hoĩes ſeparant ad dandum Deo vocãtur primitiæ, ſicut ſupra dicebat. *Ecce dedi tibi cuſtodiam omnium primitiarum earum*.i.eorum, quæ Iſraelitæ ſeparant ad dandum mihi. Alio modo pt̃ intelligi.ſ.ꝙ ſicut ſi Leuitæ haberent agros, & vineas darent de illis decimas, & primitias, & reputarentur eis a Deo in bonum, ita cum nunc darent ſummo ſacerdoti decimã decimæ ſuæ reputabatur eis, velut ſi obtuliſſent primitias. primitiæ.n.& primitiua idem ſunt, quamuiſ primitiua magis denotant anteceſſionem tẽporis.ſ.ꝙ offeruntur de primo naſcentibus, vel de eis, ꝙ primo accipiuntur. *Tam de areis, quam de torcularibus, & vniuerſis quorum accipitis primitias*. Iſta decima, quam offeretis erit de area, & de torcularibus.i.de omnibus, quæ in area colliguntur, & triturantur.ſ.de frugibus, & leguminibus, & de omnibus, quæ in torculari exprimuntur.ſ.de vino, & oleo, & ſimilibus liquoribus, dicitur hoc quia exiſtimarent Leuitę fortaſſis, ꝙ ſolum debebant dare decimam decimæ, de quibuſdam rebus, & nõ de omnibus, quę ipſi ſuſcipiebant ab Iſraelitis, ideo determinatur eis, ꝙ de omnibus, de quibus ipſi percipiunt decimas, dabunt decimam decimę ſacerdoti magno: ad hoc autem ſubditur iſta clauſula, de vniuerſis quorum accipitis primitias, quia pręter fructus areæ, & torcularis accipiebant de aliis decimas.ſ.de melle, & fructibus arborũ, & quibuſdam herbis.ſ.cimino, anetho, & menta, quas phariſęi, & ſcribę decimabant, & Chriſtus dixit eas eſſe decimandas Mat.23.cap. etiam recipiebant decimam de iumentis, & de pecoribus, & de omnibus aliis, quæ aliqualiter pertinent ad fructus terrę, & nos vocamus eas decimas prędiales. de omnibus his tenebantur Leuitę dare decimam decimę ſummo ſacerdoti.

Sciendum ꝙ iſte accuſatiuus, primitias poteſt referri ad verbum accipitis, vel ad verbum offeretis. primo modo eſt ſenſus, ꝙ Leuitę offerant dño.i.dent decimas ſummo ſacerdoti, de omnibus, de quibus accipiunt primitias, & tunc vocantur ibi primitiæ decimæ quas recipiunt Leuitę ab Iſraelitis. ſecũdo mõ eſt ſenſus, ꝙ Leuitę offerrent primitias dño.i.decimã decimæ de oĩbus, quæ accipiunt ab Iſraelitis, & vterq; ſenſus ad idem redit, quia in primo vocant̃ primitiæ oẽs decimę Iſraelitarum, in ſecundo dñr primitię decima decimę Leuitarũ, & tñ lr̃a nr̃a nõ tolerat ſ'm ſenſum, quia eſſet incongrua vocum ordinatio ad faciendum illum. *Offeretis Domino*. Iſta lr̃a continuat̃ ab illo loco, tam de areis, ꝙ de torculari.ſ.ꝙ offerrent dño Leuitæ decimam decimæ de torculari, & de area, & de oĩbus quarum recipiunt primitias.i.de quibus Iſraelitę dant eis primitias. *Et date Aaron ſacerdoti*.ſ.iſta, ꝙ offerebant dño erant danda Aaron.i.cuilibet ſummo ſacerdoti, quia hic non loquitur ſcriptura de Aaron, tanquã de perſona, ſed tã quam de dignitate, vel ordine, & additur iſta determinatio, quia ſi ſolum dixiſſet lr̃a, ꝙ offerrent dño, intelligerent Leuitę iſta eſſe ad cremãdum ſuper altare, vel vt cederent in ius Sanctuarii ꝑ theſauris dñi, aut ſaltem, vt diuiderentur inter oẽs ſacerdotes minores, ſicut alia iura de quibus ſ.dictũ.eſt. dr̃ ergo ꝙ dentur ſoli Aaron.i.ſacerdoti magno. Aarõ aũt nihil vnq̃ recepit de his, quia iſta inceperunt ſolui in terra Chanaan. Aaron aũt mortuus eſt in deſerto, vt

F ſ.declaratum eſt, & ꝑꝑ hoc expreſſum eſt hic, ꝙ darẽtur Aaron ſacerdoti.q.d.non dabant̃ ei, qa erat Aarõ' ſed quia erat ſacerdos magnus. *Omnia quæ offertis ex decimis*. Hic ponit̃ quoddã documentũ extra Leuitas in ſoluendo decimam decimę: nam cum ipſi obligarent̃ ad ſoluendũ iſtã decimã, poterant eã dare de partibus peioribus, ꝙ eis prouenirẽt, & ſic defraudaret̃ ſumm' ſacerdos, iõ dr̃ ꝙ dent de optimis partibus, & electis.

An Leuitæ tenerentur dare ſacerdoti magno decimas de melioribus, quæ habebant, & quare in nouo teſtamento non fuit ſtatutus aliquis modus decimandi ſicut in veteri, & quis ſit conueniens modus decimandi. Et quando decimans peccat, & tenetur reſtituere. Quæſt. XXIIII.

G IN hoc conſiderandũ eſt, ꝙ Leuitæ debẽt dare de partibus optimis, & electis: non ꝙ tenerent̃ eligere totaliter ea, ꝙ meliora erant, ſed ꝙ darẽt de eis quę videbantur eſſe bona, vel ſaltem ꝙ non darent de eis, quę videbantur eſſe mala: erat aũt decima iſta in duobus.ſ.in fructibus terræ, & in pecoribus, & iumentis: de pecoribus aũt, & iumentis, non vr̃ ꝙ tenerentur eligere Leuitæ ea, quę meliora erãt, nec rurſus debebant dare quęcunque ipſi vellent: nam ſic magna fraus ſequeretur alterutri partium. Si.n. Leuitę inter oĩa pecora, & iumenta, ꝙ recipiebant, tenerentur eligere ea, quę meliora erant, & de oĩbus optimis dare decimam decimæ, forte non darent ſolum decimam, ſed ẽt quintam partem decimę, vel quartam, quia ꝗꝗ H pecora, quæ ipſi darent eſſent decima pars decimę ſ'm numerum, tñ contingeret, ꝙ eſſent quinta pars ſ'm valorem, vel quarta, vtpote, quia quodlibet de illis aĩalibus valebat tantum, ſicut duo de illis, ꝙ relinquebant Leuitę penes ſe, & in hoc valde grauarentur Leuitæ, ideo nõ debuit ſic ſolui. Nec rurſus Leuitę deberẽt dare quæcunque pecora ipſi vellent in decimã decimę; quia tunc ſi eligerent de peſſimis, fraudaretur nimis ſummus ſacerdos, quia ſoluendo ei decimam partem pecorum, & iumentorum ſ'm numerum, non ſoluebatur decima pars ſ'm valorẽ, nec forte viceſima, aut triceſima, quia vnum de aĩalibus, qđ penes ſe relinquebant Leuitæ valeret tm̃, ſicut duo de illis, quæ darent in decimã, & ſic fieret fraus legi. iõ Deus dedit mediũ I modũ popularibus in ſoluendo decimas de pecorib', ꝙ ponerent̃ pecora in caulis, & permitterentur libere egredi ſingillatim, & ſucceſſiue, ꝙ aũt decimo loco veniret dabatur Deo in decimas Leu.c.27. & iſto mõ non fiebat fraus, quia aliqñ contingebat magna pecora, aliqñ parua decimo loco venire, hunc modũ tenere debant Leuitę ſoluendo decimam decimę de pecoribus, & iumentis. In fructibus terræ erat alius modus decimandi, quia non accipiebatur aliqua electio, nec poterat fieri ibi aliqua fraus, ita notabilis, ſicut in pecoribus, & iumentis, ſed conſiderabatur mẽſura in fructibus, de his aũt non eſt datus certus modus ſoluẽdi, qa non videbat̃ eẽ tanta ꝯtentio, nec fraus, & in his ſuffi K ciebat, ꝙ Leuitæ darẽt de fructibus, quoſcunq; vellẽt, dum tñ non darent de illis, quos intelligerent eẽ peiores, nec tñ obligabantur eligere attentè de optimis ad dandum de illis, nec iſta verba ſonant hoc. Sciendum tñ ꝙ cum hic dicatur de optimis, & electis ſoluẽdam eſſe decimam decimæ: poterat cõſiderari hoc ad duo, ſcilicet vel vt Leuitæ ſatisfacerent legi, & non peccarent, vel vt oblatio eorum eſſet multũ accepta. Quantum ad primum ſufficiebat, ꝙ Leuitæ darent Deo de fructibus æque bonis, vt erant cæteri remanentes eis, vel quos ipſi intelligerent eſſe æque bonos, dato, quod non eſſet ſic in re, vel ſaltem, quod darent de eis, qui aliquo modo videbãtur eſſe meliores aliis, ẽt ſi parum. Si aũt dediſſent de ęqualiter bonis, ẽt nihil

eligen-

eligendo, ſatiſfaciebant legi, & non peccabant, quia ſolum ponitur infra peccatum, ſi Leuitæ reſeruarent ſibi pinguia, & egregia, eligendo ea quæ boni, aut nullius valoris erant ad dandum in decimas, cum dr̃, & nõ peccabitis ſuper hoc egregia vobis, & pinguia reſeruãtes. Cum autem dabant de ęqualiter bonis non reſeruabant ſibi pinguia, & egregia, ergo non peccabãt. Si aũt reſpicerent Leuitæ ad hoc, ꝙ oblatio eorũ multũ acceptaretur, nõ ſolum deberent dare de ęqualiter bonis, ſed deberent eligere optima, & egregia, qa ad hoc ꝙ aliquid nobis regratietur oportet, vt ſupererogem⁹ ad ea, in quibus obligati ſumus. Si.n. dederimus ſolũ ea ad quæ tenemur, recte facimus, ſed nemo nobis tenebitur regratiari. Iſto mõ locutus eſt Chr̃s Matt. 5. c. qñ volebat nos eleuare ad perfectionem meritorum, ſuadens ꝙ diligeremus inimicos noſtros dicens. ſi.n. diligitis eos qui vos diligunt, q̃ mercedem habebitis, nonne & publicani hoc faciunt, & ſi ſalutaueritis fratres veſtros tñ, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? eſtote ergo vos perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. q.d. facere iſta ſupra dicta nõ eſt opus alicuius perfectionis, q̃q̃ ſit opus iuſtitiæ, ideo faciatis aliquod opus perfectionis, ſicut pater veſter perfectus eſt, hoc autem erat ſi Leuitæ eligerent optima in fructibus ſuis ad offerendum ſummo ſacerdoti, quia tũc nimis reputaret̃ eis ad meritum, vt patet. ĩ. ſ. ſi pręclara quæq;, & meliora obtuleritis ex decimis reputabit̃ vobis, quaſi de area, & torculari dederitis primitias. Non eſt ergo intelligenda iſta clauſula prima ſub pręcepto, ſed ad meritum, vel ſi velimus eam intelligere ſub pręcepto, non manebunt verba in toto rigore ſuo, ſed erit ſenſus, ꝙ dabunt optima, & electa .i. dabunt de eis, quæ ſunt ęqualiter bona, vel aliqualr̃ meliora, & non eligent ea, quę peiora ſunt ad ſoluendũ, de decimis autem quantum ad populares idem dicendum eſt. de pecoribus.n. & iumentis erat datus certus modus decimandi. Leuit. 27. c. vt ſ. declaratum eſt, de fructibus autem terræ debebant dare id quod intelligebant eſſe ęqualiter bonum, vel aliqualiter melius. Si aũt eligerent id quod peius erat, vel quod non erat ita bonum, vt conſequerentur inde aliquod lucrũ, peccabant, & dato, ꝙ aliquis eligens de fructibus, vt daret peſſimã partem, contingeret ꝙ daret optimã, vel meliorem, peccabat, quia malum facere intendebat, non tñ tenebatur ad aliquam reſtitutionem, quia nihil abſtulit, e contrario autem ſi aliquis intendens dare de ęque bonis, vel melioribus, per errorem daret de peioribus, non peccabat, ſed merebatur.

Nunc autem de modo decimandi ſ̃m ſtatum noui teſtamenti dicendum eſt, quia decimæ nr̃ę ſucceſſerunt decimis quas percipiebãt Leuitę in veteri teſtõ. Et ſciendum, ꝙ non eſt aliquis modus aſſignatus decimandi in nouo teſtõ, ſiue de pecoribus, ſiue de fructibus. Chriſtus.n. nihil de iure perſonarum egit in lege euangelica, ſed de directionibus actuum noſtrorum, lex autem vetus egit de iuribus perſonarum, & officiis earum, & de ſocialibus legibus, tam ad actiones criminales, q̃ ciuiles. Rõ dr̃ię eſt, quia lex noua eſt vniuerſalis toto orbi, ideo nihil debuit tangere de particularibus pertinẽtibus ad perſonas, ſed ſolum de directione actuum, qui ſunt communes oĩbus gẽtibus, & nationibus, & de hoc latius, quam in veteri teſtõ dictũ eſt, de dña autem harum legum in lib. nr̃o, de 5. legib⁹ ſatis diximus, & hr̃ aliquid Deute. 24. c. non ſolum aũt in nouo, ſed ẽt in iuribus eccleſiaſticis non hr̃ ita determinare modus decimandi, ſicut in veteri teſtõ.

Quantum ergo ad decimas prouenientes de pecoribus, & iumentis dicendum eſt, ꝙ conſuetudini ſtandum eſt. Quantum ad modum decimandi de maioribus, vel mediocribus, licet in quibuſdam terris p auaritiã hoĩum introductę ſint quædam ꝯſuetudines, q̃ potius ſunt corruptelæ, & abuſiones, in quibus nimis defraudatur eccleſia, circa quas attendat vir ſapiẽs, qm̃ non poſſunt oĩa lege, aut ſermone comprehẽdi, & ſi videatur talis conſuetudo per quam defraudetur eccleſia, ẽt ſi illa nimis antiqua ſit, non eſt tenenda, ſed obligabimur alio modo decimas ſoluere. Et ſiquis ſit qui non poſſit perfecte diiudicare an ſit irrationalis cõſuetudo, dictat ſibi tamen ꝯſcientia illam eſſe irrationalem, tenetur alio modo ſoluere.

Circa ſolutionem autem decimarum de fructibus terræ eſt regula, ꝙ aliquis ſoluat de fructibus mediocribus, quos non intelligit eſſe deteriores aliis, quos ipſe recipit: nam in hoc continget defraudari eccleſiã, & teneri ad reſtitutionem ſoluentem, vt ſiquis ſoluat decimam partem de fructibus vinearum, & ſint tales fructus, qui non ęſtimentur ęqualiter cum aliis, quos ſoluens ſibi retinet, non dat decimam, quia quamquã det decimam ſ̃m numerum, & ſ̃m ęqualitatem valoris, vtpote ſi dederit aliquis decimas vini de illa vinea, quam ſciebat gignere vinum malum, vel non maturum, tenebitur ad reſtitutionem proportionaliter ſecundum valorem decimæ, ſi ſolueret de aliis vineis, ideo ad tollendam fraudem melius eſſet de qualibet vinea decimam ſuam ſoluere, vt de deteriori, & meliori proportionaliter veniat in decimam. Siquis autem ſtudeat, vt eligat ſibi meliorem partem fructuũ, data decima de peioribus, peccat, & ſi manifeſte non ſit illa decima pars fructuum decima in valore omnium fructuum, non cenſetur ſoluiſſe decimã huiuſmodi ſoluens, nec eſt ſecurus, niſi reſtituerit tantum, quantum minoris precii erat decima pars fructuum data ad decimam partem valoris omnium fructuum, & per hunc modum fiunt multæ fraudes. Idem ſi qs ſoluens decimam de frumento admiſcuerit aliquid de ordeo, vel aliis frugibus, vt minus det de frumẽto, peccat, & tenetur ad reſtitutionem, ſic autem de cęteris. Ad tollenda autem hęc dixit Deus Leuitis, ꝙ ſoluerent decimam decimę de optimis, & electis, tamen non obligantur, niſi eo modo quo dictum eſt.

Omnia quæ offertis ex decimis. Dicebantur Leuitæ offerre ex decimis, & de fructibus decimarum ſuarum, tenebantur ſeparare decimam partem, & illam ex decimis ſoluebant ſummo ſacerdoti.

Et in donaria domini ſeparabitis. Idem eſt offerre ex decimis, vel ſeparare in donaria: nam offerre dicit ipſam ſolutionem actualem, quæ eſt de fructibus decimarũ, ſeparare in donaria eſt, antequam fiat ſolutio ſegregare aliquam partem, quæ ſoluatur, & vtrunque erat de optimis, dr̃ autem iſta ſeparatio in donaria dñi .i. ſeparatio facta ad dandum Deo dona: reputabatur enim Leuitis iſta ſolutio, tanquam ſi donarent.

Optima, & electa erunt. Ideſt erunt de melioribus, & magis electis partibus fructuum, quod verum eſt, ad hoc, ꝙ iſta ſolutio multum acceptaretur a Deo, & reputaretur Leuitis ad bonum. Ad hoc tamen, ꝙ Leuitæ ſatiſfacerent legi, & non peccarent, non requirebatur, quòd darent de optimis, & electis, ſed darent de mediocribus, & æqualibus ſecundum valorem. tunc autem eſt exponenda litera iſta negatiuè .ſ. ꝙ dabunt de electis, & optimis .i. non dabunt de peioribus, vel de his quos elegerunt de cæteris fructibus, tanquam peiores.

Diceſque ad eos, ſi præclara quoque, & meliora obtuleritis ex decimis. Hic ponitur acceptatio ſolutionis Leuitarum ſi darent de optimis fructibus ſuis, & idem eſt dare de pręclaris, & melioribus, & de electis, & optimis, vtrobique enim datur, plusquam decima, ideo imputandum eſt homini ad ſupererogationẽ, velut ſiquis darẹt decimã partẽ fructuũ ſuorũ, deinde adde-

ret aliquid, illud ſibi reputaretur in gratiam, ita ſiquis ſoluat decimam de omnibus fructibus, ſoluit pluſquã decimam, quia ſecundum valorem iſta decima pars fructuum eſt maioris valoris, quam decima pars omnium fructuum ſimul appreciatorum.

Reputabitur vobis quaſi de area, & torculari deberitis primitias. Ideſt ſicut ſi ſolueretis iura Dei de area, & torculari habendo agros, & vineas, reputaretur vobis ad bonum, ita ſoluendo decimam partem fructuum decimarum veſtrarum de electis, & melioribus, reputabitur vobis ad bonum, ſed adhuc magis poteſt iſta litera referri ad illa, quę dabantur ſponte a popularibus, quia non erat aliquid magnum, quod Leuitis ſoluentibus decimam de optimis, & electis fructibus ſuis, reputaretur, ſicut reputabatur popularibus, quando ſoluebant decimas, vel primitias ſuas de area, & torculari. ſed accipiuntur primitię large pro omnibus iuribus ſacerdotalibus, & hic maxime dicitur pro oblationibus ſpontaneis de area, & torculari factis, ſcilicet ſicut reputaretur alicui ad magnum bonum, ſi ſpõtè offerret Deo de area, & torculari, quod eſt facere primitias, vel ſeparationes, ita reputaretur Leuitis ſoluentibus decimam decimę de melioribus fructibus ſuis, q̃quam ſit iſta ſolutio ex neceſſitate, & tunc ſtat rationabiliter dictum: nam erat dubium an ęſtimaretur ſolutio iſta Leuitarum in decimis, ſicut oblatio ſpontanea, quia oblatio illa gratis fit, decimę autem iſtę ex neceſſitate ſoluebantur. & dicitur, quòd reputabitur, ſicut oblatio ſpontanea, quia licet fiat ex neceſſitate, quia eſt ibi aliquid non ex neceſſitate, illud reputatur ſpontaneum: nam ſoluens de melioribus fructibus, decimas ſoluit, ad quod tenetur, ſupererogat: nã vſq; ad decimam partem valoris eſt ſolutio, quod autem ſuperabundat, quia fructus ſunt de optimis, eſt ſupererogatio, & hoc reputatur ſpontaneum.

Et comederis eas in omnibus locis veſtris. Hic datur documentum qualiter liceat vti Leuitis fructibus decimarum ſuarum, & dicitur, quòd poſſunt comedere fructus illos vbicunque voluerint, & comedent omnes familię ſuę de illis: dicuntur iſta, quia cum fructus decimarum eſſent fructus dati Leuitis de iuribus Dei, crederent, quòd non liceret eis vbicunque, & qualitercunque comedere de eis, ſicut erat de iuribus ſacerdotum: nam quędam proueniebant illis, quę comedi non licebat, niſi in loco Sancto. ſic patet de partibus ſacrificij pro peccato, & de ſimila proueniente ſacerdotibus, quę non erat fermentata: nam in loco mundiſſimo, ſcilicet in Sanctuario comedebatur Leui. c. 6. & 10. Item partes ſacrificij pacifici, ſcilicet pectuſculum, & armus dexter, quę ſacerdotibus proueniebant, in loco Sancto ſolum comedebantur, ſcilicet in atrio tabernaculi Leui. c. 10. ita exiſtimarent Leuitę, quòd fructus decimarum prouenientes eis, ſolum deberent comedi in Sanctuario, & reſpondetur, quòd poſſunt comedere de eis in omnibus locis ſuis, ſcilicet vbicunque habitauerint in ciuitatibus ſibi datis ab Iſraelitis, vel in loco Sanctuarij: aliquando enim erant Leuitę miniſtrantes in loco Sanctuarij, & tunc recipiebant portionem de Sanctuario, & poterant comedere in eo: aliquando erant in ciuitatibus ſuis, quia per diuerſa tempora veniebant ad ſeruiendum in Sãctuario, & quandocunque vellet aliquis de Leuitis venire de vrbe ſua ad miniſtrandum, ſemper in loco Sãctuarij, præter iura decimarum, quæ habebat in vrbe ſua, dabatur ei portio cum alijs Leuitis, qui tunc miniſtrabant, vt patet Deut. c. 18. capi. Alijs autem temporibus Leuitæ erant in vrbibus ſuis, & ibi comedebant de fructibus decimarum ſuarum.

F *Quare Leuitis licuit comedere de omnibus fructibus iurium ſuorum extra Sanctuarium, aut vendere illos: ſacerdotibus autem non Et quòd non licuit omnia iura ſacerdotum eſſe conſecrata. Quaſt. XXV.*

QVAERET aliquis quare licuit Leuitis comedere de omnibus fructibus iurium ſuorum extra Sanctuarium, ſacerdotibus autẽ non licuit in omnibus, ſed quoſdam poterant comedere extra Sanctuarium: alios vero nequaquam? Reſpondendum eſt, ꝙ Deus inſtituit quędam eſſe iura, quę ſolum liceret comedi in Sanctuario, vt demonſtraretur ſanctificatio eorum, & differentia ab alijs cibis, vt crederentur maioris reuerentię eſſe ea,
G quę ſemel applicabantur ad Deum, quam ea, quę nũquam applicata fuiſſent: non decuit tamen de omnibus iuribus ſacerdotum, & Leuitarum inſtitui, quòd comederentur in Sanctuario: & in hoc conſiderandũ, ꝙ Leuitę minores vnicum ius habebant, ſcilicet decimarũ, vt patet ſupra. ſ. nihil aliud poſſidebunt Leuitę decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum, & neceſſaria ſeparaui, ſacerdotes autem habebant multa iura, ſcilicet primitias, & iura ſacrificiorum, & vota, & ſpontaneas oblationes, & redemptiones primogenitorum, & alia de quibus ſupra. Item conſiderandum eſt, quòd non decuit inſtitui aliquod ius ſolũ comedi in Sanctuario, niſi eſſet tale, quod perciperẽt miniſtri, quando erant in loco Sanctuarij, quod patet, quia ſi Leuitę, vel ſacerdotes reciperent aliqua iura in
H vrbibus ſuis, quę non poſſent comedere, niſi in loco Sanctuarii, oporteret, vt venirent de ciuitatibus ſuis ad locum Sanctuarij pro illis iuribus, vt veſcerentur eis, ſed iſta inconueniens ordinatio erat, quia tunc ſequeretur, ꝙ haberent Leuitę in vrbibus ſuis, & ſacerdotes quid comederent, & tamen non liceret eis comedere, niſi venirent in locum Sanctuarij, & hoc non ad miniſtrandum, aut ad aliquam neceſſitatem, ſed ſolum, vt liceret eis comedere de fructibus iurium ſuorum. Item conſiderandum, ꝙ Leuitæ, & ſacerdotes nõ erant omnes, & ſemper in loco Sanctuarij, ſed per vices ſeruiebant: erant enim datę 48. vrbes ſacerdotibus, & Leuitis, in quibus manerent infra 35. c. & in vna earum, vt in plurimum erat Sanctuarium: om-
I ni autem tempore erant aliqui de ſacerdotibus in Sãctuario miniſtrantes, & quidam de Leuitis ſubſeruiẽtes ad quaſdam alias miniſtrationes: ſeruiebant autem iſti tpe determinato, & poſtea redibant in vrbes ſuas, venientibus alijs ad miniſtrãdũ, & ſic variabant ꝑ tpa ſacerdotes miniſtrãtes: tpe aũt quo nõ miniſtrabãt in vrbibus ſuis erãt, ſic patet de Zacharia pr̃e B. Ioã. q habitabat in quadã vrbe montana Iudææ, & venit in Ieruſalẽ tpe miniſterij ſui, & poſtq̃ miniſtrauit reuerſus eſt in domũ ſuã, vt patet Luc. c. 1. de Leuiticis idem modus erat, qa aliq erant in vrbibus ſuis, alij aũt in loco Sãctuarij miniſtrabãt, & mutabant ꝑ vices. vt colligit Deu. 18. c. His viſis patet rñſio ad qõnem. ſ. ꝙ nõ decuit Leuitarũ iura fieri ſanctificata, ita ꝙ ſolũ liceret
K eis comedere de illis in Sãctuario: nã hẽbãt Leuitæ vnicũ ius. ſ. decimas, & ſi illud ſctificatũ eẽt, nunq̃ liceret Leuitis comedere, niſi intra Sanctuariũ, qa nulla hẽbãt præter decimas, aliqñ tñ Leuitæ erãt in ciuitatibus ſuis, ergo nõ hẽrent, tũc qd comederent, & ſi forte vellent comedere de alijs iuribus nulla hẽbant ꝑter decimas, nõ debuit ergo ſtatui, ꝙ ius Leuitarũ eſſet ꝯſecratũ. De iuribus ſacerdotũ aliter dicendũ eſt. ſ. ꝙ decuit aliqua iura eorũ eẽ ꝯſecrata, ita ꝙ nõ liceret comedi de eis, niſi in Sanctuario, nec ſequũtur aliqua de inconuenientibus, quæ ſequuntur ad iura Leuitarum, ſi ſunt conſecrata, & hoc quia iſta iura ſacerdotũ quæ non licebat comedi, niſi in Sanctuario, erant illa,

de

de quibus ponebantur partes ſuper altare, ſcilicet in ſacrificijs, & in libamentis eorum. partes enim ſacrificij pro peccato, & hoſtię pacificę, & libamentorum ſuorum ſolum comedebantur intra Sanctuariũ Leui. c. 6. & 10. & ſupra in litera colligitur. omnia autem alia iura ſacerdotum poterant comedi extra Sanctuarium. ſ. oblationes, & vota, & primitię de frugibus, & generaliter omnia de quibus non cremabatur pars in altari, vt ſupra declaratum eſt. iſta autem iura conſecrata non proueniebant, niſi ſacerdotibus actualiter miniſtrãtibus, nam ſacerdos, qui faciebat holocauſtũ habebat pellem eius Leui. c. 6. ſacerdos autem faciens hoſtiam pacificam accipiebat de ea pectuſculũ, & armum dextrum Leui. c. 7. ſacerdos vero faciens ſacrificium pro peccato, vel pro delicto accipiebat omnia iura illius Leui. c. 6. Sic erat in libamentis. ſ. in ſimila non commixta, vel in panibus coctis in clibano, vel craticula, aut ſartagine. nam ſacerdos, qui offerebat iſta recipiens de manibus offerentis, & ponens ſuper altare particulam illius, habebat reliqua in ius ſuũ Leui. c. 6. & ſic ſacerdotes, qui erant in vrbibus ſuis, quãdo non miniſtrabant, nihil percipiebant de iuribus cõſecratis. ꝙ autem obligarentur ſacerdotes miniſtrantes comedere iura iſta in Sanctuario, nullum inconueniens erat, quia non ſequitur ex hoc, ꝙ deficeret eis cibus, cum de illis ſanctificatis comedere poſſent. etiã non ſequitur, ꝙ irent de ciuitatibus ſuis ad locum Sãctuarij ſolum, vt poſſent comedere de his iuribus, qa tempore quo ipſi ſacerdotes comedebant hæc iura, neceſſario erãt miniſtrantes, & in eo loco in quo miniſtrabant comedebant, & ibidem iſta iura acquirebant, & tunc ſacerdotes cum veniret tempus miniſtrationis ſuę ducebant interdum vxores, filios, & familiam ſuam in locum Sanctuarij, & de illis iuribus conſecratis, quæ acquirebant dabant filijs ſuis, & toti familię, faciẽtes eos venire in Sanctuarium ad comedendum de illis, ſi eſſent talia iura, de quibus comedere poſſent tam maſculi, quam fęminę, quod dicitur, quia de partibus ſacrificiorum pro peccato non poterant comedere, niſi ſoli maſculi de genere ſacerdotali Leui. c. 6. de partibus vero hoſtię pacificę tã maſculi, quam fęminę Leui. c. 10. & ſic non erat inconueniens eſſe aliqua iura cõſecrata in ſacerdotalibus, ſed erat inconueniens eſſe aliquid conſecratum in Leuiticis, quia cum aliud vnicum eſſet conſecrato vno omnia conſecrata eſſent, & ſic nunquam liceret eis comedere, niſi in Sanctuario, & in vrbibus ſuis nihil haberent: ſacerdotibus autem non accidebat ſic, quia quamquam eſſent quædam iura eorum conſecrata, alia tamen non erant conſecrata, ſicut primitię, & redemptiones primogenitorum, & vota, & ſimilia, de quibus ſupra dictum eſt, & de his licebat ſacerdotibus comedere extra Sanctuarium in vrbibus ſuis, vel vbicunque eſſent, & ſic non deficeret eis cibus, ſiue eẽnt in Sanctuario, ſiue non. Dicendum etiam eſt, ꝙ non decuit omnia iura ſacerdotum eſſe conſecrata, quia tunc non poſſent ſacerdotes comedere, niſi in Sanctuario: tamen ipſi non obligabantur ſemper eſſe in Sanctuario, ſed per vices miniſtrationum ſuarũ erant aliquãdo in Sanctuario, & aliquando in vrbibus ſuis, ergo nihil haberent in cibos, cũ eſſent in vrbibus, ſed cogerentur venire in Sanctuariũ ſine aliqua neceſſitate miniſtrationis, ſolum, vt liceret eis comedere de iuribus ſuis. Item adhuc erat aliud inconueniens, quia dato, quòd ſacerdotes venirent in locum Sanctuarij non caperentur omnes ibi, vt ſimul in Sanctuario comederent. debuerunt ergo eſſe aliqua iura ſacerdotalia conſecrata, & aliqua non conſecrata. de Leuiticis autem nullum. *Tam vos, quam familia veſtra.* Iſta eſt alia determinatio, ſcilicet quod non ſolum

A comederent vbicunque vellent, ſed etiam quicunque poterant comedere de illis. dicitur hoc ad differentiam quorumdam iurium ſacerdotalium, in quibus reperiebatur contradictio perſonarum ſpecialis, ſicut partes ſacrificij pro peccato non poterant comedi ab aliquo, niſi a maſculis de genere ſacerdotali Leui. c. 6. & ſupra in litera. decimę autem, quę dabantur Leuitis non ſolum maſculis, ſed etiam fęminis conueniebãt, quia dicitur, ꝙ Leuitæ, & tota familia ſua de his licitè comedebant, in familia tamẽ maſculi, & fęminę ſunt.

Item tollitur per hoc aliud dubium, quia, quędam erant iura ſacerdotalia, quæ non licebant comedi, niſi a mundis. ſ. omnia, quæ erant conſecrata, & ſi aliquis immundus comederet de illis, peccabat. Leui. ca. 22. B ita crederet aliquis eſſe in iuribus Leuitarum, & dicit, ꝙ tota familia comedere poterat de iuribus Leuitarum. ergo non requirebatur munditia, alioquin interdum nõ poſſet comedere tota familia de iuribus Leuitarum. Ratio differentię eſt, quia quædam erant de iuribus ſacerdotalibus, quæ ponebantur ſuper altare, & illa conſecrabantur, ad quæ requirebatur magna munditia in comedentibus, & in loco vbi comederentur: alia autem erant, quæ non ponebantur in altari, nec requirebant munditiam comedentium. ſicut primitiæ de fructibus terrę, & oblationes ſpontaneę, & generaliter omnia quorum nõ ponebatur pars ſuper altare, quia iſta conſecratio cauſata in iuribus illis, propterquam requirebatur munditia in comedẽ- C tibus, ſolum erat cauſata eo, ꝙ ponebãtur partes quędam coram Domino in altari de his rebus: de decimis tamen, quæ proueniebãt Leuitis nullę partes ponebantur ſuper altare, nec ſaltem offerebantur in Sãctuarium. ergo non requirebant munditiam in comedentibus, & non ſolum hoc quantum ad familiam Leuitarum, ſed etiam poterant Leuitæ dare de fructibus iſtis cuicunque laico, ſiue mundo, ſiue immũdo: nam poterant vẽdere. ergo poterant donare, vel qualitercunque dare, vt ſupra probatum eſt, cum litera dicat, ꝙ Leuitæ erunt contenti oblatione decimarũ, quas Deus ſeparauit in vſus eorum, & neceſſaria: ſepa- D rare autem in neceſſaria eſt, ꝙ poſſint vendere, & cõmutare illos fructus ad habendum omnia alia quibus indigent.

An licuit aliqua iura eſſe ſacerdotalia, vel Leuitica, quæ ſolis maſculis licita eſſent ad cibum, & etiam ſolis mundis.
Quæſt. XXVI.

QVAERET aliquis an decuit eſſe aliqua iura ſacerdotalia, vel Leuitica, quæ ſolis maſculis licita eſſent ad cibum?

Et reſpondetur, quòd decuit. hoc enim eſt ad maiorem honorem eorum, quæ applicantur Deo: nam cibi communes licent tam maſculis, quã fęminis. Quod autem aliquis cibus ſit ſolis maſculis E licitus, notat maiorem excellentiam in ipſo, quod ſatis fuit conueniens in quibuſdam cibis de iuribus ſacerdotalibus, vel Leuiticis, & hoc propter duo. Primo quia maſculus dicit ſexum perfectiorem, fęmina autem dicit virum imperfectum, vel occaſionatum ſecundum Ariſto. quòd ergo ſolis maſculis detur aliquis cibus, magnam eius notat perfectionem. Secũdo eſt hoc, quia iura iſta proueniebant propter miniſtrationem, quæ fiebat in Sanctuario, ſoli autem maſculi erant, qui miniſtrabant. quòd ergo eis tantum quædã iura darentur excellentiam ſignabat in ipſis iuribus, ideo decens fuit, vt in quibuſdam ſignaretur excellẽtia eorum, quæ applicantur ad Deum, ad ea quæ ſunt prophana.

An licitum fuit eſſe aliqua iura ſacerdotalia, vel Leuitica, quæ ſoli mundi poſſent comedere. Quæſt. XXVII.

QVAERETVR adhuc an decuit eſſe aliqua iura ſacerdotalia, vel Leuitica, quę ſolis mundis licerent in cibum. Et reſpondetur, ꝙ ſic, quia munditia eſt perfectio rei, & res dum immunda eſt, etſi alias perfectionea habeat nō fulget, nihil.n. magis facit fulgere rei perfectionem, quam munditia, ſed Deus volebat, vt ea quę applicabātur ad ipſum viderentur habere excellentiam ſuper omnia alia, quæ non erant applicita, ideo decuit poni mūditiam in omnibus illis, apparet autem munditia iſta maxime ſi res ipſa nō liceat, niſi mundis, nam magna excellentia eius notatur, ꝙ etiam illi qui ſumere debent eam mundi ſint, quia hoc non ſolum pertinet ad mūditiam, ſed etiam ad excellentem gradum munditię, rem.n. eſſe in ſe mundam dicit munditiam ſolū, exigere autem ꝙ res illa, in qua ſumitur, ſit etiam munda, dicit altiorem gradum puritatis, & ob hoc in omnibus, quæ applicabantur ad Deū, & poſtea tranſibant in cibum, Deus iubebat obſeruari munditiam in comedentibus. Accipitur autem hic applicatio ad Deū ſtrictè.ſ. pro illis, quę offerebantur Deo, & pars ipſorū cremabatur ſuper altare, ſic erant ſola ſacrificia, & libamenta. Alia autem offerebantur Deo, quorum partes non cremabantur in altari, ſed totaliter prouenie bant ſacerdotibus, & iſta nō dicebantur applicita Deo ſpecialiter, ideo in his non requirebatur munditia in comedentibus, ſed in prioribus, quę proueniebant de ſacrificiis requirebatur munditia, & iſta eſt conditio per quam Deus magis ſignificabat perfectionem rerum applicitarum ad ipſum: nam cum dicitur in quibuſdam aliis, ꝙ ſoli maſculi comederent de ſanctificatis, minor perfectio ſignificaretur ibi, niſi adiungeretur, ꝙ illi etiam eſſent mundi, & comederent in loco mundo, ſicut patet Leuitic. cap. 6. iuncto 26. ſi tamen eſſet aliquod ius ſacerdotale, de quo licebat comedere omnibus maſculis, tam mundis, quàm immundis, & in quocunque loco, ſiue mundo, ſiue immundo, minoris perfectionis eſſet, quam ꝙ liceret comedere, tam maſculis, quàm fęminis, dum tñ oēs eſſent mundi, & comederent in loco mundo: conueniēs ergo fuit aliqua eſſe iura ſacerdotalia, vel Leuitica de quibus ſoli mundi comederent.

An in iuribus Leuiticis fuit conueniens, quod ſoli maſculi comederent. Quæſt. XXVIII.

QVAERETVR amplius an decuit aliqua iura eſſe Leuitica, de quibus ſoli maſculi comederēt, & an conueniens fuit hoc in iuribus ſacerdotalibus. Ad primam particulam reſpondetur præſuppoſitis oībus, quæ in prima qōne, quòd non fuit cōueniens in iuribus Leuiticis, ꝙ ſoli maſculi comederent de aliquo eorum: nam Leuitę vnicum ius habēt.ſ. decimas: ſi ergo aliquid eſſet, quod ſolis maſculis liceret in iuribus Leuiticis, nihil manebat, quòd liceret fœminis, & ſic non haberent Leuitæ, vnde ſuſtentarent familiam ſuam, qui nulla iura præter decimas habebāt, ſed debuerunt iura eorum pertinere, tam maſculis, quàm fœminis.

Ad ſecundam particulam reſpondetur.ſ. ꝙ in ſacerdotalibus iuribus decuit aliquod eſſe, de quo ſolis maſculis comedere liceret, ad ſignādam magnam excellentiam in ſanctificatis, vt ſupra dictū eſt, nec ſequuntur inconuenientia, quæ in iuribus Leuiticis, quia ſacerdotes multa iura habebant, & quamquam vnum eorum ſolis maſculis eēt cōueniens, alia eſſe poterant **F** conuenientia fœminis, & maſculis. & ſic eſt, quia ſolum reperitur de triplici iure, quod ſolis maſculis licebat.ſ. partes ſacrificii pro peccato, & pro delicto, quas ſoli maſculi de genere ſacerdotali in loco Sanctuarii comedebant Leuit. c. 6. Secundum ius erat de ſimila oblata ſine fermento, cuius pars quędam cremabatur ſuper altare, & reliquum cedebat ſacerdotibus: nam illa comedebatur poſtea ſine fermento a ſolis ſacerdotibus, Leui. c. 6. Tertium ius erat in panibus propoſitionis, quos ponebāt ſacerdotes coram domino intra tabernaculum ſuper menſam auream, & mutabāt eos per ſingula ſabbata, ponentes alios recentes. Leuit. 24. cap. & hos tamen ſoli ſacerdotes comedebant. 1. Reg. 21. & Matt. 12. c. quamquam in caſu neceſſitatis **G** poterant dari laicis in cibum, ſicut fecit ſacerdos magnus Achimelech, cū dedit de illis Dauid, & pueris ſuis, qui erant laici.ſ. non de genere ſacerdotali, vt patet præalleg. c. omnia autem alia iura ſacerdotalia licebant, tam maſculis, quàm fœminis, quamquā erat differentia, quia quædam ſolis mundis erant licita, alia vero, tam mundis, quàm immundis. Sed dicendū eſt, ꝙ non fuit cōueniens in oībus iuribus ſacerdotalib⁹, ꝙ ſolis maſculis licerent, quia tunc ſequerentur eadē inconuenientia, q̄ in iuribus Leuiticis.ſ. ꝙ non hērent ſacerdotes vnde alerent familiam ſuam, tū ipſi nō vacabant agriculturę, nec habebant aliam negociationē, vñ poſſent alere familiam ſuam, ergo non eſſet conueniens ordinatum de oībus iuribus ſacerdotalibus, ꝙ ſolis maſculis conuenirent. Item dicendum non eſſe **H** ꝯueniens, ꝙ plurima & maxima iura ſacerdotalia ſolis maſculis licerent, tunc.n. ſequeretur duplex inconueniens. Primum ꝙ non haberent ſacerdotes, vñ ſufficienter alerent familiam, quia tanta eſt multitudo fęminarum, ſicut virorum, datis aūt paucis iuribus cōibus maſculis, & fęminis, et fœminę non poſſent inde ſufficienter ſuſtentari, & hoc erat inconueniens, quia nihil aliud habebant ſacerdotes, vñ prouiderent familiæ ſuæ, niſi iura illa. Secundo erat inconueniens, quia dato, ꝙ poſſent fęminę familiæ ſacerdotalis ſuſtentari de iuribus, quę erant communia maſculis, & fęminis, tñ quia oīa iſta proueniebant in domos ſacerdotū præter partes ſacrificiorū, quæ comedebantur in Sanctuario, venirent in poteſtatem fęminarū. cū ipſæ ſint **I** cuſtodes eorum, quæ in domo ſunt, & daret̄ hoc mulieris occaſio frequenter peccandi, comedendo de iuribus, quę ad ſolos viros pertinebant. iō pauca debuerunt eſſe talia iura. Sed dicet aliquis ex hoc ſequi nulla iura talia eſſe debuiſſe, quibuſcunq;.n. talibus datis ſequitur inconueniens.ſ. ꝙ fęminę ſacerdotū poſſent comedere de illis, & peccarent.

Reſpondetur non ſtare, quia iſta iura, quæ ſolis maſculis conueniunt, ſunt de partibus ſacrificiorū, vel de aliquibus, quę in Sanctuario accipiuntur, quorū partes ponuntur ſuper altare.ſ. in partibus ſacrificii pro peccato, & partibus ſimilæ, & in panibus propoſitionis. Iſta autem acquirebantur in Sanctuario, & nō ducebantur in domos ſacerdotum, ſed ibi immediate co**K**medebant, & ſic nō poterant fęminę accipere de his, qa fęminę non erant in Sanctuario eum miniſtrabant viri, ſed ſi eſſet aliquid, quod liceret ſumi in cibum a maſculis, & fęminis, mittebant viri pro tota familia ſua, & comedebant in atrio tabernaculi. ſic patet de pectuſculo, & armo dextro prouenientibus de ſacrificio pacifico, nam licebat comedere maſculis, & fœminis de illis, & tamen in loco Sanctuarii comedebātur, vtrunque patet Leui. c. 10.

Etiam non ſtat incōueniens, quia iſta iura, quę ſolis viris comedere licebat, non cuſtodiebantur vſq; ad aliquot dies, ſed immediate comedebantur, iō fœminæ nō haberent facultatē ad accedendū, vt comederent

A de illis, ſecus autem ſi cuſtodienda forent, quoniã ad fęminas pertineret cuſtodia, & haberent occaſionem comedendi. Quod autem immediate iſta comederẽtur patet, quia prouenìebant ex ſacrificiis, quæ non poterant reſeruari ad alios dies, vt colligitur Leuit. c. 6. & 7. pręterquam in quodam genere hoſtiæ pacificę, quę poterat conſeruari ad diem ſecundum, ſed ad tertium nunquam Leu. c. 7. & 19.

In iuribus Leuiticis non decuit eſſe aliqua, quæ conuenirent ſolis mundis, bene tamen in ſacerdotalibus.
Quæſt. XXIX.

B QVÆRETVR amplius, an fuit conueniens aliqua iura Leuitica, vel ſacerdotalia licere ſolis mundis? Ad primam partem reſpõdetur, ꝙ in iuribus Leuiticis non decuit, quia illud vnicum erat. ſ. decimæ, & vno dato, quod ſolis mundis liceret, omnia ad ſolos mundos pertinerent, & tunc ſequebatur inconueniens. ſ. ꝙ interdum Leuitæ non poſſent ſe alere, vel familiam ſuam. quia cũ multoties contingat aliquos eſſe immundos, potiſſimè propter multos modos immunditiæ, qui ſunt valde communes, de quibus Leuit. c. 11. 12. & 15. multi de Leuitis, & familiæ ſuæ non haberent, vnde alerentur, quia nullam occupationem, vel modum acquirẽdi habebant, ſed hoc erat inconueniens. ergo non fuit rationabile ſtatui de iuribus Leuiticis, ꝙ ſolis mundis licerent. C

Ad ſecundam partem reſpondendum, ꝙ decuit in iuribus ſacerdotalibus eſſe aliqua, quæ ſolis mundis licerent. rõ eſt ad ſignificandum excellentiam, vt ſ. fuit declaratum, & in omnibus, tam Leuiticis, quã in ſacerdotalibus hoc fuiſſet conſtitutum, niſi inde ſequeretur inconueniens. In Leuiticis autẽ declaratum eſt inconueniens. In ſacerdotalibus non ſequitur aliquod, quia multa ſunt iura ſacerdotalia, & quamquam quædam liceant ſolis mundis, alia multa ſunt, de quibus ſuſtententur immundi, nam ſolum requirunt munditiã illa iura ſacerdotalia, quæ ponuntur in Sanctuario, & pars eorum crematur ſuper altare, vel quę in Sanctuario D diu manent. de primo patet, vt de ſacrificiis pro pctõ, & hoſtia pacifica, quorum partes proueniunt ſacerdotibus, ſed ſoli mundi comedunt de illis intra Sanctuarium. Idem eſt de partibus ſimilę oblatæ prouenientibus ſacerdotibus, quę comeduntur in Sanctuario, & a mundis Leu. 6. c. Alia ſunt quorum partes nõ cremãtur in altari. & tñ ipſa diu manent oblata coram dño. ſ. panes propoſitionis, & hi a ſolis mundis comedebantur, & iſta erat maior neceſſitas in eis, quam ꝙ darent ſolis ſacerdotibus, nam panes iſti ad ſolos ſacerdotes pertinebant. Matt. 12. & in neceſſitate famis ſacerdos Achimelech dedit eos Dauid, & pueris ſuis, & tamen quęſiuit ab eis, an eſſent mundi. q. d. ꝙ non dediſſet eis etiam in neceſſitate poſitis, niſi eſſent mundi. omnia E autem alia iura ſacerdotalia, quæ erant maxima, licebant tam mundis, quàm immundis. ſ. vota, & primitię de frugibus terrę, & oblationes ſpontaneę, & generaliter omnia quorum partes non ponebantur ſuper altare. Item dicendum, ꝙ non decuit plurima, & maxima iura eſſe communia mundis, & immundis, nã interdum contingeret magnam partem, aut fere totã familiam ſacerdotalem eſſe immundam, & non hẽrent vnde ſuſtentarentur. potiſſime, quia immunditię erãt multum cões, vt ſi aliquis vir pollueretur ſomnio nocturno eſſet immundus, & non poſſet comedere de ſanctificatis vſque ad ſequentem ſolis occaſum. Item ſi aliquis cognoſceret vxorem ſuam, vel quamcunq; aliam, ſequebatur hoc inconueniens. ſ. ꝙ eſſet immũdus, tam ipſe, quàm fęmina, ſed hoc communiſſimũ erat, etiam fęminę habebant quaſdam alias immũditias multum cões. ſ. ꝙ ſi aliqua pareret maſculum eẽt immunda 40. diebus, non potens tangere ſanctificata, & ſi fęminam peperiſſet erat immunda 80. diebus.

Item toto tempore quo pateretur mulier menſtrua erat immunda, ſed menſtrua ſunt quolibet menſe: & ſi flueret ſanguis extra tempus menſtruorum, ẽt erat immunditia, multæ quoque alię communes immunditię, de his Leuit. 12. & 15. c. ex quibus ſequebatur. ꝙ toto tempore eſſet maior pars familię ſacerdotalis immunda, vel interdum tota. Si autem iura, quæ erãt cõmunia mundis, & immundis eſſent pauca, aliqñ non haberent ſacerdotes, vnde ſuſtentarentur, nec familiæ ſuæ, ideo debuerunt pauca iura eſſe, quæ ſolis mundis licerent.

Quæ iura inter ſacerdotalia debuerunt eſſe plura, an quæ ſolis mundis, aut quæ ſolis maſculis conueniebant.
Quæſt. XXX.

QVÆRET aliquis cum aliqua de iuribus ſacerdotalibus ſolis mundis licerent, & alia q̃ ſolis maſculis, quę iſtorum potuerunt, & debuerunt eſſe plura?

Reſpondetur, ꝙ plura eſſe debuerunt, quę ſolis mũdis licebant, quia licere ſolis mundis, vel ſolis maſculis ponuntur ad perfectionem ſacrarum rerum ſignãdã, C & in oĩbus rebus qualitercunque Deo applicitis, iſta fieri debuerunt, niſi aliqua inconuenientia inde ſequerentur. Illa ergo plura eſſe debuerunt ad quorũ poſitionem pauciora inconuenientia ſequuntur. illa autẽ quibus poſitis ſequuntur multa inconueniẽtia, debuerunt eſſe pauca, ſed plura inconuenientia ſequerẽtur, ſi eſſent multa iura, quæ ſolis maſculis licerent, quam ſi eſſent multa iura, quę licerent ſolis mũdis. ergo plura eſſe decuit, quę ſolis mundis licerent. patet hoc, quia ea, quę licent ſolis maſculis, habent perpetuam prohibitionem reſpectu fęminarum, ideo ſi multa eſſent, facerent magnum inconueniens. Ea autem, quę ſolis mundis licent, non hñt perpetuã prohibitionẽ reſpe-D ctu alicuius, quia dato, ꝙ aliquis nunc ſit immundus, immediatè, vel poſt paucũ p̃t fieri mundus, niſi ſit immunditia naturalis, quę eſt maioris permanẽtię, vt eẽ leproſum, eſſe fluentem ſemine, & mulierem fluentẽ ſanguine extra tpa menſtruorum, quę aũt ſemel fœmina eſt, ſemper eſt fęmina: iõ maius inconueniens eſſet ſi multa iura eſſent, q̃ licerent ſolis maſculis, q̃ ſi eſſent multa, quæ licerent ſolis mundis. ſiĉ aũt ſunt de immũdis, & maculatis, nã vtriq; prohibenĩ a miniſtratione, q̃ ſunt de gñe ſacerdotum. Immundi tñ arcenẽ ab adminiſtratione in Sanctuario, & a comeſtione de ſanctificatis, maculati aũt ſolum arcenẽ a miniſtratione, comedere aũt licite pñt Leu. c. 22. Rõ diuerſitatis eſt, quia quantum ad maculatos iõ prohibitionis eſt perpetua, cum macula ſemper maneat, poſtquam ſe-E mel fuerit. Quantum ad immundos aũt ꝓhibitio non eſt perpetua, quia contaminatio faciliter aboletur: de dr̃ia aũt maculę, & contaminationis, vel immunditiæ ſ. dictum eſt, & patet Leu. c. 22. eadẽ iõ prohibitionis eſt hic, quia illa, q̃ ſolis maſculis licent, hñt prohibitionem perpetuam, q̃ vero ſolis mundis temporalr̃ prohibent. *Quia precium eſt pro miniſterio quo ſeruitis mihi.* Iſta eſt cã ſuperiorum. ſ. ꝙ liceret Leuitis comedere de iuribus his vbicunq; vellent, & q̃ñcunq; vellent, & dare familiis ſuis, vel cuicunque vendendo, cõmutãdo, aut donando, & hoc quia precium eſt pro miniſterio, qđ faciunt Leuitę in Sãctuario. q. d. Leuitę ſunt purè mercenarii, & dantur ſibi illi fructus, nõ tanq̃ aliqd ſacrũ, ſed tanquam merces laboris, ideo poterunt facere de illis, quidquid voluerint, ſicut in re prophana.

F *An ſit licitum ſacerdotibus de iuribus ſuis facere, quidquid voluerint, ſcilicet donare, & vendere, ſicut Leuitis cum vtrique eſſent miniſtri Dei.*
Quæſt. XXXI.

SED ex hoc arguet aliquis idem eſſe in ſacerdotibus, quia ipſi accipiebant iura ſua pro miniſterio, quod faciunt in Sanctuario, vt patet ſupra cum dicit: omnia quæ ſanctificantur a filiis Iſrael tibi tradidi, & filiis tuis pro officio ſacerdotali. ſimile patet Deut. 18. ergo poterant ipſi vendere iura ſua, ſed falſum eſt, quia non poterant vendere partes ſacrificiorum, cum ipſi ſoli obligarentur comedere in Sanctuario, & quędam erant, quæ ſoli maſculi de genere ſacerdotali comedere poterant in Sanctuario, ſcilicet partes ſacrificii pro G peccato, reſiduum de ſimila non fermentata, panes propoſitionis, vt ſupra declaratum eſt, alia erant quę ſoli maſculi cum familiis ſuis comedere poterant, & non licebat eis dare extraneis. ſ. mercenario, & inquilino, nec etiam filiæ ſacerdotis, ſi eſſet nupta viro alterius tribus. de his Leuitic. capitulo vigeſimoſecundo.

Reſpondendum eſt, quòd ſacerdotes, & Leuitæ æqualiter erant mercenarii, & vtriſque pro miniſterio ſuo dabantur iura, ſed ſacerdotibus non licebat vendere iura ſua totaliter, vel dare cuicunque, aut diſponere libere de eis: licebat autem Leuitis, quantum ad omnia, nec tamen eſt ęſtimandum de ſacerdotibus, quod nulla iura ipſi vendere poſſent, quia generaliter poterant H omnia vendere, vel cuicunque tribuere: de quibus nõ ponebatur pars ſuper altare, vel non ſtabant aliquo tẽpore coram domino, & ſic poterant vendere omnes fructus primitiarum, & omnes oblationes, quę fierẽt de melle, & fermentato, & omnia quæ dabant de votis, & ſimilia, quia nihil horũ ponebatur ſuper altare.

Cauſa autem diuerſitatis in his eſt, quia ea quę conſecrata ſunt, non poſſunt tranſire in vſus prophanos, nec tradi hominibus immundis, quędam autem de iuribus ſacerdotum erant huiuſmodi, ideo ipſi non poterant illa vendere, non quidem, quia erant ſacerdotes ipſi, ſed quia ipſa, quæ recipiebant non erant venalia, cum eſſent ſacra: in iuribus autem Leuitarum, nihil tale erat, quia omnia erant nõ ſacra. cum nihil eorum poneretur ſuper altare, ideo poterant vendere, & I donare, & qualitercunque commutare: ſcriptura autem tangit hic principium rationis huius, ſed non accedit ad id, in quo eſt totale fundamentum: duo enim erant, quæ faciebant poſſe Leuitas iura ſua commutare, aut vendere, vel qualitercunque diſtribuere. Primum erat, quia recipiebant ea, tanquam mercenarii. Secundum, quia illa, quæ recipiebant non erant ſacra, ſecundum autem ſubticet.

In tabernaculo teſtimonij. i. quod Leuitæ ſeruiunt in tabernaculo, non eſt intelligendum, quod eſſet aliqua miniſtratio in tabernaculo teſtimonii, vel etiam in toto Sanctuario competens Leuitis, quia vt ſupra declaratum eſt omnes huiuſmodi erant ſacerdotales, ſed vocãtur K miniſtrantes in tabernaculo. i. in portando tabernaculum de loco ad locum, cum portandum erat, & erigẽdo, atque deponendo, & in circuitu illius excubando, quæ ſunt officia Leuitica, ſupra c. 1.

Et non peccabitis ſuper hoc egregia vobis, & pinguia reſeruantes. Iſta litera poteſt legi dupliciter. Vno modo per modum imperii, & alter modo conſecutiuo. Primo modo eſt ſenſus, quod Deus diceret Leuitis. ego iubeo ne peccetis reſeruando vobis pinguia, & egregia, ſcilicet quando dederitis decimam decimarum veſtrarũ, non reſeruetis vobis pinguia, & meliora, quia peccabitis, & hoc quia ille, qui ſibi reſeruat pinguia, & egregia, dat Deo de macilentis, & quaſi nullius valoris, & iſte peccat, quia defraudat iura Dei: nam licet det partem decimam ſecundum numerum, & menſuram de fructibus ſuis, tamen non dat decimam partem valoris, ideo peccat, & tenebitur ad reſtitutionem in quibuſdam caſibus, vt ſupra dictum eſt.

Aliter poteſt legi modo conſecutiuo. ſ. offeratis de decimis veſtris in decimã egregia, & meliora, & tunc non peccabitis, in hoc reſeruando vobis pinguia. q. d. in ſolutione decimarum poteratis peccare dando de eis, quæ ſunt neglecta, & nullius valoris: date autẽ de electis, & melioribus, & tunc non poteritis peccare, reſeruando vobis pinguia. In hoc apparet, quod in decimis non teneatur aliquis ſub pęna peccati, vel reſtitutionis dare de egregiis, & pinguioribus, ſed peccat ſi retinet ſibi egregia, & pinguiora, dr. n. aliqs reſeruare pinguia, & egregia, quando datis oĩbus neglectis, retinet ſibi ea, quæ electa ſunt: neutrum aũt faciendo, non erit pctm̃. ſ. quod non det de egregiis, & pinguibus, nec etiam reſeruet ſibi egregia, & pinguia, ſed dentur decimæ de mediocribus. i. aliquid de pinguibus, & aliquid de macilentis, & ſic non manebit aliqua oblĩo, nec pctm̃.

Ne polluatis oblationem filiorum Iſrael. i. cauete ne faciatis oblationem Iſraelitarum eſſe immundam, eſt ſenſus; quod Iſraelitæ offerebãt Leuitis decimas, & iſtud eſt oblatio filiorum Iſrael, polluerent autem Leuitæ iſtam oblationem, ſi cum ipſi de iſtis decimis daturi eſſent partem decimam ſummo ſacerdoti, darent de viliorıbus, & deſpectis, ſed ſicut Iſraelitæ dabant eis decimas de fructibus bonis, ita ipſi darent ſummo ſacerdoti, non reſeruantes ſibi pinguia, & egregia, & in hoc erat polluta oblatio, quia ſi reſeruarent ſibi meliora, Deus non acceptaret illam oblationem, tanquam immundam. Poteſt ẽt legi litera iſta conſecutiue. ſ. ſi obtuleritis de pręclaris, & electis, non reſeruantes vobis pinguia, non polluetis oblationem filiorum Iſrael. i. laicorum, ſed erit accepta dño. *Et moriamini.* i. ſi pollueritis oblationem dando decimam de peioribus moriemini, Deus. n. comminabatur mortem, & aliqñ inferebat tranſgreſſoribus legis, quia non erant aſſueti ad bonum, nec diligebant illud, ideo non mouerentur ad ipſum, niſi per timorẽ: maximus aũt erat timor mortis, ideo in multis præceptis ponitur de morte infligẽda tranſgreſſoribus, ſiue per Deum, ſiue per iudicem.

CAP. XIX.

LOCVTVSQVE eſt dominus ad Moyſen, & Aaron dicens. Iſta eſt religio victimæ, quam conſtituit dominus. Præcipe filijs Iſrael, vt adducãt ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla ſit macula, nec portauerit iugum, tradeſq; eam Eleazaro ſacerdoti, qui eductam extra caſtra, immolabit in conſpectu oĩum, & tingens digitum in ſanguine eius, aſperget cõtra fores tabernaculi ſeptem vicibus, comburetq; eã cunctis videntibus, tam pelle, & carnibus eius, q̃ ſanguine, & fimo flammę traditis. Lignũ quoq; cedrinũ, & hyſſopum, coccumq; bis tinctum ſacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat. Et tũc demũ, lotis veſtibus, & corpore ſuo ingredietur in caſtra, commaculatuſq; erit, vſq; ad veſperũ.

Sacrificiũ vaccæ rufæ. Heb. 13.

Sed,

Sed, & ille, qui combuſſerit eam, lauabit veſtimenta ſua, & corpus, & immundus erit vſque ad veſperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo, vt ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam, & in aquam aſpſionis, quia pro peccato vacca combuſta eſt. Cumque lauerit, qui vaccę portauerat cineres, veſtimenta ſua, immundus erit vſque ad veſperum.

De aqua luſtrationis qua ſanctificatur immundi.

LOcutuſque eſt. In ſuperioribus dictũ eſt quomodo ſacerdos ſe hẽat ad Deũ ei miniſtrando, & ab eo iura recipiendo. hic agitur quomodo ſacerdos ſe habeat ad populum eum purificando. Vel aliter, dicto de his, quæ ſacerdotes a populo recipiebant, hic agitur de purificatione, quam in populo efficiebant.

An iſta fuerint immediate dicta poſt præcedentia. Et an iſta lex de mundiтia fuerit data ante conſecrationem Aaron. Et quare Deus introduxit varias purificationes in veteri teſtamento. Et quot erant immunditiæ quæ tamen non erant peccata. Et a quibus rebus repellebant.

Quæſt. I.

CIRCA hoc conſiderandum eſt de iſto, quod habetur in hoc.c.de purificatione, an fuerit dictum poſt ea, quę ſupra poſita ſunt.

Reſpondetur quòd ſatis rationabiliter ſecundum ordinem doctrinę ponuntur ea, quę habent̃ pręcedenti c.quia illud eſt de eo, quod ſacerdotes recipiebant, iſtud eſt de eo, quod faciebant, ſed an fuerit ordo ſecundum tempus talis, non eſt manifeſtũ. Aliqui enim dixerũt, ꝙ iſta cęremonia de vitula rufa data fuit Iudęis antequam venirent in montem Sinai, cum eſſent in manſione, quæ dicitur Marath. de quo Exod.15.c.& inducunt hoc per verba, quę habentur ibidem, ſcilicet ibi conſtituit ei pręcepta, atque iudicia, & ibi tentauit eum. dicunt autem fuiſſe illa pręcepta de vitula rufa, & de cuſtodia ſabbati, ſed ibi improbatum eſt. nõ ergo fuit data cęremonia iſta ante mõte Sinai poſt legem datam. nam non erat conueniens aliquod pręceptum potiſſime de cęremonialibus dare ante legiſlationem, quę fuit in mõte Sinai, ſed poſt illam credendum eſt, ꝙ fuit datum non multo tempore pręceptum de vitula rufa. neceſſe eſt tamen, ꝙ daretur poſtquam Aaron factus fuit ſacerdos cum filijs ſuis. nam dicitur infra, ꝙ iſta vacca traderetur Eleazaro ſacerdoti, vt immolaret eam. fuit autem factus ſacerdos Eleazarus prima die anni ſecundi ab exitu de Aegypto. tunc enim conſecratio eius, & patris, ac fratrum, & durauit per dies 7.continuos de quo declaratum eſt Leui.c.1.& 8.

Sed aliquis arguet, quòd fuerit data iſta lex de mũdiria antequam Aaron, & filij ſui conſecrarentur, quia in Leuitico ſępe fit mentio de purificatione Leui.11.& 15.c.& tamen videntur illę leges datę ante perfectam conſecrationem Aaron, & filiorum ſuorum.

Reſpondendum eſt, ꝙ non eſt inconueniẽs fuiſſe datas iſtas leges ante conſecrationem finitam Aaron, & ante præceptum iſtud, de modo purificationis, nec eſt inconueniens ſi arguatur, ꝙ in legibus illis iubebatur purificatio, & non dabatur modus purificãdi. nam idem inconueniens ſequi videbitur, ſi prius agatur de modo purificationis, quam detur lex, an purificatio agenda ſit.

A Aliter reſponderi poteſt, ꝙ iſta lex fuerit data ante leges illas de purificatione, quę habentur Leui.c.11.& 15. nam licet aliquę leges Leuitici datę ſint ante finitam conſecrationem Aaron, & filiorum ſuorum, tamen non omnes, quę habentur in Leuitico, vt declaratum eſt Leui.c.1.& vltimo, & ſic potuit eſſe de iſta lege purificationis, ꝙ daretur ante illas leges, quidquid autem fuerit, neceſſe eſt dici, ꝙ iſta lex fuerit data in ſecundo anno ab exitu de Aegypto, poſtquam tabernaculum erectum eſt, & poſt ſacerdotum conſecrationem, vt colligitur ex litera.

Conſiderandum amplius, ꝙ hic agitur de modo purificationis quarũdam irregularitatum, vel immũditiarum, & hoc, quia Deus volebat populum Iudaicum eſſe valde mundum, ne pollueretur contaminationibus gentium, quia Meſſias de hoc populo venturus erat. Si autem eſſent immundi iuxta contaminationem gentium, redundaret in quandam ignominiã Meſſię, ſicut igitur datæ ſunt cæremoniæ munditiæ obſeruandæ circa cibos Leui.11.& Deutero.14.c. ita circa alios contactus datę ſunt cęremonię, & quia cõtingeret aliquando pollui Iudæos in his, quæ vetita erant, datæ ſunt etiam quidam modi cęremoniales purificationum, de quibus hic, qui partim erant ad ſignificationem futurorum, partim vero ſecundũ ꝯditionem illius populi Iudaici pro tunc. fuerunt etiã iſtę cęremonię purificationis, vt Iudęi haberent aliqd in quo ſe occuparẽt, & ob hoc tota lex vetus erat plena cęremonijs. In lege autem noua fere nullę ſunt, niſi quas poſtea miniſtri eccleſię ſtatuerunt. fuerunt etiam iſtę purificationes ad dandam magnam auctoritatem cultui diuino, nam nullus admitteretur immundus ad Sanctuarium, ſed prius oportebat ipſum tranſire per multa genera purificationum, & ꝑ quālibet immunditia etiam parua arcebantur homines a Sanctuario: credebant.n.eſſe magnę reuerentię cultũ illum diuinum, qui fiebat in Sanctuario. Si autem indifferenter, & ſine aliquibus cęremonijs huiuſmodi permitteretur cuilibet accedere ad Sanctuariũ, cito vilipendiſſent omnia, quę ibi fiebant, nihil differre putantes a prophanis actibus, ideo decuit dari cæremonias purificationis ab immunditijs.

Conſiderandum vlterius, ꝙ erant triplices immũditię in lege, quibus correſpondebant tria genera purificationum.

Prima immunditia erat mortifera, & maxima, quã homo incurrebat in contemptu præceptorum legis diuinæ, & ab iſta per ſolam cordis contritionem fiebat purificatio, vt patet Pſal.50.ſ.quoniam ſi ſacrificium voluiſſes dediſſem, vtique holocauſtis non delectaberis: ſacrificium Deo ſpiritus contribulatus, & cor contritum. pro iſtis enim iniquitatibus non recipiebatur aliquod ſacrificium, nec fiebat aliqua expiatio in aqua luſtrationis, de qua hic. ſicut enim declaratum fuit ſupra 15.c. ſacrificium pro peccato non dabatur in peccato, quod erat contra Deum ſi eſſet contra præceptum decalogi. Item non recipiebatur ſacrificium ſi aliquis peccaret contra proximum, agẽs contra præcepta decalogi, vel contra præcepta iudicialia, ſed imponebatur pœna, vel ſatiſfactio, vt ibi dictum eſt. In ſolis autem præceptis cæremonialibus, quando omittebãtur ex ignorantia recipiebatur ſacrificium, de quo ibi late dictum eſt.

Secunda eſt immunditia per peccatum, quod non eſt totaliter ſpontaneum, per ignorantiam, vel timorem ſeu obliuionem, & ſimilia, & tales culpæ ſacrificijs in corde contrito expiabantur, vt patet Leui.c.4.& 5.vbi in his iubetur fieri ſacrificium. Quid tamẽ iſta ſacrificia prodeſſent, an ad remedium, vel deletionẽ culpæ, aut pœnę declaratum eſt Leui.c.1.& ſupra 15.

Tertia

Tertia erat immunditia corporalis, quę ex tactu, vel acceſſu, aut ſimilib⁹ cãbatur. Et quia iſta erat parua & communis paruo puificatiuo indigebat, & de tali agitur hic. Eſt autẽ immunditia iſta de qua Leui. 11. & 15. c. & in ſimilibus. hic enim non fiebat ſacrificium, ſed per ſolam aſperſionem aquę tollebatur immunditia. etiam non erat neceſſarius in quibuſdam dolor cordis, quia non erant peccata omnes iſtę immunditię. immo quędam immunditię erant, quas ſi homines incurrere nollent, peccabant mortaliter. iſtę aũt ſunt, vt ſiquis nollet ire ad exequias ſepulchri patris, vel matris, aut aliorum propinquorum, & tamẽ eundo incurrebat immunditiam, a qua non poterant expiari, niſi factis quibuſdam purificationibus. Si ergo aliquis doleret hic, ꝙ incurriſſet immunditiam, doleret de bono opere, quod egerat, & hoc nephas eſt. ſi tamen aliquis ex contemptu legis non curaret incurrere immunditiam, peccatum erat, non quidem, qa immunditiam incurrerat, ſed quia contempſerat legẽ Dei, & iſtud erat peccatum mortale, indigens dolore cordis ad remiſſionem.

Conſiderandum etiam de iſtis immunditijs, quòd quędam erant naturales, ideſt proueniebant a natura, & non ex aliquo contactu, nec opere voluntario, ſicut erat eſſe leproſum, vel fluentem ſemine, aut eſſe mulierem menſtruatam, vel fluentem ſanguine extra tempus menſtruorum, & in iſtis immunditijs non fiebat purificatio per aquas luſtrationis, etiã ſi aſpergerentur, niſi prius fieret purificatio naturalis ab ęgritudine. Cum autem facta eſſet fiebant purificationes cęremoniales in aquis luſtrationis. ſic patet de leproſis, qui erant immundi, & tamẽ nõ expiabantur miſſis ſuper eos aquis luſtrationis, ſed erant extra caſtra quouſque ſanarentur, vel naturaliter, vel a Deo, & tũc ſacerdos ibat extra caſtra, & ſi reperiſſet factam mundationem, faciebat quaſdam cęremonias ablutionis ad recipiendum in caſtris eum, qui immundus erat ante hoc, & tamen ſi aliquis eſſet leproſus, & nunquã ſanaretur a lepra, nunquam ſuper eum fundebantur aquę luſtrationis ad expiandũ: ita erat de viro fluente ſemine, ita etiã de muliere menſtruata, quia iſtę erãt naturales immũditię de quibus patet Leui. c. 14. & 15. Alię autem erant immunditię non naturales, ſed ex contactu, & iſtæ purificabantur per aquas luſtrationis non ſpectando aliquid aliterum, ſicut ſi aliquis contigiſſet rem immundam, lauabatur iſtis aquis, & efficiebatur mundus. ſemper tamen erat neceſſarium ad omnem purificationem, tam in contaminationibus ſecundum contactum, quam in contaminationibus naturalibus, vel immũditijs, quòd fieret aſperſio iſtarum aquarum.

Vlterius conſiderandum eſt circa iſtas immunditias, quòd quędam earum repellebant hominem a Sanctuario. Aliæ vero repellebant a communicatione hominum, & a Sanctuario. In quo ſciendum, ꝙ illę, quæ erant immunditiæ naturales, ſcilicet lepra, & eſſe hominem fluentem ſemine, & mulierem menſtruatam, vel fluentem ſanguine extra tempus menſtruorum faciebant ſegregationem a populo, ſcilicet quòd qui patiebatur hæc non permittebatur ſtare in populo, ſed extra caſtra, & hoc erat ne cæteri contaminarentur, cum iſta eſſet immunditia naturalis. de hoc ſupra c. 5. vbi præcipit Deus, quòd eijciant de caſtris omnem fluentem ſemine, & leproſum, & qui ſuper mortuo pollutus eſt, de muliere autem menſtruata non dicitur, quòd eijciatur de caſtris, quamq̃ ipſa immunda ſit, ſicut omnes iſti, propter inconuenientia, quæ aſſignata ſunt ſupra c. 5. Aliæ autem immunditiæ, quæ non erant naturales non faciebãt hominem exire de caſtris, ſed ſolum arcebant eum a

F Sanctuario, & a rebus ſanctificatis, ſcilicet quòd ſi eẽt de genere ſacerdotum non liceret ſibi illo tempore comedere de ſanctificatis. Erat autem generale, quòd omnis immunditia, quæ arcebat hominem a communicatione hominum, arceret eum a Sanctuario, ſed non e contrario.

Locutus eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron. Hic agitur de purificatione, & diuiditur in duo, quoniam primo ponitur modus immolationis, ſecundo ritus purificationis ibi.

Habebunt filij Iſrael. Prima in duas, quia primo ponĩt de huius vitulę immolatione. Secunda de cauſata ex hoc in quibuſdam pollutione ibi. *Et tunc demum.* Circa
G primum.

Locutus eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron. De locutione iſta, quando fuerit iam declaratum eſt. fuit autem facta ad vtrunque, ad Moyſen quidem, quia ipſe debebat præcipere populo, vt obſeruaret iſtum ritum, quia ipſe erat interpres inter Deum, & populum. Ad Aarõ autem dictum eſt, quia facere hoc pertinebat ad officium ſacerdotale, & ſic fit locutio ſæpe ad Moyſen, & Aaron ſimul.

Iſta eſt religio victimæ. Ideſt id quod iubeo vobis facere eſt religio, vel cæremonia victimæ, quam Deus fieri ordinauit. accipitur enim religio proprie pro cæremonia, ſecundum quòd ſignificat nomen hebraicum hic poſitum, & hoc eſt conueniens, quoniam
H omnia, quæ fiunt hic cæremonialia ſunt. Et dicũt Hebræi, quòd in omnibus in quibus ponitur tale nomẽ, non poteſt dari ratio mandati, ſed ſola volũtas legiſlatoris eſt cauſa, & verum eſt, quòd non poſſunt dari in his cauſæ neceſſitatis, & a priori: dantur tamen cauſę aliquæ conuenientiæ, quæ ſufficientes ſunt ad legem.

Præcipe filijs Iſrael, vt adducant ad te vaccam. Quamquã Deus loqueretur ad Moyſen, & Aaron, vt patet ſupra tamen iſtud verbum ſolum dirigitur ad Moyſen, quia ipſe ſolus præcipiebat populo, Aaron autem nihil ꝑcipiebat, ſed erat princeps in officijs ſuis ſacerdotalibus, & dicta fuerunt ei iſta, quia ſacerdos erat. iuſſit autem Deus, vt populus offerret iſtam vaccam, quoniam immolabatur ad faciendum ex ea cineres qui-
I bus totus populus aſpergeretur ad tollendas immunditias, & quia erat vtilitas communis, debebat ſolui de expenſis communibus. ſic enim factum eſt de Leuitis, qui dati ſunt pro primogenitis totius populi, qm̃ populus dedit illos, vt patet ſupra c. 3. & 8. ita etiam erat de omnibus alijs, quæ pertinebant ad cultũ populi. ſacerdotes autem nihil ſoluebant, ſed ſolum erãt ipſi miniſtri. *Vaccam rufam.* Iubetur adduci vacca, qa ipſa erat maximũ genus ſacrificij. boues enim, & vaccæ offerebantur, tanquam maximum ſacrificium. ꝓ peccato autem communitatis dabatur vacca, quamq̃ non differret dari bouem, vel vaccam, ſed erat obſeruanda in his forma mandati.

K *Religio victimæ, quam conſtituit Dominus.* Ideſt iſta eſt cæremonia in ſacrificio, quod Deus fieri iuſſit. iſtud eſt ſacrificium vitulæ rufæ. nam ipſa immolabatur ad vtilitatem totius populi.

In quo genere ſacrificij eſſet iſta vitula rufa.
Quæſt. II.

QVAERET aliquis quomodo vocabatur iſta vitula victima, & in quo genere ſacrificij erat?

Reſpondendum eſt, quòd nõ eſt victima proprie dicta in aliquo genere ſacrificiorum, quia nõ competit ſibi proprietas alicuius. non eſt enim holocauſtum, quia iſtud cremabatur in altari totũ, & ſanguis eius fundebatur in circuitu altaris in Sanctuario. vitula autem rufa immolabatur extra caſtra, vt patet

infra etiam de ſanguine eius nihil fundebatur ſuper altare, vel in circuitu eius. Carnes etiam illius nõ cremabantur ſuper altare, nec aliqua pars earum, ſed extra caſtra comburebantur vſque ad cineres, vt patet infra. Item non poteſt eſſe de ſacrificijs pacificis, quia iſta in Sanctuario immolabantur, Leui.c.3.& ſanguis eorum fundebatur in circuitu altaris; quorum nihil competit vitulę rufę.

Item de hoſtia pacifica quędam pars dabatur Deo, & quędam ſacerdotibus; reliquę autẽ carnes ab offerentibus comedebantur. de vitula tamen rufa nihil comedebant offerentes, aut ſacerdotes, vel dabatur Deo, ſed totum cremabatur, ergo non eſt hoſtia pacifica. Item non eſt hoſtia pro peccato, quia iſta eſt duplex. quędam eſt cuius ſanguis inferebatur intra tabernaculum, alia autem cuius ſanguis non inferebatẽ. Prima autem cremabatur tota extra caſtra cum pelle carnibus, & fimo. Secunda cedebat tota ſacerdotibus in cibos, Leui.c.6. non eſt autem ſimilis vitula rufa alicui harum, non primę, quia de illa inferebatur ſanguis intra tabernaculum, & propter hoc cremabatur extra caſtra, de vitula autem rufa non inſerebatur aliquid intra Sanctuarium, ſed etiam ipſe ſanguis cum omnibus alijs partibus vitulę cremabatur. Item de iſta hoſtia pro peccato accipiebantur adipes ad cremandum ſuper altare, Leui.c.4. de vitula autem rufa nihil, ſed adeps cum cęteris carnibus cremabatur extra caſtra infra in litera, ideo non pertinet ad hunc modum ſacrificii.

Item non pertinet ad hoſtiam pro peccato cuius ſanguis non inferebatur intra Sanctuarium, quia de illa accipiebantur adipes ad cremandum ſuper altare, Leui.c.4.& 6. ſanguis quoque eius intingebatur per cornua altaris, & fundebatur ad baſim illius prąallegatis c. de vitula autem rufa nihil horum fiebat, vt dictum eſt.

Item de hac hoſtia pro peccato omnes carnes cedebant ſacerdotibus, Leuit.c 6. de vitula autem rufa nihil, ſed totum cremabatur extra caſtra, vt patet hic, ideo ad nullum genus ſacrificiorũ pertinet vitula iſta. vocatur tamen hic victima, quia habet aliquam ſimilitudinem cum ſacrificijs proprie dictis. ſic enim de quibuſdam alijs, ſcilicet de animalibus primogenitis, quę dabantur ſacerdotibus, ſi erant munda, quia debebant ſanguinem eorum fundere in circuitu altaris, & adipes cremare: omnes autem carnes proueniebãt eis pręcedenti cap. Illud enim non erat holocauſtum, quia in hoc omnes carnes cremantur, etiam nõ erat hoſtia pacifica, quia in ea pars ꝑueniebat Deo, & pars ſacerdotibus, maxima autem pars offerentibus. nihil offerentibus perueniebat de carnibus iſtis primogenitorum, ſed totaliter ſacerdotibus cedebant, vt patet pręcedenti capi.

Item non pertinebat illa oblatio ad ſacrificium ꝑ peccato. Idem modus arguendi eſt, ſcilicet quia non dabatur pro peccato, ſed pro debito. aſſimilabatur tamen alicui horum, ſcilicet quantum ad intentionem magis aſſimilabatur holocauſto, vel hoſtię pacificę; quantũ vero ad iura prouenientia ſacerdotibus, magis aſſimilabatur hoſtię pro peccato, cuius ſanguis nõ infertur intra tabernaculum, quia de illa omnes carnes ſacerdotibus prouenium, Leui.c.6.

Item de primogenitis oblatis pręcedenti c. ſimilis modus arguendi eſt de agno paſchali, qui vocatur ſacrificium ſupra c.9. & tamen non eſt de aliquo iſtorũ trium generum, vt ibidem inductum eſt, habet tamẽ aliquam ſimilitudinem. Ita de vitula rufa eſt dicendũ, quòd habet ſimilitudinem cum ſacrificijs. nam ſicut alia ſacrificia offerebantur ad honorem Dei, & mandatum, vt patet ex diſcurſu Leuitici, ita & vitula rufa,

A vt patet hic. Item omnia ſacrificia per ſacerdotes immolabantur, & adminiſtrabantur, vt patet per totum Leuiticum, & pręcedenti c. vbi omnia miniſteria altaris ſolis ſacerdotibus tribuuntur, vitula etiam rufa hoc modo a ſacerdote occiditur, quia iuſſum eſt vt Eleazarus ſacerdos filius Aaron immolaret eam, vt patet in litera.

Item in ſacrificijs requirebantur animalia munda, & immaculata, vt patet ex diſcurſu Leuitici, & maxime 22.c. vitula etiam rufa immaculata eſſe debebat, vt patet infra: magnam ergo ſimilitudinem habebat cum hoſtijs ſacrificiorum.

B *An vitula rufa magis aſſimilatur ſacrificio pro peccato, Quæſt. III.*

QVAERET nunc aliquis, ad quod genus ſacrificij magis proprie vitula rufa reducitur? Reſpõdendum eſt, quòd magis ad ſacrificium pro peccato, quam ad alia, quod patet ex intentione. nam holocauſtum ad laudem Dei offerebatur, & non ad alium finem. hoſtia autem pacifica ad gratiarum actiones, vel ad impetrandum aliquid. hoſtia autem pro peccato offerebatur ad expiãdum pro peccatis, vel immundicijs quibuſdam. de vitula autem rufa ſic erat, quia ad expiandum inquinationes populi occidebatur, ſcilicet vt combureretur,
C & cineres eius commixti aquę facerent ad expiandũ inquinamenta, & pollutiones quotidianas, quę etiam vocantur peccata ſecundum modum loquendi veteris teſtamenti, & pro ſimilibus interdum offeruntẽ ſacrificia, quæ vocantur pro peccato, vt patet de muliere, quæ purificatur a ſanguine, Leui.12.c.& de homine, qui a lepra mundatus eſt, Leui.14.c.& de illo q fluens ſemine poſtea liberatus eſt ab immũditia ſua, & de muliere, quę patitur fluxum ſanguinis extra tẽpus menſtruorum, Leui.c.15.& de Nazaręo coram quo aliquis mortuus eſt, ſupra capi.6. magnam ergo ex hac parte habet affinitatem cum hoſtia ꝑ peccato.

Item in nullo genere ſacrificij crematur totũ animal extra caſtra cum pelle, carnibus, fimo, niſi in ſa-
D crificio pro peccato, hoſtia autem vitulę rufę ſic erat. ergo magis pertinet ad iſtud ſacrificium. Nec obſtat ſi dicas, quòd in holocauſtum omnes carnes cremabantur. nam non cremabãtur extra caſtra, ſicut in hoſtia pro peccato, & in vitula rufa, ſed in altari. Itẽ non cremabantur carnes cum pelle carnibus, & fimo, ſed ſolę carnes cremabantur in holocauſto. In hoſtia autem pro peccato, & vitula rufa carnes cum pelle, & fimo, & carnibus exurebantur, vt patet in litera, ideo magis ad ſacrificium pro peccato, quam ad holocauſtum pertinet vitula rufa.

Ad quod ſacrificium pro peccato magis aſſimilatur vitula rufa. Quæſt. IIII.

E QVAERET nunc aliquis, cum ſint duo modi ſacrificiorum pro peccato, ſcilicet quòd in quibuſdam de ſanguine introducitur in tabernaculũ, & in alijs non, ad quod iſtorum genus pertineat?

Reſpondendum eſt, quòd pertinet ad illa ſacrificia, de quorum ſanguine intra tabernaculum inſerebatur, vt patet, quia quando fiebat ſacrificium, de cuius ſanguine non inferebatur intra Sanctuarium, ſolum tingebantur cornua altaris ſanguine, & reliquus fundebatur ad baſim, Leui.c.4. In hoſtia autem pro peccato, de cuius ſanguine inſerebatur intra tabernaculum. aſpergebatur ſepties coram Domino. &c. In vitula autem rufa etiam fiebat ſeptenaria aſperſio cõtra

oſtium

oſtium tabernaculi,vt patet in litera . ergo magis pertinet vitula ruſa ad iſtud ſacrificium, de cuius ſanguine introducitur in tabernaculum.

Item de hoſtia,de cuius ſanguine non introducitur in tabernaculum, omnes carnes prouenïebant ſacerdoti, de alia autem nullę, ſed cremabantur Leui.c.4. & 6.In vitula ruſa cremabantur omnes carnes , ergo magis pertinebat ad ſacrificium,de cuius ſanguine introducebatur in tabernaculum .

Item in iſto genere ſacrificij pro peccato ſolũ immolabatur bos Leui.c.4.Cum autem immolabatur hircus , vel capra, non cremabantur carnes extra caſtra,quia non introducebatur de ſanguine eorum intra tabernaculum , niſi ſemel in anno in die propitiationis cum de ſanguine tam vituli , quam hirci intra tabernaculum inferebatur Leui.16.c.In vitula autem ruſa etiam erat immolatio bouis , ideo pertinet ad ſacrificia de quorum ſanguine introducitur , &c.Item vitula ruſa immolabatur ad expiationem totius populi,quia cineres illius commiſcebantur aqua, & proficiebant ad expiandum inquinamenta plebis.in ſacrificio pro peccato de cuius ſanguine introducebatur in tabernaculum ſic erat,quia illud, aut offerebatur ꝓ peccato totius populi,aut ſummi ſacerdotis Leui.c.4. ſacrificium autem de cuius ſanguine non inferebatur intra tabernaculum nunquam erat pro peccato totius populi ad abſtergendam aliquam maculam illius,ſed erat pro perſonis ſingularibus , niſi interdum populus offerret aliquod ſacrificium pro peccato,quod magis eſſet ad ſolennitatem,quam ad expiandam aliquã maculam , tunc enim poterat eſſe tale de cuius ſanguine non inferretur in tabernaculum,vt declaratum eſt Leuit.c.9.magis ergo pertinebat vitula ruſa ad ſacrificiũ pro peccato de cuius ſanguine introducebatur in tabernaculum,quam ad alterum,& hoc modo vocatur hic victima.

Quam conſtituit Dominus . Ideſt quam dominus ordinauit fieri ad expiationẽ populi : volebat enim , quòd omnes incurrentes immunditias cæremoniales purgarentur per cæremonias, & qa nihil erat magis cęremoniale in lege veteri,quam ſacrificiũ,voluit fieri per ſacrificia , quia tamen immunditiæ erant multum cõmunes quas homines multoties incurrebant , graue eſſet nimis,quòd in qualibet earum deberet offerri ſacrificium aliquod,& hoc,quia ſemper cogerentur vacare cæremonijs iſtis in quibus expenderent magnã temporis partem , etiam quia non ſufficerent ad iſtos ſumptus, ſi quoties contaminarentur darent ſacrificium , ideo elegit Deus alium modum.ſ.quòd in immundiſs ſpecialibus, & magnis fieret expiatio per ſacrificia,ſicut in immunditia lepræ,& fluxus ſanguinis, & fluxus ſeminis, & immunditia Nazaræorum Leui. c.12.14.& 15.& ſupra 6. c. In immũdiſs autem communibus voluit fieri expiationẽ per ſacrificia, ſed non quòd offerretur ſacrificium pro qualibet,ſed vnũ pro omnibus, & iſtud erat, quod immolaretur vitula ruſa pro toto populo , & conſeruatis cineribus eius fieret aſperſio de illis cum aqua, & ſic quilibet per ſacrificiũ vitulæ ruſę purgabatur,& ad hoc conſtituta eſt vitula, vt eſſet victima.

Ruſam. Ideſt iſta vacca, quæ immolabatur debebat eẽ ruſa.i.nõ alba,nec nigra,ſed coloris aurei , & videtur hoc fuiſſe ad commemorationem peccati , cum fecerunt ſibi vitulum aureum in monte Sinai : in hebræo dicitur rubeam, ſed magis proprie eſt litera noſtra,quia nulla vacca eſt rubea , ruſæ autem ſunt fere omnes, ſed interdum idioma hebraicum non diſtinguit .

*Aetatis integræ.*i.quòd iſta vacca ſit magna non parui temporis, vt duorum, vel trium menſium , ſed iam

F magna,quę habeat ætatem integrã,vt vnius, vel duorum annorum.

In hebræo dicit. *Temima.* Ideſt perfecta, & hoc referunt Iudæi ad corpulentiam , ita ꝙ non eſſet illa vacca parui corporis, vt dicit Aben Ezra , vtrumque autẽ ad idem redit, quia vacca integrę ętatis eſt maioris corpulentiæ vitula nouella.

In qua nulla ſit macula . Macula non dicit hic varietatem coloris, vt vulgariter dicitur , ſed magis aliquam deformitatem in partibus ipſius animalis ꝓpter quã redditur illicitum ad immolandum : differt autem in animali eſſe immundum,vel eſſe maculatum,quia eẽ immundum pertinet ad ſpeciem, ſcilicet quòd quędã
G ſpecies animalium erat,de quibus non licebat immolari aliquid Deo,& huiuſmodi ſunt omnes præter bouem,ouem,& capram : in iſtis autem licet animal habeat deformitatem, vel non habeat,ſemper vocabitur immundum propter ſpeciem.in tribus autem ſpeciebus , de quibus licebat offerri,animalia erant munda ſemper,aliquando tamen erant maculata , & aliquando immaculata,vocantur autem immaculata illa,quę non habebant aliquam monſtruoſitatem in defectu, vel ſuperabundantia,nec abſciſſionem partium,aut aliam fęditatem , & iſta erant licita ad immolandum , quia non erant immunda,nec maculata : erant autem in his animalibus quędam maculata, vt ſi naſcerentur monſtruoſa in defectu , vel ſuperabundantia partium,
H aut ſi eſſent cęca,vel clauda , vel amputarentur eis aures,ſiue cauda,vel teſticuli,vel ſaltem frangerent̃,hæc enim illicitum faciebant animal,vt patet Leuit.22.ca. quamquam in his maculis differt , quia aliquæ totaliter prohibent,& aliquæ non,vt patet ibidem.

An amputatio caudæ , vel aurium impediret ne poſſet vitula immolari. Quæſt. V.

QVAERET aliquis ſi iſta vitula ruſa haberet caudam amputatam,vel aures,an poſſet immolari.

Reſpondebit aliquis iſtam eſſe maculã, hic autem dicitur,quòd in vitula nulla ſit macula.Re-
I ſpondendum eſt,ꝙ maculę erant duplices. Quædam totaliter impediebant animal immolari in quocunq; genere ſacrificij, aliæ autem impediebant, quantũ ad aliquid.Si enim haberet animal monſtruoſitatẽ, quãtum ad defectum , vel pluralitatem , aut quantum ad inſolitam magnitudinem, vel paruitatem , vel ſi eſſet cęcum, vel fractum in aliqua parte corporis , aut habens cicatricem, vel papulas,vel ſcabiem , aut impetiginem,vel quamlibet aliam maculam,nõ poterat immolari in aliquo genere ſacrificij Leui.c.22. ſolę autẽ erant duę maculæ,in quibus licebat aliquando offerri animal , & immolari.i.ſi haberet caudam abſciſſam, vel aures:nam tunc non poterat dari, tanquam hoſtia votiua: poterat tamen dari,vt hoſtia ſpontanea Leuit.
K 22.c.& tunc manet dubium de vitula ruſa : nam ſi haberet aliquam de alijs maculis nullo modo poſſet immolari.habendo tamen iſtas duas, vel alteram earum videtur indifferens.& cum arguitur,ꝙ nulla ſit macula in vitula iſta,reſponderi poſſet non eſſe ob hoc maculam , quia habet caudam, vel aures amputatas, macula enim habet vim prohibẽdi animalia a ſacrificijs, cum autem nihil, quod in animali eſt impedit ipſum ab immolatione,nullam maculam habere dicitur, & ita cum liceat animalia habẽtia caudam amputatam, vel aures offerri ſpontanee, non cenſentur habere iſtę aliquam maculam . ſi igitur liceat accipi vitulam habentem caudam amputatam, vel aures,non diceretur habere maculam aliquam.

Reſpondendum tamen eſt , quòd non licebat iſta eſſe

eſſe in vitula: nam in ſacrificiis votiuis non accipiebã- A
tur iſta animalia, ſed ſolum in ſpontaneis Leu. 22. cap.
erat autem hoc, quia ſtrictius agitur in his, quæ ſunt
debita; quam in eis, quæ ſunt voluntaria, votum autẽ
eſt debitum, poſtquam promiſſio facta eſt, ideo non
poteſt fieri ſolutio de animali habenti aliquam macu-
lam: ſacrificium etiam pro peccato, quia eſt debitum
a lege, non poterat dari de animalibus habentibus ta-
les maculas. Sic autem de vitula rufa, quæ non ſponte
offerebatur, ſed ex mandato legis, ideo non poſſet ha-
bere aliquã iſtarum macularum. *Nec portauerit iugum.*
Ideſt iſta vitula, quamquam ſit ętatis integrę: tñ non
debet eſſe talis. quæ aliquando arauerit.

Cauſa huius eſt, quia Deus volebat, vt id quod ap-
plicabatur ad cultum ſuum, non fuiſſet applicitũ qd· B
quam ad cultum humanum, applicantur autem ani-
malia ad humanum miniſterium ſi arant, ideo iubet
ꝙ nunquam arauerit. ſimile erat de primogenitis, quę
dari debebant domino: nam non erat licitum alicui,
vt araret in primogenito bouis, quod dandũ erat do-
mino, nec ꝙ tonderet lanam primogenitorum ouis,
& caprę, ſed daret domino, antequam aliqualiter trã-
ſiret in vſum humanum, vt patet Deut. 15. c. non ope-
raberis in primogenito bouis, & nõ tondebis primo-
genita ouium, ſimile habetur Deute. c. 21. quando in-
ueniebatur aliquis mortuus, quia accipiebatur vitula,
quæ nunquam arauiſſet cum dicitur: tollent vitulam
de armento, quæ non traxit iugum, nec terram ſcidit C
vomere, ibi tamen alia cauſa eſt quare non dẽt arauiſ-
ſe de qua ibidem. *Tradentque eam Eleazaro ſacerdoti.* Ideſt
iſta vacca rufa adducebatur a populo ad Moyſen, & ibi
tradebatur Eleazaro filio Aaron, vt immolaret eam.

*An in deſerto fuerit immolata vitula rufa, & an populus ali-
quando accederet ad Sanctuarium. & indigeret aliqua
emundatione. Quaſt. VI.*

QVAERET aliquis an in deſerto fuerit aliqua
vitula ſic immolata ad emundationem to-
tius populi. Reſpondebitur forte, ꝙ non, qa
cęremonialia nõ obligabãt in deſerto. iſtud
tamen erat cęremoniale, ideo nec ibi obſeruatum eſt. D
Reſpondendum eſt, ꝙ fuerit iſtud præceptum obſer-
uatum in deſerto, quia omnes incurrebant immun-
ditiam frequenter; non poterant tamen accedere ad
Sanctuarium ſi eſſent immundi, & in deſerto erat Sã-
ctuarium inter Iſraelitas. ergo oportebat, vt eſſent mũ-
di, quia ſi immundi accederent ad illud morerentur,
vt patet Leui. 15. c.

Dicet aliquis, ꝙ non accedebant Iſraelitæ ad San-
ctuarium in deſerto, quia non fiebant aliquę miniſtra-
tiones in eo ſacrificiorum, vt ſępe dictum eſt, quia nõ
obligauerunt vſque ad terram Chanaan. quamquam
igitur inciderent Iſraelitæ in aliquas immunditias nõ
erat neceſſe eos expiari per cineres vitulæ rufæ, quia
iſta immunditia erat reſpectu Sanctuarii. & ipſi non E
accedebant ad illud.

Reſpondendum eſt hoc eſſe falſum, nã licet Iſrae-
litę non obligati fuerint in deſerto facere ſacrificia,
tamen conſtat, ꝙ fecerint ea in monte Sinai, vbi con-
ſecrati ſunt ſacerdotes, vt patet Exo. 29. c. & Leuit. c, 8.
tunc autem Iſraelitæ ibant in Sanctuariũ, & ipſi quoq;
offerebant ſacrificia, ad qđ neceſſe erat eos eſſe mun-
dos, ꝙ autem tũc populares obtulerint, & introierint
in Sanctuarium, patet quia duodecim principes duo-
decim tribuum obtulerunt ſacrificia ſua per duode-
cim dies, & introierunt in Sanctuarium ſupra c. 7. Itẽ
patet de ſacrificio totius populi, quia in die octauo cõ
ſecrationis ſacerdotum, de quo Leui. c. 9. ad qđ opor-
tebat accedere omnes populares, vel aliquos de eis,

A ideo munditia requirebatur eodẽ modo intelligen-
dum eſt, ꝙ alii populares obtulerint ſacrificia in dedi-
catione Sanctuarii, & omnes illi accedebant ad oſtiũ
tabernaculi. Item patet hoc magis in conſecratione
Leuitarum, quia tunc cunctus populus obtulit eos ad
oſtium tabernaculi, & ſacrificium cum illis ſupra c. 8.
erat ergo neceſſarium, vt haberent populares mundi-
tiam, ſed non poterant ſemper habere munditiam. er-
go requirebatur aliquid per quod tolleretur immun-
ditia, quando inciderent in illam, & huiuſmodi ſunt
cineres vitulę rufę. Item non ſolum fuit hoc neceſſa-
rium propter Iſraelitas, quando erant in monte Sinai,
ſed etiam pro toto tempore quo fuerunt in deſerto,
quia licet populares non accederent ſemper ad San-
B ctuarium, tamen Leuitæ, & ſacerdotes ſemper acce-
debant: toto enim tempore, quæ ſteterunt Iſraelitæ
in deſerto portabatur Sanctuariũ a Leuitis, & in qua-
libet manſione erigebatur, & cum deponendum erat
introibant ſacerdotes. & velabant vaſa, deinde Leuitę
accedebant ad portandum ea, vt patet ſupra c. 4. & ſic
per totum deſertum factum eſt. Sed iſta non poterant
fieri, niſi ab hominibus mundis, quia ſi aliquis accede-
ret ad Sanctuarium immundus moreretur, vt patet
Leu. c. 15. ergo erant mundi, ſed non erat rationabile
dici, ꝙ toto tempore 40. annorum fuerunt iſti mundi
cum immunditiæ ſint multum communes, vt in ac-
cedendo ad vxorem, vel in pollutione nocturna, & ſi-
C milibus, vt eſt declaratum pręceden. cap. ergo oporte-
bat, ꝙ iſti haberent aliquid per quod tollerentur im-
munditię eorum quas incurrerẽt, & iſtud ſolum erat
per cineres vitulæ rufę, cum nullum aliud remedium
datũ fuerit in toto veteri teſtamento, ergo erant tunc
cineres vitulæ rufę, & facta eſt huiuſmodi cęremonia
in deſerto.

Sed aliquis forte reſpondebit, ꝙ non fuit neceſſa-
ria immolatio vitulę rufæ in deſerto, quia quamquam
illi qui erant immundi non poſſent accedere ad San-
ctuarium, niſi expiarentur, tamen non fuit toto tem-
pore deſerti aliqua immunditia, quia iſtę immunditiæ
ſolũ erant legales. i. quia lex reputabat eas eſſe immun
ditias, ſi tamen lex non poſuiſſet eas, naturaliter non
D eſſent immunditiæ, nec accedẽtes ad loca ſancta cum
his immunditiis cenſerentur peccare, lex tamen cęre-
monialis non obtinuit, vſque poſt ingreſſum in terrã
Chanaan. ergo quamquam ſacerdotes, & Leuitę pol-
luerentur in his, & accederent ad Sanctuarium nõ iu-
dicarentur immundi ad hoc, ꝙ peccarent, quia non-
dum obtinebat vires lex cęremonialis, quę faciebat
iſtas eſſe immunditias, & conſequenter non erat ne-
ceſſaria aliqua cæremonia purgationum, ſicut eſt de
vitula rufa.

Reſpondendum eſt, ꝙ verum eſt immũditias iſtas
non repellere hominem a rebus ſacris ex natura rei,
nec immunditias ex ſeipſis, ſed ſolum per opinionem
legis, & tamen lex cæremonialis, quæ faciebat iſtas eẽ
immunditias, habebat vigorem in deſerto, quod pa-
E tet, quia eſſe leproſum erat immunditia, & tñ eijcie-
bantur leproſi de caſtris. Maria enim ſoror Moyſi effe-
cta fuit leproſa in Aſeroth, & expulſa eſt per dies ſe-
ptem, quouſque ſanata fuit, & tunc rediit in caſtra, ſu-
pra cap. 12.

Ad hoc reſpondebit aliquis, ꝙ lepra eſt immundi-
tia naturalis, & qui eam patiuntur commaculãt om-
nes quibus communicant. repellebantur ergo leproſi
in deſerto de caſtris non quaſi eſſet lepra immundi-
tia, ſed quia erat morbus contagioſus, ideo etiam ſi
nunquam fuiſſet data lex de immunditia repellerentẽ
leproſi. ſic enim fit in omnibus politijs, in quarũ nulla
nunc obſeruantur cęremonię legis veteris. & tamen
immundi repelluntur de vrbibus cum ſunt leproſi,

Dicendum

Dicendum eſt ad hoc, quòd non ſolum leproſi, qui erant immundi naturaliter, & contagioſi, ſed etiam illi, qui erant immundi ſecundum opinionem legis eijciebãtur de caſtris, vt patet ſupra c. 5. vbi iuſſit Deus expelli de caſtris omnes immundos lepra, & fluentes ſemine, & immũdos ſuper mortuo. conſtat tamen, ꝙ immundi ſuper mortuo non habent aliquam immũditiam naturalem, ſed ſolum, quia lex reputat illã eſſe immunditiam: factum eſt autem hoc in deſerto, quia præallegato c. ſubditur, quòd filij Iſrael fecerunt hoc, & eiecerunt extra caſtra omnes immũdos, ſicut iuſſerat Dominus. nihil autem eſt magis immunditia contaminari ſuper mortuo, quam contaminari in tactu cuiuſcunque rei immundę, ſed repellebantur a Sanctuario, & a caſtris in deſerto contaminati ſuper mortuo. ergo ita repellerentur a Sanctuario contaminati quibuſcunque alijs immunditijs, & conſequenter reputabantur iſtę immunditię dum erãt Iſraelitę in deſerto. ergo neceſſe erat habere aliquid, per quod purgaretur immunditia quęlibet, vt Leuitę, & ſacerdotes poſſent accedere ad Sanctuarium ad erigẽdum, & deponendum, & portandum illud, & ad operiendum, & ligandum vaſa illius, ſed hoc non contingit, niſi eſſet vitula ruſa, per cuius cineres abſtergeretur, ergo dicẽdum eſt, quòd fuerit facta immolatio vitulę ruſę in deſerto, & ſatis breuiter poſt conſecrationem ſacerdotum.

Conſiderandum autem, quòd hic iuſſum eſt, vt Eleazarus filius Aaron immolaret vitulam iſtam, & non Aaron.

Et dicunt aliqui, quòd factum eſt hoc, quia qui intingebat digitũ in ſanguine vitulę huius erat immũdus. vnde Eleazarus ſacerdos efficiebatur immundus vſque ad veſperum, & loto corpore, & veſtibus ingrediebatur in caſtra poſt ſolis occaſum, vt patet infra in litera. ad ſummum autem ſacerdotem inconueniens erat immunditias adhęrere, quia iubetur Leui. c. 21. quòd non contaminaretur ſacerdos magnus ſuper patre, & matre, ideſt etiam in iſtis non debebat contaminari, quanto magis in alijs rebus? dicunt autem cauſam eſſe, quia miniſtratio ſummi ſacerdotis erat continua, & ſi eſſet immundus non poterat miniſtrare.

Reſpondendum eſt vtrũque eſſe falſum. primum, ſcilicet quod ſummus ſacerdos non contaminaretur aliquando: nam neceſſe erat interdum eum contaminari: interdum autem volens contaminaretur. De primo, vt ſi pateretur pollutionem in ſomno nocturno immundus erat vſque ad veſperum, vt patet Deute. 23. c. & hoc non erat in poteſtate ſua. Aliquando autẽ volẽs coinquinabatur, vt ſi ſacerdos magnus cognoſceret vxorem ſuam, nihil enim differebat, an aliquis ſuam, vel alienam cognoſceret ad incurrendum immunditiam, quia vtroque modo coiens debebat lauare carnem ſuam, & erat immundus vſque ad veſperum Leui. c. 15. ſed manifeſtum eſt, quòd ſummus ſacerdos ſępe hoc modo coinquinaretur, cum haberet vxorem, & filios procrearet, & ſuccedebant ei filij ſui in ſummo ſacerdotio, vt patet Exo. c. 29. & Leui. 6. Cũ autem arguitur, quòd ſummus ſacerdos nõ debebat pollui etiam in morte patris, & matris. Reſpondendũ eſt, quod non intelligitur illud de omni immunditia, ſed ſolum de illa, quę cauſatur eũdo ad funera defunctorum, vel accedendo ad cadauera, & de hac dicitur, quòd ſacerdos magnus non contaminabitur ſuꝑ aliquo mortuo, nec etiam ſuper patre, & matre: vetuit autem lex iſtam immunditiam ſuper mortuos ſpecialius, quam omnes alias, quia iſta iudicabatur maior inter omnes, quę erant purè legales, nihil habentes ex natura rei, ideo in toto veteri teſtamento non repellitẽ aliqua immũditia purè legalis, propter quam homo

F eijceretur de conſortio aliorum, niſi iſta, vt patet ſupra c. 5. vbi Deus iubet leproſos, & fluentes ſemine, atque immundos ſuper mortuo eijci de caſtris, in quibus lepra, & fluxus ſeminis ſunt immunditię naturales: contaminatio autem ſuper mortuo purè legalis eſt, quia ex hoc, quòd aliquis erat ad lugendum mortuum, nihil fœditatis ex natura rei ſuſcipit.

Item in iſta immũditia dabatur maior duratio, quã in alijs: nã in qualibet aliarum, qui contraxiſſet illam manebat immundus vſque ad ſolis occaſum ſequentem, vt patet Leui. c. 11. 15. & 16. in hac autem manebat immundus homo per 7. dies, vt patet infra in litera, ideo ſacerdotes magni aliquando polluebãtur, nec

G lex hoc vetabat. Secundum etiam erat falſum, ſcilicet quod iſti non deberent pollui propter quotidianam miniſtrationem, & ſi pollueretur non poſſent miniſtrare, quia hoc procedit ex errore eorum, qui intelligunt ad ſolum ſummum ſacerdotem pertinere miniſtrationes, quæ fiebant intra tabernaculum, ſcilicet incendere lucernas in candelabro, & offerre thymiama, & ponere panes in menſa propoſitionis, omnia. n. hæc pertinebant ad ſacerdotes tam minores, quam pontificem, vt declaratum eſt præcedenti c. & Leui. 21. non ergo obligabatur ſummus ſacerdos quotidie miniſtrare: immo nũquam obligabatur ſi nollet, niſi ſemel in anno in die expiationis, quoniam officium diei illius non pertinebat ad minores, ſcilicet introire

H in Sancta ſanctorum, & tamen die illa neceſſe erat illud introire, ideo iubetur Leui. c. 26. quòd ſolus ſacerdos magnus expleret officia diei illius. ſic patet ad Hebre. c. 9. poterat tamen ſummus ſacerdos alijs diebus miniſtrare ſi vellet, ideo cauſa iſta, quæ dabatur magis tenet è contrario, ſcilicet quòd ſummus ſacerdos poterat liberius pollui, quam omnes alij ſacerdotes, quia alij frequentius miniſtraturi erant, quam ipſe. non ergo tenet iſta cauſa quare Aaron non fuerit iuſſum, ꝙ immolaret vitulam ruſam. Nicolaus dicit, quòd non fuit data vitula Aaron, quia peccauerat Aaron in fabricatione vituli in monte Sinai: Eleazarus autem nõ peccauerat, ideo tradita eſt Eleazaro.

Sed iſta ratio multum aliena eſt, quia iſta vacca nõ

I incendebatur ad emundationem illius peccati, ſed ad corporales, & communes immunditias. Item ſi hoc teneret, quomodo Aaron orans pro peccato populi occidebat vitulum, & intrabat in Sancta ſanctorum in die propitiationis? Leui. 16. c. potiſſime cũ dicant Iudæi, & ipſe Nicolaus, quòd immolatio illius vitulæ fiebat pro peccato ſacerdotum ad memoriam vituli fabricati in monte Sinai. non erat ergo iſta cauſa.

Fuit autem duplex ratio quare iuberetur hoc Eleazaro, & non Aaron. Prima quia iſta immolatio non erat aliquid valde honorabile, & excellens, ſed valde bananſum cum fieret extra caſtra, & ille, qui immolabat efficiebatur immundus, & lauabat carnẽ, & ve-

K ſtes, vt patet infra, quod pertinebat ad quandam depreſſionem, ideo honeſtius fuit dare hoc ſacerdoti minori, quam pontifici.

Secundum eſt, quia ſummo ſacerdoti non comẽdabantur omnes miniſtrationes, etiam ſi mũdæ eẽnt, ſed ſolum illæ, quæ erãt maximæ. ſic fuit de miniſtratione diei propitiationis, quam ſolus ſummus ſacerdos facere debebat Leui. c. 16. iſta autẽ erat miniſtratio parui honoris immo nulli⁹, ideo rationabilius fuit dari minoribus ſacerdotibus: non tollitur tamen ex hoc quin ſummi ſacerdotes poſſent eam facere, qui omnia, quæ pertinebant ad minores poterãt ipſi maiores: prima tamen vice qua iuſſum eſt fieri hoc, non licuit Aarõ facere illud, quia Deus determinate iuſſit hoc Eleazaro.

Sed arguetur primam rationem harum nõ tenere,

ſcilicet

ſcilicet ꝙ quia iſta miniſtratio faciebat immundum miniſtrantem, non pertinebat ad ſummum ſacerdotem: nam ſummus ſacerdos faciebat aliquam miniſtrationem, in qua polluebatur, vt patet in die propitiationis, quia poſtquam fuiſſet confeſſus peccata populi ſuper caput hirci, & emiſiſſet illum in ſolitudinē, lauabat totam carnem ſuam, vt iterum miniſtraret Leui. c. 16. ita ergo liceret ei facere hoc.

Reſpondendum eſt dupliciter primo, ꝙ non erat ſimilis immunditia, quam incurrebat ſummus ſacerdos in die propitiationis ei, quā incurrebat immolās vitulam rufam, nā ſacerdos magnus poſtquam emiſiſſet caprum emiſſarium in die propitiationis lauabatur in Sanctuario, & illico ſumptis alijs veſtibus miniſtrare incipiebat, ita quòd illa immunditia non repellebat eum a Sanctuario, nec arcebat a miniſtratione. qui autem immolabat vitulam rufam erat immūdus vſque ad veſperum, ita quòd non liceret ei accedere ad aliquod ſacrum, nec ſolum arcebatur a rebus ſacris, ſed etiam non poterat tota illa die introire in caſtra. non debuit ergo ſummo ſacerdoti committi miniſtratio, in qua tantam immunditiam incurreret.

Secunda ratio diuerſitatis eſt, quia miniſtratio diei propitiationis pertinebat ex neceſſitate ad ſummum ſacerdotem, cum illud miniſterium eſſet maximum, ſcilicet quia ingreſſurus erat in Sancta ſanctorum, & quam incurreret aliquam immunditiam, non erat alteri iſta miniſtratio committenda: ſecus autem de immolatione vitulę, in qua nihil erat magnum, quod ex neceſſitate ad ſummum ſacerdotem pertineret.

Qui eductam extra caſtra immolabit, Ideſt Eleazarus educens vitulam iſtam extra caſtra immolabat eam. dabatur enim iſta vitula Moyſi a toto populo, vt patet ſupra, ſcilicet pręcipe filijs Iſrael, vt adducant ad te vaccam rufam, & ibi recipiebat eam Eleazarus, qui ibat cum tota multitudine extra caſtra ad immolandum eam.

Quare vitula rufa immolabatur extra caſtra. & an ſignificaret Chriſti immolationem in locum Caluarię extra Ieruſalem ſecundum ſenſum literalem. Et quòd ſacrificia veteris teſtamenti ſignificabant Chriſti paſſionem. Quaeſt. VII.

QVAERET aliquis quare immolabatur vitula extra caſtra? poterit reſponderi, quòd nō debebat immolari intra Sanctuarium, quia tunc cremaretur ipſa in Sanctuario, & hoc non decebat. Vel proueniret ſacerdotibus, & etiam hoc non decebat, quia iſta vitula immolabatur ad hoc, quòd cineres manerent de illa, quibus purificarentur homines immundi. Si tamen cremaretur intra Sanctuarium, vel cederet ſacerdotibus, non poſſent haberi cineres ad expiandum. Debuit ergo extra caſtra cremari: ſic etiam fiebat de ſacrificijs pro peccato totius populi: nam immolabantur in Sanctuario, & cremabantur extra caſtra Leui. c. 4. Si autem dicas quare non immolabatur vitula rufa intra Sanctuarium, & educebatur extra caſtra ad cremandum, ſicut fiebat in ſacrificio pro peccato ſummi ſacerdotis, & pro peccato totius populi? reſpondendum eſt, quod vitula iſta erat ad hoc, quòd cineres eius tollerent immunditiā, & ipſa erat aliquid valde immundum: nam ſacerdos, qui immolabat eam, ex hoc efficiebatur immundus vſque ad veſperum, & ille, qui cremabat eam, & qui colligebat cineres combuſtionis, vt patet infra in litera. in ſacrificio autem pro peccato totius populi non erat ſic, quia qui immolabat non incurrebat immunditiam, nec qui cremabat: immo adipes huius ſacrificij ponebantur ſuper altare, tanquam aliquid mundū,

A vt patet Leui. c. 4. non decebat ergo immolare vitulā rufam in Sanctuario, quia ibi erat maxima munditia ne contaminaretur ibi aliquis, ſed immolans vitulam contaminabatur, ergo non decebat in Sanctuario eā immolari.

Sed tunc quęret aliquis quare non immolabatur intra caſtra, & tamen extra Sanctuarium. Reſpondetur, quòd ad hoc eſt duplex cauſa. Prima eſt literalis ſecundum ſtatum Iudęorum, ſcilicet quòd Deus volebat iſtos cineres vitulę conſeruari in loco mundo, & cremari eam in loco mundo, ſed intra caſtra non erat aliquis locus mundus, ergo non debebat comburi intra caſtra, nec ſeruari ibi cineres. de hoc patet infra in litera, ſcilicet colliget vir mundus cineres vac-
B cę, & effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo: locus autem caſtrorum non erat mundus, quia conculcabatur ab hominibus, & animalibus, erātque ibi multę ſordes, ideo etiam iuſſum eſt de cineribus, qui quotidie accipiebantur de altari holocauſtorum, ꝙ ferrētur extra caſtra in loco mundiſſimo, & ibi iterum cremarentur Leui. c. 6.

Alia cauſa erat literalis ſecundum habitudinem veteris teſtamenti ad ea, quę ſignificabantur futura in nouo, & iſta eſt magis fundamentalis, & propter quā ſic fieri iuſſum eſt, ſcilicet quòd ſacrificia, quę erant in veteri teſtamento ſignificabant illud verum ſacrificium, quod futurum erat in principio noui teſtamen-
C ti, ſcilicet Chriſti immolatio, & maxime hoc ſignificabatur per ſacrificia pro peccato, & potiſſime in ſacrificio pro peccato totius populi. iſtud erat duplex. quoddam, quod fiebat pro peccatis populi in ſpeciali, vel in generali, aliud quod fiebat ad expiandas communes immunditias, vel irregularitates. Primum ſacrificium immolabatur intra Sanctuariū, ſed cremabatur extra caſtra Leui. c. 4. & 16. ſecundum extra caſtra immolabatur, & cremabatur. Primum ſubdiuidebatur, quia quoddam erat pro peccato populi in ſpeciali, ſcilicet quando totus populus per ignorantiā deliquiſſet omittens aliquam cæremoniam, quam teneretur obſeruare, & pro hoc immolabatur vitulus, de cuius ritu patet Leui. c. 4. Aliud erat, quod immo-
D labatur pro peccatis populi in generali, & iſtud erat in die expiationis, quando ſacerdos magnus orabat pro omnibus peccatis populi, & occidebat vitulum, & hircū, quos cremabat extra caſtra, de quibus vitulus erat pro peccato omnium ſacerdotum, & hircus pro peccato totius populi Leui. 16. c.

Secundum ſacrificium pro peccato totius populi, quod nō erat pro aliquo peccato in ſpeciali, vel in generali, ſed ad tollendas immunditias, & irregularitates communes, erat vitula rufa, & iſta cremabatur, & immolabatur extra caſtra. Iſta tria genera ſacrificiorū ſignabant expreſſius Chriſti immolationem, quia ſicut iſta ſacrificia pro peccato totius populi fiebāt, ita paſſio Chriſti pro toto genere humano, ſed Chriſtus paſſus eſt extra ciuitatem, quia ductus eſt in locum
E Caluarię, vt teſtantur omnes Euangeliſtę, ergo debebant iſta ſacrificia extra vrbem comburi. iſta cauſa nō eſt allegorica, ſed literalis, quia Apoſtolus aſſignat eā pro cauſa ad Hebrę. c. 13. arguendo contra Iudęos. nūquam tamen Sacra ſcriptura allegat aliquam auctoritatem, niſi in ſenſu literali, quia vt ait Dionyſius myſtica theologia non arguit. de iſta cauſa, vt ponatur ab Apoſtolo patet ad Hebre. c. 13. ſcilicet, quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta per pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra: propter quod, & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum extra portam paſſus eſt: exeamus igitur ad eum extra caſtra improperiū eius portantes.

Immolabis in cōſpectu omniū. Ideſt ſacerdos Eleazarus

immolabit

immolabit iſtam vitulam extra caſtra coram toto populo. nam cũ acciperet vitulam in caſtris a tota multitudine, educebat eam de caſtris ſequente eum multitudine, & tunc extra caſtra immolabat vidente toto populo, erat autem hoc, quia iſta vitula immolabatur pro peccato totius populi, ſcilicet ad tollendum immũditias eius, ideo debebat totus populus aſtare huic immolationi. Sic enim de paſſione Saluatoris factum eſt, quia ipſe moriebatur redempturus genus humanum, quod ex multis gentibus colligitur, ideo paſſioni eius multę gentes aſtabant Iudęi, Gręci, & Latini, ac Barbari, & propter hoc, vt omnes videntes Chriſtũ pẽdentem poſſent cognoſcere cauſam mortis eius, ſcripſit Pilatus titulum ſuper caput Chriſti in cruce hebraice, Gręce, & Latine Io. 19. c. ſi tamẽ nõ fuiſſent ibi multę gentes de his linguis ſuperuacuum putaſſet Pilatus ſcribere in omnibus his linguis. in Hebręo habetur.

Immolabit in conſpectu ſuo. Et referunt Iudęi iſtud relatiuum ad Eleazarum. ſ. ꝙ ipſe immolabit, ideſt immolari faciet iſtam vitulam coram ſe, ita ꝙ non ipſe, ſed alius coram eo immolaret. ſed hoc non obſtat, quia modus loquendi hebraicus aliquando eſt multũ improprius, & a noſtro diſſimilis, & ſic Eleazarus immolans vitulam dicebatur coram ſe immolare, & coram ſe immolando immolabat coram omnibus alijs, ſed litera noſtra, quę multum explanauit modum loquẽdi hebraicum obſcuriſſimum, vt patet inſpicienti literam hebraicam in multis locis, & fere vbique, dixit in conſpectu omnium, tanquam ipſe Eleazar immolaret, & non alius coram eo, & hoc videtur eſſe multũ rationabile, quia immolatio vbicunque fieret ad honorem Dei pertinebat, & erat officium ſacerdotum, ideo nullus alius hoc facere debebat. Item quia non fit hic mentio de iugulante vaccam, ſicut fit de comburente, & colligente cineres, & portante, quia omnes iſti erant immundi, & mandatur eis, ꝙ lauẽt veſtimẽta ſua, ſic patet infra: ſic autem mandaretur de iugulante ſi fuiſſet alius pręter Eleazarũ. Item quia ſi Eleazarus non immolaret iſtam vaccam, hoc maxime eſſet, vt non incurreret immunditiam, ſed etiam per tinctionem digiti in ſanguine immũdus fiebat, vt patet infra ergo non videtur, ꝙ ad euitandam immunditiã cõmitteretur alteri immolatio vitulę, ſed etiam ſi dicatur ſecundum literam hebraicam, reducetur ad ſenſum literę noſtrę. ſ. ꝙ Eleazarus immolabit in conſpectu ſuo, ideſt in conſpectu totius multitudinis de qua ante hoc dicebatur. ſ. pręcipe filijs Iſrael, vt adducant ad te vaccam ruſam, & trades eam Eleazaro, & tunc ſequitur, qui eductam extra caſtra immolabit in cõſpectu ſuo, ideſt in conſpectu iſtius multitudinis, q̃ tradidit ei vaccam. *Intingens digitum in ſanguine eius.* Ideſt Eleazarus poſtquam immolauerit vitulam tinget digitum ſuum in ſanguine illius, vt aſpergat contra Sanctuarium ſeptem vicibus. iſta tinctio erat cęremonialis, & fiebat ad ſignificãdum purificationem. ſanguis enim animalis erat datus ad expiandum, vt patet Leui. 17. c. nam anima carnis in ſanguine eſt, vt habetur ibidem, & pro peccato vult hominem Deus pręſtare animam. ſ. ꝙ moriatur ad ſatisfaciendum Deo ſecundum iuſtititiam ſuam, ſed quia miſericors eſt flectit, & acceptat animam pecoris pro anima humana, ſed anima pecoris in ſanguine eſt, ideo ſicut ipſa anima pecoris eſt ad expiandum pro anima humana, ita ponitur ſanguis ad expiandum, de quo magis dictum eſt pręalle. c. & quia iſta expiatio fiebat maxime ſpargendo ſanguinem contra Sanctuarium, fiebat quoq; hic in vitula ruffa, & ob hoc neceſſe erat intingi digitũ in ſanguine ad aſpergendum. de iſto ſanguine vitulę non erat, ſicut de ſanguine aliorum pecorum immo-

F latorum, quia quando illa immolabantur in quocunque genere ſacrificij, fluebat ſanguis ſuper aliquas crateras, & poſtea ſacerdotes minores, qui aſtabant miniſtrantes alicui ſacerdoti principaliter miniſtranti, pręſentabãt illum ſanguinem ſacerdoti illi, qui fundebat in circuitu altaris, vel ad baſim illius, vt declaratũ eſt Leui. c. 1. 3. & 4. ſanguis autem huius vitulę non fundebatur in circuitu altaris ſuper parietes eius, nec tingebantur cornua, ſed ſuper terram ponebatur, & cremabatur cum carnibus pelle, & fimo, vt patet infra, & de illo fuſo in terra poterat ſacerdos intingere digitũ; & aſpergere contra Sanctuarium 7. vicibus.

Aſperget contra fores tabernaculi. Ideſt de ſanguine il-
G lo Eleazarus aſperget contra oſtium tabernaculi, non ꝙ rediret in caſtra cum ſanguine illo, vt intra Sanctuarium contra fores tabernaculi aſpergeret, ſed exiſtens extra caſtra in loco combuſtionis vitulę conuertebat ſe cõtra fores tabernaculi, & aſpergebat ac ſi eſſet iuxta fores tabernaculi. ex quo patet, quòd iſta combuſtio vitulę fiebat ad partem orientalem caſtrorum, quam reſpiciebat introitus tabernaculi. erat enim ſic diſpoſitum Sanctuarium, vt Sancta ſanctorum eſſet ad partem Occidentalem, & oſtium tabernaculi, & oſtium atrij eſſent ad partem Orientalẽ, vt patet Exo. 26. & 36. c. & ſic cum ſacerdos aſpergeret ſanguinem contra fores tabernaculi, ideſt ex oppoſito, vel a frõte: neceſſe erat, vt eſſet in parte orientali reſpectu caſtro-

Quare aſperſio fiebat contra ſanctuariũ de ſanguine vitulæ ruffæ.

H rum. Si enim combuſtio vitulę fuiſſet facta in occidẽtali parte reſpectu tabernaculi, vel meridiana, vel boreali non poſſet ſacerdos conuertere ſe contra fores tabernaculi, niſi circuẽũdo caſtra, quod non conuenienter dicitur, ideo in parte Orientali caſtrorum iſta fiebant. aſperſio iſta ſanguinis fiebat cõtra fores tabernaculi, quia omnes alię aſperſiones ad expiandũ fiebant contra propitiatorium, vel contra velum. nam cũ fieret ſacrificium pro peccato totius populi, vel ſummi ſacerdotis, ſacerdos introibat in tabernaculũ aſpergens ſanguinem contra velum Sancti ſanctorum, & ſuper altare thymiamatis Leui. 4. & hoc erat pro peccatis ſpecialibus, cum vero ſummus ſacerdos in die propitiationis pro peccato totius populi ferret ſangui-
I nem in ſancta Sanctorum aſpergebat illum coram ꝓpitiatorio Leui. c. 16. ita aũt de hoc ſanguine vitulę: nã cum ſacerdos exiſtens extra caſtra aſpergeret illum ꝯ fores tabernaculi, aſpergebat etiã ꝯ velum Sancti ſanctorũ, quia introitus tabernaculi, & velum Sancti ſanctorum, & propitiatorium erant ꝯ eandem partẽ mũdi, fiebat autem principaliter iſta aſperſio, tam hic, q̃ in alijs ſacrificijs ꝯ fores tabernaculi, quia homo per ſanguinem iſtum, & cineres huius vitulę ab immunditijs liberandus erat, immunditię autem cauſabantur reſpectu Dei. ſ. ꝙ nos non ſumus immundi reſpectu noſtri, ſed reſpectu Dei, qui iudicat iſtud, vel illud eſſe immunditiam in nobis, ideo q̃ſi homo mundatur ab immunditijs debet reſpectu Dei mundus reputari, ſed
K Deus videbatur principaliter habitare in tabernaculo Sanctuarij, ergo ꝯ fores tabernaculi fieri dẽbat aſperſio. *Septem vicibus.* i. iſta aſperſio ſepties fiebat, ſcilicet, quod ſacerdos intingebat ſepties digitum in ſanguine, & toties aſpergebat ꝯ tabernaculum, hoc fiebat ad ſignãdum, ꝙ per illã vitulam ruſam tollebãt omnes immunditię. vniuerſitas aũt rerum ſeptennario numero voluitur cum tota vita noſtra 7. dierũ ſæpe repetito circulo finiatur, vita quoq; noſtra, & omnium animalium per actionem, & influentiã 7. planetarum gubernatur, omnia quoque, quæ ad eſſe prodierunt per 7. dies facta ſunt, in quorũ ſeptimo Deus requieuit Gen. c. 1. & vitia capitalia ſeptem ſunt, ex quibus omnia alia vitia, & immunditiæ dependent. non fuit ergo aliquis numerus, qui ita conueniret aſper-

ſioni

ſioni huic, ſicut ſeptennarius. *Comburetque eam cunctis videntibus.* Ideſt faciet eam comburi coram tota multitudine. non comburebat eam Eleazarus, vt patet infra cum dicatur, ꝙ etiam ille, qui comburebat vaccã erat immundus, ſi tamen eſſet idem Eleazarus, non poſſet poni ibi diſtinctio, & fiebat combuſtio iſta coram tota multitudine, vt omnes viderent id, quod ad omnium expiationem neceſſarium erat, & hoc erat in cineribus vitulę rufę per quos fiebat expiatio ab immundiciis. *Tam pellem, & carnes eius, quam ſanguinem, & fimum flammę tradetis.* Ideſt omnia iſta comburi debebant. generale erat, ꝙ omnia ſacrificia, quę fiebãt pro populo cremarent̃ tam in carnibus, quam in pellibus, quã fimo, ſed addebat aliquid iſta immolatio vitulę, quia in nullo ſacrificio cremabatur ſanguis, hic autem ſic. de adipibus idem dicendum videtur, & adhuc magis de ipſis, quia noĩe carnium cõprehẽduntur tã adipes, quam ſanguis, neceſſe erat aũt cremari hic adipes: nam non offerebatur aliquid de iſta vitula intra Sanctuarium, ideo neceſſe erat, vt totum cremaretur: aliàs relinqueretur de illa quidquã in vſus humanos, quod eſt inconueniens. Item quia ſanguis, & adeps dabant̃ ſimul Deo, quia nullum erat ſacrificium, in quo iſta duo non cremarentur Leu. c. 3. & 7. ſed hic non dabatur ſanguis Deo, ſed cremabatur extra caſtra, ideo nec adeps, ſed pariter cremabatur.

Quare adipes vitulę non cremabantur, & ſanguis non fundebatur ad baſim altaris, ſicut in alijs ſacrificijs. Et an eſſet vitula rufa ad emundationem alicuius peccati.

Queſt. VIII.

QVAERET aliquis cum iſta vitula immoletur ꝑ peccato populi, vt patet infra cum dicit̃, quia pro peccato vacca combuſta eſt. quare non cremabantur adipes in altari, & ſanguis non fundebat̃ ad baſim eius, ſicut in aliis ſacrificiis? Aliquis forte dicer cãm eſſe, quia in ſacrificiis pro pctõ cedebat adeps Deo cum ſanguine: carnes vero ſacerdotibus. Sed in iſto ſacrificio nihil cedebat ſacerdotibus, cum cremarentur carnes. ergo non erat immolatio facienda in Sanctuario, nec adeps, & ſanguis prouenicbant Deo. D Sed non ſtat iſta reſponſio, quia aliqua ſacrificia fiebãt pro peccato, quorum ſanguis, & adeps recipiebantur in Sanctuario, carnes vero cremabantur extra caſtra, cum pelle, & fimo: immo generale erat hoc in omnibus ſacrificiis pro peccato totius populi Leui. c. 14 & 16. nec poterat eſſe, aliquod ſacrificium pro peccato totius populi, de cuius partibus quidquam cederet ſacerdotibus, quia ſacrificium de cuius ſanguine inferebatur in tabernaeulum non comedebatur, ſed cremabatur igne Leui. c. 6. hmõi autem erat de omnibus ſacrificiis pro pctõ populi. Ideo quidam reſpondent aliter, dicentes rationem diuerſitatis eſſe. quia in aliis cremationibus fit victima pro pctõ ꝑterito, iõ cremantur adipes, vt ſint in odorem domini, & rogante ſacerdote placaretur Deus, vt patet Leui. c. 4. E iſta autem cõbuſtio vitulę non fit pro aliquo pctõ, vel delicto preterito, ſed ad emundationem futurarum immunditiarũ, ideo tota vacca in materiam purgatiuam. ſ. in cineres reſolui debebat. Iſta rõ poteſt reſpicere duo. ſ. ꝙ non poterat, vel non licebat ſanguinem, & adipem offerri de iſta vitula in Sanctuario, ſicut offerebatur de aliis ſacrificiis, vel ꝙ non erat neceſſe offerri iſta, ſiue non tantum conueniens, ſicut in aliis ſacrificiis. Si autem ad primum referat̃ non ſtat ratio, quia licet non fieret iſta immolatio pro aliquo peccato preterito, poſſet ſanguis eius in circuitu altaris fundi, & adeps cremari, ſicut patet de hoſtia pacifica, & holocauſto, quę ꝑ nullo pctõ, aut ꝑterito, aut futuro ſunt, tñ ſanguis in iſtis

A funditur in circuitu altaris, & adipes cremantur Leui. c. 1. & 3. Si autem referatur ad ſecundum. ſ. ꝙ nõ erat ita neceſſarium in hac immolatione, ſicut in aliis ſacrificiis, ſanguinem, & adipes accipi, verum eſt, ꝗa hic pro nullo ꝑ pctõ orabatur in generali, aut ſpeciali, ſed cremabatur vacca, vt per eius cineres abſtergerentur immundinę corporales populi. In aliis autem orabat̃ pro pctõ, & conueniens erat dari ſanguinem ad expiãdum, & adipem ſuauiſſimi odoris ad placandũ dñm. Si autem obijciatur, ꝙ hic fiebat ſepties aſperſio ſanguinis, ſicut in aliis magnis victimis pro pctõ. Reſpondetur, ꝙ in illis ſacrificiis fit aſperſio, vt oĩa delicta tollantur: hic aũt non, vt aliqua mutentur, ſed vt ſignificetur, ꝙ purificatio ab oĩbus peccatis erat a Deo qui B reſidebat in tabernaculo, licet per cineres aliquę irregularitates, vel immunditiæ corporales tollerentur.

Et ſi obijciatur, quod ĩ. dr̃ vacca pro pctõ cõmbuſta eſt. Reſpondendum eſt, ꝙ non accipitur ibi pctũ ꝓprie pro culpa aliqua, ſed pro corporali immunditia, ſic accipit̃ multoties, ſicut in leproſo datur ſacrificiũ pro pctõ. i. ꝓ immunditia ſua Leui. c. 14. idem de viro fluente ſemine, & de muliere, q̃ fluit ſanguine extra tempus menſtruorũ Leu. ca. 15. & Nazarçus dicebat̃ peccare, qñ aliquis moriebatur coram eo ſubito. ſ. c. 6. & tñ manifeſtũ eſt ibi nullum pctm̃ eſſe, ſed quãdam immũditiã legalẽ ꝯtctã: ita accipitur hic vitula cremata pro pctõ. i. pro immunditia. ſ. ad tollendum immũ- C ditiam corporalem popularium. Sed adhuc conueniẽtius rñdetur, ꝙ non ſolum non erat neceſſe ſanguinẽ, & adipẽ vitulę rufę dari Deo, ſed ẽt nequaquã licebat, nam nihil Deo debet dari immũdũ, cũ ipſe deteſtetur illa tam immunda, quam maculata, vt patet Deu. 17. ſ. nõ immolabis Domino Deo tuo ouem, & bouem, in quo eſt macula, aut quidpiam vitij, quia abominatio eſt Deo tuo. ſed ſanguis, & adeps vitulę rufę erant immundi, ideo non licebat introduci in Sanctuarium ad cremandum, & effundendũ in circuitu altaris, antecedẽs patet, quia ſacerdos, qui immolabat vitulam iſtã efficiebat̃ immundus, & qui cõburebat eã, & oẽs quocunque modo tangentes illam, ergo magis ipſa vitula eſſet immunda, non quidẽ aliqua immunditia naturali, vel reali, ſed per legis poſitionem. i. ꝙ lex iudicabat illã eſſe immundã, quia erat ad immunditias tollendas, ſed id, quod immundum iudicabatur, non debebat offerri, ergo ſanguis, & adeps vitulę non debebant ferri in Sanctuarium coram Domino. & etiã iſta fuit cauſa quare non immolaretur vitula intra Sãctuarium, ſicut cętera ſacrificia pro peccato, quia dato, quòd non cremaretur adeps huius, nec funderetur ſanguis ad baſim altaris, cauſaretur aliqua immũditia in Sanctuario, ſcilicet quòd ipſe ſacerdos, qui immolaret efficeret̃ immundus, ſed intra Sanctuariũ nemo immunditiam incurrere debebat, ergo ibi non debebat immolari: potiſſime, quia ſi ibi aſpergeretur ſanguis ſepties, tabernaculum efficeret̃ immũdũ, quia ſanguis, q aſpergebat̃ erat immũdus. In ſacrificijs aũt pro peccato populi, quorũ carnes cremabant̃ extra caſtra nõ erat ſic, quia illa nõ erant immũda, iõ in Sanctuario immolabant̃, & cremabant̃ adipes, atq; fundebatur ſanguis ad baſim altaris: carnes ẽt, quę poſtea cremabantur extra caſtra nõ reputabant̃ immũdę, & iſta eſt cauſa ſolida pluſquã ſuperiores. *Lignum quoque cedrinum, & hyſſopum.* Hic ponuntur tria, quę ſacerdos cremabat cum vitula. ſ. lignũ cedrinũ, & hyſſopum, & coccum bis tinctum. Et voluit aliqui, ꝙ iſta ponebant̃ in igne ad reprimendum fętorem exhalantẽ de carnibus, cum fimo, & pelle combuſtis.

Sed non multum ſtat, quia ſi hoc vellet Deus non poſuiſſet iſta tria, quę nõ faciunt odorẽ aromaticũ, vt patet ex quolibet eorum, ſed ſuffeciſſet ponere thus, vel

aliqua alia multum aromatica, quę aliquatenus exhalantem ſętorem, aut tollerent, aut leuarent, ſed nihil horum erat, ideo magis videntur iſta poſita cęremonialiter ad ſignificandum aliquid. Alio modo poteſt dici, ꝙ immunditia leproſi, & tangentis morticina, vel aliquid immũdum, erat aliquo modo, ideo ponebantur ex ſimili cauſa iſta cum cineribus vitulę ad expiandum, ſicut in purificatione leproſi poſita fuerant de quibus Leui. cap. 14. Cauſę autem quare ponebãtur iſta in purificatione leproſi ibi declaratę ſunt. Lignum cedrinum eſt lignum de arbore cedro, & iſtæ ſunt arbores altiſſimę, & quaſi imputribiles, quæ nimis abundant in monte Libano, & iſte erat in terra Chanaan, vt patet Ioſue c. 11. & 13. & 2. Paralipo. ca. 8. ideo poterant habere Iudęi quantum vellent de cedro, immo & maxima pars lignorum, quę in templo Salomonis poſita ſunt ſuit de cedrinis, de hoc 3. Reg. cap. 5. Hyſſopus ſecundum Hebręos eſt quędam herba conueniens condimentis, quę vulgariter appellatẽ origano, ſed nõ accipitur hic, nec in aliquo loco ſcripturę in hac ſignificatione, quia eadem dictio ponitẽ hic in Hebręo, & 3. Reg. cap. 5. vbi dicitur, ꝙ diſſeruit Salomõ de omnibus lignis a cedro vſque ad hyſſopũ, qui naſcitur in pariete, ſed manifeſtum eſt, ꝙ non accipitur ibi pro herba, quę vocatur origano, quia illa non egreditur de pariete: maxime, quia ponitẽ hyſſopus tanquam herba minimi valoris, cum velit ibi ſcriptura ſignificare duo extrema maxime diſtantia in plantatiuis, & poſuit cedrum tanquã maximę perfectionis, hyſſopum autem tanquam minimę, ideo dixit, qui egreditur de pariete. Si tamen accipiatur pro herba, quę vocatur origano, non eſt minimę perfectionis inter plantatiua, ideo neceſſe eſt accipi ꝓ quadam alia, quę ſit minoris perfectionis, & iſta eſt, quæ vocatur vulgariter iparto, de hac autem ponebatur in incendio illo.

Coccumque bis tinctum. Ideſt etiam ponebatur in illo incendio coccus bis tinctus, dicitur enim coccus quidam vermis valde rubeus, & ob hoc vocatur bis tinctus, quaſi bis tingeretur colore rubeo ad hoc, ꝙ eſſet color inteſior. ſimilia autem ſunt quędam grana, quæ colliguntur de quibuſdam arbuſculis, & videntur rubea in extremo gradu, de illis autem tinguntur aliqui panni valde rubei, & de his ponebatur in igne cõburente vaccam, ex eiſdem cauſis ex quibus in purgatione leproſi. *Sacerdos mittet in flammam, quæ vaccã vorat.* Non cremabat ſacerdos vaccam, ſed aliquis alius, vt infra colligitur, ſacerdos tñ ponebat iſta tria, quę ſignificabant proprietates purificationis. Res enim, quæ vere immunda eſt per immunditiam putreſit, & habet malum odorem, & corrumpitur color eius, mutatus in quendam colorem degenerem a colore naturali, & viuido: ſic apparet in leproſis, quorum caro putreſit, fętet, & colorem mutat. Conformiter autẽ accipiuntur iſta in immũditijs legalibus, q̃ quamquã realiter non habeant iſtas conditiones, tñ aliquo mõ hñt inquantũ ęſtimantur eſſe immunditię: in leproſis aũt ponebantur iſta tria cõtraria tribus proprietatibus: nam lignum cedrinum imputribile eſt, hyſſopus autẽ cum floret bonum odorem emittit: in cocco aũt bis tincto eſt color naturalis, & viuidus. Iſta tria reſtituuntur leproſo, qñ purgatur a lepra. ſ. ꝙ caro eius nõ corrumpatur, ſicut antea putrefiebat, nec ſit degenerans a colore naturali, ſicut antea erat, ſed recipiat colorẽ viuidũ, ſicut eſt color cocci bis tincti, & quia immunditię oẽs legales ęſtimantur per opinionẽ legis iſta habere, q̃q̃ non habeant, & cum purificantur homines ab immunditijs recipiunt bona oppoſita, quę ſignificantur per iſta tria, ideo ꝯuenıẽter iſta tria ponebantẽ in igne cõburẽte vaccã, quia ꝑ cineres vaccę expiatio

Coccus bis tinctus quis dicatur.

F fiebat ab immunditijs, & ſignificaretur, ꝙ illa tria inducebantur in purificatione, quę fiebat per cineres. dr̃ hic, ꝙ flamma vorabat vaccam, & hoc ſecundũ metaphoram, quia deuorare pertinet ad ea, quę habent os, & ſtomachum, ignis aũt nihil tale habet, quia non eſt res animata, ideo non vorat, ſed quia, quę vorantẽ poſtea non apparent, & quę cremantur ab igne, non apparent, dicitur ignis vorare, & tñ ignis fingitur, vt animal habens os, ſtomachum, & linguam ſic, patet Eſa. c. 5. ſ. propter hoc, ſicut deuorat ſtipulam, & ligna ignis, & calor flammę exurit, &c. *Et tunc demum lotis veſtibus, & corpore ſuo ingredietur caſtra.* Hic ponitur ſecundum. ſ. de quorundam commaculatione cauſata ex combuſtione vitulę rufę, & immolatione. Refertẽ

G autem hoc ad ſacerdotem. Pro quo ſciendum, ꝙ ex vitula rufa cauſabatur immunditia in tribus. ſ. in ſacerdote immolante, & in homine cremante, & in colligente cineres vitulę, vt patet infra in litera, erat tñ iſta vitula ad tollendum omnem immunditiã, quod ſatis videtur diſſonum, ſed infra, de hoc declarabitur, dicitẽ aũt hic, ꝙ ſacerdos lauaret corpus ſuũ & veſtes, & ingrederetur in caſtra. Sciendum ꝙ iſta lotio non fiebat in aquis luſtrationis, quę ſunt aquę commixtę cineribus vitulę combuſtę: nam iſtę aquę non ſunt ad lauandum, ſed ad aſpergendum. Si aũt aliquis lauaretẽ his aquis magis redderetur immũdus propter commixtionem cinerum, ſed hic lauabatur totum corpus, & veſtimenta, ideo oportebat accipi aquas viuentes, quę ſunt aquę fluuiorum, vel fontium, vel pu-

H teorum manantium.

Quomodo incurrentes immunditiam aliquando lauabantur in ſolo corpore, aliquando in ſolis veſtibus aliquando in vtroque, aliquando in neutro. Et aquæ viuæ aſperſio quomodo fiebat. Quaſt. IX.

SCIENDVM vlterius, ꝙ cum aliquis incurrebat immunditiam, aliqñ iubebatur lauare ſolũ veſtes, aliquando ſolum corpus, aliquando autẽ corpus, & veſtes, aliquãdo nihil, ſed fiebat q̃dã aſperſio cũ aquis luſtrationis. Iſti quatuor gradus ſunt ſ͠m differentiam immunditiarũ, ſ͠m magnitudinẽ, & paruitatem, & ſecundum diuerſitatẽ partiũ in quibus

I cauſatẽ immũditia. Quartus aũt modus inter iſtos erat minimus. ſ. qñ aliquis, nec lauat veſtes, nec carnẽ, ſed aſpergitẽ aqua luſtrationis. Iſtud aũt eſt, qñ aliqs ꝑ ſimplicem contactum incurrebat immunditiam in his, quę leuia ſunt, ſic autem erat ſi aliquis tangeret leuiter aliquod animal morticinum, ſiue eẽt de mundis, ſiue de immundis. Et cum tãgeret animalia immũda mortua, ẽt ſi non eſſent morticina, & in quibuſdam animalibus viuentibus, ſicut ſi quis tetigerit reptile, ſolum. n. erat pollutus, ſed non iubebatẽ, ꝙ lauaret veſtes, vel carnẽ, Leui. c. 11. & hoc, quia erat de minimis pollutionibus: tunc tñ debebat expiari per aſperſionem aquarum luſtrationis, fiebat aũt iſta aſperſio hoc mõ, ꝙ acciperetur aqua viuens in vaſe, & miſcerentur ibi

K cineres vitulę rufę, fiebat quoque aſperſorium de herba, quæ vocatur hyſſopus, ſicut eſt in eccleſijs, & tunc homo mũdus aſpergebat de aqua illa guttatim. ſuper immundum, & efficiebatur mundus, vt patet. ỹ. in lr̃a, manebat tñ homo immundus vſque ad veſperũ. ſ. ꝙ q̃q̃ ante ſolis occaſum aſpergeretur his aquis, nõ erat mundus vſque ad veſperum, nulla enim immunditia minus durare poterat, quam vſque ad veſperum, ſi ſit proprie immunditia, ſic patet Leui. cap. 11. vbi in minimis pollutionibus, in quibus non iubẽtur lauari veſtes, aut corpus, dicitur, quòd manebit homo immundus vſque ad veſperum, a fortiori autẽ in alijs maioribus in quibus aliquãdo eſt immũditia 7. dierũ,

vt in eo, qui accedit ad mortuum, vt patet infra in litera, & qui coit cum muliere tempore menſtruorũ, immundus eſt 7. diebus Leui. capi. 15. Sic quoque fiebat, vt aliqui putant, ſi aliquis tangeret cadauera mortuorum, vel ſepulchra, aut oſſa reperta in agro, vel iret ad plangendum mortuum, aut introiret in tabernaculum, in quo quis mortuus iacebat: nam tunc incurrebat immunditiam, vt patet infra in litera, & in iſta immunditia non lauabantur veſtes, nec corpus hominis, ſed fiebat ſolum aſperſio aquarum luſtrationis ſuper hominem contaminatum modo ſupra dicto, vt patet infra in litera, ſed etiam falſum eſt, quia iubetur lauari corpus, & veſtes, vt patet infra, & ſic q̃tũ ad modũ expiationis immunditia p̃dcta ſuper mortuum erat minima, vel de minimis. Erat tamẽ de maximis inter omnes legales q̃tũ ad durationẽ, quia qui in eam incidebat ſeptem diebus manebat immũdus, vt patet infra in lr̃a, ſed & hoc eſt falſum, quia requirebat maximã purificationẽ, ſ. loto corpore, & veſtibus, & aſperſis aquis luſtrationis: & de iſtis erant ſolæ duæ inter omnes legales in quibus homo eſſet diebus 7. immundus. ſ. ſiquis coiret cum muliere mẽſtruata, & ſiquis tangeret mortuũ, vel pollueretur in rebus pertinentibus aliquo modo ad mortuũ, in iſtis immunditijs non fiebat ablutio veſtium, nec corporis, quia ipſę ſecundum ſe paruę erãt, & realiter nihil magis de immũditia cauſabatur in vna, q̃ in altera. Etiã hoc falſum eſt, quia in cõtactu mortuorũ lauabant̃ veſtes, & caro, q̃q̃ non eſſet maior: in quibuſdã n. alijs omnibus primis durabat immunditia ſolum vſque ad veſperũ. i. vſque a ſolis occaſum: in pollutione autem cauſata ex mortuis durabat immunditia 7. diebus no, q̃ ipſa in ſe maior eſſet, ſed quia lex eam tanquam maiorẽ ęſtimabat, ideo in hac ſpecialiter vetitum eſt ſummo ſacerdoti pollui. ſ. quòd non iret ad funera patris, vel matris, aut aliquorũ aliorũ, ne pollueretur Leui. c. 21. Alius erat gradus immunditię in quo homines lauabantur ſolum in corporibus, ſic erat de ſummo ſacerdote in die qua introibat in Sancta ſanctorum ad offerendum ſanguinem vituli, & hirci pro peccato ſuo, & totius populi. ſ. in die propitiationis, poſtquam n. cõpleſſet miniſterium ſuum expiationis, emiſſo capro in deſertum lauabatur in toto corpore, & accipiebat veſtes ad miniſtrandum. Iſtud erat, quaſi quędam immunditia: reputabat autem lex immunditiam ſummi ſacerdotis, quia tetigerat caprum emiſſarium, confitendo ſuper caput eius pc̃tã populi, & cenſebat portare hircus omnes iniquitates ſuper ſe, & ſicut ſi iniquitas eſſet aliqua immunditia corporalis, qui tangeret hircum illum pollueretur, ita, quia ſacerdos tetigerat hircum, immundus cenſebatur, & quia incępturus erat aliud officium, lauabat totum corpus ſuum anteq̃ inciperet, veſtes tamen non lauabat, eo quòd illę erant ſacrę, & non incurrebant aliquam immunditiam, ſed ſolus ſacerdos Leui. capi. 16. ille tamen, qui portabat hircum in ſolitudinem, efficiebatur immundus ex contactu ſicut ſacerdos, & tamen lauabat tam carnẽ, quam veſtes e. c. hoc autem, quia veſtes iſtius nõ erãt ſacrę, ideo poterant incurrere immunditiam. Sic autẽ erat de homine cognoſcente aliquam mulierem: nã ſi eſſet veſtitus, immũdus erat tam [illegible] carne, quã in veſtibus, & tenebatur vtrunque la[illegible] [illegible] ñ [illegible] eſſet, ſolum lauabat carnem ſuam Leui. [illegible] 15. cauſa huius eſt, quia qui nudus erat in coitu no[illegible] habebat aliquid in quo poſſet ſuſcipere immũditiã, niſi in corpore, ideo ſolum corpus lauabat, & dato, q̃ ante lotionem induceretur alijs veſtibus, illę non incurrebant immunditiam ad hoc, quòd deberent lauari. nam non omnes immundi faciebant immunda ea, quæ tangebant, ſed ſolum illi, qui habebant immunditiã naturalẽ, ſicut

A leproſi, fluentes ſemine, & mulier menſtruata. Alius gradus erat immundorum, qui debebant lauare veſtes, & non carnem, & illi erant, qui portabant ſuper ſe aliquid de morticinis, vel de animalibus immundis occiſis, & de omnibus, in quibus per ſolum contactũ homo pollueretur, vt ſiquis ſuper ſe portaret aliquem mortuũ de hoc Leui. c. 11. Iſta immũditia correſpondet immunditię primi gradus, qñ aliquis tangendo polluebatur, & erat immundus vſque ad veſperum: tñ nõ dẽbat lauarę veſtes, nec corpus. Si aũt iſta, in q̃bus pollutus fuerat tangẽdo portaret ſuper ſe, erat immũdus vſque ad veſperũ, ſicut prius: tñ nunc addebat̃, q̃ lauandæ erant veſtes. Cauſa huius erat, quia immunditia videbatur contracta in veſtibus, cũ homo ſuper B ſe illa immunda portaret, prius aũt non ſic, quia non portabantur ſuper hominem, ſed tangebantur ſimpliciter, in vtriſque autem durabat immunditia vſque ad veſperum ſolum Leui. capi. 11.

Qui portabat ſuper ſe mortuum an deberet lauare ſolas veſtes, vel etiam corpus, vel vtrunque. Quæſt. X.

De illo, qui portabat ſuper ſe hominẽ mortuum videtur maius dubium: nam non eſt determinatum an lauaret ſolas veſtes, vel corpus, & veſtes. Reſpondendum eſt, q̃ ſi inſpiciatur determinatio literę nulla reperietur, ſolũ C etiam apparet q̃ tangens mortuum huiuſmodi deberet aſpergi aquis luſtrationis, vt patet infra ĩ litera, vbi agitur ſimpliciter de tactu, & in portatione eſt tactus, ſed nõ conſtat inde, an deberet lauare corpus ſolum, vel veſtes, aut vtrunque, vel neutrum, ſed ſolum, q̃ aſpergeretur aquis luſtrationis. Satis tñ dicendum eſt, q̃ ille, qui portabat ſuper ſe mortuum debebat lauare veſtes, quia ſicut ſe habebat in immunditijs cauſatis ex tactu aliorum morticinorum, q̃ ille, qui ſolum tãgebat erat immundus vſque ad veſperum, ſed nihil lauabat de carne, aut veſtibus, & ille, qui portabat iſta morticina ſuper ſe erat immundus, & pręter hoc lauabat veſtes, ita erit de portante mortuum hominem D ſuper ſe. i. q̃ non ſolum ſit immundus, ſed etiam teneatur lauare veſtes, quia tantę immunditię eſt portare ſuper ſe cadauer hominis, ſicut cadauer brutorum, dico autem hoc quantum ad immunditiã legalem: immo maior eſt in portãdo hominẽ mortuum, quia ſicut ſe habet contingere morticina pecorum ad tãgere mortuum hominẽ, ita ſe habebit portare pecora morticina ad portare hominem mortuum, ſed maior eſt immunditia tangendo hominem mortuum, quã pecora morticina, ergo maior erit immunditia portando hominẽ mortuum, quã morticina pecorum. antecedẽs patet, quia qui tãgebat hominẽ mortuum erat immundus 7. diebus, vt patet. ĩ. in litera, qui vero tãgebat pecora morticina, ſolum erat immundus vſq; ad ſolis occaſum Leui. c. 11. Non eſt ergo dubium, q̃ E qui portauerit hominem mortuum ſuper ſe, debeat lauare veſtes. Iſtud dubium præcedens, ex inſipientia quorundam procedit, quia litera determinat infra, q̃ immundi quomodocunq; ſuper mortuo lauent corpus & veſtes, a fortiori, qui portant ſuper ſe cadauer.

De tempore autẽ quo immundus manere debeat dubium videtur, quia nihil exprimitur, ſed reſpondẽdum eſt ſatis patere ex litera: nam ſicut quilibet tangẽs erat 7. diebus immundus, ita portãs ſuper ſe mortuum totidem diebus immundus erit, quia illud erat tangere mortuum, quia non erat minor immunditia portare ſuper ſe, quam tangere. Sed tunc erit dubium, an deberet lauare corpus ille, qui portabat ſuper ſe mortuũ? & videbitur alicui, quòd ſic, quia qui portabat ſup ſe morticina brutorum lauabat veſtes ſolum,

ſed maior erat immũditia portãdo ſuper ſe mortuũ, quam pecus morticinum, ergo, qui portaret hominẽ mortuum, non ſolum deberet lauare veſtes, ſed corpus etiam. Iſtud eſt verum, quia ſic litera infra declarat, ſed reſponſio ſequens procedit ex ſubtilitate ſuperuacua quorundam, qui non viderunt textum, vel non conſiderauerunt, & dicunt. Reſpondendum eſt, quòd portans mortuum ſolum lauabat veſtes, & enim dicitur, quòd maior immunditia eſt portare hominẽ mortuum, quam pecora morticina, concedendum eſt, ſed non ſequitur, quòd ob hoc deberet eſſe maior lotio, quia iſta non ſe habent ſecundum proportionem exceſſus arithmetici, ſed ſecũdum proportionẽ geometricam, patet, quoniam ſi eſſet ibi proportio arithmetica, quantum excedit immunditia tangentis mortuum ad tangentem pecora morticina, tantum excederet difficultas purgationis tangentis mortuum ad tangentem pecora morticina, ſed ſalſum eſt, quia in vtroque iubebatur ſolum, quòd aſpergeretur aqua luſtrationis, vt ſupra declaratum eſt: immo ſalſum eſt. quia pollutus ſuper mortuo, debet lauare carnem, & veſtes, debet ergo ſecundum proportionem geometricam, ſcilicet ſicut ſe habet tangere mortuum ad tangere pecora morticina, ita ſe habet portare mortuum ad portare pecora morticina, ſed tangens mortuum incurrebat maiorem immunditiam, quam tangens pecora, ſed in vtroque fiebat ſolũ aſperſio aquę luſtrationis: pręter hoc, quòd immunditia tangentis mortuum manebat 7. diebus, & immunditia tangẽtis pecora morticina manebat ſolum vſque ad veſperũ, ergo portans hominem mortuum, ſic ſe habebit ad portantem pecora morticina, quòd tenebitur lauare ſolas veſtes, ſicut portans pecora, & pręter hoc manebit in portante mortuum immunditia dierum 7. & in portante pecora manebit immunditia vſque ad veſperum. Si autem portans mortuum non ſolum lauaret veſtes, ſed etiam corpus, non maneret ibi eadem proportio portantis ad portantem, ſicut tangentis ad tangentem, & hoc verum eſt.

Aſperſio aquæ luſtrationis erat minima purificatio inter omnes, ideo ipſa dabatur cum qualibet alia. Et qui erant illi, qui lauabant corpus, & veſtes. Et quæ erat immunditia in qua radebantur pili. Quæſt. XI.

CONSIDERANDVM eſt circa iſtas purificationes immundorum, quòd aſperſio aquæ luſtrationis erat minima purificatio, ideo in omnibus alijs debebat ipſa pręcedere, ſcilicet quòd nulla eſſet immunditia, in qua non fieret aſperſio aquarum luſtrationis, ꝙ autem iuberetur aliquando lauare veſtes, vel lauare corpus hoc erat propter magnitudinem immunditię: tamẽ nõ debebat omitti aſperſio aquarum luſtrationis. De primo modo ſatis patet, quia nulla purificatio fiebat ibi, niſi per aquas luſtrationis. De ſecundo quantum ad illos, qui lauabãtur ſolum in corpore, etiam manifeſtum eſt, quòd deberent aſpergi aquis luſtrationis: nam aut habebãt alię aquę efficaciam ſecundum legem ad purificandum, aut non: ſi habebant efficaciam fruſtra erat cõburi vitulam rufam ad purgandos immundos. Si autem nõ habebant, neceſſe erat, vt fieret aſperſio aquarum luſtrationis ſuper eos, qui erant immundi huiuſmodi, & ſic, qui maculatus erat per coitum, nõ ſolum debebat lauare corpus, ſi nudus coiuiſſet, ſed etiã aſpergi aquis luſtrationis, ſummus aũt pontifex lauabat corpus ſuum in die propitiationis, vt. ſ. dictũ eſt, tñ de iſto non eſt dicendum, ꝙ aſpergetur aquis luſtrationis, quia non videbatur contraxiſſe propriã immũditiã, nec lex tantũ exiſtimat iſtam, ſicut ꝗlibet de alijs
F immunditijs, quia in alijs nulla erat, quę minus duraret, ꝗ vſque ad ſolis occaſum, ſed iſta immediate tollebatur, quòd patet, quia cum ſacerdos lauaſſet carnẽ ſuam, ſumebat veſtes ſacras alias, & miniſtrabat, vt patet Leuĩ. c. 16. idem erat de tertio modo. ſ. vbi immũdi tenentur lauare veſtes ſolum: nam non ſufficiebat illa lotio ad tollendam immunditiam, ſed requirebatur aſperſio aquarum luſtrationis, quod patet ex ratione ſupra aſſignata, fiebat tamen inſuper lotio veſtimentorum, quia illa videbantur contraxiſſe aliquam immunditiam portando morticina. Vltimus gradus, & maior immunditię erat, quando iubebatur aliquis lauare veſtes, & corpus ſuũ, ſicut erat in leproſo, qñ purgabatur Leui. c. 14. & in homine fluente ſemine
G Leui. c. 15. & in eo, qui tangebat lectulum, vel veſtes hominis illius, & in eo, qui ſederet vbi ille ſederat, & in eo, qui tangeret carnem illius, & in eo ſuper quem talis homo iaceret ſaliuam, & ſiquis portaret aliquid in quo ſederat vir taliter immundus, in omnibus his debebat lauari corpus, & veſtes Leui. c. 15. hoc autem erat, quia lex iudicabat iſtam eſſe valde magnam immunditiam, & tamen non manebat iſta, niſi vſque ad ſolis occaſum. Item qui cognoſceret ſęminam veſtitus, lauabat corpus, & veſtes. Item ſiquis tangeret ſęminam diebus menſtruorum, vel ſiquis tangeret veſtes illius, aut lectulum, aut quodcunque, ſuper quo illa ſederet, aut cognoſceret eam carnaliter dum eſſet in menſtruis, in omnibus his, qui contrahebat immũditiam, lauabat veſtes ſuas, & corpus, & erat immun-
H dus ſolum vſque ad veſperum Leui. capi. 15. vltimum autem horum, ſcilicet cognoſcere mulierem tẽpore menſtruorum erat maioris immunditię, ideo, qui ſic polluebatur lauabat carnem, & veſtes, & manebat 7. diebus immundus, vt patet pręalle. capi. idem modus eſt de omnibus tangentibus, & accedentibus ad mulierem, quę magno tempore fluit ſanguine extra tempora menſtruorum, quia ita ipſa erat immunda, ſicut ſi eſſet menſtruata, & tangentes eam Leui. capitu. 15. Item ille, qui portabat caprum emiſſarium in ſolitudinem, lauabat veſtes, & corpus: eratque immunditia huius vſque ad veſperum Leui. capi. 16. non erat autẽ immunditia huius aliquid reale, ſed per ſolã exiſtimationẽ legis: nã iſte nihil tangebat immũdum, quia
I ſolum tangebat caprum emiſſarium, ille aũt nõ erat immundus: reputabat tamen lex eum immũdũ, quia cẽſebatĩ portare ſuper ſe oẽs iniquitates populi Leui. c. 16. & velut ſi eſſent iniquitates illę aliquę immũditiæ corporales ſuper ſuiſ pilis capri emiſſarij, qui tangeret caprum, eſſet immundus, ita lex cenſebat immũdũ eſſe illum, ideo iubebat, ꝙ lauaret veſtes, & carnẽ, quia portauerat hircũ emiſſariũ, & manebat immunditia vſque ad veſperum pręalle. cap. Item qui cremauit cadauera bouis, & hirci immolatorum in die propitiationis erat immundus, & lauabat carnẽ, & veſtes, nec ingrediebatur in caſtra vſque ad veſperũ ꝑalle. c. Item ſiquis comederet animal morticinũ, vel captũ a beſtia, aut qualitercunque immundum, lauabit car-
K nem ſuã, & veſtes, & erit immundus vſque ad veſperum Leui. c. 17. Iſta immunditia cenſebatur maior, ꝗ portare animal morticinum ſuper ſe, vel ſimpliciter tangere illud: nam tangens ſolum aſpergebatur aqua luſtrationis, portans aũt lauabat veſtes ſuas, & aſpergebatur aqua luſtrationis: comedens vero lauabat carnem, & veſtes, & inſuper neceſſe erat aſpergi aquis luſtrationis, ſicut in cęteris ratione prędicta, quia iſtud erat pp quod propriẽ ſm legẽ tollebat immũditia. Itẽ ſacerdos immolans vitulam ruſam, & intingens digitum in ſanguine illius, erat immundus, & lauabat carnem ſuam, & veſtes, nec ingrediebatur in caſtra vſq; ad veſperum. Itẽ qui combuſſiſſet vitulã erat ſimiliter immundus,

immundus,& tenebatur veſtes,& carnem lauare, nec ingrediebatur in caſtra vſque ad veſperum: ratio huius eſt, quòd lex exiſtimabat iſtam eſſe magnam immunditiam.

Conſiderandum autem, ꝙ adhuc in his omnibus maior erat illa, in qua lauabantur veſtes, & corpus, & radebantur oẽs pili corporis: potiſſime cum hoc ſæpe fieret ad tollendam eandem maculam, & hoc ſolum erat in leproſo, Leuit.c.14. ratio huius diuerſitatis eſt, quia lepra erat immunditia naturalis,& ſi non raderẽtur omnes pili corporis, poterant eſſe maculati lepra, & illa maneret, ideo radebantur, aliæ autem immũditiæ erãt legales,& in his nihil differebat pilos radi, vel non, quia illę non manent realiter in carne, ſed per ſolam legis exiſtimationem. *Ingredietur in caſtra.* i. iſte ſacerdos, poſtquam lauauerit veſtes,& corpus ſuum ingredietur in caſtra, non quidem immediatè, ſed prius occidebat ſol,& ingrediebatur in caſtra, ẽt ſi a principio diei lauiſſet veſtes. *Commaculatus erit vſque ad veſperum.* i. manebit immunditia in iſto vſque ad veſperũ, hoc generale erat, quia nulla immunditia erat, q̃ minus duraret, q̃ vſque ad veſperum, cũ ergo iſtæ eſſent magnæ, a fortiori manebant vſque ad veſperum.

Quare quidam de immundis lauabant veſtes,& carnes extra caſtra,& alij in caſtris. Et quòd immunditiarum aliquæ erant maiores, aliquæ minores.
Quæſt. XII.

QVAERET aliquis quare quidam de immundis lauabant veſtes,& carnes extra caſtra, & manebant ibi vſque ad expletam immunditiam, & alij q̃q̃ eſſent immundi lauabant veſtes, & corpus intra caſtra,& ibi manebant, vt patet ex exemplis ſupra datis? Reſpondendum eſt, ꝙ immunditiarum quędam erãt valde magnę, quę repellebant hominem a conſortio aliorum, aliæ erant paruę, quæ non repellebant. De primis immunditijs dicendum eſt, ꝙ ſiue aliquis ꝯheret illas in caſtris, ſiue extra caſtra, eijciebatũ de caſtris donec ſanaretur,& ſic erant tres immunditiæ. ſ. eſſe leproſum, & fluẽtem ſemine, & pollutum ſup mortuo ſupra c.5. de primis duabus cauſa patet: de lepra. n. patet, quę eſt morbus contagioſus, & ſi hmõi maculati non eijcerentur de caſtris cęteros macularent: de fluẽte ſemine etiã cauſa patet, quia ille polluebat omnes accedentes ad ſe immunditia legali,& quamquã non cauſaret in eis morbum naturalẽ, quia tñ per illũ contactum immundum arcebantur a ſacris in quo diminuebatur cultus diuinus multis factis immundis: debuit ergo expelli: de mortuos tangente, aut qualitercunque cõtaminato ſuper mortuum cã erat, quia q̃q̃ iſta eſſet immunditia legalis, & qui eam patiebatũ non poſſet alios facere immundos contactu ſuo: tñ reputabatur maxima immũditiarum legalium, ideo hmõi polluti eijciebantur de caſtris. Alię erant immunditię, quę non eijciebant hoĩem a conſortio aliorum,& iſtę aut ꝯhebãtur in caſtris, aut extra caſtra. Si in caſtris ibi purificabantur,& non compellebantur exire caſtra, ſicut ſiquis pollueretur per coitum, ibi lauabatur,& nõ iubetur exire caſtra. idem ſi aliquis portet morticina, vel ſiquis tangit mulierem menſtruatam, q̃q̃ debeat lauare veſtes,& corpus, non iubetur exire caſtra, Leui. ca.15. ſimile eſt de comedentibus carnes immundas, Leu.c.17. Aliæ aũt immunditię extra caſtra, nec cõtaminati hmõi redibant in caſtra, priuſquam mundarẽtur. ſic patet de illo qui portabat caprum emiſſariũ in ſolitudinem: nam immunditia ſua ꝯhebatur extra caſtra portando caprum illum, iõ priuſquam intraret in caſtra iubebatũ lauare veſtes,& corpus, & ſic introibat Leui.c.16. idem de illo qui cremabat cadauera vituli,

A & hirci in die propitiationis: nam extra caſtra contrahebat immũditiam, quia ibi cremabantur iſtę carnes, ideo extra caſtra lauabat veſtes,& corpus, nec poterat ingredi, vſque ad Solis occaſum, poſtquam lotus eẽt Leuit.c.16. Item ſacerdos qui immolabat vitulam rufam,& vir qui cremabat eam,& ille qui colligebat cineres combuſtionis efficiebantur immundi, vt patet hic, quia tamen contrahebatur iſta immunditia extra caſtra, cum ibi vitula immolaretur,& cremaretũ, atque colligerentur cineres, lauabantur extra caſtra, & non ingrediebantur vſque ad Solis occaſum, poſtquã loti eſſent, vt patet in litera. Fallit autem iſta regula in vnico caſu. ſ. in eis qui polluebantur ſomnio nocturno: nam illa immunditia de paruis erat, cum non ponan-
B tur inter tres, quę excludunt hominem a caſtris, & tñ qui polluebatur ſomnio nocturno tenebatur exire de caſtris,& manebat ibi vſque ad Solis occaſum, & tũc lauans carnem ſuam regrediebatur in caſtra. *Sed & ille qui combuſſerit eam.* Iſte erat alius a ſacerdote, quod patet, quia hic dixit de immunditia ſacerdotis,& immediate dixit de immunditia cremantis vitulam, ſupra tñ dicebatur, ꝙ ſacerdos combureret eam cunctis videntibus. Reſpondendum eſt, ꝙ illa litera intelligitur combureret eam. i. faciet comburi, ſed ipſe non comburebat. *Lauabit veſtimenta ſua,& corpus.* Etiam iſte vir lauabat vtrunque ſicut ſacerdos, quia oẽs qui tangerent vitulam iſtam, nunc qñ fiebant cęremoniæ eius, cen-
C ſebantur incurrere ęqualem immunditiã, ſed oẽs tangebant, quia ſacerdos immolabat, & intingebat digitum in ſanguine, vir quoque comburens tangebat, & qui colligebat cineres, iubentur autem veſtes, & corpus lauare, quia lex cenſet iſtam eſſe magnam immũditiam. falſum tamen eſt de colligente cineres, q̃a ipſe ſacerdos lauabat veſtes: comburens autem carnẽ, & veſtes, colligens autem veſtes tantum. *Et immundus erit vſque ad veſperam.* i. vſque ad Solis occaſum permanebit iſta immũditia: dato enim, ꝙ immediate, vt iſti contraxiſſent immunditiam, lauarentur, non erãt mũdi, ſed manebat immunditia vſque ad Solis occaſum, nec poterant introire in caſtra vſque tunc, quare autẽ
D iſtę immunditiæ cões non poterant tolli vſque ad Solis occaſum,& in Solis occaſu tollebantur oẽs, reſponſum eſt, tam ſm cauſam literalem, quam allegoricam Leui.11.& 22.c. *Colliget autem vir mundus cineres vaccæ.* Poſtquam iſta vitula comburebatur, cineres illi colligebantur,& ſeruabantur ad hoc, ꝙ Iſraelitę purgarẽtur ab immunditiis aſpergendo illos cum aqua, quæ vocabatur aqua luſtrationis, ideo non relinquebantur in loco combuſtionis, ſed ablati inde ponebantur in loco honeſtiori. Dicitur ꝙ vir mũdus colligeret eos. i. ꝙ non eſſet contaminatus tactu mortui, vel brutorũ morticinorum, aut tangendo leproſum, vel fluẽtem ſemine, vel mulierem menſtruatam, & ſic de omnibus alijs generibus immunditiarum, de quibus Leu. c.5.11.12.14.15.16.17.& 22.& ſupra c.6. & hic namq;
E quicunque immundus repellebatur a contactu cinerum,& tamen ille qui tangeret cineres ab eis commaculabatur, etiam ſi eſſet mundus, immo econtrario, quia qñ cineres iſti tangebant ab aliquo viro mundo, incurrebat immunditiã, & ſi aſpergerentũ ſuper virũ immundũ efficiebatũ mundus, ꝙ aũt immundi p hos cineres mundificarent patet, q̃a ad nihil aliud cõburebatũ iſta vitula, vt patet hic, ꝙ aũt vir mundus p ꝯtactũ iſtorum cinerum incurreret immũditiã, patet de iſto viro, q colligebat cineres, q erat mundus, vt hr̃ hic, & tñ cum portaſſet eos efficiebatur immundus, & lauabat veſtimenta ſua, vt patet ĩ. Sili aũt qñ aliqs immũdus erat purificandus, vir mundus debebat aſpergere eum aquis luſtrationis, vt patet. ĩ. & vnus immundus non poterat purificare aliũ immundũ, tamen ipſe qui

aſpergebat cineres commixtos aquæ efficiebatur immundus, & lauabat veſtimenta ſua, vt patet ꝟ.

Cauſa autem quare vir colligens cineres iſtos debebat eſſe mundus, quamquam ipſe per contactum eorum efficeretur immundus, erat ad ſolennitatem, & venerationem huius mundificatiui dati a Deo: nam ſi permitteretur quibuslibet tangere cineres, ſiue mũdis, ſiue immundis, minoris reuerentię haberetur iſta purificatio. ſoli ergo mundi tangebant illos.

Et effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo. Non accipitur effundere pro ſpargere, quia ſi diſpergeret in ventum, vel per multa loca minutatim proiiceret, nullius vtilitatis eſſent, debebant tamen ſeruari ab Iſraelitis, vt patet infra ad mundationem, ſed accipitur effundet, ideſt ponet ſimul in loco vno, vbi conſeruentur, & cum dicitur, quòd effundet extra caſtra, non eſt ſenſus, quòd iſta vitula combuſta fuerit in caſtris, & cineres poſtea collecti educerentur de caſtris, & reponerẽtur foris in aliquo loco, quia immolatio vitulę, & cõbuſtio extra caſtra fiebant, vt patet ſupra, ideo cineres extra caſtra colligebantur, ſed dicebantur effundi extra caſtra, quia non manebant in eodem loco, vbi fuerat combuſtio, ſed ad locum mundiorem, & ſecretiorem transferebantur, vbi motu venti non diſpergerẽtur, nec eſſet fas animalibus brutis illuc accedere, & iſte locus erat etiam extra caſtra ad aliam partem caſtrorum. Non ponebantur autem intra caſtra, quia iubetur, ꝙ ponantur in loco puriſſimo, locus nũ caſtrorũ non reputatur mundus, quia ibi erant multę immũditię, vt patet in alijs locis habitationum, & conculcabantur ab hominibus, & a pecoribus, & iumentis, cedebatque in vſus humanos, ſed omnia hæc reputabãtur immunda reſpectu eorum, quę ad Deum applicari debebant venire in vſum humanum, propter hoc autem iuſſum eſt de cineribus altaris, quòd ponerẽtur extra caſtra Leui. c. 6. & ad locum illum nullus hominum, vel pecorum accedebat, niſi cum irent homines illuc ad expiandum ſe.

Sed tunc dicet aliquis, quòd Sanctuarium eſſet in loco immundo, quia erat in caſtris Iſraelitarum.

Reſpondendum eſt, quòd quamquam eſſet in loco caſtrorum, non erat coniunctum caſtris Iſraelitarũ, ſed erant diſpoſita caſtra per quadrum, & in medio relinquebatur locus magnę capacitatis, vbi figebatur Sanctuarium, & Leuitę in circuitu illius excubabant, ne aliquis de Iſraelitis illuc accederet, niſi cum vellet offerre, aut vocaretur illuc, & hoc modo non coinquinabatur locus Sanctuarij, quãquã aliquo modo Deus dicit inquinari Sanctuarium ſuũ ex ſordibus, & peccatis Iſraelitarum, ideo ſicut cętera immunda expiabant, ita iubebat expiari Sanctuarium ſemel in anno in die propitiationis, aſpergendo ſanguinem cõtra propitiatorium intra Sancta ſanctorum, & ſuper altare thymiamatum in prima parte tabernaculi, & ſuper altare holocauſtorum extra tabernaculum in atrio, vt colligitur Leui. c. 16. & dicitur aſpergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorũ Iſrael, & a præuaricationibus eorum cunctiſque peccatis.

Vt ſiat multitudini filiorum Iſrael in cuſtodia, & in aquã aſperſionis. Ideſt ideo ponentur iſti cineres in loco puriſſimo, vt cuſtodiat eos multitudo filiorum Iſrael ad aquam aſperſionis, ideſt vt fiat inde aqua ad aſpergendum. dicitur hic de multitudine Iſraelitarum, & non intelligitur per multitudinem cõgregatio 12. tribuũ, ſicut communiter intelligi ſolet, ſed omnes Iſraelitæ ſiue 12. tribus, ſine Leuitę cum ſacerdotibus, quia iſti cineres ad expiationem omnium pertinebant, immo, frequentius indigebant eis Leuitę, & ſacerdotes, quã populares, quia ipſi accedebant ad Sanctuarium multoties, & ſemper debebant eſſe mundi, ideo quan-

F docunque inciderent in immunditiam oportebat, vt immediate purificarentur: popularibus autem quamquam erat neceſſaria purificatio pro qualibet immũditia, tamen non erat neceſſaria immediate in omnibus immunditijs, dum non accederet prius ad Sãctuarium, quam mundus eſſet, ſicut eſt nunc de confeſſione reſpectu ſacerdotum, & popularium, quia populares tenentur de quolibet peccato confiteri, & ſacerdotes eodem modo. populares tamen non tenentur immediate confiteri, vt peccauerint, ſed ſufficiens eſt ſemel in anno confiteri ſecundum formam eccleſię, niſi in paucis caſibus exceptis. ſacerdotes autẽ, qui quaſi continue miniſtrant, tenentur immediate confiteri, vt peccauerint, quia non poſſunt accedere ad mini-

G ſtrandum, niſi confiteantur, ideo magis eſt neceſſaria confeſſio ſacerdotibus, quam popularibus, ita de cineribus vitulę ruſę ad aſperſionem magis erant neceſſarij ſacerdotibus, & Leuitis, quam popularibus, erant autem iſti cineres ad aquam aſperſionis, quia quandocunque aliquis immundus eſſet, ibat extra caſtra ad locum vbi erant cineres conſeruati, & cum eo alius vir mundus. tunc poſita aqua in vaſe mittebat modicũ de cineribus illis in aquam, & accepto aſperſorio de hyſſopo vir mundus ſpargebat aquam ſuper immundum, & ſic luſtrabatur.

Quia pro peccato vacca combuſta eſt. Ideſt iſta vitula fuit combuſta pro peccato, ideſt ad emundationem peccati. & vocatur largo modo peccatum hoc quęlibet immunditia corporalis cõtracta ex tactu alicuius im-

H mundi, a qua ſolum mundabantur per cineres vitulę ruſę. ſic dicit Apoſtolus ad Hebręos capitu. 9. quòd cinis vitulę ruſę erat ad emundationem carnis, ideſt immunditiarum carnalium: ad peccata autem non ꝑficiebat, ſed aliter erãt mundanda, vt in principio huius. c. dictum eſt, & ponitur iſtud hic tãquã redditiuũ cauſę ſuperioris dicti, ſcilicet quòd Iſraelitę habebunt in cuſtodiam, & in aquam aſperſionis iſtos cineres, quia vacca pro peccato combuſta eſt, ideſt iſta vacca non fuit combuſta, niſi vt cineres eius eſſent ad emũdationem peccati, ideſt immunditię, ideo Iſraelitę ſeruabunt iſtos cineres in aqua aſperſionis, ideſt vt aſpergantur miſſis illis in aquam.

Cumque lauerit qui vacca portauerit cineres veſtimenta ſua.

I Hic ponitur immunditia viri colligentis cineres vitulę: nam quamquam mundus eſſet, quando colligere incipiebat, tamen colligendo immundus efficiebat. & dicitur, quòd lauabit veſtimenta ſua, & non dicitur an lauaret corpus, in quo ſatis dicendum eſt, quòd nõ teneretur lauare corpus, quia in iſtis non eſt maior obligatio, quam lex imponat, cum iſtę obligationes ſint purè legales, nihil habentes in natura, ſed lex ſolũ iuſſit lauari veſtimenta, ergo ſolum tenebitur ad hoc colligens cineres: non enim reputabat lex tantam eſſe immunditiam colligentis, ſicut immolantis, vel comburentis, & tamen iſte non poterat introire in caſtra, ſicut immolans, & comburens vſque ad ſolis occaſum poſtquam lauiſſet veſtes. Et dicitur, qui portaue-

K rit cineres, quia iſti colligebantur de loco, vbi vacca fuerat combuſta, & ducebantur ad alium locum puriorem, vt ſupra dictum eſt, & non ſolum portabantur cineres ipſius vitulę, ſed etiam cineres lignorum, cum quibus combuſta fuerat, quia non poterant diſtingui, & vtrique ad purificationem immundorum proficiebant. in hac vitula conſeruabatur iſte ritus, quòd cum cineres per quotidianam purificationem minuerentur vſquequo deficerent, rurſus alia vacca immolaretur ſimili ritu, & ſic continuabatur purificatio per cineres vitulę per omnes generationes Hebręorum.

An in terra promiſſionis immolaretur vitula ruſa in quolibet loco, vel ſolum in loco Sanctuarij, & an Iudæi ad ſe purificandum pro qualibet immunditia irent ad locum Sanctuarij, vel haberent apud ſe cineres vitulæ ruſæ. Quæſt. XIII.

QVAERET nunc aliquis quomodo ſe haberēt Iudęi postquam eſſent in terra Chanaan circa purificationes iſtas per cineres vitulę?

Reſpondendum eſt, ꝙ magis dubium erat poſtquam manerent in terra Chanaan, quam cū erāt in deſerto: nam in deſerto omnes erāt ſimul, ideo ibi immolaretur vna vitula ad emundationem omniū: poſtquam vero cineres illius conſumpti eſſent per aſperſiones, immolabatur alia vitula ſimili ritu, cū in eſſent in terra Chanaan, erant ſeparati habitantes per diuerſas vrbes, & oppida, ideo erat dubium an in quolibet loco vna vitula immolaretur pro aſperſione habitatorum, vel ſolum immolaretur in loco, vbi erat Sanctuarium, vel qualiter fieret? aliquis dicet, ꝙ ſolū immolabatur vitula ruſa in loco Sanctuarij, quia immolationes nō poterant fieri in omni loco terrę Chanaan, ſed ſolum in loco quem elegiſſet Dominus, vt eſſet ibi Sanctuariū, vt patet Deu. c. 12. & Exo. 20. ſed ad hoc reſpondebitur, ꝙ ſolum intelligitur de ſacrificijs, quę erant vere ſacrificia, & debebant offerri intra Sanctuarium: vitula aūt ruſa non erat ſacrificium, nec offerebatur in loco Sāctuarij, ſed extra caſtra, vt patet hic, loca autem aſſignata intelliguntur de veris ſacrificijs, vt patet Exo. capi. 20. vbi dicitur, altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper illud holocauſta, & pacifica veſtra, oues veſtras, & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei. ecce quia de holocauſtis, & pacificis expreſſum eſt, quæ ſunt proprie ſacrificia, & Deute. c. 12. dicitur. caue ne offeras holocauſta tua in omni loco, quem videris, ſed in eo quem elegerit Dominus. ergo de vitula ruſa nihil differebat immolare eam in loco Sanctuarij, vel in quocunque alio, quia non erat immolanda intra Sanctuarium, ſed extra ciuitatem. Ad hoc reſpondetur, ꝙ adhuc ſemper erat neceſſarium immolari vitulam ruſam in loco Sāctuarij, & non in aliqua alia ciuitate, vel oppido terrę Chanaan, quia dicitur hic, quòd ſacerdos exibit extra caſtra, & immolabit vitulam: intincto autem digito in ſanguine illius ſepties aſperget cōtra oſtium tabernaculi. ſicut autem erat, ꝙ ſacerdos egrediebatur de caſtris, & contra oſtium tabernaculi aſpergebat ſanguinem videns Sanctuarium, ita in terra Chanaan ſacerdos debebat eſſe extra vrbem in qua erat Sanctuarium in loco, de quo poſſet videri Sanctuarium, vel ſaltem videretur, ad quam partem erat oſtium eius, & ex loco ipſo deberet aſpergere ſanguinem. Si autem in alijs locis hoc fieret, non eſſet talis habitudo ad Sanctuarium, ideo non poterat fieri, niſi in loco Sanctuarij.

Item patet, quia ſicut Sanctuarium erat vnum in tota terra Iudæorum, ita miniſtratio ſacerdotalis erat vnica, ſcilicet ꝙ licet ſacerdotes in multis locis habitarent, tamen ſolum miniſtrabant in loco Sanctuarij, ſed immolare vitulam iſtam erat miniſtratio ſacerdotalis, quod patet hic cum iuſſum fuerit ſoli Eleazaro ſacerdoti, & expreſſo, quòd eſſet ſacerdos, ergo non poterat fieri in aliquo alio. Item dato, quòd extra locū Sanctuarij poſſet fieri iſta immolatio, tamē nō poſſet fieri, niſi in paucis locis terrę Chanaan, quia ſanguis vitulę erat aſpergendus contra fores tabernaculi, vt patet hic, ergo neceſſe erat, quòd iſta immolatio fieret in loco Orientali reſpectu tabernaculi, quia tabernaculum habebat oſtium ad Orientem, Exo. capi. 26. & 36. ergo in ciuitatibus occidentalibus reſpectu San-

A ctuarij in terra Chanaan non poſſet fieri iſta immolatio, quia quomodocunque ſe conuerterent, nunquā eſſent in parte orientali reſpectu Sanctuarii. Idem eſt de omnibus ciuitatibus meridianis, & aquilonaribus. In ſolis autem paucis ciuitatibus directè orientalibus ad locū Sanctuarii hoc contingeret, & adhuc ibi non cognoſceretur diſtinctè, quando fieret aſperſio contra oſtium Sanctuarii, ideo non poterat fieri immolatio vitulæ in omnibus locis terræ Chanaan, ſed ſolū in loco ſanctuarii, & extra ciuitatem, ſicut in deſerto fiebat extra caſtra: hoc autem dato, eſt dubiū de alijs locis terrę Chanaan, quō habitatores eorum expiarētur per cineres vitulæ.

Aliquis dicet, ꝙ omnes de aliis locis veniebant ad
B locum Sanctuarii ad expiandum ſe, ſicut veniebāt ad faciendum ſacrificia, & celebrandum phaſe, ita quòd in nullo alio loco totius terræ Chanaā licebat immolari, vel celebrari paſcha.

Sed hoc ſatis durum eſt, quia cogerentur omnes de alijs locis venire multoties in locum Sāctuarii, quia immunditiæ erant multæ, & valde cōes, ita ꝙ hoīes incurrebant aliquam earum, & ſic illi qui erant in extremitate terræ Chanaan cum deberent venire ad expiandum ſe de qualibet immunditia, magnam partē temporis ſic occuparent, immo nunquam ceſſarent ab hoc, quia quācunque quis accederet ad aliquā fęminam, ſiue ſuam, ſiue alienam tenebatur expiari. ſi ergo
C qualibet vice teneretur venire ad ſe expiandum in locum Sanctuarii, apparebat negocium inextricabile, ideo non conuenienter dicitur, ꝙ qualiber vice tenerentur ire in locum Sanctuarii.

Item quia lex obligabat omnes Iſraelitas ſolū ter in anno aſcendere in locum Sanctuarii, Exod. 23. cap. & 34. & Deuteronom. 16. ſi tamen tenerentur illuc ire pro qualibet immunditia, multoties illuc irent ex neceſſitate.

Ad hoc autem reſpondebit aliquis, ꝙ omnes Iſraelitæ purificabantur ab immūditijs ſolum in loco Sanctuarii, & ibi erant cineres vitulæ, tamen non cogebātur illuc ire multoties, ſed ſolum ter in anno, & hoc,
D quia obligabantur Iſraelitæ expiari quandocunq; inciderent in immunditiam, ſed obligabantur ne accederent ad res ſacras cum eſſent immundi, & hoc mō cū ipſi tenerentur ſolum ter in anno accedere ad Sāctuarium, illis tribus vicibus purificarentur pro toto tempore pręterito, etiam ſi incidiſſent in mille immūditias, & non fieret graue eis ire ad purificationem in loco Sanctuarii, quia illis tribus vicibus obligati erant ex lege aſcendere in Sanctuarium, ſacerdotes autem & Leuitæ obligabantur pluries purificari, quia miniſtrabant frequenter, ſed etiam iſtis non erat graue ire ad locum Sanctuarii ad purificationem, quia ſolum in ipſo loco miniſtrabant.

Iſta reſponſio erat ſatis conueniens, & tollebat omnia inconueniētia ſi pręſupponeret verum, ſed falſum
E eſt, quòd ſolum tenerentur Iſraelitę purificari, quando accedebant ad res ſacras: nam licet non appareat de omnibus immunditijs an cogeretur homo immediate purificari, tamen de quibuſdam etiam ſatis cōſtat, ſicut eſt de immunditia ſuper mortuum, quę durabat ſeptem diebus, & in die 3. & ſeptimo debebat immundus expiari ab illa, & ſi tunc non expiaretur non poterat poſtea expiari, vt patet infra in litera. ergo ſaltem in iſta immunditia tenerentur omnes immundi ire immediate ad Sanctuarium, ne tranſiret terminus, & hoc erat eis ſatis difficile, quia in iſtam immunditiam neceſſe erat multoties incidere, cum quotidie aliqui morerentur in terra Chanaan, & omnes, qui ſepeliebant aliquem mortuum, vel ibant ad plangendū eum, aut quomodocūque comitabant

funera, vel introibant in domum, in qua erat aliquis mortuus, incurrebant iſtam immunditiam, & tenebātur expiari in 3. & 7. die ſequentibus, ſed manifeſtum eſt hoc eſſe difficillimum, quia valde occuparentur Iudęi in hoc. Item quibuſdam erat impoſſibile, nam qñ erat Sanctuarium in vna extremitate terrę Chanaan illi qui erant in alia extremitate non poſſent venire in locum Sanctuarii die 3. vt expiarentur. Erat autem adhuc difficilius in aliis immunditiis, quę ſolum durabant vſque ad ſolis occaſum, vt patet Leuit. cap. 11. & 15. & tamen ibi neceſſaria erat expiatio per cineres vitulę, quia ad omnem immunditiam erat hoc generale, vt ſupra declaratum eſt: non ſtat ergo ꝙ oēs Iudæi immundi venirent in locum Sanctuarii, vt expiarent.

Dicendum eſt autem, ꝙ iſta expiatio fiebat in loco terrę Chanaan, quia ad hanc non requirebatur aliquis actus ſacerdotalis. ſi autem requireretur ſacerdotalis miniſtratio, neceſſe eſt venire in Sanctuarii locum, & erant cineres vitulæ rufę, in quolibet loco terrę Chanaan, & cum aliquis incideret in immunditiam, quilibet alius poterat eum expiare ſi immundus erat, eū infra ſolum ponatur, quòd vir mundus expiet immūdum, & non iubeatur, quòd ſit ſacerdos: habebantur autē cineres hoc modo, quòd in loco Sanctuarii multæ vitulę immolarentur, & inde ducerentur cineres ꝑ quolibet loco terrę Chanaan ad expiandū, ſicut nunc fit in eccleſiis, quòd oleum infirmorum, & cathecumenorum, quod chriſma appellatur, ſolum cōficitur in ſedibus Epiſcopalibus, inde tñ omnes eccleſiæ minores habent oleum pro cathecuminis, & infirmis.

Quod autem purificatio Iudęorum non ſolum fieret in loco Sanctuarii, ſed ēt in aliis locis patet, quia tēpore Saluatoris dr̄ Ioan. c. 2. quòd factę ſunt nuptię in Chana Galileę, & cum Chriſtus debuit conuertere aquam in vinum dr̄ ibidem: erāt aūt ibi lapideę hydrię ſex poſitę ſecundum purificationem Iudęorū capientes ſingulę metretas binas, vel ternas, & ſic erant iſtæ hydrię ad purificationem. i. replebantur aqua ad purificandum Iudęos, ergo in Chana Galilęę fiebat purificatio, ſed quando illud factum eſt erat Sanctuarium in Ieruſalem, quod ſatis diſtat a Galilęa, quę erat in parte orientali terrę Chanaan, ergo extra locū Sanctuarii fiebat purificatio. Sed aliquis dicet, quòd ibi ſolum agitur de purificatione, quę erat in aqua, ſed nō de purificatione, quę fiebat per cineres vitulę. Reſpondendum eſt hoc eſſe generale, quòd in oī purificatione fieret aſperſio aquarum luſtrationis, vt ſupra probatū eſt, ſed in Chana Galilęę fiebat purificatio, ergo ibi erant cineres iſti, & conſequenter in omnibus aliis locis, quia nihil ſpecialius erat in Chana Galilęę, quam in aliis locis, cum ibi non eſſet Sanctuarium, & erat quidam vicus paruulus in Galilęa. *Immundus erit vſque ad veſperam*. Ideſt iſte q collegit cineres vitulę combuſtæ erit immundus vſque ad ſolis occaſum diei illius, in quo collegit, & ſic erat de immolante vitulam, & de comburente, quòd quamquam iſti eſſent mundi, efficiebantur immundi per contactum cinerum, & ille qui alium aſpergebat, quamquam eſſet mundus, efficiebatur immundus, vt patet infra.

Cum cineres vitulæ rufæ eſſent ad mundandos immundos, quare tangentes eos efficiebantur immundi?
Quæſt. XIIII.

QVAERET aliquis, cum cineres vitulę eſſent ad tollendum oēm immunditiam, quare illi qui tangebant eos efficiebantur immūdi, cū ante eſſent mundi? Rñdet Rab. Gaon, ꝙ iſti cineres erant, ſicut mel: nocet. n. mel habentib' choleram rubeā, & phlegmaticis prodeſt, ſic cineres F iſti quoſdam lauabant, & quoſdam coinquinabant.

Sed hoc nihil eſt, quia mel ex natura ſua hēt qbuſdam nocere, & quibuſdam proficere, quia mel eſt ens naturale, habens ꝯrietatem, & ſimilitudinem in natura, ex ſimilitudine, aūt cauſatur amicitia, & conſeruatio, ex contrarietate aūt ſequit̄ corruptio, ideo neceſſe eſt, vt mel quibuſdam proficiat, & quibuſdam noceat. Cineres autem vitulę non habebant ex natura, ꝙ facerent mundum, vel immundum, ſed ex ordinatione legis, ideo non poteſt dari cauſa in hoc, ſicut in melle, quod habet principium proficiendi, vel nocendi a natura. Nicolaus reſpondet, ꝙ immunditia contrahitur dupliciter. vno modo tactu rei immundę, & ſic tangens mortuum erat immundus, alio modo reſpectu G rei ſacrę, quę eſt mundiſſima, vt ſi laicus tangeret calicem conſecratum peccaſet. Sed non procedit iſta reſponſio, quia res ſacrę natę ſunt purificare, & non coinquinare, ſi ergo aliquis in re ſacra coinquinaretur hoc eſſet ex indignitate perſonæ, & non ex re, quę tangitur, quia ſacerdos qui tangeret rem cōſecratam nō peccaret. Etiam nō applicatur hoc ad vitulam rufam, quia non ſolum laici comburentes eam, ſed colligentes cineres eius erant immundi, ſed etiam ſacerdos immolans, & intingens digitum in ſanguine eius erat immundus, & iubebatur lauare carnem, & veſtes vt patet in litera.

Si autem velis reſpondere, ꝙ cineres iſti, & vitula erant aliquid valde ſacrum, ideo etiam ipſi ſacerdotes erant indigni ad tangendum rem, tam ſacram, & pol- H luebantur.

Erit abſurdum, quia digniora erant ſacrificia holocauſtorum, quę totaliter incendebantur in odorē ſuauitatis Leuit. c. 1. ſacerdos tamen immolabat iſta animalia, & tangebat ſanguinem eorum, ſed non efficiebatur immundus.

Item ſanctior erat ſanguis, qui aſpergebatur cōtra propitiatorium intra Sancta ſanctorum in die propitiationis Leui. c. 16. quam iſte qui aſpergebatur, & cōburebatur extra caſtra, ſed ex tactu illius non fiebat ſacerdos immundus, ergo nec per iſtum ſanguinem fieret, ſi eſſet ſacer.

Item per tactum rerum ſacrarum res tangētes ſanctificantur Leui. c. 6. i. ſi aliqua res tangeret carnes cō- I ſecratas ſanctificabatur, & ſi de ſanguine victimę veſtis fuiſſet aſperſa lauabatur. ſic etiam patet Aggæi. c. 2. ergo ſi eſſet cinis vitulę ſanctificatus, ſicut ſunt carnes, & ſanguis omnium ſacrificiorum, tangētes cineres ſanctificarentur, ſed polluuntur, ergo non erant ſacri. Sed ex hac confirmatione aliquis arguet, ꝙ ille qui tangeret rem ſacram pollueretur, quia iubebatur lauari. Reſpondendū eſt hoc non intelligi de hominibus, ſed ſolum de veſtibus: homines autem quamquam accederent ad ſanguinem ſacrificiorū, vel carnes non debebant lauari. ſi tamen accederēt ad cineres vitulæ rufę erant immundi, idem ſi ad ſanguinem, vel ad carnes: de veſte etiam qñ accedebat ad rem ſacram dicendum eſt, ꝙ non lauabatur ſemper, ſed ſolū K qñ tangeret carnes ſacras coctas, vel ſanguinē, & tunc non lauabatur, tanquam veſtis eſſet immunda ex contactu illo, ſed quia poterat ibi adhęrere aliquid ſacrū, iō quouſque tolleretur inde illud ſacrū, non erat applicanda vſibus humanis. De ſanguine manifeſtum eſt, quoniam ſi aſpergeretur veſtis ſanguine, manebat ibi macula rubri coloris, iō illa erat tollenda ꝑ lotionē, de hoc Leu. c. 6. de carnibus apparet Aggęi. c. 2. vbi q̄ritur an ſi in ora veſtimenti alicuius adhęſerat pars carniū ſacratarum, & poſtea inde tangantur res non ſacrę an conſecrentur? ad tollendum ergo quidquid adhærebat fiebat lotio, & adhuc magis ſignificatur hoc Leuit. capitul. 6. i. ꝙ ſi vas in quo cocta fuiſſet caro ſacra

eſſet

eſſet ęneum, quia erat bene terſum, multum defricabatur, ita vt nihil ibi remaneret. Si tñ erat vas fictile, qa poroſum eſt, nec totaliter mundari poterat, conſringebatur, ne cederet in vſus humanos, ſic autẽ ſi gutta de ſanguine in ſacramento altaris diſtillaret in corporalibus, non erant ex hoc immunda, ſed magis conſecrata, intantum quòd ſi ibi figura, & color permanerent, in maiori reuerentia haberentur, nec in eis conſecrareñ, ſicut patet de corporalibus in villa, q̃ Daroca dicitur in regno Aragoniæ, in quibus dum metu repẽtini belli hoſtię abſconderentur, poſt ſ͠m quantitatẽ, & figuram hoſtiæ reperta ſunt ſanguine tincta, ideo in magna reuerentia conſeruantur. Nec tenet exẽplũ, quod ponit Nicolaus de laico, quia laicus non peccat tangendo ex hoc, ꝙ conſecratus eſt, ſed quia ꝯ prohibitionem iuris agit: ſi tñ Deus mandaret, vel ep̃s laico, ꝙ raugeret calicem, non peccaret. In vitula ruſa erat econtrario, quia Deus mandabat, ꝙ Eleazar, & alii tãgerẽt eam cõburendo, immolando, & cineres colligẽdo, & tñ erant immundi, vt patet in lr̃a. Itẽ quia laicus licet tangendo res conſecratas peccet, tñ non eſt immundus, iſti aũt econtrario tangentes vitulã cõbuſtã non peccabant, quia mandato Dei agebant, tñ erant immundi. Dicamus ergo, ꝙ cinerẽs vitulæ, ſen carnes eius, dum comburebantur cum fimo, pelle, & ſanguine erant de ſe aliquid immundũ, vt cadauer hoĩs, vel morticinia aliorum aĩalium, iõ mundos tangentes de ſe immundos faciebant, ſed ex ſola Dei voluntate immundos a ſordibus abſtergebant, & hoc factũ eſt, vt demonſtraretur, ꝙ remiſſio legis non habebat gradũ perfectum, & ſic arguit Apoſtolus ad Heb. c. 9. ſi cinis vitulæ ruſę emundabat immundos ſ͠m carnẽ; quanto magis ſanguis Chriſti. q. d. in cinerib[9] vitulæ non erat aliquid, per quod fieret expiatio, ſed magis contaminatio, & ex Dei volũtate fiebat, in ſanguine Chriſti effuſo erat naturaliter aliquid ad remiſſionem. ſ. ꝙ ipſe vellet ſe tradere in precium pro nobis, iõ adiuuãte gratia Dei per Spiritum ſanctum veriſimilius eſt, ꝙ nos mundaremur ab omnibus peccatis per ſanguinẽ Chriſti, quam ꝙ fieret emundatio a ſolis corporalib[9] maculis per cineres vitulæ.

Habebunt hoc filij Iſrael, & aduenæ, qui habitant inter eos, ſanctum iure perpetuo. Qui tetigerit cadauer hoĩs, & pp hoc 7. diebus fuerit immũdus aſpergetur ex hac aqua die 3. & 7. & ſic mundabitur. Si die tertio aſperſus non fuerit, ſeptimo non poterit emũdari. Oĩs qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aſperſus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum domini, & peribit ex Iſrael, quia aqua expiationis non eſt aſperſus, immundus erit, & manebit ſpurcitia eius ſuper eum. Iſta eſt lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Oẽs qui ingrediuntur tẽtoriũ illius, & vniuerſa vaſa, quæ ibi ſunt, polluta erunt 7. diebus. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturã deſuper, immundũ erit. Siquis in agro tetigerit cadauer occiſi hominis, aut per ſe mortui, ſiue os illius, vel ſepulchrum, immundus erit 7. dieb. Tollentq; de cineribus combuſtionis, atque peccati, &

Quo lu-ſtratus im-mundi.

A mittent aquas viuas ſuper eos in vas, in q̃bus cum hõ mũdus tinxerit hyſſopum, aſperget ex eo oẽ tentorium, & cunctã ſupellectilẽ, & hoĩes huiuſcemodi cõtagione pollutos, atq; hoc mõ mundus luſtrabit immundum 3. & 7. die. Expiatuſq; die 7. lauabit, & ſe, & veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad veſperum. Siquis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit aĩa illius de medio eccleſiæ, quia Sãctuarium dñi polluit, & non eſt aqua luſtrationis

B aſperſus. Erit hoc præceptum legitimũ ſempiternum. Ipſe quoque qui aſpergit aquas, lauabit veſtimenta ſua. Oĩs qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vſq; ad veſperũ. Quidquid tetigerit immundus, immũdum faciet, & anima, quę horum quippiam tetigerit, immunda erit vſque ad veſperum. Leu. c. 17.

Habebunt hoc filij Iſrael. Hic ponit̃ ſecundum principale, ſcilicet expiationis ritus, ideſt quis eſſet modus, quo Iſraelitæ expiarentur per iſtos cineres vitulæ. Et

C primo dicitur in generali, quòd iſta lex ſuperior manebit apud Iudæos ſemper: deinde exprimitur quomodo tollantur immunditiæ, & quomodo homines fiant immundi, & diuiditur in duo, quia primo ponit̃ modus incurrẽdi immunditiam, ſecundo modus expiandi illam ibi. *Tollentque de cineribus.* Circa primum. *Habebunt filij Iſrael, & aduenæ.* Ponitur qui obligentur ad iſtam obſeruationem, & dicitur, quòd filii Iſrael. ſ. qui deſcendunt a Iacob, & aduenæ. i. omnes qui Iudæi erant non deſcendentes a Iacob, ſed conuerſi de Gentilitate ad Iudaiſmum, nam quantum ad obſeruationem legalem, nihil magis arctabantur Iudęi ex genere, quam conuerſi, ſic patet Leuit. c. 24. cum dicitur

Qui obligabantur ad obſeruantiam iſtius legis.

D ęquum erit iudicium, ſiue ciuis ille, ſiue peregrinus ſit: erat tamen differentia in honoribus, quia non dabant̃ honores principatuum, vel officiorum Gentilibus cõuerſis ad Iudaiſmum, ſed ſolis Iudæis ex genere. Etiã erat differentia quantum ad quędam priuilegia anni remiſſionis, & iubilæi, quibus gaudebant Iudæi ex genere, & non Gentiles: de primo declaratum eſt Leui. 24. c. de ſecundo patet Leuit. ca. 25. iſta autem lex erat cęremonialis magis pertinens ad obligationem, quã ad priuilegium, ideo communis erat, tam Iudæis ex genere, quam aduenis conuerſis. *Aduenæ quæ peregrinantur inter vos.* Dicuntur Gentiles conuerſi peregrinari inter Iudæos. i. manere inter eos, vt peregrini, dupliciter enim peregrinantur. Primo, quia ſunt extra terram ſuam, & cognationem. Secundo, quia ſunt ex-

E tra cultum Deorum ſuorum, in quo nati ſunt, & iſti vocãtur aduenæ, & peregrini, quod ad idem pertinet, aduenæ quidem quaſi ad aliud venientes. i. venientes de terra ſua ad alienam, vel de dijs ſuis ad alienos. Peregrini dicuntur quaſi peregre habitantes inquantum iam manent extra propria. Aliqui autem volunt intelligere aduenas, vel peregrinos eos, qui veniebant de Gentilibus ad habitandum in ciuitatibus Iudęorũ, etiam ſi non eſſent conuerſi ad Iudaiſmum. Sed non ſtat, quia ipſi non obligantur ad aliquam obſeruationem legalem, immo non permittebãtur iſti facere ea quæ iubentur facere aduenę, & peregrini, ſupra enim 15. c. dicitur quomodo eſſet expiandum pc̃m̃ per ſacrificium, & hoc tam in aduenis, q̃ Iſraelitis. Si tñ eẽnt aduenę Gentiles non conuerſi, non liceret eis offer-

re, immo ſi vellent non permitterent Iudæi, vt patet Leui. c. 22. ſ. de manu alienigenæ non offeretis panes domino Deo veſtro. ſ. ſacrificium, ideo neceſſe eſt accipi aduenas, & peregrinos ſemper pro conuerſis ad Iudaiſmum. Alienigenæ autem pro Gentilibus non conuerſis accipiuntur.

Sanctum iure perpetuo. Refertur hoc ad verbum præcedẽs. ſ. ꝙ filii Iſrael, & aduenæ habebũt hoc, quod dictum eſt ſanctum iure perpetuo, & accipitur hic ſanctum, id eſt firmum, ſcilicet, quòd iſtam legem ſupra poſitam de ritu immolationis vitulę habebunt filii Iſrael ſanctam, id eſt firmam, ita ꝙ nũquam mutabitur, quod ſubditur cum dicitur, iure perpetuo, & hoc eſt, ſicut alias dicitur, erit legitimum ſempiternum præceden. c. vel poteſt accipi ſanctum. i. mundũ, vel mundificatiuum. ſ. ꝙ Iſraelitæ habebant iſtud ſanctũ, id eſt iſtum modum mundificandi iure perpetuo. i. in æternum, ſed magis tenet primus ſenſus, quia ſecundum illum refertur ad literam præcedentem, in qua agitur non de mundificatione, ſed de immolatione. Quantũ ad ſecundum ſenſum refertur ad ſequentia, in quib⁹ agitur de ritu mũdificandi. *Qui tetigerit cadauer hominis.*

An aſperſio aquæ luſtrationis eſſet pro ſolis immundis ſuper mortuo, vel pro omnibus immunditiis. Cineres vitulæ ruſæ proficiebant ad mundandam, quamcunque immunditiam. Et quòd immunditia non erat aliquod peccatum. Quæſt. XV.

Hic ponuntur multi modi immunditiarũ expiandarum per cineres vitulæ, & ptinẽt omnes iſti ad immunditiam contractã ſuper mortuo. In quo forte videbitur, ꝙ ſolũ cineres vitulę ruſæ proficerent ad cauſandam immũditiam in immundis ex contactu mortuorum, ſed nõ ſolum eſt hoc, immo ad omnes alias immunditias pficiebat aſperſio aquarum luſtrationis: ſic. n. vr̃ Apoſtolus ad Hebr. c. 9. arguere, vbi dicit cineres vitulę ruſę proficere ad emundationem ſecundum carnẽ, generaliter tangendo illam, in quo vr̃, ꝙ pro oĩbus immunditiis voluerit proficere cineres iſtos.

Item ſi non eſſent cineres iſti ad omnem immunditiam, ſequeretur ꝙ aliqua immunditia erat, quę tolleretur ſine mundificatione, ſed hoc falſum eſt, ergo oportet dari ibi mundificationẽ, nulla tñ eſt, niſi aſperſio cinerum vitulæ, ergo illa generaliter pficiebat ad alias immunditias, ſicut ad iſtam de qua hic, patet hoc quia Leu. c. 11. ponitur de quibuſdam immunditiis, ꝙ manebat homo in eis, vſque ad veſperũ, & nihil ſubditur de purificatione, in aliis autem dicitur, ꝙ lauabãtur veſtes, vel corpus, & veſtes: ergo in illis, in quibus non eſt poſitum aliquod mundificatiuum, intelligendum eſt, ꝙ fiat mundificatio per cineres vitulæ ſecundum formam, quę ponitur hic, fuit autem hic expreſſum ſolum de immunditia contracta ſuper mortuos, quia de omnibus aliis dictum fuerat in Leuitico, de hac autem non fuerat tactum in ſpeciali, ideo ponuntur hic modi contrahendi immunditiam ſuper mortuum, & hoc tenent omnes, tam hebręi, quam catholici. Si tñ aliquis vellet dicere, ꝙ ſolum fiebat aſperſio cinerum vitulę ſuper immundos ex tactu mortuorũ, ſatis haberet fulcimentum ex hac litera in qua de nulla alia immunditia agitur, & ſiquis tenere velit, non multum inſtandum eſt.

Dr̃ hic qui tetigerit cadauer hoĩs, quia in cadauere pecorum non iudicabatur tanta immunditia, quia in aliis ſolum erat hõ immundus, vſque ad veſperũ, tangendo autem cadauer hoĩs durabat immũditia ſeptẽ dierum, & intelligitur hoc de oĩ contactu, ſiue qs tangat ad ſepeliendum, ſiue ad lauandum, vel exhibendũ

F alia officia funeris, incurreret neceſſario iſtã immunditiam, & ſic pro bono opere erat aliquis immundus, ſed non eſt inconueniens, quia iſta immunditia non erat peccatum, ſed quędam corporalis irregularitas, ideo bene poteſt euenire homini virtuoſe agenti. ꝙ autem peccatũ ſequeretur pro bono opere, hoc erat penitus irrationabile, & ſic eſt in nouo teſtamento, q̃a bene agendo incurrit quis ſępe irregularitatem, vt bigamiam, vel aliam irregularitatem per quam fit inhabilis ad promotionem, & tamen nihil peccauit ꝯhendo illam irregularitatem, ſed potius in quibuſdam cogimur incidere in irregularitates, vt ſiquis videret patrem ſuum iniuſtè percuti, vel occidi, & non conaretur, vt liberaret eũ de manu occidentium, & ſi aliquẽ
G occideret, peccaret, & ſi liberaret occidens aliquẽ virtuoſè ageret, & tamen incurreret irregularitatem. accidit ergo nos interdum obligari ad incurrendum irregularitatem.

Et propter hoc ſeptem diebus fuerit immundus. i. propter contactum mortui durabat immunditia 7. diebus in tangente, in hoc ſignificatur iſtam immunditiam eſſe maiorẽ aliis, quia in cęteris ſi non ſint naturales, ſolum erat manere vſque ad ſolis occaſum, in hac autem 7. diebus. Cauſa huius eſt ſola ęſtimatio legis, quę iudicat iſtam maiorem eſſe aliis, & hoc ſufficiens eſt: nam ſicut iſtæ immunditię pure legales habent a lege ſolum, ꝙ ſint immunditiæ, ita ab ea habebunt, ꝙ ſint maiores, vel minores, ſic eſt in naturalibus, quia ab illa cauſa a qua albedo recipit, ꝙ ſit albedo, etiam reci-
H pit, ꝙ ſit maior, & minor albedo, & in hoc videbatur aliqua ratio, quia ſicut homo viuẽs eſt melius animal omnibus, ita homo mortuus videtur eſſe fœtidius cæteris, ideo maiorem immunditiam reputat lex in tactu illius, quam in tactu pecorum. *Aſpergetur ex aqua die tertio, & ſeptimo.* In aliis immunditiis, quę ſolũ durabant vſque ad ſolis occaſum fiebat aſperſio vnica ad ſolis occaſum, vel ante. immunditia ſuper mortuo durabat ſeptem diebus, & in hoc iubetur, ꝙ fiat expiatio bis. ſ. die 3. & 7. modus autem faciendi expiationẽ vtroque die ſimilis erat qui ponitur infra.

Rab. Moyſes Francus, & Aben Ezra volunt, ꝙ ideo in his diebus fieret luſtratio, quia in 7. diebus luna facit quadraturam cum ſole a tempore conuentionis,
I & in 3. diebus fit, quaſi dimidium quadraturæ, & quia luna eſt mater humidorum, & iſta aſperſio fiebat in aqua, quę eſt humida, volebant ꝙ tunc luna influeret ad hoc, ꝙ iſta aſperſio proficeret. Sed iſta ridicula sũt, & contra obſeruationem datam hebræis, quia gentes colebant aſtra, maxime ſeptem planetas ad quos colẽdos erant Iudæi valde prompti, ideo multum prohibetur iſte cultus, immo iubetur ne eleuent oculos ſuos ad cęlum conſiderando attente pulchritudinem alicuius aſtri, ne decepti colant illud, tanquam Deum Deut. c. 4. dare autem eis aliquam obſeruationem per quam reſpicere deberent planetas, & crederẽt ſe per eorum operationem bona talia recipere periculoſum erat, ideo vetuit dominus per Ieremiam ne aliquid
K tale conſiderarent. c. 10. ſ. iuxta vias gentium nolite diſcere, & a ſignis cęli nolite metuere, quæ timent gentes, quoniam leges populorum vanæ ſunt, non eſt ergo tale credendum.

Item ſigna, quæ ponuntur in lege, aut ponuntur ad rememorandum, aliquid pręteritum, vt comedere azyma cum agno paſchali, quæ ſignant feſtinationem exitus de Aegypto, in qua non potuit panis fermentari Exod. c. 12. aut ſunt de futuro ſignificantia. ſ. pro tẽpore Meſſiæ, & in iſtis abundat lex: nulla autem iſtarũ ſignificationum põt eſſe, ſi iſti dies ſignificent motũ lunæ, & quadraturam eius, quia nihil præteritum in luna rememorant, nec aliquid futurum prænoſticant,

aliqua

aliqua ſunt ſigna de præſenti, & iſta ſemp referunt ad cãm agentẽ, vt aſperſio ſeptenna ſanguinis ꝙ ꝓpitiatorium ſignat Deum vniuerſa peccata remittentem pro quibus tunc immolatur ei victima: nõ poteſt aũt talis ſignificatio dari in luna, quia luna habet ſolã cauſalitatem naturalem, & abſolutam in corporibus: iſta aũt immunditia eſt quędam irregularitas inducta ex voluntate legiſlatoris: non quidem abſolute, ſed in comparatione ad Sanctuariũ: ſi aũt eſſet iſta immunditia aliquid a natura cauſatũ, ſicut fluxus, & refluxus maris, & humiditates medullarum, & vniuerſaliter ſuper omne humidum haberet luna efficaciã tpibus ſuis, ſicut in quibuſdam quadraturis fit fortior fluxus maris, & in alijs fit fortior refluxus, de his, & de alijs poteſtatibus lunę dictum eſt Gen. 8. cap. Ridiculum autem eſt ea, quę ſunt pure voluntaria reducere ad leges cauſarum mere naturalium.

Item dato, ꝙ luna haberet aliquã poteſtatẽ in actionibus voluntarijs, tamen nõ conuenit aſſignatio iſtorum, quia iſti dicũt, ideo dari ſeptem dies, quia in illis fit quaſi vna quadratura ſecundum medium motum, hoc autẽ ſtaret ſi forte computarent iſti ſeptem dies a quadratura in quadraturã, vbi eſt vniformis effectus lunę, cõputabantur tñ a die in quo aliquis incurrerat immunditiam, & quia iſti aliquando inciperent cum quadratura lunę, & aliquando in medio quadraturę, & ſic vario modo, ſequeretur, quòd luna in quibuſdã non cooperaretur ad purificationẽ, in alijs aũt ſic, quia non habet in omnibus diebus eandem efficaciã operandi, ſed variatur ſecundũ aſpectũ ſolis, & acceſſum, & receſſum, ideo non ſtat, ꝙ propter quadraturã lunę ponãtur 7. dies, & propter dimidium quadraturę tres dies. Item quia hoc modo magis debuiſſet obſeruari hoc in alijs purificationibus, quę fiebant lauando corpora, & veſtes, quia ibi eſt maius dominium lunę cum ibi ſit verior, & maior humiditas, non commixtis cineribus deſiccantibus, ſed hoc non tenet, quia illa purificatio fiebat ad occaſum ſolis eadem die, in qua cõtrahebatur immunditia, ergo non datur hic ſpatiũ ſeptem dierum propter lunam.

Dicendum eſt, ꝙ nõ poteſt dari ratio determinata de aſſignatione 7. dierum, quia poſitiua non ſemper habent cauſam, ſed cauſa eſt voluntas condentis, dum non ſit contra rationem. maxime, quia ſi in poſitiuis aliquando ratio ſignari poteſt, in pręfixione tñ terminorum nunquam poteſt ratio aſſignari totaliter, licet enim ad pręſcribendum ratio aliqua aſſignari poſſit, ſed quare magis in 10. annis, quam in nouẽ, & dimidio, ratio dari non poterit: dato enim quocunque termino in minori aliquantulum, vel maiori, ſatis bene fieret, vt ſi addatur, vel minuatur vna dies, vel vna hora, ideo ſola voluntas condentis in talibus ſufficiens cauſa eſt. *Et ſic mundabitur.* Ideſt ſic complebitur mundificatio eius, quaſi dicat poſtquam aliquis immũdus ſuper mortuo aſperſus fuerit die 3. & 7. totaliter mundificatus eſt, ita vt nihil ſibi reſtet agendum.

Si die 3. aſperſus non fuerit 7. non poterit mundari. Ideſt ſi aliquis immũdus ſuper mortuo, qui debebat ſe 3. die facere aſpgi aqua illa, & non aſperſerit ex ignorantia, vel obliuione, vel alio caſu quocunque, etiam ſi poſtea die ſeptimo, vellet ſe mundificare, non mundificabatur etiam ſi quolibet die millesies aſpergeretẽ, & ſic pręterібat immunditia illa ſine purificatione: immo ſi aliquis non purificatur die tertio, per obliuionem vellet poſtea die ſeptimo, expiari, contra legem agebat, nec carebat culpa: cum lex diceret, quòd amplius non poſſet purificari.

A *Qui non purificauit ſe die tertio quid facturus eſſet, & quomodo tollebatur immunditia. Quæſt. XVI.*

QVID ergo fiet, quia iſte manebit immũdus, & non poterit accedere ad atrium tabernaculi ad offerendum, vel ad aliquid ſanctificatũ, nec poterat comedere de agno paſchali? de primo patet Leuit. c. 15 de ſecundo ſupra cap. 9.

Videtur ad hoc reſpondendum, ꝙ iſte, qui non purificauit ſe die 3. aut omiſit ex ignorantia, vel obliuione, ita vt peccatum ſit aliquo modo non voluntariũ, aut erat omiſſio iſta ex cõtemptu legis. ſi primo modo recurretur ad regulam poſitam Leui. c. 5. ſ. ꝙ anima, quę tangeret aliquid immundum, & obliuiſceretur. i. vt non faceret purgationem debitam in tẽpore
B ſuo, & poſtea recordata fuerit immunditię ſuę, tenebitur de delicto, ideſt ꝙ omiſerit facere, quod tenebatur: & ſubiũgitur ad expiationem huius delicti, quod offerat capram iuxta formam, quę habetur ibi, & ſic mundabitur. Si autem aliquis ex contẽptu omitteret purgationem, hoc erat peccatum graue, & nõ dimittebatur holocauſtis, ſed ſola cordis contritione, & ſic poſtea poterat intrare Sanctuarium: ſed in hoc diſtinguendũ eſt, quia aut iſte contemptus erat publicus, ita ꝙ diceret immundus, ꝙ nollet purgari, & tunc tanꝗ contemptor legis debebat occidi, & in illo caſu intelligitur ſupra c. 15. anima, quę per ſuperbiam aliquid
C commiſerit, ſiue ciuis, ſiue peregrinus ille ſit, quoniã aduerſus Dominũ rebellis fuit, peribit de populo ſuo. ſi aũt iſte cõtemptus erat occultus, aut iſte homo poſtea dolebat de contemptu illo, aut non, ſi non doleret, Deus occidebat illum, quia iudices non poterant ibi aliquid facere, cum non conſtaret de contemptu. ſi aũt poſt contemptum doleret iſte, qui contempſerat, remittebatur delictum, & poterat introire licite in Sanctuarium, nec obligabatur facere aliquod ſacrificiũ, ſicut ille, qui omiſerat purgationem ex obliuione. Et cauſa eſt, quia forma legis erat tenenda, lex aũt ſolum voluit offerri illud ſacrificium, pro omittentibus per obliuionem, ergo non debebat recipi pro omittẽtibus ex contemptu, vnde fiebat in hoc vnum
D mirabile, ꝙ ſi aliquis ſolum corporaliter immundus, & contemnendo legem Dei non purificaretur, poterat introire in Sanctuarium, vel quicunque eſſet in peccato mortali poterat illuc introire, & non moriebatur. ſi aũt eſſet immundus corporaliter ſolum, non poterat ingredi, alioquin moriebatur Leui. c. 15. ratio diuerſitatis eſt, quia immunditia corporalis ſolũ erat quędam irregularitas, quæ non erat de ſe culpa, ideo ſolum poterat excludere ab ingreſſu Sanctuarij: peccatum vero mortale excludit a vita ęterna, & ſic eſt in bigamia, ſiquis enim mille meretricibus carnaliter commiſceatur, ordinari poteſt, nec bigamus efficitur, ſiquis autem vnicam ſolam viduam vxorem duxerit, ordinari nõ poteſt: ratio, qa in coitu meretricio ęterna mors infligitur. pro contractu autem cum vidua, ſiue
E cum duabus virginibus, non promotionis pœna imponitur. Sed adhuc manet dubium de illo, qui in 3. die non purificatus eſt, & non poteſt purificari in 7. an maneat in eo poſtea iſta immũditia, ſiue per obliuionem, ſiue per contemptum fecerit?

Dicendum ꝙ poſtquam aliquis non emundaretur in 3. die, non manebat in eo immunditia aliqua, ideo ſiue per obliuionem, ſiue per contemptum feciſſet mundus erat, ita quòd licet accederet ad res ſacras nõ cõtaminabat ex hoc illas, nec efficiebaẽ reus alicuius criminis, quia accedebat ad illas, & hoc, quia iſta immunditia erat legalis, ſi enim naturalis eſſet, ſemper maneret quouſque expiaretur, quia tamen erat per ſolam legis ęſtimationem, cum lex deſineret ęſtimare

eam eſſe immuoditiam, deſinebat eſſe immũditia, ſed poſt tertium diem lex deſinebat ęſtimare iſtam eſſe immunditiam, ſi non expiaretur, ergo iam non erat immunditia, ſed commutabatur ī alterũ genus maioris erroris, ſcilicet in delictum per obliuionem, vel in peccatum per contemptum.

Sed aliquis dicet, ꝙ iſta coinquinatio ſemper manebat ſi non expiaretur die 3. & 7. quia dicitur infra peribit ex Iſrael, quia qui aqua expiationis non eſt aſperſus immundus erit, & manebit ſpurcitia eius ſup eũ.

Reſpondendum eſt, ꝙ manebat immunditia ſup aliquem. i. pœna debita pro immunditia non expiata tempore ſuo, ſed non manebat ipſa immunditia: nam neceſſe eſt, ꝙ tolleretur alqñ. Cum enim aliquis re- G cordaretur, ꝙ non ſe expiauerat tempore debito, & offerret propter hoc ſacrificium pro delicto, ab immunditia erat immunis, aliàs non admitteretur ad offerendum, quia offerebat in Sanctuarium ad oſtiũ tabernaculi: hoc tamen non permittebatur, niſi mundis, ideo etiam antequam iſte offerret iam erat mundus: etiam de illo, qui peccauerat per contemptũ neceſſe erat, ꝙ aliquando tolleretur, alioquin nunquam liceret ei celebrare phaſe, nec accedere ad aliqua ſacra, quod eſt abſurdum, & defectus legis. i. ꝙ iſte nunq̃ admitteretur ad cultum diuinum, etiam ſi ſatisfacere vellet quomodocunque: nam nihil differret tunc a gentilibus, qui nullo modo communicabant ritui Iudaico.

Item alij neſcientes de immunditia huius cogerẽt eum ad actus legales, vt ad celebrationẽ phaſe, & omnia alia, & ipſe non poſſet ſe excuſare, ideo videretur maxima perplexio, & deordinatio legis, ſi non expiaretur macula illa, ideo dicendum, ꝙ in tertio die ſi nõ expiaretur deſinebat eſſe, ſed ſuccedebat ei peccatum per obliuionem, vel per contemptum, vt dictum eſt.

Omnis quæ tetigerit humana anima morticinum. Ideſt qui tetigerit cadauer hominis, non ſolum intelligitur de tangente, ſed etiã de omnibus, qui aliquo modo polluũtur ſuper mortuo. ſ. de comitantibus funera, & de introeũtibus in tabernaculum hominis mortui, & ſimilibus, de quibus infra dicitur morticinum hominis ad differentiam cadauerum brutorum, quia licet ex contactu illorum efficiatur homo immundus, tñ nõ durabat illa immunditia tanto tempore quanto immunditia contracta ſuper cadauer hominis, & accipit morticinum non ſolum pro eo, quod per ſe moritur, ſed etiam ꝓ eo, quod ab alio occiſum eſt, nam in hominibus nihil differebat, quod per ſe moreretur, vel ab alijs occideretur, quia vtroque modo tangentes cadauer erant immundi 7. diebus, differebat autẽ hoc in pecoribus licitis ad cibum, nam ſi per ſe morerenẽ, tangens illa eſſet immundus, ſi autem occiderentur ad cibum, tangentes ea poſt mortem, non erant immundi, vt declaratum eſt Leui. c. 11.

Quid dicatur morticinum humanę aiæ. Dicitur hic morticinum humanę animę. i. cadauer hominis mortui, quia accipitur hic anima non ꝓ ſpiritu, ſed pro perſona, vel indiuiduo, & ſic dicitur multoties, ꝙ 70. animę egreſſę ſunt de femore Iacob, Gene. 46. & Exo. c. 1. tamen non poteſt ibi accipi anima pro ſpiritu, ſed pro homine.

Et aſperſus hac commixtione non fuerit. Vocatur commixtio aſpergendum, quia cineres vitulę commiſcebantur aqua, & illa aſpergebatur ſuper immundos.

Polluet tabernaculum Domini. i. ſi aliquis immundus anteq̃ expiaretur introiret in Sanctuarium pollueret illud, non quidem, ꝙ cauſaretur aliqua immunditia in Sanctuario, quę eſſet legalis, vel naturalis egens expiatione, ſicut erat in homine, vel in rebus ſuis, ſed cauſabatur immunditia inquantum quędam irreuerentia irrogabatur Sanctuario ingredientibus illuc homini- F bus immundis. Et non ſolum erat hic iſta pollutio in contaminatione ſuper mortuos, ſed ẽt ſi quis quacunque alia immunditia inquinatus anteq̃ expiaretr accederet ad Sanctuarium peribat, & polluebat Sanctuarium, Leui. c. 15. cum dr̃. docebitis, ergo filios Iſrael, vt caueant immunditiam, & non moriantur in ſordibus ſuis, cum polluerint tabernaculum meum, quod eſt inter eos. *Et peribit ex Iſrael.* i. qui immundus acceſſerit ad Sãctuarium peribit: magna. n. erat culpa, ꝙ aliquis immunditiam paſſus nõ expiaretur, & tñ maior erat ſi introiret in Sanctuarium, ideo dr̃, quòd peribit ex Iſrael. Pro quo ſciendum, ꝙ ille, qui introibat in Sanctuarium exiens immundus, aut ſciebat ſe eſſe immũ- G dum, aut non, ſi non ſciebat, vtpote quia oblitus fuerat, non imputabatur ei, & tñ poſtea cum recordaretr̃, tenebatur reus delicti. ſ. ꝙ offerret pro peccato ſuo capram, vt patet Leui. c. 5. ſi autem ſciebat ſe eſſe pollutum, & introire volebat in Sanctuarium, aut erat notorium eum eſſe immundum, aut non. ſi primo modo debebat occidi tanq̃ contemptor publicus, & deſtructor legis, quia inobediens legi volebat polluere Sanctuarium. ſi aũt non eſſet immunditia ſua notoria, & contemneret, non poterat ſibi infligi pœna a iudicibus, quia non poterat conſtare, ꝙ ille per contemptum legis introiſſet immundus in Sanctuarium; ideo tunc relinquebatur pęna Deo. Et dr̃, ꝙ peribat homo ille ex Iſrael, quia Deus faciebat eum perire, H tradendo in multas calamitates, & mortem, niſi pro contemptu illo doluiſſet, & tñ dato, quòd doleret nõ debebat expiari peccatum ſuum per ſacrificium, vel aliquam cęremoniam legalem cum feciſſet per contẽptũ, & pertinebat hoc ad genus veri peccati, quod non expiabatur per cęremonias legales.

Pœna intrantis immundi ſanctuarium.

Qui aqua expiationis non eſt aſperſus immundus erit. Refertur ad ſuperiora. ſ. ꝙ ille, qui inciderat immunditiã tangendo cadauer, erit immundus, ſi non aſpergitur aqua: non quidem, ꝙ reputetur immundus quantum ad legalem immũditiam, ſed habebat alterum genus immunditię. ſ. pctm̃ per obliuionem, vel peccatũ per contemptum. vtrunque aũt immunditia eſt, & maior, q̃ immunditia contracta ex tactu: nam pro immun- I ditia illa ſufficiebat aſperſio cinerum non facto aliquo ſacrificio, pro delicto aũt. ſ. omittere per obliuionem debebatur ſacrificium, ideo maius erat: peccatũ autẽ per contemptum erat immundina maior his duabus, quia per illam erat homo dignus morte ęterna, & per duas priores nequaquam. *Et manebit ſpurcitia eius ſuper eum.* Eadem ſententia eſt. ſ. quòd immunditia huius erit io eo, quod intelligitur de pęna, vel peccato. ſ. ꝙ manebit in eo obligatio ad pęnam pro contracta immunditia, & non expiata, vel manebit obligatio ad faciendum ſacrificium cum recordatus fuerit immunditię ſuę, & toto hoc tempore iudicantr̃ iſti immundi, non quidem quantum ad hoc, ꝙ illicitum ſit eis accedere ad res ſacras, quia iſta immunditia immediate de- K ſijt eſſe, cum adueniente tempore purgationis nõ expiata eſt, ſed vocatur immundus quilibet horum ꝓpter obligationẽ cauſatam ex immunditia pręterita.

An immunditia vet. teſt. eſſet peccatum, & an eſſet neceſſe tunc homines fieri aliquando immundos, quòd ſi non fierẽt peccaſſent. Quæſt. XVII.

QVAERET aliquis an immunditia iſta legalis eſſet peccatum? Reſpondendum eſt, quod immunditia erat duplex, quędam erat naturalis, ſicut eſſe leproſum, & fluentẽ ſemine, & mulierem eſſe menſtruatã. Alia erat legalis. ſ. q̃ ſolũ dicebatr̃ immunditia, quia lex eã ſic ęſtimabat, & dabat illi efficaciã arcẽdi hoĩes a Sanctuario. de prima

tatis

ſatis patet, quòd non ſit pctm̄, quia eſt quedã ęgritudo, & penitus inuoluntaria, iõ in talibus nemo ponet pctm̄. de immunditia aũt legali eſt maius dubiũ, quia illa eſt ꝯcta voluntarie, cũ ſit per actum noſtrũ. Sed ad hoc rñdendum eſt, quòd non põt dici oẽs immunditias legales eſſe peccata, ſed magis quaſdã earũ proficere ad virtutẽ, & obligari hominẽ ad illas, ita quòd ſi caueret eas, peccaret mortaliter. ſic patet de immũditia cauſata ſuper mortuo, quẽcunque.n. mortuum tangeret quilibet de Iudęis efficiebatẽ immundus, ẽt ſi patrẽ, vel matrẽ Leui.c.21. & tñ laudabile erat, quòd aliqs committeret funera prĩs, vel matris, immo ſi iſta ꝯtemnat durus valde eſt, & ꝯ oẽm pietatem naturalẽ mortaliter peccat: cum tñ iſta faceret ꝯtaminabatur, ergo incurrere immũditiã erat hic opus virtutis, nec ſolum hoc in parẽtibus, vbi ex lege naturę obligamur ad impendendum honorem, ſed ẽt in extraneis laudabile erat præſtare obſequiũ funeri, & valde virtuoſum. vñ Tobias in hoc potiſſime excellens viſus eſt, ꝙ cõtra regis iuſſa mortuos ſepeliebat, & poſtea angelus Domini dixit ei, qñ ipſe ſepeliebat mortuos, exaudita eſt oratio ſua Tobię.c.12. manifeſtũ igĩ eſt, ꝙ Tobias incurrebat immunditiã, qñ faciebat hoc, qa erat de gẽte Iudęorum, & tenebatur ad cęremonias eorum: ſic etiam patet in quibuſdam alijs.ſ. ſiquis accederet ad vxorem ſuam quocunque modo, erat immundus, & tenebatur lauari Leui.c.15. & tñ interdum erat obligatio ad hoc, ꝙ vir tenetur reddere debitum vxori, & e contrario, & ſi alter eorum nollet reddere debitum ne incurreret immunditiam, peccabat mortaliter: nec ſolum in his, ſed de omnibus immunditijs legalibus dicendum eſt, ꝙ nulla earum erat peccatum, ſed in hoc erat peccatum ſiquis immundus exiſtens accederet ad Sanctuarium. Et ſi arguatur, ꝙ iſtę erant prohibitę in lege, ideo qui faceret contra prohibitionẽ peccabat. Reſpondetur ꝙ non erãt prohibitę, ſed declaratę.ſ. ꝙ Deus dedit doctrinã de omnibus immũditijs, vt homines ſcirent ſe expiare ab eis antequam accederent ad res ſacras: tñ non vetuit aliquã earũ, vt patet Leui.c.11. & 15. vbi plurimę earum ponunẽ: nã quęcunque earum vetaretur, tolleretẽ multiplex opus pietatis, & interdũ multa opera neceſſitatis, quia nulla immunditia erat, quę aliqñ neceſſaria non eſſet.

Sed arguetẽ ꝯ hoc, quia ſummo ſacerdoti non licebat contaminari ſuper patre, vel matre, aut quocũque mortuo, & alijs ſacerdotibus minoribus non licebat, niſi in certis perſonis.ſ. patre, & matre, filio, & filia, fratre, & ſorore Leui.c.21. Si aũt in alijs ꝯtaminarentẽ peccabant. Rñdẽdum eſt, ꝙ in iſtis nõ erat peccatũ, ꝙ ipſi cõtaminarẽtur, ſed peccatum erat, quia fuerat eis vetita contaminatio, ſi ꝯtaminarẽtur. Si aũt nõ fuiſſet eis vetita, ſicut in alijs, non incidiſſent in aliquã culpã, & ſic ꝑꝑ ipſam ꝯtaminationem pctm̄ nullum eſt. ſi iñ fuiſſet vetita omnibus, iã caderet ſub peccato nõ ꝑꝑ ipſum actum, ſed ꝑꝑ prohibitionem: ſacerdos autem ſummus, & alij minores ſi aliqñ ꝯ pręceptũ legis polluerentur ſuper aliquibus mortuis, expiari debebant ꝑ cęremonias communes, ſed illa expiatio ſolum erat ad tollendum immunditiam, & non auferebat peccatum, quod incurrerant agendo ꝯ legis ꝓhibitionẽ.

Iſta eſt lex hominis, qui moritur in tabernaculo. Nulla erat immũditia in qua plures coinquinarentur ſimul, quã contractus mortui, ad vnum.n. mortuum ſequebatur immunditia plurimorum, & hoc fiebat multipliciter, ſicut patet in litera, ideo ponitur lex qũo ꝯhatur iſta immunditia, & qũo expietur, & dr̃ de homine moriẽte in tabernaculo.i. in aliqua domo, nã ſiquis moriaẽ in agro non poterit cauſari immunditia multiplex, de qua hic, vt patet infra. *Omnes qui ingrediuntur tentorium eius.* Iſta eſt immũditia, quã cauſabat mortuus in mul-

A tos, quia omnes, qui intrabant in domum in qua iacebat cadauer erant immundi, & hoc intelligitur ſolũ eo tpe quo cadauer manebat in domo: nam licet poſt mortem alicuius maneret tẽtorium 7. diebus immũdum, illi qui ingrediebantur, nõ efficiebantur immũdi illis 7. diebus, ſed ſolum cum erat ibi cadauer.

Et vniuerſa vaſa, quæ ibi ſunt polluta erunt 7. diebus. Vocantur hic vaſa omnia ſupellectilia, quę proficiunt ad vſum, ſicut vaſa vinaria, vel aquatica, & vaſa ciborum, veſtes aũt, & ſtramenta lectorum vocantur vaſa, ſed non ita proprie, ideo de illis eſt dubium an intelligatẽ, quia infra dr̃ vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam deſuper immũdum erit, & hoc ſolum poteſt intelligi de vaſis proprie dictis, & ad iſta magis re-
B fertur, ſed etiam de omnibus ſupellectilibus accipiendum eſt, vt infra patet.

Quare Iudæi cum aliquis moritur in domo, effundunt omnem aquam, quæ ibi fuerit. Et reſpectu cuius dicebantur eſſe immunda omnia vaſa in domo in qua aliquis moriebatur. Quæſt. XVIII.

EX hoc textu accipiunt Iudæi in conſuetudinem, ꝙ qñ aliquis moritur in domo, effundũt totam aquã, quę erat in vaſis extra domum, quia iudicant illam eſſe immundam. Sed quidam hoc ex ſimplicitate agunt, exiſtimantes animam
C de corpore nouiter egreſſam lauari in aqua, & illam ſuo contactu inficere, ſed ad hoc non oportet inſtare, quia anima non habet aliquid ſm̃, quod lauari poſſit, quia non eſt quantitatem habens. Alij aũt hoc faciũt exiſtimantes ſe obligatos a lege. Sed aliqñ non ſunt obligati: nam ſi vas aquaticum habuerit operculum, vel ligaturam, non eſt ipſum immũdum, nec id quod in eo eſt, ideo magis interdum ex ſimplicitate aquam illam effundunt, quam ex legis obligatione, aut ſimilitudine obligationis, q̃q̃ de hoc, an Iudęi nunc ſint obligati obſeruare iſtas cęremonias, infra dicetur.

De iſta immunditia vaſorum per 7. dies aliqui volunt, ꝙ eſſet reſpectu Sanctuarij.ſ. ꝙ per 7. dies nihil poſſet deferri in vaſis illis ad Sanctuarium. Sed non
D multũ videtẽ rationabile, quia talia vaſa raro, vel nunq̃ deferebantur in Sanctuarium. Item quia tentorium, vel domus, in qua aliquis moreretẽ, erant immunda, ſed hoc non põt intelligi reſpectu Sanctuarij, quia talia in Sanctuariũ impoſſibile erat deferri. Item ſi immunditia vaſorum eſſet reſpectu Sanctuarij, homines tangentes illa non efficerentẽ immundi, ſed fiebant, quia ille, qui tangebat tentorium, in quo erat homo mortuus, etiam ſi non tangeret mortuum, nec introiret in ipſum tentorium, erat immundus, vt patet in litera. ſic etiam erat de vaſis immundis ex alijs cauſis, vt ſiquis tangeret lectum, vel ſedile, aut veſtes viri ſemine fluentis, vel mulieris menſtruatę, incurrebat.n. immunditiam, patet Leui.c.15. Ideo dicendum, ꝙ vaſa, quę erant in tentorio, in quo moriebatur aliquis, &
E ipſum tentorium, quę intra erant 7. diebus erant polluta reſpectu vſus humani.ſ. ꝙ non poterant in illis diebus applicari vſibus humanis, & in hoc videtur, ꝙ immunditia vaſorum extenderet ſe ad plura, quam immunditia hominis contracta ex eadem cã: nã homo immundus per tactũ mortui non faciebat alios immundos, quos tangeret. vaſa aũt inquinata polluebant homines tangentes, vt dictum eſt, & iſtud erat rationabile: alioquin immunditia nihil efficeret in vaſe: nam in homine immunditia q̃tumcunque parua eſſet, arcebat eum ab ingreſſu Sanctuarij, & ab omnibus ſacris. ſi aũt vas immundum non faceret immundos tangẽtes ſe, ita ꝙ licite poſſet applicari vſibus humanis, nihil differret vas eſſe mũdum, vel immundũ,

ideo

ideo debuit ei dari, ꝙ vas immundum pollueret tan- F
gentem, & non applicaretur licitè vſibus humanis.
homines autem immundi non faciebant immundos
alios tangentes ſe, niſi eſſent immundi naturaliter, vt
leproſi, vel fluentes ſemine, mulier menſtruata. iſta
vaſa eodem modo expiabantur in 3. & 7. die ſicut ho-
mines, vt patet infra. pecora autem, & iumenta licet
ſtarent in tentorio, in quo aliquis moreretur, vel tan-
gerent ipſum mortuum, non erant immũda, quia lex
de illis non diffiniuit: obligatio tñ in cęremonialibus
non extenditur ad plura, q̃ lex diffinierit, nec in iſtis
multum valet argumentum a ſimili, quia non multũ
hic ratio, ſed voluntas condentis attenditur, cum non
ſint talia, quę habeant aliquam rationem vrgentem, G
vel ſaltem qualemcunque coloratam, de modo autẽ
expiandi omnia iſta vaſa patet infra.

*Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam deſuper
immundum erit.* Illud non videtur referri ad vaſa, ſed
ad id, quod continebatur in vaſis propter duo. primo
quia ſupra dixerat tentorium, & omnia, quę erant in
illo immunda eſſe. ſi aũt nunc intelligeretur iſtud de
immũditia vaſorum, ſequeretur, ꝙ ſola vaſa, quę erãt
ſine operculo erant immunda, ſed non conuenit.

Dicet tñ aliquis, ꝙ licet hoc intelligi de ſolis vaſis
non habentibus operimentum, nec ligaturam, quia
q̃q̃ ſupra poſitum fuerit vniuerſaliter, tñ propoſitio
vniuerſalis debet intelligi ſm, ꝙ ipſa lex limitat eam,
ſed hic videtur limitare immunditiam eorum, quę H
ſunt in tentorio ad ſolam immunditiam vaſorum nõ
habentium operculum, nec ligaturam, ergo de his ſo-
lis intelligetur. Dicendum ꝙ non limitat lex propo-
ſitionem vniuerſalem ad iſtum caſum ſolum, vt im-
mediate declarabitur. ſecundo patet, ꝙ non intelligatᷣ
de immunditia vaſorum, quia dr̃. vas, quod non ha-
buerit operculum, nec ligaturam, quantum ad ipſum
vas nihil differt habere iſta, quia ſolum ponunẽ ꝑp ea,
quę continent, vt mundius ↄſeruent, ideo intelligitᷣ
de cõtentis in vaſe, ꝙ ſi habuerit operculũ, vel ligatu-
ram id, quod ibi fuerit mundum eſt, ſi non habuerit,
id quod intra cõtinetᷣ fiet immundũ. Item patet hoc,
quia infra dr̃, ꝙ tabernaculum, in quo aliquis mone-
batᷣ, & tota ſupellex, quę intus erat, aſpergebatur aqua I
luſtrationis 3. & 7. die, & hoc modu fiebant munda,
ſed nihil debebat aſpergi, niſi immundum: ergo ſi ſola
vaſa non hñtia operculum, nec ligaturam incurrerẽt
immunditiam, ipſa ſola aſpergerenẽ, iõ dicẽdũ neceſſa-
rio, ꝙ iſtud de vaſe hñte operculũ, & ligaturã intelli-
gitur quantũ ad ea, quę continebanẽ in vaſe, ꝙ eſſent
munda, vel immunda. Nam ſi vaſa vinaria, vel aquati-
ca non haberent operculum, tpe quo moriebatur ali-
quis in domo, efficiebatur vinum immundum, ſi aũt
haberet operculum, quamquam vaſa efficerentᷣ im-
munda, in quibus continebatur vinum, non erat im-
mundum ipſum.

An vaſa vinaria ſi eſſent ſine operculo in domo in qua aliquis K
*moriebatur, & incurrerent immunditiam poſſent munda-
ri, vel oportebat effundi vinum.*
Quaeſt. XIX.

SED tunc eſt dubium ſi contingeret vaſa vina-
ria eſſe ſine operculo, & pollui, an poſtea, qñ
vniuerſa, quę ſunt in tabernaculo per aſperſio-
nem aquarum luſtrationis mundantur, vinum
mundaretur, ita vt eſſet licitum ad potum? Rñdebit
aliquis, ꝙ efficiebatur licitum per aſperſionem aqua-
rum: nam ſicut cętera mundabantur, quamquam im-
munda fuiſſent, ita & vinum mundaretur. Rñdendũ
eſt, ꝙ ſi pollueretur aqua, vel vinum vaſe exiſtẽte ſine
operculo, vel ligatura, efficiebantur totaliter illicita ad

F potum, nec per aſperſionem aquę luſtrationis mũda-
batur. ſic enim colligitur Leui. 11. c. vbi dr̃ de pollu-
tione vaſorum, & fit differẽtia inter ipſa vaſa, quę erãt
dura, & liquores, qui continebãtur in eis. ſ. ꝙ vaſa po-
terant fieri immunda, & poſtea mundari, de liquori-
ribus aũt dr̃, ꝙ erunt ſimpliciter immundi, & de cibis
liquidis: quamquã ergo illud ſit in alijs pollutionibus,
tñ in iſta conformiter dicendum eſt, ꝙ vaſa vinaria, &
aquatica poſt immunditiam poterant mundari. vina
tñ, & alij liquores, cum efficerentur immunda, non
poterant mundari, & ꝑꝑ hoc expreſſum eſt ſpeciali-
ter de vaſe non habente operculum, nec ligaturam:
nam ſi omnia eodem modo immunda fierent, & mũ-
G ditiam acquirerent, ſufficiebat dixiſſe, ꝙ omnia, quæ
erant in tabernaculo hominis morientis erãt immũ-
da 7. diebus: de liquoribus ergo intelligitur, ꝙ eſſent
immundi ſimpliciter. *Siquis in agro tetigerit cadauer.* Iſta
eſt alia pollutio ſuper mortuo, vt ſi aliquis volũtariè,
vel a caſu tãgeret cadauer in agro, efficeretur immũ-
dus, & eodem modo 7. diebus eſſet immundus, ſicut
in prioribus immũditijs. *Occiſi hominis, aut per ſe mortui.*
Nihil differebat in homine mortuo, ꝙ alius occidiſſet
eum, vel ꝙ ipſe moreretur, & iſta eſt regula generalis
quantum ad omnes immũditias ꝑꝑ animalia, quæ nõ
licebant ad eſum, in pecoribus. n. differebat eſſe occi-
ſum, vel morticinum, ſed in hominibus, vel in brutis
non licitis ad eſum quomodocunque morerentur,
H tangentes illa erant immundi, vt colligitẽ Leui. cap. 11.
Siue os illius, aut ſepulchrum. Ideſt non ſolum ſi tan-
geretur cadauer, ſed etiam ſi eſſent oſſa arida diſperſa
per agros, & tangeret quis illa, ęqualem immunditiã
incurrebat: idem ſi tãgeret ſepulchrum. omnia. n. hęc
reputabantur ęqualiter immunda ſecundum legem.
Immundus erit 7. diebus. Ideſt quęlibet immunditia
harum durabat 7. diebus: non enim poterat quiſquam
commaculari leuius ſuper mortuo, quam vt eſſet 7.
diebus immundus.

*Quare corpora Chriſtianorum in eccleſijs ſepeliuntur, cum Deus
inſſerit, quòd immundi ſuper mortuo non tangerent, ſaltem
non accederent ad Sanctuarium Et quare non licebat immũ-*
I *dum accedere ad Sanctuarium vet. teſt. & nunc ad eccleſiam
licet. Et quæ ſit vtilitas ſepulturæ. Et in quo magis conſiſtat
ratio differentiæ inter vetus, & nouum teſtamentum.*
Quaeſt. XX.

DE hoc, quod dr̃ de ſepulchro aliqui dubitãt
cum tangentes ſepulchra eſſent immundi,
quare in eccleſia defunctorum corpora tu-
mulantur? Leuis eſt rñſio, quia aut dubitatᷣ
de hoc, quia talis tumulatio eſt ↄ̃ iſtam legem, & tũc
rñdeo, ꝙ ideo in eccleſia ſepelimur, quia non circum-
cidimur, nec ſabbatum obſeruamus, magis. n. erãt iſta
in lege neceſſaria, quam lex de purificatione, ſed cęre-
monialia erant, ideo abolita ſunt, & ita factum eſt, vt
K ea, quæ olim erant illi populo ad ſalutẽ neceſſaria, ſint
nunc mortis perpetuę inductiua. Si aũt dubitatur de
hoc, quia ſepulchra defunctorum fętida ſunt. Rñde-
tur, ꝙ alia fętidiora videmus quotidie, quam ſint ſe-
pulchra fidelium cooperta. Chriſtus Ieſus nouus ho-
mo non tantum curauit ſalutem corporum, quãtum
bonam habitudinem animorũ. ſicut enim, quę per os
intrant hominem non coinquinant, quia in ventrem
deſcendunt, & per ſeceſſum vadunt. Mat. 16. c. ſic, quę
odoratum tangunt, animam nullatenus inficiunt, &
a fortiori, quia quę in ventrem intrant interius naturã
tranſmutãt, cum in ſubſtantiam humani corporis cõ-
uertantur, quę autem odorantur ſolas nares oſtendũt,
inconueniens ergo nullum videtur, aut valde paruum
defunctorum corpora in eccleſijs tumulari.

Rurſus

Ruſus autē magna vtilitas in his apparet, nam cū catholici ad ſolennitatem celebrationem, & quotidiana ſacra eccleſias frequentent: videntes ibi charorum ſuorum tumulos, magna eis orandi pro illis incitamenta ſunt, quod nequaquā ſequeretur, ſi ſepulchra extra vrbes in montibus, & agris iuxta antiquorum morem ſtatuerentur. hoc ſolum autem catholicorū corda mouit, vt defunctorum ſuorum corpora, aut intra eccleſias ipſas, aut in earum circuitu tumularēt, ita vt eis eorū leuiter memoria fieret. antiquis enim, quibus de animabus a corpore ſolutis cura nulla, aut parua erat, mos fuit extra vrbes ſepulchrorum conſtituere loca, quod nō irrationabiliter ab eccleſia immutatum eſt. Quidam autem ſatis ſapiens, vt ſibi videbatur dixit, ꝙ quamquam in lege veteri extra Sāctuarium tumularentur omnes defuncti, tñ quia corpora Chriſtianorum ſunt ſanctificata propter ſacramenta, quę ſuſceperunt, rationabile fuit illa intra eccleſias ſepeliri. Sed hoc ridiculum eſt. Quid enim corpus Chriſtiani mortui amplius hēt a corpore Iudęi? lex enim aut profeſſio euangelica in animo, & non in corpore eſt, ideo anima reſoluta a corpore, corpus illud perfectionis nihil habet propter ſacramenta ſuſcepta, quia nullum eorum ſignaculum ibi manet: immo ſi tunc ſacramenta adhiberi poſſent, nihil perfectionis corporibus illis præſtarent. Immo ex hac cauſa magis debuiſſent Iudęi ſepeliri in Sanctuario, quam ſepeliant Chriſtiani in eccleſijs: nam ſignacula ſacramentorum ipſorum erant corporalia, cum ipſa ſacramenta corporalia eſſent, & ſoluta anima a corpore, ſacramentorum ſignacula manent. ſ. ſignaculum circuncisionis, ideo ex hac parte (vt non mordaciter dicam) digniora viderētur corpora Iudęorū: ſed non ſolū non ſepeliebanī in Sanctuario, ſed ēt tangētes ſepulchra non poterāt tāgere Sanctuariū, iō ex hac cauſa Chriſtianis intra eccleſias ſepeliri non licuit. Nec etiam ſiquis dicat eos valde dilectos a Deo: nā non minus Iudęi a Deo ſuo tempore dilecti ſunt, cum in eis ſolis Deus innoteſceret: potiſſime quia licet Chriſtiani a Deo multū diligerentur, nihil de cadaueribus cura erat, quia non ſunt iſta, quę Deus in nobis diligit, ſed imaginem ſuā, quam in nobis creauit, Charitatem; fidem, & ſpem; quibus a nobis colitur, de qbus nihil in cadauere manet. Et quod amplius eſt, ſiue diligat, ſiue non diligat; lex de catholicis in eccleſia tumulandis a Chriſto data non eſt, ſed eccleſia hoc inſtituit.

Ratio autem differentię magis conſiſtit in hoc, ꝗa ea, quę erant in veteri teſtamento, non habebant aliquid ſolidum, dicente Apoſtolo ad Hebrę. c. 7. neminem ad perfectum deduxit lex, ſed erant quaſi quędā puerilia rudimēta, quibus inducebātur Iudæi ad expectandum ſtatum perfectum, qui erat in nouo teſtamē to dicente Apoſtolo ad Gal. c. 4. quanto tempore hęres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo, cum ſit dominus omnium, ſed ſub tutoribus, & actoribus eſt vſque ad pręfinitū tēpus a patre: ita & nos cū eſſemus paruuli ſub elementis mundi huius eramus ſeruientes: at vbi venit plenitudo temporis, &c. quę dicuntur de comparatione noui, & veteris teſtamenti. Ad hoc ergo, ꝙ ea, quę in veteri teſtamento infirma erant in aliquali reuerentia tenerentur, ne contemneretur totaliter cultus Dei, qui illi tempori conueniebat, debuerunt multę cęremonię eſſe ad captandum reuerentiam, vbi reuerentia naturalis non erat, ſicut mulieri non pulchræ ab extra pulchritudo quęritur. ei autem, quę naturalem habet ornatum, nullus ab extra neceſſarius ornatus eſt. In nouo autem teſtamento omnia ſunt ſolida, quia in eis manifeſta veritas, & non vmbratilis figura cernitur, ideo non indiguit exteriori reuerētia, quia in ſe ſufficientem habet. Et ob hoc non ſunt ne-

A ceſſarię tot cęremonię reuerentię, ſicut erant in veteri teſtamento. Si enim permiſiſſet Deus mortuos ſepeliri in Sanctuario, & illuc quoſcunque immundos accedere, faciliter omnia miniſteria veteris cultus cōtemnerentur, quia illa nihil erāt, niſi in quanta auctoritate tenebantur. myſteria autem noui teſtamenti in quibus Chriſtus Deus, & homo vere eſt: pręter omnē opinionem in ſeipſis eminentiſſimam habent dignitatem, ideo licet exterius nulla cęremonialis adhibeatē reuerentia, horum myſteriorum dignitas non caſſatē, & ſic licet in eccleſia mortui ſepeliantur, & quicūque immundi eam tangant, myſteriorum eius nunquam ſequitur indignitas, quod facillime fuiſſet in veteri teſtamento.

B Nec obijci poteſt ex hoc, ꝙ nos indigniorem faciamus eccleſiam noſtram, quam Deus fecerit Sanctuarium in veteri teſtamento: nam ipſe immundos ex cōtactu mortuorum ad Sanctuarium accedere vetuit; nos autem ipſorum defunctorum corpora intra eccleſias permittimus tumulari: immo ex hoc multo digniorem eccleſiam noſtram illo vmbratili Sāctuario oſtendimus, illud tactu cuiuſlibet hominis immūdi polluebatur; iſta autem ipſius immunditię aggregatione non fędatur. Hic non dicebatur de immunditia cauſata in comitantibus funera. Nam pręter iſtos omnes connotatus erat aliud genus immunditię, ſcilicet ſiquis iret ad exequias mortuorum plangendo, C vel alias comitando, & iſta immunditia prohibetur ſacerdotibus Leuiti. c. 21. & illa durabat per 7. dies, ſicut quęlibet alia, quia nulla recipiebatur minor ſuper mortuo, quam 7. dierum.

Tollent de cineribus. Supra ponebatur modus cōtrahendæ immunditię, hic ponitur modus illius expiandę, & eſt aſperſione facienda ſuper immundos, ſcilicet ꝙ acciperent Iudęi cineres in vaſe commiſcēdo aqua, & inde aſpergerent ſuper omnes immundos, & dr̄, ꝙ tollerent de cineribus combuſtionis, ſcilicet vitulę combuſtę, quia illi erant extra caſtra in loco puriſſimo, immundi aūt ibant illuc, vt purgarentur, vel ferebantur cineres in caſtra, & ibi fiebat purgatio.

Atque peccati. Ideſt tollent de cineribus combuſtio- D nis, & peccati, iſti cineres vitulę vocantur cineres cōbuſtionis, quia vitula combuſta erat. vocabantur cineres peccati, quia vacca pro peccato combuſta erat, vt patet ſupra, ideſt pro immunditia expiāda, quę vocatur large peccatum.

Et mittent aquas viuas ſuper eos in vaſe. Ideſt non referebat an prius reponerentur aquę in vas, vel prius cineres, dumtamen fieret commixtio cineris, & aquę. Et dicitur de aquis viuentibus, de manātibus, vel fluētibus, vt ſunt aquę fontales, puteales, vel fluuiales, non autē de ciſterna, vel ſtagnis, & lacubus, quia nō manet ibi aqua viua, ſed limoſitatem quandam contrahit. vnde non habet virtutem purgatiuam naturalē, ſicut fluuiales aquę propter ſimplicitatem, & puritatem, E ideo in omnibus purificationibus iubetur fieri lotio in aquis viuentibus. Leuitici. c. 14.

In quibus cum homo immundus intinxerit hyſſopum. Iſte erat ritus emundandi, ſcilicet quòd fieret aſperſorium de hyſſopo, & intincto illo in aquis mixtis, aſpergebat homo mundus ſuper immundos. eſt enim hyſſopus herba quędam, de qua reſtes fiunt, nec eſt alia arbor, vel herba, de qua meliora fiant aſperſoria, ideo in eccleſijs eis vtimur.

Aſperget ex eo tentorium, & cuncta ſupellectilia. Hoc erat, quando domus contraxerat immunditiam propter aliquod ibi mortuum, totum enim tentorium aſpergebatur, velut ſiquis aſpergeret aquam benedictam per domos. aſpergebantur etiam ſingulariter omnia ſupellectilia domus illius, quia polluta fuerant,

&hoc

& hoc tam vaſa, quam veſtes, & generaliter quidquid erat in domo.

Et homines huiuſcemodi contagione pollutos. Iſta purificatio eodem modo fiebat in hominibus, & ſupellectilibus, & vtriſque die 3. & 7. & dicitur pollutus cõtagione, ideſt contactu, quia omnes immunditiam incurrunt tangendo mortuum, vel aliquod, quod erat in domo mortui.

Et hoc modo mundus luſtrabit immundum. Ideſt iſte erit ritus quo aliquis immundus luſtrandus eſt. Luſtrare ſignificat mundare, illuminare, vel circuire, & inde dicuntur luſtra, ideſt circuitus, & ſunt ſpatia annorum 5. Dicitur etiam, quòd mundus purificabit immũdũ, quia nemo de immundis poterat aſpergere aquam luſtrationis ſuper cęteros, hoc autem erat ad reuerẽtiam huius aſperſionis: nam ſi cuilibet permitteretur luſtrare alium, illuſtraretur iſta luſtratione, & tamen iſte, qui aſpergebat aquam ſuper alios ex aſperſione fiebat immundus, quamquam ante eſſet mũdus. cauſa huius ſupra dicta eſt.

Tertio, & 7. die. Ideſt purificatio iſta fiet in die 3. & 7. & hoc tam in hominibus, quam in ſupellectilibus, ſed non fiebat totus ritus purificationis die tertio, ſolum enim aſpergebantur aquę, die autem ſeptimo fiebat aſperſio, & mundus lauabat veſtes, & corpus, quia ibi complebatur purificatio.

Expiatuſque die 7 lauabit ſe & veſtimenta ſua. Ideſt facta expiatione per cineres in die 7. lauabit ſe immundus, & veſtes ſuas. hoc intelligitur de veſtibus, quas habebat, quando contraxit immunditiam, & iſta lotio nõ fiebat in aquis luſtrationis, quia illę ſolum erant ad aſpergendum, & non ad lauandum etiam, quia magis hominem polluerent, quam lauarent. iſta lotio non fiebat in ſupellectilibus, ſolũ enim iuſſerat legiſlator fieri illam in hoĩbus, & hoc, vt viderentur conſequi perfectius immunditiam, q̃ ſupellectilia. *Et mundus erit vſque ad veſperum.* i. poſtq̃ fuerit facta iſta lotio, & aſperſio, adhuc non erit homo mundus perfectè, ſed vſq; ad ſolis occaſum diei ſeptimi manet immũditia, ita ꝙ ſi eſſet de ſacerdotibus, non liceret ei adhuc tota illa die miniſtrare, vel comedere de ſanctificatis: licebat aũt poſt ſolis occaſum. in hoc etiã apparet, quòd iſta mundiția non erat realis, ſed legalis, ſicut etiã immũditia ſolum fuerat legalis. Nam ſi fuiſſet realiter ablata immunditia per cineres vitulę, vel per lotionẽ corporis, & veſtium in aquis, mox vt iſta lotio fieret cauſata eſſet munditia, ſed adhuc manebat homo immũdus vſque ad veſperum, & immediate poſt ſolis occaſum erat mundus nullo alio adhibito, ergo per ſolam legis ordinationẽ erant hic munditia, & immunditia: cętera aũt erãt cęremonialia, & dr̄ hic de homine immundo, ꝙ lauaret veſtimẽta ſua, hoc. n. ipſe facere poterat, ſed aſpergere ſeipſum nõ poterat, & ſi aſperſiſſet nihil valebat aſperſio, ſed alius debebat poſtea eum aſpergere. *Siquis hoc ritu non fuerit expiatus.* Hic ponitur pœna eorum, qui omitterent iſtam expiationẽ. ſ. ꝙ perirent de populo, & iubẽtur duo. ſ. ne quis omittat totaliter iſtam purificationem, & ne omittat ordinem illius, vel partem. Nam ſicut aliquis peccaret ſi contemneret expiari hoc modo, ita peccaret mutando ordinem, ſi primo lauaret veſtimenta, & corpus, & poſtea aſpergeretur aquis luſtrationis, vel ſi omitteret aliquid, vt ſi ſolum expiaretur aquis luſtrationis, & nollet lauare veſtimenta, & corpus.

Peribit anima illius de medio eccleſiæ. Ideſt peribit iſte homo de multitudine populi. Eccleſia enim congregationem ſignat: ſic enim dicit Ariſtot. 2. Politicorũ. capitu. tertio de politia Chalcedoniorum, quòd quędam politię faciunt eccleſiam, & quędam non, ideſt quędam faciunt congregationem, & alię non. dicitur

F autem perire anima hominis, ideſt ipſe homo, ſcilicet quòd morietur, & hoc dupliciter, ſicut ſupra diſtinguebatur, quia aut publice aliquis contemnebat iſtũ ritum, vel partem illius, aut occultè, primo modo occidebatur a iudicibus, ſecundo modo occidebatur a Deo, ſecus autem ſi aliquis per obliuionem omiſiſſet iſtum ritum, quia tunc, aut poſtea recordabatur, aut non, ſi autem recordaretur poſt lapſum terminum tenebatur, ferre ſacrificium pro delicto ſuo. Leuitici capi. 5. ſi autem nũquam recordaretur non imputabatur ei ad pœnam.

Quia Sanctuarium Domini polluit, & non eſt aqua luſtrationis aſperſus. Hic aſſignatur cauſa quare iſti immundi
G peribunt, ſcilicet quia contaminauerunt Sanctuariũ, eo quòd non eſſent aſperſi aqua luſtrationis, non eſt tamen ſenſus, quòd omnis immundus ſuper mortuo non expians ſe, polluet Sanctuarium, quia iſta pollutio fiebat per ingreſſum: ergo immundi, qui non accedebant ad Sanctuarium non polluebant illud. Sed intelligitur iſta litera de eo, qui cõtempſit expiari, & poſtea introiuit in Sanctuarium non expiatus, quia dicitur contaminati Sanctuarium, cum maneat immũditia in ipſo, eodem modo dicitur de eo, qui incurrit immunditiam, & oblitus eſt expiare ſe, atque introiuit in Sanctuarium, quod polluit. non accipitur tamẽ hic pollutio proprie, quia Sanctuarium non poterat pollui, etiam dato, quòd poſſet pollui, iſti, qui omiſe-
H rant ex contemptu, vel obliuione purgationem, iam non erant immundi, vel legaliter elapſo termino, in quo debebant expiari, vt ſupra declaratum eſt, ſed dicebantur polluere Sanctuarium, quia irreuerenter introibant in illud, contemnentes leges purgationis, & pręceptum de non introeundo in Sanctuarium, illud autem faciebat eos reos pœnę, ſicut feciſſet ſi introirent immundi in Sanctuarium.

Et non eſt aqua luſtrationis aſperſus. Non ponitur iſtud tanquam aliqua cauſa erroris diſtincta a ſuperioribus: nam non polluebat aliquis Sanctuarium, quando ingrediebatur in illud, niſi quia non erat aſperſus aqua luſtrationis. non debet ergo legi copulatiuè, ſed ponitur, & pro eum, ſcilicet polluit tabernaculum Domi-
I ni, & non eſt aqua luſtrationis aſperſus, ideſt polluit cum non ſit aſperſus aqua luſtrationis.

Erit hoc præceptum legitimum ſempiternum Refertur ad ſupraposita de modo contrahendi immunditiam ſuper mortuo, & de modo expiandi eam, ſcilicet quòd iſtud pręceptum erit legitimum ſempiternum, ideſt durabit tanquam lex in ęternum, intelligitur de toto tempore, quo Iudęi manebant in terra promiſſionis. Nam quamquam non duraret ſemper in ęternũ, quod nulli legi conuenit, dicebatur durare in ęternũ ſi maneret, dum Iudęi haberẽt ſtatuta, & cęremonias Iudaicas, ſic dicitur de iuribus ſacerdotalibus pręcedenti cap. quòd durabunt in ſempiternum, ſcilicet dũ maneret ſtatus Iudaicus.
K

An Iudæi moderni debeant nunc obſeruare cæremonias legis de contaminationibus, & expiationibus. Et an comedebant agnum, & azymos panes. Et quæ tenentur Iudæi obſeruare. Quæſt. XXI.

QVAERET aliquis circa iſtas cęremonias de contaminatione ſuper mortuo, & de expiationibus, an Iudęi debeant nunc obſeruare eas?

Reſpondendum eſt, quòd ſi nos inſpiciamus eorũ obligationem, non ſolum dicendum eſt eos non eſſe obligatos ad iſtas cęremonias, ſed etiã ad nullas, quia vetus teſtamentum iam abolitum eſt, quantum ad obſeruationem ſuam, & obſeruatio quęcumque

eius

eius mortifera eſt. Reſpiciendo ad opinionem Iudæorum, qui credunt adhuc durare obligationem veteris teſtamenti, erit inquirendum an duraret obligatio iſtarum cęremoniarum: nam etiam ipſi qui intelligunt vetus teſtamentum habere vigorem, dicunt de quibuſdam legibus, quòd non obligant eos nunc, nec obſeruant illas: immo obſeruare eas crederent eſſe peccatum, ſicut ſunt leges ſacrificiorum, quæ determinant ſibi certum locum: nam ipſi nihil nunc offerunt, nec immolant, nec agnum paſchalē comedunt, ſed ſolos azymos panes: de iſtis ergo cęremoniis eſt dubium an huiuſmodi ſint.

Reſpondebit aliquis, quòd omnes iſtę cęremoniæ expiationum erant in reſpectu ad Sanctuarium, ſcilicet, vt Iudęi expiarentur, ne cum accederent ad Sanctuarium pollueren illud, nunc autem nullum Sanctuarium habent, quod polluere poſſint, ideo non obligantur ad huiuſmodi cęremonias. Sed ad hoc arguetur, quòd immunditia ſuper mortuo non ſolum excludebat hominem a Sanctuario, ſed etiam a populo, nam leproſi, & fluentes ſemine, & contaminati ſuper mortuo iubebantur expelli de caſtris, ſupra c. 5. ergo manebat obligatio ſaltem quantum ad iſtam immunditiam, quę non erat propter Sanctuarium, ſed propter alios de populo.

Reſpondendum eſt, quòd de omnibus aliis immūditiis, quę non eſſent naturales, quę durabant vſque ad veſperum, faciliter dici poteſt, quòd non manet obligatio Iudęis nunc ad expiationem illarum, etiam dato, quòd vetus teſtamentum haberet vigorē, nondum adueniente nouo, quia illę ſolum erant propter Sanctuarium, ſcilicet ne aliquis accederet ad Sāctuarium, & pollueret illud, ſi nondum eſſet expiatus. non tamen polluebat homo vnus alterum per cōtactum, ideo cum Iudęi fuerunt in Babylone, quia adhuc durabat obligatio veteris teſtamenti, tenebantur obſeruare omnia iuſſa a lege, ſed non obligabantur in Babylone obſeruare cęremonias expiationum iſtarū, quia ibi non habebant Sanctuarium.

De iſta immunditia, quæ eſt ſuper mortuo, & de aliis duabus naturalibus. ſ. viro leproſo, & fluente ſemine, maius dubium eſſe videtur, an teneātur Iudęi obſeruare expiationes in illis, quia ſeparabant hominem a communicatione aliorum.

Reſpondendum eſt, quantum ad leproſum, & fluētem ſemine, ꝙ iſti erant immundi dupliciter, ſcilicet naturaliter, vel legaliter. Primo modo erant immundi, quia morbus eorum eſt contagioſus, vel ſaltem infectiuus, & quia Deus nō volebat, ꝙ aliquis de Iudæis cōtraheret immunditiam propter alios, iubebat iſtos immundos ire extra caſtra, & in hoc attendebat ſanitatem populi, vel munditiam ſolum naturaliter. Secūdo modo iſti duo vocantur immundi legaliter, quia Deus reputabat iſtas maculas ad quandam irregularitatem, facientem hominem indignum acceſſu ad res ſacras, & non ſolum hoc, ſed ſi quis tangeret iſtos immundos, vel res pertinentes ad ipſos. ſ. quas ipſi tetigerunt, efficiebantur immundi, ita vt non liceret eis accedere ad res ſacras. Si ergo manerent iſti in populo inter cęteros, contaminarent multos de populo, legaliter facientes eos ineptos ad accedendum ad Sāctuariū, ideo iuſtum eſt, quòd irent extra caſtra. Erant ergo duæ cauſę propter quas recedebant leproſi, & fluentes ſemine de caſtris, vtraq; autem ceſſabat nūc. Prima enim erat ad ſanitatem Iudęorum, & de iſta nihil attendendum, quoniam ſi non haberet ſecū aliquid cęremoniale coniunctum, Deus non poſuiſſet illam, nec Iudęi tenerentur obſeruare, quia Deus non erat vt medicus, ſed legiſlator, quod patet, quia vir fluens ſemine non inficit alios cauſando in eis aliquē

A morbum, cum non ſit contagioſus, vt lepra, ſed ſolū iubebatur ire extra caſtra principaliter, vt non contaminaret alios legaliter. Manet ergo ſecunda cauſa ꝓpter quam excludebantur de caſtris iſti immundi, ſcilicet ne inficerent alios, legaliter facientes eos ineptos ad accedendum ad Sanctuarium, iſtud autem iā ceſſat, quia non poteſt facere vnus Iudęus immundum alterum reſpectu Sanctuarii, cum nullum Sanctuariū ſit, ergo non obligantur ad excludendum leproſos, & fluentes ſemine de caſtris, etiam ſi maneret nūc vetus teſtamentum, ſicut cum erant in Babylone.

De alia immunditia, quę erat ſuper mortuo, dicēdum ꝙ iſta faciebat homines excludi a caſtris, vt aliq; dicunt, quia omnes qui tangebantur ab immundo ſu-
B per mortuo, erant immundi, & tunc manebat eadem cauſa expellendi iſtos de caſtris, ſicut leproſos, & fluētes ſemine, ne inficerent reliquam multitudinē. Alii dicunt, ꝙ immundi ſuper mortuo ſolum excludebantur, quia iudicabatur iſta immunditia eſſe magna, ſed quodcunque horum detur, non manet obligatio Iudęorum nunc ad obſeruandum expiationem pro hac immunditia, nam ſi primo modo ſunt immundi tangentes mortuum, non poſſunt nunc inficere alios legaliter, quia non eſt aliquod Sanctuarium, reſpectu cuius imputentur maculę legales: ſi autem ſecūdo modo, etiam non obligantur Iudęi obſeruare, quia ſicut aliqua macula dicebatur legalis reſpectu Sanctuarii,
C ita an eſſet magna, vel parua macula conſiderabatur ſecundum habitudinem hominum ad Sanctuarium, ſed iam non eſt Sanctuarium, ergo nec macula parua vel magna legalis. Ideo dicendum eſt ēt, ꝙ ēt ſi nunc maneret vetus teſtamentum, nondum adueniente nouo, dum tamen Iudęi eſſent extra terram Chanaan, ſicut nunc ſunt, non eſſent obligati ad obſeruandū cæremonias expiationis ab aliqua immunditia, ſiue legali, ſiue naturali: ſic enim ipſi vſus ſuos comprobant: nam a nulla immunditia ſe expiant modo legali. Erat adhuc ratio potiſſima de immunditia ſuper mortuo, quia iſta debebat expiari per cineres vitulę ruſę, ſed Iudęi extra terram Chanaan non poſſunt immolare vitulas, ergo nec poſſunt ſe expiari. nam vitulam nō im-
D molant, quia nō eſt ibi locus alicuius miniſterii ſacerdotalis, immolare n̄ vitulam ad ſacerdotem pertinet, vt patet ſupra. Item quia de ſanguine vitulę aſpergendum eſt ꝯ fores Sanctuarii, vt patet ſupra, ſed nūc nullum Sanctuarium eſt hic, nec in terra Chanaan. ergo non poteſt vitula immolari, & conſequenter nō poſſunt tolli immūditiæ ſuper mortuo, nec erat vlla obligatio ad illas tollendas. *Ipſe quoque qui aſpergit aquas lauabit veſtimenta ſua.* Non ſolum contrahebant, qui tangebant mortuum, ſed etiam ille, qui tetigiſſet aquas luſtrationis ad aſpergendum ſuper immundos, efficiebatur immundus, quod videbatur ſatis durum, cū immundi per iſtos cineres expiarentur, & iſte qui tangebat illos erat mundus, debuiſſet ergo maiorem acci-
E pere puritatem, ſed efficiebatur immundus, cuius cauſa ſupra aſſignata eſt. De hoc iubetur, ꝙ lauet veſtimēta ſua, & non erat iſte aſpergendus aqua luſtrationis, quia qui aſpergebantur eiuſmodi manebant 7. diebus immundi, die autem 3. & 7. expiabantur, vt patet ſupra, ſed iſte qui aſpergebat aquas, ſolum manebat immundus, vſque ad veſperum, ideo non debebat aſpergi, ſed lauabat veſtes in aquis viuentibus, ſicut illi qui aſperſi fuerant aqua luſtrationis die 7. lauabant veſtimenta, vt patet ſupra. Et conſiderandum eſt circa hoc, quod veſtimenta alicuius non lauabantur, niſi cum cenſerentur incurriſſe immunditiam, & hoc eſt cum aliquis veſtitus incurrebat quędam genera immunditiarum.

Quando

Quando res inanimatæ incurrebant immunditiam, & quando non. Quæſt. XXII.

SEd circa res inanimatas conſiderandum, quòd aliquando incurrebant immunditiam per ſeipſas, aliquando autem cum eſſent in homine. Primo modo, vt tabernaculum in quo moriebatur aliquis, & omnia quę in eo erant iudicabantur polluta, vt patet ſupra. Secundo modo erat ſola immunditia veſtium, vt cum quis cognoſceret fęminā veſtitus, vel portaret ſuper ſe aliqua morticinia, aut comediſſet de carnibus immundis, cenſebantur enim veſtes contraxiſſe hic aliquam immunditiam, & lauari iubebantur, Leui. c. 11. & 15 & 17. De iſto ſecūdo modo manifeſta eſt expiatio. De primo modo quando res inanimatę per ſe incurrebant immunditiam, dicēdum eſt, ꝙ aut incurrebant illam propter mortuum, ſicut ſi aliquis moreretur in domo, domus ipſa, & omnia vaſa, atque ſupellectilia, quę ibi erant polluebantur, & tunc expiatio facienda erat, ſicut in omnibus contaminatis ſuper mortuum. ſ. ꝙ eſſent illę res immundę 7. diebus, & die tertio, atque ſeptimo aſpergerētur aqua luſtrationis, & ſic immunda erant ad omnem vſum humanum. Sed eſt diſtinguendum, ꝙ iſta, quę erant in domo defuncti, aut erant cibi, vel potus, aut aliæ res. ſi aliæ res expiabantur modo ſupradicto, & nulla earū ſimpliciter fiebat illicita ad vſus humanos. Si autem eſſent cibi, aut habebant aliquid liquidum, aut non, dicuntur non habere liquidum panes cocti, & fructus: habent autem aliquid liquidum omnes potus, vt aqua, & vinum, & omnes cibi confecti, quę nos pulmenta vocamus. Si primo modo in non habentibus aliquid liquidum, dicendum eſt, ꝙ cauſabatur immunditia per aſperſionē modo ſupradicto, ſi autem eſſent cibi habentes aliquid liquidū, dicendū eſt, ꝙ efficiebantur immundi ſimpliciter, ita vt nunquā iam liceret ſumi illos ab hominibus: de hoc intelligitur, vas quod non habuerit cooperculum, vel ligaturam immundum erit, vt ſupra declaratum eſt. Si autē eſſent res inanimatę immundę ex cōtactu alterius rei, quam hoīs mortui, dicendum ꝙ poterant induci iſtę immunditiæ multipliciter, aut id quod incurrebat immunditiam erat cibus confectus, vel nō. Si primo modo poterat incurrere immūditiam ſi funderetur aqua ſuper illum, etiā ſi eſſet aqua munda, Leu. c. 11. ſ. omnis cibus, quē comedetis ſi fuſa fuerit ſuper eū aqua, immundus erit, & non licebat poſtea comedi de hoc cibo, nec expiabatur, ſicut alię res poterant expiari: de hoc ibidem declaratum eſt. Alia erat immūditia, quā incurrebant res inanimatę ex tactu cadaueris pecoris, vel iumenti morticini, & generaliter cuiuſcunque rei præter hominem. Et de iſta immunditia dicēdū, ꝙ quandocunque cadauer, vel pars eius, aut aliquis humor a cadauere manans cadebat ſuper aliquam rem inanimatam pertinentem ad vſus humanos, efficiebant eam immundam: dico de pertinentibus ad vſum humanum, vt de omnibus ſupellectilibus, & vaſis domeſticis, & de omni quod in cibum, vel in potum ſumi poteſt. nam ſi ſuper lapides, & terra cadāt iſta morticina, non polluentur. Et tunc dicendum, ꝙ aut iſtud ſuper quo cadebat res morticina erat ſimpliciter liquidum, vt aqua, & vinum, & ſimilia, aut erat aliquod durum, Si erat liquidum efficiebatur ſimpliciter immūdum, ita ꝙ aqua, & vinum, vel ſimiles potiones ſi polluerentur aliquo morticino, nunquam erant vltra licita ad potum, vel eſum, ſic patet Leuit. c. 11. ſ. & omne liquens, quod bibitur de vniuerſo vaſe immundū erit, Si autem eſſet aliquid non ita liquidum, aut erat cibus confectus, vel non. Si primo modo ex tactu cuiuſcunque morticini incurrebant immunditiam, &

F non erant vltra ſumēda in cibum: nihil. n. faciliter incurrebat in immunditiā, ſicut cibus confectus. Si autē eſſet de aliis rebus aridis, aut illę erant grana ſeminū, aut non. Si primo modo dicendum, ꝙ aut illa erant perfuſa aqua, aut non. Si primo modo efficiebantur ſemina immunda, & non licebat comedi de illis, nec iacere in agro ſeminando. Si autem grana eſſent arida, & non perfuſa aqua, quamquam contingerentur a morticino non erant immunda, Leu. c. 11. ſ. qui morticinum eorum tetigerit polluetur, ſi ceciderit ſuper ſementem non polluet eam, ſi autem quiſpiā aqua ſementem perfuderit, & poſtea a morticinis tacta

G fuerit illico polluetur. Si autem non eſſent grana ſeminum, aut erant ſupellectilia de pellibus, aut pilis, vel aliqua vaſa domeſtica. Si primo modo incurrebant immunditiam iſtę res, ſed lauabantur aqua, & vſque ad veſperum manebant in immunditia, Leuitic. c. 11. Si autem eſſent aliqua vaſa domeſtica, aut erāt lignea lapidea, vel metallina, aut fictilia. Si primo modo lauabantur, & erant immunda vſque ad Solis occaſum. Si ſecundo modo erant vaſa immunda ſimpliciter, ſicut omnia vaſa, quę facit figulus, & clibani, & ſytropodes, ideo iubebat lex frangi iſta, ne proficerent vnquam ad vſus humanos, Leuit. cap. vndecimo. Aliquando res polluebantur per contactum aliorum immundorum, vt ſiquis eſſet fluens ſemine, vel mulier men-

H ſtruata, aut homo leproſus polluebant omnia, quę tāgerent. ſ. veſtes, ſtratum, ſedilia, omnia vaſa, tam fictilia, quàm non fictilia, & omnia ſupellectilia, & potabilia, & comeſtibilia, vt colligitur Leuit. ca. 15. modus autem expiationis habendus eſt in iſta pollutione, ſicut cum tangitur res ab aliquo morticino, iuxta diſtinctionem ſupra poſitam, quod ſatis colligitur Leuitic. cap. 15. vbi in quibuſdam ponitur ſimilis expiatio, de cęteris autem intelligendum eſt, vt de contactu morticinorum, Leuitic. cap. 11. *Omnis qui tetigerit aquas expiationis immundus erit, vſque ad veſperum*. Vocabantur aquæ expiationis aquę commixtæ cineribus vitulæ, quicunque autem tangeret cineres per ſe, vel aquas commixtas cineribus, incurrebat im-

I munditiam, quod intelligitur de illo, qui aſpergebat aquam iſtam ſuper immundos. Nam ipſe vſque ad veſperum erat immundus, & lauabat veſtimenta ſua, etiam ſiquis alius vir mundus tangeret aquas iſtas nō ad expiandos aliquos, incurrebat in immunditiam vſque ad veſperum, & ſimiliter lauare debebat veſtimenta ſua. non poteſt autem intelligi de eo, qui aſpergebatur aquis luſtrationis ad tollendum immunditiam: nam ille nō polluebatur per aquas iſtas, ſed magis efficiebatur mundus, quamquam ſanè poſſet dici, quod etiam iſte incurrebat immunditiā, & ꝙ per iſtas aquas tollebat vna immunditia, & cauſabat alia. ſ. immunditia illa, quę erat cauſata ex contactu mortui tollebatur per aſperſionē aquæ luſtrationis die tertio

K & 7. rurſus incurrebat immunditiam ex contactu iſtarum aquarū, & iſta manebat vſque ad veſperum, ac tollebatur lotis veſtibus in veſpere. Et eſt ſatis rationabilis poſitio iſta, & tunc erit generale, quod omnis, qui tetigerit aquas luſtrationis erit immundus quomodocunque illas tangat.

Quidquid tetigerit immundus immundum faciet. Videtur iſta litera dicere, quòd quandocunque aliquis immūdus ex quacunque cā tangeret aliquid illud efficiebat immūdū. Sed hoc falſum eſt, q̄a hoc modo oēs Iudęi breuiter efficerentur immundi, vt ſi aliquis Iudęus tetigiſſet aliquid immundum, omnia quæ poſtea tangeret, illa eſſent immunda, ſiue homines, ſiue res aliæ, & tunc quælibet illarum rerum efficeret omnes tangentes ſe immūdos, ita vt nullus poſſet fugere immūditiam, quia procederetur ſic in infinitum, & ex vnica

re

re immunda tótus populus hebręorum, & res pertinentes ad ipſos incurrerent immunditiam, quod inconueniens eſt. Item erat adhuc irrationabilius, quia neſciret homo illa, in quibus poſſet effici immundus, cum non erant determinata dato iſto ordine. Et ſic incurrerent Iudęi omnes immunditiam neſcientes, vnde pollueretur tabernaculum, & eſſent Iudęi immunes a culpa: erat autem lex iſta multum irrationabilis, ideo nihil tale debuit imponi. Aliqui volunt, ꝙ intelligatꝰ hoc de immunditia contracta ex tactu mortuorum. ſ. ꝙ omnes contaminati iſto modo contaminarent alios quos tangerent. Et propter hoc dicunt, ꝙ ſeparabantur de caſtris immundi ſuper mortuo, ſicut leproſi, & fluentes ſemine. Sed & iſte ſenſus non apparet ex litera, quia iſta erat immunditia legalis, taliter autem immundi non poterant aliàs commaculari, ſecus autem de immundis naturaliter, vt fluentes ſemine, vel mulier menſtruata, aut leproſi: res autem inanimatę per ſolum contactum poterant magis polluere, quam homo immundus. Nam ſiquis tetigiſſet lectum, aut veſtes, vel ſedilia viri fluĕtis ſemine, vel mulieris menſtruatę erat immundus, Leui. c. 15. Ideo dicendum eſt, ꝙ iſta litera ſolum debet intelligi de immundis naturaliter, & ſolum ſunt tribus modis. ſ. in lepra, in fluxu ſeminis, & in fluxu ſanguinis, vel menſtruorum: iſti enim excellenter immundi ſunt, quia non ſolum in ſeipſis immundi ſunt, ſed etiam quos tetigerint immundos efficiunt. *Et anima quæ eorũ quidquam tetigerit immunda erit vſque ad veſperum.* Accipitur

A anima pro homine, & dicitur ꝙ homo tangens aliqd horum, quę immunda erant, incurreret immunditiam. Iſta litera videtur dependere ex ſuperiori, & in ſuperficie ſignat, ꝙ quandocunque aliquis eſſet immundus, omnia quæ ipſe tangeret, eſſent immunda, & rurſus quiſquis tangeret aliquid iſtorum pollutorũ per contactum hominis immundi, efficeretur immũdus. Sed non ſtat aliqua iſtarum particularium, quia ſupra improbata ſunt, ſed per iſtud nomen demonſtratiuum demonſtrantur omnia, q̃ ſupra poſita ſunt, ſcilicet vitula rufa, & ſanguis eius, & cineres, & aqua

B luſtrationis. Et de iſtis eſt verum, ꝙ quiſquis tangeret aliquod horum, eſſet immundus vſque ad veſperum, nam immolans vitulam, & comburens, & colligẽs cineres erant immundi, vt patet ſupra. Item qui aſpergebat aquam luſtrationis, & qui tangebat eam quomodocunque erant immundi vſque ad veſperum, & aliqui horum lauabant carnem, & veſtimenta, alii vero veſtimenta ſola, vt patet ſupra. Aliqui volunt referre hoc ad contaminationem ſuper mortuo. ſ. ꝙ quicũque contigerit aliquam rem contaminatam in mortuo erat immundus. Sed non ſtat iſte ſenſus, quia om-

C nis contaminatio ſuper mortuos durabat per ſeptem dies, vt colligitur ſupra, ſed hic ſolum dicitur vſq; ad veſperam. Item homines, vel res inanimatę contaminatę expiabantur per aquas luſtrationis, ſed de iſtis nõ dicitur, ꝙ ſic expientur, ergo nõ vr̃ intelligi de illa immunditia, vnde tenendus eſt ſenſus pręcedens.

Expoſitionis literalis Alphonſi Toſtati in Primam partem Num. Finis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z, Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll.

Omnes ſunt Quaterniones, præter L l, qui ſunt Quinterniones.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D X C V I.